

সংস্কৃত-অসমীয়া অভিধান

(অসমীয়া লিপিত মূল সংস্কৃত শব্দ, শব্দৰ ব্যুৎপত্তি আৰু অসমীয়া ভাঙনিৰ লগতে হ্ৰদ,
অলঙ্কাৰ, কবি পৰিচিতি সম্বলিত বিস্তৃত পৰিশিষ্ট সহ)

(সংশোধিত আৰু পৰিবৰ্দ্ধিত সংস্কৰণ)

সঙ্কলক

শ্ৰীমদ্ভগৱদ্গীতা, মনুসংহিতা আদি গ্ৰন্থৰ অনুবাদক

শ্ৰীকিৰণ শৰ্মা

মুখ্য সচিব, অসম বেদ বিদ্যালয়

কপনগৰ, গুৱাহাটী - ৩২

চন্দ্ৰ প্ৰকাশ

পাণবজাৰ, গুৱাহাটী - ১

Sanskrit-Asamiya Abhidhan : a Sanskrit-Assamese Dictionary compiled by Prof. Kiran Sarma and published by Rajendra Mohan Sarma, on behalf of Chandra Prakash, Panbazar, Guwahati-1
Price Rs. 650.00 only

প্ৰথম প্ৰকাশ : ফেব্ৰুৱাৰী ২০০০ চন
দ্বিতীয় প্ৰকাশ : চেপ্তেম্বৰ ২০০৩ চন
তৃতীয় প্ৰকাশ : জুন ২০০৫ চন
চতুৰ্থ প্ৰকাশ : জানুৱাৰী ২০০৯ চন

প্ৰকাশক : শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ মোহন শৰ্মা
চন্দ্ৰ প্ৰকাশ
পাণবজাৰ, গুৱাহাটী-১
দূৰভাষ - ২৫১১৯৪৬

মূল্য : ৬৫০.০০ টকা মাত্ৰ

মুদ্ৰক : পাকিজা অফছেট
ধীৰেণপাৰা, গুৱাহাটী- ২৫

।। অভিধানখনৰ সম্পৰ্কে কেইটামান বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য কথা।।

- ১। অভিধান 'ৰচনা' কৰা নহয়, 'সঙ্কলন' কৰা হয়। অসমীয়া ভাষাকে ধৰি আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাৰ অভিধান আৰু সংস্কৃত ভাষাৰ অভিধানৰ মাজত পাৰ্থক্য এয়ে যে প্ৰাচ্য, পান্ধাজ্য তথা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় ভাষাৰ পৰা আহি আঞ্চলিক অথবা প্ৰাক্তীয় মূল ভাষাৰ সূতিত সোমাই পৰা শব্দসমূহে আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাৰ অভিধানত সময়ে সময়ে সংযোজিত হৈ থাকে আৰু এই ভাষাসমূহৰ শব্দভাণ্ডাৰ ডাঙৰ হৈ গৈ থাকে। সংস্কৃত এটা অতি প্ৰাচীন ভাষা। এই ভাষাৰ ভাণ্ডাৰত বাহিৰৰ পৰা নতুনকৈ শব্দ সংযোজিত হ'বৰ সুৰুঙা নাই। যোৱা ১৩শ-১৪শ শতিকালৈকে সংস্কৃত কবিসকলে যিবিলাক মূল, সংযুক্ত, তথা তদ্ভৱ শব্দ তেওঁলোকৰ কাব্যসমূহত ব্যৱহাৰ কৰিছিল প্ৰকৃততে সেয়ে সংস্কৃত সাহিত্যৰ শব্দ-ভাণ্ডাৰ। মনিয়াৰ উইলিয়মচ, আণ্ডে আদিয়ে সঙ্কলন কৰা সংস্কৃত-ইংৰাজী তথা শব্দকল্পদ্রুম, বাচস্পত্যম্ আদি সংস্কৃত-সংস্কৃত অভিধানসমূহত তেনেকুৱা অসংখ্য তদ্ভৱ শব্দ সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। অযথা কলেৱৰ বৃদ্ধিৰ আশঙ্কাত সেই গোটেইবিলাকক এই অভিধানত স্থান দিয়া হোৱা নাই। সংস্কৃত সাহিত্যৰ কবিসকলে সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰি থকা শব্দসমূহকে এই অভিধানত লোৱা হৈছে। এই অভিধান সঙ্কলন কৰোঁতে মূলতঃ মনিয়াৰ উইলিয়মচ, আণ্ডে, শব্দকল্পদ্রুম, বাচস্পত্যম্ আদি প্ৰসিদ্ধ অভিধানসমূহৰ সহায় লোৱা হৈছে আৰু শব্দচয়নো সেই কেইখনৰ পৰাই কৰা হৈছে। মূল শব্দৰ ব্যুৎপত্তি, অভিধানত থকা উদ্ধৃতি-শ্লোক তথা পৌৰাণিক কাহিনীসমূহ প্ৰধানতঃ শব্দকল্পদ্রুম, আণ্ডে আৰু অন্যান্য গ্ৰন্থৰ পৰা লোৱা হৈছে।
- ২। ক) দেৱনাগৰীৰ পৰা অসমীয়ালৈ লিপ্যন্তৰ কৰিবৰ সময়ত কেইটামান অসুবিধা ভোগ কৰিবলগীয়া হৈছে। বিশেষকৈ ব, ৰ আৰু য, য়ৰ ব্ৰহ্মজ্ঞ। অসমীয়া অভিধানত ব, ৰ আৰু য য় একেলগে আছে। য় আৰু ৰ বৰ্ণ দুটা শব্দৰ আৰম্ভণিত নাই, মাজত অথবা শেষতহে থাকে। দেৱনাগৰী লিপিত 'ব' আৰু 'ৰ'ৰ সুকীয়া শিতান আছে যদিও 'য়' বৰ্ণ নাই। তেনেকৈ ঢ ড় বৰ্ণও নাই, মাথোন য, ড, ঢ আছে। এই অভিধানত 'য', 'য়', 'ড', 'ঢ', উচ্চাৰণ অনুযায়ী ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। যেনে— অনিৱাৰ্য্য, সমৱায়, আঢ়লন্ত, আবাড় ইত্যাদি।
খ) উচ্চাৰণৰ সুবিধাৰ বাবেই যুক্তাক্ষৰবোৰত মুৰ্ছণ্যৰ লগত মুৰ্ছণ্য, দন্ত্যৰ লগত দন্ত্যৰ সংযোগ হয়। যেনে— কাণ্ড, কান্দ। কিন্তু দেৱনাগৰীত ঙ, ঞ, ণ, ন, মৰ পিছত 'ক'ৰ পৰা 'প' বৰ্ণলৈ কোনো বৰ্ণ থাকিলে প্ৰায়ে 'ং' ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। অসমীয়াত লিখিবৰ সময়ত 'ক' বৰ্ণৰ হলে 'ঙ', 'চ' বৰ্ণৰ হলে ঞ, প বৰ্ণৰ হলে ম' ইত্যাদি। যেনে গঙ্গা (গংগা নহয়), আকান্ধকা, সন্মেলন ইত্যাদি। উদাহৰণ স্বৰূপে 'বঙ্ক' ধাতু শব্দকল্পদ্রুমত বনজ, মনিয়াৰ উইলিয়মচত বঙ্ক (বংক) আৰু আণ্ডেত 'বংজ' ৰূপত পোৱা গৈছে।
- ৩। অভিধান সঙ্কলনৰ বিশেষ কোনো ধৰা-বন্ধা নীতি বা পদ্ধতি নাই। সঙ্কলকসকলে চয়ন কৰা শব্দসমূহ নিজৰ সুবিধা অনুযায়ী অভিধানত সন্নিৱিষ্ট কৰি থাকে। উদাহৰণ স্বৰূপে আণ্ডেজীয়ে নভঃ(স) শব্দৰ শিতানত, 'দুহঃ', 'মণ্ডল' আদি শব্দবোৰ বহুৱাই গৈছে। নভঃ শব্দৰ পিছত 'মণ্ডল' শব্দ সজি হলে 'নভোমণ্ডল' হয়। মনিয়াৰ উইলিয়মচে 'নভো' শব্দৰ এটা সুকীয়া শিতান কৰি তাৰ পিছত, 'স'(ঃ) সজি হৈ 'ও'কাৰ হোৱা শব্দবোৰ উল্লেখ কৰিছে। শব্দকল্পদ্রুমত আকৌ 'নভঃ' আৰু 'নভোমণ্ডল' দুটা সম্পূৰ্ণ সুকীয়া শব্দ। ঠিক তেনেকৈ কিছুমান সঙ্কলকে মূল 'দেৱ' শব্দৰ শিতানত 'আলয়' আদি স্বৰবৰ্ণ থকা শব্দবোৰ উল্লেখ কৰিছে, কিন্তু 'শব্দকল্পদ্রুম'ত 'দেৱালয়' এটা সুকীয়া শব্দ। আমাৰ এই অভিধানত সুবিধা অনুসৰি ওপৰোক্ত দুয়োটা পদ্ধতিকে গ্ৰহণ কৰা হৈছে।
- ৪। এই অভিধানখনত কিছুমান গছ অথবা মাছৰ নামৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ নাপাই এবিধ গছ, এবিধ মাছ, কুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। আণ্ডেজীয়েও তেনেকৈয়ে লিখিছে; মনিয়াৰ উইলিয়মচে মাজে মাজে বোটনিকেল নাম দিছে। শব্দকল্পদ্রুমত প্ৰায়ে 'বৃক্ষভেদঃ', 'মৎস্যভেদঃ' কুলি উল্লেখ কৰিছে, দুই-এঠাইত বঙলা নাম দিছে। গছ-লতা, মাছ আদিৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ বিমানখিনি পোৱা নৈছে তাকে এইখন অভিধানত দিয়া হৈছে।

৫ : অসমীয়া ভাষাত পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে এনে এখন পূৰ্ণাঙ্গ সংস্কৃত অভিধান সঙ্কলন কৰি প্ৰকাশ কৰাটো যে অত্যন্ত দুৰূহ কাম এইটো বোধহয় সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিব। ভাৰতৰ আন কোনো আঞ্চলিক ভাষাতো ‘বোধহয়’ এনেধৰণৰ পূৰ্ণাঙ্গ অভিধান এতিয়ালৈকে ওলোৱা নাই। অভিধানখন সঙ্কলন কৰি ছপা কৰি উলিয়াওতে যথেষ্ট সাৱধানতা অৱলম্বন কৰা হৈছে। তথাপি ভুল-ভ্ৰুটি বৈ যোৱাটো স্বাভাৱিক। সহৃদয় সূধীসমাজে সেইবোৰ আঙুলিয়াই দিলে পৰম সন্তোষ পাম।

প্ৰথম সংস্কৰণৰ পাতনি

সংস্কৃত-অসমীয়া অভিধান এখনৰ অভাৱ আজি বহুবছৰৰ পৰা উপলব্ধি কৰি অহা হৈছে। অসমৰ প্ৰাচীন-স্মৰণীয় পণ্ডিত আনন্দৰাম বৰুৱাৰ ইংৰাজী-সংস্কৃত অভিধানখন এখন সৰ্বজনসমাদৃত গ্ৰন্থ। অতি কম বয়সতে তেওঁৰ জ্ঞানৱানসান নঘটা হলে সংস্কৃত-অসমীয়া অভিধান এখনো হয়তো সঙ্কলন কৰি উলিয়াব পাৰিলেহেঁতেন। তাৰ পিছতো বহুতে এনে এটা প্ৰচেষ্টা যে চলোৱা নাছিল তাকো ক’ব নোৱাৰি। আজি ওঠৰ-উনৈশ বছৰ আগতে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংস্কৃত বিভাগৰ উদ্যোগত এখন পূৰ্ণাঙ্গ অভিধান প্ৰকাশ কৰাৰ আঁচনি লোৱা হৈছিল। এটা অংশ (দ, ধ, ন) আমাকো দিয়া হৈছিল। আমাৰ দায়িত্ব পালন কৰাৰ পিছত আমাক কিছু পাৰিশ্ৰমিকো দিয়া হ’ল। কিন্তু অৰ্থাভাৱৰ কাৰণতেই হওক বা অইন কোনো কাৰণতেই হওক অভিধানখন ছপা হৈ নোলাল। সেইখন অভিধানৰ সঙ্কলন কাৰ্যাৰ অংশীদাৰ হৈ কিছু অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰা যেন অনুভৱ কৰি বেদ বিদ্যালয়ৰ পৰা তেনেধৰণে সামূহিক প্ৰচেষ্টাত এখন পূৰ্ণাঙ্গ অভিধান প্ৰকাশ কৰাৰ আঁচনি লোৱা হ’ল। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে বেদ বিদ্যালয়ৰ তত্ত্বাবধানতে ১৯৯৮ চনত ‘বৈদিক সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা’ আৰু ‘মনুসংহিতা’ প্ৰকাশ কৰা হৈছিল আৰু এই দুয়োখন পুথিক পঢ়ুৱৈ ৰাইজে আদৰেৰে গ্ৰহণ কৰিছে। (মনুসংহিতাৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণে প্ৰায় শেষ হোৱাৰ পথত)। বিদ্যালয়ৰ নামত সামূহিক প্ৰচেষ্টাৰে এখন অভিধান উলিওৱাৰ আঁচনি লৈ ১৯৯৬ চনৰ অক্টোবৰ মাহৰ ৬ তাৰিখে বিদ্যালয়ত এখন সভা আহ্বান কৰা হ’ল। সভাত ৰাজ্যখনৰ পঁচিশ গৰাকীমান সংস্কৃত পণ্ডিত-অধ্যাপকে যোগদানো কৰিলে। সভাৰ প্ৰস্তাৱানুসৰি ওপৰত উল্লেখ কৰা খনৰ দৰেই শব্দচয়নৰ বাবে আৱশ্যকপত আশুপুৰীৰ সংস্কৃত-ইংৰাজী অভিধানৰ একোটাকৈ অংশ সকলোলৈকে পঠিয়াই দিয়া হ’ল। কিন্তু প্ৰায় দুবছৰ পাৰ হোৱাৰ পিছতো কোনো এজনৰ পৰা বিশেষ সঁহাৰি নাপালোঁ। তথাপিও হতাশ নহলোঁ, ভাবিলোঁ এয়াও কিজানি ভগৱন্তৰে ইচ্ছা। অদম্য উৎসাহ, বিদ্বৎ-জনৰ প্ৰেৰণা আৰু আশীৰ্বাদ শিৰত লৈ নিজে সঙ্কলনৰ কাম আৰম্ভ কৰিলোঁ। অভিধানখনৰ সঙ্কলনৰ প্ৰায় আধাখিনি সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ পিছতে ডি.টি.পিৰ কাৰণে প্ৰেছলৈ পঠোৱা হ’ল আৰু এইদৰে খণ্ড খণ্ডকৈ পাতুলিপি পঠিয়াই থকা হ’ল। সঙ্কলনো শেষ হ’ল একেলগে ডি.টি.পিও সম্পূৰ্ণ হ’ল। যিসকল বৰেণ্য ব্যক্তিৰ উৎসাহ-উদ্দীপনা প্ৰেৰণা-আশীৰ্বাদ, সহায়-সহযোগৰ ফলত এই অভিধানখন সম্পূৰ্ণ হৈ উঠিল সেই সকলৰ ওচৰত এই সঙ্কলক চিৰ কৃতজ্ঞ। আঠ-নখন বিভিন্ন ভাষাৰ অভিধান সমুখত ৰাখি দিনে ন-দহ ঘণ্টা বহি সঙ্কলনৰ কাম কৰি থকাৰ সময়ত আমাক একাগ্ৰপতীয়াভাৱে সহায় কৰা ধৰ্মপত্নী শ্ৰীমতী ৰেবা শৰ্মা লৈ তথা উক্ত সকলোলৈকে কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰাৰ লগতে সকলো ধৰণৰ অনিচ্ছাকৃত ভ্ৰুটি-বিচুতিৰ বাবে ক্ষমা ভিক্ষা কৰিছোঁ।

সদৌ শেহত—

সংস্কৃত শব্দকোষৰ বাটকটীয়া মহৰ্ষি যাস্ক, অমৰ সিংহৰ পৰা আনন্দৰাম বৰুৱা, ৰাজা ৰাধাকান্ত দেৱ, মনিয়াৰ উইলিয়ামচ, আশুপুৰীলৈকে চিৰনমস্ পণ্ডিত বৰ্ণলৈ প্ৰণাম জনাই মোৰ চিৰপূজ্য পিতৃদেৱ স্বৰ্গীয় নাৰায়ণ চন্দ্ৰ শৰ্মাৰ পৱিত্ৰ স্মৃতিত এই গ্ৰন্থখন উৎসৰ্গ কৰি অসমৰ নবীন-প্ৰবীণ সংস্কৃতানুৰাগী সঙ্কলনবৰ্গৰ হাতত অৰ্পণ কৰিলোঁ।

।। দ্বিতীয় সংস্কৰণৰ পাতনি।।

সহৃদয় পঢ়ুৱৈ সমাজৰ অসীম অনুগ্ৰহৰ ফলত প্ৰথম সংস্কৰণৰ পুথিখিনি কেইমাহমানৰ ভিতৰত শেষ হোৱাত বাইজৰ অনুৰোধত অভিধানখনৰ দ্বিতীয় সংস্কৰণ ছপাই উলিয়াব লগা হ'ল। এই সংস্কৰণ যুগুত কৰাৰ সময়ত মাজে মাজে নতুন নতুন শব্দৰ সংযোজন কৰাৰ লগতে প্ৰথম সংস্কৰণত চকুত পৰা দুই এটা ছপাভুল সংশোধন কৰা হৈছে। এই সংস্কৰণটো প্ৰকাশ কৰাৰ দায়িত্ব পাণবজাৰৰ চন্দ্ৰ প্ৰকাশৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰী ৰাজেন শৰ্মাই লোৱাৰ কাৰণে তেওঁলৈ কৃতজ্ঞতাৰ শৰাই আগবঢ়াইছোঁ। পুথিখন আকৌ এবাৰ বাইজৰ হাতত অৰ্পণ কৰিলো। সাদৰেৰে গ্ৰহণ কৰিলে কৃতার্থ হম।

ওঁ পূৰ্ণমদঃ পূৰ্ণমিদং পূৰ্ণাং পূৰ্ণমুদচ্যতে।

পূৰ্ণস্য পূৰ্ণমাদায় পূৰ্ণমেৱানুশিষ্যতে।।

।। ওঁ শান্তিঃ শান্তিঃ শান্তিঃ।।

প্ৰকাশকৰ এষাৰ

অধ্যাপক শ্ৰীকিৰণ শৰ্মাৰ দ্বাৰা সঙ্কলিত আৰু অল্পম বেদ বিদ্যালয়ৰ তত্ত্বাবধানত প্ৰকাশিত সংস্কৃত-অসমীয়া অভিধানখনৰ প্ৰথম সংস্কৰণৰ পুথিখিনি অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে শেষ হৈ যোৱাত অধ্যাপক শ্ৰীশৰ্মাদেৱে আমাক দ্বিতীয় সংস্কৰণটি ছপা কৰি প্ৰকাশ কৰাৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰাত আমি শ্ৰীশৰ্মালৈ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। আমি জনাত এনে ধৰণৰ প্ৰায় সকলো দিশ সামৰি সঙ্কলন কৰা এনে ধৰণৰ অভিধান ভাৰতৰ আন কোনো আঞ্চলিক ভাষাত সম্ভৱ নাই। এনে এখন মূল্যবান পুথি প্ৰকাশ কৰিবলৈ সুযোগ পাই আমি পৰম সন্তোষ পাইছোঁ। সহৃদয় সূচীসমাজে পুথিখন আদৰেৰে গ্ৰহণ কৰিলে কৃতার্থ হম। ইতি—

পৰিভাষা

অ, অক :	অকৰ্মক ধাতু	বিণ :	বিশেষণ
অপ্ :	অগ্নি পুৰাণ	বিপ্ :	বিষ্ণু পুৰাণ
অবে :	অথৰ্ববেদ	বিস :	বিষ্ণুসহস্রনাম
অব্য :	অব্যয়	ব্ :	বৃহস্পতি স্মৃতি
অশা :	অলঙ্কার শাস্ত্র	বৃস :	বৃহৎসংহিতা
আ :	আত্মানেপদী	বেদ :	বেদান্ত দৰ্শন
আবে :	আয়ুৰ্বেদ	বেণী :	বেণীসংহাৰ
আস :	আৰ্য্যাসপ্তশতী	বেপ :	বেতালপঞ্চবিংশতি
উ :	উভয়পদী	বৈদ :	বৈশেষিক দৰ্শন
ঋ :	ঋকবেদ	ব্যাক :	ব্যাকৰণ শাস্ত্র
ঋত্ :	ঋতুসংহাৰ	ব্রবৈ :	ব্রহ্মবৈৱৰ্ত পুৰাণ
কথা :	কথাসৰিৎসাগৰ	ভপ্ :	ভৱিষ্য পুৰাণ
কঠো :	কঠোপনিষদ	ভা :	শ্ৰীমদভাগৱৎ পুৰাণ
কাপু :	কালিকাপুৰাণ	ভাপ :	ভাষা পৰিচ্ছেদ
কাথ্ৰ :	কাব্যপ্ৰকাশ	মচ :	মহাবীৰচৰিত
কি :	কিৰাতাজনীয়ম	মপু :	মৎস্য পুৰাণ
কৃ :	কুমাৰসম্ভৱ	মহা :	মহাভাৰত
কৃপ্ :	কুৰ্ম পুৰাণ	মাপ্ :	মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণ
ক্ৰি বি :	ক্ৰিয়া বিশেষণ	মামা :	মালতীমাধৱ
ক্লী :	ক্লীৰলিঙ্গ	মাবি :	মালৱিকামিমিত্ৰ
গপ্ :	গৰুড পুৰাণ	মীমা :	মীমাংসা দৰ্শন
গী :	শ্ৰীমদভগৱদগীতা	মুউ :	মুণ্ডকোপনিষদ
গীত :	গীতগোৱিন্দ	ম্ :	মৃচ্ছকটিকা
চা :	চাণক্য শ্লোক	মে :	মেঘদূত
তৰ্ক :	তৰ্কশাস্ত্র	যা :	যাজ্ঞৱল্ক্য স্মৃতি
ত্ৰি :	পু, স্ত্ৰী, ক্লীৰলিঙ্গ	যোগ :	যোগদৰ্শন
দেভা :	দেৱীভাগৱত	ৰম :	ৰতিমঞ্জৰী
নীশ :	নীতিশতক শ্লোক	ৰাত :	ৰাজতৰঙ্গিনী
নৈ :	নৈষধ চৰিত	শ :	অভিজ্ঞানশকুন্তলম
ন্যায় :	ন্যায়দৰ্শন	শক্ৰদ্রু :	শক্ৰকল্পদ্রুম
প :	পৰম্ভৈপদী	শত্ৰা :	শতপথব্ৰাহ্মণ
পঞ্চ :	পঞ্চতন্ত্ৰ	শি :	শিশুপাল বধ
পপ্ :	পদ্ম পুৰাণ	স, সক :	সকৰ্মক ধাতু
পাশি :	পাণিনীয় শিক্ষা	সাদ :	সাহিত্যদৰ্পণ
পু :	পুংলিঙ্গ	সুভা :	সুভাষিত
বপ্ :	বৰাহ পুৰাণ	স্ত্ৰী :	স্ত্ৰীলিঙ্গ
বাপু :	বায়ু পুৰাণ	স্বপ্ন :	স্বপ্নবাসৱদত্তা
বিউ :	বিক্ৰমোবশীয়ম	হচ :	হৰ্ষচৰিত
		হব :	হৰিবংশ।
		হি :	হিতোপদেশ

অ

অকং

অ অকার, বর্ণমালাৰ প্ৰথম বৰ্ণ তথা প্ৰথম স্বৰবৰ্ণ।
উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ। পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীৰ চৈধ্য
শিৰসূত্ৰৰ প্ৰথম সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। ১। বিষ্ণুৰ এটা
নাম। অ (বিষ্ণু), উ (মহেশ্বৰ) আৰু ম (ব্ৰহ্মা)। এই
তিনি অক্ষৰ একেলগে (ওঁ) প্ৰণৱ।

‘অকাৰো ব্লিস্কুৰ্দিষ্ট উকাৰন্তু মহেশ্বৰঃ।

মকাৰ উচ্যতে ব্ৰহ্মা প্ৰণৱেন ত্ৰয়ো মতাঃ॥

২। বায়ু, ব্ৰহ্মা, বৈশ্বানৰ। ‘অ’ সাধাৰণতে নঞৰ
সলনি ব্যৱহাৰ হয়। স্বৰবৰ্ণ পিছত থাকিলে ‘অ’ৰ
ঠাইত ন হয়। ‘অ’ ছয় প্ৰকাৰ অৰ্থত পোৱা যায়।
(১) অভাৱ, (২) ভেদ, (৩) সাদৃশ্য, (৪) অল্পতা,
(৫) অযোগ্যতা আৰু (৬) বিৰোধ।

৩। দুখ, গালি, নিন্দা আদি আবেগ প্ৰকাশ আৰু
সন্বেদনত ‘অ’ ব্যৱহাৰ হয়। ৪। লঙ, লুঙ আৰু লৃঙ
কালত ধাতুৰ আগত ‘অ’ আগম হয়।

অ অভাৱ, অল্প, নিষেধ, অতীত, অনুকম্পাবোধক
অব্যয়।

অঃ পূ. (অততি সৰং ব্যাপ্ৰোতি ইতি ডঃ) বিষ্ণু। (ক্লী)
ব্ৰহ্মা, ‘অ, ই, উ, এ, ও, ওম কলাশ্চ মূলং ব্ৰহ্ম
ইতি কীৰ্তিতম’ (অপ)।

অঙ্কণী (ন) বিণ. স্বণ অৰ্থাৎ ধাৰ নথকা। ধাৰশূন্য।

অংশ বিভাজনে (চুৰা উ সৰু অংশয়তি -তে) ১। বিভাজন
কৰ, ২। দুভাগ কৰ, বিভক্ত কৰ, বিতৰণ কৰ,
ভাগই দে।

অংশঃ পূ. (অংশ বিভাজনে কমণি ঘঞ) ১। বিভাজন,
অংশ, ভাগ, মনু ৮।৪০৮; ২। অক্ষাংশ। ৩। কাক্স।
৪। ভগ্নাংশ। -অংশঃ ১। দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ অৱতাৰ।
২। ভাৰ্য্য অংশ। -অৱতাৰঃ পৃথিৱীত দেৱতাৰ অংশ
ৰূপত অৱতাৰ। -কং ক্লী. দিন। -কঃ জ্ঞাতি, ভগ্নী,
অংশীদাৰ, -ভাক্ ভাগী, অংশীদাৰ। -লঃ শক্তিশালী,
বলবান।

অংশী (ন) বিণ. ভাগী, অংশীদাৰ।

অংশুঃ পূ. (অংশয়তি ইতি কৃঃ) ১। কিৰণ, বশ্মি,
প্ৰভা, কৃ. ১।৩২; ২। উজ্জ্বলতা, ৩। শেষ বিন্দু,
৪। অণু, কণা, ৫। সূতাৰ শেষাংশ, ৬। বসন,
ভূষণ, ৭। গতিবেগ। -কং ক্লী. বেশভূষা, পশমী
কাপোৰ, শ ১।৩১; -জালং বশ্মিৰ উজ্জ্বলতা,
সমূহ। -ধৰঃ -পতিঃ, -ভৃৎ -জ্ঞাণঃ -স্বামী
-হন্তঃ সূৰ্য। -পটুং পাট কাপোৰ। -মালা
পোহৰৰ মালা। -মালিন পূ. সূৰ্য্য।

অংশুমান (ৎ) পূ. (অংশৱো ৱিদ্যন্তে অস্ম ইতি মতৃপ)
১। সূৰ্য্য। ২। সগৰৰ নাতি, অসমঞ্জসৰ পুত্ৰ আৰু
ৰজা দিলীপৰ পিতা। ৩। এবিধ গছৰ পাত
(তেজপাত); (বিণ) ১। উজ্জ্বল, দীপ্তিমান গী
১০।২১; ২। জোঙা, তীক্ষ্ণ।

অংশুলঃ পূ. (অংশুঃ ৱিদ্যাজ্যোতিঃ অস্তি অস্ম অংশ
লচ্) চাণক্যমুনি।

অংশঃ পূ. ক্লী. (অমতি ভাৰাদিনা অম সন) ১। কাক্স,
২। কাক্সৰ হাড়, ৩। অংশ, ভাগ। -কৃটঃ বলধৰ
কুঁজ; -ভ্ৰং কাক্সত লোৱা বৰ্ম; -কলকঃ ৰাজহাড়ৰ
ওপৰৰ অংশ, -ভাৰঃ কাক্সত লোৱা ভাৰ বা
বোজা; -ভাৰিক ভাৰী, কাক্সত ভাৰ বহনকাৰী;
-লঃ বলবান, শক্তিশালী কাক্স থকা ৰ ৩।৩৪।

অংশু গমনে (ভা আ অক অংশতে) ১। যা, গমন কৰ, ২।
যাত্ৰা কৰ, আৰম্ভ কৰ, ওচৰলৈ যা।

অংশুঃ (স) পাপ, স্বধৰ্মত্যাগ, দুখ।

অংশতিঃ তী ক্লী (হস্তেৰং চ ইতি অতিঃ) ১। উপহাৰ,
দান, ২। উৎকণ্ঠা, ৩। বিপদ, ৪। ৰোগ, ৫। ত্যাগ।
অংশতিঃ দান, উপহাৰ।

অংশিঃ পূ. (অহি ক্ৰিণ) ১। ভৰি, ঠেং ২। গছৰ মূল বা
পিপা, -পঃ গছ।

অকং ৰক্তগতো (ভা প অক অকতি) সাপৰ দৰে বেঁকা
বেঁকৈ য়া।

অকং (ন কং সৃখং) ১। দুখ, দুগতি, ২। পাপ।

অকচ বিণ. (নাস্তি কচঃ কেশঃ যস্য) টপা, চুলিহীন। —চঃ কেতুগ্রহ।

অকনিষ্ঠ বিণ. কনিষ্ঠ নহয়, অর্থাৎ জ্যেষ্ঠ। —ঠঃ —ঠগঃ গৌতম বুদ্ধ।

অকথ্য বিণ. অকথনীয়, কোরাব অযোগ্য।

অকন্যা বিণ. বয়সীয়া কন্যা, শাস্তি হোৱা ছোৱালী, গাভৰু।

অকৰ বিণ. ১। হাত নথকা, বিকলাঙ্গ, ২। কৰ বা ৰাজহ মুক্ত, ৩। নিষ্কৰ্মা, কৰ্মবিমুখ।

অকৰণং কৰ্ম নকৰা, কৰ্মহীন।

অকৰণিঃ স্ত্রী. (ন কঞ অনি) ১। বিফল মনোৰথ, অকৃতকাৰ্য্য, নৈৰাশ্য, ২। অভিশাপ।

অকৰা স্ত্রী. আমলখী।

অকৰণ বিণ. নিদয়, হৃদয়হীন।

অকৰ্ণ বিণ. কণহীন, কাণ নথকা, —ৰ্ণঃ সাপ।

অকৰ্ত্তন বিণ. বাওনা।

অকৰ্মন বিণ. ১। অকামিলা, এলেহুৱা, অপটু, অক্ষম, ২। দুষ্ট, নীচ। (ব্যাকৰণ) অকৰ্মক (ক্ৰিয়া); —ৰ্ম (স্ত্রী) কৰ্মহীন, অপৰাধ, কুকৰ্ম, পাপ। —অশ্লিত বিণ. অসৎ কৰ্মী, এলেহুৱা। —ভোগঃ কৰ্মফলৰ পৰা মুক্তি লাভ।

অকল বিণ. অংশ শূন্য। —লঃ পৰম ব্ৰহ্ম।

অকল বিণ. ১। গেদ বা তলনি নথকা, ২। নিষ্পাপ।

—ক্লন বিণ. দম্ভবহিত, নিৰহংকাৰী, সৰল। —ক্লা জোৎস্না।

অকল্প বিণ. ১। অসংযমী, দুৰ্বল, অক্ষম, ২। অতুলনীয়।

অকল্পিত বিণ. কল্পনাৰহিত, অকৃত্ৰিম, প্রকৃত।

অকল্য বিণ. (ন কল্যঃ সূন্তঃ) ৰোগী, অসমর্থ।

অকল্যাণং স্ত্রী. অমঙ্গল, অসুখ।

অকস্মাৎ অবা. অতৰ্কিতে, হঠাৎ, বস্তু ১৪।৫৫।

অকাণ্ড ক্ৰি.বি. ১। হঠাতে হোৱা, অকস্মাত হোৱা, আশা নকৰাকৈ হোৱা উ ৪।১৫; ২। ঠাৰিহীন; —জাত হঠাতে জন্ম হোৱা; —পাতঃ অকস্মাৎ সংঘটন; —পাতজাত জন্ম হোৱাৰ লগে লগে —বা; —শূলং হঠাতে পেট বিষোৱা।

অকাণ্ডে ক্ৰি. বি. অকস্মাৎ, হঠাৎ শ ২।১২।

অকাম বিণ. ১। কামনাশূন্য, অনিচ্ছুক, অনিচ্ছাকৃত, ২। অচেতন।

অকামতঃ ক্ৰি.বি. অনিচ্ছাকৃতভাৱে, অচেতনভাৱে, —প্রাণন্তভাৱে।

অকাম বিণ. ১। দেহহীন, ২। ৰাহ গ্ৰহ, ৩। নিৰাক্ষৰ ব্ৰহ্ম।

অকাৰণং বিণ. কাৰণহীন, হেতুহীন, স্বয়ম্ভু। নিজে নিজে হোৱা কু ৪।৭।

অকাৰ্পণ্যং স্ত্রী. অকপণতা, উদাৰতা।

অকাৰ্য্য বিণ. অযোগ্য, অনুচিত, অনায়াস, অনুচিত; —ৰ্যং বেয়া কাম, কুকৰ্ম, অপৰাধ; —কাৰী কুকৰ্ম কৰোঁতা, নিজৰ কৰ্তব্যক অৱহেলা কৰোঁতা।

অকালঃ পু. অসময়, অশুদ্ধকাল, অনুপযুক্তকাল বা সময়; ৰ ১২।৩৩; —কুসুমং — পুষ্পং অকালতে ফুলা ফুল; —কুয়াণ্ড আবতৰীয়া লাও, নিফল জনম। —জ —উৎপন্ন —জাত আবতৰীয়া; —জলোদয়ঃ —মেঘোদয়ঃ আবতৰীয়া মেঘ, ২। কুঁৱলী, —ৱেলা আবতৰীয়া, অনুচিত সময়; —সহ বিণ. অধৈৰ্য্য।

অকিঞ্চন বিণ. দালদৰিদ্ৰ, অনাথ, নিঃকিন।

অকিঞ্চিজ্জ বিণ. একোকে নজনা, জধামুৰ্খ।

অকিঞ্চিকৰ বিণ. অকামিলা, অপ্রয়োজনীয়, নিৰীহ।

অকিঞ্চিষ বিণ. (নাস্তি কিঞ্চিৎ যস্য) নিষ্পাপ, নিৰ্দোষ।

অকীৰ্তিঃ স্ত্রী. অপযশ, অপবাদ।

অকুষ্ঠ বিণ. ১। সূতীক্ষ্ণ, অবাধ বে ২।২; ২। কৰ্মঠ, তেজস্বী, ৩। দৃঢ়, ৪। অত্যন্ত, অতিপাত, অত্যধিক।

অকুতঃ ক্ৰি. বি. ক'ৰো পৰা নহয়, —চলঃ সদাশিৱ; —ভয় নিৰাপদ, কাৰোপৰা ভয় বা আশঙ্কা নথকা, সুৰক্ষিত।

অকুপ্যং স্ত্রী. অসাধাৰণ ধাতু অর্থাৎ সোণ আৰু ৰূপ।

অকুশল বিণ. ১। অমঙ্গলজনক, দুৰ্ভাগীয়া, ২। অনিপুণ, মুৰ্খ।

অকুপাৰঃ পু. (কুং পৃথিৱীং পিপতীতি কুপাৰঃ) ১। সাগৰ, ২। সূৰ্য্য, ৩। কাছ।

অকূৰ্চঃ পু. (নাস্তি কূৰ্চঃ কৈতৱং যস্য) গৌতম বুদ্ধ।

অকৃচ্ছ বিণ. জটিলতাশূন্য, সহজ।

অকৃত বিণ. ১। অসম্পাদিত, কুসম্পাদিত, ২। অসম্পূৰ্ণ, ৩। অসুট, ৪। অকামিলা, ৫। অপৈণত; —তা পুত্ৰৰ স্থান পোৱা কন্যা; —তং নকৰা কাম। —অৰ্থ অকৃতকাৰ্য্য; —অস্ত্ৰ অস্ত্ৰবিদ্যা নজনা; —আত্মন ১। মুৰ্খ, অজ্ঞ, ২। পৰমব্ৰহ্মৰ লগত অনৈকত্ব; —উদ্ধাহ অবিবাহিত; —জ্ঞ কৃত্য, কৃতজ্ঞতাশূন্য; —ধী —বুদ্ধি; বিণ. মুৰ্খ, অজ্ঞ।

অকৃতিত্বং স্ত্রী. অক্ষমতা, অকৰ্মণ্যতা।

অকৃত্ৰিম (কৰণাৎ জাতঃ কৃত্ৰিমঃ স নেতি) অজ্ঞান,
শ্ৰুত, নৈসৰ্গিক, অযত্নকৃত।

অকৃতী বিণ. অক্ষম, অকৰ্মণ্য।

অকুপ বিণ. কুপাহীন, নিৰ্দয়, অকৰুণ।

অকুট বিণ. হাল নোবোৱা মাটি; —পচা হাল নোবোৱাকৈ
হোৱা (শস্য) কি ১।১৭।

অকেশ বিণ. চুলিহীন, তপা।

অকৈটৰ বিণ. অকপটতা, অধূতালি।

অকোটঃ পু. (ন কুট ভাৱে ঘঞ) তামোল গছ।

অকোৱিদ্ বিণ. মুৰ্খ, অপণ্ডিত।

অকৌটিল্যঃ ক্ৰী. অকুটিলতা, সবলতা।

অক্কা ক্ৰী. (অকং দুঃখং কায়তি গহুতি) মাতৃ।

অক্ক বিণ. (অক্কেগতো কুঃ) ১। যুক্ত, গত, ব্যক্ত। ২।

ৰং, ধূলি আদিৰে প্ৰলিপ্ত (যেনে বক্তাক্ত, ক্ৰেদাক্ত);

—স্তম্ভ ৰাতি।

অক্কত্ৰং ক্ৰী. বৰ্ম, কবচ।

অক্কম বিণ. ক্ৰমৰহিত, ব্যতিক্ৰম, খেলিমেলি।

অক্কিয় বিণ. নিষ্কৰ্মা, কুৰ্মা, কমহীন গী ৬।১

অক্কৰ বিণ. সবল, বিদ্বেশূন্য। দয়াৱান (পু.) শ্ৰীকৃষ্ণৰ
খুড়াক। স্বফল্গ আৰু গান্ধিনীৰ পুত্ৰ।

অক্কোশ বিণ. ক্ৰোধশূন্য।

অক্কান্ত বিণ. পৰিশ্ৰমী, অশ্রোণ।

অক্কিকা ক্ৰী. নীলগছ।

অক্কিষ্টকৰ্মা অক্কেশে কাম কৰি যোৱা (লোক)।

অক্কেশং ক্ৰী. ক্ৰেশ শূন্য।

অক্ক ব্যাপ্তৌ, সংহতৌ (ভ্ৰা স্বা প সক অক্কতি,
অক্কোতি); ১। ব্যাপ্ত হ, বা, কৰ; ২। প্ৰবেশ কৰ,
৩। সংগ্ৰহ কৰ, ৪। উপস্থিত, ঢুকি পা, ৫। সঞ্চয়
কৰ, জমা ৰাখ।

অক্কঃ পু. ১। ধূবা, ২। যানবাহন, ৩। পাল্লা বা
তুলাচীনৰ ওপৰৰ মৰিডাল ৪। অক্কৰেখা, ৫। মালা
তৈয়াৰ কৰা গুটি বিশেষ, ৬। পাশাৰ গুটি, ৭।
ওজনৰ দাগা, ৮। সাপ, ৯। গৰুড় পক্ষী, ১০।
মোকদ্দমা, ১১। জন্মাক। —ক্ক ক্ৰী. ১। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়,
২। সাগৰীয় নিমখ, ৩। তুতিয়া। —ক্কশলং পাশা
খেলত নিপুণ। —ক্কটঃ চকুৰ মণি; —ক্কহঃ পাশা
খেল। —জং ১। হীৰা, ২। বিজুলি; —জঃ বিষ্ণু;
—ধূতঃ জুৱাৰী; —পালঃ মহৰ্ষি গৌতমৰ এটা নাম;

—মালা —সূত্ৰং ক্ৰী. ক্ৰী. মন্ত্ৰ জপ কৰা মালা;

—ৰাজঃ জুৱা খেলৰ আড্ডাৰ গৰাকী; —লকঃ
গাড়ীৰ ধুৱাত লগোৱা শলকা, 'পিন'।

অক্কণিক বিণ. ধীৰস্থিৰ, অচল অটল।

অক্কত বিণ. ১। ক্তশূন্য, আঘাত শূন্য কু ৪।৯; ২।

অভয়, পৰিপূৰ্ণ, অবিভক্ত; —তঃ : ১। সদাশিৱ,

২। মৰাণ মাৰি, জাৰি সূৰ্য্যৰ তাপত শুকাই থোৱা

ধান। পূজা-সেৱাত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ বানি ধুই নিকা

কৰা চাউল। ৰ ২।২১; ৩। স্বৰধান —তং ১।

শস্য। ২। নপুংশক; —যোনিঃ কুমাৰী কন্যা। পুৰুষৰ

লগত যৌন সম্পৰ্ক নোহোৱা কন্যা।

অক্কম বিণ. অসমৰ্থ, অপ্ৰয়োজনীয়, অধৈৰ্য্য, ৰ

১৩।১৬; কুমাৰহিত —মা ক্ৰী অধৈৰ্য্য, কুমাৰীনা,

ঈৰ্ষা।

অক্কয় বিণ. চিৰস্থায়ী, অব্যৰ্থ ৰ ৪।১৩।

অক্কম্য বিণ. অভয়, অবিদ্যমান ৰ ২।১৩।

অক্কৰ বিণ. (ন ক্কৰতীতি ক্কৰ অচ) ১। অবিদ্যমান,

চিৰস্থায়ী, অবিদ্যমান গী ১৫।১৬; ২। দৃঢ়, ধ্ৰুৱ,

নিত্য; —ৰঃ সদাশিৱ, বিষ্ণু; —ৰং ১। বৰ্ণমালাৰ

এটা বৰ্ণ, গী ১০।৩৩; ২। এটা উচ্চাৰণৰ শব্দ বা

পদাংশ। যেনে— ওঁ। মনু ২।৮৩; ৩। নথিপত্ৰ,

লিখনি, ৪। অক্কয় ব্ৰহ্ম, ৫। পানী, ৬। আকাশ; ৭।

মুক্তি, মোক্ষ। —অৰ্থ পদার্থ; —চক্কু, —চণঃ —নঃ

লেখক, নকলনবীচ; —চ্যুতক এটা বৰ্ণ বাদ দিয়াৰ

ফলত বিপৰীত অৰ্থ প্ৰাপ্তি। —ছন্দস্ —বৃন্তং

অক্কৰৰ সংখ্যা অনুসৰি নিয়ন্ত্ৰিত ছন্দ। —জননী,

—তুলিকা লেখনী, কাপ, পাখি-কলম। —ন্যাসঃ ১।

লিখনি, ২। বৰ্ণমালা, ৩। ধৰ্মশাস্ত্ৰ। —ভূমিকা ফলক।

কাঠৰ তক্তা য'ৰ ওপৰত লিখা হয়। ৰ ১৮।৪৬;

—মুখঃ পণ্ডিত, ছাত্ৰ। —ৰজ্জিত নিৰক্ষৰ; —শিক্ষা

গুপ্তাক্ষৰ বিদ্যা বা জ্ঞান। —সংস্থানং বৰ্ণমালা, লিখনি,

আখৰৰ শৃংখলা।

অক্কৰকং ক্ৰী. স্বৰবৰ্ণ, —বসঃ ক্ৰি. বি. এটা আখৰৰ

পিছত এটাকৈ; আক্ষৰিকভাৱে।

অক্কান্তিঃ ক্ৰী. (ন ক্কমণম্ ক্কম্ সহনে ইতি ক্ৰিন) আনৰ

উন্নতিত হোৱা জ্বলন, ঈৰ্ষা, অসহন।

অক্কৰঃ প্ৰাকৃতিক নিমখ, খাৰহীন নিমখ। —লক্কণং

হৰিহাস্য বিশেষ। সৈন্ধৱ লোণ।

অক্ষি ক্লী. (অশ্ব ব্যাঘ্রো নিদিতি ঋঃ) ১। চকু, চকুৰ মণি;
২। সংখ্যা '২', ৰ ১৫।৬৭; —কম্পঃ চকুৰ টিপ,
চকুৰ কঁপনি, পচাৰ। —কুটঃ —কটকঃ চকুৰ মণি;
—গত চকুৰ দ্বাৰা দেখা, দৃষ্টি গোচৰ; —ভেষজঃ চকুৰ
ঔষধ; —পক্ষ্মম্ —লোমন চকুৰ পিৰিটি; —ৱিকৃণিতং
—ৱিকৃণিতং বজ্রদণ্ডি, কেৰাহিকে চোৱা।

অক্ষুন্ন বিণ. অভগ্ন, অখণ্ডিত, অজেয়, কৃতকাৰ্য্য। বে
১।২ অসাধাৰণ।

অক্ষুৰ্ণ বিণ. (ক্ষুভ ক্ত) ক্ষোভশূন্য।

অক্ষোত্র বিণ. খেতিবাতিহীন। পতিত, গৰাবাদি (মাটি);
—ত্রং ১। বেয়া পথাৰ, ২। বেয়া বিদ্যাৰ্থী, ছাত্র,
অনুপযুক্ত পাত্র; —বাদ্ : আধ্যাত্মিক জ্ঞানশূন্য।

অক্ষোটঃ, অক্ষোড়ঃ পু. আখৰোট গছ।

অক্ষোভঃ পু. হাতী বন্ধা খুটা।

অক্ষোভ্য বিণ. স্থিৰ, অচল অটল, স্থায়ৰ, অবিচলিত ৰ
১৭।৭৪।

অক্ষৌৰিভং ক্লী. ক্ষৌৰকৰ্মৰ নিষিদ্ধ দিন বা তিথি।

অক্ষৌহিণী ক্লী. (উহঃ সমূহঃ ইনিঃ অক্ষাণাম উহিণী) এক
অক্ষৌহিণী সংখ্যক সৈন্যবাহিনী। ২১৮৭০ খন ৰথ,
৬৫৬১০ ঘোঁৰা আৰু ১০৯৩৫০ পদাতি।

অক্ষুং ক্লী. কাল।

অখণ্ড বণ. অখণ্ডিত, সম্পূৰ্ণ, সমুদায়। শ ১০।

অখণ্ডনঃ পু. কাল।

অখণ্ডিত বিণ. অভগ্ন, অবিভক্ত, অবাধ; —উৎসৱ
উৎসৱমুখৰ। —ঋতুঃ যি কাল বা ঋতুত ফল ফুলাদি
উৎপন্ন হয়। সফল (বৃক্ষাদি)।

অখৰ বণ. বাওনা বা চুটি নহয়। ওখ। বৃহৎ।

অখাটং ক্লী. ১। অকৃত্ৰিম জলাশয়, প্রাকৃতিক জলাধাৰ।
দেৱখাট। মন্দিৰৰ সমুখৰ পুখুৰী।

অখাদ্য বিণ. অভক্ষ্য, খোৱাৰ অযোগ্য।

অখিল বিণ. ১। সম্পূৰ্ণ, পৰিপূৰ্ণ, মনু ১।৫৯; ২।
অপতিত, কৰ্মিত (ভূমি)।

অখোষ্টিকঃ পু. ১। গছ, ২। চিকাৰৰ শিক্ষা দিয়া কুকুৰ।

অখ্যাতিঃ ক্লী. (ন খ্যা ক্তিন্) অখ্যাতি। অপবাদ, কুশল;
—কৰ অপবাদজনক।

অম্ (ক) ৱজ্জগতো, কুটিল গমনে (ভা, প অক অগতি)।

সম্পৰ দৰে বেঁকাৰেঁকিৰে যা। (খ) গতৌ অজ্জতি।
যা, গমন কৰ।

অগঃ পু. (ন গচ্ছতীতি অ গম্ ডঃ) ১। যি যাব নোৱাৰে, যি
লৰচৰ কৰিব নোৱাৰে। যেনে— গছ, পৰ্বত, সূৰ্য্য, ২।
সংখ্যা '৭', ৩। সৰীসৃপ, সাপ; —আত্মজা পাবতী:
—ওকস্ পু. ১। গিৰিবাসী, ২। পক্ষী, ৩। (আঠখন ঠেং
থকা) শৰভ জন্তু, ৪। সিংহ।

অগচ্ছঃ গছ।

অগজ বিণ. (অগে জায়তে ইতি অগ, জন ড)
১। গিৰিজাত, পৰ্বতত জন্ম হোৱা, ২। জজ্বলী, পৰ্বতে
কন্দৰে ঘূৰি ফুৰা, কি ১।৯ —জং খনিজ পদাৰ্থ,
আলকাতৰা।

অগতিঃ ক্লী. সহায়হীনতা, আশ্রয়হীনতা।

অগতি(তী)ক বিণ. অসহায়, নিৰাশ্রয় যা ১।৩৪৬।

অগদ বিণ. স্বাস্থ্যৱান, নিৰোগী, সবল, সুস্থ। —দঃ ১।
ঔষধ, ২। স্বাস্থ্য, ৩। আয়ুৰ্বেদৰ অন্তৰ্গত চটা শাখাৰ
এটা। প্ৰতিষেধক বিদ্যা। —দ্ধাৰঃ চিকিৎসক।

অগমঃ পু. (ন গম্ অচ) ১। গছ, ২। পৰ্বত।

অগম্য বিণ. (ন গম্ যৎ) ১। গমন বা ভ্ৰমণৰ অযোগ্য,
দুৰ্গম; ২। দুৰ্বোধ্য, বুজিব নোৱাৰা; —ৰাং প
অনতিক্ৰম, অচিন্তনীয়, ধাৰণাৰ অতীত, কি ১।৯।

অগম্য ক্লী. ১। মৈথুনৰ অযোগ্য, ২। নীচ জাতিৰ
তিৰোতা। —গমনং অবৈধ মৈথুন, সহবাস; —গামী
পু. অবৈধ মৈথুনকাৰী।

অগৰ্হিত বিণ. অনিন্দিত। মনু ৯।১০৯।

অগস্তিঃ —স্ত্যঃ পু. (অগং বিদ্ধাং অস্মাতি ইতি ক্ৰিচ
অগস্তি; অগ স্ত্যো ক অগস্ত্যঃ) ১। বকফুলৰ গছ
২। অগস্ত্য নক্ষত্ৰ, ৩। অগস্ত্য মূনি। কৃষ্ণ পৰা উৎপন্ন
হোৱা কাৰণে ঋষিগৰাকীৰ আন এটা নাম কৃষ্ণসস্ত্ৰৰ।
মিত্ৰাবৰুণ আৰু উৰ্বশীৰ পুত্ৰ অগস্ত্য বহুখিনি বেদমন্ত্ৰৰ
ৰচয়িতা। এই মূনিজন চুটি-চাপৰ আছিল যদিও
সমুদ্ৰক পান কৰাৰ উপৰিও বিদ্যা পৰ্বতমালাক
তেওঁৰ সমুখত দীঘল দি পৰিবলৈ বাধ্য কৰিছিল।

অগাধ বিণ. (নাস্তি গাধঃ স্থিতিৰত্ৰ) অতি গভীৰ,
অতলম্পৰ্ণী, অতি গভীৰ হি ১।৫২; —ধং ছিদ্ৰ,
বিদ্ধা। —ৰং ঘৰ, গৃহ, মনু ৯।২৬৫।

অগিৰঃ পু. (অগ ইৰ) অগ্নি, জুই; সূৰ্য্য; ৰাক্ষস, দানৱ;
স্বৰ্গ। —ওকস্ স্বৰ্গবাস।

অণ্ডণ বিণ. ১। গুণহীন, সদৃশ্যৰ অভাৱ, অকামিলা,
২। নিৰ্ভণ (ব্ৰহ্ম); —ণঃ দোষ, ত্ৰুটি।

অণ্ডঃ পু. (নাস্তি গৌঃ কিৰণঃ) ৰাহুগ্ৰহ।

অণ্ডক বিণ. ১। অগধুৰ, পাতল, কম ওজনৰ, ২। ওৰহীন, ৩। (বস্তু) চুটি। —ক ক্লী. অগৰু গছ আৰু কাঠ।

অগোচৰ বিণ. ১। অজ্ঞাত, অবিজ্ঞেয়, জ্ঞানেন্দ্রিয়ই ঢুকি নোপোৱা, অপ্রত্যক্ষ। —ৰং ১। জ্ঞানেন্দ্রিয়ই ঢুকি নোপোৱা বস্তু, ২। নেদেখা, নজনা বস্তু, ৩। পৰম ব্ৰহ্ম।

অগৌকাঃ (স) পু. (অগঃ ওকঃ যসা সং) ১। শৰভ ২। সিংহ, ৩। পক্ষী।

অগ্নায়ী ক্লী. ১। অগ্নিৰ পত্নী, ২। ত্ৰেতাযুগ।

অগ্নিঃ পু. (অগতি উৰ্দ্ধং গচ্ছতি ইতি অগি গতৌ নিঃ)

১। জুই, অগ্নি, ২। তেজঃ পদার্থ বিশেষ, ৩। অগ্নি দেৱতা, পত্নী স্বাহা, পুত্ৰ তিনিজন—পাৰক, পৰমান আৰু শুচিঃ, ৪। পেটৰ জুই অৰ্থাৎ পাচক শক্তি (জঠৰাগ্নি), ৫। পিতৃবস, ৬। সোণ, ৭। সংখ্যা '৩'। —আধানং হোমত অগ্নি স্থাপন; —আলয়ঃ —গৃহং অগ্নি ঘৰ, অগ্নিশালা, অগ্নি মন্দিৰ; —কঃ এবিধ ৰঙা বৰণীয়া পোক। —কণঃ —স্কোকাঃ ফিৰঙতি; —কাষ্ঠং অগৰু; —কুৰুটঃ জুলি থকা কাঠখৰি; —কুণ্ডং জুই ৰখা পাত্ৰ, হোমকুণ্ড; —কেতুঃ ধোঁৱা; —কোণঃ দক্ষিণ পূব দিশ; —ক্লীড়া আতচবাজি, ফটকা ফুলজাৰি; —গৰ্ভ ভিতৰত জুই থকা; —গৰ্ভঃ সূৰ্যকান্ত মণি, সূৰ্যৰ ৰশ্মি পৰিলে এই মণিৰ পৰা জুই উঠে, শ ২।৭; —গৰ্ভা ১। শৰ্মীষ গছ, ২। পৃথিৱী। —চিৎ যিয়ে হোমাগ্নি ৰক্ষা কৰি থাকে। —চয়ঃ —চয়নং, —চিত্যা অগ্নিচয়ন, অগ্ন্যধান। —জ অগ্নিজাত; —জঃ —জাতঃ কৰ্ত্তিকৈয়, বিষ্ণু; —জং —জাতং সোণ, —জিহ্বা ১। জুইৰ জিভা অৰ্থাৎ শিখা, ২। অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন। —ত্ৰয়ং —ত্ৰেতা তিনি অগ্নি গাৰ্হপত্য, আহৱনীয় আৰু দক্ষিণ; —দ বিণ. ১। বলকাৰক, ভোকজনক, ২। ঘৰত জুই লগোৱা ব্যক্তি; —দাতৃ অন্তোষ্টি ক্ৰিয়া কৰোঁজ; —দীপন অগ্নিদ; —দীপ্তিঃ —বুদ্ধিঃ ক্লী. ভোক, ভাল পাচন ক্ৰিয়া; —দেৱা কৃত্তিকা নক্ষত্ৰ। —ধানং হোমাগ্নিৰ আধাৰ। —পৰিক্ৰিয়া অগ্নিপূজা; —পৰিচ্ছেদঃ হোমৰ সামগ্ৰী, সঁজুলি; মনু ৬।৪, —প্রশ্নেশঃ —শনং জুইৰে আত্মহত্যা; —বাহঃ ধোঁৱা, ছাগলী; —ভং সোণ,

কৃত্তিকা নক্ষত্ৰ; —ভূঃ পানী; —মহঃ —মধনং দুডাল কাঠ ঘঁহি জুই উলিওৱা; —মণিঃ সূৰ্যকান্ত মণি; —মাম্প্যং বদ হজম; —মুখং দেৱতা, ব্ৰাহ্মণ; —বজঃ ইন্দ্রগোপ নামৰ এবিধ উজ্জল পতঙ্গ; —শিখঃ ১। চাকি, বস্তু ২। কুমকুম; —সখঃ —সহায়ঃ বতাহ; —সাক্ষিক বিণ. অগ্নিক সাক্ষী কৰি, অগ্নিৰ সম্মুখত; —সাৎ অবা. জুইত পেলোৱা বা পোৱা। —সুৎ এদিনীয়া হোমৰ অংশবিশেষ; —স্কোমঃ বসন্ত কালত বহুদিনলৈ চলি থকা আৰু জ্যোতিষ্টোম যজ্ঞৰ অঙ্গবিশেষ; —হোত্ৰং অগ্নিত আহুতি দান; —হোত্ৰী পূৰোহিত যিজনে অগ্নিহোত্ৰ কৰে।

অগ্নি বিণ. প্রথম, প্রধান, মুখ্য —গ্রং ১। শীৰ্ষ বিন্দু, তীক্ষ্ণতা, ২। শ্ৰেষ্ঠ, ৩। লক্ষ্য, ৪। আৰম্ভণি, ৫। আধিকা; —অনি(পী)কঃ (কং) অসুখৰ সৈন্য, মনু ৭।১৯৩; —কৰঃ নেতা, পথপদশক; —গণ্য শীৰ্ষস্থানীয়; —জাত, —জাতক, —জন্মন্ অগ্নজন্মা, ব্ৰাহ্মণ; —দানিন্ প্রেতৰ বাবে দান কৰা বস্তু গ্ৰহণ কৰা ব্ৰাহ্মণ। —দূতঃ হ'ব লগীয়া কথা আগতে জনোৱা লোক ৰ ৬।১২ —পাদঃ ভৰিৰ আগভাগ; —ভাগিন্ (সম্পত্তিৰ বা কোনো বস্তুৰ) আগভাগৰ অধিকাৰী, —ভূঃ —ভূমিঃ ক্লী. লক্ষ্য, উদ্দেশ্য; —মাংসং কলিজাৰ মঙহ, কলিজা; —যায়িন্ আগে আগে যোৱা, সমুখত থকা লোক, অগ্নগামী; —সঙ্কানী মানুহৰ কামকাজৰ তালিকা থকা যমৰাজৰ খাটা বহী; —সঙ্ক্যা দোকমোকালি, —সৰ অগ্নগামী হোৱা, আগে আগে যোৱা, ৰ ৫।৭১; —হস্তঃ হাতৰ আগভাগ, হাতীৰ শুৰৰ আগভাগ, সোঁ হাত ক ৫।৬৩; —হায়নঃ(গঃ) ১। বছৰৰ আৰম্ভণি, ২। আঘোণ মাহ; —হাৰঃ ৰজাই দান কৰা ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি।

অগ্নতঃ ক্ৰি. বি. ১। আগত, সমুখত, ২। উপস্থিতিত, ৩। প্রথম।

অগ্নিম, —গ্নিম, —গ্নীয় বিণ. প্রথম, প্রধান, মুখ্য, ডাঙৰ; —মঃ ডাঙৰ ককায়েক, জ্যেষ্ঠ ভাতৃ।

অগ্নঃ ক্লী. (অগ্নতে দ্ৰব্যং গৃহ্যতে ইনয়া ইতি অগি ক্ৰ) আহুতি।

অগ্নে ক্ৰি. বি. ১। সমুখত, আগত, ২। শীৰ্ষত, ৩। প্রথমতে, ৪। উপস্থিতিত, ৫। ইয়াৰ পাছত:

—দিধিষুঃ পূ. ১। যিজন আগতে এবাৰ বিয়া হোৱা
তিৰোতাক দ্বিতীয়বাৰ বিয়া কৰায়, ২। (স্ত্রী) ডাঙৰ
বায়েক থাকোতে বিয়া হোৱা কন্যা আৰু এনে
বিবাহিতা কন্যাৰ পতি পু। —ব্ৰহ্মণং(নং) বননিৰ
কাষ বা সীমা; —সৰ্ব বিণ. নেতা, অগ্ৰণামী।

অগ্ৰ্য বিণ. মুখ্য, শ্ৰেষ্ঠ, সৰ্ব্বোচ্চ ৰ ৩।৪৬; —গ্ৰ্যঃ
ডাঙৰ ভায়েক।

অঘ, অগ্ৰ্য ক) পাপকৃতী (চুৰা উ সৰু অঘয়তি, -তে)
পাপকাম কৰ, অনিষ্ট কৰ; খ) জৱে, নিন্দায়াং,
জ্ঞানন্তে (ভ্ৰা, আ, অ, স, অজ্ঞতে) ১। বেগাই
যা, বায়ু বেগে যা, ২। নিন্দা কৰ।

অঘং ক্লী. (অঘ পাপকৰণে অঘ গিচ্ অচ) ১। পাপকৰ্ম,
দোষ শি ১।১৮; ২। অপকৰ্ম, অপৰাধ শি ৪।৩৭;
৩। দুৰ্ঘটনা, বিপদ, ৪। অশৌচ, অন্তৰ্জাতা; —ঘঃ
অগ্ৰ্যস্বৰ দৈত্য, কংসৰ সেনাপতি, বক আৰু পুতনাৰ
পুত্ৰ; —নাশ, —নাশন পাপখণ্ডন। —আয়ুস্ অসং
জীৱন যাপন কৰা; —মৰ্ষণ বিণ. পাপখণ্ডনৰ মন্ত্ৰ (খ
বে ১০ম ১৯০সু); —শংসঃ অসং লোক যেনে চোৰ।
—শংসিন্ এজনে কৰা পাপ কৰ্মৰ জাননী দিওতা।

অঘৰ্ম বিণ. অনুষ্ণ, চোঁচ।

অঘোৰঃ সদাশিৱ; —প্ৰমাণং কঠোৰ পৰীক্ষা শপত;
—ৰা ভাদ মাহৰ কৃষ্ণ চতুৰ্দশী তিথি।

অঘোষ বিণ. নিঃশব্দ, শব্দহীন, অল্পধ্বনি যুক্ত বৰ্ণ।

অগ্ন্যঃ ব্ৰহ্মা।

অঙ্ক পদে লক্ষ্যণি (চুৰা, উ, অক সৰু অঙ্কয়তি—তে)
১। বেকাকৈ যা, ২। চিহ্নিত কৰ, ৩। গণনা কৰ,
৪। দাগ দে, কলঙ্কিত কৰ, ভৰ্ত্ত্ব, ২।৫৪; ৫।
খোজ কাঢ়, গমন কৰ।

অঙ্ক ১। কোলা কু ৭।৫, ২। দাগ, কলঙ্ক, কু : ১।৩
৩। সংখ্যা, সংখ্যা ৯। ৪। কাষ, পাৰ্শ্বভাগ, কি
৩।৪০; ৫। নাটকৰ দৃশ্য, ৬। হাঁকোটা, ৭। দশ
কপকৰ এটা। —অৱতাৰঃ (নাটকত) এটা অঙ্কৰ
শেষৰ ফালে এজন পাত্ৰই পিছৰ অঙ্কৰ বিষয়ে
উল্লেখ কৰা কাৰ্য্য। —তত্ত্বঃ সংখ্যা বিজ্ঞান; —ধাৰণং
ধাৰণা, সংখ্যা ধৰা; —পৰিৱৰ্ত্তঃ আনফালে ঘূৰা।
কোলাত ইফাল সিফাল কৰা। —পালিঃ —লীঃ
অলিঙ্গন। মা ৮।২; —পালিঃ সংখ্যাৰ শিকলি;
—ভাজ বিণ. কোলাত বহি থকা। —সুখং নাটকৰ

এটা দৃশ্য ৰ'ত সকলো কেইটি দৃশ্যৰে বিষয়
(চমুকৈ) উল্লেখ কৰা থাকে। —ব্ৰিহ্মা সংখ্যা বিজ্ঞান।

অঙ্কনং ক্লী চিহ্ন, চিহ্ন দিয়া, মোহৰ লগোৱা কাৰ্য্য।

অঙ্কতিঃ পু. বায়ু, অগ্নি, ব্ৰহ্মা। যজ্ঞায়ি বক্ষা কৰা ব্ৰাহ্মণ।

অঙ্কুটঃ চাবি।

অঙ্কুৰঃ, অঙ্কুৰঃ ৰং, ১। গজালি, নৱপল্লৱ। শ ২।
২।১০; ২। পানী, ৩। ৰক্ত, ৪। চুলি, ৫। ফোঁহা।

অঙ্কুৰিত বিণ. গজালি ওলোৱা ৰে ১।১২।

অঙ্কুশঃ হক। শাসনকৰ্তা, নিয়ন্ত্ৰণকাৰী; —গ্ৰহঃ মাহত।
শি ১২।১৬; —দুৰ্ধৰঃ মাতাল হাতী।

অঙ্কুশিতঃ বিণ. উত্তেজিত।

অঙ্কোটিঃ —ঠঃ এবিধ গছ।

অঙ্কোলিকা আলিঙ্গন।

অঙ্ক্য বিণ. চিহ্নিত, গণিত, (পু) এবিধ ঢোল।

অঙ্গ গতো (ভ্ৰা প অ অঙ্গতি) গমন কৰ, খোজ কাঢ়।
চিহ্নিত কৰ।

অঙ্গ অবা. 'ভাল বাক', 'সঁচাকৈয়ে' আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ
হয়।

অঙ্গং ১। শৰীৰৰ এটা অংশ। ২। সংখ্যা '৬'; ৩। মন;

—ঙ্গঃ অঙ্গদেশ; —অধীনঃ অঙ্গৰাজ, কৰ্ণ; —গ্ৰহ

শৰীৰৰ কোনো অংশত আকস্মিক পীড়া (সঙ্কোচন);

—জানুস্ ১। পুত্ৰ, ২। চুলি, ৩। প্ৰেম,

৪। কামদেৱ, ৫। মাতলামি, ৬। ৰোগ; —দ্বীপঃ

ছয়টা সৰু সৰু দ্বীপৰ এটা; —পালিঃ ক্লী আলিঙ্গন;

—প্ৰত্যঙ্গং শৰীৰৰ প্ৰতিটো অঙ্গ; —ভূঃ পুত্ৰ,

সন্তান; —ভঙ্গং পক্ষাঘাত; —মৰ্দঃ শৰীৰ মালিচ কৰা

লোক; —যজ্ঞঃ —যাগঃ সৰু সুৰা যজ্ঞ, হোম;

—বক্ষক শৰীৰ ৰক্ষী, 'বডিগাৰ্ড'; —ৰাগঃ প্ৰসাধন

সামগ্ৰী কু ৫।১১; —ব্লিকল বিণ. পক্ষাঘাতগ্ৰস্ত;

—ব্ৰিহ্মা ১। ব্যাকৰণ আদি ষড়ঙ্গৰ শিক্ষা; ২। হাতৰ

ভঙ্গিৰে ভালবেয়া ভৱিষ্যৎবাণী প্ৰকাশ কৰা বিদ্যা

(ব্ৰ ৫১ অ); —ব্ৰীৰঃ প্ৰধান বীৰ, মুখ্যধিনায়ক;

—ব্ৰৈকুতং চিহ্ন, ইঙ্গিত; —সংস্কাৰঃ শৰীৰৰ

প্ৰসাধন; —সংহতিঃ স্ত্ৰী শৰীৰ, শৰীৰৰ শক্তি,

আঙ্গিক সমতা, সাদৃশ্য; —হাৰঃ নৃত্য; —হাৰীঃ

নৃত্যশালা।

অঙ্গকং ১। শৰীৰৰ অঙ্গ, উ ১।২০; ২। শৰীৰ।

অঙ্গতিঃ পু. (অঙ্গ্যতে সেৱায়ে গম্যতে অঙ্গ কঙ্কণি অতি)

১। ব্রহ্মা, ২। বিষ্ণু, ৩। অগ্নি, ৪। অগ্নিবক্ষক
ব্রাহ্মণ, ৫। যানবাহন।

অঙ্গনঃ ক্লী. কাণৰ কেয়ুৰ বে ১।১৪; —দঃ ১। বালিৰ
পুত্ৰৰ নাম, ২। উৰ্মিলাৰ গৰ্ভজাত লক্ষ্মণৰ পুত্ৰ ব
১৫।১০।

অঙ্গনঃ (৭৭) চোতাল, মুকলি ঠাই।

অঙ্গনা ক্তী ১। নাৰী, সুন্দৰী তিৰোতা, ২। এটা নক্ষত্ৰৰ নাম।
অঙ্গনাধিয়ঃ পু. ১। নাৰীয়ে স্নান পোৱা; ২। অশোক
বৃক্ষ।

অঙ্গস পু. চৰাই।

অঙ্গৰঃ, —ৰং একাৰ হি. ১।৮০; মঙ্গল গ্ৰহ; ৰঙা ৰং।
—ৰঙ্গবী, ৰঙ্গী গুজ্জাদি বিভিন্ন ফুলৰ নাম।

অঙ্গাৰকঃ, —কং ১। একাৰ, ২। মঙ্গলগ্ৰহ, মৃ ৯।৩৩;
মঙ্গলবাৰ, এটা ফিৰিঙতি। —মণিঃ প্ৰবাল মণি।

অঙ্গাৰী সৰু আকাৰৰ অগ্নিপাত্ৰ।

অঙ্গাৰকিত বিণ. ভস্মীভূত, জুইত পোৰা।

অঙ্গাৰিকা ১। সৰু আকাৰৰ অগ্নিপাত্ৰ, ২। কিংশুক
গছৰ মুকুল, ৩। কুঁহিয়াৰৰ পাব।

অঙ্গাৰিণী ক্তী. সৰু আকাৰৰ অগ্নিপাত্ৰ; লতা।

অঙ্গাৰিত বিণ. জুইয়ে পোৰা, আধা পোৰা। —তা
অগ্নিপাত্ৰ।

অঙ্গাৰীয় বিণ. কয়লা তৈয়াৰ কৰাত ব্যৱহাৰ কৰা।

অঙ্গিকাঃ নাৰীৰ পৰিধান, 'বঁডিচ'।

অঙ্গিন বিণ. দেহধাৰী, মুখা।

অঙ্গিৰঃ (স) পু. ঋক সূক্তৰ দৃষ্টা। ঋষিৰ নাম।

অঙ্গীকাৰ, —কৃতিঃ, —কৰণঃ ১। গ্ৰহণ কাৰ্য্য, ২।
মতৈকা, শপত।

অঙ্গীয় বিণ. শবীৰ সঙ্গীয়।

অঙ্গুঃ হাত।

অঙ্গুৰিঃ, —ৰীঃ, —লীঃ ক্তী. ১। হাতৰ আৰু ভৰিৰ
আঙুলি, ২। বুঢ়া আঙুলি, ৩। হাতীৰ শুৰৰ শেষাংশ,
জোখ-মপ। —ত্ৰং —ত্ৰাণং আঙুলিৰ বৰ্ম; —মুদ্রা,
মুদ্রিকা মোহৰ মৰা আঙুঠি; —মেটিনং, স্কেটিনং দৃষ্ট
আঙুলিৰে শব্দ কৰা; —সংজ্ঞা, —সম্বেশঃ আঙুলিৰ
ইন্দি। কু. ৩।৪১; —সম্বৃতঃ নথ।

অঙ্গুলী(বী)মং, —মং আঙুঠি শঃ ৬।১০।

অঙ্গুষ্ঠঃ পু. বুঢ়া আঙুলি; বুঢ়া আঙুলিৰ সমান বহল।
—মাত্র বুঢ়া আঙুলিৰ সমান দীঘল।

অঙ্গুষ্ঠাঃ নথ।

অঙ্গুৰঃ নেউল, কাঁড়।

অংম্ দুৰ্গমনে (ভ্ৰা, আ অ অঙ্গম্বেপ ১। গমন
কৰ, ২। আৰম্ভ কৰ ৩। তাৰাতাৰি কৰ, ৪।
গালি পাৰ।

অঙ্গম্ বি. পাপ বে ১।১২।

অংস্ত্ৰি ভৰি, গছৰ গুৰি। শ্লোকৰ চাৰি পাদৰ এটা।
—পঃ গছ। —পান (কেঁচুৱাই) নিজৰ ভৰি চোঁহা
কাৰ্য্য। —স্কন্ধঃ ভৰিৰ গাঠি।

অচ্, অঙ্ক গতো, পূজায়াম্ (ভ্ৰা উ অ অচতি —তে,
অঙ্কতি —তে) গমন কৰ। সম্মান কৰ। প্ৰাৰ্থনা কৰ।
(পু.) স্বৰ বৰ্ণ।

অচক্ষুস বিণ. কণা।

অচশু বিণ. শাস্ত প্ৰকৃতিৰ।

অচতুৰ বিণ. ১। চাৰি সংখ্যা নথকা, ২। বুদ্ধিহীন।

অচৰ বিণ. স্থাবৰ। মনু ৫।২৯।

অচল বিণ. স্থিৰ, দৃঢ়। —লা ক্তী. পৃথিৱী; —লঃ পুং. ১।
পৰ্বত, ২। বনু বা পিন, ৩। সংখ্যা ৭; —লং
ব্ৰহ্ম, —কীলা পৃথিৱী। —জ, —জাতঃ পৰ্বতৰ সঙ্গন
(পাবতী); —ত্ৰিষ্ কুলি চৰাই; —ত্ৰিষ্ পৰ্বতৰ শত্ৰু,
ইন্দ্রৰ এটা নাম; —পতিঃ, —ৰাষ্ট্ৰঃ পৰ্বতৰ ৰজা।
হিমালয়ৰ এটা নাম।

অচাপল, ল্য বিণ. ধীৰ স্থিৰ।

অচিন্ত বিণ. ১। অচিন্তনীয়, জ্ঞানশূন্য, মুৰ্খ। ২। অদৃষ্ট।

অচিন্ত্য, —চিন্তনীয় বিণ. বুজিব নোৱৰা, অবোধ; ব
৫।৭৩।

অচিন্তিত বিণ. আভৱনীয়, হঠাতে হোৱা।

অচিৰ বিণ. ১। কম সময় সাপেক্ষ, ২। নতুন, ৩।

অলপতে হোৱা, ৪। সোনকালে।

অচিৰাংশু ক্তী. বিজুলি। কি ২।১৯।

অচেতন বিণ. প্ৰাণহীন, সংজ্ঞাহীন।

অচ্ছ বিণ. পৰিষ্কাৰ। শুদ্ধ। উ ৬।২৭।

অচ্ছঃ পু. ১। স্ফটিক। ২। ভালুক।

অচ্ছাৱাকঃ পু. সোমযজ্ঞৰ পূৰোহিত।

অচ্ছন্দস বিণ. বেদাধ্যয়ন নকৰা, বেদত অধিকাৰ নথকা
লোক, ছন্দহীন।

অচ্ছিন্ন বিণ. নষ্টতা, আঘাতহীন, নিৰ্দোষ।

অচ্ছিন্নঃ ক্তী. নিৰ্ণয়, কাম।

অজিহ্ন বিণ. ১। বাধাহীন, ২। অক্ষুণ্ণ, অবিচ্ছেদ্য।

অজ্জোদনং ক্লী চিকাৰ।

অচ্যুত বিণ. ১। দৃঢ়, ২। অবিনাশী।

অচ্যুতঃ পু. ভগৱান বিষ্ণু, সৰ্বশক্তিমান পৰমেশ্বৰ।

অচ্যুতাশ্রজঃ পু. শ্ৰীবলবাম, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ককায়েক।

অচ্যুতাস্রজঃ পু. ১। পুত্ৰ, আত্মজ, ২। কামদেৱ,
৩। শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু কল্কিগীৰ পুত্ৰ।

অচ্যুতাৱাসঃ পু. পৱিত্ৰ আহঁত গছ।

অজ্ ক) গতৌ (ভ্ৰা, প অক অজতি) ১। যা, গমন
কৰ, ২। চলা, বাট দেখুৱা, ৩। দলি মাৰ, নিৰূপ
কৰ (বৈদিক)।

খ) ভাসি, দীপ্তৌ (চুৰা প অক অঞ্জয়তি) ১। পোহৰ
দি, ২। উজ্জ্বল হ।

অজ্জ বিণ. ১। জন্মহীন, ২। চিৰন্তন ৰ ১০।২৪; —জঃ
১। যি কেতিয়াও নজন্মে অৰ্থাৎ যি চিৰন্তন যেনে
পৰম ব্ৰহ্ম, ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ। ২। আত্মা,
জীৱাত্মা, ৩। ছাগল, ৪। মেঘ ৰাশি, ৫। এবিধ
শস্য, ৬। চন্দ্ৰ, কামদেৱ; —অদনী এবিধ কইটিয়া
বিষাক্ত গছ। —অৱিকং জন্তুৰ পোৱালি; —গৰঃ
অৰুণৰ সাপ; —জীৱঃ, —জীৱিক্ ছাগলী ৰখীয়া;
—মীঢ়ঃ ১। আজমীৰ চহৰ, ২। যুধিষ্ঠিৰ এটা উপাধি;
—মোলা, মোদিকা ক্লী. এবিধ ঔষধ গছ।

অজ্জকা, —জিকা মাইকী ছাগলী পোৱালি।

অজ্জকয়ঃ, —ৱং —কাৱঃ, —ৱং —গৱং, —গাৱঃ
সদাশিৱৰ ধনু, পিনাক।

অজ্জড় বিণ. বুদ্ধিমান।

অজ্জন বিণ. জনশূন্য, বালিময় (মৰুভূমি); —নঃ ব্ৰহ্মা।

অজ্জনিঃ ক্লী. আলিবাট, পথ।

অজ্জন্মন্ বিণ. জন্মহীন, পৰমব্ৰহ্ম, (পু.) মোক্ষ। মুক্তি।

অজ্জন্য বিণ. উৎপাদনৰ অযোগ্য, মানৱ জাতিৰ
প্ৰতিকূল, অনিষ্টজনক; —ন্যং প্ৰাকৃতিক দূৰ্যোগ,
মানৱ জাতিৰ অনিষ্টজনক ভূমিকম্প, বানপানী আদি।

অজ্জপঃ পু. মন্ত্ৰ পাঠ নকৰা ব্ৰাহ্মণ। —পা ক্লী. সন্ধ্যা
বন্দনা নকৰা ক্লী।

অজ্জন্ত বিণ. দম্ভহীন, (পু) ১। ভেকুলী, ২। সূৰ্য্য, ৩।
শিশুৰ দাঁত ওলোৱাৰ পূৰ্বৰ অৱস্থা।

অজ্জয় বিণ. অজেয়। —ৱঃ পৰাজয়। —ৱা ভাং।

অজ্জয্য বিণ. অজেয় শ ৬। ২৯।

অজ্জৰ বিণ. চিৰতৰুণ, অবিনাশী। —ৰঃ দেৱতা; —ৰং
পদ্ম ব্ৰহ্ম।

অজ্জস বিণ. স্থায়ী, নিত্য, অবিৰত। ৰ ৩।৪৪; —স্রং
অবা. চিৰকাল।

অজ্জহৎস্বাৰ্থা ক্লী. এবিধ লক্ষণ। ইয়াৰ আন এটা নাম
উপাদান লক্ষণ।

অজ্জহন্ত্ৰিঙ্গং লিঙ্গ পৰিহাৰ নকৰা বিশেষ্য, যেনে বেদঃ
প্ৰমাণং।

অজ্জা ক্লী. মায়া বা প্ৰকৃতি। মাইকী ছাগলী। —জীৱঃ,
—পালকঃ ছাগলী ৰখীয়া।

অজ্জাগলন্তনঃ ছাগলীৰ গলধন।

অজ্জাজি জী জীৰা।

অজ্জাত বিণ. অজন্মা। —ককুৎ(দ্) যি যাঁড়ৰ কুঁজ
ওলোৱা নাই। —ৰ্য্যজ্জন বিণ. বিশেষ চিহ্ন নথকা।
—ৰ্য্যৱহাৰঃ কিশোৰ। —শক্ৰঃ যুধিষ্ঠিৰ, শিৱৰ এটা
নাম।

অজ্জানিঃ বিপত্নীক।

অজ্জানিকঃ ছাগলী ৰখীয়া।

অজ্জানেয় বিণ. নিভীক।

অজ্জিত বিণ. অজেয়। —তঃ বিষ্ণু, শিৱ।

অজ্জিনং বাঘ, সিংহ বা হৰিণৰ (নোমাল) ছাল। কু
৫।৩০; —পত্ৰা, —পত্ৰী, —পত্ৰিকঃ বাদুলি।

—যোনিঃ হৰিণ; —ৱাসিন্ হৰিণৰ ছাল পৰিধানকাৰী।

অজ্জিৰ বিণ. নীচ। —ৰং ১। চোতাল, ২। শৰীৰ, ৩।
বায়ু, ৪। ভেকুলী।

অজ্জিস বিণ. স্বজ্জু, পোন। সবল, সৎ। —স্বাঃ ভেকুলী।

অজ্জিহুঃ ভেকুলী।

অজ্জীকয়ঃ শিৱৰ ধনু পিনাক।

অজ্জীগতঃ সাপ।

অজ্জীৰ্ণ বিণ. —ৰ্ণিঃ ক্লী. ১। বদহজম। হি ২।৫৭; ২।
শক্তি, উৎসাহ।

অজ্জীৱ বিণ. প্ৰাণহীন। —ৱঃ মৃত্যু।

অজ্জীৱনিঃ ক্লী. মৃত্যু।

অজ্জুগলিত বিণ. অনিন্দিত। মনু ৩।২০৯।

অজেয় বিণ. যাক জয় কৰিব নোৱাৰি।

অজ্জৈকপাং, —পাদঃ পু. (অজ্জস্য ছাগস্য একঃ পাদ ইৱ
পাদো যস্য) একাদশ ৰূপৰ এজন।

অজ্জুকা ক্লী. নাটকৰ বেশ্য।

অজবলং ক্লী. ঢাল।

অজ্জঃ বিণ. ১। মুখ, মনু ২। ১৫৩; ২। অজ্জানী।

অজ্জাত বিণ. নজনা, নুশনা। —রাসঃ গুপ্তভাৱে বাস কৰা (যেনেকৈ পাণ্ডৱ সকলে এবছৰ আছিল।)

অজ্জান বিণ. —নং ক্লী. অবিদ্যা, জ্ঞানহীন।

(সৃষ্টিৰ সময়ত ব্ৰহ্মাই প্ৰথমতে পাঁচবিধ অজ্জান ৰচনা কৰিছিল— তমং, মোহ, মহামোহ, তামিস্তং, অন্ধতামিস্তং)।

অজ্জতিঃ পু. বায়ু।

অজ্জলঃ পু. কাপোৰৰ আঁচল।

অজ্জিত বিণ. পূজিত, সেৱিত।

অজ্জিতক্ৰঃ ক্লী. (অজ্জিতে উৎকৃষ্টে ক্ৰৱৌ যস্যঃ) ধুনীয়া দ্ৰব্যজ্ঞ।

অজ্জনং ক্লী. ১। গমন। ২। (চকুত লগোৱা) কাজল।

(কাজল ৬ বিধ : সৌবীৰ, জাম্বল, তৃখ, ময়ূৰ, শ্ৰীকৰ, দৰ্বিকা আৰু নীলমেঘ কাপু অথ্যা ৬৮) ৰ ৭। ৮; ৩। ৰং, প্ৰসাধন সামগ্ৰী। ৪। চিৰ্মাহী, ৫। জুই, ৬। ৰাতি। —শলাকা অজ্জন লগোৱা শলা।

অজ্জনঃ পু. পশ্চিমে থকা দিকহস্তী।

অজ্জনী ক্লী. ১। হনুমানৰ মাকৰ নাম, ২। উত্তৰ দিশৰ মাইকী হাতী।

অজ্জনানৱতী ক্লী. সূপ্ৰতীক নামৰ দিক হস্তীৰ পত্নী।

অজ্জনী ক্লী. ১। চন্দনাদিৰে প্ৰসাধনৰ যোগ্যা, ২। কালাজ্জনী নামৰ এবিধ গছ।

অজ্জলিঃ পু. দুহাতৰ তলুৱাৰ খোল। পঞ্চ ১। ২৫; সন্মান প্ৰদৰ্শনৰ মুদ্ৰা।

অজ্জলিকা পোৱালি এন্দুৰ।

অজ্জলিকাবিকা ক্লী. মাটিৰ পুতলা।

অজ্জসঃ বিণ. স্বজ, সৰল।

অজ্জসা ক্ৰি. বি. দ্ৰুত, নীঘ্ৰ, যথার্থ, প্ৰকৃত মনু ২। ২৪৪; অথ্য. তৎক্ষণাৎ।

অজ্জিষ্ঠঃ, —যুঃ সূৰ্য।

অজ্জিৰঃ, —ৰং মধুৰ আমৰ গছ আৰু তাৰ ফল।

অট্ গমনে (ভা প অ অটতি) ঘূৰি ফুৰ। ভিক্স খুজিবলৈ যা, ভাট্টি ৪। ১২

অটনং, অটী, ঘূৰি ফুৰা কাৰ্য্য, ভ্ৰমণ।

অটনিঃ, —নী. ক্লী. ধনুৰ মূৰৰ চিঞৰ অংশ ৰ ১১। ১৪;

অটকৰঃ পু. ঔষধৰ গছ বিশেষ।

অটৱিঃ, ব্লী ক্লী. অৰণ্য।

অটৱিকং বনবাসী।

অট্ট অতিক্ৰমে ৰথে (ভা আ সক অট্টতে) ১। চেৰ পেলা, ২। অতিক্ৰম কৰ, ৩। হতা কৰ, ৪। হ্ৰাস কৰ, তুচ্ছ কৰ, হেয় জ্ঞান কৰ, ঘৃণা কৰ।

অট্ট বিণ. ১। উচ্চস্বৰ যুক্ত, ২। নিত্য। বাৰে বাৰে হোৱা; —ট্টং, —ট্টঃ ১। ওপৰ মহলাৰ কোঠা, ২। সক গম্বুজ, ৩। দুৰ্গ ৰ; ৬। ৬৭, ৪। হাট-বজাৰ, ৫। অট্টালিকা; —ট্টং খাদা, ভাত, অন্ন। —হাসঃ অট্টহাস্য, ডাঙৰকৈ বা উচ্চস্বৰে হাঁহি মাৰা; —হানী (ন) ১। সদাশিৱ। ২। অট্টহাস্য কৰা মানুহ।

অট্টকঃ, —ট্টালঃ, —ট্টালকঃ ওপৰ মহলাৰ কোঠা।

অট্টালিকা ক্লী. প্ৰকাণ্ড ঘৰ। —কাৰঃ মিস্ত্ৰী, কাৰিকৰ।

অট্টা ক্লী. (অট ভাৱে কাপ টাপ) ভ্ৰমণ, পৰ্যটন।

অণ ক ৰৱে (ভা প অক অণতি) ১। শব্দ কৰ, ঠিঞৰ মাৰ। খ) জীৱনে (দিৱা আ অক অণ্যতে), ২। জীয়াই থাক, প্ৰাণ ধাৰণ কৰ, উশাহ ল।

অণ(ন) ক বিণ অতি সূক্ষ্ম, তুচ্ছ।

অণিঃ(বী) ১। বেজিৰ মুখ, ২। গাভীৰ ধূৱত লগোৱা সক শলকা (পিন), ৩। শেষ সীমা।

অণিমা(ন) পু. (অণ ভাৱে ইমনিচ) ১। সূক্ষ্মতা, ২। শিৱৰ ৮টা শক্তিৰ ভিতৰত এটা (অণিমা, লঘিমা, প্ৰাণ্ডি, প্ৰাকাম্যং, মহিমা, ইণ্ডিত্বং, বশিত্বং আৰু কাম্যৱসায়িতা)।

অণু বিণ. সূক্ষ্ম, সৰু। আণৱিক গী ৮। ৯; —ণুঃ পু ১। এটা পৰমাণু, ২। কালৰ সূক্ষ্মাংশ, ৩। শিৱৰ এটা নাম। —জ্ঞানঃ আণৱিক মতবাদ।

অণুক বিণ. (অণু স্থলাদিদ্বাং কণ) ১। অতি সূক্ষ্ম, ২। নিপুণ।

অণুভা ক্লী. (অনুঃ ভা দীপ্তিৰ্যস্যঃ) বিদ্যাং, বিজ্ঞানী।

অণুত্ৰীহিঃ পু. এবিধ সূক্ষ্মাকাৰৰ ধান।

অণ্ডং ক্লী. (অম ডো কৰণে ডঃ) ১। কলি, ২। অণ্ডকোষ, ৩। কলুৰী মূগৰ থৈলা। শিৱ। —কোণঃ —কোষঃ বীৰ্য্যৰ থৈলা। —জঃ চৰাই জ্বলি কণি পৰা জীৱ জন্তু। —ধৰঃ শিৱ; —বৃদ্ধিঃ ক্লী. অণ্ডকোষৰ ৰোগ।

অণ্ডকঃ ১। অণ্ডকোষ, ২। সৰু কণি শি ৯। ৯।

অণ্ডালুঃ মাছ।

অণ্ডিৰঃ পূৰ্ণ বয়স্ক, বলৱান মানুহ।

অধী ক্রী. আঙুলি, ক্রীণা।

অৎ বন্ধনে, ভ্রমণে, প্রাপণে চ (ভ্রা প অক অততি)

১। গমন কৰ, যা, খোজ কাড়। ঘূৰি ফুৰ, ২। পা,
৩। বান্ধ।

অতএৱ অবা. এই কাৰণে, এই হেতু, গতিকে।

অতটঃ পু. (তটতে জলেন ইতি তট ঘঞার্থে কঃ তটং
জল প্রপাতস্থানং ন বিদ্যাতে অস্য রহ) পর্বতৰ
উপৰিভাগ, থিয় পাহাৰ।

অতথা অবা. তেনে নহয়।

অতদৰ্হং অবা. অনুচিত, অযোগ্য।

অতন্ত্ৰ বিণ. ১। ৰচি অথবা বাদ্যযন্ত্ৰৰ গুণ (তাঁৰ) নথকা,
২। অসংযত, ৩। তন্ত্ৰ অর্থাৎ বিধি নিয়মৰ অধীন
নহয়।

অতন্ত্ৰ, -স্ত্রিত বিণ. সতর্ক, তন্দ্রাহীন, আলসার্শ্ণ্য।

অতপস্ যিয়ে ধর্মীয় কার্য অরঞ্জা কৰে।

অতর্ক বিণ. তর্কৰ অতীত, যুক্তিহীন; -র্কঃ যুক্তিহীন
তর্কিক।

অতর্কিত অবা. আচস্থিতে, হঠাতে; -আগত হঠাতে ঘট
ঘটনা।

অতল বিণ. অতি গভীৰ, তলিশূন্য। -লঃ এখন
পাতালৰ নাম; -লঃ শিৱ; -স্পর্শ, -স্পৃশ্ অতি
গভীৰ, তলিহীন।

অতস্ (অতঃ) অবা. ১। কাৰণ, গতিকে, এই হেতু,
২। ইয়াত, ভর্তৃ ৩। ৬; ৩। ইয়াৰ পৰা, ইয়াৰ
পিচত; -এৱ গতিকে; -উধ্বং ইয়াৰ পিচত,
ওপৰত; -পৰং ইয়াৰ পিচত; -সঃ পু বায়ু; -সী
ক্রী. তিচী গুটি, শণ সূতা।

অতি অবা. সাধাৰণতে উৎকর্ষতা বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা
হয়। তাৰোপৰি প্রশংসা, প্রকর্ষ, লঙ্ঘন, অতিশয়,
ক্রান্ত, পূজন, অসম্ভাৱনা আদি অর্থ প্রকাশ কৰাৰ
কাৰণেও ব্যৱহাৰ হৈ থাকে। -কথ ব্রিণ. অজ্ঞেয়,
নষ্ট, নষ্টধর্ম। -কথা অনর্থক ভাষণ, অপার্থক্য।
-কর্ষণং অতিকৈ দুখলগা, শোকজনক; -কন্দকঃ
এবিধ গছ; -কশ অদম্য; -কায় প্রকাশ, বিৰাট;
-কৃচ্ছ বিণ. অতি কঠিন, কঠোৰ ব্রত মনু
১১। ২১৩; -ক্রমঃ ক্রমৰ উলঙ্ঘন, ব্যতিক্রম,
অনাধিকাৰ গমন, ২। বিৰোধ, ৩। উপেক্ষা, ৪।
অক্রমণ, ৫। অপপ্রয়োগ; -ক্রান্ত, -ক্রামক বিণ.

ব্যতিক্রম। -গ চেব পেলাই যোৱা; -গণ্ডঃ পু
বিষ্কম্বক আদি ২৭ বিধ যোগাসনৰ ৬ষ্ঠ বিধ।
-গন্ধঃ পু চম্পক ফুল, গন্ধক; -গল্প বিণ. যথামূৰ্খ,
অবগনীয়; -গুণ বিণ. ১। অতিগুণী, ২। মূল্যৰ
অতীত, মূল্যহীন। -গো উৎকৃষ্ট গাই গৰু; -গ্রহ
বিণ. অবোধ; -চৰ বিণ. পৰিৱৰ্তনশীল; -চৰা ক্রী.
স্থলপদ্ম। -চৰণং ১। অত্যধিক অনুশীলন, ২।
পৰিশ্রম; -চাৰ অতিক্রমণ কাৰ্য্য, এটা বাশিৰ পৰা
আন এটালৈ গমন; -চ্ছত্রঃ পু. (ছদ গিচ কৰণে
ষ্ট্ৰণ) বেংছতা; -ত্রা, ত্রকা বেংছতা, গুৱামৰি;
-জর তীব্রবেগী; -জাত বিণ. বসবাসহীন;
-জাগৰঃ পু (জাগৃ ঘঞ) নীলা ৰঙৰ ক্রৌঞ্চ (কচন
পক্ষী); -ভীনং তীব্রবেগ; -তৰাং, তমাং অবা.
অতুল, অত্যন্ত; -ভৃষা লালসা, অত্যন্ত লোভ;
-দানং ক্রী. (দা ভাৱে লুট) ভূৰিদান, দানান্যতা;
-দিশ্, -দেশঃ (দিশ ক্ত, দিশ ঘঞ) ১। দেশান্তৰ,
২। স্থানান্তৰ, ৩। হস্তান্তৰ, ৪। শাস্ত্ৰৰ এটা বিধিৰে
আন এটা সামৰি লোৱা কাৰ্য্য। -দীপ্তঃ এবিধ গছ;
-দ্বয় বিণ. দুটাক অতিক্রম কৰা, অধিতীয়, অনুপম;
-ধ্বন্ পু অবার্থ ধনুর্ধৰী -নিদা বিণ. অত্যন্ত
নিদ্রালু। সকলো সময়তে শুই থকা লোক; -নু
নাৱৰ পৰা নমা লোক। -পক্ষা ক্রী. পাঁচ বছৰ বয়স
পাৰ হোৱা ছোৱালী; -পতনং ক্রী. সীমা পাৰ হৈ
যোৱা, সীমা অতিক্রম কৰা কাৰ্য্য; -পন্থাঃ পু
সূপন্থা। উৎকৃষ্ট মাৰ্গ; -পত্নঃ চেগুণ গছ। -পাতঃ
পু (অতি পৎ ঘঞ) ১। অতিক্রম, ২। সময় পাৰ
হোৱা, ৩। উপেক্ষা, ৪। সংঘটন, ৫। বিৰোধ;
-পাতকং নবিধ পাপৰ ভিতৰত গুরুতৰ পাপ
(চুৰি, ডকাইতি, ধৰ্ষণাদি); -পাত্ৰী(ন) অত্যন্ত
দ্রুতগামী ৰ ৩। ৩০; -প্রেরজঃ উৎকৃষ্ট ধাৰা প্রবাহ
ৰ ৩। ৫৮; -প্রৌঢ়া ক্রী. বিবাহযোগ্যা কন্যা, গাভৰু
কন্যা; -বলঃ অত্যন্ত বলৱান; -বালা দুবছৰীয়া
গাই, চেউৰী; -ভৱ চেব পেলোৱা, জয় কৰা কাৰ্য্য;
-ভাৰ অত্যন্ত গুৰু; -ভাৰণঃ পু. গাথ; -ভীঃ ক্রী.
ইন্দ্রৰ বজ্ৰ; -ভূমিঃ ক্রী. ১। উচ্চতম সীমা, ২।
সাহস, উদ্যম, ৩। অমৰ্যাদা লি ৮। ২০, ৪। ব্যাতি,
প্রাধান্য; -মতিঃ ক্রী. অত্যাতিমারী; -মঙ্গল্যঃ পু.
বেলগছ; -মাত্রা ক্রী. অতিমাত্র, অতিশয়, অত্যধিক;

—মুক্ত বিণ. ১। অনুর্বর, বক্ষা, নিফল; —মুক্তঃ মাধবীলতা; —মুক্তিঃ ক্রী. মোক্ষ, নির্বাণ; —মোদা ক্রী. নবমল্লিকা; —বথঃ মহাবথী; —বস ক্রী. মূৰ্ণা লতা, বাস্মা লতা; —বহুস্ বিণ. শীঘ্রগামী, অতিবেগরান; —বভস্ ক্রী. গতি সম্পন্ন; —বাজন পু. সর্বশ্রেষ্ঠ সম্রাট; —বাজ্রঃ পু. ১। জ্যোতিষ্টোম যজ্ঞৰ এটা অংশ, ২। গভীৰ ৰাতি; —বিস্তৃত অতিবিস্তৃত, প্রয়োজনতকৈ অধিক; —বক ক্রী. অতি সুন্দরী নারী; —কচ্ পু. আঠ। ঘোঁৰাৰ খুৰাৰ ওপৰ ভাগ; —বেক বিণ. ১। বেছি, অত্যধিক, উৎকৃষ্ট, ২। বাহি, উপকরা, ৩। বিভিন্নতা; —বো(লো)মশ সর্বশৰীৰত নোম থকা; —লজ্জনং অত্যধিক উপবাস; —ব্রয়স বিণ. বয়োবৃদ্ধ, অতি বৃদ্ধ। —ব্রতুলঃ পু. এবিধ মাহ জাতীয় শস্য, ক'লা মাহ বা মাটিমাহ। —ব্রতনং ক্ষমার অযোগ্য। ১০ বিধ অপৰাধৰ এবিধ মনু ২।২৯০; —ব্রাদ বিণ. কর্কশ, নিন্দনীয় মনু ৬।৪৭; —ব্রাদী(ন) বিণ. বেছি কথা কোৱা মানুহ, কথকী। —ব্রাহ্মন বিণ. অত্যন্ত গধুৰ। অত্যন্ত কষ্টকৰ। —ব্রিকটঃ পু. (বিকটঃ ভীষণঃ), মতলীয়া হাতী; —ব্রিষা ক্রী. (ব্রিষমতিক্রান্ত প্রাদিসমাস) এবিধ বিষাক্ত ঔষধি; —ব্রিস্তবঃ বাহুল্যতা, পৰিবাৰি; —বৃষ্টিঃ ক্রী. চূড়ান্ত। (অলঙ্কাৰ শাস্ত্র) অতিশয়োক্তি। —বৃষ্টিঃ ক্রী. ধাৰাধাৰ বৰষুণ। ছয় বিধ ঈতিৰ (প্রাকৃতিক দুর্যোগৰ) এবিধ। বাকী কেইবিধ— অনাবৃষ্টি, শলভ, মুষিক, খগ, প্রতাসন্নবাজানঃ। —ব্ৰেল বিণ. অতিশয়, অত্যধিক; —ব্ৰেলং ক্রি. বিণ. আবতৰীয়া (ফল ফলাদি); —ব্রাথা ক্রী. তীব্র বেদনা; —ব্র্যাপ্তিঃ ক্রী. অলঙ্কাত লক্ষণ আৰোপ। এটা বিধিৰ অনুচিত ব্যাপ্তি। কোনো সংজ্ঞাৰ (লক্ষণৰ) ভিতৰত নপৰা কোনো বিষয়ক (জোৰকৈ) সেই সংজ্ঞাৰ ভিতৰলৈ অনা (দোষযুক্ত) কাৰ্য্য। —শক্তিভা ক্রী. পৰাক্রম। পৰম বীৰত্ব। —শক্তিভাক্ পু. অত্যন্ত সমর্থবান, অত্যন্ত শক্তিমান; —শয়ঃ পু. (অতি শী অচ) উৎকৃষ্ট, প্রাচুৰ্য্যতা ৰ ৬।১১; —শয়ন বিণ. চেৰ পেলোৱা কাৰ্য্য, মহান, বিখ্যাত, প্রচুৰ; —শয়নং ক্রী. আধিকা, প্রচুৰতা। অত্যধিক; —শয়োক্তিঃ এবিধ কাব্যলঙ্কাৰ, —শয়িন্ বিণ. অনুপম, চূড়ান্ত; —শেষঃ পু. অৱশিষ্ট; —শেষসিঃ পু. অত্যন্ত সুন্দরী নারীতকৈও সুন্দর

পূৰুষ; —শ্ব বিণ. ১। কুকুৰতকৈ শক্তিশালী (কোনো জন্তু), ২। কুকুৰতকৈ অধম। —শ্বা(ন) উৎকৃষ্ট কুকুৰ; —সজ্জনং ক্রী. প্রচুৰ দান; —সজ্জানং ক্রী. প্রবঞ্চনা, শঠতা ১৫।২৫; —সৰ বিণ. অগ্রণী, অগ্রগামী; —সৰ্গঃ ১। উৎসৰ্গ, দান ৰ ১০।২; ২। অনুমতি দান, ৩। পদচ্যুতি। —সৰ্জনং ক্রী. ১। দান, অনুমতি, সমৰ্পণ, কু ৪।৩২; ২। বদানাতা, ৩। বিচ্ছেদ, ধ্বংস, বিনাশ; —সৰ্জঃ পৰমব্রহ্ম। —সাৰঃ পু. (অতিশয়েন মলং দ্রবীকৃত্য সৰতি ইতি অতি সু কৰ্ত্তবি ঘঞ্ বৃদ্ধিঃ দীঘঃ চ) সঘনাই পনীয়া শৌচ হোৱা বেমাৰ। উদৰাময়, পেটৰ অসুখ। —সাৰী অতিসার ৰোগ; —সাৰকী অতিসার ৰোগী; —সাম্যা ক্রী. যষ্টিমধু লতা; —শ্মিত্ৰ বিণ. অতি শ্মৃতিবান; —হশিতং ক্রী. অউহাস।

অতিথি বিণ. (অতি সাততোন গচ্ছতি ন তিষ্ঠতি অৎ ইথিন) আগতে নজনোৱাকৈ ঘৰলৈ অহা ব্যক্তি। হঠাতে অহা আলহী মনু ৩।১০২; পু. কুশৰ পুত্ৰ, শ্রীৰামৰ নাতি, —ক্রিয়া —পূজা, —সৎকাৰঃ —সৎ —ক্রিয়া —সেৱা অতিথিৰ সেৱা শুভ্রাৰ্থ। আলহীক সোধপোচ কৰা, সৎকাৰ কৰা কাৰ্য্য। “অতিথি ৰালকশ্চৈৱ ৰাজা ভাৰ্য্যা তথৈৱ চ। অস্তি নাস্তি ন জানন্তি দেহি দেহি পুনঃ পুনঃ।।”

অতীত বিণ. (অতি ইণ ক্ত) আগেয়ে হৈ যোৱা, অতিক্রম কৰা। মৃত। —তৎ ভূতকাল।

অতীন্দ্রিয়ঃ পু. পৰমাত্মা, পৰম পুৰুষ। —ব্রং ১।

(সাংখ্য) প্রকৃতি, প্রধান, ২। (বেদান্ত) মন।

অতীত অৰ্থ. অপৰিচিত।

অতুল, অতুল্য বিণ. অনুপম।

অতুৰাৰ বিণ. অত্যন্ত চোঁচা নহয়।

অতুণ্যা এমুঠি ঘাঁহ।

অভেজস্ বিণ. অনুজ্ঞাল। দুৰ্বল।

অভেজস্বিন্ পু. আন্ধাৰ, ঘাঁহ।

অস্তা, অস্তিঃ, অস্তিকা ক্রী. ১। মাতৃ, ২। বাইদেউ, ৩। শাহ আই।

অস্ত্ৰঃ, স্ত্ৰঃ ১। বায়ু, ২। সূৰ্য্য।

অস্ত্যঃ ঘোঁড়া।

অত্মগ্নিঃ শীঘ্ৰে হজম হোৱা।

অত্মগ্নিষ্টোমঃ পু. জ্যোতিষ্টোম যজ্ঞৰ অংশবিশেষ

অতঃকৃশ বিণ. অদমনীয়। দুর্দম্য (হাতী আদি)।

অতঃশ্য বিণ. ১। অতিশয়, সম্পূর্ণ, অবিমিশ্র, ২।

অন্তহীন, নিত্য, চিরস্থায়ী, অবাবিত। মে: ১০৯;

—ব্রাসিন গুরু লগত সকলো সময়তে থকা (শিষ্য);

—সংযোগঃ সান্নিধ্য। নিববচ্ছিন্ন।

অতঃস্তিক বিণ. ১। তীব্রবেগী, ২। ওচৰত থকা। —কং

সান্নিধ্য। কাষতে থকা।

অতঃস্তিন বিণ. তীব্রবেগী।

অতঃয়ঃ পু. (অতি ইন ভাৱে অচ) মৃত্যু, দণ্ড, পাপ, বিপদ, অপৰাধ।

অতঃয়িত বিণ. অত্যধিক, অতিবিক্র, উলজ্জিত, ধৰ্ষিত।

অতঃর্থঃ ক্লী. অতিশয়।

অতঃয়ঃ বিণ. যৎকিঞ্চিৎ, অতিসূক্ষ্ম।

অতঃহু বিণ. এদিন পাৰ হোৱা।

অতঃ্যাকাৰঃ পু. (অতি আধিকোন আকাৰঃ তিবন্ধাৰঃ)

ধিক্কাৰ, তিবন্ধাৰ। প্রকাণ্ড শৰীৰ, বিৰাটাকায়া।

অতঃ্যাকাৰঃ ক্লী. —ৰঃ পু. (আচাৰম অতিক্রান্তঃ)

বিক্রান্তাচৰণ, নীতি বিকল্প, ধৰ্ম বিকল্প আচাৰ।

অতঃ্যাজ্যঃ বিণ. ত্যাগব অযোগ্য।

অতঃ্যাদিত্য বিণ. (উজ্জ্বলতাত) সৰ্যাকো চেণ পোলাৱা।

মে ৪৩।

অতঃ্যানন্দা সহবাসৰ আনন্দৰ প্রতি উদাসীনজ্ঞ।

অতঃ্যায়ঃ উলজ্জন, ধৰ্ষণ।

অতঃ্যাকাড়, টং, টিঃ ক্লী. অতি উচ্চ স্থান, মৰ্যাদা।

অতঃ্যালঃ পু. বহুচিত্রক গছ।

অতঃ্যাশা ক্লী. বেছিকৈ আশা কৰা। অতঃ্য স্পৃহা।

অতঃ্যাপ্রমঃ পু. বর্ণাপ্রমৰ শ্রেষ্ঠ আশ্রম—সন্ন্যাস।

সন্ন্যাসী।

অতঃ্যাহাৰী বিণ. বেছিকৈ আহাৰ কৰা (লোক)।

অতঃ্যাহিতঃ ক্লী. (অতি আ ধা অধিকৰণে ক্রঃ) ১।

মহাভীতি, সাংঘাতিক বিপদ, দুৰ্ঘটনা। হায় হায়! উস আদি আবেগ বৃজাবৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ হয়। ২। বিপদ সঙ্কল কর্ম, উদ্যোগ।

অতঃ্যস্তি ক্লী. অতিশয়োক্তি।

অতঃ্যপথ বিণ. বিক্ষাসী।

অতঃ্যাহঃ পু. (অতী উহ অচ) গভীৰ চিন্তা, ধ্যান। কুকুৰা

জাতীয় পক্ষী বিশেষ, ডাউক চৰাই।

অতঃ্যাহা ক্লী. শেফালি (শেৱালি) ফুল।

অতঃ্য অব্য (এতদ সপ্তমার্থে ত্রল) ১। এই ঠাইত। ইয়াত,

২। এই বিষয়ত। —অন্তৰে ইতিমধ্যে ৩। ১১;

—ভৱং বিণ. পূজনীয়। সম্বোধনত ‘হে পূজনীয় বা শ্রদ্ধেয় অমুক’ বৃজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

অতঃ্য বিণ. সম্পর্কীয়, স্থানীয়।

অতঃ্যপ বিণ. নিলজ্জ, উদ্ধত।

অতঃ্যিঃ পু. (সৰমৈয়ৰ গঙ্গাজলং পীতৱান ইতি অদ ত্বনঃ

ধ্বৰিচি আদি সপ্তর্ষিৰ ভিতৰত এজন। (আন কেইজন : অঙ্গিৰস, পুলহ, পুলস্ত্য, ক্রতু আৰু বশিষ্ঠ। অত্র ঋষি ব্রহ্মাৰ চকুৰ পৰা জন্ম হৈছিল। তেওঁৰ পত্নীৰ নাম অনসূয়া। তিনি পুত্র—দত্ত, দুৰ্বাসা আৰু চন্দ্র।)

—জঃ, —জাতঃ, —দৃগজঃ, —নেত্রপ্রসূতঃ,

—প্রভৱঃ, —ভৱঃ চন্দ্র।

অতঃ্য অব্য. ১। মঙ্গল। অনন্তৰ, শুভাৰম্ভ। (সাধাৰণতে

বাক্য অথবা পুথিৰ আৰম্ভণিত মঙ্গল বৃজাবলৈ ‘অথ’ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হয়)। ২। তাৰ পিছত ৰ ২। ১;

৩। অধিকাৰ, ৪। সংশয়। —অপি ইয়াৰ উপৰিও:

—কিম্ (স্বীকাৰার্থক) হয়, বাক্য। —রা ১।

(বিকল্পার্থক) বা, ২। হয়তো ৰ ২। ৩।

অতঃ্যৰ্হ(ন) ক্লী. (অথ অৰ্ব কর্মণি অনিপ) অতঃ্যৰ্হ বেদ।

সোম আৰু অগ্নিক অৰ্চনা কৰা ব্রাহ্মণ।

অতঃ্যৰ্হগঃ পু. সদাশিৱ।

অতঃ্যৰ্হগিঃ পু. অতঃ্যৰ্হবেদজ্ঞ পুৰোহিত।

অতঃ্যৰ্হগঃ অতঃ্যৰ্হবেদৰ যজ্ঞকর্ম।

অতঃ্যো অথ চাওক।

অদঃ ভক্ষণে (অদা প অস্তি), ১। ভোজন কৰ,

২। ধবংস কৰ, (সনন্ত) জিঘৎসতি।

অদঃষ্ট বিণ. দন্তহীন। —ষ্টঃ দাঁতহীন সাপ।

অদঃক্ষিণ বিণ. ১। বাওঁহাত, বাওঁফাল, ২। (ব্রাহ্মণক)

দক্ষিণা নিদিয়া (লোং), ৩। সাধাৰণ, দুৰ্বল মনৰ।

৪। প্রতিকুল, অশুভ।

অদঃশ্য বিণ. শাস্তিৰ অযোগ্য। শাস্তিৰ পৰা মুক্ত।

অদঃন্ত বিণ. ১। অপ্রদত্ত, অন্যায়াভাৱে দান কৰা, ২। বিবাহ

নিদিয়া; —স্ত্রী অবিবাহিতা কন্যা। —স্তং নিফল দান।

অদঃনঃ ক্লী. (অদ ল্যুট) ভোজন।

অদঃন্ত দাঁতহীন। —স্তঃ জোঁক।

অদঃন্ত্য বিণ. দাঁতৰ উপযুক্ত নহয় অর্থাৎ দাঁতৰ

হানিকারক।

অদম্ভ বিণ. (দনড্ বক্) প্রচুর, বহু পরিমাণ। কি ১।৩৮
 অদর্শনং ক্রী. ১। নেদেখা, দৃষ্টিৰ অগোচৰ, ২। অন্তর্ধান।
 অদলঃ পু. (ন দল্যতে ভিদ্যতে দল্ + কন) হিজলগছ।
 অদলা ক্রী. (দলম্ পত্ৰম্) ঘতকুমারী।
 অদস্ সর্ব. (ওচৰত থকা জনক নিৰ্দেশ কৰা)। এইজন।
 অদাতৃ বিণ. দান নকৰা (লোক)। কৃপণ।
 অদাদি বিণ. অদ্ আদি গণীয় ধাতুসমূহ।
 অদায় বিণ. ভাগ (বা অংশ) লাভৰ অযোগ্য।
 অদায়াদ বিণ. উত্তৰাধিকাৰৰ অযোগ্য।
 অদায়িক বিণ. উত্তৰাধিকাৰে দাবী নকৰা (ভাগ)।
 অদিতিঃ ক্রী. (দিতিভিন্না)। দক্ষপ্ৰজাপতিৰ কন্যা। কাশ্যপৰ
 পত্নী, দেৱমাতা, পৃথিৱী, —নন্দনঃ দেৱতা।
 অদুৰ্গ বিণ. ১। অগম্য নহয়, দুৰ্গম নহয়, প্ৰৱেশ
 কৰাৰ কাৰণে কঠিন নহয়, ২। দুৰ্গহীন (ৰাজ্য)।
 অদৃশ্ বিণ. দৃষ্টিৰহিত, কণা।
 অদৃষ্ট বিণ. নেদেখা, ভৱিষ্যতৰ বিষয়ে নজনা, কপালত
 লিখা।
 অদৃষ্টং ক্রী. ১। জন্মান্তৰীয় সংস্কাৰ, ২। ভাগ্য, নিয়তি,
 (জুই, পানী আদিৰ পৰা) হ'ব পৰা দুৰ্ঘটনা।
 অদৃষ্টান্(২) বিণ. ভাগ্যৱান।
 অদৃষ্টিঃ ক্রী কুদৃষ্টি, বক্তৃদৃষ্টি (বিণ.) : নেত্ৰহীন, কণা।
 অদেষ্য বিণ. অদাতব্য, নিদিব লগীয়া; —স্নং যিটো বস্তু
 আনক দান কৰিব নোৱাৰি, দানৰ অযোগ্য যেনে
 পত্নী, পুত্ৰ আদি।
 অদেষ্য বিণ. অনৈশ্বৰিক। অধাৰ্মিক। —মাতৃকঃ
 নদীমাতৃক। (যি ভূমি বৰষুণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল
 নহয়।) কি ১।১৭।
 অদেশঃ ভুল ঠাই। বেয়া দেশ। —কালঃ ভুল ঠাই আৰু
 সময়।
 অদোষ বিণ. ১। নিৰ্দোষ, ২। বাক্য গঠনত গ্ৰাম্যতা
 আদি দোষ নথকা।
 অদোহঃ গাখীৰ খীৰোৱাৰ অসময়।
 অদগঃ ষিউ।
 অদ্বা ড.৭. সঁচাকৈয়ে, যথার্থতে।
 অদ্বুতং ক্রী. অপূৰ্ব, বিস্ময়কৰ, আশ্চৰ্য্যকৰ (ঘটনা)।
 —তঃ নৱবসৰ এবিধ বস। —স্কনঃ শিৱ।
 অদ্বনিঃ পু. (অন্তি সৰ্বান্ অদ মূট অনিঃ) অগ্নি।
 অদ্বয় বিণ. ভক্ষক; খঁকুৱা।

অদ্য বিণ. খাদ্য। —দ্যঃ খাদ্য বস্তু। আজি। মাম্ব
 ৫।২৫। —অৱ্যি আজিলৈকে। —প্রভৃতি অব্য।
 আজিৰ পৰা; —খীনা আসন্নপ্ৰসঙ্গ।
 অদ্যন্তন বিণ. ১। আজিৰ পৰা। ২। অব্যতিনি। —নী
 ভূতকাল।
 অদ্যৱ্যি ক্রী. আজিলৈকে।
 অদ্বি পু. (আদিশদীতি ক্রিন্) সূৰ্য্য, পৰ্বত, গছ। পরিমাণ
 বিশেষ। সংখ্যা ৭। —ঈশঃ, —পতিঃ, —নাথ
 পৰ্বতৰাজ। শিৱ। —কীলা পৃথিৱী; —কন্যা তনয়া
 —সূতা পাবতী; —জং ৰঙা চকমাটি। —দ্বিঃ —ভিদ্
 —ইন্দ্র। —পতিঃ —ৰাজঃ হিমালয়।
 অদ্বোহঃ ঈৰ্ষান্যতা, বিদ্বেষহীনতা, কোমলতা, মনু
 ৪।২।
 অদ্বয় বিণ. দুই নহয় বা দুটা নহয়; অদ্বিতীয়, একমাত্ৰ,
 অতুলনীয়। —স্নঃ বৃদ্ধ; —স্নং একত্ব, অদ্বৈত, ব্ৰহ্ম,
 পৰম সত্য; —স্বাদী ১। অদ্বৈতবাদী ব্ৰহ্ম আৰু
 ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ভিতৰত অভিন্নতাদৰ্শী, ২। বৃদ্ধ।
 অদ্বাৰং ক্রী. দুৰাৰবিহীন (পথ), দুৰাৰ নথকা প্ৰৱেশ
 পথ, মনু ৪।৭৩।
 অদ্বিতীয় বিণ. অতুলনীয়, একাকী, বেদান্ত দৰ্শনৰ
 একমেৱাদ্বিতীয়ং ব্ৰহ্ম।
 অদ্বৈত বিণ. ১। ভিত্তহীন, অপৰিৱৰ্তনীয়, ২। অনুপম উ
 ১।৩৯, ৩। পৰম ব্ৰহ্ম; —স্বাদী বৈদান্তিক।
 অদ্বয় বিণ. নিকট, জঘন্য, নীচ। —স্নঃ লাজহীন, লম্পট
 মানুহ; —স্বা দুটা নাৰী; —স্বাঙ্গং ভবি; —স্বাৰ্থং
 নতিৰ তলৰ অংশ; —কৃতঃ, —কৃতকঃ নিকট কৃত্য।
 অদ্বাৰং ক্রী. (ন দ্বিৱতে কামুকস্য ধৈৰ্য্যং ন যত্ৰ তিষ্ঠতি
 ন ধৃ পুংসি ঘঃ) ৰতিগৃহ। স্বৰাগাৰং অৰ্থাৎ যোনিদেশ।
 অদ্বাৰঃ পু. (ন ধৃ অচ) ১। মুখাৱয়ব বিশেষ, ওঠ, ২।
 ওপৰ পাৰি ওঠ মে ৮২, নী ১।২৪; —ওষ্ঠঃ তলৰ
 পাৰি ওঠ; —অমৃতং —মধু ওঠৰ অমৃত, সুধা;
 —কটঃ গলৰ তলৰ অংশ; —পানং চূষন;
 —স্বস্তিকং ক্রী. অধোবিম্ব। আকাশৰ যিটো বিম্ব
 আমাৰ ভবিৰ তলত অৱস্থিত।
 অদ্বৰতঃ অব্য. অধোভাগত, নিম্নভাগত।
 অদ্বৰতঃ, অদ্বৰম্বাৎ, অদ্বৰাৎ অদ্বৰাৎ, অব্য. তলত.
 . সকলোতকৈ তলৰ ভূখণ্ড।
 অদ্বীকৃ (তনা উ) অতিক্ৰম কৰ। পৰাজিত কৰ।

অখৰীণ বিণ. নীচ, তিৰস্কৃত।

অখৰণ অব্য. (অখৰ এনপ) অখোদিশৰ দেশ-কাল, শতক্ৰ।

অখৰেদ্যুঃ অব্য. আগদিনা, যোৱা পৰহি।

অখৰ্ম্মঃ পু. ধৰ্ম বিৰোধী। পাপ। অপকৰ্ম। —চাৰী বিণ. দুষ্ট। পাপী।

অখৰা ক্ৰী. বিধবা নাৰী।

অখস্, অখ অব্য. তলত, নিম্নাংশত, পাতালত; —অংশুক তলত পিন্ধা কাপোৰ, মেখেলা, পেটিকোট।

—অক্ষজঃ বিষ্ণু। —উপাসনং যৌনক্ৰিয়া; —কৰঃ

হাতৰ তলৰ অংশ; —খননং মাটিৰ তললৈ খন্দা, সুৰঙ্গ

খন্দা; —গমনং —পাতঃ তললৈ যোৱা; —গন্তু নিগনি;

—চৰঃ চোৰ; —চোৰঃ সিন্ধি খন্দা চোৰ; —জিহুকা

আলজিভা; —ভাগঃ নিম্নাংশ; —মুখ, —ৰদন

তলমূৰকৈ থকা; —লম্বঃ ওলম। (গভীৰতা জোখা যন্ত্ৰ

বিশেষ); —ৱায়ুঃ শৌচাছাৰেদি নিৰ্গত হোৱা বায়ু।

অখন্তন বিণ. তলৰ, তলত থকা।

অখাৰণক বিণ. অলাভজনক, লোকচানকাৰক।

অধি অব্য. (ন ধা কি) এটা উপসৰ্গ। ওপৰ, আধাৰ, উপৰিও, অধিকা, শ্ৰেষ্ঠতা আদি বুজাবলৈ ধাতু আৰু

বিশেষ পদৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। —অধিঃ পু.

মনঃপীড়া, মানসিক কষ্ট; —ক বিণ. (অধি স্বার্থে কঃ)

১। অধিক, প্ৰচুৰ, বেচি। ২। সংখ্যাৰ লগত বেছি

বুজাবলৈ, যেনে— পঞ্চাধিকং সহস্ৰং : ১০০৫। ৩।

বয়সীয়া শ ৭।২০; ৪। প্ৰখ্যাত, অসাধাৰণ; —কং

ক্ৰী. ১। প্ৰচুৰ, প্ৰয়োজনতকৈ বেচি; ২।

অতিশয়োক্তিৰ দৰে এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। —কৰণং ক্ৰী.

(অধি কৃ ল্যুট) ১। মূৰব্বী পতা, ২। আধাৰ,

অবলম্বন, ৩। বিষয়, ৪। শ্ৰেণী, ৫। সম্পৰ্ক, ৬।

স্থান, ৭। চুক্তি, ঐকা, ৮। ৭মী বিভক্তি পা

১।৪।৪৫; ৯। ন্যায়ালয় ১০। মুক্তি, দাবী, স্বত্ব;

—কৰণিকঃ পু. বিচাৰক, ন্যায়াধীশ, চৰকাৰী বিষয়া;

—কৰ্জি বিণ. প্ৰচুৰ সম্পত্তিশালী ৰ ১৯।৫; —কৰ্মন

ক্ৰী. ১। উৎকৃষ্ট কৰ্ম, ২। পৰিদৰ্শন; —কৰ্মকাৰঃ,

—কৃৎ ভূতা, পৰিদৰ্শক। —কৰ্মিক বিণ. দোকানৰ

পৰা কৰ আদায় কৰা বিষয়া; —কাজ বিণ. অধিক

অঙ্গ, (যেনে— ৬ আঙুলি থকা)। —কাম বিণ.

অত্যধিক কামুক, লম্পট; —কামঃ প্ৰবল কামনা;

—কাৰঃ পু. (অধি কৃ ঘঞ), ১। শক্তি, প্ৰভুত্ব মে

১; ২। সাৰ্বভৌমত্ব, ৩। স্বত্ব, ৪। বিশেষ সুবিধা,

৫। সা-সম্পত্তি বিষয়ত আইনসম্মত স্বত্ব, ৬।

বিশেষ আইন বা বিধি: —কাৰিণ বিণ. (অধি

কৰোতীতি অধি কৃ গিনি) ১। প্ৰভু, স্বামী, গৰাকী,

অধিপতি; ২। স্বত্বাৱান (পু) বেদান্ত শাস্ত্ৰত বিদ্বান।

—কাৰ্থ বিণ. অত্যাধি: —কৃত বিণ. (অধি কৃ ক্ৰঃ)

ক্ষমতাপ্ৰাপ্ত (—তঃ) পু বিষয়া, প্ৰাধিকাৰী। —কৃতি:

ক্ৰী. নাৰ্যা দাবী, অনুগ্ৰহ, স্বত্ব; —কৃত্য অব্য.

প্ৰসঙ্গক্ৰমে, বিষয়ে; কোনো গ্ৰন্থ সম্পৰ্কে যেনে

মেঘদূতমধিকৃতা। —ক্ৰমঃ, —ক্ৰমণং আক্ৰমণ;

—ক্ষেপঃ পু. ১। ভৎসনা অপমান, কি ১।২৮ ;

২। পদচ্যুতি। —ক্ষিপ্ত বিণ. (অধিক্ষিপ ক্ৰ) ১।

প্ৰেৰিত, ২। স্থাপিত, ৩। কুৎসিত, ৪। নিন্দিত,

ভৎসিত; —গত বিণ. প্ৰাপ্ত, পঠিত, জ্ঞাত উ।৩০;

—গমঃ গমনং ১। অৰ্জিত, প্ৰাপ্ত, ২। প্ৰভুত্ব, ৩।

জ্ঞান, অধ্যয়ন, ৪। সম্পত্তি অৰ্জন, ৫। স্বীকৃতি, ৬।

জ্ঞানৰ আদান-প্ৰদান। —গুণ বিণ. উচ্চগুণ সম্পন্ন,

লায়ক, গুণী মে ৬; —চৰণং ক্ৰী. কোনো বস্তুৰ

ওপৰে ওপৰে যোৱা কাৰ্য্য; —জননং জন্ম; —জিহু:

পু. সাপ; —জিহু, —জিহুকা আলজিভা, জিভাত

হোৱা ফোঁহা; —জ্য, —ধন্বন —কামুক বিণ.

সজোৰে গুণ টনা (ধনু) শ ১।৬; —তিথি, —দিনং

—দিৱসং চান্দ্র মাহৰ এটা অধিক দিন। —ত্যকা ক্ৰী.

মালভূমি, ওখ ঠাই, কৃ ৩।১৭; —দন্তঃ পু. দাঁতৰ

কাষেদি আৰু এটা গজা দাঁত; —দেৱঃ, —দেৱতা,

—দৈৱং —দৈৱতং কুলদেৱতা, ইষ্ট দেৱতা, ৰ

১২।১৭। —নাথ পৰমেশ্বৰ; —নাথঃ সুগন্ধ, আঁতৰ;

—পঃ —পতিঃ (অধি পাতি ৰক্ষতি অধি পা ডতি)

প্ৰভু, স্বামী, গৰাকী, ৰজা, সম্ৰাট ৰ ২।১; —পত্নী

ক্ৰী. মহিলা সম্ৰাট, সম্ৰাজ্ঞী, গৰাকিনী; —পু(পু)কৰঃ

পৰম ব্ৰহ্ম; —প্ৰজ বিণ. বহু সন্তানৰ জন্মদাতা; —ভূ:

গৰাকী, প্ৰধান, স্বামী; —ভূতঃ পৰম পুৰুষ; —মাত্ৰ

বিণ. অপৰিসীম, অতিপাত, অত্যধিক; —মাসঃ

মলমাহ; —যজ্ঞঃ পু. প্ৰধান (মুখ্য) যজ্ঞ, মুখ্য

যজ্ঞকৰ্তা; —বন্ধ বিণ. গাড়ীত বা বাহনত উঠি ফুৰা

(মানুহ); —বধঃ ১। চালক, সাৰথি, ২। অঙ্গদেশৰ

ৰজাৰ সাৰথিৰ নাম, ৩। কৰ্ণৰ পালক পিতা;

—ৰাজঃ পু. সম্ৰাট, সাৰ্বভৌম প্ৰশাসক কৃ. ১।১;

—ৰাজ্যঃ —ৰাষ্ট্ৰং (আধিকোন ৰাজতে অধিৰাজ কৰ্ত্তৰি কিপ) ১। সৰ্ব্বোচ্চ ক্ষমতা, ২। সৰ্বভৌম শাসন, প্ৰভুত্ব, ৩। সাম্ৰাজ্য, ৪। এখন ৰাজ্যৰ নাম; —ৰাঢ়ঃ বৰ্ধিত, উন্নত; —ৰোহঃ ঘোঁড়াত উঠি থকা লোক, হাতীৰ মাউত; —ৰোহণং ঘোঁড়াত উঠা কাৰ্য্য; —ৰোহণী —ৰোহিণী জখলা, চিৰি; —ৰোহিন্ বিণ. ঘোঁড়াত বা হাতীত উঠা, উত্তোলন; —লোকং অবা. বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ড সম্বন্ধীয়; —ৰচনং ক্লী. (অধি বচ লুট) ১। এজনৰ হৈ কোৱা, ওকালতি কৰা, ২। নাম, সংজ্ঞা, উপাধি; —ৱাসঃ পূ. (অধি বস ঘঞ) ১। নিবাস, ২। ধূপ-ধূনা আদিৰে কৰা অধিবাস সংস্কাৰ। শি ২।২০; ৩। দুৰ্গাপূজা, বিবাহ, উপনয়নাদি সংস্কাৰ কৰ্মৰ আগদিনা সন্ধিয়া দেৱতা অথবা পাত্ৰৰ মূৰত মন্ত্ৰপাঠপূৰ্বক সুগন্ধি তেল, হালধি, ফুলৰ মালা আদি মাজলিক দ্ৰব্য অৰ্পণ কৰা ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান। —ৱাসনং ক্লী. (অধি বস গিচ কৰণে লুট) অধিবাস; —ৱিন্ধা ক্লী. (অধি ৱিদাতে লভাতে ২সৌ অধি ৱিদ ক্তঃ টাপ) প্ৰথমতে বিয়া কৰোৱা ক্লী। কেবাজনী বিবাহিতা পত্নী থকা জনৰ প্ৰথমজনী পত্নী মনু ৯।৮০; —ৱেষ্টা (ঋ) বিবাহিতা পত্নী থাকোঁতেও আকৌ বিয়া কৰোৱা পুৰুষ; —শ্ৰয়ণী ক্লী. চোকা, চুল্লী; —শ্ৰী বিণ. অতি ধনী, সম্পত্তিশালী, ঐশ্বৰ্য্যশালী, উচ্চ মৰ্যাদাসম্পন্ন; —ষ্ঠানং ক্লী. (অধিষ্ঠীয়তে অত্ৰেতি স্থা লুট) ১। অৱস্থান, ২। গাড়ীৰ চকা, ৩। আসন, ভেটি, আবাস, প্ৰভুত্ব; —ষ্ঠিত বিণ. প্ৰশাসিত, দখলীভূত, বশীকৃত, সুৰক্ষিত, সুপৰিচালিত।

অধিকাৰ অধিকাৰ কৃ ২।১৮।

অধীতিঃ ক্লী. ১। পঠন, অধ্যয়ন, ২। স্মৰণ।

অধীতিন্ বিণ. সুপঠিত (বেদ ব্যাকৰণ আদিত) নিপুণ।

অধীন বিণ. বশৱৰ্তী মা ৩।১৪, ৰ ১।৭২।

অধীৱানঃ ছাত্ৰ, বেদপাঠী।

অধীৰ বিণ. দুৰ্বল, বিমোৰ, পঁপুৱা, অস্থিৰ। —ৰা ১।

বিজুলী, ২। দন্দুৰী তিৰোতা।

অধীৱাসঃ গোটেই শৰীৰ আবৰা কাপোৰ, অধিৱাস।

অধীশঃ স্বামী, গৰাকী, সৱটি।

অধীশ্বৰ প্ৰধান গৰাকী, স্বামী, মালিক।

অধীষ্ঠঃ বিণ. অবৈতনিক, আন্তৰিক; —ষ্ঠঃ আন্তৰিক, সম্ভ্ৰান্ত অবৈতনিক কৰ্তব্য।

অধুষ্ট বিণ. অকল্পিত।

অধুনা অবা. এতিয়া, বৰ্তমান কৃ ৪।১১।

অধুনাতন বিণ. (নী) আধুনিক।

অধুমক জুলি থকা (ধোঁৱা বিহীন) জুই।

অধৃতিঃ ক্লী. ১। অস্থিৰ, অদৃঢ়, টিলা, ২। কাম বিহবলতা, ৩। অশান্তি, দুৰ্দশা।

অধৃষ্য বিণ. ১। অজেয়, দুৰ্দ্ধৰ, অনাক্ৰম্য, অপৰাজেয়; ৰ ১।১৬; ২। নম্ৰ, লাজুক, ৩। অহঙ্কাৰী।

অধোহংশুক, অধোহংকজ অধস্ চাওক।

অধ্যক্ষঃ বিণ. ১। দৃষ্টিগোচৰ, ২। তত্ত্বাৱধায়ক, ৩। কোনো সভাৰ বা অনুষ্ঠানৰ সভাপতি। মূৰব্বী; গী ৯।১০।

অধ্যক্ষৰং - 'ওঁ' অক্ষৰ।

অধ্যাত্মা ক্লী বহু গুটি থকা, মাটিত হোৱা এবিধ আমলখী, বাস্পৰ কচু।

অধ্যাত্মি অবা. (বিবাহৰ) হোমৰ কাষত। ক্লী. বিবাহ হৈ থাকোঁতে কইনাক দিয়া দান, উছৰ্গা।

অধ্যাধিক্ষেপঃ তীব্ৰ ভৎসনা, গোৱালগালি। যা ৩।২২৮

অধ্যাধীন বিণ. সম্পূৰ্ণভাৱে অধীন, যেনে ক্ৰীতদাস।

অধ্যায়ঃ পূ. বিদ্যা শিক্ষা, স্মৰণ।

অধ্যয়নং ক্লী. পঠন। ব্ৰাহ্মণৰ ছয় কৰ্মৰ ভিতৰত এটা। (অধ্যয়ন, অধ্যাপন, যজ্ঞন, যাজ্ঞন, দান আৰু প্ৰতিগ্ৰহ)। মনু ১।৮৮।

অধ্যৱসানং চেষ্টা, যত্ন। প্ৰকৃত আৰু অপ্ৰকৃতৰ মিশ্ৰণ (অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ)।

অধ্যৱসায়ঃ ১। মানসিক দৃঢ়তা, ২। একাগ্ৰতা, ৩। অবিৰত চেষ্টা। —য়িন্ বিণ. একাগ্ৰ।

অধ্যৱশনং গোপ্ৰাসে খোৱা। অত্যধিক ভোজন। আগৰ আহাৰ হজম নোহোৱাকৈ আকৌ ভোজন কৰা কাৰ্য্য।

অধ্যাত্ম বিণ. ব্যক্তি বা আত্মা সম্পৰ্কীয়। —জ্ঞঃ পৰম ব্ৰহ্ম; —জ্ঞানং —ৱিদ্ধ্যা আত্মা সম্পৰ্কে জ্ঞান। (উপনিষদৰ) দাৰ্শনিক তত্ত্ব। —ৰক্তি পৰমাত্মাৰ ধ্যানত বৃত্ত লোক।

অধ্যাত্মিক বিণ. (—কী. ক্তী) অধ্যাত্ম সম্পর্কীয়।

অধ্যাপক পি. শিক্ষক, গুরু। বিষ্ণু স্মৃতি মতে অধ্যাপক দুই বিধ। ক) আচার্য— যিয়ে শিক্ষক উপনয়ন সংস্কার কৰি বেদত প্রৱেশ কৰায় আৰু খ) উপাধ্যায়— যিয়ে শিক্ষক জীৱিকাৰ বাবে শিক্ষা দিয়ে। মনু ২।১৪০।

অধ্যাপনং ক্তী. (অধি ইঙ গিচ ভাৱে লুট) বিদ্যা শিক্ষাদান, ব্ৰাহ্মণৰ ছয় কৰ্মৰ এবিধ, 'অধ্যয়ন' চাওক।

অধ্যাপয়িতৃ পু. শিক্ষক, গুরু।

অধ্যায় পু. (অধি ইঙ ঘঞ) ১। পঠন, অধ্যয়ন, বেদৰ শিক্ষা, ২। পাঠৰ উপযুক্ত সময়, ৩। পাঠ, উপদেশ, ৪। পৰিচ্ছেদ; সৰ্গ, উচ্ছ্বাস।

অধ্যায়িন বিণ. অধ্যয়নশীল।

অধ্যাবাঢ় বিণ. (অধি আঙ কহ ক্তঃ) ১। আৰোহণ কৰা লোক, উন্নীত। ২। শ্ৰেষ্ঠ, উৰ্ব্বতন, অতিশয়।

অধ্যাবোপঃ পু. (অধি আ কহ গিচ ভাৱে ক্তঃ) উন্নীত। আৰোপিত। (বেদান্ত দৰ্শনত) এটা বৈতুক ভুলকৈ আন এটা বুলি ভ্ৰম কৰা। যেনেকৈ ৰচীক ভুলতে সাপ বুলি ভবা। ভ্ৰমাত্মক জ্ঞান।

অধ্যাবোপণং ক্তী. উন্নীতকৰণ, (বীজ) গুটি বপন বা সিঁচা কাৰ্য।

অধ্যাবোপণং পু. গুটি সিঁচা কাৰ্য। শস্য গুটি সিঁচা পথাৰ।

অধ্যাবাহনিকং ক্তী. (অধি আ বহ গিচ লুট অধ্যাবাহন ঠন ইকঃ) ক্তীধন। যৌতুক। পিতাকৰ ঘৰৰ পৰা পতিৰ ঘৰলৈ যাবৰ সময়ত পিতাকে লগত দিয়া ধন-সম্পত্তি।

অধ্যাসঃ—সনং পু. ক্তী (অধি আস ঘঞ, —লুট) ১। আসীন আসনত বহি থকা, আসন ভোগ বা দখল কৰা কাৰ্য, ২। আসন, ৩। স্থান, ৪। প্রৱেশ, ৫। সম্পর্ক, সংসর্গ, সঙ্গম।

অধ্যাসঃ পু. ১। ভ্ৰান্ত ধাৰণা, ২। পৰিশিষ্ট।

অধ্যাহৰণং—হাৰঃ পু. ক্তী. (অধি আ হ ঘঞ লুট) ১। তৰ্ক বিতৰ্ক, ২। অস্পষ্ট অৰ্থক অইন এটা শব্দেৰে বা শব্দৰ সহায়েৰে স্পষ্টীকৰণ, ৩। বাক্য এটাৰ সম্পূৰ্ণ অৰ্থ প্রকাশ কৰাৰ কাৰণে পদযোজন, ৪। অনুভৱ।

অধ্যুষিত বিণ. (অধি উষিত) বাস কৰা, থকা।

অধ্যুষ্ট বিণ. (অধি হস ক্ত) চাৰে তিনি তিনি আৰু আধ।

অধ্যুষ্টঃ পু. (উষ্টম্ অধিগতঃ প্রাদিসমাসঃ) উটে টনা যানবাহন।

অধ্যুচ বিণ. (আধিকোন বৃদ্ধিঃ গতঃ অধি বৃহ ক্তঃ) ১।

সমৃদ্ধিশালী, উন্নীত। —চঃ (পু) সদাশিৱ। সমৃদ্ধ লোক। —চী (স্ত্ৰী) অধিবিন্ধ। কেবাজনী পত্নীৰ ভিতৰত প্রথমতে বিবাহিতাজনী।

অধ্যেষণং —ণা (অধি ইষ গিচ ভাৱে যুচ —আ) যাচঞা। যি কোনো কামৰ বাবে এজনক অনুনয় বিনয় কৰা কাৰ্য।

অধ্যেষ বিণ. ১। অনিশ্চিত, সংশয়পূৰ্ণ, ২। অস্থিৰ।

অধ্যবগঃ পু. (অধবন গম ডঃ) পথিক, ঘোঁৰা; —গা গজা।

অধবন পু. ১। পথ, আলিবাট, ২। দূৰত্ব ৰ ১।৪৭; ৩। ভ্ৰমণ মনু ৪।৬০; ৪। কাল, ৫। আক্ৰমণ, ৬। উপায়, সঙ্গতি, ৭। আকাশ, বায়ু মণ্ডল। —নীনঃ —ন্যঃ পথিক, পয়টিক।

অধববঃ পু. (অধবন বা কঃ উপপদসমাস)। যজ্ঞ। সোম যাগ। ৰ ৫।১; —মীমাংসা জৈমিনীয় পূৰ্ব মীমাংসা।

অধববথঃ ভ্ৰমণৰ উপযুক্ত ৰথ।

অধববযুঃ পু. (অধব যু ক্ৰিপ) যজ্ঞকৰ্তা, ঋত্বিক যজুৰ্বেদজ্ঞ। —ব্ৰেদঃ যজুৰ্বেদ।

অধববশল্যঃ পু. কাঁইটযুক্ত এবিধ গছ, পথৰ কাঁইট।

অধবাতি অধবগ চাওক।

অধবাবীশঃ অধববঃ পথ নিয়ন্ত্ৰক আৰক্ষী বিষয়া।

অধবান্তঃ গধূলি, ডাৱৰীয়া সময়।

অন প্রাণনে জীৱনে (অদা, দিৱা প আ অক অনিতি, অনাতে) ১। জীয়াই থাক, উশাহ ল, ২। চলাচল কৰ। (গিজন্ত) আনয়তি, (সনন্ত) অনিনিষতি।

অনঃ পু. উশাহ-নিশাহ! (স) যানবাহন।

অনক বিণ. অথম।

অনংশ বিণ. (সম্পত্তিৰ) অংশ পোৱাৰ অযোগ্য।

অনক্ষৰঃ বিণ. বোবা, নিৰক্ষৰ; উচ্চাৰণৰ অযোগ্য; —ৰং ভংসনা, গালি শপনি।

অনক্ষঃ বিণ. চকুহীন, কণা।

অনগাৰঃ পু. (নাস্তি অগাৰং গৃহং যস্য) মুনি, সন্ন্যাসী।

অনয়িঃ পু. (নাস্তি শ্রোতঃ স্মার্তঃ বা অগ্নিৰ্যস্য) ১। শ্রোত স্মার্ত কৰ্মহীন। য ৬।২৫; ২। অধাৰ্মিক। অগ্নিৰ ব্যৱহাৰশূন্য। ৰ ৪।২৫; ৩। বদ হজম ৪। অবিবাহিত।

অনব বিণ. (নাস্তি অবঃ পাপং যস্য) ১। নিষ্পাপ। নিৰীহ, ৰ ১৪।৪০; ২। নিৰ্ভুল, দোষশূন্য, সুন্দৰ ৰ ২।১৩; ৩। নিৰাপদ, অনাহত। ৰ ৫।৭; ৪। বিশুদ্ধ, নিৰলুপ। —ঋঃ বিষ্ণু, শিৱ। বগা সৰিয়হ।

অনঙ্কুশ বিণ. দুৰ্দমা, অবাধ্য।

অনঙ্গ বিণ. অশৰীৰী, নিৰাকাৰ। —ঙ্গঃ আকাশ, বায়ু।

মনঃ —ঙ্গঃ কামদেৱ।

অনঙ্গকঃ ক্লী. মন, চিত্ত।

অনঙ্গলেখঃ বিণ. প্রেম পত্ৰ কু ১।৭। —শক্ৰঃ সদাশিৱ।

অনঙ্গাসুহৃৎ শিৱ।

অনচ্ছঃ বিণ. অপৰিষ্কাৰ, লেতেৰা।

অনঞ্জনং ১। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, ২। পৰম ব্ৰহ্ম, বিষ্ণু।

অনড়হ, অনড়ান পূ. ১। যাঁড় বা বলদ। ২। বৃষ বাশি। —হী গাই গৰু।

অনদ্যঃ পূ. বগা সৰিয়হ।

অনতি অব্য. অনধিক। —ক্লিষ্টা অনতি পলম। বাকপটুতা।

অনদ্যতন বিণ. (—নী ক্লী) আজিৰ নহয়।

অনধিক বিণ ১। বেছি নহয়, অপৰিমিত, ২। নিখুঁত।

অনধীনঃ কাৰো অধীন নোহোৱা কৰ্ম্মী।

অনধ্যক্ষ বিণ. ১। অদৃশ্য। ২। শাসকশূন্য।

অনধ্যয়নং, অনধ্যায়ঃ ১। পঢ়া শুনা নকৰা, ২। বেদাদি পাঠ নকৰা তিথি। (প্ৰতিপদ আৰু অষ্টমী আদি)।

অননং ক্লী. (অন ল্যুট) উশাহ লোৱা কাৰ্য্য। জীয়াই থকা।

অনন্ত বিণ. অন্তহীন, সীমাহীন, অক্ষয়, কু ২।৩; অশেষ, পাপমুক্ত। —ন্তঃ ক্লী. ১। আকাশ বায়ুমণ্ডল, অসীমত্ব, ২। পৰম ব্ৰহ্ম; —ন্তঃ পূ. ১। বিষ্ণু, বিষ্ণুৰ বাহন শেযনাগ ২। শিৱ, সৰ্বৰাজ বাসুকি, ৩। মেঘ, ৪। সিন্দুবাৰ গছ, ৫। অনন্ত চতুৰ্দশীৰ (ভাদ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ) দিনা হাতত পিন্ধা এডাল পাটসূতাৰ ডোল। —স্তা ক্লী. ১। সীমাহীনতা, ২। পৃথিৱী, ৩। পাৰ্বতী, ৪। সংখ্যা '১', ৫। অনন্তমূল, দুবৰি আদি গছ। —তৃতীয়া বহাগ, ভাদ অথবা আঘোণ মাহৰ শুক্লপক্ষৰ তৃতীয়া তিথি; —দ্বিঃ পূ. শিৱ; —দেৱঃ পূ. ১। কাশ্মীৰৰ এজন বজাৰ নাম; ২। শেযনাগ; ৩। জীনাৰায়ণ, —বেম্বী পূ. শাক্য মুনিৰ সমসাময়িক এজন মালৱৰ বজা। —পাৰ অপাৰ; —পালঃ কাশ্মীৰৰ এজন সেনাধ্যক্ষ; —মতিঃ বৃষিস্তম্ভ; —মালী

(ন) ঠগ, ধ্বংসক; —মূলঃ এবিধ কুনৌষধি। —ৰূপঃ বহুকণী, বিষ্ণু। —ৱৎ বিণ. অনাদি, অনন্ত; পূ. ব্ৰহ্ম। গৰি পাদৰ (পৃথিৱী, আকাশ, স্বৰ্গ আৰু সমুদ্ৰ) এখন; —ৱাতঃ পূ. ধনুষ্কাৰ জাতীয় অসুখ; —বিজয়ঃ পূ. যুধিষ্ঠিৰৰ শত্ৰুৰ নাম; —ক্লীৰ্য পূ. ২৪শ জৈন অৰ্হত; —ব্ৰহ্মৎ পূ. ১। ভাদমাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা পালন কৰা বিষ্ণু পূজা, ২। ভৱিষ্য পুৰাণৰ ১০২ অধ্যায়ৰ নাম।

অনন্তক, অনন্ত্য বিণ. অসীম, অনন্ত, অপাৰ।

অনন্তৰ বিণ. (নাস্তি অন্তৰমরকাশো যস্য) ১। ভিতৰত ঠাই নথকা, মধ্যৱৰ্তী শূন্য স্থান নথকা, ২। আটিল, নিবিড়, অদূৰবৰ্তী মনু ২।১৯; —ৰৎ ক্লী. ১। আটিল, নিবিড়, ২। ব্ৰহ্ম, পৰমাত্মা; —ৰৎ অব্য. ইয়াৰ পিছতে; —জঃ, —জা ১। শাস্ত্ৰানুকূল জাত সম্ভৱ। (পিতাক ব্ৰাহ্মণ বা ক্ষত্ৰিয় আৰু মাক ক্ৰমে ক্ষত্ৰিয় অথবা বৈশ্য) মনু ১০।৪; ২। এজনৰ ঠিক আগৰ জন অৰ্থাৎ ওপৰৰজন ককায়েক বা বায়েক।

অনন্তৰীষ (উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰ) পিছৰজন।

অনন্তশীৰ্ষা ক্লী. বাসুকিৰ পত্নী।

অনন্য বিণ. ১। অভিন্ন, একে। ২। একমাত্ৰ, ৩। অবিভাজিত, ৪। চিন্তা বা ধ্যান কৰিবলৈ দ্বিতীয় একো নথকা, গী ন।২২; —গতি গতান্তৰ শূন্য; —চিত্ত, —চিন্ত, —চেতস, —মনস, —মানস, —হৃদয় বিণ. একমনে এক প্ৰাণে, অভিন্ন হৃদয়ে (চিন্তা কৰা); —জঃ, —জন্মন্ কামদেৱ। মাল ১।৩২; —পূৰঃ দ্বিতীয় পত্নী নথকা; —পূৰ্বা ক্লী. কুমাৰী কন্যা ৪।৭; —ভাজ আনৰ প্ৰতি অনাবক্ত; —ক্লিষ্য বিণ. আনৰ লগত সম্পৰ্কহীন; —কৃতি একে প্ৰকৃতিৰ, জীৱিকাৰ আন উপায় নথকা; —সাম্ভাণ্য, —সাধাৰণ বিণ. অসাধাৰণ, অপূৰ্ব, অত্যন্ত অনুৰক্ত ৩।১৮; —সদৃশ বিণ. (—নী ক্লী) অতুলনীয়। অনুপম।

অনন্তৰঃ এবিধ সাহিত্যলক্ষ্য। য'ত উপমেয় আৰু উপমান একেটাই। অৰ্থাৎ উপমেয়ৰ লগত তুলনা কৰিবলৈ উপমেয়ৰ বাহিৰে দ্বিতীয় একো নাই। (যেনে স্নগৰঃ স্নগৰোপমঃ)।

অনপ বিণ. জলশূন্য।

অনপকৰ্মন —কাৰণং অপকাৰশূন্য; অনাপায়।

অনপকাৰঃ নিদোষ; —কাৰিণ্ণ বিণ. নিৰীহ, নিদোষ।

অনপত্য বিণ. নিঃসন্তান।

অনপত্ৰপ বিণ. নিলজ্জ।

অনপত্ৰংশঃ অবিকৃত শব্দ বা পদ।

অনপসৰ বিণ. বাহিৰলৈ ওলোৱা কোনো পথ নথকা, অসমর্থনীয়, অমার্জনীয়। —ৰঃ অন্যায়ভাৱে আনৰ বস্তু কাঢ়ি লোৱা লোক।

অনপায় বিণ. অবিনাশী। অজড়। ত্ৰুষ্টি শূন্য। —য়িন্ দৃঢ়, অনশ্বৰ, নিত্য ৰ ৮।১৭।

অনপেক্ষ —ক্ষিন্ ১। অমনোযোগী, ২। উদাসীন গী ১২।১৬; ৩। স্বাধীন, আনৰ প্ৰয়োজন নথকা, ৪। নিৰপেক্ষ। সম্পৰ্কৰহিত।

অনপেত বিণ. অশূন্য, অনিৰ্গত। অমুক্ত মু ১।১৪।

অনভিজ্ঞ বিণ. মুৰ্খ, বুদ্ধিহীন।

অনভিলাষ পু. অনিচ্ছা।

অনভ্যাবৃষ্টিঃ ক্ৰী. বাৰে বাৰে নকৰা।

অনন্যাশ, স বিণ. দূৰৱৰ্তী।

অনন্ত বিণ. মেঘশূন্য। (‘বিনা মেঘে বৰষুণ বা বজ্ৰপাত’ৰ দৰে কোনো আচম্বিত ঘটনা বুজাবলৈ সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ কৰা হয়)।

অনমঃ ব্ৰাহ্মণ।

অনমিতম্পচঃ বিণ. (মিতং পৰিমিতং পচতি ইতি মিত পচ খচ মিতম্পচ) কুপণ।

অনশ্বৰ বিণ. দিগম্বৰ, নঙঠা; —ৰঃ বৌদ্ধ সন্ন্যাসী।

অনয় পু. অশুভ, দৈৱ, অনায়, দুনীতি, ২। দুৰ্ভাগ্য, দুৰ্দশা মনু ১০।৯৫; ৩। জুৱা খেল।

অনৰ্য্য বিণ. অমূল্য। ২। সন্মানজনক। —ৰ্যঃ অশুদ্ধ মূল্য।

অনর্থ বিণ. ১। অপ্ৰয়োজনীয়, অকৰ্মণ্য, ২। দুৰ্ভাগ্য, অসুখী, ৩। অপকাৰী, ৪। অর্থহীন; —র্থঃ অলাগতিয়াল, ২। বিপদ, ৩। অর্থশূন্য; —কৰ বিণ. অনিষ্টকাৰী।

অনর্থ্য বিণ. অনর্থক, ১। নিৰর্থক, ২। লাভজনক। দুৰ্ভাগ্যজনক। —কঃ অর্থহীন বাক্যলাপ।

অনৰ্হ বিণ. অৰ্হতাশূন্য, অযোগ্য।

অনলঃ পু. (নাস্তি অলঃ বহুদাহনেইপি অতৃপ্তিৰ্যস্য) জুই, অগ্নিদেৱতা, হজমকাৰক শক্তি, পিত্ত। —দ বিণ. অগ্নি নিৰ্বাণ; —দীপন হজমশক্তি বৃদ্ধিকাৰী, ক্ষুধাবৰ্দ্ধক। —ধ্ৰিয়ৱা অগ্নিপত্নী স্বাহা; —সাদঃ অভোক। বদহজ্জম।

অনলসঃ বিণ. পৰিশ্ৰমী, কৰ্মঠ। ২। অযোগ্য।

অনলিঃ পু. বকুল গছ।

অনল্প বিণ. প্ৰচুৰ। উদাৰ, মহৎ পঞ্চ ১।১৩৬।

অনল্লকাশ বিণ. অযথা, সুযোগ বা সুবিধা নথকা।

অনল্লগ্ৰহ বিণ. অপ্ৰতিৰোধ্য, অনিবাৰ্য্য। মাল ১।৩৯।

অনল্লচ্ছিন্ন বিণ. নিছিঙা, ছিন্ন নোহোৱা। অপবিসীম। ২। অনিৰূপিত, অনিৰ্ণীত। অবিস্মিত।

অনল্লদ্য বিণ. দোষশূন্য, নিষ্কলঙ্ক। ৰ ৭।৭০ —অঙ্গ, —ৰূপ অপৰূপ অৱয়বযুক্ত।

অনল্লধান বিণ. অমনোযোগী, অসাৱধান। —নং অমনোযোগ।

অনল্লধি বিণ. অসীম।

অনল্লম বিণ. তলখাপৰ নহয়। উন্নত ৰ ১৭।২৭

অনল্লবত বিণ. নিৰন্তৰ, নিত্য, অবাবিহত। শ ২।৪; ৬ —তং ক্ৰী।

অনল্লবাহ্য বিণ. প্ৰধান, মুখ্য, উত্তম।

অনল্ললম্ব বিণ. নিৰাশ্ৰয়, অৱলম্বনহীন।

অনল্ললোভনং তিনিমহীয়া গৰ্ভৱতী মহিলাক পৰিশোধন কৰা সংস্কাৰ বিশেষ।

অনল্লসৰ বিণ. ব্যস্ত, অৱকাশশূন্য, অসাময়িক।

অনল্লস্কৰ বিণ. নিৰ্মল, পৰিশোধিত।

অনল্লস্তু বিণ. অস্থিৰ; —স্থা অস্থিৰতা, ২। ব্যাভিচাৰ (তৰ্কশাস্ত্ৰত) শেষ সিদ্ধান্তৰ অথবা মীমাংসাৰ অভাৱ।

অনল্লস্থান বিণ. অস্থিৰ, চঞ্চল; —নঃ বায়ু; —নং দৃঢ়তাৰ অভাৱ। অসংযম।

অনল্লস্থিত বিণ. অস্থিৰ, পৰিৱৰ্তনশীল, লম্পট।

অনল্লেক্ষক বিণ. নিৰ্বিকাৰ, অসাৱধান।

অনল্লেক্ষণং অসাৱধানতা, অমনোযোগ।

অনল্লনং ক্ৰী. উপবাস, লঘোন, আমৃত্যু একো নোখোৱাকৈ থকা।

অনল্লৰ বিণ. (নশ্ কৰ্তবি ৰবচ্ = নশ্বৰ) সনাতন, শাস্ত্ৰত, নিত্য।

অনল্ পু. ১। যানবাহন, গাড়ী, ২। সিদ্ধ আহাৰ, ৩। জন্ম, ৪। প্ৰাণী, ৫। পাকঘৰ।

অনল্লয়া ক্ৰী. ১। ঈৰ্ষা শূন্যতা, ২। অস্ত্ৰিৰ পত্নীৰ নাম। নাবীৰ শ্ৰেষ্ঠ পত্নীধৰ্ম; পাত্ৰিত্ৰত ব্ৰত।

অনল্লন পু. বেয়া দিন।

অনহংবাদী বিণ. (অহমিতি গৰ্বং রদতি অহংবাদী)
নিৰহংকাৰী। গৰ্ববহিত।

অনাকালঃ অসময়। আকাল। —ভূতঃ আপোনমনে আনৰ
দাস হোৱা লোক।

অনাকুলঃ বিণ. (ন আকুলঃ) স্থিৰ, একাগ্ৰ, অবাগ্ৰ।

অনাক্ৰান্তা ক্ৰী. এবিধ কাঁইটিয়া গছ।

অনাগত বিণ. আহি নোপোৱা হি ১।৫৭; অজ্ঞাত,
অপৰিচিত। —তং ভৱিষ্যত কাল। —আৱাধ
ভৱিষ্যতে হ'বলগীয়া বিপদ; —আৰ্ত্তৱাঃ শান্তি
নোহোৱা কুমাৰী কন্যা; —কৰ্ত্তা, —স্থিতি, ভগৱান।

অনাগমঃ আহি নোপোৱা। অপ্রাপ্ত।

অনাগন্ বিণ. নিষ্পাপ, নিৰীহ। শ ১।১১।

অনাচাৰঃ পু. (ন কুৎসিত আচাৰঃ ইয়াত নঞ কুৎসিত
অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে) কদাচাৰ, শ্ৰুতি-স্মৃতি
বিকৃদ্ধাচাৰ।

অনাতপঃ পু. ব'দ নথকা স্থান, ছায়া, চৈচ।

অনাতুৰঃ বিণ. নিৰোগী। অনুদ্বিগ্ন। অশ্রান্ত। ব ১।২১।

অনাঅন বিণ. আত্মাশূন্য। অনাধ্যাত্মিক। অসংযতাত্ম্য।
—ৰেদিন বিণ. নিজকে নজনা। মুৰ্খ।

অনাঅনীন বিণ. নিজৰ লাভৰ বাবে আকাজকা নকৰা।
নিঃস্বার্থপৰ।

অনাঅৱৎ বিণ. অসংযতেন্দ্ৰিয়।

অনাথ বিণ. আশ্ৰয়হীন, প্রভূহীন। স্বামীহীন, পিতা-
মাতাহীন। বন্ধকশূন্য উ ১।৪৩।

অনাদৰঃ পু. (আ দৃ ভাৱে অপ্ আদৰঃ নঞ) নিৰাদৰ,
অৱহেলা, তিৰস্কাৰ।

অনাদি বিণ. আদিৰহিত, উৎপত্তিশূন্য। স্বয়ম্ভু। —নিধন
বিণ. আদি অন্তৰহিত, শাস্ত। —মধ্যান্ত আদি, মধ্য
অন্তৰহিত। সনাতন।

অনাদিনন্ন বিণ. দোষশূন্য শি ২।২২।

অনাদৃত বিণ. (আ দৃ কমণি ক্ত আদৃত) নিৰাদৰ।

অনাদ্য বিণ. ১। অনাদি, ২। অখাদ্য, কুখাদ্য।

অনানুপূৰ্ণঃ অনানুক্ৰমে; অনুক্ৰম অনুসৰণ নকৰি,
মাজতে এটা সূমাই অনুক্ৰম ভঙ্গ কৰা
কাৰ্য।

অনাপ্ত বিণ. (ন আপ্ ক্ত) অপ্রাপ্ত, অযোগ্য,
নিপুণতাহীন, (পু) আগন্তুক।

অনামকঃ ক্ৰী. (অনং জীৱনম্ আময়তি অম্ কিং ধূল

অনসা আমকং) ১। নাম নথকা, দুৰ্নামযুক্ত, ২।

অৰ্শৰোগ, —কঃ পু. মলমাহ।

অনামন্ বিণ. ১। নামহীন, সংজ্ঞাহীন, ২। মলমাহ, ৩।

বুঢ়া আঙুলিৰ পৰা চতুৰ্থ আঙুলি।

অনাময় বিণ. (অম ভাৱে ঘঞ : আম যা কঃ)
ৰোগহীন। নিৰোগী। —স্নং আৰোগ্য, সূন্যস্থ্য; —স্নঃ
বিষ্মু, শিৱ।

অনামিকা ক্ৰী. বুঢ়া আঙুলিৰ পৰা চতুৰ্থ আঙুলি। এই
আঙুলিটোৰ কোনো নাম নাই। বুঢ়া, তৰ্জনী, মধ্যমা,
কনিষ্ঠ— বাকী চাৰিটা আঙুলিৰ নাম। এই আঙুলিৰ নাম
কিয় এনে সেই বিষয়ে এটা সূভাষিত আছে :

পূৰ্বা কৱীনং গণনা প্রসঙ্গে কনিষ্ঠকথিত্তি কবি কলিদাসঃ।

অদ্যপি তজ্জ্যকধেভৱাং অনামিকা সার্থৱতী বহুৱা।

(পূৰ্বগি কালত কবিসকলৰ নাম গণনা কবিৰ সময়ত
প্রথমতে কবি কলিদাসৰ নাম কনিষ্ঠ আঙুলিত লৈ
তাৰ পিছত তেওঁৰ সমান দ্বিতীয় এগৰাকী কবি
নথকাত পিচৰ আঙুলিটোৰ নাম অনামিকা হৈ ব'ল)।

অনামন্ত বিণ. (অ যৎ ক্ত নঞ) অবশীভূত, অনধীন হি
২।২২; স্বাধীন।

অনামাসঃ পু. (আ যস ঘঞ নঞ) ১। অক্লেশ, ২।
শ্রম, যত্ন বা চেষ্টাৰ অভাৱ; —কৃতং ক্ৰী. বিনাযত্নে
কৰা কাম।

অনাৰতং ক্ৰী. (আ বম্ ক্তঃ নঞ) অনবৰতে হৈ থকা।
সততে হৈ থকা, নিত্য একেৰাহে হৈ বা চলি থকা
কি ১।১৫।

অনাৰন্তঃ পু. (আ বন্ত ভাৱে ঘঞ নঞ) আৰম্ভণৰ
অভাৱ। আৰম্ভ নকৰা কাৰ্য।

অনাৰ্জয় বিণ. কুটিল, অসৎ, প্রৱঞ্চক। —স্নং কুটিলতা,
প্রৱঞ্চনা, ৰোগ।

অনাৰ্ত্তয় বিণ. (—ক্ৰী. ক্ৰী) আবতৰীয়া। —ক্ৰা শান্তি
নোহোৱা কুমাৰী কন্যা।

অনাৰ্থ বিণ. অসম্মানীয়, নীচ। —ৰ্থঃ আৰ্যাসকলে বাস
নকৰা ভূমিখণ্ড। শূদ্ৰ বা শ্ৰেছ। গী ২।২।

অনাৰ্থকঃ ঘৃতকুমাৰী (তেলৰ) কাঠ।

অনাৰ্থ অবৈদিক। স্ববি সম্বন্ধীয় নহয়।

অনালয় বিণ. অৱলম্বনহীন। —ক্ৰী শিৱৰ বীণা।

অনালযুকা ক্ৰী. বজ্জশলা নাবী।

অনার্জিত বিণ. পুনৰায় নবধ।

অনারিদ্ধ বিণ. অহিঙ্গিত, ফুটা নকৰা (মণি আদি)। শ ২।১০।

অনারুত্তিঃ ক্ৰী. পৰম মুক্তি (অৰ্থাৎ পুনৰ্জন্ম নোহোৱা)।

অনারুষ্টিঃ ক্ৰী. খৰাং (বতৰ)। ছয় বিধ 'ঈতি'ৰ ভিতৰত
এবিধ। অতিবৃষ্টি চাওক।

অনাশ্রমিন পু. বৰ্ণশ্রম ধৰ্ম নামনা লোক।

অনাশ্য বিণ. (নশ নিচ কমণি যৎ নাশ্য) নাশৰ অযোগ্য।

অনাশ্রয় বিণ. কাৰো কথা নুশুনা আঁকোৰগোঁজ লোক।

অনাস্থা ক্ৰী. উদাসীনতা, অৱহেলা। ৰ ২।৫৭, অবিশ্বাস,
অনিশ্চয়তা, অনাদৰ।

অনাসিকঃ বিণ. নাক নথকা।

অনাহত বিণ. ১। আঘাতৰহিত, অক্ষুৰ্ণ, ২। নতুন আৰু
কোৰা (অধোত) বস্ত্ৰ।

অনাহাৰ পু. (আ হু ভাৱে ঘঞ আহাৰঃ) উপবাস।

অনাহতঃ বিণ. অনিমজ্জিত।

অনাহতিঃ ক্ৰী. ১। আহতি নিদিয়া (যজ্ঞ) ২। অশুদ্ধ আহতি।

অনাহতোপরিষ্টি বিণ. অনিমজ্জিত আলহীৰ দৰে বহি থকা।

অনিকেত বিণ. গৃহহীন, যাযাবৰ।

অনিগীৰ্ণ বিণ. ১। গিলি নেপেলোৱা। ২। (অশা) অগুপ্ত।

অনিচ্ছঃ —চ্ছক, —চ্ছু —চ্ছুক, —চ্ছ্যৎ বিণ. অনাকঙ্কী,
নিষ্পৃহ। উদাসীন।

অনিত্য বিণ. ১। নশ্বৰ, বিনাশশীল, অস্থায়ী, ২।

অপ্রত্যাশিত, ৩। অনিয়মিত, ৪। অস্থিৰ, ৫।

সন্দেহপূৰ্ণ প ৩।২২; —কৰ্মণ —ক্ৰিয়া যাগ-যজ্ঞাদি

কোনো সাময়িক কৰ্ম। —দন্তঃ —দন্তকঃ —দন্ত্রিমঃ

এজনে আন এজনক কিছু দিনৰ বাবে দান কৰা পুত্ৰ।

—ভাৱঃ ক্ষণস্থায়িত্ব।

অনিদ্র বিণ. নিদ্রাহীন, জাগি থকা।

অনিন্দিত বিণ. ১। নিন্দা ৰহিত। ২। অগৰ্হিত।

অনিন্দ্রিয়ং ১। প্ৰমাণ, ২। মন।

অনিভৃত বিণ. ১। খোলা (ঠাই), ৰাজহুৱা, ২। অশিষ্ট,
৩। অস্থিৰ।

অনিমকঃ পু. ১। ভেকুলী, ২। কুলি চৰাই, ৩। মৌমাখি।

অনিমিত্ত বিণ. কাৰণশূন্য, ভিড়িহীন, ৩। অপ্রত্যাশিত শ

৭।১৭। —স্ত্ৰং ১। কাৰণৰ অভাৱ; ২। কুলক্ষণ;

—নিৰাক্ৰিয়া (গ্ৰহদিৰ) কুদৃষ্টি আতৰোৱা কাৰ্য্য।

অনিমিষ, —মেঘঃ পু. ক্ৰী. (নাস্তি নিমিষঃ নিমেঘঃ

চক্ষুস্পন্দনং যস্য) দেৱতা, মাছ, স্থিৰ দৃষ্টিসম্পন্ন,

সাৱধান। —আচাৰ্য্যঃ পু. দেৱগুৰু বৃহস্পতি, বিষ্ণু।

অনিয়ত বিণ. ১। অদম্য, অনিয়ন্ত্ৰিত, ২। অনিশ্চিত,

৩। অপ্রত্যাশিত, ৪। বিনাশশীল; —আত্মন

অস্থিৰাত্মা; —পুংস্কা ক্ৰী. ব্যভিচাৰিণী, ভ্ৰষ্টা তিৰোতা;

—বৃত্তি বিণ. জীৱিকাৰ উপায় নথকা।

অনিয়ন্ত্ৰণ বিণ. অদমিত, যথেষ্টাচাৰী, মুক্ত।

অনিয়মঃ ১। নীতি-নিয়মৰ, নিৰ্দ্ধাৰিত ৰীতিৰ অভাৱ।

কোনো নিৰ্দিষ্ট পদ্ধতি নথকা, ২। সন্দ্বিদ্ধতা, ৩।

অশুদ্ধাচাৰ।

অনিৰুক্ত বিণ. অস্পষ্টভাৱে কেৱা অথবা ব্যাখ্যা কৰা।

অনিৰুদ্ধ বিণ. মুক্ত, অবাধ্য, অদম্য, স্বেচ্ছাচাৰী; —দ্ধঃ

১। চোৰাংচোৱা। ২। প্ৰদ্যুম্নৰ পুত্ৰ। —পথং ১।

বিধিনি শূন্য, মুক্ত পথ, ২। আকাশ, বায়ুমণ্ডল;

—ভাৱিণী অনিৰুদ্ধৰ পত্নী উষা।

অনিৰ্ণয়ঃ অনিশ্চয়, সন্দেহ, দ্বিধা।

অনিৰ্দশ. অনিৰ্দশাহ বিণ (জননা বা মৃত) দহদিনীয়†
অশৌচ।

অনিৰ্দেশঃ সুস্থিৰ নীতি বা উপদেশৰ অভাৱ।

অনিৰ্দেশ্য বিণ. ব্যাখ্যা বা বৰ্ণনাৰ অতীত; —শ্যঃ পৰম
ব্ৰহ্ম।

অনিৰ্দ্ধাৰিত বিণ. অনিৰূপিত। অনিশ্চিত।

অনিৰ্ৱচনীয় বিণ. ব্যাখ্যাৰ অতীত, অকথনীয়। —য়ং ১।

(বেদান্ত দৰ্শনত) মায়া, অজ্ঞতা, ২। সংসাৰ।

অনিৰীণ বিণ. অধোত, অস্নাত।

অনিৰ্ৱেদঃ পু. অৱসাদহীনতা, বিবাদহীনতা,
আত্মনিৰ্ভৰশীলতা।

অনিৰ্বৃত বিণ. অসুখী, অস্থিৰ। —তিঃ, —ন্তিঃ ক্ৰী. ১।
উদ্বিগ্নতা, ২। দাৰিদ্ৰ্য।

অনিৰলঃ পু. (অনিতি জীৱত্যানেন অন ইলচ) ১। বায়ু,

২। শৰীৰস্থ বায়ু, ৩। বাতৰোগ, ৪। স্নাত নক্ষত্ৰ;

—অয়নং বায়ুৰ গতি; —অশন, আশিন্ বিণ. বতাহ

খাই থকা অৰ্থাৎ একো নোখোৱাকৈ থকা;

—আত্মজঃ ভীম আৰু হনুমান; —আময়ঃ পেটফুলা

বেমাৰ, বাতৰোগ; —সযঃ অগ্নি।

অনিৰ্লোচিত বিণ. (নিৰ লোচি ক্ত নিৰ্লোচিত)

অনালোচিত, অবিবেচিত। শি ৩। ২৭।

অনিশং ক্ৰী. অনবৰত, সতত, বাধাহীন শ ৩।৪।

অনিশ্চিত বিণ. নিশ্চয়হীন, অনিৰূপিত, অনিৰ্ণীত।

অনিষ্টঃ বিণ. (ইষ কমণি ক্ত ইষ্ট), ১। অবাঞ্ছিত, ২।

পাপযুক্ত, অমঙ্গলজনক; —আপত্তিঃ ক্রী. —আপাদনঃ
অবাক্তিত ঘটনা; —গ্রহঃ পাপগ্রহ; —প্রসঙ্গঃ অবাক্তিত
ঘটনা; —ফলঃ বেয়া ফল; —শঙ্কা পাপ অথবা
বিপদৰ আশঙ্কা। —হেতু অন্তত লক্ষণ।

অনিষ্টাত বিগ. অনভিজ্ঞ, অকৃতী।

অনিষ্টপ্ৰঃ বিগ. অসমাপ্ত, অসম্পূর্ণ।

অনিষ্টীর্ণ বিগ. ১। পাব হৈ নোযোৱা, ২। যাৰ উত্তৰ
দিয়া হোৱা নাই।

অনীকং, —কঃ - ১। সৈন্য বাহিনী, গী ১।২; ২। সংগ্রহ,
দল; ৩। যুদ্ধ, ৪। সৈন্যৰ শাৰি, ৫। শীৰ্ষ, সম্মুখ,
প্রধান; —স্বঃ পু. ১। যোদ্ধা, ৰাজ বক্ষক, প্রহৰী, ২।
মাহুত, ৩। যুদ্ধৰ ডবা অথবা শিঙা, ৪। চিহ্ন।

অনীকিনী ক্রী. সৈন্যবাহিনী। এক অকৌহিনী সেনাৰ দহ
ভাগৰ এভাগ।

অনীতিঃ ক্রী. দুৰ্নীতি, অন্যায়।

অনীশ বিগ. সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ। অদম্য। —শঃ বিষ্ণু।

অনীশ্বৰ বিগ. ১। ওপৰত কোনো গৰাকী নথকা।
অদম্য। ২। অসমর্থ, ৩। অনৈশ্বৰিক, ৪। নাস্তিক;
—পাদঃ নাস্তিকতাবাদ।

অনীহ বিগ. উদাসীন, নিৰ্লিপ্ত; —হা অৱজ্ঞা।

অনু অব্য. এটা উপসৰ্গ, ১। পিছত, পিছফালে ব
২। ২৪; ২। কাষে কাষে; পিনে ব ১৩। ৬১; ৩।
ফলত, পৰিণতিত, ৪। নিম্নতৰ, অবব, ৫। অংশ
যেনে লক্ষ্মী হৰিমন, ৬। দোহৰা অৰ্থত যেনে
অনুদিনং অৰ্থাৎ দিনে দিনে, ৭। এটাৰ পিছত এটা,
অনুক্ৰম, ৮। অনুকপ, সাদৃশ্য বে ৪। ২৫ ইত্যাদি
অৰ্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ হয়। —ক বিগ. (অনুকাময়তে
২. কন) কামুক, লোভী, লম্পট; —কথনঃ ক্রী. ১।
পিছত কোৱা বা উল্লেখ কৰা, ২। সঙ্গতি, প্রসঙ্গ,
৩। সংসৰ্গ, ৪। বক্তৃতা, আলাপ; —কনীয়াস বিগ.
বয়সত ঠিক তলবজনে —কম্পা ক্রী. —কম্পনঃ ক্রী.
(অনু কম্প ভাবে অ আ) দয়া, কৃপা; —কম্প্য বিগ.
(অনুকম্পা অৰ্থাৰ্থে যুৎ) ১। শোচনীয়, ২। কৃপাৰ
যোগ্য কৃ ৩। ৭৬; (পু) বাতৰিহক, দূত। —কৰণঃ
—কৃতিঃ ১। নকল, ২। সাদৃশ্য, ৩। এজনৰ
চাল-চলন, কাম আদি আন এজনে অনুকৰণ কৰা
কাৰ্য্য। যেনে গুৰুক শিষ্যই অনুসৰণ কৰা। —কৰ্ষঃ
—কৰ্ষণঃ (অনু কৃষ ভাবে লুট) ১। আকৰ্ষণ, ২।

পিছে পিছে টানি অনা, ৩। গাড়ীৰ ধুবা, ৪। কোনো
কৰ্তব্য পলমকৈ কৰা বা পিছলৈ চেলি থোৱা কাৰ্য্য;
—কল্পঃ পু. (অনু কৃপ গিচ্ অচ্) গৌণ কল্প। মুখ্য
বিষয় গ্রহণযোগ্য নহলে কোনো গৌণ অথবা বিকল্প
বিষয় গ্রহণ কৰা কাৰ্য্য মনু ৩। ১৪৭; —কাৰীণ বিগ.
খেচাচাৰী, নিজৰ ইচ্ছামতে আচৰণ কৰা; —কাৰঃ
(অনু কৃ যঞ); অনুকৰণ; —কাল বিগ. সুচল,
সময়োচিত; —কীৰ্তনঃ ঘোষণা, অথবা প্রকাশ;
—কূল বিগ. ১। অনুমত, সুবিধাজনক, ২।
বন্ধুত্বপূৰ্ণ, দয়ালু (—লঃ পু) মৰমিয়াল বা দয়ালু
পতি, একমাত্র নিজৰ পত্নীকে ভাল পোৱা পতি;
(—লঃ) দয়া, কৃপা; —কুলতা ক্রী. দাক্ষিণ্য, দয়া,
প্রসন্নতা; —ক্লকচ বিগ. কৰতৰ দৰে দাঁত থকা;
—ক্লমঃ এটাৰ পিছত আনটো হোৱা, পৰ্যায়ক্ৰম,
বিন্যাস, পদ্ধতি ব ৬। ৭০; —ক্লমণঃ ১। যথাক্ৰমে
গমন কৰা, ২। অনুসৰণ কৰা (—বী, —বীকা, ক্রী)
১। সূচীপত্ৰ, ২। ভূমিকা, ৩। গ্রন্থৰ মুখবন্ধ, ৪।
পুৰাণাদি শাস্ত্ৰৰ কোনো বিষয় সংক্ষেপতে পুনৰ্কথন;
—ক্লম্মা অনুকৰণ; —ক্লম্মণঃ পু. (অনু ক্লচ যঞ)
দয়া, সহানুভূতি মে ১১৫; —ক্লণঃ অব্য.
অনতিপলমে। তৎকণাঃ; —ক্লত্ (স্তা) পু. সাৰথি
অথবা দূৰবীৰ সহচৰ; —ক্ল্যতি ক্রী. দূৰেৰে পৰা দৰ্শন,
সাক্ষাৎকৰণ, বিৱৰণ; —গ বিগ. (অনু গম্ ডঃ)।
অনুসৰণ, পিছে পিছে যোৱা কাৰ্য্য। (—গঃ পু)
অনুগামী, আজ্ঞাবহ ভৃত্য; —গতিঃ ক্রী. অনুগমন,
অনুকৰণ; —গমঃ —গমনঃ ১। অনুসৰণ, ২।
এজনৰ মৃত্যুত আন এজনে (যেনে পতিৰ মৃত্যুত
পত্নীয়ে, প্রেমিকৰ মৃত্যুত প্রেমিকাই বা ইয়াৰ
ওলোটো) নিজকে নিজে আত্মহত্যা কৰি মৃত্যুবৰণ
কৰা। পতিৰ চিতাত উঠি পত্নীয়ে দেহত্যাগ কৰা।
৩। সাদৃশ্য, মিল; —গৰ্জিত, গৰ্জিত (—তঃ) গৰ্জনৰ
প্রতিধ্বনি; —গৰ্জীনঃ গৰবীয়া; —গামিন্ পু. সহচৰ,
অনুচৰ, শিষ্য; —গুণ বিগ. সমগুণী, উপযুক্ত,
সহজাত, আভ্যবিকতাপূৰ্ণ (—গঃ ক্রি. বি.); ১।
এজনৰ মনোমত, এজনৰ আশা বা ইচ্ছা অনুসৰি,
২। স্বাভাৱিকতে; —গ্রহঃ পু. (—হণঃ) ক্রী. ১।
দয়া, ২। কাৰ্য্যবাহকতা, ৩। সম্ভৱি ব ২। ৩৫; ৪।
স্বীকৃতি, ৫। পশ্চাৎবৰ্তী সৈন্য; —গ্রাসকঃ পু. এগৰাহ

(ভাত), —চৰঃ পূ. (অনু চৰ ট) অনুগামী ভূতা, সহচৰ, চাকৰ ব ২৬।৫২ (—ৰী, —ৰা ক্ৰী.) পৰিচাৰিকা; —চাৰকঃ পূ. চাকৰ, সহচৰ (—ৰিকা ক্ৰী.) চাকৰী; —চিত বিণ. শ্ৰান্ত; অনুপযুক্ত, অযোগ্য; —চিন্তা —চিন্তনং ১। মনলৈ অহা, ধ্যান কৰা, ২। স্মৰণ, ৩। উৎকণ্ঠা; —চ্ছাদঃ পূ. মতা মানুহে ভিতৰত পিন্ধা কাপোৰ। অন্তৰ্বাস (কঁকালৰ পৰা ভৰিলৈকে ওলমা কাপোৰ; —চ্ছিষ্ট বিণ. উচ্ছিষ্টভিন্ন, পৱিত্ৰ; —চ্ছিত্তিঃ ক্ৰী. —চ্ছেদঃ পূ. অবিনাশী; —জ, —জাত বিণ. পিছত জন্ম হোৱা, বয়সত সৰু ব ৬।৭৮; —জঃ —জাতঃ —জন্মন্ সৰু ভায়েক। —জা —জাতা সৰু ভনীয়েক; —জীৱীন্ বিণ. আনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল, চাকৰ কি ১৪। —জ্ঞা, —জ্ঞানং অনুমতি, আদেশ, দোষ বা দায়িত্বৰ পৰা মুক্তি দিয়া কাৰ্য্য; —জ্ঞাপকঃ পূ. আদেশদাতা (—নং —জ্ঞাপ্তিঃ) আদেশ বা হুকুম জাৰি কৰণ, জাননী, কৰ্ত্তৃত্ব প্ৰদান; —তৰ্যঃ —তৰ্ষণং ১। পিপাসা (পিয়াহ), আশা, ইচ্ছা, ২। খোৱা পানী থকা পাত্ৰ, ৩। পানীয়; —তাপঃ পশ্চাত্তাপ, দুখ বে ৪।৩৮; —তিলং অব্য. এটা শস্যৰ পিছত এটাকৈ; —স্তম বিণ. (নাস্তি উত্তমো উৎকৃষ্টো যস্মাৎ) শ্ৰেষ্ঠ, মুখ্য, প্ৰধান মনু ২।১৪২; নঞ সমাসত অধম; —স্তবং ১। মুখ্য, শ্ৰেষ্ঠ, ২। উত্তৰ নথকা। মনে মনে থকা, উত্তৰ দিয়াত অসমৰ্থ, ৩। নীচ, অধম, ৪। স্থিৰ, ৫। দক্ষিণ; —স্তবঙ্গ বিণ. ধীৰ স্থিৰ, গহীন কু ৩।৪৮; —খান বিণ. যত্ন বা চেষ্টাৰ অভাৱ; —ৎসূত্ৰ বিণ. সূত্ৰ বা বিধিৰ বিপৰীত নহয় অৰ্থাৎ নীতি বা বিধি অনুসৰি, বিধিসম্মত শি ২।১১২; —ৎসেকঃ নিৰহঙ্কাৰ, বিনয়; (—কী) অগৰ্বিত, অহঙ্কাৰত ওফন্দি নথকা শ ৪।১৭; —দৰ বিণ. ক্ষীণ কঁকালৰ (মানুহ)। ওখ (লম্বা) মানুহ; —দৰ্শনং পৰিদৰ্শন; —দগ্ধ বিণ. (নঞ সমাসত) চুটি, চাপৰ, (বহুব্ৰী) অতি উচ্চ; —দান্তঃ পূ. (উৎ আ দা ক্ত নঞ) সম্বৰ বেদ পাঠৰ তিনিটা স্বৰৰ এটা। অনুচ্চ, গম্ভীৰ স্বৰ। (স্বৰ তিনিটা : উদাত্ত, অনুদাত্ত আৰু স্বৰিত। উচ্চৈৰ্দ্দাত্তঃ, নীচৈৰ্দ্দাত্তঃ, সমাহাৰঃ স্বৰিতঃ); —দাৰ বিণ. (নঞ সমাসত) ১। অদাতা, কৃপণ, নীচ (বহুব্ৰীহি) অতিশয়দাতা, ভূৰিদাতা, অতিদাতা,

মুক্তহস্তে দান কৰোঁতা, ২। উপযুক্ত পত্নী থকা; —দিনং —দিৱসং অব্য. প্ৰতিদিনে, সদায়, দিনৰ পিছত দিন ধৰি; —দেশঃ পিছলৈ কৰা নিৰ্দেশ; কোনো বিধি বা নিয়ম যিটোৱে আগৰ কোনো বিধিক নিৰ্দেশ কৰে। —দ্ধত বিণ. উদ্ধত অৰ্থাৎ মদগৰ্বী নহয়। শ ৫।১২; —দ্ধতং ক্ৰী. (অনু দ্ধ ক্তঃ) ১। অনুসৰণ, ২। সঙ্গীতৰ তাল বিশেষ (অৰ্ধদ্ধতঃ); —দ্ধাহঃ বিবাহ নোহোৱা, ব্ৰহ্মচাৰী; —ধাৱনং ক্ৰী. ১। পিছে পিছে দৌৰা, ২। অশ্বেষণ, গৱেষণা, অনুসন্ধান, ৩। কোনো দুৰ্লভা নাৰী পাবৰ কাৰণে হাবিয়াস কৰা, ৪। পৰিশোধন। —ধ্যানং ক্ৰী. ১। চিন্তা, ধ্যান, ২। স্মৰণ কু ৬।২১; (আনৰ) মঙ্গল কামনা; —নয়ঃ পূ. (অনু নী ভাৱে অচ) বিনয়, তুষ্টি সাধন, ২। নিয়মানুৱৰ্ত্তিতা, প্ৰশিক্ষণ; —নাদঃ শব্দ, প্ৰতিধ্বনি; —নায়ক বিণ. বিনয়ী, বাধ্য; —নায়িক বিণ. শাস্তিদায়ক, তুষ্টি সাধক (—কা) নাটকত নায়িকাৰ অধীনত থকা নাৰী চৰিত্ৰ, যেনে পৰিচাৰিকা, সহচৰী; —নাসিক বিণ. নাক সঙ্কক্ষীয়, নাকেৰে ওলোৱা; —নিৰ্দেশঃ পূ. আগৰ বিধি বা নিৰ্দেশৰ পিছত কৰা বৰ্ণনা অথবা প্ৰসঙ্গ; —পঘাতঃ ক্ষতিশূনা, হানিহীন। —পতনং —পাতঃ (পৎ লুট ঘঞ) ১। ওপৰত পতন, ২। অনুসৰণ, সমতা, সমজোখ ভট্টি ২।১১ ৩। (অন্ধ) সমসংখ্যাৰ হ্ৰাস বা বৃদ্ধি (যেনে ৪, ৩, ২, ১ বা ১, ২, ৩, ৪), (—পাতকং) মহাপাপৰ দৰে পাপ (যেনে চুৰি, ডকাইতি, ধৰ্ষণ ইত্যাদি। মনুসংহিতাত এনে ত্ৰিশ বিধ পাপৰ উল্লেখ আছে। —পত্তি অব্য. পতিৰ পিছতে; —পথ বিণ. পথানুসৰণ, (—থঃ) ১। এটা পথৰ পিছত থকা পথ, ২। ভূতা। (—থং) অব্য. বাটৰ কাষতে অথবা ওপৰতে; —পদ বিণ. পদ (অৰ্থাৎ খোজ) অনুসৰণ; —পদং ১। সমূহীয়া গীত। গীতৰ ধৰা, দোহাৰ, ২। এটা পদৰ পিছত এটা, ৩। খোজৰ পিছে পিছে, ঠিক পিছতে; —পদবী আলিবাট, পথ। —পদিন বিণ. অনুসৰণকাৰী, অনুসন্ধানকাৰী; —পদীনা ভবিৰ জোখৰ জোতা; —পধঃ বিণ. উপধাবিহীন। (উপধা : শব্দ বা পদৰ শেষবটোৰ আগবটো। —পধি বিণ. সবল, অকপট। উ ২।২; —পন্যাসঃ ১। উল্লেখ নথকা, মন্তব্যশূন্য, ২। সম্প্ৰদ, অনিৰ্দ্ধিত; —পপত্তিঃ

ক্ৰী. ১। অকৃতকাৰ্য্যতা, ২। অপ্রয়োজ্যতা, ৩। উপযুক্ত ভেটি বা হেতু নথকা; —পম বিণ. উপমাহীন, উৎকৃষ্ট, শ্রেষ্ঠ। (—মা) দক্ষিণ-পশ্চিম দিশৰ মাইকী হাতী (দিগগজ পত্নী); —প্ৰম্নেয় —প্ৰমিত বিণ. অনুপম চাওক. —পলক্ৰি: ক্ৰী. অনভিজ্ঞা, অনস্বীকাৰ্য্যতা, মীমাংসকৰ মতে এবিধ জ্ঞানৰ হেতু; —পলন্তু: আশঙ্কাৰ অভাৱ। জ্ঞান বা অনুভৱ শক্তিৰ অভাৱ; —পৰীতিন্ পু. উপনয়ন নোহোৱা পুৰুষ; —পশয়: ব্যাধি অথবা ৰোগ বৰ্দ্ধক; —পসংহবিণ্ পু. ন্যায় দৰ্শনৰ এটা দোষ; —পসৰ্গ: উপসৰ্গহীন পদ; —পস্থানং অনুপস্থিত, অনুপস্থিতি:। ওচৰত নথকা, অবৰ্তমান; —পহত বিণ. অব্যবহৃত, নোধোৱা (কাপোৰ); —পাক্য বিণ. পৰিস্কাৰকৈ নেদেখা, মনিব নোৱাৰা; —পানং ক্ৰী. ঔষধৰ পিছতে খোৱা কোনো পানীয়। ঔষধৰ লগত থকা জুলীয়া পদাৰ্থ; —পালনং পালন কৰা, মানি লোৱা (কাৰ্য্য); —পুৰুষ: অনুসৰণকাৰী, সহচৰ; —পূৰ্ণ বিণ. নিয়মিত, ৰীতিমত; সমপৰিমিত কু ২। ৩৫; (—জ) বিণ. নিয়মিতভাৱে জন্ম হোৱা বংশজ; (—ব্ৰহ্মসা) প্ৰতিবছৰে নিয়মিতভাৱে পোৱালী দিয়া গাইগৰু; —পূৰ্ণশ: —পূৰ্ণেণ ক্ৰি. বিণ. একাদিক্ৰমে; —পেত বিণ. অনুপবীত; —প্ৰজ্ঞানং সন্ধান লোৱা, বা পোৱা; —প্ৰপাতং দং অব্য. একাদিক্ৰমে গমন কৰা; —প্ৰয়োগ: উপকৰা প্ৰয়োগ বা ব্যৱহাৰ; —প্ৰৱেশ: ১। প্ৰৱেশ কৰা, ২। ৩। ২২; ২। আন এজনৰ ইচ্ছামতে নিজকে প্ৰস্তুত কৰা; —প্ৰশ্ন: পিছৰটো প্ৰশ্ন; —প্ৰসক্তি: ক্ৰী. অতি নিকট বন্ধুত্ব, সংযোগ, সম্বন্ধ; —প্ৰসাদনং অনুৰোধ, প্ৰাৰ্থনা; —প্ৰাস: সংস্কৃত অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ এবিধ অলঙ্কাৰ, য'ত এটা বাক্যৰ একাধিক পদৰ প্ৰথম আখৰটো একে; —প্ৰৱ্ৰ: পু. (অনু পু পচাদ্যচ) চাকৰ, ভূতা ২। ১৩। ৭৫; —বন্ধ ১। আবদ্ধ, ২। শাৰি বা শ্ৰেণীৰ পিছে পিছে থকা। সঙ্গতি থকা। অবিচ্ছিন্ন। —বন্ধ পু. (অনু বন্ধ ঘঞ্ ঙীয) ১। দোষৰ উৎপত্তি, ২। সংযোগ, ৩। ফল পৰিণাম, ৪। বাধা, প্ৰতিবন্ধক, ৫। অভিপ্ৰায়, উদ্দেশ্য মনু ৮। ১২৬; ৬। আৱৰ্ণণ ৭। ভয়ান্, সক অংশ, ৮। পিতা মাতা, অথবা গুৰুক অনুকৰণ কৰা পুত্ৰ অথবা শিষ্য, ৯। (ব্যাক) শব্দৰ সাধন

অথবা শব্দৰ বৈশিষ্ট্যতা দেখুৱাবৰ বাবে ধাতুৰ লগত সংযুক্ত কৰা 'ই' 'লু' আদি বৰ্ণ বা আখৰ, ১০। (বেদান্ত) অবিচ্ছেদ্য অথবা প্ৰাথমিক উপাদান, যুক্তি, ১১। (আয়ু) বাতাদি ৰোগৰ গৌণতা, অপ্ৰাধান্যতা, গৌণ লক্ষণ, ১২। পশ্চাদ গমন। (—ক্ৰী) ক্ৰী. হিৰাঁট, পিয়াহ, তৃষ্ণা। (—ক্ৰনং) ক্ৰী. সংযোগ, সম্পৰ্ক; —বন্ধিন্ বিণ. প্ৰায়ে সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ কৰা হয় যেনে হিতানুবন্ধী, ১। সংলগ্ন, সংযোজিত, ২। পৰিণতি সম্বন্ধীয়, ৩। এটাৰ পিছত এটা, অৰাধ, স্থায়ী; —বন্ধ্য বিণ. ১। প্ৰাথমিক, ২। মুখ্য, ৩। বধ্য; —বলং ক্ৰী. পশ্চাদ বন্ধী সেনা, পিছত থকা সহায়কাৰী সেনাবাহিনী; —বোধ পু. (অনু বৃথ গিচ অচ) ১। স্মৰণ, ২। চন্দনাদি সুগন্ধি দ্ৰব্যৰ গোন্ধ নাইকিয়া হলে পুনৰ সুগন্ধি দ্ৰব্যৰ প্ৰয়োগ; —ভৱং পু. (অনু ভু ভাবে অপ) ১। স্মৃতি ভিন্ন জ্ঞান, নিশ্চিত জ্ঞান, অনুমান, ২। ধাৰাবাহিক জ্ঞান, ৩। অভিজ্ঞতা, ৪। পৰিণাম, ৫। ধাৰাবাহিক জ্ঞান; —ভৱ: ১। খ্যাতি, মৰ্যাদা, সম্মান, দীপ্তি, উন্নত কাম্ভি, শক্তি, ক্ষমতা, ২। ১। ৩৭; ২। (অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত) অঙ্গিক সংকেতেৰে কোনো ভাব প্ৰকাশ, ৩। বিশ্বাস, মনৰ দৃঢ়তা; —ভৱক বিণ. সূচক, জ্ঞাপক, পৰিচায়ক; —ভৱনং সংকেতেৰে ভাব প্ৰকাশ, —ভৱণীং একে কথাকে আকৌ কোৱা, দোহৰা; —ভূতি: ক্ৰী. অনুভৱ নৈয়ায়িকৰ মতে ৪ বিধ— প্ৰত্যক্ষ, অনুমিতি, উপমিতি আৰু শাস্ববোধ। বেদান্তিন আৰু মীমাংসকৰ মতে আৰু দুটা— অৰ্থাপত্তি আৰু অনুপলক্ৰি; —ভোগ: ১। উপভোগ, ২। কোনো সেৱাৰ বিনিময়ত কৰা ভূমি দান; —ভ্ৰাতৃ পু. সৰু ভায়েক; —ভ্ৰত ১। অনুমোদনপ্ৰাপ্ত। ২। ৪। ৯। প্ৰস্থানৰ বাবে আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত। ২। অতি প্ৰিয়। (—ত:) প্ৰেমিক। (—তং) সম্মতি; —ভ্ৰতি: ক্ৰী. অনুমোদন, সম্মতি; (—পত্ৰং) সম্মতি পত্ৰ; —ভ্ৰনং সম্মতি। সুস্পষ্ট আপত্তিৰ অবিহনে সম্মতিদানত স্বতন্ত্ৰতা; —ভ্ৰন্তং ভ্ৰুতিগীতেৰে উৎসৰ্গকৰণ। পৰিত্ৰকৰণ; —ভ্ৰণং (এজনৰ) মৃত্যুক আন এজনে অনুসৰণ কৰি মৃত্যু বৰণ কৰা। সহমৰণ। সতী যোৱা; —ভ্ৰা অনুসিদ্ধান্ত। অনুমিতি চাওক; —ভ্ৰানং সিদ্ধান্ত, উপলক্ৰি, (তৰ্কশাস্ত্ৰ) উদাহৰণৰ পৰা লোৱা

সিদ্ধান্ত। অনুভব চাওক। অলঙ্কার শাস্ত্রমতে এবিধ অর্থালংকার (সা দ ৭১১); —আপক বিণ. (—পিকা কী.) সিদ্ধান্তৰ ভেটি, বুনিয়াদ; —মাসঃ পিছৰ মাহ। (—সং) প্রত্যেক মাহ; —মিতিঃ ক্রী. (অনু মা ক্তিন) উদাহৰণৰ সহায়ত লোৱা কোনো সিদ্ধান্ত। (ধোঁৱা দেখা গৈছে কাৰণে জুই আছে); —মেয় অনুমানৰ যোগ্য। ৰ ১।২০; —মোদনং অনুমতি, সম্মতি, স্বীকৃতি; —যাগঃ —যাজঃ যজ্ঞাদি বিশেষ। অনুপূৰক যজ্ঞ। —যাতৃ পু. সহচৰ অনুচৰ; —যাত্রং —ত্ৰা অনুচৰবৰ্গ, পৰৱৰ্তী; —যাত্ৰিকঃ অনুচৰ, পৰিচাৰক শ ১।২; —যায়িন্ বিণ. অনুসৰণকাৰী, অনুজীৱি, ৰ ২।৪; —যোক্তৃ পু. পৰীক্ষক, শিক্ষক; —যোগঃ ১। প্রশ্ন, অনুসন্ধান, ২। ভৎসনা, ৩। আমন্ত্ৰণ, ৪। অধ্যৱসায়, ৫। ধ্যান, জপ, ৬। মন্তব্য (—কৃৎ) প্রশ্নকৰ্তা, শিক্ষক, ওক। —যোজনং এটা প্রশ্ন, অনুসন্ধান; —যোজ্যঃ পু. ভূতা; —বক্তঃ পু. ৰঙচুৱা, ২। আনন্দিত, ৩। অনুগত; —বক্তিতঃ ক্রী. প্রেম, প্রীতি, স্নেহ, ভক্তি, আসক্তি; —বক্তক বিণ. আনন্দদায়ক, তৃপ্তিকাৰক; —বক্তনং সন্তুষ্টিসাধন, আনন্দদান; —বৰ্ণনং ১। শব্দৰ অনুকৰণ। ঘট্টা আদি ধ্বনিকাৰক বস্তুর শব্দ, অবিৰত প্রতিধ্বনি। ২। 'বাজনা'। যিটো কথা কোৱা হয় তাৰ প্ৰকৃত অৰ্থৰ বাহিৰে আন এটা অৰ্থক ইঙ্গিত কৰা। বাঙ্গ। —বতিঃ ক্রী. বঁহি; —বত্যা খোজ কঢ়া বাট। সক পথ; —বসঃ, বসিতং প্রতিধ্বনি; —বহস বিণ. গুপ্ত, প্রতীক্ৰমিত, নিভৃত; —সং ক্রি. বিণ. গুপ্তভাৱে; —বাগঃ পু. (অনু বনজ ভাৱে ঘঞ) ১। প্রেম বঁহি, ভালপোৱা, আসক্তি শ ৩।১৫; ২। ৰঙচুৱা; —বাগিন্, —বাগৱৎ বিণ. (অনুবনজ কৰ্ত্তবি ঘিনুণ) প্রেমসম্বন্ধ; —বাত্রং ক্রি. বিণ. ৰাতি, প্রত্যেক ৰাতি; ৰাতিৰ পিছত ৰাতি; —বাধা ২৭টা নক্ষত্ৰৰ ১৭শ নক্ষত্ৰ; —ৰূপ বিণ. (ৰূপমন্ তঃ প্রাদি সমাস) একে, সদৃশ, উপযুক্ত যোগ্য বে ৫।২১; —বোধঃ ১। সম্মতি, সন্তুষ্টি কৰণ, ইচ্ছা পূৰণ, ২। নিয়ম বা আদেশৰ লগ সাধুৰা ৰাখি কৰা কাম, ৩। প্রার্থনা; —বোধী, বোধক বিণ. বশ্য, শিষ্ট; —লাপঃ পু. বাবে কোৱা কথা, পুনৰুক্তি; —লাসঃ —স্যঃ প্রযত্বপক্ষী; —লেপঃ —লেপনং ১। সুগন্ধি দ্ৰব্য

শৰীৰত সনা, প্রসাধন দ্ৰব্য, চিকিৎসা অথবা ধৰ্মানুষ্ঠানৰ বাবে তেল আদিৰ প্রলেপ, ২। মলম। —লোমঃ বিণ. ১। লোমেৰে সৈতে, ২। যথাবিহিত, নিয়মিত প্রথা অনুসৰি, ৩। মিশ্ৰ। (—অর্থ) বিণ. কাৰো সপক্ষে কোৱা শি ২।২৫ (—জ, —জন্মন) বৰ্ণৰ ক্ৰম অনুসৰি কৰোৱা বিবাহৰ পিছত হোৱা সম্ভান। উচ্চ বৰ্ণৰ পিতা আৰু নিম্ন বৰ্ণৰ মাতাৰ সম্ভান (বিপৰীত— প্রতিলোম); —লুণ বিণ. ১। বেছিও নহয় কমো নহয়, ২। অপৰিমিত নহয়, ৩। সুস্পষ্ট নহয়; —লুশঃ বংশ তালিকা। —লুত্ৰ বিণ. অতি দুষ্ট (গ্রহৰ স্পৰ্শত) অলপ বা বেছি কু দৃষ্টিসম্পন্ন; —লুচনং পুনৰুক্তি, আবৃত্তি, প্রশিক্ষণ। —লুসৰ এবছৰ। —লুতনং ক্রী. (অনু বৃৎ লুট) ১। অনুৰোধ, অনুমোদন, ২। পৰিণাম, বাধ্যতা, ৩। সন্তুষ্টিসাধন, ৪। আগৰ (বেদৰ) সূক্তৰ পৰা উদ্ধৃতি। —লুতিন্ পৰৱৰ্তী, পালনশীল। —লুশ বিণ. বাধ্য। এজনৰ বহুতীয়া। —শঃ বাধ্যতা। —লুতঃ পু. (অনুচ্যতে অনু লুৎ ঘঞ কৃদ্ধং) ১। ঋণযজুঃ আদি বেদসমূহৰ বিভাগ, অধ্যায়, ২। পুনৰুক্তি। —লুচনং ১। প্রশিক্ষণ দিয়া, আবৃত্তি কৰোৱা, ২। নিজে নিজে পঢ়া। —লুতঃ বায়ু যিপিনে বৈছে সেইপিনে যোৱা (বিপৰীত— প্রতিবাত)। —লুদঃ পু. পুনৰুক্তি। উদাহৰণৰ যোগেদি সমর্থন কৰা। বিৱৰণ, জনশ্ৰুতি। —লুদক, —লুদিন্ বিণ. ব্যাখ্যায়ুক্ত, অনুযায়ী। —লুদ্য ব্যাখ্যা কৰিবলগীয়া; বাক্যৰ উদ্দেশ্য (বিধেয়ৰ বিপৰীত)। —লুদং অব্য. বাবে বাবে। —লুদঃ —লুদনং (অনু লুদ সৌৰভ্যে ভাবে লুট) সুগন্ধযুক্ত কৰা, ফিচকাৰী, চেৰেকা। —লুদিন্ বিণ. সুগন্ধিকৃত; —লুদিতঃ ক্রী. প্রাপ্তি। —লুদ ১। ছিত্তিত, বিদ্ধা কৰা, শ ১। ২০; ২। সম্পৰ্ক থকা, ৩। খটোৱা (যেনে, সোণৰ অলঙ্কাৰত বাখৰ)। চিত্ৰ-বিচিত্ৰ। ৰ ৬।৬৩; —লুদানং বাধ্যতা। আদেশানুসৰি কাম কৰা। —লুদায়িন্ বিণ. বাধ্য, নম্ৰ, অধীন; —লুদঃ ১। আজ্ঞা পালন, ২। অবিৰত। —লুদিতঃ ক্রী. অনুমোদন, অনুসৰণ, আজ্ঞানুসৰি কৰ্ম সম্পাদন। —লুদং অব্য. অবিৰতভাৱে, নিত্য ৰ ৩।৫। —লুদঃ, —লুদনং ১। অনুসৰণ, ২। ককায়েকৰ নোহোৱাকৈ সক ভায়েকে কৰা বিবাহ। —লুদসান্নঃ (বেদান্তত) বিচাৰ শক্তিৰ

জ্ঞান বা অনুভব। —**ব্যাখ্য:**, **ব্ৰেখ:** ১। আঘাত কৰা, ছিদ্ৰ কৰা। ২। সম্পৰ্ক, সংযোগ, শি ২।২০। ৩। মিশ্ৰণ, বাধা। —**ব্যাহৰণং** —**ব্যাহাৰ:** ১। পুনৰুদ্ধাৰ, ২। অভিশাপ। —**ব্ৰজনাং** ক্ৰী. ব্ৰজা: অনুসৰণ, অ'নহাঁক আগ বঢ়াই থ'বলৈ কিছু দূৰ পিছে পিছে যোৱা। —**ব্ৰত:** **বিগ.** বিস্তৃত, অনুবৃত্ত। —**শতিক বিগ.** এশৰ লগত অথবা এশ মুদ্ৰাৰ বিনিময়ত কিনা। —**শয়** (অনু শী ভাৱে লুট) ১। অনুতাপ, শোক, শি ২।১৪; বহু বছৰৰ শত্ৰুতা; শি ১৬।২; ২। ঘৃণা, ৩। নিবিড় সম্পৰ্ক, ৪। বেচা-কিনা সম্পৰ্কত অনুতাপ মনু ৭। ১২৭; —**শয়ান** অনুতাপ। (—না) নাটকৰ এবিধ নায়িকা, শোকাভাৱী নারী যিয়ে ইষ্ট হানিৰ আশঙ্কা কৰি থাকে। —**শয়ী** ক্ৰী. (অনু শী অচ গৌৰাদিত্যে ভীষ) ভৰিত হোৱা এবিধ সৰু বেমাৰ। —**শয়িন** (অনু শী ইনি) অত্যন্ত অনুবৃত্ত। অনুতপ্ত, অত্যন্ত ঘৃণা। —**শৰ:** পু. (অনু শূ অচ) ৰাক্ষস; —**শাসক**, —**শাসিন**, —**শাস্ত্ৰ** নিৰ্দেশম্বতা, **শাসনকৰ্তা**, **শাস্তিদাতা** গী ৮।৯ —**শাসনং** ক্ৰী. উপদেশ, নিৰ্দেশ, শাসন, নীতি, বা বিধি কি ১।২৪। উপদেশমালা মনু ৮।১৩৯; **নামদিক্শানুশাসনম্** — নাম (বিশেষ্য পদ) লিঙ্গ আৰু লিঙ্গৰ লক্ষণ সম্পৰ্কে বিধি; —**শিষ্টি:** ক্ৰী. ঐশিষ্ণু, হুকুম, আদেশ, —**শীলনং** ক্ৰী. বাৰে বাৰে কৰা অভ্যাস, অধ্যয়ন; —**শোক:**, —**শোচনং** দুখ, অনুতাপ; —**শ্ৰৱ:** বৈদিক পৰম্পৰা; —**ষত্বত:** সম্পৰ্কিত, দৃঢ়ভাৱে লাগি থকা; —**যজ্ঞ:** ১। সম্পৰ্ক, সংযোগ, ২। সংযুক্ত (যেনে চৰকাৰ) ৩। এটা ৭দৰ লগত আনএটাৰ সংযোগ, ৪। অপৰিহাৰ্য্য পৰিণতি, ৫। সহানুভূতি, দয়া; —**যজিন্ বিগ.** ১। অপৰিহাৰ্য্য পৰিণতি বা ফল (যেনে ধোৱাঁ দেখিলে জুই থাকিবই)। ২। সম্পৰ্ক থকা, সৰ্ব্বব্যাপী। কি ৬।৩৫; —**যেক:**, —**সেচনং** (গছত) পানী দিয়া, পুনৰ পানী সিঞ্চন কৰা; —**ইতি** ক্ৰী. প্ৰশংসা; —**ইপ্(ড)** ক্ৰী. (অনু স্তনভ ক্ৰিপ যত্ৱং) ১। সৰস্বতী, ২। শ্লোক —৪টা পাদৰ প্ৰতিটো পাদত ৮ টাকৈ বৰ্ণ থকা হুন্দ বিশেষ; —**ষ্ঠানং** ক্ৰী. ১। কৰ্ম সম্পাদন, কৰ্মাৰম্ভ, ২। পালন, ব্ৰতাদিৰ পালন বা অভ্যাস, অনুশীলন, চৰ্চা; —**ঋ বিগ.** ১। শীতল, চেঁচা, ২। অলস, এলেহুৱা, (বহুব্ৰীহি সমাস হলে— অতি উষ্ণ); —**ঋং**

ক্ৰী. উৎপল (ভেটফুল); —**ঋত্নপ্ৰিকা** ক্ৰী. নীলাবৰণীয়া দূবৰি; —**ম্যম্:** পিছৰ চকা; —**সজ্জনাং** ক্ৰী. (অনু সম ধা ভাৱে লুট) ১। অন্বেষণ, চেষ্টা, পৰীক্ষা, ২। আচনি; —**সংহিত** পৰীক্ষাকৃত; (—তং) সংহিতা পাঠ অনুসৰি; —**সৰ:** পু. অনুচৰ; —**সৰণং** ক্ৰী. পিছে পিছে যোৱা; —**সৰ্প:** পু. সাপ। —**সন্ননং** অৰা, ১। হৱনৰ পিছত, ২। প্ৰতি মূহূৰ্ত্ত; —**সায় বিগ.** সন্তুষ্টিকাৰক। সন্তোষনাপূৰ্ণ; —**সায়ং** অৰা. প্ৰত্যেক সন্ধিয়া; —**সাৰ:** ১। অনুসৰণ, ২। বিধি মতে, ৩। ৰীতি-নীতি, প্ৰথা, দেশাচাৰ; —**সাৰক**, —**সাৰিন্ বিগ.** অনুসৰণ কৰা, শ ১।৬, শাস্ত্ৰ বিধি পালন মনু ৭।৩৩; —**সূচক বিগ.** নিৰ্দেশক, প্ৰদৰ্শক; —**সূচনং** ক্ৰী. নিৰ্দেশন, লক্ষণ; —**সৈন্যং** সৈন্যবাহিনীৰ পিছৰ অংশ; —**স্তবৰণং** বিকীৰ্ণ কৰণ, বিয়পোৱা, (—গী) গাইগক। প্ৰাক্তত দান দিয়া গাইগক; —**স্মৃতি:** ক্ৰী. ১। স্মৰণ, ২। কোনো এটা বিষয়ক বিশেষভাৱে স্মৰণ কৰা; —**সূত বিগ.** ১। একেলগে বোৱা বা গোঁথা, ২। নিবিড়ভাৱে আসক্ত; —**স্থান:** ১। প্ৰতিধ্বনি, ২। অনুকৰণ শব্দ কৰা; —**স্বাৰ:** অনুনাসিক শব্দ; —**হাৰ:** পু. —**হৰণং** ক্ৰী. অনুকৰণ।

অনুক:, —**কং** ১। পৰিয়াল, বংশ, ২। চৰিত্ৰ, প্ৰৱণতা, মেজাজ। বংশগত বৈশিষ্ট্য।

অনুচান বিগ. —**ন:** (অনু ক্ৰ লিট কানচ) শিক্ষিত, জ্ঞানী, সাক্ষ বেদজ্ঞ। কৃ ৬।১৫, ২। নত্ৰ।

অনুট বিগ. ১। অবিবাহিত, ২। বহন নকৰা; —**মান বিগ.** লাজক; —**ভাষ্** পু. ১। অবিবাহিতা কন্যাৰ ভায়েক, ২। ৰাজ বক্তিতাৰ ভাড়া।

অনুদকং জলশূন্য, খৰ।

অনুদ্যং অনুবাদ: চাওক।

অনুল বিগ. ১। নিকট নহয়। অভাৱশূন্য ৰ ৬।৫০, ২। পৰিপূৰ্ণ, সম্পূৰ্ণ, বৃহৎ শি ৪।১১

অনুপ বিগ. **জলপূৰ্ণ**, **জলহৰা**। —**পং**, **পং** ১। **জলপূৰ্ণ** দেশ বা স্থান, ২। এখন দেশৰ নাম, ৩। নদী বা পাহাৰৰ দাঁতি, ৪। বাঁড়গক, ৫। ভেটুলী, ৬। ছাত্ৰী, ৭। কুকুৰাৰ দৰে এবিধ চৰাই, তিষ্ঠিৰ পক্ষী; —**জং** সেমেকা আদা।

অনুক বিগ. **উকহীন:** —**কং** ১। সূৰ্য্যৰ সন্নিবিষ্ট, ২। এটাও উক নথকা মানুহ।

অনুৰ্জিত বিণ. ১। দুৰ্বল, শক্তিহীন, ২। অহঙ্কাৰশূন্য।

অনুশব বিণ. ১। নিমখীয়া, ২। নিমখশূন্য।

অনুচ্, —চ বিণ. ঋক মন্ত্রশূন্য। ঋকবেদ সম্পর্কে জ্ঞান নথকা।

অনুজু বিণ. অসবল, বক্র, কুটিল। অসৎ।

অনুগী, (ন) বিণ. অস্বাণী, ধাৰ-ধূপাৰ নথকা লোক। ৰ ১২।৫৪। প্রত্যেকজন লোক দেৱতা, পিতৃ, মাতৃ আৰু গুৰু এই তিনিৰ ওচৰত ঋণী হৈ জন্ম গ্ৰহণ কৰে। সেয়ে যিজনে বেদ অধ্যয়ন কৰে, দেৱযজ্ঞ কৰে, আৰু পুত্ৰ সন্তান লাভ কৰে, সেইজনহে প্রকৃততে অনুগী। আনহাতে শাস্ত্ৰত কৈছে— একমপাক্ষৰং যন্ত গুৰুঃ শিষ্যো নিৱেদয়েৎ। পৃথিৱ্যাং নাস্তি তদদ্ৱয়াং যদদ্ভা সোহনুগো ভৱেৎ।। (পিতা, মাতা আৰু গুৰুৰ ঋণ কেতিয়াও পৰিশোধ নহয়।)

অনৃত বিণ. ১। মিছা। মিথ্যা ঋন ৪।১৩৮; —তং অসত্য। প্রৱঞ্চনা, ৩। কৃষি; —ৱদনং, ভাষণং অসৎ ভাষণ; —ৱাদী মিথ্যাবাদী; —ব্রত বিণ. যাৰ মিথ্যা ভাষণেই একমাত্র ব্রত।

অনেক বিণ. (একস্মাৎ অন্যৎ) এক নহয়। একতকৈ বেছি অর্থাৎ বহু। কি ২।১৬; —অক্ষৰ যুক্তাক্ষৰ; —অন্ত অনিশ্চিত, সন্দেহযুক্ত; —আশ্রয়, —আশ্রিত এখনতকৈ বেছি ঠাইত বাস কৰা; —গুণ বিণ. বিভিন্ন প্রকাৰৰ; —চিন্তা বিণ. চঞ্চল মনৰ; —পঃ হাৰী; —মুখ (ঋী ক্রী) বহুমুখী; —লোচনঃ ইন্দ্র, শিব; —ৱচনং বহুবচন।

অনেকথা অব্য. বহু প্রকাৰে গী ১১।১৩।

অনেকশঃ অব্য. বহুবাৰ, বাৰম্বাৰ, ভাঙি ২।৫২, বহু প্রকাৰে। প্রচুৰ সংখ্যক।

অমেদঃ পু. মুৰ্খ। অবোধ; —মুক বিণ. ১। কলা বোবা, ২। কণা ৩। অসৎ, দুষ্ট।

অনেনস্ বিণ. নিষ্পাপী। নিদোষী।

অনেহস্ পু. সময়, কাল।

অনৈকান্ত অনিশ্চিত, অস্থিৰ।

অনৈকান্তিক বিণ. (—কী ক্রী) ১। অস্থিৰ, অনাৱশ্যকীয়।

২। (তৰ্কশাস্ত্ৰত) পাঁচবিধ প্রধান হেতুভাষৰ (অযুক্তি) এবিধ।

অনৈক্যাং ক্রী. একতাৰ অভাৱ। বিশৃঙ্খলতা, অৰাজকতা।

অনো অব্য. (ন নী ডো) নাই, নহয়।

অনোকহঃ পু. (অনসঃ শকটস্য গমনং ইতি অনোক হন ডঃ) গছ। ৰ ২।১৩

অনৌচিৎয় অনুপযুক্ত। অনায়া (বাৱহাৰ)।

অনৌজস্যং শক্তি। পৰাক্ৰমৰ অভাৱ।

অনৌজতং ১। বিনয়, নিৰহংকাৰ, ২। শাস্তি কি ৪।২২

অনৌৰস বিণ. অপ্ৰকৃত, নিজৰ নহয়, তুলি লোৱা (সন্তান)।

অন্ত বিণ. ১। ওচৰৰ, ২। শেষ, ৩। ধনীয়া, মনোৰম, যে ২৩, ৪। নিম্নতঃ নিকট, ৫। কনিষ্ঠ; —তঃ ১। শেষ সীমা, হি ৪।৫০, ২। কাষ, ৩। স্থান, উ ২।২৫; ৪। সমীপ, উপস্থিতি, ৰ ২৬; ৫। নিষ্পত্তি, পৰিণতি, ৬। মৃত্যু, জীৱনাৱসান ৰ ২। ৪৮; ৭। পদৰ শেষ বৰ্ণ, সমাসৰ শেষ পদ; ৮। শেষ সিদ্ধান্ত, গী ২।১৬; ৯। শেষ অংশ, যেনে নিশান্ত, বোদান্ত। ১০। প্রকৃতি, অৱস্থা, প্রকাৰ; —কালঃ, —ৱেলা মৃত্যুৰ সময় বা কাল; —কৃৎ পু. মৃত্যু; —গ বিণ. সম্পূৰ্ণভাৱে আয়ত্ত কৰা; —গমনং শেষ কৰা; দীপকং এবিধ কাব্যালংকাৰ; —পালঃ সীমাৰক্ষী; —লোপঃ কোনো পদৰ শেষ বৰ্ণ ত্যাগ কৰা; —শয্যা মাটিত পৰা বিচনা, অস্তিম শয্যা। শ্মশান; —সৎক্ৰিয়া অস্তোষ্টিক্ৰিয়া; —সদ্ পু. হাত্ৰ, কি ৬।৩৪।

অন্তঃকৰণম্ হৃদয়। ধিবেক।

অন্তঃকুটিল বিণ. হাড়ে-হিমজুৱে কুটিল স্বভাৱৰ।

অন্তঃকোপঃ গুপ্ত ক্ৰোধ।

অন্তঃপৰিধানং শৰীৰৰ ভিতৰত পিন্ধা কাপোৰ।

অন্তঃপুৰং অন্তেষপুৰ। মহিলা থকা কোঠা; —চৰ, অধ্যক্ষঃ, ৰক্ষকঃ — অন্তেষপুৰ ৰক্ষী কাক্ষকীয়।

অন্তঃপ্রকোপনং বিভেদ সৃষ্টি কৰণ।

অন্তঃসংজ্ঞা আন্তৰিকভাৱে জ্ঞানসম্পন্ন।

অন্তঃসদ্বা গৰ্ভৱতী।

অন্তঃসাৰ শক্তিশালী। আন্তৰিকভাৱে সবল।

অন্তঃসেনং অব্য. সৈন্যৰ মাজত।

অন্তঃস্থঃ স্বৰ আৰু ব্যঞ্জনৰ মাজৰ বৰ্ণ যেনে য, ৰ ইত্যাদি;

অন্তঃস্থেদঃ হাতী।

অন্তকঃ পু. মৃত্যু দেৱতা, যম।

অন্তত: অব্য. ১। সম্ভারনা। অবয়ব। পৰিশেষত,
অৱশেষত। ২। আংশিকভাৱে, ৩। ভিতৰত।

অন্তৰ্ অব্য. ১। মধ্য। প্ৰান্ত, অভ্যন্তৰত ৰ ২।৩২,
২। (উপসৰ্গৰূপত) ভিতৰত, মাজত বে ৩।৫,
—আকাশঃ মানুহৰ ভিতৰত থকা ব্ৰহ্ম বা আকাশ,
—আকৃতঃ গুপ্ত অভিলাস বা বাসনা, —আত্মন
মানুহৰ হৃদয়ৰ নিভৃততম কোণত থকা আত্মা গী
৫।২৪; —আলং, —আলকং মাজৰ ঠাই বা সময়
(মধ্যান্তৰ) উ ১।৩১; —গত ১। অন্তৰিত, ২।
বিনষ্ট; —গতোপমা গুপ্ত, অপ্রকাশিত উপমা
অলঙ্কাৰ। —গৰ্ভ বিণ. গৰ্ভৱতী। —গূঢ় বিণ. গুপ্ত।
‘নদ্রত। —গৃহং —গেহং —ভৱনং ঘৰৰ ভিতৰ
কোঠা; —দহনং, দাহঃ ভিতৰৰ উষ্ণতা। (অজ)
ফলা। —ধা গোপন, আৱৰণ। —ধানং অন্তৰ্হিত।
—ধিঃ ক্ৰী. অন্তৰ্ধান। —ভাৱঃ ১। ভুক্তকৰণ, ২।
স্বাভাৱিক গঢ় বা আকৃতি। —মনস্বী বিণ. দৃষ্ট; —মৃত
মৃত জাতক; —ৱেদিঃ, —দী পক্ষ আৰু যমুনাৰ
মাজৰ ভূমিখণ্ড; —ৱেশ্মন অন্তেষপূৰ। —হাসঃ গুপ্ত
হাঁহি, মুখৰ ভিতৰত সুমুৱাই ৰখা হাঁহি। —হিত
মধ্যস্থিত, পৃথককৃত, অন্তৰ্ধান হোৱা।

অন্তৰ বিণ ভিতৰত, গুচৰ, সম্বন্ধীয়, একে, বাহিৰ।
—বঃ ক্ৰী. অৱকাশ, অৱধি, পৰিধান, ভেদ, ছিদ্ৰ,
২। বশ পথ, পৰমাত্মা, প্ৰতিনিধি।

অন্তৰস বিণ. আত্মীয়, সম্পৰ্কীয়।

অন্তৰত: অব্য. ভিতৰত, অভ্যন্তৰত, মাজত।

অন্তৰতম বিণ. অতি ওচৰৰ, আন্তৰিক, অনুৰূপ।

অন্তৰয়ঃ, —ৰায়ঃ বাধা, বিঘিনি ৰ ৩।৪৫।

অন্তৰা অব্য. ১। বৰ্জন, বিনা, মাজত ৰ ১৫।২০,
২। মাজপথত।

অন্তৰাপত্য ক্ৰী. গৰ্ভৱতী।

অন্তৰালোকঃ ক্ৰী. অভ্যন্তৰ।

অন্তৰি(বী)কং অন্তৰীক্ষ (আকাশ আৰু পৃথিৱীৰ মাজৰ
ঠাই), বায়ুমণ্ডল; —উদৰং বায়ুমণ্ডলৰ ভিতৰ ভাগ;
—গং, —চৰং পক্ষী; —জালং নিয়ৰ।

অন্তৰিত অন্তৰ্ধান হোৱা, হঠাতে নোহোৱা হোৱা। গুপ্ত।

অন্তৰীপং ক্ৰী. (—পঃ পৃ) দ্বীপ। সাগৰৰ মাজলৈ
সোমাই যোৱা ভূমি ভাগ।

অন্তৰীমং ভিতৰত পিন্ধা কাপোৰ।

অন্তৰেণ (উপসৰ্গৰূপে) ১। বিনা, বিহনে, ২।
সম্পৰ্কত। দুজনৰ মাজত, ৩। হৃদয়েৰে।

অন্তি অব্য. কাষত। —স্তিঃ ক্ৰী. ডাঙৰ বায়েক।

অন্তিক বিণ. ১। ওচৰত থকা, ২। কাষ, দাঁতি ৰ
২।২৪; —অন্তিম সমীপৱৰ্তী অন্তত বাস।

অন্তিকা ক্ৰী. ১। ডাঙৰ বায়েক, ২। চুলা, ৩। এবিধ
গছ।

অন্তিম বিণ শেষ, চূড়ান্ত; —অন্ত শেষ সংখ্যা। সংখ্যা
‘৯’; —অন্তিমঃ কনিষ্ঠ আতুলি।

অন্তী চুলা, চোকা।

অন্তে অব্য. পৰিশেষত, উপস্থিতিত, ওচৰত; —ন্তঃ
১। ওচৰ চুবুৰীয়া। সহচৰ, ২। ছাত্ৰ শি ৩।৫৫

অন্ত্য বিণ. ১। শেষ, চূড়ান্ত, ২। শেষ বৰ্ণ (যেনে ‘হ’)
বেবতী নক্ষত্ৰ। শেষ বয়স ৰ ৯।৭৯; ৩। নিম্নতম,
নিকট। —ন্ত্যঃ (—ন্ত্য ক্ৰী.) নিম্ন বৰ্ণত জন্ম হোৱা।
—ন্ত্যং ১। সহস্ৰলক্ষ কোটি সংখ্যা, ২। দ্বাদশ বাশি;
—আহতিঃ, ক্ৰী, —ইতিঃ (অন্ত্য অণ্ডে ভৱা ইতিঃ)।
—কৰ্মন, —ক্ৰিয়া শেষকৃত্য; —ঋণং তিনি ঋণৰ
শেষ ঋণ। (সম্ভানোৎপাদন)। —জঃ, —জন্ম শূদ্ৰ।
ওপৰোক্ত সাতবিধৰ এবিধ; —যোনি বিণ. নিম্নতম
জন্মৰ মূল।

অন্ত্যকঃ নিম্নতম বৰ্ণৰ লোক।

অন্ত্যায়সায়ী পৃ. চাতুলাদি নিম্ন বৰ্ণজাত। এই বৰ্ণ
সাতবিধ : চাতুলঃ ঋণচঃ ক্ষত্ৰা সূতো বৈদেহকৃত্থা।
মাগধাযোগবৌ চৈৱ সপ্তৈতেইজ্জায়সায়িনঃ।।

অন্ত্যং পেটৰ ভিতৰৰ নাড়ী; —কৃজঃ, —কৃজনং পেটৰ
শক; —বৃজিঃ ক্ৰী. কৰণনৰ ভিতৰৰ নাড়ীৰ বেমাৰ।

অন্ত্যঃ, —দ্যুঃ, —দ্যুঃ, —দ্যুঃ শিকলি। হাতীৰ
ঠেঙত বন্ধা শিকলি। ভৰিত পিন্ধা অলঙ্কাৰ। (নৃপুৰ)।

অন্ত্যলনং কুলন। স্পন্দন।

অন্ত বিণ. কণা। চকুহীন। শ ৭।২৪; —অন্ত অন্ধকাৰ।
পানী। ঘোলা পানী; —কৃপঃ গুপ্ত মুখৰ কঁড়া।
গছ-গছনিৰে আবৰা কঁড়া; —অমিঃ (অঃ) গভীৰ
অন্ধকাৰৰ এখন নৰক; —পুতনা কেঁচুৱাৰ বেমাৰ
অনা এজনী ৰাক্ষসী, ডাইনী।

অন্তকঃ কাশ্যপ আৰু দিতিৰ অসুৰ পুত্ৰ। (সদাশিৱে ৰখ
কৰে)। —অন্তিঃ, —বিশ্ণুঃ, —শঙ্কৰঃ, —শাক্তী অন্ধকসুৰ
হত্যাকাৰী শিৱ।

অঙ্গস পূ. খাদ্য, আহাৰ। কি ১।৩৯।

অঙ্কিকা ক্ৰী. বাতি। এবিধ খেল। চকুৰ এবিধ ৰোগ।

অঙ্কুঃ কুঁৱা।

অঙ্কুঃ একে নামৰ এখন ৰাজ্য আৰু জাতি। এটা ৰাজবংশ। মিশ্ৰ (সন্ধৰ) বৰ্ণৰ লোক।

অন্নং ক্ৰী. পূ. ভাত, আহাৰ, ১। বিষ্ণু-সহস্ৰ নামৰ এটা।

২। সূৰ্য্য; —অদ্যং খাদ্য; —আচ্ছাদনং, —ব্ৰহ্মং — আহাৰ আৰু কাপোৰ; —কালঃ খোৱা সময়; —কূটঃ এপাচি ভাত; —কোষ্ঠকঃ খাদ্য বস্তু ৰখা ভঁড়াল। বিষ্ণু; —গন্ধিঃ পেটচলা ৰোগ; —দোষঃ অভোজ্য ভোজনৰ পাপ; —দ্বেষঃ অভোক; —পূৰ্ণা দুৰ্গামাতাৰ এটি ৰূপ; —ব্ৰহ্মান্, —আত্মান্ অন্নময়ৰূপ ব্ৰহ্ম; —ভুক্ পিৰ; —মলং শৌচ, মাদক পানীয় (চুলাই মদ); —শেষঃ অৱশিষ্ট অন্ন।

অন্নময় বিণ. য়ী ক্ৰী। খাদ্যপূৰ্ণ, খাদ্যেৰে নিৰ্মিত। (—স্নং)

প্রচুৰ খাদ্য, —কোশঃ দেহ, স্থূল শৰীৰ।

অনা বিণ. ১। ভিন্ন, বেলেগ, আন এটা। ৰ ১২।৪৯;

২। অদ্ভুত, অসাধাৰণ, ৩। সাধাৰণ, যেই সেই এটা, ৪। নতুন, ওপৰৰ; —অসাধাৰণ আনতকৈ বেলেগ, একাচেকা; —উদ্যঃ বিমাতা পুত্ৰ; —উঢ়া আনলৈ বিবাহিতা; —গোত্ৰ ভিন্নগোত্ৰী; —চিহ্ন আন এটাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট মন; —নাভি বিণ. ভিন্ন বংশৰ; —পুষ্টিঃ, —ষ্টা, —ভৃত্যঃ, —তা আনৰ দ্বাৰা পালিত। কুলি চৰাই, যি কাউৰীৰ বাঁহত পালিত হয়। —বীজঃ তোলনীয়া পুত্ৰ; —মনস্ আনফালে মন দি থকা; —ৰূপ সলনি, বদলি; —ৰূপঃ কুলি চৰাই; —সঙ্গম আনৰ লগত সহবাস।

অন্যাত্ম বিণ. বহুৰ মাজত এটা।

অন্যতৰ দুটাৰ মাজত এটা।

অন্যতঃ ক্ৰি. বিণ. ১। আন এটাৰ পৰা, ২। এহাতে, এফালে কি ৫।২

অন্যত্ৰ ক্ৰি. বিণ. ১। আন এঠাইত, ২। আন এটা বিষয়ত, ৩। বিনা, অবিহনে, ৪। আন হাতে।

অন্যথা অব্য. ১। আন হাতে, আনভাৱে; ২। মিছাকৈ,

৩। ভুলকৈ, বেয়াকৈ; —ব্ৰহ্মান্ ভিন্নসূৰত কোৱা, মিছাকৈ কোৱা; —বৃদ্ধি বিণ. ১। বদলি, সলনি, ২। দৃথিত, উদ্ভিন্ন; —স্তোত্ৰং ব্যঙ্গ, ঠাট্টা।

অন্যদা অব্য. ১। আন এদিন বা আন এসময়ত; অন্য

প্ৰসঙ্গত শি ২।৪৪। ২। এবাৰ, বহুদিন আগতে, ৩। কেতিয়াবা কেতিয়াবা।

অন্যদীয় অব্য. অন্য সম্পৰ্কত।

অন্যায় বিণ. অসঙ্গত, অনুচিত; —স্নং ১। যি কোনো অসঙ্গত কাৰ্য্য, ২। অনিয়মিত।

অন্যন বিণ. সম্পূৰ্ণ, ত্ৰুটিশূন্য; —অঙ্গ অঙ্গৰ্থত নথকা।

অন্যেদ্যুঃ অব্য. ১। আন এদিন। ৰ ২।২৬. ২। এবাৰ বা এদিন।

অন্যোন্মা অব্য. ইটোৱে সিটোৱে। পৰস্পৰ। (—ন্যং) পৰস্পৰে। —অভাৱঃ —আশ্ৰয়ঃ পৰস্পৰ নিৰ্ভৰশীল (ন্যায়দৰ্শনত) কাৰ্য্য আৰু কাৰণৰ পৰস্পৰ নিৰ্ভৰশীলতা।

অন্থক্ অব্য. পিছত, পিছফালৰ পৰা, অনুক্লে

অন্থক্ষঃ বিণ. ১। দৃষ্টিগোচৰ, ২। ঠিক পিচৰটে। —ক্ষং অব্য. ১। পিছত, ২। তৎক্ষণাৎ, পিছতে।

অন্থঞ্চ বিণ. পিছে পিছে যোৱা। অনুসৰণ কৰা।

অন্থয়ঃ ১। অনুসৰণ কৰা ভৃত্যবৰ্গ। ভট্টি ৫।৬৬। ২। সম্পৰ্ক। এটা বাক্যত থকা পদবিলাকৰ স্বাভাৱিক ক্ৰম। ৩। ভাব, মৰ্ম, ৪। বংশ পৰিয়াল, ৰ ১।৯।৫; ভৱিষ্যৎ বংশধৰ। —জ্ঞঃ কুলাচাৰ্য্য, বংশজ্ঞ। ৰ ৬।৮।

অন্থৰ্থ বিণ. প্রকৃত অর্থানুসৰি, তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ ৰ ৪।১২; —গ্রহণং পদৰ এটা অর্থ গ্রহণ কৰা; —সংজ্ঞা প্রকৃত নাম বা সংজ্ঞা।

অন্থৰ্থসৰ্গঃ টিলাই দিয়া। কাৰোবাক তেওঁৰ ইচ্ছামতে কাম কৰিবলৈ এৰি দিয়া।

অন্থৱায়ঃ বংশ, পৰিয়াল।

অন্থষ্টকা আঘোণৰ পিছৰ তিনি মাহৰ কৃষ্ণ নৱমী তিথি।

অন্থষ্টক্যং অন্থষ্টকা তিথিত উদযাপিত শ্ৰাদ্ধাদি কৰ্ম।

অন্থহং প্ৰতিদিন।

অন্থাদিষ্ট ১। পিছত উল্লেখিত। পুনৰ নিয়োজিত, ২। নিম্নতৰ। গৌণ।

অন্থাদেশঃ পুনৰ উল্লেখ।

অন্থাধানং হোমত ইন্ধন (খৰি) দান।

অন্থাধিঃ পূ. (অনু পশ্চাৎ আধীৰ্যতে ন্যস্যতে অনু আ ধা কি)। (আইনত) ১। জামিন। গচ্ছিত বস্তু, প্রকৃত গৰাকীক দিবৰ কাৰণে তৃতীয় এগৰাকীৰ হাতত জমা থোৱা বস্তু। ২। দৃথ, অনুতাপ।

অস্বাধেয়ঃ ক্রী. বিবাহৰ সময়ত (বা পিছত) সহকীয়ই দান কৰা ক্রীখন।

অস্বাহাৰ্যঃ, —বৰ্হকং পিতৃ পুৰুষৰ নামত অমারস্যাৰ দিনা কৰা মাহেকীয়া শ্রাদ্ধ।

অস্থিত, —স্বীত ১। পালন বা সেৱা কৰা, ২। যুক্ত, সম্পৰ্কিত। মিলিত।

অস্বীকৰণঃ —ক্কা অস্বেষণ, গভীৰ চিত্ত।

অস্বেষণঃ ক্রী. অস্বেষণ, অনুসন্ধান। শ ১।২৪।

অপ অব্য. (ন পাতি ন পা ড') উপসৰ্গ বিশেষ।
অনাদৰ, ভ্ৰংশ, ত্যাগ, বিবৃতি, বিপর্যয়, চৌৰ্য্য।
সাধাৰণতে 'অপ' উপসৰ্গ বেয়া অৰ্থতে ব্যৱহাৰ হয়।
—পঃ(সু) ক্রী. (অপ কৃ ঘঞ)। দ্রোহ, অনুপকাৰ।
অসদব্যৱহাৰ। —কৰণঃ অসং কাৰ্য্য সম্পাদন।
আঘাত কৰণ। অসদ ব্যৱহাৰ কৰণ; —কৰ্ত্তৃ বিণ.
হানিকৰ, (পু) শত্ৰু; —কৰ্মন্ মুক্ত কৰা। ঋণ
পৰিশোধ। মনু ৮।৪; অসং বা অনুচিত কাম।
দুটামি। উৎপীড়ন। —কৰ্ষ তললৈ নমোৱা, হ্ৰাস,
ধ্বংস। (কবিতা বা ব্যাকৰণত) পিছত থকা পদ
এটাৰ পূৰ্বানুমান; —কাৰঃ পু. ১। দ্রোহ, অনুপকাৰ,
আঘাত, অপৰাধ, শি ২।৩৭; ২। নিকৃষ্ট কৰ্ম,
(—অৰ্ধিন্) ঈৰ্ষপৰায়ণ, (—গীঃ, —শব্দঃ) গালি
শপনি। কটুভাষণ; —কাৰক, —কাৰিন্ বিণ.
ক্ষতিকারক, অপকাৰ কৰোঁতা, অনিষ্টকাৰী, শি
২।৩৭; —কৃষ্ট বিণ. দূৰীকৃত, নীচ, শ ৫।১০;
—কৌশলী ক্রী. বাতৰি, খবৰ।

অপত্তিঃ ক্রী. ১। কেঁচা, অপৈণত, ২। বদহজম।

অপক্ৰমঃ পু. পলায়ন, (বিণ.) বিশৃঙ্খল, অনিয়মিত।

অপক্ৰোশঃ পু. (অপ ক্রুশ ঘঞ) নিন্দা, গালি।

অপক্ক বিণ. ১। পাখীহীন। একেটা পক্ষৰ বা দলৰ
নহয়। বহুহীন, ২। বিপৰীত; —পাতঃ নিৰপেক্ষ।

অপক্কয়ঃ হ্ৰাস, অৱনতি; —ক্ষেপঃ —পণঃ দলি মৰা,
নিক্ষেপণ, বৈশেষিক দৰ্শনৰ ৫ বিধ কৰ্মৰ এবিধ।

অপগণ্ডঃ ১৬ বছৰৰ ওপৰ বয়সৰ।

অপগমঃ —গম্ভনং এবি গুতি যোৱা। প্রস্থান। হি
৪।৬৫, অপসাৰণ, তিৰোধান ব ৩।৭ মৃত্যু।

অপগতিঃ ক্রী. দুৰ্গম, দুৰ্ভাগ্য।

অপগৰঃ ভৰ্হসনা, গালি-গালাজ।

অপগণঃ পু. দোষ, ত্ৰুটি।

অপঘাতঃ পু. ১। আঘাত, হত্যা, ২। সাংঘাতিক ধ্বংস
মৃত্যু (যেনে পৰ্বতৰ পৰা পৰি, নাদত পৰি, গাড়ীৰ
আগত পৰি ইত্যাদি)।

অপচঃ পু. ১। যি নিজৰ কাৰণে নাৰাঞ্জে, ২। বেয়া
বান্ধনী, ভৰ্হসনা।

অপচয়ঃ পু. অৱনতি, হ্ৰাস, অৱক্ষয়, ত্ৰুটি, অকৃতকাৰ্য্যতা।

অপচৰিতঃ ক্রী. ত্ৰুটি, অসং কৰ্ম শ ৫।৯।

অপচাৰঃ পু. ১। প্রস্থান, মৃত্যু, ২। অভাৱ, ৩। ত্ৰুটি
দোষ, অপৰাধ, ব ১৫।৪৭, ৪। অনিষ্টকাৰক চৰিত্ৰ,
৫। অস্বাভাৱকৰ শি ২।৮৪।

অপচিতিঃ ক্রী. ১। ক্ষতি, অৱনতি, বিনাশ, ২। বায়, ৩।
ক্ষতিপূৰণ, পাপমোচন, ৪। সম্মান, পূজা, আদৰ
শি ১৬।৯।

অপছত্র বিণ. ছাতিহীন।

অপচ্ছায় বিণ. ছায়াহীন, অনুচ্ছল; —স্বঃ দেৱতা।

অপচ্ছেষঃ, —দনং কাটি পেলোৱা কাৰ্য্য, ক্ষতি, বাধা।

অপচ্ছাতঃ পু. দুষ্ট সন্তান, পিতা-মাতাকৈ তল খাপৰ পুত্ৰ।

অপকীকৃতঃ ক্রী. পঞ্চভূত ভিন্ন পদাৰ্থ। অতি সূক্ষ্ম পদাৰ্থ।

অপলী ক্রী. ১। কাপোৰৰ দীঘল পৰ্দা, 'ক্লীণ' ২। যি কোনো
পৰ্দা (—ক্ষেপঃ) নাটকীয় দৃশ্যত পাত্ৰ-পাত্ৰী হঠাতে
মঞ্চত প্ৰৱেশ কৰাৰ সময়ত পৰ্দা (যৱনিকা) আঁতৰ কৰা
কাৰ্য্য। —টু বিণ. ১। অচতুৰ, মুৰ্খ, অনভিজ্ঞ, ২। বোণী।

অপঠ বিণ. পঢ়িবলৈ অক্ষম, বেয়া পাঠক।

অপণ্ডিত বিণ. অজ্ঞ, অজ্ঞানী ভৰ্ত্ত ২।৭ মুৰ্খ।

অপণ্য বিণ. বিক্রীৰ অযোগ্য।

অপতৰ্পণঃ ক্রী. ১। বোণৰ সময়ত দিল্ল লম্বোণ। অসঙ্কটী।

অপতানকঃ পু. পেটৰ কামোৰ।

অপত্তি, —ভিক বিণ. পতিহীন, গৰাকীহীন, অবিবাহিত।

অপত্নীক বিণ. পত্নীহীন।

অপতীৰ্থঃ পু. কুতীৰ্থ। অসন্নিহিত তীৰ্থস্থান।

অপত্যাঃ ক্রী. সন্তান, একে গোষ্ঠৰ ভৱিষ্যত বংশধৰ ব
১।৫০; —কাম বিণ. সন্তানকাৰী, সন্তানান্তিলাৰী;
—বিক্ৰমী ১। সন্তান বিক্রী কৰোঁতা, ২। বৰ পক্ষৰ
পৰা ধন লৈ কন্যাদান কৰা পিতা।

অপত্ৰণ বিণ. নিৰ্গজ। —পনং, —পা/দাজ।

অপত্ৰস্ত ভীত, নিবৃত্ত।

অপথ বিণ. পঞ্চম্ব্য; —থং পঞ্চহীন, কুপথ, ব ৯।৭৪;
—পাশী বিপঞ্চামী।

অপথ্য বিণ. ১। অযোগ্য, অনুচিত, ঘৃণনীয়; ২।
(বেমাৰীৰ বাবে) বেয়া আহাৰ।

অপদঃ সাপ; —দং বাসৰ অযোগ্য ঠাই, বেয়া ঠাই।
বাক্যৰ পদ নহয় যি; —অন্তৰ বিণ. কাষৰ পদ।

অপদানং, —দানকং সূচিব্ৰত। মহৎ কাম।

অপদার্থঃ ১। শূন্য। তুচ্ছ। ২। বাক্যত থকা পদৰ ভুল
অর্থ।

অপদিশং অব্য. দুটা দিশৰ মাজৰ দিশ।

অপদেশঃ পু. ১। উক্তি, বিবৃতি। নাম উল্লেখ, ২। ছল,
ওজৰ। ৩। ২। ৮; বৈশেষিক দৰ্শনৰ মতে ৫ টা
হেতুৰ এটা, ৩। চিহ্ন, ৪। স্থান, ৫। প্ৰত্যাখ্যান, ৬।
যশ, খ্যাতি, ৭। প্ৰৱক্ষণ।

অপদেৱতা ভূত।

অপদ্বাৰং মূল দুৱাৰৰ কাষত থকা সৰু প্ৰৱেশ দ্বাৰ।

অপধুম বিণ. ধোঁৱাশূন্য।

অপধ্যানং ক্লী. কুভাৱ; অসৎ চিন্তা।

অপধ্বংসঃ পু. অৱনতি। অসন্মান; —জঃ, —জা মিশ্ৰ
অথবা নিম্ন বৰ্ণৰ জাতিৰ লোক মনু ১০।৪১।

অপধ্বস্ত বিণ. ১। ভংসিত। অভিশপ্ত। ২। নিৰ্বাসিত;
—স্তম্ভঃ ধৰ্ম আৰু নীতিৰ পৰা ভ্ৰষ্ট।

অপনয়ঃ বিণ. ১। লৈ যোৱা, ওচাই পেলোৱা, ২।
কুনীতি, ৩। আঘাত। অপবাধ শি ২।১৪।

অপনয়নং ১। একুৱাই নিয়া শি ৫।৬; ২। আৰোগ্য
কৰা, ৩। স্বপ্ন পৰিশোধ।

অপনস বিণ. নাকহীন। ভটি ৪।৩১;

অপনুষ্টিঃ ক্লী. —নোদঃ —নোদনঃ অপমান। বিনাশ।
পাপমুক্তি। মনু ১১।২১৫;

অপপাত্ৰ বিণ. একে পাত্ৰৰ পৰা পানী গ্ৰহণৰ অযোগ্য,
নিম্ন বৰ্ণৰ পাত্ৰ।

অপপাত্ৰিত কোনো পাপ কৰ্মৰ বাবে যি নিজৰ বৰ্ণৰ
পৰা ভ্ৰষ্ট হোৱাৰ ফলত জুই-পানীৰ পৰা বৰ্জিত।

অপপ্ৰজাতা গৰ্ভস্ৱ হোৱা নাৰী।

অপপ্ৰদানং ভেটী, ঘোঁচ।

অপভয়, —ভী বিণ. নিৰ্ভীক।

অপভাষণং ভৰ্ৎসনা।

অপভ্ৰংশ বিণ. ১। অধঃপতন, ২। বিকৃত পদ বা শব্দ,
৩। বিকৃত ভাষা। পৰাখীয়াৰ ভাষা, ৪। অসংস্কৃত
ভাষা।

অপমঃ (জ্যোতিষ শাস্ত্ৰত) গ্ৰহণসংক্ৰান্ত।

অপমর্দঃ মলি, ধূলি।

অপমৰ্শঃ কাৰুণ্য। পশুচাৰণ।

অপমানঃ অসন্মান।

অপমাৰ্গঃ অপপথ চাওক।

অপমার্জনং ১। মটি পেলোৱা, শুদ্ধীকৰণ, ২। দাড়ি
খুৰুৱা (চুলি) সৰু সৰুকৈ কাটা।

অপমুখঃ বিণ. সিফালে মুখ কৰি থকা, অনুগ্ৰহহীন,
কুদৰ্শন।

অপমুৰ্ধন বিণ. মুণ্ডহীন।

অপমৃত্যুঃ পু. হঠাতে হোৱা মৃত্যু। অপঘাত মৰণ।

অপমূষিত বিণ. দুৰ্বোধ্য (বাক্য) অসহনীয় শি ১৫।৪৬।

অপযশস্ পু. কুকীৰ্তি, কুখ্যাতি। ভৰ্তৃ ২। ৫৫।

অপযানং পলায়ন।

অপৰ বিণ. ১। অনুপম, অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী, ২। আন এটা,
পৃথক্ মনু ১।৮৫। ৩। আন এজনৰ। পিচৰটো,
৪। পশ্চিমীয়া, কু ১।১; আনটো; ৫। হাতীৰ
পিছভৰি। শত্ৰু। —ৰা ১। পশ্চিম দিক্, ২।
গৰ্ভাশয়, ৩। গৰ্ভৱতী, তিৰোতাৰ ঋতুবন্ধ, —ৰং
ভৱিষ্যৎ, —অগ্নি দক্ষিণ আৰু পশ্চিমৰ জুই; —অন্ত
পশ্চিম দিশত বাস; —অহুঃ আবেলি; —কালঃ
পিছৰ সময়; —জনঃ পশ্চিমবাসী, পশ্চিমীয়া;
—পক্ষঃ ১। কৃষ্ণশঙ্ক, ২। মোকদ্দমাৰ দ্বিতীয়
(প্ৰতিবাদী) পক্ষ; —ৰাত্ৰ শেষৰাতি; —লোকঃ স্বৰ্গ;
—হৈমনং শীতকালৰ পিছৰ ভাগ।

অপৰতা, —স্বং ভিন্নত্ব (২৪ গুণৰ এটা)। বিভিন্নতা।

অপৰত্ৰ ক্ৰি. বিণ. আন এঠাইত।

অপৰস্ত বিণ. বৰ্ণহীন, স্বচ্ছ। বক্তহীন, শেঁতা, শ ৬।৫;
অকৃতপ্ত।

অপৰতিঃ ক্লী. বিৰতি। অসন্তুষ্টি।

অপৰহঃ ১। প্ৰতিযোগিতা। সম্পত্তি সম্পৰ্কত বিবাদ।
২। কুখ্যাতি।

অপৰম্পৰ বিণ. এটাৰ পিছত এটাকৈ, অবিৰত।

অপৰাণ বিণ. বৰ্ণহীন। —গঃ ১। অসন্তুষ্টি। কি ২।৫০;
২। শত্ৰুতা।

অপৰাণ্ড বিণ. সমুখাসমুখি, সমুখত। —মুখ (—খী ক্লী)
মুখ নুঘুৰোৱা। সাহসেৰে সম্মুখীন হোৱা।

অপবাজিত বিণ. অজেয়। —তঃ বিষয়ৰ পোক বিশেষ।

বিষ্ণু, সদাশিব, —তা ১। বিজয়া দশমীর দিনা দুর্গা দেবীর নাম। ২। এবিধ লতা, ৩। উত্তর-পূব দিক।
 অপবাক ১। দোষ কৰা, পাপ কৰ্ম কৰা, ২। লক্ষ্যভ্ৰষ্ট।
 অপবাক্যঃ পূ. দোষ, দায়, জগৰ, পাপ। বে ৪।২৯।
 অপবিগ্রহ বিণ. নিঃস্ব। অধিকাৰহীন; —হঃ অগ্রাহ্য। দাবিদ্রা।
 অপবিচ্ছদ বিণ. দীনদুখী। নিষ্ঠকরা, অনাথ।
 অপবিচ্ছন্ন বিণ. বজিব নোরবা। অবিচ্ছিন্ন।
 অপবিণয়ঃ ব্রহ্মচারী, —বিণীতা অবিবাহিতা।
 অপবীক্ষিত বিণ. পৰীক্ষা নোহোৱা, অপ্রমাণিত। মূৰ্খ। কু-বিবেচক।
 অপকট বিণ. ক্ৰোধশূন্য ৰ ৯।৮।
 অপবাপ বিণ. (—পা, পী, স্ত্রী) ১। কুদৰ্শন, বিকৃতাকৃতিযুক্ত। ২। অপবিসীম ৰূপৱান।
 অপবেদ্যঃ অবা. পিছদিনা।
 অপবোক্ষ বিণ. ইন্দ্রিয়গ্রাহ্য, দৃষ্টিগোচৰ, অদূৰত অৱস্থিত।
 অপবোধঃ নিষেধ। বৰ্জন।
 অপৰ্ণ বিণ. পাত নথকা (গছ), —র্ণী দুৰ্গা বা পাৰ্বতীৰ নাম।
 অপৰ্যাপ্ত বিণ. ১। অসম্পূৰ্ণ, অপ্রচূৰ। ২। অপবিসীম, ৩। এসমৰ্থ, অনুপযুক্ত গী ১।৩০।
 অপৰ্যায় বিণ. শৃঙ্খলাহীন।
 অপৰ্যুচিত বিণ. বাহী নহয়, নতুন, সতেজ।
 অপৰ্ণন বিণ. গ্ৰস্তিহীন। সংযোগশূন্য। কোনো পৰ্ব নথকা দিন।
 অপল বিণ. মাংসহীন। —লং শলা।
 অপলপনং, —লাপঃ ১। লুকাই ৰখা (কথা), ২। বাগিবাণী দিয়া, দোষ এৰাবলৈ চেষ্টা; —দণ্ডঃ মোৰ্দমাতে অভিযুক্তজনে মিছা মাতিলে বিহা দণ্ড।
 অপলায়িকা ক্ৰী (অপ লষ ভাৱে থল) তৃষ্ণা, পিয়াহ; —লায়ী, —লায়ুক বাসনাশূন্য।
 অপৱনং ক্ৰী. উপবন, কৃত্ৰিম ভৱন।
 অপৱৰকঃ —কা ১। অস্ত্ৰেপূৰ্বৰ (অথবা) ভিতৰৰ কোঠা, ২। বতাহ অহা-যোৱা কৰা ছিদ্র।
 অপৱৰ্গ পূ. ১। মোক্ষ, ত্যাগ, কৰ্মফল, কাম সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ সাফল্য। কাৰ্য্যসমাপ্তি। (ব্যাকৰণত) অপবৰ্গে ওয়া কি ১।১৪; ২। বিশেষ বিধি, ৩। ভটি, ৪। চৰম সুখ, ৰ ৮।১৬; ৫। দান, উপহাৰ, ৬। ত্যাগ,

বিসৰ্জন, ৭। নিক্ষেপ।
 অপৱৰ্জ্জনং এৰা, পালন কৰা। উপহাৰ। পৰিপূৰ্ণ শান্তি বা সুখ।
 অপৱৰ্ত্তঃ, —ৱৰ্ত্তনং আঁতৰ কৰণ, স্থানান্তৰ।
 অপৱাদঃ পূ. ১। ভৎসনা, নিন্দা, ১৪।৪০; ২। কেলেঙ্কাৰি, ৰাজহুৱা বদনাম, উ ১।৬; ২। আজ্ঞা, অনুমতি, কি ১৪।২৭; ৩। বিশ্বাসযোগ্যতা, ৪। ধেম, ধীতি, আত্মীয়তা, ৫। (বেদান্ত দৰ্শনত) খণ্ডন, ভুল প্ৰতিপাদন।
 অপৱাৰণং ১। আৱৰণ, গোপন, ২। অন্তৰ্ধান।
 অপৱাহঃ, —হনং ১। লৈ যোৱা, কঢ়িয়াই নিয়া, ২। বিয়োগ, হ্রাস।
 অপৱিগ্ন বিণ. অবাধ ৰ ৩।৩৮।
 অপৱিদ্ধ দলিয়াই পেলোৱা, ত্যাগ কৰা; —দ্ধঃ মাক-বাপেকে ত্যাগ কৰা পুত্ৰ।
 অপৱিদ্যা অজ্ঞান, মায়া, অবিদ্যা কি ১৬।৩২।
 অপৱৃত্তিঃ ক্ৰী. পৰিপূৰণ। সমাপ্তি।
 অপৱৃত্তিঃ উদঘাতন, মুক্তকৰণ।
 অপৱেধঃ ভুলকৈ (মণি বা মুকুতা) ছিদ্র কৰা।
 অপৱ্যয়ঃ অনাৱশ্যক খৰচ। অপচয়।
 অপৱশকুনং অন্তৰ্ভ লক্ষণ।
 অপৱশকঃ ১। ব্যাকৰণমতে অন্তৰ্ভ শব্দ বা ভাষা, ২। অশ্লীল শব্দ, ৩। গালি-গালাজ, ভৎসনা।
 অপৱশ্চ বিণ. শোকশূন্য। পূ. আত্মা।
 অপৱশ্চিম বিণ. ১। পিছত কোনো নথকা, ২। প্ৰথম, ৩। চৰম, চূড়ান্ত।
 অপৱশ্চয়ঃ গাক।
 অপৱশ্চী সৌন্দৰ্য্যহীন, শি ১১।৬৪।
 অপৱশ্চং অল্পশৰ জোঙটো।
 অপৱশ্চ বিণ. ১। বিপৰীত, ২। প্ৰতিকূল, অন্তৰ্ভ, ৩। বাওঁহাতে, বামপশ্চ; —ষ্ট ক্ৰি. বি. ১। মিছাকৈ, ২। নিৰ্ভুলভাৱে, ৩। সঙ্গতভাৱে।
 অপৱসদঃ সমাজচ্যুত, অভিশপ্ত, ২। প্ৰথম তিনিবৰ্ণৰ মতাৰ দ্বাৰা নিম্নবৰ্ণৰ তিৰোতাৰ গৰ্ভজাত পুত্ৰ সম্ভৱ। মনু ১০।১০।
 অপৱসৰঃ ১। প্ৰস্থান, ২। কৰ্মা প্ৰাৰ্থনা, বৈধ যুক্তি।
 অপৱসৰ্জনং ১। পৰিত্যাগ, ২। দান বা উপহাৰ, ৩। চৰম সুখ।
 অপৱসৰ্গঃ, —পৰ্গঃ চোৰাংচোৰা, ওপুচৰ, ৰ ১৭।৫১।

অপসৰা, —সৰ্য্যক ১। সোঁহাত, মনু ৩।২১৪; ২।
 বিপৰীত; —স্বাং সোঁহাতে লোৱা লগুণ।
 অপসৰ্য্যৱং বিণ. সোঁকাঙ্কত লগুণ লোৱা।
 অপসাৰঃ ১। পলায়ন, ২। প্ৰস্থান পথ।
 অপসাৰণং (—ণা) দূৰলৈ খেদি পঠোৱা।
 অপস্কৰঃ ১। চকাৰ বাহিৰে। গাড়ীৰ যিকোনো অংশ,
 ২। শৌচ, ৩। যোনি, ৪। শৌচদ্বাৰ।
 অপস্ননং ১। আত্মীয়ৰ মৃত্যুত কৰা স্নান, ২। অপৱিত্ৰ স্নান।
 অপস্পশঃ পৃ গুপ্তচৰণ্য, শি ২।১১২।
 অপস্মৃতি ১। বিস্মৰণ, ২। মূৰ্খাৰোগ।
 অপহ বিণ. দূৰলৈ খেদি পঠোৱা। বিনাশ কৰা ৰ ৮।৪৬
 অপহৰণং ক্ৰী চুৰি কৰা।
 অপহসিতং, —হাসঃ বিনা কাৰণে হাঁহি মৰা।
 অপহানিঃ ক্ৰী. ১। তাগ, ২। অন্তৰ্ধান, ৩। বহিষ্কৰণ।
 অপহৰঃ লৈ যোৱা, চুৰি কৰা, ধ্বংস কৰা।
 অপহ্ৰঃ ১। লুকাই ৰখা। গোপন কৰা, ২। কপটতা,
 ৩। প্ৰেম, অনুৰাগ।
 অপহুতিঃ ক্ৰী. ১। গোপনে ৰখা বিদ্যা, ২। এবিধ
 কাব্যালঙ্কাৰ।
 অপাকঃ ১। বদহজম, ২। অপৰিণত।
 অপাকৰণং ১। খেদি পঠোৱা, ২। পৰিত্যাগ, বৰ্জন,
 ৩। ধন আদায়, পৰিশোধ।
 অপাকৃতিঃ ক্ৰী. প্ৰত্যাখ্যান, ক্ৰোধজ অনুভূতি, কি ১।২৭।
 অপাক্ষ বিণ. ১। দৃষ্টিগোচৰ, ২। চকুহীন। বেয়া চকু থকা।
 অপাংক্ৰ, —প্তেক্ষ, —প্তক্স একে শাৰীত বহাৰ অযোগ্য,
 জ্ঞাতিভ্ৰষ্ট।
 অপাঙ্গঃ, —ঙ্গকঃ বিণ. ১। চকুৰ বাহিৰৰ কোণ, কেবাকৈ
 চোৱা। শ ১।২৪, ২। কপালত লোৱা তিলক, ৩।
 কামদেৱ; —দৰ্শনং দৃষ্টি; —ক্ৰীকণং বক্ৰ দৃষ্টি। চকু টিপ
 মৰা; —নেত্ৰ বিণ. ধুনীয়া, দীঘলীয়া চকুমুক্ত। বে ১।১৭।
 অপাচ্, —চী, —চীন, —ক্ষ ১। পিছলৈ যোৱা। পিচত
 থকা, ২। অমুক্ত, ৩। পশ্চিমীয়া, ৪। দক্ষিণ।
 অপাটৱং বেগ, জড়তা।
 অপাগিনীয় পানিনিৰ শিক্ষা নোপোৱা। পানিনি ব্যাকৰণ
 নজনা। পল্লৱগ্ৰাহী পণ্ডিত।
 অপাত্ৰং ১। বেয়া পাত্ৰ বা বাচন, ২। অনুপযুক্ত,
 অযোগ্য পাত্ৰ, ৩। দান পাবৰ অযোগ্য; —কৃত্য, —
 ক্ৰীকৰণং অনুচিত কৰ্তব্য; অযোগ্যতা, মনু

১১।৭০; —দায়ী অযোগ্যক দান দিয়া, —ভৃৎ বিণ.
 অযোগ্যজনক সমৰ্থন।
 অপাদানং অপসাৰণ। অপাদান কাৰক (৫মী বিভক্তি)।
 অপানঃ পৃ. (অপানিতি অধোদেশাৎ নিঃসৰতি অপ অন
 অচ) গুহ্যস্থবায়ু। (পাঁচবিধ প্ৰাণবায়ুৰ) তলৰ ফাললৈ
 যোৱা এবিধ বন্ধ। —নং —দ্বাৰং গুহ্যদ্বাৰ।
 অপাপ বিণ. (নাস্তি পাপং যস্য) পাপশূন্য, নিষ্পাপ।
 অপাৰ্জানং ক্ৰী. শোধন।
 অপাৰ্পতিঃ পৃ. (অপাং পতিঃ) ১। সমুদ্ৰ, ২। বকল দেৱতা।
 অপাৰ্পিতং ক্ৰী. এবিধ গছৰ নাম। চিত্ৰকবৃক্ষ, অগ্নি।
 অপায়ঃ ১। প্ৰস্থান, ২। বিচ্ছেদ। ভটি ৬।৭৫; ৩।
 অন্তৰ্ধান, ৪। বিনাশ ৰ ৮।৪২; ৫। বিপদ, অনিষ্ট,
 অমঙ্গল, ৬। হানি, আঘাত।
 অপাৰ বিণ. ১। পাৰহীন; ২। অপৰিসীম, প্ৰচুৰ; পাৰ
 হোৱা কঠিন, অনতিক্ৰম্য; —ৰং নদীৰ সিপাৰ।
 অপাৰ্ণ বিণ. ১। দূৰৱৰ্তী; ২। নিকটৱৰ্তী।
 অপাৰ্থ, —ৰ্থক বিণ. নিৰৰ্থক। মূল্যহীন, —ৰ্থং অনৰ্থক
 বকি থকা।
 অপাৰৰণং, —ৰুতিঃ ১। প্ৰৱেশ মুখ; ২। আৱৰণ; ৩।
 গোপন।
 অপাৰ্ৱৰ্তনং, —ৰুতিঃ পলায়ন, পৃষ্ঠপ্ৰদৰ্শন। আন্দোলন।
 অপাশ্ৰয় বিণ. আশ্ৰয়হীন। অসহায়। —য়ঃ চমিয়ানা।
 অপাসঙ্গঃ কাড় খোৱা তৃণ।
 অপাসনং ১। দলিয়াই পেলোৱা। তাগ কৰা; ২। হত্যা
 কৰা।
 অপাসৰণং প্ৰস্থান, পলায়ন।
 অপাসু বিণ. প্ৰাণহীন, মৃত।
 অপ্সি অক্স. এটা উপসৰ্গ। ১। বিশেষ্য অথবা ক্ৰিয়াৰ লগত
 ওচৰত, কাষত বৃজাবলৈ; ২। ক্ৰিয়া-বিশেষণৰূপে
 অথবা সংযোজকৰূপে আৰু, ও, ইয়াৰ উপৰিও,
 বাহিৰেও, আদি অৰ্থত; ৩। দৃঢ়তা বৃজাবলৈ, আনকি,
 অতি অৰ্থত যেনে 'যদাপি', তথাপি কি ১।২৮;
 ৪। বাক্যৰ প্ৰথমতে প্ৰস্তাবোধক ৰূপে কু ৫।৩৩;
 ৫। আশা-আকাঙ্ক্ষা বৃজাবলৈ; ৬। সংশয় বৃজাবলৈ;
 ৭। সংখ্যাৰ শেষত সম্পূৰ্ণতা বৃজাবলৈ; ৮। সম্ভৱনা
 বৃজাবলৈ; ৯। ভৱসনা অৰ্থত; ১০। আশ্চৰ্য্যবোধক
 ৰূপত; আদি বিভিন্ন অৰ্থত 'অপ্সি' উপসৰ্গ ব্যৱহাৰ হয়।
 অপিসীৰ্ণ বিণ. ১। প্ৰশংসিত; ২। কথিত, বৰ্ণিত।

অপিভূক ১। পিতৃহীন; ২। পৈত্ৰিক স্বহৃ ভোগ নকৰা।
 অপিস্থানং আৱৰণ, ঢাকন। —ধিঃ ক্ৰী. গোপন।
 অপিব্ৰত বিণ. বক্তৃসম্পৰ্কীয়, ধৰ্মীয় ব্ৰতত এজনৰ লগত
 অংশ গ্ৰহণ।
 অপিহিত ১। বন্ধ হোৱা, গোপন কৰা; ২। গোপন বন্ধ
 নকৰা, সাধাৰণ, নিৰ্মল।
 অপীতিঃ ক্ৰী. ১। ওচৰ চপা। বিনাশ; ২। প্ৰলয়।
 অপীনসং শুকান নাক। পীনস নামৰ এবিধ ৰোগ।
 অপীৰাং বিণ. অতি সুন্দৰ।
 অপুংস্কা ক্ৰী. পতিহীনা ভাৰ্ত্তি ৫। ৭০।
 অপুত্ৰক বিণ. পুত্ৰসন্তান হীন, —পুত্ৰিকা অপুত্ৰক পিতাৰ
 কন্যা।
 অপুচ্ছ বিণ. নেজহীন —চ্ছা ক্ৰী. শিশুপ (শিশু) গছ।
 অপুনৰাবৃত্তিঃ, —পুনৰ্ভৱঃ পুনৰ জন্মহীন, মোক্ষ।
 অপুষ্ট বিণ. ১। পুষ্টিহীন, ২। কোমল। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত
 এবিধ দোষ।
 অপূৰ্ণঃ পু. (ন পূৰ্যতে বিশীৰ্য্যতি ন পূয় পঃ) চাউল বা
 আটাৰ পিঠা।
 অপূৰ্ণ অসম্পূৰ্ণ, ক্ৰটিপূৰ্ণ ৰ ৮। ৮৮।
 অপূৰ্ণ বিণ. ১। আগতে নথকা, সম্পূৰ্ণ নতুন; ২।
 আৰ্চবিত; আশ্চৰ্য্যজনক; ৩। অজ্ঞাত; ৪। অপ্ৰথম।
 —ৰ্ৰঃ পৰমাত্মা। —পতিঃ আগতে পতি নথকা।
 —ৱিধিঃ সম্পূৰ্ণ নতুন আইন।
 অপেক্ষা, —ক্ষণং ১। আশা, আকাঙ্ক্ষা; ২। প্ৰয়োজন;
 ৩। বিবেচনা, সঙ্গতি, উদ্দেশ্যে মে ১৭, ৪। সম্পৰ্ক;
 ৫। যত্ন, মনোযোগ, ৬। সম্মান, প্ৰজ্ঞা।
 অপেত (অপ আ ই ক্ৰ) ১। অন্তৰ্হিত, শি ৩/১;
 বিপৰীতে; ২। উপেক্ষিত, বঞ্চিত ৰ ৭/৭০; ক্ৰটিহীন।
 অপোগণ্ড বিণ. ১। অধিক অথবা কম অঙ্গ থকা, ১৬
 বছৰ বয়সৰ ওচৰ, মনু ৮/১৪৮; ২। কেঁচুৱা,
 শিশু; ৪। অতি ভীক;
 অপোহঃ —হনং ১। ওচাই পেলোৱা; খেদি পঠোৱা;
 ২। যুক্তি দৰ্শোৱা; ৩। নেতিবাচক যুক্তি।
 অপোহ্য বিণ. অপসাৰণ কৰিবলগীয়া, প্ৰায়শ্চিত্তৰ যোগ্য,
 যুক্তিৰ দ্বাৰা প্ৰমাণ কৰিবলগীয়া।
 অপৌকৰং, —ৰেয়ং বিণ., ১। ভীক, কাপুৰ; ২।
 অভিমানবীৰ্য, অলৌকিক।

অপ্তোৰ্য্যামঃ, —মন্ এবিধ যজ্ঞ। জ্যোতিষ্টোম যাগৰ
 শেষৰ অংশ।
 অপ্যয়ঃ ১। ওচৰ চপা; ২। নিৰ্দেশ; ৩। অন্তৰ্ধান; ৪।
 বিনাশ।
 অপ্ৰকাশঃ বিণ. ১। অনুজ্জ্বল। ৰ ১/৬৮; ২।
 স্ব-প্ৰকাশ; ৩। গোপন।
 অপ্ৰকৃত বিণ. ১। অপ্ৰধান; ২। অপ্ৰাসঙ্গিক।
 অপ্ৰগম বিণ. অতি বেগত গমন কৰা।
 অপ্ৰগল্ভ বিণ. লাজুক, বিনীত, শিষ্ট।
 অপ্ৰগুণ বিণ. হতবুদ্ধি। অপ্ৰতিভ।
 অপ্ৰজ বিণ. সন্তানহীন, অজাত।
 অপ্ৰজাত, —তা সন্তানহীন, (ক্ৰী) বন্ধা।
 অপ্ৰতিষ বিণ. ১। অজ্ঞেয়, ২। অক্ৰোধাশ্বিত, বিতাড়ণৰ
 অযোগ্য।
 অপ্ৰতিপক্ষ বিৰোধীপক্ষশূন্য। অসদৃশ।
 অপ্ৰতিপত্তি ক্ৰী. ১। অসম্পাদন; ২। অৱহেলা; ৩। বোধৰ
 অভাৱ; ৪। সঙ্কল্পহীন, দৃঢ়তাৰ অভাৱ; বিবুদ্ধি।
 অপ্ৰতিবন্ধ বিণ. অব্যাহত, অবিসংবাদী।
 অপ্ৰতিবল বিণ. প্ৰভূত শক্তিধৰ।
 অপ্ৰতিভ বিণ. বিনীত, লাজুক, নিৰ্বোধ, —ভত বিণ.
 অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী।
 অপ্ৰতিম বিণ. অনুপম, অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী।
 অপ্ৰতিবধ (ধঃ পু) অতুল, সমকক্ষহীন, শ ৪/১৯
 অপ্ৰতিবৰ অৱিসংবাদী, অপ্ৰতিযোগী।
 অপ্ৰতিবীৰ্য বিণ. অতুলনীয়, শক্তিশালী।
 অপ্ৰতিষ্ঠ বিণ. ১। দৃঢ়তাশূন্য, অস্থায়ী, অকামিলা; ২।
 নিন্দনীয়, অত্যাধিকৰ, —ষ্ঠানং চক্ৰলতা।
 অপ্ৰতিহত ১। অপ্ৰতিৰোধ্য, অনিবাৰ্য্য; ২। অৱিকৃত,
 ভাৰ্ত্তি ২। ৪০, —নেত্ৰ অক্ষত চকু, সুদৃষ্টিসম্পন্ন।
 অপ্ৰতীত বিণ. অপ্ৰিয়, দুৰ্বোধ্য, (অল) এবিধ লক্ষ্য দোষ।
 অপ্ৰস্তা ক্ৰী. অৱিবাহিতা কুমাৰী কন্যা।
 অপ্ৰত্যক বিণ. অদৃষ্টি গোচৰ, অজ্ঞাত, অনুপস্থিত।
 অপ্ৰত্যয় বিণ. ১। সঙ্ঘটিত, সন্দ্বিদ্ধ শ ১। ১২; ২।
 জ্ঞানহীন; ৩। (ব্যাকৰণত) প্ৰত্যয় নথকা।
 অপ্ৰদক্ষিণ বঁওফালৰ পৰা সোঁফাললৈ, অপ্ৰধান।
 অপ্ৰদ্ব্য বিণ. অজ্ঞেয়, মাৰি ৫/১৭।
 অপ্ৰভু বিণ. শক্তিহীন, শাসনৰ অভাৱ, অসমৰ্থ, অক্ষম।
 অপ্ৰমত্ত বিণ. সাম্ভাৱন, সতৰ্ক।

অপ্ৰমদ বিণ., আনন্দহীন, দুখী ভাঙি ১০।৯।

অপ্ৰমা ত্ৰুতিপূৰ্ণ জ্ঞান, ত্ৰুতি।

অপ্ৰমাণ বিণ. ১। অসীম, অপৰিমিত; ২। অবোধা, দুৰ্জ্ঞেয়, অবিদিত শ ৫।২৫;

অপ্ৰমাদ বিণ. সাদৰান, সতৰ্ক, —দঃ পু. যত্ন, সতৰ্কতা
অপ্ৰমেয় অপৰিমিত, সীমাহীন; দুৰ্জ্ঞেয়, অবিজ্ঞেয় মনু
১।৩, —য়ং ব্ৰহ্ম।

অপ্ৰয়াণিঃ ক্ৰী, প্ৰগতিহীনতা।

অপ্ৰযুক্ত ১। অকৰহত, ভুলকৈ ব্যৱহাৰ হোৱা; ২।
(অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত) বিৰল, অসাধাৰণ।

অপ্ৰবৃত্তিঃ ১। কামত নলগোৱা, নঘটা; ২। স্থবিৰতা;
৩। অকৰ্মণ্যতা।

অপ্ৰসঙ্গঃ ১। সঙ্গতিহীন, সম্পৰ্কহীন; ২। অনুপযুক্ত
কাল, সুযোগ।

অপ্ৰসিদ্ধ বিণ. ১। অজ্ঞাত, তুচ্ছ, সামান্য কু ৩।১৯;
২। অসাধাৰণ।

অপ্ৰস্তাৱিক অপ্ৰাসঙ্গিক।

অপ্ৰস্তুত বিণ. ১। কাল বা উদ্দেশ্যৰ বাবে অনুপযুক্ত,
অপ্ৰাসঙ্গিক; ২। নিৰর্থক; ৩। বাহ্যিক। —প্ৰশংসা
এবিধ অৰ্থালংকাৰ। পৰিশিষ্ট 'খ'ত চাওঁক।

অপ্ৰহত বিণ. ১। অক্ষত; ২। পতিত মাটি, নোহোৱা
(নতুন) কাপোৰ।

অপ্ৰাকৃত অসাধাৰণ, মাৰ্জিত, আদিম নহয়।

অপ্ৰাপ্ত বিণ. নোপোৱা, আহি নোপোৱা। অপ্ৰমাণ্য।
—অৱসৰ —কাল বিণ. অনুপযুক্ত সময় বা সুযোগ।
—যৌৱনা শক্তি নোহোৱা। নাবালিকা। —ব্ৰাহ্মহাৰ,
—ব্ৰহ্মস, নাবালিকা।

অপ্ৰিয় বিণ. অপ্ৰীতিকৰ; বিৰজিকৰ। মনু ৪।১৩৮।
নিদয় শত্ৰুভাৱাপন্ন। মনু ৫।১৫৬; —কৰ —কাৰী,
—কাৰক, প্ৰতিকূল। অনিচ্ছুক। —ব্ৰাদীঃ কাৰোবাৰ
বিষয়ে কটুভাষণকাৰী স্মা ১।৭৩।

অপ্ৰৌঢ় বিণ. ১। অনুদ্ধত, ভীৰু; ২। অপূৰ্ণবয়স্ক, —ঢ়া
অবিবাহিতা কন্যা; ২। বিবাহিতা (শক্তি নোহোৱা) কন্যা।

অপ্ৰসূট বিণ. অবিদিত (স্বৰবৰ্ণ)।

অপ্সৰস্ ক্ৰী (বাঃ, বা) —স্বৰ্গবাসী সুন্দৰী নাৰী, গন্ধৰ্ব
পত্নী, ইন্দ্ৰৰ পাৰিচাৰিকা। বাণভট্টই কাদম্বৰীত ১৪ টা
বিভিন্ন বংশৰ অপ্সৰাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে।
সাধাৰণতে বহুবচনত ব্যৱহাৰ হয়। কেতিয়াবাহে

একবচনত ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। ৰ ৭।৫৩।

—তীৰ্থঃ অপ্সৰাসকলে স্নান কৰা সৰোবৰ এখনৰ নাম।

অফল বিণ. ১। নিশ্ফল। ২। অনুৰ্বৰ। ৩। অনুৎপাদী
মনু ২।১৮ পুৰুষত্বহীন —আকাজকী যিয়ে কাম
কৰিও ফলৰ বাসনা নকৰে।

অফেনঃ ফেনহীন।

অবদ্ধ-দ্ধক বিণ. ১। মুক্ত, বন্ধনহীন; ২। অথহীন,
অসঙ্গত, পৰস্পৰবিৰোধী।

অবল বিণ. দুৰ্বল। —লা নাৰী ভৰ্তৃ ১।১১; অবাধ
বাধাহীন। দুখমুক্ত।

অবাল বিণ. অশিশুসুলভ, সতেজ।

অবিদ্ধনঃ পানীৰ তলৰ অগ্নি ৰ ১৩।৪।

অবুদ্ধ বিণ. অবোধ। অজ্ঞানী। —দ্ধিঃ মুৰ্খামি, অজ্ঞতা।

অবুধ, বুধ, বোধ বিণ. মুৰ্খ, নিৰ্বোধ। —ধঃ নিবুদ্ধিতা।

অবজ বিণ. পানীত জন্ম হোৱা, —জং পদুম, এশ
কোটি। —কৰ্ণিকা পদুমৰ বীজকোষ, —জঃ,—ভৱঃ,
—ভূঃ,—যোনিঃ ব্ৰহ্মা, —বাঙ্কৰঃ সূৰ্য্য। —বাহনঃ
শিৱ।

অবজাঃ এবিধ মুক্তা থকা শামুক।

অবজিনী পদুমেৰে পূৰ্ণ স্থান। পদুম গছ। —পতিঃ
সূৰ্য্য।

অন্ধিঃ ১। সাগৰ; ২। পৃথুৰী; ৩। সংখ্যা ৭, —জঃ
চন্দ্ৰ, শঙ্খ, অমৃত, লক্ষ্মীদেৱী, —দ্বীপা পৃথিৱী।
—নগৰী দ্বাৰকা নগৰী, —মৱনীতক চন্দ্ৰ। —শয়নঃ
বিষ্ণু, —সাৰঃ মুক্তা।

অব্ৰহ্মণ্য বিণ. ১। ব্ৰাহ্মণৰ অনুপযুক্ত; ২। ব্ৰাহ্মণৰ শত্ৰু,
সংস্কৃত নাটকত পাত্ৰই উস! ভয়ানক। ত্ৰাহি! আদি
অৰ্থত 'অব্ৰহ্মণ্য' বুলি চিঞৰ বাখৰ কৰে।

অভক্তিঃ ক্ৰী ভক্তিশূন্যতা।

অভক্ষ্য বিণ. অখাদ্য। —ক্ষ্যং খোৱাৰ অনুপযোগী খাদ্য।

অভগ বিণ. দুৰ্দশা।

অভদ্র বিণ. অমঙ্গলীয়া। দুষ্ট। —দ্রং পাপ, দোষ, দুখ।

অভয় বিণ. নিৰ্ভয়। সুৰক্ষিত ভাঙি ৩।৩৫। —কৃৎ
অতীত। —ভিগ্ৰিমঃ সুৰক্ষাৰ ঘোষণা। —দক্ষিণা,
—দানং —প্ৰদানং সুৰক্ষাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি।

অভৱঃ ১। অস্তিত্বহীনতা; ২। মোক্ষ কি ১২।৩০ অন্ত,
বিনাশ।

অভৱ্য বিণ. অনুচিত; অমঙ্গলীয়া, দুৰ্ভাগীয়া, অভাগা।

অভাৱ: ১। অভাৱ, অস্তিত্বহীন; ২। অনুপস্থিত;
 অকৃতকাৰ্য্য মনু ৯।১৮৮ ৩। মৃত্যু, ধ্বংস।
 অভাৱনা যুক্তিৰ অভাৱ। বিচাৰৰ অভাৱ। ব্ৰতহীনতা।
 অভাৱিত অকথিত, —পুংস্বঃ নিত্য স্ত্রীলিঙ্গ শব্দ।
 অভি অবা. ১। প্রতি, লৈ, আদি অর্থত; ২। ওচৰ,
 সমীপ, সম্মুখত, অর্থত; অতাস্ত, তীব্ৰ শ্ৰেষ্ঠতা
 অর্থত, ওপৰত অর্থত, এটাৰ পিছত এটাকৈ পৃথক
 পৃথককৈ অর্থত ব্যৱহাৰ হয়; (স্ত্ৰী) —ক বিগ.,
 কামুক, ইন্দ্ৰিয়সুখাভিলাষী ৰ ১৯।৪; —কাজ্জকা
 আশা, ইচ্ছা, বাসনা; —কাম বিগ., প্ৰীতিপূৰ্ণ,
 স্নেহশীল, কামুক; —ক্রমঃ আৰম্ভণি, উদ্যম,
 —ক্রোশঃ ১। চিঞৰ মৰা (কাৰ্য্য); ২। ভৎসনা;
 —খ্যা ১। সৌন্দৰ্য্য, উজ্জ্বলতা, মে ৮০; ২।
 ঘোষণা; ৩। সম্বোধন; ৪। নাম, পদবী, যশ —নং
 যশস্যা, —গমঃ, —গমনং ওচৰ চপা। সাক্ষাৎ,
 পৰিদৰ্শন; —গৰ্জনং বিকট চিঞৰ, গৰ্জন; গুপ্তিঃ—
 ৰক্ষা কৰা কাৰ্য্য, —গৌপ্ত ৰক্ষক, পালক; —গ্রহঃ,
 ১। দখল, অধিকাৰ, লুণ্ঠন; ২। আক্ৰমণ; ৩।
 প্ৰত্যাহ্বান; ৪। আপত্তি; ৫। প্ৰভুত্ব; —ঘৰ্ষ, —ঘৰ্ষণং
 ১। ঘৰ্হন; ২। ভূতে পোৱা; —ঘাতঃ আঘাত,
 আক্ৰমণ, কু ৭।৪৯, উচ্ছেদ, বিনাশ; —ঘাতী শত্ৰু;
 —ঘাৰঃ ১। ঘিট; ২। ঘিটৰ আহতি; —চৰঃ
 অনুচৰ, ভূতা; —চৰণং, —চাৰঃ ১। ভূত বিতাড়ণ।
 মন্ত্ৰপাঠ; ২। হত্যা; —মন্ত্ৰঃ ভূত খেদা মন্ত্ৰ;
 —চাৰকঃ ওজা; —জনঃ ১। পৰিয়াল, বংশ; ২।
 উচ্চ বংশ মাল ২।১৩; ৩। জন্মস্থান, মাতৃভূমি;
 ৪। যশস্যা, খ্যাতি; ৫। পৰিয়ালৰ মূৰব্বী; ৬।
 পৰিচাৰক বৃন্দ; —জয়ঃ বিজয়যাত্ৰা; —জাত ১।
 উচ্চবংশজাত। ৰ ১৭।৪ জাতক; ২। নম্ৰ; ৩।
 উপযুক্ত; ৪। আনন্দদায়ক কু ১।৪৫; ৫। সুন্দৰ,
 মনোৰম; ৬। সুশিক্ষিত; —জিহ্বণং (মৰমৰ চিন
 স্বৰূপে) নাকেৰে কপাল (মূৰ) স্পৰ্শ কৰা কাৰ্য্য;
 —জিৎ পু. বিষ্ণু। চন্দ্ৰকক্ষৰ নাম বিশেষ; —জঃ
 বিগ. ১। জ্ঞানী, অনুভৱী মে ১৬; ২। নিপুণ,
 চতুৰ। —জ্ঞাঃ স্বীকৃতি, স্মৃতি; —জ্ঞানং,
 —সংস্মৰণ স্মৰণ চিহ্ন বা প্ৰতীক, চন্দ্ৰৰ ক'লা
 অংশ; —তাপঃ শৰীৰ বা মনৰ উত্তপ্ততা, উদ্বেগ কষ্ট
 বা দুখ কি ৯।৪; —ভাষ বিগ. অত্যন্ত বক্তা; —ভৱঃ

আক্ৰমণ; —হোহঃ ১। আঘাত, অনিষ্ট, শত্ৰুতা; ২।
 ভৎসনা; —ঘৰ্ষণ ভূত বা বাক্সে ধৰা; —ধাৱনং
 আঘাত, অনুসৰণ; —ধেয়ং বিগ. (অভি বা কৰ্মণি
 যৎ) ১। বাচ্য, প্ৰতিপাদ্য অৰ্থ, তাৎপৰ্য্য কি ১৪।৫;
 ২। পদাৰ্থ; ৩। বিষয়-বস্তু; ৪। শব্দৰ প্ৰকৃত অৰ্থ;
 —ধ্যা স্ত্ৰী (অভি ধৈয়ত্ত্ব অণ্ড টাপ) ১। আনৰ বস্তুৰ
 প্ৰতি লোভ; ২। আশা, বাসনা, (—নং) ধ্যান;
 —নন্দনঃ পুঃ (অভি নন্দ গিট লুট) ১। আনন্দ কৰা,
 স্বাগতম জনোৱা; ২। প্ৰশংসা কৰা, অনুমোদন
 জনোৱা; ৩। আশা আকাজকা; —নম্ৰ হাসি পৰা। ৰ
 ১৩।৩২; —নয়ঃ কথা, ইঙ্গিত আদিৰে (নটকত)
 ভাব প্ৰকাশ কৰা। কু ৫।৭৯।২; নাটকীয় চৰিত্ৰ
 মন্ত্ৰত নিবেদন কৰা বা প্ৰকাশ কৰা ২।১৮;
 অভিনয় ৪ বিধ— আঙ্গিক, বাচিক, আহাৰ্য্য, সাধিক;
 —নয় বিগ. (অভি নু ভাবে অপ) সম্পূৰ্ণ নতুন। শ
 ৩।৮ (—যৌৱন, —ৱয়স্ক) যুবা সুলভ, তৰুণ;
 —নৱোজিৎ পুঃ অকুৰ; —নহনং চকুত বন্ধা কাপোৰ
 (বেণ্ডজ), কণা মানুহ; —নির্মুক্ত সূৰ্য্যাস্তৰ সময়লৈকে
 শয়ন কৰা লোক। মনু ২।২২১; —নিৰ্য্যাণং (সৈন্যৰ)
 অগ্ৰগমন, আক্ৰমণ; —নিৱিষ্ট নিমগ্ন, দৃঢ়সঙ্কল্প, স্থিৰ,
 অটল, অদম্য; —নিবৃত্তিঃ স্ত্ৰী সম্পূৰ্ণতা, সম্পাদন;
 —নিৱেশঃ ১। একাগ্ৰতা, নিষ্ঠা, আসক্তি; ২।
 সঙ্কল্প, দৃঢ়তা, ঐকান্তিকতা কু ৫।৭; —নিব্লৱঃ
 অস্বীকাৰ, প্ৰতিবাদ। গোপন; —নীত বিগ. ১। যুক্ত,
 ন্যায্য, সংস্কৃত; ২। নটকত অংশ লোৱা; ৩। অলঙ্কৃত,
 উপযুক্ত; ৪। ধীৰ, কমালীল; ৫। ক্ৰোধী। (—তিঃ)
 স্ত্ৰী ধৈৰ্য্যশীল কি ১৩।৩৬; নেতা পুঃ বিগ., যিয়ে
 অভিনয় কৰে। (—ত্ৰী) —পতনং ১। ওচৰ চপা; ২।
 ওপৰত পৰা, আক্ৰমণ, প্ৰস্থান; —পত্তিঃ স্ত্ৰী ১। ওচৰ
 চপা; ২। সম্পাদন; —পন্নঃ ১। ওচৰলৈ অহা। কাৰ
 চপা; ২। পলাতক; ৩। বশীভূত; ৪। দূৰ্ভগীয়া,
 বিপদগ্ৰস্ত; ৫। সমৰ্থিত; ৬। অপৰাধী; —প্ৰণয়ঃ
 স্নেহ, অনুগ্ৰহ, প্ৰাৰ্থনা; —প্ৰণীত ১। উৎসৰ্গীকৃত।
 ভটি ১।৪, ২। সংগৃহীত; —প্ৰায়ঃ (পু অভি প্ৰ
 ইন ভাৱে অচ) ১। ইচ্ছা, উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, অভিলাষ;
 ২। অৰ্থ, বাক্য বা শব্দৰ ভাৱাৰ্থ; ৩। অভিমত,
 বিশ্বাস; ৪। সম্বন্ধ, সদ্ভিতি; —প্ৰোক্ত ১। অভিপ্ৰায়,
 ২। সমৰ্থিত; ৩। আনন্দদায়ক; —প্ৰৱঃ ১। দুখ,

দুগতি, উপদ্রৱ, বানপানী; —পুত বশীভূত, পৰাভূত;
 —বুদ্ধিঃ চক্ৰ, জিভা, কাণ আদি জ্ঞানেন্দ্রিয়; —ভৱঃ
 পু (অভি ভূ ভাবে অপ) ১। সৰ্বনাশ, ২। পৰাজয়।
 ৩। ৯৪; ৩। অসম্মান, অৱমাননা কৃ ৫৪৩; ৪।
 প্ৰাধান্যতা, কি ২।৩৭; —ভূতিঃ ক্ৰী অভিভৱ চাওক।
 কি ২।২০; —মতঃ বিগ্ৰহ ইষ্ট, মনোমত
 আনন্দজনক, পু মৰমিয়াল মানুহ, প্ৰেমিক; —মন্ত্ৰণঃ
 ক্ৰী আহ্বান, নিমন্ত্ৰণ; মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা সংস্কাৰ কৰা; যা
 ১।২৩৭; মনোৰম। —মনু অৰ্জুনৰ পুত্ৰ, —মৰুঃ
 —মহুঃ পু চক্ৰৰ বেমাৰ। পু (অভি মদ্ ভাবে ঘঞ)
 ১। পীড়ন, বিনাশ, হত্যা; ২। যুদ্ধ; ৩। নিজৰ
 দলত বিশ্বাসঘাতকতা; ৪। বন্ধন, শিকলি। —মৰ্দঃ
 ১। ঘৰ্ষণ; ২। ধ্বংস, দমন; ৩। যুদ্ধ; ৪। মদ;
 —মৰ্শঃ, —মৰ্শনং, —মৰ্ষঃ, —মৰ্ষণং ১। স্পৰ্শ,
 সংস্পৰ্শ; ২। আক্ৰমণ, ৩। উপদ্রৱ, ৪।
 যৌন-সংসৰ্গ শ ৫।২০ ৫। আলিঙ্গন ৬। প্ৰলোভন
 মনু ৮।৩৫২; —মানঃ পু, ১। গৰ্ব, অহঙ্কাৰ; ২।
 অহমিকা; ৩। ব্যক্তিত্ব; ৪। আত্মশ্লাঘা; ৫। প্ৰেম,
 প্ৰীতি; ৬। আশা, অভিলাষ; ৭। আঘাত, হত্যা,
 হিংসা, —মানী আত্মসম্মানবোধ থকা লোক। —মায়
 বিগ্ৰহ অভিভূত, হতবুদ্ধি; —মুখঃ বিগ্ৰহ (মুখী ক্ৰী) ১।
 সম্মুখীন, ২। মুখামুখি শ ২।১১; ৩। ইচ্ছুক কৃ
 ২।১৬; ৪। অনুকূল, বন্ধুসুলভ; —যাচনং,
 —যাচঞা, খোজা, অনুৰোধ কৰা; —যাতিঃ পু, (—তী
 ক্ৰী) শক্ৰ; আঘাত কৰাৰ বাবে ওচৰলৈ অহা। ৩।
 ১২।৪৩; —যানং যুদ্ধযাত্ৰা, আক্ৰমণ; —যুক্ত বিগ্ৰহ
 ১। নিযুক্ত, দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ যত্নপৰ, উ ২।৩০; ২।
 দক্ষ, জ্ঞানী; ৩। আক্ৰান্ত শি ২।১০১; ৪। বিধিমতে
 দণ্ডনীয়, আচামী; —যোক্তা বিগ্ৰহ (অভি যুক্ত তৃচ্
 কৰ্ত্তবি) ১। মোকদ্দমাৰ বাদী, ফৰিয়াদী; মনু ৮।৫২;
 ২। মিছলীয়া দাবীদাৰ; —যোগঃ ১। আবেদন,
 সংযোগ; ২। অধ্যৱসায়, চেষ্টা, উদ্যম ভৰ্তৃ ২।৭৩;
 ৩। আক্ৰমণ, কি ২।৪৬; ৪। (মোকদ্দমাত)
 কাৰোবাৰ বিৰুদ্ধে গোচৰ —যোগী গোচৰীয়া;
 —বন্ধা, —বন্ধণং ৰাজ্যৰ চাৰিওশিমে সুৰক্ষা। কি
 ১।১৮; —বতিঃ ক্ৰী আনন্দ, প্ৰেম, পৰিতোষ,
 আসক্তি ৩।১৭; —ৰামঃ বিগ্ৰহ (অভিৰামতে মনোহ
 অভি ৰম আধাবে ঘঞ) আনন্দজনক, মনোৰম,

সুন্দৰ, ধনীয়া মে ৫১; —ৰচিঃ ক্ৰী আশা, অভিলাষ,
 আনন্দ ভৰ্তৃ ২।৬৩; উচ্চাকাঙ্ক্ষা, (—তঃ) প্ৰেমিক;
 —ৰতঃ ক্ৰী, চিঞৰ, শব্দ; —ৰূপ বিগ্ৰহ, ১। উপযুক্ত,
 সদৃশ; ২। আনন্দ জনক। মনু ৯।৮৮; ৩। মৰমৰ;
 ৪। পণ্ডিত, জ্ঞানী, (—পঃ) পু চন্দ্ৰ, শিৱ, বিষ্ণু,
 কামদেৱ, (—পতিঃ) স্বৰ্গত মনোমত পতি পাবৰ
 বাবে ব্ৰত বা পূজা; —লজ্জনং জপিয়াই পৰা;
 —লম্বণং ইচ্ছা; —লম্বিতং আশা, ইচ্ছা; —লাপঃ ১।
 প্ৰকাশ, বাক্য শব্দ; ২। ঘোষণা, উল্লেখ, নিৰ্দেশনা,
 ধৰ্মীয় সঙ্কল্প; —লারঃ, কাঁচিৰে শস্য কটা; —লাষঃ
 (সঃ) কামনা, আশা, ইচ্ছা, মনোৰম, (প্ৰেমিক বা
 প্ৰেমিকাৰ) সঙ্গমেচ্ছা। ৩। ৩।৪; —লাষী বিগ্ৰহ (অভি
 লয গিনি) অভিলাষ থকা লোক, —লাযুক লুতীয়া।
 কি ১।১১৮; —লীন বিগ্ৰহ, ১। আসক্ত, লগলাগি
 থকা ৩।৮; ২। আলিঙ্গন, আবৃত কৰা, মে ৩৬;
 —লুপিত বিগ্ৰহ, ১। উদ্বিগ্ন, আকুল; ২। চঞ্চল,
 অস্থিৰ; —লুতা এবিধ মকৰা জাতীয় কীট; —লদনং
 নমস্কাৰ, প্ৰণাম; —লদনং সপ্ৰদত্ত প্ৰণাম। ভৰিত
 ধৰি কৰা প্ৰণাম; —লদঃ, —লদনং গুরুক বা
 জ্যেষ্ঠজনক কৰা নমস্কাৰ বা প্ৰণাম; —লদকঃ বিগ্ৰহ
 (অভি লদ গিচ্ পুন্) ১। প্ৰণাম; ২। বিনয়ী, শিষ্ট;
 —লিঙ্গতঃ বিগ্ৰহ, খ্যাতিসম্পন্ন, যশস্বী; —ল্যক্তিঃ
 ক্ৰী, আৱিৰ্ভাব, প্ৰকাশ, প্ৰদৰ্শন; —ল্যপ্তিঃ, ক্ৰী
 সৰ্বত্ৰ ব্যাপ্ত হৈ থকা; —ল্যাহৰণং উচ্চাৰণ, বিশেষ
 শব্দ, নাম, উপাধি; —লংগনং অভিযোগ, ভৎসনা,
 অৱমাননা মে ৮; —লঙ্কাঃ শব্দ, উদ্বোধন, সংশয়;
 —লপ্তঃ বিগ্ৰহ, (অভি লপ্ত ক্ৰ) অভিলাপগ্ৰন্থ; —লপ্তঃ
 (অভি লপ্ত ক্ৰঃ) ১। নিন্দিত, ভৎসিত মে ৮; ২।
 আক্ৰান্ত, পীড়িত; ৩। অভিলাপ; ৪। দুষ্ট, পাপী;
 —লপ্তিঃ ক্ৰী, ১। অভিলাপ, বিপদ, দুৰ্দশা; ২।
 অপমান, অপযশ; ৩। ভিক্ষা কৰা; —লাপনং ক্ৰী
 অভিলাপ দিয়া কাৰ্য্য; —লোচনং অত্যন্ত দৃষ্, শোক;
 —লম্বণং বেদ মন্ত্ৰ পাঠ; —লম্বঃ ১। সংসৰ্গ,
 সংযোগ; ২। পৰাজয়, নৈবাশ্য ৩। ২।৩০; ৩।
 আকস্মিক দৃষ্ বা আঘাত ৩।৭৫; —লম্বঃ ১।
 সোমৰস নিষ্কাশন; ২। যজ্ঞৰ আগতে কৰা স্নান; ৩।
 যজ্ঞ; —লিঙ্গ ১। (ধৰ্মীয় কাৰ্য্যত) পানী ছটিওৱা;
 ২। শিৱত মুকুট পিন্ধোৱা; উন্মোচন, উদঘাটন,

আনুষ্ঠানিকভাৱে পদত অধিষ্ঠিত কৰা; —**ষেক:** পু., (অভি সিচ্ ভাৱে ঘঞ) ১। স্নান, চন্দনাদিৰে ধ্ৰুপদ; ২। উন্মোচন, পানী ছটিয়াই পবিত্ৰ কৰা, উৎসৰ্গ কৰা, ব ১৪।৭; ৩। পবিত্ৰ জন; (—অহঃ) অভিষেকৰ দিন। (—শালা) অভিষেক গৃহ; —**ষণনং** শত্ৰুৰ বিপক্ষে যুদ্ধযাত্ৰা কৰা; শত্ৰুৰ মুখামুখি হোৱা; —**ষণয়তি** আক্ৰমণ কৰা, যুদ্ধযাত্ৰা কৰা বে ২।২৫; —**স্যাং(স্যাং)ন্দ** ১। বৈ থকা; ২। চকুৰ দুৰ্বলতা; ৩। বৃদ্ধি, উদ্ভূত কৃ ৬।৩৭; —**সংযোগ**, আসক্তি, প্রেম; —**সংজ্ঞাঃ** বিজ্ঞানস্থান, পাঠ্য; —**সংস্কৰঃ** উচ্চ প্রশংসা; —**সম্ভাঃ** যুদ্ধ, সামৰ; —**সম্ভেদঃ** ১। বিনিময়, বদলি; ২। জননেপ্ৰিয়; —**সঙ্কঃ**—**স্ককঃ** ১। প্ৰবন্ধক, ঠগ; ২। বদনাম কৰি ফুৰা লোক; —**সজ্জা** ১। বচন, বোবাণা, প্রতিজ্ঞা, বিবৃতি; ২। প্ৰবন্ধনা; —**সজ্জানং** জ্ঞেতি সম্ভা ভাৱে লুট্ ১। বচন, বিবৃতি, ২। প্ৰবন্ধনা ব ১৭।৭৬; ৩। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য; —**সজ্জিঃ** পু. ১। বচন, প্রতিজ্ঞা, সঙ্কল্প; ২। অভিশাপ, উদ্দেশ্য; ৩। প্ৰকৃত অথবা ইচ্ছিত অৰ্থ; ৪। অভিমত; ৫। চুক্তি অথবা চুক্তিৰ চৰ্ত; —**সম্পাতঃ** পুঃ (অভি সম পং আধাবে ঘঞ) ১। যুদ্ধ; ২। অভিশাপ, সংযোগ, সদম; —**সম্বন্ধঃ** সংযোগ, সম্বন্ধ, যৌনসংসৰ্গ মনু ৫।৬৩; —**সবঃ** পু অনুচৰ, ভৃত্য, সহচৰ; —**সৰ্গঃ** সৃষ্টি; —**সায়ং** অৰা, সন্ধিয়া, সূৰ্যাস্তৰ সময়ত; —**সাৰঃ** ১। সৃ আধাবে ঘঞ) ১। কাৰোবাক লগ পাবলৈ যোৱা, সাক্ষাৎ; ২। প্রেমিক প্রেমিকাৰ মিলনৰ স্থান; ৩। যুদ্ধ, আক্ৰমণ, সাধন; —**সাৰিকা** স্ত্ৰী. প্রেমিকক দেখা কৰাৰ কাৰণে গমন কৰা নাৰী ব ১৬।১২। সাহিত্য দৰ্শনত এনে মিলনৰ ৮ বিধ স্থানৰ উল্লেখ কৰিছে— পথাৰ, উদ্যান, ধ্বংসপ্রাপ্ত মন্দিৰ, নাৰী দূতৰ ঘৰ, জজ্বল, তীৰ্থযাত্ৰীৰ নিবাস, শ্মশান আৰু নদীৰ পাৰ; —**স্নেহঃ** পু আসক্তি, প্রেম, বাসনা গী ২।৫৭; —**স্নেহিত বিণ.**, সম্পূৰ্ণভাৱে বিকশিত (ফুলদি); —**হত** ১। আঘাতপ্রাপ্ত, প্ৰহত; যাবি ৫।৩; ২। আক্ৰান্ত; ৩। বাধাপ্ৰাপ্ত; ৪। (অকৃত্যন্তত) গুণ কৰা; —**হতিঃ** স্ত্ৰী —**হৰণং** ১। ওচৰলৈ অনা ব ১।১৪৩; ২। চুৰ কৰা, কাঢ়ি লোৱা; —**হৰঃ** ১। অকৃত্যন্ত; ২। সম্পূৰ্ণভাৱে উদ্ধৰ্গ কৰা; —**হৰঃ** ১।

লৈ যোৱা, কাঢ়ি নিয়া, ২। আক্ৰমণ, আঘাত; ৩। হাতত অন্তৰ্ভাৱণ কৰা; —**হাসঃ** ব্যদ, ঠাট্টা, ইতিকাং; —**হিত বিণ.** (অভি ধা কয়গি ক্ত) উক্ত, কথিত, সম্বোধিত। —**হোমঃ** ষিউৰ আহুতি।
অভি(স্তী)ক বিণ. কামুক, ইন্দ্রিয়সুখাভিলাষী। ব ১।৯৪।
অভিভঃ অৰা. ১। কাষত, ওচৰত, প্রতি কি ১১।৮; ২। সমুখত, বিপৰীতে কি ২।৫৯; ৩। দুয়োফালে উ ৪।২০; ৪। চাৰিওফালে ৫। সম্পূৰ্ণৰূপে; ৬। শীত্ৰে, ততালিকে।
অভিধা ১। নাম, পদবী, ২। শব্দ, ৩। শব্দ বা পদৰ প্ৰকৃত অৰ্থ, —**ধানং** ১। কখন, নামোল্লেখ, ২। উক্তি, ব ৩।২০; ৩। ভাষণ, ৪। শব্দকোষ, —**কোষঃ** —**মালা** শব্দকোষ, নামমালা, —**ব্লক** (—ব্লিকা স্ত্ৰী), —**খায়িন বিণ.** নামোল্লেখ, নিৰ্দেশ, কখন।
অভিন্ন বিণ. ১। নভগা, নকটা; ২। অপবিত্ৰকৃত; ৩। একে, সদৃশ।
অভী বিণ. নিৰীক ব ১৫।৮।
অভীক বিণ., ১। বাবে বাবে কঠিত বা কৃত; ২। স্থিৰ, স্থায়ী, নিত্য; ৩। প্ৰচুৰ।
অভীকৃত বিণ. (অভি আপ্ সন্ কয়গি ক্ত) বাঞ্ছিত অৰ্হিত।
অভীৰঃ পুঃ (অভি দ্বিৰ গিচ্ অচ) গৰখীয়া। অভীৰ জাতি, —**পত্নীঃ** গৰখীয়াৰ গাওঁ।
অভীকঃ নিৰীক।
অভীশাপঃ অভিশাপ।
অভীশুঃ —**শুঃ** (অভি শো কৃ) ১। শিকলি, বচি, পাশ; ২। বশি, জিলিকনি, শি ১।২২; ৩। আশা; ৪। আসক্তি।
অভীষ্ট ১। ইচ্ছিত; ২। মৰমৰ; —**ষ্টী** স্ত্ৰী প্রেমসী, —**ষ্টী** স্ত্ৰী ইচ্ছিত বস্তু।
অকৃত বিণ. উপবাসী।
অকৃত বিণ., ১। পোন, অবক্ৰ; ২। বোকাহীন।
অকৃত বিণ. হাতহীন।
অকৃত অজাত, বিজ্ঞ।
অকৃত বিণ. নথকা, অজিহীন, —**অজাতঃ** জাগতে নথকাটো পিছত আকৌ হোৱা। পবিত্ৰকৃত। —**পৰ্ণ** বিণ. অকৃত, অনতিক্ৰান্ত। বে ৩।২; —**অকৃতঃ** বিণ. অজাতশব্দ।

অভূমিঃ স্ত্রী, নিৰাকাৰ, আশ্ৰয়হীন, ভূমিৰ বাহিৰে যি কোনো শি ১।৪২।

অভূত বিণ. আদায় নিদিয়া। অসমৰ্থিত।

অভেদ বিণ. অভিন্ন, সদৃশ, নিৰ্বিশেষ। —দঃ পু অভিন্নতা। কি ৯।১৩।

অভেদ্য বিণ., ভেদ কৰিব নোৱৰা, কঠিন, অজেয়। —দাং ক্লী হীৰা।

অভোজ্য অখাদ্য।

অভ্যাগ্ৰং বিণ. ওচৰ, সমীপ।

অভ্যাসং, অভ্যঞ্জনং শৰীৰত তেল ঘঁহা কু ৭।৭ প্রলেপ, মলম।

অভ্যধিক বিণ., ১। অধিক, প্রচুৰ; ২। গুণ আৰু পৰিমাণৰ অধিকতৰ। গী ১১।৪৩, অসাধাৰণ শ ৬।২

অভ্যানুজ্ঞা, —জ্ঞানং ১। সম্মতি, অনুমতি, কু ৫।৭; ২। আদেশ অনুপস্থিতিৰ বাবে অনুমতি। যুক্তিগ্ৰহণ।

অভ্যাস্তৰ বিণ., ১। ঘৰৰ ভিতৰ ভাগত ভিতৰুৱা ৰ ১৭।৪৫; ২। গোষ্ঠীৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত; ৩। নিকট, আন্তৰিক। —ৰং ক্লী ১। ভিতৰৰ ২। স্নান, মাজৰ ঠাই। ৰ ৩।৯, ৩। মন —কলা গুপ্ত কলা (বিদ্যা), কপট আচৰণ।

অভ্যন্তরীকৰণং প্রাৰম্ভ কৰা, প্রৱৰ্তন কৰা।

অভ্যমনং ১। আক্ৰমণ, আঘাত; ২। ৰোগ।

অভ্যমিত্ৰং শত্ৰুক আক্ৰমণ।

অভ্যয়ঃ আগমন, সূৰ্যাস্ত।

অভ্যৰ্চনং, —ৰ্চা পূজা, অৰ্চনা, শ্ৰদ্ধা।

অভ্যৰ্গবিণ. ওচৰ, কষ, ওচৰলৈ অহা ৰ ২।৩৫। শি ৩।২১।

অভ্যৰ্থনা স্ত্রী., প্রার্থনা, আবেদন, —ইণী পূজা, শ্ৰদ্ধা।

অভ্যৰ্থিত বিণ. ১। অভ্যৰ্থিত, শ্ৰদ্ধাস্পদ; ২। উপযুক্ত, যথাযোগ্য।

অভ্যৰকৰ্ষণং নিষ্কাশন।

অভ্যৰস্কন্দঃ, —স্কন্দং শত্ৰুক ভীষণভাৱে আক্ৰমণ, তীব্ৰ ঘাত।

অভ্যৰহাৰঃ পু (অভি অৱ হু তাৰে ঘঞ) ১। আহাৰ কৰা, পান কৰা, ২। আহাৰ, খাদ্য।

অভ্যৰহাৰ্য খাবৰ যোগ্য, ভক্ষণীয়।

অভ্যাসনং বাৰে বাৰে কৰা কাৰ্য্য, অভ্যাস। অধ্যয়ন ৰ ১।৪৮।

অভ্যাসয়ক ঈৰ্ষা, ক্ৰোধ ৰ ৬।৭৪।

অভ্যাস্ত ১। জনা হোৱা, পঠন কৰা; ২। সন্ধনে অভ্যাস কৰি থকা; ৩। (অন্ধ শাস্ত্ৰত) গুণিত।

অভ্যাকাঙ্ক্ষিতং ১। মিছা অপবাদ, ২। বাসনা।

অভ্যাখ্যানং ১। মিছা অপবাদ, ২। ধ্বংস, দুৰ্যোগ।

অভ্যাগত (অভি আ গম কৰ্তৰি ক্ৰ) ১। অতিথি, হি ১।১০৮; ২। ওচৰলৈ অহা জন।

অভ্যাগম ১। ওচৰলৈ অহা বা যোৱা। সাক্ষাৎ ৰ ১৬।৮; ২। সন্নিহিত, ওচৰ-চুবুৰীয়া; ৩। মুখামুখি, আক্ৰমণ; ৪। যুদ্ধ; ৫। শত্ৰুতা।

অভ্যাঘাতঃ আঘাত, আক্ৰমণ।

অভ্যাদানং প্রাৰম্ভ।

অভ্যাস্ত বিণ. ৰোগী।

অভ্যামৰ্দঃ —মৰ্দনং যুদ্ধ, সমৰ।

অভ্যাবোহঃ ওপৰলৈ উঠা

অভ্যাবৃষ্টিঃ স্ত্রী পুনৰাবৃষ্টি।

অভ্যাশ বিণ সমীপ, ওচৰ, (পু.) লাভৰ আশা, ভৰসা।

অভ্যাসঃ পু. ১। অভ্যাস, আবৃত্তি, বাৰে বাৰে কৰা যেনে যোগাভ্যাস গীতা ৬।৩৫; ২। ৰীতি, আচাৰ কু ৫।৬৫; ৩। শৰাভ্যাস, নিয়মানুৱৰ্তিতা; ৪। ওচৰ চুবুৰী কু ৬।২; ৫। (ব্যাকৰণত) পুনৰ দৃশ্য কৰণ; ৬। (গণিতত) পূৰণকৰণ; ৭। গীতৰ ধ্বা, দোহাৰ; —যোগঃ নিৰৱচ্ছিন্ন ধ্যানৰ বলত মন সম্পূৰ্ণৰূপে ভগৱৎ প্রেমত লীন হোৱা, গী ১২।৯।

অভ্যাহননং ১। আঘাত কৰা, হত্যা কৰা, ২। বাধা দিয়া।

অভ্যাহাৰঃ ১। ওচৰলৈ অনা, আন ঠাইলৈ লৈ যোৱা; ২। লুট কৰা।

অভ্যাক্ষণং অভিষিক্ত কৰা, পানী ঢালি পৱিত্ৰ কৰা ৰ ১৬।৫৭।

অভ্যাক্ষয়ঃ বৃদ্ধি, উন্নতি।

অভ্যাখ্যানং ১। আসনৰ পৰা উঠি সন্মান প্রদৰ্শন কৰা; ২। প্রাৰম্ভ কৰা, যাত্ৰা কৰা; ৩। উত্থান, বৃদ্ধি, খ্যাতি, মৰ্যাদা গী ৪।৭।

অভ্যাপতনং হঠাতে জঁপিয়াই পৰা, আক্ৰমণ কৰা ৰ ২।২৭।

অভ্যুদগমঃ ১। উত্থান, উন্নতি, কৃতকাৰ্য্যতা, ৰ ৩।১০; ২। পৰ্ব, উৎসৱ; ৩। সূচনা, আৰম্ভণি।

অভ্যুদগমঃ, —গমনং, —গতিঃ স্ত্রী ১। অতিথি আদিক শ্ৰদ্ধাৰে সাক্ষাৎ কৰা; ২। ওপৰলৈ উঠা, উদ্ধাৱন হোৱা।

অভ্যুদাত উখিত, সজ্জ হোৱা, ওচৰ চপা, নোখোজাকৈ দিয়া।

অভ্যুদ্রত উত্তোলিত, অতি উচ্চ কু ১।৩৩, —তিঃ ক্ৰী উন্নতি, সমৃদ্ধি।

অভ্যুপগমঃ ১। ওচৰ চপা, আগমন, ২। অনুমতি দিয়া, সঁচা বুলি গ্ৰহণ কৰা, ৩। কৰিবলৈ লোৱা, অঙ্গীকাৰ কৰা।

অভ্যুপপত্তিঃ ক্ৰী ১। সহানুভূতি দেখুওৱা, অনুগ্ৰহ কৰা; ২। সান্ত্বনা ৩। চুক্তি; প্রতিজ্ঞা, পৰিত্ৰাণ; ৪। গৰ্ভাধান ক্ৰিয়া। (বিশেষকৈ বিধৱা ভাতৃবধূত) মনু ৮।১১৩।

অভ্যুপায়ঃ পু. (অন্তি উপ ইণ ভাৱে অচ) ১। আঙ্গীকাৰ, স্বীকাৰ, উপায়; ২। উপায়, সংস্থান, প্রতিকার কু ৩।১৯।

অভ্যুপায়নং ক্ৰী প্রলোভন, ভেঁটা কি ১।৪০।

অভ্যুপেত অব্য. স্বীকৃত, অঙ্গীকৃত।

অভ্যুষঃ, অভ্যুষঃ অভ্যোষঃ এবিধ পিঠা।

অভ্যূহঃ ১। তৰ্ক, যুক্তি প্রদৰ্শন, আলোচনা; ২। অনুমান, মাৰি ১।১৪; ৩। লুপ্ত বৰ্ণ বা পদৰ যোগান; ৪। মনৰ মিল।

অভ্র সত্যাম্ (ভ্রা প অ অস্ততি) যা, গমন কৰ, গমন কৰ, ভড়ি ৪।১১।

অভ্রং ক্ৰী, (অপ ভৃ ক) ১। মেঘ, আকাশ, শি ৯।৩; ২। বালিচন্দা, ৩। (অন্ধশাস্তত) শূন্য, —অন্ধকাশঃ বৃষ্টিপাত, —নাগঃ ভূমণ্ডল ধাৰণ কৰা এটা হাতী। এবাৱত, —পথঃ বায়ুমণ্ডল —পুষ্পঃ বেত, —মালা মেঘবৰ্ণি।

অভ্রংলিহ বিণ. মেঘচূষী মে ৬৪, —লিহঃ বতাহ।

অভ্রকং বালিচন্দা, —সঙ্কং তীক্ষ্ণ।

অভ্রকংষ মেঘচূষী, —ষঃ ১। বায়ু, ২। পৰ্বত।

অভ্রমুঃ ক্ৰী. (নে ভ্রামতি নঞ ভ্রম উঞ) প্রাচ্যদেশৰ মাইকী হাতী। ইন্দ্রৰ ঐৰাৱতৰ লগৰী, —প্রিয়ঃ, —ব্রহ্মভঃ ঐৰাবত।

অভ্ৰিঃ পু. অভ্ৰী ক্ৰী. কাঠৰ জোঙা লাঠী, কোৰ।

অভ্ৰিত বিণ. মেঘে আবৰা। বসু ৩।১২

অভ্ৰিয় বিণ. মেঘৰ পৰা উদ্ভূত।

অভ্ৰেষঃ পু. (শ্ৰেষ্ চলনে ঘঞ) অচল-অটল, উচিত, ন্যায়।

অম্ অব্য (অম ক্ৰিপ) ততালিকে।

অম্ গতো (ভ্রা প অ অমতি) ১। গমন কৰা সেৱা কৰ, পদ কৰ, খা, ২। বেয়াবত পৰ।

অম্ বিণ. কেঁচা, —ষঃ থমন, ৰোগ।

অমৰ্জলং অপৱিত্ৰ, পাপ, ৰোগ বসু ১২।৪৮; কু ৫।৬৫, দুৰ্ভাগ্য; —লঃ একা গছ।

অমণ্ডঃ পুং (নাস্তি মণ্ডো ভূবা যস্য) ১। শৃঙ্গাবহীন, অলঙ্কাৰহীন; ২। একা গছ।

অমৃত বিণ. মনে নধৰা, নজনা, অপৰিচিত, ভাল নলগা —তঃ ১। সময়; ২। ৰোগ, মৃত্যু।

অমৃতি বিণ. কুশভাৱযুক্ত, দুষ্ট, —তিঃ ১। ঠগ, প্রবঞ্চক, ২। চন্দ্র, ৩। সময়, —তিঃ ক্ৰী অজ্ঞানী, অদূৰদৰ্শী মনু ৫/২০ —পূৰ্ব অজ্ঞান, অনভিপ্ৰেত।

অমৃত বিণ. স্থিৰমতি, শাস্ত।

অমৃতং ক্ৰী ১। ভোজনপাত্ৰ; ২। শক্তি, ধীৰ্য্য।

অমৃতসৰঃ বিণ. ঈৰ্ষানু্য।

অমনস্, অমনস্কঃ বিণ. ১। চিন্তাশূন্য, জ্ঞানহীন; ২। অমনোযোগী।

অমনিঃ ক্ৰী (অম আকাৰে অনি) আলিবাট, পথ।

অমল্লঃপু ১। গছ; ২। কুশল, উদ্যোগী; ৩। সৰহ; ৪। প্রচন্দ উ ৫/৫।

অমনাক্ প্রচৰ।

অমনুষ্য বিণ. মানৱশূন্য (পু) অমানৱ, দৈত্য।

অমন্ত্ৰ, —মন্ত্ৰক বৈদিক মন্ত্ৰ নথকা। বৈদিক মন্ত্ৰপাঠৰ অযোগ্য, যাদুমন্ত্ৰহীন।

অমম মমত্বহীন, নিস্বার্থ, মনু ৬/২৬।

অমৰ বিণ. ১। মৃত্যুহীন, অবিনাশী, মনু ২/১৪৮; —ৰঃ দেৱতা; ২। পাৰা (পাৰদ) ৩। সোণ; ৪। সংখ্যা ৩৩,

ইয়াক দেৱতাসকলৰ সংখ্যা বুলি কোৱা হয়; ৫।

অমৰকোশৰ ৰচয়িতা অমৰ সিংহ, বিক্ৰমাদিত্য ৰজাৰ নববত্ৰৰ এজন। (আন ৮ জন হ'ল, ধনুতৰী, কপলক,

সিংহলু, বেতালভট্ট, ঘটকৰ্ণব, কলিঙ্গস, বৰাহমিহিৰ আৰু বৰকচি); ৬। হাড়ৰ দ'ম; —ৰা ১। অমৰাৱতী,

ইন্দ্রৰ বাসস্থান; ২। নভিৰ (কঁকালৰ) ৰচি; ৩। গৰ্ভাশয়, —ৰী ১। দেৱনাৰী; ২। অমৰাৱতী, —অজনা অপসৰা

শি ১/৫১, —অম্ৰিঃ সূৰ্য্যক পৰ্বত। —অম্ৰিপঃ,

—ঈশঃ, —পতিঃ —ভৰ্তা, —ৰাজঃ ইন্দ্র, শিৱ, বিষ্ণু,

—আপগা —সৰিৎ ক্ৰী গঙ্গা নদী, —কোণঃ(ষঃ)

অমৰসিংহই ৰচনা কৰা পদ্মকোষৰ নাম, —ভকঃ

—দাক কল্পভক, দেৱদাক বৃক। —পুৰং দেৱতাস বাসস্থান; —লোকঃ স্বৰ্গ, মনু ২/৫।

অম্বাৰতী ইন্দ্রৰ বাসস্থান।

অমৰ্য্যঃ পু. অক্ষয়, অবিম্বৰ, দেৱতা — আঙ্গা গঙ্গা — ভূৱনং স্বৰ্গ।

অমৰ্য্যাদ বিণ. সীমালঙ্ঘনকাৰী, অনুচিত, শ্ৰদ্ধাহীন, — দা শ্ৰদ্ধাশূন্য, অৱমাননা।

অমৰ্ষঃ পু. (মৃষ ভাৱে ঘঞ নঞ) ১। ধৈৰ্য্যাহীন, অসহিষ্ণু কি ১।৩৩; ২। ইৰ্ষা, ক্ৰোধ; ৩। প্রচণ্ডতা, দৌৰাত্ম্য। — হাসঃ অউহাস্য।

অমৰ্ষণ বিণ. ক্ৰোধী, প্রকোপিত, অসহিষ্ণু।

অমল বিণ., ১। নিৰ্মল, দোষহীন, পৱিত্ৰ; ২। বগা, উজ্জ্বল, ৰ ৬/৮০; — লালঙ্ঘীদেৱী। নাভি, — লং ক্ৰী. বলিচন্দা, পৰমব্ৰহ্ম।

অমলিন বিণ., অক্ষয়, নিৰ্মল।

অমসঃ ১। ৰোগ; ২। মুৰ্ছতা, নিৰ্বোধ; ৩। কাল।

অমা অবা সহার্থত, লগত. যেনে অমাতা, অমারস্যা। (ক্ৰী) অমারস্যা তিথি।

অমাংস বিণ. মাংসহীন, দুৰ্বল, ক্ষীণ।

অমাত্য পু. (অমা সহ বিদ্যতে অমা ত্যপ) ৰজাৰ সহচৰ, মন্ত্রী ৰ ৩।২৮।

অমাত্ৰ বিণ. মাত্ৰাহীন, অসীম, — ভ্ৰঃ পৰমব্ৰহ্ম।

অমাননং, — না অশ্ৰদ্ধা, অৱমাননা।

অমানস্যং কষ্ট, পীড়া।

অমানিন বিনয়ী, নম্ৰ।

অমানুষ বিণ. অমানৱিক, অলৌকিক।

অমায় বিণ. অধূৰ্ত্ত, অকপট, সবল, অপৰিমেয়, — স্মা ক্ৰী সবলতা, (বেদান্তত) ভ্ৰমশূন্যতা, পৰম সত্যৰ জ্ঞান, — স্নং ব্ৰহ্ম।

অমায়িক বিণ. সবল, সৎ।

অমায়স্যা, — সাস্যা, — ৱসী, — ৱাসী (অমা সাহিত্যেন বসতঃ চন্দ্রাকৌ যস্যঃ অমায় বস আধাবে গ্যৎ টাপ) কৃষ্ণপক্ষৰ শেষ তিথি।

অমিত বিণ., ১। অসীম, অপৰিমিত; ২। উপেক্ষিত, অৱজ্ঞাত; ৩। অজ্ঞাত; ৪। অমার্জিত। — অক্ষৰ গদ্যৰং। — গুজস্ অপৰিমিত শক্তিশালী। — তেজস্, — দ্যুতি অসীম দীপ্তিমান। — ৱিক্ৰমঃ বিষ্ণু।

অমিত্ৰ বন্ধু নহয়। শত্ৰু, বিপু, প্রতিকুল, শি ২।৩৬ — ঘাত, ঘাটন শত্ৰু নাশকাৰী, — জিহ্ব শত্ৰুবিজয়ী।

অমিষং ক্ৰী ১। লৌকিক সুখ; ২। সাধুতা, প্রবন্ধনাপন্যতা, ৩। মাংস।

অমী বিণ. ৰোগী

অমীৱা দুখ, শোক, ৰোগ, পাপ।

অমুক বিণ. নাম নোকেৱাকৈ কোনো এজনক উল্লেখ কৰা।

অমুক্ত বিণ., ১। মুক্ত নোহোৱা; ২। মোক্ষ লাভ নকৰা। — ভ্ৰুং ক্ৰী ছুৰী, কটাৰী — হস্ত বিণ. কৃণণ। মনু ৫।১৫০

অমৃতঃ অবা ১। সেই ঠাইৰ পৰা; ২। ইয়াৰ পিছত; ৩। স্বৰ্গ।

অমৃত্ৰ অবা ১। সেই ঠাইত; ২। ইয়াৰ পিছৰ জীৱনত, অৰ্থাৎ স্বৰ্গত।

অমুখা অবা এইদৰে।

অমুখ্যকুল বিণ., এনেকুৱা বা তেনেকুৱা বংশৰ।

অমুখ্যপুত্ৰঃ পু. — ভ্ৰা ক্ৰী প্রখ্যাত বংশজাত (তা), কুলীন।

অমূৰ্ত্ত বিণ. (মূৰ্ছন স্ত নঞ) মূৰ্ত্তিশূন্য, (পু.) শিৱ. আকাশ, কাল, দিশ, আত্মা।

অমূদৃশঃ বিণ. এনেকুৱা, এইধৰণৰ।

অমূৰ্ত্তি বিণ., মূৰ্ত্তিহীন, নিৰাকাৰ। পু. বিষ্ণু।

অমূল, — লক বিণ., ১। মূলহীন, ভিত্তিহীন, ২। অমৌলিক, কাৰণহীন (সাংখ্য)।

অমৃত বিণ., নমৰা, মৃত্যুহীন, অৱিনাশী, — ভঃ দেৱতা।

ধনুৰী — তা মদ, সুবাসৰ, — ভং ১। মোক্ষ মনু ১২।১০৪; ২। স্বৰ্গ, ৩। সাগৰ মছন কৰি পোৱা

অমৃতবস। মনু ২/২৩৯; ৪। সোমবস, ৫। বিষহাৰী ঔষধ বিশেষ, ৬। যজ্ঞাৱশিষ্ট মনু ৪।৫; ৭। পানী;

৮। এবিধ ঔষধ, ৯। ষিউ শি ২।১০৭; ১০। গাধীৰ, ১১। আহাৰ, ১২। সিদ্ধান্ত, ১৩। যি কোনো মিঠা

মনোৰম দ্ৰব্য, ১৪। সোণ, ১৫। পাৰা, ১৬। পৰম ব্ৰহ্ম, — অংগুঃ, — কৰঃ, — দ্যুতিঃ, — ৱশ্বিঃ চন্দ্র,

— অহৰণঃ গকড়, যি অমৃত চুৰ কৰি আনিছিল। — উৎপন্ন মাৰি, — ফলা আদুৰ। — বন্ধুঃ দেৱতা

— ভৃক্ অমৃত পানকাৰী দেৱতা। — মছলং সাগৰ মছন, — লতাঃ অমৃতবৰী লতা বিশেষ। — সূঃ, — সূতিঃ

চন্দ্র, দেৱতাৰ মাতা — সোদৰঃ উচ্চৈঃস্বৰা ঘোৰা। — ভ্ৰুং অমৃতৰ ধাৰা কু ১।৪৫।

অমৃতশেষঃ বিষ্ণু।

অমুখা অবা, মিছাকৈ নহয়, সঁচাকৈ।

অমৃত: বিণ. অমৰ্জিত; নর্যং।

অমেদন্ধ বিণ. ক্ষীণ।

অমেধস্ বিণ. মূৰ্খ, নিৰ্বোধ।

অমেধ্য বিণ. ১। যজ্ঞ কৰাৰ অযোগ্য, অসমৰ্থ মনু ৪।৫৩;

২। অপৰিত্ৰ, কদৰ্ঘ্য, অশুদ্ধ গী ১৭।১০, —ধ্যং ১।

বিঠা, ময়লা। মনু ৯।২৮২; ২। অশুভ লক্ষণ।

অমেয় বিণ. ১। অপৰিমেয়, অপৰিমিত ৰ ১০।১৮,

২। অবিজ্ঞ, —আত্মানু মহাত্মা, বিষ্ণু।

অমোঘ বিণ., ১। অজয়ে, লক্ষ্যভেদী কু ৩।৩৬, ২।

নিৰ্ভুল, ৩। ফলদায়ক, —ঘঃ বিষয়, —দণ্ডঃ,
—ৱিক্ৰমঃ শিৱ।

অম্ গতো (ভ্রা প অ অস্বতি) গমন কৰ, শব্দ কৰ।

অম্বঃ পু. পিতা —বং চকু, পানী, —কং চকু, পিতা তাম।

অম্বৰং ক্লী. ১। আকাশ, বায়ুমণ্ডল ৰ ১২।৪১; ২।

কাপোৰ পৰিধান। গী ১১।১১; ৩। কুমকুম; ৪।

বালিচন্দা, —ওকস্ পু দেৱতা, —দং কপাহ, —মণিঃ

সূৰ্য্য, —লেখিন্ গগনচূষী ৰ ১৩।২৬।

অম্বৰীষহ ক্লী. ১। কেবাহী; ২। দুখ শোক; ৩। হৃদ্ধ;

৪। এখন নৰক; ৫। জম্বৰ পোৱালি; ৬। সূৰ্য্য; ৭।

বিষ্ণু, শিৱ।

অম্বষ্ঠঃ ১। ব্ৰাহ্মণ পিতা আৰু বৈশ্য মাতাৰ সন্তান, মনু

১০।৮; ২। মাউত; ৩। এখন ৰাজ্যৰ নাম আৰু

তাৰ অধিবাসী।

অম্বা ক্লী. ১। মাতৃ। সম্বোধনত বৈদিক অম্বে আৰু

লৌকিক সংস্কৃতত অম্ব; ২। সম্মানীয়া নাৰী; ৩। দুৰ্গা;

৪। কাশীৰাজৰ কন্যা; (বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ সন্তান নথকাৰ

বাবে ভীষ্মই অম্বক আৰু দুৰ্জনী ভনীয়েকক পল্লৱাই

লৈ যায়। শাল্বৰজাৰ লগত অম্বাৰ আগতে বিবাহ

হোৱা বুলি জানি ভীষ্মই অম্বাক শাল্বৰজাৰ ওচৰলৈ

পঠিয়াই দিয়ে। শাল্বৰজাই গ্ৰহণ নকৰাত অম্বাই ভীষ্মক

পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ অনুমতি কৰে। ভীষ্মই

প্ৰতিজ্ঞা থকাৰ কাৰণে প্ৰত্যাখ্যান কৰাত অম্বাই

অবগালে গৈ ভীষ্মৰ প্ৰতিশোধ লবলৈ কঠোৰ তপস্যা

কৰিবলৈ ধৰে। শিৱ তৃপ্ত হৈ পিছৰ জনমত তাইৰ

বাসনা পূৰ্ণ হ'ব বুলি বৰ দিয়ে। পিছত তাই

নপুংসক শিখতীৰূপে জন্ম লয়। এই শিখতীয়েই

ভীষ্মক মৃত্যুৰ মুখত পেলায়।

অম্বালিকা ক্লী. ১। মাতৃ। যিকোনো আদৰ্শীয়া মাতৃ;

২। কাশীৰাজৰ কনিষ্ঠা কন্যা আৰু বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ পত্নী,
পাণ্ডৱ মাতৃ।

অম্বিকা ১। মাতৃ, আদৰ্শীয়া মাতা; ২। পাৰ্বতী কু

৬।৯০; ৩। কাশীৰাজৰ কন্যা তথা বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ

জ্যেষ্ঠা পত্নী। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মাতৃ।

অম্বিকেষুঃ—মকঃ ১। গণেশ, ২। কৰ্ণিষ্ঠ, ৩। ধৃতৰাষ্ট্ৰ।

অম্বু ক্লী ১। পানী; ২। তেজত থকা পানী, —কথঃ

এটোপাল পানী, —কণ্টকঃ —কিৰাতঃ ছবিৰাল।

—কীৰ্ণঃ, —কুমঃ শিহ; —ক্ৰিষ্টা পিতৃপুৰুষলৈ

জনতপণ; —গ, —চৰ, —চাৰী জলজ প্ৰাণী;

—জন্মা পদুম, শব্দ, —দঃ মেঘ; —নিধিঃ সাগৰ,

—পঃ সাগৰ, বৰুণ দেৱতা, —ভৱং পদুম, —ভৃৎ

পু. মেঘ, —মতী নদীৰ নাম, —কহঃ পদুম। —হাটী

ক্লী. (অম্বু তদ ৱৰ্ণং ৱাচয়তি সূচয়তি স্বচ গিচ অন্

উপপদসমাসঃ ভীপ) ঋতুমতী পৃথিৱী। (আহাৰ মাহৰ

সাত দিনৰ দিনা অম্বুবাচী প্ৰবৃতি হয় আৰু ৩ দিনৰ

পিছত নিবৃতি হয়। শাস্ত্ৰানুসৰি এই তিনিদিনত

স্বাধ্যায়, দেৱ-পিতৃ তপণ, হালবোৱা, ৩টি সিঁচ আদি

কৰ্ম নিষিদ্ধ)। কামৰূপ কামাখ্যাত এই উপলক্ষে

মহামেলা হয়। —বাহিনী বাচি। —সপিনী জৌক।

অম্বুকৃত ১। মুখৰ ভিতৰত ভোৰ ভোবোৱা শব্দ। ২।

ভালুকৰ মাত।

অম্বু ধ্বনৌ (ভ্রা আ অ অস্ততে) শব্দ কৰ।

অম্বু ক্লী ১। পানী কু ২।৩৭; ২। আকাশ —জঃ

(অস্তোজঃ) চন্দ্ৰ, —জং পদুম, —ধিঃ, —নিধিঃ

—বাণিঃ সাগৰ, —সাৰং মৃত্যু, —সুঃ ধোৱা।

অম্ব বিণ টেঙা গী ১৭।৯, —ম্ৰঃ ১। হয় বিষ বসৰ

এবিধ, ২। চিৰিকা, টেঙা গছ; টেঙাপানী উগাৰ

—পিত্তং পেটৰ পিত্ত বেমাৰ। —কলঃ তেঁতেলী;

—সাৰঃ নেমুগছ।

অম্বান বিণ ১। উৰলি নোযোৱা; ২। নিৰ্মল, উজ্বল,

পৱিত্ৰ, পবিত্ৰাৰ, মেঘমুক্ত। (—নি), বিণ সৰল,

তেজস্বী।

অম্বিকা টেঙা পানী উগাৰ। তেঁতেলি গছ।

অম্ব (গতো (ভ্রা আ অস্বতে) য়, গমন কৰা, —অস্তব্

মাজতে আহি সোমোৱা। —অম্বু উদয় হোৱা। মৃৎ

১।৫৭।

অয়ঃ ১। গমন; ২। আগৰ জন্মৰ পূৰ্ব কৰ্ম; ৩।
সৌভাগ্য, ৪। ১২৬; পাশাখেলৰ গুটি, পাশটি,
—৪৭ সৌভাগ্যৱান।

অয়স্ক্যং সুস্বাস্থ্য, ৰোগহীনতা।

অযজ্ঞিয় বিণ. যজ্ঞৰ অনুপযুক্ত। অপৰিত্র।

অযজ্ঞ বিণ. যজ্ঞহীন।

অযথা অব্য অনায়কপে, অনুপযুক্তভাৱে, —অর্থ বিণ. ১।
প্রকৃত অর্থ নথকা, নিবৰ্থক; ২। অশুদ্ধ অসঙ্গত, মিছা
শ ৩। ২; —ইষ্ট নিবিচৰা, ভাল নলগা, —উচিত বিণ
অনুপযুক্ত, অনর্থক, —পূৰ্ব অদ্বিতীয়।

অযনং বিণ. ১। গমন, ভ্রমণ; ২। পথ, আলিবাট ৪
১৬। ৪৪; ৩। থকা ঠাই; ৪। প্ৰবেশ পথ; ৫।
সূৰ্য্যৰ পথ; ৬। সংক্ৰান্তি, —কালঃ দুটা সংক্ৰান্তিৰ
মাজৰ কাল, —বৃত্তং সূৰ্য্যমার্গ।

অযন্ত্ৰিত বিণ. ১। অবাধ, ২। অসংযত।

অযমিত বিণ., ১। অসংযত; ২। অসজ্জিত। মে ৯২।

অযশম্ বিণ. কুখ্যাত, লজ্জাজনক। মনু ৮। ১২৮।

অযস্ ক্লী. ১। লোহা, তীখা; ২। সোণ; ৩। যিকোনো
ধাতু, ঘৃতকুমাবী গছ, (পুং) জুই, —অগ্রং হাতুৰী।
—কাণ্ডঃ লোহাৰ কাঁড়, —কান্তঃ চুসক। কু ২। ৫৯।
—কাৰঃ কমাৰ। —কীটং, —মলং, —মামৰ, —ময় বিণ
লোহা বা ধাতুৰে তৈয়াৰী। —শঙ্কুঃ লোৰ যাঠী।

অয়ঃ(স) পু অগ্নি।

অযাচিত বিণ. নোখোজাকৈ পোৱা (ভিক্ষা আদি)। —বৃত্তিঃ
নোখোৱাকৈ পোৱা অল্পেৰে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা।

অযাজ্য বিণ. ১। যজ্ঞৰ অনুপযুক্ত লোক, ২। বীচ,
—যাজনং যজ্ঞৰ অনুপযুক্তকৰ্মৰ হৈ যজ্ঞ কৰা মনু
৩। ৬৫।

অযথার্থিক বিণ. অনুচিত, অশুদ্ধ, কৃত্ৰিম।

অযি অব্য. ১। ভালভাৱে কৰা সন্মোদন, যেনে ‘হেৰা’,
‘হেৰি’ ইত্যাদি মৃৎ ৫। ৩২; ২। অনুৰোধ কৰা অৰ্থত
কু ৪। ২৮।

অযুক্ত বিণ. ১। নলগোৱা (যেনে বাহনত যোঁৰা
নলগোৱা) ২। অসংযোজিত; ৩। অমনোযোগী; ৪।
নিযুক্তি নোপোৱা; ৫। অনুপযুক্ত; ৬। মিছা। —ৰূপ
বিণ. অসঙ্গত।

অয়ুগ —গল বিণ. পৃথক, স্বতন্ত্ৰ। —অৰ্চিস্ পুং অগ্নি
—সংস্থিঃ সাতটা ঘোঁৰাযুক্ত বথৰ আৰোহী সূৰ্য্য।

অযুগ্মপদ অব্য একেলগে নহয়। এটা এটাকৈ।

অযুগ্ম বিণ. ১। এটা, পৃথক; ২। ১, ৩, ৫ আদি
বিষয় সংখ্যা —ছদঃ —পত্ৰঃ (চতীয়া) সাতটাকৈ
পাত থকা এবিধ লতা বা গছ, সমুপৰ্ণ (চতীয়া)
গছ। কি ১। ১৬; —নয় —নঃ, —নেত্ৰঃ,
—লোচনঃ শিৱ, —ব্ৰাণঃ কামদেৱ। —সংস্থিঃ সূৰ্য্য।

অযুজ্ বিণ. বিষয়। —শৰঃ কামদেৱ শি ৬। ৫০
—পাদ, —যমকং এবিধ যমক অলঙ্কাৰ য’ত প্ৰথম
আৰু তৃতীয় পাদত একে বৰ্ণ থাকে।

অযুত বিণ. বিচ্ছিন্ন, স্বতন্ত্ৰ —তং দহ হাজাৰ, অসংখ্য
—অধ্যাপকঃ এজন ভাণ শিষ্যক। —সিদ্ধঃ (বৈশেষিক
দৰ্শনত) সহজাত আৰু অবিচ্ছেদ্য প্ৰমাণ।

অযে অব্য. ১। সম্বোধনত ব্যৱহাৰ হয়; ২। আশ্চৰ্য্য
প্ৰকাশত, শোক, খং, স্মৰণ, ভয় আদি —বুজাবৰ
সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

অযোগৰ, —রা, —বী শূদ পতি আৰু বৈশ্য পত্নীৰ সজ্জন।

অযোগ্য বিণ. অনুপযুক্ত, অনুপযোগী।

অযোধ্য বিণ. অনাক্ৰম্য, অসীম শক্তিশালী, —ধ্যা সূৰ্য্যবংশী
ৰজাসকলৰ ৰাজধানী। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ জন্মভূমি।

অযোনি বিণ. ১। মূলহীন, সনাতন, শাস্ত্ৰত, কু ২। ৯;
২। গৰ্ভৰ পৰা জন্ম নোহোৱা, —ঈশঃ, ঈশ্বৰঃ
শিৱ, —সন্তৱা সীতা।

অবং অব্য. শীঘ্ৰে, ওচৰতে।

অবঃ চকাৰ শলকা, —ঘট্টঃ ঘটুকঃ নাদৰ পৰা পানী
তোলা লোৰ চকা বা যন্ত্ৰ।

অবজ, অবজক অবজস্ বিণ. ১। ধূলিশূন্য, পৰিস্কাৰ,
নিৰ্মল; ২। আবেগ শূন্য; ৩। মাহেকীয়া স্ত্ৰী নথকা;
—জাঃ কুমাবী কন্যা।

অবজ্জুঃ কাৰাগাৰ।

অবণিঃ পু. (নী ক্লী) যজ্ঞৰ অগ্নি উৎপন্ন কৰা কাঠ
বিশেষ —ণীঃ সূৰ্য্য, অগ্নি।

অবণ্যং জঙ্গল, হাবি, মৰুভূমি উ ৬। ৩০; —অয়নং
—যানং সন্মাসী হোৱা; —ওকস্ অবণ্যবাসী। —চটকঃ
জঙ্গলী পাৰ চৰাই। —পণ্ডিতঃ অবণ্যতহে পণ্ডিত,
অৰ্থাৎ যিজন মুখই অবণ্যতহে জ্ঞানৰ পৰিচয় দিব
পাৰে, যাতে আন কোনেও শুনা নাপায়। —কদিতং
অবণ্যত কন্দা কটা কৰা অৰ্থাৎ নিষ্ফল চেষ্টা।

অবণ্যকং অবণ্য।

অবত বিণ. ১। স্থলবৃদ্ধি, উদাসীন, দুর্বল; ২। অসন্তুষ্ট
—তং অমৈথুন —ত্রপঃ যি মুক্তভারে মৈথুন ক্রিয়াত
লাজ নকৰে, যেনে, কুকুৰ।

অবতি ক্ৰী. ১। আনন্দহীনতা, প্রেমশূন্য। ২। দুখ,
উদ্বেগ কি ৫।৫১; ৩। অসন্তুষ্টি; ৪। উদাসীনতা;
৫। পিত্তবোগ।

অবদ্বিঃ ১। কিলাকুটি; ২। কিলাকুটির পৰা কনিষ্ঠ
আঙুলিলৈকে জোখ। —ত্ৰিকঃ কিলাকুটি।

অবয়গ —বয়মাণ বিণ. ১। অসজ্জবজনক, অতৃপ্তিকারক;
২। অবাধ।

অববং ১। দর্জাব এখন পাল্লা; ২। আবরণ। —বঃ ফেঁচ।

অববে অব্য শীঘ্রতা অথবা ঘৃণা বৃজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা
সম্বোধন শব্দ।

অববিল্লং ১। পদুম ফুল; ২। কামদেৱৰ পাঁচবিধ শবৰ
এবিধ। (বাকী কেইবিধ— অশোক, আমফুল,
নরমল্লিকা, নীলোৎপল) কৃ ১।৩২; —জঃ বগলী।
—অক্ষঃ বিষ্ণু। —দলপ্রভং তাম্র। —সন্ধ্যা ব্রহ্মা।

অবস বিণ. ১। সেরাদ নথকা; ২। অনুভূতিহীন, নিবস।

অবসিক বিণ. নীবস, অনুভূতিশূন্য। সাহিত্য কলা আদিৰ
প্রতি উদাসীন।

অবাস্য বিণ. শাস্ত।

অবাজক বিণ. বজাহীন (বাজ)। বাজনৈতিক বিশৃঙ্খলতা-
পূর্ণ। মনু ৭।৩।

অবাতিঃ ১। শত্রু। বে ৩।৩১; ২। সংখ্যা '৬'

অবাল বিণ. বক্র, অসবল, —লা ক্ৰী ব্রষ্টা নাবী
—কেশী কৈকোৰা চুলিৰ ক্ৰী। ব ৬।৮১ —পঙ্কজ
বিণ. বেঁকা ক্রয়ুক্তা নাবী। কৃ ৫।৪৯

অবিঃ ১। শত্রু ব ১।৫৯; ২। মানুহৰ ছয় বিপু (কাম,
ক্রোধ, লোভ, মোহ, মদ আৰু মাৎসৰ্য্য) কি ১।৯;
৩। সংখ্যা ৬; ৪। চকা। —চিহ্না বৈদেশিক বিভাষৰ
আঁচনি —সূদনঃ, —ভুল —হিংসক শত্রুনাশকাৰী। ব
৯।১৮।

অবিল্লম্ব ১। (নাৱৰ) বঠা। শি ১২।৭১; ২। নাও বা
জাহাজৰ গুৰি বঠা।

অবিবং ধাৰাসাৰ বৰষুণ। —বঃ শৌচদ্যাবত হোৱা বোগ
বিশেষ।

অবিষ্ঠ বিণ. অক্লম্ব, অবিদ্যমানী, পূৰ্ণম, —ষ্ঠঃ ১। বগলী;
২। শত্রু; ৩। নহক, —ষ্ঠঃ ১। দুৰ্ভাগ্য অমল্ল; ২।

শোৱা কোঠা; ৩। ঘিঁউ; ৪। ফল, শি ১৮।৭৭
—মুখনঃ শিৱ, বিষ্ণু, —শয্যা আৱামী চকী —সূদনঃ
বিষ্ণু।

অবচিঃ ক্ৰী. ১। কচিহীনতা, কোনো বস্তুৰ প্রতি স্পৃহা
নথকা, ২। অভোক্ত।

অবজ্ঞ বিণ. বোগশূন্য।

অবজ্ঞ বিণ. ১। বঙচুৱা। সূর্যোদয়ৰ সময়ৰ বং; ২।
হতবুদ্ধি; ৩। বোবা। —৭ং ১। বঙা বং, সোণ,
গেবোৱা বং, —অগ্রজ, —অনুজ, —অবজ্ঞ পক্ষী
পক্ষী। —আত্মজঃ জটায়ু পক্ষী, শনিগ্রহ, —উদয়ঃ
পূৰ্ণাব সূর্যোদয়। —কমলং বঙা পদুম, —পরিঃ সূর্য।

অবস্তদ বিণ. ১। মর্মস্থানত আঘাতকাৰী। জখমকাৰী
কি ১৪।৫৫; ২। চোকা, তীক্ষ্ণ।

অবস্ততী ক্ৰী. ১। বশিষ্ঠৰ পত্নী। ব ১।৫৬; ২।
পুৰতি নিশাৰ তৰা। (সপ্তৰিমশুলৰ এজন মহর্ষি
বশিষ্ঠৰ পত্নী অবস্ততী কদম্ব প্রজাপতিৰ ৯ জনী
কন্যাৰ এজনী। অবস্ততীক দাম্পত্য প্রেম আৰু
পতিভক্তিৰ প্রতিমূৰ্ত্তি বুলি ভবা হয়)।

অবস্ত বিণ. আঘাতপ্রাপ্ত, শোকগ্রস্ত। পুং (কঃ) ১।
আকন ২। গছ। বঙা খয়েব; ক্ৰী মর্মস্থল, আঘাত।

অবস্ত বিণ. ১। নিৰাকার; ২। কদম্বকাৰ, বিকলাল; ৩।
বিসদৃশ —পং সাংখ্যৰ 'প্রধান' আৰু বেদান্তৰ 'ব্রহ্ম'
—হাৰ্ষ্য সৌন্দৰ্য্যৰ দ্বাৰা আকৃষ্ট নোহোৱা। কৃ ৫।৫৩

অবে অব্য. কম বয়সৰ লোকৰ প্রতি সম্বোধন।

অবেপস বিণ. ১। নিষ্পাপ। ২। পবিত্র, নিৰ্মল।

অবেবে অব্য. খঙত ব্যৱহাৰ কৰা সম্বোধন।

অবোক্ত বিণ. অস্পষ্ট, অনুচ্ছল।

অবোক্তক বিণ. ১। অনুচ্ছল; ২। অভোক্ত।

অৰ্ক (ভূতৌ (চুৰা প স অৰ্কপতি) ১। ভগপত কৰ, ২।
প্রশংসা কৰ।

অৰ্কঃপু ১। বশি, বিজুলী; ২। সূর্য্য শ ৪।৯; ৩।
অগ্নি; ৪। এবিধ স্ফটিক; ৫। তাম্র; ৬। দেওবাৰ;
৭। আকন গছ শ ২।৮; ৮। ইন্দ্র; ৯। ধান্য;
১০। সংখ্যা ১২, —উপলঃ সূর্য্যকান্তমণি —কান্তা
সূর্য্যৰ পত্নী। —জঃ কৰ্ণ, যমকাজ, সুদীৰ্ঘ। —কছুঃ
পদুম।

অৰ্কলঃ, —লা, —লী, —লং ১। দৰ্জা কৰ কৰ কাঠ
ডাং, আলতাৰাচ ব ১৮।৮; ২। জে।

অৰ্থ মানে (চুৰা প স অৰ্থতি) ১। যোগা হ, ২। খৰচ কৰ।
অৰ্থ: পূ. ১। মূল্য, দাম, মনু ৮।৩৯৮। ২। পূজাৰ
সামগ্ৰী, পূজা ব্যক্তি, —অৰ্থ বিণ. পূজা বা শ্ৰদ্ধাৰ
পাত্ৰ, —বলাবলং দৰ, উচিত মূল্য, মূল্যৰ উত্থান
পতন মনু ৯।৩২৯

অৰ্থীশ: শিৱ।

অৰ্থ্য বিণ. ১। মূল্যবান; ২। শ্ৰদ্ধেয় শি ১।১৪,
—ৰ্য্যং পূজাৰ নৈবেদ্য। উ ৩।২৪।

অৰ্চ (পূজায়াং (ভা উ স অৰ্চতি -তে)। পূজা কৰ,
সন্মান জনা, শ্ৰদ্ধাৰে নিবেদন কৰ ৰ ২।২১, মনু
৩।৯৬ ২। প্ৰশংসা কৰ (গিজন্ত অৰ্চয়তি) অলঙ্কৃত
কৰ গী ১৮।৪৬।

অৰ্চক: পূ পূজাৰী।

অৰ্চনং —না পূজা, শ্ৰদ্ধা।

অৰ্চা ১। পূজন, অলঙ্কৰণ; ২। পূজাৰ মূৰ্ত্তি।

অৰ্চি: ক্ৰী. বশ্মি, শিখা ৰ ১২।১।

অৰ্জ অৰ্জনে (ভা প স অৰ্জতি) ১। আয়দানি কৰ,
অৰ্জন কৰ, লাভ কৰ, সাধাৰণতে গিজন্ত ৰূপত
ব্যৱহাৰ হয়। যা ২।১১৮; ২। গ্ৰহণ কৰা।

অৰ্জনং ক্ৰী. অৰ্জন, আয় প ১।১৬৩।

অৰ্জুন বিণ. (—না-নী ক্ৰী) ১। শুভ, ক্লীৰ্ণা, উজ্জল, নিৰ্মল
দিনৰ ৰং; ২। ৰূপ বৰণীয়া।

অৰ্জুন: ১। বগা ৰং; ২। ময়ূৰ; ৩। অৰ্জুন গছ; ৪।
তৃতীয় পাত্ৰ, কৃষ্ণৰ সখা। কৃষ্ণী আৰু ইন্দ্ৰৰ পুত্ৰ।
দ্রোণাচাৰ্য্যৰ প্ৰিয় শিষ্য; ৫। কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ পুত্ৰ, যাক
পৰশুৰামে হত্যা কৰে। —নী ১। কুটনী, যিয়ে মাইকী
বিচাৰি আনি দিয়ে; ২। গাই গৰু; ৩। কৰাতোয়া নদীৰ
এটা নাম। —নং ঘাঁহ। —ধ্বজ: হনুমান।

অৰ্ণ: ১। চেতুগ গছ; ২। বৰ্ণমালাৰ এটা বৰ্ণ।

অৰ্ণৱ: পূ. মহাসাগৰ, —উদ্ভৱ: চন্দ্ৰ, —পোত: নাও বা
জাহাজ —স্পৰ্শ: ১। বৰুণ দেৱতা, ২। বিষ্ণু।

অৰ্তনং গালি-শপনি, ভৎসনা।

অৰ্তি: ক্ৰী. ১। দুখ, কষ্ট, শোক; ২। ধনুৰ মূৰ।

অৰ্তিকা ডাঙৰ বায়েক।

অৰ্থ যাচনে (চুৰা আ স অৰ্থয়তে) ১। প্ৰাৰ্থনা কৰ
অনুবোধ কৰ; ২। আশা কৰ, যাচনা কৰ। অৰ্তি—
খোজা, প্ৰ— অনুবোধ কৰ, গী ৯।২০; প্ৰতি—
প্ৰত্যাহ্বান কৰ, মুখামুখি হ সন্ম— বিশ্বাস কৰ।

অৰ্থ: ১। পদাৰ্থ, উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, আশা; ২। কাৰণে,
হকে, কিয়, আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়; ৩। উপায়,
হেতু, কাৰণ, ৰ ২।২৫; ৪। ভাৱ, অভিপ্ৰায়, মানে,
৫। বিষয়, কাম, ব্যৱসায় কৃ ৩।১৮; ৬। ধন,
সম্পত্তি, ৭। সম্পত্তি লাভ; ৮। মানৱীয় অস্তিত্বৰ
তিনিটা (ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম) মৌলিক লক্ষ্যৰ এটা। ৯।
অনুবোধ। আবেদন; ১০। মোকদ্দমা, গোচৰ; ১১।
প্ৰকৃত তথ্য; ১২। নিবাৰণ —অস্তৰ ভিন্নাৰ্থ।
—অস্থিত ধনী, সম্পত্তিশালী, —অলঙ্কাৰ: পদ আৰু
বাক্যৰ অৰ্থাভিত অলঙ্কাৰ —আগম: সম্পত্তি অৰ্জন,
উপাৰ্জন। —আপত্তি: অনুমান, (মীমাংসা মতে)
বোধৰ পাঁচটা উৎসৰ এটা। যেনে : অমুক শকট
কাৰণে দুপৰীয়া ভাত নাখায়। অৰ্থাৎ বাৰ্তি খায়।
—উন্মন্ পুং ধনৰ গৰম ভৰ্ত ২।৪০ —কুচ্ছুং
আৰ্থিক দুৰ্বলতা। —গৌৰৱং (সাহিত্যত) অৰ্থৰ
গভীৰতা। —দূষণং অমিতব্যয়িতা, অপচয়। —দোষ:
(সাহিত্যত) চাৰিটা দোষৰ এটা (বাকী ৩টা
বাক্যদোষ, পদদোষ আৰু পদাংশদোষ) —পত্তি:
ৰজা। —বাদ: উদ্দেশ্য ঘোষণা —স্নিকল্প: সত্যৰ
অপলাপ। —শাস্ত্ৰং মহৰ্ষি কোটিল্যৰ অৰ্থনীতি
সম্পৰ্কীয় পুথি। —সাৰ: আৱশ্যকীয় অথবা প্ৰচুৰ
সম্পত্তি। প ২।৪২ —সিদ্ধি: ক্ৰী কৃতকাৰ্য্যতা।

অৰ্থত: অব্য. ১। সচাকৈয়ে, প্ৰকৃততে শি ৩।৫৬; ২।
ধন লাভৰ কাৰণে।

অৰ্থয়ন্ত বিণ. ১। সম্পত্তিশালী; ২। গুৰুত্বপূৰ্ণ; ৩।
অৰ্থযুক্ত; ৪। কৃতকাৰ্য্য, আৱশ্যকীয়।

অৰ্থাৎ অব্য. ১। কাৰণে; ২। কোনো পদ বা বাক্যৰ
প্ৰকৃত অথবা আন এটা অৰ্থ বুজাবলৈ; ৩। উদাহৰণ
স্বৰূপে।

অৰ্থিক: প্ৰহৰী। শয়ন, জাগৰণ, ভোজন আদিৰ সময়ৰ
ঘোষক।

অৰ্থিন্ ১। পাবলৈ ইচ্ছা কৰা; ২। খোজা, ভিক্ষা কৰা;
—ৰ্থী পূ. প্ৰাৰ্থী। ৰ ১।৬; ৩। গোচৰীয়া; ৪। ভৃত্য।

অৰ্থীয় বিণ. (সেই) সম্বন্ধীয় গী ১৭।২৭।

অৰ্থ্য বিণ. ১। প্ৰথম আৱশ্যকীয়; ২। উপযুক্ত কৃ
২।৩; ৩। ধনী; ৪। জ্ঞানী, বুদ্ধিমান। —ৰ্য্যং বন্ধা
চক্ৰমাটি।

অৰ্দ্ধ গঠো, বধে (ছা প, চুব, উ অক সক অৰ্দ্ধতি, তে) ১। দুখ দি, আঘাত কৰ, অভ্যস্ত কষ্ট দি, ২। আক্ৰমণ কৰ, বধ কৰ।

অৰ্দ্ধনং বিণ. দুখ, কষ্ট, উদ্বেগ, হত্যা।

অৰ্ধ বিণ. আধা।—ৰ্ধঃ, —ৰ্ধঃ আধা ভাগ ৭ ১।৯; যি কোনো বিশেষ্য অথবা বিশেষণৰ লগত যোগ কৰিব পাৰি। যেনে— শ্যামাৰ্ধঃ দ্বিতীয়াৰ্ধঃ ইত্যাদি।—অৰ্দ্ধি বি. বক্রদৃষ্টি।—অৰ্ধঃ চাৰিটাভাগৰ এভাগ।—ইন্দুঃ কাঁচি জোন। নখত থকা বগা চিন।—চোলকঃ কাঁচুলি। তিবোতা মানুহে পিছা 'বদিচ'।—নাৰাচঃ কটিৰ দৰে মুখ থকা লোৰ বাণ।—নাৰীশঃ, —নাৰীশ্বৰঃ সদাশিৱ।—ভাগঃ আধাভাগ ৭ ৭।৪৫।—ভাজ্ আধাভাগ বা অংশ পোৱাৰ যোগ্য —বৰ্ধঃ একেখন বৰ্ধত এজনে আন এজনৰ লগত যুদ্ধ কৰা।—বিসৰ্গঃ আধা বিসৰ্গৰ (ঃ) উচ্চাৰণ, —বৈশসং আধা হত্যা, —সীৰী পূ. খেতিয়ক, —হাৰঃ ৬৪ দাল গুণ থকা হাৰ বিশেষ।

অৰ্পণং ১। ওপৰত ৰখা বা লগোৱা ৭ ২।৩৫; ২। অতৰ্ভূত কৰা; ৩। দিয়া, দান কৰা গী ৯।২৭; ৪। ছিদ্র কৰা।

অৰ্পিসঃ কনিজা।

অৰ্হ হিংসে (ভা প স অৰ্হতি) ১। গমন কৰ, ২। হত্যা কৰ। অৰ্হুদঃ ১। ফোঁহা, টেমুনা; ২। আবু পৰ্বত; ৩। এশ নিযুত (সংখ্যা); ৪। সাপ; ৫। মেঘ; ৬। এলডা মাংস; ৭। ইন্দুই বধ কৰা এটা সৰ্প দৈত্য।

অৰ্ভক বিণ. ১। সৰু, ক্ষুদ্ৰ; ২। মূৰ্খ; ৩। দুৰ্বল; —কঃ ১। ল'ৰা, শিশু ৭ ৭।৬৭; ২। পত্নীৰ পোৱালী; ৩। মূৰ্খ, নিৰ্বোধ।

অৰ্ধ বিণ. ১। শ্ৰেষ্ঠ; ২। শ্ৰেষ্ঠত্ব —ৰ্ধঃ ১। গবাকী, শ্ৰেষ্ঠ; ২। বৈশ্যবৰ্ণৰ লোক।—ৰ্ধ্যা বৈশ্য কী।

অৰ্ধমা (ন) পূ. ১। সূৰ্য্য; ২। পূৰ্বপুৰুষসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ গী ১০/২৯, আকন গছ।

অৰ্ধা (ন) পূ. (ঋ ঋনিপ) ১। ঘোঁৰা; ২। চন্দ্ৰৰ ১০টা ঘোঁৰাৰ এটা ৩। ইন্দু; ৪। পৰিমাণ —তী ১। বৃষী; ২। মাইকী বিচাৰি আনি দিয়া নাৰী।

অৰ্দ্ধক(ত) বিণ. সমুখলৈ অহা, ওচৰলৈ আহি থকা; ২। একালে থকা; ৩। পিছৰটো, শেষৰটো। অব্য ১। এইকালে; ২। আগতে যা ১।২৫৪; ৩। তলকালে।

অৰ্দ্ধাটীন বিণ. ১। আধুনিক; ২। বিপৰীত, —নং অৰ্দ্ধ ১। এইফালে; ২। পিছৰ।

অৰ্ধঃ কী. অৰ্ধাৰোগ। (শৌচদ্ব্যবহাৰ হোৱা ৰোগ বিশেষ)। অৰ্হ ক) যোগ্যত্বে (ছা দি প সক অৰ্হতি) ১। উপযুক্ত হ, যোগ্য হ, সমৰ্থ হ; ২। অধিকাৰী হ মনু ৯।৩; ৩। উপদেশ দি, অনুবোধ কৰ, অৰ্থতো কেতিয়াবা ব্যৱহাৰ হয়। খ) পূজনে (চৰা উত্ত সক অৰ্হতি- তে) শ্ৰদ্ধা কৰা, পূজা বা সেৱা কৰা।

অৰ্হ বিণ., ১। শ্ৰদ্ধাৱান, উপযুক্ত; ২। অধিকাৰ লাভৰ যোগ্য মনু ৯।১৪৪।—ৰ্হঃ ইন্দু, বিষ্ণু, মূল্য, দাম। কু ৫।১২।

অৰ্হণ, —(ণা) পূজা, সম্মান। ৭ ১।৫৫।

অৰ্হৎ বিণ. ১। যোগ্য, আদৰ্শীয়, পূ. বুদ্ধ; ২। জৈনসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা।

অৰ্হত বিণ. যোগ্য, —তঃ বুদ্ধ, বৌদ্ধসম্মাসী।

অৰ্হা উপযুক্ত, প্রশংসনীয়।

অৰ্হ, বাৰণভূয়াসু (ছা উ স অৰ্হতি, তে) ১। সম্মান কৰ, পূজা কৰ; ২। উপযুক্ত হ, ৩। দুৰ্বলৈ খেদি পঠা।

অৰ্হং ১। বৃত্তিকৰ বিষ শুং, ২। হাইতাল।

অৰ্হকঃ ১। চুলিৰ কোছা, চুলি। কু ৫।৫৫; ২। কপালত ওলমি থকা চুলি; ৩। শৰীৰত ঘষা কুস্থম। —কা ৮-১০ বছৰীয়া কন্যা। কুবেৰৰ ৰাজধানী, —অৰ্হিলঃ —পতিঃ, —ঈশ্বৰঃ কুবেৰ।—লক্ষা গলা।

অৰ্হকঃ, —অৰ্হকঃ লা, আলতা, কু ৫।৩৪।

অৰ্হকণ বিণ. ১। চিহ্নহীন; ২। অনিৰূপিত, অনিৰ্ণিত; ৩। মাদলিক লক্ষণ নথকা; ৭ ১৪।৫ —৭২ কুলক্ষণ, অমঙ্গল। নিৰ্ণয়হীন।

অৰ্হকিত বিণ. নেদেখা। ৭ ২।২৭।

অৰ্হকীঃ কী. দুৰ্ভাগ্য, দৈন্য।

অৰ্হক্য বিণ. ১। অদৃশ্য, অব্যক্ত; ২। অনিৰূপিত; ৩। চলনহীন; —অৰ্হক্যতা অজ্ঞাত জন্ম —কিল বিণ., ছদ্মবেশী —অৰ্হক্য বিণ. কোনো অদৃশ্য বস্তুক লক্ষ্য কৰি কথা কোৱা।

অৰ্হগৰ্গঃ পানীত থকা সৰ্প।

অৰ্হঘু বিণ. (—ঘী কী) ১। গধুৰ, দীঘল; ২। পৰিষ্কাৰ; ৩। প্রবল, গভীৰ, তীব্র।—অৰ্হক্য বিণ. দুৰ্ভাগ্য।

অৰ্হকৰণং সাক্ত সাক্তা, (সহিত্য) অলঙ্কৰণ।

অলঙ্কাৰঃ সাজসজ্জা। —শাস্ত্ৰ সাহিত্যৰ অলঙ্কাৰ সংকলিত
পৃথি, (কাব্য) সমালোচনা শাস্ত্ৰ। —কঃ ভূষণ।

অলঙ্কৰণীয় বিণ. অনতিক্ৰমণীয়।

অলঙ্কাৰঃ, —পুৰঃ পু মাটিৰ কলহ।

অলম্ অব্য., ১। যথেষ্ট, পর্যাপ্ত; ২। উপযুক্ত, সমর্থ
কু ৫।৮২; ৩। সম্পূৰ্ণৰূপে মে ৫৩; —কৰ্মীণ
বিণ., নিপুণ। —ধন বিণ. সম্পত্তিশালী মনু ৮।১৬২;
—ধুমঃ এলাকু; ডাঠ ধোঁৱা।

অলম্পট বিণ. অলম্পট, চৰিত্ৰৱান। —টঃ তিবোতা থকা
কোঠা।

অলম্পু ১। বমি; ২। আঙুলিকেইটা মেলি থকা হাতৰ
তলুৱা।

অলয় বিণ. ১। গৃহহীন; ২। অবিনাশী —য়ঃ ১। স্থায়িত্ব;
২। জন্ম, উৎপত্তি।

অলৰ্কঃ ১। পগলা কুকুৰ; ২। এবিধ গছ।

অললে অব্য. নাটকত ব্যৱহাৰ হোৱা অথহীন শব্দ।

অলৱালং গছৰ গুৰিত বখা পানীৰ পাত্ৰ।

অলস বিণ. ১। এলেহুৱা, শক্তিহীন; ২। ভাগৰুৱা; ৩।
কোমল, নম; ৪। ধীৰ মে ৮২; —ঈক্ষণা অৱসন্ন
নাৰী।

অলাতঃ —তং জ্বলি থকা কাঠ। কু ২।২৩।

অলাবুঃ, বুঃ কী জাতিলাউ, —বু কী উৰে তৈয়াৰী পাত্ৰ।

অলাৰং কী দুৱাৰ।

অলিঃ ১। ভোমোৰা, মৌমাখি; ২। বৃশ্চিক; ৩। কাউৰী;
৪। কুলি চৰাই; ৫। মদ; —জিহু আলজিভা।

—জিয়ঃ বঙা পদুম। —কতং মোৰ গুণ গুণনি।

অলিকং, —লীকং কপাল।

অলিগৰ্ভঃ পুঃ এবিধ সাপ।

অলিন্ পুঃ ১। বৃশ্চিক; ২। মৌমাখি শি ৬।৪, —নী
মৌমাখিৰ জাক।

অলিঙ্গ বিণ. ১। চিহ্নহীন; ২। বেয়া লক্ষণযুক্ত।
(ব্যাকৰণত) লিঙ্গহীন।

অলিন্দঃ ঘৰৰ দুৱাৰমুখত থকা বাৰান্দা।

অলিপকঃ কুলিচৰাই, মৌমাখি, কুকুৰ।

অলীক বিণ. ১। অশোভন, লজ্জাকৰ; ২। অসৎ, মিছা।

অলুঃ সৰু ঘটা।

অলুক সমাসঃ যি সমাসত বিভক্তি লোপ নহয়, যেনে
যুধিষ্ঠিৰ।

অলোক বিণ. ১। নেদেখা, অদৃশ্য ব ১।৬৮; ২।
জনশূন্য; ৩। যি মৃত্যুৰ পিছত আন লোকলৈ নাযায়।

অলোল বিণ. ১। শান্ত, অকল্লিত; ২। স্থিৰ; ৩।
অচঞ্চল; ৪। অভিলাসহীন।

অলোলুপ বিণ. নিৰ্লোভ। সাংসাৰিক পদাৰ্থৰ প্ৰতি
উদাসীন।

অলৌকিক ১। অসংগ্ৰহণ, অপাৰ্থিৱ, দৈৱিক; ২। বিৰল;
৩। বৈদিক (ভাষা); ৪। কাল্পনিক।

অল্ল বিণ. তুচ্ছ, সামান্য, অপ্ৰয়োজনীয় ব ২।৪৭; ২।
নশ্বৰ; ৩। লল —ইতৰ বৃহৎ। —দৃষ্টি বিণ.

সঙ্কীৰ্ণমনা। —ধন বিণ. দৃথীয়া মনু ৩।৬৬ —ধী
দুৰ্বলমনা, মুখ। —প্ৰাণ বিণ. ক্ষীণ নিশ্বাসযুক্ত,
হাঁপানী ৰোগী, (ব্যাকৰণত) অনুচ্চাৰিত বৰ্ণ। —মতি
বিণ. দুৰ্বলমনা, অজ্ঞ। মনু ১২।৭৪; —মূৰ্ত্তি বাওনা
—মেধস্ অজ্ঞ, মুখ।

অল্লশঃ অব্য. ১। নিম্ন মানব; ২। বিৰল।

অল্লিত বিণ. কম কৰা অপদস্থ কৰা।

অল্লিষ্ঠ বিণ. ১। সামান্যতম, ২। নিকৃষ্ট।

অল্লা মাতৃ (সন্তো— অল্ল)।

অৰ্ বক্ষণে (ভা, প, স, অৱতি) ১। বক্ষা কৰ, ব
৯।১; ২। সন্তুষ্ট কৰ আনন্দ দি; ৩। ভাল পা,
আশা কৰ।

অৰ অব্য. দূৰ হোৱা, তললৈ যোৱা, ব্যাপ্তি, অসম্মান,
কম, সমৰ্থন, জ্ঞান লাভ, অৱসাদ আদি অৰ্থত
উপসৰ্গৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। —কট বিণ. তললৈ,
পিছলৈ, বিপৰীতে, —কৰঃ ধূলি, গুৰি, —কৰ্ষণং
নিষ্কাশন। বিতাড়ণ; —কালিত দৃষ্ট, জ্ঞাত, গৃহীত।

—কাশঃ পু. ১। সুযোগ, সুবিধা, বে ৩।৫; ২। স্থান,
কোঠা ব ৬।১৪; ৩। কোনো সময় বা স্থানৰ মাজ;
৪। প্ৰৱেশ পথ, ছিদ্ৰ। —কীৰ্ণী পু. যি বিদ্যাৰ্থীয়ে
ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ভঙ্গ কৰি ব্যাভিচাৰী হয়। মনু ৩।১৫৪।

—কুণ্ঠনং, হালি পৰা, সংকোচন। —কুণ্ঠনং ১।
পৰিবেষ্টন, ২। আকৰ্ষণ; —কুট ১। তললৈ নমোৱা;
২। গুচাই পেলোৱা (—উঃ) ঘৰ সাৰা, মোচা আদি
তল খাপৰ কাম কৰা ভৃত্য। মনু ৭।১২৬।
—কুপ্তিঃ কী. সম্ভাৱনা, উপযুক্ততা। —কেশী (ন)
বিণ. ফলহীন, বন্ধা।

(গছ), অসাব; —ক্ৰমঃ চিঞৰ। —ক্ৰমঃ অবতৰণ।
 —ক্ৰয়ঃ ১। দাম, দৰ; ২। মজুৰি, ভাড়া; ৩। কৰ।
 —ক্ৰান্তিঃ ক্ৰী. অবতৰণ, তললৈ নমা। —ক্ৰোশঃ ১।
 কৰ্কশ শব্দ; ২। অভিশাপ; ৩। গালি, ভৎসনা।
 —ক্ৰেশঃ ১। টোপ টোপকৈ (পানী) পৰা; ২।
 পূজপানী। —কৰ্কশঃ কৰ্কশ মাত; —ক্ৰাথঃ বদহজম;
 —কয়ঃ সৱন্ধি অপব্যয়, নষ্ট। —কেশঃ ১। নিন্দা,
 গালি; ২। বিৰোধ; —খাতঃ দ গাত; —গণনঃ ১।
 অৱাখ্যাতা, অৱমাননা; ২। ভৎসনা, নিন্দা; —গণ্ড মুখৰ
 ফোহা। —গতিঃ ক্ৰী. ১। জ্ঞান, অনুভৱ, উপলব্ধি; ২।
 নিশ্চিত জ্ঞান। —গমঃ —গময়ঃ ১। ওচৰলৈ যোৱা,
 অৱতৰণ; ২। উপলব্ধি। —গাহ ১। ডুব মৰা,
 নিমজ্জন; ২। অৱসাদ; ৩। গোট মৰা (গাখীৰ, তৈজ
 আদিৰ দৰে)। —গাহঃ-হনঃ ১। স্নান শ ১।৩; ২।
 ডুব মৰা; ৩। স্নানৰ স্থান। —গীত ১। ভুল বা বেয়া
 সুবত গীত গোৱা; ২। গালি পৰা; ৩। দুষ্ট —তং বাক
 গীত। —গুণঃ দোষ, ত্ৰুটি। —গুণনঃ ওৰণি। ঢাকনী,
 পৰ্দা, আচ্ছাদন। —গুৰুণঃ আঘাত, অস্ত্ৰেৰে কৰা
 আক্ৰমণ বা আঘাত। —গুহনঃ ১। লুকাই থকা,
 ঢাকি ৰখা; ২। আলিঙ্গন। —গ্রহঃ (ব্যাকৰণত) ১।
 সমাসৰ পদসমূহ বেলেগ বেলেগ কৰা। ২। কৃষ্ণ
 (সন্ধি নথকা); ৩। ‘হ’ (‘এ’ আৰু ‘ও’ ৰ আগৰ
 ‘অ’ৰ সলনি বাঁহাৰ হয়); ৪। অনাবৃত্তি; ৫। ১।৬২;
 ৫। বাধা, প্ৰতিবন্ধক; ৬। এপাল হাতী; ৭। হাতীৰ
 কপাল; ৮। প্ৰকৃতি, সহজাত প্ৰবৃত্তি; ৯। দণ্ড,
 ১০। অভিশাপ; —গ্রাহঃ ১। পৃথক্কৰণ, বিয়োগ,
 বিৰহ; ২। প্ৰতিবন্ধক; —ঘট্টঃ ১। মাটিৰ গাঁত,
 গুহা; ২। জাত; ৩। কম্পন, জোঁকাৰ। —ঘৰ্ষণঃ
 ঘঁহা কাৰ্য্য; —ঘাতঃ ১। আঘাত, হত্যা; ২। শস্য
 গুৰি কৰা কাৰ্য্য। —চয়ঃ ফুলাদি চয়ন শি ৭।৭১;
 —চাৰণঃ নিযুক্তি, প্ৰয়োগ; —চূড়ঃ বথত ওলমি
 থকা কাপোৰ। বথৰ পতাকাত লগোৱা অলঙ্কাৰ
 বিশেষ। —চূৰ্ণনঃ ১। গুৰি কৰা; ২। গুৰি ছটিওৱা।
 —চ্ছদঃ আচ্ছাদন, ঢাকনী; —চ্ছিন্ন ১। কাটি
 পেলোৱা, পৃথক্কৃত; ২। সীমাবদ্ধ, কপালবিত।
 নিষ্টি; —চ্ছেদঃ ১। অংশ; ২। সীমা; ৩। বিয়োগ;
 ৪। পাৰ্থক্য, বিভেদ স্বাতন্ত্ৰ্য্য; ৫। নিষ্পত্তি, নিৰ্দ্ধাৰণ
 দৃঢ় সংকল্প; —জয়ঃ পৰাজয় ৰ ৬।৬২ —জা ক্ৰী.

অসম্মান। অৱমাননা ৰ ২।৪১; —জংসঃ, —সং
 মলা, কাণৰ ফুল। কৃ ১।৫৫; মূৰত পিন্ধা হাব।
 —ততিঃ ক্ৰী বিদ্যুতি, প্ৰসাৰতা। —তপ্ত তপত,
 —তমসং ১। কম আকাৰ; ২। আকাৰ। —তৰণঃ
 ১। তললৈ নমা। (দেৱতাৰ) অৱতাৰ; ২। অৱিৰ্ভাৱ,
 পাৰ হোৱা ঠাই; ৩। পৱিত্ৰ স্নানাগাৰ; ৪। অনুবাদ;
 ৫। ভূমিকা ৬। উদ্ধৃতি; —তৰণিকা ১। কোনো
 কামৰ আৰম্ভণিতে কৰা মঙ্গলাচৰণ। ২। ভূমিকা,
 পাতনি। —তাড়নঃ ১। চূৰ্ণ কৰা; ২। ভৰিৰ তলত
 পিহা। উ ১।১৪; ৩। আঘাত কৰা। —তানঃ ১।
 বহন কৰা। ২। ধনু শিখিল কৰা (গুণৰ বান্ধ খুলি
 দিয়া); ৩। ঢাকনী, —তাৰঃ (অৱ তৃ ঘঞ) ১।
 অৱবোহণ; ২। আকাৰ, অৱিৰ্ভাৱ, ৰ ১০।৮৪; ৪।
 বিষ্ণুৰ অৱতাৰ; ৫। প্ৰকাশ, উদ্ভূতি; ৬। পৱিত্ৰ
 স্নানাগাৰ। তীৰ্থ, পৃথ্বী; ৭। পাতনি; —তাৰণঃ ১।
 পানীত নমা, স্নান কৰা; ২। পূজা, প্ৰসাদ; ৩। ভূতে
 পোৱা; ৪। পৃথিবী ভূমিকা, পাতনি। —তীৰ্ণঃ ১।
 প্ৰাদুৰ্ভূত ২। (পানীত নামি) স্নান কৰা; ৩। অতিক্ৰম
 কৰা। —তোকাঃ, দুৰ্ঘটনাজনিত গৰ্ভপাত হোৱা
 তিৰোতা বা গাইগক। —দংশঃ উত্তেজক খাদ্য।
 —দাঘঃ, ১। তপত; ২। গৰম কাল; —দাত বিণ্.
 ১। ধনীয়া, নিৰ্মল, চকচকীয়া, উজ্জ্বল; ২। শুভ; ৩।
 ধাৰ্মিক, প্ৰশংসনীয়। —দানঃ ক্ৰী (অৱ দা লুট) ১।
 পৱিত্ৰ কৰ্ম, বা বৃত্তি; ২। প্ৰশংসনীয়, সাহসিক,
 গৌৰৱপূৰ্ণ কৰ্ম। ৰ ১১।২১; ৩। খণ্ডিত কৰা।
 —দাৰণঃ ক্ৰী. কোদাল বা খণ্ডী —দাহঃ গৰম, দাহ
 কৰা। —দীৰ্ঘঃ ১। খণ্ডিত কৰা; ২। (বিট) দ্ৰবীভূত
 হোৱা, গলা। —দোহঃ গাখীৰ খীৰোৱা; গাখীৰ। —দ্য
 বিণ্. ১। নিন্দনীয়; ২। দোষযুক্ত, গৰ্হিত; ৩।
 কোৱাৰ অযোগ্য; ৪। নীচ, কুৎসিত —দ্যং দোষ,
 ত্ৰুটি, পাপ, ভৎসনা, নিন্দা। ৰ ৭।১০; অনিষ্ট।
 —ধানঃ ক্ৰী. (অৱ ধা লুট) ১। মনোযোগ কৃ ৪।১০
 ২। সমাধান। ৩। ভক্তি, সাৱধানতা। —ধাৰঃ
 দৃঢ়সংকল্প। —ধাৰণঃ ১। সংকল্প, নিশ্চয়; ২। সত্য
 প্ৰতিজ্ঞা; ৩। আন সকলো বাদ/ দি এটাকৈ
 নিশ্চিতকৰণে ধৰি লোৱা। —ধীৰণঃ, —ধী অৱজ্ঞা,
 অসম্মান, —ধূত (অৱ ধূ কৃ) ১। কম্পিত, ২।
 পৱিত্ৰ। ৰ ১১।৪৩; ৩। নিশ্চিত (—তঃ) পৃ.

সাংসারিক সংসর্গ ত্যাগ করা সম্মানসী। —ধ্বংসঃ ১।
 পৰিত্যাগ; ২। চূর্ণ, ধূলি; ৩। নিন্দা, অৱজ্ঞা।
 অধঃপতন; সিদ্ধন। —নতঃ (অৱ নম্ ক্ত) বিগ্ৰহ, নম্,
 নত হোৱা, হালি পৰা। —নতি ক্ৰী. ১। হালি পৰা;
 নত হোৱা। মু ১। ২; ২। পশ্চিমত অন্ত যোৱা; ৩।
 নমতা; ৪। অধঃপতন। —নঙ্কঃ ক্ৰী. (অৱ নহ ক্ত)
 মৃদু বাদ্য। আৱদ্ধ। —নয়ঃ পু. (অৱ নী ভাৱে অচ)
 তললৈ নমা বা পেলোৱা। —নাট বিগ্ৰহ. ফেঁচা-নকা।
 —নামঃ অৱনয়ঃ। —নেজনং (গা, কাপোৰ আদি)
 ধোৱা। পূজা-সেৱাদিৰ আগতে কৰা স্নান। মনু
 ২। ২০৯; ২। গা-ধোৱা পানী। পিণ্ডদানৰ আগত
 মাটিত পানী ছটিওৱা। —পাকঃ বেয়া বন্ধা। —পাতঃ
 ১। অধঃপতন, ভৰিত পৰা; ২। খাদ, গাঁত; ৩।
 হাতী ধৰা গাঁত। —পাক্ৰিত জাতিভ্ৰষ্ট। —পীড়ঃ
 অৱনমিত। হেঁচা। হাঁচি অহা ঔষধ বিশেষ। —প্ৰোধঃ
 ১। সাৰ পোৱা গী ৬। ১৭; ২। জ্ঞান, উপলব্ধি; ৩।
 বিচাৰ। শিক্ষা দিয়া, জ্ঞাপন কৰা। —ভজঃ পৰাজিত
 কৰা। অৱনত কৰা। —ভাসঃ ১। উজ্জ্বলতা, কান্তি;
 ২। জ্ঞান, উপলব্ধি; ৩। প্ৰকাশ, প্ৰেৰণা; ৪। ঠাই,
 এলেকা, পবিসৰ। —ভৃথঃ (অৱ ভৃ ক্থন) পু. ১।
 দীক্ষান্তযজ্ঞ; ২। যজ্ঞৰ অন্তত কৰা জ্ঞান। ৰ ১। ৮৪;
 ৩। শাস্তিৰ জল। —মতিঃ ক্ৰী. অৱমাননা, অসম্মান।
 —মৰ্শঃ স্পৰ্শ, সংযোগ। —মৰ্ষঃ ১। বিবেচনা,
 অন্বেষণ; ২। সংস্কৃত নাটকৰ পাঁচটা মূল অংশ বা
 সন্ধিৰ এটা; ৩। আক্ৰমণ। —মূৰ্খন বিগ্ৰহ. নতশিৰ।
 —শয় তলমূৰকৈ শুই থকা। —মোচনং মুক্ত কৰা।
 এৰি দিয়া। —মৰ্গঃ পু. (অৱ য় মিশ্ৰণে পচাদ্যচ)
 ১। শৰীৰৰ অঙ্গ। ২। অংশ; ৩। শৰীৰ। —বতঃ
 অবা. পৰৱৰ্তী। —বতিঃ ক্ৰী. ১। বিবতি; ২।
 বিৰাম, বিশ্রাম। —বীণ বিগ্ৰহ. হাস হোৱা, লম্বু হোৱা,
 হেয় হোৱা। নিম্পিত, বিকৃত। —কল্প ভগ্ন। বেমাৰী।
 —কঙ্কিঃ ক্ৰী. বাধা, অৱোধ। —কাপ বিগ্ৰহ. কুংসিত,
 বিকৃত। —বোধঃ পু. (অৱবক্ষ্ ভাৱে বোধ) ১। বাধা,
 প্ৰতিবন্ধক; ২। অন্তেবপূৰ্ণ কু ৭। ৭৩; অন্তেবপূৰ্ণত
 থকা বাণীসকল; ৩। আবেটনী, আৱৰণ; ৪। বেৰ;
 ৫। প্ৰহৰী; ৬। নিম্নভূমি, —ৰোপণং মূলোচ্ছেদন।
 (গছৰ শিপা) উভালি পেলোৱা; হ্ৰাসকৰণ; লৈ
 যোৱা। —বোহঃ ১। অৱোধণ, ২। স্বৰ্গ, ৩। এবিধ

লতা, ৪। ওলমি থকা ডাল। (সঙ্গীতত) সুৰ
 অৱোধণ, —হিকা অৰ্ধগন্ধা লতা, —লক্ষ বিগ্ৰহ. শুভ্র,
 বগা, —লগ্ন বিগ্ৰহ. লাগি থকা। লিপিত খাই থকা,
 —লগ্নঃ কঁকাল, —লম্বঃ পু. (অৱ নৱি অচ) ১।
 অৱলম্বন, আশ্ৰয়। শি ৯। ৬; ২। সহায়, —লিঙ্গ
 ১। গৰ্বিত। দান্তিক, ২। তেলাদি ঘঁহা, লেপন কৰা,
 —লীড় ১। ভক্ষিত, চৰ্বিত, শ ১। ৭; ২। চেলেকা,
 ৩। গ্ৰাস কৰা, —লীলা ক্ৰী ১। হেলা, অনায়াস,
 আমোদ, ২। অপমান, ঘৃণা। —লুষ্ঠনং ক্ৰী. (অৱ
 লুঠি ভাৱে লুট) ১। লুষ্ঠন, ২। মাটিত বাগৰা,
 —লেখঃ ভঙা। ককি পেলোৱা, —লেখা ঘঁহা।
 সম্মান জনোৱা। পূজা কৰা, —লেপঃ (অৱ লিপ
 ঘঞ) ১। অহঙ্কাৰ, ২। আক্ৰমণ, উৎপীড়ন, ৩।
 সুগন্ধী দ্ৰব্যাদি (শৰীৰত) ঘঁহন, —লেখঃ ১।
 চেলেকা, ২। নিৰ্যাস, —লোকঃ ১। দেখা, নিৰীক্ষণ
 কৰা, ২। দৃশ্য, —নং দেখা, দৃশ্য, চকু। দৃষ্টিপাত।
 অনুসন্ধান, —লবকঃ ১। ছিদ্র, ২। খিড়িকি; —ল্লাদঃ
 ১। নিন্দা, ভৎসনা, ২। বিশ্বাস, ৩। অশ্রদ্ধা, ৪।
 অৱলম্বন, ৫। অপবাদ, ৬। আদেশ। —শাতনং ১।
 ধ্বংস কৰা, কাটি পেলোৱা, ২। শুকাই যোৱা,
 উৰলি যোৱা; —শেষঃ বৈ যোৱাখিনি (অৱশিষ্ট),
 —উত্তঃ পু. ১। ওলমি থকা, অৱলম্বন, ২। অহঙ্কাৰ,
 ৩। শুভ, খুটা, ৪। সোণ, ৫। আৰম্ভণি, ৬।
 সাহস, দৃঢ় সঙ্কল্প, ৭। পক্ষাঘাত, —সন্তু স্থাপিত।
 অৱলম্বিত, সংযুক্ত, —সন্তিকা ১। বহোঁতে আঁঠু
 আৰু ভৰি ঢাকি বথা কাপোৰ। মনু ৫। ১১২; ২।
 আলোৱান, —সথঃ ১। গাওঁ, ২। নিবাসস্থান, ৩।
 বিদ্যালয়, —সথ্যঃ বিদ্যালয়, —সন্ন ১। নামি পৰা,
 দুৰ্বল হোৱা, ২। সমাপ্ত হোৱা, ৩। বঞ্চিত হোৱা। ৰ
 ৯। ৭৭, —সবঃ ১। সুযোগ, সময়, উপলক্ষ। শি
 ২। ৮; ২। উপযুক্ত সময়, ৩। শূন্য স্থান, ৪। জিৰণি,
 ৫। এটা বছৰ, ৬। বৰষুণ, ৭। অধোগমন, ৮।
 শুণ্ডভাৱে আলোচনা; —সৰ্গঃ ১। স্বধীনতা, মুক্তি, ২।
 নিজৰ মতে চলিবলৈ এৰি দিয়া, —সৰ্গঃ চোকাংচোৱা,
 —সাদঃ ১। দুৰ্বল হোৱা, মূৰ্ছা বোৱা, ২। ধ্বংস,
 বিনাশ; কি ১। ৮। ২৩; ৩। সমাপ্তি, ৪। শক্তিহীন
 হোৱা, ৫। (আইনত) ফেৰ্দ্ধমাত হাৰা; —সান্নিঃ ১।
 শেষ, সমাপ্তি, ২। মৃত্যু, ৰোগ ৰে ৫। ৩৮;

৩। সীমা, (ব্যাকবণত) পদৰ শেষ ভাগ, ৪। বিবতি,
৫। স্থান, —সায়ঃ সমাপন। অৱশিষ্ট। দৃঢ় সঙ্কল্প,
—সিত ১। সমাপ্ত, ২। সঙ্কল্পিত। নিশ্চিত, ৩।
আবদ্ধ; শৃঙ্খলিত, ৪। জ্ঞাত, —সেক, —সেচনং
পানী ছটিওৱা। মনু ৪।১৫১; —স্কন্দঃ, —স্কনং
আঘাত, আক্ৰমণ, উৎপীড়ন, —স্কবঃ ১। বিষ্ঠা,
মল, ২। গুহ্য দেশ, ৩। ধূলি-মাকতি; —স্তাং অবা.
তলত, তললৈ, —স্তাৰঃ ১। পৰ্দা, ২। শতৰঞ্ধি,
ঢাবি, —স্থিতিঃ স্ত্ৰী। বাসস্থান, —হতিঃ স্ত্ৰী প্ৰহাৰ
কৰা, শস্যাদি (মৰণা) মাৰা, —হননং ১। অৱহতিঃ,
২। হাওফাও; —হৰণং ১। হৰণ কৰা, চুৰি কৰা,
২। সাময়িক যুদ্ধ বিবতি; —হানিঃ হানি, লোকচান;
—হাৰঃ ১। চোৰ, ২। হান্ধৰ, ৩। সাময়িক যুদ্ধবিবতি,
৪। আমন্ত্ৰণ, ৫। স্বধৰ্মতাগ, —হাৰ্য ১। নিব লগীয়া,
২। দণ্ডনীয়, ৩। পুনৰ পাব লগীয়া, —হালিকা বেৰা,
—হাসঃ ১। মিচিকিয়া হাঁহি, বাদ্ধ। কৌতুক, —হিখা
(খং) কপটতা, ভণ্ডামি। ৩৩ টা ব্যভিচাৰী ভাবৰ এটা,
—হেলঃ (—লা) অসন্মান, অৱহেলা, নিন্দা।

অৱচনং ১। মনে মনে থকা কাৰ্য্য, ২। গালি, ভৎসনা।
অৱচনীয়া বিণ. নকব লগীয়া, অত্ৰীল, ২। নিন্দা নকৰিব
লগীয়া।

অৱটঃ পু. ১। বিক্ৰা, ছিদ্ৰ, ২। গাঁত, ৩। নাদ, ৪।
শৰীৰৰ কোনো দ' অংশ, নান্দৰ বিক্ৰা, ৫। যাদুকৰ,
—কচ্ছপঃ গাঁতৰ কাছ, 'কৃপমণ্ডক', সঙ্কীৰ্ণমনা, —টিঃ
ছিদ্ৰ, —টুঃ কুঁৱা, গলধন (গলৰ পিছফাল)।

অৱতীনং পক্ষীৰ উৰণ।

অৱথিঃ (অৱ ধা কি) পু. ১। অৱধান, সীমা, কাল, শেষ
সীমা। কু. ৪।৪৩; সমাপ্তি, ২। বন্দবস্তি, ৩।
নিযুক্তি, ৪। প্ৰান্ত, বিভাগ, ৫। ছিদ্ৰ, গাঁত।

অৱনং ক্ৰী. ১। সংবৰ্দ্ধন, ২। আনন্দদায়ক, ৩। আশা,
৪। সন্তুষ্টি।

অৱনিঃ নী ১। পৃথিৱী, ২। আকৃতি, ৩। নদী, —ঈশঃ
—নাথঃ, —পতিঃ, —পালঃ বজা, সম্ৰাট ব
১০।৮৬, —ভলং ভূতল। —ঋঃ পৰ্বত।

অৱনেজনং ক্ৰী ১। ধোৱন, ২। প্ৰাক্কত পিণ্ডদানৰ
কৃশৰ ওপৰত পানী ছটিওৱা।

অৱন্তিঃ স্ত্ৰী স্ত্ৰী (অৱ বিচ) ১। অৱন্তী ৰাজ্য (অৱন্ত
ৰাজ্য) প্ৰাচ্যঃস্বৰ্ণীয় সাতখন ৰাজ্যৰ এখন। অৰ্যোধ্যা
চওক, ২। এখন নদীৰ নাম, —পুং উজ্জয়িনী।

অৱজ্ঞা বিণ. উৰ্বৰ। ফলপ্ৰসু, ফলস্বান। কি ১।৩৩
অৱজ্ঞঃ পলুৱাই নিয়া কাৰ্য্য। —জটঃ ফেঁচা নাকৰ মানুহ।
অৱম বিণ. ১। অধম, নিম্ননীয়, নীচ, ২। কনিষ্ঠ,
অন্তিম, ৩। নিকটস্থ। —মৰ্জঃ পীড়ন, যাতনা।

অৱৰ বিণ. ১। কনিষ্ঠ, অশ্ৰেষ্ঠ, ২। পক্ষিমীয়া, ৩।
পৰৱৰ্তী, কম পৰিমাণৰ, ৪। নিকট কুন্তন্তম,
—উক্ত শেষত উক্ত; —জ বয়সত কম।

অৱৰ্ণ বিণ. ৰংহীন, —ৰ্ণঃ নিন্দা, অপবাদ. (কেলেভাৰী)।
অৱশ বিণ. ১। স্বাধীন, মুক্ত, ২। স্বেচ্ছাচাৰী, জ্ঞাধ্যা,
৩। ইন্দ্ৰিয়াধীন। কু. ৬।৯৫; ৪। শক্তিহীন, অসহায়।

অৱশ্য বিণ. ১। বশলৈ নহা, অদম্য, ২। অনিবাৰ্য্য, ৩।
অপৰিহাৰ্য্য, আৱশ্যকীয়, —পুত্ৰঃ অবাধ্য পুত্ৰ, —শ্যং
অবা. নিশ্চয়কৈ। সঁচাকৈ, মে ৬১।

অৱশ্যক বিণ. আৱশ্যকীয়।

অৱশ্যা কুঁৱলি, —য়ঃ নিয়ৰ। গৌৰৱ।

অৱশ্যাত্মাৰী সঁচাকৈয়ে ঘটিব লগীয়া। নিশ্চিতভাৱে হ'ব
লগীয়া।

অৱষ্টক বিণ. ১। ওচৰ, নিকট, ওলমি থকা। বাধাপ্ৰাপ্ত,
আবদ্ধ। —ঈষ্টং সোণ।

অৱন্ত ক্ৰী. মূল্যহীন বস্তু বা পদাৰ্থ। অসত্য।

অৱন্তু স্ত্ৰী. ১। দশা, পৰিৱেশ। কু. ২।৬; ২।
পৰিস্থিতি, ৩। জীৱনৰ কাল, যেনে যুৱাবস্থা, ৪।
পৰ্য্যায়, পৰিমাণ, ৫। আকাৰ, আওভাও, ৬। স্থায়িত্ব,
—চতুৰ্থ্যং জীৱনৰ চাৰিটা কাল (বাল্য, কিশোৰ, যুবা
আৰু বৃদ্ধ), —ত্ৰয়ং তিনিটা অৱস্থা (জাগৃতি, স্বপ্ন,
সুশুপ্তি), —দ্বয়ং জীৱনৰ দুই দশা (সুখ আৰু দুখ);
—নং ১। স্থিতি, থিয় হৈ থকা, ২। বাসস্থান।

অৱাক্ অবা. তললৈ, তলফালে। দক্ষিণফালে, —মুখ
বিণ. তলফালে চোৱা। ৰ. ২।৬০, —শিৰঃ তলমূৰ
কৰা। মনু ৮।৯৪।

অৱাক বিণ. বন্ধক।

অৱাক্ বিণ. বোবা। ক্ৰী. ব্ৰহ্মা।

অৱাক্, অৱাক্ বিণ. ১। হালি পৰা। তলত থকা, ২।
অধিকৃত; ৩। দক্ষিণমুখী, ৪। ব্ৰহ্ম; —টী দক্ষিণ দিশ।

অৱাক্ বিণ. ১। সজাবণৰ অৰ্থেণ্ড। যনু ২।১২৮; ২।
কোৱাৰ অৰ্থেণ্ড, অত্ৰীল। দী ২।৩৬; —দেখঃ
ফেনিসেশ।

অৱানঃ উপাহ লোৱা।

অৱাস্তৰ বিণ. ১। অন্তৰ্ভুক্ত, ২। দুটাৰ মাজত থকা, ৩। অধীন, গৌণ, ৪। অপ্ৰাসঙ্গিক, —দিশ, —দিশা
দুটা দিশৰ মাজৰ দিশ (আগ্নেয়ী, ঐশানী, নৈঋতী
আৰু বায়বী)

অৱাস্তি: ক্ৰী. প্ৰাপ্ত হোৱা। কু. ৫। ৬৪।

অৱাপ্য পোৱাৰ যোগ্য।

অৱাৰং, —ৰং ১। নদীৰ পাৰ; ২। এই কাষে; —পাৰঃ
সাগৰ। —পাৰীণ নদী পাৰ হোৱা।

অৱাৱটঃ প্ৰথম পতিৰ বাহিৰে আন যি কোনো পতিৰ
দ্বাৰা জন্ম দিয়া পুত্ৰ।

অৱাৱন্ পু. চোৰ।

অৱাসস বিণ. নষ্টা পু. বুদ্ধ।

অৱাস্তৰ বিণ. (—ক্ৰী. ক্ৰী) অসং, ভিত্তিহীন, অযৌক্তিক।

অৱিঃ পু. ১। ভেঁড়া। মনু ১১। ১৩৯; ২। সূৰ্য্য; ৩।
পৰ্বত; ৪। বতাহ; ৫। উলৰ কবল; ৬। বেৰা; ৭।
এন্দুৰ; —ৱিঃ ক্ৰী. ১। বজাৰু নাৰী; ২। মাইকী
ভেঁড়া —পটং ভেঁড়াৰ ছাল।

অৱিকঃ, অৱিতা ভেঁড়া।

অৱিকথ বিণ. নিৰহঙ্কাৰী।

অৱিকল বিণ. ১। সম্পূৰ্ণ, অবিকৃত, পূৰ্ণাঙ্গ। মে. ৩৪;
২। সামঞ্জস্যপূৰ্ণ, নিয়মিত।

অৱিকল্প বিণ. অপৰিৱৰ্তনীয়, —ক্লঃ ১। সন্দেহাতীত; ২।
বিকল্প নথকা; ৩। নিশ্চিত, যথার্থ, চূড়ান্ত কৰ্ম।

অৱিকাৰ বিণ. অপৰিৱৰ্তনীয়, অপৰিৱৰ্তনশীল।

অৱিকৃতিঃ ক্ৰী. অপৰিৱৰ্তনশীলতা। (দৰ্শন শাস্ত্ৰত) মূল
প্ৰকৃতি।

অৱিক্ৰম বিণ. শক্তিহীন। কাপুৰুষ।

অৱিক্ৰিয় বিণ. অবিকাৰ। —ক্লঃ ব্ৰহ্ম।

অৱিকৃত বিণ. পূৰ্ণ। অৱিকৃত।

অৱিগ্ৰহ বিণ. নিৰাকাৰ। অশৰীৰী, পৰম ব্ৰহ্ম। —হঃ
(ব্যাকৰণ) নিত্য সমাস, য'ত পদসমূহৰ অৰ্থৰ লগত
সমস্ত পদৰ অৰ্থ মিল নাথায়। যেনে, কৃষ্ণসৰ্প মানে
ক'লা সাপ নহয় ফেঁটা সাপ।

অৱিঘাত বিণ. বাধাহীন।

অৱিল্ল বিণ. বিধিনিশ্য। ৰ. ১১। ১৯।

অৱিচাৰ বিণ. কুবিচাৰ।

অৱিচাৰিণ বিণ. ১। অবিবেচক; ২। তৎপৰ।

অৱিভীনং ক্ৰী. চৰাইৰ জাকে একেলগে ওপৰলৈ উৰা।

অৱিতং বিণ. ৰক্ষিত।

অৱিতথ বিণ. সঁচা, সঠিক। —থং অব্য. সঁচাকৈয়ে। মনু
২। ১৪৪।

অৱিত্যজঃ পাৰদ (পাৰা)।

অৱিদূৰ বিণ. ওচৰ।

অৱিদূসং ক্ৰী. ভেঁড়াৰ গাখীৰ।

অৱিদ্য বিণ. (নাস্তি বিদ্যা যস্য) বিদ্যাহীন। মূৰ্খ। —দ্যা
১। মূৰ্খতা, ২। আধ্যাত্মিক বিদ্যাহীনতা, ৩। শ্ৰম,
(বেদান্তৰ) মায়া।

অৱিধৱা সধবা। মে. ৯৯।

অৱিধিঃ পু. শাস্ত্ৰৰ বিধান নথকা। অবিধান।

অৱিধেয় বিণ. অদমনীয়, প্ৰতিকূল।

অৱিনয় বিণ. ১। নম্ৰতাহীন। অশ্ৰু, অশিষ্ট, ২। কঠোৰ। শ
১। ২৫, ৩। অসভ্যতা, ৪। অহঙ্কাৰ। ঔদ্ধত্য।

অৱিনাভাৱঃ অভিন্ন। সহজাত প্ৰকৃতি। সংযোগ।

অৱিনীত বিণ. অভ্ৰ, কঠোৰ।

অৱিভক্ত বিণ. অবিভাজিত। সংযুক্ত। সম্পূৰ্ণ।

অৱিভাজ্য বিণ. ১। বিভাজনহীন, ২। যিবোৰ সম্পত্তি
ভাগ কৰিব নোৱাৰি। মনু ৯। ২১৯।

অৱিৰত বিণ. অবাধ। শাস্ত্ৰত, নিত্য। মে. ১০২, —তিঃ
বিৰামহীনতা।

অৱিৰল বিণ. ডাঠ, ঘন, বাস্তৱিক, প্ৰকৃত, নিত্য। —লং
অব্য. ঘনিষ্ঠভাৱে, অবাধ প্ৰতিৰে।

অৱিৰোধঃ সঙ্গতি। বিৰোধহীনতা।

অৱিলম্ব বিণ. শীঘ্ৰতা। সোনকাল। তৎপৰতা।

অৱিলা মাইকী ভেঁড়া।

অৱিৱক্ষিত ১। কাৰোবাক উদ্দেশ্য কৰি নোকোৱা, ২।
অকথনীয়।

অৱিৱিক্ত বিণ. নভবা। অনুসন্ধান নকৰা।

অৱিৱেকঃ অবিবেচক। নভবা-নিচিন্তাকৈ কাম কৰা। কি
২। ৩০; হঠকাৰিতা।

অৱিশঙ্ক বিণ. নিৰ্ভীক। শঙ্কাহীন।

অৱিশেষ বিণ. একে, সমান, নিৰ্বিশেষ, অভিন্ন।

অৱিষ বিণ. বিষশূন্য। —ষঃ ১। সাগৰ, ২। ৰজা, —ষী
১। এখন. নদী, ২। পৃথিৱী, ৩। স্বৰ্গ।

অৱিষয় বিণ. অজ্ঞাত, অদৃশ্য, —ক্লঃ তিৰোধান। অসাক্ষ্য।

অৱিসোঢ়ং ক্ৰী. ভেঁড়াৰ গাখীৰ।

অৱীৰ্ণ ৰজাৰু তিৰোতা।

অৱীৰ্ণ বিণ. টোপুনা; —তিঃ এখন নৰক।

অরীৰ বিণ. অমানৱীয়। কাপূৰক। অগুৰুক; —বা স্বামী,
সন্তান নথকা তিৰোতা।

অবৃত্তি বিণ. জীৱিকাহীন। মনু ৭৪। মজুৰী নথকা।

অৱেক্ষক বিণ. অধীক্ষক, —নং সংৰক্ষণ, নিৰীক্ষণ। যত্ন,
মনোযোগ।

অৱেদ্য বিণ. অজ্ঞাত, গুপ্ত, —স্বঃ গৰু পোৱালি।

অৱেল বিণ. সীমাহীন, অপৰিমিত।

অৱৈধ বিণ. শাস্ত্ৰবিধি বহিৰ্ভূত।

অৱৈমত্যং সৰ্বসম্মত।

অৱোক্ষণং হাতেৰে পানী ছটিওৱা।

অৱ্যক্ত বিণ. ১। অপ্রকাশ্য, অজ্ঞাত; ২। অদৃশ্য; ৩।

মূল প্রকৃতি, মহৎ। সৰ্বভূতৰ কাৰণ; —বাগঃ অকণ
বৰণীয়া, —স্ব্যক্তঃ শিৱ, —মাৰ্গ গুপ্ত পথ।

অৱ্যক্ত বিণ. ব্যক্তবহিত। নিখুঁত।

অৱ্যঞ্জান বিণ. বিশেষ চিহ্ন নথকা। অস্পষ্ট, —নঃ পু.
বয়স হোৱা সত্ত্বেও শিং নগজা পশু।

অৱ্যভিচাৰিন বিণ. ১। অনুকূল, উপযোগী। কু ৬। ৮৬;
২। ধাৰ্মিক, চৰিত্ৰৱান, ধীৰ, বিশ্বাসী।

অৱ্যয় বিণ. ১। অবিদ্যমান, অপৰিৱৰ্ত্তনীয়। শাস্ত্ৰত। গী
২। ২১; ২। খৰচ নকৰা, অপচয় নকৰা, ৩।
মিতব্যয়ী, —স্বঃ বিষ্ণু, শিৱ; —স্বঃ ব্ৰহ্মা (ব্যাকৰণত)
যাৰ শব্দৰূপ কৰিব নোৱাৰি।

অৱ্যর্থ বিণ. আমোঘ।

অৱ্যয়ীভাৱঃ ১। এবিধ সমাস, ২। মিতব্যয়িতা।

অৱ্যয়ীক বিণ. ১। সঁচা, ২। মনোমত।

অৱ্যয়ান বিণ. ব্যৱধান নথকা। ওচৰ প্রত্যক্ষ।

অৱ্যয়স্থ, অৱ্যয়স্থিত বিণ. ১। অদৃঢ়। অস্থিৰ, ২।
অনিশ্চিত, বিশৃঙ্খল। অনিয়ত।

অৱ্যকৃত অপ্রকাশিত, অৱিকশিত, মৌলিক পদার্থ।

অৱ্যজঃ, —জঃ নিভাঁজ, সাধুতা। সবলতা।

অৱ্যাপক ব্যাপ্তিহীন।

অৱ্যাপ্তিঃ ক্ৰী. ব্যাপ্তি বহিত। (তৰ্ক শাস্ত্ৰত) লক্ষণ দোষ।

অৱ্যাহত বিণ. বাধাহীন। ব্যাঘাত শূন্য।

অৱ্যাপ্ত বিণ. অনভিজ্ঞ। অপৈগত। (ব্যাকৰণ) ব্যাপ্তি
নথকা। —স্বঃ ব্যাকৰণ নজনা লোক।

অৱ্যত বিণ. পৰ্ব অসি নমন। মনু ৩। ১৭০।

অৱ্য ক) ভোজন (ভোজি প সৰু অৱ্যক্তি) ১। খ, ভোজন
কৰ, ভক্ষণ কৰ। উপভোগ কৰ। ১। সোৱাদ ল,

উপ— উপভোগ কৰ, খে— পান কৰ; খোৱা। মনু
১১। ২১৯ সং— সোৱাদ ল।

খ) ব্যাধৌ, সংহতৌ (স্বাদি আ সৰু অৱ্যক্তে) ১। ব্যাপ্ত
হ, ব্যাপ্ত কৰ ২। সম্পূৰ্ণ কৰ, প্রাপ্ত কৰ, পায়ন কৰ।

৩। উপভোগ কৰ, মনু ১। ১০৯; লাভ কৰ।

অৱ্যকুনং ক্ৰী. অমঙ্গলসূচক চিন বা লক্ষণ।

অৱ্যক্য বিণ. অসম্ভৱ, অসম্ভৱ।

অৱ্যক, অৱ্যকিত ১। নিৰ্ভীক, সাহসী; ২। অসন্দিক।

অৱ্যনং ১। ব্যাপ্তি, প্রৱেশ, ২। আহাৰ কৰা, ৩।

সোৱাদ লোৱা, উপভোগ কৰা; ৪। আহাৰ।

অৱ্যনা ভোক।

অৱ্যনিঃ পু. ক্ৰী. ১। স্তম্ভৰ বজ্জ, বিজ্জলি। কু ৪। ৪৩;

২। ক্ষেপণাত্মক, —সিঃ ইন্দ্র, অগ্নি।

অৱ্যক বিণ. শব্দহীন, —স্বঃ অৱ্যক্তি, ব্ৰহ্ম। (দৰ্শন
শাস্ত্ৰত) প্রকৃতিৰ মূলভূত বীজ।

অৱ্যৰণ বিণ. অসহায়, অপ্রৱৰ্ত্তনীয়, অকলশৰীয়া।

অৱ্যৰীৰ বিণ. বিদেহী, নিৰাকার, অপাৰ্থিৱ, স্বৰ্গীয়; —স্বঃ
পৰম ব্ৰহ্ম; কামদেৱ। পাৰ্থিৱ সূখ ত্যাগী (সন্ন্যাসী)।

অৱ্যাস্ত বিণ. শাস্ত্ৰত নথকা, শাস্ত্ৰ-বিৰোধী; —সিদ্ধ শাস্ত্ৰৰ
সম্মতি নথকা।

অৱ্যাস্তীয় বিণ. অবৈধ।

অৱ্যিত (অৱ্যক্ত) ভক্ষিত। ভুক্ত।

অৱ্যিতঃ চোৰ।

অৱ্যিৰঃ ১। অগ্নি, ২। সূৰ্য, ৩। বায়ু, ৪। দৈত্য, —স্বঃ
হীৰা।

অৱ্যিৰ বিণ. অমঙ্গলীয়া, দুৰ্ভাগীয়া; —স্বঃ দুৰ্ভাগ্য, অনিষ্ট।

অৱ্যিষ্ট বিণ. ১। কঠোৰ, অসং, ২। অসংস্কৃত, বৰ্বৰ।
৩। অপৱিত্ৰ। অশাস্ত্ৰসম্মত।

অৱ্যিষ্ট বিণ. তপত।

অৱ্যিতিঃ ক্ৰী সংখ্যা ৮০।

অৱ্যিতিঃ ক্ৰী. অপৰিহাৰ। অপৱিত্ৰ। ক'লা ৪৭।

অৱ্যিষ্ট বিণ. অমঙ্গল। অপৱিত্ৰ। দুৰ্ভাগীয়া।

অৱ্যেষ বিণ. অৱ্যিষ্টহীন। সম্পূৰ্ণ, —স্বঃ, —শেষ,
—শেষতঃ অব্য. সম্পূৰ্ণক। মনু ১।

অৱ্যেষক বিণ. ১। শোকহীনতা। এবিধ বড় ফুলৰ গছ।
(অৱ্যেষক ফুল)। অৱ্যেষকটীয়াৰ সিনা এই ফুল এপাহ
পানীৰ লগত খোৱা হয়, যাতে পিছৰ নিবন্ধৰ লুপ
শোক নোহোৱাকৈ পাব হয়। ২। পাকল (পোকা)।

অশোচ্যঃ ক্লী. শোক নকৰিবলগীয়া। গীতা ২।১১।

অশোচ্যঃ ১। অন্তৰ্জাতা, শ্লিনতা। ঘৰত কোনোবা জন্ম হ'লে বা মৰিলে জ্যাতি কুটুম্বই পালিব লগীয়া অন্তৰ্চিৰ দিনকেইটা।

অশ্বকঃ দক্ষিণৰ এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী।
অশ্বান্ পৃ. ১। এবিধ টান শিল; ২। চক্ৰমকি পাথৰ, ৩।
মেঘ, ৪। বিজুলী, —উত্থং আলকাতৰা, —গৰ্ভঃ,
—ভৰং, —গৰ্ভজঃ, —জং, —যোনিঃ পান্না, —দাৰণঃ

শিল ভণ্ডা (লোৰ) ডাং; —সাৰং লোহা। নীলমণি।

অশ্বস্তুং ১। জুইৰ স্থান; চৌকা; ২। পাথৰ; ৩। মৃত্যু,
—কঃ এবিধ গছ। ইয়াৰ আঁহেৰে লগুণৰ সূতা
তৈয়াৰ কৰা হৈছিল।

অশ্ববী যকৃত, শ্লীহা আদিত হোৱা পাথৰী ৰোগ।

অশ্বৰূপ বিণ. কলা।

অশ্বাঙ্ক বিণ. শ্রাদ্ধহীন।

অশ্বাস্ত বিণ. বিৰামহীন। ভাগবতহীন।

অশ্লিঃ, —শ্লিঃ ক্লী. কোণ, যি কোনো বস্তুৰ জোড়া অংশ।

অশ্লী ক্লী. চকুৰ পানী। ৰ ৩।৬১; —কলা চকু পানীৰ
টোপাল; —মুখ হঠাতে কান্দি উঠা।

অশ্লত বিণ. ১। নুশুনা। ২। মূৰ্খ, অশিক্ষিত।

অশ্লীত বিণ. বেদৰ সম্মত নহয়, বেদবিকৃত।

অশ্লৈয়স্ হীন, নিকৃষ্ট।

অশ্লীল বিণ. ১। কুৎসিত। ২। অভদ্র, ইতৰ, ৩।
অপমানজনক। —লং ক্লী. গ্রাম্য, ২। (অলঙ্কাৰ
শাস্ত্ৰত) ৰচনাৰ শ্লীল।

অশ্লৈয়া ১। নক্ষত্ৰ ৰাশিৰ নৱম নক্ষত্ৰ। ২। বিযুক্ত;
—জঃ —ভূঃ কেতুগ্ৰহ।

অশ্বঃ পৃ. ১। ঘোঁৰা; ২। সংখ্যা '৭' প্ৰতীক; ৩। অশ্বৰ
দৰে শক্তিশালী মানুহৰ বংশ; —অজ্ঞানী চবুক; —কৰ্ণঃ
এবিধ গছ; —গোষ্ঠং ঘোঁৰাশাল; —পঃ ঘোঁৰা-চহিচ;
—পালকঃ, —বকঃ ঘোঁৰা বন্ধা; —মেধঃ এবিধ ডাঙৰ
যজ্ঞ য'ত ঘোঁৰা এটা সংস্কাৰ কৰি এৰি দিয়া হয়। মনু
১১।২৬১; —লালী এবিধ সাপ। —ব্ৰহ্মৱং (পাল
খোৱাৰ বাবে) এজাক মতা আৰু মাইকী ঘোঁৰা
একেলগে; —শাস্ত্ৰং পণ্ডপালন বিদ্যা; —শৃগালিকা
ঘোঁৰা আৰু শিয়ালৰ (সনাতন) শত্ৰুৰালি; —সাদঃ
—সাদী অশ্বাবোহী, চহিচ। ৰ ৭।৪৭; —জ্যেষ্ঠকঃ ঘোঁৰা
চোৰ।

অশ্বকঃ পৃ. (সক) টাট ঘোঁৰা; —কিলী অশ্বিনী নক্ষত্ৰ।

অশ্বখুবী ক্লী. অপৰাজিতা লতা।

অশ্বগন্ধা ক্লী. এই নামৰ এবিধ সৰু গছ।

অশ্বগ্ৰীৱঃ বিষ্ণুৰ হাতত পৰাস্ত হোৱা এই নামৰ এজন
অসুৰ, হয়গ্ৰীৱ।

অশ্বতৰঃ পৃ. গাধা আৰু ঘোঁৰাৰ পোৱালি। খচৰ।

অশ্বথঃ পৃ. পৱিত্ৰ আহত গছ। গী ১৫।১; —শ্ৰী পূৰ্ণিমা
তিথি।

অশ্বখামন পৃ. (অশ্ব ইৰ তিষ্ঠতি ৰণে অশ্ব স্তা মনিন)
দ্রোণাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ আৰু কৌৰৱৰ সেনাপতি। সাতজন
চিৰজীৱীৰ এজন। বাকী ছয় জন : বলি, বিভীষণ, হনুমান,
পৰশুৰাম, ব্যাস, কৃপাচাৰ্য্য আৰু মাৰ্কণ্ডেয় মুনি।

অশ্বমুখঃ পৃ. (অশ্বস্য মুখমিৰ মুখং যস্য) কিল্লৰ।

অশ্বমেধঃ পৃ. (অশ্বঃ মেধাতে হিংস্যাতে যজ্ঞ যঞঃ)।

অশ্বমেধ যজ্ঞ। এই যজ্ঞত এটা সুলক্ষণযুক্ত ঘোঁৰাক
স্নানাদি সংস্কাৰ কৰাই কপালত জয় তিলক আঁকি
লগত সহচৰ দি এৰি দিয়া হয়। এবছৰ এইদৰে দেশ
দেশান্তৰ ভ্ৰমণ কৰি ঘূৰি অহাৰ পিছত ঘোঁৰাটোক
বধ কৰি তাৰ তেজেৰে যজ্ঞ কৰা হয়। এই যজ্ঞৰ
দ্বাৰা যজ্ঞকৰ্ত্তা যজ্ঞমান ৰজাই নিজৰ অভিলাষৰ ফল
পাইছিল। যদিও অশ্বমেধ, নৰমেধ আৰু গোমেধ
যজ্ঞৰ বিধান বেদত পোৱা যায় তথাপি সেইবোৰ
ত্ৰেতা আৰু দ্বাপৰতহে হৈছিল। কলিযুগত এই
তিনিওবিধ যজ্ঞ সম্পূৰ্ণৰূপে নিষিদ্ধ। 'নৰাশ্বমেধৌ
মদাঞ্চ কলৌ ৰজ্যৌ দ্বিজাতিভিঃ'। ব্ৰহ্মপুৰাণ।
নৰমেধাশ্বমেধকৌ গোমেধঞ্চ তথা মথং। ইমান্ ধৰ্মান্
কলিযুগে ৰজ্ঞান্ আহঃ মনীষিণঃ॥ —বৃহন্নৰদীয় পুৰাণ।

অশ্বকুল নিক বিণ. ১। অশ্ব কালিৰ নহয় আজিৰ। ২। যিয়ে
অশ্বকালিৰ কাৰণেও খাদ্য সঞ্চয় নকৰে। মনু ৪।৭।

অশ্বাৰোহকঃ ক্লী. অশ্বগন্ধা গছ।

অশ্বিন পৃ. অশ্বাবোহী সৈনিক। —নৌ ঘোঁৰা ৰূপিণী
অপ্সৰাৰ পৰা জন্ম হোৱা দুই যমজ সন্তান,
দেৱতাৰ চিকিৎসক, অশ্বিনীকুমাৰ।

অশ্বাটঃ পৃ. আহাৰ মাহ।

অষ্ট (ন) বিণ. (অশূ ব্যাষ্টৌ কন) সংখ্যা '৮'। আন
সংখ্যাৰ লগত সমাস কৰিলে অষ্ট হয়। যেনে অষ্ট-
বিশ্ৰুতিঃ; —অজ আঠ অজ যুক্ত; সাত্ত্বিক সৰ্বশৰীৰ
মাটিত স্পৰ্শ কৰি দীঘল হৈ থকা (প্ৰণাম); —অধ্যাক্ষী

পাণিনিৰ ব্যাকৰণ, —কৰ্ণঃ —ঋত্বাঃ ব্ৰহ্মা (চৰিমুখ, আঠকাণ); —তম্ব বিণ. আঠোটা বিভাগ থকা, —মলং পদম; —ধাতু আঠ ধাতুৰে তৈয়াৰী (মুৰ্তি আদি); —পাদ্ মকবা; —ম্ব ৮ম; —ম্বমলং ৮ বিধ মালিক দ্ৰব্য; মৃগবাজ, বৃষ, নাগ, কলস, ব্যজন, বৈজয়ন্তী, ভেৰী আৰু দীপ, (লঃ) বগা বঙৰ মুখ, নেজ, কেশ, বুকু আৰু খুৰাযুক্ত ঘোঁৰা; —মুৰ্তিঃ আঠটা মুৰ্তি অৰ্থাৎ ৰূপসম্পন্ন সদাশিৰ— সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, বায়ু, অগ্নি, জল, ক্ৰিতি, আকাশ আৰু যজমান। শকুন্তলা নাটকৰ নামীশ্লোক দ্ৰষ্টব্য; —বসঃ (কাব্যৰ) আঠ বস; শৃঙ্গাৰ, হাস্য, কৰুণ, বোদ্ৰ, বীৰ, ভয়ানক, বীভৎস আৰু অদ্ভুত।

অষ্টক বিণ. আঠটা অংশ বা ভাগ থকা; —কঃ পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ী (ব্যাকৰণ)। —কা ক্ৰী আহিন মাহৰ কৃষ্ণাষ্টমী তিথি। এবিধ শ্ৰাদ্ধ; —কঃ ১। ঋক বেদৰ বিভাগ। ঋকবেদক আঠটা অষ্টকত অথবা দহটা মণ্ডলত বিভক্ত কৰা হৈছে। ২। সংখ্যা '৮'।

অষ্টথা অব্য. আঠগুণ, আঠ বিভাগ গী ৭।৪

অষ্টমঃ পৃ. (—মী ক্ৰী) অষ্টম। চান্দ্র মাহৰ অষ্টম দিন।

অষ্টমিকা: চৰি তোলা ওজন।

অষ্টাদশ ওঠৰ; —ৱিদ্যা ওঠৰ বিধ বিদ্যা (৪ বেদ, ৬ বেদাঙ্গ, মীমাংসা, ন্যায়, ধৰ্মশাস্ত্ৰ, পুৰাণ, আয়ুৰ্বেদ, ধনুৰ্বেদ, গান্ধৰ্ববেদ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ)।

অষ্টিঃ ক্ৰী. ১। খেলৰ গুটি, ২। সংখ্যা ১৬, ৩। বীজ, ৪। কুকুৰ শালা।

অষ্টীলা ১। গোলাকৃতিৰ শৰীৰ; ২। দ্বুৰীয়া পাথৰ; ৩। কুকুৰশালা; ৪। শস্যবীজ।

অষ্টীৰান্ (৭) পৃ. ক্ৰী. আঠ।

অস্ ক) ভাৱে (অদা প অক অস্তি) ১। থাক, জীয়াই থাক, গী ২।১০; ২। অধিকাৰী হ, ৩। সংযুক্ত হ; ৪। মনলৈ আহ; ৫। ঘট; ৬। যথেষ্ট হ, মনু ১১।৮৬; ৭। বাস কৰ থাক; অতি— চেৰ পেলা; অতি— অংশীদাৰ হ; অৱিস— উঠ, দৃষ্টি পোচৰ হ; প্রাচুঃ— উপস্থিত হ, জনিয়াই উঠ; ব্যতি— চেৰ পেলা। খ) কেপে— দিৱা প সক অসত্যি) ১। দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ত্যাগ কৰ, এৰি দে; অতি— ১। অভয়াস কৰ, ব ১৩।৬৭; ২। বাৰে বাৰে কৰ, কৃ ২।৫০; ৩। মুখস্থ মাত, পঢ়; উদ্— ১। বিয়

কৰা, ২। খেদি দি, বহিষ্কাৰ কৰ; নি— ১। স্থাপন কৰ, আৰোপ কৰ, ন্যস্ত কৰ, ২। ত্যাগ কৰ, ৩। নিযুক্ত কৰ, ৪। দি, অৰ্পণ কৰ, ৫। বৰ্ণনা কৰ, উল্লেখ কৰ; নিস্— ১। নিক্ষেপ কৰ, দলিয়া; ২। ধ্বংস কৰ, নাশ কৰ; ৩। অস্বীকাৰ কৰ; পৰা— এখ, ত্যাগ কৰ, ত্যাগ কৰি গুচি য়া; পৰি— দলিয়া, বিকীৰ্ণ কৰ, সিঁচৰিত কৰ; পৰ্যু— ১। অস্বীকাৰ কৰ, ২। বাখা দি; ৩। বিকীৰ্ণ কৰ, দলিয়াই পেলা, নাশ কৰ। ভাট্ট ৮।১১৬; ২। ভাট্ট টুকুৰা কৰ, ৩। দূৰ কৰ; শ্লিনি— তলত থ, স্থাপন কৰ। স্থিৰ কৰ, নিযুক্ত কৰ। আয়োজন কৰ; স্থিৰি— ওলোটাই দি, পৰিৱৰ্তন কৰ, ভুল বৃদ্ধ; সাং— সংযোগ কৰ, সংমিশ্ৰণ কৰ। মনু ৭।১৯৮; সংনি— জমা কৰ, ত্যাগ কৰ, এব, ব ২।৫৯; মে ৯৩; নিযুক্ত কৰ।

অস্ দীপ্তো, গ্রহণে, গতো (ছাদি উ সক অসতি) ১। গ্রহণ কৰ, ২। ল, ৩। গমন কৰ, যা, ৩। উজ্জ্বল কৰ, গোহৰ কৰ। কৃ ১।৩৫।

অসংহত বিণ. অবাধ, অনিয়ন্ত্ৰিত।

অসংযমঃ (ইন্দ্ৰিয়) সংযমহীনতা।

অসংখ্য বিণ. সন্দেহ নথকা। বাস্তৱিক শ ১।২২

অসংসৃষ্ট বিণ. অমিশ্ৰিত। একেলগে নথকা। সম্পত্তি ভাগ হোৱাৰ পিছত বেলেগে থকা।

অসংস্কৃত বিণ. ১। অশোধিত। অনলভূত। ২। সংস্কাৰকৰ বিৰহিত। —তঃ অপশব্দ। ব্যাকৰণমতে ভুল শব্দ।

অসংস্কৃত বিণ. ১। অজ্ঞাত। অপৰিচিত। কি ৩।২; ২। অসাধাৰণ, আঁচহুৱা।

অসংস্থানং বিশৃঙ্খল। সংযোগহীন।

অসংহত বিণ. অসংযুক্ত; —তঃ আশ্চৰ্য।

অসক্ৎ অব্য. বাৰে বাৰে। প্ৰায়ে। মে ৯২; —সম্ভাৰি বাৰে বাৰে কৰা ধ্যান।

অসক্ত বিণ. আসক্তিহীন। উদাসীন; —কঃ অবিবাহযন্ত্ৰে।

অসক্ৰ উক্ৰহীন।

অধিঃ শক্ৰ।

অসংগোহ একে গোত্ৰৰ নহয়। ভিন্নগোত্ৰীয়।

অসঙ্কুল বিণ. জনহীন, মুক্ত স্থান।

অসংখ্য পৰি নোৱৰা। সংখ্যাবহিত।

অসক্ অসংযুক্ত, জাগতিক বন্ধনৰ পৰা মুক্ত; —কঃ ১। আসক্তিহীনতা। মনু ৬।৭৫; ২। পুৰুষ স্ব অৱস্থা।

অসঙ্গত বিণ. ১। অসংযুক্ত; ২। অপ্রাসঙ্গিক; ৩। অশিক্ষিত, কর্কশ, অশিষ্ট, অভদ্র, অসভা।

অসঙ্গতি : স্ত্রী. ১। সঙ্গতিহীন; ২। অসামঞ্জস্যতা। সঙ্গতহীনতা।

অসঙ্গমঃ অসংযুক্ত। বিভক্ত।

অসংজ্ঞা বিণ. সংজ্ঞাহীন, অনুভূতিহীন; —জ্ঞা বিভাজন। অসম্মতি। বিবাদ।

অসং বিণ. (অস শত্ৰু নঞ)। ১। অবিদ্যমান, নথকা, অস্তিত্বহীন, অজীৱিত, নিষ্প্রাণ। মনু ৯।১৫৪; ২। ব্রহ্মভিন্ন বস্তু; ৩। মূৰ্খ, কু, বেয়া, দুষ্ট, অশিষ্ট; ৪। ভুল, মিছা, অনুচিত; ৫। নিফল। গী ১৭।২৮; —অধ্যাত্মা (ঋ) নিসিদ্ধ শাস্ত্র অধ্যয়নকারী। —আগমঃ ১। স্বকীয় ভিন্ন অন্য শাখা অথবা শাস্ত্র; ২। কুপথেবে ধনোপার্জন; —আচাৰঃ অশিষ্টাচাৰ; —বৃত্তিঃ কুপ্রবৃত্তি; —সংসর্গ বেয়া লগ। দুৰ্জনৰ সংসর্গ।

অসত্তা অস্তিত্বহীনতা।

অসত্ত্ব বিণ. ১। শক্তিহীন; ২। পণ্ডিত; —ত্ব অসত্ত্ব, অসং। অসত্য বিণ. ১। মিছা, ২। অবাস্তব; —ত্যাঃ মিছলীয়া; ত্যাঃ মিথ্যা। —সঙ্গ বিণ. যি কথা বাখিব নোৱাৰে। বিশ্বাসঘাতক।

অসদ্যঃ অবা. এতিয়াই নহয়। অলপ পিছত।

অসন্ স্ত্রী. তেজ।

অসনং দলিওৱা। কাঁৰ এৰা; —নঃ এবিধ গছ।

অসঙ্গি বিণ. সম্প্রহীন, স্পষ্ট।

অসঙ্গি বিণ. অসংযুক্ত। মুক্ত। —ঙ্গিঃ সঙ্গি নথকা।

অসঙ্গ বিণ. ১। বমহীন, অস্তহীন; ২। আত্মাভিমानी।

অসঙ্গিকৰ্বঃ ১। অনুপলক্টি, ২। পৰোক্ষ।

অসঙ্গিবৃত্তিঃ স্ত্রী. অপ্রত্যাহতন। কেতিয়াও ঘূৰি নাহিবলৈ যোৱা। ব ৮।৪৯।

অসঙ্গিত তেজৰ সম্পর্ক নথকা।

অসন্ত্য অশিষ্ট, অশীল, নীচ, সদস্য হোৱাৰ অযোগ্য।

অসম বিণ. ১। বিষম সংখ্যা, ২। ওখোৰা মোখোৰা ৩। ভাবতৰ এখন ৰাজ্যৰ নাম; —সায়কঃ বিষম সংখক কাঁৰ থকা; —নয়ন, —সেৱ, —লোচন শিৱ।

অসমঞ্জস বিণ. ১। জম্পট মাল ১০।২; ২। অনুচিত, শিষ্টাচাৰহীন, ৩। নিৰ্বৰ্ণক, অযৌক্তিক।

অসমঞ্জসি অপবিচিত, অনভবক।

অসমন্ত বিণ. ১। অসম্পূর্ণ, আংশিক; ২। (ব্যাকৰণ) সমাস নকৰা; ৩। বেলেগ, বিচ্ছিন্ন।

অসমাপ্ত বিণ. শেষ নকৰাকৈ এৰা, অসম্পূর্ণ ব ৮।৭৬। অসমীক্ষ্য অবা. বিবেচনা নকৰাকৈ।

অসম্পত্তি বিণ. দুখীয়া, দুর্দশাগ্ৰস্ত। —স্তিঃ ১। দুৰ্ভাগ্য; ২। অকৃতকাৰ্য্য।

অসম্পূর্ণ বিণ. সম্পূর্ণ নোহোৱা। অপৰিপূর্ণ, আংশিক।

অসম্বন্ধ বিণ. ১। অসংযুক্ত, অসংলগ্ন; ২। অনুচিত, ভুল। মনু ১২।৬; —জ্ঞ অর্থহীন বাক্য।

অসম্বন্ধ সম্বন্ধহীন।

অসম্বাধ ঠেক নহয়, বহল। নিৰ্জন, মুক্ত (স্থান)।

অসম্ভৱ বিণ. অবাস্তব, কেতিয়াও ঘটিব নোৱাৰা।

অসম্ভৱ ১। অকৃত্রিম, প্রকৃত; ২। উপযুক্তভাৱে পালন-পোষণ নকৰা।

অসম্মত বিণ. ১। শাস্ত্রানুসৰি অনুমোদিত নোহোৱা; আদিষ্ট নোহোৱা; ২। বিৰুদ্ধভাৱাপন্ন; —তঃ শত্রু; —তিঃ স্ত্রী. বিনানুমতি।

অসম্মোহঃ ১। নিৰ্মোহ, ২। সমাহিত, শৈথৱ্য, প্রশান্তি; প্রকৃত জ্ঞান।

অসম্যচ্ (—মীচী স্ত্রী) বেয়া, অনুচিত, ভুল, অসম্পূর্ণ। অসলং ১। লো, ২। অস্ত্রশাস্ত্র, ৩। ক্ষেপণাস্ত্র প্রয়োগৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা যন্ত্ৰ বিশেষ।

অসংগ একে বৰ্ণৰ নহয়।

অসহ বিণ. সহন নকৰা। অধৈৰ্য্য। বহন কৰিবলৈ অসমর্থ।

অসহনীয়, অসহিতৱ্য, অসহ্য। সহন কৰাৰ অযোগ্য।

অসহায় বন্ধুহীন। অকলশৰীয়া। সহায়হীন। মনু ৭।৩০।

অসাক্ষাৎ পৰোক্ষ।

অসাক্ষিক সাক্ষীহীন মনু ৮।১০৯।

অসাধনীয়, অসাধ্য ১। সম্পাদন কৰিব নলগীয়া, ২। প্রমাণৰ অযোগ্য, ৩। চিকিৎসাৰ অতীত।

অসাধাৰণ বিণ. ১। আচৰিত, অদ্ভুত, বৈশিষ্টপূর্ণ, ২। সৰ্বসাধাৰণৰ বাবে নহয় এজনৰহে; —নঃ (তৰ্ক শাস্ত্ৰত) ভ্ৰান্তি। হেঁতুভাস।

অসাধু বিণ. ১। দুষ্ট। অশিষ্ট; ২। অসংযুক্ত পদ।

অসামান্য বিণ. বিশেষ, অসাধাৰণ।

অসাম্প্রদায়িক বিণ. অনুপযুক্ত, অনুচিত।

অসাব ১। নীৰস, অনুপযোগী; ২। মূল্যহীন; ৩। দুৰ্বল। নিশকতীয়া; ৪। নিফল। —ৰং, —বঃ অনুপযোগী

অংশ, এবিধ গছ, ঘৃতকুমারী কাঠ।

অসি অব্য. তুমি বা আপুনি।

অসিঃ ১। তবোরাল, ২। ছুরী বা ডেগাব; —গণ্ডঃ
সক গাক; —জীৱিন্ বেতনভোগী সৈন্য, —দংষ্ট্রঃ
সাগৰৰ কুণ্ডীৰ, মকৰ; —দন্তঃ ঘাঁড়িয়াল;
—ধাৰাত্ৰতঃ অতি কঠোৰ ব্ৰত। অতি কঠোৰ কাম;
—ধাৰঃ (কঃ) অস্ত্রনিৰ্মাতা; —ধেনুঃ ছুরী; —পুচ্ছঃ
শিহ; —মেদঃ তীব্ৰ গন্ধযুক্ত খয়েৰ; —হত্যঃ
অস্ত্ৰেৰে মৰামৰি; —হেতিঃ তবোরালধাৰী।

অসিকং তলৰ পাৰি ওঁঠ আৰু খুতৰিৰ মাজৰ অংশ।

অসিক্ৰিকা পৰিচাৰিকা।

অসিত বিণ. অশুভ্ৰ, ক'লা, ক'লা বৰণীয়া; —তঃ কলা বং।

কৃষ্ণ পক্ষ। কলা সাপ; —তা নীল গছ। অস্ত্ৰেপূৰব
যুৱতী ভূতা, যমুনা নদী; —গিৰিঃ পৰ্বত বিশেষ।

অসিদ্ধ ১। অসমাপ্ত। অসম্পাদিত। ২। অপ্রমাণিত। ৩।
অপক, কেঁচা। —জঃ দোষযুক্ত 'হেতু' হেত্বাভাস।

অসিদ্ধিঃ ক্ৰী. ক্ৰটিপূৰ্ণ সম্পাদন। অকৃতকাৰ্য্যতা।
পৰিপক্বতাৰ অভাৱ।

অসিৰঃ ১। ৰশ্মি। ২। কাঁড়। ৩। লোৰ শলা।

অসু ক্ৰী. শোক।

অসুঃ পু. ১। প্রাণ, উশাহ-নিশাহ; ২। পাঁচ প্রাণ বায়ু।

কি ১। ১৯; —ভজ জীৱন নাশ; —ভুৎ পু. প্রাণী;
—সম প্রাণপ্রিয়, প্রেমিক, পতি।

অসুমান (৫) প্রাণী।

অসুখং ক্ৰী. দুখ, শোক; —সুখাৱহ শোকগ্রস্ত।

অসুত বিণ. সজ্জনহীন।

অসুৰঃ (অসত্যি দেৱান্ ক্ৰিপতি অস্ উৰন) সুৰ বিৰোধী,
বাকস, দৈত্য, দানৱ; —অধিপঃ —জঃ অসুৰপতি,
প্রহ্লাদৰ নাতি বলিবজা; —গুৰুঃ গুৰুনাচাৰ্য্য; —কয়ণ
অসুৰ নাশ; —ফলং নৰিকল; —বিশুঃ, —সূদন বিষ্ণু;
—হা (ন) অগ্নি, ইন্দ্ৰ, বিষ্ণু।

অসুৰ্য বাকসিক।

অসুলভ সহজতে নোপোৱা।

অসুসুঃ কাঁড়।

অসুকণঃ অসজ্জন।

অসুত, —ভিক বিণ. সজ্জনহীন। অনুৰ্ব।

অসুতিঃ ক্ৰী. ১। অনুপন্ন। বজা, অনুৰ্ব; ২। প্রতিষেক।

অসুৰতি ১। ঈৰ্ষা কৰা, হিংসা কৰা; ২। গালি পাৰা,

খং কৰা। গী ৩। ৩১।

অসুয়ক বিণ. ঈৰ্ষান্বিত, নিন্দাজনক; —নং নিন্দা, ঈৰ্ষা,
অপবাদ।

অসূয়া ঈৰ্ষা, অপবাদ, নিন্দা; —সূয়ঃ হিংসাক্ষীয়া, অসন্তোষ।

অসূৰ্য্পশ্য বিণ. সূৰ্যই নেদেখাকৈ অস্ত্ৰেপূৰব সুমুৱাই
বখা; —শ্যা পতিব্ৰতা তিৰোতা।

অসুজ্জ ক্ৰী. ১। তেজ, বক্ত, ২। মঙ্গল গ্রহ, ৩। কুৰুম;
—কৰঃ শৰীৰৰ ৰস, —ধৰা চল; —ধাৰা তেজৰ সৈত;
—ব্ৰহ্ম ধমনী।

অসেচন, —নক বিণ. মনোৰম।

অসৌষ্ঠৱ বিণ. সৌন্দৰ্যহীন। কুৎসিত।

অস্থলিত ১। দৃঢ়, চিৰস্থায়ী; ২। অক্ষত; ৩। মনোযোগী।

অস্ত্ৰ বিণ. সমাপিত, দূৰীকৃত, পৰিত্যক্ত; —কক্ষণ নিৰ্দয়,
—ধী মূৰ্খ; —সংখ্য অসংখ্য।

অস্ত্ৰঃ পু. ১। অস্ত্ৰাচল; ২। সূৰ্য্যাস্ত; ৩। পতন;
—উদয়ো উত্থান-পতন।

অস্ত্ৰং অৱসানপ্রাপ্ত। মৃত্যু।

অস্ত্ৰকঃ পু. মোক্ষ, নিৰ্বাণ।

অস্ত্ৰায়ঃ পু. সূৰ্য্যাস্ত। ধ্বংস, বিনাশ, তমসাত্মকতা।

অস্ত্ৰাঘঃ বিণ. অগাধ। অতি গভীৰ।

অস্ত্ৰাঘ্ৰিঃ অস্ত্ৰচল।

অস্তি অব্য. (অস ত্তিক) বিদ্যমানতা; সম্ভা। কাহিনী ৰচনা
কৰোতে বাক্যৰ প্রথমতে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। —নাস্তি
থকা নথকা, 'অতিথি' চাওক।

অস্ত্ৰেয়ং চুৰি নকৰা।

অস্ত্ৰ্যানং গালি, নিন্দা।

অস্ত্ৰং ধনু, খৰ্গ, তবোৱাল আদি; —আত্মাত্তঃ কত;
—কাৰঃ অস্ত্ৰ নিৰ্মাতা, কৰ্মাৰ; —চিকিৎসা শল্য
চিকিৎসা; —মার্জঃ অস্ত্ৰ মার্জনাকাৰী; —ব্ৰিৎ অস্ত্ৰ
বিদ্যাত পাণ্ডিত।

অস্ত্ৰী ক্ৰী ভিন্ন। (ব্যাকৰণত) পুং আৰু ক্ৰীৰ লিঙ্গ।

অস্ত্ৰান অতি গভীৰ; —নং বেয়া, অনুপযোগী ঠাই।

অস্ত্ৰানে জ্ঞা. ভুলকৈ, অনুপযুক্ত সময়ত।

অস্ত্ৰাৱ বিণ. ১। জন্ম, অস্থিৰ, ২। (অইন শব্দত)
ব্যক্তিগত (সম্পত্তি)।

অস্থি ১। হাড়; ২। ফলৰ ভিতৰৰ ভটি। যন্ ৩। ৭৮;
—কৃৎ, —সাবঃ, —শ্লেষঃ মল্লঃ, —জাঃ ব্ৰহ্ম;
—ভূতঃ পতী; —বলং পু. শিৱ; —পঞ্চকঃ কদাল;

—ধ্ৰুক্ষেপঃ গঙ্গাত অস্থি দান; —মালী শিব;

—সঞ্চয়ঃ শর দাহৰ অন্তত (১৮ টুকুৰা) অস্থিচয়ন
কৰা কাৰ্য্য, —স্থূণঃ শৰীৰ।

অস্থিতিঃ অস্থিৰতা, শিষ্টাচাৰৰ অভাৱ।

অস্থিৰ অধৈৰ্য্য।

অস্পৰ্শনং স্পৰ্শ নকৰা। অসংযোগ।

অস্পষ্ট বিণ. স্পষ্টতাৰ অভাৱ। ভালকৈ নেদেখা।
সন্দেহপূৰ্ণ।

অস্পৃশ স্পৰ্শৰ অযোগ্য। অপৱিত্ৰ।

অস্মৃট অস্পষ্ট। তমসাপূৰ্ণ; —টং আধাফুটা মাত বা
কথা।

অস্মদ এটা সৰ্বনাম শব্দ। মই বা আমি। পু আত্মা।

অস্মদীয় বিণ. আমাৰ।

অস্মাৰ্ত্ত বিণ. ১। অস্মৰণীয়। স্মৰণাতীত, ২। অবৈধ,
স্মৃতিশাস্ত্ৰ-বিৰোধী।

অস্মৃতিঃ বিস্মৃতি।

অস্মি অব্য. 'মই' অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। (অস লট মি)।

অস্মিতা অহমিকতা।

অস্ম ১। কোণ, চুক; ২। মূৰৰ চুলি; —স্রং চকুপানী,
তেজ; —কষ্ঠঃ কাঁড়; —জং মণ্ডহ; —পঃ
বক্তৃপিপাসু, বাক্ষস, —পা জোক, —ম্ৰাড্ৰুকা আহাৰৰ
পৰা উৎপন্ন হোৱা বগা বস।

অস্ম বিণ. ১। নিঃস্ব। দুখীয়া; ২। নিজৰ নহয়।

অস্মতন্ত্ৰ বিণ. ১। অধীন, পৰাধীন; ২। বাধ্য।

অস্মম নিদ্রাহীন। জাগি থকা (লোক); —মঃ দেৱতা।

অস্মৰঃ ব্যঞ্জন বৰ্ণ, —ৰং নিস্মৰ।

অস্মৰ্গ্য স্বৰ্গলাভ নকৰা।

অস্মাধ্যায়ঃ ১। অধ্যয়ন আৰম্ভ নকৰা, উপনয়ন নোহোৱা।
২। অনধ্যায়।

অস্মস্থ অসুখীয়া। ৰোগগ্ৰস্থ।

অস্মামীন আধিপত্য নথকা; —ব্লিক্ৰমঃ গৰাকী
নোহোৱাকৈ বস্তু বিক্ৰী কৰা।

অহংমু বিণ. অহঙ্কাৰী, স্বাৰ্থপৰ।

অহত বিণ. আঘাত নোপোৱা। অক্ষত।

অহন ক্ৰী. ১। এটা দিন। মনু ৫।৮৫; ২। দিনৰ বেলা;
—কৰ, —পতিঃ —বাক্ৰয়ঃ, —মণিঃ সূৰ্য্য।

অহম্ (অস্মদ ১ম ১ব) সৰ্বনাম শব্দ; মই —অগ্নিকা
শ্ৰেষ্ঠত্বৰ বাবে বিবাদ; —কাৰী গৰ্বিত; —কৃতিঃ গৰ্ব;

—পূৰ্ নিজে প্ৰথম হ'বলৈ ইচ্ছা কৰা; —ভাৱঃ
অহঙ্কাৰ।

অহৰণীয়. অহাৰ্য্য বিণ. ১। হৰণ বা চুৰ কৰিব নোৱৰা;
২। অনুৰক্ত; ৩। দৃঢ়, অনমনীয়।

অহল্য বিণ. হাল নোবোৱা (মাটি), অকৰ্ষিত। —ল্যা ক্ৰী.
গৌতম ঋষিৰ পত্নী। ব্ৰহ্মাই সৃষ্টি কৰা প্ৰথম নাৰী।
কাহিনী মতে— ইন্দ্ৰই অহল্যাৰ কপত আকৃষ্ট হৈ
গৌতমৰ অনুপস্থিতিত গৌতমৰ কপ লৈ অহল্যাৰ
সতীত্ব নষ্ট কৰে। গৌতমে জানিব পাৰি অহল্যাক
অভিশাপ দি শিলত পৰিণত কৰে। পিছত ক্ৰীৰামৰ
পাদস্পৰ্শত অহলাই পুনৰ জীৱন লাভ কৰে।)

অহহ, (—হা) অব্য. দুখ, শোক আদি আবেগ প্ৰকাশৰ
বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ভৰ্তৃ ২।৯২।

অহাৰ্য্য বিণ. হৰণৰ অযোগ্য। —ৰ্য্যঃ পৰ্বত।

অহিঃ পু (অ হন ইণ) ১। সাপ; ২। সূৰ্য্য; ৩। বৃহৎ
গ্ৰহ; ৪। ব্ৰহ্মাসুৰ; ৫। ঠগ, প্ৰৱঞ্চক; ৬। মেঘ;
—কান্তঃ বতাহ, বায়ু; —কোষঃ, —নিৰ্মোকঃ সাপৰ
মোট; —হুত্ৰকং বেংছতা; —জিৎ ইন্দ্ৰ; —ঈষ,
—ঋহু, —মাৰ, —ৰিপু গৰুড় পক্ষী, নেউল;
—নকুলিকা সাপ আৰু নেউলৰ সনাতন শত্ৰুতা;
—ফেনঃ কানি; —ভুজ্ গৰুড়, ময়ূৰ; —ভুৎ শিৱ।

অহিংসা হিংসা-শূন্যতা। কায়মনোবাক্যে আনক দুখ
নিদিয়া। মনু ১০।৬৩; ২। নিৰাপত্তা।

অহিংস্ৰ বিণ. নিৰীহ। মনু ২।২৪৬; —স্ৰা এবিধ
বিষৰোধক গছ।

অহিকঃ (ন হ ঙিক) কণা সাপ; —কা শিমলু গছ।

অহিত বিণ. অশ্ৰুতিত। অনুপযুক্ত, অনিষ্ট, শত্ৰুতাপূৰ্ণ;
—ভঃ পু. শত্ৰু। ১।১।৬৮।

অহিষ্ণি স্তো নহয়, তপত; —অংশু, —কৰঃ —কটিঃ সূৰ্য্য।

অহীন বিণ. ১। হীন বা কম নহয়, বেছি, সম্পূৰ্ণ। ২।
অনিমিত্তৰ। শ্ৰেষ্ঠ। অবিকৃত।

অহীৰঃ গৰখীয়া।

অহত উৎসৰ্গিত নোহোৱা। মনু ১২।৬৮; —ভঃ ধ্যান,
প্ৰাৰ্থনা, বেদাধ্যয়ন। মনু ৩।৭৩।

অহে অব্য. ভৎসনা, নিন্দা, দুখ, বিয়োগ আদি প্ৰকাশ
কৰোঁতে ব্যৱহাৰ হয়।

অহেতু কাৰণহীন, যুক্তিহীন, অভিপ্ৰায়শূন্য গী ১৮।২২।
অহো (ন হা ডো) ষিক, শোক, কৰুণ, বিয়াদ আদি

অৰ্থত, সন্বেখনত, আশ্চৰ্য্য প্ৰকাশ কৰাত ব্যৱহাৰ হয়।
কেতিয়াবা কেতিয়াবা মাত্ৰ অনুপ্ৰসক ৰূপতো ব্যৱহাৰ
হয়।

অহোবাৰ্ত্ত: পূ. দিনে ৰাতি। (শাস্ত্ৰ মতে মানুহৰ এটা মাহ
দেৱতাৰ এদিন এৰাতিৰ সমান)।

অহোৱত অব্য. অনুকম্পা, খেদ, দুখ বুজাবলৈ সন্বেখনত
আৰু আশ্চৰ্য্য প্ৰকাশ কৰাত ব্যৱহাৰ হয়।

অহোয় অব্য. তৎক্ষণাৎ। কি ১৬।১৬

অষ্ট্ৰিক বিণ. লজ্জাহীন, —কঃ বৌদ্ধ সন্ন্যাসী, কপণক।

অতুলা ক্ৰী. এবিধ (ভোলা) গছ। ৯৬

আ

আ, আকাৰ— বৰ্ণমালাৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ তথা দ্বিতীয় স্বৰবৰ্ণ।
উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ। দুখ, অনুভূতি, স্মৰণ, হয় হয়! খং
আদি অৰ্থবোধক অব্যয়। সীমা, মৰ্যাদা, পৰ্য্যন্ত, দূৰত্ব
অৰ্থও প্ৰকাশ কৰাত ব্যৱহাৰ হয়। মে ১১। বিশেষ্য
অথবা বিশেষণ পদৰ আগত ‘আ’ বৰ্ণই ক্ষুদ্ৰতা, ঈষৎ
অৰ্থও প্ৰকাশ কৰে। কোনো এটা বিষয় পাহৰি মনত
পৰিলে ‘আ এৱম’ এইদৰে উচ্চাৰিত হয়।

আং (আম) হয় বাক্য।

আ: (সু)—অব্য খঙ, পীড়া, স্মৃতি, স্পৰ্শ, তৰ্জন আদি
বুজাবলৈ (আশ্চৰ্য্যবোধক) আ: ব্যৱহাৰ হয়। আ: ক্ৰী
লক্ষ্মীদেৱীৰ নাম (আ)। (পু) মহেশ্বৰ, পিতামহ, বাক্য।
‘অ ৱিক্: প্ৰতিবেধ: সাদা: পিতামহৰাকায়ো:’ অপু।

আকখনং গৰ্ব কৰা। ফিতাহি মৰা।

আকল্প: লবচৰ কৰোৱা। কঁপা।

আকম্পিতঃ বিণ. লৰি থকা। কঁপি থকা।

আকৰঃ পূ. (আঙ কৃ অপ) ১। খনি ৰ ৩।১৮; ২। যি
কোনো ঐশ্বৰ্য্যৰ উৎস। ভৰ্তৃ ২।৯২; ৩। সমষ্টি,
সমূহ। কৃ ২।২৯; ৪। উৎকৃষ্ট।

আকৰিকঃ খনি পৰিদৰ্শক।

আকৰিণি আকৰৰ পৰা উৎপন্ন। কি ৫।৭।

আকৰ্ষঃ ১। আকৰ্ষণ, ওচৰলৈ টানি অনা; ২। পাশাখেল;
৩। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়; ৪। পাশা —ৰ্ষকঃ চুষক।

আকলনং ১। ধৰা, দখললৈ অনা, অধিকাৰভুক্ত কৰা;
২। গণনা, বা হিচাব কৰা। ৩। আশা; ৪। অবেষণ;
৫। উপলব্ধি, বোধ।

আকল্পঃ ১। অলম্ব্য, সাজসজ্জা ৰ ১৮।৫২; ২। ভূষণ;
৩। ৰোগ, অনুখ, —কঃ ১। অনুভূতাপ, ২। মূৰ্ছা,
৩। আনন্দ, ৪। অন্ধকাৰ, ৫। গাঁথি।

আকম্বঃ কষ্ট পাখৰ।

আকস্মিকং বিণ. (অকস্মাৎ ঠ এঃ) হঠাতে হোৱা,
অকাৰণে ঘট।

আকাঙ্ক্ষা ক্ৰী (আঙ কাক্ষিক অচ টাপ) ১। ইচ্ছা, অভিলাষ।
২। (ন্যায়শাস্ত্ৰত) ভাব সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে
যিটো শব্দ বিচৰা হয়। অপেক্ষা। ৩। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য; ৪।
জিজ্ঞাসা, অন্বেষণ; ৫। পদৰ বৈশিষ্ট্য।

আকাৰ্য পূ. ১। চিতা; ২। নিৱাসস্থান।

আকাৰঃ পূঃ (আ কৃ ঘঞ) ১। আকৃতি, মূৰ্তি; ২। ৰেহকপ,
স্থিতি। ৩। মুখেৰে কৰা ইঙ্গিত, যাৰ দ্বাৰা অন্তৰৰ ভাৱ
প্ৰকাশ কৰা হয়। —গুপ্তিঃ,—গৃহনং ভণ্ডামি, বাহিৰৰ
আওভাৱেৰে ভিতৰৰ প্ৰকৃতি লুকাই ৰখা কাৰ্য্য।

আকাৰণ (-ণা) ১। আমন্ত্ৰণ, আহ্বান; ২। প্ৰত্যাহ্বান।

আকালঃ উপযুক্ত সময়।

আকালিকং বিণ. খণ্ডেকীয়া, মন্থ ৪।১০৩; অপৈণত,
অসাময়িক, —কী বিজুলী, —প্ৰলয়ঃ পূ. কপিলমুনিৰ
শাপত মন্থন্তৰত অকালতে জগত্তত হোৱা প্ৰলয়।
(কালিকা পুৰাণৰ ৩১ অধ্যায় দ্ৰষ্টব্য)।

আকাশঃ, শং (আ সমস্তাৎ, কাশ ঘঞ) ১। আকাশ,
মহাশূন্য। পঞ্চভূতৰ এটা। (বৈশেষিকৰ মতে ৯টা) ২।
মুক্তস্থান; ৩। ব্ৰহ্ম; ৪। গৌৰৱ; ৫। সংকুত দ্ৰষ্টকত
মঞ্চত নথকাজনক ‘আকাশে’ বুলি নিৰ্দেশ কৰি প্ৰশ্ন
কৰে আৰু ‘উত্তৰো’ শুনে। —কক্ষা সিগন্ত। —কল্পঃ
ব্ৰহ্মা —দীপঃ —প্ৰদীপঃ আহিন মাহৰ সংক্ৰান্তিৰ (কতি
বিহৰ) দিনা জ্বলোৱা আকাশ বস্তু, —ভাবি- ভং
(নাটকত) আকাশলৈ মুখ কৰি কথা কোৱা আৰু
‘ওনা’। —বলিং আকাশী জাহাজ, —সদীপঃ বৰবুদ,
নিয়ৰ। —স্বৰ্গিকঃ শিল বৰবুদৰ পাখৰ।

আখিকখনং দাবিদ্ভতা।

আকীর্ণ বিণ্ণ (আঙ্ কুশ ক্তঃ) ব্যাপ্ত, পৰিপূৰ্ণ।

আকুচনং বেঁকা হোৱা, কুঞ্চিত হোৱা, সঙ্কুচিত। ভাঁজ লোৱা।

আকুল বিণ্ণ., ১। পূৰ্ণ কৰা, সম্পূৰ্ণ হোৱা; ২। জয় কৰা, আঘাত কৰা; ৩। গভীৰভাবে মগ্ন হোৱা। ৪। ব্যাকুলতা, উদ্ভিগতা; ৫। আউল-বাউল হোৱা (যেনে চুলি) ৬। অসঙ্গতি।

আকুলিত বিণ্ণ., ব্যাকুল, উদ্ভিগ, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত।

আকুণ্ণিত অলপ সঙ্কুচিত।

আকুতং ১। অৰ্থ, ভাব, উদ্দেশ্য কি ১৪।২৬; ২। অনুভূতি, আবেগ; ৩। কৌতুহল; ৪। অভিলাষ।

আকৃতিঃ ক্ৰী. ১। আকাৰ, মূৰ্তি; ২। শৰীৰ, অৱয়ব। ৩। চেহেৰা; ৪। প্ৰকৃতি, নমুনা; ৫। গোষ্ঠী, জাতি।

আকৃষ্টিঃ ১। আকৰ্ষণ, মধ্যাকৰ্ষণ; ২। ধনুৰ জ্যা।

আক্ৰেক্ষৰ বিণ্ণ. আধা বন্ধ।

আকোকেৰঃ পু. মক্ষৰ ৰাশি।

আক্ৰন্দঃ পু. (আঙ্ ক্ৰন্দ ঘঞ) ১। ৰোদন, কন্দা-কটা; ২। স্তুতি; ৩। শব্দ, চিঞৰ; ৪। বন্ধু, বন্ধাকৰ্তা; ৫। ভাতৃ; ৬। যুদ্ধ; ৭। কন্দাৰ স্থান; ৮। যিজন ৰজাই মিত্ৰপক্ষীয়জনক শত্ৰুৰ সহায়ক হোৱাত বাধা দিয়ে। কাষৰ ৰাজ্যৰ সিন্ধুৰ ৰজা। মনু ৭।২০৭; —ন্দনং চিঞৰি চিঞৰি কন্দা। —ন্দিক বিণ্ণ. কান্দোন শুনি শ্বেৰি যোৱা জন।

আক্ৰমঃ, —মণং ১। ওচৰলৈ অহা; ২। আক্ৰমণ কৰা, আঘাত কৰা। ৩। দখল কৰা, জয় কৰা। ভাৰাক্ৰমণ কৰা।

আক্ৰান্ত বিণ্ণ, ১। অধিকৃত, পৰাজিত, অতৰ্ভুক্ত; ২। আবৃত, অতিক্ৰান্ত। ৩। ১০।৩৮; ৩। ভূতে ধৰা।

আক্ৰান্তিঃ ক্ৰী, পদাৰ্পণ, ভৰি পেলোৱা। আক্ৰান্ত চাওক।

আক্ৰমকঃ আক্ৰমণকাৰী।

আক্ৰীড়ঃ —ড্ ১। খেল-ধেমালি, আনন্দ। ২। আনন্দবন।

আক্ৰুই বিণ্ণ., ১। নিন্দিত, কলঙ্কিত শি ১২।২৭; ২। চিৎকাৰিত; ৩। অভিশপ্ত —ইং বিকট চিঞৰ, গালি-গালাজ।

আক্ৰোশঃ, —শনং ১। চিঞৰ-বাখৰ; ২। গালি-শপনি, নিন্দা, আক্ৰোশ; ৩। অভিশাপ; ৪। শপথ।

আক্ৰোশঃ ভিজোৱা, তিওৱা, সিক্ত কৰা।

আক্ৰপাটিকঃ পু. পাশাখেলৰ বিচাৰক, ধৰ্মাধ্যক্ষ।

আক্ৰপাদঃ পু. নৈয়ায়িক, তৰ্কিক।

আক্ৰাৰণা ক্ৰী, ক্ৰী (আঙ্ ক্ৰ গিচ্ যুচ্) কেলেক্কাৰী (বিশেষকৈ যৌন সম্পৰ্কীয়)।

আক্ৰাৰিতং বিণ্ণ. অভিযুক্ত, অপৰাধী, কেলেক্কাৰপূৰ্ণ।

আক্ৰিক বিণ্ণ., (—কী ক্ৰী, —কং ক্ৰী) পাশাখেলুৱৈ। পাশাখেলত লাভ বা জয় কৰা ধনাদি। পাশাখেল সম্বন্ধীয় মনু ১/১৫৯; —কঃ এবিধ গছ যাৰ ফল বাত, পিত্ত আৰু পাণ্ডুৰোগৰ ঔষধ।

আক্ৰীৰ বিণ্ণ., মদাহী।

আক্ৰোপ পুঃ ১। অপবাদ, ভৎসনা। ভৰ্জ ৩/৪২; ২। দলিওৱা, কাঢ়ি নিয়া কু ১।১৪; ৩। ইঙ্গিত; ৪। অনুমান; ৫। গচ্ছিত, জমা ৰখা। ৬। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ এবিধ অলঙ্কাৰ য'ত কবলৈ বা প্ৰকাশ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা এটা কথা লুকাই ৰখা হয়।

আক্ৰোট, —ড আখৰোট।

আখঃ, আখনঃ— কোৰ।

আখণ্ডলঃ ইন্দ্র মে ১৫।

আখনিকঃ ১। খনিকৰ, ২। এন্দুৰ; ৩। চোৰ, ৪। কোৰ; ৫। গাহৰি।

আখৰঃ ১। কোৰ, ২। খনিত কাম কৰা মানুহ।

আখাতঃ (—তং) পৃথুৰী। জলাশয়।

আখানঃ আখৰঃ।

আখুঃ ১। এন্দুৰ, নিগনি, উই; ২। চোৰ, ৩। গাহৰি; ৪। কোৰ। ৫। কুপণ, —উৎকৰঃ উই হাকলু —গঃ, —পত্ৰঃ, —বৎঃ, —বাহনঃ গণেশ; —বাহতঃ ইন্দুৰ চিকাৰী। নীচ জাতিৰ লোক। —কুক্ মেকুৰী।

আখোটকং চিকাৰ —কঃ চিকাৰী, —টিকঃ চিকাৰী কুকুৰ।

আখোটঃ আখৰোট।

আখ্যা ক্ৰী. নাম, উপাধি, সংজ্ঞা ক ১।২৬।

আখ্যাত বিণ্ণ., ১। কথিত, উক্ত, ঘোষিত; ২। পঠিত। শব্দ বা ধাতুকপ আবৃত্তি কৰা।

আখ্যানং ক্ৰী. (আঙ্ খ্যা লুট) ১। আখ্যান, উপাখ্যান, ২। কাহিনী, সাধুকথা, মনু ৩।২৩২।

আখ্যানকং আখ্যান।

আখ্যানকঃ দূত, পত্ৰবাহক।

আখ্যায়িকা গদ্যৰচনা বিশেষ। গদ্য কাব্য। সংস্কৃত সাহিত্যত গদ্য কাব্য দুই প্ৰকাৰ— কথা আৰু আখ্যায়িকা। কথা, যেনে— কাদম্বৰী; আখ্যায়িকা, যেনে— হৰ্ষচৰিত।

আখ্যায় কথনৰ যোগ্য, মৌখিক বাৰ্তা, মে ১০৩।
আগঃ(স) ক্লী. পাপ, অপৰাধ শি ৩।১০৮
আগতঃ ক্লী. অহা, উপস্থিত। —জিঃ ক্লী ১। আগমন;
২। প্ৰত্যাগমন। ৩। মূল, আৰম্ভণি; ৪। আয়াত, প্ৰাপ্ত।

আগন্তু বিণ (আঙ গম তুন) আগমনশীল, অতিথি, আলহী।
আগন্তুকং বিণ., (আগন্তু স্বার্থে কন) ১। অপৰিচিত অতিথি। নমতাকৈ অহা আলহী; ২। গৰাকী নোহোৱা পশু আদি। ৩। আকস্মিক, প্ৰক্ৰিষ্ট।

আগমঃ পূ. ১। আগমন। উপস্থিতি। গী ৮।১৮; ২। প্ৰাপ্ত, লাভ; ৩। জন্ম, উৎপত্তি ৪। সম্পত্তি লাভ; ৫। বচিদ, সাক্ষী। ৬। সম্পত্তি বৃদ্ধি; ৭। শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন; ৮। বিজ্ঞান, দৰ্শন; ৯। বেদ, বেদান্ত; ১০। (নৈয়ায়িকৰ) প্ৰমাণ; ১১। প্ৰত্যয় অথবা বিভক্তি; ১২। মতবাদ, অনুমান। —বৃদ্ধ বিণ. অতি বিজ্ঞ পুৰুষ ব ৬।৪১; —ব্ৰেজী বেদজ্ঞ, শাস্ত্ৰজ্ঞ।
—সাপেক্ষঃ সাক্ষৰ দ্বাৰা প্ৰমাণিত।

আগন্তী দক্ষিণ দিশ। —গন্ত্য দক্ষিণ দিশৰ।

আগাধ অতি গভীৰ।

আগামিক বিণ., ভবিষ্যত সম্বন্ধীয়। আসন্ন।

আগাৰং ক্লী (আগ ঋ অণ) ঘৰ, বাসস্থান।

আঙঃ,—আগুঃ ক্লী. সম্ৰতি, প্ৰতিজ্ঞা।

আগ্নিক বিণ., অগ্নি, (যজ্ঞাগ্নি) সম্বন্ধীয়।

আগ্নিহঃ ক্লী. হোম গৃহ। যজ্ঞ কৃত —ব্ৰঃ যি যজ্ঞাগ্নি প্ৰজ্বালন কৰে।

আগ্নেয় বিণ., ১। অগ্নিদেৱতা সম্বন্ধীয় ২। অগ্নিদেৱতালৈ অৰ্পিত। —গ্নী, ক্লী অগ্নিকোণ, অগ্নিপত্নী স্বাহা, —ন্নঃ সোণ, তেজ, বিউ, অস্ত্ৰবিশেষ। —ন্নঃ কৰ্ত্তিকৈয়।
আগ্নেয় ব্ৰত মনু ৯।৩১০।

আগ্নয়ণং ক্লী নৱশস্যোষ্টি নামৰ যজ্ঞ বিশেষ। —ণঃ অগ্নিষ্টোমযাগৰ প্ৰথম সোম তপণ।

আগ্ন্যঃ পূ. (আঙ গ্ৰহ অণ) ১। অনুগ্ৰহ; ২। আক্ৰমণ; ৩। সম্বন্ধ; ৪। দৃঢ় আসক্তি; ৫। পৃষ্ঠপোষকতা।

আগ্ন্যহায়ণঃ পূ. আৰোণ মাহ।

আগ্ন্যহাবিক বিণ. যি ব্ৰহ্মহোমৰ সম্পত্তি আত্মসাৎ কৰে।

আঘটনা ক্লী. ক্ৰমণ, আঘাত। ধ্বন, সংস্পৰ্শ।

আঘৰ্ষণং ঘৰ্ণণ, পিহন।

আঘাটঃ— সীমা।

আঘাতঃ পূ. (আঙ হন ঘঞ) ১। আঘাত, হত্যা ২। আক্ৰমণ ৩। দুৰ্দশা, বিপদ, কৃ ২।৫০; ৪। বধ্যস্থান, কচাইখানা।

আঘাৰঃ পূ. (আঙ ঘ ঘঞ) ১। (অগ্নিত) ঘিউ ছুটিওৱা ২। ঘিউ।

আঘূৰ্ণনং বাগৰা, ঘূৰি থকা, সাঁতোৰা।

আঘোষঃ আহ্বান, আবোধনা।

আঘোষণং ৰাজহুৱা বিজ্ঞাপন বা ঘোষণা।

আঘ্ৰাণং গোন্ধ লোৱা। সম্ভটি, তৃপ্তি।

আঙ্গাৰং এসোপা জুইৰ অঙঠা।

আঙ্গিকং ১। শাৰীৰিক; ২। শাৰীৰিক ভঙ্গী।

আঙ্গিবসঃ অঙ্গিবসৰ পুত্ৰ বৃহস্পতি।

আচমঃ মুখ ধোৱা কাৰ্য্য।

আচমনং ক্লী. (আঙ চম লুট) খোৱাৰ আগত বা পিছত মুখ ধোৱা। ধাৰ্মিক কামৰ আগতে মুখত পানী লোৱা।

আচমনকং পিক পেলোৱা পাত্ৰ। মুখ ধোৱা চৰিয়া।

আচমনীয়ং মুখ ধোৱা পানী।

আচন্নঃ আহৰণ, চয়ন।

আচৰণং ক্লী. ১। আচৰ, ব্যৱহাৰ; ২। অভ্যাস, পালন।
৩। ৰীতি, পদ্ধতি; ৪। আইন, বিধি।

আচান্ত বিণ মুখ ধুই উঠা।

আচামঃ ১। মুখ ধোৱন; ২। উতলা পানীৰ কেন।

আচাৰঃ—পূ. (আঙ চৰ ঘঞ) ১। ব্যৱহাৰ, চৰিত্ৰ, শীল, স্বভাৱ; ২। ৰীতি, প্ৰথা, মনু ২।১৮; ৩। নিৰ্দিষ্ট পদ্ধতি অথবা বিধি; ৪। লৌকিকতা —ঈপঃ আবতিৰ বন্তি। —পুত্ৰ প্ৰথা, বিধি অনুযায়ী পদ্ধতি কৰা। —ব্ৰট জাতি ব্ৰট। —লাজ বজাৰ মূৰত বৰ্ণন কৰা আঁঠে। —ব্ৰেজী আৰ্য্যবৰ্ত।

অচাৰিক বৈধ।

আচাৰ্য্যঃ পূ. (আঙ চৰ গ্যৎ) বেদৰ অধ্যাপক, গুৰু, যজ্ঞোপবীত লাভা, মনু ২।১৪০; —ৰ্য্য অধ্যাপিকা।
৩ৰী; —উপাসনং গুৰুসেৱা। —শিক্ষা প্ৰদেয়, সম্বন্ধনৰ যোগ্য।

আচাৰ্যকং শিক্ষা, উপদেশ। গুৰুৰ পাৰদৰ্শিতা, যোগ্যতা।
আচাৰ্য্যনী গুৰুপত্নী।

আচিৎ ১। (আঙ চি ক্ত) ১। বোজা, ভাৰ, ২। গ্ৰহিত,
গৃহীত; ৩। একত্ৰিতকৰণ, ভৰ্তিকৰণ, জমাকৰণ,
সঞ্চয়ন। —তঃ ১। একগাড়ী মাল বা বোজা। ২। দহ
ভাৰ বা দহ গাড়ীৰ ভাৰ, প্ৰায় ১০ কুইণ্টল।

আচুষণং শোহন, শুহি পেলোৱা। (চিকিৎসা) যন্ত্ৰৰ
সাহায্যত শৰীৰৰ পৰা তেজ উলিওৱা।

আচ্ছাদ কাপোৰ; পৰিধান।

আচ্ছাদনং ১। আৱৰণ, চাদৰ, কাপোৰ। ২। ঘৰৰ
চালত থকা কাঠৰ গাঁথনি।

আচ্ছবিত বিণ্ণ। ১। মিশ্ৰিত; ২। আঁচোৰ, নখাঘাত।
—তং ১। নখে নখে কৰা শব্দ; ৩। ঘোঁৰাৰ হাঁহি।

আচ্ছেদঃ, —দনং কাটি পেলোৱা। ছেদন কৰা।

আচ্ছেটনং আঙুলি বজোৱা। টিলিকিয়া।

আচ্ছেদনং মৃগয়া, চিকাৰ।

আজকং ছাগলীৰ পাল।

আজগদং শিৱধনু।

আজননং অভিজাত, উচ্চ বংশজাত।

আজানঃ জন্ম, উৎপত্তি।

আজানেয় ১। উচ্চ সঁচৰ পৰা জন্ম হোৱা (গৰু ঘোঁৰা
আদি); ২। নিতীক, —ভাল সঁচৰ ঘোঁৰা।

আজিঃ ১। যুদ্ধ, সমৰ ৰ ১২।৪৫; ২। যুদ্ধক্ষেত্ৰ।

আজীৱঃ,— ৱনং জীৱিকা, বৃত্তি, ব্যৱসায়, —ৱঃ জৈন
ভিক্ষু।

আজীৱিকা আজীৱঃ।

আজুঃ(ব), আজুঃ ক্ৰী। বিনা বেতনে কাম কৰা,
অবৈতনিক। নৰকবাস।

আজ্জপ্তিঃ আদেশ, হুকুম।

আজ্জা ক্ৰী। (আঙ্ গম্ অঙ্ টাপ) ১। আদেশ, নিৰ্দেশ।
২। অনুজ্ঞা, অনুমতি। —অনুগ্, —ৱহ বিণ্ণ।
আজ্জানুসৰি কাম কৰা লোক।

আজ্জাপক বিণ্ণ। (আজ্জা গিচ্ নাল) আজ্জাকৰ্তা, নিৰ্দেশদাতা।

আজ্জাপনং বিজ্ঞাপনং।

আজ্যং ক্ৰী। (আঙ্ অজ্জঃ কাপ) ঘিঁউ। যাগক্ৰিয়াৰ
সাধনস্বৰূপে তেল, গাখীৰ আদিকো বৃজ্য। ৰ
৭।২০; —ভুজ্ অগ্নি, দেৱতা।

আঙ্খনং শৰীৰৰ পৰা কাঁইট উলিওৱা।

আঙ্ঘ বিস্কৃতৌ (ভ্ৰা প স আঙ্ঘতি) বহল কৰ, দীঘল
কৰ, শৰীৰৰ অঙ্গ নিয়ন্ত্ৰণ কৰ।

আঞ্জনং ক্ৰী। ১। চকুত লগোৱা অঞ্জন; ২। চৰী, —নঃ
অঞ্জনাপুত্ৰ হনুমান।

আঞ্জনী অঞ্জন।

আঞ্জনৈয় হনুমান।

আটৱিকঃ ১। অৰণ্যবাসী, খৰিকটীয়া, ২। অগ্ৰগণী,
পথিকৃৎ।

আটীকনং গৰু পোৱালিৰ জাপ।

আটীকৰঃ বলদ, যাঁড়।

আটোপঃ পুঃ ১। গৰ্ব, অহঙ্কাৰ, দৰ্প; ২। স্বীত, বিস্কৃতি।
গৰ্বত ফুলি থকা। শি ৩।৭৪।

আড়ম্বৰঃপু. (আঙ দম ৱৰচ) ১। দৰ্প, অহঙ্কাৰ; ২।
আক্ৰমণৰ সময়ত কৰা ঢোলবাদন; ৩। আৰম্ভণি; ৪।
খং, ক্ৰোধ; ৫। আনন্দ, সুখ; ৬। মেঘ অথবা
হাতীৰ গৰ্জন; ৭। যুদ্ধৰ চিঞৰ-বাখৰ।

আড়িঃ শৰালি চৰাই।

আড়ুঃ ভেল, ভূৰ, মাৰনাও।

আটকঃ,—কং শস্যৰ ওজন বিশেষ। এদোণৰ
চৰিভাগৰ এভাগ, —কী ৰহৰ দালি।

আট্য বিণ্ণ ১। ধনৱান, সম্পত্তিশালী গী ১৬।১৫; ২।
প্ৰাচুৰ্য্য।

আণক বিণ্ণ। নীচ, দুষ্ট। —কং এটা বিশেষ ভক্ষিমাৰ
যৌন উপভোগ।

আণৱ (স্বী ক্ৰী) অত্যন্ত সৰু, সূক্ষ্ম।

আণিঃ পু. ক্ৰী। ১। গাড়ীৰ চকাৰ খিনি; ২। আঁঠুৰ
ওপৰৰ ভাগ; ৩। সীমা; ৪। তৰোৱালৰ ধাৰ।

আণ বিণ্ণ। কণীৰ পৰা জন্ম হোৱা, —ণঃ হিৰণ্যগৰ্ভ
ব্ৰহ্মা। —ণঃ অত্ৰকোষ।

আণীৰ বিণ্ণ। পূৰ্ণবয়স্ক।

আতঙ্কং পু. (আঙ তক ঘঞ) ১। ৰোগ; ২। দুখ,
যাতনা; ৩। ভয়, সম্ভাৱ; ৪। ঢোলৰ শব্দ।

আতঙ্খনং ক্ৰী। (আঙ তঙ্ক + ল্যুট) ১। ঘনীভূত কৰা বা
হোৱা; ২। দৈ; ৩। দৈ বা ছানাৰ পানী, ৪। সজ্জি
কৰণ, ৫। বিপদ, দুৰ্দশা; ৬। গতিবেগ।

আতত বিণ্ণ। ব্যাপ্ত। প্ৰসাবিত।

আততায়ী (ন) বিণ্ণ (আতত অয় গিন) ১। বধ কৰিবলৈ
উদ্যত, উন্মত্ত, গী ১।৩৬; ২। হত্যাকাৰী, ডকাইত,
মাৰাত্মক অপৰাধী।

আতপঃ পু. (আত্ তপ্ অচ) ১। তাপ, সূৰ্য্যৰ তাপ।
২। পোহৰ —অত্যয়ঃ সূৰ্য্যৰ তাপ কম হোৱা,
সূৰ্যাস্ত। —অভাৱঃ ছায়া। —উদকঃ মৰীচিকা —ত্ৰং,
—ব্ৰকং, —ৰাৰণং ছাতি —শুদ্ধ বিণ্ণ ৰ'দত শুকোৱা।

আতপনঃ শিৱ।

আতৰঃ, —আতাৰঃ নদী পাৰ কৰা ভাৰা।

আতৰ্পণং ১। তৃপ্তি, সন্তুষ্টি, আনন্দ, ২। ঘৰত চূণ দিয়া।

আতাপী(ন), —তায়ী চিলনী (চৰাই)।

আতিঃ পু চৰাই।

আতিথেয়, —আতিথ্য অতিথিৰ অভ্যর্থনা, শুশ্ৰূষা কু
৫।৩১, —থ্যঃ আলহী।

আতিদেশিক বিণ্ণ. প্রাচুৰ্য্য।

আতিশয্যং প্রচুৰতা, অধিকা।

আতুঃ ভূৰ, ভেল।

আতুৰঃ ১। আঘাতপ্রাপ্ত, দুৰ্ভগ্নস্ত; ২। ৰোগাক্ৰান্ত, ব
১২।৩২; ৩। উৎকণ্ঠিত, আগ্ৰহী, ৪। দুৰ্বল মনু
৪।১৮৪।

আতোদ্যং বাদ্যযন্ত্ৰবিশেষ।

আন্ত —বিণ্ণ প্রাপ্ত, গৃহীত, ৰ ১১।৫৭; অনুমত,
আকৰ্ষিত। নিষ্কণ্ঠিত ৰ ৫।২৬; —গন্ধঃ ১। যাৰ
গৰ্ব খৰ্ব হৈছে। অভিভূত, পৰাজিত। ২। গন্ধপ্রাপ্ত।
ৰ ১৩।১৭; —গৰ্ভঃ বিণ্ণ শত্ৰুৱে যাৰ গৌৰৱ হৰণ
কৰিছে। ভগ্নদৰ্প, অপমানিত।

আত্মকীয়, আত্মীয় বিণ্ণ. নিজৰ, আপোন, সম্পৰ্কীয় কু
২।১৯।

আত্মন পু. ১। আত্মা, হৃদয়। ২। স্বয়ং; ৩। পৰমাত্মা
ব্ৰহ্ম, ৪। চৰিত্ৰ, বৈশিষ্ট্য; ৫। সহজাত প্রকৃতি বা
মেজাজ; ৬। ব্যক্তি, সম্পূৰ্ণ শৰীৰ; ৭। মনোবৃত্তি;
৮। আকাৰ, মানসিক চিত্ৰ; ৯। পুত্ৰ। ১০। যত্ন।
১১। সূৰ্য্য; ১২। অগ্নি; ১৩। বায়ু; ১৪। বোধ।
—অপহাৰঃ নিজকে লুকুৱাই ৰখা। —অপহাৰকঃ
ভণ্ড। —আৰাম বিণ্ণ. আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ ইচ্ছুক বে
১।২৩ —আজ্ঞয়ঃ স্বাধীন —উদ্ভৱঃ পুত্ৰ, কামদেৱ
—উপজীৱী দিন মঞ্জুৰী। নিজে পৰিশ্ৰম কৰি জীৱিকা
নিৰ্বাহ কৰা। —কাম আত্মপ্ৰেমী, ব্ৰহ্মপ্ৰেমী —পতং

(নাটকত) নিজকে উদ্দেশ্য কৰি কথা কোৱা।

—গুপ্তিঃ গুহা। —গ্ৰাহিন্ স্বাৰ্থপৰ। —ঘাতঃ,

আত্মহত্যা, —ঘাতী, —ঘাতক আত্মহত্যাকাৰী।

ধৰ্মবিৰোধী। —ঘোষঃ কুকুৰা, কাউৰী। —জঃ,

—জন্মন্—জাতঃ —প্রভৱঃ,—সত্তৱঃ ১। পুত্ৰ; ২।

কামদেৱ। কু ৬।২৮; —জঃ সন্যাসী, —ত্যাগঃ

আত্মহত্যা, —ত্ৰাণং নিজকে ৰক্ষা কৰা, গা ৰখীয়া,

—দৰ্শনঃ আধ্যাত্মিক জ্ঞান —নিত্যঃ আত্মপ্ৰিয়,

—নিষ্ঠঃ আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ ইচ্ছুক, —ভুঃ, (পু)

—মোক্ষিঃ ১। ব্ৰহ্মা, বিষয়, শিৱ, কামদেৱ; ২। পুত্ৰ

সন্তান, —ভুঃ স্ত্ৰী কন্যা, মেধা। —যাজী যি নিজৰ

হকে যজ্ঞ কৰে, যি সকলো ভূততে নিজক দেখে

মনু ১২।৯১; —লাভঃ জন্ম, উৎপত্তি কি ৩।৩২;

—ৱিদ্ জ্ঞানী লোক, —ৱিদ্যাঃ আধ্যাত্মিক জ্ঞান,

—ৱীৰঃ ১। পুত্ৰ; ২। খুলশালি, বিদূষক। —শ্লাঘা,

—স্তুতিঃ গৰ্ব কৰা, নিজকে প্রশংসা কৰা। —সত্তৱঃ,

—সমুদ্ভৱঃ ১। পুত্ৰ; ২। কামদেৱ, ব্ৰহ্মা, বিষয়,

মহেশ্বৰ।

আত্মজীনঃ, আত্মবীৰঃ চাওক।

আত্মনেপথ্যং (ব্যাকৰণ) ধাতুকৰণ দুটা বাচ্যৰ এটা
(আনেটো পৰস্মৈপদ)।

আত্মত্ববি বিণ্ণ. স্বাৰ্থপৰ, স্বাৰ্থলোভী হি ৩।১২৮।

আত্মত্বং বিণ্ণ. প্রশান্ত, স্থিৰ, জ্ঞানী।

আত্মকন্তা প্রশান্তি, আত্মসংযম, প্রজ্ঞান।

আত্মসাৎ অব্য. (সাধাৰণতে কৃ আৰু ভূ ধাতুৰ লগত
কৰণ কৰা হয়) সম্পত্তি আদি নিজৰ কৰি লোৱা।

আত্মত্বিকবিণ্ণ. ১। অবোধ, অনন্ত, চিৰস্থায়ী গী ৬।২১;

২। প্রচুৰ। ৩। শ্ৰেষ্ঠ, সুনিশ্চিত। স্ত্ৰী. —কী

আত্মত্বিক বিণ্ণ. ১। বিধবংসী, ২। দুখজনক, অমঙ্গলীয়া,

৩। জৰুৰী। স্ত্ৰী. —কী

আত্মত্ব বিণ্ণ. অত্ৰিসম্বৃত। —স্বীঃ ১। অত্ৰিপত্নী; ২।

বজ্জ্বলা তিবোতা।

আত্মত্ব বিণ্ণ. অত্বৰবেদ সম্বন্ধীয়। ১। অত্বৰবেদ

অধ্যয়নকাৰী ব্ৰাহ্মণ; ২। অত্বৰবেদ। ৩। গৃহপুৰোহিত।

আত্মত্ব ১। কামোৰ, দংশন; ২। দাঁত।

আত্মত্বঃ ১। শ্ৰদ্ধা, সম্মান কি ১।৩৩; ২। যত্ন, শুশ্ৰূষা।

৩। অগ্ৰাহ, ইচ্ছা, ৪। আৰজ্জণি। ৫। প্রেম, আসক্তি।

আদৰ্শ: ১। (মুখ চোৱা) আয়না, দাপোণ; ২। মূল
পাণ্ডুলিপি য'ৰ পৰা নকল কৰা হৈছে। ৩।
প্রতিকপ, চানেকী —কঃ আয়না, —নঃ প্রদৰ্শনী।
আদৰ্শনং ১। দাহন, আঘাত, হত্যা; ২। নিন্দা, ভৎসনা;
৩। শাসন।

আদানং ১। লোৱা, গ্রহণ কৰা। ২। উপার্জন; ৩।
ৰোগৰ উপসৰ্গ।

আদি বিণ. ১। প্রথম, মূল, আদিম। ২। প্রধান, —দিঃ ১।
আৰম্ভণি গী ৩।৪১; (ইতি উপসৰ্গৰ লগত) ইত্যাদি
'আৰু বহুতো' বৃজাবৰ বাবে; যেনে, ইন্দ্রাদয়ঃ ইন্দ্রাদি
দেৱতাসকল। ২। মৌলিক হেতু, ৩। প্রথম অংশ,
—অন্ত বিণ. প্রথমতে আৰু শেষত থকা। —উদাস্তঃ
যাৰ প্রথম বৰ্ণ উদাস্ত। —কৰঃ, —কৰ্ত্তৃ, —কৃৎ ব্রহ্মা, গী
১১/৩৭; —কৰিঃ ১। (বেদৰ প্রথম ষষ্ঠা) ব্রহ্মা; ২।
(আদিকাব্য ৰামায়ণৰ প্রণেতা) বাল্মীকি। —কাণ্ড
ৰামায়ণৰ প্রথম অধ্যায়ৰ নাম। —কাৰণং বেদান্ত মতে
জগতৰ প্রথম কাৰণ, ব্রহ্ম। ন্যায় আৰু বৈশেষিকৰ
মতে পৰমাণু। —দেৱঃ পৰমেশ্বৰ, বিষ্ণু, শিৱ, সূৰ্য্য।
—পৰ্বন পু. মহাভাৰতৰ প্রথম অধ্যায়ৰ নাম। —পুৰুষঃ
প্রথম সৃষ্টিকৰ্তা, বিষ্ণু। —ভৱঃ —ভূত ১। ব্রহ্মা; ২।
কৰ্ম্মক। —ব্ৰহ্মঃ বিষ্ণু। —শক্তিঃ আদ্যশক্তি মহামায়া।

আদিতঃ, —আদৌ অব্য. আৰম্ভণিতে, আৰম্ভণিৰ পৰা।

আদিত্যঃ অদিতিৰ পুত্ৰ, দেৱতা।

আদিত্যঃ ১। কাশ্যপ আৰু অদিতিৰ পুত্ৰ, দেৱতা। ২।
দ্বাদশ সূৰ্য্য, (ৱিৱস্বান, অৰ্য্যামা, পুষা, তুষ্টা, সৱিতা,
ভগঃ, ধাতা, বিধাতা, বৰুণঃ মিত্ৰঃ, শত্ৰুঃ, উৰুক্রমঃ)
গী ১০।২১; ৩। সূৰ্য্য, ৪। বামনকণী বিষ্ণু।
—সুনঃ সূৰ্য্যপুত্ৰ সূৰ্য্যৱ, যম, শনি আৰু কৰ্ণ।

আদিনৱঃ, —ৱঃ ১। দুৰ্ভাগ্য, আপদ; ২। দোষ, ত্ৰুটি।

আদিম বিণ. প্রথম, মৌলিক, প্রাচীন।

আদিৰাজঃ পৃথুৰাজ।

আদীপনং ১। জুই জ্বলোৱা, উত্তেজিত কৰা, ২।
উৎসৱ উপলক্ষে ঘৰৰ বেৰত চুণৰ ৰং কৰা।

আদৃত ১। সন্মানিত, পূজিত, ২। যত্নপৰ, শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ।
অপ্রমত্ত।

আচ্ছন্নং পাশাৰ গুটি, পাশাৰ ঢাল।

আদেশঃ (আ দিশ্ বঞ) ১। আদেশ, আজ্ঞা, নিৰ্দেশ, ২।
উপদেশ, শাসন, ৩। বিৱৰণ, সংবাদ, ৪।
(ব্যাকৰণত) বিকল্প।

আদেশী পু. দৈৱজ্ঞ। গণনাকৰী ৰ ৪।৬৮।

আদ্য বিণ. ১। প্রথম, আদিম ২। সৰ্বপ্রথম —দ্যা,
কালী, দুৰ্গা, তাৰা। প্রথমা তিথি —দ্যাং ১।
আৰম্ভণি, ২। শস্য, খাদ্য, মনু ৫।২৪; —আদ্যাঃ
প্রথম, মনু ৫।২৬; —কৰিঃ ব্রহ্মা, বাল্মীকি।
—ব্রাহ্মঃ বিশ্বব্রহ্মাণ্ডৰ মূল বীজ বা আদি কাৰণ।

আদ্যন বিণ. ১। লজ্জাহীনভাৱে লুলুপ, ভোকাভুৰ,
খঁকুৱা। ২। আদিহীন।

আদ্যোতঃ পোহৰ, উজ্জ্বলতা।

আধমনং অনাৰ্য্য, জামিন, বন্ধক। মনু ৮।১৮৫।

আধৰ্মিক, —আধাৰ্মিক অধাৰ্মিক।

আধৰ্যঃ অৱমাননা, ধৰ্ষণ।

আধৰ্ষণং ১। দণ্ডাজ্ঞা। ২। ধৰ্ষণ, ৩। যুক্তিখণ্ডন।

আধানং ক্ৰী. ১। স্থাপন, ২। গ্রহণ ৩। যজ্ঞকুণ্ডত
অগ্নিস্থাপন। ৪। অনুপ্রবিষ্টকৰণ। ৫। উৎপাদন, যেনে
গৰ্ভাধান ক্ৰিয়া। মে ৯; ৬। বন্ধক।

আধানিকঃ গৰ্ভাধান সংস্কাৰ।

আধাৰঃ পু. ১। অৱলম্বন, সহায়। ২। ডাঙৰ পাত্ৰ, যেনে
জলাধাৰ শ ১।১৪; ৩। গছৰ তলত ৰখা পানীৰ পাত্ৰ,
৪। বান্ধ, পৰিখা, মথাউৰি, ৫। খাল, ৬। অধিকৰণ।

আধিঃ পু. (আণ্ড ধা কিঃ) ১। মানসিক পীড়া, প্রত্যাশা
উদ্বেগ, সম্ভাপ, শ ৩।১১; ২। অভিলাপ, দুৰ্দশা।
৩। বন্ধক, জামিন; খাদ্য-শস্যৰ বাবে খেতি কৰিবলৈ
দিয়া মাটি, মনু ৮।১৪৩; ৪। বাসস্থান। ৫। স্থান,
অধিষ্ঠান। —ভোগঃ বন্ধকৰ বস্তু (যেনে— ভূমি, শস্য,
পশু আদি) ভোগ কৰা। —স্তেনঃ গৰাকীৰ
বিনানুমতিত বন্ধকী ভোগ কৰা লোক।

আধিকৰণিক ন্যায়াধীশ। —কাৰিক বিণ. ১। শ্ৰেষ্ঠ। ২।
বিষয়া।

আধিক্যং প্রাচুৰ্য্য, প্রাধান্য।

আধিদৈৱিক বিণ. (অধি দেৱ ঠঞ) ১। অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা
সম্বন্ধীয় মনু ৬।৮৩; ২। দৈৱিক। দুখ বা অসুখৰ উৎস
তিনি বিধ— আধিভৌতিক, আধিদৈৱিক আৰু
আখ্যাত্তিক।

আধিপত্যং ক্ৰী. প্রভুত্ব, স্বামিত্ব, ঐশ্বৰ্য্য, মনু ১২।১০০;
গী ২।৮।

আধিভৌতিক বিণ. ১। ভূত বা প্রাণীৰ পৰা হোৱা দুখ
বা ৰোগ। ২। লৌকিক; ৩। মৌলিক, পাৰ্থক্য।

আখিৰাজ্যং ৰাজধৰ্ম, সার্বভৌমত্ব। সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অধিপতি। ৰ
১৭।৩০।

আখিৰেদনিকং দ্বিতীয় বিবাহ কৰাবৰ সময়ত প্ৰথম
পত্নীক দিয়া ধন সম্পত্তি, উপহাৰাদি।

আখুত, —খুত কস্পিত। ৰ ১।৩৮।

আখুনিক বিণ. (অধুনা ঠাঞ) নব্য, নতুন, অধুনাজাত।

আখোৰণঃ পু. মাউত। ৰ ৭।৪৬।

আখ্যাত বিণ. দক্ষ, সংযত, বাতৰোগ বিশেষ। উদ্ধত।

আখ্যানং ১। বৃদ্ধি, দস্ত। ২। গৰ্জন। ৩। পেটফুলা বা
ফুলা বেমাৰ।

আখ্যা ক্ৰী চিন্তা, স্মৃতি।

আখ্যাতিৰূপ ১। আত্মা, পৰমাত্মা সম্পৰ্কীয়, ২। মানসিক
আৰু শাৰীৰিক দুবিধ দুখ বা ৰোগ— মানসিক ৰোগ,
কাম ক্ৰোধাদি, শাৰীৰিক ৰোগ বাতপিত্তাদি, ৩।
আত্মতত্ত্ববিষয়ক জ্ঞান মনু ২।১১৭।

আখ্যানং ক্ৰী. (আঙ ধৈ লুট) ১। উদ্বেগ, সজ্ঞাপ, ২।
খান।

আখ্যাপকঃ অধ্যাপক, গুৰু।

আখবনিকঃ ভ্ৰমণকাৰী।

আনঃপু. উশাহ।

আনকঃপু. (আঙ অন থুল) ১। ভেৰী, ৰণবাদ্য বিশেষ,
২। মৃদঙ্গ, গী ১।১৩; ৩। বজ্জপূৰ্ণ মেঘ,
—দুন্দুভিঃ বসুদেৱ। এওঁৰ জন্মৰ সময়ত
দেৱতাসকলে দুন্দুভি ধ্বনি কৰিছিল।

আনতিঃ ক্ৰী. ১। প্ৰণতি, নমতা, ২। নতশিৰ হোৱা, ৩।
সন্মান।

আনদ্ধ (আঙ নহ ক্ত) বিণ. ১। আবদ্ধ। ২। কোষ্ঠবদ্ধ,
শৌচ কচা। —দ্ধঃ ১। ঢোল। ২। কাপোৰ পিন্ধা।

আননং ক্ৰী. ১। মুখ, মুখমণ্ডল ৰ ৩।৩; ২। পৃথিৰ
অধ্যায়।

আনন্ত্যং ১। অনন্ত; ২। সীমাহীন। ৩। শাস্ত। ৪।
স্বৰ্গ। পৰলোক।

আনন্দঃ পু. (আঙ নন্দ ঘঞ) ১। আনন্দ, আমোদ,
সুখ। ২। পৰমেশ্বৰ, পৰমাত্মা। ৩। শিৱ ; —স্ননং
কাৰী। —পটঃ কইনাই পিন্ধা কাপোৰ।

আনন্দধুঃ পু. আনন্দ, হৰ্ষ।

আনন্দনং ক্ৰী. (আঙ নদি লুট) ১। আনন্দদান ২।
সন্মান প্ৰদৰ্শন। ৩। সৌজন্য প্ৰকাশ। ৪। আগমন

আৰু প্ৰস্থানৰ সময়ত বন্ধু-বান্ধৱৰ প্ৰতি কৰা সদ-
ব্যৱহাৰ। — প্ৰভৱঃ বীৰ্য, গুৰু।

আনন্দময় বিণ —কোষঃ শৰীৰৰ নিগূঢ়তম কোষ বা
আৱৰক; কাৰণশৰীৰ; স্মৃতিপুঃ (বেদান্ত)।

আনৰ্তঃপু. ১। নৃত্যশালা, মঞ্চ, ৰঙ্গালয়। ২। যুদ্ধ,
সমৰ। ৩। সৌৰাষ্ট্ৰ (দ্বাৰকা)।

আনয়ঃপু. উপনয়ন।

আনয়ঃপু. (মাছ ধৰা) জাল, —য়ী মাছমৰীয়া।

আনায়াঃ (গাইপতাৰ পৰা অনা) দক্ষিণাশ্ৰি।

আনাহঃপু. ১। ৰোধ। ২। কোষ্ঠবদ্ধতা (শৌচ কচা
হোৱা ৰোগ)।

আনিল বিণ. বায়ুৰ পৰা হোৱা, —লঃ —লিঃ হনুমান, ভীম।

আনীল বিণ. ঈশং নীলা বৰণীয়া। —লঃ ক'লা ঘোঁৰা।

আনুকূল্যং ক্ৰী. অনুকূলতা, সহায়তা।

আনুগত্যং ক্ৰী. (অনু গত যাঞ) পৰিচিতি, আত্মীয়তা।

আনুগুণ্যং ক্ৰী. আনুকূল্য, সঙ্গতি।

আনুগ্ৰামিক বিণ. (কী ক্ৰী) গাওঁ সম্বন্ধীয়, গ্ৰাম্য।

আনুপূৰ্ণং, —ৰ্যং —ক্ৰীঃ ১। পৰিপাটি; অনুক্ৰম। মনু
২।৪১; ২। (আইন) বৰ্ণক্ৰম মনু ৩।২৩।

আনুমানিক যুক্তিসিদ্ধ। অনুমান সম্বন্ধীয় —কং
(সাংখ্যমতে) প্ৰধান।

আনুযাত্ৰিকঃ সহচৰ, সহযাত্ৰী, অনুচৰ বা ভৃত্য।

আনুৰক্তিঃ ক্ৰী. অনুৰাগ, প্ৰীতি।

আনুলোমিক, —লোম্য বিণ. বিধিসম্মত, বৈধ।

আনুৱিষিৎসা ক্ৰী. উপকাৰীক প্ৰত্যাপকাৰ কৰা ইচ্ছা।

আনুৱেশ্যঃ প্ৰতিবেশীৰ সিকায়ৰ প্ৰতিবেশীৰ ঘৰ। মনু
৮।৩৯২।

আনুষঙ্গিক বিণ. ১। প্ৰাসঙ্গিক, ২। অপৰিহাৰ্য্য,
প্ৰয়োজনীয়, ৩। গৌণ, ৪। আপেক্ষিক সামঞ্জস্য
থকা, ৫। গুপ্তাৰ্থক।

আনুপ বিণ. (—পী ক্ৰী) ১। জলপূৰ্ণ, ২। জলাশয়ত
'উৎপন্ন, —পঃ সঘনে পানীত থাকি ভাল পোৱা জন্তু
যেনে— ম'হ।

আনুগ্ৰ্যং ঋণ পৰিশোধ।

আনুশংস্যং ক্ৰী. ১। অনিচ্ছতা, কাৰুণ্য, অহিংসা মনু
৩।৫৪; ২। দয়া, সহানুভূতি।

আন্ত বিণ. (—ভী ক্ৰী) অন্তিম, শেষ, —জং অবা
শেষলৈকে, সম্পূৰ্ণৰূপে।

আন্তৰ বিণ. আভাস্তৰীণ, গুপ্ত, —বং নিগূঢ়তম প্রকৃতি।
আন্তৰি(বী)ক্ষং ক্লী. ১। অন্তৰীক্ষ, গগন ২। পৃথিবী
আৰু আকাশৰ মাজৰ ঠাই। —ক্লী অন্তৰীক্ষত
উৎপন্ন।

আন্তিকা ক্লী. বায়েক।

আন্দোলনং ১। বুলন, ২। কম্পন।

আক্সসঃ ভাতৰ ফেন, মাড। —সিকঃ বান্ধনি।

আক্স্যং অন্ধতা।

আক্সং বিণ. অক্সপ্রদেশীয় (যেনে, তেলেণ্ড ভাষা) —ক্সঃ
অক্সৰাজ্য।

আন্থয়িক বিণ. (—কী) ১। সদবংশীয়, অভিজাত। ২।
বিধিসম্মত।

আন্থাহিক বিণ. (—কী ক্লী) দৈনিক, প্রতিদিন পালনীয়,
মনু ৩।৬৭।

আন্থীক্ষিকী ১। তৰ্কবিদ্যা, ন্যায়দর্শন। ২। অধিবিদ্যা,
দর্শন শাস্ত্র। মনু ৭।৪৩।

আপ্ ব্যাপনে (চৰা, ভা, স্বা, উ, প শব্দ আপ্নোতি)
আপয়তি, আপতি) ১। প্রাপ্ত কৰ, লাভ কৰ। ২।
লগ ধৰ; ৩। ব্যাপ্ত কৰ ৪। সহ্য কৰ। পৰি—
(পর্যাপ্ত) ১। যোগ্য হ, ২। পূৰ্ণ হ, বক্ষা কৰ, পূৰ্ণ
কৰ রি— ব্যাপ্ত হ, বিস্তৃত হ, সম্— সমাপ্ত কৰ।

আপকৰ বিণ. (বী ক্লী) আক্রমণাত্মক, অনিষ্টজনক।

আপক্ক বিণ. আধা পকা, অপৈণত, —ক্কং পিঠা, কটি।

আপগা নদী শি ২।১০০: —গেয়ঃ নদী পুত্র ভীষ্ম।

আপণঃ প্ৰ. (আ পণ অচ) পণ্যাশালা, বজাৰ, হাট।

—ণিকঃ দোকানী, বেপাৰী।

আপতনং ১। আগমন ২। ঘটনা ৩। প্রাপ্তি ৪। জ্ঞান।
৫। স্বাভাৱিক পরিণতি।

আপতিক বিণ দৈৱিক ঘটনা। —কঃ শেনচৰাই।

আপৎ ক্লী. (আণ্ড পৎ ক্রিপ) বিপত্তি, দুর্দশা, বিপদ মনু
১।১২৯; —কালঃ বিপদৰ সময়। —গ্রস্ত বিণ.

বিপদত পৰা, দুর্দশাগ্ৰস্ত।

আপদা ক্লী. বিপদ।

আপনিকঃ ১। মুক্তা, হীৰা। ২। বনচৰ। কিৰাট।

আপন্ন ১। প্রাপ্ত। ২। বিপদগ্ৰস্ত। মে ৫৩; —সন্ত্ৰা
গৰ্ভৱতী।

আপমিত্যকং ক্লী. বিনিময়ৰ জৰিয়তে প্রাপ্ত। যেনে—
গৰু দি লোৱা ধন।

আপন্ন প্ৰ. বশিষ্ঠমুনি।

আপন্ পানী, পাপ।

আপস্তম্বঃ প্ৰ. এগৰাকী ধৰ্ম শাস্ত্র (গৃহসূত্র) প্রণেতা।

আপাকঃ কুমাৰৰ মাটিৰ বাচন পোৰা ঠাই।

আপাতঃ প্ৰ. (আ পৎ ঘঞ) ১। পতন, আক্রমণ,
আৰোহণ, অৱৰোহণ। দ্রুত, তন্মূহুৰ্ত, তৎকাল; ২।
প্রথম দৃষ্টি, অথবা উপকল্প দৃষ্টি বা আকৃতি, ৩।
উপস্থিতি, সংঘটন।

আপাততঃ অব্য তৎক্ষণাৎ।

আপাদঃ ১। প্রাপ্তি ২। প্ৰস্কাৰ, বেতন।

আপানং,—নকং ক্লী. ১। মদ্যপানৰ সভা। ২। মদৰ
দোকান কৃ ৬।৪২।

আপালিঃ প্ৰ. ওকনি।

আপিঞ্জৰং ক্লী. সোণ।

আপীড়ঃ প্ৰ. (আণ্ড পীড় পচাদ্যচ) ১। দুখ দান, আঘাত
হনা। ২। চেপি দিয়া। ৩। মূৰতী লোৱা মালা ৭
১৮।২৮।

আপীন শকত, মোটা, —নঃ কুঁৱা, —নং (গৰুৰ) ওহাৰ।

আপ্পীক পিঠা বনোৱা কাৰিকৰ, পিঠা খোৱা মানুহ।

আপ্প্যঃ প্ৰ. আটা বা ময়দা।

আপ্পৰণং পূৰণ কৰা, সম্পূৰ্ণ কৰা।

আপ্পং ক্লী. বাং ধাতু।

আপ্পছা ক্লী. (আণ্ড প্রচ্ছ অণ্ড টাপ) সম্ভাষণ, আলাপ।

আপোশানঃ খোৱাৰ আগত বা পাছত পাঠ কৰা মন্ত্ৰ
বিশেষ। শা ১।৩১, ১০৬।

আপ্ত বিণ ১। প্রাপ্ত, লব্ধ। ২। বিশ্বস্ত, বিশ্বাসযোগ্য মনু
৭।৮০, —প্তঃ আত্মীয়, মনু ৩।১০১; সম্বন্ধীয় ৰ
১২।৫২, —প্তং ভাগফল। —কামঃ যাৰ আশা পূৰণ
হৈছে। —গৰ্ভাঃ গৰ্ভৱতী তিবোতা —স্বচনং মহৎ
লোকৰ উক্তি ৰ ১৫।৪৮; —বাক্ ক্লী ১। বিশ্বাসযোগ্য
লোকৰ কথা। ২। প্রতি অথবা স্মৃতি শাস্ত্র।

আপ্পং বিণ (অপাং বিকাৰঃ স্বার্থে ঘ্যঞ) জলবিকাৰ,
ফেনাদি।

আপ্পান ১। শকত, মোটা। ২। সন্তুষ্ট, —নং প্রেম,
প্রীতি, বন্ধি।

আপ্পায়নং (আণ্ড প্যায় ল্যুট) ১। পূৰ্ণ কৰণ, ২। তৃপ্তি,
তৃষ্টি সাধন, মনু ৩।২০৩; ৩। স্থূলকায়ত্ব ৪। শক্তি-
দায়ক ঔষধ বিশেষ, —য়িতঃ তৃপ্ত, প্রীত, সম্বৰ্দ্ধিত।

আপ্ৰচছনং ক্ৰী. আগমন আৰু গমনৰ সময়ত কৰা
 আলিঙ্গন।
 আপ্ৰপদং ক্ৰী. ভৰিৰ আঙুলি পৰ্যন্ত। —পদীনং বিণ
 ভৰিলৈকে যোৱা (কাপোৰ আদি)।
 আপ্ৰঃ পৃঃ (আঙ পু অপ) স্নান, —ব্ৰতী (ব্ৰহ্মচৰ্য্য সাং
 কৰি গৃহস্থশ্ৰমত প্ৰবেশ কৰা) স্নাতক ব্ৰাহ্মণ।
 আপ্ৰাঃ ১। জল প্ৰক্ষেপ, পানীত নামি কৰা স্নান। ২।
 বানপানী।
 আপ্ৰুতঃ স্নাতক —তব্ৰতী আপ্ৰাব্ৰতী।
 আপ্ৰা (ন) পৃ. (আপ বুন) বায়ু।
 আফৃকং ক্ৰী অফিং, কনি।
 আবন্ধঃ পৃ. (অঙ বন্ধ ভুঃ) ১। দৃঢ়বন্ধন ২। প্ৰেম,
 প্ৰীতি, ৩। অলঙ্কাৰ মে ৯: ৪। বাধাপ্ৰাপ্ত ৫। যুঁৱলি।
 আবন্ধঃ, পৃ. —ন্ধনং ক্ৰী. ১। বন্ধন ২। যুঁৱলি ৩।
 অলঙ্কাৰ। সাজসজ্জা ৪। প্ৰেম, আসক্তি।
 আবৰ্হঃ হত্যা, ছিন্নকৰণ।
 আবলিঃ আলি, শ্ৰেণী।
 আবাসঃ ক্ৰেশ, আঘাত, ধৰ্ষণ মনু ৪।৫১।
 আবৃত্তঃ, আবৃত্তঃ ভগ্নীপতি, বৈনাই।
 আবোধনং জ্ঞান, উপলব্ধি।
 আব্দ বিণ. মেঘোৎপন্ন।
 আব্দিক বিণ. বছৰেকীয়া মনু ৩।১।
 আভৰণং অলঙ্কাৰ, সাজ-সজ্জা, আভূষণ; আভৰণ ৪
 বিধ— আবেধাং (কুণ্ডলাদি), বন্ধনীয়ং (ফুলাদি);
 ক্ষেপাং (নুপুৰাদি), আৰোপাং (হাৰাদি)।
 আভা ক্ৰী. (আঙ ভা টাপ) ১। শোভা, প্ৰভা, কান্তি,
 দীপ্তি, জ্যোতি; ২। ৰং, মনু ১২।২৭; ৩। সাদৃশ্য;
 প্ৰায়ে সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়।
 আভাণক জনপ্ৰিয় উক্তি। সূক্তি।
 আভাষঃ ভূমিকা।
 আভাষণং সন্মোদন, সন্তোষ, কথোপকথন।
 আভাসঃ ১। জ্যোতি, ২। প্ৰতিবিম্ব ৩। সাদৃশ্য ৪। ভুল
 অথবা অসং আকাৰ, বা সাদৃশ্য; ৫। উদ্দেশ্য,
 মনোবৃত্তি, মিথ্যাবৃত্তি।
 আভাসুৰঃ ৬৪ বিধ উপদেৱতা, গণদেৱতা।
 আভিচাৰিকং যাদু মন্ত্ৰ।
 আভিজানঃ পৃ. জন্ম সম্বন্ধীয়, গোত্ৰজ অথবা পিতৃজ
 নাম। কৃ ১।২৬; —নং অভিজাত, উচ্চবংশজাত।

আভিজাত্যং ক্ৰী. ১। কৌলিনা, ২। উচ্চবংশজনিত
 মৰ্যাদা, ৩। পাণ্ডিত্য।
 আভিধা ক্ৰী. ১। শব্দ, পদ, ২। নাম, —তকং ক্ৰী শব্দ।
 আভিধানিক বিণ. অভিধানত থকা (পদ) —কঃ অভিধান
 সম্বলক।
 আভিমুখ্যং ১। মুখামুখি; ২। আনুকূল্য।
 আভিকপক, কপ্যং সৌন্দৰ্য্য।
 আভীক্ষ্যং ক্ৰী. নিতা, পুনৰুক্তি।
 আভীৰঃ ১। গৰখীয়া, গোপালক ২। এখন দেশৰ নাম।
 —বী আভীৰপত্নী, আভীৰ জাতিৰ তিৰোতা।
 —পল্লিঃ গৰখীয়া থকা গাওঁ।
 আভীল বিণ. ভয়ানক, ভীতিজনক। —লং আঘাত।
 আভোগঃ ১। পৰিপূৰ্ণতা, বিস্তৃতি মে ৯২; ২। চেষ্টা।
 ৩। ফেঁচী সাপৰ ফণা (বৰুণছত্ৰ)। ৪। পৰিতৃপ্তি।
 আভ্যৰহাৰিক বিণ. (ক্ৰী ক্ৰী) খাবৰ যোগ্য, খাদ্য।
 আভ্যদযিক বিণ. ১। মঙ্গলমুখী ২। উচ্চ, উন্নত —কং
 কোনো আনন্দ সংস্কাৰ কাৰ্য্যৰ সময়ত পিতৃ-পুৰুষৰ
 কাৰণে কৰা শ্ৰাদ্ধ।
 আম্ অবা. ১। হয়, বাক ২। পাহৰি মনত পৰিলে, নিশ্চয়,
 উত্তৰ আদি প্ৰকাশ কৰিবৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 আম বিণ. ১। কেঁচা, অপক্ক, অসিদ্ধ মনু ৪।২২, ২।
 বদহজম, কোষ্ঠকাঠিন্য, তুঁহ (বাকলি), ৩। হীন শস্য।
 —আশয়ঃ পেট (য'ত হজম নোহোৱা খাদ্য জমা
 হয়), —কুন্তঃ কেঁচা মাটিৰ বাচন, —গঞ্জি ক্ৰী কেঁচা
 মাংস অথবা পোৰা মাংসৰ গোন্ধ। —ত্বচ্ বিণ. নৰম
 ছাল থকা। —পাত্ৰং কেঁচা পত্ৰ, —বন্তং
 তেজগ্ৰহণী, —বসঃ বদহজম, —ব্ৰাতঃ শৌচ কচা,
 —শূলঃ পেটকামোৰা।
 আমঞ্জ বিণ. ধনীয়া, মনোৰম।
 আমঞ্জ পৃ. এৰা গছ।
 আমনস্যং পীড়া, দুখ।
 আমন্ত্ৰণং ক্ৰী. সন্মোদন, আহ্বান। নিমন্ত্ৰণ।
 আমন্ত্ৰঃ পৃ গভীৰ শব্দ, শুক শুক শব্দ।
 আময়ং ক্ৰী. কুষ্ঠৰোগ।
 আময়ঃ ১। বেমাৰ, ৰোগ, বদমেজাজ। ২। আঘাত,
 ক্ষতি। —য়ানী বোণী।
 আমৰণাত্ত, —স্তিক বিণ. মৰণ পৰ্য্যন্ত। জীৱন থাকে
 মানে, মনু ৯।১০১।

আমৰ্শ: ভাঙি, পিঁহি পেলোৱা। উগ্ৰ ব্যৱহাৰ।

আমৰ্শ ১। স্পৰ্শ, পিঁহা। ২। উপদেশ।

আমৰ্ষ: পু খং, ক্ৰোধ, অধৈৰ্য্য।

আমলক: ক্লী. আমলখী গছ —কং আমলখী ফল।

আমাত্য: মন্ত্ৰী, সেনাপতি।

আমানস্যং দুখ, ক্ৰেশ।

আমিষ্কা:—ক্লী. উতলা গাখীৰত দৈ দিলে যি হয়। ছানা।

আমিষং ক্লী. ১। মাংস; ২। ভোগ্য বস্তু, সম্ভোগ,

চিকাৰ; ৩। খাদ্য, ৪। উৎকোচ, ভেটী; ৫। কামনা;

৬। উপভোগ, আমোদ।

আমীলনং চকু মুদ খোৱা।

আমুক্তি: ক্লী. কাপোৰ, বৰ্ম আদি পৰিধান।

আমূপ: কোটোহা বাঁহ।

আমুখং ১। আবস্তি ২। ভূমিকা। (সংস্কৃত নাটকৰ)

প্ৰস্তাৱনা, —খং অব্য মুখলৈকে।

আমুখিক বিণ. পৰলোক সম্বন্ধীয়।

আমুখ্যায়ণ বিণ. অভিজাত, উচ্চবংশজাত, প্ৰখ্যাত
পৰিয়ালৰ সজ্ঞান।

আমোচনং ১। মুক্ত কৰা; ২। ত্যাগ কৰা; ৩। বান্ধা।

আমোদ: ১। আনন্দ, পৰিতৃপ্তি; ২। সুবাস মে ৩১;

—দনং বিণ. —দনং ক্লী.

আমোদীন বিণ. ১। আমোদজনক ২। সুগন্ধি।

আমোষ: চুৰি, ডকাইতি, —ষী চোৰ।

আম্নাত ১। বিবেচিত, কথিত; ২। পঠিত, অধীত, ৩।
পৰম্পৰাগত।

আম্নানং ১। বেদাভাস ২। উল্লেখ, বৰ্ণন।

আম্নাং পু. (আঙ স্না ঘঞ যুক), (ব্ৰাহ্মণ, উপনিষদ আৰু
আৰণ্যকক লৈ), বেদ, শ্ৰুতি; ২। (পৰম্পৰাগত)
সম্প্ৰদায়, দেশ আৰু কুলাচাৰ; ৩। উপদেশ।

আম্বিকৈয় ধৃতবাহু, কৰ্ত্তিকৈয়।

আম্বসিক বিণ. জলজ (প্ৰাণী), —ক: মাছ।

আম্ৰ: পু. আমগছ, —ম্ৰং আমফল —কূটং এখন পৰ্বত
মে ১৭। —ম্ৰনং আমবন।

আম্ৰাত: অমৰা গছ। —তং অমৰা ফল।

আম্ৰাতক: ১। অমৰা গছ; ২। শুকাই ৰখা আমৰস।

আম্ৰেভনং, —ভিতং একোটা কথাৰ বাবে বাবে কোৱা।

আম্ৰ:, —ম্ৰা তেঁতেলি গছ। —ম্ৰং টোপ।

আম্ৰিকা: ১। তেঁতেলি গছ; ২। পিত্ত ৰোগ।

আয়: পু. (আঙ যা ড) ১। আগমন। ২। ধনাগম, লাভ।

মনু ৮। ১৯; ৩। অশ্বেষপুৰবক্ষী, —ম্ৰ্য্যৌ জমা
খৰচ, আয়-ব্যয়।

আয়:শূলিক কৰ্মঠ, পৰিশ্ৰমী। —কং ধন লাভৰ বাবে
যি বলপ্ৰয়োগ কৰে।

আয়ত বিণ ১। দীঘল, বিস্তৃত, বিশাল ২। আকৃষ্ট ৩।

সংযত —তং (জ্যামিতিত) আয়তক্ষেত্ৰ, —অক্ষ

—নেত্ৰ —লোচন বিণ. দীঘল, বিশাল চকু থকা (নাৰী),

বিশালাক্ষী, —অপাঙ্গ হৰিণনয়না, —আয়তি: দীৰ্ঘৱৰ্জিত।

সুদূৰ ভবিষ্যত, —ছদা কলগছ; —স্তু: পু. চাৰণ।

আয়তনং ১। স্থান, বাসস্থান, ঘৰ, আশ্ৰয়স্থান ২।

যজ্ঞবেদী। ৩। তীৰ্থস্থান ৪। ঘৰ বন্ধাৰ বাবে জমী।

আয়তি: ক্লী. ১। দীৰ্ঘতা, বিশালতা, বিস্তৃতি ২। ভৱিষ্যত

কাম। ৩। ভৱিষ্যত পৰিণতি, মনু ৭। ১৭৮; ৪।

উচ্চ মৰ্য্যাদা, ৫। হাত মেলা, গ্ৰহণ কৰা; ৬। স্মৰ,

৭। সংযম।

আয়ত্ৰ ১। অধীনলৈ অনা ২। নগ্ন, বাধা।

আয়ত্তি: ১। পৰাধীনতা ২। আসক্তি ৩। শক্তি ৪।

সীমা ৫। প্ৰতিকাৰক (ঔষধ) ৬। মৰ্য্যাদা ৭।

ধৈৰ্য্য।

আয়মনং ১। দীৰ্ঘতা, বিস্তৃতি ২। সংযম।

আয়ল্লক: অধৈৰ্য্য, হেঁপাহ।

আয়স বিণ. লৌহনিৰ্মিত, খাতৰ মনু ৮। ৩১৫; —সী:

লোহাৰ বৰ্ম, —সং লৌহ পদাৰ্থ, অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ।

আয়ন্ত ১। দুখিত, ২। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ৩। উদ্বিগ্ন,

ক্ৰোধাশ্বিত, ৪। তীক্ষ্ণকৃত।

আয়ানং ১। আগমন ২। স্বাভাৱিক প্ৰকৃতি, মেজাজ।

আয়াম ১। দীৰ্ঘতা, বিস্তৃতি মে ৫৮; ২। প্ৰসাৰণ,

৩। সংযম, নিয়মন, মনু ২। ৮৩

আয়াস: পু: (আঙ যস্ ঘঞ) ১। শ্ৰম, কষ্ট, প্ৰযত্ন গী

১৮। ২৪; ২। প্ৰাণ্ডি, ক্লান্তি।

আয়ু: (মুস্) পু: ক্লী (ইণ্ণ গতো ছন্দসোণ ইতি উণ্ণ) ১।

জীৱন কাল; ২। প্ৰাণ, ৩। আহাৰ —কৰ বিণ.

দীৰ্ঘায়ু:কাৰী, —কাম বিণ. দীৰ্ঘায়ু অভিলাক্ষী —ম্ৰ্য্যং

ঔষধ, ঘিউ; —ৰেদ: চিকিৎসা শাস্ত্ৰ —ৰেদিক:

চিকিৎসক; —শেষ: ১। জীৱনৰ বাকীখিনি সময়।

২। জীৱনান্ৱসান। —ম্ৰ্য্যম: দীৰ্ঘায়ুসৰ বাবে কৰা

যজ্ঞ।

আমুত্ৰ: বিণ ১। কাৰ্য্যাধ্যক্ষ, সচিব ২। সংযুক্ত।
 আমুথ: পু. (আ যুধ ক) অস্ত্ৰ, তিনি বিধ ১। প্ৰহাৰ
 কৰা, যেনে— তৰোৱাল, গদা, ২। হাতেৰে নিক্ষেপ
 কৰা যেনে— চক্ৰ, ৩। যন্ত্ৰৰ দ্বাৰা নিক্ষেপ কৰা
 যেনে— কাঁড়। —জীৱী সৈনিক।
 আমুখিক: —ধীয়: পু. অস্ত্ৰজীৱী, সৈনিক। মনু
 ৭।২২২।
 আমুখ্যং বিণ (আয়ুস মতুপ) চিবজীৱী, দীৰ্ঘজীৱী।
 সাধাৰণতে (সংস্কৃত নাটকত) বয়সত ডাঙৰ জনে
 সৰুজনক আশীৰ্বাদ দিবৰ সময়ত কৰা সন্মোদন। মনু
 ৪।১২৫।
 আমুখ্যং বিণ ১। দীৰ্ঘায়ুদায়ক ঔষধ, জীৱন ৰক্ষক।
 আমুখ্যসূক্তং নান্দীশ্ৰাদ্ধাদিত পাঠ কৰা মন্ত্ৰবিশেষ।
 আয়োগ: পু. ১। নিয়োগ ২। কৰ্মসম্পাদন। ৩।
 গন্ধমালাদিৰে দিয়া উপহাৰ ৪। নদী বা সাগৰৰ
 পাৰ।
 আয়োগৰ: বৈশ্য তিৰোতাৰ পৰা জন্ম হোৱা শূদ্ৰ সন্তান
 (এইবিলাক সাধাৰণতে কাঠ মিস্ত্ৰী হৈছিল) মনু
 ১০।৪৮।
 আয়োজনং ক্লী. ১। উদ্যোগ, ২। সংযোজন ৩।
 আহৰণ।
 আয়োজনং ১। যুদ্ধ, সমৰ। ২। যুদ্ধক্ষেত্ৰ।
 আৰং ক্লী. (আঙ ঋ ঘঞ) ১। পিতল, ২। মুণ্ড লো
 (অম্লজ লো), ৩। কোণা, প্ৰান্তভাগ, —ৰং মঙ্গল
 আৰু শনিগ্ৰহ, —ৰা ১। মুচিয়াৰৰ বেজী অথবা
 জোঙাল শলা, ২। ছুৰী কটাৰী।
 আৰক্ষ বিণ. সংৰক্ষিত —ক্ষং, —ক্ষা ১। সংৰক্ষণ, ২।
 হাতীৰ কুন্তসন্ধি (দাকৰ গহুৰৰ সন্ধিস্থল) —ক্ষিক ১।
 প্ৰহৰী ২। পুলিচ, হাকিম।
 আৰট: অভিনেতা।
 আৰণি: চাকনৈয়া।
 আৰণ্যক: বনচৰ, অৰণ্যবাসী, —কং আৰণ্যক; ব্ৰাহ্মণ
 গ্ৰন্থৰ লগত সম্পৰ্ক থকা, অৰণ্যত ৰচনা বা অধ্যয়ন
 কৰা শাস্ত্ৰ।
 আৰতি: ১। বিৰতি। ২। নীৰাজনা, মূৰ্তিৰ সমুখত ধূপ
 দীপ আদি ঘূৰাই পূজা বা সন্মান কৰা।
 আৰনালাং পক উঠা, সিদ্ধ, ভাতৰ মণ্ড।
 আৰাক্ৰে: ক্লী. আৰুজনি।

আৰভট: উদ্যোগী পুৰুষ —টী: ১। সাহসিকতা
 ২। নাটকীয় কলা বিশেষ ৩। সাহিত্যিক পদ্ধতি
 বিশেষ (বৃত্তি) ৪। নৃত্যকলা।
 আৰভু:পু. (আঙ ৰডি ঘঞ) ১। আৰুজনি, উপক্ৰম ২।
 ভূমিকা, পাতনি, ৩। উদ্যোগ, চুক্তি, ৩। গতিবেগ,
 শীঘ্ৰতা ৫। দৃশ্য, কাৰ্য্য। ৬। হতা, বধ।
 আৰভুগং ১। ধৰা, দখল কৰা, অধিকাৰ কৰা। ২। নাল,
 হাতল, হাতনি, আৰুজনি।
 আৰৰং, আৰাৰ: ১। শব্দ, চিঞৰ, ২। আৰ্ত্তনাদ।
 আৰাস্যং নিৰস।
 আৰাং অবা. ১। ওচৰত, কাষত; ২। সূদূৰ। দূৰৈৰ
 পৰা। —তীয় বিণ. ওচৰত থকা।
 আৰাতি: শত্ৰু।
 আৰাত্ৰিকং ১। ৰাতি কৰা আৰতি, নীৰাজনা, ২। আৰতিৰ
 প্ৰদীপ।
 আৰাখনং ক্লী (আঙ ৰাধ ল্যট) ১। তোষণ, তৃপ্তি ২।
 সেৱা, পূজা, প্ৰণতি, গী ৭।২২; ৩। সাধন, প্ৰাপ্তি,
 ৪। ৰাক্ষন, পচন ৫। সন্মান প্ৰদৰ্শন, —না পূজা,
 সেৱা ভক্তি, সাধনা।
 আৰাম: পু ১। আনন্দ, প্ৰশস্তি গী ৩।১৬; ২। উপবন।
 উদ্যান, —মিক: মালী।
 আৰালিক: ৰাক্ষন।
 আৰক: ১। গাহৰি ২। কেঁকোৰা।
 আৰক বিণ. পিঙ্গল, মুগা বৰণীয়া।
 আৰকং ক্লী. হিমাচলৰ এবিধ প্ৰসিদ্ধ গছ।
 আৰকট: বিণ (আঙ কহ ক্ৰ) আৰোহণকাৰী। —টি:
 উৎথান।
 আৰেচিট বিণ. সংস্কৃতিত (যেনে, চকুৰ পিৰিঠি) মিথ্যা
 জ্ঞান।
 আৰোপ: (আ কহ গিচ ঘঞ) ১। এটাৰ গুণ বা প্ৰকৃতি
 আন এটাৰ ওপৰত জাপি দিয়া। (বেদান্ত) ২।
 বিবেচনা, ৩। অধ্যাৰোপ, এটাৰ ওপৰত আন এটা
 বহুউৱা। ৪। ওপৰত পেলোৱা, স্থাপন কৰা।
 অভিযুক্ত কৰা। যেনে— দোষাৰোপ, ভাৰাৰোপ।
 —পৰং ১। সংস্থাপন, উপস্থাপন, ন্যাস, অধিষ্ঠিত
 কৰণ, ২। ধনুত কাঁড় সংযোজন।
 আৰোহ: পু. ১। ওপৰত উঠা লোক, আৰোহী; ২। হাতী,
 ঘোঁৰা আদিত উঠা; ৩। উচ্চ স্থান, সৈন্য; ৪। পৰ,

অহঙ্কাৰ, ৫। পৰ্বত, ৬। তিৰোতাৰ তপিনা বা কঁকাল,

৭। এবিধ জোখ, ৮। খনি, আকৰ, —৭ং ক্লী।

আৰ্কিঃ অৰুপুত্ৰ, যম, শনিগ্ৰহ, কৰ্ণ, সূগ্ৰীৱ।

আৰ্ক বিণ্. (—ক্লী ক্তী) নক্ষত্ৰ সম্বন্ধীয়, নাক্ষত্ৰিক।

আৰ্ঘ্য এবিধ হালধীয়া মৌমাখি, —ৰ্ঘ্যং মৌ।

আৰ্চ বিণ্. (—টী ক্তী) ভক্তিমান, ধাৰ্মিক।

আৰ্চিক বিণ্. ঋগ্বেদ সম্বন্ধীয় —কং সামবেদ।

আৰ্জৱং সৰলতা, সততা, আন্তৰিকতা, উদাৰতা।

আৰ্জুনি অৰ্জুনপুত্ৰ অভিমন্যু।

আৰ্ত্তঃ বিণ্ (আঙ্ ঋ ক্তঃ) ১। পীড়িত, অসুস্থ ৰ
১।২৮; ২। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত। অসুখী, —নাদঃ, —ধবনিঃ
—স্বৰঃ আটাই, দুখ বা ভয়ৰ চিঞৰ। —বন্ধুঃ —সাধুঃ
দুখৰ বান্ধৱ।

আৰ্ত্তৱ বিণ্. ১। ঋতুসম্বন্ধীয়, সাময়িক, বসন্তকালীয়,
২। ঋতুস্মাৰ, —ৱঃ ঋতুমতে উৎপন্ন। —ৱী ঘৃণী।
—ৱং ১। ঋতুস্মাৰ, মনু ৩।৪৮, ২। ঋতুস্মাৰৰ
পিছৰ গৰ্ভাধানৰ দিনকেইটা। ৩। ফল।

আৰ্ত্তিঃ ১। দুৰ্দশা, বিপদ, দুখ, আঘাত মে ৫৩,
২। মানসিক অশান্তি। ৩। ৰোগ। ৪। ধবংস,
বিনাশ।

আৰ্ত্তিজীন বিণ্. ঋত্বিক হোৱাৰ যোগ্য। —জ্যং ঋত্বিকৰ
পদ মৰ্যাদা।

আৰ্থিক বিণ্. ১। অৰ্থ (ধন) সম্বন্ধীয় ২। জ্ঞানী ৩। ধনী
৪। বাস্তৱিক ৫। তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ।

আৰ্দ্ৰ বিণ্. ১। তিতা, সেমেকা ২। সেউজ, ৰসাল ৩।
নতুন, সজীৱ, ৪। কোমল। —দ্রী ৬ষ্ঠ নক্ষত্ৰ।
—কাঠং কেঁচা কাঠ, —লুক্কঃ কেতুগ্ৰহ।

আৰ্দ্ৰকং কেঁচা আদা।

আৰ্থিক বিণ্. আধা অংশ লাভ কৰা বা পোৱা জন।
—কঃ ১। আধিয়াৰ (আধা ভাগ) শস্যৰ বিনিময়ত যি
হাল বায়। ২। ব্ৰাহ্মণৰ দ্বাৰা পালিত বৈশ্য তিৰোতাৰ
পুত্ৰ।

আৰ্যপু (ঋ গ্যৎ) ১। সদবংশজাত। পূজা, শ্ৰেষ্ঠ,
সজ্জত। মান্য, উদাৰচৰিত, শাস্ত্ৰচিন্ত, ২। ধৰ্মীয়
আচাৰ-বিধি সম্যকৰূপত পালন কৰোঁতা, ৩। স্বামী,
গৰাকী, ৪। বান্ধৱ, ৫। বৈশ্য, ৬। শহুৰ, ৭। বৃদ্ধ,
—ৰ্যী ১। পাৰ্বতী ২। শাহ ৩। হৃদয়বিশেষৰ নাম।
৪। মহোদয়া, শ্ৰদ্ধেয়া। —আৰ্যতঃ আৰ্য্যসকলৰ দেশ

(উত্তৰে হিমালয়, দক্ষিণে বিষ্ণাচল, পূব আৰু
পশ্চিমে মহাসাগৰ)। —গৃহ্য বিণ্. আৰ্য্যৰ দ্বাৰা
সম্মানিত, —পুত্ৰঃ শ্ৰদ্ধাভাজনৰ পুত্ৰ, গুৰুপুত্ৰ,
স্বামীৰ প্ৰতি পত্নীৰ সম্মানপূৰ্বক সম্বোধন। —প্ৰায়
বিণ্. আৰ্য্যসকলে বাস কৰা, —মিশ্ৰঃ সাত্ৰান্ত লোক।
—লিঙ্গী ভণ্ড; —বৃত্ত ধাৰ্মিক —ৱেশ ভালভাৱে
কাপোৰ-কানি পিন্ধা লোক। —সত্যং মহান সত্য।
—হৃদ্য মহৎ লোকে ভাল পোৱা।

আৰ্যকঃ ককা।

আৰ্যিকা সম্মানীয়া নাৰী।

আৰ্য বিণ্. (ৱী ক্তী) ১। ঋষি সম্বন্ধীয়, ঋষিৰ দ্বাৰা
উক্ত। ২। প্ৰাচীন, বৈদিক ৩। পৱিত্ৰ, অমানৱীয়
—ৰ্যঃ ঋষিৰ দ্বাৰা প্ৰোক্ত এবিধ বিবাহ। ৮ বিধ
বিবাহৰ এবিধ, য'ত কন্যাদাতাই বৰৰ পৰা এহাল বা
দুহাল গৰু লয়, মনু ৯।১৯৬; —ৰ্যং বেদশাস্ত্ৰ।

আৰ্যভ্যঃ পু. ষাণ্ড কৰি এৰি দিয়াৰ উপযুক্ত বলদ।

আৰ্হতঃ জৈন ধৰ্মাৱলম্বী লোক। —তং জৈন ধৰ্মনীতি।

আৰ্হতী-ত্যাং যোগ্যতা।

আলং-লঃ ১। মাছ বা ভেকুলীৰ পোনা। ২। হাইতাল।

আলম্বঃ পু —স্বনং (আঙ্ লৱি ঘঞ) ১। অৱলম্বন; ২।
নিৰ্ভৰশীলতা; ৩। আধাৰ, আবাস; ৪। হেতু, (অলঙ্কাৰ
শাস্ত্ৰত), যি হেতু বা কাৰণৰ বাবে এটা ৰসৰ উৎপত্তি
হয়, আন বিধ হেতু উদ্দীপন। (যেনে, বীভৎস ৰস উদ্ভৱ
হয় যেতিয়া কোনো দৃশ্যত পঁচা মঙহত কিলবিলাই থকা
পোকবোৰ দেখা যায়) সাদ ৩য় অধ্যায়।

আলন্তঃ, —স্তনং ১। ধৰা, দখল কৰা, ২। ছিৰি-ফালি
পেলোৱা, ৩। হত্যা বা বধ কৰা। —স্ত্যাঃ বধ্য,
হননৰ যোগ্য।

আলয়ঃ, —য়ং ১। ঘৰ, বাসস্থান, ২। আসন, স্থান।

আলৰ্ক বিণ্. পগলা কুকুৰে কামোৰা বিষয়ক।

আলৱণ্যং নিৰস, কুদৰ্শন।

আলৱালং ক্লী. (আঙ্ লৱ লা ক্ত) জলাধাৰ। গছৰ
গুৰিত ৰখা পানীৰ পাক্ৰ।

আলস (—সী ক্তী) অলস। শ্ৰমবিমুখ, আলস্যযুক্ত।

আলস্য বিণ্. অলস, নিৰ্ভৰ্য্য, দুৰ্বল।

আলাতং ক্লী. জুইৰ অঙুঠা।

আলানং ক্লী. ১। হাতীৰ দ্বাৰা ৰচি আৰু খুটা, ৰ ৪।৬৯;
২। ৰচি, শিকলি।

আলাপ: পূ. (আঙ লপ ঘঞ) ১। কথোপকথন ২। বর্ণনা, উল্লেখ।

আলাবর্তঃ ক্লী. কাপোৰৰ বিচনি।

আলাবু: (বু:) লাউ।

আলাস্যঃ পূ. কুস্তীৰ, ঘঁৰিয়াল।

আলি বিণ. ১। অপদার্থ, অনর্থ, এলেহুৱা; ২। সং;

৩। নিৰ্মল অন্তঃকৰণযুক্ত। —লিঃ ১। বৃক্ষিক,

ভোমোৰা, মোমাখি। —লিঃ, লী ক্লী ১। বান্ধৱী,

সখী ২। শ্ৰেণী, পংক্তি ৩। সেতু, দলং।

আলিঙ্গনঃ ক্লী. (আঙ লিঙ্গ লাট) আলিঙ্গন, আঁকোৱালি ধৰা।

আলিঙ্গ্য: ঢোলোক।

আলিঞ্জৰ: বিৰাটকায় মাটিৰ পাত্ৰ।

আলিঙ্গ্য: বাৰান্দা।

আলিম্পনং ঘৰৰ বেৰত চুণ কাম কৰা।

আলীঢ়ঃ ক্লী. (আঙ লীহ ক্ৰ:) শৰ নিক্ষেপ কৰাৰ সময়ত চিকাৰীৰ বিশেষ ভঙ্গিমা। (সোঁ আঁঠু আঙুৱাই আৰু বাওঁ ভৰি পিছুৱাই ৰখা)।

আলু ক্লী (আঙ লু ড়) আলু, মূল। —লুঃ পূ ফেঁচা, ভূৰ, ভেল। এবিধ ক'লা কাঠ (ক্লী) সৰু ঘটী।

আলুকং আলু। —কং শেষনাগ, —কী ৰঙা আলু।

আলুখনং ফলি-ছবি পেলোৱা।

আলেক্ষ্যঃ ক্লী চিত্ৰ, ছবি, লি ২। ৬৭; লিখনি, ৰচনা।

—শেষঃ মাথোন ছবিতহে আছেগৈ অৰ্থাৎ মৃত।

আলেপঃ, —পনং ১। (মুখাদিত) ঘঁহা এলেপ, ২। তৰল (মল জাতীয়) প্ৰসাধন দ্ৰব্য।

আলোকঃ, —কনং ১। দেখা, দৰ্শন কৰা; ২। দৃশ্য, আকৃতি কু ৭। ২২; ৩। দৃষ্টি পৰিসৰ, শক্তি মে ৪। ৮৫; ৪। পোহৰ, উজ্জ্বলতা ৫। স্তুতি গীত ৰ ২। ৯।

আলোচকং দৃষ্টিশক্তি।

আলোচনং, —না দৰ্শন, বিবেচনা।

আলোড়নং —না ১। কঁপোৱা, লৰচৰ কৰোৱা ২। মিশ্ৰণ।

আলোল বিণ. ঈষৎ কম্পিত। লৰচৰ কৰা, কঁপা (যেনে, চকু) মে ৬। ১।

আৱনেষঃ পৃথিৱীপুত্ৰ। মঙ্গলগ্ৰহ।

আৱন্ত্য বিণ. অৱন্তীদেশীয়। —ত্ৰ্যঃ ১। অৱন্তীবাসী ২। ভট্টাচাৰী ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ। মনু ১০। ২১।

আৱপনং গুটি ১। সিঁচা, দলিওৱা, সিঁধন কৰা। ২। চুলি (ডাঙি) খুৰুৱা কাৰ্য্য, ৩। পাত্ৰ।

আৱৰকং ঢাকনী, ওৰণি।

আৱৰণং ১। ঢাকন দিয়া, লুকাই ৰখা, ২। বন্ধ কৰা,

৩। ঢাকনী, ৪। বাধা, ৫। ঘেৰা ৬। আভৰণ

পৰিধান, ৭। ঢাল, —শক্তিঃ ক্লী মায়াদক্তি (বৈদ্য)।

আৱৰ্তঃ— পূ (আঙ বৃৎ ঘঞ) ১। চক্ৰাকাৰে ভ্ৰমণ ২।

চাকনৈয়া মে. ২৮; ৩। ভাৱনা, স্থিৰ চিন্তা। ৪। জন

সমাগম। ৫। এবিধ বত্ৰ —কং ১। এবিধ মেঘৰ

নাম, মে ৬; ২। চাকনৈয়া; ৩। পৰিক্ৰমণ, ৪।

একোঁচা চুলি। —নং ১। পৰিক্ৰমণ, ২। ধাতুৰ

সংমিশ্ৰণ, ৩। পুনৰ্কথন; —নঃ বিষ্ণু —নী ধাতু

গলোৱা মাটিৰ পাত্ৰ।

আৱৰ্হিত বিণ (আঙ বৃহ ক্ৰ:) উন্মূলিত, উঘালি পেলোৱা।

আৱলিঃ —লী. ক্লী (আ বল ইন ভীপ) শ্ৰেণী, পংক্তি।

আৱল্যং দুৰ্বলতা।

আৱশ্যক বিণ ১। প্ৰয়োজনীয়, দৰ্কাৰী, সমুচিত, ২।

অনিবাৰ্য্য প্ৰমাণ বা অনুমান।

আৱসতিঃ ১। ৰাতি (যি সময়ত বিপ্ৰাম লোৱা হয়), ২।

মাজ ৰাতি।

আৱসথঃ—থং ১। ঘৰ, বাসস্থান। বিপ্ৰামস্থান, মনু

৩। ১০৭; ২। ঋষিমুনিৰ কুটীৰ।

আৱসথ্য বিণ. গৃহবাসী, —থ্যঃ গৃহস্থী ঘৰৰ অগ্নি;

পঞ্চাগ্নিৰ ভিতৰৰ এবিধ, —থ্যং ঘৰ।

আৱসিত বিণ. ১। সম্পূৰ্ণকৃত। সমাপ্ত। ২। নিশ্চিত,

নিৰ্দ্ধাৰিত, —ত্ৰং পকাধান।

আৱহ সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰৰ হয়, যেনে— দুখাৱহ।

—হঃ ৭ বিধ বায়ুৰ এবিধ, ভূবায়ু। মনু ৮। ৩৪৭।

আৱাপঃ ১। শস্য বীজ সিঁচা। ২। গছৰ ওৰিত ৰখা

পানীৰ পাত্ৰ, ৩। শস্য ৰখা পাত্ৰ, ৪। এবিধ পেয়

৫। বাল্য, খাৰু, ৬। ওখোৰা মোখোৰা ভূমি,

—পকঃ খাৰু, —পনং তাঁতশাল।

আৱাসঃ নিবাসস্থান, ঘৰ।

আৱাহনং ১। নিমন্ত্ৰণ ২। ঈশ্বৰক স্তুতি। ৩। যজ্ঞত

আহতি।

আৱিক বিণ. (—কী) ১। ভেঁড়া সম্পৰ্কীয়। মনু ৫। ৮;

২। উগী, উণেবে তৈয়াৰী।

আৱিষ্ক ১। ছিপ্ৰিত, বিদ্ধা কৰা ২। সজোৰে প্ৰক্ষেপ

কৰা।

আৰিৰ্ভাৱ: প্ৰকাশ, দেৱতাৰ অৱতৰণ, প্ৰাদুৰ্ভাৱ।
 আৱিল বিণ. ১। লেতেৰা, ঘোলা (পানী), মলিন
 ২। অপৱিত্ৰ ৩। ক'লা বৰণীয়া ৪। অম্পষ্ট ৫। ৮। ৪২।
 আৱিষ্কৰণং, —স্কাৰ: প্ৰকাশকৰণ, প্ৰকাশ।
 আৱিষ্ট, —নিৰিষ্ট: 'ভূতৰ' দ্বাৰা আক্ৰান্ত। প্ৰৱিষ্ট।
 আৱিৰ্চূৰ্ণং ক্লী ফাকুণ্ডি।
 আৱুক: (নাটকীয় ভাষাত) পিতা।
 আৱুস্ত: ভগ্নীপতি, বৈনাই।
 আৱুৎ ক্লী. ১। পৰিক্ৰমণ ২। পৰিপাটী, অনুক্ৰম,
 ৩। ৰীতি, ধাৰা, মনু ৩। ২৪৮; ৪। গতিপথ ৫। জাত
 কৰ্মাদি ক্ৰিয়া; মনু ২। ৬৬।
 আৱৃত ১। আৱৰণযুক্ত, সংবীত, আচ্ছাদিত।
 আৱৃত্ত বিণ. ১। আবৃত, অভাস্ত ২। পাক খোৱা। ৩।
 ঘূৰাই দিয়া, ৪। বাৰম্বাৰ কথিত বা পঠিত, ৫।
 মুখস্থকৃত।
 আৱৃতি: ১। ঘূৰি অহা গী ১। ২৩; ২। জন্ম-মৃত্যু বাৰে
 বাৰে অহা, ৩। আগৰ ঠাইলৈ আকৌ অহা, ৪। মুখস্থ
 কৰা।
 আৱেগ: পু (আঙু বিজ ঘঞ) ১। খৰখৰ, অমৰ ৮
 ২। উদ্বেগ, ব্যাকুলতা।
 আৱেদনং ক্লী ১। নিবেদন, বিজ্ঞাপন, প্ৰাৰ্থনা ২।
 গোচৰ, অভিযোগনামা।
 আৱেশ: ১। প্ৰৱেশ ২। অধিকাৰ গ্ৰহণ, প্ৰভাৱ ৩।
 অনুৰাগ, একাগ্ৰতা ৪। গৌৰৱ, অহঙ্কাৰ ৫। ব্যাকুলতা,
 ক্ৰোধ ৬। দৈত্য বা ভূতে পোৱা ৭। মৃগী বোগীৰ
 অস্থিৰতা।
 আৱেশনং ক্লী ১। শিল্পালয়, কাৰখানা মনু ৯। ২৬৫;
 ২। ক্ৰোধ, আবেগ, ৩। প্ৰবেশ পথ। দুৱাৰ মুখ।
 আৱেশিক বিণ. অস্বাভাৱিক, ব্যক্তিগত। —কং: আলহী,
 অতিথি।
 আৱেষ্টক: বেৰা, প্ৰাচীৰ।
 আৱেষ্টনং ক্লী লেফাফা, আলোৱান, প্ৰাচীৰ।
 আৱোধনং ক্লী জ্ঞান, বুদ্ধি।
 আশ বিণ. খাৱৰীয়া। প্ৰায়ে সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়।
 —শং: খৱন।
 আশংসা ক্লী (আঙু শনস অঙ টাপ) ১। ইচ্ছা, অভিলাষ
 আকাঙ্ক্ষা; ২। ১২। ৪৪; ২। ভ্ৰমণ, ঘোষণা, ৩। কল্পনা।
 আশংসু বিণ (আ শনস উ) ইচ্ছুক, অভিলাষী।

আশঙ্কা ক্লী (আঙু শকি অ টাপ) ১। ভয়, ভ্ৰাস ২। সন্দেহ,
 অনিশ্চয়তা ৩। অবিশ্বাস।
 আশঙ্কিত ভয়ভীত, —তং ভয়, ভ্ৰাস, সন্দেহ।
 আশয়ং পু (আঙু শীঙ অচ) ১। অভিপ্ৰায়, ২। শোৱা
 কোঠা, বিশ্রামস্থান। ৩। বাসস্থান, আসন ৪।
 জলাধাৰ, চৌবাচ্চা; ৫। পেট ৬। অৰ্থ, তাৎপৰ্য্য।
 ৭। মন, অন্তঃকৰণ, গী ১০। ২০; ৮। উন্নতি, ৯।
 ভঁড়ালঘৰ, ১০। অভিলাষ, ১১। ভাগ্য, সৌভাগ্য,
 ১২। জন্তু ধৰা গাঁত, —আশং: জুই।
 আশবং পু (আ শ পচাদ্যচ) ১। অগ্নি, ২। ৰাক্ষস, ৩। বায়ু।
 আশৱং ১। গতিবেগ, ২। নিৰ্য্যাস (যেনে, দ্ৰাক্ষাসৱ)।
 আশা ক্লী (আঙু অশু পচাদ্যচ টাপ) ১। তৃষ্ণা,
 অভিলাষ। দীৰ্ঘাকাঙ্ক্ষা, ২। দুৰাশা ৩। দিক, প্ৰান্ত,
 —অস্থিত আশাজনক, —গজং: দিগগজ, —তন্তু
 ক্লীগাশা, —পালং: দিকৰক্ষক, —বক্ষং: ১। আশাৰ
 বান্ধোন, বিশ্বাস, আস্থা। মে ১০; ২। সান্ত্বনা
 ৩। মকৰাৰ জাল।
 আশাঢং পু আহাৰ মাহ।
 আশাঢ়া ক্লী পূৰ্বা ষাঢ়া আৰু উত্তৰা ষাঢ়া নক্ষত্ৰ।
 আশাস্য ১। বৰ দানেৰে প্ৰাপ্য, ২। বাঞ্ছনীয় ৩। আশীৰ্বাদ,
 বৰদান।
 আশিত বিণ (আঙু অশ ক্ৰং) ভুক্ত।
 আশিতজৰীণ বিণ. পূৰ্বতে যিবিলাক গৰুৱে পথাৰত ঘাঁহ
 খাইছিল।
 আশিতন্তুৱং ১। তৃপ্তি সহকাৰে ভোজন কৰা অন্ন।
 ২। তৃপ্তি।
 আশিৰ বিণ. লুলুপ, অতি লুভীয়া, —বং: ১। জুই
 ২। সূৰ্য্য, ৩। ৰাক্ষস।
 আশীং (স) ক্লী (আঙু শাস ক্ৰিপ্ উপধা ই) ১।
 আশীৰ্বাদ, আশীৰ্বচন। আশীৰ্বাদ আৰু বৰৰ মাজত
 পাৰ্থক্য এয়ে যে আশীৰ্বাদ এজনে নিজৰ ইচ্ছা
 অনুসৰি দান দিয়ে, সফল হ'বও পাৰে নহ'বও
 পাৰে, যেনে 'শতায়ু হোৱা' বুলি আশীৰ্বাদ
 পোৱাজনে এশ বছৰ জীয়াই নাথাকিবও পাৰে। কিন্তু
 বৰদানৰ ফল পাবই, ২। প্ৰাৰ্থনা, আশা গী ৪। ২১;
 ৩। সাপৰ বিষদাঁত।
 আশী ক্লী ১। সাপৰ বিষদাঁত, ২। এবিধ বিছ, ৩।
 আশীৰ্বাদ, —ৱিষং: সাপ।

আশু অব্য শীঘ্র, সোনকালে; —শু-শুঃ ক্রী. পূ. ধান
 —গঃ ১। বায়ু, ২। সূর্য্য ৩। কাঁড়; —তোষঃ সহজে
 সঙ্কট, শিৰ। —ত্ৰীহিঃ বৰ্যাকালত পকা ধান। আহধান।
 আশুকণিঃ ১। বায়ু ২। অগ্নি।
 আশেকুটিন্ পূ পৰ্বত।
 আশৌচং অশৌচং চাওক। মনু ৫।৫৯।
 আশ্চৰ্য্যঃ ক্রী (আশ চৰ্ণ গাৎ, স্ট নিপাতনাৎ) আচৰিত,
 অপূৰ্ব, অদ্ভুত, ব ১৬।৮৭, গী ২।২৯।
 আশ্মনঃ পূ (আশ্মন অন) ১। প্ৰস্তৰ নিৰ্মিত, শিলৰ
 তৈয়াৰী ২। সূৰ্য্যৰ সাৰথি অৰুণ, —শ্মিক, —কীঃ
 শিলৰ তৈয়াৰী।
 আশ্যান ১। ঘনীভূত ২। ঘোঁৰাৰ দ্বাৰা শুকুৱা।
 আশ্ৰং চকুপানী।
 আশ্ৰমণং— পাক কৰা, বন্ধা।
 আশ্রমঃ, —মং ১। আশ্রম, তপোবন, ঋষিমুনিসকলৰ
 বাসস্থান ২। দ্বিজসকলৰ চাৰি বৰ্ণাশ্রম ধৰ্ম। ব্ৰহ্মচৰ্য্য,
 গাৰ্হস্থ্য, বানপ্ৰস্থ আৰু সন্ন্যাস। ৩। ঋষিসকলে
 তপস্যা কৰা বন বা অৰণ্য। —ধৰ্মঃ আশ্রমত পালিব
 লগীয়া কৰ্তব্য, —পদং, —মণ্ডলং তপোবন, জুহা
 —ব্ৰহ্ম বিণ্ ব্ৰহ্মচৰী —আলয়ঃ, —ৱাসী, —সদ্ পূ
 মুনি, সন্ন্যাসী।
 আশ্রয়ঃ ১। জিৰণিবৰ, ২। আধাৰ, ৩। অৱলম্বন,
 ৪। আশ্রম ৫। পৃষ্ঠপোষক, সহায়ক, ৬। তৃণ, ৭।
 প্ৰভূত্ব, প্ৰাধিকাৰ, ৮। সংযোগ, সম্পৰ্ক, ৯। সন্ধি
 আদি ছয়টা গুণৰ এটা; আনৰ ওচৰত আশ্রয় বিচৰা।
 আশ্রয় বিণ্ ১। নম্ৰ, বাধ্য, ২। বিলাপ, অভিযোগ —ৱঃ
 ১। নিজৰা, নদী, ২। অঙ্গীকাৰ ৩। দোষ, অপৰাধ।
 অশ্ৰি তৰোৱালৰ ধাৰ।
 আশ্রিত— বিণ্ (আশ্ৰি ক্তঃ) ১। আশ্রয়প্ৰাপ্ত।
 শৰণাগত, ২। বশৱতী ৩। অৱলম্বিত, ৪। অধীন
 ৫। অনুচৰ, ভৃত্য।
 আশ্রুত ১। শুনা, শুনিবলৈ পোৱা, ২। অঙ্গীকৃত
 গৃহীত, স্বীকৃত।
 আশ্ৰেণঃ পূ আলিঙ্গন মে ৩।
 আশ্বঃ ক্রী. ঘোঁৰাৰ পাল।
 আশ্বা বিণ্. অঁহত গছৰ ফল।
 আশ্ববুজঃ পূ আহিন মাহ, মনু ৬।১৫; —জী আহিন
 মাহৰ পূৰ্ণিমা।

আশ্বলক্ষণিকঃ পূ ঘোঁৰা চিকিৎসক।
 আশ্বাসঃ পূ (আশ্ব স্বস্ ঘঞঃ) ১। উশাহ-নিশাহ। আৰোগ্য
 লাভ, ২। সান্ত্বনা, ৩। আশা প্ৰদান, ৪। আশ্রয় দান,
 ৫। পৃথিব অধ্যায়ৰ নাম।
 আশ্বাসনং সান্ত্বনা, উৎসাহদান।
 আশ্বিন বিণ্ এটা ঘোঁৰাই এদিনত অতিক্ৰম কৰা পথ।
 আশ্বিনঃ আহিন মাহ। এই মাহত চন্দ্ৰ অশ্বিনী নক্ষত্ৰৰ
 কাষত থাকে।
 আশ্বিনেয়ৌ দেৱতাৰ চিকিৎসক অশ্বিনী কুমাৰ ছয়,
 নকুল আৰু সহদেৱ।
 আষাঢ়ঃ ১। আহাৰ মাহ, মে ২; ২। সন্ন্যাসীয়ে লোৱা
 পলাশ দত্ত। —ঢ়া পূৰ্বা আৰু উত্তৰাষাঢ় নক্ষত্ৰ —জী
 আহাৰৰ পূৰ্ণিমা।
 অষ্টমঃ অষ্টম ভাগ।
 আস্ আঃ আশ্চৰ্য্যবোধক অব্যয় শব্দ। খণ্ড, ক্ৰোধ, কষ্ট,
 দুখ আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 আস্ উপৱেশনে (অদা আ অক আস্তে) ১। বহ,
 আসনত বহ, জিৰণি ল, মনু ২।১৯৩; ২। বাস
 কৰ ৩। জীয়াই থাক ৪। এৰি দি, অধিঃ— ১।
 শো, বাগৰি পৰ ২। অধিকাৰ কৰ, অনু— কাষত
 বহ, সেৱা কৰ, এজনৰ পিচত বহ, উদ্— উদাসীন
 হ, গী ৯।৯, উপ— ১। উপাসনা, পূজা, সেৱা
 কৰ। ২। ওচৰলৈ যা, ৩। অংশ গ্ৰহণ কৰ, ৪।
 (সময়) অতিবাহিত কৰ। ৫। ভোগ কৰ, মনু
 ১১।১৮৪; ৬। ব্যৱহাৰ কৰ, পৰ্যুপ— ১। উপাসনা
 কৰ, মনু ৭।৩৭; ২। আশ্রয় ল, ৩। আবৃত কৰ।
 সম্— ১। বহ ২। একেলগে বহ সমুপ— ১।
 উপাসনা, পূজা কৰ ২। সম্পাদন কৰ।
 আসঃ ১। আসন ২। ঘনু।
 আসক্ত বিণ্ (আশ্ সঞ্জ ক্তঃ) ১। তৎপৰ। অনুবক্ত
 কি ১১।৩৪; ২। সিতা, সত্তত, অবিৰত।
 আসক্তিঃ অনুৰাগ, মনোবোগ, একাগ্ৰতা। অধ্যৱসায়।
 আসক্তঃ ১। আসক্তি, অনুৰাগ ২। সম্পৰ্ক ৩। সংযোজন।
 আসক্তিনী চাকনৈয়া।
 আসক্তিঃ ক্রী (আশ্ সদ্ ক্তিন) ১। সদয়, সংযোগ
 ২। নিবিড় সংস্পৰ্শ। ৩। লাভ, প্ৰাপ্তি ৪। সন্নিধ্য।
 আসনং ১। বহা আসন, শিৰা, দলিতা অগ্নি, ২।
 বিশেষ ধৰণৰ বহা ভৰী, যেনে— পদ্মাসন, স্বীকাসন

ইত্যাদি, ৪। বিশেষ ধৰণৰ ৰতি ক্ৰিয়া ভঙ্গী, ৫। ৬
প্রকাৰ বৈদেশিক নীতিৰ এক প্রকাৰ। বাকী ৫টা
সন্ধি, বিগ্রহ, যান, দ্বৈধীভাব আৰু আশ্রয়। মনু
৭।১৬০; —না স্থিতি, গীৰা, টুল, —নী আসন।
সক টুল, ৩। দোকান, —বন্ধধীৰ বিণ, নিজৰ
আসনত বহাৰ বাবে অটল।

আসন্দ বাসুদেৱ। —স্দী সক চোফা।

আসন্ বিণ (আঙ সদ অপ) ১। ওচৰ পোৱা ২। সন্নিহিত।
অতি অলপতে ঘটাব লগীয়া (যেনে, বিপদাদি),
—কালঃ ১। মৃত্যুৰ সময় ২। যাৰ মৃত্যু অলপতে
হ'ব, —চাৰিকাঃ ব্যক্তিগত ৰক্ষী।

আসৰঃ ১। চুলাই মদ, ২। অৰিষ্ট।

আসাদনং ১। প্রাপ্তি ২। আক্রমণ, আঘাত।

আসাৰঃ ১। ধাৰাসাৰ বৰষুণ, মে ১৭; ২। সৈন্যৰ
দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত, ৩। আক্রমণ, ৪। খাদ্য সম্ভাৰ,
৫। মিত্ৰপক্ষৰ সৈন্যবাহিনী।

আসিকঃ তৰোৱালধাৰী।

আসিধাৰং এবিধ কঠোৰ ব্ৰত।

আসুৰ বিণ. ১। অসুৰ সম্বন্ধীয়, আসুৰিক, ২। পৈশাচিক,
নাৰকীয়, গী ৭।১৫; —ৰঃ দৈত্য; ৮ বিধ বিবাহৰ এবিধ।

মন ৩।৩১; —ৰী ১। শৈল চিকিৎসা, ২। পিশাচিনী।

আসুত্ৰিত বিণ মলা গোঁড়া বা পিন্ধা।

আসেকঃ ১। ওৱা, চালি দিয়া।

আসেধঃ কৰায়ত্ত, ন্যায়িক বাধা নিষেধ, জিন্মা।

আসেৱনং, —না ১। অভাস, কৰ্ম সম্পাদন, ২। বাৰম্বাৰ
সংঘটন।

আস্কন্দনং (আ স্কন্দ ভাৱে লুট) ১। আক্রমণ,
আঘাত, তিৰস্কাৰ, ৰণ, ২। শোষণ কি ৬।২৫।

আস্ত্ৰবঃ পু (আঙ ভু অপ) ১। আৱৰণ, চাদৰ, ২। শতৰক্ষি,
বিচনা, ৩। চাদৰ পাৰা, —গং বিচনা চাদৰ, তুলী,
কাপেট, হাতীৰ পিঠিত পৰা কাপোৰ।

আন্তিক বিণ. ১। ঈশ্বৰ-বিশ্বাসী, ২। শাস্ত্ৰ-বিশ্বাসী,
৩। ধাৰ্মিক, বিশ্বস্ত।

আন্তীকঃ জৰংকাক মুনিৰ পুত্ৰ। এই মুনিজনাৰ
মধ্যস্থতাত ৰজা জন্মেজয়ে তক্ষক নাগক সপৰ্বজত
ধ্বংস হোৱাৰ পৰা মুক্তি দিয়ে, —মাত্ৰা মনসা দেৱী।

আস্থ্য ১। বিশ্বাস, যত্ন, শ্ৰদ্ধা, আদৰ, প্রতিষ্ঠা ৰ
১০।৪৩; ২। প্রতিজ্ঞা ৩। অৱলম্বন, ৪। আশ্ৰয়।

আস্থানং ১। স্থান, ২। ভূমি, ৩। সম্ভব, ৪। যত্ন,
শ্ৰদ্ধা, ৫। সভাগৃহ, কি ১।১৬, —নী সভা।

আস্থাদং ক্লী ১। প্রতিষ্ঠা, ২। কৰ্ম, ৩। প্রভুত্ব, ৪। স্থান,
আস্থান, ৫। শ্ৰেণী, পদবী, ৬। বাৱসায়, বিষয়,
৭। অৱলম্বন।

আস্থপাধা প্রতিদ্বন্দ্বিতা, অৰিয়াঅৰি।

আস্থফালঃ পু (আঙ স্ফুল ঘঞ) ১। আঘাত কৰা,
২। (পক্ষীয়ে) পাখি লৰোৱা, ৩। হাতীয়ে কাণ লৰোৱা।

আস্থফালনং ১। ঘঁহা, (পানী) ঘোদলা, পাখি লৰোৱা,
২। অহঙ্কাৰ কৰা।

আস্থফাটঃ ১। আকন গছ ২। হাত চাপৰিৰ শব্দ,
—টকঃ আখৰোট গছ, —টনং বিকাশ, মুদ্রণ, হাত
চাপৰি মৰা, —টাঃ নৱমল্লিকা, ধনমল্লিকা, অপৰাজিতা।

আস্থ্যাক —কী বিণ. আমাৰ শি ৮।৫০।

আস্থ্যং ১। মুখ, দাঁতৰ মাৰি, ২। মুখমণ্ডল, ৩। মুখৰ
যিটো অংশেৰে বৰ্ণ উচ্চাৰণ কৰা হয়, ৪। প্ৰৱেশ
পথ, —আসৰঃ মুখৰ ৰস, লাল, পিক, —পত্ৰং
পদুম, —লাঙ্গলঃ কুকুৰ, গাহৰি, —লোমন দাটি।

আস্থ্য স্থিতি। আসন।

আস্থং তেজ, বক্ত, —পঃ ৰাক্ষস, মূলা নক্ষত্ৰ।

আস্থৱঃ (আঙ স্ৰ অচ) ১। ক্ৰেশ, কষ্ট, দুদশা, ২। বৈ
থকা, ৩। নিৰ্গত হোৱা (তেজ-পুঁজ ওলোৱা), ৪।
দোষ, অপৰাধ, ৫। উতলা ভাতৰ ফেন।

আস্থ্যঃ ১। ঘাঁ, ২। নিৰ্গমন, ৩। পিক, ৪। দুখ, ক্ৰেশ।

আস্থ্যাদঃ ১। সোৱাদ, ভক্ষণ, ২। উপভোগ কৰা।

আস্থ অবা ১। কৈছিল (উৱাচ) ২। নিন্দা, কঠোৰতা,
আদেশ, নিক্ষেপ আদি বুজোৱা আশ্চৰ্যবোধক অব্যয়
শব্দ।

আস্থ বিণ (আ হন স্ত) ১। আঘাত কৰা, ২। (টোলত)
কোব মৰা, ৩। গছকা, ৪। হত্যা কৰা, ৫। (অঙ্কত)
গুণিত কৰা, ৬। ভুলকৈ উচ্চাৰণ কৰা, —তঃ টোল,
—তং ১। পুৰণি বা নতুন কাপোৰ, ২। নিবৰ্থক বাক্য
বা কথা, —তিঃ ১। হত্যা, বধ, ২। আঘাত, ৩। লাঠী।

আস্থঃ পু (আঙ হ অচ) ১। উচ্ছাস, উশাহ ২। গ্ৰহণ
অধিকাৰ, ৩। সম্পাদন ৪। যজ্ঞত আহতি।

আস্থৰণং ১। সংগ্ৰহ কৰা, অনা, ২। অধিকাৰ কৰা,
৩। নিষ্কাশন, ৪। (কন্যাক দিয়া) যৌতুক বা উপহাৰ।

আহৰঃ পু ক) (আঙ হে অপ) ১। যুদ্ধ। সমৰ। গী
১। ৩১; ২। প্ৰত্যাহান।
খ) (আঙ হে অপ) যজ্ঞ, —নীয়ঃ এবিধ যজ্ঞগ্নি। মনু
২। ২৩১; —নং আহতি।
আহৰঃ পু (আঙ হে ঘঞ) ১। গ্ৰহণ কৰা, আহৰণ কৰা,
২। ভোজন কৰা, ৩। খাদ্য, —পাকঃ হজম হোৱা,
—ৰিৰহঃ খাদ্যাভাৱ, আকাল। —সত্ত্বঃ দেহৰ ৰস।
আহৰ্য—বিণ (আঙ হে গ্যৎ) ১। আহৰ কৰিব লগীয়া,
২। আহৰণ কৰিব লগীয়া, মনু ৮। ২০২; ৩। কৃত্ৰিম,
বাহ্যিক, ৪। অভিপ্ৰেত, ৫। সমৰ্পিত, ৬। নাটকৰ ৬
বিধ অভিনয়ৰ এবিধ, —ৰ্যং আগন্তুক।
আহৰঃ পশু আদিয়ে পানী খোৱাৰ বাবে কুঁৱাৰ কাষত
থকা সৰু চৌবাচ্চা।
আহিকঃ পাণিনি মুনি।
আহিতিকঃ বৰ্ণসঙ্কৰ। নিষাদ পিতা আৰু বৈদেহী মাতাৰ
সন্তান। মনু ১০। ৩৭।
আহিত বিণ (আঙ ধা জু) ১। নাস্ত। স্থাপিত, অৰ্পিত।
২। সম্পাদিত, —অগ্নিঃ সাগ্নিক, অগ্নিহোত্ৰী ব্ৰাহ্মণ,
—অঙ্কঃ চিহ্নিত, —লক্ষণঃ বিণ গুণৰ দ্বাৰা পৰিচিত।
আহিতুষ্কিকঃ পু ১। বাজিকৰ, যাদুকৰ, ২। সাপ বাজিকৰ।
আহতং গৃহস্থীৰ পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ, ন্যজ্ঞ (অতিথিপূজন)।
আহতিঃ স্ত্ৰী ১। যজ্ঞত ঘিউ অৰ্পণ, ২। যি কোনো পৱিত্ৰ
কৰ্ম, ৩। সমৰ্পণ, যেনে— আত্মাহুতি, ৪। স্তুতি,
প্ৰাৰ্থনা।

আহল্যং ক্লী তগৰ ফুল।
আহেম বিণ সৰ্প সন্ধীয়।
আহো অব্য সন্দেহ, বিকল্প, পৰস্পৰ সন্ধক প্ৰশ্ন ইত্যাদি
বুজোৱা আশ্চৰ্য্যবোধক অব্যয়, —পুৰুষিকা ১। গৌৰৱ,
অহোপুৰুষাৰ্থ, ২। নিজৰ শক্তি প্ৰদৰ্শন। —স্বিং
প্ৰশ্নবোধক অব্যয়।
আহং বহুদিন, দিনসমূহ।
আহিক বিণ (অহন ঠঞ) প্ৰতিদিন, সদায়, দৈনিক
অধ্যয়ন, বেদাভ্যাস, —কং ১। প্ৰতিদিন নিৰ্দিষ্ট
সময়ত সম্পাদন কৰা ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান, ২। প্ৰত্যাহ
কৰিব লগীয়া যেনে— খাল্লন, শোৱন ইত্যাদি, ৩।
দৈনিক আহাৰ, ৪। দৈনিক ব্যৱসায়।
আহুাদঃ পু (আঙ হুদ ঘঞ) আনন্দ, হৰ্ষ; ভা
১০। ৫। ১; —দিতঃ আনন্দিত, উৎফুল্লিত।
আহু বিণ. মাতোতা, চিঞৰ মাৰোঁতা, আহান কৰোঁতা।
আহুয়ঃ পু (আঙ হে অচ) ১। নাম, উপাধি, পদবী,
২। হাঁহ যুজ, ম'হযুজ আদি বিবাদত দাখিল কৰা
মোকদ্দমা। মনু ৮। ৭; —নং ক্লী।
আহুনাং ক্লী (আঙ হে ল্যুট) ১। আৱাহন, ২। আমন্ত্ৰণ,
৩। ন্যায়িক চমন, ৪। দেৱতা স্তুতি, মনু ৯। ১২৬;
৫। প্ৰত্যাহান, ৬। নাম, পদবী।
আহুয়ঃ পু ১। চমন, ২। নাম।
আহুয়কঃ ১। দূত, বাৰ্তা সংবাহক, ২। মেল, সভা
আদি আহান কৰোঁতা। ■

ই

ই, ইকাৰঃ বৰ্ণমালাৰ তৃতীয় স্বৰবৰ্ণ আৰু শিৱসূত্ৰৰ
প্ৰথম সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান তালু। 'ই'
আশ্চৰ্য্যবোধক অব্যয়। খং, আবেগ, ভৱ'সনা,
অনুকম্পা, খেদ তথা আশ্চৰ্য্য প্ৰকাশকৰূপে ব্যৱহাৰ
কৰা হয়।
ই, গতো (ভাদি, অদা, প, সৰু এতি) ১। গমন কৰ,
২। দৌৰি যা, ৩। লাভ কৰ, ৪। গৈ পা, ৫। আহ,
উপস্থিত হ, ৬। শীঘ্ৰে, অতিক্ৰম কৰি যা, —অতি
(অতোতি) অতিক্ৰম কৰ, মে ৩৪; পিছ পেলা,
উপেক্ষা কৰ। অধি— (অধেতি) অধ্যয়ন কৰ, পঢ়;
অনু— (অন্থেতি) অনুসৰণ কৰ, অনুকৰণ কৰ, পালন

কৰা; অন্তৰ— (অন্তৰেতি) মাজত সোমা, বাধা দি,
লুকা; অপ— (অপেহি), দূৰলৈ যা, প্ৰত্যাহাৰ কৰ,
ধ্বংস কৰ, মৃত্যু হ; অতি— (অভেতি) ওচৰলৈ যা,
সেৱা কৰ, পালন কৰ, পা; অতিপ্ৰেতি— (অতিপ্ৰেতি)
অভিপ্ৰায়, লক্ষ্য; অভ্যুপ— (অভ্যুপেতি) গ্ৰহণ, কথা
দে, অৰ্জন কৰ; অৱ— (অৱেহি) জান, শিক; উদ—
(উদেতি) উদয় হ, উঠ, উন্নতি কৰ, উপ— (উপেতি)
ওচৰ পা গী ৮। ২৮, ঘট; পৰা— (পৰেতি) পলাই
যা, জগত ত্যাগ কৰ। পৰি— (পৰীত) প্ৰদক্ষিণ
কৰ, প্ৰে— (প্ৰেতা) বাহিৰ হ, প্ৰস্থান কৰ, মৃত্যু হ,
গী ৫। ৩৫; প্ৰতি— (প্ৰতীয়তে) বিদ্ভাস কৰ, শিক,

বৃজ, জান শি ১।৬৯; বিখ্যাত, জনাজাত, আনন্দিত হ, বিশ্বাস জন্মা, শ ৫।৩১; স্নিহ— বীত, দূৰ হ, পৰিৱৰ্তন হ, খৰচ কৰ; স্ন্যতি— অতিক্রম কৰ, অতিবাহিত কৰ, পিছ পেলা, ব ২।২৫; স্ন্যপ— (বঃপত) দূৰ হ, মুক্ত হ, বিভক্ত হ; সম— (সমেত) লগ হ, সমৰ— (সমৱেত) লগ হ, গোট খা, গী ১।১; সমুদ— (সমুদিত) একগোট কৰ, স্তপীকৃত কৰ। বড়ারলী ১।৬, সম্প্রতি— (সম্প্রতীয়ঃ), নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, বিচাৰ কৰ, ভটি ১১।১০।

ইঃ (স) অব্য. খং, সজাপ, দুখ প্রকাশক।

ইঃ কামদেৱ।

ইক্ষুঃপু. (ইষ কসু) কুঁহিয়াৰ। —কাণ্ডঃ পুং দুবিধ ভিন ভাতৰ কুঁহিয়াৰ —কাশ আৰু মুঞ্জতণ, বা ২।৯১।১৫; —কুটুকঃ কুঁহিয়াৰ কাটোতা। —গঙ্জিকা স্ত্রী মাটিত হোৱা লাউ। —দা এখন নদীৰ নাম। —পত্নঃ জোৱাৰ শস্য; —পাকঃ গুড় —ভক্ষিকা চেনি আৰু গুড়ৰ চূৰ্ণ। —মতী এখন নদীৰ নাম, —মেহঃ বহুমুত্ৰ ৰোগ —যন্ত্ৰঃ চেনিকল, —বসঃ কুঁহিয়াৰ বস, গুড়। —স্নিকাৰঃ চেনি, গুড়, —স কটং কুঁহিয়াৰ খেতি। —সাৰঃ গুড়।

ইক্ষুকুঃ স্ত্রী (ইক্ষু আঙু ক ডু), তিতালাউ। (সুশ্রুতত আছে তিতালাউৰ ফুলৰ স্পীগত কুঁহিয়াৰৰ বস বা গুড় মিহলাই খালে, কাহ, খাস, কফৰোগৰ উপশম হয়)।

ইক্ষুকুঃপু ১। বৈৱস্বতমনুৰ পুত্ৰ। অযোধ্যাত ৰাজত্ব কৰা সূৰ্যাবংশীয় প্ৰথম ৰজা, গী ৪।১; ২। ইক্ষুকুৰ বংশধৰ।

ইক্ষুবিঃপু কাঁহ বন।

ইখ ইখ— গতো (ডো প, শক এখতি, ইখতি) ১। চলাচল কৰ, গমন কৰ, ২। কঁপা, কঁপাই তোলা।

ইজ্ গতো (ডো উ শক ইজতি-তে) ১। কঁপা, লৰা, লৰাই দি, আলোড়িত কৰ, গী ৬।১৯; ২। গমন কৰ, চলাচল কৰ।

ইজ বিণ (ইগি কঃ) অজ্ঞং, জন্ম, অজ্ঞৰৰ।

ইজঃপু (ইজ ঘঞ) ১। ইজিত, সজ্জত, ২। শাৰীৰিক কোনো অঙ্গৰ দ্বাৰা নিজৰ ভাবাবেগ প্ৰকাশ কৰা, —নং কল্পন।

ইজিতং স্ত্রী. (ইজ্ ক) ১। ইজিত, সজ্জত মনু ৮।২৬; ২। কল্পন, ৩। অভিপ্ৰায়, ভাব, উদ্দেশ্য।

ইজুদঃ —দী ইজুদী গছ। এবিধ ঔষধৰ গছ, —দং সেই গছৰ গুটি।

ইচ্ছা স্ত্রী (ইষ শ টাপ) ১। আকাঙ্ক্ষা, বাসনা, মনোৰথ কামনা, অভিলাষ, স্পৃহা, ২। প্ৰসন্ন অথবা দুৰ্বোধ্য বিষয়, —দানং ইচ্ছা পূৰণ, —নিবৃত্তিঃ ইচ্ছা দমন, —ফলং সমস্যা সমাধান, —স্বতীঃ কামুকা নাৰী, —কসুঃ কুবেৰ।

ইজ্যঃ ১। দেৱগুৰু বৃহস্পতি, ২। গুৰু, আচাৰ্য।

ইজ্য স্ত্রী ১। যজ্ঞ, হৱন ব ১।৬৮, ২। দান, ৩। প্ৰতিবিহ, ৪। নাৰী সংগ্ৰাহক, কুটনী, ৫। গাই গৰু, —শীলং যজমান। নিত্য যজ্ঞ কৰোঁতা।

ইক্ষাকঃপু মিছা মাছ।

ইট গতাং (ডো প স এততি) গমন কৰ।

ইট্(ষ) স্ত্রী (ইষ ক্ৰিপ) ইচ্ছা।

ইট্(দ)চৰঃ যাঁড় গৰু।

ইড়া, —লা ১। পৃথিৱী, ২। বচন, ৩। খাদ্য, ৪। গৰু, ৫। বুধগ্ৰহৰ পত্নী, ইক্ষুকু ৰাজকন্যা, ৬। শৰীৰৰ বাওঁফালে থকা নাড়ী।

ইড়িকা পৃথিৱী।

ইড়িকঃপু বনছাগলী।

ইড়ৰঃপু যাঁড় গৰু।

ইতঃ (স) অব্য ১। ইয়াৰ পৰা, ২। মোৰ পৰা, এই জনৰ পৰা, ৩। এইফালে, মোৰ ফালে, ৪। ইহ জগতৰ পৰা, এই সময়ৰ পৰা।

ইতৰ বিণ (ই ত্ অচ্) ১। অন্য, ভিন্ন আনটো, ২। আনবিলাক, ৩। ইয়াত বাহিৰে, ৪। নিকট, নীচ, সাধাৰণ —ইতৰঃ (ইতৰেতৰ), ১। পৰস্পৰ ব ৭।৫৪; ২। এবিধ দ্বন্দ্ব সমাস।

ইতৰেন্দ্যুঃ আন এদিন।

ইতস্ততঃ অব্য ইফালে-সিফালে। অ'ত-ত'ত।

ইতি অব্য (ইণ্ ক্ৰিচ্) হেতু, কাৰণ ব ২।২২, প্ৰকৰণ মনু ২।২৫, প্ৰকাশ ব ১।১২, আদি, সমাপ্তি, নিদৰ্শন, প্ৰকাৰ, অৱধাৰণ, পৰামৰ্শ। এই অব্যয় শব্দটো বক্তাৰ বচন যথায়থভাবে প্ৰকাশ কৰাৰ শেষত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। আজিকালি (কৰ্তৃবাচ্যত উক্ত) এই বচন উৰ্দ্ধকমাৰ (" ") ভিতৰত ৰখা হয়। —অৰ্থ ইয়াৰ বাবে। —অৰ্থঃ এয়ে ভাৱাৰ্থ, —কথা নিবৰ্ণক কথা বা আলোচনা। —কৃষ্ণং ১। বিবৰ্ণ, ঘটনাৰ সবিশেষ, ২। কাহিনী।

ইতিহ অবা পবম্পবানুসবি সত্য।

ইতিহাসঃ ১। ইতিহাস, বুদভী, ২। পূর্ববঙ্গ, প্রাচীন
আখ্যান মনু ৩। ২৩২ — নিবন্ধনং পৌরাণিক রচনা।
ইশ্বং জবা এইদৰে, এইভাবে, ইয়াৰ ফলত, এই প্ৰকাৰে
ব ২। ২৫, গতিকে, — ব্ৰিথঃ বিগ. এনেবিধ,
এইবিলাক গুণৰ বাবে।

ইত্য বিণ (ই ক্যপ) গম্য (স্থান), যাব লগীয়া।

ইহুৰ বিণ ১। গমা, ২। পথিক, ৩। ভূবকৰ্মা, ৪। নীচ,
দুখীয়া, —বঃ নপুংসক, —বীঃ দুষ্টা, অসতী,
ব্যাভিচাৰী তিবোতা।

ইদং সর্বনাম বিণ. ১। এইজন, এইটো ২। সমুখত
উপস্থিত থকা, ৩। ইয়াৰ পিছতে থকা বুজাবলৈ,
৪৭, ত৭, এতদ্ কিং আদিৰ লগত, অথবা
সর্বনামৰূপে জোৰ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ হয় যেনে—
সেয়ং, অয়মহং ইত্যাদি।

ইদানীং (ন) অবা (ইদম্ দানীং) এই সময়ত, অধুনা, এই
মুহূর্ত, এতিয়াই।

ইদানীন্তন বিগ বর্তমান, আধুনিক, ক্ষণিক।

ইক্কং ক্কী (ইম্ম + ক্ক) তাপ, সূর্য্যৰ তাপ, দীপ্তি,
আশ্চৰ্য্য, — ক্ক নিৰ্মল।

ইধাং ক্লী (ইন্ধ + মক) যজ্ঞকাষ্ঠ। জুই জ্বলোৱা কাঠ।
—জিহুঃ অগ্নি —প্রব্র্চনঃ কুঠাব।

ইখ্যা প্রজ্বালন।

ଈନ ବିଂ ୧ । ସମର୍ଥ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ୨ । ମାତୃମୀ, —ନଃ ସୂର୍ଯ୍ୟ
 ବଞ୍ଚା ବ ୯ । ୫ ।

‘इन्द्रव१, इन्द्रि(न्दी) व१,—इन्द्रिज्ञाव१ नीला पद्म।

ইন্দিন্দিবঃ মৌমাষি, ভোমোষা।

इन्दिवा क्री (इन् + क् + टाप्) विष्णुपत्नी, लक्ष्मीदेवी,
 —आलयः लक्ष्मीव घब, पद्म फूल, —मन्दिबः विष्णु,
 —रुबः लक्ष्मीव धियं, पद्म फूल।

इन्दौरविणी, इन्दौराव क्ली नीलापद्रुम ।

ইন্দুঃ পু (উন্ম উ আদেবিচ্চ) চন্দ্র। সংখ্যা ১, কর্পূৰ,
—কমলং বগাপদ্ম, —কলা চন্দ্র কলা (গুরূপক্ষত
বাঢ়ি যায় আৰু কৃষ্ণপক্ষত কমে), —কলিকাঃ কেতকী
ফুল, —কান্তঃ চন্দ্রকান্ত মণি, —কল্পঃ অম্বাৱস্যা,
—জঃ, —পুত্রঃ বুধগ্রহ, —জা নৰ্মদা নদী, —জানকঃ
সাগৰ, —ভূঃ, —শেখৰঃ —মৌলিঃ সমাশ্লিষ, —লৌহঃ
কাপা, —ৱদনা এবিধ চন্দ্র, —ৱাসবঃ সৌমবাব।

ইদুমতী ক্রী পূর্ণিমা, বিদর্ভরাজ্যର ভনী, সম্রাট অজব পত্নী।
ইদুলেখা, -রত্নী: ক্রী সোমলতা।

ইদুব্রতঃ ক্রী এবিধ ব্রত (চান্দ্রায়ণ ব্রত)

ইন্দুবঃ পু এন্দুব, নিগনি।

ইন্দ্রঃ পু (ইন্দ্র বন) ১। দেৱৰাজ, ২। অদিতি পুত্র, ৩। ববৰুণ দেৱতা, ৪। নৰ, মৃগ আদিৰ পিছত সমাস কৰিলে নৰেশ্বৰ, মৃগেশ্বৰ আদি ৰূপ পোৱা যায়, যাৰ অৰ্থ হ'ল মানুহৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ বা সৰ্ব্বাট, ইত্যাদি। ইন্দ্র যদিও দেৱতাৰ ৰজাকৰূপে খ্যাত তথাপি 'ইন্দ্র' এটা 'পদ' অৰ্থাৎ ৰাজপদ বুলি ধৰা হয়। বেদকে আদি কৰি প্ৰায় সকলো শাস্ত্ৰতে ইন্দ্রৰ নাম পোৱা যায়। দেৱৰাজ ইন্দ্র প্ৰায়ে অসুৰৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হয় আৰু দৈত্য, অসুৰৰ লগত যুদ্ধ কৰি থাকে। যেতিয়াই যুদ্ধত পৰাত হয় তেতিয়াই সহায়ৰ বাবে ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, সদাশিৱৰ ওচৰ চাপে। ইন্দ্রৰ ৰাজাখনৰ নাম স্বৰ্গ আৰু ৰাজধানীৰ নাম অম্বাৱন্তী। পত্নীৰ নাম শচী, যি অত্যন্ত সুন্দৰী হোৱা সত্ত্বেও ইন্দ্র প্ৰায়েই আনৰ সুন্দৰী পত্নীৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ থাকে বুলি পুৰাণৰ আখ্যান সমূহত আছে। এবাৰ গৌতম পত্নী অহল্যাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ অহল্যাক 'ধৰ্ষণ' কৰাত গৌতমৰ পৰা 'সহস্ৰযোনি' অভিশাপ পায়। পিছত এই অভিশাপ 'নেত্ৰ যোনি,' আৰু 'সহস্ৰাক্ষ'লৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হয়। ইন্দ্রক অৰ্জুনৰ পিতৃ বুলিও কোৱা হয়। পুত্ৰৰ নাম জয়ন্ত, অস্ত্ৰ হ'ল বজ্ৰ। — অনুজঃ নিম্ন, — অৰিঃ দৈত্য, অসুৰ, — আয়ুধঃ বায়ধনু, — কীলঃ এখন পৰ্বত, — কুঞ্জৰ এবাৱত, — কূটঃ ইন্দ্রকূট পৰ্বত, — কোশঃ, — স্বকঃ ১। চোফা, ২। উন্নত মঞ্চ, — গিৰিঃ মহেশ্বৰ পৰ্বত, — গুৰুঃ বৃহস্পতি, — ধনুঃ বায়ধনু, — জালিকঃ ঐন্দ্রজালিক, যাদুকৰ, — জিৎ ৰাৱণপুত্ৰ।

ইন্দ্রপ্রস্থঃ ক্রী যুধিষ্ঠির নগরখনন নাম। (এতিয়াও দিল্লী)
 যশ ১।২০৮।১৮।

इन्द्रधनुषः ११ श्री वसु ।

ইদ্রলপ্তঃ ক্রী চুলি উঠা, ডপা হোৱা যোগবিশেষ।

ইন্দ্রসারপিং পৃ চতুর্দশ যনু।

‘इन्द्रमुतः इन्द्रभूय बलि। अर्धून गह। अर्धून। अमृत।

इन्द्राग्निधमः ७ हिम, वयक।

‘इन्द्राणी इन्द्रपत्नी’ षष्ठी । तैत्तिरीयान्न पूजायनव कन्या ।

ইন্দ্রিয়ং ক্লী (ইন্দ্র ঘচ) ১। জ্ঞান কর্মৰ সাধন, শক্তি।
ইন্দ্রিয় দুবিধ— চক্ষু, নাকাদি জ্ঞানেন্দ্রিয় আৰু হাত-ভৰি
আদি কৰ্মেন্দ্রিয়। ২। সংখ্যা '৫'; ৩। দৈহিক শক্তি।
—অৰ্থ কপ-ৰসাদি বিষয় ৫টা। —আয়তন শবীৰ,
—গ্রামঃ—বৰ্গঃ পঞ্চেন্দ্রিয় একেলগে —নিগ্রহঃ সংযম
—বধঃ —স্বাপঃ অচেতনতা, —সম্বন্ধঃ বিষয় সংযোগ।

ইন্দ্রজ্যঃ মহৰ্ষি বৃহস্পতি।

ইক্ষ দ্যাতৌ (কুধা আ স ইক্ষে) জুই জ্বলা, জুই লাগ,
জুই জ্বলোৱা। —জঃ—জনং খৰি।

ইভঃ পু ক্লী (ইণ ভন) হাতী —অবিঃ সিংহ, —আননঃ
গণেশ, —পালকঃ মাউত।

ইয়ং ইদং শব্দৰ স্তীলিঙ্গৰ ১ম একবচন।

ইয়ং বিণ ইমানখিনি। ৰ ১৩। ৬৭;

ইয়ন্তা ক্লী সীমা, পৰিমাণ।

ইবণ বিণ শূনা, লগীয়া মাটি (উষৰ ভূমি), মৰুভূমি।

ইবা ক্লী ১। পৃথিৱী, বাক, কথা ২। বাপেদৰী ৩। পানী
৪। খাদ্য, ৫। মদ, —ঈশঃ বৰুণ, বিষ্ণু, গণেশ।
—চৰং শিলাবৃষ্টি।

ইবায়ং সাগৰ।

ইবিণং অনুৰ্বৰ ভূমি। মৰুভূমি।

ইৰাক, —লু বিণ বিধবংসী, মাংসাহাৰী।

ইল্ শেয়ে, গতো (তুদা প স ইলতি) ১। গমন কৰ,
যা, ২। শয়ন কৰ, ৩। নিষ্কপ কৰ।

ইলা ক্লী পৃথিৱী, গাইগৰু, কথা —গোলঃ, —লং
ভূমণ্ডল, —ধবঃ পৰ্বত।

ইলিকা পৃথিৱী।

ইলী ক্লী হাতকটাৰী।

ইলীশঃ ইলীহ মাছ।

ইষকাঃ, —লাঃ নিতা বহুবচন। মৃগশিৰা নক্ষত্ৰৰ শিৰ্ষত
থকা নক্ষত্ৰ পাঁচটা।

ইষ সাদৃশ্য, সাম্য, যেনে, অলপ, সম্ভৱ ইত্যাদি
অৰ্থবোধক অব্যয়।

ইষ রাশে (তুদা প অ ইচ্ছতি) ১। ইচ্ছা কৰ, কামনা কৰ,
২। মনোনীত কৰ, ৩। স্বীকাৰ কৰ, (কৰ্মবাচ্য), অনু—
অন্বেষণ কৰ, অভি— অভিলাষ কৰ, প্রতি— গ্রহণ কৰ।

ইষঃ ১। শক্তিমান, ২। আহিন মাহ।

ইষিষীকা (ইষ বুন) তুলিকা, নল-খাগৰি, হাতীৰ চকুৰ মণি।

ইষিৰঃ জুই।

ইমুঃ ১। কাঁড়, ২। সংখ্যা ৫, —অগ্রং কাঁড়ৰ মুখ বা
জোঙা অংশ, —অসনং, —আসঃ ১। ধন, ২। যোদ্ধা
গী ২। ৪; —ষিঃ তৃণ।

ইষ্ট ১। অভীষ্ট, বাঞ্ছিত, অভিলষিত, ২। মৰমৰ,
অতিপ্ৰিয়, প্ৰিয়তম, ৩। পূজিত, অৰ্চিত, ৪।
উৎসৰ্গিত, নিবেদিত, —ষ্টং যজ্ঞাদি কৰ্ম, —ষ্টঃ প্ৰিয়
পতি, —আপত্তিঃ কামনা কৰা মতে সংঘটিত হোৱা,
বিপক্ষৰ অনুকূলে দিয়া যুক্তি বা বিবৃতি, —দেৱতাঃ
অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা, —জং বালি, গন্ধ সূৰুজি বস্তু।

ইষ্টকা, —ইষ্টিকা ক্লী (ইষ তকণ টাপ) ইটা।

ইষ্টাপূৰ্তং জনহিতকৰ কাম, যেনে— যজ্ঞাদি কৰ্ম, কুঁৱা
খন্দা, আলিবাট তৈয়াৰ কৰা আদি।

ইষ্টিঃ ক্লী (ইষ তিন) ১। যজ্ঞ ২। ইচ্ছা, বাসনা,
অভিলাষ, ৩। ব্যাকৰণৰ বিধি (কাত্যায়নৰ বাৰ্তিকৰ
উত্তৰত পতঞ্জলিৰ অতিৰিক্ত বিধি), ৪। আমন্ত্রণ,
আদেশ, ৫। শীঘ্ৰতা, তাড়না, —পচঃ কৃপণ,
—পশুঃ বলিৰ পশু, অসুৰ, —মুট্ দৈত্য।

ইষ্টুঃ ক্লী ইচ্ছা।

ইয়ঃ পু (ইষ মক) ১। কামদেৱ, ২। বসন্তকাল।

ইযাঃ, —যাং বসন্তকাল।

ইয়ঃ পু উপদেষ্টা।

ইয়াসং বিণ কাঁড় নিষ্কপ, —সঃ ধন, গী ১। ৪।

ইহ অব্য। এই সময়ত, ঠাইত, বিষয়ত, জগতত,
—অমুত্রঃ ইহজগতত আৰু পৰলোকত, —লোকঃ
এই জগত, —স্থঃ ইয়াত থিয় হৈ থাকি।

ইহত্য বিণ এই জগতত থকা। ■

ঈ

ঈ ঈকাৰ বৰ্ণমালাৰ চতুৰ্থ স্বৰবৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান তালু।

ঈ কাষ্টৌ, গতো, ব্যাষ্টৌ, ক্ষেপে, প্রজনে, খাদনে (অদা
প, দিবা আ স ক অক এতি, ঈয়তে) ১। উজ্জ্বল হ বা
কৰ, ২। দীপ্তিমান হ, ৩। গমন কৰ, যা, ৪। নিষ্কপ
কৰ, ৫। গৰ্ভৱতী হ, ৬। আশা কৰ, ৭। খা, ভক্ষণ
কৰ, ৮। ব্যাপ্ত হ বা কৰ।

ঈ বিবাদ, অনুকম্পা, ক্ৰোধ, দুখ, প্রত্যক্ষ, সাম্ৰিধা-
বোধক অব্যয় শব্দ।

ঈপু কামদেৱ। ক্লী (অস্য বিষ্ণোঃ পত্নীতি ঙীষ) লক্ষ্মী
দেৱী।

ঈক্ষ দৰ্শনে (ভা আ স ক ঈক্ষতে) ১। চা, দৰ্শন কৰ,
২। বিবেচনা কৰ, গী ৬। ২৯; ৩। চিন্তা কৰ, ভাবি

চা, ৪। অন্বেষণ কৰ, অৰ্থি— সন্দেহ কৰ, —অনু
অন্বেষণ কৰ, অপ— বিচাৰ কৰ, প্রয়োজনবোধ
কৰ, অপেক্ষা কৰ, বিবেচনা কৰ, অৰ— নিৰীক্ষণ
কৰ, উপলব্ধি কৰ, উদ্— অপেক্ষা কৰ মনু
৯।৯০; উৎপ্ৰ— ১। আশা কৰি চাই থাক, ২।
কল্পনা কৰ, ৩। (উৎপ্ৰেক্ষা) সাহিত্যালঙ্কাৰ বিশেষ,
উপ— উপেক্ষা কৰ, অৱজ্ঞা কৰ, এৰি— মনু
৮।৩৪৪, নিৰ— দৃঢ়ভাৱে লক্ষ্য কৰ, মনু ৪।৩৮;
গভীৰভাৱে লক্ষ্য কৰ, পৰি— তদন্ত কৰ, পৰীক্ষা
কৰ, মনু ৯।১৪৪; অন্বেষণ কৰ, বিচাৰি চা সম্—
(সমীক্ষা) চিন্তা কৰ, বিবেচনা কৰ, গণ্য কৰ,
ভালকৈ অনুসন্ধান কৰ।

ঈক্ষকঃ দৰ্শক।

ঈক্ষণং ক্ৰী ১। দৰ্শন, ২। দৃশ্য, ৩। চকু, ৪ ২।২৭।

ঈক্ষণিকঃ পু জ্যোতিষী, ভৱিষ্যৎ বক্তা, দৈৱজ্ঞ।

ঈক্ষা দৃশ্য, বিবেচনা।

ঈক্ষিকা চকু, দৃষ্টি।

ঈক্ষিতঃ দৃষ্ট, বিবেচিত, —তৎ দৃশ্য, চকু।

ঈশ্ব (গতৌ ভ্ৰা, প সক ঈশ্বতি) ১। গমন কৰ,
লবফৰ কৰ, ২। লৰা, লৰচৰ কৰ, কঁপা।

ঈজ কুৎসে (ভ্ৰা, আ সক ঈজতে) ১। কুৎসা ৰটন
কৰ, নিন্দা কৰ, ২। গমন কৰ।

ঈড স্তুতৌ চুৰা, প সক (ঈড়য়তি) প্রশংসা কৰ।

ঈড়া প্রশস্তি, স্তুতি, প্রশংসা। —ঊড়তঃ প্রশংসিত।

ঈতিঃ ক্ৰী ১। প্লেগ বেমাৰ, বিপদ, দুৰ্দশা ২। প্রাকৃতিক
দুৰ্যোগ। ইতি ৬ বিধ— অতিবৃষ্টি, অনাবৃষ্টি, শলভাঃ
(ফৰিংজাতীয় কীট) মূষিকাঃ (এম্ভুৰ) খগাঃ (চৰাই-
চিৰিকটি) আৰু প্রত্যাঙ্গনাঃ ৰাজানঃ (বিদেশী ৰজাৰ
আক্ৰমণ), ৩। সংক্ৰামক ব্যাধি, ৪। বিদেশ ভ্ৰমণ,
৫। কাঁজিয়া, মাৰপিট।

ঈদুক্ (শ) বিণ (ইদম দৃশ ক্ৰিপ) এনেকুৱা, এনেধৰণৰ।

ঈক্ষা ক্ৰী ইচ্ছা, আকাঙ্ক্ষা।

ঈক্ষু বিণ অভিলষী, ইচ্ছুক।

ঈষ ক) গতৌ, প্রেৰণে (চুৰা প সক ঈষয়তি, ঈষতি)
প্ৰেৰণ কৰ, গমন কৰ, খ) কম্প (অদা, আ সক
অক ঈৰ্তে) কঁপা, কম্পন কৰ, লৰচৰ কৰ, বা কৰ,
উচ্চাৰণ কৰ কি ১।২৬; উদ্— (উদীৰিত) ক,
উচ্চাৰণ কৰ, ওপৰলৈ উঠ, (যেনে, ধূলি), প্রদৰ্শন

কৰ, প্র— (প্ৰেৰিত) পঠা, প্ৰেৰণা দান কৰ।

নিষ্কপ কৰ, শ ২।২

ঈৰণঃ পু বতাহ —৭২ লৰচৰ কৰোৱা, গমন কৰা।

ঈৰিণং ক্ৰী মকতুমি, অনুবৰ ভূমি।

ঈৰিতং বিণ নিক্ষিপ্ত, কম্পি ।

ঈৰ্ম্যং ক্ৰী. ব্ৰণ, ঘা। ভট্টি ৪।৪৪

ঈৰ্য্য ক্ৰী ভিক্ষত্ৰত। ব্ৰহ্মচাৰীৰ দৰে ঘূৰি ফুৰা।

ঈৰ্য্যকঃ পু, ক্ৰী হিঁবাল, বাঙি।

ঈৰ্য্য বিণ. হিংসাকুৰীয়া, —লু হিংসাকুৰীয়া।

ঈৰ্য্য হিংসে (ভ্ৰা, প, পৰ অক ঈৰ্য্যতি) হিংসা কৰ,
ঈৰ্য্য কৰ, আনৰ উন্নতিত জুলি-পুৰি মৰ।

ঈৰ্য্য,—ৰ্য্য, ক্ৰী হিংসা, ঈৰ্য্য, আনৰ উন্নতিত অসহিষ্ণুতা,
মনু ৯।৪৮; পতিৰ আন তিৰোতাৰ লগত সংস্পৰ্শ
দেখি হোৱা জ্বলন।

ঈৰ্য্যালু বিণ ঈৰ্য্য বিশিষ্ট, অঈৰ্য্য, অসহিষ্ণু।

ঈলিঃ (—লী ক্ৰী) অস্ত্ৰ, সৰু তৰোৱাল, ডেগাৰ।

ঈশ্ব ঐশ্বৰ্য্যো (অদা আ অক ঈষ্টে) ১। ঐশ্বৰ্য্যৱান হ
শাসন কৰ, আদেশ কৰ, ২। সমৰ্থ হ, শক্তিশালী হ,
৩। অধিকাৰী হ।

ই গবিণ (ঈশক) ১। গৰাকী, প্রভু, ২। সৰ্বোচ্চ
অধিকাৰী, শক্তিশালী, —শঃ ১। গৰাকী, স্বামী, ২।
পতি, ৩। সংখ্যা ১১; ৪। শিৱ, —শাঃ দুৰ্গা,
আধিপত্য থকা নাৰী, মালিকনী, ধনী তিৰোতা,
—কোণঃ ঈশান (উত্তৰ-পূৱ) দিশ, —পুৰী, —নগৰী
বাৰাণসী —সম্বঃ কুবেৰ।

ঈশাদন্তঃ পু দঁতাল হাতী।

ঈশানং ক্ৰী. জ্যোতি। —নঃ ১। ১। প্রশাসক, গৰাকী,
স্বামী ২। শিৱ, ৩। সূৰ্য্য ৪। বিষ্ণু, —নীঃ দুৰ্গা।

ঈশিতা, —ঈশ্বং প্রভুত্ব, শ্ৰেষ্ঠত্ব, মহানুভৱতা, আধিপত্য
শিৱৰ ৮ গুণৰ (সিদ্ধি) এটা। (আঠটা গুণ— অগ্নিমা,
লঘিমা, ব্যাপ্তি, প্রাকাম্য, গৰিমা, ঈশিত্বং, বশিত্বং
কামাৱশায়িতা।

ঈশ্বৰ বিণ (—ৰা, ৰী) ১। শক্তিশালী, সমৰ্থৱান, ২।
ধনী, সম্পত্তিশালী, —ৰঃ ১। প্রভু, গৰাকী, ২। ধনী
লোক। ৩। ৰজা, শাসক, যুৱৰাজ, ৪। পতি, স্বামী
৫। পৰমেশ্বৰ, ৬। শিৱ, ৭। কামদেৱ, —ৰা, —ৰী
দুৰ্গা, —নিৰ্বেশঃ নাস্তিকতা, —সজ্জন মন্দিৰ, —সম্বঃ
ৰাজসভা।

ঈষ উচ্চ (তুদা, উভ সক ঈষতি-তে) ১। পলাই যা। ২। দান দি, (উচ্চ অর্থাৎ শস্য কাটি নিয়াৰ পিছত পৰি থকা শস্য আহৰণ কৰা)।

ঈষ হিংসনে (ভ্ৰা আ সক ঈষতে) হিংসা কৰ, হত্যা কৰ, দৰ্শন কৰ।

ঈষঃ পু (ঈষ ক) আহিন মাহ।

ঈষৎ অব্য অলপ, কিছু পৰিমাণ, —উচ্চ কুহুমীয়া, —কৰ সহজতে কবিব পৰা, —জলং বাম (অগভীৰ) পানী, —পাণ্ডু অলপ বগা, শেঁতা, —পুৰুষ নীচ লোক, —বক্তঃ বক্তৃতা, —হাসঃ মিচিকিয়া হাঁহি।

ঈষা ঙ্গা নাঙল অথবা গাড়ীৰ দণ্ড বা ধুৰা।

ঈষাদন্তঃ দীঘলীয়া দাঁত থকা হাতী।

ঈষিকা ক্ৰী হাতীৰ চকুৰ মণি।

ঈষীকা ক্ৰী তুলিকা, নলখাগৰি।

ঈষঃ কামদেৱ।

ঈহ্ চেষ্টে (ভ্ৰা আ অক ঈহতে) ১। কামনা কৰ, আশা কৰ, ২। পাবলৈ অভিলাষ কৰ, ৩। চেষ্টা কৰ।

ঈহা ক্ৰী ১। ইচ্ছা, অভিলাষ, বাসনা, ২। চেষ্টা উদ্যম,

—মৃগঃ ১। কুকুৰনেচীয়া বাঘ, ঘোং. ২। চাৰি অকীয়া নাটকৰ এটা বিভাগ।

ঈহিতং ১। ইচ্ছা, অভিলাষ, ২। উদ্যম, চেষ্টা, ৩। উদ্যোগ, ব্যৱসায়, কৰ্ম; কি ১।২০ ■

উ

উ, উকাৰ স্বৰবৰ্ণ পঞ্চম বৰ্ণ। অষ্টাধাৰীৰ শিৱসূত্ৰৰ প্ৰথম সূত্ৰৰ তৃতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ।

উ শব্দে (ভ্ৰা আ অক অৱতে) স্মৃত, চিহ্নেৰ, শব্দ কৰ।

উ অব্য (উ শব্দে ক্ৰিপ্ তুক), আশ্চৰ্য্যবোধক অব্যয়। আহ্বান, সম্বোধন, ৰোষ, অনুকম্পা, নিয়োগ, প্ৰশ্ন আৰু অঙ্গীকাৰবোধক। 'উ' বৰ্ণ পাদপূৰণ অথবা বাক্যৰ অনুপূৰক ৰূপেও ব্যৱহাৰ হয়।

উঃ পু (অততি সৰং ব্যাপ্তি অং ড়) মহাদেৱ। ('ওম'ৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। ('অ' চাওক)।

উক্তঃ ক্ৰী একাক্ষৰ ছন্দ। বাক্য। —ক্ৰঃ বিণ্ (ৱচ ক্ৰঃ) কথিত, উদিত, ভণিত, নিগদিত, উদীৰিত, আখ্যাত, ব্যাখ্যাত, —অনুক্ত কোৱা নোকোৱা, —পুংস্কঃ (ক্ৰী অথবা ক্ৰীৱলিঙ্গ) শব্দ। যিবিলাকৰ পুলিঙ্গ থাকিলেও সেই পুলিঙ্গৰ অৰ্থ বেলেগ, যেনে— শুভ্ৰ, গ্ৰামণী।

উক্তিঃ ক্ৰী কথন, বচন, বিবৃতি, ভাষণ।

উক্তং ক্ৰী. (ৱচ থক) ১। সামবেদ, ঋগ্বে ৩।৬৪।৭; ২। জ্যোত্ৰ, কবিতা, ৩। বাক্য, ৪। স্তুতি বা প্ৰশংসা।

উক্তশাঃ পু যজ্ঞমান।

উক্তা ক্ৰী এবিধ ছন্দ।

উক্তৃ বৃষি (ভ্ৰা প সক উক্তৃতি) ১। তিতা, সেমেকা কৰ, শি ৫।৩০; ২। নিৰ্গত কৰ, উক্ষিপ্ত কৰ, অভি— (অভ্যাক্ষ) পৱিত্ৰ জল ছটিয়া, পৰি- সম্প্ৰা— (সম্প্ৰোক্ষ) পৱিত্ৰ জল ছটিয়াই শুদ্ধ কৰ, মনু ৫।২৭; পানী ছটিয়া।

উক্তা (ন) পু (উক্ত কনিণ) যাঁড় গৰু, কু ৭।৭০।

উচ্চ, উচ্ছ গতো (ভ্ৰাদি, প, স ওখতি, ওজ্জ্বলতি) গমন কৰ, অগ্ৰসৰ হ।

উচ্চা ক্ৰী ডাঙৰ থালী বা টো।

উচ্চা ক্ৰী থালীত সিদ্ধ কৰা মাংসাদি, ভটি ৪।৯।

উগ্র বিণ্ (উচ্ ৰক) ১। হিংস্ৰ, ভয়ঙ্কৰ, প্ৰচণ্ড, ২। তীব্ৰ, ভীতিজনক, মনু ৬।৭৫; ৩। শক্তিশালী, প্ৰবল, ৪। তীক্ষ্ণ, ৫। মহান, —গ্ৰঃ ১। শিৱ, ৰুদ্ৰ, ২। মিশ্ৰজাতি, ক্ষত্ৰিয় পিতা আৰু শূদ্ৰ মাতা, মনু ১০।৯; ৩। কেৰেলা ৰাজ্য, ৪। বৌদ্ৰ বস, —গন্ধঃ ১। চম্পক গছ ২। নহক, —চণ্ডা —তাৰা দুৰ্গা, —ৰূপঃ ভয়ানক আকৃতিযুক্ত, —ধ্বজন্ ভয়ঙ্কৰ ধনু (হাতত) থকা শিৱ, ইন্দ্ৰ, —শেখৰা গদা, —সেনঃ কংসৰ পিতৃ, মথুৰাৰাজ। কংসই উগ্রসেনক কাৰাক্ষ কৰে। শ্ৰীকৃষ্ণই কংসক বধ কৰি আকৌ উগ্রসেনক মথুৰাৰ ৰাজপাটত বহুৱায়।

উগ্রকণ্ঠঃ তিতা কেৰেলা।

উগ্রপশ্য ভয়ানক দেখা, ভয়ঙ্কৰ, ভীষণ।

উচ্ মিশ্ৰণে (দিৱা প সক উচ্চতি) এক গোট কৰ, আনন্দ পা, উপযুক্ত হ, অভ্যস্ত হ।

উচ্চিত বিণ্ ১। উপযুক্ত, যোগ্য, ২। বিদিত, অভ্যস্ত, ৩। প্ৰচলিত।

উচ্চ বিণ্ ১। ওখ, উন্নত, ২। চিৎকাৰযুক্ত, ৩। শকত,

ভীষণ, —তকঃ নাবিকল গছ, —ডালঃ মদৰ
দোকানৰ নৃত্যগীত (অৰ্থাৎ অতি কোলাহলপূৰ্ণ
নৃত্যগীত) —দেৱঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

উচ্চকৈঃ অবা অতিশয় ওখ, উন্নত, শি ১।১২; উচ্চস্বৰে।

উচ্চণ্ড বিণ ১। ভয়ানক, ২। শীঘ্ৰ ৩। উচ্চস্বৰযুক্ত, ৪।
খঙাল।

উচ্চন্দ্রঃ পু শেষবাতি।

উচ্চয়ঃ পু (উৎ চি অচ) ১। তিৰোতাই পিন্ধা কাপোৰৰ
গাঁথি, নীৰী (মেখেলাৰ গাঁথি), ৰ ১০।৪৪; ২। ৰাশি,
সমষ্টি, সংগ্ৰহ, দ'ম, ৩। এক গোট, ৪। উন্নতি।

উচ্চৰণং ১। ওপৰলৈ যোৱা, ২। উচ্চাৰণ কৰা।

উচ্চলং মন।

উচ্চললাটা ক্ৰী ওখ কপলীয়া নাৰী।

উচ্চলিত যাত্ৰা। অভিযান। ৰ ২।৬।

উচ্চাটনং ক্ৰী (উৎ টে গিচ লুট) উচ্চাটন, উৰালি পেলোৱা,
দুবীভূত কৰা। বিভাজন, যাদুমন্ত্ৰ, শত্ৰুনিপাতন।

উচ্চাৰঃ ১। উচ্চাৰণ, জ্ঞাপন, ২। গোবৰ, বিষ্ঠা, ৩।
নিঃসৰণ, মনু ৪।৫০।

উচ্চাৰণং ১। উচ্চাৰণ, কথন, ২। জ্ঞাপন।

উচ্চাৰচ বিণ বহু প্ৰকাৰ, বিভিন্ন, মনু ১।৩৮;
উচ্চনীচ, অনিয়মিত।

উচ্চিসটঃ পু খঙাল পুৰুষ।

উচ্চুড়ঃ —লঃ ধ্বজাৰ কাপোৰ, ধ্বজা।

উচ্চৈঃ অবা ১। উচ্চ, ওপৰফালে, ২। উচ্চস্বৰ, ৩। মহৎ,
খ্যাত, শ্ৰেষ্ঠ, —ধুটং চিঞৰ-বাখৰ, হলমূল, —বাদঃ
উচ্চপ্ৰশংসা, —শিৰস্ মহানুভৱ। কু ১।১২;

উচ্চৈঃশ্ৰৱঃ ইন্দ্রৰ ঘোঁৰাৰ নাম। (সাগৰ মন্ত্ৰনত নিৰ্গত
হৈছিল)।

উচ্চন্ন বিণ (উৎ ছদ ক্ত) নষ্ট, ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, লুপ্ত।

উচ্চলনং ওপৰলৈ উঠন।

উচ্ছাদনং ১। আৱৰণ, ২। চাবোনাদি সূক্ষ্ম দ্ৰব্যৰ দ্বাৰা
শৰীৰৰ নিমলীকৰণ, প্ৰসাধন।

উচ্ছাসনং শাসনহীনতা, অৰাজকতা।

উচ্ছাস্ত বিণ শাস্ত-বিৰোধী।

উচ্ছিখ বিণ ১। শিখাবিগ্ৰহ, ২। জ্বলন্ত।

উচ্ছিস্তিঃ ক্ৰী সমূলে বিনাশ, ধ্বংস।

উচ্ছিবঃ উচ্চ, মহান, উন্নত।

উচ্ছিলিংস্ত্ৰং ক্ৰী বেংছতা। মে ১৮।

উচ্ছিষ্ট বিণ ১। খাই এৰা, এৰি থোৱা, অৱশিষ্ট, ২।

বাহী, পচা (খাদ্য), মনু ২।৫৬; —মোদনং মম, লা।

উচ্ছিৰ্ষকং উপাধান, গাৰু।

উচ্ছুৰ বিণ শুকান, লেৰেলি যোৱা।

উচ্ছুন বিণ ১। ফুলি থকা, মে ৮৪; ২। শকত, ৩।
উন্নত, বৰ্দ্ধিত।

উচ্ছুংখল ১। শৃঙ্খলবহিত, বিশৃঙ্খল, অবাধ, অনিয়ন্ত্ৰিত,
২। অনিয়মিত।

উচ্ছ্বেদঃ —দনং বিনাশ, ধ্বংস, উন্মূলন।

উচ্ছ্বেষঃ, —ষণং বাকীখিনি, অৱশিষ্ট।

উচ্ছ্বেষণ বিণ ১। শুকাই যোৱা, লেৰেলা পৰা, গী
২।৮, ২। জুলি থকা।

উচ্ছুয়ঃ,—চ্ছুয়ঃ (পৰ্বতাদিৰ) উচ্চতা, মে ৫৮; গৌৰৱ।

উচ্ছিত বিণ ১। উচ্চ, প্ৰবন্ধ, উন্নত, ২। উৎপন্ন,
সংজাত, গৌৰৱান্বিত।

উচ্ছুনং উশাহ, হুমুনিয়াহ।

উচ্ছুসিত বিণ ১। প্ৰফুল্ল, ২। বিকশিত, ক্ষুৰিত, মে
৪২; প্ৰশমিত, ৩। উশাহ-নিশাহ, ৪। প্ৰাণবায়ু।

উচ্ছুসঃ পু ১। উশাহ, মে ১০২; ২। জীৱন বায়ু, ৩।
হুমুনিয়াহ, ৪। শাস্ত্ৰনা, আশ্বাস, ৫। বতাহ সোমোৱা
ছিদ্র, ৫। গ্ৰন্থৰ অধ্যায়ৰ নাম। —সী(ন) বিণ।

উজ্জয়নী, —জ্জয়িনী ক্ৰী বিশালানগৰী, মধ্যপ্ৰদেশৰ
এখন চহৰ। সাতখন পৱিত্ৰ নগৰৰ ভিতৰত এখন।

উজ্জাসনং ক্ৰী (উৎ জস গিচ লুট) বধ, হত্যা।

উজ্জন্ত বিণ (উৎ জন্তি ঘঞ) ১। প্ৰফুল্লিত, ২।
প্ৰক্ষুটিত, বিকশিত, ৩। বিয়োজিত।

উজ্জন্তা,—জ্জং ১। হামি, ২। মুখ মেলা, ৩। প্ৰৱেশ
পথ, ৪। বিস্তাৰ, বৰ্দ্ধি।

উজ্জ্বল বিণ (উৎ জ্বল অচ) ১। উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, ২।
মনোৰম, ৩। বিকশিত, —লঃ প্ৰেম, আসক্তি,
—লং সোণ।

উজ্জ্ব ত্যাগে (তুলা প সৰু উজ্জ্বতি) ১। পৰিত্যাগ
কৰ, এৰি যা, ২। সাৰি যা, পলাই যা, ৩। উলিওৱা,
বাহিৰ কৰ, শি ৪।৬৩।

উজ্জ্বিত বিণ পৰিত্যক্ত, বৰ্দ্ধিত।

উজ্জ্বকঃ ১। মেঘ, ২। ভক্ত।

উজ্জ্ব ক্ৰী (উচ্ছি ঘঞ) চৰাইয়ে ঠোঁটেৰে গ্ৰহণ কৰাৰ
দৰে (পথাৰৰ পৰা) শস্য আহৰণ কৰা, মনু

১০।১১২; —বৃত্তিঃ, —শীলঃ বিণ. এইধৰণে শস্য আহৰণ কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা লোক।

উদ্ধৃতি ক্লী দোকানত বা বজাৰত পৰি থকা খাদ্য শস্য বেটীলা।

উটং তৃণ, ঘাঁহ, পাত —জঃ, —জং পৰ্ণকুটীৰ, খেৰৰ সৰু ঘৰ। শ ৪।২০;

উডু, ক্লী উডুঃ পু ১। নক্ষত্ৰ, তাৰাপঞ্জ, ২। পানী —পঃ, —প ভেল, ভূৰ ৰ ১।২; —পতিঃ চন্দ্ৰ —পথঃ আকাশ।

উডুস্বৰ পু (উডু ব অচ) ১। উডুস্বৰ গছ, যজ্ঞডিমৰু, ২। ঘৰৰ দুৱাৰডলি, ৩। নপুংসক, ৪। এবিধ কৃষ্টবেমাৰ, —ৰং তাম।

উডুপঃ ভূৰ।

উডুয়নং ক্লী (উৎ ডী লুট) আকাত উৰণ, নৈ ১।১২৫।

উডডামৰ বিণ ১। শ্ৰেষ্ঠ। উদ্ভট, ২। ভয়ানক।

উডডীনং ক্লী পক্ষীৰ উৰ্ব্বগমন, আকাশলৈ উৰা মৰা।

উডডীশঃ সদাশিৱ।

উশ্বেৰকঃ ১। ময়দাৰ লাডু, পাওৰুটি।

উ সংশয়, সন্দেহ, প্রশ্ন, আলোচনা, প্ৰথৰতাবোধক অবায়। —ক বিণ. ১। উন্মনা, অন্যমনস্ক, ২। প্ৰত্যাশী, অভিলাষী, ৩। বিষন্ন, দুখিত, —কণ্ঠক বিণ. 'বদিত', 'চেমিজ' লুখকা। —কট বিণ. ১। ডাঙৰ, ২। শক্তিশালী, ৩। প্ৰশস্ত, ৪। প্ৰচুৰ, ৫। মাতাল, পাগল, ৬। উচ্চমান বিশিষ্ট, ৭। অসমান। (—টঃ) হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা ৰস, মদবাৰি, মাতাল হাতী। —কষ্ঠ বিণ. আগ্ৰহী, আগ্ৰহান্বিত, কাম কৰাৰ বাবে উন্মুখ, (ষ্ঠঃ,—ষ্ঠা) এক ধৰণৰ ৰতিক্ৰিয়াৰ আনন্দ। —কষ্ঠা ক্লী ১। অভিলাষ কৰা বস্তু লাভৰ বাবে অপেক্ষা কৰাত অসহিষ্ণুতা, ২। প্ৰিয়জনক পাবৰ ইচ্ছা, ৩। দুখ, কোনো ব্যক্তিক বা বস্তুক হেৰুওৱা। মে ৮৩; —কষ্ঠিতং উৎকণ্ঠাজড়িত। (—তা) ১। অনুপস্থিত প্ৰেমিকক পাবৰ বাবে আশা কৰি থকা প্ৰেমিকা। নাটকৰ ৮ বিধ নায়িকাৰ এবিধ, ২। উন্মনা, —কম্পনং কম্পন, শিহৰণ, —কৰঃ ধান আদিৰ দ'ম, স্থূপ, —কৰ্ত্তনং সম্পূৰ্ণৰূপে কাটি পেলোৱা, ছিঙি পেলোৱা, উছালি পেলোৱা, —কৰ্ষঃ (উৎ কৃষ ঘঞ) ১। আতিশয্য, শ্ৰেষ্ঠতা, উন্নতি মনু ৪।২৪৪; ২। ওপৰলৈ তোলা কাৰ্য্য, ৩। প্ৰাচুৰ্য্য,

৪। গৌৰৱ, উচ্চমান বিশিষ্ট, ৫। আত্মশ্ৰুতি, ৬। আনন্দ, —কলঃ ১। এখন প্ৰান্তৰ নাম। উৰিয়া ৰাজ্য, ২। চৰাই চিকাৰী, ৩। মজদুৰ, —কলাপ বিণ. ১। ওপৰলৈ উঠা ফিচাযুক্ত (চৰাই), —কলিকা ক্লী (উৎ কল বুন টাপ) উৎকণ্ঠা, ২। ধেমালি, পৰস্পৰ কোলাকুলি; হাঁহিখিকিন্দালি, ৩। কলি, ৪। টো। —কমণং ১। ছিৰি পেলোৱা, ২। হাল বোৱা, ৩। ঘঁহা, —কা ক্লী উৎকণ্ঠিতা নায়িকা, —কাৰ্কা প্ৰতি বছৰে পোৱালি দিয়া গাইগৰু, —কাৰঃ ধান কটা। ধান দ'ম কৰি ৰখা। ধান দোৱা মানুহ, —কুটং ক্লী ওপৰলৈ মুখ কৰি শোৱা, —কুণঃ ওকণি, উৰহ, —কুল বিণ. কুলভ্ৰষ্ট। শ ৫।২৭; —কুজ কুলি চৰাইৰ মাত, —কুটঃ ছাটি —কুৰ্দনং ওপৰলৈ জপিওৱা, —কুল বিণ. পাৰ ওপচি পৰা, —কুট বিণ. ১। উৎকৰ্ষ বিশিষ্ট, প্ৰকৃষ্ট; শ্ৰেষ্ঠ, উচ্চমান বিশিষ্ট, মনু ৫।১৬৩; ২। হাল ৰুই উঠা (মাটি) —কোচঃ পু, ক্লী (উৎ কূচ ক) উৎকোচ, ভেঁটী, যাজ্ঞবল্ক্য স্মৃতিত আছে; উৎকোচজীৱিনো দ্ৰব্যহীনান কৃত্বা প্ৰৱাসয়েৎ। (ভেঁটী খোৱা বিলাকৰ সকলো সম্পত্তি বাজেয়াপ্ত কৰি দেশান্তৰ কৰা উচিত)। যা ১।৩।৩৮; —ক্ৰমঃ, —ক্ৰমঃ ১। ওপৰলৈ উঠা বা বাহিৰলৈ যোৱা, ২। উন্নতি, বৃদ্ধি, ৩। ব্যতিক্ৰম, উলঙ্ঘন, ৪। উৰ্ব্বগমন, অতিক্ৰম, ৫। আত্মাৰ উদগমন অৰ্থাৎ মৃত্যু। মনু ৬।৬৩; —ক্ৰান্তিঃ ক্লী প্ৰস্থান। আত্মাৰ উৎক্ৰমণ, মৃত্যু, —ক্ৰোশঃ ১। চিঞৰ-বাখৰ, ২। ঘোষণা, ৩। এবিধ ডাঙৰ শেন চৰাই, —ক্লেশঃ ১। উত্তেজনা, অশান্তি, চাটি-ফুটি, ২। বায়ু পিত্ত কফাদি অসুখ, ৩। ৰোগ, —ক্ষিপ্ত ১। উৰ্ব্বনিক্ষিপ্ত, ওপৰলৈ দলিওৱা (বস্তু), ২। ধৰি ৰখা, অৱলম্বিত, ৩। অধিকৃত, ৪। বিনষ্ট, ধ্বংসকৃত, —ক্ষিপ্তঃ ধৰুৱা গছ, —ক্ষিপ্তিকা কেয়ুৰ, —ক্ষেপণং ক্লী (উৎ ক্ষিপ লুট) ১। ওপৰলৈ নিক্ষেপ কৰা, বা তোলা, ২। বৈশেষিক দৰ্শনৰ মতে ৫টা কৰ্মৰ এটা, বাকী ৪টা অৱক্ষেপণ, আকৃষ্ণন, গমন, প্ৰসাৰণ, ৩। বমি কৰা, ৪। দলা চালনী, ৫। বিচনি। —খচিত বিণ. মিশ্ৰিত, সান-মিহলি কৰা, একেলগে সংযুক্ত কৰা, —খলা ক্লী এবিধ সূগন্ধি দ্ৰব্য, —খাতং ক্লী (উৎ খন ক্ৰ) ১। উন্মূলিত, বিদাৰিত, উছালি

পেলোৱা, ২। ছিদ্ৰ, গাঁত অসমতৰ ভূমি, —তং
তিতা বস্তু, —তংসং পু, ক্লী শিৰোভূষণ, কৰ্ণাভৰণ,
কুণ্ডল, শেখৰ —তট বিণ পাৰ ওপচি পৰা, —তপ্ত
তপ্ত, দক্ষ, সম্পূৰ্ণৰূপে পুৰি পেলোৱা। —প্তঃ
শুকান মাংস। —তম বিণ (উৎ তম প) উৎকৃষ্ট,
প্রমুখ, মুখ্য, বৰেণ্য। অগ্রগী (—মঃ) বিষ্ণু। সংস্কৃত
বাক্যৰণত উত্তম পুৰুষ (অসমীয়া বাক্যৰণত প্রথম
পুৰুষ)। (—অজঃ) মুৰ, মুখ, মনু ১। ৯৩; (—অৰ্ধঃ)
শ্ৰেষ্ঠাৰ্থ বা শেষাৰ্থ (—ঋণঃ) (উত্তমৰ্গঃ) ধৰুৱা,
(—পুৰুষঃ) ১। শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, ২। ধাতুপাঠত উত্তম
পুৰুষ, ৩। পৰম ব্ৰহ্ম (—শ্লোকঃ) বিখ্যাত, প্রসিদ্ধ।
(—সংগ্ৰহঃ) পৰস্পৰ লগত গুপ্ত প্রণয়। (—সাহসঃ)
আৰ্থিক দণ্ড (এহাজাৰ পণ)। মনু (পণনাং হে
শতে....), উৎকৃষ্টা নাৰী, —তন্তঃ—স্তনং ১। ওপৰলৈ
দাঙি ধৰা, ২। অৱলম্বন ৩। বাধা দান, বোধ, —তৰ
বিণ. (উৎ তৰপ) ১। উৰ্ধ্ব, উত্তৰ দিশ, শ্ৰেষ্ঠ। ৰ
১৩। ৩; ২। অনন্তৰ, ইয়াৰ পিছৰ, ভৱিষ্যতৰ, ৩।
বাওঁফাল, ৪। শ্ৰেষ্ঠ, ৫। আৰু বেছি, ৬। পাৰ হব
লগীয়া, অতিক্ৰমা, —তৰা উত্তৰ দিশ, চন্দ্ৰ মণ্ডল,
বিৰাটকন্যা, অভিমন্যুৰ পত্নী —তৰঃ পু ১।
বিৰাটৰাজৰ পুত্ৰৰ নাম, ২। এখন পৰ্বতৰ নাম, ৩।
সংসাৰ পাৰ কৰে কাৰণে সদাশিৱ, বিষ্ণু, —তৰং
১। প্রশ্নৰ উত্তৰ, ২। (আইনত) প্রতিবাদী, প্রত্যুত্তৰ,
৩। আৱৰণ, ৪। সিদ্ধান্ত, ৫। (অঙ্ক) বাকী থকা
সংখ্যা। —তৰং অৰা ওপৰত, পিছত (—অধিকাৰী)
উত্তৰাধিকাৰপ্ৰাপ্ত। (—অন্ননং—নঃ) ১। সূৰ্য্যৰ বিষুবৰ
পৰা উত্তৰ দিশলৈ গমন, গী ৮। ২৪; ২। কৰ্কট
সংক্ৰান্তি। (—অৰ্ধঃ) ১। শৰীৰৰ ওপৰৰ অংশ, ২।
উত্তৰাংশ, পিছৰ অংশ, (—অহঃ) পিচদিনা
(—আভাসঃ) মিছা উত্তৰ। (—উত্তৰ) উত্তৰোত্তৰ,
সদা বৃদ্ধিলাল, (—গুষ্ঠঃ) তলৰ পাৰি ওঠ। (—কাণ্ডঃ)
ৰামায়ণৰ শেষ কাণ্ড (অধ্যায়) (—কালঃ) ভৱিষ্যৎ
কাল, (—কুকঃ) জম্বুদ্বীপৰ নটা বিভাগৰ এটাৰ নাম,
(—কোশলাঃ) অযোধ্যা নগৰী (—ক্ৰিয়া) অশ্লোষ্ট
ক্ৰিয়া। (—ছদঃ) বিচনা চাদৰ (—ঈশঃ—পালঃ)
কুবেৰ, (—পক্ষঃ) ১। কৃষ্ণপক্ষ, ২। উত্তৰ ভাগ,
৩। প্রতিবাদী, ৪। যুক্তি তৰ্কৰ পিছৰ অংশ, ৫।

সিদ্ধান্ত। (মীমাংসা) অধিকৰণৰ পঞ্চম অঙ্গ। (—পটঃ)
ওপৰ ভাগত পিন্ধা কাপোৰ। বিচনা চাদৰ (—পদঃ)
সমাসৰ শেষৰ পদ। (—পাদঃ) অভিযোগনামাৰ
দ্বিতীয় অংশ। (—ফাঙ্কুলী) ছাদল নক্ষত্ৰপুঞ্জ।
(—ভাদ্ৰপদা) ২৬ তম নক্ষত্ৰপুঞ্জ। (—মীমাংসা)
পিছৰ মীমাংসা দৰ্শন অৰ্থাৎ বেদান্ত দৰ্শন।
(—ব্ৰহ্মসং) শেষ বয়সৰ, বৃদ্ধ। (—ব্ৰাহ্মী) প্রতিবাদী,
(—ঘাটা) একবিংশতিতম নক্ষত্ৰ (—সাক্ষঃ) সহকাৰী
—তৰজ বিণ ১। টোৱে উটুৱাই নিয়া, পানীৰে
ওপচাই পেলোৱা মু ৬। ৩, ২। উদ্ভাল তৰলযুক্ত।
কৃ ৩। ৪২, —তৰতঃ,—ৰাং অৰা ১। উত্তৰৰ পৰা,
২। বাওঁফালে, ৩। পিচফালে, ৪। পিচে—পৰে।
—তৰত্ৰ অৰা পিছত, তলত, পৰিণামত, ফলতঃ।
—তৰাহি অৰা উত্তৰ দিশ মন্ত্ৰ, উত্তৰ দিশলৈ।
—তৰায়ং ক্লী (উত্তৰ ছঃ) উত্তৰীয়, গাত লোৱা
চাদৰ। প্রাবাৰক, —তৰেণঃ অৰা উত্তৰমুখলৈ,
উত্তৰফালে মে ৭৫, —তৰেদ্যুঃ অৰা পিছদিনা,
—তৰ্জনং সাংঘাতিক ভীতি প্রদৰ্শন —তান বিণ ১।
বিষ্মত, বহল, ২। বাম, অগভীৰ, ৩। ওপৰৰ ফালে
মুখ কৰি শোৱা, ওপৰ ফালে থকা, ৪। মুক্ত,
অকপট, ৫। সবল মনৰ, ৬। ধেনুভিষীয়া, ৭। বাম
(—পাদঃ) স্বায়ম্ভুৱ মনুৰ পুত্ৰ, ধ্ৰুৱৰ পিতা, (—জঃ)
ধ্ৰুৱ, (—শয়ঃ) পিয়াহ খোৱা কেঁচুৱা, —তাপঃ পু
(উৎ তপ ঘঞ), ১। অত্যন্ত গৰম, তাপ, ২।
সত্তাপ, ৩। আবেগ, উত্তেজনা, —তাৰঃ বিণ (উৎ
তৃ ঘঞ) ১। মহান, উজ্জট, উদাৰ, উত্তম, ২।
নমোৱা, বামলৈ নমোৱা, ৩। মুক্ত হোৱা, ৪। বমি
কৰা (—ৰকঃ), ১। ৰক্ষাকৰ্তা, উদ্ধাৰকৰ্তা, ২।
শিৱ। (—ৰী) চকল। (—ৰং) উজাৰ, ৰকা। (—ৰঃ)
বিষ্ণু, —তাল বিণ (উৎ তল ঘঞ), ১। উৎকট,
শ্ৰেষ্ঠ, ২। ভয়ানক, ৩। উচ্চৰ, শি ক ৬৮; ৪।
কঠিন, ৫। ওখ, উচ্চ, উন্নত (—লঃ) এবিধ বান্দৰ,
—স্তীৰ্ণ বিণ (উৎ তৃ ক্ত) মুক্ত, পাৰ্গত, (পৰীক্ষাত)
কৃতকাৰ্য্য, —তুজ বিণ উচ্চ, উজ্জট, উন্নত ভৰ্তৃ
১। ৭২; —তুষঃ পু তৃহ যুক্ত শস্য, —ভেজনা ক্লী (উৎ
ভিজ নিচ যুক্ত) ১। বাগ্ৰতা, উৎকল্প, ২। প্রেৰণা, ৩।
(অস্ত্ৰাদিত) তীক্ষ্ণকৰণ, ৪। উত্তেজিত কৰা ভাষণ,
—তোৰণ বিণ তোৰণ আদিৰে সজোৱা (পণ),

—তোলনং ওপবলৈ তোলা, —ত্যাগঃ ১।
 পৰিত্যাগ, ২। দলিয়াই পেলোৱা, ৩। সংসাৰ ত্যাগ,
 —ত্ৰাসঃ পু ত্ৰাস, ভয়, —ধানং ক্ৰী (উৎ স্থা লুট)
 ১। থিয় হোৱা, উঠা, ২। সৈনা, যুদ্ধ ৩। পৌৰুষ,
 ৪। পুথি, ৫। উদাম, উদ্যোগ, ৬। পুনৰুত্থান, ৭।
 আনন্দ, প্রমোদ, ৮। চোতাল, (উত্থান), ৯। সীমা,
 ১০। জাগৰণ (—একাদশী) কালিমাহৰ শুক্লা
 একাদশী। এইদিনা বিষ্ণুৱে চাৰিমাহ শয়নৰ পৰা
 উঠে। —থাপনং ক্ৰী (উৎ স্থা গিচ লুট) ১।
 উত্তোলন, ২। উপস্থিত কৰোৱা, ৩। জাগৃত কৰা,
 ৪। উত্তেজিত কৰা, ৫। বমি কৰা। —থিত বিণ ১।
 (আসনৰ পৰা) উঠা কু ৭। ৬১; ২। ওপৰলৈ উঠা
 ৩। জাত, উৎপাদিত, জাগৃত, ৪। বৰ্দ্ধিত, ৫। সীমিত।
 ৬। বিস্তৃত (—আঙ্গুলিঃ) মেলা আঙুলিৰে হাতৰ
 তলুৱা। —পতঃ পু চৰাই। —পতনং ক্ৰী উৎপত্তি,
 উত্থগমন, ওপৰলৈ উঠা। —পতাক বিণ উত্তোলন
 কৰা ধ্বজা, পতাকা ৮ ২। ৭৪; —পত্তিঃ ক্ৰী ১।
 উৎপতন, জন্ম, উদ্ভৱ, ২। লাভ, উৎপাদন ৩।
 সংসাৰ, জাতি, (—ব্যঞ্জকঃ) জন্মব্যঞ্জক যেনে—
 দ্বিজৰ দ্বিতীয় জন্ম উপনয়ন সংস্কাৰ মনু ২। ৬৮;
 —পথঃ ভুলপথ। শি ১২। ২৪; (—থং) অব্য
 বিপথে (যোৱা) —পন্থা। উৎপাদিত, জাত, উদ্ভূত।
 ২। উপার্জিত। —পলং ক্ৰী নীলা পদুম, কুঠৰোগৰ
 ঔষধ বিশেষ, ফুল। (—লঃ) বিণ মাংসহীন,
 ক্ষীণকায়। (—অক্ষ) পদুমৰ দৰে চকু থকা,
 নলীনাক্ষ। (—পত্ৰং) ১। পদুমৰ পাত, ২। নাৰীয়ে
 নখেৰে কৰা দাগ বা ঘা, ৩। তিলক, —পলিন বিণ
 পদুমেৰে ভৰি থকা। পানীত হোৱা ফুল, যেনে—
 ভেঁটফুল, কুমুদ ফুল। —পল্লবং পৰিষ্কাৰ কৰা, চাফ-
 চিকুণ কৰা। মনু ৫। ১১৫; —পশ্য বিণ উন্মুখ,
 উত্থৰ্মুখ, —পাটনং ক্ৰী ১। ডাল-পাত মূলাদি সমূলে
 ধ্বংস কৰা, উন্মূলন, —পাটিকা ক্ৰী গছৰ ওপৰৰ
 বাকলি, —পাতঃ পু (উৎ পৎ ঘঞ) ১। মহাপ্ৰলয়,
 ২। জাপ, লক্ষ্যন, বা ৫। ৬৮। ২৩; ৩। প্ৰাকৃতিক
 বিপৰ্য্যয় (যেনে— ভূমিকম্প, বানপানী আদি), ৪। উন্নতি,
 বৃদ্ধি, উৎপত্তি (—পল্লবঃ —ব্ৰাত্ৰঃ, —ব্ৰাতালিঃ)
 ধুমুহা, ঘূৰ্ণীবতাহ, —পাঙ্গঃ জন্ম, উৎপত্তি, আৱিৰ্ভাব,
 (—শয়ঃ, —য়নঃ) ১। কেঁচুৱা ২। কুকুৰাৰ দৰে

এবিধ চৰাই, তিতিৰ পক্ষী —পাদক (উৎ পদ গিচ
 বুল) বিণ উৎপাদনশীল (—কঃ) উৎপাদন কৰোঁতা,
 পিতা। এবিধ পশু। শৰভ, —কং হেতু, মূল,
 —পাদিকা এবিধ কীট, বগা পৰুৱা, উই, —পালী ক্ৰী
 আৰোগ্য, —পিঞ্জৰ, (লঃ) বিণ ১। পিঞ্জৰাৰ বাহিৰ,
 ২। অনিয়ম, ৩। অতিশয় ব্যাকুলতা, —পীড়ঃ ১।
 অতি জোৰে নিৰ্গত, প্ৰবাহিত হোৱা, ২। লুৰ লুৰকৈ
 পৰা, ৩। ফেন, —পীড়নং আঘাত, কষ্ট, —পৃচ্ছ
 বিণ নেজ দাঙি থকা, —পুলক বিণ উদ্ভাউল,
 আনন্দিত, পুলকিত। —প্ৰভ বিণ অত্যাচ্ছল। (—ভঃ)
 জ্বলি থকা জুই —প্ৰসন্ন গৰ্ভপাত, —প্ৰাসঃ, —সনং
 ১। উৎক্ষেপণ, নিক্ষেপ কৰা (যেনে, কাঁড়) ২।
 উপহাস, বাদ্ধ। —প্ৰেক্ষা ক্ৰী (উৎ + প্ৰ, ঙ্ক্ষ আ
 টাপ) ১। কল্পনা। ২। উদাসীনতা, অসাৱধানতা, ৩।
 এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ, য'ত উপমেয় আৰু উপমান
 দুয়োটাৰে ভিতৰত সাদৃশ্যতা থকা বুলি সম্ভাৱনা
 অৰ্থাৎ কল্পনা কৰা হয়। উৎপ্ৰেক্ষা মূলতঃ দুবিধ—
 বাচ্যা আৰু প্ৰতীয়ায়না —প্ৰবনং ক্ৰী জাপ মৰা।
 উল্লফন, লাফ মৰা মনু ৫। ১১৫; —প্ৰৱা ক্ৰী নাও,
 —ফল ভাল (খোৱা) ফল। —ফালঃ জাপ, লাফ
 —ফুল্লঃ বিণ ১। প্ৰফুল্ল, বিকশিত, প্ৰফুল্লিত,
 আনন্দিত, ২। বিস্তাৰিত ৩। ফুলি উঠা, শকত
 হোৱা, —ফুল্লং যৌনাক্ষ। —সঃ ১। নিজৰা, ২।
 জলপূৰ্ণ স্থান। —সঙ্গঃ পু (উ সঞ্জ ঘঞ) ১। কোলা
 মে ৮৭; ২। আলিঙ্গন, ৩। গৃহাদিৰ ওপৰ ভাগ,
 ছাদ, ৪। পৰ্বতৰ শিখৰ, ৫। সঙ্গম, বিবাহ, ৬।
 তপিনা, নিতম্ব, ৭। গৰ্ভ, ভিতৰ ভাগ, —সঙ্গিতঃ
 বিণ. ১। সংযোজিত, শি ৩। ৭৯; ২। কোলাত
 লোৱা, —সঙ্গঃ ১। জীৰ্ণ, ২। বিনষ্ট, উন্মূলিত,
 পৰিত্যক্ত, ৩। অভিশপ্ত, জঘন্য, ৪। অধুনালুপ্ত,
 —সৰ্গঃ পু (উৎ সৃজ ঘঞ) ১। ত্যাগ, দান, উছৰ্গা,
 নিবেদন, ২। পানী ঢলা বা টোপ টোপকৈ পেলোৱা,
 নিৰ্গমন, ৩। বায় কৰা, ৪। ঢিলা কৰা, ৫। আহুতি,
 তৰ্পণ, তিল জলেৰে অৰ্ঘ্য দান, ৬। মল-মূত্ৰাদি
 ত্যাগ মনু ১২। ১২১; ৭। সামান্য বিধি, ৮।
 শৌচদ্বাৰ, —সৰ্জনং ১। ত্যাগ, ২। দান, ৩। বেদৰ
 অনধ্যায়, ৪। বিসৰ্জন, ৫। সাময়িকৰ দ্বাৰা কৰণীয়
 ক্ৰিয়া বিশেষ, মনু ৪। ১৬; —সৰ্গঃ —সৰ্গপং ১।

ওপৰলৈ উঠা, ২। ফুলি উঠা, ওফন্দা। —সর্গিণী ক্রী
 ১। জিনসকলৰ কালচক্ৰ, ২। উদগমনশীলা, —সর্ঘ্যা
 ক্রী (উৎ সূ গাৎ) পাল খুৰাবৰ উপযুক্ত হোৱা
 গাইগক, —সৰ্গ: পূ (উৎ সূ অচ) ১। উৎসৰ, পৰ্ব,
 মেলা, মনু ৩।৫৯; ২। আনন্দ, ৩। উন্নতি, ৪।
 অভিলাষ, ৫। ক্ৰোধ (—সঙ্কেতাঃ) হিমালয় নিবাসী
 এক পৰ্বতীয়া জাতি, —সাদনং ক্রী (উৎ সদ গিচ
 লুট) ১। সুগন্ধি দ্ৰব্যেৰে শৰীৰৰ প্ৰসাধন, মনু
 ২।২০৯; ২। বিনাশ, সমূলে বিনষ্ট কৰা বা
 ১।৭৪।২১; গী ১৭।১৯; ৩। বাধা, স্থগিতকৰণ,
 ৪। মলমাদিৰে ঘাৰ চিকিৎসা, ৫। উত্তোলন, ৬।
 খেতিপথাৰত দুই-তিনিবাকৈ হাল বোৱা, —সাৰকঃ
 ১। আৰক্ষী (পুলিচ), ২। বক্ষী, ৩। মজদুৰ, দুৰবী,
 —সাৰণং ক্রী (উৎ সূ গিচ লুট), ১। দ্বীকৰণ,
 স্থানান্তৰ কৰ, ২। অতিথিৰ অভ্যর্থনা, —সাহঃ পূ
 (উৎ সহ ঘঞ) ১। উৎসাহ, উদাম, গী ১৮।২৬
 ২। বল, শক্তি, সামৰ্থ্য, ৩। অধাৰসায়, ৪। কল্যাণ,
 ৫। বীৰ বসৰ প্ৰেৰক, দৃঢ়তা। ৬। আঠ বিধ ভাবৰ
 এবিধ। আন ৭ বিধ— বন্তি, হাস, শোক, ক্ৰোধ,
 ভয়, জুগুপ্সা, বিস্ময়। —স্বৰ্জনঃ বীৰবস। —সিদ্ধ
 বিণ (উৎ সিচ ক্ত) ১। সিদ্ধিত, ২। গৰ্বিত, দান্তিক
 স্বপ্ন ১।৪, ৩। পানীত ডুব যোৱা, ৪। চঞ্চল,
 ব্যাকুল, মনু ৮।৭১, —সুক বিণ (উৎ সূ ক্লিপ কন)
 অশা কৰা কাম কৰাৰ বাবে ব্যাকুল। মে ৯৯; ২।
 অধৈৰ্য্য, ৩। অনুৰক্ত, ৪। দুখী, অসন্তুষ্ট,
 —সূত্র বিণ. ১। অসংযুক্ত, বিযুক্ত শি ৮।৫৩; ২।
 অনিয়মিত, ৩। পানিনি সূত্ৰৰ বহির্ভূত, শি ২।১১২;
 —সূৰঃ পূ সন্ধিয়া সময়, —সূষ্ট ১। পৰিত্যক্ত, ২।
 উছৰ্গিত, —সেকঃ ১। সিদ্ধন, বৰ্ণণ, সিঁতা, ২। ওপচি
 পৰা, ৩। গৰ্ব, দম্ভ, —সেধঃ পূ (উৎ সিধ ঘঞ) ১।
 পৰ্বত, গছ আদিৰ দৈৰ্ঘ্য, ২। ওখ অথবা বাহিৰলৈ
 ওলোৱা অৰ্থাৎ বৃহদাক্ষৰৰ স্তন, ৩। ফুলতা, ৪। শৰীৰ
 (—ধং) হত্যা, বধ, —স্মৰঃ পূ মিটিকিয়া হাঁহি, —স্ননঃ
 উচ্চৰ, চিঞৰ।

উত্ত সমুচ্চয়, বিতৰ্ক, প্ৰশ্ন, সন্দেহ, বিকল্পবোধক অব্যয়
 শব্দ। পাদপূৰণতো ব্যৱহাৰ হয়।

উত্ত বিণ (ব্যো ক্ত) সূতাৰে বোৱা (কাপোৰ)।

উত্তৰ্য্য: পূ অজিবস মূনিৰ পুত্ৰৰ নাম, —অনুজঃ মহৰ্ষি
 বৃহস্পতি।

উতাহো প্ৰশ্ন, পৰিপ্ৰশ্ন, কিৰেচনা, বিকল্পবোধক অব্যয়।

উতাহোস্থিৎ বিকল্পসূচক অব্যয়।

উদ্ অবা, ধাতু আৰু বিশেষ্য পদৰ আশ্ৰিত ব্যৱহাৰ হয়।

এই অব্যয় পদ সাধাৰণতে এইবিলাক অৰ্থ প্ৰকাশ
 কৰাৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ হৈ থাকে— উৰ্ব্বতা,
 উৎকৰ্ষতা প্ৰকটতা, নৈকট্য, প্ৰকাশ, বিভাগ,
 ধ্বনিতা, অসুস্থতা, শক্তি, প্ৰাধান্যতা, বন্ধন, অনুভৱ,
 মোক্ষ, লাভ, অনুপস্থিতি, বিস্মৃতি, ব্যাকুলতা ইত্যাদি।

উদং ক্রী (উদ অচ) পানী, গী ২।৪৬।

উদকং ক্রী (উদো ক্লেদনে-কণ) পানী, —অন্তঃ (নদীৰ)
 পাৰ, —অৰ্থী তুষাতুৰ, —আধাৰঃ চৌৰাচ্চা,
 জনাধাৰ, —উদগ্জনঃ ঘটী, কলহ, —উদবঃ
 উদবীৰোগ, —ক্রিয়া, —দানং মৃত পিতৃপুৰুষলৈ
 জল তৰ্পণ, —কুন্তঃ কলহ, —গাহঃ স্নান, —দ,
 দাতৃ, —দানিক, —দায়ী ১। জল তৰ্পণ কৰোঁতা,
 ২। উত্তৰাধিকাৰী, —ধৰঃ মেঘ, —শাকং পানীত
 হোৱা (কলমো আদি) শাক, —শান্তিঃ ক্রী ১। পানী
 ছটিয়াই শান্তি কৰা, ২। বোগীৰ গাত শান্তিপানী
 ছটিওৱা, —হাৰঃ পানী ভাৰী।

উদকেচৰঃ পূ এবিধ জনজপ্ৰাণী।

উদক্যা ক্রী বজম্বলা, ঋতুমতী তিৰোতা, মনু ৪।৫৭।

উদগাদিঃ পূ হিমালয় পৰ্বত।

উদগমনং ক্রী উত্তৰায়ণ, মনু ১।৬৭।

উদগতুমঃ পূ উৎকৃষ্ট স্থান।

উদগ্ৰা বিণ ১। উচ্চ, বিশাল, সুদীৰ্ঘ, ভীমাক্ষৰ শি ২।১১; ২।

বস্বেবুদ্ধ, ৩। মহান, ৪। ভয়নক, ৫। আনন্দত উদ্ভত।

উদগ্ৰাদনং (৫) পূ দীঘল দাঁত থকা হাতী।

উদগ্ৰাদনং ক্রী (উৎ অজ লুট) ১। ঢাকনী, ২। নাদৰ
 পৰা পানী তোলা বাপি।

উদগ্ৰিতং বিণ উৰ্ব্বনিকিপ্ত। ওপৰলৈ দলিওৱা।

উদগ্ৰলি বিণ হাতৰ আঙুলি ওপৰলৈ তোলা।

উদগপালঃ ১। মাছ, ২। সাপ (কলীৰ পৰা ওলাই দৌৰ
 মাৰে)।

উদগিঃ পূ (উদক ধা কি) সমুদ্ৰ, সাগৰ। —স্ননঃ স্নানকৰ
 কেন, —স্নেহলা ক্রী পৃথিৱী।

উদন ক্লী পানী সাধারণতে সমাসৰ পূৰ্বপদৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। সমাস হলে ন লোপ হয়, —কুন্তঃ পানীৰ কলহ, —ধিঃ পূ ১। সাগৰ, ২। মেঘ, ৩। কলহ, (—কন্যা,—ভনয়া— সূতা) লক্ষ্মীদেৱী, দ্বাৰকা নগৰী, —মণ্ডুকঃ চক ভেকুলী, —ভাৰঃ মেঘ —হাসঃ পানীৰ ওপৰত বাস, —হাহঃ মেঘ, —স্থিঃ ক্লী গাখীৰ পানী (অৰ্থাৎ গাখীৰৰ লগত আধা ভাগ পানী)।

উদন্তঃ —কঃ ১। বাতৰি, মে ১০১; ইতিহাস, পূৰ্ণবৃত্তান্ত, ২। ধাৰ্মিক পুৰুষ।

উদন্তিকা ক্লী (উৎ অস্ত গিচ্ ফুল) সম্ভৱি, তৃপ্তি।

উদন্যা ক্লী পিপাসা, পিয়াহ।

উদম্বান(ৎ) পু (উদক মতুপ) সমুদ্ৰ, সাগৰ ৪।৫২।

উদয়ঃ পু (উৎ ই অচ) ১। উদয়াচল, ২। উদয় হোৱা, যেনে সূৰ্য্যোদয়, ৩। আকৃতি, উৎপন্ন, ৪। সৃষ্টি, ৫। উন্নতি, বৃদ্ধি, ৬। ফল, পৰিণতি, ৭। সাধন, সিদ্ধি, ৮। উৎকৰ্ষতা, সুবিধা, ৯। আয়, ৰাজহ, ১০। উপকাৰ, ১১। দীপ্তি, মঙ্গল, —অচলঃ, —অগ্নিঃ গিৰি, উদয়াচল। এইখন পৰ্বতৰ পিছ ফালৰ পৰা চন্দ্র সূৰ্য্য উদয় হৈ থাকে বুলি কোৱা হয়।

উদয়নং ক্লী (উৎ ই লুট) ১। উদয়, ২। ওপৰলৈ উঠা, ৩। ফল।

উদয়নঃ পু ১। অগস্ত্যমুনি, ২। বৎসৰাজ, মে ৩০; সূৰ্য্যবংশীয় প্ৰাসিদ্ধ সম্ভাট। কৌশলীৰ শাসক। উজ্জয়িনীৰ ৰাজকন্যা বাসৱদত্তা এওঁৰ পত্নী। উদয়ন হৰ্ষৰ 'ৰত্নাৱলী' আৰু ভাসৰ 'স্বপ্নৰাসৱদত্তা'ৰ নায়ক, ৩। কুসুমাজলিৰ ৰচক উদয়াচাৰ্য।

উদৰং ক্লী (উৎ দৃ অচ) ১। নাভি আৰু স্তনৰ মধ্যভাগ। পেট, ২। যি কোনো বস্তুৰ ভিতৰ ভাগ, শ ১।১৯; ৩। পেটফুলা, উদৰী ৰোগ, ৪। বধ, —আত্মানঃ পেটফুলা ৰোগ, —আময়ঃ পেটৰ অসুখ, ডিচেণ্ট্ৰি —আৱৰ্তঃ নাভি, —আৱেষ্টঃ ফিটা পেলু, —ত্ৰাণং ১। বুকত পিদ্ধা বৰ্ম, ২। ঘোঁৰাৰ জিন বন্ধা পেটী, —ধিঃ সাগৰ, সূৰ্য্য, —পিশাচঃ খকুৱা, অতিশয় লোভী, লুলুপ, সৰ্বান্নভোজী, —স্তম্বিঃ নিজৰ পেট ভৰিলেই হ'ল চিন্তা কৰা মানুহ, আত্মভৰি।

উদৰিণী ক্লী গৰ্ভৱতী।

উদৰ্কঃ পু (উৎ ঋচ্ ঘঞ) ১। শেষ, সিদ্ধান্ত, ২। ফল পৰিণতি, কোনো কৰ্মৰ ভৱিষ্যত ফল। মনু ৪।১৭৬; ৩। ভৱিষ্যত কাল।

উদৰ্চিঃ(স) ১। ওপৰলৈ জুলি উঠা, দীপ্তিমান কু ১৫।৭৬; ২। জুই, ৩। কামদেৱ, ৪। শিৱ।

উদৰ্দঃ পু ৰোগ বিশেষ।

উদল্লৰণিক বিণ নিমখ পানীৰে সিদ্ধ কৰা ব্যঞ্জনাদি।

উদল্লসিতং ক্লী গৃহ, ঘৰ, বাসস্থান।

উদল্লবিণ বিণ সবেগে চকুৰ পানী ওলোৱা ৪।১২।১৪।

উদাস্ত বিণ (উৎ আ দা ক্ত) ১। উচ্চমান বিশিষ্ট, ২। মহান, ৩। দানশীল, ৪। খ্যাতিমান, যশস্বী, ৫। বেদৰ ৩ বিধ স্বৰৰ এবিধ উচ্চস্বৰ। (বাকী দুবিধ— অনুদাস্ত, স্বৰিত)।

উদানঃ পু (উৎ আঙ অন ঘঞ) ১। কণ্ঠস্থ বায়ু ওপৰলৈ টানা উশাহ, ২। পাঁচটা প্ৰাণবায়ুৰ এটা, যিটো কণ্ঠৰ পৰা উঠি মূৰ পায়। বাকী ৪টা— প্ৰাণ, অপান, সমান আৰু ব্যান। ৩। নাভি।

উদাৰ বিণ (উৎ বা আতশ্চেতি কঃ) ১। উদাৰ, মহান মুক্ত হস্ত। ২। যশস্বী ৩। সং, সাধু, লৰল ৪। বিশাল, বিৰাট, ৫। বাকপটু ৬। দীপ্তিমান ৭। মনোৰম, ধনীয়া ৮। সম্ভাৱ ৯। অসাধাৰণ —ৰং উচ্চস্বৰে শি ৪।৩৩; —আত্মান্, চেতঃ,—মনঃ—সত্ত্বঃ উদাৰমনা, মহানুভৱ, —ধীঃ উচ্চবুদ্ধি সম্পন্ন, —দৰ্শনঃ দেখাত ধনীয়া, কু ৫।৩৬।

উদাৰতা মহানুভৱতা।

উদাৰ্তঃ পু মলমূত বন্ধ হোৱা ৰোগ বিশেষ।

উদাসঃ পু (উৎ অস্ ঘঞ) িকৰণ, ঔদাস্যতা। বিৰাগ মায়া-মমতা-হীনতা।

উদাসীনঃ পু ১। (উৎ আস ই শানচ) উদাসীন, বৈৰাগী, অমনোযোগী, ২। নিৰপেক্ষ, ৩। (আইনত) সকলো ৰকমৰ বিবাদৰ পৰা নিজকে দূৰৈত ৰখা, গীত ৬।৯; ৪। সাধাৰণ পৰিচয়।

উদাস্থিতঃ ১। দূৰী, ২। অনুচৰ, চোৰাংচোৱা, ৩। অধীক্ষক, ৪। যি সন্ন্যাস ধৰ্ম ত্যাগ কৰিছে।

উদাহৰণং ক্লী (উৎ আঙ্ হা লুট) ১। দৃষ্টান্ত, ২। ঘোষণা, ৩। বিবৃতি, ৪। উপোদযাত। কবিতাৰ আৰম্ভণিতে থকা জুতি পাঠ। ৫। কথাপ্ৰসঙ্গ কু ৬।৬৫।

উদাহৰঃ ১। দৃষ্টান্ত, উদাহৰণ, ২। কথাযুগ্ম। আগকথা।

উদিত ১। উঠা, ওপৰলৈ উঠা, ২। উচ্চ, ওখ, ৩। বৃদ্ধি কৰা, ৪। জাত, উৎপাদিত, ৫। উক্ত, কথিত।

—উদিতঃ শাস্ত্ৰজ।

উদ্দীচী: ক্রী উত্তর দিশ, মে ৫৭।

উদ্দীচীন: বিণ উত্তরমুখী, উত্তর দিশৰ হোৱা বস্তু।

উদ্দীচ্যঃ ক্রী বালা নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, —চ্যঃ শৰৱতী নদীৰ উত্তৰ-পশ্চিম দিশত থকা ৰাজ্য আৰু তাৰ নিবাসী, ৰা ৬৬।

উদ্দীপঃ বানপানী।

উদ্দীৰণং বচন। কথন।

উদ্দীৰ্ণঃ ১। উদাৰ, মহান, ২। উত্তেজিত, ওফন্দি থকা, উজ্জত, কু ২। ৩২; ৩। বৃদ্ধিপ্রাপ্ত।

উদ্দুৰ্ণং তাম (গাতৃ) —ৰঃ যজ্ঞডিমক।

উদ্দুতঃ বিবাহিত, স্থল, শি ১। ৩৬; —ত্ৰা বিবাহিতা ক্রী।

উদ্দগতঃ ১। বমি, ২। উৰ্বগমন, ৩। উদয় হোৱা।

উদ্দগতিঃ ক্রী ১। উন্নতি, ওপৰলৈ উঠা, ২। আকৃতি, উপস্থিতি, উৎপত্তি, ৩। বমি কৰা।

উদ্দগন্ধি বিণ ১। সুগন্ধি, ২। উৎকট গন্ধযুক্ত।

উদ্দগমঃ ১। উন্নতি, ওপৰলৈ উঠা, ২। চুলি থিয় হোৱা, ৩। প্রস্থান, ৪। জন্ম, উৎপাদন, সৃষ্টি, ৫। উত্তোলন ৬। গজালি ৭। বমি কৰা, ওপৰলৈ নিক্ষেপ কৰা। —নীয়ং ধৌতবস্ত্ৰ। ধুই পৰিষ্কাৰ কৰা এযোৰ পিন্ধা কাপোৰ।

উদ্দগাঢ় দ, গভীৰ, অতিশয়।

উদ্দগাতা(তৃ) পু. (উদ গৈ তৃচ) সামবেদজ্ঞ। যজ্ঞৰ চাৰিগৰাকী মুখ্য পুৰোহিতৰ এজন, যি সামবেদৰ মন্ত্ৰ গায়। (বাকী ৩ জন— ব্ৰহ্মা, হোতা আৰু অধ্বৰ্যু)।

উদ্দগাৰঃ পু (উৎ গৃ ঘঞ) ১। উদগমন, ওপৰলৈ উঠা, বৰ্হিগত কৰা, বমি কৰা, ২। বৰ্ণনা, বাৰম্বাৰ কথন, ৩। থুই, লালটি, ৪। উগাৰ।

উদ্দগীতিঃ ক্রী ১। অস্তলৈকে চিঞৰি গোৱা গান, ২। সামবেদৰ মন্ত্ৰপাঠ, সামগান, ৩। একপ্রকার আখ্যা ছন্দ।

উদ্দগীথঃ ১। সামগান, সামবেদধ্বনি, ২। সামবেদৰ এটা বিভাগ, ৩। প্রণয় (ওঁ)।

উদ্দগীৰ্ণঃ ১। বমি হোৱা, ২। নিৰ্গত হোৱা।

উদ্দগূৰ্ণ বিণ (উৎ গূৰ্ণ ক্ত) উত্তোলিত, ওপৰলৈ তোলা, বে ৬। ১২।

উদ্দগ্ৰহঃ অধ্যায়, পৰিচ্ছেদ।

উদ্দগ্ৰহি অসংযুক্ত।

উদ্দগ্ৰহণং ১। তুলি লোৱা, ২। ধৰ্মকাৰ্য্যৰ দ্বাৰা কোনো বস্তু গ্ৰহণ কৰা, ৩। ডাঙৰকৈ উগাৰ মৰা।

উদ্দগ্ৰাহঃ ১। ওপৰলৈ তুলি কৰা গ্ৰহণ, ২। যুক্তি সহকাৰে দিয়া উত্তৰ। প্রত্যুত্তৰ।

উদ্দগ্ৰাহিত বিণ (উৎ গ্ৰহ নিচ ক্ত) ১। উত্তোলিত, ২। উৎকৃষ্ট ৩। নাষ্ট, সমৰ্পিত, ৪। আবদ্ধ, ৫। স্মৃত।

উদ্দগ্ৰীৱঃ ১। গল ওপৰলৈ তুলি থকা। মা ২১।

উদ্দঘঃ পু (উৎ হন কমণি অপ) ১। প্রশস্ত, ২। প্রকাশ, শ্ৰেষ্ঠ, বিৰাট, ৩। অগ্নি, ৪। শৰীৰস্থ বায়ু, ৫। সুখ। হস্তপুট। হাতৰ তলুৱা, আঁজলি, ৬। আৰ্হি, চানেকি।

উদ্দঘনঃ পু থিয়া (কাঠমিস্ত্রীয়ে কাঠ কটা, ৰাম্পা মৰাৰ কাৰণে লোৱা কাঠৰ দীঘলীয়া মেজ) ভট্টি ৭। ৬২।

উদ্দঘৰ্ণণঃ ক্রী (উৎ ঘৃষ লুট) গা ঘঁহা, গা খজুৱা।

উদ্দঘসং ক্রী মাংস।

উদ্দঘট্টনং —না ১। ঘৰ্ষণ, আঘাত কৰা, মে ৬১।

উদ্দঘাটঃ ১। প্রহৰী, ২। ৰক্ষী গৃহ। (ঘৰৰ চৌহদৰ মূল প্ৰৱেশ দ্বাৰত প্রহৰী থকাৰ বাবে সজোৱা সৰু ঘৰ)।

উদ্দঘাটকঃ ১। চাবি, ২। নাদৰ পানী তোলাৰ বাবে ৰচি লগোৱা বান্টি।

উদ্দঘাটনং ক্রী ১। প্ৰৱেশ পথ, ২। দ্বাৰ উন্মোচন, ৩। উত্তোলন, ৪। চাবি, ৫। পানীতোলা বান্টি, ৬। পানী তোলা চকা ('পুলি')।

উদ্দঘাতঃ পু (উদ হন ঘঞ) ১। আবৰ্ত্তণি, ২। সূচনা, প্রসঙ্গ, ইঙ্গিত, ৩। আশ্বাস, ষা, জখম, ৪। যানবাহনাদিৰ জোঁকাৰণি, ৫। গদা, ৬। অন্ত, ৭। অধ্যায়, পৰিচ্ছেদ, ৮। পাদস্থলন, ভৰি পিছলা।

উদ্দঘোষঃ ১। উচ্চস্বৰে কৰা ঘোষণা, ২। সাধাৰণ বিবৃতি। প্ৰিয় বাৰ্তালাপ।

উদ্দঘা ত্যাগে (তৃদা প সৰু উজ্জযতি) ত্যাগ কৰা।

উদ্দগ্ৰঃ ১। উৰহ, ২। ওকণি, ৩। মহ, দাঁহ।

উদ্দগু বিণ ১। ওপৰলৈ উঠোৱা দত্তযুক্ত। অৰ্থাৎ দত্ত বিহিবলৈ উদাত, ২। ভয়ানক, অদম্য, —পালঃ ১। দত্তবিধান কৰোঁতা, ন্যায়ধীশ, ২। এবিধ ক্ষত্ৰ, ৩। এবিধ সাপ।

উদ্দগুৰ বিণ ১। দাঁত ওলোৱা, দাঁতুৱা, কৰাল, ২। উচ্চ, ওখ, ৩। ভয়ানক, অদম্য।

উদ্দগু বিণ ১। উদ্যোগী, ২। নম্ৰ।

উদ্দানং ১। বন্ধন, ২। উদ্দম, দমন কৰা, ৩। মধ্যভাগ, কঁকাল, ৪। চুল, ৫। কাড়ানল, ৬। লগ্ন।

উদ্ভাস বিণ ১। বাধাহীন, বন্ধনবহিত, মুক্ত, ব ১।৭৮;
২। মহান, ৩। উন্নত, মতলীয়া, ৪। ভয়ানক, ৫।
স্বচ্ছাচারী, স্বতন্ত্র, ৬। অত্যধিক, ভবপূৰ্ণ। মে ২৫
—মঃ যম, বৰুণ —নং অব্য. প্রচণ্ডভাৱে, জোৰকৈ।
উদ্ভালক এবিধ মৌ, —কঃ ১। এবিধ গছৰ নাম, ২।
এজন মূনি, স্বেতকেতুৰ পিতৃ।
উদ্ভিত বিণ (উৎ দো ক্ৰ) বদ্ধ, আবদ্ধ।
উদ্ভিষ্ট ১। উল্লেখিত, ২। বিশেষভাৱে বৰ্ণিত, ৩।
অভিলষিত, ব্যাখ্যাত।
উদ্ভীপক বিণ উদ্ভীপনকাৰী, উত্তেজক, —নং ১।
(অনঙ্কৰ শাস্ত্ৰত) যিয়ে বসোদ্ভীপন কৰে, ২।
প্রহালন, ৩। দেহ জ্বলোৱা, জুইত দগ্ধ কৰা।
উদ্ভীপ্ত প্রকাশিত।
উদ্ভীপ্ত জ্বলি থকা। উজ্জ্বল; —প্রঃ, —প্রঃ গুণগুণ।
(এবিধ সুগন্ধী ধনাজাতীয় পদার্থ)।
উদ্ভূত বিণ অহঙ্কাৰী, দান্তিক।
উদ্ভেষঃ পূ. (উৎ দিশ ণৎ) ১। নিৰ্দেশ, ২। উল্লেখ,
৩। ব্যাখ্যা, ৪। উদাহৰণ, উদ্ধৃতি, ৫। চমু বিৱৰণ,
৬। ১০।৪০; ৬। স্বত্বাপণ, ৭। চুক্তি চৰ্ত, ৮।
উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৯। স্থান, অঞ্চল।
উদ্দেশকঃ উদ্দেশকর্তা। উদাহৰণ। (অন্ধ শাস্ত্ৰত) প্রশ্ন,
সম্পাদন বিষয়।
উদ্দেশ্য বিণ (উৎ দিশ ণৎ) ১। প্রয়োজনীয়, ২।
উদ্দেশ্য, উদ্দেশ্য কৰিবলগীয়া। ব্যাখ্যা কৰিবলগীয়া;
—শাং ১। অভিপ্রায়, আলোচ্য বিষয়, ২। (ব্যাকৰণ)
ব্যাকৰ উদ্দেশ্য (বিধেয়ৰ বিপৰীত)।
উদ্দেশিকা এবিধ কীট।
উদ্ভাসঃ পলায়ন।
উদ্ধত পূ. (উৎ হ্ৰু ক্ৰ) ১। ওপৰলৈ উঠা বা উথোৱা,
২। উত্তোলিত ৰ ৯।৫০, ৩। অত্যধিক, দান্তিক ৪।
কঠোৰ, কৰ্কশ, ৫। উত্তেজিত, ৬। ৰাজসুলভ
ৰাজোচিত, মৰ্যাদাসম্পন্ন, ৭। অশিষ্ট, অমার্জিত, কি
২।৪৯; ৮। উৎকৃষ্ট, উত্তীৰ্ণ। আহত, ৯। নিবিড়;
—তঃ পূ. মালমুজাক, —মনস্ —মনস্, উচ্চমনা,
দান্তিক।
উদ্ধৃতিঃ ক্ৰী. ১। মৰ্যাদা, গৰ্ব, ২। কঠোৰতা, দান্তিকতা,
৩। উদ্ধৃতা, ৪। আঘাত।
উদ্ধমঃ ১। শব্দ, ২। জোৰে উল্লাহ লোৱা, ফোপোৱা।

উদ্ধৰণঃ ১। বাহিৰলৈ উলিওৱা, ২। (কাপোৰ) খোলা,
৩। উন্মোচন কৰা, ৪। (বিপদৰ পৰা) মুক্তি, উদ্ধাৰ,
৫। ঋণ পৰিশোধ, ৬। বেয়া কামৰ পৰা মুক্তি, ৭।
মোক্ষ, ৮। বমি কৰা।
উদ্ধৰ্ত্ত, উদ্ধাৰকঃ উদ্ধাৰকর্তা, উত্তৰাধিকাৰী।
উদ্ধৰ্যঃ পূ. ১। আনন্দ, উৎসৱ, ২। কাম কৰাৰ সাহস।
উদ্ধৰণঃ ক্ৰী. (উৎ হ্ৰু ল্যট) ১। ৰোমাঞ্চিত, সিঁহৰণ,
২। প্রফুল্লতা।
উদ্ধৰঃ পূ. (উৎ ধৃণ অচ) ১। উৎসৱ, ২। যজ্ঞায়ি, ৩।
এজন যাদৱ বংশীয় লোকৰ নাম। শ্ৰীকৃষ্ণৰ অতি প্ৰিয়
বান্ধৱ।
উদ্ধস্ত বিণ হাত ওপৰলৈ তোলা।
উদ্ধানং ১। উধান, ২। চোকা, ৩। বমিকৰণ।
উদ্ধাত্তঃ মদমত্ত হাতী।
উদ্ধাৰঃ ১। নিষ্কাশন, ৰস আদি বাহিৰ কৰা, ২। উদ্ধাৰ
কৰা, ৰক্ষা কৰা, ৩। উত্তোলন, ৪। উদ্ধাৰ ভাগ
(সম্পত্তিৰ পৰা জোষ্ঠ পুত্ৰৰ কাৰণে আছৰ্ণীয়াকৈ
ৰখা ভাগ), মনু ৯।১১২; ৫। যুদ্ধত লাভ কৰা
সম্পত্তিৰ ষষ্ঠ ভাগ, মনু ৭।৯৭; ৬। ধাৰ, ঋণ,
৭। সম্পত্তি উদ্ধাৰ, ৮। মোক্ষ।
উদ্ধৰ বিণ ১। অনিয়ন্ত্ৰিত, মুক্ত, ২। দঢ়, ৩। স্থূল,
৪। সমৰ্থ, যোগ্য, ৫। গধূৰ। শি ৫।৬৪।
উদ্ধনণঃ ক্ৰী. এবিধ মচলা। (ইলাচী, লং, কপূৰ, কস্তূৰী,
আৰু জনকীয়া চূৰ্ণ)।
উদ্ধনণঃ শিঁহৰণ।
উদ্ধত বিণ (উৎ ক্ৰ ক্ৰৎ) ১। ওপৰলৈ তোলা বা
উঠোৱা, ২। জোকাৰি পেলোৱা, ৩। উন্নত, উচ্চ।
উদ্ধৃতিঃ ক্ৰী. ১। নিষ্কাশন, ২। পৃথিৱীৰ পৰা তুলি লোৱা
কোনো এটা অংশ, ৩। উদ্ধাৰ, ৰক্ষা, পাপৰ পৰা
মুক্তি, ৪। মোক্ষ।
উদ্ধানং ক্ৰী. উধান, চোকা।
উদ্ধ্যঃ এখন নদীৰ নাম, ৰ ১১।৮।
উদ্ধকঃ এটা মিশ্ৰ জাতি, (ধোবা)।
উদ্ধল বিণ শক্তিশালী।
উদ্ধাপ বিণ চকুৰ পানীৰে পূৰ্ণ। কি ৩।৫৯।
উদ্ধাহ বিণ ওপৰলৈ হাত তুলি থকা (জঁৰি খোৱা ৰক্ত
ধৰিবলৈ ওপৰলৈ হাত দাঙি থকা) ৰ ১।৩।
উদ্ধুৰ বিণ ১। জাগৃত, শোৱাৰ পৰা উঠা, ২। বিজ্ঞপিত,
বিকশিত, মুক্ত, ৩। স্বত।

উদ্‌বোধঃ —খনং (উৎ বোধ ঘঞ) শোৱাৰ পৰা, উঠা, জ্ঞান পোৱা।

উদ্‌ভট বিণ. শ্ৰেষ্ঠ, উদাৰ, মহাশয়, মহামনা, মহাত্মা।

—টঃ পূ. ১। কাছ, সূৰ্য্য, ৩। শস্য বা-দিয়া বিচনী।

উদ্ভৱঃ পূ. (উৎ ভূ অপ) ১। জন্ম, উৎপত্তি, ২। মূল, উৎস, ৩। ইয়াৰ পৰা উৎপন্ন হৈছে এই অৰ্থত সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়, যেনে উৰুন্দা বে ১।৩।

উদ্ভাৱঃ পূ. উৎপাদন, ২। মহানুভৱতা।

উদ্ভাৱনং ১। চিন্তা, ২। উৎপাদন, সৃষ্টি, ৩। অৱহেলা, অসম্মান।

উদ্ভাসঃ উজ্জ্বলতা, দীপ্তি।

উদ্ভিজ্জঃ পূ. (উদ্ভিৎ জন ড) উদ্ভিদ জাত, লতা গুল্মাদি গছ-গছনি। মনু ১।৪৬।

উদ্ভিদ পূ. ১। গজলি, ২। গছ, ৩। নিজৰা।

উদ্ভিদং ক্ৰী (উৎ ভি ইণ্ডপথিত কঃ) ১। গছ লতা আদি, ২। পাংশুলৱণ।

উদ্ভূত বিণ ১। উৎপন্ন, জাত, ২। ওখ, ৩। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়ৰ দ্বাৰা বোধগম্য।

উদ্ভূতিঃ ক্ৰী. ১। উৎপত্তি, ২। উদগতি, উন্নতি কু ৬।৮২

উদ্ভেদঃ —দনং ১। দৃষ্টিগোচৰ হোৱা, আৱিৰ্ভাৱ, বৃদ্ধি, ২। নিজৰা, ৩। ৰোমাক্ষিত হোৱা।

উদ্ভ্রমঃ পূ. (উৎ ভ্রম ঘঞ) ১। উদ্বেগ, ২। শোক, ৩। চাৰিওফালে ঘূৰা, ৪। ওপৰলৈ হাত তুলি (তৰোৱাল) ঘূৰোৱা।

উদ্যঃ পূ. নদ, (বিণ) কথনীয়।

উদ্যত বিণ (উৎ যস ক্ত) ১। ওপৰলৈ তোলা, ২। কৰ্মপৰায়ণ, অধ্যৱসায়ী, ৩। আকৰ্ষিত (যেনে, ধন), ৪। সজ্জিত, আগ্ৰহী, ৫। কোনো কাম কৰাৰ বাবে সাজু। গী ১।৪৫।

উদ্যমঃ পূ. (উৎ যম ঘঞ) উদ্যোগ, উৎসাহ, অধ্যৱসায়। কু ৫।৩।

উদ্যানং ক্ৰী. (উৎ যা লূট) ১। বজাৰ ফুৰা ঠাই, প্ৰমোদ কানন, ২। ফুলনি, মে ৭; ৩। উদ্দেশ্য, অভিপ্ৰায়।

—পালঃ, —পালকঃ মালী। কু ২।৩৬।

উদ্যানকং ফুলনি, উদ্যান।

উদ্যাপনং ক্ৰী. সম্পূৰ্ণ কৰা, শেষ কৰা, সম্পূৰ্ণৰূপে পালন কৰা।

উদ্যোগঃ পূ. (উৎ যুজ ঘঞ) ১। চেঁচা, যত্ন, উদ্যম, ২। অধ্যৱসায়, ৩। শিল্প, বাণিজ্য, ৪। কৰ্ম, কৰ্তব্য, কাৰ্যালয়।

উদ্যঃ উদ।

উদ্যথঃ ১। বথৰ চকাৰ ধ্বাত থকা সৰু ললকা, ২। মতা কুকুৰা।

উদ্বিক্ত বিণ (উদ বিচ ক্ত) পৰিশ্ৰুট। স্পষ্ট।

উদ্বেকঃ পূ. (উদ বিচ ঘঞ) উপক্ৰম। বৃদ্ধি, প্ৰাচুৰ্য্য; —কা মহানিম।

উদ্বৎসৰঃ এবছৰ।

উদ্বন্ধনং ক্ৰী. ওপৰত বান্ধি ওলমাই ৰখা, গলত ৰচি লগাই বন্ধা, (ফাটা দিয়া)।

উদ্বপনং ক্ৰী. ১। উপহাৰ, দান, ২। ঢালা, নিগৰণ।

উদ্বমনং, উদ্ব্যক্তিঃ বমি কৰা, উলিয়াই পেলোৱা।

উদ্বৰ্ত্তঃ পূ. (উৎ বৃৎ ঘঞ) ১। অৱশিষ্ট, বাকী থকা, উদ্ধৃত, ২। অতিৰিক্ত, ৩। শৰীৰত সুগন্ধী প্ৰলেপ সনা।

উদ্বৰ্ত্তনম্ ক্ৰী. (উৎ বৃৎ গিচ ভাৱে লূট) ১। উৎপত্তন, বৃদ্ধি, মে ৪২; ২। উন্নতি, ৩। এফালৰ পৰা সিফাললৈ ঘূৰা মে ৪০; ৪। শুড়ি কৰা, ৫। শৰীৰত সুগন্ধী দ্ৰব্য ঘঁহা অথবা মলম ঘঁহা।

উদ্বৰ্ধনং ১। বৃদ্ধি, ২। অনুহাস, গোপন হাঁহি।

উদ্বহঃ পূ. (উদ বহ অচ) ১। পুত্ৰ, ২। সাতবিধ বায়ুৰ ভিতৰত এবিধ বায়ু (বাকী ৬ বিধ— আৱহ, প্ৰৱহ, বিৱহ, সমীৰণ, পৰাৱহ, সাংবহ); —হা কন্যা।

উদ্বহনং ১। বিবাহ কৰা, ২। বহন কৰা, ধৰি ৰখা, সহায় কৰা। ৰ ২।১৮; ৩। হাতীত বা ঘোঁৰাত উঠা। মনু ৮।৩৭০

উদ্বহনং ক্ৰী. ১। বমি, ২। উলিয়াই পেলোৱা, ৩। জুই ধৰা চুলা বা চোকা।

উদ্ব্যস্ত বিণ. মদমুক্ত হাতী।

উদ্ব্যপঃ ১। উলিয়াই বাহিৰ কৰা, ২। চুলি বা দাড়ি খুন্সিয়া।

উদ্ব্যসনং ১। নিৰ্বাসন, ২। হত্যা, বধ, ৩। পৰিত্যাগ।

উদ্ব্যৰণ ১। নিৰ্বাসন, ২। পৰিত্যাগ, ৩। বাহিৰলৈ উলিওৱা (যেনে, জুইৰ পৰা), ৪। হত্যা কৰা।

উদ্ব্যহঃ পূ. (উৎ বহ ঘঞ) ১। বহন, প্ৰতিপালন, ২। বিবাহ। মনু ৩।৪৩। (স্বৃতি শাস্ত্ৰ মতে বিবাহ ৮

বিধ—ব্রাহ্ম, দেৱ, আৰ্য, প্রাজাপত্য, আসুৰ, গান্ধৰ্ব, বাক্সস আৰু পৈশাচ। —নং উত্তোলন। বিবাহ। দুবাৰ হাল বোৱা পথাৰ, —নী ১। ৰচি, ২। কডি।
 উদ্ভাহিক বিণ (উদ্ভাহ —থক) বিবাহ সঙ্কীয়। মনু ৯।৯৫।
 উদ্ভাহ বিণ ওপৰলৈ হাত তোলা (লোক)। ৰ ১।৩।
 উদ্ভিগ্নঃ পূ. (উৎ বিজ ক্ত) ১। উদ্ভেগযুক্ত ভাট্টি ৪।৪২; ২। শোকগ্ৰস্ত, ৩। উৎকণ্ঠিত।
 উদ্ভীক্ষণং ১। নিৰীক্ষণ, ২। দৃশ্য, চকু, দৰ্শন।
 উদ্ভীজনং বিচনিৰে বিচা।
 উদ্ভংহণং বৃদ্ধি, উদ্ভৱ।
 উদ্ভৃত্তঃ ১। উত্তোলিত, উৎক্ষিপ্ত, ২। ভুক্তাবশিষ্ট, খাই এৰা বস্তু।
 উদ্ভেগঃ পূ. (উৎ বিজ ঘঞ) ১। উদ্ভেগ, কম্পন, ২। মানসিক অশান্তি, উৎকণ্ঠা, গী ১২।১৫; ৩। আশঙ্কা, ভয়, মে ৩৬; ৪। শোক, দুখ, ৫। বিস্ময়; —গং তামোল।
 উদ্ভেজনং ক্লী. (উৎ বিজ লুট) ১। উদ্ভেগ, ২। শাস্তি, বিধান। মনু ৮।৩৫২; ৩। দুখ, ৪। অনুতাপ।
 উদ্ভেদি বিণ. ওখ আসনযুক্ত।
 উদ্ভেপঃ কম্পন।
 উদ্ভেলঃ পাৰ ওপচাই পেলোৱা।
 উদ্ভেষ্টন বিণ. বান্ধোন মুক্ত, শিথিল; —নং ১। পৰিবেষ্টন, ২। চৌহদ, বেৰ, ৩। তপিনা অথবা পিঠিৰ বিষ।
 উদ্ভ্ৰোঢ় পূ. পতি, স্নায়ী।
 উখঃ (সু) ক্লী. গাই গৰুৰ বাহ, ওহাৰ।
 উদ্ ক্লেদে (কথা, প, সক উনতি) তিতা, স্নান কৰ।
 উদ্ৰবঃ, উদ্ৰুৰঃ, উদ্ৰুকঃ, উদ্ৰুকঃ এন্দ্ৰুৰ, নিগনি।
 উদ্ভৃত্ত বিণ (উৎ নম ক্ত) বৰ্জিত। উচ্চ, প্রাংশু; —আনত বিণ. ওখ চাপৰ, অসমতল। —চৰণ বৰ্জিষুৎ, উৎপতীয়া; —নাভি নাই ওলোৱা; —শিৰঃ উচ্চশিৰ, গৰ্বিত।
 উদ্ভতিঃ ক্লী. (উৎ নম ক্তিন) ১। গৰুড়ৰ পত্নী, ২। সমৃদ্ধি, উদয়, —ঈশঃ গৰুড়পক্ষী।
 উদ্ভমিত বিণ (উৎ নম নিচ ক্ত) উত্তোলিত, উদ্ভীকৃত ওপৰলৈ তোলা। শি ১।১৪।
 উদ্ভ্র বিণ. থিয়, শজু, ওখ শি ৫।৬।

উন্ময়ঃ, উন্ময়ঃ পূ. (উৎ নী এৰচ) ১। উত্তোলন, ২। সাদৃশ্য, ৩। অনুমান।
 উন্ময়নং ক্লী. (উৎ নী লুট) ১। উত্তোলন, ২। উন্নতি, ৩। পানী ওপৰলৈ তোলা, ৪। আলোচনা, ৫। অনুমান।
 উন্মাদঃ পূ. (উৎ নদ ঘঞ) চিঞৰ, হুঙ্কাৰ, গৰ্জন।
 উন্মাদ বিণ. নাই ওলোৱা, নোদোকা, শকত।
 উন্মাহঃ পূ. ১। টেমুনা, ফোঁহা, ২। বন্ধন; —হং মেকা ভাতৰ মণ্ড। কাঞ্চিক।
 উন্মিদ্ৰ বিণ. ১। বিনিদ্ৰ, নিদ্রাহীন। মে ৮৮; ২। বিস্মৃত, প্রফুল্লিত, বিকশিত, প্রস্ফুটিত।
 উন্ম পূৰ্তো (ভূদা, প, সক, উদ্ভতি), (পানীৰ কলহ) পূৰ্ণ কৰ।
 উন্মোতা পূ. যজ্ঞৰ ১৬ গৰাকী পুৰোহিতৰ এগৰাকী।
 উন্মত্ত বিণ (উৎ মদ ক্ত) ১। মাতাল, মদাহী, ২। উন্মাদ, পাগল। মনু ৯।৭৯; ৩। ওফন্দি থকা, ৪। ভূতে ধৰা; —স্তঃ ধতুৰা; —কীৰ্তিঃ, —ৰেশঃ সদাশিৰ; —প্রলপিত পগলাৰ প্রলাপ।
 উন্মথনং ১। দলিয়াই, ওফৰাই পেলোৱা, ২। বধ কৰা।
 উন্মদ বিণ. ১। মাতাল. ২। পাগল, উদণ্ড, শি ১০।৪; ৩। মতলীয়া, —দঃ উন্মত্ততা, পাগলামি।
 উন্মদন বিণ. কামাসক্ত।
 উন্মাদনঃ পূ. কামদেৱৰ পাঁচ বিধ বাণৰ এবিধ।
 উন্মনস্, —নস্ বিণ. ১। উত্তেজিত, মানসিক বিকাৰগ্ৰস্ত, ২। (কাৰোবাৰ বিলোপিত) শোকগ্ৰস্ত, ৩। অধৈৰ্য্য, বাগ্ৰ, উত্তৰাল।
 উন্মল্লখ বিণ. উজ্জ্বল, দীপ্তিমান।
 উন্মর্দনং ১। ঘঁহা, মোহৰা, ২। শৰীৰত ঘঁহা এবিধ সুগন্ধী আতৰ।
 উন্মাথঃ পূ. ১। শোক, দুখ, ২। উদ্ভেগ, ৩। হত্যা, ৪। ফান্দ বা ফাঁচ।
 উন্মাদঃ পূ. (উৎ মদ ঘঞ) ১। উন্মাদৰোগী, পাগল, ২। উদণ্ড, তীব্ৰ আবেগ বা অনুৰাগ, ৩। বাতুলতা, ৪। (অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত) ৩৩ টা অনুভৱৰ এটা, ৫। প্রস্ফুটন, ফুল সম্পূৰ্ণৰূপে ফুলি উঠা।
 উন্মানং ক্লী. ১। ওজন, জোখ, ২। এদোণ পৰিমাণ, ৩। দাম, দৰ।

উপমাৰ্গঃ ১। ভুল পথ, ২। ভুল পথে যোৱা, ৩। অসৎ চৰিত্ৰ, কুমাৰ্গ।

উন্মিতিঃ ক্ৰী জোখ, দৰ।

উন্মিষিত বিণ (উৎ মিষ ক্ত) প্রফুল্লিত, বিকশিত। কৃ ৫।২৫।

উন্মিলনং ক্ৰী. ১। উন্মেষ, চকু মেলা, ২। বিকাশ, ৩। মেলা, মুকলি কৰা।

উন্মুখ বিণ ১। উৰ্ধ্বমুখ, মে ১০০; ২। সাজু হৈ থকা, সন্মাস অথবা বানধাস্থৰ বাবে সাজু হোৱা, ৩। আগ্ৰহী, অপেক্ষা কৰি থকা ৪। শব্দ কৰা, কথা কোৱা। কৃ ৬।২।

উন্মুদ্র ১। প্রফুল্লিত, ২। উন্মুক্ত, বিকশিত।

উন্মূলনং সমূলে উঘালি পেলোৱা।

উন্মোদা শকত, মোটা, পেটুৱা।

উন্মেষণং ক্ৰী. (উৎ মিষ ঘঞ) ১। চকু মেলা, ২। চকু টিপ মৰা, ৩। প্রফুল্লিত, বিকাশ, ৪। পোহৰ, দীপ্তি।

মে ৮১; ৫। দৃষ্টিগোচৰ হোৱা, প্রকাশ, জাগৰণ।

উন্মোচনং মুক্ত কৰা, বান্ধ খুলি দিয়া।

উপ অবা উপসৰ্গ ৰূপত এই অব্যয়টি ধাতু আৰু বিশেষ পদৰ আগত, অনুকম্পা, আধিক্য, হীনতা, সাম্যতা, সামৰ্থ্য, অতায়, দাক্ষিণ্য, ভূষণ, নিদৰ্শন, আশ্চৰ্য্যকৰ, দান, মাৰণ (বধ), মৃত্যু, ব্যাপ্তি, লিঙ্গা, পূজা, উদ্যোগ, অধ্যয়ন, দোষ, দীক্ষা আদি বুজাবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ধাতু আৰু বিশেষ্য পদৰ লগৰ সংযোগ নাথাকিলেও ই কেতিয়াবা সাম্যতা, সাদৃশ্য অথবা অধীনতা, হীনতা দেখুৱাবৰ কাৰণেও ব্যবহাৰ হোৱা দেখা যায়। যেনে উপপূৰণ। এইবিলাক অৰ্থত অব্যয়ীভাৱ সমাসো হয়। উপকূল উপবন ইত্যাদি। সংখ্যাবাচক শব্দৰ লগত এই উপসৰ্গ 'প্রায়' অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। উপবিশাঃ। দ্বিতীয়া বিভক্তিত 'নিকৃষ্টঃ' আৰু সপ্তমী বিভক্তিত 'শ্রেষ্ঠ', 'মহান' অৰ্থত হয়। —কষ্ট, —ঠং ১। নিকট, ওচৰ, সমীপ, ২। গাৰ্ভৰ কাষৰ ঠাই। অব্য. ১। গলৰ ওপৰত, গলৰ কাষত, ২। কাষতে; —কথা সাধুকা; —কনিষ্ঠিকা কেঞা আঙুলিৰ কাষৰটো; —কৰণং ক্ৰী. ১। সেৱা, সাহায্য, ২। সামগ্ৰী, পূজাৰ নৈবেদ্য, ভোজনৰ আঞ্জা, তৰকাৰী আদি, সবঞ্জাম, উপায়। মনু ৯।২৭০; ৩। জীৱিকাৰ

উপায়, ৪। ৰাজচিহ্ন ছত্ৰচামৰাদি; —কৰ্ণিকা উৰা বাতৰি, বাৰ্তা; —কৰ্ত্তা বিণ. সাহায্যকাৰী, প্রয়োজনীয়, হিতৈষী। শি ২।৫৭; —কল্পনং—না ১। প্রয়োজন, আয়োজন, ২। পৰিকল্পনা, নিৰ্মাণ; —কাৰঃ পৃ. (উপ কৃ ঘঞ) ১। সহায়, সেৱা, অনুগ্রহ শি ২।৩৭; ২। আয়োজন, ৩। অলঙ্কাৰ, সাজসজ্জা, (—বী) ৰাজ অট্টালিকা, ৰজাৰ বাহৰ। পথিকৰ কাৰণে পথৰ দাঁতিত সজোৱা ঘৰ। চৰাইখানা; —কাৰ্য বিণ. সাহায্যকৃত; (—ৰ্য্য) ৰাজ অট্টালিকা, ৰজাৰ বাহৰ ৫।৬৩; —কৃষ্ণিঃ, —কৃষ্ণিকা সৰু ইলাচি; —কুন্ত বিণ. ১। ওচৰত থকা, ২। অকলশৰীয়া, অৱসৰপ্রাপ্ত; —কুল্যা খাল; —কুপং অব্য. কুঁৱৰ পাৰত; —ক্লমঃ পৃ. (উপ ক্রম ঘঞ) ১। আৰম্ভণি, প্ৰাৰম্ভ, ২। অগ্ৰসৰ, ওচৰলৈ যোৱা, ৩। কোনো কাম কৰিবলৈ আগবঢ়া, উদ্যোগ, ৪। আঁচনি, উপায়, মনু ৭।১০৭; ৫। ইয়াৰ দ্বাৰা এই কামটো সিদ্ধ হ'ব বুলি আৰম্ভ কৰা, ৬। ৰোগীৰ শুশ্ৰূষা। চিকিৎসা, ৭। পলায়ন, ৮। সততাৰ পৰীক্ষা; —নিকা পাতনি, ভূমিকা; —ক্ৰীড়া খেলপথাৰ; —ক্ৰোশঃ পৃ. (উপ ক্রশ ঘঞ) নিন্দা, ২।৫৩; —ক্ৰোশ্টি গাধ, নিন্দুক; —ক্লণঃ পৃ. (উপ ক্লণ অচ) বীণাৰ ধ্বনি; —ক্লয়ঃ অৱক্ষয়, ক্ষতি, লোকচান, ব্যয়; —ক্ষেপঃ ১। নিক্ষেপ, ২। উদ্ধৃতি, উল্লেখ, ইঙ্গিত, ৩। ভীতি প্রদৰ্শন, —গ বিণ. অনুসৰণকাৰী, ওচৰলৈ গৈ থকা পাই থকা মনু ১।৪৬; —গত বিণ ১। নীকৃত, অসীকৃত। ২। ৬।৬৯; ২। ওচৰ পোৱা, ৩। পোৱা, ৪। সংঘটিত, ৫। অভিজ্ঞতাপূষ্ট, ৬। মৈথুন ক্ৰিয়া সম্পাদিত; —গমঃ পৃ. (উপ গম অপ) ১। অসীকাৰ, ২। ওচৰলৈ গমন, ৩। জ্ঞান, পৰিচিতি, ৪। প্রাপ্তি, ৫। সমাজ, সঙ্গ, ৬। যৌন সঙ্গ, ৭। স্বীকাৰ, অসীকাৰ, ৮। দুৰ্ভাগীয়া; —গু অব্য. গৰুৰ কাষতে —গুঃ পৰাধীয়া; —গুকঃ সহকাৰী লিঙ্গক; —গুহ লুকাই ৰখা, গুপ্ত। (—তঃ) আলিঙ্গন। শি ১০।৮৮; —গৃহনং ক্ৰী (উপ গৃহ লুট) ১। আলিঙ্গন। ভা ১।৫।১৯; ২। আচাৰ্য্য; —গ্ৰহ পৃ (উপ গ্ৰহ অপ) ১। কাৰাৰুদ্ধ, বন্দী, ২। উপযোগ, অনকূল, ৩। সৰু, গ্ৰহ; —গ্ৰহণং ১। থকা, ২। দখল কৰা, ৩। অৱলম্বন, ৪। সংস্কাৰপূৰ্বক প্রতিপাঠ; —গ্ৰাহ্যঃ পৃ (উপ গ্ৰহ গৃহ) ১। উপব্ৰিজন,

উপহাৰ, ডাঙৰ ৰাজবিষয়া আদিক দিয়া ভেটী;
 —স্বাত: পু (উপ হন কৰণে ঘঞ) ১। ৰোগ,
 আঘাত, মনু ২।১৭৯; ২। ধবংস, বিনাশ, ৩।
 সংযোগ, ৪। পাপ, ৫। উৎপীড়ন; —স্নঃ পু ১।
 আশ্রয়, ৰক্ষণ, ২। নিকট আশ্রয়। ৰ ১৫।১;
 —চক্ৰঃ পু এবিধ ৰঙা হাঁহ, শৰালি হাঁহ, চক্ৰবাক
 পক্ষী বিশেষ; —চক্ষুঃ (স) ক্লী চশমা; —চয়ঃ পু
 (উপ চি অচ) ১। বৃদ্ধি, উন্নতি শি ২।৫৭; ২।
 পৰিমাণ, দ'ম। (জ্যোতিষ) লগ্নৰ পৰা ৩য়, ৬ষ্ঠ,
 দশম আৰু একাদশ স্থান; —চৰ্ম্যা ক্লী (উপ চৰ কাপ
 টাপ) চিকিৎসা; —চাৰ্য্যঃ পু যজ্ঞৰ অগ্নি; —চাৰঃ পু
 (উপ চৰ ঘঞ) ১। ৰোগৰ প্ৰতিকাৰ, ২। চিকিৎসা,
 সেৱা, ৩। অনুৰোধ, ছল, ৪। ভেটী, ৫। নম্ৰতা,
 সৌজন্যতা, ৬। প্ৰশস্তি, ৭। সম্বোধন, ৮। স্বভাৱ,
 ৯। উৎসৱ, বাহ্যিক আদৰ্শ, সাজ-সজ্জা, ১০।
 সম্মান প্ৰদৰ্শন, ১১। অভ্যাস, পৰিচালনা, সঞ্চালন,
 পালন, মনু ১।১১১; ১২। যি কোনো ধৰ্ম্মীয়
 অনুষ্ঠান, কৃ ৭।৮৬; —চিতি ক্লী বৃদ্ধি, উন্নতি,
 সংগ্ৰহ; —চ্ছদঃ সৰু চাদৰ। —চ্ছন্দনং নিমন্ত্ৰণ;
 —জনঃ ১। যোগ, বৃদ্ধি, । পৰিশিষ্ট, ৩। মূল;
 —জাপঃ পু (উপ জপ ঘঞ) ১। ভেদ, বিচ্ছেদ, শি
 ২।৯৯; ২। গুপ্ত প্ৰামাণ্য; —জিহ্বা ক্লী ১।
 আলজিভা, ২। এবিধ কীট; —জীৱিকা ক্লী জীৱিকা,
 জীয়াই থকাৰ উপায়। মনু ৯।০৭; —জীৱ্যঃ পু ১।
 পৃষ্ঠপোষক, ২। পালক; —জোষঃ —ষণং (উপ
 জুষ অম) ১। আনন্দ, উৎসৱ, ২। মৰম, আদৰ;
 —জ্ঞা ক্লী ১। আদ্যজ্ঞান, নিজে আয়ত্ত্ব কৰা জ্ঞান,
 কোনো পুথি বা শিক্ষকৰ পৰা নোপোৱা জ্ঞান, ২।
 আগতে নকৰা কোনো কাম হাতত লোৱা;
 —টোকনং ক্লী পাৰিতোষিক, ভেটী, উপহাৰ; —তাপ
 ১। তাপ, উষ্ণতা, ২। সমস্যা, দুখ কষ্ট, অমঙ্গল,
 ৩। ৰোগ; —তিষ্যং অশ্লেষা আৰু পুনৰ্বসু নক্ষত্ৰ
 —ত্যাগা ক্লী পৰ্বতৰ কাষৰ ভূমি, ৰ ৪।৪৬;
 নিম্নভূমি; —দংশ বিগ. প্ৰায় দহ; —দংশঃ পু (উপ
 দংশ কৰ্মণি ঘঞ)। ১। মদৰ লগত খোৱা মুখৰোচক
 (ভাজা পোৰা আদি) খাদ্য, ২। যৌনব্যাদি, ৩।
 দংশন, কীট, পোক আদিয়ে কামোৰা; —দৰ্শকঃ পু
 (উপ দৃশ নিচ বুল) ১। জাবপাল, দুৱৰী, ২। সাক্ষী,

৩। পথ-প্ৰদৰ্শক; —দা ক্লী উপটোকন, উপহাৰ,
 নৈবেদ্য; —দানকং ক্লী ১। উছৰ্গা, ২। উৎকোচ,
 ভেটী; —দেৱতা ক্লী যক্ষ, ভূতাদি; —দেশঃ পু (উপ
 দিশ ঘঞ) ১। মন্ত্ৰণা, দীক্ষা, মনু ৮।২৭২; ২।
 উল্লেখ, ৩। ছল, ৪। মন্ত্ৰ দান, ৫। মঙ্গল বচন;
 —দেষ্টাঃ (ষ্ট) বিগ উপদেশ দাতা, মন্ত্ৰণাদাতা;
 —দেহঃ ১। মলম, প্ৰলেপ, ২। প্ৰচ্ছদ, আৱৰণ;
 —দ্রোহঃ পু ১। গৰুৰ ওহাৰৰ বাট, ২। গাখীৰ
 থিৰোৱা পাত্ৰ, —দ্রৱঃ ১। অশুভ ঘটনা, বিপদ,
 অনিষ্ট, উৎপীড়ন, উৎপাত, দ্ৰোহ, ২। ৰোগৰ
 উপসৰ্গ (যেনে মেলোৱিয়া হলে গা কঁপে); —দৃষ্টা
 সাক্ষী; —ধৰ্মঃ ১। উপকৰা বিধি, মনু ২।২৩৭; —ধা
 ক্লী (উপ ধা অণু টাপ) ১। প্ৰবন্ধনা, ছলনা, ২।
 অমাত্যবিলাক সৎ নে অসৎ জনাৰ বাবে ৰজাই
 লোৱা পৰীক্ষা। এনে পৰীক্ষা ৪ প্ৰকাৰ ক।
 ৰাজভক্তি, খ) নিঃস্বার্থপৰতা, গ) সাধুতা, ঘ)
 সাহসিকতা; ৩। উপায়, বৃদ্ধি, ৪। (বাক্যৰণত) শেষ
 বৰ্ণৰ আগৰ বৰ্ণ (—ভূতঃ) অসাধু-ভূত। (—শুচি)
 (পৰীক্ষাৰ পিছত) সৎ বুলি প্ৰমাণিত; —ধাতুঃ পু ১।
 ধাতু সদৃশ ধাতু। প্ৰধান ধাতু সদৃশ গৌণ ধাতু।
 উপধাতু ৭ বিধ : মাক্ষিক, তুৎথক, অশ্ৰ, নীলাঞ্জন,
 মনঃশিলা, হৰিতাল, ৰসঞ্জন (শকদ্ৰু); (স্বৰ্ণমাক্ষিক,
 তাৰমাক্ষিক, তুৎথ, কাঁহ, ৰীতি, সিন্দূৰ, শিলাজত)।
 ২। শৰীৰৰ ধাতুৰ পৰা উৎপন্ন সাত বিধ গৌণ
 ধাতু—ৰসৰ পৰা স্তনদুগ্ধ, তেজৰ পৰা স্তীৰজ,
 মাংসৰ পৰা মেদ, মেদসৰ পৰা ঘাম, অস্থিৰ পৰা
 দাঁত, মজ্জাৰ পৰা কেশ আৰু শুক্ৰৰ পৰা ওজ;
 —ধানং ক্লী ১। গাৰু, ২। বৈশিষ্ট্য, ব্যক্তিত্ব, ৩।
 মৰম, দয়া, ৪। ধৰ্ম্মীয় ব্ৰতাদি পালন, ৫। শ্ৰেষ্ঠ গুণ
 শি ২।৭৭, ৬। বিধ (—নীৱং) গাৰু; —মিঃ ক্লী পু
 (উপ ধা কি) ১। কপটিতা, অসাধুতা, মনু ৮।১৬৫;
 ২। (আইনত) সত্য লুকুৱাই ৰখা, মিছা সাক্ষী দিয়া,
 ৩। আতঙ্ক, ভয়, মিছা প্ৰলোভন, ৪। গাড়ীৰ চকা,
 —মিকঃ পু ঠগ, প্ৰৱক্ষক; —মূলিতঃ বিগ. সুগন্ধীকৃত,
 মুমূৰ্ব্ব, অত্যন্ত বেদনাগ্ৰস্ত, —মৃতিঃ ৰশ্মি, কিৰণ;
 —ম্মানঃ ওঠ; —নগৰং সৰু নগৰ, মফচল; —নন্ত বিগ
 ১। উপস্থিত, ২। নষ্ট শি ১২।৩৩; —নদং নদী,
 নদীৰ কাষ; —নয়ঃ পু (উপ নী অচ) ১। ওচৰলৈ

নিয়া, পোয়া, লাভ কৰা, ২। নিযুক্ত কৰা, —নয়নং
 ক্লী. (উপ নি নুট) ১। ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্যৰ
 যজ্ঞসূত্ৰ ধাৰণ সংস্কাৰ, লগুণদায়িনি। বেদ অধ্যয়নৰ
 কাৰণে আচাৰ্য্যৰ ওচৰলৈ নিয়া কৰ্ম। মনু ২।১০৮;
 —নায়ঃ উপনয়ন; —নায়কঃ ১। (নাটকত) নায়কৰ
 গুণোৎকৰ্ষসাধক তলতীয়া নায়ক, যেনে— বামায়ণত
 লক্ষ্মণ, ২। উপপতি, —ম্লিকা স্ত্ৰী. এগৰাকী তেনে
 নায়িকা। যেনে— শকুন্তলাৰ অনুসূয়া বা প্ৰিয়ম্বদা;
 —নাইঃ পু ১। ঘাত লগোৱা মলম, ২। বীণাৰ গুণ
 আটল কৰাৰ বাবে লগোৱা খিলি; —নিগ্রহঃ ইন্দ্ৰিয়
 সংযম —নিধিঃ পু (উপ নি ধা কি) ১। নাস্ত সামগ্ৰী,
 জমা ৰখা বস্তু, জামিন, ২। (আইনত) চীল মোহৰ
 কৰি ৰখা বস্তু বা সম্পত্তি। মনু ৮।১৪৫; —নিপাতঃ
 ১। ওচৰ চপা, আগমন, ২। হঠাতে কৰা আক্ৰমণ,
 সংঘাত; —নিৰ্বেশিত বিণ. স্থাপিত, পাম
 (উপনিৱেশ), —নিষৎ স্ত্ৰী (ব্ৰহ্মৱিদ্যা প্ৰাপ্যতে অনয়া
 ইতি উপ নি সদ কিপ) ১। বেদান্তশাস্ত্ৰ। ব্ৰাহ্মণ গ্ৰন্থৰ
 লগত সংযোজিত দৰ্শন শাস্ত্ৰ, যাৰ দ্বাৰা বেদৰ সাৰ
 তত্ত্ব জানিব পাৰি। চাৰিওখন বেদৰ এহাজাৰবো
 অধিক উপনিষদ আছে বুলি জনা যায়। তাৰ
 ভিতৰত ঋগবেদৰ ২১ খন, যজুৰ্বেদৰ ১০৯ খন,
 সামবেদৰ ১০০০ আৰু অথৰ্ববেদৰ ৫০ খন।
 (মুক্তকোপনিষদত ১০৮ খনৰ নাম উল্লেখ কৰা
 আছে), ২। গুপ্ত ধৰ্মমত, বহস্যময় জ্ঞান, ৩। ব্ৰহ্ম
 বিদ্যা, ৪। সমীপসদন, ওচৰত থকা ঘৰ, ৫। ধৰ্ম
 সম্বন্ধীয় শাস্ত্ৰ; —নিহৰঃ ৰাজপথ; —নিহৰণং ক্লী
 ১। বাহিবলৈ ওলোৱা, ২। কেঁচুৱাক পোনপ্ৰথম
 বাৰৰ বাবে সূৰ্য্যক দেখুওৱাৰ কাৰণে বাহিবলৈ
 উলিওৱা। মনু ২।৩৪; ৩। ৰাজপথ; —নীড়ঃ পু
 উপনয়ন হৈ যোৱা; —ন্যাসঃ পু (উপ নি অস
 ক্ষেপণে ঘঞ) ১। ওচৰত ৰখা, ২। ন্যাস, জমা,
 বন্ধক, ৩। বিৱৰণ, প্ৰসঙ্গ, ৪। পাতনি, ভূমিকা, ৫।
 সূচনা, ৬। আইন, বিধান; —পত্তিঃ পু জাৰ, অবৈধ
 পতি, মনু ৩।১৫৫; ই চাৰি বিধ— অনুকূল, দক্ষিণ,
 ধৃষ্ট আৰু শঠ। —পত্তিঃ স্ত্ৰী ১। সজ্জিত, ২। নিৰ্কৃতি,
 ৩। সমাধান, ৪। সিদ্ধান্ত, ৫। হেতু, ৬। যুক্তি
 (অক্সশাস্ত্ৰত) প্ৰমাণ, ৭। উপায়, ৮। লাভ, প্ৰাপ্তি।

কি ৩।১; —পদং ক্লী ১। এটা শব্দৰ আগত থকা
 শব্দটো, যেনে আয়ুৰ্বেদ শব্দৰ আয়ুৰ শব্দ, ২। নামৰ
 শেষত থকা উপাধি, যেনে— দাস, কলিতা আদি,
 ৩। বাক্যৰ গৌণ শব্দ, ক্ৰিয়া বা বিশেষ্য পদৰ
 আগত ব্যৱহাৰ কৰি অৰ্থৰ উৎকৰ্ষতা বৃদ্ধি কৰা হয়;
 —পদ্ম বিণ ১। প্ৰাপ্ত, সম্বলিত, ২। যুক্তিযুক্ত,
 উপযুক্ত; —পাতঃ পু ১। আকস্মিক ঘটনা, ২।
 দুৰ্যোগ, দুৰ্ঘটনা; —পাতকং ক্লী সৰু পাপ, দোষ বা
 অপৰাধ; —পাদনং ১। দান, ২। প্ৰমাণ,
 যুক্তিসহকাৰে প্ৰমাণ, ৩। পৰীক্ষা, নিশ্চিতকৰণ;
 —পাপং উপপাতকং; —পুৰং ক্লী সৰু চহৰ, মফচল;
 —পুৰাণং ক্লী বেদব্যাসকৃত গুঠৰখন মূল পুৰাণৰ দৰে
 অন্যান্য পণ্ডিতসকলৰ দ্বাৰা প্ৰণীত আন গুঠৰখন
 পুৰাণ। ১। আদি, ২। নৰসিংহ, ৩। বায়ু, ৪। শিৱ,
 ৫। আশ্চৰ্য্য, ৬। নাৰদীয়, ৭। নন্দিকেশ্বৰ, ৮।
 উশনস, ৯। কঙ্গিল, ১০। বৰুণ, ১১। শম্ব, ১২।
 কালিকা, ১৩। মহেশ্বৰ, ১৪। কৰ্কাটী, ১৫। দেৱী,
 ১৬। পৰাশৰ, ১৭। মাৰীচ আৰু ১৮। ভাস্কৰ;
 —পুষ্পিকাঃ স্ত্ৰী হামি। মুখ মেলি হামিয়া; —প্ৰদানং
 ক্লী ১। ওচৰত প্ৰদান কৰা, ভেটী, উৎকোচ, ২। প্ৰশস্তি;
 —প্লবঃ পু (উপ প্ল অপ) ১। বাহুগ্ৰহ, ২। বিপ্লৱ,
 দুৰ্যোগ, ৩। আঘাত, দুৰ্ঘটনা, মে ১৭; ৪। প্ৰতিবন্ধক,
 ৫। উপদ্ৰৱ, অত্যাচাৰ, উৎপাত, ৬। ভয়, আতঙ্ক,
 ৭। সূৰ্য্য অথবা চন্দ্ৰগ্ৰহণ; —বন্ধঃ ১। সংযোগ,
 ২। বিভক্তি বা প্ৰত্যয়, ৩। এক বিশেষ প্ৰকাৰৰ
 যৌন সন্তোষ; —ব্ৰহ্মঃ বিণ অলপ, কেইটামান। অৰ্থাৎ
 বহুত নহয়, —ব্ৰাহ্মঃ কিলাকুটিৰ তলৰ অংশ; —ভঙ্গঃ
 পৃষ্ঠভঙ্গ, কবিতাৰ ছেদ বা কলি; —ভাৰা দোৱান;
 —ভুং স্ত্ৰী ঘৃণীয়া যজ্ঞপাত্ৰ; —ভোজনং পু (উপ ভুজ
 ঘঞ) ১। ভোজনৰ অতিবিক্তি ভোগ। মনু ২।৯৪;
 ২। যৌন সন্তোষ, ৩। আনৰ সম্পত্তি ভোগ,
 ব্যৱহাৰিক স্বত্ব লাভ, ৪। আনন্দ, সন্তুষ্টি; —ভ্ৰমণং
 নিমন্ত্ৰণ; —ভ্ৰম্ভী যজ্ঞাদি মন্থন কৰা কাঠ; —ভৰ্গঃ ১।
 ঘন, ২। চেপন, দলন, ৩। ধ্বংস, আঘাত, হত্যা,
 ৪। নিন্দা, ভৰ্ৎসনা, ৫। অভিযোগ বণ্ডন; —ভ্ৰা স্ত্ৰী
 (উপ মা অঙ টাপ) ১। সাদৃশ্য, ৰ ১।৪৭; ২।
 (অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত) এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ, ৩। উপমান।
 (যাৰ লগত উপমা কৰা হয়); —ভাভা স্ত্ৰী ১। ধাই

মা, ২। দ্বিতীয় মাতা, ৩। নিকটাত্মীয়। উপমাতা ৬
গৰাকী : মাহীয়েক, মামীয়েক, খুড়ীয়েক, পেহীয়েক,
শাহুৱেক আৰু ডাঙৰ বৌয়েক; —মানং ক্লী ১।
উপমা। কু ৪।৫; সাদৃশ্য, ২। যাৰ লগত তুলনা
কৰা হয়। উপমালঙ্কাৰৰ প্ৰয়োজনীয় ৪টা বিষয়ৰ
এটা। (ন্যায় দৰ্শনত) প্ৰকৃত জ্ঞান লাভৰ কাৰণ,
চাৰিটা প্ৰমাণৰ এটা— সাদৃশ্যতা; —মিতিঃ ক্লী ১।
উপমা, সাদৃশ্যতা, ২। (ন্যায়দৰ্শনত) অনুমান।
সাদৃশ্যতাৰ আধাৰত পোৱা শুদ্ধ জ্ঞান, সিদ্ধান্ত;
—মেতঃ শালগছ, —মেয় উপমাৰ যোগ্য কু ৭।২;
(—য়ং) উপমাৰ বিষয়, (—উপমা) যি অলঙ্কাৰত
উপমান আৰু উপমেয়ৰ পৰস্পৰ সাদৃশ্যতা দেখুৱা
হয়, —যন্তা (তু) পু পতি, স্বামী, কু ৫।৪৫; —যমঃ
পু. বিবাহ; —যাচকঃ বিণ (উপ যাচ থুল) ভিখাৰী,
খোজনীয়া; —যাচিত বিণ ১। প্ৰাৰ্থনা, অনুৰোধ, ২।
কোনো ফল পাবৰ কাৰণে দেৱতালৈ আগ কৰি
থোৱা বস্তু; —যানং ক্লী ওচৰলৈ যোৱা, কাষ চপা;
—যামঃ পু (উপ যম ঘঞ) বিবাহ; —যুক্ত বিণ
যোগ্য, উচিত; —যোগঃ পু ১। আচৰণ, ২। ব্যৱহাৰ,
সেৱা, ৩। ৰোগীৰ ঔষধ সেৱন, ৪। ওচৰ, নিকট;
—যোষং —জোষং আনন্দ; —বক্ত বিণ ১। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত,
২। ৰঞ্জিত, ৩। চন্দ্র অথবা সূৰ্য্য গ্ৰহণ; —বক্ষঃ
দেহবন্ধী; —বত বিণ (উপ বম ক্ত) মৃত; —বতিঃ ক্লী
১। বিৰতি, ২। যৌন সন্তোগৰ পৰা দূৰত থকা, ৩।
উদাসীন, ৪। নাস্তিকতা, ধাৰ্মিক কাৰ্য্যৰ প্ৰতি
আস্থাহীনতা; —বত্নং ক্লী অপ্ৰধান বা কম মূল্যৰ বত্ন;
—বমঃ পু উপবতি; —বসঃ পু ১। গৌণ ধাতু।
দ্বিতীয় পৰ্যায়ৰ ধাতু, ২। সামান্য অনুৰাগ; —বাগঃ
পু ১। সূৰ্য্য অথবা চন্দ্র গ্ৰহণ, ২। বাহু গ্ৰহ, ৩।
ৰঙা ৰং, ৪। দুৰ্যোগ, সংঘাত, ৫। নিন্দা,
গালি-শপনি, ৬। গ্ৰহ কলোৱা; —বাজঃ আয়ুক্ত, ৰজাৰ
তলৰ বিষয়া; —বামঃ নিবৃত্তি, বিৰতি, বিৰাম; —বিত্তাৎ
অব্য ১। ওপৰত, উৰ্দ্ধত, ২। পিছত; —বীতকঃ পু
এক বিশেষ ধৰণৰ ৰতি ক্ৰীড়া; —বাপকং ক্লী এবিধ
নাটক। উপনাটক। ই ১৮ বিধ— নাটিকা, ভ্ৰোটক,
গোষ্ঠী, সটুক, নাট্যৰাসক, প্ৰস্থান, উল্লাপী, অকাব্য,
প্ৰেভক্ষণ, বাসক, সংলাপক, ক্ৰীগদিত, শিল্পক, ভাগিক,
বিলাসিকা, দুমল্লিকা, প্ৰকৰণী, হল্লিশ; —বোধঃ ১।

প্ৰতিবন্ধক, বাধা, ২। হাকামা, বিপদ, ৩। আৱৰণ,
চাৰিওফালৰ বেৰ, ৪। সুৰক্ষা, অনুগ্ৰহ; —লঃ পু ১।
শিল, পাথৰ। মে ১৯; ২। মূল্যৱান পাথৰ, —লা ১।
বালি, ২। চেনী; —লক্ষণং ১। দৰ্শন, ২। চিহ্ন, বিশেষ
ৰূপ, গঢ় বা লক্ষণ, ৩। উপাধি, ৪। লক্ষণা, প্ৰকাশ
নকৰা বিষয় এটা বুজোৱা। (অলঙ্কাৰত) অজহং
স্বাৰ্থলক্ষণা; —লক্ষ্যঃ পু আশ্ৰয়, অৱলম্বন; —লঙ্কিঃ ক্লী
(উপ লভ ক্তিন) ১। প্ৰাপ্তি, ২। জ্ঞান, মতি,
মনোযোগ, ৩। অনুমান, ৪। বোধগম্যতা; —লভঃ পু
১। প্ৰাপ্তি, ২। অনুভৱ, ৩। ২৪।২; ৩। জ্ঞান, উপলব্ধি;
—লালিকাঃ ক্লী তৃষ্ণা, পিয়াহ; —লিঙ্গং উপদ্ৰৱ, অবিষ্ট;
—লেপঃ ১। প্ৰলেপ, ২। ঘৰত চুণ কাম কৰা, বাধা;
—লেপনং ক্লী ১। গোবৰ আদিৰে লিপা, ২। প্ৰলেপ,
মলম; —লটঃ এবিধ গছ, প্ৰিয়ালব্ধক; —লনং ক্লী
কৃত্ৰিম বন বা বাগিচা, —লৰ্ণনং ব্যাখ্যা; —লৰ্তনং
জনপদ বা জনপদৰ একাংশ, জলপূৰ্ণ স্থান; —লৰ্হঃ
গাক; —লসথঃ গাওঁ; —লাসঃ পু (উপ লস ঘঞ) ১।
অগ্ৰাধান। যজ্ঞৰ অগ্নি স্থাপন কৰা, ২। দিনে-ৰাতিয়ে
লঘোণে থকা। মনু ১১।১৯৬; —লাহ্যঃ —হ্যা ১।
ৰজাই উঠা হাতী, ২। ৰাজবাহন; —লিঙ্গ্য ক্লী অপৰিত্ৰ
বিদ্যা; —লিৰঃ —লং ১। কৃত্ৰিম বিহ, ২। মাদক দ্ৰব্য।
উপবিষ ৭ বিধ— অৰ্কক্ষীৰ, সুহক্ষীৰ, কলিহাৰিকা,
কৰবীৰক, ধূম্বৰ, গুঞ্জফল আৰু বেণুহতা; —লীতং ক্লী
(উপ লি ই ক্ত) উপনয়ন সংস্কাৰ, লগুণদিয়নি। মনু
২।৪৪; —লংহণং বন্ধি, সংগ্ৰহ; —লেদঃ ১। সামান্য
জ্ঞান, ২। প্ৰধান বেদ চাৰিখনৰ অতিৰিক্ত বেদ
চাৰিখন— আৰ্যুবেদ, ধনুৰ্বেদ, গান্ধৰ্ববেদ আৰু
স্থাপত্যবেদ; —লেণঃ —লেণনং ১। বহা, ২।
সংযোজন, ৩। মেদ শৌচাদি ত্যাগ; —লৈবণং
ত্ৰিসন্ধ্যা— পুৱা, দুপৰীয়া আৰু সন্ধিয়া; —লৈবঃ
চিতাবাঘ। নাহৰফুটুকী বাঘ; —শমঃ পু (উপ শম
ঘঞ) ১। শম, শান্তি, সান্ত্বনা, ২। শিথিলতা, ৩।
বন্ধ, লুপ্ত, নিপাত, ৪। ইন্দ্ৰিয় সংযম; —শয়ঃ পু ১।
কাষত শোৱা, ২। বনৰীয়া জন্তু থকা ঠাই, ৩। শুণ্ড
স্থান। শি ২।৮০; নিদানপঞ্চকৰ অন্তৰ্গত ৰোগজ্ঞান
সূচক; —শল্যং ক্লী চহৰৰ কাষৰ খেলা পথাৰ। শি
৫।৮, —শান্তিঃ সমাপ্তি। শেষ, উপশম। লঘুকৰণ;
—শায়ঃ পু. পৰ্যায়শয়ন, প্ৰহৰীবিলাকৰ ক্ৰমানুসৰি

শয়ন, —শালং ঘৰৰ কাষৰ ঠাই; —শিষ্যঃ শিষ্যৰ
 শিষ্য; —শ্রুতিঃ স্ত্রী ১। শ্রবণ, শুনা, ২। বাতি শুনা
 অলৌকিক শব্দ, ৩। প্রতিজ্ঞা, সমর্থন; —শ্রেণঃ—বর্ণং
 আলিঙ্গন; —সংগ্রহঃ ১। পাদস্পর্শ কৰি অভিবাদন,
 ২। সংগ্রহ, ৩। জোৰা দিয়া; —সংযমঃ পু ১। সংযম,
 বন্ধন, ২। জগতৰ প্রলয়, অংশ, ধ্বংসলীলা;
 —সংস্থানম্ পিত্তা কাপোৰ; —সংহাৰঃ সমাপ্তি, শেষ,
 অন্ত; —সদঃ উপহাৰ, দান। (—দ) অগ্নি বিশেষ;
 —সদনং ১। ঘৰৰ কাষ, ওচৰ-চুবুৰীয়া, ২। গুরুৰ
 ভৰিৰ কাষত বহা, ৩। শিষ্যত্ব গ্রহণ, ৪। সেৱা;
 —সন্তানং বংশধৰ; —সন্ন বিণ উপনত, উপস্থিত;
 —সম্পন্নঃ বিণ (উপ সম পদ ক্ত) ১। লক্ষ, প্রাপ্ত, ২।
 যজ্ঞত উৎসর্গীকৃত, (বলি দিয়া) পশু, ৩। দক্ষ; —সৰঃ
 (উপ সু অপ) ১। ওচৰ চপা, ২। গাইগৰু, স্ত্রী আদিৰ
 গৰ্ভধানৰ বাবে মৈথুন, ৩। প্রথম গৰ্ভসঞ্চাৰ; —সর্গঃ
 পু (উপ সুদ ঘঞ) ১। ৰোগ, বেমাৰ, ২। বেমাৰৰ
 সময়ত দেখা দিয়া পৰিৱৰ্তন (যেনে ক্ষীণাই যোৱা
 ইত্যাদি) ৩। বিপদ, দুৰ্দশা, অনিষ্ট, ৪। প্রাকৃতিক
 দুৰ্যোগ, ৫। মৃত্যুৰ আগতে দেখা দিয়া লক্ষণ, ৬।
 ধাতুৰ আগত বহুৱা অব্যয় শব্দ। উপসর্গ ২০ টা—
 প্র, পৰা, অপ, সম, অনু, অব, নিস (নিৰ), দুস (দুৰ),
 বি, আ, নি, অপি, অধি, অতি, সু, উৎ, অভি, প্রতি
 পৰি, উপ। এই উপসৰ্গবিলাকৰ নিজৰ অর্থ প্রকাশ
 কৰাৰ উপৰিও ধাতুৰ অর্থ প্রায়েই সম্পূর্ণভাৱে ভিন্ন
 কৰি পেলায়। উপসৰ্গেন ধাতুৰ বলাদনাত নীয়তে,
 প্রহাৰাহাবৰিহাবৰং। ইয়াত ধাতু হু হলেও, ‘প্রহাৰ’,
 ‘আহাৰ’ আৰু ‘বিহাৰ’ৰ অর্থ সম্পূর্ণ ভিন্ন; —সর্জনং স্ত্রী
 (উপ সুজ লুট) ১। ঢালা, ২। দুৰ্দশা, উপদ্রৱ, বিপদ,
 ৩। ত্যাগ কৰা, ৪। পৰিৱৰ্তন, প্রতিভা, ৫। অপ্রধান।
 মনু ৯।২।১১; —সর্পক বিণ ওচৰলৈ যোৱা জন।
 উপাসক; —সৰ্বা স্ত্রী ১। গাভিনী হ’বৰ সময় হোৱা
 গৰু, বলদৰ ওচৰলৈ নিবৰ সময় হোৱা গৰু, ঋতুমতী
 গাইগৰু; —সৃষ্টিঃ ১। সংযোগ। ভূত বা দেৱতাই পোৱা,
 ২। আঘাতপ্রাপ্ত, ৩। প্রস্তু, ব্যাপ্ত; ৪। উপসৰ্গৰ লগত
 সংযুক্ত। —ঈং মৈথুন। যৌনক্ৰীড়া; —ঈঃ বাহুপ্রস্তু সূৰ্য
 বা চন্দ্ৰ; —সেৱাঃ স্ত্রী ১। পূজা, অৰ্চনা, ২। সেৱা, মনু

৪।১৩৪; —স্বৰঃ পু (উপ ক্ অপ সমৱায়ে চেতি
 সূট) ১। কোনো বস্তু উৎকৃষ্ট কৰাৰ বাবে যি বস্তু
 সংযোগ কৰা হয়, যেনে—তৰকাৰী সূক্ষ্ম কৰাৰ বাবে
 বেহাৰ বটা, ২। উপদান, ৩। আচবন্ধি পত্ৰ,
 সাজ-সৰঞ্জাম আদি, ৪। ঘৰত ব্যৱহাৰ কৰা সামগ্ৰী,
 যেনে, বাঢ়নী। মনু ৩।৬৮; ৫। আ-অলঙ্কাৰ, ৬।
 নিন্দা, গালি গালাজ; —স্বত ১। সংগৃহীত, ২।
 প্রস্তুত, ৩। অলঙ্কৃত, ৪। ৰূপান্তৰিত; —স্বতঃ —নং
 ১। অৱলম্বন, ২। সহায়, ৩। উৎসাহ, ৪। ভেটি,
 ভিড়ি, কাৰণ, উপলক্ষ; —স্বৰণং ১। বিস্তাৰণ, ২।
 আৱৰণ, ৩। বিচনা; —স্বী স্ত্রী উপস্বতী; —স্বঃ পু (উপ
 স্থা ক) ১। লিঙ্গ, ২। ভগ, শৌচদ্বাৰ, ৩। কোলা, ৪।
 ওচৰত, নিকট। (—নিগ্রহঃ) ইন্দ্রিয় সংযম। (—পঞ্জঃ,
 —দলঃ) আহত গছ। (এই গছৰ পাতটো স্ত্রীৰ ওপ্তাদৰ
 দৰে); —স্বাতা (ত্) বিণ ভূতা; —স্বিচ্ছ বিণ
 সমীপস্থিত, উপস্থিত, ১।৮৭; —স্বিতিঃ স্ত্রী ১।
 ওচৰত থকা, ২। প্রাপ্তি, ৩। স্মৰণ, ৪। সেৱা,
 শুজাৰা; —স্পর্শঃ পু (উপ স্পৃশ ঘঞ) ১। স্পর্শ,
 সংযোগ, ২। স্নান, ৩। মুখত পানী লৈ উলিয়াই
 পেলোৱা, আচমন কৰা; —স্মৃতিঃ স্ত্রী সৰু স্মৃতি শাস্ত্ৰ।
 (মুঠতে ১৮ খন বুলি জনা যায়); —স্বৰঃ ১। বৈ
 যোৱা, ২। ঋতুস্মাৰ; —স্বত্বং ৰাজহ, সম্পত্তিৰ পৰা
 পোৱা আয় বা লাভ; —হত বিণ (উপ হন্ ক্ত) ১।
 আঘাতপ্রাপ্ত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ২। অশুভ দ্ৰব্য। কু ৫।৭৬;
 ৩। ধ্বংসপ্রাপ্ত, ৪। নিন্দিত, ৫। দূষিত। —জ্ঞানম্
 বিণ ব্যাকুল; —জুং বিণ তীব্ৰ পোহৰত একো নেদেখা
 হোৱা; —জ্বৰং বিণ ১। ওচৰলৈ অনা, ২। দেৱতা
 বা বয়োজ্যেষ্ঠক দিয়া নৈবেদ্য, উপহাৰ আদি, ৩। খাদ্য
 পৰিবেশন; —হসিতং স্ত্রী. (উপ হস ক্ত) উপহাস,
 বিদ্রুপ। সাদ ৩।২২৮; —হস্তিকা স্ত্রী. হাসতি।
 তামোল পাণ মহলা আদি লৈ ফুৰা সৰু টোমা বা বটা;
 —হাৰঃ পু. (উপ হ ঘঞ) ১। উপাটোৱন দ্ৰব্য, ২।
 নৈবেদ্য, দান ৩। বলি যজ্ঞানুষ্ঠান, ৪। সন্মান, ৫।
 শাস্তি স্থাপনৰ সময়ত ক্ষতি পূৰণ ৰূপত দিয়া সামগ্ৰী;
 —হালকঃ পু. কুন্তল ৰাজা; —হাসঃ পু. (উপ হন্
 ঘঞ) ১। পৰিহাস, বিদ্রুপ। ১।২৩৭; ২।
 হাঁহি-ধেমালি; —হুং স্ত্রী. (উপ হু ঘ) ১। বিৰ্জন স্থান
 ৰূপে ৮।৬।২৮ ১। নিকট স্থান (—হুং —হুং)

উপৰি অৰ্থাৎ এই অব্যয় শব্দটো সাধাৰণতে (ক) ওপৰত, প্ৰতি, শ ৭।৭; (খ) শেষত, শীৰ্ষত (গ) প্ৰসঙ্গক্ৰমে, ৰ ৩।৩৪; (ঘ) পিছত আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়; —চৰ বিণ. চৰাই।

উপাংশু অৰ্থাৎ ১। মনে মনে, গুপ্তভাৱে। —শুঃ মনে মনে কৰা জপ। মনু ২।৮৫।

উপাকৰণং, —কৰ্ম ক্ৰী. ১। সংস্কাৰৰ আগত বা পিছত শ্ৰুতি (বেদ) মন্ত্ৰ পাঠ, ২। আৰম্ভণি। মনু ৪।১১৯।

উপাকৃত বিণ ১। উপদ্রুত। পু —তঃ ১। যজ্ঞত বলি দিয়া, পশু, ২। উপদ্রৱ।

উপাক্ষং অৰ্থাৎ ১। চকুৰ আগত, সমুখত, ২। উপস্থিতি।

উপাখ্যানং ১। সৰু আখ্যান বা কাহিনী, ২। চুটি গল্প।

উপাগ্ৰং ১। শেষৰ আগৰটো, ২। গৌণ।

উপাগ্ৰহণং ক্ৰী. (উপ আ গ্ৰহ লুট) ১। উপাকৰণ, ২। সংস্কাৰ পূৰ্বক বেদ গ্ৰহণ (পাঠ)।

উপাঙ্গঃ পু. ১। তিলক, ফঁকিট, ২। ক্ষুদ্ৰাংশ। উপশিতান। উপশিৰ্ষক, ৩। বেদাঙ্গৰ অনুপূৰক। উপাঙ্গ চাৰিবিধ—পূৰাণ, ন্যায়, মীমাংসা আৰু ধৰ্মশাস্ত্ৰ।

উপাচাৰঃ ১। বাক্যত পদৰ স্থান বা স্থিতি, ২। পদ্ধতি।

উপাঞ্জনং ক্ৰী. ১। অঞ্জনাৰি সুগন্ধী দ্ৰব্যৰ প্ৰলেপন, ২। গোবৰেৰে মচা। মনু ৫।১০৫।

উপান্ত বিণ (উপ আ দা ক্ত) প্ৰাপ্ত, —স্তঃ ওচৰলৈ অহা (শাস্ত্ৰ) হাতী।

উপাত্যয়ঃ পু. (উপ অতি ই অচ) শাস্ত্ৰীয় অথবা লোক ব্যৱহাৰ বিৰোধী।

উপাদনং ক্ৰী. (উপ আঙ দা ল্যুঙ) ১। বিষয়ৰ পৰা ইন্দ্ৰিয়ক আকৰ্ষণ, প্ৰত্যাহাৰ, ২। গ্ৰহণ, ৩। উল্লেখ, ৪। হেতু, অভিপ্ৰায়, ৫। যি পদাৰ্থৰ পৰা আন যি কোনো বস্তু তৈয়াৰ কৰা হয়। নিমিত্ত। (ন্যায়) সমবায়ীকৰণ। প্ৰবৃত্তিজনক জ্ঞান।

উপাদেয় বিণ (উপ আ দা যৎ) ১। গ্ৰহণীয়। উত্তম, উৎকৃষ্ট। ২। বিধেয় কৰ্ম।

উপাধিঃ পু. (উপ আ ধা কি) ১। ধৰ্ম চিন্তা, ২। ঠগ, প্ৰৱঞ্চক, ৩। (ন্যায় দৰ্শন মতে) হেতু, জুইৰ পৰা বেছিকৈ ধোঁৱা ওলালে কেঁচা খৰি হেতু অৰ্থাৎ উপাধি, ৪। নামৰ শেষত থকা চিহ্ন—দাস, শৰ্মা আদি, ৫। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৬। অবধি, মিয়াদ।

উপাধ্যায়ঃ পু. (উপেতা অধীয়তে ইন্দ্ৰিয়া উপ অধি ই ঘঞ) ১। অধ্যাপক, বেদৰ অধ্যাপক। মনু ২।১৪১; —য়া অধ্যাপিকা, শিক্ষয়িত্ৰী, ২। অধ্যাপকৰ পত্নী; —য়ী, —য়ানী অধ্যাপকৰ ক্ৰী।

উপানহ ক্ৰী. ১। (উপ নহ ক্ৰীপ) ২। পাদুকা, জোতা। মনু ২।২৪৬।

উপাস্ত বিণ ১। নিকট, ওচৰ, সীমাত থকা, কু ৩।৬৯; ২। চকুৰ কোণ, ৩। কাষ বা ঢাল খোৱা (তালু) ঠাই। নিত্যৰ দৰে। মে ১৮; —স্ত্য বিণ. শেষৰ আগৰটো।

উপায়ঃ পু. (উপ অয় ঘঞ) ১। ৰজাই শাসন কালত গ্ৰহণ কৰা উপায় (চাৰিটা) : সাম, দান, ভেদ, দণ্ড। মনু ৭।১৭৭, ২। সাধন, স্বাৰ্থ সম্পাদক, ৩। চেষ্টা, প্ৰযত্ন। মনু ৯।২৪৮, ৪। আৰম্ভ, ৫। উপায়, বুদ্ধি, কৌশল, —তুৰীয়াঃ চতুৰ্থ উপায়, দণ্ড; —যোগঃ কৌশল অৱলম্বন।

উপায়নং ক্ৰী. (উপ ইণ অয় ল্যুট) ১। উপহাৰ, কি ১।১৬; ২। সমীপ গমন, ৩। শিষ্যত্ব গ্ৰহণ, ৪। ধাৰ্মিক কাৰ্য্যত নিযুক্ত।

উপাৰম্ভঃ আৰম্ভণি।

উপাৰ্জনং ক্ৰী. (উপ অৰ্জ ল্যুট) আৰ্জন। ধানাদি আহৰণ।

উপালভঃ, —ভনং ১। নিন্দা, ভৎসনা, ২। স্বগিতকৰণ।

উপাৰুত বিণ (উপ আ বুৎ ক্ত) ১। ওভতনি, ২। নিবৃত্তি, ৩। পৰিশ্ৰমৰ পিচত মাটিত লুটি-বাগৰ দিয়া ঘোঁৰা।

উপাশ্ৰয়ঃ ১। আশ্ৰয়, অৱলম্বন, ভৰ্তৃ ২।৪৮; ২। আধাৰ, ৩। প্ৰত্যয়, বিশ্বাস।

উপাসকঃ পু. (উপ আস ধূল) ১। ভূতা, ২। পুৰোহিতৰ সহায়কাৰী (আঠপৰীয়া), ৩। নীচ জাতি, ৪। উপাসনা কৰোঁতা।

উপাসঙ্গঃ পু. তৃণীৰ।

উপাসনং, —না ১। সেৱা, অৰ্চনা। গী ১৩।৭; ২। সম্পাদনা, নিয়োজনা। মনু ২।৬৯; ৩। পৰিচৰ্যা, গুৰুত্ব, ৪। শ্ৰদ্ধাভ্যাস, ৫। ধ্যান, ৬। যজ্ঞাগ্নি।

উপাস্তমনং ক্ৰী. সূৰ্যাস্ত।

উপাস্তিঃ ক্ৰী. ১। সেৱা, পৰিচৰ্যা, ২। পূজা, অৰ্চনা।

উপাস্তঃ সৰু অস্ত্ৰ, যেনে— ডেগাৰ, পিন্ধল।

উপাহাৰঃ অল্লাহাৰ, জলপান।

উপাহিত বিণ (উপ আ ধা ক্ত) ১। সংযোজিত, আবেশিত;
পৃ. জুইৰ দ্বাৰা হোৱা বিপদ, ধ্বংসলীলা।

উপেক্ষা ক্ৰী. (উপ ঈক্ষ অ টপ) ১। অস্বীকাৰ, ত্যাগ, ব
১৪।৬৫; ২। উদাসীনতা, ৩। যুদ্ধ কৌশল।

উপেত ১। ওচৰ চপা, ২। উপহাৰ, দান, তৃতীয় ৩।
থকা, যুক্ত যেনে 'গুণোপেত'।

উপেন্দ্ৰঃ ইন্দ্ৰৰ ভাতৃ, বিষ্ণু বা কৃষ্ণ। ভাঃ ৮।২৩।২১;

উপেয় ১। ওচৰ পাব লগীয়া, ২। যি কোনো প্ৰকাৰে
পাবলগীয়া।

উপোড় বিণ (উপ বহ ক্ত) ১। নিকট, কাষ, ২।
বিবাহিত, ৩। সংগৃহীত, ৪। আৱদ্ধ, ৫। যুদ্ধৰ বাবে
সজ্জিত।

উপোত্তী, উপোদকী ক্ৰী. পুই শাক। উপোদি(দী)কা।

উপোদঘাতঃ পৃ. (উপ উৎ হ্ন ঘঞ) ১। আৱদ্ধ, সজ্জিত
বিশেষ, ২। উদাহৰণ, ৩। ভূমিকা, ৪। সুযোগ,
উপায়।

উপোষণং, —বিতং ক্ৰী. (উপ্ উষ দাহে লুট) উপবাস।
উপ্তিঃ ক্ৰী. শস্য সিঁচা।

উজ্জ্বল আৰ্জৱে (তুদা প অক উব্জতি) ১। চিহ্ন বা পোন হ
বা কৰ, ২। বশ কৰ, অধীন কৰ, তললৈ নমা।

উভ উত্ত পূৰ্ত্তে (তুদা ক্ৰা প সক উভতি উজ্জতি) ১। পূৰ্ণ
কৰ, আবৃত কৰ, ২। আবদ্ধ কৰ, ভৰ্তিকৰ।

উভ সৰ্ব বিণ. মাথোন দ্বিৰচনত ব্যৱহাৰ হয় —উভৌ।
গী ২।১৯।

উভয় সৰ্ব. বিণ (উভ তয়প) যুগল, দুয়োটা। মনু
২।৫৫; —চৰ বিণ. পানী আৰু মাটি বা আকাশ
দুয়োটাতে থকা বা চৰিব পৰা। —শ্লিষ্যা লৌকিক
আৰু ধাৰ্মিক দুয়োবিধ শিক্ষা; —ব্ৰেতন দুজন
মালিকৰ পৰা বেতন লোৱা লোক, বিশ্বাসঘাতক;
—ব্ৰাঞ্জন পুৰুষ নাৰী দুয়োটা চিন থকা লোক;
—সন্তৱ দোখোৰ-মোখোৰ।

উভয়তঃ অব্য. ১। দুয়োফালৰ পৰা বা দুয়োফালে। মনু
৮।৩১৫; ২। দুয়োটা বিষয়ত বা সম্পৰ্কত, ৩।
দুয়ো দিশে বা বকমে। মনু ১।৪৭; —দন্ত বিণ.
দুয়ো পাৰি দাঁত থকা; —শ্ৰুত দুফালে প্ৰৱেশ পথ
থকা (ঘৰ); —মুখী গাই গৰু।

উভয়তঃ অব্য. দুয়োফালে, দুয়ো ঠাইতে, দুয়ো বিষয়তে।
মনু ৩।১২৫।

উভয়দ্যুঃ, —ব্ৰেদ্যুঃ দুয়ো দিনত। দুদিন। অব্য
১।২৫।৪।

উম্ বোষ, ক্ৰোধ, প্ৰশ্ন, অস্বীকাৰ, স্বীকাৰ, আন্তৰিকতা-
বোধক অব্যয়।

উমা ক্ৰী. ১। দুৰ্গা। হিমালয় পুত্ৰী, শিৱজায়া। কৃ ১।২৬;
২। উজ্জ্বলতা, ৩। যশস্যা, ৪। প্ৰশান্তি, ৫। বাস্তি,
৬। হালধি, ৭। শগ-সূতা, —চতুৰ্থী জেঠ মাহৰ শুক্ল
চতুৰ্থী; —জনকঃ হিমালয়। —শুক্লঃ, —পতিঃ সদাশিৱ;
—সূতঃ কাৰ্ত্তিকেয় বা গণেশ। —ব্ৰহ্ম এতন নগৰ।
বাণপুৰ, শোণিতপুৰ।

উমেশঃ সদাশিৱ।

উষৰঃ পৃ. দুৱাৰৰ টোকাঠৰ ওপৰৰ কাঠডাল।

উম্মাং ক্ৰী. হালধিৰ খেতি।

উৰঃ ভেড়া।

উৰগঃ পৃ. (উৰসা গচ্ছতীতি উৰস্ গম্ ড) ১। সাপ, ২।
নাগ। মনু ৩।১৯৬; ৩। সীহ ধাতু; —গী ক্ৰী. নগৰ
বিশেষ; —অৰিঃ, —অশনঃ, —শক্ৰঃ ১। গৰুড়,
২। ময়ূৰ; —ইন্দ্ৰঃ, —ৰাজঃ বাসুকী, শেৰনাগ;
—ভূষণঃ সদাশিৱ, —সাৰচন্দনং এবিধ চন্দন কাঠ;
—স্থানং পাতাল।

উৰঙ্গঃ —ঋমঃ সাপ।

উৰণঃ ১। ভেড়া, বাঘ ছাগল, ২। ইন্দ্রই বধ কৰা এজন
দৈত্য। —গীঃ ভেড়ী; —গৰুঃ মেঘ।

উৰলঃ ভেড়া।

উৰলী ১। স্বীকাৰ, ২। বিস্তাৰ, গ্ৰহণ আদি অৰ্থবোধক
অব্যয়। সাধাৰণতে কৃ, ক্ত বা অস ধাতুৰ স্তন্যত
ব্যৱহাৰ হয়।

উৰঃ (স্) বৃক্ক, স্তন। ৰ ১।১৩; —ক্কতং বৃক্কত বা
স্তনত আঘাত; —গ্ৰহঃ, —জাতঃ বৃক্কৰ বেমাৰ।
হৃদশূল; —হৃদঃ, —ত্ৰাণং কবচ, বৰ্ম; —জঃ,
—ভূঃ, —সিদ্ধঃ, —সিদ্ধহঃ মাইকী মানুহৰ স্তন,
পিয়াহ। শি ৮।৫৩; —ভূষণং বৃক্কৰ অলঙ্কাৰ;
—সূত্ৰিকা বৃক্কত ওলমি থকা ছাৰ।

উৰস্য বিণ. ১। বৃক্কত থকা, ২। বৈধ সম্ভৱ, ৩।
উৎকৃষ্ট; —স্যঃ পুত্ৰ সম্ভৱ।

উৰস্বং, —সিল বিণ. বহল বৃক্কযুক্ত।

উৰী ১। অনুমতি, স্বীকাৰ, ২। অনুসৰণ, বিস্তাৰ আদি
অৰ্থবোধক অব্যয়। ৰ ১৫।৭০।

উক বিণ ১। মহান, ২। বহল, মুকলি, ৩। অত্যন্ত, প্রচুর, শ্রেষ্ঠ, মূল্যবান; —কীর্তি বিখ্যাত; —ক্রয়ঃ বিষ্ণুঃ; —গায়ঃ শ্রীকৃষ্ণঃ। বিস্তীর্ণ গতি কঠো ২।১১; —মার্গঃ সুদীর্ঘ পথঃ; —রিক্রম পৰাক্রমী, উচ্চ স্ববযুক্ত; —হাৰঃ দামী হাৰ।

উককঃ —লুকঃ, ফেঁচা।

উৰ্ণাভঃ মকৰা।

উৰ্ণা ক্রী. ভেড়ার নোম, উল।

উৰটঃ ১। গৰু পোৱালি, ২। এটা বছৰ।

উৰ্ৰবা ক্রী. (ঋ অচ টাপ) ১। সাক্ৰা পথাৰ, ২। ভূমি, পথাৰ।

উৰশী ক্রী. (উক অশ ক গোৰাদিত্তাৎ ভীষ) স্বৰ্গৰ বিখ্যাত অপসৰা এগৰাকী। ঋগবেদতো উৰশীৰ নাম পোৱা যায়। আখ্যানমতে উৰশীক দেখাৰ লগে লগে মিত্র আৰু বৰুণৰ বীৰ্য্যম্বলন হয় আৰু তাৰ পৰা অগস্ত্য আৰু বিশ্বামিত্রৰ জন্ম হয়। তাৰ পিছত মিত্রাবৰুণৰ শাপত তাই মৰ্ত্যত আহি পুৰুষৱাৰ পত্নী হয় আৰু শাপৰ কাল শেষ হোৱাত স্বৰ্গলৈ ঘূৰি আহে। কিছুকালৰ পিছত আকৌ পুৰুষৱাৰ লগত থাকিবলৈ আহে। এই সময়তে তাইৰ এটা পুত্ৰ হয়। সেই পুত্ৰৰ নাম আয়ুস। তাৰ পিছত তাই পুৰুষৱাক চিৰকাললৈ ত্যাগ কৰি গুচি যায়। —**ৰমণঃ**, —**সহায়ঃ** —**ৰত্নভ পুৰুষ**।

উৰাকঃ এবিধ বাঙি।

উৰী ক্রী. ১। মহান ক্ষেত্ৰ, পৃথিৱী, ২। খোলা ঠাই, —**ঈশঃ**, —**ঈশ্বৰঃ**, —**পতিঃ**, —**ধৰঃ** ৰজা; —**ধৰঃ** ১। পৰ্বত, ২। শেষ নাগ; —**ভৃৎ** ৰজা। পৰ্বত; —**ৰহঃ** গছ।

উলুপঃ পু. ১। বিস্তীৰ্ণ লতা। চাৰিওফালে বিয়পি পৰা লতা, ২। কোমল ঘাঁহনি।

উলুকঃ ১। ফেঁচা, ২। ইন্দু, ৩। বিশ্বামিত্রৰ পুত্ৰ।

উলুখলং ক্রী. উৰাল।

উলূতঃ অজগৰ সাপ।

উলু(লু)পী(ন) পু. শিহ।

উলুপী ক্রী. কৌৰব্য নামৰ নাগৰ কন্যা। অৰ্জুনৰ পত্নী। আখ্যান মতে গঙ্গাত গা ধুই থাকোঁতে তাই অৰ্জুনক দেখে আৰু অৰ্জুনক পত্নিকপে পাবলৈ ইচ্ছা কৰে। তাই অৰ্জুনক পাতাললৈ লৈ যায় আৰু তাতে

অৰ্জুনৰ প্ৰতি প্ৰণয় নিবেদন কৰে। শেষত অৰ্জুন মান্তি হয়। তেওঁলোকৰ পুত্ৰৰ নাম ইৰাৱত। বৰুৱাহনে অৰ্জুনৰ শিৰশ্ছেদ কৰাৰ সময়ত এই উলুপীৰ সহায়ত পুনৰ জীৱন লাভ কৰে।)

উল্কা ১। আকাশৰ পৰা সৰি পৰা স্ফুলিঙ্গ, অগ্নিশিখা। মনু ১।৩৮; ২। ধূমকেতু, পপীয়া তৰা, ৩। মশাল, ৪। জুই; —**মুখঃ** মুখত জুই থকা দৈত্য। মনু ১২।৭১।

উলুঘী ক্রী. ধূমকেতু।

উল্লুকং ক্রী. অলঙ্কাৰ। শতপথ, ৬।২।৭;

উল্লজ্জনং ক্রী. ১। অতিক্ৰম, ২। শাস্ত্ৰবিধি উপেক্ষা।

উল্লল বিণ ১। নোমাল। ঘন নোম থকা, ২। আন্দোলিত।

উল্লসনং ক্রী. ১। উল্লাস, আনন্দ, ২। ৰোমাঞ্চিত হোৱা।

উল্লাঘঃ পু. (উৎ লাঘ ক্ৰ) ১। বেমাৰৰ পৰা উঠা, ৰোগমুক্ত, ২। চতুৰ, ৩। পৱিত্ৰ, ৪। আনন্দিত।

উল্লাপঃ পু. (উৎ লপ ঘঞ) ১। বাক্য, বৈচন, ২। কটু ভাষণ, ৩। উচ্চস্বৰে আহ্বান, ৪। বেমাৰ, আবেগাদিৰ সময়ত মাতৰ বিকাৰ, ৫। ইঙ্গিত। —**প্যং** এবিধ নাটক।

উল্লাসঃ পু. (উৎ লস ঘঞ) ১। পৃথিৰ পৰিচ্ছেদ, যেনে — কাব্য প্ৰকাশ গ্ৰন্থৰ দহটা উল্লাস, ২। আনন্দ। স্ফুটি ৩। পোহৰ, উজ্জলতা, ৪। (অলঙ্কাৰ) এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ। **উল্লিঙ্গিত** বিণ. বিখ্যাত।

উল্লিট বিণ. চিকচিকিয়া, উজ্জল। ঘৰ্ষিত।

উল্লুখনং ১। কটা, ছিঙা, চুলি ছিঙা।

উল্লুখনং, —**ষ্ঠা** শ্লেষ।

উল্লেখঃ পু. (উৎ লিখ ঘঞ) ১। উচ্চাৰণ, কথন, ২। খন্দা; (অলঙ্কাৰ) এবিধ অলঙ্কাৰ, সাদ ১০ পৰি; ৩। ঘঁহা, ৰোকা, ছিৰা। —**খনং** উল্লেখ, ৰোকন।

উল্লোচঃ ডাঙৰ ছাতি। ৰ'দ নপৰিবলৈ দিয়া পদা।

উল্লোলঃ পু. প্ৰকাণ্ড টো।

উল্লং জৰায়ু, যোনি, —**ণ** ব্যক্ত, স্পষ্ট।

উশনা (স্) পু. ভৃগুপুত্ৰ, দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্য, গীতাত কবি (জ্ঞানী) -বিলাকৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ বুলি কৈছে। গী ১০।৩০; আইন শাস্ত্ৰৰ ৰচয়িতা।

উশী ইচ্ছা, অভিলাষ। বাসনা। —**নৰঃ** গান্ধাৰ ৰাজ্য।

উশীক (জ) জুই, ঘিট।

উদ্ভা(বী)বঃ,-বং,-বকং. বীৰণ নামৰ গছৰ সুগন্ধী শিপা।

উষ্ৰে, দহি (ভাদি, প, সক ওয়তি) ১। হত্যা কৰ, ২। দণ্ডিত কৰ, ৩। দক্ষ কৰ। মনু ৬।২৭৩।

উষঃ ১। লম্পট, কামাতুৰ, ২। উৰ্বৰ ভূমি।

উষস্ স্ত্রী. ১। দোকমোকালি। পূৰ্ণতি নিশা, ২। পূৰ্ণাৰ পোহৰ, ৩। পূৰা আৰু সন্ধিয়াৰ অধিষ্ঠাত্রী দেৱতা; -সী দিনাৱসান। বিয়লি বেলা; -বুধ জুই।

উষা ১। ৰাতিপূৰা। পূৰ্ণাৰ পোহৰ, ২। উৰ্বৰ ভূমি, ৩। ৰাক্ষা বাচন, ৪। শোণিতপূৰৰ ৰজা বাণৰ কন্যা আৰু অনিৰুদ্ধৰ পত্নী। উষাই অনিৰুদ্ধক সপোনত দেখি ৰাক্ষী চিত্ৰলেখাক কয়। চিত্ৰলেখাই অঁকা ৰাজকুমাৰ-বিলাকৰ ছবিৰ পৰা উষাই অনিৰুদ্ধক চিনি উলিয়ায়। চিত্ৰলেখাই তেতিয়া অনিৰুদ্ধক শোণিতপূৰলৈ লৈ আহে আৰু উষা অনিৰুদ্ধৰ বিবাহ সম্পন্ন কৰায়; -কালঃ মতা কুকুৰা।

উষিত বিণ্ (উষ্ৰা ৰস্ ক্ৰ) ১। স্থিত, ২। দক্ষ।

উষ্ণঃ ১। উট, ২। ম'হ, ৩। কুঁজ থকা যাঁড়। -ট্টিকা মাটিৰ পাণ্ড।

উষ্ণ বিণ্. ১। তপত, গৰম, ২। কৰ্মথ, কঠোৰ, ৩। তীক্ষ্ণ, চতুৰ, ৪। জলা, তিতা, ৫। খঙাল; -ষ্ণঃ, -ষ্ণং ১। উত্তাপ, ২। গ্ৰীষ্ম কাল, ৩। সূৰ্য্যৰ তাপ। পু.

পিয়াঁজ; -ষ্ণা কয়ৰোগ, সম্ভাপ পিত্ত, -জংগুঃ,

-কবঃ,-গুঃ-দীৰ্ঘিতিঃ,-কটিঃ সূৰ্য্য; -আগমঃ গ্ৰীষ্ম কালৰ আগমন; -উদকঃ গৰম পানী; -স্নানঃ ছাতি।

উষ্ণক বিণ্. তীক্ষ্ণ। জ্বৰত ভোগা। আতুৰ, তপত হোৱা;

-কঃ পু. জ্বৰ। গ্ৰীষ্মকাল।

উষ্ণিকা ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

উষ্ণীষঃ,-ষং মূৰত পিন্ধা পাণ্ডবী, কিৰীটি, মুকুট। পু. বিশেষ চিহ্ন। -ষী সদাশিৱ।

উষ্ণঃ,-ষ্ণকঃ (উষ্ৰ মক) ১। তাপ, ২। গৰম কাল, ৩। খং, ক্ৰোধ, ৪। আগ্ৰহ, উৎসাহ, -জ্জ্বিত ক্ৰোধাশিত, -ভাস্ সূৰ্য্য, -শ্বেদঃ গৰম পানীৰ স্নান।

উষ্ণা(ন) পু. (উষ্ৰ মনি) ১। গ্ৰীষ্মকাল, উত্তাপ। মনু ৯।২৩১; ২। তপত ভাপ, ৩। আগ্ৰহ, ৪। উষ্ণ বৰ্ণ, শ, ষ, স আৰু হ।

উষ্ণঃ পু. (ৱস ৰক্) ১। যাঁড় গৰু, ২। ৰশ্মি। কি ৫।৩১; ৩। দেৱতা, ৪। সূৰ্য্য; -স্না ১। উষা, ২। পোহৰ, দীপ্তি, ৩। গাই গৰু।

উহ্ অৰ্দ্দে (ভা প স ওহতি) বধ কৰ, নাশ কৰ।

উহ্, উহহ্ মাতিবৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা অব্যয়।

উহ্ৰঃ পু. যাঁড় গৰু।

উহানঃ পু. এখন ৰাজ্যৰ নাম।

উ

উ দীৰ্ঘ উকাৰ। ৬ষ্ঠ স্বৰবৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ। কোনো বিষয় আৰম্ভ কৰাৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা অব্যয় শব্দ। সম্বোধন, অনুকম্পা, অনুৰাগ আৰু ৰক্ষণ অৰ্থত ব্যৱহাৰ হোৱা আশ্চৰ্য্যবোধক শব্দ।

উঃ পু. (অৰ্ ক্ৰিপ) মহেশ্বৰ। চন্দ্ৰ। ৰক্ষাকৰ্তা।

উড় বিণ্ (বহ্ ক্ৰ) ১। বিবাহিত। ভাট ৪।২৫; ২। বহন কৰা, বোজা কঢ়িওৱা; -কড়টঃ কবচধাৰী; -ড়া পত্নী। বিবাহিতা কন্যা। -টিঃ বিবাহ।

উড়িঃ স্ত্রী. ১। ৰক্ষণ, ২। কাপোৰ বোৱা বা চিলাই কৰা, ৩। উপভোগ, ৪। খেল-ধেমালি।

উষস্ স্ত্রী. গাইব ওহাৰ।

উষন্যং গাখীৰ।

উন বিণ্. ১। কম। অভাৱ, অসম্পূৰ্ণ, ২। দুবছৰৰ কম। ২।১৪; ৩। দুৰ্বল, নিকুট, ৪। (অহ) বিয়োগ

অৰ্থাৎ সংখ্যাত কম। যেনে একোনবিংশতিঃ ২০ৰ ১ কম অৰ্থাৎ '১৯।

উম্ শ্ৰম, নিন্দা, ক্ৰোধ, খং বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা অব্যয় শব্দ।

উম্ সেৱনে (ভাদি, আ, সক, উয়তে) কাপোৰ চিলাই কৰ।

উবৰ্য্যঃ পু. ব্ৰহ্মাৰ উকৰ পৰা উৎপন্ন বৈশ্য বৰ্ণৰ লোক।

উকঃ পু. অঁঠৰ ওপৰ ভাগ, কব্জল, -জ্জীৱঃ উক আৰু আঁঠু; -উজ্জীৱ উকৰ পৰা জন্ম হোৱা, বৈশ্য; -দয়, -মাত্ৰ উকলৈকে ওখ; -পৰ্জন্ অঁঠু; -কলকঃ উকৰ ভিতৰত থকা হাঁড়।

উৰ্জং স্ত্রী. ১। শক্তি, বল। ভাগ ৪।২৪।৩৮, ৩। শবীৰৰ ৰস, তেজ। -ৰ্জঃ পু. ১। কাতি মাহ, ২। উৎসাহ, বল, শক্তি, ৩। জীৱন শক্তি। জীৱন, উৎসাহ

নিশাহ: —জাঁ ১। আহাৰ, খাদ্য, ২। শক্তি, তেজ, ৩।
বুদ্ধি: —স্বল—স্বী বিণ অতিশয় বলবান। ভক্তি ৩।৫৫;
—স্বি (ন) স্ত্রী. অলঙ্কার।

উজ্জিত বিণ. ১। বলবান, শক্তিমান, ২। শ্রেষ্ঠ, মনোবল,
শি ১৬।৮৫; ৩। উচ্চ, মহান, সাহসী।

উর্ণ বিণ. উণ সূতা। উণৰ কাপোৰ; —নাভঃ, —পটঃ
মকৰা। —র্ণা ১। উণ সূতা, ২। দুপাৰি চেলাউৰিৰ
মাজত চক্ৰাকাৰ চুলি।

উর্ণায়ু: পু. ভেঁড়া। মকৰা। উণৰ কবল।

উৰ্ণু আচ্ছাদনে (অদা উ সক উর্ণোতি) আচ্ছাদিত কৰ।
বেৰি বাথ, লুকাই থ, ভক্তি ১৪।১০৩।

উৰ্দ্ধব: পু. বাক্স।

উৰ্দ্ধব(ৰ্দ্ধ) বিণ. ১। ঋজু, থিয়, ওপৰ, ২। উত্তোলিত,
৩। উচ্চ, শ্রেষ্ঠ, ৪। বহি নথকা, ৫। ছিঙি
পেলোৱা, যেনে চুলি। —ৰ্দ্ধং উচ্চতা, (অব্য) ১।
ওপৰত, শীৰ্ষত, ২। শেষ ভাগত, পিছৰ ভাগত, ৩।
উচ্চবৰে, ৪। পিছত, ইয়াৰ পিছত; —কচ, —কেশ
বিণ. ১। থিয় চুলি থকা, ২। যাৰ চুলি কাটি পেলোৱা
হৈছে; —কচঃ কেতু গ্ৰহ; —কৰ্মা বিষ্ণু; —কায়ঃ
শৰীৰৰ ওপৰভাগ; —পাদঃ সবত নামৰ জন্তু;
—জানু —জ্ঞ —জু উৰুক ওপৰলৈ তোলা, পাচ
পীৰাত বহা; —দৃষ্টি, —নেত্র ওপৰ চকুৱা।
উচ্চাভিলাষী। (যোগজ্ঞ) দুয়োটা চেলাউৰিৰ মাজত
দৃষ্টি স্থাপন, সমাহৰণ; —দেহঃ শ্ৰদধানযাত্ৰা।
অশ্চোষ্টিক্রিয়া; —পাত্ৰং যজ্ঞপাত্ৰ; —বেতস্ ১। শিৱ,
২। ভীষ্ম, ৩। সনৎ কুমাৰ, ৪। নাৰী সন্তোগৰ পৰা
সম্পূৰ্ণৰূপে দূৰত থকা, ব্ৰহ্মচাৰী, সন্ন্যাসী; —লিঙ্গঃ
শিৱ; —লোকঃ স্বৰ্গ; —স্নায়ুঃ শৰীৰৰ ওপৰ ভাগৰ বায়ু;
—শায়ী শিৱ; —শোথনং বমি; —স্বাস সজোৰে শ্বাস
তাগ; —স্থিতিঃ স্ত্রী. ঘোঁৰাৰ পিঠি। ওখ ঠাই। উজ্জিত।

উৰ্মি স্ত্রী. পু. (ঋ উগাদিসূত্ৰেণ মিঃ) ১। তৰঙ্গ, টো। ৰ
১২।৮৫; ২। সোঁত, ৩। প্ৰকাশ, পোহৰ, ৪।
গতিবেগ, ৫। কাপোৰৰ ভাঁজ, বা কোঁচ, ৬। শাৰী,
লানি, ৭। দুৰ্দশা, উৎকণ্ঠা, (পু) সাগৰ।

উৰ্মিকা-স্ত্রী. ১। উৎকণ্ঠা, ২। মোমাখিৰ গুঞ্জন, ৩।
কাপোৰৰ ভাঁজ, ৪। আঙঠী।

উৰ্বা স্ত্রী. উৰ্বৰ সাব্বা মাটি।

উৰ্মী, উৰ্মী স্ত্রী. উৰ্বা।

উলুপী (ন) পু. শিহ।

উলুকঃ, উলুক ফেঁচ।

উষ্ বোগে (ভাদি, প সক উষতি) বেমাৰ হ, বেমাৰত পৰ।

উষং, —ষকং ৰাতিপুৰা, প্ৰভাত।

উষঃ (উষ ক) পু. ১। খাৰুৱা মাটি, ২। টেঙা বস্তু,
৩। ফাট বা বিচ্ছা, ৪। কাণৰ বিচ্ছা, ৫। মলয় পৰ্বত,
৬। প্ৰভাত।

উষণং, —ণা জালুক, আদা, জলকীয়া।

উষৰ (উষ ৰ) বিণ. নিমখীয়া; —ৰঃ অনুৰ্বৰ ভূমি।
মনু ২।১১২।

উষা উষা অনিৰুদ্ধৰ পত্নী।

উষ্ম পু. ১। উতাপ, ২। গৰম কাম, ৩। ভাপ, ৪।
আগ্ৰহ, উৎসাহ, অত্যাচাৰ, ৫। (ব্যাকৰণ) উষ্ম বৎ
কেইটা শ ব্ স আৰু হ, —উপগমঃ গ্ৰীষ্ম কালৰ
আগমন; —পঃ ১। জুই, ২। পূৰ্বপুৰুষৰ প্ৰেতাৱা।

উহু বিতৰ্কে (ভা উ সক, উহতি, তে) ১। মন কৰ,
মন্তব্য প্ৰকাশ কৰ, ২। চিন্তা কৰ, অনুমান কৰ,
৩। প্ৰমাণ দি; অপ— ১। বাধা দি, দূৰ কৰ, ২।
অনুসৰণ কৰ; অভি— ১। অনুমান কৰ, ২। আবৃত
কৰ; নিৰ্ণি— সম্পাদন কৰ; প্ৰতি— ১। বাধা দি,
২। অস্বীকাৰ কৰ; প্ৰতিৰি,— ৰি— শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে
সৈন্য বাহিনী ৰচনা কৰ। মনু ৭।১৯১; সং— লগ
লাগ, গোট থা (সমূহ)।

উহঃ পু (উহ ঘঞ) ১। অনুমান, ২। পৰীক্ষণ, ৩। বোধ,
৪। বিতৰ্ক, ৫। অধ্যাহাৰ, আৰোপ। উহা পদ;
—অপোহঃ স্বপ্নকে বিপক্ষে, সম্পূৰ্ণৰূপে আলোচনা
কৰা।

উহনং অনুমান।

উহীনী বাঢ়নী।

উহীনী স্ত্রী. ১। সমূহ, সমাৱেশ, ২। বিন্যাস, সজ্জা। ■

ঋ ঋকাৰ। সপ্তম স্বৰবৰ্ণ। পাণিনীয় শিৱসূত্ৰৰ দ্বিতীয় সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান মূৰ্দ্ধ।
 ঋ সম্বোধন, নিন্দা, ভৎসনাবোধক অব্যয়।
 ঋ ক) প্ৰাপে, গতাম্য (ভূদি, প সক ঋচ্ছতি), যা, গমন কৰ। লাভ কৰ, উত্তোলন কৰ। মনোযোগ দি। (নিজন্ত) অপৰ্যতি।
 খ) গতাম্য (জুহো, ইয়তি) বেদতহে পোৱা যায়।
 গ) হিংসনে (স্বাদি প সক ঋণোতি) ১। আঘাত কৰ, ২। আক্ৰমণ কৰ, ৩। (দৃষ্টি) নিক্ষেপ কৰ, ৪। দি, অৰ্পণ কৰ, ন্যস্ত কৰ। শ ১।১৯।
 ঋক্ণ বিণ. আঘাতপ্ৰাপ্ত।
 ঋক্ণং ১। ধন, সম্পত্তি, ২। মৃত্যুৰ পিছত বৈ যোৱা সম্পত্তি, ৩। সোণ; —গ্ৰাহঃ উত্তৰাধিকাৰী; —ভাগঃ সম্পত্তিৰ ভাগ, অংশ; —ভাগী, —হৰ, —হাবী ভাগী, সম্পত্তিৰ অংশীদাৰ।
 ঋক্ৰে (স্বা প সক ঋক্ৰোতি) বৈদিক ধাতু। বধ কৰ।
 ঋক্ৰং ক্ৰী. পু. (ঋ য় স) নক্ষত্ৰ। মনু ২।১৯১; —ক্ৰা উত্তৰ দিশ।
 ঋক্ৰঃ পু. (ঋক্ৰ অচ) ১। এখন পৰ্বতৰ নাম, ২। ভালুক, ৩। বিদূৰথৰ পুত্ৰ; —ক্ৰাঃ সপ্তৰ্ষি মণ্ডল। ৰ ১২।২৫; —চক্ৰং নক্ষত্ৰ চক্ৰ; —নাথঃ, —ঈশঃ চন্দ্ৰ; —নেমিঃ বিষঃ; —ৰাজঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। জাহ্নৱন্ত; —হৰীশ্বৰঃ বান্দৰ আৰু ভালুকৰ প্ৰভু, স্বামী।
 ঋক্ৰবঃ ১। পুৰোহিত, ২। কাইট।
 ঋক্ৰান্ পু. নৰ্মদাৰ কাষৰ এখন পৰ্বত।
 ঋচ্ (ক) ক্ৰী. (ঋচ্ ক্ৰিপ) ১। স্ৰোত্ৰ, ২। ঋক্বেদৰ মন্ত্ৰ। ঋক্বেদৰ একৈশটা শাখা আছিল বুলি জনা যায়। বৰ্তমান মাত্ৰ কেইটামানহে আছেগৈ, ৩। ঋক্বেদ, ৪। সৌন্দৰ্য্য। প্ৰশংসা, পূজা, অৰ্চনা; —ৰেদঃ ৪খন বেদৰ (ঋক্ যজুঃ সাম অথৰ্ব) ভিতৰত সকলোতকৈ পুৰণি আৰু পৱিত্ৰ গ্ৰন্থ; —সংহিতা ঋক্বেদৰ মন্ত্ৰসমূহৰ শৃঙ্খলাবদ্ধ সংগ্ৰহ।
 ঋটীষঃ ঘট; —ঋ কেৰাহী।
 ঋচ্ছ মূৰ্তো, গমনে, মোহে (তুদা প সক, অক ঋচ্ছতি) ১। কঠিন হ, ২। গমন কৰ, ৩। মোহিত হ।

ঋচ্ছকা আশা। বাসনা।
 ঋজ্ গতাম্য, স্থৈৰ্যে, অৰ্জনে, উৰ্জনে (ভূদি, আ, অক, সক অৰ্জতে) ১। গমন কৰ, ২। পা, লাভ কৰ, ৩। স্থিৰ হ, থিয় হ, ৪। শক্ত বা কঠিন হ।
 ঋজু, ঋজুক বিণ. ১। চিৰা, পোন, ২। থিয়, অকপট, সবল, ৩। অনুকূল; —কায়ঃ কশাপ মুনি; —ৰোহিতঃ ইন্দ্ৰৰ ৰঙা ধনুখন।
 ঋজী ক্ৰী. ১। সবলা নাৰী, ২। গ্ৰহৰ চলন।
 ঋজুঃ নামক।
 ঋজ্ঞাসনঃ পু মেঘ।
 ঋণ্ গতো (তনা উ সক ঋণোতি, ঋণতে, অৰ্ণতে) গমন কৰ।
 ঋণং ক্ৰী. (ঋ ক্ৰ) ১। ধাৰ, দেনা। বাধ্যতা, কৰ্তব্যতা, ২। তিনিবিধ ঋণৰ বিষয়ে 'অৰ্ণ' চাওক, ৩। (অৰ্হ) বিয়োগ, ৪। দুৰ্গ, ৫। পানী, ৬। ভূমি; —অন্তকঃ মঙ্গলগ্ৰহ; —অপানোদন, —দানং, —মুক্তিঃ, —শোধনং ধাৰ পৰিশোধ; —জ্ঞানং ধাৰে দিয়া ধন ঘূৰাই পোৱা; —ঋণং (ঋণাৰ্হং) ধাৰ পৰিশোধৰ কাৰণে কৰা ধাৰ; —দাসঃ ধাৰৰ বিনিময়ত পোৱা দাস; —মৎকুণঃ, —মাৰ্গণঃ জামিন, বন্ধক; —লেখ্যং ধাৰৰ বাবে লিখি দিয়া দলিল বা কাগজ।
 ঋত বিণ. ১। উপযুক্ত, শুদ্ধ। ২। সবল, সাধু। আ ১০।১৪; ৩। পূজিত, সম্মানিত; —তং অবা. সঁচাকৈয়ে, শুদ্ধভাবে; —তং ১। ধৰ্মনীতি, ২। সদাচাৰ, ৩। পৱিত্ৰ সত্য, ৪। পানী, ৫। সত্য, ৬। উজ্জ্বলিত, 'উজ্জ' চাওক। মনু ৪।৪; ৭। বিষ্ণু; পু. সূৰ্য্য, —ধামন বিষ্ণু।
 ঋতিঃ ক্ৰী. ১। কল্যাণ, ২। স্পৰ্দ্ধা, ৩। গমন, ৪। অশান্তি, অমঙ্গল, ৫। যজ্ঞীয় দেৱতা।
 ঋতীয়া ক্ৰী. (ঋত ইয়চ্চ টাপ) ঘৃণা, নিন্দা।
 ঋতুঃ পু. (ঋ অৰ্হেচ্চ তুঃ কিং) ১। কাল, ২। বছৰৰ ভাগ, ৬টা ঋতু— গ্ৰীষ্ম, বৰ্ষা, শৰৎ, হেমন্ত, শীত, বসন্ত। কোনো কোনো স্মৃতিত পাঁচটা ঋতু বুলি উল্লেখ কৰা আছে। হেমন্ত আৰু শীতক এটা বুলি ধৰিছে, ৩। নবীৰ মাহেকীয়া চাৰ, ৪। গৰ্ভাধানৰ বাবে উপযুক্ত সময়। মনু ৩।৪৬; ৫। প্ৰকাশ, উজ্জলতা, ৬। সংখ্যা '৬'

—কালঃ, —রেলা ১। ঋতু কাল, ২। গৰ্ভাধানৰ উপযুক্ত সময় ঋতুস্ৱৰৰ পৰা ১৬ ৰাতিৰ পিছত;
—গামী উপযুক্ত সময়ত সহবাস; —পৰ্ণঃ অযোধ্যাৰ বজা, অযুতায়ুৰ পুত্ৰ; —মুখং ঋতুৰ প্ৰথম দিন;
—ৰাজঃ বসন্ত কাল; —লিঙ্গং ১। যি চিহ্ন বা লক্ষণৰ দ্বাৰা ঋতুৰ আগমন বুজা যায়, ২। ঋতুস্ৱৰৰ পিছত স্নান কৰি উঠা (অৰ্থাৎ সহবাসৰ যোগ্য) ক্ৰী।

ঋতে অব্য। বিনা, বৰ্জন, ৰ ৩।৬৩; গী ১১।৩২।

ঋত্বিক্(জ) পু. (ঋতু যজ ক্ৰিন) ১। পুৰোহিত। যজ্ঞত ৪ জন প্ৰধান পুৰোহিত- হোতা, উদগাতা, অধ্বৰ্যু আৰু ব্ৰহ্মা। ডাঙৰ যজ্ঞত এনে ১৬ জন থাকে। ২। নাটকত নায়কৰ ধৰ্ম সহায়ক। সাদ ৩।৫১।

ঋদ্ধি বিণ সমৃদ্ধ, সম্পন্ন। গী ২।৮।

ঋদ্ধং ক্ৰী. (ঋধ ক্ৰ) ১। পৰিষ্কাৰ কৰা ধান বা শস্য, ২। সিদ্ধান্ত; —দ্ধঃ বিষ্ণু।

ঋদ্ধি ক্ৰী. (ঋধ ক্ৰিন) ১। এবিধ ঔষধ, ২। বৃদ্ধি, উন্নতি, সিদ্ধি, যোগলভ্যতা, ৩। যশস্যা, ঐশ্বৰ্য্য, সমৃদ্ধি, ৪। পাৰ্বতী, লক্ষ্মী।

ঋধ্ বৃদ্ধৌ (দিরা, ঋ ণ সক ঋধতি, ঋধোতি) ১। উন্নতি কৰ, বৃদ্ধি হ, কৃতকাৰ্য্য হ, ২। তৃপ্ত কৰ, আনন্দিত কৰ, প্ৰসন্ন কৰ।

ঋধ্ দানে, শ্লাঘায়াম্, ক্লিসায়াম্, নিন্দায়াম্। (তুদা প সক অক ঋধতি)।

ঋতুঃ দেৱতা। ঋ বে ৯।২১।৬।

ঋতুক্ষঃ ১। ইন্দ্ৰ, ২। স্বৰ্গ।

ঋতুক্ষিন্ পু. ইন্দ্ৰ।

ঋশ্যং হত্যা।

ঋশ্যঃ পু. এবিধ হৰিণ ঋবে ৮।৪।১০; —কেতুঃ ১। প্ৰদূম্ৰৰ পুত্ৰ, ২। কামদেৱ।

ঋষ্ গতো (তুদা প সক ঋষতি) ১। গমন কৰ, ২। হত্যা কৰ, আঘাত কৰ।

ঋষভঃ পু. (ঋষ অভচ্ ফিৎ) ১। যাঁড় গৰু। ঋবে ৬।২৮।৮, ২। সমাসৰ শেষত থাকিলে (উত্তৰ পদত) শ্ৰেষ্ঠ, সৰ্বোত্তম, যেনে পুৰুষভঃ, ৩। কাণৰ বিজ্ঞা, ৪। কুজীৰৰ নেজ, ৫। সপ্তসূৰৰ দ্বিতীয় (ৰে), ৬। ভালুকৰ নেজ; —ভী মতা মানুহৰ লক্ষণ (যেনে ডাডি গোঁফ আদি) থকা নাৰী, বিধবা, গাই গৰু;

—তৰ্পণং ঋষিৰ প্ৰতি অৰ্পিত অৰ্ঘ্য; —কুটঃ এখন পৰ্বতৰ নাম; —ধ্বজঃ শিৱ।

ঋষিঃ পু. (ঋষ উগাদিসূত্ৰেণ ইন্) ১। (জ্ঞানৰ দ্বাৰা) মন্ত্ৰদ্রষ্টা। আচাৰ্য্য। ঋবে ১।১।২; মুনি, মহৰ্ষি, সন্ন্যাসী, ২। ৰক্ষী। ঋষি ৭ প্ৰকাৰ। ব্যাসাদি মহৰ্ষি, ভেলাদি পৰমৰ্ষি, কথাদি দেৱৰ্ষি, বশিষ্ঠাদি ব্ৰহ্মৰ্ষি, সুশ্ৰুতাদি শ্ৰুতৰ্ষি, ঋতুপৰ্ণাদি ৰাজৰ্ষি আৰু জৈমিন্যাদি কাণ্ডৰ্ষি। ৭ জন ঋষিৰ নাম— মৰীচি, অত্ৰি, অন্ধিৰা, পুলস্ত্য, পুলহ, ক্ৰতু আৰু বশিষ্ঠ; —কঃ ঋষিপুত্ৰ; —কুল্যা এখন পৱিত্ৰ নদী; —পঞ্চমী ভাদ মাহৰ শুক্লপঞ্চমীত উদযাপিত পৰ্ব।

ঋষ্টিঃ পু. ক্ৰী. ১। খড়্গ, তৰোৱাল, ২। যাঠী আদি যি কোনো অস্ত্ৰ। ঋবে ১।১৬।৬।৪; ৩। দীপ্তি ঋবে ৩।৫৪।১৩।

ঋষ্যঃ পু. ক্ৰী. (ঋষ যৎ) এবিধ হৰিণ; —কেতুঃ অনিৰুদ্ধ; —মুকঃ পম্পাসৰোবৰুৰ কাষৰ এখন পৰ্বত। এইখনতে ব্ৰীৰামে সূগ্ৰীৰৰ লগত কিছুদিন আছিল; —শৃঙ্গঃ এজন ঋষিৰ নাম। বিভাণ্ডকৰ পুত্ৰ। আখ্যান মতে বিভাণ্ডক নামৰ এগৰাকী মহাতেজস্বী তপস্বী আছিল। তেওঁ তপস্যা কৰি থকা সময়তে উৰশীক দেখি মুগ্ধ হ'ল আৰু লগে লগে বীৰ্য্য স্থলিত হৈ সৰোবৰত পৰিল। এটা হৰিণে পানী খাবলৈ আহি সৰোবৰত মুখ দিয়াত বীৰ্য্য হৰিণৰ পেটলৈ গ'ল আৰু গৰ্ভৱতী হ'ল। এই হৰিণীটি আগতে কোনোবা অপ্সৰা আছিল, শাপৰ ফলত হৰিণী হৈ আছিল। তাৰ পিছত সেই হৰিণীৰ পৰা এটা পুত্ৰ সন্তান জন্ম হ'ল। সন্তানৰ মূৰত দুটা শিঙ দেখি পুত্ৰৰ নাম ঋষ্যশৃঙ্গ ৰাখিলে। এবাৰ অঙ্গৰাজ্যত ভয়ানক অনাবৃষ্টি হোৱাত ব্ৰাহ্মণসকলে ঋষ্যশৃঙ্গ মুনিক অঙ্গৰাজ্যলৈ আনিলে বৰষুণ হ'ব বুলি কোৱাত ৰজা লোমপাদে সুন্দৰী অপ্সৰা এগৰাকীক পঠিয়াই ঋষ্যশৃঙ্গক অনালে। ৰাজ্যত বৰষুণ হ'ল। ৰজাই বন্ধু দশৰথৰ কন্যা শান্তাক ঋষ্যশৃঙ্গলৈ বিয়া দিলে। ৰজা দশৰথ বহুদিন অপুত্ৰক হৈ থকাত বশিষ্ঠৰ নিৰ্দেশক্ৰমে অঙ্গৰাজ্যৰ পৰা ঋষ্যশৃঙ্গক অনাই পুত্ৰোষ্টি যজ্ঞ কৰায়। তাৰ পিছত দশৰথৰ চাৰিজন পুত্ৰৰ জন্ম হয়; —কঃ বগা ঠেঙৰ হৰিণ এবিধ। ■

ঋ দীৰ্ঘ ঋকাৰ। অষ্টম স্বৰবৰ্ণ, উচ্চাৰণস্থান মূৰ্দ্ধ। আতঙ্ক, খেদি পঠিওৱা, নিন্দা, অনুৰাগ স্মৃতিবোধক অব্যয় শব্দ।

ঋঃ পূ ১। ভৈৰৱ, ২। দৈজ বা দানৱ। ক্ৰী দানৱ মাতৃ। কৃতি। ঋ গত্যং (প্রাদি, ক্র্যাদি, প, সক ঋগতি) গমন কৰ, লবচৰ কৰ।

লৃ

লৃ, লৃকাৰ। ২য় শিৱসূত্ৰৰ ২য় আৰু বৰ্ণমালাৰ নৱম

স্বৰবৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান দন্ত। ১। ভূমি, ২। পৰ্বত।

লৃ

লৃ দীৰ্ঘ লৃকাৰ। বৰ্ণমালাৰ ১০ম স্বৰবৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান দন্ত।

লৃঃ ক্ৰী. দেৱমাতা। দৈতাপত্নী, কামধেনুমাতা। পূ. মৰুদেৱ।

এ

এ একাৰ। একাদশ স্বৰবৰ্ণ আৰু শিৱসূত্ৰৰ ৩য় সূত্ৰৰ ১ম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ তালু।

স্বৰণ, অস্মা, নিন্দা, অনুকম্পা, আমজ্ঞণ, আহ্বানবোধক অব্যয়।

এঃ পূ. (ইণ্ অচ্) বিষ্ণু।

এক বিণ. (ইণ্ গতো কন) ১। এটা, অকল, ২। কেৱল আনৰ কাৰো লগত নহয়। মনু ২।৪৭, ৩। শ্ৰেষ্ঠ, প্রধান, একমাত্র, সৰ্ব্বোচ্চ, চূড়ান্ত, ৪। অনুপম, ৫। দুই বা বহুৰ মাজত, —অক্ষ ১। এডাল ধূৰা থকা (গাড়ী), ২। এচকুৱা; —অক্ষঃ কাউৰী, শিৱ; —অক্ষৰং এটা আখৰ থকা; ‘ওম’ —অগ্নী একাগ্ৰতা, মনোযোগী। মনু ১।১ অবিচলিত; —অক্ষঃ ১। দেহবন্ধী, ২। মঙ্গলগ্রহ; —অন্ত বিণ ১। অকলশৰীয়া, ২। একমুখী, ৩। চৰম, খাটাং, অপৰিৱৰ্তিত, শাস্ত, মে ১০৯; নিৰ্জন, চৰম সীমা; —অন্ততঃ —অন্ততঃ অব্য ১। একমাত্র, সদায়, অত্যন্তৰূপে, মে ১০৯; —অন্তৰঃ শেষৰ আগবটো, দুটাৰ মাজবটো; —অন্তিকঃ বিণ চূড়ান্ত; —অন্ননঃ এজনে যাব পৰা (পথ), একাগ্ৰ। (—নং) ১। নিৰ্জন স্থান, ২। মিলনৰ স্থান, ৩। একেশ্বৰবাদ; —আতপত্ৰ একচ্ছত্ৰী (বজা); —আৱলিঃ বহুতো মুক্তা লগোৱা এডাল হাব; —উদকঃ অক্ৰোষ্টিক্ৰিয়াত একেলগে জল তৰ্পণ কৰা আত্মীয়; —উদবঃ সহোদৰ; —উদ্বিষ্টঃ এজনৰ উদ্দেশ্যে কৰা (প্রাক); —উপ এক কম; —এক

এজনৰ পিছত এজন; —একৈককঃ অব্য এজন এজনকৈ; —ওষঃ প্রহাৰ; —কৰঃ এটাহে মাত্ৰ কাম কৰোঁতা; —কালীন বিণ ১। এবাৰ মাত্ৰ হোৱা, ২। সমসাময়িক; —কুণ্ডলঃ কুবেৰ, বলভদ্র, শ্বেয়নাগ; —চক্ৰ ১। এক চকীয়া, ২। এজন বজাই শাসন কৰা; —চৰ বিণ ১। অকলে চৰি ফুৰা, ২। এজন অনুচৰ থকা, ৩। সাৰথিহীন; —চাৰী অকলশৰীয়া (দী) পতিব্ৰতা পত্নী; —চিত্তঃ একমন, একপ্রাণ, একমত; —জ্যোতিঃ শিৱ; —তাল এক্যতান; —ঔৰ্ধ্বিন্ ১। একেখন নদীত স্নান কৰা, ২। একে ধৰ্মীয়, ৩। সহপাঠী; —দন্তঃ গণেশ; —দন্তীঃ একে পৰ্যায়ৰ সন্নাসী; —দৃশ্, —দৃষ্টি শিৱ, দার্শনিক, কাউৰী; —দেশঃ পৰমেশ্বৰ; —দেশঃ ১। এটুকুৰা ঠাই, ২। স্থানৰ একাংশ, একাল; —ধৰ্মী একে গুণসম্পন্ন; এক ধৰ্মীয়; —ধুব, —ধুবী একমাত্র কামৰ উপযুক্ত, একমাত্র বোজাব যোগা; —নটঃ নটকৰ সূত্ৰধাৰ; —পত্নী পতিব্ৰতা পত্নী; —পদী পদপথ; —পদে অব্য হঠাতে, আচমিতে; —পাদঃ ১। একমাত্র ডবি, ২। একমাত্র পাদ, ৩। শিৱ, বিষ্ণু; —পিণ্ড বিণ একত্ৰ পিণ্ডদান; —ভাৱঃ বিণ অনুবক্ত; —যষ্টি মুক্তাৰ হাব; —যোনি সহোদৰ, একেটা পৰিয়ালৰ মনু ৯।১৪৮; —বল একেটা লক্ষ্য বা অনুভৱ; —বাজঃ একচ্ছত্ৰী বজা; —বাহঃ এবাতিৰ ব্ৰত বা পৰ্ব; —বিক্ৰিঃ পূ সহ

উত্তরাধিকাৰী; —ৰূপ ১। সদৃশ, ২। একে সমান:
—লিঙ্গঃ ১। এটা লিঙ্গৰ শব্দ, ২। কুবেৰ; —ৱৰ্ষিকা
এবছৰীয়া চেঁউৰী; —ৱিষয়ী প্ৰতিযোগী; —ৱৈশী
(পতিৰ দ্বাৰা বিচ্ছেদ হোৱা) একবেণীযুক্ত তিৰোতা।
মে ৯২; —শফ ঘোঁৰাৰ দৰে এটা খুৰাযুক্ত (জন্তু);
—শৰীৰ সগোত্ৰীয়; —শৃঙ্গ এটা শিং থকা। গঁড়।
বিষ্ণু; —শেষঃ এবিধ দ্বন্দ্ব সমাস, য'ত সমাসৰ পদ-
বিলাকৰ মাত্ৰ এটাহে লোৱা হয়। যেনে
মাতাপিতৃবোৰ সলনি পিতৃবোৰ; —সৰ্গ মনোযোগী;
—হায়ন এবছৰীয়া (—নী) এবছৰীয়া চেঁউৰী।

একক বিণ. ১। অকল, একমাত্ৰ, একে, অনন্য অভিন্ন।
একজটা ক্ৰী. উগ্ৰতাৰা।
একজন্মা পু. ১। ৰজা, ২। অধিজ, শত্ৰু।
একতম বিণ. ১। এক, ২। বহুতৰ ভিতৰত এটা।
একতৰ বিণ. দুটাৰ ভিতৰত এটা।
একতম্ অব্য. ১। এফালৰ পৰা, এফালে, ২। এটাৰ
পিছত এটাকৈ।
একতা ক্ৰী. (এক তল টাপ) একত্ব, ঐক্য।
একত্ৰ অব্য. ১। এঠাইত। ২। একেলগে।
একদা অব্য. এদিন। এসময়ত। একে সময়তে।
একধা অব্য. ১। এক ফালে, ২। হঠাতে, একে
সময়তে, একেলগে।
একল বিণ. অকল, নিৰ্জন।
একশত্ৰু অব্য. এটাৰ পিছত এটাকৈ, এটা এটাকৈ।
একাকিন্ বিণ. অকলশৰীয়া, নিঃসঙ্গ, কেৱল।
একাদশ(ন) সংখ্যাবাচক, এঘাৰ। দুৰ্যোধনৰ সেনাপতিৰ
নাম। মনু ২।৪৬।
একাদশদ্বাৰং শৰীৰৰ এঘাৰখন দুৱাৰ (ছিদ্ৰ)।
একাদশকন্দ্ৰাঃ এঘাৰটা ৰুদ্ৰ।
একাদশী ক্ৰী. ১। দুয়োটা পক্ষৰ একাদশী তিথি। উপবাসৰ
বাৰে প্ৰশস্ত দিন, ২। হৰিবাসৰ, বিষ্ণুৰ তিথি (স্মৃতি)।
একানংশ ক্ৰী. পাৰ্ৱতী।
একাত্তী বিষ্ণুভক্তি।
একাত্ত বিণ. একভক্ত। অবিভক্ত।
একাক্ষা ক্ৰী. এবছৰীয়া চেঁউৰী।
এক্ ক) দীপ্তো (ভ্ৰাদি অক এজতে) উজ্জ্বল হ, পোহৰ দি।
খ) কম্পে (ভ্ৰাদি প সক এজতি) ১। কঁপি থাক,
২। লৰচৰ কৰ।

এজনং ক্ৰী. কম্পন।
এঠ বাধনে (ভ্ৰাদি আ সক এঠতে) ১। খং তোল। ২।
বাধা দি। বিৰোধিতা কৰ।
এড বিণ. কলা, —ডঃ এবিধ ভেঁড়া, —মুক বিণ. ১।
বোবা কলা, ২। দুষ্ট। বিকৃত স্বভাৱী।
এডকঃ ১। ৰাম ছাগলী, ২। বনৰীয়া ভেঁড়া; —কা
মাইকী ভেঁড়া।
এণঃ, এণকঃ এবিধ ক'লা হৰিণ; —অজিনং হৰিণৰ ছাল;
—তিলকঃ, —তুং চন্দ্ৰ; —দৃশ হৰিণৰ দৰে চকু থকা।
(পু) মৰুৰ ৰাশি; (—গী) মাইকী হৰিণ। হৰিণী।
এত (এতা, এতী) বিণ. চিত্ৰ বিচিত্ৰ; —তঃ হৰিণ।
এতদ্ সৰ্ব. ১। এহঁটো এইখন, ২। আন সৰ্বনামৰ
লগত যেনে 'এতদন্ত'। মনু ৩।১৪৭; (অব্য),
এইভাবে, এইদৰে, —দ্বিতীয় দ্বিতীয় বাৰ কৰোঁতা;
—প্ৰথম প্ৰথম বাৰ কৰোঁতা।
এতনঃ পু. উশাহ-নিশাহ।
এতৰ্হি অব্য এতিয়াই, এই সময়তে। সম্প্ৰতি। ভা
১।১৭।৪২।
এতশঃ ব্ৰাহ্মণ।
এতাদৃশ্ বিণ. এই এনেকুৱা, এই ধৰণৰ।
এতান্নং বিণ. এই পৰিমাণৰ। ৰ ২।৫১; ইমানখিনি,
ইমানলৈকে, এনে গুণসম্পন্ন।
এধ বুদ্ধো (ভ্ৰাদি, আ অক এধতে) ১। বুদ্ধি হ, ২।
উন্নতি হ, ৩। আনন্দত থাক। মনু ৪।১৭০।
এধঃ (সু) ক্ৰী. (এধ অসুন) ১। ইন্ধন, ২। জুই জুলোৱা
খৰি বা কাঠ। শি ২।৯৯; —তুঃ ১। পুৰুষ, ২। অগ্নি।
এধা ক্ৰী. উন্নতি, সুখ-শান্তি।
এষিত বিণ. বৰ্দ্ধিত। বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত।
এনঃ (সু) ক্ৰী. ১। পাপ, অপৰাধ, ২। অশান্তি, ৩। নিন্দা।
ৰ ৫।২৩; এনন্তং দুষ্ট, পাপী।
এৰণ্ডঃ পু (আ ঈৰ গতো বাহুলকাৎ অণ্ড) এড়া গছ।
—ণা জালুক।
এলকঃ ভেঁড়া।
এলঙ্গঃ এলেং মাছ।
এলৱালু, —লুকং ১। লালুক নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য,
২। কপিংথ গছৰ সুগন্ধি বাকলি।
এলৱিলঃ কুবেৰ।
এলা এলাটি গছ, এলাটি গুটি, —লীকা সক এলাটী।

এৰ এই অব্য শব্দটি সাধাৰণতে ১। সঠিক, ২। নিচিনা
এক, ৩। একমাত্র, কেৱল, সোনকালে, ৪। নিৰ্দেশ,
আজ্ঞা, ৫। বাধা আদি শব্দৰ অৰ্থত দৃঢ়তা আৰোপ
কৰিবৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে 'একমেৰ'
বুলিলে 'মাত্র এটাই'। ভৱিতৱ্যমেৰ বুলিলে
'ভৱিষ্যতে হবই' - এনে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে।

এৰং অস্ত ১। এইসৰে, এই ধৰণে, ২। এনেকুৱাই।
এৰ গতো (ভাদি, উ, শক এযতে, এযতি) ১। গমন
কৰ, ওচৰ চাপ, ২। শীঘ্ৰে যা, উৰি পৰ।
এষঃ পু সমুখত থকা পুৰুষজন, -ষা আশা।
এষণঃ পু লোৰ শব। ভা ৭। ৯। ৩৯, -ণা ইচ্ছা,
আশা। -ণিকা, -ণী সোণাৰীৰ তুলাচনী।

ঐ

ঐ একাৰ। দ্বাদশ স্বৰ বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ ৪ৰ্থ সূত্ৰৰ ১ম
বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ তালু। (আ ইন্ ৱিচ্) আহান,
স্বৰণ, আদি অৰ্থবোধক অব্যয়।

ঐঃ পু মহেশ্বৰ।

ঐকদ্যং অব্য তৎক্ষণাৎ।

ঐকপত্যং একক সাৰ্বভৌমতা। সৰ্বোচ্চ ক্ষমতা।

ঐকপদিক এটা শব্দৰ পৰা হোৱা।

ঐকপদ্যং পদ বা শব্দৰ একত্ব। এটা শব্দ হোৱা।

ঐকমত্যং একমত, সম্মতি।

ঐকাগাৰিক বিণ. ১। চোৰ, ২। এটা মাত্ৰ ঘৰৰ গৰাকী।

ঐকাজঃ পু সৈনিক, দেহৰক্ষী।

ঐকাত্যং ১। একতা, একাত্ম, ২। সাদৃশ্য, ৩।
পৰমব্ৰহ্মৰ লগত একাত্মতা (লীন)।

ঐকান্তিক বিণ. চৰম, সম্পূৰ্ণ, নিখুঁত, নিশ্চিত, অনন্য।

ঐকান্যিকঃ অশুদ্ধ বেদমন্ত্ৰ এটা পাঠ কৰা শিষ্য।

ঐকাৰ্থ্যং ১। উদ্দেশ্য বা লক্ষ্যৰ সাদৃশ্য, ২। অৰ্থৰ সঙ্গতি।

ঐকাহিক বিণ. ১। দিনতীয়া, এদিনীয়া, ২। নিত্য, প্ৰত্যহ।

ঐক্যং ক্লী (এক ভাৱে ব্যঞ্) ১। একতা, ২। মিল, একমত,
৩। ভগৱানৰ লগত একভাব, ৪। মুঠ, সমুদায়।

ঐক্ষৱং বিণ. (ইক্ষু অণ) কুঁহিয়াৰৰ ৰসৰ পৰা হোৱা ১।
চেনি, শুড়, ২। মদ।

ঐক্ষুকঃ কুঁহিয়াৰ কঢ়িওৱা লোক। কুঁহিয়াৰ-ভাৰী।

ঐক্ষৱাকঃ ইক্ষাকু বংশীয়।

ঐজুদং ক্লী ইজুদী গছৰ গুটি।

ঐজিকঃ বিণ. ১। ইচ্ছাধীন, ২। মইমতীয়া।

ঐভবিড়ঃ কুবেৰ।

ঐণ বিণ পছ সঙ্কীয় (ছাল আদি)।

ঐণেয়ঃ ক'লা হৰিণ। -য়ং এবিধ যৌন সঙ্গম।

ঐতৰেয়িন্, ঐতৰেয় ব্ৰাহ্মণৰ পাঠক।

ঐতিহাসিক বিণ বুৰঞ্জীমূলক, -কঃ ইতিহাসজ্ঞাত।

ঐতিহ্যং ক্লী ১। পাৰম্পৰীয় শিক্ষা, ২। আখ্যানমূলক
বিৱৰণ, পণ্ডিতসকলৰ মতে 'ঐতিহ্য'ও এবিধ প্ৰমাণ।

ঐনসং ক্লী পাপ, অপৰাধ।

ঐন্দৱং ক্লী মৃগশিৰা নক্ষত্ৰ।

ঐন্দ্রং ক্লী জেষ্ঠা নক্ষত্ৰ; -ন্দ্রঃ অৰ্জুন, বালি; -ন্দ্রী
১। ইন্দ্রক আহান কৰা ঋক মন্ত্ৰ, ২। পূব দিশ, ৩।
দুৰ্দ্দশা, ৪। দুৰ্গা, ৫। সৰু এলাচী।

ঐন্দ্রজালিকঃ পু ১। যাদুকৰ, প্ৰৱক্ষক। শি ১৫। ২৫।

ঐন্দ্রলুপ্তিক বিণ তপামুৰীয়া।

ঐন্দ্রশিৰঃ এবিধ হাতী।

ঐন্দ্রিঃ পু (ইন্দ্র ইঞ) ১। ইন্দ্রপুত্ৰ জয়ন্ত। অৰ্জুন,
বালি, ২। কাউৰী।

ঐন্দ্রিয় বিণ ১। ইন্দ্রিয় সঙ্কীয়, ২। ইন্দ্রিয়গৰা।

ঐন্ধনঃ সূৰ্য।

ঐযত্বং পৰিমাণ, সংখ্যা।

ঐবায়ণ পু ঐবায়ত।

ঐবায়তঃ পু (ইবা মতৃপ, ইবায়ং অণ) ১। সমুদ্ৰ
মহনত উদ্ভৱ হোৱা ইন্দ্রৰ হাতী, ২। জেষ্ঠ হাতী,
৩। নাগপতি, ৪। পূব দিশত থকা দিগ্গজ, ৫।
বামধনু; -তী ১। ঐবায়তৰ মাইকী, ২। বিজুলী,
৩। পাঞ্জাবৰ এখন নদীৰ নাম।

ঐবেয়ং মদ।

ঐসঃ পু ১। ইলাৰ পুত্ৰ পুৰুষৰস, ২। মঙ্গল গ্ৰহ।

ঐলয়িলঃ ১। কুবেৰ, ২। মঙ্গল গ্ৰহ।

ঐলেয়ঃ ১। এবিধ আতৰ, ২। মঙ্গল গ্ৰহ।

ঐশ (শী) বিণ ১। শৈৱ, ২। ৰাজকীয়।

ঐশান বিণ শির সম্বন্ধীয়, শৈব; —নী ১। উত্তর-পূব
দিশ, ২। দুৰ্গা।
ঐশ্বৰ্য বিণ (বী) ১। ঐশ্বর্য্যবান, শক্তিশালী, ২। শৈব,
৩। সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ, রাজকীয়, দৈব —বী দুৰ্গা।
ঐশ্বর্য্য ক্লী (ঐশ্বৰ য্যএৎ) ১। সৰ্বভৌমত্ব, ২। শক্তি,
৩। আধিপত্য, ৪। সম্পত্তি, সমৃদ্ধি, ৫। সৰ্বগামী,

সৰ্বশক্তিমান, সৰ্বব্রহ্মবিদ্যমান আদি ঐশ্বৰিক গুণসমূহ।
ঐশ্বৰ্য্যঃ (স) অব্য এই বছৰতে।
ঐশ্বৰ্য্যক্লঃ বিণ এই বছৰ সম্বন্ধীয়, এই বছৰতে সংঘটিত।
ঐষ্টিক বিণ যজ্ঞীয়, আনুষ্ঠানিক।
ঐহিক বিণ (কী ক্লী) ১। ইহ জগতৰ, ২। অনিত্য, পার্থিব,
৩। স্থানীয়; —কঃ এই সংসারত কৰিব লগীয়া। ■

ও

ও ওকাৰ। ত্ৰয়োদশ স্বৰ বৰ্ণ। শিরসূত্ৰৰ ৩য় সূত্ৰৰ ২য়
বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠোষ্ঠ।
১। সম্বোধনত ব্যৱহাৰ হোৱা অব্যয়, ২। আহ্বান,
স্মৃতি, অনুৰাগ, অনুকম্পা আদি অৰ্থবোধক ৰূপেও
ব্যৱহাৰ হয়।
ওঃ ব্ৰহ্মা।
ওক ক্লী ঘৰ, আশ্ৰয়স্থান। পুং চৰাই, শূদ্ৰ।
ওকঃ (স) ক্লী ঘৰ, আশ্ৰয়।
ওকণঃ পু চুলিৰ কীট, ওকণি।
ওকণিঃ ওকোদনী পু ওকণি।
ওকুলঃ পু (উচ্ উলচ্) ঘেঁহুৰে বনোৱা সুস্বাদু খাদ্য
বিশেষ। চুজি।
ওখ্ শোষণে, ভূষণে, সামৰ্থ্য, নিৰাৰণে (ভ্ৰাদি অক সক
ওখতি) ১। শুই পেলা, শুকাই পেলা, ২। সমৰ্থৱান
হ, ৩। নিৰাৰণ কৰ, ৪। অস্বীকাৰ কৰ।
ওষঃ পু ১। বানপানী, নিজৰা, প্ৰৱাহ, ২। দ'ম, সমূহ,
৩। সম্পূৰ্ণতা, ৪। পৰম্পৰা, পাৰম্পৰিক শিক্ষা,
৫। নৃত্য গীত বাদ্য।
ওঙ্কাৰঃ পু (ওম্ কাৰ প্ৰত্যয়) প্ৰণৱ।
ওজ্ বলে (চুৰা প অক ওজনি) শক্তিমান হ, সমৰ্থ হ।
ওজ বিণ অসমান।
ওজস্ ক্লী ১। শাৰীৰিক শক্তি, ২। পুৰুষত্ব, ৩। ঐশ্বৰ্য্য,
পোহৰ, ৪। আলঙ্কাৰিক দণ্ডিনৰ মতে ওজস্ গদ্যৰ
'আত্ম'। ই ৫ বিষ; ৫। পানী, ৬। ধাতৱ দীপ্তি।
ওজস্বী (ন) বিণ শক্তিশালী, বলৱান, তেজস্বী।
ওজ্ পু এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ বাসিন্দাসকলৰ নাম।
উড়িয়া। মনু ১০।৪৪।
ওত বিণ গ্ৰহিত, গুপ্তিত। সূতাবে চিলোৱা; —প্ৰোত
বিণ দীঘলে-পথালিয়ে, অৱগুপ্তিত, বিস্তাৰিত।

ওতুঃ মেকুৰী।
ওদনঃ, —নং ১। আহাৰ। খাদ্য, ভাত, ২। পায়স। মনু
৮।৩২৯।
ওম্ অব্য। (অৱতি ৰক্ষতি উগাদি মন) ১। প্ৰণৱ।
অউম্কাৰ বৰ্ণত্ৰয়াত্মক। মন্ত্ৰ পাঠ কৰিবৰ সময়ত এই
পৱিত্ৰ ওঁ প্ৰথমতে উচ্চাৰণ কৰা হয়। তাৰ পিছতহে
বৈদিক অথবা লৌকিক যি কোনো মন্ত্ৰ পূজা পাঠ আদি
কৰা হয়। মন্ত্ৰ পাঠৰ শেষতো ওঁ উচ্চাৰণ কৰা হয়।
২। দৃঢ়তা, স্বীকাৰ (হয়!), অৱজ্ঞা, পৱিত্ৰতা, নিৰাৰণ
আদি বুজাবৰ কাৰণে এই বৰ্ণটো ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
৩। ব্ৰহ্ম, —কাৰঃ পৱিত্ৰ বৰ্ণ ওম্। আশ্চৰ্য্যবোধক
অব্যয় ওম্।
ওল বিণ আৰ্দ্ৰ, তিতা।
ওলঃ পু ওল।
ওলগ্ উৎক্ষেপে (ভ্ৰাদি, প সক ওলগতি) ওপৰলৈ দলিয়া।
ওল্লঃ পু ওল। জামিন।
ওষঃ পু দাহ। জুইত পোৰা।
ওষগঃ পু তিতা বা কটু ৰস।
ওষধিঃ, ধী ১। গছ, লতা, ২। ভেষজ, ঔষধৰ গছ,
৩। ফল পকাৰ পিছত মৰি যোৱা গছ, যেনে ধান
গছ, কল গছ আদি। —ঈশঃ, —নাথঃ চন্দ্ৰ।
—ধৰঃ, —পতিঃ চিকিৎসক। চন্দ্ৰ; —প্ৰশ্বঃ হিমালয়ৰ
ৰাজধানী। কৃ ৬।৩৩।
ওষ্ঠঃ পু (উষ দাহে থন) ওপৰৰ বা তলৰ ওঁঠ।
ওষ্ঠপল্লৱঃ —ক্লঃ কলিৰ দৰে কোমল ওঁঠ।
ওষ্ঠপুষ্পঃ পু বন্ধুক ফুলৰ গছ।
ওষ্ঠপুষ্টিং ওঁঠ মেলিলে হোৱা গছ।
ওষ্ঠী ক্লী বিষফল। কোৱাতাতুৰী।
ওফ বিণ কুহুমীয়া (গৰম)। ■

ঔ ঔকাৰ। চতুৰ্দশ স্বৰবৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ ৪ৰ্থ সূত্ৰৰ ২য় বৰ্ণ।
 উচ্চাৰণ স্থান কটোঠ। ঔকাৰত ব্ৰহ্মাদি সকলো
 দেৱতা বিৰাজমান বুলি ভবা হয়।
 আহ্বান, সম্বোধন, বিৰোধ, দৃঢ়তা, নিৰ্ণয় অৰ্থবোধক
 অব্যয় শব্দ।
 ঔঃ পূ অনন্ত, শব্দ, কোলাহল।
 ঔকথিক্যং উকথৰ (সামৰ) মূলপাঠ।
 ঔকথ্যং বিশেষ ধৰণৰ আবৃত্তি।
 ঔক্ষকং, ঔখং এপাল যাঁড় গৰু।
 ঔখ্যং বিগ্ৰ. থালীত সিদ্ধ কৰা অন্ন।
 ঔষঃ বানপানী।
 ঔচিভ্যং, ঔচিভী ১। সমীচীনতা, উপযুক্ততা; ২। বাক্যস্থিত
 পদৰ প্ৰকৃতাৰ্থ প্ৰকাশ কৰা লক্ষণ বা অৱজ্ঞাসমূহৰ এটা।
 ঔজসিক (কী) বিগ্ৰ. শক্তিশালী, তেজস্বী।
 ঔজস্যং শক্তি, প্ৰাণশক্তি।
 ঔজল্যং উজ্জলতা।
 ঔহপিকঃ ভূৰত বা নাৱত পাৰ হোৱা লোক।
 ঔদুম্বৰং ক্লী. এবিধ কৃষ্ণ বেমাৰ; —ৰঃ এগৰাকী মুনিৰ নাম।
 ঔদ্রুঃ ওদ্ৰ দেশৰ বাসিন্দা বা ৰজা।
 ঔৎকষ্ঠ্যং উৎকষ্ঠতা।
 ঔত্তমিঃ চৈধ্যজন মনুৰ তৃতীয়জনৰ নাম।
 ঔত্তৰ (বা, বী) উত্তৰ দিশত থকা।
 ঔত্তৰেয়ঃ উত্তৰৰ পুত্ৰ। পৰীক্ষিত।
 ঔত্তানপাদঃ, (দিঃ) ৰজা উত্তানপাদৰ পুত্ৰ, ধ্ৰুৱ। ধ্ৰুৱ
 নক্ষত্ৰ।
 ঔৎপত্তিক (কী) ১। জন্মগত, ২। সহজাত।
 ঔৎপাতিক বিগ্ৰ. অন্তৰ্ভূতক, সহজাত, দুৰ্দ্দৈৱসূচক,
 বিস্ময়কৰ। ৰ ১৪।৫৩।
 ঔৎসজিক (কী) বিগ্ৰ. উক বা তপিনাত লোৱা বা থোৱা।
 ঔৎসৰ্গিক বিগ্ৰ. ১। সামান্য বিধি, ২। প্ৰাকৃতিক।
 সহজাত, ৩। গৌণ।
 ঔৎসুক্যং উৎকষ্ঠতা। অস্থিৰতা। আগ্ৰহ। আকৰ্ষকতা।
 ঔদকং পানী সঞ্চয়ী, জলীয়।
 ঔদকন বিগ্ৰ. বাষ্টি বা কলহত থকা।
 ঔদনিকঃ পূ. ৰাজনি।
 ঔদবিক (কী) বিগ্ৰ. নৃতীয়া, খঁকুৱা।
 ঔদৰ্ঘ গভীৰত।

ঔদম্বিতং ঔদপানী, ঔদ মিহলি পানী।
 ঔদাৰ্য্যং ক্লী (উদাৰসা ভাৱঃ যাঞ) ১। উদাৰতা,
 মহানুভৱতা; ২। বিনয়, ৩। অৰ্থৰ বৰ্ণনাতা, অৰ্থ
 সম্পত্তি, কি ১১।৪০।
 ঔদাসীন্যং, ঔদাস্যং (উদাস যাঞ) ১। উদাসীনতা,
 অনুৰাগশূন্যতা। ২। কৈৱল্য। ৩। পাৰ্থিৱ বিষয়ৰ প্ৰতি
 বিৰাগতা, বৈৰাগ্য।
 ঔদুম্বৰঃ ডিমৰু গছ, —ৰং ১। সেই গছৰ গুটি। ২।
 তাম। এবিধ ৰস।
 ঔদালকং ক্লী উই আদি কিছুমান পোকে তৈয়াৰ কৰা
 এবিধ তিতা ৰস।
 ঔদ্ধত্যং ক্লী ১। উদ্ধত ভাব। অহমিকা। ২। সাহসিকতা।
 ঔদ্ধাৰিক (ক্লী) পৈত্ৰিক সম্পত্তিৰ পৰা আছুতীয়াকৈ ৰখা
 অংশ (উদ্ধাৰাংশ) মনু ৯।২০৬।
 ঔদ্ভিদ্গং নিজৰাৰ পানী। সৈন্ধৱ লোণ, খনিজ লৱণ।
 ঔদ্ৱাহিক বিগ্ৰ. বৈবাহিক, —কং যৌতুক।
 ঔদস্যং গাইৰ ওহাৰৰ পৰা ওলোৱা (গাখীৰ)।
 ঔদ্রুত্যাং উচ্চতা। উন্নতি।
 ঔপকৰিক বিগ্ৰ. কাণৰ কাষত থকা।
 ঔপকাৰ্য্যং (যী) বাসস্থান। বাহৰ।
 ঔপগ্ৰাহিকঃ বাহগ্ৰস্ত সূৰ্য্য বা চন্দ্ৰ।
 ঔপচাৰিক গৌণ। আলম্ব্যিক।
 ঔপদেশিকবৃত্তি ১। দীক্ষা দানৰ দ্বাৰা জীৱিকা, ২।
 উপদেশ দানেৰে পোৱা ধন।
 ঔপধৰ্ম্যং ১। মিছা উপদেশ, প্ৰচলিত ধৰ্মমতৰ বিৰোধী
 মত, ২। নিম্ন খাপৰ ধৰ্ম।
 ঔপধিক (কী) বিগ্ৰ. প্ৰতাৰণাপূৰ্ণ।
 ঔপধেয়ং ৰথৰ চকা।
 ঔপনয়নিক (কী) বিগ্ৰ. উপনয়ন সংস্কাৰ সম্পৰ্কীয়। মনু
 ২।৬৮।
 ঔপনিধিক (কী) বিগ্ৰ. ন্যাস, জামিন, বন্ধক সম্পৰ্কীয়।
 ঔপনিষদ (দী) বিগ্ৰ. উপনিষদত থকা। শাস্ত্ৰীয়, ধৰ্ম্মীয়;
 —দঃ পৰম ব্ৰহ্ম।
 ঔপনীৱিক কঁকালৰ গাঁথিৰ (কাপোৰৰ) কাষত থকা। শি
 ১০।৬০।
 ঔপসিক, (কী) বিগ্ৰ. ১। হাতৰ কাষতে থকা, ২।
 উপযুক্ত, ৩। তাত্ত্বিক, কাল্পনিক।

ঔপমিক (কী) উপমা। সাদৃশ্য।

ঔপমিক (কী) উপযুক্ত, শুদ্ধ। প্রকৃত; —কঃ উপায়, প্রতিকার।

ঔপল বিণ. (লা) প্রস্তবময়।

ঔপলস্ত্যং, ঔপলস্যং উপবাস, লঘোণ।

ঔপসর্গিক বিণ. (কী) ১। যি কোনো দুর্দশাৰ সম্মুখীন হোৱাৰ সামৰ্থ্য, ২। অশুভসূচক; —কঃ এবিধ সান্নিপাত ৰোগ।

ঔপস্থিক যৌনক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা জীৱিকা অৰ্জন।

ঔপস্থ্যং ক্লী. যৌনসম্ভোগ।

ঔপহাৰিকং ক্লী. আহতি, নৈবেদ্য।

ঔপাধিক বিণ. (কী) সৰ্ত সাপেক্ষ। গুণ সহকীয়।

ঔপাসন বিণ. (গী) গৃহাগ্নি সহকীয়; —নঃ গৃহাগ্নি।

ঔম্ অব্য. শব্দৰ প্ৰণয়।

ঔৰগং ক্লী. অপ্ৰেৰা নক্ষত্ৰ।

ঔৰভ্ৰং ক্লী. ১। ভেঁড়াৰ ম্মংস, ২। উণ বা উল, কফল।

ঔৰভ্ৰিকঃ ভেঁড়াৰখীয়া।

ঔমীনং ক্লী. উমাৰ বাসস্থান।

ঔৰসঃ বিণ. (ক্লী) বুকুৰ পৰা জন্ম হোৱা। বৈধ সজ্ঞান।

ঔৰ্বদেহং ক্লী. 'অন্তঃক্ৰিয়া; —দেহিক বিণ. মৃত পুৰুষ সম্পৰ্কীয়।

ঔৰ্ব বিণ. (ক্লী) উৰুজাত। —ৰঃ ১। বাডুৱানল, ২।

এগৰাকী ভৃগুবংশীয় প্ৰসিদ্ধ ঋষি। মহাভাৰতত থকা আখ্যান : ভৃগুমুনিক নিৰ্বংশ কৰাৰ উদ্দেশ্যে কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ পুত্ৰবিলাকে আনকি গৰ্ভস্থ শিশুকিলাকো হত্যা কৰে। এগৰাকী নাৰীয়ে বংশ ৰক্ষাৰ মানসেৰে নিজৰ গৰ্ভস্থ শিশুক উৰুৰ ভিতৰত লুকাই ৰাখে, সেয়ে এই শিশুৰ নাম ঔৰ্ব হয়। এই শিশুক দেখা মাত্ৰকে কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ পুত্ৰবিলাক অন্ধ হৈ যায়। ঔৰ্বৰ

ক্ৰোধাগ্নিত সমগ্ৰ জগত ভস্মীভূত হোৱাৰ পৰা ৰক্ষা কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভাগৱতসকলে সেই জুইকুৰাক সমুদ্ৰত নিক্ষেপ কৰে। এই অগ্নিয়ে ঘোঁৰাৰ মুখৰ ৰূপ লৈ সাগৰত থাকিল। এয়ে বাডুৱানল। ঔৰ্বঋষি ৰজা সগৰৰ গুৰু আছিল।

ঔলুকাঃ মহৰ্ষি কণাদৰ এটা নাম। এই মহৰ্ষিগৰাকী প্ৰসিদ্ধ বৈশেষিক দৰ্শনৰ প্ৰণেতা।

ঔল্গ্যাং অধিকা। উগ্ৰতা। তীব্ৰতা।

ঔশন, ঔশ বিণ (নী, সী ক্লী) উশনা ঋষিৰ দ্বাৰা প্ৰণীত, উক্ত, —সং সামাজিক (তসামৰিক) বিধি বা আইন।

ঔশীনৰঃ উশীনৰৰ পুত্ৰ, —বী পুৰুষৰৰ পত্নী।

ঔশীৰং ১। বিচনীৰ নাল। ২। বিচনা। ৩। আসন, পীৰা, চকী আদি। ৪। উশীৰৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা সুগন্ধি দ্ৰব্য। ৫। বিচনী।

ঔষণং ১। তীব্ৰতা। ২। জালুক।

ঔষণং ১। গছ-লতা, ২। ঔষধ। ৩। খনিজ পদাৰ্থ।

ঔষধিঃ, —ধী (ক্লী) ১। গছ, লতা, উদ্ভিদ। ২। ঔষধৰ গছ বা লতা। ৩। জুই ওলোৱা গছ বিশেষ। ৪। বছৰে বছৰে পাত সৰা গছ।

ঔষৰং সৈন্ধৱ লোণ।

ঔষস বিণ. (সী) ঢল পুৱাতে ঘটা বা হোৱা। অতি শীঘ্ৰ। নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ আগতে হোৱা।

ঔষসিক পুৱাতে হোৱা। সময়ৰ পূৰ্বে জন্ম বা উৎপন্ন হোৱা।

ঔষ্ট বিণ. উটৰ পৰা উৎপন্ন (গাখীৰ আদি)।

ঔষ্ঠ্য বিণ. ওঁঠ (অধৰ) সম্পৰ্কীয়। —ঋণঃ ওঁঠ বৰ্ণ-কেইটা : উ, ঊ, প, ফ, ব, ভ, ম আৰু ঋ; —স্থলঃ ওঁঠেৰে উচ্চাৰিত; —স্বৰঃ ওঁঠ স্বৰবৰ্ণ।

ঔষ্ঠ্যং উত্থাপ, গৰম।

ঔষ্ঠ্যং ক্লী. (উজ্জ্বল যাঞ) উজ্জতা, ব ১৭। ৩৩ ■

অং আৰু অঃ

(স্বৰবৰ্ণমালাত 'অং' আৰু 'অঃ' সুকীয়া বৰ্ণৰূপে দেখুৱা হোৱা নাই যদিও তলমতে এই দুয়োটা সুকীয়া বৰ্ণ। অং পঞ্চদশ বৰ্ণ আৰু অঃ ষোড়শ বৰ্ণ।)

অং অংকাৰঃ অনুস্বৰঃ। পাণিনিমতে আযোগবাহ বৰ্ণ।

অংকাৰং বিস্ময়ং যুক্তং পঞ্চপ্ৰাণাত্মকং ব্ৰহ্মাদি

দেৱতাময়ম্ সৰ্বজ্ঞানময়ঞ্চ; শব্দক্ৰ ক্লী. পৰমব্ৰহ্ম পু., মহেশ্বৰ। মহা ১৩। ১৭। ১২৬।

অঃ অংকাৰঃ বিসৰ্গঃ দ্বিবিষ্মমাত্ৰকঃ। অযোগবাহঃ। পঞ্চদেৱময়ঃ পঞ্চপ্ৰাণময়ঃ সৰ্বজ্ঞানময়ঃ আত্মাদিতত্ত্বসংযুতঃ। পু মহেশ্বৰ। মহা ১৩। ১৭। ১২৬ ■

ক, ককাৰ। বৰ্ণমালাৰ প্ৰথম ব্যঞ্জন বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ
১২শ সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। উচ্চাৰণস্থান কণ্ঠ।

কং ক্ৰী. ১। শিৰ, মূৰ, ২। পানী, ৩। সুখ, ৪। চুলি।
কঃ পু. (কুচ ড) ১। বিষু, ২। ব্ৰহ্মা, ৩। দক্ষ
প্ৰজাপতি, ৪। কামদেৱ, ৫। বায়ু, ৬। যম, ৭।
সূৰ্য্য, ৮। আত্মা, ৯। ৰজা অথবা যুৱৰাজ, ১০।
গ্ৰন্থী, গাঁঠি, ১১। ময়ূৰ, ১২। পক্ষীৰাজ, ১৩।
মন, ১৪। শৰীৰ, ১৫। কাল, ১৬। মেঘ, ১৭।
শব্দ।

কঃসৰ্বনাম। বিপু ১। ১৭। ২০।

কংসঃ পু. ক্ৰী. ১। পানপাত্ৰ, বাটি আদি ২। কাঁহ।

কংসঃ পু. (কম সং) বিষুশত্ৰু এজন অসুৰৰ নাম।

উগ্ৰসেনৰ পুত্ৰ, মথুৰাৰ ৰজা। কংসই ভনীয়েক
দৈৱকীক বসুদেৱৰ লগত বিয়া দিয়ে। বিয়াৰ পিচতে
দৈৱবাণী শুনে যে দৈৱকীৰ অষ্টম পুত্ৰৰ হাতত
কংসৰ মৃত্যু হ'ব। তেতিয়া কংসই দুয়ো জনকে
কাৰাগাৰত বন্দী কৰি ৰাখে আৰু সন্তান জন্ম হোৱাৰ
লগে লগে হত্যা কৰে। কিন্তু অষ্টম পুত্ৰ কৃষ্ণক
বসুদেৱে পলুৱাই নি নন্দৰ ঘৰত ৰাখে। কংসই এই
কথা গম পাই ক্ৰোধে চেষ্টা কৰিও কৃষ্ণক বধ
কৰিব নোৱাৰিলে। শেষত এই কৃষ্ণৰ হাততে কংসৰ
মৃত্যু হয়। —জিৎ, —দ্বিষ পু. শ্ৰীকৃষ্ণ, —কাৰঃ
এবিধ বৰ্ণসংকৰ জাতি। কঁহাৰ।

কংসকং ক্ৰী. এবিধ চকুৰ ঔষধ। কাঁহ।

কংসাৰাতিঃ, —সাৰিঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

কংসাহিঃ কাঁহ খাতু।

কক্ ক) ব্ৰজনে (ছা আ সক কক্যতে) গমন কৰ, ভ্ৰমণ
কৰ, খ) ইচ্ছায়াং, গৰ্বে, চাপলে (ছা আ অক
ককতে) ১। আশা কৰ, ২। গোঁৱৰ কৰ, ৩। অস্থিৰ
হ।

ককন্দঃ পু. (কক দা ডঃ) সোণ।

ককুঞ্জলঃ পু. ক্ৰী. (ক কুজ অলচ) চাতক চবাই।

ককুৎ (দ) ক্ৰী. ১। পৰ্বতৰ শিখৰ, ২। প্ৰধান, ৩।
বাঁড়ৰ কুঁজ, ৪। শিং, ৫। ৰাজচিহ্ন ছত্ৰ, চামৰাদি।
—স্বঃ সূৰ্য্য বংশীয় ৰজা শশাদৰাৰ পুত্ৰ আৰু ইক্ষ্বাকুৰ
নাতি পুৰঞ্জয়ৰ নাম। আখ্যান মতে: দৈত্যৰ

অত্যাচাৰত অতিষ্ঠ হৈ ইন্দ্ৰাদি দেৱতাসকলে
পুৰঞ্জয়ৰ ওচৰলৈ গৈ অনুৰোধ কৰিলে যাতে
পুৰঞ্জয়ে দৈত্যক বধ কৰে। পুৰঞ্জয়ে ক'লে যে
ইন্দ্ৰৰ কাঙ্ক্ষত উঠিহে তেওঁ দৈত্যক বধ কৰিব।
তেতিয়া ইন্দ্ৰই পুৰঞ্জয়ক নিজৰ কাঙ্ক্ষত বুলি ললে
আৰু পুৰঞ্জয়ে ইন্দ্ৰৰ কাঙ্ক্ষৰ পৰাই যুদ্ধ কৰি
দৈত্যবিলাকক ধ্বংস কৰে। পুৰঞ্জয়ক সেই কাৰণেই
ককুৎস্থ বোলা হয়।

ককুদঃ পু. ক্ৰী. (দং) ১। পৰ্বতৰ শিখৰ, ২। কুঁজ,
৩। প্ৰধান, ৪। ৰাজচিহ্ন।

ককুদ্মাৎ পু. ১। বাঁড় গৰু, কু ১। ৫। ৬। ২। পৰ্বত;
—তী কটিদেশ।

ককুন্দৰং ১। নিতম্বৰ খাল দুটা। কৰঙন।

ককুড্ ক্ৰী. ১। দিশ, ২। সৌন্দৰ্য্য, ৩। চম্পক ফুলৰ
মালা, ৪। শিখৰ, ৫। ধৰ্ম শাস্ত্ৰ, —ভঃ পু. ১।
বীণাৰ মূৰৰ ফালে থকা বেকা অংশ, ২। অৰ্জুন
গছ; —ভঃ কুটজ গছৰ ফুল। মে ২২।

ককুলঃ বকুল গছ।

কক্ক ককথঃ হাসে (ভা প ক ককতি, ককথতি) হাঁহি
মাৰ।

কক্কোলঃ পু. ক্ৰী. কক্কোল গছৰ গুটি। পূজাত লগা
এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য।

ককথট ১। কঠিন, গোটা; ২। হাঁহি; —তী চকমাটি।

ককঃ পু. (কয সং) ১। কাৰলতি, ২। কাষ, পাৰ্শ্ব, ৩।
তৃণ, শুকান ঘাঁহ, লতা, ৪। অবণ্য, বন, ৫। (নদী
বা সাগৰৰ) পাৰ, ৬। পাপ, ৭। গোপন ঠাই, ৮।
প্ৰৱেশ পথ, ৯। জলহৰা ঠাই, ১০। অস্তঃপুৰ।
বাণী-মহল; —ক্ষা ১। কাষবিৰলা, ২। হাতী বা
ঘোঁৰাৰ পেটত বন্ধা ফিটা, পেটি, ৩। কঁকালত বন্ধা
পেটি, 'স্কাট', ৪। চৌহদ বেৰ, ৫। চোভাল, ৬।
অস্তঃপুৰ, মনু ৭। ২২৪, ৭। সাদৃশ্য, ৮। (তৰ্ক)
প্ৰত্যুত্তৰ, আপত্তি, মুক্তি, ৯। —কং ১। নক্ষত্ৰ, ২।
পাপ; —অস্তঃপুৰ অস্তঃপুৰমহল; —অস্তঃপুৰ ১।
অস্তঃপুৰৰ অধ্যক্ষ, ২। উদ্যানৰ বৰীয়া, ৩। দূৰনী, ৪।
কবি, ৫। মদাহী, নন্দপট, ৬। ক্ৰীড়াবিদ, শিল্পী,
৭। হৰিনেতা, ৮। প্ৰিয়পাত্ৰ; —ধৰং কাঙ্ক্ষ; —পঃ

কাছ; —(ক্ষা) পট: কৌপীন বস্ত্র, লেংটি। দুই ভৰিৰ
মাজেৰে উপস্থ ঢাকি কঁকালত গাঁথি মাৰি লোৱা সৰু
কাপোৰ; —পুট: কাষলতি; —শায়: কুকুৰ।

কক্ষা ১। হাতী বা ঘোঁৰাৰ পিঠিত বন্ধা জীন, ২। তিৰোতাৰ
কঁকালী, শি ১৮।৬২; ৩। মেখেলা, ৪। মেখেলাৰ
পাৰি, ৫। অস্ত:পূৰ, ৬। বেৰা, ৭। সাদৃশ্য।

কক্ষ: পূ. ১। কক্ষপক্ষী, বামুণ বগ, ২। যমৰাজ, ৩।
ভেশচন ধৰা ব্ৰাহ্মণ, ৪। কংসৰাজৰ ভায়েক, ৫।
বিৰাট ৰজাৰ ঘৰত থকা সময়ত যুধিষ্ঠিৰে লোৱা
নাম; —পত্নী কক্ষপক্ষীৰ পাখি থকা পাত্ৰ; —পত্নী:
কক্ষপক্ষীৰ পাখিযুক্ত কাঁড়; ৰ ২।৩১; —মুখ:
চেপেনা; —শায়: বগৰ দৰে শুই থকা কুকুৰ।

কক্ষট: , কক্ষটক: ১। লোৰ বৰ্ম। বে ৫।১; ২। অন্ধুশ।
কক্ষণ: , ৭৭ ১। কক্ষণ, খৰু। ভৰ্ ২।৭১; ২।
বিবাহৰ লগুণগাঁঠি, ৩। অলঙ্কাৰ, ৪। চূড়া, মূৰ্গী
আদি চৰাইৰ মূৰত থকা থিয় পাখি, জঁ। —নী,
—নীকা সৰু ঘণ্টা, স্জনজন।

কক্ষত: , তং, তিকা, তী কাঁকে, ফণি। শি ১৫।৩৩।

কক্ষত্ৰোট: পূ. (কক্ষ ত্ৰা অটন) কঁকিলা মাছ।

কক্ষবং (মাখন তোলাৰ পিচত)। গাখীৰৰ মথা।

কক্ষাল: , লং (কং কালি অচ) কক্ষাল, অস্থিপঞ্জৰ।

—পালী সদাশিৱ; —প্ৰশং: কক্ষালত পৰিণত কৰা বা
হোৱা। —য়: শৰীৰ।

কক্ষু: কংসৰ ভায়েক।

কক্ষেক: পূ. এবিধ কাউৰী।

কক্ষেলি: অশোক গছ।

কচ্ ক) বৰে (ভা, প অ কচতি) শব্দ কৰ। খ) বন্ধে
(ভা প বন্ধে সৰু, দীপ্তো অক কক্ষতি) বান্ধ,
(কক্ষতে, কচতে) দীপ্তিমান হ।

কচ: পূ. (কচ্ বন্ধে কমণি অপ) ১। চুলি, মূৰৰ চুলি।
ভৰ্ ১।৫; ২। শুকান ঘা। ৩। পেটী বা ফিটা, ৪।
কাপোৰৰ পাৰি, ৫। মেঘ, ৬। বৃহস্পতিৰ পুত্ৰৰ
নাম। আখ্যান মতে— দেৱতাসকলে দানৱ আৰু
বান্দসৰ লগত যুগ যুগ ধৰি যুদ্ধ কৰি আছিল আৰু
প্ৰায়ে দেৱতা পৰাজিত হৈছিল। কাৰণ দৈত্যবিলাক
যুদ্ধত মৰিলেও গুৰু শুক্ৰাচাৰ্যৰ মন্ত্ৰবলত আকৌ জী
উঠে। দেৱতাবিলাকে তেতিয়া কচক মন্ত্ৰখিনি শিকি
লবলৈ শুক্ৰাচাৰ্যৰ ওচৰলৈ পঠিয়ায়। দৈত্যবিলাকে

গম পাই কচক বধ কৰে যদিও শুক্ৰাচাৰ্যই আকৌ
জীয়াই তোলে। শুক্ৰাচাৰ্যৰ ওচৰত থকা কালতেই
আচাৰ্য কন্যা দেৱযানী কচৰ প্ৰেমত পৰে।
দৈত্যবিলাকে তৃতীয় বাৰ কচক হত্যা কৰে আৰু
এইবাৰ জুইত পুৰি ছাইখিনি শুক্ৰাচাৰ্যৰ সোমৰসত
মিহলি দি়ে। কন্যাৰ অনুৰোধত আচাৰ্যই এইবাৰো
কচক জীয়াই তোলে। দেৱযানীয়ে কচৰ ওচৰত
প্ৰেম নিবেদন কৰাত কচে প্ৰত্যাখ্যান কৰি কয় যে
গুৰু কন্যা তেওঁৰ ভনীৰ দৰে, গতিকে বিয়া কৰাব
নোৱাৰে। তেতিয়া দেৱযানীয়ে কচক অভিশাপ দি
কয় যে কচে শিকা সকলো মন্ত্ৰ নিফল হ'ব। কচেও
দেৱযানীক শাপ দিয়ে যে তাইৰ ক্ষত্ৰিয়ৰ লগতহে
বিয়া হ'ব। —চা মাইকী হাতী; —অগ্ৰং কেঁকোৰা চুলি।
চুলিৰ আগ; —গ্ৰহ: চুলিত ধৰা। ৰ ১৯।৩০; —পক্ষ:
—পাশ: —হস্ত: চুলিৰ কেঁচ; —মাল: ধোঁৱা।

কচসনং ক্লী. বিক্ৰয়স্থান। বজাৰ।

কচঙ্গল: পূ. সাগৰ।

কচপং ক্লী. ঘাঁহ।

কচৰিপুফলা ক্লী. সমিধ গছ।

কচাকু বিণ. দুৰ্ঘৰ, দুষ্ট। —কু: সাপ।

কচাটুৰ: ডাউক চৰাই।

কচামোদং ক্লী. শিশু, বালক।

কচু: ক্লী. কচুগছ। দুৰ্গা পূজাৰ নৱপত্ৰিকাৰ এবিধ।

কদলী দাড়িম্বী ধান্য হৰিদ্ৰা মানকং কচু:।

কিৰ্ণোহশোকো জয়ন্তী চ বিজ্ঞেয়া নৱপত্ৰিকা।।

কচৰং ক্লী. (কু চৰ অচ) মলিন। কুৎসিৎ। দুষ্ট। হীন।

কচিৎ প্ৰশ্নবোধক অব্যয়। আনন্দ, মঙ্গলাদি বুজাবলৈও
ব্যৱহাৰ হয়।

কচ্ছ: , —চ্ছং ১। নদী বা সাগৰৰ পাৰ, ২। বিল,
জলাহ, ৩। তলৰ ভাগ ওপৰলৈ তুলি কঁকালত গাঁথি
মাৰি লোৱা কাপোৰ, ৪। নাৱৰ অংশ। —চ্ছা ফৰিং;
—পং ১। কাছ। মন্ ১২।৪২; ২। মালযুজ,
৩। কুবেৰৰ নবিধ ধনৰ এবিধ। —চ্ছং জলাহ।

কচ্ছু: খজুৱতি।

কচ্ছুৰ বিণ. দুষ্ট, অসৎ।

কজং ক্লী. পদুম।

কজ্জলং কাজল, অজ্জন, —জং মেৰ, —জ্জং প্ৰক্ষিপ.
চাকি, —ৰোচকং দীপাধাৰ। গছ।

কক্কাৰ: ১। সূৰ্য্য, ২। আকন্দ গছ।

কক্কুক: ১। বৰ্ম, ২। সপৰ মোট, ৩। পোচক, ৪। দীঘল চোলা, বসিচ, জেকেট। শি ১২।২০।

কক্কুকালু: সাধ।

কক্কুকী (ন) পু. অন্দৰ মহলৰ অধ্যক্ষ। সংস্কৃত নাটকত থকা এটা পাত্ৰ, যি বাণীমহলতো ধ্বংস কৰিব পাৰে আৰু বাণী, ৰাজকন্যা আদিৰ লগতো একেধৰণে কথা-বতৰা হ'ব পাৰে। দীঘল চোলা পিন্ধা এই পাত্ৰজন সাধাৰণতে বুঢ়া বয়সৰ হয়।

কক্কুলিকা, লী কক্কুলি, কাটুলি কক্কুক।

কক্কু ১। চুলি, ২। ব্ৰহ্মা; —ক্কু ১। পদুম, ২। অমৃৎ; —ক্কু: ব্ৰহ্মা; —ক্কুল: এবিধ চৰাই।

কক্কুক: এবিধ চৰাই।

কক্কুৰ:, কক্কুৰ: ১। সূৰ্য্য, ২। হাতী, ৩। পেট, ৪। ব্ৰহ্মা। কট গতাং (ভা প সৰু কটতি) ১। গমন কৰ, ২। আবৃত কৰ, —ঐ আশ্ৰিত্যৰ হ, প্রকাশ কৰ।

কট: পু. ১। হাতীৰ কপাল (যি ফালেৰে মদবাৰি বৰ্ণন হয়)। ২। কটিদেশ, ৩। কঠ, ঢাৰি, ৪। এবিধ ঘাঁহ, ৫। মৰা শ, ৬। মৰা শ নিয়া গাড়ী, ৭। অক্ষ নিক্ষেপ, ৮। মাত্ৰাধিকা, ৯। কাঁড়, ১০। বীতি, দেশাচাৰ, ১১। মৰিশালি। —কটক: কেৰাহিকৈ চোৱা, বক্তৃতি। মে ৩৫; —উলকং ১। অজ্ঞোষ্টি-ক্ৰিয়াৰ জলতপণ। ২। হাতীৰ মদবাৰি; —কাৰ: ১। বৰ্ণ-সঙ্কৰ, উপজাতি, ২। কঠ বোৱা লোক; —কোল: থু পেলোৱা পাত্ৰ, —বাদক: ১। শিমাল, ২। কাউৰী, ৩। আয়নাৰ পাত্ৰ; —পূতন:, —না প্ৰেতাত্মা। মনু ১২।৭১; —পু: শিৱ ২। ভূত, প্ৰেত, ৩। কীট; —প্ৰোথ: —থং তপিনা, —ভজ: হাতেৰে শস্য বোটলা, ২। ৰাজকীয় দূৰ্দ্দশা বা দুৰ্যোগ; —মালিনী মদ।

কটক:, —কং ১। খক, ২। মেখেলা, ৩। ৰচি, ৪। শিকলি, ৫। ঢাৰি, কঠ, ৬। সাগৰীয় নিমখ, ৭। পৰ্বতৰ মাজ ভাগ। ৰ ১৬।৩১; ৮। মালভূমি, ৯। সৈন্যবাহিনী, শিবিৰ, ১০। ৰাজধানী, ১১। থকা ঘৰ, ১২। চক্ৰ, চকা।

কটকী (ন) পু. পৰ্বত।

কটকট: ১। জুই, ২। সোণ, ৩। —টেবী হালধি।

কটলং ঘৰৰ মুখচ।

কটাহ: (কট ঋ অণ) ১। ভাত-আজ্ঞা বন্ধা দুফালে খাৰুৱা থকা ডাঙৰ থালী, ২। কাছৰ খোল, ৩। কুঁৱা, ৪। সৰু পাহাৰ, ৫। ভগা কলহৰ টুকুৰা, শি ৫।৩৭।

কটি: —টী ১। কটি দেশ, নিতম্ব। আলঙ্কাৰিক মতে এই শব্দ গ্ৰাম্য অৰ্থাৎ অশ্লীল, ২। হাতীৰ গাল; —তটং নিতম্ব, তপিনা; —ত্ৰং নিতম্বত পিন্ধা কাপোৰ। মেখেলা; —প্ৰোথ: তপিনা; —মালিকা তিৰোতাৰ মেখেলা; —বোহক: হাতীৰ আবেছী; —শৃঙ্খলা জুনুকা থকা মেখেলা; —সূত্ৰং কঁকালত বন্ধ ৰচি।

কটীৰ: ১। গুহা, ২। তপিনাৰ মাজৰ দ অংশ, জঘন; —ৰং নিতম্ব।

কটীৰক: পু. নিতম্ব।

কটু বিণ. (কট উ:) ১। তীক্ষ্ণ, কটু ৰসযুক্ত। (ৰস ৬ বিধ মধুৰ, কটু, অম্ল, তিক্ত, কষায় আৰু লৱণ)। গী ১৮।৯; ২। তীব্ৰ গোন্ধযুক্ত, ৩। সুগন্ধি, ৪। তিতা, বেয়া, অগ্ৰিয়, ৫। গৰম, তপত; —টু ক্ৰী. বেয়া কাম, কেলেকাৰি, গালি-শপনি; —কীট: মহ, ডাহ। —ক্ৰাপ টিট্ৰিত চৰাই, —গ্ৰস্থি ক্ৰী. শুকান আদা; —নিম্প্লাৱ: নিতিওঁৱা শস্য; —মোদং এবিধ আভৰ।

কটুকতা কুৱাৰহাৰ। কঠোৰতা।

কটুৰং (মাখন তোলা) গাখীৰৰ মখা।

কটোৰং মাটিৰ পাত্ৰ।

কটোল: ১। তিতা ৰস, ২। নীচ জাতিৰ মানুহ।

কঠ তকনে (ভা প অক কঠতি) দুখেৰে জীয়াই থাক।

কঠ: পু. এজন মুনিৰ নাম। প্ৰসিদ্ধ কঠোপনিষদ গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা। বৈশম্পায়নৰ শিষ্য। —ঠাঃ কঠৰ শিষ্যসকল; —ধৃত:, —শ্ৰোত্ৰিয়ঃ কঠোপনিষদ গ্ৰন্থত অভিহিত।

কঠমহঃ সদাশিৱ।

কঠৰ বিণ. কঠিন, টান।

কঠিকা চকমাটি।

কঠিন বিণ. ১। কঠিন, টান। মে ৯২; ২। কঠোৰ, নিষ্ঠুৰ, হৃদয়হীন, ৩। তীক্ষ্ণ, তীব্ৰ; —কঃ ডাঠ হাবি, জাবণি; —না চেনিৰে তৈয়াৰী মিঠাই। মাটিৰে তৈয়াৰী বন্ধা পাত্ৰ; —নিকা, —নী চকমাটি।

কঠোৰ বিণ. ১। কঠিন। পেট, ২। নিষ্ঠুৰ, নিৰ্দয়, ৩। তীক্ষ্ণ, ৪। সম্পূৰ্ণ, পৈণত। শি ১২০; ৫। শ্ৰেণিত।

কণ্ঠ বিণ. ১। বোবা, ২। অজ্ঞ, মুখ, ৩। মাত ভগা, কৰ্শ।

কণ্ঠস্বঃ খেব।

কণ্ঠস্বীয়ঃ পূ. ঘাঁহ খোৱা গক বা ম'হ।

কণ্ঠঃ এবিধ পাত্ৰ।

কণ্ঠসিকা বিজ্ঞান।

কণ্ঠঃ পূ. ১। মৰিচা শাক। ২। প্রান্ত ভাগ, কোণ।

কণ্ঠসী ক্ৰী. কলমৌ শাক।

কণ্ঠাৰ পূ. ১। পিঙ্গল বং, মুগা বং, ২। দাস, ৩। অহঙ্কাৰ।

কণ্ঠুলঃ ১। খড়্গ, ২। তবোৱাল।

কণ্ঠ ক) আৰ্ত্তস্বৰে (ভ্ৰা প অক কণ্ঠতি) ১। ভয়তে চিঞৰ, কেঁকা, ২। ক্ষুদ্ৰাকাৰ হ, খ) গতো (ভ্ৰা প সক কণ্ঠয়তি) গমন কৰ, যা। গ) নিমীলনে (চুৰা প সক কাণয়তি) চকু টিপ মাৰ।

কণ্ঠঃ পূ. (কণ্ঠতি সূক্ষ্মত্বং গচ্ছতি কণ্ঠ পচাদ্যচ) ১। সক শস্যাদি। মনু ১১০৯২; ২। পৰমাণু, অণু, ৩। অতি কম পৰিমাণ, ৪। ধূলিকণা, ৫। জলবিন্দু। মে ৪৫; ৬। ধান আদি শস্যত ধকা, শুং, ৭। ফিৰিঙতি; —অদঃ, —ভক্ষঃ, —ভুজ পূ. মহৰ্ষি কণাদ; এইজনা মনি (বৈশেষিক দৰ্শনৰ) পৰমাণুবাদৰ উদ্ভাৱক; সেয়ে এওঁক 'কণাদ' অৰ্থাৎ 'কণাভক্ষী' উপনাম দিয়া হৈছে; —জীৰকং জীৰা গুটি; —ভক্ষকঃ ভাৰিট নামৰ এবিধ চৰাই; —লাভঃ চাকনিয়া।

কণপঃ লৌহস্তম্ভ, লোৰ খুঁটা অথবা ডাং।

কণশঃ অৰা. কণ কণকৈ। টোপ টোপকৈ, কম কমকৈ।
ক ৪১২৭

কণা ক্ৰী. জীৰা, জালুক।

কণিকঃ পূ. (কণ্ অং ইচ্ছম) ১। কণা, ২। শত্ৰু, ৩। আৰতি, ৪। ঘেঁহুৰ গুড়ি, আটা, ৫। ধৃতবাহুব্বৰ এজন মন্ত্ৰীৰ নাম।

কণিকা ক্ৰী. ১। অত্যন্ত সূক্ষ্ম পদাৰ্থ, ২। পৰমাণু, ৩। বিন্দু। মে ৯৮; ৪। এবিধ শস্য।

কণিতঃ ক্ৰী. (কণ আৰ্ত্তনাদে ক্ৰঃ) আৰ্ত্তনাদ।

কণিশঃ ক্ৰী. (কণিনঃ শেষতে অগ্নিন্ কণিন্ শী ডঃ) ধানৰ শুং, শস্য মঞ্জৰী।

কণী ক্ৰী. কণিকা।

কণীকং বিণ. অলপ, কম, অকণমান।

কণীয়ঃ (স্) বিণ. ১। অতি কম, অকণমান, ২। কনিষ্ঠ।

কণে তৃপ্তিবোধক অব্যয়।

কণেৰা, —কঃ ক্ৰী. ১। বেশ্যা, ২। মাইকী হাতী।

কণ্টকঃ পূ. ক্ৰী. (কণ্ঠতি ইতি কণ্ঠি বুল) ১। ক্ষুদ্ৰ শত্ৰু, ২। কাঁইট, ৩। জোং, হল, ৪। দেশ বা বাজাৰ কণ্টক অৰ্থাৎ বিৰক্তজনক লোক, যি সদায় কিবা নহয় কিবা এটা অশান্তি উৎপন্ন কৰি থাকে। মনু ৯১২৬০; ৫। আপদ, অনিষ্ট, ৬। শিহৰণ, ৭। নখ, বিৰক্তিকৰ কথা বা ভাষণ; —কঃ বাঁহ। কাৰখানা; —অশনঃ, —ভক্ষকঃ, —ভুজ উট; —উদ্ধৰণং ১। হল উলিওৱা, ২। চোৰ, ডকাইত আদি বহুকণ্টকৰ পৰা উদ্ধাৰ হোৱা। মনু ৯১২৫২; —দ্রুমঃ ১। কাঁইটীয়া জোপোহা গছ, ২। শিমলু গছ; —ফলঃ সিদ্ধ কৰিলে কণ্ঠৰ দৰে সুখাদ্য এবিধ ফল। ইংৰাজী ভাষাত 'ব্ৰেডফুট' বুলি কয়; কঠাল গছ, গোক্ষুৰ বৃক্ষ; —মৰ্দন, —বিশোধনং কণ্টক বিনাশ।

কণ্টাকিলঃ পূ. এবিধ কাঁইটীয়া বাঁহ, কোটোহা বাঁহ।

কণ্টাকিলতা ক্ৰী. তিয়ঁহ।

কণ্টদলা ক্ৰী. কেতেকী ফুল।

কণ্টফলঃ পূ. ধঁতুৰা ফুল।

কণ্টলঃ পূ. এবিধ কাঁইটীয়া (বাবলা) গছ।

কণ্টাফলং পূ. কঁঠাল গছ।

কণ্টালুঃ পূ. বাঁহ গছ।

কণ্ঠ শোকে (ভ্ৰা, চুৰা উ অক সক কণ্ঠতি, কণ্ঠয়তি তে); ১। শোক কৰ, ২। হেঁপাহ কৰ, দুখেৰে স্মৰণ কৰ, উৎকণ্ঠিত হ।

কণ্ঠঃ, —কণ্ঠং পূ. ক্ৰী. (কণ্ 'কণ্ঠ' ইতি কণ্ঠঃ) ১। কণ্ঠ, গলৰ সমুখৰ অংশ, গল। মে ৩; ২। মাত, কণ্ঠস্বৰ, ৩। কলহাদি পাত্ৰৰ গল বা ওপৰভাগ, ৪। উপকণ্ঠ, ওচৰ, কাষ; —আভৰণং হাব; —কুণিকা বীণা, —গত গলৰ ওচৰ পোৱা। প্রায় বাওঁ বাওঁ হোৱা (যেনে— মৃতপ্রায় ব্যক্তিৰ প্রাণ)। —নীড়কঃ চিলনী, চিলপক্ষী। —নীলকঃ আৰিয়া, উছা। —পাশকঃ হাতীৰ গলত বন্ধা বচি। —ভূষাঃ হাব। —মণিঃ ১। গলত পিন্ধা মুক্তা, ২। অতি মৰমৰ বস্তু। —জতা গলা-বান্ধনী, —হস্তী কণ্ঠগত। —শোৰঃ ১।

অষ্ঠ-কষ্ঠ শুকাই যোৱা ২। অনর্থক নিন্দা বা গৰিহণা, —সজ্জনং গলত ওলমাই বখা, —সূত্রং আলিঙ্গন, —সূত্র: ১। কষ্ঠত থকা, ২। মুখস্থ।

কঠাল: পূ. (কটি আলচ) ১। যুদ্ধ, ২। মূলা, গাজৰৰ দৰে এবিধ খাদ্য শিপা, ৩। নাও, ৪। কোৰ।

কঠী ক্ৰী ১। গল, কষ্ঠ, ২। হাৰ ৩। ঘোঁৰা বা হাতীৰ গলত বন্ধা ৰুটি, —বন্ধ ১। সিংহ, ২। মাতাল মদমত্ত হাতী, ৩। পাৰ চৰাই, ৪। স্পষ্ট ঘোষণা বা উল্লেখ। —ল: উট।

কঠেকাল: সদাশিৱ।

কঠা: বিণ ১। কঠোদ্ভৱ, ২। কষ্ঠ সম্বন্ধীয়, —বৰ্ণ: কঠৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বৰ্ণ অ, আ, ক, খ, গ, ঘ, ঙ, আৰু হ, —স্বৰ: কষ্ঠস্বৰযুক্ত বৰ্ণ।

কণ্ তৃপ্তো, গৰে, হৰ্বে তাপনয়নে, ভেদে বন্ধণে (ভা. চ, উ, সক কণ্ঠতি, কণ্ঠতে, কণ্ঠয়তি, —তে) ১। আনন্দিত হ, ২। তৃপ্ত হ, ৩। তুঁহ শুচা, বান, ৪। বন্ধা কৰ।

কণ্ঠং ক্ৰী. (কড়ি ভায়ে লুট) ১। ধান বনা, শস্যৰ বাকলি গুচুৱা, ২। তুঁহ। —নী ১। উড়াল, ২। খুন্দনা।

কণ্ঠৰা ক্ৰী (কড়ি অৰণ্ টাপচ) স্নায়ু। নাড়ী।

কণ্ঠিকা ক্ৰী সক ভাগ বা বিভাগ।

কণ্ঠ: —ণ্ঠ: ১। খজুৱা, আঁচোৰা, ২। খজুৱতি। ক্ ১। ৯; —স্বৰ: বগা সৰিয়হ।

কণ্ঠতি: কণ্ঠ:

কণ্ঠয়নং ক্ৰী. খজুৱা, ঘঁহা, —নী ঘঁহা বৃক্ষজ।

কণ্ঠয়নক: পূ বসিক, বহুৱা।

কণ্ঠল: পূ খহলা।

কণ্ঠোল: পূ ১। বাঁহৰ পাচি, ২। ভঁৰাল, ৩। উট, —নী চাণালবিলাকে ব্যৱহাৰ কৰা বাহী।

কণ্ঠোষ: পূ পলু, বিছা।

কণ্ঠং ক্ৰী (কণ্ কন) পাপ।

কণ্ঠ: পূ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মুনিৰ নাম। পূৰ্ববংশৰ অধতিবধ নামৰ ক্ৰত্ৰিয়ৰ পুত্ৰ। শকুন্তলাৰ (পালক) পিতা আৰু যজুৰবেদীয় (কাণ্) শাখাৰ উদ্ভাৱক তথা কাণ্শাখীয় ব্ৰাহ্মণৰ আদি পুৰুষ। —সূতা শকুন্তলা।

কণ্ঠ: পূ ১। মহৰ্ষি বিশ্বামিত্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ২। এই নামৰ এবিধ গছৰ ফল। এই ফলৰ আন এটা নাম

নিমলী ফল। পানী পৰিষ্কাৰ কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

কণ্ঠক: নিমলীফল। মনু ৬/৬৭।

কণ্ঠম সৰ্ব কোন, বা এই বহুতবিলাকৰ ভিতৰত কোনটো।

কণ্ঠৰ সৰ্ব কোন বা এই দুটাৰ ভিতৰত কোনটো।

কণ্ঠমাল: পূ (কতম অল্ অচ্) অয়ি।

কণ্ঠি সৰ্ব বহুত বা অলপ পৰিমাণ বুজাবলৈ সদায় বহুবচনত ব্যৱহাৰ হয়। চিৎ, অপি আদি অব্যয় শব্দ পিচত থাকিলে প্ৰশ্ন, সলনি, অলপ, কিছুমান আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে। মে ২; —ৱিধ বিণ. কিমান বিধ বা প্ৰকাৰৰ।

কণ্ঠিধা অব্য ১। কিমান বাৰ ২। কিমান ঠাইত।

কণ্ঠিপয় বিণ. (কিম্ ডতি কণ্ঠি অয়ক্ পুকচ) ১। কিমানবিলাক, ২। কিছুমান, ৩। অলপমান মে ২৩; ৪। কিছু দিন যোৱাত।

কণ্ঠণং ক্ৰী ১। এবিধ সৃগন্ধি ঘাঁহ। গান্ধবিবিণা, বায়কপূৰ ২। পুন্নি গছ, এবিধ জলজ গছ।

কণ্ঠোয়ং ক্ৰী মদ।

কণ্ঠং শ্লাঘে (ভা আ সক কণ্ঠতে) ১। প্ৰশংসা কৰ, ২। নিজকে নিজে গৰ্ব কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ। ৩। নিন্দা কৰ, ৱি— গৰ্ব কৰ, ২। নিন্দা কৰ।

কণ্ঠনং (-না) অহঙ্কাৰ।

কণ্ঠসৱং ক্ৰী কন্ধ।

কণ্ঠ বাক্য প্ৰৱন্ধে (চুৰা প সক কণ্ঠয়তি) ১। কণ্ঠা ক। ক, ২। উল্লেখ কৰ, ঘোষণা কৰ, গী ২। ৩৪; ৩। বাক্যালাপ কৰ, ৪। নিৰ্দেশ কৰ, দেখুৱা, ৫। বৰ্ণনা কৰ, ৬। জনা, আপত্তি কৰ।

কণ্ঠক বিণ বক্তা, বৰ্ণনাকাৰী, বিৱৰণ দাতা, —ক: ১। প্ৰধান অভিনেতা, ২। বিবাদী, ৩। সাধু কণ্ঠ কোৱা লোক, কণ্ঠোপজীৱী।

কণ্ঠনং ক্ৰী (কণ্ ভায়ে লুট) কণ্ঠা। বিৱৰণ পক্ষ ১। ১৩।

কণ্ঠম অব্য ১। কেনেকৈ, কি প্ৰকাৰে, ২। ১৬৪; ২। ক'ত, কেনেকৈ সম্ভৱ হ'ল (আশ্চৰ্য্য), ৩। ইয়, নাম, নু, ৱা, ষিৎ আদি অব্যয়ৰ লগত : সকলো প্ৰকাৰে, কোনোমতে (অৰ্থাৎ/অতি কঠোৰে) মে ৩, ২২, মনু ৫। ১৪৩; ইত্যাদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। —কণ্ঠিক: পূ প্ৰশ্নকৰ্তা, অনুসন্ধিৎসু লোক।

—কাৰং অৰ্থ কি প্ৰকাৰে, কেনেকৈ শি ২।৫২।
—প্ৰমাণ্য বিণ কি ধৰণে, কি পৰিমাণে —ভূত বিণ
কি প্ৰকৃতিৰ, —ৰূপ বিণ কি প্ৰকাৰৰ।

কথা ক্ৰী (কথ অস্ত টাপ) ১। প্ৰবন্ধ, বচনা, মনু
৩।২৩১; ২। বাক্য, বাৰ্তা ক ৮।৪৩, বিৱৰণ বা
১।৮।৬; ৩। আখ্যান, উপন্যাস (যেনে—কাদম্বী),
৪। কথোপকথন। —অনুবাগঃ কথা পাতি ভাল
পোৱা লোক। —অন্তৰ ১। আলাপৰ মাজতে, ২। আন
এটা কথা। —উদয়ঃ কথাৰ আৰম্ভণি। —উদ্যাতঃ
১। সংস্কৃত নাটকৰ পাঁচ প্ৰকাৰ প্ৰস্তাৱনাৰ দ্বিতীয়
বিধ। ২। মিছা বিৱৰণ দিয়া। —নায়কঃ, —পুৰুষঃ
আখ্যানৰ নায়ক। —প্ৰবন্ধঃ সাধু কথা, গল্প।
—প্ৰসঙ্গঃ ১। কথোপকথন, কথা প্ৰসঙ্গত, ২। বেজ,
বিষ দূৰ কৰা লোক, বিষবৈদ্য। কি ১।২৪;
—প্ৰাণঃ অভিনেতা, কথক, —মুখং গল্প বা
উপন্যাসৰ ভূমিকা, পাতনি, —যোগঃ কথা প্ৰসঙ্গ।
—ৱিপৰ্য্যাসঃ গল্পৰ গতি পৰিৱৰ্তন, —শেষ অৱশেষ,
বিণ. যাৰ মাথোন নাম বা বিৱৰণহে আছেগৈ, অৰ্থাৎ
মৃত।

কথানকঃ ক্ৰী চুটি গল্প।

কথিত বিণ. (কথ্যতেহসৌ কথ কমণি ক্ত) ১। উক্ত,
ভা ১০।১।১; ২। কথিত, —পদং বাবে বাবে
কোৱা। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ মতে কাব্যৰ এটা দোষ।
কদ্ ক) বোদনে, আহানে, (ভা প স ক্ অক কদতে)
১। ক্ৰন্দন কৰ, ২। আহান কৰ, যাত। খ)
ৱৈক্লৱ্যে, বিহুলীভাৱে (দিৱা আ অক কদ্দাতে) বিবৃদ্ধি
হ, বিহুল হ।

কদ্ অৰ্থাৎ প্ৰায়ে ‘ক্’, (বেয়া) অৰ্থাত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে—
কদাকাৰ। —অক্ষৰং বেয়া বা ভুল আখৰ বা লেখা।
—অগ্নিঃ কম জুই, —অগ্নং কুখ্যাদ। —অপত্য কুপুত্ৰ
—অভ্যাস ক্ অভ্যাস, বদভ্যাস। —অৰ্থ ক্ অৰ্থ।
অনৰ্থ; —অৰ্থনং (না) কষ্ট দিয়া, শাস্তি দিয়া;
—অৰ্থিত ১। স্বণীত, উপেক্ষিত। দণ্ডিত, ২। নীচ,
তুচ্ছ, ৩। অধম, ক্ষয়ন্য। —অশ্বঃ বেয়া ঘোঁৰা;
—আকাৰঃ বিণ. কুৎসিত; —আচাৰ বিণ. দূৰাচাৰী
—উচ্চ কুহ্মীয়া। —বৰ্ণঃ বেয়া বৰ্ণ —ব্ৰহ্ম বিণ আনৰ
বদনাম কৰি ফুৰা শি ১৪।১; ২। নীচ, নিন্দনীয়।

কদঃ (কং জলং দদাতি ক দা ক) মেঘ।

কদকঃ (কদ্ কৈ কঃ) চম্পতাপ।

কদম্বা (ন) পু. বেয়া পথ, নিন্দিত মাৰ্গ।

কদনং ক্ৰী (কদ্ গিচ্ কৰণে লুট) ১। পাপ, ২। ধ্বংস,
বিনাশ, ৩। যুদ্ধ, ৪। বধ, হত্যা।

কদম্বঃ, —স্বকঃ (কদ্ কৰণে অশ্চ) ১। কদম গছ আৰু
ফুল। (কোৱা হয় যে এই ফুল দেখিলে বিবহী-
বিলাকৰ চিত্তচাঞ্চল্য ঘটে।) কবিসকলে প্ৰায়ে
বৰ্ষাকালত এই ফুলৰ বৰ্ণনা কৰি থাকে। মে ২৫ ৰ
১২।৯৯; উ ৩।২০; ২। এবিধ ঘাঁহ (দেৱতাড়ক
তৃণ), ৩। হালধি —অনিলঃ ১। কদম ফুলৰ
মাজেৰে বৈ অহা সুগন্ধি বতাহ, ২। বসন্ত কাল;
—কোবকন্যায়ঃ এবিধ ন্যায়, পটুৱ, ফকৰা। সংস্কৃত
সাহিত্যত এনে বহু ন্যায় আছে। সচৰাচৰ ব্যৱহাৰ হৈ
থকা ন্যায় কেইটামানৰ চমু বিৱৰণৰ বাবে পৰিশিষ্ট
চাওক।

কদৰং ক্ৰী পগাই গোটি মৰা গাখীৰ।

কদৰঃ পু (ক দ্ অচ) ১। কাঁইটিয়া বাবলা গছ, ২। অম্লশ,
৩। কৰত, ৪। এবিধ ৰোগ।

কদৰ্ষ বিণ. ক্ষুদ্ৰ, কুপণ।

কদলঃ, —লকঃ (কদ্ ব্যাদিত্বাৎ কলচ্) ১। কল গছ।
২। পুন্নিলাতা (এবিধ জলজ উদ্ভিদ)।

কদলা ক্ৰী. পুন্নিলাতা, শিমলু গছ।

কদলী ক্ৰী. (কদল ক্ৰী) ১। কলগছ। মে ৯৬; ৰ
১২।৯৬; ২। এবিধ হৰিণ, ৩। হাতীৰ পিঠিত বান্ধি
দিয়া পতাকা, ৪। ধ্বজা।

কদা অক্ (কিম্ কালে দা) কেতিয়া হবে ১।৮৪।৮;

—অপি উপসৰ্গৰ আগত থাকিলে (কদাপি) ইয়াৰ
অৰ্থ এতিয়া বা তেতিয়া, কেতিয়াবা, ন আগত
থাকিলে কেতিয়াও নহয়; চন পিচত থাকিলে
(কদাচন) আন এদিন, কোনো এদিনাখন, এবাৰ। মনু
২।৫৪; চিৎ পিচত থাকিলে (কদাচিৎ)
কেতিয়াবাহে, বহুদিন আগতে, এসময়ত ইত্যাদি অৰ্থ
প্ৰকাশ কৰে। মনু ৪।৭৪।

কদম্বঃ ক্ৰী. (কদ্ কঃ) নাগমাতা। দক্ষবাজৰ কন্যা আৰু
কশ্যপৰ পত্নী, বা ৩।২০।২৯; —পুত্ৰঃ, —সুতঃ
নাগ।

কন্ ক্ৰীতৌ, গভৌ, দীৰ্ঘৌ (দ্বা. প অক সক কনতি)
অনন্দিত হ, গমন কৰ, দীৰ্ঘমান হ।

কনক ক্রী. (কন বুল) সোণ, মে ২। —কঃ ১। পলাশ
বৃক্ষ, ধঁতুৰা গছ; নাহৰ গছ, ২। সদাশিব। মহা
১৩। ১৭। ২২; —অজমঃ সোণৰ থাক; —অচলঃ,
—অম্লিঃ, —গিৰিঃ, —শৈলঃ সুমেক পৰ্বত;
—আলুকা ভূৰাৰ, সোণৰ কলহ; —টঙ্কঃ সোণৰ
কুঠাৰ; —কাৰঃ সূৰগা, সোণৰ দ্ৰাক, —দণ্ডঃ
—দণ্ডকঃ সোণৰ দণ্ডযুক্ত বাজহত্ৰ; —পত্ৰঃ সোণৰ
কাগফুলি; —পৰাগঃ সোণৰ গুড়ি, —বসঃ ১।
সোণপানী, ২। হালধীয়া হাইতাল; —স্থলীঃ সোণৰ
খনি।

কনকধলঃ এখন তীৰ্থক্ষেত্ৰৰ নাম। মে ৫০

কনকপ্ৰসন্ন ক্রী. সোণ বৰণীয়া কেতেকী ফুলৰ গছ।

কনকলোভঃ পু. ধনা।

কনকধ্বজঃ পু. ধঁতুৰা গছ।

কনক বিণ. (কণ যুচ) কণা, এক চকুৱা।

কনকয়তি নাম ধাতু, সক কৰ, সূক্ষ্ম কৰ, ভক্তি ১৮। ২৫।

কনিষ্ঠ বিণ. সকলোতকৈ সৰু, কয়সত সকলোতকৈ
কম। —ষ্ঠা, —ষ্ঠিকা কেঞা আছিল।

কনী ক্রী. (কন অচ্ ঠীক) কন্যা।

কনী(নী)চিঃ ক্রী. ১। লাভুৰাগি, ২। বাহন, বথ।

কনীনিকা ক্রী. ১। চকুৰ মণি, ২। কনিষ্ঠাঙুলি।

কনীনী কনিষ্ঠাঙুলি।

কনীয়াসঃ ক্রী. তাম।

কনীয়ান্ (স) বিণ. ১। অতি কম, ২। অনুজ।

কনেৰা ক্রী. ১। বেশা, ২। মাইকী হাতী।

কুন্তুঃ পু. (কম তঃ) ১। কামদেৱ, ২। হৃদয়, ৩।
ভঁড়াল, ৪। চিত্ৰ, ৫। সুখী লোক।

কন্থা ক্রী. (কম থন্ টাপ) ১। জোৰা তাপলি দিয়া
কাপোৰ। কঁধা। ভৰ্তৃ ৩। ৭৪; ২। জোলোঙা;
—ধাৰণঃ তাপলি মৰা কাপোৰ পিন্ধা লোক, যোগী;
—ধাৰী সন্ন্যাসী।

কন্দঃ ক্রী. (কন্দি নিচ্ অচ্) ১। শস্যমূল, ২। ধুকীয়া আলুৰ
দৰে মূল। ভক্তি ৩। ৬৯; ৩। নহক, ৪। গাঁথি।

কন্দঃ পু. (কং জলং দধতি ক দা ক) ১। মেঘ,
২। কৰ্ণব; ৩। যেনিব বোগ, —ট্টঃ ক্রী. বগ পদুম,
ভেট ফুল; —ফুলঃ ফুল।

কন্দৰঃ ১। আদা; —বঃ ১। গুহা, ২। জহু; —বা,
—বী গুহা, উপত্যকা; —জাককঃ পৰ্বত।

কন্দৰ্পঃ পু. (কং কুংসিতো দৰ্পঃ ক দৃণ অচ্) কামদেৱ।
গীতা ১০। ২৮; —কুলঃ যেনি; —জ্বৰঃ ধেমৰোগ,
অময়া কামনা; —মহনঃ সদাশিব; —মুৰলঃ,
—মুসলঃ পূৰুষৰ লিল; —শৃঙ্খলঃ ধৌন ক্ৰিয়াৰ এক
বিশেষ ভঙ্গিমা (বতি মঞ্জৰীত ইয়াৰ বিস্তৰণ আছে)।

কন্দলঃ বিণ. (কদি অলং) ১। কপাল, ২। নতুন
গজালি, ৩। কল কল ধ্বনি, ৪। এবিধ কলগছ,
৫। নিন্দা, ভৎসনা, কন্দল ফুল, লি ৬। ৩০; —লঃ
১। সোণ, ২। যুদ্ধ, বিবাদ, হাই-কাজিয়া (যেনে—
গৃহকন্দল)।

কন্দলী ১। কলগছ। মে ২১; ২। এবিধ হৰিণ,
৩। পতাকা, ৪। পদমৰ গুটি; —কুসুম বেংছতা;
—শূৰণঃ ওল কচু; —সাৰঃ ক্রী. নন্দন বন।

কন্দাৰ্হঃ ওল কচু।

কন্দালুঃ কাসালু।

কন্দুঃ পু. ক্রী. লোহাৰ চৌকা, আখা, তাল।

কন্দুকঃ পু. (কং সুখং দা কন) টোপ, বল। ব
১৬। ৯৩; —নীলা টোপৰ খেল।

কন্দোটিঃ (টুঃ) ১। বগা পদুম, ২। নীলা পদুম,
৩। কুমুদ ফুল।

কঙ্কঃ পু. (কং জলং ধা কঃ) মেঘ।

কঙ্কৰঃ পু. (কং জলং ধবতি কম ধ্ অচ্) ১। মেঘ,
২। (কং লিৰো ধবতীতি) গল, ভা ৬। ১২। ৩৩;
—বা গল।

কঙ্কিঃ পু. সাগৰ, স্ত্রী গল।

কল্পঃ ক্রী. (কন্ গত্যাং কৰণে ক্ৰ) ১। পাপ, ২। মুৰ্ছ।

কন্যাকা ক্রী. কম বয়সীয়া ছোৱালী। ব ১১। ৫৩; ২।
অবিবাহিতা ছোৱালী, ৩। দহ বছৰীয়া কন্যাক কন্যাকা
কোৱা হয়। অষ্টবৰ্ষা ভৱেদগৌৰী নৱবৰ্ষা চ বোধিনী।
দশমে কন্যাকা প্রোক্তা অত উৰ্ব্বৰ বজ্জবলা, ৪।
(অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত) এবিধ নায়িকা, ৫। কন্যা বাণি;
—ছলঃ নাবী হৰণ, ফুল্লাই নি কন্যাৰ সতীত্ব নষ্ট
কৰা; —কন্যঃ কুমাবী; —জাতঃ অবিবাহিতা কন্যাৰ
সজ্জন; কানীনঃ যা ১২। ১৩২; —পতিঃ জোঁৱাই।

কন্যসঃ সৰু ভায়েক; —সা কেঞা আছিল; —সী সৰু
ভনীয়েক।

কন্যা ক্রী. (কন্ দীক্ৰে যক টাপ) ১। কুমাবী ছোৱালী,
(স্বতীক্ৰেত দহ বছৰীয়া), ২। অবিবাহিতা স্ত্রীস্বামী,

৩। নাবী, ৪। কন্যা বাণি, ৫। দুৰ্গা, ৬। ডাঙৰ ইলাচী;
—আট বিণ. কন্যা বিচাৰি ফুৰা। (—টঃ) ১। ঘৰৰ ভিতৰ
কোঠা, ২। কন্যা বিচাৰি ফুৰা পুৰুষ; —কুজঃ এখন
ৰাজ্যৰ নাম, (কনৌজ); —গতঃ কন্যা বাণিত গৃহৰ
স্থিতি; —গ্রহণঃ বিবাহত কন্যাৰ পাণিগ্রহণ; —দানঃ
বিবাহিত কন্যাক বৰলৈ অৰ্পণ কৰা কাৰ্য্য; —দুষণঃ
কন্যাৰ কৌমাৰ্য্য নাশ; —ধনঃ যৌতুক; —পতিঃ
জোঁৱাই; —পুত্ৰঃ কানীন; —পুৰঃ অস্তঃপুৰ; —ভৰ্তৃ
১। জোঁৱাই, ২। কাৰ্ত্তিকৈয়; —ৱেদিন্ জোঁৱাই;
—শুদ্ধঃ কন্যাপণ, (কন্যাৰ পিতাকক দিয়া ধন);
—হৰণঃ কন্যাক পলুৱাই নিয়া।

কন্যাকা, কন্যাকা কুমাৰী।

কন্যায়ম্ বিণ. কন্যাৰ আকাৰৰ; —স্বঃ অস্তঃপুৰ। কন্যাৰ
কোঠা।

কপ্ কম্প্ সঞ্চলনে (ভ্ৰা আ অক কম্পতে। কমণি
কম্পাতে) কঁপি থাক, লৰচৰ কৰ।

কপটঃ পু. —টঃ ক্ৰী. (কপ্ অটন) প্ৰভাৰণা, প্ৰবঞ্চনা,
ছল। —তাপসঃ ভণ্ড সন্ন্যাসী। —পট্ প্ৰবঞ্চক;
—প্ৰবঞ্চঃ ছলনাপূৰ্ণ অভিসন্ধি; —লেশ্যঃ জাল
দলিল; —ৱচনঃ ছলনাপূৰ্ণ কথা; —ৱেশ্ ছদ্মবেশ।

কপটিকঃ প্ৰবঞ্চক, ঠগ।

কপৰ্দঃ, —ৰ্দকঃ ১। কড়ি, ২। জটা (চুলি) যেনে শিৱৰ
জটা।

কপৰ্দ্দী (নৃ) সদাশিৱ।

কপাটঃ, —টঃ ১। দুৱাৰ, দজাৰ পাল্লা। ব ৩। ৩৪;
২। দজা; —উদঘাটন দুৱাৰ মুকলি; —স্বঃ সেৰ।

কপালঃ, —লঃ (কং মন্তকং পালয়তি ক পালি অণ) ১।
মূৰৰ খোলা, ২। মাটিৰ কলহৰ ভগা খোলা। মনু
৪। ৯৩ ৩। জাক, সমূহ; ভিখাৰীয়ে হাতত লোৱা পাত্ৰ,
খোলা। মনু ৬। ৪৪; ৫। বাটি, পিয়লা, ৬। ঢাকনী;
—পাণিঃ, —ফুঃ, —শিবস্ পু. শিৱ; —মালিনী দুৰ্গা।

কপালিকা স্ত্ৰী. (কপাল কণ টাপ) ১। এবিধ দাঁতৰ
বেয়াৰ, ২। মাটিৰ পাত্ৰৰ ভগা খোলা। মনু ৪। ৭৮।

কপালিন্ বিণ. ১। মূৰৰ খোলা থকা। মূৰৰ খোলা
পিছা। কু ৫। ৭৮; পু. ১। শিৱ, ২। ব্ৰাহ্মণী আৰু
মৎসাজীৱীৰ সন্তান, ৩। বোণী, সন্ন্যাসী।

কপিঃ পু. (কম্পতে যঃ সদা কপি চলনে ই) ১। বান্দৰ।

মনু ১১। ১৫৪; ২। হাতী, ৩। বৰাহ, ৪। বজ্জ

চন্দন; —ইজ্যঃ জীৰামচন্দ্র, সূগ্ৰীৱ; —ইন্দ্রঃ হনুমান,
সূগ্ৰীৱ। জাম্বৱন্ত; —কচ্ছুঃ বান্দৰ-কেঁকোৱা;
—কেতন, —ধ্বজঃ অৰ্জুন। গী ১। ২০; —জঃ,
—তৈলং, —নামন্ ধনা; —প্ৰভুঃ জীৰামচন্দ্র;
—লোহং পিতল।

কপিঞ্জল ১। চাতক পক্ষী, ২। তিত্তিবি চৰাই।

কপিংধঃ কংবেল; ঔটেঙা, 'গজভুক্ত কপিংধঃ'
—আস্য এবিধ বান্দৰ।

কপিল বিণ. (কমু কাষ্টৌ প ইলচ্) ১। বঙচুৱা। মুগা,
২। বঙচুৱা চুলিযুক্ত।

কপিলঃ পু. ১। মহৰ্ষি কপিল। আখ্যান মতে— সগৰৰ
ষাঠী হাজাৰ পুত্ৰই অশ্বমেধৰ ঘোঁৰাক বিচাৰি গৈ
কপিল মুনিৰ আশ্ৰমত ঘোঁৰাটো দেখা পায়।
আচলতে ইন্দ্রইহে ঘোঁৰাটো সেই আশ্ৰমত লুকাই
ৰাখিছিল। সগৰৰ পুত্ৰসকলে ঘোঁৰাটো কপিল মুনিৰ
অপহৰণ কৰা বুলি মুনিজনক গালি শপনি পাৰে।
ধান ভঙ্গ হোৱাত কপিলে সগৰ পুত্ৰবিলাকক শাপি
ভস্ম কৰে। পিচত ভগীৰথে গঙ্গা আনি পুত্ৰবিলাকক
উদ্ধাৰ কৰে। কোনো কোনো পত্ৰিতে এই
মহৰ্ষিগৰাকীকেই সাংখ্য দৰ্শনৰ প্ৰণেতা বুলি কয়।

২। কুকুৰ, ৩। ধনা, ৪। এবিধ অগ্নি; —লা ১। কপিল
বৰণৰ গাইগক, ২। এবিধ আভৰ, ৩। এবিধ কাঠ,
৪। জোক; —অশ্বঃ ইন্দ্র; —দ্যুতি সূৰ্য্য; —ধাৰা
গঙ্গা; —স্মৃতি স্ত্ৰী. সাংখ্য দৰ্শনৰ সূত্ৰ।

কপিলঃ পু. ১। মেহেগনি (ক'লা আৰু ৰঙাৰ মিশ্ৰণ)
ৰং, ২। কফি ৰং। মে ২। ১; ধনা; —শা মাধৱীলতা,
২। এখন নদীৰ নাম।

কপীষ্টঃ পু. কপিংধ।

কপুচ্ছলং, পু. —পুষ্টিকা ১। চূড়াকৰণ সংস্কাৰ, ২।
মূৰৰ দুয়ো কাষে দুকোঁচা চুলি।

কপুয় বিণ. নীচ, অকৰ্মণ্য।

কপোতঃ (কো দ্যমুঃ পোতঃ ইতি ওডচ্ বস্য পক্) ১।
কপৌ, পাৰ চৰাই, ২। চৰাই; —অৰিঃ চিলা,
শেন চৰাই (পাৰৰ শক্ৰ); —চৰণা এবিধ জন্তুৰ;
—পালিকা, —পালী পাৰৰ বাহ; —সাৰং অজ্ঞান,
কাঞ্চল; —হস্ত (প্ৰজ্ঞাত) হাত যোৰ কৰা।

কপোতকঃ এবিধ সৰু পাৰ চৰাই।

কপোলঃ পু. (কং মুখং পোলতীতি ক পুল্ কমণি অণ)

গাল; শ ৬।১৪; —কাষ: গালেবে ঘঁহা বা গালত ঘঁহা দ্ৰব্য; —বাগ: গালৰ জেউতি, উজ্জ্বলতা।

কক্ষ: পু. (কেন জলেন ফলতি ক ফল ডঃ) ১। শ্লেছা (আয়ু) শৰীৰৰ তিনি ধাতুৰ এটা, বাকী দুটা বায়ু আৰু পিত্ত, ২। ফেন; —অৰি: আদা; —কুৰ্চিকা (মুখৰ) ৩। লালটি; —ক্ষয়: (হাওফাওৰ) ক্ষয় বোগ; —ম্ন, —নাশন, —হৰ বিগ. কক্ষ-নাশকাৰী (ঔষধ); —জ্বৰ: কক্ষৰ (পৰা হোৱা) জ্বৰ।

কক্ষপিং, কক্ষোপিং (বী) কিলাকুটি।

কক্ষী (ন), কক্ষলু: কক্ষযুক্ত।

কব জুতৌ বর্ণে (ভা আ সক কবতে) কুতি কব, বং কব।

কবন্ধং ক্ৰী. ১। মূৰহীন দেহ, ২। পানী ঋবে.
৫।৮৫।৩।

কবন্ধ: পু. (কং শুনং বন্ধ ঘঞ) ১। বাহুগ্ৰহ, ২। পেট, ৩। মেঘ, ৪। ধূমকেতু, ৫। বায়ুগ্ৰহৰ কাহিনীত থকা এজন দৈত্য। আখ্যানমতে দণ্ডকাৰণ্যত বায়ু-লক্ষণ থকাৰ সময়ত এই কবন্ধ নামৰ বাক্ষসটোৱে তেওঁলোকক আক্ৰমণ কৰি তেওঁলোকৰ হাতত নিহত হয়। কবন্ধ পূৰ্বতে স্বৰ্গত আছিল যদিও ইন্দুৰ অভিশাপত মৰ্ত্যলৈ বাক্ষস ৰূপে জন্ম লৈ বাধৱৰ হাতত নিহত হয়।

কবিংথং পু. কংবেল, ঔটেঙা।

কবিলং পু. কপিল বং।

কম্পহি (চুৰা আ সক কাময়তে) ১। আশা কব, ইচ্ছা কব, বাসনা কব, ২। ভাল পা, প্ৰেমত পৰ; অস্তি—বাসনা কব; নি—, প্র— অত্যধিক বাসনা কব।

কমঠং ক্ৰী. পানীৰ কলহ বা টেকেলি।

কমঠ: পু. (কে জলে মঠতি বসতীতি ক মঠ অচ্) ১। কাছ, ২। বাঁহ, ৩। পানীৰ ভাও।

কমণ্ডলু পু. —লং ক্ৰী. সন্ন্যাসীয়ে হাতত লোৱা পানীৰ পাত্ৰ। মনু ২।৬৪; —তক: কমণ্ডলু তৈয়াৰ কৰা কাঠৰ গছ; —থব: সদাশিৱ।

কমনং বিগ. (কম নিস্ যচ্) কামুক। ভা ১।৯।৩৩; —নঃ কামদেৱ, অশোক গছ। ব্ৰহ্মা।

কমনীয়ং বিগ. ধুনীয়া, চাক, মনোহৰ, শোভনীয়, মনোৰম, বয়, মনোজ, সুন্দৰ, মধুৰ। প্ৰিয়, সৌম্য।
কু ১।৩৭।

কমব বিগ. কামুক। ইচ্ছুক।

কমলং ক্ৰী. (কম জলম অলকবোতি ক অল্ অচ্) ১।

এবিধ জলজ ফুল। কমল ফুল, পদুম ফুল, ২। পানী, ৩। তাম ধাতু, ৪। ঔষধ, ৫। সৰস পক্ষী, ৬। মূত্ৰাশয়; —লং ১। সৰস পক্ষী, ২। এবিধ হৰিণ; —অক্ষী পদুমৰ দৰে নেত্ৰযুক্ত; —অক্ষিঃ পদুম পুখুৰী; —আলয়া মহালক্ষ্মী; —আলনঃ ব্ৰহ্মা। কু ৭।৭০; —ঈক্ষণা কমল-নেত্ৰ; —উজ্জ্বলং কুহুম ফল। এই ফলৰ বসেৰে কাপোৰ বং কৰা হয়; —জঃ ব্ৰহ্মা। বোহিগী নক্ষত্ৰ; —ভৰঃ, —বোনিঃ —সত্ত্বঃ ব্ৰহ্মা।

কমলা ক্ৰী. ১। লক্ষ্মী, ২। গঙ্গা।

কমলিনী ক্ৰী. পদ্মিনী। পদুম। মে ৯০; পদুম পুখুৰী।

কমা ক্ৰী. (কম ভাৱে অঃ টাপ) শোভা, সৌন্দৰ্য।

কমিতা (ঋ) বিগ. (কম তৃচ্) কামুক, লম্পট।

কম্প্ চলনে (ভা আ অক কম্পতে) কঁপি থাক, লৰচৰ কৰ, কঁপাই থাক। ব ৪।৮১।

কম্পং পু. ১। কম্পন। লিহৰণ। কু ৭।৪৬; ২। স্তবিত স্বৰৰ এটা বিকৃতি; —অস্থিত বিগ. কম্পিত, আন্দোলিত; —লক্ষ্মন পু. বায়ু।

কম্পনং ক্ৰী. কম্পন, কঁপি কঁপি কৰা উচ্চাৰণ; —নঃ গীতকাল।

কম্পাঙ্কঃ পু. বায়ু।

কম্পং বিগ. কঁপি থকা, লৰচৰ কৰি থকা।

কম্ গতৌ (ভা প অক কয়তি) গমন কৰ, অগ্ৰসৰ হ, চল।

কম্বৰ বিগ. চিত্ৰবিচিত্ৰ।

কম্বলং প. (কম গতৌ ব্যাদিত্বাৎ কলচ্) ১। কম্বল, গৰম কাপোৰ, ২। বলদৰ গলবিচনি, ৩। এবিধ হৰিণ, ৪। আলোৱান, ঝাল, ৫। বেৰ। —লং পক্ষী —বাহ্যকং কাপোৰৰ চৈ দিয়া গৰুপাড়ী।

কম্বলী পু. বলদ গৰু।

কম্বী ক্ৰী হেতা বা চামুচ।

কম্বু বিগ. ফুটফুটিয়া, চিত্ৰ বিচিত্ৰ —কু পু ক্ৰী ১। শব্দ, ২। হাতী, ৩। গল, ৪। ফুটফুটিয়া বং, ৫। শৰীৰ বস্ত্ৰবাহক নাদী, ৬। ঋক ৭। নগীৰ অক্ষৰৰ জড়। —কম্বী শব্দৰ দৰে গলযুক্ত ডিৰোতা। —কম্বী শব্দৰ অক্ষৰৰ গল আৰু তেনে গল থকা নবী। (শব্দৰ দৰে এই গলত তিনিডাল বেথা থাকে আৰু ভাস্কৰতী কুলি কোৱা হয়)।

কব্জা: ১। শব্দ, ২। এবিধ হাতী, ৩। এখন দেশৰ নাম। ব ৪। ৬৯।

কব্জ বিণ. (কম বঃ) ১। কামুক, লম্পট, ২। কমণীয়, মনোহৰ, —ভাী ক্ৰী গলা।

কব্জা বয়স্ক, এবিধ ঔষধ।

কবঃ পু. (কং সুখং বতি দদতি ক বা কঃ) ১। বাজহ, ২। হাত, শ ১। ২৪; ৩। বশি, ৪। হাতীৰ শব্দ, ৫। বৰষুণৰ শিল, ৬। এক হাত (দীঘল) জোখ, প্রায় ১৮ ইঞ্চি, ৭। হস্তা নক্ষত্ৰ। —অগ্রঃ ১। হাতৰ আগভাগ, ২। হাতীৰ শব্দৰ আগৰ অংশ। —আঘাতঃ চৰ মৰা, চপেটাঘাত। —আৰোহঃ আঙুঠি। —আলম্বঃ সহায়ৰ হাত আগ বঢ়োৱা। —আশ্ৰয়ঃ ১। বুকু, ২। হাতৰ ভুকু। —কষ্টকঃ, —কং হাতৰ নখ। —কমলং —পঙ্কজং, —পদ্মং পদুমৰ দৰে ধনীয়া হাত। —কলশং, —শঃ আঁজলি। —কিসলয়ঃ, —মং ১। ফুলৰ কলিৰ দৰে হাত, ২। আঙুলি —কোষঃ আঁজলি। —গ্রহঃ, —গ্রহণং ১৭ বাজহ আদায় বা গ্রহণ, ২। পাণিগ্রহণ, বিবাহ। —গ্রাহঃ ১। পতি, ২। কৰ-সংগ্রাহক। —জং এবিধ আতৰ। —জঃ নখ। —জালং পোহৰৰ বিস্তাৰ, বশিবেখা। —তলঃ হাতৰ তলুৱা। (—আমলকং) হাতৰ আমলখিৰ দৰে স্পষ্ট। —তালিকা —তালী হাতচাপৰি। —দ বিণ. বাজহ আদায় দিয়া। —পত্ৰং কৰত। —পুটঃ হাত দুখনেৰে আঁজলি কৰি বস্ত্ৰ গ্রহণ কৰা। —পৃষ্ঠং হাতৰ সিপিঠি। —বালঃ, বালঃ তবোৱাল। ভূষণং হাতৰ খাৰু আদি অলঙ্কাৰ। —মালঃ ধোঁৱা। —বাহঃ হাতত নখ। —বীৰঃ, —বীৰকঃ ১। তবোৱাল, ২। শ্মশান, ৩। এবিধ গছ। —শাখা আঙুলি। —শীকৰঃ হাতীয়ে শূৰেৰে দলিওৱা পানী। —শুকঃ নখ। —সূত্ৰং বিয়াৰ সময়ত হাতত বন্ধা বিবাহসূত্ৰ। —স্থালিন্ সদাশিৱ। —স্বনঃ হাতচাপৰিৰ শব্দ।

কবক (সন্ধ্যাসীৰ) কমণ্ডলু। মনু ৪। ৬৬; —কঃ ডালিম গছ। পলাশ গছ, এবিধ চৰাই, শিলবৰষুণ, বকুল গছ। নাৰিকলৰ কোবোকা; —অন্তল্ পু. নাৰিকল গছ; —আসাৰঃ শিলাক্কী; —জং পানী; —পত্ৰিকা কমণ্ডলু।

কব্জবৰ্ণঃ পু. মথনি মাৰি।

কবকঃ পু. ১। কঙ্কাল, ২। মূৰৰ খোলা, ৩। নাৰিকলৰ কোবোকা। সক বাকচ।

কব্জাঃ পু. (ক বজ্জ নিচ অণ) লেটা গুটি।

কবটঃ (কং কুংসিতং বটতি শব্দং কৰোতি ক বট পদ্মদ্যচ) ১। কাউৰী, ২। হাতীৰ পাল, ৩। কুসুম (কুহুম) ফুলৰ গছ। ইয়াৰ পৰা বঙা বঙ তৈয়াৰ কৰা হয়, ৪। নাস্তিক, ৫। নীচ ব্ৰাহ্মণ।

কবটকঃ পু. ১। কাউৰী, ২। চৌৰ্য (স্বৈয়) শাস্ত্ৰ নিৰ্মাতা কৰীসূতৰ এটা নাম। পিঙ্গলক নামৰ পশুৰাজ সিংহৰ মন্ত্ৰীৰ পুত্ৰৰ নাম। হি ২। ২৫।

কবটী (ন) হুতী।

কবেদুঃ এবিধ চৰাই। কবকটিয়া চৰাই।

কবণং ক্ৰী. (ক্ৰিয়তেহনেন কৃ কৰণে লুট্) ১। সম্পাদন কৰা, কাৰ্যত পৰিণত কৰা, ২। কাম, কাৰ্য্য, ৩। ধৰ্মকাৰ্য্য, ৪। ব্যৱসায়, বাণিজ্য, ৫। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়। ব ৮। ৩৮; ৬। শৰীৰ, ৭। কাৰ্যৰ উপায় বা আহিলা, ৮। হেতু, অভিপ্ৰায়, ৯। (ব্যাকৰণ) কৰণ কাৰক। ১০। (তৰ্ক শাস্ত্ৰত) কাৰণভূত লুহেতু। ১১। (আইনশাস্ত্ৰত) দলিল, নথিপত্ৰ। মনু ৮। ৫২; ১২। সঙ্গীতৰ তাল, হাতেৰে চাপৰি মাৰি ৰখা তাল। কু ৬। ৪০ ১৩। দিনৰ অংশ বিশেষ। —অধিপঃ আত্মা; —গ্রামঃ জ্ঞানেন্দ্ৰিয়সমূহ; —গ্রাণং মূৰ।

কবণীয়ম্ বিণ. (কৃ অনীয়ৰ) কৰ্তব্য। কাৰ্য্য।

কবণঃ পু. (কৃঞ অন্তন্ ১। মৌল্যক, ২। বাঁহৰ সক বাকচ বা পাচি, ৩। তবোৱাল, ৪। এবিধ হাঁহ।

কবণী পু. মাছ।

কবণ্ডঃ পু. (কৰে জ্ঞাতি শোভতে কৰ ভা কঃ) ১। হাতৰ মণিবন্ধৰ পৰা কনিষ্ঠ আঙুলিৰ ওৰিলৈকে হাতৰ তলুৱাৰ বহিৰ্ভাগ। ব ৬। ৮৩; ২। হাতীৰ সুৰ, ৩। পোৱালি হাতী, ৪। পোৱালি উট, ৫। উট, ৬। আতৰ বিশেষ; —উকঃ যি নাৰীৰ উক কবণ্ডৰ দৰে, (শ ৩। ২১) অথবা হাতীৰ শব্দৰ দৰে।

কবণ্ডকঃ পু. উট।

কবণ্ডী (ন) প. হাতী।

কবণ্ডীৰঃ পু. (কৰতি ঙ্গ অণ) সিংহ।

কবন্দ্ৰ, কবন্দ্ৰিত বিণ. ১। মিশ্ৰিত। গীগো ১। ২; ছিৰিচিৰ, ২। খচিত, যেনে মূৰ্ত্ত্যখচিত হাৰ।

কবন্দ্ৰঃ (স্বঃ) ১। দধি মিশ্ৰিত আটা, ২। বোকা। মনু ১২। ৭৬।

কবহটীঃ পু. ১। এখন ঠাইৰ নাম, ২। পদুমৰ ঝাল বা লিপা।

কৰাল বিগ. (কৰায় কেপায় অনতি) ভয়ানক, দুৰ্দ্দমা, ভয়ঙ্কৰ। গী ১১।২৩; বে ১।৬; —লা দুৰ্গাৰ ভয়ানক কপ, কালী, অনন্তমূলা; —দংষ্ট্র ভয়ানক দাঁতযুক্ত; —স্বপনা দুৰ্গা। চামুতা।

কৰালক ক'লা তুলসী।

কৰালী ক্ৰী. অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন। মু উ ১।২।৯।

কৰিকা ক্ৰী. নখাঘাত।

কৰিণী ক্ৰী. মাইকী হাতী। কি ২।৬।

কৰিন পু. (কব: শুভ: অসাম্প্ৰতি ইনি:) ১। হাতী, ২। (অজ্ঞত) সংখ্যা ৮; —ইন্দ্ৰ:; —ঈশ্বৰ:; —স্বৰ: প্রকাণ্ড হাতী; —কুন্ত: হাতীৰ মুখৰ গোলাকাৰ অংশ; —গৰ্জিতং হাতীৰ চিঞৰ বা গৰ্জন; —দন্ত: হাতীৰ দাঁত; —পং ছাউত; —জং; —পোতং; —শাব্ধ:; —শাব্ধকং; হাতীৰ পোৱালি, —বন্ধ: হাতী বন্ধা খুঁট; —ম্ৰাচলং সিংহ; —মুখং গণেশ; —মৈজয়ন্তী হাতীৰ পিঠিত থকা ধ্বজা, —ম্ৰজ্ঞ এজাক হাতী।

কৰীক পু. ক্ৰী. (কিৰতি বিক্ষিপতি কৃ ঈষণ) ১। বাঁহৰ গাজ। শি ৪।১৪; ২। গজালি, ৩। মকড়মিত হোৱা এবিধ কাঁইটীয়া গছ। ভৰ্জ ২।৯৩; ৪। পানীৰ কলহ বা লোটা।

কৰীবা, —বী ক্ৰী. ১। জিলিপোক। ২। হাতীৰ দাঁতৰ আলু (গুৰি)।

কৰীৰং, —ষ: পু. ক্ৰী. গোবৰৰ শূঁটি। জ্বলাবৰ কাৰণে শুকুৱাই বন্ধ গোবৰ। —অগ্নি: শুকান গোবৰৰ জুই।

কৰীৰিণী সম্পত্তিৰ অধিষ্ঠাত্রী দেৱী।

কৰুণ বিগ. শোকাৱহ, কোমল। পুতৌ কবিব লগীয়া বা পুতৌজনক। শি ৯।৬৭; —পং সহানুভূতি, দয়া, চিন্তাজনক শোক। নৱ বসৰ এটা। ব ৮।৭০; —মল্লী মল্লিক লতা। —ক্লিষ্টলভ: (অলঙ্কাৰ শ্য) বিবহৰ দুখ।

কৰুণা ক্ৰী. দয়া, কোমলতা, দুখ। মে ৯৩; —আৰ্ছ কোমল হৃদয়ৰ শোকাৰ্ত; —নিধি: দয়াৰ সাগৰ, কৃপাময়; —পৰ দয়াময়; —ক্লিষ্টৰ্ণ নিদয়, ব ৮।৬৭।

কৰেটং (হাতৰ) নখ। —টুং এবিধ চৰাই।

কৰেণ্ড পু. (কৃ এনু: অথবা কে মজ্জক বেণ্ড:) ১। হাতী। (হাতীয়ে শুঁবেবে কপালত ধূলি ছটিয়ায়।) শি ১২।৫; ২। কৰ্ণিকাৰ গছ, (ক্ৰী.) ১। হুতিলী, ২। পালকপ্ৰাৰ মাক; —জুং, —সুজং হুতিলিগাৰ বচয়িতা পালকপ্ৰা।

কৰোটং —কৰোটং: ১। মূৰৰ খোলা, ২। লিয়ল বা চৰিয়া।

কৰ্ক: পু. (কৃ ক:) ১। কেঁকোৰা, ২। কৰ্কট বাশি, ৩। অগ্নি, ৪। পানীৰ লোটা, ৫। দৰ্পণ, আটী, ৬। খেতাখ, বগা ঘোঁৰা।

কৰ্কট, —টক: ১। কেঁকোৰা, ২। কৰ্কট বাশি, ৩। বৃত্ত, বেটন; —টিং —টী এবিধ বামী; —টুং কৰ্কটিয়া চৰাই।

কৰ্কজুং, —জুং ক্ৰী. (কৰ্ক কটাকং দধাতীতি কৰ্ক ধা কু: নুম চ) বগৰি গছ আৰু ফল। যা ১।২৫০।

কৰ্কৰ বিগ. ১। কঠিন, শক্ত, ২। দৃঢ়; —ষ: ১। ছাতুৰি, ২। দৰ্পণ, ৩। হাড় বা হাড়ৰ টুকুৰা, ৪। চামৰাৰ ফিটা।

কৰ্কৰাক: বলিমহি (চৰাই)।

কৰ্কৰাজ: খঞ্জন চৰাই।

কৰ্কৰাটু: কেবাহিকে চেৱা দৃষ্টি।

কৰ্কৰাজুক: অজ্ঞকপ।

কৰ্কৰালা চুলিৰ পাক। সৰু আঙুঠি।

কৰ্কৰী ফুটা থকা সৰু লোটা।

কৰ্কশ: পু. (কৰ্ক শ:) ১। কঠিন, অমসৃণ। ব ১২।৪১; ২। কঠুৱা, জুৰ, নিদয়, ৩। উগ্রমূৰ্তি, অভ্যাচাৰ। ব ৯।৬৮; ৪। তৰোৱাল, ৫। দুঃসাহসিক, ৬। কৃপণ, ৭। দুৰ্বোধ্য, ৮। অসৎ, ৯। অবিখ্যাসী, ১০। দুঃচৰিত্ৰবান, দুৰাচাৰী।

কৰ্কশী বনৰীয়া বগৰি।

কৰ্কি কৰ্কট বাশি।

কৰ্কোটং, —টক: আঠোটা নাগৰাজৰ এটাৰ নাম। (কলিয়ে বজা নলক শান্তি বিহাৰ উদ্দেশ্যে নানান ধৰণৰ কষ্ট দিবলৈ ধৰে। এবাৰ নলে নাগৰাজ কৰ্কোটক জুইৰ পৰা বন্ধা কৰাব পিচত নলক এনেকুৱা কুংচিত কৰি পেলালে যাতে কোনোদেৱে নলক চিনিবই নোৱাৰে। এইদৰেই নলে দুখৰ দিনকইটা অতিবাহিত কৰে।) —টক: ৰেলগছ।

কৰ্কিকা ক্ৰী. কঠুৰী।

কৰ্কৰ: (কৰ্ক উৰ:) এবিধ সুগন্ধি গছ, —ষং সোণ, হাইতাল।

কৰ্ক শীড়ে (ডা প সৰু কৰ্কতি) শীড়া শি, কষ্ট দি।

কৰ্ণ ভিদি (চুৰা প সক কৰ্ণয়তি) বিজ্ঞা। ছিদ্র কৰ।
'আ' আগত থাকিলে (আকৰ্ণয়তি) শুন, শ্ৰৱণ কৰ।

কৰ্ণ পূ. (কৰ্ণতে আকৰ্ণতে অনেনেতি কৰ্ণ কৰণে অপ)

১। কাণ, শ্ৰৱণেন্দ্ৰিয়। কৰ্ণ দা কাণ দিয়া, কৰ্ণমাগম কাণলৈ অহা, শুনিবলৈ পোৱা, কৰ্ণে কথয়তি ফুচফুচাই কোৱা, ২। কলহ, কেৰাহী আদিৰ 'কাণ', ৩। জাহাজৰ গুৰি বঠা, ৪। ত্ৰিভূজৰ কৰ্ণ, ৫। মহাভাৰতৰ প্ৰখ্যাত কৌৰৱ বীৰ কৰ্ণ, সূৰ্য্যৰ ঔৰসত কৃত্তীৰ পুত্ৰ। কুমাবী বয়সত মাকৰ ঘৰত থকা কালত কৃত্তীৰ এই পুত্ৰ জন্ম হোৱাৰ লগে লগে কৃত্তীয়ে নদীত উতুৱাই দিয়ে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ সাৰথি অধিৰথে পাই পত্নী বাধাৰে সৈতে কৰ্ণক নিজৰ পুত্ৰৰ দৰে ডাঙৰ-দীঘল কৰে। সেয়ে কৰ্ণক প্ৰায়ে সূতপুত্ৰ, বাৰ্ধেয় বুলি সম্বোধন কৰা হয়। কৰ্ণৰ গুণ গৰিমা আৰু পৰাক্ৰমৰ বাবে ধৃতৰাষ্ট্ৰই অঙ্গৰাজ্য দান কৰে। পৰশুৰামে মাথোন ব্ৰাহ্মণকহে ধনুৰ্বিদ্যা শিক্ষা দিছিল বুলি জানিব পাৰি কৰ্ণই নিজকে ব্ৰাহ্মণ বুলি পৰিচয় দি পৰশুৰামৰ পৰা সকলোখিনি বিদ্যা শিকি লয়। কিন্তু পৰশুৰামে পিচত জানিব পাৰি কৰ্ণক অভিশাপ দিয়ে যে বিপদৰ সময়ত সি সকলো বিদ্যা পাহৰি যাব। পাণ্ডৱৰ লগত যুদ্ধৰ কৰ্ণৰ বথৰ চকা মাটিত সোমাই যোৱাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ নিৰ্দেশত অৰ্জুনে কৰ্ণক বধ কৰে। তথাপি মহাভাৰতত শ্ৰেষ্ঠ বীৰ দুজনৰ এজন কৰ্ণ আৰু আনজন অৰ্জুন। ভীষ্ম আৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পিচত কৰ্ণ মহাভাৰতৰ যুদ্ধৰ সেনাপতি হয়, আৰু মৃত্যুৰ দিনলৈকে কৌৰৱপক্ষৰ সেৱা কৰি থাকিল। —অঞ্জলিঃ কাণৰ ছিদ্র; —অনুজঃ যুধিষ্ঠিৰ; —অস্তিক কাণৰ কাষ; —অন্দুঃ, —ন্দুঃ ক্ৰী. কাণফুলি; —আম্ফালঃ, —ডালঃ হাতীয়ে কাণ দুখনেৰে কৰা আম্ফালন; —উপকৰ্ণিকা উৰাবাতবি; —কণ্ডঃ কাণৰ বেমাৰ; —গুণ্ডঃ কণা-মাকৰি; —গোচৰ শুনিবলৈ পোৱা, কাণত পৰা; —জপ বিণ. গুপ্ত বাতৰি কণ্ঠতা; —জলৌকা কেবেলুৱা, কুম্ভজলুকা; —জাহঃ কাণৰ গুৰি; —জিৎ অৰ্জুন; —ধাৰঃ নাবিক, গুৰিয়াল; —ধাৰিণী মাইকী হাতী; —পথঃ শ্ৰৱণ শক্তিৰ পৰিসৰ; —পৃষকঃ ১। কাণৰ ফুলি, ২। কদম গছ, ৩। অশোক গছ, ৪। নীলা

পদুম; —প্ৰান্ত কাণলতি; —ফলঃ কাঙ্কুলি মাছ; —মূলঃ কাণৰ গুৰি; —ব্ৰহ্মঃ বাহৰ চাং; —ব্ৰহ্মবৎ কাণৰ ছিদ্র; —ব্ৰিষ্ কাণৰ মলি; —ব্ৰেটঃ, —ব্ৰেটনঃ কাণফুলি; ১। —শঙ্কুলী কাণৰ বাহিৰৰ অংশ; —শূলঃ কাণৰ বিষ; —শ্ৰু উচ্চ বৰ। মনু ৪।১০২; —শ্ৰাৱঃ, —সংশ্ৰৱঃ কাণৰ পৰা পূজ ওলোৱা ৰোগ; —সূঃ কৰ্ণৰ মাক কৃত্তী; —হীন কাণহীন; (—নঃ) সাপ।

কৰ্ণকৰ্ণি অব্য. কাণে কাণে।

কৰ্ণটিঃ পূ. (কৰ্ণ অট্ অচ্) কৰ্ণটক ৰাজ্য (এইখন ৰাজ্যৰ ৰজাৰ যশস্যা হেনো এসময়ত কাণে কাণে শ্ৰমি ফুৰিছিল, সেয়ে এইখন ৰাজ্যৰ নাম কৰ্ণটি); —টী ক্ৰী. ১। সঙ্গীতৰ এটি প্ৰসিদ্ধ ৰাগিনী, ২। কৰ্ণটক ৰাজ্যৰ নাৰী।

কৰ্ণক বিণ. কাণ থকা, ২। গুৰি থকা, নেতৃত্ব থকা; —কঃ গুৰিয়াল; —কা ১। কাণফুলি, ২। গাঁথি, টেমুনা, ৩। পদুমৰ বাদু, ৪। তুলিকা, কলম, ৫। মধ্যমা আঙুলি, ৬। ফলৰ ঠাৰি, ৭। হাতীৰ শুঁৰৰ আগভাগ, ৮। চকমাটি; —অচলঃ মেক পৰ্বত।

কৰ্ণিকী (নঃ) ১। এবিধ গছ। বে ২।২৩; ২। পদুমৰ বাদু; —ৰং কৰ্ণিকা গছৰ (গোন্ধহীন) ফুল।

কৰ্ণিকিন্ পূ. হাতী।

কৰ্ণী (নঃ) পূ. (কৰ্ণো পক্ষো ন্তঃ কৰ্ণ ইনিঃ) ১। সাতখন বৰ্ষপৰ্বত (পুৰণি কালত পৰ্বতৰ পাখি আছিল। য'তে ততে উৰি ফুৰাৰ কাৰণে ইন্দুই পাখিবোৰ কাটি পেলোৱাত একে ঠাইতে বৈ গ'ল। সেই কাৰণে ইন্দুৰ আন এটা নাম পক্ষছিৎ)। আন ছয়খন বৰ্ষপৰ্বত হ'ল : হিমৱান, হেমকূট, নিষধ, মেক, চৈত্ৰ আৰু শঙ্গী। ২। এবিধ কাইটীয়া কাঁড়, ৩। চৌৰ্য শাস্ত্ৰৰ ৰচক মূলদেৱৰ মাকৰ নাম; —সুডঃ মূলদেৱ।

কৰ্ত্তনঃ ক্ৰী. (কৎ ছেদনে ভাৱে লুট) ১। ছেদন, কাতন, ২। যন্তৰত সূতা কটা।

কৰ্ত্তনী ক্ৰী. কেঁচী।

কৰ্ত্তবিকা, কৰ্ত্তবী ক্ৰী. (কৃৎ ঘঞ্ ঙীৰ) ১। কেঁচী, ২। চুই, কটাৰী।

কৰ্ত্তব্য বিণ. ১। কৰণৰ যোগ্য, ২। কটাৰ উপযুক্ত, ধ্বংস কৰিব লগীয়া।

কৰ্ত্তব্যঃ ক্ৰী. (কৃ তব্য) কৰণীয়, কাৰ্য্য।

কৰ্তা (কৃ) বিণ. (কৃ কৰ্তৃবি তৃচ) ১। যি কৰে। কাৰক, যি অনুষ্ঠান কৰে, ২। ৰচক যেনে শাস্ত্ৰৰ কৰ্তা। হিতকাৰী। ঋণকৰ্তা, ৩। (ব্যাকৰণত) কৰ্তা কাৰক, ৪। পৰম ব্ৰহ্ম, ৫। ব্ৰহ্মা, ৬। সদাশিৱ, ৭। বিষ্ণু।

কৰ্ত্তা ১। ছবী, ২। কেঁটা।

কৰ্দ কুৎসিতবৰে (ক্ৰম প্ৰ অক কৰ্দতি) ১। কাউৰীয়ে মাত, ২। পেটে শব্দ কৰ।

কৰ্দঃ পৃ. (কৰ্দ অচ) বোকা।

কৰ্দটঃ পৃ. (কৰ্দ অট অচ) বোকা।

কৰ্দনং ক্ৰী. (কৰ্দ ভাৱে লুট) পেটৰ মাত।

কৰ্দমং পৃ. (কৰ্দ অসঃ) মাংস; —মঃ ১। বোকা। যা ১। ১৯৭; ২। মলি, গোকাট বস্তু, ৩। (অলঙ্কাৰ) পাপ।

কৰ্দমাটকঃ পৃ. মলবিষ্ঠাদি নিক্ষেপ কৰা পাত্ৰ।

কৰ্দটঃ —টং (কীৰ্য্যন্তে ক্ৰিপাতে কৃ ষিচ) ফটা কাপোৰ, মলিন কাপোৰ। ফটাকানি। লেতেৰা কাপোৰ। কাপোৰৰ টুকুৰা। —খাৰী ভিক্ষুক।

কৰ্দটিক বিণ. ফটা কাপোৰেৰে ঢকা।

কৰ্দটী (ন) বিণ. কৰ্দটখাৰী, ভিক্ষুক।

কৰ্দৰ পৃ. (কৃপ্ ব্ৰাহ্মকাৎ অৰন) ১। লোহাৰ কেৰাহী, নাইবা চচপেন, ২। যি কোনো পাত্ৰ, ৩। খোলাকটি। ভগা কলহৰ টুকুৰা, ৪। মূৰৰ খোলা, ৫। এবিধ অস্ত্ৰ।

কৰ্দৰাল পৃ. এবিধ পৰ্বতীয়া গছ। আখৰোট গছ।

কৰ্দৰী ক্ৰী. তুতিয়া।

কৰ্দসিঃ, —সং, —সী কপাহ গছ।

কৰ্দবঃ, —বং কৰ্দব; —খণ্ডঃ এটুকুৰা কৰ্দব; —তৈলং কৰ্দবৰ মলম।

কৰ্দবঃ আটী, দাপোণ।

কৰ্দু বিণ. চিত্ৰ বিচিত্ৰ। যা ৩। ১৬৬

কৰ্দুৰ বিণ. ১। চিত্ৰ বিচিত্ৰ, ফুটফুটীয়া। শি ১৭। ৫৬, ২। পাৰৰ দৰে ৰং থকা; —বঃ ১। চিত্ৰবিচিত্ৰ বং, ২। পাপ, ৩। ভূত বা পিশাচ, ৪। ধঁতুৰা গছ; —বং সোণ, পানী, হাইতাল; —বী দুৰ্গা।

কৰ্ম (ন) ক্ৰী. (যৎ ক্ৰিয়তে তৎ কৃ মনিম) ১। কাম, কাৰ্য্য, সম্পাদন, ২। ব্যৱসায়, কৰ্তব্য, ৩। ধৰ্ম কাৰ্য্য, ৪। বিশেষ কৰ্তব্য, নৈতিক কৰ্তব্য, ৫। পৰিণতি, কল, ৬। ছয় বিধ কাৰকৰ এবিধ—কৰ্ম কাৰক, ৭।

ভাগ্য, পূৰ্ব জন্মৰ কৰ্মকল। তৰ্ভ ২। ১৯৪; ৮। (বৈশেষিক) সাত বিধ পদাৰ্থৰ ভিতৰত তৃতীয় বিধ। এই কৰ্ম আকৌ পাঁচ বিধ— উৎক্ষেপণ, অৱক্ষেপণ, আকৃষ্ণন, প্ৰসাৰণ আৰু গমন। ৯। গীতাত মুঠতে তিনিবিধ কৰ্ম বুলি কৈছে : সাধিক, ৰাজসিক আৰু তামসিক। গী ১৮। ২৩-২৫; —অক্ষয় বিণ. কোনো কাম কৰাত অসমৰ্থ; —অধিকাৰঃ ধৰ্মকাৰ্য্যত অধিকাৰ; —অনুৰূপ বিণ. পূৰ্বজন্মৰ কৰ্মানুসৰি; —অন্তঃ ১। কৰ্ম সমাপ্তি, ২। কাৰ্য্য, ব্যৱসায়, ৩। শস্যৰ ভঁড়াল। মনু ৭। ৬২; ৪। হাল বাই উঠা পথাৰ; —অন্তৰং ব্যতিক্ৰম, প্ৰায়শ্চিত্ত, ব্ৰত। ধৰ্ম কাৰ্য্যত বিৰতি, স্বগিতকৰণ; —অন্তিক বিণ. চূড়ান্ত (—কঃ) ভূতা, কৰ্মচাৰী; —আত্মীয়ঃ পৃ. কোনো কাম কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা লোক; —আত্মনু কৰ্মী, পৰিশ্ৰমী, উদ্যোগী। মনু ১। ২৩; —ইন্দ্ৰিয়ঃ কৰ্ম কৰা ইন্দ্ৰিয় যেনে বাক, পানি, পাদ, পায়ু, উপস্থ; মনু ১। ১৯১; —উদাৰং মহৎ কৰ্ম, মহানুভৱতা, সাহস, বিক্ৰম, পৰাক্ৰম; —উদ্যোক্ত বিণ. কৰ্ম ব্যস্ত, উৎসাহী; —কৰঃ পৃ. ১। দৰ্ঘহা লৈ কাম কৰা মানুহ, মজদুৰ, ২। যমৰাজ; —কৰ্ভু পৃ. (ব্যাকৰণ) কৰ্তা যেতিয়া কৰ্ম আৰু কৰ্তা দুয়োটা হয় যেনে পচাতে ওদনঃ; —কণ্ডঃ —ওং যোগ-যজ্ঞাদি বৈদিক কৰ্মৰ শাস্ত্ৰীয় বিধান সম্পৰ্কে কিতো বিভাগত উল্লেখ কৰা হৈছে, আৰু সেইবোৰ অনুষ্ঠানৰ গুণাগুণ; —কাৰঃ পৃ. ১। কমাৰ, ২। মজদুৰ; —কাৰী (ন) মজুৰ, কৰ্মচাৰী; —কাৰ্মকঃ, (—কঃ) ধনু; —কীলকঃ ধোবা; —কম কৰ্মত; —কেত্ৰঃ ধৰ্মকাৰ্য্যৰ স্থান বা দেশ (ভাৰতবৰ্ষ); —পুৰীত হাতে-লোতৰে ধৰা। যেনে চুৰ কৰি থাকোঁতে চোৰক ধৰা পেলোৱা; —স্বাতঃ কৰ্ম বিৰতি; —চাণ্ডালঃ ১। অতি নীচ কাম কৰা মানুহ। মহৰ্ষি বশিষ্ঠই এনে চাৰি বিধ কৰ্ম-চাণ্ডালৰ নাম উল্লেখ কৰিছে : অসুৱক, পিত্তন, বৃত্তন আৰু দীৰ্ঘবোচক, ২। নিচুৰ কৰ্মকাৰী, ৩। ৰাহ গ্ৰহ; —চোলালা ১। ধৰ্ম কাৰ্য্যৰ বাবে বাধা কৰা, ২। ধৰ্ম কাৰ্য্যৰ নিৰ্ভাবিত বিধি; —জঃ ধৰ্ম কাৰ্য্যত অতিক্ৰম; —জ্যাপঃ পাৰ্শ্বৰ তথা ধৰ্মীয় কাৰ্যৰ প্ৰতি বিৰাগ; —কুট বিণ. অনাচাৰী, ভ্ৰষ্ট, অসৎ; —দোষঃ ১। পাপ। মনু

৬।৬১; ২। শ্ৰান্তি, ভুল। মনু ১।১০৪; ৩। কু
কৰ্মকল, ৪। নিন্দনীয় স্বভাৱ; —ধৰ্ম্যঃ (ব্যাকৰণ)
এবিধ সমাস, য'ত সমাসৰ পদ কেইটা সমানাধিকৰণ
অৰ্থাৎ প্ৰথমা বিভক্তিৰ বিশেষণ আৰু বিশেষ্য।
(তৎপকৰঃ সমানাধিকৰণঃ কৰ্মধাৰয়ঃ)। যেনে
নীলোৎপলম। আটাইকেইটা সমাসৰ নাম থকা এটা
উদ্ভূত শ্লোক পোৱা যায় :

দ্বন্দ্বো দ্বিগুৰপি চাহং মদগৃহে নিত্যমব্যয়িভাৱঃ।

তৎপকৰ কৰ্মধাৰয় তেনাহং স্যাম বহুব্ৰীহিঃ।।

—ধৰ্ম্যঃ ১। ধৰ্ম কাৰ্যৰ পৰা উৎপন্ন ফল হানি,

২। হতাশা, নিৰাশা; —নাম (ব্যাকৰণ) কৃদন্ত নাম;

—নাশা ১। কালী আৰু বিহাৰৰ মাজৰ এখন নদী; ২।

উমানন্দৰ কাষৰ এটা সৰু দ্বীপ; —নিষ্ঠ ধৰ্ম কাৰ্যত

ব্ৰতী; —পথঃ কাৰ্য্যপন্থা; ধৰ্মমার্গ; —পাকঃ কৰ্মৰ

পৰিণতি। পূৰ্বকৰ্মৰ ফল; —প্ৰৱৰ্ত্তনীয়াঃ আ, অতি অনু

আদি কিছুমান উপসৰ্গ, অব্যয় অথবা ক্ৰিয়া বিশেষণৰ

লগত সম্পৰ্ক নাথাকিলেও বিশেষ্য পদৰ অৰ্থৰ

কেতিয়াবা সালসলনি ঘটায়। যেনে অতি দেৱান হৰিঃ

শ্ৰীহৰিৰ স্থান সকলো দেৱতাৰে ওপৰত; —ন্যাসঃ

ধৰ্মকাৰ্যৰ ফলতাগ; —ফলঃ সূখ-দুখাদি পূৰ্বজন্মৰ

কৰ্মৰ ফল; —বন্ধঃ —বন্ধনঃ ভাল বেয়া ধৰ্ম কাৰ্যৰ

ফলস্বৰূপে বাবে বান্ধো হোৱা জন্মৰ বান্ধোন; —ভূঃ

—ভূমিঃ ক্ৰী. ধৰ্মকাৰ্যৰ ক্ষেত্ৰ বা দেশ— ভাৰতবৰ্ষ;

—মীমাংসা ধৰ্মকৃত্যৰ মীমাংসা; —মূলঃ ক্ৰী. কুশ

(তৃণ); —যুগ কলিযুগ; —যোগঃ পু ১।

চিন্তাশক্তিজনক বৈদিক কৰ্ম, (গীতাৰ ৩য় অধ্যায়

দৃষ্টব্য), ২। পৰিশ্ৰম, উদ্যোগ। —শালাঃ কাৰখানা।

—শীল, —শূৰ উদ্যোগী, পৰিশ্ৰমী। —সজঃ পাৰ্থিৱ

কৰ্মৰ প্ৰতি আসক্তি, —সচিহ্নঃ মন্ত্ৰী —সন্ন্যাসিকঃ,

—সন্ন্যাসী— ১। পাৰ্থিৱ কৰ্মৰ প্ৰতি স্পৃহাহীন ধাৰ্মিক

লোক, ২। ফলৰ আশা নকৰাকৈ ধৰ্ম কাৰ্য্য কৰি থকা

তপস্বী, যতী —সাক্ষী পু ১। দেখা সাক্ষী কু ৭।৮৩,

২। মানুহৰ সূ অথবা কু কৰ্ম চাই থকা (দেৱতা) সূৰ্য্য।

বৈদিক ক্ৰিয়া-পদ্ধতিত এনে ন জন কৰ্মসাক্ষীৰ নাম

পোৱা যায়। সূৰ্য্য, স্নেহ, যম, কাল আৰু পাঁচ

মহাভূত। —সিদ্ধিঃ ক্ৰী কৰ্মৰ সকল পৰিণতি। কু

৩।৫৭ —স্থানঃ ৰাজহুৱা কাৰ্যালয়।

কৰ্মট বিণ. কৰ্মত পটু, নিপুণ, ধৰ্ম কৰ্মত আসক্ত;

—ঠাঃ যজ্ঞৰ উপদেষ্টা।

কৰ্মণ্য বিণ. নিপুণ, চতুৰ; —ণ্যা মজুৰী; —ণ্যং
সক্ৰিয়জ, কৰ্মতৎপৰতা।

কৰ্মসী (ন) ভিকু, সন্ন্যাসী।

কৰ্মাৰঃ পু (কৰ্ম ঋ অণ) কৰ্মকাৰ, কৰ্মাৰ। মনু ৪।২।১৫

কৰ্মী (ন) পু ১। কাম কৰা লোক। ব্যস্ত লোক, ২।

ফল আশা কৰি কাম কৰা পুৰুষ, গী ৬।৪৬; ৩।

শিল্পী, যান্ত্ৰিক, যা ২।২৬৫; ভা ১।৩।৮।

কৰ্মিষ্ঠ বিণ চতুৰ, নিপুণ, কৰ্মপটু।

কৰ্বটঃ ক্ৰী. পূৰ, নগৰ, চহৰ।

কৰ্বটঃ পু ক্ৰী (কৰ্ব অটন) দুই বা চাৰি শ খন গাঁৱৰ

মাজৰ মনোৰম ঠাই (ৰাজধানী), বজাৰ অথবা হাট।

কৰ্ব্বৰঃ ৰাক্ষস —ক্ৰী ৰাক্ষসিনী।

কৰ্ব্বঃ পু (কৰ্ব ভাৱে ঘঞ) ১। আকৰ্ষণ, টনা, টনি অনা, যা

২।২।১৭; ২। হাল বোৱা, ৩। সাঁবল, খাল, খাৱৈ,

—ৰং ১৬ মাৰ সোণৰ ওজন, —ফল আমলখি।

কৰ্বকঃ (কৰ্ব গুল) খেতিয়ক, কৃষিজীৱী।

কৰ্বৰ্ণঃ (কৰ্ব ভাৱে লুট) ১। কৃষিকৰ্ম, ২। আকৰ্ষণ,

৩। শোষণ, গাঁড়ন মনু ৭।১১২।

কৰ্বণী ক্ৰী অসং তিৰোতা।

কৰ্মিণিঃ ক্ৰী ঘোঁৰাৰ মুখত থকা লাগামৰ লোহাডাল।

কৰ্বুঃ ক্ৰী (কৰ্ব উঃ) ১। খাল, খাৱৈ, কৃত্ৰিম সৰিং,

নদী, ২। খেতিবাতি, ৩। জীৱিকা।

কৰ্হি অব্য (কিম্ হিল) কেতিয়া, কোন সময়ত ঋবে

৬।৩৫।২ —চিৎ অব্য সাধাৰণতে 'ন' কৰ্হিচিৎ অৰ্থাৎ

কেতিয়াও, কোনো কালেও নহয় এই অৰ্থত 'ন'

যোগত ব্যৱহাৰ হয়। ভা ১০।৮৪।১৩; মনু ২।৪।

কৰ্ণ ক) গতো সংখ্যায়াম্ (চুৰা প সপ কলয়তি) ১। গমন

কৰ, ২। গণনা কৰ, ৩। বহন কৰ, ধৰ, কঢ়িয়া, ৪।

সঞ্চালন কৰ, ৫। চমন কৰ, ৬। চিত্ৰ কৰ, বিবেচনা কৰ।

খ) সংখ্যাকতোঃ (জ্ঞা আ সৰু অক কলতে) গণনা কৰ,

গী ১০।৩০ শব্দ কৰ, গ) নুদৌ (চুৰা প সৰু কলয়তি),

১। গ্ৰহণ কৰ, প্ৰেৰণা দি, হেঁচা দি, বাধ্য কৰ, মে ৯;

২। দূৰ কৰ, খেদা দি ১।২৭; (দৰাচলতে ক'বলৈ গলে

কল ধাতু কবিসকলে অসংখ্য অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰে। সেয়ে

কোৱা হয়, কৰীনাং কলিঃ কামধেনুঃ)। জ্ঞা— ধৰ,

বিবেচনা কৰ, লক্ষ্য কৰ, ৰক্ষ, সংযত কৰ, নিক্ষেপ কৰ,

কৰ্ণা। পৰি— জ্ঞান, বুজ, গ্ৰাহ্য কৰ, জ্ঞাত

কৰ, স্তবধ কৰ, ব্লি— জখম কৰ, আঘাত কৰ, অলহীন কৰ। সংযোগ কৰ, একগোট কৰ, বিবেচনা কৰ, গ্ৰাহ্য কৰ।

কল বিগ. ১। মধুৰ আৰু অশ্বুট; ২। ১।৪১; ২। খুনখুনীয়া শব্দযুক্ত শি ৯।৭৪; ৩। দুৰ্বল, ৪। অপবিদ্ধাৰ, অজীৰ্ণ, —লঃ অশ্বুট মধুৰ মাত (যেনে, শিশুৰ মাত), —লঃ বীৰ্য, শুক্ল; —অজুৰঃ সাৰস পক্ষী, —অনুনাঙ্গী পাৰ চৰাই, মৌমাখি, চাতক চৰাই, —আলাপঃ মধুৰ গুণগুণীয়া শব্দ। মনোগ্ৰাহী আলোচনা, —উত্তাল বিগ. উচ্চ, তীক্ষ্ণ, —কষ্ট ১। মধুৰ মাতৰ (চৰাই), ২। কুলি চৰাই, ৰাজহাঁহ, পাৰ চৰাই, —কলঃ ১। কোলহল, ২। অশ্পষ্ট শব্দ। শি ৬।১৪; ৩। শিৱ, —কৃজিকা, —কৃষিকা ভট্টা নাবী, —ঘোষঃ কুলি চৰাই, —তুলিকা ভট্টা, চঞ্চল তিবোতা, —যৌতং ১। কপ, শি ১৩।৫১; ২। সোণ; —যৌতলিপিঃ ক্ৰী স্বৰ্ণচিত লিপি, —কবলিঃ ১। মধুৰ স্বৰ, ২। পাৰ চৰাই, ৩। ময়ূৰ, ৪। কুলি চৰাই, —নাদঃ মধুৰ মাত, —ভাষণঃ জনৰ্ক কথ্য, বকবক, —বয়ঃ ১। মধুৰ স্বৰ, ২। পাৰ চৰাই, ৩। কুলি চৰাই, —হংসঃ ১। ৰাজহাঁহ, কু ৫।৬৭; ২। হাঁহ, ৩। ৮।৫৯; ৩। পৰমাত্মা।

কলঙ্কঃ পু. (কলয়তীতি কল ক্ৰিপ) চিহ্ন, দাগ। ২। ১৩।১৫; ২। লোহাৰ মল, মামৰ, ৩। অপবাদ। ২। ১৪।৩৭ ৪। দোষ, ত্ৰুটি, ভুল। ভৰ্ত ৩।৪৮; —যঃ সিংহ।

কলঙ্কিত বিগ. দাগ থকা, চিহ্নযুক্ত, কুখ্যাত।

কলঙ্কী (ন) বিগ. অপবাদগ্ৰস্ত। কুখ্যাত। কলঙ্কযুক্ত, যেনে, চন্দ্র। মামৰে খোৱা, মামৰ থকা।

কলঙ্কুৰঃ পু. (কং লকিগতী নিচ উৰচ) ঢাকনৈয়া, অৱৰ্ত।

কলঙ্কঃ পু. (কং লজি অণ) ১। চৰাই, ২। বিবাহৰ দ্বাৰা নিহত পত্ন বা পক্ষী, —গুঃ এনেদৰে হত্যা কৰা পত্ন-পক্ষীৰ মাংস।

কলটী ক্ৰী. (কং জলং অতি ক লট অচ্) ঘৰৰ ঢল।

কলভ বিগ. তপ্প মূৰা।

কলভঃ ক্ৰী. ১। পত্নী, ২। ১২।৩৪; ২। জন্তুৰ মাইকী, ৩। উচ্চ, কঁকাল, কি ৮।৯; ৪। ৰাজকীয় কুৰ্ম।

কলহঃ ক্ৰী. (কল্যতে লক্যতে দৃষতে কল লট) ১। চিহ্ন, ২। দোষ, অপৰাধ, ৩। অশ্লোচ মাৰি ধৰা, সাৱটি

ধৰা, ৪। বোধ, জ্ঞান, ৫। শব্দ কৰা —নঃ বেত গছ, —না ১। খামোচ, কোষ, পিচ্চন, ৩। কল্যাত।

কলন্দকঃ পু. কোৰ্কেটুৱা। (বৌদ্ধ) লামণসকল ব্যৱহাৰ কৰা একধৰণৰ বিশেষ পাত্ৰ, —লিকা জ্ঞান, বুদ্ধি।

কলন্দৰঃ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতিৰ মানুহ।

কলভঃ ক্ৰী. ক্ৰী. (কল ভা কঃ) কলভ, ১। হাতীৰ পোৱালি, ২। ১১।৩৯; ২। ত্ৰিশ বছৰ বয়সৰ হাতী।

কলমঃ পু. (কলতে অকৰং প্রকাশয়তি কল অসঃ) ১। লেখনী, তুলিকা, ২। জেঠ-আহাৰ মাহত কোৱা আৰু আঘোণ-পূহ মাহত চপোৱা শালি ধান। কি ৪।৩৭; ৩। চোৰ, ৪। দণ্ডবাজ, ভণ্ডা, ঠগ।

কলমোস্তমঃ জহা চটিল।

কলম্বঃ পু. (কল্যতে ক্ৰিপ্যতে শব্দঃ কল অক্ৰঃ) ১। ঝগ, শব, ২। কদম গছ, —বিকা কলম্বো শাক।

কলম্বুৎ মাখন।

কলমং, লঃ ক্ৰী. জৰায়ু। গৰ্ভৰ আচ্ছাদন চৰ্মঃ কলমং।

কলম্বিক (সঃ) —গঃ ১। চাতক চৰাই। মনু ৫।১২; ২। কুলি চৰাই, ৩। দাগ, চিন।

কলমঃ (সঃ) পু. (কলং মধুৰং শব্দতি কল শু গজৌ ডঃ) ১। কলহ, কুন্তঃ। ভৰ্ত, ১।৯৭; ২। মন্দিৰৰ ওপৰত লগোৱা তাম বা পিতলৰ চূড়া, ৩। ওজন (শ্রোণ), —জন্মন অগস্ত্য মনি।

কলমী (সী) ১। কলহ, লেটা, —সুতঃ অগস্ত্য মনি।

কলহঃ, হঃ ক্ৰী. পু. (কলং কামং হস্তি হন অধিকৰণে ডঃ) ১। বিবাদ, কাঁজিয়া, ২। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ, ৩। ঠগ, প্রবঞ্চনা, ফাঁকি, ৪। অত্যাচাৰ, মাৰপিট। মনু ৪।১২১; —অস্ত্ৰবিভা পতিৰ লগত কাঁজিয়াৰ ফলত বিচ্ছেদ হোৱা নাবী, —অপহৃত বস্তুৰে টানি লৈ যোৱা, —শ্ৰিয় বিগ. হাই-কাঁজিয়া ভাল পোৱা মানুহ।

কলহংসঃ বানিহাঁহ।

কলা ক্ৰী. (কলয়তি বৃদ্ধিতো ধনং সংগৃহাতি কল অচ্ টপ) ১। মূলধন বৃদ্ধি, সুদ। শি ৯।৩২; ২। টুকুৰা, অংশ। মনু ২।৮৬; ৩। চন্দ্রৰ ১৬ কলাৰ এটা, ৪। শিল্প কৰা। সুকুম্ভৰ কলা। এনে কলা ৬৪ বিধ। পৰিশিষ্ট চাওক, ৫। এক মিনিট, ৪৮ চেকেণ্ড অথবা ৯ চেকেণ্ড আদি/বিভিন্ন বক্ৰে পৰিণাম কৰা সময়ৰ অংশ, ৬। বশিৰ ৩০ ডাগৰ একাদশ ৬০ ডাগ, ৭। পটুতা, কৌশল, ৮। কপটিল, প্রবঞ্চনা,

৯। (ছন্দ) মাত্রা, ১০। নাও, ১১। বজ্রঃসার, ১২। অণু। শব্দবৰ (মাংস, বস্ত, চৰ্মা, পিত্ত, মূত্র আৰু শুক্ৰ) এই ছয়টা ধাতুৰ প্ৰত্যেকৰে ৩০১৫ টাকৈ কলা অৰ্থাৎ অণু আছে। গতিকে কলা মুঠতে ১৮০৯০ টা, ১৩। মজ্জ, দ্ৰব্য আৰু ব্ৰহ্মা— এই তিনি যজ্ঞালব নাম, ১৪। মধুৰ শব্দ, ১৫। ব্যাকৰণ ভাষ্যৰ নাম, ১৬। জিভা; —অন্তৰং ১। আন এটা সংখ্যা, ২। লাভ, —অন্ননঃ ১। বাচন, ২। নাচনী, —আকুলং বিহ, —কেলিঃ খেল, ধেমালি, কামদেব; —কল্পঃ (চন্দ্ৰ) কল্পপক্ষ। বা ৫। ১৬; —ধৰঃ, —নিধিঃ —পূৰ্ণঃ —ডুং চন্দ্ৰ; —শাস্ত্ৰঃ কবি বিশানখিলৰ এখন পুথিৰ নাম, —শ্ৰাদ্ধাঃ শিৱ; —সাৰং এখন তন্ত্ৰ।

কলাদঃ দক্ষঃ পূ. সোণাৰী।

কলানকঃ শিৱৰ এজন সহচৰৰ নাম।

কলাপঃ পূ. (কলাং মাত্ৰাং আপ্ৰোতি কলা আপ্ অন) ১। সমূহ, বাক্কী, পেটী, ২। মুক্তা লগোৱা হাৰ, ৩। ময়ূৰৰ নেজ। বে ৫। ১৩; ৪। তিবোতাৰ কঁকালৰ পেটী বা বেটন, ৫। চন্দ্ৰ, ৬। অলঙ্কাৰ, ৭। হাতীৰ গলত বন্ধা ৰচি, ৮। টোণ, ৯। কাঁড়, ১০। চন্দ্ৰ, ১১। চতুৰ, বিদক্ষ মানুহ, ১২। এটা ছন্দৰ কবিতা; —একোঁচা ঘাঁহ।

কলাপকং ক্লী। (কলাপ সংজ্ঞায়াং কন) ১। এবিধ কবিতা য'ত একেলোঠাৰিয়ে থকা চাৰিটা শ্লোকৰ এটা বাক্য। যেনে কিৰাটৰ ওয় অধ্যায়ৰ শ্লো. ৪১ৰ পৰা ৪৪লৈ, ২। যি সময়ত ম'ৰাই চালি ধৰে সেই সময়ত পৰিশোধ কৰা ঋণ, —কঃ ১। হাতীৰ গলত বন্ধা ৰচি, ২। মুক্তাৰ হাৰ, ৩। কঁকালৰ পেটী। শ ৯। ৪৫; ৪। কপালত লোৱা চন্দন বা সেমুৰৰ বিশেষ ধৰণৰ চিহ্ন বা তিলক। (যেনে বৈষ্ণৱসকলে থিয়কৈ এডাল, শৈৱসকলে পথলিকৈ তিনিডাল ৰেখা)।

কলাপী (ন) — ১। ময়ূৰ। ৰ ৬। ৯; ২। কুলি চৰাই, ৩। ডিমক গছ, —নী ১। ৰাতি, ২। চন্দ্ৰ।

কলামকঃ শীত কালত ছোৱা এবিধ ধান। কলম ধান।

কলায়ঃ পূ. এবিধ মটৰ মাহ। কলা বা খেচাৰী দালি।

কল। ফুলৰ এবিধ গছ।

কলায়িকঃ কুকুৰা চৰাই। —ক্লিকলঃ চাতক পক্ষী।

কলাহক এবিধ বাস্যন্ত্ৰ।

কলিঃ পূ. (কলতে বৰ্ততে ইতি কল সৰ্বধাতুভা ইন) ১। বিবাদ, কঁজিয়া। ভা ৯। ৬। ৪৪; ২। যুদ্ধ, সমৰ, ৩। পাশতিৰ যিটো ফালে মাত্ৰ এটা বিন্দু থাকে খেলত হৰা, ৪। কলিযুগ। এই যুগত ৪৩২ হাজাৰ মানৱ বছৰ আৰু খ্ৰী. পূঃ ৩১০২ ফেব্ৰুৱাৰী ১৮ তাৰিখে এই যুগ আৰম্ভ হৈছিল, ৫। নিকটতম জ্ঞানী, ৬। ভোমোৰা গছ, ৭। নায়ক, কাঁড় (স্ত্ৰী.) ফুলৰ কলি, —কাৰঃ —কাৰকঃ —ক্লিয়ঃ নাৰদ, —কুজিকা স্বামী, ভনীয়েক, ননদ; —সুগং কলিযুগ। মনু ১। ৮৫।

কলিকঃ ক্লিকপক্ষী।

কলিকা ক্লী (কলি স্বার্থে কন টাপ) ১। ফুলৰ কলি, কোবক। নুকুলা ফুল। ৰ ৯। ৩৩; ২। একাদল দীঘল ৰেখা।

কলিঙ্গঃ পূ. (কলিং পুতিগন্ধাদিকং গচ্ছতি কলি গম্ উ নিপ্পত্নাৎ সাধুঃ) ১। কৰমণ্ডল উপকূলৰ এখন দেশৰ নাম। ৰ ৪। ৩৮; —জা ক্লী. নিতম্বিনী তিবোতা।

কলিঞ্জঃ ঢাবি, পদা।

কলিতং বিৎ জ্ঞাত, প্রাপ্ত, ছিত্তিত, গণিত।

কলিন্দঃ পূ. (কলিং লদান্তি কলি খচ্ মুম) ১। সূৰ্য্য, ২। এখন পৰ্বতৰ নাম। (এই পৰ্বতৰ পৰা যমুনা নদী ওলাইছে)। ৰ ৬। ৪৮; —কন্যা, —নন্দিনী যমুনা নদী।

কলিঙ্গিয়ঃ (কলিঃ কলহঃ ঙ্গিয়ঃ যসা) নাৰদ মুনি। বাসদৰ।

কলিল বিৎ. (কলি ইলচ্) ১। গহন, (যেনে, গহন বননি) গভীৰ, অভেদ্য; ২। আবৃত, পৰিপূৰ্ণ, ৩। মিশ্ৰিত, ৪। অধীন, শি ১৯। ৯৮; ২। শিৰীষ গছ; —লং ১। ডাঙৰ দ'ম, সমূহ, ২। বিবৃদ্ধি গ ২। ৫২।

কলুষ বিৎ. (কং সূখং হিনন্তি কলুষ অণ) ১। পাপী, ২। দোষী, ক্লটিপূৰ্ণ কলঙ্কিত, নিন্দিত। মনু ১। ৫৭, ৩। কৰ্কশ (মাত), হটা, ৪। মলিন, লেতেৰা, ৫। একাবপূৰ্ণ, ৬। খঙাল, অসন্তুষ্ট, ৭। নিদয়, ৮। ক'লা, অস্থজ, ৯। এলেহুৱা, —ষঃ পূ. বলদ গৰু, —ষং ১। মল, বিষ্ঠা, বোকা, ২। পাপ, ৩। ক্লেদ, —মোনিজ অবৈধ (সন্তান)।

কলেৱৰঃ —ৰং ১। কলেৱৰ, আকাৰ, শৰীৰ। শী ৮। ৫.

কল্লঃ, —কল্ (কল্ গতো কঃ) ১। সিঁউ, স্কেল আদিৰ পদ। (তৈলবীজ শুড়ি কৰোঁতে যি বীজলুৱা পদ

পৰি থাকে) যা ১।২৭৭; ২। এবিধ বীজলুৱা এঠা,
৩। গোবৰ, মল, বিষ্ঠা, ৪। ভণ্ড, ঠগ, প্রবঞ্চক। শি
১৯।৯৮; ৫। পাপ, অপৰাধ, ৬। চূৰ্ণ। কৃ ৭।৯;
—ফলঃ ডল্লিম গছ আৰু ফল।

কল্পনঃ ক্ৰী নীচতা, দুষ্টিমি।

কল্পিঃ, ক্ৰী (ন) পূ. (কল্পঃ পাপং হাৰ্য্যতয়া অস্তি অস্য
কল্প ইন) বিষ্ণুৰ দশম অৱতাৰ। বিষ্ণুৱে এই অৱতাৰ
ধাৰণ কৰি বগা ঘোঁৰাত উঠি হাতত খোলা তৰোৱাল
লৈ পৃথিৱীক পানী আৰু দুষ্টৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব। গীত
গো ১।১০; ভগৱান বিষ্ণুৰ দশাৱতাৰ— মৎস্য কুৰ্মো
বৰাহচ্চ নৰসিংহোহিথ ৰামনঃ। ৰামো ৰামচ্চ ৰামচ্চ
বৃদ্ধঃ কল্পী চ তে দশঃ। —পুৰাণ এখন পুৰাণ।

কল্পঃ পূ. (কল্পাতে বিৰীযতে অশৌ কৃপ্ ঘঞ) ১। বিধি,
বিধান, নীতি। আইন। মনু ১১।৩০; ২। আঁচনি,
প্রস্তাৱ, পৰামৰ্শ, ৩। ধৰ্মকাৰ্য্যৰ নীতি-নিয়ম, কাৰ্য্য
প্রণালী, ৪। জগতৰ অন্ত, বিশ্বৰ বিনাশ-কল্পান্ত,
৫। ৰোগীৰ চিকিৎসা, ৬। যড় বেদাঙ্গৰ এখন। ৰাকী
কেইখন— শিক্ষা, ব্যাকৰণ জ্যোতিষ, ছন্দ আৰু
নিৰুক্ত; ৭। ব্ৰহ্মাৰ এটা দিন বা এহাজাৰ যুগ যি
৪৩.২ কোটি মানৱ বছৰৰ সমান আৰু এয়ে
পৃথিৱীৰ স্থিতিকাল। ব্ৰহ্মাৰ এটা মাহত এনে ত্ৰিশটা
কল্প, আৰু এনে বাৰ মাহত ব্ৰহ্মাৰ এবছৰ। ব্ৰহ্মাৰ
জীৱন কাল হ'ল এশবছৰ। ব্ৰহ্মাৰ পঞ্চাশ বছৰ
ইতিমধ্যে পাৰ হৈছে আৰু বৰ্ত্তমান আমি শ্বেত-
বৰাহকল্পত আছোঁহক। ৮। হ্ৰুৱৰ এটা পুত্ৰৰ নাম,
৯। এবিধ সুৰা। ১০। বিশেষ্য অথবা বিশেষণৰ
শেষত 'সক', 'কম', 'প্রায় সমান' ইত্যাদি বৃজাবলৈ
ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে, কুমাৰকল্পঃ —অয়ঃ পৃথিৱীৰ
বিনাশ। প্রলয়ঃ —ততঃ —স্বৰ্গঃ —পাল্প —বৃক্ষঃ
পূ. ইন্দ্ৰৰ নন্দন কাননত থকা এডাল গছৰ নাম। এই
গছজোপাৰ ওচৰত যিহকে কামনা কৰা হয় তাকে
পোৱা যায়। —পালঃ সুৰা বেপাৰী; —লতা,
—লতিকা ক্ৰী. ইন্দ্ৰৰ স্বৰ্গত থকা এবিধ কল্পতৰুৰ
দৰে। এই লতাইও সকলো বাসনা পূৰ্ণ কৰে। ভৰ্তৃ
২।৪৬; —সুত্ৰঃ যজ্ঞবিধি থকা এখন সূত্ৰ শাস্ত্ৰ।

কল্পকঃ পূ. ১। ধৰ্ম কাৰ্য্য, ২। নাগিত।

কল্পনঃ ক্ৰী. ১। গঠন, যোজা, আয়োজন, ২। সম্পাদন,
৩। কাৰ্য্য, ৪। কৰ্ত্তন, ৫। সংযোজন, ৬। সৌন্দৰ্য্য

সাধন, —না ১। সংযোজন, ২। নিষ্পত্তি। মনু
৯।১৬; ৩। সম্পাদনা, ৪। আয়োজন, ৫। স্মৰণ,
চিত্ত, ৬। ভাৱ, মূৰ্ত্তি, ৭। গঠন, নিৰ্মাণ, ৮। আবিষ্কাৰ,
৯। জাল, অপৰাধ, ১০। উপায়, কৌশল,
১১। (মীমাংসা) অৰ্থাপত্তি। —নী কোঁচি।

কল্পিক বিণ. উপযুক্ত, যোগ্য।

কল্পিত বিণ. (ক্লপ্ গিচ কল্পণি ক্ত) সজ্জিত (হাতী ঘোঁৰা
আদি) ৰচিত।

কল্পলিঃ পূ. (কল মল) উজ্জলতা, —ঘঃ দীপ্তি।

কল্পম্বঃ ঘঃ (কৰ্ম শুভকৰ্ম স্যতি নাশয়তি ৰস্য লভে
যত্বে পুৰোদৰাদিত্বাৎ সাধুঃ) ১। পাপ, গী ৪।৩০;
মনু ১২।২২; ২। দোষ, মলি।

কল্পাম্বঃ পূ. (কল মম্ব হিংসায়ং গিচ অচ্) ১। চিত্ৰ
বিচিত্ৰ ৰং, ২। বগা আৰু কলাৰ মিশ্ৰণ, ৩। দৈভ্য;
—বী যমুনা নদী; —কষ্ঠঃ শিৱ।

কল্যাং বিণ. ১। সুস্থ, ২। সাজু, ৩। চতুৰ, ৪। মঙ্গলজনক,
৫। কলা বোবা; —ল্যা সুৰা।

কল্যা ক্ৰী. (কল্যাতে আগম্যতে কল্ গতো কম্, নে যৎ)
১। প্রভাষ, দোকমোকালি, ৰাতিপুৱা, ভা ৪।২৪।৭৮;
২। মৌ, ৩। কাইলৈ, ৪। সুৰা, ৫। শুভেচ্ছা,
অভিনন্দন, ৬। সুখবৰ। —আশঃ, —জঙ্ঘিঃ ক্ৰী.
প্রাতৰাশ। পুৱাৰ আহাৰ; —পালঃ —পালকঃ সুৰা
বেপাৰী বা তৈয়াৰ কৰোঁতা; —বৰ্ত্তঃ পুৱাৰ আহাৰ।

কল্যাণ বিণ. (কল্যা অণ্ অকৰ্ত্তবিচেষি ঘঞ) ১। ভাগ্যৱান,
মঙ্গলিক। মে ১০৯; ২। সুন্দৰ, মনোহৰ, ৩।
প্রসিদ্ধ, —৭৭ ক্ৰী. ১। সৌভাগ্য, সুখ সমৃদ্ধি। ৰ
২।৫০; মনু ৩।৬০; ২। ধৰ্ম, ৩। উৎসৱ, ৪। সোণ,
৫। স্বৰ্গ, —বী ক্ৰী. ১। সুখী, সৌভাগ্যৱন্তী
মঙ্গলময়ী, ২। গাই গৰু। ৰ ১।৮৭; —ক বিণ.
মঙ্গলিক, ধন্য, সমৃদ্ধিশালী, —কৃৎ বিণ. ১।
প্ৰীতিকাৰক। গী ৬।১০০; ২। ভাগ্যৱান, ৩। ধাৰ্মিক,
—৯৮নং শুভেচ্ছা।

কল্প বিণ. কলা।

কল্পোলঃ পূ. (কং জলং লোলং চপলং যন্ম্বাৎ)
১। মহতৰঙ্গ, ২। সাগৰৰ ভয়ানক ঢৌ। ভৰ্তৃ ৩।৮২;
৩। আনন্দ, সুখ, —জিনী ক্ৰী. নদী।

কল্প কুতী (দ্বা আ সক কৰতে) ১। ক্ষতি কৰ, প্রাশংসা
কৰ, ২। বৰ্ণনা কৰ, বচনা কৰ, চিত্ৰকল্প কৰ।

কব্ৰকং ক্ৰী. (কব্ৰতে আচ্ছাদয়তি কব্ৰ অচ্ সংজ্ঞায়াং কন)
ছত্ৰাক, বেঙছতা, কাঠফুলা, —কঃ এগবাহ, গ্ৰাস,
কবল।

কব্ৰচং, —চঃ (কং দেহং রক্ষতি বক্ষতি ইতি ক বনচ্
অচ্) ১। কব্ৰচ, বর্ম, ২। যুদ্ধলৈ ওলাবৰ সময়ত
হাতত পিন্ধা বক্ষাবর্ম বা তাবিজ; —পত্ৰঃ ভূৰ্জপত্ৰ।

কব্ৰটী ক্ৰী. দৰ্জাৰ পাল্লা।

কব্ৰব, বা, বী বিগ. ১। মিশ্ৰিত, শি ৫।১৯; ২। খচিত,
৩। চিত্ৰবিচিত্ৰ; —বং, —বঃ ১। নিমখ, ২। টেঙা,
৩। বেণী বা একোঁচা চুলি; —বকী কাৰাকদ্ধ,
কয়েদী।

কব্ৰবীতা বেণী। শি ৯।২৮।

কব্ৰলং, —লঃ (কবল অচ্) ১। এগবাহ (অন্ন) ব ২।৫;
২। এবিধ মাছ।

কব্ৰলিত ক্ৰি. (কবল নিচ্ ক্ৰ) ১। ভুক্ত, ২। চৰ্বিত,
৩। ধৃত।

কব্ৰসঃ পু. কবচ।

কব্ৰটিঃ কপাট।

কব্ৰাৰং পদম ফুল।

কব্ৰিঃ পু. (কব্ৰতে সৰ্বং জানাতি কব্ৰ ইন) ১। ব্ৰহ্মা, ২।
সৰ্বজ্ঞানী, ৩। চিত্তন, ৪। জ্ঞানীলোক। গী ১০।৩৭;
৫। কবিতা ৰচক। ব ১।৩; ৬। দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য,
৭। মহাকবি বাস্কীকি, ৮। সূৰ্য্য, ৯। বিষয়, ১০।
কঙ্কিদেৱৰ ককায়েক। (বিগ) পণ্ডিত, জ্ঞানী। মনু
২।১৫১; (ক্ৰী) ঘোঁৰাৰ লাগামৰ মুখত থকা লোৰ শলা;
—জ্যোতঃ বাস্কীকি; —ৰাজঃ ১। শ্ৰেষ্ঠ কবি। ২।
ৰাঘৱপাণ্ডৱীয় কাব্যৰ ৰচয়িতা; —লাসিকা : এবিধ বীণা।

কব্ৰিকঃ, কা ক্ৰী. —মং ক্ৰী. পেটী বা বাস্কীৰ মুখ,
লাগাম।

কব্ৰিতা (কব্ৰে: ৰচয়িতৃভাৱঃ তল) কবিত্ব, কাব্য। ভৰ্তৃ
২।২১; উদ্ভট শ্লোক : কবিতা ৰনিতা ৰাপি আয়াতা
সুখদায়িনী।

কব্ৰোক্ষং ক্ৰী. কুহুমীয়া, ঈষদুক্ষ। ব ১।৬৭;

কব্ৰ্যং ক্ৰী. (ক্ৰ্যতে পিতৃভাঃ ক অচো যৎ) পিতৃ
পুৰুষলৈ পিতৃদান। মনু ১।৯৫, ৩।১৪৭;
—ৰালঃ, —ৰ্যঃ পিতৃপুৰুষ, পুৰোহিত, যাজক;
—ৰাহঃ, ৰাহনঃ অগ্নি।

কব্ৰ শব্দে (ভ্ৰা প অ কৰতি) ১। শব্দ কৰ, গমন কৰ,

২। আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, শাস্তি দি, —শঃ চাবুক,
ৰচী।

কশিপুঃ পু. ক্ৰী. ১। চাৰি, পাটী, ২। গাৰু, বিচনা, (পু)
আহাৰ, পিন্ধা কাপোৰ, আচ্ছাদন, অন্ন-বস্ত্ৰ। ভা
২।২।৪।

কশেৰু পু. ক্ৰী. ৰাজহাঁড়, কেঁহেৰু, চেঁচোৰ, —কঃ পু.
জম্বুদ্বীপৰ এটা ভাগ।

কশ্মল বিগ. ১। দোষ, মলিয়ন, অপমানজনক, উ
১।৪২; —লং ক্ৰী. ১। মনোভঙ্গ, মনৰ বেজাৰ,
নিৰন্ত্ৰসাহ, ২। পাপ, ৩। মুৰ্ছা। গী ২।২।

কশ্মীৰঃ পু. (কশ, ঈৰণ মুট) কাশ্মীৰ ৰাজ্য (শক্তি
সঙ্গমতন্ত্ৰত এই ৰাজ্যৰ সীমাৰ উল্লেখ আছে)। —জঃ,
জং কুসুম।

কশ্য বিগ. (কশাং অহতীতি কলা যৎ) পিটন খোৱা,
চাবুকৰ কোব খোৱাৰ যোগ্য। —শ্যং ১। ঘোঁৰাৰ মাজ
ভাগ, ২। মদ।

কশ্যপঃ পু. (কশ্যং সোমৰসাদিজনিতং মদাং পিৱতীতি
কশ্য পা ক) ১। কশ্যপ মুনি। অদिति আৰু দিতিৰ
স্বামী হোৱা হেতু দেৱতা আৰু দৈত্যৰ পিতৃ। মৰীচি
পুত্ৰ কশ্যপৰ জগৎসৃষ্টিত বহুখিনি দায়িত্ব আছিল।
এওঁ দক্ষৰাজৰ অদिति আৰু বাৰজনী কন্যাক বিবাহ
কৰে। অদितिৰ পৰা বাৰ আদিত্যৰ জন্ম হয়। আন
বাৰগৰাকী পত্নীৰ পৰা অসংখ্য পুত্ৰ-কন্যাৰ উপৰিও
সৰ্প, নাগ, দৈত্য, পক্ষী, চন্দ্ৰমণ্ডলৰ অপসৰা আদি
জন্মে। ক'বলৈ গ'লে মহৰ্ষি কশ্যপ সকলো প্ৰাণীৰে
জনক আছিল আৰু সেয়ে এই গৰাকী মহৰ্ষিৰ আন
এটা নাম প্ৰজাপতি।

কব্ৰ ৰথে (ভ্ৰা প সক কৰতি) ১। ঘঁহ, আঁচোৰ,
২। পৰীক্ষা কৰ, ৩। হত্যা কৰ, ধ্বংস কৰ, আঘাত
কৰ, ৪। খজুৱা।

কব্ৰঃ পু. (কব্ৰ অচ্) ১। কব্ৰটি পাথৰ। সোণ পৰীক্ষা কৰা
পাথৰ বিশেষ। —ষা চাবুক।

কব্ৰাকুঃ পু. সূৰ্য্য, অগ্নি।

কবায় বিগ. (কৰতি কৰ্ত্তম। কব্ৰ আয়ঃ) ১। কেঁহা। মনু
১।১।৪৩; ২। গন্ধযুক্ত, মে ৩১; ৩। ৰঙা।
কু ৩।৩২; ৪। মধুৰ স্বৰযুক্ত, ৫। তাম বৰণীয়া,
৬। মলিন, অশুদ্ধ; —মং মং ১। কেঁহা বস, ছয় বিধ
বসৰ এবিধ, ২। ৰঙা ৰং, ৩। এবিধ সাপ, ৪। মনৰ

ভাৱ, অনুৰাগ, ৫। গেকুৱা কাপোৰ, ৬। এভাগ ঔষধ
আৰু চাৰি, আঠ অথবা ষোল ভাগ পানীৰ লগত মিলাই
কৰা পাচন, ৭। প্ৰলেপন। কু ৭।১৭; ৮। মলি,
অশুদ্ধতা, ৯। নিৰানন্দ ভাব, নিৰুদ্ধিতা,
১০। সাংসাৰিক পদাৰ্থৰ প্ৰতি অনুৰাগ, —মঃ অনুৰাগ,
২। কলিযুগ, —ৱসনং বৌদ্ধ সম্মাসীয়ে পিজ্জা কাপোৰ।
কষায়িতঃ বঙা বঙ লগোৱা, বঙা, বঞ্জিত। শি ৭।১১;
২। কাৰ্য্যকৰী কৰা।

কষায়ী (ন) পু. শালগছ।

কষি বিণ. (কষতি হিনস্তি যঃ কষ ই) হিংস্ৱ, ক্ৰুৰ।

কষে(স)ককা ক্ৰী. ৰাজহাঁড়।

কষ্ট বিণ. (কষতেই সৌ কষ কমণি ক্ত) ১। পীড়যুক্ত। মনু
১২।৭৮; দোষযুক্ত, ৰোগী, ২। দুখপূৰ্ণ, ৩।
যন্ত্ৰণাদায়ক, ক্লেশজনক, ৪। কঠিন, দৃষ্কৰ, ৫। দুঃসাধ্য,
দুৰ্দমনীয়। মনু ৭।১৮৬; ৬। হিংসুক, অনিষ্টকাৰী;
—ষ্টং ক্ৰী. ১। দোষ, পাপ, কঠিন্য, ক্লেশ, কাৰ্পণ্য, ২।
দুষ্টামি; —ষ্টং অব্য. হায়! হায়! —আগত বিণ. বৰ কষ্ট
কৰি পোৱা; —কৰ ক্লেশজনক; —তপস্ৱি বিণ. কঠিন
তপস্যা কৰা (মুনি); —সাধ্য বিণ. ক্লেশলভা; —স্থানং
দুখজনক স্থান। বেয়া আস্থান।

কষ্টী ক্ৰী. ১। পৰীক্ষা, ২। দুখ, পীড়া।

কস্ৱ গতো. (ভা প সক কসতি) ১। গমন কৰ, যা,
আগুৱাই যা; —নিস্ৱ ১। নিষ্কাশন কৰ, বাহিৰ কৰ,
২। দূৰীভূত কৰ, শিন। ১০; —ষ্ট মুক্ত কৰ, বৃদ্ধি
কৰ; —ষ্ট মুক্ত বহল কৰ। শি ৯।৪৭; (গিজন্ত)
বিকাসতি। শি ১৫।১২; (আত্ম) কসতে, ১। গমন
কৰ, ২। ধ্বংস কৰ।

কসনোৎপাটনঃ পু. বাহক গছ।

কস্তু (স্তু) ৰিকা, ৰী ক্ৰী. কস্তুৰী (এবিধ হৰিণৰ শৰীৰত
থকা সুগন্ধি পদাৰ্থ), —মুগঃ কস্তুৰী থকা হৰিণ। শি
৪।৬১।

কস্মলং কস্মলং ক্ৰী. মুৰ্ছা।

কস্মাং ক্ৰী. (ক হ্লাদ পচাদ্য) বগা পদুম। ভা ৪।৬।১৮।

কহুঃ পু. (কে জলে ইয়তি ক হে কঃ) বগলী।

কাসীয়াং ক্ৰী. কাঁহ।

কাংস্যং ক্ৰী. ১। কাঁহ বা কাঁহৰ বাচন, ২। কাঁহৰ তাল
বা খঞ্জৰী, ৩। দস্তা আৰু তাম মিশ্ৰিত ধাতু,
—কাৰঃ কাঁহৰ, —তালঃ তাল, খঞ্জৰী, —ভাজনং

পিতলৰ কলহ, —মলং কাঁহ, তাম বা কাঁহৰ ওপৰত
ধৰা মামৰ।

কাকঃ পু. (কায়তে শব্দায়তে কৈ কন) ১। কাউৰী, ২।
নিন্দনীয় পুৰুষ, নিচ লোক, ৩। খোৰা মানুহ, ৪।
(কাউৰীৰ দৰে) মাথোন মূৰটো ডুবিয়াই গা ধোঁৱা;
—কীঃ মাইকী কাউৰী, —কং এজাক কাউৰী,
—অক্ষিগোলক ন্যায় পৰিশিষ্ট চাওক, —অৰিঃ ফেঁচ,
—উদৰঃ সাপ, —উলুকা, —উলুকাং ফেঁচ আৰু
কাউৰীৰ সনাতন কাঁজিয়া, পঞ্চতন্ত্ৰৰ তৃতীয় তন্ত্ৰৰ নাম,
—চিঞ্চা ভাং গছ, —ছদঃ, —ছদিঃ ১। বলিমাৰী
চৰাই, ২। (কপালৰ) কাষৰ চুলি একোঁচা, —জাতঃ
কুলিচৰাই, —ভালীয়াঃ ইঠাতে হোৱা ঘটনা। ন্যায়।
পৰিশিষ্ট চাওক, —দন্তঃ (অলঙ্কাৰ) অসম্ভৱ, নোহোৱা-
নোপজা, —ধ্বজঃ বাড়ানল, —নিদ্রাঃ কুকুৰ ঘুমতি,
তৎক্ষণাৎ সাৰ পোৱা নিদ্রা, —পক্ষঃ, পক্ষকঃ কক্ৰিয়
যুৱকৰ কপালৰ কাষেৰে থকা একোঁচা চুলি। ৰ
৩।২৮, —পদং বাক্যত কোনো অংশ ভুলতে এৰি
গ'লে 'কাউৰীৰ ঠেঙৰ' দৰে যি (৮) চিনটো দি
ওপৰত লিখা হয়। —পদঃ যৌন সঙ্গমৰ এক বিশেষ
ধৰণৰ ভঙ্গী। 'পাদৌ বৌ স্বক্ৰয়ুগ্মসৌ ক্ৰিপ্তা লিঙ্গং
ভুগে লঘু' —ৰতিমঞ্জৰী। —পেয় বিণ. বাম, অগভীৰ
(যেনে-নদী)। —ভীকঃ ফেঁচ —মদগুঃ ডাউক চৰাই।
—যন্ত্ৰঃ চাউল নথকা ধান, পতান। —ৱজ্যা এটা
সজ্জনৰ পিচত আৰু সজ্জন নোহোৱা তিৰোতা। —স্বৰঃ
কাউৰীৰ দৰে কৰ্কশ মাত।

কাকক বিণ (কু কাসিতং কৰোতীতি কু ক উকঃ)
১। ভয়াতুৰ, কাণ্ডুৰ, ২। উলঙ্গ ৩। দুৰ্বল, —কঃ
তিৰোতা-সেৱকা, —কীঃ ১। ফেঁচা, ২। প্ৰবন্ধক,
ঠগ।

কাকলঃ পু (কা ইত্যাকাৰঃ কলো যস্য) টোঁৰা কাউৰী,
—কং গলত পিজ্জা মুক্তামণি।

কাকলিঃ লী ক্ৰী ১। মধুৰ, লঘু স্বৰ, ২। সেৱে ব্যৱহাৰ কৰা
এবিধ বাদ্য। এই বাদ্য বজাই চোৰে গৃহস্থ শুইছে নে
নাই জানি লয়, ৩। কেঁচি, ৪। ভাং গছ।

কাকিলী, —ৰীকা ১। মূঢ়াকপে ব্যৱহাৰ কৰা এবিধ কড়ি,
২। ২০ কড়ি মূল্যৰ ধন, ৩। এক মাস ওজনৰ চাৰি
ভাগৰ এভাগ, ৪। পান্নাৰ ওপৰৰ দণ্ডডাল, ৫।
এহাত (পৰিমাণ)। —নী ক্ৰী কড়ি।

কাকাণ্ড: পু. (কাক্যা অণু ইর ফলং যস্য) মহানিম গছ।

কাকিল: পু. কাকল, কণ্ঠমণি।

কাকু: স্ত্রী (কক লৌলো উণ) ১। শোক আৰু ভয়তে
মৰা চিঞৰ, ২। জিভা, ৩। দেখাত অস্বীকারার্থক
হলেও বক্তার স্বীকার্থক ইচ্ছা ব্যক্ত করা কথা, বা
বাকা, ৩। (মুখৰ ভিতৰতে) ভোৰভোৰাই থকা।

কাকুৎস্থ: (ককুৎস্থস্য নৃপতেৰপত্যম্ অণ) সূর্যবংশীয়
বজা শ্রীৰামচন্দ্র। ব ১২/৪৬; ককুৎস্থ চাওক।

কাকুদং তাল।

কাকেক্ষু: পু নলখাগড়ি।

কাকেষ্ট: পু (কাকস্য ইষ্ট:) নিমগছ।

কাকোল: পু ১। টোঁৰা কাউৰী, ২। সাপ, ৩। ভালুক,
৪। কুমার, ৫। নবকৰ এটা বিভাগ।

কাক্ষ: কটাক্ষ, বক্রদৃষ্টি, —ক্ষং কুছটি হিংসাপূর্ণ দৃষ্টি;
ভক্তি ৫/২৮।

কাগ: কস্তুরী

কাগদং ক্লী (কাগ: কাকবর্ণ: মসাদির্দীয়তে অত্র কাগ দা
ঘঞর্থৈ আধাৰে কঃ) কাগজ, লিখা পত্ৰ।

কাঙ্ক্ষ, কাঙ্ক্ষণে (ভ্রা, প, সক কাঙ্ক্ষতি) আকাঙ্ক্ষা কৰ,
বাসনা কৰ, অভিলাষ কৰ, মনু ২।২৪২; গী ১২।৭;
অভি— অভিলাষ কৰ, আ— ১। আকাঙ্ক্ষা কৰ, মনু
২।১৬২; মে ৯১; ২। আৰম্ভ কৰ হ, লাগ। প্রত্যা—
প্রতীক্ষা কৰ। খাপ লৈ থাক। বি— অভিলাষ কৰ,
সমা— আশা কৰ।

কাচং ক্লী (কচ্যতে বধ্যতে অনেন কচ ঘঞ্ ন কুত্বম্)
মম।

কাচ: পু (কচ দীপ্তৌ গিচ ঘঞ্) ১। আয়না, স্ফটিক, ২।
চিপ ফাঁচ; ৩। বোজা বান্ধিবৰ বাবে যুঁৱলিত বন্ধা
বচি, ৪। এবিধ চকুৰ বেমাৰ। —কাম্বল: চকুৰ
বেমাৰ। আয়নাৰ বটল। —কুপী—ঘটী আয়নাৰ জাৰী,
ডাঙৰ পানীৰ পাত্ৰ। —তিস্ককং ক্লী ক'লা নিমখ,
—ভাজনং আয়নাৰ বাচন বা পাত্ৰ, —মলং চকুৰ
কেটাৰ, ফেঁচকুৰি।

কাচনং, —নকং ক্লী পাণ্ডুলিপি অথবা টোপোলা বান্ধা
বচি, ফিটা, —ণকী পু পাণ্ডুলিপি, লিখনি।

কাচিঘ: পু ১। কাঞ্চন, ২। মুখিক, নিগনি।

কাচিৎ অব্য কোনোবা এগৰাকী নাৰী।

কাঞ্চন বিণ ১। সোণালী, সোণেৰে তৈয়াৰী। মে ৭৯;

—নং ১। সোণ, মনু ২। ২৩৯; ২। উজ্জ্বলতা,
দীপ্তি, ৩। সম্পত্তি, ৪। পদুম ফুলৰ ভিতৰত থকা
কেশৰ। —নং ১। ধঁতুৰা গছ, ২। চম্পক ফুল,
গছ। —অঙ্গী সোণালী বৰণৰ তিৰোতা। —কন্দৰ
সোণৰ খনি —গিৰি: মেকু পৰ্বত —ভূ: স্ত্রী ১।
হালধীয়া (সোণালী বৰণৰ) মাটি ২। স্বৰ্ণচূর্ণ। সোণালী
গুড়ি। —সঙ্ঘি: দুটা সমনীয়া দলৰ মাজৰ সন্ধি।

কাঞ্চনাৰং, —লং কোৱিদাৰ গছ।

কাঞ্চনী, —নীয়া: স্ত্রী গোৰোচনা, হালধি।

কাঞ্চি: স্ত্রী (কাঞ্চতে ইতি সৰ্বধাতুভাঃ ইন) কাঞ্চী নগৰী
কাঞ্চীপুৰম, —এখন প্রসিদ্ধ তীৰ্থস্থান। সাতখন পৱিত্ৰ
নগৰীৰ এখন।

কাঞ্চী: স্ত্রী স্ত্রীকট্যাভৰণ, নাৰীয়ে কঁকালত পিন্ধা বান্ধনী,
বেটনী, পেটী, মেখেলা। মে ২৮ ব ৬।৪৩;

কাঞ্চিকং—কা: টেঙা (ভাতৰ) মণ্ড। পইতা ভাতৰ
(টেঙা) পানী

কাটুকং পিত্তৰোগ।

কাঠ: শিল, পাথৰ।

কাঠিনং —ন্যং ১। কঠিনতা, শ ৩।১১, কু ৬।৭৩,
২। ক্ৰমতা, নিষ্ঠুৰতা।

কাণ বিণ (কণতি একচক্ষুষা পশ্যতি কণ ঘঞ্) ১। কণা,
একচকুৱা। মনু ৩।২৪২, ২। ছিদ্ৰিত, ভৰ্ত্ত ৩।৪,
—ণং, —ণুক: কাউৰী।

কাণ্ড: —ওং (কণি দীপ্তৌ ডঃ) ১। দণ্ড, ২। পদুমৰ
নাল, নল, ৩। কাঁড়। মহা ১৩।৫।৩; ৩। বিভাগ,
খাগৰি; অংশ, ৪। ঠাৰি, গছৰ এটা গাঁথিৰ পৰা আন
এটালৈ, ৫। ঠাল, শাখা, ডালি। মনু ১।৪৬; ৬। কোনো
পুথি বা গ্ৰন্থৰ বিভাগ, পৰিচ্ছেদ, ৭। বিশেষ
বিভাগ, যেনে— জ্ঞান কাণ্ড, কৰ্মকাণ্ড, ৮। সমূহ,
খোপা, জাক, মুঠা, ৯। হাত বা ভৰিৰ দীঘল হাড়,
১০। পানী, ১১। সুযোগ, ১২। গুপ্ত জ্ঞান, ১৩। বেয়া,
দোষযুক্ত, নীচ, —কাৰ: বাণ তৈয়াৰ কৰোঁতা,
—গোচৰ: লোহাৰ কাঁড়, —পটং, —পটক: তবু ঘেৰ
দিয়া পদা। শি ৫।২২; —পাত: কাঁড়ৰ দ্বন্দ্ব,
—পৃষ্ঠ: ১। সৈনিক, ২। বৈশ্য তিৰোতাৰ স্বামী, ৩।
পালিত পুত্ৰ, ৪। গোত্ৰ, জাতি, বৰ্ণ, ধৰ্ম বিষয়ী
নীচ (বংশজাত) লোক, —ভঙ্গ: ভগা হাড়, —হাবিলী
স্ত্রী দুৰ্গা, —স্পৃষ্ট: সৈনিক।

কাণ্ডোল: এপাচি নল-খাগৰি।

কাণ্ডৰ বিণ. (কু কষ্টেন তৰতীতি কু তু অচ্) ১। কাপুৰুষ, ভয়াতুৰ, দুৰ্বল; ব ১১।৭৮; মে ৭৭; ২। আতঙ্কিত, শোকাৰ্ত, ৩। ব্যাকুল, বিহ্বল, ভৰ্ত ১।৬০, —ৰঃ —লঃ পু (কং জলং আতৰতি ক-আ তু অচ্) ভকুৱা মাছ।

কাণ্ডৰ্যঃ কাণ্ডৰতা, কাপুৰুষালি।

কাণ্ড্যঃ, —ত্যাগনঃ পু (কতস্য গোত্ৰাপত্যং কত্ যঞ্ যনিষ্কঃ) ১। ধৰ্মশাস্ত্ৰকাৰ কাণ্ড্যায়ন মুনি। যা ১/৪/৫; পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীৰ ওপৰঞ্চি 'বাৰ্তিক'ৰ প্ৰণেতা এগৰাকীৰ নাম।

কাণ্ড্যায়নী স্ত্ৰী ১। দুৰ্গা, ২। মহৰ্ষি যাজ্ঞবল্ক্যৰ এগৰাকী পত্নীৰ নাম। মহৰ্ষিজনাৰ আন গৰাকী পত্নীৰ নাম মৈত্ৰেয়ী, ৩। কাণ্ড্যায়নৰ পত্নী, ৪। বয়সীয়া বিধৱা নাৰী (বন্তনয়কা)।

কাণ্ডিকঃ পু সাধু কথা, গল্পাদি কোৱা লোক। গল্প লেখক।

কাণ্ডম্বঃ পু (কদম্বে সমুহে ভৱঃ কদম্ব অণ) ১। বালিহাঁহ (কলহংসঃ) ঋস ৪।৯; ২। কাঁড়, ৩। কুঁহিয়াৰ, ৪। কদম গছ, —স্বং কদম ফুল।

কাণ্ডম্বৰং (কাণ্ডম্ব-উদভৱং বসং লাতি কদম্ব লা ক লস্য বঃ) ১। কদমফুলৰ বসেৰে তৈয়াৰ কৰা মদ, ২। দৈৰ সব, 'জীম', ৩। কুঁহিয়াৰৰ গুড়, —বীঃ স্ত্ৰী ১। বাণভট্টই বচনা কৰা প্ৰসিদ্ধ কাব্যৰ নাম আৰু সেই কাব্যৰ নায়িকা, ২। মদিৰা, সুৰা, ৩। জীৱনবামৰ প্ৰেয়সী, ৪। মতলীয়া হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা বস, ৫। দেৱী সবন্তীৰ এটা নাম, ৬। মাইকী কুলি চৰাই।

কাণ্ডম্বিনীঃ স্ত্ৰী (কাণ্ডম্বাঃ কলহংসাঃ সন্তি অস্যাং কাণ্ডম্ব ইনি স্ত্ৰী) মেঘমালা।

কাণ্ডাচিৎক, —কী সাময়িক, আনুৰ্দ্ধিক, কেতিয়াবা সংঘটিত।

কাণ্ডৱেয়ঃ পু (কদ্ৰু ঢক) কদ্ৰুৰ সন্তান, নাগ।

কাননং স্ত্ৰী (কং জলং অননং জীৱনমস্য কন গিচ ন্যুট) ১। বন, উপবন, উদ্যান, মে ১৮, ৪২; ২। ঘৰ, বাসস্থান, —অগ্নিঃ অগ্নিকাণ্ড, প্ৰবল অগ্নি, —ওকস্ পু ১। অৰণ্যবাসী, ২। বাসৰ।

কাননাৰিঃ শমীষ গছ।

কান্ঠিকং স্ত্ৰী. কেঞা আতুলি, —টিসেয়ঃ —স্নীঃ কনিষ্ঠ পুত্ৰৰ সন্তান।

কানীনঃ পু (কন্যায়াঃ জাতঃ), ১। কুমাৰী কন্যাৰ সন্তান, অনুঢ়াৰ পুত্ৰ মনু ৯।১৭২; ২। ব্যাসদেৱ ৩। কৰ্ণ।

কান্ত বিণ. (কনতে দীপাতে কন কৰ্তবি ক্ত) ১। প্ৰিয়, আকাঙ্ক্ষিত, ২। মনোৰম, ধনীয়া, সুন্দৰ, —তঃ ১। প্ৰেমিক, ২। পতি, মে ১০০; ৩। প্ৰিয় পুৰুষ, ৪। চন্দ্ৰ, ৫। বসন্ত কাল, ৬। এবিধ লো, ৭। এবিধ মূল্যৱান মুক্তা (যেনে— সূৰ্য্যকান্ত, চন্দ্ৰকান্ত মণি), ৮। কাৰ্তিকৰ এটা নাম, —তঃ কুঙ্কম, —আয়সং, —লোহং চুৰক লো।

কান্তপক্ষী (ন) পু কাৰ্তিকৰ পক্ষী, ম'ৰা।

কান্তা স্ত্ৰী ১। মনোৰমা নাৰী, ২। পত্নী, ঘৈণী মে ১৯; ৩। প্ৰিয়ঙ্ লতা, ৪। ডাঙৰ ইলাচী, ৫। পুখিৰী।

কান্তাৰঃ —ৰং পু স্ত্ৰী ১। ডাঙৰ হাবি, ভৰ্ত ১।৬৬; ২। বেয়া ৰাস্তা বা পথ, ৩। ছিদ্ৰ, ফুটা, গাঁত (পু) ১। ৰঙা বিধৰ কুঁহিয়াৰ, ২। পাহাৰীয়া আবলুচ কাঠ।

কান্তিঃ স্ত্ৰী (কন দীপ্তৌ ভাৱে জিন) ১। দীপ্তি, শোভা, সৌন্দৰ্য্য মে, ১৫; ২। উজ্জলতা, জলক্ মেচ ৪; ৩। প্ৰসাধন, ৪। বাসনা, ইচ্ছা, ৫। মনোৰমা নাৰী, ৬। দুৰ্গা, ৭। গঙ্গা, —কৰ, —দ শোভাকৰণ, সৌন্দৰ্য্যাকৰণ, —দং পিত্ত, —ভৃৎ = চন্দ্ৰ।

কান্তিমৎ বিণ. ধনীয়া, সুন্দৰ, মনোৰম, মে ৩০; পু চন্দ্ৰ।

কান্দৱিকঃ পাঁউৰুটি তৈয়াৰকাৰী, ৰুটিৱালা।

কান্দিশীক বিণ. (কাং দিশং যামি ইত্যাং কান্দিশ্ যা ঠক) ১। ভয়তে পলোৱা লোক। পলায়নকাৰী, ২। আতঙ্কিত।

কান্যকুব্জঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম।

কাপাটিক স্ত্ৰী (—কী স্ত্ৰী) ১। প্ৰবন্ধক, ভণ্ড, দুষ্ট, ২। উদ্ভণ্ড। —কঃ চাটুকাৰ, পৰজীৱী।

কাপাট্যং দুষ্টামি, প্ৰবন্ধনা।

কাপাথঃ কুপথ, কুমাৰ্গ।

কাপালঃ, —কাপালিকঃ (কপালেন নৃকপালেন চৰতি কপালং ঠক) ১। বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি বিশেষ, ২। বায়ুৰ দ্বিহঠযোগী। এইবিলাক শৈৱই হঠত গলত মানুহৰ ফুৰ খোলা লৱ ক্লক সেইবাবেতে খায়, —সীঃ শিৱ।

কাপিক বিণ. কান্দকৰ দৰে দেখা, কান্দকৰ দৰে কান্দক কৰা।

কাপিল বিণ্ কপিল মুনিৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰা। কপিলৰ পৰা উদ্ধৃত। —লঃ পু (কাপিলেন প্রোক্তং শাস্ত্রং বেত্তি) কপিলমুনিকৃত সাংখ্য দৰ্শন জ্ঞাতা। পিতল বৰণ।

কাপিশং ক্লী মদ, সুৰা —শায়নং সুৰা, দেৱতা, —শেয়ং পিশাচ।

কাপুৰুষঃ পু. (কুংসিতঃ পুৰুষঃ) কুপুৰুষ, নীচ লোক, দুষ্ট মানুহ।

কাপেয় (কপেৰ্ভাৱঃ কপি ঢক্) বান্দৰ সম্বন্ধীয়; বা ৬।১১১।১৯; —য়ং বান্দৰ বংশ, বান্দৰামি।

কাপোতং (তী ক্তী) ক্লী. ১। এজাক পাৰ চৰাই, ২। কাজল ধাতু।

কাপ্যকৰঃ, —কাৰঃ নিজে কৰা পাপ কৰ্ম নিজে ব্যক্ত কৰা লোক। স্বপাপবক্তা।

কাম্ এজনক চিঞৰি মতা অৰ্থত ব্যৱহাৰ হোৱা অব্যয়।

কামং ক্লী. (কাময় হিতম্ কুম অণ) ১। শুভ্ৰ, ২। কাম্য, বাৰু, অনুমতিদান। শি ২।৪৩; অব্য ১। ইচ্ছামতে, ২। অনুমতি, অসূয়া, অনুগমন, ৩। আনন্দেৰে, ৪। হয়, হয়, বেচ, ৫। সঁচাকৈয়ে, ৬। বৰং, বৰঞ্চ, বিশেষতঃ।

কামঃ পু. (কামাতে অসৌ কামণি অণ) ১। ইচ্ছা, অভিলাষ, বাসনা, (ন জাতু কামঃ কামানামুপভোগেন শাম্যতি, মনু ২।৯৪) ২। কাম্য বস্তু মনু ২।৫; ৩। প্রেম, প্রীতি, ৪। ইন্দ্রিয় সন্তোষৰ বাসনা, তৃতীয় পুৰুষাৰ্থ। (বাকী ৩টা— ধৰ্ম, অৰ্থ আৰু মোক্ষা), ৫। সহবাসেচ্ছা। কামাসক্তি। মনু ২।২১৪; ৬। মদন, কামদেৱ, ৭। প্রদ্যুম্ন, বলৰাম, ৮। এবিধ আমগছ। (কামদেৱক হিম্বুসকলে কামনাৰ প্ৰতিমূৰ্তি বুলি ভাবে।) শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু ৰুক্মিণীৰ পুত্ৰ। কামদেৱৰ পত্নীৰ নাম ৰতি। তাৰকাসুৰক ধ্বংস কৰাৰ কাৰণে দেৱতাসকলক এজন সেনাপতিৰ প্ৰয়োজন হোৱাত তেওঁলোকে কামদেৱৰ সহায় লয় আৰু তেওঁৰ দ্বাৰা শিৱৰ ধ্যান ভঙ্গ কৰে। ধ্যান ভঙ্গ হোৱাত শিৱৰ খং উঠি কামদেৱক ভস্মীভূত কৰে। পিচত ৰতিৰ অনুৰোধত শিৱই কামদেৱক প্রদ্যুম্নৰ ৰূপত পুনৰ জন্ম দান কৰে। কামদেৱৰ হাতত ধনু, পাঁচ বিধ পুষ্প শৰ আৰু ধনুৰ গুণ হ'ল মৌমাখিৰ লানি।)

—অগ্নি উগ্ৰবাসনা, প্ৰেমৰ অগ্নি, —অন্ধুশঃ ১। হাতৰ

আঙুলিৰ নখ, ২। পুৰুষাঙ্গ, —অঙ্গ আমগছ, —অধিকাৰঃ প্ৰেমৰ প্ৰভাৱ, —অনলঃ কামাগ্নি, —অন্ধ প্ৰেমত অন্ধ, —অন্ধঃ কুলি চৰাই। —অভিকাম বিণ্. লম্পট, কামুক। —অৰণ্যং প্ৰেমোদ্যান, —অৰিঃ শিৱ, —অৰ্থী কামাসক্ত, —আতুৰঃ কামুক, প্ৰেমৰোগত আক্ৰান্ত, —আত্মজঃ অনিৰুদ্ধ। —আয়ুস ১। কামদেৱৰ ধনু, ২। যোনিদ্বাৰৰ চ্ছদ; —আয়ুস ১। শগুণ, ২। গৰুড় —আৰ্তঃ কামাতুৰ, —আসক্তঃ কামত উন্মত্ত, —ঈক্ষু বিণ্. ইচ্ছা কৰা বস্তু পাবলৈ অভিলাষ কৰা, —ঈশ্বৰঃ ১। কুবেৰ, ২। পৰমাত্মা, —উদকং স্ব ইচ্ছাই কৰা তপণ, —উপহৃত কামৰ দ্বাৰা জয় কৰা, —কলা কামদেৱ পত্নী ৰতি, —কামীঃ কামনাৰ অধীন হৈ কাম কৰা, —কাৰঃ ১। স্বেচ্ছামূলক কাৰ্য্য; স্বাভাৱিক কৰ্ম। মনু ১১।৪২; ২। অভিলাষ, বাসনাৰ প্ৰভা, গী ৫।১১; —কুটঃ বেশ্যাৰ পতি, প্ৰেমিক, বেশ্যাবৃত্তি, —কুৎঃ বিণ্. স্বেচ্ছাচাৰী (পু) পৰমাত্মা, —কেলিঃ প্ৰেমিক, যৌনসঙ্গম, —ক্ৰীড়া যৌন ক্ৰীড়া, সঙ্গম, —গ বিণ্. নিজৰ ইচ্ছা মতে কোনো কাম কৰা লোক, —গা অসতী তিৰোতা, —গতি বিণ্. কামনা কৰা যি কোনো ঠাইলৈ যাব পৰা (লোক)। ৰ ১৩।৭৬; —গুণঃ ১। প্ৰেমৰ, গৰিয়া, মৰম, ২। আনন্দ, পূৰ্ণ উপভোগ, ৩। ইন্দ্রিয়গ্ৰাহ্য (বস্তু)। —চৰ, —চাৰ বিণ্ ১। স্বেচ্ছাই ঘূৰি ফুৰিব পৰা, ২। স্বইচ্ছা, ৩। স্বাৰ্থপৰতা, মুক্ত বাসনা, —চাৰী ১। স্বেচ্ছাচাৰী। মে ৬৩, ২। লম্পট, কামুক, (পু) গৰুড়, চাটক পক্ষী, —জ কামনাৰ দ্বাৰা উৎপন্ন। মনু ৭।৪৬; —জিৎ কামনাক জয় কৰা ৰ ৯।৩৩ (পু) স্কন্দ, শিৱ, —তালঃ কুলি চৰাই, —দৰ্শনঃ দেখাত ধুনীয়া, সুদৰ্শন, —দুখ বিণ্ যি কোনো অভিলাষ পূৰ্ণ কৰা, ৰ ১।৮০; —দুখা, —দুহ ক্তী কামধেনু। গী ১০।২৮; —দুৰ্ভীঃ মাইকী কুলি চৰাই, —ধেনুঃ দেৱতাসকলৰ এজনী গাই গৰু। এইজনীয়ে যিমান লাগে সিমান গাখীৰ দিয়ে, —ধ্বংসীঃ শিৱ, —পতি, পত্নী ৰতি, —পাল শ্ৰীবলৰাম, —প্ৰৱেদনং নিজৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰা, —প্ৰপ্লঃ নিজৰ ইচ্ছামতে কৰা প্ৰপ্ল, —কলঃ এবিধ আম গছ, —ভোগাঃ কামনা উপভোগ, ইন্দ্রিয় তৃপ্তি, —মহঃ চ'ত মাহৰ পূৰ্ণিমাত

উদযাপন কৰা কামদেৱ উৎসৱ, —মূঢ়, —মোহিতঃ
কামৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত, কামমুগ্ধ উ ২।৫; —বসঃ
বীৰ্য্য স্থান, —বসিক্ কামুক, —ৰূপ ১। ইচ্ছামতে
ৰূপ সলনি কৰিব পৰা, ২। সুন্দৰ, মনোৰম, ৩।
অসমৰ প্ৰাচীন নাম, অসমৰ পশ্চিমাংশৰ এখন
জিলাৰ নাম, —বেৰ্খা, —লেৰ্খা বেষ্যা, —লতা
পুৰুষাঙ্গ —ৰূৰঃ ইচ্ছামতে খোজা বৰ, —ৰূপভঃ
১। বসন্ত কাল, ২। আমগছ, —ৰূপঃ কামনাৰ
বশৱৰ্তী, —ৰূপঃ ইচ্ছা অনুসৰি কোৱা, —ৰিহন্তু
নিষ্ফল কামনা, —বৃত্ত বিগ্ৰহ ইন্দ্ৰিয় তৃপ্তিত আসক্ত,
কামাসক্ত, —বৃত্তি স্বেচ্ছাচাৰী, —বঃ কামদেৱৰ শব,
আমগছ, —শাস্ত্ৰ কামবিজ্ঞান, —সম্ব বসন্ত কাল,
—সূ বিগ্ৰহ বাসনাৰ পৰিপূৰ্ণতা। ব ৫।৩৩; —সূত্ৰং
বাংসায়ন প্ৰণীত কামশাস্ত্ৰৰ নাম, —হৈতুক প্ৰকৃত
হেতু নোহোৱাকৈ মাথোন বাসনাৰ দ্বাৰা উৎপন্ন। গ
১৬।৮।

কামতঃ অব্য ১। ইচ্ছামতে, ২। স্বাভাৱিকতে,
৩। ইচ্ছাপূৰ্বক, মনু ৪।১৩০; ৪। মুক্তভাৱে,
বাধাহীনভাৱে।

কামন বিগ্ৰহ (কাময়তি কন্ম গিণ্ড যুচ) কামুক।

কামনা ক্ৰী ইচ্ছা, অভিলাষ।

কামক্ৰমী (ন) পু (কাম ধ্মা গিনিঃ) কঁহাৰ।

কামপ্ৰদঃ পু (কামং কামজৰতিভেদং প্ৰদদতি কাম প্ৰ
দা কঃ) ১। যৌন সঙ্গমৰ বিশেষ ভঙ্গি (দ্বৌ পাদৌ
ক্কঙ্গসংলগ্নৌ ক্ৰিপ্তা লিঙ্গং ভগে তথা। কাময়েৎ
কামুকঃ প্ৰীত্যা বন্ধঃ কামপ্ৰদো হি সঃ। ২। বিষ্ণু।
মহা ১৩।১৪৯।৪৫।

কামল বিগ্ৰ কামুক, লম্পট, —লঃ ১। বসন্ত কাল,
২। মৰুভূমি।

কামলিকা ক্ৰী সুৰা।

কামৰং কামুক।

কামাৰ্থ্য ক্ৰী (কাময়তে ভক্তানাং কামং পূৰয়তি ইতি
কামা আৰ্থ্য্য যস্যঃ) ক্ৰীক্ৰী কামাৰ্থ্য্য দেৱী। কামদা
কামিনী কামা কান্তা কামাঙ্গদায়িনী। কামাঙ্গদায়িনী
যস্যঃ কামাৰ্থ্য্য তেন চোচ্যতে॥ কাপু ৬১ অ।

কামিঃ পু. (কন্ম গিচ ইন) কামুক।

কামিনী ক্ৰী (অভিশয়েন কামঃ অস্মা অভি, কাম ইনিঃ
তীৰ্ঘ), ১। অভিশয় কামুকা নৰী। মনু ৮।১১; ২।

নাৰী, মে ৬৩; ৩। সুন্দৰী তিব্বোতা, ৪। ভয়াভূৰা, ৫।
সুৰা।

কামী (ন) পু ১। চকোৱা চৰাই, ২। পাৰচৰাই,
৩। কামুক পুৰুষ মে ৭৪; ৪। চাতক চৰাই, ৫।
চন্দ্ৰ, ৬। সাৰস পক্ষী, ৭। বিষ্ণু।

কামুকঃ পু (কন্ম উকঞ) ১। অশোক গছ, ২। চাতক
পক্ষী, ৩। প্ৰেমিক, কামপ্ৰিয় লোক, —ক্ৰী
সম্পত্তিলোভী তিব্বোতা। —ক্ৰী প্ৰেমিকা, সঙ্গমপ্ৰিয়
নাৰী।

কাম্পিলঃ, —ল্যঃ পাঞ্চাল ৰাজ্যৰ দক্ষিণে থকা এখন
দেশৰ নাম।

কাম্বলঃ পু কাম্বলেৰে ঢকা যান-বাহন।

কাম্বলিকঃ পু (কন্মঃ শম্বং ভূষণত্বেন শিল্পমস্যা ঠক)
শম্বৰ গহনা বনোৱা শিল্পী। শম্ব কেপাৰী।

কাম্বুকা ক্ৰী অশ্বগন্ধা।

কাম্বোজঃ পু (কম্বোজে ভৱঃ অণ) ১। কাম্বোজ দেশৰ
মানুহ। মনু ১০।৪৪; ২। কাম্বোজ দেশৰ ৰজা,
৩। পুমাগ গছ, ৪। কাম্বোজ দেশীয়া ঘোঁৰা, ৫। যৱন
তুল্য স্নেহ জাতি বিশেষ। হৰিবংশত আছে সগৰ
ৰজাই হেনো এই মানুহবিলাকৰ সকলোৰে মুণ্ডন
কৰি পেলাইছিল।

কাম্যং বিগ্ৰহ (কামতে ইতি কন্ম গিচ কয়গি যৎ) ১।
কমনীয়, সুন্দৰ, মনোহৰ ব ৬।৩০; ২। বিশেষ
ফলৰ বাবে কৰা কৰ্ম। মনু ২।২; —ম্যা ক্ৰী
অভিলাষ, ইচ্ছা, আশা, অভিপ্ৰায়, প্ৰাৰ্থনা গী
১০/১; —অভি প্ৰায়ঃ স্বাৰ্থকেন্দ্ৰিক উদ্দেশ্য।
—কৰ্মণ্ ভৱিষ্যতৰ ফলৰ বাবে কৰা কাম, —গিৰঃ
মনোজ্ঞ বাণী, —দানং সন্তোষজনক দান, মুক্তভাৱে
কৰা দান, অ ইচ্ছাই কৰা দান, —মৰণং আত্মহত্যা,
—ব্ৰতং স্বইচ্ছাই পালন কৰা ব্ৰত।

কাম্য বিগ্ৰহ ইষদগ্ন। অলপ টেঙা।

কায়ঃ, —কঃ প্ৰজাপতি ব্ৰহ্মা বা দেৱতা অস্ম ইতি
অণ) ১। শৰীৰ, গী ৫।১১; ২। গা-গছ, ৩।
বীণাৰ (তাঁৰহীন) দেহ। ৪। সমূহ, সংগ্ৰহ, ৫।
মূলধন, ৬। গৃহ, বাসস্থান, ৭। দাগ, চিন, ৮।
স্বাভাৱিক প্ৰকৃতি বা মেজাজ, —কঃ ক্ৰী প্ৰজাপতি
তীৰ্থ কনিষ্ঠাঙ্কলিৰ তলভাগ। মনু ২।৫৯; বুঢ়া
আঙুলিৰ তলভাগ ব্ৰহ্মতীৰ্থ, —কঃ প্ৰজাপতি বিবাহ।

আঠ বিধ বিবাহৰ এবিধ। মনু ৩।৩৮; —অগ্নিঃ হজম শক্তি। —ক্লেশঃ শাৰীৰিক কষ্ট; —চিকিৎসা আয়ুৰ্বেদ চিকিৎসাৰ আঠটা বিভাগৰ তৃতীয় বিভাগ, সম্পূৰ্ণ শৰীৰৰ চিকিৎসা; —স্নানঃ শৰীৰৰ জোখ, —স্নানঃ বর্ম।

কায়স্থঃ পু. (কায়স্থ সৰ্বভূতশৰীৰেষু অক্ৰিয়ামিকপেণ তিষ্ঠতীতি কায় স্থ কঃ) ১। পৰমাত্মা, ২। কায়স্থ জাতি, পঞ্জীকাৰক। (ক্ষত্ৰিয়-শূদ্রাৰ বৰ্ণসঙ্কৰ), —স্থা কায়স্থ নাবী, শিলিখা গছ, তুলসী গছ, —স্থী কায়স্থ পত্নী, —স্থিত বিগ্ণ শাৰীৰিক, দৈহিক, পাৰ্থিৱ।

কায়ক, (—য়িক), —য়িক (—কী) পু ক্তী (কোয়েন নিবৃত্ত কায় ঠক) শাৰীৰিক, দৈহিক, কায় নিম্পন্ন। মনু ১২।৮; —বুদ্ধিঃ ক্তী ১। বন্ধকত বখা সম্পদৰ ওপৰত লগোৱা সুদ, ২। মূলধনৰ বাতীক্ৰম মোহৰাকৈ ধৰা সুদ।

কাৰ বিগ্ণ. (—বী) সমাসৰ শেষত কৰোঁতা, তৈয়াৰ কৰোঁতা, সম্পাদন কৰোঁতা, ৰচনাকাৰী, স্টা আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে— কৰ্মকাৰ, গ্ৰন্থকাৰ, কুস্তকাৰ আদি, —বঃ পু (কৃ হিংসায়াং ভাৱে ঘঞ), ১। বধ, ২। নিশ্চয়তা, দৃঢ়তা, ৩। যত্ন, অধ্যৱসায়, শি ১৯।২৭, ৪। ধৰ্মীয় পৱিত্ৰতা, ৫। পতি, গৰাকী, ৬। শক্তি, সৰ্মার্থ, ৭। কৰ-কাটল, ৮। বৰফৰ দ'ম, ৯। হিমালয় পৰ্বত, ১০। আখৰৰ শেষত (অক্ষৰবাচক ৰূপত) যেনে— অকাৰ, ককাৰ ইত্যাদি, —অৱৰঃ নীচ বৰ্ণৰ মানুহ। (নিষাদ পিতৃ আৰু বৈদেহী মাতৃ) মনু ১০।৩৬; —ভুঃ কৰকাটল আদায় কৰা স্থান।

কাৰকঃ (কৃ কৰ্ত্তবি পুং) ১। ক্ৰিয়া নিমিত্তঃ। বাক্যত বিশেষ্য আৰু ধাতুৰ সম্পৰ্ক। এনে ৬ বিধ কাৰক আদি। কৰ্তা, কৰ্ম, কৰণ, সম্পাদন, অপাদন আৰু অধিকৰণ, ২। ব্যাকৰণৰ দ্বিটো ভাগত কৰ্তা আৰু ক্ৰিয়াৰ সম্বন্ধৰ বিৱৰণ থাকে। —কঃ কৰ্তা মনু ৭।২০৪; —কীপকঃ এবিধ অৰ্থাৰ্পক; ইয়াত বহুতো ক্ৰিয়াৰ লগত একেটা কাৰক সংযুক্ত থাকে। —হেতুঃ প্রকৃত অথবা উপযুক্ত হেতু।

কাৰণঃ ক্তী (কাৰ্য্যতেহেনেন, গিজজ্ঞাৎ কৃঞা লুট) ১। হেতু, যিটো নাথাকিলে যি নকলে) ২। বীজ, ৩। নিমিত্ত গী ১৩।২১; ২। ভেঁটি, স্থিতি, উদ্দেশ্য,

লক্ষ্য; মনু ৮।৩৪৭; ৩। ন্যায় দৰ্শন মতে হেতু, যি কোনো ফলৰ পূৰ্বত থাকিবই, অৰ্থাৎ কাৰ্য্য অৰ্থাৎ ফল সদায় হেতুৰ পৰিণতি। এই দৰ্শনমতে হেতু তিনিবিধ— ক) সমবায়ী যেনে— কাপোৰৰ সূতা, খ) অসমবায়ী, সূতা আৰু কাপোৰৰ সংযোগ আৰু গ) নিমিত্ত, ভূতশাল, ৪। উৎপাদক হেতু, স্টা, পিতা। কৃ ৫।৮১; ৫। মৌলিক পদাৰ্থ গী ১৮।১৩; ৬। নাটক বা কবিতাৰ গটভূমি, ৭। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ৮। নথিপত্ৰ, প্ৰমাণ, স্বাক্ষৰ, হুকুম। মনু ১১।৮৪; ৯। শৰীৰ, দেহ, ১০। মতামত অথবা ৰায়ৰ আধাৰ, ভেঁটি, —উত্তৰঃ বিশেষ আপত্তি, অভিযোগ অস্বীকাৰ, —কাৰণঃ প্ৰাথমিক হেতু। পৰমাণু —গুণঃ হেতুৰ গুণ, প্ৰকাৰ বা মৰ্যাদা, —ভূতঃ বিগ্ণ হেতুৰ গঠন, সংঘটন, —স্নানঃ হেতুৰ মালা, ইটোৰ পিচত সিটো কাৰণ, —স্নানঃ বাদী, অভিযোগকাৰী, —স্নানঃ ক্তী সৃষ্টিৰ আৰম্ভণিতে উৎপন্ন কৰা পানী।

কাৰণশৰীৰঃ ক্তী (কাৰণঃ অৱিদ্যা সৈৱ শৰীৰম্) কাৰ্য্যকাৰণ সম্বন্ধীয় শৰীৰ। শৰীৰৰ মৌলিক উৎস অথবা স্ৰাৱ, মৌলিক তত্ত্ব। আনন্দময় কোষ, সুবৃদ্ধি। (বেদান্ত)।

কাৰণা ১। দুখ, কষ্ট ক্লেশ; ২। নৰকযাতনা। যমযাতনা।

কাৰণিকঃ পু. পৰীক্ষক, বিচাৰক।

কাৰণঃ পু. ক্তী ১। খাৰ হাঁহ, বে ২।২৩।

কাৰণঃ পু. এখন বৌদ্ধ ধৰ্মশাস্ত্ৰ।

কাৰক্মী (ন) পু ১। কঁহাৰ, ২। ধাতুবিদ।

কাৰকঃ পু (কা ইতি বৰো যস্য) কাউৰী।

কাৰকৈঃ ক্তী তিতা কেৰেলা।

কাৰকঃ পু এবিধ গছৰ নাম।

কাৰী ক্তী (কীৰ্যতে কিপ্যতে দণ্ডার্থে যস্যাম) ১। কাৰাগাৰ, ২। স্নানঃ, ৩। বীণাৰ গলৰ তলভাগ, ৪। দুখ, কষ্ট, ৫। মহিলা দৃঢ়, দৃষ্টী, ৬। মহিলা স্বৰ্ণকাৰ, —অগাৰঃ, —গুহঃ, —ক্লেশঃ কৰকাৰ, —গুপ্ত বন্দী।

কাৰিঃ ক্তী (কৃ ইঞ) ১। ক্ৰিয়া, কৰ্ম। শিল্পী, কলাকাৰ, যান্ত্ৰিক।

কাৰিকা ক্তী (কৰোতীতি কৃ পুং) ১। নটিনী, নৰ্তকী, ২। কৃতি, কৰ্ম আখৰৰ বৃত্তিৰ বহুলাংশতক কবিতা,

৩। স্মাৰক কবিতা, ৪। ব্যাকৰণ, দৰ্শন অথবা
বিজ্ঞানৰ বিষয়ত ৰচিত কবিতা বা শ্লোকৰ সংগ্ৰহ।
যেনে— সাংখ্যকাৰিকা; ৫। শাস্তি, যাতনা, ৬। স্বার্থ,
লাভালাভ, সুদ।

কাবিতা বিণ্ (কৃ নিচ কমণি ক্ৰ) কৰাওঁতা। মাৰ্কণ্ডেয়
পুৰাণৰ দেৱীমাহাত্ম্য ৮।১।৬৫।

কাবিতা ক্ৰী অধিক সুদ। মনু ৮।১৫৩।

কাৰীষং ক্ৰী গোবৰৰ দ'ম। গোবৰৰ শুঠিৰ দ'ম।

কাৰ বিণ্ (কৰোতীতি কৃ উণ) ১। কৰোঁতা, ভূতা,
২। শিল্পী, কাৰিকৰ, মনু ৫।১২৮; —কঃ পু
বিশ্বকৰ্মা, কাৰক, শিল্প, ভাতি ৭।২৮।

কাৰকঃ পু শিল্পী।

কাৰকজঃ পু (কং আৰুজতি ক আ কজ কঃ) ১। হাতী,
উট, ২। উই পৰুৱা, ৩। নাহৰ গছ। গৈবিক, ৪।
শিল্পীয়ে অঁকা চিত্ৰ। উৎপাদিত পদাৰ্থ, ৫। ফেন।

কাৰকণিকঃ পু. (কৰুণা শীলমস্য ইতি ঠক) দয়ালু,
কৰুণাময়, ৰ ১৫।৭১।

কাৰকণ্যং ক্ৰী (কৰুণস্য ভাৱঃ ইতি য়াঞ) কৰুণা, দয়া,
কৃপা।

কাৰায়াঃ পু কৰক দেশৰ বাসিন্দা।

কাৰ্কশ্যং ক্ৰী (কৰ্কশস্য ভাৱঃ ইতি য়াঞ) ১। কৰ্কশতা,
কাঠিন্য, দৃঢ়তা, ২। নিষ্ঠুৰতা, নিদিয়তা।

কাৰ্ত্তবীৰ্য্যঃ পু. মাহীশ্বতী ৰাজ্যৰ প্ৰশাসক হৈহয়স
বংশীয় ৰজা কৃতবীৰ্য্যৰ পুত্ৰ। এওঁ অতি শক্তিশালী
ৰজা আছিল। নিজৰ বাহুবলেৰে সন্তুষ্টীপা ধৰিত্ৰীক
জয় কৰিছিল। দত্তাত্ৰেয়ক পূজাৰ্চনা কৰি সহস্ৰবাহু
লাভ কৰে। এওঁ ৰাৱণকো যুদ্ধত পৰাজিত কৰি
কাৰাকদ্ধ কৰিছিল। পিচত অৱশ্যে পিতামহ পুনশ্চ
মুনিয়ে মুক্ত কৰে। কাৰ্ত্তবীৰ্য্যই ন্যায় আৰু নিষ্ঠাৰে
সৈতে পঁচাত্তালী হাজাৰ বছৰ ৰাজত্ব কৰে। এবাৰ
তেওঁ জমদগ্নিৰ আশ্ৰমলৈ গৈ বলেৰে কামধেনুক
লৈ আহে। জমদগ্নিৰ পুত্ৰ পৰশুৰামে খঙতে গৈ
কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰে সৈতে সকলোকে হত্যা কৰে।
কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ পুত্ৰবিলাকে তেতিয়া জমদগ্নিৰ আশ্ৰম
ধ্বংস কৰি জমদগ্নিক হত্যা কৰে। পিতৃ নিহত
হোৱাত ক্ৰোধান্বিত পৰশুৰামে হৈহয়স বংশৰ
সকলোকে বধ কৰে। কাৰ্ত্তবীৰ্য্যৰ আন এটা নাম
সহস্ৰবাহু।

কাৰ্ত্তস্বৰং ক্ৰী সোণ, লি ১।২০; ধঁড়া গছ।

কাৰ্ত্তাস্তিকঃ পু (কৃতান্তং বেত্তি ইতি ঠক) জ্যোতিষী,
দৈৱজ্ঞ।

কাৰ্ত্তিকঃ পু (কৃত্তিকানকত্ৰযুক্তা পৌৰ্ণমাসী ইতি অণ)
কাতি মূহ। কৃত্তিকা নক্ষত্ৰৰ কাষত পূৰ্ণিমা হোৱাৰ
বাবে এই মাহৰ নাম। (শিৱপুত্ৰ) স্বন্দৰ এটা নাম।
—কী ক্ৰী কাতিমাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি।

কাৰ্ত্তিকেশ্বৰঃ পু (কৃত্তিকানামপত্যম্ ইতি ঢক) ১। শিৱৰ
পুত্ৰ কাৰ্ত্তিক। এইজনৰ আন এটা নাম স্বন্দৰ। ছয়
গৰাকী কৃত্তিকাই পালন কৰিছিল। কাৰ্ত্তিকৰ আন দুটা
নাম ই'ন অগ্নিভূঃ আৰু গঙ্গাপুত্ৰ। শিৱৰ বীৰ্য্য পক্ষীৰ
ৰূপত অহা অগ্নিয়ে বহন কৰিবলৈ অসমৰ্থ হোৱাত
গঙ্গাত পেলাই দিয়ে। সেই বীৰ্য্য ছয়গৰাকী কৃত্তিকাই
গ্ৰহণ কৰাত প্ৰত্যেকে গৰ্ভৱতী হয় আৰু ছয়টা পুত্ৰ
সন্তান জন্ম দিয়ে। পিছত এই ছয় পুত্ৰ এজন অতি
পৰাক্ৰমী পুত্ৰত পৰিণত হয়। ছয়টা মূৰ, বাৰখন
হাত আৰু বাৰটা চকুযুক্ত এইজনেই কাৰ্ত্তিকেশ্বৰ।
কাৰ্ত্তিক অতি সুদৰ্শন আছিল কাৰণে যি কোনো
সুন্দৰ যুৱকক আজিও এইজন ল'ৰা কাৰ্ত্তিকৰ দৰে
ধুনীয়া বুলি কয়। কাৰ্ত্তিকে ক্ৰৌঞ্চ নামৰ পৰ্বত
এখনক খণ্ড-বিখণ্ড কৰিছিল কাৰণে তেওঁৰ আন এটা
নাম ক্ৰৌঞ্চদাৰণ। কাৰ্ত্তিকে দেৱ সৈন্যবাহিনীৰ
সেনাপতি হৈ তাৰকাসুৰক নিধন কৰে। সেয়ে
কাৰ্ত্তিকৰ আন দুটা নাম— সেনানী আৰু তাৰকজিৎ,
—প্ৰসূঃ পাবতী।

কাৰ্হস্যং ক্ৰী সম্পূৰ্ণতা।

কাৰ্হিয় বিণ্. —মী ক্ৰী, বোকাযয়, পেতেৰা, কৰ্দমাঙ্ক।

কাৰ্হিটঃ পু ১। আবেদনকাৰী, প্ৰাৰ্থী, ২। ফটাকানি।

কাৰ্হিটিকঃ পু (কাৰ্হিটং অন্ততত্ত্বং জানাতি ইতি ঠক)
১। মৰ্মজ্ঞ, জ্ঞানী, ২। পৰজীৱী, ৩। তীৰ্থযাত্ৰী,
৪। তীৰ্থজল কঢ়িয়াই জীৱন নিৰ্বাহ কৰা লোক।

কাৰ্হিণ্যং ক্ৰী. (কৃপণস্য ভাৱঃ কৃপণ য়াঞ) ১। কৃপণতা,
২। দৈন্য, দাবিহ, গী ২।৭; ৩। চঞ্চলতা,
শক্তিহীনতা, অনুদায়তা।

কাৰ্হাসঃ, —সং পু. ক্ৰী. (কৰ্হাস/এৰ ইতি স্বার্থে অণ)
কপাহ গছ। কপাহ গছৰ পাতৰ বস সপে খেঁটা
মানুহক বুজালে বিৰব উপশম হয়। দংগল হোৱাৰ
লগে লগে কপাহ গছৰ পাতৰ বস যৌগিকক যুগল

আৰু ঘাত সেই পাত বটি ধলেপ দিব। বিষ সম্পূৰ্ণৰূপে নোয়োৱালৈকে সঘনাই এনেদৰে চিকিৎসা কৰি থাকিব। শকদ্ৰু) —সং স্কী. ১। কপাহী কাপোৰ, ২। কাগজ পাত, —সী কপাহ গছ, —অস্থি স্কী. কপাহ গুটি, —ধেনুঃ দানৰ বাবে কপাহেৰে তৈয়াৰ কৰা গৰু, —নাসিকাঃ কঁৰাশলি, টাকুৰীৰ শলা, —সৌত্ৰিক বিণ. কপাহৰ সূতাৰে তৈয়াৰী।

কাম বিণ. (কৰ্ম শীলমস্য ইতি গঃ) কৰ্মশীল, কামিলা।

কামৰ্ণ স্কী (কৰ্মৈৱ ইতি অণ) কাম সম্পূৰ্ণ কৰা, —গং

১। যাদু বিদ্যা। ভূত-প্ৰেতাদি নিবাৰণ কৰা বিদ্যা।

কামৰ্ক বিণ (কৰ্মণা চিত্ৰকৰ্মণা নিবৃত্তঃ) ১। নিৰ্মিত, ২।

ফুল তোলা (কাপোৰ), গুণাৰে বন কৰা(কাপোৰ),

৩। চিত্ৰ বিচিত্ৰ বস্ত্ৰ।

কামৰ্কং স্কী. (কৰ্মণে প্ৰভৱতীতি উকঞ) ১। ধনু। শি

২। ৯৭; ২। বাঁহ। (বিণ) কাৰ্য্যক্ষম।

কাৰ্য্যং স্কী (ক্ৰীয়েত যৎ কৃ গ্যৎ) ১। যি কৰা হয় অৰ্থাৎ

কাম, কৰ্ম। মনু ৯। ২৯৯; ২। হেতু ৩। প্ৰয়োজন,

৪। ব্যৱসায়, উদ্যোগ, ৫। ধৰ্ম্মীয় কৰ্ম, ৬। কৰ্তব্য

শি ২। ১; ৭। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, অভিপ্ৰায়, ৮। বিভাগ,

পৰিচালন, ৯। মোকদ্দমা, ঋণ বিষয়ক বিবাদ, মনু

৮। ৪৩; ১০। হেতু, কাৰণৰ বিপৰীত, ১১।

নাটকৰ ঘোষণা, ১২। (চিকিৎসা) নিৰোগিতা, সুস্থতা,

১৩। মূল, —অক্ষম বিণ. কাম কৰাত অসমৰ্থ,

অযোগ্য, —অকাৰ্য্যবিচাৰঃ পু. কৰ্তব্যাকৰ্তব্য বিষয়ে

আলোচনা। —অধিপঃ কাৰ্য্যাত্মক। (জ্যোতিষশাস্ত্ৰত)

যিটো গ্ৰহে যি কোনো প্ৰশ্নৰ সমিধান দিয়ে, —অৰ্থঃ

উদ্দেশ্য বা লক্ষ্য। মনু ৭। ১৬৭; চাকৰিৰ বাবে

আবেদন, —অৰ্থিনঃ ১। চাকৰি আদিৰ বাবে প্ৰাৰ্থনা,

অনুবোধ, ২। আদালতত ওকালতি কৰা, আদালতৰ

সহায় লোৱা, —ঈক্ষণং ৰাজহুৱা বিষয় পৰ্য্যৱেক্ষণ

কৰা। মনু ৭। ১৪১; —উদ্ধাৰঃ কৰ্তব্য সমাধা কৰা,

—কৰঃ ফলপ্ৰসু, প্ৰামাণ্য, —কালঃ কাম বা চাকৰিৰ

কাল, সুযোগ, উপযুক্ত সময়, —কুশলঃ কৰ্মঠ,

—গৌৰৱঃ কৰ্মৰ মাহাত্ম্য, —চিন্তক সতৰ্ক, দূৰদৰ্শী,

বিবেচক, —চিন্তকঃ কাৰ্য্যাত্মক, —চ্যুত চাকৰিৰ পৰা

বৰ্খাস্ত, কৰ্মৰ পৰা দূৰীভূত, —নিৰ্ণয়ঃ কৰ্মৰ সিদ্ধান্ত,

নিষ্পত্তি, —পুটঃ ১। অনৰ্থক কৰ্ম কৰোঁতা। ২।

পাগল, চেৰাবলিয়া, ৩। এলেছৱা, —প্ৰদেৰঃ

আলস্যতা টিলামি, —বহু স্কী উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, —ক্লিপ্তি স্কী অকৃতকাৰ্য্য, দুৰ্ভাগ্য, বিপৰ্য্যয়, —শেষঃ ১। কোনো কামৰ শেষাংশ, মনু ৭। ১৫৩; ২। কৰ্ম সমাপ্তি —সিদ্ধিঃ স্কী কৃতকাৰ্য্যতা, সাফল্যতা, —স্থানং কাৰ্য্যালয়, —হুতা আনৰ কাম নষ্ট কৰোঁতা। আনৰ স্বার্থ-বিৰোধী।

কাৰ্য্যতঃ অথ লক্ষ্যানুসৰি, ফলতঃ, অৱশ্যে।

কাৰ্য্যং স্কী (কৃশ যাঞ) ক্লীণতা, কৃশতা, লঘুতা, অল্পতা।

কাৰ্য্যবী স্কী গম্যবী গছ।

কাৰ্য্যঃ, —ৰ্যকঃ পু. (কৃষিঃ শীলমস্য গঃ —ক্লন) কৃষক, খেতিয়ক।

কাৰ্য্যপণঃ —গং পু স্কী মুদ্রা, বিভিন্ন মানৰ ওজন। মনু

৮। ১৩৬; —গং ধন।

কাৰ্য্য বিণ. ১। কৃষ্ণ সঙ্কীয়, ২। ব্যাস সঙ্কীয়, ৩। ক'লা

হৰিণ সম্পৰ্কীয়, মনু ২। ৪১; ৪। ক'লা, —ক্ষী পু.

কামদেৱ। শি ১৯। ১০

কাৰ্য্যঃ শালগছ।

কাল বিণ. (কালী স্কী) ক'লা, ক'লা বৰণ, লৌহ।

কালঃ পু (কলয়তি আয়ুঃ কল সংখ্যানে পচাদ্যচ্ ততঃ

প্ৰজ্ঞাদ্যণ) ১। কাল, সময়। ক্ষণ দশ মুহূৰ্ত প্ৰহৰ

দিন ৰাত্ৰি মাস বৎস ৰাদিঃ। ২। উপযুক্ত মুহূৰ্ত, বা

সময়, ৩। সময়ৰ অংশ যেনে— ঘড়ীৰ ঘণ্টা, মিনিট,

চেকেণ্ড ইত্যাদি। মনু ৫। ১৫৩; ৪। বতৰ,

৫। (বৈশেষিক) নটা দ্ৰব্যৰ এটা। ৬। কাল অৰ্থাৎ

পৰমাত্মা, যি জগতৰ সংহাৰকৰ্তা, ৭। যম, ৮। ভাগ্য,

নিয়তি। ৯। চক্ৰৰ ক'লা অংশ, ১০। কুলি চৰাই।

১১। শনিগ্ৰহ, ১২। শিৱ। ১৩। (সঙ্গীত অথবা ছন্দ

শাস্ত্ৰত) সময়ৰ ছন্দ বা মান, ১৪। সুৰা তৈয়াৰ

কৰোঁতা। ১৫। এবিধ আতৰ, —লং লোহা; আতৰ,

—অক্ষৰিকঃ পণ্ডিত, পাঠোদ্ধাৰক, —অগকঃ এবিধ

চন্দন গছ। ক'লা অগক। ৰ ৪। ৮১, —অগ্নিঃ,

—অনলঃ সৃষ্টি-ধ্বংসী অগ্নি, —অজিনং ক'লা হৰিণাৰ

হাল, —অণ্ডজঃ কুলি চৰাই, —অতিপাতঃ

—অৰিবেকঃ —অভ্যয়ঃ সময়ৰ অপব্যয়, পলয়।

—অধ্যক্ষঃ সূৰ্য্য, পৰমাত্মা, —অনুনাদিন পু. মৌমথি,

চাতক চৰাই, চক্ৰবাক পক্ষী, —অন্তকঃ যমকণী

'কাল', —অন্তৰং সময়ৰ ব্যৱধান, মাজৰ সময়।

সুযোগ, —অজঃ ক'লা মেঘ, ডাৱৰ, —অজ্ঞিঃ নিৰ্দিষ্ট

সময়, —অশুদ্ধিঃ অশৌচৰ কাল, শোকৰ কাল;
—আয়সং লোহা, —উপ্তু গুটি সিঁচাৰ উপযুক্ত সময়।
—কজং নীলোৎপল, —কটংকটঃ শির —কঠঃ ম'ৰা
চবাই, চাতক চবাই, শির, —কণিকা, —কৰী দূৰ্ভাগ্য
—কৰ্মন্ মৃত্যু, —কীলঃ শব্দ, —কঠঃ যম, —কটুঃ
১। মাৰাত্মক বিহ, ২। সমুদ্র মস্থনত পোৱা আৰু
শিৱই পান কৰা ব্ৰিহ, —ক্রমঃ (কিছু) কাল যোৱাত,
সময়মতে, —ক্রীল ১। সময় নিৰ্দ্ধাৰণ, ২। মৃত্যু
—ক্ষেপঃ সময় ব্যয়। যে ২২; —ঋজুনং, —ঋণ্ডং
যক্ণ, —গঙ্গা যমুনা নদী, —চক্রং ১। সময়ৰ চকা
(যি সদায় ঘূৰি থাকে), ২। চকা, ৩। সৌভাগ্য চক্ৰ,
জীৱনৰ উত্থান-পতন, —চিহ্নং মৃত্যুৰ আগতে দেখা
দিয়া উপসৰ্গ, লক্ষণ, —চৌদিত মৃত্যুদূতৰ দ্বাৰা
আহত, —জঃ ১। জ্যোতিষী, ২। কুকুৰা, —জয়ং
তিনি কাল ভূত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত, —দণ্ডঃ
মৃত্যু, —ধৰ্মঃ, —ধৰ্ম্যঃ মৃত্যু, এটা বিশেষ সময়ৰ
উপযুক্ত আচৰণ বা ধৰ্ম, —নিয়োগঃ নিয়তিৰ বিচাৰ,
সিদ্ধান্ত, —নিৰূপণং সময় নিৰ্ণয় বা গণনা, —নেমিঃ
১। চকাৰ ঘেৰ, ২। এজন দৈত্য, ৩। ৰাৱণৰ মামা।
হনুমানক বধ কৰাৰ বাবে ৰাৱণে এওঁকেই পঠাইছিল,
৩। এশখন বাহ্যুক্ত দৈত্যবিশেষ, হিৰণ্যকশিপুৰ
পুত্ৰ, বিষ্ণুৰ হাতত নিহত হয়, —পকঃ বিণ্
সময়মতে পকা। মনু ৬।১৭; —পাশঃ যমৰাজৰ
ৰচি বা পথা, —পাশিকঃ ফাঁচি দিয়া মানুহ, চাউডাং,
—ভক্ষঃ শিৱ, —মুখঃ এবিধ বান্দৰ, —যৱনঃ
কৃষ্ণবৈবী যৱনৰাজ। কৃষ্ণই এইজনক বধ কৰিব
নোৱাৰি শেষত মুচুকুন্দ গুই থকা গুহালৈ ফুচুলাই
লৈ যায়। মুচুকুন্দই সাৰ পাই তাক ভক্ষীভূত কৰে,
—যাপঃ —যাপনং দীৰ্ঘসুত্ৰিতা, সময় নষ্ট, লেহেম,
—যোগীঃ শিৱ, —ৰাত্ৰিঃ, —ৰাত্ৰি ১। কৃষ্ণপক্ষৰ ৰাতি,
২। সৃষ্টি-ধবংসৰ ৰাতি। দুৰ্গা, —লোহং লোহা,
—ব্ৰিহকৰ্ষঃ সময় দীঘলীয়া কৰা, —বুদ্ধিঃ সুদ
আদায়ৰ কাল, যেনে— মাহেকীয়া, ছমহীয়া সুদ
ইত্যাদি মনু ৮।১৫৩; —ৱেলাঃ শনিৰ কাল।
প্রতিদিনৰ এইটো সময়ত কোনো ধৰ্ম কাৰ্য কৰা
নহয়, —সংৰোধঃ বহুদিনলৈ পিচুৱাই থকা। মনু
৮/১৪৩; বহুদিন অতিবাহিত হোৱা, —সৰ্পঃ ক'লা
সাপ, অতি বিকৃত সাপ, —সাবঃ কৃষ্ণসাব পহ,

—সূত্ৰং, —সূত্ৰকং ১। সময়ৰ সূত্ৰ, মৃত্যু, ২। এখন
নৰক। মনু ৪।৮৮; —স্বকঃ তমাল গছ, —স্বৰূপঃ
মৃত্যুৰ দৰে ভয়ানক, —হৰঃ শিৱ —হৰণং সময়
হানি, পলম, —হানিঃ পলম ৰ ১৩।১৬।
কালকং ক্লী (কল নোদনে ক্ল) যক্ণ, —কঃ পু ১। শৰীৰৰ
তিল, মাহ আদি ক'লা তিন, ২। পানীত থকা সাপ,
টোঁৰা সাপ, ৩। এটা বান্দুসৰ নাম, ৪। চকুৰ ক'লা
অংশ, —কাঃ দেৱমাতা। বৈশ্বানৰৰ কন্যা।
কালঞ্জৰঃ ১। এখন পৰ্বত আৰু পৰ্বতৰ দাঁতিৰ ৰাজ্যৰ
নাম, ২। সম্ভাৰীৰ সমাজ, ৩। শিৱ।
কালশেয়ং ক্ৰীম বা মাখন।
কাল্য দুৰ্গা।
কাল্যাপঃ পু (কালঃ মৃত্যুৰাপ্যতে যস্মাৎ কাল আপ্
অপাদানে ঘঞ) ১। মূৰৰ চুলি, ২। সাপৰ ফণা, ৩।
কলাপ ব্যাকৰণৰ ছাত্ৰ, কলাপজ, ৪। এটা বান্দুসৰ
নাম, ৫। এজন মূনিৰ নাম, —কং কলাপ বিদ্যাৰ
দৰ্শন বা মতবাদ।
কাল্যিঃ পু. শিৱ।
কালিকং ক্লী (কালঃ কৃষ্ণঃ বৰ্ণেহস্মেতি ঠন্) ১। ক'লা
চন্দন, ২। এজন নাগ ৰজাৰ নাম, ৩। সোণত থকা খাদ
দোষ, —কা ১। শ্ৰীশ্ৰীচণ্ডী, কালী, ২। মেঘৰ ধূপ, ৩।
১১।১৫; ৩। চিয়াঁহী, শ্যামপক্ষী, ৪। মাহেকীয়া সুদ,
৫। সুৰা, হিমালয়ত হোৱা শিলিখা। এইবিধ শিলিখাত
তিনিডাল শিৰ, ৬। এখন নদীৰ নাম, মহা
৩।৮৪।১৪৬; —ব্ৰতং ক্লী অমাবস্যাৰ তিৰোতাই
পালন কৰা ব্ৰত। এই ব্ৰতৰ কথা ভৱিষ্য পুৰাণত আছে।
কালিকং ক্লী (কেন জলেন আলিন্যতে আ লিগি কমণি
ঘঞ) তৰমুজ ফল।
কালিকঃ পু ১। হাতী, ২। সাপ, ৩। এবিধ লো, ৪।
কালিৰ ৰজা ৰ ৪/৪০; ৫। কলি দেৱোত্তৰ।
কালিদাসঃ পু (কাল্য দাসঃ সংজ্ঞায়াং হুবঃ) সংস্কৃত
সাহিত্যৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কবি। শব্দতলা, মালবিকায়মিত্ৰ,
বিক্ৰমোৱশীয়ম্ আদি প্ৰসিদ্ধ নাটক, বহুবংশ, কুমাৰ
সম্ভৱ আদি বিখ্যাত কাব্যগ্ৰন্থ আৰু মেঘদূত
ঋতুসংহাৰ আদি মনোৰম গীতিকাব্যৰ ৰচয়িতা। বঙ্গ
বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাৰ নৱৰত্নৰ এজন। কালিদাসৰ
কাল সম্বন্ধে আজিলৈকে কোনোও সঠিক সিদ্ধান্ত দিব
পৰা নাই যদিও খ্ৰী. ১ম শতিকাৰ পৰা খ্ৰী. পঞ্চম

শতিকাৰ ভিতৰত কোনো এটা সময়ত এই কবিজনৰ জন্ম হৈছিল বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিছে। কালিদাস দুজন বা তিনিজন আছিল বুলিও কোনো কোনোৱে কয়। বিশেষকৈ নলোদয় আৰু শ্ৰুতবোধৰ প্ৰণেতা আন দুজন কালিদাস আছিল আৰু সেয়ে 'কালিদাস তিনিজন' (কালিদাসত্ৰয়ী) আছিল বুলি বহুকেইজন পণ্ডিতে কৈছে।

কালিনী ক্ৰী. আৰ্দ্ৰা নক্ষত্ৰ।

কালিন্দী ক্ৰী (কলিন্দাং নিঃসৃত্য ইতি অণ ভীপ) যমুনা নদী।

ব ১৫।২৮; —কৰ্ষণঃ, —ভেদনঃ বলবাম, —সুঃ ক্ৰী সূৰ্য্যপত্নী সংজ্ঞা, যমুনামাতা, —সোদৰঃ যমৰাজ।

কালিয়ঃ যমুনা নদীৰ পানীৰ তলত বাস কৰি থকা এই ডাল বিৰাটকায় সাপে মথুৰাবাসীৰ মনত সদায় আতঙ্কৰ সৃষ্টি কৰিছিল। পিচত কিশোৰ কৃষ্ণৰ হাতত বশীভূত হয় আৰু গোকুল বক্ষা পৰে। ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধত থকা এই আখ্যানটোক “কালিয়দমন” বোলা হয়।

কালী ক্ৰী. (কালঃ কৃষ্ণংবৰ্ণেহস্তাস্যাঃ কাল ভীষ) ১। শান্তনুৰজাৰ পত্নী, ৰাতি। (কালঃ শিৱঃ তস্য পত্নীতি) ২। কালিকা, শ্যামাদেৱী, অম্বিকাৰ কপালৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা দেৱী দুৰ্গা, ৩। ভীমৰ পত্নী ভা ৯।২২।৩১; ৪। ব্যালৰ মাতৃ, —কঃ এবিধ বগলী, বামুণ বগ, —চী যমৰাজৰ বিচাৰ ভূমি।

কালীন বিণ. বিশেষ কোনো সময়ৰ, সময়োপযোগী।

কালীয়ং এবিধ চন্দন কাঠ।

কালীয়কং, —লেয়ং ১। হালধীয়া বৰণৰ এবিধ সুগন্ধি কাঠ। কু ৭।৯; ২। যকুৎ।

কালেয়কঃ পু. (কলয়ে বিৱাদায় সাধুঃ ইতি ঢক্ কণ) কুকুৰ।

কাল্লঃ (—কঃ) পু কেঁচা হালধি।

কাল্লনিকঃ ক্ৰি (কল্লনায়া আগতঃ ইতি ঠন) ১। কল্লনাশ্ৰুত, কৃত্ৰিম, ২। জাল, মিছা, সজা।

কাল্য বিণ. ১। সময়োপযোগী, ২। মনোমত, মানসিক, —ল্যৎ ৰাতিপূৰা।

কাল্যা ক্ৰী. (কালঃ প্ৰাপ্তঃ অস্যাঃ) গৰ্ভধাৰণ কৰাৰ সময় হোৱা গাই। চেউৰী।

কাল্লটিকং ক্ৰী. (কল্লটিনাং সমূহঃ ঠঞ) কৰুচ (বৰ্ষ)-ধাৰী সেনা বাহিনী।

কাৱাৰং ক্ৰী. শেলুৰে।

কাৰুকঃ পু মতা কুকুৰা, চকোৱা পক্ষী, হালধীয়া মূৰৰ এবিধ চৰাই।

কাৱেৰং কুঙ্কম।

কাৱেৰী ক্ৰী. (কং জলমেৱ শৰীৰং তস্যোদম্ ইতি অণ ভীপ) ১। দক্ষিণাত্যৰ এখন নদীৰ নাম। ৰ ৪।৪৫; ২। বেশা।

কাৱ্যং ক্ৰী. (কৱেৰিদং কৰ্ম য্যঞ) ১। কাব্য গ্ৰন্থ, কবিতা, ২। ৰসাল ৭৮না। (ৱাক্যং ৰসাত্মকং কাৱ্যম্), ৩। সুখ, কল্যাণ, ৪। জ্ঞান, ৫। অনুপ্ৰেৰণা, —ৰ্য্যঃ পু. দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্য, —ৰ্য্য ১। বুদ্ধি, ২। বাস্কৰী, —অৰ্থঃ কাব্যিক ভাৱনা, —চৌৰঃ আনৰ কবিতা চুৰ কৰি নিজৰ বুলি প্ৰকাশ কৰা লোক, —শ্ৰীমাংসকঃ কাব্য সমালোচক, আলঙ্কাৰিক, —ৰসিক কাব্যিক সৌন্দৰ্য্য বৃজি পোৱা লোক, —লিঙ্গং কাব্যৰ অলঙ্কাৰ।

কাশ দ্যুতৌ. ক) (ভা আ অক কা কাশতে) পোহৰ দি, উজ্জ্বল হ, সুন্দৰ হ। ৰ ১০।৮৬; খ) (দিবা আ অক কাশ্যতে) জকমকীয়া হ, চমক লগা হ, ২। দৃশ্য হ, চা, দেখ, পা, উপস্থিত হ। —নিস ১। দৃশ্যভূত কৰা, বাহিৰ কৰ, ২। মুক্ত কৰ, প্ৰে— উজ্জ্বল হ, দৃশ্য হ, ৩। ফুলি উঠ, বিকশিত হ, সং—সদৃশ।

কাশঃ, —শং কাশ বন, কাহী বন, ঋতু ৩।১; —শং কাশ ফুল। ৰ ৪।১৭।

কাশিঃ —শীঃ ক্ৰী ১। সনাতন, পৱিত্ৰ নগৰীৰ এখন। বৰ্তমান বাৰাণসী, ২। মুঠি, ৰা ১।৩।২৩, —পঃ শিব, —ৰাজঃ কাশীৰাজ অম্বা, অম্বিকা আৰু অম্বালিকাৰ পিতৃ।

কাশ্মীৰী ক্ৰী গমৰী কাঠ।

কাশ্মীৰ (বী ক্ৰী) বিণ. কাশ্মীৰ দেশীয়, —ৰাঃ কাশ্মীৰৰ বাসিন্দা, —ৰং কুঙ্কম, গছৰ লিপা, —জং কুঙ্কম।

কাশ্যং ক্ৰী. সুৰা।

কাশ্যপঃ (কাশ্যং মদ্যং পিত্ৰত্যত্ৰ) মাংস।

কাশ্যপঃ পু. (কশ্যপস্য গোত্ৰপত্ৰম্) ১। কশ্যপ ফুলি, ২। বিষ বিদ্যাত পাৰদৰ্শী এজন দ্বিজ। হস্তিনাপুৰৰ ৰজা পৰীক্ষিতক সৰ্গৰাজ তক্ষকে দংশন কৰি মৃত্যুৰ ঘটাব বুলি জানি এই বিষবৈদ্যজনে পৰীক্ষিতক তক্ষকৰ বিষৰ পৰা ৰক্ষা কৰি প্ৰভুত ধন ঘটাব উদ্দেশ্যে

হস্তিনাপূৰ্বে যায়। তক্ষকে এই কথা জানিব পাৰি
বাটতে কাশ্যপক 'আপুনিনো কোন? কলৈ বা যাব
ওলাইছে' ইত্যাদি প্রশ্ন কৰাত কাশ্যপে সকলো কথা
বিবৰি ক'লে। তেতিয়া তক্ষকে কাশ্যপৰ বিষয়বিদ্যাক
পৰীক্ষা কৰা উদ্দেশ্যে সমুখতে থকা এডাল ডাঙৰ
বটগছক বিষ প্ৰয়োগেৰে ভষ্মীভূত কৰি সেইডাল
জীয়াই তুলিবলৈ ক'লে। কাশ্যপে তেতিয়া গছডালৰ
ছাঁই কিছুমান বুটলি আনি মন্ত্ৰ পাঠ কৰি সম্পূৰ্ণ
গছডাল জীয়াই তুলিলে। নাগৰাজে দেখা পাই অত্যন্ত
আচৰিত হ'ল আৰু প্ৰচুৰ ধন-সম্পত্তি দি কাশ্যপক
ঘৰলৈ ঘৰাই পঠালে। মহা ১।৪৩; —পিঃ পৃ. গৰুড়,
—পী ক্ৰী পৃথিৱী, প্ৰজা।

কাশ্যপেয়ঃ পৃ. কাশ্যপ পত্নী অদিতিৰ পুত্ৰ সূৰ্য্য। সদায়
সূৰ্য্য প্ৰণাম কৰা মন্ত্ৰ :

জৱাকুসুমসঙ্কশং কাশ্যপেয়ং মহাদ্যুতিম্।

ধ্বাস্তৰিং সৰপাপন্নং প্ৰণতোহস্মি দিৱাকৰম্॥

কাষঃ ঘঁহণ, আচোৰ, ২। কিহবাত ঘঁহা কাৰ্য্য।

কাষায় (—য়ী) বিণ. বঙা, বঙা বঙৰ, —য়ং বঙা বঙৰ
কাপোৰ।

কাষ্ঠং ক্ৰী. (কাশাতে দীপাতে ইতি কথন) ১। কাঠ,
২। জুই জুলোৱা কাঠ বা খৰি। মনু ৪।৪। ঘৰত
লগোৱা কাঠ, ৩। লাঠী, ৪। জোখ লোৱা মাপকাঠী;
—কদলী বনৰীয়া কলগছ, —কুটুঃ, —কুটঃ কাঠৰ
পোক; —কুদ্দালঃ নাৰ্কেপানী বাহিবলৈ উলিওৱা এবিধ
কোৰৰ দৰে কাঠৰ হেতা; —তক্ষকঃ কাঠ মিস্ত্ৰী;
—তন্তুঃ এবিধ সৰু কাঠপোক। —দাকঃ দেৱদাক গছ;
—ক্ৰঃ পলাশ গছ; —পুস্তলিকা কাঠৰ মূৰ্তি; —ভাৰিকঃ
খৰিভাৰী; —মঠী কাঠৰ চিতা; —মশ্ৰুঃ মৰা শ' নিয়া
চকী; —লেখকঃ ঘুণ; —বাটঃ —টং কাঠৰ বেৰা।

কাষ্ঠা ক্ৰী. ১। দিশ। শি ১১।১২; ২। পৰিসীমা, ৩। শেষ
সীমা, ৪। ঘোৰা দৌৰৰ বাট, ৫। চিহ্ন, লক্ষ্য,
৬। বায়ুপথ, ৭। সময়ৰ মাপ : ত্ৰিশ ভাগৰ এক
কলা, —গাৰঃ, —গাৰং কাঠৰ ঘৰ।

কাষ্ঠিকঃ খৰিভাৰী।

কাষ্ঠিকা কাঠৰ সৰু টুকুৰা।

কাষ্ঠীলা কলগছ।

কাস কুশদে (দ্ভা আ অক বাসতে) ১। কাহ মাৰ,
২। উজ্জ্বল হ।

কাসঃ, —সা ১। কাহ, কফ, হাঁচি; —কুশ্ট বিণ. কাহ
ৰোগত আক্ৰান্ত।

কাসৰঃ (বী) ম'হ।

কাসৱঃ পৃ. (কস্য জলস্য আসৱঃ কাস আৰণ) সৰোবৰ,
জলাশয়, পৃথ্বী ভট্টি ১।৩৯।

কাসুঃ (সুঃ) ক্ৰী. ১। এবিধ যাঠী, ২। অশ্বট মাত,
৩। পোহৰ, দীপ্তি, ৪। ৰোগ, ৫। ভক্তি,
অনুৰাগ।

কাসুতি ক্ৰী. ১। উপপথ, ২। গুপ্তপথ।

কাহল বিণ. ১। শুকান, লেৰেলা, ২। দুট, অনিষ্টকাৰী,
৩। বহল, প্ৰচুৰ, ডাঙৰ; —লঃ ১। মেকুৰী, ২। কুকুৰা,
৩। কাউৰী, ৪। শব্দ; —লং অম্পট বাক্য বা কথা;
—লা ডাঙৰ ডবা; —লী যুৱতী, তৰলী।

কাহৰকঃ পৃ. দোলাভাৰী।

কিং অব্য. কি?

কিং বিণ. প্ৰণবোধক কিম সৰ্বনামৰ ক্ৰীৰলিঙ্গ ৰূপ। কিম
চাওক।

কিংলদন্তিঃ, —স্ত্ৰী ক্ৰী. জনশ্ৰুতি। সত্যও হ'ব পাৰে
অসত্যও হ'ব পাৰে এনে কিছুমান সাধু কথা,
যিবোলাক বহু যুগ ধৰি মুখে মুখে চলি আহিছে।

কিংলং বিণ. সামান্য, তুচ্ছ।

কিংল্য অব্য. (কিং চ বা চ) বিকল্প, অথবা।

কিংশাকঃ পৃ. ১। শসৰ শুং বা আঁহ, ২। বায়ুৰ বগ,
দীঘল ঠেঙীয়া, বগলী, ৩। কাঁড়।

কিংশুকঃ পলাশ গছ, —কং গজ্জহীন ফুল, পলাশ ফুল
'বিদ্যাহীনা ন শোভন্তে নিৰ্গন্ধ ইব কিংশুকাঃ'— চাণক্য
শ্লোক; —শুলুকঃ পলাশ গছ।

কিকিঃ পৃ. ১। নাৰিকল গছ, ২। চাতক চৰাই।

কিকিঃ পৃ. বাসৰ।

কিকিলী, কিকিণিকা, কিকিলী, কিকিলীকা সৰু ঘণ্টা,
ঝুমকা। শি ৯।৭৪।

কিকৰঃ বিণ. (কিকিৎ কৰোতি ইতি অচ্) ভূতা, দাস।

কিকৰঃ পৃ. ১। ঘোঁৰা, ২। কুলি চৰাই, ৩। কামদেৱ
৪। বঙা বং, —বং হাতীৰ ক্ম, —বা তেজ, বক্ত।

কিকিৰাতঃ ১। ভাটো, ২। কুলি চৰাই, ৩। কামদেৱ,
৪। অশোক গছ।

কিকিলঃ, —কিকিঃ (পদুম) ফুলৰ আঁহ।

কিকিঃ পৃ. গাহৰি; —ভঃ ওকলী, উকল।

কিটুং, কিটুকং ক্লী. ১। মল, ২। মল-মূত্রাদি নিষ্কাশন, ৩। গেদ।

কিটালঃ তামৰ পাত্ৰ, লোৰ মামৰ, মৰিচা।

কিণঃ পু. ১। শস্য, ২। ছালৰ টেমুনা, দাগ; ৩। কাঠ-আচিনাই, ৩। কাঠৰ পোক।

কিণং পাপ — ঞঃ — ঞং সুৰা তৈয়াৰ কৰোঁতে দিয়া এবিধ ঔষধ। মনু ৮।৩২৬।

কিৎ সংশয়ে, ইচ্ছায়াং, বাসে আৰোগ্যে (ভ্রূ প অক সক, কেততি, চিকিৎসতি) ইচ্ছা কৰ, জীয়াই থাক, চিকিৎসা কৰ, আৰোগ্য কৰ।

কিতৰঃ ক্লী প. ক্লী. (কিতং রায়তি কিত বা কঃ) ১। জুৱাৰী, ২। ঠগ, মিছলীয়া, মে ১১১; ৩। ধঁতুৰা গছ ৪। এবিধ আতৰ।

কিত্তনুঃ (কিং কুৎসিতা তনুঃ) আঠ ঠেঙীয়া মকৰা।

কিত্তু অব্য. (কিং চ তু চ ইতি দ্বন্দ্বঃ) কিত্তু, পৰন্তু।

কিঙ্গী (ন) পু. ঘোঁৰা।

কিন্নৰঃ পু. ক্লী. (কিং কুৎসিতো নৰঃ) (ঘোঁৰাৰ মুখৰ আকৃতিযুক্ত গন্ধৰ্ব, স্বৰ্গীয় গায়ক; —ঈশ্বৰঃ কুবের।

কিনু অব্য. (কিং চ নু চ) ১। প্রশ্নবোধক কিনো? ২। স্থান আৰু সাদৃশ্যবোধক।

কিম্ব বিগ. নিন্দা, আক্ষেপ, পুৰিপ্রশ্ন আদি বুজাবলৈ, তথা 'কু' অৰ্থাৎ বেয়া বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে কিং সখা (কি ১/৫) অৰ্থাৎ বেয়া বন্ধু, কিন্নৰ কুৎসিত অথবা বিকলাঙ্গ মানুহ; —দাসঃ বেয়া ভৃত্য; —পুরুষঃ নীচ পুরুষ। পুৰাণত থকা মানুহৰ মূৰ আৰু ঘোঁৰাৰ শৰীৰযুক্ত পুরুষ, —প্রভুঃ বেয়া গৰাকী, —ৰাজন বেয়া ৰজা।

কিম্ব সৰ্বনাম. বিগ. (১ মাৰ ১ বচন পুঃ কঃ, ক্লী. কা আৰু ক্লীৰ লিঙ্গত কিম্ব)। ১। কোন, কি, কোনটো। কোনো কাম কৰাৰ শক্তি বুজাবলৈ, 'আমি কোন' এই অৰ্থ, 'ইয়াৰ কি প্ৰয়োজন' এই অৰ্থ বুজাবলৈ ক্লীৰ লিঙ্গ ৰূপে তৃতীয়া বিভক্তিযুক্ত বিশেষ্যৰ লগত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ভৰ্তৃ ২।৫৫; কিম্ব শব্দ অপি, চিং, চন, চিদপি, যেনে কাপি কন্যা, কিষ্টিং (অলপ) কেচন (কোনোবা) কিষ্টিদপি (অলপো) আদি অৰ্থতো ব্যৱহাৰ হয়, ২। কিয়, কিহৰ কাৰণে, বোধহয়, কিমানবা আদি প্ৰশ্নবোধক অব্যয়, ৩। কেতিয়াবা 'বা অথবা' অৰ্থও প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণে

ব্যৱহাৰ হয়, —অপি কিমান পৰিসৰ, গুণ পৰিমাণ বিষয়ত অবৰ্ণনীয়তা, বহুত বেছি, ভালেখিনি, কিমপি কমণীয়ং, কিমপি ভীষণং, —অৰ্থ অব্য. কি উদ্দেশ্যে, কিয়, —আখ্যা কি নামৰ, —ইতি অব্য. কিয়নো, কি কাৰণেনো, —উত কি বাক (সন্দেহ), কিয় বাক?, —কৰ্তব্যতা কি কৰোঁ কি নকৰোঁ ভাব; —গোত্র কোন বংশৰ; —চ অব্য. আকৌ ইয়াৰ উপৰি, —চন অব্য. অলপ, —চিংস্ত অলপ। ১২।২১; —চিঞ্জ অলপ জনা, পল্লবগ্রাহী (পণ্ডিত); —চিংকাল অলপ সময়; —চিংপ্ৰাণ অলপ জীৱন; —চিন্মাত্র অকণমান; —ছন্দস্ কোনখন বেদত পাৰ্গত। —দেৱত কোন দেৱতাৰ (ভক্ত); —নামথেয় কি নাম?; —নিমিত্ত কিহৰ কাৰণে, —নু দুটাৰ কোনটো, কম-বেছি, গী ১।৩৫; —নুখলু অব্য. কেনেকৈ হ'বলৈ পালে, কি হ'ল, শ ৫।২; —পচ, —প্ৰচান বিগ. কৃপণ, —পৰাক্ৰম কিমান ঙ্গিক্ৰিশালী; —পুনৰ অব্য. কিমান বেছি বা কিমান কম; —প্ৰকাৰং অব্য. কি প্ৰকাৰে, —প্ৰভাৱ কিমান শক্তি আছে, —ভূত কি ৰূপৰ, —ৱদন্তী জনৰব। উ ১।৪; —ৱৰাটক খৰচী, অপব্যয়ী, —ৱা অব্য. প্ৰশ্নবোধক। শ ৭।২; অথবা, —ৱিদ কি জানে, —ব্যাপাৰ কি বেপাৰী, —শীল কি স্বভাৱৰ, —শ্বিং অব্য. দুটাৰ কোনটো, কেনেকৈ, মে ১৪।

কিয়ং বিগ. ১ মা, ১ ব পু. কিয়ান, ক্লী. কিয়তী, ক্লী. কিয়ং। (প্ৰশ্নবোধক) ১। কিমান মহান, ডাঙৰ, দূৰলৈ, পৰিমাণ; গুণ। শ ১।১৩; ২। কি বিবেচনাৰে অৰ্থাৎ অনুপযুক্ত বে ৫।৯, ৩। অলপ, কেইটামান, ভৰ্তৃ ২।৭৮; —এতিক্কা চেট্টা, যত্ন, অধ্যৱসায়, —কালম অব্য. কিমান সময়, অলপ সময়; —চিৰং অব্য. কিমান দিনলৈ। কু ৫।৫০; —দূৰং অব্য. ১। কিমান দূৰ, ২। অলপ দূৰ।

কিৰঃ পু. গাহৰি পোৱালি, —কঃ লেখক, কেৰাণী, কাকতী।

কিৰণঃ পু. (কীৰ্যতে বিক্ষিপ্যন্তে বশ্ময় ইতি কৃঃ) ১। সূৰ্য, ২। সূৰ্য অথবা চন্দ্ৰৰ ৰশ্মি, কু ১।৩; ৩। মূলিকণা, —মালী সূৰ্য।

কিৰাতঃ পু. (কিৰং শূকবাদিকং অততি হিনস্তীতি অচ) ১। নিবাদ, জনজাতি, পৰ্বতবাসী, জন্তু চিকাৰ কৰি

জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা জাতি। কৃ ১।৬; ২। বাওনা, ৩। বৰ্বৰ, নিষ্ঠুৰ, ৪। দৰা, অশ্বাৰোহী, ৫। কিৰাটবেশী শিৱ, —আশী গৰুড়, —তী ১। কিৰাত তিৰোতা, ২। চোঁৱৰ ধাৰণ কৰা নাৰী ৰ ১৬।৫৭; ৩। কুন্দী, মাইকী বিচাৰি আনি দিয়া তিৰোতা, ৪। কিৰাতবেশী পাৰ্বতী, ৫। আকাশী গঙ্গা।

কিৰি: পূ. ১। গাহৰি, বৰা, ২। মেঘ।

কিৰীট: টং ১। শিৰোভূষণ, কিৰীটি, মুকুট; কৃ ৭।৯২, ২। বেপাৰী; —খাৰী ৰজা; —মালিন পূ. অৰ্জুন।

কিৰীটী (ন) বিণ. মুকুটধাৰী; গী ১১।১৭ (পূ) অৰ্জুন, গী ১১।৩৫

কিৰ্মীৰ বিণ. চিত্ৰ-বিচিত্ৰ। ফুটফুটীয়া, —ৰ: ভীমে বধ কৰা এটা ৰাক্ষসৰ নাম, ২। ফুটফুটীয়া ৰং।

কিল অব্য. ১। সঁচাকৈয়ে, নিশ্চিতভাৱে, নিতান্তই, ২। প্ৰবাদ আছে, কোৱা শুনা যায়, ৩। অলীক, কাল্পনিক, কৃত্ৰিম কাৰ্য্য, ৪। আশা, সম্ভাৱ্যতা, ৫। অসম্ভৱ, অতৃপ্তি, ৬। নিন্দা, ৭। হেতু, কাৰণ।

কিল: ১। খেল-ধেমালি, নাটক; —কিঞ্জিৎ ধেমালিতে খং উঠা। কুটকুটাই দিয়া, কন্দা, হাঁহা, খং উঠা।

কিলকিল শব্দ, আনন্দৰ চিঞৰ।

কিলাট: গেটমৰা গাখীৰ, —টী বাঁহ।

কিলিঞ্জং ক্ৰী. ঢাৰি, কাঠৰ তক্তা, পাত।

কিষ্টিং পূ. ঘোঁৰা।

কিষ্টিং ক্ৰী. কিলেৰুক চ ইতি টিষচ) পাপ, অপৰাধ, গী ৩।১৩

কিশলং, —লয়ং (কিষ্টিং চলতি অচ) পল্লৱ, পোখা।

কিশোৰ: পূ. (কিষ্টিং শৃণাতি ইতি ওবন) ১। ঘোঁৰা পোৱালি, ২। তৰুণ, ল'ৰা, পোন্ধৰ বছৰৰ তলৰ শিশু, অপ্রাপ্তবয়স্ক, ৩। সূৰ্য্য; —বী কম বয়সীয়া কন্যা।

কিষ্টি বধে (চুৰা আ সক কিষ্টিয়েতে) হত্যা কৰ, বধ কৰ।

কিষ্টিজং, —জ্যং ১। এখন ৰাজ্যৰ নাম, ২। সেই ৰাজ্যত থকা এখন পৰ্বতৰ নাম।

কিষ্টিজ্যা ক্ৰী. ১। কিষ্টিৰাজ্যৰ পৰ্বতৰ এটা গুহা, ২। বানৰ-ৰাজ বালিৰ ৰাজধানী। ক্ৰীৰামচন্দ্ৰই বালিক বধ কৰি ৰাজ্যখন সূত্ৰীক গতায়; —অক্ষিপং বালি। সূত্ৰী।

কিছু বিণ. ১। কুৎসিত, নিন্দনীয়, জঘন্য; —কুঃ পূ. ক্ৰী. ১। হাতৰ ঠাৰি (গাঠিৰ পৰা কিলাকুটিলৈ) ২। এহাত (বাৰ আঙুল) পৰিমাণ।

কিসলং, —লয়ং ক্ৰী. পূ. (কিষ্টিং সলতি অচ, কয়ন) কিশলং চাওক।

কীকট, (টী) বিণ. ১। দুৰ্বল, দুখীয়া, ২। কৃপণ; —টঃ বিহাৰ ৰাজ্যৰ পুৰণি নাম। পিচত এইখনৰ নাম যুগ্ম হয়গৈ, বুদ্ধদেৱৰ জন্ম ইয়াতে হৈছিল। ভা ১।৩।২৪; ২। অৰ্যোতৰ লোকৰ বসতিস্থল। ৩। ঋষভৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ৪। ঘোঁৰা।

কীকস (কী কস গতৌ অচ) বিণ. কৰুশ, কঠিন, —সং ক্ৰী. অস্ত্ৰি, হাড়, —সং: পূ. কৃমি। কীট।

কীকসাস্য: পূ. চৰাই।

কীচক: পূ. (কীকয়তি শব্দায়তে উগাদি বুন) ১। বতাহৰ সংযোগত শব্দ কৰা বাঁহ গছ, মে ৫৬, ২। এজন ৰাক্ষসৰ নাম, ৩। এজন দৈত্য, ৪। এবিধ গছৰ নাম, ৫। কৈকয় ৰাজপুত্ৰ, বিৰাটৰাজৰ খুলশালি আৰু সেনাপতি। মহা ৪।১৩।৫; সৈবিক্ৰীৰ বৈশতঃ দ্ৰৌপদী পাঁচ পাণ্ডৱৰ লগত বিৰাটৰ ৰাজসভাত থকা সময়ত সেনাপতি কীচকে তাইক দেখা পাই মোহিত হ'ল আৰু মহাৰাণীৰ (কীচকৰ ভনীয়েকৰ) সহায়ত দ্ৰৌপদীৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিবলৈ ওলায়। ভীমে দ্ৰৌপদীৰ মুখৰ পৰা কথাটো জানিল পাৰি দ্ৰৌপদীৰ বৈশ লৈ ৰাতি নিদ্রিষ্ট স্থানত কীচকৰ বাবে ৰৈ থাকে। কীচক আহি ভীমক সৌবিক্ৰী বুলি ধৰি লৈ প্ৰেম নিবেদন কৰিবলৈ যাওঁতেই ভীমে কীচকক বধ কৰে।

কীট: পূ. (কীট অচ) ১। কৃমি, পোক, পেলু, ২। পদৰ শেষত নীচত্ব, নিন্দা আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ হয়, যেনে— পক্ষিকীট: দুষ্ট চৰাই, —স্নঃ গন্ধক, —জং পাটসূতা, —জা লা, —মণি: জোনাকী পৰুৱা।

কীটক: ১। পোক, পেলু, ২। মাগধী চাৰণ।

কীদৃশ, কীদৃশ (কী), কীদৃশ (কী) কেনেকুৱা, কোন ধৰণৰ, কোন বিধৰ, কি স্বভাৱৰ।

কীনাশ বিণ. ১। খেতিয়ক। মনু ৯।১৫০; ২। ক্ষুদ্ৰ, ৩। দৰিদ্ৰ, ৪। কৃপণ, —শঃ যমৰাজ। এবিধ ৰাক্ষস।

কীৰং ক্ৰী. (কীলতি বধাতি শৰীৰম কীল অচ লস্য ৰ:) মাংস।

কীৰ: পূ. (কীতি অব্যক্তম ইবয়তি ইৰ পিচ অচ) শুকপক্ষী, ভাটো চৰাই। (ৰা:) কান্দীৰ ৰাজ্য আৰু তাৰ বাসিন্দা।

কীৰেই: আমগছ।

কীৰ্ণ বিণ. (কৃ কৰ্মণি ক্রঃ) ১। আবৃত, আচ্ছন্ন, বিক্ষিপ্ত, ২। সিদ্ধিত, পৰিপূৰ্ণ, ৩। স্থাপিত, ৪। আঘাতপ্রাপ্ত।
কীৰ্তনং ক্রী. (কৃৎ ভাবে লুট) কীৰ্তন কৰা, কথন, পাঠ, বচন। মাপু ৯২।২২; —না যশস্যা।

কীৰ্তিঃ ক্রী. (কৃৎ ক্রিন) ১। সুখ্যাতি, গৌৰৱ মে ৪৫; মনু ২।৯; ২। উপকাৰ, মঞ্জুৰী, ৩। মল, বোকা, ৪। বিস্তাৰ, ব্যাপ্তি, ৫। পোহৰ, উজ্জ্বলতা, ৬। শব্দ, —ভাজলি কীৰ্তিমান, যশস্বী, বিখ্যাত পুং) দ্রোণৰ এটা নাম নাম, —শেষঃ মৃত্যু, মৰণ, একমাত্র যশস্যাই বৈ গ'ল।

কীল বন্ধে (ভ্রা প সক কীলতি) ১। বান্ধ, ২। খিলা লগাই বান্ধ, খুঁটা বান্ধ।

কীলঃ পু. ক্রী. ১। খিলা, শলা, ২। যাতী, শূল, ৩। খুঁটা, স্তম্ভ, ৪। অস্ত্র, ৫। কিলাকুটী, ৬। কিলাকুটীৰে কৰা আঘাত, ৭। অগ্নিশিখা, ৮। ক্ষুদ্র কণিকা, ৯। শিৰ, ১০। ক্ষণৰ যিটো অৱস্থানে প্ৰসৱত ব্যাঘাত জন্মায়। (যেনে, তলৰ ফালে ভৰি আঁক ওপৰৰ ফালে মূৰ)।

কীলকঃ পু. শলা, শলকা, স্তম্ভ, খুঁটা।

কীলালঃ পু. (কীলং আলাতি, আলা কঃ ১। অমৃত, মধু, ২। পশু, —লং, —লকং পানী, তেজ। —লথিঃ সাগৰ।

কীলালপঃ বান্ধস, দৈত্য।

কীলিকা ক্রী. চকাৰ ধুৱাৰ শলা, পিন', খিলি।

কীলিত বিণ. (কীল কৰ্মণি ক্রঃ) ১। বন্ধ। সংযোজিত, ২। নিৰ্দিষ্ট, শলকাবদ্ধ।

কীৰ্ণ বিণ. —শঃ ১। বান্ধৰ, ২। সূৰ্য্য, ৩। পক্ষী।

কু অবা. শব্দ বা পদৰ আগত বেয়া, নিন্দা, পাপ, অভাৱ, কম আদি বিভিন্ন অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হয়; —কৰ্মণ বেয়া কাম, —গ্রহঃ অমঙ্গলীয়া গ্রহ, —গ্রামঃ বেয়া গাঁও, য'ত চিকিৎসালয়, ধৰ্মস্থান, বিষয়া, নদী আদি একো নাই, —চেল বিণ. ফটা কাপোৰ পিন্ধা (মানুহ), —চৰ্য্যা অসদাচৰণ, —জন্ম নীচ বংশজাত, —তনুঃ বিকলাঙ্গ, কুংসিত, —তন্ত্ৰী বেয়া বীণা, —তৰ্কঃ ভুল যুক্তি, ধৰ্ম-বিৰোধী মতবাদ, —তীৰ্থং বেয়া শিক্ষক, —দিনং বেয়া দিন —দৃষ্টিঃ দুৰ্বল চাৰনি, অমঙ্গলীয়া দৃষ্টি, বেদবিকল্প মত। মনু ১২।৯৫; —দেশ বেয়া ৰাজ্য, যি ৰাজ্যত সাধাৰণ সুবিধাকণো নাই, —দেহঃ বিকলাঙ্গ, কুচ্ছ, —দেহঃ

কুশেৰ, —ধী মুখ, নিৰ্বোধ, ২। দুষ্ট, —নাসিকা সক নদী, —নাথঃ বেয়া গৰাকী, —নামা কৃপণ; —পথঃ বেয়া পথ, ধৰ্ম বিৰুদ্ধ মত, —পুৰুষঃ নীচ লোক, —পুয় নীচ, অধম, —প্ৰিয় নীচ, অসম্মত, —পুৰঃ বেয়া নাও (অৰ্থাৎ তলিফুটা নাও) মনু ৯।১৬১; —ব্ৰাহ্মঃ ব্ৰাহ্মণ পু. ব্ৰাহ্মণ; —মন্ত্ৰঃ বেয়া উপদেশ। বেয়া কামত কৃতকাৰ্য্য হোৱাৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰা মন্ত্ৰ, —যোগঃ অমঙ্গল (গ্রহ) সংযোগ, —বসঃ সুৰা, —কপ্যং টিন, বগিতাম, —ব্ৰজ সীহ, —ব্ৰতসু বিণ. গালি-গালাজ। (ক্ৰী) গালি, বেয়া ভাষা, —ব্ৰহ্মঃ হঠাতে হোৱা বৰষুণ; মনু ৩।৬৩, —ব্ৰিহাহঃ অবৈধ, নীচ বিবাহ। মনু ৩।৩।৬৩, —বৃষ্টিঃ অসদব্যৱহাৰ বা আচৰণ, —ব্ৰৈদ্যঃ বেয়া চিকিৎসক। মিছাতে বেজ বুলি জাহিৰ কৰা লোক, —শীল বেয়া স্বভাৱৰ, —সৰিৎ ক্রী. সক নদী, বেয়া নদী, পঞ্চ ২।৮৫, —সৃতিঃ ১। বেয়া স্বভাৱ, দৃষ্টান্ত ২। যাদুকৰ, ৩। ঠগামি; —ক্ৰী অসতী নৰী।

কু ক) শব্দে (ভ্রা, আ অক কৰতে) শব্দ কৰ, খ) শব্দে (অদা প অক কৌতি), গুণগুণা, মাতা, গ) আৰ্ত্তস্বৰে (তুদা আ অক কুৰতে) দুখত কেঁকা, কান্দ, চিঞৰ।

কুঃ ক্রী. পৃথিৱী।

কুকুৰঃ ক্রী. এবিধ সুৰা।

কুকীলঃ পু. (কু পৃথিৱী তস্যা কীল ইৱ) পৰ্বত।

কুকুটঃ পু. এবিধ শাক।

কুকুদঃ, —কুদঃ (কুকু অলঙ্কৃত কন্যা বিধিপূৰ্বকং পাত্ৰায় যো দদাতি) বিধিসম্মতভাৱে সালঙ্কৃত কন্যাক পাত্ৰলৈ দান কৰা অভিভাৱক।

কুকুন্দৰঃ নিতম্বস্থ গাঁত (কুপ)দ্বয়। জঘনৰ ওপৰত থকা খাল দুটা : (জঘনকুপ)।

কুকুড়া ক্রী. সঙ্গীতৰ বাগিনী।

কুকুলঃ, —লং ১। তুঁহ, উ ৬।৪০; ২। তুঁহৰ জুই, —লং ছিদ্র, বিজ্ঞা, গাঁত, ৩। বৰ্ম।

কুকুটঃ ১। কুকুৰা, বনৰীয়া মূৰ্গী, ২। খেবৰ জুই, অগ্নিশিখা। জুলি থকা কাঠখৰি, —টিঃ ভণ্ডামি। স্বাৰ্থৰ হকে ধৰ্ম কাৰ্য্য কৰা, —টীঃ জেঠী।

কুকুডঃ কুকুটঃ।

কুকুৰঃ (বী) পু. ক্রী. (কুক যৎকিঞ্চিদপি গৃহুণ্ডং জনং দৃষ্টা কুবতি শব্দায়তে কুক কুৰ কঃ) কুকুৰ। চপকাৰ

মতে কুকুৰ ছয়টা গুণ— বহুশী: (বহু খায়),
শ্বল্লসন্তট: (অলপতে সন্তট), সুনিদ্র: (বেছি শোৱে),
শীঘ্ৰেচেতন: (তৎক্ষণাত সাব পায়), ঞ্চভুক্ত: আৰু
শুব: (শক্তিমান)। —বী ক্ৰী. মাইকী কুকুৰ। —ৱাচ
এবিধ হৰিণ।

কুকু: পেট।

কুক্ৰি: পু. ১। পেট, উদৰ, ২। তলপেট, গৰ্ভ ৰ
১৫।১৫; ৩। যি কোনো বস্তুৰ ভিতৰৰ অংশ। ৰ
১০।৬৫; ৪। গাঁত, ফাট, ৫। গহুৰ, গুহা ৰ
২।৩৮; ৬। তৰোৱালৰ খাপ, ৭। উপসাগৰ,
—শূল: পেটৰ বিষ।

কুক্ৰিস্তৰি বিণ. আত্মকেন্দ্ৰিক, স্বার্থপর। নিজৰ পেট
ভৰিলেই হ'ল— এইদৰে ভবা লোক।

কুকুমং ক্ৰী. (কুকু আদানে উমক নিপাতনাৎ মূম) কুকুম,
এবিধ ৰঙা বৰণৰ সুগন্ধি দ্ৰব্য। প্ৰসাধন দ্ৰব্য। শি
১১।১৪; —অগ্নি: এখন পৰ্বত।

কুচ ক (ৰাধ পৰ্ক লেখনে (ভা প সৰু কুচতি) ১।
বাধা দে, ২। লিখ, ৩। সম্পৰ্ক কৰা খ) সঙ্কোচে
(তুদা প অক সঙ্কুচতি) সঙ্কোচ কৰ; গ) তাৰশব্দে,
উচ্চৈঃশব্দে ইতি (ভা, প অক কোচতি, কুঞ্চতি)
ডাঙৰকৈ শব্দ কৰ, ঢাকৰ শব্দ। সঙ্কুচিত হ, সৰু
হ।

কুচ: পু. (কুচতি সঙ্কুচতীতি ক:) ১। নাৰীৰ স্তন, ২।
স্তনৰ মূৰ, বাট, —মুখং পিয়াহৰ বাট, মুখ, —তটং
—তটী পিয়াহৰ এটলীয়া অংশ, —ফল: ডালিম গছ।

কুচৰ বিণ. (ৰা, বী ক্ৰী) ১। ধীৰ গমন, চোঁচৰা, ২। বদমাচ,
নীচ, জঘনা, ৩। গৰ্হিত, ৪। আনৰ দোষ খুঁচৰি ফুৰা
লোক, —ৰ: প্ৰব নক্ষত্ৰ; দুৰ্গম ৰাজ্য ভ্ৰমণ কৰোঁতা।

কুচিক: পু. ক্ৰী. কুঁচিয়া মাছ।

কুচ্ছং এবিধ পদুম ফুল।

কুজ ক (ভা প সৰু কুজতি) চুৰি কৰ, খ)
অব্যক্ত শব্দে (ভা পৰ অক কুজতি) চিঞৰ মাৰ,
যেনে হাতীৰ চিঞৰ।

কুজ: পু. (কু জন ড:) ১। মজল গ্ৰহ, ২। শ্ৰীকৃষ্ণই
বধ কৰা দানৱ, নৰকাসুৰ, কুজা ক্ৰী কাত্যায়নী দেৱী,
সীতা।

কুজস্তন:, —স্তিল: বলেৰে সোমোৱা চোৰ।

কুজৰটি:, —টিকা, —টী কুঁৱলী।

কুজ্জনং ১। বেঁকা কৰা, সঙ্কোচন, ২। এবিধ চকুৰ
বেমাৰ, —ক্ৰিড সঙ্কুচিত।

কুষ্টি: আঠ মুঠি পৰিমাণ।

কুঞ্জ, —ঞ্জ: ১। গছলতাৰে ভৰপূৰ ঠাই, জিৰণি ঘৰ।
মে ১৯, ২। হাতীৰ শুঁৰ।

কুঞ্জৰ: পু. (প্ৰশস্ত: কুঞ্জ: হনুৰ্দ্ভো বা অন্ত্যাস্য কুঞ্জ ৰ:)
১। হাতী, মহা ৩।২৬।১৫; ২। এবিধ সাপ, ৩।
আঁহত গছ, ৪। হস্তা নক্ষত্ৰ, ৫। এখন দেশৰ নাম,
৬। চুলি, ৭। এখন পৰ্বতৰ নাম, —ৰা, —বী
মাইকী হাতী।

কুঞ্জৰাৰাতি: ১। সিংহ, ২। শৰভ, আঠখন ভৰি থকা
পৌৰাণিক জন্তু বিশেষ।

কুঞ্জৰানীকং হাতী বাহিনী।

কুঞ্জৰাসুৰ: দুৰ্গাহি বধকৰা এজন অসুৰ।

কুট্ ক) বৈকল্যে (ভা প সৰু কুটতি) কট দি। খ)
কৌটিল্যে (তুদা প অক কুটতি) ১। বেঁকা কৰ,
কুটিল হ, ক্ৰুৰ হ, অসদাচৰণ কৰ, ২। প্ৰবঞ্চনা
কৰ, ঠগা। (চুৰাদি) কুটয়তি : ভাঙি পেলা, ছিন্ন-ভিন্ন
কৰ, টুকুৰা-টুকুৰ কৰ।

কুট: —টং ঘটি, কলহ (—টং) ১। দুৰ্গ, ২। হাতুৰী, ৩।
ঘৰ, ৪। পৰ্বত; —জ: ১। এবিধ গছ। মে ৪; ২।
অগস্ত্য মুনি, ৩। দ্ৰোণাচাৰ্য, —হাৰিকা পৰিচাৰিকা।

কুটকং যুঁৱলি নথকা হাল।

কুটক:, —টলং খেৰৰ চাল।

কুটসক: লতাৰ ঘৰ। কুটীৰ, পজা ঘৰ।

কুটপ: ১। শস্যৰ জোখ, ২। ঘৰৰ কাষৰ ফুলনি,
৩। সন্ন্যাসী; —পং পদুম ফুল।

কুটি: ১। শৰীৰ, ২। গছ, কুটিৰ, পজা; —চৰ: শিহু।

কুটিৰং (কুট ইৰন) পজা ঘৰ, কুটিৰ।

কুটিল বিণ. (কুট ইলচ) ১। বেঁকা, বক্ৰ, ২। বেঁকা
বৈকি, অকোৱা-পকোৱা, ৩। কুটিল স্বভাৱৰ, অসৎ,
দুষ্ট, —আশয় বিণ. অনিষ্টকাৰী, হিংসুক, —পঙ্কজ
বিণ. বেঁকা চেলউৰি থকা (—লা ক্ৰী) সবন্থী নদী।

কুটিলিকা ক্ৰী. (চিকাৰীৰ নিচিনাকৈ) চুপি চুপি অহা
২। কমাৰৰ ভাতী।

কুটী পু. ক্ৰী. ১। পজা ঘৰ। মনু ১১।৭২; ২। তাঁজ,
৩। মাইকী যোগাৰ কৰি দিয়া তিবোতা। ৪। মূৰা
নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, —চক: ১। সন্ন্যাসী, ২।

পূতেকৰ অন্ন খাই জীৱন নিৰ্বাহ কৰা লোক, —চৰঃ

—চৰকঃ পুত্ৰৰ ওপৰত সকলো ভাৱ অপৰ্ণ কৰি
সম্মান লোৱা লোক।

কুটীৰঃ, —বকঃ পঁজা ঘৰ। উ ২।২৯।

কুটুণী, কুটী, কুটুদাসী।

কুটুস্থ ধৃত্যাম (চুৰা আ অক কুটুস্থয়তে) পালন কৰ,
ভৰণ পোষণ দি।

কুটুস্থঃ, —স্বকঃ ১। পৰিয়াল। মনু ১১।১২; ২। পৰিয়ালৰ
দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য ৰ ৭।৭১, —স্বঃ ১। সহকীয়
লোক, কুটুস্থ, মতিৰ, ২। সন্তান, ৩। নাম, ৪। বংশ,
—কনহঃ, —হঃ গৃহ-কন্দল; —ভৰঃ পৰিয়ালৰ
বোজা। —ব্যাপ্ত পৰিয়ালৰ প্ৰতি মনোযোগী পিতৃ।

কুটুস্থিকঃ, কুটুস্থিন পু. ১। গৃহস্থী। মনু ৩।৮০; ২।
পৰিয়ালৰ এজন। —নী ১। গৃহস্থপত্নী, গৃহিণী। ৰ
৮।৮৬; ২। তিৰোতা।

কুটু ছিদি, কুৎসায়াম (চুৰা প সৰু কুটুয়তি) ১। কাট,
ভিন্ন কৰ, ২। গুড়ি কৰ, ৩। নিন্দা কৰ, কুৎসা
বটনা কৰ, প্ৰৰণ কৰ, বৃদ্ধি কৰ।

কুটু (টু) নী ক্ৰী. কুটুণী। হি ১।২৪৩।

কুটুমিতঃ ক্ৰী. নাৰীৰ দহ বিধ শৃঙ্গাৰ চেষ্টাৰ এবিধ।
প্ৰেমিকে প্ৰেমিকাৰ শৰীৰৰ কোনো অঙ্গত হাত দিলে
প্ৰেমিকাৰ হাত মূৰ জোকাৰি 'বুধ' দিয়াৰ চেষ্টা।

কুটুাক বিণ. (—ক্ৰী ক্ৰী.) যিয়ে কাটে বা বিভাজিত কৰে।

কুটুাৰঃ ক্ৰী. (কুটু আৰন) বৰ্জন, ৰতি ক্ৰীড়া, কন্দল,
—ৰঃ পৰ্বত।

কুটুমিং, —মঃ (কুটু ভাৱে ঘঞ্ তেন নিম্পন্নং) ১।
মণিকুমি। মুক্তাখচিত (মোজেকিয়ক) মজিয়া। পকা
ভেঁটি। ২। মুক্তাৰ খনি, ৩। ডালিম, ৪। পঁজা ঘৰ।
পৰ্ণকুটিৰ।

কুটুিহাবিকা ক্ৰী. পৰিচাবিকা।

কুঠঃ গছ।

কুঠাৰঃ (বী) কুঠাৰ, ভৰ্ত ৩।১১; —বিকঃ খৰিকটীয়া;
—বিকা হাত কুঠাৰ; —কঃ ১। গছ, ২। বান্দৰ।

কুঠিঃ গছ, পৰ্বত।

কুড় ক) অদনে (তুদা প অক কুড়তি) খা, ভক্ষণ কৰ। ঘাঁহ
খা; খ) বৈকল্যে (ভা প সৰু কুণ্ডতি) কষ্ট দি, বিকল
কৰ; গ) দাহে (ভা আ সৰু কুণ্ডতে) পোৰ, জ্বলা, দাহ
কৰ; ঘ) বন্ধে (চুৰা প সৰু কুণ্ডয়তি) বন্ধা কৰ।

কুড়ৰঃ (পঃ) বাৰ মুঠি শস্য।

কুড়(ট)মল বিণ. বিকশিত (যেনে ফুল), বিস্তাৰিত। ৰ
১৮।৩৭; —লঃ কলি। শি ২।৭; —লং এখন
নৰক। মনু ৪।৮৯।

কুড়মলিত প্ৰস্ফুটিত, আনন্দিত। প্ৰফুল্লিত।

কুড়িঃ শৰীৰ।

কুড়িশঃ কুড়ি মাচ।

কুড়ায় ক্ৰী. (কুড়ি যা) ১। দেৱাল, বেৰা শি ৩।৪৫; ২। (বেৰা)
প্ৰলপন, ৩। কৌতুহল; —ছেদী চোৰ, ডকাইত;
—ছেদ্যঃ সন্ধি খন্দা চোৰ; —ছেদ্যঃ গাঁত, খাল।

কুণ উপকৰণে, শব্দে (তুদা প সৰু কুণতি) ১। দয়া
কৰ, সহায় কৰ, ২। শব্দ কৰ।

কুণ নাভিৰ মলি।

কুণকঃ সদ্য প্ৰসূত জন্তুৰ বা পহৰ পোৱালি।

কুণপং, —পঃ ১। মৰা শ, মৃত শৰীৰ। মহা ১৪।৬।২২;
—পঃ পু. ১। বল্লম, ২। দুৰ্গন্ধ, —অশনঃ মুৰা শ'
খাদক, শগুন।

কুণালঃ ১। এবিধ চৰাই, ২। সম্ৰাট অশোকৰ এজন
পুত্ৰৰ নাম। (পত্নীবিলাকে নিজৰ ভিতৰত কাঁজিয়া
কৰি কুণালৰ চকু দুটা উলিয়াই পেলাইছিল)।

কুঠ বিণ. ১। ভোদা, মুখ, ২। এলেহুৱা, ৩। দুৰ্বল,
অকৰ্মঠ), —কঃ মুখ।

কুঠিত বিণ. (কুঠি কৰ্তবি ক্ত) ১। সঙ্কচিত, (ভেৰা, ৰ
১১।৭৪; ২। বিকলাঙ্গ।

কুণ্ড, ওঃ (কুড়ি অধিকৰণে অপ) ১। পানীৰ পাত্ৰ,
বাটী, চৰিয়া, ২। পানী ৰখাৰ কাৰণে গাঁত বা খাল,
৩। গাঁত, যেনে অগ্নিকুণ্ড, ৪। পৃথ্বী, কুঁৱা, ৫।
সম্মাসীৰ হাতত থকা বাটি বা খোল, —ওঃ, —ওঁ
অবৈধ সন্তান। পতি জীয়াই থাকোঁতে আনৰ লগত
সহবাসৰ ফলত জন্ম হোৱা সন্তান, মনু ৩।১৭৪;
—আশিন্ কুটনা ব্যৱসায় কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা
লোক। —উষন্ ডাঙৰ ওহাৰ থকা গাইগৰু। ডাঙৰ
শুনযুক্ত নাৰী, —কীটঃ ১। উপপত্নী ৰক্ষী, ২।
নাস্তিক, চাৰ্বাকৰ অনুগামী, ৩। পতিতা ব্ৰাহ্মণীৰ পুত্ৰ,
৪। দাসীকামুক, —কীলঃ নীচ, জঘন্য মানুহ,
—গোলং, —গোলকং ভাতৰ মণ্ড, কুণ্ড আৰু
গোলক (দ্বন্দ্ব) একেলগে। মনু ৩।১৭৪; —পাণ্ড্যঃ
যজ্ঞ, ক্ৰতু।

কুণ্ডলং, —লঃ (কুণ্ড লাতি কুণ্ড লা কঃ) ১। কাণত
পিন্ধা অলঙ্কার, বুয়কা, বলয়, বচিৰ বিবিয়া।

কুণ্ডলনা বাক্য থকা কোনো পদ বাদ দিবৰ কাৰণে
পদটোৰ ঘেৰি অঁকা বৃত্ত।

কুণ্ডলিন্ (নী) ১। কৰ্ণালঙ্কাৰেৰে বিভূষিত, ২। বৃত্তাকাৰ,
৩। সাপৰ মেৰ, পাক (পু) সাপ, ম'ৰা চৰাই, বৰুণ
দেৱতা।

কুণ্ডলিনী স্ত্ৰী. (কুণ্ডলিনী ৰূপ) ১। মূল্যধাৰ নিবাসিনী
কুল কুণ্ডলিনী শক্তি, ২। জিলাপী মিঠাই।

কুণ্ডলী ১। জিলাপী, ২। কুলকুণ্ডলিনী শক্তি, ৩। গুড়ুটী,
৪। বান্দৰকচু।

কুণ্ডিকা ১। কমণ্ডলু, ২। সামবেদৰ অঙ্গৰত এখন উপনিষদ।

কুণ্ডিনং স্ত্ৰী. বিদৰ্ভ নগৰী; —নঃ ১। এজন মুনিৰ নাম,
২। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম।

কুণ্ডী ১। কমণ্ডলু, ২। ডাঙৰ থালী।

কুণ্ডীৰ বিগ্ৰ. শক্তিশালী, বলৱান, —ৰঃ মনুষ্য।

কুতঃ প্ৰশ্নবোধক অব্যয়। ক'ৰ পৰা, কেতিয়াৰ পৰা,
ক'ত, আন কি ঠাইত, কিয়, কিহৰ কাৰণে,
কেনেকৈ কি প্ৰকাৰে ইত্যাদি প্ৰশ্নত ব্যৱহাৰ হয়।
গী ১১।৪৩; শ ২।৫; শ ৫।৪; বিপু
১।১৯।৩৭।

কুতপঃ ১। দ্বিজ, ব্ৰাহ্মণ, ২। সূৰ্য্য, ৩। বৈশ্বানৰ অগ্নি,
৪। অতিথি, ৫। বলদ গৰু, ৬। ভাগিন, ৭। দিনটোৰ
আঠ ভাগৰ এভাগ, অষ্টম মুহূৰ্ত, ৮। কন্যাৰ পুত্ৰ,
নাতি, ৯। শস্য, —পং কুশ, কহল।

কুতস্ত্য কেনেকৈ হ'ল বা ঘটিল।

কুতুকং স্ত্ৰী. (কং বাহুল্যকাত উকণ্ড) ১। কৌতুক, ২।
ইচ্ছা, প্ৰবৃত্তি, কৌতুহল, আবেগ।

কুতপঃ, কুতঃ স্ত্ৰী. ছালেৰে তৈয়াৰী তলপাত্ৰ, বটল।

কুতূৰ্ণকঃ এবিধ চকুৰ ৰোগ।

কুতূহল প্ৰশস্ত, অদ্ভুত, আচৰিত। —লং স্ত্ৰী. (কুতূহলতি
সোৎসুকং কৰোতি হন্ অচ) ১। কৌতুহল, উৎকণ্ঠা,
২। আবেগ, ৩। অপূৰ্ব বস্তু দেখাৰ অতিশয় ইচ্ছা,
৪। নায়িকাই পিন্ধা এবিধ অলঙ্কাৰ।

কুত্ৰ অব্য. ক'ত, কোন বিষয়ত আদি প্ৰশ্ন সোধাত
ব্যৱহাৰ হয়। চিৎ, চন বা অপিৰ লগত ব্যৱহাৰ
হ'লে যি কোনো ঠাইত, ক'তো নহয়, ইয়াত নহয়
আদি অৰ্থ প্ৰকাশ হয়।

কুৎস্ অৱক্ষেপে (চুৰা আ জ্ঞান সৰু কুৎসয়তি, —তে)

গালি গাঁৰ, নিন্দা কৰ, তিৰস্কৰ কৰ। মনু ২।৫৪।

কুৎসনং, কুৎসা গালি, ভৎসনা, নিন্দা। মনু ৪।১৬৩।

কুৎসিত বিগ্ৰ. নিন্দিত, নিকট, অধম, নীচ।

কুৎ ক্লেশে বধে (ভা প অক সৰু কুৎসতি) কট
পা, বধ কৰ। আঘাত কৰ।

কুৎ: —থা পু. স্ত্ৰী. (কুৎসতি ক্লেশং কুৎ হিংসায়াম
অচ) ১। হাতীৰ পিঠিত (জিনত) আৰি দিয়া ৰঙীণ
কহল (কাপোৰ), ২। কুশ ৰা ২।৩০।১৪।

কুৎসাদবী স্ত্ৰী. কুৎসকৰ্ণৰ নাতিনী, নিকুৎসৰ কন্যা।
কঙ্কিদেৱৰ হাতত তাইৰ মৃত্যু হয়।

কুদাৰঃ, —দালঃ কোদাল।

কুদ্যং স্ত্ৰী. (কুদ ক্যপ) ১। বেৰা, দেৱাল, ২। ভেটী।

কুদ্ৰকঃ, ক্ৰঃ পু. ১। মণ্ডপ, মঞ্চ, ২। প্ৰহৰী থকা ঘৰ,
চকী।

কুদ্ৰৱঃ দুখীয়া মানুহে খোৱা এবিধ শস্য। †

কুদ্ৰঃ পু. (কং পৃথিৱীং ধাৰয়তীতি কু দ্ৰ কঃ) পৰ্বত।

কুদ্ৰঃ যাতি, শূল।

কুদ্ৰলঃ পু. (কুদ্ৰং উৎকনং লাতি কুদ্ৰলা কঃ) ১। মূৰৰ
চুলি। উ ১।২০; একোছাঁ চুলি, ২। পানী-খোৱা
গিলাচ বা বাটি, ৩। হাল; —লাঃ এখন ৰাজ্য আৰু
তাৰ অধিবাসীৰ নাম।

কুদ্ৰিঃ এজন ৰজা। ক্ৰতুৰ পুত্ৰ, —ভোজঃ যাদৱ বংশৰ
ৰজা। নিঃসন্তান হৈ থকাৰ পিচত কুদ্ৰীক তুলি লয়।

কুদ্ৰী যাদৱ বংশৰ শূৰৰ কন্যা পুথাক ৰজা কুদ্ৰিভোজে
তুলি লয় আৰু নাম কুদ্ৰী ৰাখে। পাণ্ডৱ পত্নী কুদ্ৰী
অভিশাপৰ ফলত নিঃসন্তান হৈ থকাৰ পিচত পাণ্ডৱ
অনুমতিত দুৰ্বাসাৰ পৰা পোৱা মন্ত্ৰৰ বলত যমৰাজ,
বায়ু, ইন্দ্ৰ আৰু অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়ৰ পৰা ক্ৰমে
যুধিষ্ঠিৰ, ভীম, অৰ্জুন, নকুল আৰু সহদেৱক
পুত্ৰৰূপে লাভ কৰে। কুমাৰী বয়সতে মন্ত্ৰকল
পৰীক্ষা কৰাৰ ফলত সূৰ্য্যৰ পৰা কৰ্ণক পায় যদিও
সমাজত নিন্দিতা হোৱাৰ ভয়ত জন্ম হোৱাৰ লগে
লগে নদীত পেলাই দিয়ে। এই কণাই পিচত
দুৰ্যোধনৰ সেনাপতি হয়গৈ।

কুহ্ম শ্লিষি ক্লিষি (ক্ৰ্যা প অক সৰু কুহ্মতি, কুহ্মতি)
১। কট পা, কট দি, আঘাত কৰ, ২। ঘেৰি ধৰ,
লাগি ধৰ।

কুন্দঃ — ক্ষং কুন্দ ফুল। মে ৬৫; (পু) ১। বিষু, ২।

কুন্দোরা যন্ত; — কৰঃ কুন্দোরা মিত্তী।

কুন্দমঃ মেকুৰী।

কুন্দিনী এদম পদুম ফুল।

কুন্দুঃ নিগনি, এম্পুৰ।

কুপ্ ক) স্তুতো (চুৰা প সৰু কুম্পয়তি, কুম্পতি) ১।

আবৃত কৰ, আচ্ছাদন কৰ, বিস্তাৰ কৰ।

খ) দ্যুতো (চুৰা প অৰু কোপয়তি) উজ্জ্বল হ বা
কৰ, পোহৰ কৰ

গ) কোপে (দিৱা প অৰু কুপতি) খং কৰ,
নাশিত হ। উত্তেজিত হ।

কুপিনী (ন) পু. কৈৱৰ্ত, মাছমৰীয়া।

কুপিনী ক্ৰী. ১। এবিধ মাছ মৰা জাল, ২। খটলৈ।

কুপিদঃ পু. তাঁতী।

কুপ্যং ক্ৰী. ১। যিকোনো ধাতু। ২। সোণ আৰু ৰূপ
বাহিৰে আন ধাতু। কি ১।৩৫; মহা ১৫।৬।১১;

—শালা কঁহাৰৰ দোকান বা কাৰখানা।

কুৰ্ স্তুতো (চুৰা, ভা, প সৰু, কুৰয়তি, কুয়তি) বিস্তাৰ
কৰ, আচ্ছাদন কৰ।

কুবে (ক্ৰে) ৰঃ পু. (কুৎসিতং বেৰং শৰীৰং যস্য) যক্ষৰাজ
কুবেৰ, ধনৰ দেৱতা, কু ৩।২৫; ইড়বিড়ৰ গৰ্ভজাত
কুবেৰ বিশ্ৱৱসৰ পুত্ৰ আৰু সেয়ে ৰাৱণৰ ভায়েক।
উত্তৰ দিশৰ শাসনকৰ্তা তথা সম্পত্তিৰ গৰাকী
কুবেৰ যক্ষ আৰু কিন্নৰবিলাকৰ ৰজা আছিল।
কুবেৰৰ তিনিখন ভৰি, মাত্ৰ আঠটা দাঁত আৰু এটা
চুৰুৰ সলনি হালধীয়া দাগ এটা আছিল। সেইকাৰণে
কুবেৰ দেখাত কুৎসিত আছিল।

কুৰ্জা বিণ. কুঁজা, বেঁকা, কুটিল; — জঃ পু. বেঁকা খড়গ
বা তৰোৱাল, —জা কংসৰ এজনী ভৃত্যা। এইজনীৰ
শৰীৰত তিনিটা ভাঁজ আছিল। কৃষ্ণ আৰু বলৰাম
মথুৰালৈ আহোঁতে কুজাক বাটত দেখা পায়।
কুজাই কংসৰ কাৰণে সৃগন্ধি তেল লৈ আহিছিল।
কৃষ্ণই তেল খোজাত কুজাই যিমান ইচ্ছা ল'বলৈ
ক'লে। কৃষ্ণ সন্তুষ্ট হৈ কুজাক এগৰাকী সুন্দৰী
নাৰীত পৰিণত কৰিলে।

কুজিকা আঠ বছৰীয়া অবিবাহিতা কন্যা।

কুত্ৰং ক্ৰী. (কুবি আচ্ছাদনে ৰণ) বননি।

কুমাৰঃ (কুৎসিতো মাৰঃ কন্দৰ্পঃ যস্মাৎ) ১। কৰ্ত্তিকৈয়,

ৰ ৫।৩৬; ২। পুত্ৰ, ল'ৰা, যুৱক; ৰ ৩।৪৮; ২। পাঁচ
বছৰীয়া বালক, ৩। যুৱৰাজ, ৰাজকুমাৰ, ৪। ভাটো,
৫। মঙ্গল গ্ৰহ, ৬। ঘোঁৰাত উঠি অহা দৰা, ৭। সিদ্ধনদ
—পালঃ, —পালনঃ ১। সৰু ল'ৰা-ছোৱালী
লালন-পালন কৰোঁতা, ২। ৰজা শালিবাহন, —ভৃত্যা
গৰ্ভৱতী তিবোতাৰ পৰিচৰ্যা, শিশুৰ পৰিচৰ্যা ৰ
৩।১২; যুঃ যুৱৰাজ, —ৱাহী (ন) ম'ৰা চৰাই, —সুঃ
ক্ৰী. গজা, পাৰ্বতী। (পু) অগ্নি। মহা ২।৩১।৪৩।

কুমাৰকঃ শিশু। চকুৰ মণি।

কুমাৰিকা, কুমাৰী ক্ৰী. (কুমাৰিয়তি আনন্দেন ক্ৰীড়তি
ইতি কুমাৰ গিচ্ থুল টাপ ইত্ম), ১। দহ বাৰ
বছৰীয়া কন্যা, ২। অবিবাহিতা কন্যা, মনু ৯।৯০;
৩। কন্যা, ৪। দুৰ্গা, ৫। নৱমল্লিকা, ৬। দক্ষিণ
ভাৰতৰ এটুকুৰা ঠাই, ৭। চালকুঁৱৰী গছ, ৮। সীতা,
পাৰ্বতী, ৯। পৰীক্ষিৎ পুত্ৰ ভীমসেনৰ পত্নী। মহা
১।৯৫।৪৩।

কুমুৎ (দ্) ক্ৰী. (কু মুদ্ ক্ৰিপ) কুমুদ ফুল। ৰঙা পদুম;
বিণ. (কুৎসিতে বিষয়ে মুৎ হৰ্ষো যস্য) কৃপণ,
নিৰ্দয়।

কুমুদং ক্ৰী. বগা পদুম। ৰা ৫।৫।১।

কুমুদঃ পু. (কুৎসিতে নৈঋত কোণে মোদতে কুমুদ কঃ)
১। নৈঋত দিশৰ দিগগজ, ২। এবিধ বান্দৰ, ৩। বিষু,
৪। পৰ্বত। বি পু ২।৪।২৬; ৫। এটা নাগৰ নাম।
এই নাগে নিজৰ ভনীয়েক কুমুদ্বতীক ৰামৰ পুত্ৰ
কুশলৈ বিবাহ দিছিল। ৰ ১৬।৭৫-৮৬;
—অভিকাপং ৰূপঃ —আকৰঃ, —আৱাসঃ পদুম
পুখুৰী, —ঈশঃ, —নাথঃ, —পতিঃ, —বজ্জঃ,
—বান্ধৱঃ, —সুহৃদ পু. চন্দ্ৰ।

কুমোদকঃ পু. (কু মুদ্ গিচ্ থুল) বিষু।

কুন্দ্ৰা ক্ৰী. (কুবি বেটনে অচ্ টাপ) যজ্ঞভূমিক আগুৰি
দিয়া বেৰ, (যাতে অস্পৃশ্যাদিয়ে দৰ্শন স্পৰ্শন কৰিব
নোৱাৰে।)

কুন্তং ক্ৰী. কুং (ভূমিং উন্ততি জলেন প্ৰয়তি কু উন্ত
প্ৰণে অচ্) ১। কলহ, ঘট, ২। হাতীৰ কুম। হাতীৰ
মূৰৰ পিণ্ডুটা, ৩। প্ৰহ্লাদৰ পুত্ৰৰ নাম। মহা
১।৬৫।১৯; ৪। বিষু মহা ১৩।১৪।৮১; ৫। কুন্ত
ৰাশি, ৬। ২০ দ্ৰোণ পৰিমাণ মনু ৮।৩২০; ৬। এবিধ
যোগাসন। (নাক আৰু মুখ বন্ধ কৰি উশাহ ৰোধ

কৰি থকা)। —কৰ্ণঃ বারণৰ ভায়েক। প্ৰবল প্ৰতাপী এই বান্ধসটোৱে যেতিয়া হাজাৰ হাজাৰ প্ৰাণী, সন্মাসী, অপ্সৰা আদি খাবলৈ ধৰিলে তেতিয়া দেৱতাসকল অতিষ্ঠ হৈ উঠিল। ইপিনে ত্ৰিভূৱন জয় কৰাৰ উদ্দেশ্যে কুস্তকৰ্ণ কঠোৰ তপস্যাত বহিল। ব্ৰহ্মা তাৰ তপস্যাত সন্তুষ্ট হৈ বৰ দিব ওলাইছিল। কিন্তু দেৱতাসকলৰ অনুৰোধত সৰস্বতীয়ে দানৱটোৰ জিভাত স্থান লোৱাত দানৱৰ মুখৰ পৰা 'ইন্দ্ৰপদ'ৰ সননি 'নিদ্ৰাপদ' ওলাল। ব্ৰহ্মাইও 'তথাস্ত' বুলি বৰ দিলে। সেয়ে কুস্তকৰ্ণই ছয় মাহ শোৱে আৰু ছয় মাহ জাগে। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ বানৰ সেনাই লক্ষা দখল কৰাত উপায়হীন হৈ বাৱণে বহু কষ্টেৰে কুস্তকৰ্ণৰ টোপনি ভাঙিলে। কুস্তকৰ্ণই সাৰ পাই বানৰ বাহিনী এফালৰ পৰা খাই যাবলৈ ধৰিলে। শেষত ৰামচন্দ্ৰৰ হাতত কুস্তকৰ্ণৰ মৃত্যু হয়। —কাৰঃ কুমাৰ। এবিধ মিশ্ৰিত জাতি; —জঃ —জন্মন্ —যোনিঃ, —সন্তৱঃ পূ. অগস্ত্যমুনি, দ্ৰোণাচাৰ্য্য, বশিষ্ঠ; —দাসী কুটনী; —লগ্নঃ দিনটোৰ যিটো সময়ত কুস্ত ৰাশি দিগন্তৰ ওপৰলৈ উঠে; —মণ্ডুকঃ ১। কলহৰ ভেকুলী, ২। (অলঙ্কাৰ) অনভিজ্ঞ লোক; —সন্ধিঃ হাতীৰ মূৰৰ ওপৰত থকা কুম দুটাৰ মাজৰ ঠাইখিনি।

কুস্তা ক্ৰী. বেশ্যা।

কুস্তাণ্ডঃ পূ. বাণৰজাৰ মন্ত্ৰী।

কুস্তিকা সৰু ঘট। বেশ্যা।

কুস্তিন ১। হাতী, ২। ঘঁড়িয়াল, —নবকঃ এখন নবকৰ নাম, —মদঃ হাতীৰ মূৰৰ পৰা ওলোৱা ৰস।

কুস্তিলঃ ১। জোৰেৰে ঘৰত সোমাই চুৰি কৰা চোৰ, ডকাইত, ২। আনে লিখা পুথি নিজৰ বুলি প্ৰকাশ কৰা, ৩। বৈগীয়েকৰ ভায়েক, খুলশালি, ৪। অসময়ত বা পৈণত হোৱাৰ আগেয়ে জাত সন্তান।

কুস্তী ক্ৰী. (কুস্ত অল্লার্থে কুপ) সৰু কলহ; —কঃ পুন্নাগ গছ; —অসঃ এবিধ বিবাক্ত সাপ; —পাকঃ এখন নবক, য'ত পাণীবিলাকক জুইৰে পোৰা হয়।

কুস্তীকঃ কুস্তীৰ, 'চাৰু'।

কুস্তীবকঃ, —ক্ৰীলঃ, —লকঃ চোৰ।

কুৰ্ শব্দে (তুদা প অক কুৰতি) শব্দ কৰ।

কুৰকবঃ, —কুৰকুৰঃ কুলি চৰাই। সাৰস পক্ষী।

কুৰসঃ (কৌ ভূমৌ ৰুতি ৰগি অচ) ১। হৰিণ। ২।

পহৰ এটা জাত। —অক্ষী, —নয়না, —নেত্ৰা হৰিণ চকুৱা, হৰিণৰ দৰে চকু যাৰ, —নাভিঃ কস্তুৰী।

কুৰচিল্লঃ কৈকোৰা।

কুৰটঃ মূচী।

কুৰটঃ —টকঃ, —টিকা হালধীয়া পাৰিজাত। (এই ফুল কেতিয়াও জঁয় নপৰে)।

কুৰণ্ডঃ পূ. অণ্ডকোষ বৃদ্ধি ৰোগ।

কুৰৰঃ (লঃ) ডাঙৰ শেন চৰাই, 'ঈগল', —বী মাইকী শেন চৰাই ৰ ১৪।৬৮; মাইকী ভেড়া।

কুৰৱ, —ককঃ ১। ৰঙা পাৰিজাত, ২। বগা মদাৰ, মে ৬৫; ৩। বেয়া শব্দ।

কুৰীৰং ১। তিবোতাই মূৰত লোৱা সাজ। ২। মৈথুন, যৌন ক্ৰিয়া।

কুৰুঃ পূ. (কু 'কুগ্ৰোকচ্' ইতি কুঃ উৎচ) ১। আধুনিক দিল্লীৰ কাষৰ এখন পুৰণি ৰাজ্যৰ নাম। কি ১।১; ২। পাণ্ডু-ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পূৰ্ব পুৰুষ, ৩। অগ্নিধ্ৰুৱ পুত্ৰ আৰু প্ৰিয়ৱ্ৰতৰ নাতিৰ নাম, ৪। কুৰু বংশৰ পূৰ্ব পুৰুষ সম্ভৱণ আৰু সূৰ্য্য তনয়া। তপতীৰ পুত্ৰৰ নাম। ৫। সিদ্ধ চাউল, ভাত; —ক্ষেত্ৰঃ মহাভাৰতৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ নাম। গী ১।১, মনু ২।১৯; —ৰাজঃ দুৰ্যোধন; —ক্লিষ্টঃ সোণৰ এবিধ জোখ। চাৰি তোলা।

কুৰুক্ৰান্তীযোগঃ যিটো সৌৰ দিনত তিথিত্ৰয়, নক্ষত্ৰত্ৰয় আৰু যোগত্ৰয় স্পৰ্শ হয়— মৃত্যু যোগ।

কুৰুটঃ পূ. ৰঙা পাৰিজাত; —টী ১। কাঠৰ পুতলা, ২। ব্ৰাহ্মণ পত্নী।

কুৰুৰং ক্ৰী. কমলাটেঙা; —স্বা দ্ৰোণফুল।

কুৰুলঃ কপালৰ ওপৰৰ চুলি।

কুৰুলিন্দঃ, —স্দ্ং মানিক (কবি), —স্দ্ং ১। ক'লা নিমখ, ২। দাপোণ।

কুৰুলিৰঃ পদ্মৰাগ মণি।

কুৰুটঃ ১। কুৰু চৰাই, ২। জাবৰ।

কুৰুৰঃ (কুৰংকুৰ কঃ) কুৰুৰ।

কুৰ্দ্, কুৰ্দ্ ক্ৰীয়ায়াম (দ্বা আ অক কুৰ্দ্তে) ১। খেল-ধেমালি কৰ, ২। জাপ মাৰ।

কু(কু)ৰ্দ্দনং জাঁপ, খেল-ধেমালি।

কু(কু)পৰিঃ আঠ।

কু(কু)পাঁসঃ তিবোতাই পিন্ধা সৰু 'বডিচ'।

কুৰ্বৎ পূ. ভূতা, মূচী, কৰ্মকাৰ।

কুল বন্ধো সংহতৌ (ভ্রা প অক, 'সক কোলতি) সম্বন্ধ
কৰ, সংগ্ৰহ কৰ।

কুলং ক্লী (কুল ইণ্ডপথেতি কঃ) ১। বংশ, পৰিয়াল, ব
১৬।৮৬; বংশৰ লক্ষণ : আচাৰো বিনয়ো বিদ্যা
প্রতিষ্ঠা তীৰ্থদৰ্শনম্। নিষ্ঠা বৃত্তিস্তপো দানং নরধা
কুললক্ষণম, ২। বংশৰ বাসস্থান, আসন, ঘৰ। ব
১২।২৫; ৩। কুলীন বা উচ্চ পৰিয়াল, মনু ৭।৫৪;
৪। জাক, দল, সমূহ, শ ২।৫; ৫। বেয়া দল,
যেনে— ডকাইতৰ দল, ৬। দেশ, ৭। শৰীৰ, ৮।
সমূহৰ অংশ, —লঃ অনুষ্ঠানৰ অধ্যক্ষ —অকুল বিণ
মিশ্ৰিত জাতি, মজলীয়া, —অকুলতিথিঃ চান্দ্র মাহৰ
প্রতি পক্ষৰ দ্বিতীয়া, ষষ্ঠী আৰু দশমী তিথি,
—অকুলৱাৰঃ বুধবাৰ, —অজনা উচ্চবংশজাতা নাৰী,
—অজাৰঃ বংশনাশী। —অচলঃ, —অদ্রিঃ, —পৰ্বতঃ,
—শৈলঃ পু কুলপৰ্বত, প্রধান, মুখ্য পৰ্বত।
'অষ্টকুলাচলসপ্তসমুদাঃ' মৌহমুদগৰ। সপ্ত কুলপৰ্বতাঃ,
—মাহেন্দ্ৰঃ, মলয়ঃ, সহ্যঃ, শুক্ৰিমান, ঋক্ষান, বিষ্ণাঃ,
পাৰিপাত্ৰঃ (মৎস্য পু ৯৫ অ); —অশ্বিত বিণ
উচ্চবংশজাত, —অভিমানঃ বংশগৌৰৱ, —আচাৰঃ
এটা বিশেষ বংশ, বৰ্ণ বা জাতিৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ,
—আচাৰ্য্যঃ বংশজ্ঞ, —লিপুৰোহিত, কুলপণ্ডিত,
—আলম্বী বংশপালক, —ঈশ্বৰ ১। বংশৰ মূৰব্বী, ২।
সদাশিৱ, —উৎকট বিণ উচ্চবংশজাত (—টঃ) ভাল
সঁচৰ ঘোঁৰা, —উৎপন্ন, —উদ্গত, —উত্তর বিণ
উচ্চকুলজাত, —উদ্বহঃ বংশ বা কুলৰ ধাৰক, জীয়াই
ৰাখোঁতা, —উপদেশঃ গোত্ৰীয় উপাধি বা নাম,
—কজ্জলঃ যিয়ে বংশৰ গৌৰৱ নষ্ট কৰে, —কষ্টকঃ
বংশ বা পৰিয়ালত অশান্তি কৰি থকা লোক,
—কন্যাকাঃ, —কন্যা উচ্চ বংশজাতা কন্যা। মাল ৭।১;
—কৰঃ বংশ প্রতিষ্ঠাপক, —কৰ্মণঃ পৰিয়ালৰ নিজা
আচাৰ, —কলঙ্কঃ বংশৰ কলঙ্ক, —ক্ষয়ঃ বংশনাশ,
—গিৰিঃ, —ভূভূৎ, —পৰ্বতঃ —শৈলঃ কুলাচল, —স্ব
বিণ বংশ নাশকাৰী গী ১।৪২; —জ, —জাত বিণ ১।
উচ্চবংশীয়, ২। পৰম্পৰাগত কি ১।৩১; —জনঃ
প্রসিদ্ধ লোক, —তন্তুঃ বংশ-ধাৰক। বংশ জীয়াই
ৰাখোঁতা, —তিথিঃ প্রধান চান্দ্র দিন। চান্দ্র মাহৰ
প্রতিপক্ষৰ ৪র্থ, ৮ম, ১২শ আৰু ১৪শ দিন,
—ভিলকঃ বংশগৌৰৱ, বংশৰ মণি, —দীপঃ, —দীপকঃ

বংশগৌৰৱ, —দেৱতা পৰিয়াল বা বংশৰ গৃহদেৱতা,
কু ৭।২৭; —ধৰ্ম কুলাচাৰ, কুলকৰ্ম গী ১।৪৩; মনু
১।১১৮; —ধাৰকঃ —পুত্ৰঃ, —ধূৰ্য্যঃ প্ৰাপ্তবয়স্ক
উপযুক্ত (পৰিয়াল পালন কৰাৰ যোগ্য) পুত্ৰ। ব
৭।৭১; —নন্দন বিণ বংশলৈ আনন্দ, গৌৰৱ
আনোতা, —নাৰীঃ উচ্চবংশ জাতা নাৰী, —নাশঃ ১।
বংশ নাশ, ২। পাৰণ্ড, দুৰাছা, ৩। উট, —পতিঃ ১।
বংশৰ মূৰব্বী, ২। ব্ৰহ্মচৰ্য্যাশ্ৰমত থকা সময়ত শিক্ষা,
দীক্ষা, অন্নাদি সকলোখিনি দান দিয়া গুরু, দহ হাজাৰ
শিষ্যৰ শিক্ষাদাতা। ব ১।৯৫ —পাংসূকা বংশৰ দুৰ্নাম
অনা তিবোতা। অসতী নাৰী —পালিঃ, —পালিকা,
—পালী ক্লী উচ্চবংশজাতা নাৰী, —পুত্ৰঃ বংশলৈ
সুনাম অনা পুত্ৰ। —পুৰুষঃ ১। উচ্চবংশজাত পুৰুষ
ভট্টি, ১।৯২; ২। পূৰ্বপুৰুষ —পূৰ্বগঃ পূৰ্বপুৰুষ,
—ভাৰ্য্যা ধাৰিকা নাৰী —ভৃত্যঃ গৰ্ভৱতী নাৰীৰ গুৰুদায়,
—মৰ্য্যাদা বংশগৌৰৱ, —স্বাৰ্গঃ বংশগত আচাৰ্য্য
ধৰ্ম্মাৰ্গ। —ষোষিৎ, —স্বধুঃ সং চৰিত্ৰৰ তিবোতা,
—স্বাৰঃ প্রধান বাৰ (মঙ্গল আৰু শুক্লবাৰ) —বিদ্যা বংশ
পৰম্পৰা মতে চলি অহা বিদ্যা, —স্বিষ্টঃ কুল
পুৰোহিত, —বৃদ্ধঃ বংশৰ বা পৰিয়ালৰ বয়োবৃদ্ধ জ্ঞানী
লোক, —ব্ৰতঃ —ভঃ বংশগতভাৱে পালি অহা ব্ৰত ব
৩।৭০; —শ্ৰেষ্ঠী ১। পৰিয়ালৰ মূৰব্বী, ২। ভাল
বংশৰ শিল্পী, —সংখ্যা ১। বংশ সম্মান, ২। উচ্চবংশৰ
লেখত পৰা মনু ৩।৬৬; —সন্ততিঃ ক্লী বংশজ,
উত্তৰাধিকাৰী মনু ৫।১৫৯; —সন্তৱঃ সন্তাণ্ড
পৰিয়ালৰ, —সেৱকঃ উৎকট সেৱক, ভৃত্য ক্লী
উচ্চবংশজাতা নাৰী, কুলীন তিবোতা, গী ১।৪১,
—স্থিতিঃ ক্লী বংশৰ অতীত আৰু ভৱিষ্যতৰ অৱস্থা।

কুলক বিণ. উচ্চবংশজাত।

কুলকং ক্লী (কুলী ডঃ) ১। পটল লতা, ২। সমুহ
সমষ্টি, ৩। একেটা ক্ৰিয়াতে ৰচিত ৫ বা ১৫ টা
শ্লোকৰ এটা সমষ্টি; অৰ্থাৎ দেখাত শ্লোক একাধিক
হলেও মূলতঃ বাক্য এটাই। কু ১।১-১৬;

কুলটা ক্লী ব্যভিচাৰিণী তিবোতা।

কুলৎথঃ এবিধ মাহ। খেচাৰী দালি। মা পু ১৫।৭;

কুলঙ্কৰ বিণ. বংশধাৰক।

কুলন্তবঃ, লঃ পু চোৰ।

কুলাটিঃ বিণ. উৰিফনা মাহ, এবিধ সৰু মাহ।

কুলাসং, মঃ ১। চবাইৰ বাহ, উ ২।৯; ২। শৰীৰ ৩। জন, ৪। জাল, বোৱা কাপোৰ, ৫। পাত্ৰ, আধাৰ।
-নিলায় উমনিত পৰা, -য়িকা চবাইৰ সঁজা, চবাই পোহা ঠাই। পাৰ বাহ।

কুলাসং ১। কুমাৰ, ভক্তি ২।৯৫; ২। বনবীয়া কুকুৰা।
কুকুত পক্ষী।

কুলিঃ প্ৰ হাত, -কঃ ১। প্রধান শিল্পী, ২। আঠ বিধ
প্রকাণ্ড নাগৰ এবিধ। ৩। উচ্চবংশীয় শিল্পী, -য়েলা
শুভকৰ্মৰ অযোগ্য কাল।

কুলিঙ্গঃ ১। চবাই, ২। পাৰ চবাই, চাতক পক্ষী।

কুলিনঃ বিণ নী ক্ৰী উচ্চবংশীয় সজ্জন, অভিজাত। প্ৰ পৰ্বত।

কুলিন্দঃ এখন দেশ আৰু দেশবাসীৰ নাম।

কুলিৰঃ, -ৰং কেঁকোৰা, কৰ্কট ৰাশি।

কুলি(লী)শঃ, -শং ১। ইন্দ্রৰ বজ্জ। কু ২।২০; ২।
কোনো বস্তুৰ শেষ বিস্মু মে ৬১; -ধৰঃ, -পাণিঃ
ইন্দ্র, -নায়কঃ এক বিশেষ প্রকাৰৰ যৌন উপভোগ।

কুলী ক্ৰী জেশাহ।

কুলীন বিণ অভিজাত, উচ্চবংশীয়, -নঃ ভাল জাতৰ
ঘোঁৰা।

কুলীনসং পানী।

কুলীৰঃ, -বকঃ ১। কেঁকোৰা, ২। কৰ্কট ৰাশি।

কুলুকং ক্ৰী জিভাৰ মল, জৰি।

কুলুতঃ এখন দেশ আৰু তাৰ বাসিন্দাসকলৰ নাম।

কুলাসং ভাতৰ মণ্ড, -ষঃ এবিধ শস্য। বোৰবধানাম।
বৰা (বৰো) ধান, -অভিযুতং মণ্ড।

কুলা বিণ ১। বংশীয়, ২। অভিজাত, -ল্যাঃ সম্মানীয়
ব্যক্তি, -ল্যাং ১। আঠ দোণ পৰিমাণ, ২। হাড়,
৩। মাংস, ৪। কুলা, ডলা, -ল্যা ১। সতী নাৰী,
২। নদী, জুৰি, ৩। গাঁত, খাল, কৃত্ৰিম নদী।

কুৰং ১। পদুম ফুল, ২। পানীত জন্মা যি কোনো ফুল।

কুৰচ বিণ (কুৎসিতং ৰচঃ) কুবাদ, অপবাদ, আনৰ
দোষ ৰটনা কৰি ফুৰা লোক।

কুৰলং ক্ৰী (কা ৰনতে ৰন পচাদাচ) ১। উৎপল,
পদুম, ২। বগৰী, ৩। মুক্তা, ৪। পানী, -লয়ঃ
নীলা পদুম মে ৪৬; -লয়পীড়ঃ কংসৰ হাতীৰ
দৰে দেখা দৈত্য এজনৰ নাম।

কুৰলয়িনী ১। নীলা ভেঁটফুল, নীলোৎপল, ২। পদুমেৰে
ঠাই খাই থকা স্থান বা জলাশয়।

কুৰলাসং বজা ধুমুকাৰ। বিপু ৪।২।১২।

কুৰাদঃ ১। কুবচঃ, অপবাদ, ২। নীচ, জঘন্য।

কুৰাহলঃ পু (কুৎসিতং ৰহতীতি কু ৰহ উলঞ) উট।

কুৰিন্দঃ পু ১। ভাতী, ২। ভাতী জাতি।

কুৰেবী ক্ৰী (কু ইষৎ ৰেণন্তে গচ্ছন্তি মৎস্যা কু ৰেণ
ইন) মাছৰ খালে।

কুৰেৰঃ কুৰেৰ চাওক।

কুৰেলং পদুম ফুল।

কুশ ক দ্যুতৌ (চুৰা দ্বা প অক কুশয়তি, কুশতি) উজ্জল
হ, পোহৰ কৰ, খ) শ্লিষি, আলিঙ্গনে (শ্লিষা প সৰু
কুশ্যতি) আলিঙ্গন কৰা, আঁকোৱালি লোৱা।

কুশ বিণ (কু কৰ্মণি শেতে) পাণিষ্ঠ, জঘন্য, মতঙ্গীয়া।

কুশং ক্ৰী পু (কু পাশং শতি নাশয়তি কু শো ডঃ) বা (কৌ
ভূমৌ শেতে ৰাজতে শোভতে ইতি) ১। পূজা পাৰ্বণ
যজ্ঞাদি সকলো ধৰ্মীয় কাজতে প্ৰয়োজনীয় এবিধ পয়িত্ৰ
ঘাঁহ। শাস্ত্ৰত আছে— পূজাকালে সৰদৈৱ কুশহন্তো
ভৱেৎ শুচিঃ। আকৌ আছে— কুশেন ৰহিতা পূজা
বিফলা কথিতা ময়া। বৰদাতন। ব্ৰাহ্মণ সৰ্বশত
আছে— ন স্পৃশেত্তিলদৰ্ভাংশ্চ সধৱা তু কথঞ্চন, ২।
পানী, -অগ্নাঃ কুশৰ আগ। 'তীক্ষ্ণ বুদ্ধি' অৰ্থত ব্যৱহাৰ
হয়। -অগ্নীয় তীক্ষ্ণ, -অঙ্গুৰীয় কুশেৰে তৈয়াৰী
আতুটি, পূজা ব্ৰাহ্মাদি কৰোঁতে আতুলিত পিন্ধা হয়,
-আসনং কুশৰ আসন। -লক্ষ্মী লৱ-কুশ।

কুশঃ পু ১। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰৰ নাম। ৰ
১৬।৭২। মহাকবি বাস্মীকিৰ আশ্ৰমত সীতাই
বনবাস পালন কৰি থকা কালত লৱ আৰু কুশ
নামৰ দুই পুত্ৰৰ জন্ম হয়। বাস্মীকিয়ে দুয়ো জনকে
ৰামায়ণ মহাকাব্য গাবলৈ অযোধ্যালৈ পঠিয়াই দিয়ে।
ৰামে প্ৰথমতে লৱ-কুশক চিনি পোৱা নাছিল যদিও
পিচত চিনি পায়। ৰামে কুশক কুশাৱতী ৰাজ্যৰ
ৰজা পাতে। ৰামৰ মৃত্যুৰ পিচত অযোধ্যাৰ
অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতাই সপোনত দেখা দি কুশক
অযোধ্যালৈ ঘূৰি আহিব কোৱাত কুশ অযোধ্যাৰ
সিংহাসনত বহে। ৰ ১৬ অধ্যায়। ২। পাণিষ্ঠ।

কুশণিকা সকলো হোম কাৰ্য্যৰ অগ্নি সংস্কাৰ ক্ৰিয়া।

কুশপঃ পু পানপাত্ৰ। ঘটী, গিলাচ আদি।

কুশল বিণ ১। উপযুক্ত, সঠিক, ভাল, মঙ্গলজনক।
১৬।৪১; গী ১৬।১০; ২। সুখী, উন্নতিশীল,

৩। সমর্থ, তীক্ষ্ণবুদ্ধিসম্পন্ন, চতুৰ, জ্ঞানী, নিপুণ মনু
৭।১৯০; -লং ১। কলাগণ, সুখ, উন্নতি ব ১।৫৮;
মে ১০১; ২। সংকৰ্ম, পুণ্য, ৩। চাতুৰ্য্য, সামৰ্থ্য,
-প্রশ্নঃ পৰিয়ালৰ ভাল-বেয়া সম্পৰ্কে খবৰ লোৱা,
-বুদ্ধি বিণ্ জ্ঞানী, ব্ৰহ্মিক, চতুৰ, তীক্ষ্ণ বুদ্ধি-সম্পন্ন।
কুশলী (ন) বিণ্ (কুশল ইনিঃ) মঙ্গলময়, সুখী,
মে ১১২।

কুশল্লং ক্লী (কনৌজ ৰাজ্য, -লী দ্বাৰকা ৰাজ্য।

কুশা ক্লী (কুশ কঃ টাপ) ১। ৰচি, ২। লাগাম।

কুশাৱতী ক্লী কুশে শাসন কৰা ৰাজ্যৰ নাম।

কুশাকাৰঃ অগ্নি।

কুশাক্ষঃ বান্দৰ।

কুশাৰণিঃ (কুশং শাপদানার্থং জলং অৰণিৰিৰ যস্য)
দূৰ্বাসা ঋষি।

কুশিকঃ পু (কুশ ঠন) ১। এজন ৰজাৰ নাম। বিশ্বামিত্ৰৰ
ককাক, গাধিৰ পুত্ৰ, ২। হালৰ ফাল, ৩। তেলৰ
গোদা।

কুশী ক্লী হালৰ ফাল।

কুশীদং ৰঙা চন্দন।

কুশীলৱঃ পু (কুশীলং ৱাতি গচ্ছতি কুশীল বা কঃ)
১। চাৰণ, ২। নট, অভিনেতা, ৩। সাংবাদিক, ৪।
বান্দীকি, মনু ৩/১৫৫; -ক্লী লৱ-কুশ।

কুশীৱশঃ পু বাসীকি মূনি।

কুশূলঃ পু (কুসূল পুষোদৰাৎ শত্ৰুম) ১। তুঁহৰ জুই,
২। ধানৰ ভঁৰাল, ভঁৰাল ঘৰ।

কুশেশয়ং ক্লী পদুম, ৰ ৬।১৮; সাৰসপক্ষী, -য়ঃ পু
কৰ্ণিকাৰ গছ। কুশদ্বীপত থকা এখন পৰ্বতৰ নাম।

কুষ্ নিষ্কৰ্ষে (ক্ৰগা প সৰু কুষ্মাতি) ১। ফালি, ছিৰি
পেলা, টানি আন, ভট্টি ১৮।১২; ২। পৰীক্ষা কৰ,
৩। পোহৰ কৰ, নিস্- ফাল, ছিৰ, ৰ ৭।৫০।

কুশল বিণ্ কুশল।

কুষাকুঃ পু (কুষ্ কাকুঃ) ১। বান্দৰ, ২। অগ্নি, ৩। সূৰ্য্য,
৪। পুত্ৰ।

কুশিত, কুশিত পানীমিশ্ৰিত।

কুষ্ঠঃ ঠং পু, ক্লী (কুষ্মাতি শৰীৰস্থ শোণিতং বিক্ৰমতে
কুষ্ নিষ্কৰ্ষে কথন) কুষ্ঠ ৰোগ। ওঠৰ বিষ কুষ্ঠ ৰোগ
আছে। ভৰ্ত্ ১।৯০; -অৰিঃ গন্ধক। গাৰ বিষ।
-ঠী কুষ্ঠৰোগী।

কুষ্মাণ্ডঃ পু ক্লী ১। শিৱৰ গণদেৱতা। বিপু ১।১২।১৩;
২। তৰমুজ, ৩। এবিধ নাগ, ৪। মিছা গৰ্ভধাৰণ।
গৰ্ভত ক্ৰণ থকা বুলি বাহিৰৰ পৰা দেখা গ'লেও
আচলতে সেয়া গৰ্ভ নহয় আন কাৰণেহে তেনে দেখা
গৈছে, -ঐ উমা, এবিধ ওষধি।

কুস্ ক) ভাসনে (চুৰা, ভ্ৰূ প অক কুংসয়তি, কুসতি)
দীপ্তিমান হ, উজ্জ্বল হ, থ) স্নিগ্ধি (দিবা প সৰু
কুসতি) ১। আলিঙ্গন কৰ, আঁকোৱালি ধৰ, ২।
যেৰি বা বেৰি ধৰ।

কুসিতঃ সুদখোৰ।

কুসীদং ক্লী (কুস ঙ্গদ) ধাৰলৈ ধন দি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা
কাৰ্য্য, -দঃ সুদখোৰ, মহাজন, -দা মাইকী সুদখোৰ।

কুসীদায়ী ক্লী মহাজনপত্নী।

কুসীদিকঃ, কুসীদী সুদখোৰ।

কুসুমং ক্লী (কুস উমঃ) ১। ফুল, পুষ্প, শ ৭।৩০;
২। ঋতুস্মৰ, ৩। ফল -অঞ্জনং চকৃত অঞ্জনকপে
ব্যৱহাৰ কৰা পিতল বা তামৰ ভস্ম (জাৰণ) -অধিপ
চম্পক ফুল। -অৱচায়ঃ পুষ্পচয়ন। -অৱতংসকং
মালা। -অন্তঃ, -আয়ুধঃ, -ইষু, -ৱাণঃ -শৰঃ
১। ফুলৰ কাঁড়, ২। কামদেৱ, ভৰ্ত্ ১।১ ঋতু
৬।৩৩; -আকৰঃ ১। ফুলনি, ২। বসন্তকাল, ৩। ফুলৰ
থোপা। গী ১০।৩৫; -আত্মকং কুসুম, -আসৱং
১। যৌ, ২। সুৰা, -কামৰূকঃ, -চাপঃ -ধন্বন কামদেৱ।
ঋ ৬।২৭; -চিৎ ফুলৰ দ'ম, -পুৰং পাটলিপুত্ৰ নগৰী,
-শয়নঃ পুষ্প শয্যা; -সুৱকঃ ফুলৰ থোপা, চাকি। ভৰ্ত্
২।৩৩; কুসুমৱতী, ৰজহুলা তিৰোতা।

কুসুমালঃ চোৰ।

কুসুম্ভং ক্লী (কৌ পৃথিৱ্যাং সৃজতি শোভতে কু মৃতি
অচ্ নুম) ১। সোণ, ২। কুসুম পুষ্প।

কুসুম্ভঃ পু ১। কমণ্ডলু; মনু ৬।৫২; ২। কুসুম ফুল।

কুসুলাঃ (কুস কুলস) ধানৰ ভঁৰাল, ভঁৰাল ঘৰ।

কুসুম্ভঃ পু. (কুং ভূৱং সৃজতি কু সৃগ্ভ মূলদিদ্বাং
কঃ) ১। বিষু, ২। সমুদ্ৰ।

কুহঃ পু কুবেৰ।

কুহকঃ পু ঠগ, ডকাইত, যাদুকৰ, -কং -কা, মায়াজাল
যাদু, ইন্দ্ৰজাত, প্ৰৱক্ষনা, -কাৰ বিণ্ ইন্দ্ৰজাল,
প্ৰৱক্ষনা -চকিতঃ সন্দেহযুক্ত সতৰ্ক, সাৱধান। হি
৪।১০২; -স্বনঃ, -স্বৰঃ কুকুৰা।

কুহ্নঃ ১। নিগনি, ২। সাপ -নং মাটিৰ সক পাত্ৰ, আয়নাৰ পাত্ৰ।

কুহ্নাঃ, কুহ্নিকা ক্ৰী দন্ত, ভণ্ডামি। নিজকে সমাজত প্রতিষ্ঠা কৰাৰ উদ্দেশ্যে ধৰ্মকাৰ্য্য কৰা।

কুহ্নং ক্ৰী (কং ভূমিং হৰতীতি ক্ হ অচ) ১। ছিদ্র, ২। গহ্বৰ, -ৰঃ এবিধ নাগ।

কুহ্নবিতং ক্ৰী (কুহ্নৰ গিচ ভাৱে ভ) ১। শব্দ, ২। কুকুৰাৰ মাত, ৩। যৌনসঙ্গমৰ সময়ত ক্ৰী-পুৰুষ উভয়েৰে কঁকনি।

কুহ্নঃ, কুহ্নঃ ক্ৰী ১। অমারস্যা তিথি, ২। নষ্ট চন্দ্ৰা, ৩। সেই তিথিৰ অধিষ্ঠিতা দেৱী, অজিৰসৰ কন্যা, মনু ৩।৮৬; ৪। কুলি চৰাইৰ মাত। আস ৬৩০;

-কুটং, -মুখং, -বৰং, -শব্দঃ কুলি চৰাই।

কুহ্নেডি (নি) কা ক্ৰী (কু ঈষৎ হেড়তি নেত্র সঞ্চৰোহস্যাম) কুৰুলী।

কু ক) আৰ্ত্তস্বৰে (তুদা আ অক কুৱতে) দুখত চিঞৰ। কঁকা, খ) শব্দে (ক্ৰ্যা উ অক কুনাতি, কুনীতে) শব্দ কৰ, চিঞৰ-বাখৰ কৰ। ভট্টি ১।২০।

কুঃ ক্ৰী (কু ক্ৰিপ) পিশাচিনী, ভূতুনী।

কুকুদ (কুকু দা কঃ) অলঙ্কাৰ-পাতিৰে সৈতে আদৰ সহকাৰে কন্যাদান কৰোঁতা।

কুচঃ পু (কু শব্দে উগাদি চট) তিবোতাৰ স্তন। বিশেষকৈ কুমাৰী কন্যাৰ স্তন।

কুটিকা কুটী ১। সক তুলিকা, বৃক্ষ, ২। পেসিল, ৩। চৰি।

কুজা হিকনে (ভা প অক কুজতি) কুলি আদি চৰায়ে কু কু কৰি মাত, শব্দ কৰ, গুণ গুণা, ঋতু ৬।২২।

কুজঃ, -জনং-জিডং চৰাইৰ কুকু মাত। চকাৰ ঘেৰ ঘেৰ শব্দ।

কুট দাহে মন্ত্ৰে (চুৰা প সক কুটয়তি) পোৰ, দন্ধ কৰ জ্বলা, দাহ কৰ।

কুট বিণ ১। মিছা, ফাঁকি যা ১।৮০; ২। স্থাৱৰ, অচল -টং, -টঃ ১। চল, চলনা প্ৰবন্ধনা, ২। ভেঙ্কিৰাজি, ৩। পকোৱাপকি প্ৰশ্ন, ৪। মিথ্যা, ফাঁকি, ৫। পৰ্বতৰ শিখৰ মে ১১৩; ৬। আগ বাঢ়ি ওলাই থকা অংশ, ৭। কপালৰ হাড়, মূৰৰ মুকুট, ৮। শিং, ৯। কোণ, অন্ত, শেষ। যা ৩।৯৬; ১০। প্ৰধান, মুখা, ১১। সমূহ, দ'ম, ১২। হাতুৰী, ১৩। হালৰ ফাল, ১৪। পহু ধৰা ফান্দ, ১৫। খাপৰ

ভিতৰত থকা অন্ত বা লাঠী, ১৬। পানীৰ পাত্ৰ।

-টঃ ১। ঘৰ, বাসস্থান, ২। অগস্ত্যমুনি। -অন্ধঃ কপট পাশা। -অগাৰং ঘৰৰ ওপৰত (চালত) থকা কোঠা। -অৰ্থঃ দুৰ্বোধ্য অৰ্থ, -উপায়ঃ চলনা, ছলনাপূৰ্ণ আচনি, ফন্দি, -কাৰঃ ঠগ, মিছা সাক্ষী, -কুং প্ৰৱন্ধনা, নথি জাল কৰা, যা ২।৭০; ভেটী (পু) ১। কায়স্থ জাতিৰ লোক, ২। সদাশিৱ -ৰঙাঃ লাঠীৰ ভিতৰত লুকাই ৰখা তবোৱাল। -তুলাঃ

ঠগোৱা দগা পাত্ৰা, ওজনৰ হেৰফেৰ কৰা তুলাচনী। -ধৰ্ম যি ঠাইত ফাঁকি দিয়া প্ৰবন্ধনা কৰাই এটা কৰ্তব্য বা ধৰ্ম বুলি ভবা হয়। -পাকলঃ হাতীৰ পিত্তজনিত জ্বৰ। -পালকঃ কুমাৰ, যি মাটিৰ পাত্ৰ

তৈয়াৰ কৰে। কুমাৰৰ জুহাল, ভাতী। -পাশঃ -বন্ধঃ ফান্দ, জাল। ব ১৩।৩৯ -মালং মিছা জোখ। -মোহন স্কন্দ -যন্ত্ৰং হৰিণী চৰাই আদি

ধৰা ফান্দ, বা জাল। -যুদ্ধং অন্যায় যুদ্ধ, ব ১৭।৬৯ -শাস্ত্ৰমিঃ ক্ৰী, পু ১। এবিধ শিমলু গছ, ২। কাঁইটীয়া গছ। যমৰাজ্যত ব্যৱহাৰ কৰা এবিধ কাঁইটীয়া গদা। -শাসনং জাল হকুম। -শু

শীৰ্ষস্থানত থকা। বংশ তালিকাৰ এক নম্বৰত থকা। -স্থঃ (অচল, নিৰ্বিকাৰ আৰু শাস্তত) পৰমাত্মা, গী ১২।৩; -স্বৰ্ণঃ জাল সোণ, কৃত্ৰিম সোণ।

কুটিকং ক্ৰী (কুট সংজ্ঞায়ং কন) ১। হালৰ ফাল, ২। ঠগ, প্ৰবন্ধনা, কৌশল, ৩। উন্নত, প্ৰসিদ্ধ। -কঃ ১। কবৰী, খোঁপা, ২। এখন পৰ্বতৰ নাম; ভা ৫।১৯।১৭।

কুটশঃ অব্য সোপাসোপে। কুড় ঘান্যো ভঞ্জে (তুদা প অক সক কুড়তি) ১। ঘন হ, গেট মাৰ, ২। ভক্ষণ কৰ, খা।

কুণ সঙ্কোচে (চুৰা আ অক কুণয়তে) ১। কথা আগপ কৰ, ২। সঙ্কোচিত হ, বন্ধ কৰ। যেনে- চকু টিপ মৰা।

কুণিকা ক্ৰী (কুণ থুল টাপ ইত্থক) ১। জন্তুৰ শিং, ২। বীণাৰ তাঁৰ টান কৰাৰ বাবে লগোৱা শলা।

কুণিতঃ বন্ধ কৰা, কন্ধ কৰা। কুন্দালঃ পাহৰীয়া আবলুচ গছ।

কুপঃ পু (কু ঈষৎ আপো যত্ৰ) ১। কুঁৱা, ভট্টি ২।৪৯; ২। গাঁত, গুহা, ছিদ্র, ৩। চামৰাৰে তৈয়াৰী তেল ৰখা পাত্ৰ, ৪। জাহাজৰ যন্ত্ৰাল, -অন্ধঃ, -অঙ্গঃ শিহৰণ, বোমাক। -কঙ্কপঃ, -কঙ্ককঃ

চক্ৰভেকুলি, কুঁৱাৰ ভেকুলি অথবা কাছ। (অলঙ্কাৰ) অনভিজ্ঞ লোক, যি নিজৰ বা পৰিয়ালৰ বাহিৰে আন কাৰোকো চিনি নাপায়। নিন্দা অৰ্থতো ধায়ে ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়, -যন্ত্ৰ কুঁৱাৰ পৰা পানী তোলা চকা -যন্ত্ৰঘটি, -ঘটিকা কুঁৱাৰ পৰা পানী তোলা বাণ্টি।

কৃপকঃ (কৃপে গৰ্ভে কায়তে প্ৰকাশতে কৃপ কৈ কঃ)

১। কুঁৱা বা খাল, বা গাঁত, ২। মাস্তুল, ৩। চামৰাৰে তৈয়াৰী তেলৰ পাত্ৰ, ৪। কৰজনৰ তলৰ দ অংশ, ৫। নাও বন্ধা খুঁটা, ৬। চিতা, ৭। চিতাৰ তলত থকা গাঁত, ৮। নদীৰ মাজৰ সৰু শিলৰ পাহাৰ বা গছ।

কৃপা(ৱা)বঃ সাগৰ,

কৃপী ১। সৰু কুঁৱা, ২। বটল বা ফ্লাস্ক, ৩। নাভি।

কৃৱৰ (ক্ৰী ৰী) বিণ ১। ধুনীয়া, মনোৰম। মনোমত, ২। কুঁজা -ৰং,-ৰং ১। গাড়ীৰ যুঁৱলি বন্ধা কাঠৰ ডাং, ২। কুঁজা মানুহ -ৰী ১। কাপোৰেৰে ঢকা গাড়ী।

কৃৰং, ৰং আহাৰ, ভাত।

কৃৰ্চ ক্ৰী (কৃৰ চট্) ১। কোঁচা (যেনে- চাৰিকোছা, চুলিকোছা) ২। এমুঠি কুশ, ৩। ম'ৰা চৰাইৰ পাখি, ৪। দাড়ী, ৫। চিকুট মাৰিবৰ কাৰণে বৃঢ় আৰু মধ্যমাৰ আগভাগৰ সংযোগ, ৬। চকুৰ জৰ মাজৰ ভাগ, ৭। বুকুজ, ৮। ঠগ, প্ৰবন্ধনা, ৯। দস্তালি, ১০। ভণ্ডামি (পু) ১। মূৰ, ২। ভঁৰাল ঘৰ। -শীৰ্ষঃ, শেখৰঃ নাৰিকল গছ।

কৃৰ্চিকা ক্ৰী ১। ৰং কৰা বুকুজ, তুলিকা, ২। চাবি, ৩। ফুলৰ কলি, ৪। পগোৱা গাখীৰ।

কুৰ্দ ক্ৰীয়ায়াম্ (জা আ অক কুৰ্দতে) খেল-খেমালি কৰ।

কুৰ্দনং ক্ৰী ১। (কুৰ্দ ভাৱে লুট) ক্ৰীড়া, খেল-খেমালি -নী ১। চ'ত মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত উদ্‌যাপন কৰা কামদেৱোৎসৱ, ২। চ'ত মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি।

কুৰ্প ক্ৰী (কৃৰ পা ক ঃ) জু দটীৰ মাজৰ ঠাই।

কুৰ্পৰ ঃ ১। কিলাকুটি, শি ২০।১৯; ২। আঁঠু।

কুৰ্মঃ (কে জলে উমিঃ যসোতি) ১। কাছ, গী ২।৫৮ মনু ৭।১০৫; ২। বিষ্ণুৰ দ্বিতীয় অৱতাৰ, ৩। প্ৰজাপতিৰ কুৰ্মাৱতাৰ শ ব্ৰা ৭।৫।১।৫; ৪। একপ্ৰকাৰ হস্ত মূদ্ৰা - কুৰ্ম মূদ্ৰা, ৫। এবিধ আসন, ৬। সত্য

যুগত সমুদ্ৰ মন্থনৰ সময়ত গ্ৰীহবিষে কুৰ্মৰূপ ধৰি মন্দৰ পৰ্বত ধাৰণ কৰে, ৭। কশ্যাপপত্নী কন্দুৰ এটা পুত্ৰৰ নাম। -অৱতাৰঃ বিষ্ণুৰ কুৰ্মাৱতাৰ। -পৃষ্ঠঃ ১। কাছৰ পিঠি বা চলং, ২। ঢাকনী -ৰাজঃ ১। কুৰ্মৰূপত বিষ্ণু, ২। আদি কচ্ছপ, ভা ৮।৭।৮।

কুল্ আবৃতৌ (জা প সৰু কুলতি) ১। ঘেৰ, আঙুৰ।

কুলং (কুলতি জলপ্ৰবাহঃ কুল অচ্) ১। নদীৰ পানীৰ কাষৰ ঠাই। নদী বা সাগৰৰ পাৰ। ৰ ১২।৩৫; ২। ঢাল, এঢলীয়া ঠাই, ৩। কাষ, দাঁতি, ৪। পুখুৰী, ৫। সৈন্য বাহিনীৰ শেষৰ অংশ, ৬। টিপ, নদীৰ পাৰ বন্ধা কৰাৰ বাবে দিয়া বান্ধ বা গড়, -ভুঃ নদীৰ পাৰৰ মাটি, -ৱতী -নদী -হণ্ডকঃ, -হণ্ডকঃ পু চাকনৈয়া।

কুলকং ক্ৰী (কুল স্বার্থে কন) স্তপ, দ'ম, -কঃ উইৰ হাফলু।

কুলক্ৰমঃ পু (কুলং তীৰং কয়তি কুল কষ খণ্ড মুম) সমুদ্ৰ, সাগৰ, -ৰা ক্ৰী নদী।

কুলমুদ্ৰজ্জ বিণ কুল বা পাৰ ভঙা ৰ ৪।২২।

কুলমুদ্বহ বিণ নদীৰ পাৰ ভাঙি-ছিঙি লৈ যোৱা।

কুৱৰ (কৃ বৰচ্) কুঁজা।

কুৱাণ্ডঃ তৰমুজ।

কুহা কুঁৱলী।

কৃ ক) কৃতৌ (জ্জ উ স কৰতি, কৰতে) ১। কৰ, সম্পাদন কৰ, (তেনা উ সৰু কৰোতি, কৰতে) কৰ, কৰ্ম কৰ। খ) ৱধে (স্বা উ সৰু কৃণোতি, কৃণতে) বধ কৰ, আঘাত কৰ। 'কৰা' অৰ্থত কৃ খাডু সচৰাচৰ ব্যৱহাৰ হলেও আন বহু অৰ্থত কবিসকলে ব্যৱহাৰ কৰে। যেনে- ১। তৈয়াৰ কৰা, নিৰ্মাণ কৰা, ঘটং কৰোতি কুৰ্মকাৰঃ, ২। সৃষ্টি কৰা, নিৰ্মাণ কৰা, গৃহং কৰু, ৩। উৎপন্ন কৰা, জন্মা, ঘট। শ ২।১: ৪। গঠন কৰা, চিহ্নিল কৰা, আয়োজন কৰা, ৫। ৰচনা কৰা, লিখা, চকাৰ মনোহৰং গ্ৰন্থং, ৬। সম্পাদন কৰা, ব্যস্ত থকা পূজাং কৰোতি, ৭। কোৱা, বৰ্ণনা কৰা কথাঃ কুৰ্ৱন, ৮। সম্পন্ন কৰা, সংস্কৃতিঃ কথয় কি ন কৰোতি, ৯। বাহিৰ কৰা, নিষ্কাশন কৰা, মুত্ৰং কৰোতি, ১০। গ্ৰহণ কৰা, শিক্ষা, ধাৰণ কৰা, শ্ৰীকৰ্পং কৃত্বা, ১১। নিযুক্ত কৰা,

ভাবাপণ কৰা, মনু ৭।৮১; ১২। বজা— কৃতান্ত, ১৩। ভবা, বিবেচনা কৰা উ— ৬।১৯; ১৪। শব্দ কৰা: ফুৎকতা, ১৫। অতিক্রম কৰা, অতিবাহিত কৰা, বৰ্ণাণি দশ চক্ৰ: ১৬। আনৰ কাৰণে কাম কৰা, ১৭। ব্যৱহাৰ কৰা প ১।২৫; ১৮। ভাগ কৰা, খণ্ড খণ্ড কৰা— ভিখা কৰোতি। ১৯। নিজৰ কৰা— আত্মসাৎ ক। ২০। যিটো আগতে নাছিল তাকে কৰা— অশ্বেতং শ্বেতং কৰোতি।

এই 'কৃ' ধাতু আত্ম আৰু পৰ দুয়েটি পদতে ব্যৱহাৰ হয় যদিও আত্মনেপদত সাধাৰণতে আঘাত কৰা, নিন্দা কৰা, সেৱা কৰা, উগ্রমূৰ্তি ধৰা, আবৃত্তি কৰা, প্রস্তুত কৰা, নিযুক্ত কৰা— এইবিলাক অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

মুঠতে ক'বলৈ গ'লে লৌকিক সংস্কৃত সাহিত্যত 'কৃ' ধাতু বিভিন্ন অৰ্থত সকলোতকৈ বেছিকৈ ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। আনকি বিশেষ্য পদৰ লগতো এই কৃ ধাতু ব্যৱহাৰ কৰি পদৰ অৰ্থৰ সালসলনি ঘটায়। অঙ্গী কৃ— অঙ্গীকাৰ কৰ, স্বীকাৰ কৰ, অনুমোদিত কৰা— অঙ্গীকৃত কৰ উদকৃ— পিতৃ পুৰুষক তপণ কৰ, কন্যা— কুমারী কন্যাক ধৰ্ষণ কৰা, কালং— মৃত্যু হ, চিৰং— দেৱি কৰ, পলম কৰ, দণ্ডং দণ্ডবিধান কৰ, নখানি— নখ কাট পদং— ভৰি দি, মনিস— স্মৰণ কৰ, ধ্যান কৰ, মৈত্ৰীং মিত্ৰতা কৰ, বন্ধুত্ব কৰ হৃদয়ে— মন দি। (উপসৰ্গ) অতি— অতিক্রম কৰ, চেব পেলা, অধি— অধিকাৰ কৰ, দখল কৰ, বশ কৰ, (-কৃত) ১। কোনো বস্তু বা গ্ৰন্থক অৱলম্বন কৰি ৰচনা কৰ, ২। স্বীকাৰ কৰ, ৩। দমন কৰ, অনু— অনুকৰণ কৰ, অনুসৰণ কৰ, অপ— অপকাৰ কৰ, আঘাত কৰ, অনিষ্ট কৰ; অপা— দূৰ কৰ, অগ্ৰাহ্য কৰা, ব ৭।৫০; অলং অলঙ্কৃত কৰ, আ— (গিজন্ত) আহ্বান কৰ, নিমজ্ঞণ কৰ; আৱিষ্— আৱিষ্কৃত কৰ। দেখুৱা উপা— উপকাৰ কৰ, সেৱা কৰা, সহায় কৰ, দি, ধৰ্মীয় কাৰ্য্য কৰ মনু ৪।৯৫; ৩। আন, আবৃত্ত কৰ। তিবস্— তিবন্ধাৰ কৰ ষিক্— ষিকাৰ কৰ, বা দি নমস্— নমস্কাৰ কৰ, নি— আঘাত কৰ, অনিষ্ট কৰ, নিস্— দূৰ কৰ, খেদা, নুই কৰ, প্রতিবাদ কৰ, ধ্বংস কৰ; ন্যক্— ন্যাকাৰ কৰ, নিন্দা কৰ, পৰা

অগ্ৰাহ্য কৰ, উপেক্ষা কৰ ভক্তি ৪৮।৫০; পৰি— পৰিষ্কাৰ কৰ, শ্বেব, অলঙ্কৃত কৰ, সজ্জা, পূৰস কৃ ১। সমুখত ৰাখ, ২। পূৰস্কাৰ দি, পূৰস্কৃত কৰ। প্র আবৃত্ত কৰ, সম্পাদন কৰ। মনু ৮।৫৪; প্রতি প্রতিকাৰ কৰ, বোণ নিৰাময় কৰ, প্রভাপণ কৰ, সৃষ্ট কৰ, পুনৰায় আগৰ ঠাইত থ, মনু ৯।২৮৫; প্রমাদী— প্রমাদিত কৰ, স্বীকাৰ কৰ, প্রাদুস— প্রদৰ্শন কৰ, দেখুৱা ৱি— ১। বিকৃত কৰ, পৰিৱৰ্তন কৰ মনু ৯।৫২, ২। সৃষ্টি কৰ মনু ১।৭৫; ৩। অনিষ্ট কৰ, বিকল কৰ, ৪। টিঞাব, ৫। অবিশ্বাসী হ, ৱিনি— আঘাত কৰ, ৱিঞ— ১। খং তোলা, গণ্ডগোল কৰ, দিগদাৰি দি, অনিষ্ট কৰ, ব্যা— ব্যাখ্যা কৰ, বৰ্ণনা কৰ, উদ্ভাৱন কৰ, সং— সংস্কাৰ কৰ, শুদ্ধ কৰ, সম্পাদন কৰ, মন্ত্ৰপাঠেৰে সংস্কাৰ কৰ, মনু ৫।৩৬; উপনয়নাদি সংস্কাৰ কৰ্মৰ দ্বাৰা পৱিত্ৰ কৰ, সুসংস্কৃত কৰ, ৱ ১৫।৩১; সাটী— কেৰাহিকে চা।

কৃকৃ: পু (কৃ কৃ) গল।

কৃকণঃ (কৃ ইতি কণতি কৃ শব্দং কৰোতি কৃ কণ অচ) ১। এবিধ কুকুৰা চৰাই, ২। কৃমি, পোক।

কৃকৰঃ পু (কৃ কৰণং সৃষ্টি আদি কাৰ্য্যং কৰোতি কৃট) ১। শিৱ, ২। শৰীৰ পঞ্চবায়ুৰ অন্তৰ্গত এবিধ বায়ুৰ নাম। কৰবীৰ গছ।

কৃক(কু)লাসঃ কৃকং কৰ্ঠং লাসয়তি কৃক লস্ গিচ্ অচ) ১। জেঠী, কোকলোঙা, ২। তেজপিয়া।

কৃক(কু)ৱাকুঃ (কৃকেন গলেন বক্তি) ১। কুকুৰা চৰাই। ২। জেঠী, তেজপিয়া — ধ্বজঃ কাৰ্তিক।

কৃকাটিকা ক্ৰী গলব থিয় অংশ, গলৰ পিচকাল।

কৃক্কৃ বিণ্ ১। কটকৰ, মনু ৬।৭৮; ২। দুষ্ট, পাপী, ৩। দৰিদ্ৰ, নিছলা, নীচ, ৪। অতি কষ্টত বা দুখত পৰা — ক্কৃঃ, — ক্কৃঃ ১। কট, বিপত্তি, ৱ ১৪।৬; ২। শাৰীৰিক বিৰূপতা, অনুতাপ ব্ৰত, ধাৱতিত্ব, মনু ৪।২২২; ৩। পাপ, ৪। এবিধ মূৰ্খবোণ, কৃক্কৃণ, কৃক্কৃণ্ অতি কটেৰে, হি ১।১৮৫; — প্রাণ বিণ্ বিপদগ্ৰস্ত জীৱন, অতি কটেৰে উপাহ লৈ থকা, কোনোমতে জীৱন নিৰ্বাহ কৰা, — সাধ্য অতি কঠিনভাবে বোণমুক্ত হ'ব পৰা, সম্পাদিত কৰিব পৰা।

কৃত্ত্বৰ্জ: পু ছয় দিন ধৰি পালন কৰা এবিধ ব্ৰত।

কৃণু: পু (কৰোতি প্ৰতিমূৰ্ত্তাদিকম) চিত্ৰকৰ জাতি।

কৃৎ ক) ব্ৰেটে (কৃণ প সক কৃণতি) ১। ঘূৰা, পাক দি, ২। বেটন কৰ, ঘেৰ।

খ) ছিদি (তুদা প সক কৃণতি) কাটি পেলা যেনে—
গছ লতাди, খণ্ড-বিখণ্ড কৰ, বিভাজিত কৰ, নাশ
কৰ। উৎ— ১। ছিৰি পেলা, কাটি পেলা। মনু
১১।১০৫; ২। বিখণ্ডিত কৰ, নি— ছিৰি পেলা,
ভাঙি ৭।১১।

কৃত্ত্ব ক্ৰী (ক্ৰিয়তে সত্যমেৱানুষ্ঠীয়তে অস্মিন, কৃ কৃত্ত্বঃ)

১। সত্য যুগ। এই যুগত ১৭২৮০০ মানৱ বছৰ,
মনু ১।৬৯; বিপু ২।১।৪৩; ২। প্ৰাচুৰ্য্য, পৰ্য্যাপ্ত,
৩। কাম, কাৰ্য্য, মনু ৭।১৯৭; ৪। সেৱা, উপকাৰ,
৫। ফলাফল, ৬। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৭। পাশাৰ
চাৰিটা বিন্দু থকা ফাল, ৮। হিংসিত, নিষ্পাদিত,
৯। যথাবিহিত, ১০। সংখ্যা '৪', -অকৃত্ত্ব
কৃত্ত্বকৃত, কৰা নকৰা -অকৃত্ত্ব ১। চিহ্নিত, মাৰ্কা
মৰা, মনু ৮।২৮১; ২। লেখত থকা -অঞ্জলি: হাত
যোৰ কৰা গী ১১।১৪ -অনুকৰ আনৰ উদাহৰণ
লোৱা, অনুকৰণ কৰা। -অনুসাৰ: সামাজিক ৰীতি,
আচাৰ। -অন্ত: ১। যমকাজ, ২। নিয়তি, মে
১০৫; ৩। মতবাদ, ৪। অমঙ্গলীয়া অথবা পাপ
কাৰ্য্য। ৫। শনিগ্ৰহ ৬। শনিবাৰ -অন্তঃ ১। ভাত,
মনু ৪।২১৯; ২। হজম হোৱা খাদ্য, ৩। মলমূত্ৰ।
-অপৰাধ: দোষী, অভিযুক্ত, -অৰ্থ বিণ ১। কৃতকাৰ্য্য
হোৱা, ২। তৃপ্ত, সন্তুষ্ট হোৱা, কি ৪।৯, ৩। চতুৰ।
-অৱধান সৱধান -অৱধি নিৰ্দ্ধাৰিত, সীমিত;
-অৱশ্য: ১। উপস্থিত হ'বলৈ বাধ্য হোৱা, ২।
নিৰ্দ্ধাৰিত, -অৱশ্য অৱশ্যসজ্জিত, অৱশ্যবিদ্যাধাপ্ত,
-আগম: নিপুণ, দক্ষ। (-মঃ) পৰমাত্মা। -আগস্
বিণ দোষী, অভিযুক্ত, পাপী -আত্মান নিজৰ ওপৰত
শাসন থকা, আত্মসংযমী। -আয়স বিণ কষ্ট ভোগ
কৰি থকা। -উৎসাহ অধ্যৱসায়ী, -উদ্বাহ বিবাহিত,
-উপকাৰ বিণ সহায়প্ৰাপ্ত, অনুগৃহীত কৰা বা হোৱা
-কৰ্ম্ম : ১। যিয়ে নিজৰ কাম কৰিছে। ৰ ৯/৩;
২। চতুৰ, দক্ষ। (পু) ১। পৰমেশ্বৰ, ২। সন্ন্যাসী।
-কাল: ১। নিৰ্দ্ধাৰিত সময়, ২। এটা নিৰ্দ্ধিষ্ট সময়
অপেক্ষা কৰি থকা লোক। -কৃত্ত্ব বিণ অকৃত্ত্বজ, মনু

৮।১৯; -জ্ঞ বিখ্যাসী -জ্ঞ: কুকুৰ -তীৰ্থ: ১। সঘনে
তীৰ্থস্থান ঘূৰি ফুৰা লোক, ২। অধ্যাপকৰ ওচৰত
শিক্ষা লাভ কৰা লোক। ৩। মাগদশক, উপদেষ্টা।
-দাস: ভাড়া, কেৰেয়া কৰা দাস। -নিশ্চয়: দৃঢ়মনা,
দৃঢ়সংকল্প। -পুঙ্খ: নিপুণ, ধনুৰ্ধাৰী -পূৰ্ণ আগতে
কৰি থোৱা। -বুদ্ধি জ্ঞানী, শিক্ষিত, মনু ১।৯৭;
-লক্ষণ ১। মাৰ্কা মৰা, চিহ্নিত, মনু ৯।২৩৯; ২।
উৎকৃষ্ট, অমায়িক। -ৰ্ম্ম কৌৰৱৰ অতি পৰাক্ৰমী
এজন সেনাপতি। পিচত সাত্যকিৰ হাতত নিহত হয়।
-ৱিদ্ধ্য: শিক্ষিত, জ্ঞানী, পঞ্চ ১।৪৫; -ৱেতন:
কেৰেয়া কৰা, বেতনভোগী, যা ২।১৬৪; -ৱেদিন
কৃত্ত্বজ। -ৱেশ: বিভূষিত, অলঙ্কৃত, -শোভ সূন্দৰ,
মনোৰম, দক্ষ, -শৌচ শোধিত; -শ্ৰম:, -পৰিশ্ৰম:
যত্নসহকাৰে অধ্যয়ন কৰা, -সঙ্কল্প দৃঢ়মনা,
দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ, -সঙ্কেত দেখা হোৱাৰ কাৰণে
আগতীয়াকৈ সময় নিৰ্দ্ধাৰণ, নিযুক্তি, -সংজ্ঞা মুছা
যোৱাৰ পিচত সংজ্ঞা লাভ কৰা, জাগত, -সন্মাহ বিণ
বৰ্মসজ্জিত, বৰ্ম পিন্ধা, - সাপত্নিকা যি গৰাকীৰ
পতিয়ে আন এগৰাকী তিৰোতা বিয়া কৰাইছে,
সতিনীয়েক থকা তিৰোতা, -হস্ত -হস্তক: ১।
নিপুণ, চতুৰ, কাৰ্য্যক্ষম, দক্ষ, ২। ধনুৰ্ধৰ, -হস্ততা
নিপুণতা, দক্ষতা, ধনু ধাৰণ ক্ষমতা বে ৬/১২।

কৃত্ত্ব যথেষ্ট হৈছে, আৰু নালাগে, প্ৰয়োজন নাই
ইত্যাদি অৰ্থবোধক অব্যয়।

কৃত্ত্বক বিণ (কৃৎ কৃত্ত্ব) ১। সম্পাদিত, কৃত, প্ৰস্তুত, ন্যায়
মতে অনিত্য, ২। কৃত্ৰিম, মহা ৪।২।২৯; ৩। মিছা,
ফাঁকি, ৪। দস্তক, পোষা (পুত্ৰ) মে ৭৫।

কৃত্ত্বি: ক্ৰী (কৃ ভাৱে ক্ৰিন) ১। কৰণ ক্ৰিয়া, সম্পাদন,
প্ৰস্তুতি, ২। কাৰ্য্য, ৩। সৃষ্টি, ৰচনা ৰ ১৫।৩৩; ৪।
যাদুবিদ্যা, ৫। আঘাত, হত্যা, ৬। সংখ্যা '২০' পু
১। এজন ৰজাৰ নাম, মা পু ৮।২১, ২। এজন
জনকবংশজাত ঋষিৰ নাম, ভা ৯।১৩।২৬, ৩।
বিশ্ব, মহা ১৩।১৪৯।২২; -কৰ: পু ৰাৱণ।

কৃত্ত্বী (ন) বিণ (কৃত্ত্ব কৰ্ম প্ৰশস্তমস্যাঙ্গীতি ইনি), ১।
নিপুণ, পণ্ডিত, সাধু পুণ্যৱান, কৃতকাৰ্য্য, ৰ ৩।৫১;
২। ভাগ্যৱান, শ ১।২৪; ৩। ধাৰ্মিক, পৱিত্ৰ, ভৰ্ত্ত
১।৫৬; ৪। আজ্ঞাৱহ।

কৃত্ত্ব বিণ ছিন্ন, চোঁটাকৃত্ত্ব।

কৃতি: ক্ৰী (কৃত্যতে ইতি কৃৎ কৰ্মণি ক্ৰিন) ১। কৃষ্ণসৰ
পহৰ ছাল, ২। জন্তুৰ ছাল, শিৱৰ ধ্যানত 'বাস্তুকৃতিঃ
রসানং' ৩। ভূৰ্জ গছৰ ছাল, এই ছালতে আগৰ দিনৰ
ঋষি-মুনিসকলে কাব্যাদি ৰচনা কৰিছিল, ৪। কৃত্তিকা
নক্ষত্ৰ। -ৱাসঃ, -ৱাসচ্ পু শিৱ, কু ১।৫৪; ২।
বঙালী ভাষাত ৰচিত ৰামায়ণৰ ৰচয়িতা।

কৃত্তিকা ক্ৰী (কৃৎ তিকৃণ্ ক্ৰিচ্চ) ১। কৃত্তিকা নক্ষত্ৰ।
এই নক্ষত্ৰপুঞ্জত ছয়টা তৰা আছে, এই ছটা তৰাই
ছটা অপসৰাৰূপত কাৰ্ত্তিকৈয়ক লালন-পালন
কৰিছিল।

কৃৎনু বিণ (কৃ উগাদি কত্বু) শক্তিশালী, কৰ্মঠ, কৰ্মপটু
-ত্ব শিল্পী, মিস্ত্ৰী।

কৃত্য বিণ (কৃ কাপ) ১। কৰণীয়, কাৰ্য্য, উপযুক্ত, ২।
সূসাধ্য, সম্ভৱপৰ, ৩। বিশ্বাসঘাতক -ভ্যঃ ক্ৰী ১।
কৰণীয় কাৰ্য্য, কৰ্তব্য; মনু ২।২৩৭; ২। কাম,
বাৱসায়, মে ১।১৪; ৩। উদ্দেশ্য, পৰিণাম ৰ ২।১২;
৪। অভিপ্ৰায়, হেতু। -ভ্যঃ পু তব্য, অনীয়, য,
এনিম আদি কৃত্য প্ৰত্যয়সমূহ -ভ্যা ১। কৰিব
লগীয়া, কৰ্তব্য, ২। যক্ষ দেৱতা, ৩। অভিচাৰিকী
ক্ৰিয়া- ৰোগ, ভূত-প্ৰেতাৰ্হি নিবাৰণৰ কাৰণে
যিবিলাক ক্ৰিয়া কৰা হয়।

কৃত্ৰিম বিণ (কৃ ক্ৰিচ্চ মপ) ১। তৈয়াৰী, কৃত্ৰিম, কাল্পনিক,
২। পালিত, তুলি লোৱা (যেনে- শিশু), -মং এবিধ
নিমখ- বিড় লৱণ, এবিধ সূজকি দ্ৰব্য -ধূপঃ, -ধূপকঃ
আগৰবাতি; ধূপ, -পুত্ৰঃ, -পুত্ৰকঃ ১। পোষ্য পুত্ৰ
তোলনীয়া পুত্ৰ, শাস্ত্ৰবিধিসম্মত বাৰ বিধ তোলনীয়া
পুত্ৰৰ এবিধ। প্ৰাপ্তবয়স্ক এই পুত্ৰক বাপেক-মাকৰ
অনুমতি নোহোৱাকৈ তুলি লোৱা হয়। ২। পুতলা, কু
১।২৯; -ভুমিঃ কৃত্ৰিম মজিয়া, -মিত্ৰঃ কৃত্ৰিম বন্ধু।
সজি লোৱা বন্ধু। -ৱনং বাগিচা।

কৃৎস অবা সংখ্যাৰ পিচত গুণ, যেনে- দৃগুণ,
চৰিগুণ আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে-
অষ্টকৃৎ; দশকৃৎ; ইত্যাদি।

কৃৎসং (কৃৎ ৱেটনে উগাদি সং কিৎচ) ১। পানী, ২।
সমুদায়, সমূহ।

কৃৎসং ক্ৰী (কৃৎ কন্ম) ১। পানী, ২। সকলোবিলাক;
সমস্ত, গী ১।১।১৩; ৩। পেট; -স্নঃ ১। অশেষ,
সমস্ত ৭ ২।১৫; গী ৩।২৯; ২। পাপ।

কৃদৰঃ পু ধান খোৱা ঘৰ। ধানৰ ভঁৰাল।

কৃদ্বং ক্ৰী (কৃদ্বি ইতি কৃ কত্বন নুম) নাঙল।

কৃদ্বনং (কৃৎ লুট) ১। ছেদন। কৰ্তন। গীগো ১।৩২।

কৃপ্ দৌৰলো (অদন্ত চ্ৰা প অকৃ কৃপয়তি কৃপতে) দুখ
কৰ, শোক কৰ, কৃপা কৰ, দুৰ্বল হ।

কৃপঃ পু (কৃপা অস্ম্যস অচ্) ১। কৃপাচাৰ্য্য, দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ
খুলশালি। অশ্বখামাৰ মামা। গৌতম বংশৰ শৰদ্বত
আৰু অপসৰা জানপদীৰ পুত্ৰ। ৰজা শান্তনুৱে অতি
কৃপা কৰি পালন কৰাৰ কাৰণে এওঁ কৃপাচাৰ্য্য
নামেৰে জনাজাত হয়। চিৰকুমাৰ কৃপাচাৰ্য্যক
পিতামহ ভীষ্মই কোঁৱৰ পুত্ৰসকলক অস্ত্ৰশিক্ষা দিয়াত
নিযুক্ত কৰে। কৃকক্ষেত্ৰ যুদ্ধত পাণ্ডৱৰ বিৰুদ্ধে
অসীম পৰাক্ৰমেৰে যুদ্ধ কৰে। কৃপাচাৰ্য্য চিৰজীৱী
হোৱাৰ কাৰণে কৃকক্ষেত্ৰৰ মহাসমৰত তেওঁৰ মৃত্যু
হোৱা নাছিল। পিচত পাণ্ডৱসকলে তেওঁক আশ্ৰয়
দিয়ে; ২। ব্যাস।

কৃপণ বিণ (কল্পতে স্বল্পমপি দাতুম, কৃপ কান) ১।
অদাতা, ২। দুৰ্বল, পুতৌ কৰিবলগীয়া, দীন, ৰা
২।৩২।২৮; ৩। কৃৎসিত, অধম, জঘন্য গী ২।৪৯;
৪। বিবেচনাহীন। -ণঃ কৃমি। -ধী,-বুদ্ধি- নীচমনা।
-ৱৎসল দীনদয়াল।

কৃপা ক্ৰী কৰুণা, দয়া, সহানুভূতি।

কৃপাণঃ পু (কৃপাং নুদতি প্ৰেৰয়তি দৃবীকৰোতি নুদ ডঃ)
খড়্গ, তৰোৱাল। কটাৰী। -ণিকা ডেগাৰ, চুৰী।

কৃপালু (কৃপাং লাতি কৃপ লা ডঃ) দয়ালু ভা
৪।১২।৫১।

কৃপী ক্ৰী দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পত্নীৰ নাম। মহৰ্ষি গৌতমৰ পুত্ৰ
শৰদ্বতে দিগ্বিজয়ৰ আশাৰে কঠোৰ তপস্যা কৰিবলৈ
ধৰিলে। ইন্দ্রই ভয় খাই তপস্যা ভঙ্গ কৰাৰ কাৰণে
জানপদী নামৰ এজনী অপসৰাক পঠিয়াই দিলে।
অপসৰাক দেখি শৰদ্বতৰ বীৰ্যা স্থলিত হৈ ঘাঁহত
পৰি দুভাগ হ'ল। তাৰপৰা (কৃপ আৰু কৃপী) মিথুনৰ
জন্ম হয়। ৰজা শান্তনুৱে মৃগয়ালৈ আহি শিশু দুটাক
পাই লৈ যায় আৰু প্ৰতিপালন কৰে। কৃপৰ বিষয়ে
ওপৰত কোৱা হৈছে। কৃপী দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পত্নী হয়।
অশ্বখামা তেওঁলোকৰ সন্তান।

কৃপীটং ক্ৰী (কৃপ কীটন উগাদি) ১। পেট, ২। পানী,
৩। ইন্ধন, ১। গছৰ তলৰ হাবি। পাহাৰীয়া কাঠ।

—পালঃ ১। গুৰি বঠা, ২। সাগৰ, ৩। বায়ু, বতাহ।

—ঘোনিঃ জুই।

কৃষিঃ (ক্রামতীতি উগাদি ইন) ১। কীট, পোক, ২। কৃষি

বেমাৰ, ৩। গাখ, ৪। মকৰা, ৫। লা (বং) —কোশঃ

—কোষঃ পাট পল, —জং —জঙ্কং অগৰু কাঠ।

—জা লা —জলজঃ —রাবিকহঃ শামুকৰ দৰে খোলা

থকা সাগৰীয় মাছ বা জন্তু। —পৰ্বতঃ, —শৈলঃ

—শৈলকঃ উই হাঁফল, —ফলঃ ডিমৰু গছ। —শংখঃ

শঙ্খৰ ভিতৰত থকা মাছ। —শুষ্কিঃ স্ত্রী ১। দুটা

খোলা থকা একপ্রকাৰ শঙ্খ বা শামুক, ২। তেনে

শামুকৰ ভিতৰত থকা জন্তু, ৩। এবিধ সাগৰীয়

শামুক বা শঙ্খ।

কৃষিল বিণ কৃষিযুক্ত, কৃষিৰোগী, —লা কৃষিৰ দৰে বহু
সজ্ঞানৰ মাতৃ।

কৃষ্ণিঃ পু (ক্রিয়তে বস্তাদিকম অনেন কৃঞ কৰণে উগাদি
কিন) কাপোৰ বোৱা যন্ত্ৰ, তাঁতশাল।

কৃষ্ণ কাৰ্শ্যে (দিবা প সক কৃশাতি) ১। ক্ষীণাই যা, ক্ষীণ

কৰ, ২। সক হৈ যা, যেনে— কৃষ্ণপক্ষত চন্দ্র দিনে

দিনে ক্ষীণাই যায়।

কৃষ্ণ বিণ ১। অলপ, কম, অকণমান, সূক্ষ্ম, ২। ক্ষীণ,

দুৰ্বল, অক্ষম, মনু ৪। ১৩৫; ৩। সামান্য, দীন। মনু

৭/২০৮; —শঃ পু বিষ্ণু —অক্ষঃ মকৰা —অজ

শুকাই ক্ষীণাই যোৱা; —অজী ১। ক্ষীণজী তিবোতা,

২। থিয়ঙ্গু লতা। —উদৰ ক্ষীণ কঁকালৰ।

কৃষ্ণা স্ত্রী (কৃষ্ণৰ টাপ) ১। দালি মিশ্ৰিত অন্ন, খিচীৰী।

কৃষ্ণলা মূৰৰ চুলি।

কৃষ্ণানুঃ (কৃশাতি তনুকৰোতি তুণকাষ্ঠাদীন) অগ্নি, ব

৭। ২৪; —বেতস্ পু সদাশিৱ।

কৃষ্ ক আকৃষি (ছো প সক কৰ্ষতি) টান, আকৰ্ষণ কৰ,

টানি আন, ব ২। ২৭; খ) আকৰ্ষণে, বিলৈখনে (তুদা উ

সক কৃষতি, তে) ১। হাল বা, ২। হালেবে সীৰলু কাটি;

৩। সৈন্য পৰিকল্পনা কৰ, ব ১৪। ৩২; ৪। ধনুৰ দৰে

ভাজ, ল ব ৫। ৫০; ৫। দমন কৰ, ধ্ৰুত্ব কৰ, মনু

২। ২১৫; ৬। পা, লাভ কৰ, ৭। আনৰ পৰা কাটি নি,

অপ— ১। টানি নি, নিষ্কাশন, কৰ, বাহিৰ কৰ ব

১৬। ৫৫; ২। দূৰ কৰ, ৩। কম কৰ, সূক্ষ্ম কৰ, জা—

১। আকৰ্ষণ কৰ, শ ১। ৩৩; ২। ধনুৰ দৰে ভাজ

লগা, বেকা কৰ, ৩। কাটি নি, ভঙি ১৬। ৩০; উদ—

১। ৩পৰলৈ টান, উন্নত হ বা কৰ, বৃদ্ধি কৰ, নি—

তললৈ নমা, সৰু কৰ। নিস্— ১। টানি উলিয়া, ২।

জোৰেৰে কাটি নে, ব ৫। ২৬; পৰি— টান, আকৰ্ষণ

কৰ, ২। টান, ধনুৰ দৰে ভাজ দি, শ ৬। ২৮; ২।

দূৰ কৰ সন্নি— ওচৰলৈ আন।

কৃষকঃ পু (কৃষতি ভূমিং যঃ ইতি উগা কৃন্) ১। কৰ্ষক, হাল

বোৱা মানুহ, খেতিয়ক, ২। নাঙলৰ ফাল, ৩। বলদ।

কৃষাণঃ, কৃষিকঃ পু হালোৱা।

কৃষিঃ স্ত্রী (কৃষ বিলৈখনে সৰ্বধাতুভা ইন উগা কিং) ১।

কৃষি কাৰ্য্য, খেতি-বাতি, পশুপালন, মনু ১। ৯০; গী

১৮/৪৪; মে ১৬; —কঃ নাঙলৰ ফাল, —ৱলঃ

কৃষক, কৃষিজীৱী, মহা ২। ৫। ৭৭; মনু ৯/৩৮।

কৃষ্ণৰঃ (কৃষ্ কৃ টক) সদাশিৱ।

কৃষ্ট বিণ আকৰ্ষিত, চহাই থোৱা, হাল বাই থোৱা, —ষ্টং

খেতিপথাৰ। —পচা ধান।

কৃষ্টিঃ পু (কৃষ্ কৰ্ত্তিৰ ক্ৰিচ্) ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী*পুৰুষ,

স্বৰ্বে ৬/১৮/২; (স্ত্রী) কৰ্ষণ, হাল বোৱা (কাম),

খেতি-বাতি।

কৃষ্ণ বিণ (কৃষেৰ্ণে ইতি নক ততঃ গত্বম) ১।

কৃষ্ণবৰ্ণ, ক'লা বৰণীয়া, ২। দুষ্ট, নীচ, —ষ্ণং (স্ত্রী)

১। ক'লা বং, অন্ধকাৰ, ২। লোহা, ৩। কাজল

ধাতু, নীলাঞ্জন, ৪। চকুৰ ক'লা অংশ, ৫। জালুক,

৬। সীহ —অগৰু ক'লা চন্দন, —অচলঃ বৈৱতক

পৰ্বত। —অজিনং ক'লা হৰিণৰ ছাল, অয়স

অম্মিষং— লো। অশুদ্ধ লো। —অধবন —অচীঃ জুই,

—অষ্টমী কৃষ্ণপক্ষৰ অষ্টমী তিথি। শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মদিন,

শাওণ-ভাদ্ৰ মাহৰ অষ্টমী তিথি, গোন্ধুলাষ্টমী

—আৱাসঃ ডিমৰু গছ, আহত গছ, —উদৰঃ

ফেঁটীসাপ, —কন্দং বঙা পদুম —কৰ্মন্ পানী, পাপ

কাৰ্য্য কৰোঁতা, দুষ্ট, ষ্টষ্ট, —কাকঃ ঢোঁৰা কাউৰী,

—কায়ঃ ম'হ, —কাষ্ঠং অগৰু, —কোহলঃ জুৱাৰী

—গতিঃ জুই, —গীৰ্ণঃ শিৱ, —ভাৰঃ এবিধ হৰিণ।

—দেহঃ মোমাখি —দ্বৈপায়নঃ ব্যাস বে ১। ৩; —পৰী

ক'লা তুলসী, —মুখঃ, —ৱলঃ ক'লা মুখৰ বাস্পৰ,

হলৌ বাস্পৰ, —যজুৰ্বেদঃ তৈত্তিৰীয় যজুৰ্বেদ,

—লোহঃ চুখক, —ৱৰ্ণঃ ১। ক'লা বং, ২। বাহ গ্ৰহ,

৩। শূদ্ৰ, —ৱৰ্ণ পু ১। অগ্নি, মনু ২। ৯৪; ২।

বাহগ্ৰহ, ৩। নীচ মানুহ, অধম, অসভ্য, —ৱেণা

এখন নদীৰ নাম, —শকুনি কাউৰী —শাৰং,—সাৰং:
ফুটফুটীয়া দাগ থকা এবিধ হৰিণ, শ ১।৬; —শৃঙ্গ:
ম'হ, —সখং —সাৰখিঃ অৰ্জুন।

কৃষ্ণঃ পু (কৰ্মতি সৰ্ৱান স্বকৃষ্ণৌ ধনয়কালে কৃষ নক)।
'কৰ্ণগাং কৃষ্ণে ৰমণাং ৰামো ৰূপনাং ৱিষ্ণুঃ' ১।
শ্রীকৃষ্ণ। বাসুদেৱ আৰু দৈৱকীৰ পুত্ৰ। ৰজা কংসৰ
ভাগিনেয়। নন্দ-যশোদাৰ দ্বাৰা লালিত-পালিত।
ভাৰতৰ পুৰাণসমূহত উল্লেখ কৰা দেৱতাবিলাকৰ
ভিতৰত সকলোতকৈ প্ৰখ্যাত আৰু প্ৰসিদ্ধ
দেৱতা। দৈৱকী আৰু বাসুদেৱৰ পুত্ৰ হলেও নন্দ-
যশোদাৰ লগত শৈশৱ কাল অতিবাহিত কৰাৰ
কাৰণে নন্দ-যশোদাকে কৃষ্ণৰ পিতা-মাতা বুলি
পৰিচয় দিয়া হয়, কাৰণ শ্রীকৃষ্ণৰ সমস্ত লীলাৰ
ভিতৰত শিশুলীলাই শ্ৰেষ্ঠ আৰু মনোৰম। ধেম
আৰু ভক্তিৰ চৰম নিদৰ্শন এই শিশুলীলাত।
ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধত থকা এই কৃষ্ণলীলাক
অৱলম্বন কৰি ভাৰতত প্ৰচুৰভাৱে উৎকৃষ্ট লৌকিক
তথা আঞ্চলিক সাহিত্য ৰচিত হৈছে আৰু
ভৱিষ্যতেও হৈ থাকিব। ভাগৱতৰ আখ্যান মতে
কংসৰ ভয়ত বসুদেৱে কৃষ্ণক কাৰাগাৰৰ পৰা
পলুৱাই নন্দৰ ঘৰত ৰাখিগৈ। কৃষ্ণ তাতে
ডাঙৰ-দীঘল হয়। কংসই কৃষ্ণক মাৰিবলৈ বহু
ষড়যন্ত্ৰ কৰে যদিও কৃষ্ণই অৱলীলাক্ৰমে সকলো
নিৰ্মূল কৰে। শেষত কৃষ্ণৰ হাতত কংস নিহত হয়।
পিচত গুজৰাটৰ দ্বাৰকাত এখন নতুন নগৰ সাজি
মথুৰাৰ মানুহখিনিক তালৈ লৈ যায়। মহাভাৰতত
শ্রীকৃষ্ণ অৰ্জুনৰ পৰম বন্ধু। কৌৰৱ বংশ ধ্বংস
হোৱাৰ মূলতে শ্রীকৃষ্ণৰ চাতুৰ্য্য আৰু পাণ্ডৱৰ প্ৰতি
আগ বঢ়োৱা সাহায্য। কৃষ্ণৰ ৰোল হাজাৰো অধিক
পত্নী আছিল যদিও কৰ্ম্মিণী আৰু সত্যভামাই তেওঁৰ
প্ৰিয়তমা পত্নী। প্ৰদ্যুম্ন শ্রীকৃষ্ণৰ পুত্ৰ। প্ৰদ্যুম্নক
কামদেৱ বুলিও জনা যায়।

২। বিষ্ণুৰ অষ্টম অৱতাৰ। ৩। কলিযুগ, ৪। কাউৰী,
৫। কুলি চৰাই।

কৃষ্ণক ক'লা হৰিণৰ ছাল।

কৃষ্ণলং ভাং গছৰ গুটি, —লঃ ভাং গছ।

কৃষ্ণা ১। পাণ্ডৱপত্নী দ্ৰৌপদী, কি, ১।২৬; ২।

দক্ষিণাত্যৰ কৃষ্ণ নদী, ৩। এবিধ জোঁক, ৪। এবিধ

বিষধৰ পোক, ৫। আজুৰ, ৬। ক'লা ফুলৰ পুনৰ্নৱা
শাক, ৭। অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন।

কৃষ্ণিকা স্ত্ৰী ক'লা সৰিয়হ।

কৃষ্ণেষ্ণুঃ পু এবিধ কুঁহিয়াৰ, কাজলী কুঁহিয়াৰ।

কৃসৰঃ পু খিচিৰী।

কৃ ৱিক্ৰেপে (তুদা পৰ সক কিৰতি) সিঁচ, সিক্ত কৰ,
ছটিয়া, দলিয়া, উ ৫।২; আবৃত কৰ, পৰিপূৰ্ণ কৰ
ভটি ৩।৫; খ) হিংসে (ক্ৰ্যা উ সক কৃণাতি, কৃলীভে)
হিংসা কৰ, আঘাত কৰ। গ) বিজ্ঞানে (চুৰা আ সক
কাৰয়তে) জনা, জনোৱা, অৰ্পা— দলিয়াই পেলা,
প্ৰত্যাখ্যান কৰ, অৱ ছটিয়াই দি, উদ্— ১। ওপৰলৈ
দলিয়া, ৰ ১।৪২; ২। খনন কৰ, ৩। খেদিব কৰ,
উপ— আঘাত কৰ, পৰি— ১। ঘেৰি ধৰ, ঘেৰ, ২।
প্ৰদান কৰ, প্ৰতি— ১। আঘাত কৰ ছিৰি পেলা।
ৱি— ছটিয়া, বিস্তৃত কৰ, কি ২।৫৯; ৱিষ্ণি— ত্যাগ
কৰ, দলিয়াই পেলা। সম— মিহলা, সংমিশ্ৰণ কৰ।
সমুদ্— বিজ্ঞা কৰ, ছিদ্ৰ কৰ।

কৃৎ সংশব্দে (চুৰা প সক কীৰ্তয়তি) ১। উল্লেখ কৰ,
নাম ল, উচ্চাৰণ কৰ, ২। ক, আবৃত্তি কৰ, ঘোষণা
কৰ, মনু ৩।৩৬; ৪। মাত, আহ্বান কৰ, ৫।
প্ৰশংসা কৰ, স্তুতি কৰ, পঞ্চ ১।৪

কৃপ্ কল্পনে — (দ্বা আ অক কল্পতে) ১। উপযুক্ত হ,
সম্পন্ন কৰ, উৎপন্ন কৰ, ফল দি, যেনে—
ভক্তিজ্ঞানায় কল্পতে, সিজি কৰ, পূৰ্ণ কৰ, কু
৬।২৯; ৰ ৮।৪০; মে ৫৫; ২। ঘট ভটি
৯।৪৪; ৩। সাজু হ, ৪। অনুকূল হ, অৱ—
উৎপন্ন হ, ফল ধৰ, আ— অলঙ্কৃত কৰ, নিৰ্মাণ
কৰ, উপ— উৎপন্ন হ, মনু ৩।২০২; সাজু হ,
মনু ৩।২০৮; পৰি— ১। নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, স্থিৰ কৰ,
২। সাজু হ, ৩। দান দে, শ ২।৯; প্ৰ— ঘট,
কৃতকাৰ্য্য হ, তৈয়াৰ কৰ, নিৰ্মাণ কৰ, কল্পনা কৰ,
প্ৰস্তুত কৰ, যো-জা কৰ, ৱি— সম্প্ৰদেহ কৰ, সং—
স্থিৰ কৰ, নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, ২। ইচ্ছা কৰ, প্ৰজ্ঞা
কৰ, ৩। সাজু হ।

কৃপ্তঃ ১। প্ৰস্তুত, সম্পাদিত, বিভূষিত, সুসজ্জিত ৰ
৬।১০, ২। বিভাজিত, কটন, (যেনে— নখ, চুলি
আদি) মনু ৪।৩৫; ৩। উৎপন্ন, ৪। নিৰ্দ্ধাৰিত,
দৃঢ়কৃত, —কীলা নামজাৰি দলিল, স্বয় দলিল।

কুণ্ডি: সম্পাদন, কৃতকাৰ্য্যতা, যোজনা।

কুণ্ডিক: বিণ ক্রীত, দাম দি লোৱা (বস্ত্ৰ)।

কেকয়: পু এখন দেশ আৰু দেশবাসীৰ নাম।

সূৰ্য্যবংশীয় ৰজা। দশৰথৰ শহুৰেক। ৰ ৯।১৭; —মী

কেকয়ৰাজৰ কন্যা। দশৰথৰ পত্নী।

কেকৰ (বী) কেঁৰা চকুৱা —ৰং কেঁৰা চকু।

কেকা ক্রী ম'ৰাৰ মাত, ৰ ১।৩৯, মে ২২।

কেকাৱল: —কেকি:, —কেবী: পু ম'ৰা চৰাই।

কেণিকা ক্রী তন্তু, চামিয়ানা।

কেত: পু ১। ঘৰ, বাসস্থান, ২। বাস, বৃত্তি, ৩।

পতাকা, ধ্বজা, ৪। ইচ্ছা, অভিপ্ৰায়, অভিলাষ।

কেতক: পু (কিং নিৰাসে থুল) ১। কেতেকী গছ, ৰ

৬।১৭; ২। ধ্বজা, পতাকা; —কং কেতেকী ফুল মে

২৪; —কী কেতেকী গছ আৰু ফুল ঋতু ২।২০।

কেতনং ক্রী (কিং নিৰাসাদি অৰ্থে লুট) ১। ঘৰ,

বাসস্থান, ২। ধ্বজা, পতাকা, ৰ ৯।৩৯; ৩। কাৰ্য্য,

৪। নিমন্ত্ৰণ, মনু ৪।১১০; ৫। চিন, প্ৰতীক, ৬।

স্থান বিপু ১।১১।৯।

কেতিত বিণ ১। আমন্ত্ৰিত, ২। অধিকৃত।

কেতু: পু ১। নৱগ্ৰহৰ এটা গ্ৰহ, কেতুগ্ৰহ, ২। ধ্বজা,

পতাকা, বে ২।২৩; ৩। নিমন্ত্ৰণ, ৪। স্থান, ৫।

চিন, প্ৰতীক, ৬। অনিবাৰ্য্য কৰ্ম, ৭। উজ্জ্বলতা, ৮।

বশি, —ভং মেঘ, —মালা নদী, —যষ্টি: ধ্বজাৰ দণ্ড,

পতাকাৰ খুঁটি, —বস্ত্ৰং বৈদূৰ্য্য মণি —ৱসনং

পতাকা।

কেদাৰ: পু (কেন জলেন দ্ৰিয়তে আদ্ৰিয়তে) ১। পানীৰ

তলৰ মাটি, চৰণীয়া পথাৰ, ২। গছৰ ওৰিত

চাৰিওফালে থকা পানীৰ পাত্ৰ, ৩। পৰ্বত, ৪।

কেদাৰ পৰ্বত আৰু তীৰ্থস্থান, ৫। কেদাৰকণী

মহাদেৱ, (কে মন্ত্ৰকে জটাভাঙুৰে গন্ধাকাপিনী দাৰা:

পত্নী যস্য)।

কেদাৰেশ: মহাদেৱ।

কেনাৰ: পু (কে মুৰ্দ্ধি নাৰ:) ১। মূৰ, ২। মূৰৰ খোলা,

৩। গাল, ৪। গ্ৰন্থি, ৫। কুণ্ডি নামৰ নৰক।

কেনিপাত: গুৰি বঠা।

কেদ্রং ক্রী ১। বৃন্তৰ কেন্দ্ৰ, ২। গ্ৰহ পথৰ ৪র্থ, ৭ম

আৰু ১০ম ডিগ্ৰীত প্ৰথম বিন্দুৰ পৰা গ্ৰহৰ দূৰত্ব,

গ্ৰহলয়, ৩। যাত্ৰাৰ এটা যোগ।

কেম্বং, —ৰং ১। কাণত শিঙ্কা অলঙ্কাৰ এবিধ, ভৰ্তৃ

২।১৯; —ৰং এবিধ ৰতি ক্ৰীড়া।

কেৰল: পু. দক্ষিণ ভাৰতৰ এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ

অধিবাসীৰ নাম, ৰ, ৪। ৫৪; —লী ১। কেৰেলাৰ

তিৰোতা, ২। জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান।

কেল্ চালে গতো (ভা প অক, গত্যাৰ্থে, সক কেলতি)

১। জোকাৰি দি, ২। ক্ৰীড়া বা খেল-ধেমালি কৰ,

স্বৰ্গতি-তামাচা কৰ।

কেলক: নট, বাজীকৰ।

কেলাস: স্ফটিক।

কেলি: পু. ক্রী. (কেল ইন) ১। খেল-ধেমালি, আনন্দ,

ক্ৰীড়া, লীলা। মনু ৮।৩৫৭; ২। পৰিহাস, বাঙ্গ,

—লি: ক্রী পৃথিৱী, —কলা ক্ৰীড়া নৈপুণ্য। সৰস্বতীৰ

বীণাখনৰ নাম, —কিল: এবিধ বিদূষক। নায়কৰ গুপ্ত

সহচৰ, —কিলারতী: কামদেৱৰ পত্নী ৰতি: —কীৰ্ণ:

উট, —কুঞ্চিকা পত্নীৰ ভনীয়েক, —কোষ:

অভিনেতা, নৰ্ডক, —গৃহং —নিকেতনং —মন্দিৰং

—সদনং উদ্যান গৃহ, ব্যক্তিগত কোঠা, —নাগৰ:

লম্পট, কামুক, —পৰ প্ৰেমাঙ্গ, কামুক, ৰতিপ্ৰিয়,

উদগু, —মুখং পৰিহাস, খেল-ধেমালি, —বৃক্ষ:

এবিধ কদম গছ, —শ্লগনং চোফা, আৰাম চকী,

—শুষ্টি: ক্রী পৃথিৱী; —সচিৰ: সহচৰ বান্ধৱ, গুপ্ত

বান্ধৱ।

কেলিক: অশোক গছ।

কেৰ্ সেরনে (ভা আ সক কেরতে) ১। সেৱা কৰ,

শুশ্ৰূষা কৰ।

কেৰ্ত্ত: পু. (কে জলে বৰ্ততে ক বৃং অচ) কৈৱৰ্ত

জাতি। অস্তাজ শূদ্ৰ।

কেৰল বিণ. (কেৰল অচ) ১। একচেতীয়া, একজাতীয়,

অসাধাৰণ, ২। অকলশৰীয়া, একমাত্ৰ, ৰ ৮।৫,

৩। সম্পূৰ্ণ, চৰম, ৪। মুক্ত, অনাবৃত, ৫। শুদ্ধ,

অমিশ্ৰিত, —সং অব্য. সম্পূৰ্ণভাৱে, একেবাৰেই, ৰ

৩।১৯; —লং এক, কুন্তক বিশেষ (হঠযোগ)।

পৰিপূৰ্ণত্ব।

কেৰলিন্ (নী ক্রী.) ১। শুদ্ধজ্ঞানসম্পন্ন ব্যক্তি, ২।

পৰমাত্মাৰ (সম্পূৰ্ণ) একত্ববাদত বিশ্বাসী, ৩। জৈন

সম্মাসী, ৪। একমাত্ৰ, অদ্বৈত।

কেৰিকা ক্রী. এবিধ ফুল।

কেশব: পূ. (কে মস্তকে শেতে ক জী অচ) ১। চুলি, লোম, ২। মূবৰ চুলি, মনু ৭।৯১; ৩। ঘোঁৰা বা সিংহৰ কান্ধত থকা চুলি, ৪। বশ্মি, ৫। বকণ দেৱতা, ৬। এবিধ আতৰ; —অন্তঃ ১। চুলিৰ আগ, ২। কপালত ওলমি থকা চুলি, ৩। ধৰ্ম কাৰ্য্যৰ সময়ত কৰা মুণ্ডন, —উচ্চলঃ ধুনীয়া চুলি, —কীট: ওকণি, —গৰ্ভঃ বেণী, খোঁপা, —গৃহীত চুলিত থকা, —গ্ৰহঃ, —গ্ৰহণঃ চুলিত ধৰি টনা, বে ৩।১১; মে ৫০; —জিহ্বা নাপিত, —জাহঃ চুলিৰ ওৰি, —পক্ষঃ, —পাশঃ, —হস্তঃ অলঙ্কৃত চুলি, কু ১।৪৮; —ভূঃ —ভূমিঃ মূৰকে ধৰি শৰীৰৰ চুলি গজা ঠাইবোৰ, —প্ৰসাখনী, —মাজ্জকং, —মাজ্জিনং ফণি, কাকৈ, —মুষ্টি: মহানিম; —বচনা চুলি আঁচোৰা; —ক্ৰেশ চুলিত মৰা কিটা।

কেশটঃ ১। ছাগল, ২। বিষ্ণু, ৩। উৰহ, ৪। ভায়েক।

কেশৰঃ পূ. নাহৰ গছ, পূন্নাগ গছ, হিজু বৃক্ষ, কেলিকদম্ব গছ, মে ২২; —কী সিংহ, ব ২।২৯; ঘোঁৰা।

কেশৱঃ পূ. (কে জলে শৱৰং ভাৰ্জীতি। প্ৰলয় কালে ক্ৰীৰোদশায়িতয়া তথাভূম। কেশ বা কঃ)।

কো ব্ৰহ্মোতি সমাখাতঃ ঈশোহং সৰ্ৱদেহিনাম্।

আৱাং তৱাংশসমুত্তৌ তস্মাৎ কেশৱনামৱান। (হবিব)

১। বিষ্ণু, ২। পূন্নাগ বৃক্ষ, ৩। পানীত উপজি থকা মৰা শ'। কেশৱং পতিতং দৃষ্টা দ্ৰোণো হৰ্ষমুপাগতঃ।

কদন্তি পাণ্ডৱাঃ সৰ্ৱে হা! হা! কেশৱ! কেশৱ!!!

(এই উদ্ভট শ্লোকটিত কেশৱ = পানীৰ ওপৰত থকা মৰা শ', দ্ৰোণঃ = ঢোৰা কাউৰী, পাণ্ডৱাঃ = শিয়াল বিলাকে, কদন্তি = চিঞৰিব ধৰিলে।)

কেশাকেশী ক্ৰী. চুলিয়া-চুলি (কঁজিয়া) যা ২।২৮৩।

কেশী (ন) পূ. ১। সিংহ, ২। কৃষ্ণই বধ কৰা এটা বাক্সৰ নাম, ৩। দেৱসেনাক হৰণ কৰা আন এজন বাক্সৰ নাম, এইজনো কৃষ্ণৰ হাতত নিহত হয়, ৪। শ্ৰীকৃষ্ণ, ৫। ধুনীয়া চুলি থকা, —নিৰুদন, —ব্ৰধন শ্ৰীকৃষ্ণ গী ১৮।১।

কেশ(শ)বঃ, —বং ঘোঁৰা বা সিংহৰ কান্ধৰ চুলি, ঋতু ১।১৪; ২। ফুলৰ কেশব (গৰ্ভ বা পুং), মে ২১; ৩। বকুল গছ, মে ৭৮; ৪। আঁহ, —বং বকুল ফুল, ব ৯।৩৬; —অচ্চলঃ মেক পৰ্বত; —ক্ৰবঃ কুম্ভ।

কেশ(শ)বিন পূ. ১। সিংহ শ ৭।৩; ২। সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ, ৩। ঘোঁৰা, ৪। নেমু গছ, ৫। পূন্নাগ গছ, ৬। হনুমানৰ পিতাকৰ নাম, —সূতঃ হনুমান।

কেশাককা ৰাজহাঁড়।

কৈ শব্দে (ভা প অক কায়তি) শব্দ কৰ।

কৈশুকং কিংশুক গছৰ ফুল।

কৈকয়ঃ কৈকয় ৰাজ্যৰ ৰজা। —কী কৈকয় ৰাজপুত্ৰী।

কৈকসঃ দৈত্য, দানৱ।

কৈকয়ঃ পূ. (কৈকয় স্বার্থে অণ) কৈকয় ৰাজ্যৰ ৰজা।

কৈকয়ী কৈকয়ৰাজৰ কন্যা। দশবথৰ তিনি গৰাকী পত্নীৰ ভিতৰত কনিষ্ঠা পত্নী, আৰু ভৰতৰ মাতৃ। ৰাণী কৈকয়ীৰ সেৱা-শুশ্ৰূষাত সন্তুষ্ট হৈ ৰজা দশবথে ৰাণীক দুটা বৰ দান দিয়াৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰি থৈছিল। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰক যুৱৰাজ পদত অভিষিক্ত কৰাৰ আগ মূহূৰ্ত্তত কুঁজী মহুৰাৰ উচটনিত কৈকয়ীয়ে দশবথক সেই দুটা বৰদানৰ কথা মনত পেলাই দিয়ে। প্ৰথমটোৰে পুত্ৰ ভৰতক যুৱৰাজপদ দান আৰু দ্বিতীয়টোৰে শ্ৰীৰামচন্দ্ৰক চৈধ্য বছৰ বনবাস। দশবথে প্ৰথমতে মান্তি হোৱা নাছিল যদিও শেষত তাকে কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ শোকত ৰজা বেছি দিনলৈ জীয়াই নাথাকিল। সেয়ে 'কৈকয়ী' চিৰকালৰ বাবে কুটিলতাৰ প্ৰতিমূৰ্তি হৈ ৰ'ল।

কৈটভঃ এটা দৈত্যৰ নাম। বিষ্ণু যোগনিদ্ৰাত থকাৰ সময়ত মধু আৰু কৈতভ নামৰ দুটা দৈত্য বিষ্ণুৰ কাণৰ পৰা উদ্ভৱ হয়। জন্ম হৈয়ে যেতিয়া ব্ৰহ্মাক খাবলৈ মুখ মেলি যায় তেতিয়াই বিষ্ণুৱে সিহঁত দুয়োটাকে বধ কৰে। —শ্ৰী দুৰ্গা।

কৈতৰ্বঃ পূ কটবেল, মহানিম গছ।

কৈতকং কেতেকী ফুল।

কৈতৱং ১। খেল বা জুৱাৰ পণ, ২। জুৱা, ৩।

মিথ্যা, ঠগ, প্ৰৱঞ্চনা, ছল, কু ৪।৯; —ৱঃ ১। ঠগ, প্ৰবঞ্চক, ২। জুৱাৰী, ৩। ধঁতুৰা গছ।

কৈদাৰং ক্ৰী খেতি পথাৰসমূহ, —বঃ শালিধান।

কৈমুতিকঃ পূ. (কিমূত ইত্যাবাং তস্মাৎ আগতঃ ঠক) এক প্ৰকাৰ ন্যায়, ফকৰা।

কৈবল্যঃ পূ. (কুংসিতো বৰঃ যস্য স্বার্থে অণ) ১। শব্দ, ২। ঠগ, জুৱাৰী, —ৱঃ কুমুদ ফুল, শ্বেতপদুম, মহা ১।১৮৬; —বকু চন্দ্ৰ।

কৈবল্লী কুমুদিনী।

কৈবল্লী (ন) চন্দ্র। —স্বী স্ত্রী. জ্যোতা।

কৈবাতঃ পু. (কিবাতে ভরঃ ইভাণ) বলরান পুরুষ।
কিবাতে বেশী, মহা ১।২।৫০।

কৈলাসঃ পু. (কে জলে লাসো লসনং দীপ্তিবস্যা) ১। কৈলাস
পর্বত। ২। শির, পার্বতী আৰু কুবেরৰ বাসস্থান। মে
১১; —নাথঃ সদাশিৱ, কুবের, ৫।২৮।

কৈৱৰ্ত্তঃ পু. (কে জলে বৰ্ততে বৎ অচ স্বার্থে অণ)
কৈৱৰ্ত্ত জাতি, জালোৱা, নদীয়াল, মনু ৮।২৬০।

কৈৱল্যং (কেৱলস্য সৰ্বোপাধিৱৰ্জিতস্য ভাৱঃ ইতি
যাঞ) ১। সম্পূৰ্ণভাৱে অকলশৰীয়া, ২। পৃথক
অস্তিত্ব, ৩। পাৰ্থিৱ বস্তুৰ প্ৰতি সম্পূৰ্ণ অনাসক্তি,
৪। মোক্ষ।

কৈশিক বিণ্ চুলিৰ দৰে (সূক্ষ্ম), —কঃ শৃঙ্গাৰ বস,
কাম, —কং একোছা চুলি —কী নাটকীয় ৰীতি
(বৃত্তি) চাৰিবিধৰ এবিধ। বাকী তিনি বিধ— ভাৰতী,
সাত্ত্বতী, আৰভটী।

কৈশোৰঃ স্ত্রী (কিশোৰস্য ভাৱঃ কিশোৰ অঞ)
কিশোৰাৱস্থা। যুৱাৱস্থা। পোন্ধৰ বছৰৰ কম বয়সীয়া।

কৈশ্যং স্ত্রী (কেশানং সমূহঃ যাঞ) চুলিৰ কোছা।

কোকঃ পু. (কোকতে আদন্তে চন্দ্রসুধামিতি কুক অচ)
১। চকোৱা চৰাই, কুকুৰনেচীয়া বাঘ, বা
৫।২৬।৯; ৩। জেঠী, ৪। ভেকুলী, ৫। বিষু
—দেৱঃ পাৰ চৰাই —বুধঃ সূৰ্য।

কোকনদঃ পু. (কোকান চক্ৰাকান নদতি কোক নদ নিচ
অচ) ৰঙা কুমুদ বা পদুম। শি ৪।৪৬।

কোকাহঃ (কোক ইৱ আহন্তি ৱেগেন গচ্ছন্তি) বগা
ঘোঁৰা।

কোকিলঃ পু. (কুক্ আদানে ইলচ) ১। কুলি চৰাই, ২।
১২।৩৯। ২। জুলন্ত কাঠৰ টুকুৰা, আঙঠা,
—আৱাসঃ —উৎসৱ আম গছ।

কোকিল, কোকিলঃ দাক্ষিণাত্যৰ এখন ৰাজ্যৰ নাম।

কোকিলী স্ত্রী জমদগ্নিৰ পত্নী ৰেণুকাৰ নাম, —সুতঃ পৰশুৰাম।

কোজাগৰঃ পু. (কো জাগৰ্তি অস্যাং পৌৰ্ণমাসীনিশায়াং)
* আহিন মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত শ্ৰীশ্ৰী লক্ষ্মীপূজাৰ দিনা
ৰাতি সম্পূৰ্ণভাৱে উজাগৰে থকা পৰ্ব।

কোটঃ পু. ১। দুৰ্গ, গড়। ২। পৰ্ণ কুটীৰ, পঁজাঘৰ, ৩।
বক্ৰতা, ক্ৰুৰতা, ৪। ডাঢ়ি।

কোটৰঃ —ৰং (কোটং কোটিল্যাকাৰং স্থানং গৰ্ভমিতি
কোট বা কঃ) গাঁত, গছৰ খোৰোং, ঋতু ১।২৬।

কোটৰী, —কোটৰী ১। নগা, বিবস্ত্ৰা স্ত্রী, ২। কালী,
চণ্ডিকা, দুৰ্গা।

কোটঃ —স্ত্রী ১। ধনুৰ বেঁকা আগভাগ। উ ৪।২৯;
২। যি কোনো বস্তুৰ বা অস্ত্ৰাদিৰ কোণ, অন্তঃভাগ,
ৰ ৭।৪৬; ৩। নীৰ্ষ বিন্দু, ৪। অত্যন্তভাৱে ক্ৰোধী,
৫। চন্দ্রৰ কলা, কু ২।২৬; ৬। এশ লাখ, ৬।৬৩; ৭।
শ্ৰেণী, বিভাগ, ৰাজ্য, যেনে, মনুষ্যকোটি, ৮।
বিকল্প, বিবাদৰ এটা কোণ বা অংশ, ৯। (অঙ্ক)
সমকোণী ত্ৰিভুজৰ এটা ৰেখা, —ঈশ্বৰঃ কোটিপতি,
—জিৎ পু কালিদাসৰ এটা উপাধি, —জ্যা (অঙ্ক)
সমকোণী ত্ৰিভুজৰ সূক্ষ্মকোণৰ পূৰক ৰেখা —দ্বয়ং
দুটা বিকল্প —পাত্ৰং গুৰি বঠা, —পালঃ দুৰ্গ-ৰক্ষক,
—বেধী অতি কঠিন কাৰ্য্য সম্পাদন কৰোঁতা।

কোটৰ পু ১। জটা, সন্ন্যাসীবিলাকে কৈপালৰ ওপৰত
শিঙৰ দৰে খিয়কৈ বান্ধা চুলিকোছা, ২। নেউল, ৩।
ইন্দ্র।

কোটী(টী)শঃ মৈ, হাল বোৱা মাটি সমান কৰাৰ কাৰণে
এবিধ বাঁহ বা কাঠৰ সঁজুলি।

কোটিশঃ অব্য কোটি কোটিকে, অসংখ্যকভাৱে।

কোটীৰঃ পু ১। মুকুট, কিৰীটি, ২। চূড়া, ৩। জটা।

কোটুঃ দুৰ্গ।

কোটুৰী স্ত্রী ১। আউল-বাউল চুলিৰে উলঙ্গ তিৰোতা,
২। আদ্যা শক্তিকাপিণী দুৰ্গা, ৩। ৰজা বাণৰ মাতৃ।

কোটীৰঃ পু. ১। দুৰ্গ বেষ্টিত নগৰ, ২। পৃথুৰীত নমা
খটখটী। ৩। কুঁৱা, পৃথুৰী, ৪। ইন্দ্ৰিয়াসক্ত পুরুষ।
ভট্টাচাৰী।

কোটঃ এবিধ গোলাকাৰ চৰ্মৰোগ।

কোণঃ পু. (কুণতি ৱাদয়তি অনেন কুণ কৰণে যাঞ
অচ) ১। চেতাৰদি বজাওঁতে হাতত লোৱা কাঠী
বিশেষ, 'সম্বন্ধকোণেন কৃতমাকাশৱাদিতম' স্বপ্নবা, ২।
বীণা, ভায়লীন বজোৱা ৰেপনী, ঢোল আদি কোনো
বাদ্য যন্ত্ৰ বজোৱা লাঠী, ৩। কোণ, যি কোনো
বস্তুৰ কোণা, ৪। তৰোৱালৰ ধাৰ থকা ফল, ৫।
লাঠী, ৬। মঙ্গল গ্ৰহ, ৭। শনি গ্ৰহ; —জ্ঞানাতঃ
ঢোল আদি বাদ্যযন্ত্ৰত আঘাত, ৱে ১।২২; —কুণঃ
উৰহ, ওকণি।

কোণাকোণি অবা কোণাকুণিকে, কোণৰ পৰা কোণলৈ।

কোদণ্ডঃ ধনু, ভট্টি ৩।১০০; —ণ্ডঃ চেলাউৰি।

কোদ্রঃ দুখীয়া মানুহে খোৱা এবিধ শস্য।

কোপঃ পু. (কুপাতে ইতি কুপ ঘঞ) ১। খং, ক্ৰোধ
পঞ্চ ১।১২৩: ২। (আয়ু) বেগাক্ৰান্ত শাৰীৰিক
ধাতুঃ বায়ু পিত্ত আৰু কফ, —আকুল —আৰিষ্ট
ক্ৰোধাধ্বিত, —ক্ৰমঃ খঙাল পুৰুষ, খঙৰ গতি
—পদং ১। ক্ৰোধৰ হেতু বা কাৰণ, ২। মিছা খং,
—ৰশঃ ক্ৰোধৰ বশীভূত হোবা —ৰেগঃ ক্ৰোধাশ্লি,
অত্যাচাৰ।

কোপন বিণ ১। ক্ৰোধী, উগ্র, খিঙখিঙিয়া, ২। খং
তোলা, —না খঙাল তিৰোতা, উগ্ৰা, কৃ ৩।৮।

কোপী(ন) বিণ ক্ৰোধী, বায়ু পিত্ত কফত বিশৃঙ্খল।

কোমল বিণ (কমু কাস্তৌ ব্ৰাহ্মণকং কলচ, উত্ত্বং গুণচ)
১। কোমল, অকঠিন, নৰম, ভট্টি ২।৬৬; ২। মধুৰ,
মনোগ্ৰাহী। যেনে— কুলিৰ মাত, ভট্টি ৩।১০০: ৩।
ধনীয়া, সুন্দৰ —লকং পদুমৰ নালৰ আঁহ।

কোমষ্টিঃ,—ষ্টিকঃ এবিধ জলচৰ পক্ষী, টিউড চৰাই।
মনু ৫।১৩।

কোৰকং,—কঃ ক্ৰী. পু ১। কলি, নুফটা ফুল, শ
৬।৩: ২। মুকুল শি ৭।২৬; ৩। কলিৰ দৰে দেখা
অৰ্থাৎ আধা প্ৰফুটিত যি কোনো বস্তু গীত ১২; ৪।
পদুমৰ নালৰ আঁহ, ৫। এবিধ আতৰ, ৬। মুকুল।

কোৰিত বিণ ১। কলি ওলোৱা, মুকুলিত, ২। চূৰ্ণীকৃত,
গুড়িকৃত।

কোলঃপু. (কোলতি কামতি বাধাং ন মট্ৰৈৰ শক্ৰং প্ৰতি
ধাৰতি কুল অচ) ১। গাছৰি, বৰা শি ১৪।৪৩: ২।
ভূৰ, নাও, ৩। বুকু, ৪। কোলা, ৫। আলিঙ্গন, ৬।
শনিগ্ৰহ, ৭। নীচ জাতি, ৮। জঙ্গলী জাতি, শ্ৰেষ্ঠ,
—লং ১। এতোলা ওজন, ২। জালুক, ৩। বগৰী,
—অঞ্চঃ কলিজ ৰাজ্য, —পুচ্ছঃ ডাঙৰ জাতৰ বগলী,
বামুণ বগ।

কোলম্বকঃ পু. বীণাৰ দণ্ড (শৰীৰ)

কোলাহলং, লঃ চিঞৰ-বাখৰ, কোলাহল।

কোৱিদ বিণ অভিজ্ঞ, শিক্ষিত, নিপুণ, জ্ঞানী, মনু
৭।২৬।

কোশং,—লঃ (বং, —বঃ) ১। চৰি, বন্দি, পিয়লা,
২। বাকচ, টাঙ্ক, ৩। তৰোৱালৰ খাপ, ৪। ঢাকনী,

৫। দ'ম, একেঠাইত থোৱা বস্তু, মনু ১।৯৯; ৬।
উঁৰাল ঘৰ, ৭। ধনৰ উঁৰাল, মনু ৮।৪১৯; ৮।
ধন, সম্পত্তি, ৰ ৫।১: ৯। সোণ, ৰূপ, ১০।
অভিধান, শব্দকোষ, ১১। কলি, মুকুল, নুফলা ফুল,
১২। ফলৰ ভিতৰত থকা টান গুটি, ১৩। মাহ
উৰহী আদিৰ খোল, চুপহি, ১৪। জাঁইফল, ১৫।
পাট পলুৰ নেটা, ১৬। যোনি, জৰায়ু, ১৭। কণী,
ডিম্বা, ১৮। হাণ্ডকোষ, ১৯। পুৰুষাঙ্গ, ২০।
'গ্লোব', চোপ, ২১। শৰীৰৰ কোষ পাঁচটা (বেদান্ত),
২২। এবিধ মোকদ্দমা (আইন), —অশ্লি পতিঃ,
—অধ্যক্ষঃ ধন উঁৰালী, বিত্ত মন্ত্ৰী, কুবেৰ, —অগাৰঃ
ধনৰ উঁৰাল; —কাৰঃ ১। অভিধান সম্বলক, ২।
তৰোৱালৰ খাপ তৈয়াৰ কৰোঁতা, ৩। পাটপলু, ৪।
পলুৰ নেটা, —কাৰকঃ পাটপলু, —কং এবিধ
কুঁহিয়াৰ, —গৃহং উঁৰাল ঘৰ, ৰ ৫।২৯; —চক্ষুঃ
বগলী, —নায়কঃ, পালঃ ধনউঁৰালী, —পেটকঃ
—কং পেৰা, চন্দুক, —ৰাসিনঃ খোলৰ ভিতৰত থকা
জন্তু, —বৃদ্ধি ১। ধন বৃদ্ধি, ২। অণ্ডকোষ বৃদ্ধি,
—শায়িকা খাপৰ ভিতৰত থকা অস্ত্ৰ, —স্থঃ খোল বা
খাপৰ ভিতৰত থকা, —হীন ধনহীন।

কোশলিকং (কৌশলিকং) ভেঁটা।

কোশাটকিন পু. ১। বেপাৰ, বানিজ্য, ২। বেপাৰী,
সদাগৰ।

কোশি (ষি) ন্ আমগছ।

কোষ্ঠঃ ১। শৰীৰৰ নাড়ী ২। পেট, তলপেট, ৩।
অণ্ডপুৰ, ৪। উঁৰাল, —ঠং চাৰিসীমাৰ বেৰ, চৌহদ
বেৰ, যি কোনো বস্তুৰ খোল, —অগাৰং উঁৰাল ঘৰ,
মনু ৯।২৮০; —অগ্নিঃ জীৱকাৰক অক্তি, —পাজঃ
১। উঁৰালী, ২। গ্ৰহী, ৩। চিপাহী; —শক্তিঃ মল
নিষ্কাশন।

কোষ্ঠকঃ পু. উঁৰাল, চৌহদ বেৰ, —কং ইটাৰ দীঘলীয়া
পাত্ৰ, য'ৰ পৰা গৰু-ছাগলীয়ে পানী খায়।

কোকাঃ বিণ. কুহুমীয়া (গৰম) ৰ ১।৮৪; —কং
উষ্ণতা।

কোশ(শ)লঃ কোশল ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী। ৰ
৯।৯।

কোশ(শ)লা অযোধ্যা নগৰী।

কোঙ্কলঃ ১। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ২। এবিধ সুৰা।

কৌটুক: ১। হাঁহ-পাৰৰ পালক, ২। এক প্ৰকাৰ সন্মাসী, যিয়ে তলমূৰকৈ খোজ কাঢ়ে যাতে খোজত পোক-পৰুৱা আদিৰ মৃত্যু নহয়। ৩। উণ্ড (সন্মাসী), ৪। দাঙিক।

কৌক্ষ, কৌক্ষী কৃক্ষি (পেট) সম্বন্ধীয়।

কৌক্ষয়, —য়ী পেটত থকা, খোলৰ ভিতৰত থকা (কীট-পোকাদি)।

কৌক্ষয়ক: পৃ. তৰোৱাল (ডেগাৰ)।

কৌক্ষ:, **কৌক্ষণ:** কোক্ষণ চাওক।

কৌট(টী) বিণ. (কুট্যাং ভৱ) ১। নিজৰ ঘৰত থকা, স্বদেশচিহ্নীয়া, ২। ঘৰুৱা, ৩। অসং, ঠগ, ৪। পাশবদ্ধ; —**ট:** মিছা সাক্ষী, কপট সাক্ষী, —**জ:** কুটজ গছ, —**তক্ষ:** স্বাধীনমনা (অৰ্থাৎ নিজৰ ঘৰতে থাকি ইচ্ছানুসৰি কাম কৰা) কাঠমিজী, —**সাক্ষ্য** মিছা সাক্ষ্য।

কৌটাটিক:, —**কৌটিক:** ১। ফান্দত বা জালত চৰাই ধৰি ফুৰা লোক, ২। কঢ়াই।

কৌটিলিক: ১। চিকাৰী, ২। কমাৰ।

কৌটিল্যং কুটিলতা, দুষ্টমি, অসত্যতা।

কৌটিল্য: পৃ. ৰাজনীতি আৰু অৰ্থনীতি বিষয়ৰ বিখ্যাত পুথি অৰ্থশাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা, মহাৰাজ চন্দ্ৰগুপ্তৰ উপদেষ্টা, মাৰ্গদৰ্শক আৰু শিষ্যদত্তৰ বিখ্যাত নাটক মুদ্ৰাৰক্ষসৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ চাণক্য, মুদ্ৰা ১।৭।

কৌটুস্বং মিতিৰ, কুটুহ।

কৌটুস্বিক (কী) (বিণ) পৰিয়ালৰ মূৰব্বী।

কৌণপ: পৃ ৰাক্ষস, দৈত্য, —**দন্ত:** পিতামহ, ভীষ্মত্ব।

কৌড়কং (কুটুক স্বার্থে অণ) ১। কৌতুহল, আশা, ২। অধীৰতা, ৩। বিবাহসূত্ৰ, বিবাহ কাৰ্য্যৰ আগতে দৰাক কঁকালত লবলৈ দিয়া এডাল বটিয়া, ৰ ৮।১৪; ৪। বিবাহাদি উৎসৱ, ৫। আনন্দ, সুখ, ভৰ্তৃ ৩।১৪০; ৬। খেল-ধেমালি, ৭। নৃত্য-গীত, সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান, ৮। হাস্য, পৰিহাস, ব্যঙ্গ, ৯। আদৰ-সম্ভাষণ, অভিবাদন, —**অগাৰ:**, ৰং, গৃহং প্ৰমোদ কানন, কৃ ৭।৯৪; —**ক্ৰিয়া**, —**মঙ্গলং** মঙ্গলিক উৎসৱ, বিবাহোৎসৱ, ৰ ১১।৫৩; —**তোষণ:**, —**ণং** মঙ্গলিক উৎসৱৰ সময়ত পদুলিত সজোৱা তোষণ।

কৌতুহলং ১। কৌতুহল, ইচ্ছা, আবেগ, ২। উগ্ৰ অভিলাষ, ৩। আশ্চৰ্য্যসূচক বিষয়।

কাতিক: যাত্ৰিয়াল।

কৌদালিক: বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি বিশেষ। ৰজক আৰু তীবৰৰ সন্তান।

কৌন্তী ক্ৰী. ১। বেণুকা নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য। ২। এখন নদীৰ নাম।

কৌন্তেয়: পৃং (কুন্ত্যা অপত্যং ইতি ঢক) কুন্তীপুত্ৰ। যুধিষ্ঠিৰাদি পঞ্চপাণ্ডৱ। গী ২।৩।

কৌপ (পী) বিণ. কুঁৱা সম্পৰ্কীয়।

কৌপীনং (কুপপতনমৰ্হতীতি) ১। পাপ, পাপ কাৰ্য, ২। কঁকালৰ তলত গুপ্তাঙ্গ ঢাকি পিন্ধা এটুকুৰা সৰু কাপোৰ, লেংটি। ৩। গুপ্তাঙ্গ, ৪। ফটছিটা কাপোৰ।

কৌমাৰং ক্ৰী. (কুমাৰস্য কৰ্ম ভাৱো বা কুমাৰ অঞ) ১। কুমাৰাৱস্থা, ২। কিশোৰ কাল, —**ৰং** শিশুকাল, শৈশৱাৱস্থা, কন্যাকাল, মনু ৯।৩; —**ভুত্যাং** শিশু পালন, ল'ৰা-ছোৱালীৰ লালন-পালন, —**হৰ** বিণ. তিবোতাক কন্যা ৰূপত পোৱা অথবা বিবাহ কৰোৱা।

কৌমাৰকং ক্ৰী. ল'ৰালি কাল, কোমল বয়স।

কৌমাৰিকেষ: কুমাৰী বয়সত হোৱা ল'ৰা সন্তান।

কৌমুদ: কাতি মাহ।

কৌমুদী ক্ৰী. (কুমুদস্য ইয়ং প্ৰকাশকত্বাৎ অণ ভীপ) ১। জ্যোৎস্না কৃ ৪।৩৩; ২। আনন্দজনক, ৩। উৎসৱ, ৪। কাতি মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি, আহিন মাহৰ পূৰ্ণিমা, দীপাৱিতা, ৫। ব্যাখ্যা, যি গ্ৰন্থত কোনো বিষয়ৰ বিশদ ব্যাখ্যা থাকে, যেনে— সিদ্ধান্ত কৌমুদী।

কৌমোদকী, কৌমোদী বিষ্ণুৰ গদা।

কৌৰৱ: (কুবোৰপত্যমিতি অণ) কুব্জৰাজৰ সন্ততি, কুব্জ বংশৰ সতি-সন্ততি। মে ৪৮।

কৌৰৱ্য: পৃ. কৌৰৱ, কুব্জৰাজ।

কৌৰ্য্য: পৃ. বৃত্তিক ৰাশি।

কৌল বিণ ১। কুল বা পৰিয়াল সম্পৰ্কীয়, ২। সংকুলোদ্ভৱ, মহান কুলপ্ৰসূত, —**লং** বামহস্ত শক্তিপূজক, —**লং** বামাচাৰী শাস্ত্ৰসকলৰ ধৰ্মমত।

কৌলকেষ: অসতী তিবোতাৰ সন্তান, ব্যক্তিচাৰী তিবোতাৰ পুত্ৰ।

কৌলটিনেয়:, —**কৌলটেয়:** ১। চিকাৰী তিবোতাৰ পুত্ৰ, ২। জাৰজ।

কৌলিক বিণ. ১। পাৰিবাৰিক, বংশীয়, ২। পৰম্পৰাগত
পাৰিবাৰিক আচাৰ, —কঃ ১। তাঁতী, পঞ্চ ১।২০২;
২। বিধৰ্মী, ৩। বামাচাৰী, শাক্ত ধৰ্ম্মাৱলম্বী।

কৌলীন বিণ. অভিজাত, উচ্চ বংশজাত, —নঃ
ভিক্কাবিশীৰ সন্তান। বামাচাৰী, শাক্তপন্থী, —নঃ ১।
কেলেঙ্কাৰি, লোকাপবাদ, মে ১১২; ২। পাপকৰ্ম,
নিষ্পনীয় চৰিত্ৰ, বে ২।১০; ৩। পশু, সাপ, চৰাই
আদিৰ যুদ্ধ, ৪। কুকুৰা যুঁজ, ৫। যুদ্ধ, সমৰ, ৬।
উচ্চ জন্ম, ৭। গৃহদ্বাৰ।

কৌলীন্যঃ উচ্চ বংশত জন্ম, পাৰিবাৰিক কেলেঙ্কাৰী।

কৌলুতঃ কুলতবিলাকৰ বজা।

কৌলেয় কুলীন।

কৌলেয়কঃ পু. কুকুৰ। প্ৰকাণ্ড চিকাৰী কুকুৰ।

কৌল্য বিণ. কুলীন, অভিজাত, উচ্চ বংশজাত।

কৌল্লব বিণ. কুবেৰৰ পৰা অহা। ব ১৫।৪৫; —বী
কুবেৰৰ বাসস্থান, উত্তৰ দিশ, —বঃ কুঠ বোগ।

কৌশ(শী) বিণ. পাট সূতাৰে তৈয়াৰী, কুশেৰে তৈয়াৰী।

কৌশল(ল্যঃ) ক্ৰী. কুশলতা, সুখ, আনন্দ, শান্তি, ২।
নিপুণতা, চাতুৰ্য্য। শি ১০।১৩।

কৌশলিকঃ ভেটী।

কৌশলিকা কৌশলী ১। উপহাৰ, নৈবেদ্য, ২। কুশল
সজ্জাৰণ।

কৌশলেয়ঃ পু. কৌশল্যাৰ পুত্ৰ ক্ৰীৰামচন্দ্ৰ।

কৌশল্যা ক্ৰী. দশৰথৰ জ্যেষ্ঠা পত্নী আৰু ক্ৰীৰামৰ মাক।

কৌশল্যীঃ গন্ধাৰ পাৰৰ এখন পৌৰাণিক নগৰৰ নাম।

কৌশিক (কী) বিণ. ১। খাপৰ ভিতৰত সূমুৱাই বখা,
২। পাট সূতাৰে তৈয়াৰী।

কৌশিকঃ পু. (কৌশিকসাপাত্যম্ ঋষি অণ) ১। ইন্দ্ৰ,
২। বিশ্বমিত্ৰ, ৩। ফেঁচা উ ২।২৯; ৪। অভিধান
সঙ্কলক, ৫। হাড়ৰ মাজত থকা মগজু বা মজ্জা, ৬।
গুণগুণ, এবিধ সৃষ্টি ধনা জাতীয় দ্ৰব্য, ৭। সাপ ধৰা
মানুহ, ৮। শৃঙ্গাৰ বস; —কা পিয়লা, পানপাত্ৰ; —কী
১। বিহাৰৰ এখন নদীৰ নাম, ২। দুৰ্গা, ৩। চাৰি বিধ
নটকীয় ৰীতিৰ এবিধ, —অৰুণ্ডিঃ, —অৰিঃ কাউৰী,
—ফলঃ নৰবিকল গছ, —ক্ৰিয় ক্ৰীৰামচন্দ্ৰ।

কৌশেয়ঃ ক্ৰী. ১। পাটৰ কাপোৰ, পঞ্চ ১।৯৪; ২।
পাট সূতা মনু ৫।১২০; ৩। প্ৰেমিকে পিছা পাটৰ
কাপোৰ। ঋতু ৫।৯।

কৌশিন্দ্ৰ্যঃ (কুংসিডং সীদতি অশ্মিন কু সীদ শঃ) ১।
আলস্যতা তন্দ্ৰা, ২। (কুসীদস্য কৰ্ম য্যএঃ) সুদৰ
বয়সায়।

কৌসুতিকঃ ১। ঠগ, প্ৰবঞ্চক, ২। যাদুকৰ।

কৌসুতঃ পু. (কুং ভুৱং স্তুভ্ৰাতি ব্যাপ্তেতি, কুস্তভঃ
সাগৰঃ তস্য ভাৱঃ ইত্যথ) বিষ্ণুৰ বৃকত থকা মণি,
ভা ৮।৮।৫; সমুদ্ৰ মন্থনত এই মণিৰ লগতে আন
তেৰটা মণি সাগৰৰ পৰা উদ্ধৃত হৈছিল। ৰ ৬।৪৯;
—লক্ষণঃ, —লক্ষঃ —স্বদয়ঃ বিষ্ণু।

কুয় আদিত্বে, দুৰ্গন্ধে (ভা আ অক কুয়ভে) ১। তিতা,
২। শব্দ কৰ, ৩। ডুব, ৪। দুৰ্গন্ধ বহিৰ হা।

ক্ৰকচঃ (কচ শব্দে অচ) কৰত। জ্যোতিষ শাস্ত্ৰোক্ত
যোগ বিশেষ। শনিবাৰৰ ৬তী, শুক্ৰৰ ৭মী, এনেকৈ
ববিবাৰৰ দ্বাদশী তিথিলৈ যোগকেইটাক ক্ৰকচযোগ
বুলি কোৱা হয়। —চছদ কেতেকী গছ, —পাদঃ
জেঠী।

ক্ৰকৰঃ ১। কুকুৰাৰ দৰে এবিধ চৰাই, ২। দৰিদ্ৰ, ৩।
কৰত, ৪। এবিধ বোগ।

ক্ৰকুঃ পু. ক্ৰিয়তেহসৌ ইতি কৃ কত্ উণাদি) ১। যজ্ঞ,
অশ্বমেধ যজ্ঞ, মনু ৭।৭৯; ২। বিষ্ণু, ৩। দহ
প্ৰজাপতিৰ এজন, ৪। ব্ৰহ্মাৰ মানস পুত্ৰ সাতগৰাকী
ঋষিৰ এগৰাকী; ৫। প্ৰজ্ঞা, জ্ঞান, ৬। শক্তি,
সামৰ্থ্য; —উত্তমঃ ৰাজসূয় যজ্ঞ, —স্বৰূহ, —জিষ্
ৰাক্ষস, দানৱ, —ধৰংসীঃ শিৱ (শিৱই দক্ষযজ্ঞ ধৰংস
কৰিছিল)। —পতি যজ্ঞকৰ্তা, —পশু যজ্ঞৰ ঘোঁৰা;
—পুৰুষঃ বিষ্ণু; —ভূক্ দেৱতা, —ৰাজ্ যজ্ঞদেৱতা,
মনু ৯।২৬০।

ক্ৰথ ক) বধে (ভা প সক ক্ৰথতি) আঘাত কৰ, বধ
কৰ, বধে (চুৰা প সক ক্ৰথয়তি, ক্ৰাথয়তি) বধ
কৰ, থ) প্ৰতিহৰ্ষে (চুৰা প সক ক্ৰথয়তি) হাঁহি
তোল, হঁহৰা, হঁহৰাই ভাল পা, যেনে, লোকঃ শিশুঃ
ক্ৰথয়তি। মানুহে শিশুক হঁহৰাই ভাল পায়।

ক্ৰথনঃ ক্ৰী. (ক্ৰথ বধে ভাৱে লুট) ১। মাৰণ, হত্যা,
বধ। —নঃ এটা দানৱ।

ক্ৰথনকঃ উট।

ক্ৰন্দ পোদনে, আহানে (ভা প অক আহানে সক
ক্ৰন্দতি) ১। কন্দা, উচুপ, চকুপানী টোক, ২। আক্ৰান
কৰ, মাত; —আ চিঞৰি চিঞৰি কান্দ, ঋ ৪।৭।

ক্ৰমপদনং ১। দুখত কন্দা, শোক ব ৯।৭৫; ২। প্রত্যাহান।
ক্ৰমপদনং মেকুৰী।

ক্ৰমপ্ কপায়াম (ভা আ অক ক্ৰপতে) দয়া কৰা।

ক্ৰম গতো (ভা প সক ক্ৰমতি); দিরা প সক ক্ৰমতি,
ক্ৰমতি) ১। খোজ কাঢ়, যা, গমন কৰ, ভড়ি
৮।২; ২। ওচৰলৈ যা, ৩। অতিক্ৰম কৰ, ৪।
জপ মাৰ, ভড়ি ২।৯; ৫। ওপৰলৈ উঠ, ৬।
অধিকাৰ কৰ, পূৰ্ণ কৰ, ৭। চেৰ পেলা, ৮। ভাৰ
ল, চেপ্টা কৰ, ৯। যৌন সঙ্গ্য কৰ। অতি—
অতিক্ৰম কৰ, পাৰ হৈ যা, চেৰ পেলা, উপেক্ষা
কৰ, অস্বীকাৰ কৰ (সময়) অতিবাহিত কৰ, অধি—
ওপৰলৈ উঠ; অধ্যা— অধিকাৰ কৰ, পূৰ্ণ কৰ,
অনু— অনুসৰণ কৰ, আৰম্ভ কৰ, অস্বা— এজমৰ
পিচত এজনক দেখ বা চা বা দেখা কৰ, অপ—
গুচি যা; অস্তি— ওচৰ চাপ, ঘূৰি ফুৰ, আক্ৰমণ
কৰ। দমন কৰ; আ— আক্ৰমণ কৰ, ওচৰ চাপ,
ওচৰলৈ যা, জয় কৰ; উদ্— উলঙ্ঘন কৰ, অরজা
কৰ, উপ— ওচৰলৈ যা। আক্ৰমণ কৰ, শুক্ৰায়া কৰ,
সেৱা কৰ, আৰোগ্য কৰ, নিগত হ। পৰা— শক্তি
প্রদৰ্শন কৰ, সাহসেৰে কাম কৰ, ঘূৰি চা; পৰি—
১। ঘূৰ, পাৰ হ; প্র আৰম্ভ কৰ। ব ২।১৫; ২।
ভৰি দি, ভড়ি ১৫।২৪, ৩। যা, যাত্ৰা কৰ। প্রতি—
উভতি আহ, রি— ১। খোজ কাঢ়ি আগ বাঢ়, ২।
প্রচণ্ডভাৱে আক্ৰমণ কৰ, জয় কৰ। ৩। ভাগি যা,
বা পেলা, খোল; হ্যতি— উলঙ্ঘন কৰ। অতিবাহিত
কৰ। সম্— ১। এক লগ হ, মিলি যা, ২। পাৰ হ,
অতিক্ৰম কৰ, ওচৰ চাপ, ৩। লাহে লাহে ভিতৰলৈ
সোমা, ব ৫।১০; সমা— ১। অধিকাৰ কৰ, পূৰ্ণ
কৰ, দখল কৰ। ব ৯।৪, ২। দমন কৰ, আক্ৰমণ
কৰ।

ক্ৰমঃ পৃ. (ক্ৰম্যতে প্রাপ্যতে পাঠভেদোইনেন ক্ৰম ঘঞ)
১। বেদ সংহিতাৰ পাঠ বিশেষ, ক্ৰম পাঠ, ২। (ক্ৰম
ভাৱে ঘঞ) অনুক্ৰম ব ১১।২৪; ৩। খোজ, গতি,
৪। লাহে লাহে, কালক্ৰমত আগ বঢ়া, ৫। সম্পাদন,
প্রাৰম্ভ, ৬। নিয়মিত ৰীতিত গতি, এটাৰ পিছত এটা,
মনু ৭।২৪; ৭। পদ্ধতি। নীতি, ৮। আক্ৰমণ কৰাৰ
আগতে লোৱা স্থিতি, ভঙ্গী, ৯। যো-জা, সাজ-সজ্জা,
১০। উদ্যোগ, ১১। শক্তি, বল, —ম্বং বোকা,

—আগত, —আগত বংশানুক্ৰমে অহা: —জ্যা
বাশিচক্ৰৰ গ্ৰহৰ দৰত্ব; —ভজঃ বিশৃঙ্খলতা।

ক্ৰমক বিণ. সৃষ্টি, পদ্ধতিগত; —কঃ নিয়মিত
পাঠ্যক্ৰম অনুসৰণ কৰা ছাত্ৰ।

ক্ৰমণঃ ১। ভৰি, চেং, ২। ঘোঁৰা; —৭ং ১। খোজ,
পদক্ষেপ, ২। খোজ কঢ়া, আগ বঢ়া, উলঙ্ঘন।

ক্ৰমন্তঃ অব্য. লাহে লাহে, এটাৰ পিছত এটাকৈ।

ক্ৰমশঃ অব্য. নিয়মিতভাৱে, এটাৰ পিছত এটাকৈ, লাহে
লাহে, মনু ১।৬৮।

ক্ৰমিক বিণ. আনুক্ৰমিক, এটাৰ পিছত এটা।
বংশানুক্ৰমে, পৰম্পৰাগতভাৱে।

ক্ৰমিজা লা।

ক্ৰমুঃ ক্ৰমুকঃ তামোল গছ। শি ৩।৮১।

ক্ৰমেলঃ, —লকঃ উট। শি ১২।১৮।

ক্ৰমোদ্বেষঃ (ক্ৰমেশ উদগতঃ ৰেগঃ যস্য) বলদ।

ক্ৰমঃ পৃ. (ক্ৰী ভাৱে অচ) কিনা, ক্ৰয়, মূল্যৰ বিনিময়ত
গ্ৰহণ। —আবোহঃ বজাৰ, হাট। —ক্ৰীত বিণ. মূল্য
বা পণৰ বিনিময়ত গৃহীত। —লেক্ষ্যং বিক্ৰী দলিল।

—ক্ৰিক্ৰমৌ বাণিজ্য, বেহা বেপাৰ। মনু ৮।৫:

—ক্ৰিক্ৰমিকঃ বেপাৰী, সদাগৰ।

ক্ৰমিকঃ পৃ. (ক্ৰয়ঃ প্রয়োজনমন্তাসা ইতি ঠন) ক্ৰেতা,
কিনোতা, খৰিদাৰ।

ক্ৰম্য বিক্ৰীৰ বাবে বজাৰত যিটো বস্তু সকলোৱে
দেখাকৈ ৰখা হয়। শঃ ব্ৰা ৩।৩।৩১

ক্ৰম্যং ক্ৰী. (ক্ৰব যৎ লস্য ৰত্বম) মাংস, গেলা মাংস।

—অদ্ —অদ, —ভুজ্ গেলা মাংস খোৱা। মনু
৫।৩১, —ম্বাঃ ১। মাংসাহাৰী জন্তু, যেনে বাঘ উ
১।৪৯, ২। দৈত্য, দানৱ। ব ১৫।১৬

ক্ৰশিমন্ পৃ. ক্ষীণতা, কৃশতা।

ক্ৰাকটিকঃ কৰতীয়া। কৰতেৰে কাঠ ফলা মানুহ।

ক্ৰান্তঃ (ক্ৰম্যতে ইতি ক্ৰম ক্ৰঃ) ১। ঘোঁৰা, ২।
এখোজ, পদক্ষেপ, —দশী সৰ্বজ্ঞ।

ক্ৰান্তি ক্ৰী. ১। গমন, আগ বঢ়া, ২। খোজ, গতি,
৩। অতিক্ৰম, ৪। আক্ৰমণ, ৫। গ্ৰহৰ গতি, বৰিমার্গ,
৬। সূৰ্য বা চন্দ্ৰ গ্ৰহণ, —ককঃ —মণ্ডলং, —বৃহৎ
গ্ৰহণ সংক্ৰমণ, ৰবি মার্গ। —কলয় ক্ৰান্তি মণ্ডল।

ক্ৰান্তকঃ, —কিকঃ (ক্ৰীণাতি ইতি ক্ৰী থুল) ক্ৰেতা,
কিনোতা, খৰিদাৰ।

ক্ৰিয়া: পূ. (ক্ৰম পাদ বিক্ষেপে ইতি ইন কিং ইচ্চ)
কীট, পেল। —জং অগক গছ। —জা লা. —শৈলঃ
উই হাফলু।

ক্ৰিয়া: পূ. মেঘ বাশি।

ক্ৰিয়া ক্ৰী. (ক্ৰিয়তে অনয়া অসৌ অশ্বিন ইতি শ প্রত্যয়ঃ
বিভাদেশঃ ইয়ঙ) ১। আৰম্ভ, সম্পাদন, ২। কৰ্ম,
কাৰ্য্য, ব্যৱসায়, উদ্যোগ, মনু ২।৪; ৩। শাৰীৰিক
কৰ্ম, পৰিশ্ৰম, ৪। শিক্ষাদান, ৫। নৃত্য-গীতাদি কলা,
বা বিদ্যাত পাৰ্গত অথবা অধিকাৰ, ৬। অনুশীলন,
৭। ধৰ্মীয় কাৰ্য্য বা উৎসৱ, ৮। ব্ৰত বা প্ৰায়শ্চিত্ত,
৯। শ্ৰাদ্ধ, তৰ্পণ আদি, ১০। পূজা-পাৰ্বণ,
১১। চিকিৎসা, ১২। (ব্যাকৰণ) ক্ৰিয়া, ধাতুৱে
প্ৰকাশ কৰা ভাব, ১৩। গতি, ১৪। (আইন) কঠোৰ
পৰীক্ষা অথবা সাক্ষী-বাদীৰে ন্যায়িক তদন্ত, ১৫।
প্ৰমাণৰ ভাৰ; —অস্থিত ধৰ্মীয় ব্ৰতাদি পালন।
—অপৰাধঃ কৰ্মৰ সু-সম্পাদন। কি ১।৪৪; ২। নৈতিক
কৰ্মৰ পৰা মুক্তি, —অভ্যুপগমঃ বিশেষ চুক্তিপত্ৰ,
—অৱসম্পন্ন বিগ্ৰহ। সাক্ষ্যৰ দোষত যি কোনো
মোকদ্দমাত হাৰে, —কলাপঃ ১। ধৰ্মীয় বিধি
অনুসাৰে পালন কৰিব লগীয়া সমস্ত পূজা-পাৰ্বণাদি
অনুষ্ঠান, ২। ব্যৱসায়ৰ সকলো দিশ, —কাৰঃ ১।
কৰ্মী, ২। নতুন বিদ্যাৰ্থী, ৩। সম্ভৱি বা চুক্তিপত্ৰ,
—দ্বৈধি যি সাক্ষীৰ সাক্ষ্য মোকদ্দমাৰ বাবে
অনিষ্টকৰ। পাঁচ বিধ সাক্ষীৰ এবিধ। আন চাৰিবিধ,
অনাবাদী, নোপঠায়ী, নিৰন্তৰ, আহত প্ৰপলায়ী,
—নিৰ্দেশঃ সাক্ষ্য প্ৰমাণ, —পথঃ চিকিৎসা পদ্ধতি,
—পৰ পৰিশ্ৰমী, —পাদঃ মোকদ্দমাৰ চাৰিটা পাদ বা
বিভাগৰ তৃতীয় বিভাগ। ক্ৰমে বাকীকেইটা হ'ল :
পূৰ্বপক্ষ, উত্তৰপক্ষ আৰু নিৰ্ণয় অৰ্থাৎ ৰায়।
—যোগঃ ১। ক্ৰিয়াৰ লগত সম্পৰ্ক বা সংযোগ, ২।
উপায় প্ৰয়োগ, —লোপ পূজা-পাৰ্বণাদি কোনো ধৰ্ম
কাৰ্য্যৰ বিৰাম বা স্থগিত কৰণ, মনু ১০।৪৩; —ৰূপঃ
কৃতকৰ্মৰ প্ৰভাৱ, —স্বাচক, —স্বাচিন্ কৰ্মবাচক,
বিশেষ্য, —স্বাদী অভিযোগকাৰী, মোকদ্দমাৰ পূৰ্বপক্ষ,
—স্বিধিঃ ধৰ্মকাৰ্য্যৰ নীতি, নিয়ম, মনু ৯।২২০;
—সংক্ৰান্তিঃ নিজৰ জ্ঞান আনক দিয়া, দীক্ষা দান।

ক্ৰিয়াৱৎ পূ. কৰ্মৰত, কৰ্মত নিযুক্ত। কাম কৰি থকা
লোক, ভক্তি ১।১০;

ক্ৰী দ্ৰব্যপৰ্যায় (ক্ৰো উ সন্ধ ক্ৰীণাতি, ক্ৰীণীতে) ১।
কিন, ক্ৰয় কৰ। ধন বা পণৰ বিনিময়ত লাভ কৰ,
মনু ৯।১৭৪; ২। বিনিময় কৰ, নিস— ১। ধন দি
মুক্ত কৰ, বা খালাচ কৰ, পৰি— ১। কিন, ভক্তি
৮।৭২; ২। ভাড়া কৰ, কিছু সময়ৰ বাবে কিন,
৩। ঘৰাই দি, পৰিশোধ কৰ, স্মি— ১। বিক্ৰী কৰ
মনু ১০।৯০; ২। বিনিময় কৰ।

ক্ৰীড় খেল (ভো প অক ক্ৰীড়তি) ১। খেল-ধেমালি
কৰ, ২। আমোদ কৰ, ৩। জুৱা খেল, বাজি মাৰ,
পাশা খেল, মনু ৪।৭৪; ৪। আনন্দ কৰ, পৰিহাস
কৰ, গীত ও অনু— খেল, আমোদ কৰ, জ্ঞা—,
—পৰি, —সং খেল। মে ৭০। শব্দ কৰ অৰ্থত সং
ক্ৰীড় পৰস্মৈপদী হয়।

ক্ৰীড়ঃ পূ. খেল-ধেমালি, আনন্দ-উৎসৱ, ২। পৰিহাস।

ক্ৰীড়নকঃ —কং, —নীয়ং, —নীয়কং খেলৰ সামগ্ৰী,
পুত্ৰা আদি।

ক্ৰীড়া ক্ৰী. (ক্ৰীড় ভাৱে অপ টাপ) পৰিহাস, খেল
ধেমালি, ভা ২।৩।১৫; মে ৩৩ — গৃহং প্ৰমোদ
গৃহ, —শৈলঃ কৃত্ৰিম পাহাৰ, প্ৰমোদ বনত তৈয়াৰ
কৰা পাহাৰ। মে ৭৭; —নাৰী বেশ্যা, গণিকা।
—কোপঃ মিছা খং, কৃত্ৰিম ক্ৰোধ, —মম্বুৰঃ
খেলিবৰ বাবে ৰখা ম'ৰা চৰাই, —ৰত্নং খেলৰ
ভিতৰত ৰত্নস্বৰূপ : যৌন সজ্জাগ।

ক্ৰীত বিগ্ৰহ. (ক্ৰী কমণি ক্ৰঃ) কিনা, কিনি অনা (বস্তু
আদি) —তঃ —তকঃ শাস্ত্ৰবিধিমাতে বাৰ বিধ পুত্ৰৰ
ভিতৰত এবিধ— আচল পিতা-মাতাৰ পৰা ধনৰ
বিনিময়ত অনা পুত্ৰ, —অনুশয়ঃ বস্তু কিনি উঠাৰ
পিচত কৰা অনুতাপ, কিনা বস্তু বিক্ৰেতাক ঘৰাই
দিয়া।

ক্ৰুঞ্চ, ক্ৰুঞ্চঃ ১। ডাঙৰ বগলী, বামুণ বগ, ২। ক্ৰৌঞ্চ
পৰ্বত।

ক্ৰুঞ্চ বিগ্ৰহ. (ক্ৰুঞ্চ কৰ্তৰি ক্ৰঃ) ক্ৰোধাশ্বিত, খঙাল,
ক্ৰোধযুক্ত।

ক্ৰুঞ্চ কোপে (দিৱা প অক ক্ৰুণতি) খং উঠ, ক্ৰোধাশ্বিত
হ, প্ৰতি— প্ৰতিক্ৰোধ, (ক্ৰোধৰ বিপৰীতে ক্ৰোধ)
প্ৰতিশোধ ল, মনু ৬।৪৮; সম্ভ— কাৰোৰৰ ওপৰত
খং উঠ, ভক্তি ৮।৭৬।

ক্ৰুশা ক্ৰী. খং, ক্ৰোধ।

কুশ বোদে হতৌ (ছা প অক, আহানে সক ক্রোশতি)
১। কন্দাকটা কৰ, চকু পানী টোক, দুখ কৰ, ২।
চিঞৰ মাৰ, আৰ্তনাদ কৰ, চিঞৰি মাত, ভটি
১৪।৩১; অনু— পুতৌ কৰ, দুখ দেখি বেজাৰ
কৰ, আ— ১। চিঞৰ, উচ্চৰে চিঞৰ, ভৰ্ত্ত
৩।১২৩; ২। নিন্দা কৰ, তিৰস্কাৰ কৰ। মনু
৮।২৬৭; পৰি— শোক কৰ; প্রত্যা— ওলোটাই
গালি-গালাজ কৰ, ব্লি— উচ্চৰে মাত, ভটি
১৪।৪২; ২। চিঞৰি মাত, চিঞৰ, ৩।
প্রতিধ্বনিত হ, ব্ল্যা— শোক কৰ।

কুশ্ৰী. (কুশ ভাৱে ক্ৰঃ) বোদন, কান্দন, চিঞৰ।
কুশ বিগ. (ক্ৰঃ ছেদনে উগাদি বক ক্ৰ আদেশত) ১।
পৰদ্রোহকাৰী, নিৰ্দয়, হৃদয়হীন, মে ১০৫; মনু
১০।৯; ২। কঠিন, কৰ্কশ, ৩। ভয়ানক, ৪।
বিধবংসী, অনিষ্টকাৰী, ৫। আঘাত প্রাপ্ত, ৬।
বক্ত-পিপাসু, ৭। অশিক্ষিত, ৮। শক্তিশালী, ৯।
গৰম, তীক্ষ্ণ, অপ্রীতিকৰ, মনু ২।৩৩; —বঃ চিলনী,
শেন চৰাই; —বঃ ১। আঘাত, ২। হত্যা, বধ, ৩।
ভয়ানক কাৰ্য্য: —আকৃতি ভয়ানক শৰীৰযুক্ত, (পু)
বান্ধণ, —আচাৰঃ কদাচাৰ। কু সংস্কাৰ; —আশয় বিগ.
১। ভয়ানক জন্তু থকা (নদী সৰোবৰ আদি), ২।
হৃদয়হীন; —কৰ্মন বঠন পৰিশ্রম; —ক্ৰঃ ভয়ানক,
নিৰ্দয়; —ক্ৰোষ্ঠ বিগ. শৌচ কচা, ঔষধ খোৱাৰ
পিচতো শৌচ নোহোৱা, —গজ্জ গজক, —দৃশ্ হিংসুক
দৃষ্টিযুক্ত, কুদৃষ্টিসম্পন্ন; —বালিন্ পু. শেন চৰাই;
—লোচনঃ শনি গ্রহ, ক্ৰুৰা (ক্ৰী) বড়া পূৰ্ণবা শাক।

ক্ৰেতু পু. ক্ৰেতা, কিনোতা, —য়ঃ কিনিব লগীয়া বস্তু।

ক্ৰেণ্ধঃ এখন পৰ্বতৰ নাম।

ক্ৰোড়ঃ পু. (ক্ৰুড় ঘঞ) ১। গাহৰি, ২। গছৰ খোৰোং,
৩। বুকু, কোলা, ৪। মাজ ভাগ বা মাজৰ অংশ
ক্ৰোড়ী কু কোলাত ল, বুকুত সৱটি ল; —ড্ৰঃ —ড্ৰা
১। বুকু, দুই কাকৰ মাজ ভাগ, ২। গাঁত, খোৰোং,
মধ্য স্থল, —অক্ৰঃ —অজঃ —অংগ্ৰি, —পাদঃ কাছ,
—পত্ৰঃ ১। কোনো বচনৰ শেষত 'আকৌ' 'পুনশ্চ'
বুলি কিছু লিখা কথা। ২। বাতৰিকাকত অথবা
আলোচনীৰ লগতে দিয়া আন এখন কাকত বা পত্ৰ,
৩। উইল বা ইচ্ছা-দলিলৰ লগত থকা পত্ৰ বা নথি।
ক্ৰোড়ীমুখঃ গুড়।

ক্ৰেণ্ধঃ পু. (কুখ হিংসনে ভাৱে ঘঞ) হত্যা, বধ।

ক্ৰেণ্ধঃ পু. (কুখ ভাৱে ঘঞ) ১। খং, ৰাগ। গী
২।৬২; “কাম এষ ক্ৰেণ্ধ এষ ৰজোজ্ঞান সমুদ্ভৱঃ”
গীতা, ৩।৩৭; ২। (অলঙ্কাৰ) বৌদ্ধ ৰসৰ উৎপাদক।
—উজ্জ্বলিতঃ ক্ৰোধশূন্য, শান্ত, ধীৰ, স্থিৰ, —মুচ্ছিত
খণ্ডত একো নইকিয়া হোৱা।

ক্ৰেণ্ধন বিগ. ক্ৰোধী, ক্ৰোধপূৰ্ণ, খঙাল, উগ্ৰ, বে
৩।৩১; —না চতী।

ক্ৰেণ্ধলু বিগ খঙাল।

ক্ৰেণ্ধলু পু (ক্ৰোশতি যতঃ কুশ অপাদানে ঘঞ) ১।
চাৰি ভাগৰ এক যোজন। চাৰি হাজাৰ হাত (দীঘল
বা দূৰত্ব) পৰিমাণ। ৰ ১৩।৭৯; ২। (কুশ ভাৱে
ঘঞ) বোদন, কান্দন, চিঞৰ-বাখৰ। —তালঃ
—ধ্বনিঃ ডাঙৰ ঢোল বা ডবা।

ক্ৰেণ্ঠী পু. ক্ৰী. শিয়াল। মহা ১।২।১৪।৮।

ক্ৰেণ্ঠীপুচ্ছিকা বাহক পাত। পুন্নিপলী। বিয়লী সাবটা।

ক্ৰেণ্ঠীকুঃ বগা কুঁহিয়াৰ।

ক্ৰেণ্ঠী ক্ৰী. বগা কোমোৰা, বগা বাঙী।

ক্ৰেণ্ঠীঃ পু. ১। শেন চৰাই, চিলনী, ঋতু ৪।৮, মনু
১২।৬৪; ২। এখন পৰ্বতৰ নাম। হিমালয়ৰ নাভী।
আখ্যানমতে কাৰ্ত্তিকেয় আৰু পৰশুৰামে এই
পৰ্বতখনক বিদ্ধ কৰিছিল। —অদনং পদুমৰ নালৰ
আঁহ, —অৰাতিঃ, —অৰিঃ, —ৰিপুঃ পৰশুৰাম,
কাৰ্ত্তিকেয়। —দাৰণঃ, —সূদনঃ কাৰ্ত্তিক, পৰশুৰাম।

ক্ৰেণ্ঠীৰ্হ নিৰ্দয়তা, হৃদয়হীনতা।

ক্ৰন্ পু. বোদনে, আহানে ছা, উ অক, সক আহানে,
ক্ৰন্দতি, ক্ৰন্দতে) ১। আহান কৰ, চিঞৰি মাত, ২।
বোদন কৰ, কন্দাকটা কৰ, ৩। বিমোৰত পৰ।

ক্ৰম্ গানৌ (ছা ক্ৰামতি, দিৱা ক্ৰাম্যতি, প, অক) ১।
পৰিশ্রান্ত হ, ভাগৰ লাগ, অৱলম্ব হ, ভটি
৫।১০২।

ক্ৰমঃ, ক্ৰমথঃ ভাগৰ, হাবাথুৰি। পৰিশ্রম। মনু
৭।১৫১।

ক্ৰান্ত বিগ. (ক্ৰম কৰ্ত্তবি ক্ৰঃ) পৰিশ্রান্ত; মে ১৮, মহা
৩।৭৩।২৭।

ক্ৰান্তিঃ ক্ৰী. (ক্ৰম ক্ৰিন) ভাগৰ, পৰিশ্রম। —ক্ৰিন্ বিগ.
ভাগৰ পলোৱা, সৰল কৰা, ক্ষুৰ্তিসময়ক।

ক্ৰিন্ ক) কদি (ছা, উ অক, ক্ৰিন্‌তি, ক্ৰিন্‌তে) কন্দাকটা

কৰ, ৰোপন কৰ। শোক কৰ। খ) ক্লেদে (দিৱা প অক ক্লিৰাতি) তিত, ভিজ।

ক্লিৰ বিণ তিতা বা ভিজা (কাপোৰ আদি) গী ২।২৩।
ক্লিৰ ক) উপত্যাপে (দিৱা উ অক সক ক্লিৰাতি, ক্লিৰাত্তে) ১। কষ্ট পা। কষ্ট ভোগ কৰ। যাতনা ভোগ কৰ, ২। কষ্ট দি, যাতনা দি, ধৰ্ষণ কৰ। মনু ৮।১৬৯।

খ) ক্লিৰতো (ক্লিৰ প সক ক্লিৰাতি) যাতনা দি, দুখ দি, ধৰ্ষণ কৰ, ১।১৫৮।

ক্লিৰিত, ক্লিৰি বিণ ক্লিৰযুক্ত। কষ্টত পৰা লোক। নিম্নিত হোৱা, লাজত পৰা।

ক্লিৰি: ক্লী. ১। দুখ, যাতনা, বেদনা, ২। সেৱা।

ক্লীতকং যষ্টিমধু।

ক্লীৰ বিণ. ১। পুৰুষত্বহীন, নপুংসক, স্ত্ৰী, পুৰুষত বাহিৰে (অন্য); মনু ৩।১৫০, ২। দুৰ্বল, বীৰ্যহীন, দুৰ্বলমনা, ১।৮৮৪, ৩। কাপুৰুষ, মীচ, অধম —ৰঃ, —ৱঃ ১। নপুংসক, ২। ক্লীৰ লিঙ্গ।

ক্লেদ: ১। জীপ, বস, পৰীয়া গুণ। অৰ্পিত। ১।২১; ২। ওলাই থকা পূজ-পানী, ৩। দুৰ্গা, যজ্ঞগা।

ক্লেশ: পু. (ক্লিৰ ভাৱে ঘঞ) ১। দুখ, কষ্ট, গী ১২।৫; ক্লেশ ৫ বিধ: অবিদ্যা, অস্মিতা (অহঙ্কাৰ), বাগ (কামনা, ঘেৰ (হিংসা), অভিহিংস: (মৰণভয়) ২। খং, ক্ৰোধ, ৩। পাৰ্থিৱ জীৱিকা; —কম কষ্ট-সহিষ্ণু।

ক্লেশং ক্লী. (ক্লীৰসা ভাৱে) ১। দুৰ্বলতা, পুৰুষত্বহীনতা, কাপুৰুষালি গী ২।৪; ৩। বীৰ্যহীনতা ১।২৮৬।

ক্লেম (ন) ক্লী. ফুচফুচ, হাঁওফাঁও।

ক অব্য. ১। ক'ত, কোনফালে আদি প্ৰশ্নবাচক অব্যয়। উ ৬।৩৩; ২। বিষম অৰ্থ বুজাবলৈ ক ক দুবাৰকৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে, ক সূৰ্য্যভৰো ৱং: ক চান্দ ৱিষয়মতি: ১।১২; অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ মতে এইটো বিষয়মালম্ব্য, ২। কেতিয়াবা 'কোন' অৰ্থত ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায় যেনে ক প্ৰদেশে, অৰ্থাৎ কোন প্ৰদেশত, ৩। অপিব আগত থাকিলে 'ক'বাত; 'চি'ৰ আগত থাকিলে কোনো কোনো ঠাইত, ঋতু ১।১২; কচিৎ দুবাৰকৈ লিখিলে— এতিয়া ইয়াত, এতিয়া তাত, 'ইয়াত-তাত' এনেবিলাক অৰ্থ হয়।

ক্লপ শব্দে (ক্ল প অক ক্লপতি) ১। ক্লপ ক্লপাই লক্ষ কৰ।

ক্লপ ক্লপাই লক্ষ কৰ, বন বন লক্ষ কৰ, হি ২।৮৬; মে ৩৬: ২। গুণ গুণ কৰ (মৌমাখি), গুণ গুণাই গান পা।
ক্লপঃ, ক্লপমঃ, ক্লপিতঃ, ক্লপঃ কোনো ব্যক্তিৰ লক্ষ।
যি কোনো বস্তুৰ লক্ষ।

ক্লপ নিষ্পচনে (ক্ল প সক ক্লপতি) ১। সিজা, সিজ কৰ, সিজাই ক্লপ বা বস তৈয়াৰ কৰ। বৈদ্যঃ ক্লপতি অৰ্থাৎ চিকিৎসকে ক্লপ (ঔষধ) তৈয়াৰ কৰিবলৈ, ২। হজম কৰ।

ক্লপঃ, ক্লপ বস, আসৰ, অৰিষ্ট।

ক্লপিতক বিণ বিবল, অস্বাভাৱিক।

ক ককাৰ। ক আৰু ষ বৰ্ণ দুটা লগ লাগি 'ক' বৰ্ণ নিষ্পন্ন হোৱাৰ কাৰণে 'ক'ৰ পৃথক বৰ্ণত্ব নাই। তদ্ব্যমতে চতুৰিংশ ব্যঞ্জনবৰ্ণ। অষ্টমবৰ্ণীয় পঞ্চমবৰ্ণ আৰু বৰ্ণমালাৰ একাদশটা বৰ্ণৰ শেষ বৰ্ণ।

কঃ পু (কয়তি লোকান যুগান্তকালে প্ৰলয়ে সমগ্ৰি ভূতানি মহাকালোদৰং প্ৰেৰয়তি কি কয়ে ডঃ) ১। প্ৰলয়, ধ্বংস, নাশ, ২। পথাৰ, ৩। খেতিয়ক, ৪। বিষম্ব নৰসিংহৰতাৰ, ৫। ৰাক্ষস।

কণ ৱথে (তনা উ সক কণোতি, কুনতে) ১। আঘাত কৰ, ক ৫।৫৪; ২। টুকুৰা-টুকুৰাকৈ ভাং, ১।১৭২; উপ-, পৰি-, ক্লি- ভাং, আঘাত কৰ, বধ কৰ।

কণঃ —পঃ ১। কণ, মুহূৰ্ত, পাঁচ ভাগৰ চাৰি চেকেণ্ড পৰিমাণ সময়, মে ২৬; ২। আত্মবি, জিৱিণ, ৩। উপযুক্ত সময় বা মুহূৰ্ত, মে ৬২; ৪। স্নান কণ, ভাগ্য মুহূৰ্ত, ৫। আনন্দ, উৎসৱ, ৬। গোলামি, পৰাধীনতা, দাসত্ব —অন্যতঃ অব্য পিত মুহূৰ্ত্তে অলপ পিচতে। —কঃ জ্যোতিৰী —কঃ পানী —দা ৰাতি, ১।১৪; —দাভঃ ৰাক্ষস —পতিঃ কুন্ত —দ্যুতিঃ, —প্ৰকাশ্য, —প্ৰজ্ঞা বিজ্ঞী —সিদ্ধান্তঃ শিহ —ভজুৰ দুৰ্বল, কণহাৰী —ৰামিন্ পাৰ চনাই। —ক্লিৰংসী কণহাৰী, অনিত্য। পৰীৰং কণক্লিৰংসী কল্পান্তস্থানো গুণা: —নাগানন্দম্।

কণক্লুঃ পু (কণ ভাৱে অত) কত, আঘাত, বা।

কণিক বিণ (কঃ ঠন) কণমন্ত্ৰহাৰী, অসিদ্ধ, ১।৮৫২; —ক বিজ্ঞী।

কণিনী ক্লী (কণ ইনি ক্লী) ৰতি।

ককতঃ ক্ৰী (ককতে বধ্যতে অনেন কক ককণে কঃ) ১।
আগাত, ঘা, আঁচোৰ, উ ৪।৭; ২। বিপদ, ধবংস,
বিনাশ ব ২।৫৩; -অৰি বিজয়ী -উদৰং গ্রহণী
বেমাৰ, -কাসঃ ঘা বা আঘাতৰ পৰা হোৱা কাহ।
-জং ১। তেজ ব ৭।৪৩; ২। পূজ -যোনিঃ যি
তিৰোতাৰ যোনি ককত হৈছে, অৰ্থাৎ যৌন সঙ্গম
হোৱা তিৰোতা, -বিস্কৃত আঘাত আৰু ঘাৰে পৰিপূৰ্ণ
শৰীৰ, -বৃত্তিঃ জীৱিকা নোহোৱা লোক। নিষ্ঠুৰতা
অৱস্থা। -ব্রতঃ ব্রত ভঙ্গ কৰা বিদ্যার্থী।

ককতি ক্ৰী (কক ক্তিন) ১। আঘাত, ঘা, ২। ধবংস, নাশ,
কটা, ছিঙা শ ২।৬।

ককত্ৰ পু (কক সংবৃত্তৌ তুচ) ১। কাটি ফুৰা লোক, ২।
সহকাৰী, দুখী, ৩। বথৰ সাৰথি, ৪। শূদ্র আৰু কক্ৰিয়ৰ
পুত্ৰ, মনু ১০।৯; ৫। দাসীপুত্ৰ, ৬। ব্ৰহ্মা, ৭। মাছ।

ককত্ৰং, -ত্ৰঃ (ককতঃ ত্ৰায়তে ইতি কক ত্ৰৈ কঃ) ১। শৰীৰ,
২। নগৰ, ৩। কক্ৰিয় কুল, শ ১।২১; ৪। শক্তি,
ৰাজ্য, সাৰ্বভৌমত্ব, মনু ৯।৩২২; -অন্তকঃ পৰশুৰাম,
-ধৰ্মঃ ১। শক্তি, সাহসিকতা, বীৰত্ব, ২। কক্ৰিয়ৰ
কৰ্তব্য -পঃ প্ৰশাসক -বজ্জ ১। জাতি হিচাবে কক্ৰিয়,
২। সাধাৰণ কক্ৰিয়, ৩। জঘনা, অধম কক্ৰিয়।

কক্ৰিয়ঃ পু (ককত্ৰে বাষ্টে সাধুঃ কক্ৰিয়াপত্যং বা কক্ৰাদ্
ঘঃ) ১। কক্ৰিয় জাতিৰ মানুহ, ২। দ্বিজসকলৰ
ভিতৰত এটা। তিনি বিধ দ্বিজৰ আন দুবিধ হ'ল,
ব্ৰাহ্মণ আৰু বৈশ্য। মনু ১০।৪; -হণঃ পৰশুৰাম।

কক্ৰিয়কা, -য়া, -য়িকা কক্ৰিয়া নাৰী।

কক্ৰিয়াণী, -য়ী ১। কক্ৰিয়া নাৰী, ২। কক্ৰিয়াৰ পত্নী।

ককত্ৰ বিণ ১। ধৈৰ্য্যশীল, সহনশীল, ২। নম্ৰ।

ককপ্ ক) শস্ত্ৰেণ (চুৰা প সক কক্পয়তি) সহন কৰ,
কমা কৰ। কক্পয়তি দুখং মুনিঃ।

খ) ক্কেপে (অদন্ত চুৰা প সক ককপয়তি) দলিয়া,
দুব কৰ, প্ৰেৰণ কৰ, হেৰা।

গ) উপৱাসে (ভ্ৰা উ অস কপতি কপতে) ১।
উপবাস কৰ, ২। মাদক বস্ত্ৰৰ পৰা দূৰত থাক।

মনু ৫।৬৯

ককপণঃ পু (ককপয়তি কপিতি দূৰীকৰোতি লজ্জাং কপ
ল্যঃ) নিলাজ পুৰুষ। (ককপয়তি বিষয়বাগং) বৌদ্ধ
সন্ন্যাসী মনু ৪।২২২; -পং নিলাজ, অপবিত্ৰতা।
ধবংস, দমন।

ককপণকঃ (কপ ল্যঃ স্বার্থে কন) জৈন বা বৌদ্ধ সন্ন্যাসী।

ককপণীঃ ১। লোহাৰ ডাং, ২। জাল।

ককপণুঃ পু অপৰাধ।

ককপা ক্ৰী (ককপয়তি বাৰয়তি চেষ্টামিন্দ্ৰিয়াণং কপ অচ)
বাতি মে ১১০; ২। হালধি, -অটঃ ৰাক্ষস, দানৱ,
ভূত, প্ৰেত -কৰঃ -নাথঃ, ১। চন্দ্ৰ, ২। কপূৰ
-ঘনঃ ক'লা মেঘ -চৰঃ ৰাক্ষস, দানৱ, ভূত, প্ৰেত।
ককম মৰ্বে (দিৱা প সক কাময়তি) কমা কৰ, (ভ্ৰা আ
সক কমতে) ১। কমা কৰ, অনুমতি দি, ভৰ্তৃ
৩।১৩; ২। সহন কৰ, মনে মনে থাক, অপেক্ষা
কৰ, ৩। ১৫।৪৫; ৩। বিৰোধিতা কৰ, সমৰ্থ হ, শি
১।৩৮।

ককম বিণ (কমতে ইতি কক অচ) ১। সহনশীল, নম্ৰ,
২। সমৰ্থ, ৩। ১১।৫; ৩। উপযুক্ত, যোগ্য, উ
১।১৪ ৪। সহনীয়, ৫। অনুকূল, হিতৈষী।

ককমতা ক্ৰী (ককস্য ভাৱঃ কক তল) যোগ্যতা, সামৰ্থ্য।

ককমা ক্ৰী (ককমতে আত্মোপৰিস্থিতানাং জীৱানামপৰাধং যা
ককম অচ টাপ)। বাহ্যে চ আধ্যাট্মিকে চৈৱ দুঃখে চ
উৎপাদিতে কচিৎ। ন কুপ্যতি ন বা হস্তি সা কমা
পৰিকীৰ্তিতা, ১। ধৈৰ্য্য, সহিষ্ণুতা, কমাশীলতা, ২।
১।২২; ২। পৃথিৱী, ৩। দুৰ্গা, ৪। ৰাত্ৰি -জঃ মঙ্গল
গ্ৰহ -ভূজ্, -ভূজঃ এজন ৰজা।

ককমিত্ৰ (ক্ৰী ক্ৰী) ককমিন্ (নী) ১। ধৈৰ্য্যশীল, সহিষ্ণু,
কমাশীল শি ২।৪৩।

ককযঃ পু (ককি কযে অচ) ১। ঘৰ, বাসস্থান, থকা ঠাই।
মনু ৬।৬১; ২। লোকচান, অৱনতি, পতন, ৩।
ধবংস, বিনাশ, সমাপ্তি, ৪। আৰ্থিক লোকচান
বা হানি। মনু ৮।৪০১; ৫। প্ৰলয়, ৬। যক্ষ্মা ৰোগ ৭।
ৰোগ, ৮। বিয়োগ (অঙ্ক) -কৰঃ বিধবংসী, ধবংসকাৰক,
-কালঃ প্ৰলয় কাল। অধঃপতনৰ সময়। -কাসঃ যক্ষ্মাৰ
কাহ, -যোগঃ বিনাশযোগ, -ৰোগঃ যক্ষ্মা ৰোগ -ৰায়ুঃ
প্ৰলয়ৰ সময়ৰ বতাহ। -সম্পদঃ ধন-সম্পত্তি সকলোৰে
বিনাশ।

ককযা বিণ (ককতুং শক্যমিতি কি যৎ) ককয়নীয়ঃ
ককযোগ্য, অৰ্থাৎ নাশ হ'ব লগীয়া।

ককযধুঃ যক্ষ্মা ৰোগীৰ কাহ বা কফ।

ককযিন্ বিণ (নী) ক্ৰমে কক হ'বলৈ ধৰা, নাশ হ'বলৈ
ধৰা, ভৰ্তৃ ২।৬০; হানি হোৱা, ক্ৰমে হ্ৰাস পোৱা।

কয়িকু বিণ ঠনুকা, বিনাশলীল।

কব সঞ্চলনে (ছা প অক কবতি) ১। বৈ যা, বাগবি
যা, ২। ঢালি দি উলিয়া, বাহিব কব, ব ১৩।৭৪;
৩। টোপ টোপকৈ পব, ৪। নাশ হ, ৫। ব্যৱহাৰ
অযোগ্য হ, মনু ৪।২৩৭; ৬। সবকি পব, ৭।
বঞ্চিত হ।

কব বিণ ১। গলি যোৱা, ২। অস্থায়ী, ৩। নশ্বৰ,
বিনাশলীল, -ৰং পানী, শৰীৰ, -ৰং নশ্বৰ বস্তু,
বিনাশলীল প্ৰাণী, গী ১৫।১৭।

কবণং ক্ৰী (কব লুট) ১। লাহে লাহে বৈ যোৱা,
টোপ টোপকৈ পবা কাৰ্য্য; ২। ঘাম ওলোৱা কাৰ্য্য।
ব ১৯।১৮।

কবিন পূ বৰ্ষা কাল।

কল ক) শৌচে (চুৰা প আ সক কলয়তি, তে)
১। প্ৰকালন কব, ধো, পৰিষ্কাৰ কব, চাফ
কব, শুদ্ধ কব, শি ১।৩৮; ২। ধুই বা মচি
পেলা।

খ) চালে চয়ে (ছা প অক কলতি) ১। কঁপি থাক,
কঁপ, ২। চয়ন কৰ। ঞ্— ধো, শুদ্ধ কব, প্ৰকালন
কব। -ৱি ধুই পেলা, মচি পেলা, ব ৫।৪৪।

কৰং, কৰথুং ১। হাচি, ২। কাহ, কফ।

কাত্ৰ (ক্ৰী) বিণ কত্ৰিয় বংশ সম্পৰ্কীয়, যেনে— কাত্ৰধৰ্ম।
ব ১।১৩; -ত্ৰং ১। কত্ৰিয় জাতি বা বৰ্ণ, ২।
কত্ৰিয়ৰ গুণ বা স্বভাৱ, গী ১৮।২৩।

কান্ত বিণ ১। সহনশীল, সহিষ্ণু ২। কমাধাপ্ত, -স্তা
পৃথিৱী।

কান্তিঃ ক্ৰী ১। (কম ভাৱে ক্ৰিন) ১। দৈৰ্ঘ্য, কমা, ২।
কমাশীলতা, গী ১৮।৪২।

কাত্তু বিণ কমাশীল, সহনশীল, -স্তুঃ পিতা।

কাম বিণ (কৈ কৰ্ত্তবি ক্ত নিষ্ঠা মত্ৰম) ১। কীণ, ২।
কয়প্ৰাপ্ত, হুসপ্ৰাপ্ত, মে ৮২; ৩। দক্ষ, ৪।
অলপমান কম, ৫। দুৰ্বল, লিখিল।

কাবং ক্ৰী (কবতীতি কব ণঃ) ১। ক'লা নিমখ, ২।
য'খাব, ৩। পানী।

কাবঃ পূ ১। এবিধ বস, বাব 'ভাতস্য কৃপোহয়মিতি
মহা কাবং জলং কাপূকষাঃ পিৱতি।' পঞ্চ
১।৩১৫; ২। লালী, শুড়, ৩। যি কোনো খাব
জাতীয় বস্তু, উ ৪।৭; কাবং কতে কিপেং; কটা

ঘাত নিমখ ছটিওৱা (কটা ঘাত চেঙাতেল), অৰ্থাৎ
বেছিকৈ কট দিয়া। ৪। আয়না, ৫। ঠগ, প্ৰবন্ধক।

-অচ্ছং সাগৰীয় নিমখ -অঞ্জনং খাব জাতীয়
অঞ্জন। -অক্ষু থাকুৱা পানী -উদঃ, -উদকঃ,

-উদধিঃ -সমুদ্ৰঃ নিমখীয়া সাগৰ, -ত্ৰয়ং -ত্ৰিভুৱং
তিনি বিধ খাব-শাজিমাটি, যথাব আক জুয়গা;

-নদী নবকত থকা থাকুৱা নদী, -ভু ষিঃ,

-মুক্তিকা: থাকুৱা মাটি, -মেলকঃ থাকুৱা গন্ধ।

-বলঃ থাকুৱা সোৱাদ।

কাবকঃ পূ (কব গুল) ১। খাব, ২। বস, ৩। পিঞ্জৰা,
চবাইৰ সঁজা, ৪। ধোবা, ৫। ফুলৰ কলি, কলিকা।

কাবণং-গা (বাভিচাবৰ কাৰণে) নিন্দা, ভৎসনা।

কাবিকা ক্ৰী কুধা, ভোক।

কাবিত বিণ (কব গিচ কমণি ক্তঃ) নিন্দিত, মিছাকৈ
ভৎসিত।

কালনং ক্ৰী (কল গিচ ভাৱে লুট) ১। প্ৰকালন, হাত
মুখ ধোৱা (কাৰ্য্য), ছটিওৱা।

কালিত (কল গিচ ক্ত) ধোত। পৰিষ্কৃত, শোধিত,
পৰিশোধিত।

কি ক) কয়ৈৰ্বৰ্য্যোঃ (ছা প সক ঐৰ্বৰ্য্যে, অক কয়ে
কয়তি) ১। কয় হ, যেনে— পাপ কয় হ, ২।
শাসন কব, অধিকাৰ কব, গৰাকী হ।

খ) হিংসায়াম (স্বা, ক্ৰা, প সক কিণোতি, কিণাতি)
১। ধবংস কব, নাশ কব, ২। হুস হ, কয় হ
অপ— অৱনতি হ, হুস হ, পৰি-, ঞ্—, সং—
কয় হ, হুস হ, কীণ হ, শুকাই কীণাই যা।

কিত্তিঃ ক্ৰী (কয়তি বসতাস্যাম কি অধিকৰণে ক্ৰিন)
১। পৃথিৱী, ২। বাসস্থান, ঘৰ ৩। হানি, ধবংস,

বিনাশ, ৪। পৃথিৱীৰ বিনাশ। -অদিত্তিঃ দৈৱকী;

-ঈশঃ -ঈশ্বৰঃ বজা, সৱটি ব ১।৫; -ক্ৰমঃ ধূলি

-কম্পঃ ভূমিকম্প -কিং বজা, সৱটি, -জঃ ১।

গছ, ২। উই, ৩। মঙ্গলগ্ৰহ, ৪। বিষ্ণুৱে বধ কৰা

নৰকাসুৰৰ এটা নাম, -জং সিগন্ত, -জা সীতা,

-তলং তুলন। -দেৱঃ তুদেৱ, ব্ৰাহ্মণ, -ধৰঃ

পৰ্বত -নাথঃ, -পঃ, -পতিঃ -পালঃ -কুজ

-বকী বজা, একহতী সৱটি। ব ৯।৭৫; -পুঃ

মঙ্গলগ্ৰহ -প্ৰতিষ্ঠ পৃথিৱীত বস কৰা। -ভুং ১।

পৰ্বত, কি ৫।২০; ২। বজা -বহু লঃ কুমন্তল

—বহুঃ মাটিৰ গাঁত, খাল। —বহুঃ পু পৰ্বত —বৰ্ধনঃ পু
মৰা শ' —বৃষ্টিঃ স্ত্ৰী সহিস্বতা, পৃথিৱীৰ দৰে সহনশীল
সভাৰ বা আচৰণ। —ব্যুদাসঃ মাটিৰ গাঁত, মাটিৰ
তলৰ গাঁত বা গহুৰ। (য'ত ধন-সম্পত্তি লুকাই
ৰখা হয়)

ক্ষিত্ৰ (ন) পু (ক্ষি কনিপ) বায়ু।

ক্ষিত্ৰ পু (ক্ষি বক) বোগ, বেমাৰ, অসুখ।

ক্ষিপ্ নুদি (দিৱা প সক ক্ষিপ্যতি); (তুদা উ সক
ক্ষিপতি, ক্ষিপতে) ১। দলি মাৰি দি, নিক্ষেপ কৰ,
যাবলৈ দি, পঠিয়া, মনু ৩।৮৮; ২। স্থাপন কৰ,
ৰাখ, গী ১৬।১৯; ৩। স্থিৰ কৰ, ৪। সংলগ্ন
কৰ, সংযোজিত কৰ, ৫। দলিয়াই পেলা, মুক্ত হ,
৬। নাশ কৰ, ৭। প্ৰত্যাখ্যান কৰ, ৮। নিন্দা কৰ,
গালি পাৰ, মনু ৮।৩১২; অৰ্থি— ১। গালি পাৰ,
নিন্দা কৰ, ২। বিতুষ্ট কৰ, ৩। চেৰ পেলা,
অহু— ১। ত্যাগ কৰ, এৰ, ২। তিৰস্কাৰ কৰ,
আ— ১। দলিয়াই পেলা, খুন্দা মাৰ, ২। সন্মোচন
কৰ, ৩। পিচুৱাই যা, কাঢ়ি নি, আঁতৰ কৰ, মে
৬৮; ৪। ইঙ্গিত দি, নিৰ্দেশ কৰ, ৫। অনুমান
কৰ, বিবোধ কৰ, ৬। উপেক্ষা কৰ, অপমান কৰ,
উদ্— ওপৰলৈ দলিয়া, ব ১।১২; উপ— ১।
নিৰ্দেশ কৰ, ইঙ্গিত দি, ২। আৰম্ভ কৰ, ৩।
অপমান কৰ, নি— স্থাপন কৰ, পেলা, ২। ন্যস্ত
কৰ, ভাৰ অৰ্পণ কৰ, মনু ৬।৩ পৰি— ১। ঘেৰি
পেলা, ঘেৰা ২। আঁকোৱালি ল, পৰ্য্য— বন্ধি থ,
সংগ্ৰহ কৰ, প্ৰ— ১। প্ৰক্ষেপ কৰ, দলিয়া, মনু
৪/৫৩; ২। প্ৰৱিষ্ট কৰ, পিচত সুমুৱাই দি,
প্ৰক্ষিপ্ত শ্লোক, অৰ্থাৎ মূল গ্ৰন্থকাৰৰ বাহিৰে আন
কোনোৱে লিখা শ্লোকাদি পিচত মূল গ্ৰন্থত সুমুৱাই
দিয়া কাৰ্য্য। ৱি— দলিয়া, আন ফালে লৈ যা,
বিকৰ্ষণ কৰ, সং— একে লগ কৰ, নাশ কৰ, সৰু
কৰ, চমু কৰ। মনু ৭।৩৪।

ক্ষিপকঃ পু (ক্ষিপ কঃ কণ) যোদ্ধা।

ক্ষিপণং স্ত্ৰী (ক্ষিপ ক্যন কিং) ১। প্ৰক্ষেপণ, দলিওৱা
কাৰ্য্য, ২। গালি-শপনি।

ক্ষিপণি (স্ত্ৰী) স্ত্ৰী ১। নাকৰ বঠা, ২। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ, ৩। জাল,
৪। অধৰ্জ —পিঃ (বঠাৰ) আঁহত।

ক্ষিপণুঃ পু (ক্ষিপ অনু) বায়ু, ঋবে ৪।৫৮।৬।

ক্ষিপণ্যুঃ পু (ক্ষিপ কন্যু) ১। বসন্ত কাল, ২। শৰীৰ।

ক্ষিপা ১। ক্ষেপণ, প্ৰেৰণ, ২। ৰাতি।

ক্ষিপ্ত বিণ (ক্ষিপ কয়গি ক্ৰঃ) ১। পৰিত্যক্ত, ২। দলিয়াই
পেলোৱা বস্তু, সিদ্ধিত, ৩। উপেক্ষিত, অপমানিত,
অস্বীকৃত, ৪। স্থাপিত, ৫। বলিয়া, বিকৃত মতিষ্ক,
৬। নিহত, শি ২।৫৩; —কুৰুৰঃ পগলা কুকুৰ,
—চিত্ত পাগল, অন্যমনস্ক, —দেহ শৰীৰ দণ্ডৱৎ কৰা।
মাটিত দীঘল হৈ পৰা।

ক্ষিপ্তিঃ স্ত্ৰী ১। প্ৰক্ষেপণ, ২। অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ ব্যাখ্যা
কৰণ।

ক্ষিপ্ত বিণ (ক্ষিপ উগাদি বক) বেগী, দ্রুতগতিসম্পন্ন।

—প্ৰাং অবা বেগেৰে, সোনকালে, শীঘ্ৰে, ততাতৈয়াকৈ,
তৎক্ষণাৎ, মনু ৩।১৭৯।

ক্ষিয়া স্ত্ৰী (ক্ষি ক্ষয়ে অভ টাপ) ১। ধ্বংস, বিনাশ,
অপচয়, ২। অপৰাধ, অনায়া। ৩। আচৰৰ বিবোধ।

ক্ষীজ হিৰুনে (ভা প অক ক্ষীজতি) অস্পষ্ট শব্দ কৰ,
ভোৰ ভোৰা।

ক্ষীজনং স্ত্ৰী (ক্ষীজ লুট) নলখাগৰিৰ সুহৰিৰ দৰে
শব্দ। (নলখাগৰিৰ মাজেৰে বতাহ বলিলে সুহৰিৰ
দৰে শব্দ ওলায়) সুহৰি।

ক্ষীণ বিণ (ক্ষি ক্ৰঃ) ১। সূক্ষ্ম, শীণ, কৃশ, জীৰ্ণ, ২।
কোমল, ৩। সৰু, কম, ৪। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, নিছলা, ৫।
দুৰ্বল, শক্তিহীন। —চন্দ্ৰঃ ক্ৰমে ক্ষীণ হৈ যোৱা চন্দ্ৰ।
কৃষ্ণপক্ষৰ চন্দ্ৰ। —ঘন দুৰ্দশা গ্ৰস্ত, কঙালত পৰিণত
হোৱা লোক। —পাপ পাপৰ পৰা মুক্ত। —পূণ্য যি
সকলোখিনি পূণ্য শেষ কৰিলে, অৰ্থাৎ ভোগ
কৰিলে। —মধ্য সৰু কঁকাল থকা —ৱাসিন্ ডগা
ঘৰত বাস কৰা লোক —ৱিক্ৰান্তঃ শক্তিহীন, বীৰ্য্যহীন,
—বৃষ্টি অৱলম্বনহীন, নিষ্ঠুৰতা, কৰ্মচ্যুত।

ক্ষীৰং স্ত্ৰী (ঘসতে অসতে ইতি উণাং ঈৰণ) ১। গাখীৰ শ
৬।২৭; মনু ৫।৯; ২। গছৰ পৰা ওলোৱা গাখীৰৰ
দৰে আঠা, মে ১০৭; ৩। পানী, —অঙ্গঃ পিয়াহ
খোৱা কেঁচুৱা, —অন্ধিঃ কীৰ সাগৰ, —অন্ধিঙ্গঃ ১।
চন্দ্ৰ, ২। মণি, —অন্ধিজং নিমখ —অন্ধিজা,
—ভনয়া লক্ষ্মী, —আকুঃ সবল গছ, —উদ কীৰ সাগৰ
কু ৭।২৬; —উদমিঃ কীৰ সাগৰ —উদমিঃ কীৰ
সাগৰৰ টো। ব ৪।২৭; —ওদনঃ পায়স —কষ্টঃ
অতি কম বয়সীয়া শিশু। —জং পগোৱা গাখীৰ, —ক্ৰমঃ

আঁহত গছ। -ধাত্ৰী পিয়াহ খুঁৱা গাই। -ৰিঃ,
-নিৰিঃ কীৰ সগৰ ব ১।১২; -ধেনুঃ বীৰতী গাই।
-নীৰং ১। গাখীৰ পানী, ২। গাখীৰৰ দৰে পানী,
৩। আলিঙ্গন। বেপ ১২।১৮; -পঃ কেঁচুৱা
-ৰাৰিঃ, -ৰাৰিৰিঃ কীৰ সমুদ্ৰ -সিক্ৰুতিঃ গোট মৰা
গাখীৰ -বৃক্ষঃ ১। দুগ্ধযুক্ত চাৰি বিধ গছৰ নাম,
নাগ্ৰোধ, উড়ুৰব, অশ্বখ আৰু মধুক, ২। ডিমৰু গছ।
-শৰঃ গাখীৰৰ সৰ, ক্ৰীম, -সাৰঃ মাখন -হিণ্ডীৰঃ
গাখীৰৰ ফেন।

কীৰিকাঃ কীৰৰ আহাৰ।

কীৰিণী ক্ৰী ১। গাখীৰৰ দৰে বস ওলোৱা এবিধ গছ,
২। কুটুৰিকা, ৩। দুজিকা।

কীৰেয়ী ক্ৰী পায়স। কীৰেয়ী পায়সং প্ৰোক্তং পৰমাত্মক
সুৰিতিঃ।

কীৰ ক) দৰ্পে (ভা আ অক কীৰতে) অহকাৰ কৰ; দৰ্প
কৰ, খ) নিৰাসে (ভা, দিৱা প সক কীৰতি,
কীৰতি) ১। মুখৰ পৰা উলিয়াই পেলা, ১। থু
পেলা, বমি কৰ, ২। মাতলামি কৰ, মাতাল হ।

কীৰ বিণ (কীৰ মদে ক্ৰঃ) সুৰামন্ত। মাতাল বা
৫।৬০।১২।

কু কুতে (অদা প অক কৌতি) ১। হাঁচি মাৰ, ভাঙি,
১৪।৭৫, ২। কাহ মাৰ, কাহি থাক।

কুগ্ধ বিণ (কুদ সংপেষণে কমণি ক্ৰঃ) ১। প্ৰহত,
প্ৰহত, গচকা, ব ১।১৭; ২। চূৰ্ণীকৃত, ভাঙি কৰা,
-মন: অন্তপ্ত।

কুং, কুতং - তাঃ হাঁচি, হাঁচি মৰা।

কুং ১। এবিধ গান। ২। কুধা, ভোক।

কুদ কুদি (কুধা উ সক কুগ্ধতি, কুস্তে) ১। পদদলিত
কৰ, আঘাত কৰ, গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ কৰ, ২। ভৰিৰে
গচকি গুড়ি কৰ, ভাঙি ১৭।৬৬; ৩। উত্তেজিত
কৰ। প্ৰ- হেঁচা মাৰি গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ কৰ,
ভাঙি ১৪।৩৩।

কুদ্র বিণ (কুদ উগাদি বক) ১। সক, স্কন্ধ, অকণমান
তুচ্ছ, সামান্য, ২। নীচ, অধম, জঘন্য কু ১।১২;
৩। দৰিদ্ৰ, ৪। দুষ্ট, ৫। ক্ৰূৰ, ৬। কপণ, মে ১৭
-দ্বী ক্ৰী ১। মৌমাখি, ২। কাঁজিয়া কৰা তিৰোতা,
৩। হিংস্ৰ ৪। বিকলাঙ্গ তিৰোতা, ৫। বেশ্যা
-অজ্ঞানং চক্ৰ বোমাবত লগোৱা এবিধ অজ্ঞান।

-অজ্ঞানং ক্ৰী কলিজাত থকা স্কন্ধ অস্ত্ৰ (মাড়ী)
-উল্লংকঃ কেঁচা -কুৰুঃ সক শব্দ। -কুতং এবিধ বিধ
কুঠৰোগৰ এবিধ। সক বিধ কুঠৰোগ। -কুটিকা ১।
সক ঘণ্টা বা কুমুকা, ২। জুমুকাৰ কঁকালী বা
বেটনী। -চন্দ্রমং ৰঙা চন্দন। -অংশিকং ডাঁহ।
-কুজি নীচমনা -বসঃ মৌ -ৰোগঃ সকসুৰা বেজাৰ,
সূত্ৰতৰ মতে এনে ৰোগ ৪৪ বিধ। -শব্দঃ সক
শব্দ -সুৰ্গৰং বেয়া সোণ অৰ্থাৎ পিত্তল।

কুস্তুৰ পু শালিকা চৰাই।

কুস্তুৰজাতিকলং আমলখি।

কুস্তুৰা পু (কুস্তান নীচান হস্তিতি ইন ক্ৰিপ) মহাদেৱ।

কুস্তিকা জঁহ।

কুধ কুদি (দিৱা প সক কুধাতি) ভোক লাগ, ভোকাভূৰ
হ, ভাঙি ৫।৬৬।

কুধা ক্ৰী (কুধ টাপ) ভোক, ভোজমৰ ইচ্ছা। 'যা দেৱী
সৰ্বভূতেষু কুধাকপেণ সংস্থিতা' - শ্ৰীক্ৰীচনী। -আৰ্হ

-আৰিষ্ট কুধা পীড়িত। ভোকত কষ্ট পোৱা লোক,

-ক্ৰাঃ ভোকৰ দ্বাৰা অক্ৰান্ত। কুধাগ্ৰস্ত। ভাঙি

২।২৯; -শিলাসিত্ত ভোকে-পিয়াহে জৰ্জৰিত।

-নিবৃতিঃ ক্ৰী ভোক পলোৱা, ভোক ওচা।

কুধালু বিণ ভোকাভূৰ।

কুধাৱতী ক্ৰী ভোক লগোৱা বড়ি (ঔষধ) বিশেষ।

কুধিত 'ব'। কুধা পীড়িত, ভোকাভূৰ ব ২।৩৯।

কুপঃ পু জোপোহা গছ।

কুস্ত সঞ্চলনে (ভা আ অক কৌভতে; দিৱা, ক্ৰা প
অক কুভাতি, কুভ্ৰাতি) ১। সঞ্চালন কৰ, লৰচৰ
কৰা, কঁপা, উত্তেজিত হ, ভাঙি ৯।১৮; ২। অস্থিৰ
হ, ৩। উজুটি থা।

কুস্তিত বিণ (কুস্ত কৰ্তবি ক্ৰ) ভীত, সঞ্চলিত, আতঙ্কিত।
বে ৩।২; ২। ক্ৰোধাশ্বিত।

কুমা তিচি গুটি। এবিধ শণ গছ।

কুৰ্ব্ব বিলৈখনে (তুদা প সক কুৰতি) ১। কাট, আঁচোৰ,
২। পথাৰৰ আলি, (সীৰলু) কাট।

কুৰ্ব্ব পু (কুৰ কঃ) ১। খুব, মনু ৯।২৬৫; ২।
কাঁড়ৰ মুখত লগোৱা তীক্ষ্ণ কাঁহিট, ৩। গৰু বা
বোঁৱাৰ খুৰা, ৪। কাঁড়, ৫। কুলি চকাইৰ 'চকু'
-কৰ্মৰ, -ক্ৰিয়া চক্ৰকৰণ, কোৰ কৰ্ম। ভাঙি কুলি
কটা কাৰ্য্য। -খালং -জাতিঃ খুবৰ খাল, -খাল বিণ

খুব দৰে তীক্ষ্ণ। অৰ্থাৎ তীক্ষ্ণবুদ্ধিসম্পন্ন। —ঐঃ ১।
ঘোঁৰাৰ খুৰাৰ দৰে বেঁকা তীক্ষ্ণ মুখৰ কাঁড়। ব
৯।৬২; ২। এবিধ কোৰ, ঘাঁহ বা বন কটা বেঁকা
ধৰণৰ কোৰ। —অদী —মুণ্ডী নাপিত।

কুৰপত্ৰিকা পালেং শাক।

কুৰাস গবৰ খুৰ।

কুৰিকা, কুৰী (কৰ ভী স্বার্থে কণ টপ) ১। পালেং শাক।

২। এবিধ মাটিৰ পাত্ৰ। ৩। সৰু ছুৰী বা খুৰ।

কুৰিণী ক্ৰী নাপিতনী।

কুৰী (ন) নাপিত।

কুদ্র — বিণ (কুদ ক্ৰিপ, কুদং লাতি কুদ লা কঃ) কুদ্র,
সক —তাতঃ সক পিতা, খুড়া।

কুদ্রক বিণ (কুদ্র স্বার্থে কন) ১। সৰু, কুদ্র. ২। নীচ,
অধম, ৩। তুচ্ছ, ৪। দুখীয়া, দৰিদ্ৰ. ৫। দুষ্ট,
হিংসুক।

ক্ষেত্ৰং ক্ৰী (ক্ষি ট্বন) ১। ভূমি, মাটি, খেতিপথাৰ, ২।
ভূ-সম্পত্তি, ৩। স্থান, বাসস্থান, এলাকা, ভৰ্তৃ
১।৭৭; মে ১৬; ৪। পৱিত্ৰ ভূমি, তীৰ্থস্থান, গী
১।১; ৫। খেল পথাৰ, ৬। উৰ্বৰ ভূমি, সাকুৱা
মাটি, ৭। মৰ্ম স্থান, ৮। গৃহিণী, মনু ৩।১৭৫; ৯।
কৰ্মক্ষেত্ৰ শৰীৰ (আত্মকৰ্মক্ষেত্ৰ), গী ১৩।১;
১০। মন, ১১। ঘৰ, নগৰ, ১২। জ্যামিতিৰ ক্ষেত্ৰ
যেনে— আয়তক্ষেত্ৰ, বৰ্গক্ষেত্ৰ ইত্যাদি, ১৩। নক্সা,
—অধিদেৱতা, —দেৱতা কোনো এখন স্থানৰ অধিষ্ঠাত্ৰী
দেৱতা। যেনে— উজ্জয়িনীৰ মহাকাল। —আজীৱঃ,
—কৰঃ খেতিয়ক, খেতিজীৱী; —গণিতং জ্যামিতি।
—গত বিণ জ্যাক্ৰিতি বিষয়ক —জ ১। খেতিত হোৱা
শস্যাদি, ২। শৰীৰৰ পৰা উৎপন্ন বা জন্ম হোৱা।
—জঃ পতি অপুত্ৰক হ'লে শাস্ত্ৰবিধি অনুসাৰে আন
কুটুম্বৰ হতুৱাই পত্নীৰ পৰা জন্ম দিয়া পুত্ৰ সন্তান।
বাৰ বিধ পুত্ৰ সন্তানৰ ভিতৰত এবিধ। মনু
৯।১৬৭; যা ১।৬৮-৬৯; —জাতঃ আনৰ পত্নীত
জন্ম হোৱা পুত্ৰ। —জ ১। স্থান সম্পৰ্কে জ্ঞান থকা,
২। চতুৰ, পটু। —জঃ ১। শৰীৰৰ অধিদেৱতা, ২।
আত্মা, পৰম পুৰুষ, মনু ১২।১২; ৩। বিষ্ণু, ৪।
বটুক ভৈৰৱ, ৫। ক্ষেত্ৰ অৰ্থাৎ শৰীৰক যি জানে (ক্ষেত্ৰ
জা ডঃ), বিদজ্ঞ। গী ১৩।১-২; ৬। অভিজ্ঞ খেতিয়ক,
৭। লক্ষ্যট। —পতিঃ যাদিহ গবাকী, —পত্নঃ দেৱস্থান,

—পীল ১। খেতিৰখীয়া, ২। খেতিৰক্ষক দেৱতা,
৩। সদাশিৱ, —ফলং (অঙ্ক) কোনো নক্সাৰ কালি।
—ভুক্তিঃ ক্ৰী খেতিপথাৰৰ বিভাগ। —ভূমিঃ হাল
বোৱা বা খেতি কৰা মাটি। —ৱিদ্ ১। ক্ষেত্ৰ
সম্পৰ্কে জ্ঞান থকা লোক, ক্ষেত্ৰজ্ঞ, ২। আধ্যাত্মিক
জ্ঞান থকা লোক, কু ৩।৫০; ৩। আত্মা। —স্থ বিণ
পৱিত্ৰ স্থানৰ বাসিন্দা।

ক্ষেত্ৰিক বিণ খেতি সম্বন্ধীয় —কঃ ১। খেতিয়ক, মনু
৮।২৪১; ২। পতি, স্বামী, মনু ৯।১৪৫।

ক্ষেত্ৰী পু ১। খেতিয়ক, ২। কৃষি-বিজ্ঞানী, ৩। আত্মা,
৪। পৰমাত্মা, গী ১৩।৩৩; ৫। পতি, স্বামী, মনু
৯।৩২; (কুল্লকভট্টই) এনে দুবিধ স্বামীৰ বিষয়ে
উল্লেখ কৰিছে। এবিধ স্বামী, আৰু আন বিধ 'নামত'
স্বামী অৰ্থাৎ নিজৰ স্বামী থাকোঁতে সন্তান উৎপাদন
কৰা আন পুৰুষ।

ক্ষেত্ৰিয় বিণ ১। ক্ষেত্ৰ সম্বন্ধীয়, ২। যি শৰীৰ
পৰজন্মতহে আৰোগ্যৰ যোগ্য, চিকিৎসাৰ বাহিৰ,
—বং ১। শাৰীৰিক যন্ত্ৰৰ পীড়া বা বেমাৰ, ২।
ঘাঁহনি, চৰণীয়া পথাৰ, —য়ঃ ব্যাভিচাৰী পুৰুষ।

ক্ষেপঃ পু (ক্ষিপ ঘঞ) ১। নিক্ষেপ, অঙ্গচালন, মে
৪৭; ২। প্ৰেৰণ, ৩। আঘাত, ৪। অতিক্ৰম, ৫।
সময় বায়, ৬। পলম, হেমাহি, ৭। নিন্দা, গালি, যা
২।২০৪; ৮। অসম্মান, অপবাদ, ৯। গৰ্ব, দস্ত,
১০। ফুলৰ থোপা।

ক্ষেপক বিণ ১। নিক্ষেপ কৰ্তা, প্ৰেৰক, ২। ভুক্তিকৃত।
এজনৰ বচনাৰ মাজত স্মুৱাই দিয়া আনৰ লিখনি বা
বচনা, ৩। অপমানজনক, নিন্দাজনক। —কঃ
ভুক্তিকৃত বিষয়।

ক্ষেপণং ক্ৰী (ক্ষিপ ভাবকৰ্মাদিষ্ লুট) ১। প্ৰেৰণ,
নিক্ষেপণ, ২। (সময়) বায়, ৩। উপেক্ষা, ৪। নিন্দা,
—নিঃ, —নী ১। নাৱৰ বঠা, ২। মাছ মৰা জাল,
৩। শিলঙটি, অস্ত্ৰ আদি দলি মৰা যতন।

ক্ষেপিমা (ন), ক্ষেপিষ্ঠ, ক্ষেপীয়ান (স্) বিণ অতিশয়
ক্ষিপ্ৰ, ক্ষিপ্ৰতম।

ক্ষেম বিণ ১। সুখ, শান্তি, আৰাম দায়ক, ২। মঙ্গলজনক,
কল্যাণকামী, গী ১।৪৫; ৩। সুখী, নিৰাপদ, নিৰ্বিগ্ন
—য়ং, —য়ঃ ক্ৰী পু ১। শান্তি, সুখ, কল্যাণ, মঙ্গল।
কি ১।১৭, মনু ২।১২৭; ২। নিৰাপত্তা, নিৰ্বিগ্নতা

পঞ্চ ১।১৪৬; ৩। সংৰক্ষণ, ৪। যি পোৱা যায়
তাক ভালদৰে ৰক্ষা কৰা— যোগক্ষেমং ৰহামাহম,
নীতা; (—মঃ) পু ১। এবিধ আতৰ, ২। চন্দ্ৰবংশীয়
ৰাজপুত্ৰ, ৩। কলিঙ্গৰ ৰজা। —কৰ বিণ শান্তি-সুখ-
দায়ক, সম্ভট, ক্ষমশীল।

ক্ষেমা ক্ৰী কাতায়নী।

ক্ষেমিন্ (নী) বিণ সুৰক্ষিত, সুখী, নিৰাপদ।

ক্ষে ক্ষয়ে (ভা প অক ক্ষয়তি) ক্ষয় যা. লাহে লাহে
কমি যা, হ্রাস হ, ক্ষীণ হ, শক্তিহীন হ, শুকাই-খীণাই
যা।

ক্ষেণ্যং ক্ৰী (ক্ষীণস্য ভাৱঃ ক্ষীণ ঞঃ) ১। ক্ষীণতা, ২।
ধ্বংস, কৃশতা।

ক্ষেত্ৰং ক্ৰী (ক্ষেত্ৰাণাং সমূহঃ ভিক্ষাদিভ্যোঃ অণ) ১।
কেবাখনো পথাৰ (একেলগে) ২। এখন পথাৰ।

ক্ষেৰেয়ী ক্ৰী (ক্ষীৰে সংস্কৃতমন্নং) পৰমাম, পায়স।

ক্ষোভঃ পু (ক্ষোভাতে বধতে অগ্নিন ক্ষোভ অপ) ১। হাতী
বন্ধা খুঁটা।

ক্ষোণিঃ, নী ক্ৰী পৃথিৱী, (অঙ্ক) সংখ্যা 'এক'।

ক্ষোত্ পু. উৰাঙ্কৰ থোৰা, উৰাল-মাৰি।

ক্ষোদঃ পু. (ক্ষুদ্ পেষণে ভাৱে ঘঞ) ১। খুন্দন, গুড়ি
কৰা কাৰ্য্য, ২। উডুখল, ৩। ধূলি, ধূলিকণা, চূৰ্ণ। উ
৩।২; —ক্ষণ বিণ. পৰীক্ষাৰ যোগা, অনুসন্ধানৰ
উপযুক্ত।

ক্ষোদিত বিণ. চূৰ্ণীকৃত।

ক্ষোদিমা (ন) অতিশয় সূক্ষ্মতা, ক্ষুদ্রত্ব।

ক্ষোদীয়ান্ (স) বিণ. অতি সৰু, সূক্ষ্ম, শি ২।১০০।

ক্ষোদ্য বিণ. চূৰ্ণ (গুড়ি) কৰাৰ উপযুক্ত, বা ২।৮০।১০।

ক্ষোভঃ পু. (ক্ষুভ ভাৱে ঘঞ) ক্ষোভণ, চিত্ত চাঞ্চল্য।
মে ২৮।৯৫; ২। জোকাৰণি, -ৰ ১।৫৮; ৩।
আলোড়ন, উত্তেজনা, বিৰক্তি, ক্ৰোধ। শ ৬।৩১;
—ণঃ কামদেৱৰ পঞ্চশৰৰ ভিতৰত এপাত শৰ।
—ণং ক্ষোভজনক; বা ৩।৩৬।১০।

ক্ষোভকঃ পু. (ক্ষোভ সংজ্ঞায়াং কণ) কামাখ্যাৰ এখন
পৰ্বতৰ নাম; কা পু ৮।১ অ (শকদ্রু)।

ক্ষোমং, —মঃ ঘৰৰ ওপৰত থকা কোঠা।

ক্ষোণিঃ, নী ক্ষোণি, —প্ৰাচীৰঃ সাগৰ —ভুজ্ ৰজা
—ভুং পৰ্বত।

ক্ষৌদ্ৰঃ চম্পক গছ, —স্তং ১। সূক্ষ্মত্ব, অভদ্রতা,
অধমত্ব, ২। মৌ ৰ ৪।৬৩; ৩। পানী, ৪। ধূলিকণা,
—জং মম, মৌসিতা।

ক্ষৌদ্ৰেয়ং মম।

ক্ষৌমং—মঃ (ক্ষু মন অণ বৃদ্ধিঃ) ১। পাটৰ কাপোৰ।
বোৱা পাট; শ ৪।৫; ২। অট্টালিকাৰ ওপৰত থকা
কোঠা, ৩। পকী ঘৰৰ পিচফাল, —মং তিষ্ঠিগুটি।
—মী শণ সূতা।

ক্ষৌৰং (খুৰেৰে) ডাটি, চুলি কটা (কাম)।

ক্ষৌৰিকঃ নাপিত।

ক্ষু তেজনে (অদা প সক ক্ষৌতি) ১। অস্ত্ৰাদি ধাৰ দি;
তীক্ষ্ণ কৰ। —সং অস্ত্ৰাদি ধাৰ দি। ভটি ৮।৪০।

ক্ষুত বিণ. শানিত, তীক্ষ্ণকৃত।

ক্ষ্মা ক্ৰী. (ক্ষমতে সহতে ভাৱং ক্ষম অচ উপাধায়া
লোপঃ) ১। পৃথিৱী ভা ৭।৮।৩৩; ২। (অঙ্ক) সংখ্যা
'এক'; —জঃ মঙ্গল গ্ৰহ; —পঃ, —পতিঃ —ভুজ্
ৰজা, —ভুং ৰজা, পৰ্বত।

ক্ষ্মায় বিধুনেনে (ভা আ অক ক্ষায়তে) ১। কঁপা,
২। আলোড়িত কৰ। ভটি ১৪।২১।

ক্ষ্মায়িত বিণ. (ক্ষ্মায় ইতচ) কম্পিত, আলোড়িত।

ক্ষিড্ (দ) স্নেহে মোক্ষে (ভা আ অক মোক্ষে, সক
ক্ষেডাতি) ১। পানীত তিত, ভিজ, ভিজা, ২।
(গছ গুটি বা জন্তুৰ) গাৰ পৰা ওলা (বস, তেল,
পূজ-পানী ইত্যাদি), ঘাম ওলা; প্ৰ— ভোৰভোৰা,
গুণগুণা, ভটি ৭।১০৩।

ক্ষিদ্ ক্ৰুজনে (ভা উ অক ক্ষেদতি —তে) ১। গুণ গুণা,
চিঞৰ, গৰ্জন কৰ, সুহাঁৰি মাৰ, ভোৰভোৰা, জম্পাট
শব্দ কৰ। মনু ৪।৬৪।

ক্ষেড়ঃ পু. (ক্ষিড ঘঞ) ১। ধ্বনি, শব্দ, ২। বিষ,
৩। জেকাকৰণ, ৪। ত্যাগ, বিসৰ্জন, —জা ১।
সিংহৰ গৰ্জন, ২। যুদ্ধৰ কোলাহল, আটাহ, ৩।
বাঁহ।

ক্ষেড়নং ত্যাগ, মোচন, বিসৰ্জন মহা ৩।১৭৮।২৬।

ক্ষেড়িতং ক্ৰী. (ক্ষিড ভাৱে কঃ) সিংহ নাদ। সিংহৰ
গোজৰণি। মহা ১।৬৯।৬।

ক্ষেলা, —লিকা, —লী ক্ৰী. ক্ৰীড়া, খেলা, খেল-খেয়ালি,
পৰিহাস। ভা ১০।২৯।৪৬।

খ, খকাৰ। বৰ্ণমালাৰ ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ ক বৰ্ণৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ।
শিৱসূত্ৰৰ ১১শ সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান
কণ্ঠ।

খং ক্ৰী. (খৰয়তি মনোহস্মিন্ খৰ ডঃ) ১। ইন্দ্ৰিয় মনু
২। ৬০; ২। আকাশ, মে ৯; ৩। স্বৰ্গ, ৪। চহৰ বা
নগৰ, ৫। পথাৰ, ৬। শূন্য (০), ৭। বিন্দু, ৮।
ছিদ্ৰ, বিস্ফা, মনু ৯। ৪৩; ৯। মানৱ শৰীৰৰ '৯' টা
ছিদ্ৰৰ এটা (মুখ, দুখন কাণ, দুটা চকু, দুটা নাকৰ
বিস্ফা, লিঙ্গ আৰু গুহাদ্বাৰ)। মনু ২। ৬০; ১০।
আঘাত, ষা, ১১। সুখ শান্তি, ১২। অস্ত্ৰ, বালিচন্দা,
১৩। কাৰ্য্য, ১৪। জ্ঞান, ১৫। ব্ৰহ্ম, —অটঃ ১। গ্ৰহ,
২। বাহু গ্ৰহ, —আপগা গঙ্গা নদী, —উস্কঃ ১।
উষ্ণা, পশীয়া তৰা, ২। গ্ৰহ, —উস্ককঃ মঙ্গল গ্ৰহ,
—কামিনী দুৰ্গা; —বুহুলঃ সদাশিৱ, —গঃ ১। চৰাই,
মনু ১২। ৬৩, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। সূৰ্য্য, ৪। গ্ৰহ,
৫। এবিধ ফৰিং, ৬। হৃদয়তা, ৭। কাঁড়, —গাৰ্ঘ্যঃ
গৰুড়, —গান্তকঃ শেম চৰাই; —গাতিধামঃ সদাশিৱ;
—গাঙ্গনঃ ১। উদয়াচল; ২। বিষয়, —গেন্দ্ৰঃ,
—গীৰ্ঘ্যঃ, —গপতিঃ গৰুড়, —গৰ্ভাণী পৃথিৱী;
—গম্ভীৰ্য্য ১। গছৰ খোৰোং, ২। চৰাইৰ বাহ,
—গঙ্গা আকাশী-গঙ্গা, —গতিঃ ক্ৰী. বতাহৰ গতি,
—গমঃ চৰাই, —গোলঃ আকাশ মণ্ডল,
—গোলবিন্দু, জ্যোতিষ বিদ্যা, —চমশঃ চন্দ্ৰ,
—চৰঃ (খেচৰঃ) ১। চৰাই, ২। বান্দল, ৩। মেঘ,
৪। সূৰ্য্য, ৫। বায়ু, —(বী) ১। আকাশত উৰি ফুৰা
নাৰী, ২। দুৰ্গা —জালং নিয়ৰ, বৰষুণ, —জ্যোতিষঃ
পু. ১। জোনাৰী পৰুৱা; —জমালঃ ১। মেঘ, ২।
ধোঁৱা —জ্যোতিঃ জোনাৰী পৰুৱা, মে ৮১; ২।
সূৰ্য্য; —জ্যোতিৰঃ সূৰ্য্য, —ধূপঃ আতচবাজী এবিধ,
ভক্তি ৩৩। ৫; —পৰাগঃ আন্ধাৰ, —পুষ্পঃ 'আকাশ
কুসুম' অৰ্থাৎ যিটো কাল্পনিক গতিকে অসম্ভৱ। এনে
অসম্ভৱ চাৰি বিধ। (বাকী ৩ বিধ : মৃগভৃক্ষা, শহা
পছৰ শিং আৰু বন্ধা পুত্ৰ), —ভং মেঘ, —জাতিঃ
শেম চৰাই, —জগিঃ সূৰ্য্য, —জীলনং টোপনিৰ ভাৰ,
জাতি; —যুতিঃ সদাশিৱ, —জাৰিঃ বৰষুণৰ পানী,

নিয়ৰ; —জাপঃ বৰফ, নিয়ৰ গোট মাৰি হোৱা
বৰফ, —শয়ঃ (খেশয়) আকাশ বাস, —শৰীৰং
স্বৰ্গীয় শৰীৰ, —শাসঃ বতাহ, —সমুখ, —সন্তৰ
আকাশত উৎপন্ন; —সিদ্ধঃ চন্দ্ৰ; —সুদী পৃথিৱী,
—স্ফটিকং সূৰ্য্য অথবা চন্দ্ৰকান্ত মণি।

খঃ পু (খৰয়তি স্বৰস্মিতিঃ পিচ ডঃ) সূৰ্য্য।

খকখট বিণ. টান, কঠিন, গোটা, —টঃ চকমাটি।

খকৰঃ একোছা চুলি।

খচ ভূতিপুত্ৰোঃ (ক্ৰ্যা প অ খচতি, খচঞতি) ১।
আবিৰ্ভাৱ হ, আকৌ জন্ম হ, ২। পৰিত্ৰ হ। বন্ধনে
(অদন্ত চুৰা প সক খচয়তি) বান্ধ, (ৰচিৰে বান্ধ,
উদ্— মিশ্ৰণ কৰ, সংমিশ্ৰণ কৰ ৰ ৮। ৫৩।

খচিত বিণ. (খচ ক্ৰ) ১। খটোৱা, খচিত, যেনে
মুক্তাখচিত হাৰ, শ ৭। ১১; ২। দৃঢ়ীকৃত।

খজ মন্ত্ৰে (জ্জা প সক খজতি) ১। ব্ৰহ্মন কৰ, ২।
আলোড়ন কৰ।

খজঃ, —জকঃ মছন কৰা ডাং, মথনী মাড়ি।

খজপং মাখন।

খজাকঃ চৰাই।

খজাকা, খজাজিকা, চামুচ, হেতা।

খঞ্জ, খঞ্জ পাদুলো (জ্জা প অক, খঞ্জতি) লেঙেৰাই যা,
খোৰাই যা।

খঞ্জ বিণ. লেঙেৰা, খোৰা। মনু ৮। ২৪৮; —খেটঃ,
—খেলঃ খঞ্জন পক্ষী।

খঞ্জনঃ খঞ্জন পক্ষী; —নং খোৰাই যোৱা, —বতং
সন্মাসীৰ সহবাস।

খটঃ পু. ১। কফ, খেঁকাৰ, ২। অন্ধকূপ, ৩। কুঠাৰ,
৪। নাঙল, ৫। ঘাঁহ, —কটাহকঃ থু পেলোৱা পাত্ৰ।
—খাদকঃ ১। শিয়াল, ২। কাউৰী, ৩। জন্তু, ৪।
আয়নাৰ পাত্ৰ।

খটকঃ ঘটক (বিবাহৰ সম্বন্ধ যোগাৰ কৰি দিয়াই যাব
ব্যৱসায়)।

খটকাযুকখং বন্দুক ধৰাৰ ভঙ্গী।

খটিকা ১। চক মাটি, ২। কাণৰ বহিঃভাগ।

খতজিকা ১। সৰু দুৱাৰ, ২। খিৰিকি।

খট্ৰী, খট্ৰী চকমাটি।

খট্ৰন: বাওনা।

খট্ৰা ১। খাট পালেং, চালপীৰা।

খট্ৰি: পূ. ক্ৰী. মৰা শ নিয়া গাড়ী বা চাঙী।

খট্ৰিক: ১। কচাই, ২। চিকাৰী।

খট্ৰা ক্ৰী. ১। খাট, পালেং, বিচনা, ২। কুলনা, —অজ:

১। সদাশিৱৰ অস্ত্ৰ (এডাল লাঠীৰ ওপৰত লাওখোলা।

সন্মাসী আৰু যোগীবিলাকে হাতত লৈ ফুৰে), ২।

ৰজা দিলীপৰ নাম, —অজখৰ: সদাশিৱ; —আপুত,

—আৰুট বিণ. ১। নীচ, জঘন্য, ২। পৰিত্যক্ত,

বৰ্বৰ, ৩। দুষ্ট, মুৰ্খ।

খট্ৰাক, —ট্ৰিকা সৰু চালপীৰা।

খড় ভঙ্গ, বিভাজন।

খড়িকা, —খড়ী চকমাটি।

খড়্গ: পূ (খড়্গতি ভিন্ধি খড়্গ কিং গন) ১। তৰোৱাল,

খড়্গা, ২। গড়ৰ খড়্গা, ৩। গড়, মনু ৩।২৭২;

—জাং লোহা, —আঘাত: তৰোৱালৰ ঘাপ,

—আধাৰ: খাপ, —আমিষং ম'হৰ মাংস, —কোশ

খাপ, —ধৰ: অস্ত্ৰধাৰী, —ধেনু:, —ধেনুকা ১। সৰু

তৰোৱাল, ২। মাইকী গড়, —পত্ৰং তৰোৱালৰ ধাৰ

থকা ফাল, —পিধানং খাপ, —পুত্ৰিকা ছুৰী, কটাৰী,

—ফলং তৰোৱালৰ ধাৰ থকা ফাল।

খড়্গাং বিণ খড়্গাধাৰী।

খড়্গীক: ১। খড়্গাধাৰী, ২। কচাই।

খড়্গীকং ধানকটা কাঁচি।

খণ্ড ভেদে (চুৰা প সৰু খণ্ডয়তি) ১। খণ্ডিত কৰ, খণ্ড

বিখণ্ড কৰ। ছিৰি পেলা, ভাঙি ডোখৰ ডোখৰ কৰ, ২।

পৰাভূত কৰ, ধ্বংস কৰ, দূৰ কৰ, ৩। নিৰাশ কৰ,

হতাশ কৰ। ৪। ঠগা, ধ্বংস কৰ।

খণ্ড:, —খণ্ড ক্ৰী. ১। খণ্ড ভাগ, ২। ভাঙন, ফাট,

অংশ, টুকুৰা, মে ৩০; ৩। পৃথিৱী অংশ, অধ্যায়,

৪। সমূহ। গোষ্ঠী, —খণ্ড এবিধ নিমখ, এবিধ

কুঁহিয়াৰ, —অস্ত্ৰং সিঁচৰতি হৈ থকা মেঘ। দাঁতৰ

কৰমৰণি, —আলি: ১। তেলৰ জোখ, ২। পৃথিৱী,

৩। ব্যভিচাৰী পতিৰ পত্নী, —কথা চুটিগল্প, —কাহ্নাং

চুটি কাব্য, যেনে মেঘদূত, —জ: এবিধ চেনি।

—ধাৰা কেঁচি, —পৰশু: ১। সদাশিৱ, ২।

পৰশুৰাম, —পশু: ১। শিৱ, ২। পৰশুৰাম, ৩।

বাহ, ৪। ভগা দাঁতৰ হাতী, —পালং মিঠাইৱালা;

—প্রলয়: বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ আংশিক বিনাশ। —মণ্ডলং

বৃত্তৰ একাংশ, —মোদক: এবিধ চেনি, —ধৰ্কৰা

বাতাচা, —শীলা দূশৰিত্ৰা নাৰী।

খণ্ডক: পূ. ১। বাতাচা, চেনিৰ লাড়ু, ২। নখহীন মানুহ।

খণ্ডনং ১। খণ্ডন, ভাঙন, বিভাজন, ২। ধ্বংস, বিনাশ,

গীত ১০; ৩। কামোৰ, আঘাত, ৪। নৈৰাশ্য,

হতাশা, ৫। প্রতিবন্ধক, ৬। ৯। ৩৬; ৬। ধ্বংস,

৭। প্রতিবাদ, ৮। বিদ্রোহ, ৯। প্রত্যাখ্যান।

খণ্ডলং টুকুৰা।

খণ্ডশ: (স) অব্য. টুকুৰা-টুকুৰ।

খণ্ডিত (খড়্গি ক্ত) ১। বিখণ্ডিত, ২। ধ্বংসকৃত, বিনষ্ট,

৩। প্রতিবাদকৃত, ৪। পৰিত্যক্ত, গীত ৮, —তা

পতিৰ ব্যভিচাৰত ৰক্তা তিৰোতা। সংস্কৃত নাটকৰ ৮

প্রকাৰ নায়িকাৰ এবিধ। মে ৩৯; —নিগ্রহ পঙ্ককৃত,

—বৃত্ত অসং, দুৰাচাৰ।

খণ্ডিনী পৃথিৱী।

খন্ডিকা ক্ৰী. চিৰা, ভজা শস্য।

খন্দিৰ: ১। খয়েৰ গছ, ২। ইন্দু, ৩। চন্দ্র।

খন্ডোত: পূ. সূৰ্য্য, জোনাকী পৰৱা।

খন্ডুপ: আটচবাজি।

খন্ডু বিন্দাবে (ভা উ সৰু খন্ডতি) ১। খাম্প, যেনে কুঁৱা

খাম্প, খনন কৰ। মনু ২।২১৮; অৰ্জি— খনন কৰ,

উদ্— উভালি পেলা; সমূলে নাশ কৰ। মে ৫২;

নি— ১। খনন কৰ, কবৰ দি, পুতি পেলা। ৬

১২। ৩০; ২। থিয় কৰ, নিৰ্মাণ কৰ, ৩। বোপণ

কৰ, ৬। ৫৫; পৰি— খাল খাম্প।

খন্ডক: ১। খনিকৰ, খনিত কাম কৰা লোক, ২। সিদ্ধি

খন্দা চোৰ, ৩। ইন্দুৰ, ৪। খনি।

খন্ডনং ১। খনন কাৰ্য্য, ২। পুতি পেলোৱা।

খনি: (নী ক্ৰী) ১। খনি ৬। ১৭। ৬৬; ২। গুহা।

খনিব্ৰং ১। কুঠাৰ, ২। কোৰ।

খণ্ডুৰ: তামোল গছ।

খৰ বিণ. ১। টান, কঠিন, গোটা, ২। তীব্ৰ, তীক্ষ্ণ। ৬

৮। ৯, ৩। টেঙা, ৪। ডাঠ, গহন, ৫। অনিষ্টকৰ,

৬। তপত; উষ্ণ, ৭। নিতুৰ।

খৰংপূ. (খং মুখকুহৰং অতিশয়োন্মাদীতি ৰঃ) ১। গাধ,

মনু ২। ২৮১; ২। খৰুৰ, ৩। দীঘল ঠোঁটীয়া

বগলী, বামুণ বগ, ৪। কাউবী, ৫। এটা বাফস, বাৱণৰ ভায়েক, শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ হাতত নিহত হয়। ৮ ১২। ৪২; —অংশু —কৰঃ, —বশ্মিঃ সূৰ্য্য। —কুটী ১। গাধশাল, ২। নাপিতৰ দোকান, 'চেলুন'। —কোণঃ, —ক্ৰাণঃ তিতিৰ পক্ষী, —কোমলঃ জেঠ মাহ, —গৃহং, —গেহং গাধশাল, —গস্, —গস বিণ. জোতা নাক থকা, —দণ্ডং পদুম, —ধবংসী খৰ নামৰ বাফসক বধ কৰা শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ। —নাদঃ গাধৰ চিঞৰ, —নালঃ পদুম, —পাত্ৰং লোহাৰ পাত্ৰ —পালঃ কাঠৰ পাত্ৰ, —প্ৰিয়ঃ পাৰ চৰাই, —যানং গাধই টনা বাহন, —শব্দঃ ১। গাধৰ চিঞৰ, ২। শেন চৰাই, —শালঃ গাধশাল, —খৰা জঙ্গলী মালতী ফুল।

খবিকা কস্তুরীৰ গুড়ি।

খবিজ্ঞম গাধৰ গাখীৰ পান কৰোঁতা।

খবী মাইকী গাধ, —জজ্বঃ সদাশিৱ —বৃষঃ জখমুখ।

খৰক বিণ. ১। শুভ, বগা, ২। মুখ, ৩। নিষ্ঠুৰ, ৪। নিষিদ্ধ বস্তু পাবলৈ আশা কৰা লোক।

খৰকঃ পু. (খন কুঃ বঃ চক্ৰদেশঃ) ১। সদাশিৱ, ২। ঘোঁৰা, ৩। দৰ্প, দস্ত, ৪। দাঁত, ৫। কামদেৱ, —কঃ ক্ৰী. নিজৰ মতে পতি নিৰ্বাচন কৰা কন্যা।

খৰ্জ বাখ্যামাৰ্জনয়োঃ (ভো, প, অক, খৰ্জতি) ১। শোক কৰ, দুখ কৰ, অস্থিৰ হ, ২। কেৰকেৰোৱা (বা তেনেকৈ শব্দ কৰ), ৩। লিপ, পোছ, মাজ, ঘঁহ।

খৰ্জনং মাজন।

খৰ্জিকা ১। যৌন ৰোগ বিশেষ, ২। ক্ষুধাজনক আহাৰ।

খৰ্জুঃ পু. (খৰ্জ উন) ১। খেজুৰ, ২। খজুৱতী, খৰ, কণ্ড, ৩। ধঁতুৰা গছ, ৪। কীট; —ৰ্জুঃ ক্ৰী. কণ্ড, খৰ, কীট। —ৰ্জুয়ঃ ধঁতুৰা গছ, আকন্দ গছ।

খৰ্জুৰঃ পু. ১। খেজুৰ গছ, ২। বৃক্ষিক, —বং ক্ৰী. ১। খেজুৰ ফল, ২। কপা, ৩। হালধীয়া হাইতাল, —বী খেজুৰ গছ। ৮ ৪। ৫৭।

খৰ্গৰঃ (কৰ্গৰঃ, পুষোদবাং খত্ৰম) ১। চোৰ, ২। ধূৰ্ত, ৩। ঠগ, ৪। ভিক্ষা পাত্ৰ, ৫। লাওখোলা, ৬। ভগা মাটিৰ বাচনৰ টুকুৰা, খোলাকটি, ৭। ছাতি।

খৰ্গবিকা, খৰ্গবী অজ্ঞান।

খৰ্গ গতো (ভো প সক অক খৰতি) ১। গমন কৰ, যা, আন্তৰাই যা, ২। গৰ্ব কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ।

খৰ্গ (বঁ) বিণ. (খৰ্ + অচ্) ১। বিকলাঙ্গ, অসম্পূৰ্ণ, ২। বামন, বাওনা, কটীয়া, —ৰ্গঃ পু. কুবেৰৰ পুজি, সংখ্যা— ১০,০০০,০০০,০০০, —শাখ বাওনা, সক, চুটি-চাপৰ।

খৰ্গটঃ,—টং ১। বজাৰ, ২। পৰ্বতৰ পাদভূমিত থকা, চহৰ বা গাওঁ, কাষৰ গাওঁ, ৩। চাৰিশ গাৱঁৰ মাজৰ ঠাই।

খৰ্জুজং ক্ৰী. খৰ্জুজা, এবিধ বাঙী জাতীয় ফল।

খল্ স্বলনে (ভো প অ খলতি) ১। লৰচৰ কৰ, হোঁহক, লৰা, ২। একত্ৰিত কৰ, গোট খুৱা, ৩। স্থানন হ, যেনে— খলতি খলঃ ধৰ্মাৎ।

খলঃ —লং (খল্ অচ্) ১। ধান মৰা ঠাই, চোতাল, মনু ১১। ১৭; ২। পৃথিৱী, ভূমি, ৩। স্থান, ৪। ধূলিৰ দ'ম, ৫। গেদ, —লঃ ১। দুষ্ট লোক, অধম লোক, ২। সূৰ্য্য, ৩। তমাল গছ, —উত্তিঃ গালিগালাজ, বেয়া কথা বা ভাষা, —ধান্যং ধান মৰা ঠাই, —পুঃ ব্যাকদাৰ। মেতৰ, —মুৰ্ত্তিঃ পাৰদ। —সংসৰ্গঃ দুষ্ট লোকৰ লগত বন্ধুত্ব।

খলকঃ পু. কলহ, ঘট।

খলতিঃ পু. (স্বলন্তি কেশা অস্মাৎ) ১। কেশহীনতা, ২। তপা মুৰৰ মানুহ।

খলন্তিকঃ পৰ্বত।

খলিঃ—লী ক্ৰী. খলিহে। ভৰ্তৃ ২। ১০০; তেলৰ গেদ। —শঃ খলিহনা মাছ।

খলি (লী) মঃ, —নং পু. ক্ৰী. লাগামৰ মুখত থকা লোৰ টুকুৰা; মহা ১। ১৯৯। ১৫।

খলীকাৰঃ,—কৃতিঃ ক্ৰী. ১। আঘাত, অনিষ্ট, অপকাৰ, ২। অপব্যৱহাৰ, ৩। পাপ, দোষ, অনিষ্ট, অমঙ্গল।

খলু অব্য. ১। নিষেধ, ২। অনুনয়, প্ৰাৰ্থনা, শ ১। ১০; ৩। নিশ্চয়তা, সন্দেহহীনতা, শ ৪। ১৪; ৪। অনুসন্ধান, কু ৪। ২৪; জিজ্ঞাসা, ৫। হেতু, কাৰণ, কু ৪। ৫; আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ব্যৱহাৰ হয়। 'খলু' শব্দৰ নিজা কোনো অৰ্থ নাথাকিলেও বাক্যালঙ্কাৰ ৰূপেও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। তাৰোপৰি পদ, বাক্যাদি পূৰণৰ কাৰণেও ব্যৱহাৰ হয়, ৰা ৩। ৪১। ১৬; বীজা, অৰ্থাৎ একেটা শব্দক একাধিক বাৰ উচ্চাৰণ কৰাৰ বাবেও 'খলু' ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে, 'ন খলু ন খলু বাণঃ' ইত্যাদি শ ১। ১০।

খলুক (জ) পু. অঙ্ককাৰ।

খলুৰিকা ক্ৰী. অস্ত্র-শস্ত্র বিদ্যা শিক্ষাৰ স্থান।

খলেশঃ ক্ৰী. খলিহনা মাছ।

খল্যা ক্ৰী (খলানাং সমূহঃ) মৰণা মৰা কেবাখনো চোতাল বা স্থান।

খল্লঃ পু. (খল্ লা আদানে কঃ) ১। ঔষধ গুড়ি কৰা বা পিঁহা শিলৰ পাত্ৰ, ২। গাত, ৩। ছাল, ৪। চাতক পক্ষী, ৫। ছালেৰে তৈয়াৰী পানীৰ মোনা।

খল্লিকা ক্ৰী. (তৰকাৰী, মাছ আদি) ভজা বহল মুখৰ পাত্ৰ, কেৰাহী।

খল্লীট বিণ. তপা মূৰা।

খল্লট বিণ. তপা, ভৰ্ত্ত ২। ৯০।

খল্ল ভূতিপুত্ৰোৰূপপত্নী (ক্ৰো প অ যৌগতি, খুণতি বা) ১। সম্পত্তি, সম্পদ বৃদ্ধি হ, ২। পৱিত্ৰ হ, শুদ্ধ হ।

খল্লঃ (সঃ) পু ভাৰতৰ উত্তৰাংশত থকা এখন পৰ্বতীয়া ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী। মনু ১০। ৪৪।

খল্যা ১। এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, ২। দক্ষ ৰজাৰ কন্যা, কাশাপৰ পত্নী।

খল্লেশঃ খলিহনা মাছ।

খল্লপঃ পু. ১। ক্ৰোধ, ২। ধৰ্ষণ, বলাৎকাৰ, নিষ্ঠুৰতা।

খল্লসঃ পু. (খং স্যতি ক সো কঃ) খজুৱতি, খৰ, খজুলি।

খল্লসঃ পু. আফুগুটি, পোস্তাদানা।

খল্লিকঃ পু. আখে।

খল্লিটঃ -টিঃ, -টিকা (খ অট্ কৰণে ঘঞ) মৰা শ কটিওৱা খটি বা চালপীৰা।

খল্লপুৰঃ পু. চেনিৰ লাড়ু, মিঠাই, বাতাচা। -ক্লঃ ক্ৰী. কৃষ্ণকেশব খল্লপুৰ নামৰ এখন অৰণ্য। অৰ্জুন আৰু কৃষ্ণৰ সহায়ত অগ্নিয়ে ইন্দ্রৰ প্ৰিয় এই অৰণ্যখন পুৰি ভস্ম কৰে। -প্ৰক্লঃ এখন চহৰৰ নাম।

খল্লপুৰিকঃ, -পুৰিকঃ - মিঠাইৱালা।

খল্লট বিণ ১। খননকৃত, ২। ছিৰা, বিদীৰ্ণ, -তঃ ১। খনন কাৰ্য্য, ২। ছিদ্ৰ, ৩। গাঁত, ৪। দীঘল পুখুৰী।

খল্লটকঃ ১। খান্দোতা, ২। ঋণী, ৩। শত্ৰু বিদাৰক; -কঃ গাঁত।

খল্লতা কৃত্ৰিম খাল বা পুখুৰী।

খল্লত্ৰঃ ১। কোৰ, ২। দীঘল পুখুৰী, ৩। সূতা, ৪। বন, অৰণ্য, ৫। ভৱ, আভঙ্ক।

খল্লদ ভক্ষণে (জো প সক খাদতি) ১। খা, ভক্ষণ কৰ, ২। কামুৰি খা, হি ১। ৮১, মনু ৫। ৩২।

খল্লদক বিণ. খাৱন, ভক্ষণ, -কঃ ঋণী।

খল্লদনঃ পু. দাঁত; -নঃ আহাৰ, খাদ্য, ভক্ষণ।

খল্লদক বিণ. দুষ্ট, হিংসুক, অনিষ্টকাৰী।

খল্লদ্যঃ ক্ৰী. (খাদ কমণি গ্যৎ) ১। ভক্ষণৰ যোগ্য দ্ৰব্য। ২। আহাৰ।

খল্লদিৰ বিণ. (খী ক্ৰী) খদিৰ গছৰ পৰা উৎপন্ন। মনু ২। ৪৫।

খল্লনঃ ১। খনন কাৰ্য্য, ২। অনিষ্ট, আঘাত, -উদকঃ নাৰিকল গছ।

খল্লনপানঃ (খানক পানক) খোৱা-পিয়া, খোৱা-বোৱা।

খল্লনিঃ ক্ৰী. (খন ইন) খনি, আকৰ।

খল্লনিকঃ ক্ৰী. বেৰৰ ফুটা বা বিক্ৰা।

খল্লপগা ক্ৰী. গলা।

খল্লবঃ (-বিঃ, -বীঃ ক্ৰী) ধানৰ জোখ। ১৫ দোণ।

খল্লবিস্পচ বিণ. খাৰি পৰিমাণৰ অন্নাদি পাক কৰোঁতা।

খল্লৰী ক্ৰেতা যুগ।

খল্লিখিৰঃ পু. (খিং অব্যক্ত শব্দঃ কৃ কঃ) ১। শিয়াল, খেক শিয়াল, ২। শিৱৰ অস্ত্ৰ-খটোদ, ৩। চালপীৰাৰ খুটা।

খল্লিট ভয়ভীষ্যোঃ (জো উ অক, সক খেটতি - তে) ১। ভয় খা, ২। আতঙ্কিত কৰ, যেনে ব্যাঘ্ৰাৎ খেটতি, ব্যাঘ্ৰঃ জনং খেটতে)।

খল্লি ক) পৰিঘাতে (তুদা প সক খিন্দতি) দমন কৰ, শাস্তি দি, দণ্ডিত কৰ। খ) দৈন্যকে (দিৱা, ক্ৰমা, আ অক খিন্তে, খিদ্যতে) ১। আঘাত কৰ, যাতনা দি, কষ্ট দি, ২। যাতনা ভোগ কৰ, কষ্ট ভোগ কৰ, (খিদ্যতে), অৱসন্ন হ, শ ৫। ৭; ৩। ভয় খুৱা, আতঙ্কিত কৰ।

খল্লিৰঃ ১। সন্ন্যাসী, ২। ভিক্ষাৰী, ৩। চন্দ্ৰ।

খল্লিঃ পু. ১। ৰোগ, ২। দাৰিদ্ৰ্য।

খল্লি (খিদ্ ক্ৰঃ) ১। শোকাৰ্ত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, বিবগ্ন, বে ১। ১১; ২। পৰিশ্ৰান্ত মে ১৩; ৩। ১১।

খিল্যঃ -লঃ ১। পৰি থকা মাটি, গড় আবাসী মাটি, ২। মূল সংগ্ৰহৰ লগতে গাঁধি দিয়া বা সংযোজিত কৰা আন এটি মজ্জা, মনু ৩। ২৩২; ৩। পৰিশিষ্ট, ৪। সংগ্ৰহ, সঙ্কলন, ৫। শূন্যতা। ছু আৰু কৃ ধাতুৰ লগত

খিলীড়, আরদ্ধ হোৱা, অনতিক্ৰম্য, গতিৰোধ হোৱা,
কু ২।৪৫; খিলীক, বাধা দিয়া, বোধ কৰা, ৰ ১১।১৪;
ধ্বংস কৰা, নাশ কৰা, শি ২।৩৪।

খু ধবনৌ (ভ্ৰা আ অ খৰতে) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা।

খুজাহঃ পু. ক'লা ঘোঁৰা।

খুজ্ জেয়ে (ভ্ৰা প সক খোজতি) চুৰি কৰ।

খুৰ্ ছেদনে (তুদা প সক খৰতি) ১। দাঢ়ি খুৰা, ২। কাট,
ছেদন কৰা।

খুবঃ পু. (খুব কঃ) ১। খুব, ২। গৰু বা ঘোঁৰাৰ খুৰা,
৩। এবিধ আতৰ, —আঘাতঃ —ক্ষেপঃ লাথি, গোৰ,
—গস্ —গস বিগ. চেপেটা নাকৰ মানুহ। —পদৱী
ঘোঁৰাৰ খুৰাৰ চিন, —প্রঃ ধনুৰ দৰে মুখ থকা
কাঁড়।

খুবলী অস্ত্ৰ শিক্ষা।

খুৰালকঃ লোৰ কাঁড়।

খুৰালিকঃ ১। খুবৰ খাপ, ২। লোৰ কাঁড়, ৩। গাক।

খুল্ল বিগ. সৰু, নীচ, ক্ষুদ্ৰ, —তাতঃ পিতাকৰ ভায়েক,
খুৰাদেউ।

খেটং ক্লী. (খে, অট, অচ) ঘাঁহ।

খেটঃ পু. (খে অট অচ) ১। গ্ৰহ, ২। নগৰ বা চহৰ, ৩।
কফ, শ্লেষ্মা, ৪। বলৰামৰ গদা, ৫। ঘোঁৰা।

খেটিতানঃ —লঃ পু. বৈতালিক, চাৰণ।

খেটিন্ পু. ভ্ৰষ্টাচাৰী লোক। কামুক।

খেদঃ পু. (খিদ ভাৱে ঘঞ) ১। অৱসন্নতা, ২। শ্ৰান্তি,
মে ৩২, ৩। দুখ, কষ্ট, দুৰ্দশা বে ১।১১।

খেয়ং ক্লী. ১। গাঁত, পৰিখা, সৰু খাল, খট্টৈ, —য়ঃ
দলং, সেতু।

খেল্ চালে, গতায় (ভ্ৰা প চলনে, অক গতায়ং সক
খেলতি) ১। চালিত কৰ, কম্পিত কৰ, ২। খেল,
ধেমালি কৰ।

খেল বিগ্ ধেমেলীয়া, খেলত লিপ্ত। ৰ ৪।২২।

খেলনং ক্লী. (খেল লুট্) ১। খেল-ধেমালি, ২। কম্পন,
৩। সম্পাদন।

খেলা ক্লী. খেলা, ধেমালি।

খেলিঃ ক্লী. ১। খেলা, ২। কাঁড়।

খোটিঃ ক্লী. চতুৰা তিৰোতা।

খোড বিগ. বিকলাঙ্গ, খোৰা।

খোৰ(ল) খোৰা, লেঙেৰা।

খোলকঃ পু. (খোল সংজ্ঞায়াং কন) ১। চচপেন,
কেৰাহী, ২। শিৰস্ত্ৰাণ, ৩। উই হাফলু, ৪।
তামোলৰ বাকলি।

খোলিঃ ক্লী. (খোল ইন) ১। কাঁড় ৰখা তুণ।

খ্যা খ্যাতৌ কথনে (অদা প অক কথনে সক খ্যাতি)

১। ক ঘোষণা কৰ, ২। খ্যাত হ, নাম কৰ,
জনাজাত হ। মনু ৭।২১০; ৩। প্রশংসা কৰ;
অভি— জনাজাত হ, আ— ১। ক, ঘোষণা কৰ, গী
১১।৩১; ২। আহ্বান কৰ, মনু ৪।৬; পৰি—
জনাজাত হ, পৰিসং— গণনা কৰ, প্র— প্রখ্যাত হ,
প্রত্যা— প্রত্যাখ্যান কৰ, অস্বীকাৰ কৰ, ২। নিষিদ্ধ
কৰ, ৩। বাৰণ কৰ, ৫। অতিক্ৰম কৰ, চেৰ পেলা।
ক্লি— বিখ্যাত হ। ব্যা— ১। ব্যাখ্যা কৰ, ২। ঘোষণা
কৰ, জনা, ৩। মাত, আহ্বান কৰ। সং— গণ, গণনা
কৰ, যোগ কৰ।

খ্যাত বিগ. ১। জনাজাত, প্ৰসিদ্ধ ৰ ১৮।৬; ২। জ্ঞাত,
উক্ত, ৩। বিখ্যাত, প্রখ্যাত, কখ্যাত, —গর্হণ বিগ.
জঘনা, কখ্যাত।

খ্যাতিঃ ক্লী. (খ্যা জিন) ১। গৌৰৱ, প্ৰসিদ্ধি, মনু
১২।৩৬; ২। নাম, উপাধি, ৩। ব্যাখ্যা, বৰ্ণনা,
৪। প্রশংসা, ৫। দৰ্শন শাস্ত্ৰমতে 'জ্ঞান', প্রকাশ,
শি ৪।৫৫ ■

গ

গ গকাৰ। বৰ্ণমালাৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ক বৰ্ণৰ তৃতীয় বৰ্ণ।
শিৱসূত্ৰৰ ১০ম সূত্ৰৰ তৃতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান
কণ্ঠ। সাধাৰণতে 'গ', সমাসৰ শেষত, যোৱা, গমন
কৰা, সন্মম কৰা, থকা আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

গং ক্লী. (গীয়তে ইতি গৈ ডঃ) গীত, গান।

গঃ পু. (গচ্ছতি সৰ্বং জানাতি, প্রাপ্নোতি ইতি গম্ ডঃ)
১। গণেশ, ২। গন্ধৰ্ব, ৩। গুৰুসংজ্ঞক বৰ্ণ। (গুৰু
শব্দৰ সলনি 'গ' ব্যৱহাৰ হয়।) ৪। গান পোৱা
বুজাবলৈ 'গ' ব্যৱহাৰ হয়; যেনে সামবেদৰ মন্ত্ৰ পাঠ
কৰোঁতাক 'সামগ' বোলা হয়। মনু ২।৬২।

গগনং ক্লী. (গছন্তি অস্মিন দেবাদয় ইতি গম্ যুচ গচ্চ
অত্চদেশঃ) ১। গগন, আকাশ, মে ৪৮; ২।
বায়ুমণ্ডল, ব ৩।৪৯; ৩। (অঙ্ক) শূন্য, ৪। স্বর্গ।
—অগ্রং উচ্চতম উৎকৃষ্ট স্বর্গসমূহ; —অঙ্গনা
অপসবা; —অধ্বগঃ ১। সূর্য, ২। গ্রহ, ৩। দেৱতা;
—অম্বু ববম্বণৰ পানী, —উলমুকঃ মঙ্গলগ্রহ, —কুসুমং
—পুষ্পং আকাশ কুসুম, অর্থাৎ অসম্ভৱ বস্তু,
—গতিঃ ১। দেৱতা, ২। স্বর্গীয় প্রাণী; মে ৪৬; ৩।
গ্রহ, —চৰ বতাহত চৰি ফুৰা, —চৰঃ ১। পক্ষী, ২।
গ্রহ, ৩। স্বর্গীয় আত্মা, ভূত। —ধ্বজঃ ১। সূর্য, ২।
মেঘ, —সদঃ আকাশবাসী, শি ৪।৫৩; —সিদ্ধু ক্লী.
গঙ্গা নদী —স্থ, —স্থিত বিগ্ৰহ আকাশত থকা,
—স্পর্শনঃ ১। বায়ু, বতাহ, ২। আঠ মকতৰ
ভিতৰত এটাৰ নাম।

গঙ্গকা, গঙ্গাকা, গঙ্গিকা ক্লী. গঙ্গা নদী।

গঙ্গা ক্লী. (গময়তি প্রাপয়তি ভগৱৎ পদং যা শক্তিঃ গম্
গন্ টাপ) ১। গঙ্গা নামৰ নদী আৰু তাৰ অধিষ্ঠাত্ৰী
দেৱতা। গঙ্গাৰ অসংখ্য নাম। তাৰ ভিতৰত
উল্লেখযোগ্য কেইটামান হ'ল : জাহ্নৱী, ভাগীৰথী,
ত্ৰিপথগা, তীৰ্থৰাজ, অলকনন্দা, মন্দাকিনী, আদি।
২। গঙ্গাক দেৱী গঙ্গামাতা বুলিও প্ৰশংসা কৰা হয়।
গঙ্গা হিমৱনৰ জোতা কন্যা। ব্ৰহ্মাৰ শাপত গঙ্গা
পৃথিৱীলৈ আহে আৰু ৰজা শান্তনুৰ প্ৰথমা পত্নী
হয়। গঙ্গাৰ ৮টা পুত্ৰ হয়; তাৰ ভিতৰত ভীষ্ম
কনিষ্ঠতম সন্তান। আন এটা আখ্যানমতে গঙ্গা
ভাগীৰথৰ আৰাধনাত আকাশৰ পৰা ওলাই নামি আহি
কৈলাশস্থিত শিৱৰ জটাত পৰে আৰু তাৰ পৰা
দেশৰ মাজেৰে বৈ গৈ সাগৰত পৰি সগৰৰ
পুত্ৰসকলক মুক্তি দিয়ে। সেয়ে গঙ্গাৰ আন
কেইটামান নাম হ'ল ভীষ্মজননী, হৈমৱতী,
কন্দশেখৰা, সমুদ্ৰসুভগা ইত্যাদি। —অম্বু, —অম্বুস
ক্লী. ১। গঙ্গাজল, ২। শুদ্ধ ববম্বণৰ পানী,
—অৱতাৰঃ ১। গঙ্গাৰ পৃথিৱীত অৱতৰণ, ২।
এখন পৱিত্ৰ স্থানৰ নাম। —উত্তেজঃ পূ. গঙ্গাৰ
উৎস। —ক্ষেত্ৰং গঙ্গানদী আৰু দুয়োপাৰে দুই
কোণলৈ থকা ভূমিখণ্ড। —চিল্লী গঙ্গা চিলনী। —জঃ
১। ভীষ্ম, ২। কৰ্ত্তিকৈয়। —দন্তঃ ভীষ্ম। —দ্বাৰং
হবিদ্বাৰ। —ধ্বঃ ১। শিৱ, ২। সাগৰ। —পুত্ৰঃ ১।

ভীষ্ম, ২। কৰ্ত্তিকৈয়, ৩। মৰা শ' কঢ়িওৱা নীচ
জাতৰ মানুহ, ৪। গঙ্গাতীৰলৈ যাত্ৰীক অনা-নিয়া
কৰা ব্ৰাহ্মণ। —ভৃৎ পূ. ১। শিৱ, ২। সাগৰ। —ষাট্ৰা
১। গঙ্গালৈ তীৰ্থযাত্ৰা, ২। বৃদ্ধক, বৌদ্ধিক জীৱনৰ
অন্তিম সময়ত নদীৰ পাৰলৈ নিয়া। —সাগৰঃ গঙ্গা
আৰু সাগৰৰ সঙ্গমস্থল। —সুপ্ত ১। ভীষ্ম, ২।
কৰ্ত্তিকৈয়।

গঙ্গাটোয়ঃ পূ. (গঙ্গা অট অচ ঢক) মিছা মাছ।

গঙ্গোলঃ গোমেদ পাখৰ (মুক্তা)।

গচ্ছঃ পূ. (গম্ ক্ৰিপ তৃক্ গৎ ছো কঃ) গছ।

গজ ক) স্বনে (ভ্ৰা প অক গজতি) ১। শব্দ কৰ,
চিঞৰ, গৰ্জন কৰ, ভট্টি ১৪।৫; ২। মাতাল হ,
মতলীয়া হ, বিমোৰত পৰ। খ) স্বনে (চুৰা প অ
গাজয়তি) গৰ্জন কৰ।

গজঃ পূ. (গজতি মদেন মন্তো ভৱতীতি গজ অচ) ১।

হাতী। হাতী ৩ বিধ : ভদ্ৰ, মন্দ আৰু মৃগ, ২। সংখ্যা

'৮', ৩। পৰিমাণ, জোখ যেনে এক গজ অৰ্থাৎ

দুহাত, ৪। শিৱই বধ কৰা এটা ৰাক্ষসৰ নাম

গজাসুৰ। —অগ্রণীঃ পূ. ১। শ্ৰেষ্ঠ হাতী, ২। এবাৱত।

—অধ্যক্ষঃ হাতীসমূহৰ তত্ত্বাৱধায়ক। —অপসদঃ দুষ্ট

হাতী, নীচ জাতৰ হাতী। —অশনঃ আহঁত গছ।

(—নং) পদুমৰ শিপা। —অৰিঃ ১। সিংহ, ২।

গজাসুৰক বধ কৰোঁতা, শিৱ, —আজীৱঃ মাউত।

—আননঃ —আস্যঃ গণেশ। —আকুং হস্তিনাপুৰ।

—ইন্দ্রঃ ১। উৎকৃষ্ট হাতী, ২। এবাৱত। —কন্দঃ

মুলাৰ দৰে এবিধ ডাঙৰ (খাদ্য) শিপা, বা মূল।

—গতিঃ হাতীৰ দৰে গহীন গতিসম্পন্ন। —গামিনী

গহীন গতিসম্পন্ন তিৰোতা। —দন্ত হাতীৰ দৰে ওখ।

—দন্তুঃ ১। হাতীৰ দাঁত, ২। গণেশ, ৩। বেৰত

চিত্ৰ আদি আৰি থবলৈ লগাই ৰখা সৰু কাঠী বা

'পিন'। —দানং ১। হাতীৰ কুমৰ পৰা ওলোৱা

মদবাৰি, ২। হাতীৰ দান। —নান্না হাতীৰ কুম।

—পতিঃ, —অধিপতিঃ হাতীৰখীয়া, ওখ হাতী। শি

৬।৫; —পুঙ্গৱঃ উৎকৃষ্ট হাতী। ভৰ্চ্ ২।৩১;

—পুৰং হস্তিনাপুৰ। —বজ্জনী, —বজ্জিনী হাতীশাল।

—ভক্ককঃ পৱিত্ৰ ডিমক গছ। —মজ্জনং হাতীৰ

মূৰত লগোৱা বৰ্ণীত কাপোৰাদি। —ষাটলঃ সিংহ।

—মুক্তা, —যৌক্তিক হাতীৰ কুমত থকা এবিধ

মুক্তা। —মুখঃ, —হস্তঃ —হৃদনঃ গণেশ। —মোক্ষিঃ
সিংহ। —মুখঃ হাতীৰ পাল ব ৯।৭১; —মোক্ষিঃ বিগ.
হাতীত উঠি কৰা যুদ্ধ। —শিক্ষা হস্তবিদ্যা। —স্নানঃ
হাতীৰ গা ধোৱা অৰ্থাৎ নিষ্কল প্রচেষ্টা।

গজভা হাতীৰ পাল।

গজহান হাতী থকা মানুহ। ব ৯।১০।

গঞ্জঃ পূ. (গজি ভাৱে ঘঞ) ১। অৱজা, অৱমাননা, ২।

খনি, ৩। ধনৰ ভঁড়াল, ৰাজকোষ, ৪। গোশালা, ৫।

বিক্ৰীৰ বাবে শস্য ৰখা ঠাই। —জ্ঞা ১। জুপুৰি ঘৰ,

২। পানপাত্ৰ, ৩। মদৰ মহল, দোকান।

গঞ্জন বিগ. ১। নিশ্চিত কৰা, চেৰ পেলোৱা (কাৰ্য্য),
২। পৰাজয় কৰা, জয়ী হোৱা।

গজ্জিকা ক্ৰী. মদৰ দোকান।

গড় সেকে (ছো প সৰু গড়তি) ১। ক্ষৰণ কৰ, উলিয়া,
নিষ্কাশন কৰ, ২। নিগৰি পৰ, বাগৰি যা (যেনে, পানী)।

গড়ঃ পূ. (গড়তি হস্তাৎ জালাৎ বা গড়্ + অচ্) ১। গড়ে

মাছ, ২। 'ক্ৰীণ', পদা, ৩। বেৰা, ৪। গাঁত, খাল,

৫। প্রতিবন্ধক। —উৎখং, —লক্ষ্যং, —লক্ষণং

গড় ৰাজ্যত পোৱা সৈন্যৰ লৱণ।

গড়কৃতঃ মেঘ।

গড়িঃ পূ. (গড় ইন) ১। দমৰা পোৱালি, ২। এলেহুৱা
বলদ।

গড়ু বিগ. (গড় উন) ১। কুৰ, ২। কুঁজা; —তুঃ ১। কুঁজা
মানুহ, ২। যাঠী, ৩। পানীৰ পাত্ৰ, ৪। উই পৰুৱা,
৫। অমূলক পদাৰ্থ।

গড়ুকাঃ পূ. ১। পানীৰ পাত্ৰ, ২। আঙুঠী।

গড়ুলঃ পূ. কুঁজা মানুহ।

গড়েৰঃ পূ. (গড়্ একচ্) মেঘ।

গড়োঃ ১। এক গৰাহ (গ্ৰাস), ২। গুড়।

গড়ডৰঃ ভেঁড়া।

গড়ডবিকা ১। ধাৰাবাহী নদী, ২। ভেঁড়াৰ পালৰ পিচে
পিচে যোৱা ভেঁড়ী, ৩। 'ভেঁড়াৰ দল' বা শাৰী।
(ইয়াত 'ভেঁড়াৰ দল'ৰ অৰ্থ হ'ল চকুমুদি আগৰ
জনৰ পিচে পিচে ভেঁড়াৰ দৰে গৈ থকা)।

গড়ুকঃ সোণালী পাত্ৰ। সোণৰ ফুলদানী।

গণ সংখ্যানে (অসংখ্য চৰা পৰ সৰু গণয়তি, গণিত) ১।

গণনা কৰ, সংখ্যা গণ, কু ৬।৮৪; ২। হিচাব কৰ,

৩। যোগ কৰ, ৪। মূল্য স্থিৰ কৰ, ৫। শ্ৰেণীভুক্ত

কৰ, ৬। বিবেচনা কৰ, গ্ৰাহ্য কৰ, আৰোপ কৰ,
মন কৰ; (নঞ যোগত) অগ্ৰাহ্য কৰ, অৱজা কৰ,
ভৰ্তৃ ২।৮১; অধি— ১। প্রশংসা কৰ, ২। গণনা
কৰ, অৱ— অৱজা কৰ, পৰি— গণনা কৰ,
বিবেচনা কৰ, মে ৫। হি— ১। গণনা কৰ, ২।
স্বীকাৰ কৰ, মে ১০৯; ৩। অৱজা কৰ, ৪। চিন্তা
কৰ, পঞ্চ ৩।৪৩।

গণঃ পূ. (গণ্যতে কমণি অপ) ১। সমূহ, গোষ্ঠী, ২।
সম্প্ৰদায়, ৩। অনুচৰবৃন্দ, ৪। শিৱৰ অনুচৰ, কিস্তৰ।
কু ১।৫৫; ৫। এক উদ্দেশ্যৰ এটা গোষ্ঠী, ৬। সৰু
সৈন্য বাহিনী য'ত ২৭খন ৰথ, সিম্ভাৰ সংখ্যক
হাতী, ৮১ ঘোঁৰা আৰু ১৩৫ পদাতি থাকে, ৭।
(অঙ্ক) সংখ্যা, ৮। ছন্দৰ পাদ, ৯। (ব্যাকৰণ) একে
নিয়মৰ অধীনত থকা কেইটামান ধাতুৰ সমষ্টি যেনে
অদাদি গণ। —অগ্রাণী গণেশ। —অচলঃ শিৱৰ
গণবিলাকৰ বাসস্থান কৈলাস পৰ্বত। —অধিপঃ
—অধিপতিঃ ১। শিৱ শি ৯।২৭; ২। গণেশ, ৩।
সৈন্য বাহিনী, শিষ্য, মানুহ অথবা জন্তুৰ মুখ্য অৰ্থাৎ
প্রধানজন। —অগ্নঃ একেলগে বহুতৰ কাৰণে ৰন্ধা
অগ্ন, গণভোজ। মনু ৪।২০৯; —অভ্যন্তৰঃ ধৰ্মীয়
সংস্থাৰ মূৰব্বী। মনু ৩।১৫৪; —ঈশঃ —ঈশানঃ,
—ঈশ্বৰঃ —পঃ, —পতিঃ পূ. শিৱ-পাৰ্বতীৰ পুত্ৰ
গণেশ। —উৎসাহঃ গড়, —কাৰঃ ১। গণক, ২।
ভীম। —গতিঃ এটা বিশেষ ডাঙৰ সংখ্যা। —চক্রকঃ
ধৰ্মিক মানুহে একেলগে কৰা ভোজন। —দীক্ষা সামূহিক
শিক্ষা, সামূহিক ধৰ্মীয় কাৰ্য্য। —দেৱতাঃ একেলগে
আবিৰ্ভাৱ হোৱা দেৱতাৰ সমষ্টি। —দ্রব্যঃ ৰাজহুৱা
সম্পত্তি। —দানকঃ শিৱ, গণেশ। —দানিকা দুৰ্গ।
—দীৰ্ঘকঃ তনু। —পুৰুষঃ —পুৰুষঃ এটা শ্ৰেণী বা
গোষ্ঠীৰ মূৰব্বী। —ভৰ্তৃ পূ. ১। শিৱ, কি ৫।৪২;
২। গণেশ, ৩। গোষ্ঠীৰ মূৰব্বী। —বজ্জঃ ৰাজহুৱা
যজ্ঞানুষ্ঠান। —বাজ্যঃ দক্ষিণাত্যৰ এখন ৰাজ্যৰ নাম।
—হসঃ —হসকঃ এবিধ আভৰ।

গণক বিগ. (বিকা ক্ৰী.) বহু ধনৰ বিনিময়ত কিনি অনা।

—কঃ ১। গণনাকাৰী, ২। জ্যোতিষী। —কী
গণকপত্নী।

গণিঃ ক্ৰী. গণনা।

গণিকা স্ত্রী. (গণঃ লম্পটগণঃ উপপতিত্বেনাস্তি অস্যাঃ ইতি ঠন) বেশ্যা, হৰিব ৮৫।৯; শি ৯।১০; ২। মাইকী হাতী, ৩। এবিধ ফুল।

গণিত (গণ কমণি ভুঃ) ১। গণনাকৃত, ২। চিত্তিত, স্বীকৃত, —তং ১। অঙ্কশাস্ত্র, ২। অঙ্ক।

গণিতী (ন) পু. ১। যিয়ে গণনা কৰিছে, গণনাকাৰী, ২। অঙ্কশাস্ত্রজ্ঞ।

গণী (ন) বিণ এটা দল বা পালৰ অধিকাৰী। যেনে স্বগণিন— এদল কুকুৰ থকা লোক। ব ৯।৫৩; (পু.) শিক্ষক।

গণেশ বিণ. গণনাৰ যোগ্য, গণনা কৰিব পৰা।

গণেকঃ স্ত্রী. ১। বেশ্যা, ২। মাইকী হাতী। —ককা কুটনী।

গণেশঃ পু. (গণানাং ঈশঃ) ১। শিৱ, ২। শিৱ আৰু পাৰ্বতীৰ পুত্ৰ গণেশ। গণেশ সকলোৰে দেৱতা, সিদ্ধিদাতা আৰু বিম্বহাৰী। যি কোনো কাৰ্য্য গণেশৰ নাম লৈহে আৰম্ভ কৰা হয়। সেয়ে শুভাৰম্ভ কৰাক 'শ্ৰীগণেশ' কৰা বুলি কয়। গণেশৰ বাহন এম্বুৰ আৰু মূৰটো হাতীৰ। গণেশৰ হাতীৰ মূৰ কেনেকৈ হ'ল সেই বিষয়ে একাধিক পৌৰাণিক আখ্যান আছে। তাৰে এটা হ'ল : শনিৰ দৃষ্টিত শিশু গণেশৰ মূৰটো খাঁহি পৰাত বিষ্ণুৱে ততালিকে সমুখতে দেখা হাতীটোৰ মূৰটো কাটি লগাই দিয়ে। অদ্ভুত আকৃতিৰ বাবে গণেশৰ বহু নাম। যেনে— একদন্ত, মহাকায়, গজেন্দ্ৰ বদন, লম্বোদৰ ইত্যাদি। পৰমেশ্বৰৰ লগত যুদ্ধ কৰোঁতে গণেশে দুটা দাঁতৰ এটা হেৰুৱায়। আখ্যানমতে গণেশেই হেনো ব্যাসৰ পৰা শুনি মহাভাৰত লিখি উলিয়ায়। আন এটা আখ্যান মতে চাৰিখন বেদৰো লিখক গণেশেই।

গণ্ডঃ ১। গাল, ২। মুখাৱয়ব। মে ২৬, ঋতু ৪।৬, ৩। হাতীৰ কুম, ৪। বুৰবুৰনি, ৫। ফোঁহা, খহ, ব্ৰণ, ৬। গৰল অথবা গলৰ বেমাৰ, ৭। গাঁথি, জোৰা, ৮। চিহ্ন, দাগ, ৯। গঁড়, ১০। মূত্ৰাশয়, ১১। বীৰ যোদ্ধা, ১২। ঘোঁৰাৰ সাজত লগোৱা ফিটা, শুদাম অদি। —অজ গঁড়, —উপাখ্যানঃ গাক। —কুসুমঃ মদবাৰি। —কৃপঃ পৰ্বতৰ শিখৰৰ কুঁৱা। —দেশঃ —প্ৰদেশঃ গাল। —কলকঃ কল গাল। শি ৯।৪৭; —ভিত্তিঃ ১। হাতীৰ কুমৰ ছিয়, যি কালে

মদবাৰি নিৰ্গত হয়, ২। বিসৃত গাল। —মালঃ —মালা গলৰ বেমাৰ। —মূৰ্খ জঘামূৰ্খ, —মৈলঃ ১। ভূমিকম্পই নিক্ষেপ কৰা বিৰাট শিল। কি ৭।৩৭; ২। কপাল। —সাহুয়া গণ্ডকী নদী। —ফুলী গাল।

গণ্ডকঃ ১। গঁড়, ২। বাধা, বিঘিনি, ৩। গাঁথি, জোৰা, ৪। চিন, দাগ, ৫। ফোঁহা, ব্ৰণ, ৬। বিয়োগ, ৭। চাৰি কড়ি মূল্য। —কা লদা, চোপ, গুলি। —কী স্ত্রী. গণ্ডকী নদী, মাইকী গঁড়। —পুত্ৰঃ —শিলা শালগ্ৰাম। গণ্ডলিন পু. সদাশিৱ।

গণ্ডিঃ গা গছ (শিপাৰ পৰা ঝুনি ওলোৱা অংশটুকৈ)। —কা শিলগুটি এবিধ, ২। এবিধ পেয়া।

গণ্ডীৰঃ বীৰ, নায়ক।

গণ্ডুঃ পু. স্ত্রী. ১। গাক, ২। জোৰ, গাঁথি; (স্ত্রী) ১। গাঁথি, ২। হাড়, ৩। গাক, ৪। তেল। —পদঃ এবিধ কীট।

গণ্ডুৰঃ,—বা (গড়ি উতৰ) ১। মুখ পূৰণ, এক মুখ ভৰ্তি (পানী), ভা ৯।১৫।৩, কু ৩।৩৭; ২। হাতীৰ শুঁৱৰ আগভাগ।

গণ্ডোলঃ ১। গুড়, ২। এক ঘূৰ পূৰ্ণ।

গত বিণ (গচ্ছতি জাহ্নতি যাতিতি বা ভুঃ) ১। গত, প্ৰস্থানকৃত, ২। অতীত, ৩। মৃত, পৰলোকগত, কু ৪।৩০; ৪। প্ৰাপ্ত, ৫। ফলস্বৰূপ, ৬। সম্বন্ধিত। —তং ১। গমন, শি ১।২, ২। চলন, বুলন, কু ১।৩৪; ৩। ঘটন, ৪। 'অভাৱ', 'হীনতা', 'মুক্ত' আদি বুজাবলৈ সমাসৰ আগত 'গত' ব্যৱহাৰ হয়। যেনে গতম্পূহ স্পৃহাশূন্য। —অজ বিণ. কৰ্ম। —অজবন বিণ. ১। যিয়ে ভ্ৰমণ সম্পন্ন কৰিছে, ২। পৰিচিত, জ্ঞাত। —অনুগতঃ দেশাচাৰ অনুসৰি, —অনুগতিক অজ্ঞ অনুকৰণকাৰী, পক ১।৩৪২; —অন্ত যাব অন্ত সমাগত। —অৰ্থ বিণ. ১। সুখীয়া, ২। নিবৰ্ধক। —অনু —জীৱিত, —প্ৰাণ বিণ. মৃত। গী ২।১১; —আগতঃ অহাযোৱা, সঘনাই সাক্ষাৎ। গী ৯।২১; নক্ষত্ৰৰ অনিয়মিত গতি। —আৰি উৰেগহীন, সুখী, —আনুন্ অতি বৃদ্ধ, জৰাজীৰ্ণ। —আৰ্জৱা সন্তান জন্মৰ কাল পাৰ হোৱা নথী, বৃদ্ধা নথী। —উৎসাহ বিণ. উৎসাহহীন, —অজবন বিণ. অজবন, বীৰ্যহীন, —কলক বিণ. নিবৰ্ধকাৰী,

পাপমুক্ত, বিশুদ্ধ, —চেতন অচেতন, নিসাব, জ্ঞানশূন্য। —দিনং অব্য. যোরা কলি। —প্রত্যাগত গৈ ঘৃষি অহা, মনু ৭।১৪৬; —প্রভ জ্যোতিহীন, নিশ্চভ, শেঁতা, অম্পষ্ট। —প্রাণ প্রাণহীন, মৃত। —প্রায় বিণ. মৃতপ্রায়। —ভৰ্তৃকা ১। বিধরা, ২। প্ররাসী পতিৰ পত্নী। —লক্ষ্মীক বিণ. ১। দীপ্তিহীন, ২। ধনহীন, কঙাল। —রয়স্ক বয়সীয়া। —রৈব শক্ততা নথকা, মিল হোৱা। —স্বার্থ কষ্টহীন। —সঙ্ক ১। মৃত, প্রাণহীন, নিহত, ২। অধম, নীচ। —সম্পদঃ মদহীন হাতী। —স্পৃহ স্পৃহাহীন, বাঞ্ছনাশূন্য।

গতিঃ ক্ৰী. (গম্ ক্তিন) ১। গতি, চলন, শ ১।১৪; গমন-ভঙ্গী, মে ১৬; ২। প্রৱেশঃ ১।৪, ৩। চকুৰে আগুৰিব পৰা ঠাই। কু ৫।৬৪; ৪। প্রাপ্তি, স্বৰ্গগতি, অর্থাৎ স্বৰ্গপ্রাপ্তি, ৫। ভাগা, ৬। অৱস্থা, ভৰ্তৃ ২।৪৩; ৭। স্থিতি। ৮। ১২৭; ৮। উপায়, বিকল্প, ৯। আশ্রয়, যেনে শ্রীহৰিৰেৰ গতিঃ, ১০। উৎপত্তি, জন্ম, আৰ্জন, মনু ১।১০; ১। পথ, মাৰ্গ, গী ৮।২৬; ১২। যাত্রা, শোভাযাত্রা, ১৩। ঘটনা, পৰিণতি, ১৪। নক্ষত্রৰ গতি, ১৫। গ্রহৰ দৈনিক গতি, ১৬। ভগন্দৰ, অৰ্শ, ১৭। জ্ঞান, বিচাৰ শক্তি, ১৮। এটা জন্মৰ পৰা আন এটালৈ গমন। মনু ৬।৭৩; ১৯। জীৱনৰ বিভিন্ন অৱস্থা, যেনে শৈশৱ, যৌৱন আদি; —অনুসৰ আনৰ গতি অনুসৰণ। —ভঙ্গঃ ব্যাঘাত, বিৰাম। —হীন আশ্রয়হীন।

গত্বৰ (বী ক্ৰী.) বিণ. (গম্ কৰণ) ১। গমনশীল, চলনশীল, গতিশীল, ২। অস্থায়ী, বিনাশশীল।

গদ্ ভাষে (ভ্রা প সক গদতি) ১। ক, কথা ক, বৰ্ণনা কৰ, শি ২।৬৯; ২। গতি কৰ। নি— ১। ক, ২। ঘোষণা কৰ।

গদং ক্ৰী. (গদ্যতে পীড্যতে অনেন গদ কৰণে অপ) বিহ।

গদঃ পু. ১। ৰোগ, বেমাৰ। শি ২।৮৪; ২। বিজুলী, ঢেৰেকনি, মেঘৰ গৰ্জন, ৩। শ্রীকৃষ্ণৰ ভায়েক, ৪। ভাষণ, ৫। ঔষধ মহা. ১।৪৩।২১; ৬। এটা অসুৰৰ নাম। —অগদৌ দেৱ-চিকিৎসক অশ্বিনী কুমাৰদ্বয়। —অগ্রাণী যক্ষা ৰোগ। —অম্বৰঃ মেঘ। —অৰাতিঃ ঔষধ।

গদায়িত্ব বিণ. (গদয়তি কাময়ত্বং কৰোতীতি গদ ইতুহ) ১। কামুক, লম্পট, ২। কেপ কেপাই থকা, বাচাল, (পু.) কামদেৱ।

গদা ক্ৰী. (গদয়তি পীড়য়তি অনয়া গদ নিচ অপ টাপ) লোৰে নিৰ্মিত অস্ত্র বিশেষ। দণ্ড। বে ১।১৫; —অগ্রজঃ শ্রীকৃষ্ণ। শি ২।৮৪; —আখ্যং —আহুং কৃষ্ণ ৰোগ, —ধৰঃ, —ভুং পু. বিষু।

গদিন্ বিণ. (—নী) ১। গদাহস্ত, গী ১।১১৭; ২। বেমাৰত ভোগা, ৰোগী, (পু.) বিষু।

গদগদঃ পু. ১। অম্পষ্ট বক্তা, ২। খোনা মানুহ, ভৰ্তৃ ৩।৮; —দং অম্পষ্ট ভাষণ। —ধ্বনিঃ আনন্দত বা দুখত ওলোৱা মৃদু শব্দ। —রাচ্ ক্ৰী. উচুপি উচুপি কোৱা কথা। —স্বৰ বিণ. খোনা ভাষণ, (পু.) বলদ।

গদ্যং ক্ৰী. (গদ্যতে ছন্দসা ৱিনা গদ যৎ) ১। পদ্যভিন্ন, ২। ছন্দবিহীন ৰচনা, ৩। তিনি বিধ কাব্য ৰচনাৰ এবিধ। বাকী দুবিধ : পদ্য আৰু চম্পূ। গদ্য তিনি বিধ— বৃত্তক, উৎকলিকাশ্রায়, আৰু বৃত্তগন্ধি। কোনো কোনোৰ মতে আৰু এবিধ : চূৰ্ণক। —আগ(ন, ল)কঃ ৬৪, (৪১) গুণ্ণা অথবা ৪৮ ৰক্তিকা পৰিমাণ।

গদ্য বিণ. (গচ্ছতীতি গম্ তুচ) ১। গমন কৰ্তা, ২। (নাৰীৰ লগত) সঙ্গম কৰোঁতা।

গদ্যী ক্ৰী. (গম্যতেহনেন গম ট্বন ভীষ) ১। গৰুৰ গাড়ী, ২। যানবাহন। —বধঃ শকট, ৰথ।

গন্ধ দ্ৰুহি (চুৰা আ স গন্ধয়তি) ১। আঘাত কৰ, ২। হিংসা, কৰ, ৩। খোজ, প্রার্থনা কৰ, ৪। গমন কৰ।

গন্ধং ক্ৰী. ক'লা অগৰু।

গন্ধঃ পু. (গন্ধ পচাদ্যচ) ১। আমোদ, ২। গোন্ধ, মে ২১; সমাসৰ শেষত 'গন্ধ', 'গন্ধি' হয় যেনে কমলগন্ধি, ৩। ভ্ৰাণগ্রাহী পৃথিৱীৰ গুণ (বৈশেষিক), ২৪ বিধ গুণৰ এবিধ, ৪। অকণমান, অলপমান, ৫। সুগন্ধি দ্ৰব্য, ৬। গন্ধক, ৭। চন্দনৰ গুড়ি, ৮। সম্বন্ধ, প্রতিবেশী, ৯। গৰ্ব, দম্ভ। —অসু ক্ৰী. সুগন্ধি পানী। —অশ্মা বনৰীয়া দেমুগছ, —অশ্মন্ গন্ধক। —অষ্টকং দেৱতাৰ প্রকৃতিৰ লগত সাদৃশ্য ৰাখি অৰ্পণ কৰা ৮ বিধ গন্ধদ্রব্য। —আখুঃ চিকা। —আজীৱঃ, —উপজীৱী আতবজীৱী, আতৰ বিক্ৰী

কৰোঁতা। —আঢ়া অত্যধিক সুগন্ধি। —আঢ়া চন্দন।
—ইন্দ্রিয় ব্রাণেন্দ্রিয়। নাক, —ইভঃ —গজঃ —দ্বিপঃ
—হস্তীঃ উৎকৃষ্ট হাতী। —কালিকা, —কালী ব্যাসৰ
মাতৃ, সত্যৱতী। —কাষ্ঠং অগৰু কাঠ। —কেলিকা,
—কেলিকা কস্তুরী। —জ্ঞা নাক। —তুৰ্য্যং যুদ্ধৰ
সময়ত বজোৱা ঢোল বা ডবা। —খুলিঃ কস্তুরী।
—নালী নাক। এবিধ সুগন্ধি পাতৰ পলাশ, —নিলয়া
মালতী ফুল। —পত্ৰা, —পলাশী এবিধ সুগন্ধি পাতৰ
পলাশ, —পলাশিকা হালধি, —পত্ৰী অশ্বগন্ধা:
—পাষণঃ গন্ধক; —পুষ্পঃ কেতেকী গছ আৰু ফুল
(ক্লেী.), —পূতনা ভূতুনী, পিশাচ —ফলী প্ৰিয়ঙ্গু লতা,
চম্পক ফুলৰ কলি। —মাতৃ পৃথিৱী। —মাদনঃ ১।
ক'লা ভোমোৰা, ২। গন্ধক, (—নঃ,—নঃ) মেৰু
পৰ্বতৰ পূৱে থকা এখন সুগন্ধি পৰ্বত। —মাদনী
মদ, সুৰা। —মাদিনী না। —মার্জাৰঃ জহামাল।
—মুখা, —মুখিক, —মূষী চিকা। —মৃগঃ ১।
জহামাল, ২। কস্তুরী মৃগ। —মৈথুনঃ ষাড়্ গৰু।
—মোদনঃ গন্ধক। —ৰাজঃ ১। মালতী লতা, ২।
এবিধ আতৰ, ৩। চন্দন কাঠ। —লতা প্ৰিয়ঙ্গু লতা।
—লোলুপা মৌমাখি। কু ৩।২৫; —ব্ৰহ্মা —ব্ৰাহ্মী
নাক। —ব্ৰাহ্মকঃ বৰাহ। —ব্ৰিহুলঃ বেঁহু। —বৃক্ষঃ
শাল গছ। —ব্ৰ্যাকুলং কক্কোল। —শুণ্ডিনী চিকা।
—শেখৰঃ কস্তুরী। —সৰঃ চন্দন কাঠ। —সোমং
বগা ভেঁট ফুল। —হাবিকা সুগন্ধি আতৰ তৈয়াৰ
কৰোঁতা ভূত্যা।

গন্ধকঃ পু. (উগ্ৰো গন্ধো অস্তি অস্য ইতি গন্ধ কন)
গন্ধক।

গন্ধনং ক্লেী. (গন্ধ ভাৱে লুট) ১। উৎসাহ, অধ্যৱসায়,
চেষ্টা, ২। আঘাত, হিংসা, হত্যা, ৩। প্রকাশ,
অৱিৰ্ভাৱ, ৪। সূচনা, বাৰ্তা।

গন্ধজাতী ক্লেী. ১। পৃথিৱী, ২। সুৰা, মদ, ৩। ব্যাসৰ
মাতৃ সত্যৱতীৰ নীচ, ৪। এবিধ মালতী ফুল।

গন্ধৰ্বঃ পু. (গন্ধং সঙ্গীতবাদ্যাদিজনিতং প্রমোদং
প্রাপ্নোতি গন্ধ অৰ্হ অণ) ১। স্বৰ্গত বাস কৰা গায়ক,
২। সঙ্গীতজ্ঞ, গায়ক, ৩। বোঁবা, ৪। কস্তুরী মৃগ,
৫। মৃত্যুৰ পিচৰ আৰু পুনৰ জন্মৰ আগৰ আত্মা,
৬। কুলি চৰাই: —নগৰং —পুৰং গন্ধৰ্ববিলাক বাস
কৰা চহৰ। —বাজঃ গন্ধৰ্বৰ বজা চিত্ৰবৰ্ণ। —বিল্যো

সঙ্গীত বিদ্যা। —বিল্লাহঃ আঠ বিধ বিবাহৰ এবিধ।
মনু ৩।২৭; ল'ৰা আৰু ছোৱালী দুয়োজনৰ ইচ্ছাত,
অভিভাৱকৰ অনুমতি বিনা যি আনুষ্ঠানিক বিবাহ হয়,
—ব্ৰেদঃ চাৰি খন উপবেদৰ এখন। —হস্তঃ
—হস্তকঃ এৰা গছ।

গন্ধাৰ এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ ৰজাৰ নাম।

গন্ধালী ১। বৰল, ২। একেৰাহে গোন্ধাই থকা বস্তু।

—গৰ্ভঃ সৰু ইলচী।

গন্ধিক বিণ. গন্ধযুক্ত, গোন্ধ থকা। যেনে ভাতৃত্বৰ গোন্ধ
থকা। —কঃ ১। আতৰ বিক্ৰী কৰা লোক, ২। গন্ধক।

গভস্তি পু. ক্লেী. (গম্যতে জায়তে ইতি গম্ ডঃ, তম্
বভস্তি দীপয়তি ভস্ ক্ৰিচ) ১। কিৰণ, ৰশ্মি। ২।
সূৰ্য্য বা চন্দ্ৰৰ কিৰণ। —স্তিঃ সূৰ্য্য। (ক্লেী) স্বাহা (অগ্নিৰ
পত্নী)। —মৎ সূৰ্য্য (ক্লেী.) পাতালৰ সাতটা বিভাগৰ
এটা।

গভীৰ বিণ. (গচ্ছতি জলমগ্ন গম্ ঈৰন) ১। দ', উ
২।৩০; ২। গভীৰ শব্দযুক্ত (ডবা), ৩। ডাঠ, ঘন,
৪। অগাধ, ৫। দুৰ্ঘোৰ (যেনে— গভীৰ নিদ্ৰা), ৬।
গহীন, দৃঢ়, ৭। বহুসংজনক, গুপ্ত, ৮। অবোধ।
—আত্মান্ পৰমাত্মা, —ৰেষ তীক্ষ্ণ।

গভীৰিকা ডাঙৰ ডবা।

গভোলিকঃ সৰু ঘৰলীয়া গাক।

গম্ গতাম্ (ভা পৰ সৰু গচ্ছতি) ১। গমন কৰ, যা,
২। আগুৱাই যা, গতি কৰ, প ১।৩৪; ৩। প্রস্থান
কৰ, যাত্ৰা কৰ, ৪। ওচৰ চাপ, প, মনু ৮।১৯;
৫। অতিক্ৰম কৰ, অতিবাহিত কৰ, বায় হ, (যেনে
সময়), ৬। অৱস্থাপা, ভোগ কৰ, ৭। সন্ম কৰ,
যৌন ক্ৰিয়া কৰ, অতি— যা, অতীত হ, অধি—
১। অধিকাৰ কৰ, পা, মনু ২।২৮; ২। সম্পাদন
কৰ, সম্পূৰ্ণ কৰ, সফল কৰ, ৩। জ্ঞান, শিক,
অধ্যয়ন কৰ, বুজ। মনু ৭।৩৯; ৪। বিবাহ কৰ,
পতি বা পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰ।/মনু ৯।৯১; অধ্যা—
প, বিচাৰি পা, অনু— ১। অনুগমন কৰ, অনুসৰণ
কৰ। মনু ১২।১৫; ২। ওচৰ চাপ, ৩। অনুকৰণ
কৰ, উত্তৰ দি, ৪। ১৬।১৩; অন্তৰ— দুটাৰ মাজত
থাক বা মাজে মাজে যা, অন্তৰ্ভুক্ত কৰ। অণু—
প্রস্থান কৰ, ওচি যা, অতীত হ, অতি— ১। অকাল
যা, কি ১০।২১; ২। পা, লগ পা, ৩। যৌন সন্ম

কৰ, অভ্যাস— ১। ওচৰ চাপ, পা, ওচৰলৈ আহ।
 অভ্যাস— ওপৰলৈ উঠা অভ্যাস— স্বীকাৰ কৰ, গ্রহণ
 কৰ, মানি ল, অন্ন— ১। জান, বুজি পা, ২।
 বিশ্বাস কৰ। গী ১০।৪১; উদ্— ১। ওপৰলৈ উঠ,
 ২। দেখা দে, ৩। আৰম্ভ হ, সৃষ্টি হ বা কৰ। ব
 ৭।১৬; ৪। বিখ্যাত হ, জনাজাত হ, উপ— ১।
 ওচৰলৈ যা, ব ৬।৮৫; ২। ভেদ কৰ, সুমাই দি,
 শি ৯।৬; ৩। স্বীকাৰ কৰ, গ্রহণ কৰ, মানি ল, ৪।
 সঙ্গমৰ কাৰণে কোনো তিৰোতাৰ কাষ চাপ। মনু
 ৩।৩৪। উপা— ১। ওচৰলৈ যা, ২। পা, লাভ
 কৰ। নি— ১। ওচৰলৈ যা, দখল কৰ। গী ১৮।৩৬;
 ২। জান, শিক। নিস্ (নিৰ)—, ১। প্রস্থান কৰ, ওচি
 যা, ঋতু ১।২৭, ২। উলিয়াই পৈলা, দূৰ কৰ, ৩।
 আৰোগ্য লাভ কৰ; পৰা— ১। উভতি যা, বা আহ,
 ২। বেৰি ধৰ, ব্যাপ্ত হ, বা কৰ, শি ৬।২; পৰি—
 ১। চাৰিওফালে ঘূৰি খোজ কাট, ২। বেড়ি ধৰ। শি
 ৯।২৬; ৩। ব্যাপ্ত হ, চাৰিওফালে বিয়পি পৰ, ৪।
 পা, লাভ কৰ, ৫। বুজ, বুজি পা। শিক, ব
 ৭।৭১; ৬। মৃত্যু হ, পৰলোক গমন কৰ, ৭। বশ
 কৰ, দমন কৰ, পৰ্য্য— ১। ওচৰলৈ যা, ২। শেষ
 কৰ, সমাপ্ত কৰ; প্রতি— উভতি যোৱা বা আহ,
 প্রত্যা— উভতি আহ বা যা; প্রত্যুদ্— লগ পাবৰ
 কাৰণে ওচৰলৈ যা, ব ৫।২; স্নি— ১। অতীত হ।
 শি ৯।১৭; ২। অন্তৰ্ধান হ, নেদেখা হ, মনু ৩।২;
 স্নিনস্— ১। দূৰ হ, ২। নেদেখা হ, অন্তৰ্ধান হ;
 স্নিপ্র— বিভাজন কৰ, বেলেগ কৰ; সং— ১। সঙ্গম
 কৰ। মনু ৮।৩৭৮; লগ লাগ, ২। মুখামুখি হ;
 সমধি— ১। ওচৰ চাপ, ওচৰলৈ যা, ২। অধ্যয়ন
 কৰ, ৩। দখল বা অধিকাৰ কৰ, মনু ৮।৪১৬;
 সমন্ন— সম্পূৰ্ণভাৱে অৱগত হ, বুজি পা; সমুপা—
 ১। ওচৰলৈ যা, ২। সঙ্গীত হ, ঘট।

গমঃ পূ. (গমাতে ইতি গম্ অণ) ১। গমন, ২। যাত্ৰা, ৩।
 যুদ্ধত জয় লাভ কৰিবলৈ কৰা যাত্ৰা, ৪। যাত্ৰা পথ,
 ৫। বিবেচনাহীনতা, চিন্তাশূন্যতা, ৬। ওপৰে ওপৰে
 চোৱা বা পঢ়া, অসাৱধানতা, ৭। যৌন সঙ্গম, মনু
 ১।৫৫; ৮। পাশা খেল, —অগমঃ অহাযোৱা।

গমকঃ পূ. (গম্ নিচ্ ঋল) সঙ্গীতৰ স্বৰ বিশেষ। (বিণ.)
 প্রত্যয়জনক, বিশ্বাসজনক, প্রামাণ্য।

গমনং (গম্ ভাৱে ল্যুট) ১। গমন ভঙ্গী, চলন ভঙ্গী।
 মে ৮২; ২। গতি। বৈশেষিকৰ মতে পাঁচ বিধ
 কৰ্মৰ এবিধ (বাকী চাৰিটা : উৎক্ষেপণ, অৱক্ষেপণ
 আৰু প্রসাৰণ) ৩। যুদ্ধযাত্ৰা, জয় যাত্ৰা, ৪। ভোগ,
 যেনে দুখভোগ, ৫। যৌন সঙ্গম।

গমী (ন) বিণ. (গম্ ইনিঃ) গমনকৰ্তা, যাত্ৰী।

গমনীয়, গম্য ১। সুগম, ওচৰ চাপিব পৰা, ২। বোধ্য,
 বোধগম্য, ৩। যোগ্য, উপযুক্ত, ৪। সঙ্গমৰ যোগ্য,
 ৫। আৰোগ্য লাভৰ যোগ্য, ভৰ্তৃ ১।৮৯।

গম্ভাৰিকা, গম্ভাৰী গম্ভাৰী গছ আৰু কাঠ।

গম্ভীৰ বিণ. (গম্ ঙ্গৰণ) গভীৰ, দ', অগাধ, গহীন মে
 ৬৪; —ৰঃ ১। পদুম, ২। নেমু টেঙা। —শ্লেদী
 হাতীৰ দৰে মঠ ধৰা, অমুৰি।

গমঃ পূ. (গৈ ঘঞ) ১। গয় ৰাজ্য আৰু তাৰ প্রজা,
 ২। গয় নামৰ অসুৰ বিশেষ। —য়া তীৰ্থস্থান গয়া।
 এই গয়া তীৰ্থত গয়াসুৰৰ বুকৰ ওপৰত থকা বিষু
 পদত ভক্তসকলে মৃতকৰ উদ্দেশ্যে পিণ্ডদান কৰি
 তৃপ্ত কৰে। পৌৰাণিক আখ্যানমতে গয় নামৰ অসুৰে
 তপস্যাৰ বলত ব্ৰহ্মাৰ বৰ লাভ কৰি স্বৰ্গৰ দেৱতা
 কিল্লৰ সকলোকে আতঙ্কিত কৰি তোলে। অসুৰৰ
 অত্যাচাৰত অতিষ্ঠ হৈ দেৱতাসকল ব্ৰহ্মা বিষু
 মহেশ্বৰৰ ওচৰ চাপে। তেতিয়া বিষুৰ উপদেশ
 মতে ব্ৰহ্মাই গৈ গয়াসুৰৰ শৰীৰটো যজ্ঞৰ কাৰণে
 খোজে। ব্ৰহ্মাই কয় যে সমগ্ৰ পৃথিৱী ঘূৰি আহি
 এখনো এনে পৱিত্ৰ তীৰ্থস্থান নাপালে য'ত তেওঁ
 যজ্ঞ কৰিব পাৰে। গয়াসুৰৰ শৰীৰ যিহেতু অতিকৈ
 পৱিত্ৰ গতিকে তাতে তেওঁ যজ্ঞ কৰিব খোজে।
 গয়াসুৰে মহানন্দে মাটিত উত্তৰা-দক্ষিণাকৈ শুই
 পৰিল। ব্ৰহ্মাৰ নিৰ্দেশত যমৰাজে এটা প্রকাণ্ড শিল
 আনি গয়াসুৰৰ ওপৰত ধোৱাৰ পিচতো অসুৰৰ
 শৰীৰ স্থিৰ হৈ থকা নাছিল। তেতিয়া বিষুৱে
 ততালিকে ক্বীৰ সাগৰৰ পৰা উঠি আহি নিজৰ ভবি
 অসুৰৰ বুকৰ ওপৰত দিয়াতহে স্থিৰ হ'ল আৰু
 গয়াসুৰ তেনেকৈয়ে থাকি গ'ল।

গৰং ক্লী. (নিৰতীতি গ পচাদ্যচ) ১। ববাদি একাদশ কৰণৰ
 (জ্যোতিষ) পঞ্চম কৰণ। কৰণ অৰ্থাৎ দিনটোৰ বিভাগ,
 ২। সিদ্ধন, (পানীৰে) তিয়ন, ৩। গ্ৰাস, —ৰঃ —ৰং
 ১। বিহ, ২। প্রতিবেশক, —জৰিকা লা পকুৱা, লা,

বঙা বং, —স্বী এবিধ মাছ। —দ বিগ. বিহ প্ৰয়োগ,
—দং বিহ। —ব্ৰতঃ ম'ৰা চৰাই।

গৰণং ১। গিলা কাৰ্য্য, ২। সিদ্ধ, ৩। বিহ।

গৰভঃ জগ।

গৰলং—লং (গ্ অলচ্) ১। বিহ, ২। সাপৰ বিহ। —লং
একোছা ঘাঁহ। —অৰিঃ পান্না, মৰকত।

গৰিমণ্ পু. (গুৰু ইমনিচ্) ১। গুৰুতা, ২। ওজন, শি
৯।৪৯; ৩। বৈশিষ্ট্য, মহানুভৱতা, ৪। উৎকৃষ্টতা,
মূল্য, যোগ্যতা, ৫। শিৱৰ আঠটা সিদ্ধিৰ এটা।

গৰিষ্ঠ বিগ. গুৰুতম, সৰ্বোৎকৃষ্ট।

গৰীয়স্ বিগ. গুৰুতৰ। এটাতকৈ বেছি ওজনৰ। —সী
ক্ৰী. 'ব্ৰহ্মস্যা তৰুণী ভাৰ্য্যা প্ৰাণেভ্যোহপি গৰীয়সী। হি
১।১১২।

গৰুড়ঃ পু. (গৰুড়্যাং পক্ষাভ্যাং ডয়তে ইতি গৰুৎ ডী
ডঃ) ১। পক্ষীকুলৰ ৰজা, বিষ্ণুৰ বাহন গৰুড় পক্ষী।
কাশ্যপ আৰু বিনতাৰ পুত্ৰ। সৰ্পশত্ৰু গৰুড় অৰুণৰ
ভাৰ্জ। দুই সতিনী কদ্ৰু আৰু বিনতাৰ ভিতৰত
উচ্চৈঃশ্ৱৰাৰ বং সম্বন্ধে কাঁজিয়া হয় আৰু কদ্ৰুৱে
মনে মনে নিজৰ পুত্ৰবিলাকক পঠিয়াই উচ্চৈঃশ্ৱৰাক
মেৰিয়াই ধৰাত ক'লা বৰণৰ হয়। ফলত বিনতা
কদ্ৰুৰ দাসী হয়। পিচত গৰুড়ে অমৃত আনি দিয়াত
মাকে মুক্তি লাভ কৰে। ইন্দ্রই কদ্ৰুৰ পুতেকহঁতক
অমৃত নিদি লৈ যায়। কলহৰ পৰা দুই চাৰি টোপ
অমৃত ঘাঁহনিত পৰাত সাপবিলাকে তাকেই চেলেকি
খোৱাৰ কাৰণে সাপৰ জিভাবিলাক দুফাল হৈ ৰয়,
২। গৰুড়ৰ আকাৰৰ অট্টালিকা, ৩। (যুদ্ধত)
গৰুড়বাহ। —অগ্ৰজঃ অৰুণ, সূৰ্য্যৰ সাৰথি। —অৰুঃ
বিষ্ণু। —অৰুভং —অৰুণ পু. —উত্তীৰ্ণং মৰকত।
পান্না। —অৰুজঃ বিষ্ণু। —বৃহঃ এক বিশেষ ধৰণৰ
সৈন্য সজ্জা।

গৰুৎ পু. ১। চৰাইৰ পাখি, ২। গ্ৰাস, গৰাহ, —বোখী
বতা চৰাই।

গৰুলঃ পু. গৰুড় পক্ষী।

গৰ্গঃ পু. (গ্ৰগতি ৱেদধ্বনিনা স্তোতি গ্ৰ সি শব্দে গঃ)
১। গৰ্গ ঋষি, ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ, ২। বলদ গৰু, ৩। উই,
৪। বৃহস্পতি বংশৰ আন এগৰাকী মূনিৰ নাম। এওঁ
বিতথ ঋষিৰ পুত্ৰ, হৰিব ৩২।১৫; ৫। সঙ্গীতৰ
ভাল বিশেষ। —আৰ্গঃ এবিধ মাছ।

গৰ্গৰিঃ পু. (গৰ্গং শব্দং বাতীতি গৰ্গ বা কঃ) ১। গাগল
মাছ, ২। চাকনৈয়া, ৩। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ৪। মথনী,
মাৰি, —বী পানীৰ পাত্ৰ। মথনী মাৰি।

গৰ্জ্জ স্বনে (ছা প, চুৰা উ অক গৰ্জ্জতি, গৰ্জ্জয়তি —তে)
১। তৰ্জন-গৰ্জন কৰ, গৰ্জ্জ; ভক্তি ২।৯; ২।
সাংঘাতিক শব্দ কৰ, ঢেৰেকনি মাৰ। অল্প— প্ৰতি
গৰ্জন কৰ, প্ৰতিধ্বনিত হ, কু ৬।৪০; প্ৰতি—
(কাৰোবাৰ) বিপক্ষে গৰ্জ্জ, বাধা দি, বিৰুদ্ধাচৰণ কৰ।
ব ৯।৯

গৰ্জ্জং (গৰ্জ্জ ঘঞ) ক্ৰী. হাতীৰ গৰ্জন, —নং (গৰ্জ্জ লুট)
ক্ৰী. ১। কোপ, খং, ২। গৰ্জন, মেঘৰ গাজনি,
৩। যুদ্ধ, সমৰ, ৪। গালি-গালাজ।

গৰ্ভং —ৰ্ভঃ — (গ্ নিগৰণে তন্) ক্ৰী. পু. মাটিৰ গাঁত, গুহ,
গহুৰ মনু ৪।৪৭; —ৰ্ভঃ কৰুণৰ খাল। এবিধ বোণ।
ত্ৰিগৰ্ত ৰাজ্যৰ এটা অংশ। —অৰ্ভয়ঃ নিগনি বা এন্দুৰ
আদিয়ে বাস কৰা গাঁত।

গৰ্ভিকা ক্ৰী. তাঁতশাল।

গৰ্ভ বৰে (চুৰা উ ছা প অক গৰ্ভয়তি —তে, গৰ্ভতি)
গৰ্জন কৰ, শব্দ কৰ, চিঞৰ।

গৰ্ভভঃ পু. গৰ্ভতি কৰ্কশ শব্দং কৰোতীতি গৰ্ভ অভচ্)
১। গাধ, মনু ৮।২৯৮ 'প্ৰাপ্তে তু বোড়শে বৰ্ষে
গৰ্ভভী হি অপ্সৰায়তে' (বোল বছৰ পোৱাৰ লগে
লগে গাধীয়েও অপ্সৰাৰ দৰে আচৰণ কৰিব ধৰে)
— সুভাষিত। গাধৰ তিনিটা গুণ আছে।
সেই-কেইটাৰ শিক্ষা সকলোৱে লোৱা উচিত : বোজা
বৈ থাকিলেও পৰিশ্ৰান্ত নহয়, গীত-তাপত বিচলিত
নহয়, আৰু সদায় সন্তুষ্ট, চাগকা ৭০; ২। গোছ।
—ভং বগা ভেঁট ফুল। শ্বেত কুমুদ। —অগুঃ
—অগুকাঃ ১। এবিধ গছ, ২। গছ। —অগুয়ং বগা
, পদুম। —গদঃ চৰ্মৰোগ বিশেষ।

গৰ্ভ (ৰ্ঘ) লিঙ্গে (চুৰা প সক গৰ্ভয়তি) ১। লোভ কৰ,
২। ইচ্ছা কৰ, পাবলৈ আশা/কৰ।

গৰ্ভঃ পু. (গৰ্ভ, ভাবে ঘঞ) ১। স্পৃহা, ২। বাসনা,
আগ্ৰহ।

গৰ্ভন, গৰ্ভিত বিগ. লুলুপ, লুতীয়া, লোভজনক।

গৰ্ভিন্ নী ক্ৰী.) বিগ. ১। আশাবাদী, লুতীয়া, লোভী,
লোভজনক, মনু ৪।২৮; ২। আগ্ৰহেৰে বট চাই থকা।
গৰ্ভঃ পু. (গৰ্ভ ভাবে অন্) অহকাৰ, দৰ্শ।

গৰ্ভ: পু. (গীৰ্ঘাতে জঠৰ গহুৰে স্থাপাতে পুৰুষশুভ্র যোগেন গু ভন্) ১। জ্ঞা। উদৰ, গৰ্ভ, ২। গৰ্ভকোষ, মনু ৬।৬৩; ৩। গৰ্ভ সঞ্চাৰৰ সময়। মনু ২।৩৬; ৪। (গৰ্ভস্থ) সন্তান, ৫। চৰাইৰ পোৱালি, ৬। যি কোনো বস্তুৰ ভিতৰ ভাগ, ৭। ঘৰৰ ভিতৰ কোঠা, অস্তেষপুৰ, ৮। ছিদ্ৰ, বিদ্ধা, ৯। অগ্নি, ১০। আহাৰ, খাদ্য, ১১। কঁঠালৰ বাকলি, ১২। নদী পৃষ্ঠ। বাৰিষাৰ গঙ্গা, ভাদ মাহৰ কৃষ্ণচতুৰ্দশীৰ গঙ্গাপৃষ্ঠ। —অঙ্ক নাটকৰ এটা অঙ্কৰ মাজতে থকা দৃশ্যাংশ। —অৱক্রান্তি: স্ত্ৰী. গৰ্ভ: আত্মাৰ প্ৰৱেশ বা অৱতৰণ। —অজাৰং ১। গৰ্ভাশয়, ২। অস্তেষপুৰ, ৩। শোৱা কোঠা, ৪। মন্দিৰৰ গৰ্ভকুণ্ড য'ত বিগ্ৰহ স্থাপন কৰা হয় বা থাকে। —আখ্যায়ং গৰ্ভ স্থাপন ক্ৰিয়া বা সংস্কাৰ। —আশ্ৰাৱ: গৰ্ভপাত। —ঈশ্বৰ: অভিজাত ('সোণৰ চামুচ মুখত লৈ' জন্ম হোৱা সন্তান)। —উৎপত্তি: গৰ্ভ সঞ্চাৰ। —উপঘাত: গৰ্ভপাত। —কাল: গৰ্ভৰ সময়। —কোশ: —ষ: গৰ্ভাশয়। —ক্লেশ: সন্তান জন্মৰ সময়ত হোৱা কষ্ট বা পীড়া। প্ৰসৱ বেদনা। —ক্ষয়: গৰ্ভপাত। —গৃহং —ভৱনং, —ৱেশ্মান স্ত্ৰী. ১। অস্তেষপুৰ, ২। শোৱা কোঠা, ৩। মন্দিৰ গৰ্ভকুণ্ড। —গ্ৰহণং গৰ্ভসঞ্চাৰ। —চলনং জ্ঞাৰ লৰচৰ ক্ৰিয়া। —চূড়ি: ১। প্ৰসৱ, ২। গৰ্ভপাত। —দাস: —দাসী জন্মৰ পৰা দাস বা দাসী। —জহ্ গৰ্ভপাত কৰোৱা। —ধাৰণং —ধাৰণা গৰ্ভ সঞ্চাৰ। —ধ্বংস: গৰ্ভপাত। —পাকিন্ ৬০ দিনত পকা ধান। —পাত: গৰ্ভৰ চাৰি মাহত হোৱা গৰ্ভপাত। —পৌষণং ভ্ৰূণৰ পোষণ, মাকৰ দ্বাৰা পুষ্টিৰ আহাৰ সেৱন। —মাস: গৰ্ভকাল। —মোচনং প্ৰসৱ। —ঘোষা গৰ্ভৱতী তিৰোতা। —ৰূপং, —ৰূপক: কেঁচুৱা, শিশু। —লক্ষণং গৰ্ভ সঞ্চাৰৰ উপসৰ্গ, যেনে বমি, গা অসুখ ইত্যাদি। —লন্তনং গৰ্ভোৎকৰ্ষৰ বাবে কৃত সংস্কাৰ কৰ্ম। —ৱসতি:, —ৱাস: জৰায়ু। —ৱিচূড়ি: ভ্ৰূণৰ প্ৰথম অৱস্থাতে হোৱা গৰ্ভপাত। —ৱেদনা প্ৰসৱ বেদনা। —ৱ্যাকৰণং গৰ্ভ ধাৰণ। —শঙ্ক: গৰ্ভপাত কৰোৱা যন্ত্ৰ বিশেষ। —শয্যা ভ্ৰূণৰ বাসস্থান, জৰায়ু। —সন্তৱ:, —সংভূতি: গৰ্ভৱতী হোৱা। —স্থ বিণ. গৰ্ভত থকা, অভ্যন্তৰ। —স্মাৱ: গৰ্ভপাত।

গৰ্ভক: চুলিত পিন্ধা ফুলৰ থোপা। —কং এদিন দুৰাতি।

গৰ্ভট: নাভি ডাঙৰ হোৱা (ৰোগ)।

গৰ্ভিণী গৰ্ভৱতী মাইকী (মামুহ অথবা জন্তু), মনু ৩।১১৪; —অৱক্ষণং গৰ্ভৱতীৰ পৰিচৰ্যা, পোৱাণীৰ শুশ্ৰূষা। —দৌহদং গৰ্ভৱতীয়ে খাবলৈ বা পাবলৈ কৰা ইচ্ছা, আশা। —ৱ্যাকৰণং, —ৱ্যাকৃতি: গৰ্ভোৎকৰ্ষৰ বিদ্যা। (আয়ুৰ্বেদৰ এটা বিশেষ বিভাগ)।

গৰ্ভেতৃপ্ত ১। গৰ্ভতে তৃপ্ত, ২। খাদ্য অথবা আহাৰত সদাতৃপ্ত, ৩। ধোদ। এলেহুৱা।

গৰ্মুং স্ত্ৰী. ১। এবিধ ঘাঁহ, ২। এবিধ নল-খাগৰি, ৩। সোণ।

গৰ্ভ মদে (ভ্ৰূ প অক গৰ্ভতি) ১। গৰ্ব কৰ, দস্ত কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ, ২। গৌৰৱ কৰ। যেনে নীচ: গৰ্ভতি সম্পদা।

গৰ্ভ: পু. (গৰ্ভ ঘঞ) অহঙ্কাৰ, গৰ্ব, দস্ত। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত ৩৩ বিধ গৌণ ৰসৰ এবিধ।

গৰ্ভটি: প্ৰহৰী।

গৰ্হ কুৎসনে (ভ্ৰূ উ সক গৰ্হতি, গৰ্হতে) নিন্দা কৰ, গালি-গালাজ কৰ, অৱমাননা কৰ —(চুৰা উ সক গৰ্হয়তি —তে) ১। নিন্দা কৰ, গালি পাব, ভৎসনা কৰ। ভা ৬।৭।১০; মনু ৪।১৯৯; ২। অস্বতৃপ্ত হ, ৱি— নিন্দা কৰ, গালি পাব, মনু ৯।৬৮

গৰ্হণং, —গা, —গৰ্হী স্ত্ৰী গালি, নিন্দা, ভৎসনা, গাৰ্হণং। **গৰ্হী** (গৰ্হ গাং) গৰ্হিণীৰ যোগা, নিন্দাৰ পাত্ৰ। মনু, ৫।১৪৯ —ৱাদী বিণ্ আনৰ নিন্দা কৰি ফুৰা লোক।

গল্ ক শ্ৰাৱে, ভক্ষ্ণে (ভ্ৰূ পৰ সক শ্ৰাৱে অক গলক্ৰি) ১। টোপ টোপকৈ নিগৰি পৰ, লাহে লাহে বাহিৰ হ, (যেনে গুঁজ) ২। তললৈ ৰখি পৰ, বা নিগৰি পৰ, শি ৬/৪২ মে ৪৪; ৩। নোহোৱা হ, নাইকিয়া হ, ৪। খা, গ্ৰাস কৰ, খ) শ্ৰাৱে (চুৰা আ অক গালয়তে) ১। নিগৰি পৰ, ওলা; যেনে— ঘাৰ পৰা তেজ ওলোৱা, ২। বৈ যা (ছেকনীৰে) ছেকা, ক্ষৰণ হ, —পৰ্য্যা, ৱি— ১। তললৈ পৰা, ২। ওলা, যেনে— গুঁজ ওলোৱা, ৩। অস্তধান হ, নাইকিয়া হ।

গল: পু (গলতি ভক্ষয়ত্বেন গল্ কৰণে অপ) ১। কষ্ট, গল পক্ষ ৩/১৬৪; ২। শালধুনা, ৩। কাম্যবস্ত্ৰ

বিশেষ, -অক্ষুৰ গলৰ বেমাৰ বিশেষ, -উত্তৰঃ ঘোঁৰাৰ গলধনৰ চুলি। -ওষঃ গলফুলা, গলত হোৱা ফোঁহা -কম্বলঃ গলধন। -গণ্ডঃ ডিঙিৰ বেমাৰ, গঁৰল। -গ্ৰহঃ, -গ্ৰহণঃ ১। গলত হেঁচা মাৰি ধৰা, টেটু চেপা, গলত টিপি ধৰা কাৰ্য্য, ২। শ্বাস বন্ধ, ৩। এবিধ বেমাৰ, ৪। কুম্ভপক্ষৰ ৪র্থ, ৭ম, ৮ম, ৯ম অক্ষি ১৩শ্ৰ তিথি -চৰ্মন টেটু, নেলু। -ছাৰং মুখ -মেম্বলা গলৰ হাৰ, নেকলেচ, -ব্লাৰ্ড ১। গল ভালে থকা, খাব পৰা, হজম কৰিব পৰা, সূঠ, সবল; ২। পৰজীৱী -ব্ৰতঃ ম'ৰাচৰাই -শুণ্ডিকা আলজিভা। -শুণ্ডী গলৰ বেমাৰ, -স্তনী মাইকী ছাগলী। -হস্তঃ ১। টেটু চেপা, ২। অৰ্দ্ধচন্দ্ৰাকাৰৰ মূৰ থকা কাঁড় -হস্তিত বিণ্ হাতেৰে নেলু চেপা, গলত হেঁচা মাৰি ধৰা।

গলকঃ পু ১। গল, টেটু, কঠ, ২। এবিধ মাছ। গলনং ১। পূজাদি ওলাই থকা, বৈ যোৱা কাৰ্য্য, ২। ছিদ্ৰেৰে নিৰ্গমন, নিঃসৰণ, গলি গলি বাহিৰ হোৱা কাৰ্য্য।

গলস্তিকা, -গলস্তী ১। পানীৰ পাত্ৰ, কলহ, ২। শিৱলিঙ্গ বা তুলসীৰ ওপৰত পানী টোপ টোপকৈ পৰিবৰ কাৰণে ছিদ্ৰ থকা কলহ।

গলিঃ শক্তিশালী কিন্তু এলেহুৱা বলদ।

গলিত (গল্ ক্ৰঃ) ১। পতিত, চ্যুত, নিঃসৰিত, ২। টোপ টোপকৈ তলত পৰা (পানী আদি), ৩। গলি যোৱা, ৪। পূজ, তেজ আদি নিঃসৰণ হোৱা, ৫। হাত, অন্তৰ্হিত, ৬। নিষ্কাশিত, ৭। ক্ষয়প্ৰাপ্ত, জীৰ্ণ -কুষ্ঠং হাত-ভৰিৰ আঙুলি ছিগি পৰা সাংঘাতিক ধৰণৰ কুষ্ঠৰোগ। -দন্ত বিণ্ দন্তহীন -নয়ন বিণ্ চকুহীন, কণা।

গলতিকঃ পু এবিধ নৃত্য।

গল্ভ ধৃষ্টে (ভ্ৰা আ অক গল্ভতে) ১। সাহসী হ, ২। নিসন্দেহ হ, দৃঢ় হ, ধ্ৰু - সাহসী হ, দৃঢ় হ, শি ১০/১৮।

গল্ভ বিণ্ সাহসী, দুঃসাহসী, অসন্দ্বিদ্ধ।

গল্যাঃ কঠসমূহ, বহুতো গল একেলগে।

গল্লঃ পু গাল, গণ্ড, -চাফুৰী গালৰ তলত বখা সৰু গাক।

গল্লকঃ পু ১। মদৰ সিলিচ, ২। নীলমণি।

গল্লকঃ মদ খোৱা পাত্ৰ।

গল্লকঃ ১। মুক্তা, স্ফটিক, ২। নীলবদ্ৰ, ৩। বাটি (পাত্ৰ)।

গল্হ কুৎসনে (ভ্ৰাদি আ সৰু গল্হতে) ১। পৰিহণা দিয়া, গলি পাৰ, নিন্দা কৰ।

গল্লঃ (ঙ অপ) 'গো' পদৰ সলনি ব্যৱহাৰ হয়। -অক্ষঃ গল্লক্ষ, বা-বতাহ অহা যোৱাৰ কাৰণে ঘৰৰ খিড়িকিৰ ওপৰত থকা সৰু ছিদ্ৰ। ৰ ৭। ১১; -অক্ষিত খিড়িকি থকা ঘৰ, -অগ্ৰং গৰুৰ পাল বা সমূহ। -অদনং চৰণীয়া পথাৰ। -অদনী ১। চৰণীয়া পথাৰ, ২। জন্তুক দানা দিয়া কাঠৰ পাত্ৰ, -অধিকা লা -অধিকং গৰু আৰু ভেঁড়া, -অশন ১। মূঠা, চৰ্মকাৰ, ২। সমাজ বহিৰ্ভূত লোক। -অধ্বং গৰু আৰু ঘোঁৰা, -আকৃতি গৰুৰ দৰে আকৃতিৰ, -আহ্লিকং গৰুৰ এদিনৰ দানা, -ইন্দ্রঃ ১। গৰুৰ গৰাকী, ২। উৎকৃষ্ট বাঁড়। -উজ্জঃ উৎকৃষ্ট গৰু, -ৰাজঃ বাঁড়।

গল্লয়ঃ ১। এবিধ বাঁড়। গলধন নথকা গৰুৰ দৰে দেখা এবিধ পশু। ৰা ২। ১০৩। ৪২; ২। বনগো, ৩। বৈৱস্বতৰ পুত্ৰ এটা বানৰৰ নাম।

গল্ললঃ পু (গৰ লা কঃ) বনৰীয়া ম'হ।

গল্ল্য বিণ্ (গো সং অৱ) গোসংস্কৰীয়া, গৰুৰ পৰা পোৱা (যেনে- গাখীৰ, দৈ ইত্যাদি)।

গল্ল্যং ক্লী ১। গৰুৰ পাল, ২। গাখীৰ, ৩। চৰণীয়া পথাৰ, ৪। ধনুৰ গুণ, ৫। হালধীয়া ৰং -জ্যা ১। গৰুৰ পাল, ২। দুই ত্ৰৈল দূৰত্ব, ৩। ধনুৰ জ্যা।

গল্ল্যতং -তিঃ ১। দুই মহিল ৰা এক ত্ৰৈল দূৰত্ব, ২। দুই ত্ৰৈল দূৰত্ব। -তিঃ দুই হাজাৰ গৰু।

গল্ল্যেডুঃ, -ধুঃ, -ধুকা গৰুৰে খোৱা এবিধ ঘাঁহ, (দলৰ্দ্ধহ)।

গল্ল্যেককং বস্তা খড়ীমাটি।

গল্ল্যে ইচ্ছায়াং, ইষণে (ভ্ৰা আ অক, গল্ল্যেবতে, চুৰা প অক গল্ল্যেবয়তি), ১। বিচাৰ, অন্বেষণ কৰ, অনুসন্ধান কৰ, ২। আশা কৰ, ব্যগ্ৰভাৱে আকাঙক্ষা কৰ, যত্ন কৰ, ঋতু ১। ২১।

গল্ল্যেবয়ং, -ণী অনুসন্ধান, অন্বেষণ।

গল্হ গহনে (অদন্ত চুৰা সৰু গহয়তি-তে) ১। গহন হ, ২। দুৰ্ভেদ্য হ (যেনে- জন্তুক), ৩। গভীৰলৈ প্ৰৱেশ কৰ, ভিতৰ সোম।

গহন বিণ্ (গাহাতে দুঃখেন গম্যতে গাহ যুচ) ১। গহন, গভীৰ ডাঠ, ২। অভেদ্য, অনতিক্রমণীয়, ৩। দুৰ্বোধ্য, বহস্যঘন, ভৰ্তৃ ২/৫৮। গহনা কৰ্মণো গতিঃ গী ৪। ১৭; ৪। কঠিন, টান, কষ্টজনক, ধবল -নং ক্লী ১। অতল গাঁত, গভীৰতা, ২। বন, ঘন, জঙ্ঘল, ৩। লুকোৱা ঠাই, ৪। গুহা, ৫। দুখ-কষ্ট, -না অলঙ্কাৰ।

গহুৰং ক্লী (গাহ উগাং বৰচ) ১। গুহা ঋ ১। ২১; গভীৰ গাঁত, ২। গহন, বননি, ৩। অভেদ্য বা দুৰ্ভেদ্য স্থান। ৪। লুকোৱা ঠাই, ৫। সাঁথৰ, ৬। ভণ্ডামি, ৭। কাম্পান -ৰঃ হাবিৰ মাজৰ পঁজা।

গা ক্লী (গা স্তুতো ক্ৰিপ) ১। গাথা, ২। গীত বা গান।
গাজ বিণ্ (গজায়া ইদম্ ইতি অণ) ১। গজা সম্বন্ধীয়, গজাৰ পৰা উৎপন্ন, গজাত থকা কৃ ৫। ৩৭; -জঃ ১। ভীষ্ম, ২। কৰ্ত্তিকৈয় -জং ১। আকাশী গজাৰ পানী, ২। সোণ।

গাজটঃ, -টেষঃ মিছা মাছ।

গাজায়নিঃ, -গাজেষঃ ১। ভীষ্ম, ২। কৰ্ত্তিকৈয়।

গাজবং গাজব।

গাজিকায়ঃ বতা চৰাই।

গাঢ় বিণ্ (গাহতে ইতি গাহ ঝিলোড়নে ক্তঃ) ১। অতিশয়, ২। দৃঢ়, ৩। জোৰেৰে হেঁচি ধৰা, আলিঙ্গন, ৪। বুৰা, জোৰোৱা, ৫। ঘন বসতিপূৰ্ণ, ৬। কঠিন, অত্যধিক, মে ৮৩; -ঢ়ং অব্য টানকৈ, ওচৰা-উচৰিকৈ, জোৰকৈ, ধবলভাৱে, -মুষ্টিঃ বজ্জমুঠি, কুপণ -মুষ্টিঃ ক্লী তবোৱাল।

গাঢ়াৱতী ক্লী চতুৰঙ্গ ক্লীড়াৰ ভিতৰৰ এটা খেল।

গাণপত্য বিণ্ (গণপতিঃ উপাস্যদেৱো यस্য ইতি অণ) গণেশৰ উপাসক, ভক্ত, -ত্যং গণেশৰ পূজন, ২। সেনাধ্যক্ষ।

গাণিক্যং (গণিকানাং বেশ্যানাং সমূহঃ ইতি যঞ) বেশ্যাব দল।

গাণ্ডী(ণী)ৱং, -ৱঃ (গাণ্ডিঃ গাণ্ডিঃ অস্যাণ্ডি ইতি ৱঃ) অৰ্জুনৰ ধনুৰ নাম। মহা ৩। ২৩৫। ৩০; আখ্যান মতে এই বিখ্যাত ধনুখন পূৰ্বতে ব্ৰহ্মাই এহাজাৰ বছৰ, তাৰ পিছত প্ৰজাপতিয়ে, তাৰ পিছত ইন্দ্ৰই ধাৰণ কৰে। ইন্দ্ৰৰ পিছত সোমে পাঁচ শ বছৰ ৰাখে। সোমে বৰণক দিয়ে। বৰণে এশ বছৰ ৰাখি অগ্নিক দিয়ে আৰু অগ্নিয়ে, খাণ্ডৱ বন দাহৰ সময়ত সহায়

কৰাৰ কাৰণে অৰ্জুনক দিয়ে। গী ১। ২৯; ২। ধনু -ধন্বন অৰ্জুন। মে ৪৮।

গাভানুগতিক বিণ্ (ক্লী ক্লী) অন্ধানুকৰণকাৰী।

গাভুঃ পু (গৈ গানে তুঃ) ১। কুলি চৰাই, ২। গান, গীত, ৩। গায়ক, ৪। গন্ধৰ্ব, ৫। ক'লা ভোমোৰা, মৌমাষি।

গাভু পু (ক্লী) ১। গায়ক, ২। গন্ধৰ্ব।

গাত্ৰং ক্লী (গম্ উগাং ত্ৰন) ১। গা, শৰীৰ, দেহ, শ ২/৪; ২। শৰীৰৰ অঙ্গ, মনু ২। ২০৯; ৩। হাতীৰ আগ ভাগ, সমুখ ভাগ। -অনুলেপনী গাত ঘঁহা সুগন্ধি তেলাদি দ্ৰব্য। -আৱৰণং বৰ্ম। -উৎসাদনং শৰীৰত আতৰাদি ঘঁহা কাৰ্য্য। -কৰ্ষণ বিণ্ ক্ষীণকায় কৰণ, -মার্জনী গামোচা। -ঘটিঃ লাঠীৰ দৰে ক্ষীণ শৰীৰ -কহঃ শৰীৰৰ লোম -লতাঃ ক্ষীণ শৰীৰ -সঙ্কোচিন্ পু জহামাল (জঁপিয়াবৰ কাৰণে ই শৰীৰটো কোঁচাই লয়) -সম্প্লৱঃ পানীকাউৰী।

গাথঃ গান, গীত।

গাথকঃ, -থিকঃ ১। সঙ্গীতজ্ঞ, গায়ক, ২। ভাগৱতাদি ধৰ্মপুথি পঢ়োতা, পাঠক।

গাথা ক্লী (গৈ গানে থন টাপ) ১। শ্লোক, কবিতা, ঋগ্ভিভিন্ন ধৰ্মীয় কবিতা, ২। গীত, মনু ৯। ৪২; গাথা (গাথা সপ্তশতী) ৩। প্ৰাকৃত ভাষা -কাৰঃ প্ৰকৃত কবিতাৰ ৰচক। -থিকা শ্লোক।

গাথ্ গ্ৰহে, লিপ্সাম্যম্ প্ৰতিষ্ঠাম্যম্ (জ্ঞা আ প্ৰতিষ্ঠাম্যং সক, অন্যত্র অক, গাথতে) ১। থিয় হ, থাক, ২। বুৰ মাৰ, জপিয়াই পৰ, যাত্ৰা কৰ, ৩। বিচাৰ, অনুসন্ধান কৰ, ৪। গাঁথ (যেনে- ফুলৰ মালা), সঙ্কলন কৰ।

গাথ বিণ্ বাম, বেছি দ' নহয়, অগভীৰ, ব ৪। ২৪; -থং ১। বাম ঠাই, তৰাং ঠাই, ২। স্থান, থল। ৩। ধনৰ আক্ৰোহ, ৪। তলি।

গাথিঃ, গাথী (ন) পু বিশ্বমিত্ৰৰ পিতাকৰ নাম। বজা কৌশাৰৰ পুত্ৰকপত ইন্দ্ৰৰ অৱতাৰ। -জঃ, -নন্দনঃ, -পুত্ৰঃ বিশ্বমিত্ৰ -নগৰং -পুৰং কান্যকূজ (অজিৰ কনৌজ) ৰাজ্য।

গাথেষঃ পু (গাথেঃ অপভ্ৰাং গাথি ঢক) বিশ্বমিত্ৰ মূনি।

গানং ক্লী (গীয়েতে ইতি গৈ লুট) গীত, গান।

গান্ধী ক্লী গৰু গাণ্ডী।

গান্ধিনী ক্লী (গাং পতং দায়তি শোষণতীতি পা দৈ

গিনি: ভীপ) ১। গঙ্গা নদী, ২। কালীৰ বাজকুমারী, স্বৰূপৰ পত্নী, অক্ৰমৰ মাতৃৰ নাম। -সুতঃ ১। ভীষ্ম, ২। কৰ্ণিকৈয়, ৩। অক্ৰম।

গান্ধৰ্বঃ ক্ৰী (গন্ধৰ্বসৈন্য ইতি অণ) গান, সঙ্গীত।

গান্ধৰ্বঃ পু ১। গায়ক, স্বৰ্গৰ সঙ্গীতজ্ঞ, ২। আঠ বিধ বিবাহৰ এবিধ, যা ১। ১৬১; ৩। এই নামৰ এখন উপবেদ। ৪। ঘোঁৰা, ৫। ভাৰতবৰ্ষীয় উপভীপ এটা, -চিহ্ন: গন্ধৰ্বৰ চিহ্নত মজ্জিত। -শালা সঙ্গীত গৃহ। জনসাধৰ। -ৰিকঃ গায়ক।

গান্ধাৰঃ পু (গন্ধ এৱ গন্ধকঃ তং ঋচ্ছতি ইতি অণ) ১। সেন্দূৰ, ২। ভাৰত আৰু পাৰস্যৰ মাজৰ ভূখণ্ড (বৰ্তমান কাশ্মীৰ), ৩। সেই বাজাৰ বজা আৰু ধোঁৱা, ৪। সঙ্গীতৰ সপ্ত সুৰৰ তৃতীয় স্বৰ (গা)।

গান্ধাৰিঃ শকুনি। দুর্যোধনৰ মামা।

গান্ধাৰী ক্ৰী গান্ধাৰ দেশৰ বজা সুবলৰ কন্যা, ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পত্নী। গান্ধাৰীৰ এশ পুত্ৰ আছিল। দুর্যোধন জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ। ধৃতৰাষ্ট্ৰ জন্মাক আছিল। পতি অন্ধ আছিল কাৰণে গান্ধাৰীয়েও নিজৰ চকুত কাপোৰ বান্ধি ৰাখিছিল। কুরুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত কৌৰৱ বংশ সমূলে ধ্বংস হোৱাৰ পিছত ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰু গান্ধাৰীয়ে ততিজাক যুধিষ্ঠিৰৰ লগত থাকি জীৱনৰ বাকী কেইটা দিন কটায়।

গান্ধিকঃ ১। আতৰ বেপাৰী, ২। লিখক, কেৰাণী, ৩। গান্ধী পোক, -কং আতৰ, সুগন্ধি পাত্ৰ; পঞ্চ ১। ১৩।

গামী (ন) সমাসৰ শেষতহে গমনার্থত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— অগ্ৰগামী, গজেন্দ্রগামী ইত্যাদি।

গামুক বিণ (গম্ উকঞ) গজ, গমনকৰ্তা।

গান্ধীৰ্বঃ ক্ৰী (গন্ধীৰস্য ভাৱঃ ইতি ঞ্জঃ) ১। গন্ধীৰতা, ২। গন্ধীৰতা, মহত্ব, ৩। অৰ্থ তথা চৰিত্ৰৰ গন্ধীৰতা, শি ১। ৫৫।

গায়ঃ গীত, গান, যা ৩। ১১২

গায়কঃ গায়ক, সঙ্গীতজ্ঞ, ভৰ্তৃ ৩। ২৭।

গায়ত্ৰঃ-ত্ৰৈ (গায়ন্ত্ৰ ত্ৰায়তে ইতি গায়ন্ত্ৰে অপ) গীত, শ্লোক, স্তুতি, মন্ত্ৰ।

গায়ত্ৰী (গায়ন্ত্ৰ ত্ৰায়তে ইতি গৈ গানে ত্ৰৈ পালনে কঃ ভীৰ) ১। ২৪টা আখৰ থকা বৈদিক ছন্দ। আঠোটা আখৰৰ ত্ৰিপদী শ্লোক বা মন্ত্ৰ। এই ছন্দত লিখা সকলো শ্লোককে গায়ত্ৰী বোলা হয় যদিও ঋক্বেদৰ

তৃতীয় মণ্ডলৰ ৬২ নং সূক্তৰ দশম মন্ত্ৰ গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ নামেৰে প্ৰসিদ্ধ। অতি পৱিত্ৰ এই মন্ত্ৰটি আজিও ব্ৰাহ্মণে পুৱা গধূলি পৰম প্ৰকাৰে পাঠ-জপ কৰে। মন্ত্ৰটি হ'ল— 'ওঁ তৎ সৱিতুৰ্বৈৰেণ্যং ভৰ্গো দেৱস্য ধীমহি ধियो যো নঃ প্ৰচোদয়াৎ।' মন্ত্ৰটিত সৱিতা অৰ্থাৎ সূৰ্য দেৱতাক সকলো প্ৰাণীৰে প্ৰেৰণাসম্বন্ধ, শক্তিদায়কৰূপে স্তুতি কৰা হৈছে। গায়ত্ৰীমন্ত্ৰক সাৱিত্ৰী মন্ত্ৰ বুলিও কোৱা হয়। গায়ত্ৰীক ব্ৰাহ্মৰ পত্নী আৰু চাৰিবেদৰ মাতৃ ৰূপেও বন্দনা কৰা হয়। ২। খয়েৰ গছ, ৩। দুৰ্গা দেৱী, দেৱতা ৭। ৩০। ৮১; ৪। গঙ্গা নদী, ৫। বেদমাতা, মনু ২। ৭৭।

গায়নঃ পু -নী ক্ৰী (গৈ গুট) ১। গায়ক, ভৰ্তৃ ৩। ২৭; ২। গান গাই জীৱিকা অৰ্জনকাৰী, ৩। কথকী, ৪। স্তুতি পাঠক।

গাৰ্হপত্যঃ ক্ৰী অন্ন, খাদ্য, ওদন।

গাৰ্হপত্যঃ ক্ৰী (গৰ্হপত্য ইদং গৰ্হপত্য অণ) ১। গৰ্হপত্যপুৰাণ, ২। পান্না, মৰকত, ৩। সাপৰ বিষৰ মন্ত্ৰ, ৪। গৰ্হপত্য, ৫। সোণ।

গাৰ্হপত্যঃ সাপ বাজীকৰ, বেজ। ঔষধ বিক্ৰেতা।

গাৰ্হপত্যঃ বিণ ১। গৰ্হপত্যকৃতিকৃত, ২। গৰ্হপত্য।

গাৰ্হপত্যঃ বিণ ১। গাধৰ পৰা হোৱা বা অহা, ২। গাধৰ দৰে।

গাৰ্হপত্যঃ লুলুপতা, লিপ্সা শি ৩। ৭৩।

গাৰ্হপত্যঃ ১। লিঙ্গা; ২। কাঁড় -পক্ষঃ -ক্লাসন্ শব্দনৰ পাখি লগোৱা কাঁড়।

গাৰ্হপত্যঃ পু (গৃহপতিঃ যজমানঃ তেন সংযুক্তঃ ইতি ঞ্জঃ) ১। তিনি অগ্নি ৰন্ধা কৰোঁতা গৃহস্থায়ী। এই অগ্নি পৰম্পৰা ৰূপত পিতাকে গৃহস্থায়ীক আৰু গৃহস্থায়ীয়ে বংশজসকলক দি যায়। মনু ২। ২৩১। ২। এই পৱিত্ৰ অগ্নি যি ঠাইত ৰখা হয়। -জ্যং ঘৰুৱা সংসাৰ আৰু গৃহস্থায়ীৰ স্থান।

গাৰ্হপত্যঃ বিণ গৃহস্থীৰ কাৰণে উপযুক্ত -ধঃ পঞ্চ যজ্ঞ।

গাৰ্হপত্যঃ ১। গৃহস্থায়ীৰ, ঘৰুৱা কাম কাজ, ২। নিতৌ পালন কৰিবলগীয়া পঞ্চযজ্ঞ।

গাৰ্হপত্যঃ ক্ৰী ১। ছেকনীৰে ছেকন, ২। গঙ্গা কাৰ্য্য, জুলীয়াকৰণ।

গাৰ্হপত্যঃ পু ১। লোহ গছ, ২। এজন যুনিৰ নাম। মহৰ্ষি বিশ্বামিত্ৰৰ শিষ্য। ভা ৮। ১৩। ১৫।

গলিঃ পু (গাল্যতে বিক্রিয়তে ধ্বংসমাত্রেন যেন গল ইঞ) গলি-শপনি, ভৰ্জ ৩।১৩৩।

গলিত (গল্ গিচ্ কমণি ক্তঃ) ১। দ্রবীকৃত, গলোৱা, গলাই পেলোৱা, ২। নিগৰিত।

গলিনী স্ত্রী হাতৰ এবিধ মুদ্ৰা।

গালোড়নং স্ত্রী (গো আ লোড়ি কৰণে লুট্) ১। উন্মাদ, ২। বোগ, ৩। মূৰ্খতা।

গালোড্যং স্ত্রী পদুম ফুলৰ বীজ, ৩টি।

গাল্লগণিঃ পু গৱল্লগৰ পুত্ৰ সজয় (ধৃতবাহুৰ সাধৰি)

গাহ্ বিলোড়নে (ছো আ সক গাহতে) ১। গা ধো, পানীত বুৰ মাৰ, শ ২।৬; ২। ভিতৰলৈ সোমা, গভীৰতলৈ যা, ৩। আলোড়িত কৰ, কঁপা, মছন কৰ, ৪। নিমগ্ন হ, ৫। লুকাই থাক, ৬। নাশ কৰ। অল্প— অৱগাহন কৰ, স্নান কৰ, সোমাই যা, উপ— সজোৰে ধ্বংস কৰ, স্নি— গা ধো, বুৰ মাৰ, বিয়পা, ব্যাধ কৰ, কি ২।৩; সং— ধ্বংস কৰ, সোমাই যা, ভক্তি ১৫/৫৯।

গিল্লুকঃ পু ১। খেলা চোপ (বল) ২। এবিধ গছৰ নাম।

গিৰ স্ত্রী (গ ভাৱে কিপ্) ১। বচন, বাক্য, কথা, ভাষা, কি ১।২৫; ২। প্রশংসা, স্তুতি, ৩। বাক, বিদ্যাৰ অধিষ্ঠাত্রী সৰস্বতী — দেৱী সৰস্বতী, —পতিঃ ১। দেৱগুৰু বৃহস্পতি, ২। পণ্ডিত, ব্রিজ লোক, —বধঃ বৃহস্পতি —স্নানঃ (গীৰ্ণাণঃ) দেৱতা।

গিৰা স্ত্রী (গ কিপ্ টাপ) বচন, বাক্য, কথা, ভাষা।

গিৰি বিণ্ (গৃহ ই কিঃ চ) ১। পূজনীয়, প্ৰজ্ঞেয়।

গিৰিঃ গিৰতি ধাবয়তি পৃথ্বীং ইতি ইঃ কিচ্চ) ১। পৰ্বত, ২। ওখ ঠাই। ৩। প্রকাণ্ড শিল, ৪। চকুৰ বেমাৰ। ৫। প্ৰসিদ্ধ সন্ন্যাসীক অৰ্পণ কৰা এটা সন্মানজনক উপাধি যেনে— আনন্দগিৰি, ৬। সংখ্যা '৮'; আঠখন পৰ্বতৰ নাম— মেক, মন্দৰ, কৈলাস, মলয়, গন্ধমাদন, মহেন্দ্ৰ, শ্ৰীপৰ্বত আৰু হেমকুট। —ইন্দ্ৰঃ ১। হিমালয়, ২। শিৱ —কচ্ছপঃ পৰ্বতত থকা কাছ। —ককটকঃ ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ, —কৰিকা পৃথিৱী —কন্দৰঃ গুহা। —কাণ এচকু কণা, —কাননঃ উপবন। —কুটং পৰ্বতৰ শিখৰ —গুডঃ চোপ —চৰঃ চোৰ —জঃ পৰ্বতত জন্ম হোৱা —জং ১। অস্ত্ৰ, ২। বঙা খড়ীমাটি, ৩। ধূনা, ৪। আলকাতৰা, ৫।

লোহা —জা ১। পাৰ্বতী, ২। বনৰীয়া কলগছ, ৩। মল্লিকা লতা, ৪। গলা নদী —নন্দনঃ, —সুতঃ ১। কাৰ্ত্তিকেয়, ২। গণেশ —দুৰ্গং পাহাৰ-দুৰ্গ, মনু ৭।৭০; —দ্বাৰং পৰ্বতৰ মাজৰ সৰু বাট, গিৰিপথ। —ধাতুঃ বঙা চকমাটি —ধ্বজং ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ —নদীঃ (নদী) পৰ্বতীয়া জান বা জুৰি —নন্দিনী ১। পাৰ্বতী, ২। গলা, ৩। পৰ্বতৰ পৰা ওলোৱা নদী, —নিতম্ব পৰ্বতৰ ঢাল, —গুপ্তকং আলকাতৰা —পৃষ্ঠঃ পৰ্বতৰ টিং, —প্রপাতঃ পৰ্বতৰ ঢাল, —প্রস্থঃ মালভূমি —ভিল্ ইন্দ্ৰ —ভুঃ পৰ্বতত জন্ম হোৱা —ভুঃ স্ত্রী ১। গলা, ২। পাৰ্বতী —মানঃ প্রকাণ্ড হাতী —মৃদ্-মৃদুৰং বঙা চক মাটি। —বাজ্ হিমালয় —ব্রজং মগধ চহৰ। —শালঃ এবিধ চৰাই —শৃঙ্গঃ গণেশ, —ষদ্ (সদ) শিৱ; —সানু মালভূমি —সাৰঃ লোহা —সূতা পাৰ্বতী, —স্ৱরাঃ পাহাৰীয়া নদী।

গিৰিকঃ, —স্ককঃ, —স্নাকঃ খেলা চোপ 'বল'।

গিৰিকা নিগনি।

গিৰিণঃ পু (গিৰৌ শেতে দ্বিৰাজতে ইতি গিৰি শি শঃ)

১। সদাশিৱ, ২। বৃহস্পতি, ৩। হিমালয় পৰ্বত।

গিলঃ পু (গিল কঃ) নেমু টেঙাৰ গছ। —গ্ৰাহঃ বৰিয়ান।

গিলনং স্ত্রী (গিল ভাৱে লুট্) গিলা, গ্ৰাস, ভক্ষণ। (স্ত্ৰী) গিলিঃ।

গিলিত বিণ্ ভক্ষিত।

গিঙঃ পু (গায়তি সামৱেদং গায়তি বা গৈ ইক্চঃ) ১।

গায়ক, ২। সামৱেদৰ গায়ক, উদগাতা।

গীঃ (ব) স্ত্রী (গৃ কিপ্) বাক্য, সৰস্বতী।

গীতম্ স্ত্রী (গীয়েতে ইতি গৈ গানে ভাৱে ক্তঃ) ১। গান, ২। সঙ্গীত। গীত দুবিধ— যন্ত্ৰ (বীণা আদি) আৰু গাত্ৰ (কণ্ঠ)। —কং গান, —জঃ সঙ্গীতজ্ঞ —ধিয়ঃ শিৱ —মোদিন্ কিস্বৰ —শাস্ত্ৰং সঙ্গীত শাস্ত্ৰ।

গীতা স্ত্রী (গীয়েতে স্ম আত্মৱিদ্যোপদেশাতিয়া, ব্রহ্মতত্ত্বোপদেশময়ী কথা গৈ স্ত্ৰ টাপ) ১। শ্ৰীমদ্ভগৱদগীতা শাস্ত্ৰ। আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ ধৰ্মপুথি। গীতা সৃগীতা কৰ্ত্তব্য কিমন্যো শাস্ত্ৰব্রহ্মবৈঃ। যা স্বয়ং পদ্মনাভস্য মুখপদ্মাদ বিনিঃসূতা।। সচকৈয়ে, গীতা পঢ়ি গীতাৰ জ্ঞান লাভ কৰাৰ পিছত প্ৰাণ কোনো শাস্ত্ৰ পঢ়াৰ আৱশ্যক নাই। গীতা সকলো উপনিষদৰ সাৰ। সেয়ে পণ্ডিতবৰ্গই কয়—

সরোপনিষদো গারো দোক্ষা গোপালনন্দনঃ। পার্থে
রংসঃ সূধীর্ভোক্তা দুখং গীতামৃতং মহৎ।।
মহাভাবতৰ ভীষ্মপৰ্বৰ অন্তৰ্গত প্ৰায় সাত শ শ্লোকৰ
এই পুথিখনত কৰ্ম, ভক্তি আৰু জ্ঞানৰ মহত্ব প্ৰকাশ
হৈছে। যুদ্ধত অসংখ্য জ্ঞাতি-কুটুম্বৰ মৃত্যু হ'ব বুলি
আশঙ্কা কৰি অৰ্জুনে যুদ্ধ কৰিবলৈ অসম্মতি প্ৰকাশ
কৰাত সাৰথি ক্ৰীকক্ষই যি 'বৃজনি' দিছিল সেয়ে
গীতা।

গীতায়নং বাদ্যযন্ত্ৰ।

গীতাসাৰঃ পু (গীতাসু সাৰঃ, বেদান্তদিশাস্ত্ৰাণাং সাৰো
যত্ৰ) গীতাৰ সাৰ। মুক্তিৰ অৰ্থে অষ্টাঙ্গাদি যোগ
সম্পৰ্কে অৰ্জুনৰ প্ৰতি ক্ৰীকক্ষৰ উক্তি।

গীতাসাৰং প্ৰবক্ষ্যমি অৰ্জুনায়োদিতং পুৰা।

অষ্টাঙ্গযোগং মুক্ত্যৰ্থং সার্বভৌমাত্মসাৰগম্।।

গৰুড় পুৰাণ ২৩৩ অধ্যায়।

গীতিঃ ক্ৰী (গৈ জিন) ১। গান কু ৩।৪০; ২। আৰ্য্য
ছন্দবিশেষ। -কা সৰু কবিতা বা গান।

গীতিন্ (নী) বিণ্ গান গোৱাৰ দৰে যি আবৃত্তি কৰে।

গীৰ্ণ বিণ্ ১। গিলিত, গিলা (খাদ্য) ২। বৰ্ণিত,
প্ৰশংসিত। -গীঃ ক্ৰী প্ৰশংসা, খ্যাতি, গ্ৰাস।

গু ধবনৌ (ভা আ অ গৰতে) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি কৰ।
বিঠোৎপেৰ্গে (তুদা প অ গুৰতি) ২। বিঠা ত্যাগ কৰ,
৩। হাগ, মলত্যাগ কৰ, সৌচ কৰ।

গুঞ্জলঃ -লুঃ পু গুগুঞ্জল। পূজ্যত লগা এবিধ সুগন্ধি
ধনাসদৃশ দ্ৰব্য।

গুচ্ছ পু (গুচ্ছতি পৰিষ্টেতে ইতি গুচ্ছ চঞ) ১। ত্তরক,
ফুলৰ থোপা মনু ১।৪৮; ২। গুছি, আটি, ৩।
ম'ৰাৰ পাখি, ৪। বড়হাব, ৫। ৩২ গণায়ুক্ত
বড়হাব। -অৰ্ঘঃ ২৪ গণায়ুক্ত মুক্তাব হাব, -কণিণঃ
এবিধ শস্য (কণি চাউল?) -পৰ্বঃ তালগছ। -কলঃ
১। আদুব, ২। কলগছ।

গুজ্ কুজনে (ভা প অক গোজতি, গুজতি) শব্দ কৰ,
গুণ গুণ শব্দ কৰ, জম্পট ধ্বনি কৰ, উ ২।২৯;
ধবনৌ (তুদা প অক গুজতি) শব্দ কৰ।

গুজঃ পু গুণ গুণ শব্দ, এখোপা ফুল, ত্তরক -কুৎ
ভোমোবা।

গুৰ্জুবীক্ৰী গুৰ্জৰ দেশৰ (গুজৰাটৰ) প্ৰিয় বাসিনী
(সকীতৰ ৰাগ)।

গুঞ্জা ক্ৰী ১। এবিধ লতা। কুঞ্জলতা। সেই লতাৰ ফল,
লাতুৰমণি, ৰঙা ক'লা বৰণৰ এই গুটি বিলাক স্বেণকীয়ে
'বতি' ওজনৰূপে ব্যৱহাৰ কৰে। গুঞ্জফলবোৰ বিৰাক্ত,
অভক্ষ্য। পঞ্চ ৪/৫৮; ২। গুণ গুণ ধ্বনি, ৩। নাপ্তবা,
ঢোল, ৪। মদৰ দোকান, ৫। ধান, চিহ্ন।

গুঞ্জিকা ক্ৰী গুঞ্জফল। লাতুৰমণি।

গুটিকা ক্ৰী (গুটি স্বাথে কন) ১। গুটি, বড়ি, গুলি, ২।
স্বৰ্ণীয়া শিলগুটি, ৩। পট পলুৰ নেটা, ৪। মুক্তা,
ৰ ৫।৭০; -অজুনং এবিধ অজুন।

গুড়ঃ পু ১। গুড়, জলীয়া মিঠে, ২। খেলা বল বা ঢোপ,
৩। গ্ৰাস, গবাহ, ৪। হাতীৰ বৰ্ম -উদকং পানী
মিহলোৱা গুড় -উদ্ভৱা চেনি, -ওদনং গুড় ভাত।
-তৃণং, -দাকঃ-কঃ কুঁহিয়াৰ। -ধেনুঃ ব্ৰাহ্মণক দান
দিয়াৰ কাৰণে গুড়েৰে তৈয়াৰী গাই গৰু। -পিষ্টং গুড়
আৰু আটা মিহলাই তৈয়াৰ কৰা পিঠা। -ফলঃ পীলু
গছ। -শৰ্কৰা পৰিষ্কৃত গুড় বা চেনি, -শৃঙ্গং গদুজ
-হৰীতকী গুড়ত সংৰক্ষণ কৰা শিলিখা।

গুড়কঃ ১। ঢোপ, ২। গ্ৰাস, ৩। গুড়েৰে তৈয়াৰী এবিধ
ঔষধ।

গুড়লং লালীৰে তৈয়াৰী মদ।

গুড়া ১। কপাহ গছ, ২। বড়ি, পিল।

গুড়াকা আলস্যতা, নিদ্ৰা।

গুড়াকেশঃ পু (গুড়াকা নিদ্ৰা মায়া ইত্যর্থঃ তস্যাঃ ঈশঃ)
১। জিতেন্দ্ৰিয়, জিতনিদ্ৰ, ২। অৰ্জুন, গী ১।১৭;
৩। পিৰা।

গুড়ুটী ক্ৰী গুলক লতা।

গুড়েৰঃ গ্ৰাস, গবাহ।

গুণ মন্ত্ৰণে (চুৰা উ সৰু গুণমতি -তে) ১। আভ্যন্তৰণ
কৰ, ২। মন্ত্ৰণা কৰ, উপদেশ দি, ৩। (অৰ্হ) পূৰণ
কৰ, গুণ কৰ।

গুণঃ পু (গুণ মন্ত্ৰণে বঞ) ১। হয় প্ৰক্ৰৰ বাহনীতি
সন্ধি, বিগ্ৰহ, যান, আসন, বৈধ আৰু আভ্যন্তৰ, ২।
গুণ, সদগুণ, ৰ ১।২২; প্ৰসিদ্ধি, সন্তোষ, ৩।
ব্যৱহাৰ, সুবিধা, ৪। কল, পৰিণতি, ৫। সূতা, গুণ,
৬। ধনুৰ গুণ, জ্যা, ৭। বীণাৰ গুণ, অৰ্ঘ, ৮। সন্তোষ,
৯। বভাৱ, ধৰ্ম, ১০। প্ৰকৃতি গুণ, যেনে- সন্তোষ
বজ্জ আৰু তম। গী ১।৪৫; ১।১। পলিঙ্গ, সন্তোষ
সূতা, ১২। ইন্দ্ৰিয়ৰ গুণ পাঁচটা, যেনে- সন্তোষ,

স্পর্শ, রূপ, বস আৰু গন্ধ। ১৩। দুগুণ, তিনিগুণ
আদি গুণ, আকৃতি। আহাৰো দ্বিগুণঃ স্ত্রীণাং বুদ্ধিস্তাসাং
চতুর্গুণাঃ। বড়গুণো ব্যৱসায়শ্চ কামাস্চাষ্টাশুণাঃ
স্বভাৱাঃ। মহা ১৪। অমুখা, গৌণ, পদার্থ। ১৫।
অধিকা, প্রাচুৰ্য্য, ১৬। বিশেষণ, ১৭। (অলঙ্কাৰ)
বসৰ প্রধান ধৰ্ম, ১৮। (ব্যাকৰণ) শব্দৰ চাৰি প্ৰকাৰ
অৰ্থৰ এটা। বাকী তেটা— জাতি, ক্ৰিয়া, আৰু দ্ৰব্য।
১৯। সংখ্যা '৩'। ২০। (জ্যামিতি) বৃত্তৰ জ্যা,
২১। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ২২। লঘু আহাৰ, মনু ৩। ২২৪;
২৩। বান্ধনী, ২৪। ভীমসেন, ২৫। ত্যাগ।
—অতীত বিণ্ণ গুণমুক্ত—অধিষ্ঠানকং বুকুৰ তলৰ যি
অংশত কঁকালী বন্ধা হয়। —অনুবাগঃ আনৰ গুণৰ
প্ৰতি আদৰ, কি ১। ১১; —অনুবোধঃ গুণৰ
যোগ্যতা —অস্থিত গুণী —অপল্লভঃ অৱজ্ঞা, নিন্দা,
—আকৰঃ সকলো গুণৰ অধিকাৰী, —আঢ্য সৰ্বগুণী,
ধৰ্মনিষ্ঠ। —আধাৰঃ গুণাকৰ —কৰ্মণ্ণ গৌণকৰ্ম।
—কাৰ লাভজনক, —কাৰঃ ভীমসেন, লঘু আহাৰৰ
বান্ধনী। —গান গুণকীৰ্তন —গৃহ্য বিণ্ণ গুণধৰ, সদগুণৰ
অধিকাৰী। —গৃহ্য বিণ্ণ গুণত আকৃষ্ট —গ্ৰাহীত্ৰ গ্ৰাহক
—গ্ৰাহিন গুণত আকৃষ্ট। —গ্ৰামঃ গুণৰ সমূহ, গীত ২
—জ্ঞ গুণ জানোতা, গুণগ্ৰাহী। —জয়ঃ —জিতয়ঃ সত্ৰ,
বজ, তম এই তিনি গুণ; —নিষিঃ গুণাকৰ, গুণৰ
ভঁড়াল। —প্ৰকৰ্ষঃ গুণৰ উৎকৰ্ষতা —লক্ষণং
আভ্যন্তৰিক গুণৰ চিহ্ন বা লক্ষণ —লয়নিকা, —লয়নী
তম্বু; —লচনং গুণৰ প্ৰকাশক, বিশেষণ। যেনে—
বগা ঘোঁৰাৰ 'বগা' বংটো। —বৃক্ষঃ, —বৃক্ষক ভেঁড়া
বা ছাগলী বন্ধা খঁটা। —বৃত্তিঃ গৌণ সম্বন্ধ,
—ব্ৰৈশেষ্যঃ গুণৰ বৈশিষ্ট্য। —সংখ্যানং তিনিটা
মৌলিক গুণৰ গণনা (সাংখ্য দৰ্শন) —সংগঃ ১। গুণৰ
সংসৰ্গ, ২। সাংসৰিক, ভোগৰ ইতি অনুবাগ।
—সাগৰঃ ১। গুণৰ সাগৰ, ২। স্ত্ৰী।

গুণকঃ ১। গণক, গণনাকাৰী, ২। স্ত্ৰীৰ গুণক, পূৰ্বক।
গুণনং স্ত্ৰী ১। পূৰ্বগণকৰণ, ২। গণনা; ৩। গুণৰ
বৰ্ণনা, —নী অধ্যয়ন, পৰীক্ষাৰ বহী চোৱা অৰ্থাৎ
গুণগুণ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা।

গুণনিকা স্ত্ৰী ১। অধ্যয়ন, ২। বাৰে বাৰে পঢ়া, আকৃতি
কৰা, ৩। নৃত্য, নৃত্য বিদ্যা, ৪। নাটকৰ ভূমিকা, ৫।
হাব, মালা, ৬। অক্ষৰ শূন্য '০'।

গুণিকা কোঁহা, উখহা, টেমুনা।

গুণিন্ বিণ্ণ (গুণাঃ দাক্ষিণাদয়ঃ বিদ্যাভ্যে অস্মেতি গুণ
ইনিঃ) ১। গুণী, গুণৱান, গুণধৰ, ২। ধনু, ৩। গুণজ,
৪। গৌণাংশযুক্ত, ৫। বিশুদ্ধ, মঙ্গলময়।

গুণীভূত বিণ্ণ (অগুণঃ গুণোভূতঃ গুণ ভূ ক্তঃ ছি) ১।
অপ্ৰধানীভূত, প্ৰধান গুণসমূহ অপ্ৰধান কৰা। মৌলিক
যোগ্যতা হেৰুৱা, ২। গুণৰ দ্বাৰা বিভূষিত। —স্বাদ্ভং
(অলঙ্কাৰ) কাব্যৰ তিনিটা বিভাগৰ দ্বিতীয়টো।

গুষ্ঠ, গুষ্ঠ ৱেটনে (চুৰা প সক গুষ্ঠয়তি) ১। বেটন
কৰ, আঙৰ, আঙৰি ধৰ, ২। লুকাই ৰাখ, ঢাকি থ,
অল্প— ঢাকি ৰাখ, লুকাই ৰাখ, কু ৪। ১১

গুষ্ঠনং ১। ঢাকি ৰখা কাৰ্য্য, ২। প্ৰলপন।

গুষ্ঠিত ১। আবৃত, পৰিবেষ্টিত, ২। চূৰ্ণীকৃত, গুড়ি কৰাণ
গুষ্ঠ গুণ্ড, গুড় ৱেটে, বন্ধে (চুৰা প সক গুণয়তি)
১। চূৰ্ণ কৰা, গুড়ি কৰা, ২। বেটন কৰা, আবৃত
কৰা, ঢাকি ৰখা।

গুণকঃ ১। গুড়ি (যেনে— মচলা গুড়ি) ২। তেলৰ
পাত্ৰ, ৩। মৃদু মধুৰ ধ্বনি বা সুৰ।

গুণিকঃ ময়দা; গুড়ি, চূৰ্ণ।

গুণ্য বিণ্ণ ১। ধাৰ্মিক, গুণৱান; ২। গণ্য, গণনাৰ যোগ্য,
৩। প্ৰশংসনীয় ৪। (অঙ্ক) পূৰণ কৰিব লগীয়া।

গুৎসকঃ ১। মূঠি, কোঁহা, ২। ফুলৰ থোপা, ৩।
চোঁৱৰ, ৪। কোনো পুথিৰ অধ্যায় বা পৰিচ্ছেদ।

গুদ্ খেলনে (দ্বা আ অক গোদতে) ১। খেল, ২। খেলালি
কৰ, সফুৰ্তি কৰ।

গুদং স্ত্ৰী (গোদতে খেলতি চলতি অপানবায়ুঃ গুদ কঃ)
মলদ্বাৰ, গুহাদ্বাৰ, মনু ৫। ১৩৬ —অঙ্গুৰঃ অৰ্ণবোগ,
ভগন্দৰ —আৰ্দ্ৰতঃ শৌচবন্ধ, অটীলা —উত্তৰঃ অৰ্ণ
—ওষ্ঠঃ শৌচদ্বাৰৰ বাহিৰ ভাগ। —কীলঃ, —কীলকঃ
অৰ্ণ; —গ্ৰহঃ কোষ্ঠবন্ধ —পাকঃ শৌচদ্বাৰ উখহা বোগ
—জংশঃ শৌচদ্বাৰ বাহিৰলৈ ওলোৱা বোগ। —ব্ৰহ্মান্
শৌচদ্বাৰ। —ব্ৰহ্মঃ কোষ্ঠবন্ধ।

গুহ মিথ্যাকোঁ (চুৰা প স গুহয়তি) মিছা মাত।

গুহ ক কৰি (চুৰা প সক গুহয়তি) ১। ত্ৰেণবিত হ, ক
কৰ।

গুহী (দ্বা আ অক গোদতে) ১। খেল-খেলালি
কৰ, ২। বেটে (চুৰা প সক গুহয়তি) ১। ঢাকি
কৰ, আবৃত কৰ, কাপোৰেৰে ঢাক।

গুণেৰ: পু বন্ধক।

গুপ্ ক) বন্ধে (ভ্রা প সৰু গোপায়তি) ১। বন্ধা কৰ, ২।
বখি চাই থাক, চক্ৰিদাৰী কৰ। ব ১।২১; ৩। লুকাই
বাখ।

খ) গোপনকুৎসয়ো (ভ্রা আ সৰু জুগুজতে) ১।
নিন্দা কৰ, ভৰ্ৎসনা কৰ, গালি-গালাজ কৰ, অতিকৈ
ঘিণ কৰ, ভাঙি ১৫।১৯; ২। লুকাই বাখ, ঢাকি
বাখ। গ) ব্যাকুলত্বে (দিরা প অক গুপ্যতি), ১।
ব্যাকুল হ, ২। দোধোৰ মোধোৰ হ।

ঘ) ভাসি (চুৰা প অক গোপয়তি তে) ১। উজ্জ্বল হ,
২। ভাষণ দি, কথা ক, ৩। গোপন কৰ, লুকাই বাখ।

গুপিল: পু (গুপ্ ইলচ্ কিত্ত) ১। বন্ধক, ২। বজা।

গুপ্ত বিণ্ণ (গুপাতে গুপ্ কমণি ক্তঃ) ১। সুবন্ধিত,
সংবন্ধিত ব ১০।৬০; ২। লুকায়িত, মনু ২।১৬০;
৩। অদৃশ্য, দৃষ্টিৰ পৰা দূৰীকৃত, ৪। সংযুক্ত, ৫। এটা
উপাধি, যেনে— চন্দ্রগুপ্ত। —গুপ্ত অৰ্থ মনে মনে,
গুপ্তভাৱে, সুকীয়াকৈ। —গুপ্তা কাব্যত এগৰাকী প্ৰধান
নাৰী চৰিত্ৰ। এই নাৰীয়ে নিজৰ পৰকীয়া প্ৰেমৰ কথা
পতিৰ ওচৰত লুকাই ৰাখে। —কথ্য গুপ্ত বাতৰি।
—গতি: চোৰাংচোৱা —চৰ: ১। চোৰাংচোৱা, ২।
বলৰাম, —দানং গুপ্ত উপহাৰ, —ব্ৰেশ: ভেগচন।

গুপ্তি: ক্ৰী (গুপ্ ক্ৰিন) ১। সংবন্ধণ, বন্ধা, মনু ১।৮৭,
২। লুকোৱা, ৩। আৱৰণ, ৪। গাঁত, খাল, নলা,
মাটিৰ তলৰ ভঁৰাল; ৫। বন্ধণৰ উপায়, দুৰ্গ, ৬।
কাৰাগাৰ, শি ১১।৬০; ৭। নাৱত মানুহ বহা পাত,
৮। আটক, ছেদ, বিৰাম, বন্ধ।

গুপ্ত গুপ্ত্ৰ গ্ৰহে (ভূদা প সৰু গুপ্তি: গুপ্ততি) ১।
গাঁথ, কাপোৰ ব, একেলগে বান্ধ, ৰচি ঘূৰাই ঘূৰাই
বান্ধ, ভাঙি ৭।১০৫; ২। কাৰ্য্যাদি ৰচনা কৰ।

গুপ্ত: পু (গুপ্ + ঘঞ) ১। গ্ৰহন, গোঁথন, ২।
সংযুক্তকৰণ, ৰচনা, আয়োজন, ৩। হাতত পিন্ধা
অলঙ্কাৰ, থাক, বালা, ৪। গোঁক, ডাঢ়ি। —না ক্ৰী ১।
একেলগে গাঁথ, ২। আয়োজন, ৩। ৰচনা, ৪। শব্দ
আৰু অৰ্থৰ সুসংযোজন, ৫। সুন্দৰ ৰচনা।

গুপ্ ক) উদ্যমে (ভূদা আ অক গুপ্ততে) উদ্যোগ কৰ,
উদ্যমী হ, যত্ন কৰ, চেষ্টাশীল হ।

খ) ৰথে গত্যম্ (দিৱা আ সৰু গুপ্ততে, গুপ্ততে) ১।
বধ কৰ, হত্যা কৰ, আক্ৰান্ত কৰ, ২। গমন কৰ।

গুপ্ত বিণ্ণ (গীৰ্য্যতে জুযতে মহত্যাং গু উৎ) ১। অলম্ব,
গধুৰ, ঋতু ১।৭; ২। মহান, বিৰাট, দীৰ্ঘল মে
৮৩; ৩। আৱশ্যকীয়, ৪। কঠিন, ক্লেৰজনক,
দুঃসাধ্য, অবহনীয়, ৫। অত্যধিক, উগ্র, গী ৬।২২;
৬। আদৰ্শীয়, পূজা, ৭। উৎকৃষ্ট, শ্ৰেষ্ঠ, ৮।
মৰমৰ, ৯। দান্তিক, অহঙ্কাৰী, ১০। (হৃদ) গুৰুত্ব,
যুক্তাকৰৰ আগৰ বৰ্ণ আৰু দীৰ্ঘত্বৰ বৰ্ণ, যেনে—
'ঈষিকা'ৰ ই আৰু 'পুত্ৰক'ৰ পু।

গুপ্ত: পু (গুণাতি উপদিশতি শাস্ত্ৰত্বি ত্বতি গু উৎ) ১।
গুৰু, আচাৰ্য্য, শিক্ষাগুৰু, ২। পিতৃ ব. ৪।১; ৩।
বয়োজ্যেষ্ঠ পুৰুষ, ৪। স্বমন্ত্ৰিকা-দোহা, শাস্ত্ৰত্বি শাস্ত্ৰত্ব
শিক্ষক, ৫। স্বামী, অধ্যক্ষ, প্ৰবাকী, ৬। বৃহস্পতি
বৃহস্পতি, কু ২।২৯; ৭। বৃহস্পতি গ্ৰহ, ৮। পূজা,
নক্ষত্ৰ, ৯। দোণাচাৰ্য্য, ১০। প্ৰাক্ৰমিকীয় (সীমাংস)
দৰ্শনৰ মন্তা —অৰ্থ: গুৰুদক্ষিণা —উক্তম পৰমাৰ্থা
—কাৰ: গুৰুপূজা। —ক্ৰম: পাৰম্পৰিক শিক্ষা —জ্ঞান
পূজা লোক, বয়োজ্যেষ্ঠ কুটুম্ব। —ভজ: ১। গুৰু
বিচনা, ২। গুৰুৰ বিচনা উল্লেখনকাৰী। —ভজ্ঞগঃ
—ভজ্ঞিন্ যি গুৰুৰ বিচনা উল্লেখন কৰে অৰ্থাৎ
গুৰুপত্নীক যি সন্তোগ কৰে সি এজন মহাপাণী
আৰু তাৰ শাস্তি অতি কঠোৰ, মনু ১১।১০৩; ৩।
যিয়ে মাহীমাকক অপমান কৰে। —দক্ষিণা শিক্ষা সাং
হোৱাৰ পিছত গুৰুক দিয়া প্ৰণামী —দৈৱতঃ পূৰ্বা
নক্ষত্ৰ —পাক বদহজম —ভং ১। পূৰ্বা নক্ষত্ৰ, ২।
ধনু —মৰ্দলঃ ঢোল, নাগাৰা —বত্ৰং তপাজ পাখৰ,
—পোখৰাজ। —লাঘৱঃ লঘু-গুৰু, মূল্য,
—বৰ্তিন্-বাসিন্ গুৰুৰ ঘৰত বাস কৰা ছাত্ৰ
—বাসৰ: বৃহস্পতিবাস —বৃত্তিঃ ক্ৰী গুৰুৰ প্ৰতি
ছাত্ৰৰ আচৰণ।

গু(গু) জৰ: গুৰুৰ বাক্য, বৰ্তমান গুৰুবাট।

গুৰিণী,-গুৰীঃ গুৰুৱতী নৰী, গুৰুপত্নী।

গুণ: গুড়।

গুণবুহঃ,-গুণবুহঃ খোপা, থোক, জোটা (যেনে— চাবি
জোটা)

গুণ্যঃ-গুণ্যঃ ১। গছৰ খোপ, ২। ডাঠ ৰুবি, কঁচাল,
মনু ১।৪৮; ৩। সৈন্য বাহিনীৰ এটা বিভাগ য'ত
১৪৮ বৰ, ১টা হুতী, ২৭টা কোঁক আৰু ৫৫ জন
পদাতি থাকে। ৪। দুৰ্গ, ৫। গ্ৰীষ্ম, বৰ্ষা, ৬।

বেমাৰ, ৭। গাৱঁৰ আৰক্ষী থানা, ৮। খটখটি থকা পক্ষী ঘটি। -ঈশী ১। যুক্ত বোগী, তমু।

শুভ্য বিণ্ মধুৰ, স্বাদু।

শু(গু)ৱাক্ষঃ তামোল গছ।

শুহ্ সংবৃত্তৌ (ভ্ৰা উভ সৰু গৃহতি, গৃহতে) ১। আবৃত্ত কৰ, লুকাই ৰাখ, শুণ্ডভাৱে ৰাখ, মনু ৭।১০৫; উপ- আলিঙ্গন কৰ, আঁকোৱালি ধৰ, শি ৯/৩৮; নি- লুকাই ৰাখ, শুপুতে ৰাখ।

শুহঃ পু (গৃহতি বন্ধতি দেৱসেনাম্ শুহ কঃ) ১। কাৰ্ত্তিকেয়, ২। এজন চণ্ডাল, শৃঙ্গবেৰৰ বজা আৰু শীৰামচন্দ্ৰৰ বন্ধু। ৩। ঘোঁৰা।

শুহা ক্ৰী (শুহ কঃ টাপ) ১। গাঁত, ২। পৰ্বতৰ গহুৰ বা ১১।৭০; ৩। হৃদয়, শপত্ৰা ১১।২।৬।৫; ৪। গোপনতা। -আহিত হৃদয়ঃ; -চৰং ব্ৰহ্ম -মুখ বহল মুখৰ। -শয়ঃ ১। এন্দুৰ, ২। বাঘ বা সিংহ, ৩। পৰমায়া। ৪। প্ৰাণ, মু উ ২/১/৮।

শুহিনং জলল।

শুহেৰঃ ১। অভিভাৱক, বন্ধক ২। কমাৰ।

শুহা বিণ্ (শুহা যৎ) গোপনীয়, শুণ্ড, ভিতৰুৱা। ভৰ্ ২।৭২; ২। একান্ত, নিৰ্জন, ৩। বহস্যজনক, গী ১৮।৬৩; -হ্যঃ ১। ভণ্ডামি, ২। কাছ, ৩। বিষয়, ৪। উপদেৱতা, মহা ৩।২।৪৩; ৫। গায়ত্ৰীস্বৰূপা দেৱী, দেভা ১২।৬।৪২; -হ্যং ১। শুণ্ড বিষয়, বহস্য, মনু ১২।১১৭; ২। শুণ্ডাঙ্গ। -শুকঃ শিৱ। -দীপকঃ জোনাকী পৰুৱা -নিষ্যন্দঃ মৃত, -ভাষিতং শুণ্ড ভাষণ -ময়ঃ কাৰ্ত্তিকেয়।

শুহ্যকঃ পু (গৃহতি নিষিং বন্ধতি শুহ খুল) ১। কুবেৰৰ ধন বন্ধক আৰু ভৃত্য। মে ৫।

গুঃ ক্ৰী. বিষ্ঠা, 'গু'।

গুট বিণ্. (শুহ্ কমণি ক্ৰঃ) ১। শুণ্ড, লুকাৱিত, ২। আবৃত -অজ্ঞঃ কাছ -অজিহ্নঃ সাপ, -আত্মনু পৰমায়া। -উৎপন্নঃ -জঃ হিন্দুশাস্ত্ৰ মতে ১২ বিধ পুত্ৰৰ এবিধ। পতি প্ৰবাসত থকাৰ সময়ত আনৰ লগত সহবাসৰ ফলত জন্ম হোৱা পুত্ৰ সম্ভৱ। এই পুত্ৰৰ কোন আচল পিতাক জনা সম্ভৱ নহয়, কাৰণ একাধিকৰ লগতো সহবাস হ'ব পাৰে। বা ২।১২৯; মনু ৯।১৫৯; -সীড়ঃ বলিমাছী চৰাই। -পথঃ ১। শুণ্ড পথ, ২। উপপথ, ৩। মন, বুদ্ধি -পান্-পাদঃ

সাপ, -পুৰুষঃ চোৰাংচোৱা -পুষ্পকঃ বকুল গছ আৰু ফুল -মাৰ্গঃ মাটিৰ তলৰ পথ। -মৈথুনঃ কাউৰী -ৱৰ্চস্ ভেকুলী।

গৃধঃ -থং পু বিষ্ঠা, মল।

গুন বিণ্ শৌচ কৰি খালি হোৱা (পেট)।

গৃষণা ক্ৰী ম'ৰা পাখিৰ আগত থকা 'চকু' বা চকুৰী।

গৃ সেকে (ভ্ৰা প সৰু গৰতি) ১। সিক্ত কৰ, ভিজ, যেনে- মেঘঃ তৰুং গৰতি।

গৃজ, গৃঞ্জ, ধবনৌ (ভ্ৰা প অক গৰ্জতি) ১। গৰ্জন কৰা, শব্দ কৰ, ভোৰ ভোৰ কৰ।

গৃজনং পু ১। এবিধ মূলা জাতীয় খাদ্য, চালগোম, ২। নহক, ৩। ভাং বা গাঞ্জা -নং বিষাক্ত কাঁড়ৰ দ্বাৰা নিহত জন্তুৰ মাংস।

গৃশীৰঃ এবিধ ডাঙৰ জাতৰ শিয়াল।

গৃধ্ লিন্বে (দিৱা প সৰু গৃধ্যতি) ১। লোভ কৰ, ২। আশা কৰ, ৩। পাবলৈ বা খাবলৈ তীব্ৰভাৱে ইচ্ছা কৰ।

গৃধু বিণ্ (গৃধ্ কুঃ) লুঙীয়া, লুলুপ, -ধুঃ পু কামদেৱ।

গৃধু বিণ্ (গৃধ্ কুঃ) লুৰ, লুঙীয়া, ভা ৩।১৪।২০; -তা লুৰতা।

গৃধ্যং-ধ্যা লিন্ভা, লোভ।

গৃধ্ৰঃ পু (গৃধ্যতি কাঙ্ক্ষতি মাংসানীতি গৃধ্ ক্ৰন) শগুন, ৰ ১২।৫০; -কুটঃ ৰাজগৃহৰ ওচৰৰ এখন পৰ্বত।

-পতিঃ, -ৰাজঃ শগুনৰ বজা, জটায়ু পক্ষী, উ ২।২৫; -ৰাজ -ৰাজিত শগুনৰ পাখি লগোৱা (কাঁড়)।

গৃষ্টিঃ ক্ৰী (গৃহ্নাতি সৰু গৰ্ভমিতি গ্ৰহ এৱ কৰ্তৰি জিচ্) এবাৰ পোৱালি দিয়া গাইগৰু। কম বয়সীয়া গাই অথবা অন্য জন্তু, ৰ ২/১৮।

গৃহং ক্ৰী (গৃহ্নাতি ধানাদিকং যন্মিষ্মিতি গ্ৰহ + কঃ) ১। বাসস্থান, ঘৰ, ২। পত্নী পক্ষ ৪।৮১; ৩। গৃহস্থী জীৱন, ৪। বাশিচক্ৰ, ৫। উপাধি বা নাম। -হ্যঃ (বহব, পু) ১। ঘৰ, বাসস্থান, মে ৭৫; ২। পত্নী, ৩। পৰিয়াল -অক্ষঃ গৱাক্ষ; -অধিপঃ -ঈশঃ, -ঈশ্বৰঃ গৃহকৰ্তা, গৃহস্থামী -অন্ননিকঃ গৃহস্থী -অৰ্থঃ ঘৰুৱা বিষয়, মনু ২।৬৭; -অশ্বান্ (মচলা বটা) পটা -আৰামঃ ধৰৰ সমুখৰ ফুলনি -আশ্ৰম গৃহস্থাত্ম্য। দ্বিতীয় আশ্ৰম, -উৎপাদঃ ঘৰুৱা বেমেজালি, -উপকৰণং বাচন-বৰ্তন, -কপোতঃ

ঘৰচীয়া পাৰ চৰাই, —কলহঃ ঘৰুৱা কমল, —কাৰকঃ
ৰাজমিস্ত্ৰী, কাঠমিস্ত্ৰী, —কুকুটঃ ঘৰচীয়া কুকুৰা চৰাই,
—চুন্নী পূবা-পশ্চিমাকৈ থকা দুটা কোঠাৰ ঘৰ, —ছিন্নঃ
ঘৰুৱা কেলেকাৰি, গৃহ-কন্দল, —জঃ, —জাতঃ ঘৰতে
জন্ম হোৱা চাকৰ, —জালিক ঠগ, প্ৰবন্ধক —জানিন
ঘৰতে জ্ঞানী (বাহিৰত নহয়) অৰ্থাৎ মুৰ্খ, নিৰ্বোধ, —উটী
ঘৰৰ সমুখৰ ওখ ঠাই, অনিল, —দাস ঘৰুৱা চাকৰ
—দেহলী দূৱাৰ মুখ, নঙলা, —নমনঃ বতাহ, —নাশনঃ
বনৰীয়া পাৰ, —নীড় ঘৰচিৰিকা, চাতক চৰাই, —পুতিঃ
১। গৃহস্থ। গৃহস্থায়ী, ২। যজমান, ৩। অতিথি সংকাৰ,
—পালঃ ১। গৃহবন্ধী, ২। ঘৰুৱা কুকুৰ, —পোডকঃ
ঘৰৰ ডেঁটি, —প্ৰৱেশঃ যাগ-যজ্ঞাদি কৰি নতুন ঘৰত
প্ৰৱেশ কৰা, —বন্ধঃ ঘৰচীয়া নেউল, —বলিঃ পশু,
পক্ষী, গৃহদেৱতা আদিত প্ৰতিদিন যি 'বলি', অৰ্থাৎ
উছৰ্গা কৰা হয়। মনু ৩।২৬৫; —বলিভুজ কাউৰী,
ঘৰচিৰিকা, —বলিদেৱতা ঘৰৰ গোসাঁই ঘৰত থকা
দেৱতা, যাৰ ওচৰত সদায় নৈবেদ্যাদি অৰ্গণ কৰা হয়,
—ভেমিন ঘৰুৱা বিষয়ত জমি চাই ফুৰা, গৃহকন্দল
নগোৱা, —মণিঃ টাকি, লেম, —মাটিকা বাদুলি, —মুগঃ
কুকুৰ, —মেধঃ ১। গৃহস্থ, ২। গৃহযোগ —মন্ত্ৰঃ ঘৰুৱা
পূজা-পাৰ্বণাদিত পতাকা আৰিবলৈ ৰখা লাঠী। কু
৪।৪১; —মটিকা, —মটী ঘৰৰ সমুখৰ বগিচা, —মিষ্টঃ
গৃহস্থায়ী, —শুকঃ ঘৰুৱা ডাটো —সংলেশকঃ ঘৰবান্ধা
ঠিকাদাৰ, —স্বঃ গৃহস্থায়ী, গৃহস্থশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰোঁতা,
মনু ৩।৬৮

গৃহ্যালু বিণ. (গৃহ আলু) গৃহীত, গ্ৰহণশীল।

গৃহিণী স্ত্ৰী। গিৰিহঁতনী, পত্নী, ঘৰখনৰ জ্যেষ্ঠা মহিলা, যি
ঘৰখনৰ সকলো পিনে চকু ৰাখে। শ ৫।১৭; গৃহ
কৰ্মকুশলা স্ত্ৰী। ৰ ৮।৬৭।

ন গৃহং গৃহমিত্যাহগৃহিণী গৃহমুচাতে।

তয়া হি সহিতঃ সৰ্বান পুৰুষাৰ্থান সমশ্নতে॥

পঞ্চ ৪।৮১

গৃহী (ন) পূ. (গৃহা দাৰা বিদ্যাভ্যেহস্য ইনিঃ), গৃহস্থ, ভৰ্তা
ভা ৩।৩০।৯।

গৃহীত বিণ. (গ্ৰহ কৰ্মনি ক্তঃ) ১। স্বীকৃত, ২। প্ৰাপ্ত,
৩। জাত, ৪। ধৃত হি ১।৩—

অজ্ঞানমবহৎ প্ৰাজ্ঞঃ বিদ্যামৰ্থঞ্চ চিন্তয়েৎ।

গৃহীত ইষ কেশেব মৃত্যুনা ধৰ্মমাচবেৎ॥

৫। লব্ধ, ৬। অগ্ৰহৃত। —গৰ্ভা গৰ্ভৱতী ভিবোতা।

—মিশ্ৰ পলায়নকাৰী, পলাতক, অশুভিত।

গৃহা বিণ. (গ্ৰহ কাপ, গৃহ যৎ) ১। ঘৰুৱা, ২। অশুভত্ব,
অৰ্থাৎ নিজে নিজৰ স্থায়ী বা গৰাকী নহয়, ৩। পোহয়না,
ঘৰচীয়া হোৱা, ৪। বাহিৰত থকা। যেনে গাৰ্ভ বা
চহৰৰ বাহিৰত থকা সৈন্যবাহিনী, —হ্যঃ ১। স্বৰ
সহবাসী, ২। পোহয়না জন্তু, যেনে— কুকুৰ, ফেৰুৰী
আদি, —হ্যং শৌচঘাৰ। —হ্যা স্ত্ৰী। নগৰৰ কাৰৰ
গাওঁ, —জয়ি গৃহায়ি। ব্ৰাহ্মণ মাত্ৰেই এই জয়িক
ৰক্ষা কৰিব লাগে।

গৃ ক) শব্দে (ক্ৰো প সক গুণতি) ১। শব্দ কৰ, স্তুতি
কৰ, আৰাধনা কৰ, ২। ঘোষণা কৰ। ৰ ১০।১৩; ৩।
প্ৰচাৰ কৰ, জাৰি কৰ, ৪। প্ৰশংসা কৰ। গী
১১।২১; জ্ঞান— উদগনি দি, উৎসাহ দি।

খ) বিজ্ঞাপে (চুৰা আ সক গাবয়তে) ১। বুজাই দি,
২। বিজ্ঞাপিত কৰ, বৰ্ণনা কৰ, উল্লেখ কৰ। গ)
নিগৰণে (তুদা প সক গিবতি) ১। গিল, খা, ২।
ঢালি দি, মুখৰ পৰা উলিয়াই পেলা। জ্ঞ— খা,
গিল, ভাঙি ৮।৩০; উদ্— উলিয়াই পেলা, বাহিৰ
কৰ, বে ৫।১৪; নি— গিল, খাই পেলা, সাম্—
১। গিল, খাই পেলা, ২। প্ৰতিজ্ঞা কৰ, কথ্য দি।
সমুদ্— ১। বাহিৰলৈ দলিয়াই দি, ২। চিহ্নিত।

গেয় বিণ. (গে যৎ) ১। গায় লগীয়া, ২। গায়ন, হাবিৰ
৫০।৪১।

গেদ্ব অথেযে (দ্বা আ সক গেবতে) অথেযশ কৰ,
বিচাৰ, অনুসন্ধান কৰ।

গেয়ঃ পূ. সামগানৰ গায়ক উদগাতা। —স্বঃ গায়ন,
গায়ক।

গেহং স্ত্ৰী. (গেন গপেশেন বা ইহাতে কামতে প ইহ
বজ্জ) গৃহ, ঘৰ, বাসস্থান। গেহেনকাঁ ঘৰতে বীৰ,
ঘৰতে চিহ্নিত-বাখৰ কৰি থকা লোক, কাপুকৰ।
—গেহেযেহিন্ ঘোদ, সোৰোপ, গেহেশুকঃ ঘৰতে
বীৰ, কাপুকৰ।

গেহিণী স্ত্ৰী। ঘৰনী, গিৰিহঁতনী, বে ৭৭।

পৈ পানে (দ্বা প সক গায়তি) ১। গান পা, মনু
৪।৬৪; ২। কীৰ্তন কৰ, ৩। ক, আবৃত্তি কৰ, ৪।
বৰ্ণনা কৰ। সমু— গীতৰ সৰণ সৰে বা শিত প,
কি ৩।৬০; জ্ঞ— বৰ্ণনাম কৰ, নিশা কৰ। উদ্—

চিকিৎসা বা উচ্চবরে গান গা, কু ১।৮; মে ৮।৬।
উদ্ভূত গা। কি ১৮।৪৭; পৰি— গা, বৰ্ণনা
কৰ। পি ১৮।৪৭; পাব, ভালভদ কৰি গা।

গৈব (গৈব) পৰ্বত পৰা অহা।

গৈবিক বিষ্ণু পৰ্বত জন্ম হোৱা। —কং বঙা চকমাটি,
এবিধ বঙা-বঙা সোণ।

গৈবেলং আলকাটৰা।

গো (কর্তৃকাকৰত গো:) পু. ক্ৰী. (গচ্ছতীতি গম্ গমেৰ্ভো:
ইতি ভো:) ১। বলদ, বাঁড়, গাইগৰু, ২। গাখীৰ,
ছাল, মাংসাদি যিবিলাক গৰুৰ পৰা পোৱা হয়, ৩।
তৰা, ৪। আকাশ, ৫। ইন্দ্রৰ বজ্জ, ৬। বশি, কিৰণ,
৭। হীৰা, ৮। স্বৰ্ণ, ৯। কাঁড়; (ক্ৰী) ১। গাই গৰু। ২।
২। ৩; ২। পৃথিৱী গী ১৫।১৩, ৩। বাক্য, কথা, কি
৪। ২০; ২। বান্ধুপৰী সৰ্বস্বতী, ৫। মাতা, ৬। ঘেৰ
বা পবিসীমাৰ চাৰিওফালে এভাগ, ৭। পানী, ৮। চকু;
(পু.) ১। বাঁড় গৰু, বলদ, মনু ৪।৭২; ২। গাৰ
চুলি, ৩। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ৪। বৃষ ৰাশি, ৫। সূৰ্য্য, ৬।
সংখ্যা '৯', ৭। চন্দ্র, ৮। ঘোঁৰা —কষ্টকং —কং
পথত গৰুৰ গচকাঁড় হোৱা গাঁত, গতিকে দুগম
পথ, ২। গৰুৰ খুৰা, —কৰ্ণ: ১। গৰুৰ কাণ, ২।
খচৰ, ৩। সাপ, ৪। এবিধেতে বঢ়া জাতিৰ মূৰৰ
পৰা অনামিকাৰ মূৰত, ৫। এখন প্ৰসিদ্ধ শীৰ্ষস্থান
(শিৱস্থান), ৬। এবিধ গঁড়। —কিলং, —কীলং: ১।
নাঙল, ২। উৰল মাৰি। —কুলং: ১। গৰুৰ পাল, ২।
শ্ৰীকৃষ্ণৰ কেন্দ্ৰ গোকুল। —কুলিক ১। বোকাৰ পৰা
গৰুৰ যি উদ্ধাৰ নকৰাকৈ এৰি যায়, ২। কেঁৰা
চকুৱা। —কুতং গোবৰ। —কীৰং গাখীৰ। —কী নথ।
—গুটিং এটা প্ৰাণালি থকা কম বয়সীয়া গাই।
—জুগং এহাল বলদ। —গোষ্ঠং গোশালা, —গুষ্টিং: ১।
গুকাই বখা গোবৰ, ২। গোশালা। —গুষ্টিং গো লুঠন,
গো অপহৰণ, —জুতং ১। বৰবৃণৰ পানী, ২। ঘিউ,
ক্ৰীম, মাখন। —চন্দনং এবিধ চন্দন কাঠ। —চৰ ১।
গৰু চৰা (ঘোঁহনি বা পথাৰ), ২। সঘনাই চিকাৰ কৰা।
—চৰং ১। চৰগীয়া পথাৰ, ২। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়ৰ পবিসৰ।
—চৰ্মন গৰুৰ ছাল। —চাৰকং গৰুগীয়া। —জলং
গৰুৰ মৃত। —জাগৰিকং সুখ, মনল। —জন্তুজং
উৎকট গৰু —জীৰ্ঘং গোশালা। —জং ১। গোশালা,
২। জন্তু বখা ঘৰ, ৩। কংল বা পোৱা। মনু

৩। ১০৯; ৪। নাম, উপাধি, ৫। সমূহ, সমষ্টি, ৬।
বুদ্ধি, ৭। সম্পত্তি, ৮। পথ, ৯। পথাৰ, ১০।
অবণ্য, ১১। ছাতি, ১২। ভৱিষ্যত জ্ঞান, ১৩।
শ্ৰেণী, সম্প্ৰদায়। —জং পৰ্বত, —জকীলা পৃথিৱী।
—জজ একে গোষ্ঠত বা বংশত জন্ম হোৱা। —জতিদ
ইন্দ্র, ২ ৪।৭৩; —জন্তুলনং, —জন্তুলিতং ভুল
নামেৰে সন্ধান কৰা অথবা নাম কাঢ়ি ভুলকৈ য়তা।
—জাৰণং নাঙল, কোৰ। —দুহ, —দুহং গৰুগীয়া।
—দোহং গাই দোৱা। —দোহনং দোহনৰ সময়,
দোহন। —দোহনী গাখীৰ খীৰোৱা বাচন। —জৰং
গৰুৰ মৃত। —ধু(ধু) মং ১। ঘেঁহ, ২। কমলা টেঙা।
—ধুলি: গৰুৰ খোজৰ ধূলি, গধূলি সময়। —ধেনু:
পোৱালীসহ গাখীৰতী গাই। —ধ্ৰং পৰ্বত। —নন্দী
মাইকী সাৰস পক্ষী। —নৰ্দং ১। সাৰেং পক্ষী, ২।
এখন ৰাজ্যৰ নাম। —নদীং মহা-ভাষ্যকাৰ পটঞ্জলি।
—নসং —নাসং ১। এবিধ সাপ, ২। এবিধ মুক্তা।
—নাথং ১। বাঁড়, ২। মাটিৰ মালিক, ৩। গৰুৰ
গৰাকী, ৪। গৰুগীয়া। —নায়ং গৰুগীয়া। —নিষ্যদং
গোমূত্ৰ। —পং ১। গৰুগীয়া, গোপালক, মে ১৫;
২। গোশালাৰ অধ্যক্ষ, ৩। গাওঁবুঢ়া, ৪। বক্ষক।
—পী গোপিনী, —পতিং ১। গৰুৰ গৰাকী, ২। বাঁড়,
৩। নেতা, প্ৰধান, ৪। সূৰ্য্য, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণ, ৬। ইন্দ্র,
৭। বৰুণ, ৮। শিৱ। —পালক গৰুগীয়া, —পালং ১।
গৰুগীয়া, ২। ৰজা, ৩। শ্ৰীকৃষ্ণ —পালকং গৰুগীয়া,
শিৱ। —পালিকা, —পালী গৰুগীয়াৰ পত্নী। —পীতং
খজুৰী চৰাই। —পুজং গৰুৰ নেজ। —পুজং ১।
এবিধ বান্দৰ, ২। একাধিক গুণায়ুক্ত এবিধ হাৰ।
—পুটিকং শিৱৰ বাঁড়ৰ ঘৰ। —পুৰং ১। নগৰ দ্বাৰ,
২। প্ৰধান তোৰণ, মুখ্য দ্বাৰ, ৩। মন্দিৰৰ সুসজ্জিত
দ্বাৰ। —পৰীং গোবৰ। —প্ৰচাৰ: চৰগীয়া পথাৰ।
—প্ৰেশং গৰুৰে স্বৰত সোমোৱা সময়। গধূলি
বেলা। —জং পৰ্বত। —মক্ষিক ডাঁহ। —মণ্ডলং
ভূমণ্ডল, গৰুৰ পাল। —মন্ত্ৰিকা শাস্ত্ৰ গাই গৰু।
—মন্ত্ৰং গৰুগীয়া। —মন্ত্ৰং ১। ভেকুলী, ২। শিয়াল,
৩। গৰুৰ পিতৃবস, ৪। জন্ম-গৰুৰ নাম। —মুখং
—মুখং ১। এবিধ বালাবস্ত্ৰ, গী ১। ১৩; ২। কঁকাল,
মকৰ, ৩। সিকি, চোৰে বেৰৰ তলত কৰা গাঁত।
—মুখী সন্ধ্যাসীয়ে জপৰ মন্ত্ৰ পবিসৰ কৰণে কৰাৰ

মালা বখা জোলোঙা, —মূঢ় জখা মুখ। —মেদঃ গোমেদ পাথৰ বা মুক্তা। —বানং গৰুগাড়ী। —বন্ধঃ ১। পানী কাউৰী, ২। বন্দী, ৩। উলঙ্গ, দিগন্তৰ সন্ধ্যাসী। —বসঃ গাখীৰ, দৈ, ক্রীম। —বতং দুই ক্রোশ দূৰত্ব। —বাটিকা —বাটি মইনা চৰাই। —বোচনা গৰুৰ পিতৃবস অথবা মূত্ৰৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা এবিধ উজ্জ্বল হালধীয়া ৰং। —লবণং গৰুৰ দিয়া লোণৰ পৰিমাণ। —লজ্জলঃ গৰুৰ দৰে নেজ, ক'লা দেহ আৰু বঙা গালৰ এবিধ বান্দৰ। —লোমী বেষা। —লুংসাদী পু. গৰু পোৱালি খাই ফুৰা কুকুৰনেচীয়া বাঘ। —লুংসাদী বৃন্দাবনৰ ওচৰৰ এখন প্ৰসিদ্ধ পৰ্বত। বৃন্দাবনবাসীক ইন্দুৰ অত্যাচাৰৰ (বিজুলী, শিলবৰষুণ, বজ্জ আদিৰ) পৰা বন্ধাৰ কাৰণে ক্রীকৃষ্ণ এই পৰ্বতখন দাঙি ধৰিছিল। (—খাৰী) ক্রীকৃষ্ণ। —লুংসাদী গাই। —লুংসাদী গোশালা। —লুংসাদী ১। গৰখীয়া, ২। ক্রীকৃষ্ণ, ৩। বৃহস্পতি। —লুংসাদী, —লুংসাদী গোবৰ। —লুংসাদী ডোকমোকালি, যি সময়ত গৰু পথাৰলৈ এৰি দিয়া হয়। —লুংসাদী গাখীৰৰ দাম। —লুংসাদী গৰুৰ পাল, জাক। —লুংসাদী ভাল জাতৰ ঘাড় (—লুংসাদী) লিৰ। —লুংসাদী ১। গোশালা, ২। গৰুৰ পাল, ৩। ঘাঁহনি। —লুংসাদী ক্রী. গোরব, —লুংসাদী—লা গোশালা। গোহালি, —লুংসাদী ডোকমোকালি। —লুংসাদী গৰুৰ মুখত বজ্জা ৰচি। —লুংসাদী ১। গৰুৰ ওহাৰ, ২। ফুলৰ স্তৱক, থোপা, ৩। মুক্তাৰ হাৰ, —লুংসাদী,—নী এথোক আঙুৰ, —লুংসাদী ১। গৰুৰ মালিক, ২। সন্ধ্যাসী, ৩। সন্ধানজনক উপাধি। —লুংসাদী গোবৰ। —লুংসাদী গৰুৰ বাবে হিতকাৰী।

গোহাসঃ প্ৰায়শ্চিত্তৰ সময়ত গৰুৰ ঘাঁহৰ আহাৰ দান।

গোহুং বেংছতা।

গোহুং তবমুজ।

গোহী ক্রী. (গোণঃ ভীষ) ১। শণেৰে (মৰাপাতেৰে) তৈয়াৰী শস্যাদি বখা বস্ত্ৰ, ২। এদোণ পৰিমাণ, ৩। ফটা কাপোৰ।

গোণঃ পু. (গোঃ অন্ত ইৰ) ১। মেটা ডাঙৰ নান্দি, ২। এবিধ নীচ জাতৰ মানুহ।

গোতমঃ পু. অজিবস বংশৰ (গোত্ৰৰ) প্ৰসিদ্ধ গোটম মুনি। সত্যানন্দৰ পিতৃ আৰু অহল্যাব স্বামী।

—গোতমঃ শঙ্কৰুনি। —গোতমঃ অহল্য।

গোদঃ পু. মূৰৰ স্তৱ।

গোদা ১। কাঁড় নিক্ষেপ কৰোঁতে হাতত দুখ নোপোৱাৰ বাবে বাওঁহাতে বান্ধি লোৱা ছালৰ খাৰু, ২। ঘৰিয়াল, ৩। স্নায়ু, তাঁৰ। —গোদা পু. ১। কপাল, ২। গজাৰ ঘৰিয়াল, —গোদা জেটী, তেজপিয়া জাতীয় জন্তু।

গোপঃ পু. (গোং পাতি বন্ধতীতি গো পা কঃ) ১। বন্ধক, বন্ধাকৰ্তা, ৰ ৪।২০, ২। লুকাই বখা (কাৰ্য), ৩। নিন্দা, উৎসনা, ৪। আন্দোলন, ৫। পোহৰ, উজ্জ্বলতা। —গোপনঃ বন্ধন। —গোপিত লুকাই বখা (বস্তু), সুৰক্ষিত।

গোপ্তা বিগ. (ক্ৰী. —প্তী) ১। বন্ধক, সংবন্ধক, অভিভাৱক, গী ১১।১১; ২। লুকাই ৰাখোঁতা (পু.) বিষয়।

গোমতী এখন নদীৰ নাম।

গোমী (ন) পু. ১। গৰুৰ মালিক, ২। শিয়াল, ৩। পূজাৰী, পূজক, ৪। বুদ্ধৰ পৰিচাৰক।

গোবণং শক্তি, সামৰ্থ্য, অধ্যায়।

গোদং ক্রী. মগজ।

গোলঃ ১। ঢোপ বা বল, মণ্ডল, ২। ভূৱা আকাশ মণ্ডল, ৩। বৃত্ত, ৪। বিধৱাৰ জাৰজ সন্ধান। বা ১।২২২; ৫। এটা ৰাশিত কেবাটাও গ্ৰহৰ সংযোগ। —লা ১। কাঠৰ ঢোপ বা বল, ২। ডাঙৰ ঘূৰণীয়া পানীৰ পাত্ৰ, ৩। বঙা হাঁহিডাল, ৪। চিয়াঁহী, ৫। নাৰীৰ বান্ধনী, ৬। দুৰ্গা, ৭। গোদাৰী নদী।

গোলকঃ ১। বল, কাঠৰ বল বা ঢোপ, ২। ঘূৰণীয়া পানীৰ পাত্ৰ, ৩। বিধৱাৰ জাৰজ সন্ধান, ৪। ছয় বা ততোধিক গ্ৰহৰ এটা ৰাশিত সমাৱেশ, ৫। গুড়, ৬। এবিধ এঠালেতীয়া গৰুৰস।

গোষ্ঠং সংঘাতে (জো আ সক গোষ্ঠতে) ১। একত্ৰিত হ. লগ লাগ, ২। দ'ম কৰ।

গোষ্ঠং ১। গোহালি, ২। গৰখীয়াৰ ঘৰ, —গোষ্ঠং সম্মিলন। —গোষ্ঠং ১। গোহালিৰ কুকুৰ, যি গোহালিৰ ভিতৰত থাকি এনেয়ে ডুকি থাকে, ২। যিজনো ঘৰতে এনেয়ে বহি থাকি প্ৰতিবেশীক গালি-গালাজ পাৰি থাকে। —গোষ্ঠং,—গোষ্ঠী ক্রী. ১। সম্মিলন, সভা, বৈঠক, ২। সমিতি, সঙ্ঘ, ৩। আলোচনা সভা। গুড় ১।২৮; ৪। সমূহ, ৫। ঘৰুৱা সম্পৰ্ক, কুঁহি, ৬। একত্ৰিত বটক।

গোপদং ক্লী. (গোঃ পদং) ১। গৰুৰ খোজ, ২। মাটিত
গৰুৰ খোজৰ চিন, ৩। গৰুৰ খোজত যিখিনি পানী
ধৰে। ৪। যি ঠাইলৈ গৰুৱে সঘনাই গৈ থাকে।

গোহা গোপন কৰিব লগীয়া, গোপনে ৰাখিব লগীয়া।

গৌজিকঃ পূ. সোণাৰী।

গৌড়ঃ পূ. ১। এখন প্ৰসিদ্ধ ৰাজ্যৰ নাম। গৌড়দেশ।
২। ব্ৰাহ্মণৰ এটা বিশেষ ভাগ, —ভাঃ গৌড় দেশৰ
প্ৰজা। —ভী ১। গুড়ৰ পৰা তৈয়াৰী সুৰা। গৌড়ী,
পৈষ্ঠী আৰু মাধৱী —এই তিনি বিধ সুৰা, ২। সঙ্গীতৰ
বাগিনী বিশেষ, ৩। (অলঙ্কাৰ) চাৰি ৰীতিৰ এটা।

গৌড়িকঃ কুঁহিয়াৰ।

গৌণ (গী, ক্লী.) বিণ. ১। অপ্ৰধান, ২। দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ,
৩। ৰূপক, ৪। লক্ষণা বিশেষ, ৫। (অঙ্ক) পূৰণ
সম্বন্ধীয়, ৬। গুণ সম্বন্ধীয়।

গৌতমঃ পূ. ১। ভাৰদ্বাজ, ২। সতানন্দ, ৩। দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ
খলশালি কুপাচাৰ্য্য, ৪। শাকাবংশীয় বুদ্ধমুনি, ৫। ন্যায়
দৰ্শনৰ প্ৰৱৰ্ত্তক মহৰ্ষি। —সন্তৱা গোদাৱৰী নদী।

গৌতমী ক্লী. ১ গোতম বংশীয় শৰ্ভতৰ কন্যা কুপাচাৰ্য্যৰ
ভনীয়েক কৃপী, ২। গোদাৱৰী নদী, ৩। বুদ্ধৰ শিক্ষা
বা মতবাদ, ৪। ন্যায় দৰ্শন, ৫। এবিধ হালধীয়া ৰং।

গৌধূমীনং ঘেঁহুৰ পথাৰ।

গৌনদঃ পূ. পটঞ্জলি।

গৌপিকঃ গোপী পুত্ৰ।

গৌপ্তেয় বৈশ্য তিৰোতাৰ সন্তান।

গৌৰ বিণ. (—বা, বী) ১। বগা, শুভ্ৰ, মে ৫২; ২।
পীতবৰ্ণ, কৃ ৭। ১৭; ৩। ৰঙচুৱা, ৪। উজ্জ্বল, ৫।
বিশুদ্ধ, নিৰ্মল, সুন্দৰ। —ৰং ১। বগা ৰং, ২। ৰঙা
ৰং, ৩। বগা সবিয়েহ, ৪। চন্দ্ৰ, ৫। এবিধ ম'হ, ৬।
এবিধ হৰিণ, ৭। ক্ৰীচেতন্যদেৱ। —ৰং ১। পদুমৰ
কেশব, ২। কুজুম, ৩। সোণ, —আস্যঃ বগা মুখৰ
ক'লা বান্দৰ।

গৌৰক্যং গৰখীয়াৰ ঘৰ বা কাৰ্যালয়।

গৌৰৱঃ ক্লী. (ওবোৰ্ডাৱঃ ইতি অণ) ১। গৌৰৱ, ২।
ওজন, ৩। গুৰুত্ব, মহত্ব, ৪। সম্মান, আদৰ শি
২। ১; ৫। মহানুভৱতা। মনু ২। ১৪৫; ৬। গধুৰতা।
—আসনংঃ গৌৰৱপূৰ্ণ পদ বা আসন। —ঈৰিত
প্ৰশংসিত, খ্যাতিমন্ত।

গৌৰৱিত উচ্চ প্ৰশংসিত।

গৌৰাঙ্গঃ ক্ৰীচেতন্যদেৱ।

গৌৰিকা ক্লী কুমাৰী কন্যা।

গৌৰিলঃ ১। বগা সবিয়েহ, ২। লোৰ গুড়ি।

গৌৰী ক্লী. (গৌৰ ভীষ) ১। পাৰ্বতী, ২। আঠ বছৰীয়া
কন্যা, 'জটৱৰ্ষা ভৱেংগৌৰী নৱবৰ্ষা তু বোহিনী',
৩। কুমাৰী কন্যা, ৪। শুভ্ৰা নাৰী, ৫। পৃথিৱী, ৬। হালধি,
৭। হালধীয়া ৰঙ, ৮। বৰুণৰ ক্লী, ৯। মল্লিকা লতা,
১০। তুৰসী গছ, ১১। মঞ্জিষ্ঠা গছ। —কাস্তঃ
—নাথঃ সদাশিৱ। —গুৰুঃ হিমালয়। কি ৫। ২১;
—জঃ কৰ্ত্তিকেয়। —জং অন্ন। —পটুঃ শিৱ নিদৰ
তলত থকা যোনিপীঠ, —ললিতং হালধীয়া ৰং,
—সুতঃ ১। কৰ্ত্তিকেয়, ২। আঠ বছৰীয়া বিবাহিতা
কন্যাৰ সন্তান।

গৌলক্ষণিকঃ গৰুৰ ভাল-বেয়া লক্ষণ জনা মানুহ।

গৌপ্মিকঃ বাহিনীৰ এজন সৈন্য।

গৌশতিকঃ এশ গৰুৰ মালিক।

গ্ৰা ক্লী. ১। ধ্বংস, দেৱী, অক্ষৰ।

গ্ৰা ক্লী. পৃথিৱী।

গ্ৰথ, গ্ৰহ জৈক্কে (ভা আ অক সক গ্ৰথতে, গ্ৰহতে) ১।
ক্ৰুৰ হ, দুষ্ট হ। দুষ্টমি কৰ, ২। বেঁকা কৰ, কুটিল হ।

গ্ৰথঃ মুঠা, কোছা, থোক।

গ্ৰথিত ১। গুপ্তিত, ৰচিত, ২। শ্ৰেণীভুক্ত, ৩। গোট
মৰা, গাঠিয়া।

গ্ৰহ দৰ্ভে (চুৰা, ভা, ক্ৰা, প সক গ্ৰহতি, গ্ৰহাতি,
গ্ৰহয়তি। গ্ৰথতি —তে) ১। বান্ধ, ৰচিৰে বান্ধ, ২।
জ্ঞেণীভুক্ত কৰ, ৩। পকাই বান্ধ, ৪। ৰচনা কৰ,
৫। উৎপন্ন কৰ। উদ্— বান্ধ খোল।

গ্ৰহঃ ১। বান্ধোন, ২। গ্ৰহ, পৃথি, শাস্ত্ৰ, সাহিত্যিক
ৰচনা, কাব্য, ৩। সম্পত্তি, ৪। ৩২ টা আখৰ থকা
শ্লোক বিশেষ, অনুইত ছন্দ। —কৃৎ লিখক,
ৰচয়িতা। —কুটী —কুটী ১। পৃথিভাল, ২। চিত্ৰকৰ
ঘৰ। —ক্লিষ্টঃ, —ক্লিষ্টাঃ প্ৰকাণ্ড। —সন্ধিঃ পৃথিব
অখ্যায় বা বিভাগ।

গ্ৰহিঃ পূ. (গ্ৰহ ইঃ) ১। গাঁথি, ২। কোছা, জোঁটা, ৰচিব
গাঁথি, ৩। টকা-পইচা ৰাখিবৰ কাৰণে পিন্ধা
কাপোৰত দিয়া গাঁথি, ৪। বেঁতৰ গাঁথি, ৫। কুটিলতা,
মিথ্যা, সত্যৰ অপলোপ, ৬। শৰীৰ বক্তনলীৰ বুদ্ধি বা
ফুলা, —গ্ৰহকঃ, —ভেষঃ —মোচকঃ জেপলুকৰ।

মনু ৯।২৭৭; —পৰ্ণঃ —পৰ্ণ ১। এবিধ সুগন্ধি গছ, ২। এবিধ আতৰ। —বন্ধনঃ ১। বিয়াত দৰা-কইনাৰ কাপোৰ বান্ধি দিয়া কাৰ্য্য, ২। বন্ধনী, পটী।

গ্ৰহিকঃ পূ. ১। জ্যোতিষী, ২। ভৱিষ্যত বক্তা, ৩। বিৰাট ৰজাৰ ঘৰত থকাৰ সময়ত নকুলে লোৱা নাম।

গ্ৰহী (ন) পূ. ১। পাঠক, ২। কিতাপৰ পোক।

গ্ৰস্ ভক্ষণে, গ্ৰাসে (জ্বা, আ, চুৰা প সৰু, গ্ৰসতে, গ্ৰসতি, গ্ৰাসয়তি, —তে) ১। গ্ৰাস কৰ, গিল, খাই পেলা, গী ১১।৩০; ২। দখল কৰ, ৩। ঢাকি ধৰ, ৪। ধ্বংস কৰ, ৫। বাক্য গোপন কৰ। সং— ধ্বংস কৰ, ভাঙি ১২।৪।

গ্ৰস্ত বিগ্ৰ (গ্ৰস্যতে অ গ্ৰস ক্তঃ) ১। এটা বৰ্ণ লুপ্ত হোৱা পদ, ২। ভুক্ত, ৩। অসম্পূৰ্ণ বাক্য, ৪। আক্ৰান্ত, যা ৩।২৪৪; ৫। গ্ৰাসীভূত, —অস্ত্ৰং গ্ৰহণৰ সময়ত সূৰ্য্য অথবা চন্দ্ৰ অস্ত্ৰ যোৱা। —উদয়ঃ গ্ৰহণৰ সময়ত সূৰ্য্য অথবা চন্দ্ৰ উদয় হোৱা।

গ্ৰহ গ্ৰহণে (জ্যা উ স গ্ৰহাতি); আদানে (চুৰা, জ্বা প সৰু গ্ৰাহয়তি, গ্ৰহতি) ১। দখল কৰ, অধিকাৰ কৰ, ধৰ, খামুচি ধৰ, সাৱটি ধৰ, ৰ ১।৫৭; ২। গ্ৰহণ কৰ, স্বীকাৰ কৰ। মনু ৭।১২৪; ৩। ধৰ, বন্দী কৰ। মনু ৮।৩৪; ৪। বন্ধ কৰ, গী ৬।৩৫; ৫। আকৰ্ষণ কৰ, ৰ ১৮।১৩, ৬। জয় কৰ, ৭। সৈমান কৰ, বৃজনি দি, ৮। (ভূতে প্ৰেতে) ধৰ, ৯। ভাবি ল, ১০। শিক, চিনি পা, বৃজ, ক ১০।৮; ১১। বিবেচনা কৰ, শ ২।১৮, ১২। ইন্দ্ৰিয় গোচৰ কৰ, ১৩। অনুমান কৰ, মনু ৮।২৬; ১৪। উচ্চাৰণ কৰ, উল্লেখ কৰ, মনু ৫।১৫৭; ১৫। কিন, মনু ৮।২০১; ১৬। কাঢ়ি ল, ভাঙি ৯।৯, ১৭। পিচ্ছ, গী ২।২২, ১৮। গৰ্ভ ধাৰণ কৰ, ১৯। ব্ৰত উপবাসাদি পালন কৰ, ২০। গ্ৰাস কৰ, ঢাকি পেলা, ২১। গাত ল, ভাৰ ল। অনু— অনুগ্ৰহ কৰ, দয়া কৰ। অনুসং— বিনীতভাৱে নমস্কাৰ কৰ। অপ— কাঢ়ি ল, ছিৰি পেলা। অতি— জোৰেৰে কাঢ়ি ল, দখল কৰ। অল্প— ১। বাধা দি, ২। শাস্তি দি, ৩। অধিকাৰ কৰ, বশীভূত কৰ। আ— আগ্ৰহ কৰ। উদ্— ওপৰলৈ তোলা, থিয় কৰ, নিদ্বাসন কৰ। উপ— ১। যোগান ধৰ, ২। দখল কৰ, ৩। অধিকাৰ

কৰ, মনু ৭।১৮৪; ৪। স্বীকাৰ কৰ, অনুমতি দি, ৫। সমৰ্থন কৰ। নি— ১। বন্ধ কৰ, ২। সংযত কৰ, অৱদমিত কৰ, গী ২।৬৮; ৩। শাস্তি দি। মনু ৮।৩১০; ৪। ধৰ, খামুচি ধৰ, ৫। (চক্) বন্ধ কৰ, সঙ্কুচিত কৰ। পৰি— ১। সাৱটি ধৰ, ২। বেঢ়ি ধৰ, ৩। মানি ল, ৪। সমৰ্থন দি। প্ৰতি— ১। ধৰ, ২। দখল কৰ, সমৰ্থন কৰ। মনু ২।৪৮; ৩। প্ৰাপ্ত কৰ, ৪। উপহাৰাদি গ্ৰহণ কৰ, ৫। বিৰুদ্ধাচৰণ কৰ, ৬। বিবাহ কৰ। মনু ৯।৭২; ৭। শুন, মানি ল। ৰি— ১। ধৰ, দখল কৰ, ২। কাঁজিয়া কৰ, যুদ্ধ কৰ। সং— ১। সংগ্ৰহ কৰ, একত্ৰিত কৰ, ২। আদৰেৰে গ্ৰহণ কৰ, ৩। বন্ধ কৰ, সংযত কৰ, দমন কৰ, ৪। বান্ধ খোল, ধনুৰ গুণ (জ্যা) খোল।

গ্ৰহঃ পূ. (গ্ৰহ অচ) ১। দখল, অধিকাৰ, অৱোধ, ৰ ১৯।৩১; ২। খামোচ, গ্ৰহণ, স্বীকাৰ, ৩। চৌৰ্য্য, ডকাইতি, ৪। লুটি অনা বস্তু, লুট, ৫। সূৰ্য্যাদি নটা গ্ৰহ : যেনে— সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, মঙ্গল, বুধ, বৃহস্পতি, শুক্ৰ, শনি, ৰাহ আৰু কেতু। ৰ ১২।২৮; ৬। গ্ৰাহ, কৃষ্ণীৰ, ঘঁৰিয়াল, ৭। ভূত, প্ৰেত, ৮। সৰু ল'ৰা-ছোৱালীক ধৰা ভূত, ৯। ভয় আশঙ্কা, ১০। অধাৱসায়, ১১। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, অভিপ্ৰায়, ১২। দয়া, অনুগ্ৰহ, পৃষ্ঠপোষকতা। —অৱমৰ্দনঃ ১। ৰাহ গ্ৰহ, ২। গ্ৰহপুঞ্জৰ ঘৰ্ষণ। —আধাৰঃ —আধাৰঃ গ্ৰহ তৰা। —আময়ঃ ১। মূৰ্ছা যোৱা বেমাৰ, মৃগী বেমাৰ। ২। ভূতে ধৰা ৰোগ। —আলুৰ্ণনং টিকাৰ কৰা জন্তুক কাটি টুকুৰা-টুকুৰ কৰা। —ইশঃ সূৰ্য্য। —কল্লোলঃ ৰাহগ্ৰহ। —গতিঃ গ্ৰহবিলাকৰ গতি বা সঞ্চাৰ। —চিন্তকঃ জ্যোতিষী। —দশা গ্ৰহৰ দশা, গ্ৰহবিলাকৰ ভোগ কাল। —দেৱতা গ্ৰহত অধিষ্ঠিত দেৱতা। —নামকঃ ১। সূৰ্য্য, ২। শনি, — নিম্নাষ্টৌ (দ্বিৰ) পূৰ্ব্ৱাৰ আৰু দত্ত —নেমি চন্দ্ৰ। —পতিঃ চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য। —পীড়নং —পীড়া ১। গ্ৰহৰ কাৰণে পোৱা কষ্ট বা দুখ, ২। গ্ৰহণ; ভৰ্ত্ত ২।৯১। —বুদ্ধং গ্ৰহৰ অবিয়াঅবি। —বাজঃ সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, বৃহস্পতি। —যুতিঃ গ্ৰী. গ্ৰহৰ সংযোগ। —বহবঃ বহব, ভোগ কাল। —বিপ্ৰঃ জ্যোতিষী। —শাস্তিঃ বজাদিৰ দ্বাৰা গ্ৰহৰ ভূটীসধন।

গ্রহণঃ ক্রী. ১। অরবোধ, দখল, ধরণ, ২। প্রাপ্তি, স্বীকার, ৩। উল্লেখন, উচ্চারণ, ৪। পিচ্ছন, ব ১৯।২১; ৫। (চন্দ্র, সূর্য্য) গ্রহণ, গ্রাস, ৬। অনুমান, বোধ, জ্ঞান, ৭। শিক্ষা, মনন দ্বারা গ্রহণ, অর্থাৎ বুজি পোরা কার্য্য, ৮। শব্দ গ্রহণ, প্রতিধ্বনি।
গ্রহণঃ,-নী গ্রহণী বেমাৰ।

গৃহীত বিণ (ক্রী ক্রী) ১। ধাৰক, গ্রহণ কৰ্তা, স্বীকার কৰোঁতা, ২। অবিবত চেষ্টা, ৩। ঋণী।

গ্রামঃ পু. (গস্ মন) ১। বহু জনবসতিপূৰ্ণ স্থান। মনু ২।৩; ১৯। গাওঁ, ব ১।৪৪; ২। বংশ, সম্প্রদায়, ৩। সমূহ, একেলগে বহতো, যেনে ইন্দ্রিয়গ্রামঃ গী ৮।১৯, ৪। সঙ্গীতৰ স্বৰভেদ, -অধিকৃতঃ,-অধ্যাক্ষঃ,-ঈশঃ,-ঈশ্বৰঃ গাৱঁৰ মূৰব্বী, গাওঁবুঢ়া। মনু ৪। ১১৬; -অন্তৰং আন এখন গাওঁ, -অন্তিকং গাৱঁৰ কাষৰ ঠাই, -আচাৰঃ গাৱঁলীয়া বীতিনীতি, -আধানং চিকাৰ, -উপাধ্যায়ঃ গাৱঁৰ পুৰোহিত, -কণ্টকঃ ১। গাৱঁৰ কণ্টক অর্থাৎ গাঁওখনত কাজিয়া লগাই ফুৰা মানুহ, ২। কথা লগাই ফুৰা মানুহ, -কুমাৰঃ গাৱঁৰ লজ্জা, গাৱঁৰ ভিতৰতে ধুনীয়াজন, -কুটঃ ১। গাৱঁৰ ভিতৰত মহান লোক, ২। শূদ্র, -গৃহ্য গাৱঁৰ বাহিৰত থকা, -গোদুহঃ গাৱঁৰ গৰখীয়া, -ঘাটঃ গাৱঁৰ লুঠনকাৰী, লুঠন, -ঘোষীঃ ইন্দ্র, -চৰ্য্যা ক্রীসম্ভোগ, -চৈত্ৰ্য্য পৱিত্র আহত গছ। মে ২৩, -জালং কেবাখনো গাৱঁৰ সমষ্টি। জিলা। -নীঃ ১। গাওঁবুঢ়া, ২। নেতা, প্রধান, ৩। নাপিত, ৪। কামাতুৰ, লম্পট, ৫। বিষ্ণু; (ক্রী) ১। বেশ্যা, ২। নীল গছ, -তক্ষঃ কাঠমিস্ত্রী, -দেৱতা গাৱঁৰ অধিষ্ঠাত্রী দেৱতা, -ধর্মঃ ক্রীসম্ভোগ, -প্ৰেমাঃ গাৱঁৰ কটকী বা ভৃত্য। -মদগুবিকা গাৱঁৰ হাই-কাঁজিয়া, মৰামবি, -মুখঃ হাট, ৰজাব, -মুগঃ কুকুৰ, -যাজকঃ -যাজিন্ ১। গাৱঁৰ পুৰোহিত, ২। বিগ্রহ বন্ধক, -যশঃ নপুংসক, -স্ব গাওঁবাসী। -হাসক ভনী-জোঁৱাই, ভয়ীশতি।

গ্রামটিকা জঘন্য গাওঁ। দৰিদ্ৰ গাওঁ।

গ্রামিক বিণ ১। গাৱঁলীয়া, ২। অশিষ্ট, গ্ৰাম্য, -কঃ গাওঁবুঢ়া।

গ্রামীণঃ (গ্রামে ভৱঃ গ্রাম ঘঞ) ১। গাওঁবাসী, শি ১২। ৩৭, ২। কুকুৰ, ৩। কাউৰী, ৪। গাছবি।

গ্রামেন্ন বিণ. গাৱঁত জন্ম হোৱা, -স্বী বেশ্যা, গণিকা।

গ্রাম্য বিণ. (গ্রামে ভৱঃ গাম্ ঋ) ১। গাৱঁত জন্ম হোৱা, ২। গাওঁ সঙ্কীৰ্ণ, ৩। গাওঁবাসী, শি ১২।৩৮; ৪। ঘৰচীয়া, ৫। হাল বোৱা মাটি, ৬। নীচ, অধম, অশিষ্ট, ৭। অলীল কথা, ৮। মূৰ্খ, প্রাকৃত, শি ১৪।৬৪; -ম্যঃ শিক্ষিত কুকুৰ। -ম্যং ১। অলীল ভাষা, ২। গাওঁবাসীৰ কাৰণে ৰক্ষা ভোজ, -অৰ্থঃ গাধ, -কৰ্মন্ গাৱঁলীয়া মানুহৰ বৃত্তি, ব্যৱসায়, -কুকুৰং কুহম ফুল, -ধর্মঃ যৌন সঙ্গম, সহবাস, -পশুঃ ঘৰচীয়া জন্তু, -বুদ্ধি অজ্ঞ, চহা, অসত্য, -বল্লভা বেশ্যা, -সুখং যৌন সঙ্গম।

গ্রান্ পু. (প্ৰসতে ইতি গ্রস্ ডঃ, আৱনতি শব্দায়তে ইতি আ ৱন ৱিচ, গ্রঃ চ অসৌ আৱা চ) ১। শিল, পাথৰ, উ ১।২৮; ২। পৰ্বত, ৩। মেঘ।

গ্রাসঃ পু. (গ্রস্যতে অদ্যতে ইতি গ্রস্ ঘঞ) ১। এমুখ পৰিমাণৰ খাদ্য, মনু ১১।২১৩; ২। খাদ্য, আহাৰ, পোষ্টিকতা, ৩। চন্দ্র বা সূর্য্য গ্রহণ, -আচ্ছাদনং খাদ্যবস্ত্ৰ, খোৱা পিন্ধা, -শল্যং গলৰ কাইট অথবা তেনে কোনো বাহিৰা বস্তু।

গ্রাহ বিণ. (গৃহ্যতে ইতি গ্রহ্ ঘঞ) ১। গৃহীত, প্রাপ্ত, ২। ঋণটি ধৰা। -হঃ ১। গ্রহণ, খামোচ, দখল, ২। ঘৰিয়াল, ৩। স্বীকার, ৪। বোধ, জ্ঞান, ৫। যত্ন, অধ্যৱসায়, ৬। আমনি, ৭। দৃঢ়তা, সংকল্প, গী ১৭। ১৯; ৮। ৰোগ।

গ্রাহক বিণ. যি গ্রহণ কৰে। -কঃ ১। শেন চৰাই, ২। বিষৰ প্ৰতিষেধক, ৩। ক্ৰেতা, কিনোতা, খৰিদাৰ, ৪। আৰক্ষী বিষয়া।

গ্রীৱা ক্রী. (গৃ নিগৰণে ৱন্) গল, গলৰ, শিছফাল। শ ১।৭; -পশ্টা ঘোঁৰাৰ গলত আৰি দিয়া পশ্টা।

গ্রীৱিণ্ পু. ক্রী. (গ্রীৱা অস্তি অস্য গ্রীৱা ইনিঃ) ১। উট, ২। দীঘল গল থকা জন্তু। যেনে- জিৰাফ।

গ্রীষ্মঃ পু. (গ্রসতে ৰসান গ্রস্ অদনে মক্) ১। গ্রীষ্ম ঋতু গ্ৰীষ্ম কাল, মনু ৬।২৩; জেঠ আৰু আহাৰ মাহ। ২। তাপ, গৰম, -উত্তৰা, -জা -ভৱা, নৱমল্লিকা লতা।

গ্রৌৱ (ক্রী ক্রী), গ্রৌৱেন্ন (ক্রী) ১। গল সঙ্কীৰ্ণ, ২। কণ্টকবন, গলৰ দ্বন্দ্বি অলম্বৰ, ব ৪।৪৮; ৩। (কমিজৰ) কলাব, (উকিলে দেৱ) কলাব, -কঃ ক্রী।

শৈবক (মিকা কী.) বিণ. গ্ৰীষ্ম কালত বোৱা অথবা গুটি
সিঁটা। গ্ৰীষ্ম কালত দেয় ঋণ।
গ্ৰপনং শেঁতা পৰা, শুকাই যোৱা, লেৰেলি যোৱা।
গ্ৰস্ (শ) ভৰ্গণে(ভা আ সক গ্ৰসতে) খা, গ্ৰাস কৰ।
গ্ৰহু আদানে (চুৰা, ভা, উ সক গ্ৰাহয়তি-তে,
গ্ৰহতি-তে) ১। জুৱা খেল, জুৱা খেলি জিক, ২।
পা, গ্ৰহণ কৰ।
গ্ৰহঃ পু. ১। পাশা খেলুৱৈ, জুৱাৰী, ২। বাজী, পণ, ৩।
পাশাৰ গুটি, ৪। জুৱা।
গ্ৰানিঃ কী. (গ্ৰে নিঃ) ১। দুৰ্বলতা, বলহীনতা, গী ৪।৭,
২। অৱনতি, জীৰ্ণতা, জীৰ্ণৱস্থা, ৩। অসুস্থতা, ৪।
ভাগব, ক্লান্তি। মন ১।৫৩।
গ্ৰানু-বিণ. (গ্ৰে মুঃ) শ্ৰান্ত, ক্লান্ত।
গ্ৰুচ চৌৰ্যো গতো (ভা প সক গ্ৰোচতি) ১। যা, গমন
কৰ, ২। চুৰ কৰ, লুট কৰ, ৩। কঢ়ি নি।

গ্ৰুথ গতো - (ভা পৰ সক গ্ৰুথতি) গমন কৰ, যা।
গ্ৰেপ্ গতো, চালে (ভা আ সক, অক্ গ্ৰেপতে) ১।
দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হ, দুখত পৰ, ২। কঁপি থক, ৩। চল,
গমন কৰ।
গ্ৰেয়ঃ (গ্ৰে যঃ) পু. গ্ৰানিযোগ্য।
গ্ৰেয় সেৱে (ভা আ সক গ্ৰেবতে) সেৱা কৰ, পূজা কৰ।
গ্ৰেয় অশ্বেষে (ভা আ স গ্ৰেবতে) ১। বিচাৰ, ২।
অন্বেষণ কৰ, ৩। অনুসন্ধান কৰ।
গ্ৰৈ ক্ৰমে (ভা প অক্ গ্ৰায়তি) ১। বিমুখ হ, কোনো
কাম কৰিবলৈ অনিচ্ছা হ, ২। অলস হ, আলস্যবোধ
কৰ, ক্লান্ত হ, ৩। উদামশূন্য হ, ৪। ক্ৰমে হ্ৰাস পা,
ক্ষয় হৈ গৈ থাক।
গ্ৰৌঃ পু. (গ্ৰায়তি গ্ৰানিঃ গ্ৰোপোতি গ্ৰৈ ভৌঃ) ১। চন্দ্র।
অবে ৬।৮৩।৩; ২। কপূৰ।

ঘ

ঘ ঘকাৰঃ। ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ক বৰ্ণৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ
শিৱসূত্ৰৰ ৯ম সূত্ৰৰ ১ম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ।
'অকৃহ্নিসৰ্জনীয়ানাং কঠঃ' পাশি। ঘ বৰ্ণ আঘাত কৰা,
বধ কৰা, ধ্বংস কৰা অৰ্থত সাধাৰণতে ব্যৱহাৰ হয়।
ঘঃ পু. (ঘটয়তি শব্দেন শোভতে ঘট ডঃ) ১। ঘট, ২।
ঘৰ-ঘৰ শব্দ, তং তং শব্দ।
ঘগ্ হসনে (ভা পৰ অক্ ঘগ্ধতি) ঘৰ ঘৰ শব্দ কৰ।
ঘট্ হিংসে সংঘাতে (চুৰা উ সক অক্ ঘটিয়তি, -তে)
১। আঘাত কৰ, হত্যা, বধ কৰ, ২। সহযোগ কৰ,
সংলগ্ন কৰ, একত্ৰিত কৰ, উদ্- উদঘাতন কৰ,
উন্মোচন কৰ, জোৰকৈ খোল। ভৰ্তৃ ১।৬৩।
(খ) চেটে (ভা আ অক্ ঘটতে) ১। ব্যস্ত হ, যত্ন
কৰ, নিয়ন্ত্ৰ হ, ভৰ্তি ১০।৪০; ২। সংঘটিত হ,
সজ্জ হ, ৩। পা, আহু; (পিচ্) ঘটয়তি, ১। সংযোগ
কৰ, একে লগ কৰ, বে ১।১০; ২। সম্পাদন কৰ,
৩। গঠন কৰ, ৪। আকাৰ দি, তৈয়াৰ কৰ, ৫।
বন্দ্য গঠন কৰ, ৬। বঁহ, স্পৰ্শ কৰ, গ্ৰে- ব্যস্ত হ।
আবস্ত কৰ ১৪।৭৭; ক্ৰি- বিষৃক্ত কৰ, বেলেগ
কৰ, বন্ধ হ।

ঘটঃ পু. (ঘটতে যুদাদিসংঘাতেঃ ঘট পচাদাচ্) ১। কলহ,
ঘট, ২। গছত পানী দিয়া জাবি, ৩। হাতীৰ নাকৰ
সমুখৰ অংশ, ৪। প্ৰাণায়াম, ৫। ২০ দ্ৰোণ পৰিমাণ,
৬। খুঁসৰ বা স্তম্ভৰ ঐশ অংশ। -আটোপঃ গাড়ী অথবা
আচাবাবৰ ওপৰত দিয়া আৱৰণ, -উত্তৰঃ -জঃ
-ঘোনিঃ -সত্ত্বঃ মহৰি অগচ্ছ, -উদী কী. ডাঙৰ
ওহাৰ থকা গাই। ব ২।৪৯; -কৰ্ণঃ এজন সংযুক্ত
কবিৰ নাম। এই কবিজনাই একে নামৰ এখন কাব্য
আৰু নীতিসাৰ নামৰ পুথি ৰচনা কৰে। বিক্ৰমাদিত্যৰ
ৰাজসভাৰ নৱবত্ৰৰ এজন। -কাৰঃ -কৃৎ কৃমাৰ,
-গ্ৰহঃ পানী অনা মানুহ, -দাসী কুটনী, -পৰ্দাসনঃ
পতিতৰ অন্তোদ্ধিক্ৰিয়া, -ভেদনকঃ কৃমাৰে ব্যৱহাৰ
কৰা যন্ত্ৰ, -স্থাপনঃ পূজাৰ সময়ত বেদীত ঘট স্থাপন
কৰি যি পূজা কৰা হয়।
ঘটক বিণ. (ঘটয়তি ইতি ঘট নিচ্ বুল) ১। চেঁচা, বস্ত্ৰ,
২। সংঘটিতকৰণ, সম্পাদন, ৩। সাৰ অংশ,
মৌলিক অংশ, -কঃ পু ১। কুস নোহোৱাকৈ কল
দিয়া গছ, ২। ল'ৰা-ছোৱালীৰ বিবাহ সংঘটিত (হিব)
কৰোতা, ঘটক, ৩। কুলালী।

ঘটনং —না ক্রী. ক্রী. ১। সমূহীকৰণ, সংঘটন, ২। চেষ্টা, যত্ন, ৩। সম্পাদন, ৪। সংযোজন, সংযোগ, একে লগ কৰা কাৰ্য্য, ৫। গঠন।

ঘটা ক্রী. (ঘট্ ভাৱে অণ্ টাপ) ১। চেষ্টা, যত্ন, অধ্যৱসায়, ২। সংগঠন, বাহিনী, সভা, উ ২।২৯; ৩। যুদ্ধৰ বাবে হাতীৰ বাহিনী, ৪। সভা, জনতা।

ঘটিকঃ নাৱৰীয়া, —কঃ তপিনা।

ঘটিকা ১। সৰু ঘট। বষ্টি। মাটিৰ কলহ। পঞ্চ ১।১৯২; ২। ২৪ মিনিট সময়, এক দণ্ড, ৩। দিনটোৰ ঘটিকা জুখিবৰ কাৰণে ৰখা পানীৰ ঘট, ৪। ভৰিৰ গাঁঠি।

ঘটিন্ পু. কুণ্ডৰাশি।

ঘটিক্ৰম বিণ. যি একলহ পানী খায় বা খাব পাৰে।

ঘটী ক্রী. (ঘটতে ইতি ঘটঃ অচ্-স্তীচ) ১। সৰু ঘট বা টেকেলি, ২। ২৪ মিনিট সময়, এক দণ্ড, দিনটোৰ সময় জোখা পানীৰ কলহ, —কাৰঃ কুমাৰ —যজ্ঞঃ ১। কুঁৱাৰ পৰা পানী তোলা যজ্ঞ, ২। দিনটোৰ সময় জোখা যজ্ঞ।

ঘটোৎকচঃ পু. (ঘট ইয় উদগতঃ কচোহস্য) ঘটোৎকচ নামৰ এজন ৰাক্ষস। ভীমৰ ঔৰসত হিড়িম্বা নামৰ ৰাক্ষসীৰ গৰ্ভত জন্ম হয়। ঘটোৎকচ এজন অতি শক্তিশালী আৰু পৰাক্ৰমী বীৰ আছিল। কুব্জক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত বীৰ ঘটোৎকচে এফালৰ পৰা শত্ৰু কৌৰৱ সেনা গিঁহি পেলোৱা দেখা পাই দুৰ্যোধনৰ নিৰ্দেশত কৰ্ণই ইন্দ্ৰপ্ৰদত্ত শক্তিশেল প্ৰয়োগ কৰি ঘটোৎকচক বধ কৰে।

ঘট্ট চালে (চুৰা, ভা, প, আ, অক ঘটতি, ঘটয়তি) ১। লৰ, কঁপ, আলোড়িত কৰ, ২। স্পৰ্শ কৰ, ঘঁহ, ৩। আক্ৰোশ প্ৰকাশ কৰি ক, বেয়াটৈ ক, অনিষ্ট কৰি ক, ৪। আমনি কৰ, অস্ত্ৰ—খোল, মোচন কৰ, ব্লি— ১। আঘাত কৰ, ভয় খুৱাই খেদ, খেদি দে, ২। ঘঁহ, পিঁহ, ঋতু ৪।৯; সং— ১। আঘাত কৰ, ২। সংযোগ কৰ, যুক্ত কৰ, ৩। সংগ্ৰহ কৰ, ঘঁহ, চেপ।

ঘট্টঃ (ঘট্টতেহস্মিন্ ঘট্ ঘঞ) ১। (নদী বা পৃথুৱীৰ) গা ধোৱা ঘট, ২। আলোড়ন, ৩। কৰ লোৱা স্থান, —কুটীঃ কৰ লোৱা ঘৰ, —জীৱিন্ ১। পাবঘাটৰ নাৱৰীয়া, ২। বৰ্ণ-সঙ্কৰ, (ব্ৰেশ্যায়ঃ বজ্জকজাতঃ)।

ঘট্টনা ক্রী. ১। লৰোৱা কাৰ্য্য, চলন কাৰ্য্য, ২। ঘঁহন, ৩। জীৱিকাৰ উপায়, ব্যৱসায়, বৃতি।

ঘট্ঃ পু. এবিধ আঞ্জা। (যেনে মূৰীঘট্)

ঘট্টা ক্রী. (ঘট্য়তি শব্দায়তে ঘটি দীপ্তৌ অচ্ টাপ)

১। পূজাত বজোৱা ঘট্টা (বাদ্য) ২। ঘড়ীৰ দৰে বজাই সময় বুজোৱা কাঁহ বা পিতলৰ ঢাল বা ফলক, —ফলকঃ সৰু সৰু ঘট্টা লগোৱা ঢাল বিশেষ, —তাড়ঃ ঘট্টাবাদক, —নাদঃ ঘট্টাৰ শব্দ, —পথঃ ৰাজআলি, গাৱঁৰ প্ৰধান পথ, ঘাই পথ। —শব্দঃ ১। কাঁহ ধাতু, ২। ঘট্টাৰ শব্দ।

ঘট্টিকা ১। সৰু ঘট্টা। জুনুকা, ২। আলজিভা।

ঘট্টুঃ পু. (ঘট্য়তি দীপ্যতে ইতি কঃ) ১। হাতীৰ পেটত আঁৰি দিয়া সৰু সৰু ঘট্টাৰ মালা, ২। তাপ, প্ৰতাপ, পোহৰ।

ঘটেত্বৰঃ পু. (ঘট্টানাং ঘট্টাকৰ্ণাদি গণৱিশেষাণাং ইত্বৰঃ) এজন দেৱতা। মঙ্গলগ্ৰহৰ পুত্ৰ।

ঘণ্ডঃ পু. (ঘণিতি শব্দং কুৰ্ণন্ ডয়তে উড্ডীয়তে) ভোমোৰা।

ঘন বিণ. (হন্যতে ইতি হন্ অপ্ ঘনাদেশচ্চ) ১। নিবিড়, দৃঢ়, কঠিন, গোটা, যা ৩।৮; ২। ডাঠ, ঠাই মৰা, ৰ ৮।৮১; ৩। পৰিপূৰ্ণ, পূৰ্ণ (যেনে, স্তন), ৪। গভীৰ, গভীৰ (যেনে, শব্দ), ৫। স্থায়ী, অবাধ, ৬। অগম্য, অভেদ্য, ৭। অত্যধিক, সাজ্জাতিক, ৮। মাত্ৰলিক, ভাগ্যৱান। —নঃ পু. ১। মেঘ। শ ৭।৩০; ২। লোহাৰ মুদগৰ, গদা, ৩। শৰীৰ, ৪। অন্ধৰ 'ঘন'ফল, ৫। ব্যাপ্তি, ৬। সংগ্ৰহ, সমূহ, সৰ্বসাধাৰণ, ৭। অস্ত্ৰ, —নং ১। (বজোৱা) তাল, খজুৱী, ঘট্টা, ২। লো, ৩। টিন, বগিতাম ধাতু, ৪। চাল, চৰ্ম, বাকলি, —অভ্যয়ঃ, —অস্ত্ৰঃ মেঘ আঁত্ৰ হোৱা (সময়), শৰৎ কাল, —অশ্বু ক্রী. বৰষুণ, —আকৰঃ বৰ্ষাকাল, —আগমঃ বৰ্ষাৰ আৰম্ভণি, —আময়ঃ খেজুৰী গছ, —আজয়ঃ বায়ুমণ্ডল, —উপলঃ শিলাবৃষ্টি, —ওঘঃ মেঘৰ সমাগম, —কালঃ বৰ্ষাকাল, —গৰ্জিতং বজ্ৰ, মেঘৰ গৰ্জন, —গোলকঃ সোণ-ৰূপৰ মিশ্ৰণ ধাতু, —জ্জ্বালঃ দ' বোকা, —ভালঃ এবিধ চৰাই —ভোলঃ চাতক চৰাই, —নাভিঃ ধোৱা, —নীহাৰঃ ডাঠ কুঁৱলী, —পদৱী বায়ুমণ্ডল, —পাৰণঃ ম'ৰা চৰাই, —বসঃ ১। ডাঠ বস, ২। নিৰ্যাস, চেপি উলিওৱা বস, ৩। কৰ্ম, ৪। পানী, —ব্ৰহ্মৰ্ন বায়ুমণ্ডল। কি ৫।১৭; —ব্লিক্কা, ব্লী, বিজুলী, বজ্ৰ, —ব্ৰায়ঃ এবিধ লাউ,

—রাহনঃ ১। শির, ২। ইন্দ্র, —শ্যাম ১। মেঘৰ
দৰে ক'লা, ২। ক'লা, ডাঠ ক'লা (—মঃ), ১।
ৰাম, ২। কৃষ্ণ, —সাৰঃ ১। কপূৰ, ২। পাৰা, ৩।
পানী, —স্বনঃ মেঘৰ গৰ্জন।

ঘনা ক্ৰী. শিৱৰ জটা।

ঘনাঘনঃ পূ. ১। ইন্দ্র, ২। মতলীয়া হাতী, ৩। ডাঠ
মেঘ।

ঘৰটুঃ পূ. (ঘৰং ঘৰ্ঘৰ ইতি শব্দান অটতি ইতি ঘৰ অট
দ্বিত্বং) দালি, ঘেঁহু আদি গুড়ি কৰা জাঁত।

ঘৰটুঃ পূ শিৱৰ মাছ।

ঘৰ্ঘৰ বিণ. ১। অস্পষ্ট, ঘৰ্ঘৰ (শব্দ) ২। ভোৰ-
ভোৰোৱা, মেঘৰ দৰে শব্দ কৰা, —বঃ ১। অস্পষ্ট
ঘৰ্ঘৰ শব্দ, ২। যি কোনো শব্দ বা ধ্বনি, ৩। দুৱাৰ,
তোৰণ, ৪। অটহাস, ৫। ফেঁচা, ৬। তুঁহৰ জুই।

ঘৰ্ঘৰা, —ৰী ১। অলঙ্কাৰৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা সৰু ঘট
বা জুনুকা, ২। সৰু জুনুকা থকা কঁকালী, ৩। গঙ্গা
নদী, ৪। এবিধ বাঁহী, —ৰিকা এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

ঘৰ্ঘৰিতং গাহৰিৰ ঘৰ্ঘৰ মাত।

ঘৰ্মঃ পূ. (ঘৰতি কৰতি অঙ্গাদিতি ঘৃ মন) ১। পৰিশ্ৰমত
শৰীৰৰ পৰা ওলোৱা ৰস, অঙ্গজল, ঘাম। শি
১।৫৮; ২। গৰম, তাপ, গ্ৰীষ্ম কাল, ৰ ১৬।৪৩;
৩। বস্তু সিজোৱা ডাঙৰ পাত্ৰ। —অংশুঃ সৰ্য্য,
—অন্তঃ বৰ্ষাকাল, —অশ্বুঃ —অজ্ঞস্ ঘাম, শ
১।৩০; —চৰ্চিকা ঘামচি, —দীৰ্ঘিতিঃ, —দ্যুতিঃ সূৰ্য্য,
কি ৫।৪১; —পয়স্ ঘাম শি ৯।৩৫।

ঘৰ্মঃ, —ৰ্ঘণঃ ১। ঘনন, পিঁহন, ২। খুন্দন, চূৰ্ণকৰণ।

ঘস্ ভক্ষণে (ভ্ৰা প সৰু ঘসতি) খা, গিল, ভক্ষণ কৰ
(অদ্ ধাতুৰ কেইটামান কালতহে এই ধাতু ব্যৱহাৰ
হয়)।

ঘসিঃ পূ. (ঘস্ ইন) আশ্বৰ, খাদ্য।

ঘস্মৰ বিণ. (ঘস্ স্মৰচ) লুলুপ, খঁকুৱা, ভক্ষক, মহা
৮।৪০।৩৯; ধ্বংসকাৰী, বে ৫।৩৬।

ঘস্ত বিণ. অনিষ্টকৰ, অপকাৰক। —স্তঃ দিন, সূৰ্য্য।
—স্ত্ৰ কুসুম।

ঘটি —টা গলৰ পিচকাল।

ঘাটিকঃ পূ (ঘটয়া চৰতীতি) ১। ঘটী বজোৱা মানুহ,
২। দেৱতাৰ সমুখত বহুতৰ লগত একেলগে কীৰ্তন

কৰা চাৰণ, ৩। ধঁতুৱা গছ, ৪। বজাক টোপনিৰ
পৰা জগাবৰ বাবে স্তুতি পাঠ কৰা চাৰণ।

ঘাতঃ পূ. (হন ঘঞ) ১। প্ৰহাৰ, খুন্দা, আঘাত, ২। হত্যা,
ধ্বংস বধ উ ৩।৪৪; কাড়, ৩। পুৰণ ফল (অন্ধ),
—চন্দ্রঃ অশুভ স্থানত (ৰাশিত) থকা চন্দ্র, —ভিষিঃ
অশুভ চান্দ্র দিন, —নক্ষত্ৰঃ অশুভ নক্ষত্ৰ, —ভাৰঃ
সপ্তাহটোৰ এটা অশুভ বাৰ, —স্থানং কচাইখনা,
বধ্যস্থান।

ঘাতক বিণ. (হস্তীতি হন খুল) হননকৰ্তা, হত্যাকাৰী,
ধ্বংসকাৰী।

ঘাতনঃ ক্ৰী. (হন গিচ্ লুট) ১। হনন কাৰ্য্য, ২। বধ,
হত্যা, মহা ২।৪৪।৪০, ৩। (পশু) বলি।

ঘাতিঃ ১। হনন, ২। চৰাই ধৰা বা মৰা, ৩। ধ্বংসকাৰী,
—পক্ষী শেনচৰাই।

ঘাতুক বিণ. (হস্তীতি হন উকঞ) হিংস্ৰ, ক্ৰুৰ, অবৈ
১২।৪।৭; ধ্বংসকাৰী।

ঘাত্য বিণ. হননযোগ্য, বধযোগ্য, বধ্য, পঞ্চ ৩।২২৮।

ঘাৰঃ সিঞ্চন, পানী সিঁচা, তিঁওৱা।

ঘাৰ্তিকঃ ঘিউৰে তৈয়াৰ কৰা, বহুতো ফুটা থকা এবিধ
পিঠা।

ঘাসঃ পূ. (ঘস্যতে অসৌ পশুভিঃ ঘস কমণি ঘঞ) ১। গৰু
আদি পশুৱে খোৱা ঘাঁহ, ২। আহাৰ, —কুস্মং,
—স্থানং চৰণীয়া পথাৰ।

ঘাসিঃ পূ. (ঘসতি ভক্ষয়তি হব্যম্ ঘস ইণ) অগ্নি, ঋ বে
১।১৬২।১৪।

ঘু ধ্বনৌ (ভ্ৰা আ অ ঘৱতে) ১। শব্দ কৰ, ২। অস্পষ্ট
ধ্বনি কৰ।

ঘুঃ পাৰৰ মাত।

ঘুট্ ক) প্ৰতিহতৌ (তৃদা প সৰু ঘুটতি) ১। আকৌ
আঘাত কৰ, ২। প্ৰতি আঘাত কৰ, ৩। বাধা দি,
নিবাৰণ কৰ, খ) পৰিৱৰ্তে (ভ্ৰা আ অক ঘোটতে)
১। ঘূৰি আহ, প্ৰত্যাহৰ্তন কৰ, ২। বিনিময় কৰ,
যেনে ছাগলী দি ভেঁড়া অনা, ধনৰ বিনিময়ত সোণ
অনা বা লোৱা।

ঘুট্, ঘুটিঃ, ঘুটিকঃ —কা ভবিব গাঠি।

ঘুণ্ ক) ভ্ৰমণে (ভ্ৰা আ সৰু ঘোণতে, ঘুণতি) ১। ঘূৰি
থাক, ২। পাক খাই ঘূৰ, ঢলং পলং কৰ, খ) গ্ৰহণে
(ভ্ৰা আ সৰু ঘুণতে) পা, গ্ৰহণ কৰ।

ঘূণ: পূ. (ঘৃণতি কাষ্ঠং ভক্ষয়ন্ ভ্রমতি ইতি ঘৃ কঃ) ১।

ঘূণ, এবিধ কঠিন পোক, —অক্ষবৎ —লিপি: ঘূণে কাষ্ঠ বা কিতাপত ঐয় আখৰৰ দৰে কৰা ছিদ্ৰ বা ফুটা।

ঘূট: —ঘূটকঃ —ঘূটিকা ভবিৰ গাঁঠি।

ঘূণ্ড: এবিধ ডাঙৰ ক'লা ভোমোৰা।

ঘূৰ্ণ ধবনৌ (তুদা প অক ঘূৰতি) ১। শব্দ কৰ, ধবনি তোল, নাকেৰে ঘোৰ্ণেৰ শব্দ কৰ, গাছবিৰ দৰে হোক্ হোক্ কৰ, ২। আতঙ্কিত হ, ৩। দুখত চিঞৰি কান্দ।

ঘূৰী ক্ৰী. (গাহবিৰ) নাক।

ঘূৰ্ণুৰঃ (ঘূৰতি মনুষ্যাণাং ভয়হেতুৰ্ভৱতি ঘূৰ ক্ৰিপ) ১। এবিধ কীট, ২। ঘোৰ্ণেৰ শব্দ। ভোৰ ভোৰ শব্দ। —বী গাহবিৰ হোক্হোকনি।

ঘূলঘূলাবৰঃ এবিধ পাৰ চৰাই।

ঘূষ (ক) ঘূশে (ভ্ৰা আ, সক ঘূষতে) সৌন্দৰ্য্য সাধন কৰ, প্ৰসাধন কৰ, উজ্জ্বল হ।

(খ) ব্ৰিশদে (ভ্ৰা, চুৰা, প সক ঘোষতি, ঘোষয়তি তে) ১। শব্দ কৰ, ধবনি তোল, ২। চিঞৰ, ডাঙৰকৈ ঘোষণা কৰ, ৰাজহুৱাভাৱে ঘোষণা কৰ, শ ৬।২২; আ— ১। ঘোষণা কৰ, ২। ডাঙৰকৈ কান্দ, ঘোষণা কৰ, ৩। উচুপ, উচুপি কান্দ, উদ— ডাঙৰকৈ ঘোষণা কৰ।

ঘূষণং কুৰুম।

ঘূকঃ বেঁচা, —অৰিঃ কাউৰী।

ঘূৰ্ণ ভ্ৰমণে (তুদা উ অ ঘৃণতি —তে) ১। ঘূৰ ঘূৰি থাক, পাক খা। ইকালে-সিকালে ঘূৰি ফুৰ, ২। থৰক বৰক কৰ লি ১০।৩২।

ঘূৰ্ণবান্ধুঃ ঘূৰ্ণী বতাহ, বা-মঁবলি।

ঘূ ক) সেকে (ভ্ৰা প সক ঘৰতি) ১। সিকন কৰ, ২। পানী সিঁচ।

খ) সেকে ছাদনে (চুৰা প সক ঘাৰয়তি —তে) ১। পানী সিকন কৰ, তিত, সিক্ত কৰ, আঁত, — আ— সিক্ত কৰ।

ঘূৰ্ণ দীপ্তৌ (তুদা উ অক ঘৃণোতি, ঘৰ্ণতে) ১। উজ্জ্বল হ, ২। দীপ্তিমান হ, ৩। দক্ষ হ।

ঘূণা ক্ৰী. (শ্ৰিয়তে সিচ্যতে হৃদয়মনস্বা ঘৃ নক্ টাপ) ১। কৰুণা, সহানুভূতি, কৃপা, পুতৌ, কি ১৫।১৩; ২। বিৰক্তি, অৱজ্ঞা, নিন্দা।

ঘূণালু বিণ্ দয়ালু, কোমলমনা, উপকাৰী।

ঘূপিঃ পূ. (জঘতি দীপাতে ইতি ঘৃ নিঃ) ১। কিৰণ, ৰশ্মি, ২। তাপ, সূৰ্য্যৰ পোহৰ, ৩। সূৰ্য্য, —নিধিঃ সূৰ্য্য।

ঘূতং —তঃ ক্ৰী. পূ. (জঘতি কৰতি ইতি ঘৃ ক্তঃ) ১। পকা নৱনীত, ঘিঁউ, ২। মাখন, ৩। পানী, —অগ্নিঃ —আঁঠিঃ পূ. জুই, অগ্নি, —আহতিঃ ঘিঁউৰ আহতি, —আহুঃ সবল গছ, —উদঃ ঘৃতসমুদ্ৰ, সাত সমুদ্ৰৰ এখন, —ওদনঃ ঘিঁউ ভাত, —কুলা ঘিঁউৰ নদী, —দীপ্তিঃ জুই, —ধাৰা ঘিঁউৰ ধাৰা, —পূৰঃ —ব্লবঃ এবিধ মিঠাই, —লেখনী ঘিঁউ দিয়া হেঁতা।

ঘূতাটী ক্ৰী. (ঘৃতেন অমৃতেন অক্ষতি ঘৃত অনচ ক্ৰিপ্ ঙীপ) ১। এজনী অপসৰাৰ নাম। স্বৰ্গৰ প্ৰসিদ্ধ অক্ষৰা কেইগৰাকী— ঘূতাটী মেনকা ৰজা উৱশী চ তিলোত্তমা। সুকেশী মঞ্জুযোষাদাঃ কথ্যন্তেহক্ষৰসো বৃধৈঃ।

ঘূষ সংঘৰ্ষে (ভ্ৰ প স ঘষতি) ১। ঘৰ্ষণ কৰ, ঘঁহ, যেনে চন্দন পাঁতত ঘঁহ ল, ২। (শৰীৰত) ঘঁহ, ৩। গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ কৰ, ৪। অৰিয়াঅৰি কৰ, প্ৰতিযোগিতাত অংশ ল, চেৰ পেলাবলৈ যত্ন কৰ, উদ্— আঁচোৰ, ৰ ১৭।২৮; সং— সংঘৰ্ষত নাম, মুখামুখি হ, ফেৰ পাত, ঘঁহ, আঁচোৰ।

ঘূষ্টিঃ পূ. গাহবি, (ক্ৰী.) গুৰি কৰা কাৰ্য্য, ঘঁহন, পিঁহন, ২। অৰিয়াঅৰি, প্ৰতিযোগিতা।

ঘোটিঃ, ঘোটকঃ (ঘূট পৰিৱৰ্ত্তনে ধূল) ঘোঁৰা, —অৰিঃ ম'হ।

ঘোটি, ঘোটিকা ১। ঘোঁৰা, ২। মাইকী ঘোঁৰা, ঘূৰী।

ঘোণ(ন)সঃ এবিধ সৰীসৃপ।

ঘোণা ক্ৰী. (ঘোণতে গৃহ্নতি বস্ত্ৰগন্ধম্ ঘূণ অচ টাপ) ১। নাক, ২। ঘোঁৰাৰ নাক, ৩। গাহবিৰ নাকটি।

ঘোণী(ন) গাহবি।

ঘোণ্টা বগৰি গছ।

ঘোৰ বিণ. (হন অচ) ১। সাংঘাতিক, দুৰ্ঘোৰ, ভয়ানক, মনু ১।৫০; ২। ধবল, —ৰঃ শিৱ, —ৰা ৰাতি, —ৰং আতঙ্ক, ২। বিহ, —আকৃতি, —দৰ্শন দেখাত ভয়ানক, বিকটাকাৰ —ঘূৰ্ণ্য কাঁহ খাতু, —ৰাসনঃ, —বাসী, ৰাশনঃ —বাসী শিয়াল, —বলঃ শিৱ।

ঘোলং, —লঃ ঘিঁউ।

ঘোষঃ পূ. (ঘোষতি শব্দায়ন্তে গাৱো যন্তিন ঘৃষি ঘঞ) ১। ঘোষণা, পক ঘিঁউ, ৰ ১।৪৫; ২। গোপালক, ৩। মেঘৰ গৰ্জন, ৪। ঘোষণা, বিজ্ঞপ্তি, ৫। উৰা

বাতৰি, বাতৰি, ৬। (ব্যাকৰণ) ঘোষ বৰ্ণ, ৭। কায়স্থ,
—বং কাঁহ ধাতু।

ঘোষকঃ পূ. ঘোষক, বিজ্ঞাপক, প্রচাৰক।

ঘোষণাং, —ণা ক্ৰী. ক্ৰী. বিজ্ঞাপন; ডাঙৰকৈ, সকলোৱে
ওনাকৈ দিয়া জাননী। ব ১২।৭২।

ঘোষিত্বঃ পূ. (ঘোষ নিচু ত ইচ্ছু) ১। চাৰণ, কবি,
ঘোষণাকাৰক, প্রচাৰক, ২। ব্রাহ্মণ, ৩। কুলি চৰাই।

ঘ বিণ. (ঘী) হত্যা, বধ অৰ্থত সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ
হয়, যেনে পিতৃঘ, বালঘ। ১। বধ, হত্যা, ২।
অপহৰণ, কাচি লৈ যোৱা।

ভা গন্ধোপাধানে (ভা প সক জিহ্বতি) ১। গোন্ধ ল বা
পা, সং, ২। চূষন কৰ। অৱ, আ, উপ, বি, সং

উপসৰ্গ ভা ধাতুৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰিলে, ধাতুৰ মূল
অৰ্থৰ কোনো বিশেষ সলনি নহয়।

ভাগং ক্ৰী. জিহ্বতি অনেন ভা কৰণে লুট। ১। নাক,
২। ভাণ লোৱা কাৰ্য্য ব ১৯।১১; আভাণ; ৩। (স্মার)
ভাগেন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য গন্ধত্ব। —ইন্দ্ৰিয় নাক। —চক্ষুস্ চক্ষু
সলনি নাক, কণা, বি সৃষ্টি সৃষ্টি ৰটিত খোজ কাঢ়ে।
—তৰ্পণ বিণ. নাকৰ কাৰণে আনন্দদায়ক, সুগন্ধি
(—৭৭) সুগন্ধি দ্ৰব্য।

ভাত বিণ. (ভা ক্তঃ) সুগন্ধি ফুলৰ গন্ধ প্রাপ্ত। ঘনু
৫।১২৫।

ভাতিঃ ক্ৰী. (ভা কৰণে জিন) ১। নাক, ২। আভাণ।
মনু ১১।৬৮ ■

ঙ

ঙ ঙকাৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ক বৰ্ণৰ পঞ্চম বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ ৭ম
সূত্ৰৰ ৩য় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান নাসিককণ্ঠ।

ঙঃ পূ. (ঙযতে গৃহ্য ইন্দ্ৰিয়ৈৰিতি ঙু ডঃ) ১। বিষয়, ২।

বিষয়ৰ প্রতি স্পৃহা, ৩। ভৈৰৱ।

ঙ ধ্বনৌ (ছা আ অ ঙৱতে) ধ্বনি তোল, শব্দ
কৰ। ■

চ

চ চকাৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ চ বৰ্ণৰ প্রথম বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ ১১ম
সূত্ৰৰ ৬ষ্ঠ বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান-তালু। ইচ্ছাশান্য জ্ঞান।

চ এই অব্যয় শব্দটি ১। 'আক' অৰ্থতে, মুকলিভাৱে বেছি
ব্যৱহাৰ হয়। 'আক' অৰ্থত ইচ্ছাশান্য। দুই পদ বা পদক
সংযুক্ত কৰাৰ বাবে মাজত অথবা শেষত 'চ' লোৱা
হয়। কিন্তু কেতিয়াও বাক্যৰ আদিত ব্যৱহাৰ নহয়। ২।
কিন্তু, ভাষাসি, সত্যতা, নুটতা, অৱস্থা, সৰ্ত (যদি),
পদপূৰণ, সম্বন্ধন, আদি বাক্যবিন্যাসত ব্যৱহাৰ হয়।
'এহাভে, আনহাতে' বাক্যবিন্যাসত অথবা দুটা ঘটনা
একেলগে ঘটিলেও 'চ', 'চ' দুবাৰকৈ ব্যৱহাৰ হোৱা
দেখা যায়।

চঃ পূ. ১। চেৰ; ২। চত্ৰ, ৩। কাঁই।

চক্ৰ প্রতিঘাতে, চক্ৰে (ফে ট অক চক্ৰি —তে) ১। তুৰ
২। সঁজুট হ; ৩। জ্ঞান দি, আতিশ কৰ।

চকাম দীৰ্ঘী (অস প অক চকামি) ১। উজ্জ্বল হ;
পাং৭ দি, নি ১৮। ২। সুখী হ, আনন্দিত হ।

চকিত্ত বিণ. (চক্ৰ আক্ৰে ক্তঃ) ১। ভীত, সম্ভত, যে
১৩. কপিপাট, ২। ভীতকিত, —তং অব্য. ভয়ানক
ভাকৈ, ভয়ভীত।

চকোৰঃ পূ. (চকতে চক্ৰকিৰণেন তৃণ্যভীতি ওষণ) ১।

চকোৰ পক্ষী, ২। চৰিক চৰাই, ব ৭।২৫।

চক্ৰং ক্ৰী. ক্ৰিমতোনেন ইতি ক্ৰ অৰ্থে কঃ) ১। বধ,
গাড়ী আদিৰ চুকা, ২। চুমাৰ চাক, ৩। চক্ৰ
(দ্বৰীয়া অস্ত্ৰ বিশেষ যেনে সুৰপুৰ চক্ৰ), ৪। ডেকা
ঘানি, ৫। বৃত্তৰূপে ২।১৪; ৬। সৈন্য কাঁহীৰী,
সমূহ, সমাজ, ৭। ক্ৰম, ক্ৰমবিকাশ, ৮। জিহ্বা,
প্রদেল, ৯। সৈন্যৰ বাহু বচন, ১০। শৰীৰৰ কাল
বা তললৈ বৰি পোৱা কোনো অংশ, ১১। বৰ্তন,
১২। দিগন্ত, ১৩। চাকনৈয়া, ১৪. ক্ৰমিক-দ্বৰীয়া
ভাঙ, ১৫। জিহ্বাপৰ অস্থায়ী বা পৰিৱেশ, —কঃ
চকোৰা চৰাই, ২। কাঁহীৰী, পোহী, —অকঃ ১। দ্বৰীয়া
পলৰ মতা বাজহাঁহ, ২। কানবাখন, ৩। চকোৰা চৰাই,

—অটঃ ১। বাজীকৰ, যাদুকৰ, সাপ ধৰা বেজ, ২। ধূত, ঠগ, ৩। 'ডিনাৰ' মুদ্রা, —আমুখঃ শ্রীকৃষ্ণ, —আৰুত পাক-ঘুৰণি, —আহুঃ —আহুয়ঃ চকোৱা চৰাই, —ঈশ্বৰঃ ১। বিষ্ণু, ২। চক্ৰ বিষয়া, এচ ডি টি, —উপজীৱী তেল বেপাৰী, তেলী, —কাৰকঃ ১। নথ, ২। এবিধ আভৰ, —গণুঃ ঘূৰণীয়া গাৰু, —গুচ্ছঃ অশোক গছ, —গ্রহণঃ —গী দুৰ্গৰ চাৰিওফালৰ গড়, —চৰ চক্ৰাকাৰে ঘূৰা, —চূড়ামণিঃ মুকুটত থকা ঘূৰণীয়া মণি, —জীৱকঃ, —জীৱি(ন) কুমাৰ, —তীৰ্থঃ এখন তীৰ্থস্থানৰ নাম, —দন্দঃ গাহৰি, —ধৰঃ ১। বিষ্ণু, ২। জিলা প্ৰশাসক, ৩। বাজীকৰ, —ধাৰা, —নেমিঃ চকাৰ বেৰ, মে ১০৯; —নাভিঃ চকাৰ মাজৰ ধাৰা, —পাণিঃ বিষ্ণু, —পাদঃ —পাদকঃ ১। যানবাহন, গাড়ী, ২। হাতী, —পালঃ ১। জিলাধিপতি, ২। সৈন্য বাহিনীৰ এটা বিভাগৰ নায়ক, ৩। দিগন্ত, —বজুঃ —বাক্করঃ সূৰ্য্য, —বালঃ ড়ঃ, —বালং ড়ঃ ১। ঘূৰণীয়া চক্ৰ, ২। সমষ্টি, সমূহ, ৩। দিগন্ত; (লঃ) ১। পৃথিৱীক ঘেৰি ৰখা (পৌৰাণিক আখ্যানত থকা) পৰ্বতশ্ৰেণী, ২। চকাৰ পক্ষী, —ভুং চক্ৰধাৰী বিষ্ণু, —ভেদিনী ৰাতি ৰ ৬।৩২; —মণ্ডলী চকৰী ফেঁটা সাপ, চক্ৰফেঁটা, —মুখঃ গাহৰি —বদঃ গাহৰি, —বতী(ন) সৰাট, সাৰ্বভৌম সৰাট, সসাগৰা ধৰিত্ৰীৰ সৰাট। শ ১।১২; —ৰাকঃ চকোৱা, চকাৰ চৰাই, —ৰাটঃ ১। পৰিসীমা, ২। চাকিৰ গছা, —ৰাতঃ ঘূণী বতাহ, —বৃদ্ধিঃ চক্ৰবৃদ্ধি (সুদৰ ওপৰত সুদ), —ব্যুহঃ এক ধৰণৰ সৈন্য সজ্জা। এনে চক্ৰব্যুহৰ ভিতৰত পেলাই অভিমন্যুক হত্যা কৰা হৈছিল। —সজঃ বগিতাম। —সাহুয়ঃ চকোৱা পক্ষী।

চক্ৰক বিণ (চক্ৰ ইৰ কায়তি প্ৰকাশতে, কৈ কঃ) চক্ৰাকাৰ, ঘূৰণীয়া আকাৰৰ, —ক্ৰঃ (তৰ্ক) চক্ৰত থাকি তৰ্ক কৰা।

চক্ৰক বিণ চক্ৰযুক্ত, ঘূৰণীয়া (পু.) ১। তেলী, ২। চক্ৰকৰ্ত্তী সৰাট, ৩। বিষ্ণু। “চক্ৰক পৰিৱৰ্ত্তন্তে দুঃখানি চ সুখানি চ”।

চক্ৰাকী, চক্ৰকী ৰাজহাঁহ।

চক্ৰিক কী ১। দম, বাহিনী, ২। আঁঠু, ৩। ঠগোৱা উপায়।

চক্ৰিন পু. (চক্ৰং অস্যাশ্ৰীতি চক্ৰ ইনিঃ) ১। বিষ্ণু, শি

১।৩।২২; ২। কুমাৰ, ৩। তেলী, ৪। একছত্ৰী সৰাট, ৫। জিলাধিকাৰী, ৬। গাধ, ৭। চকোৱা পক্ষী, ৮। সংবাদদাতা, ৯। সাপ, ১০। কাউৰী, ১১। বাজীকৰ।

চক্ৰিয় গাড়ীত ভ্ৰমণ, গাড়ীত যাত্ৰা।

চক্ৰিয় গাধ, শি ৫।৮

চক্ৰ ৱদে (অদা আ সক চটে, অচটে) ১। দেখ, চা, দৰ্শন কৰ, নিৰীক্ষণ কৰ, ২। ক, বৰ্ণনা কৰ, শিক্ষা দি, মনু ৪।৫৯, আ— ঘোষণা কৰ, বৰ্ণনা কৰ, শিকা, পৰি— ১। ঘোষণা কৰ, ২। গণনা কৰ, উল্লেখ কৰ, ৩। মাত, নাম ল, গী ১৭।১৩; প্ৰ— মাত, ক, মনু ১২।১২; প্ৰত্য— অগ্ৰাহ্য কৰ, অস্বীকাৰ কৰ, ৰ্যা— ব্যাখ্যা কৰ, মতামত দি।

চক্ৰসু ক্লী. (চক্ৰ উসিঃ শিচ্চ) ১। চক্ৰ, নেত্ৰ, শ ১।৬, ২। সমাসৰ শেষতো ব্যৱহাৰ হয়, যেনে জ্ঞানচক্ৰঃ, চাৰচক্ৰঃ, ৩। দৃষ্টি, দৃষ্টিশক্তি, মনু ৪।৪১; (পু) শিক্ষক, বৃহস্পতি। —গোচৰ বিণ. চকুৱে দেখা, চকুৰ দৃষ্টিৰ পৰিসীমাৰ ভিতৰত পৰা, —দানঃ বিগ্ৰহত চকু দান কৰা পূজা বিশেষ, —পথঃ দৃষ্টিপথ, —মলং চকুৰ কেটাৰ, ফেঁচকুৰি, —বাগঃ ১। চকু ৰঙা পৰা, ২। দেখাদেখি হৈ প্ৰেমত পৰা, —ৰোগঃ চকুৰ বেমাৰ, —ৰিষয়ঃ ১। দৃষ্টিৰ দৃৰত্ব, দৃষ্টিৰ সীমা। মনু ২।১৯৮; ২। দিগন্ত, ৩। প্ৰত্যক্ষ বস্তু, —জ্ঞানস সাপ, কি ১৬।৪২।

চক্ৰযুগ বিণ. ১। দৃষ্টিযুক্ত, ২। চকু থকা, ৩। দৃষ্টিশক্তি সম্বলিত, ৰ ৪।১৮; ৪। ভাল সৃষ্ট চকু থকা।

চক্ৰণঃ-ৰঃ পু. (চকাতে তৃপ্যতে অনেন চকি উৰচ) ১। গছ, ২। যানবাহন (—ৰং) যি কোনো যানবাহন।

চংক্ৰমণঃ ক্লী. (পুনঃ পুনঃ ক্ৰমাতি চং ক্ৰম্ ভাৱে লুট) ১। বাৰে বাৰে ভ্ৰমণ কৰ, অহা-যোৱা কৰ, খোজ কাঢ়ি ফুৰ, ২। লাহে লাহে যা।

চক্ৰ ভ্ৰমে (ভ্ৰা প অ সক চক্ৰতি) ১। গমন কৰ, লৰচৰ কৰ, বিচলিত কৰ, কম্পিত কৰ, উ ৫।৩; ২। ঘূৰি ফুৰ, অনুগ্ৰহ পোৱাৰ আশাত পিচে পিচে ঘূৰি ফুৰ।

চক্ৰঃ পু. ১। পাচি, ২। পাঁচ আঙুল পৰিমাণ।

চক্ৰবী(ন) পু. এবিধ ডাঙৰ ক'লা ভোমোৰা।

চক্ৰবীকঃ পু. এবিধ ক'লা ভোমোৰা।

চক্ৰল বিণ. (চক্ৰং গতিং লাতি ইতি চক্ৰ লা কঃ) ১। চক্ৰল, অস্থিৰ, গী ৬।২৬; ২। কম্পমান, ধৰকধৰক,

—লঃ ১। বতাহ, ২। প্ৰেমিক, ৩। ভ্ৰষ্টাচাৰী, —লা
১। বিজুলী, ২। ধনৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী, লক্ষ্মী।

চৰ্কা ১। বেঁতৰ তৈয়াৰী (সামগ্ৰী), ২। খেৰেৰে তৈয়াৰী
মানুহ, পুতলা।

চঞ্চু বিণ. ১। বিখ্যাত, প্ৰসিদ্ধ, ২। চতুৰ, —ধুঃ পছ,
হৰিণ, —ধুঃ, —ধুঃ ক্ৰী. চোট, —পূটঃ জপাই থোৱা
অৱস্থাত চৰাইৰ চোট, —প্ৰহাৰঃ চোটেৰে খুঁটিয়া,
—ভুং, —মং চৰাই, —সূচিঃ পাতসিয়া চৰাই।

চঞ্চুৰ বিণ. চতুৰ, নিপুণ।

চট্ (ক) ভেদে (ভা প সক চটয়তি) ১। ভাঙ, ভাঙি
পেলা, ২। বিযুক্ত কৰ।

(খ) বধে, ভেদে (চৰা উ সক চটয়তি —তে) ১।
বধ কৰ, আঘাত কৰ, ২। ছিদ কৰ, ভাঙি পেলা,
উদ্— ১। আতঙ্কিত কৰ, ভয় খুৱা, ২। নিৰ্মূল কৰ,
ধ্বংস কৰ, ৩। বধ কৰ, আঘাত কৰ।

চটকঃ চাতক চৰাই, —কা, —টিকা চাতকী।

চটুঃ ক্ৰী. ১। চাটু বাক্য, ২। ভাষামোদ কৰা কথা,
—টুঃ পেট।

চতুল বিণ. ১। কম্পমান, ঘূৰি ফুৰা, ২। চঞ্চল, অস্থিৰ,
৩। সুন্দৰ, ধুনীয়া, মনোগ্ৰাহী, গী ৩১০; —লা
বিজুলী।

চটুলোল ১। চঞ্চল, ২। ধুনীয়া, ৩। মিঠা কথা কোৱা।

চণঃ চণকঃ পু. এবিধ সক জাতৰ মটৰ মাহ, পঞ্চ
১। ১৩২।

চণ বিণ. ১। ভয়ানক, প্ৰবল, খঙাল, ক্ৰোধী, ব
২। ৪৯, ২। গৰম, তপত, ৩। কৰ্মঠ, শীঘ্ৰ, চোকা,
—ণং ১। তাপ, ২। ক্ৰোধ, —অংশঃ, —দীৰ্ঘিতিঃ,
—ভানুঃ সূৰ্য্য, —ঈশ্বৰঃ শিৱৰ এটা ৰূপ, —মুণ্ডা
চমুণ্ডা, কালী, —মৃগঃ জঙ্গলী জন্তু, —ব্লিক্ৰম বিণ.
প্ৰবল, পৰাক্ৰমী।

চণ্ডা, —ণ্ডী ১। কালী, বা দুৰ্গাৰ এটা ৰূপ, ২। অতি
খঙাল তিবোতা, মে ১০৫, —পতিঃ শিৱ।

চণ্ডাতঃ সৃগন্ধি কৰবী ফুল।

চণ্ডাতকং —কঃ এটা সক 'পেটিকোট'।

চণ্ডাল বিণ. দুষ্টাচাৰী, ক্ৰুৰাচাৰী, কুৰ্মা, —লঃ অতি
ঘৃণনীয় জাতিৰ মানুহ, মনু ৫। ১৩১; —ব্লক্ষী
চণ্ডালৰ বীণা। নিকট বীণা।

চণ্ডালিকা ক্ৰী. চণ্ডালৰ বীণা।

চণ্ডিকা ক্ৰী. দুৰ্গা, চণ্ডী, কালী।

চণ্ডিয়ান(ে) পু. ১। ক্ৰোধ, অত্যাচাৰ, ২। তাপ, উম।

চণ্ডিলঃ নাপিত।

চতুৰ্(স) সংখ্যা সদায় বহুবচন, ১। চাৰি, বে ১। ২২;

সমাসত ৰ বিসৰ্গলৈ ৰূপান্তৰিত হয়। অৱস্থান অঙ্গুলি
কোনো কোনো ঠাইত স য হয়। —অংশঃ চাৰি
ভাগৰ এভাগ, —অঙ্গ বিণ চাৰিটা অঙ্গযুক্ত, (জং)

১। চতুৰঙ্গ সেনা বাহিনী—হস্তী, পদাতি, ৰথ আৰু
ঘোঁৰা, ২। এবিধ দবা খেল। —অন্ত বিণ চাৰিওফালে
বেঢ়ি ৰখা। —অস্তা পৃথিৱী, —অঙ্গ চাৰিকুণীয়া, ৰ
৬। ১০; সম, পৰিমিত, বৰ্ণক্ষেত্ৰ, —অংশঃ চাৰি

দিনৰ সময়, —আশ্ৰমঃ দ্বিজৰ চাৰি আশ্ৰম, —কোণ
চাৰি কুণীয়া, বৰ্ণক্ষেত্ৰ, —গতিঃ ১। পৰমাত্মা, ২।
কাছ, —গুণ চাৰি গুণ, —দন্তঃ ঐৰাত, —

—দশৰত্নানি সাগৰ মন্থনত বহিৰ হোৱা ১৪টা ৰত্ন,
—চতুৰ্দশৰিদ্দ্যা চৈধ্যবিধ শাস্ত্ৰ, —দিশঃ চতুৰ্দ্দেশে,
—দোলং —লঃ ৰাজকীয় দোলা, —দ্বাৰং

চাৰিওফালে চাৰিখন দুৱাৰ থকা ঘৰ, —পদ বিণ.
চাৰিঠেঙীয়া, —পদী চাৰি শাৰী থকা কবিতা বা

শ্লোক, —পাঠী চাৰিখন বেদ পাঠ কৰোঁতা, —পাদ
চাৰিঠেঙীয়া (পু) মকৰ্দমাৰ চাৰি অঙ্গ : ওজৰ,

প্ৰতিবাদীৰ উত্তৰ, প্ৰত্যুত্তৰ আৰু বিচাৰ, —ৰাহঃ
চতুৰ্ভুজ বিষ্ণু, গী ১১। ৪৬; —মাসঃ চাৰি মাহৰ

ব্ৰত। (আহাৰৰ শুক্লা একাদশীৰ পৰা ক্ৰান্তিমাৰ শুক্লা
একাদশী লৈ), —মৰ্গঃ ব্ৰহ্মা, —ৰাত্ৰঃ চাৰি ৰাতি,

—ব্লক্ষ ব্ৰহ্মা, —ব্লগঃ ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম আৰু মোক্ষ
চাৰি বৰ্ণ ফল, —ব্লগঃ ব্ৰাহ্মণ, ক্ৰত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু

শূদ্ৰ বৰ্ণ, —ব্লিদ্ধ্য বিণ. চাৰি বেদ যি অধ্যয়ন কৰিছে,
—ব্লিদ্ধ্য চাৰি বেদ, —ব্যূহঃ বিষ্ণু, —ব্যূহঃ
আয়ুৰ্বেদ, চিকিৎসা বিজ্ঞান, —ব্লষ্টিকলা ৬৪ বিধ

কলা, —হায়নঃ চাৰি বছৰ বয়সীয়া (জন্তু),
—হোত্ৰকং চাৰিজন পুৰোহিত একেলগে।

চতুৰ বিণ. (চত্যাতে যাচাতে ইতি চং উবচ) ১। নিপুণ,
কাৰ্য্যক্ৰম, ব্ৰহ্মিয়ক, মু ৩। ৯; ২। কীৰ্ত্ত, ৩। ধুনীয়া,
মনোৰম, কু ১। ৪৭, —ৰং ১। চাতুৰ্য্য, নৈপুণ্য,
জ্ঞানসাহীনতা, দেৱতা ১৭। ৪৪; ২। স্বাভীশাল।

চতুৰ্থ বিণ. (খী) তৃতীয়ৰ পিচৰটো, —ৰ্থঃ চাৰি ভাগৰ
এভাগ, —আশ্ৰমঃ দ্বিজৰ ধাৰ্মিক জীৱন—সন্ন্যাস,

—ভাজ্ আৰ্থিক দূৰৱস্থাৰ সময়ত প্ৰজাৰ পৰা আয়ৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ কৰ আদায় (বিধিমতে ছয় ভাগৰ এভাগহে ল'ব পাৰে), —কঃ চাৰি দিনৰ মূৰে মূৰে হোৱা জুৰ।

চতুৰ্থী স্ত্ৰী. ১। চান্দ পক্ষৰ চতুৰ্থ দিন, ২। সম্প্ৰদান কাৰকৰ বিভক্তি, ৩। মৃতকৰ চতুৰ্থ দিনত কৰা অস্তি শোধনাদি কৰ্ম, —কৰ্ম বিবাহৰ চতুৰ্থ দিনত কৰা ধৰ্মকাৰ্য।

চতুৰ্থা অব্য চাৰি গুণ, চাৰি ফালেদি বা পিনেদি।

চতুৰ্দ্ধ বিণ. (চত্বাৰো অৱয়ৱা यस্য ইতি কন) ১। চাৰি অৱয়ৱ। মনু ৭।৫০; ২। চাৰি বঢ়াই দিয়া, (যেনে ১০০, ১০৪, ১০৮ ইত্যাদি) —ঋং চাৰিৰ সমষ্টি। চাৰিটা খুঁটাৰ ওপৰত থকা ঘৰ বা কোঠা, —স্কী ১। চাৰিটা পাৰ থকা পুখুৰী, ২। আঁঠুৱা।

চতুষ্টয় ১। চাৰি গুণ কু ২। ১৭; —ঋং ১। চাৰিৰ সমষ্টি, কু ৭।৬২; ২। বৰ্গক্ষেত্ৰ।

চত্বৰং ১। চোতাল, ২। কেবাটাও পথ আহি য'ত মিলে, ৩। যজ্ঞৰ কাৰণে সমান কৰা ভূমিখণ্ড।

চত্বালঃ ১। যজ্ঞকুণ্ড, যজ্ঞৰ কাৰণে মাটিত কৰা গাঁত, ২। কুশ, ৩। গৰ্ভাশয়, ৪। চোতাল।

চদ্ চন্দ ক) যাচে (ভ্ৰা উ দ্বিক, চদতি -তে) ১। খোজ, ভিক্ষা খোজ, প্ৰাৰ্থনা কৰ।

খ) হ্লাদে, দীপ্তৌ (ভ্ৰা প সক চন্দতি) ১। আহ্বাদিত হ, আনন্দিত হ, ২। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ।

চদিৰঃ পু. (চন্দতি দীপ্যতে চদি কিৰচ্) ১। চন্দ, ২। কৰ্পূৰ, ৩। হাতী, ৪। সাপ।

চন অব্য কিম আদি সৰ্বনামৰ পিচত অনিশ্চয়াত্মক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে— কিঞ্চন, কাচন, অৰ্থাৎ কোনোবা এটা, কিবা এটা ইত্যাদি।

চন্দঃ ১। চন্দ, ২। কৰ্পূৰ।

চন্দনং -নঃ (চন্দয়তি আহ্বাদয়তি চদ্ গিচ্ থুল) চন্দন গছ, চন্দন কাঠ। ৰ ৮।৭১; ঋতু ১।২, —অচলঃ, —গিৰিঃ —অস্ত্ৰিঃ মলয় পৰ্বত, —নীয়া গোৰোচনা, —পুষ্পং ইলাচী।

চন্দিৰঃ পু. (চদ্ কিৰচ্) ১। চন্দ, হাতী।

চন্দ্রঃ পু. (চন্দতি দীপ্যতে ইতি চদ্ বচ্) ১। চন্দ, জোনবাই। ৰ ৪।১২; ২। চন্দ্ৰ গ্ৰহ, ৩। কৰ্পূৰ, ৪। ম'ৰা চবাইৰ পাখিত থকা 'চকু', ৫। পানী, ৬।

সোণ। 'চন্দ্র', শব্দৰ শেষত উৎকৃষ্টতা, খ্যাতি বুজাবলৈও ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে পুৰুষচন্দ্র, —স্ৰী ১। ইলাচী, ২। চাল থকা ডাঙৰ কোঠা, —অংশুঃ চন্দ্রৰ কিৰণ, —অৰ্থঃ অৰ্কচন্দ্র, (—মৌলিঃ, শেখৰঃ) সদাশিৱ, —আতপঃ ১। জোনৰ পোহৰ, ২। ডাঙৰ খোলা কোঠা, —আত্মজঃ, —ঔৰসঃ, —জঃ, —জাতঃ, —তনয়ঃ —নন্দনঃ —পুত্ৰঃ বৃধগ্ৰহ, —আননঃ কৰ্ত্তিকৈয়, —আপীডঃ শিৱ, —আত্ময়ঃ কপূৰ, —ইষ্টা পদুম ফুল। ৰাতি ফুলা পদুম, —উদয়ঃ জোনৰ উদয়, —উপলঃ, —কাত্তঃ চন্দ্রকান্ত মণি। শি ৪।৫৮; —কাত্তং ১। ভেঁট ফুল, ২। চন্দন কাঠ, —ক্ষয়ঃ অমাৱস্যা, —গৃহং কৰ্কত ৰাশি, —চঞ্চলা সক মাছ, —দাৰাঃ চন্দ্রৰ পত্নী, ২৭ টা নক্ষত্ৰ, দক্ষৰ জীয়াৰী— এইসকলক চন্দ্রলৈ বিয়া দিছিল। —দ্যুতিঃ চন্দন কাঠ, —নাম কৰ্পূৰ, —পাদঃ চন্দ্রৰ কিৰণ, —বালা ১। ডাঙৰ ইলাচী, ২। জোনৰ পোহৰ, —বিন্দুঃ *, —ভস্মন্ কৰ্পূৰ, —ভাসঃ তবোৱাল, —ভূতিঃ কপা, —বেখা, —লেখাঃ চন্দ্র কলা, —বেণুঃ আনে বচা পুথি নিজৰ বলি প্ৰকাশ কৰোঁতা, —লোকঃ চন্দ্রলোক, —লৌহকং —লৌহং, —লৌহকং কপা, —রংশঃ চন্দ্রবংশী ৰজা, —রদনঃ চন্দ্রমুখ, —ব্ৰতং চান্দ্ৰায়ণী ব্ৰত, —শালা অনিন্দ। ঘৰৰ চালৰ ওপৰত থকা কোঠা। ৰ ১৩।৪০; —শিলা চন্দ্রকান্ত মণি, —সংজ্ঞঃ কৰ্পূৰ, —সন্তৰঃ বৃধ গ্ৰহ, —সালোক্যং চন্দ্রলোক প্ৰাপ্তি, —হন্ব বাহ, —হাসঃ ১। উজ্জ্বল খড়্গ, ২। ৰাৱণৰ খড়্গ ৩। সুধাৰ্মিকৰ পুত্ৰ; ৪। কেৰেলাৰ এজন ৰজাৰ নাম। মূলা নক্ষত্ৰত জন্ম হোৱা এই ৰজাৰ ভৰিৰ আঙুলি এটা বেছি আছিল। শত্ৰুৱে পিতাকক হত্যা কৰাৰ পিচত চন্দ্রহাসৰ অতি দূৰৱস্থা হয় যদিও বহু চেষ্টাৰ পিচত ৰজা হয়গৈ। চন্দ্রহাস কৃষ্ণৰ্জুনৰ বন্ধু আছিল।

চন্দ্রকঃ ১। জোনবাই, ২। ম'ৰাপাখিৰ 'চকু', ৩। নখ, ৪। পানীত তেল পেলালে চন্দ্রৰ দৰে হোৱা চক্ৰ।

চন্দ্রকী(নে) পু. ম'ৰা চবাই।

চন্দ্রমাঃ(স) পু. জোনবাই। ৰ ৬।২২।

চন্দ্রিকা ১। জোনৰ পোহৰ। ৰ ১৯।৩৯; ২। সমাসৰ শেষত 'ব্যাখ্যা', বিষয়ৰ ওপৰত 'দৃষ্টিপাত' বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যেনে— অলঙ্কাৰচন্দ্রিকা, ৩। দীপাবলী,

৪। ডাঙৰ এলাচী, ৫। চন্দ্ৰভাগা নং, ৬। মল্লিকা
লতা, —অম্বুজং বগা পদুম, —দ্বাৰ্জা চন্দ্ৰকান্ত মণি,
—পায়ী চকোৱা চবাই।

চন্দ্ৰিল: ১। নাপিত, ২। সদাশিৱ।

চপ্ (ক) সাধু (জো প সক চপতি) সাধুনা দি, নিচুকনি
দি, (খ) কৰ্কে (চুৰা প সক চপয়তি) গুড়ি কৰ,
খুন্দ, মল, দল, (যেনে, আটাগুৰি মলা)।

চপট:, চপেট: পূ. (চপ ঘঞৰ্থে ক: চপ: এটি ইট
অচ) ১। মেলা আঙুলিৰে হাতৰ তলুৱা, ২। চৰ,
চাপৰ।

চপল বিণ. (চোপতি মন্দং মন্দং গচ্ছতীতি চূপ কল:)
১। কাঁপি থকা, চঞ্চল, শ ১।১৫, ২। অস্থিৰ, ৩।
বিকাৰশীল, অস্থায়ী, ৪। দ্রুত, বেগী, ক্ষিপ্র, ৫।
উতনুৱা, উদ্ভত, ৬। তৰল।

চপলা ১। চঞ্চলা, ২। লক্ষ্মী, ৩। বিজুলী, আস ১৩৯,
৪। বাভিচাৰী তিৰোতা, ৫। জিভা, ৬। সুৰা।

চপেটাঘাত: চৰ, থাপ্পৰ বা চাপৰ।

চপেটী ক্ৰী. ভাদ মাহৰ শুক্লাষটী।

চম ভক্ষে, (জো উ স চমতি) ১। পান কৰ, ২। চুপি
চুপি খা, পি খা, ৩। চেলেকি খা, আ— (আচামতি)
আচমন কৰ, চেলেকি খা, শুহি পেলা।

চমৎকাৰ: পূ. (চমৎ কাৰোতীতি চমৎ কৃ অণ) ১।
বিস্ময়, ২। দৃশ্য, ৩। কাব্যিক সৌন্দৰ্য।

চমৰং, চমৰ: ১। চোঁৱৰ, ২। এবিধ হৰিণ, ৩। যক
নামৰ এবিধ যাঁড় : চমৰগৌ:, শকুন্ত —পুচ্ছং
চমৰৰ নেজ, বিচনিকূপে ব্যৱহাৰ হয়।

চমৰিক: কোবিদাৰ গছ।

চমৰী ক্ৰী. ১। চমৰ গাই। কৃ ১।১৩; ২। মঞ্জৰী।

চমসং —সং ক্ৰী. পূ. (চমাতে ভক্ষ্যতে সোম: ইতি চম
অসচ) ১। যজ্ঞৰ সময়ত সোমৰস খাওঁতে ব্যৱহাৰ
কৰা চামুচ, বা হেতা বা তেনেকুৱা পাত্ৰ, ২। লাড়ু
বা পিঠা, ৩। ঋষভদেৱৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ভা
৫। ৪। ১১; —সী ১। কাঠৰ চামুচ, ২। এবিধ পিঠা।

চমু: ক্ৰী. (চমতি ভক্ষ্যতি চম উ:) ১। সেনাবাহিনী গী
১। ৩, ২। ৭২৯ হাতী, ৭২৯ বথ, ২। ৮৩ ঘোঁৰা
আৰু ৩৬৪৫ পদাতি থকা বাহিনী, —চৰ: সৈন্য,
যুঁজাৰ, —নাথ: —প: —পতি: সেনাধ্যক্ষ, —হুং:
শিৱ।

চমুক: পূ. এবিধ হৰিণ।

চম্প্ গতো (চুৰা উ অক চম্পয়তি, —তে) গমন কৰ,
যা।

চম্প: পূ. কোবিদাৰ গছ।

চম্পকং ক্ৰী. (চম্পতি সদগন্ধং গচ্ছতীতি চম্প থুল) ১।

এবিধ কল, চেনিচম্পা কল, ২। চম্পক ফুল, —ক:

পূ. ১। চম্পা গছ, ২। এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, আতৰ,

—কলিকা চম্পাফুলৰ কলি, —চতুৰ্দশী জেঠ মাহৰ

শুক্লা চতুৰ্দশী, —মালা ১। তিৰোতাই পিন্ধা এবিধ

হাৰ, ২। চম্পক ফুলৰ মালা, ৩। এবিধ কাব্য ছন্দ।

চম্পকাৱতী, চম্পা, চম্পাৱতী গজাৰ পাৰৰ এখন
পুৰণি চহৰৰ নাম।

চম্পু: ক্ৰী. এবিধ কাব্য। এই কাব্যত গদ্য আৰু পদ্য
দুয়োবিধ থাকে। বিখ্যাত চম্পুকাব্য কেইখনমানৰ
ভিতৰত; নলচম্পু, ৰামায়ণচম্পু আদি প্রধান।
সাহিত্যদৰ্শনত চম্পুকাব্যৰ লক্ষণ এইদৰে দিছে :
গদ্যপদ্যময়ী বাণী চম্পুৰিতাভিধীয়তে।

চম্ গতো (জো আ সক চয়তে) ১। গমন কৰ, ২।
ক'ৰবালৈ বা কাৰোবাৰ অভিমুখে যা।

চম: পূ. (চীয়ে ইতি চি এৰচ) ১। সমূহ, শি ১। ৩;

২। দ'ম, ৩। ঘৰৰ ওখ ভোঁট, ৪। মাটিৰ স্তূপ, ৫।

দ'ম কৰি থোৱা কাঠ, ৬। দুৰ্গৰ দুৱাৰ, ৭। দুৰ্গৰ

চৰিওফালে থকা খাল, ৮। দুৰ্গৰ খালৰ পৰা তোলা

মাটিৰ দ'ম।

চমনং সংগ্ৰহ কাৰ্য, একত্ৰিতকৰণ।

চৰ্ গমনে, অদনে, আচাৰে (জো, পৰ সক চৰতি)

১। খোজ কাঢ়, গমন কৰ, ঘূৰি ফুৰ, শ ১। ১৫;

২। (পশু আদিয়ে) চৰি ফুৰ, ৩। চেষ্টা কৰ,

অনুশীলন কৰ, সম্পাদন কৰ, নিৰীক্ষণ কৰ। মনু

৩। ৩০; ৪। কাৰ্য্য কৰ, ব্যৱহাৰ কৰ, আচৰণ কৰ,

মনু ৫। ৯০; ৫। খা, খাই পেলা, ৬। ব্যস্ত হ, ৭। জীয়াই

থাক, একেদৰে চলি থাক, জ্ঞাত— অতিক্ৰম কৰ,

অমান্য কৰ, অপৰাধ কৰ, অনু— অনুসৰণ কৰ,

জ্ঞান— অনুকৰণ কৰ, জপ— লভন কৰ, অপৰাধ

কৰ, অমান্য কৰ, অতি— ১। অপৰাধ কৰ, ২।

বিশ্বাসঘাতকতা কৰ, মনু ৫। ১৬২; ৩। মন্ত্ৰ কৰ,

বশ কৰ, আ— ১। অভ্যাস কৰ, সম্পাদন কৰ, ল

১। ২৫; ২। ব্যৱহাৰ কৰ, আচৰণ কৰ, ৩। ঘূৰি

ফুৰ, চৰি ফুৰ, ৪। অনুসৰণ কৰ, উদ— ১। ওপৰলৈ
উঠ, উঠ, ৪। ১৭৩; ২। উচ্চাৰণ কৰ, মাত,
৩। শোচাদি কৰি পেট খালি কৰ, উপ— ১। সেৱা কৰ,
শুশ্ৰূষা কৰ, অপেক্ষা কৰ, কু ১। ৬০; ২। ওচৰলৈ
যা, দুস্— ঠগা, প্রবঞ্চনা কৰ, পৰি— ১। পৰিচৰ্যা
কৰ, ঘূৰি ফুৰ, ২। শুশ্ৰূষা কৰ, —প্র বিস্তাৰ কৰ,
প্রচলন কৰ, বলৱৎ কৰ, কাম কৰিবলৈ আগবাঢ়,
ৰি— ১। ঘূৰি ফুৰ, মে ১। ১৫; ২। অভ্যাস কৰ,
আচৰণ কৰ, সং— ১। খোজ কাঢ়, গমন কৰ,
অতিক্রম কৰ, কু ১। ৬; ২। অভ্যাস কৰ, সম্পাদন
কৰ, ৩। এৰি যা, অতিক্রম কৰ।

চৰা: (চৰতি স্বপৰাজ্যস্য শুভাশুভজ্ঞানায় ভ্ৰাম্যতি চৰ
অচ্) ১। স্বৰাষ্ট্র অথবা পৰৱাষ্ট্রৰ শুভাশুভ বিষয়ে
শুপুতে জ্ঞান আহৰণ কৰাৰ বাবে নিযুক্ত হোৱা
লোক, চোৰাংচোৱা, ২। পাশা খেল, ৩। বালিমাহী
চৰাই, ৪। চোঁৱৰ, ৫। মঙ্গল গ্ৰহ, মঙ্গলবাৰ,
—অচৰং ১। চৰাচৰ সকলো প্ৰাণী। মনু ১। ৫৭;
২। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, —দ্রব্যং অস্থায়ী বস্তু,
—মূৰ্তি: শোভাযাত্ৰাত নিয়া (লজ্জা) বিগ্ৰহ।

চৰক: পু. (চৰ কন) ১। চোৰাংচোৱা, ২। পৰিব্ৰাজক,
অঘৰী, ভিকছ।

চৰট: পু. বালিমাহী চৰাই।

চৰণং —ণ: ক্লী. পু. (চৰ ভাৱে লুট) ১। চৰণ, ভৰি,
ঠেং, ব ৩। ৩৮; ২। খুটা, স্তম্ভ, অৱলম্বন, ৩। গছৰ
শিপা, ৪। এটা শ্লোকৰ এটা শাৰী বা পংক্তি, ৫। বেদৰ
শাখা বা চৰণ, ৬। বংশ, গোত্ৰ, —ণং ১। ভ্ৰমণ,
গমন, ২। সম্পাদন। মনু ৬। ৭৫; ৩। নৈতিক
আচৰণ, ৪। ভক্ষণ, —অমৃতং —উদকং দেৱতাৰ,
ব্ৰাহ্মণ অথবা গুৰুৰ ভৰি ধোৱা পানী, —অৰহিদ্ভং
—কমলং —পত্ৰং পদুমৰ দৰে ভৰি, —আন্ধন্দনং
ভৰিৰ তলত গচকা, —আম্বুধ: মতা কুকুৰা, —গ্ৰহি:
পু. —পৰ্জন, ক্লী. ভৰিৰ গাঁঠি, —ন্যাস: পদক্ষেপ,
—পং গছ, —পতনং ভৰিত পৰা, —শুশ্ৰূষা,
—সেৱা সঙ্গীত প্ৰণাম।

চৰম বিণ. (চৰতীতি চৰ অমচ্) ১। চূড়ান্ত, শেষ, অন্তিম,
২। পিঠি, পিচফাল, ৩। বৃদ্ধ, বুঢ়া, ৪। বাহিৰ ফাল,
৫। পশ্চিম, ৬। সৰ্ব নিম্ন, —মং অবা. অন্তত:
—আচলং —অগ্ৰি: অগ্ৰাচল, —কাল: মৃত্যুকাল।

চৰি: পু. (চৰ ইন) পশু। জন্তু।

চৰিতং ক্লী. (চৰ ভাৱে ক্ৰ:) ১। চৰিত্ৰ, ২। গমন,
গতি, আচৰণ, অভ্যাস, ৩। জীৱনী, চৰিত পুথি,
ইতিহাস, আখ্যান।

চৰিতাৰ্থ বিণ. ১। প্ৰয়োজনীয় বস্তু প্ৰাপ্ত কৰা, লক্ষ্যপ্ৰাপ্ত
হোৱা। কু ২। ৭, ২। সম্ভৱ, সম্পাদিত।

চৰিত্ৰং ক্লী. (চৰ ইত্ৰ:) ১। স্বভাৱ, চৰিত্ৰ, আচৰণ, ২। কৰ্ম
সম্পাদন, পালন, ৩। ইতিহাস, জীৱনী, বিৱৰণ, ৪।
প্ৰকৃতি, ৫। কৰ্তব্য, প্ৰস্থাপন। মনু ৯। ৭।

চৰিষু বিণ. (চৰ ইষুচ) ১। জঙ্গম, ২। অস্থায়ী,
গতিশীল, ৩। ভ্ৰমণশীল।

চৰু: পু. (চৰন্তি ভক্ষয়ন্তি দেৱা ইমং চৰ উ:) ১। হৰ্যাস,
খিঁউ, চাউল, দালি একেলগে সিদ্ধ কৰি দেৱতা
অথবা পিতৃ পুৰুষলৈ কৰা অৰ্পণ, ২। হৰ্যাস সিদ্ধ
কৰা পাত্ৰ, মাটিৰ চৰু।

চৰ্চ ক) অধ্যয়নে (চুৰা প সৰু চৰ্চয়তি) ১। পঢ়, ২। অধ্যয়ন
কৰ, গভীৰভাৱে অধ্যয়ন কৰ।

খ) উক্তো, ভৰ্ৎসনে (তুদা প সৰু চৰ্চতি) ১। ভৰ্ৎসনা
কৰ, নিন্দা কৰ, গালি পাৰ, ২। আলোচনা কৰ,
চৰ্চা কৰ।

চৰ্চনং ক্লী. অধ্যয়ন, আলোচনা, চৰ্চা।

চৰ্চৰিকা, —ৰী (চৰ্চ অৰণ ভীষ) ১। এবিধ গীত, ২।
হাত চাপৰি বজাই সঙ্গীতৰ তাল ৰক্ষা কৰা, ৩।
হৰ্ষ, ক্ৰীড়া, আনন্দোৎসৱ, উৎসৱ, ৪। তোষামোদ,
—ৰিক: মহাকাল, কেশ বিন্যাস, চুলি সজ্জা, এবিধ
বাজন, শাক।

চৰ্চা, চৰ্চিকা ক্লী. (চৰ্চ গিচ্ অঙ্ টাপ) ১। আলোচনা,
আবৃত্তি, পাঠ, ২। দুৰ্গা, ৩। চিন্তা, ৪। শৰীৰত
সুগন্ধি দ্ৰব্য লেপন, ৫। গায়ত্ৰীৰূপা মহাশক্তি, দেৱা
১২। ৬। ৪৬।

চৰ্চিত বিণ. (চৰ্চ কমণি ক্ৰ:) ১। শৰীৰত চন্দনাদি
প্ৰলেপন, গীত ১, ২। আলোচিত, বিবেচিত।

চৰ্ত্য বিণ. (চুং হিংসায়াম গ্যৎ) বধ্য, হননীয়।

চৰ্পট: পু. (চুপ্ অটন্) মেলা আঙুলিৰে হাতৰ তলুৱা,
(বিণ.) বিপুল, বহল, বিস্তৃত, —টী পাতল বিন্দুট বা
পিঠা।

চৰ্ভট: এবিধ বাঙী, —টী বাঙি, আনন্দ উল্লাস।

চৰ্মং ক্লী. ঢাল, ফলক, মনু ৭। ১৯২।

চৰ্ম (ন) ক্লী. (চৰ্ম চূনি) ১। চাল, স্পৰ্শেন্দ্ৰিয়, ২। চাল, ফলক, শি১৮।২১; —অন্তস্ত ক্লী. শৰীৰৰ ভিতৰৰ পানী, রস, —অৱকৰ্তা, —কাৰঃ —কাৰী পু. মুচী, —চিত্ৰকং ধবল কুঠ, —জং চুলি, তেজ, —তৰঙ্গ চালৰ কোঁচ, —দণ্ডঃ, —নালিকা চামৰাৰে তৈয়াৰী চাবুক, —পত্ৰা বাদুলি, —প্ৰসেৱকঃ কমাৰৰ ভাতী —মুণ্ডা চামুণ্ডা, দুৰ্গা, —ঘটিঃ চাবুক, —ব্ৰহ্মনঃ শিৱ, —বাদ্যং ঢোল, ডবা, খোল ইত্যাদি —সম্ভৱা ডাঙৰ ইলাচী, —সাৰঃ গাৰ বস।

চৰ্মিকঃ, চৰ্মী (ন) পু. ১। চাল লোৱা সৈনিক, ঢালী, ২। ভূৰ্জগছ।

চৰ্মা ক্লী. (চৰ্ম যৎ টাপ) ১। যাগ যজ্ঞাদিৰ নিয়মিত পালন, ২। খাৱন, ৩। দেশাচাৰ, ৰীতি, ৪। গতি, গমন, ৫। স্বভাৱ, আচৰণ।

চৰ্ম ভক্ষ্ণে (ভ্ৰা, চূৰা, প উ সক চৰতি, চৰয়তি, —তে) ১। ভক্ষণ কৰ, খা, চোবাই খা, চুপি চুপি খা বা পি খা, ২। সোৱাদ ল, উপভোগ কৰ।

চৰ্মিত বিণ (চৰ্মতে স্ম চৰ্ম কমণি ক্ৰ) ১। ভক্ষিত, চুঁহি খাই শেষ কৰা, সোৱাদ পোৱা, —চৰ্মৰ্ণং খোৱাকে খোৱা, (কুঁহিয়াৰ চুঁহি চুঁহি খোৱাৰ পিচত আকৌ তাকে চোঁহা কাৰ্য্য)। (ৰূপক) বাৰম্বাৰ অনর্থক উক্তি, —পাত্ৰং থু-খেকাৰ পেলোৱা পাত্ৰ।

চৰ্ম্য বিণ. চোবাই খাব লগীয়া। চৰ্মীয়।

চৰ্মিণঃ পু. (কৃষ্ অনিঃ চঃ) ১। মানুহ, ২। মানৱ জাতি, ভা ৬।৬।৩১।

চৰ্ম ক) গতৌ (ভ্ৰা প সক চলতি) ১। লৰাই দি, লৰা, কঁপা, আলোড়িত কৰ, ভড়ি ৬।৮৪; ২। যা, গমন কৰ, এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ যা, ৩। বিচলিত হ, বিপথে গমন কৰ, এব, সৰি পৰ, মনু ৭।১৫; উদ— যাত্ৰা কৰ, দূৰলৈ গুচি যা, স্থান পৰিত্যাগ কৰ, প্ৰ— কঁপা, লৰাই দি, যা, যাত্ৰা কৰ, বিচলিত হ, ৱি— বিচলিত হ, আগ বাঢ়, যাত্ৰা কৰ, কৰ্কশ হ, কঠোৰ হ।

খ) ৱিলাসে (ভূদা প অক চলতি) আমোদ কৰ, আনন্দ উপভোগ কৰ, খেল-ধেমালি কৰ।

চৰ্ম বিণ. (চৰ্ম পচাদ্যচ) ১। চঞ্চল, কম্পমান, ২। বিনাশলীল, অদৃঢ়, ৩। বিচলিত, বিশৃঙ্খল, বিমোৰ, —লঃ পাৰা, পাৰদ, বতাহ, চঞ্চল, —লা

লক্ষ্মী, এবিধ আতৰ, —আচলঃ চলাচল সকলো বস্তু, স্থাবৰ—জঙ্গম, —অন্তকঃ বাতবিস, —আত্মন চঞ্চলমনা, —ইমুঃ যাৰ কাঁড় অস্থিৰভাৱে গতি কৰে, বেয়া ধনুৰ্ধৰ, —কৰ্ণঃ পৃথিৱীৰ পৰা আন গ্ৰহলৈ প্ৰকৃত দূৰত্ব, —চক্ষু চকোৱা পক্ষী, —চিস্ত বিণ. অস্থিৰ মনা, —দলঃ —পত্ৰঃ আঁহত গছ।

চলনঃ পু. (চলতি অনেন চল কৰণে ল্যুট) ১। ঠেং, ভৰি, ২। পহু, —নং ১। কম্পন, ২। ভ্ৰমণ, —নী ক্লী. ১। তিৰোতাই পিন্ধা সৰু 'পেটিকোট', ২। হাতী বন্ধা ৰচি।

চলনকং ক্লী. সৰু 'পেটিকোট'।

চলিঃ আবৰণ, আলোৱান।

চলিত বিণ. (চল কৰ্তৰি ক্ৰঃ) ১। কম্পিত, আলোচিত, ৰাত ৩।১।৮৭, ২। গত, প্ৰস্থিত, ৩। প্ৰাপ্ত, ৪। জ্ঞাত, —তং এবিধ নৃত্য।

চলুঃ (চল উণ) চলু (এক চলু পানী) —কঃ মুখ ধুওঁ আজলিত লোৱা পানী।

চষ ক) বধে, (ভ্ৰা প সক চষতি) ১। বধ কৰ, আঘাত কৰ।

খ) ভক্ষ্ণে (ভ্ৰা উভ সক চষতি —তে) ভক্ষণ কৰ, খা।

চষকং, —কঃ পু. ক্লী. ১। মদ্যপান পাত্ৰ, মদৰ গিলাচ, কি ৯।৫৯; —কং ১। সুৰা, ২। মৌ।

চষতিঃ পু. (চষ ভাবে অতিঃ) ১। ভক্ষণ, বধ, হনন, ২। ক্ষয়, অৱনতি।

চষালঃ পু. ১। বনিশালত অথবা যজ্ঞস্তম্ভত (যুপকাঠ) থকা আগুঠি, ২। মৌৰ-বাহ।

চহু শাঠৌ (ভ্ৰা প, চূৰা উ সক চহতি, চহয়তি —তে) ১। দুষ্ট হ, দুষ্টমি কৰ, ২। ঠগা, প্ৰবঞ্চনা কৰ, ৩। গৰ্ব কৰ, দস্ত কৰ।

চাকচাক্যং উচ্ছলতা, দীপ্তি, চিকমিকনি।

চাক্ৰিকঃ পু. (চক্ৰেণ চৰতীতি ঠক) ১। বহুতৰ লগত মিলি যি স্তুতি কৰে, ২। কুমাৰ, ৩। তেলী, ৪। (গাড়ীৰ) চালক।

চাক্ষুৰং ক্লী. (চক্ষুৰা নিৰ্বৃত্তম্ চক্ষুৰ্ অণ) ১। প্ৰত্যক্ষ, ২। চকু, ইন্দ্ৰিয়ৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা জ্ঞান, —ষঃ ১। বস্তু মনু, ২। আপ্যাদি দেৱতাসকল; পুংক, পুংকষ সুদ্যুগাদি মনুৰ পুত্ৰসকল।

চাঙ্গ: পু. (চি ডঃ) ১। টেঙেচি টেঙা, ২। দাঁতৰ শুভ্ৰতা।

চাচপুট: পু. সঙ্গীতৰ এবিধ তাল।

চাঞ্চল্যাং ক্ৰী. (চঞ্চল যাঞ) চঞ্চলতা, চপলতা।

চাট: পু. (চটতি ভিনস্তি চট গঃ) চাৰ, ঠগ, প্রতাৰক।

চাটু: পু. (চটতি ভিনস্তি মনঃ তোষামোদরাকোচন চট
ঞঃ) ১। চাটু বাক্য, মধুৰ কথা কৈ আনক মোহিত
কৰা, ভুলোৱা, ফুচুলা, তু ৬।১৪; (আজিকালি
ইয়াকে সহজভাৱে 'তেল দিয়া' বুলি কোৱা হয়।),
২। স্পষ্ট কথা, —উক্তিঃ ফুচুলা কথা, প্ৰিয় কথা,
—উল্লেখ, —কাৰ বিগ. তোষামোদকাৰী, —ৰটু:
বহুৱা, বহুকণী।

চাণক্য: পু. (চণকস্য গোত্ৰাপত্যম ইতি যঞ) প্ৰসিদ্ধ
চাণক্য মুনি, অৰ্থশাস্ত্ৰ প্ৰণেতা। মুনিগৰাকীক বিষ্ণুগুপ্ত
আৰু কোটিল্য নামেৰেও জনা যায়। চাণক্যই নিজৰ
বুদ্ধিৰ বলেৰে নন্দৰাজক হত্যা কৰাই নিজৰ প্ৰিয়
শিষ্য চন্দ্ৰগুপ্তক ৰাজ সিংহাসনত বহুৱায় আৰু নিজে
মন্ত্ৰীত্ব গ্ৰহণ কৰে। চিৰপ্ৰসিদ্ধ 'চাণক্যশ্লোক' এইজন
চাণক্যৰ দ্বাৰাই ৰচিত হৈছে বুলি কোৱা হয়।

চাণুৰ: পু. কংসৰাজৰ মাল যুঁজাৰু। কৃষ্ণই অক্ৰুৰৰ
লগত মথুৰালৈ আহি থাকোঁতে কংসই এই
মল্ল-জনক কৃষ্ণক বধ কৰিবলৈ পঠিয়াই দিয়ে।
পিছে কৃষ্ণৰ লগত যুঁজ কৰি চাণুৰেই নিহত হয়।
সেয়ে কৃষ্ণৰ আন এটা নাম 'কংসচাণুৰমৰ্দন'।

চাণালং (লী) চণাল; সমাজ বহিৰ্ভূত, নীচ জাতিৰ
লোক; মনু ৩।২৩৯।

চাতক: পু. (চততে যাচতে জলমুখমিতি চত পুল)
আকাশলৈ মুখ কৰি বৰষুণৰ পানী খাই জীৱন ধাৰণ
কৰা এবিধ চৰাই। ভৰ্তৃ ২।৫১; —আনন্দন: ১।
বৰষুণ বতৰ, ২। মেঘ।

চাতনং ১। আঘাত, ২। দ্বীকৰণ, আঁতৰলৈ খেদি
পঠোৱা কথা।

চাতুৰ বিগ. ১। চতুৰ, সমৰ্থৱান, বুদ্ধিমান, ২। সুবক্তা,
চাটুকাৰ, ৩। দৃশ্য, —ৰং চাৰিচকীয়া যান, —ৰী
চাতুৰ্য্য, বুদ্ধিমত্তা, সামৰ্থ্য।

চাতুৰক্ষ: সৰু ঘূৰণীয়া গাৰু।

চাতুৰাশ্ৰম্যং ছিগৰ চাৰি আশ্ৰম সম্বন্ধীয়।

চাতুৰিক: পু. (চাতুৰীং ৰথচালনকৌশলং জানাতিতি ঠক)

১। সাৰথি, ৰথচালক, ২। চাৰিদিনে চাৰিদিনে হোৱা
কঁপনি জুৰ।

চাতুৰ্য্যাহিক বিগ. চাৰি দিনৰ দিনা হোৱা বা হ'বলগীয়া।

চাতুৰ্দশং দৈত্য বিশেষ।

চাতুৰ্মাস্যং প্ৰতি চাৰি মাহৰ অন্তৰে অন্তৰে পতা যজ্ঞ
বিশেষ।

চাতুৰ্গাং ক্ৰী. ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, ক্ষুদ্ৰ— এই চাৰিবিধ
একেলেগে, গী ৬।১৩।

চাত্ৰালং পু. ক্ৰী. (চততে যাচতে ইতি চং ৰালঞ)
১। যজ্ঞকুণ্ডৰ কাৰণে চোতালত কৰা গাঁত, ২। কুশ।

চান্দনিক বিগ. চন্দনেৰে তৈয়াৰী, চন্দনযুক্ত।

চান্দ্রং ক্ৰী. (চন্দ্রস্য ইদম্ চন্দ্র অণ) ১। চান্দ্রায়ণ ব্ৰ-
২। আদা, —স্ত্ৰঃ পু. ১। চান্দ্র মাহ, ২। শুক্ল পক্ষ,
৩। চন্দ্রকান্ত মণি, —ব্ৰতিকাঃ চান্দ্রায়ণ ব্ৰত পালন
কৰোঁতা।

চান্দ্রক, চান্দ্রাধ্যং আদা।

চান্দ্রমস বিগ. চন্দ্র সম্বন্ধীয়। গী ৮।২৫; —সং মৃগশিৰা
নক্ষত্ৰ।

চান্দ্রমসায়ণঃ বৃধগ্ৰহ।

চান্দ্রায়ণং ক্ৰী. ব্ৰত বিশেষ। —য়ণিক চান্দ্রায়ণ ব্ৰতী।

চান্দ্রী ক্ৰী. জোনৰ পোহৰ, জ্যোৎস্না।

চাপং ক্ৰী. (চপস্য ৱংশৱিশেষস্য ৱিকাৰঃ চপ অণ) ১।
ধনু, ১২।৪৭; ২। অৰ্দ্ধবৃত্ত, ৩। নৱম ৰাশি,
ধনুৰাশি, ৪। ৰামধেনু।

চাপপট: পু. পিয়াল গছ।

চাপলং —ল্যং ক্ৰী. (চপলস্য ভাৱঃ কৰ্ম বা ইতি অণ)
১। চপলতা, চঞ্চলতা, অস্থিৰতা, কি ২।৪১.
২। ঔজ্জ্বলতা ১।৯।

চাম্বৰং, —ৰং চমৰী হৰিণৰ নেজেৰে তৈয়াৰ কৰা
বিচনি, ৰাজকীয় চিহ্ন। পঞ্চ ৩।২৬৬; —গ্ৰাহঃ
—গ্ৰাহিন্ চোঁৱৰ ধৰা লোক, —গ্ৰাহিণী ৰজাৰ মূৰৰ
ওপৰত চোঁৱৰ ধৰি থকা তিৰোতা, —পুষ্পঃ
তামোল, কাশফুল, আম, কেতেকী ফুল।

চামৰী (ন) ঘোঁৰা।

চাম্বীকৰং ক্ৰী. সোণ। শি পু ২।২৩।

চামুণ্ডা ক্ৰী. (শুভ আৰু নিশুভ নামৰ ৰাক্ষস দুজনক
নিহত কৰা দেৱী) দুৰ্গা। কালী।

চাম্পিলা ক্ৰী. স্পা নদী।

চাম্পেয়ঃ পু. ১। চম্পক গছ, ২। নাহৰ গছ, ৩।
বাজতৰঙ্গিনীত উল্লেখ থকা এজন বজাৰ নাম, —য়ং
ক্লী. সোণ, পদুমৰ কেশৰ, ধঁতুৰা গছ।

চাম্যং ক্লী. (চমতে ভক্ষতে চম কৰ্মণি গ্যৎ) খাদ্য, ভক্ষ্য।

চায়্ অৰ্চে নিশামে (ভা উ সক চায়তি —তে) ১। পূজা
কৰ, অৰ্চনা কৰ, ২। চা, নিৰীক্ষণ কৰ।

চাৰং ক্লী. ১। এবিধ কৃত্ৰিম বিহ, —ৰং ১। পিয়াল গছ,
২। গতি, খোজ, গমনভঙ্গী, ৩। অভ্যাস, সম্পাদন,
৪। কাৰাগাৰ, ৫। বন্ধন, শিকলি, ৬। চোৰাংচোৱা,
৭। বাণিজ্য, ব্যৱহাৰ, প্রবৃত্তি, প্রচাৰ, বজঃ
সঞ্চাৰ, —চক্ষুসঃ চোৰাংচোৱাৰ চকুৰে চোৱা (বজা),
মনু ৯।২৫৬; —চক্ষুঃ ধুনীয়া ৰথ, —পথঃ দুটা
পথৰ সংযোগ স্থল, —ভটঃ সাহসী যোদ্ধা, —স্নায়ুঃ
পছোৱা বতাহ। গৰম কালৰ বতাহ।

চাৰকঃ পু. (ছৰ গিচ থুল) ১। চোৰাংচোৱা, গুপ্তচৰ,
২। গৰখীয়া, ৩। চালক, ৪। অশ্বাৰোহী, অশ্বপালক,
৫। কাৰাগাৰ।

চাৰণঃ পু. (চাৰয়তি নৃত্যগীতাদি ব্ৰিধ্যাং চৰ গিচ
ল্যুঃ) ১। চাৰণ, গায়ক, নট বিশেষ, কুশীলৱ,
২। পৰ্যটক, ৩। স্বৰ্গীয় গায়ক, গন্ধৰ্ব, ৪। ধৰ্ম
পুথিৰ পাঠক, ৫। গুপ্তচৰ।

চাৰিত্ৰং ক্লী. (চৰিত্ৰমেৱ ইতি অণ) ১। চৰিত্ৰ, স্বভাৱ,
মেজাজ, ২। সুনাম, খ্যাতি, ৩। পৱিত্ৰতা, সতীত্ব,
৪। পৰম্পৰাগত ৰীতি আদি পালন।

চাৰী ক্লী. নৃত্যৰ অঙ্গ বিশেষ।

চাক বিণ. ১। মনোৰম, ধুনীয়া প্ৰিয়, ২। মনোগ্ৰাহী,
ঋ ৬।২; —ক ক্লী. কুসুম, —কঃ পু. (চৰতি
দেবেষু গুরুত্বেন চৰ দ্ এণ) বৃহস্পতি গ্ৰহ।
—অঙ্গী ধুনীয়া তিৰোতা, —দৰ্শন বিণ.. সুদৰ্শন,
—নেত্ৰ, —লোচন ধুনীয়া চকুযুক্ত, —ব্ৰত্ৰ ধুনীয়া
মুখযুক্ত, —ব্ৰতা এমাহ উপবাসে থকা তিৰোতা,
—শিলা মুকুতা, মণি। —শীল সুস্বভাৱৰ, —হাসী
মিচিকিয়া হাঁহি।

চাকগৰ্ভঃ, —গুপ্তঃ, —দেহঃ, —ব্লিন্দঃ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পুত্ৰ।

চাকনালকং ৰতঃ পদুম।

চাকফলা আঙ্গুৰ।

চাকমতী কল্লিণীৰ গৰ্ভত শ্ৰীকৃষ্ণৰ কন্যা।

চাৰ্চিক্যং চন্দনাদিৰে শৰীৰত প্রলেপন।

চাৰ্ম বিণ. (চৰ্মণা বেষ্টিত চৰ্ম অণ) ছালেৰে তৈয়াৰী,
আবৃত, —ৰ্মঃ ছালেৰে আবৃত ৰথ।

চাৰ্মিণং ঢাল লোৱা মানুহৰ সমষ্টি, এদল ঢালী।

চাৰ্বাকঃ পু. (চাক আপাতমনোৰমঃ লোকচিন্তাকৰ্ষকঃ ইতি
যাৱৎ ৱাকঃ ৱাক্যমস্য) ১। চাৰ্বাক নামৰ মূনি। চাৰ্বাক
এজন নাস্তিকবাদী বুলি জনাজাত। কঠোৰ বাস্তৱবাদী
এই মূনিগৰাকী বৃহস্পতিৰ শিষ্য আছিল। ‘ঋণং কৃত্বা
ঘৃতং পিৱেৎ’ এই প্ৰসিদ্ধ কথাফাঁকি চাৰ্বাকৰ ছাৰাই
ৰচিত হৈছিল বুলি কোৱা হয়, ২। দূৰ্যোধনৰ সখী,
এজন ৰাক্ষসৰ নাম। মহা ১২।৩৮।২২।

চাৰ্বী ক্লী. (চাক ভীষ) ১। মনোৰমা তিৰোতা, ২। জ্যোৎস্না,
জোনৰ পোহৰ, ৩। বুদ্ধি, ৪। সৌন্দৰ্য্য, উজ্জ্বলতা,
৫। কুবেৰৰ পত্নী।

চালঃ পু. (চালয়তি ছাদয়তীতি চল গিচ অচ) ১। ঘৰৰ
আচ্ছাদন, চাল, ২। স্বৰ্ণচূড় পক্ষী, নীলা কাউৰী,
৩। চলন, কম্পন, —কঃ মঠ ধৰা, পাচ হোঁহকা
হাতী, নিজৰ মতে চলা হাতী।

চালনং ক্লী. চালনীৰে চলা কাৰ্য্য।

চালনী ক্লী. অসংখ্য ছিদ্ৰযুক্ত ডলা বা পাত্ৰ, চালনী,
ছেকনী।

চাষঃ, —সঃ নীলা কাউৰী। স্বৰ্ণচাতক, নীলকণ্ঠ পক্ষী।

চি চিত্যাম চয়নে (ভা, ষা উ দ্বিক চিনোতি, চিনুতে)
১। সংগ্ৰহ কৰ, এক গোট কৰ, ২। দ’ম
কৰ, ৩। পৰিপূৰ্ণ কৰ, আবৰ, ঢাকি ৰাখ,
(কৰ্মবা— চীয়েতে), ১। ফল ধৰ, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত হ, ২।
উন্নতি কৰ, অপ— অপচয়, ক্ষয়, আ— এক গোট
কৰ, দ’ম কৰ, পূৰ্ণ কৰ, উপ— ১। যোগ কৰ, ২।
বৃদ্ধি কৰ, শি ৪।১০, নি— বিস্তাৰ কৰ, বহলাই
পাৰ, পূৰ্ণ কৰ, নিস— নিশ্চয় কৰ, স্থিৰ কৰ,
পৰি— অভ্যাস কৰ, পা, প্ৰাপ্ত কৰ, ব্লি— এক
গোট কৰ, সংগ্ৰহক কৰ, অনুসন্ধান কৰ, ব্লিনিস্—
স্থিৰ কৰ, সিদ্ধান্ত কৰ, সং— ১। সঞ্চয় কৰ,
আহৰণ কৰ, জমা কৰি ৰাখ, মনু ৬।১৫, ২।
ঠিকমতে ৰাখ, চিঞ্জিল কৰি ৰাখ, সমুদ্— সংগ্ৰহ
কৰ, দ’ম কৰি ৰাখ, আহৰণ কৰি এক গোট কৰ।

চিকিৎসকঃ পু. (চিকিৎসয়তি ৰোগমূপনয়তি চিকিৎসন
থুল) চিকিৎসাকৰ্তা, ডাক্তৰ, কৱিৰাজ। বৈদ্য। —সা
ক্লী. চিকিৎসা কাৰ্য্য, ৰোগ নিৰাময়।

চেপেটা নাক।

পূ বোকা, পক্ষ।

চক্ষুঃ ক্রী. কিবা কৰাৰ ইচ্ছা। অভিলাষ, আকাঙ্ক্ষা।

চিকীৰ্ষু বিণ. (কৰ্তৃমিচ্ছুঃ) কাম কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা লোক। গী ১।২৩;

চিকুৰ: পূ. ১। মূৰৰ চুলি, ২। পৰ্বত, ৩। সাপ, সৰীসৃপ, —কলাপ: —নিকৰ: —পক্ষ: —ভাৰ:, —হস্ত: একোছা চুলি।

চিক্ক: পূ. চিকা, —স: যৱৰ গুড়ি।

চিক্কণ বিণ. (চিতাতে জ্ঞায়তে চিৎ কণ: কশ্চ), চিকণ, চিক্ণ, কোমল, পিছল, মিহি। —ণ: —ণা তামোল গছ, —ণং তামোল।

চিক্কিৰ: এন্দুৰ।

চিক্কিদং সতেজতা, জীপনি।

চিচিণ্ড: এবিধ লাউ।

চিঞ্চা ১। তেঁতেলী গছ আৰু ফল, ২। ভাং গছ, —ঋী ভাং গছ, —ঋগ্নং টেঙা শাক এবিধ।

চিট্ প্ৰেষে (ভ্ৰা চুৰা প সক চেটতি, চেটয়তি —তে) ১। পঠা, প্ৰেৰণ কৰ, যেনে (চেটি ভূতাং স্বামী)।

চিৎ জ্ঞানে (ভ্ৰা চুৰা প, আ সক চেততি, চেতয়তে) ১। দেখ, চা, লক্ষ্য কৰ, নিৰীক্ষণ কৰ, ২। জান, নিৰীক্ষণ, বুজি পা, গম পা, ৩। জ্ঞান লাভ কৰ, ৪। উপস্থিত হ, পোহৰ কৰ, আলোকিত হ।

চিৎ ক্রী. (চিৎ সংজ্ঞানে ক্রিপ) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, বোধ শক্তি, ২। হৃদয়, মন, ৩। আত্মা, জীৱনীশক্তি, ৪। ব্ৰহ্ম, —আত্মান পূ. ১। বোধ শক্তি, ২। পৰমাত্মা, —উল্লাস: চিত্তৰ আনন্দ, —ঘন: ব্ৰহ্ম, —প্ৰবৃত্তি: অনুধাৱন, ভাৱন, —শক্তি: মানসিক শক্তি, ধী শক্তি, —স্বৰূপং পৰমাত্মা।

চিৎ অব্য. কিং, কতি, কদা, কথং, ক, কুত্, কুত: আদি শব্দৰ পিচত অনিশ্চিতার্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কদাচিৎ মানে কোনো এদিন।

চিত (চি কৰ্মণি ক্তঃ) ১। একত্ৰিত, সঙ্ঘত, সংগৃহীত, ২। প্ৰাপ্ত, আবৃত।

চিতা ক্রী. (চীয়েতে শ্মশানাগ্নিৰা স্যাং চি ক্তঃ টাপ) শ্মশানত শৱ দাহৰ বাবে সজোৱা কাঠৰ স্তুপ।

চিতি: ক্রী. (চি অধিকৰণে ক্তি:) ১। সংগ্ৰহ, ২। দ'ম সমূহ, স্তুপ, ৩। চিতা, ৪। বৃজন শক্তি, ৫। দুৰ্গা (চিতিৰূপেণ যা স্থিতা —চতী), ৬। ঘৰৰ ভেঁটিত ইটা

আদিৰ সংখ্যা বুজাবৰ বাবে গণনা বিশেষ। —কা দ'ম, স্তুপ, চিতা, কঁকালত বন্ধা এবিধ শিকলি।

চিত্তং ক্রী. (চেতত্যানেন চিৎ কৰণে ক্তঃ) ১। অনুসন্ধানাত্মক অন্তঃকৰণপ্ৰবৃত্তি। চিত্তন, অনুধাৱন, অভিপ্ৰায়, লক্ষ্য, গী ১৮।৫৭; ২। অন্তঃকৰণ, হৃদয়, ৩। মন, ৪। বুদ্ধি, বিবেচনা শক্তি, —অনুর্তী স্ব-ইচ্ছামতে কাম কৰা লোক, —অপহাৰক চিত্তহৰণকাৰী, চিৎচোৰ, —অভোগ: কোনো বস্তুৰ প্ৰতি একান্ত মনোযোগ, —উদ্বেক: গৰ্ব, দঙ্গলি, —ঐক্য মনৰ মিল, সম্মতি। —উন্নতি: মহানুভৱতা, দঙ্গলি, —চাৰী আনৰ মতে কাম কৰা লোক, —জ: পূ. —ভূ: —যোনি: ১। প্ৰেম, ভালপোৱা, ২। কামদেৱ, ৰ ১৯।৪৬; —জ: আনৰ মনপোৱা, —নাশ: বিবেকহীনতা, —নিবৃত্তি: সুখ, সন্তোষ, —প্ৰশম: প্ৰশান্তি, —ভেদ: ১। মতদ্বৈধতা, ২। অসঙ্গত, অনৈক্য —মোহ: মনোমুগ্ধতা, —ৱিক্কাৰ: মনোবিকাৰ, —ৱিক্ষেপ: বিভ্ৰম, ব্যাকুলতা, —ৱিপ্লব: উন্মাদ, মনোবিকাৰ, —বৃত্ত: ১। মনোবৃত্তি। মনোভাৱ, ২। মানসিক দৃষ্টি। যোগ: চিত্তবৃত্তি নিৰোধ:, —ৱেদনা মানসিক কষ্ট, উদ্বেগ, —হাৰী সুন্দৰ, মনোৰম, মনোগ্ৰাহী।

চিত্তৱৎ বিণ. ১। যুক্তিসঙ্গত, নাযা, ২। অমায়িক, মৰমিয়াল।

চিত্যং শ্মশান। —ত্যা চিতা, ঘৰ।

চিত্ৰং ক্রী. (চিত্ৰয়তীতি চিত্ৰ অপ) ১। চিত্ৰ, ছবি, প্ৰতিচ্ছবি, ২। উজ্জ্বল অলঙ্কাৰ বিশেষ, ৩। তিলক, ফোঁট, ৪। স্বৰ্গ, ৫। দাগ, ৬। (অলশা) তিনি বিধ কাব্যৰ শেষৰ বিধ। চিত্ৰকাব্য দুবিধ: শব্দ চিত্ৰ আৰু অথচিত্ৰ, ৭। ধৱল কুষ্ঠ, —ত্ৰ: ১। চিত্ৰ-বিচিত্ৰ ৰং, ২। অশোক গছ, —ত্ৰং অব্য. 'উস কি আচৰিত!', 'কি বিচিত্ৰ' আদি অর্থ বুজাবলৈ অব্যয়ৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। —অক্ষী, —নেত্ৰ —লোচনা মইনা চৰাই, —অঙ্গ ফুটফুটীয়া, —অঙ্গং সেন্দূৰ, —অপূপ: এবিধ পিঠা, —অপিভ ছবিত অঙ্কিত, —আকৃতি: প্ৰতিচ্ছবি। —আয়সং জীখা, —উক্তি: ১। মনোগ্ৰাহী বস্তুত্ব বা আলোচনা, ২। আকাশবাণী, ৩। বহুসংঘন কথা, —কম্বল: ১। হাতীৰ গাত দিয়া ৰঙীণ কাপোৰ, ২। চিত্ৰবিচিত্ৰ, ৰঙচঙীয়া চাদৰ বা কাপেট, —কৰ্মন ১। চিত্ৰ কাৰ্য্য, ২। চিত্ৰ, ৩।

যাদুবিদ্যা, ৪। অলঙ্কৰণ (পু) যাদুকৰ, চিত্ৰকৰ,
—কায়: ১। বাঘ, ২। নাহৰফুটুকী বাঘ, —কুট:
প্ৰয়াগৰ ওচৰৰ এখন পৰ্বত। ৰ ১২। ১৫; —গন্ধ:
হাইতাল, —গুপ্ত: মানুহৰ পাপ-পুণ্যৰ বিৱৰণ লিখি
ৰখা যমৰাজৰ কৰ্মচাৰী, —জঙ্ঘ: যেনেকৈ তেনেকৈ
অনৰ্থক বকি থকা কাৰ্য্য, —জুচ্ পু. ভূৰ্জ গছৰ
বাকলি, —দণ্ডক: কপাহ গছ, —পক্ষ: উৰিক চৰাই,
—পদ ১। কেবাটাও ভাগত বিভক্ত, ২। সুন্দৰ
ভাষণ, বা উক্তি, —বৰ্হ: ম'ৰা চৰাই, —ডানু: ১।
অগ্নি, ২। সূৰ্য্য, ৩। ভৈৰৱ, ৪। আকন্দ গছ,
—মণ্ডল: এবিধ সাপ, —মুগ: ফুটফুটিয়া হৰিণ,
—ম্ৰেখল: ম'ৰা চৰাই, —যোষী অৰ্জুন। অৰ্জুনে
মাছৰ ছবি পানীত চাই লক্ষ্য ভেদ কৰিছিল, —বখ:
১। সূৰ্য্য, ২। কাশ্যপ আৰু দক্ষকন্যা মূৰিৰ ১৬
জন পুত্ৰৰ এজন, গন্ধৰ্বৰাজ, —লেখা উষাৰ বান্ধৱীৰ
নাম। উষাই সপোনত এজন অনিৰুদ্ধক দেখা পাই
বান্ধৱীক কওঁতে চিত্ৰলেখাই এফালৰ পৰা
ৰাজপুত্ৰবিলাকৰ ছবি আঁকি যায়। অনিৰুদ্ধৰ ছবিখন
আঁকোতেই উষাই চিনি পায়। চিত্ৰলেখাৰ চেষ্টাৰ ফল
স্বৰূপেই উষা-অনিৰুদ্ধৰ মিলন হয়। —শালা
চিত্ৰকাৰৰ ঘৰ। —শিখণ্ডী সাত গৰাকী মহৰ্ষিৰ নাম—
মৰীচি, অঙ্গিৰস, অত্ৰি, পুলস্ত্য, পুলহ, ক্ৰতু আৰু
বশিষ্ঠ, —হস্ত: যুদ্ধৰ সময়ত হাতৰ স্থিতি বিশেষ।
চিত্ৰক: ১। চিত্ৰকৰ, ২। নাহৰফুটুকী বাঘ, ৩। বাঘ, ৪।
আগিয়াচিতা, —কং তিলক।
চিত্ৰল: চিত্ৰবিচিত্ৰ ৰং।
চিত্ৰা চিত্ৰা নামৰ চতুৰ্দশ নক্ষত্ৰ। —অটীৰ:, —ঈশ:
চন্দ্ৰ। —অঙ্গদ: বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ ভায়েক আৰু ৰজা
শাস্ত্ৰৰ পুত্ৰ।
চিত্ৰিক: চৈত্ৰ (চ'ত) মাহ।
চিত্ৰিণী স্ত্ৰী। অতি গুণী আৰু বুদ্ধিমতী তিৰোতা।
কামশাস্ত্ৰমতে চাৰি শ্ৰেণী তিৰোতাৰ এবিধ। বাকী
তিনি বিধ: পদ্মিনী, শঙ্খিনী আৰু হস্তিনী।
চিত্ৰী বিণ. ১। আচৰিত, ২। বিচিত্ৰ।
চিত্ৰোদনং বিচিত্ৰ অন্ন।
চিত্ৰ চিন্তনে চুৰা উ সক চিন্তয়তি, —(ত) ১। চিন্তা
কৰ, ভাব, মনলৈ আন, মনু ৮। ৩৮১; ২। শ্ৰবণ
কৰ, ৩। আৱিষ্কাৰ কৰ, উপায় উলিয়া, ৪। শ্ৰদ্ধা কৰ,

৫। আলোচনা কৰ, বিচাৰ কৰ, অনু— শ্ৰবণ কৰ,
গমি চা, পৰি— বিচাৰ কৰ, বিবেচনা কৰ, মনৰ
গোচৰলৈ আন, স্নি— বিচাৰ কৰ, বিবেচনা কৰ,
চিন্তা কৰ, সং— ভাবি চা, গুণাগুণ বিচাৰ কৰ।

চিন্তা স্ত্ৰী. (চিতি চিন্তায়াম্ অঙ্) ১। চিন্তন, শ্ৰবণ, ধ্যান,
২। বিবেচনা, ৩। উদ্বেগ, তেতিয়া অনুভৱৰ এটা,
—আকুল উদ্বেগ, ব্যাকুল, —পৰ চিন্তাপূৰ্ণ, —স্নি:
স্পৰ্শমণিৰ দৰে এবিধ কাল্পনিক মণি যিটো ছাত্ত
লৈ যিহকে ইচ্ছা কৰা হয় তাকে পোৱা যায়,
—শ্ৰেষ্ঠান স্ত্ৰী. সভাগৃহ।

চিন্তা স্ত্ৰী তেঁতেলী গছ।

চিন্তা ১। চিন্তনীয়, ২। উপায় উলিয়াব লগীয়া,
৩। সন্দেহযোগ্য, বিবেচ্য।

চিন্তায় ১। শুদ্ধ, পৱিত্ৰ জ্ঞান, শীশক্তি, ২। পৰমাত্মা।

চিপট, —পিট: ফেঁচা-নকা।

চিপটিক:, চিপট: চিৰা।

চিবুং থুঁতৰি।

চিৰ বিণ. ১। সুদীৰ্ঘ সময়ৰ, বহুকালীয়া, ২। পূৰ্ণি,
—ৰং সুদীৰ্ঘ সময়। 'চিৰ' শব্দটো প্ৰথমৰ বাহিৰে
বাকী গোটেইকেইটা বিভক্তিৰ একবচনত ক্ৰিয়া
বিশেষণৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। তেতিয়া এই
শব্দৰ অৰ্থ হয়গৈ: দীৰ্ঘকাল ধৰি, বহু কাল
পিচত, অৱশেষত, বহু দিনৰ পিচত, আদি
(চিৰং, চিৰেণ, চিৰায়, চিৰাং, চিৰস্য, চিৰে)।
—আয়ুস্ দীৰ্ঘজীৱী (পু) দেৱতা, —আৰোহ:
বহুদিনীয়া প্ৰতিবন্ধক, —কাৰ, —কাৰিক, —কাৰী
লাহে লাহে কাম কৰি থকা, হেমাৰি, লেহেম,
—কালিক, —কালীন দীৰ্ঘজীৱী, —পাকী যি ফল
দেৱকৈ পকে, —পুষ্প: বকুলগছ, —মিত্ৰং পূৰ্ণি
বন্ধু, —মেহী গাধ, —ৰাত্ৰ: কেবাৰাতি,
—স্নিপোষিত ১। বহু দিন আগতে দেশান্তৰিত,
২। প্ৰবাসী, —সূতা, —সূতিকা বহু পোৱালি জন্ম
দিয়া গাই, —সেৱক: বহু দিনীয়া ভৃত্য, চাকৰ,
—হু: —হুয়ী —হুত: দীৰ্ঘস্থায়ী।

চিৰঞ্জীৱ:, চিৰজীৱী (ন) কামদেৱ।

চিৰণী, —বিতী বহুদিন ধৰি মাকৰ দৰত থকা বিবাহিতা
বা অবিবাহিতা কন্যা।

চিৰন্তন বিণ. চিৰকালীয়া, পূৰ্ণি, প্ৰাচীন, শি ১। ৩৫।

চিৰি: ভাটো।

চিক: কাকৰ গাঁথি।

চিৰ্ভটা: এবিধ ছিৰাল, বাঙী।

চিল: ৰাসে (তুদা প সৰু চিলতি) কাপোৰ পিন্ধ। চিলতি
ৰস্ত্ৰং ৰাহিক:

চিলমিকা: ১ এবিধ গলৰ হাৰ, ২। জোনাকী পৰুৱা, ৩।
বিজুলী।

চিলন্তিম: এবিধ মাছ, শিঙী মাছ।

চিল্ল শৈথিলে (ভা প অ চিল্লতি) ১। টিলা হ, শিথিল
হ, ২। লেউসেউ হ।

চিল্ল: —স্না চিলা পক্ষী, শকুনি চৰাই, —আভ: চোৰ,
জেপলুৰুকা।

চিল্লিকা, চিল্লী স্ত্ৰী. ফৰিং, উইচিৰিঙা।

চিল্লি: খুতৰি।

চিল্ল: স্ত্ৰী. (চিহ্নতেহনেনেতি) ১। চিন, দাগ, মোহৰ,
প্রতীক। ৰ ১৪৪, ২। লক্ষণ, সংকেত, ৩। লক্ষ্য,
দিশ, ৪। ৰাশি।

চিহ্নিত (চিহ্ন + ক্ত) চিহ্নযুক্ত, অঙ্কিত, লক্ষিত, মনু
১০।৫৫, ২। মাৰ্কা মৰা, জ্ঞাত, পদবীপ্ৰাপ্ত।

চীংকাৰ: পু. কোনো জন্তুৰ বিকট চিঞৰ। গাধ, হাতী
আদিৰ মাত বা চিঞৰ।

চীড়া এবিধ আতৰ।

চীনং স্ত্ৰী. পতাকা, সীহ।

চীন: পু. ১। চীন দেশ, ২। এবিধ হৰিণ, ৩। এবিধ বস্ত্ৰ,
—না: চীন দেশীয় প্ৰজা আৰু ৰজা, —অংশুক:
—ৰাসম্ চীন দেশীয় পাটৰ কাপোৰ শ ১।৩৪,
—কৰ্পূৰ: এবিধ কৰ্পূৰ, —জং তীখা, —পিষ্টং ৰঙা সীহ।

চীৰং স্ত্ৰী. ১। ছিৰা কাপোৰ, ফটা-ছিটা কাপোৰ, দীঘল
ছিৰা কাপোৰ, মনু ৬।৬, ২। গছৰ বাকলি, ৩। পিন্ধা
কাপোৰ, ৪। চাৰিডাল গুণাৰ মণিহাৰ, ৫। বেখা,
কলমৰ আঁচ, —পৰিগ্ৰহ, —ৰাসন গছৰ বাকলিৰ
পৰিধান।

চীৰি: স্ত্ৰী. ১। চকুৰ ঢাকনী, পতা, ২। ফৰিং, ৩।
তলত পিন্ধা কাপোৰৰ পাতলি।

চীৰিকা, —ককা ফৰিং।

চীৰ্ণ বিণ (চৰ নক) ১। কৃত, সম্পাদিত, পালিত, ২।
অধীত, পঠিত, ৩। বিভাজিত, বিভক্ত, —পৰ্ণ: নিম
গছ, খেজুৰী গছ।

চীৰ্ণ গ্ৰহণে সংবৃত্তৌ (ভা উ সৰু চীৰতি —তে) ১। কাপোৰ
পিন্ধ, গ্ৰহণ কৰ, দখল কৰ, বলেৰে কটি ল।

চীৰৰং স্ত্ৰী. (চি উগাদি ৰৰচ) ১। বৌদ্ধ ভিক্ষুৱে পিন্ধা
কাপোৰ। সন্ন্যাসীৰ কাপোৰ, —ৰী বৌদ্ধ বা জৈন
সন্ন্যাসী।

চুকাৰ: পু. (চুক ভাৱে অপ) ১। সিংহনাদ, সিংহৰ
গৰ্জন।

চুক্রং স্ত্ৰী. (চক বক উৎ) ১। টেঙা শাক, এবিধ
বেঁতগছ, চুকা শাক। —ক্ৰ: অন্নত্ব, বেঁতগছ,
—ফলং তেঁতেলী।

চুচকং, —ক: চুচকং (চু চু ইতি অব্যক্ত শব্দেন
কায়তি পানকালে কৈ ক:) স্তনাগ্ৰ, পিয়াহৰ মূৰ,
বাঁট।

চুক্ষু বিণ. (সমাসৰ অন্তত ব্যৱহাৰ হয়) বিখ্যাত, প্ৰসিদ্ধ,
জনাৰাজত, নিপুণ। বিদ্যাচুক্ষু:

চুক্ষুৰী স্ত্ৰী. তেঁতেলী গুটিৰ খেল।

চুটা, —গা সৰু কুঁৱা বা পানীৰ আধাৰ।

চুৎ ক্ষৰে (ভা প সৰু চোততি) ১। লাহে লাহে বৈ যা
ক্ষৰণ হ, ২। সিঞ্চন কৰ, চোততি ঘূতং ৱহ্নৈ যজ্ঞ।

চুত: পু. (চোততি ক্ষৰতি মলাদি অস্মাৎ চুৎ ক:)
গুহাঘাৰ। মলঘাৰ।

চুদ নদি (চুৰা উ সৰু চোদয়তি —তে) ১। প্ৰেৰণ কৰ,
পঠা, ঠেলি দি, আগুৱাই দি, ২। অনুপ্ৰেৰণা দি,
বাধ্য কৰ, উত্তেজিত কৰ। ৰ ৪।২৪, ৩। ত্বৰাস্থিত
কৰ, ৪। প্ৰশ্ন কৰ, ৫। উপস্থাপন কৰ, প্ৰ—
প্ৰবোচিত কৰ, উত্তেজিত কৰ, সং— নিৰ্দেশ দি,
বাধ্য কৰ।

চুণ্ডী কটনী।

চুপ্ শনৈগৰ্ত্তৌ (ভা প সৰু চোপতি) ১। লাহে লাহে খোজ
কাঢ়। ২। চুপি চুপি আগুৱাই যা, মনে মনে যা।

চুস্কক: খুতৰি, ঠোঁট।

চুষ চুষনে (ভা, চুৰা উ সৰু চুষতি, —তে, চুষয়তি,
—তে) চুষনং মুখসংযোগ: ১। চুমা খা, কু ৩।৩৮,
২। লাহেকৈ স্পৰ্শ কৰ, ওপৰে ওপৰে ঘঁহি দে।

চুষ: —স্বা চুমা।

চুষক: পু. (চুষ খুল) ১। চুমা খাওঁতা, ২। লম্পট,
৩। ঠগ, প্ৰবঞ্চক, ৪। ওপৰে ওপৰ বহু পুথি
'অধ্যয়ন' কৰোঁতা— পল্লৱগ্ৰাহী পণ্ডিত, ৫। চুষক লো।

চুৰ স্ত্ৰেয়ে (চুৰা ভা, প সক চোৰয়তি, চোৰতি) চুৰ কৰ,
মন্ ৮।৩৩৩; ডকাইতি কৰ।

চুৰা চোৰকাৰ্য্য।

চুৰী (চুৰ কঃ ভীপ) সৰু কুঁৱা।

চুলুকঃ পু. (চুল উন্নতৌ উকঞ) ১। দ', গভীৰ বোকা,
২। এক মুখ বা এক আঁজলি পানী, ৩। সৰু
(পানীৰ) পাত্ৰ।

চুলুকী (ন) শিহ।

চুলুপ্প লোপে (ভা প সক চুলুপ্পতি) খুলা, ইফালৰ
পৰা সিফাললৈ হেম্দ্দাল, আলোড়িত কৰ।

চুলুপ্পঃ কেঁচুৱাক নিচুকা, —প্পা মাইকী ছাগলী।

চুল্লিঃ জুইৰ চৌকা।

চুল্লী ১। চৌকা, ২। চিতা।

চুচুৰং, চুচুৰং স্তনাগ্ৰ, স্তনৰ মূৰ, শি ৭।১৯।

চুড়কঃ নাদ, কুঁৱা।

চুড়া স্ত্ৰী (চোলয়তি মন্তকাদ উপৰি উন্নতা ভৱতীতি
চুল ক ড) ১। মূৰৰ ওপৰৰ শিখা, টিকনি
(চুড়াকৰণত নকটাকৈ এৰা একোছা চুলি, ২। চুড়াকৰণ,
৩। ম'ৰা বা কুকুৰাৰ মূৰৰ শিখা, ৪। শিৰোভূষণ,
৫। শীৰ্ষ, শিখৰ, শিৰ, ৬। থাক, —কৰণং
চুড়াকৰণ সংস্কাৰ, —পাশঃ একোছা চুলি,
—মণিঃ, —বত্ৰং ১। মুকুট মণি, ২। সৰ্বোৎকৃষ্ট,
শ্ৰেষ্ঠ (সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়), যেনে
পণ্ডিত চুড়ামণি।

চুড়াল চুড়ায়ুক্ত, শিখায়ুক্ত, —লং মূৰ।

চুতঃ পু. (চুযাতে পীয়তে ইতি চুৰ কমণি ক্ৰঃ)
আমগছ। কু ৩।৩২, কামদেৱৰ পাচবিধ শৰৰ
এবিধ। —তং শুহাঘাৰ।

চুৰ্ণ পেৰে (চুৰা উ সক চুৰ্ণয়তি —তে) ১। চুৰ্ণ কৰ,
গুড়ি কৰ, খুন্দ, ২। চেপি পেটেকা কৰ, সঃ—
থেতেলা কৰ, চেপি গুড়ি কৰ, বে ১।১৫।

চুৰ্ণং, চুৰ্ণঃ স্ত্ৰী. পু. (চুৰ্ণ কমণি ঘঞ) ১। গুড়ি, ২।
আটাগুড়ি, ৩। ধূলি, ৪ মুখত ঘঁহা 'পাউদাৰ',
চন্দনৰ গুড়ি, কপূৰ, —ৰ্ণঃ চকমাটি, চূপ, —কাৰঃ
চূৰণ কাম কৰা মানুহ। এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি। চূৰণী
জাতি, —কুন্তলঃ অলক। কেঁকোৰা চুলি, —খণ্ডং
শিলগুটি, —পাৰলঃ সেন্দূৰ।

চুৰ্ণকঃ চাউল ভাজি কৰা গুড়ি, সান্দহ, —কং সুগন্ধি

পাউদাৰ। বেছি যুক্তাকৰ আৰু সমাস নথকা সহজ-
সৰল গদ্য ৰচনা ৰীতি।

চুৰ্ণিঃ স্ত্ৰী. (চুৰ্ণ ইন) ১। চুৰ্ণ, গুড়ি, ২। এশ কড়ি (কপাৰ্ক)।

চুলঃ পু. (চোলয়তি পুনঃ পুনঃ ছেদেইপি উত্তিষ্ঠতি ইতি
চুল কঃ) চুলি। —লা ১। ওপৰ মহলাৰ কোঠা,
২। শিখৰ, ৩। ধুমকেতুৰ চূড়া।

চুলিকা ১। কুকুৰাৰ মূৰৰ জঁ, ২। হাতীৰ কাণৰ মূল বা
গুৰি, ৩। নাটকত কোনো চৰিত্ৰৰ দ্বাৰা পিত্ত হ'ব
লগীয়া ঘটনাৰ ইঙ্গিত।

চুষ পানে (ভা প সক চুষতি) ১। পি খা, ২। চুঁহি খা,
৩। শুহি পেলা।

চুষা স্ত্ৰী. (চুষ ঘঞার্থে কঃ) ১। হাতীৰ কঁকালৰ পেটী,
২। চুঁহি খাৱন, ৩। কঁকালী।

চুষ্যং চুঁহি খাব লগীয়া বস্তু, যেনে কুঁহিয়াৰ।

চুৎ ক) হিংসে গ্ৰহে (ভা প সক চুততি) ১। আঘাত
কৰ, বধ কৰ, । বান্ধ, সংযোজন কৰ,
খ) সন্দীপনে (চুৰা উ, ভা প সক চুতয়তি —তে,
চুততি) ১। চাকি বস্তি আদি জ্বলা, জুই লগা।

চেকিতানঃ ১। সদাশিৱ, ২। পাণ্ডৱৰ সপক্ষে যুদ্ধ কৰা
এজন যাদৱ বীৰ।

চেটঃ, ডঃ দাস, ভূতা, —ডিকা, —ডী দাসী।

চেটকঃ পু. (চেটতি দাসত্বং কৰোতি খুল) দাস, ভূতা,
চাকৰ। —টিকা, —টী দাসী।

চেৎ অব্য. যদি। বাক্যৰ শেষত বা মাজতহে ব্যৱহাৰ
হয়।

চেতঃ (স) স্ত্ৰী. (চেতত্যানেন ইতি চিৎ অসুন) ১। চিন্ত।
জ্ঞান, ভাৱন শক্তি, ২। মন, হৃদয়, আত্মা, —স্ত্ৰী. স্ত্ৰী.
হৰিতকী, শিলিখা, —নঃ আত্মা, মনুষ্য, প্ৰাণী, পৰমাত্মা
—না ১। জ্ঞান, বুদ্ধি ভা ৪।২১।৩৪; ২। জীৱন,
জীৱনশক্তি, চিন্তাশক্তি।

চেদিঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম। শি ২।৯৫; —পতিঃ ৰাজ,
—ৰাজঃ শিশুপাল।

চেৰ সংগ্ৰহ বা সঙ্কল্প যোগ্য।

চেল চালে (ভা প অক সক চেলতি)যা, গমন কৰ,
কঁপি থাক, বিচলিত হ।

চেলং স্ত্ৰী. (চেল চালে কমণি অঙ্) ১। শিখা কপোৰ,
চেলং, ২। সমাসৰ শেষত বেয়া, কু অৰ্থত ব্যৱহাৰ
হয়, যেনে ভাৰ্য্যচেলং, —পকালক খোৱা।

চেলানঃ, —লঃ ছিঁৰাল, বাঙী।

চেলিকা বক্ষরবণ, 'বডিচ'। —লুকঃ বৌদ্ধভিক্ষু, শিষ্য।

চেষ্টে ঈহে (ভা আ অক চেষ্টতে) ১। চেষ্টা কৰ, যত্ন কৰ, প্রাণশক্তি প্রদর্শন কৰ, মনু ১।৫২; ২। জীৱন সংগ্রামত অৱতীর্ণ হ, ৩। কাৰ্য্য কৰ।

চেষ্টকঃ এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গী।

চেষ্টা স্ত্রী. (চেষ্ট ভাৱে অঙ টাপ) যত্ন, অধ্যৱসায়, কায়িক পৰিশ্ৰম। গতি, চালচলন।

চেষ্টিতং (চেষ্ট ভাৱে ক্ৰঃ) গতি, চেষ্টা, দেভা ১।১৫।১৮; কাৰ্য্য। মনু ২।৪।

চৈতন্যঃ স্ত্রী. (চেতন এৱেতি যাঞ) ১। প্রকৃতি, চেতনা, যা ৩।৮১, ২। (বেদান্ত) সকলো প্রাণীৰ মূল, সকলো চেতনাৰ উৎস, পৰম ব্ৰহ্ম।

চৈন্তিক মানসিক, বৌদ্ধিক।

চৈত্যাং —ত্যাঃ স্ত্রী. পু. (চিন্ত্যস্যেদম ইতি অণ) ১। শিলৰ দ'ম (মাটিৰ সীমাৰ চিন), ২। কীৰ্তিস্তম্ভ বা চিহ্ন, ৩। যজ্ঞশালা, ৪। যজ্ঞবেদী, ৫। ধৰ্ম মন্দিৰ, আহত বা বড় গছ, মে ২৩; —তকঃ —ক্রমঃ, —বৃক্ষঃ ডিমক গছ, —পালঃ মন্দিৰৰ বক্ষক, —মুখঃ সন্মাসীৰ কমণ্ডলু।

চৈত্ৰঃ পু. (চিত্ৰে বিচিত্ৰে কাৰ্য্যাদৌ সাধুঃ চিত্ৰ অণ) ১। বৌদ্ধভিক্ষু, ২। সাতখন বৰ্ষ পৰ্বতৰ এখন, ৩। চিত্ৰা নক্ষত্ৰত পূৰ্ণিমা হয় কাৰণে চৈত্ৰ মাহ, —ত্ৰং মন্দিৰ, দেৱালয়, —আৱলিঃ চ'ত মাহৰ পূৰ্ণিমা, —সম্বঃ কামদেৱ।

চৈত্ৰবধং কুবেৰৰ উদ্যান। ৰ ৫।৬০।

চৈত্ৰিঃ, চৈত্ৰিকঃ, চৈত্ৰিন্ চ'তমাহ।

চৈত্ৰী চ'তৰ পূৰ্ণিমা তিথি।

চৈদ্যঃ পু. (চৈদীনাং জনপদানাং ৰাজা চেদি যাঞ) শিশুপাল।

চৈলং স্ত্রী. পিন্ধা কাপোৰ, —খাৱঃ ধোৱা।

চৈল্য বিণ. (খ্যায়তে গীয়েতে চক্ষু ঘঞ) ১। শুদ্ধ, চাফ-চিকুন, ২। চতুৰ, পৈণত, ৩। মনোগ্ৰাহী, ৪। সাধু, সৎ, মনু ৩।২০৭; মহা ১২।৭০।৮

চোচং স্ত্রী. (প্রশস্তং চোচং ত্বক্ ৱিদাতে অস্যা ইতি অচ্) ১। ডাঠ বাকলি থকা ফল, নাৰিকল, ২। বাকলি, চাল, চৰ্ম, —কং বাকলি।

চোটী স্ত্রী. 'পেটিকোট'।

চোড়ঃ ১। 'বডিচ', ২। এখন ৰাজ্যৰ নাম।

চোদনা স্ত্রী. (চোদ্যতে প্রৱৰ্ত্যতে অনয়া ইতি চূদ যুচ টাপ) ১। বিধি, শাস্ত্ৰৰ বিধান, নিৰ্দেশ, —গুড়ঃ খেলা টোপ, 'বল'।

চোদ্যং স্ত্রী. (চূদ গিচ গ্যৎ) ১। অদ্ভুত বস্তু, ২। বাধা, ৩। প্রতিবাদ, ৪। প্রশ্ন, জিজ্ঞাসা।

চোপনং স্ত্রী. লাহে লাহে গমন। (চপ মন্দগমনে)।

চোৰঃ, চৌৰঃ (চুৰ গিচ্ অচ্) ১। চোৰ, ঠগ।

চৌৰিতকং ১। সৰু সুৰা চৌৰ কাৰ্য্য, ২। চুৰি কৰা বস্তু।

চোলঃ পু. (চোলয়তি স্ত্ৰীণাং ৰক্ষঃপ্ৰদেশে চুল অচ্) ১। বক্ষবান্ধনী, কাঁচুলি, ২। এখন ৰাজ্যৰ নাম, —কঃ বাকলি ভূষণ, 'বডিচ', —কী ১। বক্ষবর্মযুক্ত সৈন্য, ২। কমলা গছ, হাতৰ গাঁঠি।

চোলটুকঃ পাগুৰি, মূৰত মৰা ফিটা।

চোষঃ পু. (চীয়েতে ইতি চি ডঃ, ততঃ উষ অপ্ চচ্চাসৌ উষস্বেতি) ১। শোহন, ২। জ্বলন, পোৰণ।

চোক্ষঃ পু. সিন্ধু দেশীয় ঘোঁৰা।

চৌড় (ডী), চৌল (লী) চূড়াকৰণ সম্বন্ধীয়, —লং চূড়াকৰণ সংস্কাৰ।

চৌৰ্য্য স্ত্রী. ১। চৌৰ কৰ্ম, চুৰি কাৰ্য্য, ২। গুপ্ততা, —ৰতং গুপ্তত সঙ্গম, —বৃষ্টি চৌৰবৃষ্টি।

চৌলুক্যঃ এগৰাকী ৰাজৰ্ষি।

চ্যৱণং স্ত্রী. ১। গতি, ক্ষতি, ২। বঞ্চনা, ৩। ধ্বংস, নাশ, ৪। বৈ থকা।

চ্যু গত্যাম (ভা আ সক চ্যৱতে) ১। পৰি যা, তলত পৰ, সৰকি পৰ, ২। টোপ্ টোপকৈ পৰ, বৈ যা, ৩। বেঁকা কৈ বক্ৰভাৱে গমন কৰ, ৪। হেৰা, বঞ্চিত হ, ৫। অন্তৰ্ধান হ, অন্ত হ, সমাপ্ত হ, মনু ১২।৯৬; ৬। হ্ৰাস পা, পৰি— ১। গুচি যা, পলাই যা, ২। বেঁকা হৈ গমন কৰ, সৰি পৰ, ৩। হেৰা, বঞ্চিত হ, তলত পৰ, প্র— তলত সৰি পৰ।

চ্যুৎ ক্ষৰণে (ভা প সক চ্যোততি) ১। বৈ যা, টোপ্ টোপকৈ পৰ, ভড়ি ৬।২৮, ২। সৰকি পৰ, পিছলি পৰ।

চ্যুত বিণ. (চ্যয়েতে অ ইতি চ্য কমণি ক্ৰঃ) ১। ক্ষৰিত, স্থলিত ৰ ১১।২৫; তলত পৰা, অধঃপতিত, ২। দূৰকৃত, বহিঃকৃত, ৩। মাৰ্গচ্যুত, লান্ত, ৪। লুপ্ত, —অধিকাৰ বিণ. কাৰ্য্যৰ পৰা পদচ্যুত, —আত্মান

বিণ. ভ্ৰষ্টাশ্রা, অনাচাৰী, হিংসুক।

চ্যুতি: ক্ৰী. (চা অপাদানে ক্ৰিন) ১। অধঃপতন, ২।

আওগতি, মার্গচ্যুতি, ভ্ৰাষ্টি, ৩। ক্ষৰণ, ৪। ক্ষতি,

অবলুপ্তি, বঞ্চনা, ৫। যোনি, ৬। গুহাঘাৰ।

চ্যাপ: পু. (অৱন্তে ভাষন্তেহনেতি চ্যাপঃ কিং) মুখ।

চ্যুতঃ আমগছ।

ছ

ছ ছকাৰ। বাঞ্জনবৰ্ণৰ সপ্তম আৰু 'চ' বৰ্ণৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ।
অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ১১শ সূত্ৰৰ ৩য় বৰ্ণ।
উচ্চাৰণস্থান তালু।

ছ বিণ. (ছায়তে পৰিস্কৃত্যে যৎ ইতি ছো কৰ্মণি কঃ)
নিৰ্মল, পৰিস্কাৰ, তৰল।

ছঃ পু. (ছো ভাৱে ডঃ) ছেদন, অংশ, টুকুৰা।

ছগঃ পু. (ছেং যজ্ঞাদৌ ছেদনং গচ্ছতি গম ডঃ) ছাগল।

ছগণং ক্ৰী. শুকান গোবৰ।

ছগলং ক্ৰী. নীলা কাপোৰ।

ছগলঃ, —লকঃ পু. ছাগল, ছাগলী।

ছটা ক্ৰী. (ছো অটন কিচ্চ) ১। দীপ্তি, ৰাত ৪।১২৮;
উজ্জ্বলতা, ২। সমূহ, শি ১।৪৭; ৩। বেখা, আঁচ,
—আভা বিজুলী, —ফলঃ তামোল গছ।

ছত্ৰং ক্ৰী. (ছদ গিচ্ ষ্ট্ৰণ) ৰ'দ-বৰষুণ নিবাৰণৰ কাৰণে
বাৰহাৰ কৰা আৱৰণ বিশেষ, ছাতি। মনু ৭।৯৬;
—ধৰঃ, —ধাৰঃ ছত্ৰধাৰী। ছাতি ধৰোঁতা, —ধাৰণং ১।
ছাতি ধৰি ৰখা কাৰ্য্য, ২। ৰাজ-ঐশ্বৰ্য্যৰ প্ৰতীকৰূপ
ছাতি ধাৰণ কাৰ্য্য। —পতিঃ ১। ছাতি মূৰৰ ওপৰত থকা
ৰজা। একছত্ৰী সম্ৰাট, ২। পুৰণি কালৰ এজন ৰজাৰ
নাম, ছত্ৰপতি শিৱাজী, —ভক্তঃ ১। ৰাজা হানি, ২।
পৰবশ, ৩। নিষ্ঠুৰতা অৱস্থা, বৈধব্যতা।

ছত্ৰকঃ শিৱালয় —কং বেংছতা।

ছত্ৰা, —ত্ৰাকঃ বেংছতা, খা ১।১৭৬।

ছত্ৰিকঃ ছত্ৰধাৰী।

ছত্ৰী (ন) ১। ছত্ৰধাৰী (পু.) নাপিত।

চত্বৰঃ পু. (ছদতে অপৱাৰয়তি ৰ্বোক্ষাদিমিতি ছদ ৰ্বৰচ্)
১। গৃহ, ঘৰ, ২। নিকুঞ্জ।

ছদ সংবৃতৌ (ভ্ৰা, চুৰা উ সক ছদতি —তে, ছদয়তি
—তে) ১। আবৃত কৰ, ঢাকি ৰাখ, পৰ্দাৰে আৰ কৰ।
মে ৭৬; ২। বিজ্ঞাৰ কৰ, বিস্তাৰ কৰ, ৩। লুকাই, ঢাকি
ৰাখ, গুপ্তভাৱে ৰাখ, অন্ধ— আ— আচ্ছাদন কৰ,

আবৃত কৰ, উদং— আবৃত কৰ, উলঙ্গ কৰ, উচ্ছেদ
কৰ, উপ— আবৃত কৰ, লুকাই ৰাখ, পৰি— পৰিধান
কৰ, প্ৰে— আচ্ছাদিত কৰ, লুকাই ৰাখ, ভেষচন কৰ,
মনু ৪।১৯৮; প্ৰতি— লুকাই ৰাখ, আবৃত কৰ,
সং— মেৰাই বান্ধ, লুকাই ৰাখ।

ছদঃ, —ছদনং ১। আৱৰণ, ঢাকনী, ২। পাখি, ৩। পাত,
৪। খাপ।

ছদিসঃ ক্ৰী. ছদিস্ ক্ৰী. ঘৰ বা গাড়ীৰ চাল বা হৈ।

ছদ্যন ক্ৰী. (ছদ্যতে আত্ৰিয়তে ছদ মনিন) ১। ছদ্মবেশ,
২। চেলু, ছল, শি ২।২১; ৩। ঠগ, প্ৰবঞ্চনা, মনু
৪।১৯৯; —তাপসঃ ভণ্ড সন্ন্যাসী, —শ্ৰেণী ঠগ।

ছনচ্ছন অব্য পানী পৰিলে হোৱা শব্দ। অমক ৮৯।

ছন্দ আনন্দে (চুৰা উ স, অ ছন্দয়তি —তে) ১। আনন্দ
দে, সন্তুষ্ট কৰ, ২। সৈমান কৰ, ৩। আবৃত কৰ,
৪। আনন্দিত হ, উপ— তোষামোদ কৰ, নিমন্ত্ৰণ
কৰ, প্ৰাৰ্থনা কৰ, অনুৰোধ কৰ, কোনো কাম কৰাৰ
কাৰণে সৈমান কৰ। কোনো বস্তু দান কৰ।

ছন্দ(স্) ক্ৰী. (ছন্দতি আহ্বাদয়তি ছদ্ ছঃ) ১।
শ্বেৰাচাৰ, অভিনাষ, ইচ্ছা, অভিধায়, ২। ঠগ, ছল,
৩। বেদ, বৈদিক মন্ত্ৰসমূহ, ৰ ১।১১; মনু
৪।৯৫; ৪। কবিতা, পদ্য, ৫। কবিতাৰ এটা ছন্দ,
৬। ছন্দ; ছয় বেদাঙ্গৰ এটা। আন কেইটা : শিষ্টা,
কল্প, ব্যাকৰণ, নিকন্ত আৰু জ্যোতিষ; —কৃত্তং যি
কোনো বৈদিক ছন্দ, —গঃ (ছন্দোগঃ) ১। ছন্দ
অনুসৰি গাওঁতা, ২। সামবেদৰ গায়ক; —ভক্তঃ
ছন্দৰ পতন, —ক্ৰিচিতিঃ দণ্ডিনে ৰচনা কৰা এখন
ছন্দশাস্ত্ৰ।

ছন্দঃ পু. (ছন্দ ভাৱে ঘঞঃ) ১। ইচ্ছা, অভিধায়,
অভিনাষ, ৰা ২।৯।৭; ২। হুজুগ, নিজৰ বাছনি
নিজৰ ইচ্ছামতে কৰিব পৰা, স্বাধীনভাৱে কৰিব পৰা,
৩। অৰ্থ, মৰ্ম, ৪। বিষ।

ছদ্ম বিণ. (ছদ ক্তঃ) ১। আচ্ছাদিত, আবৃত, ২। গুপ্ত, মহা ৩। ২০। ২৪।

ছম্ ভক্ষে, (ভা প সক ছমতি) ১। ভক্ষণ কৰ, খা।

ছমণ্ডঃ পু. পিতৃহীন, অনাথ।

ছর্দ রমনে (চুৰা উ সক ছর্দয়তি -তে) ১। বঁতিয়া।

ছর্দনম বাঁতি, অসুখ।

ছর্দনঃ পু. (ছর্দ ল্যঃ) ১। অলম্ব্য নামৰ এজন বাক্সস, এইজনে নৰ-পশু আদি গিলি আকৌ বমি কৰি উলিয়াই পেলাইছিল, ২। নিম গছ।

ছর্দিঃ ক্ৰী. বমি হোৱা ৰোগ। —স্নঃ নিম গছ।

ছলং —লঃ ১। শঠতা, ২। ছল, প্রবঞ্চনা। মনু ৮। ৪৯; ৩। অভিপ্রায়, ৪। দুষ্টালি, ৫। ভ্রান্তি, ৬। উপায়, অভিসন্ধি।

ছলিকং এবিধ নৃত্য অথবা নাটক।

ছল্লি, —লী ক্ৰী. ১। ছাল, বাকলি, ২। লতা এবিধ, ৩। এবিধ ফুল, ৪। সজ্জন, ছলি।

ছবিঃ ক্ৰী. (ছতি সৃষ্টিং কৰোতি ছো কিনি) ১। ছালৰ বং, বৰণ, মে ৩৩; ২। শোভা, দীপ্তি, উজ্জ্বলতা, ৩। ছাল।

ছা ক্ৰী. (ছদ ডঃ টাপ) আচ্ছাদন, আবৰণ।

ছাঃ পু. জন্তুৰ পোৱালি।

ছাগঃ ১। ছাগল, মনু ৩। ২৬৯; ২। মেঘ ৰাষি, —গং ছাগলীৰ গাখীৰ, —ভোজনঃ কুকুৰনেচীয়া বাঘ, —মুখঃ কাক্তিকৈয়, —বথঃ —বাহনঃ অগ্নি।

ছাগগঃ গোবৰৰ জুই।

ছাগলঃ (লী) ছাগল, —অস্ত্রী কুকুৰনেচীয়া বাঘ।

ছাত বিণ. ১। ছিন্ন, বিভক্ত, বিভাজিত, ২। দুৰ্বল।

ছাত্ৰঃ ক্ৰী. এবিধ মৌ।

ছাত্ৰঃ পু (ছত্ৰং গুৰোদোষণামাৱৰণং তচ্ছীলমস্য ছত্ৰ গঃ) ১। শিষ্য, ছাত্ৰ, —গণ্ডঃ কোনো শ্লোকৰ আদি মাত্ৰ, অৰ্থাৎ প্রথমখিনিৰ জ্ঞান থকা পণ্ডিত, —দর্শনং এদিনৰ বাহী গাখীৰৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা বিউ বা মাখন, —ব্যংসকঃ মুখ, ভোদা ছাত্ৰ।

ছাদং ঘৰৰ চাল। খেৰৰ চালি।

ছাদনং ১। আচ্ছাদন, ঢাকনী, পর্দা, ২। গোপন কৰণ, ৩। গছৰ পাত, ৪। পৰিধান।

ছাদিত বিণ. আচ্ছাদিত, আবৃত।

ছাদিকঃ প্রবঞ্চকঃ, ঠগ, গুণ্ডা।

ছান্দস (সী) বিণ. ১। বৈদিক, বেদ সম্বন্ধীয়, ২। ছন্দ সম্বন্ধীয়, ৩। বেদজ্ঞাতা, বেদজ্ঞ, —সঃ বেদজ্ঞ ব্রাহ্মণ।

ছান্দোগ্য ক্ৰী. (ছন্দোগানাং ধর্মঃ ছন্দোগ এণঃ) ১। সামবেদীয় এখন উপনিষদ, ছান্দোগ্যোপনিষদ।

ছায়া ক্ৰী. (ছ্যতি ছিনতি সূর্যাদেঃ প্রকাশং নাশয়তি ছো যঃ টাপ) ১। (গছাদিৰ) ছাঁ। তৎপুরুষ সমাসত ছায়ং হয়। ৰ ৪। ২০; ২। প্রতিচ্ছবি, প্রতিবিশ্ব, ৩। সাদৃশ্য, ৪। ভ্রম, ৫। বঙৰ সংমিশ্রণ, ৬। মুখৰ ৰং, বৰণ, ৭। সৌন্দৰ্য্য, মে ৮০; ৮। সুৰক্ষা, ৯। শাৰী, লানি, ১০। অন্ধকাৰ, ১১। ভেঁটি, ১২। দুৰ্গা, ১৩। সূর্য্যপত্নী ছায়া, এওঁৰ তিনিটা সন্তান। দুটা পুত্ৰ সারথি, আৰু শনি, এটি কন্যা তপনী। —অঙ্কঃ চন্দ্র, —কৰঃ ছত্ৰধাৰী, —গ্রহঃ দাপোণ, —তনয়ঃ, —সূতঃ শনি গ্রহ, —তৰুঃ ছাঁ, প্রকাণ্ড গছ, —পথঃ বায়ুমণ্ডল, —ভূং পু চন্দ্র। —মিত্ৰং ডাঙৰ ছাতি, —যন্ত্ৰং বেলি ঘড়ী।

ছিঃ ক্ৰী. (নিন্দার্থক) ছিঃ।

ছিষ্টিঃ বিভাজন, কৰ্তন।

ছিদ্বৰ (বী) বিণ. ১। কাটিব লগীয়া, ২। বিবোধী, ছলপূৰ্ণ।

ছিদ্ ছেদে (কথা উ সক ছিনতি, ছিচ্ছে) ১। ব দুডোখৰ কৰ, ছিৰ, ভাঙি পেলা, কাটি পেলা। গী ২। ২৩; ২। (নিদ্রা) ভঙ্গ কৰ, ৩। দূৰ কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, ভৰ্ত ২। ৭৭; অল্প— কাটি দুভাগ কৰ, প্রভেদ কৰ, ভাল-বেয়া বিচাৰ কৰ, সাল-সলনি কৰ, সীমা বান্ধি দি, আ— কাটি পেলা, দুডোখৰ কৰ, কাটি ল, কু ২। ৪৬; বহির্ভূত কৰ, মনু ৪। ২১৯; দূৰ কৰ, টানি উলিয়া, উদ্— নাশ কৰ, উভালি পেলা, বাধা দি, মনু ৩। ১০১; পৰি— ছিৰি পেলা, আঘাত কৰ, অঙ্গছেদন কৰ, কাটি দুডোখৰ কৰ, সীমা নিৰ্ধাৰণ কৰ, কু ২। ৫৮; ঝি— কাটি পেলা, নাশ কৰ, বংশ নাশ কৰ, ভাঙি ৩। ৫২; সং— কাটি পেলা, বিভক্ত কৰ, দূৰ কৰ, সন্দেহ দূৰ কৰ, নিষ্পত্তি কৰ।

ছিদ্ (সমাসৰ শেষত) কাটি দুভাগ কৰা কাৰ্য্য, নাশ-কৰণ। যেনে পঞ্চছিদ্, যি পৰ্বতৰ পাখিবোৰ কাটি পেলাইছিল, অৰ্থাৎ ইন্দ্র।

ছিদ্ৰি: কুঠাৰ, ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ, —দিৰ: ১। কুঠাৰ, ২। কথা, ৩। অগ্নি, ৪। ৰচি।

ছিদ্ৰ চেদে (চুৰা প সক ছিদ্ৰয়তি) ১। ফুটা কৰ, ছিদ্ৰ কৰ, বালক: ভাণ্ডং ছিদ্ৰয়তি।

ছিদ্ৰং ক্লী. (ছিদাতে ভিদাতে যৎ ছিদ্ৰ ৰক) ১। ফুটা, ছিদ্ৰ, মহা ৩। ৮২। ৫৩; ২। ভ্ৰান্তি, দোষ, ভুল, কলঙ্ক। মনু ৭। ১০২; —অনুজীৱীন, —অনুসঙ্কানীন, —অনুসাৰীণ, —অশ্বেষিন্ (আনৰ) ছিদ্ৰ অৰ্থাৎ দোষ বিচাৰি ফুৰা মানুহ, —অন্তৰ: বেঁত, নলখাগৰি, —আত্মন শত্ৰুৰ আগত নিজৰ দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰোঁতা, —কৰ্ণ কাণ ফুটোৱা, —দৰ্শন দোষ প্ৰকাশ।

ছিদ্ৰ বিণ. (ছিদ ক্ৰ:) ১। বিভাজিত, বিভক্ত, কাটি পেলোৱা (বস্তু), ২। ভগ্ন, বিনষ্ট, দূৰীকৃত, —শ্ৰী বেষা, গণিকা, —ক্ৰম: কাটি পেলোৱা গছ, —বৈধ যাব সন্দেহ দূৰীভূত হৈছে। নিঃসন্দিগ্ধ, —নাসিক নাকহীন, নাককটা, —ভিন্ন ছিদ্ৰ ভিন্ন হোৱা, —কাটি খণ্ড-বিখণ্ড কৰা, —মস্তা ছিদ্ৰমস্তা, দুৰ্গৰ এটি ৰূপ। দশ মহাবিদ্যাৰ ষষ্ঠ মহাবিদ্যা, —মূল মূলোচ্ছেদ, —শ্বাস: উশাহ বন্ধ হৈ যোৱা এবিধ বেমাৰ (এজমা), —সংশয় সংশয় নাশ। নিঃসন্দেহ।

ছুছুন্দৰ: চিকা।

ছুট ছেদে (চুৰা, তুদা সক ছোটয়তি, ছুটতি) কাট, ছেদন কৰ।

ছুদ্ৰং ক্লী. (ছদ ৰক) ৰশ্মি।

ছুপ স্পৰ্শে (তুদা প সক ছুপতি) স্পৰ্শ কৰ।

ছুপ: পু. (ছুপ ঘঞৰ্থে ক:) ১। স্পৰ্শ, ২। জোপোহা গছ, ৩। যুদ্ধ, ৪। চপলতা।

ছুৰ ক) ছেদে (ভ্ৰা প সক ছোৰতি) ১। কাট, কাটি দুডোখৰ কৰ, ছেদন কৰ, ২। খোদিত কৰ।

খ) লোপে (তুদা প সক ছুৰতি) ১। আবৃত কৰ, ২। সান, লেও দি, ৩। সংমিশ্ৰণ কৰ।

ছুৰণং ক্লী. (ছুৰ লুট) অনুলেপন।

ছুৰা ক্লী. ১। অমৃত, ২। চূণ।

ছুৰিকা, ছুৰী ক্লী. ছুৰি, কটাৰী।

ছুৰিত: (ছুৰ ক্ৰ:) ১। খচিত, যেনে মুক্তা খচিত হাৰ,

২। ৰঞ্জিত, ৩। ছিন্ন।

ছুদ্ ক) সমীপে (চুৰা উ ভ্ৰা প সক ছুদয়তি —তে, ছুদতি) জ্বলা, যেনে চাকি বা বস্তি জ্বলোৱা

খ) দেৱনে ৰমনে, (কুধা উ সক ছুগতি) ১। খেল-ধেমালি কৰ, ২। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, ৩। বাঁতিয়া।

ছেক বিণ. (ছাতি বনৱাসাদি সুখং ছিনতি নাশয়তি ছো লুনো ডেকন) ১। ঘৰচীয়া, ২। নাগৰিক, নগৰত জন্ম হোৱা, ৩। ধূৰ্ত।

ছেকানুপ্ৰাস: (অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ) শব্দালঙ্কাৰৰ অনুপ্ৰাস অলঙ্কাৰৰ পাঁচবিধ অনুপ্ৰাসৰ এবিধ।

ছেকাপত্নুতি: এবিধ অপত্নুতি অলঙ্কাৰ।

ছেকোক্তি: বক্তোক্তি।

ছেদ: পু. (ছিদ ভাৱে ঘঞ) ১। ছেদন, কৰ্তন, দ্বিখণ্ডিতকৰণ, কু ২। ৪১; ২। নাশ, সমাপ্তি, অন্ত, ধ্বংস, ব্যাঘাত, ৩। খণ্ড, টুকুৰা শ ৩। ৭; ৪। (অঙ্ক) হাৰক, ভাজক।

ছেদনং ক্লী. (ছেদ লুট) ১। কাটি দুডোখৰ কৰণ, ২। বিভাজন, ৩। দুফালকৰণ, ৪। নাশ, ধ্বংস, দূৰীকৰণ।

ছেদনীয় পু. (ছেদিতুং যোগা ইতি অনীয়ৰ) কটাৰ বা কাটি পেলোৱাৰ যোগা, —য়: কতক বৃক্ষ।

ছেদি: (ছিদ ইণ) ছেদনকৰ্তা, কাঠমিস্ত্ৰী।

ছেমণ্ড: পু. (হেস্ অদনে অণুন) পিতৃহীন। বাপমৰা, অনাথ।

ছেলক: ছাগলী।

ছেদিক: নল-খাগৰি।

ছো লুনো (দিৱা প স ছাতি) শস্যাদি কাট, কাটি চপা, কাঁচিৰে (ধান ঘাঁহ আদি) কাট, ছাটি ধান্য কৃষক:।

ছোটিকা ক্লী. (ছটতি যজ্ঞবিয়কাৰিণাং মায়াং ছিনন্তীতি ছুট থুল্ টাপি অত ইতঞ্চ) তৰ্জনী-অঙ্গুষ্ঠাঙ্গুলিধ্বনি:। তৰ্জনী আৰু বুঢ়া আঙুলি লগ লগাই কৰা শব্দ, টিলিকি।

ছোটী (ন) পু. (ছুট গিনি:) কৈৱৰ্ত।

ছোৰণং ক্লী. (ছুৰ ভাৱে লুট) ত্যাগ, পৰিত্যাগ। ■

জ জকাৰ, ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ অষ্টম বৰ্ণ আৰু 'চ' বৰ্ণৰ তৃতীয় বৰ্ণ। অষ্টাধাৰীৰ শিৱসূত্ৰৰ ১০ম সূত্ৰৰ ১ম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান তালু। 'ইচুযশানাং তালু।'

জ বিণ. সমাসৰ অন্তত। জন্ম হোৱা (বংশগতভাৱে) নামি অহা, গজা, বাস কৰা আদি বহুতো অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— কুলজ, বংশজ, উদ্ভিজ্জ ইত্যাদি।

জঃ পৃ. ১। পিতা, ২। জন্ম, উৎপন্ন, ৩। বিহ, ৪। পিশাচ, ৫। বিজেতা, ৬। দীপ্তি, ৭। বিষ্ণু, ৮। গতিবেগ।

জকুটং বেঙেনা ফুল, —টং ১। লয় পৰ্বত, ২। কুকুৰ। জক্ষ ভক্ষে, হাসে (অদা, প, ভক্ষে সক হাসে অক জক্ষতি, জক্ষতি) ১। ভক্ষণ কৰ, খাই শেষ কৰ, গ্ৰাস কৰ, ২। ধ্বংস কৰ, নষ্ট কৰ।

জক্ষণং জক্ষিঃ ভক্ষণ, ক্ষয়, ভগ্ন।

জক্ষ্মঃ, জক্ষ্মান্ পৃ. (জক্ষতি শৰীৰং নাশয়তি ইতি জক্ষ্ম গনি) যক্ষ্মা ৰোগ। ক্ষয়ৰোগ।

জগৎ ক্ৰী. (গচ্ছতীতি গম্ ক্ৰিপ তুক) বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড ব ১।১; (পৃ) বায়ু, বতাহ, —অস্থী (জগদস্থা) দুৰ্গা, —আত্মান্ পৃ. পৰমাত্মা, —আদিজঃ সদাশিৱ, —আশাৰঃ ১। কাল, ২। বায়ু, —আয়ুঃ বায়ু, —ঈশঃ —পতিঃ পৰমেশ্বৰ, —উদ্ধাৰঃ জগতৰ মুক্তি, —কৰ্ত্তৃ, —খাতৃ বিশ্ববিধাতা, বিশ্বস্ৰষ্টা, —চক্ষুস্ সূৰ্য্য, —নাথঃ জগন্নাথ, বিশ্বনাথ, —নিৰাসঃ পৰমেশ্বৰ, বিষ্ণু, শি ১।১; জাগতিক অস্তিত্ব, —প্ৰাণঃ —বলঃ বায়ু, —ঘোনিঃ ১। পৰমাত্মা, ২। বিষ্ণু, ৩। সদাশিৱ, ৪। ব্ৰহ্মা (স্ত্ৰী) পৃথিৱী, —ব্ৰহ্মা পৃথিৱী, —বিনাশঃ যুগান্ত, —সাক্ষী পৃ. ১। পৰমাত্মা, ২। সূৰ্য্য।

জগতী স্ত্ৰী. (গচ্ছতি কাৰ্যত্বাৎ নষ্টো ভৱতীতি গম্ অতি ভীপ) ১। ভূৱন, পৃথিৱী, কি ১।৭, বা ২।৬৯।১১; ২। জন, লোক, প্ৰজা, মানৱ জাতি, ৩। গাই গৰু, ৪। এবিধ ছন্দ, —ঈশ্বৰঃ জগদীশ্বৰ, সম্ৰাট, —সৌৰী দুৰ্গা, —খাত্ৰী জগদ্ধাত্ৰী দেৱী। কুঞ্জবাসুৰ নিধনকাৰিণী; দুৰ্গাৰ এটা ৰূপ।

জগনুঃ (মুঃ) পৃ. (জগৎ গম্ ৱাহলকাৎ ডুঃ) ১। অগ্নি, ২। জন্তু, ৩। কীট-পতঙ্গ।

জগৰঃ পৃ. কবচ, বৰ্ম।

জগল বিণ. (পুনঃ পুনঃ গলতি গল যঙ অচ্) ১। নীচ, দুৰন্ত, বদমাচ, ছল, প্ৰবঞ্চক, ঠগ, —লং ক্ৰী. ১। গোবৰ, বৰ্ম, ৩। সুৰা, মদ।

জঙ্ঘ বিণ. (অদ্ ভক্ষণে জ্জঃ) ভক্ষিত, —ক্ষিঃ স্ত্ৰী. ভক্ষণ, সহ-ভোজন। আহাৰ।

জগ্মিঃ পৃ. বায়ু।

জঘনং ক্ৰী. (হন্যাতে ইতি হন অচ্ কু) ১। তিৰোতাৰ জঘন, উৰু আৰু কৰঙৰ অংশ। শি ৫।২৯; ২। কটি দেশ। দেভা ১।৯।৮১; ৩। গুপ্তাঙ্গ, ৪। ৰক্ষিত সৈন্য, —কুপকৌ তিৰোতাৰ কৰঙনৰ গাঁত দুটা, —চপলা অসতী, ব্যভিচাৰী নাৰী, পঞ্চ ১।১৭৩।

জঘনা বিণ. (কুটিলং হন্যাতে নিন্দাতে হন যঙ অচ্ যৎ) ১। চৰম, অশু, শেষ, গী ১৪।১৮; ২। প্ৰহিত, নিন্দিত, অধম, নীচ, মনু ৮২৭০, —ন্যঃ পৃ. শূদ্ৰ, —জঃ সৰু ভায়েক। শূদ্ৰ, মহা ১।৬৫।১৬।

জয়িঃ পৃ. (হন্যাতে ইতি হন কিনি দ্বিত্বম) মাৰগাস্ত্ৰ, ঋবে ৯।৬১।২০।

জয়ু বিণ. হস্তা, হননকৰ্তা, হত্যাকাৰী।

জজম বিণ. (পুনঃ পুনৰ্গচ্ছতীতি গম্ যঙ অচ্) ১। অস্থাৱৰ, গমনশীল, চৰ, —ইতৰ স্থায়ী, স্থাৱৰ, —কুটী ছাতি।

জজলং (পুনঃ পুনৰ্ভিশিয়েন গলতি গল যঙ অচ্) ১। পানীহীন স্থান। মৰুভূমি, পতিত ভূমি, ২। ডাঠ হাবি, ৩। একান্ত, নিৰ্জন স্থান।

জজালঃ পৃ. (জজং কুটিলগতিং অলতি প্ৰাপ্নোতি জজ অল অণ) ১। পথাৰৰ আলি। ২। মাটিৰ সীমা।

জজুলং বিহ, সাপৰ বিষ।

জজ্জা স্ত্ৰী. (হন গতো যঙ ডঃ) গাঠিৰ পৰা আঠুলৈ ভৰিৰ অংশ, —আৰঃ —কাৰিকঃ দৌৰা মানুহ, ডাকোৱাল, বেগাই যোৱা দূত, —ত্ৰাণং ভৰিত পিঙ্গা বৰ্ম।

জজ্জাল, —জিজল বিণ. অতি বেগৱান, —লঃ ১। ডাকোৱাল, ২। হৰিণ।

জজ্জ জজ্জ যুধি (ভা প সক জজতি, জজ্জতি) যুঁজ কৰ, যুদ্ধ কৰ।

জট্ সংহতো (ভা প অক জটতি) ১। চুলি জটা বন্ধ, ২। গোট মাৰ, খলমা বন্ধ।

জটা ক্ৰী. (জটতি পৰম্পৰং সংলগ্নং কৰোতীতি জট্ অচ) ১। একেলগে ওপৰলৈ তুলি বন্ধা মূৰৰ চুলি, ২। ব্ৰতী-বিনাকৰ শিখা, ৩। আহুত্ৰ শিখা, ৪। শিখা, ৫। শাখা, ৬। শতমূল নামৰ এবিধ গছ, —নীৰঃ —টক্ঃ, —ঈৰঃ, —ধৰঃ সদাশিৱ, —জুট্ঃ শিৱৰ জট্, —জ্বালঃ বক্তি, চাকি, —মাংসী এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য।

জটায়ুঃ পু. (জটায়ু য়াতি প্ৰাপ্তোতীতি জটা যা কৃঃ) জটায়ু পক্ষী। দশৰথৰ প্ৰিয় সখা, অৰুণৰ পুত্ৰ। সীতা হৰণৰ সময়ত ৰাৱণে জটায়ুক হত্যা কৰে। যেতিয়া ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি আকাশ পথেৰে লক্ষ্য অভিযুখে গৈ আছিল, তেতিয়া সীতাৰ কাম্পান শুনি জটায়ুৱে ৰাৱণক বাধা দিয়ে। ৰাৱণে জটায়ুৰ দুয়োখন পাখি কাটি পেলোৱাত জটায়ু মাটিত পৰি ৰ'ল। ৰামে সীতাক বিচাৰি সেই ফালেদি যাওঁতে জটায়ুৱে ৰামক সকলো বিবৰি কয় আৰু তাৰ পিচতে মৃত্যুবৰণ কৰে।

জটাল বিণ. জটায়ুক্ত, —লঃ ডিমৰু গছ, —লা এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, আতৰ।

জটিন্ বিণ. জটায়ুক্ত, জটাধাৰী (পু) ১। সদাশিৱ, ২। বড়গছ।

জটিল বিণ ১। জটাধাৰী (সন্ন্যাসী) ২। কঠিন, আউল লগা, অকোৱা-পকোৱা, বিশৃঙ্খল, ৩। ডাঠ, গহীন, অভেদ্য, —লঃ পু. সিংহ, ছাগলী।

জঠৰ বিণ. (জনয়তে ইতি জন অবঃ ঠচ্চ) টান, কঠিন, দৃঢ়, —ৰং —ৰঃ ১। পেট, উদৰ, ২। জৰায়ু, গৰ্ভাশয়, ৩। অভ্যন্তৰ, —অগ্নিঃ হজম শক্তি।

জড় বিণ. (জলতি বুদ্ধিশক্তিমাচ্ছাদয়তি জল অচ) ১। হীমগ্ৰস্ত, শীতল, চোঁচা, ২। নিম্বেজ, জঠৰ, অৱশ, ঠেবেজা, শ ৪।৫, ৩। মুৰ্খ, অজ্ঞান, মনু ২।১১০; ৪। বোবা, ৫। বেদাধ্যয়নত অক্ষম, ৬। মোহগ্ৰস্ত, ৰ ৮।৭৫; —ডং পানী, সীহ, —ক্ৰিয় টিলা, লেহেম, —ভৰতঃ অঁকবা, বেঙা।

জড়তা, জ্বং (জড় ভাৱে তল) ১। জাড়া, ৰ ৯।৪৬, শীতলতা, অজ্ঞতা, মূৰ্খামি, ২। (অলঙ্কাৰ) ৩৩ বিধ ব্যভিচাৰী ভাৱৰ এবিধ।

জড়িয়ান(ে) পু (জড়স্য ভাৱঃ য়াঞ ইমনিচ্চ) জড়তা, মূৰ্খালি, নিৰ্বোধতা, অচেতনতা।

জতু ক্ৰী. লা, —অশ্বকং ৰঙা হাইতাল, —গৃহং লাৰ ঘৰ। কুন্তীৰ সৈতে পঞ্চপাণ্ডৱক পুৰি মাৰিবলৈ দুৰ্যোধনে সজোৱা লাৰ ঘৰ, —পুত্ৰকঃ পাশাখেলুৱৈ, —কসঃ লা।

জতুকং লা, —কা লা, বাদুলী, হিং, এবিধ লতা।

জত্ৰ ক্ৰী. ডিঙিৰ হাড়।

জন্ জনো (দিৱা আ অক জায়তে) ১। জন্ম হ, উৎপন্ন হ, মনু ১।৯, ১০।৮; ২। উঠ, ওপৰলৈ উঠ, গজা (যেনে, শস্য বীজ), ৩। সংঘটিত হ, ঘট, যা ৩।২২৬; (গিজন্ত) জনয়তি, জন্ম দি, উৎপন্ন কৰ, অনু— ১। পিচত জন্ম হ, মনু ৯।১৩৪; অস্তি— জন্ম হ, ধনীৰ ঘৰত জন্ম হ, গী ১৬।৩।

জনঃ পু. (জন্ অচ) ১। মানুহ মহা ১।১৪৯।৯; ২। প্ৰাণী, ৩। ব্যক্তি, ৪। জনতা, ৫। বংশ, জাতি, ৬। মহলৌকিকৰ উৰ্বৰত থকা লোক, ৭। হোজা মানুহ, ৮। এজন অসুৰৰ নাম, —অতিগ অতিমানৱ, অসাধাৰণ মানুহ, —অন্তঃ নিৰ্জন স্থান, যম, —অন্তিক গুপ্ত বাৰ্তালাপ, (অবা), নাটকত আনে নুশুনাকৈ এজনে ফুচুচাই এজনক কোৱা, —অৰ্দ্দনঃ শ্ৰীকৃষ্ণ, —অশনঃ কুকুৰনেচীয়া বাঘ, —আচাৰ লোকাচাৰ, —আশ্ৰয়ঃ ওখ খুঁটাৰ খোলা প্ৰকাণ্ড ঘৰ, —ওষঃ জনতা, বাইজ, মানুহৰ জাক বা জাকপাতি অহা মানুহ, —চক্ষুস্ বাইজৰ চকু, সূৰ্য্য, —ত্ৰা ছাতি, —দেৱঃ বজা, —পদঃ ১। জনপদ, ৰাষ্ট্ৰ, ৰাজ্য, সাম্ৰাজ্য, ২। দেশ, মে ১৬; ৩। প্ৰজা, ৪। মানৱ জাতি, —প্ৰহ্লাদঃ ১। উৰা-বাতৰি, ২। কেলেকাৰি, —মৰ্দ্দাদা প্ৰতিষ্ঠিত বিধি, দেশাচাৰ, —বজ্জনং জনতাৰ মনোবজ্জন, —বৰঃ জনবৰ, উৰাবাতৰি, কেলেকাৰি, —লোকঃ মহলৌকিকৰ উৰ্বৰ লোক। সপ্তলোকৰ ৫ম লোক। (সপ্তলোক : ভূঃ, ভূৱঃ, স্বঃ, মহঃ, জনঃ, তপঃ, সত্যঃ), —হ্লাদঃ ঈশ্বৰি। উৰা-বাতৰি, —হ্যৱহাৰঃ জনপ্ৰিয় ৰীতি, আচাৰ, —শ্ৰুতঃ বিখ্যাত লোক, —শ্ৰুতি উৰা-বাতৰি, বাৰ্তা, —সংহ্লাধ ঘন বসতি, —স্থানং দণ্ডকাৰণ্যৰ এটা অংশ। উ ১।২৮।

জনক বিণ. (জন্ গিচ্চ পুল) উৎপাদক, জন্মদাতা, কাৰক (হেতু), যেনে, ক্ৰেশজনক, —কঃ ১। পিতা, ২। অদি পুৰুষ, পূৰ্বপুৰুষ, ৩। বিদেহ ৰাজ্য ৰজাৰ নাম। সীতাৰ পালক পিতৃ। মহৰ্ষি যজ্ঞবল্ক্যৰ শিষ্য জনক এগৰাকী অতি জ্ঞানী ৰজা আছিল। সীতাক বিয়া

দিয়াৰ পিচত তেওঁ বাকীখিনি জীৱন বেদ, বেদান্ত
দৰ্শন আদি অধ্যয়ন কৰি কটায়। —আত্মজা—তনয়া
—নন্দিনী, —সুতা জনকৰ কন্যা সীতা।

জনকাৰী (ন) পু. আলতা।

জনসমঃ পু. চণ্ডাল। শি ১৫।৩৫।

জনতা স্ত্ৰী. (জনানাং সমূহঃ জন তল) ১। বাইজ,
জনতা, জনসমূহ। ২। মানৱজাতি। শি ৯।১৪।

জননং স্ত্ৰী. (জন অধিকৰণে লুট) ১। জন্ম, উৎপত্তি
কু ১।৪২; সৃষ্টি, অৱতাৰ, উত্থান, ২। জীৱন, অস্তিত্ব।
কু ১৫৩; ৩। বংশ, গোত্ৰ, —নঃ পু. বিষ্ণু।

জননিঃ স্ত্ৰী. মাতৃ, জন্ম। এবিধ আতৰ।

জননী স্ত্ৰী. (জনয়তীতি জন বাহুল্যকাদিনিঃ স্ত্ৰী) ১।
জননী, মাতৃ, ২। দয়া, কৃপা, ৩। বাদুলি,
৪। লা, ৫। যুঁতি ফুল, আলতা।

জনমেজয়ঃ পু. (জনান্ শত্ৰুন্ এজয়তি কম্পয়তি। এজ
গিচ্ খশ)। পৰীক্ষিতৰ পুত্ৰ, অৰ্জুনৰ নাতি আৰু
হস্তিনাপুৰৰ ৰজা। সৰ্প দংশনত পিতাক পৰীক্ষিতৰ
মৃত্যু হোৱাত জনমেজয়ে সিংহাসনত আৰোহণ
কৰিয়েই সৰ্পকুলৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লোৱাৰ
উদ্দেশ্যে সৰ্প নিধন যজ্ঞ আৰম্ভ কৰিলে। সেই যজ্ঞত
তক্ষকৰ বাহিৰে সকলো সৰ্প নিধন হ'ল। অস্তিকৰ
অনুবোধত ৰজাই যজ্ঞ বন্ধ কৰে আৰু তক্ষক ৰক্ষা
পৰে। জনমেজয়ে বৈশম্পায়নৰ মুখৰ পৰা
মহাভাৰত শুনি ব্ৰাহ্মণ বধ পাপৰ পৰা মুক্তি পায়।

জনয়িতৃ (স্ত্ৰী) পু. পিতা। জন্মদাতা।

জনি, —জনিকা, —জনী ১। জন্ম, সৃষ্টি, উৎপত্তি,
২। মাতৃ, নাৰী, পত্নী, বোৱাৰী।

জনিত বিণ. (জন নিচ্ ক্ৰঃ) জাত, উৎপাদিত, হৰিব
১৬।১৩১; —তা (তৃ) পু. পিতা, —ত্ৰী স্ত্ৰী. মাতৃ,
—ত্বঃ পিতা, —ত্বা মাতা, —মান্ জন্ম।

জনুঃ —নুঃ (সু) স্ত্ৰী. (জন উসিঃ) ১। জন্ম, ২। সৃষ্টি,
উৎপত্তি, ৩। জীৱন, অস্তিত্ব, —পদ্ধতিঃ জন্ম
সম্বন্ধীয় শাস্ত্ৰ বিশেষ, —অঙ্কঃ (জনুযাঙ্কঃ) জন্মঙ্ক।

জনেষ্টা স্ত্ৰী. ১। জতুকা, ২। জাতি ফুল, ৩। হালধি।

জনৌঃ পু. (জন অৱ ক্ৰিপ্ উট) জনৰক্ষক।

জন্তুঃ পু. (জন্ তুঃ) ১। জন্তু, প্ৰাণী, মনুষ্য, মনু
৩।৭১; ২। ব্যক্তি, ৩। নিকট প্ৰাণী, —কন্মুঃ
১। শামুকৰ খোলা, ২। শামুক, —কাঃ লা, —ফলঃ

ডিমৰু গছ, —মতী পৃথিৱী, —মাৰী নেমুগছ।

জন্ম(ন) স্ত্ৰী. (জায়তে ইতি জন্ মনিং) ১। উৎপত্তি,
জন্ম, উদ্ভৱ কু ৫।৬০; ২। জীৱন, অস্তিত্ব, গী
৪/৫, ৩। জন্মস্থান, ৪। জন্ম কাল, —অধিপঃ শিৱ,
(জ্যোতিষ) জন্মৰাশিৰ অধিপতি দেৱতা বা গ্ৰহ।
—অন্তৰঃ জন্মান্তৰ, পিচৰ জন্ম। —অঙ্ক জন্মৰ পৰা
কণা, —কীলঃ বিষ্ণু —কুণ্ডলীঃ জন্মচক্ৰ —কৃৎ, দঃ
পিতৃ। —নক্ষত্ৰং যিটো নক্ষত্ৰৰ কালত জন্ম হৈছিল।
—নামন্ জন্মৰ ৬ বা ১২ দিনৰ দিনা ৰখা নাম। —পত্ৰং,
পত্ৰিকাঃ কুটী —প্ৰতিষ্ঠা ১। জন্মস্থান, ২। মাতৃ,
—ভাজ্ জন্তু, প্ৰাণী, —ভাষা মাতৃভাষা, —লগ্নং জন্মৰ
সময়ত ৰাশিৰ লগ্নস্থান, —শোখনং জন্মৰ সময়ৰ পৰা
কৰিব লগীয়া কৰ্তব্য সমূহৰ সম্পাদন। —সাকল্যং
জীৱনৰ সফলতা। —স্থানং জন্মস্থান। জৰায়ু।

জন্মাষ্টমী স্ত্ৰী (জন্মনঃ শ্ৰীকৃষ্ণোৎপত্তেৰষ্টমী তিথিঃ) ভাদ
মাহৰ কৃষ্ণাষ্টমী তিথি। এই তিথিত শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম
হৈছিল কাৰণে এই তিথিক পৱিত্ৰ জন্মাষ্টমী তিথিৰূপে
শ্ৰীকৃষ্ণৰ পূজা-অৰ্চনা আদিৰে পালন কৰা হয়।

জন্মী (ন) পু (জন্ম ইনিঃ) প্ৰাণী কি ১১।৩০।

জন্ম বিণ (জন্ গিচ্ কৰ্মণি যৎ) ১। উৎপাদ্য, জন্ম বা
উৎপন্ন কৰিব লগীয়া, ২। জাত, উৎপাদিত, ৩। বংশ
বা গোত্ৰ সম্পৰ্কীয়, ৪। সাধাৰণ, ইতৰ, ৫। জাতীয়।
৬। (সমাসৰ শেষত) জন্ম, উদ্ভৱ হোৱা বা কৰা।

জন্মঃ পু (জন্ কৰ্তৰি যৎ) ১। সদাশিৱ মহা ১৩।৫৬;
২। শৰীৰ, দেহ, ভা ১।৯।৩১; ৩। উৰাবাতৰি, ৪।
পিতা, ৫। বন্ধু, ৬। জোঁৱাইক বা কুটুম্বক
আলপৈচান ধৰা ভৃত্য, ৭। ইতৰ লোক। —ন্যং স্ত্ৰী
১। হাট-বজাৰ, ২। জন্ম, উৎপত্তি, ২। জাত বা সৃষ্ট
বস্তু, ৩। যুদ্ধ, সমৰ, ৪। নিন্দা, অপবাদ —ন্যা ১।
মাকৰ বান্ধৱী, ২। বোৱাৰীৰ কুটুম্ব, ভৃত্য, ৩।
আনন্দ, সুখ, ৪। মৰম, প্ৰীতি। —ন্যুঃ (জন্ যুচ্)
১। প্ৰাণী, ২। অগ্নি, ৩। বিধাতা, ব্ৰহ্মা।

জপ্ হৃদুচ্চাবে (ভা প স জপতি) জপ কৰ, মনে মনে
মন্ত্ৰোচ্চাৰণ কৰ। উপ— কাণে কাণে ক।

জপঃ পু (জপ্যতে ইতি জপ অপ) ১। জপ, মন্ত্ৰপাঠ,
মন্ত্ৰ আবৃত্তি। ২। বেদমন্ত্ৰৰ আবৃত্তি, মনু ৩।৭৪; ৩।
মনে মনে কৰা প্ৰাৰ্থনা —পৰামৰ্শঃ জপত নিমগ্ন হৈ
থকা লোক। নিয়মিতভাৱে জপ কৰা লোক। —মালা

জপৰ মন্ত্ৰ আবৃত্তিৰ সংখ্যা গণনা কৰাৰ কাৰণে
হাতত লোৱা (কদাৰুৰ) মালা।

জপা স্ত্ৰী জৱাফুল, মে ৩৬।

জভ, জন্ত (ক) জভনে, জভনং মৈথুনম (ভা প অক
জভতি, জন্ততি) যৌন সঙ্গম কৰ। (খ) জন্তে (ভা আ
অক জভতে, জন্ততে) হামিয়া, আঁ কৰ, মুখ মেল।

জম্ ভক্ষ্ণে (ভা পৰ সক জমতি) ভক্ষণ কৰ, খা।

জমজৌঃ যমজ দুটা সন্তান, যঁজা সন্তান।

জমদগ্নিঃ পু এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মহৰ্ষি। পৰশুৰামৰ পিতৃ
জমদগ্নি ভৃগুবংশীয় ঋচীকমুনিৰ পুত্ৰ। জমদগ্নি অতি
দক্ষ, সতানিষ্ঠ আৰু সদা অধ্যয়নশীল আছিল।
এবাৰ পত্নী ৰেণুকাই গা ধুবলৈ যাওঁতে পানীত
দোঁড়াত গন্ধৰ্ব মিথুনৰ আনন্দ দেখি হিংসা হ'ল
আৰু তেনেকৈয়ে তিতা গাৰে কোনো প্ৰসাধন
নকৰাকৈ ঘৰলৈ উভতি আহিল। অগ্নিশৰ্মা জমদগ্নিয়ে
পত্নী ব্ৰষ্টা হোৱা বুলি ধৰি লৈ পাঁচোটা পুতেককে
মাকক বধ কৰিবলৈ আদেশ দিলে। পৰশুৰামৰ
বাহিৰে বাকী কেইজন তেনে নিষ্ঠুৰ কাম কৰিবলৈ
আগ নাবাঢ়িল। পৰশুৰামে হাতত কুঠাৰ লৈ পিতৃ
আজ্ঞা পালন কৰিলে। জমদগ্নি সন্তুষ্ট হৈ কি বৰ
নাগে সোধাত পৰশুৰামে মাতৃৰ জীৱন ভিক্ষা
কৰিলে। জমদগ্নিয়ে 'সেয়ে হওক' বুলি কৈ ৰেণুকাক
পুনৰ জীৱন দান কৰে।

জম্পতী পু (জায়া চ পতিশ্চ। জায়া শব্দস্য জন্তাৰো
নিপাতনে সিদ্ধঃ) জায়াপতী দম্পতী, পতি-পত্নী।

জম্বালঃ পু ১। পঙ্ক, বোকা, ২। কেতেকী গছ। -লিনী
নদী।

জম্বীৰং, ৰঃ ১। টেঙা গছ, ডাঙৰ নেমু টেঙাৰ গছ।
২। নেমু টেঙা, জম্বীৰ টেঙা।

জম্বু স্ত্ৰী জামু (জাম) ফল আৰু গছ। -দ্বীপঃ মেৰু
পৰ্বতৰ চাৰিওফালে থকা সাতখন মহাদেশৰ এখন।

জম্বু(ৰূ)কঃ ১। শিয়াল, মহা ১/১৪১/৪৬, ২। নীচ
লোক, ৩। গোলাপ জামু গছ।

জম্বুলঃ কেতেকী গছ, জামুগছ। -লং দৰা-কন্যাৰ
আগত দৰাপক্ষৰ বন্ধু-বান্ধৱীয়ে কৰা আনন্দ-পৰিহাস,
ঠাট্টা-মন্তব্য আদি।

জন্তঃ পু (জন্ততে জন্ততে ইতি জভ পচাদাচ নুম) ১।
দাঁতৰ আলু, ২। জামু, দাঁত, ৩। ভক্ষণ, খাবন, ৪।

কামুৰি ছিঙা, ৫। অংশ, ৬। ঠোট, থুঁতৰি, ৭।
হামি, ৮। ইন্দ্রই বধ কৰা এজন ৰাক্ষস। -অৰাতিঃ
-দ্বিষ্,-ভেদিন্ -বিপুঃ ইন্দ্ৰ। -অৰিঃ ১। অগ্নি,
২। ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ, -লা স্ত্ৰী এজনী ৰাক্ষসী।

জন্তৰঃ নেমুটেঙা।

জয়ঃ পু (জি জয়ে এৰচ) ১। বিজয়। (যুদ্ধত বা
মোকদ্দমাত) জয়। ২। সংযম, দমন। ৩। সূৰ্য্যৰ এটা
নাম, ৪। ইন্দ্রপুত্ৰ জয়ন্ত, ৫। যুধিষ্ঠিৰ, ৬। বিষ্ণুৰ
এজন দাসৰ নাম, ৭। অৰ্জুন -ম্ৰা ১। দুৰ্গা। (বিজয়া),
২। দুৰ্গাৰ ভৃত্যা, ৩। এবিধ পতাকা। বিজয় পতাকা,
-উচ্চুৰঃ জয়োল্লাস। -কোলাহলঃ জয়ধ্বনি,
পাশাখেল। -ঘোষণাঃ ঘোষণা, বিজয়ৰ ঘোষণা। -চক্ৰা
জয়তোল। -পত্ৰং ১। মোকদ্দমাত জিকাভনক
হাকিমে দিয়া ডিক্ৰি, ২। অশ্বমেধৰ ঘোঁৰাৰ কপালত
আঁৰি দিয়া পত্ৰবিশেষ। -পালঃ ৰজা, বলৰাম, বিষ্ণু
-পুত্ৰকঃ পাশা। -মঙ্গলঃ ৰাজকীয় হাতী, জ্বৰৰ
ঔষধ, -ৰাদিনী শচী -শব্দঃ জয়ধ্বনি। -স্তম্ভঃ বিজয়
স্তম্ভ, বিজয়ৰ চিহ্নৰূপে সজা স্তম্ভ। ৰ ৪। ৬৯।

জয়ন্তঃ পু ১। ইন্দ্রৰ পুত্ৰৰ নাম। শ ৭। ২, ২। শিৱ,
৩। চন্দ্ৰ, -স্ত্রী ১। পতাকা, ধ্বজা, ২। ইন্দ্রৰ কন্যা,
৩। দুৰ্গা।

জয়দ্রথঃ দূৰ্যোধানৰ ভনীজোঁৱাই। সিদ্ধ দেশৰ ৰজা
জয়দ্রথ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ কন্যা দুঃশলাৰ পতি। এবাৰ জয়দ্রথে
নিজৰ সহচৰসকলক লৈ বনলৈ যাওঁতে দ্রৌপদীক
দেখা পাই তেওঁৰ ওচৰলৈ গৈ তেওঁলোক সকলোৰে
কাৰণে খাবলৈ আহাৰ বিচাৰে। দ্রৌপদীয়ে সকলোকে
সন্তুষ্ট কৰাত জয়দ্রথ মুগ্ধ হয় আৰু দ্রৌপদীক
পলুৱাই লৈ যায়। পাঁচ-পাণ্ডৱ মৃগয়াৰ পৰা ঘূৰি আহি
জয়দ্রথক খেদি ধৰেগৈ, আৰু দ্রৌপদীক উদ্ধাৰ
কৰে। কুকক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত জয়দ্রথে কৌৰৱৰ ফলীয়া
হৈ যুদ্ধ কৰে আৰু অৰ্জুনৰ হাতত নিহত হয়।

জয়ী(ন) বিণ্ (জেতুং শীলমস্য ইতি জি ইনিঃ) ১। জয়যুক্ত,
বিজয়ী, ৰ ৪। ৩৪, ২। কৃতকাৰ্য্য, মোকদ্দমাত
জয়লাভ, যা ২। ৭৯, ৩। মনোমোহা, বিমোহিত।

জয়্য বিণ্ (জেতুং শকাঃ জি যৎ) জয় কৰাৰ যোগ্য
শত্ৰু ১৪। ৪। ৩৪, জেয়। হননীয়, ভেদ্য।

জবঠ বিণ্ (জ্ব অঠঃ) ১। কৰ্কশ, কঠিন, ২। পুৰুষ, শি

৪।২৯; ৩। জীৰ্ণ, নেউসেউ, ৪। পকা, পৈণত, শি
১১।১৪, ৪। নিষ্ঠুৰ -ঠঃ পাণ্ডু, বৃদ্ধলোক।

জৰণ বিণ্ জীৰ্ণ, পুৰণি, -গং ক্লী (হিং); কুঠৰোগৰ
এবিধ ঔষধ। -গঃ জীৰা, -ণী কালজীৰা, ঋ বে
১০।৩৭।৬।

জৰণ বিণ্ জীৰ্ণ।

জৰং বিণ্ (জ্ অতন) পুৰণি, বৃদ্ধ, -গৰঃ ১। বুঢ়া
বাঁড়, ২। এবিধ শগুন।

জৰংকাৰুঃ পু এজন মূনিৰ নাম। সপৰ্বাজ বাসুকিৰ
ভগ্নীপতি। অস্তিকৰ পিতাক। এদিন মূনিয়ে পত্নীৰ
কোলাত মূৰ থৈ শুই থাকোঁতে সন্ধিয়া হোৱাত
পত্নীয়ে তেওঁক সন্ধ্যা উপাসনাৰ সময় হৈছে বুলি
জগাই দিয়ে। ইয়াতে মূনিৰ খং উঠি পত্নীক ত্যাগ
কৰি একে বাৰে গুচি যায়। যোৱাৰ সময়ত অৱশ্যে
কৈ যায় যে গৰ্ভস্থ সন্তানেই মাকৰ পৰিচৰ্যা কৰিব
আৰু সিয়েই সৰ্পকুলৰ ত্ৰাণকৰ্তা হবগৈ।

জৰতী বুঢ়ী তিৰোতা।

জৰন্তুঃ ১। বুঢ়া মানুহ, ২। ম'হু।

জৰসানঃ মানুহ।

জৰা ক্লী (জ্ অঙ) ১। বান্ধকা, ২। ১২।২, ২। জীৰ্ণ অৱস্থা
(জৰাজীৰ্ণ)। বান্ধকাৰ কাৰণে শক্তিহীনতা, ৩। হজম,
৪। ৰান্ধসী এজনীৰ নাম। -সন্ধঃ পু মহাভাৰতৰ
প্ৰসিদ্ধ বীৰ। বৃহদ্ৰথৰ পুত্ৰ। আখ্যান মতে— সমানে
দুফাল হৈ জন্ম হোৱা সন্তানটোক ৰান্ধসী জৰাই একলগ
কৰে আৰু সেয়ে এইজনৰ নাম জৰাসন্ধ। বৃহদ্ৰথৰ
মৃত্যুৰ পিচত জৰাসন্ধ মগধ আৰু চেদিৰ ৰজা হয়।
ভগ্নীপতি কংস ক্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত নিহত হোৱা বুলি শুনি
জৰাসন্ধই ওঠৰ বাৰ মথুৰা আক্ৰমণ কৰে যদিও প্ৰতি
বাৰ পৰাজিত হয়। জৰাসন্ধই বন্দী কৰি থোৱা অসংখ্য
সৈন্যক পাঁচ পাণ্ডৱে উদ্ধাৰ কৰিবলৈ যাওঁতে জৰাসন্ধৰ
মুখামুখি হয়। পিচত ভীমৰ লগত মল্লযুদ্ধত অৱতীৰ্ণ
হৈ নিহত হয়।

জৰাতুৰ বিণ্ (জৰয়া আতুৰঃ) জীৰ্ণ, বান্ধকা ৰোগগ্ৰস্ত।

নৈ ১।১৩৫

জৰাপুটঃ জৰায়ণিঃ জৰাসন্ধ।

জৰাজীকঃ কামদেৱ।

জৰামুঃ পু (জৰা ইণ্ ঞ্গ) ১। গৰ্ভাশয়, ২। সাপৰ
মোট বা ছাল। গৰ্ভৰ বাহিৰৰ আৱৰণ -জ বিণ্

জৰায়ুৰ পৰা জন্ম হোৱা প্ৰাণী, মনু ১।৪৩।

জৰিত, -ৰী(ন) বিণ্ বৃদ্ধ, বয়সীয়া, জীৰ্ণ।

জৰাথং ক্লী (জ্ উথণ) মাংস।

জৰ্জৰ বিণ্ (জৰ্জ ৰাহলকাং অৰঃ) ১। জৰাতুৰ, জীৰ্ণ,

২। ফটাছিটা, (টুকুৰা টুকুৰকৈ) ভগ্ন। বিদীৰ্ণ শি

৪।২৩, ৩। আঘাতপ্ৰাপ্ত। -ৰং ইন্দ্রৰ ধ্বজা।

জৰ্জৰিত বিণ্ জীৰ্ণ, ছিন্ন-ভিন্ন, অক্ষম।

জৰ্জৰীক বহু ছিদ্র যুক্ত কোনো বস্তু। জীৰ্ণ, ফটাছিটা।

জৰ্ণঃ পু চন্দ্ৰ, গছ।

জৰ্তঃ, জৰ্তুঃ পু যোনি, হাতী।

জল বিণ্ জড়, শীতল, চেঁচা, ঠেৰেঙা।

জলং ক্লী ১। পানী, পঞ্চ ১।৩২২, ২। এবিধ সুগন্ধি

আতৰ, ৩। বনৌষধি, ৪। শীতলতা, ৫।*পূৰ্বাষাঢ়া

নক্ষত্ৰ -অঞ্চলং ১। নিজৰা, ২। প্ৰাকৃতিক

জলপ্ৰবাহ, ৩। শেলুৱৈ -অঞ্জলিঃ ১। পিতৃপুৰুষলৈ

অৰ্পণ কৰা জলতৰ্ণ, ২। পানীৰ অঞ্জলি। -অটনঃ

ম'হ বগ। -অটনী জোঁক -অস্তকঃ হাঙৰ।

-অভ্যয়ঃ শৰত কাল -দৈৱতং বৰুণ দেৱতা

-অশ্বিকা কুঁৱা -অৰ্কঃ পানীত সূৰ্য্যৰ প্ৰতিবিম্ব।

-অৰ্ণৱঃ সাগৰ। বৰ্ষাকাল -অৰ্থী তৃষ্ণাতুৰ -অসুকা

জোঁক -আকাংক্ষঃ, -কাংক্ষঃ, -কাংক্ষীঃ হাতী,

-আখুঃ উদ -আমুকা, -আলোকা -ওকসঃ জোঁক

-আশয়ঃ ১। জলাশয়, পৃথ্বী, হৃদ, ২। মাছ,

-ইন্দ্রঃ বৰুণ দেৱতা, -উচ্ছুসঃ ১। নলী, পানী

বাহিৰলৈ উলিওৱা খাল। ২। বানপানী -কণ্টকঃ

ঘৰিয়াল, -কপোতঃ পানী-কাউৰী -কৰকঃ ১। শামুক,

২। নাৰিকল, ৩। মেঘ, ৪। টো, ৫। পদুম ফুল।

-কঙ্কঃ বোকা -কাকঃ পানীকাউৰী -কান্তাৰঃ বৰুণ

দেৱতা, -কিৰাটঃ হাঙৰ -কোশঃ শেলুৱৈ -কুপী

নিজৰা, পৃথ্বী, চাকনৈয়া -কেলিঃ, -ক্ৰীড়া পানীত

কৰা খেল-ধেমালি। -ক্ৰিয়া জলতৰ্ণ। -চৰ পানীত

থকা (জীৱ)। -চৰাজীৱঃ মাছমৰীয়া -চাৰী মাছ।

-জঃ ১। পানীত জন্ম হোৱা জন্তু, যেনে— মাছ,

শেলুৱৈ। ২। চন্দ্ৰ। শামুক, শম্ব -জন্তু জলচৰ প্ৰাণী

-জন্তুকা জোঁক -জিহ্বঃ ঘৰিয়াল -তাড়নং পানীত

কোব মৰা। (অৰ্থাৎ কাম নোহোৱাৰ কাম)। -ত্ৰাসঃ

জলাতঙ্ক বেমাৰ। -দৰ্দুৰঃ জলতৰ্ক (এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ)

-ধিঃ ১। সাগৰ, ২। এক অৰ্বুদ, ৩। সংখ্যা '৪'

-নকুলঃ উদ -নৰঃ জলকোঁৱৰ -নিৰ্গমঃ নলা।
 -নীলিঃ শেলুৱৈ -পটলং মেঘ -পতিঃ বৰুণ
 দেৱতা, সাগৰ -পিতৃং জুই -পৃষ্ঠজা শেলুৱৈ
 -প্ৰলয়ঃ পানীৰ প্ৰলয় (ধ্বংস) -প্ৰিয়ঃ চাতক
 চৰাই। -প্লাৱনং বানপানী। -বালিকা বিজুলী
 -বিড়ালঃ উদ -বিশ্বঃ চাৰিকুণীয়া পুখুৰী; কাছ,
 কেঁকোৰা -ভৃং মেঘ, কলহ, কপূৰ -মণ্ডুকং এবিধ
 বাদ্য। -মুচ্ ১। মেঘ মোড়ন, ২। কপূৰ -মূৰ্তিঃ
 শিৱ; -মূৰ্তিকা বৰষুণৰ শিল। -যন্ত্ৰং পানীতোলা
 যন্ত্ৰ, জৰণা। -গৃহং-নিকেতনং-মন্দিৰং পানীৰ
 মাজৰ ঘৰ। -বণ্ডঃ, কণ্ডঃ ১। চাকনৈয়া, ২। পানীৰ
 টোপাল। -বসঃ সাগৰীয় নিমখ -কহঃ পদুম
 -ৰূপঃ কুন্তীৰ -বাহঃ মেঘ -বাহনী পানী যাবলৈ
 খাপ খাপকৈ বান্ধি দিয়া নলা। -ব্লিষুৰং শৰত
 কালৰ সমান দিনৰাতি (২৩ চেপ্তেম্বৰ) -বৃষ্টিকঃ
 মিছা মাছ। -ব্যালঃ পানীত থকা সাপ -শয়ঃ,
 শয়নঃ শায়ী বিষু -শুভ্ৰং শেলুৱৈ -শূকৰঃ
 ঘৰিয়াল -সূচিঃ শিহ। এবিধ মাছ, কাউৰী, জোঁক
 পুং জলগৃহ -হাবিণী নলা, খাল -হাসঃ ফেন।

জলঙ্গমঃ চণ্ডাল।

জলমসিঃ ১। মেঘ, ২। কপূৰ।

জলাকা, জলালুকা, জলিকা, জলুকা জোঁক।

জল্ল ৱাচি (ভা প সৰু জল্লতি) ১। কথা ক, কথা পাত,
 আলাপ কৰ, কথোপকথন কৰ উ ১।২১,
 ২। ভোৰভোৰা, ৩। বক বক কৰি থাক, মহা
 ৭।১৪৬।১২

জল্লঃ পু (জল্ল বাচি ঘঞ) ১। কথা, ভাষণ, ২। আলোচনা,
 বক্তৃতা, ৩। তৰ্ক, বিবাদ।

জল্লক,-জ্লাক বিণ্ (জল্ল যাকন) পেকপেকীয়া, কথকী।

জৰ বিণ্ বেগৱান, বেগী, শীঘ্ৰগামী -ৰঃ ১। বেগ,
 মহা ৩।১৪১।২১, শীঘ্ৰতা, ২। ততাতৈয়া, শ
 ১।৮ ৩। গতিবেগ -অধিকঃ অতি বেগী ঘোঁৰা
 -অনিলঃ প্ৰবল বতাহ, ধুমুহা।

জৱন বিণ্ বেগী, শীঘ্ৰগামী, ব ৯।৫৬ -নঃ দ্ৰুতগামী
 ঘোঁৰা। -নং বেগ। গতিবেগ।

জৱনিকা, জৱনী পৰ্দা। আঁৰ কাপোৰ, 'ক্ৰীণ'।

জৱসং চৰণীয়া পথাৰৰ ঘাঁহ।

জৱা ক্ৰী জৱফুল। শি ৬।৪৬ -জি ক্ৰী এবিধ সুন্ধি দ্ৰব্য।

জৱী (ন) বেগী, বেগৱান, দ্ৰুতগামী।

জম্ বধে (ভা উ সৰু জযতি-তে) ১। আঘাত কৰ, ২।
 বধ কৰ।

জম্ (ক) মোক্ষ (দিৱা প সৰু জসতি) ১। মুক্ত কৰি
 দি, ২। বিমুক্ত কৰ। (খ) বধে, অনাদৰে (ভা, চৰা
 প সৰু জসতি, জাসয়তি) ১। আঘাত কৰ, হত্যা
 কৰ, ২। অনাদৰ কৰ, হয় জ্ঞান কৰ, উদ্ভ - হত্যা
 কৰ, শি ১।৩৭

জসুৰিঃ পু (জস্ উৰিণ) বজ্জ।

জহকঃ পু (জহতি পৰিত্যজতি হা ত্যাগে কুন) ১।
 বালক, শিশু, ২। সময়, ৩। সাপৰ মোট।

জহৎ(ভী) বিণ্ (হা শত্) ত্যাগ -লক্ষণা, -স্বার্থা;
 (অলংশাস্ত্ৰ) লক্ষণলক্ষণা, য'ত এটা শব্দই তাৰ
 প্ৰকৃত অৰ্থ হেৰুৱায়, কিন্তু আন এটা অৰ্থত ব্যৱহাৰ
 হলেও মূল অৰ্থৰ লগত কিছু নহয় কিছু সম্পৰ্ক
 থাকে। যেনে 'গঙ্গায়াং ঘোষঃ' বুলিলে প্ৰকৃত অৰ্থ
 'গঙ্গানদীৰ ওপৰত ঘোষপত্ৰী' নহৈ 'গঙ্গাৰ পাৰৰ
 ঘোষপত্ৰী' হয়।

জহানকঃ প্ৰলয়। বিশ্বব্ৰাহ্মণ্ডৰ সম্পূৰ্ণ বিনাশ।

জহঃ পু (হা উন) জন্তুৰ পোৱালি।

জহুঃ পু (হা নুঃ) ১। বিষু, ২। এই নামৰ এজন
 বিখ্যাত ৰজা। সুহোত্ৰৰ পুত্ৰ জহুৱে গঙ্গাক নিজৰ
 জীয়েকৰ দৰে পালন কৰি ৰাখিছিল। ভগীৰথে
 কঠোৰ তপস্যা কৰি স্বৰ্গৰ পৰা গঙ্গাক নমাই মৰ্ত্যলৈ
 আনি খাৰ্কেতে জহুৰ যজ্ঞভূমি পানীত বুৰি যোৱাত
 জহুৱে খঙতে গঙ্গাক খাই পেলায়। ঋষি, দেৱতা,
 ভগীৰথ সকলোৱে প্ৰাৰ্থনা কৰিব ধৰাত জহুৱে
 কাণেৰে গঙ্গাক উলিয়াই দিয়ে। সেই কাৰণে গঙ্গাৰ
 আন এটা নাম জাহুৱী।

জহুসপ্তমী বহাগ মাহৰ শুক্লা সপ্তমী।

জা ক্ৰী (জয়তে সম্বন্ধিনী যা জা ডঃ) জা। ভাই-শহুৰ, বা
 দেওবেকৰ পত্নী।

জাগৰঃ পু ক্ৰী (জাগ্ ভাৱে ঘঞ) ১। জাগৰণ, আশ
 ৩৬০, ২। সতৰ্কতা, উজাগৰ অৱস্থা।

জাগৰিত বিণ্ জাগি থকা, উজাগৰে থকা (লোক),
 জাগৰণশীল।

জাগৰাক বিণ্ (জাগ্ ককঃ) উজাগৰে থকা, জাগৰণ
 কৰ্তা, ব ১০।২৪ কৰ্তব্য পালনশীল। ব ১৪.৫

জাগৰ্তিঃ, -গৰ্ঘ্যা জাগৰণ

জাগুড়ং ক্লী কুকুম। শি ২০।৩

জাগু জাগৰে (অদা প অক জাগৰ্তি) ১। জাগি থাক,
উজাগৰে থাক, সতৰ্ক থাক, ২। ৰাতি সাৰে থাক,
নী ২।৬৯, ৩। টোপনিৰ পৰা জগাই তোল।

জাঘনী ক্লী (জঘন ভীপ) ১। উৰু, ২। ফিছা বা নেজ।
জাঙ্গল (লী) বিণ (জঙ্গলে ভৱঃ জঙ্গল অন) ১। গ্রাম্য,
২। বনৰীয়া, ৩। বৰবৰ, জঙ্গলী, ৪। মৰুভূমি, শুকান
-লঃ এবিধ কুকুৰা জাতীয় চৰাই। -লং মাংস।
হৰিণৰ মাংস।

জাঙ্গুলং বিহ।

জাঙ্গুলিঃ,-লিকঃ সাপৰ বেজ, বিষৰ বেজ।

জাজিকঃ ১। ডাকোবাল, ২। উট।

জাজী(ন) পু যুঁজাৰু।

জাঠৰ(বী) বিণ জাঠৰ বা পেট সম্বন্ধীয়। উদৰ সম্পৰ্কীয়।
-বঃ হজম শক্তি।

জাড্যং ক্লী (জড়স্য ভাৱঃ জড় যাঞ) ১। জড়তা, ২।
কমহীনতা, দুৰ্বলতা, লেপ্তমি, ৩। মুৰ্খতা, ভৰ্ত্ত
২।১৫ ২।১৩, ৪। জিভাৰ জড়তা, স্বাদশক্তিহীনতা।

জাত বিণ (জন কৰ্ত্তৰি ক্তঃ) ১। উৎপন্ন, উৎপাদিত, ২।
উদ্ভূত, অনুভূত, -তঃ পুত্ৰ, পুত্ৰ সন্তান। -তং ১।
প্ৰাণী, ২। উৎপাদন, ৩। শ্ৰেণী, বিধ, জাতি,
প্ৰকাৰ, ৪। শ্ৰেণীভুক্ত, ৫। সন্তান -অপত্যা মাতৃ
প্ৰসূতি; -অমৰ্ষ ক্ৰোধান্বিত -অশ্ৰু চকুলো টোকা
-ইষ্টিঃ সন্তান জন্মৰ দিনা কৰা যজ্ঞ। -কৰ্ম সন্তান
জন্মৰ সময়ত কৰা সংস্কাৰ কৰ্ম। -কলাপ ফিছা
থকা (যেনে ম'ৰা চৰাই) -কাম প্ৰেমাঙ্গ -মন্মথ
কামাঙ্গ -মাত্ৰ এইমাত্ৰ জন্ম হোৱা -ৰূপ ধুনীয়া
-ৰূপং সোণ, ধঁতুৰা গছ -ৱেদঃ অগ্নি শি ২।৫১

জাতক বিণ জাত, উৎপাদিত -কঃ ১। সদ্যজাত শিশু,
২। বৌদ্ধ ভিক্ষু -কং ১। সন্তান জন্ম হোৱাৰ
পিচত কৰা সংস্কাৰকৰ্ম। ২। জন্ম সম্বন্ধীয় গণনা
(জ্যোতিষ)। ৩। জাতক গ্ৰন্থ।

জাতিঃ ক্লী (জন্ অধিকৰণে জিন) ১। গোত্ৰ, বংশ,
জাতি, ২। জন্ম, উৎপত্তি। মনু ২।১৪৮, ৩। বৰ্ণ,
শ্ৰেণী, ৪। গণ, বৰ্ণ, ৫। এটা বৰ্ণ বা জাতিৰ
চাৰিত্ৰিক গুণ যেনে- মানুহৰ মনুষ্যত্ব, ৬। আখা,
টোকা, ৭। জায়ফল, ৮। জাতি ফুল ৯। (ন্যায়)

অসাৰ যুক্তি বা উত্তৰ, ১০। সপ্তসূৰ, ১১। এবিধ
ছন্দ, -অন্ধ জন্মান্ধ, -কোষঃ, -ষঃ-ষং জায়ফল।
কোশী-ষী, -পত্নী জায়ফলৰ বাহিৰৰ বাকলি, -ধৰ্ম
১। বৰ্ণ ধৰ্ম, ২। বংশগত গুণ, -ব্ৰাহ্মণ জন্মত
ব্ৰাহ্মণ ধৰ্মত নহয়, -ভ্ৰংশঃ গোত্ৰভ্ৰষ্ট। মনু ৯।২৭;
-লক্ষণং বংশগত বৈশিষ্ট্য, -ৰাচক গোত্ৰীয়, -ৱৈৰী
জন্মৰ পৰাই শত্ৰু, -সঙ্কৰঃ বৰ্ণসঙ্কৰ, -সম্পন্ন
উচ্চবংশীয়, -সাৰং জায়ফল, -স্মৰ যিয়ে আগৰ
জন্মৰ কথা ক'ব পাৰে, -স্বভাৱঃ বংশগত প্ৰকৃতি,
-হীন নীচ, জাতিভ্ৰষ্ট।

জাতিমান বিণ অভিজাত। উচ্চ বংশজাত।

জাতু এই অবয়ৱ শব্দটো ১। মুঠতে, যি কোনো সময়ত,
সম্ভৱতঃ, ২। হয়তো, কেতিয়াবা, ৩। এসময়ত,
কোনো এদিনাখন আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ
কৰা হয়।

জাতুধানঃ দৈত্য, দানৱ।

জাতুষ বিণ ১। লাৰে তৈয়াৰী, ২। আঠালতীয়া।

জাত্য বিণ ১। সম্বন্ধীয়, একে পৰিয়ালৰ, সগোত্ৰীয়
২। উচ্চ বংশজাত, ৩। ধুনীয়া, মনোৰম।

জানকী ক্লী জনক তনয়া সীতা।

জানপদঃ পু (জন্মনা পদ্যত ইতি জন্ অপ) ১। জনতা,
মানুহ, যা ২।৩৭, দেশবাসী, গ্ৰাম্য কৃষক, ২। দেশ বা
ৰাজ্য।

জানু ক্লী (জায়তে ইতি জন্ ঞ্ণ) ১। আঁঠু। মহা
৪।৩২।৩৯ -দল্ল একাঁঠু -ফলকং আঁঠুৰ ঘিলা,
-সন্ধি আঁঠুৰ গাঁঠি।

জাপঃ ১। মন্ত্ৰ জপ, ২। ফুচফুচাই কোৱা কথা।

জাৱালঃ ছাগলীৰখীয়া।

জামদগ্ন্যঃ পৰশুৰাম।

জামা জীয়ৰী, বোৱাৰী।

জামাতা পু (জয়াং মাতি) জোঁৱাই, হৰি ব ১১৬।২৫।

জামিঃ ক্লী (জম ইঞ) ১। ভনী, জীয়ৰী, ২। কুটুম্বিনী
৩। ভদ্ৰ মহিলা, কুলস্থি, -মীঃ ভনী।

জামিত্ৰং (জ্যোতিষ) জন্মলগ্নৰ পৰা সপ্তম স্থান।

জামেয়ঃ পু ভাগিনেয়, ভাগিন।

জাম্বৱং ১। সোণ, ২। জামুফল।

জাম্বৱতী ক্লী (জাম্বৱতো অপত্যং ক্লী, অণ ভীপ)
জাম্বৱানৰ কন্যা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ পত্নী।

জাহ্ন (শু) ৱান(৭) পু ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ, ঋক্ষৰাজ। সূগ্ৰীৱৰ বন্ধু জাহ্নবানে ৰাৱণৰ কবলৰ পৰা সীতাক উদ্ধাৰ কৰা কাৰ্য্যত শ্ৰীৰামচন্দ্ৰক সকলো ৰকমে সহায় কৰিছিল। দ্বাপৰ যুগত এই জাহ্নৱানৰ হাতত থকা স্যামন্তক মণি উদ্ধাৰ কৰাৰ কাৰণে শ্ৰীকৃষ্ণই জাহ্নৱানৰ লগত যুদ্ধ কৰে। যুদ্ধত জাহ্নৱান পৰাস্ত হয় আৰু মণিৰ লগতে জীয়েক জাহ্নৱতীকো শ্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত অপৰ্ণ কৰে।

জাহ্নীৰং জাহ্নীৰ গছ।

জাহ্নুনদং ৰুদ্রী (জাহ্নুনদ্যা ভৱং অন) ১। সোণ, আৰু সোণৰ অলঙ্কাৰ, শি ৪।৬৬, ২। ধঁতুৰা গছ।

জাহ্নকং ৰুদ্রী (জি থুল) এবিধ হালধীয়া সুগন্ধি কাঠ।

জাহ্না ৰুদ্রী (জাহ্নতে পুত্ৰৰূপেণায়া অস্যাংমিতি জন যক আ) পত্নী। মনু ৯।৮। সমাসৰ শেষত 'জাহ্নি' হয়। যেনে— যুৱজাহ্নিঃ। —অনুজাহ্নী, —আজাহ্নীঃ ১। অভিনেতা, ২। নৃত্যবিদ, ৩। বেশ্যাৰ পতি, —পত্নী দম্পতী।

জাহ্নী (ন) ৰিণ (জৈ ৰিনিঃ) বিজয়, বশ; পু বাইশটা অক্ষৰ যুক্ত এবিধ ধ্ৰুৱক (সঙ্গীত)।

জাহ্নুঃ পু (জি উণ) ১। ঔষধ, ২। ডাক্তৰ।

জাহ্নঃ পু (জীৰ্য্যতে স্ত্ৰিয়াঃ সতীত্বমনেন জ্ কৰণে ঘঞ) উপপতি। যা ২।৩০ —নী মোটা জীৱা, গুৱামৰি।

—জঃ, —জন্মা, —জাতঃ জহৰা, উপপতিজাত সন্তান।

জাহ্নী ৰিণ ব্যভিচাৰিণী।

জাহ্নীঃ এবিধ ঔষধি।

জাহ্নং ৰুদ্রী (জলে ক্ষিপ্যতে ইতি জল্ অন) ১। (মাছ ধৰা) জাল। ২। ৰাজহাঁহৰ ঠেঙৰ পতা, ৩। গুণাৰে তৈয়াৰী শিৰস্তাগ, ৪। চকুৰ ফুটা, চিলিঙি; খিড়িকিত লগোৱা বাঁহ বা গুণাৰ জাল। কু ৭।৬০, ৫। সমূহ, দ'ম, ৬। ইন্দ্ৰজাল, ৭। প্ৰবঞ্চনা, ছলনা, ৮। নুফুলা ফুল। —অক্ষঃ খিড়িকি —কৰ্ম মাছ মৰা কাম। —কাৰকঃ জালবোৱা মানুহ, মকৰা —পাদ্ (দঃ) ৰাজহাঁহ। —প্ৰায়ী বৰ্ম।

জাহ্নঃ পু কদমগছ, —লী ৰুদ্রী জিকা, ভোল, পটল।

জাহ্নকং ৰুদ্রী (জল স্বাৰ্থে কন) ১। জাল, ২। সমূহ, ৩। গৱাক্ষ, ৪। কলি, মে ৯৮, ৫। চুলিত পিন্ধা এবিধ অলঙ্কাৰ, ৬। চৰাইৰ বাহ, ৭। ছলনা —ম্ৰালা আচ্ছাদিত, আবৃত।

জাহ্নকিনী ৰুদ্রী মাইকী ভেঁড়া।

জাহ্নকী(ন) পু মেঘ।

জাহ্নকঃপু (জাল ঠন) ১। মাছমৰীয়া, কৈৱৰ্ত, ২। যাদুকৰ, ঐন্দ্ৰজালিক, প্ৰবঞ্চক, ৩। চৰাই চিকাৰী, ৪। মকৰা, ৫। জিলাৰ প্ৰশাসক —কা ১। জাল, ২। উণৰ কাপোৰ, ৩। লোহা, ৪। জোঁক, ৫। গৱাক্ষ, ৬। বিধৱা।

জাহ্নিনী ৰুদ্রী চিত্ৰশালা, ছবি আঁৰি থোৱা ঘৰ বা কোঠা।

জাহ্নম(শ্মী) ৰিণ (জলয়তি দৃৰীকৰোতি হিতাহিতজ্ঞানমিতি জল ৰিচ মঃ)। দুষ্ট, পামৰ, নিষ্ঠুৰ, উতনুৱা (শ্মঃ) পু ১। ঠগ, বদমাচ, ২। নীচ লোক।

জাহ্নণ্যং ৰুদ্রী গতিবেগ।

জাহ্নকং ৰুদ্রী (জস্ + থুল) এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য।

জাহ্নৱী ৰুদ্রী (জহোৰপতাং ৰুদ্রী জহ্ অণ ঙীপ) গঙ্গানদী।

জি জয়ে (ভা প অক সক জয়তি) ১। জয় কৰ, জয়ী হ, ভক্তি ১৬।২, ২। অতিক্ৰম কৰ, পৰাজয় কৰ, দমন কৰ, চেৰ পেলা, ৩। পাশাখেলত বিজয়ী হ, পৰা— ১। পৰাজয়, ভক্তি ৮।৯, ২। পৰাজয় বৰণ কৰ, পৰাজিত হ, ৰি— বিজয়ী হ, চেৰ পেলা, জয় লাভ কৰ।

জিঃ পু পিশাচ, দৈত্য।

জিগত্বুঃ পু (গচ্ছতীতি গম ক্ৰঃ) প্ৰাণবায়ু।

জিগমিষা ৰুদ্রী যোৱাৰ ইচ্ছা, গমনেচ্ছা।

জিগীষা ৰুদ্রী (জেতুমিচ্ছা) ১। জয় কৰাৰ ইচ্ছা। মহা ১।৭৬।৬ ২। প্ৰসিক্তি, বিৰোধিতা, ৩। চেষ্টা, বৃত্তি।

জিগীষু ৰিণ জয় কৰাৰ অভিলাষী।

জিঘৎসা ৰুদ্রী খোৱাৰ ইচ্ছা, —সু ৰিণ (অদ্ সন্ উঃ) ক্ষুধিত। ভোকাতুৰ।

জিঘাংসক (হণ সন্ থুল) হত্যা, বধ কৰাৰ অভিলাষী।

জিঘাংসু হত্যা কৰাৰ অভিলাষী। মহা ৩।১৫৪।১৮। —সুঃ শত্ৰু।

জিঘৃক্ষা অধিকাৰ কৰাৰ বা গ্ৰহণ কৰাৰ ইচ্ছা।

জিহ্ন ৰিণ হ্ৰাণ লওঁতা।

জিহ্নাসা ৰুদ্রী (জাতু মিচ্ছা জা সন্ অঃ টাপ) জানিবলৈ ইচ্ছা। জনাৰ ব্যগ্ৰতা, কৌতুহল। —সু ৰিণ (জা সন্ উঃ) জিহ্নাসু, অনুসন্ধিৎসু কৌতুহলী। গী ৬।৪৪।

জিৎ ৰিণ জয় কৰা অৰ্থত সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— ইন্দ্ৰজিৎ, তাৰকজিৎ।

জিত ৰিণ (জি কমণি ক্ৰঃ) ১। পৰাহুত, বশীভূত, ২। নিবাৰিত, ৩। অতিক্ৰান্ত, ৪। চেৰ পেলাই যোৱা।

—অক্ষৰ ভালদৰে পাঠ কৰোঁতা, —অমিত্ৰ-অবি
বিজয়ী, শত্ৰুদমনকাৰী, বিষ্ণু, —আত্মন স্বৰশী,
—ইন্দ্ৰিয় যি নিজৰ কামক্ৰোধাদি ৰিপু, অথবা ৰূপ
বসাদি ইন্দ্ৰিয় জয় বা দমন কৰিছে। মনু ২।৯৮
—কাশী বিজয় গৌৰৱত গৌৰৱাষিত। —কোপঃ
—ক্ৰোধ যি খণ্ড দমন কৰিছে। —নেমিঃ আহঁত
গছৰ লাঠী বা দাণ্ডা। —শ্রম পৰিশ্রমী, শ্রমসহিষ্ণু,
—স্বৰ্গঃ যিয়ে স্বৰ্গ জয় কৰিছে।

জিতিঃ ক্ৰী জয়, বিজয়।

জিতুমঃ, জিত্তমঃ পু মিথুন ৰাশি।

জিত্ত্বৰ(বী) বিণ্ (জয়তীতি জি কৰপ) বিজেতা, শি
২।৯, —বী ক্ৰী কাশী।

জিন বিণ (জি নক্) জেতা, বিজেতা, —নঃ ১। বৌদ্ধ
বা জৈন ধৰ্মগুৰু, ২। জৈন অৰ্হত, বিষ্ণু, —ইন্দ্ৰঃ
১। বৌদ্ধ গুৰু, ২। জৈন গুৰু, অৰ্হত, —যোনিঃ
হৰিণ, —সদ্বান্ জৈন মন্দিৰ।

জিৱাজিৱঃ চকোৰ পক্ষী।

জিৱিঃ পু (জুষ্ ক্ৰিন্) সময়, পক্ষী, খবে ১।৭০।৫।

জিষ্ণু বিণ. (জয়তীতি গষ্ণুঃ) বিজেতা, —ষ্ণু (পু) ১।
সূৰ্য্য, ২। ইন্দ্ৰ, ৩। বিষ্ণু, ৪। অৰ্জুন।

জিস্ম বিণ. ১। ঢালু, হেলনীয়া, বেঁকা, ২। কুটিল, অকোৱা-
পকোৱা, ৩। দুষ্ট, অসৎ, ৪। আন্ধাৰ, শেঁতা ৰঙৰ,
৫। লেহেম (ক্লী.) অসততা, মিথ্যাচৰণ, —গঃ সাপ,
—গতি বক্তৃগতিসম্পন্ন, —হেমনঃ ভেকুলী, —শল্যঃ
খয়েৰ গছ।

জিস্মাক্ষ বিণ্ কেঁৰা চকুৱা।

জিভুঃ জিভা।

জিভুল বিণ. নুভীয়া।

জিহ্বা ক্ৰী. (জয়তি বসমনয়া ইতি জীৱন্ প্রত্যোয়েন লুক্)
১। জিভা, বসনা, ২। অগ্নিৰ জিভা (শিখা),
—আশ্বাদঃ চেলেকা, —পঃ জিভাৰে চেলেকি থোৱা
জন্তু- বাঘ, মেকুৰী, ভালুক, —মূলং জিভাৰ গুৰি,
—মূলীয় জিভামূলৰ পৰা উচ্চাৰণ হোৱা কষ্টীয়
বাক্তন বৰ্ণ বিশেষকৈ ক্ আৰু খৰ আগৰ বিসৰ্গ
(ব্যাকৰণ), —ৰদঃ চৰাই, —লিহু পু. কুকুৰ।

জিহ্বোন্মেষনী জিভা চফা কৰা চাঁচনী।

জীন বিণ. (জ্য ৱয়ঃ হানৌ ক্ৰ) ১। বুঢ়া, বয়সীয়া,
জৰাগন্ত, ২। ছালৰ মোনা, মনু ১১।১৩৯।

জীমূতঃ পু. (জয়তি আকাশমিতি জি ক্ৰঃ মুড়াগমঃ)
১। পৰ্বত, ২। মেঘ, মহা ৬।১৯।৩১, মে ৪, ইন্দ্ৰ,
—কূটঃ পৰ্বত, —স্নানঃ ১। ইন্দ্ৰ, ২। বিদ্যাধৰ সন্নট
জীমূতবাহন। হৰ্ষকৃত, ‘নাগানন্দম’ নাটকৰ প্ৰধান
চৰিত্ৰ। জীমূতবাহন সৰু কালৰ পৰা দয়ালু, পৰহিতৈষী
আৰু দানশীল আছিল। নিজৰ কুটুম্বসকলে ৰাজ্যখন
আক্ৰমণ কৰাত জীমূতে পিতাকক যুদ্ধত নামিবলৈ
স্বাধা দি ৰাজ্যৰ সিংহাসন গতাই গোটেই পৰিয়ালেৰে
সৈতে মলয় পৰ্বতলৈ গুচি যায়। এদিন সাগৰৰ পাৰত
বন্ধুৰ লগত ঘূৰি ফুৰোঁতে হাড়ৰ দৰ্ম দেখা পায়। বন্ধুৰ
পৰা জানিব পাৰে যে পাতালৰ পৰা এটাকৈ সৰ্প
গৰুড়ৰ খাদ্যৰূপে সদায় পঠাই থকা হয়। তেতিয়া
জীমূতে নিজেই এটা সৰ্প হৈ গৰুড়ৰ ওচৰলৈ যোৱাত
গৰুড় জীমূতৰ মহানুভৱতাত মুগ্ধ হয় আৰু সৰ্পভক্ষণ
তাগ কৰে। নাগবংশলৈ আনন্দ অনাৰ বাবে জীমূতৰ
আন এটা নাম ‘নাগানন্দ’। —স্নাহী (ন) ধোৱা।

জীৰঃ ১। খড়্গ, তৰোৱাল, ২। জীৰা। জীৰকঃ জীৰণঃ
জীৰা।

জীৰ্ণ বিণ. (জু ৱয়োহানৌ ক্ৰঃ) ১। বুঢ়া, পুৰণি,
২। ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, জৰাগন্ত, ৩। হজম হোৱা, —ৰ্ণঃ
১। বুঢ়া মানুহ, ২। গছ, —ৰ্ণং ১। ধূনা, ২। বৃদ্ধ বয়স,
—জ্বৰঃ পুৰণি জ্বৰ, অলপ অলপকৈ হৈ থকা জ্বৰ,
—পৰ্ণঃ কদম গছ, —ৰাটিকা ভগা ছিগা ঘৰ, —ৰজ্ৰং
এবিধ মৃত্তা।

জীৰ্ণা মোটা জীৰা, গুৱামৰি।

জীৰ্ণি ক্ৰী. (জু ক্ৰিন্) ১। বৃদ্ধ বয়স, দুৰ্বলতা, ২। হজম।

জীৰ্ণোদ্ধাৰঃ প্ৰাচীন মন্দিৰ আদিৰ পুনৰ্নিৰ্মাণ।

জীৰ্ণোদ্যানং এৰা বাৰী, পৰিত্যক্ত বাগিচা।

জীৱিঃ পু. কুঠাৰ।

জীৱ প্ৰাণে (ভ্ৰা প সৰু জীৱতি) ১। জীয়াই থাক, মনু
২।২৩৫, ২। প্ৰাণ পা, পুনৰাই চেতন পা, ৩। জীৱিকা
নিৰ্বাহ কৰ, মনু ৪।৬, ৪। কাৰোবাৰ ওপৰত জীয়াই
থাক, যেনে— ব্যাধিতেৰু চিকিৎসকাঃ, মূৰ্খেৰু পণ্ডিতাঃ
ইত্যাদি, অতি— বহুতকৈ ভালকৈ জীয়াই থাক,
অতি উৎকৃষ্টভাৱে জীয়াই থাক, অনু— নিৰ্ভৰ কৰ,
আনৰ বাবে জীয়াই থাক, জীৱন অনুসৰণ কৰ,
উপ— প্ৰতিপালিত হ, পোহ যা, নিৰ্ভৰ কৰ, সেৱা
কৰ।

জীৱ: ১। প্ৰাণবায়ু। প্ৰাণ ধাৰণ ২। আত্মা। মনু
১২। ২২, ৩। জীৱন, অস্তিত্ব, ৪। প্ৰাণী, ৫।
জীৱিকা, ৬। কৰ্ণৰ এটা নাম, ৭। এজন মৰুতৰ
নাম, ৮। পুষ্যা নক্ষত্ৰ, —মন্দিৰং শৰীৰ, —গ্ৰাহঃ
জীৱিত বন্দী, —জীৱঃ চকোৰ পক্ষী, —দঃ
চিকিৎসক, শত্ৰু, —ধনং পশুধন, —ধানী পৃথিৱী,
—পতিঃ স্ত্ৰী —পত্নীঃ সধৱা তিৰোতা, —পুত্ৰা
—ৱংসা জীয়াই থকা সন্তানৰ মাতৃ, —মাতৃকা সাত
গৰাকী মাতৃ, মাতৃৰূপা দেৱতা।

কুমাৰী ধনদা নন্দা ৰিমলা মঙ্গলা বলা।

পদ্মা চেতি ৰিখাতাঃ সপ্তৈশ্চ জীৱমাতৃকাঃ।।

—বস্ত্ৰং বজঃ —লোকঃ মৰ্ত্যলোক, গী ১১। ৭,
—বৃত্তিঃ পশুপালন, —শেষ যাৰ একমাত্ৰ প্ৰাণটোহে
আছেগৈ, বাকী সকলো গৈছে, —সাধনং খাদ্য শস্য,
—সাফল্যং জীৱনৰ সাফল্য। মানৱ অস্তিত্ব, শ্ৰেষ্ঠ
ফল লাভ, —সুঃ জীৱিত সন্তানৰ মাতৃ।

জীৱকঃ ১। প্ৰাণী, ২। ভূত, ৩। বৌদ্ধ ভিক্ষু, ৪।
সুদখোৰ, ৫। সাপ বাজীকৰ, ৬। গছ।

জীৱং বিণ (জীৱ শতৃ) জীয়াই থকা, জীৱিত
জীৱন্তোকা স্ত্ৰী। জীয়াই থকা সন্তানৰ মাতৃ।

জীৱংপতিঃ —পত্নী সধৱা তিৰোতা।

জীৱম্মুত্তঃ পূ. জীয়াই থাকোঁতে মুক্তি লাভ কৰোঁতা,
অৰ্থাৎ যিজনৰ জীৱন পৰমাত্মাৰ উপলব্ধিৰ দ্বাৰা
ভবিষ্যত জন্ম তথা ক্ৰিয়াকাণ্ডাদিৰ পৰা মুক্ত হৈছে।
জীৱম্মুতঃ জীয়াই থাকিও মৃত। অৰ্থাৎ যি জীয়াই থাকিও
চৰিত্ৰহীনতা, লাম্পটা, আদি বদগুণৰ কাৰণে জগতত
কুখ্যাতি পাইছে।

জীৱথঃ (জীৱতানেন জীৱ অথঃ) ১। প্ৰাণ, ২। কাছ,
৩। ময়ূৰ, ৪। মেঘ (বিণ) ধাৰ্মিক, চিৰজীৱী।

জীৱনং ক্লী. (জীৱ কৰণে লুট্) ১। বৃত্তি, মনু
১১। ৭৬, ২। অস্তিত্ব, ৩। প্ৰাণধাৰণ, ৪। পানী, কি
১৮। ৩৯, ৫। মাখন, ৬। মজ্জা।

জীৱনকং আহাৰ, খাদ্য, —নিকা শিলিখা।

জীৱনাঘাতং বিহ।

জীৱনান্তঃ মৃত্যু।

জীৱনাৱাসঃ ১। বৰুণ দেৱতা, ২। শৰীৰ।

জীৱনীৱঃ ১। পানী, ২। গৰুৰ গাখীৰ।

জীৱনোপাৱঃ বৃত্তি, ব্যৱসায়।

জীৱনৌষধং জীৱনৰক্ষী ঔষধ।

জীৱন্তুঃ পূ. (জীৱয়তি অনেন জীৱ ঋচ) ১। ঔষধ,
২। জীৱন, অস্তিত্ব, —স্তিকঃ চবাই চিকাৰী।

জীৱা স্ত্ৰী. (জীৱ্ নীচ অচ টাপ) ১। পানী, ২। পৃথিৱী,
৩। খেনুৰ গুণ, জা, ৪। বৃত্তি, ৫। অলঙ্কাৰ
জুনজুননি, ৬। বচ।

জীৱাতুঃ পূ. ক্লী. (জীৱ আতুঃ) ১। আহাৰ, ভাত,
২। জীৱন, অস্তিত্ব, ৩। জীৱনৰক্ষী ঔষধ, ৪।
আৰোগ্য লাভ।

জীৱাত্মন শৰীৰৰ ভিতৰৰ আত্মা।

জীৱাধানং জীৱনৰক্ষা।

জীৱাধাৰঃ হৃদয়, অন্তকৰণ।

জীৱান্তকঃ চিকাৰী।

জীৱিকা স্ত্ৰী. জীৱিকা, বৃত্তি।

জীৱিত বিণ. (জীৱ ভাৱে তঃ) ১। জীৱনযুক্ত। জীয়াই থকা,
ৰ ১২। ৭৫, ২। জীৱন ঘূৰাই পোৱা, আৰোগ্য লাভ
কৰা, ৩। সজীৱ ভূত, —তং জীৱন, অস্তিত্ব, উ ৩। ২৬,
২। জীৱন কাল, ৩। বৃত্তি, ৪। প্ৰাণী —অন্তকঃ শিৱ,
—ঈশঃ ১। প্ৰেমিক, পতি, ২। যমৰাজ, ৩। সূৰ্য্য,
৪। চন্দ্ৰ, —জ্ঞা বক্তবাহক নাড়ী, সিৰ, —হ্যমঃ
আত্মহুতি, —সংশয়ঃ জীৱনৰ শঙ্কা, সঙ্কট।

জীৱিতাত্তকঃ শিৱ।

জীৱিতেশঃ ১। প্ৰেমিক, পতি, ২। যমৰাজ, ৩। সূৰ্য্য,
৪। চন্দ্ৰ।

জীৱ্যা জীৱনৰ বৃত্তি।

জুগুন্মনং (ক্লী) —জ্ঞা স্ত্ৰী. (জুপ্ স্বার্থে সন্ লুট্) ১। নিন্দা,
ভৎসনা, ২। ঘৃণা, ৩। (অলংকা) বিভৎস ৰসৰ প্ৰেৰকু।
জুৰ্ ক মুদি (তুদা আ সক অক জুৰতে) ১। সন্তুষ্ট হ,
আনন্দিত হ, ২। ভাল পা, উপভোগ কৰ, প্ৰসন্ন হ,
সদয় হ, ৩। অনুৰক্ত হ, অভ্যাস কৰ, ৪। ঘনাই
সাক্ষাত কৰ, বাস কৰ, ৫। প্ৰৱেশ কৰ, আশ্ৰয় ল,
উপায় ল।

খ) তৰ্ক, তৃপ্তি (চুৰা, দ্বা প/সক অক জোষয়তি,
জোষতি) ১। বিবেচনা কৰ, চিন্তা কৰ, ২। অনুসন্ধান
কৰ, পৰীক্ষা কৰ, ৩। আঘাত কৰ, ৪। তৃপ্ত হ, সন্তুষ্ট হ।

জুৰ্ বিণ ভাল পোৱা, উপভোগ কৰা, সাক্ষাৎ কৰা,
আনন্দিত হোৱা আদি অৰ্থত সমাসৰ শেষত জুৰহাৰ
হয়। পৰলোকজুৰ, ৰ ৮। ৮৫।

জুট বিণ. (জুষ ক্রঃ) ১। সেরিত, ২। আনন্দিত, সমুদ্র
অভাস্ত।

জুহঃ ক্রী. (হু ক্রিপ দীর্ঘত্বং দ্বিত্বঞ্চ) পলাশ কাঠেৰে
নির্মিত (হোমত) ঘিঁট দিয়া যজ্ঞ পাত্র, হেঁতা।

জুহতিঃ যজ্ঞত দিয়া আহতি, যজ্ঞ (কেইটামান বিশেষ
যজ্ঞৰ বেলিকাৰে এই পদটি ব্যৱহাৰ হয়। বাকী
সকলো বৰকমৰ হোম বা যজ্ঞত যজতি ব্যৱহাৰ কৰা
হয়)। মনু ২।৮৪

জুঃ ক্রী. (জু ক্রিপ দীর্ঘশ্চ) ১। আকাশ, বায়ুমণ্ডল,
২। বাক্ষসী, ৩। সবস্বতী।

জুকঃ পু. তুলা বাশি।

জুটঃ পু. জটা। শিৱৰ জটা।

জুটকং ক্রী. জটা বন্ধা চুলি।

জুতিঃ ক্রী. গতিবেগ। শীঘ্রগতি, —তিকা এবিধ কপূৰ।

জুৰ্ জ্যানৌ, ৰথে (দিৱা আ সক তক জুৰ্যতে) ১।
আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২। ক্ৰোধ কৰ, খং কৰ,
ভড়ি ১।১৮, ৩। বয়স বৃদ্ধি হ।

জুৰ্তিঃ ক্রী জুৰ।

জুঃ ন্যাক্ষৰে (ভোপ সক জৰণি) ১। তিৰস্কাৰ কৰ,
ধিকাৰ দে, অপমান কৰ, ২। চেৰ পেলা।

জুজ্ জুজ্ জুজ্ (ভ্রা আ অক জুভতে, জুজ্ভতে) ১। মুখ
মেল, ২। বহল কৰ, ৩। বৃদ্ধি কৰ, বিস্তাৰ কৰ,
ভড়ি ৩।৫, ৪। উঠা, নিজকে প্রকাশ কৰ, ৫।
ধনুৰ দৰে (স্পিণ্ডৰ দৰে) ঘূৰি আগৰ ঠাইলৈ আহ।

সমুদ— চেষ্টা কৰ, যত্ন কৰ, ভড়ি ২।৬

জুজ্ভঃ,—জুগং—জ্ভা,—জ্ভিকা ১। হামি, প্রফোটন, ২।
বিস্তাৰ, হাত-ভৰি আদি অঙ্গ শিথিল কৰি মেলি দিয়া।

জু জ্যানে (ক্রা, চুৰা, ভা, উপ, অক জুগতি, জৰতি,
জাৰয়তি —তে) ১। বুঢ়া হ. বয়স হ, জৰাজীৰ্ণ হ,
২। নাশ হ, খাই শেষ কৰ, ৩। হজম হ।

জেতা (তু) বিণ. (জয়তীতি জী তুচ্) ১। জেতা,
বিজেতা। ৰ ১২।৮৯, ২। বিষ্ণু মহা ১৩।১৪৯।২৯
জেতাকঃ গৰম পানীৰ স্নান, ঘাম ওলাবৰ কাৰণে
সজোৱা কোঠা।

জৈমনং খাদা। ভোজন।

জৈত্র বিণ. (জেত্ অণ) বিজয়ী, কৃতকাৰ্য্য, —ত্ৰঃ পু.
১। বিজেতা, জেতা, ২। পাবদ, —ত্ৰং জয়, প্রাখান্য,
শ্ৰেষ্ঠতা।

জৈনঃ (জিন অণ) জৈন ধৰ্ম্মাৱলম্বী লোক।

জৈমিনীঃ পু. উত্তৰমীমাংসা দৰ্শনৰ শ্ৰেণেতা মহৰ্ষি
জৈমিনী বেদব্যাসৰ শিষ্য আছিল। পাঁচ গৰাকী
বজ্ৰবাৰক মুনিৰ ভিতৰত এজন। আন চাৰিজন :
সুমন্ত, বৈশম্পায়ন, পুলহ আৰু পুলস্ত্য।

জৈৱাতুক বিণ (জীৱ বিচ আতুকন্ জকাৰসা দীৰ্ঘত্বম)
১। দীৰ্ঘজীৱী, ২। ক্ষীণকায়, —কঃ ১। চন্দ্র,
২। কপূৰ, ৩। পুত্ৰ, ৪। ঔষধ, ৫। খেতিয়ক।

জৈৱেয়ঃ পু. বৃহস্পতিৰ পুত্ৰ কচ।

জৈন্ম্যং ক্রী. নিষ্ঠুৰতা, ক্ৰুৰতা, বঞ্চনা।

জোগড়ঃ গৰ্ভৱতী মহিলাৰ অভিলাষ, হেঁপাহ।

জোটিঙ্গঃ সদাশিৱ।

জোষঃ ১। আনন্দ, উপভোগ, সুখ, ২। নিস্তদ্ধতা,
—ষং অব্য ১। এজনৰ ইচ্ছানুসৰি, ২। মনে মনে।
জোষা, জোষিৎ নাৰী, —ষিকা ১। এমুঠি কলি,
২। নাৰী।

জু বিণ. জনা, জ্ঞানসম্পন্ন আদি অৰ্থ বুজাবলৈ সমাসৰ
শেষত ব্যৱহাৰ হয় : যেনে শাস্ত্ৰজ্ঞ, সৰ্বজ্ঞ,
ৰাজনীতিজ্ঞ ইত্যাদি।

জুঃ পু. ১। জ্ঞানীলোক, ২। অনুভৱী আত্মা, ৩। বুধ
গ্রহ, মঙ্গল গ্রহ, ৪। ব্ৰহ্মা।

জুপিত, জুপ্ত (জুপ্ নিচ ক্র) বিজ্ঞাপিত, শিক্ষিত,
ব্যাখ্যাত।

জুপ্তিঃ ক্রী. (জুপ্ ভাৱে জিন) ১। বুদ্ধি, কথাস
২৫।৫৭, ২। বোধ শক্তি, বিজ্ঞাপন, ঘোষণা।

জা ৰোধে (ক্র্যা উ সক জানাতি, জানীতে) ১। জান
জ্ঞাত হ, শিক, ২। অনুসন্ধান কৰ, ৩। বুজ,
অনুভৱ কৰ, ৪। পৰীক্ষা কৰ, ৫। চিনি পা, ৬।
বিবেচনা কৰ, মে ৭। কাম কৰ, নিয়োজিত হ,
অনু— ১। অনুজ্ঞা, আদেশ দি, ২। প্রতিশ্রুতি দি, ৩।
ক্ষমা কৰ, ৪। অনুৰোধ কৰ, ৫। স্বীকাৰ কৰ,
অপ— অস্বীকাৰ কৰ, লুকাই ৰাখ, অভি— ১। চিনি
পা, বুজি পা, গী ৪।১৪, ২। স্বীকাৰ কৰ, অৱ—
অপমান কৰ, অশ্রদ্ধা কৰ, হেয়জ্ঞান কৰ, গী
৯।১১, পৰি— জান, পৰিচয় হ, স্থিৰ কৰ, চিনি
পা, প্রতি— প্রতিজ্ঞা কৰ। মনু ৯।৯৯, দৃঢ় কৰ,
সাক্ষ্য কৰ, বিবেচনা কৰ, সং— ১। বুজা, জান,
চিনি পা, ২। মিলে থাক, ৩। মতি হ।

জ্যোতিষ বিণ. (জ্যোতি ক্রঃ) বিদিত। অরগত, পঞ্চ ১।১২৩,
—সিদ্ধান্তঃ পূ. শাস্ত্রতত্ত্বজ্ঞ। তান্ত্রিক।

জ্যোতিঃ পূ. (জ্যোতি ক্রঃ) ১। সগোত্রীয়, সম্বন্ধীয় লোক।
মিতিৰ-কুটুম, ২। ভাগী, ৩। পিতা, —ভেদঃ
জ্যোতিৰ ভিত্তৰ কাঁজিয়া-পেচাল, মনোমালিন্য।

জ্যোতিষঃ জ্যোতিষ।

জ্যোতিষ(জ্যোতি) বিণ. (জ্যোতি ক্রঃ) ১। বিজ্ঞাতা, বিজ্ঞ লোক,
২। চিনাকি পৰিচিত লোক, ৩। জামিন, প্রতিভা।

জ্ঞানং ক্লী. (জ্যোতি ভাবে লুট্) ১। বোধ, বোধশক্তি,
ব্যুৎপত্তি, ২। শিক্ষা, ৩। বিবেক, বৃজন, ৪। পরিভ্র
জ্ঞান, পরমাত্মা সম্বন্ধে জ্ঞান, ৫। জ্ঞানেন্দ্রিয়, —কাণ্ড
আধ্যাত্মিক জ্ঞান সম্পর্কে বেদত থকা গূঢ় অংশ।
পরমাত্মা জ্ঞানৰ অংশ। (কর্মকাণ্ডৰ বিপরীত), —কৃত
সজ্ঞানে কৰা কাম, —গম্য বোধগম্য —চক্ষুঃ
জ্ঞানচকু, —তত্ত্ব ভগবদজ্ঞান, —দঃ জ্ঞানদাতা, গুরু,
—দা সৰস্বতী; —নিষ্ঠ আধ্যাত্মিক জ্ঞান আহৰণত
নিমগ্ন, —যজ্ঞঃ দার্শনিক, —যোগঃ পরমাত্মা অথবা
আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ আহৰণ। —শাস্ত্রঃ জ্যোতিষ
বিজ্ঞান, —সাধনং ১। আধ্যাত্মিক জ্ঞানৰ সাধন, ২।
জ্ঞানেন্দ্রিয়।

জ্ঞানতঃ অব্য. জানিবুজি, ইচ্ছাকৃতভাৱে।

জ্ঞানী(ন) বিণ. ১। জ্ঞানী, বুদ্ধিমান (পু) জ্যোতিষী,
২। মূনি।

জ্ঞাপনং ক্লী. (জ্যোতি ভাবে লুট্) বোধন, শিক্ষা।

জ্ঞাপ্তিঃ ক্লী. জ্ঞাপন।

জ্ঞীক্ষা ক্লী. জানিবৰ ইচ্ছা।

জ্ঞেয় বিণ. (জ্যোতি ক্রঃ) জ্ঞানযোগ্য, জ্ঞাতব্য।

জ্যো ক্লী. (জ্যো ডঃ টাণ্) ১। ধনুৰ শুণ, মৌলীলতা, শ
২। ৬, ২। বৃন্তৰ জ্যো, ৩। পৃথিৱী, ৪। মাতৃ।

জ্যানিঃ ক্লী (জ্যো নিঃ) ১। জীৰ্ণতা, ২। নদী, ৩।
ত্যাগ, হানি।

জ্যায়ান(স) বিণ. (বৃদ্ধ বা প্রশস্য ঈয়সূন) ১। অতি
বৃদ্ধ, বৃদ্ধতম, ২। বর্ষায়ান, যোগ্যতম, ৩। উচ্চতৰ,
৪। প্রাপ্তবয়স্ক।

জ্যোতি বিণ. (প্রশস্য ইটন) ১। অতি বৃদ্ধ, শ্রেষ্ঠ। মহা
১৩।১৪।১৭, ২। প্রধান, মুখ্য, —ঈঃ ১। ডাঙৰ
ককায়েক, ২। ১২।১৩।১৫, ২। অষ্টাদশ নক্ষত্র, জ্যোতি
৩। জ্যোতি মাহ, ৪। মধ্যমা আতুলি, ৫। গঙ্গা,

—তাতঃ জ্যোতি, বৰদেউতা, —স্বর্গঃ শ্রেষ্ঠ বর্ণ, ব্রাহ্মণ
বর্ণ, —বৃষ্টিঃ জ্যোতি জনৰ কৰ্তব্য, —জ্যোতিঃ জ্যোতি।

জ্যোতিঃশঃ ডাঙৰ ককায়েকৰ ভাগ, পৈত্রিক সম্পত্তিৰ
পৰা ডাঙৰ ককায়েকৰ অধিকাৰ থকা অংশ।

জ্যোতিষ ক্লী চাউল খোৱা পানী, ভাতৰ মাড়।

জ্যোতিষশ্রম শ্রেষ্ঠ আশ্রম, গৃহস্থশ্রম, গৃহস্থশ্রমত থকা
লোক, গৃহস্থী।

জ্যোতি ক্লী. জ্যোতি।

জ্যোতি ক্লী. জ্যোতি মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি।

জ্যোতিঃ ১। জ্যোতিষশ্রম, প্রাধান্য, জ্যোতিষতা, ২। শ্রেষ্ঠত্ব।

জ্যো নিয়মে (ভা আ অক জ্যোতে) ১। উপদেশ দি,
দীক্ষা দি, ২। ধর্মকার্য-ব্রতাদি পালন কৰ।

জ্যোতিষ — ময় বিণ. তৰাপূৰ্ণ। কু ৬।৩। —লিঙ্গ বারতা
স্বয়ম্ভু শিবলিঙ্গ; কেদাৰ, বামেশ্বৰ, বদানাথ,
কাশীবিষ্ণুনাথ, মল্লিকাৰ্জুন, ওঙ্ককাৰেশ্বৰ, সোমনাথ,
নাগেশ্বৰ, যুগেশ্বৰত, মহাকালেশ্বৰ, ভীমাশঙ্কৰ আৰু
ব্রাহ্মকেশ্বৰ।

জ্যোতি (স) (জ্যোতি কৰ্তৰি ইসিঃ) ১। উজ্জ্বলতা, দীপ্তি,
মে ৫, ২। ব্রহ্মজ্ঞান, পরমাত্মা, গী ৫।২৫, ৩।
দৃষ্টিশক্তি, প্রকাশ, ৪। অগ্নি, ৫। বিষ্ণু, মহা
১৩।১৪।১৭, ৬। আকাশ মণ্ডল, ৭। বিজুলী, ৮।
সূৰ্য্য, গ্রহ-নক্ষত্র আদি জ্যোতিষ, —কণঃ ফিৰিঙতি,
—চক্রঃ বাশিচক্র, —জ্যঃ জ্যোতিষী, —স্বঃ স্রব
তৰা, —স্বোমঃ জ্যোতিষ্টোম। একপ্রকাৰ সোম
যজ্ঞানুষ্ঠান। যোল গৰাকী ঋত্বিকৰ দ্বাৰা কৃত এই
যজ্ঞত বৰ শ' গোদক্ষিণা দিয়া হৈছিল।

জ্যোতিষঃ ১। জ্যোতিষী। দৈৱজ্ঞ। জ্যোতিষ শাস্ত্রজ্ঞ,
২। ছয় বেদাদৰ এবিধ, —হিদিয়া জ্যোতিৰ্বিজ্ঞান।

জ্যোতিষিকঃ জ্যোতিষ শাস্ত্রজ্ঞাতা।

জ্যোতিষী, জ্যোতিষঃ পূ. তৰা, —তিষী বিণ. গণক,
ভৱিষ্যৎ বক্তা, জ্যোতিষী।

জ্যোতিষ্মান(ৎ) বিণ. ১। উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, ২। স্বর্গীয়, পূ.
সূৰ্য্য, —জী ক্লী. ১। ৰাতি, ২। (দর্শন) সন্ত-শুণসম্পন্ন
মানসিক অৱস্থা বা স্থিতি, মানসিক প্রশান্তি।

জ্যোতিৰিজঃ, —জ্ঞঃ জ্ঞানাকী পৰম্বা।

জ্যোতিষ্মা ক্লী. (জ্যোতিৰিতি অসাম্মিতি ন প্রত্যয়
উপধালোপঃ) চন্দ্রজ্যোতি, জোনাক। —জ্যঃ চন্দ্র,
—প্রিয় চকোৰ পক্ষী, —বৃক্ষঃ চকিৰ গছ।

জ্যোৎস্নেশঃ চন্দ্র।

জ্যোৎস্নী ক্রী. জোনাক বাতি।

জৌঃ বৃহস্পতি গ্রহ।

জ্যোতিষিকঃ পু. দৈবজ্ঞ।

জৌৎস্নঃ (জ্যোৎস্নয়া অঙ্গিত ইত্যণ) ১। দীপ্ত, দীপ্তিমান,
২। শুরূপক্ষ, —স্নী জোনাক বাতি।

জ্বৰ ৰোগে (ভ্রা প অক জৰতি) ১। জ্বৰ উঠ, জ্বৰত
ভোগ, গা গৰম হ, ২। ৰোগত পৰ।

জ্বৰঃ পু. (জ্বৰতি জীৰ্ণ ভৱতীতানেন জ্বৰ কৰণে ঘঞ)
১। জ্বৰ, ২। মানসিক কষ্ট। আত্মাৰ অশান্তি। শোক,
দুৰ্দশা, গী ৩। ৩০।

জ্বৰাগ্নিঃ জ্বৰত অতিপাত গৰম হোৱা, জ্বৰত জ্বলি উঠা।

জ্বৰাক্ষুশঃ জ্বৰৰ ঔষধ।

জ্বৰান্তকঃ জ্বৰনাশক, নেপাল দেশীয় নেমু এবিধ।

জ্বৰাপহা ক্রী. জ্বৰোগনাশক বেল পাত, বেলব শুঠী।

জ্বৰাৰিঃ, —বাশনিঃ জ্বৰ ৰোগনাশক ঔষধ বিশেষ।

জ্বৰিৎ, জ্বৰী(ন) বিণ (জ্বৰ ইনিঃ) জ্বৰ হোবা মানুহ।
জ্বৰ বেমাৰী।

জ্বল চলে ত্ৰিষি (ভ্রা প অক জ্বলতি) ১। জল, পোৰ,

দাহ কৰ, উজ্জ্বল হ, ২। পুৰি শেষ হ, দক্ষ হ,
৩। উত্তপ্ত হ, উদ— উজ্জ্বল হ, বা কৰ, শি ৯। ৪২,
প্র— প্রজ্বলন কৰ, উজলি উঠ, ভট্টি ১৪। ৯৮।

জ্বলকা ক্রী. (জ্বল বুন) অগ্নি শিখা।

জ্বলৎ বিণ. (জ্বল শত্) দীপ্তিমান।

জ্বলনঃ পু. (জ্বল যুচ) ১। অগ্নি, ২। আগিয়াচিহ্ন, ৩।
সংখ্যা '৩', —নং ক্রী. দহন, দাহ কায়া।

জ্বলনাশ্মা (ন) পু. সূৰ্য্যকান্তমণি।

জ্বলিত বিণ. (জ্বল ক্ৰঃ) ১। দক্ষ, ২। প্রদীপ্ত, ৩। উজ্জ্বল,
মহা ৬। ১৮। ৬

জ্বালঃ পু. ক্রী. (জ্বল গঃ) অগ্নিশিখা, মহতা।

জ্বালা ক্রী. (জ্বল গঃ টাপ) ১। অগ্নিশিখা, বিপু
১। ১২। ২৪, ২। দাহ, ৩। স্বাক্ষৰাজপত্নী, মহা
১। ৯৫। ২৫, —বক্তৃ : শিৱ।

জ্বালামুখী ক্রী. (জ্বলৈৰ মুখং যস্যাম) ১। এখন পাঠস্থান।
ভগৱতীৰ জিভা এইখন তীৰ্থস্থানত পৰিছিল। দেৱীৰ
নাম অম্বিকা। উন্মত্ত ভৈৰৱ, ২। এবিধ বিদ্যা, ৩।
আগ্নেয়গিৰি,

জ্বালী (ন) পু. সদাশিৱ। ■

ঝ

ঝ ঝকাৰ। ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ নবম আৰু চ বৰ্ণৰ ৪র্থ বৰ্ণ।
উচ্চাৰণ স্থান ডালু। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ৮ম সূত্ৰৰ
প্রথম বৰ্ণ।

ঝ পু. (ঝটিতি সঙ্গীভৱতীতি ঝটি ডঃ) ১। বতাহ বৰষুণ,
২। সুৰগুৰু বৃহস্পতি, ৩। দৈত্যৰাজ, ৪।
ধ্বনি, ৫। ঝন ঝন শব্দ।

ঝগঝগায়মানঃ (ঝগঝগ কাঙ্ শানচ্) ঝক ঝক্ কৰি
থকা। চক্ৰমকাই থকা।

ঝগতি অব্য. তৎক্ষণাৎ। ততালিকে।

ঝঙ্কাৰঃ পু. (ক্ ভাৱে ঘঞ কাৰঃ ঝং শব্দস্য কাৰঃ)
ভোমোৰাৰ শব্দ। ভোৰ ভোৰ শব্দ পক্ষ ৫। ৪২,
—ৰিণী গঙ্গা নদী।

ঝগ্ঝগৎ ঝনঝন শব্দ। অলঙ্কাৰৰ ঝনঝন শব্দ।

ঝনঝা ক্রী. (ঝট্ বাহলকাৎ ডঃ টাপ) ১। জলকণাবৰ্ষণ,
২। বতাহৰ শব্দ। বতাহ আৰু বৰষুণ, ৩। ঝন ঝন
শব্দ, —ঝাতঃ বতাহ, বৰষুণ, ধুমুহা।

ঝাঞ্ঝানিলঃ —ঝাতঃ ধুমুহা, বতাহ বৰষুণ, জাউৰীয়া
বতাহ।

ঝট্ সংহতো (ভ্রা প অক ঝটিতি) চুলি বান্ধ, সংলগ্ন কৰ।

ঝটিতি অব্য. ততালিকে। লবালৰি, ভট্টি ১। ৭০।

ঝক্তি অব্য. তৎক্ষণাৎ।

ঝনংকাৰঃ পু. অনুকাৰ শব্দ, ঝনঝন শব্দ। ঝক,
কঙ্কণাদিৰ ধ্বনি।

ঝম্পঃ, ঝম্পা লক্ষ্যজক্ষ, জাপ মচ ৫। ৬৩।

ঝম্পাকঃ, —ম্পাকঃ —ম্পী(ন) বাম্ভৰ।

ঝম্পাশী (ন) পু. জঁপিয়াই জঁপিয়াই মাছ ধৰি খোৱা
এবিধ চৰাই, মাছৰোকা চৰাই।

ঝৰঃ পু. (ঝীৰ্য্যতে ঝীণা ভৱতি ঝ অপ্) ১। নিজৰা
ঝৰ্ণা, মচ ৬। ১৪, ২। সমূহ, সমষ্টি, নৈ, ২। ৩২,
—ঝা, —ঝী নিজৰা।

ঝাৰ্চ ভৰ্ৎসে (ভূদা প সক ঝাচতি, ঝাৰ্ছতি, ঝাৰ্জতি)
নিন্দা কৰ, ভৰ্ৎসনা কৰ, জ্ঞাঘাত কৰ।

বৰ্ণৰঃ পূ. (বৰ্ণং বাতি শব্দং কৰোতি বা কঃ) ১। এবিধ বাদ্য, ঢোল, ২। কলিয়ুগ, ৩। হিৰণ্যাক্ষৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ৪। তাল (বাদ্য), খঞ্জৰী, —বা বেষ্যা, পানীৰ শব্দ, —বৰী বৰবৰ কৰা এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ। হৰিব ২৩৭।২

বৰ্ণৰী(ন) সদাশিৱ।

বৰ্ণৰীকঃ পূ. (বৰ্ণং ঈকন) ১। শৰীৰ, ২। দেশ, ৩। চিত্ৰ।

বলজ্বালা ক্ৰী. ১। হাতীৰ কাণৰ আস্থালন শব্দ।

বলা ক্ৰী. ১। কন্যা, জীয়াৰী, ২। সূৰ্য্যৰ পোহৰ, জকমকনি, —লিঃ তামোল বা তামাল জাতীয় গছ।

বল্লঃ পূ. ১। এবিধ বৰ্ণস্কৰ জাতি, মনু ১০।২২; ২। মাল যুঁজাৰু, —ল্লং বৰ্ণৰ বাদ্য, —লী এবিধ ঢোল, বা ডবা।

বল্লকং, —কী তাল, খঞ্জৰী।

বল্লকষ্ঠঃ পূ. পাৰ চৰাই।

বল্লবী ক্ৰী. (বলং বাতীতি বা কঃ ভীষ) ১। এবিধ ডবা, ২। বৰ্ণৰ বাদ্য, খঞ্জৰী।

বল্লিকা ক্ৰী. ১। সুগন্ধি দ্ৰব্যৰ দ্বাৰা গাৰ পৰা ঘঁহি দূৰ কৰা মল, ২। উজ্জ্বলতা, দীপ্তি।

বম্ৰে, পিধানৈ (ভ্রা প, উ সক্ৰ বসতি, —তে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২। কাপোৰ পিন্ধ।

বম্ৰে ক্ৰী. ১। মকভূমি, পতিত ভূমি।

বম্ৰঃ পূ. (বম্ৰাতে ৰথতে ভক্ষণায় বম্ৰ ঘঃ) ১। মাছ, ২। ডাঙৰ মাছ, বম্ৰাণং মকৰশচাম্ৰি, গী

১০।৩১, ৩। মকৰ, ঘঁৰিয়াল। বা ২।১১৪।৪, ৪। মীন ৰাশি, ৫। তাপ, উষ্ণতা, ৬। বননি।

বম্ৰকেতনঃ —কেতুঃ বম্ৰাকঃ পূ. কামদেৱ।

বম্ৰাশনঃ (বম্ৰাণ মৎস্যান অশ্লীৰ্ণীতি ল্যুঃ) শিছ।

বম্ৰোদৰী বাসদেৱৰ মাতৃ, সত্যৱতী।

বাক্ততং ১। ভৰিত বন্ধা নৃপুৰ, ২। বন, ডাঠ হাবি।

বাক্টি কুঞ্জবন।

বাক্ৰকঃ বাউ গছ।

বাক্ৰিকমঃ পূ. দাবল্লি। দাবানল। বনজুই।

বাক্ৰী ক্ৰী. বিলী, জিলী, পোক।

বাক্ৰি ক্ৰী. এবিধ জোপোহা গছ।

বাক্ৰিকা ক্ৰী. বিলী পোক, ফৰিং।

বাক্ৰিঃ ক্ৰী. ১। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ২। বিলী পোক, ফৰিং, ৩। চাক্ৰিৰ শলিতা, ৪। দীপ্তি, উজ্জ্বলতা।

বাক্ৰিকষ্ঠঃ পাৰ চৰাই।

বাক্ৰিকা ক্ৰী. ১। বিলী পোক, ২। সূৰ্য্যৰ পোহৰ, দীপ্তি।

বাক্ৰী ক্ৰী. ১। বিলী পোক, ২। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

বাক্ৰিকা ক্ৰী. (বাক্ৰ ইতি বোতি ক কক টাপ) বিলী পোক।

বু গত্যম (ভ্রা আত্ম সক্ৰ বরতে) ১। যা, গমন কৰ, এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ যা।

বুন্টঃ পূ. গছ। সক্ৰ জোপোহা গছ।

বোড়ঃ পূ. তামোল গছ।

এও

এও এওকাৰ : দশম ব্যঞ্জনবৰ্ণ। চ বৰ্ণৰ পঞ্চম বৰ্ণ।
উচ্চাৰণ স্থান তালু। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ৭ম সূত্ৰৰ
প্ৰথম বৰ্ণ।

এওঃ পূ. গায়ক, ঘৰ্ষৰ শব্দ। বাঁড় গৰু, শুক্ৰ গ্ৰহ।

এওঃ বৰ্তমান কালৰ শু প্ৰত্যয়বোধক এবিধ প্ৰত্যয়।

এওন্তুঃ এও প্ৰত্যয়ান্ত।

ট

ট টকাৰ একাদশ ব্যঞ্জনবৰ্ণ। ট বৰ্ণৰ প্ৰথম বৰ্ণ। উচ্চাৰণস্থান
মূৰ্দ্ধা। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ১১শ সূত্ৰৰ ৭ম বৰ্ণ।

টং ক্ৰী. (টল ডঃ) নাৰিকলৰ খোলা, কোবোকা।

টঃ পূ. ১। বাওনা, ২। ঠেং, ৩। শব্দ।

টঙ্ক বন্ধে (চুৰা ট সক্ৰ টঙ্কয়তি তে) ১। বান্ধ, বন্ধন
কৰ, ২। আবৃত কৰ, উদ্— ১। আঁচোৰ, বোকনীৰে
বোন্ধ, ২। বিদ্ধা কৰ, ছিদ্ৰ কৰ।

টঙ্ক—কঃ (টঙ্ক ঘঞ) ক্ৰী. পূ. ১। কুঠাৰ, ২। তৰোৱাল,
ব ১২।৮০, ৩। তৰোৱালৰ খাপ, ৪। খং, ক্ৰোধ,
৫। দৰ্প, ৬। ভৰি, ঠেং, ৭। এবিধ জোখ, ৮। এবিধ
টেঙা ফল, কপিষ, ওটেঙা, কংবেল।

টঙ্ককঃ পূ. (টঙ্কতি বন্ধতি মনঃ স্নেহেনেতি টঙ্ক খুল)
কপৰ মুদ্ৰা, টকা, —পতিঃ টাঙ্কশালৰ পৰাকী,
অথাক্, —শালা টাঙ্কশাল।

টকটীক: মহাদেৱ।

টকণং ক্লী. সুৰগা, —ণং পৃ. ১। এবিধ ঘোঁৰা, ২। এখন দেশ বা ৰাজ্যৰ নাম।

টকা ক্লী. জজ্ঞা, ভৰি।

টকানক: নুনী গছ আৰু ফল।

টকাৰ: পৃ. (টং বৈকুণ্ঠো কৃ কৰ্মণি অভ) ১। ধনুৰ টকাৰ, ২। বিষ্ময়, ৩। চিঞৰ।

টকাবীন(ণী) বিণ. ধনুৰ টকাৰ শব্দ।

টকিকা কুঠাৰ, বিউ ১।১৫

টঙ্গ —ঙ্গ: ক্লী. পৃ. (টঙ্গ অচ) ১। কুঠাৰ, কোদাল, ২। এবিধ খড়গ, ৩। চাৰি মাষ পৰিমাণ, ৪। জজ্ঞা।

টঙ্গণ: —ণং সুৰগা, এবিধ খাৰ।

টঙ্গা ভৰি, ঠেং।

টটুনী ক্লী. জেটী (কীট)।

টটুৰী ক্লী. ১। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ২। পৰিহাস, বাঙ্গ।

টটুৰ: পৃ. ভেৰীৰ শব্দ, ভেৰীধ্বনি।

টা ক্লী. পৃথিৱী।

টাৰ: পৃ. (টাং পৃথিৱীং ঋচ্ছতীতি টা ঋ অণ) ১। ঘোঁৰা।

টিক্ গতাম (ভা আ সক টেকতে) যা, গমন কৰ, ইফালৰ পৰা সিফাললৈ যা।

টিটিভক:, টিটিভ: ১। টিটিভ চৰাই, মনু ৫।১১, ২। ত্ৰয়োদশ মন্বন্তৰীয় ইন্দুৰ শত্ৰু এজন দৈত্য, ৩। বৰুণৰ ৰাজসভাৰ এজন দানৱ ৰক্ষী, মহা ২।৯।১৫

টিপ্পণী (নী) ক্লী. (টিপ কৰণে ল্যাট ভীপ) ১। টীকা, ব্যাখ্যা, ভাষা, ২। মতামত ৩। ভাষাৰ ব্যাখ্যা, যেনে মহাভাষাৰ ওপৰত কৈয়াটং ব্যাখ্যা।

টীক্ গতাম (ভা আ সক টীকতে) ১। যা, গমন কৰ, ২। উপায় গ্ৰহণ কৰ।

টীকা ক্লী. টীকতে গমতে জ্ঞায়তে অনয়া) ব্যাখ্যা, ভাষা।

টুটুক বিণ ১। সৰু, অলপ, ২। নীচ, নিষ্ঠুৰ, কুৰ, —ক: টনি চৰাই। ■

ঠ

ঠ ঠকাৰ দ্বাদশ ব্যঞ্জনবৰ্ণ। ট বৰ্ণীয় দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান মুৰ্দ্ধ। জিভাৰ মাজখিনিৰে মুৰ্দ্ধ স্থানত স্পৰ্শ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰ ১১শ সূত্ৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ।

ঠ: পৃ. ১। এটা অনুকাৰ শব্দ। পিতলৰ কলহ এটা পুখুৰীৰ খটখটিত পৰিলে হোৱা শব্দ। ঠং ঠং ঠং, মহানটক ৯৬, ২। মহাদেৱ, ৩। চন্দ্ৰ মণ্ডল, ৪। শূন্য, ৫। মণ্ডল, ৬। লোকগোচৰ।

ঠকুৰ: পৃ. ১। দেৱতা, গোঁসাই ঠাকুৰ, ২। শ্ৰদ্ধাৰ চিন স্বৰূপে দিয়া এটা উপাধি। যেনে কাব্য প্ৰদীপৰ গ্ৰন্থকাৰ গৌৰিন্দ ঠকুৰ।

ঠাৰ: ১। ফাট, জলঙা, ২। বৰফ।

ঠালিনী কঁকালী।

ঠিষ্ঠা ক্ৰীড়া ঘৰ, খেলা ঘৰ।

ঠেংকৃতং ক্লী. (বলদ গৰুৰ) আটাই, চিঞৰ। ■

ড

ড ডকাৰ। ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ত্ৰয়োদশ বৰ্ণ। ট বৰ্ণৰ তৃতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান মুৰ্দ্ধ। জিহ্বাৰ শিভসূত্ৰ ১০ম সূত্ৰ ৪র্থ বৰ্ণ।

ড: পৃ. (ডয়তে উজ্জীযতে ভক্তানাং হৃদয়াকাশে ইতি জী + ড:) ১। মহাদেৱ, ২। শব্দ, ৩। ত্ৰাস, ৪। বাড়ানল।

ডঙ্গৰী এবিধ ফল।

ডৰ, ডম্ব নোদে (চুৰা উ সক ডম্বয়তি —তে) ১। প্ৰেৰণ কৰ, পঠা, ২। চা, আদেশ দে, ৩। — ১। অনুকৰণ কৰ, একে দেখ, শি ১।৬, ২। ঠাট্টা-বিদ্ৰূপ কৰ, ঠগা, প্ৰবঞ্চনা কৰ।

ডভ, ডম্ব সঙ্গ (চুৰা উ অক ডম্বয়তি —তে) ১। সংগ্ৰহ কৰ, এক গোট কৰ, দম কৰ।

ডম: এবিধ নীচ জাতি।

ডমৰং ক্লী. ভয়ত পলায়ন। —মৰ: পৃ হাতত লাঠী আদি লৈ কৰা কাঁজিয়া, হলস্থল, মাৰপিট।

ডম্বক: ডম্বক, সম্যাসীবিলাকে হাতত লৈ ফুৰা এবিধ সৰু বাদ্যযন্ত্ৰ। সদাশিৱৰ ডম্বক।

ডয়নং ক্লী. (ভী নভোগতৌ ল্যাট) ১। উৰণ, ২। কান্ধত লোৱা চাঙী, পাঙী।

ডল্লকং ক্ৰী. বাঁহৰ ডলা।

ডৰিখঃ পু. কাঠৰ (পুতলা) হৰিণ।

ডা, ডাকিনী পিশাচিনী, ভূতুনী।

ডাক্তিঃ ক্ৰী. ঘণ্টাৰ ডং ডং শব্দ।

ডামৰঃ ১। কটাকটি, মৰামৰি, কাঁজিয়া, ২। এখন
শিৱোক্ত শাস্ত্ৰ, ৩। দৰ্প, ৪। ক্ষেত্ৰপাল।

ডালিমঃ পু. ডালিম।

ডাহলঃ ত্ৰিপুর ৰাজ্য, বিক্ৰ ১।১০৮।

ডাহকঃ ডাউক চৰাই।

ডিঙ্গৰঃ ১। চাকৰ, সেৱক, ২। দুষ্ট, ধূৰ্ত।

ডিঙিমঃ পু. (ডিঙীতি শব্দং মাতিতি মা কঃ) ১। এবিধ
বাদ্য যন্ত্ৰ, দুন্দুভি। মহা ৭।১৯৩।৪৪; ২। এবিধ
পানীত হোৱা ফল।

ডিঙিৰঃ সাগৰৰ ফেন। —মোদকং ভাং, গাজা।

ডিঙিশঃ ভেঙি, এবিধ তিয়াঁহ জাতীয় ফল।

ডিখঃ পু. কাঠৰ (পুতলা) হাতী।

ডিমঃ দহ বিধ নটিৰ এবিধ।

ডিম্বঃ (ডিম্ব ঘঞঃ) ১। কোলাহল, মাৰপিট, বিপ্লৱ,
গণ্ডগোল, ২। কণী, ৩। গোলক, ৪। পোৱালি,
৫। প্ৰীহা, ৬। ফুচফুচ। —যুদ্ধং মাৰপিট।

ডিম্বাহৰঃ ১। ৰজাহীন যুদ্ধ। মনু ৫।৯৫; ২। অস্ত্ৰবহিত
যুদ্ধ। মাৰপিট।

ডিম্বিকা ক্ৰী (ডিম্ব থুল টাপ) ১। কামুকী নাৰী, ২। পানীৰ
বুৰবুৰণি।

ডিস্তঃ পু. (ডিস্তয়তি সংহতঃ ভৱতীতি ডিস্ত পচাদ্যচ্)
১। কেচুৱা, শিশু, জন্তুৰ পোৱালি, ২। মুখ মানুহ,
—চক্ৰং মানুহৰ শুভাশুভ নিৰ্ণায়ক চক্ৰ, জ্যোতিষ।

ডিস্তকঃ ১। শিশু, ২। জন্তুৰ পোৱালি, ৩। শাস্ত্ৰ দেশৰ
ৰজা ব্ৰহ্মদত্তৰ পুত্ৰৰ নাম।

ডী গতো নভোগতো (ডা, দিৱা আ অক সক ভয়তে,
ডীয়তে) ১। উৰ, উৰি যা, আকাশেদি উৰা মাৰ, ২।
যা, গমন কৰ, উদ্— ১। আকাশেৰে উৰি যা, নৈ
২।৫; প্ৰ— ওপৰলৈ উৰা মাৰ।

ডীনং (ডী নভোগতো ক্ৰঃ) ১। উৰণ, ২। চৰাইৰ উৰণ বা
গতি। এনে গতি এশ এটা বুলি কোৱা হয়।

ডুগুঃ —গুডঃ পু. (ডুমতি কৃতা ডয়তে গচ্ছতীতি) বিষ
নোহোৱা সাপ, চোৰা সাপ।

ডুগুলঃ সক ফেঁচা।

ডুলিঃ ক্ৰী. সক (বিধ) কাছ। দুৰা।

ডীড়ী ক্ৰী. এবিধ শাক।

ডোৰং, ডোৰকং ডেল। হতত বজা ৰঙীণ সূতা এবিধ।

ঢ

ঢ ঢকাৰ। চতুৰ্দশ ব্যঞ্জনবৰ্ণ আৰু ট বৰ্ণৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ।
উচ্চাৰণ স্থান মুৰ্দ্ধ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ৯ম সূত্ৰৰ
২য় বৰ্ণ।

ঢঃ পু. (টোকতে উচ্চৈঃ শব্দেন আব্ধোতি কণমিতি
টোক ডঃ) ১। এবিধ বাদ্য : ঢাক ঢোল, ২। কুকুৰ,
৩। কুকুৰৰ নেজ, ৪। ধ্বনি।

ঢকঃ পু. ঢাকা নামৰ প্ৰান্ত।

ঢক্কা ক্ৰী. (ঢক কায়তীতি কৈ কঃ টাপ) ঢাক বা ঢোল।
নৈ ১৫।১৭।

ঢামৰা ৰাজহংসী।

ঢালং ক্ৰী ঢাল, ফলক, —লী(ন) ঢাল হতত লোৱা সৈনিক।

ঢুণ্ঢ অৰ্থেৰণে (ড্ৰা প অ ঢুণ্ঢতি) বিচাৰ, বিচাৰি ল। ঢুণ্ঢতি
ধনং লোকঃ।

ঢুণ্টিঃ (ঢুঢ়াতে অসৌ ভক্ৰৈঃ) গণেশ।

ঢোলঃ ঢৌলঃ (ঢঃ ঢক্কা তদাকাৰং লাতি লা কঃ) ঢোল।

টোক্ ক) গতাম (ড্ৰা আ সক টোকতে) ১। যা
ওচৰলৈ যা, ভাঙি ১৪।৭১; উপহাৰ দি, প্ৰদান কৰ,
উপ— (উপটোকন) অৰ্থাৎ উপহাৰ দি।

খ) আবৃত্তৌঃ আবৃত কৰ, আচ্ছাদন কৰ, যেনে মুখং
টোকতে।

টোকনং ক্ৰী. উপটোকন, উপহাৰ।

୩ ଗକାର। ପଞ୍ଚଦଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ। ଟ ବର୍ଣ୍ଣର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ।
 ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ମୂର୍ଦ୍ଧା। ପ୍ରାୟ ନାକେରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ
 କାରଣେ ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବୁଲି ଓ କୋରା ହୁଏ। ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀର
 ୧୩ ସୂତ୍ରର ୫ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ।
 ୩: ପୂ. (୩ୟାଦି ଗଚ୍ଛତି ଇତି ନ୍ୟ ଡଃ) ୧। ଜ୍ଞାନ, ୨। ନିଶ୍ଚିତ
 ଜ୍ଞାନ, ନିଶ୍ଚୟତା, ୩। ଅଳଙ୍କାର, ୪। ଜଳଗହ, ୫। ଦୃଷ୍ଟି
 ଲୋକ, ଶୁଣହୀନ ମାନୁଷ, ୬। ଶିର, ବୃଦ୍ଧ ଦେବତା।

୩: ପୂ. ବ୍ରହ୍ମଲୋକର ଏକ ସାଗରର ନାମ।
 କିଛିମାନ କୋଷ ଗ୍ରହଣ ତଥା ଧାତୁପାଠତୋ '୩' କାର୍ତ୍ତବେ
 ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ଧାତୁ ପୋରା ଯାଏ। ସେହି ଗୋଟିଏବିଳାକ
 'ନ' କାର୍ତ୍ତ ବୁଲି ଧରିବ ପାରି। ଗତିକେ ୩ କାର୍ତ୍ତ ଥକା
 ଧାତୁବୋର ଇୟାତ ଦିଆ ନହ'ଲ। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପେ ଗିଦ
 ସନ୍ନିଧୌ ଧାତୁ ଲଟର ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷର ଏକାବଚନତ
 ନେଦତି, ନେଦତେ କପ ହୁଏ ଇତ୍ୟାଦି।

ତ

ତ ତକାର। ଷୋଡ଼ଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ଆକ ତ ବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ।
 ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ। ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀର ୧୧ଶ ସୂତ୍ରର ୪ମ ବର୍ଣ୍ଣ।
 ତଃ ଶ୍ରେଣୀ. (ତ ଭାବେ ଡଃ) ତରଣ, ଉଚ୍ଚାର, ପୁଣ୍ୟ।
 ତଃ (ତର୍ଦ ଡଃ) ୧। ଡେର ୨। ଅମତ, ୩। ଶ୍ରେଣ, ୪। ଗର୍ଭ, ୫।
 ଶର୍ତ୍ତ, ୬। ବସ୍ତ୍ର, ୭। ଯୁଦ୍ଧାକ, ୮। ନେଜ, ୯। ଶ୍ଚନ,
 ୧୦। ନିତୟ, ୧୧। ଧର୍ମ (ଶ୍ରେଣୀ) ଶାନ୍ତି।
 ତକ୍ ସହନେ (ଭା ପ ସକ ଅକ ତକ୍ତି) ୧। ସହନ କର,
 ୨। ଆନନ୍ଦ କର।
 ତକ୍ତି ବିଶ (ତକ୍ ଇଲଚ) ଧୂର୍ତ୍ତ, ବଦମାଚ। —ଲା ଓଷଧ।
 ତତ୍ତ୍ୱଃ ଶ୍ରେଣୀ. (ତେନକ୍ତି ଦୁଃଖଃ ଦଧିବୁପେଣ ପରିଗମୟତି ଇତି
 ବକ୍) ପାନୀ ମିହଲୋରା ଦେ, ଘୋଳ, ଛାନାପାନୀ। ଯାଧନ
 ତୋଳା ପାନୀ, —କୃତ୍ତିକାଃ ଛାନା, —ମାଂସଂ ଘୋଳେରେ
 ବକ୍ତା ମାଂସ, ଏବିଧ ଆଜ୍ଞା, —ସାବଂ ଯାଧନ।
 ତତ୍ତ୍ୱଃ ମଥନୀ ଯାବି।
 ତକ୍ କ) ତ୍ରୁତୋ ଗ୍ରାହେ ଶାର୍ଣ୍ଣୋ (ଭା ପ ସକ ତକ୍ତି)
 ଧ) ତକ୍ତେ (ସା ୩ ସକ ତକ୍ତେତି) ୧। କାଟ, କାଟି
 ଟୁକୁବା କର, ବଟାଳିରେ କାଟ, ଚକଳା-ଚକଳ କର,
 ୨। ଗଠନ କର, ଆକାର ଦେ, ୩। କାଟି-କୃତି ନିର୍ମାଣ
 କର, ତୈୟାର କର, ୪। ଦଂଶନ କର। ଆସାତ କର।
 ତକ୍ତକଃ ପୂ. (ତକ୍ତୀତି ତକ୍ ଧୂଳ) ୧। ପାତାଳ ଥକା
 ଆଟା ପ୍ରଧାନ ନାଗର ଛିତ୍ରତ ଏଟା। କାଶ୍ୟାପ ଆକ
 କନ୍ଦୁର ପୁତ୍ର ତକ୍ତକର ଶ୍ୱକା ଠାହି ଖାଉର ବନ।
 ପରୀକ୍ଷିତକ୍ତ ଏହି ତକ୍ତକେହି ଦଂଶନ କରିଛନ୍ତି, ୨। କାଟ
 ମିଶ୍ଟି, କାଟକଟିଆ, ୩। ନାଟକର ସୂତ୍ରଧାର, ୪। ବିଷ୍ଣୁକର୍ମ।

ତକ୍ତଂ ଶ୍ରେଣୀ. କାଟି ସକ କରା କାର୍ଯ୍ୟ। ମନୁ ୫।୧୧୫।
 ତକ୍ତନ୍ ପୂ. (ତକ୍ତ କନିନ) କାଟ ମିଶ୍ଟି, କାଟକଟିଆ,
 ବିଷ୍ଣୁକର୍ମ।
 ତକ୍ତଶିଳା ୧। ଏକ ସାଗରର ନାମ, ମହା ୧।୩୨୨;
 ୨। ଗନ୍ଧର୍ବ ରାଜା, ୩। ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧର ରାଜା।
 ତକ୍ତାନୁ) କାଟମିଶ୍ଟି।
 ତକ୍ତ କୁଳୁଜୀରନେ (ଭା ପ ଅକ ତକ୍ତତି) ୧। ଦୁଧତ ବା ଦୁଧ
 କଟ୍ଟେରେ ଜିଆଇ ଥାକ, ୨। ସହନ କର, ସହା କର,
 ୩। ହାତ, ହାସ୍ୟ କର।
 ତକ୍ତଃ ୧। ବିବହ ବେଦନା, ୨। ଭୟ, ଆତଙ୍କ, ୩। ଶିଳ
 ଭାଗ ବା କଟା ଅନ୍ତ୍ର।
 ତଗ୍ ଗତୌ କମ୍ପେ (ଭା ପ ଅକ ତକ୍ତତି) ୧। କଂପ, କଂପି
 ଥାକ, ଗମନ କର, ୨। ଉଜୁତି ଥା।
 ତଗ୍ତଃ ପୂ. ତଗ୍ତ ଫୁଲ ଆକ ଗହ। ମହା ୧।୩୦୪।୮୫।
 ତକ୍ତ ସକ୍ତୋଚେ (ବନ୍ଧା ପ ଅକ ତନକ୍ତି) ୧। ସକ୍ତଚିତ୍ତ ହ, ୨।
 ଶୁକାହି କୋଟ ଥା।
 ତଟଃ ଏଟଳିଆ ଠାହି, ଗବା, ଓଷ ଠାହି, ମହାଦେବ. —ଟିଂ
 କ୍ଷେତ୍ର, ଠାହି, ପଥାର, ନଦୀର ପାର, ଡିବ। ଏଟଳିଆ ଠାହି।
 ତର୍ତ୍ତ ୩।୮୫, ଶି ୮।୧୮।
 ତଟୀଘାତଃ ନଦୀର ପାରତ ଆସାତ, ଧୂଳା, କୁ ୨।୫୦।
 ତଟସ୍ତଃ ୧। ଡିବସ୍ତ, ପାରତ ଥକା, ୨। ଉଦାସିନ ନୈ
 ୩।୫୫; କର୍ମବିମୁଖ, ସମୀପସ୍ତ।
 ତଟୀଘାତଃ, —ଡାଘାତଃ ପୂ. ପୃଷ୍ଠୀ, ତର୍ତ୍ତ ୩।୮୬; ପଦୁମ
 ପୃଷ୍ଠୀ।

তটিনী ক্রী. (তেটমন্তি অস্যা ইতি ইনি ণাপ) নদী।
 তড ত্বিষি আইতো (চুৰা উ অক সক তাড়য়তি -তে)
 ১। কোব মাৰ, কোবা, খুন্দা খা, ২। কোবাই শাখি
 দি। মনু ৪।১৬৯; ৩। বীণা, চেতাৰ আদি বাদ্যযন্ত্ৰত
 আঙুলিৰে খুন্দিয়াই বজা, ৪। কথা ক।
 তডাকা ক্রী. ১। নদী বা সাগৰৰ পাৰ, ২। প্রভা।
 তডিং ক্রী. (তাড়য়তি অশ্রমিতি তড ইতি গেল্লক চ)
 বিদ্যাং, বিজুলী, ব ৯।৫৪।
 তডিহান (২) পু (তডিং মতুপ) মেঘ। কি ৫।৪।
 তণ আঘাতে নৃতো (ভা আ সক অক তণতে) খুন্দা
 মাৰ, আঘাত কৰ, নৃত্য কৰ।
 তণকঃ পু. ১। খঞ্জন পক্ষী, ২। ফেন।
 তণুঃ শিৱৰ দ্বাৰপাল, -বীণঃ ভাতৰ পানী।
 তণুলঃ পু (তড আঘাতে উলচ) বানি-কাৰি উলিওৱা
 খাদ্যশস্য। চাউল। শস্যং ক্ষেত্ৰগতং প্রোক্তং সত্বং
 ধানামুচ্যতে। নি ছুষঃ তণুলঃ প্রোক্তনঃ
 স্তিন্নম্নমুদাহতম।
 তণুলাসুঃ চাউল ধোৱা পানী।
 তণুলীয়ঃ এবিধ শাক।
 তৎ (দ) সৰ্বনাম শব্দ। এইটো, সেয়া ইত্যাদি।
 তৎ ক্রী পৰম ব্ৰহ্মৰ নামবিশেষ। ওঁ তৎ সন্নিতি
 নিৰ্দেশে ব্ৰহ্মণস্তিৰিধঃ স্মৃতঃ গী ১৭।২৩
 তত বিণ. (তন ক্ৰঃ) বিস্তৃত। মহা ৪।৫।১, পুং বায়ু।
 ততঃ ক্রী (তেনোতি মনঃ অনেনোতি তন তন) বীণাদি বাদ্যযন্ত্ৰ।
 ততঃ (স) অব্য. (তদ তসিল) ১। হেতু, কাৰণ, মহা
 ১২।৩৪৮।৭৯; ২। তাৰ পিচত, মনু ৬।৭;
 ৩। গতিকে, সেয়ে হ'লে, ৪। তাৰ বাহিৰে, গী
 ৬।২২; তাৰ পৰা, মনু ৯।৬৮।
 ততপত্ৰী কল গছ।
 ততম বিণ. বহুতৰ মাজৰ সৌজন।
 ততৰ বিণ. দুজনৰ মাজৰ সৌজন।
 ততন্ত্য বিণ. তাৰ পৰা হোৱা বা অহা, তাত থকা,
 তৎসবন্ধি, কি ১।২৭।
 ততি বিণ. (পৰিমাণার্থত) সিমান পৰিমাণৰ, সিমানবিলাক।
 ততিঃ ক্রী. (তন ভাৱে ক্তিন) ১। শ্ৰেণী, শাৰী, ২। গোষ্ঠী,
 দল, ৩। যজ্ঞ কৰ্ম।
 তৎকালঃ পু. বৰ্তমান কাল, কথাস ২।৮৩, -বী বিণ.
 উপস্থিত বুদ্ধিসম্পন্ন, প্রত্যুৎপন্নমতি।

তত্বং ক্রী. (তেনোতি সৰমিদমিতি তন ক্ৰিপ ত্বক) ১।
 স্বকণ, প্রকৃত অৱস্থা বা কণ, গী ১৮।১; ২।
 পৰমাৰ্থা, ৩। জীৱাত্মাৰ প্রকৃত স্বৰূপ, ৩। (নৃত্য)
 ক্ৰী. ৪। ১। বস্তু, মূল পদাৰ্থ, উপাদান, ৪। মন,
 ৬। তিনি বিধ তত্ত্ব যেনে সত্ত্ব, ৰজ, তম। চাৰি বিধ
 যেনে তেজঃ, আপঃ, পৃথী আৰু আত্মা। পাঁচ বিধ
 যেনে লক্ষ, স্পৰ্শ, কণ, বস, গন্ধ। ছয় বিধ, যেনে
 ক্ৰিতি, আপ, তেজঃ, বায়ু, আকাশ আৰু পৰমাৰ্থা।
 ঋষিমুনিসকলে বিভিন্ন প্রসঙ্গত বিভিন্ন তত্ত্বৰ
 উদাহৰণ দিছে। এনেকৈ ২৭টা লৈকে তত্ত্বৰ উল্লেখ
 পোৱা যায়।

তত্ত্বার্থঃ প্রকৃত সত্য, মৌলিক সত্য।

তত্ত্বজ্ঞ, -জিৎ ব্ৰহ্মজ্ঞানী, দার্শনিক।

তত্ত্বজ্ঞানং ক্রী. ব্ৰহ্মজ্ঞান।

তত্ত্বন্যাসঃ পু. (তত্ত্বানাং ন্যাসঃ) বিষ্ণুপূজা বিষয়ক ন্যাস।
 পূজাৰ সময়ত কৰা কৰন্যাস, অঙ্গন্যাসাদি। ন্যাসত
 কিছুমান বীজমন্ত্ৰ বাবে বাবে উচ্চাৰণ কৰি শবীৰৰ
 অঙ্গ, মন শুদ্ধ কৰি দেৱতাক অৰ্চনা কৰা হয়।

তত্ত্বজ্ঞানং ক্রী. সৰ্বকৈ, প্রকৃততে। মনু ৭।১০।

তত্ত্বজ্ঞানং ক্রী. সৰ্বকৈ। ভা ৪।১৫।৬।

তত্ত্বজ্ঞানং বিণ. কোনো এটা বিষয়ত বা কামত লাগি
 থকা (লোক)।

তৎপুৰুষঃ পু. ১। পৰম ব্ৰহ্ম, ২। ছয় বিধ সমাসৰ
 এবিধ। এই সমাসৰ পিচৰ পদৰ অৰ্থ প্রধান হৈ
 থাকে। উত্তৰপদপ্রধানঃ তৎপুৰুষঃ।

তত্ৰ অব্য. ১। তাত, সেই ঠাইত, ২। সেই কাৰণত,
 -অপি তথাপিও, -তত্ৰ প্রত্যেক ঠাইতে।

তত্ৰত্বজ্ঞানং (-ক্ৰী, ক্রী) নাটকাসিত, অথবা সাধাৰণ
 কথোপকথনতো বক্তাৰ সমুখত নথক প্রজ্ঞেয় পাত্র
 এজনক 'তত্ৰত্বজ্ঞান অমুকঃ তত্ৰত্বজ্ঞানী অমুকী'
 এইদৰে কোৱা হয়। আদৰ্শীয়।

তত্ৰত্ব বিণ. সেই ঠাইত জন্ম বা উৎপন্ন হোৱা।

তত্ৰা অব্য. (তেন প্রকাৰেণ তদ ৰাণ) ১। সেইদৰে সেই
 প্রকাৰে, ২। আক, তাৰোপৰি। মনু ১।৪; ৩। সৰ্বকৈ,
 প্রকৃততে, সেয়ে মনু ১।৪২; -তত্ৰাপি তৎসবন্ধত,
 তত্ৰাচ, তত্ৰাহি, তত্ৰৈৱ, তত্ৰৈৱত, এই সকলো-
 বিলাকৰ অৰ্থ প্রায় একে। -পতঃ, -বাক্যঃ বৃদ্ধ।

তথ্যগুণ সেই গুণৰ অধিকাৰী, সেই অৱস্থাত।

তথ্যস্থং প্রকৃত সত্য, প্রকৃত স্বভাব।

তথ্য বিণ. (তথ্য সাধু ইতি যৎ) সঁচা, সত্য, প্রকৃত।

—থ্যং সততা, প্রকৃততা। মনু ৮।২৭৪।

তদ্ বিণ. সৰ্বনাম (পু প্র ১ বচন : সঃ, ক্রী. সা) ১। সেইটো, ২। সি, তেওঁ, তেখেত, ৩। সেইজন, সেই একে জনেই, ৪। সোইহম, অৰ্থাৎ সেই ময়েই। —তেনেই অবা. সেয়ে যদি, সেই কাৰণেই, ফলস্বৰূপে, তদন্তদ্ সেই সেই, তদযদ্য্ যেই সেই, তদপি তথাপি, সেয়ে হলেও। তদযথা উদাহৰণ স্বৰূপে, তলত লিখা ধৰণে, তদতিপাত তাক চেৰ পেলোৱা, তদনন্তৰ অবা. তাৰ পিচতৈ, ঠিক পিছতে, তদনু অবা. তাৰ পিচত, পিচত, য়ে ১৩; তদন্য সেইটোৰ বাহিৰে আন এটা, তদন্তৰ সেই বংশৰ পৰা অহা, তদপেক্ষ সেই সম্বন্ধীয়, তদৰ্থ তাৰ কাৰণে, সেই একে অৰ্থযুক্ত, তদৰ্থি সেই সময়ৰ পৰা, তদন্তৰ সেই অৱস্থাত, সেই একে ৰূপত অৰ্থাৎ নভগা নিছিগা তদেকচিহ্ন সেই পৰম ব্ৰহ্মৰ ওপৰত চিত্ত নিবেশ, তদেদ্য সেই দেশৰ পৰা অহা, তদনু বিণ. কৃপণ, জ্ঞানী লোক, কৃপণ, তদ্বিত ১। তাৰ বা তেওঁৰ কল্যাণ, ২। তদ্বিত প্রত্যয়। বিশেষ্যৰ লগত যোগ হৈ আন এটা বিশেষ্য পদ গঠন কৰা প্রত্যয়। যেনে দশৰথস্যাপতাং দাশৰথিঃ (ইঞ প্রত্যয়)। তদন্তৰ সেই পৰিয়ালৰ, তদন্তৰ তাৰ পৰা উৎপন্ন, তদন্তৰ তাৰ পৰা বেলেগ, তদন্তৰ সেই ৰূপৰ। দেখাত তাৰ দৰে। সেই একে আকাৰৰ, তদন্তৰ সেই একে বয়সৰ, তদন্তৰ সেই একে বাচক, বা বোধক; তদন্তৰ তাকে জনা, সেই সম্পৰ্কে জ্ঞান থকা বা পৰিচয় থকা, তদন্তৰ নিপুণ, বিজ্ঞ, বিচক্ষণ, বসগ্ৰাহী পণ্ডিত, তদন্তৰ সেই বিধৰ বা প্রকাৰৰ, তদনুকূপ, তদন্তৰ সেই বিষয় বা কামত লাগি থকা, তদন্তৰ বিণ. সেই একে : পালন কৰি থকা, সেইজনৰ কাৰণে সকলো কৰ্তব্য কৰা।

তদা অবা. ১। তেতিয়া, সেই সময়ত, ২। তেনেহলে, গী ৩।৫২, মনু ১।৫৫; —প্রভৃতি তেতিয়াৰ পৰা কৃ ১।৫৩, —মুখং আৰজগি।

তদাত্মং ক্রী. (তদা ইতি অস্য ভাৱঃ তদা ত্ব) তৎকাল। বৰ্তমান কাল। মহা ২।৫৯।১৪।

তদানীং (ন) অবা. (তন্মিন কালে) তেতিয়া, সেই সময়ত, —তন সেই কালৰ।

তদীয় বিণ. তেওঁৰ, তেওঁলোকৰ। ৰ ৩।২৫।

তন্ ক) বিস্তৃতো (তেনা উ সক তনোতি, তনুতে) ১। বিস্তাৰ কৰ, বহল কৰ। বৃদ্ধি কৰ, ২। আবৃত কৰ, পূৰ্ণ কৰ, শি ৯।২৩; ৩। প্রদান কৰ, অনুদান দি, যজ্ঞাদি কৰ্ম সম্পাদন কৰ, মনু ৪।২০৫; ৪। গ্রন্থাদি ৰচনা কৰ, ৫। ক্ৰমে বঢ়াই নে, অল্প— আবৃত কৰ, তললৈ নাম, আ— তৈয়াৰ কৰ, উৎপন্ন কৰ, কি ৬।১৮; প্র— আবৃত কৰ, তৈয়াৰ কৰ, প্রদৰ্শন কৰ, স্নি— পূৰ্ণ কৰ, আবৃত কৰ, তৈয়াৰ কৰ, ৰচনা কৰ, সম্পাদন কৰ, কৃ ২।৪৬; প্রদৰ্শন কৰ। খ) উপকৃতো অঘাতে (চুৰা, ভ্ৰা প অক সক তানয়তি, তনতি) ১। উপকাৰ কৰ, সহায় কৰ, ২। ৰোগগ্রস্ত হ, ৩। অহিংস হ, কোনো অনিষ্ট নকৰ, অনপকাৰী হ। অঘাতঃ হিংসা বৰ্জনম।

তনয়ঃ পু. (তেনোতি কুলং বিস্তাৰয়তি তন কয়ন) ১। পুত্ৰসন্তান, ২। বংশধৰ। মনু ৩।১৬; —স্না ক্রী. কন্যা।

তনিম্না পু. ক্লীণতা, ক্ষুদ্রতা।

তনিষ্ঠঃ পু. কনিষ্ঠ, ক্ষুদ্র।

তনু বিণ. (তন্ উঃ) ১। পাতল, ক্লীণ, কোমল, লেহকা, কৃশ, ২। অলপ, সীমিত, বিৰল, ৩। মসৃণ, সামান্য, ৪। অগভীৰ, কম, —নু,—স্বী ক্রী. ১। দেহ, শৰীৰ, বিপু. ১।১৭।৫; ২। চৰ্ম, ত্বক, ছাল, ৩। প্রকৃতি, চৰিত্ৰ, বাহ্যিক ৰূপ, —কৃপঃ শৰীৰত থকা ছিদ্ৰ, —ছদঃ, —ত্ৰং কবচ, —জঃ —ভয়ঃ পুত্ৰ, —জা —ভৱা কন্যা, —ভ্যজ শৰীৰ ত্যাগ কৰিবলৈ ওলোৱা, মুমূৰ্শু, —ভৃৎ শৰীৰধাৰী, মনুষ্য, —মধ্যা ভৱী, লাহী, —কহং নোম, —লতা ক্লীণ শৰীৰ, —ব্ৰণঃ শালমইলা, —সত্যং সূক্ষ্ম সত্য, —ভ্ৰুঃ পু. গুহ্যধৰ।

তনুল বিণ. (তন্ উলচ্) বিস্তৃত।

তনুল ক্রী. শৰীৰ।

তনুৰাতঃ পু. এখন নবকৰ নাম।

তনুসংঘাৰিণী ক্রী. বালিকা ক্রী বা বধূ: দহ বছৰীয়া কন্যা।

তনুঃ ক্রী. (তন্ উচ্) শৰীৰ, —কৃত ডাঙৰক সক কৰা, নষ্ট, —জঃ পুত্ৰ, —নপং ক্রী. বঁট, —নপাৎ পু. অগ্নি, —কহং নোম, চৰাইৰ পাখি, —কহঃ পুত্ৰ।

তত্ত্ব: স্ত্রী. ১। শবী, নানি, বন্ধা বচি, —পান: ১। এপাল গরুর বখীয়া, ২। বিৰাট ৰাজ্যত থকাৰ সময়ত সহদেৱে লোৱা নাম।

তন্তু: পু. (তেনোতি ইতি তন তুন) ১। সূতা, বচি, মহা ১২।৪৭।২২; ২। তাঁতশালত দীঘে বা পথালিয়ে থকা সূতা, ৩। কুঞ্জীৰ, হাঙৰ, ৪। পৰমাত্মা, ৫। সজ্জিত, ৬। আঁহ, সূতা, ৭। মকৰ জাল, ৮। বংশানুক্ৰম, —কৰ্তা(ঋ) পু. বংশবৃদ্ধিকাৰী, —কাষ্ঠং স্ত্রী. সূতা চলোৱা, কুঁচি, —কীট পাটপলু, —কৃন্তনং স্ত্রী. বংশছেদন, —নাগ হাঙৰ, —নাভ: মকৰা, —পৰ্ৱ(ন) শাওণ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা পতা (পৰমেশ্বৰৰ) যজ্ঞসূত্ৰ পৰ্ব। —ভূত বংশ বৃদ্ধিকাৰী, —জ্ঞানং কাপোৰ বোৱা কাৰ্য্য, —ৰূপং —ৰূপ: বোৱনী, তাঁতী, —সাৰ: তামোল গছ।

তন্তুক: পু. (ভেজ সংজ্ঞায়াং কং) ১। সূতা, বচি, ২। এবিধ সাপ, ৩। সৰিয়হ, —কী নাড়ী।

তন্তুগ: নং পু. হাঙৰ।

তন্তুভ: সৰিয়হ।

তন্তুৰং, —লং স্ত্রী. মৃগাল। পদুমৰ আঁহ।

তন্তুশালা স্ত্রী. তাঁতশাল থকা কোঠা বা ঘৰ।

তন্তু শাসনে (চুৰা উ সক তন্তুয়তি —তে) ১। শাসন কৰ, দমন কৰ, শাসনাধীন কৰ, শ ৫।৫; ২। পোহপাল দে, প্ৰতিপালন কৰ।

তন্তুং স্ত্রী. (তন্ত্যতে ইতি তন ত্বন) ১। তাঁতশাল; ২। কাপোৰৰ দীঘ (তাঁতত দীঘলীয়াকৈ থকা সূতা), ৩। মূল অংশ, মৌলিক গঢ় বা আকৃতি, আঁহি, ৪। বংশৰ বৃদ্ধি, ৫। ধৰ্মমত, বিধি, মতবাদ, জ্যোতিষশাস্ত্ৰৰ এটা অধ্যায়, ৬। এবিধ বিশেষ ধৰণৰ ধৰ্ম শাস্ত্ৰ। শিৱোক্ত শাস্ত্ৰ বিশেষ। এনে ৬৪ খন তন্তু শাস্ত্ৰ আছে। এক বিশেষ ধৰণৰ পূজা পদ্ধতি, যাৰ দ্বাৰা সম্বোধন বিদ্যা তথা অলৌকিক শক্তি লাভ কৰা যায়। এই তন্তুত থকা ৫টা বিষয় হ'ল: সৃষ্টি, প্ৰলয়, দেৱপূজা, ঘটকৰ্মসাধন আৰু পৰমাত্মাৰ লগত ৪ প্ৰকাৰ মিলন, ৭। এটা সাময়িক নাম, ৮। শপথ, ৯। ঔষধ, ১০। শবীৰৰ নাড়ী, স্নায়ু, বগ আদি, ১১। সৈন্য বাহিনী, স্বৰাষ্ট্ৰ চিন্তা, ১২। প্ৰৱন্ধ, ১৩। ঘৰ, ধন, ১৪। শাস্ত্ৰ, দেৱতা ২।১১।১৯; ১৫। ব্যৱহাৰ, নীতি নিয়মাদি। মহা ১।১০৩।২৬; ১৬। ৰাজকীয়

পৰিষদ, আদালত, ১৭। দেশ, ৰাজ্য, ক্ষমতা, ১৮। শাসন, প্ৰশাসন, ১৯। দ'ম, সমূহ, ২০। সুখ, ২১। মন্ত্ৰ, মোহিনী বাণ।

তন্তুকং স্ত্রী. নতুন কাপোৰ। তাঁতশালৰ পৰা উলিওৱা কাপোৰ।

তন্তুৰাপ: —ৰূপ: তাঁতী, তাঁতী জাতি, মকৰা।

তন্তিকা স্ত্রী. গুলঞ্চ লতা।

তন্তী স্ত্রী. ১। বীণাৰ গুণ, বা ২।৩৯।২৯; ২। বীণা, বা ১।২।১৮; ৩। গুলঞ্চীগছ, ৪। নাড়ী, স্নায়ু, ৫। এখন নদীৰ নাম, ৬। বচি, মনু ৪।৩৮; ৭। ফিছা, নেজ।

তন্তা স্ত্রী. (তন্ত অৱসাদে ভাৱে ঘঞ টাপ) ১। আলস্যতা, ভাগৰ, এলাহ, ২। নিদ্ৰা, —লু পৰিভ্ৰান্ত, নিদ্ৰালু, এলেহুৱা।

তন্তি:, তন্তিকা স্ত্রী. নিদ্ৰা, আলস্যতা, ভা ৩।২০।৪০;

তন্তী স্ত্রী. (তন্তি ভীষ) অত্যন্তভাৱে পৰিভ্ৰান্ত। কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰ ফলত সৰ্বাঙ্গত হোৱা শিথিলতা। অসহনীয়তা।

তন্তি: স্ত্রী শুক্লৰ কন্যা।

তন্তয় বিণ. নিয়ম, একাগ্ৰ, কোনো কাম বা কন্তৰ লগত একাত্ম।

তন্ত্যাত্ৰং স্ত্রী. কপ, বস, গন্ধ, স্পৰ্শ, শব্দ।

তন্ত্যভুঃ পু. (তেনোতি তমঃ শব্দং বা তনু যতুচ) ১। ৰাতি, ২। বাদ্য, ৩। বায়ু, ৪। বজ্জ, বিদ্যাং।

তন্তী স্ত্রী (তনু ভীষ) ১। ক যে ৮৪, শ ১।২০; ২। ২৪টা অক্ষৰযুক্ত ছন্দ বিশেষ।

তপ্ দাহে (ভ্ৰা, উ, চুৰা প অক সক, তপতি —তে, তাপয়তি) ১। গৰম হ, উজ্জ্বল হ, ২। গৰম কৰ, পোহৰ দি, দাহ কৰ, দন্ধ কৰ, পুৰি পেলা, ৩। নিজকে কষ্ট দি, দুখ ভোগ কৰ, ৪। তপস্যা কৰ, কঠোৰ তপস্যা কৰি নিজে কষ্ট ভোগ কৰ, জলু— অনুতাপ কৰ, উদ্— তপত কৰ, উত্তপ্ত হ বা কৰ, উপ— কষ্ট ভোগ কৰ, নিলু— শুদ্ধ হ, পস্তাং— পকাতাপ কৰ, অনুতাপ কৰ, সং— সন্তপ্ত হ।

তপঃ(স্) স্ত্রী. (তপতি ইতি তপ্ অসূন) ১। ক্ৰেশজনক কাম, ২। উজ্জ্বলতা, কষ্ট, ক্ৰেশ, ৩। তপস্যা, ধ্যান, ৪। নৈতিক ধৰ্ম, ৫। সাতখন লোকৰ ৬তখন। ৰাকী ছয়খন : ভূঃ, ভূবঃ, স্বঃ, মহঃ, জনঃ, সত্যং, —কৰঃ এবিধ মাছ, —ক্ৰেশঃ তপস্যা ক্ৰেশ বা কষ্ট,

—চৰণঃ —চৰ্যা তপস্যা, —তক্ষঃ ইন্দ্র, —ধনঃ
তপোধন, তপস্বী, মনু ১১।২৪২; —নিধিঃ
তপোনিধি, ধাৰ্মিক পুৰুষ, —বলঃ তপোবল।
তপঃশক্তি, —বলঃ তপোবল, —স্থলী কানী। (পু)
১। সূৰ্য্য, তাপ, গ্ৰীষ্ম কাল, তপস্যা।

তপতী ১। তাস্তী নদী, ২। সূৰ্য্যৰ কন্যাৰ নাম।
ঋক্ষৰাজপুত্ৰ সম্বৰণৰ পত্নী। মহা ১।৯৪।৪৭।

তপনঃ পু. (তপ লুঃ) ১। সূৰ্য্য, ২। গ্ৰীষ্ম কাল, ৩। তাপ,
৪। আকন গছ, ৫। সূৰ্য্যকান্ত মণি, ৬। শিৱ, ৭।
নৰক, —তনয়ঃ পু. ১। যমৰাজ, ২। কৰ্ণ, —তনয়া
যমুনা আৰু গোদাবৰী নদী, —হৃদঃ সূৰ্য্যমুখী ফুল।

তপনী ক্ৰী. গোদাবৰী নদী, —নীলঃ —নীলকং সোণ, ৰ
১৮।৪১; —নেটং ক্ৰী. তাম।

তপসঃ পু. ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্র, ৩। পক্ষী, —স্যঃ
১। ফাগুন মাহ, ২। অৰ্জুন। তামস মনুৰ দহজন
পুত্ৰৰ এজনৰ নাম।

তপস্যা ক্ৰী. (তপশ্চৰীতি কাণ্ড অ টাপ) তপ, সন্ন্যাস,
ব্ৰতচৰ্যা।

তপস্বী (ন) বিণ. ১। তপোযুক্ত, ২। দুখী, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত,
অসহায় (পু) ১। তাপস, সন্ন্যাসী, ২। নাবদ, —নী
তপোযুক্তা ক্ৰী।

তপাঃ (স) পু. ১। গ্ৰীষ্ম কাল, ২। মাঘ মাহ, ৩। শীত
কাল।

তপ্যাভ্যয়ঃ পু. বৰ্ষা কাল কু ৫।২৩।

তপিত, তপ্ত বিণ. (তপ্ ক্ৰঃ) উত্তপ্ত, গৰম, উষ্ণ।
হবিব ২৩৪।২৯।

তপুঃ (স) পু. (তপ্ উসিঃ) ১। অগ্নি, ২। সূৰ্য্য, ঋবে
১।৩৬।১৬।

তপ্তকুণ্ডঃ, তপ্তশূৰ্মিকুণ্ডঃ, তপ্তসূৰ্য্যকুণ্ডঃ একোখন
নবকুণ্ডৰ নাম।

তপ্ খেদে, ইচ্ছায়াম্ (দিৱা, প অক সক তাম্যতি) ১। দম্
বদ্ধ হ, উশাহ বদ্ধ হ, ২। শ্লাস্ত হ, ৩। দুখিত
হ, কষ্টবোধ কৰ।

তপ্তঃ ক্ৰী. ১। অন্ধকাৰ, ২। ভবিৰ আগ, —মঃ ১। বাহ
গ্ৰহ, ২। তমাল গছ, ৩। তম্বেগুণ।

তমঃ (স) ক্ৰী. (তম্ অসূন) ১। অন্ধকাৰ, মে ৩৭,
মহা ১।১০৫।১০; ২। তমোময় নবকুণ্ড, মনু
৪।২৪২; ৩। শ্ৰান্তি, ৪। মানসিক বৃত্তি বিশেষ।

‘জঘন্যগুণবৃন্তঃ তামসাঃ’ গী ১৪।৮; তামসিক
গুণ, ৫। বাহ গ্ৰহ, ৰ ৮।৩৭; —ভিদ্ —মণিঃ
জোনাকী পৰুৱা, —হৰঃ ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্র।

তমত বিণ. (তম্ অতচ্) আকাজিকত, বাঞ্ছিত, ইচ্ছিত।

তমসং, —সঃ ক্ৰী. পু. অন্ধকাৰ। কুঁৱা —সা এখন নদী।

তমস্বিনী তমা ক্ৰী বাতি।

তমাঃ (স) বাহ।

তমালঃ পু. (তম্ কাঙ্ক্ষায়াম্ কালন) ১। তমাল গছ।

‘তমাল তাল বনৰাজিনীলা’ ৰ ১৩।১৫; ২।

তিলক। কপালৰ ফোঁট, ৩। তৰোৱাল, —কং ক্ৰী.

তেজপাত, —কঃ তমাল গছ, —পত্ৰং তিলক,

তমাল গছৰ পাত।

তমিঃ —মীঃ ১। বাতি, ২। হালধি, ৩। মূৰ্ছা।

তমিস্তং ক্ৰী. ১। অন্ধকাৰ, মহা ৪।২১।১৭; ২। এখন
নৰকৰ নাম, ভা ৪।৭।৪৪; ৩। ক্ৰোধ, খং, —স্তা
(ক্ৰী) অন্ধকাৰ বাতি। শি ৬।৪৩; গাঢ় অন্ধকাৰ,
—পক্ষঃ পু. কৃষ্ণপক্ষ।

তমোঃ, —নুদং, —নুদঃ, —পহঃ পু. ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্র,
৩। অগ্নি, ৪। সদাশিৱ, ৫। জ্ঞান, বুদ্ধি, —ভিৎ পু.
জোনাকী পৰুৱা, —শিষ্টী ক্ৰী. এখন ৰাজ্যৰ নাম,
—হৰঃ চন্দ্র, সূৰ্য্য, অগ্নি।

তম্পা, তম্বা, তম্বিকা ক্ৰী. গৰু।

তম্ গতো ৰন্ধে (ভ্ৰা আ সক তয়তে) ১। যা, গমন
কৰ, আগুৱাই যা, ২। বন্ধা কৰ, পহৰা দি।

তবঃ পু. (ত্ ভবণে অপ) ১। তবণ, পাৰ হোৱা কাৰ্য্য,
২। বাট, পথ, ৩। পাৰ কৰা নাও, মনু ৮।৪০৪,
৪। নাৱৰ বা জাহাজৰ ভাড়া, ৫। অগ্নি, ৬। গতিবেগ,
৭। পাৰঘাট।

তবঃ(স) ক্ৰী. ১। গতিবেগ, ২। শক্তি, ৩। পাৰঘাট,
৪। ভূব, নাও, —সং ক্ৰী. মাংস, —সানঃ নাও, —স্বী
(ন) বেগী, শীঘ্ৰগামী, শক্তিশালী, সাহসী (পু)
১। ডাকোৱাল, ২। বায়ু, ৩। গৰুড় পক্ষী।

তবকঃ, —কুঃ —কুকঃ বাঘ জাতীয় জন্তু বিশেষ, ৰোং।

তবকঃ পু. (ত্ অঙ্গস) ১। টো, তবল, উৰ্দ্ধি, ল ৩।৭;
২। কোনো গ্ৰন্থৰ অংশ বা পৰিচ্ছেদ, ৩। জাপ,
ঘোঁৰাৰ কদম, ৪। বস্ত্ৰ, —জিহী নদী।

তবণঃ পু. (ত্ লুট্) ১। স্বৰ্ণ, ২। ভূব, —ণং পাৰ
গমন, সাঁতোৰ।

তৰণি: পূ. (তৃ অণিঃ) ১। সূৰ্য্য, দেভা ৩।৬।২৮; ২।
আকন গছ, ৩। ভেলা, ৪। সূৰ্য্যৰ কিৰণ, —বী ক্ৰী.
নাও, ভেলা, চালকুৰী গছ, —বত্ৰং পদ্মবাগ-মণি।
তৰণ্ড: পূ. ক্ৰী. ১। কিছুমান কলহ তল মূৰকৈ বাঁহেৰে
বান্ধি পানী পাৰ হোৱাৰ কাৰণে তৈয়াৰ কৰা ভূব,
২। নাও, —শীঃ নাও, —পাদা ক্ৰী. নাও, ভূব।
তৰন্ত: পূ. (তৃ বাচ) ১। ভেকুলী, ২। সমুদ্ৰ, ৩।
প্ৰবল বৰষুণ, ৪। ৰাক্ষস, —স্ত্ৰী নাও, ভূব।

তৰপণ্যং নাৱৰ ভাড়া।

তৰমুজং ক্ৰী. তৰমুজ।

তৰল বিণ. (তৃ কলচ) ১। চঞ্চল, ২। তৰল, পাতল,
ফোঁপোলা, ৩। কম্পিত, ৪। উজ্জ্বল, ৫। লম্পট,
—লঃ পূ. ১। গলৰ হাব আৰু হাবৰ মাজৰ মণি,
বৰৈ, মহা ৮।৯।১০; ২। সমতল, ৩। গভীৰতা,
৪। হীৰা, ৫। লোহা, ৬। এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ
অধিবাসী (বহুব), —লী ১। ভাতৰ মণ্ড, ২। সুৰা,
মদ, ৩। মৌমাখি।

তৰৱাৰি: পূ. (তৰতি ৰিপক্ষং ৱাৰয়তীতি তৃ নিচ ইন)
তৰোৱাল, খড়গ।

তৰাজুঃ,—ৰালুঃ পূ. (তৰণে অঙ্কুৰিৰ) ১। ভূব, ২। বহল
নাও।

তৰি: ক্ৰী. নাও, নৌকা, —বীঃ (তৃ ঙ্গঃ) ১। নৌকা, নাও,
২। গদা, ৩। কাপোৰৰ তলপটি। কাপোৰ থোৱা
বাকচ।

তৰিকঃ পূ. ১। নাও, নৌকা, ২। নাৱৰ ভাড়া লোৱা
মানুহ, —কা ক্ৰী. নাও।

তৰিতা ক্ৰী. (তৰ ইতচ) ১। তৰ্জনী আঙুলি, ২। ভাং,
গাঁজা।

তৰিষঃ পূ. (তৃ ঙ্গয়ণ) ১। ভূব, ২। ব্যৱসায়, ৩।
সমুদ্ৰ, ৪। স্বৰ্গ, ৫। সমৰ্থমান পুৰুষ, —বী ক্ৰী.
ইন্দ্ৰৰ কন্যাৰ নাম।

তৰকঃ পূ. (তৰতি সমুদ্ৰাদিকমনেনেতি তৃ উঃ) গছ, ব
৩।৭০; —তলং গছৰ তল, —তুলিকা ৰাদুলি,
—নৰং কইট, —মৃগঃ বান্দব, —ৰালঃ কলি, অৰুণ,
—ৰাজঃ তাল গছ, —কছা গছৰ বস খাই জীয়াই
থকা লতা। পৰজীৱী লতা, —শালী চৰাই।

তৰকণ বিণ. ১। যুৱা, কম বয়সীয়া ডেকা, মহা
১।৪০।২৬; ২। নতুন, সতেজ।

তৰণং সৰ্বপশাকং নৱৌদনং পিচ্ছিলানি দধীনি।

যল্পৱায়েন সুন্দৰী! গ্ৰাম্যজনো মিষ্টমশ্ৰুতি।।

(নতুনকৈ ছিঙি অনা সৰিয়হ শাক, নতুন চাউলৰ
ভাত, পিছল (ক্ৰীমৰ দৰে) দৈ— এনে খাদ্য, হে
সুন্দৰী! অতি কম খৰচতে গাঁৱৰ (দুখীয়া) মানুহে
আনন্দমনে খাব পাৰে), ৩। ধনীয়া উজ্জ্বল, কটকটীয়া,
—ণঃ নৱ যুৱক। ডেকা ল'ৰা, —বী যুৱতী।

তৰকণ বিণ গছেৰে ডৰা।

তৰ্ক দীপ্তৌ (চুৰা উ অক তৰ্কয়তি তে) ১। চিন্তা কৰ,
ভাব, ২। বিশ্বাস কৰ, অনুমান কৰ, তৰ্ক কৰ, যুক্তি
দি, ৩। সম্প্ৰদেহ কৰ, ৪। দীপ্তিমান হ, কথা ক,
বিবেচনা কৰ।

তৰ্কঃ পূ. (তৰ্ক ভাৱে ঘঞ) ১। আকাঙ্ক্ষা, বিতৰ্ক,
২। যুক্তি, বিবেচনা, মনু ১২।১০৬; ৩। সম্প্ৰদেহ,
৪। তৰ্কবিদ্যা, তৰ্কশাস্ত্ৰ, ন্যায়শাস্ত্ৰ, ৫। হেতু, অভিপ্ৰায়,
—কঃ পূ. তৰ্কিক, যাচক, প্ৰাৰ্থী, —অৰী ক্ৰী. জয়ন্তী
গছ।

তৰ্কী (ন) বিণ. তৰ্কবিশিষ্ট, মীমাংসক।

তৰ্কুঃ ক্ৰী. ১। কপাহৰ সূতা কটা টাকুৰী, ২। কুমাৰৰ
(শিলৰ) চকা।

তৰ্কুঃ তৰক্ চাওক।

তৰ্ক্যঃ য'খাব।

তৰ্জ ক ভৰ্ৎসনে (ত্ৰা প সক তৰ্জতি) ১। তৰ্জন-গৰ্জন
কৰ, আতঙ্কিত কৰ, ভটি ১৪।৮০; ২। গালি পাৰ।

খ) ভৰ্ৎসে (চুৰা আ সক তৰ্জয়তে) ১। গালি পাৰ, ভটি
১৭।১০৩; ২। উপলুঙা কৰ, ৩। ভয়ভীত কৰ।

তৰ্জনং ক্ৰী. তৰ্জন-গৰ্জন, ভৰ্ৎসনা কৃ ৬।৪৫, —নী
বুঢ়া আঙুলিৰ কাষৰ আঙুলিটো।

তৰ্ণঃ তৰ্ণকঃ পূ. (তৃণ অচ) পতৰ পোৱালি। শিশু,
—ৰ্ণিঃ ভূব, সূৰ্য্য।

তৰ্দ হিংসে (ত্ৰা প সক তৰ্দতি) ১। আঘাত কৰ,
২। বধ কৰ, ৩। কাটি পেলা।

তৰ্দুঃ ক্ৰী. কাঠৰ হেতা, কৰচলি।

তৰ্ণণং ক্ৰী. (তৃণ ভাৱে লুট) তৃপ্তি, আনন্দ, সন্তুষ্টি,
পাঁচটা নিতা হোমৰ (পঞ্চযজ্ঞৰ) এটা। যজ্ঞ কেইটা :
অধ্যাপন, (শিষ্যপুৰুষলৈ) তৰ্ণণ, হোম, (পঞ্চপত্নী
আদিলৈ) বলি (অৰ্ঘ্যং আহাবদান) আৰু অতিথি
পূজন। —ইজুৰুঃ পূ. তৰ্ণা।

তৰ্পণেচ্ছুঃ পূ ভীষ।

তৰ্জটঃ পূ এটা বছৰ।

তৰ্ম (ন) ক্লী. যজ্ঞত পশুবন্ধা খুটিৰ (যুগৰ) আগ ভাগ।

তৰ্ষঃ পূ. (তৃষ ভাৱে ঘঞ) ১। অভিলাষ, মহা
১২।২০৪।৬; ২। তৃষা, ৩। সমুদ্র, ৪। সূৰ্য্য, ৫।
নাও, —নং পিয়াহ, ইচ্ছা, ভা ৩।২৫।৭।

তৰ্ষিত বিণ. (তৰ্ষ ইতচ্) তৃষিত, তৃষাতৃষ, অভিলাষী।

তল্ প্রতিষ্ঠিতৌ (চুৰা ভ্ৰা, প অক তালয়তি, তলতি)
সম্পূৰ্ণ কৰ, ব্ৰতাদি সম্পূৰ্ণৰূপে পালন কৰ।

তলং —লঃ ক্লী. পূ. (তল পচাদ্যচ) ১। উপৰিভাগ,
ধায়েই সমাসৰ অন্তত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে মহীতল,
সমতল, ভূতল ইত্যাদি, ২। (হাত বা ভৰিৰ) তলুৱা,
হাত চাপৰি, ৩। নিম্ন ভাগ, তল ভাগ, তলি, ৪।
ছিদ্র, গাঁত, —লঃ ১। তৰোৱালৰ মুঠি বা নাল, ২।
তাল গছ, ৩। চৰ মৰা শব্দ, ৪। স্বভাৱ, আধাৰ,
চন্দ্র, মহাদেৱ, মহা ১৩।১৭।১২৮; —লং ১।
পুখুৰী, বননি, ২। হেতু, অভিপ্ৰায়, ৩। ভৰিৰ বা
হাতৰ তলুৱাৰ মাজ ভাগ, ভা ৮।২০।২৩; —কং
পুখুৰী, —প্ৰহাৰঃ চৰ (আঘাত), —সাৰকং ক্লী.
ঘোঁৰাৰ বুকুত বন্ধা ৰচি।

তলা ক্লী. ধনুৰ গুণ টানিবৰ সময়ত হাতত দুখ নাপাবৰ
বাবে বাৰ্ধ হাতত পিন্ধা (জন্তুৰ) ছালৰ পেটী, —টী
নলখাগৰিৰে তৈয়াৰ কৰা চাৰি, —তলং পাতাল, ময়
দানৱৰ ৰাজ্য।

তলাজুলিঃ ভৰিৰ আঙুলি।

তলিভং ক্লী. ভজা মাংস।

তলিন বিণ. (তল ইনন) ১। ক্ষীণ, অলপ, দুৰ্বল, ২। নিৰ্মল,
তলত থকা, নিম্নস্থ, বিৰল, —নং ক্লী. বিছনা, শয্যা।

তলিমং ক্লী. ১। শয্যা, বিচনা, ২। পকী ঘৰ বা ভেঁটি,
৪। খড়্গ।

তলুনঃ পূ. বায়ু, যুৱক, —নী তকনী।

তলেক্ষণঃ পূ. (তলে অথোভাগে ঈক্ষণং দৃষ্টবস্য) গাহৰি।

তলোদবী ক্লী পত্নী।

তলোদা ক্লী নদী।

তলং ক্লী. (তলং কণ) বননি, হাবি।

তলং ক্লী. পূ. (তল প) ১। শয্যা, বিছনা, ২। পত্নী,
৩। গাড়ীত বহা আসন, ৪। অট্টালিকা, —কং বিছনা
পাৰা ভূতা, —কীটঃ পূ. উৰহ।

তল্লং —লঃ ক্লী. পূ. খাল, পুখুৰী, বিল, —স্ত্রী যুৱতী,

—জঃ ১। প্ৰশস্ততা, শ্ৰেষ্ঠতা।

তল্লিষঃ পূ. (তল টিষচ) ১। স্বৰ্গ, ২। সমুদ্র, —বী ক্লী.
নদী, দেৱকন্যা, ভূমি, শক্তি, বল, অব্যে ১।৩৫।৪।

তল্টা (ঋ) পূ. (তল্ তৃচ্) কাঠমিস্ত্রী, বিশ্বকৰ্মা, দ্বাদশ
আদিত্যৰ এজন।

তল্ ক) অলঙ্কৃতৌ (চুৰা, ভ্ৰা প সক তংসয়তি, তংসতি)
অলঙ্কাৰ পিন্ধ, অলঙ্কাৰ ল।

খ) উৎক্ষেপে (ভ্ৰা, প সক তসতি) উৎক্ষেপ কৰ,
সিঁচৰতি কৰ, চাৰিওফালে ছটিয়া।

তল্লবঃ পূ. (তল্ ক অচ্ সৃট) ১। চোৰ, ঠগ, মনু
৪।১৩৫; 'অশক্ৰঃ তল্লবঃ সাধু কুকৰ্মা চ পতিব্ৰত,'
ৰোগী চ দেৱতাভক্তো বৃদ্ধা বেষ্যা তপস্বিনী।' উদ্ভট
২। কোঁটকৰা, ৩। এবিধ শাক, কাণ, ৰ ১।১৭;
—বী খণ্ডাল তিৰোতা।

তল্লু বিণ. জ্বৰৰ, জ্বয়ী, অচল।

তল্লিকঃ তাড়কঃ পূ. কাণত পিন্ধা অলঙ্কাৰ। কাণফুল।

তাটস্থ্যং ক্লী. (তটস্থ ভাৱে ষাঞ) ১। উদাসীনতা,
২। ওচৰৰ ঠাই।

তাড়ঃ পূ. (তড় ভাৱে ঘঞ) ১। তাড়না, যাতনা, খুন্দা,
ঘোঁচা, ২। পৰ্বত, ৩। শব্দ, ৪। শস্যৰ আঁটি বা
মুঠা, —নং আঘাত, —নী চাবুক।

তাড়কা ক্লী. এজনী ৰাক্ষসীৰ নাম। বিশ্বমিত্ৰৰ যজ্ঞত
উদ্ভঙালি কৰাৰ কাৰণে মহৰ্ষিৰ আজ্ঞাত জীৰামচন্দ্রৰ
হাতত তাড়কা নিহত হয়। সুকেতু নামৰ যক্ষৰ কন্যা
তাড়কাৰ ধনুদৈত্যৰ পুত্ৰ সুন্দৰ লগত বিয়া হয় আৰু
মাৰীচ নামৰ পুত্ৰৰ জন্ম হয়। ব্ৰহ্মাৰ বৰত সহস্র
হাতীৰ সমান বল লাভ কৰা তাড়কাই মহৰ্ষি অগস্ত্যৰ
ধৰ্মকাৰ্য্যত ব্যাঘাত জনোৱাৰ কাৰণে মহৰ্ষিৰ
অভিশাপত ৰাক্ষসী হৈছিল। —কেয়ঃ তাড়কাৰ পুত্ৰ
মাৰীচ।

তাড়ি, —ড়ী ক্লী ১। তালগছ, ২। কাণফুল।

তাড়ুলঃ পূ. আঘাতকাৰী।

তাড়্যমানঃ ঢোল, ডবা।

তাণ্ডলং—লঃ ক্লী. পূ. (তাণ্ডেন যুনিনা কৃতং তাতি
নৃত্যশাস্ত্ৰং তৎ), ১। তাণ্ডৰ নৃত্য। এক উচ্ছত ধ্বনৰ
নৃত্য। শিৱৰ তাণ্ডৰ নৃত্য, মনু ১।১; ২। নৃত্য বিদ্যা,
৩। এবিধ ঘাঁহ, —ধিয়ঃ শিৱ, —ভাতি ক্লী নৃত্যশাস্ত্ৰ।

তাতঃ পূ. (তানোতি বিস্তারয়তি বংশাদিকম্ তন জঃ)
১। পিতা, ব ৯।৭৫; 'তাতস্য কৃপোহয়মিতি মত্ৰা
খাৰং জলং কাপুকষাঃ পিৰন্তি', পঞ্চ, ২। অনুকম্পা,
আদৰ। শ্রদ্ধা প্রদর্শন কৰাত গুৰুজনক 'তাত!' বুলি
সম্বোধন কৰা হয়। ব ১।৭২, ভা ১।১৪।৩৯;
—গুঃ সৰু পিতা, খুৰা, —নঃ বালিমাহী চৰাই,
—লঃ ১। বেমাৰ, ৰোগ, ২। লোহাৰ গদা, ৩।
বন্ধন, ৪। তাপ।

তাতিঃ পূ. পুত্র সন্তান, (স্ত্রী) বংশ পৰম্পৰা।
তাৎকালিক বিণ. (তৎকালে ঠাঞ) তৎক্ষণাৎ, ঠিক সেই
মুহূর্ততে।

তাৎপর্যং ক্লী. (তৎপৰস্য ভাৱঃ তৎপৰ যাঞ)
১। অভিপ্ৰায়, বক্তাৰ ইচ্ছা, ২। কোনো বিষয়ৰ মৰ্ম।
তাত্ত্বিক বিণ. প্রকৃত, প্রয়োজনীয়, সঠিক।
তাদাত্ম্যং ক্লী. (তদাত্মনঃ ভাৱঃ যাঞ) ১। সাদৃশ্য।
তৎস্বৰূপ, ২। অভেদস্বৰূপ (ন্যায়)।

তাদৃক্ (শ)-দৃক্ বিণ. (তদৃ দৃশ ক্তিন) তেনেকুৱা,
তেনে দেখা, তাৰ বা তাইৰ দৰে। পঞ্চ ১।২৭৯;
তানং ক্লী. (তন্ বিস্তাৰে ঘঞ) ১। বিস্তাৰ, জ্ঞানৰ বিষয়,
—নঃ ১। সূতা, আঁহ, ২। (সঙ্গীত) গানৰ অঙ্গ
বিশেষ।

তানৱং ক্লী. (তনু অণ) (শৰীৰৰ) ক্ষীণত্ব, ক্ষুদ্রত্ব।
তানুৰঃ পূ. (তন্ উৰচ্) চাকনৈয়া।
তান্ত্ৰ বিণ. পৰিশ্রুত, ভাগৰ লগা, কষ্ট প্ৰাপ্ত, বিৱৰ্ণ, স্নান।
তাত্ত্বিক বিণ. (তন্ত্ৰং সিদ্ধান্তং অধীতে বেদ বা তন্ত্ৰ -ঠক)
শাস্ত্ৰতত্ত্বজ্ঞ, তন্ত্ৰশাস্ত্ৰজ্ঞ। ভা ৮।৬।৯; —কঃ
তন্ত্ৰমতাবলম্বী পণ্ডিত।

তাপঃ পূ. (তপ্ ঘঞ) ১। সজ্ঞাপ, দুখ, কষ্ট, দুৰ্দশা, ভা
৩।১৪।৪৮; ২। উত্তাপ, মনু ১২।৭৬; —কঃ
জ্বৰ, —ভ্যঃ অৰ্জুন (তপতী নামৰ সূৰ্য্যকন্যাৰ পুত্ৰ,
মহা ৫।৪৬।২; —নঃ ১। সূৰ্য্য, মহা ৫।৪৬।২;
২। গ্ৰীষ্ম কাল, ৩। সূৰ্য্যকান্তমণি, ৪। কামদেৱৰ
বাণ, —নং এখন নৰকৰ নাম। যা ৩।২২৪; —সং
তমালৰ পাত, —হৰী এবিধ আঞ্জা।

তাপস (সী) বিণ. (তপস্ অণ) তপস্বী, সন্ন্যাসী, নৈতিক।
মনু ৬।২৭; —সঃ ১। সন্ন্যাসী, ভক্ত, ২। এবিধ
কুঁহিয়াৰ, ৩। বগলী, —তকঃ —ক্রমঃ —ধ্বিঃ
ইন্দুগী গছ, পিয়াল বৃক্ষ।

তাপিচ্ছঃ তমাল গছ।

তাপী স্ত্রী. (তপ্ গিচ্ অচ্) তাস্ত্রী নদী, যমুনা নদী। (পু)
বৃক্ষ।

তায়ঃ পূ. (তম্ ঘঞ) ১। জাতক, দোষ, ২। দুৰ্দশা,
উৎকণ্ঠা, ৩। আশা, —বং পানী, বিউ, —বসং ক্লী.
পদুম ১। বঙা পদুম, ব ৯।১২; ২। সোণ, তায়,
৩। বাৰ অক্ষৰৰ এবিধ ছন্দ।

তায়স বিণ. (তমস্ স্বার্থে অণ) ১। অন্ধকাৰময়, ২। তমঃ
সম্বন্ধীয়, গী ৭।১২; ৩। অজ্ঞ, ৪। দুৰ্ভাচাৰী,
পাপীষ্ঠ, —সঃ ১। সাপ, ২। দুষ্ট, হিংসুক, ৩। ফেঁচা,
—সং অন্ধকাৰ, —সী ১। বাতি, ২। দুৰ্গাদেৱী,
৩। নিদ্রা, ৪। তমোগুণসম্বন্ধিনী। ৩।৮।৫

তামিস্র ক্লী. (তমিস্ অণ) অন্ধকাৰময় নৰককুণ্ড। মহা
৩।১৬।১০; —স্রঃ পূ. (ইচ্ছা কৰা মতে ভোগ
কৰিবলৈ নাপালে উদ্ধৰ হোৱা) ত্ৰেণধ।

তামূলং ক্লী (তম্ উলচ্ বৃগাগমঃ দীৰ্ঘচ্) তামোল।
তামোল আৰু পাণ একেলগে মুখশুদ্ধিৰ কাৰণে
আহাৰৰ পিচত মুখ ধুই উঠি খোৱা হয়। অসমীয়া
সমাজত 'তামোল-পাণ' শ্রদ্ধা প্রদৰ্শনৰ প্ৰতীক।
—কৰকঃ তামোলৰ বটা, —দঃ,—ধবঃ—বাহকঃ পু
বিয়া-সবাহত তামোল-পাণৰ বটা হাতত লৈ থকা
লোক। —ৱস্ত্ৰী স্ত্রী পাণগছ।

তাম্ৰং ক্লী. (তম্ বক্) তাম ধাতু। —স্রঃ পূ. ১। এবিধ
কৃষ্ণ ৰোগ, ২। এটা দ্বীপৰ নাম, —কাৰঃ কঁহাৰ,
—কৃট ধপাত, —গৰ্ভঃ তুতিয়া, —চুড়ঃ পূ. কুকুৰা,
—পট্টং তাম্ৰপত্ৰ। বজা, স্বৰ্গদেউসকলে এনে
তাম্ৰপত্ৰতে লিখি ব্ৰহ্মোত্তৰ আৰু দেৱোত্তৰ মাটি দান
কৰিছিল, —পৰ্ণী এখন পূৰাণ প্ৰসিদ্ধ নদী। ব
৪।৫০; —পদ্মৱঃ অশোক গছ, —শিখী কুকুৰা,
—সাবকং বঙা চন্দন।

তাম্ৰাকঃ কাউৰী, কুলি চৰাই।

তাম্ৰাৰ্জং কাঁহ।

তাম্ৰাশ্মান্ পদ্মবাগ মণি।

তাম্ৰিকঃ কঁহাৰ (কঁহাৰবিলাকে পিতলৰো বাচনবৰ্ত্তন
ভৈয়াৰ কৰে) —ক্ৰা ভাং।

তাস্ত্ৰী এবিধ বান্দ।

তাস্ত্ৰ পালনে সজ্জতৌ (ছা আ স তাস্ত্ৰতে) ১। বিজ্ঞাৰ কৰ,
বহল কৰ, ২। বন্ধা কৰ, পালন কৰ, সংৰক্ষণ কৰ।

তাৰ বিণ. ১। উচ্চ বৰ, চিঞৰ, ২। উৎকৃষ্ট, স্পষ্ট, উজ্জ্বল, নিৰ্মল, মুক্তাখচিত।

তাৰং ক্লী. (তৃ গিচ ক্ৰ:) ১। কপ, ২। চকুৰ মণি, ৩। মুক্তা, —ৰং ১। তৰা, নক্ষত্ৰ, ২। কপূৰ, ৩। নদীৰ পাৰ, ৪। উচ্চ শব্দ, ৫। এজন দৈত্যৰ নাম, হৰিব ৪৩।৯; ৬। মুক্তা, ৭। ধ্বনি 'ও'।

তাৰকঃ পু. (তাৰয়তি দৈত্যানিতি তৃ গিচ থুল) ১। ইন্দ্রৰ শত্ৰু দ্বাদশ মনুষ্যীয় এজন অসুৰৰ নাম। গৰুড় পুৰাণৰ ৮৭ অধ্যায়ত এইজনৰ কাহিনী পোৱা যায়। ২। মহাদেৱ তনয় কৰ্ত্তিকেশ্বৰ হাতত নিহত হোৱা আন এজন ৰাক্ষস। এই ৰাক্ষসজনে স্বৰ্গ, মৰ্ত্য, পাতালৰ একমাত্ৰ অধিকাৰী হোৱাৰ আশাৰে ব্ৰহ্মাক তপস্যা কৰি এনে বৰ লাভ কৰে যাতে তাক মাত্ৰ সাত দিন হোৱা কেঁচুৱাইহে মৰিব পাৰে। তাৰ পিচতে তাৰকাসুৰে চৰিওফালে অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰে। দেৱতা-কিন্দ্ৰৰ ভয়ত আতঙ্কিত হৈ ব্ৰহ্মাৰ ওচৰ পোৱাত ব্ৰহ্মাই মহাদেৱৰ পুত্ৰৰ হাতত সি নিহত হ'ব বুলি আশ্বাস দিয়ে। তাৰ পিচত মহাদেৱৰ বীৰ্য্য-সম্বৃত পুত্ৰ কৰ্ত্তিকেশ্বই তাক হত্যা কৰে। —কঃ, ১। ৰক্ষা কৰ্তা, পৰিত্ৰাতা, ২। চালক, —কং চকুৰ মণি, তৰা, নক্ষত্ৰ, —কা তৰা, ধূমকেতু, পশীয়াতৰা, —ক্লী ক্লী. জোনাক ৰাতি।

তাৰকাৰিঃ কৰ্ত্তিকেশ্বৰ।

তাৰণঃ ভূৰ। —গিঃ নাও।

তাৰভাষ্যং ক্লী. (তৰতম ষ্যঞ) কম বেছি, হেৰফেৰ, নৃনাথিক। (নিৰ্ধনং নিধনমেতয়োৰ্দ্ধয়োজ্ঞবতম্য বেফ এর। নিৰ্ধন আৰু নিধনৰ মাজত হেৰফেৰ মাত্ৰ 'বেফ')

তাৰপুংসঃ পু. কুন্দ ফলৰ গছ।

তাৰশুদ্ধিকৰং ক্লী. সীহ।

তাৰলঃ পু. লম্পট, কামুক।

তাৰা ক্লী (তৃ গিচ টাপ) ১। তৰা, নক্ষত্ৰ, ২। দুৰ্গা, লল মহাবিদ্যাৰ এগৰাকী, ৩। ধ্ৰুৱতৰা, ৪। চকুৰ মণি। ৫। দেৱগুৰু বৃহস্পতিৰ পত্নী তাৰাক এবাৰ চন্দ্ৰই হৰণ কৰি লৈ গৈছিল। পিচত ব্ৰহ্মাৰ হস্তক্ষেপত বৃহস্পতিয়ে ঘূৰাই পায়। তাৰাৰ পুত্ৰৰ নাম বৃধ। চন্দ্ৰ বংশৰ পূৰ্বপুৰুষ, ৬। সুৰেণ নামৰ বানৰৰ কন্যা তাৰা বালিৰ পত্নী। ক্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ হাতত বালি নিহত হোৱাত ক্ৰীৰামৰ পত্নী হয়, ৭। মহাৰাজ দানবীৰ

হৰিচন্দ্ৰৰ পত্নী। পুত্ৰৰ নাম ৰোহিতাশ্ব, ৮। প্ৰাতঃ স্মৰণীয় নাৰীসকলৰ এগৰাকী, ৯। মুক্তা, —পতিঃ —পীড়ঃ চন্দ্ৰ, —পথঃ আকাশ, বায়ুমণ্ডল। —ভূষা ক্লী ৰাতি। —মৃগঃ মৃগশিৰা নক্ষত্ৰ।

তাৰাধিপঃ পু চন্দ্ৰ।

তাৰিকং ক্লী বাহনাদিৰ ভাড়া (মাচুল)।

তাৰিকা ক্লী তালৰ বস। তাড়ি।

তাৰুণ্যং ক্লী (তৰুণ ষ্যঞ) যৌৱন। সতেজতা।

তাৰেয়ঃ পু বালিৰ পুত্ৰৰ নাম। ৰা ৪।২২।১২; বৃহস্পতিৰ পুত্ৰ।

তাৰ্কিকঃ পু তৰ্কশাস্ত্ৰজ্ঞ পণ্ডিত।

তাৰ্ক্যঃ পু (তৃষ্ক অণ) ১। বিনতা আৰু কণ্যাপৰ পুত্ৰ গৰু ২। বিনতাৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ অৰুণ, ৩। ৰথ, যান-বাহন; ৪। ঘোঁৰা; ৫। সাপ, —ক্লী এবিধ জঙ্গলী লতা।

তালং ক্লী ১। হাইতাল, ২। দুৰ্গাৰ সিংহাসন, ৩। ধনু, ৪। তালফল মহা ৩।১০।১৫; —লঃ পু (তলতাত্ৰ তল ষ্যঞ) ১। তাল গছ, ২। তালৰ গুটি আৰু বস, ৩। সঙ্গীতৰ তাল, ৪। হাত চাপৰি, ৫। হাতীৰ কাণৰ আশ্ৰয়ালন। ৬। খঞ্জুৰী, তাল, ৰ ৯।৭।১; ৭। হাতৰ তলুৱা, ৮। তৰোৱাল বা খড়্গৰ নাল, মুঠি। ৯। মহাদেৱ মহা ১৩।১৭।১২৮; —কং ১। হাইতাল। ২। দুৱাৰত লগোৱা তলা, শলখা, —কঃ পু ১। এবিধ বিষাক্ত কীট, ২। তলা, ৩। এবিধ অলঙ্কাৰ, ৪। হাতৰ তলুৱা।

—কাভঃ পু হালধীয়া ৰঙ। —কী— ক্লীৰকং—গভঃ তালৰস, —ধ্বজঃ —ভূং —লক্ষ্মী পু বলৰাম। —নৱমী ক্লী ভাদ মাহৰ শুক্লানৱমী তিথি। —স্বাজনং ক্লী তালপাতৰ বিচনী। —স্নেচনকঃ পু নট, অভিনেতা —স্বাং তালুৰ মাজেৰে উচ্চৰিত (বৰ্ণ) —বৃত্তং বিচনী।

তালকাঙ্কঃ পু ১। বলৰাম, ২। পুৰণি কালত লিখাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা তালপাত, ৩। কিতাপ, ৪। কবত।

তালকাভঃ পু সেউজীয়া ৰং।

তালিকঃ পু (ভল্ ঠক্) ১। মেলা আঙুলিৰে হাতৰ তলুৱা। ২। হাত চাপৰি।

তালিতং ক্লী ১। গুণা, তাঁৰ, ২। ৰঙীণ কাপোৰ।

তালিশঃ পু পৰ্বত।

তালী ক্লী (ভলি ক্লী) ১। তাড়ি, ২। তলা, ৩। এবিধ তাল গছ, ৪। হাত চাপৰি, —কং তালক। ৰ ৬।৫৭

তালু ক্লী (তু ঞ্ণ) তালু। জিভাকপ ইন্ডিয়ৰ অধিষ্ঠান।
-জিহ্বাঃ ঘৰিয়াল।

তালুৰঃ চাকনৈয়া।

তারক, তারকীন বিণ্ণ. তোমাৰ, আপোনাৰ, কি ৩।১২।

তারৎ অব্য ১। প্রথমতে, মে ১৩; ২। ইতিমধ্যে,
৩। সঁচাকৈয়ে, ৪। এই প্রসঙ্গতে, ৫। সম্পূর্ণকপে,
(বিণ্ণ) ইমানখিনি, কৃ ২।৩৩; এই পর্যন্ত, অৱধি
ইমান ডাঙৰ। সিমান পৰিমাণ।

তারবৎ ক্লী ধন্ব গুণ।

তারি(বী)ষঃ পু স্বৰ্গ, সমুদ্র, -বী ক্লী ১। দেৱকন্যা,
২। নদী, ৩। পৃথিৱী।

তারুবিঃ বৃষ ঋশি।

তিক্তং ক্লী (তিজ বাহলকাং ক্তঃ) এবিধ ঔষধী। -ক্তঃ
১। তিতা বস। ছয় বিধ বসৰ এবিধ। মে ২০;
২। সুগন্ধ, সুৰভি, ৩। কুটজ গছ, ৪। বৰুণগছ,
-কঃ ১। পটল, ২। চিৰতা তিতা, ৩। কৃষ্ণ খদিৰ,
ইঙ্গুদী গছ, -গজ্ঞা সৰিয়হ, -খাতুঃ পিত্ত, -পৰ্জী
(ন) দুৰবি, -ফলঃ কতক গছ। এইবিধ গছৰ পাত
আৰু ফলেৰে ময়লা পৰিষ্কাৰ হয়। (শা) খৰমুজা,
-সাৰঃ খদিৰ গছ।

তিগ্ম বিণ্ণ (তিজ মক) ১। তীক্ষ্ণ, জোড়া, ২। গৰম,
তপত, ৩। ভয়ঙ্কৰ, খঙাল -গ্মঃ ক্লী তীক্ষ্ণত্ব।
ক্রোধ, উত্তাপ; বজ্র। -গ্মঃ উৰ্বৰ পুত্ৰ, এজন
কৃত্রিয়। বিপু ৪। ২১। ৩; -কৰঃ, -দীৰ্ঘিতিঃ, -বশ্মিঃ
সূৰ্য।

তিগ্নাশু ১। সূৰ্য, মহা ১। ২। ১৩৯; ২। অগ্নি, ৩। শিৱ।

তিজ্জ (ক) শিতে (চুৰা উ শ তেজয়তি-তে) ১। (অস্ত্ৰাদি)
ধাৰ দি, ২। উদগনি দি, ৩। প্রবোচিত কৰ।

খ) ক্কাষ্টৌ (ভ্রা আ সক তিতিক্ততে) ১। সহ্য কৰ,
সহন কৰ। ২। দুখ, কষ্টাদি সাহসিকতাবে ধৈৰ্য্যেৰে
বহন কৰি থাক।

তিজিলঃ পু (তিজ্জ ইলচ) ১। চন্দ্র, ২। বাক্ষস।

তিতটঃ পু জলনী। ঋবে ১০। ৭। ১২।

তিতিক্তাঃ ক্লী (তিজ্জ সন্ অ টাপ) ১। কপ্তি, ২। সহন,
ধৈৰ্য্য, শীতোষ্ণদিদম্বসহিষ্ণুতা, -ক্ষুঃ ১। ধৈৰ্য্যশীল,
কমাতীল, মহা ১। ৮। ৭। ৬; (পু) পুৰবংশীয়
মহামনসৰ দুজন পুত্ৰৰ এজনৰ নাম।

তিতিক্তঃ এবিধ কীট, জেনাকী পৰুৱা।

তিস্তিৰঃ পু তিস্তিৰ পক্ষী, কুকুৰা জাতীয় এবিধ চৰাই।

-বিঃ ১। কৃষ্ণ যজুৰ্বেদৰ প্ৰথম প্ৰবক্তা। ২। তৈত্তিৰীয়
শাখা (যবে) ৩। এটা নাগৰ নাম। মহা ১। ৩৫। ১৫।

তিথঃ পু ১। অগ্নি, ২। কামদেৱ, ৩। কাল, ৪। বৰ্ষাকাল।

তিথিঃ ক্লী (তেনোতি বিস্তৰয়তি চন্দ্রকলাম তন্ বাহলকাং
ইথিন্) ১। এটা চান্দ্র দিন। কৃ ৬। ৯। ৩; ২। সংখ্যা
'১৫'। -ক্ষয়ঃ অমাবস্যা। -পত্নী পঞ্জিকা। -প্ৰবী পু
(তিথিং প্ৰণয়তি প্ৰা নী কিপ গত্ব) চন্দ্র। (বী) ক্লী
তিথি।

তিত্তিড়ঃ,-ডী, ডিকা, ডীলঃ পু ক্লী তেঁতেলী গছ।

তিন্দুঃ,-কং-কং,-কিং,-কী,-লঃ এই নামৰ এবিধ
গছৰ নাম।

তিম্ ক্লেদনে (ভ্রা, দিৱা প অক তেমতি, তিম্যতি) ১। অৰ্ধ
কৰ, তিতা।

তিমিঃ পু (তিম্যতীতি তিম ইন) ১। তিমি মাছ। সমুদ্রত
থকা এবিধ প্ৰকাণ্ড মাছ। ২। সমুদ্র, ৩। দুৰ্বৰ পুত্ৰ
এজন বজাৰ নাম। এওঁ হেনো সাতচল্লিছ বছৰ
৯মাহ ৰাজত্ব কৰিছিল। (শকদ্ৰু)। -কোষঃ সাগৰ।
-ধ্বজঃ ইন্দ্রৰ হাতত নিহত এজন দৈত্যৰ নাম।
ইন্দ্রৰ লগত হোৱা যুদ্ধত দশৰথে সহায় কৰি
মৃতপ্ৰায় হোৱাত কৈকেয়ীৰ শুশ্ৰূষাত সুস্থ হৈ উঠে।
দশৰথে তট্ট হৈ দুটা বৰ দিয়ে। এটা বৰত শ্ৰীৰামক
বনলৈ পঠায় আৰু আনটোত ভৰতক সিংহাসনত
বহুৱায়। -জিলঃ পু তিমি মাছকো গিলি খোৱা
এবিধ প্ৰকাণ্ড মাছ।

তিমিত বিণ্ণ (তিম কত্বি ক্তঃ) ১। অলৰ আচৰ, ২। স্থিৰ,
৩। ভিজা, সেমেকা।

তিমিৰং-ৰঃ (তিম্ কিৰচ্) অন্ধকাৰ বা ২। ২৮। ১৮;
১। এবিধ চকুৰ বেমাৰ। অন্ধতা, ২। লোৰ গুড়ি।
-বিপুঃ সূৰ্য।

তিবঃ (স) অব্য (তু অসুন) ১। বক্রভাৱে, এচলীয়াকৈ,
কেঁৰাকৈ, বেঁকাকৈ, ২। গুপতে, মনে মনে আদি
অৰ্থ বুজাবলৈ প্ৰায়ে শব্দ বা ধাতুৰ আগত ব্যৱহাৰ
হয়। -(কৃ) তিবন্ধ্য কৰ, নিন্দা কৰ, (খ্য)
তিবোহিত হ, অন্তৰ্ধান হ, ঢাকি ৰাখ, ৰ ১। ১৯। ১;
-কবিণী-কবিণী পদা, ওৰণি কৃ ১। ২৪; -কাৰ
-ক্লিয়া অনাদৰ, অন্তৰ্ধান -ধান-ভাৱঃ তিবোধান,
অন্তৰ্ধান।

তিৰিচি: পু কুঁহিয়াৰৰ গাঁথি।

তিৰিমঃ-বিয়ঃ পু এবিধ শালি ধান।

তিৰীটঃ পু বঙা আৰু বগা ফুলৰ এবিধ গছ। লোপ্ৰবৃক্ষ।

তিৰ্যাক্ (চ) অব্য বেঁকাইকৈ, বক্ৰভাৱে, কেঁবাকৈ (দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰা)। (পু) তিৰ্যাকভাৱে, অৰ্থাৎ ভূমিৰ সমান্তৰালকৈ যোৱা পশু। চাৰিওখন ঠেং মাটিত পেলাই খোজ কাঢ়ে। নিম্ন শ্ৰেণীৰ জন্তু। কু ১।৪৮, -জাতিঃ স্ত্ৰী পশুজাতি, -যানঃ কেঁকোৰা, -যোনিঃ পশুজাতি। -স্ৰোতাঃ পশুপক্ষী আদি, বিপু ১।৫৮

তিৰ্যকায়নং সূৰ্য্যৰ বাৰ্ষিক গতি।

তিলঃ পু (তিলতি স্নিহতি ইতি তিল কঃ) ১। তিল (শস্য) গছ আৰু তিল বীজ, ২। শৰীৰৰ তিলৰ দৰে জন্মৰ পৰা থকা দাগ বা চিন, -কঙ্কঃ পু তিলৰ ওড়িৰে ভৈয়াৰ কৰা লাড়ু বা পিঠা। -তণ্ডুলকং (তিল চাউলৰ দৰে) আলিঙ্গন, -পৰ্ণঃ তাপিণ তেল।

তিলজুদঃ পু তেলী।

তিলকং স্ত্ৰী ১। মূত্ৰাশয়, ২। হাওফাও, ৩। কপালত চন্দন বা সেম্পুৰ ফোঁট, ৪। এবিধ লোণ। -কঃ পু (তিল কৈ কঃ) ১। ধনীয়া ফুলৰ এবিধ গছ। পুঙ্ক বৃক্ষ, ৰ ৯।৪১; ২। শৰীৰত থকা 'তিল' বা চিন। ৩। এবিধ বেমাৰ, ৪। কপালৰ ফোঁট, শি ৩।৬০; -কা এবিধ ছয় আখৰৰ ছন্দ। -কালকঃ শৰীৰৰ 'তিল' -কাল্লয়ঃ কপাল

তিলাপত্যা স্ত্ৰী কালজীৱা।

তিলিৎসঃ অজগৰ সাপ।

তিলোত্তমা স্ত্ৰী অতি সুন্দৰী ৰমণী, এজনী অকলৰা।

তিলোদকং স্ত্ৰী তিল জল (অৰ্ঘ্য)।

তিলোদনং তিল, চাউল আৰু গাখীৰৰ পায়স, বা ২।৬৯।১০।

তিল্যং স্ত্ৰী তিলখতি।

তিষ্যঃ, -ষকঃ পু লোপ্ৰ বৃক্ষ।

তিষ্ঠদণ্ডঃ পু সন্ধ্যা কাল, গাই দোহন কৰা সময়।

তিষ্যঃ পু ১। পুষ্যা নক্ষত্ৰ, মহা ৩।১৯০।৮৭; ২। পূহ মাহ, ৩। কলিযুগ -কঃ পূহ মাহ -পুষ্পা আমলখী।

তিহা (ন) পু ১। ব্যাধি, ৰোগ। ২। শস্য, ৩। ধন, ৪। সন্তান।

তীক্ গতো (ভা আ অক তীকতে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

তীক্ষ্ণবিণ্ (তিজ কন্মঃ দীৰ্ঘচ্চ) ১। সুতীক্ষ্ণ, চোকা, জোঙা, ২। অসহনীয়, ৩। আত্মত্যাগী, ৪। তপত, উষ্ণ, ৫। উগ্র, তীব্ৰ, মনু ৭।১৪০। ৬। বুদ্ধিমান, চতুৰ, ৭। আগ্ৰহী, উৎসাহী। -ক্ষঃ পু ১। যথাৰ, ২। বগা কুশ, ৩। জানুক ৪। ক'লা সৰিয়হ -ক্ষং স্ত্ৰী ১। লো, তীখা, ২। উত্তাপ, ৩। যুদ্ধ, ৪। বিহ, ৫। মৃত্যু, ৬। সাগৰীয় নিমখ, ৭। শীঘ্ৰতা, -কঃ বগা সৰিয়হ -কষ্টকঃ ধঁতুৰা, ইন্দুদী, -কন্দঃ পিয়াঁজ -কান্তা মঙ্গলচণ্ডিকা -গন্ধঃ ৰঙা তুলসী -দংষ্ট্ৰঃ বাঘ -ধাৰঃ তৰোৱাল -পুষ্পং ইলাচী। -পুষ্ঠা কেতেকী গছ। -বুদ্ধি চোকা বুদ্ধিযুক্ত, চতুৰ, -বসঃ বিহ, যথাৰ, -লৌহঃ তীখা, -শুকঃ যৱধান।

তীম্ ক্লেদনে (দিৱা প অক তীম্যতি) ১। আৰ্দ্ৰ কঁৰ, তিয়া, ২। সেমেকা কৰ।

তীৰং স্ত্ৰী (তীৰ্ অচ) ১। নদীৰ পাৰ, ২। কাষ, দাঁতি, -ৰঃ কাঁড়, বাণ।

তীৰিতবিণ্ ১। কোনো কামৰ সমাপ্তি, ২। বন্দবস্তি কৃত।

তীৰ্ণ বিণ্ (তু কৰ্তৰি ক্ৰঃ) ১। উত্তীৰ্ণ ২। পাৰদ্বত, পাৰপ্ৰাপ্ত, ৩। বিমুক্ত, ৪। অতিক্ৰান্ত।

তীৰ্থং স্ত্ৰী (তৰতি পাপাদিকং যন্মাৎ তু থক) ১। পুণ্য স্থান, তীৰ্থ স্থান; তীৰ্থ স্থানত থকা পুখুৰী, য'ত স্নান কৰিলে পুণ্য হয়। তীৰ্থতোয়ং ততঃ পুণ্যং গঙ্গাতোয়ং ততোইধিকম্। যুগানুসৰি তীৰ্থৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব : কৃতে তু পুঙ্কৰং তীৰ্থং ত্ৰেতায়াং নৈমিষন্তথা। দ্বাপৰে তু কুরুক্ষেত্ৰং কলৌ গঙ্গাং সমাশ্ৰয়েৎ॥ ২। মহৰ্ষি, মুনি, ঋষি বা তেনে কোনো মহান পৱিত্ৰ ব্যক্তি, মনু ৩।১০৩; ৩। প্ৰতিকাৰ, উপায়, ৪। পথ, বাট ৫। পুখুৰীৰ চিৰি বা খটখটী। ৬। শাস্ত্ৰ, আগম, ৭। ক্ষেত্ৰ, মহা ৫।১২৫।২৬; ৮। গুৰু, উপাধ্যায়, ৯। উৎস, মূল ১০। যজ্ঞ। ১১। স্ত্ৰীৰজঃ ১২। অৱতাৰ, ১৩। শিক্ষা, উপদেশ, ১৪। হস্তজিত তীৰ্থ। দেৱতা আৰু পিতৃপুৰুষৰ বাবে হাতৰ কোনো কোনো অংশ - অঙ্গুল্যাগ্ৰে তীৰ্থং দৈৱং স্বৰ্ণাঙ্গুল্যোৰ্মলে কায়ম্। মধ্যোহস্তাঙ্গুল্যোঃ পৈত্ৰং মূলেহাস্তস্য ব্ৰাহ্মম্॥ (অমৰ) ১৫। অৱতাৰ, ১৬। ব্ৰাহ্মণ, ১৭। অগ্নি, ১৮। মন্ত্ৰী ১৯। যোনি, ২০। পুণ্য তিথি, ভা ১।১২।১৪; -কৰঃ পু জৈন তীৰ্থকৰ। অৰ্হত। জৈন ধৰ্ম্ম মুনি।

তীৰ্থ: পু কোনো মনি, সন্ন্যাসী বা মহান ব্যক্তিৰ নামৰ শেষত লগোৱা সন্মানজনক উপাধি। যেনে— স্বামী বিশ্বেশতীৰ্থ। —কাক: —ৱায়স: তীৰ্থৰ কাউৰী। লুভীয়া মানুহ। —ভূত বিণ পৱিত্ৰ, —যাত্ৰা তীৰ্থগমন —ৰাজ: প্ৰয়াগ —ৰাজি: কালী —ৱাক: মূৰৰ চুলি। —ৱিধি: তীৰ্থস্থানত তৰ্পণ, মুণ্ডনাদি কৰ্ম। —সেৱী বিণ তীৰ্থযাত্ৰী। (পু) বক পক্ষী, বগলী, বৰটোকোলা।

তীৰ্থৰ পু (তৃ স্বৰচ) ১। সমুদ্ৰ ২। ব্যাধ, ৩। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি এবিধ, (ৰাজপুত স্ত্ৰী আৰু ক্ষত্ৰিয়জাত)।

তীত্ৰ বিণ (তীব্ৰ শুল্লৈ বণ) ১। অতিশয়, উগ্ৰ, তীক্ষ্ণ, প্ৰবল, প্ৰচণ্ড, ২। তপত, গৰম, ৩। বিস্তৃত, ৪। দুঃসহ, কটু, আস ৬৯১; ৫। অনন্ত, ৬। ভয়ানক —ত্ৰং ক্লী ১। লোহা, ২। পাৰ, তীব্ৰ, ৩। উত্তাপ, (অব্য) তীব্ৰভাৱে, সাজঘাতিকভাৱে।

তীব্ৰানন্দ: পু সদাশিৱ।

তু অৰ্থ এই অব্যয় শব্দটো বাক্যৰ আগত ব্যৱহাৰ নহয়। বাক্যৰ আদি পদৰ পিচত ১। কিন্তু, বিপৰীতে, আন হাতে, তথাপি ২। পাদপূৰণ, ভেদ, অৱধাৰণ, সমুচ্চয়, মনু ১১।২০২; নিয়োগ, প্ৰশংসা আদি অৰ্থ বুজাবলৈ অকলশৰীয়াকৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

তুচ্ (জ) পু সন্তান।

তুচ্ ক্লী (তুজি হিংসাম্য ঘঞ) ১। উগ্ৰ, ২। উচ্চ, ওখ, প্ৰধান, মে ৬৪; উন্নত, ৰ ৬।৩; ৩। প্ৰচুৰ, ৰ ৪।৭০; ৪। শক্তিমান, খণ্ডাল —জ: পু ১। পূৰ্ণাঙ্গ বৃক্ষ, ২। পৰ্বত, ৩। বৃধগ্ৰহ, ৪। নাৰিকল গছ, ৫। (জ্যোতিষ) এবিধ যোগ। গ্ৰহৰ উচ্চ ৰাশি। ৬। গড় ৭। শীৰ্ষ, টিং। —জা শমী গছ, —জী স্ত্ৰী হালধি। —ভদ্ৰ: ১। পাৰা, ২। মতলীয়া হাতী —ভদ্ৰা এখন নদীৰ নাম। মনু ১১৩।২৯; —শেখৰ: পৰ্বত।

তুঙ্গী (ন) পু তুঙ্গ (উচ্চ) স্থানস্থ গ্ৰহ। —পতি: চন্দ্ৰ।

তুঙ্গীশ: পু শিৱ, কৃষ্ণ, সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ।

তুচ্ছ বিণ (তু ছ: কিৎ) ১। শূন্য, খালি, হীন, ২। কম, অলপ, ভা ৭।৭।৪৫; ৩। পৰিত্যক্ত, নীচ, সামান্য, ৪। দীন, দৰিদ্ৰ —চ্ছ ক্লী ভুঁচি, —চ্ছ: এড়া গছ। —খান্যৎ —খান্যকং ক্লী ধান খেৰ, ভুঁচি।

তুচ্ছা স্ত্ৰী ১। সৰু ইলাচী, ২। তুতিয়া।

তুচ্ছ: ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ।

তুট্ কলহে (তুদা প অতুটতি) কাঁজিয়া কৰ।

তুটুম: পু (তুটতি নাশয়তি দ্ৰব্যাদি তট্ উম:) এন্দুৰ, নিগনি।

তুড্ ভেদে, ৰথে (তুদা প ভা আ তুড্ভি তুড্ভে) ১। ঠেল, ঠেলা মাৰ, আঘাত কৰ, ২। জোঙা বস্ত্ৰৰে আঘাত কৰ, বিদ্ধ, হলেৰে বিদ্ধ, বিৰক্ত কৰ। ৩। ঠোটেৰে খোঁট।

তুণ্ জৈন্ধো (তুদা প সৰু তুণতি) ১। বেকেটা কৰ, ধনভিৰীয়া কৰ, ২। ফাঁকি দি, প্ৰবঞ্চিত কৰ।

তুণ্ড ক্লী (তুণ্ড পচাদাচ) ১। মুখ, মুখমণ্ডল, ২। ঠোট, ৩। গাহৰিৰ নাকটি, ২। হাতীৰ শঁৰ। —ণ্ড (পু) ১। শিৱ, ২। এটা ৰাক্ষসৰ নাম।

তুণ্ডি: পু মুখ স্ত্ৰী নাভি (নাই)।

তুণ্ডিকা স্ত্ৰী নাভি।

তুণ্ডিভ: ডাঙৰ নাভি, বাহিৰলৈ ওলাই থকা নাভি।

তুণ্ডিল বিণ কথকি, মুখৰ। ডাঙৰ নাভিস্থত।

তুণ্ডী(স) শিৱৰ ষাঁড়।

তুখং ক্লী (তুদতি পীড়য়তানেন তুদ থক) তুতিয়া —থং পু ১। অগ্নি, ২। শিল, পাথৰ। —খা সৰু ইলাচী, নীল গছ।

তুখাঞ্জনং চকুৰ অসুখত লগাবৰ বাবে তুতিয়াৰে তৈয়াৰ কৰা অঞ্জন।

তুদ ৱাথে (তুদা উ সৰু তুদতি—তে) ১। আঘাত কৰ, খুন্দা মাৰ, শি ২০।৯৯; ২। ঠোটেৰে খোঁট মাৰ, থেঁতেলা কৰ, ৩। কষ্ট দি, যাতনা দি।

তুদ্দং ক্লী (তুদ দন নুম ততো দস্য লোপ:) পেট, উদৰ, —কৃপিকা, —কৃপী স্ত্ৰী নাভি, —পৰিমাৰ্জ্য, —পৰিভূজ বিণ. অনস, লেণা, দুৰ্বল, —ৱং পেটুৱা, শকত।

তুন্দিক, —ন্দিভ —ন্দিজ —ন্দী(ন) বিণ. পেট ওলোৱা, পেটুৱা। —ন্দী নাভি।

তুন্ন বিণ (তুদ জ:) বাধিত, আঘাতপ্ৰাপ্ত, দুৰ্বিত, যাতনাগ্ৰস্ত, —জায়: পু. (তুন্নং হিন্নং ৱয়ন্তীতি ৱে অণ) দৰ্জী।

তুপ্ অৰ্দ্দনে (চুৰা প সৰু তুপায়তি) বধ কৰ, আঘাত কৰ।

তুৰ্ অৰ্দ্দে (চুৰা দ্বা প সৰু তুৰয়তি, তুৰতি) বধ কৰ, আঘাত কৰ।

তুড্ হিংসে (দিৱা, ক্ৰ্যা প সৰু তুড্ভতি, তুড্ভতি) ১। আঘাত কৰ, হুনি কৰ, ২। অনিষ্ট কৰ।

তুমুং -ৰঃ ক্ৰী. পূ. তুমল।

তুমল বিণ. সাজ্জাতিক, হলস্থলীয়া, অশাস্তিজনক, গী
১।১৯; অস্থিৰ, বিবৃদ্ধি, (পূ) হলস্থলীয়া পৰিৱেশ
মৰামৰি, কটাকাটি।

তুমঃ, -স্বকঃ -স্বা, -স্বি -স্বিকা লউ।

তুম্বক এজন গন্ধৰ্বৰ নাম। মহা ১।১২৩।১৫; এজন
তপস্বীৰ নাম।

তুম্বা ক্ৰী. গাখীৰতী গাই।

তুম্বুৰী ক্ৰী. মাইকী কুকুৰ।

তুম্ব বিণ. বেগী, বেগৱান, ঋবে ৭।৫৬।১৯।

তুম্বগঃ পূ. (তুম্ব বেগে ভাৱে ঘঞৰ্থে কঃ) ১। মন,
চিত্ৰ, ২। ঘোঁৰা, ৩। ৫১; -গন্ধা অশ্বগন্ধা,
-প্ৰিয়ঃ যৱধান, -ব্ৰহ্মচৰ্য্যকিং অভাৱত বাধ্য হৈ
ব্ৰহ্মচৰ্য্য গ্ৰহণ, নাৰীত্যাগ।

তুম্বগী ক্ৰী. ঘূৰী।

তুম্বগী(ন) পূ. অশ্বাৰোহী।

তুম্বসঃ পূ. ক্ৰী. (তুম্ব বেগে গচ্ছতীতি তুম্ব গম্ খচ)
ঘোঁৰা, পঞ্চ ১।৩১৪; (ক্ৰী) চিত্ত, মন। -ক্ৰী ঘূৰী,
-মেধঃ অশ্বমেধ (যজ্ঞ), -ব্ৰহ্ম পূ. কিন্নৰ,
-স্বকঃ ঘূৰী বাহিনী।

তুম্বসবিঃ ম'হ।

তুম্বায়ণঃ ক্ৰী. ১। সজ্জহীনত্ব, অসজ্জ, মমত্বহীনতা, ২।
এবিধ যজ্ঞ।

তুম্বাট্ (হ) পূ. ইন্দ্র। ৩। ১৫।৪০।

তুম্বিঃ, -বীঃ ক্ৰী. ১। তাঁতশালৰ সূতা চফা কৰা, জোঁট
ভঙাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা কুঁচি, ২। মাকো, ৩।
তুলিকা, চিত্ৰশিল্পীৰ লেখনী।

তুম্বীয় বিণ. (চতুৰ্ছ চস্য লোপঃ) চতুৰ্থ, -স্বঃ আত্মাৰ
অৱস্থা। জাগ্ৰৎ, স্বপ্ন, সুশুপ্তিৰ পিচত তুম্বীয়। এই
অৱস্থাত আত্মা পৰমাত্মাৰ লগত একাত্ম হয়। দেভা
১।১৯।৮; -ব্ৰহ্মঃ চতুৰ্থ বৰ্ণ। শূদ্ৰ বৰ্ণ।

তুম্বকঃ পূ. ১। এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য, ২। তুম্ব দেশৰ
অধিবাসী। তুৰ্কী, ৩। এবিধ ঘোঁৰা।

তুম্ব্য বিণ. চতুৰ্থ ভা ৭।৯।৩২; 'তুম্বীয়' চাওক।

তুম্বসুঃ পূ. যযাতি আৰু দেৱযানীৰ পুত্ৰৰ নাম।

তুল্ পৰিমাণে (চুৰা ভা প সৰু তোলয়তি তোলতি) ১।
ওজন কৰ, জোখ, ২। মনেৰে জুখি চা, ৩।
ওপৰলৈ তোল, তুলি ৰাখ, ৪। বিজা, তুলনা কৰ,

৫। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ, ৬। সমতুল্য কৰ, ৭। তুলছ
কৰ, ৮। সন্দেহ কৰ।

তুলনঃ ক্ৰী. ১। ওজন, ২। উত্তোলন, ৩। তুলনাকৰণ।

তুলসী ক্ৰী. (তুলাং সাদৃশ্যং স্যতি নাশয়তীতি সো কঃ)
তুলসী গছ। হিন্দুসকলৰ নিতাপূজ্য পৱিত্ৰ গছ,
-কাষ্ঠমালা তুলসী গছৰ ঠানি সৰু সৰু টুকুৰা কৰি
সেইবিলাকেৰে গাঁথা মালা, -পত্ৰং অতি পৱিত্ৰ
তুলসী পাত, -ৱিৱাহঃ কামি মাহৰ শুক্লা দ্বাদশীত
পালন কৰা এটা উৎসৱ। সিদিনা কৃষ্ণৰ মূৰ্তিৰ লগত
তুলসী গছৰ 'বিয়া' পতা হয়, -বৃন্দাৱনং ঘৰৰ
দুৱাৰমুখত থকা তুলসীৰ ভেঁটি।

তুলাঃ ১। তুলাচনী, দগা-পান্না, ২। ওজন, ৩। সাদৃশ্য,
৪। ১৫; ৪। তুলা ৰাশি, ৫। সোণ বা ৰূপ
জোখ- শত পল, ৬। ডাঙৰ পাত্ৰ, ৭। ঘৰৰ কেঞ্চি
-কোটিঃ -টীঃ ক্ৰী. ভৰিত পিন্ধা নুপুৰ, ওজন,
অৰ্বুদ, -কোষঃ -শঃ ওজনৰ পৰীক্ষা, -ধৰঃ,
-ধাৰঃ বণিক, -পুৰুষদানং এজন পুৰুষৰ ওজনৰ
সমান সোণ বা ৰূপ দান, -বীজং ডাঙৰ গুটি।

তুলিঃ ক্ৰী. তুলিকা, ছবি অঁকা সজুলি।

তুলিনী, -লিফলা শিমলু গছ।

তুল্য বিণ. ১। একে ধৰণৰ বা বিষয়, পঞ্চ, ১। ২৭৮,
২। সদৃশ, অভিন্ন, -পানং ক্ৰী. আত্মীয়জনৰ লগত
একে লগে একে সময়তে কৰা পান (অৰ্থাৎ খোৱা-
বোৱা কৰা) -যোগীভা এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ।

তুল্লৰ বিণ. ১। কেঁহা, কেঁহা ৰসযুক্ত, কোষ্ঠবদ্ধকাৰী
ঔষধ, ধাৰক ঔষধ, ২। ডাঢ়ি গোঁফ নথকা।

তুল্ তুলৌ (দিৱা প অক তুযতি) ১। তুল্ট হ, সন্তুষ্ট হ,
সং- সন্তুষ্ট হ, আনন্দিত হ, মনু ৩।৬০।

তুষঃ পূ. (তুষ কঃ) ধানৰ বাকলি, তুঁহ, -গ্ৰহঃ -সাৰঃ
জুই।

তুষানলঃ পূ. তুঁহৰ জুই।

তুষোদকং ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

তুষাৰ বিণ. শীতল, ঠাণ্ডা, নৈ ৩।৯৩; বৰফযুক্ত, হিমৰ
দৰে শীতল, -ৰঃ পূ. ১। বৰফ, নিয়ৰ, কুঁৱলি,
ঋতু ৪।১; ২। কৰ্ণ, -কণঃ নিয়ৰৰ কণিকা,
-কালঃ শীত কাল, -গৌৰ বিণ. বৰফৰ দৰে শুভ্ৰ,
-গৌৰঃ কৰ্ণ।

তুষাবাহিঃ হিমালয় পৰ্বত।

ভূবিভ: (ভূষ ক্রিপ) দেৱগণ বিশেষ। দ্বিতীয় পৰ্যায়ৰ
৩৬ বিধ দেৱতা।

ভূবোধঃ ক্ৰী. ভাতৰ পানী বা মণ্ড। ভূষোদক।

ভূট বিণ. সম্ভট, আনন্দিত, হুট।

ভূটি: ক্ৰী. (ভূষ ভাৱে জিন) ১। সম্ভোষ, সম্ভটি, মনু
২। ৬; ২। প্ৰাপ্ত সম্পদৰ বাহিৰে আনত তুচ্ছত্ব
বুদ্ধি (সাংখ্য), ৩। দক্ষ প্ৰজাপতিৰ কন্যা, ধৰ্মৰ
পত্নীৰ নাম, ৪। মাতৃকা (শক্তি) বিশেষ— 'ভূটি: পুটি:
কমা লজ্জা জ্জ্ঞা তন্দ্রা চ শক্ৰয়:। সংস্থিতা: সৰ্বত:
পাৰ্শ্বে মহাদেৱ্যা: পৃথক পৃথক।' দেভা ১। ১৫। ৬। ১।

ভূট: পু. কাণফুল।

ভূহিন বিণ. শীতল, চেঁচা, ঠেৰেণা, —নং ক্ৰী. (তুহ
ইনন) ১। হিম, বৰফ, আস ৬৩২; ২। জোনাক,
৩। কৰ্পূৰ।

ভূহিনাংশুভৈলং কৰ্পূৰ তেল।

ভূণ (ক) সঙ্কোচে (চুৰা প অক ভূণয়তি) সম্ভূচিত কৰ,
কোঁচ খুৱা (যেনে চকু)।

(খ) পূৰ্ণে (চুৰা আ সৰু ভূণয়তে) পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি
কৰ, সম্পূৰ্ণ কৰ।

ভূণ: ভূণী, ভূণীৰ: ক্ৰী. টুনি চৰাই। ব ৭। ৫৭, ৯। ৫৬।

ভূতকং ক্ৰী. তুতিয়া।

ভূবৰ: পু. ১। ডাঢ়িহীন মানুহ, ২। শিং নথকা বলদ,
৩। নপুংসক।

ভূষ হিংসে ৰেগে (দিৱা আ সৰু অক ভূষতে) ১। শীঘ্ৰে
গমন কৰ, খবকৈ যা, ২। আঘাত কৰ, বধ কৰ।

ভূৰং ক্ৰী. (ভূৰ ঘঞ) ১। এবিধ বাদ্য যন্ত্ৰ, ২। ডাঙৰ
পেঁপা (ভূৰ্য্যনাড)।

ভূৰী ক্ৰী. ধঁতুৰা গছ। ইয়াৰ ফুলটো পেপাৰ দৰে দেখি।

ভূৰ্ণং ক্ৰী. (ভূৰ সন্মমে ক্তঃ) শীঘ্ৰতা, (অবা) খৰখৰ, অতি
শীঘ্ৰে, বেগেৰে, —ৰ্ণী বিণ. ক্ষিপ্ৰ।

ভূৰ্য্য ক্ৰী. বাদ্য যন্ত্ৰ। মহা ১। ১১৩। ৪৪।

ভূলং ক্ৰী. ১। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, ২। একোছা ঘাঁহ,
৩। নুনি গছ, —লং তুলা, কপাহৰ বা শিমলুৰ তুলা,
—লা ১। কপাহ গছ, ২। চাকিৰ শলিতা, ৩।
তাঁতীৰ কঁচি, ৪। তুলিকা, —কাৰ্ম্মকং তুলা ধুনা ধনু,
—লিং লেখনী।

ভূলিকা ক্ৰী. ১। চিত্ৰাঙ্গীৰ লেখনী, ২। বিছনাত পৰা
তুলী, ৩। শলিতা।

ভূলীকলা ক্ৰী. শিমলু গছ।

ভূৰ্ণৰং পু: ১। শিং নোহোৱা গৰু, ২। ডাঢ়ি, গৌৰ
নথকা পুৰুষ, ৩। কেঁহা বস।

ভূৰীং অবা. মৌন হৈ, মনে মনে, মনু ৮। ১৪৭।

ভূৰীক, ভূৰীশীল, মৌন, মহা ৫। ৩৪। ২৩।

ভূস্ৱং ক্ৰী. (ভূস তন) ১। জটা, ২। ধূলি, ৩। পাপ,
৪। অণু, সূক্ষ্মত্ব।

ভূংহু হিংসে (কৃশা, তুদা, পাৰ, সৰু ভূংহতি, ভূহতি),
হত্যা কৰ, বধ কৰ, আঘাত কৰ।

ভূখং ক্ৰী. জায়ফল।

ভূট্ (ষ) ক্ৰী. ইচ্ছা, তৃষ্ণা।

ভূণ্ ভঙ্কে (তেনাদি উ সৰু ভূণোতি, ভূণতে) ১। খা,
ভক্ষণ কৰ, ২। গিলি খা।

ভূণং ক্ৰী. (ভূণ্যতে ভক্ষ্যতে গৱাদিভিৰিতি ভূণ ঘঞ) ১।

ঘাঁহ, নল-খাগৰি আদি। খেৰ, ২। খেৰেৰে তৈয়াৰ
কৰা বস্তু— চাৰি-পাটি আদি, ৩। এবিধ কৰ্পূৰ জাতীয়
সুগন্ধি দ্ৰব্য, —কুছুমং সুগন্ধি দ্ৰব্য বিশেষ, —কুটী,
—কুটীৰং পৰ্ণকুটীৰ, —কেতুঃ বাঁহ গছ, —গোখা
এবিধ জেঠী, তেজপিয়া, —গ্ৰাহী নীলমণি, —হস্তঃ
১। তাল গছ, ২। তামোল গছ, ৩। নাৰিকল,
৪। কেতেকী গছ, ৫। খেজুৰ গছ, —ধান্যং পথাৰত
এনেয়ে হোৱা এবিধ ধান বা শস্য। নীৰাৰ। —ধ্বজঃ
বাঁহগছ, —নিম্বঃ নেপালী নেমু, —পীড়ং হতাহতি
যুদ্ধ, —প্ৰায় সামান্য, —মণিঃ এবিধ মুক্তা, —মৎকুপঃ
জামিন, —ৰাজঃ ১। বাঁহ, ২। তাল গছ, ৩। কুইয়ান,
৪। নাৰিকল গছ, —শূন্যং, মল্লিকা, কেতেকী ফুল,
—ষ্টপদঃ বৰল, —সাৰা কল গছ, —সিংহঃ কুঠাৰ,
—হৰ্ম্যঃ অটলিকাৰ ওপৰৰ খেৰৰ ঘৰ।

ভূণায়ি: পু. খেৰৰ জুই।

ভূণায়ৰ্জঃ চাকনৈয়া।

ভূণেন্দ্ৰঃ তাল গছ।

ভূণোচ্চা খেৰৰ জোঁৰ।

ভূণ্যা ক্ৰী. খেৰৰ পূজি।

ভূতীয় বিণ. (ব্ৰহ্মাণ্যং পূৰ্ণঃ) ভূতীয়, —ব্ৰহ্ম ভূতীয় অংশ,
—প্ৰকৃতি ভূতীয় প্ৰকৃতি অৰ্থাৎ মতাও নহয় ঋত্বিকও
নহয়, নপুংসক।

ভূতীয়া ক্ৰী. ভূতীয়া তিথি। অক্ষয়— ব্ৰহ্মণ মাহৰ তৃতীয়
ভূতীয়া, —কৃতং ক্ৰী. তিনি বাৰ ফাল্গুণৰ পঞ্চম।

তৃদ ক) হিংসে (ভা প সক তর্দতি) ১। বধ কৰ, ২। ধ্বংস কৰ।

খ) অনাদৰে, হিংসে (ক্ধা, উ সক তৃণতি, তৃন্তে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, কাটি পেলা, ফালি পেলা, চিৰাচিৰ কৰ, ২। অৱজ্ঞা কৰ, অনাদৰ কৰ।

তৃপ ক) সন্দীপনে, ধীণনে (চুৰা উ ভা প সক তর্পয়তি, —তে, তপতি)

খ) ধীণনে (স্বা প সক তৃপ্পোতি)

গ) ধীণনে (তুদা প সক তৃপ্পতি)

ঘ) ধীণনে (দিবা প অক সক তৃপ্পতি)

১। তৃপ্ত কৰ, আনন্দ দি, ২। (পিতৃ পুরুষক) তৃপ্ত কৰ, তর্পণ কৰ, ৩। তিনি অগ্নিক তর্পণ কৰ, ৪। তৃপ্ত হ, সন্তুষ্ট হ।

তৃপ পূ. ১। চন্দ্র, ২। ছাতি।

তৃপলা ক্ৰী. লতা, বিফলা (আমলখী, শিলিখা আৰু ভোমোৰা গুটি)

তৃপ্ত বিণ. তৃপ্তিযুক্ত, নৈ ৩।৯৩।

তৃপ্তিঃ ক্ৰী. ভক্ষণকাজক্ষা নিবৃতি। সন্তুষ্ট, দেভা ১।১।২০।

তৃপ্তঃ পূ. (তৃপ্ বক) ঘিউ। তর্পণকাৰী পুরুষ।

তৃষ্ণা ধীণনে (তুদা প সক তৃষ্ণতি) তৃষ্ণ কৰ, সন্তুষ্ট কৰ।

তৃষ্ণঃ পূ. সর্প জাতি।

তৃষ্ণ তৃষি (দিবা প সক তৃষ্যতি) তৃষ্ণাতৃৰ হ, পিয়াহ লাগ, আশা কৰ, আকাজক্ষা কৰ। বাঞ্ছা কৰ।

তৃষা ক্ৰী. (তৃষ্ ক্ৰিপ টাপ) তৃষ্ণা, পিয়াহ, ইচ্ছা হি ১।২৬৬; কামদেৱৰ কন্যা, —হং ক্ৰী. পানী।

তৃষিত বিণ. (তৃষ্ ইতচ্) তৃষ্ণায়ুক্ত, দেভা ২।৮।২০; লুভীয়া, তৃষ্ণাতৃৰ।

তৃষ্ণক (জ) বিণ. লুৰ, লুভীয়া, তৃষিত।

তৃষ্ণা ক্ৰী. ১। আনৰ বস্তু পাবলৈ কৰা ইচ্ছা, অভিলাষ, হেঁপাহ। ২। লিঙ্গা ব ৮।২; ৩। এবিধ ৰোগ, —কয়ঃ বাসনাৰ উপশম, শাস্তি।

তৃষ্ণাবিঃ পূ. ১। এবিধ ঔষধ, ২। চাউলৰ গুড়িৰ পিঠা এবিধ।

তৃহ হিংসে (ক্ধা, তুদা চুৰা প সক তৃণেটি, তৃহতি তর্হয়তি —তে) আঘাত কৰ, বধ কৰ, হানি কৰ।

তৃ তৰে অভিভৱে প্লুত্ৰ্যাম্ (ভা প সক অক) ১। পাৰ কৰ, পাৰ হ, ২। অতিক্রম কৰ, ৩। বিপদৰ পৰা

মুক্ত হ, ৪। পূৰ্ণ কৰ, সম্পাদন কৰ, ৫। ৰক্ষা কৰ, নিজকে ৰক্ষা কৰ, উদ্— উত্তৰ, উত্তৰণ, পানী পাৰ হ, পাৰলৈ নাম, নিস্— পাৰ হ, জয়ী কৰ, অতিক্রম কৰ, য়ি— অতিক্রম কৰ, পাৰ হৈ যা, দান কৰ, বিতৰণ কৰ, উৎপন্ন কৰ।

তেজঃ (স্) ক্ৰী. (তিজ্ নিশানে অসুন) ১। দীপ্তি। শি ২।৬২; ২। প্ৰভাৱ মহা ৬।১৪।৪৮; ৩। বিষ্ণু, মহা ১৩।১৪৯।৪৩, ৪। শিৱ, ৫। তীক্ষ্ণত্ব, ৬। অগ্নি শিখা, ৭। পঞ্চভূতৰ এটা, ৮। শক্তি, সাহস, বীৰত্ব, ৯। মাহাত্ম্য, ১০। পদাৰ্থৰ মৌলিক গুণ, ১১। আধ্যাত্মিক শক্তি, ১২। অগ্নি, ১৩। মজ্জা, পিত্ত, ১৪। ঘোঁৰাৰ তীব্ৰগতি, ১৫। সোণ।

তেজনং ক্ৰী. ৱাঁহ, নল, তীক্ষ্ণতা, কাঁড়ৰ ফলক মনু ৭।৯০; —নকঃ মূৰ্বা লতা, এই লতাৰে ধেনুৰ গুণ তৈয়াৰ কৰা হৈছিল।

তেজপত্নং তেজপাত।

তেজলঃ কপিঞ্জল চৰাই।

তেজস্বিনী ক্ৰী. জ্যোতিষ্মতী, ওজস্বিনী, শক্তিমতী।

তেজস্বী (ন) বিণ. ১। জ্যোতিমান, শক্তিমান, ২। ইন্দ্রৰ এটা পুত্ৰৰ নাম। মহা ১।১৯৮।২৯; ৩। প্ৰখ্যাত, ৪। খঙাল।

তেজিত বিণ. (তিজ্ ক্ৰ) তীক্ষ্ণীকৃত কৰা অস্ত্ৰাদি, চোকা।

তেজোময় বিণ. খ্যাতিমান, প্ৰখ্যাত, উজ্জ্বল, দীপ্তিমান। গী ১১।৪৭।

তেজোৰূপং পৰম ব্ৰহ্ম।

তেনঃ পূ. সঙ্গীতৰ অঙ্গবিশেষ।

তেমঃ তেমনং ক্ৰী. পূ. অৰ্জতা। জীপ।

তৈক্ষ্যং ক্ৰী. তীক্ষ্ণতা, কঠোৰতা, ৰা ২।২১।৪৪; ক্ৰুৰতা, মনু ৪।১৬৩।

তৈজস বিণ. (তেজসো ৱিকাৰঃ ইতি অণ) ১। ধাতৱ, ২। খঙাল, শক্তিমান, —সং ক্ৰী. ঘিউ, ধাতুৰে তৈয়াৰী বস্তু, মনু ৫।১১; এখন তীৰ্থক্ষেত্ৰৰ নাম।

তৈজসার্বর্জনী ধাতু গলোৱা পাত্ৰ, মহী।

তৈত্তিলঃ পূ ১। গঁড়, ২। দেৱতা।

তৈত্তিৰিঃ পূ. ১। তিত্তিৰি পক্ষী, ডাউক, ডৰিক চৰাই, ২। গঁড়।

তৈত্তিৰীয়কঃ তিত্তিৰিপ্রোক্ত যজুৰ্বেদীয় শাখাৰেভা। কৃষ্ণযজুৰ্বেদজ পণ্ডিত। —বীৰ্যঃ কৃষ্ণযজুৰ্বেদীয় শাখা।

তৈমিৰঃ এবিধ চকুৰ বেমাৰ।

তৈমিৰিকঃ বিণ. পৱিত্ৰ, পূত। —কং ক্ৰী. তীৰ্থোদক;

—কঃ পু. শাস্ত্ৰবিধি প্ৰণেতা।

তৈলং ক্ৰী. তৈলং তৈলৱং স্নেহঃ অস্তীতি অচ) ১। তৈল,

২। স্নেহ পদার্থ, যা ১।২৮৩; —কং অকণমান

তৈল। —কঙ্কজং —কীটং খলিহে, —কাৰঃ তেলী।

এবিধ বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি, —জঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম,

—দ্রোণী ক্ৰী. তৈলপূৰ্ণ কাঠৰ পাত্ৰ, —পৰ্ণিকঃ চন্দন

গছ, ধূনা, তৰ্পিন, —পা, —পায়িকা পইতাচোৰা,

—ভাৱিনী জাতিফুল, —মালী শলিতা, —সাধনং

কক্কোল, —যন্ত্ৰং তৈল পেৰা যন্ত্ৰ।

তৈলিকঃ —তেলী তৈল বেপাৰী।

তৈলিনী শলিতা, এবিধ কীট।

তৈলিশালা তৈল পেৰা ঘৰ।

তৈলীনং তিলৰ পথাৰ।

তৈষঃ পু. পুহ মাহ। —ষী পুষ্যা নক্ষত্ৰযুক্তা পূৰ্ণিমা।

তোকং ক্ৰী. (তৌতি পূৰয়তি গৃহম তু কঃ) ১। সন্তান,

২। শিশু, বালক, ভা ২।৭।২৭।

তোককঃ চাতক পক্ষী।

তোক্কং ক্ৰী. কাণৰ মলি, —ক্কঃ ১। কেঁচা যন্ত্ৰধান।

সেউজীয়া যৱ। তোকমা, ২। অন্ধুৰ।

তোটকং ক্ৰী. এটা পাদত বাৰটা আখৰ থকা ছন্দবিশেষ।

তোঢ়নং ক্ৰী. ভিন্নকৰণ, বিভাজন, ছিন্নকৰণ, আঘাত, হানি।

তোত্ৰং ক্ৰী. গৰু, হাতী আদি চলোৱা লাঠী। এছাৰি।

তোদঃ পু. (তুদ্ ৰাথে ভাৱে ঘঞ) ১। কষ্ট, বেথা,

যাতনা, —নং ১। কষ্ট, বেথা, ২। এছাৰি।

তোমৰং —ৰঃ ক্ৰী. পু. ১। লোহাৰ গদা, ২। যাঠী,

—ধৰঃ অগ্নি।

তোন্নং ক্ৰী. (তুদতে: যৎ) ১। পানী, জল, দেতা ১।৬।২৯;

২। পূৰ্বাষাঢ়া নক্ষত্ৰ, —কৰ্ম ক্ৰী শৰীৰৰ বিভিন্ন

স্থানত কৰা পানীৰ সিঞ্চন, মৃতকৰ শৰীৰত

জলতপণ, —কৃষ্ণং মাত্ৰ জল পান কৰি কৰা এবিধ

ব্ৰত, —ক্ৰীড়াঃ সঁতোৰ আদি জলক্ৰীড়া, —গৰ্ভঃ

নাবিকল, —ধৰঃ পু মেঘ, —ধিঃ, —নিধিঃ সাগৰ,

—ধিথিঃ নিমখ, —নীলী পৃথিৱী, —মলং ফেন,

—শুভিক্ষা শামুক, —সূচকঃ ভেকুলি।

তোৰণং —ৰঃ ক্ৰী. পু (তু কৰণে লুট) ১। তোৰণ,

বাহিৰৰ দুৱাৰ, প্ৰধান দুৱাৰমুখ, মে ৭৫; ২। কোনো

উৎসৱাদিৰ বাবে সজোৱা তোৰণ —ৰঃ মহাদেৱ,
মহা ১২।১৭।১১৭।

তোলং —লঃ, —লকং ১। ওজন লোৱা দগা, ২।

সোণ বা ৰূপৰ ওজন বিশেষ, তোলা, এতোলা ৰা

বাৰ মাষ।

তোল্লং ক্ৰী. গদা।

তোষঃ পু (তুষ সন্তোষে ভাৱে ঘঞ) ১। সন্তুষ্টি,

আনন্দ, তৃপ্তি, স্বায়ম্ভুৱ মনুষ্যবগত তৃষিতা নামৰ

দেবতাসকলৰ এজন।

তোক্ষিকঃ ধনু ৰাশি।

তোতিকং ক্ৰী. মুক্তা, —কঃ শামুক।

তোৰ্য্যং ক্ৰী. তুৰ্য্যনাদ, বাদ্যযন্ত্ৰ বিশেষৰ শব্দ, —ত্ৰিকং

(ত্ৰি সংখ্যায়াং কন) নৃত্য, গীত আৰু বাদ্য। সঙ্গীতৰ

সমলয়।

তোলং ক্ৰী. (তুলা স্বার্থে অণ) তুলাচনী, দগাপাল্লা।

তোলিকঃ, —লিকিকঃ চিত্ৰশিল্পী।

তোষাৰং ক্ৰী. বৰফৰ পানী।

ত্যক্তং বিণ (তাজ ত্যাগে ক্তঃ) পৰিত্যক্ত, বৰ্জিত,

—প্ৰাণ জীৱন ত্যাগ কৰিবলৈ উদ্যত হোৱা লোক,

—লজ্জা নিলাজ।

ত্যক্তগ্নিঃ গৃহস্থিত অগ্নিত্যাগী ব্ৰাহ্মণ।

ত্যজ্ হানী (ভা প সাক ত্যজতি) ১। ত্যাগ কৰ, বৰ্জন

কৰ, এৰি দি, এৰি ওচি যা, ২। অস্বীকাৰ কৰ,

পৰিত্যাগ কৰ, মনু ২।৯৫; ৩। খেদাই দি, দূৰ কৰ।

ত্যাগঃ পু (ত্যজ্ ঘঞ) ১। দান, ৰ ১।৭; ২। ত্যাগ,

বৰ্জন, মনু ৮।৩৮৯; ৩। বিচ্ছেদ, মমত্ব বৰ্জন।

সকলো পাৰ্থিৱ পদাৰ্থৰ প্ৰতি মোহ ত্যাগ।

সৰ্বকৰ্মফল ত্যাগ, —গী দাতা, পঞ্চ ৩।২৫৯; বীৰ,

কৰ্মফল ত্যাগী পুৰুষ।

ত্যাগ্য বিণ (তাজ কৰণি নাৎ) ত্যাগযোগ্য, বৰ্জনীয়।

ত্ৰপ্ লজ্জায়াম (ভা আ অক ত্ৰপতে) লাজ পা, লজ্জিত

হ, অপ— লাজ পাই ওচি যা।

ত্ৰপা পু ক্ৰী (ত্ৰপ্ অঙ) ১। লজ্জা, ২। সম্ভ্ৰম, সতীত্ব,

৩। কুলটা, অসতী প্ৰিৱাতা, ৪। খ্যাতি, —কঃ স্নেহ,

—বণ্ডা বেষণা।

ত্ৰপিষ্ঠ বিণ (অতিশয়নে ত্ৰপ ইতি ইটন) অতিলজ্জিত।

ত্ৰপ্স্যং ক্ৰী. পাতল দৈ, ৰোল।

ত্ৰয়ঃ পু (তু দ্বিঃ) সংখ্যা '৩'।

ব্ৰহ্মী ক্ৰী বেদব্ৰহ্মী, ঋক, সাম আৰু যজুৰ্বেদ, —তনুঃ
সূৰ্য্য, —ধৰ্মঃ তিনিওখন বেদত থকা কৰ্ম, মহা
৩।১৫০।৩২; —মুখঃ ব্ৰাহ্মণ।

ব্ৰহ্মোদশ(ন) বিণ সংখ্যা '১৩', মনু ৯।১২৯; —শঃ
ব্ৰহ্মোদশ, —শী ক্ৰী ব্ৰহ্মোদশী তিথি।

ব্ৰস ক ধৃতৌ গ্ৰহে (চুৰা স ব্ৰাসয়তি) ১। ধৰ, দৌৰি
গৈ ধৰ (যেনেকৈ ব্যাধে হৰিণ ধৰে); ২। বাৰণ কৰ,
নিষেধ কৰ, বাধা দি।

খ) ভয়ে (ভা, দিৰা প অ ব্ৰসতি, ব্ৰসতি) ১। ভয়তে
কঁপি থাক, ভয়ভীত হ, আতঙ্কিত হ, ২। ভয় থা।

ব্ৰস বিণ (ব্ৰস ভয়ে অচ্) ১। জন্ম, ২। গতিশীল,
৩। চৰ, —সং ক্ৰী ১। বন, জঙ্ঘল, ২। জন্তু,
পশু, —সঃ পু হৃদয়, —বেণুঃ পু খিৰিকিৰ মাজেৰে
অহা সূৰ্য্যৰ বশ্মিত দেখা পোৱা ধূলিকণিকা। মনু
৮।১৩২।

ব্ৰসবঃ তাঁতশালৰ মাকো।

ব্ৰসুবঃ, ব্ৰস্তঃ বিণ (ব্ৰস্ উৰচ্, ভ্ৰঃ) ভয়ভীত, সঙ্কট,
ভীক, কম্পমান, ভড়ি ৬।৭।

ব্ৰসু বিণ (ব্ৰস ক্লঃ) ভীক।

ব্ৰাণং ক্ৰী (ব্ৰে ভাৱে লুট) ১। বক্ষণ, সংৰক্ষণ, ২। সহায়,
আশ্ৰয়। ৰ ১৫।৩।

ব্ৰাত বিণ বন্ধিত, আশ্ৰিত, সংৰক্ষিত।

ব্ৰায়ুষ বিণ (ব্ৰায়ুষ অন) ৰাঙেৰে, সীহেৰে তৈয়াৰী।

ব্ৰাসঃ পু (ব্ৰস্ ভাৱে ঘঞ) ১। ভয়, আতঙ্ক, সঙ্কাস,
আস ৩৭৬; ২। মণি বা মুক্তাত থকা দোষ।

ব্ৰাসব বিণ ভয়ঙ্কৰ, সাজাতিক।

ব্ৰাসিত বিণ আতঙ্কিত, ভয়ভীত।

ব্ৰি সংখ্যাবাচক শব্দ। সংখ্যা '৩', মনু ২৯৯; —কং
ব্ৰয়, তিনি, মনু ১২।১০; —ককুল পু ১। ত্ৰিকূট
পৰ্বত, ২। বিষ্ণু, —কটুঃ তিনি বিধ জলা মচলা
একেলগে— আদা, জলকীয়া আৰু জালুক, —কষ্ঠঃ
শিঙৰা মাছ, —কৰ্ম ব্ৰাহ্মণৰ তিনি কৰ্ম, যজ্ঞ,
বেদাধ্যয়ন, দান, —কা কুঁৱাৰ পৰা পানী তোলা তিনি
ডাল কাঠৰ বাতাম- দুডাল খুঁটি আৰু এডাল
পথালিকৈ, —কায়ঃ বৃদ্ধ, —কালং ভূত, ভৱিষ্যত
আৰু বৰ্তমান কাল, (জঃ) যি তিনিওটা কালৰ বিষয়ে
জানে, সৰ্বজ্ঞ, —কোণ ত্ৰিভুজ, —কোণঃ ১।
ত্ৰিভুজ, ২। যোনি, —খট্টং তিনি খন বিছনা

একেলগে, —গণঃ ধৰ্ম অৰ্থ আৰু কাম এই তিনিবৰ্গ,
কি ১।১১; —গৰ্ভা দুটা তিৰোতা, —গুণ সত্ত্ব,
ৰজঃ, তমঃ, —চক্ষুঃ, —জটুঃ, —নয়নঃ, —নেত্ৰঃ,
—লোচনঃ সদাশিৱ, —জগৎ স্বৰ্গ, মৰ্ত্য আৰু
পাতাল বা স্বৰ্গ, আকাশ আৰু মৰ্ত্য, —জটা অশোক
বনত সীতাক দেখা-শুনা কৰা এজনী ৰাক্ষসী, —জ্যা
৯০° ডিগ্ৰী। বৃন্তৰ ব্যাসার্ধ, —গৰ্ভা ক্ৰী (ত্ৰিষু স্থানেষু
নতা) ধনু, —গৰ্ভ গৰ তিনিগুণ অৰ্থাৎ ২৭,
—পাটিকেতঃ ১। যজুৰ্বেদৰ এটা অংশৰ নাম আৰু
বেদাধ্যায়ী, —তক্ষং তিনি জন কাঠমিস্ত্ৰী একেলগে,
—দণ্ডং ১। তিনিডাল দণ্ড একেলগে লোৱা সন্মাসী,
২। কাৰ্য্য, মন, আৰু বাক্যত সংযম, —দণ্ডঃ
সন্মাসাশ্ৰম, —দণ্ডী(ন) ১। সকলো পাৰ্থিৱ তুণ্ড
সাংসাৰিক সুখ ত্যাগ কৰি ত্ৰিদণ্ড হাতত লৈ সন্মাস
লোৱা লোক, ২। কায় মন আৰু বাক্যক সম্পূৰ্ণৰূপে
বশ কৰা সন্মাসী, মনু ১২।১০; —দশঃ দেৱতা,
অমৰগণ। (শাঃ) ত্ৰিশ, —দক্ষমঞ্জৰী তুলসী, —দশাৰিঃ
অসুৰ, —দশালয়ঃ, —দশাৱাসঃ স্বৰ্গ, মেক পৰ্বত,
—দশেশ্বৰী দুৰ্গা, —দিবং পু ১। স্বৰ্গ, ২। আকাশ,
৩। সুখ, —দিক্শঃ ইন্দ্ৰ, —দিক্শোক্তা, —ধাৰা ক্ৰী
গঙ্গা, —পটুঃ আয়না, —পতাকঃ ১। (নাটকত) এটা
হাতৰ ভঙ্গী, তিনিটা আঙুলি চিধাকৈ মেলি থকা
হাত, ২। কপালত পথালিকৈ তিনিডাল দীঘল ৰেখাৰ
তিলক, —পত্ৰকং পলাশ গছ, —পথগা গঙ্গা,
—পদী ১। হাতীৰ কঁকালৰ মেৰ বা জোখ, ২। গায়ত্ৰী
ছন্দ, ৩। তিনিঠেঙীয়া তুল বা টেবুল, —পাণঃ বিষ্ণুৰ
বামনাৱতাৰ, —পুটুঃ ১। কাঁড়, ২। হাতৰ তলুৱা,
৩। সাগৰ বা নদীৰ পাৰ, —পুৰং ১। তিনি খন চহৰ
একেলগে, ২। স্বৰ্গ, মৰ্ত্য আৰু আকাশ যন্ত্ৰলত
দৈত্যসকলৰ বাবে ময়দানৰে নিৰ্মাণ কৰা সোণ-ৰূপ
আৰু লোহাৰ চহৰ তিনিখন। পিচত সদাশিৱে
দৈত্যেৰে সৈতে সেই নগৰকেইখন পুৰি ছাই কৰে।
—পুৰঃ পু ত্ৰিপুৰাধিপতি ময়দানৰ, —পুৰী ত্ৰিপুৰা
ৰাজ্য, —কলীকং গুহাঘাৰ, —তদ্বং (ত্ৰিষু নথকত
দন্তকত মৰ্দনেষপি ভদ্রং যশ্বিন) যৌন সন্ময়,
—তুৰ্গনং ত্ৰিলোক, স্বৰ্গ, মৰ্ত্য, আকাশ (বা পাতাল)।
—শ্বদঃ বিদ্যা, ধন আৰু অভিজ্ঞানৰ (উচ্চবংশ) পৰা
উৎপন্ন হোৱা অহঙ্কাৰ। ভা ৩।১।৪৩; —শ্বযুঃ

ঋগবেদৰ মধু মন্ত্ৰ তিনিটা ১।৯০।৬-৮, —মুখঃ
বুদ্ধ, —মূৰ্ত্তিঃ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ, —যষ্টি তিনি
ডাল গুণ থকা হাব, —যামা বাতি, —বৰ্ণঃ ত্ৰিবৰ্ণফল,
ধৰ্ম, অৰ্থ আৰু কাম, —বৰ্ণকং শূদ্ৰ ভিন্ন বাকী
তিনিটা বৰ্ণ একেলগে, —ব্ৰিহাঃ তিনি খন বেদৰ
পণ্ডিত, —ব্ৰিক্ৰমঃ বিষ্ণুৰ বামনাৱতাৰ, —ব্ৰেণিঃ,
(—বী) প্ৰয়াগৰ ত্ৰিবেণী (গঙ্গা, যমুনা আৰু
সৰস্বতীৰ) সঙ্গম, —শঙ্কুঃ ১। অযোধ্যাৰ ৰজা ত্ৰিশঙ্কু
হৰিশ্চন্দ্ৰৰ পিতাক আছিল। অতি ধাৰ্মিক যশস্বী আৰু
দয়ালু সম্ৰাট ত্ৰিশঙ্কুৱে সশৰীৰে স্বৰ্গলৈ যাবলৈ
হাবিস্ম কৰি বিৰাট যজ্ঞৰ আয়োজন কৰিলে আৰু
বশিষ্ঠক যজ্ঞ কৰাৰ কাৰণে আমন্ত্ৰণ জনালে। বশিষ্ঠই
আমন্ত্ৰণ অস্বীকাৰ কৰাত ৰজাই নিজৰ এশ পুত্ৰক
আদেশ কৰিলে। পুত্ৰসকলেও পিতাকৰ তেনে অদ্ভুত
কাৰ্য্যত সহায় কৰিবলৈ অমান্তি হ'ল। তেতিয়া
ত্ৰিশঙ্কুৱে খঙতে পুতেকবিলাকক নানান ধৰণে
গালি শপনি পৰাত সিহঁতেও বাপেকক চণ্ডাল হোৱাৰ
অভিশাপ দিলে। ত্ৰিশঙ্কুৰ দুৰ্দশা দেখি বিশ্বামিত্ৰ সদয়
হৈ যজ্ঞ কৰিবলৈ সন্মতি প্ৰকাশ কৰে। যজ্ঞ আৰু
বিশ্বামিত্ৰৰ তপোবলত ত্ৰিশঙ্কু সশৰীৰে আকাশলৈ
উঠি স্বৰ্গৰ চৌহদ পালেগৈ। তেতিয়া ইন্দ্ৰই ত্ৰিশঙ্কুক
মতলৈ ঘূৰাই পঠোৱাত বিশ্বামিত্ৰই 'তাতে থাক'
বুলি কোৱাত ত্ৰিশঙ্কু তলৰ ফালে মূৰ কৰি আকাশৰ
মাজতে ৰ'ল, ২। চাতক চবাই, ৩। মেকুৰী, ৪।
ফৰিং, ৫। জোনাকী পৰুৱা, ৬। মহাদেৱ —জঃ
ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰ, —যাজ্ঞী(ন) বিশ্বামিত্ৰ, —শিৰ ৰামে
বধ কৰা এজন দানৱ, —সঙ্ক্যা পুৰা, দুপৰীয়া আৰু
সন্ধিয়া সময়ত কৰা উপাসনা, —শৃঙ্গঃ ত্ৰিকূট পৰ্বত
(জৈন) বৌ মাছ, —শুলী তিনিখন পৱিত্ৰস্থান। কাশী
গয়া আৰু প্ৰয়াগ, —ব্ৰোতস্ ক্ৰী. গঙ্গা। আকাশী,
মৰ্ত্য আৰু পাতাল গঙ্গা, —হল্য তিনি বাৰ হাল
বোৱা (পথাৰ), —হাম্ৰণ বিণ. তিনি বছৰ বয়সীয়া।
ত্ৰিংশ বিণ. ১। ৩০শ, ২। ত্ৰিশেৰে সৈতে, যেনে
ত্ৰিংশ সহস্ৰম্ এহাজাৰ ত্ৰিশ, —শক ত্ৰিশব্দন্ত
ত্ৰিশেৰে কিনা বা ত্ৰিশ (টকা) মূল্যৰ, —শং ক্ৰী.
ত্ৰিশ, —শংপত্ৰ পদুম ফুল।
ত্ৰিকং ক্ৰী. (ত্ৰয়াগং সঙ্গঃ ইতি কন) ১। তিনি আলি,
২। ৰাজহাড়ৰ তলৰ অংশ, ৩। দুই কান্ধৰ মাজৰ

অংশ, ৪। সংখ্যা '৩', মনু ৭।৮১; ৫। ত্ৰিফলা,
—কুং পৃ. বিষ্ণু, মহা ১২।৩৪২।৯০।
ত্ৰিতয় বিণ. তিনি তৰপ থকা। তিনিটা অংশ থকা।
ত্ৰিধা অবা. (ত্ৰি ধা) তিনি প্ৰকাৰে, তিনি ফালে —তুঃ
গণেশ, —মা (ন) বিষ্ণু, শিৱ, অগ্নি, যুত্যা। দ্বাপৰ
যুগৰ দশম ব্যাস, ভা ১।৩।২৮; (ক্ৰী) স্বৰ্গ।
ত্ৰট ছিদি (চুৰা আ, দিৱা, তুদা প সক টুটয়তি) —তে,
টুটতি, টুটতি, টুটতি) ১। ছিৰি পেলা, ভাং, কাট,
২। সম্পৰ্ক ছেদ কৰ, ভিন্ন কৰ।
ত্ৰটিঃ —টীঃ ক্ৰী. ১। ক্ষুদ্ৰাংশ, অণু, পৰমাণু, ২। মূৰ্ত্ত,
এটা ক্ষণৰ চাৰিভাগৰ এভাগ, ৩। সংশয়, ৪। সক
ইলাচী, ৫। নাশ, ধ্বংস, হানি।
ত্ৰক্ৰ ৰথে (ভা প সক ত্ৰোফতি) ১। হত্যা কৰ, ২। বধ
কৰ, ৩। আঘাত কৰ।
ত্ৰেভা ক্ৰী (ত্ৰীণ ভেদান এতি প্ৰাপ্নোতি) ১। তিনি অগ্নি-
দক্ষিণ, গাৰ্হপত্য আৰু আহৱণীয়ঃ ২। ত্ৰেতা যুগ।
ত্ৰেধা অবা. ত্ৰিধা।
ত্ৰৈ পালনে (ভা আ সক ত্ৰায়তে) ১। ৰক্ষা কৰ, সহায়
কৰ, সংৰক্ষণ কৰ, ২। বিপদৰ পৰা মুক্ত কৰ, মনু
৯।১৩৮।
ত্ৰৈকালিক, —কাল্যং অতীত, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত।
ত্ৰৈগুণ্য ক্ৰী. ত্ৰিগুণ ধৰ্ম। সত্ত্ব, ৰজঃ তমঃ ধৰ্ম।
ত্ৰৈধং অবা. ত্ৰিধা মহা ৩।৩২।৩২।
ত্ৰৈপুৰঃ পৃ. ত্ৰিপুৰা ৰাজ্য।
ত্ৰৈলোক্য ক্ৰী. ত্ৰিলোক।
ত্ৰৈলিঙ্গ্যঃ পৃ. ত্ৰিবেদজ্ঞ। মনু ১২।১১১; (ক্ৰী) এবিধ
ব্ৰত, মনু ২।২৮।
ত্ৰৈলিঙ্গপঃ দেৱতা বিশেষ।
ত্ৰৈলোক্যঃ হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰজা।
ত্ৰোটকং সাত, আঠ বা নটা অক্ষ থকা এবিধ নাটক
—কী ক্ৰী. সঙ্গীতৰ এবিধ ৰাগিনী।
ত্ৰোটীঃ ক্ৰী. (ত্ৰোটী ইঃ) ১। চোট দীঘল জোঙা মুখৰ,
চবাই, ২। এবিধ মাছ, —হুং চবাই।
ত্ৰোত্ৰ ক্ৰী. এছবি।
ত্ৰক্ৰঃ পৃ. সদাশিৱ।
ত্ৰ্যম্বকঃ পৃ. (ত্ৰীণি অক্ষৰাণি যন্ত) ১। ষটক (যি বিবাহৰ
সংযোগ কৰে), ২। প্ৰথম ওঁ (অউম), মনু
১১।২৬৬; (ক্ৰী) এবিধ ছন্দ।

ব্ৰজট: পু. (তিনিডাল বচিয়ুক্ত ভাৰ বহন কৰা) শিকিয়া।
 ব্ৰজবগী ক্ৰী. গজা।
 ব্ৰজক: পু. ১। সদাশিৰ, ঋবে ৭।৫৯।১২; ২। একাদশ
 ব্ৰজ এজন, —কা দুৰ্গা, —স্বৰ্গ: কুবৰ।
 ব্ৰজস্পৰ্শ ক্ৰী. (ব্ৰহ্ম স্পৰ্শতীতি স্পৰ্শ ক:) এটা দিনত
 তিনিটা চান্দ্র তিথিৰ স্পৰ্শ।
 ব্ৰজহৈহিক বিণ. তিনি দিনৰ বাবে পৰ্যাপ্ত (আহাৰ দ্ৰব্য), মন
 ৪।৭
 ব্ৰজণ: ক্ৰী. তিনি জাল। জলকীয়া, আদা আৰু জালুক
 একেলগে।
 ব্ৰজ বিণ. ভিন্ন, অন্য, এক। —ব্ৰজ সৰ্ব ভূমি।
 ব্ৰজ (চ) ১। চাল। পঞ্চেন্দ্ৰিয়ৰ এটা, ২। গাৰ ছাল, চামৰা,
 ৩। বাকলি, ৪। আবৰণ, —কপুৰ: ব্ৰণ, শালমন, ফোঁহ,
 —গজ্ঞ: কমলা টেঙা, —জ্ঞ: তেজ, চুলি, —পাক্ষ্য:
 খহিট ছাল, —পুপ: সিহঁবণ, বোমাঞ্চ, —সাৰ: বাঁহ।
 ব্ৰজ কহে গন্তৌ (ভা প অক ভ্ৰজতি) ১। গমন কৰ,
 যা, আগুৱাই যা, ২। জাঁপ মাৰ, ঘোঁৰাৰ দৰে
 কদমত যা, ৩। কঁপি থাক।
 ব্ৰজ ক্ৰী. চৰ্ম, ছাল, বাকলি আৱৰণ, (সাপৰ) মোট,
 মহা ১২।২৪৯।১১।
 ব্ৰজীয় বিণ. তোমাৰ, আপোনাৰ।

ব্ৰজ সাদে (ভা আ অক ভ্ৰজতি) ১। খৰখৰ কৰ, ২।
 সোনকাল কৰ, বেগেৰে যা, শীঘ্ৰে কৰ।
 ব্ৰজা, ব্ৰজি: ক্ৰী. ব্ৰজিত বিণ. শীঘ্ৰতা, বেগাবেগী,
 খৰখেদা, দ্ৰুতগতি।
 ব্ৰজী (ক্ৰী) পু. ১। কাঠমিস্ত্ৰী, কাৰিকৰ, নিৰ্মাণকাৰী,
 ২। বিশ্বকৰ্মা। এই ব্ৰজীই সূৰ্য্যৰ অকণমান অংশ কাটি
 শ্ৰীকৃষ্ণৰ সুদৰ্শন আৰু শিৱৰ ত্ৰিশূল তৈয়াৰ কৰিছিল।
 ৩। দ্বাদশ আদিতাৰ এজন, দ্বাদশ আদিত্য : ধাতা, মিত্ৰ,
 অৰ্য্যমা, শত্ৰু, বৰুণ ত্বংশ, ভগ, বিৱস্বান, পৃষা, সরিতা,
 ত্বষ্টা আৰু বিশ্ব, ৪। ব্ৰজাপতি, ৫। মহাদেৱ, ৬। ইন্দ্ৰ,
 ৭। এজন অসুৰ।
 ব্ৰজাক্ তোমাৰ বা আপোনাৰ দৰে।
 ব্ৰজি(চ) ক্ৰী. ১। পোহৰ, প্ৰভা, শোভা, দীপ্তি। সৌন্দৰ্য্য,
 ২। ৰীতি, বিধি, আচাৰ, ৩। অত্যাচাৰ, ৪। বাক্য,
 ভাষণ, —জ্ঞ: সূৰ্য্য।
 ব্ৰজি ভাসে (ভা উ সৰ অক, ভ্ৰজতি,—তে) ১। পোহৰ
 দি, উজ্জ্বল কৰ, ২। জুলি উঠ।
 ব্ৰজি: ৰশ্মি।
 ব্ৰজক: পু. (তুসৰতি কৌটিল্য গচ্ছতীতি ব্ৰজ উঃ)
 ১। বগাই যোৱা জন্তু। সাপ, ২। তৰোৱালৰ মুঠি,
 নাল। আশ ২৪৩ ■

থ

থ থকাৰ: সপ্তদশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ। ত বৰ্ণৰ দ্বিতীয় আৰু
 অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ১১শ সূত্ৰৰ ৫ম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ
 স্থান দন্ত।
 থ ক্ৰী ১। বন্ধণ, সংবন্ধণ, মজল ২। ভয়, আতঙ্ক।
 থ পু (থড সংবৃত্তৌ ডঃ) ১। পৰ্বত, ২। ভয়ভ্ৰাতা। ৩।
 এবিধ ব্যাধি।
 থড সংবৃত্তৌ (তুদা প সৰ থডতি) ১। ঢাকি ৰাখ।
 পদাৰ আৰ কৰ, ২। লুকাই ৰাখ।

থডনং ক্ৰী ঢাকনী, পদাৰ আৰকৰণ।
 থ(থ)কাৰ: পু 'থ' শব্দ কৰি থুই পেলোৱা কাৰ্য্য।
 থুৰ্ন ৰথে (ভা প সৰ থুৰ্তি) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ,
 ২। যাতনা দি। হানি কৰ।
 থু থু অথ থু থু কৰি।
 থৈ থৈ অথ বাদ্যযন্ত্ৰৰ অনুকাৰ শব্দ।
 থোড়নং ক্ৰী সম্বৰণ, আৱৰণ, ঢাকনী। ■

দ

দ দকাৰ অষ্টাদশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ আৰু ত বৰ্ণৰ তৃতীয় বৰ্ণ।
 অষ্টাধ্যায়ী সূত্ৰপাঠৰ দশম সূত্ৰৰ পঞ্চম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ
 স্থান দন্ত।
 দ দান, দাতা বুজাবলৈ শব্দৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়।
 যেনে— জলদ, ধনদ, অন্নদ ইত্যাদি।

দং পু (দা দানে ৰাহলকাৎ ক:) ১। পৰ্বত, ২। দান,
 উপহাৰদাতা। (দা ছেদে) খণ্ডন কৰণ শি ১৯।১১৪।
 দংখ দংশনে (ভা প সৰ দশতি) কামোৰ, খোঁট মাৰ,
 —সং ১। কামোৰ, দংশন কৰ, বিদ্ধ, হুলেৰে বিদ্ধ,
 ২। লাগি ধৰ, লিপিত ৰাই ধৰ। শ ৭।১১।

দংশঃ পু (দংশ দশনে অচ) ১। ডাঁহ। মনু ১।৪০; ২। বর্ম,
৩। সাপৰ খেঁট, ৪। খণ্ডন, কাটন, ৫। দোষ,
৬। দাঁত, ৭। এটা অসুৰৰ নাম। মহা° ১২।৩।১৯।
দংশকঃ পু (দংশ খুল) ১। ডাঁহ, ২। কুকুৰ, ৩। মসি।
মহ।

দংশনং ক্ৰী (দশ ল্যুঃ) ১। খেঁট, বিজ্ঞান, কাপোৰ, ২। বর্ম,
৩। ক্ৰম্পনাৰাজ্যৰ অধিপতিৰ নাম। বাত ১৭৮।

দংশিত বিণ ১। (সাপ, ডাঁহ আদিয়ে) খেঁটা বা দংশন
কৰা (লোক) ২। বর্ম পিন্ধা (মানুহ)।

দংশী সৰু আকাৰৰ ডাঁহ।

দংশী ক্ৰী দশন ষ্ঠণ টাপ) ডাঙৰ দাঁত। ভয়ানক দাঁত,
হাতীৰ দাঁত। সাপৰ দাঁত। -ঈষ বিণ বিদাদাত থকা।
যেনে সাপ।

দংশীযুধঃ বনৰীয়া গাহৰি।

দংশীকা ডাঙৰ দাঁত থকা (শ্ৰাণী)।

দংশী (ন) পু ১। বনৰীয়া গাহৰি, ২। সাপ, ৩। ঘোং।

দক্ষ সাধে, বৃদ্ধো (ভ্রা আ সেক দক্ষতে) ১। শীঘ্ৰে
সম্পাদন কৰ, শীঘ্ৰে কৰ। ২। সমর্থ হ। নিপুণ হ,
চতুৰ হ।

দক্ষ বিণ (দক্ষ অচ) ১। নিপুণ, সমর্থ, চতুৰ। ২। যোগ্য,
উপযুক্ত, ৩। মনোযোগী, উদ্যোগী, ৪। সং, সবল।

দক্ষঃ পু এজন প্রজাপতি। ব্ৰহ্মাৰ দহ পুত্ৰৰ এজন।

ব্ৰহ্মাৰ সৌহাতৰ বুঢ়া আঙুলিৰ পৰা জন্ম হোৱা দক্ষৰ
বহুতো কন্যা আছিল, তাৰ ভিতৰত ২৭ জনী
চন্দ্ৰলৈ বিয়া দিয়ে। এই কন্যাই অশ্বিনী, বোহিণী আদি
২৭টা নক্ষত্ৰ। দক্ষৰ আন তেৰ গৰাকী কাশ্যপে বিয়া
কৰায়। দক্ষৰ আন এগৰাকী কন্যা হ'ল সতী,
সদাশিৱৰ পত্নী। এবাৰ দক্ষই এখন ত্ৰিবাট যজ্ঞৰ
আয়োজন কৰি শিৱৰ বাহিৰে সকলো দেৱতাকে
নিমন্ত্ৰণ কৰে। ইয়াতে সতী লজ্জিত হৈ বিনা নিমন্ত্ৰণে
পিতাকৰ যজ্ঞত আহি উপস্থিত হ'ল। ইয়াৰ ফলত
দক্ষৰ দ্বাৰা সতী অপমানিতা হয়। বিশেষকৈ
পিতাকৰ মুখত পতি নিন্দা সহিব নোৱাৰি
যজ্ঞস্থলীতে জুইত জাপ দি আত্মহত্যা কৰে। শিৱই
সকলো গম পাই খঙত একো নাইকিয়া হৈ দক্ষৰ
যজ্ঞ ধ্বংস কৰি দক্ষৰ শিৰশ্ছেদ কৰে। তাৰ পিচত
সতীৰ দেহ কাঙ্ক্ষত লৈ ত্ৰিভুবন ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰে।
তেতিয়া শ্ৰীকৃষ্ণই সুদৰ্শন চক্ৰৰ দ্বাৰা সতীৰ দেহ

খণ্ড-বিখণ্ড কৰে। সতীৰ দেহৰ অংশ যি যি ঠাইত
পৰিছিল সেই সেই ঠাইত একো একোখন পৱিত্ৰ
দেৱী পীঠ গঢ়ি উঠে। এনেকৈ একোৱখন দেৱী
পীঠৰ জন্ম হয়। ২। অগ্নি, ৩। এজন মূনিৰ নাম,
যা ১।৫; ৪। শিৱৰ বাহন, ৫। মহাদেৱ। ৬।
মানসিক শক্তি। -কন্যা, -জা, -জনয়া সতী, দুৰ্গা
-জাপতিঃ চন্দ্ৰ, শিৱ; -সার্বৰিঃ পু নবম মনু।

দক্ষা ক্ৰী পৃথিৱী। -ম্যাঃ ১। শঙ্কন, ২। গৰুড়।

দক্ষিণঃ বিণ (দক্ষ বৃদ্ধো ইনন) ১। সমর্থ, দক্ষ,
নিপুণ, চতুৰ, ২। সোঁ কালৰ, ৩। দক্ষিণ দিশৰ,
৪। আনন্দদাতা, সবল, উদাৰ, দানশীল, দয়ালু
-নঃ পু ১। সোঁহাত, ২। দক্ষিণ দিশ -কালিকা
আদ্যাশক্তি মহামায়া -তঃ অব্য (দক্ষিণ তসিল)
দক্ষিণ ফালে। -পূৰ্বাঃ দক্ষিণ-পূব দিশ। -পশ্চিমঃ
দক্ষিণ পশ্চিম দিশ। -স্থঃ সার্বথি।

দক্ষিণা ক্ৰী ১। দক্ষিণ দিশ। কৃ ৩।২৫; ২।

দক্ষিণফালৰ বায়ু, ৩। প্রতিষ্ঠা। যজ্ঞাদি সম্পাদনৰ
পিচত দিয়া দান শ্ৰীকৃষ্ণৰ দক্ষিণাংশভূতা যজ্ঞপত্নী,
৪। দান, উপহাৰ, বৰঙণি, ৫। গাখীৰতী গাই।

দক্ষিণায়িঃ পু দক্ষিণফালে স্থাপন কৰা অগ্নি। 'ত্ৰেতা' চণ্ডক।

দক্ষিণাচাৰঃ সদাচাৰ। শক্তি উপাসক।

দক্ষিণায়নং ক্ৰী সূৰ্য্যৰ উত্তৰৰ পৰা দক্ষিণাভিমুখী গতি।
কৰ্কট সংক্ৰান্তি।

দক্ষিণাৰ্হ দক্ষিণাৰ যোগ্য।

দক্ষিণাৰ্হ বিণ সোঁহাতে ঘূৰা।

দক্ষিণাৰ্হপতিঃ পু যম।

দক্ষিণীয়ঃ বিণ দক্ষিণাৰ্হ, দক্ষিণা পোৱাৰ যোগ্য, হব
৪৮।৭৯।

দক্ষিণ্য বিণ দক্ষিণাৰ্হ, দক্ষিণাৰ যোগ্য।

দক্ষঃ বিণ (দহীতে স্য ইতি দহ ঙ্গঃ) ১। ভয়ানকত,
২। শূৰি ছাই হোৱা, ৩। শোকাভিভূত। দুৰ্গমগ্ৰস্ত,
৪। অমলীয়া, অভিশপ্ত। ৫। দৰিদ্ৰ। -কাঃ টোবা
কাউন। -বঃ চিত্ৰবৎ গন্ধৰ্ব মহা ১।১৭।৩৯।
-কঃ তিলগহ।

দক্ষিকা ক্ৰী তলিত লগি পোৱা ভাত।

দশঃ বিণ ইমান ওখ, ইমান দ', ইমান পোৱা আদি
বৃজাবলৈ পদৰ অন্তত দশ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে—
উৰুদশ, উৰু পর্যন্ত।

দণ্ড তৎপাতে (চুৰা উ সৰু দণ্ডয়তি-তে) দ্বিকৰ্মক ধাতু।

১। দণ্ড দি, শাস্তি দি। মনু ৯।২৩৪।

দণ্ডঃ, -ওঃ ক্লী পু (দণ্ড ঘঞ) ১। লাঠী, মাৰি, টাঙোন, গদা। ২। ৰাজদণ্ড, ৩। দ্বিজসকলে উপনয়নৰ সময়ত হাতত লোৱা দণ্ড। ৪। সন্ন্যাসীৰ হাতত থকা দণ্ড। ৫। হাতীৰ শুঁৰ, ৬। পদুমৰ নাল। ৭। নারৰ বঠা, ৮। দধি মন্ত্ৰনৰ দণ্ড। ৯। শাস্তি বিধান, ১০। কাৰাবাস, ১১। সৈন্য বাহিনী, ১২। ৰজাই গ্ৰহণ কৰা চতুৰ্থ উপায়। বাকী তিনিটা ক্ৰমে সাম, দান আৰু ভেদ। দেভা ১।১৭।৩; এই দণ্ড তিনিবিধ- অৰ্থগ্ৰহণ, বন্ধন আৰু তাড়ন। ১৩। পুৰুষাঙ্গ ১৪। গৌৰৱ। ১৫। শৰীৰ, ১৬। বিষয়, শিৱ, যম। ১৭। থিয় হৈ থকা অৱস্থা। ১৮। সংযম, দমন মনু ১২।১০; ১৯। ঘোঁৰা। -কঃ ১। এবিধ শ্লোক, ছন্দ। ২। ইক্ষুকুৰ পুত্ৰ এজনৰ নাম। ভা ৯।৬৪; -কা এখন অৰণ্যৰ নাম। দণ্ডকাৰণ্য। শ্ৰীৰামৰ অৰণ্যবাস। -কাকঃ টোঁৰা কাউৰী। -তাসী লাঠীৰে কোবোৱা তামৰ বাদ্যযন্ত্ৰ। -ধৰঃ ১। যমৰাজ, ২। ৰজা, ৩। লাঠীধাৰী পুৰুষ। লাঠীয়াল -ধাৰঃ ১। পৃথিৱীপতি, সম্ৰাট, ২। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এশ পুত্ৰৰ ভিতৰত এজন -নায়কঃ সেনাপতি। ৰাত ৭।৯৬৯ -নীতিঃ ১। অৰ্থশাস্ত্ৰ, ২। মনু, চাণক্য আদি মহৰ্ষিসকলে প্ৰণয়ন কৰা নীতিশাস্ত্ৰ। ৩। দুৰ্গা, দে পু ৪৫ -পাংশুলঃ পু দ্বাৰপাল, -পাণিঃ ১। যমৰাজ, ভা ১।১৭।৩৫; ২। কালীত থকা শিৱগণ। -পাক্ষ্যঃ ক্লী ১। ৰজাৰ সাত বিধ ব্যসনৰ ভিতৰত এটা, ২। তাড়নাদি ওঠৰ বিধ বিবাদৰ ভিতৰত এটা, মনু ৮।২৭৮; -পালঃ ১। উৰিকনা মাছ, ২। দ্বাৰপাল, -ৱালমিঃ হাতী -যাত্ৰা দিখিজয়। -যামঃ পু অগজ মূনি।

দণ্ডাজিনঃ ক্লী ১। ভণ্ডামি, ২। হাতত দণ্ড আৰু শৰীৰত জন্তুৰ ছাল পৰিধান কৰা তথাকথিত 'সন্ন্যাসী'।

দণ্ডাদতি অব্য লাঠীৰে কোবোৱাকুবি (যুদ্ধ)

দণ্ডাহতঃ ক্লী ঢোল, দবা।

দণ্ডিকঃ পু দণ্ডধাৰী, লাঠীয়াল।

দণ্ডিকাঃ ক্লী এবিধ গলৰ হাৰ।

দণ্ডিতঃ বিণ্ (দণ্ড ইতচ) শাস্তিবিহিত, কাৰাকৃদ্ধ।

দণ্ডিন্ বিণ্ (দণ্ড ইনি) ১। শঙ্কৰাচাৰ্য্যৰ সমকালীন জৈনমূনি এগৰাকী। ২। যমৰাজ, ৩। ৱানপ্ৰস্থী, ৪। দশকুমাৰ চৰিতৰ প্ৰণেতা।

দণ্ড্যঃ বিণ্ (দণ্ড যৎ) দণ্ডনীয়। দণ্ডাই। ৰ ১।২৫;

দণ্ড পু দাঁত। (বহব দতঃ) -ছদঃ দাঁতৰ ঢাকনী, ওঠ।

দন্ত বিণ্ (দীয়তে ইতি দা দন্তঃ) ১। প্ৰদন্ত, দানকৃত, ২। ৰক্ষিত, ৩। স্থাপিত, ৪। দন্তক পুত্ৰ, বাৰ বিধ পুত্ৰৰ এবিধ, মনু ৯।১৬৮; ৫। এবিধ উপাধি, অমুক দন্ত, ৬। অগ্নি আৰু অনসূয়াৰ পুত্ৰ, দন্তাত্ৰেয়, -কঃ দন্তক পুত্ৰ, -শুষ্ক পণ আদায় দি বিয়া কৰোৱা কন্যা।

দন্তাত্মা (ন্) পু মাক-পিতাকৰ দ্বাৰা পৰিত্যক্ত, যি নিজকে নিজে আন এজনৰ ওচৰত 'দন্তক'ৰূপে সমৰ্পণ কৰে।

দন্তাপ্ৰদানিকং ক্লী ওঠৰ বিধ বিবাদৰ এবিধ।

দন্তিঃ ক্লী (দা দ্তিন) দান ৰ ৮।৮৬।

দন্তেয়ঃ ইন্দ্ৰ।

দদ্ দানে, ধৃতৌ (ভ্ৰা আ সৰু দদতে) ১। দান দি বা কৰ, ২। অপণ কৰ।

দদনঃ ক্লী দান।

দদ্রুঃ পু (দদ্ কঃ) ১। কাছ, ২। খৰ, বেচ। -ঘ্নঃ দদ্রুনাশক ঔষধ।

দধ্ দদে (ভ্ৰা আ সৰু দধতে) ১। ধাৰণ কৰ, ধৰ, দান কৰ। উপহাৰ দি।

দধি ক্লী (দধাতীতি ধা কিঃ) ১। গোট মৰা গাখীৰ, ২। দৈ, ৩। গাখীৰৰ পিচৰ অৱস্থা, ৪। তাপিন তেল, -কৃচিকাঃ ছানা, -চাৰঃ দধি মন্ত্ৰনৰ দণ্ড, -ফলঃ ঔটেঙা, -মণ্ডঃ -ৱাৰি ক্লী গাখীৰ মথা পানী, ছানা পানী। -মণ্ডোদঃ দধি সমুদ্ৰ। সপ্ত সমুদ্ৰৰ এখন। সপ্ত সমুদ্ৰ ক্ষীৰোদ, ইক্ষুৰসোদ, সুৰোদ, ঘৃতোদ, ক্ষাৰোদ, দধিমণ্ডোদ, শুদ্ধোদ। -মুখঃ পু ১। সূগ্ৰীৱৰ শহৰেক। ২। এটা নাগ -শোণঃ বাস্কৰ -সদ্বুঃ যৱৰ গুড়ি আৰু দৈ একেলগে। -শ্বেদঃ ঘিউ।

দধীচঃ, -দধীচিঃ পু এগৰাকী বিখ্যাত মহৰ্ষি, মহা ১।১৩৮।১২। অথৰ্ব মূনিৰ ঔৰসত শাস্তি নামৰ কৰ্মমকন্যাব গৰ্ভজাত দধীচিয়ে ব্ৰহ্মসুৰ নামৰ দানৱক বধ কৰাৰ কাৰণে বজ্ৰ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ নিজৰ শৰীৰ দান কৰে। দধীচিৰ আত্মাহুতি ত্যাগৰ এক অনুপম উদাহৰণ।

দধীচ্যস্থি ক্লী ১। বজ্ৰ, ২। হীৰা।

দখ্ বিণ্ ধট্, ধৰ্শণকাৰী।

দম্বঃ পু যমৰাজ।

দখ্যাকৰঃ,-দখ্যুদঃ পু দধিসমুদ্র।

দখ্যন্তৰং-ন্তৰকং সব তোলা গাখীৰ, গাখীৰৰ সব, দৈৰ ওপৰৰ 'ত্ৰীম'খিনি।

দনুঃ ক্ৰী কশাপৰ পত্নী, দক্ষকন্যা, -জঃ, পুত্ৰঃ সন্তৰঃ, সুনুঃ দানৱ।

দন্তঃ পু (দম তন) ১। দাঁত, বিষ দাঁত। ২। হাতীৰ দাঁত, ৩। পৰ্বতৰ শিখৰ, ৪। কাঁড়ৰ আগ, ৫। কুঞ্জবন, -কঃ ১। পৰ্বতৰ শৃঙ্গ, ২। সাধাৰণ দাঁত। -কৰ্শণঃ টেঙা গছ, জামীৰ টেঙা -কাঠং দাঁত ঘঁহিবলৈ কাটি অনা নিমাদি গছৰ সৰু ঠানি। -চ্ছদঃ ওঁঠ। -জাহং দাঁতৰ গুৰি। -ধাৱনং দাঁত মজা কাঠ, বুকুজ, -ধাৱনঃ বকুল গছ, খয়েৰ গছ, -পত্ৰং-পত্ৰকং কাণফল। -পালী -মাংসং -মূলং দাঁতৰ আলু -ৰস্ত্ৰং-ৰাসন ওঠ। -শঠ টেঙা -শৰ্কৰা দাঁতৰ পাথৰ। -শূলঃ দাঁতৰ বিষ -শোথনিঃ দাঁত খোঁচৰা খৰিকা। -সজ্জৰ্ষঃ দাঁতে দাঁতে কৰা কৰ্কৰ শব্দ।

দন্তায়ুধঃ গাহৰি।

দন্তানিকা লাগাম।

দন্তাবলঃ দন্তী পু হাতী

দন্তী(ন) হাতী

দন্তৰ বিণ্ ১। দীঘল দাঁত থকা (জন্তু) ২। ওখ চাপৰ, ৩। ঠাণ্ডা, -চ্ছদঃ নেমুগছ।

দন্তোলুখলিকঃ পু বানপ্ৰস্থী। (কোনো ছুৰি কটাৰীৰ সহায় নোলোৱাকৈ মাত্ৰ দাঁতেৰে কামুৰি ভক্ষণ কৰি যি জীয়াই থাকে। মনু ৬।১৭।

দন্ত্য বিণ্ দাঁত সম্বন্ধীয়। দাঁতৰ পৰা উদ্ভৱ।

দন্দশঃ দাঁত।

দন্দশূক বিণ্ দংশন, বিষাক্ত। -কঃ সাপ, ৰাক্ষস।

দন্ত্ দন্ভ (ক) দন্তে (ভ্ৰা, স্বা প অক দভতি, দভোতি) ১। আঘাত কৰ, ২। প্ৰবঞ্চনা কৰা, বঞ্চিত কৰ, গমন কৰ। (খ) সংঘাতে (চুৰা উ অক দন্তয়তি-তে) ১। বাধ্য কৰ, প্ৰেৰণ কৰ, ২। আগুৱাই লৈ যা ৩। সঞ্চয় কৰ। দ'ম কৰ।

দন্ত বিণ্ (দন্ভ ৰক) অলপ, সৰু -দ্রঃ সাগৰ -দ্রং অব্য কমকৈ, সৰুকৈ।

দম্ শমে (দিৱা প অক সৰু দাম্যতি) ১। দমন কৰ, শাসন কৰ, কলীভূত হ বা কৰ, শাস্ত কৰ, সংযম কৰ।

দমঃ পু (দম ভাৱে ঘঞ) ১। দণ্ড, ২। দমন, বশ, ৩। আত্মসংযম, ৪। মানসিক দৃঢ়তা, ৫। শাস্তিবিধান, মনু ৯।২৯০; ৬। ক্লেদ, বোকা, ৭। গৃহ, ঘৰ, ৮। এজন মহৰ্ষিৰ নাম। মহা ১৩।২৬।৫; ৯। ৰজা ভীমৰ পুত্ৰৰ নাম। মহা ৩।৫৩।৯; ১০। বিষু -থঃ, থুঃ পু সংযম, দমন, শাস্তি।

দমন বিণ্ বশ, দণ্ড, পৰাজয়।

দময়ন্তী ক্ৰী (দময়তি নাশয়তি অমঙ্গলানি দম্ গিচ শত্ৰু ভীপ) ১। ভদ্ৰমল্লিকা। ২। নলৰজাৰ পত্নী। বিদৰ্ভৰ ৰজা ভীমৰ কন্যা দময়ন্তী ৰূপ-লারণ্যত তিলোত্তমা স্বৰূপা আছিল। ইফালে নিষধৰ ৰজা নলো তেনে ধৰ্ম পৰায়ণ আৰু পৰাক্ৰমী আছিল। দময়ন্তীয়ে এটা স্বৰ্ণহংসৰ মুখত নলৰ খ্যাতি শুনি মুগ্ধ হয় আৰু সযত্নৰলৈ অহা ইন্দ্ৰ বৰুণাদি দেৱতাসকলক নেওচি নলক বৰমালা পিন্ধায়। নল-দময়ন্তী দুয়োজনে অতি সুখেৰে দিন যাপন কৰিবলৈ ধৰে। নলৰ সুখ আৰু আনন্দ দেখি কলিৰ ঈৰ্ষা হ'ল আৰু নিজে নলৰ শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰি নলৰ ভায়েক পুঙ্কৰৰ লগত পাশা খেলিবলৈ নলক বাধ্য কৰায়। সেই পাশা খেলত ৰজা নলে যথা সৰ্বশ্ব হেৰুৱায় আৰু দময়ন্তীক লগত লৈ ৰাজ্য ত্যাগ কৰি অতি দুখত দিন যাপন কৰিবলৈ ধৰে। অৱগনীয় কষ্ট ভোগ কৰি থকাৰ সময়তো দময়ন্তীৰ পতিভক্তি অটুট আছিল। এবাৰ দময়ন্তী শুই থাকোঁতে নলে পত্নীক ত্যাগ কৰি গুচি যায়। নিজৰ দোষত পত্নীৰ এনে দুৰ্দশা তেওঁ চাই থাকিব পৰা নাছিল। দময়ন্তী মাকৰ ঘৰলৈ গুচি যায়। কিছুদিন পিচত দুয়োৰো আকৌ মিলন হয় আৰু জীৱনৰ বাকী দিন সুখে সজ্জেষে কটায়।

দময়ন্তা (ভ্ৰ) দমনকাৰী, শাস্তিদাতা। বিষু।

দমিত বিণ্ শাস্তি। বিজিত। দান্ত। পৰাজিত।

দমনাসঃ পু (দম উনসি) অগ্নি। দমনীয়, দমা,

দম্পতী পু (জায়া চ পতি চ) পতিপত্নী, মনু ৩।১১৬;

দন্তঃ পু (দন্তঃ ঘঞ) ১। কপটতা, ২। প্ৰবঞ্চনা, ৩।

ধৰ্মীয় ভণ্ডামি, ডাঙৰ ডাঙৰ যজ্ঞাদি কৰি দম্ভাসি প্ৰকাশ কৰা কাৰ্য্য, ৪। পাপ, দুটামি, ৫। ইন্দ্ৰৰ বজ্জ।

দস্তী (ন) পূ.ভণ্ড, ঠং, প্রবন্ধক।

দস্তোলি: ইন্দ্র বজ্র।

দম্য বিণ্ণ দমনব বা শান্তিৰ যোগ্য। শিক্ষা দিয়াৰ উপযুক্ত (অৰ্থাৎ কম বয়সীয়া) বলদ। মহা ১৩।৬৬।৪।

দম্ গতো, গ্রহণে, বধে, দানে, অয়নে (ছ) আ সক দয়তে) ১। দয়া কৰ, পুতৌ কৰ, ২। ভাল গ্ৰা, ৩। বন্ধা কৰ, ৪। দান কৰ, ভিন্ন কৰ, ভাগ কৰ, ৫। গমন কৰ, যা ৬। আঘাত কৰ ৭। পালন কৰ।

দয়ঃ পু (দয় অপ) দয়া।

দয়া ক্ৰী (দয় ভিদাদাণ্ টাপ) ১। কৰুণা, অনুকম্পা, কৃপা, ২। আদ্যশক্তি মহামায়াৰ অন্যতমা, -কৃচ্যঃ পু বুদ্ধ।

দয়ালু বিণ্ণ কৃপালু, কৰুণাময়, দয়ারান, ব ১০।১৯। মৰমীয়াল।

দয়িত বিণ্ণ (দয় ক্ৰঃ) প্রিয়, অভিলষিত। -তঃ পতি। -ভা পত্নী।

দবং অবা অলপকৈ, দৈবদভাৱে। -বং ক্ৰী ১। গুহা, গহুৰ, গাঁত। ২। শঙ্খ। -বঃ, বং ভয়, আতঙ্ক, কি ১।৩৩ -তিমিবং ভয়ৰ অঙ্ককাৰ।

দবণিঃ পু ১। চাকনৈয়া, ২। টো, দ্বীপ সোঁত।

দবং(দ্) ক্ৰী ১। আতঙ্ক, ২। জনপ্রপাত, ৩। পৰ্বত, ৪। স্বেচ্ছ জাতি এবিধ, ৫। হৃদয় ৬। তীব, পাৰ।

দবদঃ ভয়, আতঙ্ক -দং বঙা সীহ -দাঃ কাশ্মীৰৰ ওচৰৰ এখন ৰাজ্য।

দবিঃ,-বী ক্ৰী গাঁত, গহুৰ, কু ১।১০।

দবিত বিণ্ণ (দব ইতচ্) ভীত, আতঙ্কিত।

দবিত্ত বিণ্ণ (দবিদ্রা অচ) দীন, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত। দুখীয়া, নিৰ্ধন।

দবিদ্রো যন্ত অসন্তুষ্টঃ কৃপণো যোহজিতেস্ত্রিয়ঃ।

দবিদ্রা দুৰ্গতায়ম্ (অদা প অক দবিদ্রতি, দবিদ্রাতি) ১।

দবিত্ত হ, দুৰ্দশাত পৰ, দুখী হ, ২। ক্ষীণ হ।

দবোদবঃ ১। জুৱাৰী, ২। খেলৰ পণ, বাজি। -বং ক্ৰী জুৱা খেল। জুৱাৰ বা পাশাৰ গুটি।

দৰ্দবঃ পু ১। পৰ্বত, বা ২।৯১।২৪; ২। অলপ ভগা বা ফটা পাত্ৰ।

দৰ্দবীকঃ ক্ৰী (দু গিচ্ দ্ৰকন) বাদ যন্ত -কঃ পু মেঘ, ভেঁকুলী, বাদ্য যন্ত এবিধ।

দৰ্দুবঃ পু ১। ভেঁকুলী, ২। মেঘ, ৩। বাহী জাতীয় বাদ্য যন্ত, ৪। পৰ্বত ব, ৪।৬১; ৫। এটা ৰাক্ষস, ৬। অস্ত্র ধাতু, -বা ক্ৰী চতিকা।

দৰ্দুঃ দক্ষঃ পু এবিধ কুষ্ঠ ৰোগ।

দৰ্পঃ পু (দৃপ্যতে ইতি দৃপ ভাৱে ঘঞ) ১। উচ্ছৃঙ্খলতা।

২। উদ্ভা, ৩। গৰ্ব, ৪। অভিমান, গোঙোৰামি অহঙ্কাৰ, -ছিদ্ -হৰ বিনয়ী।

দৰ্পকঃ কামদেৱ।

দৰ্পাখ্যাত বিণ্ণ গপত ওফন্দা।

দৰ্ভঃ পু (দৃপ্যতি ৱিদাৰয়তীতি ভঃ) কুশ তৃণ। মনু ২।৪৩।

দৰ্ভটং ক্ৰী নিভৃত ঘৰ, বা কোঠা।

দৰ্ভপত্ৰঃ কাঁহী বন।

দৰ্ভাক্ষৰঃ কুশৰ আগ।

দৰ্ভঃ পু ৰাক্ষস। এটা বিশেষ জাতি, মহা ২।৫১।১৩।

-ৰী ক্ৰী উশীনৰৰ পত্নী। -ৰিকা হেতা।

দৰ্ভবীকঃ পু ১। ইন্দ্র, ২। বায়ু, ৩। বাদ্যযন্ত বিদ্যোষ।

দৰ্ভীঃ ক্ৰী ১। আঞ্জাদি পৰিৱেশন কৰা ডাঙৰ হেতা, ২।

ফেঁটা সাপৰ ফণা। -কৰঃ সাপ।

দৰ্শঃ পু (দৃশ্ অধিকৰণে ঘঞ) ১। অমায়সা, কৃষ্ণ পক্ষৰ শেষৰ দিনা অনুষ্ঠিত কৰা যজ্ঞকৰ্ম, ২। অৱলোকন, দৃশ্য।

দৰ্শক বিণ্ণ (দৃশ গিচ্ থুল) দৰ্শন, প্রদৰ্শন -কঃ ১।

দেখাওঁতা, প্রদৰ্শক। ২। দূৰবী, ৩। উপদেষ্টা।

দৰ্শনং ক্ৰী ১। চোৱা, লক্ষ্য কৰা কাৰ্য্য। ২। জনা,

বুজা, অনুভৱ, প্রদৰ্শন, প্রদৰ্শনী, ৩। সাক্ষাত, ৪।

বং, আকাৰ, গী ১১।১০; ৫। উপস্থিতি, হাজিৰা,

৬। দৃষ্টি, স্বপ্ন, ৭। বিচাৰ, ৮। দৰ্শন শাস্ত্ৰ,

আধ্যাত্মিক বিদ্যা। ৯। আটী, দাপোণ, ১০। ধৰ্ম,

ন্যায়। ১১। যজ্ঞ -পথঃ দৃষ্টিশক্তি। দিগন্ত। -প্রতিভুঃ

জামিন। আদালতত সোঁশৰীৰে হাজিৰ হোৱা জামিন।

দৰ্শনীয় বিণ্ণ দেখিবলৈ ধুনীয়া। আদালতত হাজিৰ হব লগীয়া। দেখাৰ যোগ্য।

দৰ্শয়িতা(ক্) পু ১। দূৰবী, ২। উপদেষ্টা, প্রদৰ্শক।

দৰ্শী বিণ্ণ সমাসৰ শেষত, যেনে- দূৰদৰ্শী, পৰিণামদৰ্শী।

দল্ ভেদে (ভ্ৰা পৰ সক অক দলতি) ১। কাট, কাটি

ছিৰাছিৰ কৰ, ভেদ কৰ, ছেদন কৰ, ২। ভাঙি পেলা,

ভাঙি সোমা, দলি পেলা, ৩। বিজ্ঞাৰ হ, ফুলি উঠ।

দলং -লঃ ক্ৰী পু (দলতীতি দল অচ) ১। টুকুৰা, গুণ,

অংশ ভাগ, মনু ৮।২৯৯; ২। পদবী, ৩। অৰ্দ্ধাংশ,

৪। খাপৰ, খাপ, ৪। পাত, পাহি ৫। অস্ত্ৰৰ ধাৰ,

(পু) ইন্ধক বংশৰ পৰীক্ষিত নামৰ বজাৰ পুত্ৰৰ

নাম, -কোষঃ কুন্দ লতা -নির্মোকঃ ভূর্জ গছৰ
বাকলি, -নী শিলগুটি, -পঃ সোণ -পুষ্পা কেতেকী
ফুলৰ গছ, -সুচিঃ কাইট, -সুসা পাহিৰ আই।

দলাটকঃ পু ১। ফেন, নাগকেশব, কুন্দ ফুল, ২। গাঁত,
খাল, বঙা চকমাটি। শিৰীষ গছ।

দলিঃ ক্ৰী দলি, শিলগুটি -কং কাঠ, -ড বিণ্ ঋতিত,
প্রফুল্ল, বিক্ষিপ্ত; আস ৩০২।

দলেগন্ধিঃ চতীয়া গছ। এই গছৰ পাতবোৰৰ গোন্ধ
অতি তীব্র।

দন্তঃ পু ১। চকা, ২। প্রতাৰণা, ৩। পাপ, ৪। এজন
মুনিৰ নাম

দন্মিঃ পু (দল্যতে অনেনেতি দন্ মিঃ) ১। বজ্জ, ২।
ইন্দ্র।

দয়ঃ পু (দনেতি পীড়য়তীতি দু অচ্) ১। বন ২। বনজুই
দারানল, ভা ৮। ৬। ১৩; ৩। জ্বৰ, তাপ, উত্তাপ
-থুঃ ১। জুই, তাপ ২। দুখ কষ্ট। ৩। চকু বঙা
পৰা ৰোগ।

দয়্যি দারানল, বনজুই।

দক্ৰিষ্ট বিণ্ (দ্বৰ ইষ্টন) বহুদ্বৰ, সুদ্বৰ।

দক্ৰীয়ান বিণ্ (দ্বৰ ঈয়সুন) ইয়াতকৈ বেছি দ্বৰ।

দশ ক) ত্ৰিষি (চুৰা প, অক দংশয়তি)। ত্ৰিষি দীপ্তো।
দীপ্তিমান হ, উজ্জ্বল হ, পোহৰ দি।

খ) দর্শে (চুৰা আ বা দংশয়তে) দর্শে দর্শনম্ দর্শন কৰ,
দেখুৱা।

দশ (ন) সংখ্যাচক শব্দ। সংখ্যা '১০', মহা
৩। ১৩৪। ১৭। দহবাচক শব্দবোৰঃ হাতৰ আঙুলি,
ভৰিৰ আঙুলি, ৰাৱণৰ মূৰ, দহ অৱতাৰ, দিক,
বিশ্বেদেৱ, অৱস্থা (দশা), চন্দ্ৰৰ ঘোঁৰা। -কঠঃ,-
কন্ধবঃ,-গ্ৰীৱঃ,-মুখঃ ৰাৱণ, ব ৮। ২৯,-কঠজিৎ
শ্ৰীৰাম -থা জব্বা দহপ্রকাৰে, মনু ৯। ১৫২;-পুৰং
বস্ত্ৰিদেৱৰ ৰাজ্যৰ নাম -ৰলঃ, ভূমিগঃ, ভূমীশঃ,
মাস্ত্বঃ বৃদ্ধ। -মাস্য দহমাহ গৰ্ভস্থিত, দহমহীয়া -শ্ৰী
১। অতি, বৃদ্ধ, এশ, বছৰীয়া (দহৰ দহগুণ) ২। দশমী
তিথি, ৩। শতবৰ্ষৰ শেষৰ দহ বছৰ। -মুদ্রকং ক্ৰী
দহ বিধ মৃতৰ মিশ্ৰণ (হাতী, ম'হ, উট, গৰু,
হাগলী, ডেঁড়া, ঘোঁৰা, গাধ আৰু মতা আৰু মহীকী
মানুহ)। -জ্যোক্তজঃ (জ্যোতিষ) সংস্কাৰ কৰ্মত
নক্সবেধ। -বধঃ দশবধ। ইকুবুৰংলীয়া প্ৰসিদ্ধ

ৰজা। অযোধ্যাৰ অধিপতি। পদ্মপুৰাণৰ উত্তৰ খণ্ডত
দশবধৰ উৎপত্তিৰ কাহিনী এনেদৰে আছে- সৌৰাষ্ট্ৰ
দেশত ভিক্ষু নামৰ এজন ব্ৰাহ্মণৰ পত্নী কলহাই
সকলো সময়তে পতিৰ লগত কাঁজিয়া কৰি মৃত্যুৰ
পিচত প্ৰেতত্ব পায়। প্ৰেত হৈ অনাই বনাই ঘূৰি
ফুৰোঁতে এদিন ধৰ্মদত্ত নামৰ এজন ব্ৰাহ্মণক লগ
পায় আৰু তেওঁৰ হাতত থকা তুলসী পানীৰ
সংযোগত প্ৰেতভাবৰ পৰা মুক্ত হৈ ধৰ্মদত্তক
ক'লে- হে দ্বিজ, মোক অলপ কৃপা কৰক। মই
কেনেকৈ পাপমুক্ত হ'ব পাৰোঁ কওকচোন। ধৰ্মদত্তই
তেতিয়া সদয় হৈ ক'লে- তীৰ্থ, দান আৰু ব্ৰতৰ
দ্বাৰাহে পাপমুক্ত হ'ব পাৰি। কিন্তু তোমাৰ
সেইবিলাকত অধিকাৰ নাই। গতিকে আজন্ম মই যি
কাৰ্ত্তিক ব্ৰত পালন কৰিছোঁ সেই পুণ্যৰ আধাখিনি
তোমাক দিছোঁ। এই বলি তুলসী মিশ্ৰিত জল
কলহাৰ মূৰত ছটিয়াই দি দ্বাদশ অক্ষৰৰ মন্ত্ৰ
শুনালে। কলহা দিব্যকপিণী হৈ উঠিল। তাৰ পিছতে
কলহাই এখন দিব্য বিমান দেখা পালে। বিমানত
পুণ্যশীল আৰু সুশীল নামৰ দুজন বিষ্ণুগণকো
দেখিলে আৰু তেওঁলোকৰ নিৰ্দেশত তাই সেই
বিমানত আৰোহণ কৰিলে। ধৰ্মদত্তই দিব্যবিমানত
সেই দুজন গণক দেখি অতি বিস্মিত হৈ মাটিত
পৰিল। তেতিয়া সেই গণ দুজনে তেওঁক উঠাই
তেওঁৰ প্ৰশংসা কৰি ক'লে- শুনা ধৰ্মদত্ত। তুমি
এই জন্মৰ পিচত তোমাৰ পত্নীৰে সৈতে বৈকুণ্ঠলৈ
যাবা। তাতে বহু হাজাৰ বছৰ থকাৰ পিচত পুণ্য
ক্ষয় হ'লে সূৰ্য্যবংশোদ্ভৱ দশবধ নামৰ এজন জগৎ
প্ৰখ্যাত ৰজা হবগৈ। এই কলহাৰে সৈতে তিনি
গৰাকী ৰাণী হ'ব আৰু তোমাৰ দ্বৰত স্বয়ং বিষ্ণুৱে
জন্ম ল'ব। ৰজা দশবধৰ তিনি গৰাকী পত্নী-
কৌশল্যা, সুমিত্ৰা আৰু কৈকেয়ী, চাৰিজন পুত্ৰ-
ৰাম, লক্ষ্মণ, ভৰত আৰু শত্ৰুঘ্ন। দশবধে এটা
সময়ত পত্নী কৈকেয়ীৰ শুভ্ৰবাত সজ্জ হৈ দুটা বৰ
দিছিল। এটা মতে জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ শ্ৰীৰামৰ বনবাস আৰু
আনটো মতে ভৰতৰ ঘোঁৰাবাজত্ব। অতি চেনেহৰ
শ্ৰীৰামক বনবাসলৈ পঠোৱাৰ পিচত দুখত জৰ্জৰিত
হৈ ৰজা দশবধে প্ৰাণত্যাগ কৰে। -জুৎ, পুঃ বিষ্ণু
-দ্বাভী (ন) চন্দ্ৰ। -হৰা ক্ৰী ১। দহ জন্মত কৃত

হিংস্ৰি দহবিধ পাপ যি হৰণ কৰে, নাশ কৰে জেঠ
মাহৰ শুক্লা দশমী তিথি আৰু সিদিনাৰ গঙ্গাস্নান।
জেঠে মাসি সিতে পক্ষে দশমী হস্তসংযুতা। হৰতে
দশ পাপানি তস্মাদশহৰা স্মৃতা।। ব্ৰঃপুঃ।

দশা ক্ৰী (দংশতীৰ দশ কঃ টাপ) ১। অৱস্থা, মানসিক
অৱস্থা, মে ১০৯, পঞ্চ ১।৩৮১, ২। কাপোৰৰ
(মুতী শাৰী আদিৰ) মূৰত থকা সূতা। দহী। ৩।
কাপোৰৰ পাৰি, দাঁতি। ৪। শলিতা ৫। জন্মৰ
সময়ত গ্ৰহৰ অৱস্থান। যুগ অনুসৰি দশাৰ বিশেষত্ব—
সত্যত ব্ৰহ্ম দশা, ত্ৰেতাত হৰগৌৰিকা দশা, দ্বাপৰত
যোগিনী দশা আৰু কলিত নক্ষত্ৰ দশা। দশা দহবিধ—
১। যোগিনী, ২। বাৰ্ষিকী, ৩। নাক্ষত্ৰিকী, ৪।
লাগ্নিকা, ৫। মুকুন্দা, ৬। হৰগৌৰী, ৭। বিংশোত্তৰা,
৮। ত্ৰিংশোত্তৰা, ৯। পতাকী, ১০। দিনদশা—কৰ্ষঃ
বস্তি, প্ৰদীপ, —জুলং দহ আঙুলি পৰিমাণ, ৰাবে
১০।৯।১, মনু ৮।২৭১; —ননঃ—স্যঃ ৰাৱণ,
—পাকঃ—ব্ৰিপাকঃ ভাগ্যপুৰণ, জীৱন দশাৰ পৰিৱৰ্তন।

দশী (ন) দহযুক্ত, (পু) দহখন গাৱঁৰ মূৰব্বী।

দশেক্ষনঃ পু বস্তি, প্ৰদীপ

দশেৰ বিণ্ হিংস্ৰ —ৰকঃ—ৰকঃ মৰুভূমি, উট।

দস্যঃ পু ১। যজমান, ২। চোৰ, ৩। অগ্নি, ৪। খল,
দুষ্ট লোক, ৫। দশনীয় বস্তু।

দস্যুঃ পু (দস্যতি পৰস্মান নাশয়তি দস্য যুচ) ১। চোৰ,
ডকাইত, দস্যু, দানৱ, দৈত্য, অসুৰ, ২। ৰিপু, শত্ৰু,
৩। কৰ্মবৰ্জিত, সকলো ধৰ্মকাৰ্য্য বৰ্জন কৰি যি
সমাজচ্যুত হৈছে। ৪। ধৰ্ষণকাৰী, অত্যাচাৰী।

দস্য বিণ্ ১। দশনীয়, ২। বৰ্বৰ, ভয়ঙ্কৰ, হিংস্ৰ —স্ৰঃ
শিশিৰ, শীত, নিয়ৰ। —স্ৰঃ ১। গাধ, ২। অশ্বিনীৰ
পুত্ৰ, হৰিৰ ৯।৫৩; —স্ৰৌ 'দস্য'ৰ দ্বিৰচন। অশ্বিনী
কুমাৰদ্বয়। —দেৱতা অশ্বিনী নক্ষত্ৰ, —সুঃ সংজ্ঞা,
সূৰ্য্যৰ পত্নী, অশ্বিনীদ্বয়ৰ মাকৰ নাম।

দহ (ক) দাহে (ভা প সক দহতি) ১। দাহ কৰ, পোৰ,
পুৰি পেলা, ২। নাশ কৰ, ৩। কষ্ট দি।

(খ) দীপ্তৌ দাহে (চুৰা প অক, সক দহয়তি) ১। পোৰ,
পুৰি পেলা, ২। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, ৩। নাশ
কৰ, যাতনা দি। নিস, পৰি, প্ৰ, সং আদি উপসৰ্গৰ
লগতো প্ৰায় একে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে।

দহনঃ ক্ৰী ভস্মীকৰণ, পোৰণ, দাহন।

দহনঃ পু ১। অগ্নি, ২। সংখ্যা '৩', ৩। কৃত্তিকা
নক্ষত্ৰ, ৪। দুষ্ট মানুহ। ৫। চিত্ৰক, ভল্লাভক (ভোলা)
আদি গছ, ৬। একাদশ ৰুদ্ৰৰ এজন, ৭। পাৰ
চৰাই, —কেতনঃ ধোৱা, —প্ৰিয়া স্বাহ।

দহনাৰাতিঃ পু পানী।

দহনীয় (দহ অনিয়ৰ) দাহ, দহনযোগ্য।

দহনোপলঃ পু সূৰ্য্যকান্ত মণি।

দহৰ (দহ অৰঃ) বিণ্ ১। সূক্ষ্ম, সৰু, পাতল, ২। কম
বয়সীয়া, —ৰঃ পু. ১। শিশু, কেঁচুৱা, জন্তুৰ
পোৱালি, ২। হৃদযন্ত্ৰ, ৩। নিগনি, এন্দুৰ।

দহঃ পু. অগ্নি।

দা ক) দানে (ভা প সক যচ্ছতি) দি, দান দি, অৰ্পণ
কৰ, —প্ৰতি প্ৰতিদান কৰ, প্ৰত্যাৰ্পণ কৰ, বিনিময়
কৰ।

খ) লুনৌ (অদা প সক দাতি) কাট, ছেদন কৰ।

গ) দানে (হা উ সক দদাতি দত্তে) ১। দি, দান।
অৰ্পণ কৰ, উৎপন্ন কৰ, এৰি দি, উপহাৰ দি, ২।
পৰিশোধ কৰ, আদায় দি, ৩। ঘূৰাই দি, ৪। ভাগ
কৰ, ৫। অনুমতি দি, আ— ১। গ্ৰহণ কৰ, স্বীকাৰ
কৰ, ল; শি ২।১৩, ২।১৩; ২। বহন কৰ, মে
২০, ৩। অৰ্পণ কৰ, অনুভৱ কৰ, ৪। বন্দী কৰ,
উপা— ১। গ্ৰহণ কৰ, ২। দখল কৰ, ল, ৩। দখল
কৰা, প্ৰে— ১। প্ৰদান কৰ, মনু ৩।৯৯; ২। শিক্ষাদান
কৰ, প্ৰতি— ১। বিনিময় কৰ, ২। পৰিশোধ কৰ,
ৰায়া— খোল, মুক্ত কৰ, কি ১৬।১৬; সম্প্ৰ—
সম্প্ৰদান কৰ, অৰ্পণ কৰ, দান কৰ।

দা ক্ৰী. (দা ক্ৰিপ) ১। দান, ২। শোধন, ৩। ছেদন,
৪। ৰক্ষা।

দাক্ষঃ পু. (দা কঃ) ১। যজমান, দাতা।

দাক্ষায়ণী ক্ৰী. (দক্ষস্যাপত্যং ক্ৰী) ১। দক্ষকন্যা, অশ্বিনী
আদি ২৭ টা নক্ষত্ৰ, ২। কাশ্যপ পত্নী অদিতি,
৩। পাৰ্বতী, ৪। কৰু আৰু বিনতা, ৫। বেৱতী
নক্ষত্ৰ. —পতিঃ .—ৰমণঃ চন্দ্ৰ। শিৱ, —পুত্ৰ
দেৱতা।

দাক্ষাঘ্যঃ শব্দন।

দাক্ষিণ বিণ্. যজ্ঞৰ দান। দক্ষিণ সম্বন্ধীয়।

দাক্ষিণাত্যঃ পু. (দক্ষিণস্যঃ দিগি ভৱঃ ইতি ত্যক্)

১। ভাৰতৰ দক্ষিণ ঋণ, ২। নাৰিকল।

দাক্ষিণ্য ক্ৰী. (দক্ষিণ, ষাঞ) ১। অনুকূলতা, সৰলতা, অকপটতা, ২। সহৃদয়তা, ৩। চাতুৰ্য্য, বুদ্ধি।
 দাক্ষী ক্ৰী. অষ্টাধ্যায়ীৰ ধৰ্ণেতা পাণিনি মুনিৰ মাতৃৰ নাম, —পুত্ৰঃ, দাক্ষেয়ঃ পাণিনি মুনি।
 দাক্ষ্য ক্ৰী. ১। চাতুৰ্য্য, দক্ষতা, যোগ্যতা, সামৰ্থ্য, ২। সততা, সৰলতা, সাধুতা।
 দাড়কং ক্ৰী. দাঁত, হাতীৰ দাঁত।
 দাড়ি(লি) মঃ পু. ১। ডালিম গছ, ২। সৰু এলাচি, —মং ডালিম ফল, —ধ্ৰিয়ঃ ভাটো।
 দাঢ়া ক্ৰী ১। ডাঙৰ দাঁত, ২। প্ৰাৰ্থনা, আশা, বাসনা, ৩। সমূহ।
 দাঢ়িকা ক্ৰী. ডাঁড়ি।
 দাণ্ডাজিনিক বিণ. কেৱল দণ্ড আৰু চৰ্মবস্ত্ৰ পৰিধানকাৰী, অৰ্থাৎ ভণ্ড তপস্বী, —কঃ ভণ্ড সন্ন্যাসী, ঠগ।
 দাত বিণ. (দা লারণে ক্তঃ) ছিন্ন, বিভক্ত, ধৌত, পৰিষ্কৃত।
 দাতা (তু) বিণ. (দা দানে তুত) ১। দাতা, দানকৰ্তা, ২। ধাৰ দিওঁতা, ঋণদাতা।
 দাত্যহঃ পু. ক্ৰী. (দাপ্ লরনে ক্তিন দাতি উহ্ অণ) ১। ডাউক চৰাই, ২। চাতক পক্ষী, ৩। পানী কাউৰী, ৪। মেঘ।
 দাত্ৰ ক্ৰী. (দাতি অনেনেতি দা লরণে ঙ্গণ) ১। এবিধ অস্ত্ৰ, দা, ডাঙৰ কটাৰী, সৰু খড়্গ, কাঁচি, ২। দান, ঋণ ১।১১৬।৬; —ত্ৰী ১। দানকৰ্ত্তা, ২। গজা।
 দাত্বঃ পু. (দা ত্বণ) দাতা।
 দান আৰ্জয়ে, ছিদি (ভ্ৰা উ সৰু দানতি -তে) ১। কাট, ছিঙ, কাটি পেলা, ছিঙি পেলা, ২। বিভক্ত কৰ।
 দানং ক্ৰী (দা দানে ন্যুট) ১। হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা বস, মদবাৰি, ২। দান, অনুদান, উপহাৰ, ৩। শিক্ষাদান, ৪। দানশীলতা, বদান্যতা, ৫। চাৰি বিধ উপায়ৰ দ্বিতীয় উপায়, ৬। কাটন, বিভাজন, ৭। পৰিষ্কাৰ কৰা কাৰ্য্য, ৮। সংৰক্ষণ, ৯। চাল-চলন, ভঙ্গি, —পতিঃ দানবীৰ, অক্ৰূৰ।
 ইবিব ৭৮৮৪; —পত্ৰং দানব দলিল, —প্ৰতিভাষ্যং ঋণৰ জামিন, —বস্ত্ৰঃ বৈশ্য, —স্নানঃ দেৱতা, বিষ্ণু, —শীল, —শূৰ, —শৌণ্ড বিণ. দানবীৰ, অতি উদাৰ।
 দানবঃ দৈত্য, বাহুস, —গুৰুঃ বৃহস্পতি।

দানু বিণ. দাতা, —নুঃ পু. বায়ু, দানব, দেয়, দিব লগীয়া বস্তু।
 দান্ত বিণ (দম কৰ্তৰি ক্তঃ) ১। তপস্যাক্ৰেণ সহনকাৰী, কষ্টসহিষ্ণু, মনু ৪।৩৫; ২। দমিত ৩। দন্ত নিৰ্মিত, মহা ৫।৪৬।৫; ৪। দানী, —স্তঃ পু. ১। বিদৰ্ভৰ ৰাজপুত্ৰ, —স্তা ক্ৰী. এগৰাকী অঙ্গৰা।
 দান্তিঃ ক্ৰী. কষ্টসহিষ্ণুতা, আত্মসংযম।
 দাপিত বিণ. (দা গিচ ক্ত) ১। সাধিত, ২। বাধিত, ৩। দণ্ডিত, ৪। শোধিত।
 দাম(ন) ক্ৰী ক্ৰী (দা দানে মনি) ১। ৰচি, সূতা, জৰি, ২। ৰেখা, (যেনে- বিদ্যাৎ ৰেখা), আঁচ, মে ২৭; ৩। মালা, হাৰ, জপৰ মালা, মে ৯২; ৪। মেৰাই বন্ধা কাপোৰ, পটী, —ণী ঠেং বন্ধা ৰচি।
 দামাঞ্চনং —লং ক্ৰী. ঘোঁৰাৰ ভৰিত বন্ধা ৰচি। শি ৫।৬।১।
 দামিনী ক্ৰী. বিজুলী।
 দামোদৰঃ পু. দামা দামোদৰং ত্ৰিদুঃ। শ্ৰীকৃষ্ণ, বিষ্ণু, মহা ১।১৯০।১৯।
 দাম্বিক বিণ. (দম্ব ঠক) ১। দম্বযুক্ত। প্ৰবন্ধক, ২। মদগৰ্বী, অহঙ্কাৰী, ওফাইদাং মৰা।
 দায়ঃ পু. (দীয়তে ইতি দা দানে ষাঞ) ১। যৌতুকত দিয়া ধন, ২। দান, উপঢৌকন, উপহাৰ, ৩। অংশ, ভাগ, পৈত্ৰিক সম্পত্তিৰ ভাগ, মনু ৯।২১৭; ৪। বিভাজন, বিতৰণ, ৫। হানি, নাশ, ৬। জ্ঞান, ৭। ব্যাধোক্তি, —কঃ পু. দাতা, —বজ্জুঃ ভায়েক, —ভাগঃ পু. (দায়স্য ভাগঃ) ১। সম্পত্তিৰ ভাগ, ২। ভাগীসকলৰ মাজত পৈত্ৰিক সম্পত্তিৰ অংশ, ৩। উত্তৰাধিকাৰী আৰু কুটুম্বৰ মাজত সম্পত্তিৰ ভাগ।
 দায়াদঃ পু. (আদস্তে ইতি আ দা কঃ দায়স্য আদঃ গ্ৰাহকঃ) ১। সম্পত্তি, ২। উত্তৰাধিকাৰী, মনু ৮।১৬০; ৩। পুত্ৰ, মহা ১।৮৫।২; —দী ক্ৰী. কন্যা।
 দাৰঃ পু. (দৃ অচ্) ১। কাট, ছিদ্ৰ, ফাঁক, ২। হাল বাই উঠা পথাৰ, —ৰা ক্ৰী. (দাৱয়তি বিদাৱয়তি জ্ঞাতি বন্ধুনিতি দৃ গিচ অচ্ টাপ) পত্নী, —সু ১।১১২; —কৰ্মন্ —ক্ৰিয়া, —গ্ৰহঃ —গ্ৰহণং —পৰিগ্ৰহঃ বিবাহ।
 দাবক বিণ. বিদাবক, বিদীৰ্ণ, বিচ্ছিন্ন, —কঃ ১। সৰু লৰা, ২। পুত্ৰ, ৩। শিশু, ৪। সৰু পোৱালি, ৫। গৰ্ভ।

দাৰণং ক্ৰী. বিদাৰণ, ভাঙন, দুফাল কৰা কাৰ্য্য।

দাৰদঃ পৃ. ১। পাৰা, ২। সমুদ্র, —দং সেন্দূৰ।

দাৰিকা ক্ৰী. কন্যা।

দাৰিতঃ বিণ. বিদাৰিত, বিভাজিত, ছিন্ন।

দাৰিদ্যং ক্ৰী. (দৰিদ্ৰস্য ভাৱঃ দৰিদ্ৰ য্যএৎ) দৰিদ্ৰতা, দুৰ্দশা।

দাৰী ক্ৰী (দৃ গিচ ২ন গীৰ্ঘ) ১। ফাট, ২। এবিধ বেমাৰ।

দাৰু বিণ. (দৃ ঞ্ণ) ১। বিদীৰ্ণকাৰক, ছিদ্রকৰ্তা ২। দাতা,

৩। শিল্পী (ক্ৰী) ১। কাঠ, ২। দেৱদাৰু গছ, ৩।

ধাতুৰ আকৰ, ৪। শলখা, ৫। পিতল ধাতু,

—কদলী বনৰীয়া কলগছ, —গৰ্ভা কাঠৰ পুতলা,

—জঃ ঢোল, —পুত্ৰিকা, —পুত্ৰী কাঠৰ পুতলা,

—মুখ্যাহুয়া —হুা জেঠী, —যন্ত্ৰং ৰচিৰে চলোৱা

কাঠৰ পুতলা, —ৱথুঃ কাঠৰ পুতলা, —সিতা

দালচেনি, —হস্তঃ কাঠৰ হেতা।

দাৰুকং দেৱদাৰু গছ, —কঃ ক্ৰীকৃষ্ণৰ সাৰথিৰ নাম, —কা
ক্ৰী. কাঠৰ পুতলা (মাইকী)।

দাৰুণ বিণ. (দৃ গিচ উনন) ১। কঠিন, কৰ্কশ, কঠোৰ,

২। ক্ৰুৰ, নিৰ্দয়, হৃদয়হীন, ৩। ভয়ঙ্কৰ, ৪। গভীৰ,

৫। যন্ত্ৰণাদায়ক, ৬। তীক্ষ্ণ, অত্যাচাৰী, —ণঃ পৃ. ১।

ভয়ানক ৰস, ২। বিষু।

দাৰ্ঢ্যং ক্ৰী. ১। কঠিন্য। কঠোৰতা। হৃদয়হীনতা, ২।

সমৰ্থন, দৃঢ়ীকৰণ।

দাৰ্দ্ৰবৎ ক্ৰী. ১। দক্ষিণাৱৰ্ত (সৌমুখী) শব্দ, ২। পানী,

৩। লা।

দাৰ্ভ বিণ. কুশেৰে তৈয়াৰী।

দাৰ্ভ বিণ. কাঠেৰে তৈয়াৰী, —টং কাছাৰী, আদালত,

—ওঃ ম'ৰা চৰাই।

দাৰ্ভাঘাটঃ পৃ. (দাৰু কাঠং আইক্ৰীতি আ হন টঃ) কাঠ-

খোলা বা বাট্টোটোকা চৰাই।

দাৰ্শনিক বিণ. দৰ্শন বিদ্যাত অভিজ্ঞ (লোক)।

দাৰ্ঘ্য বিণ. ১। জাতত শুড়ি কৰা, ২। খনিজ।

দাৰ্ষ্টিক বিণ. উদাহৰণেৰে বা দৃষ্টান্তেৰে বোধগম্য কৰা।

দাৰ্জিঃ ডালিম গছ।

দাৰ্জ্যঃ এজন মুনিৰ নাম, মহা ২।৪।১১।

দাৰ্ম্মিঃ পৃ. (দাৰ্ম্ম্যতি অসুৰানিতি দল শিচ্ মিঃ) ইন্দ্র।

দাৰ্শঃ পৃ. (দৃ নঃ) ১। বন, ২। বনজুই, ৩। অগ্নি,

—দহনঃ পৃ. দাৰ্শনল।

দাৰ্শ্যিঃ দাৰ্শানলঃ বনজুই।

দাশ ক) দানে (ভ্ৰা উ, চুৰা আ সক দাশতি -তে,
দাশয়তি) ১। দান দি বা কৰ, ২। অৰ্পণ কৰ।

খ) হিংসনে (স্বা প সক দাশোতি) বৈদিক ধাতু,
আঘাত কৰ, বধ কৰ, নাশ কৰ।

দাশঃ পৃ. (দাশ দানে ঘঞ) ১। ভৃত্য, চাকৰ, দাস, ২।

মাছমৰীয়া; মনু ৮।৪০৮; —পুৰং দশপুৰ, —বথঃ

—বথিঃ ক্ৰীৰামচন্দ্র, —নন্দিনী ব্যাসৰ মাতৃ সতৱতী।

দাশাহঃ পৃ. (দাশ ভাৱে ঘঞ দাশং অৰ্হতীতি অৰ্হ অচ্)

১। বিষু, ২। চন্দ্র, —হাঁঃ (বহব) দাশাহৰ বংশধৰ

যাদৱসকল।

দাশেৰঃ ১। মাছমৰীয়াৰ পুত্ৰ, ২। ধীবৰ, মাছমৰীয়া,

৩। উট, —ৰকঃ মালৱ ৰাজ্য।

দাস দানে (ভ্ৰা উ স দাসতি-তে) দান দি।

দাসঃ পৃ. (দসি তঃ) ১। শূদ্ৰ, ঋবে ২।১২।৪; ধীবৰ,

২। দাস, ভৃত্য। ৩। শূদ্ৰসকলে নামৰ শেষত লিখা

উপাধি।

দাসিকা ক্ৰী দাসী।

দাসী ক্ৰী. ১। ভৃত্যা, পৰিচাৰিকা, ২। দাসপত্নী, ধীবৰ

পত্নী, ৩। বেশ্যা, ৪। বেদী, ৫। এখন নদীৰ নাম।

মহা ৬।৯।৩১।

দাসুয়ী ক্ৰী. সতৱতী।

দাসেৰঃ, —ৰকঃ পৃ. ১। দাস, ভৃত্য, ২। কৈৱৰ্ত, ৩।

উট, ৪। দাসৰ পুত্ৰ।

দাস্যং ক্ৰী. (দাস য্যএৎ) দাসত্ব। ন বিধ ভক্তিৰ এবিধ।

অৰ্চনং ৱদ নং মন্ত্ৰজপঃ সেৱনমেৱ চ। স্মৰণং

কীৰ্তনং শব্দদ্ব্যুপগম্যমীকৃতং। নিৱেদনং স্বস্যা দাস্যং

নৱধা ভক্তিলাক্ণম্।। বত্ৰ।

দাহঃ পৃ. (দহ ভাৱে ঘঞ) ১। দহন, ভস্মীকৰণ, দাহ

কাৰ্য্য, ২। শব্দ দাহ, ৩। অত্যন্ত তাপ। শৰীৰত

সাম্ভাৱিতিক উত্তাপ, ৪। পোৰণি, —জ্বৰঃ সাম্ভাৱিতিক

জ্বৰ, —সৰ্বঃ, —সৰস্ —স্থলং শ্মশান।

দাহাণ্ডক ক্ৰী. এবিধ অগক।

দাহ্য বিণ. দহনীয়, পুৰিব লগীয়া।

দিক্ (শ্বে) ক্ৰী. ১। দিশ, পূব পশ্চিমাৰ্দ্ধ দিশ, ২।

পদ্ধতি, ৰীতি, ৩। অঞ্চল, এলাকা, ৪। নিৰ্দেশ,

বিধান, হুকুম, ৫। সংখ্যা "১০", ৬। দংশন বা

কাৰ্য্যোবৰ দাগ, ৭। চিহ্নাৰ দিশ, ৪।৫৩।১৯;

—কৰঃ শিৱ, —কাৰিকা সক ছোৱালী, —কৰী,

—দন্তী, —হন্তী আঠটা দিশত থকা আঠটা হাতী,
—চক্ৰঃ দিগন্ত, —জয়ঃ —বিজয়ঃ পৃথিবীৰ চৰিওফালে
জয়যাত্রা, —নাগঃ দিগগজ, —মুখঃ আকাশৰ কোনো
অংশ, —মোহঃ দিগভ্ৰান্তি, —রত্ন দিগম্বৰ, —রত্নঃ
১। জৈন অথবা বৌদ্ধ ভিক্ষু, ২। শিৱ, —কিত্তিঃ
বিগ্ৰহ জগদ্বিখ্যাত।

দিবঃ হাতী পোৱালি, —কৰঃ য়ৰক, মহাদেৱ। কাপু
৮২ অ —কৰৱাসিনী দেৱী এগৰাকী। কাপু ৮২,
—কৰিকা এখন নদী, —কৰী য়ৰতী।

দিগম্বৰঃ পূ. (দিগেৰ অম্বৰং রত্নং যস্য) ১। উলঙ্গ
লোক, ২। জৈন ক্ষপণক, ৩। মহাদেৱ, ৪। তমঃ,
অন্ধকাৰ, —বী ক্ৰী. দুৰ্গা।

দিগগজঃ দিগহন্তী। ঐৰাতঃ পৃথীকো ৰামনঃ
কুমদোহজ্ঞনঃ। পুষ্যদন্তঃ সারভৌমঃ সুপ্ৰতীকশ্চ
দিগগজাঃ।।

দিবঃ বিগ্ৰহ (দিহ ভুঃ) ১। লিগ্ৰহ। শৰীৰত প্রলেপন। মনু
৩। ১৩২, ২। বিষাক্তকৃত, বিষকৃত, —ঋঃ পূ.
১। তেল, ২। অগ্নি, ৩। তৈলাক্ত বস্তু, ৪। বিষযুক্ত
বাণ, ৫। গল্প বা প্রবন্ধ।

দিগ্ৰিঃ —গ্ৰিঃ বাদ্য যন্ত্ৰ।

দিগ্ৰিঃ ছিন্ন।

দিতিঃ ক্ৰী. ১। দৈতামাতা, দক্ষকন্যা, কাশ্যপ ভাৰ্যা,
২। খণ্ডন, —জঃ দৈত্য, দানৱ।

দিত্য বিগ্ৰহ। ছেদনযোগ্য, —ভ্যঃ পূ. দানৱ, দৈত্য।

দিত্য বিগ্ৰহ। দীপ্তিমান, উজ্জ্বল, (ক্ৰী) দীপ্তি, উজ্জ্বলতা।

দিদক্ষ বিগ্ৰহ (দৃশ সন উ) চাবলৈ ইচ্ছুক।

দিধিষুঃ পূ. (দিধিঃ ধৈৰ্য্যং সত্যীতি সো ৰাহলকাং কুঃ)
তিৰোতাৰ দ্বিতীয় পতি। গভাধান কৰ্তা। (ক্ৰী) দ্বিতীয়
বাৰ বিয়া হোৱা কন্যা। —বুঃ ক্ৰী. ষড়্ভাটা। ১। দুবাৰ
বিয়া হোৱা তিৰোতা, ২। ভনীয়েকৰ বিয়া হোৱাৰ
সময়ত বিয়া নোহোৱা বায়েক, —পতিঃ কামনাৰ
বশবৰ্তী হৈ বিধৱা ভাড়বধূৰ লগত যৌন সন্মত কৰা
পুৰুষ। মনু ৩। ১৭৩।

দিনং ক্ৰী. (দ্যতি খণ্ডয়তি মহাকালমিতি দো ছেদে ইনচ)
এদিন। সূৰ্য্য উদয়ৰ পৰা সূৰ্যোদয়লৈকে এটা সম্পূৰ্ণ
দিন। মানুহৰ এদিন ৬০ দণ্ড ২৪ ঘণ্টা, দেৱতাৰ
এঘৰু, আৰু ব্ৰহ্মাৰ দিব্য দ্বিঘৰুগ।

দিনং ক্ৰী. দিনৰ বেলা। সূৰ্যোদয়ৰ পৰা সূৰ্যাস্তলৈ।

—কৰঃ সূৰ্য্য, —কৰাভ্যাজা যমুনা, —কেশবঃ

—অন্ধকাৰ —কয়ঃ সন্ধিয়া, —চৰ্ঘা দৈনিক

কামকাজ, —জ্যোতিঃ ক্ৰী. সূৰ্য্যৰ পোহৰ, —দুঃখিতঃ

চকোৱা পক্ষী, —পঃ, —পতি, —বজ্ৰঃ —হৰিঃ

ময়ূখঃ —বজ্ৰং সূৰ্য্য, —মুখং পূৱা বেলা, —মূৰ্ত্তা

(ন) উদয়াচল, —যৌৱনং ভৱ দুপৰীয়া।

দিনাগমঃ —নাদিঃ —নাবস্তঃ পূৱা বেলা।

দিনাণ্ডং অন্ধকাৰ।

দিনাত্যয়, নাস্তঃ, নাস্তানং সন্ধিয়া।

দিনাশীশঃ সূৰ্য্য।

দিনিকা ক্ৰী. এদিনৰ বেতন। দিনটোৰ কামৰ হাজিৰা।

দিৰিয়কঃ পূ. খেলা চোপ, 'বল'।

দিলীপঃ সূৰ্য্যবংশীয় ৰজা। সূৰ্য্যবংশত দুজন ৰজাৰ নাম

দিলীপ। এজন অংগমানৱ পুত্ৰ আৰু ভগীৰথৰ

পিতাক; আৰু আনজন দশৰথৰ প্ৰপিতামহ,

(১১৭জাককাক) দিলীপ। (অনমিত্ৰৰ পুত্ৰ ধৰ্ম্মাত্মা

দিলীপ, দিলীপৰ পুত্ৰ ৰঘু, ৰঘুৰ পুত্ৰ অজ আৰু

অজৰ পুত্ৰ আছিল দশৰথ)। এইজন ৰজা দিলীপৰ

কাহিনীৰে কালিদাসে প্ৰসিদ্ধ কাব্যগ্ৰন্থ 'ৰঘুবংশ'ৰ

আৰম্ভণি কৰে। ৰঘুবংশৰ ১ম আৰু ২য় অধ্যায়ত

ৰজা দিলীপে পত্নী সুদক্ষিণাৰে সৈতে পুত্ৰ কামনাৰে

বাৰে নিৰ্দেশত দেৱধেনু নন্দিনীৰ অনুগমনৰ

পৰি বৰ্ণনা পোৱা যায়। দিলীপৰ পৰিচৰ্যাতে

১ নন্দিনীয়ে ৰজাক পুত্ৰ সন্তানৰ বৰ দান

কৰে, আৰু সেয়ে প্ৰখ্যাত ৰঘুবংশৰ সূচনা।

দিবঃ (ক) জিগীষেচ্ছয়োঃ, পণো, দুটো ক্ৰীড়ায়াম্ (দিবঃ প

অক সৰু দিব্যতি) ১। পোহৰ দি, উজ্জ্বল হ, ২। দলি

মাব, ৩। জুৱা খেল, পাশা খেল, বাজি লগা, ৪। খেল,

ধেমালি কৰ, ৫। প্ৰশংসা কৰ, ৬। তুচ্ছ কৰ, হানি

কৰ, ৭। আনন্দ কৰ, ৮। বিক্ৰী কৰ, ৯। ইচ্ছা কৰ,

অভিলাষ কৰ, ১০। মাতলামি কৰ, পাগলামি কৰ।

(খ) অৰ্দে, পৰিকুজনে (দ্বা প চুৰাতি সৰু অক

দেৱতি, দেৱয়তি —তে) ১। যাতনা দি, কষ্ট দি, দুখ

কৰ, শোক কৰ, ২। কষ্ট বা, শোক কৰ, ২।

দুখত কেঁকা, কান্দ।

দিবঃ ক্ৰী. (দিবঃ ক্ৰীড়ায়াম্ যজ্ঞার্থে কঃ) ১। বৰ্ণ, স্বেচ্ছা

৫। ৩। ১০, ২। আকাশ, ৩। বন, ৪। এদিন, —সিং

সং—সং এদিন, —সকৰঃ সূৰ্য্য, —সমুখং পূৱা,
—স্পতিঃ ইন্দ্ৰ।

দিৱা অৱ্য দিনৰ বেলাত, মহা ২।১১।৩৪; —কৰঃ
১। সূৰ্য্য, ২। কাউৰী, ৩। সূৰ্য্যমুখী ফুল, —কীৰ্তিঃ
পূ. ১। নাপিত, ২। চণ্ডাল, ৩। ফেঁচা, —প্ৰদীপঃ
১। দিনৰ চাকি, ২। আঁতিগুৰি নথকা ব্যক্তি,
—ভীতঃ ফেঁচা, —মণিঃ সূৰ্য্য, —মশ্যং ভৰদুপৰীয়া,
—ৰাত্ৰং অৱ্য দিনে ৰাতি, —ৰসুঃ পুত্ৰ সন্তান,
—শয়, —স্বমঃ —স্বাপঃ দিনত শয়ন, দিবা নিদ্ৰা।

দিৱাটনঃ কাউৰী, চণ্ডাল।

দিৱাতনঃ দিনভৰ। দিনত হোৱা। ভট্টি ৫।৬৫

দিৱাক্ষঃ ফেঁচা, —ক্ষকী —ক্ষিকা চিকা।

দিৱিঃ এবিধ চৰাই। কাউচা চৰাই। —জঃ স্বৰ্গীয়, —যং
স্বৰ্গবাসী দেৱতা, গীত ৯।১১; —ঈষ্ঠ বিগ্ৰহ স্বৰ্গস্থ।

দিৱোদাসঃ কাশীৰাজ।

দিৱৌকাঃ(স) দেৱতা, চাতক পক্ষী।

দিৱ্যা বিগ্ৰহ (দিৱে ৰনে ভৱ দিৱ যং) ১। স্বৰ্গীয়,
২। অলৌকিক, আচৰিত, —ৰ্যং ক্লী. ১। বগা
চন্দন, ২। স্বৰ্গীয়, ৩। আকাশ, শপত, গঙ্গাজল
স্পৰ্শ কৰি উচ্চাৰণ কৰা শপত, ৫। লৱঙ্গ, (লং) ৬।
নাটকৰ এবিধ নায়ক, ৭। সাত্বতৰ এজন পুত্ৰৰ নাম,
ভা ৯।২৪।৬; —কাৰী ১। শপত লওঁতা, ২।
কঠোৰ পৰীক্ষাত অৱতীৰ্ণ, —কুণ্ডং কামৰূপ
কামাখ্যাত মন্দিৰৰ সম্মুখত থকা পুখুৰী, কাপু ৮১
অ। —গন্ধং ক্লী. লৱঙ্গ, —গন্ধঃ গন্ধক, —গায়নঃ
গন্ধৰ্ব, —চক্ষুসঃ ১। দিৱাচক্ষুযুক্ত, জ্ঞানচক্ৰ, ২।
কণা, (পু) ১। বান্দৰ, ২। অদৃশ্যক দেখা শক্তি,
—জ্ঞানং অলৌকিক জ্ঞান, আধ্যাত্মিক জ্ঞান, —দৃক্
জ্যোতিষী, —দোহদং দেৱদত্ত, —পঞ্চামৃতং পঞ্চ
অমৃত একেলগে। গৰুঘিউ, গাখীৰ, দৈ, মৌ আৰু
চেনি, পূজাত দেৱতাক অৰ্পণ কৰা হয়, —পুষ্পং
কৰী ফুল, —পুষ্পা দ্ৰোণফুল, —যমুনা কামৰূপৰ
এখন নদীৰ নাম, কাপু ৮১ অ; —ৰত্নং চিন্তামণি,
—ৰথ আকাশীয়ান। দেৱতাৰ বিমান, —ৰসঃ পাৰা,
—সাৰঃ শাল গছ।

দিৱ্যা ধাত্ৰী, শিলিখা, —দিৱ্যঃ নৰকপী দেৱতা, যেনে—
অৰ্জুন।

দিৱ্যাক্ষনা ক্লী. অঙ্গৰা।

দিৱ্যোদকং ক্লী. আকাশৰ পানী। বৰষুণ।

দিশ্ ওচ (তুদা উ সক দিশতি —তে) ১। দেখুৱাই দি,
নিৰ্দেশ কৰ, প্ৰদৰ্শন কৰ, মনু ৮।৫৭; ২। স্থিৰ কৰ,
নিৰূপণ কৰ, ৩। দি, দান কৰ, অৰ্পণ কৰ, ৪। অনুমতি
দি, ৫। প্ৰশংসা কৰ, অতি— বিজুত কৰ, অৰ্পণ কৰ,
অৰ্প— ১। নিৰ্দেশ কৰ, দেখুৱা, ২। ঘোষণা কৰ,
৩। ছল কৰ, আ— ১। নিৰ্দেশ দি, ২। আজ্ঞা কৰ,
দেখুৱা, মনু ১১।১৯৩; ৩। নিৰ্দিষ্ট কৰ, ৪। উল্লেখ
কৰ, উপ— ১। উপদেশ দি, শিক্ষা দি, ২। উল্লেখ
কৰ, ৩। বিধান দি, ব্যৱস্থা দি, নিস্— (ৰ) নিৰ্দেশ কৰ,
অৰ্পণ কৰ, ভাৰ অৰ্পণ কৰ, প্ৰ— দান কৰ, প্ৰদৰ্শন
কৰ, উল্লেখ কৰ, গী ৮।২৮, প্ৰত্যা— ১। অস্বীকাৰ
কৰ, অগ্ৰাহ্য কৰ, ২। এৰি দি, ত্যাগ কৰ, ৩। পকি
ৰাখ, ৪। আদেশ ৰহিত কৰ, ৰূপ— ১। নাম দি, মিছা
নাম দি, ব্যক্ত কৰ, ছল কৰ, সং— দি, অৰ্পণ কৰ,
নিৰ্দেশ দি, ব্যক্তকৰ, ছল কৰ। সং— ১। দি, অৰ্পণ
কৰ, ২। নিৰ্দেশ দি, ৩। উপদেশ দি, দীক্ষা দি, ৪।
বাৰ্তা পাঠা, বাতৰি প্ৰেৰণ কৰ।

দিশা ক্লী দিক্, —গজ—পাল দিক্ৰাজ।

দিশ্য বিগ্ৰহ যি কোনো দিশত থকা।

দিষ্ট বিগ্ৰহ (দিশ্ ক্ৰঃ) ১। উপদিষ্ট, ২। নিৰ্দিষ্ট, ৩। দৃঢ়,
৪। উল্লিখিত, ব্যাখ্যাকৃত, ৫। আদিষ্ট। আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত,
৬। স্থিৰীকৃত, —ষ্টঃ পূ. কাল, বৈৱৰ্ণ্যত মনুৰ পুত্ৰ,
—ষ্টং ১। ভাগ্য, নিয়তি, ২। লক্ষ্য, উদ্দেশ্য, ৩। ভাগ,
অংশ, ৪। কথিত, উল্লিখিত।

দিষ্টান্তঃ মৃত্যু, মহা ১।৫৮।২৭।

দিষ্টিঃ ক্লী. হৰ্ষ, আনন্দ। পৰিমাণ, সৌভাগ্য, আদেশ,
হুকুম, অংশ।

দিষ্ট্যা অৱ্য. ১। সৌভাগ্যক্ৰমে। ভাগ্যে, ২। কি আনন্দ!

দিষ্টু বিগ্ৰহ দাতা।

দিহ্ লিপি (অদা উ অক সক দেখি) ১। লেপন কৰ,
প্ৰলেপ সান, বিস্তাৰ কৰ, ২। নষ্ট কৰ, কলুষিত
কৰ, ভ্ৰষ্ট কৰ, সন্— ১। সম্প্ৰদৰ্শ কৰ, সন্দেহ
প্ৰকাশ, ২। ভুল কৰ, ভ্ৰম কৰ।

দী ক্ষয়ে (দিৱা আ অক দীয়তে) ১। নাশ হ, ধ্বংস হ,
২। মৃত্যু হ।

দীক্ষ মৌণ্ডো, ইজ্যাম্ম স্কোইৰ্থে (ভা আ অক, সক
দীক্ষতে) ১। যজ্ঞৰ বাবে সাজু হ, যজ্ঞৰ কাৰণে

সংস্কার কৰ্ম কৰ, ২। নিজকে অৰ্পণ কৰ, উৎসৰ্গ কৰ, ৩। শিষ্যক দীক্ষা দি, ৪। উপনয়ন সংস্কার কৰ, ৫। যজ্ঞ কৰ, ৬। আত্মসংযমী হ।

দীক্ষকঃ দীক্ষাদাতা, গুৰু।

দীক্ষা ক্ৰী. (দীক্ষা ভাৱে অ টাপ) ১। যজন, পূজন, যাগ যজ্ঞাদি, ২। গুৰুৰ মুখৰ পৰা মন্ত্ৰ গ্ৰহণ, ৩। ব্ৰত পালন, ৪। যজ্ঞাদি ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ বাবে সংস্কার কৰণ, ৫। উপনয়ন সংস্কার, ৬। আত্মসমৰ্পণ, —ন্তঃ (দীক্ষায়াঃ প্রধানযজ্ঞস্য অন্তঃ অন্তোপক্ষিতো যজ্ঞঃ) অৱভূথ যজ্ঞ। প্রধান যজ্ঞৰ পিছত সেই যজ্ঞত থকা হীনডেটিৰ পৰিপূৰক যজ্ঞ।

দীক্ষিত বিণ. (দীক্ষ কৰ্ত্তৰি ক্ৰঃ) ১। সংস্কারকৃত, ২। ধৰ্মীয় যাগ-যজ্ঞাদিৰ বাবে দীক্ষাপ্ৰাপ্ত, ৩। সঙ্কল্পকৃত, —তঃ পূ. বেদবিদ্যার্থী, ছাত্ৰ, শিষ্য।

দীদিৰিঃ পূ. ক্ৰী. সিদ্ধ ভাত, (পূ) বহুস্পতি, স্বৰ্গ।

দীধিতিঃ ক্ৰী. ১। বশ্মি, কিৰণ, ৰ ৩।২২; ২। দীপ্তি, শক্তি।

দীধী দেৱনে, দীপ্তো (অহা আ সক দীধীতে) ১। উজ্জ্বল কৰ, দেখা দি, ২। অনুমান কৰ।

দীন বিণ. (দীয়াতে স্মৃতি দীপ্ত ক্ৰঃ) ১। দৰিদ্ৰ, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, দুখীয়া, মনু ৯।২৩৮; ২। ভীত, —দয়ালু, —ৰত্নসল দুখীয়াৰ প্ৰতি মৰমিয়াল, (—না) মাইকী নিগনি।

দীনৰঃ পূ. ১। এবিধ বিশেষ সোণৰ অলঙ্কাৰ, ২। মুদ্ৰা, ৩। সোণৰ মুদ্ৰা।

দীপ্ দীপনে (দিৱা আ অক দীপাতে) ১। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, ২। জ্বলি উঠ, ৩। খণ্ডত জ্বলি উঠ, ৪। খ্যাতিমান হ, উদ্— উজ্জ্বল হ।

দীপঃ পূ. (দীপাতে স্বং পৰ্য্বেতি দীপ কঃ) চাকি, বশ্মি, প্ৰদীপ। ৱিষ্ণুৱেশ্বৰ্মনি যো দদ্যাৎ কৰ্ত্তিকে মাসে দীপকম। অগ্নিস্তোমসহস্ৰস্য ফলমাপ্নোতি মানৱঃ। —কং ১। কুম্ভম, ২। দীপকালঙ্কাৰ, —কঃ ১। প্ৰদীপ, চাকি, ২। ব্যাখ্যা, ৩। উজ্জ্বলতা, সৌন্দৰ্য্য, ৪। চিলনী, শেন চৰাই, —নং উদ্দীপনা, নিৰ্যাস, হজমীকাৰক ঔষধ, —নী ক্ৰী. মেথিকা। ধান মৰণা মৰা স্থানত গৰু বন্ধা খুঁটি, —পাদপঃ চম্পক গছ, —ৱতী কামৰূপ কামাখ্যাৰ এখন নদীৰ নাম, কাপু ৮২ অ, —বৃক্ষঃ চাকিৰ গছ। মহা ১২।২০২।৯;

—শিখা কাজল। চাকিৰ বশ্মি, ৰ ৬।৬৭; —শৃঙ্খলা ক্ৰী. দীপালী, দীপাৱলী।

দীপান্বিতা ক্ৰী. (দীপৈৰন্বিতা যুক্তা) চান্দ্র কাতি মাহৰ অমাবস্যা তিথি। সিদিনা সন্ধিয়া ঘৰে ঘৰে বশ্মি জ্বলাই উৎসৱ পালন কৰা হয়। লক্ষ্মী আৰু কালী পূজা অনুষ্ঠান পতা হয়।

দীপালী, দীপাৱলী দীপমালা।

দীপিকা ক্ৰী. ১। বস্ত্ৰি, চাকি, জোৰ, ২। সমাসৰ শেষত, কোনো বিষয়ৰ ব্যাখ্যা গ্ৰন্থৰূপে ব্যৱহাৰ হয়, যেনে. তৰ্কদীপক, ৩। শ্ৰীনিবাসকৃত জ্যোতিষগ্ৰন্থৰ নাম, ৪। সঙ্গীতৰ এটা ৰাগিনী।

দীপিত বিণ. ১। অগ্নি সংযোগকৃত, ২। উজ্জ্বলিত, ৩। প্ৰকাশিত, —তা দীপ্তিকৰ্তা, পোহৰদাতা।

দীপ্ত বিণ. (দীপ ক্ৰঃ) ১। জ্বলিত, দক্ষ, ২। উত্তম, দীপ্তিমান, ৩। উত্তেজিত, —পুং ক্ৰী. সোণ, —পুঃ ১। সিংহ, ২। নেমু গছ, —কিৰণঃ সূৰ্য্য —কীৰ্ত্তিঃ কৰ্ত্তিকেয় —জিহ্বা ক্ৰী. ১। শিয়াল, ২। দম্ভুৰী তিৰোতা, —তপঃ তপোনিষ্ঠ পুৰুষ, —পিঙ্গলঃ সিংহ, —ৰসঃ উই পৰুৱা, —লোচনঃ মেকুৰী, —লোহং পিতল, কাঁহ।

দীপ্তাংশুঃ পূ. সূৰ্য্য।

দীপ্তাক্ষঃ পূ. মেকুৰী, মহা ১।২৩৯।৩৭।

দীপ্তাগ্নিঃ পূ. ১। জ্বলি থকা জুই, ২। অগস্ত্য ঋষি।

দীপ্তাজঃ পূ. ম'ৰা চৰাই।

দীপ্তোপলঃ পূ. সূৰ্য্যাকান্ত মণি।

দীপ্তিঃ ক্ৰী. (দীপ্ ক্ৰিন) ১। উজ্জ্বলতা। সৌন্দৰ্য্য, ২। লা, ৩। তাম।

দীপ্যঃ পূ. জীৰা, ম'ৰা চৰাইৰ মূৰৰ শিখা, —কঃ অলঙ্কাৰ।

দীপ্ত বিণ. দীপ্তিমান, উজ্জ্বল।

দীৰ্ঘ বিণ. ১। দীঘল, আয়ত, মে ৩৫; ২। সূৰ্য্য সময়েল থকা, ৩। গভীৰ, ৪। গুৰু, উচ্চ, —ৰ্ঘ বহু পৰলৈ, গভীৰভাৱে, দূৰ, —ৰ্ঘঃ ১। উট, ২। দীৰ্ঘ স্বৰবৰ্ণ, —কণা বগা জীৱা, —কণ্ঠঃ, —কণ্ঠকঃ —কঙ্কৰঃ বৰটোকোলা চৰাই। বকপক্ষী, —কেশঃ ১। ভালুক, ২। এখন দেশৰ নাম, —গতিঃ —গীৰঃ —যজ্ঞিকঃ —জজ্বঃ উট, —জিহ্বাঃ সাপ, নাগ, (—জ্বা ক্ৰী) জ্ঞানবী এজনী, —তপঃ ১। অহল্যাব পতি মহৰ্ষি পৌতম, ২।

দানব এজন, —তকঃ —দশুঃ —ক্রঃ তাল গছ,
—তুণী চিকা, —নাদঃ কুকুৰ, কুকুৰা চবাই, শঙ্খ। তাল
গছ, —তুণী চিকা, —দর্শী (ন) ভালুক, ফেঁস, —নাদঃ
১। কুকুৰ, ২। কুকুৰা চবাই, ৩। শঙ্খ, —নিম্বা দোষলীয়া
টোপনি, মৃত্যু, —পত্নঃ তাল গছ, —পাদঃ দীঘলঠেঙীয়া
বগলী, বৰটোকোলা, —পাদপঃ ১। নৰিকল গছ, ২।
তামোল গছ, —পৃষ্ঠঃ সাপ, —রালা চমৰী পহ। ইয়াৰ
নেজেৰে চোঁৱৰ তৈয়াৰ কৰা হয়, —মাকতঃ হাতী,
—বতঃ কুকুৰ, —বদঃ গাহৰি, —বসনঃ সাপ,
—বোমন ভালুক, —বংশঃ নল, —বদন্তঃ হাতী,
—সত্ৰং বহুদিন ব্যাপী হোৱা সোমযজ্ঞ, ভা ১।১।২১;
—সূত্ৰ —সূত্ৰী বিণ. ধীৰ, পলম, লাহে লাহে কাম কৰা,
হেলা, হেমাহি।

দীৰ্ঘা ক্ৰী. দীঘল পাতৰ বিয়নীসারটা, —ধৰগঃ ডাক
পিয়ন, দূত, —মুঃ (স) পূ. দীঘল আয়ুসৰ, আয়ুজান,
চিৰজীৱী, —মুখঃ ১। যাঠী, দীঘল অস্ত্ৰ, —স্যাঃ হাতী।

দীৰ্ঘিকা ক্ৰী. ১। দীঘলীয়া আকাৰৰ পুখুৰী, ব
১৬।১৩।২; ২। কুঁৱা।

দীৰ্ঘ বিণ. (দু বিদাৰে ক্ৰঃ) ১। বিদাবিহু ছিন্ন, ২। ভীত,
মহা ৬।৩।৭৬।

দু উপতাপে (স্বা প সক অক দুনোতি) ১। পোৰ,
জুলাই পেলা, ২। কষ্ট দি, যাতনা দি, পীড়া দি,
পীড়িত হ, গোকাতুৰ হ।

দুঃ (ৰ) অব্য. ১। নিবেধ, ২। দুখ, নিম্বা, ৩। সন্তাপ,
৪। খং, —কুলং. চোৰ নামৰ এবিধ গন্ধদ্রব্য।

দুঃখ ক্ৰী. (দুঃখ পচাদাচ) ১। সংসাৰ, ২। বোগ, ৩। দুখ,
শোক, দুর্দশা, ৪। কাঠিন্য, কষ্ট, ৫। অতি কষ্টকৰ,
দুঃখং তাকুং বন্ধমলানুবাগঃ —স্ববা ৪র্থ অঙ্ক)
—দোহা ক্ৰী. যিজনী গাইৰ গাখীৰ দোহন কৰা
কঠিন, —লোকঃ দুখভৰা পৃথিৱী।

দুঃখাভীত বিণ. শোকমুক্ত, দুখমুক্ত।

দুঃখান্তঃ মোক্ষ, পৰম মুক্তি।

দুঃখিত বিণ. ১। দুর্দশাগ্ৰস্ত। দুখী, দুর্দশাগ্ৰস্ত, ২। দুখীয়া
দীন, অসুখী।

দুঃখী (ন) দুখী, দুঃখিত। দীন।

দুঃসহ বিণ. অসহনীয়।

দুঃসাধ্য বিণ. (দুঃ সাধ গাং) অসাধ্য। সহজে কৰিব
নোৱৰা (কাম), অতি কষ্টেৰে পাব লগীয়া (ফল)।

দুঃস্থ বিণ. দুৰ্গত, মুখ, দুখত পৰা; ভা ১।১৬।৩৪।

দুঃস্পৰ্শ যাক স্পৰ্শ কৰা কঠিন। অতি ধাৰযুক্ত সূতীক্ৰ.
—শঃ লেটাঙটি, —শা ক্ৰী. বান্দৰ কেঁকোৱা,
আকাশবল্লী।

দুকুলং ক্ৰী. পাটৰ কাপোৰ। ক্ষৌমবস্ত্ৰ।

দুগুলাং ক্ৰী. পাটৰ কাপোৰ।

দুগ্ধ বিণ. (দুহ ক্ত) কৃতদোহ, দোহন কৰি অনা, খীৰাই
অনা, (গাখীৰ), —কুপিকা এবিধ গাখীৰৰ পিঠা,
—তালীয়াং গাখীৰৰ সৰ, —পাচনং গাখীৰ গৰম
কৰা পাত্ৰ, —গোম্য বিণ. মাকৰ গাখীৰ খাই থকা
(অৰ্থাৎ শিশুৰ দৰে) —সমুদ্ৰঃ ক্ষীৰ সমুদ্ৰ। সাত
সমুদ্ৰৰ এখন।

দুগ্ধং ক্ৰী. (দুহাতে স্মৃতি দুহ কমণি ক্ত) ১। ক্ৰী
জাতিৰ স্তননিস্তদ্রব্য, গাখীৰ, ২। কিছুমান গছৰ
পৰা ওলাৱা গাখীৰৰ দৰে পনীয়া দ্রব্য, দোহন কাৰ্য্য।

দুঘা ক্ৰী. গাখীৰভী গাই।

দুচ্ছকঃ মুৰা নামৰ গন্ধদ্রব্য।

দুড়িঃ ক্ৰী. সৰু কাছ, দুৰা।

দুগুৰ বিণ. অসং, অসচ্চৰিত্ৰ, ছল, দুষ্ট।

দুগুৰঃ পূ. পানীত থকা এবিধ সাপ। টোঁৰা সাপ।

দুগ্ৰমঃ পূ. সেউজীয়া পিন্ধ।

দুন্দমঃ এবিধ ঢোল জাতিৰ বাদ্য।

দুন্দুঃ ১। এবিধ ঢোল. দুন্দু ভ, ২। বসুদেৱ।

দুন্দুভঃ ১। দবা বা ঢোল, 'ডাম', ২। পানীত থকা
এবিধ সাপ। টোঁৰা সাপ।

দুন্দুভিঃ পূ. (দুন্দু ভা কিঃ) ১। ডাঙৰ ঢাক, ঢোল বা দবা,
২। বৰুণ দেৱতা, ৩। এটা দৈত্যক নাম, ৪। ৰাক্ষসৰ
নাম, ৫। বিষ, ৬। বিষু, ৭। এখন পৰ্বত, ৮। কৃষ্ণ।

দুব অব্য. এই উপসৰ্গটো বৰ্ণৰ আগত সাধাৰণতে 'বেয়'
'কু' আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ব্যৱহাৰ হয়।

—অকঃ কুচকু, কুদৃষ্টিযুক্ত, —অতিক্ৰম উত্তীৰ্ণ হোৱা
কঠিন, দুৰ্জয়, অনিবাৰ্য্য, —অত্যন্ত পাব হোৱা
কঠিন, —অদৃষ্টং দুৰ্ভাগ্য, —অধ্যায় দুপাঠা, —অধ্বঃ
কুমাৰ্গ, কুপথ, বিপথ, —অন্তা যাৰ শেষ পোৱা
কঠিন, অসীম, অনন্ত, —অন্তগমঃ দুৰ্বোধ্য, —অন্তস্থা
দুর্দশাত পতিত, —আকৃতি কুৎসিত, —আক্ৰম
দুৰ্জয়, —আগমঃ অনায়া আৰ্জন, দুৰ্নীত, —আচাৰ
দুৰাচাৰী, অভ্যাচাৰী, —আত্মনা দুষ্ট, বদমাচ,

—আবোহঃ উঠিবলৈ টান। নাৰিকল গছ, তাল গছ, খেজুৰী গছ, —আলাপঃ অভিষাপ। গালি- গালাজ, —আলোক চোৱা কঠিন, অত্যাচ্ছল, —আৱাৰ আবৰা কঠিন, সংঘম কৰা কঠিন, —আশা বেয়া আশা। যি আশা ফলবতী হোৱা অসম্ভৱ, —আসদ অজেয়, অসাধ্য, দুস্প্ৰাপ্য, —ইত কঠিন, —ইতং পাপ, দোষ, —ইষ্টং অভিষাপ। আনৰ অনিষ্টকাৰী মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ আদি কোনো অনুষ্ঠান, —ঈশঃ কুপ্ৰভ। অসং মালিক বা গৰাকী, —ঈষণা —এষণা অভিষাপ, —উক্তিঃ গালি, নিন্দা, —উহঃ গুণ, অবোধা, —গ বিণ. দুৰ্গম, দুস্প্ৰাপ্য, দুৰ্বোধা, —গং ১। দুৰ্গ, ২। জঙ্গলৰ মাজৰ সৰু পথ, ৩। দুৰ্দশা, দুখ, বিপদ। মনু ৩।৯৮; —গা ক্ৰী. দুৰ্গাদেৱী, —গত দুৰ্ভাগ্য, —গ্ৰহ ১। পোৱা বা গ্ৰহণ কৰা কঠিন, ২। বৃজা কঠিন, —ঘট বিণ. অসম্ভৱ, —জৰ ১। চিৰ সেউজ, ২। বদহজমী, —জাত বদজাত। দুষ্ট —ণয়ঃ দুনীতি, অনায়া, —দাত্ অদম্য, অহঙ্কাৰী, —দাস্তঃ পু. গৰু পোৱালি, —দিনং ১। বেয়া দিন, ২। বৰষুণ দি থকা (লেতেৰা) দিন, —দৈৱং দুৰ্ভাগ্য, —দ্যুতং অনায়া (কুট) পাশা খেল, —ধৰ ধৰা অসম্ভৱ, অদম্য, —ধৰঃ পু. পাৰা, —ধৰ্ষ ১। অলঙ্ঘনীয়, ২। দুৰ্গম, ৩। ভয়ঙ্কৰ, ৪। দাস্তিক, —ধী মূৰ্খ, —নামকঃ অৰ্ধৰোগ, —নিগ্ৰহ অদম্য, দুঃশাসন, দুৰন্ত, অবোধা, —নিৱাৰ দুৰ্জয়, অবোধা, —নীতং কদাচাৰ, দুনীতি, —বল দুৰ্বল, ক্ষীণকায়া, নিবীৰ্য্য, —বুদ্ধি দুষ্ট। গী ১।২৩; —ব্লোষ অবোধা। অনতিক্ৰমণীয়, —ভগ দুৰ্ভাগ্য, —ভগা ১। পতিতাত্তল পত্নী, পতিয়ে ভাল নোপোৱা পত্নী, ২। খঙাল তিৰোতা, —ভৰ অবহনীয়, —ভিক্ষং ভিক্ষা কৰিও নোপোৱা। আকাল, —মতি কুমতিসম্পন্ন, দুষ্ট, —মদ মদমন্ত, ভয়ঙ্কৰ, পাগল, —মনাঃ দূষিত মনা, —মন্ত্ৰঃ কুমন্ত্ৰণা, —মৰণং সাক্ষাতিক মৃত্যু, —মপ্তিকা, —মপ্তী সৰু নাটিকা, একান্তিকা ব্যঙ্গ নাটিকা, —মিত্ৰঃ শত্ৰু, —মুখ বেয়া মুখৰ, গালি-গালাজ কৰি থকা মুখৰ, বাচা, —মূল্য অমূল্য, অতি মূল্যবান, —মেধাঃ বিণ মূৰ্খ, মূঢ়, —বোধ দুৰ্জয়, অজেয়, —বোধনঃ দুৰ্যোধন . ধৃতবাহুৰ এশ পুত্ৰৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ। যদিও পঞ্চপাণ্ডৱ

দুৰ্যোধনৰ নিজৰ খুড়াকৰ পুতেক ভায়েক আছিল তথাপি পাণ্ডৱৰ শক্তি আৰু সামৰ্থ্য দেখি সদায় ঈৰ্ষাত জ্বলি-পুৰি আছিল আৰু কেনেকৈ সিহঁতক শেষ কৰিব পাৰে তাৰ উপায় বিচাৰি ফুৰিছিল। ধৃতবাহুই যুধিষ্ঠিৰক যুৱৰাজ পদত বহুৱাবৰ কাৰণে ইচ্ছা কৰাত দুৰ্যোধনে নিজৰ হাতৰ পৰা শাসন দণ্ড যোৱাৰ ভয়ত পাণ্ডৱসকলক শেষ কৰাৰ সঙ্কল্প কৰি বাৰণাৱতত পাণ্ডৱসকল থকাৰ বাবে লা আৰু ধনাৰে এটা ডাঙৰ অট্টালিকা এনেকৈ সজালে যাতে মাক কুন্তীৰে সৈতে পাণ্ডৱসকল তাত থকাৰ লগে লগে ঘৰটো জ্বলি উঠি সকলোকে নাশ কৰিব। কিন্তু পাণ্ডৱসকল সুৰক্ষ পথেৰে সেই জতুগৃহৰ পৰা পলাই সাৰে। তাৰ পিছতে দুৰ্যোধনে পঞ্চপাণ্ডৱক পাশা খেললৈ মাতি আনে আৰু মামা শকুনিৰ কুটপাশাৰ সহায়ত পাণ্ডৱক হৰুৱাই নিঃশ্ব কৰে, লগতে বজ্জ্বলা দ্ৰৌপদীকো অপমান কৰে। ইয়াতে ভীমৰ ঋণ উঠি শপত খায় যে যিখন উৰুত দ্ৰৌপদীক বহুৱাবলৈ দুৰ্যোধনে মন মেলিছিল সেইখন উৰুক ভীমে গদাৰে ভাঙি পেলাব। পাশাৰ পণ স্বৰূপে পাণ্ডৱসকল তেৰ বহুৰ বনবাস খাটে। তাৰ পিচত কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱৰ মহাভাৰত যুদ্ধ হয়। ষষ্ঠৰ দিনৰ এই যুদ্ধত কৌৰৱ বংশ ধ্বংস হয়। ভীমেও দুৰ্যোধনৰ উৰু ভাঙি চূৰ্ণ কৰে। যুদ্ধৰ পিচত যুধিষ্ঠিৰৰ নেতৃত্বত পাণ্ডৱসকলে হস্তিনাপুৰৰ ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰি সুখে সন্তোষে কাল কটায়, —ষোনি নীচ জন্ম, —লভ দুৰ্লভ, অসহজলভ্য। দুস্প্ৰাপ্য, —ললিত ১। বেছি মৰম পোৱা, ২। দুষ্ট, অবোধা, —লোখ্য, জাল দলিল, —ল্লত ব্যাখ্যাৰ অতীত। ব্যাখ্যা কৰা কঠিন, —নিন্দা গালি-শপনি, —ল্লৰ্ণং ৰূপা —ল্লহ অসহনীয়, অত্যন্ত গৰ্ব, —ল্লাৰ বাধাৰ জটীত, অবোধা, —ল্লাসনা বেয়া-বাসনা, অলীক কল্পনা, —ল্লাস ১। লেতেৰা বা ফটা-টিটা কাপোৰ পিন্ধা, ২। উলঙ্গ (প) —ল্লাস অত্ৰি আৰু অনসূয়াৰ পুত্ৰ দুৰ্বাসা মুনী। দুৰ্বাসক সাধাৰণ ভাৱত অগ্নিশৰ্ম্ম বুলি কয়। কাৰণ তেওঁ অতি বঙাল আছিল আৰু যেতিয়াই তেতিয়াই ঋণ উঠি ফাকে তাকে অগ্নিশৰ্ম্ম দি ফুৰিছিল। শকুন্তলাৰ প্ৰতি দুৰ্বাসৰ অতিশয় সৰ্বজনবিদিত। —ল্লিগাহ তলানল বজিব নোৱাৰা

—ৱিচিস্তা চিন্তাৰ অতীত, অচিন্তা, —ৱিদগ্ধ
অপৈগত, মুখ, অনভিজ্ঞ, —ৱিধ নীচ, অধম, দুৰ্জন,
দীন, —ৱিনয় দুৰাচাৰ, উদ্ধত, —ৱিনীত অশিক্ষিত,
দুষ্ট, মদগৰ্বী, আঁকোৰগোজা, —ৱিপাকঃ কুফল।
পৰজন্মত কৃতকৰ্মৰ বেয়া ফল। —বৃন্ত দুষ্ট, নীচ,
কুস্বভাৱী, —হৃদ কলুষতাপূৰ্ণ হৃদয়, (পু) শত্ৰু;
—হৃদয় দুষ্টাভঃকৰণযুক্ত, কুমনা।

দুৰোদৰঃ পু. (দুষ্টং আসমজ্ঞাৎ উদৰং যস্য) ১। জুৱাৰী।
২। জুৱাৰ বাজি, —ৰং ক্ৰী. পাশা বা জুৱা খেল;
কি ১।৭।

দুল উৎক্ষেপে (চুৰা প সৰু দোলয়তি) ১। দোল, ঝুল,
ঝুলনত ঝুল, ২। ওপৰলৈ দলি মাৰ।

দুগ্ধিঃ পু. ১। এজন মূনিৰ নাম, ২। দুৰা (কাছ)।

দুষ্য ৱৈকৃতে (দিৱা প অক দুয্যতি) ১। বেয়া হ, দুষ্ট হ,
নষ্ট হ, দুনীতি পৰায়ণ হ, ২। পাপ কৰ, দোষ কৰ,
মলযুক্ত হ, ৩। অৱিশ্বাসী হ, অসৎ হ, অসতী হ,
৪। সতীত্ব নাশ কৰ, প্ৰে— দুনীতি পৰায়ণ হ, পাপ
কৰ, অসৎ হ, সৎ— কলুষযুক্ত হ, অপৱিত্ৰ।

দুষ্কৰং ক্ৰী. (দুষ ক খল) ১। আকাশ, ২। কষ্টেৰে কৰা,
কষ্টসাধ্য কৰ্ম। দেভা ৫।১।৩।

দুষ্কুলীন বিণ. কুবংশোদ্ভৱ। নীচ বংশজাত।

দুষ্ট বিণ. ১। পাপী, নষ্ট, ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, ২। দুনীতিপৰায়ণ,
৩। নীচ, দোষযুক্ত, ৪। অকৰ্মণ্য, অধম, —গজঃ
মাতাল হাতী, —ধী কুমনা, অনিষ্টকাৰী, হিংসুক,
—বৃষঃ বশ নমনা বলদ।

দুষ্টিঃ দুনীতি, কুপ্ৰবৃত্তি।

দুষ্ট অব্য. (দুষ স্ত্ৰা কঃ) নিন্দা, ভুলকৈ, অসঙ্গতভাৱে।

দুষ্পত্ৰঃ 'চোৰ' নামৰ গন্ধদ্রব্য।

দুষ্পৰ্বণ বিণ. দুৰ্ঘৰ (পু) ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম।

দুষ্যন্তঃ পু. দুষ্যন্তঃ (দুষ্য দোষৱতীং মন্যতে শকুন্তলামিতি
দুষ্য মন্যন্তঃ) চন্দ্ৰবংশীয় ঐতিৰাজৰ পুত্ৰ। পত্নীৰ
নাম শকুন্তলা আৰু পুত্ৰৰ নাম ভৰত, মহা
১।৬৮।৩। শকুন্তলা-দুষ্যন্তৰ কাহিনী মহাভাৰতত
পোৱা যায়। এই কাহিনীৰ আলম লৈ মহাকবি
কালিদাসে বিশ্ববিখ্যাত নাট্য কাব্য 'অভিজ্ঞানশকুন্তলম'
ৰচনা কৰে। দুষ্যন্তই যুগয়ালৈ যাওঁতে কথ মূনিৰ
আশ্ৰমত শকুন্তলাক দেখা পাই শকুন্তলাৰ প্ৰেমত
পৰে আৰু গন্ধৰ্ব প্ৰথামতে বিবাহ কৰায়। দুষ্যন্ত

তৰ পিচত নিজৰ ৰাজ্যলৈ উভতি যায়। দুৰ্বাসাৰ
অভিশাপত দুষ্যন্তই বিবাহৰ কথা পাহৰি পেলায়
আৰু অন্তঃসত্তা শকুন্তলা তেওঁৰ ওচৰলৈ অহাত
প্ৰত্যাখ্যান কৰে। শকুন্তলা গৈ মাৰীচৰ আশ্ৰমত থাকে
আৰু তাতে ভৰতৰ জন্ম হয়। অৱশেষত ভৰতৰ
যোগেদি শকুন্তলা আৰু দুষ্যন্তৰ পুনৰ মিলন হয়। পিচত
ভৰতক ৰাজ্যভাৰ অৰ্পণ কৰি দুয়ো সন্মাস লয়।

দুস্(ঃ) এই উপসৰ্গটো বিশয়া আৰু ধাতুৰ আগত বেয়া,
কু, পাপ, দোষ আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। দুস আৰু
দুৰ একে, স্বৰবৰ্ণ, ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ আগত 'স'ৰ ঠাইত
'ৰ' হয়। —কালঃ পু. ১। বেয়া সময়, ২। প্ৰলয়
কাল, ৩। মহাদেৱ, —ক্ৰম বিশৃঙ্খল, —চৰিত দুষ্ট,
কু-স্বভাৱৰ, —চিকিৎসা অতীত, —চ্যৱনঃ*ইন্দ্ৰ,
—চ্যৱঃ শিষ্য, —তৰ পাৰ হোৱা, কঠিন মন
৪।২৪২, অজেয়, —পচ বদহজম, —প্ৰকাশঃ
অন্ধকাৰ, —প্ৰজ্ঞ মুখ, —প্ৰাপ পোৱা কঠিন,
—প্ৰহস ভয়ানক, —শকুনং বেয়া লক্ষণ, —শাসন
বিণ. যাক শাসন কৰা কঠিন। অবাধ্য (—নঃ) পু.
ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এশ পুত্ৰৰ ভিতৰত এজন। অতি অবাধ্য
এইজন পুত্ৰই ককায়েক দুৰ্যোধনৰ নিৰ্দেশত ৰজঃস্বলা
দ্রৌপদীক ঘৰৰ পৰা ৰাজসভালৈ টানি আনি
দ্রৌপদীক বিবস্ত্ৰা কৰিবলৈ উদ্যত হৈছিল। অৱশেষত
শ্ৰীকৃষ্ণই দ্রৌপদীক ৰক্ষা কৰে। ভীমে খঙতে সেই
ৰাজসভাতে শপত খায় যে এদিন নহয় এদিন
দুঃশাসনৰ ৰক্তপান কৰিব। কুৰুক্ষেত্ৰৰ মহাসমৰতে
ভীমে দুঃশাসনক বধ কৰি ৰক্তপান কৰে আৰু ইমান
দিনে চুলি খুলি ৰখা দ্রৌপদীয়ে সেই ৰক্তেৰে
কেশবন্ধন কৰে। কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধ আৰু দ্রৌপদীৰ
চুলি বন্ধা কাহিনীৰ আধাৰত ভট্টনাৰায়ণে বেণীসংহাৰ
নাটক ৰচনা কৰে। —শীল দুচবিত্ৰ, —সম অসমতল।
বিপৰীত। অনুচিত, —সত্ৰং বেয়া প্ৰাণী, —সহ
অসহনীয়, —সাধ্য অসহজলভ্য। সাধনৰ অতীত,
—স্ব দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, দুখী, বিপদাপন্ন, অসুখী, —স্থিতিঃ
ক্ৰী. বেয়া অৱস্থা, দুৰ্দশা, অস্থিৰ অৱস্থা, —স্পৃষ্ট ঈষৎ
স্পৃষ্ট বৰ্ণ যেনে য় ৰ ল ৰ। —স্বপ্নঃ বেয়া সপোন।

দুহ দুহি (অদা উ সৰু দুঃ) ১। দোহন কৰ, গাখীৰ
খীৰা, ২। উলিয়াই আন, ৩। দান দি, উপভোগ
কৰ, ৪। এটাৰ পৰা আকৰ্ষণ কৰি আন।

দুহিতা (তু) স্ত্রী. (বিবাহাদি কালে ধনাদিকমাক্ষা)
গহ্নাতিতি দু তুত কন্যা।

দুহিতুঃপতিঃ পু. জোঁরাই।

দুহাং স্ত্রী. দোহনীয়া।

দু খেদে (দিরা আ অক দুয়েতে) ১। দুখত কষ্ট পা।
শোকত জর্জবিত হ। পীড়া দি।

দুডম বিণ. বিপদাপন্ন। পীড়িত।

দুড়াশ বিণ. দুডম।

দুঢ়া বিণ. নীচ, অধম।

দুগাশ বিণ. অবিনাশী, যাক নাশ কবির নোরাবি, নাশৰ
অতীত।

দুতঃ, দুতকঃ পু. (দু তুঃ) বার্তাবাহক। দুতৰ লক্ষণ—
মেধারী বাকপটুঃ প্রাজ্ঞঃ পৰচিন্তোপলক্ষকঃ। ধীৰো
যথোক্তবাদী চ এষ দুতো ব্রীহীযতে।। চাণক্য। —তিঃ
—তিকা, —তীঃ, —তীকা ১। মহিলা দুত, ২। জ্ঞতি
বিশ্বাসী বান্ধবী, ৩। অ'ব কথা ত'ত লগাই ফুৰা
তিবোতা।

দুতং স্ত্রী. ১। দুতকর্ম, হরিব ১০৯।৪১; ২। দুতৰ
সভার।

দুগ বিণ. (দু খেদে তুঃ) পীড়িত, পৰিশ্রান্ত।

দুৰ বিণ. দুৰ, দুৰৈত থকা, বহুদূৰ, —বং স্ত্রী. দুৰত্ব
—বং —বেগ, —বাং, —বে অব্য. বহুদূৰলৈ,
দুৰৈত, গভীৰভাৱে, দাঁকৈ, —দর্শী (ন) —দৃক্ (শ)
—দৃষ্টিঃ পণ্ডিত, বিজ্ঞলোক, —বন্ধু পত্নী কুটুম্বৰ দ্বাৰা
পৰিত্যক্ত, —বল্লভ উল্লভ, —বৈধী দুৰৈৰ পৰা বিদ্ধ
কবির পৰা, —সংস্কৃঃ প্রবাসত থকা, দুৰৈত থকা।
মে ৩।

দুৰতঃ অব্য. দুৰৈৰ পৰা, গীগো ২; ২। বহু দুৰৈত।

দুৰাত্তৰিত বিণ. বহুখিনি দুৰত্বৰ ব্যৱধানত থকা।

দুৰাপাত বিণ. দুৰৈৰ পৰা নিষ্কপিত।

দুৰাপ্লাৱঃ দুৰৈৰ পৰা জাপ।

দুৰেবিত্তেক্ষণ কেৰা-চকুৱা।

দূৰ্য্যং (দূৰে পৰিতাজ্যাম দূৰ যৎ) বিষ্ঠা, মলমূত্ৰ।

দূৰ্জী স্ত্রী. (দূৰ হিংসায়াম ঘঞ) দুৰবি বন। পূজা-পার্বণত
ব্যৱহাৰ কৰা অতি পৱিত্ৰ এবিধ তৃণ।

দূৰ্জীকুৰঃ পু. দুৰবিৰ কোমল পোখা।

দূৰ্জীমী স্ত্রী. ভাদ মাহৰ শুক্লচতুৰ্থী।

দুলিকা, দুলী স্ত্রী. নীলগছ।

দুশ্যং, দুশ্যম্ দোষণীয়। নিন্দনীয়; (স্ত্রী) পূজ, পদার্থ,
বিষ, কপাহ, কাপোৰ, তম্বু, —ম্বা হাতীৰ কঁকালত
বন্ধা পেটা।

দুষ বিণ. (সমাসৰ শেষত দোষজনক, দোষকাৰক
অর্থত) পংক্তিদুষ, —ণঃ পু. ব্যৱণৰ ভায়েক,
—গাৰিঃ স্ত্রীৰাম।

দুষক বিণ. ১। দুষিত, নষ্ট. বেয়া, কলুষিত, ২। পাপযুক্ত,
দুষ্ট, —কঃ পাপী মানুহ, ভট্টাচাৰী।

দুষিঃ, ষিকা স্ত্রী. ১। চকুৰ কেটাৰ, ফেঁচকুৰি, ২। বং
তুলি, তুলিকা, লেখনী, ৩। এবিধ চাউল।

দুষিত (দুষ গিচ ক্ত) দোষযুক্ত মহা ১। ১৪০।২৬; নষ্ট,
বিনষ্ট, নিন্দিত, —তা ধৰ্মিতা, বিনষ্টা, কলঙ্কিতা।

দু আদৰে (তুদা আ সক দ্ৰিয়তে) ১। আদৰ কৰ। প্রজ্ঞা
কৰ, সম্মান দেখুৱা, পূজা কৰ, ২। আশা কৰ। দু
ধাতু উপসর্গ 'আ'ৰ (আ-দু) লগতহে ব্যৱহাৰ হয়।

দুক্ (শ) স্ত্রী. চকু, —প্রসাদা এবিধ অঞ্জন, —প্রতিঃ
(দুশৌ এর শতী কলৌ যসা) সাপ, —ব্লিঃ সাপ।

দুকং স্ত্রী. (দু বিদাৰে কক) ছিদ্র, ফুটা, বিদ্ধা।

দুঢ় বিণ. (দুহ তুঃ) ১। সুদঢ়, প্রগাঢ়, ২। শক্ত, ৩।
স্থূল, ৪। স্থিৰ, ৫। ঘন, কঠিন, ৬। প্রচুৰ, অতিশয়,
শক্তিমান, বলৱান, ৭। বিশ্বস্ত, ৮। স্থায়ী, ৯। সঠিক,
—ঢং অব্য. দঢ়ভাৱে। অতি বেছিকৈ, সম্পূৰ্ণৰূপে।
—ঢং স্ত্রী. লোহা, প্রাচুৰ্য্য, —ঢং পু. ১। সাত বিধ
কপকৰ এবিধ, ২। ত্ৰয়োদশ মনুষ্য এজন পুত্ৰ,
—কাণ্ডঃ, —প্রতিঃ —পত্নঃ, —মূলঃ বাঁহ গছ,
—দংশকঃ হাঙৰ, —ধনঃ বৃদ্ধ, —নিষ্ঠয়ঃ দৃঢ়মনা,
দৃঢ়সঙ্কল্প, —নীৰঃ —ফলঃ নাৰিকল গছ, —প্রতিষ্ঠা
দঢ় নিৰ্ণয়। কোনো কাম কৰাৰ বাবে দঢ়ভাৱে
মনস্থিৰ, সঙ্কল্প কৰা, (লোক)। —মুষ্টি বিণ. কপণ
(ষ্টিঃ) তৰোৱাল, —লোমা বনৰীয়া গাহৰি, —ব্ৰত ১।
বিশ্বাসী, ২। দঢ় সঙ্কল্প, ৩। ব্ৰত পালনত দঢ়তাত্মক, ৪।
যত্নশীল, —সন্ধি সুদঢ় বন্ধন, দঢ়ভাৱে সংযুক্ত।

দুত বিণ. আদৃত, সমাদৃত, পূজিত, —তা জীবা।

দুতিঃ পু. ১। পানী বখাৰ বাবে ছালৰ থৈলা। মনু
২। ৯৯, ২। জন্তুৰ ছাল, চৰ্ম, ৩। মাছ, ৪। কমাৰৰ
ভাতী, ৫। মেঘ, ৬। গন্ধৰ গলধন, —হৰিঃ কুকুৰ।

দুন অব্য. হিংসা।

দুনকুঃ স্ত্রী. ১। সাপ, ২। চকু, ৩। বন্ধ।

দুশ্ৰু: পূ. (দৃষ্টিতীতি দুশ্ৰু কৃ:) ১। ইন্দ্রৰ বজ্ৰ, ২। সূৰ্য্য,
৩। ৰজা, ৪। যমৰাজ।

দুশ্ৰু ক) সম্ভীপনে (ভ্ৰা চুৰা, প সৰু দপতি, দপয়তি)
জুলা, জুই লগা, জুই দি, জুলাই দি।

খ) হৰ্ষে, গৰ্বে (দিৱা প অক দুপ্যতি) ১। অহঙ্কাৰ
কৰ, গৰ্ব কৰ, গৰ্বত ওফলি পৰ, ২। আনন্দ কৰ,
আনন্দিত হ, ৩। আনন্দোল্লাসত মত্ত হ।

গ) বাধনে (তুদা প সৰু দুপতি) ১। কষ্ট দি, যাতনা
দে, পীড়ন কৰ, ২। আঘাত কৰ।

দুশ্ৰু (দুশ্ৰু ক্ৰ) ১। গৰ্বী, মদগৰ্বী, অহঙ্কাৰী, ২। মতলীয়া,
পাগল, উচ্ছৃঙ্খল।

দুশ্ৰু বিগ. (দুশ্ৰু বক্) গৰ্বিত, শক্তিশালী, বলৱান।

দুশ্ৰু শ্ৰেক্ষে (ভ্ৰা প সৰু পশ্যতি) ১। চা, দেখ, দেখা
হ, দৰ্শন কৰ, দৃষ্টি পেলা, মে ১০; ২। মন কৰ
বিবেচনা কৰ, ৩। সাক্ষাত কৰ, ৪। শিক, শিক্ষা ল,
বুজ, ৫। নিৰীক্ষণ কৰ, অন্বেষণ কৰ (কৰ্মবা)
দৃশ্যতে, (গিজন্ত) দৰ্শয়তি -তে (সনন্ত) দিদৃক্ষতে
(যঙন্ত) দৰীদৃশ্যতে।

দুশ্ৰু(ষ) দ শিল, পাথৰ, পাষাণ।

দুশ্ৰু(ষ)ঋতী ক্ৰী. এখন নদীৰ নাম। মহা ৩।৮৩।৪।

দুশ্ৰা ক্ৰী. চকু। —কাঙ্ক্ষ্যং ক্ৰী. পদুম, —ন বিগ.

দৃশ্যমান, —নং জ্যোতি, —নং আচাৰ্য্য। উপাধ্যায়।

দুশিঃ, দুশী ক্ৰী. ১। চকু, ২। দৃশক্ৰি।

দুশ্য বিগ. ১। দৃশনীয়, দৃষ্টব্য, মহা ৩।১৩০।৫; ২। এবিধ
কৃত্য, দৃশ্যাকাব্য, যেনে বৌদ্ধশাস্ত্ৰ (আন বিধ
ঐশ্বৰ্য্যাক্য যেনে বাৰ্মায়ণ)।

দুশদ ক্ৰী. ১। শিল, পাথৰ, পাষাণ, মে ৫৭; ২। মাইলৰ
খুঁটি, ৩। মচলা বটা পটা।

দুশদোপলঃ পূ. পটাঙটি।

দুষ্ট বিগ. (দৃশ্ কৰ্মণি ক্ৰঃ) দেখা, লক্ষিত, পৰিলক্ষিত
প্রকাশিত, জ্ঞাত, শিক্ষাপ্রাপ্ত, নির্দিষ্ট, নির্জাবিত,
স্থিৰীকৃত, —ষ্টং ক্ৰী. নিজৰ বা পৰৰ দ্বাৰা আহিব
পৰা ভয়। শত্ৰুভয়, ডকাইত আদিৰ পৰা ভয় বা
আতঙ্ক, —কুটং সাঁথৰ, —ৰজাঃ (স) ক্ৰী. ঋতুমতী
কন্যা। প্রৌঢ়।

দুষ্টান্তঃ পূ. ১। উদাহৰণ, ২। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ এবিধ
অলঙ্কাৰ, য'ত এটা উদাহৰণেৰে এটা বিষয় প্রতিপন্ন
কৰা হয়, ৩। শাস্ত্ৰ, ৪। মৃত্যু।

দৃষ্টিঃ ক্ৰী. (দৃশ্ কৰণে ক্ৰিন) ১। দৰ্শন, ২। জ্ঞান, বুদ্ধি,
অনুভূতি, ৩। চকু, দৃষ্টি শক্তি, ৪। মানসিক দৃষ্টি,
বিবেচনা, —কুটং স্থলপদ্য, —ক্ষেপঃ দৃষ্টিপাত,
—গোচৰ চকুৰ আগলৈ অহা, —পথঃ চকু যিমান
দূৰলৈ যাব পাৰে সিমান দূৰ, —পূত চকুৰ চাৰনিৰ
দ্বাৰা পৱিত্ৰ হোৱা, —বন্ধুঃ জোনাকী পৰুৱা,
—বিক্ষেপ কেৰাকৈ চোৱা, কটাক্ষ, —বিস্ময়ঃ ছলাহী,
কামুক দৃষ্টি, —বিস্ময়ঃ সাপ।

দৃহ্ দৃংহ্ বন্ধৌ (ভ্ৰা প অক দহতি, দহংতি) ১। বৃদ্ধি
হ, ডাঙৰ হ, বাঢ়ি যা, ২। উন্নতি কৰ, ৩। বান্ধ,
বান্ধি পেলা, ৪। দৃঢ় হ, কটকটীয়া হ।

দু বিদাৰে (দিৱা, ক্ৰ্যা প সৰু দীযতি, দুগ্যতি) ভাঙি
পেলা, ছিঙি পেলা, দুটুকুৰা কৰ, ছিন্ন ভিন্ন কৰ,
কাটি টুকুৰা-টুকুৰ কৰ, (কৰ্মবা) দীযতে। (গিজন্ত)
দাৰয়তি। উপসৰ্গ, বি, অব, আ আদিৰ লগতো অৰ্থ
একে থাকে।

দে পালনে (ভ্ৰা আ সৰু দয়তে) পালন কৰ, ৰক্ষা কৰ,
সেৱা যত্ন কৰ, দয়া কৰ।

দেদীপ্যমান বিগ. (দীপ যৎ শানচ্) অতিশয় দীপ্তিমান।

দেয় বিগ. (দা অচো যৎ) ১। দাতব্য, হি ১।৩৬।২;
২। পৰিশোধ কৰিব লগীয়া, মনু ৮।১৩৯।

দেৰ্ দেৱনে (ভ্ৰা আ অক দেৱতে) ১। খেলা কৰ,
ধেমালি কৰ, স্মৃতি কৰ, বাজি খেল, ২। শোক
কৰ, ৩। উচ্ছল কৰ।

দেৱ বিগ. দেৱ, স্বৰ্গীয়, অলৌকিক, গী ৯।১১; —ৱং
ক্ৰী. ইন্দ্রিয়, মুউ ৩।১।৮।

দেৱঃ পূ. (দীৱ্যতি আনন্দেন ক্ৰীড়তীতি দিৱ অচ্)
১। দেৱতা, ইষ্ট দেৱতা, মনু ৩।১১৭; ২। ৰজা,
৩। মেঘ, মহা ৩। ২৩৫।২৩; ইন্দ্র দেৱতা, ৪।
পাৰা, ৫। ব্ৰাহ্মণৰ উপাধি বিশেষ, ৬। ঋত্বিক, ঋবে
৯।৯৬।৫; ৭। মহাদেৱ, —কঃ পূ. যদুবংশৰ এজন
ৰজা, শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাকৰ পিতাক, মহা ১।৬৭।৬৯;
—কৰ্দ্দমঃ এবিধ আতৰ, —কাঙ্ক্ষ্য দেৱকী —কাষ্টং
দেৱদাক, —কিৰী মেঘবাগিণী, —কী শ্ৰীকৃষ্ণৰ মাক।
কাশ্যপপত্নী আদিত্যবংশজাতা দেৱমাতা। 'কাশ্যপো
বসুদেৱশ্চ। দেৱমাতা চ দেৱকী। পূৰ্বপুণ্যফলেনৈৱ
সংগ্ৰাপ ঐহবিং সূতম্। —কীনন্দনঃ, —কীসুনুঃ
শ্ৰীকৃষ্ণ, —কুণ্ডং নিজৰা, —কুশং মন্দিৰ, —কুসুং

লবঙ্গ, লং, —খাতং —খাতকং ১। মন্দিৰৰ কাষৰ
পুখুৰী, ২। অক্ৰিম জলাশয়, ৩। প্ৰাকৃতিক পুখুৰী,
—খাতৱিলং গুহা, —গান্ধাৰী, শ্ৰীৰাগিনী, —গায়নঃ
গন্ধৰ্ব, —গিৰী ক্ৰী. ১। এখন পৰ্বত, ২। এবিধ
বাগিনী, —গুৰুঃ ১। বৃহস্পতি, ২। (পিতা অৰ্থত)
কাশ্যপ, —গুহং ১। দেৱালয়, ২। ৰাজভৱন, ৩।
সূৰ্য্য, চন্দ্ৰাদি জ্যোতিৰ্গণসমূহ, —চৰ্য্যা দেৱতাৰ
পূজা, —চিকিৎসকৌ অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়, —ছন্দঃ
এশদাল গুণা থকা মুক্তাৰ হাব, —ট বিণ. শিল্পী,
—ট্টা ক্ৰী. গভা চিলনী, —তকঃ পু. দেৱ বৃক্ষ, স্বৰ্গত
থকা গছ, যেনে মদাৰ, পাৰিজাত, সস্তন, কল্পতৰু,
হৰিচন্দন, —তাড়ঃ (দেৱৌ চন্দ্ৰাকৌ তাড়য়তীতি দেৱ
তাড়ি কমণি অণ) ১। বাহু, ২। অগ্নি, —দন্তঃ ১।
বৃদ্ধৰ ভায়েক, ২। অৰ্জুনৰ শত্ৰুৰ নাম, গী ১।১৫;
—দাকঃ পু. পাবতীৰ প্ৰিয় দেৱদাক গছ, ৰ ২।৩৬,
—দাসী ক্ৰী ১। মন্দিৰৰ কাম কৰা ভূত্যা। ২। মন্দিৰত
দেৱতাৰ সমুখত নৃত্য কৰা কন্যা, বেশ্যা, —দীপঃ
চকু, —দুন্দুভিঃ ১। ৰক্ত তুলসী, ২। দেৱতাসকলে
বজোৱা বাদ্য, —দেৱঃ ব্ৰহ্মা, শিৱ, বিষ্ণু —দ্রোণী
দেৱযাত্ৰা। দেৱতাক লৈ শোভাযাত্ৰা, —দ্রাক্
(দেৱানঞ্চতি পূজয়তীতি ক্রি) দেৱপূজক, পূজাৰী,
দেৱতাৰ সমীপলৈ যোৱা লোক, —ধান্যং জোঁৱাৰ,
—ধূপঃ গুমুল, —নং ব্যৱহাৰ (বেপাৰ-বনিজাদি),
জিগীষা, ক্ৰীড়া, উদ্যান, পদুম, শোক (পৰিদেৱনা),
দ্যুতি, স্তুতি, কান্তি, গতি। দ্যুত ক্ৰীড়া, মনু
৯।২২২; (—নঃ) পাশাৰ গুটি। —নদী গঙ্গানদী,
—নন্দী ইন্দ্ৰৰ দ্বাৰপাল, —না ক্ৰীড়া, সেৱা, —নাগৰী
দেৱনাগৰী লিপি। সংস্কৃত, হিন্দী, নেপালী, মাৰাঠী,
বড়ো আদি বহুতো ভাৰতীয় ভাষা লিখাত এই লিপি
ব্যৱহাৰ কৰা হয়, —নিকায়ঃ স্বৰ্গ, —ন্দিৰঃ নাস্তিক,
—নিৰ্মিত প্ৰাকৃতিক, —পতিঃ ইন্দ্ৰ, —পথঃ দেৱতা
বিলাকৰ পথ, ছায়ো পথ, তীৰ্থ বিশেষ, মহা
৩।৮৫।৫; —পশুঃ বলিৰ পশু। দেৱতালৈ আগ
বঢ়োৱা পশু। —পুঃ (ৰ) (দেৱানাং পুঃ পুৰী)
অমৰাৱতী —পূজ্যঃ বৃহস্পতি, —প্ৰশ্নঃ গ্ৰহ
নক্ষত্ৰাদিৰ বিষয়ে জিজ্ঞাসা। জ্যোতিৰ শাস্ত্ৰ, —প্ৰিয়ঃ
বকুল, শিৱ, —ৰৱিঃ দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে কৰা
উহৰ্গা, —ব্ৰহ্মা (ব) পু. নাৰদ মুনি, —ভূঃ দেৱতা,

—ভূতিঃ ক্ৰী. মম্বাকিনী, গঙ্গা নদী, —ভূং পু. বিষ্ণু,
ইন্দ্ৰ, —মণিঃ —মানকঃ কৌন্তভ মণি, শিৱ, ব্ৰহ্মা,
—মাতা অদিতি। ভা ৩।১।৩৩; —মাতৃক বৰষণৰ
পানীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল ভূমি বা ৰাজ্য। কি
১।১৭; —যজ্ঞনং যজ্ঞভূমি, —যজ্ঞঃ ১। দেৱতাৰ
উদ্দেশ্যে কৰা যজ্ঞ, ২। পঞ্চযজ্ঞৰ এটা, —যাত্ৰা
দেৱতা বিগ্ৰহক লৈ শোভাযাত্ৰা, —যানং —বথঃ
দেৱতাৰ বথ, —যানী ক্ৰী. শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ কন্যা।
বৃহস্পতিৰ পুত্ৰ কচে এবাৰ কোনো দেৱকাৰ্য্যৰ বাবে
শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ ওচৰলৈ যাওঁতে দেৱযানীয়ে কচৰ মনোহৰ
ব্যক্তিত্ব দেখি মোহিতা হৈ পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ
কচক অনুৰোধ কৰে। গুৰুকন্যা বুলি জানি কচে বিয়
কৰাবলৈ অমান্তি হোৱাত ‘তই কোনো বিদ্যাতে
সিদ্ধিলাভ কৰিব নোৱাৰিবি’ বুলি তাই অভিশাপ
দিলে। বিনা দোষত শাপগ্ৰস্ত হৈ কচেও ঋততে
তাইকো অভিশাপ দিলে যে তাইক কোনো ব্ৰাহ্মণে
বিয়া নকৰাব। নহৰ পুত্ৰ যযাতিৰ লগত দেৱযানীৰ
বিয়া হয়। দেৱযানীৰ দুটা পুত্ৰ যদু আৰু তুৰ্বসু। মহা
১।৬৭; অ, —যু বিণ. ধাৰ্মিক, —যোনিঃ ১। স্বৰ্গীয়
প্ৰাণী। যেনে গন্ধৰ্ব, কিন্নৰ, বিদ্যাধৰ, অম্বৰা, পিশাচ,
ভূত, প্ৰেত ইত্যাদি, ২। দেৱস্থান, —যোষা অম্বৰা,
—ৰঃ পু. দেওৰ, পত্নীৰ ভায়েক, —বহস্যং
অলৌকিক বহস্য, নীচ ব্ৰাহ্মণ, —লত্যা নৱমল্লিকা
লতা, —লিঙ্গ বিগ্ৰহ, —মূৰ্তি —লোকঃ স্বৰ্গ, —ৰত্নং
অগ্নি, —বৰ্দ্ধকিঃ বিশ্বকৰ্মা ৰত্নকং —বাহনঃ অগ্নি,
—ব্ৰত, তীৰ্থ, কাৰ্ত্তিকৈয়, —শুনী দেৱকৃত্ত্বী সৰমা,
—শেষং দেৱযজ্ঞৰ অৱশেষ, —ঋতঃ ১। বিষ্ণু, ২।
নাৰদমুনি, ৩। কোনো পৱিত্ৰ গ্ৰন্থ, ৪। ঈশ্বৰ, ৫।
শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ এজনৰ নাম, —শ্ৰেণী মূৰ্বা লতা,
—সজা ১। দেৱতাৰ সমাজ, ২। জুৱাৰ আঙুজ, —সজ্য
১। জুৱাৰী, ২। বিগ্ৰহ বন্ধক, —সায়ুজ্যং দেবত্ব,
—সেনা ১। দেৱতাৰ সেনাবাহিনী, ২। ইন্দ্ৰৰ কন্যা, ৩।
শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ কন্যা, ৪। কাৰ্ত্তিকৈয়ৰ পত্নী (—পতিঃ)
কাৰ্ত্তিকৈয়, —স্বং দেৱকাৰ্য্যত ব্যৱহাৰ হোৱা সম্পদ।
মনু ১।১।২৬; যজ্ঞনীলধন, মনু ১।১।২০; —হৰিঃ
বলিৰ পত্ৰ, —হুঃ পু. বাওঁ কণ, জ ৪।২৯।১২।
দেৱা ক্ৰী. মূৰ্বা লতা, —জনা অপসৰা, —ক্ৰীড়ঃ নন্দন
কানন, —গাৰঃ মন্দিৰ, —জিহেৱঃ মহাদেৱ, —বিপঃ

ইন্দ্ৰ, —শ্ৰুং দেৱতাৰ ভোগ, —বণ্যং ফুলনি, —বিঃ
দৈত্য, —লয়ঃ দেবমন্দিৰ, স্বৰ্গ, —লা সঙ্গীতৰ
বাগিনী বিশেষ, —ব্লাসঃ অশ্বখ গছ, বট গছ, —শ্বঃ
উচ্চৈঃস্বৰা ঘোঁৰা।

দেৱাংশঃ ভগৱানৰ অংশাবতাৰ।

দেৱিক, —ব্লিলঃ ১। স্বৰ্গীয়, ২। দেৱতা সম্বন্ধীয়, —কা
১। হিমালয়ৰ পৰা ওলোৱা এখন নদীৰ নাম, ২। যুষ্টিৰ
পত্নীৰ নাম, মহা ১। ১৯৫। ৭৬; ৩। ধতুৰা।

দেৱী ১। নাৰী দেৱতা, দেৱতাৰ পত্নী, ২। দুৰ্গা,
সৰস্বতী, ৩। সম্ৰাজ্ঞী, ৪। আদৰ্শীয়া নাৰীয়ে লিখা
এটা সম্মানৰ উপাধি। যেনে অমুকী দেৱী।

দেৱেজ্যঃ বৃহস্পতি।

দেশঃ পু. (দিশ্যতে নিৰ্দেশ্যতে ইতি দিশ্ কমণি ঘঞ)
১। ভূমণ্ডলৰ এটা অংশ, ৰাজ্য, অঞ্চল, জ্ঞান, ২। বিভাগ,
অংশ, ৩। আইন ব্যৱস্থা, বিধি, সংহিতা, —ক
শাসক, উপদেষ্টা, —ব্লাবী সঙ্গীতৰ বাগিনী বিশেষ,
—কালজ্ঞ যি স্থান আৰু কালৰ বিষয়ে অভিজ্ঞ,
—জ, —জাত স্থানীয়, খিলঞ্জীয়া, প্রকৃত নিবাসী,
—ভাষা স্থানীয় (মাতৃ) ভাষা, —ব্লাৱহাৰঃ দেশাচাৰ,
স্থানীয় লোকাচাৰ।

দেশিক স্থানীয়, খিলঞ্জীয়া, —কঃ গুৰু, পৰ্যটক,
উপদেষ্টা।

দেশিনী তৰ্জনী আঙুলি।

দেশী স্ত্রী ১। সঙ্গীতৰ বাগিনী বিশেষ, ২। দেশীয়,
স্থানীয় ভাষা, ৩। এবিধ প্রাকৃত ভাষা।

দেশীয় বিণ. স্থানীয়, ৰাজ্যিক, খিলঞ্জীয়া, —ব্লা ওঠৰ
বছৰীয়া কন্যা।

দেশ্য বিণ. ১। নিৰ্দেশযোগ্য, ২। স্থানীয়, ৩। প্রকৃত,
আচল, ৪। ওচৰৰ, —শ্যং পূৰ্বপক্ষ। তৰ্কত
প্রথমতে উত্থাপন কৰা বিষয়।

দেষু বিণ. (দা ইক্ষুচ্) ১। দাতা, —ক্ষুঃ পু. ধুবি।

দেহং —হঃ পু. স্ত্রী. (দিহ বৃদ্ধৌ অচ্) শৰীৰ, —কৰ্তা
পিতা, —কোষঃ পাত্ৰী, শৰীৰৰ আৱৰণ, ছাল,
—ক্ষয়ঃ ৰোগ, —জঃ পুত্ৰ, —জা কন্যা, —ভ্যাগঃ
মৃত্যু, আত্মহত্যা, —দঃ পাবা, —দীপঃ চকু, —ধৰ্ম
শৰীৰৰ ধৰ্ম, —ধাৰকং হাড়, —ধাৰণং জীৱিকা,
—ধুক বায়ু, —ভাক্ দেহধাৰী, —ভুক পু. ১। আত্মা,
২। সূৰ্য্য, —ভুং ১। দেহধাৰী প্ৰাণী, মনুষ্য, গী ৮৪;

২। সদাশিৱ, ৩। প্ৰাণ, —যাত্ৰা ১। মৃত্যু, ২। পুষ্টি,
আহাৰ, —লক্ষণং শৰীৰত জন্মৰ পৰা থকা কোনো
চিন, যেনে 'তিল', —লা মদ, —লিঃ লীঃ দুৰাৰডলি,
—বায়ুঃ পক্ষ প্ৰাণবায়ুৰ এবিধ, —সাৰঃ মজ্জা।

দেহান্তৰং স্ত্রী. আন এটা শৰীৰ, —প্ৰান্তিঃ স্ত্রী. এটা
শৰীৰৰ পৰা আন এটালৈ গমন।

দেহাত্মবাদঃ পদাৰ্থবাদ। নাট্যিকবাদ। চাৰ্বাকৰ মতবাদ,
—দী (ন) চাৰ্বাক।

দেহাৱৰণং বৰ্ম, পৰিচ্ছদ, পিন্ধা কাপোৰ।

দেহী (ন) প্ৰাণী, শৰীৰী।

দেহেশ্বৰঃ আত্মা।

দেহোদ্ভৱ, —ভূত বিণ. শৰীৰজ, আজন্ম, সহজাত।

দৈ শোধনে (ভা প সক দায়তি) ১। শুদ্ধ কৰি, শোধন
কৰ, মলমুক্ত কৰ, ২। পালন কৰ, অৱ— বগা
কৰ, উজ্জ্বল কৰ, শোধন কৰ।

দৈতেয়ঃ পু. (দিতি ঢক্) দৈত্য, দানৱ; হৰিব
১৮২। ৭৬।

দৈত্যঃ পু. —ঃ পতাম ইতি গ্যঃ) অসুৰ, মনু
১২। ৪৮; —গুৰুঃ গুৰুচাৰ্য্য, —দেৱঃ ১। বৰুণ
দেৱতা, ২। বায়ু দেৱতা, —নিযু(সু)দনঃ পু. বিষ্ণু,
—পতিঃ হিৰণ্যকশিপু, —পুৰোহাঃ পু. গুৰুচাৰ্য্য,
—মাতা দিতি, —যুগং অসুৰৰ যুগ, দ্বাদশ সহস্ৰ
বছৰ (দেৱ মানত)।

দৈত্যা স্ত্রী ১। ঔষধ, ২। মদ, —বিঃ বিষ্ণু, দেৱতা,
—হোৰাত্ৰঃ পু. দৈত্যৰ এদিন এৰাতি। মানুহৰ
এবছৰ।

দৈনং দীনতা। এদিনীয়া, —দ্দিনং দৈনিক।

দৈনিকী দিন হাজিৰা। দিন মজুৰি।

দৈন্যং স্ত্রী. ১। কুপণতা, ২। দীনতা, ৩। দুৰ্দশা,
শোক, ৪। দুৰ্বলতা, নীচতা।

দৈৱ বিণ. (দেৱাং আগত দেৱ অণ) দেৱতা সম্বন্ধীয়,
স্বৰ্গীয়, মনু ৩। ৭৫, গী ১৬। ৩, —ব্লাং ভাগ্য,
নিয়তি, —ব্লাঃ পু. আঠ বিধ বিবাহৰ এবিধ। এই
বিবাহত কন্যাদাতাই কন্যাক যজ্ঞৰ ঋত্বিজক দান
কৰে। মনু ৩। ২, —বী শ্ৰীকৃষ্ণ মাক, —কোৱিলা
দৈবজ্ঞা, —জঃ গণক, জ্যোতিষী, দেৱতা ১। ২০। ৩৪;
—জা দৈৱজ্ঞৰ পত্নী। নাৰী জ্যোতিষী, —ভঃ দেৱতা,
—দীপঃ চকু, —পৰ দেৱনিষ্ঠ, —প্ৰব্লাঃ শুভাত্ত

বিষয়ক প্ৰশ্ন। দৈৱবাণী, — যুগং দেৱতাৰ এযুগ।
দেৱমানত দ্বাদশ সহস্ৰ বছৰ, মনুষ্য মানত চাৰিযুগ,
— লক ভয়ভীত, — লেখক: গণক, — ৰাণী: আকাশ
বাণী। সংস্কৃত ভাষা।

দৈৱাকৰি: পু. শনি, যমৰাজ, — ৰী যমুনা নদী।

দৈৱাৎ অব্য. হঠাৎ, অকস্মাতে।

দৈৱাৰিপং শঙ্খ।

দৈৱাহোৰাত্ৰ: পু. দেৱতাৰ এটা সম্পূৰ্ণ দিন। (দিনে
ৰাতি) মনুষ্যৰ এটা বছৰ।

দৈৱিক বিণ. দেৱতা সম্বন্ধীয়, মনু ১।৬৫।

দৈৱী বিণ. দৈৱিক। এবিধ চিকিৎসা। চিকিৎসা তিনি বিধ,
আসুৰী, মানুহী আৰু দৈৱী।

দৈৱাৎ ক্লী. (দেৱস্য ইদম যঞ) দৈৱ, ভাগ্য।

দৈৱিক বিণ. (দেশে ভৱ ঠাঞ) দেশ সম্বন্ধীয়, স্থানীয়,
ৰাষ্ট্ৰীয়, স্থান সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ, শিক্ষা সম্বন্ধীয়, — ক:
পু. শিক্ষক, উপদেশক।

দৈৱিক পু. ভাগ্যক্ৰমে জন্ম হোৱা সজ্ঞান। দৈৱনিষ্ঠ পুৰুষ।

দৈৱিক বিণ. দেহ সম্বন্ধীয়, শাৰীৰিক।

দো ছেদে (দিৱা প সক দাতি) ১। ছেদন কৰ, কাট,
কাটি পেলা, কাটি দুভাগ কৰ, ২। শাস কাট, কাটি
চপা।

দো: (স্ ষ্) পু. (দাম্যতানেনেতি দমু ডোসি:) বাহ,
হাত, (কিলাকুটিৰ পৰা মণিবন্ধলৈকে), — শালী
বাহবলী, সাহসী, বে ৩।৩২; — শিখৰং কান্ধ,
— সহস্ৰভু বাণ ৰজা, কাৰ্ত্তবীৰ্য্যজ্ঞান।

দোক্ষা (ঋ) পু. ১। গৰু পোৱালি, ২। গোপালক, গো
দোহনকাৰী, ৩। স্তুতিপাঠক — ক্লী ১। গাইগৰু, ব
২।২৩; ২। (স্তুত গাখীৰ থকা) থাইমা।

দোষ: (দুহ্ অচ) গৰু পোৱালি, — কঃ এবিধ ছন্দ।

দোষ: দোল, ৰচি। — ক বীণাৰ তাঁৰ বন্ধা ৰচি।

দোল: ১। ঝুলনা, দোলন, ২। ফাগুনৰ পূৰ্ণিমাত শিশু
কৃষ্ণক ঝুলনাত তুলি কৰা উৎসৱ (দোলযাত্ৰা),
৩। শ্ৰাৱণী পূৰ্ণিমাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ ঝুলনযাত্ৰা।

দোলা, — দোলিকা, — দোলী ক্লী. ১। দোলা, পাৰ্শ্বী,
২। দোলনা, ৩। সম্বেদ, অনিশ্চয়তা, — শিৰাহ,
— ৰাহ ১। দোলাত উঠি (লবি) থকা, ২। অস্থিৰ
মনা, চঞ্চল, অস্থিৰ, — যুদ্ধং কৃতকাৰ্য্যত অনিশ্চয়তা।

দোষ: পু (দুষাতে ইতি দুষ বৈকৃত্যে নিচ ঘঞ) ১। দুষণ,
দোষ, দুৰ্বলতা, দাগ, কলঙ্ক, কালিমা, ২। ভুল,
ভ্ৰান্তি, ৩। অপৰাধ, পাপ, মনু ৮।২৪৫; ৪। ক্ৰবতা,
৫। অনিষ্ট, বিপদ, আঘাত, ৬। কুপৰিণাম, ৭।
বাত, পিত্ত আৰু কফৰ ৰোগ, ৮। (ন্যায়) লক্ষণৰ
দোষ— অব্যাপ্তি, অতিব্যাপ্তি, আৰু অসম্ভৱ, ৯।
(অলঙ্কাৰ) পদ, পদাংশ, বাক্য, ৰস আৰু অৰ্থৰ দোষ।
১০। গৰু পোৱালি, ১১। যুক্তিৰ খণ্ডন, — কঃ গৰু
পোৱালি, — কৰ বিন্ অনিষ্টকাৰী, — গ্ৰন্থ, অপৰাধ,
শাস্তিপ্ৰাপ্ত, দোষী, ক্ৰটিপূৰ্ণ, — গ্ৰাহী (ন) খল, দুষ্ট,
হিংসুক, অনিষ্টকাৰী, — জ্ঞ ১। দোষ সম্বন্ধে সম্পূৰ্ণ
জ্ঞান থকা (ব্যক্তি), জ্ঞানী, ২। চিকিৎসক, — ভ্ৰমং
বাত, পিত্ত, কফৰ বেমাৰ, — দৃষ্টি ক্লী. উলিয়াই ফুৰা
(মানুহ), — প্ৰসঙ্গ: নিন্দা, ভৎসনা, — ভাক্ (জ)
দোষী, ক্ৰটিপূৰ্ণ, — ল বিণ দোষণীয়, দোষযুক্ত।

দোষণং ক্লী. নিন্দা, অভিযোগ।

দোষা ক্লী. (দুষ ঘঞ টাপ) ৰাতি, নিশা, আস ২৯৮;
(দম ডোসি: টাপ) বাহ, — কৰ: চন্দ্র, — তন ৰাতি
হোৱা, — তিলক: — স্য: প্ৰদীপ, বন্তি।

দোষিক: পু ৰোগ।

দোষী (ন) দোষযুক্ত, দোষণীয়। অপৰাধী।

দোষৈকদৃক্ (শ) মাথোন দোষ দেখি ফুৰা লোক;
দোষদৰ্শী।

দোষু: পু. ক্ৰীড়া, খেলা, খেলুৱৈ, সেৱা, সেৱক, ভৃত্য।

দোহ: ১। দোহন পাত্ৰ। গাখীৰ খীৰোৱা পাত্ৰ, ভা
৪।১৮।২৭; ২। দুগ্ধ, গাখীৰ, ৩। দোহন কাৰ্য্য,
— ডিক দোহা ছন্দ। — দং — দঃ ১। গৰ্ভৱতী
তিৰোতাৰ অভিলাষ। সাধভক্ষণ। আঠমাহ গৰ্ভত
থকা তিৰোতাক পঞ্চামৃত আদি খুউৱা সংস্কাৰ কৰ্ম,
২। গৰ্ভৱস্থা, ৩। অত্যন্ত প্ৰবল ইচ্ছা, অভিলাষ,
৪। কোনো কোনো বৃক্ষৰ অঙ্কুৰিত হবলৈ ইচ্ছা।
যেনে পাদাঘাতাদ অশোক: যুৱতী নাৰীৰ পদাঘাতত
অশোক ফুলে, মুখেৰে পানী ছটিয়ালে বকুল ফুলে,
স্পৰ্শ কৰিলে প্ৰিয়ঙ্গু, গীত গালে আম ফুলে
ইত্যাদি, — লক্ষণং গৰ্ভ, বয়ঃসন্ধি (যেনে, কিশোৰৰ
পৰা যুৱক), — ৱতী অন্নপানাদি খাদ্য-দ্রব্যৰ প্ৰতি
গৰ্ভৱতী তিৰোতাৰ অভিলাষ, — লী অশোক গছ,
— জ: ইচ্ছা।

দোহনং ক্লী. গাখীৰ খীৰোৱা কাৰ্য্য, —নী দোহন পাত্ৰ।
 দোহ্য বিণ. দোহনীয়া, —হ্যং গাখীৰ।
 দৌঃশীল্য বদমেজাজী, দুষ্টামি, কুস্বভাৱী।
 দৌঃসাধিকঃ ১। দূৰবী, দ্বাৰপাল, মজদূৰ, ২। গাওঁবুঢ়া।
 দৌকূলঃ —গূলঃ পূ. পাটৰ কাপোৰেৰে ঢকা গাড়ী,
 —লং পাটৰ কাপোৰ।
 দৌত্যাং ক্লী. বাতৰি, দূতকাৰ্য্য।
 দৌৰাড্য ক্লী. ১। দুষ্টামি, বদমেজাজী, ২। অনাচৰ।
 দৌৰ্গত্যাং ক্লী. দুগতি, দুৰ্দশা, দীনতা।
 দৌৰ্গজ্যাং ক্লী. বেয়া গজ, দুৰ্গজতা, মহা ৩২৬০।১৩।
 দৌৰ্গ্যাং ক্লী. দুৰ্গ সম্বন্ধীয়।
 দৌৰ্জন্যাং দুৰ্জনতা, অসততা।
 দৌৰ্বল্য দুৰ্বলতা, ক্ষীণবলত্ব, বীৰহীনতা; মনু ৮।১৭১।
 দৌৰ্ভাগ্যাং ক্লী. দুৰ্ভাগ্যতা, ভাগ্যহীনতা।
 দৌৰ্ভাগিনেয়ঃ পূ. দুৰ্ভাগীয়াৰ পুত্ৰ। পতিতাত্মা ভগিনীৰ
 পুত্ৰ।
 দৌৰ্ভাত্ৰ্য ক্লী. ভায়েকবিলাকৰ মাজত অমিল, কাজিয়া-
 পেন্‌চাল।
 দৌৰ্মনস্যং ক্লী. (দুৰ্মনসো ভাৱঃ) মানসিক কষ্ট। পীড়া,
 নিৰাশ ভাব।
 দৌৰ্মন্ত্যং ক্লী. কুমন্ত্ৰণা, অসৎ উপদেশ।
 দৌৰ্ৰচস্যং ক্লী. বেয়া কথা। অশ্লীল ভাষা।
 দৌৰ্হদং, দৌহ্ৰদং ক্লী. দূষিত হৃদয়, ইচ্ছা, দোহদ,
 গৰ্ভৱতী তিৰোতাৰ ইচ্ছা, মহা ৫।২৬।১৪।
 দৌলেয়ঃ পূ. (দুলেবপতম ঢক্) কাছ।
 দৌল্মিঃ পূ. (দুল্ম ইণ) ইন্দ্র।
 দৌৰাৰিকঃ পূ. (দ্বাৰি নিযুক্তঃ) দ্বাৰ বন্ধক, দূৰবী,
 দ্বাৰপাল। প্ৰতিহাৰ। দূৰবীৰ লক্ষণঃ— ইজিতা-
 কাৰতত্ত্বজ্ঞো বলৱান্ প্ৰিয়দৰ্শন। অশ্ৰমাদী সদা দক্ষঃ
 প্ৰতীহাৰঃ স উচ্যতে।। চাণক্য।
 দৌশ্চৰ্য্যং কদাচাৰ, দুষ্টাচাৰ। অপকৰ্ম।
 দৌকূল, —কুলেয় নীচবংশোদ্ভৱ। নিম্নিত বংশত জন্ম
 হোৱা। মহা ৩।১৯৩।২৩।
 দৌযন্তিঃ পূ. দুষ্কৃত্যৰ পুত্ৰ ভৰত।
 দৌহিত্ৰঃ পূ. ক্লী. (দুহিতৃবপত্যম্ ইতি অণ্) ১। জীয়েকৰ
 পুতেক, মনু ৩।১৪৮, —ত্ৰং ক্লী. ভিল শস্য,
 নাতিয়েক। —ত্ৰী ক্লী. জীয়েকৰ জীয়েক। নাতিনীয়েক।

দৌহিত্ৰায়ণঃ জীয়েকৰ পুতেকৰ পুতেক, আজো-
 নাতিয়েক।
 দ্যৱান্ধমে, দ্যৱাপুথিৰৌঃ দ্যৱান্ধমৌ স্বৰ্গ আৰু
 পুথিৰী। মনু ৩।৮৬
 দ্যু অভিসৰ্পণে (অদা প সক দ্যোতি) ১। অভিমুখে যা,
 মুখামুখি হ, যুঁজ, ২। আক্ৰমণ কৰ, ভাঙি,
 ১৪।১০৪, দ্যোতি সিংহো মৃগান।
 দ্যু ক্লী. (দ্যোতীতি দ্যু কিপ্) ১। এদিন, ২। আকাশ,
 ৩। স্বৰ্গ (পু) অগ্নি, —ঋঃ (দ্যুনি গগনে গচ্ছতীতি
 গম্ ডঃ) চৰাই, —চক্ৰঃ গ্ৰহ, পক্ষী, —জয়ঃ
 স্বৰ্গলাভ, —ধুনিঃ —নদী ক্লী. আকাশীগঙ্গা, —নং
 লয়ঃ পৰা সপ্তম বাণি, —নিশং দিনে ৰাতি,
 —নিৱাসী দেৱতা, —পতিঃ ইন্দ্র, সূৰ্য্য, —মণিঃ সূৰ্য্য,
 ভা ৮।১০।৩৮, —ময়ী বিশ্বকৰ্মাৰ কন্যাৰ নাম,
 —স্নং ক্লী. ধন, বল, অন্ন, —সদ্ (দ্যু স্বৰ্গে সীদতীতি
 সদ কিপ্) দেৱতা। শি ১।৪৩, গ্ৰহ।
 দ্যুকঃ পূ. ফেঁচা।
 দ্যুৎ দীপ্তৌ (ভা আ অঁ দ্যোততে) ১। পোহৰ দি, ২।
 উজ্জ্বল হ, (নিজন্ত) দ্যোতয়তি পোহৰ কৰ, পোহৰাই
 পেলা, স্পষ্ট কৰ, উজ্জ্বল কৰ।
 দ্যুতিঃ ক্লী. (দ্যু দীপ্তৌ কিৎ) ১। দীপ্তি, শোভা, ভা
 ৮।৫।৪২, ২। ৰশ্মি, ৩। ঐশ্বৰ্য্য, গৌৰৱ, ৪। চতুৰ্থ
 মনুৰ কানৰ এজন মূনিৰ নাম, হৰিব ৭।৭৫,
 —কৰঃ ধন, —ত বিণ. দীপ্তিৱিশিষ্ট। উজ্জ্বল।
 দ্যৱান্ (পূ. সূৰ্য্য।
 দ্যুতং —তঃ ক্লী. পূ. (দেৱনমিতি দিব্ ক্ৰীড়ায়াম্ ভাবে
 ক্তঃ) পাশা আদি ক্ৰীড়া। পাশা খেল, জুৱা খেল,
 দেভা ১।১৮।৫১, মনু ৯।২২১, —কৰঃ —কৃৎ
 পূ. জুৱাবী, —কাৰঃ জুৱাৰ আড্ডাৰ গৰাকী,
 —পূৰ্ণিমা, —পৌৰ্ণমাসী কোজাগৰ পূৰ্ণিমা, ১।
 আহিন মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ ৰাতি। লক্ষ্মী পূৰ্ণিমা। উজাগৰে
 থাকি শ্ৰীলক্ষ্মীদেৱীৰ সন্মানার্থে মানুহে জুৱা খেলে।
 কিছুমান ঠাইত বিশেষকৈ উত্তৰ ভাৰতত কাতি
 মাহৰ অমাবস্যাৰ দিনা (দীপাবিতা) ৰাতি লক্ষ্মী পূজা
 পাতি ৰাতি জুৱা খেলে। উত্তৰ পূব ভাৰতৰ
 কিছুমান ৰাজ্যত শাক্তপন্থীসকলে দীপাবিতাৰ দিনা
 ৰাতি শ্যামা (কালী) পূজা পাতে, —প্ৰতিপদ কাতি
 মাহৰ শুক্ল প্ৰতিপদ, —বীজং কড়ি, পাশাৰ ওটি,
 —বৃন্তিঃ জুৱা খেলেই যাব জীৱিকা।

দুন বিণ. ক্ষীণ দুর্বল, —নং লম্বৰ পৰা সপ্তম বাশি।
 দ্যৈ নাকৰণে (ভা প সক দ্যায়তি) ১। ঘিণ কৰ, অৱজ্ঞা
 কৰ, ২। নষ্ট কৰ।
 দ্যো, দ্যৌঃ ক্ৰী. ১। স্বৰ্গ, ২। আকাশ, —তঃ প্রকাশ,
 হবিব ২৩৩।২৪; উত্তাপ, —তক উদ্দীপক, —তনং
 দৰ্শন, প্রকাশন, —তনঃ পু প্রদীপ, বস্তু, —তিতং
 দীপ্ত, উদ্দীপ্ত, —ভূমিঃ স্বৰ্গ-পৃথিৱী।
 দ্যোতিৰিঞ্চণঃ পু. জোনাকী পৰুৱা।
 দ্ৰগড়ঃ পু. দবাৰ দৰে এবিধ বাদ্য, দগৰ।
 দ্ৰঙক্ষণং ক্ৰী. এতোলা ওজন।
 দ্ৰঙ্গঃ পু. চহৰ, নগৰ।
 দ্ৰটিমা (ন) দৃঢ়তা।
 দ্ৰটিষ্ট বিণ. অতিশয় দৃঢ় দৃঢ়তম।
 দ্ৰক্ষ্যং, —জ্যং ক্ৰী. পনীয়া দৈ।
 দ্ৰম্ গতো (ভা প সক দ্ৰমতি) যা, ইফালে-সিফালে ঘূৰি
 ফুৰ, দৌৰি যা, দৌৰি ফুৰ।
 দ্ৰমিলঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম। অভিধান সম্বলক এজনৰ
 নাম।
 দ্ৰম্মং গ্ৰীচ দেশীয় মুদ্রা।
 দ্ৰৱ বিণ. (দ্রু অপ) ১। দৌৰা, তিতা, টোপ টোপকৈ
 পৰি থকা, বৈ থকা, ২। পনীয়া, গলি যোৱা,
 গলিত, —জঃ ১। পলায়ন, ২। বস, ৩। গতি,
 গতিবেগ, ৪। দ্ৰৱত্বগুণ, ৫। পৰিহাস, খেল-ধেমালি,
 আনন্দোৎসৱ, ৬। কাথ, পাচন, —জঃ গুড়, —ৎ
 গমন, ক্ষৰণ, অনুতাপ, —ত্যাং দ্ৰৱণ —স্তী নদী,
 —বসা লা, গম আঠা।
 দ্ৰৱাধাৰঃ পনীয়া বস্তু থোৱা পাত্ৰ বিশেষ।
 দ্ৰৱিড়ঃ ভাৰতৰ দক্ষিণ পূব উপকূলস্থ দ্ৰাবিড় ৰাজ্য
 বৰ্তমান তামিলনাড়ু। সেই প্ৰান্তৰ অধিবাসী।
 দ্ৰৱিণং ক্ৰী. ১। ধন, সম্পত্তি, ২। সোণ, মহা
 ১।১০৩।১৯; ৩। শক্তি, বল, সাহসিকতা, ৪।
 পদাৰ্থ, বস্তু, —ৎ ১। ধৰ নামৰ এজন বসুৰ পুত্ৰৰ
 নাম, মহা ১।২১; ২। পৃথুৰ পুত্ৰ, ভা
 ৪।২২।৫৪; ৩। কুশদীপৰ সীমাৰ এখন পৰ্বতৰ
 নাম। ভা ৫।২০।২৫।
 দ্ৰৱিনাৰিপতিঃ, —নেষঃ পু. কুৰেব।
 দ্ৰৱিণোদাঃ (সু) অগ্নি।
 দ্ৰৱীকৰণং ক্ৰী. পনীয়া কৰা, গলোৱা কাৰ্য।

দ্রৱ্য ক্ৰী. (দ্রোবিব দ্রু যৎ) ১। বস্তু, মনু ৭।৯; পদাৰ্থ,
 ২। উপাদান, উপযুক্ত পদাৰ্থ। বৈশেষিকৰ সাতটা
 মৌলিক বিভাগৰ এটা। ন্যায়মতে দ্ৰব্য ন বিধ—
 ক্ষিত্যাণ্ডেজোমৰুদব্যোমকাল। দিগ্দ্বেদহিনৌ মনঃ,
 ৩। সম্পত্তি, ধন, ৪। ভেষজ, ঔষধি, ৫। পিতল
 ধাতু, ৬। মদ, সুৰা, ৭। লা, ৮। বিনয়, ৯। পণ,
 বাজি, —পৰিগ্ৰহঃ সম্পত্তি অৰ্জন, —সংস্কাৰঃ যাগ-
 যজ্ঞাদিৰ সময়ত যজ্ঞদ্রব্যৰ সংস্কাৰ, শোধন।
 দ্ৰৱ্যৱান(ৎ) বিণ. ধনী, সম্পত্তিশালী।
 দ্ৰৱ্যৱৰ্জনং ক্ৰী. —বৃদ্ধিঃ —সিদ্ধিঃ ক্ৰী. সম্পত্তি অৰ্জন।
 দ্ৰৱ্যোঘঃ সম্পদৰ প্ৰাচুৰ্য্যতা, পয়োভৰ।
 দ্ৰষ্টৱ্য বিণ. ১। চাব লগীয়া, ২। চোৱা উচিত, ৩।
 বোধগম্য, ৪। মনোৰম, দৰ্শনীয়।
 দ্ৰষ্টা (ঋ) পু. ঋষি, বিচাৰক।
 দ্ৰহঃ দ' পুখুৰী, সৰোবৰ।
 দ্ৰা স্বপ্নে, পলায়নে (অদা, দিৱা, প অক দ্ৰাতি, দ্ৰায়তে)
 ১। শো, টোপনি যা, ২। দৌৰি যা। উদাহৰণ— নিদ্ৰাতি
 গৃহস্থঃ, দ্ৰাতি চোৰঃ। গৃহস্থই শুই আছে চোৰ পলাল।
 দ্ৰাক্ অব্য. খৰধৰ, অতি শীঘ্ৰে, তৎক্ষণাৎ।
 দ্ৰাক্ কাণ্ডেক (ভা প সক অক দ্ৰাভকতি) ১। আকাঙক্ষা
 কৰ, আশা কৰ, ২। খাবলৈ ইচ্ছা কৰ।
 দ্ৰাক্কা ক্ৰী. (দ্রাক্ কাণ্ডেক ঘঞ) আদুব, খিচমিচ, —বসঃ
 আদুবৰ বস। সুৰা।
 দ্ৰাঘয়তিঃ নাম ধাতু। দীঘল কৰ। বহলাই দি, বৃদ্ধি কৰ।
 দেৰি কৰ, লেহেম কৰ।
 দ্ৰাঘিমা (ন) দীৰ্ঘত্ব, দ্ৰাঘিমা ৰেখা। উত্তৰ মেৰুৰ পৰা
 দক্ষিণ মেৰুলৈ গোলকৰ ওপৰত টনা কল্পিত ৰেখা।
 দ্ৰাঘিষ্ট সকলোতকৈ দীঘল। দীৰ্ঘতম।
 দ্ৰাণ বিণ. পলায়িত, সূপ্ত, —ৎ ক্ৰী. ১। পলায়ন,
 ২। টোপনি।
 দ্ৰাপঃ পু. (দ্রা গিচ্ অচ্) ১। বোকা, পঞ্চ, ২। স্বৰ্গ,
 আকাশ, ৩। মূৰ্খ, ৪। শিৱ।
 দ্ৰামিলঃ পু. চাণক্য মুনি।
 দ্ৰৱঃ পু. ১। উৰণ, পলায়ন, ২। গতিবেগ, ৩। নিগৰণ,
 ঘৰণ, গলন, ৪। উত্তাপ।
 দ্ৰৱকঃ ১। চুষক পাথৰ, ২। সিক্তক। ধাতু গলাবলৈ
 ব্যৱহাৰ কৰা সূৰগা জাতীয় পদাৰ্থ, ৩। চন্দ্রকান্ত
 মণি, ৪। চোৰ।

দ্ব্যৰ্ণঃ ক্লী. (দ্রু গিচ্ যুচ্) ১। দ্রবণ কাৰ্য্য, গলন, ২। মল
নিষ্কাশন কৰা এবিধ গুটি, স্রবণ।

দ্রাবিড়ঃ দ্রাবিড় জাতি, মহা ৮। ১২। ১৪; কাৰ্ণাটশ্চিৱ
তৈলঙ্গা গুজ্জৰা বাহুবাসিনঃ। অজ্ঞান্ দ্রাবিড়াঃ পঞ্চ
ব্ৰিহাদক্ষিণৱাসিনঃ।। স্বপু — ভী ইলাচি, —কং ক'লা
নিমখ।

দ্রু (ক) ক্ষতৌ, গতৌ, (ভ্রা প সক দ্রৱতি) ১। দৌৰি
যা, পলাই যা, গী ১১। ২৮; ২। বেগেৰে যা,
বেগেৰে আঘাত কৰি যা, আক্রমণ কৰ, পনীয়া হ,
গলি যা, অলপ অলপকৈ নিগৰি যা। (গিজন্ত)
দ্রৱয়তি, অনু— পিচে পিচে যা, অভি— অক্রমণ
কৰ, অতিক্রম কৰি যা, উপ— আক্রমণ কৰ,
প্রতি— পলাই যা।

(খ) উপতাপে (স্বা প অক সক দ্রুণোতি) ১। আঘাত
কৰ, ২। অনুতাপ কৰ।

দ্রুঃ পু. ক্লী. (দ্রু ডুঃ) ১। গছ, ২। কাঠ, (স্ত্রী) গতি,
—কিলিমং ক্লী. দেৱদাৰু গছ, —ঘণঃ (দুবৃক্ষং
হন্যতেহনেনেতি দ্রু হন অপ ঘণাদেশঃ) ১। কুঠাৰৰ
দৰে এবিধ অস্ত্ৰ, ২। কাঠৰ মুদগৰ, দ্বাদা, ৩। কুঠাৰ,
৪। ব্ৰহ্মা, ৫। ভূমিকম্প, —স্ত্রী কুঠাৰ, —নখঃ গছৰ
কাইট, —গস ডাঙৰ নাক থকা। দীৰ্ঘনকা, —গহঃ
তৰোৱালৰ ঋপ, —গা ধনুৰ গুণ, —গিঃ ধান জোখা
দোণ, —গী কুঞ্জলকীয়া, দুড়া কাছ।

দ্রুত বিণ. (দ্রৱতি স্ম্যেতি দ্রুতঃ) ১। শীঘ্ৰ, বেগী, ২।
পলায়িত, ৩। ৯। ৫৯; গলিত —তঃ বৃশ্চিক,
কাটিচেপা, —ৱিলস্বিত এবিধ ছন্দ।

দ্রুতি ক্লী. ১। গলন, ২। পলায়ন, গমন।

দ্রুপদঃ পু. ১। পাঞ্চাল দেশৰ চন্দ্ৰবংশীয় ৰজা দ্রুপদ।
কন্যাৰ নাম দ্রৌপদী। পৃথিৱীৰ পুত্ৰ দ্রুপদৰ দুজন পুত্ৰ
শিখণ্ডি আৰু ধৃষ্টদ্যুম্ন। দ্রোণ আৰু দ্রুপদ দুয়োজন
সহপাঠী আছিল। দ্রুপদ পাঞ্চালৰ ৰজা হোৱাত দৰিদ্ৰ
দ্রোণে তেওঁৰ পৰা সহায় বিচাৰি যোৱাত দ্রুপদে
দ্রোণক অৱমাননাহে কৰে। দ্রোণ আৰু দ্রুপদ
দুয়োজনেই ভৰদ্বাজৰ পৰা ধনুৰবিদ্যা শিকিছিল। দ্রোণ
কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱৰ আচাৰ্য্য হোৱাত পাণ্ডৱৰ দ্বাৰাই
দ্রুপদক ধৰাই আনে। পিচত অৱশ্যে সদয় হৈ
দ্রুপদক আধা ৰাজ্য দিয়ে। দ্রুপদে দ্রোণৰ হাতত
এনেকৈ পৰাজয় হোৱাৰ প্ৰতিশোধ লবলৈ এখন যজ্ঞ

কৰে আৰু যজ্ঞৰ ফল স্বৰূপে এটা পুত্ৰ আৰু এটি
কন্যা লাভ কৰে। পুত্ৰৰ নাম ধৃষ্টদ্যুম্ন যাৰ হাতত
দ্রোণৰ মৃত্যু হয়। কন্যা দ্রৌপদী পঞ্চ পাণ্ডৱৰ পত্নী
হয়, ২। কাঠৰ পাদুকা, ফটা, খৰম, —দী ক্লী.
ঋক, বৈদিক মন্ত্ৰ।

দ্রুমঃ পু. (দ্রুঃ শাখা ব্ৰিহদ্যতে হস ইতি মঃ) ১। গছ,
মনু ৯। ২৫৫; ২। পাৰিজাত, ৩। কুবেৰ, —নখঃ
—ৰঃ কাইট, —ৱ্যাধিঃ লা, গম আঠা, —শ্ৰেষ্ঠঃ
তাল গছ।

দ্রুমাৰিঃ পু. হাতী।

দ্রুমাময়ঃ লা, গম আঠা।

দ্রুমাশ্ৰয়ঃ জেঠী, কেঁকো সাপ।

দ্রুমোৎপলঃ কৰ্ণিকাৰ গছ।

দ্রুৱয়ং ক্লী. ওজনৰ পৰিমাণ।

দ্রুসল্লকঃ পু. পিয়ালবৃক্ষ।

দ্রুহু জিহ্বাংসে (দিৱা প অক দ্রুহতি) ১। দ্ৰোহ কং
অনিষ্ট কৰ, ২। আঘাত কৰিবলৈ বিচাৰ, প্ৰতিশোধ
লবলৈ ষড়যন্ত্ৰ কৰ, চিন্তা কৰ।

দ্রুহঃ পু. (দ্রুহতি ধনাদিলাভাশয়া বিনাশং চিন্তয়তীতি
দ্রুহ ক) ১। পুত্ৰ, ২। সৰোবৰ।

দ্রুহণঃ, —হিণঃ পু. ব্ৰহ্মা।

দ্রুহী ক্লী. (দ্রুহতি পিত্রে ব্ৰিহাকালীন ধনাগ্ৰহণাদিনা দ্রুহ
ক ভীষু) দুহিতা, পত্নী।

দ্রু বধে গতৌ (স্বা, ক্ৰ্যা উ সক দ্রুণোতি, দ্রুণুতে;
দ্রুণোতি, দ্রুণীতে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২।
গমন কৰ, যা, আগুৱাই যা।

দ্রুঘণঃ পু. হাড়ুৰী, লোহাৰ গদা।

দ্রুণঃ বৃশ্চিক, বিছা।

দ্রোণঃ, দ্রোণাচাৰ্য্যঃ পু. ভৰদ্বাজৰ পুত্ৰ। কুক আৰু
পাণ্ডৱসকলৰ আচাৰ্য্য, গুৰু। এবাৰ ভৰদ্বাজে গঙ্গালৈ
গা ধুবলৈ আহোঁতে ঘৃতাচী নামৰ এজনী অতি সুন্দৰী
অপ্সৰাক দেখি বীৰ্য্যস্থলন হয়। ভৰদ্বাজে সেই বীৰ্য্য
এটা দ্রোণত ৰাখি থয় আৰু তাতে পুত্ৰ সন্তান এটিৰ
জন্ম হয়। দ্রোণত (পানীৰ পাত্ৰ) জন্ম হোৱাৰ বাবে
লৰাটিৰ নাম দ্রোণ ৰখা হয়। দ্রোণে পিতাক
ভৰদ্বাজৰ পৰা শাস্ত্ৰবিদ্যা আৰু পৰশুৰামৰ পৰা
শস্ত্ৰবিদ্যা শিক্ষা লাভ কৰে। কুকৰেবৰ মহাসম্ভৱত
শ্ৰীকৃষ্ণৰ চাতুৰ্য্যৰ ফলত ধৃষ্টদ্যুম্নৰ হাতত দ্রোণাচাৰ্য্যৰ

মৃত্যু হয়। ভীষ্মৰ হতুৱাই দ্রোণাচাৰ্য্যই শুনাকৈ কোৱা হয় যে অশ্বখামাৰ মৃত্যু হৈছে। একমাত্ৰ পুত্ৰৰ মৃত্যু হোৱা বাৰ্তা সঁচা নে মিছা সত্যনিষ্ঠ যুধিষ্ঠিৰক সোধাত যুধিষ্ঠিৰে কলে অশ্বখামা মৰিছে 'কিন্তু সেইটো হাতীহে'। 'কিন্তু সেইটো হাতীহে' কথাখিনি অতি অস্পষ্ট হোৱাত দ্রোণে ভালকৈ শুনা নাপালে আৰু একমাত্ৰ পুত্ৰৰ মৃত্যু হ'ল বুলি ধৰি লৈ শোকত জৰ্জৰিত হৈ মুৰ্ছিত হ'ল। তেতিয়াই ধৃষ্টদ্যুম্নই দ্রোণৰ শিৰচ্ছেদ কৰে। মহা ১।১৩১ অ; — ৭৭ — ৭৯ এদোণ পৰিমাণ। কাঠৰ পাত্ৰ। পানী ৰখা আধাৰ, — কাক: চোঁৱাকাউৰী, — ক্ষীৰা, — দুধা এদোণ গাখীৰ দিয়া গাই, — পুষ্পী দোৰোণ ফুল, — মুখং চাৰি শ গাওঁৰ ৰাজধানী।

দ্রোণি: — বী. স্তী. ১। কাঠেৰে তৈয়াৰী ডাঙৰ মুখৰ পানী থোৱা পাত্ৰ, ২। পানী ৰখা আধাৰ 'চৌবাচ্চা', ৩। গৰু ছাগলীয়ে পানী থোৱাৰ বাবে ৰখা দীঘলীয়া 'চৌবাচ্চা', ৪। এদোণ পৰিমাণ— ১২৮ সেৰ, ৫। এবিধ নিমখ, ৬। এখন নদীৰ নাম, ৭। দুখন পৰ্বতৰ মাজৰ ভূখণ্ড, — দল: কেতেকী ফুল, — লৱণং কৰ্ণাটকৰ এবিধ প্ৰসিদ্ধ নিমখ।

দ্রোহ: পু. (দ্রহ্ ভাৱে ঘঞ) ১। অনিষ্ট চিন্তা, জিঘাংসা, আঘাত বা হিংসা কৰাৰ কাৰণে অভিসন্ধি, গী ১।৩৭; ২। প্ৰতাৰণা, অপৰাধ, ৩। বিদ্ৰোহ, ৰাজদ্ৰোহ, — চিত্তলং আনৰ অনিষ্ট চিন্তা।

দ্রোহাট: পু. ১। ভণ্ড, ভণ্ড তপস্বী, প্ৰবঞ্চক, ২। চিকাৰী, (মৃগলুৰু)। এবিধ গাঁথা।

দ্রোণায়ণ: — শি:, — দ্রোণি: পু. দ্রোণাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ অশ্বখামা।

দ্রোণিক: এদোণ পৰিমাণৰ শস্যবীজ সিঁচিব পৰা পথাৰ।

দ্রৌপদী স্তী. (দ্রুপদস্যাপত্যং স্তী. দ্রুপদ জণ) দ্রুপদ ৰজাৰ কন্যা। পাঞ্চালী, কৃষ্ণা, সৈৰঙ্গী, যাজ্ঞসেনী। দ্রৌপদীৰ পাঁচজন পতি কেনেকৈ হ'বলৈ পালে সেই বিষয়ে ব্ৰহ্মবৈৱৰ্তপুৰাণত শ্ৰীকৃষ্ণজন্ম খণ্ডৰ ১১৫ অধ্যায়ত এনেদৰে আছে— বনবাসত থকা কালত এদিন অগ্নিয়ে শ্ৰীৰামক কলে যে কেইদিনমানৰ ভিতৰতে লঙ্কাপতি ৰাক্ষস ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰিব গতিকে তুমি সীতাক লুকাই ৰাখা। শ্ৰীৰামে অগ্নিক কলে যে তুমি সীতাক লৈ

গুচি যোৱা আৰু ছায়াসীতাক ইয়াতে থৈ যোৱা। অগ্নিয়ে তাকে কৰিলে। ৰাৱণে ছায়াসীতাক হৰণ কৰি লৈ গ'ল। লঙ্কাৰ যুদ্ধত শ্ৰীৰামে ৰাৱণক সৰংশে নাশ কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰে। সীতাৰ অগ্নি পৰীক্ষাত সেই ছায়াসীতাই অগ্নিত প্ৰবেশ কৰিছিল। অগ্নিয়ে ছায়াক ৰক্ষা কৰি সীতাক শ্ৰীৰামক অপৰ্ণ কৰে। ছায়াই নাৰায়ণ সৰোবৰত সদাশিৱক এশ বছৰ ধৰি তপস্যা কৰে। সদাশিৱ তপস্যাত সন্তুষ্ট হৈ ছায়াক দেখা দি কি বৰ লাগে সুধিলে। তেতিয়া ছায়াই 'স্বামী দিয়া' বুলি পাঁচবাৰ উচ্চাৰণ কৰে। শিৱই বৰ দান কৰি কলে, 'হে সাধৱী। তুমি ব্যাকুলা হৈ 'বৰ দিয়া, বৰ দিয়া' বুলি পাঁচবাৰ উচ্চাৰণ কৰিলা। গতিকে হৰিবংশৰ পাঁচজন ইন্দ্ৰ জাপৰ যুগত তোমাৰ পাঁচজন বৰ হ'বগৈ। ব্ৰহ্মকুণ্ডসমুদ্ভৱা তুমি দ্রৌপদী হৈ পঞ্চেন্দ্ৰ স্বৰূপ পাঁচ পাণ্ডৱৰ পত্নী হ'বা। দ্রুপদ ৰজাই পতা স্বয়ম্বৰত অৰ্জুনে লক্ষ্য ভেদ কৰি দ্রৌপদীক পত্নীৰূপে লাভ কৰে। দ্রৌপদীক লৈ ঘৰলৈ আহোঁতে মাক কুন্তীক 'এটা বস্তু পাইছোঁ' বুলি কওঁতে মাকৰ মুখৰ পৰা 'পাঁচোজনে ভগাই ল' ৰাক্য ওলাই গ'ল। পুতেকহঁতে মাকৰ কথা পেলাব নোৱাৰিলে। গতিকে দ্রৌপদী পাঁচ পাণ্ডৱৰ পত্নী হ'ল।

দ্রৌপদেয়: (দ্রৌপদ্যা অপত্যং পুং অণ) দ্রৌপদীৰ পুত্ৰ।
দ্বন্দ্বং স্তী. ১। মিথুন, স্তী-পুৰুষ, ২। যি কোনো বস্তু এযোৰ, ৩। দুটা বিপৰীত বস্তু, যেনে জীতোক্ষ, সুখ-দুখ, মনু ১।২৬; ৪। কলহ, কাঁজিয়া-পেঁচাল, দুজনৰ মাজত কাঁজিয়া, হি ১।৪০; ৫। ৰহস্য, ৬। সম্পদ, অনিশ্চয়তা, ৭। দুৰ্গ, — স্বঃ ১। কোব মৰি সময়ৰ সঙ্কেত দিবৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা ধাতুৰ থাল, ২। দ্বন্দ্ব সমাস, য'ত দুটা ভিন্নার্থ পদৰ সংযোগ স্থাপন কৰা হয়, ৩। এবিধ বেমাৰ, — চৰঃ চকোৱা চৰাই, — জ কলহৰ পৰা হোৱা, — জাঃ বিবোধাচাৰ, অনৈক্য, বিবাদ, — ভিন্নং পতিপত্নীৰ মাজৰ বিচ্ছেদ, — ভূত সম্পদ, — বুদ্ধং দুজনৰ মাজত কাঁজিয়া, বৃজ।

দ্বন্দ্বঃ জন্ম. দুটা দুটাকৈ, এযোৰ এযোৰকৈ।

দ্বয় বিগ. (দ্বৌ অৱয়ৱৌ যস্য দ্বি সংখ্যায়ং তদ্বয়ং) দুগুণ, দুবিধ, শি ৩।৫৭; — স্তং স্তী. দুই, এযোৰ, উভয়,

যুগল, — হাদী (ন) দুমুখীয়া। যি ইফালেও কয়
সিফালেও কয়।

ছয়াগি: এবিধ গছ।

ছয়াতিগ বিণ. যাব মন বজ: আক তম: গুণৰ পৰা
মুক্ত। সন্ন্যাসী।

ছা সংখ্যাবাচক শব্দৰ আগত দুই অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।
— চত্বাৰিংশৎ ৪২, — ত্ৰিংশৎ ৩২, ত্ৰিংশল্লক্ষ-
গোপেতঃ, বত্ৰিশ লক্ষণ যুক্ত মহাপুৰুষ, — দশ ১২,
— দশ: মহাদেৱ, — দশপত্ৰকং এবিধ যোগাসন,
(— লোচনঃ) কাৰ্ত্তিকেয়, — দশাংশুঃ বৃহস্পতি,
— দশাক্ষ: বৃদ্ধ, কাৰ্ত্তিকেয়, কাৰ্ত্তিকেয়ৰ অনুচৰ,
— দশাক্ষৰমন্ত্ৰঃ দ্বাদশ বৰ্ণযুক্ত বিশ্ববিষয়ক মন্ত্ৰ— ‘ও
নমো ভগৱতে বায়ুদেৱায়’। — দশাশ্বাঃ বৃদ্ধ,
— দশাশ্বা সূৰ্য্য, — দশায়ুঃ কুকুৰ, — দশাৰ্চিঃ
বৃহস্পতি, — দশী দ্বাদশী তিথি।

ছা: (ব) ক্ৰী. ১। দুৱাৰ, মনু ৩।৩৮; ২। দ্বাৰা, উপায়,
যেনে জ্ঞানদ্বাৰা ভৱে মুক্তি: — স্থঃ — স্থিতঃ দুৱৰী,
প্রতিহাৰ।

ছাপৰং — বঃ ক্ৰী. পৃ. ১। ছাপৰ যুগ্ম চাৰি যুগৰ তৃতীয়
যুগ, ২। সন্দেহ, অনিশ্চয়তা, ৩। পাশাৰ গুটিৰ দুটা
বিন্দু থকা ফালটো।

ছাৰং ক্ৰী. (দ্বৰতি নিৰ্গচ্ছতীতি দৃ ঘঞ) ১। বাহিবলৈ
যোৱা দুৱাৰ, ২। দুৱাৰ, ৩। শৰীৰৰ নখন দুৱাৰ, মনু
৬।৪৮; ৪। পথ, উপায়, দ্বাৰা, — কপাটং, টে:
দুৱাৰৰ এখন পাল্লা, এটা পাট, — গোপঃ — নায়কঃ,
— পঃ — পালঃ — পালকঃ, — স্থঃ দুৱৰী, প্রতিহাৰ,
— দাকঃ চেগুণ গছ, — পটুঃ দুৱাৰত লগোৱা পৰ্দা,
— পিণ্ডী দুৱাৰডলি, — পিধান দুৱাৰৰ খিলি,
— বলিভুক কাউৰী, পাৰ চৰাই, — বাহঃ চোকাঠ,
— যন্ত্ৰং খিলি, বপু, চিংকণি, আলটাৰাচ।

ছাৰাধিপঃ, দ্বাবিকঃ, দ্বাৰী পৃ. দ্বাপাল, দুৱৰী।

ছাৰকা, দ্বাৱৱতী, দ্বাবিকা, ক্ৰী. গুজৰাটৰ পশ্চিম
উপকূলত থকা এখন নগৰী। শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰাজধানী।
সাতখন মোক্ষদায়ক পুণ্যভূমিৰ এখন।

ছি. সংখ্যাবাচক, দ্বিৰচনান্ত, সৰ্বনাম ধংক্ৰু (দ্বৌ ৰাৱৌ
ইতি সূচ) : দুই, পৃ. ১মা দ্বিৰচনান্ত দ্বৌ। ক্ৰী. আক
ক্ৰীৰ্ লিঙ্গত ছে। দ্বিৰাচক শব্দবোৰ যেনে : চক্ৰ,
নদীৰ পাৰ, শ্ৰীৰামৰ পুত্ৰ, হাত, ভবি, স্তন, পাখি।

— কং দুই, — কঃ, ককাৰঃ নামত দুটা ককাৰ থকা
জন্তু। ১। কাক: কাউৰী, ২। কোক: পক্ষী, — কুকুদ
দুটা কুঁজ থকা জন্তু— উট, — গুঃ দ্বিগুণসমাস। য’ত
পূৰ্বপদটো সংখ্যাবাচক। যেনে পঞ্চগুঃ, ত্ৰিসখম
— গুণং (দ্বাভ্যাং পূৰণম) দুগুণ আস ৪৯১;
— গুণাকৃতং দুবাৰ হালবোৱা পথাৰ, — চৰণ
দুঠেঙীয়া, — চত্বাৰিংশৎ ৪২ শ, — জঃ ১। ব্ৰাহ্মণ,
ক্ষত্ৰিয় আৰু বৈশ্য বৰ্ণ। মাকৰ গৰ্ভৰ পৰা প্ৰথম
বাৰ জন্ম হোৱাৰ পিচত উপনয়ন সংস্কাৰেৰে
দ্বিতীয়বাৰ ‘জন্ম’ লয়। মাতৰ্যদগ্ৰে জায়তে দ্বিতীয়ং
মৌজীবন্ধনাং। ব্ৰাহ্মণক্ষত্ৰিয়বিশম্ভৰ্ম্মাদেতে দ্বিজা:
স্মৃতাঃ। যা ১।৩৯; ২। কৃতসংস্কাৰ ব্ৰাহ্মণ। জন্মনা
জায়তে শূদ্ৰ: সংস্কাৰাদ্ দ্বিজ উচ্যতে, ৩। শূকৰ
পৰা হোৱা জন্তু, যেনে চৰাই, সাপ, মাছ ইত্যাদি।
৪। দাঁত, — জদাসঃ শূদ্ৰ, — জন্মা ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়,
বৈশ্য। অগ্ৰজ, দাঁত, — জপতিঃ চন্দ্ৰ, — জিহ্বঃ সাপ,
শি১৬৩; দুই, লগনীয়া, — জোন্তমঃ ব্ৰাহ্মণ, মনু
২।৪৯; — ট্ (য) শক্ৰ, — ঠঃ ১। বিসৰ্গ, ২।
অগ্নিপত্নী স্বহা, — তীয়ং দুই, দ্বিতীয়, — তীয়ঃ পুত্ৰ,
— তীয়া ১। পত্নী, ২। দ্বিতীয়া তিথি, — ত্ৰাঃ বিণ.
(সদায় বহুবচন) দুই বা তিনি, — দং বিণ. দুটা দাঁত
থকা (বলদাদি), — দান্ধী দুডাল ৰচিৰে ৰন্ধা গাই,
— দেৱতং বিশাখা নক্ষত্ৰ, — দেহঃ গণেশ, — ধা
অব্য. দ্বিধা. দুভাগ, — ধাগতিঃ কুস্তীৰ, ঘৰিয়াল,
— ধাতুঃ গণেশ, — নয়কঃ দুৰ্ম্মা, চুম্বকৃত (লিঙ্গ),
— পঃ পৃ. (দ্বাভ্যাং শুভমুখাভ্যাং পিৰতীতি পা কঃ)
হাতী, — পক্ষঃ ১। চৰাই, ২। দুটা পৰেক থকা
অৰ্থাৎ এটা মাহ, — পথং ক্ৰী. দুটা পথ, — পদিকা,
— পদী প্ৰাকৃত ছন্দ বিশেষ, — পাদ্ দুঠেঙীয়া জন্তু,
— পাদ্যং — পাদ্যঃ দুগুণ দত্ত, — পায়ী হাতী,
— পাস্যঃ গণেশ, — বিন্দুঃ বিসৰ্গ, — ভুজঃ দুটা
ভুজৰ মাজৰ কোণ, — ভূম বিণ. দুমহলীয়া ঘৰ,
— মাতৃজঃ গণেশ, — মাত্ৰঃ দুই মাত্ৰায়ুক্ত, দীৰ্ঘস্বৰবৰ্ণ,
— মুখা জৌক, — মুখাহিঃ দুমুখীয়া সাপ, — মূৰ্দ্ধ দুটা
মূৰ থকা, — বদঃ — বাপঃ হাতী, — বদ্যত্ৰকঃ সিংহ,
— বসনং দুবাৰ ভোজন, — বাগমনং ক্ৰী. বিয়হৰ
পিচত কইনাৰ পতি গৃহলৈ পুনৰাগমন। আগৰ
কালত শান্তি হোৱাৰ আগতেই বিবাহসম্পন্ন কৰা

হৈছিল কাৰণে শান্তি হোৱাৰ পিচত কন্যাক পতিগৃহলৈ পঠোৱা হৈছিল। আজিকালি অসমৰ স্থানীয় প্ৰথা অনুসৰি বিয়াৰ দিনা ৰাতি বৰঘৰ গচকাই পিতৃগৃহলৈ ঘূৰাই লৈ যোৱা হয়। তাৰ দুদিন বা তিনি দিন পিচত কইনাক পতিগৃহলৈ সংসাৰ কৰাৰ বাবে বয়বস্ত্ৰে সৈতে পঠোৱা হয়। শাস্ত্ৰমতে কন্যাৰ আঠ, দহ আৰু বাৰ বছৰ বয়সত দ্বিবাগমন নিষিদ্ধ।

—ৰাৰাঢ়: মিথুনস্থ ৰবিৰে যিদিনা দুটা অমাবস্যা স্পৰ্শ কৰিব। 'মিথুনস্থ যদা ভানুবমৱস্যাঙ্গয়ং স্পৃশেৎ। দ্বিবাৰাঢ়: স ৱিজেয়ো ৱিষ্ণুঃ স্বপিতি কৰ্কটে।।

—কাঢ়া দুবাৰ বিবাহিতা কন্যা। —ৰেফ: পূ. ভোমোৰা, মৌমাখি। (ক্লী) বৰব, —ৱৰ্বা দুবছৰীয়া গাই বা টেউৰী, —ৱাহিকা দোলা, পাৰ্কা, —ৱিদ: এটা বানৰ। নৰকাসুৰৰ বন্ধু; বিপূ ৫।৩৬।২; শ্ৰীৰামৰ এজন বানৰ বন্ধু, —ৱেশৰা ক্লী. মাইকী বোঁৰাই টনা সৰু গড়ী, —শ: অব্য. দুই দুইকৈ, —শফ: দুটা খুৰা থকা পত্ৰ। যেনে গৰু, ম'হ, গাহৰি, কৰু পহু আদি। —ষ: —ষণ্ শত্ৰু, —ষ্ঠ বিণ. উভয়স্থ। দুয়োপিনে থকা, —সীত্য —হল্য বিণ. দীঘে-পথালিয়ে দুবাৰ হাল বোৱা (পথাৰ), —হা (ন) হাতী, —হায়নী ক্লী. দুবছৰীয়া গাই। —হোত্ অগ্নি।

দ্বি বৈৰে (অদা উ সৰু দেউ, দিষ্টে) ১। হিংসা কৰ, ২। ঈৰ্ষা কৰ, 'বিবোধী হ, শত্ৰুৱালি কৰ।

দ্বীপং, পং: ক্লী. পূ. দ্বয়ো দিশেৰা গতা আপো যত্ৰ। কাকাকিগোলকন্যায়েন দ্বয়োৰিত্যুক্তংপি চতুৰ্দ্ধি ইতি সিদ্ধি:) ১। চৰিওফালে পানী থকা ভূমিখণ্ড, দ্বীপ, ২। আশ্ৰয় স্থল, দ্বীপ সাতখন। সপ্তদ্বীপা ধৰিত্ৰী, —কৰ্পূৰজ: চীনদেশীয় কৰ্পূৰ, —ৱতী নদী, ভূমি, —ৱান (৫) সমুদ্ৰ।

দ্বীপী (ন) পূ. দ্বীপং চৰ্ম অস্ত্ৰাস্যেতি দ্বীপ ঠন) বাঘ।

দ্বোখা অব্য. দুভাগকৈ, দুৰকমে।
দ্বোষ: পূ. দ্বি ভাৱে দ্ব্যে) শত্ৰুতা, বিৰোধ, বিদ্বেষ, মনু ৪।১৬৩; —৭ং ক্লী. হিংসা, ঈৰ্ষা, শত্ৰুতা, —৭: শত্ৰু।

দ্বোষী, দ্বোষ্টা পূ. শত্ৰু।

দ্বোষ্য বিণ. শত্ৰুতাৰ যোগ্য। হিংসাপূৰ্ণ, ঈৰ্ষাৰিহিত, ঘৃণনীয়, —ব্য: পূ. শত্ৰু দ্বী ৬।৯।

দ্বৈগুণিক: মূলৰ সমান সূত লোৱা মহাজন।

দ্বৈগুণ্যং দৃগুণ মূল্য। ত্ৰিগুণৰ (সদ্ব, বজ্জ: তম:) দুটা গুণত অধিকাৰ।

দ্বৈতং ক্লী. (দ্বি ইতং ইতি অণ) ১। দ্বিত্ব, ২। এখন বনৰ নাম, কি ১।১; —ৱাদ: যি দৰ্শনে (মতবাদ) দ্বৈতবাদত বিশ্বাস কৰে। দ্বৈত অৰ্থাৎ দুটা পৃথক অস্তিত্ব, যেনে জীৱাত্মা আৰু পৰমাত্মা, ব্ৰহ্ম আৰু জগৎ, প্ৰকৃতি আৰু পুৰুষ, ভক্ত আৰু ভগৱান। —ৱাদী দ্বৈতবাদত বিশ্বাসী, দাৰ্শনিক পণ্ডিত।

দ্বৈতিন্ পূ. দ্বৈতবাদী।

দৈত্বীয়ক বিণ. দ্বিতীয়।

দৈত্ব বিণ. দৃগুণ, দুই প্ৰকাৰ, হৰিব. ১।৩০; —৭ং ১। দুভাগকৰণ, ২। বিবাদ, কাঁজিয়া, প্ৰতিযোগিতা, অনৈক্য, ৩। দ্বিধা, ঈশ্বৰ, অনিশ্চয়তা, ৪। দুমুখীয়া নীতি, ৫। বজাৰ ছয়টা বিদেশ-নীতিৰ এটা। এফালে সন্ধি আনফালে বিগ্ৰহ।

দ্বৈপ বিণ. (দ্বীপিনো ৱিকাব: দ্বিপ অণ) ১। দ্বীপ সম্বন্ধীয়, ২। দ্বীপবাসী সম্বন্ধীয়, ৩। বাঘৰ ছাল থকা, ছালেৰে নিৰ্মিত, —পং: পূ. বাঘৰ ছালেৰে ঢকা গাড়ী।

দ্বৈপায়ন: পূ. (দ্বীপং অয়নং উৎপত্তিস্থানং যস্য ইতি অণ) ১। মহৰ্ষি ব্যাস। পৰাশৰ আৰু সত্যৱৰ্তীৰ পুত্ৰ, মহা ১।৬৩।৮৩; ২। এটা হৃদৰ নাম। দুৰ্যোধনে পাণ্ডৱৰ ভয়ত পলাই এই হৃদতে লুকাই আছিল।

দ্বৈপ্য বিণ. দ্বীপ সম্বন্ধীয়, দ্বীপবাসী।

দ্বৈমাতৃৰ বিণ. দুজনী 'মাতৃ' থকা। এজনী নিজৰ মাতৃ আৰু আনজনী বিমাতা, —৭ং গণেশ, জবাসন্ধ।

দ্বৈমাতৃক বিণ. নদী আৰু বৰষুণৰ দ্বাৰা পালিত ক্ষেত্ৰ।

দ্বৈৰাজ্যং দুজন বজাৰ মাজত ভগাই দিয়া ৰাজ্য।

দ্ব্যক্ষৰ দুটা আখৰযুক্ত।

দ্ব্যঙ্গুল দুই আঙ্গুল পৰিমাণৰ।

দ্ব্যঙ্গুলং দুই আঙ্গুলি পৰিমাণৰ।

দ্ব্যর্থ: দুটা অৰ্থ থকা শব্দ। দ্ব্যৰ্থবোধক পদ।

দ্ব্যটং তাম ধাতু।

দ্ব্যত্মক: (দ্বৌ কাপে আত্মানৌ যস্য) মিথুন, কন্যা, ঘনু আৰু মীন ৰাশি।

দ্ব্যহিক দুদিন সম্পৰ্কীয়, দুদিনত হোৱা।

ধ, ধকাৰ। উনবিংশ ব্যঞ্জন আৰু ত বৰ্ণৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ।
অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ নৱম সূত্ৰৰ তৃতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ
স্থান দন্ত। সমাসৰ শেষত 'ধ' থোৱা, ধাৰণ কৰা
অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে, গৰ্ভধ।

ধং ক্ৰী. (ধা ডঃ) ধন, সম্পত্তি।

ধঃ পু. (ধৰতি বিশ্বমিতি ধা ডঃ) ১। ব্ৰহ্মা, ২। কুব্জ, ৩। ধৰ্ম।

ধক্ খণ্ড প্ৰকাশ কৰা, আশ্চৰ্য্যবোধক অব্যয়।

ধক্ নাশনে (চুৰা উ সক্ ধক্য়তিৰ) নাশ কৰ, (পাপ)
দূৰ কৰ, ধ্বংস কৰ, যেনে ধক্য়তি পাপং গঙ্গা।

ধটঃ পু. (ধং ধনং অটতি প্ৰাপ্নোতি তোলাত্বেনেতি ধ
অট অচ) ১। তুলাচনী, দগাপান্না, তৰ্জু, ২। তুলা
বাশি, ৩। তৰ্জুৰ পৰীক্ষা, —কঃ ৪২ লাভূৰমণি
ওজনৰ পৰিমাণ, —টিকা, —টী ১। পুৰণা কাপোৰ,
২। লেংটি, (নাভিৰ পৰা দুই ভৰিৰ মাজেৰে গুপ্তাঙ্গ
ঢাকি পিচ ফালে কঁকালত বন্ধা দীঘলীয়া কাপোৰ),
—টী (ন) শিৱ। তুলা বাশি।

ধণ্ ধবানে (ভ্ৰা প অক্ ধণতি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল।

ধত্বৰঃ পু. ধঁতুৰা গছ।

ধন্ বৰে (ভ্ৰা প অ ধনতি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল।

ধনং ক্ৰী. (ধনতি বৌত্তীতি পচাদ্যচ) ১। ধন, সম্পত্তি,
টকা পইচা, সোণ ৰূপ, ২। 'মৰমৰ বস্তু, স্নেহৰ
পাত্ৰ, ৩। ঘৰৰ পশুপক্ষী আদি, যেনে গোধন,
৪। মূল্যবান বস্তু, ৫। মূলধন, ৬। পদৰ শেষত
মূল্যবোধক ৰূপে, যেনে বিদ্যাধন, তপোধন, ৭। চিকাৰ
কৰি পোৱা বস্তু, ৮। প্ৰতিযোগিতাৰ পুৰস্কাৰ, ৯। ধনিষ্ঠা
নক্ষত্ৰ, ১০। উৎকৃষ্ট বস্তু, ১১। ধনাত্মক বাশি,
১২। লক্ষ্মী, ঈঃ —গৰ্জ ধনগবী, —দঃ কুব্জ।
ধনদাতা, —দানুজঃ ৰাৱণ, —দায়ী (ন) অগ্নি,
—পতিঃ —পালঃ কুব্জ, —পিণাটিকা, —পিণাটী
ক্ৰী. ধনতৃষ্ণা, ধনলোভ, —প্ৰিয়ৱাককজস্থ নামৰ গছ,
—প্ৰয়োগঃ সূতত ধন নিয়োগ, —মদঃ ধনগবী,
—মূলং মূলধন, —হৰঃ ১। উত্তৰাধিকাৰী, ২। চোৰ,
৩। এবিধ আতৰ।

ধনাধিকাৰঃ পু. ধন-সম্পত্তিৰ ওপৰত অধিকাৰ।

ধনাধিগোপ্ত্ব, —ধিপঃ —ধিপতিঃ, —ধ্যক্ষঃ ১। কুব্জ,
২। ধন-উৰালী, কোষাধ্যক্ষ।

ধনোন্মন ধনৰ গৰম।

ধনেষী (ন) ঋণলৈ দিয়া ধন দাবী কৰোঁতা।

ধনকঃ পু. লোভী।

ধনঞ্জয়ঃ পু. (ধনং জয়তি ইতি জি খচ্ মুম) ১।
অৰ্জুন। উত্তৰ কুক জয় কৰি বিৰাট ধনসোণ আনি
যুধিষ্ঠিৰক দিছিল। কি ১।৩৭; ২। অগ্নি, ৩।
জলাধিপতি এটা নাগ, মহা ২।৯।৯, ৪। দেহবায়ু।
শৰীৰৰ পৰা নিৰ্গত হোৱা পঞ্চবায়ুৰ অন্তৰ্গত, ৫।
অৰ্জুন গছ, ৬। এটা গোত্ৰ, ৭। বিষুং, মহা
১৩।১৪৯।৮৩; ৮। দ্বাপৰৰ ষোড়শ ব্যাস, দেভা
৫।৩।৪০।

ধনৱান্ (ৎ) বিণ. ধনী, সম্পত্তিশালী।

ধনিকঃ পু. (ধন কৈ কঃ) ১। ধনী মানুহ, ২। ঋণদাতী
মহাজন, মনু ৮।৫১; ৩। সৎ বেপাৰী ৪। প্ৰিয়ঙ্
গছ, ৫। পতি, গিৰিয়েক।

ধনী (ন) বিণ. (ধনমন্ত্যসোতি ইনিঃ) ১। ধনৱান। বিপুল
সম্পত্তিৰ অধিকাৰী, আচাৰ্য, ২। ঋণদাতা মহাজন,
মনু ৮।৬১; —কা ক্ৰী. যুৱতী।

ধনুঃ (স) পু. ক্ৰী. (ধন উসিঃ) ১। ধনু। শৰ নিক্ষেপ
কৰা যন্ত্ৰবিশেষ, ২। চাৰি হাত দীঘল পৰিমাণ, মনু
৮।২৩৭; ৩। বৃন্তৰ অংশ, ৪। ধনু বাশি, ৫। এবিধ
আসৰ, বস, ৬। মৰুভূমি, —পটঃ (ধনুঃ পটঃ)
পিয়ালবৃক্ষ, —গুণী মুৰ্বা লতা, —ক্ৰমঃ (ধনুৰ্ভূমঃ)
বাঁহগছ, —ধৰঃ —ধাৰী —ভূৎ ধনুৰ্ধাৰী, যোদ্ধা,
—লতা সোমলতা, —বৃক্ষঃ বাঁহ গছ, —ব্ৰেদঃ
ধনুৰ্বিদ্যা শাস্ত্ৰ।

ধনুৰ্ধৰঃ পু. ১। হাত ধনু লৈ থকা যুঁজাৰু।

ধনুন্মান্ (ৎ) পু. ধনুৰ্ধৰ, ব ৭।৫৬।

ধনু ক্ৰী. ধনু।

ধনেশ্বৰঃ পু. কুব্জ।

ধন্য বিণ. (ধনায় হিত ধন যৎ) ১। পুণ্যৱান, ২। ধনী,
সম্পত্তিশালী। স্বনামা পুৰুষো ধন্যঃ পিতৃনামা চ
মধ্যমঃ। অধ্যমো ভ্ৰাতৃনামা চ মাতৃনামাধ্যমঃ, ৩।
ভাগ্যৱান, ৪। শ্ৰেষ্ঠ, ধাৰ্মিক, —ন্যঃ পু. ১।
সৌভাগ্যৱান পুৰুষ, ২। নাস্তিক, —ন্যা ১। ধাই,
নাচ, ২। ধনীয়া পাত, —ভাদঃ ১। ধন্যবাদ,
কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন, ২। প্ৰশংসা, —ব্ৰতং ধন প্ৰাপ্তিৰ

বাবে পালন কৰা ব্ৰত বিশেষ। কুবেৰ হেনো
প্রথমতে শূদ্র আছিল, এই ব্ৰত কৰাৰ পিচত
ধনপতি হ'ল।

ধন্যাকং ক্ৰী. ১। ধনিয়া শাকৰ গছ, ২। ধনিয়া গুটি।

ধন্ব (ন) পূ. ক্ৰী. ১। ধনু, ২। শুকান মাটি, মকভূমি,
—দুৰ্গং চাৰিওফালে মকভূমিয়ে আবৰি থকা দুৰ্গ,
মনু ৭।৭০।

ধন্বন্তৰ ক্ৰী. চাৰি হাত দীঘল পশ্চিমাণ।

ধন্বন্তৰিঃ পূ. (ধনুকপলক্ষণত্ৰাং শল্যাদি চিকিৎসাশাস্ত্ৰং
তস্যাস্ত্ৰং ঋচ্ছতীতি ঋ গতো ইঃ) ১। দেৱ
চিকিৎসক। স্বয়ং নাৰায়ণৰ অংশৰূপে সমুদ্ৰ মন্থনত
হাতত অমৃত ভাণ্ড লৈ উত্তিত হৈছিল, ২। মহাদেৱ।

ধন্বিনঃ পূ. গাহৰি।

ধন্বী (ন) ১। ধনুৰ্ধাৰী, ২। অৰ্জুন, ৩। শিৱ, ৪।
বিষ্ণু, ৫। ধনু ৰাশি, ৬। বকুল গছ, ৭। তামস মনুৰ
পুত্ৰ।

ধম বিণ. (ধমতীতি ধম অচ) জুই জুলোৱা লোক।
যজ্ঞাগ্নি প্রজালক। লাগনী-খৰি। গলনকৰ্তা,
মিশ্রণকৰ্তা। —মঃ পূ. ১। চন্দ্ৰ, ২। কৃষ্ণ, ৩।
যমৰাজ, ৪। ব্ৰহ্মা, —কঃ কমাৰ, —নঃ নল-খাগৰি,
—নিঃ, —নী ক্ৰী. ১। নল-খাগৰি, ২। শৰীৰৰ
তেজবাহক নলী, নাড়ী, স্নায়ু, ৩। গল, ৪। প্রহ্লাদৰ
ভায়েক হ্লাদৰ পত্নী।

ধম্মলঃ, ধম্মিলঃ, ধম্মিল্লঃ পূ. খোঁপা। বেবী গাঁথি এটা
ঢোপৰ দৰে বাক্ৰি ফুল, অলঙ্কাৰেৰে শোভিত চুলি।
গীত ২২১।

ধম্ব বিণ. পদৰ শেষত পান কৰা, চুঁহি খোৱা অৰ্থত
ব্যৱহাৰ হয়, যেনে স্তন্যজয়।

ধৰ বিণ. (পদৰ শেষত) ধাৰণ কৰা, বাহন কৰা, পিচ্কা,
অধিকাৰ কৰা, পালন কৰা অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
যেনে গদাধৰ, মহীধৰ, গিৰিধৰ ইত্যাদি। ধাৰণকৰ্তা,
—ৰঃ পূ. (ধৃ অচ) ১। পৰ্বত, শি ৪।১৮; ২।
কপাহ, ৩। কুৰ্মৰাজ যি পৃথিৱীক ধাৰণ কৰি আছে,
৪। এজন বসু, হৰিব ৩।৩৯; ৫। মহাদেৱ, ৬।
বিষ্ণু, শ্ৰীকৃষ্ণ।

ধৰণ বিণ. ১। ধাৰণকৰ্তা, ধাৰক, ২। সংৰক্ষক, —পং
ক্ৰী. ১। অৱলম্বন, ২। সংৰক্ষণ, এবিধ পৰিমাণ,
২৪ বক্তিকা, দহ পল, ওজন —পং পূ. ১। সেতু,

২। পৰ্বতৰ কাষ, ৩। হিমালয়, ৪। ইহ লোক,
পৃথিৱী, ৫। সূৰ্য্য, ৬। মাইকী মানুহৰ স্তন, ৭। ধান,
খাদ্য শস্য।

ধৰণিঃ —নী ক্ৰী. (ধৰতি জীৱাদীনিতি ধৃ ইনিঃ, —ঙীৰ)
১। পৃথিৱী, বিপু ২।৯।১৪১; ২। নাড়ী, ধমনী,
৩। ভূমি, মাটি, ৪। মুখৰ কাঠ, —কীলকঃ পৰ্বত,
—জঃ —পুত্ৰঃ —সুতঃ পূ. মঙ্গল গ্ৰহ, নবকাসুৰ,
—জা, সুতা, জনকপুত্ৰী সীতা, —ধৰঃ পূ. ১।
কুৰ্মৰাজ, ২। শেবনাগ, ৩। বিষ্ণু, ৪। পৰ্বত, ৫।
ৰজা, ৬। দিগগজ।

ধৰা ক্ৰী. (ধৰতী জীৱসংস্থানিতি ধৃ অচ টাপ) ১। পৃথিৱী,
২। মজ্জা, ৩। স্নায়ু, নাড়ী, ৪। গৰ্ভাশয়, —কদম্বঃ
বৰ্ষা কালত ফুলা কদম, —আজঃ নবকাসুৰ, —ধৰঃ
—ভুং ১। বিষ্ণু, মহা ৩।৩।১৪৯।৯৩; ২। পৰ্বত,
—পতিঃ ৰজা, —মৰঃ —দেৱঃ —সুৰঃ ব্ৰাহ্মণ।

ধৰিত্ৰী ক্ৰী. (ধৰতীতি ধৃ ইত্ৰ ঙীৰ) পৃথিৱী, ৰ ১৪।৫৪।

ধৰিমা (ন) পূ. তৰ্জু, দগাপান্না, তুলাচনী।

ধূৰ্ত্তৰঃ পূ. ধৰ্ত্তৰা গছ।

ধৰুণঃ পূ. (ধৰতীতি ধৃ উনন) ১। ব্ৰহ্মা, ২। স্বৰ্গ, ৩। অগ্নি।

ধৰ্তব্য বিণ. (ধৃ ধাতোঃ কৰণি তব্য) ধাৰণীয়, ধৰি থকাৰ
যোগ্য।

ধৰ্ত্ৰং ক্ৰী. (ধৰতীতি ধৃ উগাদি ত্ৰঃ) ১। গছ, ঘৰ,
বাসস্থান, ২। অৱলম্বন, ৩। পৰিব নিদিয়াকৈ ঠেলি
ৰখা খুঁটা, ঢোকা, ৪। বজ্জ, ৫। ধৰ্ম।

ধৰ্মঃ পূ. (ধৰতি বিশ্বম্ ইতি ধৃ মন) ১। ধৰ্ম, জাতি,
বৰ্ণ, সম্প্ৰদায়ে পালন কৰা ৰীতি, নীতি, আচাৰ
আদি, ২। ন্যায়নীতি, সদাচাৰ, স্বভাৱ, ৩। সংকৰ্ম,
কৰ্তব্য, বিধিবদ্ধ কৰ্তব্য, ৪। নিৰপেক্ষতা, ন্যায়নিষ্ঠা,
৫। সমত্ব ভাব, ৬। সৌজন্যতা, নৈতিকতা, ৭।
উপমা, সাদৃশ্য, ৮। যজ্ঞ, পূজা, পাৰ্ৱণ, সেৱা,
সংকাৰ, ৯। উপায়, পদ্ধতি, ১০। ভক্তি, ১১।
উপনিষদ, ১২। যুধিষ্ঠিৰ, ১৩। যমৰাজ, ১৪।
সামুদা, সংসজ, ১৫। ব্ৰহ্মাৰ সৌ স্তনৰ পক্ষ জন্ম
হোৱা এজন দেৱতা, মপু ৩।১০, আচলতে ক'বলৈ
গ'লে ধৰ্ম শব্দৰ সম্পূৰ্ণ অৰ্থ থকা কোনো স্তব্ধসম
পদ নিয়াটো আঁতি কঠিন। কাৰণ এই শব্দৰ পৰিসৰ
ইমান বহল যে কোনো অৰ্থই সম্পূৰ্ণ নহয়। যদিও
ধৰ্মক ইংৰাজীত 'বিলিজিয়ন' আৰু আৰবীত 'মজহ্ব'

বুলি কোৱা হয়, তথাপি এই দুটা বিদেশী শব্দই ধৰ্মৰ সকলো অৰ্থ সামৰিব নোৱাৰে। দৰাচলতে এই দুটাই ভগৱৎ উপাসনাকহে বুজায়, যি 'ধৰ্ম'ৰ এটা অঙ্গহে, সম্পূৰ্ণ ধৰ্ম নহয়। বিভিন্ন সময়ত ঋষি, মুনি, পণ্ডিতসকলেও ধৰ্মৰ সংজ্ঞা, লক্ষণ, প্ৰকাৰ, বিধ সম্পৰ্কেও বিভিন্ন ধৰণৰ ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিছে। মনুৱে কৈছে ঋতি, স্মৃতি, সদাচাৰ আৰু আত্মতৃষ্টিয়েই ধৰ্ম। মনুৰ মতে ধৰ্মৰ লক্ষণ দহটা— ধৃতি, ক্ষমা, দম, অস্ত্ৰেয়, শৌচ, ইন্দ্ৰিয় নিগ্ৰহ, ধী, বিদ্যা, সত্য আৰু অত্ৰোদ। এজন শাস্ত্ৰকাৰে আঠ আৰু এজনে ছয়, ভাগৱতত বিষ্ণুধৰ্মসূত্ৰত চৈধ্যটা, মনুৱে আকৌ এঠাইত চতুৰ্বৰ্ণৰ দ্বাৰা পালনীয় ধৰ্ম মুঠতে পাঁচটা বুলি কৈছে। সেই কেইটা হ'ল অহিংসা, সত্য, অস্ত্ৰেয়, শৌচ আৰু ইন্দ্ৰিয়-নিগ্ৰহ। মনু ১০।৬৩। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ পঞ্চশীল— অহিংসা, সত্য, অস্ত্ৰেয়, ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু মদত্যাগ। জৈন ধৰ্মমতে ধৰ্ম দহবিধ— ক্ষমা, মৰ্দৱ, আৰ্জৱ, নম্ৰতা, তপঃ, সংযম, অকিঞ্চনতা, ব্ৰহ্মচৰ্য্য, সত্য আৰু ত্যাগ। —কৰ্ম্য —কাৰ্য্য —ক্ৰিয়া ব্ৰত, পূজা, পাৰ্ৱণ, যাগ-যজ্ঞ। ধাৰ্মিক কাৰ্য্য, —কাৰ্য্য: কেতু: পূ. বুদ্ধ, —কীল: পূ. শাসন। ৰজা, স্বৰ্গদেউসকলে তামৰ ফলিত যিবিলাক দান, হুকুম আদি দি গৈছিল, —ক্ষেত্ৰং ক্লী. ১। কুৰুক্ষেত্ৰ, গী ১।১২। ধৰ্মাচাৰ, —ঘট: বহাগ মাহৰ প্ৰতি দিন, (ব্ৰহ্মৰণক) দান কৰিবলগা সুগন্ধিজলপূৰ্ণ কলহ, —চক্ৰ: ১। বৌদ্ধ ধৰ্মচক্ৰ। বুদ্ধ, ২। এবিধ অস্ত্ৰ, হৰিব ২২।৬।৭; (ভৃং) বুদ্ধ, জিন, —চাৰিণী ১। পত্নী, ২। সাধৱী স্ত্ৰী। —চিস্তনং —চিস্তা পুণ্য ভাবনা, পুণ্য চিন্তা। নৈতিক কৰ্মৰ বিবেচনা, —জ: ১। বৈধ সম্ভান, ২। যুধিষ্ঠিৰ, —জিজ্ঞাসা ধৰ্ম, আচাৰ, বিধি বিধানাদি সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন, অনুসন্ধান। জৈমিনী সূত্ৰ— অথাতো ধৰ্মজিজ্ঞাসা। —জীৱন: ১। যিজন ব্ৰাহ্মণে যাগ-যজ্ঞ পূজা-পাতলাদিত আনক সহায় কৰে, ২। যি ধৰ্মাচৰণকে নিজৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য বুলি ধৰি লৈছে, —জ্ঞ: ধৰ্মজ্ঞানী, ন্যায়নীতি, বিধি-বিধান সম্পৰ্কে সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থকা পণ্ডিত, —ণ: ১। এবিধ গছ, ২। এবিধ সাপ, —ত্যাগ: ব্ৰত্যাচাৰ, বিধাৰ্মিকতা, —দানং নোখোজাকৈয়ে মাত্ৰ ধৰ্মৰ কাৰণেই দিয়া দান, —দাৰা: ধৰ্মপত্নী, —দ্বজী গজানদী, —দ্বোজী

(নৃ) দৈত্য, দানৱ, —ধাতু: বুদ্ধ, —ধবজ: —ধবজী ভণ্ড তপস্বী, যি জীৱিকাৰ বাবেই জটাতাৰী হয়, ধৰ্মাচৰণৰ কাৰণে নহয়, —নন্দন: —পুত্ৰ: যুধিষ্ঠিৰ, —নাথ: ন্যায়ধীশ, —নাভ: বিষ্ণু, —নিৰ্ৱেশ: ভক্তিনিষ্ঠা, —নিষ্পত্তি: স্ত্ৰী। ধাৰ্মিক কাৰ্য্য ৰূপায়ণ, সম্পাদন, —পত্ননং ১। জানুক, জনকীয়া, ২। ধৰ্মপুৰী, —পত্নী পতিব্ৰতা স্ত্ৰী, —পত্নং যজ্ঞডিমক, —পথ: নৈতিক য়াগ। সদাচাৰ, —পৰ ধৰ্মপৰায়ণ, —পাল: ধৰ্মৰক্ষক, ন্যায়ধীশ, —পুত্ৰ: যুধিষ্ঠিৰ, বৈধ পুত্ৰ সম্ভান, —প্ৰৱচনং ধৰ্ম সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা, —প্ৰাণিজ্যিক: যি ধৰ্মক লৈ বেপাৰ কৰে, পুৰুষাৰৰ লোভত ধৰ্মাচৰণ কৰোঁতা, —ভগিনী ১। সছোদৰা ভনী, ২। গুৰুভগ্নী, —ভাগিনী ধৰ্মপত্নী, —ভাগৰ্ক: ভাগৱত, মহাভাৰত, ৰামায়ণ আদি ধৰ্ম পুথিৰ পাঠক, ব্যাখ্যাকাৰক, —ভ্ৰাতৃ ধৰ্মভাই, —মহাপাত্ৰ: ধৰ্ম কাৰ্যাধিকাৰী, —মূলং ধৰ্মৰ ভেটি, বেদ, —যুগং সত্যযুগ, —যুগ: বিষ্ণু, —ৰতি বিণ. ধাৰ্মিক, —ৰাজ: ১। যুধিষ্ঠিৰ, ২। যমৰাজ, ৩। ৰজা, ৪। জিন, —ৰোষী (নৃ) পূ. অধাৰ্মিক, নাষ্টিক, ন্যায়হীন, —লক্ষণং ধৰ্মৰ মৌলিক চিহ্ন, বেদ, —(ণা) মীমাংসা দৰ্শন, —লোপ: ধৰ্মহীনতা, —ৱৎসল বিণ. ধাৰ্মিক, ধৰ্মপৰায়ণ, —ৱাসৰ: পুৰ্ণিমা তিথি, —ৱাহন: ১। সদাশিৱ, ২। যম ৰজাৰ বাহন ম'হ, —ৱিদ ধৰ্মজ্ঞ, —ৱিধি: ন্যায় বিধি, —ৱিপ্লৱ: অশান্তি, অন্যায়, —ৱীৰ: (অলঙ্কাৰ) ধৰ্মৰ পৰা উদ্ভূত বীৰ বস, সাহসী যোদ্ধা, —বুদ্ধ বিণ. ধৰ্মনীতিত প্ৰবীণ, —ৱৈতংসিক: পূ. (ধৰ্মে ৱৈতংসিক ইৱ) অসং পথেৰে ধন উপাৰ্জন কৰি পাপক্ষয়ৰ বাবে ধৰ্মানুষ্ঠান কৰা ব্যক্তি, —ৱ্যাস: ১। কান্দীৰ দেশীয় এজন পাপী পুৰুষ, ২। এজন ধাৰ্মিক ব্যাধ, মহা ৩।২০৬, —শালা আদালত, —শাস্ত্ৰং মনু, যাজ্ঞবল্ক্য আদিয়ে ৰচনা কৰা শাস্ত্ৰসমূহ, —শীল ধাৰ্মিক, —সঙ্গ: ১। ধৰ্মশক্তি, ২। ভণ্ডামি, —সংহিতা স্ত্ৰী. মনু, যাজ্ঞবল্ক্য আদিয়ে প্ৰণয়ন কৰা স্মৃতিশাস্ত্ৰ, —সভা ৰাজসভা, আদালত, —সাৰ: শ্ৰেষ্ঠ পুণ্য কৰ্ম।

ধৰ্মত: অৰ্থা. ধৰ্মানুসৰি, সঁচাকৈয়ে।

ধৰ্ম্ বিণ. ধাৰ্মিক, ন্যায়পৰায়ণ।

ধৰ্মাস্ত্ৰ, জ্ঞা বৰটোকোলা চৰাই।

ধৰ্মাসনং ক্লী। আদালত, বিচাৰালয়।

ধৰ্মী বিণ. ধাৰ্মিক, ধৰ্মজ্ঞ, ধৰ্মপালক, —পুত্ৰঃ অভিনেতা।

ধৰ্ম্য বিণ. (ধৰ্ম যৎ) ১। ধৰ্মযুক্ত। ধাৰ্মিক, ২। বৈধ, ৩। সদ গুণসম্পন্ন, —ব্ৰাহ্মণঃ এই বিবাহ পাঁচ বিধ— ব্ৰাহ্ম, দৈব, আৰ্য, গান্ধৰ্ব আৰু প্ৰাজাপত্য। অধৰ্ম বিবাহ তিনি বিধ : অসুৰ, বান্ধুস আৰু পৈশাচ।

ধৰ্মঃ পু. (ধৃষ ভাৱে ঘঞ) ১। ধৃণন্ততা, ২। নিভীকতা, ৩। নিলজ্জতা, ৪। অসহিষ্ণুতা, ৫। (নাৰী) নিৰ্যাতন, ৬। আঘাত, ৭। অৱমাননা, ৮। নপুংসক, —কাৰিণী ধৰ্ষিতা নাৰী।

ধৰ্ষক বিণ. ধৰ্ষণকাৰী, আক্ৰমণকাৰী, বলাৎকাৰী, —কঃ পু. ১। ধৰ্ষণকাৰী পুৰুষ, ২। অভিনেতা, নাচনী।

ধৰ্ষণং, —ণা ক্লী. ক্তী. (ধৃষ লুট) পৰিভ্ৰম, নাৰী নিৰ্যাতন, বলাৎকাৰ, অৱমাননা, ভৰ্ষনা।

ধৰ্ষণিঃ ক্তী. (ধৰ্ষতীতি ধৃষ অনিঃ আদেশ্ ধঃ), অসতী, ব্যভিচাৰিণী তিৰোতা।

ধৰ্ষিত বিণ. ১। বলাৎকাৰ হোৱা, পৰাজিত, পৰাভূত, অসদ ব্যৱহাৰকৃত, নিন্দিত, ভৎসিত, —তং ক্লী. ১। গৰ্ব, উদ্ধতালি, ২। যৌন-সঙ্গম, সহবাস, —তা বেশ্যা, অসতী তিৰোতা।

ধৰ্ষিন্ বিণ. মদগৰ্বী, অত্যাচাৰী, দূৰন্ত, সতীত্ব নাশকাৰী ভ্ৰষ্টাচাৰী, —ণী বেশ্যা।

ধৱঃ পু. (ধৃনোতি ধৱতীতি বা ধৃ অচ) ১। পতি, স্বামী, হৰিব, ১৬।৪৫; ২। পুৰুষ, ৩। গৰাকী, ৪। ধৃত, গুণা, দুৰ্জ্জন, ৫। এবিধ গছ।

ধৱল বিণ. ১। বগা, শুভ্ৰ, ২। ধুনীয়া, ৩। নিৰ্মল, পবিত্ৰ, —লঃ ১। বগা ৰং, ২। উৎকৃষ্ট বলদ, ৩। চীনা কপূৰ, ৪। এবিধ বৃক্ষ, ৫। সঙ্গীতৰ এটা ৰাগ, —লা সুন্দৰী নাৰী, —গিৰিঃ হিমালয়ৰ সৰ্বোচ্চ শৃঙ্গ। মাউণ্ট এভাৰেষ্ট, —পক্ষঃ পু. ১। ৰাভ্ৰহাঁহ, ২। শুক্ল পক্ষ, —মুক্তিকা চকমাটি।

ধৱাণকঃ পু. বায়ু।

ধৱিভ্ৰং ক্লী. (ধৃ ইভ্ৰঃ) হৰিণৰ ছালেৰে তৈয়াৰী বিচনী।

ধা ধাৰণে পুষ্টো, দানে (হা উ যাক দধাতি, ধন্তে) ১। ৰাখ, থ, স্থাপন কৰ, ২। স্থিৰ কৰ, মন স্থিৰ কৰ, ৩। দান কৰ, উপহাৰ দি, ৪। ধাৰণ কৰ, ৫। দখল কৰ, অধিকাৰ কৰ, কি ১৩।৫৪; ৬। পৰিধান কৰ, বহন

কৰ, ৭। হৃদৰ্শন কৰ, দেখুৱা, ৮। পালন কৰ, সহায় কৰ, ৯। উৎপন্ন কৰ, তৈয়াৰ কৰ, ১০। সম্পাদন কৰ, উপসৰ্গৰ লগত : অভিসং— ধবঞ্চনা কৰ, ঠগ, অস্ত্ৰৰ— স্বীকাৰ কৰ, লুকাই ৰাখ, আবৃত কৰ, অস্পষ্ট কৰ, অনুমং— পৰীক্ষা কৰ, অনুসন্ধান কৰ, লক্ষ্য কৰ, আয়োজন কৰ, অপি— বন্ধ কৰ, লুকাই ৰাখ, বাধা দি, অভি— ক, কথা, গী ১৮।৬৮; উল্লেখ কৰ, মাত, নাম কাঢ়, অভিসং— নিষ্কেপ কৰ, লক্ষ্য কৰ, চিন্তা কৰ, গী ১৭।১২; ঠগ, ধবঞ্চনা কৰ, লগ হ, বন্ধ কৰ, মনু ৭।১৫৯; প্ৰতিজ্ঞা কৰ, ঘোষণা কৰ, উল্লেখ কৰ, অন্ন— মনোযোগ দি, কাণ দি, আ— স্থাপন কৰ, ৰাখ, অ গী ৫।৪০; নিযুক্ত কৰ, ল, বহন কৰ, ভোগ কৰ, ধৰি ৰাখ, উৎপন্ন কৰ, তৈয়াৰ কৰ, কি ৪।১২; দি, দান দি, নিয়োগ কৰ, সম্পাদন কৰ, আৱিস্— উল্লেখ কৰ, উপ— স্থাপন কৰ, থ, ওচৰত থ, উৎপন্ন কৰ, নিয়োগ কৰ, দান দি, উপহাৰ দি, লুকাই ৰাখ, উপা— ওচৰত থ, পৰিধান কৰ, তৈয়াৰ কৰ, উৎপন্ন কৰ, তিৰস্— (তিৰোধান), অস্ত্ৰজ্ঞান হ, লুকাই ৰাখ, নি— স্থাপন কৰ, বিশ্বাস কৰ, দান দি, জমা ৰাখ, সংযত কৰ, লুকাই ৰাখ, মাটিৰ তলত থ, পৰি— পৰিধান কৰ (কাপোৰ) পিন্ধ, চাৰিওফালে আবৰি ৰাখ, পুৰস্— সমুখত ৰাখ, আগত ৰাখ, পুৰোহিত কৰ, প্ৰদি— মাটিত পৰ, দীঘল হৈ পৰ, স্থাপন কৰ, আবদ্ধ কৰ, নিয়ন্ত্ৰণ কৰ, বহল কৰ, বিদ্যুত কৰ, প্ৰেৰণ কৰ, প্ৰতিজ্ঞা— প্ৰতিবিধান ল বা কৰ, চিহ্ন বা শুদ্ধ কৰ, প্ৰতিশোধ ল, প্ৰতিকাৰ কৰ, আয়োজন কৰ, প্ৰেৰণ কৰ, প্ৰল্লি— দূৰাণ কৰ, ভাগ ভাগ কৰ, স্ত্ৰি— উৎপন্ন কৰ, সম্পাদন কৰ, ঘট, উদ্ভৱ কৰ, বিধান কৰ, ব্যৱস্থা ল বা কৰ, বন্দবস্ত কৰ, নিৰ্ণয় কৰ, তৈয়াৰ কৰ, উৎপন্ন কৰ, নিয়োগ কৰ, প্ৰস্তুতি কৰ, স্থান— ব্যৱধান কৰ, দুটাৰ মাজত থ, হস্তক্ষেপ কৰ, লুকাই ৰাখ, স্ত্ৰি— বিশ্বাস কৰ, বিশ্বাস স্থাপন কৰ, সং— সংযোগ কৰ, লগ কৰ, বন্ধ কৰ, স্থাপন কৰ, নিৰ্দিষ্ট কৰ, (ধনুত ৰাখ) সংযুক্ত কৰ, দৃষ্টি নিষ্কেপ কৰ, উৎপন্ন কৰ, প্ৰতিবোধী হ, জোৰ হ, মিল হ, আবেগ কৰ, কতিপূৰণ দি, স্ত্ৰি— স্থাপন

কৰ, থ, একেলগে থ, মনু ২।১৮৬, ওচৰত থ, ওচৰ চাপ, সমা— একেলগে বাথ, স্থাপন কৰ, সমাধান কৰ, (মন) শাস্ত কৰ, সন্তুষ্ট কৰ, ক্ষতিপূৰণ দি, চিন্তা কৰ, সম্পাদন কৰ, বিশ্বাস কৰ।

ধাকঃ পূ. (ধা কঃ) ১। বলদ গৰু, ২। আহাৰ, অন্ন, ৩। ক্ষত, আধাৰ।

ধাটীঃ ক্ৰী. আক্রমণ, শত্ৰুৰ মুখামুখি হৈ কৰা আঘাত।

ধাণকঃ পূ. সোণৰ মুদ্রা (দীনাৰৰ অংশ)।

ধাত্তা (ঋ) পূ. (ধা ত্‌চ্) ১। বিধাতা, ব্রহ্মা, ২। ১০।৪৩; ২। বিশ্ব, ৩। এজন আদিত্য, ৪। ব্রহ্মাৰ পুত্ৰ, ৫। আত্মা, ৬। সপ্তৰ্ষি, ৭। বিবাহিতা তিৰোতাৰ প্ৰেমিক।

ধাতুঃ পূ. (ধীয়তে সৰ্বমস্মিন্ধিতি ধা তুন) ১। শৰীৰ ধাৰক পদাৰ্থসমূহ, ২। মৌলিক পদাৰ্থ, পঞ্চভূত, ৩। শৰীৰৰ বস, সত— বায়ু, পিত্ত, কফ, ৪। সোণ, ৰূপ, তাম আদি ধাতুসমূহ, কিছুমান শাস্ত্ৰমতে ধাতু ন বিধ, কিছুমানৰ মতে আঠ বিধ; আকৌ কিছুমানৰ মতে সাত বিধ। তেনেকৈ উপধাতুও সাত বিধ, ৫। ধাতুৰ আকৰ, ৬। আত্মা, ৭। মনেন্দ্ৰিয়, ৮। পঞ্চভূতৰ পাঁচটা গুণৰ এটা— শব্দ, স্পৰ্শ, ৰূপ, বস, গন্ধ, ৯। পৰমাৰ্জা, ১০। হাড় —কাশীশং (সং) বৃদ্ধ, হীৰাকচ, —কুশল ধাতুৰ কামত নিপুণ, —ক্ৰিয়মা ধাতু বিদ্যা, —ক্ষয়ঃ শৰীৰৰ বস হানি, ক্ষয়ৰোগ, —জং আলকাতৰা, —দ্বারকঃ সূৰগা, —পঃ পূ. (ধাতুং পাতি বৰুতি পা কঃ) শৰীৰৰ বস, —পাঠঃ পাণিনি মুনিৰে ৰচনা কৰা ধাতু অৰ্থাৎ ক্ৰিয়াবিলাকৰ তালিকা, —ভূং পৰ্বত, —মলং শৰীৰৰ ধাতু-বসবিলাকৰ মল, —মানিকং এবিধ পদাৰ্থ, হীৰাকচ, —মাৰী(ন) সূৰগা, 'বৰাজ্জ', খনিজ —ৰাজকং গুৰু, বিৰ্যা, —ব্ৰহ্মভং সূৰগা, —ব্ৰাহ্মী (ন) ধাতু বিদ্যা-বিশাৰদ, —ব্ৰৈবী(ন) পূ. গন্ধক, —শেখৰং তৃতীয়া, —শোধনং ক্ৰী. সীহ, —সাম্যং শৰীৰৰ বস তিনিটাৰ (বায়ু, পিত্ত, কফ) সমতা অৰ্থাৎ সুস্থতা।

ধাতু পূ. ধাতু চাওক, —পুত্ৰঃ সনৎকুমাৰ।

ধাত্ৰং ক্ৰী. আধাৰ, পাত্ৰ, —ত্ৰী ক্ৰী. (ধীয়তে পীয়তে ইতি ধেং পানে ইন) ১। ধাইমা, মা, যা ৩।৮২; ২। উপমাতা, ২। ১০।৭৮; ৩। গঙ্গা নদী, ৪। আমলখী গছ।

ধাত্ৰেয়ীকা, ধাত্ৰেয়ী ক্ৰী. ১। পালিতা ডনী, ২। ধাইমা।

ধানং --নী ক্ৰী. ক্ৰী. আধাৰ, পাত্ৰ, আসন। পদৰ শেষত, যেনে ৰাজধানী।

ধানাঃ ক্ৰী. ১। মুড়ি, ২। সাম্ভহ গুড়ি, ৩। খাদ্য শস্য, ৪। অক্লৰ, কলি, ৫। ভজা যৱধান।

ধানুৰ্দ্দণ্ডিকঃ, ধানুঃ পূ. ধনুৰ্কৰ।

ধানম্যঃ পূ. বাঁহ গছ।

ধান্ধা ক্ৰী. ইলাচি।

ধান্যং ক্ৰী. (ধানে পোষণে সাধু ইতি ধান যৎ) ১। শস্য, খাদ্য, ধান, ২। ধনিয়া, —কঙ্কং তুঁহ, খেৰ, —কোশঃ —কোষ্ঠকং ধানৰ ভঁড়াল, —ক্ষেত্ৰং ধানখেতি, —চমসঃ চিৰা, —জ্বক্ ক্ৰী. তুঁহ, —ধেনুঃ দানৰ বাবে ধানেৰে তৈয়াৰী গৰু, —মায়ঃ ধানৰ বেপাৰী, —বীজং ধনিয়া সঁচ, —বীৰঃ মাটিমাহ, —শীৰ্ষকং ধানৰ সীহ, —শুকং ধানৰ শূং, —সাৰঃ বানি উঠা ধান, চাউল।

ধান্যা, ধান্যাকং ক্ৰী. ধনিয়া।

ধান্যাৰিঃ পূ. এন্দুৰ।

ধান্যোস্তমঃ পূ. শালিধান।

ধাম (ন) ক্ৰী. (দধাতি গৃহস্থাদিকং ধা মনিং) ১। গৃহ, বাসস্থান, মে ৩৫; ২। স্থান, আশ্ৰয়, ৩। স্বৰত থকা পৰিয়ালৰ মানুহ, ৪। ৰশ্মি, কিৰণ, ৫। পোহৰ, উজ্জ্বলতা, কি ২।২০; ৬। ৰাজকীয় দীপ্তি, ঐশ্বৰ্য্য, মৰ্যাদা, ৭। শক্তি, প্ৰতাপ, ৮। জন্ম, ৯। শৰীৰ, ১০। বাহিনী, ১১। অৱস্থা, ১২। বিশ্ব, মহা ১৩।১৪৯।৩৬; —কেশী, —নিধিঃ সূৰ্য্য।

ধামনিকা, ধামনী ক্ৰী. ধমনী চাওক।

ধায়ঃ, য়াঃ (স) বিণ. ধাৰণকৰ্তা।

ধায়্যঃ পূ. (ধীয়তে আশ্ৰিয়তে মঙ্গলাৰ্থমিতি ধা কমণি গ্যৎ যুক) যজ্ঞাগ্নি প্ৰজ্জ্বলন কৰা ঋতু মন্ত্ৰ।

ধাৰং ক্ৰী. বৰ্ষা কালৰ পানী দুবিধ— গাঢ়ং আৰু সন্মুদ্রম, —ৰঃ পূ. (ধায়তে ইতি ধ্ নিচ ঘঞ) ১। বিশ্ব, ২। ধাৰাসাৰ বৰষুণ, ৩। শিল বৰষুণ, তুষাৰ, ৪। দ'ঠাই, ৫। ধাৰ, ঋণ, ৬। সীমা, —কঃ পূ. ১। কলহ, যি কেনা ধৰণৰ পাত্ৰ, ২। অৱলম্বন, সংৰক্ষণ, অধিকৰ, নিৰীক্ষণ; —দী ১। ধমনী, ২। জৰী, ডোল, —বকঃ স্বামী, ধক্কা, —ণা ১। ধাৰণ, অৱলম্বন, সংৰক্ষণ কাৰ্য্য, ২। মনত ধৰি ৰখা শক্তি, বুদ্ধি, ৩। স্বৰণ শক্তি, ৪। সৃষ্টিৰতা, ৫। ন্যায্যপন্থিস্থিতি, সংস্থা,

মৰ্যাদা, স্থিতি, মনু ৪।৩২; ৬। যোগাঙ্গ বিশেষ, ৭। ব্ৰহ্মৰ ওপৰত মনোধাৰণ, মনোনিবেশ, ৮। ভদ্ৰতা, সৌজন্যতা, ৯। দৃঢ় নিশ্চয়, —শক্তিঃ স্মৰণ শক্তি। ধাৰ্মিকী স্ত্রী. (ধাৰয়তি সরমিতি ধু গিচ্ তৃচ্ গীপ) পৃথিৱী।

ধাৰা স্ত্রী. (ধাৰ্যতে অশ্বা যয়া ধু গিচ্ ব্যাঙ্) ১। ঘোঁৰাৰ গতিবেগ, ২। জলধাৰা, ৩। কলহ বা পাত্ৰৰ ছিদ্ৰ, ৪। ধাৰাসাৰ বৰষুণ, ৫। তৰোৱাল বা অস্ত্ৰৰ তীক্ষ্ণ ধাৰ, ৬। পৰ্বতৰ এচলীয়া কাষ বা ধাৰ, ৭। চকাৰ বেৰ, ৮। সমূহ, ৯। খ্যাতি, যশ, উৎকৃষ্টতা, ১০। হালধি, ১১। ৰাতি, ১২। সাদৃশ্য, ১৩। কাণৰ লতি, ১৪। সন্ততি, মহা ৬।১১৮।২৪; ১৫। তীৰ্থ বিশেষ, —কদম্বঃ পু. এবিধ কদম গছ, —জুৰঃ বৰষুণৰ টোপাল, শিলাবৃষ্টি, —জঃ খড়্গ, —গ্ৰাং কাঁড়ৰ আগ ভাগ, —টঃ ১। চাতক চৰাই, ২। ঘোঁৰা, ৩। মেঘ, ৪। মদমত্ত হাতী, —সাৰঃ ধাৰাসাৰ বৰষুণ, —গৃহং পানীৰ ব্যৱস্থা থকা স্নানাগাৰ, —খৰঃ মেঘ, তৰোৱাল, —নিপাতঃ —পাতঃ ধাৰাসাৰ বৰষুণ, মে ৪৮; নিজৰা, —যন্ত্ৰং কৃত্ৰিম নিজৰা, —ৰৰ্ষঃ, সম্পাতঃ ধাৰাসাৰ বৰষুণ, —বাহী বিগ. অবাধ, অবাৰিত, —ৰিষঃ খড়্গ, —সুহী স্ত্রী. এবিধ গছ।

ধাৰণী স্ত্রী. (ধু গিনিঃ গীপ) ১। পৃথিৱী, ২। শিমলুগছ, ৩। ধাৰণকৰ্ত্তা।

ধাৰী(ন) বিগ. (বী) ধাৰক, ধাৰণকাৰী, সংৰক্ষক, অৱলম্বনকাৰী (পুং) গ্ৰন্থৰ তাৎপৰ্য্য বিষয়ে পণ্ডিত, অজ্ঞেভ্যো গ্ৰন্থিনো শ্ৰেষ্ঠা গ্ৰন্থিভ্যো ধাৰিণো বৰাঃ। ধাৰিভ্যো জ্ঞানিনঃ শ্ৰেষ্ঠা জ্ঞানিভ্যো ব্যৱসায়িনঃ।।

মনু ১২।১০৩।

ধাক (ধয়তি পিৱতীতি ধে পানে কঃ) পানকৰ্ত্তা।

ধাৰোক্ষঃ স্ত্রী. দোহন কৰি অনাৰ সময়ৰ গৰম গাখীৰ।

ধাৰ্ভবাস্ত্বঃ পু. ১। ক'লা ঠেং আৰু ঠোট থকা ৰাজহাঁহ এবিধ। গেৰি হাঁহ, বে ১।৬; ২। এবিধ সাপ, ৩। ধৃতবাস্ত্বৰ পুত্ৰ, —পদী হংসপদী।

ধাৰ্মিক বিগ. (ধৰ্মং চৰতীতি ধৰ্ম ঠক) ধৰ্মশীল, ধৰ্মপ্ৰাণ।

ধাৰ্মিণং ধৰ্মপ্ৰাণ লোকৰ সভা।

ধাৰ্য্য স্ত্রী. (ধু গাং) ধাৰণীয়া।

ধাৱ জৱে (ভা উ অক ধাৱতি, —তে) ১। দৌৰি যা, ২। দৌৰি আগুৱাই যা, ৩। মুখামুখি হ, আক্ৰমণ কৰ, ৪। দৌৰি পলাই যা, ৫। শুদ্ধ কৰ, পৰিষ্কাৰ কৰ, ৬। উজ্জ্বল কৰ, নিৰ্দ্— ধুই পেলা।

ধাৱক বিগ. ১। ধোৱা, ২। দৌৰি যাওঁতা, শীঘ্ৰ গমনকৰ্ত্তা, ৩। এজন কবিৰ নাম, কোনো কোনো পণ্ডিতে কয় ৰজা হৰ্ষবৰ্ধনৰ বাবে এইজন কবিয়েই ৰত্নাৱলী নাটক লিখি দিছিল।

ধাৱনং স্ত্রী. ১। দৌৰি গমন, শীঘ্ৰ গমন, ২। নিৰ্মল কৰণ, ঘঁহন, পৰিষ্কাৰকৰণ, ৩। আক্ৰমণ।

ধাৱণ্যং স্ত্রী. শুভ্ৰতা. নিস্তেজ অৱস্থা।

ধাৱিত বিগ. গত, পলায়িত। মৰ্জিত।

ধাসাঃ (সু) পু. (দধাতি পৃথিৱীমিতি ধা অসুন্ সূট চ) পৰ্বত।

ধি (ক) ধৃতৌ (তুদা প সক ধিয়তি) ১। ধাৰণ কৰ, ধৰ, প্ৰাপ্ত কৰ, ২। ভোগ কৰ।

(খ) ধীতৌ গতৌ (স্বা প সক ধিনোতি) ১। আনন্দ দান কৰ, ২। ধীত কৰ, সম্ভূত কৰ। 'ধিনোতি হৱোন হিৰণ্যৰেতসম'। কি ১।২২।

ধিঃ সমাসৰ শেষত আধাৰ অৰ্থত, যেনে জলধিঃ, ৰাৰিধিঃ, অৰ্থাৎ সাগৰ।

ধিক্ অব্য. ধিকাৰ, নিন্দা, ভৎসনা, বিপু ১।১৫।৩৫;

—দণ্ডঃ তিৰস্কাৰ, গৰিহণা, মনু ৮।১২৯;

—পাক্ষ্যং গালি-গালাজ, ভৎসনা।

ধিক্সু বিগ. ভুৱা, প্ৰবঞ্চনা কৰাত ইচ্ছুক, অভ্যুদাৰ্ভৰা।

ধিৰণঃ পু. (ধ্ব কৃঃ) দেৱগুৰু বৃহস্পতি, —৭১ ঘৰ, বাসস্থান, —ণী ১। বুদ্ধি, ২। স্তুতি, ৩। প্ৰশংসা, ৪। ভাষণ, কথা, ৫। পাথৰ, শিল, ৬। পৃথিৱী, ৭। পাত্ৰ।

ধিষ্ণ্যং স্ত্রী. ১। স্থান, ২। ঘৰ, ৩। নক্ষত্ৰ, ৪। অগ্নি, ৫। শক্তি।

ধিষ্টিয়াঃ পু. ১। অগ্নি, ২। শুক্লাচাৰ্য্য।

ধিষ্ণ্যং স্ত্রী. (ধ্ব গ্যঃ ঋকাবস ইকাবঃ) ১। স্থান, বাসস্থান, নক্ষত্ৰ, অগ্নি, শক্তি, উচ্চা, —জ্যঃ পু. ১। যজ্ঞাগ্নিৰ স্থান, যজ্ঞস্থান, ২। দৈত্যগুৰু শুক্লাচাৰ্য্য, ৩। শুক্লাগ্ৰহ, ৪। শক্তি।

ধী আৱাধে, নাসবে (দিৱা আ সক ধীৱতে) ১। আৱাধনা কৰ, স্তুতি কৰ, ২। জনাদৰ কৰ, নিন্দা কৰ, গালি পাৰ। যেনে, ধীৱতে দৃষ্টং লোকঃ।

ধী: ক্রী. (ধো চিত্তনে ভাৱে ক্ৰিপ) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, মনু
৬।৯২; ২। মন, চিন্তা শক্তি, ৩। ভাব, ধাৰণা,
অনুভূতি, ৪। উদ্দেশ্য, অভিপ্ৰায়, ৫। ভক্তি, স্তুতি, কি
১।৩৭; —গুণাঃ জ্ঞানৰ গুণসমূহ। শুদ্ধায়া, শ্ৰৱণ,
গ্রহণ, ধাৰণ, উহ, অপোহ, অথবিজ্ঞান আৰু তত্ত্বজ্ঞান,
—ত বিণ. পীত, পানকৃত, —তিঃ পিপাসা, পিয়াহ,
তৃষ্ণা, —পতিঃ দেৱগুৰু বৃহস্পতি, —সচিবঃ
মন্ত্ৰণাদাতা, মন্ত্ৰী —শক্তিঃ জ্ঞানশক্তি, —সংখঃ উপদেষ্টা।
ধীমান্ (২) পু. দেৱগুৰু বৃহস্পতি। পণ্ডিত ব্যক্তি। মনু
১।১০২, উৱশীগৰ্ভজাত পুত্ৰ এজন।

ধীৰ বিণ. (ধিয়ং ঈৰয়তীতি ঈৰ অণ) ১। ধৈৰ্যশালী, ২।
ধীৰ স্থিৰ, ৩। জ্ঞান, ভা ৩।৬।৪৫, ৪। বলৱান,
৫। স্থিৰমতি, দৃঢ়মনা, ৬। শান্ত, ৭। সৰল, ৮।
গভীৰ, গলগলীয়া, ৯। নম্ৰ, মনোগ্ৰাহী, ১০।
এলেক্দ্ৰা, ১১। দুঃসাহসী, ১২। আকোৰগোজ,
—ৰং অৱ. সাহসেৰে, ধীৰে ধীৰে, দৃঢ়ভাবে, লাহে
লাহে, —ৰং ক্ৰী বৃক্ষম, —ৰঃ ১। বলবজা, ২।
সাগৰ, —চেতঃ দৃঢ়মনা, সাহসী, —প্রশান্তঃ সংস্কৃত
কাব্যৰ নায়ক— সাহসী, শক্তিশালী অথচ শান্ত
বভাবৰ, —ললিতঃ নায়ক— দৃঢ়মনা, সাহসী অথচ
অসৱধা, কামুৰ —কৃষ্ণঃ ম'হ।

ধীৰা ক্রী. (ধীৰ ঢাপ) জ্যোতিঃ তী। নটৰ নায়িকা এবিধ
কৰ্মাধিক যদিও প্ৰোক্তৰ সমুখত মনে মনে থকা।
মধ্যপ্ৰসক্তা। বাদ্যকোপ প্ৰকাশিনী, —ধীৰা প্ৰেমিকৰ
আগত মিছাকৈ ঈৰ্ষা প্ৰকাশ কৰা নায়িকা।

ধীৰিন্দ্ৰিয়ঃ জ্ঞানেন্দ্ৰিয়— মন, চকু, কাণ, ছাণ, জিভা
আৰু নাক।

ধীৰোদাত্তঃ পু. সংস্কৃত কাব্যৰ নায়ক— সাহসী,
শক্তিশালী আৰু ধনীয়া।

ধীৰোজ্ঞাতঃ পু. সংস্কৃত কাব্যৰ নায়ক, সহসা অথচ
মদগৰ্বী, মায়াপৰ, আত্মপ্ৰাণী।

ধীলটি: —টী ক্রী. দুহিতা, কন্যা।

ধীয়া (ন) পু. ধীৱৰ।

ধীৱৰঃ পু. দেখাতি মৎস্যানিতি ধা ধ্বচ্ কৈৱৰ্ত, মাছমৰীয়া,
—ৰং লোহা, —বী ১। মাছমৰীয়াৰ ক্রী, ২। খাল।

ধু, ধু, কম্পে (যা, ক্ৰ্যা, তুদা, চুৰা, উ, স, ধুৱতি,
ধুৱতি —তে, ধুনোতি, ধুনীতে, ধুনয়তি —তে) ১। কঁপা,
কঁপি থাক, আলোড়িত কৰ, ২। শুচাই পেলা, এবি

পেলা, ৩। নাশ কৰ, ৪। জুলা, প্ৰজ্বালন কৰ, ৫।
অপব্যৱহাৰ কৰ, আঘাত কৰ, অৱ— ১। কঁপা,
কম্পিত কৰ, ২। দৰ কৰ, জয় কৰ, অতিক্ৰম কৰ,
৩। মুক্ত কৰ, ৪। অৱমাননা কৰা, অস্বীকাৰ কৰ,
ক ৩।৮, উদ— ১। ওপৰলৈ তোল, নিক্ষেপ কৰ,
২। দূৰ কৰ, ত্যাগ কৰ, নলিয়াই পেলা, নিস— ১।
দলিয়াই পেলা, ত্যাগ কৰ, নাশ কৰ, ২। অপমান
কৰ, গালি পাৰ, ব্লি— ১। কম্পিত কৰ, কপা, ঝতু
৬।২০, ২। এবি পেলা, ত্যাগ কৰ, ৩। গালি পাৰ,
অৱমাননা কৰ, ৰ ১।১।৪০।

ধুক্ষ সন্দীপন, ক্লেশে (ভা আ অক ধুক্ষতে) প্ৰজ্বলিত
হ, জীয়াই থাক, শ্ৰান্ত হ। (নিজন্ত) ধুক্ষয়তি।

ধূত, ধূত বিণ (ধু ক্তঃ) ১। কম্পিত, ২। ভৎসিত, ৩
পৰিত্যক্ত, ৪। বিবেচিত, ৫। অপমানিত, ৬। চিন্তিত,
—তিঃ ক্রী কঁপনি, —কন্ময়, —পাপ পাপমুক্ত

ধুনিঃ —নী ক্রী. নদী।

ধূৰ্ (ধূৰ্ভীতি ধূৰ্ভ ক্ৰিপ) ১। গাড়ী বা বথৰ আগৰ অংশ,
সংখ ভাগ, ২। ভাৰ, ওজন, ৩। চিত্ত, কম্পন। —গত
নেতা: —জাটিঃ (ধূৰ্জটি) শিৱ; —ধৰ, —জৰঃ দলপতি;
—ব্ৰহ্ম ভাল বহন, দায়িত্ব পালন।

ধূৰা বোজা. বে ৩। ৫

ধূৰীণ, ধূৰীয় বিণ. সমর্থৱান, কামিলা।

ধূৰ্য্য বিণ. বোজা বহনৰ যোগা, ভাৰবাহী (জন্তু),
দলপতি, সচিব।

ধূতু (জু) ৰঃ ধতুৰা গছ।

ধূকঃ পু. (ধু কণ) বায়ু।

ধুনকঃ পু. ধূনা।

ধুননং ক্রী. (ধু নিচ লুট). কম্পন, সাধা।

ধুনিঃ ক্রী. কম্পন।

ধূপ ক তাপে (ভা উ সক ধূপয়তি —তে) ১। তাপ
দি, ২। সন্তপ্ত কৰ, তপ্ত কৰ।

খ) দীপ্তৌ (চুৰা উ অক ধূপয়তি —তে) ১। তাপ দি
শোধন কৰ, ধূপিত কৰ, ধোৱাৰে সুগন্ধি কৰ,
২। উজ্জ্বল হ, পোহৰ কৰ, ৩। কথা ক।

ধূপঃ পু. (ধূপয়তি স্বগন্ধেন ধীণয়িত্বা দীপ্যতীতি, ধূপ
অচ্) ১। ধূপবাতি, ২। সুগন্ধি দ্ৰব্য যেনে চন্দন
আৰু তাৰ গুড়ি, —নঃ পু. শাল গছৰ পৰা ওলোৱা
বস, শালধূনা, —পাত্ৰঃ ধূপদানী, —কৃষ্ণঃ সৰল গছ।

ধূপাঙ্কক ক্রী ধূপ তৈয়াৰ কৰা এবিধ অংক কাঠ।
 ধূপাঙ্গ: ১। তাপিণ তেল, ২। সৰল গছ।
 ধূপায়িত বিণ. ১। সন্তপ্ত, ২। গৰিষ্ঠাভ, ৩। ধূপেৰে
 সুবাসিত (গৃহ)।
 ধূপার্হ: পু কলা অংক।
 ধূপিত: সুগন্ধীকৃত, সন্তপিত, পৰিশ্ৰান্ত। ধূপৰ দ্বাৰা
 সুবাসিত।
 ধূম: পু (ধূনোতি ধূ কস্পে মক) ১। কেঁচা কাঠ
 জ্বললে ওলোৱা ধোঁৱা, ২। ৭।২৬: মে ৫, ২। কুঁৱলী,
 ৩। উক্কা, ৪। মেঘ, ৫। উগাৰৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা
 বায়ু বিশেষ, ৬। এবিধ চিকিৎসা, —কেতনঃ,
 —কেতুঃ ১। অগ্নি, ২। ১১।৮১, ২। ধূমকেতু,
 উক্কা, পপীয়াতৰা, ৩। কেতুগ্ৰহ, —জঃ মেঘ,
 —ধ্বজঃ অগ্নি, —পানং ধোঁৱা পান। বিড়ি,
 চিগাৰেট, ভাং আদিৰ ধোঁৱা পান কাৰ্য্য, —প্ৰভা
 নৰককুণ্ড, —মহিষী কুঁৱলী, —যোনিঃ মেঘ।
 ধূমল, ধূমাত বিণ. ধোঁৱা বৰণীয়া (বঙা আৰু ক'লা বঙৰ
 মিশ্ৰণ)।
 ধূমায়িত —তে (নামধাতু) ধোঁৱাৰে পূৰ্ণ কৰ, আবৃত
 কৰ, মলিন কৰ।
 ধূমাবতী ক্রী দশমহাবিদ্যাভূত বিদ্যা (দেৱী) বিশেষ।
 ধূমিকা ক্রী ধোঁৱা, ভাপ, কুঁৱলী।
 ধূমিত বিন ধোঁৱাৰে আবৃত, মলিনীকৃত।
 ধূমোৰ্ণা ক্রী যমপত্নী, মহা ১৩।১৬৫।১১; —পতিঃ
 যমৰাজ।
 ধূম্যা ক্রী ধোঁৱাৰ স্তূপ, ধোঁৱাৰ মেঘ।
 ধূমং ক্রী (ধূমং বাতীতি বা কঃ) ১। পাপ, দোষ, অপৰাধ,
 দুষ্টামি, —স্রঃ ১। ধোঁৱা বং, শ্যামবস্ত্ৰবৰ্ণ, ২। ধূনা,
 —স্রা ধৰ নামৰ বসু এজনৰ মাতৃৰ নাম, মহা
 ১।৬৬।১২; —লোচনঃ কপৌ ১। চবাই, পাৰ চবাই,
 ২। শুভাসুৰৰ সেনাপতি, —লোহিত কজলা (পু) শিৱ,
 —বৰ্ণা অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখনৰ নাম।
 ধূমকঃ, পু উট।
 ধূম ধূমে গতো (দিত্বা, জা সক ধূম্যতে) ১। আপাত
 কৰ, বধ কৰ, ২। গমন কৰ, যা।
 ধূম্ভটি: পু (ধূম্ ভাবভূতা জটীৰ্ণস্য) সদাশিৱ।
 ধূম্ভ বিন (ধূম্ভতি ইতি ধূম্ভ তন) ধূম্ভ, ঠগ, ধবংগক,
 চতুৰ, অনিষ্টকাৰী, হিংসুক, —ভঃ ১। ঠগ, বদমাচ,

২। জুৱাৰী, ৩। প্ৰেমিক, বসিক, ৪। ধঁতুৰা গছ,
 —জন্তুঃ মনুষ্য, —বচনা ঠগামি।
 ধূম্ভকঃ পু শিয়াল, ঠগ।
 ধূম্ভবঃ, ধূম্ভহঃ পু ধূম্ভব, গাড়ীৰ ধূম্ভাক ধাবণ বা বহন
 কৰোঁতা।
 ধূম্ভী ক্রী বথৰ অগ্ৰ ভাগ, সমুখ ভাগ।
 ধূম্ভকং ক্রী (ধূ বাহলকাং লকঃ) বিহ।
 ধূমিঃ ক্রী (ধূম্যতে ইতি ধূ বাহলকাং লিঃ) ১। ধূমি, গুড়ি
 মাটি, পাংশু, বেণু, ধূমিকণা, ২। পদাৰ্থৰ গুড়ি বা চূৰ্ণ,
 —কা কুঁৱলী, নিয়ৰ, —কেদাৰঃ ১। ধূমিৰ দ'ম, গড়,
 ২। হাল বাই উঠা পথাৰ, —ধ্বজঃ বায়ু, —পটলঃ
 ধূমিৰ মেঘ, —পুষ্পিকা, —পুঙ্গী কেতেকী গছ।
 ধূম্ভ শ্লে (চুৰা প সক ধূম্যতি) ১। ধূমীয়া কৰ,
 কান্তিমান কৰ, ২। সুগন্ধিযুক্ত কৰ, যেনে ধূম্যত্যাদং
 চন্দনঃ।
 ধূম্ভ বিণ. (ধূম্যতীতি ধূ সৰন কিং) ঈষৎ পাণ্ডুবৰ্ণ, ঈষৎ
 শুভ্ৰ বস্ত্ৰ, ধূমিৰ দৰে বস্ত্ৰ, মটীয়া বস্ত্ৰ, কু ৪।৪,
 —বঃ ১। মটীয়া বস্ত্ৰ, ২। গাধ, ৩। উট, ৪। কপৌ,
 ৫। তেলী, —বী ক্রী কিস্বৰী।
 ধূম্ভবঃ ধূম্ভবঃ পু (ধূম্ভ তব হিংস কঃ) ধঁতুৰা গছ।
 ধূ (ক) স্থিতৌ, ধূতৌ (তুদা আ স্থিতৌ অক ধূতৌ সক
 ধ্ৰিয়তে) ১। হ, থাক, জীয়াই থাক, বাচি থাক,
 ২। ক্ৰমে চলি থাক, ৩। পালিত হ, পোষিত হ।
 (খ) ধূতাম (জ্জা, চুৰা উ শক ধৰতি, ধাবয়তি
 তে) ১। ধাবণ কৰ, ধৰি থাক, বহন কৰ, মনু
 ৪।৩৬, ২। পালন কৰ, পোষণ কৰ, মে ১১৩; ৩।
 অধিকাৰ কৰ, স্বীকাৰ কৰ, ৪। পিত্ত, কাপোৰ পিত্ত,
 ৫। বাধা দি, বন্ধ কৰ, ৬। কষ্ট ভোগ কৰ, ৭।
 নিযুক্ত কৰ, ৮। ধৰুৱা হ, খণী হ, ৯। উল্লেখ কৰ,
 উদ্ধৃতি দি, অল্প— স্থি কৰ, জনি ল, বৃজি ল, উল্—
 ১। ওপৰলৈ তোল, উদ্ধাৰ কৰ, বন্ধা কৰ, উদ্ধলন
 কৰ, নিস্— নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, স্থি কৰ, স্থি— ১। ধৰ,
 দখল কৰ, ২। পিত্ত, সং— ধাবণ কৰ, বহন কৰ,
 ধৰি ৰাখ, ৰাখা দি, সংযত কৰ, মনত ৰাখ, সন্মুখ—
 উদ্ধলন কৰ, নিশ্চিত কৰ, সন্মুখ— স্থি কৰ, নিশ্চয়
 কৰ, বিবেচনা কৰ, ভাবি চা, মনু ১০।৩৩।
 ধূম্ভ গতো (জ্জা প, সক ধূম্ভতি) গমন কৰ, যা,
 আগুৱাই যা।

ধৃত বিণ. (ধৃ ক্তঃ) ১। ধৰা হ'ল, ২। বহন কৰা হ'ল, ৩। অৱলম্বিত, ৪। ৰক্ষিত, সুৰক্ষিত, ৫। দখলীকৃত, অধিকৃত, ৬। (কাপোৰ) পিন্ধা হ'ল, ৭। লক্ষিত, ৮। ব্যৱহৃত, ৯। নিশ্চিত, —দণ্ড দণ্ডিত, —পট কাপোৰেৰে আবৃত, —ৰাজন্ বিণ ৰজাৰ দ্বাৰা সুশাসিত, —ৰাষ্ট্ৰঃ পু দুৰ্যোধন, দুঃশাসনাদি এশ পুত্ৰৰ পিতা, জন্মান্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ কুৰুবংশৰ জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতা, পাণ্ডু আৰু বিদূৰৰ ককায়েক, আৰু গান্ধাৰীৰ স্বামী। বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ বিধৱা পত্নীত ব্যাসৰ ঔৰসজাত। পতি জন্মান্ত হোৱাৰ কাৰণে গান্ধাৰীয়েও চকুত কাপোৰ বান্ধি ৰাখিছিল। কুৰুক্ষেত্ৰৰ মহাসমৰত গোটেইবোৰ পুত্ৰৰ মৃত্যু হোৱা বুলি শুনি বিশেষকৈ ভীমৰ হাতত প্ৰিয় জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ দুৰ্যোধনৰ মৃত্যু হোৱা বুলি শুনি খঙত একো নাইকিয়া হৈ প্ৰতিশোধ লোৱাৰ উদ্দেশ্যে ভীম আৰু যুধিষ্ঠিৰক মৰমতে আলিঙ্গন কৰিবলৈ মতাই আনে। শ্ৰীকৃষ্ণই কথাটো গম পাই ভীমৰ সলনি এটা লোৰ 'ভীম' তৈয়াৰ কৰি ধৃতৰাষ্ট্ৰক আলিঙ্গন কৰিবলৈ আগ বঢ়াই দিয়ে। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আলিঙ্গনত লোৰ ভীম চূৰ্ণীকৃত হ'ল। পিচত শ্ৰীকৃষ্ণৰ তুৰি বুলি জানি দুখতে পত্নীক লগত লৈ বান্ধস্থী হ'ল। (—স্ত্ৰী) ক্ৰী মাইকী ৰাজহাঁহ, —তি ক্ৰী. ১। ধাৰণা, স্বীকাৰ, ২। অধিকাৰ, ৩। অৱলম্বন, ভৰণ-পোষণ, ৪। নিশ্চয়তা, ৫। ধৈৰ্য, ৬। শক্তি, ৭। সন্তুষ্ট, আনন্দ, ৮। যজ্ঞ, ৯। বিশ্বদেৱ এগৰাকী, মহা ১৩। ৯১। ৩০; ১০। নিমি বংশৰ এজনৰ নাম, ১১। যদু বংশীয় ব্ৰহ্মৰ এজন পুত্ৰৰ নাম।

ধৃত্বৰী ক্ৰী ভূমি, মাটি।

ধৃত্বা (ন) পু ১। বিষ্ণু, ২। ব্ৰাহ্মণ, ৩। ধৰ্ম, ন্যায়, ৪। আকাশ, ৫। মেধাৱী লোক, ৬। ব্ৰহ্মা, ৭। অভ্যবস্ক। ধৃ ক অমৰ্ষে (চৰা, ভ্ৰা, প সক ধৰ্মতি, ধৰ্ময়তি) ১। এক লগ হ, সংযুক্ত হ, ২। আঘাত কৰ, অনিষ্ট কৰ, ৩। অপমান কৰ, অৱমাননা কৰ, ৪। জয় কৰ, অতিক্ৰম কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, ৫। আক্ৰমণ কৰ। খ) প্ৰাগজ্ঞে (স্বা প অক ধৃক্ষোতি) ১। সাহসী হ, ২। নিশ্চিত হ, ৩। গৰ্বিত হ, গৰ্ব কৰ, ৪। অধীৰ হ, ধৈৰ্যহীন হ, ৫। দুঃসাহস কৰ, ফেৰ পাতি ধিয় হ। গ) শক্তিবন্ধে (চৰা আ সক ধৰ্ময়তে) ১। ধৰ্ষণ কৰ, আঘাত কৰ, অনিষ্ট কৰ, অত্যাচাৰ কৰ।

ধৃমুঃ পু (ধৃ ক্তঃ) ১। দক্ষ, ২। সংঘাত, ৩। প্ৰগল্ভ। ধৃষ্ট বিণ (ধৃ ক্তঃ) ১। প্ৰগল্ভ, ২। নিৰলঙ্ঘ, ৩। ধৰ্ষিত (পু), ৪। চাঁৰি বিধ পতিৰ এবিধ, ৫। চেদি বংশীয় কুন্তীৰ পুত্ৰ, ৬। সপ্তম মনুৰ পুত্ৰ এজন, —দ্যুশ্নঃ দ্ৰুপদ ৰজাৰ পুত্ৰ আৰু দৌপদীৰ ভাতৃ। এই ধৃষ্টদুম্নৰ হাততেই দ্ৰোণাচাৰ্যৰ মৃত্যু হৈছিল। পিচত দ্ৰোণৰ পুত্ৰ অশ্বথামাই পাণ্ডৱ শিবিবত শুই থকা অৱস্থাত ধৃষ্টদ্যুম্নক হত্যা কৰে। —ধী, —মানী পু আত্মশ্লাঘী, আত্মাভিমানী, মদগবী।

ধৃক্ষক্ (জ) বিণ. ১। সাহসী, ২। নিৰলঙ্ঘ।

ধৃষ্টি পু কিৰণ, ৰশ্মি।

ধৃষুঃ (ধৃ ক্তঃ) ১। ধৃষ্ট, ২। সাহসী, ৩। বিশ্বাসী, ৪। শক্তিশালী, ৫। নিৰলঙ্ঘ (পু) ১। সৱৰ্ণ*মনুৰ পুত্ৰ, ২। চন্দ্ৰবংশীয় কুকুৰৰাজৰ পুত্ৰ, হৰিব ৩৭। ১৮; কবিপুত্ৰ।

ধে পানে (ভ্ৰা প সক ধৰ্মতি) ১। চোহ, চুহি খা, পান কৰ, পি খা, ২। চুহন কৰ, চুমা খা।

ধেনঃ পু (ধীয়তে ইতি ধে পানে ইতি ন ইচ্ছান্তদেশঃ) সমুদ্ৰ, নদ, —না নদী।

ধেনুঃ ক্ৰী (ধয়তি সূতান ধে পানে নুঃ ইচ্ছান্তদেশঃ) ১। গাই গৰু, পোৱালি হোৱা, গাখীৰ দিয়া গাই, ২। পৃথিৱী, —কঃ বলৰামে হত্যা কৰা এটা ৰাক্ষস, গাধকপী এই অসুৰটো গোৱৰ্দ্ধন পৰ্বতৰ উত্তৰ ফালে থকা তালবনত বাস কৰিছিল। —সুদনঃ বলৰাম, শ্ৰীকৃষ্ণ, —কা ক্ৰী মাইকী হাতী, গাই গৰু, —য়া ক্ৰী বন্ধকত ৰখা গাই।

ধৈনুকং ক্ৰী এপাল গৰু, এবিধ বিশেষ ধৰণৰ ৰতিসুখ।

ধৈৰ্য্যং ক্ৰী ১। ধীৰতা, স্থিৰতা, ২। শক্তি, সামৰ্থ্য, ৩। সাহসিকতা, ৪। প্ৰশান্তি, ৫। দৃঢ়তা, ৬। নায়কৰ সন্তুজ গুণসমূহৰ এটা।

ধৈৱতঃ ১। ভাৰতীয় সঙ্গীতৰ ৬ষ্ঠ সুৰ। (ধা)। নাৰদৰ মতে অশ্বত্থৰতুলা, —ত্যাং চাতুৰ্য্য।

ধোড় পু টোৰা সাপ।

ধোৰ্ গতি চাতুৰ্য্যে (ভ্ৰা প সময় ধোৰতি) ১। শীঘ্ৰে গমন কৰ, দৌৰি যা, ২। চতুৰ হ, চালাক হ, নিপুণ হ।

ধোৰণং ক্ৰী ১। দোলা, ২। বাহন, (ঘোঁৰা, হাতী আদি) ২। দৌৰি গমন, ৩ ঘোঁৰাৰ কদমত গমন, —নিঃ, —নী ক্ৰী ১। লাথি, লাগি, ২। পৰাম্পৰ।

ধোবিতং ক্লী ১। আঘাত, অনিষ্ট, ২। গমন, ৩।
কদমত গমন।

যৌত বিণ. (ধার কমণি ক্রঃ) ১। মর্জিত, ২। পবিত্রত,
নির্মলীকৃত, ৩। উজ্জ্বল, চকচকীয়া, শুভ্র, মে ৭,
—তং ক্লী কপা, —কটঃ সূতাবে তৈয়াবী মোনা,
—কোষজং, —কৌষেয়ং পবিত্রত পাট (কাপোৰ),
—শিলং স্ফটিক।

যৌমকঃ এখন বাজার নাম।

যৌমঃ পু ১। ধোঁরা বরণ বা বং, ২। ভূমি।

যৌবিতকং ক্লী যৌবার কদমত গমন।

যৌবেয়ঃ পু ১। ডাৰবহনকাৰী জন্তু, ২। যৌবা।

যৌতকং, —তিংকং, —ত্যাং ধৃতালি, দুষ্টামি, প্ররক্ষনা,
এসততা।

ধ্যা অগ্নিযুতো ধবনৌ (ভা প সক ধমতি) ১। জ্বলা,
পোৰ, ২। জুই লগা, ৩। নিশ্বাস পেলা, ৪। শব্দ
কৰ, ফুঁকি শব্দ কৰ, ৫। সাঁচত ঢাল, গড় দি। যেনে
ধমতি সুরগং স্বর্ণকাৰঃ, ধমতি শম্মং পুৰোহিতঃ,
—কাৰঃ কমাৰ, —ত বিণ. প্রজ্জালিত, গবিত, —পিত্ত
পুৰি ছাই হোৱা, ভয়ীভূত।

ধ্যামা (ন) পু ১। পৰিমাণ, ২। পোহৰ, উজ্জ্বলতা,
৩। ধ্যান।

ধ্যাত বিণ. (ধ্যে চিন্তনে ক্রঃ) ১। চিন্তিত, ধ্যানকৃত।

ধ্যানং ক্লী (ধ্যে ভাৱে লুট) ১। চিন্তন, স্মরণ, ভাৱনা,
২। একান্ত মনে ভগৱানক চিন্তা কৰা কাৰ্য, ৩।
মনন, ব্রহ্ম চিন্তা, —গম্য ধ্যানৰ দ্বাৰাহে বৃজিব পৰা
(বিষয়), —তৎপৰ, —নিষ্ঠ, —পৰ, —স্থ বিণ.
ধ্যানমগ্ন, —যোগঃ ধ্যানৰূপ যোগ, গী ১৮।৫২।

ধ্যানিক বিণ. ধ্যানৰ পৰা পোৱা, ধ্যানলব্ধ।

ধ্যাম বিণ. (ধ্যে মক) মলিন, অপৰিষ্কাৰ, ক'লা,
লেতেৰা, (ক্লী) এবিধ সূক্ষ্মি ঘাঁহ, —মা (ন) পু ১।
পৰিমাণ, জোখ, ২। পোহৰ (ক্লী) চিন্তা, ধ্যান।

ধ্যোয় বিণ. চিন্তনীয়, ধ্যানযোগ্য।

ধ্যে চিন্তনে (ভা প সক ধায়তি) চিন্তা কৰ, ধ্যান কৰ,
স্মরণ কৰ, ভাবি ল, মন কৰ, গী ২।৬৩; অনু—
১। চিন্তা কৰ, ২। স্মরণ কৰ, ৩। দয়া কৰ, অপ—
মনে মনে অভিলাপ দি, অনিষ্ট চিন্তা কৰ, অস্তি—
বাসনা কৰ, আশা কৰ, ঝি— ১। চিন্তা কৰ, ধ্যান
কৰ, ২। দকৈ গমি চা, কি ১০।৪৬।

ধ্রাজিঃ ক্লী ঘূর্ণিবতাহ।

ধ্রাডিঃ পু পুষ্পচয়ন, ফুল তোলা কাৰ্য।

ধ্রৱ বিণ. (ধ্র বাহনকাং কঃ) ১। শাস্তত, অবিনাশী,
দৃঢ়, চিৰস্থায়ী, অধিকাৰী, ২। নিশ্চিত, অনিবার্য, গী
২।২৭; ৩। শক্ত, সুসংস্থাপিত, —ৱঃ পু ১। ধ্রৱ
নক্ষত্র, কু ৭।৮৫; ২। বিষু, ব্রহ্মা, শিৱ, মই
১৩।১৭।১০৩; ৩। বড় গছ, ৪। এজন বসুৰ
নাম, ৫। ডিমৰু গছ, ৬। স্তম্ভ, ৭। গাছৰ মূড়া, ৮।
গীতৰ দোহা, ধ্রৱক, ৯। কাল, যুগ, ১০। বোহিগীৰ
গৰ্ভত জন্মা বসুদেৱৰ পুত্ৰৰ নাম, ভা ৯।২৪।৪৬;
১১। পাণ্ডৱ পক্ষীয় এজন ক্ষত্ৰিয় বীৰ, ১২। নহষৰ
পুত্ৰ এজনৰ নাম, মহা ১।৭৫।৩০; ১৩। নাকৰ
আগ ভাগ, ১৪। ভক্ত ধ্রুৱ, মনুৰ নাতি উত্তানপাদ
আৰু সুনীতিৰ পুত্ৰ। উত্তানপাদৰ আনজনী ঘৈলীয়েকৰ
নাম সুৰচি। এওঁক ৰজাই বেছি ভাল পাইছিল।
সুৰচিৰ পুতেকৰ নাম আছিল উত্তম। এদিন উত্তমক
কোলাত লৈ ৰজা সিংহাসনত বহি থকা দেখি শিশু
ধ্রৱইও পিতাকৰ কোলাত উঠিবলৈ যাওঁতে ৰজাই
তাক বৰ বেয়াকৈ ব্যৱহাৰ কৰে। ধ্রৱ মৰ্মাহত হৈ
মাকক গৈ ক'লেগৈ। মাকে ক'লে 'তোৰ কপালত
ভাগ্য নাই যেতিয়া এনে হ'বই। গতিকে তই দুখ
নকৰিবি, পুণ্য সঞ্চয়ৰ কাৰণে যত্ন কৰগৈ।' ধ্রৱই
মাকৰ কথা শুনি সিদিনাই ৰাজপুৰী ত্যাগ কৰি বনলৈ
গৈ কঠোৰ তপস্যাত বহিল। ভবিৰ বুঢ়া আছিলিত
ভৰ দি মাটিত থিয় হৈ যেতিয়া কঁপিবলৈ ধৰিলে,
তেতিয়া চতুৰ্ভুজ বিষ্ণুৱে দেখা দি ক'লে, 'মই
তোমাৰ তপস্যাত তুষ্ট হৈছোঁ। তোমাক কি বৰ
লাগে কোৱা।' তেতিয়া ধ্রৱই ক'লে যে তেওঁক
ৰাজসিংহাসনাদিৰ দৰে তুচ্ছ বস্তু একো নালাগে। 'হে
প্ৰভু মোক এনে এক স্থান দিয়া যি জগতৰ
আধাৰভূত, উত্তমতকৈও উত্তম।' তেতিয়া বিষ্ণুৱে
ত্ৰৈলোক্যৰ ভিতৰতে উত্তম স্থান ধ্রৱক দিলে (বিপু
১১শ অধ্যায়), —তাৰকং, —তাৰা ধ্রৱতৰা।

ধ্রৱক পু ১। গীতৰ অঙ্গ বিশেষ, দোহা, ২। স্তম্ভ,
গছৰ ঠাৰি, গা গছ, —কা সংজ্ঞা।

ধ্রৱা ক্লী ১। বড় গছৰ পাতৰ আকৃতিৰ যজ্ঞ পাত্ৰ, ২।

শালপৰ্ণী গছ, ৩। মূৰ্বলতা, ৪। গীতৰ অঙ্গ।

ধ্রৌৱং ক্লী দৃঢ়ত্ব, স্থায়িত্ব, নিশ্চয়তা।

ধ্বংস্ ধ্বজ্ গতো ভ্রংশে (ভ্রা আ সক, অক, ধ্বংসতে)

১। পৰি যা, তলত পৰ, অধঃপতন হ. ধ্বংস হ,

২। ভ্ৰষ্ট কৰ, ধ্বংস কৰ, নষ্ট কৰ, ব্লি—
সম্পূৰ্ণৰূপে ধ্বংস হ, টুকুৰা টুকুৰ হ। নাশ হ।

ধ্বংসঃ পু (ধ্বংস্ ভাৱে ঘঞঃ) নাশ প ১।১১৭,
অধঃপতন।

ধ্বংসনং (ধ্বংস ভাৱে লুট) ধ্বংস, নাশ, হানি, অধঃপতন।

ধ্বংসিঃ স্ত্ৰী এটা মুহূৰ্তৰ এশ ভাগৰ এভাগ।

ধ্বংসী (ন) পু পৰ্বতত হোৱা এবিধ গছ।

ধ্বজ্ গতো (ভ্রা প সক ধ্বজতি) গমন কৰ, যা।

ধ্বজঃ পু (ধ্বজ পচাদ্যচ) ১। পতাকা, পঞ্চ ১।৩২;

২। বংশ বা পৰিয়ালৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠত্ব দেখুৱাবলৈ
পদৰ শেষত, যেনে বংশধ্বজ, কুলধ্বজ, বসুকুলধ্বজ
(শ্ৰীৰাম), ৩। চিহ্ন, প্ৰতীক বুজাবলৈ পদৰ শেষত,
যেনে গৰুড়ধ্বজ, মকৰধ্বজ, ৪। পতাকাৰ দণ্ড,
৫। যি কোনো ঘৰ, দোকান, অনুষ্ঠান আদিৰ চিহ্ন,
প্ৰতীক, ৬। জনেন্দ্ৰিয়, ৭। গৌৰৱ; —ধ্বজীকৰণং
পতাকা উত্তোলন, —ধ্বজঃ তানু গছ; —প্ৰহৰণঃ পু
(ধ্বজ প্ৰ হ ল্যঃ) বায়ু, —ভঙ্গঃ ক্লীৰত্বজনক ৰোগ,
যৌন-ক্ৰিয়াত পুৰুষৰ অক্ষমতা, —যন্ত্ৰং পতাকা
তোলাৰ কৌশল, —যষ্টিঃ পতাকাৰ দণ্ড।

ধ্বজৱান্ (৫) বিণ. ১। পতাকা ভূষিত, চিহ্নিত, মাৰ্কা
মৰা, ২। মদ বেপাৰী, মনু ৪।৮৪।

ধ্বজাংশুকং পতাকা।

ধ্বজাহতঃ যুদ্ধত পৰাজিত, পতিত।

ধ্বজী (ন) বিণ. ১। ধ্বজাধাৰী, ২। মাৰ্কা লগোৱা,
চিহ্নিত (পু), ৩। মদৰ বেপাৰী, ৪ বাহন, বথ, ৫।
পৰ্বত, ৬। সাপ, ৭। ম'ৰা চৰাই, ৮। ঘোঁৰা, ৯।
ব্ৰাহ্মণ, —নী সৈন্যবাহিনী, ৰ ৭।৪০।

ধ্বন বৰে (ভ্রা প অক ধ্বনতি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল,
গৰ্জন কৰ, গীত ৫।

ধ্বনঃ পু (ধ্বন অপ) শব্দ, ভোন ভোন শব্দ, গুণ,
গুণ ধ্বনি, —মোদী (ন) পু ভোমোৰা, মোমাখি।

ধ্বনিঃ পু (ধ্বন উগাদি ইঃ) ১। শব্দ, ২। মৃদঙ্গাদিৰ
শব্দ, ৩। সুৰ. মাত, ৪। মেঘৰ গাজনি, ৫। কাব্যৰ
অলঙ্কাৰ বিশেষ, উত্তম কাব্য, এই কাব্যত
বাচ্যার্থতকৈ বাঙ্গাৰ্থ অতিশয় মনোগ্ৰাহী আৰু সুন্দৰ
হয়, ব্যাচ্যাদধিকচমৎকাৰিণি বাঙ্গাৰ্থে ধ্বনাতেই স্মৃতি
ব্যাপ্ততা ধ্বনিৰ্নামোত্তমং কাৱ্যম। —গ্ৰহঃ কাণ, —ত
বিণ শব্দিত, ব্যঞ্জিত, সূচিত —তং শব্দ, মেঘৰ
গাজনি, —নালা স্ত্ৰী বীণা, বাঁহী, পেঁপা, বিকুল
—ব্লিকাৰঃ স্বৰৰ বিকৃতি, পৰিৱৰ্তন, শোক, দুখ,
ভয়, খঙৰ সময়ত মাতৰ পৰিৱৰ্তন।

ধ্বন্ত বিণ. বিধ্বস্ত, নষ্ট গলিত, চাত, —স্তিঃ স্ত্ৰী
ধ্বংস, নাশ।

ধ্বাংক্ষঃ পু (ধ্বাংক্ষতি উচৈঃ ৰৌতীতি ধ্বাংক্ষ অচ)
১। কাউৰী, ২। মাছ খোৱা চৰাই, বগলী, ৩
ভিক্ষাৰী, ৪। নিলাজ পুৰুষ, —পুষ্টিঃ কুলি চৰাই,
—মাচী কাকমাচী, তিতাভেকুৰি, —বল্লীঃ কাকনাশ,
কৰচ গছ।

ধ্বাংক্ষাৰাতিঃ পু ফেঁচা।

ধ্বানঃ পু (ধ্বন ভাৱে ঘঞঃ) ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। গুণ
গুণ শব্দ।

ধ্বান্তঃ ক্লী (ধ্বন ক্তঃ) অন্ধকাৰ, ভা ৩।৮।২৪,
—ব্লিতঃ জোনাকী পৰুৱা, —শাত্ৰুপঃ ১। সূৰ্য,
২। চন্দ্ৰ, ৩। অগ্নি, ৪। বগা ৰং, ৫। শ্যোনাক
গছ।

ধ্বান্তাৰাতিঃ পু (ধ্বান্তস্য অৰাতিঃ শত্ৰুঃ) সূৰ্য্য।

ধ্বান্তোন্মেষঃ পু (ধ্বান্তে উন্মেষঃ প্ৰকাশঃ যস্য) জোনাকী
পৰুৱা।

ধ্ব কৌটিল্যে (ভ্রা প সক ধ্বৰতি) ১। বেঁকা কৰ,
ভাজ দি, ২। নাশ কৰ, বধ কৰ, আঘাত কৰ। ■

ন

ন নকাৰ। তবৰ্গৰ পঞ্চম আৰু ব্যঞ্জনৰ বিংশ বৰ্ণ।
অষ্টাধ্যায়ীৰ সপ্তম সূত্ৰৰ পঞ্চম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান
দন্ত। অনুনাসিক। অব্য : ১। নাই, নহয়, অভাৱ আদি
নিষেধাৰ্থক অব্যয়। ২। উভ, অপি, চ, বা, চেৎ, খলু
আদি অব্যয় শব্দৰ আগতো ন বৰ্ণ গুৰুত্ব বুজাবলৈ বা

প্ৰশ্নবোধকৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, ৩। (বিণ.) ক্লীণ,
শূন্য, সাদৃশ্য, উপকৰা, তাকৰীয়া, পৰিপূৰ্ণ, অবিভক্ত।
নংশুক বিণ. নাশক, বিধ্বংসী।

নঃ পু (নম্ ডঃ) ১। মুক্তা, ৰত্ন, ২। গণেশ, ৩। ধন-
সম্পত্তি, ৪। বন্ধন, ৫। যুদ্ধ।

নক্ষত্ৰ বিগ্ন. সৰুনকা।

নকুটং ক্লী নাক।

নকুলং পু (নাস্তি কুলং যস্য) ১। নেউল, ২। চতুৰ্থ পাণ্ডৱ, মাদ্ৰীৰ গৰ্ভত অশ্বিনী কৃষ্ণাৰদ্বয়ৰ ঔৰসতজাত, ৩। সদাশিৱ, 'যুধিষ্ঠিৰস্য যা ভাৰ্যা নকুলেন বিবাহিতা। পুজিতা সহদেৱেন সা কন্যা ৱৰদা ভৱেৎ'। ইয়াত যুধিষ্ঠিৰ শৰুই কাৰ্ত্তিকৈয়, নকুলে সদাশিৱক আৰু সহদেৱে দেবতাসমূহক বুজাইছে। —লী মাইকী কুতুৰা, কুছুমা, —লীনঃ ভৈৰৱ, মহেশ।

নকুলেষ্টী ক্লী (নকুলানাং প্ৰিয়া) ৱাল্লা লতা।

নক্ক নাশনে (চুৰা প সৰু নক্কয়তি) নাশ কৰ, শেষ কৰ, দূৰ কৰ, নক্কয়পি পাপং গচ্ছা।

নক্কং অবা ৰাতি, বিয়লি, শি ১।২১।

নক্কং ক্লী (নজ ক্ৰঃ) ৰাতি, —কঃ ফটা, লেতেৰা কাপোৰ, —চৰ্যা ৰাতি ঘূৰি ফুনা, —চাৰী (ন) মেকুৰী, ফেঁচা, চোৰ, ভূত, প্ৰেতাৰ্হি নিশাচৰ, —দিনং দিনে-ৰাতিয়ে —মালঃ লেটাঙটি, ৪ ৫।৪২; —মুখী ক্লী সন্ধিয়া, —ব্ৰতং ৰাতি ভোজন কৰা ব্ৰত, এই ব্ৰতধাৰীৰ দ্বাৰা পালনীয়— হৰিয়া ভোজন, স্নান, সতা ভাষণ, লঘু আহাৰ, অগ্নি কাৰ্যা (হোম) আৰু মাটিত শোৱা (অধঃ শয়ন)

নক্কং ক্লী ১। নাক, ২। দুৱাৰৰ চৌকাঠৰ ওপৰৰ কাঠডাল, —ক্ৰঃ পু (ন ক্ৰামতি দূৰস্থলমিতি ন ক্ৰম ডঃ) মকৰ, কুন্তীৰ, ঘৰিয়াল, —ক্ৰা ১। নাক, ২। মৌমাখিৰ ডাক, —ৰাজঃ হাঙৰ।

নক্ষত্ৰং ক্লী (নক্ষতি শোভাং গচ্ছতি নক্ষ গতৌ উগাদি অত্ৰন) ১। তৰা, নক্ষত্ৰ, অশ্বিনী, ভৰণী আদি ২৭টা নক্ষত্ৰ, ২। মুক্তা, —নাথঃ —পঃ, —পতিঃ —ৰাজঃ চন্দ্ৰ, —চক্ৰং তৰামণ্ডল, —দৰ্শঃ জ্যোতিৰ্বী, —নেমিঃ চন্দ্ৰ, ক্ৰুৱ তৰা, মহা ১৩।১৪৯।৬০; বিষু, —পথঃ তৰাৰে সৈতে আকাশ, —মালা ১। ২৭টা মুক্তা থকা হাৰ, ২। নক্ষত্ৰপূজা, ৩। হাতীৰ গলত দিয়া এবিধ মালা, —ঘোষণঃ চন্দ্ৰৰ সৈতে কোনো এটা নক্ষত্ৰৰ সংযোগ, —ৱিদ্যা জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ, —বুষ্টিঃ পণীয়া তৰাৰ বৰ্ণন, —সূচকঃ অনভিলম্ব জ্যোতিৰ্বী।

নক্ষত্ৰী (ন) পু চন্দ্ৰ, বিষু।

নক্ষত্ৰেশঃ পু চন্দ্ৰ।

নখং, —খঃ ক্লী, পু (নহাতে ইৰ শৰীৰে নহ বন্ধে খঃ) ১। নখ, হাত বা ভৰিৰ নখ, ২। হাতোৰা, ৩। সংখ্যা '২০', —খঃ পু অংশ, খণ্ড, নখী নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য। —কুট্ৰঃ নাপিত —জাহং নখৰ গুৰি। —দাৰণঃ শেন চৰাই। (—গং) নৰণী। —নিকন্তন —ৰঞ্জনী নৰণী। —পদং—ব্ৰণং নখৰ আঁচোৰ, দাগ। —মুচঃ ধনু —লেখা ১। নখৰ আঁচোৰ, ২। নখত ৰং লগোৱা —ব্ৰক্ষঃ নীলগছ, —শঙ্খঃ সৰু শঙ্খ।

নখম্পচ বিগ্ন নখেৰে আঁচোৰা, শি ৯।৮৫।

নখৰং—ৰঃ ক্লী পু নখ।

নখৰায়ুধঃ পু ১। সিংহ, ২। বাঘ, ৩। কুকুৰা।

নখাঙ্গং ক্লী নখী, সুগন্ধি দ্ৰব্য বিশেষ।

নখায়ুধঃ পু বাঘ।

নখালুঃ নীলগছ।

নখী(ন) বিগ্ন ১। নখযুক্ত, ২। কাঁইটীয়া।

নগঃ পু (ন গচ্ছতীতি ন গম ডঃ) ১। পৰ্বত। কু ৭।৭২; ২। গছ, মহা ১।৪৩।৬; ৩। স্থাৱৰ বস্তু। ৪। সূৰ্য, ৫। সাপ, ৬। সংখ্যা '৭'। —জঃ হাতী —জা,—নন্দিনী পাৰ্বতী —পতিঃ ১। হিমালয় ২। চন্দ্ৰ। —ভিৎ (নগং ভিনষ্টীতি ভিদ ক্ৰিপ) ১। কুঠাৰ ২। ইন্দ্ৰ। —মূৰ্ধন পু পৰ্বতৰ টিং। —বন্ধকৰঃ কাৰ্ত্তিকৈয়।

নগৰং ক্লী (নগা ইৱ প্ৰাসাদাদয়ঃ সন্তি যত্ন ইতি ৰঃ) ১। বহু লোকৰ বাসস্থান থকা ঠাই। চহৰ, —কাৰ্জঃ চহৰৰ কাউৰী —ঘাটিঃ হাতী।

নগৰী ক্লী নগৰ, চহৰ, পুৰী।

নগৰোপাস্তঃ পু নগৰৰ দাঁতি-কাষৰীয়া অঞ্চল

নগৰৌষধিঃ কল গছ।

নগাটনঃ পু (নেগে বৃক্ষে অটতি ভ্ৰমতীতি অট ল্যুঃ) বান্দৰ।

নগাধিপঃ পু হিমালয় পৰ্বত।

নগাশ্ৰয় বিগ্ন পৰ্বতবাসী।

নগৌকাঃ (স) ১। চৰাই, ২। নগৰবাসী, ৩। সিংহ, ৪। কাউৰী, ৫। বান্দৰ।

নগ্ন বিগ্ন (নজতে স্বেতি নজ দ্বিৱি কৰ্ত্তবি ক্ৰঃ) ১। নগ্না, বিবস্ব, উলঙ্গ ২। গড়-আবাদি, জনশূন্য, এৰাখাৰী।

—গ্নঃ পু উলঙ্গ ভিক্ষু। ক্ষপণক, ডণ্ড, চাৰণ। —গ্নী
১। নিৰ্লজ্জা তিৰোতা। ২। কুমাৰী কন্যা, স্বৰ্গাৎ
নাঙঠ হৈ ফুৰিব পৰা ৭।৮ বছৰীয়া ছোৱালী, —ক
বিণ্ নঙঠা ভিক্ষু।

নগ্নকৰণঃ ক্লী উলঙ্গকৰণ।

নগ্নজিৎ পু এজন ৰজাৰ নাম। শ্ৰীকৃষ্ণৰ পত্নী সত্যাব
পিতাক।

নগ্না, নগ্নাটঃ, —টকঃ ১। উলঙ্গ হৈ ঘূৰি ফুৰা পুৰুষ।
২। বৌদ্ধ বা জৈন ভিক্ষু। দিগম্বৰ।

নগ্নিকা বিবস্ত্ৰা নাৰী। সৰু ছোৱালী, বালিকা। প
৩।২১৩।

নঙ্গঃ পু (নং নতিং গচ্ছতীতি গম্ ডঃ) প্ৰেমিক।
উপপতি।

নচিকেতঃ (সু) পু অগ্নি।

নচিৰ বিণ্ অচিৰ, সোনকালে।

নঞ অবা 'ন' পদবাচক। অভাৱ সংজ্ঞক। স্বৰবৰ্ণ অথবা
ব্যাঞ্জনবৰ্ণৰ আগত 'ন' ৰ সলনি বিকল্পে 'অ' হয়।
অচ্যুতঃ নচ্যুতঃ। নসূৰঃ, অসূৰঃ।

নট ক) নৃত্যে হিংসে (ভ্ৰা প নৃত্যে অক, হিংসে সৰু
নটতি) ১। নৃত্য কৰ, নাচ, ২। অভিনয় কৰ,
৩। আঘাত কৰ, ছলেৰে আঘাত কৰ।

খ) ভ্ৰংশে ত্বিষি (চুৰা উ অক নাটয়তি —তে)
১। তললৈ সৰি পৰ, তলত পৰ, ২। উজ্জ্বল কৰ,
পোহৰ দি, পোহৰাই পেলা, ৩। আঘাত কৰ।
(গিজন্ত) নাটয়তি —তে।

নটঃ পু (নমতীতি নম্ উগাদি ডটঃ) ১। নৰ্তক,
অভিনেতা, নৃত্য কৰোঁতা ২। শ্ৰেষ্ঠ ক্ষত্ৰিয়ৰ পুত্ৰ। ৩।
অশোক গছ ৪। এবিধ নল। —চৰ্ঘা ক্লী অভিনেতাৰ
অভিনয় কাৰ্য। —নাৰায়ণঃ সঙ্গীতৰ এবিধ ৰাগ।
—ভৃষণঃ, মণ্ডনঃ (হালধীয়া) হাইতাল। —ৰঙ্গঃ
অভিনয় মঞ্চ। —ৱৰঃ ১। নটশ্ৰেষ্ঠ, শ্ৰেষ্ঠ অভিনেতা,
২। সূত্ৰধাৰ। —সংজ্ঞকঃ ১। নট, অভিনেতা, ২।
হাইতাল।

নটনং নৃত্য, নাচ, অভিনয়।

নটান্তিকা ক্লী লজ্জা।

নটী ক্লী (নটতি নৃত্যতীতি নট্ অচ্ ভীৰ্) ১। বেশ্যা, ২।
অভিনেত্ৰী, নাচনী, সূত্ৰধাৰৰ পত্নী।

নটেশ্বৰঃ পু সদাশিৱ।

নট্যা ক্লী অভিনেতাৰ সমষ্টি।

নডং —ডঃ ক্লী পু এবিধ নলখাগৰি। —কীয়, —প্ৰায়
নলখাগৰিৰে ডৰি থকা ঠাই। —মীনঃ মিছা মাছ।
—সংহতিঃ নলখাগৰিৰ দ'ম। —হঃ কাস্ত, ললিত,
মনোৰম

নভশ বিণ্ নলেৰে আবৃত।

নভাগাৰং ক্লী নলেৰে তৈয়াৰী ঘৰ।

নভিনী ক্লী নলৰ বিছনা, নলেৰে পৰিপূৰ্ণ নদী।

নভ্যা ক্লী নলখাগৰিৰ সমষ্টি।

নভুল বিণ্ নলপূৰ্ণ —লং নলৰ বিছনা। ৰ ১৮।৫

নভ্ৰান্(ৎ) নলপূৰ্ণ (স্থান)

নভ্ৰাভূঃ ক্লী কুটাৰ।

নভ বিণ্ (নম্ ক্ষ) ১। অৱনত, ২। কুটিল, ৩। নম,
বিনীত। ৪। মজ্জিত, হেঁচা খোৱা, —তং ১। মধ্যাহ্ন
ৰেখাৰ পৰা কোনো এটা গ্ৰহৰ দৃশ্য। —নাসিক
ফেঁচানকা —শ্ৰঃ বেঁকা ক্ৰয়জ নাৰী।

নভাস্তী ক্লী নাৰী; (তললৈ) হালি পৰা ক্লী।

নভিঃ ক্লী (নম্ ভাৱে জিন) ১। অৱনমন, তললৈ নামি
পৰা কাৰ্য্য, তললৈ হালি পৰা কাৰ্য্য, ২। বেঁকা,
কুটিল, ৩। হালি নমস্কাৰ কৰা কাৰ্য্য, সৌজন্য
দেখুৱা কাৰ্য্য। নম্ভতা।

নদ্ সংবৃষি (ভ্ৰা প অক নদতি) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি
তোল, গৰ্জন কৰ, প্ৰতিধ্বনিত কৰ, ২। কথা ক,
চিঞৰ, ৩। কঁপি থাক, লৰি থাক। (গিজন্ত) নাদয়তি
—তে। উদ্— চিঞৰ মাৰ, গৰ্জন কৰ, নি— শব্দ কৰ,
প্ৰ— প্ৰতি— প্ৰতিধ্বনি কৰ, ৱি— শব্দ কৰ প্ৰতিশব্দ
কৰ। গী ১।১২।

নদঃ পু (নদতি প্ৰৱাহৰেগেন শব্দায়তে ইতি নদ্ অচ্)
১। পুংবাচক অকৃত্ৰিম জলধাৰা, জলপ্ৰৱাহ। যেনে—
ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, সিন্ধুনদ, মনু ৬।৯০; ২। নিজৰা, সৰু
— নদী। ৩। সমুদ্ৰ। —ৰাজঃ সাগৰ।

নদধুঃ পু শব্দ। গৰ্জন, বলদৰ চিঞৰ।

নদনুঃ পু (নদ অনুঙ) ১। মেঘ ২। সিংহ ৩। ধ্বনি।

নদী ক্লী (নদতীতি নদ্ অচ্ ভীপ) গঙ্গা-যমুনা আদি
জলধাৰা। সৰিৎ, তৰঙ্গিনী, তটিনী। —কাস্তঃ সাগৰ
—জঃ পু গঙ্গা —পুত্ৰ ভীষ্ম। —তৰঙ্গানং নদীৰ পৰা
নমা ঠাই। —দোহঃ নদী পাৰ হোৱা কৰ। —নঃ
সমুদ্ৰ। —পতিঃ সাগৰ, বকল দেৱতা —শ্ৰাভুক নদীৰ

পানীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল দেশ বা ৰাজ্য। —ৰয়ঃ
নদীৰ সোঁত —ৰক্ষঃ নদীৰ ভাঁজ —ফঃ ১। নদীত গা
ধোৱাত কুশল। ২। নদী সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ। ৩।
চতুৰ, অভিজ্ঞ। —সৰ্জঃ পু অৰ্জুন গছ।

নদেয়ী ক্ৰী ভূমিজন্তু, এবিধ ফল।

নদ্ধ বিণ (নহ ক্তঃ) ১। বদ্ধ, আবদ্ধ, ৰাক্ষি ৰখা, ২। আবৃত,
৩। খচিত (মুক্তাখচিত) ৪। সংযুক্ত। —দ্ধঃ বন্ধন,
গাথি। হৰিব ২৩২। ১৭।

নক্ষী ক্ৰী (নহ ঙ্গণ ঙীপ) চামৰাৰ ৰচি।

নদ্যৎসৃষ্ট বিণ নদীয়ে তাগ কৰা বস্তু, মাটি আদি। নদীৰ
মাজৰ চৰ।

ননান্দা (ঋ) ক্ৰী (ন ননতি তুযতি সেৱয়পি ইতি নঞ
নন্দ উপাদি ঋন) স্বামীৰ ভনীয়েক, ননন্দ, ননদ।

ননন্দা (ঋ) ননন্দা।

ননান্দু(ঃ)পতিঃ ননদৰ পতি।

ননু অব্য (ন নুদতি শ্বেৰয়তীতি নুদ ড়ঃ) ন আৰু নু
একেলগে ব্যৱহাৰ হোৱাৰ উপৰি পৃথকভাৱেও
ব্যৱহাৰ হয়। প্ৰশ্ন, নিশ্চয়তা, সঁচাকৈয়ে, ইত্যাদি
বুজাবলৈ ননু ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ইয়াৰ উপৰিও,
অনুমতি, অনুময়, সাধুনা, আমন্ত্ৰণ, সম্বোধন আদি
বুজাবৰ সময়তো ননু ব্যৱহাৰ হয়। ‘ননু’ উৎপ্ৰেক্ষা
অলঙ্কাৰ ব্যঞ্জকো, —চ বিৰোধসূচক অব্যয়।

নন্দ (নদ) সংবৃষি (ভ্রা প অক নন্দতি) ১। সুখী হ, ২।
আনন্দ কৰ, ৩। তুষ্ট হ, স্তুতি কৰ, (বিজ্ঞ) নন্দয়তি।
আনন্দ দে। সুখী কৰ, অভি- অভিনন্দিত কৰ, স্বাগতম
জ্ঞাপন কৰ, প্ৰশংসা কৰ, শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰ, আ-
আনন্দিত পু, আনন্দ দে, প্ৰতি- অভিনন্দিত কৰ,
স্বাগতম জনা, শুভেচ্ছা দি। মনু ২। ৫৪।

নন্দঃ পু (নন্দ পচাদ্যচ) ১। সুখ, আনন্দ, ২। বিষ্ণু, ৩।
ভেকুলী, ৪। এবিধ বাঁহী, ৫। নন্দবংশৰ প্ৰতিষ্ঠাপক,
এজনৰ পিচত এজনকৈ নজন পাটলিপুত্ৰৰ ৰজা হয়।
চন্দ্ৰগুপ্তৰ মুখ্যমন্ত্ৰী কোটিল্যৰ চতুৰালিত এই গোটেই
কেইজন নিখন হয়, ৬। শ্ৰীকৃষ্ণৰ পালক পিতা, এজন
গোপ। ৭। মৃদঙ্গ এবিধ, ৮। এটা নাগ। ৯। স্বন্দৰ
অনুচৰ, ১০। যজ্ঞেশ্বৰৰ অনুচৰ। ভা ৮। ৭। ২২; ১১।
মদিৰাৰ গৰ্ভজাত বসুদেৱৰ পুত্ৰ ১২।
দন্তকমীমাংসাগ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা। —কঃ বিষ্ণুৰ খড়্গ।
ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম। —কিঃ জলকীয়া, —কী(ন)

বিষ্ণু —জং হৰিচন্দন। —থুঃ পু আনন্দ, সুখ। —ন বিণ
সুখ, আনন্দ, সন্তুষ্টি —নং ইন্দ্ৰৰ (নন্দন) কানন। —নঃ
পু ১। এখন পৰ্বতৰ নাম, ২। এবিধ বিহ গছ, ৩।
স্বন্দৰ অনুচৰ এজন, ৪। পুত্ৰ, ৫। ভেকুলী, ৬। বিষ্ণু,
৭। মহাদেৱ, —নন্দনঃ শ্ৰীকৃষ্ণ —নন্দিনী যোগমায়া,
দুৰ্গা, —না দুহিতা

নন্দভঃ, —নন্দয়ন্তুঃ পুত্ৰ।

নন্দা ক্ৰী (নন্দ অচ টাপ) ১। আনন্দ, সুখ, সন্তোষ,
ধন, সম্পত্তি ২। গোবী, ৩। তিথি বিশেষ। দুয়ো
পক্ষৰ প্ৰতিপদ, ষষ্ঠী আৰু একাদশী তিথি। ৪। ননদ
৫। সৰু মাটিৰ পাত্ৰ ৬। এজনী কামধেনু। ৭।
ধৰ্মপুত্ৰ হৰ্ষৰ পত্নীৰ নাম। ৮। দূচলীয়া ঘৰ।

নন্দিঃ পু ক্ৰী (নন্দয়তীতি নন্দ সৰ্বধাতুভূ ইন) ১। আনন্দ,
সন্তুষ্টি। ২। পাশা বা জুয়ীখেল, ৩। বিষ্ণু, ৪। শিৱ,
৫। শিৱৰ অনুচৰ। —ন্দী (ন) ১। সুখ, আনন্দ, ২।
পুত্ৰ, ৩। নাটকৰ নান্দীশ্লোকৰ গায়ক। ৪। শিৱৰ
ছাৰপাল, শালঙ্কায়ন মুনিৰ পুত্ৰ। ৫। বটগছ, —নী
১। দুহিতা, কন্যা। ২। ননদ, ৩। কামধেনু সুৰভিৰ
কন্যা। বশিষ্ঠৰ আশ্ৰমত থকা এই কামধেনুক সেৱা-
শুশ্ৰূষা কৰি ৰজা দিলীপে পুত্ৰ লাভ কৰিছিল,
৪। গঙ্গানদী, ৫। তুলসী গছ।

নন্দিগ্ৰামঃ পু অযোধ্যাৰ ওচৰৰ এখন গাঁৱৰ নাম।
শ্ৰীৰাম বনবাসত থকা কালত ভৰতে ৰাজপ্ৰাসাদত
নাথকি এই নন্দিগ্ৰামত বাস কৰিছিল। ৰ ১২। ১৮।

নন্দিঘোষঃ পু অৰ্জুনৰ ৰথখনৰ নাম।

নন্দিৱৰ্ধনঃ পু ১। সদাশিৱ, ২। এটা পক্ষৰ শেষৰ স্তিৰি।

অৰ্থাৎ অমৰস্যা আৰু পূৰ্ণিমা তিথি। ৩। পুত্ৰ, ৪। মিত্ৰ।

নন্দিকঃ ১। আনন্দ, সুখ, ২। সৰু ঘটি, ৩। শিৱৰ অনুচৰ।

নন্দিকেশ্বৰঃ শিৱৰ অনুচৰ। সদাশিৱ।

নন্দীসৰঃ(স) ক্ৰী ইন্দ্ৰৰ সৰোবৰ।

নন্দ্যারতঃ পু ১। এবিধ গছ, ২। এবিধ মাছৰ নাম।

নপুংস, নপুংসঃ, নপুংসক—কঃ ১। নপুংসক,
২। মজাও নহয় মাইকীও নহয়। ৩। বীৰ্যহীন, ৪। দুৰ্বল,
ভীক, (ক্ৰী) ক্ৰীৱলিঙ্গ পদ।

নপ্তা (ঋ) পু (ন পততি পিতৰো যেনেতি পং তুত)
পুতেকৰ বা জীয়েকৰ পুতেক, পৌত্ৰ, নাতি। মত্ৰ
১। ৮৫। ২০; —প্তী ক্ৰী পুতেক বা জীয়েকৰ
জীয়েক, নাতিনী।

নভঃ পু (নভতি হিনস্তি কীটাদীনিতি) ১। শাওণ মাহ।
২। দ্বিতীয় মনু স্বাৰোচিষৰ পুত্ৰৰ নাম। -ভং ক্লী
আকাশ। বায়ুমণ্ডল।

নভঃ(স) ক্লী (নহাতে মৌঘৈৰিতি নহ বন্ধনে অসুন
ভ্ৰম্ভাভ্ৰাদেশঃ) ১। আকাশ, মনু ৫।৩৭; ২। মেঘ,
৩। কুঁৱলী, বাষ্প, ৪। পানী ৫। বয়স। (পু) ১।
বৰ্ষা কাল, বৰষুণ, ২। শাওণ মাহ, ৩। নাক,
গোন্ধ। -প্রাণঃ বায়ু -সদ্ দেৱতা, -সৰিঃ আকাশী
গঙ্গা -স্থিতঃ পু এখন নৰকৰ নাম।

নভশ্চক্ষুঃ, নভোমণিঃ পু সূৰ্য।

নভশ্চমনঃ পু ১। চন্দ্ৰ, ২। ইন্দ্ৰজাল

নভশ্চৰঃ পু ১। চৰাই, ২। বিদ্যাধৰ, ৩। গন্ধৰ্ব, ৪।
১৮।৬, ৪। মেঘ, ৫। বায়ু।

নভসং ক্লী (নভ অসচ) ১। আকাশ, ২। বৰ্ষা কাল,
৩। সাগৰ।

নভসঙ্গমঃ পু (নভসং গচ্ছতীতি নভ গমেঃ মুম) চৰাই।

নভস্ফাটী (ন) সিংহ।

নভস্তলং পু ক্লী আকাশ-মণ্ডল। নৈ ২।৬৯।

নভস্যঃ পু (নভস যৎ) ভাদ মাহ; হৰিঃ ১৫২।১;

নভস্বান (ৎ) পু (নভস্ মতুপ মসা বঃ) বায়ু। বতাহ, শি
১।১০।

নভাঃ (স) পু (নভ অসুন) ১। শাওণ মাহ। ৪
১২।২৯, ২। মেঘ, ৩। নাক, ষ্ৰাণ, ৪। বৰষুণ,
বৰ্ষা কাল, ৫। পপীয়া তৰা।

নভাকং-কঃ ক্লী, পু ১। ৰাহ গ্ৰহ, ২। অন্ধকাৰ।

নভোগজঃ,-দ্বীপঃ,-ধূমঃ পু মেঘ।

নভোগতিঃ ক্লী আকাশ-গমন।

নভোদৃষ্টিঃ ক্লী ১। আকাশলৈ চাই থকা ২। কণা।

নভোনদী ক্লী আকাশী-গঙ্গা।

নভোহৃদুপঃ পু চাতক চৰাই।

নভোৰজঃ পু অন্ধকাৰ।

নভোৰেণুঃ ক্লী কুঁৱলী

নভোলয়ঃ পু (নভসি লয়ো যস্য) ধোঁৱা।

নভাট্ (জ) পু (ন ভ্রাজ্ দীপ্তৌ ক্ৰিপ) মেঘ।

নম্ শব্দনতোঃ (ভা উ সক, অক নমতি-তে) ১। শব্দ
কৰ, ধ্বনি তোল, ২। নত হ, অভিবাদন কৰ, ৩।
নমস্কাৰ কৰ, আদৰ, সম্ভাষণ জনা, গী ১১।১৭;
৪। হালি পৰ, তললৈ নাম, অৱ- হালি পৰ,

অৱনত হ, উদ্- ওপৰলৈ উঠ, আৰোহণ কৰ, উপ-
ওচৰ চাপ, ঘট, সংঘটিত হ, পৰি- ১। অৱনত হ,
হালি পৰ, ২। পৈণত হ ৩। বয়স বাঢ়ি যা ৪। ফল
হ। প্র- ১। প্রণাম কৰ, ২। নমস্কাৰ কৰ, ৩।
মাটিত পৰি সেৱা কৰ, স্নি- হালি যা, হালি পৰ,
স্নিপৰি- পৰিৱৰ্তন হ।

নমতঃ পু (নমতীতি নম অতচ) ১। প্রভু, স্বামী,
গৰাকী, ২। ধোৱা, ৩। অভিনতা, ৪। মেঘ।

নমনং ক্লী ১। অৱনমন ২। হালি পৰা, ৩। নিমগ্ন, ৪।
প্রণাম, নমস্কাৰ।

নমস্ অবা (নম শব্দনতোঃ ভাৱে অসুন) ১। নমস্কাৰ,
প্রণাম, 'নমস্তসৌ নমস্তসৌ নমস্তসৈ নমো নুমঃ'
-শ্রীচতী, ২। তাগ, ৩। শব্দ, মাত (ক্ল) ২৫৯,
স্তোত্র, বজ্জ, -কাৰঃ-কৃতিঃ-কৰণং প্রণাম, প্রণতি,
সেৱা।

নমস বিণ (নমতীতি নম অসচ) ১। অনুকূল ২। দয়ালু।

নমসিত বিণ (নমঃ কাচ ক্ৰঃ যলোপঃ) ১। পূজিত, ২।
নমস্কাৰকৃত, ৩। অৰ্চিত।

নমস্য বিণ (নমস্য নামধাতু কৰ্মণি যৎ)। প্রণাম যোগ্য,
অৰ্চনাৰ যোগ্য, সেৱা -স্যা পূজা, অৰ্চনা।

নমস্যিত পূজিত, সেৱিত।

নমিত বিণ (নমঃ ইতচ) ১। নিম্পন্ন, ২। প্রণমিত।

নমুচিঃ পু (ন মুচ্ছতীতি মুচ ইন কিৎ) ১।
কামদেৱ। ২। ইন্দ্ৰৰ দ্বাৰা নিহত এজন ৰাক্ষসৰ
নাম। এটা কাহিনীমতে কশাপৰ দনু নামৰ
এগৰাকী পত্নী আছিল। দনুৰ গৰ্ভত শুভ আৰু
নিশুভ নামৰ দুটা অতি বলৱান পুত্ৰৰ জন্ম
হয়। তৃতীয় পুত্ৰৰ নাম নমুচি। ইও এটা অতি
বলৱান দৈত্য আছিল। ইন্দ্ৰৰ হাতত নমুচিৰ
মৃত্যু হয়। আন এটা কাহিনীমতে দৈত্য নমুচি
ইন্দ্ৰৰ ভয়ত সূৰ্যৰ ৰশ্মিৰ মাজত সোমাই
আছিল। ইন্দ্ৰই নমুচিক মাৰিব নোৱাৰি নমুচিৰ
লগত বন্ধুত্ব কৰি কলে, 'হে অসুৰশ্ৰেষ্ঠ, মই
তোমাক দিনত বা ৰাতি বা শুকানে বা তিৰ্য্যাই
নামাৰোঁ। এয়া তোমাক কথা দিলোঁ।' তাৰ
পিচত এদিন সন্ধিয়া পানীৰ ফেনেৰে নমুচিৰ
শিৰচ্ছেদ কৰিলে। মহা ৯।৪৩।৩৩-৩৬;
-দ্বিষ্,-সূদনঃ পু ইন্দ্ৰ।

নমেকঃ পৃ (নম্যতে ইতি নম একঃ) বদ্রাক্ষ গছ। ব
৪।৭৪।

নমোন্তকঃ পৃ গুৰুদেৱ, ব্ৰাহ্মণ।

নম্ৰ বিণ্ (নম্যতীতি নম বঃ) ১। নত, অৱনত, বিনীত।
সৰল, ২। কটিল, বক্ৰ, ৩। পূজিত। ৪। ভক্তিপূৰ্ণ।
-কঃ বেঁতগছ।

নয় গতৌ (ভ্ৰা আ সক নয়তে) ১। যা, গমন কৰ,
আগ বাঢ়, ২। ৰক্ষা কৰ, পালন কৰ।

নয়ঃ পৃ (নীয়েতেনেনেতি নী অচ) ১। নীতি, ন্যায়-নীতি,
পঞ্চ ১।৩৮৫: ২। স্বভাৱ, আচাৰ, জীৱনধাৰা,
৩। ৰাজনীতি, শাসন পদ্ধতি, ৪। সাধুতা, ৫। মতবাদ,
পদ্ধতি, দৰ্শনতত্ত্ব। দাৰ্শনিক মতবাদ। ৰাজনীতিজ্ঞ।
-শাস্ত্ৰং ৰাজনীতি-বিজ্ঞান, ন্যায়শাস্ত্ৰ, অৰ্থশাস্ত্ৰ।

নয়নং ক্লী (নী ল্যুট) ১। চকু, ২। প্ৰাপ্তি, ৩। আনয়ন,
আকৰ্ষণ, -গোচৰঃ চকুৱে দেখা পোৱা, -ছন্দঃ
চকুৰ পিৰিঠি, -পথঃ দৃষ্টিপথ, -পুটং চকুৰ গাঁত
-সলিলং চকুৰ পানী।

নয়নী ক্লী চকুৰ মণি।

নয়নোৎসৱঃ পৃ ১। চাকি, বস্তু, ২। মনোৰম বস্তু।

নয়নোপান্তঃ পৃ ১। চকুৰ কোণ, ২। অপাঙ্গ।

নয়নীপীঠী ক্লী পাশা খেলৰ ফলক- আঠটা ভাগ থকা
কাপোৰ বা কাঠৰ ফলি।

নয়নশিবদঃ পৃ ৰাজনীতিজ্ঞ, নীতিশাস্ত্ৰজ্ঞ।

নবঃ পৃ (নৃণাতীতি নৃ অচ) ১। মানুহ, মানৱ, মনুষ্য।
পুৰুষ, মনু ১।৯৬: ২। পাশা, বা কেৰাম আদি
খেলৰ গুটি। ৩। সূৰ্য্য ঘড়ীৰ কাঁটা। ৪। পৰমাত্মা। ৫।
বিষ্ণু ৬। মহাদেৱ, মহা ১৩।১৭।১১৫: ৭। অৰ্জুন
-ঋষভঃ যুৱৰাজ, ৰজা, শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, -কপালঃ
নৰমুণ্ড। -কীলকঃ গুৰু-হত্যাকাৰী -কেশবী (ন)
বিষ্ণুৰ চতুৰ্থ অৱতাৰ, নবসিংহাৱতাৰ। -ঋষি দৈত্য,
দানৱ। -নাৰায়ণঃ-নাৰায়ণী (নবশ্চ নাৰায়ণশ্চ) ১।
শ্ৰীকৃষ্ণ। ২। নৰকপী অৰ্জুন আৰু নাৰায়ণকপী
শ্ৰীকৃষ্ণ। শ্ৰীকৃষ্ণাৰ্জুনৌ, ৩। শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ
পৰা হোৱা দুজন ঋষি। দেভা ৪।৫।১৩। আন এটা
আখ্যান মতে নবসিংহ দুভাগ হৈ নবভাগেৰে নব
নামৰ দিব্যকপী এজন আৰু সিংহ ভাগেৰে
নাৰায়ণকপী এজন- এই দুজন অতি তেজস্বী মুনিৰ
অৱিৰ্ভাৱ হয়। এই দুয়োজন মহৰ্ষি শাস্ত্ৰ বেদ আৰু

তপসাত মহাপ্ৰতাপী আছিল। কাপু ২৯ অঃ -পশুঃ
মানুহকপী পশু। -পুঙ্গৱঃ শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ। -মেধঃ
নৰযজ্ঞ। -যজ্ঞং সূৰ্য্যঘড়ী -লোকঃ মৰ্ত্যলোক। পৃথিৱী।
মানৱ লোক -ঋষিঃ পৃ ৰাক্ষস -হ্যাত্ৰঃ, -শাৰ্দূলঃ
বিখ্যাত পুৰুষ, শ্ৰেষ্ঠ মানৱ। -সিংহঃ -হৰিঃ
নৃসিংহাৱতাৰ। -স্বৰূপঃ নবসমষ্টি। মানৱগোষ্ঠী।

নবকং-কঃ ক্লী পৃ (নৃণাতীতি ক্লেশং প্ৰাপ্যতীতি নৃ বুন)
নৰককুণ্ড, য'ত পাপীবিলাকক দোষানুসাৰে শাস্তি
দিয়া হয়। এনে নবক ২১খন, মনু ৪।৮৮-৯০:
-কঃ পৃ (নবসা কং শিৰো যস্য) এজন অসুৰৰ নাম।
নবকাসুৰ। পৃথিৱীৰ গৰ্ভত বৰাহকপী বিষ্ণুৰ পুত্ৰ।
নবকাসুৰৰ বিষয়ে বহুতো কাহিনী আছে।
প্ৰাগজ্যোতিষ (কামৰূপ)ৰ ৰজা নবকাসুৰ অতি
প্ৰতাপী আছিল। কামৰূপী কামাখ্যাক দেখি নবকাসুৰ
বিমুগ্ধ হৈ বিয়া কৰাব খুজিলে। কামাখ্যাই তেতিয়া
কলে যে যদিহে ৰাতিটোৰ ভিতৰতে মন্দিৰলৈ যোৱা
খটখটিখন শিলেৰে তৈয়াৰ কৰি দিব পাৰে,
তেতিয়াহলে দেৱীয়ে তাক বিয়া কৰাব। তেতিয়া
নবকাসুৰে হাজাৰ হাজাৰ মানুহ চিৰি তৈয়াৰ কৰাত
লগাই দিলে। চিৰি প্ৰায় শেষ হৈছিলেই তেতিয়া
কথা বিষম যেন দেখি দেৱীয়ে নিজেই কুকুৰা হৈ
ডাক দিলে। তাৰ পিচতে নবকাসুৰৰ অত্যাচাৰ দিনে
দিনে বাঢ়ি যাব ধৰিলে। তেতিয়া দেৱতাসকলৰ
অনুৰোধত শ্ৰীকৃষ্ণই নবকাসুৰক বধ কৰে। আন এটা
কাহিনীমতে নবকাসুৰে হাতীকপ ধৰি বিশ্বকৰ্মাৰ
কন্যাক অপহৰণ কৰি ধৰ্ষণ কৰে। সি এইদৰে
দেৱতা-গন্ধৰ্বৰ কন্যা, অপসৰা আদি হৰণ কৰি নিজৰ
অন্তেষপুৰত ৰাখিছিল, আৰু এনেকৈ তাৰ ৰোল
হাজাৰ নাৰী হৈছিলগৈ। পিচত শ্ৰীকৃষ্ণই নবকক
হত্যা কৰি এই সকলোবিলাককে নিজৰ মহলত
ৰাখে। পৃথিৱীৰ পুত্ৰ হোৱাৰ বাবে নবকৰ জ্ঞান এটা
নাম ভৌম। -কুণ্ডং নবকৰ এটা দ' গাঁত য'ত
পাপীক কট দিয়া হয়। এনে কুণ্ড মুঠতে ৮৬ খন।
-স্বা বৈতৰণী নদী।

নবকান্তকঃ,-কাৰিঃ,-কজিঃ শ্ৰীকৃষ্ণ

নবকাময়ঃ মৃত্যু, ভূত-প্ৰেতাদি।

নবাবিপঃ -বিপত্তিঃ নৰেশঃ, নৰেশ্বৰঃ পৃ ৰজা, মনু
৭।১৩।

নবাস্তক: পৃ মৃত্যু।

নবায়ণ: পৃ (নবানাং জীৱানাং অয়নং আশ্রয়স্থানং)
জীনাৰায়ণ। বিষ্ণু। মনু ১।১০।

নবী ক্তী নাবী।

নবেন্দ্র: পৃ (নবাণাং ইন্দ্রঃ) ১। বজা, মনু ৯।২৫৩;
২। এবিধ গছ, ৩। ২১ টা বৰ্ণ থকা এবিধ বৃন্ত (ছন্দ)।

নকটকং ক্লী নাক।

নৰ্তক: পৃ (নৃত্যতীতি নৃৎ ষ্ণ) ১। নট, অভিনেতা,
নাটোতা, ২। চৰণ, ৩। হাতী, ৪। বজা, ৫। ম'ৰা
চৰাই; -কী ১। নাচনী, ২। মাইকী হাতী, ৩।
মাইকী কুকুৰা।

নৰ্তনং ক্লী (নৃৎ ভাৱে লুট) নৃত্য, মনু ২।১৭৮; -নঃ
নৃত্য কৰোঁতা। -শালা নাচগান কৰা ঘৰ। -প্ৰিয়ঃ
শিৱ।

নৰ্দ গতি শব্দয়ো: (ভ্ৰা প সক, অক নৰ্দতি) ১। যা,
গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। শব্দ কৰ, গৰ্জন কৰ,
চিঞৰ মাৰ। ভট্টি ১৭।৪০।

নৰ্দটকং এবিধ ছন্দ।

নৰ্দনং ক্লী গৰ্জন, চিঞৰ, উচ্চ বক্শে কৰা প্ৰশংসা বা
স্ততি।

নৰ্মট: পৃ ১। খোলাকটি, টেকেলিৰ ভগা টুকুৰা, ২।
সূৰ্য।

নৰ্ম (নৃ) ক্লী (নৃ নয়ৈ মনিন) ১। আনন্দ, স্মৃতি,
তামাচা, খেল-ধেমালি, ২। বাদ্য, পৰিহাস, ঠাট্টা,
ইতিকাং; -কীলঃ পতি, -দা এখন নদীৰ নাম।
-সচিত্ৰঃ, -সুহৃদ পৃ স্মৃতি তামাচাৰ লগ বা বন্ধু।

নৰ্মবা ১। মালভূমি, ২। সবল গছ, ৩। কমাৰৰ ভাতী।
৪। মাহেকীয়া বন্ধ হোৱা বয়সীয়া তিৰোতা।

নলং ক্লী (নল পচাদ্যচ) পদুম ফুল। -লঃ পৃ ১। এবিধ
ঘাঁহ, নলখাগৰি, ২। নিষধ ৰাজ্যৰ প্ৰসিদ্ধ ৰজা নল,
দময়ন্তীৰ স্বামী। ৰজা নলে ৰাজহাঁহৰ মুখৰ পৰা
বিদৰ্ভৰ ৰজা ভীমৰাজৰ কন্যা দময়ন্তীৰ ৰূপৰ কথা
শুনি আৰু দময়ন্তীয়েও হাঁহৰ মুখৰ পৰা নলৰ বিষয়ে
শুনি দুয়োজন দুয়োৰো প্ৰতি আকৃষ্ট হয়। স্বয়ম্বৰ
সভাত দময়ন্তীয়ে নলক বৰণ কৰে আৰু পাণিপ্ৰার্থী
দেৱতাসকল বিশেষকৈ কলিয়ে দময়ন্তীক বিয়া
কৰাবলৈ নাপাই নলৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লোৱাৰ
উদ্দেশ্যে নলৰ ভিতৰত প্ৰৱেশ কৰি নানা ৰকমৰ

কুকাৰ্য কৰাবলৈ ধৰে। নলৰ দ্বাৰা ভায়েক পুষ্কৰ
লগত পাশা খেল খেলাই নলক হৰুৱায়। ৰজা নলে
সৰ্বস্ব হেৰুৱাই দময়ন্তীক লৈ দেশ ত্যাগ কৰি বনলৈ
গুচি যায়। এদিন দময়ন্তী শুই থাকোঁতে কলিৰ
প্ৰভাৱত নলে দময়ন্তীক ত্যাগ কৰি গুচি যায়।
দময়ন্তীয়ে দুখে-শোকে জৰ্জৰিত হৈ মাহীয়েকৰ
ঘৰলৈ গৈ তাতে থাকেগৈ। ইফালে ভীমৰাজে
জীয়েকক বিচাৰি অনুচৰ পঠিয়ায়। অনুচৰৰ মুখৰ
পৰা দময়ন্তীৰ খবৰ পাই ৰজাই জীয়েকক নিজৰ
ঘৰলৈ লৈ আহে। নলে দময়ন্তীক ত্যাগ কৰাৰ পিচত
পৰ্বতে-কন্দৰ্বে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। এদিন বনজুইত
পতিত কৰ্কোটক নামৰ নাগ এটাক ৰক্ষা কৰাত
কৰ্কোটক নলৰ ওপৰত অতিশয় সন্তুষ্ট হয় আৰু
নলৰ ভিতৰত থকা কলিক দংশন কৰাত কলিয়ে
নলক ত্যাগ কৰি গুচি যায়। নল তাৰ পিচত
অযোধ্যাৰ ৰজা ঋতুপৰ্ণৰ সাৰথিকপে নিযুক্ত হয়।
দময়ন্তীয়ে নলক বিচাৰি উলিয়াবলৈ কেইজনমান
ব্ৰাহ্মণক নিযুক্ত কৰে। ব্ৰাহ্মণৰ মুখৰ পৰা নলৰ
বাতৰি পাই ঋতুপৰ্ণেৰে সৈতে নলক ভীমৰাজৰ
ঘৰলৈ মতাই আনে। এনেকৈ ভীমৰাজকন্যা দময়ন্তীৰ
লগত নলৰ পুনৰ্মিলন হয়। কলি পৰিত্যক্ত নলে
এইবাৰ নিজৰ ৰাজ্যলৈ গৈ ভায়েকক পাশাত হৰুৱাই
পুনৰ ৰাজ্য লাভ কৰে আৰু সুখে-সন্তোষে বাকী
জীৱন কটায়। মহা বনপৰ্ব ৫৩-৭৯ অ; ৩। বিশ্বকৰ্মাৰ
পুত্ৰ। নল নামৰ এই বাস্পৰ নেতাজনেই সেতুবন্ধৰ
সেতু নিৰ্মাণ কৰিছিল। -কং শৰীৰৰ দীঘল হাড়।
বাহ (কিলাকুটিৰ পৰা মণিবন্ধলৈ) -কিনী জজ্বা,
ভৰি। -কীলঃ আঁঠু -কুৱৰঃ কুবেৰৰ পুত্ৰ। -পট্টিকা
নলেৰে তৈয়াৰী ঢাৰি বা পাটা। -মীনঃ পৃ (নলাশ্ৰয়ঃ
মীনঃ) মিছা মাছ।

নলিতঃ পৃ এবিধ শাক।

নলিনং ক্লী ১। পদুম বা ভেট ফুল। ২। পানী,
৩। নীলগছ -নঃ বিষ্ণু।

নলিনী ক্তী ১। পদুম, ২। পদুমৰ থুপ বা সমষ্টি,
৩। পদুমেৰে ভৰা পুখুৰী, ৪। পদুমৰ নাল। ৫। বাৰ্ড
নাক। -কহং ক্লী পদুমৰ কাল -কহং পৃ ব্ৰজা।

নলিনেশ্যঃ পৃ (নলিনে শেতে নী অচ) বিষ্ণু।

নলী ক্তী ১। ৰঙা হুইতাল, ২। নলিকা, নল-খাগৰি।

নম্ব: পৃ ৪০০ হাত দূৰত্বৰ স্থান; হৰিৰ ২২৪।১
 -বৰ্জগ এক নম্ব দূৰত্ব গমনকাৰী, (স্ত্ৰী) কমলা গছ।
 নম্ব বিণ (নয়তে স্তয়তে প্রধানসংখ্যাচকত্বেন নু কণিন)
 ১। সংখ্যা '৯'। 'ন' বাচক শব্দসমূহ - শৰীৰৰ ন-
 খন দুৱাৰ, বাৰণৰ মূৰ (নিজবটোৰ বাহিৰে), বাঘিনীৰ
 স্তন, নম্ব বস, নম্ব গৃহ।
 নম্ব বিণ নতুন, সতেজ, সজীৱ, আধুনিক, -স্বঃ অবা
 নতুনকৈ, অলপতে, -স্বঃ প কাউৰী, -কাৰিকা,
 -কালিকা, -ফলিকা: স্ত্ৰী নবোঢ়া। অলপতে বিয়া
 হোৱা ছোৱালী। অলপতে 'শান্তি' হোৱা কন্যা,
 -নী, -নীতং-নীতকং মাখন -পাঠক: নতুন শিক্ষক
 -মল্লিকা, -মালিকা- এবিধ সুগন্ধি ফুল। -যৌৱনং
 সদ্যাপ্ত যুৱাৱস্থা। -বজ: অলপতে 'শান্তি' হোৱা
 ছোৱালী। -ৱধু: -ৱৰিকা সদা-বিবাহিতা। -ৱল্পভং
 এবিধ চন্দন কাঠ। -শশিভূং শিৱ। -সূতি: -সূতিকা
 ১। গাখীৰতী গাই। ২। অলপতে প্ৰসৱ হোৱা নাৰী।
 নম্বকং নম্ব সমষ্টি।
 নম্বগ্ৰহা: সদায় বহু। সূৰ্যাদি নটা গ্ৰহৰ সমষ্টি।
 'সূৰ্যশ্চন্দ্ৰো মঙ্গলশ্চ বুধশ্চাপি বৃহস্পতি:। শুক্ৰ:
 শনৈশ্চৰো বাহ: কেতুশ্চেতি নম্বগ্ৰহা:।।
 নম্বত বিণ ৯০শ। -তঃ ১। হাতীৰ পিঠিৰ জীন। ২।
 উলৰ কাপোৰ -তিঃ, -তী: স্ত্ৰী নকৈ। -তিকা ১।
 নকৈ, ২। তুলিকা (৯০ ডাল চুলিৰে তৈয়াৰী)।
 নম্বদ্বাৰং শৰীৰ নখন দুৱাৰ বা ছিদ্ৰ।
 নম্বদুৰ্গা স্ত্ৰী নম্বপত্ৰিকা। নম্বনামিকা কন্যা। ১। কুমাৰিকা,
 ২। ত্ৰিমূৰ্তি:, ৩। কল্যাণী, ৪। ৰোহিণী, ৫। কালী,
 ৬। চণ্ডিকা, ৭। শাস্ত্ৰী, ৮। দুৰ্গা আৰু ৯। ভদ্ৰা।
 নম্বা অবা ন প্ৰকাৰে, ন বৰমে।
 নম্বপত্ৰিকা ন বিধ পত্ৰ, গছৰ পাত। দুৰ্গাষষ্ঠীৰ দিনা
 সন্ধিয়া 'দেৱীৰ নম্বপত্ৰিকা প্ৰৱেশ' বুলি বোধনানুষ্ঠান
 কৰা হয়। এডাল কলপুলিত আঠ বিধ গছৰ পাত দুটা
 বেলেৰে সৈতে বান্ধি শাড়ী পিন্ধাই 'নম্বপত্ৰিকা' (দেৱী)
 সজাই পূজাৰ্চনা কৰি বিজয়া দশমীলৈকে পূজাৰ
 বেদীত ৰখা হয়। প্ৰকৃততে এই নবিধ শস্যকে দেৱীৰ
 প্ৰতীক ৰূপত পূজা কৰা হয়। গছ ন বিধ হ'ল-
 কদলী ডাঙীৰী ধান্যং হৰিদ্ৰা মানকং কচু। বিন্ধ্যাশোকৌ
 জয়ন্তী চ বিন্ধ্যেনা নম্বপত্ৰিকা।।
 নম্ববত্ৰং স্ত্ৰী (নবানাং বজ্জনানাং সমাহবঃ) ১। ন প্ৰকৰ বত্ৰ।

মুক্তা, মাণিকা, বৈদুৰ্য্য, গোমেদ, বজ্জ, বিক্ৰম, পদ্মৰাগ,
 মৰকত, আৰু নীলমণি ২। বজ্জা বিক্ৰমাদিত্যৰ
 ৰাজসভাৰ নম্ববত্ৰৰূপ নজন প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত- ধনুজি,
 ক্ষপণক, অমৰসিংহ, শঙ্কু, বেতালভট্ট, ঘটকপৰ,
 কালিদাস, বৰাহমিহিৰ আৰু বৰকট।
 নম্ববসা: নটা বস। কাব্যৰ শৃঙ্গাৰাদি নটা বস।
 নম্ববাত্ৰং স্ত্ৰী নটা ৰাতি। আহিন মাহৰ শুক্লপ্ৰতিপদৰ পৰা
 নম্বমী পৰ্যন্ত নদিন ব্যাপী উদযাপন কৰা দুৰ্গাব্ৰত।
 নম্বম্ৰং স্ত্ৰী নতুন ভাত। ন-খোৱা, খেতি চপাই নতুন ধান
 বানি নতুন চাউলেৰে কৰা ভোজন, শ্ৰাদ্ধবিশেষ।
 নম্বাৰ্চি (সু), -দীৰ্ঘিতি: মঙ্গলগ্ৰহ।
 নম্বাহং শুক্ল বা কৃষ্ণপক্ষৰ প্ৰতিপদ।
 নম্বতৰং পূৰণি।
 নম্বোঢ়া, -পাণিগ্ৰহণা সদ্যবিবাহিতা কইনা; ৰ ৮।৭।
 নম্বোদ্ধতং স্ত্ৰী নতুন মাখন। নতুনকৈ মছন কৰি অনা
 মাখন।
 নম্বা বিণ নবীন, নতুন। -স্বঃ ৰঙা পুনৰ্নৱা শাক।
 নম্ব নাশে (দিৱা, প সৰু নশ্যতি) ১। নাশ হ, হানি হ,
 হেৰাই যা, অন্তৰ্ধান হ, নেদেখা হ। ২। ধ্বংস হ,
 মৃত্যু হ, সৰ্বনাশ হ। ৩। পলায়ন কৰ, সাৰি যা, ৪।
 অকৃতকাৰ্য হ, প্ৰ- সৰ্বনাশ হ, নাশ হ। 'বুদ্ধিনাশাং
 প্ৰণশ্যতি', গী ২।৬৩।
 নম্বঃ, নশনং পৃ স্ত্ৰী ধ্বংস, নাশ, হানি।
 নম্ব্যপ্ৰসূতিকা স্ত্ৰী মৃতবৎসা। মৃত বৎস প্ৰসৱ কৰা স্ত্ৰী।
 নম্বৰ বিণ (নশ কৰণ) ১। বিনাশশীল, ধ্বংসযোগ্য, ভা
 ৫।১৮।৪; ২। অনিত্য, দুৰ্বল।
 নম্ব বিণ (নশ ক্ৰঃ) ১। অদৃষ্ট, তিৰোহিত, পক্ষ
 ১।৩৭৮; ২। অধম, ৩। ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, মৃত, ৪।
 ক্ষয়প্ৰাপ্ত। ৫। পলায়িত, বঞ্চিত। "অসম্ভৱা দ্বিজা
 নষ্টা: সম্ভৱাশ্চ মহীভূতঃ। সলজ্জা গণিকা নষ্টা:
 নিলজ্জাশ্চ কুলদনাঃ" -চা। -চেতন-চেই, -সংজ্ঞা
 বিণ যাৰ সংজ্ঞা, জ্ঞান লুপ্ত হৈছে। অজ্ঞান, মূৰ্ছিত।
 -চন্দ্ৰঃ পৃ (নট্টো দৃষ্টচন্দ্ৰঃ) সৌৰ জাদ মাহৰ উত্তৰ
 পক্ষৰ চতুৰ্থী তিথি, সিদিনা সেই চন্দ্ৰ চোৱা উচিত
 নহয় বুলি মনীষীসকলে কয়। -চেইতঃ প্ৰলয়।
 নট্যগ্নিঃ পৃ যিজন অগ্নিহোত্ৰীৰ মানসিক বিকৃতি অথবা
 অন্য কোনো কাৰণত গৃহ্যগ্নি নিৰ্বাপিত হৈছে।
 নট্যগ্ৰা (ন) অজ্ঞান।

নষ্টাশ্চিস্তৃত্ব ক্লী চুৰি কৰা সম্পদ।

নষ্টাৰ্থ বিণ নিঃস্ব। অত্ৰস্ত দুখীয়া।

নষ্টেন্দুকলা ক্লী চান্দ্রমাহৰ যিদিনা চান্দ্র অদৃশ্য থাকে, কহুঃ।

নসা ক্লী (নস কোটিল্যে অচ) নাক।

নস্তং ক্লী নাকত লোৱা এবিধ ধঁপাতৰ গুড়ি, নস্য।

—নস্তঃ নাক। —নস্তা নাকী লগাবৰ কাৰণে নাকত কৰা ছিদ্র।

নস্তিত বিণ নাকী লগোৱা।

নস্য বিণ নাসিক। নাক সম্বন্ধীয়। —স্যং নাকৰ ভিতৰৰ নোম। নস্য।

নহু নহ্বে (দিৱা উ সক নহতি-তে) ১। বান্ধ, বান্ধি থ, বচিৰে বান্ধ, ঘূৰাই বান্ধ, পকা, ২। কাপোৰ পিন্ধ।

নহি নিষেধবাচক অব্যয়। সাধাৰণতে 'নিশ্চয়তা বুজাবলৈ 'নহি নহি' (অৰ্থাৎ নহয়, কেতিয়াও নহয়) কোৱা হয়।

নহযঃ পু চন্দ্রবংশীয় ৰজা আয়ুসৰ পুত্ৰ, পুৰুষৱাৰ পৌত্ৰ আৰু যযাতিৰ পিতাক। অগস্ত্য ঋষিৰ শাপত নহয অজগৰ সাপ হৈ বহু দিন বনে-জঙ্গলে ঘূৰি ফুৰাৰ পিচত যুধিষ্ঠিৰৰ অনুগ্রহত শাপমুক্ত হয়। ব্ৰহ্মসুৰক বধ কৰি ব্ৰাহ্মণবধৰ পাপৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ ইন্দ্রই বহু দিন পানীৰ তলত লুকাই আছিল। ইন্দ্রই নিজৰ অনুপস্থিতিৰ সময়ত ধৰ্মপ্ৰাণ, গুণী জ্ঞানী নহযক ৰাজ্যৰ শাসকৰূপে নিয়োজিত কৰে। নহযে ক্ষমতা পায়ই এইবাৰ শচীক পাবলৈ মন মেলি শচীৰ ওচৰলৈ যাবলৈ পাৰ্ছী আনি সপ্তৰ্ষি মণ্ডলক পাৰ্ছী কঢ়িয়াবলৈ নিৰ্দেশ দিলে। পাৰ্ছীত গৈ থাকোঁতে নহযে মাজে মাজে সৰ্প, সৰ্প অৰ্থাৎ 'বেগাই ব'ল, বেগাই ব'ল' বুলি কঠোৰ স্বপ্নে কবলৈ ধৰাত অগস্ত্যই 'সপোভৱ' বুলি শাপ দিয়ে আৰু তাৰ ফলত নহয অজগৰ সাপ হৈ পৃথিৱীত সৰি পৰিল।

না অবা নহি, নহয়। অভাৱ।

নাকঃ পু (কং সুখমিতি অকং দুঃখম) ১। স্বৰ্গ। ভড়ি ১।৪ ২। নভঃ, আকাশ মণ্ডল, ৩। এবিধ ক্ষত্ৰিয় জাতি। —নাথঃ ইন্দ্র। —নামকপুৰোহিতঃ বৃহস্পতি।

নাকিন্ পু দেৱতা।

নাকু পু ১। উই পৰুৱা, ২। উই হাফলু, ৩। পৰ্বত।

—লং এখন তন্ত্ৰৰ নাম। —লঃ নকুলৰ পুত্ৰ।

নাক্ষত্ৰ বিণ (নক্ষত্ৰসোদমিতি নক্ষত্ৰ অণ) ২৭টা নক্ষত্ৰ সম্বন্ধীয়। —ত্ৰং ২৭ নক্ষত্ৰমণ্ডলৰ মাজেৰে চন্দ্র পাৰ হোৱা ৩০ দিনীয়া এটা মাহ।

নাক্ষত্ৰিকঃ নাক্ষত্ৰ মাহ। —ক্লী নাক্ষত্ৰ দশা।

নাগং ক্লী (নেগে পৰ্বতে ভৱম নগ অচ) ১। ৰাং, সীহ,

—গঃ পু ১। সাপ, সৰ্প, পন্নগ, বিপু ১।৯।৯৬,

২। হাতী, ৰ ৪।৮৩; ৩। মেঘ, ৪। নাহৰ গছ,

৫। নাগ, পৌৰাণিক কাহিনীত থকা পাতাল-নিবাসী

সাপৰ দৰে নেজ আৰু মানুহৰ দৰে মূৰ থকা এবিধ

সাপ, ৬। হান্সৰ ৭। অত্যাচাৰী পুৰুষ, ৮। ছবি

আদি আঁৰিবৰ কাৰণে বেৰত লগোৱা শলা, ৯।

পাণ, ১০। সংখ্যা '৭' ১১। শৰীৰৰ পৰা নিৰ্গত

হোৱা পাঁচ প্ৰাণবায়ুৰ এটা, —কেসৰঃ এবিধ সুগন্ধি

ফুলৰ গছ, —গৰ্ভং সীহ, —জিহ্বিকা ৰঙা হাইতাল,

—চূড়ঃ শিৱ, —জীৱনং ৰাং —দন্তঃ—দন্তকঃ ১।

হাতীৰ দাঁত ২। বেৰত মৰা শলা, —তন্ত্ৰী ১।

সূৰ্যমুখী ফুল, ২। বেষা —নক্ষত্ৰং,—নায়কং অগ্ৰেবা

নক্ষত্ৰ, —নাসা হাতীৰ শুঁৰ। —পঞ্চমী শাওণ মাহৰ

শুক্লা পঞ্চমী। সেই দিনা নাগমাতা পদ্মাৱতীৰ পূজা

কৰা হয়। —পদঃ ষোল বিধ যৌনক্ৰিয়া ভঙ্গীৰ

ভিতৰত এবিধ। 'পাদৌ ক্ষন্ধে তথা হস্তে

ক্ষিপেপ্লিকং ভগে লঘু। কাময়েৎ কামুকা নাৰীং

বন্ধো নাগপদো মতঃ।' ৰম, —পাশঃ ১। নাগকপী

ৰচি, যুদ্ধত শত্ৰুক বান্ধিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ২।

বৰুণ দেৱতাৰ অন্তৰ্বিশেষ। —পুষ্পঃ চম্পক, নাহৰ

গছ —বলঃ ভীমসেন, —বজ্জু ডিমক গছ। —ভূষণঃ

শিৱ। —মণ্ডলিকঃ সাপৰ বেজ। —মল্লঃ ঐৰৱত,

—মাতা মনসা দেৱী, —যষ্টিঃ —যষ্টিকা পৃথিৱীত পানীৰ

গভীৰতা জুখিবৰ কাৰণে দাগ কটা থকা দীঘল

মাৰি। —বস্ত্ৰং—বেণুঃ সীহ —বজ্জঃ কমলা টেঙা।

—ব্রাজঃ শেষনাগ, —লতা, ৰত্নবী, ৰত্নী পাণ:

—লোকঃ নাগ বাস কৰা পাতাল। —ব্ৰাবিকঃ ১।

মাহত; ২। সভাৰ নেতা। ৩। গৰুড় ৪। শ্ৰেষ্ঠ

হাতী ৫। ম'ৰা চৰাই।

নাগৰ (বী) বিণ ১। নগৰত জন্ম হোৱা। নগৰ সম্বন্ধীয়,

২। চতুৰ, ৩। নীচ, অধম —ৰঃ পু ১। দেওৰা ২।

নাগৰিক, ৩। ভাষণ, বক্তৃতা, ৪। কমলা, ৫। বিদগ্ধ

পণ্ডিত।

নাগৰক: পৃ ১। এবিধ বতিবন্ধ।

নাগৰিক বিণ ১। নগৰবাসী, নগৰত জন্ম হোৱা, ২। নম, .সিজন এণ্ডাৰ, ৩। চতুৰ, -ক: ১। নাগৰিক।

২। প্ৰেমানুৰাগী পুৰুষ, ৩। চোৰ, ৪। শিল্পী।
৫। আৰক্ষী অধীক্ষক।

নাগৰী ১। চতুৰা নাৰী, ২। নাগৰী (দেৱনাগৰী) লিপি।
এই লিপিত সংস্কৃত ভাষা লিখা হয়।

নাগৰীট, -বীট: পৃ ১। কামুক। প্ৰেমিক, ২। ঘটক।

নাগৰ্য্য চাতুৰ্য্য।

নাগাঙ্গনা: ১। মাইকী হাতী, ২। হাতীৰ শুঁৰ।

নাগাধিপ: পৃ শেষনাগ।

নাগাৰাতি:, -নাগাৰি: পৃ ১। গৰুড়, ২। ম'ৰা চবাই,
৩। সিংহ।

নাগাশন: পৃ ১। ম'ৰা চবাই, ২। সিংহ, ৩। গৰুড়।

নাগানন: পৃ গণেশ।

নাগাহু: হস্তিনাপুৰ।

নাগেন্দ্ৰ: পৃ ১। ঐৰাৱত, ২। শেষনাগ।

নাগেশ: পৃ ১। শেষনাগ, ২। পতঞ্জলি, ৩।
পৰিভাষ্যেশ্বৰ গ্ৰন্থৰ ৰচয়িতা।

নাগোদৰং ১। বুকুত জোৱা বৰ্ম বিশেষ, ২। গৰ্ভৰোগ
এবিধ।

নাটিকৈত: পৃ ১। অগ্নি, ২। এজন ঋষিৰ নাম।

নাট: পৃ (নট ভাৱে ঘঞ) ১। নৃত্য, অভিনয়। ২। কণ্ঠক
ৰাজ্যৰ নাম।

নাটকং (নাট্যতীতি নট গিচ্ থুল) নাটক, দৰ্শকপকৰ প্ৰথম
বিধ কপক। (দৃশ্য কাব্য)। -ক: ১। অভিনেতা, ২।
কামাখ্যাৰ এখন পৰ্বতৰ নাম। কাপু। ৩। নাটশালা।

নাটাব:, -নাটেয়:, -নাটেৰ: পৃ নটীপুত্ৰ। নৰ্ত্তকীৰ,
অভিনেতাৰ পুত্ৰ।

নাটিকা ঙ্গা সৰু নাটক। ৩ বা ৪ অঙ্কৰ নাটক যেনে—
বত্ৰাবনী, নাগানন্দ আদি। এবিধ উপকপক।

নাট্যং ঙ্গা (নটানাং কৰ্ম্ময় নট এঞ:) ১। গীতবাদ্য, দেভা
১। ৭। ৩০; ২। নটৰ সমষ্টি। ৩। অভিনয়, -ট্য:
অভিনেতা -ধৰ্ম্মিকা, -ধৰ্ম্মী অভিনয় বিধি। -ধ্বিয়:
সদাশিৱ। -শাস্ত্ৰং নৃত্য অভিনয় শাস্ত্ৰ, ভৰতৰ নটশাস্ত্ৰ।

নাট্যাচাৰ্য্য: নট্যৰ শিক্ষক। নৃত্যগুৰু।

নাট্যালঙ্কাৰ: ঙ্গা নাট্যৰ অলঙ্কাৰ, ৮৬ প্ৰকাৰ। সাহিত্য
দৰ্পণ মতে তেত্ৰিশ।

নাড়ি, -ডী ঙ্গা (নাড়্যতীতি নড় ভ্ৰংশে গিচ্ ইন) ১।

নাড়ী, শৰীৰৰ ভিতৰত থকা ৰক্তবাহক নলী, ধমনী,
স্নায়ু আদি। ২। ফোঁপোলা নল। ৩। পদুমৰ নাল।
৪। পেঁপা, বাঁহী ৫। অৰ্শ, ভগন্দৰ নোগ, ৬। হাত
বা ভৰিৰ সিৰা, ৭। ২৪ মিনিট সময় পৰিমাণ, ৮।
আধা মুহূৰ্ত্ত সময়, ৯। ইন্দ্ৰজাল; -চৰণ: চৰাই,
-জজ্ঞব: কাউৰী, -পৰীক্ষা নাড়ীজ্ঞান। -ভ্ৰণ: ফোঁহা,
ভগন্দৰ।

নাড়িকা ঙ্গা (নাড়ী কণ) ১। এক ঘটিকা বা ২৪ মিনিট।
২। নাড়ী, সিৰা, ধমনী।

নাড়িকেলং ঙ্গা নাৰিকল।

নাড়িক্কম: পৃ সোণাৰি।

নাড়ীচ: পৃ এবিধ শাক।

নাড়ীদেহং, -ৱিগ্ৰহ: বটগছ।

নাড়ীনক্ষত্ৰং ঙ্গা জন্মৰ পৰা ১০ম, ১৬শ, ১৮শ,
২৩শ আৰু ২৫শ নক্ষত্ৰ।

নাড়ীশাক: পাটশাক।

নাণকং ঙ্গা মুদা। মোহৰ মৰা সোণ, কপাদি ধাতু। যা
২। ২৪০

নাভ্ৰং ঙ্গা (নম্ ট্বন) ১। বিচিত্ৰ, ২। প্ৰজ্ঞ, ৩। শিৱ।

নাথ্ ঐশ্যো, আশিষি, (ভ্ৰা, প, আ, অক, সক, নাথতি,
প্ৰ-নাথতে) ১। খোজ, মাগ, ভিক্ষা খোজ, প্ৰাৰ্থনা
কৰ, ২। প্ৰভুত্ব কৰ, গৰাকী হ, ৩। যাতনা দি,
কষ্ট দি, দিগদাৰ দি, ৪। আশীৰ্বাদ কৰ, শুভেচ্ছা
দি।

নাথং পৃ (নাথতি ঐশ্বৰো ভৱতি নাথ অচ) ১। ঐশ্বৰ্য্যৱান,
প্ৰভু, গৰাকী, ৰক্ষক, ঈশ্বৰ, নায়ক, ২। স্বামী,
পতি, ৩। নাকী, গাড়ী টনা বলদৰ নাকী।

নাথৱান্ (৭) বিণ (নাথ মতুপ) ১। গৰাকী থকা লোক।
পৰাধীন, প্ৰভুবিশিষ্ট। (ঙী) -ৱাড়ী, -হৰি: পত্নী।

নাদ: পৃ (নদ শব্দে ঘঞ) ১। শব্দ। ধ্বনি, চিঞৰ,
গৰ্জন, ২। অৰ্ধচন্দ্ৰ।

নাদেন্নং ঙ্গা সৈন্ধৱ লোণ, নদী বা নদৰ পানী, -ঙ্গী
পানীত হোৱা বৈতগছ।

নানা অব্য (ন নাঞ) অনেকাৰ্থত নানা অব্যয় ব্যৱহাৰ
হয়। যেনে— নানা ঠাইত, নানান্তাৱে, নানাবৰ্ণমে,
নানা প্ৰকাৰে, বিভিন্ন প্ৰকাৰে, গী ১। ৯; -কন্দঃ
শতমূল। -ৰূপ অনেক প্ৰকাৰ, বিবিধ, বিভিন্ন, মনু

৯।৩৮; —বর্ণ বিভিন্ন বর্ণ, চিত্রবিচিত্র, —বিশ্বঃ বহু
বিধ, বিভিন্ন প্রকার।

নানার্থ বিণ বিভিন্ন অর্থযুক্ত, বিভিন্ন উদ্দেশ্যযুক্ত,
দ্ব্যর্থবোধক।

নানান্দ্রঃ পু ননদৰ পুত্ৰ।

নান্ত বি অশেষ, অনন্ত। —বীৰ্যক অবিচ্ছেদ্য, চিৰসংযুক্ত।

নান্ত্রং ক্লী (নমাত্যনেনেতি নম ইন) স্তুতি, স্তোত্র, ভজন।

নান্দিকৰঃ, —নান্দী (ন) পু সংস্কৃত নাটকৰ আৰম্ভণিত
থকা নান্দী শ্লোকৰ পাঠক।

নান্দী ক্লী (নন্দজ্ঞানয়েতি নন্দ ঘঞ দীৰ্ঘঃ ঙীপ) ১। সংস্কৃত
নাটকত প্ৰস্তাৱনাৰ আৰম্ভণিতে থকা স্তুতি, যাৰ দ্বাৰা
দেৱতাৰ আশীৰ্বাদ প্ৰাৰ্থনা কৰা হয়। মঙ্গলাচৰণ।
নান্দীৰ সংজ্ঞা : ‘আশীৰ্চনসংযুক্তা স্তুতিৰ্যস্মাৎ
প্ৰৱৰ্ততে। দেৱদ্বিজ্ঞানপাদীনাং তস্মান্নান্দীতি সা স্মৃতা।
২। সমৃদ্ধি, উন্নতি, ৩। আনন্দ, —কৰঃ নান্দিকৰ,
নান্দী পাঠক, —পটঃ কুঁৱাৰ ওপৰত দিয়া ঢাকনী,
—মুখঃ পু (নান্দ্যে বক্তার্থং মুখং যস্য) ১। কুঁৱাৰ
ঢাকনী, ২। নপুৰুষ আগলৈ মৃত পিতৃ পিতামহ,
মাতামহসকলৰ উদ্দেশ্যে কৰা শ্রাদ্ধ।
বুদ্ধিশ্রাদ্ধ-ভোজী পিতৃগণ, বিষ্ণুপুৰাণত আছে
‘নান্দীমুখং পিতৃগণং পূজয়েৎ প্ৰযতো গৃহী’। স ৫
পিত্ৰাদিত্ৰিকং মাতামহাদিত্ৰিকং-গোভিলসূত্ৰ। পুংসৱন,
চুড়াকৰণ, উপনয়ন, বিবাহাদি সংস্কাৰৰ সময়ত
নান্দীমুখ শ্রাদ্ধ প্ৰত্যেক গৃহস্থীৰে অৱশ্য-কৰ্তব্য,
—মুখী ক্লী ১। যজুৰ্বেদীয় বুদ্ধিশ্রাদ্ধ-ভুক্ত মাতৃগণ,
২। চৈধ্য অক্ষৰ যুক্ত ছন্দ বিশেষ, —নান্দী (ন)
বিণ নান্দী পাঠক।

নাপিতঃ পু (ন আপ্নোতি সৰলতামিতি ন আপ তন
ইট)। ক্ষৌৰিকৰ্মী, নাপিত, বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি বিশেষ,
শূদ্ৰায়াং ক্ষত্ৰিয়াজ্ঞাতঃ, —শালা, —শালিকা নাপিতৰ
চুলিকটা ঘৰ।

নাভিঃ পু (নহাতে বধ্নাতি বিপক্ষাদীনীতি নহ ইঞ
ভ্ৰূচদেশঃ) ১। চকাৰ ধুৰা, ২। নাই, যি শৰীৰৰ
ঠিক সোঁমাজতে আছে, ৩। কেন্দ্ৰ, ৪। মুখ্য নেতা,
৮। ১৮।২০; ৫। ক্ষত্ৰিয়, ৬। অন্নীধৰ পুত্ৰ, ৭।
গোত্ৰ, ৮। শিৱ। মহা ১৩।১৭।৯২; ৯। ঘৰ,
বাসস্থান (ক্লী) কক্ষুৰি, বহুব্ৰীহি সমাসত নাভিঃ, নাভঃ
হয়। পদ্মনাভঃ; —জন্মন—ভূঃ ব্ৰহ্মা, —ৱাজী,

—ৱালং ১। গৰ্ভত থকা অৱস্থাত শিশুৰ নাভি আৰু
মাকৰ গৰ্ভৰ সংযোগ নাভী, ২। নাইৰ বেমাৰ, নাই
ফুল’ —ৱৰ্ষঃ ভাৰতবৰ্ষ।

নাভিল, নাভ্য বিণ নাই (নাভী) সম্পৰ্কীয়।

নাভীঃ পু ক্লী নাভিঃ, নাই।

নাভীলং ক্লী ১। নাইৰ গাঁত, ২। গৰ্ভাণ্ড ৩। নাইৰ
বেমাৰ

নাভ্যঃ পু সদাশিৱ।

নাম অব্য (নাময়তীতি নম গিচ ডঃ) নাম, অভিধান,
প্ৰকাশ্য, সম্ভাৱনা, ক্ৰোধ, সঁচাকৈয়ে, সত্যতা,
অলীকতা, হ’ব পাৰে, হ’ব, বাক্য, ইত্যাদি বিভিন্ন
অর্থ প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ‘নাম’ শব্দ অব্যয় ৰূপে
ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— হিমালয়ো নাম নগাৰ্বিৰাজঃ
ইত্যাদি।

নাম(ন) ক্লী (নাম্যতে অভ্যাসতে যৎ তৎ ন্না মনিম) ১।
সংজ্ঞা, অভিধান, আখ্যা, ২। বিশেষ্যপদ, ৩। শব্দ,
পদ, ৪। পদার্থ। —কৰণ, —কৰ্মণ নামকৰণ সংস্কাৰ।
জন্মৰ ৬ বা ১১ দিনত শিশুৰ কুষ্ঠী বিচাৰপূৰ্বক
নাম ৰখা অনুষ্ঠান। —গ্ৰহঃ নাম ধৰি মতা। —দ্বাদশীঃ
এবিধ ব্ৰত। গোৰী, কালী, উমাদি বাৰ গৰাকী দেৱীৰ
নাম ক্ৰমে উচ্চাৰণ কৰি পালন কৰা ব্ৰত। —ধাতু
শব্দৰ পিচত বিশেষ অৰ্থত কিছুমান প্ৰত্যয় যোগ
হৈ ক্ৰিয়াপদৰ দৰে কাম কৰে। সেইবিলাকক নাম-
ধাতু বোলা হয়। যেনে— পুত্ৰম্ ইৱ আচৰতি
পুত্ৰীয়তি (ছাত্ৰম) —ধেমঃ ক্লী নাম। মনু ২।৩০;
—মালা নামৰ তালিকা। —লিঙ্গানুশাসনং নাম আৰু
লিঙ্গৰ বিধি, নিয়ম, অভিধান। —ৱৰ্জিত নামহীন।
—শেষ বিণ নামমাত্ৰই থকা, অৰ্থাৎ মৃত, উ ২।৬।

নামাক্ত বিণ নামাক্তি। নামেৰে চিহ্নিত।

নামানুশাসনং, —অভিধানং অভিধান, শব্দকোষ।

নাম্যপৰাধঃ পু (নামি নাম বিষয়ে অপৰাধঃ) সাধু নিন্দা।

কোনো সাধু পুৰুষক নাম ধৰি কৰা ভৰ্ষনা।

নামিঃ পু বিষ্ণু, —ত বিণ হালি পৰা, অৱনত।

নাম্য বিণ লেভু সেতু, টিলা, কোমল।

নায় বিণ (নী ঘঞ) নায়ক, নেতৃস্থানীয়। —য়ঃ পু ১।

নায়নীতি, ভক্তি ৭।৩৬; ২। উপায়।

নায়কঃ পু (নয়তীতি নৈ পুল) ১। নেতা, নায়ক,
নেতৃস্থানীয় পুৰুষ, ২। শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, মুৰব্বী, স্বামী,

৩। সেনানী, সেনাপতি, সেনাধ্যক্ষ, মহা
৩।২২২।৪; ৪। সংস্কৃত কাব্যৰ মূল পুৰুষ চৰিত্ৰ।
নায়ক চাৰি বিধ— ধীৰোদাত্ত, ধীৰোদ্ধত, ধীৰললিত,
ধীৰশ্ৰাস্তা, ৫। বিধিমতে পাণিগ্ৰাহক, পতি। পতি
তিনি বিধ— পতি, উপপতি, বৈশিক। বৈধ পতি
চাৰিবিধ— অনুকুল, দক্ষিণ, ধৃষ্ট আৰু শঠ।

নায়িকা স্ত্ৰী ১। ৰক্ষিতা, ২। পত্নী, ৩। শৃঙ্গাৰ ৰসৰ
অৱলম্বনকাৰিণী নাৰী। সংস্কৃত নাটকৰ (কাব্যৰ) মূল
নাৰী চৰিত্ৰ। এয়া তিনি বিধ— স্বীয়া, পৰকীয়া আৰু
সামান্যননিতা। স্বীয়া আকৌ তিনি বিধ— মুক্ষা, মধ্যা,
প্ৰগল্ভা। ৪। দুৰ্গাশক্তি, অষ্টমূৰ্তি— উগ্ৰচণ্ডা, প্ৰচণ্ডা,
চণ্ডাগ্ৰা, চণ্ডনায়িকা, অতিচণ্ডা, চামুণ্ডা, চণ্ডা,
চণ্ডৱতী।

নাৰং ক্ৰী নৰসমূহ, মানুহৰ জাক, সমাজ, —ৰং পু
পানী।

নাৰকঃ পু ১। নৰক, নৰককুণ্ড, পাতালবাসী।

নাৰকী (ন) বিণ নৰকবাসী, নৰকস্থ, —ট নৰসমাজৰ
কীটস্বৰূপ, ঘৃণনীয়।

নাৰঙ্গঃ ক্ৰী কমলাটেঙা, —ঙ্গঃ পু ১। কমলা গছ, ২।
কামুক, লম্পট, ৩। প্ৰাণী, ৪। যমজ সন্তান।

নাৰদঃ পু (নাৰং পৰমাত্মাৱিষয়কং জ্ঞানং দদাতীতি নাৰ
দা কঃ। নাৰং জলং দদাতি পিতৃভা ইতি রা) ১। যি
নিয়মিতভাৱে মৃত পিতৃপুৰুষলৈ জল তৰ্পণ কৰে।
২। যি পৰমাত্মাবিষয়ক জ্ঞান দান কৰে। ৩। প্ৰসিদ্ধ
বিশ্বভক্ত নাৰদমুনি। ভোগৰ বাবে ব্ৰহ্ম শাপত
উপবৰ্হণ নামৰ গন্ধৰ্ব হৈ পিচত আকৌ শূদ্ৰাৰ গৰ্ভত
ব্ৰহ্মবীৰ্য্যত জন্ম হোৱা দেৱৰ্ষি নাৰদ। কাহিনীটো এনে
ধৰণৰ— কান্যকুজত দ্ৰুমিল নামৰ এজন গোপৰাজ
আছিল। তেওঁৰ পত্নীৰ নাম কলারতী। স্বামীৰ
দোষতেই বহুদিন ধৰি বন্ধা কলারতীয়ে স্বামীৰ
অনুমতি লৈ পুত্ৰ কামনাৰে নাৰদ নামৰ কাশ্যপ মুনিৰ
ওচৰ পালেগৈ। কলারতীয়ে হৃদয়ত শ্ৰীহৰিক ধ্যান
কৰি ব্ৰহ্ম তেজত তেজস্বী মুনিৰ ওচৰত পুত্ৰ সন্তানৰ
বাবে বীৰ্য্যাদান কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰে। মুনিৰ
ক্ৰোধাধিত হৈ উঠিল। এনে সময়তে সেই ফালেৰে
অন্ধৰা মেনকা গৈ আছিল। মেনকাক দেখি মুনিৰ
বীৰ্য্য ক্ষলিত হৈ মেনকাৰ উকত পৰিল। ব্যলীয়ে সেই
কৰ্ম ততালিকে পান কৰিলে আৰু তাৰ পৰাই নাৰদৰ

জন্ম হয়। আন এটা আখ্যান মতে নাৰদ ব্ৰহ্মাৰ
দহজন মানসপুত্ৰৰ এজন আৰু ব্ৰহ্মাৰ উকতৰ পৰা
জন্ম হয়। নাৰদ সৰুৰে পৰা মহাজ্ঞানী, মহাতেজস্বী
আৰু জাতিস্মৰ আছিল। দেৱতা আৰু মানুহৰ মাজত
বাৰ্তাৰ আদান-প্ৰদান এই নাৰদ মুনিয়েই কৰিছিল।
নাৰদে প্ৰায়ে কথা লৰচৰ কৰি দেৱতা, মনুষ্য, গন্ধৰ্ব,
কিন্ৰৱৰ মাজত শত্ৰুতাৰো সৃষ্টি কৰিছিল। সেয়ে
'নাৰদ' আৰু 'টুটকীয়া' এই দুয়োটাৰে অৰ্থ একে বুলি
ধৰা হয়। 'নাৰদীয় ভক্তিসূত্ৰ' নামৰ প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থখনৰো
প্ৰণেতা নাৰদ আছিল।

নাৰা স্ত্ৰী (নৰস্য মূনেৰিয়ম নৰ অণ টাপ) পানী, মনু
১।১০; —চঃ পু ১। লোহাৰ কাঁড়। ২। নাল। ৩।
দুৰ্দ্দিন, ৪। ওঠৰটা আখৰ থকা বৃত্ত (ছন্দ) এবিধ।
—টী স্ত্ৰী সোণাৰিয়ে সোণ ৰূপাদি জোখা তুলা।

নাৰায়ণঃ পু (নাৰা জলং অয়নং স্থানং যস্য) ১। বিষ্ণু,
শ্ৰীকৃষ্ণ। 'আপো নাৰা ইতি প্ৰোক্তা আপো ৱৈ
নৰসূনরঃ। অয়নং তস্য তাঃ পূৰং তেন নাৰায়ণঃ
স্মৃতঃ।' মনু ১।১০; শ্ৰীকৃষ্ণশ্চ দ্বিধাকপো দ্বিভূজশ্চ
চতুৰ্ভূজঃ। চতুৰ্ভূজশ্চ ৱৈকুণ্ঠে গোলোকে দ্বিভূজঃ
স্বয়ম্।। চতুৰ্ভূজস্য পত্নী চ মহালক্ষ্মীঃ সৰস্বতী। গঙ্গা
চ তুলসী চৈৱ দেৱী নাৰায়ণপ্ৰিয়া; ব্ৰহ্ম। ২। এজন
ঋষিৰ নাম। এইজনৰ উকতৰ পৰা উৱশীৰ জন্ম
হৈছিল। শকদ্ৰ। —তৈলং ক্ৰী নাৰায়ণ তেল। ঔষধ
মিশ্ৰিত এবিধ তেল। এই তেল তিনি বিধ— স্নান,
বৃহৎ আৰু মহৎ। —প্ৰিয়ঃ সদাশিৱ। —বলিঃ
নাৰায়ণক উদ্দেশ্য কৰি অৰ্পণ কৰা বলি, নৈবেদ্য,
তৰ্পণ। শ্ৰীনাৰায়ণক উদ্দেশ্য কৰি মৃত পতিতাদিৰ
প্ৰায়শ্চিত্তাৰ্থক কৰ্ম।

নাৰায়ণাস্ত্ৰং ক্ৰী বিষ্ণুৰ অস্ত্ৰবিশেষ।

নাৰায়ণী স্ত্ৰী ১। লক্ষ্মী দেৱী, ২। দুৰ্গা।

নাৰিকেলঃ,—কেলঃ পু (নাৰ্যা ৰমণ্যাঃ কেল ইৱ, সুখদায়ী
কেলো যস্য) নাৰিকল গছ। নাৰিকলৰ পানী কাঁহৰ
পাত্ৰত থলে মদতুল্য হয়। নাৰিকেলোদকং কাংসো
তাম্রপাত্ৰে স্থিতং মধু। গৰাধ্য তাম্রপাত্ৰস্থং মদাতুল্যং
ঘৃতং স্নিহা।। —ঋষী স্ত্ৰী নাৰিকেলৰ গাখীৰ।

নাৰী স্ত্ৰী (নূৰ্ৱস ৱা ধৰ্মা নু, নৰ অঞ জীন) নৰৰ বা মানুহৰ
ধৰ্মাচৰণকাৰিণী, নৰধৰ্মাচাৰয়ক্কা যোষিৎ, অমল্লা, ৰথু,
সীমন্তিনী, মহিলা, বামা, বনিতা, প্ৰিয়া ইত্যাদি। নাৰীৰ

চাৰিটা জাতি— পদ্মিনী, চিত্ৰিনী, শঙ্খিনী আৰু হস্তিনী।
লক্ষণ— শশকে পদ্মিনী তুট্টা চিত্ৰিনী ৰমতে মৃগম।
বৃষভে শঙ্খিনী তুট্টা হস্তিনী ৰমতে হয়ম।। নাৰীৰ ছয়টা
দোষ—পানং দুৰ্জনসংসৰ্গঃ পত্যা চ ব্ৰিৰহোহটনম।
স্বপ্নশ্চান্যগৃহে ৰাসো নাৰীণাং দুষণানি ষট্।। —কৱচঃ পু
সূৰ্যবংশীয় ৰজা অশ্বকৰ পুত্ৰ। —চং এবিধ শাক।
—তৰঙ্গকঃ শ্ৰেমিক, কামুক। —দুষণং নাৰীৰ দোষ।
—ষ্টা মল্লিকা গছ। —বত্ৰং শ্ৰেষ্ঠা নাৰী।

নাৰ্যজঃ পু কমলা গছ।

নালং ক্লী ১। নল, খাগৰি, ২। পদুমৰ নাল, ৪
৬। ১৩; ৩। নাড়ী, শিৰা, ধমনী, ৪। হাইতাল। ৫।
দা-কটাবী আদিৰ নাল। —লঃ খাল, নলা।

নালিঃ,—লী ক্লী (নালি গুণ) ১। মৰিচা শাক, ২। নাড়ী,
ধমনী, ৩। হাতীৰ কাণ ফুটোৱা অস্ত্ৰ। ৪। নলা,
খাল, ৫। পদুম ফুল ৬। ঘটিকা, বা ঘটী (২৪
মিনিট)।

নালিকং ক্লী ১। পদুম ফুল, ২। পদুমৰ নাল —কঃ
ম'হ, —কা ১। পদুমৰ ফুল। ২। হাতীৰ কাণ
ফুটোৱা অস্ত্ৰ, শি ১৭। ৩৫; ৩। নলী, চুঙা।

নালিকেৰঃ —কেলি,—কেলীঃ নাৰিকল।

নালীকঃ পু (নাল্যা কায়তীতি কৈ কঃ) ১। শৰ, কাঁড়,
২। যাঠি, বল্লম, ৩। পদুম আৰু পদুমৰ নাল, ৪।
ন অলীকমিতি অৰ্থাৎ সত্য। —ত্ৰণঃ নাড়ীৰ বেমাৰ।

নাৱিকঃ পু (নাৱা তৰতীতি নৌ ঠন) ১। নাও বা
জাহাজৰ গুৰিয়াল, কণ্ঠাৰ, মহা ৮। ১৭। ১৭৫; ২।
নাৱৰ যাত্ৰী, ৩। নাৱৰীয়া, নাৱিক।

নাৱী (ন) পু নাৱৰীয়া।

নাৱ্য বিণ্ (নাৱা তাৰ্য্যম্ নৌ যৎ) ১। নাৱেৰে যাব পৰা
দেশ বা ঠাই, ৪। ৩১; ২। প্ৰশংসাৰ পাত্ৰ। —স্ব্যং
ক্লী নৱীনত্ব, নতুনত্ব। আগতে নেদেখা-নুশনা।

নাশঃ পু (নশ্ ভাৱে ঘঞ) ১। নিধন, নাশ, ধ্বংস,
হানি, সৰ্বনাশ, মহা ১। ১২০। ১৬; ২। পলায়ন,
অন্তৰ্ধান, ৩। দুৰ্দশা, বিপদ, —ক বিণ্ ধ্বংসমূলক,
বিধ্বংসী —তোয়ী পু (নাস্ত্যসতং যয়োঃ) অশ্বিনী কুমাৰ
দ্বয়। —ন (নী ক্লী) বিণ্ ধ্বংস, বিনাশ, মৃত্যু।

নাশী (ন) বিধ্বংসী, নাশজনক। নাশশীল গী ২। ১৮।

নাষ্টিকঃ পু হেৰোৱা বস্ত্ৰৰ গৰাকী।

নাসা ক্লী (নাসতে শব্দায়তে ইতি নাশ অঃ টাপ) ১। নাক,

২। দুৱাৰৰ ওপৰৰ চৌকাঠ। ৩। হাতীৰ শুঁৰ,
৪। বাহক গছ, —ছিদ্রং, —ব্ৰিৰং নাকৰ বিদ্ধা।
—দাক দুৱাৰৰ ওপৰৰ কাঠ। —পৰিস্ৰাৱঃ পানী লগা
ৰোগ, (নাকেৰে পানী ওলাই থাকে)।

নাসিকঙ্কম বিণ্ নাকেৰে শব্দ কৰোঁতা।

নাসিকঙ্কয় বিণ্ নাকেৰে পান কৰোঁতা।

নাসিকা ক্লী নাক, শ্ৰাণেন্দ্ৰিয়, —মলঃ ক্লী শেঙণ।

নাসিক্য বিণ্ ১। নাক সম্বন্ধীয়, ২। নাকত থকা, —ক্যং
নাক —ক্যঃ নাকেৰে কৰা শব্দ, —কেটী অশ্বিনীকুমাৰ
দ্বয়।

নাসীৰং ক্লী সেনাপতিৰ আগত অগ্ৰসৰ হোৱা সৈন্যবাহিনী।
—ৰঃ পু ১। অগ্ৰসৰ বাহিনী, ২। সমুখত থকা
সেনানায়ক।

নাস্তি অব্য অস্তিত্বৰ অভাৱ, অবিদ্যমানতা বুজাবলৈ 'নাস্তি'
(ন অস্তি) অব্যয় শব্দৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। অসমীয়াত
'নাই' অৰ্থ হয়।

অতিথিৱালকশ্চৈৱ ৰাজা ভাৰ্য্যা তথৈৱ চ।

অস্তি নাস্তি ন জানস্তি দেহি দেহি পুনঃ পুনঃ।।

(অতিথি, শিশু, ৰজা অৰ্থাৎ চৰকাৰ, ভাৰ্য্যা— এই-
বিলাকে গৃহস্থৰ ঘৰত সম্বল আছে নে নাই জানিব
নোখোজে, মাথোন বাৰে বাৰে অমুকটো দে,
তমুকটো দে, কৰি থাকে।); —ৱাদঃ 'ভগৱানৰ
'অস্তিত্ব নাই' এই মতবাদ।

নাস্তিক পু (নাস্তি পৰলোকো যজ্ঞাদিফলং ঈশ্বৰো
ৱেতাদিৱাকোন কায়তি শব্দায়তে ইতি) ১। পাশ্চ
ঈশ্বৰ নাস্তিত্ববাদী, বেদৰ প্ৰামাণ্য বিৰোধী, মন
২। ১১; পৰলোক, ঈশ্বৰ, বেদ, যাগ-যজ্ঞাদিত যাৰ
বিশ্বাস নাই, মন ১। ২২; ২। চাৰ্বাক, —তা, ক্যং-
অনৈশ্বৰবাদ।

নাস্তিদঃ পু আমগছ।

নাস্যং ক্লী নাকী। ষাঁড়ৰ নাকত লগোৱা ৰচি।

নাছঃ পু (নহ বন্ধনে ভাৱে ঘঞ) ১। বন্ধন, ২। পাশ,
ফাল্প, ৩। কোঠবন্ধ।

নাছলঃ পু স্লেচ্ছ জাতি এবিধ।

নাছৰিঃ পু (নহস্যাপতাং পুমানিতি ইঞ) ৰজা যযাতি।

নি অব্য শব্দ বা ধাতুৰ আগত উপসৰ্গৰূপত সাধাৰণতে
নীচ, নিম্ন, তল, সমূহ, গভীৰতা, আজ্ঞা, স্থায়িত্ব,
সংযম, সংশয় ক্ষেপণ, সামীপ্য, নিবৃত্তি, বিৰতি।

নিশ্চয়তা, স্বীকৃতি, মুক্তি আদি বিভিন্ন অর্থত ব্যৱহাৰ হয়।

নিঃ (ৰ) অব্য শব্দ বা ধাতুৰ আগত উপসৰ্গৰূপে নিৰ্ণয়, নিষেধ অভাৱ আদি অর্থত ব্যৱহাৰ হয়।

নিঃ (স) অব্য শব্দ বা ধাতুৰ আগত উপসৰ্গৰূপে নিশ্চয়, নিষেধ, সাকলা (সমূহ), অতীত আদি অর্থত ব্যৱহাৰ হয়।

নিঃকাসিত বিণ (নিস কস গিচ ক্ৰ) নিষ্কাসিত, বহিষ্কৃত।

নিঃক্ষত্ৰ বিণ ক্ষত্ৰিয়শূন্য (দেশ বা ৰাজ্য)

নিঃক্ষেপঃ নিক্ষেপ, দলিওৱা কাৰ্য।

নিঃপ্ৰভ বিণ নিপ্ৰভ। প্ৰভাশন্য। দীপ্তিহীন।

নিঃশলাক বিণ নিৰ্জন (স্থান)।

নিঃশেষ (নিৰ্গতো শেষো যস্মাৎ) সমস্ত। গোটেইখিনি, সম্পূৰ্ণ।

নিঃশ্ৰয়ণী ক্ৰী খটখটি, সোপান, কাঠৰ জখলা; ১৫।১০০।

নিঃশ্ৰেণি-ণী ক্ৰী ১। খটখটি, কাঠৰ জখলা, ২। এবিধ টাটু ঘোৰা।

নিঃশ্ৰেয়সং ক্ৰী ১। শুভকাৰ্য্য, ২। মোক্ষ, মনু ১২।৮৩; ৩। বিদ্যা, ভক্তি।

নিঃশ্ৰেয়সঃ পু শঙ্কৰ, মহাদেৱ।

নিঃস্থাসঃ পু ১। নিশাহ, নাকেৰে এৰি দিয়া বায়ু, ২। দীৰ্ঘ নিশ্বাস, হুমুনিয়াহ।

নিঃসঙ্গ বিণ কোনো লগ নথকা, অকলশৰীয়া, বিপু ৪।২।৫১।

নিঃসন্ধি বিণ গমনাগমন শূন্য (পথ), নিশীথ।

নিঃসৰণং ক্ৰী (নিৰ স লুট) ১। বৰ্হিগমন পথ, ঘৰৰ পৰা বাহিৰ হোৱা পথ, ২। মহাপ্ৰস্থান, মৃত্যু, নিৰ্বাণ, দেভা ৪।২।২৮।

নিঃসহ বিণ ১। দুৰ্বহ, বহন কৰিব নোৱৰা, ২। অসহনীয়, অসহ্য, ৩। দুৰ্বল, নিৰুদাম, পৰিশ্ৰান্ত।

নিঃসাৰণং ক্ৰী ১। দূৰীকৰণ, খেদি পঠোৱা কাৰ্য্য, ২। ঘৰৰ প্ৰৱেশ আৰু প্ৰস্থানৰ দুৱাৰ (পথ)।

নিঃসাৰা ক্ৰী কলগছ।

নিঃস্নেহঃ ১। স্নেহহীন, প্ৰীতিহীন, মৰমহীন, ২। বসশূন্য, মনু ৫।৮৭; ৩। তেলবিহীন, পক্ষ ১।৯৪; -স্নেহা ক্ৰী ১। তিচী গছ, (শণ গছ) ২। প্ৰেমহীনা, প্ৰীতিহীনা। যদৰ্থে স্বকলং ত্যক্তং জীৱিতাৰ্থং হৰিতম্। সা মাং ত্যজতি নিঃস্নেহঃ কঃ ক্ৰীণাং ব্ৰহ্মস্নেহঃ॥ পক্ষ ৪।৪৭।

নিঃস্ৰৱ অৱশিষ্ট, ৰাহী, উদ্ভূত।

নিঃস্ৰৱঃ ১। বায়ু, খৰচ, ২। ভাতৰ মাড়।

নিঃস্ব (নিৰ্ভক্তি স্বঃ ধনং যস্য) ১। দৰিদ্ৰ, ভিক্ষাৰী, ২। জ্ঞাতি কুটুম্বৰহিত।

নিকট বিণ (নি সমীপে কটতীতি নি কট অচ) ওচৰ, কাষ, সমীপ, অদূৰ -টং-টং: সমীপ্য।

নিকৰঃ পু (নি কৃ অচ) ১। সমূহ, সমষ্টি, দ'ম, ২। ন্যায়মতে দিব লগীয়া ধন, ৩। নিধি, পুঁজি, ৪। দান, উপহাৰ, ৫। সাৰ, মূল।

নিকৰ্ত্তনং ক্ৰী কাটি পেলোৱা কাৰ্য।

নিকৰ্ষণং ক্ৰী ১। সন্নিৱেশ, ওচৰ-চুবুৰীয়া, ২। হাল নোবোৱা, গড়-আবাদী পথাৰ। ৩। খোলা পথাৰ, খেল পথাৰ, ৪। ঘৰৰ সমুখৰ খোলা ঠাই।

নিকৰঃ পু (নিকৰ্ষতি পিনষ্টি স্বৰ্ণাদিকং যত্ৰেতি) কষ্টিপাথৰ, শাণ শিল। -ষা অব্য ওচৰতে, কাষতে শি ১।৬৮ (ক্ৰী) ৰাৱণৰ মাতৃৰ নাম। ৰাক্ষস মাতা। -ষাত্মজঃ পু ৰাক্ষস।

নিকামং ক্ৰী (নি কম ইচ্ছায়াম ঘঞ) ইচ্ছা, বাসনা, অভিলাষ, দেভা ১।৭।৪০; অব্য ইচ্ছানুসৰি, মনোমতে, অত্যন্তভাৱে।

নিকাৰঃ পু (নিচীযতে ইতি নি চি ঘঞ) ১। দ'ম, সমষ্টি সমূহ, ২। সমানধৰ্মী লোকৰ সমষ্টি বা সমাজ, ৩। ঘৰ, বাসস্থান, মনু ১।৩৬; ৪। শৰীৰ, ৫। লক্ষ্য, উদ্দেশ্য ৬। পৰমাত্মা, -য্যঃ ঘৰ, ভাট্টি ৬।৬৬।

নিকাৰঃ পু (নি কৃ ঘঞ) ১। অপকাৰ, ২। আঘাত, হত্যা বধ, ৩। কুলাৰে ধান জৰা কাৰ্য্য। ৪। অপমান, অপৰাধ, ৫। গালি, ভৎসনা, ৬। দুটামি, হিংসা, ৭। বিৰোধিতা, -ণং ক্ৰী মাৰণ, হত্যা, বধ।

নিকাশঃ, -সঃ পু ১। প্ৰকাশ, দৃশ্য, ২। দিগন্ত, ৩। সমীপ্য, ৪। সাদৃশ্য।

নিকুঞ্চকঃ -নঃ পু এবিধ জোখ, পৰিমাণ, এক কুড়ৱৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ।

নিকুঞ্জং -ঞ্জঃ ক্ৰী পু লতাগৃহ, কুঞ্জবন, আস ৪৯৩।

নিকুন্তঃ পু ১। কুন্তকৰ্ণৰ পুত্ৰ, বা ৬।৭৫।৪৬, ২। দন্তিকা নামৰ এবিধ গছ, ৩। প্ৰহ্লাদৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ৪। দনুৰ পুত্ৰ এজন (দানৱ), ৫। যজ্ঞদেৱৰ এজন অনুচৰ, হবিব ২৯।৪৫; ৬। স্বৰ্গদেৱৰ এজন সেনানী। মহা ৯।৪৫।৫৩; ৭। হৰ্য্যাক্ষৰ পুত্ৰ এজন,

হৰিব ১২।২; ৮। সুন্দ আৰু উপসুন্দৰ পিতাকৰ নাম।

নিকুবস্বং -স্বঃ ক্লী পু সমূহ, সমষ্টি, দ'ম।

নিকুলীনিকা ক্লী পাৰিবাৰিক শিল্পকলা। বংশ পৰম্পৰাগত সুকুমাৰ কলা।

নিকৃত বিণ্ (নি কৃ ক্তঃ) ১। প্ৰত্যাখ্যাত, ২। তিৰস্কৃত, ৩। বঞ্চিত, ৪। দূৰীকৃত, ৫। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ৬। দুষ্ট, নীচ, অধম।

নিকৃতিঃ ক্লী (নি কৃ ক্তিন) ১। ভৰ্ৎসনা, লাঞ্ছনা, ২। অসৎ, ৩। দুষ্টামি, শঠতা, ৪। অপৰাধ, ৫। প্ৰত্যাখ্যান, ৬। দুৰ্দশা, দৰিদ্ৰতা, -প্ৰজ্ঞ দুষ্ট, শঠ।

নিকৃত্তনং ক্লী ১। কটা, কাটি পেলোৱা কাৰ্য। ২। দা, কুঠাৰাদি কটা অস্ত্ৰ।

নিকৃষ্ট বিণ্ (নি কৃষ ক্তঃ) ১। অধম, নীচ, ২। জাতি, আচাৰাদি বিষয়ত নিষিদ্ধ।

নিকেতঃ পু (নি কিং ঘঞ) ঘৰ, বাসস্থান; দেভা ৪।১১।১২।

নিকেতনং ক্লী (নি কিং অধিকৰণে লাট্) ঘৰ, বাসস্থান; কি ১।১৬ -নঃ পু পিয়াজ।

নিকোচনং ক্লী সঙ্কোচন, হেঁচনি।

নিক্ৰণঃ-ক্ৰাণঃ পু (নি কণ শব্দে অপ) ১। বীণাৰ ঝঙ্কাৰ, ২। বাদ্যযন্ত্ৰৰ ধ্বনি।

নিক্ষিপ্ত বিণ্ (নি ক্ষিপ ক্তঃ) ১। প্ৰক্ষেপিত, দুৰলৈ দলিয়াই দিয়া, দূৰীকৃত, ২। জমাকৃত, জামিনত দিয়া, বা থোৱা, ৩। প্ৰেৰিত, ৪। অস্বীকৃত, পৰিত্যক্ত।

নিক্ষেপঃ পু (নি ক্ষিপ ঘঞ) ১। দূৰীকৰণ, ২। সঞ্চয়, জমা, ৩। ক্ষতিপূৰণ অথবা জামিনত ৰখা ধন, ৪। প্ৰেৰণ, ৫। পৰিত্যাগ।

নিখননং ক্লী খনন কাৰ্য, মাটিত পোতন।

নিখৰ্ৰ বিণ্ বাওনা, বামন।

নিখৰ্ৰং ক্লী (নিখৰ্ৰতি বহলসংখ্যাং গছতীতি নি খৰ্ৰ গতৌ পচাদ্যচ) দহখৰ্ৰ সংখ্যা। দহ হাজাৰ কোটি, মহা ২।৬।১।৩।

নিখাত বিণ্ ১। খান্দি শেষ কৰা (খাল কুঁৱা আদি) ২। খননকৃত, ৩। সুদৃঢ়কৃত, স্থিৰীকৃত, ৪। স্থাপিত, কপিত, ৫। মাটিত পোতা

নিখিলং ক্লী (নিবৃত্তং খিলং শেষো যস্মাৎ) ১। সমস্ত। ২। সম্পূৰ্ণ, দেভা ১।২।৪০।

নিগড়ং -ড়ঃ ক্লী পু ১। হাতীৰ ভৰিত বন্ধা শিকলি, ২। বন্ধনৰটি, শিকলি, শি ৫।৪৮।

নিগড়িত বিণ্ (নি গল ক্তঃ) শৃঙ্খলবদ্ধ, শৃঙ্খলিত।

নিগণঃ পু হোমৰ ধোঁৱা।

নিগ(গা)দঃ পু (নি গদ্ অপ) ১। ভাষণ, বক্তৃতা, কথা, ২। আবৃত্তি, মন্ত্ৰৰ আবৃত্তি, ৩। উচ্চৰণে স্তুতি, ৪। উল্লেখ।

নিদিতং ক্লী ভাষণ, বক্তৃতা।

নিগমঃ পু (নি গম অণ) ১। আগম, বেদ অথবা বেদ সংহিতা, ২। বেদৰ কোনো মন্ত্ৰ, ৩। বেদৰ সহায়ক গ্ৰন্থ, ৪। আপ্তবাক্য, ৫। আশ্বাস, ৬। বাণিজ্য, বেপাৰ, ৭। হাট-বজাৰ, ৮। উপদেশ, ৯। আলিবাট, ৰাজপথ, ১০। নগৰ, পুৰী।

নিগমনং ক্লী ১। বেদৰ পৰা উদ্ধৃতি। ২। অনুমান, সিদ্ধান্ত।

নিগৰঃ -গাৰঃ পু (নি গ্ অপ) ১। ভোজন, ২। গিলি থোৱা কাৰ্য। -ণং ভক্ষণ।

নিগৰণঃ পু ১। গল, ডিঙি, ২। হোমৰ ধোঁৱা।

নিগাদঃ পু কথন, ভাষণ।

নিগাৰঃ পু ভক্ষণ, নিগৰণ।

নিগালঃ পু (নি গল ভক্ষণে কৰণে ঘঞ) ১। ঘোঁৰাৰ ডিঙি, ২। নিগৰণ, ভক্ষণ, -ৱান ঘোঁৰা।

নিগীৰ্ণ বিণ্ ভক্ষিত, খাই পেলোৱা, গিলি পেলোৱা, লুকাই ৰখা।

নিগুঃ পু (নি গম ড়ঃ) ১। মন, চিত্ত, ২। মল, ৩। মূল, ৪। চিত্ৰশিল্প।

নিগুত বিণ্ (নি গুহ ক্তঃ) ১। গুপ্ত, শি ১৩।৫৯; ২। ৰহস্যজনক, গোপনীয়, ভিতৰুৱা -ঢং অব্য গুপ্তভাৱে, গুপ্তে।

নিগূহনং ক্লী গোপন কৰা কাৰ্য।

নিগ্রহনং ক্লী হত্যা, বধ।

নিগ্রহঃ পু (নিগমেন গ্ৰহণমিতি নি গ্ৰহ অপ) ১। বাধা দান, নিবাৰণ, দমন, ২। অৱৰোধ, ৩। পৰাজয়, ৪। ধ্বংস, নাশ ৫। আৰোগ্য, চিকিৎসা, ৬। শাস্তি, ৭। ১১।৫৫; ৭। নিন্দা, ভৰ্ৎসনা, তাড়না, ৮। অনিচ্ছা, ঘৃণা, ৯। বন্ধন, নিৰাকৰণ; ৯।২৫ ১০। সীমা, ১১। দোষ, ত্ৰুটি, ১২। বিষ্ণু, মহা ১৩।১৪৯।৯৪; ১৩। শিৱ।

নিগ্রাহঃ পু নিগ্ৰহ, আক্ৰোশ, ভড়ি ৭।৪৩।

নিষঃ পু পাপ।

নিষট্ঠঃ পু (নিষট্টিতি শোভতে ইতি নি ষট্ কুঃ) ১। নাম
সংগ্রহ, ২। শব্দৰ তালিকা, ৩। যাস্ক শ্রুতি বৈদিক
শব্দৰ কোষগ্রন্থ, অভিধান।

নিষৰ্ঘঃ, -ঘৰ্ষণং ঘৰ্ষণ, ঘঁহন।

নিষসঃ পু (নি অদ্ ভক্ষণে অপ) ১। ভক্ষণ, ২। আহাৰ,
খাদ্য।

নিষাতঃ (নি হন্ ক্ত) ১। আঘাত, খুন্দা, ২। উচ্চারণ,
হেঁচা মাৰি বখা কার্যা।

নিষাতিঃ ক্তী (নিহন্যতেহনেয়েতি নি হন্ ইঞ কু) লোহাৰ
দণ্ড, লোহাৰ গদা।

নিষষ্টঃ ক্তী (নি ঘৃষ ভায়ে ক্ত) শব্দ, ধ্বনি, ঘোষ।

নিঘৃষঃ পু (নি ঘৃষ সংঘর্ষে বন) ১। গৰু-ঘোঁৰাদিৰ
ঠেঙৰ খুৰা, ২। বায়ু, ৩। পথ, ৪। গাহৰি, ৫। গাধ।

নিঘ্ন বিণ (নিহন্যতে ইতি নি হন্ কঃ) ১। অধীন,
পৰাধীন, ২। বাধ্য, ৩। ১৪।৫৮; ৩। অঙ্কৰ পূৰণ
(পু) সূৰ্য্যবংশীয় এজন বজাৰ নাম। হৰিৰ ১৫।২২

নিচয়ঃ পু (নি, চি ইতি অচ্) ১। সমূহ, সমষ্টি, দ'ম,
২। নিশ্চয়তা, ৩। কোনো বস্তুৰ অঙ্গসমূহ, যেনে—
শৰীৰৰ অঙ্গসমূহ।

নিচিকী, নৈচিকী ক্তী উৎকৃষ্ট গাই গৰু, ভাল জাতৰ
গাই।

নিচিত বিণ (নি চি ক্তঃ) আবৃত, পূৰিত, ব্যাপ্ত, মহা
৩।১২৯।৪; -তী এখন নদীৰ নাম, মহা ৬।৯।১৮।

নিচুলঃ পু ১। এবিধ বেঁত গছ, ২। ঢাকনী, ওৰণী, ৩।
এগৰাকী কবি, কালিদাসৰ সহপাঠী, ৪। আলোৱান
-কং বুকুত পিন্ধা কৰচ, বর্ম।

নিচোলঃ পু ১। আৱৰণ, আলোৱান, ২। বিছনা চাদৰ,
৩। দোলা বা পাৰ্শ্বীৰ ঢাকনী, প্রচ্ছদপট, -কঃ ১।
ডাঙৰ চোলা, 'বদিচ', 'সৈন্যৰ পোচাক', 'জেকেট'।

নিচ্ছরিঃ ক্তী (নিকৃষ্টা ছরিঃ সাদৃশ্যং যত্) তীৰভুক্তি দেশ।
বৰ্তমান, তিব্বত ৰাজ্য।

নিচ্ছিৰিঃ পু বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি এবিধ, মনু ১০।২২।

নিজ্জ শোথনে (জুহ উ সক অক নেনেক্তি, নেনিক্তে)
১। ধো, ধুই পেলা, পৰিষ্কাৰ কৰ, চাফ কৰ, শুদ্ধ
কৰ, ২। গুৱাহাটী, পালন কৰ, পোষণ কৰ, অন্ন-
পানী ছটিয়া, নিস্- ধো, শুদ্ধ কৰ, চফা কৰ, মনু
৫।১২৭।

নিজ বিণ (নিষ্ঠয়েন জায়তে ইতি নি জন্ ডঃ) ১। স্বকীয়,
নিজৰ, ২। খিলঞ্জীয়া, সহজাত, ৩। থলুৱা, দেশীয়,
মনু ২।৫০; ৪। নিজস্ব, অসাধাৰণ, চিৰকলীয়া।

নিজ্জ শোথনে (অদা আ সক নিংক্তে) ধো, ধুই পেলা,
চাফ কৰ।

নিট(শ) ক্তী নিশা; মনু ৯।৬০।

নিট(টি)লং ক্তী কপাল।

নিটলাকঃ পু শিৰ।

নিডীনং ক্তী (নীচেডীনং পতনমস্ত্যশ্বিন) ১। চৰাইৰ
তললৈ উৰণ, ২। লাহে লাহে গমন।

নিণ্ডিকা ক্তী এবিধ মাহ জাতীয় শস্য। কলা মাহ।

নিভস্বঃ পু (নিভৃতং তম্যতে আকাঙ্ক্ষ্যতে কাম্যকৈঃ নি
তস্ব হিংসায়াম্ অচ্) ১। স্বীৰ কটি ভাগ, তপিনা,
শি ১১।৫; ২। নাৰীৰ তপিনা, কটিভাগ, কৰঙন,
গুপ্তাঙ্গ সকলোখিনি থকা অংশ, মে ৪১; ৩।
পৰ্বতৰ হেলনীয়া এচলীয়া অংশ। ৪। কান্ধ, ৫।
পৰ্বতৰ টিং।

নিভস্বী (নে) বিণ ধুনীয়া তপিনাযুক্ত, ১। ১৯।২৬; -নী
১। ডাঙৰ তপিনাযুক্ত নাৰী, ২। নাৰী।

নিভাং অব্য (নি ভৰপ) ১। সম্পূৰ্ণকৈ, পূৰ্বকৈ, ২। অতি
বেছিকৈ, ৩। সদায়, সহচকৈয়ে, সকলো সময়তে।

নিভলং ক্তী সাতখন পাতালৰ এখন।

নিভাস্ত বিণ (নিভাস্তীতি নি তম্ ক্তঃ) অতিশয়,
অসাধাৰণ, অত্যধিক। -স্তুং অব্য বেছিকৈ, অতি
বেছিকৈ।

নিত্য বিণ (নি ত্যপ) ১। কালত্ৰয় ব্যাপী, সদায়, ২। শাস্ত,
যুগমীয়া, ৩। বাধ্যহীন। ৪। নিয়মিত, প্রয়োজনীয়,
নিশ্চিত, ৫। সাধাৰণ, -ত্ৰ্যং অব্য নিতৌ, সদায়।
-কর্ম, কৃত্য, ক্ৰিয়া সদায় কবিৰ লগীয়া (ধৰ্মীয়) কাৰ্য্য
যেনে- সন্ধ্যা, পঞ্চযজ্ঞ আদি। এনে কর্ম ৩ বিধ—
নিত্যং, নৈমিত্তিকং আৰু নিত্যনৈমিত্তিকং।
পঞ্চযজ্ঞাশ্রিতং নিত্যং, নৈমিত্তিকং পূৰ্বজন্মক্ৰিয়াদিকম্,
নিত্যনৈমিত্তিকং পৰ্বপ্রাক্কাদি। -প্রলয়ঃ টোপনি।
-মুত্তঃ পৰমাত্মা। -বৌদ্ধনা টোপনি, -বৈকুণ্ঠঃ
বিষ্ণুলোক, -শক্তি সন্দেহপূৰ্ণ। -সমাসঃ প্রয়োজনীয়
সমাস। এই সমাসত পদ- সমূহৰ অৰ্থেৰে সমস্ত পদৰ
অৰ্থ প্রকাশ কবিব নোৱাৰি; যেনে- জন্মমুখি জন্মগ্রহণ,
কৃষ্ণসৰ্প ইত্যাদি।

নিত্যতা, —ঋং প্রয়োজনীয়তা, নিশ্চয়তা, স্থায়িত্ব।
 নিত্যদা, নিত্যশঃ অব্য সদায়, নিতৌ, স্থায়ীভাৱে।
 নিত্য্য ক্ৰী ১। পার্বতী, ২। মনসা দেৱী, ৩। তন্ত্ৰ বিশেষ
 —নথ্যায় সকলো প্ৰকাৰে বৰ্জনীয় বেদাধ্যয়নকাল।
 —নিত্য বিনশ্বৰ আৰু অবিনশ্বৰ। —নিত্যব্ৰহ্মবিষয়েকঃ
 ব্ৰহ্ম নিত্য বাকী সকলো অনিত্য এই তত্ত্ব সম্বন্ধে
 বিবেচনা।
 নিদং ক্ৰী বিহ।
 নিদর্শনং ক্ৰী (নি দৃশ্ ল্যুট্) ১। দৃষ্টান্ত, উদাহৰণ; ৰ
 ৮।৪৫ উল্লেখ ২। দৰ্শন, দৃশ্য, দৃষ্টি, ৩। প্ৰমাণ,
 সাক্ষ্য ৪। লক্ষণ, সু বা কু লক্ষণ ৫। আঁচনি,
 পদ্ধতি, ৬। বিধান, বিধি।
 নিদর্শনা ক্ৰী (নি দৃশ্ গিচ্ ল্যুট্ টাপ্) কাব্যৰ অলঙ্কাৰ
 এবিধ। পৰিশিষ্টত 'অলঙ্কাৰ' চাওক
 নিদাঘঃ পু (নি দহ্ ঘঞ) ১। গ্ৰীষ্ম কাল, ৰ ১০।৮৩।
 ২। তাপ, উত্তাপ, ঘাম, ৰ ১২।৩২; —কৰঃ সূৰ্য
 —কালঃ গ্ৰীষ্মকাল।
 নিদানং ক্ৰী (নি নিশ্চয়ং দীৰ্ঘতোনেতি) ১। বন্ধা পেটী,
 ৰচি, ২। গৰু বন্ধা পথা। ৩। আদি কাৰণ, প্ৰাথমিক
 হেতু, ৪। ৰোগ নিৰূপণ, 'ডায়েগ্ৰচিচ', ৫। পৈলমুনি
 ৰচিত চিকিৎসাগ্ৰন্থ, ৬। শুদ্ধি, ৭। অৱসান, সমাপ্তি।
 ৮। তপঃফলভিক্ষা। ৯। ৰোগৰ লক্ষণ।
 নিদিষ্ট বিণ্ (নি দিহ্ উপচয়ে জ্ঞঃ) ১। উপচিত,
 প্ৰলেপিত, প্ৰসাধন দ্ৰব্য (শৰীৰত) সনা, প্ৰলেপ
 দিয়া, ২। বৰ্দ্ধিত, সঞ্চিত। —জ্ঞা সৰু এলাচি।
 নিদিষ্টাসনং ক্ৰী (পুনঃ পুনঃ নিধায়তীতি নি দৈ সন
 ভাৱে ল্যুট্)। বাৰে বাৰে কৰা ধ্যান। গভীৰ ধ্যান,
 স্মৰণ।
 নিদেশঃ পু (নি দিশ্ ঘঞ) ১। হুকুম, আদেশ, আজ্ঞা,
 নিৰ্দেশ, ২। ভাষণ, ব্যাখ্যা, আলাপ ৩। ওচৰ-চুবুৰীয়া,
 ৪। পাত্ৰ, কলহ।
 নিদেশিনী ক্ৰী (নি দিশ্ গিনি জীপ) ১। দিক, দিশ, ২।
 প্ৰান্ত, অঞ্চল।
 নিদেষ্টা (জ্ঞ) বিণ্ (নি দৃশ্ তৃচ) নিৰ্দেশকৰ্তা, নিৰ্দেশক,
 দিগদৰ্শক।
 নিদ্রা ক্ৰী (নিদ্ৰ্যতে ইতি নিদ কুৎসায়াম্ ৰক্ টাপ্)
 টোপনি, নিদ্রা, ঘুমটি, শয়ন। —ণ বিণ্ টোপনিত
 পৰা। শয়িত, আস ৫২৬; —লু বিণ্ নিদ্রাশীল,

টোপনিয়াই থকা। —লুঃ ক্ৰী ১। বেঙেনা, বনবৰিকা,
 ২। নলী নামৰ এবিধ গন্ধদ্ৰব্য, —বৃক্ষঃ অন্ধকাৰ,
 —সঞ্জ্ঞানং শ্লেষ্মা, কফ।
 নিদ্রিত বিণ্ শুই থকা। টোপনিত লালকাল।
 নিধন বিণ্ (নি ধা কৃৎ) ধনহীন, দুখীয়া, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত;
 —নং—নঃ ক্ৰী পু ১। নাশ, ধ্বংস, মৰণ, মৃত্যু,
 হানি, ২। শেষ, সমাপ্তি, অৱসান, —নং পৰিয়াল,
 বংশ, জাতি, —নঃ বধ; জন্ম নক্ষত্ৰৰ পৰা সপ্তম
 স্থানত থকা নক্ষত্ৰ।
 নিধানং ক্ৰী (নি ধা আধাৰে ল্যুট্) ১। নিধি, পুঁজি, গী
 ৯।১৮; ভঁৰাল, পঞ্চ ২।১৬৪; ২। আধাৰ, ৩।
 ধন-সম্পত্তি।
 নিধিঃ পু (নিধীয়তোয়েতি নি ধা কিঃ) ১। সাগৰ।
 ২। ভঁৰাল, ৰাজকোষ, ৩। আধাৰ, (সমাসৰ
 শেষত) যেনে— গুণনিধি, জ্ঞাননিধি ৪। কুবেৰৰ
 নৱনিধি, ৫। বিষুৱ, ৬। মাটিৰ তলত থকা সম্পদ
 —ঈশঃ —নাথঃ কুবেৰ।
 নিধুৱনং ক্ৰী (নিতৰাং ধুৱনং হস্তপদাদিকম্পনং যত্ৰ)
 ১। যৌন ক্ৰিয়া, যৌন সঙ্গম, শি ১১।১৮; ২।
 আলোড়ন, কম্পন। ৩। আনন্দ, উপভোগ, ক্ৰীড়া।
 নিধানং ক্ৰী (নি ধৈ ল্যুট্) দৰ্শন, দৃশ্য।
 নিধ্বানং পু (নি ধ্বন্ ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি।
 নিনংক্ষু বিণ্ ১। মৰিবলৈ ইচ্ছুক, ২। পলাই যাবলৈ
 ইচ্ছুক।
 নিনদঃ, —নাদঃ পু (নি নদ অপ্, ঘঞ) ১। শব্দ, ধ্বনি
 ২। গুণগুণ শব্দ। ভোঁ ভোঁ শব্দ।
 নিনয়নং ক্ৰী ১। সম্পাদন, সিদ্ধি, ২। নিগৰণ।
 নিন্দ কুৎসায়াম্ (ভো প সৰু নিন্দতি) ১। নিন্দা কৰ,
 ভৎসনা কৰ, ২। কুৎসা ৰট, গালি পাৰ বা দি,
 অপমান কৰ, মনু ৩।৪২।
 নিন্দক বিণ্ (নিন্দ বুঞ) ১। নিন্দাকাৰী, নিন্দুক। 'ন
 ভাৰা: পৰতা ভাৰা ন ভাৰা: সপ্তসাগৰা:। নিন্দকা
 ই মহাভাৰা ভাৰা বিন্ধাসবাতকা:।।' ২।
 অপমানকাৰী।
 নিন্দনং ক্ৰী (নিন্দ ল্যুট্) নিন্দা, অপমান, কুৎসা।
 আঘাত।
 নিন্দা ক্ৰী অপবাদ, দুষ্কৃতি, আক্ষেপ, কুৎসা, আঘাত
 থকাৰ, মনু ২।২০০; —স্তুতিঃ ক্ৰী ব্যাজস্ততি। (অশা)

স্তুতি অর্থাৎ প্রশংসার মাজেৰে কৰা নিন্দা। দেখাত
প্রশংসা কিন্তু আচলতে নিন্দাহে।

নিমিত্ত বিণ্ (নিন্দা ইতচ্) নিন্দায়ুক্ত, ধিকৃত, ভৎসিত
'মধু পশ্যতি মৃদাভ্যা প্রপাতং নৈর পশ্যতি। কৰোতি
নিমিত্তং কৰ্ম নবকান্ন যিভেতি চ।' দেভা।

নিম্ণুঃ ক্তী (নিন্দাতেইপ্রজ্ঞেনাসৌ নিদি কুংসায়াম্ উঃ)
মৃতবৎসা। মৰা সন্তান জন্ম দিয়া ক্তী।

নিন্দ্য বিণ্ ১। নিন্দনীয়, ভৎসনীয়। ২। দুষ্ট, অধম,
৩। নিষিদ্ধ।

নিপং-পঃ ক্তী পু কলহ। -পঃ কদম গছ।

নিপাঃ পঠন, অধ্যয়ন, আবৃত্তি।

নিপঠঃ পু (নি পঠ অপ) পাঠ, অধ্যয়ন।

নিপত্যা ক্তী (নি পত কাপ্ টাপ) ১। যুদ্ধভূমি, ২।
পিছল ভূমি।

নিপাকঃ পু (নিয়মেন পচনমিতি নি পচ ঘঞ) পকা,
পৈণত, পৰিপক্ব।

নিপাতঃ পু (নিতবাং পতনমিতি নি পত ঘঞ) ১।
অধঃপতন, অৱবোহণ, ২। আক্রমণ, জাঁপ, ৩।
নিক্ষেপ (যেনে— কাড়, অস্ত্রাদি); ৪। মৃত্যু, মনু
৬। ৩১; ৫। হঠাৎ ঘটনা, ৬। অবায় শব্দ।

নিপাতনং ক্তী (নি পত গিচ্ ল্যুট) ১। অধঃপতন,
অধোনয়ন, তললৈ নমোৱা কাৰ্য্য। ২। নিক্ষেপণ,
ধবংস, বিনাশ, ৩। স্ফাকৰণৰ সূত্ৰৰ লগত মিল
নথকাকৈ পদৰ সাধন। ইয়াকে নিপাতনে সিদ্ধ বুলি
কোৱা হয়। অনিয়মিত শব্দ বা পদ।

নিপানং ক্তী (নিগীয়েতে অস্মিন্নিতি নিগী আধাবে ল্যুট)
১। পান কাৰ্য্য, ২। কুঁৱাৰ কাৰত বা গছৰ তলত
পশুপক্ষীয়ে খাবৰ কাৰণে ৰখা জলাধাৰ। ৩। গাখীৰ
খীৰোৱা পাত্ৰ, ৪। সৰু পুখুৰী, কুঁৱা।

নিপীড়নং ক্তী ১। পীড়ন, ষাডনা, আঘাত, ২। চেপা কাৰ্য্য।

নিপুণ বিণ্ (নি পুণ ক) ১। কাৰ্য্যক্ষম, দক্ষ, ২। চতুৰ,
তীক্ষ্ণবুদ্ধিসম্পন্ন, প্ৰবীণ, কুশল, বিচক্ষণ, ৩। বিদক্ষ,
৪। দয়ালু, ৫। কোমল, ৬। পৰিপূৰ্ণ, পৈণত, ৭।

নিৰ্ম্মিত, -পং অক্স সঠিকভাৱে, নিৰ্ম্মিতকৈ, সৃষ্টিভাৱে।

নিকলা ক্তী জ্যোতিষতী নামৰ এবিধ লতা।

নিবদ্ধ বিণ্ (নি বদ্ধ ঙ্গঃ) ১। আবদ্ধ, শৃঙ্খলিত, ২।
সংৰুদ্ধিত, ৩। খচিত (যেনে, বৰ্ণখচিত), ৪। সাক্ষীৰূপে
চমনপ্ৰাপ্ত।

নিবদ্ধং ক্তী তাল-লয়াদিৰে বদ্ধা গীত।

নিবদ্ধঃ পু (নি বদ্ধ ঘঞ) ১। বন্ধন, ২। আসক্তি,
অনুৰাগ, গী ১৬। ৫; ৩। প্ৰবন্ধ, কবিতা আদি
বচনা, ৪। সাহিত্যিক নিবদ্ধ, ৫। প্ৰস্তাৱ বন্ধ হোৱা
ৰোগ, ৬। সম্পত্তি দান, ৭। ভেঁটি, গুৰি, মূল, ৮।
হেতু, কাৰণ, ৯। সংক্ষিপ্তকৰণ।

নিবন্ধনং ক্তী ১। বন্ধন কাৰ্য্য, ২। নিৰ্মাণ, ৩। বন্ধন
বচি, শিকলি, ৪। আসন, আধাৰ, ৫। হেতু, কাৰণ,
উৎস, ভেঁটি, ৬। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৭। সম্পৰ্ক, ৮।
কাব্যাদি বচনা, ৯। দানপত্ৰ। ১০। বীণাৰ তাঁৰত
লগোৱা খিলি, ১১। বাক্য বিন্যাস (ব্যাকৰণ), ১২।
ব্যাখ্যা, টীকা, -নী ক্তী বান্ধনি, শিকলি।

নিবন্ধা (ঋ) নিবন্ধকর্তা, গ্ৰন্থকাৰ।

নিবৰ্হণং ক্তী (নি বৰ্হ ল্যুট) হত্যা, বধ, ধবংস, বিনাশ,
মাপু ৯২। ২২।

নিবিড়, নিবিড় বিণ্ ঘন, ডাঠ।

নিভ (নি ভা ক) বিণ্ (পদৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়)
সদৃশ, দৰে, নিচিনা, একে, -ভং, ভং ১। পোহৰ,
২। প্ৰকাশ, আৱিৰ্ভাৱ, ৩। চেলু, ছল, প্ৰবঞ্চনা।
নিভালনং ক্তী (নি ভল গিচ্ ভাৱে ল্যুট) দৰ্শন, দৃশ্য,
দৃষ্টি।

নিভৃত্ত বিণ্ (নি ভৃত্ত) অতীত, ভূতকালীয়, অতীত তীত।

নিভৃত্ত বিণ্ (নি ভৃত্ত) ১। নম্ৰ, বিনীত, ২। নিৰ্জন,
নিশীথ, ৩। গুপ্ত, অদৃষ্ট, বহুসাধন, ৪। স্থিৰ, অলব,
৫। কঙ্ক, বন্ধকৃত, ৬। চম্ভ্ৰান্ত (সময়), আসন্ন, ব
৮। ১৫; -ভং অক্স গুপ্তে, মনে মনে, ভিতৰুৱাকৈ,
মনু ৯। ২৬৩।

নিভন্ন বি (নি মস্জ ক্ত) ১। পানীত বুৰা, পানীৰ তল
যোৱা, ২। অস্ত হোৱা (যেনে—সূৰ্য) ৩। তলত পৰা,
হেঁচা খোৱা।

নিবন্ধধুঃ পু টোপনিত পৰা, বিছনাত পৰা, ভড়ি
৫। ২০।

নিবন্ধনং ক্তী (নি মস্জ ভাৱে ল্যুট) ১। পানীত বুৰ
মাৰা কাৰ্য্য। ২। স্নান, গা ধোৱা কাৰ্য্য। অৱগাহন, নৈ
৯। ৯৪।

নিমন্ত্ৰণং ক্তী (নি মন্ত্ৰ ল্যুট) কোনো কাজকৰ্মত উপস্থিত
প্ৰকাৰ বাবে সাদৰেৰে কৰা আহ্বান। আমন্ত্ৰণ। নিমন্ত্ৰণ
আৰু আমন্ত্ৰণ যদিও আমন্ত্ৰণ ভাৱত একেটা অৰ্থতে

ব্যৱহাৰ কৰা হয় তথাপি দুয়োটাৰ মাজত কিছু পাৰ্থক্য আছে। 'যস্যাকৰণে প্রত্যৱায়ঃ তন্নিসম্বন্ধং, যথা, ইহ ভুক্তীত ভৱান। যস্যাকৰণে প্রত্যৱায়ো ন স্যাৎ তদামন্ত্ৰণং যথা ইহ শয়ীত ভৱান।'

নিময়ঃ পু (নি মি অচ) বিনিময়, বদলি, যেনে— ধনৰ বিনিময়ত গৰু, অথবা গৰুৰ বিনিময়ত ঘোঁৰা।

নিমিঃ পু নিমেষ, চকুৰ টিপ। ইক্ষুকুবংশীয় এজন প্ৰসিদ্ধ ৰজাৰ নাম। মিথিলাৰ ৰজা। ৰজাজনৰ নাম নিমি কেনেকৈ হ'বলৈ পালে এই সম্বন্ধে দুটা কাহিনী পোৱা যায়। ৰজা নিমিয়ে এদিন ৰাণীসকলৰ লগত পাশা খেলি থাকোঁতে বশিষ্ঠ উপস্থিত হয়। ৰজাই সেৱা-সংকাৰ নকৰাত বশিষ্ঠই 'তই বীৰ্যহীন হ' বুলি অভিশাপ দিলে। ৰজাইও বশিষ্ঠক তেনেকৈ কলে। এইদৰে দুয়োজন শাপগ্ৰস্ত হৈ শাপমোচনৰ কাৰণে ব্ৰহ্মাৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু ব্ৰহ্মাৰ অনুগ্ৰহত নিমি মানুহৰ চকুত নিমেষৰূপে থাকিল। (মপু ৫৫ অ)। আনটো কাহিনী মতে ৰজা নিমিয়ে সহস্ৰ বছৰীয়া যজ্ঞ কৰিবলৈ মন মেলি বশিষ্ঠক ঋত্বিকৰূপে পাবৰ কাৰণে মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ ওচৰ চাপিল। বশিষ্ঠই কলে যে ইন্দুই পাঁচ শ বছৰীয়া যজ্ঞ কৰাৰ কাৰণে আগতেই নিমন্ত্ৰণ কৰি থৈছে, গতিকে সেই যজ্ঞ শেষ হোৱাৰ পিচতে নিমিৰ যজ্ঞ কৰিব। নিমিয়ে কিন্তু বশিষ্ঠলৈ বাট নাচাই গোতমাদি ঋষিৰ দ্বাৰা যজ্ঞ আৰম্ভ কৰিলে। পিচত বশিষ্ঠ আহি যজ্ঞ দেখি খঙতে নিমিক 'অশৰীৰী হবি' বুলি শাপ দিলে। যজ্ঞ শেষ হোৱাত ঋত্বিকসকলে যজ্ঞলৈ অহা দেৱতাসকলক 'যজ্ঞমানক বৰ দিয়ক' বুলি প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। নিমিয়ে কলে যে তেওঁ আকৌ শৰীৰ প্ৰবলৈ ইচ্ছা নকৰে। কাৰণ, আত্মীয়ৰ বিয়োগত শৰীৰীয়ে অবগনীয় শোক ভোগ কৰিব লাগে। গতিকে তেওঁ সকলো প্ৰাণীৰ চকুত থাকিবলৈ ইচ্ছা কৰে। তাৰ পিচৰ পৰাই প্ৰাণীবিলাকে উন্মেষ কৰিব পৰা হ'ল। (বিপু ৪।৫ অ)

নিমিস্তং ক্ৰী. (নি মিদ্ ক্ত) ১। হেতু, কাৰণ, দেহা ১।১৮।৫; ২। চিহ্ন, চিন, ৩। লক্ষ্য, ৪। লক্ষণ (কু বা সু) মনু ৬।৫০; ৫। উপকৰা হেতু, হল, গী ১১।৩৩; নিমিস্তমাত্ৰং ভৱ সৱ্যসচিন। —কং চুহন, —কাৰণং ক্ৰী. সমবায়ী কাৰণ আৰু অসমবায়ী কাৰণ

ভিন্ন তৃতীয় কাৰণ, কৰণ কাৰণ, সাধনভূত হেতু বা কাৰণ। যেনে ঘট এটা তৈয়াৰ কৰোঁতে কুমাৰ, দণ্ড, চাক, পানী, সূতা আদি সাধন, —কং পু. কাউৰী, —ধৰ্মঃ প্ৰায়শ্চিত্তাদি সাময়িক ধৰ্মকাৰ্য্য, —ৱিদ্ জ্যোতিষী, দৈৱজ্ঞ, গণক।

নিমিষঃ পু. ১। বিষ্ণু, মহা ১।১৪৯।৩৬; ২। চকুৰ নিমেষ, মুহূৰ্ত, সময়, ৩। চকু টিপ মৰা, ৪। ফুলৰ পাহি জাপ খোৱা, ৫। চকুৰ পিৰঠিৰ বেমাৰ।

নিমীলনং ক্ৰী. (নিমীলকৰণে লুট) ১। চকু মুদ খোৱা, মৰণ, মৃত্যু, ২। চকু টিপ মৰা কাৰ্য্য, ৩। মুহূৰ্ত সময়, ৪। পূৰ্ণ গ্ৰাস।

নিমীলা, নিমীলিকা ক্ৰী. ১। চকু টিপ মৰা, ২। চকু বন্ধ কৰা, ৩। ছলনা, ফাঁকি।

নিমূলং অব্য. মূল (ঙৰি) পৰ্য্যন্ত।

নিমেয় বিণ. (নি মা মানে যৎ) পৰিৱৰ্তনীয়।

নিমেষঃ পু. (নি মিষ্ ঘঞ) ১। চকুৰ টিপ, ২। মুহূৰ্ত, কাল, ৩। স্থিৰ দৃষ্টি, ৪। চকুৰ পিৰঠিৰ স্পন্দন, ৬। ১১৯; ৪। এবিধ বেমাৰ, ৫। এই নামৰ এজন যক্ষ, মহা ১।৩২।১৯; —কং বিজুলী, —কক্ (চ) জোনাকী পৰুৱা।

নিম্ন বিণ. (নিকটং স্নাতীতি স্না কঃ) তল, নীচ, গভীৰ, —স্নং ক্ৰী. ১। গভীৰতা, ২। তল ভাগ, তলৰ অংশ, ৩। ঢালু, এটলীয়া, ৪। ফাঁক, ফাট, —গা ক্ৰী. নদী, পৰ্বতীয়া নিজৰা।

নিম্বঃ, —স্বকঃ পু. নিম গছ, মহানিম গছ, —তকঃ মদাৰ গছ।

নিম্বুকং ক্ৰী. (নিম্বতি সিঞ্চতীৰ বসেনেনি নিম্ব উঃ কণ) নেমু গছ। কাগজী নেমু গছ।

নিম্নোচঃ পু. সূৰ্য্যাস্ত।

নিম্নত বিণ. (নি যম ক্ত) ১। সংযত, নিয়ন্ত্ৰিত, অনিবাৰ্য, ২। বশীভূত, ৩। সেৱাপৰ, একাগ্ৰ, স্থিৰ, ধীৰ, জয়ী, ৪। সংযুক্ত, ৫। আসক্ত, —তৎ অব্য. ১। সদায়, প্ৰতিদিন, ২। সঠিকভাৱে, নিতান্তই।

নিম্নতিঃ ক্ৰী. নিয়মতে আত্মা অনয়েতি, নি যম কৰণে ক্ৰিন) ১। ভাগ্য। দৈৱ. সি ৪।৩৪; সৌভাগ্য, ২। দমন, নিবাৰণ, নিষেধ, ৩। ধৰ্মীয় কৰ্তব্য বা দায়িত্ব, ৪। আত্মসংযম, ক্ৰী দুৰ্গা।

নিয়তেস্ত্রিয় বিণ. সংযতেস্ত্রিয়। আত্মসংযমী।

নিয়ন্তা (ঋ) পূ. (নি যম তুচ) ১। সাবধি, বথ চালক, শি ১২।২৪; ২। প্রশাসক, শাসক, গৰাকী, ৩। শাস্তিদাতা, নিয়ন্ত্ৰণকাৰী।

নিয়ন্ত্ৰণ — ণী ১। বাধা, সংযম, সীমাবদ্ধতা, ২। পৰিচালন, ৩। নিৰ্ধাৰণ।

নিয়ন্ত্ৰিত বিণ. (নি যন্ত্ৰি ক্তঃ) ১। সংযত, বাধিত, ২। নিষিদ্ধ।

নিয়মঃ পূ. (নিয়মনমিতি নি যম অপ) শৌচং সন্ত্ৰেবঃ তপঃ স্বাধায়ঃ ঈশ্বৰপ্ৰবিধানঃ। ১। সংযম, বাধা, নিষেধ, ২। বশ্যতা, ৩। সীমাবদ্ধতা, ৪। নিয়মানুৱৰ্তিতা, ৫। নিশ্চয়তা, ৬। অঙ্গীকাৰ, প্ৰতিজ্ঞা, ৭। উপবাস, ব্ৰত আদি (পালন), ৮। সঙ্কল্প, ৯। মন্ত্ৰণা, ১০। বাধ্যতা, কৰ্ত্তব্যতা, ১১। বিষ্ণু, ১২। মহেশ্বৰ, ১৩। তপস্যা, ভক্তি, ১৪। মানসিক সংযম, আঠ বিধ যোগাভ্যাসৰ এবিধ। 'স্নান-মৌন-উপবাস-ইজ্যা-স্বাধায় উপ-স্থনিগ্রহঃ। তপঃ ক্ৰোধো গুৰৌ ভক্তিঃ শৌচঞ্চ নিয়মাঃ স্মৃতাঃ। —সেৱা কতি মাহত নিয়মপূৰ্বক ভগৱৎ সেৱা।

নিয়মনং ক্লী. (নি যম ভাৱে লুট) ১। নিয়ম, সংযম, নিগ্রহ, ২। বশ্যতা, ৩। নিষেধ, বিধি।

নিয়মিত বিণ. (নি যম গিচ ক্ত) ১। নিয়ন্ত্ৰিত, ২। সীমিত, সংযত, ৩। শাসিত, ৪। বশীভূত, ৫। স্বীকৃত, সংকল্পিত।

নিযাতনং ক্লী. (নি যৎ গিচ লুট) নিপাতন।

নিয়ামক বিণ. (নিয়াময়তীতি নি যম গিচ গুল) ১। সংযমী, সীমিত, ২। পৰিচালক, সংযত, ৩। দমনকাৰী, —কঃ পূ. ১। গৰাকী, প্রশাসক, ২। সাবধি, ৩। নাৱৰীয়া, নাৱিক, ৪। চালক।

নিযুক্ত (নি যুক্ত ক্তঃ) ১। নিয়োগবিশিষ্ট, মনু ৯।৬০; ২। অৱধাৰিত, ৩। আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত, নিয়োজিত, ৪। সংযুক্ত, সংযোজিত, নিৰ্ধাৰিত।

নিযুক্তি ক্লী. (নি যুক্ত ক্তিন) ১। আদেশ, আজ্ঞা, হুকুম, ২। কোনো কামত সংযোজন, চাকৰিপ্ৰাপ্তি, দায়িত্বপ্ৰাপ্তি, ক্ষমতাপ্ৰাপ্তি।

নিযুক্তং ক্লী. (নিযুক্তে বহুসংখ্যা প্ৰাপ্যতেহনেতি নি যুক্ত) দহ লাখ। 'একং দশ শতৈকৈৰ সহস্ৰমযুক্তস্তথা। লক্ষঞ্চ নিযুক্তৈৰ কোটিবৰ্দ্ধ এব চ।।

নিযুক্তং ক্লী. (নি যুক্ত ক্ত) ১। বাহযুক্ত, ২। মন্ত্ৰযুক্ত, হাতে হাতে কৰা যুক্ত, হবিব ১৪২।৭১।

নিযোগঃ পূ. (নি যুক্ত ঘঞ) ১। অৱধাৰণ, ২। চাকৰিত নিযুক্তি, ৩। আদেশ, নিৰ্দেশ, আজ্ঞা, হুকুম, ৪। ক্ষমতা ভোগ, ৫। নিশ্চয়তা, ৬। ১৭।৪৯; ৬। চেষ্টা, অধ্যৱসায়, ৭। বাধ্যতা, ৮। সংযোজন, ৯। স্বকৰ্ত্তব্য নিযোজন, ১০। নিয়োগ প্ৰথা; বিধৱা নিঃসন্তান পত্নীত আনৰ হতুৱাই সন্তানোৎপাদনৰ প্ৰাচীন বিধি, মনু ৯।৬২; এই প্ৰথামতেই ক্লিচিৱীৰ্য্যৰ বিধৱা পত্নীত ব্যাসে পাণ্ডু আৰু ধৃতবাস্তিক জন্ম দিছিল।

নিযোগী (ন) বিণ. (নিয়োগ ইনিঃ) নিযুক্ত, কৰ্ম সচিব, কাৰ্যকৰ্তা, আযুক্ত, বিষয়া।

নিযোগ্য বিণ. (নি যুক্ত গ্যৎ) নিয়োগাৰ্হ। নিযুক্তি (চাকৰি) পোৱাৰ যোগ্য, —গ্যঃ পূ. গৰাকী, স্বামী।

নিযোজনং ক্লী. নিযুক্তি, সংযোজন, আজ্ঞা, স্বাধ্যাতা।

নিযোজ্য বিণ. (নি যুক্ত গ্যৎ) ১। কোনো কামত নিযুক্ত, প্ৰেৰিত, ২। ভূতা, বিষয়া, চাকৰিয়াল।

নিযোজ্য (ঋ) পূ. (নি যুক্ত তুচ) ১। যুজাক, ২। কুকুৰা চৰাই।

নিৰ্ অব্য. স্বৰবৰ্ণ আৰু অল্পপ্ৰাণ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ আগত নিস্ ব ঠাইত নিৰ্ ব্যৱহাৰ হয়। নিষেধ, অভাৱ, হীন আদি যিবিলাক অৰ্থত নিস্ ব্যৱহাৰ হয় সেই একে অৰ্থতে নিৰ্ হয়, —অংশ ১। অংশহীন, সম্পূৰ্ণ, ২। সম্পত্তিৰ ভাগৰ অংশীদাৰ হোৱাৰ অযোগ্য, —অগ্নি বিণ. যজ্ঞাদি পৰিত্যাগী, —অজুশ অবাধ, অনিয়ন্ত্ৰিত, মুক্ত, স্বতন্ত্ৰ, —অজিন চমহীন, —অঞ্জন নিম্নলব্ধ, সবল (—নঃ) শিৱ, (—না) পূৰ্ণিয়া, —অতিশয় অনতিক্ৰমণীয়, —অভ্যয় বিপদমুক্ত। দোষমুক্ত, নিৰ্দোষ, কৃতকাৰ্য, —অধৱঃ পথভ্ৰষ্ট, —অনুক্ৰোশ নিৰ্দয়, —অনুগ অনুচৰহীন, —অন্তৰ নিত্য, শাস্ত, অবাধ, ঘন, ডাঠ, স্থূল, বিশ্বস্ত (—বৎ) অব্য. অবাধ, নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে, নিবিড়ভাৱে, বে ৩।২৭; —অস্বয় নিঃসন্তান, সদ্ধতিহীন, প্ৰসঙ্গহীন, যুক্তিহীন, দৃশ্যাতীত, মনু ৮।৩৩২; —অপত্নয় নিৰ্গন্ধ, সাহসী, —অপবাধ নিৰ্গাপ, —অপায় পাপহীন, বিনাশহীন, —অপেক্ষ ১। স্বাধীন, ২। উপেক্ষা, ৩। বাসনাহীন, ৪। স্পৃহহীন, লক্ষ্যহীন, —অতিমান গৰ্ব বা অতিমানহীন। —অৰ্থ মেঘহীন, —অৰ্থৰ্থ ধৈৰ্যশীল, ক্ৰোধহীন, —অশু জলহীন। পানী নোথোৱাকৈ থকা, —অৱাধিত, মুক্ত, —অৱকাশ জিৱনি নথকা, খোলা

ঠাই নথকা, — অন্নগ্রহ বাধামুক্ত, স্বাধীন, মুক্ত, স্বেচ্ছাচাৰী, — অন্নদ্য নিদোষ, নিষ্পাপ, — অন্নধি অশ্বত্থ, সীমাহীন, — অন্নয়ন অদৃশ্য, অজশূন্য, — অন্নলব্ধ, সহায়হীন, অন্নলব্ধনশূন্য, — অন্নশেষ সম্পূৰ্ণ, — অশ্বত্থ লবোণ, উপবাস, — অশ্বত্থ অশ্বত্থহীন, — অহম্ গৰ্বশূন্য, — আকাংক্ষা বাসনাশূন্য, — আকাৰ ১। আকাৰহীন, আকৃতিহীন, ২। বিকৃতাঙ্গ — আকৃতিঃ বিধিমতে বেদাধ্যয়ন নকৰা ছাত্র, — আকুল ব্যাকুলতাশূন্য। ধীৰ স্থিৰ, স্পষ্ট, — আগস্ সৰল, নিৰ্জু, — আচাৰ্য্য দূৰাচাৰী, বে-আইনী, — আড়ম্বৰ বিনা ঢোলবাদ্য, আড়ম্বৰহীন, — আতঙ্ক ভয়শূন্য, শান্ত, বোগশূন্য, স্বাস্থ্যবান, — আতপ সূৰ্য্যৰ বশি বা তাপ নপৰা (—পা) বাতি, — আদৰ শ্রদ্ধাশূন্য, — আধাৰ ভিত্তিহীন, অন্নলব্ধনহীন, — আধি সুবক্ষিত, উৎকৃষ্টহীন, — আৰ্দ্ৰ অধৰ্বিত, অবাধ, বাধাহীন, বিভ্রাট নথকা, — আময় বোগশূন্য, নিষ্পাপ, নিদোষ, সম্পূৰ্ণ, অপ্রান্ত, অমোঘ, (—য়ঃ) প্ৰ. বনৰীয়া ছাগলী, গাহৰি, — আমিষ মাছ-মাংসশূন্য (আহাৰ)। লোভহীন, লুপ্ততাশূন্য, — আয় আয়হীন, ধনহীন, — আয়াস অনায়াস, — আলস্য অন্নলব্ধনশূন্য, — নিৰাশ্রয়, বন্ধুবান্ধৱহীন, স্বাধীন, স্বাৱলম্বী, — আশ আশাহীন, — আশিস ১। আশা, আকাঙ্ক্ষা নথকা, ২। নিৰ্বিকার, — আশ্রয় আশ্রয়, অন্নলব্ধন নথকা, — ইচ্ছা ইচ্ছাশূন্য, — ইন্দ্রিয় অজহীন, বিকৃতাঙ্গ, দুৰ্বল, প্ৰমাণহীন, মনু ৯। ১৮; — ইচ্ছন ইচ্ছনশূন্য, — ইতি বিপদশূন্য, — ইন্দ্র দেৱতাহীন, নাস্তিক, — উত্তৰ উত্তৰহীন, মৌন, — উৎসাহ নিকৃদ্য, শক্তিহীন, — উৎসুক উৎসাহশূন্য, শান্ত, — উদ্যম নিকৃৎসাহ, অনুদ্যোগী, — উপদ্রৱ বিধিনিশূন্য, শান্তিপূৰ্ণ, সুবক্ষিত, — উপপদ উপাধিহীন, আন পদৰ লগত সৰ্ব্ব নথকা, — উপপন্ন বিপদশূন্য, — উপসৰ্গ, কুলক্ষণহীন, — উপাখ্য মিছা, অস্তিত্বহীন (যেনে— আকাশকুসুম) অদৃশ্য, অশৰীৰী, — উপাধিঃ সৎ, সৰল, অকণ্ট, — উপেক্ষা হুলনাশূন্য। অৱজ্ঞা নকৰিব লগীয়া, — উদ্য শীতল — গন্ধ গন্ধহীন, — গুণ গুণা অৰ্থাৎ তাৰ নথকা (ধন), গুণহীন, অপদাৰ্থ, নামহীন, (—ণঃ) পৰমাখ্যা, — গৌৰৱ, মৰ্যাদাশূন্য, — গ্ৰন্থ বন্ধনশূন্য, নিঃস্ব, অকলশৰীয়া (—হঃ) মুখ, জুৱাৰী। সাংসাৰিক

ভোগ-বিলাস ত্যাগ কৰি নষ্ট হৈ ঘূৰি ফুৰা সন্ন্যাসী, — গ্ৰন্থিক একাকী, চতুৰ, পৰিত্যক্ত, নিষ্ফল (—কঃ) সন্ন্যাসী, দিগম্বৰ জৈন ভিক্ষু। — ঘটং খোলা বজাৰ, — ঘৃণ দুষ্ট, হিংসুক, নিৰলক্ষ্য, — জন জনশূন্য, — জৰ সতেজ, অমৰ, অবিদ্যম্বৰ (—বং) অমৃত, — জলঃ মকুড়মি, — দম্ব অবা. কঠোৰভাৱে, — দশ দহ দিনতকৈ অধিক, — দ্রৱ্য সম্পত্তিহীন, — দ্রোহ বন্ধুত্বপূৰ্ণ, — দ্বন্দ্ব ১। দ্বন্দ্ব অৰ্থাৎ বিপৰীতমুখী দুটা বস্তু বা গুণৰ অভাৱ। যেনে— সুখ-দুখ, শীতোষ্ণ, শোকানন্দ ইত্যাদি, গী ২। ৪৫; ২। আনৰ ওপৰত অনিৰ্ভৰশীল, স্বাধীন, ঈৰ্ষাশূন্য, — ধন নিঃস্ব, দুখীয়া (—নঃ) বুঢ়া যাঁড়গৰু, — ধৰ্ম অধৰ্মী, — ধুম ধোঁৱাশূন্য, — নৰ এবাবাৰী, মানুহৰ দ্বাৰা পৰিত্যক্ত, — নাথ গৰাকীহীন, — নিমিত্ত হেতুশূন্য, — নিমেষ চকু নুমদাকৈ, — বলঃ দুৰ্বল, — বান্ধ বাধাহীন, অবাধ, নিৰুপদ্রৱ, — বুদ্ধি বুদ্ধিহীন, মুখ, — ভয় ভয়শূন্য, — ভৰ ১। দুৰ্দান্ত, ভীষণ, প্ৰচণ্ড, ২। দৃঢ়, গভীৰ, পৰিপূৰ্ণ, (—বং) অবা. প্ৰচণ্ডভাৱে, দৃঢ়ভাৱে, — ভাগ্য দুৰ্ভাগ্য, — মক্ষিক ১। মহ-মাখিশূন্য, নিভৃত, শান্ত, — মৎসৰ ঈৰ্ষাশূন্য, — মদ শান্ত, নিৰীহ, নিৰহঙ্কাৰী, অমতলীয়া, — মনুজ, মনুষ্য জনশূন্য। মনুষ্যহীন পৰিত্যক্ত, — মন্য বাহ্যিক পৃথিৱীৰ পৰা মুক্ত, সাংসাৰিক বন্ধনমুক্ত। গী ২। ৭১; ২। অস্বার্থপৰ, নিষ্পৃহ, — মৰ্যাদ সীমাহীন, অসংযত, সামাজিক নীতি-নিয়ম উলঙ্ঘ্যাকাৰী। — মল কলুষতাশূন্য, দাগহীন, শুদ্ধ, পৱিত্ৰ, — মানুষ জনশূন্য, — মুটঃ সূৰ্য, ঠগ, প্ৰবক্ষক, (—টং) ডাঙৰ বজাৰ বা মেলা, — মূল শিপাহীন, ভিত্তিহীন, অমূলক, মিছা। সমূলে উচ্ছেদ, — মোহ মোহ বা মমতাহীন, — মন্ত্ৰণ অবাধ, অসংযত, দুৰ্দান্ত, অবাধ, — মশঙ্ক খ্যাতিহীন, — মুখ পাল বা জাকৰ পৰা ওলাই অহা, — বস্ত্ৰ বস্ত্ৰহীন, শেঁতা, — বজ, — বজ্জ ধূলিশূন্য, অন্ধকাৰহীন, অনুৰাগশূন্য, — বন্ধ ছিদ্ৰহীন, গোটা, ডাঠ, স্থূল, — বন্ধ (নীৰৱ) শব্দহীন, মনে মনে থকা, — বস (নীৰস) বসশূন্য, কাব্যিক সৌন্দৰ্য্য নথকা, স্বাদহীন, অকামিলা, — বসন (নীৰসন) মেখলহীন, কঁকালী নথকা, — কচ্ নিৰলক্ষ্য, নিষ্প্রভ, দীপ্তিহীন, — কজ, কজ (নীকজ)

ৰোগহীন, ৰোগমুক্ত, স্বাস্থ্যৱান, —ৰূপ নিৰাকাৰ,
—লক্ষণ কোনো সুলক্ষণ নথকা। লক্ষণশূন্য,
অনাৱশ্যকীয়, তুচ্ছ, সামান্য, —লজ্জা নিলাজ,
—লিঙ্গ চিহ্নহীন, —লোপ প্রলেপশূন্য, মনু ৫।১১২,
নিষ্পাপ, নিষ্কলুষ, —লোভ লোভহীন, বাসনাশূন্য,
—লোমন নোম নথকা, —লংশ সম্ভিহীন, —লগ্ন,
—লন বনৰ বাহিৰ, জঙ্গলশূন্য, খোলা ঠাই, —লসু
সম্পত্তিহীন, —লত শান্ত (পৰিৱেশৰ), —লয়লস
কাউৰীহীন, —লিকল্প ১। বিকল্প (আন এটা) নথকা,
২। দৃঢ়তাহীন, ৩। স্বতঃপূৰ্ণ, ৪। এক ধৰণৰ সমাধি
(নিৰ্বিকল্প সমাধি) যাক ধ্যান কৰিব তাৰ বাহিৰে
দ্বিতীয় কাৰো চিন্তা মনলৈ ননা অৱস্থা, বে ১।২৩;
(—লং) অৰ্য্য খোঁকোজা নলগাকৈ, —লিকাৰ ১।
অপৰিৱৰ্তনীয়, ২। নিষ্পৃহ, ৩। ২।২৮; অনিচ্ছক,
—লিকাস নুফটা (ফুল), —লিঙ্গ বিবিশিষ্টা, বাধাহীন,
বিচাৰ-বিবেচনাশূন্য, চিন্তাশূন্য, (—লং) চিন্তা নকৰাকৈ,
—লিচিকিৎস দ্বিধাহীন, নিশ্চিত, —লিচেট চেষ্টাশূন্য,
—লিনোদ ক্ষুৰ্তিশূন্য, —লিম্প নিশ্চিত, বিবেচনাহীন,
—লিঙ্গৰ সূৰুঙা নথকা, ঘন, ঠাহ খোৱা, —লিঙ্গাদ
প্রতিবাদশূন্য, আপত্তিহীন, সৰ্বজনসম্মত, —লিঙ্গেক,
বিচাৰহীন, মুখামি, সূক্ষ্মদৃষ্টিহীন, —লিঙ্গক নিৰ্ভয়,
শঙ্কাহীন, —লিঙ্গেশ ১। অনৈক্যহীন, বিবোধহীন,
প্রভেদহীন, ২। সদৃশ, ৩। খেলিমেলি, বিশৃঙ্খল
(—লং) ভিন্নতাহীন, ৪। ৫। ৬।; —লিঙ্গেশ্বৰ গুণহীন,
—লিঙ্গ বিষয়শূন্য, (লং) ববচা, —লিঙ্গ সংসাবিক
বিষয়ভোগ পৰিত্যাগী, বিষয়শূন্য, গৃহত্যাগী, সংসাবৰ
পৰা বহিস্কৃত, কৰ্মমুক্ত, অনাসক্ত, —লিঙ্গাণ শিংশীন,
—লিহাৰ আনন্দহীন, —লীজ ১। বীৰ্যহীন, ২।
নপুংসক, ৩। হেতুশূন্য, —লীৰ বীৰশূন্য, কাপুৰুষ,
—লীৰা পতি পুত্ৰহীনা স্ত্ৰী, —লীৰ বীৰ্যহীন, নপুংসক,
দুৰ্বল, —লুক্ষ গছগছনি নথকা, —লুৰ যাঁড়গক
নথকা, —লুগ গতিহীন, শান্ত, লবচৰ নকৰা,
—লুগত অবৈতনিক, দৰমহাহীন, —লুগত শত্ৰুশূন্য,
শান্তিপূৰ্ণ, —লুগত সব, পোনপটীয়া। মচলাহীন,
(—নে) অৰ্য্য সাধাৰণভাৱে, খোলাখুলিকৈ, —লুগ
বেধাহীন শান্ত, —লুগপেক উদাসীন, অসাৱধান,
—লুগীক ১। বাতনাশূন্য, আঘাতশূন্য, ২। সন্তুষ্ট,
৩। অকপট, সবল, প্রকৃত, —লুগ সং

সবলচিহ্নীয়া, অকপটী, ভৰ্ত ২।৮২; (—লং) অৰ্য্য
সবলভাৱে, সততাবে, —লুগাৰ চাকৰিহীন, বেকাৰ।
বেহা-বেপাৰশূন্য, —লুগ আঘাত শূন্য, জখম বা
ঘাইল নোহোৱা, —লুগ ব্ৰতাদি পালন নকৰা (লোক),
—লুগ শীতকাল যোৱা, —লুগ অস্থিহীন, —লুগ
কাৰণশূন্য, বিনা কাৰণ, —লুগ ১। নিলাজ, ২।
সাহসী, দুঃসাহসী।

নিৰত বিগ (নি ৰম ত্ত) কোনো কামত লাগি থকা,
আসক্ত, সন্তুষ্ট, আনন্দিত।

নিৰতিঃ স্ত্ৰী (নি ৰম ত্তিন) আসক্তি, একাগ্ৰতা, ভক্তি।

নিৰন্ত বিগ (নিৰ অস ত্ত) ১। নিৰন্ত (কাঁড় আদি) দূৰী
কৃত, ২। তাক্ত, পৰিতাক্ত, ৩। উদগীৰ্ণ, অসংযত,
৪। নিষ্পেষিত, ৫। ভয়, হিংসা, অস্বীকৃত,
প্রত্যাখ্যাত, প্রেষিত, প্রতিহত, হি ১।৪৮; (—স্ত্ৰ) স্ত্ৰী
প্রত্যাখ্যান, অস্বীকাৰ, —স্ত্ৰ অস্তিত্ব, একে,
সদৃশ, —ৰাগ পাৰ্থক্য আসক্তিৰ পৰা দূৰৈত থকা।

নিৰাকঃ পু. ১। ৰক্ষন, ২। অসং কৰ্মৰ ক্ষতিপূৰণ,
৩। দাম।

নিৰাকৰণঃ স্ত্ৰী. (নিৰ আ ক লুট) ১। নিৰাৰণ, দূৰীকৰণ,
২। বাধা-নিষেধ, ৩। প্রত্যাখ্যান, ৪। প্রত্যাখ্যাত, ৫।
অৱমাননা, ৬। বিন্ধাৰণ, ৭। যজ্ঞাদি নিত্য কৰ্তব্যৰ প্রতি
অৱহেল।

নিৰাকৰিষু বিগ (নিৰ, আ, ক ইচ্ছ) ১। নিৰাৰণ,
প্রত্যাখ্যান, ২। বাধা দান, ৩। অনাদৰ, অৱজ্ঞা।

নিৰাকুল বিগ. পৰিপূৰ্ণ।

নিৰাগ বিগ. আসক্তিশূন্য, অনুৰাগহীন, নিৰপেক্ষ, স্থিৰ।

নিৰামালুঃ পু. কপিখ ফল, কংবেল।

নিৰাসঃ পু. ১। প্রত্যাখ্যান, দূৰীকৰণ, ২। বয়ি কৰা,
৩। বিৰোধিতা।

নিৰিজিগী স্ত্ৰী. ওৰণী, ঢাকনী, আৱৰণ।

নিৰীক্ষণঃ, —বীক্ষা স্ত্ৰী. স্ত্ৰী. ১। দৃষ্টি, দৰ্শন, ২। বিবেচনা,
৩। আশা, ৪। গ্ৰহস্থিতি।

নিৰীশঃ (সং) স্ত্ৰী. নাভলৰ ফাল। (বিগ) নাস্তিক।

নিৰন্ত বিগ (নিৰ নিন্তয়েনোন্তম) উচ্চাৰিত, কথিত
(—স্ত্ৰ) স্ত্ৰী. ব্যাখ্যা; হয় বিধ বেদান্তৰ এবিধ। (বাকী
৫ বিধ : শিক্ষা, কল্প, স্বাকৰণ, জ্যোতিৰ জ্ঞান
হন্ত)। যাক্ৰমুনিকৃত নিৰন্তগ্ৰন্থ, বস্তু বৈদিক শব্দ
কিছুমানৰ তালিকা/ব্যাখ্যা দিয়া হৈছে।

নিৰুক্তিঃ ক্ৰী. ব্যুৎপত্তি, শব্দৰ ব্যুৎপত্তিগত অৰ্থ আৰু ব্যাখ্যা।

নিৰুক্ত বিণ. (নি কথ্ ক্ৰ) ১। বাধাপ্ৰাপ্ত, কদ্ধ, সংযত, নিয়ন্ত্ৰিত, ২। কাৰাকদ্ধ, —কঠ (কঠ) নলী চেপা।

নিৰ্দ্ধাৰ বিণ. (নি কথ্ ক্ৰ) ১। অবিবাহিত, ২। প্রচলিত (শব্দ বা পদ), সৰ্বজনস্বীকৃত, —টঃ পূ. সহজাত, —লক্ষণা এবিধ লক্ষণা যি বক্তাৰ ইচ্ছাত নহয় প্রচলিত অৰ্থৰ ওপৰত আশ্ৰিত।

নিৰ্দ্ধাৰিঃ ক্ৰী. ১। খ্যাতি, যশস্যা, নিপুণতা, কি ২। ৬; ২। সমর্থন।

নিৰূপণং গা ক্ৰী. ক্ৰী ১। আকাৰ, গঠন, ২। দৰ্শন, দৃষ্টি, বিচাৰ, ৩। নিৰ্ধাৰণ, অন্বেষণ, নিদৰ্শন, লক্ষণ।

নিৰূপিত বিণ. (নি কপ বিচ ক্ৰ) নিৰ্ধাৰিত, নিযুক্ত ভা ১। ৫। ২৩; আবিষ্কৃত, চিহ্নিত, বিবেচিত।

নিৰূহঃ পূ. (নিৰ্ উহ, শূণ্যে ঘঞ) ১। একপ্ৰকাৰ তেলহীন জ্বলাপ, ২। তৰ্ক, নিগ্রহ, যুক্তি, বিবাদ, ৩। নিৰ্ধাৰণ।

নিৰূতিঃ ক্ৰী. (নিৰ্নয়তা ঋতিৰ্ঘণা যত্ৰ) ১। অলক্ষী, মহা ১। ৮৭। ৯; বিধিনি, ধবংস, ২। দুৰ্দশা, দুৰ্দিন, ৩। মৃত্যু দেৱতা, পাপদেৱতা, ঋবে ১০। ১৬৫। ১।

(পুং) ১। নৈঋত দিশৰ দিকপাল, ২। বৰ্ষিকস।

নিৰূতঃ পূ. (নিৰুক্তৰং ঋচ্ছতীতি নিৰ ঋ গতো থক্) ১। সামবেদ, ২। হিংসা।

নিৰোদ্ধাৰ্য্য বিণ. (নি কথ তৰা) বন্ধনীয়, মহা ১২। ৮৬। ১৫।

নিৰোধঃ —ধনং পূ. ক্ৰী. (নি কথ্ ঘঞ) ১। নাশ, বিনাশ, ধবংস, ২। বাধা, ৰোধ, প্রতিৰোধ, ৩।

আঘাত, শাস্তি, ৪। নিগ্রহ, মনু ৬। ৬০; ৫। ঘণা।

নিৰ্গঃ পূ. (নিৰ্ গম্ ডঃ) দেশ, প্ৰান্ত, স্থান।

নিৰ্গজ্জনং ক্ৰী. (নিৰ্ গজ্জ অৰ্দনে ল্যুট) হত্যা, বধ।

নিৰ্গমঃ—গমনং ১। বাহিৰ হোৱা, প্ৰস্থান, ২। অন্তৰ্ধান।

নিৰ্গুতঃ পূ. (নিৰ্ গুত্ৰ অধিকৰণে ক্ৰঃ) গছৰ খোৰোং।

নিৰ্গৃহনং হত্যা, বধ। —স্থিকঃ ক্ষপণক।

নিৰ্ঘটিং —টঃ ১। শব্দকোষ, ২। সূচীপত্ৰ, শব্দ তালিকা, গ্ৰন্থসূচী।

নিৰ্ঘাতঃ পূ. (নিৰ্ হন ঘঞ) ১। দুই বা ততোধিক বতাহৰ খুন্দিয়া-খুন্দিত উঠা শব্দ, ২। ধবংস, ৩। ঘূৰ্ণিবতাহ, ৪। ভূমিকম্প, ৫। বজ্ৰ, বিদ্যুৎ, —নং সজোৰে বাহিৰ হোৱা।

নিৰ্যোষঃ পূ. (নিৰ্ ঘুষ ঘঞ) ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। ডাঙৰ শব্দ, উচ্চ ধ্বনি।

নিৰ্জ্জাল বিণ. (নিৰ্গতং জলং যস্মাৎ) জলশূন্য (প্ৰান্ত বা স্থান) —একাদশী জেঠ মাহৰ শুক্লা একাদশী তিথি।

সিদিনা পানীও নোখোৱাকৈ একাদশী পালন কৰা হয়।

নিৰ্জয়ঃ, নিৰ্জিতিঃ ক্ৰী. পূৰ্ণ বিজয়।

নিৰ্ধাৰং—ৰঃ ১। নিজৰা, পাহাৰীয়া জুৰি, ২। জলপ্ৰপাত, —ৰঃ ১। তুঁহৰ জুই, ২। হাতী, ৩। সূৰ্য্য, ঘোঁৰা, —ৰী (ন) পৰ্বত, —ৰিণী —ৰী নদী, পাহাৰীয়া জুৰি।

নিৰ্ণয়ঃ পূ. (নিৰ্ নী অচ্) ১। অৱধাৰণ, সিদ্ধান্ত, নিশ্চিত, মনু ১২। ২; ২। বিচাৰ, বিবেচনা, চৰ্চা, তৰ্ক, যুক্তি, বিৰোধ পৰিহাৰ, ন্যায় বিচাৰ, নিষ্পত্তি, আদালতৰ হুকুম, 'ডিক্ৰী'।

নিৰ্ণায়ক বিণ. নিষ্পত্তিকৃত, চূড়ান্ত।

নিৰ্ণায়ণং ১। নিৰ্ণিতকৰণ, ২। হাতীৰ কাণৰ বাহিৰৰ ভাগ।

নিৰ্ণিত্তক বিণ. পৰিষ্কৃত, ধোত, ধুই চফা কৰা, প্ৰায়শ্চিত্তকৃত।

নিৰ্ণেকঃ ধোতকৰণ, প্ৰায়শ্চিত্তকৰণ, প্ৰক্ষালন, মনু ৪। ২১৯।

নিৰ্ণেজকঃ ধূবী, মনু ৪। ২১৯; —জনং ধোৱন, প্ৰায়শ্চিত্ত।

নিৰ্ণেদঃ বহিষ্কাৰ, নিৰ্বাসন।

নিৰ্দিষ্ট, —ড বিণ. ১। নিৰ্দিয়, হিংসুক, দ্ৰেৰ্ষাপূৰ্ণ, ২। নিন্দুক, অকামিলা, ৪। তীব্ৰ, প্ৰচণ্ড, ৫। মাতাল, পগলা।

নিৰ্দিয়ঃ (নিৰ্গতা দয়া যস্মাৎ) দয়াশূন্য, কৃপাহীন, ৰ ১১। ৮৪।

নিৰ্দিৰং ক্ৰী. (নিৰ্ দৃ অপ) সম্পূৰ্ণ, ছিদ্ৰহীন, সাৰ। কঠিন। —ৰঃ —ৰিঃ শুহা।

নিৰ্দিৰনং ক্ৰী. ধবংস, ভাঙন, ছিন্নকৰণ।

নিৰ্দিৰ্হনঃ পূ. (নিতৰাং দহতীতি নিৰ্ দহ্ ল্যুঃ) ১। অগ্নিশূন্য, ২। ভোলা গুটি (এই গুটিৰ ৰসেৰে কাপোৰত চিন দিয়া হয়)। —নী মূৰ্বালতা।

নিৰ্দ্দাতা (ঋ) পূ. ১। দাতা, ২। খেতিয়ক, ৩। খেতিৰ পথাৰত গজা ঘাঁহ, বনাদি উঘলা মানুহ।

নিৰ্দিষ্ট বিণ. (নিৰ্ দিহ ক্ৰঃ) ১। বলৱান, মাংসল, হুটপুট, ২। সুগন্ধিদ্ৰব্যৰ দ্বাৰা প্ৰলেপিত।

নিৰ্দিষ্ট বিণ. (নিৰ্ দিশ্ ক্ৰ) নিশ্চিত, আদিষ্ট, আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত, ৰ ১। ৯৫; ব্যাখ্যাকৃত।

নিৰ্দেশ: পূ. (নিৰ দিশ ভাৱে ঘঞ) আজ্ঞা, হুকুম, ভা
৬।১।৩৮; বচন, কথন, গী ১৭।২৩; উল্লেখ।
সামীপ্য, উপাস্ত।

নিৰ্ধাৰণ: —ৰণং (নিৰ ধৃ ঘঞ) ১। নিশ্চয়, ২। বহুতৰ
ভিতৰত এটাৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰদৰ্শন। যেনে— গৰাং কৃষ্ণা
বহুক্ষীৰা, ৩। ধাৰশূন্য, অস্বাৰী।

নিৰ্ধাৰিত বিণ. (নিৰ ধৃ গিচ ক্ৰ:) স্থিৰীকৃত, কৃতনিশ্চয়,
নিষ্পন্ন, মীমাংসিত।

নিৰ্মূত বিণ. (নিৰ ধৃ ক্ৰ:) ১। খণ্ডিত, ২। দূৰীভূত,
৩। পৰিত্যক্ত, প্ৰত্যাখ্যাত, ৪। বিধবস্ত।

নিৰ্যোত বিণ. (নিৰ ধাৱ কৰ্মণি ক্ৰ:) পৰিষ্কৃত, ধৌত,
উজ্জ্বল।

নিৰ্বন্ধ: পূ. (নিৰ বন্ধ ঘঞ) অবিৰত চেষ্টা, মইমতালি,
নেৰানেপেৰাকৈ লাগি থকা, অভিলাষৰ বস্তু পাবৰ
কাৰণে চেষ্টা, কু ৫।৬৬; (বিশেষকৈ শিশুৱে
কোনো বস্তু পাবৰ বাবে কৰা) খেচখেচনি।

নিৰ্বন্ধা ক্ৰী. বিন্ধা পৰ্বতৰ এখন নদীৰ নাম।

নিৰ্ভট বিণ. (নিৰ ভট অচ) দৃঢ়, কঠিন।

নিৰ্ভৰ্শনং —না ক্ৰী. ক্ৰী. (নিৰ ভৰ্শ লুট) ১। ভয়,
বিপদ, আতঙ্ক, শি ৬।৬২; ২। ভৰ্শনা, নিন্দা,
৩। ৰঙা আলতা, লা।

নিৰ্ভেদ: পূ. (নিৰ ভিদ ঘঞ) ১। বিচ্ছিন্নকৰণ, ২। বিদৰণ,
(কাটি) দুফাল কৰা কাৰ্য, ৩। ঘোষণা, ৪। নদীৰ
বৃক্, ৫। ঘটনা। নিৰ্ণয়।

নিৰ্মথ: —ৰ্মথনং, —ৰ্মথ: —ৰ্মথনং ঘৰ্ণণ, ঘঁহন, মছন,
জুই উলিয়াবৰ কাৰণে দুডাল কাঠ ঘঁহা কাৰ্য।

নিৰ্মাণং ক্ৰী. (নিৰ মা লুট) ১। জোখ লোৱা কাৰ্য,
জোখ-মাপ, ২। বিস্তৃতি, দীঘল-বহল, পৰিসৰ, ৩।
উৎপাদন, গঠন, সৃষ্টি, তৈয়াৰী বস্তু, ৩। আকাৰ,
আকৃতি, ৪। সংগঠন, ৫। ঘৰ, অট্টালিকা আদি।

নিৰ্মাণ্যং ক্ৰী. (নিৰ মল গ্যৎ) দেৱতাৰ উচ্ছিষ্ট দ্ৰব্য,
ফুল, বেলপাত আদি। 'নিৰ্মাণ্য শিৱসা ধাৰ্য্য সৰ্বাদ্বে
চানুলেপনম্'।

নিৰ্মিতি: ক্ৰী. উৎপাদন, সৃষ্টি, ৰচনা, গঠন, কলাসম্বত
সৃষ্টি।

নিৰ্মুক্ত ১। মুক্ত, পাৰ্থিৱ ভোগৰ পৰা মুক্ত, অনাসক্ত।
বিচ্ছিন্ন, —ক্ৰ: মোট পেলোই উঠা সাপ।

নিৰ্মূলনং ক্ৰী. স্ফূল উচ্ছেদ কৰা কাৰ্য, উঘালি পেলোৱা।

নিৰ্মষ্ট বিণ. পৰিষ্কৃত, ধুই পেলোৱা, মচি পেলোৱা।

নিৰ্মোক্ষ: ১। মুক্তিপ্ৰাপ্ত, ২। সাপৰ ছাল, ছাল, চৰ্ম,
৩। বৰ্ম, ৪। আকাশ, বায়ুমণ্ডল।

নিৰ্মোক্ষ: মোক্ষ, নিৰ্বাণ।

নিৰ্মাণং ক্ৰী. ১। অস্ত যোৱা, প্ৰস্থান, ২। অন্তৰ্ধান,
৩। মোক্ষ, ৪। হাতীৰ চকুৰ বাহিৰ ফুকাণ, ৫। পশুৰ
ঠেঙত বন্ধা ৰচি, শি ১২।৪৭।

নিৰ্যাতনং ক্ৰী. (নিৰ যা গিচ লুট) ১। শত্ৰুৰ প্ৰতিকাৰ।
প্ৰতিশোধ, ২। হত্যা, বধ, ৩। দান, ৪। ত্যাগ,
৫। গচ্ছিত ধন ঘূৰাই দিয়া (কাৰ্য), ৬। ঋণ
পৰিশোধ। ঘূৰাই দিয়া (কাৰ্য)।

নিৰ্যাত্তি: ক্ৰী. প্ৰস্থান। মহাপ্ৰস্থান অৰ্থাৎ মৃত্যু।

নিৰ্যাম: পূ. (নিৰ যম্ ঘঞ) নাৱৰীয়া।

নিৰ্যাসং —স: ক্ৰী. পূ. (নিৰ যস্ ঘঞ) ১। কষায়, ক্ৰাধ,
পাচন, ২। গছ, পাত আদিৰ পৰা ওলোৱা ৰস,
আঠা আদি, মনু ৫।৬; ৩। আঠাৰ দৰে ডাঠ ঘন
জুলীয়া পদাৰ্থ।

নিৰ্যুষ: নিৰ্যাস।

নিৰ্যুহ: পূ. ১। পৰ্বতৰ শৃঙ্গ, ২। চূড়া, ৩। আওলা
(ঘৰৰ আগ বাঢ়ি ওলাই অহা অংশ), ৪। মূৰত পিন্ধা
মুকুট, ৫। দুৱাৰ, ৬। নিৰ্যাস।

নিৰ্লিপ্ত: পূ. (নিৰ লিপ ক্ৰ:) ক্ৰীকৃষ্ণ; ব্ৰৈপূ. ২।১।৪৬।

নিৰ্লুপ্তনং বিচ্ছিন্নকৰণ, ছিৰি পেলোৱা কাৰ্য।

নিৰ্লেখনং ককি পেলোৱা, ৰোকন; ৰোকনী।

নিৰ্লেখনী ক্ৰী. সাপৰ মোট।

নিৰ্লচনং ক্ৰী. ১। উচ্চাৰণ, কথন, ২। দৃষ্টান্ত, পটন্তৰ,
৩। নিকৰ্ত্তি, শব্দকোষ, ৪। ব্যুৎপত্তিগত ব্যাখ্যা,
৫। প্ৰশংসা, মহা ১।১০৯।২৩; ৬। নিৰ্গতং
ৰচনং যত্ন তৃক্ষী, মনে মনে থকা।

নিৰ্লপনং —ৰ্লপনং ক্ৰী. পূ. (নিৰ, বপ, ভাবে লুট) ১।
দান, নৈবেদ্য, উপহাৰ, ২। পিতৃদান, তৰ্পণ, ৩।
পিতৃ, মহা ১৩।৮৪।১৪।

নিৰ্লপনং ক্ৰী. ১। দৰ্শন, দেখা, সেৱা কাৰ্য্য, ২। নিৰীক্ষণ।

নিৰ্লতনং ক্ৰী. সম্পাদন, কাৰ্য্যাদি সম্পূৰ্ণকৰণ।

নিৰ্লহণং ক্ৰী. ক্ৰী. (নিৰ হহ ভাবে লুট) ১। নিষ্ঠা, ২। শেষ,
অন্ত, শি ১৪।৬০; ৩। ধাৰণ, পালন, ৪। ধ্বংস,
৫। নটকৰ (প্ৰস্তুত কথাব) ঘটনাৰ অন্তিম অৱস্থা,
সমাপ্তি, 'ক্লাইমেক্স', নটকৰ পক্ষসন্ধিৰ শেষ সন্ধি,

(বাকী চাৰিটা ক্ৰমে: মুখং, প্ৰতিমুখং, গৰ্ভ আৰু
ক্ৰিমৰ্শ)।

নিৰ্ভাণঃ ক্ৰী. (নিৰ্ বা গমনে ক্ৰঃ তস্য নঃ) ১। অন্তগমন,
নিবৃত্তি, ২। নিৰ্বাপণ, নুমাই যোৱা, ৩। অন্তধান,
৪। মৃত্যু, ৫। নিমগ্ন, নিমজ্জিত, ৬। বিশ্রান্তি, অপৰগ
অৰ্থাৎ ফললাভ, মোক্ষলাভ, ৭। শূন্য, ৮। সমাপ্তি,
৯। সংযোগ, সঙ্গম, ১০। হাতীৰ গা ধোৱা, ১১। পৰম
আনন্দ, শান্তি সুখ, শি ৪।২৩; ১২। বিদ্যাৰ
উপদেশ, দীক্ষা, —৭ঃ পু. বিষয়, —মন্তকঃ মোক্ষ।

নিৰ্বাদঃ পু. ১। নিন্দা, ভৎসনা, অপবাদ, ২। কেলেকাৰী,
৩। বিবাদৰ নিষ্পত্তি।

নিৰ্বাপণঃ ক্ৰী. (নিৰ বপ গিচ লুট) ১। বধ, হত্যা, ধ্বংস,
২। দান, নৈবেদ্য, পিণ্ডাদি দান, তৰ্পণ, ৩। (জুই)
নুমুৱা, ৪। সাক্ষনা, শাস্তি, ৫। গুটি বা বীজ সিঁচা।

নিৰ্বাসঃ —সনং পু. ক্ৰী. (নিৰ রস গিচ ঘঞ, লুট) ১। বধ,
হত্যা, ২। (নগৰাদিৰ পৰা) বহিষ্কৰণ; মহা ৫।৯০।৫৮

নিৰ্বাহঃ পু. (নিৰ রহ ঘঞ) ১। নিষ্পত্তি, সমাপ্তি,
২। অৱলম্বন, পোষণ, জীৱিকাৰক্ষা, ৩। অধাৱসায়,
সামৰ্থ, ৪। উল্লেখন, ব্যাখ্যান।

নিৰ্বিন্ন বিণ. (নিৰ্ বিদ ক্ত) ১। হতাশাগ্ৰস্ত, খেদযুক্ত,
৩। শোকগ্ৰস্ত, ৪। নম্ৰ, বিনীত, ৫। লাঞ্ছিত।

নিৰ্বিষ্ট বিণ. (নিৰ্ বিশ ক্ত) ১। ভূজীত, ভোগ কৰা,
প্ৰাপ্ত, ২। বিবাহিত, ৩। বেতনপ্ৰাপ্ত, ৪। নিযুক্ত।

নিৰ্বৃত্ত বিণ. ১। সন্তুষ্ট, আনন্দিত, ২। সুৰক্ষিত, ৩। সমাপ্ত।

নিৰ্বৃত্তিঃ ক্ৰী. (নিৰ বৃ ক্তিন) ১। আনন্দ, সুখ, সন্তুষ্টি,
২। প্ৰশান্তি, ৩। মোক্ষ, সাংসাৰিক বন্ধনৰ পৰা
মুক্তি, ৪। শেষ, সমাপ্তি, অন্ত, মৃত্যু, বিনাশ, ধ্বংস।

নিৰ্বৃত্ত (নিৰ্ বৃ ক্ত) নিষ্পাদিত, সম্পন্ন, প্ৰাপ্ত।

নিৰ্বৃত্তিঃ ক্ৰী. (নিৰ বৃ ক্তিন) নিষ্পাদন, সম্পাদন, সাফল্য।

নিৰ্বৈদঃ পু. (নিৰ্ বিদ ঘঞ) ১। বিৰক্তি, আমনি,
অনিচ্ছা, ২। ভগ্নোৎসাহ, ৩। অপমান, দুখ, শোক,
৪। শাস্ত্ৰৰসৰ স্থায়ীভাৱ, ৫। স্বাৱমাননা, তেত্ৰিশটা
ব্যতিচাৰিভাৱৰ প্ৰথমটো, ৬। বৈবাগ্য, গী ২।৫২।

নিৰ্বৈশঃ পু. (নিৰ্ বিশ ঘঞ) ১। ভোগ, ভা ৬।২।৭;
২। মুচ্ছা, ৩। বিবাহ, ৪। মজুৰি, বেতন।

নিৰ্বৈষ্টনং তাত্শালৰ মাকো।

নিৰ্বাধনঃ ক্ৰী. (নিৰ্ বাথ লুট) ১। ছিদ্ৰ, ২। অত্যন্ত
ব্যথা, যাতনা, ৩। শোকৰ পৰা মুক্তি।

নিৰ্বাট্টি বিণ. (নিৰ্ বি রহ ক্ত) ১। পৰিত্যক্ত, ২। সমাপ্ত,
৩। বুদ্ধিপ্ৰাপ্ত, ৪। প্ৰমাণিত, —টি ক্ৰী. অন্ত,
সমাপ্তি, শীৰ্ষবিন্দু।

নিৰ্বাহঃ পু. ১। চূড়া, শৃঙ্গ, ২। শিৰস্ত্ৰাণ, মূৰত
পিক্ষা পাণ্ডৰী, মুকুট, 'হেলমেত' আদি, ৩। ছবি
আদি আঁৰিবৰ বাবে বেৰত মাৰি থোৱা খিলি,
৪। পাচন।

নিৰ্বৰণঃ ক্ৰী. (নিৰ হ লুট) দাহন, দাহ কাৰ্য্য, শৱদাহন,
ভা ৭।৭।২৮।

নিৰ্বাহঃ পু. (নিৰ্ হ ঘঞ) ১। দাহৰ বাবে শ্মশানলৈ
মৃতদেহ নিয়া। শৱদাহন, ৩। শস্য বা ধানাদি (নিজৰ
বাবে) আহৰণ, ৪। নিষ্কাশন, ৫। মলমূত্ৰাদিত্যাগ।

নিৰ্বাহী (ন) বিণ ১। বহু দূৰলৈ যোৱা স্পৰ্শকি,
২। সুগন্ধযুক্ত।

নিহতিঃ ক্ৰী দূৰীকৰণ।

নিৰ্বাদঃ পু. (নিৰ্ হাদ ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি, ব ১।৪১।

নিৰ্ভয়ঃ পু. (নিৰীয়েত অশ্মিমিতি নি লী অচ) ১। ঘৰ,
বাসস্থান ব ২।১৫; ২। আশ্ৰয়স্থল; ভা ৮।১।১১।

নিৰ্ভিম্পঃ পু. (নি লিপ্ শঃ) ১। দেৱতা, ২। মৰুৎগণ
—নিৰ্বাহী দেৱনদী, গঙ্গা।

নিৰ্ভিম্পা, নিৰ্ভিম্পিকা গাই গক।

নিৰ্লীন বিণ (নি লী ক্ত) ১। লীন হোৱা, সংলগ্ন, ভটি
২।৫; ২। গলিত, ৩। নাশপ্ৰাপ্ত, ৪। ৰূপান্তৰিত।

নিৰ্লচনে অব্য নোকোৱাকৈ, কথা বন্ধ কৰি।

নিৰ্লপনঃ ক্ৰী (নি ৰপ্ লুট) ১। পিতৃ পুৰুষৰ উদ্দেশ্যে দিয়া
দান, তৰ্পণাদি। ২। শস্যৰ বীজ সিঞ্চন, ৩। সিঞ্চন।

নিৰ্লপা ক্ৰী (নি ৰ অপ্ টাপ) কুমাৰী, অবিবাহিতা কন্যা।

নিৰ্লতনঃ ক্ৰী ১। উভতি অহা, ২। কামৰ পৰা
অব্যাহতি, ৩। মাটি কালি (২০ টাৰ) ৪। অনুতাপ

নিৰ্লসতিঃ ক্ৰী (নি ৰস্ অতিচ) ঘৰ, বাসস্থান।

নিৰ্লসথঃ পু. (নি ৰস্ আধাৰে অথচ) গাওঁ।

নিৰ্লসনঃ ক্ৰী (নি ৰস্ লুট) ১। ঘৰ, বাসস্থান, ২। কাপোৰ,
শি ১০।৬০।

নিৰ্লহঃ পু. (নি ৰহ গঃ) ১। সমূহ, সমষ্টি, দম। পঞ্চ
৫।৮; ২। সপ্তবায়ুৰ অন্তৰ্গত এবিধ বায়ু।

নিৰ্লাত বিণ (নিতবাং ৰাতি গচ্ছতীতি নি বা ক্তঃ)
১। আশ্ৰয়স্থল, নিবাস, ২। বতাহশূন্য, ব ৩।১৭;
৩। শব্দৰ দ্বাৰা অভেদ্য বৰ্ম। (—ক্ৰঃ) বতাহৰ পৰা

স্বৰ্দ্ধিত বাসস্থান, আশ্রয়স্থল, —কল্পচ: পু এজন
দৈত্যৰ নাম। হিবণ্যকশিপুৰ নাতি আৰু সংহাদৰ পুত্ৰ।

নিরাপ: (নি রপ ঘঞ) ১। মৃতকৰ উদ্দেশ্যে দিয়া দান।
পিতৃ ভৰ্গণ, ২। শসা, বীজ।

নিরাৰ: নিরাৰণং (নি বৃ গিচ্ লুট) ১। নিবাৰণ, ২।
দূৰীকৰণ, ৩। বাধা, নিষেধ।

নিরাস: পু (নি রস ঘঞ) ১। ঘৰ, বাসস্থান, আশ্রয়স্থল, গী
৩। ১৮; ২। পিন্ধা কাপোৰ, হব ১৮। ১৪১; —সী (ন)
পু গৃহবাসী। —নং ১। বাসস্থান, ২। ধ্বংস।

নিরিড় (নি বিড় ক) ১। নিৰৱকাশ, ২। ডাঠ, ঘন,
৩। দঢ়, ৪। স্থল, বৃহদাকাৰ, ৫। ছিদ্ৰহীন, গাঢ়,
আস ৩২০; ৬। বেঁকা নাকযুক্ত।

নিৰিৰীস বিণ (নি নভা নাসিকা যস্য) ১। বেঁকা নকা,
খৰানকা, ২। নিবিড়।

নিৰিশেষ বিণ একে, সদৃশ, —ষ: বৈশিষ্ট্যৰ অভাৱ।

নিৰিষ্ট বিণ (নি রিষ্ ক্ত) ১। আবদ্ধ, দেভা ১। ১৫। ৪৫;
২। স্থিত, অৱস্থিত, বাস কৰা, আসীন, বহি থকা, ৩।
দঢ়, ৪। সংযত, ৫। আৰদ্ধ, প্ৰাৰম্ভিত, সংযোজিত।

নিৰীতং (নিৰীয়াতে স্মৃতি নি যো আচ্ছাদনে ক্ত)
১। আচ্ছাদনবস্ত্ৰ, আৱৰণ, ওৰণী, ২। গলত হাৰৰ
দৰে পিন্ধা লঙ্ঘণ (যজ্ঞসূত্ৰ) — ‘উপৰীতং ভৱেন্নিতাং
নিৰীতং কণ্ঠসজ্জনম’ কুপ।

নিৰুতং—তং ক্ৰী, পু ওৰণী, আৱৰণ, ঢাকনী। —তি: ক্ৰী
ঢাকনী।

নিৰুত্ত বিণ (নি বুৎ ক্ত) ১। বিৰত, ভা ১০। ১৪;
২। প্ৰত্যাগত, প্ৰস্থিত, ৩। কদ্ধ, ৪। সাংসাৰিক
সুখ ভোগৰ ত্যাগ, ৪। সমাপ্ত, পৰিপূৰ্ণ, —স্তং
প্ৰত্যাগমন —স্তি: ক্ৰী অপবৃষ্টি, আকাঙ্ক্ষাশূন্যতা।
বিৰতি, উপৰতি। —কাৰণ অভিপ্ৰায়-শূন্য, হেতুহীন
(—ণ:) ধৰ্মপ্ৰাণ লোক, ভোগ-বিলাসৰ প্ৰতি
বাসনাশূন্য মানুহ। —মাংস মাছ-মাংস ত্যাগী, —বাগ
অনুবাগশূন্য, —ব্ৰুস্তি চাকৰি, ব্যৱসায় আদি ত্যাগ
—জ্ঞানঃ কোমলমনা

নিৰোদনং ক্ৰী (নিৰোদ্যতে ইতি নি ৱিদ লুট) ১। আৱেদন,
২। বিজ্ঞাপন, ৩। সমৰ্পণ, আত্মসমৰ্পণ। ভা
৭। ৫। ২৩

নিৰোদ্যং ক্ৰী ভগৱানলৈ গন্ধপুষ্প, বৃট মাছাদি অৰ্পণ।

নিৰোশ: পু (নি বিন্ ঘঞ) ১। প্ৰৱেশ, ২। শিবিৰ।

অস্থায়ীভাৱে থকা ঠাই, মহা ৫। ৮। ২; ৩। ঘৰ,
বাসস্থান, ৪। বিবাহ, ৫। জনৰ বিস্তৃতি, আকৃতি, বি
৪। ৮; ৬। নকল, প্ৰতিলিপি, ৭। অলঙ্কাৰ। ৮।
সৈন্য সজ্জা।

নিৰেশনং ক্ৰী ১। ঘৰ, বাসস্থান, দেভা ৩। ২৪। ৪৯;
২। নগৰ, বা ৭। ৭৫। ১৮; ৩। প্ৰৱেশ, ৪। শিবিৰ,
৫। স্থাপন, সংস্থাপন ৬। লিখন। ৭। (চৰাইৰ) বাহ।

নিৰেষ্ট: পু ঢাকন, আবৰণ —নং ঢাকন দিয়া কাৰ্য্য।

নিশট: পু বলৰামৰ পুত্ৰৰ নাম।

নিশমনং ক্ৰী (নি শম গিচ্ লুট) দৰ্শন, প্ৰৱণ।

নিশ(শা)ৰণং ক্ৰী মাৰণ, হত্যা, বধ।

নিশা ক্ৰী (নিতৰাং শ্যতি তনুকবোতি ব্যাপাৰ্গম্ভিতি নি শা
ক: টাপ) ১। ৰাতি, ৰজনী, ঋতু ১। ৯; ২। হালধি,

—কৰ: পু চন্দ্ৰ, কুকুৰা, কপূৰ, মহাদেৱ। —শীশং:

—পতিং: —মণিং: —বত্ৰ চন্দ্ৰ। —গৃহং বিছনা থকা

কোঠা। —চৰ ৰাতি চৰি বা ঘূৰি ফুৰা (মানুহ বা

জন্তু) যেনে— চোৰ, ডকাইত, ভূত প্ৰেতাৰ্হি, ৰাক্ষস, ৰ

১০। ৪৫; শিয়াল, ফেঁচা, সাপ, ২। মহাদেৱ, মহা

১৩। ১৭। ৬৭; ৩। চক্ৰবাক চৰাই, ৪। বাৱণ (—ৰী)

ক্ৰী ভূতুনী, ৰাতি প্ৰিয়জনৰ ওচৰলৈ যোৱা তিবোতা।

বেশ্যা —চৰ্ম ক্ৰী অন্ধকাৰ —জলং হিম, নিয়ৰ,

কুৱলি, —দৰ্শী(ন) ফেঁচা। —নিশং অবা প্ৰত্যেক

ৰাতি। —পুষ্পং ৰাতি ফুলা (কুমুদ) ভেঁট ফুল। নিয়ৰ,

হিম। —বলং পু মেঘ, বৃষ, মিথুন, কৰ্কট, ধনু আৰু

মকৰ ৰাশি। —মনং ক্ৰী দৰ্শন, প্ৰৱণ, আলোচনা —মৃগঃ

শিয়াল। —ককঃ পু ১। এবিধ কাপক, ২। সঙ্গীতৰ

এবিধ তাল —স্ননঃ শণগছ। —স্নিহাৰঃ ৰাক্ষস, ভূত,

দৈত্য। —ৱেদী (ন) কুকুৰা, —হংসঃ কুমুদ ফুল।

নিশাটিং: —টনং পু ফেঁচা, দৈত্য, ৰাক্ষস।

নিশাত বিণ শাগিত, তীক্ষ্ণ।

নিশাদঃ পু নিষাদ, চণ্ডাল।

নিশাত্তা ক্ৰী হালধি।

নিশিতং বিণ (নি শো ক্ত:) শাগিত, তীক্ষ্ণকৃত, ধাৰ ‘দিয়া
(জন্তু)। —স্তং ক্ৰী লেহা।

নিশিপুষ্পা, পুষ্পিকা—পুষ্পী: শেৱালি ফুল (ৰাতি ফুল)।

নিশীথঃ পু (নিতৰাং শেতেহত্ৰেস্তি নি শী থক)

১। মাজৰাতি, ৰ ৩। ১৫; ২। ৰাতি, ঋতু ১। ৩;

—বিশী ৰাতি। —বিশীনাথঃ চন্দ্ৰ। —থ্যা ৰাতি।

নিশ্চয়: পু (নি শুন্ড হিংসায়াম ঘঞ) ১। হত্যা, বধ, ২। এটা দৈত্যৰ নাম। কশ্যপ মুনিৰ ঔৰসত দনুৰ গৰ্ভত দুটা অসুৰৰ জন্ম হয়। এটাৰ নাম শুন্ড আৰু আনটো নিশ্চয়। এই দুয়োটাকে দুৰ্গাই বধ কৰে। বাপু। ৩। আন এটা অসুৰৰ নাম। বৈবস্বত মনুস্তৰত শুন্ড আৰু নিশ্চয় নামৰ দুটা মহাসুৰ আছিল। নন্দগোপৰ ঘৰত যশোদাৰ গৰ্ভত জন্ম হোৱা যোগমায়াৰূপিনী, বিষ্ণুচলনিবাসিনী দেবী দুৰ্গাৰ হাতত সেই দুটাৰ মৃত্যু হয়। চণ্ডী (মাপু ৯১ অ)। —**মৰ্দ্দিনী** দুৰ্গা।

নিশ্চয়ন্তনং ক্লী হত্যা, বধ।

নিশ্চয়: পু (নিৰ চি অপ) ১। নিঃসংশয়জ্ঞান, ২। অনুসন্ধান, ৩। নিৰ্ণয়, ৪। নিৰ্ধাৰণ, সিদ্ধান্ত, ৫। অভিপ্ৰায়, লক্ষ্য, উদ্দেশ্য। কু ৫।৫; ৬। এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ।

নিশ্চল বিণ্ (নিৰ চল অচ) অচল, অচৰ, স্থাৱৰ, অপৰিৱৰ্তনীয়, অবিকার্য, গী ২।৫৩; —**লা** ১। পৃথিৱী, ২। এখন নদী —**লাঙ্গ:** এবিধ বগলী, পৰ্বত।

নিশ্চায়ক: পু নিশ্চয়কৰ্তা। নিৰ্ণায়ক।

নিশ্চাৰকং ক্লী ১। মলত্যাগ, মল নিষ্কাশন, ২। বায়ু, ৩। ঠেঁহ। স্বেচ্ছাচাৰিতা

নিশ্চিত বিণ্ নিৰ্ধাৰিত, নিৰ্ণিত, মীমাংসিত, —**তং** নিশ্চিতভাৱে, খাটাংকৈ, —**তি:** ক্লী নিৰ্ধাৰণ, নিৰ্ণয়, মীমাংসা।

নিশ্চয়: পু পৰিশ্ৰম।

নিশ্চয়গী, —**শ্ৰেণি,** —**শ্ৰেণী** জখলা।

নিশ্চাস: পু (নি শ্বস ভাৱে ঘঞ) ১। বহিমুখীশ্বাস। নাক বা মুখেৰে বাহিৰলৈ উলিয়াই দিয়া বায়ু। ২। হুমুনিয়াহ। —**সংহিতা** ক্লী শিৱই ৰচনা কৰা এখন পুথি।

নিষঙ্গ: পু (নি সনজ ঘঞ) ১। আসক্তি, অনুৰাগ, সঙ্গ, ২। ভূগী, ৰ ২।৩০; —**ধি:** ১। আলিঙ্গন, ২। ধনুৰ, ৩। বধী, ৰথ। সাৰথি, কাক্স, ঘাঁহ।

নিষঙ্গী (ন) ১। ধনুৰ, ৰ ৭।৫৬; ২। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন পুতেকৰ নাম।

নিষঙ্গ বিণ্ (নি সদ ক্ত দকাৰস্য নঃ) ১। উপৱিষ্ট, আসীন, বহি থকা, জিৰণি লোৱা, ২। শোকগ্ৰস্ত, ৩। পালিত, —**কং** আসন।

নিষদ্যা ক্লী (নি সদ কাপ টাপ) ১। বজাৰ, হাট, শি ১৮।১৫; ২। দোকান ঘৰ, ৩। সৰু বিছনা।

নিষদ্বৰ: পু ১। বোকা, কৰ্দম, ২। কামদেৱ, —**বী** ৰাতি।

নিষধ: পু ১। এখন পৰ্বতৰ নাম, ২। নিষধ ৰাজ্যৰ পূজা, নিষধৰাজ নল, ৩। শ্ৰীৰামৰ আজোনাতী কুশল নাতি, অতিথিৰ পুত্ৰ।

নিষাদ: পু (নিষদ্যাতে গ্রামশেষসীমায়াম ইতি নি সদ ঘঞ) ১। ভাৰতৰ এটা অতি পুৰণি আদিম জাতি। ব্যাধ, আদি পৰ্বতীয়া জনজাতি। চণ্ডাল (অমৰকোষ) বেণশৰীৰোদ্ভৱ জাতি বিশেষ, মনু ১০।৮; ২। সঙ্গীতৰ সপ্তমসুৰ (নি)। নাৰদৰ মতে হস্তিস্বৰ তুল্য। সকলো স্বৰৰ ভিতৰত উচ্চ। —**দী** (ন) ১। মাউত। শি ৫।৪১; ২। আসীন।

নিষাদিত বিণ্ ১। দুঃখিত, শোকগ্ৰস্ত, ২। বহিবলৈ বাধ্য কৰা।

নিষিদ্ধ বিণ্ (নি সিধ ক্ত) নিষেধ কৰা (বস্ত)। ‘ঋত্থে তিথিৱিশেষে চ গঙ্গায়াং প্রেতপক্ষকে। নিষিদ্ধেহপি দিনে কুৰ্যাৎ তপণং তিলমিশ্রিতম্।’ দূৰীকৃত, বহিৰ্ভূত, বাধ্য থকা, বাৰণ কৰা।

নিষিক্ত বিণ্ (নি সিচ ক্ত) সিক্ত, পানী ছটিওৱা, পানীত তিতা, বাকি দিয়া।

নিষিক্তি: ক্লী ১। নিষেধ, ২। প্রতিৰক্ষা, দূৰীকৰণ।

নিষূদনং ক্লী হত্যা, বধ। —**নঃ** হত্যাকাৰী।

নিষেক: পু (নি সিচ্ ঘঞ) ১। গৰ্ভাধান, ২। বীৰ্য্য; মনু ৪।১৫১; ৩। ক্ষৰণ, সিঞ্চন, পাচন। ৪। লেতেৰা, মলযুক্ত পানী।

নিষেক: পু (নি সিচ্ ঘঞ) ১। প্রতিষেধ, নিবৃত্তি, বাধ্য, ২। অস্বীকাৰ, ৩। বিপৰীত বিধি বা নিয়ম।

নিষেগ্ননং ক্লী (নি সেৱ গিচ্ নাল) সেৱা, ভা ১।২।১৬; পূজা, অৰ্চনা, আসক্তি, ভোগ, ব্যৱহাৰ।

নিষেগ্ন্য বিণ্ (নি সেৱ ভাৱে গ্যত) পূজনীয়, অৰ্চনীয়।

নিহ্ন মানে (চুৰা আ সৰু নিহ্নয়তে) ওজন কৰ, মাপ ল, জোখ ল।

নিহ্নং —**হ্ৰ:** (নিস্ কৈ কঃ) ১। বিভিন্ন মূল্য বা ওজনৰ সোণৰ মোহৰ। ১কৰ্ষ অথবা ১৬ মাষৰ ১সূৰণ। ১ পল অথবা ১০৮ সূৰণ। ২। গলৰ স্বৰ্ণহাৰ।

নিহ্নৰ্ষ: পু (নিৰ্ কৃষ ভাৱে ঘঞ) ১। নিষ্কাশন, ২। নিশ্চয়তা, ৩। কৰৰ বাবে প্ৰজাৰ ওপৰত উৎপীড়ন, মহা ২।১৩।১৩; ৪। ওজন, ৫। সাৰ অৰ্থ, প্ৰধান বিষয়।

নিহ্নল বিণ্ ১। কলাশূন্য, মহা ৩।২০৮।৯; ২।

বীৰ্যহীন, -লং ব্রহ্ম। -লং আখাৰ পাত্ৰ, -লী বুদ্ধা, বুঢ়ী, -লী ঋতুহীনা। ঋতুস্বাৰ বন্ধ হোৱা (বুঢ়ী) তিৰোতা।

নিম্নালকঃ পু (নিৰ কালি গুল) যাৰ লোম, চুলি আদি সম্পূৰ্ণৰূপে খুৰাই পেলোৱা হৈছে। মৃতিত, প্ৰায়শ্চিত্তযোগ্য।

নিম্নালনঃ ক্ৰী ১। দ্বীকৰণ, বহিষ্কৰণ, অপসাৰণ ২। বধ, হত্যা।

নিম্নাসঃ (শঃ) পু (নিৰ কাশ অচ) ১। অট্টালিকাৰ ওপৰৰ স্থান, 'চাজা', বাৰান্দা আদি। ২। প্ৰস্থান, ৩। দোকমোকালি, ৪। অন্তৰ্ধান।

নিম্নাসিত বিণ (নিস কাশ গিচ্ ক্ত) ১। অপসাৰিত, দ্বীকৃত, বহিষ্কৃত, ২। নাস্ত, নিযুক্ত, ৩। প্ৰক্ষুটিত, ৪। নিন্দিত, ৫। অধিকৃত।

নিম্নাসিনীঃ অসংযত ভৃত্য।

নিম্নুটঃ পু (কুটাং গৃহাং নিম্নাঃ) ১। ঘৰৰ ওচৰৰ উপবন, ২। মুক্ত পথাৰ, ৩। কপাট, দুৱাৰ, ৪। গছৰ খোৰোং ৫। মহিলা মহল, অন্দৰমহল। -টিঃ,- টী ডাঙৰ ইলাচি।

নিম্নুচিত বিণ (নিস কৃশ ক্তঃ) ১। নিম্নাসিত, বিদীৰ্ণকৃত, ২। বহিষ্কৃত।

নিম্নুহঃ পু গছৰ খোৰোং।

নিম্নুত বিণ (নিস কৃ ক্ত) ১। প্ৰায়শ্চিত্ত হোৱা, ২। দ্বীভূত, দ্বীকৃত, মার্জিত, ক্ষমাপ্ৰাপ্ত, -তং প্ৰায়শ্চিত্ত -তিঃ ১। প্ৰায়শ্চিত্ত, প্ৰতিকাৰ, ২। ঋণৰ পৰা মুক্তি, মনু ২।২২৭; ৩। দ্বীকৰণ, ৪। উপেক্ষা, ৫। আৰোগ্যতা, ৰোগৰ পৰা মুক্তি, ৬। দুষ্ট চৰিত্ৰ, ৭। অগ্নি বিশেষ, মহা ৩।২১৮।১৪।

নিম্নুট বিণ নিম্নাসিত, (বস) টানি উলিওৱা।

নিম্নোষং, -ষণঃ ক্ৰী, পু ১। ধান বানা, তুঁহ উলিওৱা, ২। ছিন্নকৰণ, নিম্নাসন, -ণকং দাঁত খোঁচৰা কাঠী।

নিম্নমঃ পু (নিস ক্ৰম ঘঞ) ১। প্ৰস্থান, বহিৰ্গমন, ২। কেঁচুৱাক এঘাৰ দিনৰ দিনা প্ৰসূতি ঘৰৰ পৰা বাহিৰলৈ 'সূৰ্য্যক দেখুৱাবলৈ' উলিওৱা সংস্কাৰ। চাৰিমাহতো এনে কৰা হয় 'অহনোবদ্যশ্চৈ নাম চতুৰ্থে মাসি নিম্নমঃ, যা ১।১২; ৩। জাতি বা বংশৰ পৰা ব্ৰষ্ট। দুহুন। ৪। দীৰ্ঘজিৱি, জ্ঞানশক্তি।

নিম্নমণঃ ক্ৰী (নিস ক্ৰম ভাৱে লুট) ১। দহ সংস্কাৰৰ

অন্তৰ্গত এটা সংস্কাৰ, মনু ২।৩৪; ২। প্ৰস্থান, বহিৰ্গমন।

নিম্নমঃ পু (নিৰ কৃ অচ) ১। উদ্ধাৰ, জৰিমনা, মুক্তিৰ বাবে দিয়া ধন, ২।৫৫; ২। পুৰস্কাৰ, ৩। বেতন, মজুৰী, ৪। সামৰ্থ্য, ৫। প্ৰত্যাশকাৰ, ৬। বিনিময়। শি ১।৫০; ৭। বিক্ৰয়, মনু ৯।৪৬; -নং ক্ৰী জৰিমনা, উদ্ধাৰ।

নিম্নমঃ পু ১। পাচন, ২। কথ, ৩। মাছ-মাংসৰ জেল।

নিম্নপনঃ ক্ৰী জুলোৱা কাৰ্য্য।

নিম্ন্যঃ পু স্লেচ্ছ জাতি বিশেষ।

নিম্ন্যঃ পু (নি স্থা কঃ) স্থিত, সমাসৰ শেষত 'থকা' অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— সত্যনিম্ন্য, তপোনিম্ন্য, ধৰ্মনিম্ন্য। -ষ্টা ১। নিম্পত্তি, নাশ, মৃত্যু, ভা ৫।১২।৮; ২। অন্ত, সমাপ্তি, ৩। যাচঞা, ডিঙা। ৪। প্ৰাপ্য, ৫। স্থিতি, ৬। একগ্ৰতা, ভক্তি, ৭। আশ্ৰয়, বিশ্বাস, গী ৩।৩; ৮। নৈপুণ্য, ৯। বিপদ, ১০। ক্ত, ভৱতু প্ৰত্যয় (ব্যাকৰণ) -ষ্টানং ক্ৰী মচলা, চাটনি, বাঞ্জন, আজা, ৰা ২।৭।৩৬।

নিম্নিত্ত বিণ (নি স্থা ক্তঃ) নিম্ন্যযুক্ত, স্থিত। সম্যকজ্ঞাতা বেদ-বেদাঙ্গ-ধনুৰ্বেদ আদি বিষয়ত অভিজ্ঞ।

নিম্নীৰঃ,-ন্নং-ন্নিতং থু-থেকাৰ আদি মুখৰ পৰা উলিওৱা বা বমি কৰি উলিওৱা কাৰ্য্য।

নিম্নীৰ বিণ (নি স্থা উৰচ) ১। কঠিন, কৰ্কশ, ২। প্ৰবল, তীক্ষ্ণ, শি ৫।৪৯; ৩। কঠোৰ, নিৰ্দয়, ২।৩৬২; ৪। স্বেচ্ছাচাৰী, অবাধ্য।

নিম্নীৰ্যত বিণ (নি ঠিৰ ক্ত উঠ) ১। নিৰ্দিষ্ট, ২। থু পেলোৱা, ঘাম ওলোৱা, শি ৩।১০।

নিম্ন্য,-ক্ৰাত বিণ (নি স্তা ক্ত) ১। বিজ্ঞ, জ্ঞানী, অভিজ্ঞ, ২। নিপুণ, ৩। পাৰদৰ্শ, ভা ১।৪।২১; ৪। সমাপিত, সম্পাদিত, ৫। নিৰ্বৃত, সম্পূৰ্ণ।

নিম্পক বিণ (নিভবাং পকম) ১। পাচন ক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা সিদ্ধ, ২। ভালদৰে সিজোৱা (বাঞ্জনাদি)।

নিম্পত্তিঃ ক্ৰী (নিৰ পদ ক্তিন) ১। সমাপ্তি, শেষ, অন্ত, ২। সিদ্ধি, ৩। পৰিপক্বতা, ৪। জাত, উৎপত্তি, উৎপাদন; (যোগ) নামৰ এটা বিশেষ অৱস্থা।

নিম্পদস্থানং ক্ৰী চকা নোহোৱা স্থানবাহন, যেনে— নাও।

নিম্পন্ন বিণ (নিস পদ ক্তঃ) ১। সম্পন্ন, সম্পাদিত, ২। সিদ্ধ, নিৰ্বৃত্ত; দেভা ৩।৮।২২; ৩। উৎপন্ন, জাত, উদ্ভিত, সুসজ্জিত।

নিষ্পাদনঃ ধান বা শস্যাদি জৰা কাৰ্য।

নিষ্পাদনঃ ৰূপী (নিৰ্ পদ গিচ্ লুট) ১। নিষ্পত্তি, সম্পাদন, ২। সমাপ্তি, উৎপাদন।

নিষ্পাদঃ পু (নিৰ্ পু গিচ্ ঘঞ) ১। ধান জৰি তুঁহাদি উলিওৱা কাৰ্য। ২। বতাহ, ৩। এবিধ শস্যৰ বীজ, ৪। ৰাজমাহ, মাপু ১৫।২; ৫। সমীৰণ, মৃদু বায়ু।

নিষ্পীড়িত বিণ্ চেপি পেলোৱা, হেঁচি ধৰা।

নিষ্পেষঃ-ষণং পু ৰূপী ১। নিষ্পীড়ন, ঘঁহন, চূৰ্ণকৰণ, ২। আঘাত, ঘৰ্ষণ, ৰ ৪।৭।

নিষ্প্ৰতিভ বিণ্ (নি নাস্তি প্ৰতিভা যস্য) ১। অজ্ঞ, জড়, ২। দীপ্তিৰহিত।

নিষ্প্ৰত্যাহ বিণ্ (নিৰ্গতঃ প্ৰত্যাহঃ বাধা অসম্ভৱাতি) নিৰ্বিয়, বিধিনিশ্য।

নিষ্প্ৰভ বিণ্ (নিৰ্গতা প্ৰভা অসম্ভৱাতি) প্ৰভাহীন, দীপ্তিহীন ৰ ১১।৮।১।

নিষ্প্ৰৱাণং-গি ৰূপী ১। তাঁতৰ পৰা উলিওৱা কাপোৰ (অৰ্থাৎ নোখোৱা কাপোৰ)। ২। নতুন কাপোৰ।

নিষ্ফল বিণ্ (নিৰ্গতং ফলং যস্মাৎ) ফলহীন, অনৰ্থক।

নিষ্ অথ ধাতু অথবা বিশেষণৰ আগত, বিভেদ, দূৰ, নিশ্চয়তা, পৰিপূৰ্ণতা, অতিক্ৰম, অভাৱ, আদি বিভিন্ন অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। স্বৰবৰ্ণ আৰু অল্পপ্ৰাণ বৰ্ণৰ আগৰ নিস্ব ঠাই নিৰ্ হয়। -কষ্টক নিষ্কষ্টক, বাধাহীন, কাঁইটশূন্য, শত্ৰুশূন্য -কন্দ মূলহীন, কন্দহীন -কপট অকপট, সবল -কৰুণ নিৰ্দয়, নিষ্ঠুৰ -কাম ১। নিষ্কাম, কামনা বাসনাহীন, ২। সাংসাৰিক ভোগবিলাসমুক্ত -কাৰণঃ হেতুহীন, ভিত্তিহীন, -কিঞ্চন নিঃস্ব, দীন, দৰিদ্ৰ। -কুলীন নীচকুলীয়া -কুলা তুঁহ পৰিষ্কাৰ কৰা ধান। -কুট সবল, সাধু। -কৃপ নিষ্ঠুৰ, -কৈৱল্য প্ৰকৃত, চৰম, মোক্ষহীন। -চক্ৰং -ক্ৰিয় নিষ্কৰ্মা, অথ সম্পূৰ্ণভাৱে -চক্ষুস কণা। -চিন্ত নিশ্চিন্ত, চিন্তাশূন্য, ভাবনাশূন্য -চেতন অচেতন, অজ্ঞান -চেষ্ট চেষ্টাশূন্য, শক্তিহীন -ছন্দস্ বেদাধ্যয়ন নকৰা মানুহ -ছিন্ন ছিন্নহীন, ভ্ৰুটীহীন, ব্যাঘাত নথকা -ভন্তু নিঃসন্তান -ভিম্বিৰ অন্ধকাৰশূন্য, উজ্জ্বল, নিষ্পাপ, -ভৰ্য্য অচিন্ত্য, চিন্তাৰ অতীত। -ভল ১। ঘূৰণীয়া, গোলাকাৰ, কু ১।৪২; ২। কম্পিত, ৩। অভল, গভীৰ। -ভূষ ১। তুঁহহীন, ২। পবিত্ৰ, শুদ্ধ -(কীৰঃ) ঘেঁহ, (-বন্ত্ৰং)

ক্ষটিক। -তেজস্ ১। নিস্তেজ, দুৰ্বল। শক্তিহীন, বীৰ্যহীন, ২। উদ্যমহীন -ত্ৰপ নিলাজ, -ত্ৰিশ ১। ত্ৰিশৰ ওপৰ, ২। নিৰ্দয়, নিষ্ঠুৰ (-শঃ) তৰোৱাল, খড়্গ। -ত্ৰৈগুণ্য সত্ত্বাদি তিনি গুণৰ অতীত। -পতিসূতা পতি-পুত্ৰহীনা। -পত্ৰ পত্ৰহীন, পাখিহীন। -পদ ঠেং নথকা। (দং) ঠেং নোহোৱা যান অৰ্থাৎ নাও। -পৰিকৰ আয়োজনশূন্য, -পৰিগ্ৰহ নিঃস্ব, ধন সম্পত্তিহীন (হঃ) পু নিঃস্ব, সন্মাসী। -পৰিচ্ছদঃ পাৰিষদবৰ্ণ নথকা, -পৰীক্ষা ভালভাৱে পৰীক্ষা নকৰা, -পৰ্যন্ত -পাৰ অপাৰ, সীমাহীন, অসীম, -পুৰুষ পুৰুষ অৰ্থাৎ মতা সন্তান নথকা, জনশূন্য। কাপুৰুষ, স্ত্ৰী. (ষঃ) নপুংসক, কাপুৰুষ, -পুলাক তুঁহ শূন্য, -প্ৰকম্প অলব্-অচৰ, স্থিৰ, -প্ৰকাশ ক'লা, অন্ধকাৰ, অস্পষ্ট, অস্বচ্ছ, -প্ৰতিকাৰ দূৰাৰোগ্য, প্ৰতিকাৰহীন, অবাধ, -প্ৰতিক অবাধ, -প্ৰপঞ্চ সবল, সাধু, অবিদ্বত, -প্ৰয়োজন অপ্ৰয়োজনীয়, অনৰ্থক, অকামিলা, -শলাকং অকলশৰীয়া ঠাই। নিৰ্জন স্থান, -শোধ্য দ্বীত, -সংশয় নিঃসংশয়, নিসন্দেহ (য়ং) অব্য. নিসন্দেহে, -সঙ্গ সঙ্গহীন, সাংসাৰিক আসক্তি, ভোগ-বিলাস ত্যাগী, বাধাহীন। (ঙ্গং) নিস্বাৰ্থভাৱে, -সংজ্ঞ সংজ্ঞাশূন্য, -সঙ্ঘ দুৰ্বল, নীচ, সামান্য, তুচ্ছ, বীৰ্যহীন, নপুংসক, (স্থং) শক্তিশূন্য, অস্তিত্বহীন, -সঙ্কি ডাঠ, ঘন, গাথি নথকা, -সপত্ৰ শত্ৰুহীন, কোনো দ্বিতীয় প্ৰতিদ্বন্দ্বী নথকা, -সমং অব্য. আবতৰীয়া, ভুল সময়ত, -সম্পাতঃ ডাঠ অন্ধকাৰ, মাজৰাতি, -সম্বাধ আহল-বহল, ডাঙৰ, -সংসাৰ অপদাৰ্থ, অকামিলা, নিস্তেজ, -সীমন্ সীমাহীন, -স্নেহ মৰমহীন, দয়াহীন, চৰ্বিশূন্য, অসতৰ্ক, -স্পন্দ অলব-অচৰ, অকম্পমান, স্থিৰ, -স্পৃহ ১। স্পৃহাহীন, বাসনাশূন্য, ২। আঙকণীয়া, অমনোযোগী, ৩। সাংসাৰিক বাসনাৰ প্ৰতি স্পৃহা-শূন্য, সাংসাৰিক বন্ধনৰ পৰা মুক্ত, ৪। সন্তুষ্ট, -স্ব নিঃস্ব, দীন, দৰিদ্ৰ, সা-সম্পত্তিহীন।

নিসৰ্গঃ পু. (নি সজ্ ঘঞ) ১। স্বভাৱ, সৃষ্টি, সৰ্গ, কি ১।৬, ২। দান, উপহাৰ, মনু ৮।১৪৩; ৩। মলমূত্ৰাদি ভ্যাগ, ৪। ভ্যাগ, ৫। বিনিময়, -জ, সিদ্ধ বিণ্. সহজাত, অস্বাভাৱিক, অকৃত্ৰিম, -তঃ স্বভাৱতে,

প্রকৃততে, স্বাভাবিকভাবে, —ভিন্ন স্বাভাবিক, ব
৬।২৯; —বিনীত স্বাভাবিকতে সতর্ক।

নিসাৰ: পূ. সমূহ, সমষ্টি।

নিসূদনং ক্রী. হত্যা, বধ।

নিসৃষ্ট বিগ. (নি সৃষ্টি কৃত) ১। নাস্ত, মনু ৮।৪১৪; ২।

আজ্ঞাপ্রাপ্ত, ৩। মধ্যগত, ৪। পৰিত্যক্ত, পদচ্যুত।

নিসৃষ্টার্থ: পূ. (নিসৃষ্টো ন্যস্তোইর্থ: প্রয়োজনমিতি) ১।

দৃত, যাৰ ওপৰত কোনো কামৰ ভাৰ দিয়া হৈছে,

২। ধীৰ, স্থিৰ, বীৰ, স্বামীৰকাৰ্য্য সম্পাদনকাৰী পুৰুষ

বিশেষ, —দৃষ্টী প্রেমিক আৰু প্রেমিকাৰ মাজত

সংযোগ স্থাপনকাৰী তিৰোতা।

নিস্তৰণং ক্রী. (নিৰ্ তৃ কৰণে ল্যুট) ১। নিৰ্গম, প্রস্থান,

২। নিস্তাৰ, বক্ষণ, উদ্ধাৰ, ৩। উপায়, আঁচনি, ৪।

তৰণ, পাৰ হোৱা কাৰ্য্য।

নিস্তৰ্হণং ক্রী. মাৰণ, হত্যা, বধ।

নিস্তাৰ: পূ. (নিৰ্ তৃ ঘঞ) ১। নিস্তৰণ, পাৰ হোৱা,

মোক্ষ, ২। উদ্ধাৰ, ভৰ্তৃ, ১।৭১; ৩। ঋণৰ পৰা

মুক্তি, —বীজং সংসাৰ সমুদ্র পাৰ হোৱা কাৰণ

সমূহ; যেনে— শ্রৱণ কীর্তনাদি নৱবিধ ভক্তি। (ব্রবৈপু

৩৩ অ)

নিস্তীৰ্ণ বিগ. (নিৰ্ তৃ কৃত) উদ্ধাৰপ্রাপ্ত, পাৰগত, বে

৬।৩৬

নিস্তোদঃ দংশ, খোঁট, শুঙেৰে বিদ্ধা, হল, হলেৰে বিদ্ধা

নিস্পন্দঃ (নি স্পন্দ ভাৱে ঘঞ) স্পন্দন, কম্পন।

নিস্যন্দ (নি স্যন্দ কৰণে ভাৱে ঘঞ) ১। কৰণ,

টোপটোপকৈ পৰা কাৰ্য্য, (পূজাদি) ওলোৱা, ২।

প্রবাহ, টোপটোপকৈ পৰা জুলীয়া পদাৰ্থ, যে ৪২

নিস্তৰঃ, —স্বাৱঃ পূ. (নি কৃ গিচ্ ঘঞ) ১। ভাতৰ মাড,

২। সোঁত, পানীৰ বেগ।

নিস্বনঃ —স্বানঃ পূ. (নিস্বন অপ ঘঞ) শব্দ, স্বৰ, ধ্বনি,

মহা ৭।২৬।৩।

নিহত বিগ. (নি হন কৃত) ১। আঘাতকৃত, হতাকৃত,

বধকৃত, ২। আসক্ত।

নিহননং ক্রী. (নি হন ল্যুট) মাৰণ, বধ, হত্যা।

নিহন্তা (ঋ) বিগ. হননকর্তা, হত্যাকাৰী (পু) মহাদেৱ,

মহা ১৩।১৭।৩৫।

নিহাৰা ক্রী. জেটী।

নিহাৰঃ পূ. নিৰ।

নিহিত বিগ. (নি ধা কৃত দধাতের্হিঃ) ১। স্থাপিত, নাস্ত,
(ধৰ্মস্য তত্ত্বং নিহিতং গুহ্যাং মহাজনো যেন গতঃ
স পশ্চাঃ, মহা) ২। অন্তর্ভুক্ত, ৩। সমৰ্পিত,
উদ্ধাৰিত, ৪। পূজীকৃত, ৫। গভীৰ স্বৰেৰে
উচ্চাৰিত।

নিহীন বিগ. (নিতবাং হীন কৃগতিসমাস) নীচ, হীন,
পায়ৰ, মহা ৩।১২।১১৯।

নিহুৰঃ পূ. (নি হুয়তে সত্যাকাৰ্যমিতি নি হু অপ)

১। অপলাপ, জ্ঞান লুকাই ৰখা কাৰ্য্য, ২। গোপনতা,

যা ২।১১; ৩। শুশ্রূ কথ্য, অবিশ্বাস, সন্দেহ,

দৃষ্টামি, ৪। প্রায়শ্চিত্ত, দোষ বা পাপ খণ্ডন।

নিহুতিঃ ক্রী. (নি হুক্তিন্) ১। নিহুৰ, ২। অস্বীকাৰ,

৩। গোপনতা।

নী প্রাপণে (ভা, উ, সক নয়তি —তে) দ্বিকৰ্মক ধাতু,

১। কঢ়িয়া, আগুৱাই নি, আন, নি, ২। পাৰিচালন

কৰ, ৩। প্রভৃদ্ধ কৰ, বল কৰ, ৪। তললৈ নি,

কোনো লোকক নিম্ন পৰ্যায়লৈ নি, যেনে— দুঃখং নী

দুখত পেলোৱা, অস্তং নী, দাসত্বং নী, বিনাশং নী,

শুদ্ধতাং নী, এনে ব্যৱহাৰবিলাকত নী আৰু কৃ ধাতুৰ

অৰ্থ প্রায় একে হয়, ৫। নিৰ্ণয় কৰ, স্থিৰ কৰ,

৬। দৌৰ, মনু ৮।২৫২; ৭। বিবাহ কৰ, ৮। দীক্ষা

দি, (গিজন্ত) নায়য়তি, (সেন্, নিনীৰতি, অনু—

উদগনি দি, স্তুতি কৰ, প্রশংসা কৰ, অনুনয়-বিনয়

কৰ, সান্থনা দি, মৰম কৰ, অপ— লৈ যা, ঘূৰি যা,

দূৰ কৰ, নাশ কৰ, চুৰি কৰ, অপহৰণ কৰ, টানি

উলিয়া, খুলি পেলা (যেনে কাপোৰকানি), ব ৪।৬৪;

অস্তি— অভিনয় কৰ, নাটকত প্রদৰ্শন কৰ, উল্লেখ

কৰ, জ্ঞা— আন, ওচৰলৈ আন, মনু ৮।২১০;

উৎপন্ন কৰ, আনক দে, আন ঠাইলৈ নি, উদ্—

ওপৰলৈ তোলা, উন্নতি কৰ, নিৰ্ণয় কৰ, থিৰাং কৰ,

উপ— ওচৰলৈ আন, মনু ৩।২২৫; ওপৰলৈ তোলা,

উপহান দি, উৎপন্ন কৰ, ৪। উপনয়ন সংস্কাৰ কৰ,

৫। নিযুক্ত কৰ, ভাড়া কৰ, নি— ওচৰলৈ আন,

সম্পন্ন কৰ, নিস— দূৰ কৰ, দূৰলৈ লৈ যা, স্থিৰ

কৰ, থিৰাং কৰ, নিৰ্ণয় কৰ, পৰি— ১। আগুৱাই

নি, ২। বিবাহ কৰ, ৩। থিৰাং কৰ, প্র— ১। আগুৱাই

লৈ যা, ২। দান কৰ, উপহাৰ দি, ৩। যন্ত্ৰপুত কৰ,

যন্ত্ৰ পাঠেৰে শুদ্ধ কৰ, ৪। শাস্তি বিধান কৰ,

৫। মতবাদ, বিধি নিয়ম পুথি-গ্রন্থাদি (প্রণয়ন) রচনা
কৰ, ৬। সম্পাদন কৰ, প্রতি— ঘুৰাই নি, ব্লি— ১। দূৰ
কৰ, নাশ কৰ, ২। দীক্ষা, শিক্ষা দি, ৩। বশ কৰ,
দমন কৰ, ৪। সাধুনা দি, ৫। অতিবাহিত কৰ,
৬। দান দি, শ্রদ্ধা জ্ঞাপন কৰ, সং— ১। সংযুক্ত
কৰ, ২। ঘুৰাই দি, ৩। ওচৰলৈ আন, ৪। শাসন
কৰ, দমন কৰ, সমা— সংযুক্ত কৰ, একেলগ কৰ।

নী পূ. সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে সেনানী,
সেনাপতি, গ্রামণী, গাওঁবুঢ়া।

নীকাৰ: পূ. নিকাৰ, ন্যাকাৰ, যিকাৰ।

নীকাশ বিণ. (নি কাশ্ অচ্) নিকাশ, সাদৃশ্য, তুলা
উপমা, মহা ৩।১৮২; ১৩। নিশ্চয়তা।

নীচ বিণ. (নিকৃষ্টাৎ লক্ষ্মীং চিনোতীতি চি ডঃ) ১। হীন,
বৰ্বৰ, পামৰ, প্রাকৃত, ইতৰ ২। ক্ষুদ্ৰ, ৩। অনুচ্চ,
বামন, বাওনা, খৰ্ব, নিম্ন, ৪। চোৰক নামৰ এবিধ
গন্ধ দ্রব্য, ৫। অপদার্থ, (—চা) ৬। উৎকৃষ্ট গাইগৰু,
—গা নদী, —ভোজ্যঃ পিঁয়াজ, —যোনি (নৃ)
নীচকুলোদ্ভৱ, —বস্ত্ৰঃ —স্ত্ৰং এবিধ মুক্তা।

নীচকী (নৃ) পূ. ১। শীৰ্ষ, মূৰ, শিৰ, ২। উৎকৃষ্ট গাই
গৰুৰ গৰাকী।

নীচকৈ: নীচৈ: অব্য. ১। নীচ, নিম্ন, তল, তলফালে,
২। হালি পৰা, হালি প্রণাম কৰা, নম্ভাৱ, বিনীত-
ভাৱে, ৩। বাওনা, বামন, চাপৰ, (পূ) এখন পৰ্বতৰ
নাম, —গতিঃ ধীৰ গতি, —মুখং তলমূৰ।

নীড়ং -ড়ঃ ক্লী. পূ. (নি ঙ্গেতু স্বতৌ ষঞঃ) ১। চবাইৰ
বাহ, শ ৭।১১; ২। বিছনা, ৩। জন্তুৰ গহুৰ,
চোং, ৪। বাহনৰ ভিতৰৰ ঠাই, ৫। আশ্ৰয়স্থল, ভা
৩।৫।৩৯; —জঃ পূ. চবাই, —জেষ্ট্ৰঃ গৰুড়।

নীড়োদ্ভৱঃ চবাই।

নীত বিণ. (নী ক্তঃ) ১। প্রাপ্ত, লৈ যোৱা, বহন কৰা,
২। অৱিবাহিত, ৩। সঠিক, ৪। ভদ্ৰ, নম্ভ, —তং
শস্য, সম্পত্তি।

নীতিঃ ক্লী. (নীয়েন্তে সংলভ্যন্তে উপায়াদয়ঃ অনয়া ইতি নী
কৰণে ক্ত) ১। নয়, মাৰ্গ-দৰ্শন, দিগ্-দৰ্শন, ২। স্বভাৱ,
৩। ন্যায় বিচাৰ, ৪। সঙ্গততা, উপযুক্ততা, ৫। শাসন
পদ্ধতি, কৌশল, বুদ্ধি, জ্ঞান, সংমাৰ্গ, ৬। আঁচনি,
কল্পনা, ৭। ৰাজনীতি, ৰাজনৈতিক জ্ঞান, ৮। দান,
অৱলম্বন, নিবেদন, ৯। ধৰ্মনিষ্ঠা, নৈতিক শিক্ষা,

১০। আৰ্জন। যত্ন কৰি পোৱা বিদ্যা, ধনাদি,
—কুশল, —স্ত্ৰ, —নিষ্ক, —ৱিদ, ৰাজনীতিজ্ঞ। জ্ঞানী,
—ঘোষঃ দেৱগুৰু বৃহস্পতিৰ ৰথৰ নাম, —দোষঃ
স্বভাৱৰ দোষ, —বীজং কুমন্ত্ৰণা বা চক্ৰান্তৰ মূল,
—ৱিষয়ঃ নৈতিকতাৰ পৰিসৰ, —ব্যতিক্ৰমঃ নৈতিক
অথবা ৰাজনৈতিক বিজ্ঞানৰ উলঙ্ঘন, —শাস্ত্ৰং
ৰাজনীতি, —সাৰঃ ইন্দ্রৰ প্রতি বৃহস্পতিৰ দ্বাৰা উক্ত
নীতিশাস্ত্ৰ এখন। গৰুড় পুৰাণত আঠটা অধ্যায়ত এই
শাস্ত্ৰখন পোৱা যায়। তাৰে এটা শ্লোক : ন কচ্চিৎ
কস্যচিৎ মিত্ৰং ন কচ্চিৎ কস্যচিৎ বিপ্লং। কাৰণাদেৱ
জায়ন্তে মিত্ৰাণি বিপৰস্তুথা।।

নীথঃ পূ. (নী ক্থন্) ১। নিয়ন্তা, প্রাপ্তিকৰ্তা, ২। স্তোত্র,
স্বৰে ৩।১২।৫; ৩। পানী (ক্লী), ৪। ভূত, অতীত
(ক্লী)।

নীত্ৰং (ত্ৰং) ক্লী (নিতবাং ত্ৰিয়তে ইতি নি ধৃ কঃ) ১। বলীক,
২। বন, বননি, ৩। চক্ৰনেমী, চকাৰ পৰিধি, বেৰ,
৪। চন্দ্র, ৫। বেৱতী নক্ষত্ৰ, ৬। খেৰী চালৰ কাষ,
পানীপাচ।

নীপঃ পূ. (নী পঃ) ১। কদম গছ, স্বতু ৩।১৩; ২। ধাৰা
কদম্ব, ৩। বন্ধুক গছ, ৪। নীলা অশোক গছ, ৫। এটা
ৰাজবংশ, ৰ ৬।৪৬; —পং কদম ফুল, মে ২১।

নীৰং ক্লী (নয়তি প্রাপয়তি স্থানাং স্থানান্তৰম্ ইতি নী
ৰক্) ১। পানী, জল, গীত ১।৯; ২। বস —জঃ
১। পদুম ফুল, ২। মুক্তা —দঃ মেঘ —ধিঃ,—নিধিঃ
সাগৰ। —কহং পদুম ফুল।

নীৰাজনং—না ক্লী, ক্লী (নিতবাং ৰাজনং যত্ৰ নিৰ্ ৰাজ
গিচ্ যুচ্) আৰতি। ৰজাই দিগ্বিজয় যাত্ৰাৰ আৰম্ভণিতে
দেৱী দুৰ্গাৰ সন্মুখত অনুষ্ঠিত কৰা ধৰ্মীয় কাৰ্য্য। অস্ত্ৰ
পূজা, অস্ত্ৰাৰ্চনা। আহিন মাহত অনুষ্ঠিত শাৰদীয় দুৰ্গা
পূজাত ৰজাই ৰাজ্যৰ সৈন্য-সামন্তাদি সকলোকে
মন্ত্ৰোচ্চাৰণেৰে পৱিত্ৰ কৰা অনুষ্ঠান।

নীল (—লা-লী) বিণ (নীল অচ্) নীলা, নীলা বৰণীয়া নীল
বঙেৰে ৰঞ্জিত। —লং ক্লী ১। ক'লা নিমখ, ২। নীলা
তুতিয়া, ৩। বিহ, —লঃ পূ. নীলা ৰং ১। (অধিষ্ঠাত্ৰী
দেৱতা শনি), ২। নীলমণি, ৩। ডিমৰু গছ, ৪। বামৰ
বানৰ সেনাৰ সেনানী, ৫। নীলপৰ্বত, ৬। পৰ্বত
শ্ৰেণী —কণ্ঠঃ ১। ম'ৰা চবাই, মে ৭৯; ২। শিৱ, ৩।
কপৌ চবাই, ৪। বালিমাছী চবাই, ৫। কাউচা

-কেশী নীলগছ -খীরঃ শির, -ছদঃ ১।
খেজুরী গছ, ২। গরুড় -তকঃ নৰিকল গছ -ডালঃ
তমাল গছ। -পঙ্কঃ, -কঃ অঙ্ককাৰ, -পটলঃ ১।
ক'লা আৰণ, ২। ডাঠ অঙ্ককাৰ, ৩। কণা মানুহৰ
চকুত থকা ক'লা পদা। -পুষ্পিকা ১। নীল, গছ,
২। এৰা গুটি। -ভঃ চন্দ্র, মেঘ, মৌমাখি -মুস্তিকা
ক'লা মাটি। -ৰাজিঃ ডাঠ অঙ্ককাৰ, ঋতু ১। ২;
-লোহিতঃ শির, শি ৭। ৩৭।

নীলকং ক্লী ১। ক'লা নিমখ, ২। নীলা লো, ৩। তৃতীয়া
-কঃ ক'লা ঘোঁৰা।

নীলাঙ্গঃ পু সাৰস পক্ষী।

নীলাঞ্জনঃ তৃতীয়া -না, -ঞ্জসা ক্লী বিদ্যুৎ, বিজুলী।

নীলাজং, -স্বজং নীলপদুম, নীলোৎপল।

নীলাঙ্গঃ ক'লা মেঘ, ডাৰৰ

নীলাস্বৰ বিণ নীলা কাপোৰ পিছা (মানুহ), -ৰঃ ১। ৰাক্ষস,
দৈত্য, ২। শনিগ্রহ, ৩। বলৰাম।

নীলাৰুণঃ ডোকমোকালি, ৰাতিপুৰা।

নীলাশ্বনঃ নীলমণি, মুক্তা বিশেষ।

নীলিকা ক্লী নীল গছ।

নীলিমা (ন) পু অঙ্ককাৰ, নীলা ৰং।

নীলী ক্লী ১। নীলগছ, ২। এবিধ মাখি, ৩। নীলা পৰা
ৰোগ, -ৰাগঃ অত্যন্ত মৰম বা স্নেহ, দৃঢ়বন্ধ।

নীলৰঃ পু (নী স্বৰচ্) ১। বৌদ্ধ ভিক্ষু, ২। বণিক,
বাণিজ্য, বেপাৰ, ৩। বোঁকা, ক্লী. পানী।

নীল্লকঃ পু (নি রচ্ ঘঞ কুত্বৎ) ১। আকালৰ সময়ত
খাদ্যশস্যৰ কাৰণে মানুহৰ দাবী, ২। আকাল, দুৰ্ভিক্ষ।

নীল্লাৰঃ পু (নি র্ ঘঞ) পথাৰত বিনা খেতিত এনেয়ে
হোৱা ধান বিশেষ। উড়ীধান, ৰ ১। ৫০।

নীল্লিঃ, -ল্লী ক্লী (নি র্যোঞ ইঞ) ১। তিবোতাই
কঁকালত পিছা কাপোৰ অথবা কাপোৰৰ গাঁথি।
মেখেলাৰ গাঁথি। 'নীল্লিঃ প্রতি প্রণিহিতে তু কবে
প্রিয়েণ সত্যং শপামি যদি কিঞ্চিদপি স্মৰামি'
(সঁচাকৈয়ে কৈছোঁ সখি! প্ৰিয়তমে কঁকালৰ
মেখেলাৰ গাঁথিত হাত দিয়াৰ পিচৰ পৰা কি হ'ল
ঘোঁৰ একো মনত নাই। কাপ্ৰ) ২। বণিকৰ মূলধন,
৩। পণ, বাজি।

নীল্বত বিণ ৰাজ্য, জনপূৰ্ণ ৰাজ্য।

নীলাৰঃ পু (নি শ্ ঘঞ) ১। শীত বতাহাদিৰ পৰা ৰক্ষা

পাবৰ কাৰণে গাত লোৱা (গৰম) কাপোৰ, ২। কবল,
৩। আঁঠুৱা, ৪। বাহিৰত লগোৱা ডাঙৰ-দীঘল পদা,
'ক্লীণ'।

নীলাৰঃ পু (নি হ্ ঘঞ) ১। ঘনীভূত হীম, শীত, নিয়ৰ,
কঁৱলী, মনু ৪। ১১৩; ২। মলমুক্ত ত্যাগ।

নু অব্য (নু নুদ্ বা ডুঃ) প্ৰশ্নবোধক অব্যয়। সাধাৰণতে
১। সন্দেহাৰ্থত, যেনে- স্বপ্নো নু মায়া নু।
সপোনাই হ'লনে মায়াই হ'ল? শি ১০। ১৪; ২।
অনুনয়, অতীত অৰ্থত, যেনে- কথং নু ৰাজন, মহা
৩। ৬৩। ১২।

নু স্তুতৌ (অদা প সক নৌতি) স্তুতি কৰ, প্ৰশংসা কৰ।
নুদ্ নোদনে (তুদা উ সক নুদতি-তে) ১। ঠেল, ঠেলা
মাৰ, বাধা কৰ, ২। লগাই দি, উচটাই দি, জোৰ
কৰ, ৩। দূৰ কৰ, ৪। দলিয়াই পেলা, খেদি পঠা।
অপ- দূৰ কৰ, খেদি পঠা, নিস্- ১। প্ৰত্যাখ্যান
কৰ, মনু ৪। ২৫০; ২। দূৰ কৰ, দ্বি- ১। আঘাত
কৰ ছিদ্ৰ কৰ ২। বাদ্য বজা, সং- ১। টানি আন,
যুক্ত কৰ, একেলগ কৰ, ২। লগ হ।

নুতন, নুত্ব বিণ ১। অপুৰাতন, নৱীন, নতুন ২। সতেজ,
সজীৱ, কম বয়সীয়া ৩। আধুনিক, ৪। আপুৰুগীয়া,
অপূৰ্ব।

নুনাং অব্য (নু উন্ অম) ১। সঁচাকৈয়ে, সঠিকভাৱে,
মে ১৮; ২। সম্ভৱতঃ

নুপুৰং, -ৰঃ ক্লী. পু. ভৰিত পিছা অলঙ্কাৰ বিশেষ,
নেপুৰ।

নু পু. ১। মানুহ, ব্যক্তি, (পুৰুষ বা নাৰী) মনু ৩। ৮১;
২। মানৱ জাতি, ৩। পাশাৰ গুটি, ৪। সূৰ্য ঘড়ীৰ
কাঁটা, -ৰূপালং নৰকপাল, মূৰৰ খোলা, -কেশবী
(ন) নৰসিংহ। বিষ্ণুৰ অৱতাৰ, -ধৰ্ম্মা (ন) পু.
কুবেৰ, -পঃ বজা, (আত্মজঃ) ৰাজকুমাৰ,
(আতীৰং -মানং) বজাই আহাৰ কৰিবৰ সময়ত
বজোৱা সঙ্গীত, (আসনং) ৰাজসিংহাসন, (নীতিঃ)
ৰাজনীতি, (প্ৰিয়ঃ) আমগছ, (লিঙ্গং) ৰাজচিহ্ন,
ৰাজছত্ৰ, -পতিঃ -পালঃ ৰজা, -পশুঃ নৰপশু,
নৰকপী জন্তু, -মিথুনং মিথুন বাসি, -শ্বেষঃ
নৰমেধ যজ্ঞ, -যজ্ঞঃ পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ। অতিথি
সংকাৰ, -লোকঃ মৰ্ত্যলোক, পৃথিৱী, -ব্ৰহ্মাহ
ব্ৰাহ্মকপী বিষ্ণু, -ব্ৰাহ্মনঃ কুবেৰ, -ক্ৰৌঞ্চঃ শিব,

—শৃঙ্গং অশ্বডিষ, অসম্ভব, —সিংহঃ ১।
নবসিংহাৱতাৰ, ২। সিংহৰ দৰে শক্তিশালী পুৰুষ,
৩। ষোলটা বতি ভঙ্গিৰ এটা। পাদৌ সংগীডা যোনৌ
চ হঠাল্লিঙ্গধৱেশনম্। হস্তয়োৰেষ্টয়েদগাত্ৰং বন্ধৌ
নসিংহসংজ্ঞকঃ।। —বম; —সৌমঃ পু. খ্যাতিমন্ত পুৰুষ,
মহান ব্যক্তি, ব ৫।৫৯।

নগঃ পু. ১। বৈৱশ্বত মনুষ পুত্ৰ। ব্ৰাহ্মণৰ শাপত
জেঠীকপ পাইছিল। পিচত বাসুদেৱৰ কৃপাত উদ্ধাৰ
হয়।

নৃৎ নৰ্ত্তে (দিৱাং প অক নৃত্যতি) ১। নাচ, নাচন মাৰ,
নাচি দি, নৃত্য কৰঃ মে ৩৬, ২। মঞ্চত অভিনয়
কৰ, নাটকত অংশ ল। (নিজন্ত) নৰ্ত্তয়তি —তে।

নৃত্তিঃ নাচন।

নৃত্তং —ত্যাং নাচন, অভিনয়, মে ৩৬; —প্ৰিয়ঃ শিৱ,
—শালা নাচ ঘৰ, —স্থানং মঞ্চ।

নৃশংস বিণ. (নৃণ নবান্ শংসতি হিনস্তীতি নৃ শঙ্গ অণ)
জুৰ। হিংসুক, দুষ্ট, মনু ৩।৪১।

নেজকঃ পু. (নিজ শুকৌ থুল) ঞ্জৈ। বজক, মনু
৮।৩৮৬।

নেজানং ক্লী. ধোৱন।

নেতা (ঋ) পু. (নী তৃচ) ১। নেতা, পৰিচালক, মাৰ্গ
দৰ্শক, ২। প্ৰধান, নায়ক, শাস্তিদাতা, ৩। প্ৰভু,
মালিক, গৰাকী, ৪। নাটকৰ নায়ক।

নেত্ৰং ক্লী. (নেত্যানেনেতি নী ত্বন) ১। চকু, মনু ৪।৪৪;
২। মন্থনৰ বচি, ৩। জঁটা, ৪। অংশুক, কাপোৰ, বস্ত্ৰ,
৫। গছৰ গুৰি, শিপা, মূল, ৬। নায়ক, ৭। বস্তি
শলাকা, কোষ্ঠবদ্ধতা দূৰ কৰিবৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা
নলী, ৮। তৰা, ৯। বাহন, ১০। সংখ্যা ‘২’, —কোষঃ
চকুৰ মণি, ফুলৰ কলি, —গোচৰ, দৃষ্টিগোচৰ, —ছন্দঃ
চকুৰ পিৰিটি, —জং —জলং —জাৰিঃ চকুৰ পানী,
—পিণ্ড চকুৰ মণি, —মলং চকুৰ কেটাৰ, —ঘোনিঃ
১। ইন্দ্র। মহৰ্ষি গৌতমৰ অনুপস্থিতিত ইন্দ্রই গৌতমৰ
কপ ধাৰণ কৰি ঋষি পত্নী অহল্যাক ধৰ্ষণ কৰাৰ
অপৰাধত গৌতমে ইন্দ্রক ‘সহস্র যোনি’ শাপেৰে
শাপগ্ৰস্ত কৰে, ২। চন্দ্ৰ, —ৰোম চকুৰ পিৰিটিৰ নোম,
জ, —বস্ত্ৰং চকুৰ পদা, পিৰিটি, —স্তম্ভঃ চকু লৰচৰ
নকৰাকৈ বখা।

নেত্ৰাঙ্কনং চকুত লগোৱা অঙ্কন।

নেত্ৰান্তঃ চকুৰ কোণ।

নেত্ৰানু, —স্তঃ ক্লী. চকুৰ পানী।

নেত্ৰাময়ঃ পু. চকুৰ বেমাৰ।

নেত্ৰিকং নলী, চিড়ি।

নেত্ৰী স্ত্ৰী. ১। নদী, ২। নাড়ী, ধমনী, ৩। মহিলা নেতা,
৪। লক্ষ্মী দেৱী।

নেত্ৰোৎসৱঃ পু. চকুৰ আনন্দ। চকুৰে দৰ্শন কৰা ভাল বস্তু।
নেত্ৰোপমাং বাদাম।

নেদিষ্ঠ বিণ. (অস্তিক ইষ্টন) সকলোতকৈ ওচৰত, ইয়াৰ
পিচৰটো, সম্বন্ধট।

নেদীয়ান্ (সু) বিণ. (অস্তিক ইয়সূন) ওচৰৰ, নিচেই
ওচৰত।

নেপঃ পু. (নেয়তি প্ৰাপয়তি শুভমিতি নী পঃ) পুৰোহিত,
কুলপুৰোহিত।

নেপথ্যং ক্লী. ১। বেশ, পোচাক, ২। অলঙ্কাৰ, ৩।
অভিনেতাৰ পোচাক, ৪। মঞ্চৰ পিচফালে থকা
কোঠা, পোচাক-ঘৰ, গ্ৰীণ কম, —থ্যে অব্য. মঞ্চৰ
ভিতৰ কোঠা।

নেপালঃ পু. ভাৰতৰ উত্তৰে থকা নেপাল নামৰ এখন
প্ৰসিদ্ধ ৰাজ্য, —লাঃ নেপালী মানুহ, —লং তাম ধাতু,
—লী খেজুৰী গছ আৰু ফল, —জা —জাতা ৰঙা
হাইতাল, —নিম্বঃ নেপালী নিম, —লিকা হাইতাল।

নেম বিণ. (নী মন) আধা, অধেক, —মঃ পু. ১। অংশ,
২। কাল, সময়, ৩। পৰিধি, সীমা, ৪। চৌহদ
বেৰ, ৫। ছল, প্ৰবন্ধনা, ৬। সন্ধিয়া বেলা, ৭।
ছিদ্র, গাঁত, ৮। শিপা, মূল।

নেমিঃ —মীঃ ১। চকাৰ পৰিধি, ২। কাষ, পৰিধি,
৩। কপিকলৰ (কুঁৱাৰ পৰা পানীতোলা) চকৰি, ৪।
বস্ত্ৰ, ব ৯।১০; ৫। পৃথিৱী, ৬। বিজুলী, বিদ্যুৎ, ৭।
এটা দৈত্যৰ নাম।

নেষ্টা (ঋ) পু. (নেয়তি শুভমিতি ত্বন) পুৰোহিত, সোম
যজ্ঞৰ প্ৰধান ঋত্বিক।

নেষ্টঃ পু. মাটিৰ চপৰা।

নৈঃশ্ৰেয়স বিণ. মোক্ষ।

নৈশ্বং নৈশ্ব্যং দুৰ্দশা, দৰিদ্ৰজা।

নৈক বিণ. (ন এক) অকলশৰীয়া নহয়।

নৈকটিক বিণ. ওচৰ. নিকট, সমীপ, —কঃ পু. ভিকু,
সন্ধ্যা।

নৈকট্যং সামীপা।

নৈকষেয়ঃ দৈত্য, বাক্ষস।

নৈকৃতিক বিণ. ১। অসং, আসাধু, মনু ৪।১৯৬; ২। নীচ, অধম, দুষ্ট, ৩। বিমর্ষ, বিষন্ন, উগ্র।

নৈগম বিণ. আগম অর্থাৎ বেদ সম্বন্ধীয়, —মঃ ১। বেদব টাকাব, ২। উপনিষদ, ৩। উপায়, ৪। নাগরিক, বণিক, বেপারী।

নৈঘটুকঃ ক্লী. যাস্ক প্রণীত শাস্ত্র বিশেষ, বৈদিক শব্দব তালিকা।

নৈচিকং যাঁড় গরুর মূৰ, —কী উৎকৃষ্ট গাই।

নৈজ বিণ. স্বকীয়, নিজৰ।

নৈতলং পাতাল সম্পর্কীয়, —সদ্বন্থ যম।

নৈত্যাং নিতা, শাস্ত।

নৈত্যক (ক্লী) ১। প্রতিদিন, সম্বন্ধীয়, ২। প্রতিদিন পালনীয়, ৩। অবর্জনীয়, বাধ্যতামূলক।

নৈদাঘঃ গ্রীষ্ম কাল।

নৈদানঃ শব্দরূপ।

নৈদানিকঃ ব্যাধিতত্ত্বজ্ঞ, ষোগনিকপণ শাস্ত্রজ্ঞ।

নৈদেশিকঃ আঞ্জারহ ভূতা।

নৈপাতিকঃ প্রসঙ্গক্রমে উল্লেখিত।

নৈপুণ্যং ক্লী. (নিপুণস্য ভারঃ) ১। নিপুণতা, দক্ষতা, ২। সম্পূর্ণতা, মনু ১০।৮৫।

নৈভূতাং ১। নম্রতা, বিনয়, ২। বহস্য।

নৈমন্ত্রণকং ভোজ, ডাঙৰ খানা।

নৈময়ঃ বণিক, মহাজন।

নৈমিত্তিক বিণ. (নিমিত্তাদাগত) ১। নিমিত্তজনক, হেতু, সম্বন্ধিত, ২। অসাধারণ, হঠাৎ সংঘটিত, —কঃ ১। ফল, কার্য, ২। সাময়িক পূজা পার্বণাদি, —কঃ দৈবজ্ঞ, সববজ্ঞান, জ্যোতিষী।

নৈমিষ বিণ. মুহূর্তমাত্র স্থায়ী, অস্থায়ী, ঋচ্চেকীয়া, —বং —ষাৰণ্যং প্রসিদ্ধ নৈমিষাবণ্য। এই অবগত চক্ৰব নিমিষতে ভয়ঙ্কর অসুখক বধ করা হৈছিল। মুনিসকলৰ নিবাসস্থান। এই আশ্রমত থকা মুনিসকলৰ আগত সৌতিয়ে মহাভাবত শুনাইছিল।

নৈমেয়ঃ বিনিময়। অদল-বদল, (সদাগরী) বারবাহ।

নৈমন্ত্যং সংযম, আত্মসংযম।

নৈম্মিক বিধিসম্মত।

নৈয়য়িকঃ তর্কিক, ন্যায় দর্শনত অভিজ্ঞ। ন্যায়বাদী।

নৈবদ্ব্যং অবাবিত, বাধাহীন, এটাৰ পিছত এটা।

নৈবপেক্ষ্যং নিবপেক্ষতা, উদাসীন্য।

নৈববিকঃ নবকবাসী।

নৈবর্থ্য নিবর্থকতা, অজ্ঞানতা।

নৈবাশ্যং নিবাশ, হাতাশা।

নৈকটুকঃ পু. শব্দকোষকার। শব্দকোষ সম্বন্ধে অভিজ্ঞ লোক।

নৈকজ্যং স্বাস্থ্য, ষোগহীনতা।

নৈক্যতঃ পু. (নিষ্যতেবপত্যম্ ইতি অণ) বাক্ষস।

নৈক্যতী ক্লী. ১। দুর্গা, ২। দক্ষিণ পশ্চিম দিক।

নৈকুণ্যং নিপুণতার অভাব, সদগুণৰ অভাব।

নৈকুণ্যং নির্দয়তা, ক্রুৰতা।

নৈর্মল্যং নির্মলতা, পরিষ্কৃততা, কলুষশূন্যতা।

নৈলজ্যং নির্লজ্জতা, লজ্জাহীনতা।

নৈল্যং নীলা বং।

নৈল্লিভ্যং নিবিড়তা, ডাঠ অরস্তু।

নৈল্লিভ্যং ক্লী. দেহতালে উৎসর্গিত দ্রব্য।

নৈশিক বাতি সম্বন্ধীয়, বাতি পালনীয়।

নৈশ্বল্যং স্থাবরত্ব, স্থিৰতা।

নৈশ্চিভ্যং ১। দৃঢ়তা, নিশ্চয়তা, ২। নির্ধারিত অনুষ্ঠান।

নৈষধঃ ১। নিষধ রাজার বজা, নল, ২। নিষধ প্রজা।

নৈকর্ম্যং ১। কর্মহীনতা, ২। কর্ম বিবর্তি, ৩। কর্মবিমুক্ততা, গী ৩।৪, কর্ম মার্গৰ পৰা বিচ্যুতি।

নৈমিক নিক্ষেবে (মুদ্রাবে) কিনা, —কঃ মুদ্রাক্ষৰ।

নৈমিক বিণ. ১। অন্তিম, শেষ, ২। নির্ধারিত, ৩। দৃঢ়, ৪। অত্যাচ্ছ, শুদ্ধ, ৫। নিষ্ঠায়ুক্ত, ৬। জাত, —কঃ নিষ্ঠারান, শুদ্ধাচারী, শিষ্য, আসক্তহীনভাৱে জীৱন কটাবলৈ অঙ্গীকাৰবদ্ধ।

নৈকুৰ্য্যং নিষ্ঠুরতা।

নৈসর্গিক স্বাভাবিক, স্বভাবজ।

নৈস্ত্রিংশিকঃ অস্ত্রধারী।

নৌ অব্য. (নহ ডো) নহয়, নাই, নো আক ন একে, গী ১৭।২৮; —চেৎ যদি নহয়।

নৌদনং ক্লী. জোব করা, বাধ্যকরণ, দ্বীকরণ।

নৌখাঃ (স) এজন ঋষি।

নৌগন্ধাভা (ঋ) পু. দ্বন্দ্ব। ধীনঃ।

নৌঃ ক্লী. (নু প্রথমে ডোঃ) ১। নাও, নৌকা, ২। নবদ্রপুঞ্জ, —কর্ণধাৰঃ নারবীয়া, শুক্লদ্বীপ,

নারিক, —কর্ম নারিক বৃতি, মনু ১০।৩৪; —নার্য
নায়েৰে পাৰ হ'ব পৰা, —দণ্ডঃ বঠা, —পানং
নায়েৰে চলাচল কৰিব পৰা, —যায়ী নাও বুৰা,
—বাহঃ নারিক, গুৰিয়াল, —বাসনং নাও বুৰা,
নৌকা ধ্বংস, —সাধনং নৌ বিভাগ, নৌসেনা, ব
৪।৩৬;

নৌকা স্ত্রী. নৌ, ১। সক নাও, নদী পাৰ হোৱাৰ বাবে
কাঠেৰে বনোৱা নাৱৰ দৰে বাহন বা ভুৰ, ২। তৰণী,
পাল-ভৰা নাও।

ন্যক্কাৰঃ পু. (ন্যক ক্ৰিয়তে ইতি কৃ ঘঞ) অৱজ্ঞা,
ধিক্কাৰ, অপমান, তিৰস্কাৰ, অনাদৰ, বিভাৱনা।
'ন্যাকাৰো হায়মের মে যদৰয়ঃ—' মহা নাটক ৯।১৪
ন্যক্ষ বিণ. নীচ, অধম, নিকট, —ক্ষং ঘাঁহ, ছিদ্র, —ক্ষঃ
১। ম'হ, ২। পৰশুৰাম।

ন্যাগ্ৰোধঃ পু. (ন্যক্ কণ্ঠি ইতি ৰন্ধ অচ) ১। বড় গছ,
ভা ৪।৬।১৬; ২। দুয়োখন হাত মেলি দিলে হোৱা
পৰিমাণ, —পৰিমণ্ডলঃ সেই পৰিমাণৰ বুকু বা
শৰীৰযুক্ত পুৰুষ। এনে পুৰুষ ত্ৰেতাযুগত চক্ৰৱৰ্তী
ৰজা আছিল। (—লা) স্ত্রী. অতি উৎকৃষ্ট নাৰী।

স্তনৌ সুকঠিনৌ যস্য নিতম্বে চ ৱিশালতা।

মধ্যে ক্ষীণা ভৱেদ যা সা ন্যাগ্ৰোধপৰিমণ্ডলা।।

ন্যাড্ (চ) বিণ. ১। চাপৰ, বাওনা, ২। এলেহুৱা, ৩।
সম্পূৰ্ণ, ৪। তললৈ গমন।

ন্যঙ্কঃ পু. (নি অঙ্ক গতো উঃ) এবিধ হৰিণ।

ন্যক্ষনং স্ত্রী. ১। ভাঁজ, বেঁকা ৰেখা, ২। গুপ্ত ঠাই,
গুহা, ৩। গাঁত, খোৰোং।

ন্যয়ঃ পু. (নি ই অচ) ১। হানি, নাশ, ২। বায়, ক্ষয়।

ন্যস্ত (নি অস্ ক্ত) ১। স্থাপিত, ২। নিহিত, ৩। পুঞ্জীকৃত,
নিষ্কিপ্ত, ৪। বৰ্ণিত, চিত্ৰিত, ৫। ভাৰপিত, ৬। অশ্ৰিত,
৭। ত্যক্ত, পৰিত্যক্ত, —দণ্ড শাস্তিবিধান ত্যাগ,
—দেহ যিয়ে শৰীৰ ত্যাগ কৰিছে, মৃত, —শস্ত্ৰ যিয়ে
অস্ত্ৰ ত্যাগ কৰিছে, অস্ত্ৰহীন, নিৰস্ত্ৰ, অনপকাৰী।

ন্যাক্যং ভজা চাউল।

ন্যাদঃ ভক্ষণ, ভোজন, আহাৰ।

ন্যায়ঃ পু. (নিয়মে ঈয়তে ইতি নি ইণ ঘঞ) ১। উচিত
নীতি, ২। উপায়, পদ্ধতি, যোজনা, মনু ৮।৩১০;
৩। শালীনতা, সঙ্গততা, ৪। আইন, ধৰ্ম, সুবিচাৰ,
সাধুতা, ৫। মোকদ্দমা, বিচাৰ, হুকুম, ৬। সাদৃশ্য,

সমতা, ৭। বৈদিক স্বৰ, ৮। মহৰ্ষি গৌতম কৃত
ন্যায় দৰ্শন, ৯। তৰ্ক বিজ্ঞান, ১০। যুক্তি, যুক্তিবাদ,
পঞ্চ অৱয়ৱ, যেনে প্ৰতিজ্ঞা, হেতু, উদাহৰণ, উপনয়
আৰু নিগমন, ১১। ফকৰা-যোজনা, পটন্তৰ, দৃষ্টান্ত,
যেনে— সূচীকটাহনায়, ঘৃণাক্ষৰনায়, ইত্যাদি। সংস্কৃত
সাহিত্যত এনে বহু 'ন্যায়' পোৱা যায়। পৰিশিষ্ট
চাওক। —পথঃ মীমাংসা দৰ্শন, —ব্ৰহ্মী ন্যায়নিষ্ঠ,
ন্যায়পথত থকা, —শাস্ত্ৰং তৰ্কশাস্ত্ৰ, —সাৰিণী
উপযুক্ত ব্যৱহাৰ, —সূত্ৰং গৌতমৰ ন্যায়দৰ্শনৰ
সংক্ষিপ্ত বিধিসমূহ।

ন্যায় বিণ. (ন্যায় যৎ) ১। ন্যায়সম্মত, ন্যায়সঙ্গত, শুদ্ধ,
উপযুক্ত, গী ১৮।১৫, মনু ২।১৫২; ২। প্ৰচলিত,
সাধাৰণ, প্ৰচলিত নিয়মমতে চলি অহা।

ন্যাসঃ পু. (নস্যতে ইতি নি অস ঘঞ) ১। স্থাপ্য দ্ৰব্য।
পূজি, নিধি, ২। স্থাপন, যেনে— পদন্যাস, ৩।
মোহৰ, চিহ্ন, ছাপ, সাঁচ, ৪। বিশ্বাস স্থাপন।
জিম্মা, ৫। সুকুমাৰ কলা, চিত্ৰকলা ৰচনা, লিখনি, ৬।
ত্যাগ, গী ১৮।২; ৭। বিভিন্ন অঙ্গক বিভিন্ন
দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে অৰ্পণ— 'অঙ্গন্যাস, কৰন্যাস', ৮।
(নথ বা হাতোৰাৰে) খন্দা বা ধৰা কাৰ্য, —ধাৰী
(ন) বন্ধক লওঁতা।

ন্যাসাপহুৱঃ পু. বন্ধকত ৰখা দ্ৰব্যৰ অস্বীকাৰ। অৰ্থাৎ
বন্ধকত ৰখা নাই বুলি কোৱা।

ন্যাসী (ন) সম্মাসী।

ন্যাস বিণ. (নি উচ্চ গতো ঘঞ) ১। ধনীয়া, মনোৰম,
২। সঠিক, শুদ্ধ, সম্যক, —ঋঃ পু. সামবেদমন্ত্ৰ
পাঠৰ সময়ত স্বৰৰ সংযোগ।

ন্যাস বিণ. কুঁজা, তলমূৰ, অধোমুখ, হৰিণ ৬।১৬;
বক্ৰ, —ঋঃ স্ত্রী. প্ৰাঙ্গাদিৰ পাত্ৰ, —ঋঃ পু.
বড়গছ, —খড়্গঃ বেঁকা তৰোৱাল।

ন্যূন বিণ. (নি উন অচ) ১। কম কৰা, কমোৱা, চুটি কৰা,
২। দোষযুক্ত, অসম্পূৰ্ণ, নাটনি, ৩। কম, অনধিক,
—নং অবা. কমকৈ, —ধী কম জ্ঞানী, মূৰ্খ, অজ্ঞ।

নূনাঙ্গ বিণ. বিকলাঙ্গ।

নূনাধিক কম বেছি পৰিমাণৰ।

নূনয়তি সক কৰ, কম কৰ।

নৃসিংমালী (ন) পু. মানুহৰ মূণ্ড গলত ধাৰণ কৰোঁতা,
— শিৱ।

প পকাৰ ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ ২১শ বৰ্ণ আৰু প বৰ্ণৰ প্ৰথম বৰ্ণ।
অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ দ্বাদশ সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ
স্থান ওষ্ঠ।

প বিণ. সমাসৰ শেষত— যেনে গোপ, নৃপ ইত্যাদি,
বন্ধা, শাসন, পালন, পান আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

পঃ পু. (পাতয়তি ৰেগেন ইতি পত্ ডঃ) ১। পৰন,
বায়ু, ২। গছৰ পাত, ৩। পান, ৪। পালনকৰ্তা, মনু
২।১৩৯।

পঙ্কণঃ পু. (পচ্ ক্ৰিপ) শব্দৰ (চণ্ডাল) আদি নীচ জাতিৰ
বাসস্থান, পজা।

পঙ্কণ (ঋ) বিণ. ১। বান্ধনী, ২। হজমী, উত্তেজক,
(পু) জুই

পঙ্কিতঃ ক্ৰী. বন্ধন, হজমকৰণ, পঙ্কন, —শূলং
বদহজমৰ কাৰণে হোৱা পেটৰ বিষ।

পক্ৰত্নঃ ক্ৰী. গাহপত্যাগ্নি। গৃহস্থীৰ দ্বাৰা এই অগ্নিৰ
পালন।

পক্ৰত্ন বিণ. (পচ ক্ৰি মম) ১। পকা, পৰিপক,
পৈণত, ২। বন্ধা (আঞ্জাদি)

পক্ৰ বিণ. (পচ ক্ৰ রঃ) ১। বন্ধা (খাদ্য), সিদ্ধ, ২।
হজম হোৱা, ৩। দন্ধ, পোৰা, ভজা, ৪। পৈণত,
পকা, ৫। অভিজ্ঞ, চতুৰ, ৬। পৰিপক (পুঁজ ওলাব
ধৰা) ফোঁহা, ৭। পকা (বগা) চুলি, ৮। নাশ হবৰ
সময় হোৱা, জুই পৰিব ধৰা, —কুৎ পাচন, বন্ধন,
পকিব ধৰা, —বসঃ মদ, সুৰা, —ব্ৰাৰি ভাতৰ মাৰ।

পক্ৰশঃ এটা বৰ্বৰ জাতি।

পক্ৰাতিসাৰঃ পু. হাগনী বেমাৰ, 'ডিচেণ্ডেৰী'।

পক্ৰাধানং —শ্লঃ ক্ৰী. পু. পেট।

পক্ৰেটকা ক্ৰী. পকা (পোৰা) ইটা।

পক্ৰেটকাচিহ্নঃ ক্ৰী. পকা ইটাৰে বনোৱা ঘৰ।

পক্ৰ পৰিগ্ৰহে (ভা, চুৰা সক পক্ষতি, পক্ষয়তি, —তে)

১। ল, গ্ৰহণ কৰ, ২। অধিকাৰ কৰ, দখল কৰ,
৩। পক্ষ ল, কাৰোবাৰ হকে কৰ।

পক্ষঃ পু. (পক্ষ ঘঞ) ১। পাখি, ডোকা, ২। কাঁড়ত
লগোৱা পাখি, ৩। মানুহ বা জন্তুৰ দুই কাষ, কান্ধ,
৪। সেনাৰ কাষবীয়া দল, ৫। কোনো বস্তুৰ আধা।

৬। মাহটোৰ আধা, অৰ্থাৎ পোন্ধৰ দিন। শুক্লপক্ষ
আৰু কৃষ্ণপক্ষ, মনু ১।৬৬; ৭। কোনো দলৰ
অংশ, সপক্ষদল, বিপক্ষদল, গী ১৪।২৫; মিত্ৰপক্ষ,
শত্ৰুপক্ষ, ৮। কোনো যুক্তিৰ এটা পক্ষ পূৰ্বপক্ষ
উত্তৰ পক্ষ, ৯। সিদ্ধান্ত, ১০। বিবেচ্য বিষয়, ১১।
সংখ্যা '২', ১২। চৰাই, ১৩। শৰীৰ, ১৪। অৱস্থা,
দশা, ১৫। সৈন্যবাহিনী, ১৬। দেৱাল, বেৰা, ১৭।
ৰাজকীয় হাতী, ১৮। বিৰোধিতা, ১৯। ঋতুসত্ত্ব,
১৯। মুঠা, কোছা যেনে, চুলিকোছা, —গ্ৰহণং
কোনো এটা বা পক্ষ লোৱা, —চৰঃ ১। পাল এৰা
হাতী, ২। চন্দ্ৰ, —ছিদ্ ইন্দ্ৰ (এওঁ হেনো
পৰ্বতবিলাকৰ পাখিবিলাক কাটি গৰ্ব চূৰ্ণকৰিছিল) কু
১।২০; —জঃ চন্দ্ৰ, —দ্বয়ং ১। যুক্তিৰ দুয়োটা
ফাল, ২। এমাহ, —দ্বাৰং ভিতৰৰ দুৱাৰ, শোৱনী
কোঠাৰ দুৱাৰ, —খৰ কোনো পক্ষ লৈ থকা (—ৰঃ)
পু. ১। চৰাই, ২। চন্দ্ৰ, ৩। পক্ষপাতী, ৪। পাল
ভঙা হাতী, —নাড়ী পাখিকলম, —পাতঃ ১। এটা
পক্ষত (দলত) থকা, ২। আশা, প্ৰেম, প্ৰীতি, বে
৩।১০; ৩। দলৰ প্ৰতি আনুগত্য, ৪। পাখি সৰি
পৰা, —পাতী (ন), ১। এটা পক্ষত থকা,
২। সহানুভূতিপূৰ্ণ, ৩। অনুসৰণকাৰী, অনুগামী,
—পালিঃ ভিতৰদৰ্জা, —ব্লিন্দু বামুণবগ, দীঘল ঠেঙৰ
বগলী, —ভাগঃ হাতীৰ পাখ, —ভুক্তিঃ এটা পক্ষত
সূৰ্য্যৰ গতিপথ, —ব্ৰাদঃ এটাপক্ষৰ হৈ দিয়া বিৱৰণ,
উক্তি মতামত দান, —ব্ৰাহ্মনঃ চৰাই, —হস্ত
পক্ষাঘাত, শৰীৰৰ এটা ফাল অচেতন, অসাৰ হোৱা,
—হৰঃ চৰাই, —হোমঃ ১। পোন্ধৰ দিনীয়া যজ্ঞ,
২। প্ৰতি পক্ষত পালনীয় ধৰ্মকাৰ্য।

পক্ষকঃ পু. ১। কাষৰ দুৱাৰ, ২। কাষ, ফাল, ৩। দলৰ
প্ৰতি আনুগত্য।

পক্ষতিঃ ক্ৰী. পাখিৰ ওৰি। চান্দ মাহৰ প্ৰথম দিন।

পক্ষান্তঃ পু. পূৰ্ণিমা অথবা অমাবস্যা।

পক্ষান্তৰ ক্ৰী. আন এটা পক্ষৰ কলীয়া হোৱা কাৰ্য।

পক্ষান্তাসঃ পু. মিছা সাক্ষ্য, মিছা যুক্তি।

পক্ষাঘাতঃ চৰাই।

পক্ষী গী. ক্রী. ১। মাইকী চবাই, ২। দুদিন এৰাতি, ৩। পূৰ্ণিমা।

পক্ষী (ন) পূ. ক্রী. (পক্ষী বিনোদে যস্য পক্ষ ইনিঃ) ১। চবাই, বিহঙ্গম, ২। পাখিযুক্ত, ৩। এটা পক্ষ লোৱা (লোক), (পু) কাঁড়, চবাই, সদাশিব, —ঐয়বঃ, —ৰাজ, —সিংহঃ —স্বামী পূ. গৰুড়, —কীটঃ সাধাৰণ চবাই, —ৱালকঃ —শালকঃ চবাই পোৱালী, —শালা চবাই বাহ, টিৰিয়াখানা।

পক্ষুঃ পূ. ৰাক্ষসি। —ক্ষু(ন) ক্রী. (পক্ষ কৰণে মনিং) ১। চকুৰ নোম, ক্ষ, মে ৪৭; ২। ফুলৰ পাহি, ৩। সূতাৰ আগ, ৪। পাখি, —ল ১। ধুনীয়া জুতু, শ ৩। ২৫; ২। লোমশ, গাত বহু লোম থকা।

পক্ষ্য বিণ. পোন্ধৰ দিনত হোৱা, বা পালনীয়, পক্ষীয়, পাৰ্শ্বস্থ।

পক্ষং —ক্ষঃ ক্রী. পূ. (পচ্ ঘঞ কৃত্বং চ) ১। পেক, বোঁকা, কৰ্দম, হি ১। ৬২; ২। পাপ, দোষ, কলুষ, ৩। পিটনি, হোৰণি, —কীৰঃ এবিধ চবাই, বোকা খোঁচৰা চবাই, —ক্ৰীড়ঃ গাহৰি, —গড়কঃ এবিধ মাছ, —গ্রাহঃ মকৰ, ঘৰিয়াল, —ছিদ্ কটক গছ (এই গছৰ গুটিৰে লেতেৰা পানী চাফ কৰা হয়), —জং পদুম, —জজন্মন্ ব্ৰহ্মা, —জনাভঃ বিষঃ, —জন্মা সাৰস পক্ষী, —মণ্ডুকঃ দৃশ্যীয়া শব্দ, —কহু —কহং পদুম, —ৱাসঃ কেঁকোৰা।

পক্ষজিনী ক্রী. ১। পদুম পুখুৰী, পদুমী, ২। পদুম গছ।

পক্ষণঃ চতালৰ পঁজা।

পক্ষাৰঃ পূ. ১। শৈৱাল, শেলুৱৈ, ২। দলং, চিৰি, খটখটি, ৩। খৱৈ, মথাউৰি।

পক্ষিল বিণ. বোকাময়, লেতেৰা, অপৰিষ্কাৰ।

পক্ষেজঃ, —ক্ষেজ পদুম, —হঃ সাৰস পক্ষী।

পক্ষেশয় বিণ. বোঁকাত থকা, বোঁকাত বাস কৰা।

পংস্তি ক্রী. (পচাতে ৱাক্তীক্ৰিয়তে শ্ৰেণীৱিশেষেণেতি পচ্ ক্তিন) ১। শ্ৰেণী, শাৰী, ২। গোষ্ঠী, পাল, দল, ৩। শাৰী পাতি (ভোজত) বহা মানুহ, ৪। পৃথিৱী, ৫। খ্যাতি, ৬। সংখ্যা '৫', '১০', —গ্ৰীৱঃ ৰাৱণ, —দুষঃ —দুষকঃ ভোজত নিৰ্দিষ্ট শাৰীত নবহি অন্য শাৰীত বহি শাৰী দূষিত কৰা, —পাল্লনঃ শাৰী পৱিত্ৰ কৰোঁতা, নৈটিক বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, মনু ৩। ১৮৪; —বধঃ বজা দশবধ। ব ৯। ৭৪।

পঙ্কু বিণ. (খজ্ গতিৱৈকলো কুঃ, খস্য পত্, জস্য গাদেশঃ নুম) খোৰা, কোঙা, বিকলাঙ্গ, —জুঃ পূ. খোঁৰা মানুহ, শনিগ্ৰহ, —গ্রাহঃ ১। ঘৰিয়াল, ২। মকৰ ৰাশি।

পঙ্কুল বিণ. পঙ্কু। (পু) এবিধ উচ্চ জাতৰ খোঁৰা।

পচ্ (ক) পাকে (ভ্ৰা উ দ্বিকৰ্মক পচতি —তে) ১। পাক কৰ, ৰান্ধ, ২। সিদ্ধ কৰ, মনু ৩। ১১৮; ৩। পুৰি সিদ্ধ কৰ, ৪। পক, পৈণত হ, ৫। গল, গলি যা, ৬। বৃদ্ধিত পৈণত হ (গিজন্ত) পাচয়তি —তে। (সনত্ত) পিপাক্তি

(খ) ৱাক্তীকাৰে (ভ্ৰা আ সক পচতে) স্পষ্ট কৰ, প্রত্যক্ষ কৰ, প্রমাণিত কৰ।

পচ্ বিণ. পাককৰ্তা, ৰান্ধনি।

পচতঃ পূ. (পচ্ অতচ্) ১। সূৰ্য্য, ২। জুই, ৩। ইন্দ্র।

পচনং ক্রী. (পচ্ ভাৱে লুট্) ১। পাক, ৰন্ধন ভা ৩। ২৬৪০; ২। ৰন্ধনৰ সঁজুলি— কেৰাহী, জুই আদি, —নঃ জুই, —স্ত্রী ৰান্ধনী।

পচপচঃ পূ. শিৱ।

পচমান ৰান্ধনি, ৰান্ধি থকা।

পচম্পচা ক্রী. আঁচ-কাঠ।

পচা পাককৰ্ম।

পচিঃ জুই।

পচেলিম বিণ. (পচ্ এলিমস) ১। সোনকালে সিদ্ধ হোৱা (বস্ত্ৰ), ২। এনেয়ে পকা (ফল), —মঃ সূৰ্য্য। অগ্নি।

পচেলুকঃ পূ. ৰান্ধনি।

পজ্জঃ পূ. শূদ্ৰ।

পঞ্চ (ন) সংখ্যাচক শব্দ, নিত্য বহুব, পাঁচ, —কৰ্ম (চিকিৎসাশাস্ত্ৰ) পাঁচবিধ চিকিৎসা ব্যৱস্থা— বমন (বমি), বেচন (জ্বলাপ), নস্য (নাকত হাঁচি অহা ঔষধ দিয়া) অনুৱাসন (তেল জাতীয় দ্ৰব্য শৌচদ্বাৰত দিয়া), নিকাহ (তেলৰ বাহিৰে অন্য দ্ৰব্য শৌচদ্বাৰত দিয়া), —কষায়ঃ মহাস্নানৰ বাবে পাঁচবিধ গছৰ ছালৰ বস— জাম, শিমলু, বড়িয়াল, বকুল আৰু বগৰি, —কৃষ্ণস্ অব্য. পাঁচগুণ, —কোণং পাঁচকোণীয়া ক্ষেত্ৰ (জ্যামিতি), —কোষাঃ শৰীৰৰ পাঁচটা কোষ, আৱৰণ, ক) অন্নময় কোষ, পাৰ্শ্বৰ আৱৰণ, খ) প্ৰাণময় কোষ, প্ৰাণবায়ু, গ) মনোময় কোষ, মানসিক আৱৰণ, ঘ) বিজ্ঞানময় কোষ, জ্ঞানৰ আৱৰণ, আৰু ঙ) আনন্দময় কোষ, মোক্ষ আৱৰণ। এই পাঁচটাৰ প্ৰথমটো স্থূল

শবীৰ, তাৰ পিচৰ তিনিটা নিজ শবীৰ — গল্পৰ পাঁচটা গল্পৰ দল বা পাল, — গল্পৰ গল্পৰ পৰা উৎপন্ন পাঁচবিধ দ্ৰব্য— গাখীৰ, দৈ, ঘিউ, মল আৰু মূত্ৰ, — গু পাঁচটা গল্প থকা অথবা পাঁচটা গল্প দি অনা, — গুপ্তঃ ১। কাছ, ২। চাৰ্বাকৰ জড়বাদ, নাস্তিকতাবাদ, — জনঃ ১। মানৱ জাতি, ২। শঙ্খচূড় নামৰ দৈত্য। শ্রীকৃষ্ণৰ হাতত ইয়াৰ নিধন হয়, ৩। আত্মা, ৪। পাঁচ প্ৰাণী, দেৱতা, গন্ধৰ্ব, মনুষ্য, সৰ্প আৰু পিতৃগণ, ৫। পাঁচ জাতি— ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, শূদ্ৰ আৰু নিষাদ, — জ্ঞানীৰ পাঁচটা বংশ সম্পৰ্কীয় (—নঃ) অভিনেতা, বহুৱা, — জ্ঞানঃ ১। পাঁচবিধ জ্ঞানৰ অধিকাৰী, বুদ্ধ, ২। পাণ্ডাপাত অস্ত্ৰৰ বিষয়ে জ্ঞানী, — ভুক্তঃ ১। পঞ্চভূত। ২। তাত্ত্বিকৰ পাঁচটা আৱশ্যকীয় : পঞ্চ মকাৰ— মদ, মাংস, মাছ, মূদা আৰু মৈথুন, — তন্ত্ৰঃ বিষ্ণু শৰ্মা ৰচিত প্ৰসিদ্ধ সাধু কথাৰ পুথি, — তপাঃ পাঁচটা তপ (উত্তাপ) লৈ চাৰিওফালে চাৰিকুৰা জুই আৰু ওপৰত সূৰ্য্য) কৰা তপস্যা। কঠিন তপস্যা, — তীৰ্থ পাঁচখন প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থস্থান। ভিন ভিন ঠাইত এনে তীৰ্থস্থান ভিন ভিন হয়। যেনে গুৱাহাটী : কামাখ্যা, বশিষ্ঠ, উগ্ৰতাৰা, উমানন্দ আৰু নৱগ্ৰহ। হাজো : মাধৱ, কেদাৰ, গণেশ, কামেশ্বৰ, পোৱামৰ্কা। অসম : কামাখ্যা, মহাভৈৰৱ, শিৱদৌল, উমানন্দ অথবা বশিষ্ঠ, নৱগ্ৰহ। কাশী : জ্ঞানবাগী, নন্দিকেশ, তাৰকেশ, কালভৈৰৱ, বিশ্বনাথ ইত্যাদি, — দীৰ্ঘ পাঁচৰ্মা বা অমৰস্যা, — দীৰ্ঘ শ্মৃতি শাস্ত্ৰমতে শবীৰৰ দীৰ্ঘ লক্ষণযুক্ত অৱয়ৱ— দুই বাহু, দুই চকু, দুই কৃষ্ণি (আঁঠু), দুই নাক আৰু দুই শুন। — দেৱতা : গণেশ, শিৱ, দুৰ্গা, বিষ্ণু আৰু সূৰ্য্য; — নথঃ পাঁচনখীয়া জন্তু— হাতী, কাছ, বাঘ, সিংহ, আদি। ভক্ষণযোগ্য পাঁচবিধ পাঁচনখীয়া জন্তু : শশক, শল্লকী (কেটেলা পহ), গোধা, খড়্গী (গড়) আৰু কাছ। — নদঃ পাঁচখন নদ থকা ৰাজ্য, পাঞ্জাব। বিতস্তা, শতদ্ৰু, বিপাশা, ইৰাৱতী, চন্দ্ৰভাগা, — নীৰাজনং পাঁচবিধ আৱতি : বস্ত্ৰ, পদুম, গামোছা (কাপোৰ), আমপাত আৰু পাপ, — পদী পাঁচটা খোজ, পঞ্চ, ২। ১১৫; — পদ্মঃ ১। পদ্মঃ ১। পদ্মঃ ১। পাঁচবিধ গ্ৰাহ্য পাত। ক) বৈদিক কৰ্মত বৰ্ত্তিত দিল্লী আয়, আহুত, বড়, বজ ডিমক আৰু জৰি গছৰ

পাত। খ) তাত্ত্বিক কৰ্মত : আম, আহুত, বকুল, বড় আৰু কঁঠাল গছৰ পাত। — প্ৰাণীঃ পাঁচ প্ৰাণবায়ু : প্ৰাণ, অপান, ব্যান, উদান আৰু সমান, — প্ৰাণঃ — শৰঃ কামদেৱ, — ভূতঃ ক্ৰিতি, অপ, তেজ, মৰুৎ, ব্যোম, — মকাৰঃ মদ, মাছ, মাংস, মূদা আৰু মৈথুন, — মহাযজ্ঞ : দৈনিক পালিব লগীয়া পাঁচ যজ্ঞ। ব্ৰহ্মযজ্ঞ, পিতৃযজ্ঞ, দেৱযজ্ঞ, ভূতযজ্ঞ আৰু নৃযজ্ঞ, — ৰত্নঃ পাঁচবিধ ৰত্ন : নীলকণ্ঠ, ব্ৰজকণ্ঠ, পৰাগণ, মৌক্তিক আৰু প্ৰবাল, — লক্ষণঃ পুৰাণ। পুৰাণঃ পঞ্চলক্ষণঃ; সৰ্গ, প্ৰতিসৰ্গ, বংশ, মন্বন্তৰ, বংশানুচৰিত, — লক্ষণঃ পাঁচবিধ লেণ : কাৰ্কে, সৈন্ধৱ, সামুদ্ৰ, বিড় আৰু সৌৱৰ্ণল, — ৰত্নী ১। পাঁচবিধ গছ— আহুত, বড়, বেল, আমলখী আৰু অশোক, ২। ৰামে বনবাস কৰা স্থানখনৰ নাম, ৰ ১৩। ৩১; — ৰত্নলং পাঁচবিধ গছৰ বাকলি : আহুত, ডিমক, বড়, জৰি আৰু বেতস, — শাখঃ ১। হাত (৫ আঙুলি) ২। হাতী, (চাৰিখন ঠেং আৰু শুৰ), — শিখঃ সিংহ, — সূনা ঘৰত থকা পাঁচবিধ বস্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা কীট-পটঙ্গাদি জীৱৰ নাশ হ'ব পাৰে। কণ্ডনী (টেৰী), পেশনী (পটা) উপস্থৰ (বাঢ়নী), উদকুস্ত (কলহ), চুৰা (চোকা)— পঞ্চসূনা গৃহস্থ্য পঞ্চযজ্ঞঃ প্ৰণশতি। (এই প্ৰাণীবিলাক বধ কৰাৰ যি পাপ সেয়া পঞ্চযজ্ঞৰ দ্বাৰা নাশ হয়), — হায়ন পাঁচ বছৰ পুৰণি।

পঞ্চক বিণ. ১। পাঁচটা থকা, ২। পাঁচ সৰ্বকীয়, ৩। পাঁচটিৰে বনোৱা, ৪। পাঁচ টকাৰে কিনা, ৫। শতকৰা পাঁচ।

পঞ্চতা, — ত্ব ক্ৰী. ক্ৰী. ১। পাচটাৰ সমষ্টি, ২। পাঁচটা মৌলিক পদাৰ্থ (পঞ্চভূত) : ক্ৰিতি, অপ, তেজ, মৰুৎ, ব্যোম, — পঞ্চতাং — ত্ব নীত : (নী ক্ৰঃ)। পঞ্চভূতত পৰিণত কৃত, নিহত।

পঞ্চথুঃ ১। কাল, ২। কুলি চৰাই।

পঞ্চধা অব্য. পাঁচ ভাগত, পাঁচ ৰকমে।

পঞ্চনী ক্ৰী. পাশা খেলৰ ঢাল (কাপোৰ)।

পঞ্চম বিণ. ১। পঞ্চম, চাৰিটাৰ পিচৰটো, ২। চতুৰ (মঃ) পু. ১। পঞ্চম সূৰ, 'পা'। নাৰদৰ মতে কুলিৰ মাত, ২। পঞ্চম ৰাগিনী, ৩। তাত্ত্বিকৰ পঞ্চম মকাৰ, মৈথুন, যৌন সন্ম, — ক্ৰী ১। পঞ্চমী জিবি, ২। (কাক) পঞ্চমী বিতস্তি, ৩। প্ৰৌপদী, পাঞ্চালী, ৪। পাশা খেলৰ ঢাল।

পঞ্চমাস্যঃ কুলি চৰাই।

পঞ্চায়িঃ ক্ৰী. (পঞ্চনাময়ীনাং সমাহাৰঃ) ১। শৰীৰত থকা পঞ্চায়ি। উদৰে গাৰ্হপত্যঃ, মধ্যদেশে দক্ষিণঃ, আসো আহরনঃ সত্যঃ পৰ্বা চ মূৰ্দ্ধনি, ২। পঞ্চায়ি বন্ধা কৰা গৃহস্থী। মনু ৩।১৮৫।

পঞ্চাঙ্গঃ ক্ৰী. ১। এডাল গছৰ পাঁচটা অঙ্গ : ডাল, ফুল, পাত, মূল আৰু ফল, ২। পুৰুষৰণ : জপ, হোম, তপণ, অভিষেক আৰু বিপ্রভোজন, ৩। বাৰ, তিথি, নক্ষত্ৰ, যোগ, কৰণাত্মক গ্ৰহ, পঞ্জিকা। তিথিৰ্বাৰ্ষ নক্ষত্ৰং যোগকৰণমের চ। পঞ্চাঙ্গস্য ফলং শ্ৰুত্বা গঙ্গাস্নানফলং লভেৎ॥

—ঙ্গঃ পূ. ১। ৰাজনীতি, ২। এবিধ ঘোঁৰা, ৩। কাছ, ৪। পাঁচ প্ৰকাৰ প্ৰণাম : হাতযোৰ কৰি, আঁঠু কাটি, শিৰ নত কৰি, কথোৰে আৰু চকুৰে।

পঞ্চাঙ্গুল, লা, লী : পাঁচ আঙুলি জোখৰ।

পঞ্চাতপা পঞ্চতপা।

পঞ্চাননঃ পূ. ১। শিৱ, ২। সিংহ, ৩। সিংহৰাশি।

পঞ্চামৰাঃ ক্ৰী. পাঁচ প্ৰকাৰ অমৰ লতা : দুৰ্বা, বিজয়া, বিষ্ণুপত্ৰ, নিম্বতী, ক'লা তুলসী।

পঞ্চামৃতং ক্ৰী. পাঁচবিধ (অমৃত তুলা মিঠা বস্তু একেলগে)—চেনি, গাখীৰ, ঘিঁউ, মৌ আৰু দৈ।
গৰ্ভৱতী তিৰোতাকো গৰ্ভৰ পাঁচ মাহত এনে পঞ্চামৃত খুঁৱা হয়।

পঞ্চান্নায়ঃ শিৱৰ পাঁচ মুখৰ পৰা নিৰ্গত হোৱা তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰ।

পঞ্চান্নং পাঁচবিধ টেঙা—নেমু, ডালিম, বেত, টেঙেচি টেঙা আৰু বগৰি।

পঞ্চাৰ্চিঃ পূ. বৃহগ্ৰহ।

পঞ্চালঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম, —লী ফটা-কাণিৰে বনোৱা পুতলা।

পঞ্চাৱন্তঃ পূ. মৰাণ।

পঞ্চাশিকা পঞ্চাশটা কবিতাৰ (শ্লোক) পুথি যেনে চৌৰপঞ্চাশিকা

পঞ্চেন্দ্ৰিয়ঃ ক্ৰী. পাঁচ ইন্দ্ৰিয়। পাঁচ কৰ্মেন্দ্ৰিয় : হাত, ভৰি, পায়, উপস্থ আৰু মুখ। পাঁচ জ্ঞানেন্দ্ৰিয় : চকু, কাণ, চাল, জিভা আৰু নাক।

পঞ্চেশুঃ পাঁচপাত শৰ থকা ক্ৰামদেৱ। ফুলৰ শৰ পাঁচবিধ : অৱিন্দ, অশোক, চূত (জাম), নৰমল্লিকা, আৰু নীলোৎপল।

পঞ্জৰং ক্ৰী. (পজি বোধে ব্যৰণ) ১। কায়-অস্থি সমূহ। শৰীৰৰ অস্থিপঞ্জৰ, ২। পিঁজৰা, সঁজা, —ৰং ৰং কামীহাড়, —ৰং পূ. শৰীৰ, কলিযুগ, —শুকঃ সঁজাৰ ডাটো।

পঞ্জিঃ, প্ৰী ক্ৰী. ১। কঁপাহৰ পাঁজি। এই পাঁজিৰপৰা যঁতৰত সূতা কটা হয়, ২। নথি, বেজিষ্টাৰ খাতা, ৩। পঞ্জিকা, দিনবাৰৰ তালিকা, —কাৰঃ লিখক, নকল নথিচ।

পঞ্জিকা ক্ৰী. (পঞ্জ স্বার্থে কন টাপ) ১। কপাহৰ পাঁজি, ২। পঞ্জিকা, পঞ্চাঙ্গ। বছৰৰ আৰম্ভণিতে নতুন পঞ্জিকা ওলালে ৰাশিফল, লগ্নফল, তিথি নক্ষত্ৰাদিৰ ফল চোৱা হয়। পঞ্জিকা চোৱাৰ ফল শাস্ত্ৰত এইদৰে লিখিছে : 'ৱাৰো হবতি দুঃস্বপ্নং নক্ষত্ৰং পাপনাশনম্। তিথিৰ্ভৱতি গঙ্গায়াঃ যোগঃ সাগৰসঙ্গমঃ।' কৰণং সৱতীৰ্থানি শ্ৰয়তে দিনপঞ্জিকা।। —কৰঃ কাকতী, লেখক, নকল-নথিচ।

পট্ গতৌ ক) (ভো, চুৰা প, উ, অক, সক, পট্‌তি, পাটয়তি —তে) ১। যা, গমন কৰ, ২। ছিৰি পেলা, কাটি পেলা, কাটি দুভাগ কৰ, ৩। ভাং, ছিদ্ৰ কৰ, ফুটা কৰি সুমা, ৪। দূৰ কৰ, নাশ কৰ, উভালি পেলা, ৫। ছিঙ, ছিঙি পেলা।

খ) ৱেষ্টেনে (চুৰা উ সক পট্‌য়তি —তে) ১। কাপোৰ পিন্ধ, ২। আবৃত কৰ, ঢাক, ৩। ঘেৰি ধৰ।

পটং, —টঃ ক্ৰী. পূ. (পট্‌ ৱেষ্টেনে ঘঞার্থে কঃ) ১। পিন্ধা পোচাক, কাপোৰ, কাপোৰ এটুকুৰা, ২। ধুনীয়া কাপোৰ, ৩। আঁৰ কাপোৰ, 'জীণ', ৪। চিত্ৰপট, (—টং) ঘৰৰ চাল, —কুটি মণ্ডপঃ, —ৱাপঃ, —ৱেশ্‌মন্ ক্ৰী. কাপোৰৰ ঘৰ, তম্বু, শি ১২।৬৩পঞ্চম —ৱাসঃ ১। তম্বু, ২। পেটিকোট, তিৰোতাৰ অন্তৰ্বাস, ৩। সুগন্ধি চূৰ্ণ, 'পাউদাৰ'।

পট্‌জৰং ক্ৰী. জীৰ্ণবস্ত্ৰ, ফটাকানি, —ৰঃ পূ. চোৰ।

পট্‌ংকঃ চোৰ।

পটলং ক্ৰী. (পট্‌ লা কঃ) ১। ঘৰৰ চাল, ২। আৱৰণ, ওৰণী, ৩। চকুৰ পৰ্দা, ৰোগ বিশেষ, ৪। দ'ম, সমষ্টি, পৰিমাণ, ৫। পাচি, ৬। অনুচৰ, —লং —লঃ গ্ৰহ। পৃথিৱী অনুচ্ছেদ, —লী গছ, গছৰ ঠাৰি।

পট্‌হুং ক্ৰী. (পট্‌ হন ড) ডৰা, ঢাক, —হুং ১। ঢাক, যুদ্ধৰ দবা, ২। সভাৰম্ভ, উদ্যোগ, ৩। হিংসন, বধ, —ঘোষকঃ ঢোল বজাই ৰাইজক বাতৰি দিওঁতা,

—ভ্রমণং ঢোল বজাই বাইজক আহ্বান কৰি ঘূৰি ফুৰা।

পটিকঃ পু. এবিধ চৰাই।

পটিকা ক্ৰী. পতাকা।

পটালুকা ক্ৰী. জোঁক।

পটিঃ, টী ক্ৰী. ১। মঞ্চৰ পৰ্দা (যৱনিকা), ২। মোট্র কাপোৰ, কাপোৰ, ৩। দীঘল, পৰ্দা, ক্ৰীণ, —কা কাপোৰ।

পটিমা (ন) ১। চাতুৰ্য্য, তীক্ষ্ণত্ব, ২। পিত্ত, ৩। জুলুম, অত্যাচাৰ।

পটীৰং ক্ৰী. (পট ঈৰণ) ১। পাণত লগোৱা খয়েৰ, ২। চন্দন, ৩। পেট, ৪। চালনী, ৫। পথাৰ, ৬। মেঘ, ৭। উচ্চতা, —ৰঃ পু. ১। খেলা 'বল', ২। চন্দন কাঠ, ৩। কামদেৱ।

পটু বিণ. (পট উঃ) ১। দক্ষ, পৈণত, চতুৰ, ২। তীক্ষ্ণ বুদ্ধিসম্পন্ন, ৩। স্পষ্ট, ৪। উপযুক্ত, ৫। ধূৰ্ত, নিৰ্দয়, ৬। স্বাস্থ্যৱান, কৰ্মী, ৭। কথকি, ৮। প্রস্তুট, বিস্তৃত, —টু ক্ৰী. বেংছতা, ছত্ৰাক, নিমখ।

পটুকঃ, পটোলঃ পু. পটল (তৰকাৰী) —লং কাপোৰ।

পটোলকঃ পু. শামুক।

পটোলিকা, —লী ক্ৰী জিকা (তৰকাৰী)।

পটুং, টুঃ ক্ৰী. পু. ১। ফলি, ঢাল, শাসন (যেনে তাম্রশাসন) ২। কিৰীটি, মুকুট, ৩। পাট, বেচম, ৪। ৰঙীণ বেচমী কাপোৰ, ৫। পাণ্ডৰি, ৬। সিংহাসন, ৭। চকী, ৮। ঢাল, ৯। পটাণ্ডটি, ১০। চাৰি আলি, ১১। নগৰ, চহৰ, ১২। বান্ধনি, —দেৱী —মহিষী, —ৰাজী: পাটবাণী, বজাৰ প্ৰধানা মহিষী।

পটুনং —নী নগৰ।

পটুৱা পাটবাণী।

পটিকা ক্ৰী. ১। ফলি, ২। নথি, দলিল, ৩। কাপোৰ, ৪। পাটৰ কাপোৰ, ৫। বান্ধনি।

পট্ৰিঃ —ট্ৰিঃ যাঠী।

পট্টী ক্ৰী. কপালী, কপালৰ অলঙ্কাৰ, ভূষণ; বৃকত বন্ধা পেটী।

পট্টোপাধ্যায় তামৰ কলি লিখোঁতা।

পট্টোলিকা ক্ৰী. দলিল, নথি, পট্টা, নৈ ১৯৬১।

পঠ বাচি (ছা প সক পঠতি) ১। (কিতাপ) পঢ়, ডাঙৰকৈ আবৃত্তি কৰ, ২। অধ্যয়ন কৰ, উল্লেখ কৰ, মুখস্থ মাত, ৩। ব্যাখ্যা কৰ, শিক, শিকি ল।

পঠকঃ পাঠক।

পঠনং অধ্যয়ন, আবৃত্তি, পাঠ।

পঠিঃ ক্ৰী. পঠন, পাঠ।

পণ ক) ব্যৱহৃত্তৌ (ছা অ সক পণতে) ১। বেপাৰ কৰ, কিন, বিনিময় কৰ, ২। দামদৰ কৰ, ৩। পণ ৰাখ, বাজি ধৰ, (যেনে— পাশ্চ, ৪। পণ কৰ, দায়িত্ব ল।

খ) স্তুতৌ (ছা আ, চুৰা উ স পণতে, পণায়তি —তে) প্ৰশংসা কৰ, স্তুতি কৰ, সম্মান কৰ।

পণঃ পু. (পণতে ২নেন ইতি পণ অপ) ১। বাজি ধৰি খেলা খেল, যেনে পাশা খেল, ২। বাজি ধৰা বস্তু বা ধন, ৩। চুক্তি ৪। ভাড়া, মজুৰি, ৫। পুৰস্কাৰ, ৬। কড়ি বা ধন, ৭। অশী কড়িৰ সমতুল্য মুদ্রা, ৮। দাম, দৰ, ৯। ধন-সম্পত্তি, ১০। বিক্ৰেয় বস্তু, ১১। বিক্ৰীদৰ, বেচোঁতা, ১২। বেপাৰ, ১৩। দোকান, ১৪। মদ তৈয়াৰকাৰী, ১৫। ঘৰ, —প্ৰস্থিঃ বজাৰ, হাট, মেলা, —বন্ধঃ ১। সন্ধি স্থাপন, ২। চুক্তি।

পণনং বিনিময়, ক্ৰয়, খেলত বাজি, পণ।

পণন্নঃ বাদ্যযন্ত্ৰ, গী ১। ১৩।

পণাজনা ক্ৰী. বেশ্যা।

পণায়ী ক্ৰী. ১। বিনিময়, বেপাৰ, ২। বজাৰ, হাট, ৩। বেপাৰত লাভ, ৪। প্ৰশংসা, ৫। জুৱা খেল।

পণিঃ ক্ৰী. বজাৰ, পু. ১। কপণ, অসং লোক, —ণিত বিণ. ব্যৱহৃত, বাজিত 'বৰা'।

পণ ক) সংহৃত্তৌ (ছা উ সক পণয়তি —তে) দ'ম কৰ, একলগ কৰ, একেলগে দ'ম কৰ।

খ) গতায় (ছা আ সক পণতে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

পণঃ পু. (পণতে নিফলত্বং প্ৰাপ্নোতীতি পণ গতো পচাদ্যচ) ১। ক্ৰীৰ, নপুংসক, (বিণ) নিফল।

পণ্ডা ক্ৰী. জ্ঞান, বুদ্ধি, শিক্ষা, —জ্ঞান (৭) পণ্ডিত।

পণ্ডিতঃ পু. (পণ্ডা ৰেদোজ্জলা বুদ্ধিঃ সা জাতা অস ইতি ইতচ) ১। শাস্ত্ৰজ্ঞ। 'বিদ্যাৱিনয়সম্পন্নো ব্ৰাহ্মণে গৱি হস্তিনি। তুনি চৈৱ স্বপাকে চ পণ্ডিতাঃ সমদৰ্শিনঃ।। গী ৫। ১৮; জ্ঞানীলোক, ২। ধূপবাতি, ৩। (সৰ্বজ্ঞানী) মহাদেৱ, মহা ১৩। ১৭। ১২৪।

পণ্ডিতম্ভা, —ম্ভা ক্ৰী. নিজে পণ্ডিত বুলি অহংকাৰ কৰি ফুৰা, ব্যক্তি। 'ম্ভাঃ পণ্ডিতম্ভাঃ।'

পণ্য বিণ. (পণ্য যৎ) বিক্ৰেয় বস্তু। বজাৰত বেচিবলৈ
ৰখা দ্ৰব্য, —পণ্য: ১। বেপাৰ, ২। দাম-দৰ, —পতিঃ
ডাঙৰ মহাজন, বেপাৰী, —ভূমিঃ গুদাম ঘৰ,
—স্বীথিকা, —স্বীথী, —শালা দোকান, বজাৰ।

পণ্যজনা যোবিৎ, বেষ্যা।

পণ্যজিৰং বজাৰ।

পণ্যজীৱঃ মহাজন, দোকানী।

পত্ৰ গতেী ঐশ্যে (ভ্ৰা প অক পততি) ১। তলত পৰ,
তলত সৰি পৰ (যেনে— গছৰ পাত সৰা), নামি
আহ, মে ১০৫, ২। উৰি যা, ওপৰলৈ উঠ,
আকাশেদি যা, ৩। অস্ত যা, ডুব যা, ৪। জাতিৰ
পৰা পতন হ, জাতিভ্ৰষ্ট হ, পদচ্যুত হ। মনু
১০।৯৭; ৫। তললৈ নাম, গী ১।৪১; ৬।
অধঃপতন হ, ৭। বসাতলে যা, নৰকলৈ নাম, ৮।
ওপৰত পৰ, (গিজন্ত) পাতয়তি —তে, অনু— পিচে
পিচে যা, অনুসৰণ কৰ, খেদি যা, অভি— আক্ৰমণ
কৰ, ওপৰত জঁপিয়াই পৰ, ওচৰলৈ যা, পলায়ন
কৰ, গুচি যা, অভ্যুদ— ১। জঁপিয়াই পৰ, আক্ৰমণ
কৰ, ওপৰত পৰ, ২। ওচৰ চাপ, ৩। সংঘটিত
হয়, উদ— উৰি যা, ওপৰলৈ জঁপ সাৰ, দৃষ্টিগোচৰ
হ, ৪। ১৩।১১; উফৰি যা, পিচুৱাই যা, নি— ১।
তললৈ নাম, অধঃপতন হ, ডুব, ২। হালি পৰ,
তললৈ হাল, দীঘল হৈ পৰ, ৩। আক্ৰমণ কৰ,
ওপৰত জঁপিয়াই পৰ।

পতঃ পূ. উৰণ, পতন, তলত নমা কাৰ্য্য, —গঃ (পতেন
পক্ষেণ গচ্ছতীতি পত্ৰ গম্ ডঃ) চৰাই।

পতজ্জঃ ক্লী. (পত্ৰ অজ্জ) ১। পাৰা, ২। এবিধ চন্দন
কাঠ, —জঃ পূ. ১। চৰাই, মনু ১০।৮৬; ২। সূৰ্য্য
শি ১।১২; ৩। ফৰিং, ৪। মৌমাখি, ৫। এবিধ
শালি ধান।

পতজ্জমঃ ১। চৰাই, ২। ফৰিং।

পতজিকা ক্লী. মৌমাখি।

পতজিকা ধনুৰ জ্যা, গুণ।

পতঞ্জলিঃ পূ. (পতঃ পতন্বা অঞ্জলিঃ) প্ৰসিদ্ধ ব্যাকৰণ
গ্ৰন্থ মহাভাষ্যৰ প্ৰণেতা মহৰ্ষি পতঞ্জলি। গ্ৰন্থখনক
মহাভাষ্য এই কাৰণেই বোলা হয় যে মহৰ্ষি পাণিনি
ৰচিত অষ্টাধ্যায়ীৰ এইখন ভাষ্যৰ আকাৰ অতি বৃহৎ
আৰু স্বে মহিষি প্ৰতিষ্ঠিত। দৰাচলতে পাণিনিৰ

সূত্ৰসমূহৰ প্ৰকৃত অৰ্থ আৰু সেইবিলাকৰ প্ৰয়োগৰ
বিষয়ে ভালকৈ জনিবলৈ হ'লে মহাভাষ্যৰ বাহিৰে
আন কোনো গ্ৰন্থ নাই আৰু ভৱিষ্যতেও হয়তো
নোলাব। ইয়াৰ উপৰিও পতঞ্জলিয়ে যোগৰ ওপৰতো
এখন গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰে, সেইখনৰ নাম পাতঞ্জল
যোগ দৰ্শন। ভাৰততত্ত্ববিদসকলৰ মতে পতঞ্জলিৰ
কাল খৃঃ পূঃ চাৰি শতিকা।

পতত্ৰঃ ক্লী. (পতন্ত্ৰঃ ত্ৰায়তে ইতি পতত্ৰ ত্ৰৈ কঃ)
(চৰাইৰ) পাখি, —ত্ৰী (ন) ১। চৰাই, কু ৫।৪; ২।
কাঁড়, ৩। ঘোঁৰা, —ত্ৰীক্ৰেতনঃ বিষ্ণু।

পতত্ৰিঃ পূ. চৰাই।

পতদগ্ৰহঃ পূ. পিকদানি।

পতদভীকঃ পূ. শেন চৰাই।

পতন্ (৫) পূ. (পত্ৰ শত্ৰু) চৰাই, মহা ২।৩৮।২৮।

পতনঃ ক্লী. (পত্ৰ ভাৱে লুট) ১। পৰণ, তলত পৰা,
নামা, তললৈ সৰি পৰা, ২। অস্তগমন, ৩। নৰক
গমন, ৪। নাশ, ধৰ্মভ্ৰষ্ট, ৫। মৃত্যু, ৬। গৰ্ভপাত,
৭। হালি পৰণ।

পতমঃ পূ. চন্দ্ৰ।

পতয়ালুঃ বিণ. পতনশীল।

পতসঃ পূ. চৰাই।

পতাকা ক্লী. (পত্ৰ আৰু টাপ) ১। ধ্বজা, নিচান, মহা
৬।১৭।১৫; ২। ধ্বজাদণ্ড, ৩। চিহ্ন, মাৰ্কা, ৪।
নাটকৰ অঙ্গ, ৫। সৌভাগ্য, —স্থানকং নাটকৰ ঘটনা
প্ৰকাশ। যিটো ঘটনা হ'ব বুলি ভবা হয় তাৰ সন্ধানি একে
ধৰণৰ আন এটা ঘটনা অভাৱনীয় পৰিস্থিতিত উপস্থাপন
কৰা হয়, সাদ : ৬।২৮; —কী (ন) ১। পতাকাধাৰী,
২। বিষ্ট-অবিষ্টবোধ চক্ৰ বিশ্লেষণ, (জ্যোতিষ) পতাকী
চক্ৰ। —কিনী ক্লী. সেনাবাহিনী, ৪। ৪।৮২।

পতিঃ পূ. (পাতি ৰক্ষতীতি প ডটিঃ) ১। পাণিগ্ৰহীতা,
স্বামী, গিৰীয়েক, ভৰ্তা, ২। প্ৰভু, গৰাকী, মালিক,
৩। শাসক, (সমাসৰ শেষত), স্বামী, প্ৰধান। যেনে
সভাপতি, বনস্পতি, কুলপতি, —ঘাতিনী —স্বী
পতিহস্তী, পতিহত্যাকাৰিণী তিব্বোতা, —দেৱতা,
—দেৱা পতিক দেৱতাজ্ঞান কৰা স্বী, সাধ্বী,
পতিব্ৰতা স্বী, ৪। ১।১৭; —লোকঃ (স্বৰ্গত),
পতি-বিলাকৰ লোক, —ব্ৰতা স্বামী অনুৰক্তা,
পতিপ্ৰাণা স্বী, —সেৱা পতিৰ প্ৰতি সেৱা-গুচ্ছা।

পতিস্বৰা ক্ৰী. স্বয়ম্ভবত পতিক বাহি লবলৈ যোৱা নাৰী।
পতিত বিণ. (পততি ভ্ৰষ্টো ভৱতি স্বধৰ্মাৎ যঃ পং ক্ৰঃ)

১। বংশভ্ৰষ্ট, জাতিভ্ৰষ্ট। ২। ধৰ্মচ্যুত। ‘স্বধৰ্মং যঃ সমুচ্ছিন্দ্য পৰধৰ্মং সমাশ্ৰয়েৎ। অনাশদি স বিদ্বদ্ভিঃ পতিতঃ পৰিকীৰ্তিতঃ॥ মাপু। গুৰুজন হলেও পতিত বা পতিতা সকলো ধৰ্মৰে পৰিত্যজ্য। কিন্তু পতিতা হলেও মাক পৰিত্যজ্য নহয়, —‘পতিতা গুৰৱন্ত্যাজ্য ন তু মাতা কদাচন। গৰ্ভধাৰণপোষাভ্যাং তেন মাতা গৰীয়সী॥ মাপু।

পতেৰঃ পু. ১। চৰাই, ২। গাঁত।

পত্ননং ক্ৰী. নগৰ, চহৰ।

পত্নিঃ পু. (পদাতে পদভ্যাং গচ্ছতীতি পদৌ নিৎ)

১। পদাতি, খোজ কাঢ়ি আগ বঢ়া সৈন্যবাহিনী, ব ৭।৩৭; ২। বীৰ, ৩। পদাতিক। ক্ৰী. (পং গতো কৰণে ক্তিন) সৰু বাহিনী— এটা হাতী, এখন ৰথ, তিনিটা ঘোঁৰা আৰু পাঁচজন পদাতি, —স্ত্ৰী (ন) সৈন্য।

পত্নী ক্ৰী. (পত্ন্যৰ্থে সম্বন্ধো যয়া) বৈদিক পদ্ধতিৰে অথবা শাস্ত্ৰীয় বিধিৰে বিবাহিতা স্ত্ৰী। সহধৰ্মিণী, ভাৰ্যা, জায়া। পত্নীমূলং গৃহং পুংসাং যদি ছন্দোানুৱৰ্তিনী। গৃহশ্রমসমং নাস্তি যদি ভাৰ্যা ৱশানুগা।

পত্নী ক্ৰী. (পততি বৃক্ষাৎ পং গতো ঙ্গন) ১। গছৰ পাত, ২। ফুলৰ পাহি, ৩। লিখিবৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা পাত, কাগজ, ৪। চিঠি, নথি, ৫। ধাতুৰ ফলি, সোণৰ পাত, (পাতসোণ), ৬। কাঁড়ৰ পাখি, ৭। যানবাহন, ৮। তৰোৱাল বা কটাৰিৰ পাত, (ধাৰ থকা অংশ) ৯। ছবি, কটাৰী, —কাহলা চৰাইৰ পাখিৰ শব্দ, —দাৰকঃ কৰত, —নাড়িকা পাতৰ আহ, —পৰশুঃ বেতি, —পালঃ দীঘল ছবি, —পালী কেঁচি, —পাশ্যা সোণৰ কপালী, —পুট ফুলদানী, —বালঃ বঠা, —ভঙ্গ, ঙ্গি, ঙ্গী মুখত ৰং, সুগন্ধি দ্ৰব্যাদি সনা, —যৌৱনং কুমলীয়া পাত বা কলি, —ৰথঃ চৰাই, —ৰথেন্দ্ৰঃ গৰুড়, —ৰেখা, ৱন্তী, পত্ৰভঙ্গ, —ৱাহঃ চৰাই, কাঁড়, ডাকপিয়ন, —ৱেষ্টঃ এবিধ কাণফুল, —শাকঃ পাতশাক, যেনে পালেং, —শ্ৰেষ্ঠঃ বেলগছ, —সূচিঃ কাঁইট।

পত্ৰকং ১। পাত, ২। দেহত ৰঙেৰে চিত্ৰাদি অঁকা কাৰ্য।

পত্ৰগা ক্ৰী. পত্ৰকং, কাঁড়ত পাখি লগোৱা।

পত্ৰাঙ্গনং চিয়াঁহী।

পত্ৰাৱলিঃ ক্ৰী. ১। ৰঙা চকমাটি, ২। গছৰ পাতৰ শাৰী, ৩। দেহত ৰঙেৰে অঁকা চিত্ৰাদি।

পত্ৰিকা ক্ৰী. ১। (লিখা কাগজ বা ভূৰ্জ) পাত, ২। চিঠি, নথি, ৩। আলোচনী আদি।

পত্নী (ন) বিণ. পাখি লগোৱা, পাখিযুক্ত, (পু.) ১। কাঁড়, ২। চৰাই, ৩। শেন চৰাই, ৪। পৰ্বত, ৫। ৰথ, ৬। গছ।

পৎসলঃ পু. পথ, আলিবাট।

পথঃ পু. (পথতি গচ্ছতি অত্র পথ গতো কঃ) আলিবাট, —কল্পনা চলনা, যাদু-মন্ত্ৰ।

পথিকঃ বিণ. (পত্ননং গচ্ছতি যঃ পথিন্ ঙ্গন) পথিক, পথেৰে খোজকাঢ়ি যোৱা মানুহ। —সন্ততিঃ, —সংহতিঃ —সাৰ্থঃ একেলগে দল বান্ধি যোৱা যাত্ৰী-দল।

পথিন পু. (১মা একবচন পত্না) ১। আলিবাট, পথ, ৰাস্তা, ২। ভ্ৰমণ। শিৱাঃ তে সন্ত পত্নানঃ; ‘বঁভয়েজ!’ আপোনাৰ যাত্ৰা মজলয় হওক, ৩। (সমাসৰ শেষত ঢুকি পোৱা অৰ্থত— যেনে দৃষ্টিপথ, কৰ্ণপথ, ৪। আচৰণ, পথ, ব্যৱহাৰ, ৫। মতবাদ, সম্প্ৰদায়, ৬। নবকৰ এটা বিভাগ, —দেয়ঃ পথ কৰ, —প্ৰজ্ঞঃ পথ সম্পৰ্কে জ্ঞানী, —ৱাহকঃ চিকাৰী, মাল কঢ়িওৱা মজদুৰ।

পথিল পথিক।

পথ্য বিণ. (পথি সাধুঃ পথ যৎ) ১। উপকাৰী, হিতকৰ, স্বাস্থ্যকৰ, ২। উপযুক্ত, প্ৰয়োজনীয়, —থ্যঃ ১। স্বাস্থ্যৰ কাৰণে উপকাৰী আহাৰ, ২। কল্যাণ, কুশল, মঙ্গল, —থ্যঃ পু. শিলিখা গছ, —থ্যা শিলিখা।

পথ্যাপথ্যং ক্ৰী. বোগীৰ কাৰণে উপকাৰী আৰু অনিষ্টকাৰী দ্ৰব্যৰ শ্ৰেণীবিভাজন।

পদ্ ক) স্থৈৰ্যে (জ্ঞা প অক পদতি) স্থিৰ হ, ধীৰ হ।

খ) গতো (চুবা আ সৰু পদয়তে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

গ) গত্যাং (দিৱা আ সৰু পদাতে) ১। যা, গমন কৰা, অগ্ৰসৰ হ, ২। পা, লাভ কৰ, ৩। পালন কৰ, অনু— ১। অনগমন কৰ, পিচে পিচে যা, ২। প্ৰৱেশ কৰ, ৩। অনুৰক্ত হ, ৪। পালন কৰ,

পদং ক্লী. (পদ্ অচ্) ১। ব্যবসায়, ২। ভৰি, ঠেং, ৩। শ্রাণ,
পৰিত্ৰাণ, ৪। স্থান, বাসস্থান, মনু ১২।১২৫; ৫। চিহ্ন,
মাৰ্কা, চিন, লক্ষণ, ৬। প্রদেশ, ৭। পদচিহ্ন, ভৰিৰ
খোজৰ চিন, ৮। শ্লোকৰ বা কবিতাৰ এটা পাদ,
চাবি ভাগৰ এভাগ, বা ১।২।১৮; ৯। পদবি,
উপাধি, ১০। বেদৰ মন্ত্ৰৰ লক্ষ্যমূহ, ১১। দৈৰ্ঘ্য
পৰিমাণ, ১২। পাশাৰ ঢালৰ ঘৰ, (-দঃ) পৃ. বন্ধি,
কিবণ. —ক্রমঃ খোজ. —গঃ পদাতি. —চ্ছেদঃ

পদ্মসং ক্ৰী. পূ. (পদ গতো মন) ১। এই নামৰ প্ৰসিদ্ধ
ফুল— পদুম ফুল, নলিন, অৰবিন্দ, কমল, শতপত্ৰ,
পঙ্কজ, অজোজ, ২। পদুমৰ দৰে অলঙ্কাৰ, ৩।
সংখ্যা— ‘দশাব্দম’, ৪। কল্প, ৫। সীহ, ৬। হাতীৰ
তঁৰ আৰু গালত দিয়া বৰ্ণীণ চিত্ৰ, —স্মৃঃ পূ. ১।
মন্দিৰ, দেৱালয়, ২। হাতী, ৩। এবিধ সাপ, ৪।

খীৰাম, ৫। কুবেৰ নৱ নিধিৰ এটা নিধি, ৬।
বিশেষ যৌনক্ৰীড়া ভঙ্গি। যৌনবিধ বতিবন্ধৰ প্ৰথম
বিধ। ইচ্ছাভাং চ সমালিঙ্গ্য নাৰী পদ্মাসনোপৰি।
বমেদ গাঢ়ং সমাকৃষ্য বন্ধোহয়ং পদ্মসংজ্ঞকঃ॥ বম
—দ্ভা লক্ষ্মী দেৱী, —কৰঃ, —হন্তুঃ পূ. বিষ্ণু,
—কৰ্ণিকা পদুমৰ গুটি, বাদু (ফল), —কীলকঃ নুফলা
পদুম, —কেশবঃ পদুমৰ কেশব, আই, —কোশঃ
(ষঃ) ১। পদুমৰ বাহিৰৰ আৱৰণ, ঢাকনি, ২। দুখন
হাতৰ আঙুলিৰে পদুমৰ দৰে কৰা আকৃতি, মুদ্ৰা,
—গাঁন্ধঃ পদুমৰ দৰে গোন্ধযুক্ত, —গৰ্ভঃ ব্ৰহ্মা,
বিষ্ণু, সূৰ্য্য, —গুণা গৃহা লক্ষ্মীদেৱী, —জঃ
—জাতঃ, —ভৱঃ —ভূঃ —যোনিঃ —সম্ভৱঃ ব্ৰহ্মা
—তন্তুঃ পদুমৰ আইযুক্ত নাল, —নাতঃ, নাভিঃ
বিষ্ণু, —পাণিঃ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, —পুষ্পং কৰ্ণিকা ফল,
—বন্ধঃ পদুমৰ আকৃতিৰে কৰা পদবচনা, —বন্ধুঃ
সূৰ্য্য, —বাগঃ কবী, পদ্মবাগ মণি, —বেথা হাতত
পদুমৰ দৰে বেথায়ুক্ত, সম্পত্তিশালী, —লাঙ্ঘনঃ ১।
ব্ৰহ্মা, ২। কুবেৰ, ৩। সূৰ্য্য, ৪। বজা, —লাঙ্ঘনা স্ত্ৰী.
১। লক্ষ্মীদেৱী, ২। সৰস্বতী, —বাসা লক্ষ্মীদেৱী।
পদ্মকং স্ত্ৰী. ১। পদুমৰ দৰে সৈন্য বচনা, ২। হাতীৰ
কপাল আৰু শঁৰত অঙ্কন কৰা চিত্ৰ, ৩। পদ্মাসন,
—কী (ন) হাতী, ভূৰ্জপত্ৰ।
পদ্মাক্ৰতী স্ত্ৰী. ১। লক্ষ্মীদেৱী, ২। এখন নদীৰ নাম।
পদ্মাসনং স্ত্ৰী. (পদ্মমিৰ পদ্মাকাৰেণ বন্ধমিতাৰ্থঃ আসনম)
এবিধ ষোগাসন।
পদ্মিনী স্ত্ৰী. (পদ্মনি সম্ভৱস্য ইতি ইনিঃ) ১। পদুমনি,
পদুম থকা পুখুৰী, ২। পদুমৰ সমষ্টি, ৩। পদুমৰ
আইযুক্ত নাল, ৪। মাইকী হাতী, ৫। চাৰি বিধ
সুন্দৰী বমণীৰ প্ৰথম বিধ, বম। এনে বমণীৰ লগত
সঙ্গম ৰীতি— ‘কুচং কৰেণ সন্দ্য পীড়য়েদধৰং
দৃঢ়ং। বমণং পদ্মবন্ধেন পদ্মিনী বতিমাদিশেৎ॥
—ব্ৰহ্মভঃ সূৰ্য্য।
পদ্মী (ন) পূ. ১। হাতী, মহা ১২। ১২৯ ৬৬; ২। বিষ্ণু,
মহা ১৩। ১৪৯ ১৫০।
পদ্মোত্তৰা স্ত্ৰী. মনসা দেৱী।
পদ্মং স্ত্ৰী. (পদং চৰণমহতীতি পদ যৎ) ১। কবিৰ
বচনা, পদ্য, কবিতা, ২। পদযুক্ত স্তুতি, —দ্যঃ ১। শূন্য,
২। শব্দাংশ, —দ্যা খোজ কঢ়া পথ, স্তুতি, প্ৰশংসা।

পদ্মঃ পূ. (পদ গতো বক্) গাওঁ।
পদ্মঃ পূ. ১। ভুলোক, মৰ্তালাক, ২। বথ, বাহন,
৩। পথ, আলিবাট।
পদ্ ইড়ে (ভা উ সক পনায়তি -তে) স্তুতি কৰ,
প্ৰশংসা কৰ।
পনসঃ পূ. ১। কঁঠাল, ভা ৮। ২। ১০; কটফল,
২। কহিট।
পনসিকা কাণৰ ভিতৰত হোৱা ফোঁহা।
পদ্মক পথত উৎপন্ন হোৱা।
পদ্ম বিণ. পতিত, মজ্জিত, মগ্ন, প্ৰস্থিত, —গঃ সাপ।
পদ্মগাৰিঃ, —প্ৰগাশনঃ পূ. গৰুড়।
পপিঃ পূ. চন্দ্ৰ।
পপুঃ স্ত্ৰী. খাই ম'ক। তুলি লোৱা মাৰ্কা। পূ. পালক
পিতা।
পম্পা স্ত্ৰী. পম্পা সৰোবৰ (দণ্ডকাৰণ্য), দক্ষিণ ভাৰতৰ
পম্পা নদী, ৰ ১৩। ৩০।
পয়্ গতো (ভা জা সক পয়তে) যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা।
পয়ঃ (স) স্ত্ৰী. (পয় গতো অসুন) ১। পানী, ৰ ১। ৬৭;
২। গাখীৰ, মনু ৩। ৮২; ৩। বীৰ্য্য, বেতঃ। —কন্দা
কন্দৰ পৰা ওলোৱা বস। এবিধ গছ। —ফেনী :
দুন্ধফেনী গছ।
পয়স্য বিণ. (পয়স যৎ) ১। গাখীৰেৰে তৈয়াৰী, ২। জলীয়,
—স্যাঃ মেকুৰী, —স্যা দৈ, আকন।
পয়স্বলঃ পূ. ছাগল।
পয়স্বিনী স্ত্ৰী. (পয়ঃ যিনি স্ত্ৰীঃ) ১। নদী, ২। গাই গৰু,
ৰ ২। ২১; ৩। বাতি, ৪। দুন্ধফেনী, কাকোলা, ৫।
মাইকী ছাগলী, ৬। গায়ত্ৰীস্বৰূপা মহাদেৱী, দেৱতা
১২। ৬। ৯৬।
পয়োগৰঃ পূ. বীপ, লিল বৰষুণ।
পয়োধনঃ লিল বৰষুণ।
পয়োজমা (ন) মেঘ।
পয়োধবঃ পূ. (ধবতীতি ধবঃ ধ্ অচ, পয়সো দুন্ধস্য,
জলস্য বা ধবঃ) ১। মেঘ, ২। নাবীৰ স্তনযুগল, ৰ
১৪। ২২; ৩। নাৰিকল, ৪। ওহাৰ, (পবন) গাখীৰ
বাহ, ৫। বাজহাঁড়।
পয়োধ্যঃ (স) পূ. (পয়ো জলং দধাতীতি অসিঃ) ১। সমুদ্ৰ,
২। জলাধাৰ।

পয়োথিঃ পৃ. (পয়ো থা কিঃ) সাগৰ।

পয়োথিকম্ ক্লী. সাগৰৰ ফেন।

পয়োনিধিঃ পৃ. ১। সমুদ্র, ২। শিৱ, মহা ১২। ১৭। ৮৭।

পয়োব্রতঃ পৃ. মাথোন পানী খাই পালন কৰা ব্রত বিশেষ।

পয়োক্ষী স্ত্রী. বিষ্ণা পৰ্বতৰ পৰা ওলোৱা এখন নদীৰ নাম।

পৰ বিণ. (পৃ অপ) ১। বেলেগ, অন্য, নিজৰ নহয়, ২। দূৰ, ৩। বাহিৰে, বাজে, ৪। পিচৰ উত্তৰ, পিচৰটো; ৫। উচ্চতৰ, ৬। শ্ৰেষ্ঠ, আস ৩৫৫; প্রধানতম, মুখ্য, ৭। বিদেশী, অচিনাকি, ৮। শত্ৰুতাপূৰ্ণ, ৯। বাহি, বৈ যোৱা (বন্ধ), ১০। চূড়ান্ত, ১১। আসক্তিপূৰ্ণ অৰ্থত সমাসৰ শেষত চিন্তাপৰ, ধ্যানপৰ। —ৰং ক্লী. ১। কেঁৱল, ২। মোক্ষ, ৩। ব্রহ্ম, ৪। ব্রহ্মা, ৫। বিষ্ণু, মহা ১৬। ১৪৯। ২০; ৬। ব্রহ্মাৰ আয়ুস, মাপু ৪৬। ৪২; ৭। সৰ্বোচ্চ বিন্দু, শেষ স্থান, —ৰং পৃ. ১। শত্ৰু, ৰ ৭। ৬৭; ২। শিৱ ৩। আন এজন মানুহ, অচিনাকি মানুহ, —কলত্ৰং আনৰ স্ত্রী. —কলত্ৰাণিগমনং আনৰ স্ত্রীত ৰতি। ব্যাভিচাৰ, হি ১। ১৩৫; —ক্লেত্রং ১। আনৰ শৰীৰ, ২। আনৰ খেতি, মনু ৯। ৪, ৩। আনৰ পত্নী, মনু ৩। ১৭৫; —গামী (ন) আনৰ সম্বন্ধীয়, আনৰ উপকাৰী, —গ্রহিঃ হাত বা আঙুলিৰ গাঁথি, —চক্ৰং শত্ৰুৰ আক্রমণ, শত্ৰু সেনা, —ছিদ্রং আনৰ ছিদ্র, দুৰ্বলতা, শ ৪। ২২, দুৰ্বল বিন্দু, —জাত আনৰ পৰা জন্ম হোৱা, জীৱিকাৰ কাৰণে আনৰ অধীন, পৃ. ভৃত্য, —জিত, আনে জয় কৰা, —জিতঃ কুলি চৰাই, —তন্ত্ৰ আনৰ অধীন, —দাৰাঃ আনৰ পত্নী, —দাৰী (ন) ধৰ্মগকাৰী, —দ্রোহী (ন) শত্ৰুতাপূৰ্ণ, —ধর্মঃ ১। আনৰ ধর্ম, গী ৩। ৩৫; ২। আনৰ কৰ্তব্য, ৩। আন জাতিৰ কৰ্তব্য, মনু ১০। ৯৭; —নিপাতঃ পিচত বহিব লগীয়া কোনো শব্দ যেতিয়া আগত ৰহে; যেনে ভূতপূৰ্ব, অৰ্থাৎ পূৰ্বভূত, —পক্ষঃ শত্ৰুপক্ষ, —পদং উচ্চতম পদ, মোক্ষ, —পিণ্ডং আনৰ ধাৰা, —পুৰুষঃ আন এজন ব্যক্তি, অচিনাকি পুৰুষ, পৰম ব্রহ্ম, বিষ্ণু, আন এগৰাকীৰ স্বামী, —পুষ্ট আনৰ দ্বাৰা প্ৰতিপালিত। (ঊঃ) কুলি চৰাই, —পুষ্টি কুলি চৰাই, বেশ্যা, —পুৰী

আগতে এজন স্বামী থকা তিৰোতা, —প্ৰেযা ভৃত্য, —ব্রহ্মা পৰম ব্রহ্ম, —ভাগঃ ১। আনৰ অংশ, ২। শ্ৰেষ্ঠ গুণ, ৩। সৌভাগ্য, ৪। শ্ৰেষ্ঠত্ব, প্ৰাধান্য, —ভৃ কাউৰী, —ভৃতঃ কুলি চৰাই (কাউৰীৰ দ্বাৰা পালিত), শ ৪। ৯; —মৃদু্যঃ কাউৰী, —ৰমণঃ বিবাহিতা মহিলাৰ প্ৰেমিক। পঞ্চ ১। ১৮০; —ৰাচ্যং দোষ, ক্ৰটি, —স্নাণিঃ ১। বিচাৰক, ২। বছৰ, কাক্তিকৈয়ৰ ম'ৰাচৰাই, —স্নাদঃ উৰা-বাতৰি, বিবাদ, —স্নাদী (ন) প্ৰতিবাদী, —ব্রতঃ ধৃতবাহু, —সংজ্ঞকঃ আত্মা, —হৰণং আনৰ সম্পত্তি দখল, —হন্ শত্ৰু নিধন।

পৰকীয় বিণ. আনৰ, আনৰ সম্বন্ধীয়, শ ৪। ২১; —স্না আনৰ পত্নী, পৰোচা, আনে বিয়া কৰোৱা পত্নী। তিনি বিধ নায়িকাৰ এবিধ।

পৰঞ্জঃ ১। তেলৰ ঘনি, ২। তৰোৱালৰ (ডীক্ষ) ধাৰ।

পৰঞ্জনঃ, —ঞ্জয়ঃ বৰুণ দেৱতা।

পৰতঃ (স) অব্য. ১। আনৰ পৰা, আন ফালৰ পৰা, ২। শত্ৰু পক্ষৰ পৰা, ৩। পিচত, ইয়াৰ পিচত, —ভীক ধাৰ্মিক ব্যক্তি।

পৰন্তপ বিণ. যি শত্ৰুক সদায় আতঙ্কিত কৰি ৰাখে, গী ৪। ২, —পঃ বীৰ, বিজয়ী।

পৰম বিণ. (পৰম উৎকৃষ্টং মাৰ্জীতি কঃ) ১। উৎকৃষ্ট, মনু ৯। ৩১৯; শ্ৰেষ্ঠ, ২। শেষ, চূড়ান্ত, ৩। প্ৰধান, মুখ্য প্ৰাথমিক, মনু ৮। ৩০২; ৪। যথেষ্ট, —মং অব্য. অনুজ্ঞা, আধিকা, কিন্তু, ইত্যাদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। ৰ ১। ১৭; —মঃ মহাদেৱ, মহা ১৩। ১৭। ৫১; —গতিঃ শেষ গতি, মোক্ষ, —গল্পঃ ভাল গাই গৰু, —পদং শ্ৰেষ্ঠ স্থান, পদ, পদবি, ভগৱানৰ চৰণ, —ব্রহ্মঃ পৰমেশ্বৰ, নাৰায়ণ।

পৰমৰ্ষিঃ পৃ. মহৰ্ষি, বেদব্যাচ। মহা ১। ১। ১৭।

পৰমহংসঃ পৃ. (পৰমঃ শ্ৰেষ্ঠঃ হংসঃ সোহংসঃ আত্মা यस্য) এবিধ সম্মাসী। চাৰি বিধ সংসাৰভ্যাগী সম্মাসীৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ। চতুৰ্গামৰ্ধতানাং তৃতীয়ে হংস উচ্যতে' পৰমহংসই যজ্ঞোপবীতাদি সকলো সাংসাৰিক চিহ্ন পৰিত্যাগ কৰি কৌপীন ধাৰণ পূৰ্বক ভিক্ষাবৃত্তি অৱলম্বন কৰে আৰু নদীৰ পাৰত অথবা পৰ্বতৰ গুহাত, অথবা জঙ্গলত পৰ্ণ কুটীৰ সাজি বাস কৰে।

পৰমাণুঃ পু. (পৰমঃ সৰ্বচৰকোইণ্ডঃ) ১। সকলোতকৈ
সূক্ষ্ম অণু। নিতাঃ নিববয়ঃ, ততঃ কিমপি সূক্ষ্মং
নাস্তি। ২। কাল, স কালঃ পৰমাণুঃ বৈ, ভা
৩। ১। ১। ১।

পৰমার্থসকঃ পু. বিষ্ণু।

পৰমাছ্যা (ন) পু. (পৰমঃ কেৰলং আছ্যা) ১। পৰমব্রহ্মা,
পৰমাছ্যা পৰং ব্রহ্ম নিগুণঃ প্রকৃতেঃ পৰঃ। কাৰণং
কাৰণানাঞ্চ শ্রীকৃষ্ণে ভগৱান্ স্বয়ম্ ৷ ২। বিষ্ণু
মহাদেৱ।

পৰমদ্বৈতঃ পু. (পৰমঃ অদ্বৈতঃ দ্বৈতবর্জিতঃ) বিষ্ণু।

পৰমানং ক্লী. (পৰমানামুৎকৃষ্টানাং দেৱাদীনাম্ অন্নম্)
পায়স, পৰমাম্, ক্লীৰ।

পৰমায়ুঃ (স) ক্লী. (পৰমং আয়ুঃ) ১। জীৱিতকাল, ২।
ব্রহ্মা।

পৰমার্থঃ পু. (পৰমং শ্ৰেষ্ঠঃ অর্থঃ) ১। উৎকৃষ্ট বস্তু,
যথার্থ, ২। মুখ্যার্থ, ৩। মোক্ষ, ৪। সুখ ভোগ।

পৰমার্থতঃ পু. জৈনমুনি।

পৰমেশ্বৰঃ পু. (পৰমঃ ঈশ্বৰঃ চ) ১। শিৱ, ২। বিষ্ণু,
—বী দুৰ্গা, দেৱা, ৩০। ৩। ৭০।

পৰমেষ্টিনী ক্লী. ব্রাহ্মী।

পৰমেষ্টি (ন) পু. (পৰমে ৰ্যোমি তিষ্ঠতি) ১। ব্রহ্মা, মনু
১। ৮০; ২। বিষ্ণু মহা ১৩। ১৪৯। ৫৮; ৩। মহাদেৱ,
মহা ৩। ৩৭। ৫৮; ৪। জিন, ৫। শালগ্ৰাম।

পৰম্পৰঃ পু. (পৰং শিপতীতি পুলি পূর্তো অচ)
প্রপৌত্রাদি, এবিধ হৰিণ, আজ্ঞানয়িতৰ পুত্র, —বা
ক্লী. ১। অৰাধ ক্রম, এটাৰ পিছত এটা, ক্রমশঃ
২। (সমাসৰ শেষত) বংশ পৰম্পৰা, কৰ্ণ পৰম্পৰা,
ইকাণৰ পৰা সিকাণ, ৩। শ্ৰেণী, পদ্ধতি, ৪। বংশ,
পৰিয়াল, ৫। হিংসা, আঘাত, হত্যা।

পৰম্পৰাকং ক্লী. পূজা বা যজ্ঞত পশুবলি।

পৰম্পৰীণং ক্লী. পৰম্পৰাগতভাৱে প্রাপ্ত, ভাটি ৫। ১।

পৰলোকঃ পু. লোকান্তৰ, স্বৰ্গ, নৰকাদি, —গমঃ মৃত্যু।

পৰৱত্তা ক্লী. পৰাধীনতা।

পৰৱশ বিণ. অন্যৰ বলীভূত, পৰাধীন, মনু ৪। ১৫৯।

পৰৱশিঃ পু. ধৰ্ম্মাধিকাৰী।

পৰৱান্ (২) বিণ. ১। পৰাধীন, ব ২। ৫৬; ২। বাঘ, ৩।
শক্তিহীন, ৪। পৰাভূত।

পৰশঃ পু. এবিধ মুক্তা বা পাৰশ, (পৰশপাথৰ) এই

পাথৰেৰে স্পৰ্শ কৰা মাত্ৰকে লো আদি ধাতু সোণত
পৰিণত হয়।

পৰশুঃ পু. (পৰাশ শত্ৰুণ্ শৃণাতি হিনস্ত্যনেনেতি শৃ
হিংসায়াম্ কুঃ ডিৎ চ) এবিধ অস্ত্ৰ। কুঠাৰ, —ধৰঃ
গণেশ, —ৰামঃ জমদগ্নিৰ পুত্র পৰশুৰাম ভগৱান্
বিষ্ণুৰ পঞ্চম অৱতাৰ। বামনৰ পিচৰ অৱতাৰ। এই
পৰশুৰামে একৈশবাৰ কৃত্তয়িক নিধন কৰি পৃথিৱীক
নিঃকৰ্ত্তা কৰিছিল। ভা ১। ২২। খণ্ডাল এই
ঋষিজনৰ আন কেইটামান নাম— জামদগ্নী, ভাৰ্গৱ,
ভৃগুপতি আদি। জমদগ্নি চাওক। বিদৰ্ভৰাজৰ কন্যা
ৰেণুকাৰ গৰ্ভত পৰশুৰামৰ জন্ম হয়। জন্ম হওঁতে
কুঠাৰ এখন হাতত লৈয়ে জন্ম লৈছিল হেনো।
সেয়ে পুত্ৰৰ নাম পৰশুৰাম ৰাখিলে। এদিন ৰেণুকাই
গা ধুই আশ্রমত প্ৰৱেশ কৰাত ৰেণুকাৰ
আউল-বাউল চুলি আৰু অসংযত কাপোৰ দেখা পাই
ভ্ৰষ্টা হোৱা বুলি জমদগ্নিয়ে মাকক হত্যা কৰিবলৈ
পুতেকহঁতক আদেশ দিলে। কমণ্ডিনাদি বাকীকেইটা
পুতেক অমান্তি হোৱাত সিহঁতক অভিশাপ দি
পৰশুৰামক কলে। পিতৃভক্ত পৰশুৰামে মাকক সেই
কুঠাৰেৰে কাটি পেলায়। পিতাক তুট হৈ পৰশুৰামক
জড়ীষ্ট বৰ দান কৰে। বজা কাৰ্ত্তবীৰ্যই এবাৰ জমদগ্নিৰ
আশ্রমৰ পৰা গৰুটো লৈ যায়। পৰশুৰামে গম পাই
কাৰ্ত্তবীৰ্যক বধ কৰে। কাৰ্ত্তবীৰ্যৰ পুতেকহঁতে
প্ৰতিশোধ লবলৈ পৰশুৰাম নথকা সময়ত আশ্রমলৈ
আহি জমদগ্নিক হত্যা কৰে। তেতিয়া খঙত অগ্নিশৰ্ম্মা
হৈ পৰশুৰামে কাৰ্ত্তবীৰ্যৰ পুতেকহঁতক বধ কৰাৰ
উপবিও একৈশ বৰ কৃত্তয়িক নিধন কৰে। পিতাকৰ বধত
পৰশুৰাম চিৰজীৱী আছিল। ত্ৰেতাযুগত জনকৰ ৰাজ্যত
জনকীৰ বিবাহৰ সময়ত পৰশুৰামৰ দৰ্প বোল বহুবিধ
ৰূমে চূৰ্ণ কৰে। ৰামৰ হাতত পৰাজয় হোৱাৰ পিচত
হতগৰ্বী পৰশুৰামে মহেন্দ্ৰ পৰ্বতলৈ গৈ কঠোৰ
তপস্যাত বহি কাল কটাব ধৰিলে।

পৰশঃ (স) অৰা. পৰহি।

পৰশ্বঃ পু. কুঠাৰ।

পৰসংজ্ঞকঃ আছ্যা।

পৰস্ অৰা ১। দূৰলৈ, ২। আন ফালে, বহু দূৰৈত।

পৰশুৰাং অৰা. ১। দূৰৈত, আন ফালে, ২। ইয়াৰ
পিচত, ৩। ইয়াতকৈ ওখত।

পৰম্পৰ বিণ. ১। ইজনে সিজনে, ইতৰেতৰ, ভটি
২। ৫; ২। ইজনে সিজনৰ বিপক্ষে, ইজনে সিজনৰ
প্ৰতি আদি বিভিন্ন অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

পৰম্পৰপদং ক্ৰী. (পৰম্পৰে পৰাৰ্থে পৰাৰ্থে পদম)
ধাতুপাঠৰ দুবিধ বাচ্যৰ (বিভক্তিৰ) এবিধ (তিপ্ তস্
বি ইত্যাদি)। আনবিধ আত্মনেপদ।

পৰা অব্য. বধ, আঘাত, গমন, দৰ্শন, প্ৰাধান্য, ঘৰ্ষণ,
প্ৰাতিলেম (অনুলোমৰ বিপৰীত), শক্তি, মুক্তি,
ওভতনি, অস্বীকাৰ আদি অৰ্থত শব্দ বা ধাতুৰ আগত
ব্যৱহাৰ হয়।

পৰা ক্ৰী. (পু অচ্ টাপ) গঙ্গা, গায়ত্ৰী, পাবতী।

পৰাকঃ পু. ১। এবিধ কঠোৰ ব্ৰত, ২। খড়্গ,
তৰোৱাল, ৩। এবিধ ৰোগ, ৪। এবিধ জন্তু।

পৰাকৰণং ক্ৰী. ১। একাধৰীয়াফৈ থোৱা কাৰ্য্য, ২।
প্ৰত্যাখ্যান।

পৰাক্ৰমঃ পু. (পৰা ক্ৰম ঘঞ) ১। শক্তি, সাহস,
শৌৰ্য্য, ২। আক্ৰমণ, ৩। উদ্যোগ, ৪। বিষয়, মহা
১৩। ১৪৯। ১৪৪।

পৰাগঃ পু. (পৰা গচ্ছতীতি পৰা গম্ ডঃ) ১। ফুলৰ
ৰেণু, পুষ্পৰেণু, আস ৫০৬, ২। ধূলি, ৪। ৪০;
৩। স্নানৰ দ্ৰব্য, ৪। চন্দন।

পৰাজদঃ পু. মহাদেৱ। —জয়ঃ পু. সাগৰ।

পৰাশ্বখ বিণ. বিমুখ, মনু ১০। ১১৯; (পু) তন্ত্ৰোক্ত মন্ত্ৰ
এবিধ।

পৰাচিত বিণ. (পৰেণ আচিতঃ পালিতঃ) আনৰ দ্বাৰা
লালিত, পালিত। পৰপৃষ্ঠ।

পৰাচীন বিণ. পৰাশ্বখ।

পৰাজয়ঃ পু. (পৰা জি অপ) ১। ৰণত বিপৰ্য্যয়, মনু
৭। ১৯৯; ২। হানি, অকৃতকাৰ্য্যতা, অসফলতা।
পনায়ন। —জিত বিণ. পৰাতৃত, বিজিত।

পৰাজঃ ১। তেলৰ ঘনী, ২। ফেন।

পৰাংপৰঃ পু. (পৰাং শ্ৰেষ্ঠাদপি শ্ৰেষ্ঠঃ) শ্ৰীকৃষ্ণ।

পৰাদনঃ পু. পাবস্যৰ ঘোঁৰা।

পৰাধীন বিণ. আনৰ অধীন। পৰেশ্বৰ।

পৰানসা ক্ৰী. চিকিৎসা।

পৰান্নং ক্ৰী. ১। আনে স্পৰ্শ কৰা অন্ন। আনে খাই এৰা
খাদ্য। পৰান্নভোজনত দোষ— ব্ৰাহ্মণ্যম্ৰেণ দৰিদ্ৰ্য্যং
কৃত্বিষ্যম্ৰেণ ধৈৰ্য্যতাম্। বৈশ্য্যম্ৰেণ তু শূদ্ৰত্বং

শূদ্ৰাশ্ৰমৈৰ্ৰকং ব্ৰজেৎ। এইবিলাক পৰান্ন নহয়— গুৰ্ব্ৰম্ৰং
মাতুলান্নং বা স্বশ্বৰান্নং তথৈৱচ। পিতৃঃ পুত্ৰস্য চৈৱান্নং
ন পৰান্নমিতি স্মৃতিঃ। ২। আনৰ পৰা পোৱা অন্ন।
'পৰান্নং প্ৰাপ্য দুৰ্ব্বন্ধে মা প্ৰাণেশ্ব দয়াং কৃক। দুৰ্লভানি
পৰান্নানি প্ৰাণা জন্মনি জন্মনি। (ব্ৰাহ্মোক্তি)। —স্নঃ
পৰান্নোপজীৱী— পৰান্ন খাই জীৱন ধাৰণ কৰোঁতা।

পৰাপৰ বিণ. দূৰ-ওচৰ, আগৰ-পিছৰ, শ্ৰেষ্ঠ-অধম,
উচ্চতৰ-নিম্নতৰ (ক্ৰী) এবিধ ফল।

পৰাপৰশুকঃ পু. সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ গুৰু— মন্ত্ৰদাতা শুকঃ
প্ৰোক্তো মন্ত্ৰস্ত পৰমো শুকঃ। পৰাপৰশুকস্তুং হি
পৰমেষষ্ঠিশুকস্ত অহম্।

পৰাভৱঃ পু. ১। তিৰস্কাৰ, অপমান, ধিকাৰ, ২। বিনাশ।

পৰাভূত বিণ. পৰাজিত, বশীভূত। —তিঃ পৰাভৱ।

পৰামৰ্শঃ পু. (পৰামৰ্শাতে ইতি পৰা মৰ্শ ভাৱে ঘঞ)
১। যুক্তি, ২। বিবেচনা, আলোচনা, ৩। উপদেশ,
৪। তৰ্ক, ৫। বাধা, ৬। সিদ্ধান্ত, ৭। (তৰ্কশাস্ত্ৰ)
অনুমান, সিদ্ধান্ত। 'ধোঁৱাত জুইৰ ব্যাপ্তি বুলি ধৰি
লোৱাৰ পিচত কোনো মানুহে যদি পৰ্বতৰ পৰা
একেৰাহে ধোঁৱা ওলাই থকা দেখে তেনেহ'লে তাৰ
পৰা এই অনুমান কৰি লয় যে তাত নিশ্চয় জুই
আছে। এয়ে পৰামৰ্শ।

পৰামৃতং ক্ৰী. বৰ্ষণ, বৰষুণ।

পৰামৃষ্ট বিণ. (পৰা মৃষ্ ক্ত) ১। সম্বন্ধ, সম্বন্ধযুক্ত,
২। ধৰ্ষিত, ৩। স্পৃষ্ট, অধিকৃত, ৪। বিবেচিত।

পৰায়ণ বিণ. ১। এজনত বা এটা বস্তুত আসক্ত, যেনে
ধৰ্মপৰায়ণ অৰ্থাৎ ধাৰ্মিক, ধৰ্মাসক্ত, ২। অভীষ্ট,
৩। নিত্যপ্ৰতিষ্ঠা, ৪। ২। ৪৮। ১৭।

পৰায়ন্ত বিণ. পৰাধীন।

পৰাৰি অব্য. যোৱা বছৰৰ আগৰ বছৰত। (বিণ.) আনৰ
গত।

পৰাৰ্জ্য বিণ. শ্ৰেষ্ঠ, প্ৰধান, ৪। ১০। ৬৪।

পৰাৱৰ্ত্তঃ —বৃষ্টিঃ ১। ঘূৰি অশ্ব কাৰ্য্য, ওভতনি, পৃষ্ঠভঙ্গ,
২। বিনিময়, অদল-বদল, পুনৰ সংস্থাপন, পৰিৱৰ্ত্তন।

পৰাব্ৰহঃ পু. সপ্তবায়ুৰ অন্তৰ্গত সপ্তম বায়ু।

পৰাব্ৰিকঃ পু. কুৱেৰ।

পৰাশবঃ পু. ব্যাসৰ পিতাক, প্ৰসিদ্ধ স্মৃতিকাৰ পৰাশৰ মুনি।

পৰাসং ক্ৰী. বগিডাম, টিন।

পৰাসনং ক্ৰী. (পৰা অস্ ভাৱে লুট) মাৰণ, হত্যা, বধ।

পৰাসু বিণ. মৃত। ৯।৭৮; —তা মৃত্যু, নিদ্রা পৰবশ।

পৰাসুন্দরী (ন) পু. চোৰ।

পৰাসু বিণ. (পৰা অসক্তি) পৰাজিত, বিজিত।

পৰাহত বিণ. ১। আঘাত হনা, ২। ঘুৰাই পঠোৱা, প্রতিরুদ্ধ।

পৰি অব্য. সৰ্বতঃ। বৰ্জন, ব্যাধি, শেষ, অন্ত, আখ্যান, ভাগ, বীণসা, আলিঙ্গন, লক্ষণ, নিবসন, পূজা, প্রশংসা, ব্যাপ্তি, ভূষণ, শোক, অতিশয়, সম্ভাষণ, চিহ্ন, ভাগ, নিয়ম আদি বিভিন্ন অৰ্থত শব্দ বা ধাতুৰ আগত ব্যৱহাৰ হয়, —কথা কাল্পনিক আখ্যান, উপন্যাস, গল্প, সাধুকথা, —কম্পঃ ভয়, আতঙ্ক, ভয়ঙ্কৰ কঁপনি, —কৰঃ ১। পৰিবাব, অনুচৰবৰ্গ, ২। বিবেক, ৩। সহকাৰী, ৪। কাৰ্য্যৰ এবিধ অনঙ্গাৰ, ৫। কঁকালী, কঁকালত মৰা পেটী, ৬। বহু আসন, ৭। নাটকৰ ঘটনাৰ পৰোক্ষ ইঙ্গিত, —কৰ্তা (ক) ডাঙৰ ককায়েক অবিবাহিত থকাত সৰু ভায়েকৰ বিয়া পতা পুৰোহিত, —কৰ্ম্মা (ন) পু. ভৃত্য, (ক্লী) ১। প্ৰসাধন, ২। সাজপাৰ পিন্ধন, ফণি, আৰ্চি, মুখ ধোৱা চৰিয়া, প্ৰসাধন সঁজুলি থকা কোঠা, ৩। ভৰিত আলতা, ৪। আদি সনা, ৪। পূজা, ৫। (যোগ) মনৰ শুদ্ধিকৰণ, শি. ৪।৫৫; —কৰ্ষঃ, —কৰ্ষণং নিষ্কাশন, উলিয়াই বাহিবকৰণ, —কঙ্কনং ঠগ, প্ৰবঞ্চনা, —কঙ্কনং —না স্থিৰকৰণ, নিৰ্ণয়, চিন্তা, আয়োজন, আঁচনি, বিতৰণ, যোগান, —কাঙ্ক্ষিতঃ সন্মুখী, ভক্ত, —কীৰ্ণ বিকৃত, সিঁচৰিত, আবৃত, পূৰ্ণ। শি. ১৬।১০; —কুটং গড়খাটৈ। নগৰৰ প্ৰধান দুৱাৰৰ আগত থকা খাটে বা ডাঙৰ খাল, —কোপঃ ক্ৰোধ, —ক্রমঃ ১। ঘূৰি ফুৰা, ভ্ৰমণ, ২। অনুক্রম, শ্ৰেণী, শৃংখলা, —ক্রমঃ —ক্রিয়ণং ১। মজুৰি, ভাড়া, ২। ক্ৰয়, ৩। বিনিময়, অদল-বদল, —ক্রিয়া চৌহদ বেৰা দিয়া কাৰ্য্য, ঘেৰা কাৰ্য্য, —ক্লান্ত পৰিশ্রান্ত, —ক্লেশঃ জীপনি, জেকনি, পিটনি, —ক্লেশঃ দুৰ্দশা, কষ্ট, ভাগৰ, —ক্লয়ঃ কয়, নাশ, ধ্বংস, নিফলতা, মনু ৯।৫৯; —ক্লয় ক্লীণ, কয়প্ৰাপ্ত, —ক্লাননং ১। খোৱন, পৰিষ্কাৰকৰণ, ২। পানী, —ক্লিপ্ত সিক্ত, আবৃত, ব্যাপ্ত, —ক্লীণ ১। অভৰ্হিত, ২। কয়প্ৰাপ্ত, ক্লীণ, ৩। প্ৰাপ্ত, ৪। ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, ৫। হ্যাসপ্ৰাপ্ত, —ক্লীৰ মাতল, —ক্লেশঃ

ইফালে-সিফালে ঘূৰি ফুৰা। আৱৰণ, চৌহদ বেৰ, —ক্লী, ক্লীতং খাল, গাঁত, গড়খাটৈ, ১।৩০; —ক্লেশঃ প্ৰাপ্তি, ভাগৰ, এলাহ, ১।২৭; —ক্লীতিঃ যশস্যা, —গণনং —না সাধাৰণ গণনা। —গত আবৃত, ব্যাপ্ত, জ্ঞাত, পৰিপূৰ্ণ, প্ৰাপ্ত, ১। ১২৭, —গৰ্হণং তীব্ৰ গৰিহণা, —গলিত মগ্ন, নিমজ্জিত, অধঃপতিত, অন্তৰ্হিত, গলিত, প্ৰৱাহিত, —গল্ল অত্যন্ত গুপ্ত, অবোধা, —গৃহীত ১। অধিকৃত, ২। আলিঙ্গিত, ৩। আবৃত, প্ৰাপ্ত, ৪। স্বীকৃত, ৫। অনুগৃহীত, ৬। বাধিত, ৭। বিৰোধিতা, —গৃহ্যা বিবাহিতা নাবী, —গ্ৰহঃ ১। অধিগ্ৰহণ, অধিকাৰ, দখল, ২। আৱৰণ, চৌহদ বেৰ, ৩। প্ৰাপ্তি, স্বীকৰণ, ৪। সম্পত্তি, আচৰাব, দখল, গী ৪।২১; ৫। বিৱাহ, ৬। ১।২২; ৬। পত্নী, ৭। ৫।২৭; ৭। অনুগ্ৰহ, ৮। অনুচৰ, ৯। ঘৰ গৃহস্থী, পৰিয়াল, ১০। অস্তঃপুৰ, ১১। মূল, উৎস, ১২। (চন্দ্ৰ বা সূৰ্য্য) গ্ৰহণ, ১৩। শপত, ১৪। সৈন্যৰ পৃষ্ঠভাগ, ১৫। বিষ্ণু, —গৃহীত পতি, —গ্লান প্ৰাপ্ত, আলস্য, —ঘঃ ১। অগলি, আলতাৰাচ, দুৱাৰত তলা লগোৱা সবঞ্জাম, ২। মূৰত লো খটোৱা লাঠী, ৩। লোহাৰ গদা, ৪। পানীৰ কলহ, ৫। ঘৰ, ৬। বধ, হত্যা, আঘাত, —ঘটনং আলোড়ন, —ঘাতঃ —ঘাতনং বধ, হত্যা, লোৰ গদা, —ঘোষঃ শব্দ, বিজুলী, ঢেৰেকনি, অসং ভাষণ, —চয়ঃ ১। চয়ন, দ'ম কৰা, ২। অধায়ন, পুনৰ কথন, ৩। চিনাকি, ৪। জ্ঞানী, —চৰঃ ১। অনুচৰ, ভৃত্য, ২। দেহৰক্ষী, ৩। আৰক্ষী, ৪। সেৱা, ভক্তি, —চৰণং সেৱা, পূজা, —চৰ্যা সেৱা-সজ্জা, গী ১৮।৪৪; পূজা, প্ৰজ্ঞা, —চাৰ্য্যঃ যজ্ঞানি, —চাৰঃ —চাৰকঃ ভৃত্য, —চিত্ত ১। দ'ম কৰা, সিক্ত, ২। চিনাকি, ৩। শিক্ষাপ্ৰাপ্ত, —চিহ্নিঃ চিনাকি, আত্মীয়তা, —চ্ছদ্ স্বী. অনুচৰবৰ্গ, লগৰ সামগ্ৰী, —চ্ছদঃ পু. ১। পৰিধান, আৱৰণ, ২। কাপোৰ, পোচাক, ৩। অনুচৰবৰ্গ, ৪। ব্যক্তিগত সম্পত্তি, বাচন-বৰ্তনাদি, ৫। ভ্ৰমণ সামগ্ৰী, —চ্ছন্ন ১। আবৃত, ব্যাপ্ত, বিস্তৃত, ২। লুকাইত, ৩। —চ্ছিত্তিঃ বিভাজন, কাখা, —চ্ছিত্তিঃ ১। কৰ্তন, বিভাজন, ২। ব্যাখ্যান, ৩। নিৰ্দ্ধাৰণ, ৪। প্ৰভেদজ্ঞান, সদস্য বোধ, ৫। সীমা, চৌহদ, ৬। কোনো গ্ৰন্থ

অংশ অধ্যায়, —চ্ছিন্ন ১। ছিন্ন, কাটি পেলোৱা, ২। বিভাজিত, বিখণ্ডিত, ৩। ব্যাখ্যাকৃত, নিৰ্দ্ধাৰিত, ৪। সীমিত, চমুককৃত, —চ্ছদ্য ১। ওজন কৰিব লগীয়া, ২। মূল্য নিকপণ কৰিব লগীয়া, ব্যাখ্যা কৰিব লগীয়া, —জনঃ ১। অনুচৰবৰ্গ, ভৃত্যবৰ্গ, ২। পৰিয়ালৰ লোক, মহিলাসকল, ৩। ভৃত্য, —জঙ্ঘিতং গৰাকীৰ বা মালিকৰ দোষ, নিষ্ঠুৰতা আদি দেখুৱাই নিজৰ দক্ষতাৰ গোপন পৰিচয় দান। অথবা প্ৰেমিকৰ দ্বাৰা উপেক্ষিতা নাৰীয়ে প্ৰেমিকৰ প্ৰতি কৰা গুপ্ত নিন্দা, —জ্ঞপ্তিঃ ১। কথোপকথন, ভাষণ, ২। পৰিচিতি, —জ্ঞানং সম্পূৰ্ণ, নিখুঁত জ্ঞান, —ভীনং চবাইৰ চক্ৰাকাৰে উৰণ, —গত ১। অৱনত, তলমূৰ কৰা, ২। বৃদ্ধ হোৱা, ৩। পৈণত, পৰ, প্ৰস্ফুটিত, ৪। হজম হোৱা, ৫। সম্পূৰ্ণৰূপে বৃদ্ধিশ্ৰান্ত, ৬। অন্ত যেনে সূৰ্যাস্ত, ৭। সমাপ্ত, ৮। পৰিবৰ্তিত, ৯। শুৰেৰে আঘাত কৰিবলৈ নত হোৱা হাতী, শি ২। ২৯; —গতিঃ ১। অৱনতি, ২। পৰিপক্বতা, উন্নতি, ৩। ফল, পৰিণাম, ভৰ্ত্ত ২। ৯৪; ৪। সমাপ্তি, অন্ত, ৫। হজম, —গন্ধ ১। আবদ্ধ, আবৃত, ২। বিশাল, —গয়ঃ —গয়নং বিবাহ, —গহনং বান্ধন, মেৰাই মেৰাই বন্ধা কাৰ্য্য, —গায়ঃ ১। ফল, প্ৰতিফল, ২। হজম, ৩। পৰিবৰ্তন, ৪। পৰিপক্বতা, ৫। সমাপ্তি, ৬। বৃদ্ধাৱস্থা, ৭। (অশা) কাব্যৰ এবিধ অলঙ্কাৰ, —(দৰ্শী) সতৰ্ক, জ্ঞানী, ভৱিষ্যত ফলাফল বুজা, —(পথ্য) অন্তত হিতকৰ, —(শূলঃ) পেটফুলা, বদহজমীৰ বাবে পেটৰ বিষ, —গায়ঃ পশাৰ গুটিৰ চল, —গায়কঃ ১। নেতা, ২। পতি, —গাহঃ ১। বৃত্ত, বিস্তৃতি, প্ৰস্তু, ২। ডাঙৰ স্তনযুগল, কি ১২। ২০; ৩। চকাৰ পৰিধি, —গিম্বকং ১। সোৱাদ লোৱা কাৰ্য্য, খৱন, ২। চূষন, —গিষ্ঠা দক্ষতা, —গীত বিবাহিত, —গীতা বিবাহিতা তিবোতা, —গেতা পতি, শ ৫। ১৭; —তৰ্পণং সন্তুষ্টিকৰণ, —তঃ (পৰিতঃ) অব্য. চাৰিওফালে, সকলো ঠাইতে, —তাপঃ ১। অত্যন্ত তপত, ২। শোক, সন্তাপ, দুখ, ৩। অনুতাপ, দুখৰ বিননি, কান্দোন, ৪। ভয়, আতঙ্কত কঁপা, —ভুট ১। সন্ত, ২। আনন্দিত, —ভুটি আনন্দ, সন্তুষ্টি, —ভোষঃ কামনা-বাসনাহীন সন্তুষ্টি। আনন্দ, ব ১১। ৯২;

—ত্যক্ত ১। এৰি থোৱা, ত্যাগ কৰা, এৰা, ২। ধনুৰ পৰা কাঁড় এৰা, ৩। নাটনি, —ত্যাগঃ ১। এৰা, ত্যাগ, অগ্ৰাহ্য, অস্বীকাৰ, মনু ২। ২৫; ২। অৱজ্ঞা, নাশ, হানি, অভাৱ, —ত্ৰানং বক্ষণ, সুৰক্ষা, উদ্ধাৰ, গী ৪। ৮; —ত্ৰাসঃ আতঙ্ক, ভয়, —দংশিত বৰ্মাবৃত, —দানং ১। বিনিময়, ২। আসক্তি, ভক্তি, ৩। জমা থোৱা ধনৰ পুনৰুদ্ধাৰ, —দয়ী (ন) পু. ডাঙৰ ভায়েক থাকোঁতেই সৰু ভায়েকলৈ বিয়া দিয়া কন্যাৰ পিতাক, —দাহঃ ১। দাহ, পোৰা কাৰ্য্য, ২। দুখ, শোক, —দেৱঃ শোক, বিননি, —দেৱনং, —না, —দেৱিতং, সন্তাপ, দুখ, শোকৰ কান্দোন, —দ্রষ্টা (ঋ) দেখোঁতা, দৰ্শক, —ঘৰ্ষণং ১। আঘাত, আক্ৰমণ, ২। নিন্দা, ৩। অপব্যৱহাৰ, —ধানী পিন্ধা কাপোৰ, পোচাক, কি ৯। ১; —ধানীয়াং ভিতৰত পিন্ধা কাপোৰ, জাকিয়া, পেটিকোট আদি, —ধায়ঃ ১। অনুচৰবৰ্গ, ২। আধাৰ, জন্মধাৰ, ৩। তপিনা, টিক, —ধিঃ ১। চৌহদ্দ বেৰ, দেৱাল, বেৰা, ২। চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্যৰ চাৰিওফালে থকা জ্যোতিৰ্গুণ, ৩। ৰশ্মি মণ্ডল, ৪। দিগন্ত, ৫। বৃত্তৰ বেৰ, চকাৰ বেৰ, ৬। যজ্ঞাগ্নিৰ ওপৰত ৰখা (পলাশ) কাঠৰ লাঠী, —ধিস্থঃ ৰক্ষক, ৰজাৰ আলম্বা, পাৰিষদ, —ধূপিত সূগন্ধিত, —ধূসৰ মটীয়া বৰণৰ, —ধেয়ং পৰিধান —ধবংসঃ ১। চৰম দুৰ্দশা, ধবংস, নাশ, ২। বৰ্ণভ্ৰষ্ট, —ধবংসী (ন) নাশক, ধবংসকাৰক, বিধবংসী, —নিৰ্ৰাণং মহানিৰ্বাণ, —নিবৃত্তিঃ মোক্ষ, চৰম সীমা, —নিষ্ঠিত সুদক্ষ, —পক্ক ১। সুসিদ্ধ, ভালকৈ সিদ্ধ, পৈণত, ২। উচ্চ শিক্ষিত, চতুৰ, ৩। ভালকৈ হজম হোৱা, ৪। অৱক্ষয়, —পণং মূলধন, —পঙ্ককঃ, —প্ৰী (ন) শত্ৰু, গী ৩। ১৩৪; প্ৰতিকুলাচাৰী, বিৰোধী, —পাকঃ পু. (পৰি পচ ঘঞ) ১। পৰিপক্বতা, নিপুণতা, দক্ষতা, ২। ফল, পৰিণতি, —পাটল বিগ. ইষং ৰঙা, ৰঙচুৱা, —পাটিঃ —প্ৰী ১। পদ্ধতি, কৰ্মপথ, ২। আয়োজন, অনুক্ৰম, শৃঙ্খলা, —পাঠঃ সম্পূৰ্ণ বিবৰণ, —পাৰ্শ্বঃ ওচৰ, নিকট, —পালনং ৰক্ষণ, পালন, ভৰণ-পোষণ, মনু ৯। ২৭; —পিতৃকং সীৰ, —পীড়নং ১। পীড়ন, হেঁচা কাৰ্য্য, ২। আতঙ্ক, অনিষ্ট, —পুটনং শুচাই পেলোৱা। চল বা বাকলি একত্ৰা কাৰ্য্য, —পূজনং —পূজা আদৰ, সংকাৰ,

পূজা, —পূত ১। পঙ্কিতীকৃত, ২। বিশুদ্ধ, ৩। ভালকৈ চালিছাৰি উলিওৱা (শস্য), তুঁহশূনা, —পূৰণং সম্পূৰ্ণকৰণ, —পূৰ্ণ সম্পূৰ্ণ, তুষ্ট, সন্তুষ্ট, —পূৰ্ত্তি ক্ৰী. সমাপ্তি, সম্পূৰ্ণতা, —পূচ্ছা প্রশ্ন, অনুসন্ধান, গী ৪।৩৪; —প্ৰোষ্যঃ ভৃত্য, —প্লব বিণ. ১। ভাহি থকা, ২। কম্পন, ৩। অস্থিৰ, (—ব্লঃ) পূ. ১। বানপানী, ২। অৱগাহন, ৩। নাও, ৪। অত্যাচাৰ, —পুত দক্ষ, তপ্ত, —বৰ্হঃ ১। অনুচৰবৰ্গ, ২। আচবাব, ৩। ৰাজকীয় চিহ্ন, ৪। ধন, সম্পত্তি, —বৰ্হণং ১। পৰিৱৰ্হ, বৃদ্ধি, ২। পূজা, —বাধা কষ্ট, ক্লেশ, বিৰক্তি, ভাণ্ড, —বৃংহণং ১। উন্নতি, কল্যাণ, ২। পৰিশিষ্ট, —বৃংহিত বৰ্দ্ধিত, উন্নত, (পু) হাতীৰ চিঞৰ, —ভঙ্ক টুকুৰা-টুকুৰ হৈ ভগা, —ভৎসনং ভয় দেখুৱা, —ভৱঃ ১। অপমান, আঘাত, ২। পৰাজয়, —ভৱাস্পদং অপমানৰ বিষয়, —ভৱস্বিঃ অপমান, —ভৱী (ন) —ভৱী (ন) ১। অপমানকাৰী, অৱজ্ঞা-কাৰী, ২। চেৰ পেলাওঁতা, —ভাষণং ১। ভাষণ, কথা, মেল, ২। নিন্দা, ভৎসনা, অপবাদ, —ভাষা ১। ভাষণ, মেল, ২। নিন্দা, ভৎসনা, অপবাদ, ৩। শব্দ প্ৰয়োগ, ৪। কাৰিকৰী শব্দ, ৫। সূত্ৰৰ এবিধ লক্ষণ। সূত্ৰ ছয়বিধ : সংজ্ঞা, পৰিভাষা, বিধি, নিয়ম, অতিদেশ আৰু অধিকাৰ। পাণিনিৰ সূত্ৰ-সমূহৰ ব্যৱহাৰ বিধি। 'ইকো গুণবৃদ্ধিঃ ইতি আদিকা পৰিভাষা', ৬। পৃথিত ব্যৱহাৰ কৰা সংকিশ্ত বৰ্ণবোৰৰ বিপৰীতে সম্পূৰ্ণ পদসমূহৰ তালিকা : যেনে এই পৃথিবী মাজত সংক্ষেপতে ব্যৱহাৰ কৰা 'দেভা' বৰ্ণ দুটাৰ পূৰ্ণ শব্দ 'দেবী ভাগৱত', —ভুক্ত ভুক্তিত, ব্যবহৃত। উপবৃত্ত, প্ৰাপ্ত, —ভূত অপমানিত, অভিজ্ঞত, অশ্ৰুত, —ভ্ৰমঃ পৰিভ্ৰমণ, —মণ্ডল বিণ. গোলাকাৰ, ঘূৰণীয়া, —মণ্ডলং গোলক, বৃত্ত, —মণ্ডলঃ পূ. এবিধ বিষাক্ত মহ, এখন পৰ্বত, —মণ্ডলা ক্ৰী. বৃহদাকাৰ স্তন আৰু নিত্যযুক্ত ভাৰোতা, —মৰঃ ধ্বংস, —মৰ্হঃ, —মৰ্হনং ১। বঁহন, চূৰ্ণকৰণ, ২। ধ্বংস, নাশ, আঘাত, —মৰ্হঃ ইৰ্হা, ক্লেশ, —মলঃ ১। সূগন্ধ, জাতব, ২। গাভ বঁহা কুৰুমাদি, ৩। যৌন সদয় ৪। দাগ, ৫। জাৰী লোকৰ সমাজ, সংসদ, —মলিত

১। সুগন্ধিত, ২। সৌন্দৰ্য্যাপহৰণ, ৩। মলপূৰ্ণ, —মাণং ক্ৰী. ১। ওজন, মাপ, জোখ, মনু ৮।১৩৩; ২। মূল্য, —মাৰ্গঃ ১। বিচাৰ, অন্বেষণ, ২। স্পৰ্শ, সংযোগ, শি ৭।৭৫; ৩। পৰিষ্কাৰকৰণ, —মাৰ্জনং ১। প্ৰস্থি আহাৰ, মৌ, তেল, ঘিউ মিহলি খাদ্য, ২। পৰিষ্কাৰকৰণ, মাজন, বঁহন, —মিত ১। জোখ, পৰিমাণ, ২। সীমা, ৩। যুক্ত, —মিলনং ১। স্পৰ্শ, সংযোগ, ২। সংহতি, —মুট ১। দোত, পৰিষ্কৃত, ২। আলিঙ্গিত, ৩। জোখ লব পৰা, গণনীয়, —মোক্ষঃ ১। দূৰীকৰণ, ২। (পশুৰ) শিং ভাঙি বা উভালি পেলোৱা, —মোষঃ চুৰ কৰা, চুৰি, —মোষী (ন) চোৰ, —ম্লান ১। স্তনপ্ৰাপ্ত, জই পৰা, ২। ক্ষয়প্ৰাপ্ত, ৩। মলিন, —ম্ৰকা ১। বকা, প্ৰতিবকা, ২। পালন, ৩। উদ্ধাৰ, —মৰ্য্যঃ পথ আলিবাট, —মৰ্হঃ (বতি ঘঞ নৃম) আলিঙ্গন, গী ৩৫।৭; —লঘু অতি পাতল, সূক্ষ্ম, —লুপ্ত ১। বাধাপ্ৰাপ্ত, ২। অন্তৰ্হিত, —লেশঃ ১। বেখাচিত্ৰ, ২। চিত্ৰ, —লোপঃ ১। আঘাত, ২। অৱজ্ঞা, —লংসবঃ এটা সম্পূৰ্ণ বছৰ, উ ৩।৩৩; —লৰ্জনং ক্ৰী. (বৃদ্ধ গিচ লুট) ১। বধ, হত্যা, ২। পৰিভ্যাগ, 'যস্মিন দেশে ন সম্মানো ন ক্ৰীড়িৰ্ণ চ ৰাজ্যতঃ'। ন চ বিদ্যাগমঃ কশ্চিৎ তং দেশং পৰিৱৰ্জয়েৎ।। চাণক্য। কুভাৰ্য্যাক কুমিত্ৰক কুদেশক দূৰতঃ পৰিৱৰ্জয়েৎ। গপু ১।১৩৩, —লৰ্হঃ (বৃং ভাৱে ঘঞ) ১। বিনিময়, ২। ঘূৰণ, ৩। যুগৰ পৰিৱৰ্তন, যুগান্ত, ৪। দুনাই হোৱা, ৫। এবছৰ, ৬। বাসস্থান, ৭। পৃথিবী পৰিচ্ছেদ, ৮। পুনৰ জন্ম, ৯। জীৱনৰ পৰিৱৰ্তন, অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন, ১০। কুৰ্মৰাজ, —লৰ্হনং ক্ৰী. ১। ঘূৰণ, চক্ৰলকাৰে ঘূৰণ, ২। সময়ৰ অন্ত, কালান্ত, যুগান্ত, ৩। বদল, বিনিময়, —লৰ্হিকা মেট্ৰজাত এবিধ ৰোগ। 'ফাইমোচিচ'। লিঙ্গৰ ছাল বাঢ়ি মুখ ঢাকি পেলোৱা ৰোগ। আজিকালি শৈল চিকিৎসাৰ দ্বাৰা লিঙ্গমুখৰ ছাল কাটি পেলোৱা হয়, —লসৎ পূ. (বস্ অথচ) গাওঁ, —লহঃ (বহ্ অচ) সপ্তমাসৰ অন্তৰ্গত ষষ্ঠ বায়ু। শ ৭।৬, —লানঃ (বদ ঘঞ) ১। অপবাদ। নিন্দা, ভৎসনা, ২। বীণা বজোৱা সঁজুলি বিশেষ, —লানক বিণ. নিন্দুক, বীণাবাদক, —লানী (ন) চিকিৎসক চিকিৎসকালোতা, নিন্দুক, পৰিবাদক, (—লী) ক্ৰী. সাতভাল

তাঁৰ থকা বীণা, শি ৬৯; —ৰাপ: ১। ক্ষৌৰকৰ্ম, ডাটি খুৰুৱা, ২। শস্য, বীজ সিঁচা, ৩। জলাধাৰ, ৪। আচবাব, ৫। অনুচৰবৰ্গ, —ৰাপনং মুণ্ডন, —ৰাৰ: (বৃ কৰণে ঘঞ) ১। পৰিয়াল, পৰিজন, গৃহস্থী ঘৰত, সকলোৱে একেলগে থকা, ৰ ৬। ১০; ২। আৱৰণ, পৰিচ্ছদ, ৩। (তৰোৱালৰ) মুঠি, নাল, —ৰাহ: ১। বানপানী, পানী ওফন্দি পৰা, ২। বঢ়া পানী নিৰ্গমনৰ ব্যৱস্থা, —ৰিষ্ণু:, —ৰিষ্ট:, —ৰিষ্টি: —ৰেষ্টা (ৱিদ ক্ত: —জিন) পূ. বিবাহিত ভায়েকৰ অবিবাহিত ককায়েক, মনু ৩। ১৩৭; —ৰিদ্ধ: কুবেৰ, —ৰিন্দন (৭) পূ. জোষ্ট ভাতৃক পৰিত্যাগ কৰি সৰু ভাতৃক ভাৰ্যা, অগ্ন্যাধানাদি দান কৰোঁতা। (ককায়েক যদি জাক্ৰিষ্ট, কুলভ্ৰষ্ট, দেশান্তৰস্থ, নপুংসক, কামুক, অতিবৃদ্ধ, বেশ্যাভিযুক্ত হয় তেনেহলে এনে কাৰ্য্যত দোষ নাই), —ৰিষ্ণু: (ৰিষ্ণুং ৰিষ্ণুং পৰি অব্য সমাস) চাৰিওফালে বিষ্ণু (জ্ঞান), —ৰিহাৰ: খোজ কাটি ঘূৰি ফুৰণ, —বৃঢ়: পূ. গৰাকী, স্বামী, মালিক, অধিপতি, ৰাত ৩। ২৮২; —বৃত্ত (সৰ্বতোভাৱেন বৃত্ত:) ১। আবৃত, বেষ্টিত, ২। বিস্তৃত, ঘেৰি ৰখা, ৩। ব্যাপি থকা, ৪। জ্ঞাত, —বৃত্ত চক্ৰাকাৰে ঘূৰি থকা, বিনিময়, সমাপ্ত (—স্তং) আলিঙ্গন, —বৃষ্টি: পূ. (পৰি বৃষ্টি ক্ৰিচ) ১। পৰিবিষ্ট, ২। পৰিবৰ্তন, ঘূৰণ, ৩। অস্ত, অৱসান, ৪। পৰিবেষ্টন, ঘেৰি ৰখা কাৰ্য্য, ৫। অৰ্থৰ তাৰতম্য নোহোৱাকৈ শব্দৰ পৰিবৰ্তন। যেনে বৃষধ্বজৰ ধ্বজৰ সলনি বাহন (বৃষবাহন), ৬। (অশা) এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ, ‘পৰিবৃতিবিনিময়: সমনান্যথিকৈৰ্ত্তৱেৎ’ য’ত কোনো পদাৰ্থৰ সমান, কম, বা বেছি পদাৰ্থৰ লগত বিনিময় বৰ্ণনা হয়। যেনে ‘দত্তা কটাক্ষমেনাক্ষী জজ্ঞাহ হৃদয়ং মম। ময়া তু হৃদয়ং দত্তা গৃহীতো মদনধ্ব:।। ইয়াত প্ৰথমজ্ঞত সমান (অৰ্থাৎ কটাক্ষৰ সলনি হৃদয়) আৰু দ্বিতীয়জ্ঞত কম (অৰ্থাৎ হৃদয়ৰ সলনি কামজ্বৰ), —ৰেষ্টা (ভূ), —ৰেনক পৰিবৃন্দ চাওক, —ৰেনলং ১। পৰিবেষ্টা বিবাহ, ২। বিবাহ, ৩। সম্পূৰ্ণ জ্ঞান, ৪। সৰ্বশক্তি, ৫। অগ্ন্যাধান (—ন্য) ১। চতুৰ্থ, বৃদ্ধি, ২। পৰিণামদৰ্শিতা, —(নীয়া) অবিবাহিত ককায়েকৰ ভাতৃবধু, —ৰেষ্টা, —ৰ্য: পূ. (পৰিতো ৰিয়াতে ৰূপান্তৰিত হৈনেন ৰিহিবৌ ঘঞ) ১। চক্ৰ,

পৰিবি, বেষ্টন, বৃত্ত, ২। আহাৰাদি পৰিৱেশন, বিতৰণ, ৩। সূৰ্য্য অথবা চন্দ্ৰৰ জ্যোতিৰ্মণ্ডল, —ৰেষক: —ৰেষ্টা (ঋ) : পৰিৱেশন কৰোঁতা, ভোজাদিত খাদ্য বিতৰণ কৰোঁতা। এই মানুহজন প্ৰসন্নমুখ, সুন্দৰ, সৎ, পূজাৰত, স্নেহপৰ, নিপুণ, ধৌঢ়, বদান্য, শুচি, বিপ্ৰ, কুলজ হোৱা উচিত (পাকবাজেশ্বৰ), —ৰেষণং ক্লী. ১। ভোজনৰ বাবে ভোজন পাত্ৰত আহাৰ বিতৰণ, ২। বস্ত্ৰৰ দাম, মূল্য, ৩। মচলা, —ৰাধ্য: এবিধ নলখাগৰি, —ব্ৰজ্যা ক্লী. (ব্ৰজ ক্যপ) ১। তপস্যা, ২। ইতস্তত: ভ্ৰমণ মনু ১০। ৫২; —ব্ৰাজ: পূ. গৃহস্থাশ্ৰমত্যাগী, সন্ন্যাসী, —ব্ৰাট্, ব্ৰাড্ পূ. বিষয়ভোগ তাগ কৰি চতুৰ্থাশ্ৰম অৱলম্বনকাৰী, —শঙ্কনীয়, সকলো ফালেদি শঙ্কাৰ বিষয়, —শিষ্টং ক্লী. (শিষ ক্ত) শেষত থকা। পৃথিব শেষত অবশিষ্টাৰ্থবোধক অংশ। (যেনে, এইখন গৃহৰ পৰিশিষ্ট), —শীলনং ১। সংস্পৰ্শ, সংযোগ, ২। সঙ্গম, ৩। অধ্যয়ন, অনুশীলন, —শুঙ্কি: ১। সম্পূৰ্ণ শুদ্ধতা, ২। ন্যাতা, —শুঙ্ক ১। ভালকৈ শুকোৱা, ২। জঁই পৰা, ফোঁপোলা, —শুঙ্ক শুকান মাছ বা মাংস, —শূন্য খালি, একো নথকা, —শোষ (ঋণ) পৰিশোধ, ঘূৰাই দিয়া কাৰ্য্য, —শোষ: শুকোৱা কাৰ্য্য, —শ্ৰয়: ১। আশ্ৰয়, ২। সভা, —শ্ৰীন্ত ভাগৰি পৰা, —শ্ৰেষ: (শ্ৰিষ ঘঞ) আলোষ, আলিঙ্গন, —ষদ্ ক্লী. (সদ্ ক্ৰিপ যত্বম) সভা, সমিতি, ধৰ্মীয় সভা, —ষদ:, —ষদ্য:, —ষদ্বল: সভা, সদস্য, —ষেক:, ষেচনং ১। পানী ছটিওৱা, তিওঁয়া কাৰ্য্য, —থল্ল বিণ. আনৰ দ্বাৰা পালিত (হ্ৰে) পূ. ১। পালিত সন্তান, তোজনীয়া পুত্ৰ, ২। চাকৰ, —ডৰ: ১। অলঙ্কৰণ, বিভূষিতকৰণ, সজাই-পৰাই ধুনীয়া কৰা কাৰ্য্য, —ডাৰ: অলঙ্কৰণ, ২। চাফ-চিকুণ কৰা কাৰ্য্য, ৩। সংস্কাৰ কৰ্মৰ দ্বাৰা পুত্ৰকৰণ, —ডৃত্ত বিণ. ১। অলঙ্কৃত, ২। সিদ্ধ, পাক কৰা, ভূষিত, —ষ্টোম: ১। হাতীৰ গাত দিয়া ৰঙীণ সাজ, জীন, ২। চাদৰ, —ম্পন্দ: ১। অনুচৰ, চাকৰ-বাকৰ, ২। কেশ বিন্যাস, চুলিৰ অলঙ্কৰণ, ৩। হৃদকম্পন, কম্পন, ৪। খাদ্য সম্ভাৰ, —যন্ত্য:, যন্ত্য: আলিঙ্গন, ম্পৰ্শ, সংযোগ, —সংখ্যা ১। গণনা, ২। যোগ, যোগ সংখ্যা, ৩। (ফিল) প্ৰত্যাহ্বান থকা কেইটাৰ বাহিৰে বাকী সকলোবিলাক বৰ্জন। (বিধি আৰু সিয়মৰ বিপৰীত), ‘পঙ্ক পঙ্কনখা

ভক্ষ্যঃ' বুলিলে পাঁচবিধ পাঁচনখীয়াহে খাব পাৰি, আন-
বিলাক নহয়, ৪। এবিধ কাব্যলঙ্কাৰ, য'ত কোনো এটা
বিষয় নোকোৱাকৈ বা নোসোধাকৈ বুজা যায় বা
অনুমান কৰিব পাৰি। যেনে- বিবাহত পাণিগ্ৰহণ,
নূপুৰত ৰাৱাৰ, আদি। —সংস্ৰংসৰ এবছৰ পুৰণি
—সমূহনং ১। সমূহকৰণ, গেটি খোৱা কাৰ্য্য, ৩।
যজ্ঞৰ অন্তত যজ্ঞকুণ্ডৰ চাৰিওকাষে পানী ছটিওৱা
কাৰ্য্য, —সৰঃ পূ. ১। কাষ, সীমা, নদী, নগৰ
পৰ্বতাদিৰ সীমাত থকা অঞ্চল, প্ৰান্তভূমি, মে ৬৯,
২। মৃত্যু, ৩। বিধি, ৪। স্থান, ৫। বিকৃতি, —সৰ্গঃ ১।
ঘূৰি ফুৰণ, ২। পৰিবেষ্টন, ৩। অনুসৰণ, ৪। এবিধ
কুঠ ৰোগ, —সৰ্য্যা স্ত্ৰী. ১। চাৰিওফালে ঘূৰি ফুৰণ,
সৰ্বতোগমন, ২। পৰ্যটন, —স্কন্দঃ পূ. (স্কন্দ অচ)
পৰপুত্ৰ, আনৰ দ্বাৰা প্ৰতিপালিত, —সুৰণং ১।
বিস্তৰণ, (মাটিত) পাৰি দিয়া কাৰ্য্য, চাদৰ, —স্বৰ্গঃ ১।
প্ৰসন্ন, বৈ যোৱা কাৰ্য্য, ২। নদী, জনপ্ৰবাহ —স্বাৰ্হঃ
নিঃসৰণ, স্ত্ৰং, —তা স্ত্ৰী. মদিৰা, সুৰা, ঋষে
৮। ৩৯। ১০; —হাৰঃ (হা ঘঞ) পূ. ১। অৱজ্ঞা,
অনাদৰ, ২। ত্যাগ, বৰ্জন, ৰাত ৪। ৬৭৬; ৩। গোপন,
'কথং আজ্ঞানং পৰিহাৰং কৰেমি', শ ১য় অ ৪। জয়
কৰি লাভ কৰা সম্পত্তি, মনু ৭। ২০১; ৫। গাওঁ বা
নগৰৰ কাষত থকা ৰাজহুৱা ভূমি, ৬। শাসনাৱলী, দান,
নিষ্পিথেৰাজ ভূমি দান, মনু ৮। ২৩৭; —হাৰ্য্য বিণ.
(হা গাট) পৰিত্যাগ কৰাৰ যোগ্য, ত্যাগ কৰিব লগীয়া,
—হাৰ্য্যঃ থাক, —হাসঃ (হস্ ভাৱে ঘঞ) ব্যঙ্গ,
পৰিহাস, ঠাট্টা বিদূষ, ধেমালি; 'পৰিহাস বিজল্লিতং
সখ্যে', শ ২। ১৮; (—ৱেদী) বহুৱা।

পৰীক্ষক বিণ. (পৰি ঙ্ক পুন্) ১। নিকপক, পৰীক্ষা,
লওতা, পঞ্চ ১। ৮৪, ২। বিচাৰক।

পৰীক্ষা স্ত্ৰী. (পৰি ঙ্ক অঃ টাপ) ১। নিকপণ, পৰীক্ষা,
২। বিচাৰ, সাক্ষীক জেৰা।

পৰীক্ষিৎ, —ক্ষিতঃ (পৰীক্ষীণেষু কৃকৃষু ক্ষিয়তি ঙ্গে
ইতি কি ঐক্ৰমো ক্ৰিপ) ১। অৰ্জুনৰ নাতি। অভিমন্যু
আৰু উত্তৰাৰ পুত্ৰ। কৃকৃষুৰ বৃদ্ধত কৃকৃষণ
শেষ হওঁ হওঁ অৱস্থাত দ্ৰোণাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ অশ্বখামাই
ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰি উত্তৰাৰ গৰ্ভস্থিত সন্তানক
ভষ্মীভূত কৰে। ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই সেই সন্তানক
পুনৰ্জীৱন দান কৰে আৰু তাৰ নাম পৰীক্ষিত

ৰাখে। 'পৰীক্ষীণে কুলে জাতো ভৱতৃষ্ণং
পৰীক্ষিতমেতি'। যুধিষ্ঠিৰৰ পিচত কলিৰ প্ৰাবল্যত
পৰীক্ষিত হস্তিনাপুৰৰ ৰজা হয়। সপৰ্বজ ভক্ষকৰ
দংশনত পৰীক্ষিতৰ মৃত্যু হয় ২। অনন্থ আৰু পত্নী
মগধ কন্যা অমৃতাব পুত্ৰ।

পৰীত বিণ. (পৰ ই ক্ৰঃ) পৰিৱেষ্টিত, ঘেৰি থকা, যাহা
১। ১১২। ৭।

পৰীৰং স্ত্ৰী. ফল।

পৰীৰণং ১। কাছ, ২। লাঠী, ৩। কাপোৰ।

পৰীৰতঃ পূ. আলিঙ্গন।

পৰীৰতঃ পূ. পৰিৱৰ্তন, প্ৰতিদান, বিনিময়, কুৰ্মৰাজ।

পৰীষ্টিঃ স্ত্ৰী. ১। অনুসন্ধান, গৱেষণা, ২। সেৱা,
শুজাৰা, পূজা, অৰ্চনা।

পৰঃ পূ. (পিপতীতি প্ৰাহলকাদুঃ) ১। সমুদ্ৰ,
২। স্বৰ্গলোক, ৩। হাত বা ভৰিৰ গাঁথি, ৪। পৰ্বত,
—কস্ স্ত্ৰী. গাঁথি, 'কাণ্ডাৎ কাণ্ডাৎ প্ৰবোহতী পৰঃ
পৰুষম্পৰি।' যবে ১৩। ২০।

পৰঃ অব্য. যোৱা বহুৱা। (স্ত্ৰী) ১। গাঁথি, ২। শৰীৰৰ অঙ্গ।

পৰঃ পূ. (পৰঃ পৰ্বতঃ দ্বাৰম্ভিৰ যস্য) ঘোঁৰা।

পৰঃ বিণ. (প্ৰ পুতৌ উষচ) ১। কঠিন, কৰ্কশ, ২। কঠোৰ,
কেটেৰা, নিটুৰ, ৩। ৯। ৮; ৩। তীক্ষ্ণ, উগ্ৰ, ৪। স্থূল,
৫। কৰ্দমাঙ্ক, লেটেৰা, —ষৎ কঠোৰ বাক্য, গালি-
শপনি।

পৰেভ বিণ. মৃত, —তঃ প্ৰেত, ভূত, —ভৰ্তা, —ৰাজ্
যমৰাজ।

পৰেদ্যম্ভি, —দ্যুঃ অব্য. পিচ দিন।

পৰেই, —কা স্ত্ৰী. বহুপ্ৰসূতা গাই, কেইবাবাৰো পোৱালি
দিয়া গাই।

পৰেযিত বিণ. আনৰ দ্বাৰা লালিত-পালিত, —তঃ কুলি
চৰাই।

পৰোকে বিণ. (অক্ৰোঃ পৰং) ১। চকুৰে নেদেখা। দৃষ্টিৰ
বাহিৰত, অদৃশ্য, ২। গুপ্ত, অজ্ঞাত, অচিনাক্ত।
পৰোকে কাৰ্য্যহস্তৰং প্ৰত্যকে প্ৰিয়ৱাসিনয়।

বৰ্জয়েৎ তাদৃশং মিত্ৰং বিশ্বকৃষ্ণং পৰোমুখম্।। চাপক।

—কঃ পূ. তপস্বী। 'পৰোকে' আৰু 'পৰোকে'
ক্ৰিয়াবিশেষণৰূপে ব্যৱহাৰ হয়, —কোৱাঃ মানিক্য
অনুপস্থিতত ভোগ কৰা।

পৰোপকাৰঃ পূ. আনৰ উপকাৰ, হিত। 'পৰোপকাৰঃ

কৰ্তব্যঃ প্ৰাণৈঃ কষ্টগতেৰপি। পৰোপকাৰজং পুণ্যং
তুল্যং ক্লতৃশতৈৰপি।।

পৰোষ্টি: তেলভকুৰা, পইতাচোৰা।

পৰোষ্টি স্ত্ৰী। কাশ্মীৰৰ এখন নদীৰ নাম, ৰাত
৮।২০০৭।

পৰ্কটিং, —টী: জৰি গছ।

পৰ্জন্যঃ পু. (পৰ্জতি সিঞ্চতি বৃষ্টিং দদাতীতি) ১। ইন্দ্র,
২। মেঘ, গী ৩।১৪; ৩। দ্বাদশাদিত্যৰ এজন,
৪। কশ্যপৰ এজন পুত্ৰ, গন্ধৰ্ব। মহা ১।৬৫।৪৪,
৫। এজন প্ৰজাপতি, হিৰণ্যবোমৰ পিতৃ, ৬। বিষ্ণু,
মহা ১৩।১৪৯।১০০।

পৰ্ণ হাৰিতো (চুৰা উ সক পৰ্ণয়তি) সেউজ কৰ,
সেউজীয়া কৰ। (গিজস্ত) পৰ্ণপয়তি।

পৰ্ণ স্ত্ৰী. (পিপতীতি পু নঃ) ১। গছৰ পাত, ২। ফুলৰ
পাহি, ৩। কাঁড়ৰ পাখি, পাখি, ৪। পাণ, —ণঃ
পলাশৰ পাত, —কাৰঃ পাণ বেপাৰী, —কুটী গছৰ
পাতেৰে বনোৱা পঁজা, —কুচ্ছ গছৰ পাত আৰু
কুশ খাই পাঁচদিন পালন কৰা এবিধ ব্ৰত, —খণ্ডঃ
একমাত্ৰ পাত থকা (ফুল নথকা) গছ, যেনে টেংকীয়া
গছ, —টীৰপটঃ শিৱ, —নৰঃ পলাশ গছৰ পাতেৰে
তৈয়াৰী মানুহ (পুতলা)। মৃত লোকৰ শবীৰ নাপালে
তাৰ শ্ৰলনি শ্মশানত এই পুতলা দাহ কৰা হয়;
—ভোজনঃ ছাগলী, —মুগঃ গছৰ পাতৰ দ্বাজত
বাস কৰা বনৰীয়া জন্তু, —বাহু বসন্ত কাল, —লতা
পাণ গছ, —বীটিকা মিঠা পাণ (চুপাৰি, মচলাৰে
সৈতে পাণ), —শালা পৰ্ণকুটিৰ, আশ্ৰম।

পৰ্ণল পাতেৰে পৰিপূৰ্ণ।

পৰ্ণসিঃ ১। পানীৰ মাজৰ ঘৰ, ২। পদুম, ৩। প্ৰসাধন।

পৰ্ণশনঃ পু. মেঘ।

পৰ্ণসঃ পু. (পৰ্ণেৰসতি দীপাতি শোভতে ইতি পৰ্ণ অস্
অহ) তুলসী গছ।

পৰিণী স্ত্ৰী. তেজপাত।

পৰ্ণী (ন) গছ।

পৰ্ণেটিজং স্ত্ৰী. পৰ্ণ কুটিৰ।

পৰ্ণি পু. ১। চুলিৰ কোছা, ঘন চুলি, ২। পাদ (অৰ্ধেৰায়)।

পৰ্ণ স্ত্ৰী. ১। কুমলীয়া ঘাঁহ, নতুন ঘা, ২। ঘৰ, ৩। খোৰা

মনুহে চলা-ফিৰা কবিব পৰা চকা লগোৱা চকী।

পৰ্ণীকঃ ১। সূৰ্য, ২। অগ্নি, ৩। জলাধাৰ।

পৰ্পিকঃ খোৰা মানুহ।

পৰ্ৰক অব্য. চাৰিওফালে, চাৰিওদিশে।

পৰ্ৰকঃ পু. (পৰিতোহক্যতে পৰি অকি লক্ষণে ঘঞ)

১। পালেং, খাট, বিহনা, 'চোফা', ২। পাচ পিৰাত
(তপিনা আৰু উৰু পাৰি) বহাৰ সময়ত কঁকালৰ
ভলৰ অংশত লোৱা কাপোৰ, ৩। ধ্যানৰ সময়ত
(পদ্মাসনৰ দৰে) এক বিশেষ ধৰণৰ ভঙ্গি, —বন্ধঃ
আসন ভঙ্গি।

পৰ্ৰটনং, —টিতং স্ত্ৰী. ভ্ৰমণ, ভা ৯।৭।১৮।

পৰ্ৰনুযোগঃ পু. (পৰি অনু যুক্ত ঘঞ) জিজ্ঞাসা, প্ৰশ্ন,
অনুসন্ধান, উক্তি খণ্ডনৰ উদ্দেশ্যে জিজ্ঞাসা।

পৰ্ৰন্তঃ পু. (পৰিতোহন্তম্ প্ৰাদিসম্যস্য) ১। শেষ সীমা,
পঞ্চ ১।১৪১; ২। দাঁতি, কাৰ, (কাপোৰৰ) আঁচল,
ৰ ১৮।৪৩; ৩। অন্ত, শেষ, —দেশঃ, ভূমিঃ, ভূঃ
দাঁতি-কাষৰীয়া অঞ্চল।

পৰ্ৰন্তিকা স্ত্ৰী. গুণস্ৰষ্ট, দুষ্টবিত্ৰতা।

পৰ্ৰয়ঃ পু. (পৰি ক্ৰমশঃ অয়ো গমনম্) ১। ব্যতিক্ৰম, বিপ্লৱ,
২। হানি, ৩। পৰিবৰ্তন, ৪। ওলট-পালট। খেলিমেলি,
৫। কৰ্তব্যৰ প্ৰতি অৱজ্ঞা, বিৰোধিতা, —ণং স্ত্ৰী. ১।
ঘোঁৰাৰ সম্ভা, জীন, ২। চক্ৰাকাৰে ঘূৰণ।

পৰ্ৰন্তা, —স্থানং স্ত্ৰী. স্ত্ৰী. ১। বিৰোধিতা, বাধা।

পৰ্ৰন্ত বিণ. (পৰিতোহন্তঃ ক্ষিপ্তঃ অসু ইৰ ক্ষেপে ক্ৰঃ)
১। পতিত, ২। হত, ৩। সৰ্বত্ৰ সিঞ্চিত,
চাৰিওফালে সিঁচৰিত, ৪। পৰিৱেষ্টিত, ৫। ওলট-
পালট, ৬। আঘাত।

পৰ্ৰন্তিঃ —স্তিকা স্ত্ৰী. তপিনা পাৰি বহা। পালেং।

পৰ্ৰ্যাকুল বিণ. ১। বেয়া, লেতেৰা, ২। আতঙ্কিত,
৩। বিশৃঙ্খল, ৪। ক্ৰোধাধিত, উত্তেজিত, বিচুৰ্তি।

পৰ্ৰ্যন্ত বিণ. (পৰি আপ ভাবে ক্ৰঃ) ১। যথেষ্ট,
২। সমাপ্ত, ৩। প্ৰাপ্ত, ৪। পূৰ্ণ, সম্পূৰ্ণ, মনু
১১।৭; ৫। শক্তিসম্পন্ন, গী ১।১০; —স্ত্বং অব্য.
ইচ্ছানুসৰি, ইচ্ছামতে, যথেষ্টভাৱে, —স্তিঃ স্ত্ৰী.
১। প্ৰাপ্তি, ২। সম্ভৱ, ভূপ্তি, ৩। সমাপ্তি, ৪। যোগ্যতা।

পৰ্ৰায়ঃ পু. (পৰি ইণ গতো বঞ) ১। ঘূৰণ, চক্ৰগতি,
২। হানি, ৩। ক্ৰম, ৪। পঙ্কতি, ৰোজনা, ৫। একাধ-
ৰাৱক গন্ধ, ৬। য়ৰ ক্ৰান্ত যি সম্পৰ্ক অৱ লগত সেয়ে
পৰ্ৰয়, ৭। গঠন, সৃষ্টি, নিৰ্মাণ, ৮। অৱসৰ, সুযোগ,
৯। এবিধ অৰ্থালক্ষ্য: কেতিয়াবা এটা প্ৰত্যক্ষৰ অনেক

পদার্থত, কেতিয়াবা অনেক পদার্থৰ এটা পদার্থত
পৰ্যায়ক্রমে অৱস্থান বা সম্পাদন প্ৰকাশ হ'লে পৰ্যায়
অলঙ্কাৰ হয়। সাদ ১০।১০৪; —চ্যুত ক্ৰম ভঙ্গ,
—ব্ৰচনং —শব্দ সমার্থবাচক শব্দ, —শব্দৰং
প্ৰহৰীবিলাকৰ এটাৰ পিচত এটাৰ শয়ন।

পৰ্যালোচনং —না ১। কোনো এটা বিষয়ৰ ওপৰত
বিস্তৃত আলোচনা, ২। জ্ঞান।

পৰ্যৱৰ্তঃ, —তৰ্জন উভতি অহা কাৰ্য।

পৰ্যৱিল অতি লেতেৰা (পানী), ব ৭।৪০।

পৰ্যাসঃ পূ. (পৰি অস্ ঘঞ) ১। পতন, ২। হনন,
৩। অন্ত, শেষ, ৪। চক্ৰাকাৰে ঘূৰণ,

পৰ্যাহাৰঃ পূ. এডাল বাঁহৰ কামীৰ দুয়ো মূৰে বচি
ওলমাই কান্ধেৰে মালবস্ত কঢ়িওৱা এবিধ সঁজুলি।
বাওঁকা। কানমাৰি।

পৰ্যুক্ষণঃ ক্ৰী. মন্ত্ৰোচ্চাৰণ নকৰাকৈ পানী ছটিওৱা।

পৰ্যুথানং থিয় হোৱা। উথান।

পৰ্যুৎসুক বিগ. ১। শোকাৰ্ত, দুখী, ২। উৎসুক, উদবিগ্ন।
কু ৪।২৮।

পৰ্যুদঞ্চনং ক্ৰী. (পৰি উৎ অঞ্চ লুট) ১। ঋণ, ধাৰ,
২। উথান।

পৰ্যুদন্ত বিগ. (পৰি উৎ অস্ ক্ত) ১। বহিৰ্ভূত, ২। নিষিদ্ধ।

পৰ্যুদাসঃ পূ. (পৰি উৎ অস্ ঘঞ) নিষিদ্ধ বিধি। যেনে
'ব্যত্ৰো প্ৰাঙ্কং ন কুৰীতি' এই সাধাৰণ বিধিৰে ৰাতি
প্ৰাঙ্ক কৰা নিষেধ কৰা হৈছে।

পৰ্যুপাসনং ক্ৰী. ১। পূজা, অৰ্চনা, ২। প্ৰজ্ঞা, সেৱা,
৩। বন্ধুত্ব, সৌজন্যতা।

পৰ্যুপ্তিঃ ক্ৰী. ৩টি সিঁচা।

পৰ্যুষণং ক্ৰী. পূজা, প্ৰাঙ্ক, সেৱা।

পৰ্যুষিত বিগ. (পৰি বস্ ক্ত) বাহী, যোৱা ৰাতি এৰি
থোৱা বস্তু। পচা বস্তু, যেনে বাহী খাদ্য, বাহী ফুল
আদি। গী ১৭।১০।

পৰ্যেষণং, পা ১। অন্বেষণ, অনুসন্ধান, ২। পূজা প্ৰজ্ঞা,
মহা ৩।২৬।১৮।

পৰ্ৱ (ন) ক্ৰী. (পৰ্ব গতো ব্ৰাহ্মকাং কনি) ১। ধৰ্মীয়
উৎসৱ, ২। আঠৰ গাঁথি, ৩ পৃথিবী ভাগ, খণ্ড,
যেনে মহাভাৰতৰ শান্তিপৰ্ব, ৪। প্ৰজ্ঞা, ৫। পূৰ্ণিমা
প্ৰতিপদৰ সন্ধি, ৬। কণ, ৭। ভঙ্গী, ব ১৬।৪৬,
পাঁচ পৰ্ব : চতুৰ্দশী, অষ্টমী, অমাবস্যা, পূৰ্ণিমা আৰু

ৰবিসন্ধান্তি। বিপু। এই কেইটা পৰ্বত তৈল, মাংস,
স্ত্ৰী সন্তোষ সম্পূৰ্ণৰূপে নিষিদ্ধ, —কাং আঠ, —কাৰী
(ন) ধনৰ লোভত পৰ্বৰ বাহিৰে অন্য ক্ৰিয়াত ধৰ্ম
কাৰ্য্য কৰা, —গাম্ৰী (ন) পৰ্বকালত স্ত্ৰী সন্তোষকাৰী।

পৰ্বতঃ পূ. (পৰতি প্ৰবয়তীতি পৰ্ব অত্ৰুচ) ১। পৰ্বত,
পাহাৰ, গিৰি, ২। শৈল, ৩। পৰ্বতাকাৰে কৰা দ'ম,
৪। সংখ্যা '৭', ৫। পাত মাছ, —কাৰ্ৱঃ টোৰা
কাউৰী, —জা নদী, নিজৰা, —পত্তিঃ হিমালয়,
—মোচা এবিধ কলগছ, —বাজঃ উৰু পৰ্বত,
হিমালয়। —ব্ৰাসিনী দুৰ্গা।

(সাতখন কুল পৰ্বতৰ নাম : মহেন্দ্ৰ, মলয়, সহ্য,
শক্তিমান, ঋক্ষমান, বিষ্ণু, আৰু পৰিপাত্ৰ। এই
পৰ্বতবিলাকৰ হেনো প্ৰথমতে পাখি আছিল। পাখি
লগা পৰ্বতবিলাকে গৰ্বত ওফন্দি যেনি-তেনি উৰি ফুৰি
থকা দেখি ইন্দুই পাখিবিলাক কাটি পেলোৱাত য'তে
ত'তে পৰি থাকি লৰচৰ কৰিব নোৱৰা হ'ল।)

পৰ্বতমাৰ্গা ক্ৰী. পৃথিৱী।

পৰ্বতাৰিঃ পূ. ইন্দু।

পৰ্বতালয়ঃ পূ. মেঘ।

পৰ্বতাজয়ঃ শৰভ নামৰ এবিধ চ'খন ঠেং থকা,
সিংহতকৈও বৰী পৌৰাণিক জন্তু।

পৰ্বৰিঃ পূ. (পৰ্ব ধা কিং) চন্দ্ৰ।

পৰ্বপূৰ্ণতা ক্ৰী. পৰ্বৰ কৰে প্ৰচুৰ আয়োজন।

পশুঃ পূ. (পৰং শত্ৰুং শৃণাতীতি শৃণ হিংসে কুঃ ডিৎ)
১। পৰশু, কুঠাৰ, বা ৩।২৮।২৪; ২। অন্ত,
—পাণিঃ গণেশ, পৰশুৰাম, —কা কামীহঁড়।

পৰ্বঘঃ পূ. (পৰং দযাতীতি পৰং ধা কঃ) কুঠাৰ।

পৰ্ব স্নেহে (ভ্ৰো আ অক পৰ্বতে) তিত্ত, ভিজা।

পৰ্বৎ ক্ৰী. (পৰি সদ্ কিপ) সভা, সমিতি, ধৰ্মসভা। যা
১।৯, —বলঃ পাৰিষদ, সদস্য।

পলং ক্ৰী. (পল অচ) ১। মাছ-মাংস, আমিষ, ২। এটা
বিশেষ ওজন : চাৰি কৰ্ঘ—বৈদ্যকে অষ্টতোলক,
শাস্ত্ৰে তোলচতুৰ্ভুয়, লৌকিকে তোলদ্বিভুয়, ৩। সমস্ত
পৰিমাণ বিশেষ, এক ঘটিকাৰ হয় জ্ঞাপৰ এভাগ,
—লঃ পলাল, বাঁহ, খেৰ, তুঁহ, —কাৰঃ ভেজ,
বক্ত, —গণ্ডঃ বেৰত মাটি লিনন, 'প্ৰাঙ্ক', —ক্ৰিঃ
বাক্স, টোৰা কাউৰী, —জা সম দিনৰাতিৰ লিন
মধ্যাহ্ন ছায়া, বিহুৰংগজ।

পলঙ্কট বিণ. লাজুক। ভীক।

পলঙ্কবঃ পিত্ত।

পলঙ্কবঃ দৈত্য, প্রেত, বাক্ষস। —ষা ক্ৰী. গোক্ৰবক,
গুগণ্ডল, বাস্মা, মাখি, লা।

পলঙ্কং ক্ৰী. মাংস, তিলৰ লাড়ু, বোকা, —লঃ বাক্ষস।

পলঙ্কঃ পু. মাছ ধৰা জাল।

পলঙ্কঃ কাছ।

পলঙ্কুঃ পু. ক্ৰী. পিঁয়াজ।

পলান্দঃ, দনঃ পু. বাক্ষস, দৈত্য, দানব।

পলান্নং ক্ৰী. (পলং মাংসং তেন সহ পক্বম্ অন্নম্
শাকপা সমাস) মাংসেৰে বন্ধা ভাত। পোলাও।

পলাপঃ পু. ১। হাতীৰ কুম্, ২। ঘোঁৰাৰ মুখত বন্ধা
বচি।

পলায়নং ক্ৰী. (পলায়তে ইতি ভাৱে' লুট) ভয়ত (যুদ্ধৰ
পৰা) অন্যত্র গমন। পলোৱা। ৰ ১৯।৩১

পলায়িত বিণ. (পলায় ক্ত) যুদ্ধক্ষেত্ৰাদিৰ পৰা পলাই
যোৱা, অন্তৰ্হিত, তিৰোহিত, নষ্ট।

পলালং, —লঃ ক্ৰী. পু. ধানখেৰ, শস্যহীন কাণ্ড, মনু
৫।১২২; —লা স্বন্দৰ মাড়, —দোহদঃ আম
গছ।

পলাশ বিণ. (পলবৎ হবিৎস্বৰ্গেন অশ্যতে ব্যাপ্যতে অশ
ঘঞ) ১। সেউজীয়া, ২। নিদয়, নিষ্ঠুৰ, —শং ক্ৰী.
১। গছৰ পাত, ২। পলাশৰ পাত বা ফুল, শি
৬।২; ৩। সেউজ ৰং, —শঃ ১। পলাশ গছ, ২।
(পলং মাংসমশ্ৰীভীতি) বাক্ষস, ৩। মগধ ৰাজ্য,
—পৰ্ণ অশ্বগন্ধা।

পলাশাস্তা ক্ৰী. তেজপাত।

পলাশী (ন) ১। গছ, ২। লা।

পলিক্ৰী ক্ৰী. ১। বৃদ্ধা নাৰী ২। বাল গভিণী, গাইগৰু,
প্রথম পোৱালি দিয়া গাই।

পলিঘঃ পু. ১। আয়নাৰ কলহ, ২। দুৰ্গ, দেৱাল,
৩। লোৰ গদা, ৪। গোশালা।

পলিতং ক্ৰী. (পলি ক্ত) ১। পকা চুলি (বৃদ্ধ), ২। অলঙ্কৃত
চুলি। ঘন চুলি, মনু ৬।২; ৩। বোকা, —তঃ বৃদ্ধ
লোক। —তা বৃদ্ধা।

পল্যকঃ পু. (পৰি অকি লক্ষণে ঘঞ) বিছনা, পালেং।

পল্যন্নং ক্ৰী. ঘোঁৰাৰ জীন।

পল্লঃ পু. শস্যৰ ডাঙৰ ভঁড়াল, 'ৱেব হাউচ'।

পল্লয়ং, —য়ঃ (পল্ ক্ৰিপ, ল্ অপ, পল্ চাসৌ
লয়শ্চেতি) ১। নতুন পাতৰ কলি, কিসলয়, পোখা,
২। আলতা ৰং, ৩। শক্তি, ৪। ঘাঁহৰ পাত, ৫।
শৃঙ্গাৰ, প্রসাধন, ৬। বিস্তৃতি, বিস্তাৰ, ৭। হাতত
পিছা খাৰু, বলয়, ৮। চপলতা, —য়ঃ পু. ১। এখন
দেশৰ নাম, মাপু ৫৭।৩৬; ২। ভ্ৰষ্টাচাৰী লোক,
লম্পট, —য়ঃ অশোক গছ।

পল্লয়কঃ পু. ১। লম্পট, ২। বেশ্যাপতি, ৩। অশোক
গছ, ৪। এবিধ মাছ, ৫। কলি, পোখা।

পল্লয়াখাৰঃ শাখা, ঠানি।

পল্লয়িকঃ ১। লম্পট, কামুক, ২। প্রেম কৰি ফুৰা
লোক।

পল্লয়িত বিণ. ১। পল্লয়যুক্ত, গজালি ওলোৱা, ২। বিস্তৃত,
৩। আলতাৰে ৰঙোৱা।

পল্লয়ী (ন) বিণ. কলি ওলোৱা, পল্লয়যুক্ত, কু ৩।৫৪;
(পু) গছ।

পল্লিঃ, ক্ৰী. ক্ৰী. (পল্ল ইন, পল্লি ভীষ) ১। সৰু গাওঁ,
২। পঁজাঘৰ, ৩। ঘৰ, আস্থান, ৪। চহৰ, ৫। জেঠী,
ঘৰুৱা জেঠী, —কা সৰু গাওঁ।

পল্ললং ক্ৰী. পু. (পা পানে ৰলচ্) সৰু পুখুৰী, জলাশয়,
মহা ৭।৫১।৯।

পল্লং ক্ৰী. (পুয় শোধনে অপ) গোবৰ, —য়ঃ বায়ু।

পল্লয়ং ক্ৰী. (পুয়তে অগ্নিসংযোগেন যস্মিন্ পু অধিকৰণে
লুট) ১। বায়ু, ২। পৰিত্ৰকৰণ, ৩। কুমাৰে মাটিৰ
পাত্ৰ পোৰা স্থান, ভাটি, ৪। ধানাদি জাৰা কাৰ্য্য,
৫। পানী, ৬। ছেকনী, —নঃ পু. বায়ু, বতাহ,
—নাশঃ গৰুড়, ম'ৰা চবাই, —তনয়ঃ —সুতঃ ভীম,
হনুমান, —স্বাধিঃ ১। কৃষ্ণৰ বন্ধু উদ্ধৱ, ২। বাত
বেমাৰ।

পল্লনাভ্যাজঃ পু. হনুমান, ভীম।

পল্লনাশনঃ, —ভুজ্ পু. সাপ।

পল্লাকা ক্ৰী. (পুঞ শোধনে অক) ঘূৰ্ণি বতাহ।

পল্লিঃ পু. ইন্দ্রৰ বজ্ৰ।

পল্লিড বিণ. পল্লিতীকৃত, শুদ্ধীকৃত, সংস্কৃত, —তং
জালুক।

পল্লিড বিণ. (পু ইত্ৰ) ব্ৰতাদিৰে শুদ্ধীকৃত, বিশুদ্ধ, পূত,
শুচি, পাপ নাশ, —ত্ৰং ১। বস্ত্ৰ শুদ্ধ কৰা, চফা
কৰা সঁজুলি যেনে চালনী, ছেকনী আদি, ২।

দুপাহ কুশ। হোমত ঘিউ ছটিয়াবৰ বাবে ব্যৱহাৰ
কৰা হয়, ৩। শ্ৰদ্ধাদিৰ সময়ত হাতৰ চতুৰ্থ
আঙুলিত পিন্ধা কুশৰ আঙঠি, ৪। যজ্ঞোপবীত, ৫।
ঘিউ, ৬। বৰষুণ, ৭। অঘাপাত্ৰ, ৮। তামধাতু, ৯।
মৌ, —ত্ৰা তুলসী, —পাণি হাতত কুশ লোৱা,
—ধান্যং যৎ

পৰিত্ৰকং শব্দৰ অৰ্থ, —কঃ আঁহত গছ, ডিমৰু।

পশ বন্ধে (চুৰা প স পাশয়তি) বচিৰে বান্ধ।

পশৱ্য বিণ. (পশু যৎ) ১। পশু-স্বকীয়, ২। পশুৰ
বাবে হিতকৰ, যা ১।৩২১।

পশুঃ পু. (অৱিশেষণে সৰ্বং পশ্যতীতি কঃ) ১। গৰু.
ঘোঁৰা আদি নোম নেজ থকা জন্তু, মনু ৯।৩৩১;
২। যজ্ঞ, পূজাদিত উছৰ্গা দিয়া ছাগল আদি জন্তু,
৩। পশুৰ দৰে আচৰণ কৰা 'মানুহ'। —ক্ৰিয়া,
১। যৌন সঙ্গম, ২। পশুবলি, —গায়ত্ৰী পূজা, যজ্ঞত
বলি দিবৰ সময়ত পুৰোহিতে পশুৰ কাণত মনে
মনে পাঠ কৰা মন্ত্ৰ বিশেষ। মন্ত্ৰটো— 'পশুপাশায়
বিদুহে শিৰচ্ছেদায় ধীমহি তন্নঃ পশুঃ প্রচোদয়াৎ'
—চৰ্য্য যৌন-সঙ্গম, —ধৰ্ম্মঃ ১। পশুপ্ৰবৃত্তি, ২। পশুৰ
প্ৰতি ব্যৱহাৰ, ৩। শৃঙ্খলাহীন সহবাস, (গৰু-ছাগলী
আদিয়ে যেনেকৈ বাচ-বিচাৰ নোহোৱাকৈ সঙ্গম কাৰ্য্য
কৰে), মনু ৯।৬৪; —পঃ পশুপালক, —পতিঃ
১। শিৱ, মে ৩৬, 'নেপালে চ পশুপতিঃ কেদাৰে
পৰমেশ্বৰঃ' শিৱশতনাম স্তোত্ৰ, ২। পশুপালক,
৩। পাশুপত দৰ্শনৰ প্ৰণেতা, —পাশকঃ এবিধ
যৌনক্ৰিয়া ভঙ্গি : ক্ৰিয়মানতপূৰ্ব্বাঙ্গীং স্বপাদান্তঃ
পদদ্বয়ম। উৰ্দ্ধাংশেন বমেৎকামী বন্ধোহয়ং
পশুপাশকঃ বম, —প্ৰেৰণং গৰু ছাগলাদি চৰোৱা
কাৰ্য্য, —বন্ধঃ —যাগঃ পশুবলি, —বন্ধুঃ পশু বন্ধা
ৰচি, —ৰাজঃ সিংহ, —হৰীতকী আমলখী।

পশ্চাৎ অব্য. শেষত, পিছৰটো, পিচত পশ্চিম ফালে,
অইন, বেলেগ, পিচ ফালে, আদি বুজাবলৈ অকলে
অথবা সম্বন্ধ বা অপাদান কাৰক বাচক শব্দৰ লগত
ব্যৱহাৰ হয়।

পশ্চাত্তাপঃ পু. অনুতাপ, বা ৩।৫১।৩৬।

পশ্চাৰ্থ বিণ. ১। শৰীৰৰ পিচ ফাল, ২। অন্তিম।

পশ্চিম বিণ. (পশ্চাদ্ ভৱম) ১। পিচ ফালে থকা, ব
১৭৮; ২। পশ্চিম ফালৰ, —মা পশ্চিম দিশ।

পশ্চিমোত্তৰা স্ত্ৰী. উত্তৰ পশ্চিম দিশ।

পশ্য অব্য. বিদ্যম, প্ৰশংসা আদি বিষয়ত আশ্চৰ্য্য
প্ৰকাশক ৰূপে ব্যৱহাৰ হয়।

পশ্যঃ পু. (পশ্যতীতি দৃশ শঃ বাচনিকঃ) দৰ্শক, মুউ
৩।১।৩।

পশ্যৎ বিণ. (দৃশ শত্) চাই থকা।

পশ্যতোহৰ বিণ. (পশ্যন্তং জনমনাদৃত্য ২কৰ্ত্তীতি হু অৰ্হ)
গৰাকীয়ে চাই থাকোঁতেই হৰণ কৰি নিয়া লোক।
যেনে— সোণাৰি, চোৰ, জেপলুৰুকা।

পশ্যন্তী স্ত্ৰী. (দৃশ শত্ স্ত্ৰীপ) ১। মূলধাৰৰ পৰা নিগত
হৈ হৃদয়ৰ মাজেৰে ওলোৱা নাৰদৰূপ বৰ্ণ, ২।
বক্ষিতা, ৩। চাই থকা তিৰোতা।

পশ্বাচাৰঃ পু. এবিধ তন্ত্ৰোক্ত আচাৰ।

পস্ নাশে (চুৰা প সক পংসয়তি) ১। নাশ কৰ, শেষ
কৰ, অন্ত কৰ। যেনে গঙ্গা পাপং পংসয়তি।

পস্ত্যং স্ত্ৰী. (অপস্ত্যায়ন্তি সংযীভূয় তিষ্ঠন্তি জন্তৱঃ যন্ত
অপ স্ত্যে কঃ) ঘৰ, বাসস্থান (য'ত মানুহে একেলগে
বাস কৰে)।

পতপ্পশঃ পতঞ্জলিৰ মহাভাষ্যৰ প্ৰথম আত্মিকৰ নাম।

পহুৱাঃ পু. ডাঢ়ি-গোঁফ থকা এবিধ শ্ৰেছ জাতি। পহুৱাঃ
শাশ্বতবিণঃ হবিব ১৪।১৬।

পা ক) বন্ধনে (অদা প সক পাতি) ১। পালন কৰ,
ৰক্ষা কৰ, ২। শাসন কৰ (বিজ্ঞত) পালয়তি, অনু—
ৰক্ষা কৰ, পৰি— ১। ৰক্ষা কৰ, সংৰক্ষণ কৰ, মনু
৯।২৫১; ২। শাসন কৰ, ৩। ডাঙৰ-দীঘল কৰ,
লালন-পালন কৰ, ৪। ব্ৰত পূজা দি পালন কৰ, ৫।
অপেক্ষা কৰ, প্ৰতি— প্ৰতিপালন কৰ। মনি চল।
অপেক্ষা কৰ।

খ) পানে (ভা প সক পিরতি) ১। পান কৰ, পি খা,
ভাটি, ১৪।৯২; ২। চুমা খা, চুহন কৰ। অথবা পান
কৰ, শ ১।২৪; ৩। চকুৰে অথবা কাণেৰে পান
কৰ (অৰ্থাৎ তৃপ্তি পলুৱাই চা অথবা ভন), ৪। গ্ৰাস
কৰ, (বিজ্ঞত) পাপয়তি-তে, অনু— এজনৰ পিচত
পান কৰ, আ— ১। পান কৰ, শুহি ল, ২। চকুৰে
আক কাণেৰে পান কৰ।

পাংসৱঃ পু. (পাংস্ অণ) ধূলি থকা।

পাংশুঃ (সুঃ) পু. (পংসয়তি নাশয়তি আত্মানমিতি পসি
কুঃ দীৰ্ঘত) ১। ধূলি, মনু ৪।১০২; ২। ধূলিকৰ, ৩।

গোবৰ, ৪। এবিধ কপূৰ (পপটি), —কাসীসং
হীৰাকচ, —কুলং ক্লী. ১। নামহীন পট্টা (শাসন
ফলক), —ক্ষাৰং —জং এবিধ নিমখ, যথাৰ,
—চন্দনঃ শিৱ, —চামৰঃ ১। তন্তু, ২। দূৰবিৰে পাৰ
ভৰি থকা পুখুৰী বা নদী, —পটল ধূলিৰে পৰিপূৰ্ণ,
—মৰ্দনঃ গছৰ তলত খন্দা খাল, —ৰঃ ১। চকা
লগোৱা চকীত বহি ফুৰা পঙ্গু, ২। ডাঁহ (মাখি),
—ল বিণ. ১। মলিন, ২। কলঙ্কিত, —লঃ ১।
লম্পট, কামুক, ২। শিৱ, —লা ১। বজস্বলা
তিৰোতা, ২। বাড়িচাকিনী ক্তী. ব ২। ২, ৩। পৃথিৱী।

পাকঃ পূ. (পঢ় ভাৱে ঘঞ) ১। পচন, হজম, ক্ৰেদন, ২।
ৰন্ধন, অন্নাদি ৰন্ধা কাৰ্য্য, ৩। সিদ্ধ, পোৰা, সেকা, ৪।
পকা, পৈণত হোৱা, ৫। সমাপ্তিকৰণ, সাফল্যতা
প্ৰাপ্তি, ৬। কৰ্মফল, ৭। খাদ্য-শস্য, ৮। চুলি পকা, ৯।
ফেঁচা, ১০। গৃহাগ্নি, ১১। শিশু, ১২। ইন্দ্ৰই বধ কৰা
এটা ৰাক্ষস, ভা ৭। ২৪, ১৩। পানকৰ্তা, ১৪। ফল,
পৰিণতি, —কৃষ্ণঃ কৰ্জা টেঙা, —জং এবিধ নিমখ,
কাচলৱণ, —পুটী কুমাৰৰ ভাটা, —ভাণ্ডং ক্লী. ৰন্ধা
কেৰাহী, —মৎস্যঃ পূ. ১। মাছৰ তুলনা, ২। এবিধ
সাগৰীয় মাছ, ৩। এবিধ কীট, —যজ্ঞঃ চক্ৰহোমাক্কৰ্ম।
পঞ্চযজ্ঞৰ ব্ৰহ্মযজ্ঞত বাহিৰে বাকী চাৰিটা পাকযজ্ঞ। মনু
২। ৮৬, —যজ্ঞিকঃ পাকযজ্ঞৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা থকা গ্ৰন্থ
বিশেষ, —বজ্জনং তেজপাত, —লং কুষ্ঠ ৰোগৰ
ঔষধ, —শালা ৰাক্ষনিঘৰ। শাস্ত্ৰমতে ৰাক্ষনিঘৰ
অগ্নিকোণত হ'ব লাগে। মুহূৰ্ত চিন্তামণি মতে : পূব
দিশত স্নানঘৰ, অগ্নিকোণত ৰাক্ষনিঘৰ, শোৱা কোঠা
দক্ষিণ দিশত, নৈঋতত অস্ত্ৰাগাৰ, পশ্চিমফালে খোৱা
ঘৰ, বায়ু কোণত সভাগৃহ, উত্তৰ দিশত ভঁৰালঘৰ আৰু
ঈশানকোণত গোঁসাইঘৰ, —শাসনঃ ইন্দ্ৰ, —শাসনিঃ
১। ইন্দ্ৰপুত্ৰ জয়ন্ত, ২। অৰ্জুন, মহা ১। ১৩৭। ৮;
—শুক্লা চক্ৰমাটি।

পাকলঃ ১। অগ্নি, ২। বায়ু, ৩। হাতীবিলাকে ভোগা
এবিধ জুৰ।

পাকিম বিণ. ১। পক ২। সিদ্ধ, ৩। সিদ্ধ কৰি পোৱা,
যেনে সাগৰৰ পানী পগাই পোৱা নিমখ।

পাকুঃ পাকুকঃ ৰাক্ষনি।

পাক্য বিণ. (পঢ় গাং) ৰাক্ষিব লগীয়া, পকিব লগীয়া,
—ক্যং বিড়লৱণ, —ক্যঃ যথাৰ।

পাং, পক্ষিক বিণ. ১। পোন্ধৰ-দিনীয়া, ২। পক্ষীয়,
পক্ষপাতী, ৩। বৈকল্পিক।

পাঞ্চঃ পূ. (পাতিতি পা কিপ পান্ধয়ীধৰ্মন্তং খণ্ডয়তীতি
খড়ি ভেদনে পচাদ্যচ) ১। পাৰশু, ২। পামৰ, 'নানা
ব্ৰতধৰা নানারেশাঃ পাঞ্চিনো মতাঃ।'

পাগলঃ পূ. (পা ৰক্ষণং তস্মাৎ গলতি আত্মৰক্ষণাৎ
বিচ্যুতো ভৱতীতি পা গল্ অচ) উন্মত্ত, পাগল,
উন্মাদ। বাতুল।

পাংস্ত্ৰেয়, —স্ত্ৰেয় বিণ. ১। ভোজত কোনো এটি
বিশেষ শাৰীত বহাৰ যোগ্য, ২। সম্পৰ্কযোগ্য।

পাচক বিণ. হজমী, হজমকাৰক, —কং ক্লী. (পঢ় থুল)
পিত্ত, —কঃ পূ. ১। ৰাক্ণি, সুপকাৰ, ২। জুই,
ৰাক্ণিৰ গুণ 'পুত্ৰপৌত্ৰগোপেতঃ শাস্ত্ৰজ্ঞো মিষ্ট
পাচকঃ। শূৰশ্চ কঠিনশ্চৈৱ সুপকাৰঃ স উচ্যতে।'

পাচনং ক্লী. ১। হজমৰ ঔষধ, ২। ৰন্ধন, ৩। স্বা
শুকোৱা, ৪। প্ৰায়শ্চিত্ত, —নঃ ১। জুই, ২। পিত্ত,
—নী ক্তী. শিলিখা, —লঃ ১। জুই, ২। বতাহ,
৩। ৰাক্ণি।

পাচী ক্তী. এবিধ লতা।

পাজঃ (স) ক্লী. বল, শক্তি। ঋবে ৮। ৪৬। ২৫।

পঞ্চকপাল বিণ. পঞ্চকপাল বস্ত্ৰ সম্বন্ধীয়।

পাঞ্চজন্যঃ পূ. (পঞ্চজনে দৈতৱিশেষে ভৱঃ ইতি ঐয়াঃ)
বিষ্ণুৰ শব্দৰ নাম, গী ১। ১৫; পঞ্চজন্য নামৰ এটা
দৈত্য তিমিকপ ধৰি সাগৰত আছিল। তাৰ অস্থিৰ
পৰা হোৱা শব্দ, —ধৰঃ বিষ্ণু।

পাঞ্চভৌতিক বিণ. পঞ্চভূতেৰে তৈয়াৰী।

পাঞ্চৱৰ্ষিক বিণ. পাঁচ বছৰৰ পূৰণি।

পাঞ্চাল বিণ. পাঞ্চালদেশীয়, —লং (পঞ্চাল স্বার্থে অণ)
শাস্ত্ৰ, —লঃ ১। পাঞ্চাল ৰাজ্য। দ্ৰুপদ ৰাজৰ ৰাজ্য।
আজিকালি এই ঠাইৰ নাম ফাৰাক্ণাবাদ (শকদ্ৰুত), ২। এই
ৰাজ্যৰ অধিবাসী, ৩। ব্ৰহ্মদত্তৰ এজন অনুচৰৰ নাম,
হৰিব ২৩। ২২; —লিকা ক্তী. পুতলা, কাপোৰৰ পুতলা,
—লী ১। পাঞ্চালৰ কন্যা, ২। দ্ৰৌপদী, ৩। পুতলা, ৪।
চাৰি বিধ ৰচনাৰীতিৰ এবিধ। বৈদৰ্ভী আৰু গোড়ী ৰীতিৰ
উপযোগী মাধুৰ্য আৰু ওজঃ প্ৰকাশক বৰ্ণৰ বাহিৰে আন
প্ৰসাদ গুণবাক্যক বৰ্ণৰে ৰচিত, য'ত পাঁচটা বা ছয়টা
পদবন্ধকৈ (সমাসতকৈ) বেছি পদৰ সমাস নাথাকে
(স্বার্থে ষ প্ৰত্যয়ত পঞ্চাল শব্দ পাঞ্চালো হয়)

পাট সৰ্বোৎকৃষ্ট অৰ্য্য শব্দ।

পাটকঃ পু. (পট, থুল) ১। বাদ্যযন্ত্ৰ, ২। পাশাৰ বা দবাৰ চাল, ৩। বোধ, ৪। গাওঁৰ এটা অংশ।

পাটচৰঃ পু. চোৰ।

পাটনঃ ক্ৰী. (পট গিচ্ ভাৱে লুট) পেলোৱা কাৰ্য্য, ছেদন। নাশ।

পাটল বিণ. (পাটলোৱাৰ্ণে হস্যস্বীতি পাটল অচ্) পাটল (ইষৎ ৰঙা, গোলাপী) ৰঙৰ, ভা ৪। ৬। ১৪; ৭। ২৭; —লং ক্ৰী ১। পাটল ৰঙৰ ফুল, ২। আহ ধান, ৩। কুঙ্কম, —লং পু. ১। গোলাপী 'পিঙ্ক' ৰঙ, ২। পাটলী পুষ্প, পেঁপা ফুল, —ক্ৰমঃ পেঁপা ফুল, —লা ক্ৰী. ১। দুৰ্গা, ২। ৰক্তলোহা, এবিধ ৰঙচুৱা ফুল, —লিঃ পেঁপা ফুল, —লিকঃ শিষ্য, —লিপুত্ৰঃ পুৰণি মগধ ৰাজ্যৰ ৰাজধানী। গঙ্গা আৰু সোণ নদীৰ পাৰত অৱস্থিত এই নগৰখন আজিকালিৰ পাটনা চহৰ, —লিমা (ন) গোলাপী ৰঙ।

পাটৰং ক্ৰী. পটুতা, দক্ষতা।

পাটৱিক বিণ. ধূৰ্ত, পটু।

পাটহিকা ক্ৰী. লাভুৰমণি, সোণা ৰূপা জুখিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা এবিধ ক্ষুদ্ৰাকাৰৰ গুটি, 'ৰতি'।

পাটিত বিণ. (পট গিচ্ ক্ৰ) ১। ছিন্ন, কাটি পেলোৱা, ২। ছিড়িত, বিচ্ছা কৰা।

পাটী ক্ৰী. (পাটী সৰ্বধাতুভা ইন্ ভীষ) ১। পৰিপাটি, অনুক্ৰম, ২। অঙ্ক, —গণিতঃ অঙ্কশাস্ত্ৰ।

পাটীৰঃ ১। চন্দন, ২। বগিতাম, টিন', ৩। মেঘ, ৪। চালনী।

পাট্যং ক্ৰী. পাটশাক।

পাঠঃ পু. (পঠনমিতি পঠ ভাৱে ষঞ) ১। শিষ্যৰ অধ্যয়ন। পঠন, পাঠ, ২। আবৃত্তি, মুখস্থ মাতা, ৩। বেদাধ্যয়ন, ৪। পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ, ব্ৰহ্মযজ্ঞ, ৫। পৃথিৱী 'পাঠ' অৰ্থাৎ মূল বচন, অথবা অনুৰূপ পাঠ (পাঠ্যভা), ৬। বেদৰ সম্বৰ আবৃত্তি— প্রকৃতি আৰু বিকৃতি, —ছেদঃ পাঠ বিৰতি, —দোষঃ পাঠত দোষ, ভ্ৰষ্ট, —নিষ্ঠঃ পাঠ সম্বন্ধে নিষ্ঠা, —শালিনী ময়না চৰাই, —শালা বিদ্যালয়।

পাঠক বিণ. (পঠ গিচ্ থুল) ১। উপাধ্যায়, মহা ৩। ৩১২। ১০৫; ২। ধৰ্ম কথাকৈ ফুৰা লোক, ৩। ধৰ্মপুথি পাঠ কৰা ব্যক্তি, ৪। অধ্যয়নকাৰী।

পাঠা, —ঠিকা ক্ৰী. এবিধ লতা।

পাঠী (ন) পাঠক। অধ্যয়নকাৰী।

পাঠীনঃ পু. (পঠ নম গিচ্ ডঃ) ১। বৰালি মাছ, মনু ৫। ১৬; ২। পুৰাণ, ভাগৱতাদি পাঠ কৰি ফুৰা ব্যক্তি।

পাঠ্য বিণ. পঠনীয়, পঢ়াৰ যোগ্য, পাঠ কৰাৰ উপযুক্ত।

পাণঃ পু. (পণ্যতে ব্যৱহাৰ্যতে হেনেনেতি পণ ষঞ) ১। পাণি, হাত, ২। সময়, মহা ২। ৫৭। ৮; ৩। ব্যৱসায়, বাণিজ্য, ৪। বেপাৰী, ৫। ক্ৰীড়া, ৬। খেলত বাজি, পণ, ৭। চুক্তি।

পাণিঃ পু. (পণ ব্যৱহাৰে ইণ লুক) হাত, মণিবন্ধৰ পৰা আঙুলি পৰ্যন্ত হাতৰ অংশ, —গিঃ ক্ৰী. বজাৰ, —গৃহীতী পত্নী, —গ্রহঃ —গ্রহণঃ বিবাহ, —গ্রহীতা (ড়), —গ্রাহঃ পতি, —ঘঃ (হাতেৰে কোবাই বজোৱা), ১। ঢোল, মৃদঙ্গ, ২। হস্তশিল্পী, —ঘাতঃ পু. ঘোঁচা (আঘাত), —জঃ নখ, —তলং হাতৰ তনুৱা, —ধৰ্মঃ শাস্ত্ৰসম্মতভাৱে পত্নী বিবাহ, —পীড়নঃ বিবাহ, কৃ ৮। ১; —প্রণয়িনী পত্নী, —বহ্যঃ বিবাহ, —ভুজ যজ্ঞ ডিমক গছ, —কহঃ নখ, —বাদঃ ১। হাত চাপৰি, ২। হাতেৰে বজোৱা ঢোলাদি, —সৰ্গা ক্ৰী. ৰচি।

পাণিনিঃ পু. (পণিনো মনুৰ্যুৰাপত্যম পণিন ইঞ) চিৰ প্ৰসিদ্ধ ব্যাকৰণ গ্ৰন্থ 'অষ্টাধ্যায়ী'ৰ প্ৰণেতা পাণিনি মুনি। পিতাকৰ নাম পণিন আৰু মাকৰ নাম দাকী। পাণিনিয়ে ৰচনা কৰা গ্ৰন্থৰ ওপৰত কাৰ্য্যমানে আৰু 'বাৰ্তিক' নাম দি অষ্টাধ্যায়ীৰ সমালোচনা কৰাত পতঞ্জলিয়ে সুবহু মহাভাষ্য গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি 'বাৰ্তিক আৰু অষ্টাধ্যায়ী'ৰ সম্যক ব্যাখ্যা কৰি সকলো প্ৰশ্ন নিৰসন কৰে। অষ্টাধ্যায়ীত পাণিনিয়ে শাকল্য, কাশ্যপ, চক্ৰবৰ্মণ, আপিশলি, গালৱ, গাৰ্গ্য, ভৰদ্বাজ আদি কেবাজনো পুৰণি বৈয়াকৰণিকৰ নাম উল্লেখ কৰিছে। অষ্টাধ্যায়ীত মুঠতে ৩৯৯৬ সূত্ৰ আছে। পাণিনিৰ কাল খৃঃ পূঃ ৭ম শতিকা।

পাণিনীয় বিণ. পাণিনি সঙ্কীয়, পাণিনিৰ দ্বাৰা ৰচিত।

পাণিন্য বিণ. হাতেৰে বা দি অগ্নি সংযোগ কৰোঁতা।

পাণিন্য বিণ. হাতেৰে (পানী আদি) পানকৰ্তা।

পানৌকৰণং ক্ৰী. বিবাহ।

পাণ্ডব বিণ. পাণ্ড ৰঙৰ, গৈবিক, —বঃ ১। কৃষ্ণকুল, ২। বঙা চকমাটি, —বঃ ১। হেক পৰ্বতৰ পশ্চিমত

অৱস্থিত এখন পৰ্বত, ২। ঐৰাৱতৰ বংশোদ্ভৱ এটা হাতী, ৩। এবিধ চৰাই।

পাণ্ডৱঃ (পাণ্ডোঃ ৰাজঃ অপত্যম পাণ্ডু অঞ) পাণ্ডুনন্দন। যুধিষ্ঠিৰ, ভীম, অৰ্জুন, নকুল আৰু সহদেৱ। দুৰ্বাসাৰ পৰা বৰৰূপে লাভ কৰা মন্ত্ৰ জপ কৰি কুন্তীয়ে ধৰ্মৰাজ যমৰ দ্বাৰা যুধিষ্ঠিৰ, বায়ুৰ দ্বাৰা ভীম আৰু ইন্দ্ৰৰ দ্বাৰা অৰ্জুনক পুত্ৰৰূপে লাভ কৰে। তেনেকৈ পাণ্ডুৰ আন গৰাকী পত্নী মদ্রীয়ে অশ্বিনী কুমাৰদ্বয়ৰ দ্বাৰা দুই যমজ সন্তান নকুল আৰু সহদেৱক জন্ম দিয়ে, —শ্ৰেষ্ঠঃ যুধিষ্ঠিৰ।

পাণ্ডৱাভীলঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

পাণ্ডৱীয় বিণ. পাণ্ডৱ সম্বন্ধীয়।

পাণ্ডিত্যং ক্লী. (পণ্ডিতস্য ভাৱঃ কৰ্ম বা ইতি য্যঞ) উৎকৃষ্ট বিদ্যা, বুদ্ধি, দক্ষতা, পণ্ডিতালি, শাস্ত্ৰজ্ঞান।

পাণ্ডুঃ পু. (পণ্ডি গতো ইতি উণাদি কুঃ নিপাতনং), ১। পটল (খাদ্য), ২। বগা আৰু হালধীয়া ৰঙৰ মিশ্ৰণ, ৩। পাণ্ডুৰোগ, কুহুমসাৰ, ৪। বগা হাতী, ৫। ৰজা পাণ্ডু, শান্তনুৰ পুত্ৰ বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ হৈ অশ্বালিকাৰ গৰ্ভত ব্যাসে জন্ম দিয়া পুত্ৰ সন্তান। পাণ্ডুৰ গাৰ ৰঙ হালধীয়া হ'ল পৰণ ব্যাসৰ লগত সহবাসৰ সময়ত অশ্বালিকাৰ ভয়তে মুখৰ ৰং হালধীয়া হৈছিল। পাণ্ডুৰ দুগৰাকী পত্নী, কুন্তী আৰু মদ্রী। আচলতে পাণ্ডু ঋষিৰ অভিশাপত ক্ৰীসজোগৰ পৰা বঞ্চিত হোৱাৰ বাবে পত্নী কুন্তীক আৰু মদ্রীক পুত্ৰ সন্তান জন্ম দিয়াৰ কাৰণে আজ্ঞা দিয়ে। মহৰ্ষি দুৰ্বাসাৰ পৰা পোৱা মন্ত্ৰৰ বলত কুন্তীয়ে তিনিজন আৰু মদ্রীয়ে দুজন মুঠতে পাঁচপাণ্ডৱৰ জন্ম দিয়ে। পিচত এদিন পাণ্ডুৱে মূনিৰ শাপ পাহৰি মদ্রীক অলিজন কৰিবলৈ বাওঁতে মৃত্যু হয়, —কশ্বলঃ ১। বৰ্গা আলোৱান, ২। ৰাজকীয় হাতীৰ জীন, —ৰোগঃ কুহুম সাৰ ৰোগ, —লেখঃ ১। চকমাটিৰে অঁকা চিত্ৰ, ২। পাণ্ডুলিপি, মুচবিদা, খচৰা, ব্যাসে কৈছে : পাণ্ডুলেখন ফলকে ভূমৌ বা প্ৰথমং লিখেৎ। ন্যূনাধিকন্তু সংশোধ্য পশ্চাৎ পত্ৰে নিৱেলয়েৎ॥ —শৰ্মিলা দ্ৰোণদী, —সোণাকঃ বৰ্ণসকলৰ জাতি এবিধ।

পাণ্ড্য বিণ. স্তুতিযোগ্য, প্ৰশংসনীয়।

পাত্ৰ বিণ. (পং দঞ) বঞ্চিত, পালিত, সংৰক্ষিত, —তঃ

১। পতন, অধঃপতন, মহা ৩।১৩৩।২৬; ২। উৰণ, ৩। আঘাত, খুন্দা, ৪। বাহিৰ কৰা, ৫। আক্ৰমণ, সংখটন, ৬। দোষ, ৭। ৰাহ গ্ৰহ।

পাত্ৰকং ক্লী. (পাত্ৰমতি অধোগময়তি ইতি পং গিচ্ থুল) পাপ, নৰক সাধন, কল্যাণ, মনুষ্য মতে মহা পাপ ৫ বিধ : ব্ৰহ্মহত্যা, সুৰাপান, গুৰুদনাগম, স্তেয় আৰু এই কেইবিধৰ লগত সংসৰ্গ, মনু ১১।৫৫; (গুৰুদনাগম : গুৰুপত্নীৰ লগত সহবাস, স্তেয় : চুৰি কৰা)

পাত্ৰঙ্গিঃ পু. (পতঙ্গস্য সূৰ্য্যসাপত্যম ইতি ইঞ) শনিগ্ৰহ।

পাত্ৰঞ্জলি বিণ. (পতঞ্জলিমুখিনাকৃতং প্ৰণীতং বা অণু) পতঞ্জলি মূনিৰ দ্বাৰা ৰচিত যোগদৰ্শন শাস্ত্ৰ। মহাভাষ্যকাৰ পতঞ্জলি আৰু যোগশাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা পতঞ্জলি একেজনই বুলি প্ৰায় সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিছে।

পাতনং ক্লী. (পং গিচ্ ভাৱে লুট্ ১। অধঃপতন, পতন কৰোৱা, তলত পেলোৱা, ২। দলিওৱা।

পাতা (ঋ) বিণ. পালোঁতা, ৰক্ষা কৰোঁতা।

পাতালং ক্লী. (পতন্তি অস্মিন দূস্কৃতকাৰিণঃ ইতি পং আলঞ) ১। পাতাল, ২। বিবৰ, ৩। বাডুৱানল, ৪। নাগলোক, ৫। মাটিৰ তলৰ সাতখন ৰাজ্যৰ শেষৰ খন। সাত ৰাজ্য : অতল, বিতল, সূতল, বসাতল, তলাতল, মহাতল আৰু পাতাল, —লঃ পু. ঔযধ বনোৱা এবিধ যন্ত্ৰ, —গজা পাতালৰ গজা, —নিলায়ঃ —নিলাসঃ, —ৱাসী (ন) দৈত্য, নাগ।

পাতালৌকাঃ (সু) দৈত্য।

পাতিঃ পু. প্ৰভু। স্বামী। গৰাকী, —কঃ লিহ, —তঃ (বিণ) তলত পেলোৱা, দলিওৱা, খুন্দিয়াই তলত পেলোৱা, অৱনমিত, —ভ্যং জাতি নাশ।

পাতিশী ক্লী. ১। নাৰী, ২। এবিধ মাটিৰ পাত্ৰ, ৩। ফাঁচ, ফান্দ।

পাতী (ন) বিণ. ১। পতন, বুৰণ, ২। তলত পৰা, ৩। বাহিৰ কৰা।

পাতুক বিণ. (পং উকঞ) প্ৰায়ে পৰি থকা (লোক), পতনশীল, মহা ১২।৯১।৪২; —কঃ পৰ্বতৰ ঢালু অংশ, জলহস্তী।

পাত্ৰং ক্লী. (পিত্ৰতানেনোতি পা ইন) ১। পানী খোৱা বা খোৱা পাত্ৰ, বটি, গিলাচ, কলহ ইত্যাদি, ২। জলাধাৰ,

৩। উপযুক্ত লোক, (কন্যা) দানৰ বাবে উপযুক্ত পুৰুষ, ৪। নদীৰ বুকু, ৫। মন্ত্ৰী, সচিব, ৬। সম্পত্তি, ৭। আজ্ঞা, হুকুম, ৮। নাটকৰ পাত্ৰ, অভিনেতা, —টীৰ: ১। ধাতুৰ পাত্ৰ, ২। কাউৰী, ৩। এবিধ মাছ, ৪। গাওঁবুঢ়া, —পাল: তুলাচনী, —সংস্কাৰ: বাচন বৰ্তন, শুদ্ধিকৰণ।

পাত্ৰী ক্ৰী. ক্ৰীপাত্ৰ, —য়ং যজ্ঞপাত্ৰ, —ৰং পু. যজ্ঞদব্য।
পাত্ৰেসমিত: পু. (পাত্ৰে ভোজনসময়ে এর সমিত: মিলিত:) ১। যিজন মানুহ ভোজ আদিত সদায় উপস্থিত থাকে, ২। ভোজনত পটু, ৩। এবিধ পাপ।
পায়: অগ্নি, সূৰ্য্য, —য়ং পানী।
পাত্ৰোপকৰণং ক্ৰী. উপভূষণ, অলপ তল শ্ৰেণীৰ অনঙ্গৰণ।

পাথ: (স্) ক্ৰী. ১। পানী, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। আহাৰ পাথি: পু. সাগৰ।
পাথেয়ং ক্ৰী. (পথি সাধুৰিতি টঞ) ১। পথব্যয়, ভ্ৰমণ ব্যয়, ২। পথত খাব লগীয়া আহাৰ, অথবা ব্যৱহাৰ কৰিব লগীয়া বস্তু, কি ৩।৩৭।

পাথোজং ক্ৰী. পদুম ফুল।
পাথোদং, —ধৰং পু. মেঘ।
পাথোথি:, —নিথি:, —পতি: পু. সাগৰ।

পাদ: পু. (পদ গিচ ক্ৰিপ) ১। ভৰি, ঠেং, ২। কোনো নিজীৱ পদাৰ্থৰ ঠেং, যেনে চকীৰ ঠেং (পায়া) ৩। গছৰ শিপা, ৪। পৰ্বতৰ গুৰি, মে ১৯; ৫। চাৰি ভাগৰ এভাগ, ৬। শ্লোকৰ চাৰি পাদৰ (ভাগৰ) এপাদ, ৭। কোনো গ্ৰন্থৰ পাদ, ৮। ঘৰৰ খুটা, স্তম্ভ, ৯। বশ্মি, কিৰণ। সমাসৰ শেষত বিশেষকৈ সংখ্যাবাচক শব্দৰ পিচত পাদ হয়, যেনে দ্বিপাদ, চতুৰ্পাদ। অসীম শব্দক বুজাবলৈ মানুহৰ নাম বা উপাধিৰ পিচত বহু বচনান্ত পাদা: ব্যৱহাৰ হয়। যেনে গুরুপাদা: দেৱপাদা:, —কণ্টক: —কং:, —কীলিকা: নৃপুৰ, —ক্ষেপং খোজ, —গ্ৰস্থি: ভৰিৰ গাথি, —গ্ৰহণং ভৰিত ধৰা (শব্দক) কাৰ্য্য, —চতুৰং —চত্বৰং ১। ছাগলী, ২। শিল বৰষুণ, ৩। মিছা অপবাদ কৰি ফুৰা লোক, ৪। বালিচট, বলুকা, —চাৰং খোজ কঢ়া, —চাৰী (নৃ) ১। খোজ কাঢ়ি ফুৰা লোক, ২। পদাতি, —জং শব্দ, —জলং ভৰি ধোৱা পানী, —তলং ভৰিৰ তলুৱা, —ত্ৰং —ত্ৰা, —ত্ৰাণং জোতা, —পং গছ,

—পালিকা নৃপুৰ, —পাশং জন্তুৰ ভৰিত বন্ধা বচি, —পীঠং —ঠং ভৰি ধোৱা পানী, —পূৰণং শ্লোকৰ পাদ পূৰণ। পাদত আখৰ কম হলে কোনো শব্দ বা বৰ্ণেৰে সেই পাদ পূৰণ কৰা কাৰ্য্য, —প্ৰজ্ঞানং ভৰি ধোৱা, —প্ৰতিষ্ঠানং পাদপীঠ, —প্ৰহাৰং লখি, —বন্ধনং পাদপাশ, —বজং ভৰিৰ ধূলি, —বজ্জুং হাতীবন্ধা বচি, —বথী জোতা, —বোহঃ —বোহণং ডিমক গছ, —বন্দনং চৰণ বন্দনা, —ৰিবজাং (কু) ক্ৰী. জোতা, পু. দেৱতা, —খাখা ভৰিৰ আঙুলি, —শৈলং পৰ্বতৰ তলৰ সৰু পাহাৰ, —শোথং ভৰি ফুলা ৰোগ, —শৌচং ভৰি ধোৱা, —সেৱনং সেৱা, চৰণ সেৱা, পূজা, —স্ফোটং ভৰিৰ তলুৱা, গোৰোহা আদি ফটা ৰোগ।

পাদকমলং —পঙ্কজং —পদ্মং চৰণ-কমল।

পাদাগ্ৰং ক্ৰী. ভৰিৰ আগ ভাগ।

পাদাক্ষং পু. ভৰিৰ খোজ।

পাদাক্ষনং ক্ৰী. নৃপুৰ।

পাদাক্ষুটং পু. ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলি।

পাদাং, —পাতং, —দাতিং, —দালিকং পু. পদাতি সৈন্য।

পাদান্তৰং খোজৰ অন্তৰ। ওচৰ।

পাদাসু ক্ৰী. চাৰি ভাগৰ এভাগ পানী থকা মাখন পানী।

পাদাশ্ৰাং(স্) ভৰি ধোৱা পানী।

পাদাবলিন্দং চৰণ-কমল।

পাদালিন্দী নাও।

পাদালসেচনং ক্ৰী. ভৰি ধোৱা, ভৰি ধোৱা পানী।

পাদাঘাতং পু. পদাঘাত। ‘পাদাঘাতাদ্ অশোকঃ।’

পাদানন্ত বিণ. ভৰিত দীঘল হৈ পৰা।

পাদান্নর্ভং পু. কুঁৱাৰ পৰা পানী তুলিবলৈ ভৰিৰে চলোৱা চকা বিশেষ।

পাদানসনং পাদপীঠ।

পাদান্শালনং ভৰিৰে আশালন কৰা, মোহৰা, দস্তেৰে দৌৰি ঢপলিয়াই থকা।

পাদিষ্ট বিণ. চাৰি ভাগৰ এভাগ।

পাদী (নৃ) বিণ. ১। ঠেং থকা, ঠেং থকা জলজন্তু (যেনে ষৰিৱাল) ২। চাৰিটা পাদ থকা শ্লোক বা কবিতা, মনু ৮।২১০।

পাদুক বিণ. খোজ কঢ়া (লোক), —ক জন্তুৰ দ্বাৰেৰে ভৈৰৱী পাদাচ্ছাদন, জোতা, ‘চেণ্ডেল’, —ককুং, —কাকু ফুৰি।

পাদু: ক্ৰী. জোতা। —কুং মুচী।

পাদোদকং ক্ৰী. (পাদপ্রক্ষালনজাতং উদকম্ শাকপা) চৰণধৌত জন। ভৰি ধোৱা পানী। চৰণামৃত : হৃদি ৰূপং মুখে নাম নৈৱেদ্যমুদৰে হৰে:। পাদোদকঞ্চ নিৰ্মাল্যং মন্ত্ৰকে যস্য সৌহৃদ্যতঃ।। পপু ১০০ অ। সদায় শালগ্রাম খোৱা জল সেৱনত পুণ্য। কোটিতীৰ্থ-সহস্ৰৈস্ত সেৱিতৈ: কিং প্রয়োজনম। নিত্যাং যদি পিৱেৎ পুণ্যং শালগ্রামশিলাজলম।। পপু।

পাদ্যং ক্ৰী. পদত অৰ্পণ কৰা পানী। ভৰি ধুবলৈ দিয়া পানী।

পানং ক্ৰী. (পা পানে ভাৱে লুট) ১। পানী খোৱা, পিয়া কাৰ্য্য, ২। (অধৰ) পান, চুহন, ৩। সুৰা পান, মদ খোৱা, ৪। পিবলৈ দিয়া জলীয় পদাৰ্থ, চৰ্বৎ, মনু ৩।২২৭; ৫। পান পাত্ৰ, ৬। ৰক্ষণ, প্ৰতিৰক্ষা, পালন, —কং, —চৰ্বৎ, —গোষ্ঠিকা, —গোষ্ঠী ১। মদাহীৰ আসৰ, ২। মদৰ দোকান, —নঃ মদ বেপাৰী, —প মদপী, —পাত্ৰং, —ভাজনং —ভাণ্ডং পানী খোৱা পাত্ৰ, গিলাচ, বাটি ইত্যাদি, মদৰ হাণ্ডী, —ভূঃ —ভূমিঃ —ভূমী ক্ৰী. মদ খোৱা ঘৰ, ৰ ১৯।১১; —মঙ্গলং মদাহীৰ দল, —বত মদাসক্ত, —ব্ৰহ্মঃ মাতলামি, —শৌণ্ডঃ মাতাল, মদাহী, —সং ক্ৰী. কঠালৰ ৰসৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা মদ।

পানাগাৰঃ —ৰং মদৰ দোকান।

পানাত্যয়ঃ পু. অত্যন্ত মাতাল, মদাহী, অত্যন্ত মদ খোৱাৰ বাবে হোৱা ৰোগ।

পানিকঃ পু. মদ বেপাৰী, মদ তৈয়াৰকাৰী।

পানিলং পানপাত্ৰ।

পানীয়ং ক্ৰী. (পীয়তে ইতি পা অনীয়ৰ) ১। পানী, ২। জলীয় দ্ৰব্য, চৰ্বতাদি, —নকুলঃ উদ, —বৰ্ণিকা বালি, —শালা শালিকা, পয়টিকৰ বাবে ৰখা জলঘৰ। জলদান মন্ত্ৰ— ‘পানীয়ং প্ৰাণিনঃ প্ৰাণাঃ পানীয়ং পাৱনং মহৎ। পানীয়স্য প্ৰদানেন ভৃগুৰ্ভৱতি শাস্বতী।।’ স্মৃতি

পানীয়মলকং ক্ৰী. পনীয়ল। পানী আমলা।

পাছু বিণ. (পথি কুশলঃ ইতি গঃ) পথিক হৰিৰ ৪২।২।

পাপং ক্ৰী. (পাতি ৰক্ষতি অস্মাদাত্মানমিতি পা পঃ) ১। অধৰ্ম, পাপ, কিৰিৰ, কলুষ, কলুষ, ২। দুষ্টালি, নীচতা, অধৰ্মতা, ৩। অমঙ্গল, ৪। অপৰাধ, —পঃ

পু. অধৰ্মী, অপৰাধী, —আত্মা (ন) —চেতঃ দুষ্টমনা, ক্ৰুৰমনা, —কৰ, কাৰী (ন), —কুং পাপী, —ক্ষয়ঃ পাপক্ষয়, পাপনাশ, —গ্রহঃ (জ্যোতিষ) ৰশিচক্ৰৰ মঙ্গল, শনি ৰাহ আৰু কেতু গ্ৰহ, —ম্ন পাপনানী, প্ৰায়শ্চিত্ত (ম্নঃ) তিল, —চৰ্য্যঃ ১। পাপী, ২। ৰাক্ষস, —দৃষ্টি কুদৃষ্টি, —ধী দুষ্ট, পাপী, —নাপিতঃ ধূত লোক, —পতিঃ (পৰকীয়া) প্ৰেমিক, —পুৰুষঃ পাপী মানুহ, —ভাক্ পাপী, —মোচনং—বিনাশনং পাপনাশ, —যোনি নীচ বংশজাত, —ৰোগঃ বেয়া বেমাৰ, বসন্ত ৰোগ, মনু ৫।১৬৪; —ল পাপী।

পাপৰ্জিঃ মৃগয়া।

পাপিষ্ঠ বিন. সকলোতকৈ পাপী, মহাপাপী।

পাপী (ন) পু. (পাপমস্য অস্তিতি ইনিঃ) পাপমুক্ত ব্যক্তি। পাপীয়স্ —য়সী (ক্ৰী) বেছি পাপী, মহাপাপী, এজনতকৈ বেছি পাপী।

পাপ্ম (ন) পু. পাপ, দোষ, অপৰাধ, মনু ৬।৮৫।

পাম (ন) ক্ৰী. (পা মনি) বেচু, খৰ (ছালৰ বেমাৰ), —ম্নঃ গন্ধক।

পামন বিণ. খৰে খোৱা।

পামৰ বিণ. (পামন ৰঃ) ১। খল, অধৰ্ম, নীচ, ৰাত ১।৩৭৮; ২। নিঃসহায়, দুখীয়া, —ৰঃ ১। মূৰ্খ, ২। দুষ্ট লোক, ৩। নীচ ব্যৱসায়ত নিযুক্ত ব্যক্তি।

পামা (ন) ক্ৰী. খঁজুলি, খৰ।

পামাৰিঃ পু. গন্ধক।

পায়সং —সঃ ক্ৰী. পু. ১। তাৰপিণ তেল, ২। (পয়সো ৱিকাৰঃ) পৰমান্ন, —সং গাখীৰ।

পায়িকঃ পদাতিক সৈন্য।

পায়ুঃ পু. (পাতি ৰক্ষতি শৰীৰং মলনিঃসাৰণেনেতি ইতি উণ যুক) ১। গুহাঘাৰ, মলঘাৰ, ২। ভৰঘাৰৰ পুত্ৰৰ নাম।

পায্যং ক্ৰী. ১। পৰিমাণ, জোখ, ২। পান, ৩। ৰক্ষণ, ৪। পানী।

পাৰং, —ৰঃ (পাৰয়তীতি পাৰ পচাদ্যচ) ১। সিপাৰ, নদীৰ সিপাৰ, ২। বিপৰীত ভাগ, ৩। সীমান্ত, ৪। পৰিপূৰ্ণতা, —ৰঃ পাৰা, —কাম বিণ. সিটো মুৰলৈ যাবলৈ ইচ্ছুক, —গঃ পাৰ হোৱা লোক, উত্তীৰ্ণ, পাৰঙ্গত। যিয়ে শিক্ষা, বুদ্ধি, জ্ঞানৰ শেষ সীমা পাইছে, —গামী (ন) সিটো পাৰ পোৱা ব্যক্তি, —দৰ্শক

১। সিপাৰ দেখা লোক, ২। স্বচ্ছ, —দৰ্শী (ন)
পাৰদত।

পাৰক (জ) পু. সোণ।

পাৰক বিণ. (পৃ থল) ১। পাৰ হোৱাত সক্ষম,
২। উদ্ধাৰক, পালক, প্ৰীতিকাৰক, পূৰ্তিকাৰক।

পাৰক্য বিণ. ১। বিদেশী, ২। শত্ৰুতাসম্পন্ন, —ক্যং
পৰলোকৰ হিতৰ বাবে কৰা কৰ্ম। ধৰ্মকাৰ্য্য।

পাৰগ্ৰামিক বিণ. বিদেশী, শত্ৰু।

পাৰজায়িকঃ ভেজালকাৰী।

পাৰকীটঃ পু. পাথৰ, শিল।

পাৰণং ক্ৰী. ১। পূৰ্ণকৰণ, ২। সম্পাদন, ৩। উপবাসৰ
পিচৰ ভোজন, ৪। বেদমন্ত্ৰৰ নিয়মিত পাঠ, —ণা ১।
উপবাস, ব্ৰতাদিৰ অন্তত কৰা ভোজন, ২। ভোজন।
'সৰ্বেষু উপাৰাসেষু দিৱাপাৰণমিষ্যতে।'

পাৰতঃ —দঃ পু. পাৰা।

পাৰতন্ত্ৰ্যং ক্ৰী. পৰাধীনতা, পৰলোকৰ ফল, মনু
২। ২৩৬।

পাৰত্ৰিক বিণ. পাৰলৌকিক, পৰলোক সম্বন্ধীয়।

পাৰদাৰিকঃ পু. আনৰ পত্নীৰ প্ৰতি অনুৰক্ত, মনু
১১। ৫৯; —দাৰ্য্যং আনৰ স্ত্ৰী সম্বন্ধীয়।

পাৰদেশিক, —দেশ্য পৰদেশী, বিদেশী।

পাৰমহংসাং ১। পৰমহংস সম্বন্ধীয়, ২। পৰমব্ৰহ্মধাম,
৩। জ্ঞানস্বৰূপ, ভা ৪। ২১। ৪১।

পাৰমাৰ্থিক বিণ. ১। পৰমাৰ্থযুক্ত, ২। সূখ, ৩। পৰম
সত্য, ৪। যথার্থ, মনু ৯। ৬২; ৫। পৰম্পৰ বিভক্ত,
ভা ৩। ২৯। ১; 'গতানুগতিকো লোকো ন লোকঃ
পৰমাৰ্থিকঃ', ৬। শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট।

পাৰমিক সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্টতম।

পাৰমিত বিণ. ১। পাৰদত, সিপাৰ পোৱা, ২। সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ।

পাৰম্ভেষ্ঠ্যং ১। শ্ৰেষ্ঠত্ব, ২। সৰ্বোচ্চ স্থান, ৩। ৰাজকীয়
চিহ্ন।

পাৰম্পৰ্য্যং ক্ৰী. কুল পৰম্পৰা, বংশক্ৰম, যশ্মিন দেশে
যাদাচাৰঃ পাৰম্পৰ্য্যক্ৰমাগতঃ। তত্র তং ন অৱমনোত
ধৰ্মন্ত্ৰৈৰ তাদৃশঃ।।

পাৰয়িকু বিণ. ১। পাৰ পোৱাৰ যোগ্য, ২। পৰিতৃপ্তি
কাৰক।

পাৰলৌকিক বিণ. (পৰলোক উঞ) পৰলোক সম্পৰ্কীয়।

পাৰলতঃ পু. পাৰ চৰাই।

পাৰলশ্যং ক্ৰী. পৰলত্ব। পৰাধীনতা।

পাৰলশঃ পু. ১। শত্ৰুৰ গৰ্ভত বিশ্বৰ সন্তান, মনু
৯। ১৭৮; ২। পৰস্বীৰ গৰ্ভত হোৱা সন্তান, জাৰজ,
৩। লোৰে তৈয়াৰী অস্ত্ৰ।

পাৰলশঃ —শিকঃ পৰশধাৰী, কুঠাৰধাৰী।

পাৰল, —সিকঃ পাৰসাদেশীয়, ফাৰ্চী।

পাৰলীয় পাৰ্চী ভাষা, ফাৰ্চী, —সীকঃ পাৰসাদেশীয়
লোক, ৰ ৪। ৬০।

পাৰলৈণেম বিণ. (পৰলৈণং জতঃ ইতি ঢক) পৰলৈত
জাত সন্তান, জাৰজ।

পাৰা ক্ৰী. এখন নদীৰ নাম।

পাৰাপ(ল)তঃ পু. ১। পাৰ চৰাই, কপৌ চৰাই, মে
৩৮; ২। বাম্পৰ, ৩। পৰ্বত।

পাৰায়ণঃ (পাৰং সমাপ্তিঃ অয়তে গচ্ছতীতি অনঃ)
সাকল্য বচন। সমাপ্তিলৈকে পুৰাণাদি পাঠ যেনে
ৰামায়ণ-পাৰায়ণ, বেদ পাৰায়ণ, 'ৱৰয়েদ ব্ৰাহ্মণং
শাস্ত্ৰং পাৰায়ণকৃতে তদা', দেভা ৩। ২৬। ১৭;
—গিকঃ পুৰাণ পাঠক, শিষ্য, পণ্ডিত।

পাৰাক্কঃ পু. শিল, পাথৰ।

পাৰাক্কী এখন নদীৰ নাম।

পাৰাক্কং ইপাৰ-সিপাৰ, —ক্কঃ সাগৰ।

পাৰাশৰং ক্ৰী. (পৰাশৰেণ মুনিনা কৃতং ইতি অণ) ১। মহৰ্ষি
পৰাশৰৰ দ্বাৰা ৰচিত ভিক্ষুসূত্ৰ, ২। এখন উপপুৰাণ,
৩। ঘিউ।

পাৰাশৰঃ —শৰ্য্যঃ পু. (পৰাশৰস্যাপত্যং অণ) ১। বাসদেৱ,
২। পৰাশৰ স্মৃতি, —ক্কিকঃ পৰাশৰকল্প
অধ্যয়নকাৰী, —ৰিঃ বেদবাস, শুকমুনি, —বী (ন)
১। বানপতী, ২। ভিক্ষু, সন্ন্যাসী, ৩। পৰাশৰ স্মৃতি
সূত্ৰ অধ্যোতা।

পাৰিকাষ্মী (ন) পু. তপস্বী, ব্ৰহ্মজ্ঞান অভিলষী।

পাৰিক্ষিতঃ পু. পৰীক্ষিতপুত্ৰ জন্মেজয়, অৰ্জুনৰ পৌত্ৰ।

পাৰিষেয় বিণ. পৰিষা বেষ্টিত, খালেৰে বেষ্টিত থকা।

পাৰিজাতঃ, —জাতক পু. ১।/সমুদ্র মন্থনত উদ্ধিত
পাঁচজোপা গছৰ ভিতৰত এজোপা। ইন্দ্ৰৰ নন্দন
কাননত গছজোপা কিছু কাল থকাৰ পিচত গ্ৰীকৃষ্ণই
হৰণ কৰি ('পাৰিজাতহৰণ') সভ্যভাষাৰ ফুলনিত
ৰোৱে। ৰ ৬। ৬; ২। সুগন্ধ, ৩। পোৱাল তক। ৪।
এজন ৰবি, ৫। ঐৰাবত বংশৰ এটি নগৰ।

পাৰিণায়্য বিণ. (পাৰিণয়ে বিবাহসময়ে লব্ধ ইতি য্যঞ)

১। বিবাহত পোৱা, ২। বিবাহ সম্বন্ধীয়, —য্যং
১। বিবাহত পোৱা ধন-সম্পত্তি, যৌতুক, ২। বিবাহ
নিষ্পত্তি। “মাতুঃ পাৰিণায়্যং স্ত্রিয়ো বিভজেৰন”
বশিষ্ঠস্মৃতি।

পাৰিণাহ্যং ক্লী. (পৰিণাহম অহীতি য্যঞ) ঘৰৰ বাচন
বৰ্তন, আচবাবপত্ৰাদি। মনু ৯।১১।

পাৰিতথ্যা ক্লী. চুলিত বন্ধা অলঙ্কাৰ বিশেষ, সীমন্তী,
সেঁওতা।

পাৰিতোষিক বিণ. পৰিতোষজনক, সন্তুষ্টিকাৰক, —কং
পুষ্পাৰ, সন্তুষ্টিজনক দ্রব্য।

পাৰিস্ৰঃ পু. সিংহ।

পাৰিপছিকঃ পু. (পৰিপস্থং হস্তীতি ঠক) চোৰ, ডকাইত।

পাৰিপট্যং ক্লী. ১। উপায়, পুঙ্কতি, ৰীতি, আচৰণ,
২। নিয়ম, নীতি, সময়ানুৱৰ্তিতা।

পাৰিপাৰ্শ্বং ক্লী. অনুচৰবৰ্গ, পৰিচাৰকবৃন্দ।

পাৰিপাৰ্শ্বকঃ —শ্বিকঃ পু. ১। ভৃত্য, অনুচৰ, চাকৰ,
২। নাটকৰ পাৰ্শ্বস্থ, সূত্ৰধাৰৰ পাৰ্শ্বৱৰ্তী, —শ্বিকা
পৰিচাৰিকা, ভৃত্য।

পাৰিপ্লৱ বিণ. (পৰি প্লু অচ) ১। চঞ্চল, অস্থিৰ, ২। সম্ভৱণ,
সাঁতোৰ, ৩। বিবুদ্ধি, বিমোৰ, —ৱং অস্থিৰতা,
বিবুদ্ধিতা, —ৱঃ নাও।

পাৰিপ্লৱ্যং অস্থিৰতা, বিবুদ্ধিতা, কম্পন, —ৱ্যঃ
ৰাজহাঁহ।

পাৰিৱৰ্হঃ বিয়াৰ উপহাৰ।

পাৰিভ্ৰঃ পু. ১। মদাৰ গছ, ২। দেৱদাৰু গছ, ৩। সৰল
গছ, ৪। নিম গছ।

পাৰিভাৱ্যং ক্লী. ১। কুষ্ঠৰ ঔষধ, ২। জামিন।

পাৰিভানিক বিণ. (পৰিভাষাং আগত ইতি ঠঞ)
১। প্রচলিত, সাধাৰণ, সৰ্বজন স্বীকৃত, ২। কাৰিকৰী
(শব্দ)

পাৰিমাণুল্যং ক্লী. ১। পৰমাণু, ২। সূৰ্য্যৰ ৰশ্মিত দেখা
ধূলিকণিকা এটা।

পাৰিমুখিক বিণ. সমুখত থকা, ওচৰত উপস্থিত।

পাৰিমুখ্যং ক্লী. উপস্থিতি।

পাৰিগ্ৰা(পা)ত্ৰঃ পু. সাতখন পৰ্বতৰ এখন। ‘পৰ্বত’
চাওক, —ত্ৰিকঃ পাৰিগ্ৰাত্ৰ পৰ্বতত থকা অধিবাসী।

পাৰিযানিকঃ পু. ভ্ৰমণ যান।

পাৰিৰক্ষিকঃ পু. সন্মাসী।

পাৰিৱিত্যং পৰিৱিত। ডাঙৰ ভায়েক থাকোঁতে সৰু
ভায়েকৰ বিবাহ।

পাৰিৱাজকং, পাৰিৱাজ্যং সন্মাসী (ভৱঘূৰে) জীৱন।

পাৰিশঃ পু. এবিধ গছ। পলাশ পিপুল গছ (শকদ্র)

পাৰিশীলঃ পিঠা।

পাৰিৱেশ্যং ৰৈ যোৱা, অৱশিষ্ট খাদ্য।

পাৰিষদঃ পু. (পৰিষদি সাধুঃ ইতি ৭ঃ) ১। সভাত
উপস্থিত থকা ব্যক্তি, সদস্য, সভা, মহা ২।১০।৩২;
২। ৰজাৰ সহচৰ।

পাৰিষদ্যঃ সভাত উপস্থিত থকা লোক, দৰ্শক।

পাৰিহাৰিকী ক্লী. ফকৰা, সাঁথৰ।

পাৰিহাৰ্য্যং গ্ৰহণ, দখল, অধিকাৰকৰণ, —হাৰ্য্যঃ থাক।
বলয়। —হাস্যং হাঁহি, পৰিহাস।

পাৰী ক্লী. (পু পূৰ্তো গিচ ঘঞ) ১। পূৰ্ণতা, ২। পানীখোৱা
পাত্ৰ, ৩। হাতীৰ ভৰিত বন্ধা শিকলি, ৪। গাখীৰ
খীৰোৱা পাত্ৰ, কঁৰীয়া।

পাৰীণ বিণ. (পাৰং গামীতি পাৰ থঃ) ১। পাৰ হবলৈ যোৱা
(লোক), সিটো পাৰলৈ যোৱা (লোক), ২। অভিজ্ঞ,
—গহ্যং ঘৰুৱা আচবাবপত্ৰ।

পাৰীন্দঃ ১। সিংহ, ২। অজগৰ সাপ।

পাৰীৰণঃ ১। কাছ, ২। লাঠী, দণ্ড।

পাৰুঃ পু. (পিৱতি ৰসানিতি পা ৰুঃ) ১। জুই,
২। সূৰ্য্য।

পাৰুমাং ক্লী. (পুৰুষস্য ভাৱঃ পুৰুষ য্যঞ) ১। অপ্ৰিয়
ভাষণ, গী ১৬।৪; কঠোৰ বাক্য, অপমান, ২। অসৎ
ব্যৱহাৰ, নিষ্ঠুৰতা, ৩। অত্যাচাৰ, ধৰ্ষণ, মনু ৮।৬;
৪। ইন্দ্রৰ নন্দনকানন, ৫। অগৰু গছ, —ম্যঃ
বৃহস্পতি।

পাৰেৰকঃ পু. খড়্গ, তৰোৱাল।

পাৰ্যটং ক্লী. ধূলি, ছাই।

পাৰ্জন্য বিণ. বৰষুণ সম্বন্ধীয়।

পাৰ্ণ বিণ. ১। গছৰ পাত সম্পৰ্কীয়, ২। পাতৰ পৰা
উৎপন্ন।

পাৰ্থঃ পু. (পৃথায়্য অপতাং পূমন্ ইত্যণ) ১। পৃথা পুত্ৰ
মহা ৩।২৩৫।১, অৰ্জুন, গী ১।২৫; ২। অৰ্জুন
গছ, ৩। পৃথাক পুত্ৰৰ ৰূপত যুধিষ্ঠিৰ আৰু ভীমো
হয়, ৪। পৃথীপাল, সন্নট, —সাৰথিঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

পাৰ্থক্যঃ ক্লী. (পৃথক ভাৱে যাঞ) পৃথকত্ব, ভিন্নতা, অসাধাৰণতা, বিভিন্নতা।

পাৰ্থৱঃ ক্লী. (পৃথু অণ) ১। পৃথুৰাজ সম্বন্ধীয়, ২। বিস্তৃতি, মহানতা।

পাৰ্থিৱ বিণ. (পৃথিৱ্যা বিকাৰ) ১। পৃথিৱী সম্বন্ধীয়, সাংসাৰিক, ২। ৰাজকীয়, —ৰঃ পু. ১। প্ৰজা, ২। সম্ৰাট, ৩। মাটিৰ পাত্ৰ।

পাৰ্থিৱী ক্ৰী. (পৃথিৱ্যাং ভৱা ইতি অণ ভীপ) ১। সীতা, ২। লক্ষ্মী।

পাৰ্শ্বঃ পু. ১। ক্ষয় ৰোগ, ২। এমুটি চাউল, ৩। যমৰাজ।

পাৰ্যন্তিক বিণ. শেষ. অন্তিম।

পাৰ্ৱণঃ পু. (পৰণি গ্ৰহণযোগ্যঃ ইত্যণ) ১। কোনো পৰ্বদিনত পিতৃপুৰুষৰ বাবে কৰা শ্ৰাদ্ধাদি তৰ্পণ, ২। অমাবস্যাতে কৰা শ্ৰাদ্ধ তৰ্পণ। ‘অমাবস্যাং যৎক্ৰিয়তে তৎপাৰ্ৱণমুদাহৃতম্। ক্ৰিয়তে পৰণি বা যন্তৎ পাৰ্ৱণমুদাহৃতম্।। ভপু।

পাৰ্ৱতঃ পু. (পৰ্বতে ভৱঃ ইতি অণ) ১। মহানিম, ঘোঁৰা নিম গছ; ২। পৰ্বতত গজা যি কোনো গছ।

পাৰ্ৱতী ক্ৰী. (পৰ্বতো হিমাচলঃ তস্যাপত্যমিতি অণ ভীপ) ১। পাৰ্ৱতী, দুৰ্গা, পূৰ্ব জন্মৰ সতী, ২। গোপা, গোপালকা, ৩। দ্ৰৌপদী, ৪। পাহাৰীয়া নিজৰা, ৫। সুগন্ধি মৃত্তিকা, —নন্দনঃ ১। কাৰ্ত্তিকেয়, ২। গণেশ।

পাৰ্ৱতীয় বিণ. পৰ্বত সম্বন্ধীয়, পৰ্বতবাসী, গিৰিজান, —য়ঃ পৰ্বতত থকা অধিবাসী, এবিধ জনজাতি।

পাৰ্ৱতেয় বিণ. পৰ্বতত জন্ম হোৱা, —য়ঃ কাজলধাতু।

পাৰ্শ্ব বিণ. কুঠাৰধাৰী সৈন্য।

পাৰ্শ্বঃ, ঋঃ ক্লী. পু. (স্পৃশ্ স্বণ ধাতোঃ পৃ আদেশঃ) কাষলতিৰ তলৰ অংশ। কামীহাড় থকা অংশ, মে ৮৯; ২। কাষ, ওচৰ, —ঋঃ পু. জিন, বিংশ তীৰ্থঙ্কৰ, এওঁৰ পিতাকৰ নাম বিশ্বসেন আৰু মাকৰ নাম ব্ৰহ্মী। পাৰ্শ্ব শব্দ ক্ৰিয়াবিশেষণৰূপে পাৰ্শ্বাৎ কাষৰ পৰা, পাৰ্শ্বে ওচৰত আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়, —গঃ অনুচৰ, ভৃত্য, —গত কাষতে থকা, অশ্রিত, —চৰঃ চাকৰ, পৰিচাৰক, ব ১৪। ২৯; —দেশঃ (শৰীৰৰ) কাষৰ ফাল, —পৰিস্ৰবন, ১। বিছনাত শোওঁতে গা ঘূৰোৱা। ইকাতি-সিকাতি কৰা, ২। বিষুৱে শয়নত ইকাতি-সিকাতি কৰা। ভাদ মাহৰ শুক্লা একাদশীৰ

দিনা পতা উৎসৱ। কটিদানোৎসৱ, —পিপ্পলং এবিধ শিলিখা, —ভাগঃ কামীহাড়ৰে সৈতে শৰীৰৰ এফাল, —শপঃ কাষেৰে শোৱা, —শূলং —লঃ কাষৰ বিষ, —সূত্ৰকঃ এবিধ অলঙ্কাৰ, —সুঃ সহকৰ্মী, সহচৰ।

পাৰ্শ্বকঃ পু. চোৰ, বদমাচ, লুণ্ঠনকাৰী।

পাৰ্শ্বতঃ (সৃ) অব্য. ওচৰতে, কাষতে।

পাৰ্শ্বাস্থিঃ কামীহাড়।

পাৰ্শ্বায়াত ওচৰলৈ অহা জন।

পাৰ্শ্বিকঃ পু. ১। সহচৰ, অনুচৰ, ২। যাদুকৰ।

পাৰ্শ্বোদৰপ্ৰিয়ঃ কেঁকোৰা।

পাৰ্শ্বত বিণ. মৃগ সম্বন্ধীয়, —তঃ দ্ৰুপদ ৰজা আৰু পুত্ৰ ধৃষ্টদ্যুম্নৰ গোত্ৰজ, —তী ১। দ্ৰৌপদী, ২। দুৰ্গা।

পাৰ্শ্বদঃ পু. ১। সদস্য, সভা, সভাত উপস্থিত থকা ব্যক্তি, ২। অনুচৰ।

পাৰ্শ্বদ্যঃ সদস্য।

পাৰ্শ্বিঃ পু. ক্ৰী. ১। ভৰিৰ গোৰোহা, ২। সৈন্য বাহিনীৰ পিচ ফাল, ৩। পিচ ফাল, ৪। লাথি, গোৰ।

(ক্ৰী) ১। কুস্তী, ২। ব্যভিচাৰিণী ক্ৰী. —গ্ৰাহঃ অনুচৰ, —গ্ৰাহঃ ১। পিচ ফালে থকা শত্ৰু, ৰজাৰ মিত্ৰ পক্ষ, —ঘাতঃ লাথি, —ত্ৰঃ সংৰক্ষিত সৈন্য বাহিনী।

পাল ৰন্ধে (চুৰা প স পালয়তি) ১। ৰক্ষা কৰ, ২। পালন কৰ, ভৰণ-পোষণ দি।

পালঃ পু. (পালি অচ) ১। ৰক্ষক, পালক, (পদৰ শেষত), যেনে গোপালঃ, ক্ষিতিপালঃ, ২। গৰখীয়া। মনু ৮। ৫; ৩। ৰজা, ৪। থু পেলোৱা পাত্ৰ, —কঃ ১। ঘোঁৰা ৰক্ষক, ২। ৰক্ষাকৰ্তা, অভিভাৱক, ৩। ৰজা, শাসক, ৪। চিত্ৰক গছ, ৫। পালক পিতা, যি কোনো সন্তান তুলি লয়, —কাপ্যঃ ১। ধনত্ববি, ২। কৰেণুৰ পুত্ৰ মূনি এজনৰ নাম। হস্তী-বিজ্ঞানৰ প্ৰথম উপদেশক।

পালয়ঃ পু. (পালং ক্ষেত্ৰং হস্তীতি হন টক) বেংছতা।

পালঙ্কঃ পু. (পাল ক্ৰিপ পালেন অধ্যাতে অঙ্ক যঞ) ১। কেঁটেলা পহ, ২। এবিধ শাক, পালেং শাক, ৩। শেন চবাই, —ক্ৰী পালেং শাক, —ক্যঃ ক্লী. পালেং শাক।

পালনং ক্লী. ১। ৰক্ষণ, পোষণ, প্ৰতিপালন, ২। সেৱন, পূজা, ব্ৰতাদি পালন, ৩। ফেঁহ (গাখীৰ)।

পালয়িতা (ৰ) পু. ৰক্ষক, পালক, অভিভাৱক, প্ৰাণকৰ্ত্তা।

পালাশ: পু. (পলাশস্য রণ ইর রণঃ অস্তি অত্রৈতি অচ)
১। সেউজীয়া বঙ, ২। পলাশৰ লাঠী, দণ্ড,
—খণ্ডঃ, —যণ্ডঃ মগধ বাজা।

পালিঃ, লীঃ ক্লী. (পলাতে পাল্যতে ইতি পল পালনে ইণ)
১। কাণৰ লতি, ২। কাষ, আঁচল, ৩। তীক্ষ্ণাংশ,
৪। সীমা, ৫। পংক্তি, শাৰী, গী ৩।১৩; ৬। দাগ,
চিন, ৭। দলং, সেতু, ৮। কোলা, ৯। দীঘলীয়া
পুখুৰী, ১০। ওকণী, ১১। প্ৰশংসা, ১২। ডাঁড়ি
থকা তিৰোতা, ১৩। শিষ্যৰ গুৰুগৃহত বাস, —কা
১। কাণৰ লতি, ২। তৰোৱালৰ ধাৰ, ৩। দৈ,
মাখনাদি কটা ছুৰি।

পালিত বিণ. (পাল ক্ত) ১। বক্ষিত ২। শোধিত।

পালিত্যং বন্ধাৱস্থাত হোৱা বগা চুলি।

পালকঃ পু. (পুণাতিতি পু শোধে থুল) ১। অগ্নি, জুই, ব
৩। ৯; ২। অগ্নি দেৱতা, ৩। চিত্ৰক বৃক্ষ, ৪। সংখ্যা
'৪', ৫। পৱিত্ৰকাৰী (দেৱতা আদি)।

পালকাত্মজঃ পু. ১। কাৰ্ত্তিকেয়, ২। সুদৰ্শন মুনি।

পালকাবণিঃ পু. জুই উৎপন্ন কৰাৰ বাবে কাঠ দুখণ্ড।

পালকিঃ (পালকসাপত্যং ইঞ) কৰ্ত্তিকেয়।

পালনং ক্লী. (পু গিচ্ লুট্) ১। পানী, ২। পৱিত্ৰকৰণ,
৩। তপস্যা, ৪। গোৱৰ, ৫। কপালৰ (সম্প্ৰদায়
অনুসৰি) তিলক, —নঃ ১। জুই, অগ্নি, ২। ধূপ,
ধূনা, ৩। সিদ্ধ, গন্ধৰ্ব ৰ ১৯।৫৩; ৪। বেদবাস,
৫। বিষ্ণু, —নী ক্লী. ১। শিলিখা, ২। তুলসী, ৩।
গৰু, ৪। গঙ্গা নদী, ৫। শাকদীপৰ এখন নদীৰ নাম,
মপু ১২।১।৩১; —ধ্বনিঃ শব্দ।

পালমানী ১। ঋক বেদৰ কেইটামান বিশেষ সূক্তৰ
নাম। বিশেষকৈ ঋবে ৯ম, অবৈ ১৯শ, ৭১ আদি,
২। পালমানী সূক্তৰ প্ৰণেতা।

পালৰঃ ১। পাশাৰ ঢাল, ২। পাশাৰ দুষ্ট বিন্দু থকা ফালটো।

পাশঃ পু. (পশাতে ৰথ্যতেইনেনেতি পশ্ যঞ) ১। ৰচি,
শিকলি, ২। ফান্দ, ৩। ফাঁচ, অস্ত্ৰৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা
ৰচি, যেনে নাগপাশ কু ২।২১; ৪। পশু বন্ধা ৰচি
মহা ৫।৬৪।১; ৫। পাশা খেল, ৬। (জ্যোতিষ)
এবিধ যোগ। পাৰিভাষিক পাশ ৮ বিধ : ঘৃণা শব্দা
ভয়ং লজ্জা জুগুপ্সা চেতি পঞ্চমী। কুলঃ শীলং তথা
জাতিৰটো পাশাঃ প্ৰকীৰ্তিতাঃ। —ক্লীড়া পাশা খেল,
জুৱা খেল, —ধ্বঃ —পাণিঃ —ভুং —হস্তঃ বকল

দেৱতা, —বন্ধ পাশত বান্ধ খোৱা, —বন্ধঃ ফান্দ
ফাঁচ, —বন্ধকঃ চৰাই চিকাৰী।

পাশকঃ পু. পাশা, পাশাৰ গুটি, —পীঠং পাশাৰ ঢাল।

পাশনং ক্লী. ১। ফান্দ, ফাঁচ, জাল, ২। ৰচি।

পাশৰ বিণ. পশু সম্বন্ধীয়, —পালনং ঘাঁহনি।

পাশিত (পাশ ক্ত) পাশযুক্ত। বন্ধ।

পাশী (ন) পু. ১। বকল দেৱতা, ২। ব্যাধ, ৩। যমৰাজ।

পাশুপতঃ পু. (পশুপতিদেৱতাস্যেতি অণ) ১। বক
ফুল, ২। এখন তন্ত্ৰশাস্ত্ৰ, ৩। পশুপতি অৰ্থাৎ শিৱৰ
ভক্ত, ৪। অথৰ্ববেদান্তগত উপনিষদ এখন।

—ব্ৰতং পশুপতিব্ৰত বিশেষ।

পাশুপাতান্ত্ৰং ক্লী. (পশুপতি সম্বন্ধী অন্ত্ৰম্) মহাদেৱ-
ত্ৰিশূল। অৰ্জুনে সদাশিৱৰ পৰা লাভ কৰিছিল।

পাশুপাল্যং পশুপালন। বৈশ্যবৃত্তি: মাপু ২৮।৬।

পাশ্চাত্য বিণ. (পশ্চাৎ ত্যক) ১। পিচত থকা, পিচ
ফালে থকা, ২। পশ্চিমীয়া, মহা ১।১২১।১১।

পাশ্যা ক্লী. (পাশানাং সমূহঃ ইতি যঃ) ১। জাল, ২। পাশ বা
ফান্দৰ সমষ্টি।

পাষকঃ পু. ভৰিৰ অলঙ্কাৰ। নুপুৰ।

পাষণ্ডঃ —যণ্ডকঃ —যণ্ডী(ন) পু. পাখণ্ড, মনু ৪।৩০,
৯।২২৫।

পাষণঃ পু. (পষ গীড়ন ৰাহুলকাৎ আনচ) ১। শিল,
পাথৰ, প্ৰস্তৰ, ২। পাথৰেৰে নিৰ্মিত দেৱ প্ৰতিমাদি।
'পূজাং ৰিনা প্ৰতিষ্ঠাং নাস্তি ন মন্ত্ৰং ৰিনা প্ৰতিষ্ঠা।
তদুভয়ৰিপ্ৰতিপন্নঃ পশ্যতু গীৰ্ণাপাষণম্।। আস
৩৮৬; —দাৰকঃ —দাৰণঃ পাথৰ কটা বটালি,
'ছেন', —সন্ধিঃ গুহা, হৃদয় কঠোৰ হৃদয়, নিষ্ঠুৰ।

পি গতো (তুদা প সক পিয়তি) যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা।

পিকঃ পু. (অপি কায়তি শব্দায়তে ইতি অপি কৈ কঃ।
অপেৰকাৰলোপঃ) কুলি চৰাই, গী ১১; —আনন্দঃ
—বান্ধৱঃ বসন্ত কাল, —বজুঃ —বাগাঃ, ৰত্নভঃ
আম গছ।

পিকাঃ কঃ পু. (পিক্ কৌ কঃ পিক ইৱ কায়তীতি)
হাতীৰ পোৱালি।

পিঙ্গ বিণ. (পিঙ্গ ৱৰ্ণে অচ্ কৃষ্ণং) পিঙ্গল বৰ্ণৰ, মুগা
বৰণৰ, —জঃ পু. ১। পিঙ্গল ৰং, ২। ম'হ, ৩। ঐন্দুৰ,
—জা ক্লী. ১। হালধি, ২। কৃষ্ণ, ৩। গোবোচনা,

৪। চণ্ডিকা, ৫। হিং, —চক্ষুঃ কেঁকোৰা, —জটঃ শিৰ, —সাৰঃ হাইতাল, —স্ফটিকঃ হালধীয়া পাথৰ, 'গোমেদ'।

পিঙ্গলঃ পু (পিঙ্গ লচ) ১। পিঙ্গল বং, মনু ৮।৮: ২। জুই, ৩। বান্দৰ, ৪। নেউল, ৫। ফেঁচা, ৬। এবিধ সাপ, ৭। কুব্জৰ ভাণ্ডাৰ এটা, ৮। পিঙ্গলাচাৰ্য্যৰ দ্বাৰা প্ৰণীত ছন্দশাস্ত্ৰ, —লা ক্ৰী. ১। এজনী বেশ্যাৰ নাম। ধাৰ্মিক জীৱনৰ কাৰণে এইজনী পিচত এগৰাকী মহিষী নাবীৰ দৰে ভৱসাগৰৰ পৰা উদ্ধাৰ হয়, ২। এবিধ ফেঁচা, ৩। শৰীৰৰ পিঙ্গলা নাড়ী, ৪। এবিধ ধাতু, ৫। শিশু, 'শিংশপা' গছ।

পিঙ্গলাক্ষঃ সদাশিৱ।

পিঙ্গলিকা ক্ৰী. ১। ডাঙৰ বগলী, সাৰেং, ২। এবিধ মাখি, ৩। ফেঁচা।

পিঙ্গাশঃ পু. ১। গাওঁবুঢ়া, ২। এবিধ মাছ।

পিসী ক্ৰী. শমীবৃক্ষ।

পিস্কেক্ষণঃ পু. ১। সদাশিৱ, ২। কুস্তীৰ, ঘঁৰিয়াল।

পিচ(চি)ণ্ডং, ণ্ডঃ ক্ৰী. পু. ১। উদৰ, পেট, ২। পশুৰ অবয়ব, —ণ্ডকঃ খকুঁৱা —ণ্ডিলঃ পেটাল, ডাঙৰ পেটযুক্ত।

পিচুঃ (পেত্ততীতি পিচ কুঃ) ১। এবিধ কৃষ্ণ বেমাৰ, ২। কপাহ, ৩। এক কৰ্ষ (দুই তোলা) ওজন, ৪। এজন অসুৰৰ নাম, ৫। এবিধ শস্য, ৬। চিকিৎসাৰ উপযোগী পাঁচটা কৰ্ষৰ এটা, ৭। ভৈৰৱ। সদাশিৱ, —তলং কপাহৰ সূতা, —মন্দঃ —মৰ্দঃ নিম গছ, শি ৫।৬৬; —লঃ কপাহ, সাগৰৰ এবিধ চৰাই।

পিচ্ছটং ক্ৰী. ৰাং, সীহ (ধাতু)।

পিচ্ছং ক্ৰী. (পিচ্ছ অচ) ১। (চৰাইৰ) ফিঁচা, ২। ম'ৰাৰ পেখণ, ৩। কাঁড়ৰ পাখি, ৪। পাখি, ৫। মূৰৰ চূড়া, জঁ —চচ্ছঃ ১। ফিঁচা, খাপ, ২। ভাতৰ মণ্ড, ফেন, ৩। জেলী, শাৰী, ৪। দ'ম, সমূহ, ৫। কল গছ, ৬। বৰ্ম, কবচ, ৭। সাপৰ বিষ, ৮। তামোল, ৯। শিশু গছ, —ভাণঃ শেন চৰাই, —ল পিছল।

পিচ্ছিকা ক্ৰী ম'ৰা পাখিৰে তৈয়াৰী চোঁৱৰ।

পিচ্ছিল বিণ. (পিচ্ছা ইলচ) ১। ফিঁচাযুক্ত, ২। পিছল, —লং লং, লা ক্ৰী. পু. ক্ৰী. ১। ভাতৰ মণ্ড, ২। ভাতৰ মণ্ডেৰে বনোৱা এবিধ ব্যঞ্জন, ৩। ক্ৰীমযুক্ত দৈ, —ত্বক্ কমলা আৰু কমলাৰ বাকলি।

পিজ, পিঞ্জ ক) ৱৰ্ণ পূজয়োঃ (অদা, আ, সৰু অক পিংজ্জ) ১। ৰং দি, ৰঙীণ কৰ, ২। স্পৰ্শ কৰ, ৩। শ্ৰদ্ধা কৰ, পূজা কৰ।

খ) ভাষ্যটোৰ্থে (চৰা উ অক সৰু পিঞ্জয়তি —তে) ১। পোহৰ দি, আলোকিত কৰ, ২। শক্তিমান হ, বলৱান, হ, ৩। দান দি, গ্ৰহণ কৰ, ৪। আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, ৫। বাস কৰ।

পিঞ্জং (পিঞ্জ বলে ঘঞ) শক্তি, বল, —ঞ্জঃ ১। চন্দ্র, ২। কৰ্পূৰ এবিধ, ৩। বধ, হত্যা, ৪। দ'ম, সমাষ্ট, —ঞ্জা ক্ৰী. ১। তুলা, ২। হালধি, ৩। আঘাত।

পিঞ্জটঃ পু. চকুৰ ফেঁচকুৰি, মল।

পিঞ্জনং ক্ৰী. তুলা ধূনা ধন।

পিঞ্জৰ বিণ (পিজ বৰ্ণে বাহলকাং এৰঃ) পিঙ্গল ৰঙৰ, তাম বৰণীয়া, ৰ ১৮।৪০; —ৰং ক্ৰী. ১। পিঞ্জৰা, সঁজা, ২। হাইতাল, ৩। সোণ, ৪। কঙ্কাল।

পিঞ্জৰকং হাইতাল।

পিঞ্জৰিত বিণ. হালধীয়া। হালধীয়া ৰঙেৰে ৰঞ্জিত।

পিঞ্জল বিণ. (পিজি কলচ) অত্যন্ত ব্যাকুল, —লং —লী কুশাগ্ৰ, পৱিত্ৰ, কুশপত্ৰ।

পিঞ্জালং সোণ।

পিঞ্জিকা কপাহৰ পাঁজি।

পিঞ্জুষঃ পু. কণামাকৰি।

পিঞ্জোটঃ পু. ফেঁচকুৰি।

পিঞ্জোলা ক্ৰী. গছৰ পাতৰ খচমচনি, খচমচ শব্দ।

পিটঃ বাকচ, পাচি, পেড়া, —টং ১। ঘৰ, ২। ঘৰৰ চাল, মুখচ, —কং, —কঃ ১। বাকচ, পেড়া, পাচি, ২। ভঁৰাল, ৩। সৰু ফোঁহা, শালমন, ঘা, ৪। ইন্দ্রৰ ধ্বজাত লগোৱা অলঙ্কাৰ বিশেষ, —ক্যা বাকচৰ দ'ম।

পিটাকঃ পেড়া, বাকচ।

পিটুকং ক্ৰী. দাঁতৰ পাথৰ।

পিঠৰং-ৰঃ (পিঠং ৰাভীতি ৰা কঃ) ১। উৰালমাৰি, মুস্তা, মছন দণ্ড, ২। ঘটা, পাত্ৰ, পানী উত্তলোৱা পাত্ৰ, —ৰকং —ৰকঃ পাত্ৰ, কেৰাহী, (—কপালং) খোলাকটি।

পিঙ পিঙ সংহতৌ (দ্বা, চৰা, আ, প, অক সৰু পিঙতে, পিঙয়তি) ১। হাতেৰে পকাই লাড়ু কৰ, ২। সংযোগ কৰ, লগ লগা, একেলগ কৰ, সংযুক্ত কৰ, ৩। দ'ম কৰ।

পিড়ক: —কা সৰু ফোঁহা, শালমন।

পিণ্ডং ক্লী. (পিণ্ডতে বাসীক্ৰিয়তে ইতি কমণি ঘঞ)
১। গোট বস্তু, ২। গোট ঘূৰণীয়া আকাৰৰ বস্তু, 'গ্লোব',
৩। মাটিৰ লদা, ৪। খাদ্য বস্তু এগৰাহ, ৫। চাউল
তিল, দধি, মধু, মিশ্ৰিত গোলাকাৰ লদা— শ্ৰাদ্ধত
মৃতকসকলৰ অৰ্থে অৰ্পণ কৰা হয়, মনু ৩।২।১৬;
৬। আহাৰ, ৭। জীৱিকা, বৃত্তি, ৮। দেহ, দেহপিণ্ড,
৯। দ'ম, স্তপাকাৰ বস্তু, ১০। ভিক্ষা, ১১। মাংস,
১২। দুৱাৰৰ সমুখৰ পাটিক', ১৩। ধূপ, ১৪। অঙ্কত
যোগফল, ১৫। স্থূলতা, ১৬। হাতীৰ শুঁৰৰ আগত
থকা গোলাকাৰ অংশটো, —গোসং: গন্ধৰস। এবিধ
এঠাৰ দৰে সুগন্ধি ৰস, —তৈলং ধূপ, —দ বিণ. ১।
খাদ্যদাতা, আহাৰদাতা, ২। শ্ৰাদ্ধত পিণ্ডদান কৰাৰ
যোগ্য, নিকট আত্মীয়, —দানং পিণ্ডপৰ্ণ, —নিৰ্ৰপৰ্ণং
পিণ্ডদান, —পাতং: ভিক্ষাদান, —পাদং: পাদ্যং হাতী,
—ভাক্ পু. পিণ্ড লাভ কৰা পিতৃপুৰুষ, —ভূতি:
জীৱিকা বৃত্তি, —মুক্তা সূৰ ফুলা বন, —মূলং, মূলকং
গাঁজৰ, —যজ্ঞ: পিণ্ডদান কাৰ্য্য, শ্ৰাদ্ধ, —লোপ:
পিণ্ডদান সময়ত হাতত লাগি থকা পিণ্ডাংশ দান,
—লোপং: নিয়মিত পিণ্ডদানত বিৰতি, লোপ, —সম্বন্ধ:
পিণ্ডদাতা আৰু পিণ্ড পাওঁতাৰ মাজৰ সম্বন্ধ।

পিণ্ডকং —কং: ১। পিণ্ড, গোলাকাৰ বস্তু, ২। এগৰাহ
আহাৰ, গ্ৰাস, কবল, ৩। ফোঁহা, ফুলা, ৪। ভৰিৰ
কলাফুল, ৫। ধূপ, ৬। গাঁজৰ, —কং: পিশাচ,
দৈত্য।

পিণ্ডল: পু. (পিড়ি কলচ) সেতু, দলং।

পিণ্ডস: পু. (পিণ্ডেন পৰদত্তাহাৰেণ সনোতি জীৱতীতি
সন ডঃ) ১। ভিক্ষাৰী, ২। ভিক্ষা খুজি ফুৰা সন্ন্যাসী।

পিণ্ডা ক্লী. কলুৰী এবিধ, —স্বাহাৰ্য্য বিণ. পিণ্ডদানৰ অন্তত
খাব পৰা (বস্তু), —ভ্ৰং শিল বৰফুণ, —য়সং তীখা,
—শনং: শং: শকং: —শী (ন) ভিক্ষাৰী।

পিণ্ডাত: ধূপ, ধূনা।

পিণ্ডৰ: পু. ১। ভিক্ষাৰী, সন্ন্যাসী, ২। গৰখীয়া, ৩।
মহ বখীয়া, ৪। অপমান।

পিণ্ডি: —শী ক্লী. ১। পিণ্ড, ২। চক্ৰনাভী, ধূৰা, ৩। ভৰিৰ
কলাফুল, ৪। অশোক গছ, ৫। জাতিলাউ, ৬। ঘৰ,
—পুষ্প: অশোক গছ, —শৃং: ১। গৃহবীৰ, (ভোজনত
বা ঘৰত বীৰ অন্যত নহয়), ২। গণপী, ঋপুৰুষ।

পিণ্ডিকা ১। ফোঁহা, ফুলা, ২। কলাফুল।

পিণ্ডিত বিণ. ১। গোলাকৃত, হাতেৰে পকাই লাড়ু কৰা,
(যেনে ময়দাৰ লাড়ু), ২। জ্বল, ৩। মিশ্ৰিত, ৪। সংযুক্ত,
গুণিত, গণিত।

পিণ্ডিল পু. ১। সেতু, দলং, ২। জ্যোতিষী, ৩। জন্ম
কাল, অৱস্থা, স্থান ইত্যাদিৰ গণক।

পিণ্ডী(ন) ১। ভিক্ষাৰী, পিণ্ডদাতা, শ্ৰাদ্ধকৰ্তা, —তকং:
তগৰ গছ।

পিণ্ডীৰ বিণ. নিৰস, —ৰং: ১। ডালিম গছ, ২। মূৰত
দীঘল শুং থকা সাগৰীয় মাছ এবিধৰ হাড়, কাইট,
৩। সাগৰৰ ফেন।

পিণ্ডোদ্ধৰণং পিণ্ডদানত সহযোগ।

পিণ্ডোলি: ক্লী. মুখৰ পৰা উলিয়াই পেলোৱা বস্তু।
উচ্ছিষ্ট।

পিণ্ড্যকং,—কং: ১। খলিহৈ, ২। ধূপ, ধূনা, ৩। কুঙ্কম,
৪। হিং।

পিতৰৌ পু. পিতৃ শব্দৰ প্ৰথমৰ দ্বিৰচন। মাতা চ পিতা
চেতি। 'জগতঃ পিতৰৌ ৰন্দে পাৰ্বতী পৰমেশ্বৰৌ'
ৰ ১।১।

পিতামহ: পু. (পিতুঃ পিতেতি। মাতৃপিতৃভ্যাং পিতৰি
ডামহচ) ১। ককাদেউতা, ককা, আতা। মনু
৩।২২১; ২। ব্ৰহ্মা, মহা ১।১।৩২; ৩। শিৱ,
—হী ক্লী. পিতামহৰ পত্নী, আইতা, আবু, বটীআই।

পিতৃ পু. ১মা ১ব পিতা (পাতি ৰক্ষতাপতাং যঃ পা
ৰক্ষণে উগাদি তৃচ), জন্মদাতা, জনক। পিতৃৰ
মান্যতা—মান্য: পূজাশ্চ সৰ্ৱেভাঃ সৰ্ৱেষাং জনকো
ভৱেৎ। অহো যস্য প্ৰসাদেন সৰ্বান পশ্যতি মানৱঃ।।
পাঁচবিধ পিতৃ-অন্নদাতা ভয়াত্ৰাতা যস্য কন্যা বিৱাহিতা।
জনয়িতা চোপনেতা পৃথিৱেতে পিতৰঃ স্মৃতাঃ।।
চাগকা। তেনেকৈ ব্ৰৈৰ পুৰাণত সাত-বিধ আৰু গৰুড
পুৰাণত একত্ৰিশবিধ পিতৃৰ উল্লেখ কৰিছে। —ক বিণ.
পিতৃ সঙ্কীয়, —কাননং শ্মশান, —কুল্যা ক্লী. মলয়
পৰ্বতৰ এখন নদীৰ নাম, —গপং পু. পূৰ্বপুৰুষসকল।
পিতৰগণ মনু ৩।১৯৪; —গৃহং ১। পিতাকৰ ঘৰ,
২। শ্মশান, —স্বাতকং: —স্বাতী (ন) পিতৃহত্যাকাৰী,
—তৰ্পণং ক্লী. ১। পিতৃপুৰুষৰ উদ্দেশ্যে কৰা তৰ্পণ।
সোঁহাতেৰে জল তৰ্পণ, মনু ২।১৭৬; ২। তিল,
—তিথিঃ, —দিনং ক্লী. ক্লী. অমাৱস্যা, —তীৰ্থং ১।

গয়াতীর্থ, ২। (হাতৰ তলুৱাৰ) তৰ্জনী আৰু বুঢ়া আঙুলিৰ মাজৰ অংশ। এই অংশেৰে পিতৃদি তৰ্ণণ কৰা হয়। —দায়ঃ পু. পুৰুষাণুক্ৰমে পোৱা পৈত্ৰিক সম্পত্তি, —দেৱঃ পিতাকৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা, পিতৃপুৰুষলৈ শ্ৰদ্ধা, —দৈৱতঃ মৰা নক্ষত্ৰ, —পক্ষঃ পু. ১। পৈত্ৰিক সম্পৰ্ক, ২। পিতাকৰ ফলীয়া কুটুম্ব, ৩। পিতৃ সকলৰ পষেক, প্ৰেতপক্ষ, —গৌণ অহিন মাহৰ কৃষ্ণপক্ষৰ পোন্ধৰটা দিন। এই দিনকেইটা মৃতকৰ শ্ৰাদ্ধাদি তৰ্ণণৰ কাৰণে প্ৰশস্ত, —পতিঃ পু. যমৰাজ, —পদং পৈতৃলোক, —পূজনং পিতৃসকলৰ পূজা, —পিতামহ বিণ. ১। বংশ পৰম্পৰাগত, ২। পিতাক-আজোককাকৰ দিনৰ পৰা চলি অহা, —প্ৰসূঃ ক্ৰী. ১। পিতাকৰ মাক, আইতাক, ২। সন্ধিয়া, আস ৫০১; —বন্ধুঃ পিতাকৰ ফালৰ কুটুম্ব, —মেধঃ, —ব্ৰতঃ শ্ৰাদ্ধ তৰ্ণণ, —যজ্ঞঃ পু. ১। শ্ৰাদ্ধ, তৰ্ণণ, ২। প্ৰতিদিনে পিতৃসকললৈ কৰা তৰ্ণণ, —ৰাজঃ যমৰাজ, —ৱণং ক্ৰী. শ্মশান, —ৱনেচৰঃ ১। দৈতা, পিশাচ, ২। সদাশিৱ, —ৱসতিঃ, —সদ্বান্ ক্ৰী. শ্মশান, —সগ্ৰিভ বিণ. ১। পৈত্ৰিক, ২। পিতাকৰ দৰে, —সুঃ পিতাকৰ মাক, আইতাক, —স্থানঃ —স্থানীয়ঃ অভিভাৱক, —হুঃ পু. (পিতৃগাহুতেহনেনেতি) সোঁ কাণ। 'পিতৃদক্ষিণঃ কৰ্ণঃ উত্তৰো দেৱহুঃ স্মৃতঃ।'

পিতৃ ক্ৰী. (অপিদীয়তে প্ৰকৃতাত্মন্য বন্ধ্যতে যেনেতি অপি দে ক্তঃ তাদেশঃ অপেৰল্লোপঃ)। শৰীৰস্থ ধাতুবিশেষ। শৰীৰত থকা তিনি বিধ 'সত'ৰ (বস) এবিধ। বাকী দুবিধ বায়ু আৰু কফ। আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰমতে শৰীৰৰ সকলো ৰোগ এই তিনিটা 'সত'ৰ বিকাৰৰ ফল। —কোষঃ 'গল ব্লাডাৰ'। —ক্ৰোভঃ পিতৃবিকাৰ, এবিধ ৰোগ, —স্ত্ৰী গুড়চী, —জ্বৰঃ পু. পিতৃৰোগৰ পৰা হোৱা জ্বৰ। পৈত্ৰিক জ্বৰ, —দ্বাৱী (ন) মিঠা ৰবাব টেঙা, জমীৰ টেঙা, জৰা টেঙা, —প্ৰকোষঃ পিতৃক্ৰোভ, —বস্ত্ৰং শৰীৰৰ বসনিকা, ফুলি উঠা, —লং ক্ৰী. ১। পিতল ধাতু, ২। ভূৰ্জ পত্ৰ, —ৰায়ু পেটফুলা, —ৱিদগ্ধ পিতৃৰোগত আক্ৰান্ত।

পিত্ৰা বিণ. পৈত্ৰিক, পূৰ্বপুৰুষ সৰ্বস্বীয়, মনু ২।৫৯; —ত্ৰ্যং ১। মৰা নক্ষত্ৰপূজা, ২। সোঁহাতৰ তৰ্জনী আৰু বুঢ়া আঙুলিৰ মাজৰ অংশ (পিতৃতীৰ্থ), ৩। ৰিউ। —ত্ৰ্যং

১। ককায়েক, ২। মাটিমাহ, —ত্ৰ্য্য ক্ৰী. ১। মৰা নক্ষত্ৰ, ২। পুৰ্ণিমা আৰু অমাবস্যা তিথি।

পিৎসন পু. চৰাই।

পিৎসলঃ পু. বাট, পথ।

পিধানং ক্ৰী. ১। আৱৰণ, ঢাকনী, ২। খাপ, ৩। আলোৱান, —কং খাপ, ঢাকনী।

পিধ্যয়ক বিণ লুকাই ৰখা, ঢাকনী লগেৰে।

পিনদ্ধ বিণ. ১। বদ্ধ, ২। সজ্জিত, ৩। লুকাই থৈ, লুকাই ৰখা, ৪। আবৃত।

পিনাকং, কঃ ক্ৰী. পু. (পাতি বন্ধতি পা উগাদি আক) ১। শিৱৰ ধনু, ২। শিৱৰ ত্ৰিশূল, ৩। ধনু, ৪। ধূলিৰ বৰষুণ, —কী (ন) ১। সদাশিৱ, ৭ ১।৬; ২। ৰুদ্ৰ।

পিপতিষন্ (৫) (পং সন) পৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা, —মুঃ চৰাই।

পিপাসা ক্ৰী. (পা সন অঃ) পিবলৈ ইচ্ছা, তৃষ্ণা।

পিপাসিত, পিপাসী (ন), পিপাসুঃ পিবলৈ ইচ্ছুক, তৃষ্ণাতৃৰ, তৃষিত, যেনে জ্ঞানপিপাসুঃ মনু ৮।৯৩।

পিপীতকঃ এজন অতি জ্ঞানী আৰু নৈতিক ব্ৰাহ্মণৰ নাম। পিপীতক নামৰ ব্ৰাহ্মণজন মৃত্যুৰ পিচত প্ৰেতৰাজ্যত পিয়াহত বৰ কষ্ট পাই যমৰ ওচৰ পোৱাত যমে তেওঁক পৃথিৱীলৈ ঘূৰি আহি বহাগৰ শুক্লা দ্বাদশী তিথিত জনপূৰ্ণ ঘটদানেৰে ব্ৰত পালন কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। পিপীতকে তেনেদৰে ব্ৰত পালন কৰি মৃত্যুৰ পিচত বিষ্ণুলোক পায়। ভবি। —কী বহাগ মাহৰ শুক্লা দ্বাদশী।

পিপীলকঃ পু. ডাঙৰ পিপৰা, —লিকা ক্ৰী. মাইকী পিপৰা, সৰু পৰুৱা।

পিপ্লকা এবিধ চৰাই।

পিপ্লটী ক্ৰী. গুড।

পিপ্ললং ক্ৰী. (দীয়তে ইতি পা অলচ) পানী, —লঃ ১। আঁহত গছ। মহা ২।২১।৮; আঁহত গছ অতি পবিত্ৰ। এই গছ প্ৰদক্ষিণ কৰাটো অতি পুণ্যকাম। অশ্বংখদক্ষিণে ৰুদ্ৰঃ পশ্চিমে ৱিষ্ণুৰেৰ চ ব্ৰহ্মা চোত্তৰতন্ত্ৰস্য পূৰ্বে চেদ্ৰাদিদেৱতাঃ। (পপু উত্তৰ খণ্ড), ২। স্তনৰ মূৰ, বাঁট, ৩। চেলাৰ ছাত, ৪। আঁহতৰ গুটি, ৫। ইন্দ্ৰিয় উপভোগ, ৬। এবিধ চৰাই, —লঃ পু. বেৱতী আৰু মিল্লৰ পুৱ।

পিপ্পলাদঃ পৃ. অথর্ববেদৰ এজন অতি পুৰণি উপদেশক।

পিপ্পলিঃ লী পাণ অথবা জালুকৰ পিপলি। জলকীয়া।

পিপ্পিকা দাঁতৰ পাথৰ (মলি)।

পিপ্পীকা এবিধ চৰাই।

পিপ্পীষা সন্তুষ্ট কৰাৰ ইচ্ছা। আনন্দ প্ৰদান কৰাৰ অভিলাষ।

পিপ্প্ৰঃ পৃ. ইন্দুই বধ কৰা এটা দৈত্যৰ নাম।

পিপ্পুঃ পৃ. শৰীৰত থকা কোনো চিহ্ন, 'তিল', 'মাহ' আদি।

পিপ্যাক বিণ. দুষ্ট, নিন্দুক, দাঙিক।

পিপ্যালঃ পৃ. পিয়াল গছ।

পিপ্ল নৃদি (চুৰা উ সৰু পেলয়তি -তে) ১। দলিয়া, ২। নিষ্কেপ কৰ, ৩। প্ৰেৰণ কৰ, পঠা, ৪। উদগনি দি, উচটাই দি।

পিপ্ল, পীলুঃ পৃ. ১। কাঁড়, ২। অণু, ৩। কীটাণু, ৪। হাতী, ৫। ফুল, ৬। তাল গছ।

পিপ্পঃ পৃ. ক্লেদযুক্ত চকু, ছনিপৰা চকু, -কা মাইকী হাতী।

পিপ্শ অৱয়ৱে (তুদা উ অক পিংশতি -তে) ১। আকাৰ দি, গঠন কৰ, ২। সংগঠন কৰ, আয়োজন কৰ, ৩। পোহৰ কৰ, উজ্জ্বল কৰ।

পিপ্পা বিণ. (পিপ্প অণ্ডচ কিং) পিপ্পল বৰণৰ। তাম বৰণীয়া, বঙচুৱা, কি ৪। ৩৬; (পু) এবিধ নাগ, -কঃ বিষু।

পিপ্পাচঃ পৃ. (পিপ্পিতং মাংসমস্মাতীতি অণ। শিত ভাগসা লোপঃ অশভাগসা শাচাদেশঃ) পিপ্পাচ, ভূত, প্ৰেত, মন্ ১। ৩৭; -কী (ন) কুবেৰ, -ক্ৰঃ এবিধ গছ, -ভাষাঃ পৈশাচিক ভাষা। সংস্কৃত ভাষাৰ অপভ্ৰংশ। পৈশাচিক প্ৰাকৃত ভাষা। গুণাঢ্যৰ বৃহৎ কথা এই প্ৰাকৃত ভাষাত ৰচিত বুলি জনা যায়। মূল গ্ৰন্থ কেতিয়াবাই বিনষ্ট হৈছে। এইখনক অৱলম্বন কৰি সোমদেৱে কথাসৰিতসাগৰ ৰচনা কৰে। -সভং পিপ্পাচৰ সভা। ভূতৰ আড্ডা।

পিপ্পাচিকা ১। পিপ্পাচিনী, ভূতুনী, ২। (সমাসৰ শেষত)

পিপ্পাচবিলাকৰ প্ৰীতিজনক। যেনে অয়ুধপিপ্পাচী।

পিপ্পিতং ক্ৰী. (পিপ্পিতং) মাংস।

পিপ্পিতালনঃ, -ভাষঃ, -কী (ন) -ভুক পৃ. ১। মাংসশী, মাংস খাদক, মাংস খাই ফুৰা ভূত, প্ৰেত পিপ্পাচাদি, ২। নৰখাদক, নৰমাংসভোজী।

পিপ্পুন বিণ. (পিপ্প উনম কিং) ১। পৰম্পৰ ভেদশীল।

পৰম্পৰং ভেদশীলে পিপ্পুনো দুৰ্জনঃ খলঃ। দুষ্ট,

২। স্পষ্ট, আৱিৰ্ভূত, স্মৰণীয়, প্ৰকাশিত, ব্যক্ত,

৩। নিন্দুক, নিষ্ঠুৰ, মৰ্থ, -নং কৃষ্ণম, -নঃ ১। নিন্দা

কৰি ফুৰা মানুহ, ২। টুটকীয়া, ৩। বিশ্বাসঘাতক।

মন্ ৩। ১৬১; ৪। কাউৰী, ৫। নাৰদ, ৬। কপাহ,

-ৰচনং -ৰাক্যং দুৰ্নাম, অপবাদ।

পিপ্পুনী ক্ৰী. এবিধ শাক।

পিপ্প চূৰ্ণণে (ৰুধা প সৰু পিনষ্ট) ১। গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ কৰ, খুন্দ, ২। আঘাত কৰ, নাশ কৰ, বধ কৰ, নিস- নিষ্পেষণ কৰ, খুন্দি গুড়ি কৰ। চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ কৰ।

পিপ্পি বিণ. (পিপ্পিতং) ১। চূৰ্ণীকৃত, গুড়ি কৰা, ২। চেপি ৰখা, -ষ্টং ১। পিহি ৰখা, চূৰ্ণীকৃত বস্তু, ২। চাউলৰ গুড়ি, আটা, গুড়ি, ৩। সীহ, -কং ক্ৰী. তিলৰ গুড়ি, -কঃ পৃ. ১। চাউলৰ গুড়িৰে তৈয়াৰ কৰা পিঠা, ২। চকুৰ বেমাৰ, -পচনং চাউল ভজা কেৰাহী, -পশুঃ আটাৰে তৈয়াৰী জন্তু, -পং ভূৱন, -পিপ্পং আটা বা পিঠাগুড়িৰ লাড়ু, -পেষঃ, -পেষণং পিঠাগুড়িকে আকৌ গুড়ি কৰা কাৰ্য্য। 'কাম নোহোৱাৰ কাম', নিৰর্থক কৰ্ম, -মেহঃ এবিধ বহুমুত্ৰ ৰোগ, -ৰতিঃ লাড়ু, -সৌৰভং চন্দন ৰস।

পিপ্পিটঃ পৃ. (পিপ্পিত অত অণ) পিপ্পা কাপোৰত সানিবৰ কাৰণে সুগন্ধি দ্ৰব্যৰ চূৰ্ণ। আবীৰ।

পিপ্পিকং পিঠা গুড়িৰে তৈয়াৰ কৰা পিঠা।

পিপ্পিতকং ক্ৰী. চাউলৰ গুড়ি আৰু পানীৰ মিশ্ৰণ।

পিপ্প ক) গত্যাং (ভা প অক পেসতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

খ) ষট্ৰথে। ষট্ৰথঃ নিকেতন হিংসা বল দানানি (চুৰা উ সৰু পেসয়তি -তে) ১। বাস কৰ, থাক, ২। আঘাত কৰ, ৩। বলৱান হ, শক্তিশালী হ, ৪। দান দি, গ্ৰহণ কৰ।

পিপ্পিত বিণ. (অপ্পি ধীয়তে স্মৃতি ধা ক্ৰঃ অপেৰলোপঃ)

১। আচ্ছাদিত, আবৃত, লুকাই ৰখা, ২। বন্ধকৃত,

সমাপ্ত, নিষিদ্ধ।

পী পানে (দিৱা আ সৰু পীয়তে) পান কৰ, পি খা।

পীচং খুঁতৰি, চিবুক।

পীঠঃ ক্লী. (পেঠন্তি উপরিশন্তি অশ্মিমিতি পিঠ ঘঞ রাহলকাং ইকাবস্যা দীর্ঘঃ) ১। বহা আসন। যেনে পীৰা, চকী, বেঙ্কী আদি, ২। কুশাসন- য'ত বহি লিখাই বেদাদি পাঠ কৰে, ৩। দেৱতাৰ বিগ্রহ স্থাপন কৰা ওখ আসন, বেদী, ৪। ভৰি থোৱা আসন, পাদপীঠ, ৫। বহা বিশেষ ভঙ্গি, বিছনা, ধাতুপাষণকাঠৈশ্চ পীঠস্তিৰিধঃ উচ্যতে, ৬। দেৱী পীঠ- সত্যযুগত দক্ষ ৰজাই কৰা শিৱনিন্দা শুনিব নোৱাৰি সতীয়ে যজ্ঞাগ্নিত দেহত্যাগ কৰাত শিৱই সতীৰ দেহ লৈ ত্ৰিভুৱন ঘূৰি ফুৰোঁতে শ্ৰীকৃষ্ণই সুদৰ্শন চক্ৰেৰে সতীৰ দেহ খণ্ড বিখণ্ড কৰে। সতীৰ দেহৰ খণ্ডসমূহ যি যি ঠাইত পৰিছিল সেই সেই ঠাই একোখন মহাতীৰ্থত পৰিণত হয়। এনে পীঠ একাৱলখন। সতীৰ যোনি কামৰূপৰ নীলাচলত পৰাত তাত কামাখ্যা নামেৰে এখন পৰম পৱিত্ৰ দেৱীপীঠ গঢ়ি উঠে, —কেলিঃ নায়কৰ চাটুকাৰ, —নায়িকা দুৰ্গাপূজাত 'দুৰ্গা' হোৱা বাৰ-চৈধ্যবছৰীয়া কুমাৰী কন্যা, —ভূঃ ভেঁটি, মূল, —মৰ্দ্দঃ চাটুকাৰ। নায়কৰ উত্তম সহায়ক কেইজনৰ এজন। নায়কপ্ৰিয়, —মৰ্দ্দিকা ১। নায়িকাই প্ৰেমিকক পোৱাত সহায় কৰা তিৰোতা, ২। নৃত্য শিক্ষক, —সৰ্প খোঁৰা, বিকলাঙ্গ।

পীঠিকা ক্লী. ১। পীঠ, পীৰা, আসন, ২। পাদপীঠ, ৩। কোনো গ্ৰন্থৰ বিভাগ, যেনে পূৰ্বপীঠিকা, উত্তৰপীঠিকা আদি।

পীঠী ক্লী. আসন, পীৰা।

পীড় বাধে, গ্ৰাহে (চুৰা প সক পীড়য়তি) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, পৰাজিত কৰ, ২। কষ্ট দি, পীড়ন কৰ, যেনে পীড়য়তি স্তনং কামী, ৩। আক্ৰমণ কৰ, অৱৰোধ কৰ, ৪। হেঁচা ধৰ, চেপি দি, ৫। অৱজ্ঞা কৰ, ৬। গ্ৰাস কৰ, ৭। ঢাকি পেলা, অৱ— চেপি দি, দুখ দি, উদ— উৎপীড়ন কৰ, কষ্ট দি, আঘাত কৰ, উপ— আঘাত কৰ, কষ্ট দি, ধৰ্ষণ কৰ, শি ১০।৪৭; —নি নিপীড়ন কৰ, দিগদাৰ দি, ধৰ্ষণ কৰ, হেঁচা ধৰ, চেপি ধৰ, পৰি— কষ্ট দি, চেপি ধৰ, সং— হেঁচা বা চেপি ধৰ।

পীড়ক উৎপীড়নকৰী।

পীড়নং ক্লী. (পীড় বাধে লুট) ১। শত্ৰুৰ দ্বাৰা কৃত ভীষণ আঘাত, ২। উৎপীড়ন, ৩। চেপা, হেঁচা, টিপা, দখল, অৱৰোধ, মৰ্দ্দন, ৪। শস্য মৰণা মৰা, ৫। গ্ৰাস।

পীড়া ক্লী. (পীড়নমিতি পীড় অঙ্ টাপ) ১। পীড়ন, বাধা, কষ্ট, বেদনা, মনু ৭।১৬৯; ২। অত্যাচাৰ, ৩। অনুকম্পা, মূৰত পিন্ধা মালা।

পীড়িত বিগ. (পীড় ভুঃ) ১। কষ্টপ্ৰাপ্ত, ২। উপদ্রুত, ৩। হেঁচা, চেপা, পিটা খোৱা, ৪। এক বিশেষ ৰকমৰ যৌনক্ৰিয়া ভঙ্গি, ৫। ধুৰ্দ্ধিত, ভয়, গ্ৰস্ত, —তং অবা. নিবিড়ভাৱে।

পীত বিগ. (পা ভাৱে ত্ৰ) ১। পান, পি খোৱা, ২। পানীত তিতা, গোৰাই খোৱা, ৩। হালধীয়া, —তং সোণ, হাইতাল, —তঃ ১। হালধীয়া ৰং, ২। পাথৰাজ পাথৰ, ৩। কুহুম ফুল, —কদলী স্বৰ্ণকদলী, এবিধ কল গছ, —কন্দং গাজৰ, —কাৱেৰং পিতল, কুহুম, —কাঠং হালধীয়া চন্দন, —চন্দনং হালধীয়া চন্দন, কুহুম, হালধি, —চম্পকঃ চাকি, প্ৰদীপ, —তুণ্ডঃ কাৰণৰ পক্ষী, —দাক ১। দেৱদাক গছ, ২। সৰল গছ এবিধ, —দুখা গাখীৰতী গাই, —ফ্ৰঃ সৰল গছ, —নং কুহুম, হাইতাল, —পাদা ময়না চৰাই, —মণিঃ 'টোপাজ' পাথৰ, পুষ্পবাগ মণি, —মাক্ষিকং খনিজ পদাৰ্থ এবিধ, —মুদগঃ এবিধ মুগ, সোণামুগ, —মূলকং গাজৰ, —বস্ত্ৰং পুষ্পবাগ মণি, 'টোপাজ', —বাগং হালধীয়া ৰঙ, মম, পদুমৰ আঁহ, —বাসস শ্ৰীকৃষ্ণ, —সাৰঃ 'টোপাজ', চন্দন গছ, —সাৰি কাজল ধাতু, —শালকঃ হালধীয়া শালগছ।

পীতকং ক্লী. ১। হাইতাল, ২। পিতল ধাতু, ৩। কুহুম, ৪। মো, ৫। অগৰু, চন্দন কাঠ।

পীতনং ক্লী. ১। কুহুম, হাইতাল, —নঃ অমৰা গছ।

পীতলং পিতল ধাতু, —লঃ হালধীয়া ৰঙ।

পীতা ক্লী. ১। হালধি, ২। গোৰোচনা।

পীতাক্তিঃ পৃ. (পীতঃ অক্তিঃ সমুদ্ৰঃ যেন) অগস্ত্যমুনি।

পীতান্ধৰঃ পৃ. ১। বিষু, ২। নট, পীতবস্ত্ৰ পিন্ধা সন্ন্যাসী।

পীতাকল ৰঙা-হালধীয়া মণি, 'টোপাজ'।

পীতিঃ পৃ. (পা ত্তি ই) ঘোঁৰা ক্লী. ১। হাতীৰ গঁড়, ২। মদৰ দোকান বা আড্ডা, অনাবাটী।

পীতিকা ক্লী. ১। কুহুম, ২। হালধি, ৩। যুতিমালতী ফুল।

পীতুঃ পৃ. (পা ক্তুন কিত) ১। সূৰ্য্য, ২। অগ্নি, ৩। হাতীৰ পালৰ প্ৰধান হাতীটো। যুগপতি।

পীথং ক্লী. (পীয়তে ইতি পা থক) ১। পানী, ২। বিটু,

—ধঃ ১। সূৰ্য্য, ২। অগ্নি, ৩। কাল, ৪। পান,
—খীঃ ঘোঁৰা।

পীনং বিণ. (প্যা বুদ্ধৌ ক্তঃ) স্থূল, ডাঙৰ, আস
৫৬১। ১; 'পীনোত্তমস্তন' — মাংসল, অত্যন্ত বৃহত
স্তন, —বন্ধঃ (স) বৃহদাকাৰ স্তনযুক্ত, ডাঙৰ পিয়াহ
থকা (তিৰোতা, গাই), —সঃ (পীনং স্থূলমপি জনং
নাশয়তীতি পীন সো কঃ) ১। কাহ, পানীলগা
বেমাৰ, ২। নাক সোপা মাৰি ধৰা ৰোগ।

পীনোখী ক্ৰী. ডাঙৰ ওহাৰযুক্ত গাই। (যেনে জাৰ্টি গাইৰ
ওহাৰ)।

পীমুঃ পু. (পা কুঃ) ১। কাউৰী, ২। সূৰ্য্য, ৩। অগ্নি,
৪। ফেঁচা, ৫। পানী, ৬। সোণ।

পীমুং ক্ৰী. (পীয়াতে ইতি পীয় উযন) ১। অমৃত,
২। গাখীৰ, —ষঃ পু. পোৱালি হোৱাৰ সাত দিনৰ
ভিতৰৰ গাখীৰ, ফেঁহ, —মহাঃ(স)—কটিঃ ১। চন্দ্ৰ,
২। কপূৰ।

পীলঃ, —লকঃ পু. (পীল থূল) ডাঙৰ পৰুৱা।

পীলুঃ পু. ১। কাঁড়, ২। ফুল, ৩। তাল গছৰ
শাৰী, ৪। হাতী, ৫। বাহ, ৬। অণু, ৭। এবিধ
কীট, —কঃ পৰুৱা।

পীল (ন) বিণ. (পায়াতে ইতি পৈ কনিপ) মোটা
শৰীৰযুক্ত, পেটুৱা, থলস্তৰ, —ৰঃ বায়ু।

পীলৰ বিণ. ১। মোটা, শকত, বৃহত, ২। ১৯। ৩২;
২। স্থূল, ডাঠ, —বঃ পু. কাছ, —বা ক্ৰী. অশ্বগন্ধা,
—বী ক্ৰী. ১। তৰলী, ২। শুকদেৱৰ পত্নী, ৩। শতমূলী।

পীৱা (ন) পু. ১। বায়ু, ২। বলৱান পুৰুষ।

পীৱা ক্ৰী. পানী।

পুংস্ মর্দে (চুৰা উ সক পুংসয়তি —তে) ১। মোহাৰি
পেলা, পিহি পেলা, নাশ কৰ, ২। আঘাত কৰ, কষ্ট
দি, শাস্তি দি।

পুংস্ পু. ১। মতা মানুহ, পুৰুষ, মানুহ, মানৱ জাতি,
২। চাকৰ, ভৃত্য, ৩। পুলিঙ্গ, ৪। আত্মা। —কটি
মতা মানুহৰ তপিনা, —কামা পতি কামনা কৰা
তিৰোতা, —খেটঃ মতা গ্ৰহ, —গৱঃ ১। বলদ গৰু,
২। (সমাসৰ শেষত) শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, মহান পুৰুষ,
নৰপুৰুষঃ, —কেতুঃ শিৱ, —চলী (পুংচলী) বেষ্যা,
—চলীয়ঃ বেষ্যাপুত্ৰ, —চিহ্নং, —লিঙ্গং পুৰুষৰ চিন,
লিঙ্গ, —জন্মযোগঃ (জ্যোতিষ) যি গ্ৰহযোগত পুত্ৰ

সন্তান জন্ম হয়, —দাসঃ পুৰুষ ভৃত্য, —নাগঃ
১। হাতীৰ দৰে পুৰুষ, শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, ২। বগা
হাতী, ৩। বগা পদুম, ৪। জায়ফল, ৫। নাগকেশৰ
গছ, —প্ৰজননং পুৰুষৰ লিঙ্গ, —যোগ ১। পুৰুষৰ
লগত সহবাস, ২। পতি সম্বন্ধীয়, —ৰাশিঃ
ৰাশিচক্ৰত পুৰুষ ৰাশি, —ৰূপং পুৰুষৰ ৰূপ,
—ৰংসঃ পোৱালি বলদ, —বৃষ চিকা, —সৱনং
(পুংসৱন) ক্ৰী. (পুমাংসমিৱ সূতে বলপ্ৰদানেন
পুৰুষৰং জনয়তানেনেতি সূ কৰণে লুট) ১। গৰ্ভৰ
তৃতীয় মাহৰ পিচত গৰ্ভস্থিত শিশুৰ উপস্থিতি
গৰ্ভধাৰিণীয়ে অনুভৱ কৰিবৰ সময়ত পতিগৃহত কৰা
এটা বিশেষ ধৰণৰ সংস্কাৰ। প্ৰায় বিবাহ সংস্কাৰ
কৰ্মৰ দৰেই নান্দীমুখ শ্ৰাদ্ধ-হোমাদিৰে এই সংস্কাৰ
কাৰ্য্য কৰি গৰ্ভস্থ শিশুক বল-শক্তি প্ৰদান কৰা হয়
আৰু সন্তান যাতে পুত্ৰ সন্তান হয় তাৰ কাৰণে
অভিলাষ কৰা হয়। এই কাৰ্য্যত বটগছৰ কুঁহিক
প্ৰতীকৰূপত লোৱা হয় আৰু এই কুঁহি থেতেলি গৰ্ভ
ধাৰিণীক সুঙি বৈল দিয়া হয়, ২। ভ্ৰূণ, ৩। গাখীৰ।

পুংস্কৃৎ ক্ৰী. ১। পৌৰুষত্ব, শক্তি, পুংশক্তি, ২। পুৰুষৰ
বীৰ্য্য, ৩। পুংলিঙ্গ।

পুংৱং অব্য. পুৰুষৰ দৰে, পুংলিঙ্গৰ দৰে।

পুংক্ৰশ বিণ. নীচ, অধম, —শঃ সঃ চণ্ডাল, (শূদ্ৰা মাতৃত,
নিষাদ পিতৃৰ) মনু ১০। ১৮; —সী ক্ৰী. ১। কলি,
২। নীল গছ, ৩। চণ্ডালিনী।

পুংখং, খঃ ক্ৰী. পু. ১। কাঁড়ৰ পাখি থকা অংশ, ২।
৯। ৬১; ২। শেন চৰাই।

পুংখিত পাখি লগোৱা (কাঁড়)।

পুংগঃ সমূহ, সমষ্টি, —লঃ আত্মা, —ৰঃ বলদ।

পুচ্ছং, —চ্ছঃ (পুচ্ছ প্ৰসাদে অচ্) ১। নেজ। ফিঁচা,
২। ম'ৰাৰ ফিঁচা, ৩। পিচ ফাল, অন্তভাগ,
—কণ্টকঃ বশ্চিক (কটিচেপা)। ইয়াৰ বিষাক্ত শুঙাল
নেজত থাকে, —জাহং নেজৰ গুৰি।

পুচ্ছটিঃ, —টী আঙুলি ফুটুৱা, আঙুলি মোটোকা।

পুচ্ছী (ন) ১। কুকুৰা, ২। আকন গছ।

পুঞ্জঃ পু. (পিজি অচ্) সমূহ, সমষ্টি, ৰাশি, কু ৭। ২৬;
—ঞ্জিঃ ক্ৰী. দম, ভঁৰাল।

পুঞ্জিকঃ শিল বৰষুণ।

পুঞ্জিত ১। দম কৰি থোৱা, ২। পুঞ্জীভূত, পুঞ্জীকৃত।

পুট ক) শ্লেষে (তুদা প সক পুটতি) আলিঙ্গন কৰ, আকৌৱালি ধৰ বা ল, সারতি ধৰ, ২। পকাই বা মেৰিয়াই ধৰ বা ল, যেৰি ল।

খ) সংসর্গে (চুৰা উ সক পুটয়তি -তে) ১। সংযুক্ত থাক, সম্পর্ক রাখ, ২। বান্ধ, গোঁথ, একেলগে বান্ধি পেলা।

গ) চূর্ণ ভাসি (চুৰা উ সক পোটিয়তি -তে) ১। চূর্ণ কৰ, গুড়ি কৰ, ২। পোহৰ দি, উজ্জ্বল হ, ৩। কথা ক।

ঘ) চূর্ণে (ভা প সক পোটিতি) ১। চূর্ণ কৰ, গুড়ি কৰ, ২। ঘঁহি দি, পিঁহি দি।

পুটং পুটঃ ক্লী. পু. (পুট কঃ) ১। ঘোঁৰাৰ খুৰা, ২। গাঁত, খাল, ফাট, ৩। ১৭। ২; যেনে নাসাপুট, নাকৰ ফুটা, কণ পুট, কাণৰ ফুটা, ৩। পাতেৰে তৈয়াৰী বাটি বা পাত্ৰ, পটপুট, ৪। কলি বা কুঁহিক আৱৰি ৰখা কোষ, ৫। খাপ, ঢাকনী, আৱৰণ, ৬। চকুৰ পটা, —টং জায়ফল, —টং অলঙ্কাৰ ৰখা সক চিন্দুক, —গীৱঃ কলহ, ঘটি, —পাকঃ ঔষধ তৈয়াৰ কৰা এক বিশেষ পদ্ধতি। কলপাত বা কোনো বিশেষ গছৰ পাতেৰে ঔষধ বান্ধি ওপৰত মাটিৰ লেপ দি সেকি এনে ঔষধ তৈয়াৰ কৰা হয়। —ভেদঃ ১। নগৰ বা চহৰ, ২। নদীৰ ভাজ, ৩। নদীৰ চাকনৈয়া, —ভেদনং নগৰ, মহা ১। ১০০। ১২।

পুটকং ক্লী. ১। গাঁত বা খাল, ২। পাতৰ পাত্ৰ, ৩। পদুম, ৪। জায়ফল, —কিনী পদুমনী।

পুটিকা এলাচি।

পুটিত বিণ. ১। ঘঁহা, গুড়ি কৰা, ২। সজ্জিত, ৩। চিলাই কৰা, ৪। ছিন্ন, —তং হাতৰ আজলি। হস্তপুট।

পুটী ক্লী. (পুট কঃ ভীষ) ১। কৌণীন, লেংটি, ২। আচ্ছাদন, ৩। পাতেৰে বনোৱা পুষ্পাধাৰ, ফুল তোলা খৰহি বা পাত্ৰ।

পুটোটজং ক্লী. বগা ছাতি।

পুটোদকঃ পু. নৰিকল।

পুট্ট তৌচ্ছ্যে (চুৰা প সক পুট্টিয়তি) তুচ্ছ হ বা কৰ, সক হ বা কৰ, ক্ষুদ্র হ বা কৰ।

পুড মর্দে (তুদা প সক পুড়তি) ১। ত্যাগ কৰ, এৰি পেলা, বা দি, গুচি যা, ২। চূর্ণ কৰ, গুড়ি কৰ।

পুণ ধর্মে (তুদা প সক পুণতি) ধাৰ্মিক হ, ধাৰ্মিকভাৱে কাম কৰ, ধর্ম কাৰ্য্য কৰ।

পুণ মর্দে (ভা প সক পুণতি) গুড়ি কৰ, চূর্ণ কৰ, ঘঁহি, পিহ।

পুণ্ডঃ (পুডি মর্দে ঘঞ) ১। চিহ্ন, ২। তিলক, ফাঁট।

পুণ্ডবীকং ক্লী. (পুণতি অন্যপুষ্পানাং গৱং চূৰ্ণীকৰোতীতি পুণ মর্দে ঙ্গকন) ১। বগা পদুম। শতপত্ৰ, সিতাম্বুজ, ২। ১৭; ২। বগা ছাতি, —কঃ পু. ২। অগ্নিকোণত থকা দিগগজ, ২। হাৰ, ৩। আম গছ, ৪। এবিধ সাপ, ৫। দমনক নামৰ গছ, ৬। এবিধ ধান, ৭। কমণ্ডলু, ৮। বগা ৰং, ৯। কৌণীনীপৰ এখন পৰ্বতৰ নাম, মপু ১২১। ৮১; ১০। নাম এবিধ, ১১। ৰামচন্দ্রৰ বংশৰ এজন ৰজাৰ নাম, ১৮। ৮, ১২। হাতীৰ জ্বৰ, ১৩। এবিধ কুষ্ঠ ৰোগ, ১৪। অগ্নি, ১৫। কপালৰ তিলক, —মুখী জোঁক।

পুণ্ডবীকাকঃ পু. (পুণ্ডবীকৱদ অক্ষিণী নেত্রে যস্য) বিষ্ম। মহা ৫। ৭০। ৬।

পুণ্ডবীকং ক্লী. স্থলপদ।

পুণ্ড্রঃ পু. (পুডি মর্দে বক) ১। এবিধ (ৰঙচুৱা বৰণৰ) কুঁহিয়াৰ, ২। পদুম, বগা পদুম, ৩। চন্দনৰ তিলক, ৪। কীট এবিধ, —পুণ্ড্রঃ এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসীৰ নাম, —কেলিঃ হাতী।

পুণ্ড্রকঃ পু. ১। মাধবীলতা, ২। কুঁহিয়াৰ, ৩। তিলক।

পুণ্য বিণ. (পুয়তেহনেতি পু যৎ গুণাগমঃ হৃষ্মচ) ১। শুভাদৃষ্ট, ২। শ্ৰেয়, পৱিত্ৰ, শ ২। ১৪; ৩। ভাল, গুণী, ধাৰ্মিক, মঙ্গলময়, ভাগ্যৱান, মনু ২। ৩০; ৪। মনোগ্ৰাহী, আনন্দজনক, —পুণ্য ১। ধর্ম, ধাৰ্মিক গুণ, ২। ধর্মকাৰ্য্য, ৩। পৱিত্ৰতা, সততা, ৪। জন্তুৱে পানী খোৱা জলাধাৰ, —পুণ্য তুলসী গছ, —কর্তা ধাৰ্মিক পুৰুষ, —কর্ম ধর্মকাৰ্য্য, —কালঃ পৱিত্ৰ সময়, —কীৰ্ত্তি মঙ্গলময়, যশস্যাসম্পন্ন, —ক্ষেত্ৰং —স্থানং পৱিত্ৰ স্থান, তীৰ্থস্থান, আৰ্য্যাবৰ্ত্ত, —গৃহং মন্দিৰ, —জনঃ ১। ধর্মপ্ৰাণ লোক, ২। দৈত্য, ৩। যক্ষ, —জানেশ্বৰ কুবেৰ, —পুৰুষঃ পুণ্যৱান ব্যক্তি, —ফলং সং কর্মৰ ফল, —ফলঃ কুণ্ডলন, —ভূঃ —ভূমিঃ ক্লী. পুণ্যস্থান, আৰ্য্যাবৰ্ত্ত, —ৰাত্ৰঃ মঙ্গলময় ৰাতি, —লোকঃ স্বৰ্গ, —শকুনং মাংসিক চিহ্ন (নঃ) লক্ষণযুক্ত পক্ষী, —শ্লোক বিণ. মঙ্গলজনক আবৃতি বা নামোচ্চাৰণ; যুষ্টিৰ, নক্ষত্ৰি কেইজনমান প্ৰসিদ্ধ ধাৰ্মিক লোকৰ প্ৰত্যহ স্নান

লোৱাটো অতি পুণ্যৰ কাম। ‘পুণ্যশ্লোকো নলো ৰাজা
পুণ্যশ্লোকো যুধিষ্ঠিৰঃ। পুণ্যশ্লোকো বৈদেহী পুণ্যশ্লোকো
জনৰ্দনঃ॥ — শ্লোকা সীতা, দ্রৌপদী।

পুণ্যৱান (৫) ১। ধাৰ্মিক, শুণী, ২। সৌভাগ্যৱান, সুখী,
৩। মঙ্গলময়।

পুণ্যাহং ক্লী। (পুণ্যশ্চ তদহশ্চেতি ইতি ট্চ) পুণ্যাদিন,
পুণ্যতিথি, — ৰাচনং দেৱকাৰ্য্যৰ আৰম্ভণিতে মঙ্গলৰ
কাৰণে ‘পুণ্যাহমিতি’ এইবুলি তিনি বাৰ কৰা উচ্চাৰণ।

পুং ক্লী। এখন নবককুণ্ডৰ নাম।

পুত্ৰলকঃ পু. লিকা, লী, ক্লী. পুতলা। ঘাঁহ, পাত, কাঠ
আদিৰে নিৰ্মিত মূৰ্তি, প্ৰতিমা।

পুত্ৰিকা ক্লী. ১। মৌমাথি, ২। এবিধ পৰুৱা, মনু
৪। ২৩৮।

পুত্ৰঃ পু. (পুনাতি পিত্ৰাদীনিতি পু. উণাদি ক্ত্ৰ অথবা
পুণ্যমনবকাৎ ত্ৰায়তে ইতি পুং ত্ৰৈ ডঃ) পুত্ৰ সন্তান।
হাত্ৰাজ, তনয়, তনুজ।

‘পুণ্যশ্লো নবকাদ যস্মাৎ পিতৰং ত্ৰায়তে সূতঃ।

তস্মাৎ পুত্ৰ ইতি প্ৰেঃ ক্ত্ৰঃ স্বয়মেৱ স্বয়ম্ভুৱা॥

মহা ১। ৭৪। ৩৭।

বাৰবিধ পুত্ৰ— ঔৰস, ক্ষেত্ৰজ, দত্ত, কৃত্ৰিম,
গুঢ়োৎপন্ন, অপবিদ্ধ, কানীন, সহোদ, ক্ৰীত,
পৌৰ্ণৰ্ভৱ, স্বয়ম্ভৱ, শৌদ্ৰ, — কঃ পু. ১। পুত্ৰ, ২।
ফৰিং, ৩। ধূৰ্ত, ৪। এখন পৰ্বত, ৫। এবিধ গছৰ
নাম, ৬। পুতলা, ৭। শৰভ নামৰ এটা অদ্ভুত জন্তু,
৮। চুলি, নোম, — কা, ত্ৰিকা, ত্ৰী ১। জীয়াৰী,
কন্যা, ২। পুতলা, — কাম পুত্ৰাভিলাষী, — কাৰ্য্যং
পুত্ৰৰ কাৰণে পতা ধৰ্মকাৰ্য্য, — কৃতক তুলি লোৱা
পুত্ৰ। তোলনীয়া পুত্ৰ, — জাত পুত্ৰ সন্তান জন্ম হোৱা
লোক, — দাৰং লৰা-তিৰোতা, — পৌত্ৰিণি সন্তান
পৰম্পৰা, — প্ৰতিনিধিঃ পুত্ৰক প্ৰতিনিধিত্ব কৰা জন,
— ৰথুঃ বোৱাৰী, — সখঃ লৰা-ছোৱালীৰ বান্ধৱ। লৰা-
ছোৱালী ভাল পোৱা মানুহ, — হীন নিঃসন্তান।

পুত্ৰান্নাদঃ পু. ১। পুত্ৰৰ দ্বাৰা পালিত, পুত্ৰৰ
ভৰণ-পোষণত জীয়াই থকা, ২। সন্ন্যাসী বিশেষ।

পুত্ৰাৰ্থী (নঃ) পুত্ৰ সন্তান কামনা কৰা লোক।

পুত্ৰিকাশ্ৰসুঃ কন্যাৰ মাক।

পুত্ৰিকাভৰ্তৃঃ পু জোঁৱাই।

পুত্ৰিকাসুতঃ কন্যাৰ সন্তান।

পুত্ৰিণী ক্লী. পুত্ৰৱতী।

পুত্ৰী (নঃ) পুত্ৰযুক্ত ৰ ১। ৯১।

পুত্ৰী ক্লী. কন্যা, জীয়াৰী।

পুত্ৰীয় (পুত্ৰ ছঃ) পুত্ৰ সম্বন্ধীয়, ৰ ১০। ৪; — য়া সন্তান
কামনা।

পুত্ৰেষ্টি, — ষ্টিকা (পুত্ৰনিমিত্তিকা ইষ্টিৰিতি) পুত্ৰ সন্তান
কামনা কৰি অনুষ্ঠিত কৰা যজ্ঞ বিশেষ।

পুত্ৰৌ (পুত্ৰ শব্দৰ দ্বিৰচন) পুত্ৰ-কন্যা।

পুথ ক) হিংসে (দিৱা প সক পুথতি) ১। আঘাত
কৰ, ২। নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, ৩। বধ কৰ, ৪।
বশীভূত কৰ, পৰাভূত কৰ।

খ) দ্বিষি(চুৰা প অক পোথয়তি) ১। পোহৰ দি, বা
কৰ, উজ্জ্বল কৰ, ২। কথা ক।

পুদ্গল বিণ. ধূনীয়া, মনোৰম, — লঃ ১। আত্মা,
২। শৰীৰ, ৩। শিৱ, ৪। পৰমাণু।

পুনঃ (ৰ্) অব্য. (পন ৰাহুলকাৎ অব অস্য উত্ব) আকৌ,
আকৌ এবাৰ, পিচত, আনহাতে, বাৰে বাৰে,
তথাপি, ইত্যাদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। পুনঃ দুবাৰ
উচ্চাৰণ কৰি পুনঃ পুনঃ, বাৰে বাৰে, অপি উপসৰ্গৰ
লগত পুনৰপি আকৌ, আকৌ এবাৰ, তথাপি আদি
অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ব্যৱহাৰ হয়। — গমনং ঘূৰি
অহা, — জন্মান মৃত্যুৰ পিচত আকৌ জন্ম পোৱা,
— গ(ন)ৱঃ দুনাই হোৱা নথ, — নৱা এবিধ শাক,
পুনৰ্গবা শাক (ছিঙি থাকিলেও হৈ থাকে),
— দাৰত্ৰিকা আকৌ বিয়া কৰোৱা, — প্ৰতু্যপকাৰঃ
১। আকৌ অৰ্থাৎ পিচৰ জনমত উপকাৰৰ
প্ৰতিদান, ২। নথ, — ভাৱঃ পুনৰ জন্ম, — ভুঃ
বিধৱাৰ পুনৰ বিবাহ, — ৰচনং আকৌ এবাৰ দিয়া
ভাষণ, — ৰসুঃ ১। সাতাইশটা নক্ষত্ৰৰ সপ্তম নক্ষত্ৰ,
২। বিষ্ণু, ৩। শিৱ, ৪। কাত্যায়ন মুনি, — সংস্কাৰ
কোনো সংস্কাৰ কৰ্ম আকৌ এবাৰ কৰা, যেনে
যজ্ঞোপৱীত হেৰাই গ’লে আকৌ এবাৰ সংস্কাৰকৰ্ম
কৰি যজ্ঞোপৱীত ধাৰণ কৰা। — সঙ্গমঃ আকৌ লগ
হোৱা। যেনে বিচ্ছেদ হোৱাৰ পিচত পতি-পত্নী,
আকৌ লগ হোৱা, — সন্তৱঃ পুনৰ জন্ম।

পুণ্যমনবকঃ পু. (পুণ্যমা চাসৌ নবকশ্চেতি কৰ্মথা) পুং
নামৰ এখন নবককুণ্ড। ষোলবিধ পাপ কৰাৰ পিচত
এই নবকত পতিত হয়।

পুনৰাৰ্হিতা দুনাই কৰা অনুৰোধ।

পুনৰাধানং, —থেয়ং আকৌ কৰা অগ্ন্যাধান।

পুনৰাৱৰ্ত্তঃ ঘৃষি অহা, পুনৰ জীৱন।

পুনৰাৱৰ্ত্তী (ন) ঐহিক জীৱনলৈ পুনৰ ঘৃষি অহা।

পুনৰাবৃত্তিঃ ক্ৰী. ১। সাংসাৰিক জীৱনলৈ ঘৃষি অহা, প্ৰত্যাহৰ্তন. ২। কোনো পৃথিব পুনৰ সংস্কৰণ, প্ৰকাশ।

পুনৰকৃত্ত ১। আকৌ কোৱা, পুনৰ ভাষণ, পুনৰকৃতি।

২। অদৰ্কাৰী, অতিৰিক্ত, শি ৯।৬৪; —তা বাহুল্য।

পুনৰকৃত্তি পুনৰ ভাষণ, অপ্ৰয়োজনীয়তা।

পুনৰকৃত্তানং পুনৰবাৰ উত্থান, পুনৰ জাগৰণ।

পুনৰকৃত্তপত্তিঃ পুনৰ উৎপাদন, পুনৰ জন্ম।

পুনৰকৃত্তগমঃ ঘৃষি অহা, ওভতনি।

পুনৰকৃত্তপোতা, ক্ৰাটা, ক্ৰী. পুনৰ বাৰ বিৱাহিতা।

পুপফুলঃ পেটফুলা, পেটৰ বায়ু। ফুচফুচ।

পুপফুসঃ ১। হাওফাও, ফুচফুচ, ২। পদুমৰ বীজকোষ।

পুমপতাং লৰা সজ্জন।

পুমৰ্থঃ ১। পুৰুষৰ লক্ষ্য, ২। চতুৰ্গুণফলৰ (চাৰি পুৰুষাৰ্থৰ) এটা।

পুমাখ্যা পুৰুষৰ আখ্যা। সংজ্ঞা, নাম, পদবি, উপাধি।

পুমান(স) পু. (পাতি বক্ষতীতি পা ডুমসুন) মনুষ্যজাতি, পুৰুষ জাতি।

পুৰ অগ্ৰগতায়াম (তুদা প সক পুৰতি) আগে আগে যা, সমুখত গৈ থাক। পুৰতি পত্নীঃ পত্ন্যঃ। পতিৰ আগে আগে পত্নী গৈ আছে।

পুৰং ক্ৰী. (পু পূৰ্ত্তো কঃ) ১। ঘৰ, ২। দেহ, ৩। বৃদ্ধি, ৪। নগৰ বা চহৰ, ৫। দেৱাল, —দ্বাৰং নগৰৰ মূল প্ৰৱেশদ্বাৰ। ক্ৰী. ক্ৰী. (পুৰ কঃ) ১। নগৰ, হাট-বজাৰ থকা চহৰ, ২। পৰিখা বেষ্টিত নগৰ, চহৰ, ৩। দুৰ্গ, ৪। ঘৰ, বাসস্থান, ৫। পাটলিপুত্ৰ (পাটনা) চহৰ, ৬। চাল বাকলি, ৭। বেশ্যালয়, ৮। অস্ত্ৰেশপুৰ, ৯। ফুলৰ বাহিৰৰ ঢাকন, চুপহি, —ৰঃ পু. গুণ্ণল, (অব্য) আগত, আগে আগে, প্ৰথমতে, পূৰ্ৱ দিশত, —কোটিং দুৰ্গ, —জিৎ, দ্বিষ্, ভিদ্ শিৱ, —জ্যোতিঃ জুই, অগ্নিলোক, —নিৱেশঃ নগৰ স্থাপন, —পালঃ নগৰ প্ৰশাসক, উপায়ুক্ত, দুৰ্গ নায়ক, —মথনঃ সদাশিৱ, —বক্ষঃ, —বক্ষকঃ বক্ষী (ন) আবক্ষী, পুলিচ, —বাথঃ দুৰ্গাৰোধ, —শাসনঃ বিষ্ণু, শিৱ।

পুৰঃ সৰঃ অগ্ৰগামী।

পুৰঞ্জনঃ জীৱ, প্ৰাণ। পুৰুষং পুৰঞ্জনং বিদ্যাং, ভা ৪।২৯।২; —নী বৃদ্ধি।

পুৰঞ্জয়ঃ পু. (পুৰং শত্ৰুপুৰং জয়তীতি জি খচ) ১। সূৰ্য্যবংশীয় এজন ৰজা, ২। পুৰুষবংশীয় স্কন্দৰ পুত্ৰ, জন্মেজয়ৰ পিতা, ৩ পুৰজ্ঞেতা।

পুৰটং ক্ৰী. সোণ।

পুৰণঃ সমুদ্ৰ।

পুৰতঃ অব্য. অগ্ৰতঃ, আগে আগে, সমুৰেদি।

পুৰতটী সৰু বজাৰ, হাট।

পুৰন্দৰঃ পু. (অৰীণং পুৰো দাৰয়তীতি দৃ নিচ্ খচ নিপাতনে সিদ্ধঃ) ১। দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ মহা ৩।১০১।৯; ২। চোৰ, —ৰা ক্ৰী. গজা।

পুৰঞ্জী ক্ৰী. ১। কুটুম্বিনী, ২। পতি পুত্ৰ কন্যা থকা ক্ৰী, ৰ ৭।২৮; ৩। নাৰী।

পুৰশ্চৰণং, পুৰজ্জিয়া নিজৰ ইষ্টদেৱতাৰ সম্ভৃতি সাধনৰ হকে সেই দেৱতাৰ পূজাপূৰ্বক, তেৰাৰ মন্ত্ৰজপ, হোম, তপণ, অভিষেক আৰু ব্ৰাহ্মণভোজনৰূপ পঞ্চাঙ্গ সাধনা।

পুৰশ্ছদঃ এবিধ ঘাঁহ, উলুবন, দৰ্ভ, সোমপত্ৰ, ওহাৰৰ বাট।

পুৰস্কাৰঃ পু. (পুৰস্কৰণমিতি পুৰস্ কৃ ভাৱে ঘঞঃ) ১। পুৰস্কাৰ, অৰিহণা, বঁটা, ২। পূজন, ৩। অভিশাপ, ৪। স্বীকৃতি।

পুৰস্কৃত বিগ. পূজিত, স্বীকৃত, সিদ্ধ।

পুৰস্তাং অব্য. পূৰ্ব দিশত, পূৰ্বৰ ফালে, প্ৰথম সময়তে, আগত, সমুখত, ৰ ২।৪৪।

পুৰা অব্য. (পুৰতি অগ্ৰে গচ্ছতীতি পুৰ কা) ১। বহুদিন আগতে, একালত, অতীতত, পুৰণি কালত, পুৰণি গল্প, কথা আদি লিখিবৰ সময়ত ব্যাক্যৰ প্ৰথমতে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে পুৰা কশ্মিৰিষ্টিক্ৰেণ একো ব্ৰাহ্মণ আসীত, ২। আগতে, আজিলৈকে, প্ৰথমতে, অলপতে, সোনকালে, মে ৮৫; কি ১১।৩৬; (—ৰা) ক্ৰী. ১। এবিধ সৃগন্ধি দ্ৰব্য, সুবস্তি, ২। গজা, ৩। পূৰ্ব দিশ, ৪। দুৰ্গ, —কজ ১। অতীতৰ কথা, ২। আগৰ সৃষ্টি, —কৃতং প্ৰাৰম্ভ কৰ্ম, পূৰ্বকালত কৃত পুণ্যকৰ্ম, —বোনি পুৰণি বীজৰ, —কসুঃ কীৰ্ত্ত —ব্লিদ্ বিগ. পুৰণি ঘটনা, কাহিনী আদি সম্পৰ্কে

সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থকা, ৰ ১১।১০; —বৃত্ত আগতে ঘটা, পুৰণি কথা সম্পৰ্কীয়, প্ৰাচীন, (—স্তং) ইতিহাস, পুৰাণ, ব্ৰহ্মী, —সূত্ৰ শিৱ।

পুৰাণ বিণ. (পুৰা ভৱমিতি পুৰা বাঃ নিপাতনাৎ তুড়ভাৱঃ। বা পুৰা নীয়তে ইতি পুৰা নী ড গত্বংচ) ১। পুৰণি, প্ৰাচীন, পুৰণি কালৰ, ২। বয়সীয়া, আদিম, পুৰাকলীয়া, গী ২।২০; ৩। জীৰ্ণ, —গং ক্ৰী. ১। পুৰণি ঘটনা, সাধু কথা, ২। ব্যাসাদি মুনি প্ৰণীত পঞ্চলক্ষণযুক্ত শাস্ত্ৰ, পুৰাণ। ভাৰতৰ হিন্দুসকলৰ অতি পৱিত্ৰ শাস্ত্ৰ। এই শাস্ত্ৰবিলাকত থকা অসংখ্য কথা-কাহিনীৰ আধাৰত হিন্দুৰ সংস্কাৰাদি তথা পূজা-পাতলাদিৰ উপৰিও কাব্য নাটকাদি বিশাল সাহিত্যৰাজি গঢ়ি উঠিছে, আৰু সেইবিলাকৰ প্ৰভাৱ আজিও প্ৰায় একেদৰেই আছে। মূল অৰ্থাৎ মহাপুৰাণ ১৮খন। এই মহাপুৰাণৰ পিচত আকৌ বিভিন্ন ঋষি মুনিয়ে ১৮ খন পুৰাণ ৰচনা কৰে। সেইকেইখনক উপপুৰাণ বুলি কোৱা হয়। পুৰাণৰ পাঁচটা লক্ষণ থাকিব লাগিব। পুৰাণং পঞ্চ লক্ষণম্। সৰ্গ, প্ৰতিসৰ্গ, বংশ, মন্বন্তৰ আৰু বংশানুচৰিত। মূল অৰ্থাৎ মহাপুৰাণ ৩৪খন আৰু সেই বিলাকৰ শ্লোক সংখ্যা : ব্ৰহ্ম (১০ হাজাৰ), পদ্ম (৫০,০০০), শিৱ (২৪,০০০), ভাগৱত (১৮,০০০), নাৰদ (২৫,০০০), মাৰ্কণ্ডেয় (৯,০০০), অগ্নি (১৫৪,০০), ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত (১৮০০০), লিঙ্গ (১১০০০), বৰাহ (২৪০০০), স্কন্দ (৮১১০০), বামন (১০,০০০), কুৰ্ম (১৭০০০), মৎস্য (১৪০০০) বিষ্ণু (২৩০০০), গৰুড় (১৯০০০), আৰু ব্ৰহ্মাণ্ড (১২০০০) : ভৱিষ্য পুৰাণ ১৪,৫০০; ১। ৮০ কড়ি মূল্যৰ মুদ্ৰা, মনু ৮।১৩৬; ২। শিৱ মহা ১৩।১৭।১০৬; —পুৰুষঃ বিষ্ণু পপু, উ ১১১।

পুৰাতন বিণ. (পুৰা ভৱ ইতি ঠ্ঠঃ তুট্ চ) ১। পুৰণি, আওপুৰণি, গী ৪।৩; ২। বয়সীয়া, বয়সস্থ, জীৰ্ণ, —নঃ বিষ্ণু।

পুৰাধ্যক্ষঃ নগৰৰ অধিপতি, নগৰৰ মুখ্য বিষয়া ‘মেয়ৰ।’
পুৰিঃ ক্ৰী. (পুৰ্য্যতে ইতি পু ইঃ কিৎ) ১। পুৰী, ২। নদী, ৩। শৰীৰ, (পু) ১। ৰজা, ২। এজন সন্ন্যাসী।
পুৰী ক্ৰী. নগৰী, ‘নৃপাৱাসঃ পুৰী প্ৰোক্তা’, ৰাজধানী, —তং

ক্ৰী. অদ্ৰ, —মোহঃ ধঁতুৰা গছ, —বং —বণঃ ১। বিষ্ঠা, মল, মনু ৪।৫৬; ২। মালা, —বম লেছেৰা মাহ।

পুৰ বিণ. প্ৰচুৰ।

পুৰুঃ পু. (পিপৰ্তি ইতি পু কুঃ উঃ ৰপৰত্বম্ চ) ১। দেৱলোক, ২। পুৰু নামৰ এজন প্ৰসিদ্ধ ৰজা, পাণ্ডৱৰ পূৰ্বপুৰুষ, শৰ্মিষ্ঠা আৰু যযাতিৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ। যযাতিৰ বৃদ্ধ বয়স হোৱাত পুতেক পাঁচজনক সুধিলে সিহঁতৰ কোনোবাই যৌৱনত্বৰ সলনি পিতাকৰ বৃদ্ধত্ব লব নেকি। তেতিয়া একমাত্ৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ পুৰুৱেহে সন্মতি প্ৰকাশ কৰিলে। বহু কাল পিচত যযাতিয়ে পুৰুৰক নিজৰ যৌৱন প্ৰদান কৰি সিংহাসনত বহুৱালে। —জিৎ ১। বিষ্ণু, ২। ৰজা কুন্তিভোজ, —দং সোণ, —দংশকঃ ৰাজহাঁহ, —দংশা ইন্দ্ৰ, —লম্পট বিণ. কামুক, ব্যভিচাৰী, —হ, হ বহুত, প্ৰচুৰ, —ভূতঃ বিষ্ণু।

পুৰুষং মেৰু পৰ্বত।

পুৰুষঃ পু. (পুৰতি অগ্ৰে গচ্ছতীতি পুৰ কৃষন) ১। পুৰুষ, মতা মানুহ, ২। মানৱ, মানৱতা, মানৱজাতি, ৩। মতা মানুহৰ উচ্চতা, ৪। বিষয়া, কাৰ্য্যকৰ্তা, ৫। আত্মা, পৰমাত্মা, ভগৱান, ৰ ১৩।৬; ৬। চকুৰ মণি, ৭। (ব্যাক) পুৰুষ (উত্তম পু, মধ্যম পু, প্ৰথম পু), ৮। সাংখ্যদৰ্শনৰ ‘পুৰুষ’, যি নিষ্ক্ৰিয় ৯। বিষ্ণু, হব ১২৮।২০; ১৩। জীৱপ্ৰকৃতিঃ ক্ষৰমিত্যুক্তং পুৰুষোহক্ষৰ উচ্যতে শিপু ৪।১৬; ১১। দুৰ্গা দেপু ৪৫ অ, ১২। মেঘ মিথুন সিংহ তুলা ধনু আৰু কুম্ভ ৰাশি, ১৩। বংশৰ কোনো এজন বংশধৰ অথবা প্ৰতিনিধি, —কাৰঃ পু. পৌৰুষত্ব, —কৃণপঃ মৰাশ, —কেসৰী(ন) মানৱ-সিংহ, বিষ্ণু, —জ্ঞানং মানৱতা জ্ঞান, —দ্বিষ্ বিষ্ণুৰ শত্ৰু, —পশুঃ পুৰুষকাপী পশু, —পুঙ্গৱঃ পুণ্ডৰিকঃ বিখ্যাত পুৰুষ, —ব্ৰহ্মমানঃ মানৱ জাতিৰ সন্মান, —ব্ৰাহ্মঃ গৰুড়, কুবেৰ, —ব্যাঘ্ৰঃ, শাদুৰ্লঃ বিখ্যাত পুৰুষ বীৰ, —সমৱায়ঃ মানুহৰ সমষ্টি, —সূক্তং ৰ ঋগ্বেদৰ ১০ মণ্ডলৰ ৯০ তম সূক্ত। যবে ৩১ শ অধ্যায়ৰ ২২টা মন্ত্ৰ।

পুৰুষকং, কঃ (পুৰুষ স্বার্থে কন) ১। ঘোঁৰা থিয় হৈ থকা (ভদী), ২। দুই ভৰিৰ ওপৰত মানুহ থিয় হৈ থকা, শি ৫।৫৬।

পুৰুষৰ্তা, স্থং পৌৰুষত্ব। মানৱতা, পুংশক্তি।
 পুৰুষাঙ্গং মতা মানুহৰ গুণ্ডাঙ্গ।
 পুৰুষবাদঃ ১। নৰখাদক, ২। দৈত্য, ৩। জিন।
 পুৰুষাদ্যঃ পু. ১। আদিনাথ নামৰ এজন জিন, ২। বিষ্ণু।
 পুৰুষাধমঃ নীচ পুৰুষ, নৰাধম।
 পুৰুষার্থঃ ১। ধৰ্মার্থ, কাম, মোক্ষ, ২। পুৰুষাকাৰ।
 পুৰুষাশী (ন) দৈত্য, পিশাচ, নৰখাদক।
 পুৰুষাস্থিমালী (ন) শিৱ।
 পুৰুষেষ্ট্রঃ বজা।
 পুৰুষোত্তমঃ পু. (পুৰুষেষু উত্তমঃ) ১। বিষ্ণু, ব ৩।৪৯; ২। এজন জিন, ৩। নৰশ্ৰেষ্ঠ, 'সমো ধৰ্মঃ সমঃ স্বৰ্গঃ সমো হি পৰমং তপঃ। যস্যৈৱ মানসং নিতাং স নৰঃ পুৰুষোত্তমঃ'। ৪। উৎকল দেশৰ এটা অংশ, ভগৱতী বিমলাৰ পীঠস্থান, ৫। প্ৰমোদ বত্ৰমালা আদি কেবাখনো গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা।
 পুৰুষায়িতং ক্লী. ১। পুৰুষসুলভ কাম, পুৰুষ চৰিত্ৰ, ২। এবিধ যৌনক্ৰিয়া ভক্তি।
 পুৰুষৰাঃ (স) পু. চন্দ্ৰবংশীয় প্ৰথম বজা; বৃধ আৰু ইলাৰ পুত্ৰ। মিত্ৰ আৰু বৰুণৰ শাপত অন্ধৰা উৰ্বশী পৃথিৱীলৈ আহোঁতে, যুৱৰাজ পুৰুষৰাৰ ৰূপ, ভক্তি, দয়াশীলতা, মহানুভৱতাৰ বিষয়ে শুনি আৰু যুৱৰাজেও উৰ্বশীৰ ৰূপ-লাৱণ্য দেখি দুয়োজন দুয়োৰো প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ শেষত বিবাহ পাশত আবদ্ধ হয়। উৰ্বশীয়ে এটা সন্তান জন্ম দি স্বৰ্গলৈ গুচি যোৱাত বজা শোকাবুল হৈ পৰে। তাৰ কিছু কাল পিচত উৰ্বশীয়ে পাঁচ বাৰ পৃথিৱীলৈ আহি বজাৰ লগত মিলিত হয় আৰু পাচটা সন্তান জন্ম দিয়ে। পিচত গন্ধৰ্বৰ নিৰ্দেশত আহুতি প্ৰদান কৰি উৰ্বশীক সম্পূৰ্ণভাৱে লাভ কৰে। কালিদাসৰ বিক্ৰমোৱশীষ্যম নাটকৰ কাহিনীৰ লগত কিছু অমিল আছে। শতপথ ব্ৰাহ্মণত থকা কাহিনী মতে উৰ্বশীয়ে পুৰুষৰাৰ ওচৰলৈ দুটা চৰ্তত আহিবলৈ বিচাৰিছিল। এটা মতে, উৰ্বশীয়ে নিজৰ সন্তানৰ দৰে মৰম কৰা বাম ছাগলী দুটা বিছনাৰ কাষতে থাকিব আৰু আনটো মতে বজা উলঙ্গ হোৱা যেন উৰ্বশীয়ে কেতিয়াও দেখা নাপায়। কিন্তু কিছু কাল পিচত গন্ধৰ্ববিলাকে ছাগলী দুটা হৰণ কৰি নিয়াত উৰ্বশী স্বৰ্গলৈ উভতি গুচি যায়।

পুৰোগ বিণ. (পুৰস্ গম্ ড) অগ্ৰগামী, ব ৬।৫৫।
 পুৰোগতিঃ কুকুৰ।
 পুৰোভাঃ (শ) বিউৰ আহুতি।
 পুৰোভাশঃ পু. চাউল অথবা আটাৰ গুড়ি আৰু বিউৰে তৈয়াৰী এবিধ আহুতি, মনু ৭।২১।
 পুৰোধাঃ (স) পু পুৰোহিত, ব ৩।১৬।
 পুৰোভাগী (ন) বিণ. দোষদৰ্শী, দোষ খুঁটি ফুৰা ব্যক্তি।
 পুৰোহিতঃ পু. (পুৰ আদৌ এৰ হিতং মঙ্গলং যশীঃ) শাস্তি আদি ক্ৰিয়া কৰ্তা। ধৰ্ম-কৰ্মাদি কৰ্তা। শ্ৰেষ্ঠ পুৰোহিতৰ লক্ষণ— ৱেদৱেদাঙ্গতত্ত্বজ্ঞঃ জপহোম-পৰায়ণঃ। আশীৰ্বাদদৰোচয়ুক্ত এষ ৰাজপুৰোহিতঃ।।
 পূৰ্ণ পূৰ্তো (ভা প স পূৰ্তি) ১। ভৰ্তি কৰ, পূৰ্ণ কৰ, যেনে পূৰ্তি জলেন কৃষ্ণং, ২। বাস কৰ।
 পূৰ্ণ ক) উজ্জ্বলিতো (চুৰা প অক পোলয়তি)
 খ) মহত্বে (ভা প অক পোলতি)
 গ) মহত্বে (তুদা প অক পূৰ্তি)
 ডাঙৰ হ, উচ্চ হ, ওখ হ, দ'ম হ, জমা হ।
 পূৰ্ণ বিণ. ১। ডাঙৰ, বৃহৎ, বহল, বিস্তৃত, —লঃ পূৰ্ণক, বোমাঞ্চ।
 পূৰ্ণকং ক্লী. এবিধ পাহাৰীয়া মাটি, —কঃ পু. ১। বোমাঞ্চ, ত্বকপুষ্প, আস ৩৭৯; ২। এবিধ মুক্তা, পাথৰ, ৩। মুক্তাত থকা দোষ, ৪। ক্লান্তীৰ মুখত ভৰাই খাবলৈ দিয়া অন্নপিণ্ড, ৫। হাইতাল, ৬। মদৰ গিলাচ, ৭। এবিধ বেহাৰ, ৮। গন্ধৰ্ব বিশেষ।
 পূৰ্ণকাজঃ বৰুণৰ পাশ।
 পূৰ্ণকালয়ঃ কুবেৰ।
 পূৰ্ণকিত বিণ. বোমাঞ্চিত।
 পূৰ্ণকী (ন) ধাৰাকদয়। বসু গছ।
 পূৰ্ণকিত্তি, ক্ত্যঃ পু. এজন প্ৰসিদ্ধ মহৰ্ষি, ব্ৰহ্মাৰ মানসপুত্ৰ; মনু ১।৩৫; ব্ৰহ্মাৰ কৰ্ণৰ পৰা জন্ম হোৱা পূৰ্ণকিত্তিৰ ভাৰ্য্যাৰ নাম হৰিভূঁ আৰু পুত্ৰৰ নাম অগস্ত্য আৰু বিশ্বৰস্, হব ৭।৮; ব্ৰহ্মাৰ সাত পুত্ৰৰ (ঋষি) নাম মৰীচিবৰ্জিত্ৰগৰানজিবাঃ পূৰ্ণহঃ; ক্ৰতুঃ। পূৰ্ণকিত্তি ৰূপিত্ত সপ্তেতে ব্ৰহ্মণঃ সূতঃ।।
 পূৰ্ণহঃ পু. ব্ৰহ্মাৰ নভিৰ পৰা জন্ম হোৱা এজন ঋষি। পত্নী কৰ্দ্দমমুনিৰ কন্যা গতি। তিনিজন পুত্ৰ : কৰ্মশ্ৰেষ্ঠ, মৰীয়ান আৰু সহিষ্ণু।
 পূৰ্ণা ক্লী. আলজিতা।

পুলাকং, —কঃ পৃ. ১। সংক্ষেপ, অল্পতা, ২। ভাতৰ
লাড়, ৩। ভাতৰ মণ্ড বা ভাতৰ মাড়, ৪। বেয়া
ধান, পতান।

পুলাকী (ন) গছ।

পুলায়িতং ক্লী. ঘোঁৰাৰ কদমত গমন।

পুলিনং —নঃ ক্লী. পৃ. ১। নদী বা সাগৰৰ বালিময়
পাৰ, চৰ, ২। নদীদ্বীপ, মাজুলী, ৩। নদীৰ পাৰ।

পুলিনৱতী এখন নদীৰ নাম।

পুলিন্দঃ পৃ. (পুল মহত্বে কিন্দচ) ১। এবিধ চণ্ডাল
জাতি, ২। বৰ্বৰ, পাহাৰীয়া জাতি।

পুলিৰিকঃ সাপ।

পুলোমা(ন) পৃ. এটা দৈত্যৰ নাম। ইন্দ্রভাৰ্য্যা শচীৰ
পিতাক। —জিৎ, —দ্বিষ্ ইন্দ্র, —জা শচী।

পুষ ক) পুষ্টো (ভা প সক পোষতি)

খ) পুষ্টো (দিৱা প সক পুষ্যতি)

গ) পুষ্টো (ক্ৰো প সক পুষ্যতি)

ঘ) পুষ্টো (চুৰা প সক পোষয়তি) ১। প্রতিপালন
কৰ, লালন কৰ, পুষ্ট কৰ, ২। পোষণ কৰ, ভৰণ
পোষণ দি ডাঙৰ-দীঘল কৰ সহায় কৰ, ৩। বৃদ্ধি
কৰ, উন্নত কৰ, সহায় কৰ, ৪। বহন কৰ, প্রদর্শন
কৰ, দেখুৱা, মে ৮০; ৫। প্রাপ্ত কৰ, উপভোগ
কৰ, গ্রহণ কৰ, ৬। প্রশংসা কৰ।

পুষিত বিণ. পোহনীয়া (জন্তু আদি)।

পুষ্কৰং ক্লী. (পুষ্যগীতি পুষ কৰণে কিং) ১। হাতীৰ
শুঁড়, শি ৫। ৩০; ২। ঢোলৰ ছাৱনি, মুখৰ অংশ
(য'ত কোব মাৰি শব্দ তোলা হয়), ৩। তৰোৱালৰ
ধাৰ থকা ফালটো, ৪। কাঁড়, ৫। বায়ু, বতাহ,
বায়ুমণ্ডল, ৬। পানী, শব্দা ৬। ৪। ২। ১২; ৭। পদুম
ফুল, ৮। আজমীৰৰ ওচৰৰ এখন প্রসিদ্ধ তীৰ্থস্থান,
মহা ১। ৩৬। ৩; ৯। কুষ্ঠৰোগৰ ঔষধ বিশেষ,
১০। যুদ্ধ, সমৰ, —বঃ ১। এবিধ বেমাৰ, ২। এবিধ
নাগ, ৩। সাৰ সপক্ষী, ৪। এজন বজাৰ নাম, বজা
নলৰ ভায়েক। কলিৰ সহায়ত এইজনেই ককায়েক
নলক পাশা খেলত পৰাস্ত কৰি সিংহাসনচ্যুত কৰে।
৫। বৰুণ দেৱতাৰ পুত্ৰৰ নাম, ৬। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ,
মাপু ১০৬। ৬১; ৭। এখন পৰ্বতৰ নাম, ৮। সাতটা
দ্বীপৰ ভিতৰত এটা, ৯। পদ্মপুৰাণোক্ত, ব্ৰহ্মাৰ দ্বাৰা
সৃষ্ট আন এখন তীৰ্থৰ নাম। ইয়াত জ্যোষ্ঠ, মধ্যম

আৰু কনিষ্ঠ পুষ্কৰ নামৰ তিনিটা হৃদ আছে, ১০।
(জ্যোতিষ) ক্ৰুৰ বাৰ, ভদ্রাতিথি, ভগ্নপাদ নক্ষত্ৰযুক্ত
অশুভজনক যোগ, ১১। সূৰ্য্য, ১২। অনাবৃষ্টি,
আকালৰ জনক এবিধ বিশেষ ধৰণৰ মেঘৰ নাম। মে
৬; ১৩। শিৱ, —তীৰ্থঃ প্রসিদ্ধ তীৰ্থস্থান, —নাড়ী
স্থলপদ্ম, —পত্ৰং পদুমৰ পাত, —প্রিয় লা, —বীজং
পদুমৰ গুটি, —ব্ৰাহ্মঃ ঘঁৰিয়াল, —শিখা পদুমৰ শিপা,
—সুপতিঃ শিৱ, —স্বক্ ক্ৰী পদুমৰ মালা, —স্বজৌ
অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়।

পুষ্কৰাক্ষঃ বিষ্ণু, শ্ৰীকৃষ্ণ, মহা ১। ২২০। ১৬

পুষ্কৰাহুঃ ১। সাৰস পক্ষী, ২। পুষ্কৰ মূল (পুষ্কৰদেশীয়,
প্রসিদ্ধ ঔষধ)

পুষ্কৰিণী ক্ৰী. (পুষ্কৰং আকৃতিৰজ্ঞাসা ইতি ইনিঃ) ১। স্থল
পদ্ম, ২। পুষ্কৰ মূল, ৩। হস্তিনী, সৰোজিনী,
৪। জলাশয়, পুখুৰী।

পুষ্কৰী (ন) হাতী।

পুষ্কল বিণ. (পুষ কলন কিং) ১। পূৰ্ণ, পৰিপূৰ্ণ, গীত
১১। ২১; ২। সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ, ৩। ওচৰ, নিকট, ৪।
সৰব, উচ্চ বৰযুক্ত, ৫। ঐশ্বৰ্য্যশালী, সুন্দৰ, উজ্জ্বল,
—লং ক্লী. ১। চাৰি গৰাহৰ সমতুল্য ভিক্ষা, ২।
৬৪ মুঠি পৰিমাণ। (৮ মুঠিৰে এক কুষ্টি আৰু ৮
কুষ্টিৰে এক পুষ্কল), ৩। এখন নগৰৰ নাম, বা
৭। ১১৪। ১১; —লঃ পৃ. ১। বাদ্যযন্ত্ৰ এবিধ, ২।
মেক পৰ্বত, ৩। সমূহ।

পুষ্কলকঃ পৃ. ১। কস্তুরী মৃগ, ২। শলখা, কাঠ বা
লোহাৰ পাটি।

পুষ্ট বিণ. (পুষ ক্ৰঃ) ১। পালিত, পোষিত, ২। বাঢ়ি
থকা, লালিত, ৩। প্রসিদ্ধ, ৪। পৰিপূৰ্ণ।

পুষ্টিঃ ক্ৰী. (পুষ ভাৱে ক্ৰিন) ১। পোষণ, লালন-পালন,
২। বৃদ্ধি, ৩। শক্তি, সবলতা, ৪। ধন-সম্পত্তি,
৫। জাক-জমক, মহিমা, —কৰ্ম (ন) ধন-সম্পত্তি
লাভৰ বাবে কৰা ধৰ্মানুষ্ঠান, —কান্তঃ গণেশ, —দা
অশ্বগন্ধা, বৃদ্ধি, —বৰ্দ্ধনং উন্নতি সাধন, (—নঃ) কুকুৰ।
পুষ্প ফুলনে (দিৱা প অক পুষ্প্যতি) ১। ফুল, ফুলি
উঠ, ২। বিকশিত হ, প্রফুল্লিত হ, যেনে পুষ্প্যতি
কুন্দকুসুমম।

পুষ্পং ক্লী. (পুষ্প্যতি বিকসতীতি অচ) ১। তৰুলতা আদিৰ
পৰা উৎপন্ন হোৱা ফুল, কুসুম, সুমন, ২। ঋতুসৰ,

৩। পদ্মবাগ মণি, 'টোপাজ', ৪। বীৰভূ, নম্রতা,
—কবন্দকং উজ্জয়িনীত থকা শিৱৰ উদ্যান, —কালঃ
১। বসন্ত কাল, ২। ঋতুস্ৱৰ সময়, —কাসীসং
হীৰাকচ্, তৃতীয়া, —কীটঃ ডাঙৰ ভোমোৰা, —কেতনঃ
কামদেৱ, —কেতুঃ ১। কামদেৱ, ২। পুষ্পকোষ,
৩। তৃতীয়া, —গৃহঃ ফুলঘৰ, —চাপঃ কামদেৱ,
—চামৰ এবিধ চোঁৱৰ, —দঃ গছ, —দন্তুঃ ১। শিৱৰ
এজন অনুচৰ, ২। শিৱমহিন্ শ্ৰোত্ৰৰ স্টা, ৩। উত্তৰ
পশ্চিম দিশত থকা দিগগজ, —দামন ফুলৰ মালা,
—ধনুঃ ধন্বা, ধ্বজঃ পত্ৰী (নু), কামদেৱ, —ধাৰণঃ
বিষ্ণু, —নিষ্কঃ মোমাখি, —নিৰ্যাসঃ ফুলৰ বস,
—নেত্ৰং ফুলৰ নলী, —পথঃ যোনি, —পুৰং
পটলিপত্ৰ, —প্ৰচয়ঃ —প্ৰাচয়ঃ ফুল ছিঙা কাৰ্যা,
—প্ৰস্তাৱঃ ফুলৰ শয্যা, —ৱলিঃ ফুলৰ নৈবেদ্য,
উচৰ্গা, —ৱাণঃ কামদেৱ, —মাসঃ চ'ত মাহ, বসন্ত
কাল —বজস্ —বেণুঃ ফুলৰ বেণু, —বসঃ ফুলৰ
বস, —বসাত্ময়ং মৌ, —লোচনঃ নাহৰ গছ,
—লাৱঃ (বী) ফুল আহৰণকাৰী, মালী, —লিষ্কঃ
—লিহ্ মোমাখি, —ৱদুকঃ বসিক, —ৱাটিকা,
—ৱাটী ফুলনি, —ৱেণী ফুলৰ মালা, —শকটী
আকাশবাণী, —শয্যা ফুলশয্যা, —শৰঃ, —শৰাসনঃ
—সায়কঃ কামদেৱ, —সময়ঃ বসন্ত কাল, —সাৰঃ
শ্বেদঃ ফুলৰ বস, মৌ, —হাসা বজহলা তিৰোতা,
—হীনা সজ্জন জন্মৰ সময় পাৰ হোৱা নথী।

পুষ্পকং ক্ৰী. (পুষ্প কৈ কঃ) ১। ফুল, ২। পিতলৰ
ধাতুভষ্ম, ৩। লোৰ বাটি, ৪। কুবেৰৰ বথ। ৰাৱণে
কুবেৰক পৰাস্ত কৰি ৰথখন লঙ্কালৈ নিয়ে। পিচত
ৰামে ৰাৱণক হত্যা কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰে আৰু
লক্ষণ সীতাক লৈ এই ৰথতে উঠি অযোধ্যালৈ ঘূৰি
আহে, ৰ ১৬।৪৬; ৫। খাক, বলয়, ৬। চকুৰ
অঞ্জন, ৭। নেত্ৰবোগ বিশেষ, ৮। প্ৰাসাদৰ মণ্ডপ।

পুষ্পা কৰ্ণপুৰী নগৰ, বৰ্তমান বিহাৰৰ ভাগলপুৰ চহৰ।

পুষ্পাবুজাং ফুলৰ বস।

পুষ্পান্নঃ, —মুখঃ কামদেৱ।

পুষ্পাগমঃ বসন্ত কাল।

পুষ্পাজীৱঃ, —ৱচায়ী(ন) মালাকৰ, মালী।

পুষ্পালীড়ঃ মৃত লোৱা ফুলৰ মালা।

পুষ্পাসৱং মৌ।

পুষ্পাসাৰঃ ফুলৰ বৰ্ষণ।

পুষ্পেষুঃ কামদেৱ।

পুষ্পিকা ক্ৰী. ১। দাঁতৰ মল, পাথৰ, ২। লিঙ্গৰ মল,
লিঙ্গৰ পৰা ওলোৱা বিজলুৱা বস, ৩। পৃথিৰ
অধ্যায়ৰ শেষত অধ্যায়টোৰ সম্পৰ্কে উল্লেখন। যেনে
গীতাত 'ইতি শ্ৰীমদ্ভগৱদগীতাস্পৰ্শিতঃ সঃ ব্ৰহ্মবিদ্যায়াং
যোগশাস্ত্ৰে শ্ৰীকৃষ্ণাৰ্জুনসংৱাদে আৰ্জুনবিশ্বাসযোগো
নাম প্ৰথমোহধ্যায়ঃ।

পুষ্পিণী বজহলা তিৰোতা।

পুষ্পিত বিণ. (পুষ্প ক্ৰঃ) ১। কুসুমিত। ফুলি উঠা ফুল,
২। জকমকীয়া, সুশোভিত, ৩। প্ৰচুৰভাৱে থকা,
৪। সুস্পষ্ট ৰূপত বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত, —তা বজহলা তিৰোতা।
পুষ্যাঃ পু (পুষ কাপ) ১। পুষ্যা নক্ষত্ৰ, অশ্বিনী আদি
২৭টা নক্ষত্ৰ পূজৰ অষ্টম নক্ষত্ৰ, মনু ৪।৯৬,
২। কলিয়ুগ, —বথঃ যুদ্ধৰ বাহিৰে ফুৰাচকাপি অন্য
কামত ব্যৱহাৰ কৰা বথ।

পুষ্যালকঃ পু. ১। কস্তুৰী মৃগ। 'কেশে চমবীং হস্তি
সীমি পুষ্যালকো হতঃ', ২। বৌদ্ধ বা জৈন ভিক্ষু,
৩। যাঠি, শূল, কাল।

পুষ্যান্নানং ক্ৰী. পুষ্যা নক্ষত্ৰৰ কালত কৰা স্নান।

পুষ্যা ক্ৰী. পুষ্যা নক্ষত্ৰ। নক্ষত্ৰপূজৰ অষ্টম নক্ষত্ৰ।

পুষ্টং ক্ৰী. ১। লেপনাদি কাৰিকৰী কৰ্ম, সাধাৰণ মাটি বা
বিন্ধাতী মাটি, বালি আদিৰে বেৰা ঘৰ লিপা কাৰ্য,
২। ৰং লিপা, ৩। মাটিৰ মূৰ্ত্তি আদি বনোৱা,
৪। মাটি, কাঠ, ধাতুৰে বনোৱা বস্তু, ৫। পৃথি,
পাতুলিপি, —কং, —কঃ পৃথি, কিতাপ।

পু ক) শোখে (ক) (জো আ সক পয়তে), (খ) দিহা আ সক
পুয়তে), (গ) (ক্ৰো উ সক পুনীতে), ১। শুদ্ধ কৰ,
পৱিত্ৰ কৰ, ২। পৰিষ্কাৰ কৰ, জাৰ, ৩। প্ৰাৱৰ্ণিত
কৰ, ৪। গুণাগুণ বিচাৰ কৰ ৫। বিচাৰ কৰ, কল্পনা
কৰ।

পূগং ক্ৰী. (পুয়তে মুখমেনেতি পু গন্ কিচ্চ) তামোল,
—গঃ ১। তামোল গছ, ২। সমূহ, সমষ্টি, সম্ব,
মহা ৬।২১।১৪; ৩। মনৰ ভাব, প্ৰকৃতি, স্বভাৱ,
৪। ছন্দ, —পাত্ৰং ১। তামোলৰ বটা, ২। পিকদানী,
—পীঠং পিকদানী, —পুষ্পিকা বিবাহ সবন্ধীয়
তামোল, পাণ, ফুলাদি, —কলং তামোল, —কৈৰং
একেলগে বহুভৰ লগত শব্দতা।

পূজ পূজে (চুৰা উ সক পূজয়তি -তে) ১। শ্রদ্ধা কৰ, পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ, সেৱা কৰ, ধ্যায় কৰ, ২। ফুল, জল, নৈবেদ্যাদিৰে অৰ্চনা কৰ।

পূজা বিণ. পূজাকৰ্তা, শ্রাদ্ধকাৰী, অৰ্চক।

পূজনং ক্লী. (পূজ ভাৱে ল্যুট) পূজা, শ্রদ্ধা, সেৱা, অৰ্চনা, —নী ১। মাইকী পাৰ, ২। ৰজা ব্ৰহ্মদত্তৰ ঘৰত থকা এজনী মাইকী শকুনি চৰাই, মহা ১২।১৩৯।৪।

পূজা স্ত্রী (পূজনমিতি পূজ অঙ্ টাপ) পূজন, অৰ্চনা, শ্রদ্ধা, আৰাধনা, ৰ ১।৭৯।

পূজাই বিণ. পূজা, অৰ্চনীয়, শ্রদ্ধাৰ পাত্ৰ।

পূজিত বিণ. অৰ্চিত, সন্মানিত, আৰাধিত, প্ৰশংসিত, স্বীকৃত।

পূজিতৱ্য, পূজ্য পূজনীয়, অৰ্চনীয়।

পূজিল বিণ. (পূজ ইলচ্ কিৎ) পূজনীয়, অৰ্চনীয়, প্ৰশংসনীয়, —লঃ পূ. দেৱতা।

পূণ সংঘাতে ৰাশীকৰণে (চুৰা পৰ সক পূণয়তি) ১। দ'ম কৰ, আহৰণ কৰ, ২। সংগ্ৰহ কৰ, জমা কৰ।

পূত বিণ. (পূ কমণি ক্তঃ) ১। শুদ্ধীকৃত, বিশুদ্ধ, পৰিশোধিত, ২। জৰা (ধান), ৩। পৰাচিত হোৱা, ৪। পৰিত্ৰ, ৫। দুৰ্গন্ধময়, —তৎ ১। তুই, পতানাদি জাৰি পৰিষ্কাৰ কৰা ধান, ২। সত্য, —তঃ ১। শত্ৰু, ২। বগা কুশ, —ক্ৰতায়ী স্ত্রী. ইন্দ্রৰ পত্নী, শচী, —ক্ৰতুঃ ইন্দ্র, —তৃণং বগা কুশ, —ক্ৰতঃ পলাশ গছ, —থান্য তিল, —ফলঃ কঁঠাল।

পূতনা স্ত্রী (পূতং কৰোতীতি গিচ্ যুচ্) ১। শিলিখা, ২। এজনী ৰাক্ষসীৰ নাম। বকাসুৰৰ ভনীয়েক পূতনাক কংসই শিশু কৃষ্ণক পিয়াহ খুৱাব হলেৰে হত্যা কৰিবলৈ পঠিয়াইছিল, কিন্তু তাইহে কৃষ্ণৰ হাতত নিহত হয়। হব ৬২ অ। ১। এবিধ ৰোগ। ২। অহিপূতনা নামৰ শিশুৰোগ। —বিঃ —সুদনঃ, —হা শ্ৰীকৃষ্ণ।

পূতা স্ত্রী. দুবৰি, —ত্ৰ্যা (ন) বিণ. শুদ্ধদেহী, পূ. বিষ্ণু।

পূতিঃ স্ত্রী. (পূ ভাৱে ক্লি) ১। দুৰ্গন্ধতা, গী ১৭।১০; ২। বিশুদ্ধতা, পৰিত্ৰতা (ক্লী), ১। লেতেৰা পনী, ২। পূজ, —কং বিষ্ঠা, শু, —কৰ্ণঃ এবিধ কৰ্ণৰ বেমাৰ। কৰ্ণেৰে পূজ ওলাই থকা ৰোগ, —কা মাইকী মেকুৰী, —কামুখঃ শামুক, —কাষ্ঠং ১। দেহদাক, ২। সবল

গছ, —কাষ্ঠকং সবল গছ, —গন্ধি দুৰ্গন্ধযুক্ত, —নাসিকা দুৰ্গন্ধযুক্ত নাক, —ব্ৰহ্মং দুৰ্গন্ধযুক্ত মুখ, —ব্ৰণং পূজ ওলাই থকা ঘা।

পুতিক বিণ. (—কা স্ত্রী) দুৰ্গন্ধময়।

পুত্ৰ্যুঃ পূ. গান্ধীপোক, মহা ১২।৩২২।৭।

পূন বিণ. (পূ ক্তঃ) নষ্ট, বিনাশপ্ৰাপ্ত।

পূপঃ পূ. (পূ ক্লিপ্ পূৰং পৰিত্ৰং পাতি ৰক্ষতীতি) কটি, পিঠা।

পূপলা, পূপলী, পূপালী স্ত্রী. এবিধ মিঠা পিঠা।

পূপাষ্টকা স্ত্রী. আঘোণ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ পিচৰ কৃষ্ণটমি।

পূয়ং —য়ঃ ক্লী. পূ. (পূয় দুৰ্গন্ধে অচ্) কোঁহা পকিলে ওলোৱা বগা বৰণীয়া পূজ, মহা ৩।১৯৯।৫৪; —বভ্ৰতঃ নাকেৰে পূজ ওলাই থকা ৰোগ, —বভ্ৰতং ১। হাতীৰ মদ ৰস, ২। নাকৰ পানী বা পূজ।

পূয়াবিঃ পূ. নিম গছ।

পূৰ পূৰ্তো (ক্য দিৱা আ সক পূৰ্যতে), (খ) (চুৰা উ সক পূৰয়তি তে) ১। পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ, শি ৯।৬৪; ২। আবৃত কৰ, বেড়ি ধৰ, ৩। বায়ু পূৰ্ণ কৰ, বায়ুৰে ফুলাই তোলা, ৪। সন্তুষ্ট কৰ, ৫। দৃঢ় কৰ, ৬। শ্রাদ্ধ-তৰ্পণাদিৰে পিতৃবসকলক সন্তুষ্ট কৰ। যেনে শ্রাদ্ধে হইৱাঃ কইৱাঃ চ পিতৃন পূৰয়তি।

পূৰং ক্লী. ধূপ —ৰঃ ১। পূৰ্ণতা, পূৰ্ণকৰণ, ২। সন্তুষ্টকৰণ, ৩। বানপানী, ৪। সৰোবৰ, পুখুৰী, ৫। ঘা শুকুৱা, ৬। পিঠা এবিধ, —ক বিণ. সন্তুষ্ট, পূৰ্ণকাৰী, —কঃ ১। নেয়ু গছ, ২। শ্রাদ্ধৰ শেষত দিয়া অন্নপিশু, ৩। অন্নৰ পূৰক, ৪। পূৰ্ণকৰ্তা, মনু ৯।২৮৯।

পূৰণং ক্লী. ১। পূৰণ, সম্পূৰ্ণ কৰণ, ২। এবিধ পিঠা, ৩। শ্রাদ্ধত দিয়া পিঠা, ৪। বৰষুণ, ৫। দীঘ (তাঁতশালত কাপোৰৰ দীঘ সূতা), ৬। (অজ্ঞত) পূৰণ, —ণঃ ১। সেতু, দলং, ২। সমুদ্ৰ, —ণী শিমলু গছ।

পূৰিকা স্ত্রী. এবিধ পিঠা, পুৰি, লুচি।

পূৰিত বিণ. পূৰ্ণ, পৰিপূৰ্ণ।

পূৰুষঃ পূ. (পূৰতি অগ্ৰে গচ্ছতীতি পূৰ কৃষণ নিপাতনাং দীৰ্ঘঃ) পুৰুষ, মতা মানুহ।

পূৰ্ণ বিণ. (পূ পুৰি বা ক্তঃ) ১। পূৰিত, পৰিপূৰ্ণ, ২। সম্পূৰ্ণ, ৩। সম্পাদিত, সন্তুষ্ট, ৪। শত্ৰু, —কঃ

এবিধ গছ। স্বৰ্ণচূড় পক্ষী, মতা কুকুৰা, —কক্কুদ্
ডাঙৰ কুঁজ থকা, —কাম সন্ততি, —কুন্তুঃ ১। ভবা
কলহ, ২। আঙুলি মুঠি মাৰি আনৰ মূৰত কৰা
আঘাত, মহা ২। ২৩। ৪; —কোষ্ঠা স্ত্রী. উৰাল মাৰি,
—পাত্ৰং ১। বস্তুপূৰ্ণ পাত্ৰ, ২। ২৫৬ মুঠি পৰিমাণ,
৩। উৎসৱৰ সময়ত মিতিৰ-কুটুস্থই উপহাৰ দিয়া
কাপোৰকানি, অলঙ্কাৰাদি, ৪। হোমত ব্ৰাহ্মণ দক্ষিণা।
(এটা পাত্ৰ চাউলেৰে পূৰ্ণ কৰি দক্ষিণাৰে সৈতে
হোমৰ স্থানত ৰখা হয়। চাউলৰ পৰিমাণ ২৫৬ মুঠি
হ'ব লাগে। যট পঞ্চাশদধিকশতদ্বয়মুষ্টিমিতং
পূৰ্ণপাত্ৰম্), —বীজঃ নেমু টোঙা, —মা পূৰ্ণিমা, —মাসঃ
১। পূৰ্ণমাসযাগ, তৈত্তিৰীয় সংহিতা ২। ২। ১০। ১২;
২। পূৰ্ণিমা, —মাসীঃ পূৰ্ণিমা।

পূৰ্ণা স্ত্রী. (পূৰ্ণ টাপ) পঞ্চমী, দশমী, পূৰ্ণিমা অমাবস্যা
তিথি। এই কেইটা তিথিত স্ত্ৰীসংসৰ্গ নিষেধ। পূৰ্ণাসু
যোষিৎ পৰিৱৰ্জনীয়া' : তিথিতত্ত্ব (শকদ্রু)।

পূৰ্ণিমা, পূৰ্ণিমাসী স্ত্রী. পূৰ্ণিমা তিথি। পঞ্চদশী তিথি।

পূৰ্ত্ত বিণ. (পূ পালনে ক্তঃ) ১। পূৰ্ণ, সম্পূৰ্ণ, ২।
আবৃত, ৩। পালিত, পুষ্ট, —তুং স্ত্রী. ১। পূৰ্ণতা,
২। লালন-পালন, পুষ্ট সাধন, ৩। পুৰস্কাৰ, ৪।
ধাৰ্মিক কাৰ্য্য, ইষ্টাপূৰ্ত্তং দ্বিজাতীনাং প্ৰথমং
ধৰ্মসাধনম্। বপু, —তিঃ স্ত্রী. ১। পূৰণ, ২।
সম্পাদন, সন্ততি, সিদ্ধি, ঋবে ৬। ১৩। ৬।

পূৰ্ত্ত বিণ. (পূৰ্ণ নিমন্ত্ৰণে নিৱাসে বা অচ) ১। প্ৰথম,
সৰ্বপ্ৰথম, ২। পূব দিশ, প্ৰাচ্য, ৩। আগতে, ৪।
পূৰণি, পৌৰাণিক, ৫। (সমাসৰ শেষত), যেনে
ভূতপূৰ্ব অৰ্থাৎ প্ৰাক্তন, মতিপূৰ্বঃ জানিশুনি, ৬।
পূৰ্বোল্লেখিত, আগতে, উল্লেখ কৰা, —ৰ্ত্তং অব্য.
আগতে প্ৰথমতে, —ৰ্ত্তঃ পূ. পূৰ্বপুৰুষ, ৰ ৫। ১৪;
—কৰ্ম ১। পূৰ্বজন্মৰ কৰ্ম, ২। প্ৰথমতে কৰিব
লগীয়া কাম, ৩। অতীতত কৰা কাম, —কল্পঃ আগৰ
কাল, —কায়ঃ ১। মানুহৰ শৰীৰৰ ওপৰ ভাগ, ২।
জন্তুৰ শৰীৰৰ আগৰ ভাগ, —কালীন অতীতৰ,
পূৰণি, —কোটিঃ পূৰ্বপক্ষৰ উক্তি। তৰ্কৰ প্ৰথম
উক্তি, —গঙ্গা নৰ্মদা নদী, —চৌদিত প্ৰথমতে উক্ত,
—জ বিণ. ১। অগ্ৰজন্মা, ২। প্ৰাচ্য, —জঃ পূ. ১।
ককায়েক, ২। পূৰ্বপুৰুষ, ৩। জোষ্ঠা পত্নীৰ সন্তান,
—জাতিঃ আগৰ জন্ম, —জ্ঞানং পূৰ্বজন্মৰ জ্ঞান,

—দিক্‌পতিঃ ইন্দ্ৰ, —দিষ্টং নিয়তিৰ দান, —দেহঃ ১।
অসুৰ, ২। পৌৰাণিক দেৱতা, ৩। জন্মদাতা,
—দেশঃ প্ৰাচ্য দেশ, —পক্ষঃ ১। শুক্লপক্ষ, মনু
৩। ২৭৮; ২। শাস্ত্ৰীয় পক্ষ, প্ৰাথমিক যুক্তি, তৰ্কৰ
প্ৰথমতে উত্থাপন কৰা বিষয়, ৩। যুক্তিৰ প্ৰথম
বিৰোধ, ৪। বিবাদীৰ উক্তি, ৫। ষ্ঠোক্তদ্বয়, —পদং
কোনো বাক্য বা সমাসৰ প্ৰথম পদ বা শব্দ,
—পৰ্ত্তঃ উদয়াচল, —পাণিনীয়াঃ পূব দিশত থকা,
পাণিনিৰ শিষ্যবোৰ, —পুৰুষঃ ১। ব্ৰহ্মা, ২। পিতা,
পিতামহ আৰু প্ৰপিতামহৰ এজন, ৩। পিতৃবসকল,
—ফল্লুণী, নক্ষত্ৰপুঞ্জৰ একাদশ নক্ষত্ৰ, —ভাদ্ৰপদা
নক্ষত্ৰপুঞ্জৰ পঞ্চবিংশ নক্ষত্ৰ, —ভুক্তিঃ প্ৰথম ব্যৱসায়
অথবা অধিকাৰ, —মীমাংসা প্ৰথম মীমাংসা। বেদৰ
কৰ্মকাণ্ড, —যক্ষঃ জিন বিশেষ, —ৰঙ্গঃ নাটকৰ
প্ৰস্তাৱনা, আৰম্ভণ, উপক্ৰম, —বাগঃ নায়ক-নায়িকাৰ
দশা বিশেষ। নায়ক আৰু নায়িকাৰ দেখাদেখি
নোহোৱাকৈয়ে উদ্ভৱ (আগৰ কোনো কাৰণবশতঃ)
হোৱা প্ৰেম, —বাত্ৰঃ ৰাতিৰ আগ ভাগ, —কপং
পূৰ্বলক্ষণ। কোনো ৰোগৰ আগতে দেখা দিয়া লক্ষণ,
—ক্লমঃ কম বয়সৰ, —ক্লদঃ মোৰ্ছদ্যাত ন্যামাধীশৰ
আগত প্ৰথমতে দাখিল কৰা আৰ্জি, —ক্লদী (ন)
বিবাদী, আৱেদনকাৰী, —বৃন্তং ১। আগৰ কাহিনী,
২। আগৰ আচৰণ, —শাবদঃ শৰত কালৰ প্ৰথম
ভাগ, —শৈলঃ উদয়াচল, —সকথং কোনো বস্তুৰ
ওপৰৰ অংশ, —সজ্জা পূৰা, —সৰ বিণ. অগ্ৰগামী,
—সাহসঃ তিনি বিধ জৰিমনাৰ প্ৰথম তথা কঠোৰতম
জৰিমনা (শাস্তিবিধান), —স্থিতিঃ প্ৰথম অবস্থা।

পূৰ্বক বিণ. আগত থকা, পূৰ্বৱৰ্তী, —কঃ পূৰ্বপুৰুষ।

পূৰ্বতঃ অব্য. পূব দিশত, আগতে, সমুখত।

পূৰ্বত অব্য. আগ ভাগত, পূৰ্বতে।

পূৰ্বা স্ত্রী. পূব দিশ, —ৰাঃ পূৰ্বপুৰুষ।

পূৰ্বাঙ্গিঃ উদয়াচল।

পূৰ্বাষাঢ়া স্ত্রী. পূৰ্বাষাঢ়া নক্ষত্ৰ। নক্ষত্ৰপুঞ্জৰ বিংশ নক্ষত্ৰ।

চাৰিটা তৰাযুক্ত।

পূৰ্বাহ্নঃ দিনটোৰ তিনিটা ভাগৰ প্ৰথম ভাগ।

পূৰ্বী (ন) ১। পূৰণি, প্ৰাচীন, ২। পূৰ্বপুৰুষ সৰ্বস্বীয়।

পূৰ্বেদ্যুঃ (স) অব্য. ১। আগ দিনা, কালি, মনু
৩। ১৮৭; ২। পূৰা বেলা।

পুল্ সংহতো (ভ্ৰা, চুৰা প সক প্লতি, প্লয়তি) দ'ম
কৰ, জমা কৰ, একগোট কৰ, আহৰণ কৰ।

পুলঃ পুলকঃ মুঠা, টোপোলা, আটি।

পুলিকা এবিধ পিঠা।

পুষঃ, পুষকঃ নুনি গছ, —ভাসা ইন্দ্রনগৰী।

পুষা (ন) পৃ. (পৃষতীতি পৃষ বৃদ্ধৌ কনিম) ১। সূৰ্য্য,
দ্বাদশাদিত্যৰ এজন, মহা ১।৬৫।১৫; —সুহৃদ শিৱ।

পৃ ক) পূৰ্তো (চুৰা উ সক পাৰয়তি —তে) ১। পাৰ
কৰ, ২। সিপাৰলৈ নি, সিটো পাৰ পা, ৩। সমর্থ
হ, ৪। সহায় কৰ, উদ্ধাৰ কৰ, ৫। পূৰ্ণ কৰ।

খ) প্ৰীতো (শ্মা প সক পৃণোতি) ১। সন্তুষ্ট কৰ,
আনন্দ দি, সন্তুষ্ট হ, ২। আনন্দিত হ। অতিথিন
পৃণোতি।

গ) পালনে (ত্ৰ্যা প সক পৃণাতি) পালন কৰ, ৰক্ষা
কৰ।

ঘ) ব্ৰায়ামকে (তুদা আ অক প্ৰিয়তে) ব্যা উপসৰ্গৰ
লগত ব্যৱহাৰ হয়। ব্যাপ্ৰিয়তে, ব্যস্ত থাক, কোন
কাৰ্য্যত বত হৈ থাক। (গিজন্ত) —পাৰয়তি —তে কামত
নিযুক্ত কৰ।

ঙ) পালনে (ত্ৰা প সক পিপতি) ১। পালন কৰ,
ৰক্ষা কৰ, ২। উদ্ধাৰ কৰ, ৩। উন্নত কৰ, বঢ়াই
নি, ৪। পাৰ কৰ।

পৃক্ত বিণ. (পৃচ সম্পৰ্কে ক্ত) ১। মিশ্ৰিত, সংযুক্ত, ৰ
২।১২, ২। সম্পৰ্কীয়, ৩। স্পষ্ট, স্পৰ্শকৃত,
—ক্ৰং ধন-সম্পত্তি।

পৃক্তি ক্ৰী. (পৃচ ক্ৰিন) ১। সম্পৰ্ক, স্পৰ্শ, সংযোগ, ২।
সংহতি।

পৃকথং ধন-সম্পত্তি।

পৃচ্ ক) সম্পৰ্কে (অদা আ অক পৃক্তে) ১। সম্পৰ্ক হ,
সম্পৰ্কিত, ২। সংযুক্ত হ।

খ) সংযমনে সম্পৰ্কে (চুৰা, ভ্ৰা, প সক পৰ্চয়তি,
পৰ্চতি, পৰ্চতি) সংযমনং বন্ধনম। ৰাজা চৌৰং
পৰ্চতি পৰ্চয়তি বা, ১। বান্ধ, বান্ধি শাস্তি দি, ২।
স্পৰ্শ কৰ, ৩। বাধা দি।

গ) সম্পৰ্কে (অদা আ অক পৃক্তে) ১। সম্পৰ্ক কৰ,
সংযুক্ত হ, স্পৰ্শ কৰ।

ঘ) সম্পৰ্কে (ৰত্না প সক অক পৃণক্তি) ১। সম্পৰ্ক কৰ,
সম্পৰ্কিত হ, সংযুক্ত কৰ, যেনে পৃণক্তি ধনুৰা ৰাগম।

পৃচ্ছকঃ প্ৰশ্নকৰ্তা, অনুসন্ধিৎসু।

পৃচ্ছনং প্ৰশ্ন, অনুসন্ধান।

পৃচ্ছা ক্ৰী. (পৃচ্ছ অঃ টাপ) ১। প্ৰশ্ন, নৈ ১৯।৬০;
২। ভৱিষ্যতৰ বিষয়ে অনুসন্ধান।

পৃজ্ সম্পৰ্কে (অদা আ অক পৃক্তে) সম্পৰ্ক কৰ,
সংযুক্ত হ। স্পৰ্শ কৰ।

পৃণ্ তৃপি (তুদা প সক পৃণতি) তৃপ্ত কৰ, সন্তুষ্ট কৰ।
হৰিণা অগ্নিং পৃণতি দ্বিজঃ।

পৃতনা ক্ৰী. (পৃঙ ৰাহ্লকাৎ তনন) ১। সেনা, ২। এটা
বিশেষ ধৰণৰ সেনা বাহিনী য'ত হাতী ২৪টা, ৰথ
২৪ খন, ঘোঁৰা ৭২৯ টা আৰু পদাতি সৈন্য
১২১৫ জন থাকে, ৩। যুদ্ধ, সমৰ, —সাহঃ ইন্দ্র।

পৃথ্ প্ৰক্ষেপে (চুৰা উ সক পৰ্থয়তি —তে) ১। দলিয়াই
দি, প্ৰক্ষেপ কৰ, ২। প্ৰেৰণ কৰ, ৩। বহল কৰ,
বিস্তৃত কৰ।

পৃথক অব্য. (প্ৰথ ৰিক্ষেপে কিং সম্প্ৰসাৰণঞ্চ) ১। ভিন্ন.
বেলেগ, ২। ভিন্ন প্ৰকাৰে, বেলেগ ধৰণে, গী ৫।৪.
৩। আছুতীয়া, সুকীয়া, অকল, —কৰণং বেলেগ কৰা.
—কুল ভিন কুলীয়া, —ক্ষেত্ৰাঃ ভিন ভিন জাতৰ ক্ৰীত
এক পতিৰ সন্তান, —চৰ অকলে চৰি ফুৰা, —জনঃ
১। নীচ লোক, ইতৰ মানুহ, ২। মুখ, অজ্ঞ, শি
১৬।৩৯; ৩। পাপী, দুষ্ট, —ভাৱঃ পৃথক অস্তিত্ব,
ব্যক্তিত্ব, —শয্যা বেলেগে শয়ন।

পৃথকাত্মতা ক্ৰী. পাৰ্থক্য, বিবেচনা।

পৃথৱী ক্ৰী. পৃথিৱী।

পৃথা ক্ৰী. পাণ্ডুৰ পত্নী, কৃত্তী, —জঃ, তনয়ঃ সূতঃ,
সুনুঃ কৃত্তীপুত্ৰ, অৰ্জুন, অৰ্জুন গছ, —পতিঃ পাণ্ডু।

পৃথিকা ক্ৰী. কেৰেলুৱা, শতপদী।

পৃথিৱিঃ ক্ৰী. পৃথিৱী (ভীষো ৰা হৃষঃ)।

পৃথিৱী ক্ৰী. (প্ৰথতে বিস্তাৰং যাতিতি প্ৰথ উগাদি ঘিৱন
ভীষ) ১। মতাদি স্থানভূতা ধৰিত্ৰী, ধৰণী, বসুমতী,
পৃথ্বী, মেদিনী, —ইন্দ্ৰঃ, ঈশঃ, ক্ষিৎ, পালঃ পালকঃ,
ভূজ্ ভূজঃ, শক্ৰঃ, ৰজা, —তলং ভূতল, ভূমি.
—পতিঃ ৰজা, যমৰাজ, —কহঃ গছ, —লোকঃ

ভুলোক, ২। অস্তৰীক্ষ, ঋবে ১০।১২১।১।

পৃথিৱীগীড়া পৃথিৱীৰ কাহিনী, কথা, বিপু ৪।২৪।

পৃথু বিণ. (প্ৰথ কুঃ) ১। মহৎ, আস ১১৭, ২। বহল,
বিস্তৃত, ৩। প্ৰচুৰ, ৪। ডাঙৰ, শি ১২।৪৮; ৫। বহত.

অসংখ্যক, ৬। নিপুণ, —থুঃ স্ত্রী. ১। ক'লা জীবা, কালজীবা, ২। আফিং, ৩। হিঙ্গু গছৰ পাত, —থুঃ পু. ১। ত্রেতা যুগৰ সূৰ্য্যবংশীয় পঞ্চম বজা। অঙ্গপুত্র বেণৰ পুত্র। প্রজা বজ্জনৰ বাবে পৃথুৱে 'বজা' নাম পায়। বেণে ৰাজ্যত পূজা-পাতল যাগযজ্ঞ নিষিদ্ধ কৰাত মূনিবিলাকে বেণক হত্যা কৰে। বজাৰ কোনো পুত্র-সন্তান নথকাত মৃত বেণৰ সৌহাৰ্ত্তখন মোহৰাত দ্বাদশাদিত্যসম উজ্জ্বল পৃথুৰ জন্ম হয়। এই পৃথুৰ পৰাই ধৰাতলখনে পৃথিৱী নাম লাভ কৰে। পৃথু বজা হোৱাৰ পিচতে প্রজাবিলাকে পৃথিৱীৰ পৰা খাদ্য-শস্য নোপোৱাত বজাৰ ওচৰত আৱেদন নিৱেদন কৰে। পৃথুৱে তেতিয়া খঙতে হাতত ধনু লৈ পৃথিৱীক খাদ্যশস্য যোগান ধৰাৰ বাবে দাবী কৰে। পৃথিৱীয়ে তেতিয়া এটা পহুৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি পলাবলৈ ধৰে। অৱশেষত বজাৰ ওচৰত নতি স্বীকাৰ কৰি সকলো দিব বুলি কথা দিয়ে আৰু এটা গৰু পোৱালি দিবলৈ অনুৰোধ কৰে। পৃথুৱে তেতিয়া স্বয়ম্ভুৱ মনুক গৰু পোৱালী হবলৈ কয়। সেই পোৱালিৰ সহায়ত পৃথিৱীয়ে নিদ্ৰাৰ পৰা গাখীৰ দোহন কৰি বজাৰ হাতত দিয়ে আৰু সেই গাখীৰৰ পৰাই সকলো ব্যৱহাৰ্য্য বস্তু উৎপন্ন হয়। পৃথুৰ দুজন পুত্র আছিল। ২। অগ্নি, ৩। অৰেণাভূ নামৰ বজাৰ পুত্ৰৰ নাম, ৪। প্ৰিয়ব্ৰত বংশোদ্ভৱ বিভূৰ পুত্ৰৰ নাম। বিপু ২। ১। ৩৮; ৫। তামস মনুস্তৰৰ এজন মুনিৰ নাম, মাপু ৭৪। ৫৯: —জঘন, নিতম্ব, ডাঙৰ উৰু থকা, —পত্ৰং —ত্ৰং ৰঙা নহক, —প্ৰথ, যশস: যশস্বী, বিখ্যাত, সুপ্ৰসিদ্ধ, —ৰোমা(ন) মাছ, —শেখৰ: পৰ্বত, —শ্ৰী অত্যন্ত উন্নত, —শ্ৰোণি ডাঙৰ তপিনায়ুক্ত, —সম্পদ ধনী, —স্কন্ধ: গাহৰি।

পৃথুকং, কঃ চিৰা —কঃ শিশু, শি ৩। ৩০; —কা ছোৱালী, হিঙ্গু গছৰ পাত।

পৃথুল বিণ. বহল. বিস্তৃত, শি ১০। ৬৫।

পৃথুদকং স্ত্রী. এখন তীৰ্থ।

পৃথুদৰ: পু. ভেঁড়া।

পৃথ্বী স্ত্রী. (পৃথু ভীষ) ১। পৃথিৱী, দেভা ৩। ১৩। ৮; ২। কালজীবা, ৩। হিঙ্গু গছৰ পাত, ৪। পুনৰ্গৰা, ৫। ডাঙৰ এলাচি, ৬। সোতৰটা আখৰৰ পাদযুক্ত ছন্দ বিশেষ, —কা ডাঙৰ এলাচি, সৰু এলাচি,

কালজীবা, —কুৰৱক: বগা মদাৰ, —খাতং গুহা, গহুৰ, —গৰ্ভ: গণেশ, —গুহং গুহা, —জং ১। গছ, মঙ্গল গ্ৰহ, —জং এবিধ নিমখ।

পৃদাকু: (পৰ্দ শব্দে কাকু:) ১। সাপ, ২। বৃশ্চিক, ৩। বাঘ, ৪। গছ, ৫। হাতী, ৬। নাহৰফুটুকী বাঘ।

পৃশ্চি বিণ. (স্পৃশ নি) ১। ক্ষীণকায়, মহা ১৩। ২৬। ৮৩; ২। দুৰ্বল, ৩। শুক্লবৰ্ণ, ঋষি ১। ১৬০। ৩; স্ত্রী ১। অন্ন, ২। পানী, ৩। বেদ, ৪। অমৃত, ৫। দেৱকী, ৬। ৰশ্মি। মহা ১২। ৬৪। ১৪৪; —কা সৰু কলহ, ঘটী, —গৰ্ভ: শ্ৰীকৃষ্ণ, —পৰ্ণী বিয়নী সাবটা বন, —ভদ্র: শ্ৰীকৃষ্ণ, —শৃঙ্গ: ১। শ্ৰীকৃষ্ণ, ২। গণেশ।

পৃশ্বী স্ত্রী. সৰু কলহ, ঘটী।

পৃশ্ব সেকে (ভ্ৰা প স পৰ্যতি) ১। সিঞ্চন কৰ, সিঁচ, পানী সিঞ্চন কৰ।

পৃশ্বৎ স্ত্রী. (পৃশ্ব অতি:) জলবিন্দু, —তঃ ১। এক বিন্দু পানী, ২। হৰিণ, বিশেষকৈ ফুটুকী হৰিণ, ৩। দাগ, চিন, ৪। দ্ৰুপদৰাজৰ পিতাকৰ নাম। মহা ১। ১৩। ১১৭; —তী হৰিণী, ৰ ৮। ৫৯।

পৃষতাম্পতি:, —তাঋ: বায়ু।

পৃষৎক: কাড় ৰ ৭। ৪৫।

পৃষদ শ্বঃ ১। বায়ু, ২। এজন ৰাজৰ্ষি, মহা ২। ৮। ২, ৩। বিৰূপৰ পুত্ৰ, ভা ৯। ৬। ১।

পৃষদাজ্যং স্ত্রী. দৈ মিহলি ঘিঁউ, ঋষে ১০। ৯০। ৮।

পৃষদ্বল: পু. বায়ু, দেৱতাৰ ঘোঁৰাৰ নাম।

পৃষত্তি: পু. জলবিন্দু।

পৃষভাষা স্ত্রী. অমৰাৱতী।

পৃষাকৰা: শিলঙটি। —ষাতকং দৈ মিহলি ঘিঁউ।

পৃষোদৰ বিণ. (পৃষদবৎ যস্য) বায়ু, বতাহ, (পৃষৎ উদৰ পৃষদোদৰ হব লাগিছিল। কিন্তু মনীষাদিত্বাৎ 'ত' লোপ হৈছে। এনেকৈ 'ত' লোপ হোৱা সকলো সমস্তপদ (শাকপাথিৱাদিৰ দৰে), 'পৃষোদৰাদিত্বাৎ সাধু:' বুলি কোৱা হয়। 'বৰ্ণাগম হ'লে হংস, বৰ্ণ বিপৰ্য্যয় হ'লে সিংহঃ, বৰ্ণাদেশ হ'লে গুড়াছা আৰু বৰ্ণলোপ হ'লে পৃষোদৰ।'

পৃষ্ট বিণ. (পৃশ ক্ত) প্ৰশ্নকৃত, তদন্ত কৃত।

পৃষ্টহায়ন: ১। এবিধ শস্য, ২। হাতী।

পৃষ্টি: স্ত্রী. প্ৰশ্ন, অনুসন্ধান।

পৃষ্ঠা ক্রী. (পৃষ থক) ১। শৰীৰৰ পিচ ফাল, পিঠি, মনু ৪।৭২; ২। উপৰি ভাগ, ৩। পিঠিৰ ফাল, সিটো ফাল, সিপিঠি, ৪। ঘৰৰ সমতল, চাল, ৫। কিতাপৰ পিঠি, —**গোপ:** যুঁজাৰুৰ পিঠিৰ ফাল বন্ধা কৰি থকা সেনা, —**গ্রস্থি:** কুঁজ, —**চক্ষু:** তাচৰ পাত, —**ত:** অব্য. পিচফালেৰে, পশ্চাৎ, ভাঙি ১।২৪; পিঠিত মনু ৮।৩০০; —**দৃষ্টি:** ১। কেঁকোৰা, ২। ভালুক, —**মাংসং** পিঠিৰ মণ্ডহ, —**মাংসাদন** পৰোক্ষত কুৎসা বটনাকারী, —**যানং** ঘোঁৰা বা হাতীত উঠা, —**ব্রংশ** পিঠিৰ হাড়, ৰাজহাড়, —**ব্রাট** বাড্ (হ) পৃ. যুঁৱলিৰ কাষলৈ যোৱা বলদ, পিঠিৰ বোজা বহনকাৰী। ভাৰবাহী বলদ, —**শয়** চিত হৈ শোৱা, ওপৰফালে মুখ কৰি শোৱা, —**শৃঙ্গ:** পিঠিত শিং থকা জন্তু, —**শৃঙ্গী** (ন), ১। বনৰীয়া ছাগলী, ভেঁড়া, ২। ম'হ, ৩। নপুংসক, ৪। ভীমসেন।

পৃষ্ঠাক্ষেপ: পৃ. পিঠিৰ বিষ।

পৃষ্ঠাশীল: কাছৰ পিঠি।

পৃষ্ঠোদয়: পৃ. (পৃষ্ঠেনোদয়োঃস্য) মেঘ, বৃষ, কৰ্কট, ধনু মকৰ, আৰু মীন লগ্ন। (জ্যোতিষ)।

পৃষ্ঠা: পিঠিৰে বোজা বহনকাৰী ঘোঁৰা।

পৃষ্টি: ক্রী. ভৰিৰ গৰোৱা।

পৃ ক পূৰ্তো (চুৰা প সক পাৰয়তি) পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ। খ) পালনে, পূৰ্তো (ক্ৰয়া, হু, প সক, পৃণাতি, পিপৰ্তি) ১। পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ, সম্পূৰ্ণ কৰ, ২। বায়ুপূৰ্ণ কৰ, আশা পূৰ্ণকৰ, ৩। সন্তুষ্ট কৰ, আনন্দ দান কৰ, ৪। পালন কৰ, পুষ্ট কৰ, পোহপাল দি।

পেচক: পৃ. (পচতি ইতি পচ বুন উপধয়া অত ইচ্চ) ১। ফেঁচা, ২। হাতীৰ নেজৰ গুৰি, ৩। পালেং, বিছনা, ৪। মেঘ, ৫। ওকণী।

পেচকী (ন) **পেচিল:** হাতী।

পেচু, **পেচুলী** কচু শাক।

পেঞ্জুষ: কাণৰ মলি, কণামাকৰি।

পেটং —**ট:** ১। বাকচ, পেটাৰী, পেড়া, ২। বুকু, (পু) আঙুলি মেলি থকা হাত।

পেটাক: বাকচ, পেৰা।

পেটিকা, **পেটী** সৰু বাকচ, পাচী।

পেড়া ডাঙৰ বাকচ।

পেয় পি খোৱাৰ যোগ্য। চৰ্বতাদি, —**য়ং** চৰ্বত। ভাতৰ মাড়। আঠবিধ অন্নৰ এবিধ।

ভোজ্যং পেয়ং তথা চৃষ্যং লেহ্যং খাদ্যঞ্চ চৰ্গম।
নিম্পেয়শ্চৈৱ ভক্ষ্যং সাদন্নমষ্টৱিধং স্মৃতম্॥ —**য়**
ভাতৰ মণ্ড বা মাড়।

পেয়ুষং, —**ষ:** (পীয় পানে উষণ ৱহ্লৱচনাং গুণঃ) ১। ফেঁহ। আসপ্তৱাত্ৰপ্রভৱং ক্ষীৰং পেয়ুষ উচ্যতে। ২। অমৃত, ৩। নতুন ঘিট।

পেৰা ক্রী. এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

পেক বিণ. (পা ৰক্ষণে ৰন) ১। ৰক্ষক, পালক, ঋবে ৯।৭৪।৪; ২। পূৰক, —**ক:** (পীয়তে ৰসানিতি কঃ) ১। জুই, ২। সূৰ্য্য, ৩। সমুদ্ৰ।

পেৰোজং ক্রী. এবিধ ৰত্ন। পীৰোজা।

পেল চালে গতো (ক) (ভ্রা প চালে অক, গতো সক, পেলতি), (খ) (চুৰা উ সক পেলয়তি, —তে)

১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, লৰচৰ কৰ, ২। কম্পিত কৰ, কঁপ।

পেলং, **পেলক:** অণ্ডকোষ।

পেলৰ বিণ. (পেলং কম্পনং ৱাতীতি ৱা কঃ) ১। কোমল, কু ৫।৪, ২। কৃশ, ক্ষীণ, শ ৩।২৮।

পেলিং, **পেলী** (ন) ঘোঁৰা।

পেশল বিণ. (পিশ ভাৱে ধঞ, পেশং লাভীতি লা কঃ) ১। চাকু, কোমল, দেভা ৫।৯।৫৯; ২। ধুনীয়া, মনোৰম, ৰ ৯।৪০; ৩। নিপুণ, দক্ষ, চতুৰ, ৪। ধূৰ্ত।

পেশঙ্কুং পৃ. এবিধ পোক। এই পোকটো হাতেৰে ধৰিলেই ৰূপ সলায়। কেৰেলুৱা।

পেশিং, —**শী** ক্রী. (পিশ ইন) ১। মাংসপেশী, মাংস পিণ্ড, ২। কণি, ৩। গৰ্ভক আঁৱৰি ৰখা চৰ্মময় কোষ, ৪। গৰ্ভধাৰণৰ পিচতে হোৱা ক্ৰণ, ৫। ইন্দ্রৰ বজ্জ, ৬। কলি, ৭। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ৮। ৰাক্ষসী, —**কোষ:** চৰাইৰ কণি।

পেষণং ক্রী. (পিশ লুট) ১। খুন্দন, চূৰ্ণন, গুড়ি কৰা কাৰ্য, ২। ধানৰ মৰণা মৰা চোতাল, ৩। কিস্তি পাথৰ।

পেষণি: —**যণী,** —**যাক:** গুড়ি কৰা জাত বা পটা।
পেং শিলা।

পেঙ্কল, —**সল** বিণ. ধুনীয়া, চতুৰ।

পেশ্বৰ বিণ. গমনশীল, বিধ্বংসী, ধ্বংসযুৰী।

পে শোষে (ভা প সক পায়তি) শুকাই পেলা, শুঁহি
পেলা, শুকাই যা। পায়তি ধান্যময়িনা।

পৈঙ্গিঃ যাস্কৰ পৈতৃক নাম।

পৈঞ্জুষঃ কাণ।

পৈঠৰ বিণ. (পিঠৰে সংস্কৃতং পঙ্কম। পিঠৰ অণ) ডাঙৰ
থালীত সিদ্ধ কৰা মাংস।

পৈঠীনসিঃ পু. এজন মুনিৰ নাম, স্মৃতি শাস্ত্ৰৰ
প্ৰণেতা।

পৈণ্ডিন্যং ক্লী. ভিক্ষাৰে জীৱিকা নিৰ্বাহ।

পৈতামহ বিণ. পিতামহ সম্পৰ্কীয়।

পৈতৃক বিণ. (পিতৃৰাগতম ইতি ঠঞ) ১। পিতৃ সম্বন্ধীয়,
মনু ৯।১০৪; পিতাকৰ পৰা অহা, ২। পূৰ্বপুৰুষ
সম্পৰ্কীয়, ৩। পিতৰগণৰ যোগ্য, —কং পিতৰ-
সকলৰ উদ্দেশ্যে কৰা শ্ৰাদ্ধাদি তৰ্পণ কাৰ্য্য, —ভূমিঃ
পিতাকৰ পৰা পোৱা মাটি।

পৈতৃমত্যঃ ১। অবিৱাহিতা কন্যাৰ পুত্ৰ, ২। বিখ্যাত
পিতাৰ পুত্ৰ।

পৈতৃসেয়ঃ —স্বস্তীয়ঃ পেহীয়েকৰ পুত্ৰক, মনু
১১।১৭২।

পৈত্ৰ, —স্তিক বিণ. (পিতাং আগত) পিতৃৰ পৰা হোৱা
ৰোগ।

পৈত্ৰ বিণ. ১। পৈতৃক, ২। পিতৰ সম্বন্ধীয়, —ত্ৰং
সোঁহাতৰ তৰ্জনী আৰু বুঢ়া আঙুলিৰ মাজৰ অংশ।

পৈত্ৰাহোৰাত্ৰঃ পু. পিতৃ লোকৰ এদিন এৰাতি (মনুষ্যৰ
এমাহৰ সমান)।

পৈলঃ পু. এজন ঋকবেদী মুনি।

পৈলৰ বিণ. পিলু গছৰ কাঠেৰে তৈয়াৰী, মনু ২।৪৫।

পৈশল্যং কোমলতা, নম্ৰতা।

পৈশাচ বিণ. (পিশাচসায়মিতি অণ) পৈশাচিক, দানবীয়,
—চঃ ১। আঠ প্ৰকাৰ বিবাহৰ শেষৰ বিধ।
বলাৎকাৰ কৰি কৰা বিবাহ। 'সুপ্তাং মতাং প্ৰমতাং
ৱা ৰহো যত্ৰোপগচ্ছতি। স পাপিষ্ঠো বিৱাহানাং
পৈশাচঃ কথিতোহষ্টমঃ। মনু ৩।৩৪; ২। এবিধ
দৈত্য, —চী ১। ধৰ্মকাৰ্য্যত দিয়া উপহাৰ, ২। ৰাতি,
৩। এবিধ নিম্ন পৰ্যায়ৰ প্ৰাকৃত ভাষা।

পৈশাচিক দানৱীয়।

পৈশুনং —ন্যং (পিশুনস্য ভাৱঃ) ১। পিশুনতা, দুষ্টিমি,
২। নিন্দা, অপবাদ, ৩। অনাচাৰ, অত্যাচাৰ।

পৈষ্ট বিণ. (পিষ্ট অণ) পিঠাওড়ি অথবা আটাৰে তৈয়াৰী
(পিঠা)।

পৈষ্টিক বিণ. পৈষ্ট। —কং পিঠা, ২। চাউলেৰে তৈয়াৰী
সুৰা, মদ।

পৈষ্টী সুৰা, মদ। মদ চাৰি বিধ : গৌড়ী, মাধৱী, পৈষ্টী
আৰু নিৰ্যাস।

পোগণ্ড বিণ. (পৌ গণ্ডঃ একদেশঃ অস্যা) ১। অপোগণ্ড,
২। কিশোৰ, অপূৰ্ণ বয়স্ক, ৫ বছৰৰ পৰা ১৬
বছৰৰ ভিতৰৰ কিশোৰ, ৩। বিকলাঙ্গ। কম বা বেছি
অঙ্গযুক্ত, যেনে ৪ বা ৬ আঙুলি থকা।

পোটঃ পু. (পুটতুত্ৰেতি পুট সংশ্লেষে আধাৰে ঘঞ) ঘৰৰ
ভেঁটি, বেষ্মভূমি, —গলঃ ১। এবিধ নল, ২। কঁহুৱা
বন, ৩। এবিধ মাছ, ৪। এবিধ সাপ, —লিকা
টোপোলা, মুঠা।

পোটকঃ ভূতা, চাকৰ।

পোটা ক্লী. ১। মতাৰ লক্ষণ থকা তিৰোতা, স্তন-শাশ্ৰু
আদি থকা তিৰোতা। ক্লী পুংসকা, ২। চাকৰণী।

পোটা প্ৰকাশ ঘৰিয়াল।

পোটুলিকা, পোটুলী ক্লী. টোপোলা, মুঠা, কাপোৰে
বন্ধা টোপোলা।

পোডুঃ পু. কপালৰ অস্থি। মূৰৰ খোলাৰ ওপৰ ভাগৰ ছাড়া।

পোডঃ পু. ক্লী. (পুনাতিতি পু উগদি তন) ১। জন্তুৰ
পোৱালি, শিশু, ২। দহ বছৰীয়া হাতী, ৩। কাপোৰ,
বস্ত্ৰ, ৪। জাহাজ, ভূৰ, নাও, মনু ৭।৩২; ৫। গছৰ
পুলি বা পোখা, ৬। ঘৰৰ স্থান, —কঃ ১। পোৱালি,
২। গছৰ পুলি, ৩। গৃহস্থান, —ধাৰী (ন) জাহাজৰ
প্ৰধান নাৱিক। কাণ্ডাৰী, —বন্ধঃ নাও বা জাহাজৰ
গুৰিবাঠা, —ৱণিক নাও বা জাহাজেৰে যোৱা কৰা
বণিক, —ৱাহঃ নাৱীয়া, কাণ্ডাৰী, গুৰিয়াল

পোতা (ঋ) পু. (পু ত্বন) ১। বিষু, ২। ঋত্বিক, যজ্ঞত
মূল পুৰোহিত। ব্ৰহ্মাৰ বোলজন সহায়কৰ এজন,
ঋবে ৪।৯।৩।

পোতাচ্ছাদনং ক্লী. তন্ত্ৰ।

পোতাখানং পোনা মাছৰ জাক।

পোতাসঃ এবিধ কপূৰ।

পোত্যা ক্লী. দম লাগি থকা নাও।

পোত্ৰং ক্লী. (পু ট্বন) ১। গাহৰিৰ মুখৰ আগ ভাগ,
২। নেজৰ আগ ভাগ, ৩। নাঙলৰ ফাল, ৪। নাও,

জাহাজ, ৫। ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ, ৬। পিঙ্গা কাপোৰ, ৭। পোত্ৰ নামৰ ঋত্বিকৰ পাত্ৰ বিশেষ।

পোত্ৰায়ুধঃ পু. গাহৰি।

পোত্ৰিৰথা ক্ৰী. ১। (বৌদ্ধ) মায়া ২। (জৈন) শক্তি অথবা নাৰী দেৱতা।

পোত্ৰী (ন) পু. (পোত্ৰ ইনিঃ) গাহৰি।

পোলঃ ১। দ'ম, ২। বৃহদাকাৰ, সবহ।

পোলিকা, —লীঃ পিঠা, আটাৰ পিঠা।

পোলিন্দঃ পু. ১। নাও বা জাহাজৰ অলিন্দ, প্ৰাঙ্গণ, ২। মাস্তুল।

পোষঃ পু. পোষণ, পুষ্টিসাধন, ভা ৩। ৩০। ১০।

পোষণং ক্ৰী. (পুষ লুট) পুষ্টি, লালন-পালন, ধৃতি, উন্নতি, প্ৰাচুৰ্য্য।

পোষয়িত্বঃ পু. (পুষ গিচ ইভুচ) 'কুলি চৰাই।

পোষ্টা (ষ্ট) বিণ. (পুষ্টাতিতি পুষ তৃচ) লালনকৰ্তা, পোষণকৰ্তা, (পু) পালক, ৰক্ষক।

পোষ্য বিণ. (পুষ গ্যৎ) পোষণীয়, পালনীয়, ৰক্ষণীয়, —পুত্ৰঃ প্ৰতিপালিত পুত্ৰ, —বৰ্গঃ প্ৰতিপালনীয় কুটুম্ববন্দ।

পৌংশলীয় বিণ. বেশ্যা সম্বন্ধীয়।

পৌংশল্যং ক্ৰী. বেশ্যা বৃত্তি, মনু ৯। ১৫।

পৌংস বিণ. ১। পুৰুষৰ যোগা, ২। পুৰুষৰ দৰে, —স্নং ক্ৰী. পৌৰুষত্ব।

পৌগণ্ডং ক্ৰী. ল'ৰালি (৫ বছৰৰ পৰা ১০ বছৰৰ ভিতৰৰ) 'কৌমাৰং পঞ্চমাস্তং পৌগণ্ডং দশমাবধি। কৈশোৰমাপঞ্চদশাং যৌৱনঞ্চ ততঃ পৰম্। ভা ১০। ১২। ৩৭।

পৌণ্ডিকং ক্ৰী. এবিধ কৃষ্ণৰোগ পু. এবিধ যজ্ঞ।

পৌদ্ভঃ পু. ১। এখন ৰাজ্য, ৰজা আৰু অধিবাসীৰ নাম, ২। এবিধ কুঁহিয়াৰ, ৩। ভীমৰ শঙ্কৰ নাম, গী ১। ১৫।

পৌদ্ভকঃ পু. ১। এবিধ কুঁহিয়াৰ, ২। এটা বিশেষ জাতি। (বৈশ্য পিতা শৌণ্ডিকা মাতা), ৩। পৌদ্ভদেশীয় ক্ষত্ৰিয় এজন। এইজন পিচত কৰ্মদোষত শূদ্ৰত্ব পায়। মনু ১০। ৪৪।

পৌদ্ভিকঃ কুঁহিয়াৰ এবিধ।

পৌতৱ্যং ক্ৰী. পৰিমাণ, জোখ এবিধ।

পৌত্তিকং ক্ৰী. এবিধ মৌ।

পৌত্ৰঃ পু. (পুত্ৰ অঞ) পুত্ৰৰ পুত্ৰ, নাতি, —ত্ৰী পুত্ৰৰ কন্যা, নাতিনী।

পৌত্ৰিকৈয়ঃ পুত্ৰ-সন্তানৰ বাবে পিতাকে তুলি লবলৈ কন্যাই পিতাকক দিয়া (নিজৰ) সন্তান।

পৌনঃপুনিক বিণ. (পুনঃ পুনঃ ঠঞ) বাৰে বাৰে হোৱা।

পৌনঃপুণ্যং বাৰম্বাৰ। পুনৰ্বাৰ।

পৌনৰুক্তং —ৰুক্তং ক্ৰী. পুনৰুক্তি। বাৰে বাৰে একে কথাকে কৈ থকা কথা। অনর্থক আলাপ।

পৌনৰ্ত্তৰঃ পু. (পুনৰ্ত্ত অঞ) ১। পুনৰ্ত্তপুত্ৰ। স্বামী পৰিত্যক্তাই অথবা বিধবাই দ্বিতীয় বাৰ বিবাহ কৰাৰ পিচত হোৱা পুত্ৰ। স্মৃতি অনুসৰি বাৰ বিধ পুত্ৰৰ এবিধ, মনু ৩। ১৫৫; ২। নাৰীৰ দ্বিতীয় পতি, মনু ৯। ১৭৬।

পৌৰ বিণ. (পুৰ অণ) নগৰ সম্বন্ধীয়, নগৰত জন্ম হোৱা, —ৰঃ ১। নাগৰিক, মে ২৭; ২। পুৰ ৰাজপুত্ৰ, —কঃ ঘৰৰ বাহিৰত থকা উদ্যান, —জানপদ বিণ. নগৰৰ সাধাৰণ মানুহ, —ৰঃ ১। পুৰুবংশ, ২। পূৰ্ব দিশত থকা, ৰ ৪। ৩৪।

পৌৰাণ বিণ. ১। প্ৰাচীন, পুৰণি, ২। পুৰাণ সম্বন্ধীয়।

পৌৰাণিক বিণ. (পুৰাণ ঠক) ১। প্ৰাচীন, ২। পুৰাণ সম্বন্ধীয়, ৩। পুৰাণৱেতা, পুৰাণ সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ, ভা ১২। ৭। ৫; —কঃ ১। পুৰাণৰ সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থকা ব্ৰাহ্মণ, ২। পুৰাণৰ পাঠক।

পৌৰুষ বিণ. ১। পুৰুষ (মতা মানুহ) সম্পৰ্কীয়, ২। মানৱীয়, —ষঃ এজন মতা মানুহে বহন কৰিব পৰা বোজা, —ষং ১। পুৰুষৰ কৰ্তব্য, কাম, পুৰুষাৰ্থ, ২। বীৰত্ব, পুৰুষালি, সাহসিকতা, গী ৭। ৮; ৩। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, ৪। পুৰুষাঙ্গ (লিঙ্গ), ৫। পুৰুষ পৰিমাণ। ৬। সূৰ্য্য ঘড়ী, —মী তিৰোতা।

পৌৰুষেয় বিণ. ১। পুৰুষৰ দ্বাৰা কৃত, পুৰুষ সম্বন্ধীয়, ২। মানৱীয়, ৩। আধ্যাত্মিক, —য়ঃ ১। পুৰুষ বধ, নৰহত্যা, ২। মানুহৰ সমষ্টি, জনতা, ৩। দিন মজদুৰ। —ম্যং বীৰত্ব।

পৌৰ(ৰো)গৰঃ পু. (পুৰোহিত্ৰে গৌৰ্ণেত্ৰং যসোতি পুৰোহিঃ অণ) ৰাক্ষসি ঘৰৰ অধ্যক্ষ। ৰজাঘৰৰ পাকশালাৰ অধিকাৰী।

পৌৰোডাসঃ পুৰোডাশ, পুৰোডাশৰ লগত উচ্চাৰিত মন্ত্ৰ।

পৌৰোডাগ্যং ১। দোষ খুঁচৰি ফুৰা কাৰ্য্য, ২। কু অভিপ্ৰায়, দীৰ্ঘা।

পৌৰোহিত্যং ক্ৰী. পুৰোহিতালি।

পৌৰ্ণমাস বিণ. পূৰ্ণিমা সম্পৰ্কীয়, —সঃ অগ্নিহোত্ৰীসকলে
পূৰ্ণিমাৰ দিনা উদযাপন কৰা উৎসৱ, যাগ বিশেষ,
মনু ৪।২৫; —সী পূৰ্ণিমা, —স্যাং পূৰ্ণিমাতে অনুষ্ঠিত
যজ্ঞ বিশেষ।

পৌৰ্ণিমা পূৰ্ণিমা তিথি।

পৌৰ্তিক বিণ. ধাৰ্মিক কাৰ্য্য সম্বন্ধীয়। মনু ৩।১৭৮।

পৌৰ অতীত সম্বন্ধীয়, প্ৰাচীন, পূৰ্ব সম্বন্ধীয়, পূৰ্বদেশীয়,
—দৈহিক পূৰ্ব জন্ম সম্বন্ধীয়। পূৰ্বজন্মকৃত। গী
৬।৪৩।

পৌলস্তী স্ত্ৰী. (পুলস্তেঃ স্ত্ৰাপত্যম যএঃ উপ) শূৰ্ণনখা।

পৌলস্ত্যঃ পু. (পুলস্তেৰপত্যম ইতি যএঃ) ১। ৱাৰণ,
২। কুবেৰ, হব ৩৩।৩৫; ৩। বিভীষণ, ৪। চন্দ্ৰ।

পৌলিঃ পু. (পোলতীতি পুল ণঃ) এবিধ পিঠা। ঘিউৰে
ভজা আধা সিজা পিঠা এবিধ।

পৌলোমী স্ত্ৰী. পুলোমনৰ কন্যা আৰু ইন্দ্ৰৰ পত্নী শচী।
ভা ৫।৭।৬।

পৌষঃ পু. বাৰটা মাহৰ নৱম মাহ, পূহ মাহ। পুষ্যা
নক্ষত্ৰযুক্তা পূৰ্ণিমাৰ কাৰণে এই মাহৰ নাম পৌষ,
—মী পুষ্যযুক্তা পূৰ্ণিমা।

পৌষ্কৰ বিণ. (পুষ্কৰ অণ) নীলোৎপল সম্বন্ধীয়।

পৌষ্কৰিণী পদুম পুখুৰী।

পৌষ্কল্যং স্ত্ৰী. ১। পূৰ্ণবয়স্ক, ২। পূৰ্ণ বৃদ্ধি, ৩। প্ৰাচুৰ্য্য।

পৌষ্টিক বিণ. পুষ্টি সম্বন্ধীয়, পুষ্টিসাধক, বলকাৰক, —কং
চুলি কটাৰ সময়ত গাত লোৱা কাপোৰখন।

পৌষ ৰেৱতী নক্ষত্ৰ।

পৌষ্প বিণ. ফুল সম্বন্ধীয়, ফুলৰ পৰা হোৱা, ফুলাম,
—স্পী ১। পাটলিপুত্ৰ নগৰ, ২। এবিধ সুৰা।

পৌষ্যঃ পু. (পুষ্যেঃপতমিতি যএঃ) ১। পুষ্পত্ৰ।
কববীৰপুৰৰ ৰজা, ২। আন এজন ৰজাৰ নাম, মহা
১।৩।১১২।

প্যাট্ অৰা. ভোঃ। হেৰি।

প্যায় বৃদ্ধৌ (ভা আ অক প্যায়তে) ১। ফুলি উঠ, গজি
উঠ, ২। বৃদ্ধি হ।

প্যায়নং স্ত্ৰী. বৃদ্ধি, বৰ্দ্ধন।

প্যায়িত বিণ. ১। বৰ্দ্ধিত, ২। শকত, ৩। সতেজ।

প্যৈ বৃদ্ধৌ (ভা আ অক প্যায়তে) ১। ফুলি উঠ, গজি
উঠ, পূৰ্ণ হ, ২। ডাঙৰ হ, (গিজন্ত) প্যায়য়তি —তে
সজুট কৰ। তুণ্ড কৰ।

প্ৰ অৰা. পদ আৰু ধাতুৰ আগত উপসৰ্গ ৰূপত ব্যৱহাৰ
হয়। বিশেষ্য পদৰ আগত ব্যৱহাৰ হ'লে 'আৰম্ভণি,
শক্তি (প্ৰভু), আধিক্য (প্ৰচুৰ), সম্পূৰ্ণতা, উৎস,
বিশুদ্ধতা, শ্ৰদ্ধা, আশা, আদি; বিশেষণৰ আগত,
বহত, অতি বেছি আদি আৰু ধাতুৰ আগত গতি
(প্ৰগতি), সমুখ, ইত্যাদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে।

প্ৰকট বিণ. (প্ৰ কট অচ) সুস্পষ্ট। দৃশ্য, গোচৰ, অণ্ডণ্ড,
ধকাশ্য, —টং অৰা. স্পষ্টভাৱে, ফটফটকৈ,
ৰাজহুৱাকৈ, —টনং স্পষ্টীকৰণ, —টিত বিণ.
প্ৰকাশিত, ৰাজহুৱাকৈ প্ৰকাশ কৰা।

প্ৰকম্পঃ পু. (প্ৰ কপি অপ) কপনি।

প্ৰকম্পনং স্ত্ৰী. (প্ৰকপ নিচ ল্য) কপনি, অতিশয়
কম্পন, —নঃ ১। বায়ু, শি ১।৬১; ২। এখন
নৰকৰ নাম, ৩। এটা ৰাক্ষস।

প্ৰকৰং স্ত্ৰী. (পৰ ক অপ) অগৰু, —ৰঃ পু. ১। সমূহ,
দ'ম, ৰ ৯।৫৬, ২। ফুলৰ থোপা, 'বুকে', ৩।
সাহায্য, সৌহাৰ্দ, ৪। ব্যৱহাৰ, ৫। শ্ৰদ্ধা, ৬। হৰণ।

প্ৰকৰণং স্ত্ৰী. (প্ৰ ক ল্যট) ১। প্ৰস্তাৱনা, ২। বিষয়,
বিভাগ, ৩। পুথিৰ অধ্যায় বা খণ্ড, ৪। দশকপকৰ
এবিধ। এইবিধ নাটকৰ বিষয়বস্তু সাধাৰণতে
কাল্পনিক, লৌকিক আৰু শৃঙ্গাৰ ৰসযুক্ত। নায়ক
বিপ্ল, অমাত্য অথবা বণিক আৰু ধীৰ প্ৰশান্ত
নায়িকা কুলজা অথবা বেশ্যা হয়। যেনে মুচ্ছকটিক,
মালতী-মাধৱ আদি।

প্ৰকৰণিকা, প্ৰকৰণী প্ৰকৰণৰ দৰে নাটক। 'নাটকৈৱ
প্ৰকৰণিকা' সাদ।

প্ৰকৰিকা স্ত্ৰী নাট্যাদ্। পিচৰ অঙ্কত কি হ'ব তাৰ চমু
আভাস দিয়াৰ বাবে মাজতে সুমাই দিয়া এটা সৰু
দৃশ্য।

প্ৰকৰী স্ত্ৰী. ১। প্ৰকৰিকা, ২। নাটকৰ সাজ-পোচাক,
৩। মুক্ত অঙ্গন, মুকলি ঠাই, ৪। চাৰি আলি, ৫।
গান।

প্ৰকৰ্ষঃ পু. (প্ৰকৃষ ভাৱে ঘঞ) ১। উৎকৰ্ষতা, শ্ৰেষ্ঠত্ব,
২। আধিক্য, ৩। শক্তি, বল, ক্ষমতা।

প্ৰকৰ্ষণং ১। আকৰ্ষণ, ২। অৱস্থিতি, সময়, উৎকৰ্ষতা,
দীৰ্ঘত্ব, বিভ্ৰম, ব্যাকুলতা।

প্ৰকলা স্ত্ৰী।

প্ৰকল্পনা ব্যৱস্থাপনা, বন্দবস্তি, মনু ৮।২১১।

প্ৰকল্পিত নিৰ্দ্ধাৰিত, সম্পাদিত, সংগঠিত, —তা সাথৰ।

প্ৰকাণ্ড —ণ্ডঃ (প্ৰকৃষ্টঃ কাণ্ডঃ প্ৰাদিসমাস) ১। শিপাৰ
পৰা শাখালৈকে গছৰ অংশ, গা গছ, ২। শাখা,
কাণ্ড, ৩। দণ্ড, ৪। সমাসৰ শেষত) বৃহদাকাৰ।

প্ৰকাণ্ডৰঃ পূ. গছ।

প্ৰকাম বিণ. (প্ৰগতং কামমিতি প্ৰাদিসমাস) ১। ইচ্ছা
কৰা মতে পোৱা, মহা ৪। ১৩। ২৯; ২। অত্যধিক,
—মঃ আশা, আনন্দ, সন্তুষ্টি, —মং অব্য. ১। বেছিকৈ।
অত্যধিকভাৱে শ ৪। ২১; ২। ইচ্ছানুসৰি, —ভূজ
হেঁপাহ পলুৱাই খোৱা, ৰ ১। ৬৬।

প্ৰকাৰঃ পূ. (কৃ ঘঞ) ১। ভেদ, প্ৰভেদ, ২। সাদৃশ্য,
৩। পদ্ধতি, গঢ়, আকৃতি, ৪। বিশেষত্ব।

প্ৰকাশ বিণ. (প্ৰে কাশ অচ) ১। উজ্জ্বল, জকমকীয়া,
২। স্পষ্ট, জীৱন্ত, গী ৭। ২৫; ৩। বিখ্যাত, প্ৰসিদ্ধ,
৪। মুক্ত, ৰাজহুৱা, ৫। প্ৰস্তুটিত, —শং কাঁহ
ধাতু, দীপ্তি, মহা ৩। ১৭। ২৭; —শং অব্য.
স্পষ্টভাৱে, মুক্তভাৱে, ৰাজহুৱাকৈ, —শঃ ১। ৰ'দ,
পোহৰ, ২। তাপ, ৩। উজ্জ্বলতা, দীপ্তি, ৪। কোনো
বিষয়ৰ বিশদ ব্যাখ্যা, (বিশেষকৈ কোনো পৃথিবী
নামৰ শেষত, যেনে কাব্যপ্ৰকাশ), ৫। প্ৰদৰ্শন, ৬।
খ্যাতি, গৌৰৱ, ৭। মুক্ত স্থান, ৮। কোনো গ্ৰন্থৰ
সংস্কৰণ, যেনে প্ৰথম প্ৰকাশ, চতুৰ্থ প্ৰকাশ; পৃথিবী
অধ্যায়, —নাৰী বেশ্যা, গণিকা।

প্ৰকাশক ১। দৃষ্টিগোচৰকাৰী, উন্মুক্তকাৰী, ব্যাখ্যাকাৰী,
২। উজ্জ্বল, ৩। খ্যাতিমন্ত, —কঃ সূৰ্য্য, পৃথিৱী,
প্ৰকাশক, —জ্ঞাতা (ঋ) কুকুৰা চৰাই।

প্ৰকাশনঃ বিষ্ণু।

প্ৰকাশাদ্যা (ন) পূ. সূৰ্য্য।

প্ৰকাশিত বিণ. প্ৰদৰ্শিত, উন্মুক্ত, আৱিষ্কৃত, প্ৰকটিত।

প্ৰকাশী (ন) বিণ. স্পষ্ট, উজ্জ্বল।

প্ৰকিৰণ চৰিওফালে ছটিয়াই দিয়া কাৰ্য্য। বিক্ষেপণ।

প্ৰকীৰ্ণ বিণ. (প্ৰ কৃ ক্তঃ) ১। বিক্ষিপ্ত, ২। নানা প্ৰকাৰ
(পুষ্পাদি) মিশ্ৰিত, ৩। বিস্তৃত, ৪। ওখ-চাপৰ, ৫।
বিবিধ, ৬। অসংলগ্ন, ৭। আলোড়িত, উদ্বিগ্ন, —ৰ্ণং ১।
বিবিধ, ২। বিভিন্ন বস্তুৰ সংমিশ্ৰণ, ৩। বিভিন্ন প্ৰকাৰ
নীতি-নিয়ম থকা (কোনো পৃথিবী) অধ্যায় বা পৰিচ্ছেদ।

প্ৰকীৰ্ণকং ১। চোঁৱৰ, ২। বিবিধ, ৩। বিবিধ বিষয়
থকা অধ্যায়, —কঃ ঘোঁৰা।

প্ৰকীৰ্তনং ক্ৰী. ১। ঘোষণা, ২। প্ৰশংসা, কীৰ্তন।

প্ৰকীৰ্তিঃ ক্ৰী. প্ৰশংসা, উৎসৱ, কীৰ্তি, ঘোষণা।

প্ৰকুপিত বিণ. (প কৃপ ক্তঃ) ১। ক্ৰোধাঘিত, ২।
উত্তেজিত।

প্ৰকুলং ক্ৰী. (প্ৰকুল কঃ) বিশাল শৰীৰ। ধুনীয়া শৰীৰ।

প্ৰকৃষ্মাণী দুৰ্গা দেৱী।

প্ৰকৃত বিণ. (প্ৰ কৃ ক্তঃ) ১। সম্পাদিত, ২। আবদ্ধ,
৩। নিযুক্ত, ৪। প্ৰকৃত, শুদ্ধ, আচল, ৫। অলঙ্কাৰ
শাস্ত্ৰত 'উপমেয়'ৰ সলনি ব্যৱহাৰ কৰা হয় —
'প্ৰকৃতস্য (উপমেয়স্য) পৰাঅন্য সন্তাননা উৎপ্ৰেক্ষা
ভৱেৎ', ৬। আৱশ্যকীয়, প্ৰধান।

প্ৰকৃতিঃ ক্ৰী. (প্ৰ ক্ৰিয়তে কাৰ্য্যাদিকমনয়েতি প্ৰ কৃ ক্তিন্)
১। যোনি, পুৰুষ লিঙ্গ, কোষ, উৎস, ২। স্বাভাৱিক
অৱস্থা, গঠন, সহজাত স্বভাৱ, আচৰণ, মেজাজ আদি,
৩। প্ৰকৃতি অৰ্থাৎ বাস্তৱিক জগত, ৪। (ব্যাকৰণ)
বিভক্তি প্ৰত্যয়াদি সংযুক্ত নোহোৱা মৌলিক, স্বাভাৱিক
শব্দ, ৫। আৰ্হি, মান, আকৃতি, ৬। তিৰোতা, ৭। মায়া,
শক্তি, চৈতন্য। পাঁচ বিধ প্ৰকৃতি : গণেশজননী দুৰ্গা
ৰাধা লক্ষ্মীঃ সৰস্বতী। সাৱিত্ৰী চ সৃষ্টিৰিষৌ প্ৰকৃতিঃ
পঞ্চমী স্মৃতা, ব্ৰহ্ম ৫০ অ; ৮। মাতৃ, (বহুব) ১।
মন্ত্ৰীসভা, ২। সাংখ্যমতে আঠ মৌলিক পদাৰ্থ, ৩।
পঞ্চভূত, —তৰল চঞ্চলমনা, —পুৰুষঃ মন্ত্ৰী, সচিৱ,
—মণ্ডলং সম্পূৰ্ণ ৰাজখণ্ড, —লয়ঃ ভূমণ্ডলৰ লয়,
বিনাশ, —সিদ্ধ সহজাত, স্বাভাৱিক, ভৰ্তৃ ২। ৫২;
—সুভগ বিণ. স্বাভাৱিক, ধুনীয়া, মনোগ্ৰাহী, —স্ব ১।
স্বাস্থ্যৱান, ২। প্ৰকৃত, স্বাভাৱিক, ৩। ৰোগমুক্ত, ৪।
সহজাত, উন্মুক্ত।

প্ৰকৃষ্ট বিণ. (প্ৰ কৃষ্ট ক্তঃ) ১। আকৃষ্ট, ২। দীঘনীয়া,
উৎকৃষ্ট, উন্নত, ৩। প্ৰধান, মুখ্য, ৪। উদ্বিগ্ন, ব্যাকুল।

প্ৰকোষ্ঠঃ পূ. (প্ৰ কৃ নিষ্কৰ্ষে স্থন) ১। বাহ (কিলাকুটিৰ
পৰা মণিবন্ধলৈ) ৰ ৩। ৫৯; ২। ঘৰৰ দুৱাৰমুখৰ
কাষৰ কোঠা, ৩। চাৰিওফালে ঘৰ থকা চোতাল,
—কঃ দুৱাৰ মুখৰ কাষৰ ঠাই।

প্ৰকৃথৰঃ পূ. ১। ঘোঁৰা বা হাতীৰ কবচ, ২। কুকুৰ,
৩। খচ্চৰ।

প্ৰক্ৰমঃ পূ. (প্ৰ ক্ৰম ভাৱে ঘঞ) ১। ক্ৰম, পদক্ষেপ,
খোজ, ২। জিৰণি, অৱসৰ, ৩। প্ৰথম আৰম্ভ,
উপক্ৰম, ৪। শৃঙ্খলা, পদ্ধতি, ৫। মান, পৰিমাণ।

অনুপাত, —ভঙ্গঃ (কাৰ্য্যত) সামঞ্জস্যতা অথবা
শৃঙ্খলাত ব্যাঘাত, এটা কাব্যিক দোষ।

প্ৰক্ৰান্ত বিণ. (প্ৰ ক্ৰম ক্তঃ) ১। আৰন্ধ, ভাঙি ৪। ১১;
২। গত, ৩। বিবেচিত, ৪। সাহসী।

প্ৰক্ৰিয়া ক্ৰী. (প্ৰ কৃ শঃ) ১। পদ্ধতি, আচাৰ, ব্যৱহাৰ,
২। উৎসৱ, ৩। ৰাজকীয় চিহ্ন, যেনে চোঁৱৰ, ছত্ৰাদি
ধাৰণ কাৰ্য্য, ৪। অধিকাৰ, ৫। উৎকৃষ্ট কাৰ্য্য, মহা
১২। ১১। ৫৮।

প্ৰক্ৰীড়ঃ খেল-ধেমালি।

প্ৰক্লিন্ত বিণ. (প্ৰ ক্লিন্ ক্তঃ) ১। তৃপ্ত, ২। অতিশয়
ক্ৰোদযুক্ত, সেমেকা।

প্ৰক্ৰ(ক্কা)ণঃ পু. (প্ৰ কণ্ শব্দে ংপ্) বীণাৰ বন্ধাৰ।

প্ৰক্ৰয়ঃ প্ৰলয়, ধ্বংস, নাশ।

প্ৰক্ৰবঃ পু. ঘোঁৰা বা হাতীৰ পিঠিৰ বৰ্ম, জিন।

প্ৰক্ৰবণং ক্ৰী. টোপ টোপকৈ পৰণ।

প্ৰক্ষালনং ক্ৰী (প্ৰক্ষালি লুট্) ১। মাজন, ধোৱন,
পৰিষ্কাৰ কৰণ, ২। স্নান, ৩। পানী।

প্ৰক্ষালিত বিণ. দ্বীত, মাজিত, পৰিষ্কৃত।

প্ৰক্ষিপ্ত বিণ. (প্ৰ ক্ষিপ্ ক্তঃ) ১। দলিওৱা, দূৰলৈ দলি
মাৰি পঠোৱা, ২। কোনো কাব্যাদি ৰচনাৰ মাজতে
আন এটা (অইন কোনোবাই লিখা) সুমুৱাই দিয়া
শ্লোক বা ৰচনাংশ।

প্ৰক্ষীণ বিণ. (প্ৰ ক্ষি ক্তঃ) ১। নষ্ট, নাশপ্ৰাপ্ত,
ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, ২। অন্তৰ্নিহিত, ক্ষয়প্ৰাপ্ত।

প্ৰক্ষুণ্ণ ছিন্ন, চূৰ্ণীকৃত, বিদ্ধ।

প্ৰক্ষেপঃ পু. (প্ৰ ক্ষিপ্ ঘঞঃ) ১। সমুখলৈ দলিওৱা, ২। দলি
মৰা, ৩। ওষধত ভেঁজাল, মিশ্ৰণ! কাব্যাদিৰ মাজত
অইন ৰচনা সন্নিবিষ্ট কৰা কাৰ্য্য, ৪। যানবাহনত থকা
বাকচ, ৫। কোনো ব্যৱসায়ৰ অংশীদাৰসকলে নিজৰ
ফালৰ পৰা জমা দিয়া ধন, মূলধন।

প্ৰক্ষেপণং ক্ৰী. নিক্ষেপণ, যা ২। ২৬৪

প্ৰক্ষোভণং উত্তেজন, আলোড়ন।

প্ৰক্ষুভনঃ, ডনা, দনঃ দনা ১। লোৰ কাঁড়, ২। চিঞৰ
বাখৰ।

প্ৰখৰ বিণ. (প্ৰকৃষ্টঃ খৰঃ) ১। অত্যন্ত গৰম, ২। সুতীক্ষ্ণ,
চোকা, —ৰঃ পু. ঘোঁৰাৰ জিন, কুকুৰ।

প্ৰখ্য বিণ. (প্ৰ খ্যা কঃ) ১। শ্ৰেষ্ঠ, ২। স্পষ্ট, ৩।
(সমাসৰ শেষত) সদৃশ, একে দেখা।

প্ৰখ্যা ক্ৰী. ১। খ্যাতি, যশস্যা, ২। সাদৃশ্য, ৩। দৃষ্টিগোচৰ।

প্ৰখ্যাত বিণ. (প্ৰ খ্যা ক্তঃ) ১। প্ৰকৃষ্ট, খ্যাতিযুক্ত,
বিখ্যাত, ২। সম্ভূত, সুখী, —ৰত্নক বিণ. খ্যাতিমান
পিতাক থকা।

প্ৰখ্যাতি ক্ৰী. ১। খ্যাতি, যশস্যা, ২। প্ৰশংসা, কৃতি।

প্ৰগণ্ডঃ পু. বাহৰ গুৰিভাগ (কিলাকুটিৰ পৰা কাঞ্চলৈ),
—গুী দুৰ্গৰ ওপৰত সৈন্য বহা ঠাই।

প্ৰগত বিণ. ১। গত, যোৱা, ২। সুকীয়া, বেলেগ,
আছুতীয়া, —জানু, জানুক যাৰ আঁঠু দুটা প্ৰায়ে কঁধ
দূৰে দূৰে থাকে।

প্ৰগমঃ প্ৰেমৰ প্ৰথম প্ৰকাশ।

প্ৰগৰ্জনং গৰ্জন।

প্ৰগল্ভ বিণ. (প্ৰ গল্ভ পচাদাচ্) ১। প্ৰতাপন্নমতি,
মহা ১২। ৬৮। ৫৮; ২। কথা-চহকী, ৩। কথা
কোৱা, সাহসী, ৪। নিপুণ, পৈণত, সাহসী, দৃঢ়মনা,
৫। নিলাজ, ৬। খ্যাতিমন্ত, যশস্বী, —লভা ১।
সাহসী তিৰোতা, ২। এবিধ নায়িকা, ৰতিসুখ
অভিলাষিণী, আনন্দত উন্মত্তা, সাহসী, ৰতিকীডাত
অভিজ্ঞা নাৰী। এনে নায়িকা তিনিবিধ : ধীৰা, অধীৰা
আৰু ধীৰাধীৰা।

প্ৰগাঢ় বিণ. (প্ৰ গাঢ় ক্তঃ) ১। অত্যধিক, প্ৰচুৰ, বহুত,
২। পানীত তিতা, ডুব মাৰা, ৩। কঠিন, দৃঢ়, —ত্ৰং
ক্ৰী. ১। দুখ, কষ্ট, ২। তপস্যা, শাৰীৰিক কষ্ট, —ত্ৰং
অব্য. দৃঢ়ভাৱে, বেচিকৈ, অত্যধিকভাৱে।

প্ৰগাঢ়া (ঋ) বিণ. (প্ৰ গৈ তৃচ) উৎকৃষ্ট গায়ক।

প্ৰগুণ বিণ. ১। ঋজু, পোন, ২। প্ৰকৃষ্ট গুণী, গুণৱান,
ব ৯। ৪৯; ৩। উপযুক্ত, যোগ্য।

প্ৰগৃহীত বিণ. গৃহীত, স্বীকৃত।

প্ৰগৃহ্যং ক্ৰী. সন্ধিৰহিত পদ। যিবিলাক স্বৰবৰ্ণ সন্ধিসূত্ৰৰ
অধীন নহয়, অৰ্থাৎ সন্ধি নকৰাকৈ সুকীয়াকৈ ৰখা
হয়। যেনে 'আ এৱং মন্যাসে।'

প্ৰগে অব্য. (প্ৰ গৈ কে) ৰাতিপুৱা, প্ৰাতঃ —ভন বিণ.
প্ৰাতঃকৃত্য, —নিশ, শয় ৰাতিপুৱা শুই থকা লোক।

প্ৰগোপনং ৰক্ষণ, সংৰক্ষণ, পালন।

প্ৰগ্ৰথনং বোৱা, ডোলেৰে গঁথা।

প্ৰগ্ৰহঃ পু. (প্ৰগৃহ্যতে ইতি প্ৰ গ্ৰহ ঙপ্) ১। ধাৰণ,
২। দমন, ৩। গ্ৰহণৰ আৰম্ভণি, ৪। বন্ধন, জটক,
৫। পান্নাৰ ৰচি, ৬। ঘোঁৰাৰ লাগাম, ৭। বন্দী,

৮। ঘোঁৰাদি জন্তুক পোহ মনোৱা কাৰ্য্য, ৯। প্ৰগৃহ স্বৰবৰ্ণ, ১০। বিষ্ণু, মহা ১৩। ১৪৯। ১৪৮।

প্ৰগ্ৰাহ: পূ. (প্ৰ গ্ৰহ ঘঞ) ১। আটক, দখল, ২। বহন, ৩। পাল্লাৰ ৰচি, ৪। লাগাম।

প্ৰগ্ৰীৱঃ বঃ ক্লী. পূ. (প্ৰকৃষ্টা গ্ৰীৱা যস্য) ১। ঘৰৰ সমুখত থকা কাঠৰ বেৰ, ২। বাতায়ন, ঘৰৰ মাজ ভাগত বা-বতাহ অহাৰ বাবে ওখকৈ সজোৱা কোঠা, ৩। আস্তাবল, ৪। গছৰ আগ।

প্ৰঘটকঃ বিধি, নিয়ম, হুকুম, আজ্ঞা।

প্ৰঘটা শাস্ত্ৰ বা বিজ্ঞানৰ প্ৰথম বা মূল সূত্ৰ, —ৱিদ্ পূ. ওপৰে ওপৰে পঢ়ি যাওঁতা। সামান্য জ্ঞান থকা ব্যক্তি।

প্ৰঘণঃ (নঃ), ঘাণঃ (নঃ) পূ. (প্ৰবিশস্তিৰ্জনৈঃ পাদৈঃ হন্যাতে ইতি প্ৰ হন্ অপ নভৃষ্ণ) ১। মূল ঘৰৰ দুৱাৰমুখত থকা সৰু কোঠা বা বাৰান্দা, 'পাটিকো', ২। তামৰ কলহ, ৩। লোহাৰ গদা বা ডাং, ৪। ঘৰৰ ভিতৰত শয়্যাৰ বাবে ওখ টিপ।

প্ৰঘসঃ পূ. (প্ৰকৰ্ষেণাতীতি প্ৰ অদ অপ) ১। অসুৰ, দৈতা, ২। এটা ৰাক্ষসৰ নাম, মহা ৩। ২৮৪। ২।

প্ৰঘাতঃ পূ. (প্ৰকৰ্ষেণ হন্যাতে অত্ৰেতি প্ৰ হন্ ঘঞ) ১। যুদ্ধ, যুদ্ধক্ষেত্ৰ, ২। হত্যা।

প্ৰঘূৰ্ণঃ পূ. (প্ৰ ঘূৰ্ণ ভ্ৰমণে অচ) অতিথি।

প্ৰঘোষঃ —ষকঃ পূ. (প্ৰ ঘূষ ভাৱে ঘঞ) ১। ধ্বনি, শব্দ, ২। চিঞৰ।

প্ৰচক্ৰং ক্লী. সেনাবাহিনীৰ যুদ্ধ যাত্ৰা, সেনাৰ গমন।

প্ৰচক্ষা (স) পূ. বৃহস্পতি।

প্ৰচণ্ড বিণ. (প্ৰকৰ্ষেণ চণ্ডঃ) ১। দুৰ্বহ, দুৰ্ধৰ্ষ, ২। প্ৰগল্ভ, আস ৩৩০; ৩। মহাপ্ৰতাপী, শক্তিশালী, ৪। ভয়ঙ্কৰ, সাংঘাতিক, ৫। প্ৰবল, —ঘোঁৰ ডাঙৰ নাক থকা।

প্ৰচণ্ডা ক্লী. দুৰ্গা। চগলণ্ড নামৰ পীঠস্থানৰ অধিস্থাত্ৰী দেৱী। দেৱী ৭। ৩০। ৭৩।

প্ৰচয়ঃ পূ. (প্ৰ চি চয়নে অচ) ১। পুষ্পাদি চয়ন, আহৰণ, ২। সমূহ, ৩। বৃদ্ধি, ৪। শিথিল সংযোগ।

প্ৰচৰঃ পূ. (প্ৰ চৰ অপ) ১। বাট, পথ, ২। আচাৰ, ব্যৱহাৰ।

প্ৰচল বিণ. ১। কঁপি থকা কম্পিত, ২। আধুনিক, ৰীতিমতে চলি থকা।

প্ৰচলাকঃ পূ. (প্ৰ চল আকন) ১। শৰাঘাত, ২। ম'ৰাৰ পেশণ, ৩। সপ, —ক্লী (ন) ম'ৰা চৰাই, উ ২। ২৯।

প্ৰচলায়িত বিণ. (প্ৰচল ইৱাচৰতি ইতি কাঙ প্ৰচলায় কৰ্ত্তবি ক্তঃ) ১। বাগৰি ফুৰা, উজুতি খোৱা, ২। দুপিয়াই থকা, —তং টোপনিতৈ (মূৰ) দুপিয়াই থকা।

প্ৰচায়িকা ক্লী. ফুল চয়ন, ফুল চয়ন কৰি ফুৰা তিৰোতা।

প্ৰচাৰঃ পূ. (প্ৰ চৰ ভাৱে ঘঞ) ১। প্ৰচৰণ, ২। গমন, ঘূৰি ফুৰা, ৩। ব্যক্ত, প্ৰকাশ, ৪। চৰণীয়া পথাৰ, মহা ১। ৪০। ১৮; ৫। ঘোঁৰা আদি জন্তুৰ চকুৰ ৰোগ এবিধ, ৬। প্ৰচলিত ৰীতি, আচাৰ আদি, ৭। আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৮। খেল-পথাৰ, ৯। পথ, বাট, মনু ৯। ২১৯।

প্ৰচালঃ বীণাৰ গল (দণ্ড)।

প্ৰচালনং কম্পন, লৰচৰ কৰা।

প্ৰচিত বিণ. (প্ৰ চি ক্তঃ) ১। চয়নকৃত, আহৰণ বা চয়ন কৰা (ফুলাদি), ২। পূৰ্ণকৃত, আবৃত।

প্ৰচুৰ বিণ. (প্ৰচোৰতীতি প্ৰ চূৰ কঃ) ১। অনেক, প্ৰচুৰ, বহুত, প্ৰভুত, ২। ডাঙৰ, বৃহৎ, —ৰঃ চোৰ, —পুৰুষঃ চোৰ, বহলোক।

প্ৰচেতা (তু) পূ. (প্ৰ চিৎ তুচ) সাৰথি।

প্ৰচেতাঃ (স) পূ. (প্ৰ চিৎ অসুন) ১। বৰুণ দেৱ, ৰ ১। ৮০; ২। স্মৃতিশাস্ত্ৰ প্ৰণেতা এগৰাকী মুনি। মনু ১। ৩৫; ৩। উৎকৃষ্ট জ্ঞানসম্পন্ন ব্যক্তি।

প্ৰচেলং ক্লী. (প্ৰ চেল অচ) স্থলধীয়া চন্দন, —কঃ ঘোঁৰা।

প্ৰচোদনং ক্লী. (প্ৰ চুদ্ নিচ লুট) ১। প্ৰেৰণ, অনুপ্ৰেৰণা, ২। বিধি, বিধান, আজ্ঞা, উদগনি।

প্ৰচোদিত বিণ. (প্ৰ চুদ্ ক্তঃ) ১। অনুপ্ৰেৰিত, ২। আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত, ৩। বিহিত, ৪। প্ৰেৰিত, ৫। নিৰ্দ্ধাৰিত, নিষ্পন্ন।

প্ৰচ্ছ জীৱে (তুদা প দ্বিক পৃচ্ছতি, ১। সোধ, প্ৰশ্ন কৰ, অনুসন্ধান কৰ, গী ২। ৭; ২। বিচাৰ কৰ, বিচাৰি ফুৰ, পাবলৈ চেষ্টা কৰ, আ— বিদায় ল, যাবলৈ খোজ, মে ১২; প্ৰশ্ন সোধ।

প্ৰচ্ছদঃ পূ. (প্ৰচ্ছদ্ নিচ কৰণে ক্তঃ) ১। আচ্ছাদন, ছাদৰ, ৰ ১৯। ২; ২। বিচনা চাদৰ, —পটঃ বিছনাৰ কাপোৰ। আচ্ছাদন পট।

প্ৰচ্ছনং, না ক্লী. ক্লী. অনুসন্ধান, প্ৰশ্ন, আমন্ত্ৰণ।

প্ৰচ্ছন্ন বিণ. (প্ৰ চ্ছদ্ ক্তঃ) ১। আচ্ছাদিত, আবৃত, ২। গুপ্ত, ৩। লুকাই থকা; —প্ৰঃ ১। ঘৰৰ ভিতৰ কোঠাৰ দুৱাৰ, ২। খিড়িকী, ছিন্ন, সুৰু, —প্ৰঃ অব্য. গুপ্তভাৱে। মনে মনে, —তৎকৰঃ গুপ্তচৰ।

প্ৰচ্ছদন, —দিকা বমি।

প্ৰচ্ছাদনং ক্লী. (প্ৰ চ্ছদ গিচ ল্যুট) ১। গাত লোৱা চাদৰ, উত্তৰীয় বস্ত্ৰ ২। আচ্ছাদন, চাদৰ, ৩। চকুৰ পিৰঠি, —পটঃ চাদৰ, আৱৰণ।

প্ৰচ্ছাদিত বিণ. (প্ৰ চ্ছদ গিচ ক্ত) আচ্ছাদিত, গুপ্ত, লুকাইত।

প্ৰচ্ছায়াং ১। ঘন বা ডাঠ ছায়া, ২। ছায়া থকা ঠাই।

প্ৰচ্যয়ঃ পু. ১। নাশ, পতন, ২। উন্নতি, বৃদ্ধি, ৩। প্ৰস্ফুট।

প্ৰচ্যয়নং ১। প্ৰস্থান, ২। হানি, ক্ষতি, ৩। স্তৰন, ক্ষৰণ, নিগৰি পৰা।

প্ৰচ্যুত বিণ. (প্ৰ চ্য ক্ত) ১। ছিগি পৰা, সৰি পৰা, ২। স্থানান্তৰকৃত, খেদা খোৱা, ৩। পৰাস্ত, পলায়িত।

প্ৰচ্যুতিঃ ক্লী. (প্ৰ চ্য জিন) ১। প্ৰস্থান, ২। হানি, ক্ষতি, ৩। পতন, নাশ।

প্ৰজঃ পু. (প্ৰজায়তে জায়াগৰ্ভে ইতি প্ৰ জন ডঃ) পতি, স্বামী।

প্ৰজনঃ পু. (প্ৰজায়তেহনেনেতি প্ৰ জন কৰণে ঘঞ) ১। গৰ্ভধাৰণ, গৰ্ভোৎপাদন, উৎপত্তি, জন্ম, মনু ৩।৬১; ২। গৰু, ছাগলী আদিৰ গৰ্ভধাৰণ কাৰ্য্য (পাল খোৱা), ৩। প্ৰসৱ, জন্ম।

প্ৰজননং ক্লী. (প্ৰজায়তে অনেনেতি প্ৰ জন কৰণে ল্যুট) ১। যোনি, ২। জন্ম, প্ৰসৱ, ৩। ৬১; ৩। ধাইৰ কাম, ৪। বীৰ্য্য, ৫। পুৰুষ অথবা লিঙ্গ, ৬। সন্তান।

প্ৰজনিকা মাতৃ।

প্ৰজনুকঃ শৰীৰ।

প্ৰজন্মঃ পু. (প্ৰ জন্ম ভাৱে ঘঞ) ১। বচন, বাক্য, ২। অনৰ্থক কথা বতৰা, আলাপ, আলোচনা, 'প্ৰিয়সা কৌশলোদগাৰঃ প্ৰজন্মঃ' —নং কথা-বতৰা, আলাপ, ফচহ গল্প।

প্ৰজৱঃ পু. অতি বেগ, —বী (ন) অতি বেগী, (পু) ডাকোৱাল।

প্ৰজা ক্লী. (প্ৰজায়তে ইতি প্ৰ জন ডঃ) ১। সতি-সন্ততি, ২। জন্ম, উৎপত্তি, ৩। ৰাইজ, প্ৰজা, মানৱজাতি, প্ৰজানাং বিনয়াধানাং ৰক্ষণাং ভৰণাদপি। স পিতা পিতৰস্বাসাং কেৱলং জন্মহেতৱঃ, ৰ ১।২৪; —কাম সন্তান কামনা, —তন্তুঃ বংশ পৰম্পৰা, —ভা প্ৰসূতা, —দানং কপা, —নাথঃ ১। ব্ৰহ্মা, ২। ৰজা, —পঃ

ৰজা, —নিষেকঃ গৰ্ভধাৰণ, বীৰ্য্য স্থাপন, —পতিঃ

১। ব্ৰহ্মা, ২। ব্ৰহ্মাই প্ৰথমতে সৃষ্টি কৰা দহজন প্ৰজাপতি, ৩। বিশ্বকৰ্মা, ৪। সূৰ্য্য, ৫। জোঁঘাই, ৬। ৰজা, ৭। বিষু, ৮। পিতা, জনক, ৯। পুৰুষাঙ্গ, —পালঃ ৰজা, —পালী শিৱ, —সৃজ পু. ব্ৰহ্মা, শি ১।২৮; —হিত শিশুৰ উপকাৰী, —হিতং পানী।

প্ৰজাগৰঃ পু. (প্ৰ জাগ অপ) ১। ৰাতিলৈকে জাগি থকা, ২। নিদ্রাহীনতা, ৩। সতৰ্কতা, ৪। ৰক্ষক, অভিভাৱক, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণ।

প্ৰজাত বিণ. (প্ৰ জন ক্ত) জাত, উৎপাদিত, —তঃ এবিধ ঘোঁৰা, —ভা সন্তান জন্ম দিয়া মাতৃ। প্ৰসূতা।

প্ৰজাতিঃ ক্লী (প্ৰ জন জিন) ১। সন্ততি, ২। উৎপত্তি, ৩। প্ৰসৱ, প্ৰসৱ বেদনা, ৪। প্ৰজনন শক্তি।

প্ৰজাস্তকঃ যমৰাজ।

প্ৰজাৱান (৭) বিণ. (প্ৰ জন ক্তৱতৃ) ১। প্ৰজা অথবা সন্তান থকা, ২। গৰ্ভৱতী, —তী ক্লী. ১। ভাই-বোৱাৰী (অথবা কোনো কোনোৰ মতে ডাঙৰ বোয়েক), ২। মাক, ধাই মাক।

প্ৰজিনঃ পু. বায়ু, বতাহ।

প্ৰজীৱনং জীৱিকাবৃত্তি।

প্ৰজেশ্বৰঃ ৰজা।

প্ৰজুষ্ট বিণ. আসক্ত, ৰত।

প্ৰজ্ঞ বিণ. (প্ৰ জ্ঞা কঃ) অভিজ্ঞ, পণ্ডিত, জ্ঞানী, —প্তিঃ সঙ্কেত, সম্মতি।

প্ৰজ্ঞা ক্লী. (প্ৰ জ্ঞা কঃ টাপ) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, ১।১৫; ২। একাগ্ৰতা, ৩। বিচাৰ, বিবেচনা, ৪। কৌশল, কল্পনা, ৫। জ্ঞানী তিৰোতা, —চক্ষুষ (কণা হলেও) জ্ঞানচক্ৰ যুক্ত, —বুদ্ধ জ্ঞানবুদ্ধ, —হীন জ্ঞানহীন।

প্ৰজ্ঞাত বিণ. ১। জ্ঞাত, স্পষ্ট, বিখ্যাত, প্ৰখ্যাত।

প্ৰজ্ঞানং ক্লী. (প্ৰ জ্ঞা ল্যুট) ১। বুদ্ধি, জ্ঞান, চেতনা, ২। চিহ্ন।

প্ৰজ্ঞাৱান (৭) বিণ. জ্ঞানৱান, বুদ্ধিমান।

প্ৰজ্ঞাল, প্ৰজ্ঞী (নৃ), জ্ঞিলঃ জ্ঞানী/বুদ্ধিৱান।

প্ৰজ্জুঃ পু. (প্ৰগতে জানুনী যস্য ইতি জুঃ) প্ৰগতজানুক, ধেনুভিৰীয়া আঁঠুযুক্ত।

প্ৰজুলনং জ্বলন, পোষণ।

প্ৰজুলিত (প্ৰ জুল ক্ত) ভালকৈ জুলি থকা, উজ্জ্বল, দক্ষ। বিহৰ মেজীত জুই দিয়া মন্ত্ৰ— অগ্নিঃ

প্ৰজলিতং বন্দে জাতৱেদং হতাশনম্। সুৰ্গৰ্গৰ্গমলং
সমিদ্ধং সৰ্বতোমুখম্॥

প্ৰতীকঃ ক্ৰী. (প্ৰ তী নভোগতৌ ক্ৰ:) ১। পক্ষী আদিৰ
উড়ন। আকাশত উৰণ, ২। তীৰ্যাণ গমন।

প্ৰণ বিণ. (প্ৰ নঃ) পূৰ্ণি, প্ৰাচীন, —খঃ নখৰ আগ।

প্ৰণত বিণ. (প্ৰথম ক্ৰ:) ১। নত, ২। হালি প্ৰণাম কৰা,
৩। আনত হোৱা, ৪। নশ, বিনয়, সৌজন্য প্ৰকাশ
কৰা।

প্ৰণতিঃ ক্ৰী. (প্ৰ নম ভাৱে ক্ৰিন) ১। প্ৰণাম, প্ৰণিপাত,
অনুনয়, ব ১১।৮৯; ২। সৌজন্য, বিনয়। কি ৬।৫।

প্ৰণয়ঃ পূ. (প্ৰ গী অচ) ১। গী ১১।৪; প্ৰেম, বিৰাহ,
প্ৰীতি, আসক্তি, ২। বাসনা, আশা, যাজ্ঞা, ৩। দয়া,
অনুগ্ৰহ, ৪। প্ৰাৰ্থনা, ৫। প্ৰজ্ঞা, ৬। নিৰ্বাণ,
—কলহঃ প্ৰেমিক প্ৰেমিকাৰ (মিছা) কাঁজিয়া,
—কোপঃ প্ৰেমিকৰ প্ৰতি প্ৰেমিকাৰ খণ্ড, —ভঙ্গঃ
বিশ্বাসঘাতকতা, —স্নিগ্ধঃ প্ৰেমৰ প্ৰতি অনিচ্ছা,
—ব্ৰিহতিঃ —ব্ৰিহতিঃ অস্বীকৃতি।

প্ৰণয়ী(ন) পূ. (প্ৰণয় ইনিঃ) ১। প্ৰেম, প্ৰীতি, ২।
প্ৰেমিক, ৩। অন্তৰঙ্গ। বান্ধৱ, স্বামী, পতি, ৫।
প্ৰাৰ্থী, ৬। পূজক, ভক্ত; —নী ১। প্ৰেমিকা, পত্নী,
২। বান্ধৱী।

প্ৰণয়ঃ পূ. (ব্ৰহ্মাবিশ্বমহেশ্বৰকপত্ৱাং প্ৰণয়াতে ইতি প্ৰ
ণম কমণি ঘঞ মসা ৱঃ পুৰোদবাদিত্ৱাং) ১। ওঁকাৰ,
গী ৭।৮; ব্ৰাহ্মণঃ প্ৰণয়ঃ কুৰ্যাদাদৱন্তে চ সৰ্বদা',
মন্ ২।৭৪; ২। বিষ্ণুঃ ৩। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

প্ৰণয় বিণ. ডাঙৰ নাকযুক্ত।

প্ৰণয়ঃ পূ. (প্ৰ গদ ঘঞ) ১। দুখত মৰা চিঞৰ,
আটাছ, ২। গৰ্জন, ৩। উল্লাসৰ চিঞৰ, ৪। কাণ
হমহমাই থকা ৰোগ।

প্ৰণয়ঃ পূ. (প্ৰ নম ভাৱে ঘঞ) ১। হালি পৰা, নত
হোৱা, ২। প্ৰজ্ঞা প্ৰদৰ্শন কৰা, ৩। প্ৰণতি,
প্ৰণিপাত, নমস্কাৰ, প্ৰণাম ৪ বিধ : অভিবাদন,
অটীজ, পঞ্চাজ, কৰণিৰ সংযোগ। অটীজ : পঞ্চাজ
কৰাভাৱে জানুভাম-উৰসা শিৰসা দৃশ্য। ৱচসা জৈৱ
প্ৰণামোহ টাঁজ দ্ৰবিতঃ॥

পঞ্চাজ : বাহুভাটীকৰ জানুভাং শিৰসা ৱচসা দৃশ্য।

প্ৰণয়কঃ পূ. ১। সেনাধ্যক্ষ, সেনানায়ক, ২। প্ৰধান,
মুখ।

প্ৰণয় বিণ. (প্ৰ নী গ্যৎ) ১। অসম্মত, ২। বাসনাৰহিত,
বিবৰ্জ, ৩। প্ৰেমিক, ৪। সৎ, সবল, অকপট।

প্ৰণয়ঃ —জিকা, —নী (প্ৰ গল ঘঞ) ১। জলবাহক
নদী, খাল, ২। ক্ৰমশঃ, এটাৰ পিচত এটা।

প্ৰণয়ঃ পূ. ১। বাধা, হানি, নাশ, ২। মৃত্যু, ধ্বংস।

প্ৰণয়নঃ ধ্বংস, নাশ।

প্ৰণিধানঃ ক্ৰী. (প্ৰণিধীয়তে অনেনেতি প্ৰণিধা ল্যুট)
১। প্ৰযত্ন। অত্যধিক চেষ্টা, ২। ধ্যান, ৩। সমাধি,
ব ১।৭৪; ৪। সেৱন, ব্যৱহাৰ, ৫। কৰ্মফল ত্যাগ।
প্ৰণিধিঃ পূ. (প্ৰ গি ধা কিঃ) ১। চোৰাংচোৱা, চৰ, ব
১৭।৪৮; মন্ ৮।১৮২; ২। অনুচৰ, ৩। যত্ন,
৪। প্ৰজ্ঞা, অনুৰোধ, প্ৰাৰ্থনা, ৫। বৃহদ্বথৰ পুত্ৰৰ
নাম, মহা ৩।২১৯।৯।

প্ৰণিপতনঃ, —পাতঃ (প্ৰ নি পত নাট, —ঘঞ) ১। প্ৰণাম,
প্ৰণতি, ২। এজনৰ ভৰিত পৰি নমস্কাৰ কৰা, কু
৩।৬১, —বসঃ অন্তৰ ওপৰত পাঠ কৰা বীজ মন্ত্ৰ
বিশেষ।

প্ৰণিহিত বিণ. (প্ৰ নি ধ ক্ৰ) ১। জ্ঞপিত, প্ৰাপ্ত, ২। বিকৃত,
৩। নিযুক্ত, ৪। সমাহিত চিত্ত, ধ্যানমগ্ন, ৫। দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ,
সতৰ্ক।

প্ৰণীত বিণ. (প্ৰণীয়তে ইতি প্ৰণীক্ৰ) ১। সম্পাদিত,
২। কৃত, ৰচিত, ৩। দত্ত, ৪। প্ৰেৰিত, সমৰ্পিত,
মুক্তকৃত, বিহিত, —তঃ সংস্কৃত অগ্নি। যজ্ঞত
মন্ত্ৰপাঠেৰে সংস্কাৰ কৰা অগ্নি, —তঃ ৰজ্জা বস্ত্ৰ,
মচলা আদি, —তা এবিধ যজ্ঞপাত্ৰ।

প্ৰণুত বিণ. (প্ৰ গু ক্ৰঃ) প্ৰশংসিত, স্তুত, —তা (য)
নিৰ্মাতা, গ্ৰন্থকাৰ, শিক্ষক।

প্ৰণেয় বিণ. (প্ৰকৰ্ষণ নেতুং নক্যঃ প্ৰ গী যৎ) ১। বশ্য,
বশীভূত, বাধ্য, ২। সম্পাদনীয়, ৩। নিৰ্ণেয়।

প্ৰণত বিণ. (প্ৰ তন্ ক্ৰঃ) ১। বিজৰিত, বিকৃত, ২। আবৃত।

প্ৰণতিঃ ক্ৰী. (প্ৰ তন্ ক্ৰিন) ১। বিকৃতি, ২। লতা।

প্ৰতন বিণ. প্ৰাচীন, পূৰ্ণি।

প্ৰতনু বিণ. (প্ৰ তন্ ক্ৰঃ) ১। অতি কীৰ্ণ, সূক্ষ্ম,
কোমল, মে ২৯; ২। সৰু, ঠেক, ৩। সন্মান।

প্ৰতপনঃ ক্ৰী. তপতকৰণ, পৰ্য্যকৰণ।

প্ৰতপ্ত বিণ. ১। তপ্ত, গৰম, ২। কষ্ট পোৱা, বস্ত্ৰণা
প্ৰাপ্ত।

প্ৰতবঃ পূ. পাব হোৱা, পাবকৰ্ম।

প্ৰতীকঃ, —কৰ্মঃ ক্ৰী. (প্ৰ. তৰ্ক) ~~কৰ্মঃ ক্ৰী. (প্ৰ. তৰ্ক)~~
 বিতৰ্ক, ২। বিবেচনা, ৩। আশেপাশঃ
 প্ৰতলঃ ক্ৰী. (প্ৰকটঃ তলঃ) পাত্ৰঃ ~~প্ৰতলঃ ক্ৰী. (প্ৰকটঃ তলঃ)~~
 এখন, —তলঃ মেলা আঙুলিৰে ~~প্ৰতলঃ ক্ৰী. (প্ৰকটঃ তলঃ)~~
 প্ৰতানঃ পূ. (প্ৰ. তন ঘঞ) ১। ~~প্ৰতানঃ পূ. (প্ৰ. তন ঘঞ)~~
 ২। ৮; ৩। কনি, পোখা, ~~প্ৰতানঃ পূ. (প্ৰ. তন ঘঞ)~~
 ৪। বায়ুবেগ বিশেষ, ধনুৰ্ভাৰ ~~প্ৰতানঃ পূ. (প্ৰ. তন ঘঞ)~~
 তন্ত্ৰ থকা লতা।
 প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ) ১। ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ)~~
 (শকদ্ৰু) কোষ অৰ্থাৎ ধন-কৰ্মৰ ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ)~~
 শক্তি— এই দুটাৰ পৰা উদ্ভৱ ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ)~~
 মহিমা, মনু ৯। ১০; ২। ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ)~~
 ৪। ১২, ৪। তেজ, শক্তি, ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তপ ঘঞ)~~
 প্ৰতাপনঃ ক্ৰী. পীডন, কষ্ট, যত্ন, ~~প্ৰতাপনঃ ক্ৰী. পীডন, কষ্ট, যত্ন,~~
 নামৰ নবক।
 প্ৰতাপনান্ বিগ. গৌৰৱান্বিত, ~~প্ৰতাপনান্ বিগ. গৌৰৱান্বিত,~~
 শিব।
 প্ৰতাপসঃ পূ. বগা অৰ্কবৃক্ষ। ~~প্ৰতাপসঃ পূ. বগা অৰ্কবৃক্ষ।~~
 প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তৃ অপ) ১। ~~প্ৰতাপঃ পূ. (প্ৰ. তৃ অপ)~~
 ২। প্ৰবক্ষনা।
 প্ৰতাপকঃ পূ. প্ৰবক্ষক, ঠগ।
 প্ৰতাপনঃ ক্ৰী. (প্ৰ. তৃ নিচ দৃষ্ট) ~~প্ৰতাপনঃ ক্ৰী. (প্ৰ. তৃ নিচ দৃষ্ট)~~
 —ণা প্ৰবক্ষনা, ছন্দা, তত্ত্বমি।
 প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ) ১। ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 প্ৰতি অবা. (প্ৰথমে ইতি প্ৰথম ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 উপসৰ্গৰ পঞ্চদশ উপসৰ্গ। ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 পদৰ আগত স্থিতিত কৰ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 ব্যৱহাৰ হয়। বিশেষ পদৰ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 বীজা, লক্ষণ, চিহ্ন, প্ৰতিপদ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 ওভতাই দিয়া) জ্ঞাতা, শিক্ৰ, ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 স্বভাৱ আদি অৰ্থ প্ৰকাশ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 অভিমুখ, ওভতন, বিবেচ, ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 প্ৰকাশ কৰে। প্ৰতি উপসৰ্গ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 প্ৰশক্তি, বিবেচ, অভিমুখ, ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 প্ৰতি হলাহলম। —ক বিগ. ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 —কৰ্মকঃ শত্ৰু, —কৰ্ত অবা. ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~
 চাবুক নমনা, —কৰ্মঃ যুটকৰণ, ~~প্ৰতাপিত বিগ. (প্ৰ. তৃ নিচ ক্ৰ)~~

২। হনি, প্ৰতিমা, প্ৰতিমূৰ্তি, ২। শত্ৰু, ৩। লক্ষণ,
 চিহ্ন, —কাৰঃ বিবেচ, প্ৰতিশোধ, —কিতলঃ খেলত
 প্ৰতিদ্বন্দ্বী, —কৃপঃ খাল, —কূল ১। বিপৰীত,
 বিৰোধী, ২। কঠোৰ, ৩। অমলীয়া, ৪। বিপক্ষগামী,
 —কৃষ্ণ অবা. বিপৰীতভাৱে, —কুলোক্তি বিৰোধিতা,
 —কুলদৰ্শন দেখাত বিকপ, —কুলদৰ্শী (ন)
 বিৰুদ্ধ, কৰ্মকৰী, —কুলদৰ্শী (ন) বিৰোধিতা কৰি
 লিঙ্গা জ্ঞাপন, —কুট দুবাৰ হাল বোৱা, —ক্ৰমঃ
 ক্ৰমোটা ক্ৰম, —ক্ৰিয়া প্ৰতিশোধ, ওলোটা কাৰ্য,
 বিৰোধিতা, —কৰণ প্ৰত্যেক মুহূৰ্তত, —পাত্ৰঃ
 প্ৰত্যেক অন্ত, —মিৰিঃ বিপৰীত ফালে থকা পৰ্বত,
 —ক্ৰমঃ ১। দান, উপহাৰ, ২। স্বীকাৰ, ৩। সৈন্যৰ
 শিক্ত থকা বাহিনী, বিবাহ; ৪। পাত্ৰ, —গ্ৰাহঃ
 প্ৰতিগ্ৰহণ, —ঘঃ ক্ৰোধ, শি ১৫। ৫৩; —ঘাতনঃ
 জ্ঞাপন, হত্যা, বধ, —চৰণঃ অবা. ১। বেদৰ
 প্ৰতিটো চৰণানুসৰি, প্ৰতি খোজে, —চহ্মনঃ
 জ্ঞানান, চান্দৰ, —চহ্ম প্ৰতিমা, —চহ্ম সলনি,
 কৰ, আচ্ছাদিত, —ছায়া প্ৰতিকৃতি, ছায়া, প্ৰতিবিম্ব,
 ১৫। ১০; —জঃ ভবিৰ আগ ভাগ, —জঃ
 উভয়, বাক্যবিশেষ, —জ্ঞাপনঃ পৰ্য্যবেক্ষণ, সতৰ্কতা,
 যন্ত্ৰোযোগ, —জিহ্বা, জিহ্বিকা ক্ৰী. আনজিভা,
 —জিহ্বা পূৰ্ব চেতন লাভ, পূৰ্ণজিহ্বা লাভ, —জা
 (প্ৰতি জা অক্ টাল), ১। সম্ভৱি, ২। প্ৰতিপত্তি,
 ৩। উক্তি, ৪। প্ৰজ্ঞা, —(প্ৰজ্ঞা) দলিল, —(জ্ঞা)
 বিজ্ঞানস্বাতকতা (—জিবেচঃ), প্ৰতিজ্ঞাৰ বিপৰীতে
 কৰ কৰা, —(সম্ভাষঃ) প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ, শাস্ত্ৰমতে মূল
 প্ৰজ্ঞাৰ পৰিহাৰ, প্ৰতিজ্ঞা হানি, —জাত বিগ.
 জেৰিত, স্বীকৃত, —জ্ঞানঃ স্বীকাৰ, স্বীকাৰোক্তি,
 প্ৰতিজ্ঞা, —জন্তুঃ অবা. প্ৰতিটো তন্ত্ৰ অথবা
 মন্ত্ৰানুসৰি, —জন্তুঃ নবিক, —জন্তুঃ অবা. প্ৰতি
 জিহ্বা মিনে, —জানঃ ১। বিনিময়, ২। দিয়া বস্তু
 ওভতাই দিয়া, —জানঃ অবা. প্ৰত্যহ, —জিহ্বা (ন)
 জ্বৰ, —জোহঃ প্ৰত্যেক স্বীকৃত, —জন্তুঃ বিৰোধী,
 —জন্তুঃ এটা ঘোঁৰাৰ লগত জান এটা বজা
 জোঁৰা, —জন্তুঃ, জ্ঞানঃ প্ৰতিধ্বনি, —জন্তু (খ)
 জন্তু। নতিয়েকৰ পুতেক, —জন্তু নতুন, সন্তেজ,
 —জন্তুঃ কৰ্মত নায়কৰ বিৰোধী, খলনায়ক। যেনে
 জন্তুগণত ব্যৱণ, —মিৰিঃ ১। সদৃশ, প্ৰতিমা, ২।

১।৮১, কোনো ধৰ্মীয় কাৰ্য্যত এজনৰ হৈ সম্পাদন কৰা আনজন। সলনি, কোনো অনুষ্ঠানৰ হৈ যিজনে কোনো সভা-সমিতিত যোগদান কৰে। ধৰ্মীয় কাৰ্য্য সম্পাদনত কোনো দ্বাৰা অভাৱত অৰ্পণ কৰা আন এবিধ, যেনে 'ঘৃতং ন লভাতে যত্ন শুদ্ধক্ষীৰেণ হোময়েৎ।' মপু। 'মধু যত্ন ন বিদ্যেত তত্ৰ জীৰ্ণগুড়ো ভৱেৎ' আবে। —নিৰ্জিত বশীভূত, পৰাভূত, —নিৰ্দেশ্য আগতে এবাৰ কোৱা, কথাকে আকৌ এবাৰ বেছিকৈ কোৱা, 'উদেতি সৱিতা তাম্ৰস্তাম্ৰ এৱাস্তমেতি চ' কাপ্ৰ। সূৰ্য্য উদয় হওঁতেও তামবৰণীয়া অন্ত যাওঁতেও তামবৰণীয়া। —নিৰ্যাতনং বিৰোধ, —নিৰ্জিট উদগ, পথভট, (—মুখঃ) জগা মুখ, —নিৱৰ্তনং ঘূৰি অহা, —নোদঃ বিতাৰিত, পৰাস্ত, —পং (দ) ক্ৰী (প্ৰতি পদ ক্ৰিপ) ১। প্ৰতিপদ তিথি, ২। নাগৰা, ঢোল, ৩। প্ৰৱেশদ্বাৰ, আৰম্ভণ, —পত্তিঃ ক্ৰী. (প্ৰতি পদ ক্ৰিন) ১। প্ৰবৃতি কু ৫।৪২; ২। প্ৰগল্ভতা, ৩। গৌৰৱ, ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি, ৪। প্ৰাপ্তি, ৫। ১।১৫; ৫। প্ৰবোধ, জ্ঞান, বুদ্ধি, ৬। স্বীকাৰ, ৭। কৰ্ম সম্পাদন, কৰ্ম পদ্ধতি, ৮। আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৯। দৃঢ়তা, ১০। প্ৰজ্ঞা, পূজা, ১১। উন্নতি, ১২। যশস্যা, ১৩। সাহসিকতা, ১৪। প্ৰমাণ, ১৫। বাৰ্তা, বুদ্ধি, —পদং অব্য. প্ৰত্যেক খোজত, —পাত্ৰং অব্য. প্ৰতিটো চৰিত্ৰমতে, —পাদক বিণ. (প্ৰতি পদ গিচ থুল) ১। প্ৰতিপত্তিজনক, ২। বোধক, ৩। প্ৰদৰ্শক, ৪। সহায়ক, ৫। ফলদায়ক, কাৰ্য্যকৰী, —পাদনং ১। দান, ২। প্ৰদৰ্শন, ৩। ব্যাখ্যাকৰণ, ৪। কাৰ্য্য সম্পাদন, ৫। অভ্যাস, ৬। আৰম্ভণ, —পালপং অব্য. গছে গছে, —পালকঃ পালনকৰ্তা, ৭। পূজা, পূজন, পৰম্পৰ প্ৰজ্ঞা জ্ঞাপন, —পূৰণং ভৰ্তিকৰণ, পূৰ্ণকৰণ, জুলীয়া পদাৰ্থ (বেজীৰে শৰীৰত) ভৰাই দিয়া কাৰ্য্য, —পুৰুষঃ ১। একে দেখা মানুহ, ২। সলনি, ৩। সহচৰ, ৪। ঘৰৰ ভিতৰত কোনোবা আছে নে নাই জনাবলৈ মানুহৰ দৰে বনোৱা প্ৰতিকৃতি, —প্ৰণামঃ পৰম্পৰে কৰা প্ৰণাম, —প্ৰয়াগং ওভতনি, —প্ৰয়ঃ ওলোটো প্ৰশ্ন, উত্তৰ, —প্ৰসন্নঃ নিষেধৰ বিপৰীতে পুনৰিধান। ব্যতিক্ৰমৰ ব্যতিক্ৰম। ব্যতিক্ৰমৰ ভিতৰত পৰা কোনো বিষয় সাধাৰণ নিয়মৰ অধীন হোৱা,

—প্ৰহাৰঃ ওলোটো আঘাত, —প্ৰাকাৰঃ বাহিৰৰ দেৱাল, —ফলঃ ফলনং প্ৰতিবিশ্ব, তুল্যফল, প্ৰতিশোধ, পৰিশোধ, শাস্তি, —ফুল্লকঃ প্ৰফুল্ল, সম্পূৰ্ণকৈ ফুলি উঠা, —বন্ধ বিণ. ১। আবদ্ধ, ২। বাধা, কামত বিঘিনি, ৩। বিৰোধিতা, ৪। দখল অধিকাৰ, ৫। সংযোগ, নিত্য আৰু অবিচ্ছেদ্য সংযোগ (দৰ্শন), (কঃ) বাধা-বিঘিনি। বিৰোধ (—কঃ পু.) (গছৰ) শাখা, পোখা, —বল বিণ. বলৱান, সমৰ্থৱান, সমবলী। —বি (ৱি) স্বঃ ১। প্ৰতিচ্ছবি, প্ৰতিবিশ্ব, ২। প্ৰতিমা, ছবি, —বুদ্ধ ১। জাগৃত, ২। পৰিচিত, ৩। বিখ্যাত, —বুদ্ধিঃ ১। জাগৰণ, ২। বিৰুদ্ধ অভিপ্ৰায়, —বোধঃ পু. ১। জাগৰণ, কি ৬।১২; ২। জ্ঞান, বুদ্ধি, ৩। শিক্ষা, ৪। বিবেচনা, —ভট বিণ. বিৰোধিতা, শত্ৰুৰাশি (—টঃ) শত্ৰু, —ভয় (প্ৰতিগতং ভয়ং যত্ন) ১। ভয়ঙ্কৰ, ২। ৬।৯০।৩৫; ভয়ানক, ২। আতঙ্কময়, সাংঘাতিক, —ভা ক্ৰী. (প্ৰতিভাতি শোভতে ইতি প্ৰতি তা কঃ টাপ) ১। বুদ্ধি, জ্ঞান, ২। উজ্জলতা, দীপ্তি, ৩। প্ৰত্যাংপন্নমতি, ৪। নতুন নতুন ভাৱৰ উন্মেষ কৰা প্ৰজ্ঞা, মহা ১২।২৫।৯।১; (—মুখঃ) সাহসী, (—হানিঃ) প্ৰজ্ঞাশূন্যতা, অন্ধকাৰ, বুদ্ধি, নাম, —ভাত জাত, উজ্জ্বল, —ভানং পোহৰ, দীপ্তি, বুদ্ধি, প্ৰত্যাংপন্নমতি, —ভাৰা প্ৰত্যন্তৰ, —ভাসঃ ১। হঠাতে মনলৈ অহা, উপলব্ধি, বোধ, ২। আকৃতি, ৩। ভ্ৰমণ, —ভূঃ জামিন, চুক্তি, সৰ্ত, যা ২।১০; —মঃ বিণ. (প্ৰতি মা কঃ) সমাসৰ উত্তৰপদকপত সাদৃশ্যবাক্য। যেনে অনুজপ্ৰতিম অৰ্থাৎ সৰু ভাইৰ দৰে, —মণ্ডলং বহুকেন্দ্ৰিক কক্ষপথ, —মল্লঃ মিত্ৰং শত্ৰু, —মা ক্ৰী (প্ৰতিমীয়েতে ইতি প্ৰতি মা অণ্ টাপ) ১। অনুকৃতি, প্ৰতিকৃতি, ২। প্ৰতিবিশ্ব, ৩। ৭।৬৪; ৩। মাটি পাথৰাদিৰে নিৰ্মিত প্ৰতিকৃতি, মহা ১।১৭২।২৭; বিগ্ৰহ, ৪। পৰিমাণ, ৫। হাতীৰ দাঁত দূটাৰ মাজৰ অংশ (—চন্দ্ৰঃ) প্ৰতিবিশ্বত উঠা চন্দ্ৰ, (—পৰিচাৰকঃ) বিগ্ৰহৰ সেৱক, আঠ পখীয়া, —মানং (প্ৰতি মা লুট) ১। প্ৰতিবিশ্ব, ২। আৰ্হি, দৃষ্টান্ত, ৩। সাদৃশ্য, ৪। পৰিমাণ, জোখ, ওজন, ৫। হাতীৰ দুদাঁতৰ মাজৰ অংশ, শি ৫।৩৬; ৬। প্ৰতিনিধি, —মাৰা ওলোটো মন্ত্ৰ, —মুক্ত ১। কাপোৰ পৰিহিত, (শিখা), ২। বন্ধ, আবদ্ধ, ৩। পৰিষ্কাৰ, ৪। ৮।৪৩;

গ্ৰহণ কৰি ত্যাগ কৰা, ৪। প্ৰতিনিবৃত্ত, বিচ্যুত, প্ৰতাপিত, ব ১৬।৫৯; —মুখং সংস্কৃত নাটকৰ পঞ্চসন্ধিৰ এটা। সাদ ৬ অ, —মোক্ষঃ নিৰ্বাণ, মুক্তি, —মোচন ১। টিলা কৰা, ২। বিৰোধিতা, মোক্ষ, মুক্তি, —যত্নঃ পূ. (প্ৰতি যৎ নঙ) ১। লিঙ্গা, বাহ্য, বাসনা, ২। যত্ন, চেষ্টা, ৩। বিৰোধিতা, বাধা, ৪। প্ৰতিশোধ, ৫। বন্দী, ৬। সংস্কাৰ, ৭। বচনা, ৮। অনুগ্ৰহ, —যাতনা প্ৰতিমা, প্ৰতিকৃতি, শি ৩।৩৪; —যুথপঃ বনৰীয়া হাতীৰ দলপতি, —যোগঃ ১। বিৰোধ, ২। পুনৰুদ্যোগ, ভা ৪।১০।২২; ৩। সহযোগ, ৪। প্ৰতিকার, ঔষধ, —যোগী (ন) বিৰোধী। শত্ৰু, —বধঃ শত্ৰু, —বন্তুঃ আসক্তি, ক্ৰোধ, কোপ, —ৰাজঃ শত্ৰু ৰজা, —ৰজ্জ্ব বাধাগ্ৰস্ত, —ৰূপং ১। প্ৰতিমা, ভা ৭।১০।২১; ২। দানবিশেষ, —ৰূপকং প্ৰতিবিম্ব, —ৰোধঃ ১। বাধা, ২। আক্ৰমণ, ৩। বিৰোধী, শত্ৰু, প্ৰতিদ্বন্দ্বী, ৪। গোপন, ৫। চুৰি, ৬। নিন্দা, —ৰোধকঃ চোৰ, —ৰোধী (ন) চোৰ, —লক্ষণং চিহ্ন, —লব্ধঃ ১। লাভ, প্ৰাপ্তি, ২। নিন্দা, ভৎসনা, —লাভঃ প্ৰাপ্তি, —লিপিঃ নকল, —লোম্ব, ১। বিপৰীতলোমী, ওলট-পালট, ২। বিপৰীত জাতিৰ বা বৰ্ণৰ, যেনে কন্যা উচ্চ জাতিৰ আৰু বৰ নিম্নজাতিৰ, ৩। প্ৰতিদ্বন্দ্বী, বিৰোধী, ৪। নীচ, অধম, ৫। বাম, —জা উচ্চ বৰ্ণৰ মাক আৰু নিম্ন বৰ্ণৰ পিতাকৰ সম্বন্ধ, —লুচঃ উত্তৰ, —লুন্ত ১। সমতুল্য, সলনি, ২। ওলোটাই দিয়া বস্তু, ৩। অনুকপ (—উপমা) কাব্যৰ এবিধ অলঙ্কাৰ, য'ত পৰস্পৰ লব্ধ মাদৃশ্য অনুভৱ হোৱা বাক্যৰ একেটা সাধাৰণ ধৰ্মক বেলেগ বেলেগ শব্দেৰে প্ৰকাশ কৰা হয়, —ল্লাক্ (ছ) উত্তৰ, —ল্লাভ অব্য. বতাহৰ প্ৰতিকুলে, —ল্লাপী (ন) প্ৰতিপক্ষ, —ল্লাসকং প্ৰত্যেক সিনে, —ল্লাসী (ন) প্ৰতিবেশী, ওচৰ-চুবুৰীয়া, —ল্লিচ্ছাত প্ৰতিৰন্ধা, ওলোটাই আঘাত, প্ৰহাৰ, —ল্লিচ্ছানং ওলোটাই কাৰ্য্য, ব্যাঘাত, প্ৰতিৰোধ, —ল্লিথি প্ৰতিৰোধ, —ল্লিৎ বিৰম প্ৰতিষেধক ঔষধ, —ল্লিকুং ল্লিকুং ল্লিকুং প্ৰতি, —কঃ মৃঢ়কুল গছ, —ল্লীৰঃ শত্ৰু, বিৰোধী, —ল্লুৎ দুষ্ট, অব্য. বাঁড়, —ল্লেনং অব্য. প্ৰত্যেকখন বেদ অনুসৰি, —ল্লেনং অব্য. প্ৰত্যেক বাৰতে, —ল্লেনঃ, —ল্লেনং ল্লী. ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ ঘৰ, —ল্লেনী

(ন) —ল্লেশ্যঃ ওচৰ-চুবুৰীয়া, —ল্লৈৰং প্ৰতিশোধ, —ল্ল্যহঃ শত্ৰুৰ বিপক্ষে বিশেষ ধৰণৰ সৈন্যসজ্জা, —ল্লকঃ ১। প্ৰতিধ্বনি, ব ২।২৮; ২। গৰ্জন, —ল্লমঃ বিৰতি, বিৰাম, —ল্লম্নং নোখোৱা-নোবোৱাকৈ কাম্য বস্তু লাভৰ বাবে বিগ্ৰহৰ আগত পৰি থকা, —ল্লাপঃ শাপৰ বিপৰীতে অভিশাপ, —ল্লাসনং (প্ৰতি শাস ভাৱে লুট) ১। আদেশ, অৱজ্ঞা, হুকুম, ২। কিবা কাম কৰাৰ বাবে ভৃত্যাদিক অ'লৈ-ত'লৈ প্ৰেৰণ, ৩। ওলোটাই হুকুম, হুকুমৰ বিপৰীতে হুকুম, —ল্লিষ্ট ১। আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত, ২। প্ৰত্যাখ্যাত, অস্বীকৃত, —ল্ল্যয়ঃ পানীলগা বোমাৰ, —ল্লয়ঃ পূ. (প্ৰতি ল্লি আধাৰে অচ্) ১। যজ্ঞশালা, ২। আশ্রয়, ৩। ঘৰ, মনু ১০।৫১; ৪। সভা, ৫। সাহায্য, ৬। প্ৰতিজ্ঞা, —ল্লয়ঃ পূ. (প্ৰতি ল্ল অচ্) অস্বীকাৰ, বাত ৩।৪২৪; —ল্লয়ং ১। প্ৰৱণ, ২। প্ৰতিজ্ঞা, ৩। স্বীকাৰ, —ল্লয়ং, প্ৰতিঃ স্ত্ৰী. ১। প্ৰতিজ্ঞা, ২। প্ৰতিধ্বনি, শি ১৭।৪২; —ল্লিচ্ছ (প্ৰতি সিধ্ ক্তঃ) নিষিদ্ধ, নিষেধ কৰা দ্ৰব্য, —ল্লেশ্যঃ বিণ. (প্ৰতি সিধ্ ভাৱে ঘঞ) ১। নিষেধ, ২। দূৰীভূত কৰণ, বিতাৰণ, ৩। প্ৰত্যাখ্যান, ৪। অস্বীকাৰ, —ল্লিচ্ছিতঃ অস্বীকাৰোক্তি (—উপমা) এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ, —ল্লেশ্যক বিণ. নিষেধক, বিবাদিৰ প্ৰতিকার ঔষধ, —ল্লঃ —ল্লসঃ চোৰাংচোৱা, সহায়ক, —ল্লঃ চাবক, —ল্লিচ্ছিতঃ (প্ৰতি স্তনভ ঘঞ) প্ৰতিবন্ধক, বাধা, বিধিনি, ব ২।৩২; —ল্লিচ্ছ বিণ. সমাসৰ শেষত যেনে লক্ৰপ্ৰতিষ্ঠ অৰ্থাৎ সূপ্ৰসিদ্ধ, সূপ্ৰতিষ্ঠিত, —ল্লিচ্ছিতঃ (প্ৰতি ল্ল অচ্ টপ) ১। লৌৰৱ, ২। ক্ৰিতি, স্থান, ব ১৬।৩৫; ৩। আশ্রয়, যাপু ৮।১০; ৪। স্থিতি 'হব ২৮।৩৭; ৫। শৰীৰ, ৬। সীমা, ৭। দৃঢ়তা, স্থায়িত্ব, ৮। এবিধ উৎকৃষ্ট অলঙ্কাৰ, ল ৬।২৪; ৯। উচ্চপদ বা পদবি, উচ্চ অধিকাৰ, ১০। খ্যাতি, যশস্যা, ১১। স্থপন, শিলান্যাস, ১২। কাম্য বস্তু লাভ, ১৩। শান্তি, ১৪। আধাৰ, ১৫। পৃথিৱী, ১৬। বিগ্ৰহ সংস্কাৰ আৰু প্ৰতিষ্ঠা 'পূজাং বিনা প্ৰতিষ্ঠাং নাস্তি ন মন্ত্ৰং বিগ্ৰহ প্ৰতিষ্ঠা চ' —ল্লিচ্ছিতঃ ল্লী. (প্ৰতি ল্ল্য লুট) ১। অনুষ্ঠান, ২। স্থপন, দৃঢ়ভাৱে স্থাপিত, ৩। গঙ্গা আৰু যমুনাৰ সমন্বয়লত থকা এখন নগৰৰ নাম, ৪। গঙ্গাদৰ্শন

পাৰৰ এখন চহৰৰ নাম, —**তিত** ১। স্থাপিত, ২। সম্পূৰ্ণকৃত, সুসম্পাদিত, ৩। অনুষ্ঠিত, —**সম** বিণ. সমতুল্য, সমযোগ্য, —**সংহিত** শুদ্ধজ্ঞান, প্ৰকৃত জ্ঞান, —**সংহাৰঃ** (সম হু ঘঞ) ১। ঘৰাই লোৱা, ২। সংহাচন, হুস, ৩। বোধ, ৪। ত্যাগ, —**সংক্ৰমঃ** ১। প্ৰতিবিম্ব, ২। পুনৰ লীন হোৱা, —**সংখ্যা** বিবেচনা শক্তি, বোধ, —**সংচৰঃ** ১। পিচুৱাই গমন, ২। পুনৰ লয়প্ৰাপ্ত হোৱা অৰ্থাৎ (বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড) সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰকৃতিত লীন হোৱা, —**সন্দেহঃ** কোনো বাৰ্তাৰ উত্তৰ, —**সজ্ঞানং** ১। সংযোজন, ২। উপায়, প্ৰতিকাৰ, ৩। এটা যুগৰ পৰা আন এটালৈ সংক্ৰমণ, —**সন্ধিঃ** ১। পুনৰ্মিলন, ২। গৰ্ভসঞ্চাৰ, ৩। উপবস, যুগান্তৰ, —**সমাসনং** বিৰোধিতা, সমকক্ষতা, —**সৰং সৰঃ** ১। হাতত পিন্ধা সূতা, তাবিজ, কৰসূত্ৰ, (—ৰঃ) অনুচৰ, ভৃত্য, ২। খৰু, মঙ্গলসূত্ৰ, ৩। মালা, ৪। ৰাতিপুৰা, ৫। সৈন্যৰ পিচত থকা বাহিনী, ৬। এবিধ বীজমন্ত্ৰ, —**সৰ্গঃ** পূ. ১। পিচৰ সৃষ্টি, প্ৰজাপতি ব্ৰহ্মাৰ সৃষ্টিৰ পিচত দক্ষাদি প্ৰজাপতিসকলৰ সৃষ্টি, ২। পুৰাণৰ পাঁচ লক্ষণৰ এবিধ লক্ষণ, ৩। প্ৰলয়, —**সৰ্যং** প্ৰতিকূল, —**সাক্ষানিকঃ** পূ. চাৰণ, স্তুতিগায়ক, —**সাৰণং** ঘাত কাপোৰ বন্ধা, —**সীৰা** যবনিকা, পৰ্দা, 'স্ট্ৰীণ', —**সূৰ্যঃ**, **সূৰ্য্যকঃ** পূ. ১। জেঠী, ২। তেজপিয়া, —**সুই** প্ৰত্যাহাত, প্ৰেযিত, প্ৰদত্ত, —**সেনা** বিৰোধী সেনা, শত্ৰুপক্ষৰ সেনা বাহিনী, —**স্ৰোতস্** সোঁতৰ বিপৰীতে, —**হতঃ** (প্ৰতি হন ক্ৰঃ) ১। কৰু, অৱকৰু, বিদূৰীকৃত, ২। প্ৰেৰিত, ৩। নিৰাশ, ৪। ঘণিত, —**হস্তক** প্ৰতিনিধি, —**হাৰঃ** পূ. (প্ৰতিবিম্বঃ) হৰতি স্বামীসমীপম্ আনয়তি ইতি প্ৰ হু অণ) ১। দ্বাৰপাল, দূৰবী, ২। প্ৰৱেশদ্বাৰ, ৩। কুলি, মজদুৰ, ৪। ঐশ্বৰ্য্যজনিক (—ভূমিঃ) দূৰাৰমুখ, —**হাসঃ** হাঁহিৰ উত্তৰত হাঁহি, —**হিংসা** প্ৰতিশোধ।

প্ৰতীক বিণ. (প্ৰতি ই ঙ্গকন) ১। ওলোটো, বিপৰীত, ২। অশুভ, প্ৰতিকূল, —**কং ক্ৰী.** ১। একাংশ, অঙ্গ, ২। প্ৰতিমা, ৩। মুখমণ্ডল, ৪। সমুখৰ অংশ, ৫। কোনো কবিতাৰ প্ৰথম পদ বা অংশ।

প্ৰতীকাৰঃ পূ. নিৰ্যাভন, প্ৰতি-অপকাৰ।

প্ৰতীকাশঃ পূ. উপমা, মহা ১। ১৫৪। ৩২।

প্ৰতীক্ষা ক্ৰী. (প্ৰতি ঙ্গক অঙ্ টাপ) ১। অপেক্ষা, ২। আশা, ৩। মনোযোগ, বিবেচনা।

প্ৰতীক্ষিত বিণ. অপেক্ষিত, বিবেচিত।

প্ৰতীক্ষ্য বিণ. (প্ৰতি ঙ্গক গাং) ১। পূজা, পূজনীয়, শ্ৰদ্ধেয়, ৰ ৫। ১৪; ২। পূৰণীয়, বিবেচ্য।

প্ৰতীচী ক্ৰী. পশ্চিম দিশ, —**ন বিণ.** ১। পশ্চিমীয়া, ২। পশ্চিমাভিমুখী, ৩। পৰাভিমুখ, ৪। পিচৰ।

প্ৰতীচ্য বিণ. (প্ৰতিচী ষাঞ) পশ্চিমীয়া, পশ্চিমত জাত।

প্ৰতীত বিণ. (প্ৰতীয়তে স্ব প্ৰতি ইণ্ ক্ৰ) ১। খ্যাত, বিখ্যাত, ২। দৃঢ় মতাবলম্বী, ৩। সম্ভষ্ট, হষ্ট, ৪। শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ, ৫। চতুৰ, ৬। (এই নামেৰে) জ্ঞাত, ৭। অতীত, ৮। বিশ্বস্ত, ৯। প্ৰমাণিত, পূ. বিশ্বদেৱসকলৰ এজন, মহা ১৩। ১১। ৩২; **ক্ৰতিঃ** জ্ঞান, বোধ, খ্যাতি, আদৰ, সম্ভৃতি।

প্ৰতীপ বিণ. (প্ৰতিকূলা আপো যশ্মিন ইতি প্ৰতি আপ অঃ) ১। প্ৰতিকূল, বিপৰীত, ২। ওলোটো, ৩। অবাধ্য, ৪। অসম্ভষ্টকৰ, —**পং ক্ৰী.** এবিধ অৰ্থালঙ্কাৰ। সাধাৰণ উপমাৰ ঠিক ওলোটো। ইয়াত উপমানক উপমেয়ৰ লগত তুলনা কৰা হয়, —**পং অব্য.** ওলোটাকৈ, বিপৰীতে —**পঃ** পূ. শাস্ত্ৰৰ পিতাকৰ (ভীষ্মৰ ককাকৰ) নাম, —**গ** বিপৰীতে যোৱা। শত্ৰুৰালি কৰা, —**তৰণং** সোঁতৰ প্ৰতিকূলে যোৱা, —**দশিনী** নাৰী, —**ব্ৰতনং** কটু ভাষণ, প্ৰতিবাদ।

প্ৰতীৰং ক্ৰী. নদী বা সমুদ্ৰৰ পাৰ।

প্ৰতীৰাপঃ পূ. (প্ৰতি ৰপ্ ঘঞ) ১। মাৰক ৰোগ, সংক্ৰামক ৰোগ, প্লেগ বেমাৰ, ২। সংমিশ্ৰণ, ৩। শত্ৰু পুৰি চুৰ্ণীকৰণ।

প্ৰতীৰেশঃ, **ৱেশী** (নৃ) প্ৰতিৰেশ, —**বেশী** (নৃ)

প্ৰতীহাবী প্ৰহবিণী, **প্ৰহবী**।

প্ৰতুদঃ পূ. (প্ৰ তুদ কঃ) শঙ্কন, শেন চৰাই, কাউৰী, টোৰা কাউৰী, ফেঁচা, ম'ৰা চৰাই, পাৰ চৰাই।

প্ৰতৌদঃ পূ. ঘোঁৰা কোবোৱা চাবুক, লাঠী।

প্ৰতুৰ্ণ বিণ. বেণী, বীভ্ৰগামী।

প্ৰতৌলী ক্ৰী. (প্ৰ তুল ঘঞ ক্ৰী) ৰাজপথ, মূল আলিবাট।

প্ৰস্ত বিণ. (প্ৰ দা ক্ৰঃ) ১। প্ৰদত্ত, দান কৰা, ২। বিয়াত দিয়া দান, উপহাৰ।

প্ৰত্ন বিণ. (প্ৰ ত্ৰণ) পুৰাতন, পুৰণি, প্ৰাচীন।

প্ৰত্যক (চ) বিণ. (প্ৰতি অনচ কিন) ১। পশ্চিমীয়া, পশ্চিম দিশ, মনু ২।২১; ২। প্ৰাচীন, পুৰণিকলীয়া, ৩। প্ৰতিশ্ৰুতি, ৪। প্ৰতিকূল।

প্ৰত্যক্ষ ক্ৰী. (প্ৰতিগতমকি ইন্দ্ৰিয় যন্ত ইতি প্ৰতি অকি অচ) ১। ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য, ২। দৃষ্টিগোচৰ, চকুৰে দেখা, বা চকুৰ আগত হোৱা, ৩। স্পষ্ট, ৪। বাস্তৱ, ৫। শাৰীৰিক, —কং ১। বোধ, উপলব্ধি, ২। চকুৰ আগত দেখা সাক্ষ্য, —জ্ঞানং চকুৰ আগত দেখা সাক্ষ্য, —দৰ্শী (ন) দেখা সাক্ষী, —প্ৰজ্ঞা শুদ্ধ জ্ঞান, —প্ৰমাণং চকুৰ আগত দেখা সাক্ষ্য, প্ৰমাণ, —ফল স্পষ্ট ফল, পৰিণতি, —ব্ৰাহ্মী (ন) একমাত্ৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণকে স্বীকাৰ কৰা বৌদ্ধ সন্ন্যাসী।

প্ৰত্যগাশাপতিঃ পু. বৰুণ দেৱতা।

প্ৰত্যয় বিণ. (প্ৰতিগতম অগ্ৰং অসোতি) ১। নতুন, সতেজ, ২। কোমল, মে ৪ ৩। শুদ্ধ, শোধিত, —গুঃ বসুৰ পুত্ৰ এজন।

প্ৰত্যঙ্ (খ) বিণ. (প্ৰতি অনচ কিন) ১। পশ্চিম দিশ, পশ্চিম দেশীয়, অতীত কাল, ২। সমুখা-সমুখি, ৩। পাচৰ, ৪। নিবাসিত, ৫। অন্তৰ্হামি, ভা ৬।৯।২০, —দৃশ্য ক্ৰী. অন্তৰ্দৃষ্টি, —মুখ ১। পশ্চিমাভিমুখী, ২। বিপৰীতমুখী, —স্ৰোতস্ পশ্চিমবাহী, পশ্চিমফাললৈ বৈ যোৱা (নৰ্মদা নদী)।

প্ৰত্যঙ্গ ক্ৰী. ১। অৱয়ব বিশেষ, ২। শৰীৰৰ কাণ, নাক, চকু, লিঙ্গাদি অঙ্গসমূহ, —জিবা ক্ৰী. দেহী বিশেষ।

প্ৰত্যক্ষিত বিণ. পূজিত, সম্মানিত।

প্ৰত্যদনং ক্ৰী. ১। ভোজন, ২। খাদ্য।

প্ৰত্যনীকঃ (প্ৰতিগতঃ অনীকং যুদ্ধমিতি) শত্ৰু, বিৰোধী, প্ৰতিপক্ষ।

প্ৰত্যঃ পু. স্ৰেষ্ঠৰ ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী, ৰ ৪।২৬।

প্ৰত্যপকাৰঃ প্ৰতিশোধ।

প্ৰত্যভিজ্ঞা ক্ৰী. জ্ঞান, স্মৰণ, স্বীকাৰ।

প্ৰত্যভিভূত বিণ. পৰাজিত, অতিক্ৰান্ত।

প্ৰত্যভিযোগঃ পু. (প্ৰতি অভি যুক্ত যঞ) ওলোটো অভিযোগ।

প্ৰত্যভিৰূপঃ প্ৰতি-নমস্কাৰ।

প্ৰত্যভিসংকল্পনং ওলোটো অভিযোগ।

প্ৰত্যয়ঃ পু. (প্ৰতি ইণ অচ্) ১। দৃঢ়বিশ্বাস, বিশ্বাস, কু

৪।৪৫; ২। অধীন, ৩। আচাৰ, ব্যৱহাৰ, ৪। ছিত্ৰ, ৫। বুদ্ধি, জ্ঞান, অভিজ্ঞতা, ৬। শপত, ৭। উপলব্ধি, বোধ, ৮। আশ্ৰয়, ভৰসা, আশ্বাস, —কাৰক, —কাৰী (ন) বিশ্বাসযোগ্য, —(নী ক্ৰী.) মূল্য, চীল-মোহৰ।

প্ৰত্যয়িত বিণ. ১। বিশ্বস্ত, বিশ্বাসযোগ্য।

প্ৰত্যৰ্চ অবা. প্ৰতিটো ঋক্ মন্ত্ৰানুসৰি।

প্ৰত্যৰ্থ বিণ. উপযোগী, দৰকাৰী, —ৰ্থং উত্তৰ, শত্ৰুতা, —ৰ্থী (ন) শত্ৰুভাৱাপন্ন, (পু) ১। শত্ৰু, বিৰোধী প্ৰতিদ্বন্দ্বী, ২। অধীন, —ভূত) বিধিনি কাৰক।

প্ৰত্যৰ্ণণং ক্ৰী. (প্ৰতি ঋ নিচ লুট) ওভতাই দিয়া। প্ৰতিদান, নিৰ্ণয়।

প্ৰত্যৱৰ্ণঃ, ৰঃ ১। ধ্যান, চিন্তা, ২। উপদেশ, ৩। ওলোটো সিদ্ধান্ত।

প্ৰত্যৱৰ বিণ. নীচ, অতি সামান্য, কম সম্মানজনক।

প্ৰত্যৱৰোধনং ক্ৰী. বাধা। বিধিনি।

প্ৰত্যৱসানং ক্ৰী. (প্ৰতি অৱ সো লুট) ভোজন। পান, —সিতং ভক্ষিত।

প্ৰত্যৱস্কন্দঃ —স্কনং পু. (প্ৰতি অৱ স্কন্দ যঞ-লুট) মোৰ্দমাত চাবি বিধ উত্তৰৰ এবিধ, বিশেষ ধৰণৰ আপতি, ওজৰ, অভিযোগ।

প্ৰত্যৱস্থাতা (ঋ) শত্ৰু।

প্ৰত্যৱহাৰঃ পু. প্ৰলয়। বিনাশ।

প্ৰত্যৱায়ঃ পু. (প্ৰতি অৱ অয় গটৌ যঞ) ১। পাপ, অপবাধ, ২। বাধা, ৩। ব্যতিক্ৰম।

প্ৰত্যখ্যা (ন) ৰজা চকমাটি, গৈৰিক।

প্ৰত্যহং অবা. প্ৰতিদিনে।

প্ৰত্যাকাৰঃ পু. তৰোৱালৰ খাপ।

প্ৰত্যাক্ষাত বিণ. (প্ৰতি আ খা ক্ত) ১। দৃশ্যকৃত, নিৰাকৃত, ২। নিষিদ্ধ, ৩। অস্বীকৃত, —নং ১। অস্বীকাৰ, দৃশ্যকৰণ, ২। নিষেধ, ৩। নিন্দা, গালি।

প্ৰত্যাগতিঃ ক্ৰী. (প্ৰতি আ গম ক্তিন) ওভতনি, ব্ৰুবি অহা, প্ৰত্যাগমন।

প্ৰত্যাহাতঃ প্ৰতিশোধ।

প্ৰত্যাহাৰঃ যোগ্য ব্যৱহাৰ।

প্ৰত্যাহাং অক্ৰ. অকলে অকলে।

প্ৰত্যাদানং ক্ৰী. বুৰাই লোৱা, ফিৰাই লোৱা, পুণৰ্হাৰণ।

প্ৰত্যাদিষ্ট বিণ. (প্ৰতি আ দিষ্ট ক্ত) ১। প্ৰত্যাহাত, নিৰাকৃত, ২। অস্পষ্ট, ৩। নিৰ্ধাৰিত, বিহিত।

প্ৰত্যাশেষঃ পূ. (প্ৰতি আ দিশ ঘঞ) ১। নিৰাকৰণ,
প্ৰত্যাখ্যান, মে ৯৬; ২। আদেশ, হুকুম, ৩। বাৰ্তা,
৪। অস্পষ্টতা, ৫। সতৰ্কতা, সতৰ্কতা।

প্ৰত্যাখ্যানঃ পূ. এবিধ বাত বেমাৰ।

প্ৰত্যাশক্তিঃ ক্ৰী. (প্ৰতি আ পদ জিন) প্ৰত্যাগমন,
উভতি যোৱা, বৈবাগ্য, সাংসাৰিক সুখৰ প্ৰতি বিবাগ,
নিপ্পহা।

প্ৰত্যাভূঃ হাতত থকা, অধীনত থকা।

প্ৰত্যাশ্ৰয়ঃ প্ৰথমতে উল্লেখ কৰা প্ৰস্তাৱক পুনৰায়
কোৱা, পুনৰাবৃত্তি, সিদ্ধান্ত।

প্ৰত্যাশ্ৰয়ক ১। ব্যাখ্যাকৃত, প্ৰমাণিত, ২। বিশ্বাসজনক।

প্ৰত্যাশ্ৰয়নং ক্ৰী. বিবাহ, ঘৰলৈ বোৱাৰী বা কইনা অনা
কাৰ্য্য। সূৰ্যাস্ত।

প্ৰত্যাশ্ৰয়ঃ পুনৰ আৰম্ভ কৰা, দ্বিতীয় বাৰ আৰম্ভ।

প্ৰত্যাশীৰ্ষক ক্ৰী. (প্ৰতি আ লীট ক্ৰঃ) ১। ধনুৰ্বীৰ (ব্যাধ বা
সৈন্যৰ) কাঁড় নিক্ষেপৰ সময়ত বিশেষ ভঙ্গি।

প্ৰত্যাশ্ৰৱনং ঘূৰি অহা, প্ৰত্যাগমন।

প্ৰত্যাশা ক্ৰী. ১। আশা, আকাঙ্ক্ষা, ২। বিশ্বাস।

প্ৰত্যাশ্ৰয় বিণ. ১। আশ্ৰয়, ২। প্ৰবেশিত, ৩। সঙ্কীৰ্তিত।

প্ৰত্যাশক্তিঃ ক্ৰী. (প্ৰতি আ সদ জিন) নিকট সম্বন্ধ,
সামীপ্য।

প্ৰত্যাশ্লগ্ন বিণ. ওচৰ। নিকট।

প্ৰত্যাশৰঃ, —সাৰঃ প্ৰ (প্ৰতি আ স্ অপ্ —ঘঞ)
সৈন্যবাহিনীৰ বা ব্যুহৰ পিচত থকা অংশ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং (প্ৰতি আ হ্ লুট) ১। প্ৰত্যাহাৰ। ঘূৰাই
অনা, ২। ইন্দ্রিয় সংযম, ৩। পতঞ্জলিৰ যোগসূত্ৰ
মতে আঠ প্ৰকাৰ যোগাস্তৰ এবিধ : সেই আঠ বিধ
হ'ল : যমনিয়মাসনপ্ৰাণায়ামপ্ৰত্যাশ্ৰবণাধ্যানসমাধয়ঃ,
৪। প্ৰলয়, বিনাশ, ৫। (ব্যাক) পাণিনীয় শিৱসূত্ৰৰ
এটা সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ আৰু পিচৰ অথবা সেই সূত্ৰৰ
শেষৰ 'ইং' বৰ্ণ ল'লে প্ৰত্যাহাৰ হয়, আৰু
প্ৰত্যাহাৰত দুয়োটা বৰ্ণৰ মাজৰ গোটেইবিলাক বৰ্ণ
সোমাই পৰে। যেনে —প্ৰথম সূত্ৰৰ 'অ' আৰু চতুৰ্থ
সূত্ৰৰ 'চ' ললে 'অচ' হয় আৰু 'অচ'ৰ ভিতৰত
গোটেই কেইটা স্বৰবৰ্ণ সোমাই পৰে। তেনেকৈ
'হল' মানে ব্যঞ্জনবৰ্ণ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ, প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ উত্তৰ। প্ৰত্যাশ্ৰবণ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ অৰ্থ বিপৰীতভাৱে। আনহাতে।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ, ক্ৰমণং, ক্ৰান্তিঃ ১। যুদ্ধসম্ভা, ২। মূল
কৰ্মৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় অনুষ্ঠান, ৩। শত্ৰুৰ বিপক্ষে
কৰা যুদ্ধ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং ক্ৰী. ১। শত্ৰুৰ বিপক্ষে থিয় হোৱা,
২। যুদ্ধসম্ভা, ৩। প্ৰজ্ঞা জনাবলৈ আসনৰ পৰা উঠা।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ বিণ. (প্ৰতি উদ পদ ক্ৰঃ) ১। পুনৰ উৎপন্ন,
উৎপাদিত, ২। সাজু, ক্ষিপ্ৰ, —মতি সূক্ষ্মবুদ্ধিসম্পন্ন,
উচ্চ প্ৰতিভাসম্পন্ন, সূক্ষ্মদৰ্শী, সাহসী, কোনো প্ৰশ্নৰ
উত্তৰ তৎক্ষণাৎ দিব পৰা বুদ্ধি থকা, চতুৰ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং ক্ৰী. ওলোটো উদাহৰণ, ব্যাখ্যা।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ ক্ৰী. —গমঃ পূ. প্ৰজ্ঞা দেখুৱাৰ বাবে আসনৰ
পৰা থিয় হোৱা।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং পুনৰ উত্থান, আকৌ থিয় হোৱা।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ, —ক্ৰিয়া উপকাৰৰ বিপৰীতে উপকাৰ।
সেৱাৰ বিপৰীতে সেৱা।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং ১। ওলোটো উপমা, ২। আৰ্হি, সাদৃশ্য।

প্ৰত্যাশ্ৰবণং ঘূৰাই পোৱা। আদায়কৃত।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ বিণ. ১। খচিত, ২। শিক্ষিত, ৩। দৃঢ়ীকৃত,
৪। স্থিৰীকৃত, উ ৩। ৪৬।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ পূ. ১। কাউৰী, কেঁচাৰ দৰে দেখা এবিধ
চৰাই।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ, —ষস্ পূ. (প্ৰতোষতি বিনাশয়তি অন্ধকাৰমিতি
প্ৰ উষ দাহে কঃ) ১। প্ৰভাত, ৰাতিপুৱা, ২। সূৰ্য্য,
৩। এজন বসু।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ ক্ৰী. (প্ৰতি উষ কঃ) প্ৰভাত।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ পূ. (প্ৰতি উহ ঘঞ) বাধা, বিঘিনি, মাপ
১৬। ৫৫।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ বিণ. প্ৰতিটো, —কং অৰ্থ। এটা এটাকৈ। কু
২। ৩১।

প্ৰত্যাশ্ৰবণ ক) খ্যাতী (জ্ঞা আ অক প্ৰথতে) ১। বুদ্ধি হ, ২।
বিস্তাৰ হ, (খ্যাতি, গৌৰৱ চাৰিওফালে) বিয়পি যা,
৩। জনাজাত হ, গী ১৫। ১৮, মনু ১১। ১৫; ৪।
প্ৰকাশ হ।

খ) প্ৰক্ষেপে (চুৰা উ সক অক প্ৰথয়তি —ভে)
১। বিস্তাৰ হ, বা কৰ, ২। প্ৰচাৰ কৰ, জনাজাত
হ বা কৰ, ৩। প্ৰদৰ্শন কৰ, দেখুৱা, ৪। বুদ্ধি
কৰ।

প্ৰত্যাশ্ৰবণঃ ক্ৰী. (প্ৰথ লুট) ১। বিস্তাৰ, বুদ্ধি, প্ৰদৰ্শন।

প্ৰথম বিণ. (প্ৰথ্ উগাদি অমচ্) ১। প্ৰধান, মুখ্য ৰ
১০।৬৭; ২। আদিম, প্ৰাক, ৩। প্ৰখ্যাত, অতুলনীয়,
মন্ ৩।১৪৭; —মঃ পূ. (ব্যাক) প্ৰথম পুৰুষ (অসমীয়া
: তৃতীয় পুৰুষ), —মঃ অবা ১। প্ৰথমতে, পহিলতে,
২। কেতিয়াবাই, আগতে, ৩। তৎক্ষণাৎ, —কল্পঃ
প্ৰথম, আদি বিধি, —কল্পিত প্ৰাথমিক চিন্তা, —জ
প্ৰথমতে ওপজা, —পুৰুষঃ তৃতীয় পুৰুষ, —ক্লিৰহঃ
প্ৰথম বাৰৰ বাবে বিচ্ছেদ, —সাহসঃ তিনি বিধ দণ্ডৰ
প্ৰথম দণ্ড।

প্ৰথমার্থঃ প্ৰথম আধাখিনি।

প্ৰথমাত্মঃ ব্ৰহ্মচৰ্য্যাত্মঃ।

প্ৰথমৈতৰ প্ৰথমৰ পিচৰটো, দ্বিতীয়টো।

প্ৰথা, প্ৰথিতিঃ ক্ৰী. (প্ৰথ অভ টাপ) খ্যাতি।

প্ৰথিত বিণ. (প্ৰথ ক্ৰ) ১। খ্যাত, ৰ ৯।৭৬, প্ৰখ্যাত,
২। বুদ্ধিপাণ্ড, বৰ্দ্ধিত, ৩। বিদ্বত, ৪। প্ৰদৰ্শিত।

প্ৰথিমা (ন) পূ. ১। মহত্ব, উদাৰতা, ২। পথালি,
৩। গুৰুত্ব, আয়তন। ভট্টি ৪।১৭।

প্ৰথিৱীঃ ক্ৰী. পৃথিৱী।

প্ৰথিষ্ঠ বিণ. (অতিশয়েন পৃথু পৃথু ইষ্টন) অতি বৃহৎ।

প্ৰথীয়স্ বিণ. (পৃথু ঈয়সুন) এটাতকৈ বৃহৎ, ডাঙৰ।

প্ৰথু বিণ. (প্ৰথ কৃঃ) বহল, বিদ্বত, —কৃঃ পৃথুক, চিৰা।

প্ৰদক্ষিণ বিণ. (প্ৰগতং দক্ষিণমিতি) ১। সৌফালে থকা,
সৌফালে গৈ থকা, ২। প্ৰাক্ৰাপণ, ৩। মান্ধলিক,
৪। সমৰ্থ, —ণঃ —ণঃ গা ক্ৰী. পূ. ক্ৰী. দেৱতাক বা
বিগ্ৰহক (নিজৰ) সৌফালে ৰাখি দেৱতাৰ চাৰিওফালে
ঘূৰণ; এইদৰে কিমান বাৰ ঘূৰিব লাগে : একং দেৱ্যং
বৰৌ সপ্ত ত্ৰীণি কুৰ্যাদ বিনায়কে। চত্বাবি কেশৱে
কুৰ্য্যৎ শিৱে সাক্ষ প্ৰদক্ষিণম্॥

বৰাহ পূৰ্ণাত প্ৰদক্ষিণৰ মাহাত্ম্য :

প্ৰদক্ষিণং যে কুৰ্ব্বন্তি ভক্তিয়ুক্তেন চেতসা। ন তে
যমপুৰং যান্তি, যান্তি পুণ্যকৃতাং গতিম্।

প্ৰদক্ষিণৰ মন্ত্ৰ :

যানি যানীহ পাপানি জন্মান্তৰ কৃতানি চ, তানি তানি
প্ৰণশ্যন্তি প্ৰদক্ষিণে পদে পদে॥

প্ৰদক্ষ বিণ. দক্ষ, পোৰা যোৱা।

প্ৰদৰঃ পূ. (প্ৰ দ্ অণ) ১। ছিন্নকাৰী, বিদীৰ্ণকাৰী,

২। ভাঙ্গন, ফাট, ৩। সৈন্যবাহিনী বিকিণ্ডকৰণ, ৪।

কাঁড়, ৫। স্ত্ৰীবোগ বিশেষ— বক্ত অথবা বগ্না পানী

(ধাতু) অধিকভাৱে কৰণ প্ৰদৰ বোগ।

প্ৰদৰ্পঃ দৰ্প, দস্ত।

প্ৰদৰ্শঃ ৰূপ, আকৃতি, নিৰ্দেশ।

প্ৰদৰ্শিত বিণ. (প্ৰ দৃশ্ গিচ্ ক্ৰঃ) ১। আলোকিত,
প্ৰকাশিত, ২। দীক্ষিত, ঘোষিত।

প্ৰদলঃ (প্ৰ দল্ অচ্) কাঁড়।

প্ৰদাতা (ক্ৰ) ১। দাতা, ২। উদাৰ, ৩। মুক্তহস্ত,
৪। কন্যাদাতা, ৫। ইন্দ্ৰ।

প্ৰদানং ক্ৰী. (প্ৰ দা ভাৱে ল্যুট) ১। দান, উপহাৰ,
২। কন্যাদান, ৩। শিক্ষাদান, —কৃৎ উপহাৰ।

প্ৰদিক্ (শ্) ক্ৰী. বিদিশ। দুটা দিশৰ মাজৰ দিশ, যেনে
ঈশান, বায়ু, অগ্নি আদি।

প্ৰদিক্ৰং ক্ৰী. ঘিউৰে বন্ধা মাংসৰ আজ্ঞা।

প্ৰদিশ্ বিণ. (প্ৰ দিশ ক্ৰ) দৰ্শিত, নিযুক্ত, আজ্ঞাপিত।

প্ৰদীপঃ পূ. (প্ৰকৰ্ষণ দীপাতে ইতি প্ৰ দীপ্ গিচ্ ক্ৰঃ)

১। বস্তু, দীপ, চাকি, ৰ ৫।৩৭; বিগ্ৰহৰ আগত
চাকি জ্বলোৱা এটা পবিত্ৰ প্ৰথা। চাকিৰ সাহায্য
(শকট) : দীপেন লোকান জয়তি দীপন্তেজোময়ঃ
শ্বতঃ। চতুৰ্গণপ্ৰদো দীপন্তমাদীপং যজ্ঞে প্ৰিয়ে॥
প্ৰদীপ সাতবিধ : (গুণানুসৰি) স্বত, তিলতৈলজ,
সাৰ্প (বগা সৰিয়হৰ), ফলৰসজাত, ৰাজিকোদ্ভৱ
(ক'লা বেহাৰৰ), দধিজ, আৰু অন্নজ। কাতি মাহত
ঘৰে ঘৰে (বিশেষকৈ তুলসী তলত) চাকি
জ্বলোৱাটো এটা পবিত্ৰ কৰ্ম বুলি ভবা হয়। ইয়াৰ
ফল : কাৰ্তিকে মাসি যো দদ্যাৎ প্ৰদীপং সৰ্পিৰাদিনা।
আকাশে মণ্ডলে বাপি স চাক্ষয়কলং লভ্যোৎ॥ ২।
বংশৰ, কুলৰ মণি, বস্তু স্বৰূপ বৃদ্ধাৰ কাৰণে যেনে
বসুকুলপ্ৰদীপঃ ক্ৰীৰামঃ, যদুকুলপ্ৰদীপঃ ক্ৰীকৃষ্ণঃ
ইত্যাদি, ৩। কোনো পৃথিবী ব্যাখ্যা গ্ৰন্থ, যেনে
কাৱ্যপ্ৰদীপঃ।

প্ৰদীপনং প্ৰজ্জালন, —নঃ এবিধ খনিজ বিহ।

প্ৰদীপ্ত ১। উজ্জ্বল, ২। প্ৰজ্জালিত, ৩। বিদ্বত,
৪। উত্তেজিত।

প্ৰদুষ্ট বিণ. (প্ৰ দুষ ক্ৰ) দূষিত, প্ৰট, অপবিত্ৰীকৃত।

প্ৰদেশঃ পূ. (প্ৰ দিশ ঘচ্) ১। প্ৰদেশ, ৰাজ্য, ২। অক্ষয়,
৩। জোখ, এক বেগত— বুঢ়া আতুলিৰ মূৰৰ পৰা
তৰ্জনীৰ মূৰলৈ, ৪। পদ, পদবি, ৫। সংজ্ঞা, ৬। ভিত্তি,
প্ৰাচীৰ, বেৰ, ৭। (ব্যাক) উদাহৰণ, —অৰ্হৎ

উপটোকন, দেৱতালৈ নৈবেদ্য, বজালৈ উপহাৰ,
—শিলী তৰ্জনী আঙুলি।

প্ৰদেহঃ পু. (প্ৰ দিহ লেপনে ঘঞ) ১। প্ৰলেপ, কেৰত
মাটি, বিলাতী মাটি আদিৰ প্ৰলেপ, ২। বাতাদি
ৰোগত শৰীৰত তেলৰ প্ৰলেপ।

প্ৰদোষ বিণ. (প্ৰকটো দোষঃ যসোতি) ১। দোষী, দুষ্ট,
শি ২। ৯৮; ২। ভট্টাচাৰী, —ষঃ পু. (প্ৰক্ৰান্ত্য দোষা
বাত্ৰিঃ অত্ৰেতি) সন্ধিয়াৰ দুই ঘটিকাৰ পিচৰ কাল। ক
৫। ৪৪; —কালঃ গধূলি, সন্ধ্যা বেলা, —তিম্বিকঃ
সন্ধিয়াৰ অন্ধকাৰ।

প্ৰদোহঃ (প্ৰ দুহ ঘঞ) গাখীৰ খীৰোৱা কাৰ্য্য।

প্ৰদ্যু ক্ৰী. পুণ্য।

প্ৰদ্যুন্নঃ পু. (প্ৰকটং দ্যুন্নং বলং যস্য) ১। কামদেৱ,
কন্দৰ্প। বাসুদেৱৰ এক চতুৰ্থাংশ। 'অনিৰুদ্ধঃ স্বয়ং
ব্ৰহ্মা প্ৰদ্যুন্নঃ কাম এৱ চ। বলদেৱঃ স্বয়ং শৈবঃ
কৃষ্ণস্য প্ৰকৃতেঃ পৰঃ। (শকদ্ৰু)। শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু
ৰুক্মিণীৰ পুত্ৰ। যেতিয়া সম্ভৱাসুৰে শুনে যে
ৰুক্মিণীৰ গৰ্ভজাত শ্ৰীকৃষ্ণপুত্ৰ প্ৰদ্যুন্ন তাৰ ঘাতক
হ'ব, তেতিয়া সম্ভৱে প্ৰদ্যুন্নক শিশু অৱস্থাতেই
হৰণ কৰি নি সাগৰত পেলাই দিয়ে। এটা মাছে
খাই পেলায়। মাছমৰীয়াই মাছটো পাই শব্দক
দিয়েগৈ। মাছটো কাটোতে এটা অপকপ শিশু
পেটৰ পৰা ওলাই পৰে। শব্দৰ বৰ্দ্ধিতা
মায়ারতীয়ে নাৰদৰ নিৰ্দেশত প্ৰদ্যুন্নক ডাঙৰ-দীঘল
কৰে। প্ৰদ্যুন্ন ডাঙৰ হৈ মায়াবতীৰ মুখৰ পৰা
পূৰ্বৰ সকলো বৃত্তান্ত শুনি ক্ৰোধাশ্বিত হৈ অসুৰক
মায়ী অস্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰি হত্যা কৰে। প্ৰদ্যুন্নৰ কপত
মায়াবতী আগতেই মুগ্ধ হৈ পৰিছিল। অসুৰৰ মৃত্যুৰ
পিচত প্ৰদ্যুন্নই তেওঁৰ প্ৰেম নিবেদন গ্ৰহণ কৰে
আৰু দুয়োজনে দ্বাৰকালৈ যোৱাত শ্ৰীকৃষ্ণই
তেওঁলোকক স্বামী-স্ত্ৰী ৰূপে গ্ৰহণ কৰে। ২।
নড়লাগৰ্ভজাত মনুষ্য এজন পুত্ৰৰ নাম।

প্ৰদ্যোতঃ পু ১। ৰশ্মি, উজ্জলতা, দীপ্তি, ২। উজ্জয়িনী
এজন ৰজাৰ নাম। বৎসৰাজৰ শহুৰেক।

প্ৰদ্যোতনঃ পু সূৰ্য্য।

প্ৰদ্বয়ঃ দৌৰ, ধাৱন।

প্ৰদ্বায়ঃ পু (প্ৰ দ্ৰ ঘঞ) পলায়ন।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰদ্বাৰং, —ৰঃ দুৱাৰৰ সমুখৰ ঠাই, দুৱাৰমুখ।

প্ৰশ্নোত্তৰ বিণ (প্ৰগতঃ নায়কঃ যস্য) যাৰ নামক প্ৰশাস্ত
আছে। নায়কহীন।

প্ৰশ্নোত্তৰঃ ক্ৰী (প্ৰ নি হন্ গিচ্ ভাবে ঘঞ) হত্যা, বধ।
প্ৰশ্নোত্তৰঃ ক্ৰী নৃত্য, নাচোন।

প্ৰশ্নকঃ পাৰিৰ শেষ ভাগ।

প্ৰশ্নকঃ পু (প্ৰ প্ৰচি ব্যক্তিকৰণে ঘঞ) ১। প্ৰকাশ,
২। বিস্তৃতি, বিস্তাৰ, ৩। ব্যাখ্যা, ৪। বাহুলা, ৫।
সংসাৰ, মায়াময় সংসাৰ, ৬। মায়ী, ভ্ৰম, প্ৰবন্ধনা,
প্ৰতাৰণা, ৭। সক্ষম, সমষ্টি—বুদ্ধি চতুৰ, প্ৰবন্ধক,
—ব্ৰতনং বাহুলা কথা।

প্ৰশ্নকৃত বিণ (প্ৰ পচি ক্ৰঃ) বিস্তৃত, ভ্ৰমযুক্ত।

প্ৰশ্নতনঃ ক্ৰী (প্ৰ পং লুট্) ১। পতন, অধঃপতন,
২। অৱবোধন, ৩। মৃত্যু, বিনাশ, ধ্বংস।

প্ৰশ্ন বিণ (প্ৰকৃষ্টঃ পত্না যত্) ১। উৎকৃষ্ট মার্গ যুক্ত,
২। শিথিল, টিলা।

প্ৰশ্না ক্ৰী শিলিখা।

প্ৰশ্নঃ ক্ৰী ভবিৰ আগ ভাগ, মনু ৬।২২।

প্ৰশ্ন বিণ (প্ৰ পদ ক্ৰঃ) ১। আশ্ৰয়াধীন, শৰণাগত, গী
২। ৭; ২। প্ৰাপ্ত, ৩। সজ্জিত, প্ৰাপ্ত।

প্ৰশ্নোত্তৰঃ এবিধ গছ।

প্ৰশ্ন বিণ পত্ৰহীন।

প্ৰশ্না ক্ৰী (প্ৰ পা ঘঞার্থে কঃ টাপ) ১। পানীয় শালা।
পৰ্য্যটকক পানী দিয়া ঘৰ। মনু ৮।৩১৯; ২। যজ্ঞশালা,
বা ১।৭৩।২০; ৩। কুঁৱা, পানীৰ কলহ, ৪। পত্ৰ
কাৰণে পানী বখা স্থান, ৫। জলযোগান, —পালিকা
পানী দিয়া ক্ৰী।—ব্ৰতনং শীতল কুজবন।

প্ৰশ্নাটকঃ পু ১। বক্তৃতা, পাঠ। ২। পুথিৰ অধ্যয়।

প্ৰশ্নাণিঃ পু (প্ৰকৃষ্টঃ পাণিঃ প্ৰাদিসমাস) হাতৰ তলুৱা,
২। হাতৰ তল ভাগ।

প্ৰশ্নাতঃ পু (প্ৰগততি অন্বাদিতি প্ৰ পদ ঘঞ)

১। অধঃপতন। একেবাৰে তলত পৰা, পতন,
২। ভীৰ, পাৰ কুল, ৩। জলপ্ৰপাত, ৪। হঠাৎ
আক্ৰমণ, যেনে—মৌমাখিৰ আক্ৰমণ। যধু পশ্যতি
মৃত্যুশ্চা প্ৰপাতং নৈব পশ্যতি। কৰোতি নিশ্চিতং কৰ্ম
নবকাং ন বিভেতি চ। দেভা ৪।৭।৪৯; ৫। ওখ
শিল, ৬। ব্ৰহ্মণ, কৰণ, যেনে—বীৰ্য্যপ্ৰপাত, ৭। ওখ
পৰ্বতৰ পৰা পতন। ৮। উড়ন গতি বিশেষ।

প্ৰশ্নানিকঃ পু ম'ৰা চবাই।

প্ৰশ্নানং ক্ৰী (জল) পান।—নকং এবিধ পেয় দ্ৰব্য।

প্ৰশ্নানী (ন) পানকৰ্তা, পালনকৰ্তা।

প্ৰশ্নিতামহঃ ১। আজোককা, ২। শ্ৰীকৃষ্ণ, গী
১১।৩৯; ৩। ব্ৰহ্মা—হী আজো-আহিতা।

প্ৰশ্নিতৃষ্ণাঃ শিতাকৰ খুড়াক। আতা-খুড়া।

প্ৰশ্নীড়নং ১। কঠোৰ যাতনা, ২। বলৰে চেপা (কাৰ্য্য)
৩। ধাৰক ঔষধ। পাতল শৌচ গোটা কৰা ঔষধ
বিশেষ।

প্ৰশ্নোত্তৰঃ, ব্ৰতঃ, ব্ৰাটঃ, ব্ৰাডঃ ব্ৰালঃ চক্ৰমৰ্দ্দ নামৰ
এবিধ গছ।

প্ৰশ্নবণং ক্ৰী ১। পূৰণ, সম্পূৰ্ণকৰণ, সম্পাদন,
ভুক্তিকৰণ, ২। সজ্জিকৰণ, —বিত্ত পূৰ্ণকৃত।

প্ৰশ্ন বিণ (প্ৰকৃষ্টঃ পৃষ্ঠ যস্য) বহল পিঠিযুক্ত।

প্ৰশ্নৌণবিকং ১। শ্ৰীপুষ্প, এবিধ ধুনীয়া সৰু ফুল,
২। এবিধ পদুমৰ শিপা।

প্ৰশ্নৌণঃ আজো নাতি, বা ১।৭৮;—শ্ৰী আজো-নাতিনী।

প্ৰশ্নোত্তৰ বিণ (প্ৰফুল্লতীতি প্ৰ ফুল বিকসনে অচ)

১। বিকাশযুক্ত, উৎফুল্ল, সম্পূৰ্ণৰূপে ফুলি উঠা।
২। আনন্দিত, উচ্ছসিত, বা ২।২৯;—নেত্ৰ
আনন্দত ডাঙৰকৈ মেল খোৱা চকু, —ব্ৰতনং
আনন্দত ফুলি উঠা শৰীৰ।

প্ৰশ্নক বিণ (প্ৰ বন্ধ ক্ৰঃ) ১। আবদ্ধ, বন্ধ, ২। বাধাত,
বাধাগ্ৰস্ত।

প্ৰশ্নকঃ পু (প্ৰ বন্ধ ঘঞ) ১। বন্ধন, বান্ধোন, ২। সম্পৰ্ক,
৩। নিবৰজিহ্নতা, ক্ৰমশঃ, ৪। কাব্য বচনা,
৫। সংযোজনা, আঁচনি।—কল্পনা অকণমান সত্যৰ
অধাৰত ৰচিত কাল্পনিক কাহিনী।

প্ৰশ্নকনং বান্ধোন, বন্ধন।

প্ৰশ্নকঃ পু ইন্দ্ৰ।

প্ৰশ্নৰ্হ বিণ সৰ্বৌৎকৃষ্ট।

প্ৰশ্ন বিণ (প্ৰ বল প্ৰাণনে অচ) ১। প্ৰসূত বলশালী
অত্যন্ত সাহসী, ষড়্ ৩।২৩; ২। প্ৰবল, প্ৰচণ্ড,
অত্যাচাৰী, ৩। ভয়ানক। বিধবংগী—লঃ পু পদ্ম
—স্যা প্ৰসাবিনী, শত্ৰুক খেদি ধৰা সৈন্যকাহিনী।

প্ৰশ্নাধনং ১। বাধা, ২। অস্বীকাৰ, ৩। হাতনা।

প্ৰশ্নালং, —লঃ (প্ৰ বল বিচ্ অচ) ১। এবিধ বতা
বকীয়া গ্ৰহবস্ত্ৰ। এই বস্ত্ৰৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা ফল।
পলা বা মূলা বুলিও কয়। ২। কিসলয়, পোখা,

অক্লব, ব ৬।১২, কু ১।৪৪; ৩। বীণাৰ দণ্ড, -লং
চকুৰ মণি, এবিধ জন্তু। -পদ্মাং বঙা পদুম, -ফলং
বঙা চন্দন।

প্ৰবালানুশ্ৰুতক: পু ১। বঙা অশ্বটক বৃক্ষ। ২। প্ৰবাল
বৃক্ষ।

প্ৰবালক: উতাপ

প্ৰবালিক: এবিধ শাক।

প্ৰবাহ: পু কিলাকুটিৰ পৰা আঙুলিলৈ, -কং অব্য একে
সময়তে।

প্ৰবুদ্ধ বিণ (প্ৰ বৃধ ক্ত) ১। জাগৃত, জাগৰিত, ২। পণ্ডিত,
চতুৰ, ৩। প্ৰফুল্লিত, ব ১০।৯;

প্ৰবোধ: পু (প্ৰ বৃধ ভাৱে ঘঞ) ১। জাগৰণ, জ্ঞান
লাভ, ২। প্ৰথোণটন, ফুল ফুলি উঠা, ৩। নিদ্রাহীনতা
সতৰ্কতা, ৪। জ্ঞান, বুদ্ধি, প্ৰকৃত জ্ঞান, ৫। সাধুনা।

প্ৰবোধনং ক্লী (প্ৰ বৃধ লুট) ১। চন্দনাদিৰ গন্ধ কমি
গলে পুনৰ গন্ধ উৎপাদন, ২। বোধন, জাগৰণ,
জ্ঞান লাভ, ৩। উপদেশ, দীক্ষাদান। জ্ঞানৰ বিকাশ
সাধন।

প্ৰবোধনী,- খিনী ক্লী শ্ৰীকৃষ্ণৰ উজ্জ্বল একাদশী, কাতি
মাহৰ শুক্লা একাদশী তিথি।

প্ৰভঞ্জন: পু (প্ৰ ভনজ্ যুচ) ১। বায়ু, প্ৰবল বতাহ,
ধুমুহা, নৈ ১।৬১; ২। ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰোঁতা,
৩। মণিপুৰৰ এজন ৰজা। সম্ভাৱন নথকাৰ কাৰণে
এওঁ বহুবছৰ তপস্যা কৰিছিল, মহা ১।২১৭।১৯।

প্ৰভঙ্ক বিণ শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট, -স্তঃ পু নিম গছ।

প্ৰভৱ: পু (প্ৰভৱতি অশ্মাদিতি প্ৰ ভূ অপ) ১। মূল, উৎস
২। জন্ম, উৎপত্তি, কু ৫।৮১; ৩। নদীৰ উৎস, ৪।
জন্ম হেতু, পিতা-মাতা ৫। সৃষ্টিকৰ্তা, সৃষ্টি, ৬। জন্ম
স্থান, ৭। শক্তি, সাহসিকতা, পৰাক্ৰম, ৮। বিষ্ণু, ৯।
সমাসৰ শেষত জন্ম বা উৎপত্তি বুজাবলৈ, যেনে
চন্দ্ৰপ্ৰভৱঃ, সূৰ্য্যপ্ৰভৱঃ, ব ১।২।

প্ৰভৱিক্ষু: পু (প্ৰভৃ ইক্ষুচ) ১। প্ৰভু, গৰাকী, স্বামী,
২। বটুক ভৈৰৱৰ অষ্টোত্তৰশতনামৰ এটা নাম,
৩। বিষ্ণু।

প্ৰভা ক্লী (প্ৰকৰ্ষণে ভাৰ্য্যতি প্ৰ ভা অঙ টাপ) ১।
দীপ্তি, দ্যুতি, ওজঃ, তেজঃ ২। বশ্মি, ৩। বাৰ
আঁখৰ যুগ্ম এবিধ ছন্দ। ৪। সূৰ্য্যৰ পত্নীৰ নাম। ৫।
দুৰ্গা, ৬। বেলি বড়ীত সূৰ্য্যৰ ছাঁ, ৭। এজনী

অপসৰাৰ নাম, ৮। কুবেৰৰ নগৰখনৰ নাম। -কৰ্ণঃ
পু ১। সূৰ্য্য, ব ১০।৭৪; ২। চন্দ্ৰ, ৩। জুই, ৪।
সাগৰ, ৫। শিৱ, ৬। মীমাংসা দৰ্শনৰ এগৰাকী
প্ৰণেতা। এওঁৰ দৰ্শনক প্ৰভাকৰদৰ্শন বোলা হয়। ৭।
আকন গছ, ৮। অগ্নি বংশৰ এজন মূনিৰ নাম, হব
৩১।১০; ৯। এটা নাগৰ নাম। -কীটঃ জোনাকী
পৰুৱা, খদ্যোত, -তৰল অতি উজ্জ্বল, 'ন প্ৰভাতব-
লজ্যোতি: উদেতি বসুধাতলাং', শ ১।২৩; -পালঃ
বোধিসত্ত্ব। -লোপী (ন) জ্যোতিৰে আবৃত।

প্ৰভাগ: ১। বিভাগ, ২। (অঙ্ক) ভগ্নাংশৰ অংশ।

প্ৰভাঞ্জন: এবিধ গছ, শোভাঞ্জন বৃক্ষ। চজিনা গছ, শকুন্ত।
প্ৰভাত বিণ (প্ৰ ভাত) স্পষ্ট। -তং ক্লী ৰাতিপূৰা। উষা
প্ৰভানং দীপ্তি, উজ্জ্বলতা।

প্ৰভাৱ: পু (প্ৰ ভূ ঘঞ) ১। ধন আৰু দণ্ডৰ পৰা
উৎপন্ন তেজঃ, ২। প্ৰতাপ, শক্তি, ৩। দীপ্তি,
উজ্জ্বলতা, ৪। শাস্তি, ৫। প্ৰভাগৰ্ভজাত সূৰ্য্যপুত্ৰ,
মপু ১১।৩; ৬। অলৌকিক শক্তি, ৭। মহানুভৱতা।

প্ৰভাষ: পু (প্ৰ ভাষ অচ) এজন বসুৰ নাম, -ষণং
ব্যাখ্যা।

প্ৰভাস: পু (প্ৰ ভাস্ অচ) ১। এখন প্ৰখ্যাত তীৰ্থৰ
নাম, দ্বাৰকাৰ সোমতীৰ্থ ২। দীপ্তি, উজ্জ্বলতা,
সৌন্দৰ্য্য, ৩। এজন বসু। -সনং উজ্জ্বলকৰণ,
পোহৰ কৰণ।

প্ৰভাস্বৰ বিণ উজ্জ্বল, দীপ্তিমান।

প্ৰভিন্ন বিণ (প্ৰ ভিন্ ক্তঃ) ১। ভিন্ন, ছিন্ন, বিভাজিত
খত ২।৫, ২। বিঘ্নিত, উন্মুক্ত, ৩। পৰিৱৰ্তিত,
৪। বিকলাঙ্গ, ৫। শিথিলীকৃত, ৬। মদমত্ত -স্তঃ পু
মতলীয়া হাতী

প্ৰভিন্নাঞ্জনং চকৃত লগোৱা এবিধ অঞ্জন।

প্ৰভু বিণ (প্ৰ ভূ ভূঃ) ১। স্বামী, গৰাকী, অধিপতি,
২। নেতা, ৩। পালক, ৰক্ষা কৰ্তা, গী ৫।১৪;
৪। নিত্য, ৫। শক্তিমান, কু ৩।৪০; ৬। শ্ৰেষ্ঠ,
সৰ্বোৎকৃষ্ট, মনু ১০।৩; -ভুঃ পু ১। বিষ্ণু, ২। শিৱ,
৩। পাৰা, পাৰদ, ৪। শব্দ, ৫। শাসক, শাসনকৰ্তা,
৬। গৰাকী, মালিক, ৭। ব্ৰহ্মা, ৮। ইন্দ্ৰ -ভা ক্লী
(প্ৰভৃ তল টাপ) প্ৰভুত্ব। নেতৃত্ব। মালিকত্ব। -ভুক্ত
বিণ মালিকৰ অনুগামী, অনুবক্ত (ভুক্তঃ) পু উৎকৃষ্ট
বোকা।

প্ৰভুত বিণ (প্ৰ ভু ক্তঃ) ১। প্ৰচুৰ, বহুত, ২। উন্নত, ৩। উদ্ভূত, উৎপন্ন, ৪। পৈণত —তিঃ ক্ৰী ১। উৎস, জন্ম, মূল ২। শক্তি, ৩। প্ৰাচুৰ্য্য।

প্ৰভৃতিঃ ক্ৰী (প্ৰ ভৃ ক্ৰিচ) সমাসৰ শেষত আদি, ইত্যাদি আৰম্ভণি, আদি বুজাবৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে— অদ্যপ্ৰভৃতিঃ ন কেৱলমনিম্যো ৰম্যোহপি প্ৰকাশিতসংসাৰঃ সংসাৰঃ হচ, ৫ উ। অৰ্থাৎ আজিৰ পৰা, অতঃ প্ৰভৃতি।

প্ৰভেদঃ পু (প্ৰ ভিদ ঘঞ) ১। ছেদন, ২। বিভিন্নতা বিভাগ, বিচ্ছেদ, ৩। হাতীৰ ৰূপালৰ পৰা মদবাৰি ৰূপণ।

প্ৰভ্ৰংশঃ পতন। —শথুঃ নাকৰ বেমাৰ।

প্ৰভ্ৰষ্ট বিণ (প্ৰ ভ্ৰংশ ক্তঃ) অধঃপতিত —ঈং, —ইকং মূৰৰ মুকুট অথবা শিখাৰ (টিকনিৰ) পৰা ওলমা মালা।

প্ৰমগ্ন বিণ (প্ৰ মস্জ ক্ত) নিমজ্জিত। ডুব যোৱা।

প্ৰমত্ত বিণ (প্ৰ মদ ক্তঃ) ১। মতলীয়া, পগলা, ২। অমনোযোগী, অনৱধানতায়ুক্ত, উতনুৱা, ৩। লম্পট —গীত পগলাই অসাৱধানভাৱে তাল-মান ভঙ্গ কৰি গোৱা গান —চিষ্ট অসাৱধান।

প্ৰমথঃ পু (প্ৰ মথ্ অচ) ১। ঘোঁৰা, ২। শিৱৰ অনুচৰ। এনে অনুচৰ হেনো ছয়ত্ৰিশ কোটি। —নাথঃ—পতিঃ শিৱ। —ধনং ১। বধ, হত্যা, ২। ক্লেশ, যাতনা। ৩। আলোড়ন —থা শিলিখা —থিত বিণ ১। নিৰ্য্যাতিত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ২। নিহত, ৩। মছনকৃত। —থিতং পানী-বিহীন দৈ, 'ক্ৰীম'।

প্ৰমদ বিণ ১। মদমত্ত, কামাসক্ত, ২। উত্তেজিত, ৩। লম্পট —দঃ ১। আনন্দ, সুখ, শি ১৩। ২; —কাননং ৰাজপ্ৰাসাদৰ প্ৰমোদ উদ্যান।

প্ৰমদক কামুক, লম্পট।

প্ৰমদনং কামনা।

প্ৰমদা ক্ৰী (প্ৰমদয়তি পূৰ্ব্বমিতি প্ৰ মদ হৰ্বে অচ টাপ) ১। সুন্দৰী নৰী, ৰমণী, কৃ. ৩। ১২; ২। পত্নী, ৩। চৈধ্যটা আখৰযুক্ত ছন্দ এবিধ। ৪। কন্যা ৰানি। —কাননং, —কাননং ক্ৰী বাণীসকলে ব্যৱহাৰ কৰা প্ৰমোদ উদ্যান। —জনাঃ ক্ৰী জাতি।

প্ৰমনাঃ (স্) বিণ আনন্দিত, হৰ্ষিত, প্ৰফুল্ল। মহা ৮। ৩৭। ৪১।

প্ৰমুখ্য বিণ ১। ক্ৰোধাৱিত, ২। দুঃখিত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত।

প্ৰময়ঃ পু (প্ৰ মী বধে ভাৱে অচ) ১। বধ, হত্যা, নিধন, ২। মৃত্যু, ৩। ধ্বংস, অধঃপতন।

প্ৰমৰ্দনং ক্ৰী (প্ৰ মৰ্দ লুট) পদদলন, ধ্বংস, নাশ।

প্ৰমা ক্ৰী (প্ৰ মাঙ মানে অঙ টাপ) যথার্থ জ্ঞান। প্ৰকৃত জ্ঞান, শুদ্ধ জ্ঞান; উপলব্ধি, ভ্ৰমভিন্ন জ্ঞান।

প্ৰমাণং ক্ৰী (প্ৰমীয়েত ইতি প্ৰ মা লুট) ১। নিতা, ২। মৰ্যাদা, শাস্ত্ৰ, ৩। মান, জোখ, পৰিমাণ, ৪। সীমা, অৱধি, ৫। যুক্তি, প্ৰমাণ, সাক্ষ্য, ৬। কৰ্মতা, ন্যায়াধীশ, ন্যায়াধিকৰ্তা, ৭। বিশ্বুদ্ধ জ্ঞান, ৮। মূলধন, ৯। সংহতি —জ্ঞঃ শিৱ, —পত্ৰ ১। লিখিত হুকুম বা আদেশ, ২। প্ৰমাণপত্ৰ, 'চাৰ্টিফিকেট' —পুৰুষঃ ন্যায়াধীশ, হাকিম, মীমাংসক, মধ্যস্থ ব্যক্তি। —শাস্ত্ৰং তৰ্কশাস্ত্ৰ। শাস্ত্ৰ —সূত্ৰং জোখা ফিটা বা ৰচি।

প্ৰমাতামহঃ মাকৰ ফালৰ আজোককাক। —ঈ মাকৰ ফালৰ আজোআইতা।

প্ৰমাথঃ পু (প্ৰ মথ্ ভাৱে ঘঞ) ১। বলেৰে হৰণ, ধৰ্ষণ, ২। মাটিত পেলাই পিঁহা, আঘাত কৰা, ৩। হত্যা, বধ, ধ্বংস, নাশ, অত্যাচাৰ, ৪। অত্যন্ত যাতনা। —ধী (ন) ১। অত্যাচাৰী, ধৰ্ষণকাৰী, হত্যাকাৰী, ২। ছেদনকাৰী, আঘাতকাৰী।

প্ৰমাদঃ পু (প্ৰ মদ ভাৱে ঘঞ) ১। ভ্ৰম, অসাৱধানতা, অমনোযোগ, ২। পাগলামি, মদমত্ততা, ৩। ভ্ৰান্তি, ৪। দুৰ্ঘটনা, বিপদ। —দিকা দূৰিতা, ধৰ্বিতা নৰী, ধৰ্ষণকাৰিণী।

প্ৰমাণপং ক্ৰী মাৰণ, নিধন, বধ।

প্ৰমিত বিণ (প্ৰ মি ক্তঃ) ১। জাত, ২। অকণমান, অলপমান, ৩। পৰিমিত, সীমিত।

প্ৰমিতিঃ ক্ৰী (প্ৰ মি ক্তিন) ১। প্ৰমা, ২। প্ৰমাণলব্ধ জ্ঞান, শুদ্ধজ্ঞান, ৩। জোখ, পৰিমাণ।

প্ৰমীড় বিণ (প্ৰ মিহ ক্তঃ) ১। ঘন, ডাঠ, ২। মূৰত্যাগ। প্ৰমীত বিণ (প্ৰ মী হিংসায়াম ক্তঃ) মৃত, —তঃ যজ্ঞত বা পূজাত বলি দিয়া পত্ৰ, —তি বধ, ধ্বংস।

প্ৰমীলা ক্ৰী (প্ৰ মীল সংমীলনে জঃ টাপ) ১। তন্ত্ৰা, নিদ্ৰালতা, ২। আলস্য, উদ্যমহীনতা, ৩। এখন নৰী ৰাজ্যৰ অধিকৰ্ত্তা। অৰ্জুনৰ ৰথ সেই ৰাজ্যত সোমোৱাত তাই অৰ্জুনৰ লগত বৃদ্ধ কৰি পৰাজয় বৰণ কৰে আৰু শেষত অৰ্জুনক পতিৰূপে বৰণ কৰে।

প্ৰমীলিত বিণ. বন্ধ চকুৰে।

প্ৰমুক্ত বিণ. ১। মুক্ত, ২। শিথিলীকৃত, ৩। বিবক্ত, অস্বীকৃত, ৪। নিকৃষ্ট।

প্ৰমুখ বিণ. (প্ৰকৃষ্টং মুখং যস্য) ১। মুখা, প্ৰধান, ২। সমুখীন, ৩। (সমাসৰ শেষত) প্ৰধান অথবা মুখা কপত থকা, যেনে যুধিষ্ঠিৰপ্ৰমুখাঃ ৪। শ্ৰেষ্ঠ, প্ৰথম, ৫। মাননীয়, —খং ক্ৰী. ১। মুখ, ২। কোনো পৃথিবী অধ্যায়ৰ পাতনি, আৰম্ভণি। (অব্য) সমুখত, বিপৰীতে, আগত, গী ১।২৫; —খং পূ. ১। সম্মানিত ব্যক্তি, ২। দম, সমূহ, ৩। পুন্নাগ বৃক্ষ।

প্ৰমুখ বিণ. ১। মুখ, অত্যন্ত মনোমোহা, ২। মোহগ্ৰস্থ, মোহিত।

প্ৰমুদিত বিণ. (প্ৰ মুদ ক্ৰঃ) হঠাৎ, আনন্দিত, প্ৰফুল্লিত, দেভা ১।১২।৪৭।

প্ৰমুখিত বিণ. চুৰীকৃত, অপহৃত, —তা এবিধ সাঁপৰ।

প্ৰমুঢ় ১। ব্যাকুল, ২। হতবুদ্ধি, বিভ্রান্ত, ৩। মূৰ্খ।

প্ৰমুক্ত বিণ. মৃত, —তং মৃত্যু, খেতি।

প্ৰমুট বিণ. (প্ৰ মূশ ক্ৰঃ) ১। মাজিত, ধোত, পৰিষ্কৃত, ২। স্পষ্ট, উজ্জ্বল।

প্ৰমেয় বিণ. (প্ৰ মী সৎ) ১। প্ৰদৰ্শনীয়, ২। পৰিমিত, সীমিত, ৩। প্ৰামাণ্য, —য়ং ১। সিদ্ধান্ত, ব্যাখ্যা বা প্ৰমাণ কৰিব লগীয়া বিষয়।

প্ৰমেহঃ পূ. (প্ৰকৰ্ষণ মেহতি কৰতি ইতি প্ৰমীহ, ঘঞ) ১। মূত্ৰদোষ, মূত্ৰৰোগ, বহুমূত্ৰ।

প্ৰমোক্ষঃ ১। পতন, ২। কৰণ, মোচন, —কৰং (বাহ) গ্ৰাহ-মোচন।

প্ৰমোচনং মোচন, মুক্তি, কৰণ।

প্ৰমোদঃ পূ. (প্ৰ মুদ ঘঞ) আনন্দ, হৰ্ষ, সুখ, মনু ৩।৬১; —দনং হৰ্ষতা, সন্তুষ্টি, —দনঃ বিষ্ণু, —দিত্য কুবেৰ।

প্ৰমোহঃ পূ. ১। মোহগ্ৰস্ততা, মূৰ ঘূৰণি, চৈতন্যহীনতা, ২। ব্যাকুলতা, বিমূঢ়তা।

প্ৰযত বিণ. (প্ৰ যম ক্ৰঃ) ১। সংযত, ২। পৱিত্ৰ, মনু ২।১৮৩; ৩। নম্ৰ, ৪। প্ৰযত্নৱান, ৫। আসক্ত, ভক্ত, ৬। আগ্ৰহী।

প্ৰযত্নঃ পূ. (প্ৰ যৎ নভঃ) ১। অতি যত্ন, ২। অধ্যৱসায়, ৩। পৰিশ্ৰম, কঠিনতা, ৪। সতৰ্কতা, ৫। (ব্যাক) উচ্চাৰণত চোঁৱা, যত্ন।

প্ৰযত্নঃ ক্ৰী (প্ৰ যস ক্ৰঃ) ঘিউ-মচলা আদিৰে বন্ধা আঞ্জা।

প্ৰয়াগঃ পূ. (প্ৰকৃষ্টো যাগো যত্ৰ) ১। প্ৰয়াগতীৰ্থ। গঙ্গা-যমুনাৰ সঙ্গমস্থানত অৱস্থিত এখন প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থ স্থান। বৰ্তমান নাম এলাহাবাদ, মনু ২।২১; ২। ইন্দু, ৩। ঘোঁৰা —ভয়ঃ ইন্দু। (নিজৰ পদ যাব পাৰে বুলি ইন্দুই প্ৰয়াগৰ যন্ত্ৰকৰ্তাসকলক ভয় কৰি থাকে)

প্ৰয়াচনং ভিক্ষা খোজা কাৰ্য্য, প্ৰাৰ্থনা, অনুৰোধ।

প্ৰযাজঃ এবিধ মুখা যজ্ঞানুষ্ঠান।

প্ৰযাণং ক্ৰী (প্ৰ যা ল্যুট্ গত্বম্) ১। প্ৰস্থান, গমন, ২। যুদ্ধযাত্ৰা, ৩। আক্ৰমণ, ৪। আৰম্ভণ, ৫। মৃত্যু, মহাপ্ৰস্থান, গী ৭।৩০; ৬। ঘোঁৰাৰ পিঠি বা পিচ ফাল। —কং যাত্ৰা —ভয়ঃ যাত্ৰা-বিৰতি।

প্ৰযাত বিণ. (প্ৰ যা কৰ্তবি ক্ৰঃ) ১। মৃত, ২। প্ৰস্থিত, গত, —তঃ ১। আক্ৰমণ, ২। ওখ পাহাৰ।

প্ৰযামঃ পূ. (প্ৰ যম ঘঞ) ১। আকাল, অভাৱ, ২। সংযম, ৩। দমন, ৪। দীৰ্ঘতা।

প্ৰযাসঃ পূ. (প্ৰ যস প্ৰযত্বে ভাৱে ঘঞ) ১। প্ৰযত্ন, অধ্যৱসায়, ৰ ১৪।৫১; ২। পৰিশ্ৰম, কঠিন্য।

প্ৰযুক্ত বিণ. (প্ৰ যুক্ত ক্ৰঃ) ১। দৃঢ়ভাৱে যুক্ত, ২। সংযুক্ত, ৩। নিযুক্ত, নিয়োজিত, ৪। ব্যৱহৃত ৫। অনুপ্ৰেৰিত, ৬। সুদত (ধাৰলৈ দিয়া) খটোৱা (ধন) —স্তিতঃ ১। ব্যৱহাৰ, ২। নিয়োগ, ৩। উচটনি, ৪। অভিপ্ৰায়, লক্ষ্য, ৫। ফল, পৰিণতি।

প্ৰযুক্তঃ ক্ৰী দহ লাখ, নিযত।

প্ৰযুক্তসুঃ পূ. (প্ৰ যুক্ত সন্ উঃ) ১। যোদ্ধা, সৈন্য, ২। ভেঁড়, ৰামছাগলী, ৩। বায়ু, বতাহ, ৪। সম্ভাষী, ৫। ইন্দু।

প্ৰযুক্তং যুক্ত, সমৰ।

প্ৰযোক্তা (ঋ) বিণ ১। প্ৰয়োগ বা নিয়োগকৰ্তা, ধন ধাৰে দিওঁতা, উত্তমৰ্ণ, ৰ ৫।৫৭; ২। কাৰ্য্যকৰ্তা, অনুষ্ঠাতা, ৩। গ্ৰন্থকাৰ, ৪। (কাঁড়) নিক্ষেপকাৰী, ৫। নাটকৰ আচাৰ্য্য।

প্ৰযোগঃ পূ. (প্ৰ যুক্ত ঘঞ) ১। ব্যৱহাৰ, নিয়োগ, প্ৰযুক্তি, ২। সাধাৰণ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৩। নিক্ষেপণ, ৪। প্ৰদৰ্শন, নিদৰ্শন, ৫। ঘোঁৰা, ৬। সাম, দানদি চাৰিটা উপায় অৱলম্বন, ব্যৱহাৰ। ৭। নাটকৰ অনুষ্ঠান, অভিনয়, ৮। বিধান, পদ্ধতি, ৯। আৰম্ভণ, ১০। আচনি, কৌশল, ১১। ধন ধাৰে দিয়া,

১২। উপায়, ১৩। ফল, পৰিণতি, ১৪। আবৃত্তি, বক্তৃতাৰ ভঙ্গী।

প্ৰযোগাভিধানঃ নাটকৰ পাঁচ বিধ প্ৰস্তাৱনাৰ এবিধ। ইয়াত, পিচতে ঘটিব লগীয়া এটা অংশ এজনে কৈ যায়। যেনে— সূত্ৰধাৰে মঞ্চ ত্যাগ কৰাৰ আগে আগে তেওঁৰ মঞ্চত প্ৰৱেশ কৰাজনৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা, যেনে— মুদাৰাক্স নাটকৰ প্ৰস্তাৱনা।

প্ৰযোজক বিণ পু (প্ৰ যুজ থুল) ১। প্ৰয়োগ কৰ্তা, ২। নিয়োগকৰ্তা, ৩। নিয়ন্তা, ৪। উচটনি দিওঁতা। —কঃ ১। চাকৰি নিয়োগকাৰী (বিষয়া)। ২। গ্ৰন্থকাৰ, ৩। সংস্থাপক, প্ৰতিষ্ঠাতা, ৪। ধন ধাৰে দিওঁতা, মহাজন। ৫। বিধায়ক।

প্ৰযোজনং ক্ৰী (প্ৰ যুজাত ইতি প্ৰ যুজ লুট) ১। কাৰ্য্য, ২। ব্যৱহাৰ, নিয়োজন, প্ৰয়োজন, ৩। লক্ষ্য, উদ্দেশ্য, ৪। হেতু, অভিপ্ৰায়, আৱশ্যকতা, ৫। লাভ, সুদ।

প্ৰযোজ্য বিণ (প্ৰ যুজ গাৎ) ১। ব্যৱহাৰ্য্য, মনু ২। ১৫৯; ২। উৎপাদনৰ যোগ্য, নিয়োজ্য, নিৰ্বেশপণীয় —জ্যঃ চকৰ, ভূতা।

প্ৰকাট বিণ (প্ৰ কহ ক্ৰঃ) ১। বক্তৃতা, ভা ৪। ১৩। ১; ২। জাত, উৎপন্ন, ১৩। ১৬; ৩। বুদ্ধিপ্ৰাপ্ত, বৰ্দ্ধিত, ৪। প্ৰবুদ্ধ, বুদ্ধ হোৱা, দীঘল হোৱা, ৫। গভীৰলৈ যোৱা, ৬। জটৰ। —টি ক্ৰী বুদ্ধি।

প্ৰবোচনং ক্ৰী (প্ৰ কচ্ লুট) ১। প্ৰদৰ্শন, ২। ব্যাখ্যা উদাহৰণ, ৩। উদ্ভেজন, ৪। নাটকত ঘটিব লগীয়া কথা এটাৰ ব্যাখ্যা।

প্ৰবোহঃ (প্ৰ কহ্ অচ্) ১। অদ্ভুত, কু ৫। ৬০; ২। কলি, গজাল, পোখা, ৩। বংশধৰ, সতি-সম্ভৱি, ৪। বশ্বি, —হনং ১। কলি ওলোৱা, অদ্ভুত, ২। গজালি।

প্ৰলপনং ক্ৰী (প্ৰ লপ্ লুট) ১। কথন, বচন, কথোপকথন, আলাপ, ২। বকবকাই থকা, লেপলেপাই থকা, অসংলগ্ন বচন। অনৰ্থক ভাষণ। ৩। বিলাপ, বিননি।

প্ৰলপিত বিণ (প্ৰ লপ কমণি ক্ৰঃ) কথিত। —তঃ কচহ কং। নিবৰ্থক বচন।

প্ৰলব্ধ বিণ প্ৰবৰ্ত্তিত।

প্ৰলয় বিণ (প্ৰ লয় অচ্) ১। ওলমি থকা, ২। দীঘল, ওষ, ওলাই থকা, ৩। লেহেম —স্বঃ পু ১। অৱলম্বন,

২। ওলোম, ওলমা বস্ত্ৰ, ৩। শাখা, ৪। গলত শিঙা হাব, বা মালা, ৫। নাৰীৰ স্তন, ৬। সীহ, বগিডাম, ৭। বলৰামে হত্যা কৰা এজন ৰাক্ষসৰ নাম, ভা ১০। ১৮; ৮। লতাৰ অদ্ভুত, ৯। এখন ৰাজ্যৰ নাম, বা ২। ৬৮। ২২; —স্বঃ, —তিং, যখনঃ, পু ক্ৰীবলবাম।

প্ৰলম্বনং ক্ৰী অৱলম্বন, ওলোম।

প্ৰলম্বাণ্ডঃ পু ওলমি থকা অণ্ডকোষযুক্ত পুৰুষ।

প্ৰলম্বিত বিণ, অৱলম্বিত, ওলমাই বখা। ওলমি থকা যেনে— মালা

প্ৰলম্বঃ পু (প্ৰ লভ্ অচ্) ১। প্ৰাপ্তি, লাভ, ২। প্ৰবন্ধনা, প্ৰবন্ধক, ঠগ।

প্ৰলয়ঃ পু (প্ৰলীয়তে ক্ৰীয়তে ইতি প্ৰ লী অচ্) ১। ধ্বংস, বিনাশ, জগতৰ সম্পূৰ্ণ বিনাশ, লয়, প্ৰলয়; কল্লাপ্ত, গী ৭। ৬; ২। মৃত্যু, নাশ, ৩। মূৰ্ছা, জ্ঞান হানি, ৪। একাক্ষৰ ব্ৰহ্ম 'ওম'। —কালঃ প্ৰলয়ৰ সময়, —জলধৰঃ প্ৰলয়ৰ সময়ৰ মেঘ। —দহনঃ প্ৰলয়ৰ সময়ৰ জুই, —পৰ্য্যোষি প্ৰলয়ৰ সময়ৰ প্ৰচণ্ড সাগৰ। 'প্ৰলয়পৰ্য্যোযিজলে ধৃতৱানসি ৱেদং'।

প্ৰললটি বিণ বহল কপালযুক্ত (ব্যক্তি)।

প্ৰললঃ অকণমান টুকুৰা এটা।

প্ৰললিত্ৱং ক্ৰী কটা যন্ত্ৰ।

প্ৰলাপঃ প (প্ৰ লপ ভাৱে ঘঞ) ১। আলাপ, কথোপকথন, ভাষণ, ২। বকবকাই থকা, ৩। অনৰ্থক কথা, ৪। বিননি, —পী(ন) বকবকাই থকা লোক, কথকী। ভাষণকৰ্তা।

প্ৰলীন বিণ (প্ৰ লী ক্ৰঃ) ১। বিগলিত, চূৰ্ণ, বিধ্বংস, ৩। অচেতন, বিলীন 'প্ৰলীনভূপালমপি হিৱায়তি' কি ১। ২৩; —তা ক্ৰী প্ৰলয়, চৌহীনতা, অচেতনতা।

প্ৰলুন কাটি পেলোৱা।

প্ৰলেপঃ পু (প্ৰ লিপ্ ঘঞ) প্ৰলেপ, মলয়, শৰীৰত ঘঁহা সুগন্ধি দ্ৰব্য— আজিকালিৰ 'শ্ৰো', 'ক্ৰীম', জাদি। —কঃ ১। প্ৰলেপনকৰ্তা, লিপা মানুহ, ২। ছুৰ।

প্ৰলেহঃ পু (প্ৰলিহতে ইতি প্ৰ লিহ ঘঞ) এবিধ আঞ্জা। খিউ, ডেল, জীবা, মচলাৰে বন্ধা মসৈ বা ঘাহৰ আঞ্জা।

প্ৰলোভনং ক্ৰী (প্ৰ লুট্ লুট) ১। মাটিত ৰাখা, ২। উত্তোলন।

প্ৰলোভঃ পু ১। লোভ, লুপ্ততা, ২। কামুকতা, ৩। মন
ভুলোৱা কাৰ্য্য। -নং ক্ৰী ১। আকৰ্ষণ, ২। ফুচলনি,
৩। টোপ -নী বালি।

প্ৰলোল বিণ্ আলোড়িত, কম্পমান।

প্ৰৱত্তণ (ঋ) বিণ্ (প্ৰ ৱচ্ তৃচ্) ১। প্ৰবচনকৰ্তা,
ভাগৱত, কীৰ্তন ৰামায়ণাদিৰ পাঠক, ২। ঘোষক, ৩।
শিক্ষক, ব্যাখ্যাকাৰ, মনু ৭।২০; ৪। ভাল বক্তা।

প্ৰৱগঃ,-ৱজঃ,-ৱজমঃ পু বান্দৰ।

প্ৰৱচনং ক্ৰী (প্ৰ বচ্ লুট) ১। ভাষণ, কথন, ২। ঘোষণা,
৩। ব্যাখ্যা, শিক্ষণ, ৪। বাগ্মিতা, বাকপটুতা, ৫। পৱিত্ৰ
গ্ৰন্থ, মনু ৩।১৪৮; -পটু বিণ্ বাকপটু, ভাষণ
দিয়াত নিপুণ।

প্ৰৱটঃ ৰেহ।

প্ৰৱণ বিণ্ (প্ৰৱন্তি গচ্ছন্তি জনা অনেনেতি প্ৰ লুট) ১।
তললৈ নমা এটলীয়া, নিম্ন ভূমি, ২। অতি থিয় গৰা,
৩। একা-বেঁকা, ৪। (সমাসৰ অন্তত) মনৰ ঢাল,
যেনে- সুৰাপ্ৰৱণ, ৫। আগ্ৰহী, বিনীত, নম্ৰ, ৬।
জীৰ্ণ, ক্ষীণ ৭। সিন্ধ, ৮। আসক্ত, বিপু ৬।১১১; ৯।
পেট, উদৰ, মাপু ২৩।৮৯। ১। আয়ত, বহল -গং
থিয় গৰা, পাহাৰৰ ঢাল।

প্ৰৱৎস্যৎপতিকা ক্ৰী (প্ৰৱৎসন প্ৰৱাসং গমিস্থান পতিঃ
যস্যাঃ ইতি কপ) শৃঙ্গাৰ কাব্যৰ আঠ বিধ নায়িকাৰ এবিধ।
পতিয়ে প্ৰৱাসলৈ যাবলৈ ওলাইছে এনে নায়িকা।

প্ৰৱয়ং ক্ৰী (প্ৰ বয় গতৌ লুট) ১। কাটি, মূৰত
জোং থকা এছবি। ২। বোৱা কাপোৰৰ ওপৰ ভাগ।

প্ৰৱয়ঃ (স) বিণ্ (প্ৰগতঃ ৱয়ো যস্য) ১। বৃদ্ধ, ব
৮।১৮; ২। পুৰণি, প্ৰাচীন, ঋবে ২।১৭।৪।

প্ৰৱৰ বিণ্ (প্ৰ ব্ অপ) ১। প্ৰেষ্ঠ, প্ৰধান, মুখ্য,
সৰ্বোৎকৃষ্ট, মনু ১০।২৭; ২। বয়োজ্যেষ্ঠ -ৰং
অগক -ৰং ১। গোত্ৰ, বংশ, পৰিয়াল। ২। বংশ
প্ৰৱৰ্তক এজন বা একাধিক মূনি বা পূৰ্বপুৰুষ। গোত্ৰ
প্ৰৱৰ্তক মূনিৰ ব্যাবৰ্তক মূনিগণ। যেনে- বিশ্বামিত্ৰ
গোত্ৰৰ প্ৰৱৰ হ'ল বিশ্বামিত্ৰ, মৰীচি আৰু কৌশিক।
একে গোত্ৰত বিয়া বাক নহলেও যদি প্ৰৱৰ বেলেগ
হয়, তেনেহলে বিবাহ হ'ব পাৰে বুলি পণ্ডিতবৰ্গই
কয়। -ৱাহনৌ অশ্বিনী কুমাৰ দয়।

প্ৰৱৰ্গঃ পু (প্ৰ বৃজ্ ষঞ) ১। হোম বা যজ্ঞৰ অগ্নি, হব
৪।১৩৪; ২। বিষ্ণু। -গ্যঃ সোমযাগ।

প্ৰৱৰ্তক বিণ্ (প্ৰ বৃজ্ গিচ খুল) ১। প্ৰৱৰ্তনকাৰী,
২। উৎপাদক, ৩। প্ৰবৃত্তিজনক, ৪। কুমন্ত্ৰণাদাতা
-ৰ্তকঃ ১। প্ৰতিষ্ঠাতা, ৰচক, ২। কুমন্ত্ৰী,
৩। মধ্যস্থতাকাৰী -ৰ্তনং ক্ৰী ১। প্ৰৱ্ত্তি, ২। আৰম্ভণ,
৩। মন্ত্ৰণা, ৪। আচাৰ-ব্যৱহাৰ, পদ্ধতি, ৫। সংঘটন,
৬। উদ্যোগ, -ৰ্ত্তিত ১। প্ৰতিষ্ঠিত, ২। উৎসাহিত,
প্ৰেৰিত, ৩। প্ৰজ্বলিত, ৪। শোধিত। -তী
(ন) ১। প্ৰৱৰ্তনকাৰী, ২। পৰিশ্ৰমী, উদ্যোগী।
প্ৰৱৰ্ধনং ক্ৰী (প্ৰ বৃধ্ ভাৱে লুট) বিৱৰ্দ্ধন, বৃদ্ধিকৰণ,
বৃদ্ধিকাৰী।

প্ৰৱৰ্ধঃ পু (প্ৰ বৃষ বৰ্ষণে অপ) ধাৰাসাৰ বৰষুণ।

প্ৰৱসনং ক্ৰী প্ৰৱাসগমন, বিদেশ ভ্ৰমণ।

প্ৰৱহঃ পু (প্ৰ ৱহ্ ভাৱে অচ) ১। বৈ যোৱাঃ প্ৰৱাহ,
২। নগৰৰ পৰা বাহিৰলৈ গমন, ৩। বায়ু, ৪। সাত
বিধ বায়ুৰ অন্তৰ্গত দ্বিতীয় বায়ু। ৫। মেঘ -হৰং ক্ৰী
তিৰোতাৰ কাৰণে কাপোৰেৰে ঘেৰা, মানুহে বহন
কৰা যান, পাৰ্শ্বী, ডোলা।

প্ৰৱহিঃ -ত্ৰিকা, ত্ৰী ক্ৰী প্ৰহেলিকা, সাঁথৰ।

প্ৰৱাক্(চ্) বিণ্ ১। বাকপটু, ২। কথকী, ৩। ভাল কথা
প্ৰৱাচনং ক্ৰী ঘোষণা -চকঃ উৎকৃষ্ট বক্তা, সুবক্তা।

প্ৰৱাণিঃ, -ণী, তাঁতশালৰ মাকো। শালত বাগি সূতা
বোৱা যন্ত্ৰ বিশেষ।

প্ৰৱাচ্চং ক্ৰী ১। বতাহৰ সোঁত, ২। প্ৰবল বতাহ,
ধুমুহা, ৩। বতাহ বৈ থকা ঠাই।

প্ৰৱাদঃ পু (প্ৰ ৱদ্ ষঞ) ১। পৰস্পৰ কথোপকথন, ভাতি
২।৩৬; ২। শব্দ উচ্চাৰণ, ৩। উল্লেখ, ৪। কথা,
বাতৰি, উৰা-বাতৰি, ৫। পুৰণি কথা, প্ৰাচীন আখ্যান,
সাধু কথা, ৬। বিবাদজনক কথা বা ভাষা।

প্ৰৱাৰঃ-ৰকঃ পু আৱৰণ, আলোৱান, -ৰণং
১। সম্ভটিকৰণ, ২। নিষেধ, বিৰোধ, ৩। কাম্য
বস্তু দান।

প্ৰৱাসঃ পু (প্ৰ বস্ ষঞ) বিদেশ, বিদেশ ভ্ৰমণ,
বিদেশত বাস।

প্ৰৱাসনং ক্ৰী ১। প্ৰৱাসত বাস, ২। দেশান্তৰকৰণ,
নিৰ্বাসন, ৩। মাৰণ, বধ।

প্ৰৱাসী(ন) বিদেশত বাস কৰা লোক, পৰ্যটক।

প্ৰৱাহঃ পু (প্ৰ ৱহ্ ষঞ) ১। পানীৰ সোঁত, ২। নিজৰা,
৩। পানী বৈ যোৱা, বা থকা, ৪। অবিৰাম বা অৱাহ

গতি বা সোত, ঘটনাৰ গতি বা প্ৰৱাহ, ৫। উদ্যোগ, ৬। উৎকৃষ্ট ঘোঁৰা, ৭। ব্যৱহাৰ, ৮। মলমূত্ৰ ত্যাগ। নদীত মূত্ৰত্যাগ, -হকঃ দানৱ, ভূত, পিশাচ, -হনং মলত্যাগ, -হিকা ক্ৰী গ্ৰহণী ৰোগ, উদৰাময়, পেটৰ অসুখ। -হী বলি।

প্ৰৱীৰ্ণ বিণ বিকীৰ্ণ, সিদ্ধিত।

প্ৰৱীৰ্ণাত বিণ অতি বিখ্যাত, সুপ্ৰসিদ্ধ।

প্ৰৱীচাৰঃ পু বিবেচনা, বিচাৰশক্তি।

প্ৰৱিতত বিণ ১। বিজ্ঞত, ২। (চুলি) আউলবাউল।

প্ৰৱিদাৰণং ক্ৰী (প্ৰ ৱি দ্ গিচ লুট) ১। যুদ্ধ, ২। ছিন্নকৰণ, ভাঙ্গন, ৩। অঙ্কুৰণ, ৪। কোলাহল।

প্ৰৱিদ্ধ বিণ দূৰলৈ নিক্ষিপ্ত, দলিয়াই পেলোৱা।

প্ৰৱিভক্ত বিণ ১। বিভাজিত, ২। বিচ্ছিন্ন, বিভক্ত।

প্ৰৱিভাগঃ ১। বিভাগ, ভাগ ভাগ, শ্ৰেণী বিভাগ, ২। অংশ।

প্ৰৱিৰঃ হালধীয়া চন্দন কাঠ।

প্ৰৱিবল বিণ ১। অতি বিৰল, ৰ ৯। ৩৪; অলপমান, ২। ব্যৱধান, অন্তৰ, পৃথক, সুকীয়া।

প্ৰৱিল্লগঃ সম্পূৰ্ণ বিনাশ।

প্ৰৱিৱিক্ত বিণ সম্পূৰ্ণৰূপে সুকীয়া, বেলেগ।

প্ৰৱিষল্লঃ বিণ অতি বিষল, অৱসাদগ্ৰস্ত।

প্ৰৱিষা ক্ৰী অতি বিষাক্ত।

প্ৰৱিষ্ট বিণ (প্ৰ ৱি শ ক্ত) ১। ভিতৰত সোমোৱা, ২। নিযুক্ত, ৩। আৰ। -ষ্টকং মঞ্চত প্ৰবেশ।

প্ৰৱিষ্টবঃ,-স্তাৰঃ পু বিজ্ঞতি, পবিসৰ, ঘেৰ, পৰিধি।

প্ৰৱীণ বিণ (প্ৰ ৱীণ নিচ ক্ত) ১। পণ্ডিত, ২। কোনো বিষয়ত অত্যন্ত অভিজ্ঞ, জানী, কৃ ৭। ৪৮।

প্ৰৱীৰ বিণ (প্ৰকৃষ্টো ৱীৰঃ) ১। শ্ৰেষ্ঠ, অগ্ৰগণ্য, প্ৰথম, ২। শক্তিশালী, -ৰঃ ১। সাহসী ব্যক্তি, বীৰ, যোদ্ধা, সেনানী, ২। প্ৰধান অধিকাৰী, প্ৰখ্যাত পুৰুষ, ৩। পুৰুষবংশীয় প্ৰচিন্ধনৰ পুত্ৰৰ নাম, ৪। চণ্ডাল পুৰুষ, মাপু ৮। ৮৬।

প্ৰৱৃত্ত বিণ মনোনীত, ইচ্ছিত।

প্ৰৱৃত্ত বিণ (প্ৰ ৱৃ ক্ত) ১। আৰক্ত, প্ৰাৰক্ত, ২। কোনো কামত নিযুক্ত ৩। দৃঢ়, নিৰ্ভাবিত, ৪। অবিসংবাদিত, অবিকৃত, ৫। গোলাকাৰ, -স্তঃ গোলাকাৰ অলঙ্কাৰ, -স্তকং মঞ্চৰ প্ৰৱেশদ্বাৰ।

প্ৰৱৃত্তিঃ ক্ৰী (প্ৰৱৰ্ততে ইতি প্ৰ ৱৃ ক্তিন) ১। প্ৰৱাহ, উন্নতি, অগ্ৰসৰ, ২। উত্থান, উৎস। ৩। আকৃতি,

প্ৰকাশ, ৪। মনোবৃত্তি, আসক্তি, ৫। আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৬। নিয়োগ, উদ্যোগ, ৭। অবিবৰ্ত চেষ্টা, ৮। অৱস্থিতি, ৯। প্ৰচলন, ১০। নিয়তি, ১১। জ্ঞান, উপলব্ধি, ১২। উজ্জয়িনী নগৰ, ১৩। মদবাৰি, ১৪। সাংসাৰিক জীৱন যাপন, ১৫। বাতৰি, সমাচাৰ, ১৬। যজ্ঞাদি কৰ্ম, মহা ১। ১। ২৫৫; -জঃ চোৰাংচোৱা, -জাৰ্গঃ সাংসাৰিক জীৱন যাপনৰ পথ। সাংসাৰিক সুখৰ প্ৰতি আসক্তি।

প্ৰৱৃদ্ধ বিণ (প্ৰ ৱৃ ক্ত) ১। বৃদ্ধ, ২। বৃদ্ধি প্ৰাপ্ত, বিদ্যুত, ৩। গভীৰ, ৪। দান্তিক, ৫। অত্যাচাৰী, -ক্তিঃ ক্ৰী ১। বৃদ্ধি, ৰ ১৭। ৭১; ২। উন্নতি, পদোন্নতি।

প্ৰৱ্বেক বিণ (প্ৰ ৱিচ কৰ্মণি ঘঞ) উত্তম, শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট। ভা ২। ৯। ১১।

প্ৰৱ্বেগঃ অতিবেগ, দ্ৰুতগতি।

প্ৰৱ্বেটঃ পু যৱধান।

প্ৰৱ্বেণিঃ,-বী ক্ৰী (প্ৰ ৱী গতো উগাদি নিঃ গত্বম) ১। (চুলিৰ) বেণী, ৰ ১৫। ৩০; ২। হাতীৰ পিঠিত দিয়া উণৰ কয়ল (জীন), ৩। নদী, নদীৰ সোঁত, ৪। উণৰ বস্ত্ৰীণ কাপোৰ।

প্ৰৱ্বেতা (ঋ) পু ৰথচালক, সাৰথি।

প্ৰৱ্বেদনং ক্ৰী ঘোষণা, প্ৰচাৰ।

প্ৰৱ্বেপঃ, পকঃ,-পথুঃ, পনং কৰ্পন, কৰ্পনি।

প্ৰৱ্বেবিত বিণ দলিয়াই পেলোৱা, ইফালে-সিকালে দলিওৱা।

প্ৰৱ্বেলঃ পু এবিধ লেছেৰা মাহ। হালধীয়া মত্ত মাহ।

প্ৰৱ্বেশঃ পু (প্ৰ ৱি শ ভাৱে ঘঞ) ১। ভিতৰলৈ সোমোৱা পথ, ২। ভিতৰলৈ সোমোৱা, ওচৰ চপা বা কাৰলৈ যোৱা, ৩। প্ৰৱেশ দ্বাৰ, ৪। জাৱ, বাজহ, -শকঃ (-বাৰ্ধে কঃ) নটকত দুটা জহৰ মাজতে বিদূষক, ভূতা আদি নিম্নশ্ৰেণীৰ পাত্ৰৰ দ্বাৰা অভিনীত এটা সৰু দৃশ্য, য'ত পিচত হ'ব লক্ষীয়া ঘটনা সম্পৰ্কে এটা চমু আভাস দিয়া হয়। 'প্ৰৱেশকোনদাত্তোক্ত্য নীচপাৰ্শ্বপ্ৰয়োজিতঃ'-সাদ।

-শব্দং ১। প্ৰৱেশ, ভিতৰলৈ গমন, ২। মূল দুজৰ, ৩। যৌন সম্বন্ধ। -শিত বিণ ১। প্ৰৱিষ্ট, ২। হাতৰ কজি, ৩। হাতীৰ মাংসল পিঠি। হাতীৰ জীন।

প্ৰৱ্যক্ত বিণ. স্পষ্ট, ব্যক্ত, প্ৰকাশিত, প্ৰকাশ্য। -ক্তিঃ প্ৰকাশ, আকৃতি।

কি ৪।১৮; ৫। প্ৰাপ্ত, লক্ষ্য। —ভংগ অৰ্থাৎ একে-
লেঠাৰিয়ে, নেৰানেপেৰাকৈ —জিহ্বা ক্ৰী আসক্তি, কি
৫।৫০; প্ৰসঙ্গ, ২। সংযোগ, সংহতি ৩। ব্যৱহাৰ-
যোগ্যতা, ৪। শক্তি, অধ্যৱসায়, ৫। নিষ্পত্তি,
অনুমিতি, আপত্তি, ৬। আলোচনাৰ বিষয়বস্তু।

প্ৰসঙ্গঃ পু (প্ৰ সন্জ ঘঞ) ১। বিশেষ সঙ্গতি,
২। সংযোগ, আসক্তি, ভক্তি, ৩। সংহতি, ৪। প্ৰসঙ্গ,
৫। নাম প্ৰসঙ্গ, নামোল্লেখ। ‘অস্পষ্টমপি তন্মাম
প্ৰসঙ্গেনাপি ভাষিতং। দদাতি ৰাক্ষিতাৰ্থান্ দুৰ্লভানপি
সৰ্বথা। দেভা ৩।৯।৪২; ‘কথা প্ৰসঙ্গেন
জনৈকদাহতাং কি ১।২৩। ৬। যৌন সঙ্গম,
৭। কাল, সুযোগ, অৱসৰ, ৮। ঘটনা, দৈৱঘটনা,
৯। যুক্তি, প্ৰমাণ, ১০। সম্পৰ্ক, সম্বন্ধ, —ব্ৰহ্মাং
অৰ্থাৎ সময়মতে, পৰিস্থিতি অনুসৰি।

প্ৰসংখ্যানং ক্ৰী ১। গণনা, ২। ধ্যান, চিন্তা, ৩। খ্যাতি
—নঃ আদায়।

প্ৰসত্তিঃ ক্ৰী (প্ৰ সদ ক্তিন্) প্ৰসন্নতা, সন্তুষ্টি।

প্ৰসম্ববী ক্ৰী প্ৰতিপত্তি।

প্ৰসজ্জান্ পু (প্ৰ সদ ক্তিন্) যমবাজ, প্ৰজাপতি।

প্ৰসজ্জানং ক্ৰী সংযোগ, সংহতি।

প্ৰসন্ন বিণ (প্ৰ সদ ক্ত) ১। নিৰ্মল, শুদ্ধ, স্বচ্ছ, উজ্জ্বল,
শ ৫।২০; ২। আনন্দিত, তুষ্ট, ৩। মৰমিয়াল,
দয়ালু, ৪। সৰল, মুক্ত, সহজবোধ্য, ৫। প্ৰকৃত,
যথার্থ —শ্ৰী স্তুতি, সুবা —কল্প প্ৰশান্ত, সঠিক —মুখ,
হৃদয় হাহি ধকা, আনন্দিত। —সলিল নিৰ্মল পানী
ধকা।

প্ৰসম্বেবা ক্ৰী মদিৰা, সুবা।

প্ৰসভঃ পু (প্ৰগতা সভা অধিকাৰো যশ্মাৎ) ১। বলাৎকাৰ,
ধৰণ, ২। প্ৰচণ্ডতা। —ভংগ অৰ্থাৎ ১। তীব্ৰভাৱে,
সজোৰে, গী ২।৬০; ২। অতি বেছিকৈ, জোৰকৈ,
—দমনং সজোৰে দমন কৰা —হৰণং সবলে কৰা
হৰণ।

প্ৰসমীকৰণং, —শ্ৰীকা ক্ৰী, ক্ৰী বিবেচনা, বিচাৰ, চিন্তা,
ভাৱনা।

প্ৰসন্নং ক্ৰী বন্ধন, জাল।

প্ৰসবঃ পু (প্ৰ স জপ) ১। অগ্ৰসৰ, ২। অবাধ গতি,
সুযোগ, গতিপথ, গতিবেগ, ৩। বিজয়, ৪। আৱতন,
প্ৰাচুৰ্য্য, ৫। সোঁত, প্ৰবাহ, বান, ৬। সমূহ, সমষ্টি,

৭। লোহাৰ কাঁড়, ৮। যুদ্ধ, সমৰ, —বৰং ১।
প্ৰবাহ, গমন, কাঠ-খেৰাদি আহৰণৰ বাবে সৈন্যৰ
ইফালে-সিকালে গমন। ২। পলায়ন, ৩। বিজয়গণ,
৪। শত্ৰুসৈন্যক ঘেৰি ধৰা, ৫। অমায়িকতা, —বৰী
ক্ৰী শত্ৰুক ঘেৰি ধৰা সৈন্যবাহিনী।

প্ৰসৰ্গণং ক্ৰী (প্ৰ স্প লুট) গমন, প্ৰসৰণ, বিজয়।

প্ৰসলঃ পু হেমন্ত কাল।

প্ৰসলঃ পু (প্ৰ স জপ) ১। গৰ্ভমোচন, প্ৰসূতি, ২
৩।১২; ২। গৰ্ভগ্ৰহণ, মনু ৯।৭০, জন্ম, উৎপাদন,
৩। সন্ততি, ৪। উৎস, মূল, জন্মস্থান, ৫। ফল,
ফল —গৃহং প্ৰসূতি ঘৰ, —বন্ধনং ফলৰ ঠাৰি।
—প্ৰেদনা, —ব্ৰাথী জন্ম হোৱাৰ আগ মুহূৰ্ত্তত
প্ৰসূতিয়ে ভোগ কৰা বেদনা, তীব্ৰ বিষ। —স্বলী
মাতৃ —স্থানং প্ৰসূতি ঘৰ, বাহ।

প্ৰসলকঃ পিয়ালবৃক্ষ।

প্ৰসলক্তিঃ প্ৰসূতি।

প্ৰসলক্তি (ক) পু পিতৃ ৰবে ৭।৬৩।২; —শ্ৰী ক্ৰী মাতৃ,
জননী, মহা ১২।২৬৩।৮।

প্ৰসল্য বিণ (প্ৰগতং সৰ্যাং ইতি) ১। বিৰোধী,
প্ৰতিকূল, ওলোটো, ২। প্ৰদক্ষিণ, ৩। ২।৭৩।২০।

প্ৰসহ বিণ (প্ৰ সহ অচ) সহনীয়, স্থায়ী, —ভংগ পু ১। ৰূপে
ভক্ষণকাৰী পক্ষী, যেনে— শেনচৰাই, ২। কাধা,
বিৰোধ। —হনঃ ১। শেনৰ দৰে চৰাই বা জন্তু
—হনং সহন, ২। দমন, ৩। অলিঙ্গন।

প্ৰসহ্য অৰ্থাৎ সজোৰে, জোৰকৈ, প্ৰচণ্ডভাৱে, অত্যধিক
ভাৱে।

প্ৰসজ্জিকা ক্ৰী এবিধ ধন (তুলসী জলৰ দৰে সৰু বিধ)।

প্ৰসাদঃ পু (প্ৰ সদ ঘঞ) ১। প্ৰসন্নতা, ২। অনুগ্ৰহ, ৩।
২।৬৮; ৩। দয়ালুতা, ৪। প্ৰশান্তি, শান্তি, ৫। শুদ্ধতা,
পৱিত্ৰতা, উজ্জ্বলতা, ৬। কাব্যৰ প্ৰাণ, কাব্যৰ গুণ
তিনিবিধৰ এবিধ। বাকী দুবিধ— ওজঃ জাক মধুৰ্য্য। ৭।
দেৱতাৰ ভোগ। ওজঃ ভুক্তাৱশেষ, ৮। দান, উপহাৰ,
৯। কল্যাণ, ১০। নৈবেদ্য। —পৰাভ্ৰমুখ কাব্যে
অনুগ্ৰহলৈ ৰাট চাই নথক লোকা। —প্ৰসাদং অনুগ্ৰহৰ কৰ্ত্তা
—হু মৰমিয়াল, পাত, সুখী।

প্ৰসাদনং ক্ৰী (প্ৰ সল পিচ্ লুট) ১। পান, ২। পোদন,
৩। সজ্জা, ৪। সজ্জী, ৫। অনুগ্ৰহ দান —ভংগ পু ৰাজকীয়
ভয় —স ১। সেৱা, পৰিচৰ্যা, ২। শুদ্ধতা, পূজা।

প্ৰসাদিত বিণ ১। পৰিশোধিত, ২। পূজিত, ৩। প্ৰশান্ত, ৪। কৃতসমুৎ, তুষ্ট হোৱা।

প্ৰসাধক বিণ শোধক, পৰিষ্কাৰক, অলঙ্কৰণ, মাৰ্জন।
-কঃ মালিকক কাপোৰ পিন্ধাই দিয়া ভূতা।

প্ৰসাধনং ক্ৰী (প্ৰ সাধ লুট) ১। বেশভূষা, মনু ২। ২১১; ২। পৰিষ্কাৰণ, অলঙ্কৰণ, সংযোজন, আয়োজন -ধনী ক্ৰী ১। সিদ্ধি, ২। মূৰ আঁচোৰা ফণী -থিকা ক্ৰী ১। পৰিচাৰিকা, মালিকনীৰ ভূতা। বেশকাৰিণী, ২। নীবাৰ, এবিধ ধান। -থিত বিণ অলঙ্কৃত, নিষ্পাদিত।

প্ৰসাৰঃ পু (প্ৰ সৃ ঘঞ) ১। প্ৰসৰণ, বিস্তাৰ, বিস্তৃতি, ব্যাপ্তি, বহল হোৱা, বিয়পি পৰা, ২। গৰু, ঘোঁৰা আদিৰ খোৱা বস্তু তথা ঘাঁহ আদি আহৰণৰ বাবে গোটেই ৰাজ্য বিয়পি পৰা, -ৰণং ১। বিদেশলৈ বিয়পি পৰা, ২। বিস্তাৰ, ৩। শত্ৰু সৈন্যক আগুৰি ধৰা, ৪। খাদ্য-দ্রব্যৰ কাৰণে গোটেই ৰাজ্য বিয়পি পৰা, ৫। ইগাণঃ সম্প্ৰসাৰণঃ; 'য', 'ব' আৰু 'ৱ' ক স্বৰবৰ্ণলৈ পৰিবৰ্তন, পা ১। ১। ৪৫; ৬। পৰিবৰ্তন। -ৰণী ক্ৰী ১। এবিধ লতা। ভেদাই লতা, ২। সৈন্যৰ চাৰিওফালে ব্যাপ্তি।

প্ৰসাৰিত বিণ ১। বিস্তৃত, ব্যাপ্ত, ২। প্ৰদৰ্শিত।

প্ৰসাহঃ পু পৰাজয়, দমন।

প্ৰসিত বিণ (প্ৰ সো ক্ত) ১। বদ্ধ, আবদ্ধ, ২। আসক্ত, নিযুক্ত, ৩। অভিলষিত। -তং পূজ। -তিঃ জাল, বান্ধোন, শিকলি।

প্ৰসিদ্ধ বিণ (প্ৰ সিধ ক্তঃ) ১। ভূষিত, অলঙ্কৃত, ২। খ্যাত, প্ৰখ্যাত। -ক্তিঃ ক্ৰী ১। খ্যাতি, যশস্যা, ২। পৰিপূৰ্ণতা, কৃতকাৰ্য্যতা, ৩। অলঙ্কাৰ, বেশভূষা।

প্ৰসাদিক ক্ৰী উদ্যান, ফুলনি।

প্ৰসুপ্ত বিণ নিদ্রিত, শুই থকা। -প্তিঃ ১। নিদ্রালুতা, ২। পক্ষাঘাত।

প্ৰসু ক্ৰী (প্ৰসূতে ইতি প্ৰ সৃ ক্ৰিপ) ১। জন্মদাত্ৰী, মাতৃ, ব্ৰপু ২। ১। ১২৮; ২। মাইকী ঘোঁৰা, ৩। কল গছ, ৪। লতা, -সূকা বৃষী

প্ৰসূত বিণ (প্ৰ সৃ ক্তঃ) সঞ্জাত, জাত, উৎপাদিত -তং ক্ৰী ফুল। -তা সদাজাত শিশুৰ মাক। -তিঃ ক্ৰী ১। প্ৰসৱ, ২। কণী পাৰা, ৩। জন্ম, উৎপাদন, ব ১০। ৫৩; ৪। আকৃতি, বৃদ্ধি, ৫। সতি, সম্ভৱিত,

৬। জনক, উৎপাদক, ৭। মাতৃ, ৮। উদ্ভৱ, 'আদোৱঃ কুসুমপ্ৰসূতিসময়ে' শব্দ ৪র্থ অ ৩৯। উৎপত্তিস্থান, জন্ম স্থান ১০। দক্ষৰ পত্নীৰ নাম, ব্ৰপু ২। ১। ১২৮; -তিকা প্ৰসূতা। -তিজং প্ৰসৱৰ সময়ত উদ্ভৱ হোৱা বেদনা, দুখ।

প্ৰসূন বিণ (প্ৰ সৃ ক্তঃ) জাত। উৎপন্ন, -নং ১। ফুল ২। ১০; ফুলৰ কলি, ২। কল -কং ফুল, কলি -ৰ্বৰঃ পুষ্পবৃষ্টি, -ৰাণঃ, -ৰাণঃ পু কামদেৱ।

প্ৰসূনেষুঃ কামদেৱ।

প্ৰসূত বিণ (প্ৰ সৃ ক্ত) ১। অগ্ৰগামী, ২। বিস্তাৰ, বিস্তৃত, প্ৰসাৰিত, ৩। দীৰ্ঘ, দীঘল, ৪। নিযুক্ত, ৫। ক্ষিপ্ৰ, ৬। নম, -তং, -তঃ ১। অঞ্জলি, ২। দুই পল পৰিমাণ -তা ঠেং, জজ্বা। -জঃ জাৰজ সজ্জন।

প্ৰসূতিঃ ক্ৰী ১। উন্নতি, ২। বৈ থকা, ৩। অঞ্জলি, ৪। এমুঠি (দুই পলৰ সমান)।

প্ৰসূষ্ট বিণ (প্ৰ সৃ ক্ত) ১। গুচাই পেলোৱা, দূৰীকৃত, ২। আঘাতপ্ৰাপ্ত -ষ্টী মেলা আঙুলি।

প্ৰসেকঃ পু (প্ৰসেচনমিতি প্ৰ সিচ ঘঞ) ১। স্ৱৰণ, নিঃসৰণ, (পূজ তেজ আদি) বৈ থকা, ২। সিঞ্চন ৩। বমি।

প্ৰসেৰঃ, -ৰকঃ পু ১। মোনা, চাউলৰ বস্তা, ২। চামৰাৰ মোনা, ৩। বীণাৰ স্বৰ গভীৰ কৰাৰ কাৰণে দণ্ডৰ তলত লগোৱা চৰ্মাবৃত কাঠৰ অথবা লাউৰ ভাণ্ড।

প্ৰস্বৰঃ পু (প্ৰগতং কথং পাপং যন্মাদিতি) এজন মুনিৰ নাম। বৈদিক সঙ্ঘাৰ অঙ্গৰ্গত সূৰ্যোপস্থান মন্ত্ৰৰ ঋষি।

প্ৰস্বন্দনং ক্ৰী (প্ৰ স্বন্দ লুট) ১। লক্ষন, ২। পেটৰ অসুখ, 'ডায়েৰিয়া'। -নঃ পু শিৱ।

প্ৰস্বপ্ত বিণ পতিত, পৰাজিত -প্তঃ পাপী, অপৰাধী।

প্ৰস্বন্দঃ গোলাকাৰ মঞ্চ বা বেদী।

প্ৰস্বৰঃ পু (প্ৰ স্ব পচাদাচ) ১। শিল, পাথৰ, পাৰাণ, ২। গছৰ পাত আৰু ফুলেৰে তৈয়াৰী বিছনা, ৩। সমতল, ৪। মূল্যবান পাথৰ, মণি। -ৰণং-ণী বিছনা, আসন।

প্ৰস্বৰঃ পু (প্ৰ স্ব ঘঞ) ১। বিস্তৰণ, আৱৰণ, ২। শয্যা, ফুল-পাতৰ বিচনা, ৩। সমতল, ৪। ভূগৰ্ভ, বননি, ৫। হৃদয় হৃদ আৰু দীৰ্ঘ স্বৰ জ্ঞাপক সঙ্কেত বা বিস্তৰণ।

প্ৰস্তাৱিণ (বিণ) বিকৃত, এবিধ চকুৰ বেমাৰ।

প্ৰস্তাৱঃ পৃ (প্ৰ স্ত ঘঞ) ১। আৰম্ভণ, ২। প্ৰসঙ্গ, উল্লেখ, ৩। ভূমিকা, পাতনি, ৪। অৱসৰ, সুযোগ, সময়, কাল, ৫। নাটকৰ প্ৰথম দৃশ্য। নান্দী শ্লোকৰ পিচত সূত্ৰধাৰৰ আগমনৰ দৃশ্য। -যজ্ঞঃ প্ৰশ্নকৰ্তা আৰু উত্তৰদাতা প্ৰত্যেকে অংশ লোৱা কথোপকথন।

প্ৰস্তাৱনা ক্ৰী (প্ৰ স্ত গিচ যুচ টাপ) ১। আৰম্ভণ। নাটকৰ আৰম্ভণিতে সূত্ৰধাৰ, নটী, বিদূষক আদিৰ পৰস্পৰ কথোপকথন, য'ত অভিনীত হ'ব লগীয়া নাটক, নাট্যকাৰ, বিষয়-বস্তুৰ উল্লেখৰ উপৰিও ঠিক পিচত অনুষ্ঠিত হ'ব লগীয়া কথাৰ কিছু ইঙ্গিত থাকে, ২। আৰম্ভণ, ৩। পাতনি, ভূমিকা। প্ৰস্তাৱনাৰ আন এটি নাম 'আমুখ'।

প্ৰস্তাবিত বিণ ১। আৰম্ভ, ২। উল্লেখিত।

প্ৰস্তিৰঃ পৃ পাত-ফুলৰ শয়া।

প্ৰস্তীত, -স্তীম, বিণ (প্ৰ স্তৈ ভঃ মো রা) ১। ধ্বনিত, শব্দ হোৱা বা কৰা, ২। সংহত, মানুহৰ ভিৰ।

প্ৰস্তুত বিণ (প্ৰ স্তৈ ভঃ) ১। আৰম্ভ, ২। প্ৰশংসিত, ৩। নিষ্পন্ন, ৪। সংঘটিত, ৫। প্ৰাসঙ্গিক, ৬। স্তুতিযুক্ত, ৭। উপস্থিত, ৮। প্ৰতিপন্ন, ৯। প্ৰস্তুত, ঘোষিত -তং আলোচনাৰ বাবে হাতত লোৱা বিষয়।

প্ৰস্তুতাক্ষৰঃ এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ।

প্ৰস্তুত অস্তৱিত, দুটাৰ মাজত সোমাই থকা।

প্ৰস্থ বিণ (প্ৰ স্ত কঃ) ১। বহল, বিকৃত, ২। দৃঢ়, স্থায়ী, ৩। (সমাসৰ শেষত) গমনকাৰী, যেনে বানপ্ৰস্থ -স্থং স্থঃ ১। মালভূমি, পৰ্বতৰ ওপৰৰ সমতল ভূমি, মে ৫৮; ২। দুই পল ওজন পৰিমাণ -পুষ্ণঃ ১। এবিধ তুলসী পাত, ২। জবুৰা টোঙা, ববাব টোঙা।

প্ৰস্থানং ক্ৰী (প্ৰ স্থা ল্যুট) ১। বাহিবলৈ ওলাই যোৱা, ২। সৈন্য-সামন্ত লৈ যুদ্ধ যাত্ৰা, ৩। গমন, ৪। পদ্ধতি, ৫। মহাপ্ৰস্থান, মৃত্যু, ৬। এবিধ নিম্ন পৰ্যায়ৰ নাটক। সাদ -ৱিগ্নঃ যাত্ৰাত বিঘিনি।

প্ৰস্থাপনং ক্ৰী ১। প্ৰেৰণ, দূৰলৈ পঠিওৱা, ২। নিযুক্তি, ৩। প্ৰমাণ, প্ৰদৰ্শন।

প্ৰস্থাপিত বিণ ১। সংস্থাপিত, স্থাপিত, ২। দূৰলৈ পঠিয়াই দিয়া, ৩। প্ৰমাণিত।

প্ৰস্থিকা ক্ৰী অক্ষা (ব্ৰাহ্মণ পতি থকা বৈশ্য ক্ৰী)।

প্ৰস্থিত ১। প্ৰস্থান কৰা, ভ্ৰমণলৈ ওলাই যোৱা -ভিঃ ১। প্ৰস্থান, ২। যাত্ৰা, ভ্ৰমণ।

প্ৰস্থঃ পৃ গা ধোৱা পানীৰ বাচন, বাণ্টি।

প্ৰস্থঃ ১। বৈ যোৱা, ভ্ৰমণ, ঘাম ওলোৱা।

প্ৰস্থত বিণ টোপটোপকৈ পৰা, বৈ যোৱা, ওলাই থকা (যেনে- পূজ) -স্তুনী অত্যধিক মৰমৰ বাবে পিয়াহৰ পৰা এনেয়ে গাখীৰ ওলাই থকা তিবোতা।

প্ৰস্থৃষা ক্ৰী নাতিবোৱাৰী।

প্ৰস্থপ্পন্নং ক্ৰী কল্পন, হৃদকল্পন।

প্ৰস্থূটনং ক্ৰী (প্ৰ স্তূট গিচ ল্যুট) ১। ধান জৰা ডলা বা কুলা, ২। বিস্তাৰ, ফুলি উঠা, ৩। প্ৰকাশন, ৪। ধান বা চাউল জৰা কাৰ্য্য।

প্ৰস্থংসী (ন) বিণ পতনশীল, পৰিবলৈ দিয়া, গৰ্ভপাত। -সিনী ক্ৰী গৰ্ভপাত হোৱা ক্ৰী।

প্ৰস্থঃ পৃ (প্ৰ স্ত অপ) ১। বৈ যোৱা, টোপটোপকৈ পৰা, ২। সোঁত, প্ৰবাহ, ৩। পিয়াহ বা ওহাৰ পৰা বৈ থকা গাখীৰ, ৪। প্ৰস্ৰৱ, মূত্ৰ, -স্নাঃ চকুৰ পানী ওলোৱা।

প্ৰস্থঃ ক্ৰী (প্ৰ স্ত ল্যুট) ১। বৈ যোৱা, ওলাই থকা, ২। সোঁত, প্ৰবাহ, ৩। স্তনৰ পৰা গাখীৰ ওলাই থকা, ৪। জনপ্ৰপাত, নিজৰা, ৫। পৰ্বতৰ পৰা একেবাহে পানী পৰি জমা হোৱা ঠাই, মনু ৮।২৪৮; ৬। মূত্ৰতাগ, ৭। ঘাম, -পঃ মালৱং পৰ্বত।

প্ৰস্থঃ পৃ (প্ৰ স্ত ঘঞ) মূত্ৰ। গোমূত্ৰ।

প্ৰস্থানঃ উচ্চৰ, চিঞৰ।

প্ৰস্থাপঃ পৃ (প্ৰ স্ত ঘঞ) ১। নদী, টোপনি, ২। সপোন, ৩। টোপনিত পেলোৱা মন্ত্ৰ, বাণ। -প্ৰঃ টোপনিত পৰা, টোপনিত পেলোৱা বাণ নিক্ষেপণ বা মন্ত্ৰপাঠ।

প্ৰস্থি বিণ ঘাম ওলাই থকা ব্যক্তি, পৰিষ্কাৰ।

প্ৰস্থেদঃ পৃ অত্যধিকভাৱে ওলোৱা ঘাম।

প্ৰস্থং ক্ৰী হত্যা, মৰণ।

প্ৰহৃত বিণ (প্ৰ হন ভঃ) ১। বিতৰ্ত, বিকৃত, ২। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ক্ষুন্ন, নিহত, ৩। প্ৰহাৰ, কোবাই বজোৱা, বাদিত, যে ৬৪; ৪। অতিব্ৰহ্ম, বিভাবিত, পৰাজিত, মহা ৮।৩০।৬; ৫। নিষ্পন্ন, পৈৰ্ণত, নিকিত।

প্ৰহৰ্ণেমি: পু চন্দ্ৰ।

প্ৰহৰ: পু (প্ৰহৰ্যতে ইতি প্ৰ হৃ ঘঃ) ১। এক প্ৰহৰ।

দিনটোৰ আঠ ভাগৰ এভাগ (প্ৰায় ৩ ঘণ্টা); যাম।

প্ৰহৰণং ক্ৰী (প্ৰ হৃ লূট) ১। অস্ত্ৰ, মহা ১২। ১৬৬। ২;

২। যুদ্ধ, ৩। প্ৰহাৰ, আঘাত, প্ৰক্ষেপণ, ৪। আবৃত
যানবাহন, দোলা।

প্ৰহৰী (ন) পু ১। চৌকিদাৰ, ২। ঘণ্টা বজোৱা মানুহ।

প্ৰহৰ্তা (ঋ) পু ১। আঘাতকাৰী, ২। যুঁজাৰু, ৩। ব্যাধ;
চিকাৰী।

প্ৰহৰ্য: পু (প্ৰ হৃ ঘঞ) ১। অত্যন্ত আনন্দ, প্ৰফুল্লতা,
আহ্লাদ, ২। ১৭, ২। প্ৰকৃষ্ট থিয় হোৱা।

প্ৰহৰ্যণং ক্ৰী (প্ৰ হৃ ঘি লূট) আহ্লাদিত, উৎফুল্লন
-ণঃ -ৰূলঃ বৃহদ্রহ। -বী ক্ৰী ১। হালধি, ২। তেৰ
অক্ষৰযুক্ত এবিধ ছন্দ।

প্ৰহসনং ক্ৰী (প্ৰ হৃ ভাৱে লূট) ১। অটহাসা, ২।
পৰিহাস, উপহাস, ৩। ঠাট্টা, বিদ্রুপ, ইতিকিং, ৪।
ব্যঙ্গকাব্য, ৫। খেমেলীয়া নাট।

প্ৰহসন্তী ক্ৰী ১। যথিকা বা মানতী ফুল, ২। জুইৰ
ডাঙৰ কেবাহী বা পাত্ৰ, অঙ্গুষ্ঠানী।

প্ৰহস্ত: পু ১। মেলা আঙুলিৰে হাতৰ তলুৱা, চৰ, ২।
বাৰণৰ এজন সেনাপতিৰ নাম। বা লঙ্কা ৮অ।

প্ৰহাণং-হাণী: ১। নাটনি, অভাৱ, ২। বৰ্জন।

প্ৰহাৰ: পু (প্ৰ হৃ ঘঞ) ১। আঘাত, ২। নিধন, হত্যা,
৩। অস্ত্ৰ, হাত, ভৰি আদিৰে আঘাত, যেনে-কৰ
প্ৰহাৰ, অস্ত্ৰ প্ৰহাৰ, পাদ প্ৰহাৰ আদি, -ৰক্ষী ক্ৰী
আঘাতৰ ঠাইত লিপি দিয়া এবিধ বনৰীয়া লতা।

প্ৰহাৰণং ক্ৰী উপহাৰ, কামদান।

প্ৰহাৰাৰ্থং ক্ৰী আঘাতৰ পৰা হোৱা পীড়া।

প্ৰহাস: পু (প্ৰকৃষ্টো হাসো যস্য) ১। শিৱ, ২।
অটহাসাকাৰী, ৩। অভিনেতা, নট, ৪। সোমতীৰ্থ,
৫। কৰ্ত্তিকৰ অনুচৰ এজন -সী(ন) বিদ্যক, বহুৱা।

প্ৰহি: পু (প্ৰ হৃ ইণ) কুঁৱা, নাদ।

প্ৰহিত বিণ (প্ৰ হি ক্ৰ:) ১। ক্ষিপ্ৰ, বেগী, ২। বিকৃত,
স্থাপিত, ৩। প্ৰেৰিত, পঠিয়াই দিয়া, ৪। এৰি দিয়া,
নিক্ষিপ্ত, ৫। নিযুক্ত, ৬। উপযুক্ত, -তং এবিধ
আজ্ঞা, 'স্প'।

প্ৰহীৰ বিণ (প্ৰ হা ত্যাগে ক্ৰ আত ইং নঃ গত্বম)
পৰিত্যক্ত, -ণং বিনাশ, হানি।

প্ৰহতং-তং জীৱ জন্তুৱে খাবৰ কাৰণে দিয়া দ্ৰব্য, অন্ন।

পক্ষযজ্ঞৰ এবিধ, দৃতযজ্ঞ, মনু ৩। ৭৪।

প্ৰহতং ক্ৰী আঘাত, খুন্দা, ঘোঁচা।

প্ৰহতৈ বিণ (প্ৰ হা ক্ৰ:) আনন্দিত, উৎফুল্লিত -চিহ্ন
আনন্দমনা।

প্ৰহেণকং ক্ৰী ১। এবিধ পিঠা, মিঠাই, ২। সাঁথৰ।

প্ৰহেলা ক্ৰী অসংযত ব্যৱহাৰ, কুচৰিত্ৰ।

প্ৰহেলিকং-লিকা ক্ৰী (প্ৰ হিল কুণ টাপ) সাঁথৰ, সহজে
উত্তৰ দিব নোৱৰা প্ৰশ্ন। দণ্ডিনৰ মতে প্ৰহেলিকা
১৬ বিধ, কোনো কোনোৰ মতে দুবিধ- আৰ্শী আৰু
শাকী। এটা উদাহৰণ- তৰুণ্যালিঙ্গিত: কঠে
নিভব্ধলম্ভিত:। শুকুণাং সন্নিধানৈপি ক: কৃজতি
মুহমুহ:।। তৰুণীয়ে কঠত আলিঙ্গন কৰি থকা,
তপিনাৰ ওপৰত থকা, জ্যেষ্ঠসকলৰ সমুখতো বাবে
বাৰে অস্পষ্ট শব্দেৰে মাতি থকা সেইজন কোন বাক?
উত্তৰ- (অলপ কমকৈ পানী থকা) কলহ।

প্ৰহুল্ল বিণ (প্ৰ হ্লাদ ক্ৰ:) আহ্লাদিত, আনন্দিত।

প্ৰহ্লাদ: পু (প্ৰ হ্লাদ শব্দে অচ) ১। আহ্লাদ, আনন্দ,
হৰ্ষ, প্ৰমোদ, ২। শব্দ, ধ্বনি, ৩। দৈত্য।
হিৰণ্যকশিপুৰ পুত্ৰ, পৰম বিষ্ণুভক্ত প্ৰহ্লাদ আগৰ
জন্মত ব্ৰাহ্মণ আছিল। তেওঁৰ নাম আছিল সোম
শৰ্মা আৰু পিতৃৰ নাম আছিল শিৱ শৰ্মা। পিতৃ
কমলাৰ গৰ্ভত প্ৰহ্লাদৰ জন্ম হয়। প্ৰহ্লাদ সৰুৰে পৰা
বিষ্ণুভক্ত আছিল আৰু সেয়ে দৈত্যৰাজ
হিৰণ্যকশিপুৰ চকুৰ কুটা দাঁতৰ শূল হৈ পৰিছিল।
পুতেক দানৱশত্ৰু দেৱতাৰ ভক্ত হ'ব এইটো
কেতিয়াও সন্ধ্যা কৰিব পৰা নাছিল। দানৱৰাজে খঙৰ
কোবত পুতেকক পৰ্বতৰ শিখৰৰ পৰা পেলাই,
হাতীৰে গচকাই ইত্যাদি নানা ধৰণে শাস্তি দিবলৈ
চেষ্টা কৰিলে, কিন্তু সকলো ক্ষেত্ৰতে ভগৱান বিষ্ণু
কৃপাত প্ৰহ্লাদ অক্ষত হৈ ব'ল। তেতিয়া উপাই
নাগাই বজাই এদিন ৰাজসভালৈ মাতি আনি 'তোৰ
বিষ্ণু ভগৱান ক'ত' বুলি সোধাত প্ৰহ্লাদে ভগৱান
সকলো ঠাইতে বিৰাজমান বুলি উত্তৰ দিয়ে।
দৈত্যৰাজে আকৌ সোধিলে, 'তেনেহ'লে এই
খুঁটাটোত আছেনে?' প্ৰহ্লাদে ক'লে 'আছে'।
তেতিয়া বজাই খঙতে খুঁটাটো লাগি মাৰি তাতি
পেলোৱাত ভগৱান বিষ্ণুৱে নবসিংহ ৰূপ ধৰি খুঁটাৰ

মাজৰ পৰা ওলাই আহি দানৱ ৰাজক আঁঠুৰ ওপৰত
তুলি বধ কৰে। প্ৰহ্লাদে বিষ্ণুৰ সহায়ত সিংহাসনত
আৰোহণ কৰি সুখে সন্তোষে কাল কটাবলৈ ধৰে। প পু
ভূমিখণ্ড ৫ অ। ৪। এটি নগৰ নাম। মহা ২। ৯। ১০
প্ৰহু বিণ (প্ৰ হু ৱন) ১। নম, বিনীত, ব ১৬। ৮০,
২। ঢালু ঠাই, ৩। আসক্ত, ভক্ত।

প্ৰহ্লাঞ্জলি: পু নত হৈ হাতযোৰ কৰি কপালত লগোৱা।
(প্ৰণাম, নমস্কাৰ)।

প্ৰহ্লায়: পু আমন্ত্ৰণ, আহ্বান।

প্ৰা পূৰ্ত্তো (অদা প সক প্ৰাতি) পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ।
জলেন কলসং প্ৰাতি।

প্ৰাংশু বিণ ১। ওখ, উচ্চ, ২। ডাঙৰ-দীঘল, বিদ্যুত।
-শু: পু ওখ মানুহ। ডাঙৰ-দীঘল মানুহ।
'প্ৰাংশুলভো ফলে লোভাদ উদ্বাহবিৰ ৱামনঃ, ব
১। ৩ যিটো ফল পাবৰ কাৰণে একমাত্ৰ ওখ
মানুহহে যোগা, সেইটো (যোৰ দৰে) বাওনা এটাই
কেনেকৈ পাব পাৰে?

প্ৰাক অবা ১। পূৰ্ব দিশ বা পূৰ্ব কালত হোৱা, ২।
আগতে, শ ৫। ২১; ৩। প্ৰথমতে, ৪। সমুখত।

প্ৰাকট্যং প্ৰকাশ, অৱিৰ্ভাব।

প্ৰাকৰণিক বিণ প্ৰকৰণ সম্বন্ধীয়, বিষয়বস্তু সম্বন্ধীয়,
উপমেয় সম্বন্ধীয়। কাপ্ৰ।

প্ৰাক্ষিক: পু ১। লম্পট, কামুক, ২। পৰস্পৰ অনুগ্ৰহত
জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা পুৰুষ।

প্ৰাকাম্যং ক্ৰী (প্ৰকামস্য ভাৱ: প্ৰকাম য্যঞ) শিৰৰ আঠ
বিধ সিদ্ধিৰ (প্ৰেৰ্ষ্যৰ) এবিধ। এই আঠবিধ হ'ল—
অগ্নিমা, লঘিমা, প্ৰাপ্তি, প্ৰাকামা, গৰিমা, ঈশিত্ব,
বশিত্ব আৰু কামাৱসায়িতা। ১। ইচ্ছাৰ প্ৰাধিক্ৰান্ততা,
স্বাধীন ইচ্ছা, মুক্ত বাসনা, কু ২। ২১, ২।
অপ্ৰতিক্ৰম্য বাসনা। অবাধ্য মন।

প্ৰাকৃত বিণ (প্ৰকৃষ্ট ম অকৃতং মন) ১। নীচ, অধম, দেভা
১। ১৫। ৩১; ২। অসংস্কৃত, অপৰিষ্কৃত, অপ্ৰাণীকৃত,
৩। সাধাৰণ, ৪। নিৰক্ষৰ, ৫। সামান্য, ৬।
প্ৰকৃতিজাত, প্ৰকৃতি ভূত, ৭। আঞ্চলিক, লৌকিক,
-তং প্ৰকৃতে ভৱং তত আগতং বা, প্ৰকৃতি অৰ্থাৎ
মূল অৰ্থাৎ সংস্কৃত ভাষা। তাৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা
আঞ্চলিক বা লৌকিক ভাষা বা দোৱান। প্ৰাকৃত ভাষা
মূলতে চাৰি বিধ— সৌৰসেনা, মাগধীয়া, মগধী আৰু

পৈশাচী। সংস্কৃত নাটকবিলাকত নাৰী পাত্ৰী আৰু নিম্ন
শ্ৰেণীৰ সকলো পাত্ৰই কথা কওঁতে এই ভাষা ব্যৱহাৰ
কৰে। -জুৰং সাধাৰণ জুৰ -প্ৰলয়ঃ সম্পূৰ্ণ প্ৰকৃতিৰ
লয় অথবা ধ্বংস, বিনাশ। -স্নানুঃ সাধাৰণ (ছোজা)
মানুহ -মিত্ৰঃ ক্ৰী স্বাভাৱিক মিত্ৰ ৰাজ্য। যিখন ৰাজ্য
শত্ৰু ৰাজ্যৰ ঠিক সিপাৰে অৱস্থিত। অৰ্থাৎ মাজতে
শত্ৰুৰাজ্য থকা মিত্ৰৰাজ্য।

প্ৰাকৃতিক বিণ (প্ৰকৃতি ঠঞ) প্ৰকৃতিৰ পৰা হোৱা,
প্ৰকৃতি সম্বন্ধীয় -কঃ প্ৰলয়, বিপু ১। ৭। ৩৭।

প্ৰাক্তন বিণ (প্ৰাক কালে বা দেশে ভৱঃ) ১। আগৰ,
পূৰ্বৰ, ২। পূৰণি, ৩। পূৰ্ব জন্ম সম্বন্ধীয়, কু
৬। ১০; -কৰ্ম অদৃষ্ট, ভাগ্য, পূৰ্ব জন্মৰ কৰ্ম।

প্ৰাক্কলঃ পু কঁঠাল। -ঔণী পূৰ্বফালুণী নক্ষত্ৰ (-ভৱঃ)
বৃহস্পতি।

প্ৰাখৰ্ষ্যং ক্ৰী ১। তীক্ষ্ণতা, প্ৰখৰতা, ২। দৃষ্টমি।

প্ৰাগল্ভ্যং ক্ৰী (প্ৰগল্ভস্য ভাৱঃ, প্ৰগল্ভ য্যঞ) ১।

প্ৰগল্ভতা, সাহসিকতা, বিশ্বাস, ২। গৌৰৱ, দম্ভতা,
৩। নিপুণতা, ৪। উন্নতি, মহানুভৱতা, ৫। আকৃতি,
প্ৰকাশ, ৬। বাণিতা, ৭। পদৱি, ৮। ধৃতি।

প্ৰাগুদিতী ক্ৰী উত্তৰ পূব দিশ, ঈশান কোন।

প্ৰাঘাতঃ পু (প্ৰ আ হন ঘঞ) যুদ্ধ, সমৰ।

প্ৰাঘাকঃ পু (প্ৰ ঘ প্ৰসৱণে ঘঞ) ঘিউ, তেল আদি
ক্ষৰণ, বৈ যোৱা, সোত, সোঁত।

প্ৰাঘুণঃ, -ণকঃ-ণিকঃ পু অতিথি, আলহী।

প্ৰাঘূৰ্ণিকঃ অতিথি।

প্ৰাঙ বিণ (প্ৰ অনচ কিণ, কিন প্ৰত্যয়সা কৃঃ, কৃত্বেন
ভকাৰঃ) পূৰ্বদিশ, পূৰ্বদেশ, পূৰ্বকাল।

প্ৰাঙ্গঃ পু এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, সৰু ঢোল (পগৰ)।

প্ৰাজনং ক্ৰী (প্ৰকৃষ্টম অজং যস্য) ১। পগৰ বাদ্য, ২।
ঘৰৰ সমুখৰ চোতাল, ৩। মজিয়া।

প্ৰাঙ্কন্যায়ঃ পু (প্ৰাক ন্যায়ঃ) মোকদ্দমাত চাৰি বিধ
উত্তৰৰ এবিধ। ইয়াত অপৰাধীয়ে উত্তৰত কয় যে
তাক আগতেই পৰীক্ষা বা জেৰা অথবা বিচাৰ কৰা
হৈছে।

প্ৰাচ(ক), প্ৰাক্ (ক্ৰী -টী) বিণ ১। সমুখ, প্ৰথম,
প্ৰধান, ২। পূৰ্ব দিশৰ, পূৰ্বদেশীয়, ৩। প্ৰাক্তন,
আগৰ, (পু) ১। পূৰ্বদেশৰ অধিবাসী, ২। পূৰ্বদেশীয়
বৈজ্ঞানিক-কৰ্ম পূৰ্বজন্মৰ কৰ্ম, -কালীন প্ৰাজীন

পূৰ্ণিকলীয়া - কুল কুশৰ আগবিলাক পূৰ্ণমূৰাকৈ
ৰখা, মনু ২।৭৫; -চৰণা যোনি -চিৰং অৰা
সোনকালে, ভাল সময়ত -জাতিঃ আগৰ জন্ম।
-দক্ষিণ দক্ষিণ পূব দিশ, অগ্নিকোণ -ভুক্তং
আহাৰৰ আগতে খোৱা ঔষধ। -মুখ পূব মূৰা,
আশাধাৰী। -বৃত্তান্ত পূৰ্বৰ ঘটনা -সঙ্কট
ডোকমোকালি। -সন্নং ৰাতিপূৰাৰ হোম।

শ্রাৱণ তীৱতা, ভয়ানকতা, ক্ৰোধ।

শ্রাটিকা স্ত্রী ১। বনৰীয়া মাখি, ডাঁহ, ২। মাইকী
শেনচৰাই।

শ্রাটী স্ত্রী (প্ৰথমং অক্ষতি সূৰ্য্যং প্ৰাপ্নোতীতি প্ৰ অক্ষ
কিন) পূবদিশ, মহা ১।৯৫।১২; -পতিঃ ইন্দ্র
-মূলং পূব দিগন্ত, মে ৮৯।

শ্রাটীন বিণ (শ্রাট্ খঃ খস ইন্দ্রদেশঃ) ১। পূৰ্বদেশত বা
পূৰ্ব কালত হোৱা, আস ৩৫১; পূৰ্বদেশীয়,
পূৰ্ণিকলীয়া, ২। আগৰ, ৩। অপৰাঙমুখ। -নং-নং
বেৰা, দেৱাল। -ভিলকঃ চন্দ্র -পনসঃ বেলগছ
-বৰ্হিঃ (স) ইন্দ্র।

শ্রাটীনৱীতং স্ত্রী (শ্রাটত) সৌকাক্ত বাওঁফালে
ওলোমাই লোৱা লগুণ (যজ্ঞোপৱীত)

শ্রাটীনৱীতী (ন)-নোপৱীতঃ সৌকাক্ত বাওঁফালে
ওলোমাই লগুণ পিন্ধা ব্যক্তি।

শ্রাটীৰং স্ত্রী (প্ৰ আ চি চয়তে জন) বেৰা, বেটন,
দেৱাল।

শ্রাটীৰ্য্য স্ত্রী প্ৰচুৰতা, সমূহ, ডাক।

শ্রাচেতসঃ পু (প্ৰচেতসঃ অপত্যং ইত প্ৰচেতস অণ)
১। বাল্মীকি, ২। দক্ষ, ৩। মনু, ৪। বিষ্ণু, হব
২০৩।১৪।

শ্রাচেতসঃ(স) নিত্য বহুবচনান্ত শব্দ। শ্রাটীনবৰ্হিৰজাৰ
পূৰ্ণবিলাক।

শ্রাচ্যঃ বিণ (শ্রাচি ভৱ শ্রাচ যৎ) ১। সমুখৱতী, শ্রাচা,
পূব দেশীয়, ২। আগৰ, প্ৰথম, পূৰ্ণিক, -চ্যঃ
পূৰ্বদেশ, সৰস্বতী (শৰাবতী) নদীৰ পূব-দক্ষিণত থকা
ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী -ভাষা পূৰ্বদেশৰ,
পূৰ্বপ্ৰান্তৰ ভাষা।

শ্রাট্ শ্রাড্ অনুসন্ধান, প্ৰশ্ন, -শ্রাড্ভিৱাকঃ বিচাৰক।
ন্যায়ধীশ, মনু ৮।৭৯।

শ্রাড্ভকঃ পু (প্ৰ অজ্ ভিচ্ বুল) সাৰথি, মনু ৮।২৯৩।

শ্রাজনং, -নঃ স্ত্রী পু, চাবুক, এছাৰি।

শ্রাজাপত্য বিণ (শ্রাজাপতিদেৱতাস্যোতি গ্যঃ) শ্রাজাপতি
সম্বন্ধীয়। -ত্যাং ১। এবিধ যজ্ঞকৰ্ম, পূৰ্বহীন
পিতাকে সন্তানৰ কাৰণে কন্যাক 'নিয়োগ'ৰ সময়ত
এই হোমকাৰ্য্য কৰে, ২। শ্রজনন শক্তি, -ত্যাঃ ১।
শ্রয়াগ তীৰ্থ, ২। জৈনধৰ্মী ৰজা এজনৰ নাম, ৩।
আঠ বিধ বিবাহৰ এবিধ। শ্রাজাপতি এই বিবাহৰ
অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা। কন্যাদাতাই কোনো পণাদি
নোলোৱাকৈ বৰক 'তোমালোক দুয়োজনে সহধৰ্ম
আচৰণ কৰিবাইক' বুলি কন্যাদান কৰা বিবাহ। -ত্যা
সন্ন্যাস গ্ৰহণ কৰাৰ আগেয়ে সমস্ত সা-সম্পত্তি
শ্রাজাপতি দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে দান বা দক্ষিণা।

শ্রাজিকঃ শেন চৰাই।

শ্রাজিতা (ঋ) পু (প্ৰ অজ তৃচ) সাৰথি, বথ চালক,
গাৰোৱান।

শ্রাদেশং স্ত্রী ৰোহিণী নক্ষত্ৰ।

শ্রাজ বিণ (প্ৰ জা কঃ স্বার্থে অণ) ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী,
শিক্ষিত, ২। চতুৰ, -জঃ ১। জ্ঞানী পুৰুষ, গী
১৭।১৪; বিজ্ঞ পুৰুষ, মনু ২।১২৩; ২। কল্হিদেৱৰ
ককায়েক, ৩। এবিধ ভাটো, ৰাজশুক। -জা বুদ্ধি,
বুদ্ধিমতী। -জী ১। পণ্ডিতৰ পত্নী, ২। জ্ঞানী
তিৰোতা, ৩। সূৰ্য্যপত্নী। -মানী পণ্ডিত বুলি যি
অভিমান কৰে।

শ্রাজা বিণ ১। প্ৰচুৰ, বহুত, কু ২।১৮; ২। ডাঙৰ,
বৃহৎ, প্ৰধান।

শ্রাজল বিণ ১। সৰল, সৎ, সাধু, অকপট। -লি,
লিক, -লী(ন); হাতযোৰ কৰি নমস্কাৰ।

শ্রাণঃ পু (শ্রাণিতি জীৱতি ইতি প্ৰ অণ অচ্ ঘঞ বা)
১। জীৱন বায়ু, হৃদ্মাকৎ, ২। উপাহ, নিশাহ। শ্রাণবায়ু
৫ বিধ (শ্রাণ, অপান, সমান, ব্যান, উদান) ৩। বায়ু,
বতাহ, শক্তি, বীৰ্য্য, ৪। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ৫। পৰমাত্মা,
ব্ৰহ্মা, ৬। কৰ্ম্মৰ মূল, সৰ। কবিক প্ৰতিভা, ৭। বৰ্ণৰ
উচ্চাৰণ বিশেষ যেনে- অল্পশ্রাণ মহাশ্রাণ, ৮। এবিধ
আলতীয়া সুগন্ধি ৰস। -কৃচ্ছং জীৱনৰ শব্দ।
-ঘাটকঃ শ্রাণনাশক, -ত্যাগঃ আত্মহত্যা -হেদঃ
হত্যা, -দয়িতঃ পুতি স্বামী, -দানং জীৱন দান,
জীৱন ৰক্ষণ, -ধাৰঃ শ্রাণী, -ধাৰণং জীৱন ধাৰণ,
বৃদ্ধি, -নাথঃ শ্রাণেশ্বৰ। -নিব্ৰহঃ উপাহ বন্ধ কৰা,

-পতিঃ প্ৰিয়তম, আত্মা -পৰিক্ৰিয়ঃ জীৱনৰ বাজি, কোনো কাৰণৰ বাবে জীৱন আহতি দিবলৈ ওলোৱা কাৰ্য্য। প্ৰাণপণ -পৰিগ্ৰহঃ অস্তিত্ব, -প্ৰদ জীৱনৰক্ষণ, -প্ৰায়ণঃ জীৱন নাশ, মৃত্যু -ভক্ষ বায়ুভক্ষী। একমাত্ৰ বতাহকে খাই থকা। -ভাস্মঃ পু সাগৰ -মোক্ষণঃ মৃত্যু, আত্মহত্যা -যাত্ৰা জীৱনযাত্ৰা, নিৰ্বাহ, -যোনিঃ জীৱনৰ উৎস -বহ্নঃ ক্ৰী ১। মুখ, ২। নাক, -ৰিপ্পঃ মৃত্যু -ৰ্য্যমঃ জীৱনাহতি। -সংঘমঃ উশাহ নিৰোধ, বন্ধ কৰি বখা। -সংশয়ঃ সঙ্কটং, -সন্দেহঃ জীৱনৰ বিপদ। -সাৰঃ শক্তি, সাহসিকতা। -হৰ জীৱন হৰণকৰ্তা, জীৱননাশক। -হাৰক প্ৰাণনাশী, প্ৰাণঘাতী।

প্ৰাণকঃ পু ১। প্ৰাণী, জন্তু, ২। এবিধ সৃষ্টি লতা।
প্ৰাণকঃ পু (প্ৰ অণ্ অথঃ) ১। বায়ু, ২। প্ৰজাপতি, ৩। তীৰ্থ স্থান, ৪। বলৱান পুৰুষ।
প্ৰাণদং ক্ৰী (প্ৰাণ দা কঃ) ১। পানী, ২। বন্ধ ভেজ।
-দা ক্ৰী শিলিখা।
প্ৰাণনং ক্ৰী ১। উশাহ-নিশাহ, ২। প্ৰাণ, জীৱন চেটা
-নঃ গল, কঠ।
প্ৰাণন্তঃ পু (প্ৰ অন্ অচ) ১। বায়ু, ২। এবিধ অজ্ঞান।
-স্তী ক্ৰী ১। ভোক, ক্ষুধা, ২। কঁপনি, উচুপনি, ৩। হেঁকটি।

প্ৰাণতিপাতঃ হত্যা, প্ৰাণহৰণ।
প্ৰাণাত্যঃ প্ৰাণহানি।
প্ৰাণাধিকঃ প্ৰাণতকৈও মৰমৰ।
প্ৰাণাধিনাথঃ পতি, স্বামী।
প্ৰাণাধিপঃ আত্মা।
প্ৰাণাত্তিক মাৰাত্মক, মৰণশীল, আজীৱন -কঃ হত্যা।
প্ৰাণায়নঃ আনেশ্বৰ।
প্ৰাণাচাৰ্য্যঃ বাজবৈদ্য।
প্ৰাণাদ বিণ্ মাৰাত্মক, মৰণশীল।
প্ৰাণাপানৌ পু ৰিব ১। প্ৰাণ আৰু অপান, উশাহ-নিশাহ, ২। অৰিনী কুমাৰ ছয়।

প্ৰাণাবধঃ প্ৰাণঘাত।
প্ৰাণান্নাভঃ পু (প্ৰাণসা ৱানোঃ আৱানো ৱাথঃ) প্ৰাণান্নাম, যোণৰ এবিধ অন্ন, তা ৩। ২৮। ১১; 'কনিষ্ঠা বৰিষকমুটে: নাসকপুট ধৰণম'। নিয়ম- কনিষ্ঠ আৰু অনাধিক একালে আৰু বৃদ্ধা আঙুলি একালে লৈ

নাকৰ বিজ্ঞাত ধৰিব। এতিয়া বাওঁ নাকেৰে ১৬ বাৰ মন্ত্ৰ বা প্ৰণৱ জপ কৰি উশাহ ল'ব, (পূৰ্বক); তাৰ পিচত দুয়োটা নাক বন্ধ কৰি ৬৪ বাৰ জপ কৰিব (কৃষ্ণক) আৰু তাৰ পিচত বৃদ্ধা আঙুলি এৰি ৩২ বাৰ জপ কৰি সোঁ নাকেৰে নিশাহ ত্যাগ কৰিব। সেইদৰে সোঁ নাকেৰে উশাহ লৈ বন্ধ কৰি বাওঁ নাকেৰে ত্যাগ কৰিব (বেচক)। এয়া এবাৰ প্ৰাণান্নাম হ'ল। এইদৰে তিনি বাৰ কৰিব লাগে। 'প্ৰাণান্নামন্ত্ৰঃ কুৰ্য্যাৎ মূলেন প্ৰণৱেন ৱা।'

প্ৰাণায় উপযুক্ত, যোগ্য।

প্ৰাণিত বিণ্ জীৱিত, সজীৱ।

প্ৰাণিদ্যুতং ক্ৰী ধনৰ বাজি ধৰি ভেঁড়া, কুকুৰা আদি জন্তুৰ যুঁজ।

প্ৰাণিষ্টা প্ৰাণীৰ প্ৰতি নিষ্ঠুৰতা।

প্ৰাণিহিতা পাদুকা, জোতা।

প্ৰাণী (ন) বিণ্ (প্ৰাণাঃ সন্ত্যস্য প্ৰাণ ইনিঃ) ১। জীৱিত, (পু) জীৱন্ত সৃষ্টি। প্ৰাণৱন্ত পদাৰ্থ। 'যয়া প্ৰাণিনঃ প্ৰাণৱন্তঃ', শক্, নান্দী। ২। মনুষ্য। -জাতং প্ৰাণী জাতি।

প্ৰাণীত্যং ক্ৰী অণ, ধাৰ।

প্ৰাণেশঃ পতি, স্বামী। -শা ভাৰ্য্যা, পত্নী।

প্ৰাতঃ (ব) অব্য (প্ৰাতীতি প্ৰ অন্ অবণ) প্ৰভাত, বাতিপুৰা, সূৰ্যোদয়ৰ পৰা তিনিদণ্ড কাল, ব ১। ৯০।
-কৰ্ম, কাৰ্য্য, কৃত্যং ক্ৰী বাতিপুৰা কৰিব লগীয়া কাম, যেনে- মল ত্যাগ, স্নান, পূজা, সন্ধ্যা, হোমাদি ক্ৰিয়া। -গেয়ঃ বাতিপুৰা গীত গাই বজাক জাগৃত কৰা গায়ক, চাৰণ। -ত্ৰিৱৰ্ণা গলা। -দিনং আগ বেলা -ভোক্তঃ কাউৰী -সন্ধ্যা বাতিপুৰাৰ সন্ধ্যা-আহ্নিকাদি অনুষ্ঠান। -সন্ধ্যঃ, সন্ধ্যং বাতিপুৰাৰ হোমানুষ্ঠান, সোমবাণ।

প্ৰাতৰাণঃ পু বাতিপুৰাৰ আহ্নিক, চাহ-জলপান।

প্ৰাতৰাহ্নঃ আগ বেলা।

প্ৰাতন্তনঃ পুৰা সন্ধ্যায়।

প্ৰাতন্তনং অন্ পুৰ প্ৰাততে।

প্ৰাতিঃ ক্ৰী ১। বৃদ্ধা আৰু তৰুণী আঙুলিয়ে আঙুৰ ঠাই।
এবেগেত পৰিমাণ, ২। পূৰ্ণতা, -কা জন্ম কুল -কুলিকা বিণ্ বিকৌ, -জং বিবেজ বিজং, -পকং বিবেৰী দল, পৰুপক। -পজ প্ৰাতিপদ তিথিত

উৎপন্ন, বা তিথির উপযোগী -পদিকঃ অগ্নি (-কং)
বিভক্তিহীন বিশেষ্য পদ। -ভাষ্যঃ ক্ৰী (প্রতি ভূ
ষাঞ) জামিন হোৱা, ঋণীৰ হৈ জামিন হোৱা,
ঋণীয়ে ঋণ পৰিশোধ নকৰিলে নিজে দিব বুলি
কোৱা কাৰ্য্য। -ভাসিক সদৃশ। -লৌমিক প্রতিলোয়
সম্বন্ধীয়, -রেশিকঃ-রেশ্বকঃ -রেশ্যঃ পু চুবুৰীয়া।
-স্বাধ্যায় বেদৰ শাখাৰ মন্ত্ৰসমূহৰ সঠিক উচ্চাৰণ
সম্পৰ্কীয় ব্যাকৰণ বিশেষ। প্রাতিশাখ্য ৪ খন। ঋক,
শুৰু আৰু কৃষ্ণ যজুৰ্বেদ, আৰু অথৰ্ববেদ
প্রাতিশাখ্য। -শ্বিকং অসাধাৰণ, -হস্তঃ প্রতিহিংসা,
প্রতিশোধ। -হাৰঃ, -হাৰকঃ, -হাবিকঃ মায়াকাৰ,
ঐন্দ্ৰজালিক, যাদুকৰ।

প্রাতিপিক বিণ ওলেটা, বিৰোধী।

প্রাত্যস্তিক বিণ প্রতিৱেশী ৰাজ্যক ৰজা।

প্রাত্যয়িক বিণ ১। শুণ্ড, বিশ্বত, ২। জামিন।

প্রাত্যহিক বিণ প্রত্যেক দিনে ঘট।

প্রাথমিকক্ৰিকঃ পু (প্রথমং শিক্ষণীয়ং কল্পং শাস্ত্ৰং
যোঃদীতে সঃ ইতি ষিক) বেদাধ্যয়ন (কল্পশাস্ত্ৰ)
প্রথমতে আৰম্ভ কৰোঁতা।

প্রাথমিক বিণ (প্রথম ঠাঞ) প্রথমতে হোৱা বা উৎপন্ন,
প্রথম, আদি।

প্রাচ্যঃ (সু) অব্য স্পষ্টভাৱে, দেখাদেখিকৈ। -ভাৰঃ
(প্রাদুৰ্ভাৱঃ) ১। উৎপত্তি, ২। প্রকাশ, অৱিৰ্ভাৱ।

প্রাচ্যঃ অৱিৰ্ভাৱ।

প্রাদেশঃ পু এবেগেত। (বৃঢ়া আতুলিৰ মূৰৰ পৰা তৰ্জনীৰ
মূৰলৈ) -শনং দান, উপহাৰ, -শিক ১। আঞ্চলিক,
২। স্নাগতে থকা, নজীৰ, দৃষ্টান্ত, ৩। সীমিত,
-শিনী তৰ্জনী আতুলি।

প্রাদোষ বিণ প্রদোষ, সন্ধিয়া সম্বন্ধীয়।

প্রাধানিক বিণ প্রধান, মুখ্য, শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট।

প্রাধান্যঃ ক্ৰী (প্রধানস্য ভাৱঃ ইতি ষাঞ) ১। প্রধানতা,
উৎকৃষ্টতা, ২। মুখ্যকাৰণ।

প্রাণীত বিণ উচ্চ শিক্ষিত।

প্রাণৰ বিণ (প্রগতোঃস্থানমিতি অচ) ১। বহু দূৰগামী,
২। বহু, শৃঙ্খলিত, ৩। অনুকূল -বহং অব্য অনুকূলে,
যোগ্যভাৱে, বহুভাৱে -বহঃ দূৰগামী বহু বা যানবাহন।

প্রান্তঃ পু (প্রকটোঃস্থঃ) ১। সীমান্ত, শেষভাগ, ক
৩। ৪৩; ২। সীমা, ৩। অঞ্চল, আঁচল, ৪। বিন্দু

মূৰ, আগ -দুৰ্গং দুৰ্গৰ কাষত থকা সৰু নগৰী
-বং ১। বহুদূৰলৈ (জন) শূন্য পথ, ২। মুক্ত পথ,
গছ-গছনি নথকা পথ, ৩। বননি, জঙ্গল, ৪। গছৰ
খোৰোং -শূন্যঃ গছ-গছনি মানুহ-দুহু নথকা পথ।

-স্থ শেষ সীমাত বাস কৰা।

প্রাপণঃ ক্ৰী (প্র আপ্ ল্যুট) ১। নয়ন, আনয়ন,
২। প্রাপ্তি, ৩। যোগান। -ণিকঃ বেপাৰী, -ণীয় প্রাপ্য।

প্রাপেরঃ পু গন্ধৰ্ব এবিধ। 'চতুৰ্দশদেৱগন্ধৰ্বাঃ প্রাপেরাঃ'।

প্রাপ্ত বিণ (প্র আপ্ ক্তঃ) ১। প্রাপ্তি, লব্ধ, ২। উৎপন্ন,
৩। সমুপস্থিত, মনু ১১। ১২২; ৪। উপযুক্ত,

৫। নিষ্পন্ন, -কাৰী(ন) উপযুক্ত কৰ্ম কৰোঁতা।
-কাল উপযুক্ত, সময়, অনুকূল সময়। বিবাহযোগ্য

সময়। ভাগ্যনিৰ্ণিত -পঞ্চত্যাং পঞ্চত্ৰাপ্ত, ক্ষিতি
আদি পঞ্চভূতলৈ ৰূপান্তৰিত। মৃত্যু। -প্রসন্ন সন্তান

প্রসন্ন হোৱা। -বুদ্ধি জ্ঞানী। -ভাৰঃ ভাৰ বহনকাৰী
জন্তু, গাধ। -বৌদ্ধন যুৱা অৱস্থা পোৱা। -ৰূপ

ধূনীয়া, সূঠাম, জ্ঞানী -ব্ৰাহ্মহাৰঃ সাবালক। কামত
অধিকাৰ পোৱাৰ যোগ্য। -জীঃ যিয়ে নিজৰ ঐশ্বৰ্য্য

আনৰ পৰা পাইছে।
প্রাপ্তিঃ ক্ৰী (প্র আপ্ ক্তিন) ১। লাভ, ধনাদি লাভ,
বুদ্ধি, ২। উদয়, উন্নতি, ৩। সংহতি, ৪। অনুমান,
ভাৰ, ৫। ভাগ্য।

প্রাপ্ত্যাশা ক্ৰী পাবৰ কাৰণে আশা। নাটকীয় ঘটনাৰ
ক্রমবিকাশৰ অংশবিশেষ।

প্রাপ্ত্যঃ প্রবলতা। শক্তি, বেগ, ক্ষমতা।

প্রাপ্ত্যধিকঃ ১। বাতিপূৰা সময়, ২। ঢলণ।

প্রাপ্ত্যনং ক্ৰী বাতি নক্ষত্ৰ। -নিঃ হনুমান, ভীম।

প্রাপ্ত্যং, -ৰত্যাং প্রভু, শক্তি, অধিকাৰ।

প্রাপ্ত্যকৰঃ পু প্রাপ্তকৰৰ মীমাংসা দৰ্শনৰ অনুগামী।

প্রাপ্ত্যতিক প্রাপ্ত (বাতিপূৰা, প্রাপ্তঃ) সম্পৰ্কীয়।

প্রাপ্ত্যতঃ-তকং ক্ৰী ১। দান, উপহাৰ। বজাক দিয়া
উপঢ়েকন, ২। দেৱতাক অৰ্পণ কৰা নৈবেদ্যাদি।

প্রামাণ্যঃ (প্র মদ্ ক্তঃ) ১। বাহক গছ, ২। প্রমাণ।

প্রামাণিক বিণ (প্রমাণ ঠক) ১। প্রামাণ্য, ২। হৈতুক,
৩। মৰ্যাদায়ুক্ত, ৪। শাস্ত্ৰজ, শাস্ত্ৰসিদ্ধ, ৫। বিশ্বাসযোগ্য

-কঃ পু ১। তৰ্কিক, ২। নৈয়ায়িক, ৩। বেপাৰী।

প্রামাণ্যঃ ক্ৰী ১। প্রামাণ্যযুক্ত, ২। বিশ্বাসযোগ্যতা,
৩। অধিকাৰ বুদ্ধি, প্রমাণ।

প্রাথমিক বিণ ১। ক্রটিপূর্ণ, ভুল, অশুদ্ধ, ২। প্রমাদ হেতুক।

প্রাধঃ পু (প্রকটময়নমিতি প্র অয় বঞ) ১। মহা-প্রাণ, মৃত্যু, ২। আয়বণ অনশন, ৩। সকলোতকৈ বেছি অংশ, সংখ্যাগরিষ্ঠ, ৪। প্রচুরতা, ৫। প্রায়, (সমাসৰ শেষত), যেনে— মৃতপ্রায়, মুমূৰ্ষু, ৬। যুদ্ধ, ৭। পাপ, ৮। তপস্যা। —অর্থনঃ সাধারণ ঘটনা, বা কাণ্ড —৭৭ ১। প্রবেশ পথ, আবহণ, ২। জীৱনমার্গ, স্বেচ্ছামৃত্যু, মনু ৯। ৩২৩; আশ্রয় গ্রহণ।

প্রাধঃ (স) অবা বাহ্যভাৱে।

প্রাধনীয় বিণ প্রাথমিক, পৰিচায়ক, —স্বঃ সোমযাগৰ প্রথম দিন।

প্রাধসঃ অবা প্রায়ঃ, সাধারণভাৱে, সকলো ফালেদি।

প্রাধস্তিত্বঃ ক্রী —স্তিতিঃ ক্রী (প্রায়স্য পাপস্য চিত্তং বিশোধনং যন্তাৎ) প্রায়ঃ পাপং সমুদ্ভিষ্টং চিত্তং তস্য বিশোধনম্। স্মৃতি। ১। পাপকয়কাৰী ধৰ্মকাৰ্য্য, ইহ জন্মত কৰা পাপৰ পৰা মুক্তি পাবৰ বাবে শাস্ত্রবিধি অনুসৰি ব্রত পালন, দান, হোম যজ্ঞাদি অনুষ্ঠান, পূজা সেৱা, মন্ত্ৰপাঠাদি কাৰ্য্য। ২। সজ্জি, সংশোধন।

প্রাধাণিক যাত্ৰিক, যাত্ৰা বা ভ্ৰমণৰ কাৰণে উপযোগী।

প্রাধিক বিণ (প্রায় ঠক) সাধারণ।

প্রাধিক্ৰমী (ন) পু (প্রায়ুধি হেৎ গিনি) ঘোঁৰা।

প্রাধুজ্য বিণ প্রয়োজনীয়।

প্রাধেণ অবা প্রায়, বেছিকৈ, মে ৮৭।

প্রাধোণিক বিণ প্রযোজ্য, প্রয়োগ কৰিব লগীয়া।

প্রাধোপক্ৰিষ্ট প্রায় মৰণৰ বাবে অনশন কৰি বহি থকা।

প্রাধোপক্ৰেণঃ পু সন্ধ্যাসপূৰ্বক অনশন।

প্রাধকঃ ক্রী ১। আবদ্ধ কৰ্ম, আবদ্ধ কৰা কাৰ্য্য, আবদ্ধণ, ২। ভাগ্য, নিয়তি। —ক্রিঃ ১। আবদ্ধণ, ২। হাতী বন্ধা খুঁটা বা শিকলি।

প্রাধন্তঃ (প্র আ বত্ ভাবে বঞ) ১। শুভাবলম্বি, ২। যোগী, ব ১০। ৯।

প্রাধোহঃ পু কলি, পোখা, নতুন পাত।

প্রাধঃ ক্রী (প্রকটময়নমিতি প্র অয় বঞ) প্রধান বা ডাঙৰ কথা বা ধৰ।

প্রাধকঃ প্রাধন্যকাৰী, তিকা কৰোঁতা, অনুবোধকাৰী, আহ্বেননকাৰী।

প্রাধনঃ—না (প্র অৰ্থ লুট) ১। বচন, তিন্ধ, আহ্বেনন, অনুবোধ, ২। আশা, বাসনা, ৩। দৰ্শন, ৪। স্তুতি।

প্রাধনীয় ক্রী ১। দাপব যুগ, ২। প্রাধনা কৰিব লগীয়া বস্তু।

প্রাধিত বিণ (প্র অৰ্থ ক্র) ১। যাচিত, প্রাধনা বা তিকা কৰা বস্তু, আহ্বেনিত, ২। শঙ্কৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত, ৩। নিহত, আঘাতপ্রাপ্ত।

প্রাধনঃ ক্রী (প্র লব্ধ অচ) ১। ওলমি থকা বস্তু, ২। গলব পৰা ওলমি বুকুত পৰা মালা বা হাব। —স্বঃ ১। যুদ্ধলব্ধ, ২। ক্রী ক্রম। —অধিকা ক্রী সেন্যলব্ধ।

প্রাধেনঃ ক্রী (প্রকৰেণ লীয়ন্তে অত্ৰেতি প্রলয় অণ) হিম, বৰফ, —লেশঃ নিলাব্ধিব লিল।

প্রাধেনঃ ক্রিঃ, —স্নঃ পু হিমালয় পৰ্বত।

প্রাধেনঃ ক্রিঃ, —কবঃ, —বনিঃ পু ১। চন্দ্র, শি ৯। ৮৭; ২। কপূৰ।

প্রাধনঃ যৱধান।

প্রাধনঃ কোব।

প্রাধনঃ পু (প্র আ ব্ অণ) প্রাচীৰ, দেৱাল, বেৰ। —স্বঃ, —বঃ উত্তৰীয় বস্তু, আলোৱান, খাল।

প্রাধনঃ পু (প্র আ ব্ বঞ) আলোৱান, খাল মহা ২। ৪৮। ৯; —ক্ৰিঃ উইপকৰা।

প্রাধনঃ পু আলোৱান, খাল, —বিকঃ আলোৱান তৈয়াৰকাৰী তাঁতী।

প্রাধনঃ বিণ প্রাস বা ভ্ৰমণ সহকীয়, —সিক ভ্ৰমণৰ উপযোগী।

প্রাধনঃ ক্রী প্রবীণতা, চাতুৰ্য্য, নিপুণতা।

প্রাধনঃ ক্রী (প্র আ ব্ ক্রি) বৰা কাল, আহাব, শাওণ, ভাদ্র মাহ; ব ৬। ৫১।

প্রাধনঃ ক্রিঃ পু বৰা কালৰ অন্ত, পৰৱ কাল।

প্রাধনঃ বিণ (প্র আ ব্ ক্র) আবৃত, বেৰি থকা, পৰ্দা দিয়া, —তঃ প্রকট আবৰণ, শিলা কাপোৰ, আলোৱান, খাল।

প্রাধনঃ ক্রী ১। ঘেৰ, প্রাচীৰ, বেৰা, পৰ্দা, ২। মোছকোৱা, আত্মিক মোহ বা অন্ধকাৰ।

প্রাধনঃ ক্রিঃ দূত।

প্রাধনঃ ক্রী বৰা কাল। —বিকঃ মহা/চবহি। —বিজ বৰা কালত উৎপন্ন।

প্রাধনঃ বিণ ১। বৰা কালত উৎপন্ন হোৱা, ২। বৰা কালত আগায় নিব লগীয়া কণালি, —প্ৰঃ বহু সংকট, প্রচুৰ, —প্ৰঃ কলম গছ। —প্ৰঃ ১। কলম, বৈকল্য, ২। বহু পুনৰ্জন্ম।

প্রবন্ধ্য পু (প্রাবি ভরঃ যৎ) বৈদ্যামনি। এবিহ
বহুমূলীয়া পাথর।
প্রায়েণ্যং উগৰ আলোরান, বা চাদৰ।
প্রায়েশনং ক্লী পূজা, সেৱা।
প্রায়েজ্যং,-ব্রাজ্যং সম্যাসীৰ জীৱন, সম্যাস।
প্রাশঃ,-শনং আহাৰ, খাদ্য, খাৱন,-নীয়েং খাদ্য।
প্রাশস্ত্যং প্রশংসনীয়তা, উৎকৃষ্টতা।
প্রাশিতং ক্লী (প্রকর্ষণে অশিতং যত) পিতৃযজ্ঞ,
(পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ), পিতৃ পুরুষলৈ অন্নজলাদি
তৰ্পণ।
প্রাশ্নিকঃ পু (প্রশ্ন ঠক) ১। পৰীক্ষক, প্রশ্নকর্তা,
২। বিচাৰক।
প্রাসঃ পু (প্র অস ঘঞ) ১। নিক্ষেপ, ২। কাঁড়, যাঠি।
কুস্তান্ত। মুখত কইট থকা কাঁড়,-কঃ ১।
কাঁড়, ২। সাঁচ।
প্রাসঙ্গঃ পু (প্র সনজ ঘঞ) যুঁৱলি,-স্কিকঃ ১। প্রসঙ্গ
থকা, সম্বন্ধযুক্ত, ২। সাময়িক।
প্রাসহ্যঃ পু (প্রাসঙ্গ যৎ) যুঁৱলিত লগোৱা বলদ, ভাৰ-
বাহক বলদ।
প্রাসাদঃ পু (প্র সদ ঘঞ) ১। অটালিকা, বৃহদাকাৰৰ
গৃহ। ২। ৰাজপ্রাসাদ, ৩। মন্দিৰ, দেৱালয়।
-কুৰুটঃ ঘৰচীয়া পাৰ চৰাই। -ভলং ঘৰৰ ছাদ।
-পৃষ্ঠঃ অলিন্দ, 'বেলকনি'। -প্রতিষ্ঠা মন্দিৰ প্রতিষ্ঠা
(ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান)। -শৃঙ্গং চূড়া।
প্রাসিকঃ পু শত্ৰুধাৰী, যাঠিধাৰী সৈন্য।
প্রাসূতিক প্রসূতি সম্পর্কীয়।
প্রাস্ত বিণ (প্রাস ক্ত) নিক্ষেপিত, বহিষ্কৃত।
প্রাস্তাৱিক বিণ ১। প্রস্তাৱ অর্থাৎ আৰম্ভণি, পাতনি,
ভূমিকা সম্পর্কীয়। ২। সাময়িক, ৩। প্রাসঙ্গিক।
প্রাস্ত্যং প্রস্তত (বিবেচা) বিষয়।
প্রাস্তানিক বিণ প্রস্তানৰ যোগা, সময় বিষয়ক। প্রস্তানৰ
অনুকূল।
প্রাস্তিক বিণ (প্রাস্ত ঠঞ) প্রাস্ত চাওক। প্রাস্ত থকা, প্রাস্ত-
যুক্ত, ডাঙৰ কেবাহী, প্রাস্ত পৰিমাণৰ শস্য সিঁচিব
পৰা খেতিপথাৰ। -কী ক্লী ৰাজনী।
প্রাস্তৱণং নিজৰাৰ পৰা উদ্ভৱ।
প্রাহঃ পু নৃত্যশিক্ষা, নৃত্য প্রশিক্ষণ।
প্রাহঃ পু পূৰ্বাহ্ণ, আগ বেলা।

প্রাহেস্তন বিণ পূৰ্বাহ্ন সম্পর্কীয় -ভৰাং তমাং অব্য
ঢল পূৰাতে।
প্রিয় বিণ (প্রীণাভীতি প্রী কঃ) ১। মৰমৰ, মৰম লগা,
ভাল, ধনীয়া, মনোগ্রাহী, ২। আসক্ত, ৩। কৰ্ত্তিকৈয়,
৪। স্বন্ধিনামৰ এবিধ ঔষধ। -য়ং ক্লী ১। প্রেম,
প্রীতি, ভালপোৱা, ২। দয়ালুতা, সেৱা, অনুগ্রহ, মে
২২; আনন্দ। -য়ং অব্য ভাললগাকৈ, ভালভাৱে
-য়ঃ পু ১। পতি, স্বামী, প্রেমিক, ২। এবিধ হৰিণ,
৩। জোঁৱাই, ৪। কৰ্ত্তিকৈয়, ৫। স্বন্ধি নামৰ এবিধ
ঔষধ। -কং অশন গছৰ ফুল। -কঃ ১। এবিধ
হৰিণ, চিত্রমৃগ, শি ৪। ৩২; ২। নীপবৃক্ষ,
৩। প্রিয়ঙ্গু লতা, ৪। মৌমাখি, ৫। কুঙ্কুম, ৬। হালধীয়া
শালিকা। -ক্ৰব,-ক্ৰবণ প্রিয়কাৰক, উপকাৰী।
-কলত্রঃ স্ত্রীক ভাল পোৱা পতি। -কাম সেৱাকাৰী,
সেৱা কৰাত আগ্ৰহী। -কু ক্লী কুঙ্কুম, -কুঃ প্রিয়ঙ্গু
লতা। (নাৰীৰ স্পৰ্শত এই লতাৰ ফুল ফুলি উঠে
বুলি কবিসকলে ভাবে)। -জানিঃ স্ত্রীক ভালপোৱা
পতি। -ভোষণঃ এবিধ যৌন সঙ্গম। -দর্শন ধনীয়া,
মনোৰম। চকুত লগা, শ ৩। ১১; (-নঃ) ১।
ভাটো ২। এবিধ খেজুৰী, ৩। এজন গন্ধৰ্ব ৰাজ।
-দর্শী(ন) অশোক গছ। -দেৱন জুৱাহী, পাশা
প্ৰেমী। -ধ্বঃ সদাশিৱ,-পুত্ৰঃ এবিধ চৰাই -প্রায়
বিণ অতি মৰমিয়াল, অতি বিনীত। -প্রাক্কু বিণ
ইন্দ্রিত বস্ত্ৰ পাবলৈ আশা কৰা লোক। -প্রায়ং
প্ৰিয়বাক্য। -ভাৰী মধুৰভাষী,-মধু মদ্যপ্ৰেমী, (ধুঃ)
বলৰাম -স্বয়ং -স্বঃ প্ৰিয়বন্ধু। -স্বাক্ মধুৰ
বচন। -স্বাদিকা এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ। -স্বাঃ(স) স্ত্রীকৃষ্ণ,
-সংস্ৰাসঃ ভাল মানুহৰ সঙ্গ সংস্থা। -সত্য
সত্যপ্ৰিয়, সত্য অথচ প্ৰিয় মনোগ্রাহী। -সম্প্ৰসঃ
প্ৰেমপত্ৰ। চম্পক বৃক্ষ। -সহচৰী প্ৰিয়পত্নী।
প্রিয়ানু সুখৰ দিওতা -অ্যানং সুখৰ।
প্রিয়াতিথি বিণ অতিৰিক্ত, উদাৰ।
প্রিয়ানুঃ প্ৰিয়হানি। প্ৰিয় বস্ত্ৰ নাশ।
প্রিয়াপ্ৰিয়ং সেৱা আৰু আশাত। উপকাৰ আৰু অপকাৰ।
প্রিয়ানুঃ আম গছ।
প্রিয়ালঃ পিয়াল বৃক্ষ, -লা আদুৰ।
প্রিয়ানু জীৱন-প্ৰেমী।

প্ৰিয়োক্তিঃ, যৌদিং চাটুৰাকা, ভাল লগা কথা।

প্ৰিয়োপত্তিঃ ভাল ঘটনা।

প্ৰিয়োপভোগঃ প্ৰেমিক বা প্ৰেমিকাৰ উপভোগ।

প্ৰী ক) প্ৰীতৌ কাটৌ (দিৱা আ অক প্ৰীয়াতে) তৃপ্ত হ, সন্তুষ্ট হ, প্ৰীতি লাভ কৰ, মৰম কৰ।

খ) তৰ্পণে, কাটৌ (ক্ৰোা উ অক সক প্ৰীণাতি-তে) ১। আনন্দ দি, সন্তুষ্ট কৰ, ২। আনন্দিত হ, ৩। মৰম কৰ, প্ৰফুল্লিত হ, প্ৰফুল্লিত কৰ, ৪। সন্তোষ দি।

গ) তৰ্পণে (ভ্ৰা উ সক প্ৰয়তি-তে) তৃপ্ত হ, তৃপ্ত কৰ, সন্তুষ্ট কৰ।

প্ৰীঃ ক্ৰী (প্ৰী ক্ৰিপ) প্ৰীতি।

প্ৰীণ বিণ (প্ৰী খঃ) ১। সন্তুষ্ট, প্ৰীত, আনন্দিত, ২। পুৰণি, প্ৰাচীন, আগৰ -নং তৃপ্তিকৰণ, সন্তুষ্টিকৰণ।

প্ৰীত বিণ (প্ৰী ক্ৰঃ) ১। আনন্দিত, হৰ্ষিত, ২। সন্তুষ্ট, তৃপ্ত, ৩। মৰম লগা, ৪। দয়ালু, মৰমিয়াল।

প্ৰীতচিৎ,-প্ৰীতমনস্,-প্ৰীতাত্মান্ আনন্দ হৃদয়, হৃষ্টচিত্ত।

প্ৰীতিঃ ক্ৰী (প্ৰী ক্ৰিন) ১। আনন্দ, সুখ, হৰ্ষতা, মে ৬২; ২। অনুগ্রহ, কৃপা, ৩। মৰম, প্ৰজ্ঞা, আদৰ, ৪। বন্ধুত্ব, ৫। কামদেৱৰ পত্নী, ৰতিৰ সতিনী। -কৰ আনন্দদায়ক, -দঃ বহুৱা, বিদ্বক -দন্তঃ মৰমৰ দান বা উপহাৰ। শাহুৱেকে বোৱাবীক দিয়া দান। -পাত্ৰঃ মৰমৰ পাত্ৰ। -পূৰ্ণঃ পূৰ্ণকং অবা মৰমেৰে, আদৰেৰে -ভোজ্যঃ প্ৰীতিভোজন, -মনস্ সুখী -যুজঃ মৰমিয়াল, প্ৰীতিযুজঃ অনুজীৱিষু, কি ১।১০; -ৰ্বৰ্ধনঃ বিষ্ণু। -ব্ৰাদঃ বন্ধুত্ব ভাবৰ আলোচনা। -ব্ৰিহাহঃ প্ৰেম বিবাহ। -ব্ৰাহ্মঃ দুয়োপক্ষৰ পিতৃপুত্ৰৰ উদ্দেশ্যে কৰা প্ৰাৰ্ছ।

প্ৰ সৰ্পণে (ভ্ৰা আ সক প্ৰষতে) ১। যা, গমন কৰ, আওৱাই যা, ২। জঁপ মাৰ, জঁপিয়া।

প্ৰষ ক) দহি (ভ্ৰা প সক প্ৰোষতি) পোৰ, দাহ কৰ, দহন কৰ, পুৰি ছাই কৰ, ভস্মীভূত কৰ।

খ) সেকে, পুঠৌ, ব্ৰেহে (ক্ৰোা প, সক প্ৰক্ৰাতি) ১। ভিত, ২। পানী সিঁচ, ঢাল, ৩। পূৰ্ণ কৰ।

প্ৰষ্ট বিণ (প্ৰষ ক্ৰ) দষ্ট, পোৰা ঘোৱা, পুৰি ছাই হোৱা।

প্ৰঃ পু (প্ৰষ কন) ১। ঋতু, বৰ্ষা কাল, ২। সূৰ্য্য, ৩। জনবিন্দু।

প্ৰেক্ষকঃ দৰ্শক।

প্ৰেক্ষণঃ ক্ৰী (প্ৰ ইক্ষ কৰণে ন্যুট) ১। চকু, মে ৮২ ২। দৰ্শন, আকৃতি, ৩। প্ৰদৰ্শনী, -কূটঃ চকুৰ মণি। -নীৰ ১। চাব লগীয়া, ২। বিবেচা।

প্ৰেক্ষা ক্ৰী (প্ৰ ইক্ষ অঃ টাপ) ১। প্ৰজ্ঞা, দৰ্শন, ২। প্ৰদৰ্শনী, ৩। দৃশ্য, নাটকৰ অভিনয়, ৪। বিবেচনা, ৫। ইক্ষণ, ৬। শোভা, ৭। শাখা। -গাৰ্ভঃ, -গৃহং প্ৰদৰ্শন ঘৰ। 'অডিটৰীয়াম'।

প্ৰেক্ষান(২) বিণ জ্ঞানী, বিবেচক।

প্ৰেক্ষিত বিণ (প্ৰ ইক্ষ ক্ৰ), দৃষ্ট।

প্ৰেচ্ছা-চ্ছঃ, দোলনা।

প্ৰেচ্ছণঃ ক্ৰী (প্ৰ ইচ্ছি গতো ন্যুট) ১। দোলনা, ঝুলনা, ২। দোলন, ঝুলন, ৩। সূত্ৰাধাৰ অথবা নায়ক নথকা একান্তিকা নাটিকা।

প্ৰেচ্ছা ক্ৰী (প্ৰ ইচ্ছি গতো ঘঞ্ টাপ) দোলনা।

প্ৰেচ্ছিত বিণ কম্পিত, দোলনাত দুলি থকা।

প্ৰেচ্ছোল চাপলে (চুৰা প অক প্ৰেংখোলয়তি) দুলি বা ঝুলি থাক, কঁপি থাক, কঁপাই থাক, লৰচৰ কৰ।

প্ৰেচ্ছোলনঃ ক্ৰী ১। কম্পন, দোলন, ২। দোলনা। -লিত দোলিত, কম্পিত।

প্ৰেত বিণ (প্ৰ ই ক্ৰঃ) ইহ জগতৰ পৰা প্ৰস্থিত, মৃত।

-তঃ ভূত, প্ৰেত, মনু ২।২৪৭; -কৰ্ম,

-কাৰ্য্য,-কৃত্যঃ মৃতকৰ দাহাদি সপিতৃকৰণ পৰ্য্যন্ত

কৰণীয় কাৰ্য্য। -গৃহং শ্মশান। -চাৰী(ন) শিৱ,

-দাহঃ শৱদাহ -ধূমঃ চিতাৰ ধোঁৱা -পক্ষঃ

পিতৃপুত্ৰৰ পক্ষ। গৌণচন্দ্ৰযুক্ত আহিন মাহৰ

কৃষ্ণ পক্ষৰ পোন্ধৰটা দিন। এইকেইটা দিনত

মৃতকৰ অৰ্থে পাৰ্বণ প্ৰাৰ্ছাদি কৰ্ম কৰা প্ৰশস্ত।

'আৰাঢ়্যাঃ পক্ষমে পক্ষে কন্যাসংস্থে দিত্বাকৰে। য়ে

তৈ নবঃ প্ৰাৰ্ছং কৰ্য্যাদ একশ্মিন্নপি কাসৰে।। তস্য

সংযৎসবং যাবৎ তৃত্বাঃ স্যুঃ পিতৃবো প্ৰঃ। জ্যৈষ্ঠ

মাহৰ পৰা পঞ্চম পক্ষত অৰ্থাৎ আঢ়ৈ মাহ পিছত

সূৰ্য্য কন্যা ৰশ্মিত থকাৰ সময়ত বিজয়ে এদিশে

প্ৰাৰ্ছ কৰে, সেইজনৰ পিতৃবসকলে একহৰ্ষেন তৃপ্তি

পায়। এয়া প্ৰঃ সত্য। -পটীহঃ শব্দবান্ধত বন্ধোৱা

বাসা বা ঢোলক, -পটীঃ,-বাজঃ বয়সজ, -পুৰং

যমপূৰী -ভূমিঃ -স্নানঃ শ্মশান, -বান্ধসী তুলসী,
-লোকঃ যমলোক, -শিলা পিণ্ডদানৰ বাবে গয়াত
থকা শিলাখণ্ড, -শুদ্ধিঃ-শৌচঃ আত্মীয়ৰ মৃত্যুৰ
পিচত কৰা শাস্তি প্ৰায়শ্চিত্তাদি কৰ্ম, -জ্ঞানঃ
মৃতকৰ উদ্দেশ্যে কৃত প্ৰাণাদি কৰ্ম, -হাৰঃ ১।
শ্মশানলৈ মৃতকক কঢ়িওৱা লোক, ২। নিকটাত্মীয়।

শ্ৰেণিক ভূত-প্ৰেত।

শ্ৰেণ্য অৰ্য্য (ইহজগতৰ পৰা) সিপূৰলৈ গমন,
লোকান্তৰ, গী ১৭।২৮; -ভাৱঃ মৃত্যুৰ পিচত আত্মাৰ
অৱস্থান।

শ্ৰেণ্য (ন) বায়ু, ইন্দ্র।

শ্ৰেণ্যঃ পাবলৈ ইচ্ছা। -জু পাবলৈ আশা পালি থকা
লোক।

শ্ৰেণ্য(ন) ক্লী (প্ৰিয়স্য ভাৱঃ প্ৰিয় ইমনিচ) ১। প্ৰীতি,
প্ৰেম, ভালপোৱা, স্নেহ, ২। সৌহাৰ্দ্য, ৩। অনুগ্ৰহ,
দয়া, ৪। খেল-ধেমালি, ৫। আনন্দ, হৰ্ষ। ৰ -পৰ
মৰমিয়াল, -পাতনঃ ১। আনন্দপ্ৰসূ, ২। চকু -পাত্ৰ
প্ৰিয়পাত্ৰ। -বন্ধনঃ ভালপোৱাৰ বান্ধোন, প্ৰেমৰ
বান্ধোন। -ভক্তি স্নেহযুক্ত ভগৱৎ সেৱা।

শ্ৰেণ্যকিঃ ক্লী তীৱ্ৰ প্ৰেম।

শ্ৰেণ্য (ন) পু (প্ৰী তৰ্পণে মনিন) ১। চেনেহ,
ভাল-পোৱা, ২। ইন্দ্র, ৩। বায়ু।

শ্ৰেণ্যলিঙ্গন ক্লী নায়ক-নায়িকাৰ আলিঙ্গন।

শ্ৰেণ্যী(ন) বিণ্ প্ৰেমযুক্ত, প্ৰেমিক।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰিয় ঈয়সূন) মৰমৰ, অতি মৰমৰ (পু)
প্ৰিয় পতি, স্বামী। -সী ক্লী প্ৰিয় স্ত্ৰী বা নাৰী, কান্ত,
প্ৰিয়া, প্ৰণয়িনী।

শ্ৰেণ্যং ক্লী (প্ৰ ঈৰ্ণ লুট) ১। প্ৰেৰণ, পঠোৱা
কাৰ্য্য, নৈ ৩।৫৫; ২। ক্ষেপণ, উদগনি, -ণা ক্লী
১। অনুপ্ৰেৰণা, ২। উদগনি, উচটনি, ৩। উৎক্ষেপণ,
৪। নিৰ্দেশনা, ৫। ফলভাৱনা।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰ ঈৰ্ণ ক্তঃ) ১। প্ৰেৰিত, ২। স্পষ্ট,
৩। উত্তেজিত।

শ্ৰেণ্য(ন) পু (প্ৰ ঈৰ্ণ গতো ক্লিণ) সমুদ্ৰ।

শ্ৰেণ্যী ক্লী নদী।

শ্ৰেণ্ গতো (জ্ঞা উ সক প্ৰেৰতি-তে) যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা।

শ্ৰেণ্য পু (প্ৰ ঈৰ্ণ ক্তঃ) ১। প্ৰেৰণ, প্ৰেৰণ, ২। পীড়া,
কষ্ট।

শ্ৰেণ্যং ক্লী (প্ৰেৰ লুট) প্ৰেৰণ, নিৰ্দেশনা -না প্ৰেৰণা,
নিৰ্দেশনা।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰেৰ ক্তঃ) ১। প্ৰেৰিত, ২। প্ৰদৰ্শিত,
নিৰ্দেশিত, ৩। দৃঢ়কৃত, ৪। নিৰ্বাসিত।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (অতিশয়েন প্ৰিয় ইতি ইঠন) অত্যন্ত প্ৰিয়।
-ষ্ঠা প্ৰেয়সী।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰ ঈৰ্ণ গাৎ) প্ৰেৰিত, প্ৰেৰিত, -ৰ্য্যং
সেৱা, কোনো বিশেষ কামত নিয়োজিত, -ৰ্য্যঃ
ভৃত্য, চাকৰ, -ৰ্য্য পৰিচাৰিকা, চাকৰণী, -ভাৱঃ
দাসত্ব, ভৃত্যৰ সামৰ্থ্য, -ৰ্ণ্যঃ ভৃত্যপত্নী, ভৃত্যা,
-ৰ্ণ্যঃ ভৃত্যৰ দল, পৰিচাৰকবৃন্দ।

শ্ৰেণ্যি (প্ৰ ইহিঃ, ই ধাতুৰ লোটৰ মধ্যম পুৰুষৰ
একবচন) -কটী যি পূজাত কঠ ব্যৱহাৰ কৰিব
নোৱাৰি। -কৰ্দমা যি পূজাত অন্তৰ্জ পদাৰ্থ নিষিদ্ধ,
-ষিষ্ঠীয়া যি পূজাত দ্বিতীয় এজনৰ প্ৰৱেশ নিষিদ্ধ,
-ৰাণিজা যি পূজাত বেপাৰীৰ প্ৰৱেশ নিষিদ্ধ।

শ্ৰেণ্যং ক্লী সদয়, প্ৰেম, দয়ালুতা।

শ্ৰেণ্য পু (প্ৰ ইৰ্ণ ঘঞ) ১। নিৰ্দেশনা, হুকুম, আদেশ।
২। নিমন্ত্ৰণ, ৩। ক্লেণ, কষ্ট, দুখ, ৪। উদ্ভাদ,
পাগলামি, ৫। মৰ্দন, -ৰ্য্যং ক্লী (প্ৰ ইৰ্ণ কমণি ন্যৎ)
দাসত্ব, -ৰ্য্যঃ চাকৰ, ভৃত্য, দাস, -ৰ্য্য দাসী।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰ বচ ক্তঃ) ১। কথিত, উক্ত, ২। বিহিত।

শ্ৰেণ্যং ক্লী (প্ৰ উক্ সেচনে লুট) ১। পণ্ড বলি,
২। পানী ছটিওৱা, সিঞ্চন, ৩। পানী ছটিয়াই
শাস্তিকৰণ, মনু ৫।১১৮; -ণী শাস্তি মন্ত্ৰ পাঠপূৰ্বক
মানুহৰ শৰীৰত ছটিওৱা পবিত্ৰ জল, -ণীয়াং শাস্তি
জল।

শ্ৰেণ্য বিণ্ ১। নিহত, ২। সিক্ত, যজ্ঞত মন্ত্ৰেৰে
সংস্কাৰ কৰা মাংসাদি।

শ্ৰেণ্য বিণ্ ভয়ানক, সাজাতিক।

শ্ৰেণ্য অৰ্য্য উচ্চৰে, উচ্চৰে, চিঞৰি চিঞৰি।

শ্ৰেণ্যসনঃ ক্লী মাৰণ, হত্যা, বলি।

শ্ৰেণ্য বিণ্ (প্ৰ উক্ ক্তঃ) ১। গৰিভ্যস্ত, ২।
ত্যাগ কৰা।

শ্ৰেণ্যং ক্লী (প্ৰ উক্ লুট) লোপ কৰা, বিলুপ্তি
সাধন, মূৰ্তি পেলোৱা।

শ্ৰেণ্য বিণ্ ওপৰলৈ উৰোৱা।

শ্ৰেণ্য সিক্তনী।

শ্রোত বিণ্ণ (প্র বেঞ কঃ) ১। সিওরা, সিয়া বস্তাদি,
২। সম্ভবসবিত, খচিত, ৩। বন্ধ, ৪। হিঙ্গিত,
-তং পিচ্ছা কাপোৰ।

শ্রোতৌৎসলমঃ ১। ছতি, ২। তবু।

শ্রোতকর্ষ বিণ্ণ গল উলিওরা।

শ্রোতকুটং চিঞব।

শ্রোতখাত খন্দি উলিওরা।

শ্রোতুজ বিণ্ণ অতি ওখ।

শ্রোতফুল্ল বিণ্ণ (প্র উৎফুল্ল অচ্) বিকশিত, বিকৃত।

শ্রোতসাবিত বিণ্ণ (প্র উৎ স্ গিচ্ কঃ) ১। দ্বীকৃত,
বহিহৃত, ২। পবিতাক্ত।

শ্রোতসাহঃ পু (প্র উৎসাহ ঘঞ) ১। উৎসাহ, আগ্রহ,
ধাউতি, ২। উত্তেজনা।

শ্রোত্ পর্যাপণে (ভ্রা উ অক শ্রোততি-তে) ১। সমর্থ
হ, উপযুক্ত হ, ২। পূর্ণ হ, ৩। বাধা জন্মা, নিবারণ
কৰ।

শ্রোত বিণ্ণ (শ্রোত পর্যাশ্রো ঘঃ) ১। বিখ্যাত, প্রসিদ্ধ,
২। দূত, ৩। ভ্রমণকারী, -থং -থং ১। ঘোঁষার নাক,
শি ১২। ৭৩; ২। গাহবির নাক, -থং ১। তপিনা,
২। খনন কার্য্য, ৩। ভ্রণ, ৪। পিচ্ছা কাপোৰ, -থী
(ন) ঘোঁষা।

শ্রোতঘোষণং-না ঘোষণা, উচ্চারণ।

শ্রোতীপ্ত জুলি থকা, উজ্জ্বল।

শ্রোতভিন্নঃ উদ্ভিন্ন, গজালি ওলোরা।

শ্রোতাত ১। ওপবলৈ তোলা, ২। উদ্যোগী, কর্মপটু।

শ্রোতাহঃ বিবাহ।

শ্রোতাত অতি উচ্চ, খুব ওখ।

শ্রোতাবিতঃ আবোগ্য লাভ কৰা, বেমাৰৰ পৰা উঠা
যক্তি। স্বাস্থ্যবান।

শ্রোতঃ পু (প্র বে দাহে ঘঞ) সম্ভব, লোক।

শ্রোত বিণ্ণ (প্র বস্ কঃ) ১। প্রবাসলৈ যোৱা লোক।
দ্বীকৃত, ২। প্রবাসী -তর্জুকা প্রবাসত পতি থকা
পত্নী। আঠ বিধ নায়িকাৰ এবিধ। শ্রোতিততর্জুকাৰ
সংজ্ঞা-নানাকার্য্যবশাদ্ বস্যা দ্বন্দ্বেনে পতঃ পতিঃ।
সা মনোভরদুখার্থা ভৱেৎ শ্রোতিততর্জুকা।। সম।

শ্রোতঃ -শ্রোতঃ (প্রকৃষ্ট ওতোহসেতি) ১। ডাঙৰ ওঁঠযুক্ত
মাহ এবিধ, পুঠী মাহ, ২। বল্ল, বাঁড়, ৩। এখন
বাক্যৰ নাম, -পদঃ ভাদ মাহ। (-দা) পূর্বভাদ্রপদ

আৰু উত্তৰ ভাদ্রপদ নক্ষত্ৰ, মাপু ৩৩। ১৫ -পদী
ভাদ মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি। -পাদ বিণ্ণ উক্ত নক্ষত্ৰত
দুটাত জন্ম হোৱা।

শ্রোতী জী পুঠীমাহ।

শ্রোতৌৎস বিণ্ণ (প্র উৎ কঃ) ১। নিপুণ, ২। বাদী,
ডাকিক। -হঃ পু ১। হাড়ীৰ ঠেং, ২। যুক্তি, তর্ক,
৩। গাঁথি।

শ্রোত বিণ্ণ (প্র বহ্ কঃ) ১। বৃদ্ধিপ্রাপ্ত, বর্জিত,
২। বৃদ্ধ, বৃঢ়া, বয়সীয়া, পৈগত, পবিশূৰ্ণ, ৩। ডাঠ,
ঘন, ৪। বৃহৎ, শক্তিশালী, ৫। ভয়ানক, প্রচণ্ড,
৬। সাহসী, ৭। অহংকাৰী, -জা বয়সন্ত নাবী, সাহসী
তিৰোতা 'পঞ্চপঞ্চাশতী শ্রোতা শ্ৰৱেৎ বৃদ্ধা ততঃ
পৰম।।' চাৰি বিধ নায়িকাৰ এবিধ। -তিঃ জী ১।
পৈগতা, ২। বৃদ্ধি, ৩। সামৰ্থ্য, ৪। উৎসাহ,
৫। প্রগল্ভতা, ৬। অধ্যবসায়, ৭। আগ্রহ,
৮। উদ্যোগ, ৯। সাহসিকতা।

শ্রোত বিণ্ণ (প্র ওণ্ অপনয়নে অচ্) নিপুণ, চতুৰ, বিজ্ঞ।
শ্রোত ভকণে (ভ্রা উ সক শ্রোততি-তে) থা, ভকণ কৰ,
খাই পেলা।

শ্রোতঃ পু (শ্রোততে ভক্যতে পকিতিবিতি শ্রোত্ ঘঞ)
১। আহিত বা জৰি গছ। ২। সপ্তদ্বীপা ধৰিত্ৰীৰ এটা
দ্বীপ, ৩। ভিতৰ দুৱাৰ, -জাতা সবহতী নদী, -জীৰ্ণ
সবহতী নদীৰ উৎস স্থান।

শ্রোত গভাম (ভ্রা আ সক শ্রোততে) যা, গমন কৰ, অগ্রসৰ হ।
শ্রোতঃ ১। (পু অচ্) এবিধ গন্ধদ্বণ, -হঃ ১। সঁতোৰ,
ভাহন, ২। বান, ৩। লক্ষন, জাপ, ৪। জুৰ, ভেল,
নাও, মনু ১১। ১৯; ৫। বান্দৰ, ৬। ভেঁড়া,
৭। নীচ জাতৰ মানুহ, চণাল, ৮। ভেকুলি, ৯। পৰ্বতৰ
ঢাল, ঢালু ঠাই। ১০। ডিমক গছ, ১১। এবিধ
বাজহাঁহ, ১২। মাহ মৰা জাল। ১৩। পানী-কড়ীৰী,
১৪। যি কোনো জলচৰ পক্ষী। ১৫। একেটা বাক্য
খিন্যাসেৰে ৰচিত পাঁচ বা ততোধিক কবিতা (শ্লোক)।
-পঃ ১। বান্দৰ, ২। ভেকুলি, ৩। জলচৰ পক্ষী,
৪। শিৰীষ গছ ৫। সূৰ্য্যৰ সবৰি, -পদা কন্যা
বসি। -পতিঃ ভেকুলী।

শ্রোতঃ পু (প্ৰ অচ্ কন) ১। বান্দৰ, ২। বটি যা
ভবোৱালৰ ওপৰত বুজা কৰা লোক। ৩। চণাল,
৪। ভেকুলি, ৫। ডিমক গছ।

প্ৰৱন্ধ: পু (প্ৰৱ গম ডঃ) ১। বান্দৰ, ২। হৰিণ, ৩। ডিমৰু গছ, —**সম:** পু বান্দৰ, শি ১২।৫৫; ২। ভেকুলী।

প্ৰৱণ: ক্ৰী (প্লু লুট) ১। সাঁতোৰ, ২। স্নান, ৩। লক্ষণ, ৪। বানপানী, ৫। ঢালু ঠাই।

প্ৰৱাকা ক্ৰী ভৰ।

প্ৰৱিক: পু নাৱিক।

প্ৰাক্ষ: ক্ৰী আহতৰ গুটি।

প্ৰাৱ: পু (প্লু গিচ ঘঞ) ১। পানী ওফন্দি উঠা, ২। জাঁপ, লাফ, ৩। চেকন যা ১।১৯০।

প্ৰাৱন: ১। বানপানী, ২। স্নান, ৩। নিমজ্জন।

প্ৰাৱিত বিণ (প্লু গিচ ক্ৰ) ১। বানত তল যোৱা (ভূমিখণ্ড) ২। তিতা, ছটিওৱা, শি ১২।২৫।

প্ৰিহ গতাম (ভ্ৰা প সক প্ৰেহতে) যা, গমন কৰ।

প্ৰী গতাম (ক্ৰা প অ প্ৰীনাতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

প্ৰীহান পু যক্, যক্ বৃদ্ধি ৰোগ।

প্ৰীহা ক্ৰী (প্ৰিহ ক: টাপ) যক্।

প্ৰীহাৰি: ১। আহত গছ। ২। প্ৰীহা ৰোগৰ ঔষধ বিশেষ।

পু সৰ্পণে (ভ্ৰা আ অক প্ৰৱতে) ১। ভাঁহি থাক, ২। সাঁতোৰ, ৩। নাৱেৰে পাৰ হ, ৪। জাঁপ মাৰ, ৫। ওপৰলৈ উৰ, ৬। দীঘল কৰ, **অভি**— ১। উপচি পৰ, ২। ডুবাই পেলা **অৱ**— জাপ মাৰ, **উদ্**— সাঁতোৰ, জাপ মাৰ, **উপ**— ১। সাঁতোৰ, ২। আঘাত কৰ, আক্ৰমণ কৰ, কষ্ট দি, যাতনা দি, **পৰি**— ১। সাঁতোৰ, ২। স্নান কৰ, ৩। জাঁপ মাৰ, ৪। বানপানীৰে বুৰাই পেলা, **ৱি**— ১। ভাঁহি থাক, সাঁতোৰ, ২। উটি যা, ৩। বিমূঢ় হ, বিমোৰত পৰ, ৪। বিধ্বস্ত হ, ৫। অকৃতকাৰ্য হ, **সং**— ১। কম-বেছি

হ, লৰচৰ হ, ২। একেলগে বৈ যা, গী ২।৪৬।

পুষ্কি: পু অগ্নি, স্নেহ, গৃহদাহ।

পুত বিণ (প্লু ক্ৰ) ১। সাঁতুৰি যোৱা, ভাঁহি থকা, ২। নিমগ্ন, ৩। দীৰ্ঘীকৃত, দীঘলীয়াকৈ উচ্চাৰণ কৰা বৰ্ণ (প্লুতস্বৰ); ৪। সিক্ত, যা ১।২৩৫; ৫। ব্যাপ্ত, ভা ৩।১।১৪, ৬। আবৃত, —**তং** ১। জাঁপ, লাফ, ২। ঘোঁৰাৰ কদমত গমন, ৩। তিৰ্য্যাক গতি, ইফালে-সিফালে যোৱা, —**তঃ** পু তিনি মাত্ৰাৰ বৰ্ণ। একমাত্ৰো ভৱেদ হুস্মো দ্বিমাত্ৰো দীৰ্ঘ উচাতে। ত্ৰিমাত্ৰস্তু প্লুতো জ্ঞেয়ো ৰাজ্যনাঞ্চাৰ্জমাত্ৰকম।

প্লুটি: ক্ৰী (প্লু ক্ৰিন) ১। বানপানী, ২। জাঁপ, লাফ, ৩। ঘোঁৰাৰ গতি, ডেও দি যোৱা, কদমত যোৱা, ৪। স্বৰবৰ্ণৰ দীৰ্ঘস্বৰ।

প্লুষ ক দহি ভস্মীকৰণে (ভ্ৰা প সক প্লুষতি); (দিৱা প সক প্লুষতি) পোৰ, পুৰি পেলা, দহন কৰ। দন্ধ কৰ, ঋতু ১।২২।

খ) সেকে পূৰ্তী (ক্ৰা প সক প্লুষতি) ১। দহন কৰ পোৰ, পুৰি ছাই কৰ। ২। পানী ছটিয়া, সিঞ্চন কৰ, তিয়া, ৩। ধলপ সান, ৪। পূৰ্ণ কৰ।

প্লুট বিণ (প্লুষ ক্ৰ) দন্ধ, পোৰা যোৱা, ঋতু ১।২২।

প্লেষ সেৱনে (ভ্ৰা আ সক প্লেষতে) সেৱা কৰ, পৰিচৰ্যা কৰ, শুশ্ৰূষা কৰ।

প্লোষ: পু (প্লুষ ঘঞ) দাহ, দহন, পোৰণ, পোৰণি।

প্লোষণ ক্ৰী (প্লুষ লুট) দহন, পোৰণ, পুৰি ছাই হোৱা।

প্লো ভক্ষণ (অদ প সক প্লোতি) খা, ভক্ষণ কৰ, খাই পেলা।

প্লো ক্ৰী (প্লো ক্ৰিপ) ভক্ষণ, খাবন।

প্লোতং ক্ৰী (প্লো ক্ৰঃ) ভক্ষিত, খাই শেষ কৰা।

প্লোনং ক্ৰী (প্লো ভাৱে লুট) ভোজন, খাদ্য, আহাৰ। ■

ফ

ফ, ফকাৰ: ছাবিংশ ৰাজ্যনবৰ্ণ আৰু প বৰ্ণৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ একাদশ সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ।

ফং ক্ৰী (ফক অসদৱ্যৱহাৰে ডঃ) কক্ষতি, কটু বচন, অসং ব্যৱহাৰ।

ফ: পু ১। ধুমুহা, বতাহ-বৰষুণ, ২। ফল লাভ, ৩।

(ব্যাক) সংজ্ঞা বিশেষ 'হসোহন্তঃ ফ:'।

ফক্ৰ অসদৱ্যৱহাৰে (ভ্ৰা প অক ফকতি) ১। অসদৱ্যৱহাৰ কৰ, ফাঁকি দি, ফকতি দৃষ্ট: ২। লাহে লাহে যা, ফকতি বৃদ্ধা, ৩। ঘোঁৰা কাম কৰ, জুলকৈ কৰ, ৩। চুঁচি যা, বগাই যা। ৪। উখহ, ফুলি উঠ।

ফকিকা ক্ৰী (ফক প্লু টাপ) ১। ফাঁকি, মিছা।

অসদ্ব্যবহার। ২। নায় সঙ্কীয় ব্যাখ্যা, ৩। পূর্বপক্ষ,
প্রমাণ কৰিব লগীয়া কোনো বিষয়, নৈ ২।৯৫;
প্রতিপাদ্য বিষয়, ৪। ধাৰণা।

ফজ্জিকা ক্ৰী দুৰালভা নামৰ এবিধ লতা।

ফজ্জিপত্ৰিকা আখুপণিকা নামৰ এবিধ লতা।

ফট্ অবা অনুকাৰ শব্দ, অস্ত্রবীজমন্ত্ৰ, অঘমৰ্ষণ, অৰ্ঘ্যপাত্ৰ,
পূজাদ্ৰব্য, বিদ্যাপসাৰণ আদি পূজা-হোমাদিৰ সকলো
অঙ্গ 'ফট্' বীজমন্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰি শোধন-প্ৰোক্ষণ
কৰা হয়।

ফট্: পু ক্ৰী (শ্ৰুট ৱিকসনে পচাদাচ) ১। ফেঁটা সাপৰ
ফণা, পঞ্চ ৩।৮৩; ২। দাঁত, ৩। চোৰ, ঠগ।

ফটা ক্ৰী ১। ফণা, দণ্ড, দুষ্ট, ঠগ।

ফড়িঙ্গা ক্ৰী ঝিলি পোক। ফৰিং।

ফণ নিঃস্বেহে (ছা প অক ফণতি) অনায়াসে উৎপন্ন
কৰ, বিনা কষ্টই কৰ। 'ফণয়তি'ও হয়।

ফণঃ -ণা (ফণতি বিস্তুতিং গচ্ছতি ফণ অচ) সাপৰ
বিস্তৃত মূৰ, ফণা। -কৰঃ,-ধৰঃ,-ভুং সাপ -মণিঃ
সাপৰ মূৰত থকা মণি। -মণ্ডলং সাপৰ মেৰ।

ফণিকেসৰং ক্ৰী নাহৰ গছ।

ফণিখেলঃ পু বতা চৰাই।

ফণিচক্ৰং ক্ৰী ত্ৰিনাডীচক্ৰ। বিবাহাদি সংস্কাৰ কৰ্মত
শুভাশুভ জানিবৰ কাৰণে ২৭ নক্ষত্ৰৰ অৱস্থানসূচক
সৰ্পাকাৰ চক্ৰ।

ফণিজৰকঃ পু ১। সৰু পতীয়া তুলসীগছ, ২। এবিধ
টেঙা গছ। বৰাব টেঙা।

ফণিত গত, গুচি যোৱা।

ফণিতল্লগঃ পু বিষ্ণু।

ফণিপতিঃ পু শেষনাগ।

ফণিকেনঃ পু অহিকেন, আফিং।

ফণিভাষ্যঃ মহাভাষ্য।

ফণিভূক্ (জ) পু ম'ৰা চৰাই

ফণিৱন্তী ক্ৰী নাগৱন্তীলতা।

ফণী(ন) পু (ফণাস্যসোতি ফণা ইনিঃ) ১। সাপ,
২। কেতু গ্ৰহ, ৩। মকৰক নামৰ এবিধ ঔষধ।

ফণীন্তঃ-ফৰঃ পু অনন্ত নাগ, শেষনাগ।

ফণ্ডঃ পু জঠৰ, উদৰ, পেট।

ফংকাৰী(ন) পু চৰাই।

ফৰং ক্ৰী (ফল অচ লসা বত্ৰম) ফলক, ঢাল।

ফৰকৰক্ৰং ক্ৰী তামোল-পাণ থোৱা সৰু টেমা।

ফৰ্ফৰীকঃ পু (শ্ৰুত শ্ৰুতৰণে ঈকন) মেলা আঙুলিৰে
হাতৰ তলুৱা। চৰ। -কং ক্ৰী গছৰ পুলি, পোখা,
-কা ক্ৰী পাদুকা, জোতা।

ফল্ ভিদি (ভা প সৰু ফলতি) ১। ফালি পেলা, ফাল,
ছিৰ, ছিন্ন কৰ। ভেদন কৰ। ২। ফল দি, ফল
উৎপন্ন কৰ, ৩। ফলৱান হ, কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰ।
৪। যা, গমন কৰ।

ফলং ক্ৰী (ফলতীতি ফল নিষ্পত্তৌ অচ) ১। লাভ,
ফল। শাস্ত্ৰমিদমাশ্ৰমপদং শ্ৰুতি চ বাহুঃ কৃতঃ
ফলমিহাস্য। শকু ১ম অ। ২। শস, ৩। জাতিফল,
জায়ফল, ত্ৰিফলা, কক্কোল, ৪। কাঁড়ৰ মুখ,
জোং ভাগ, ৫। আৱৰ্ত, চাকনৈয়া, ৬। নাঙলৰ
ফাল, ৭। দান, ৮। কৰ্মফল, ৯। ফল, পৰিণতি,
কাৰ্য্য (কাৰণৰ বিপৰীত) ১০। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য,
১১। ব্যৱহাৰ ১২। সুত লাভাংশ ১৩।
সতি-সমৃদ্ধি, ১৪। ফলক, কাঠৰ ফলি, ১৫।
অশুকায, ১৬। অন্ধৰ ফল (যোগফল, বিয়োগ ফল
ইত্যাদি), ১৭। ঋতুশাৰ, -লঃ পু কুটজ বৃক্ষ,
-কামনা ফললাভৰ বাসনা, -কালঃ গছত ফল
লগাৰ সময়। -কেশৰঃ নাৰিকল গছ। -গ্ৰহঃ ফল
আহৰণ, -ত্ৰয়ং ত্ৰিফলা -দ ফলপ্ৰাস, ফলৱান,
উৎপাদনশীল -নিবৃত্তিঃ ফলবিৰতি। -পাদপঃ
ফলৱান গছ। -পূৰঃ নেমুগছ। -প্ৰদানং
বিবাহোৎসৱ। -কৃমিঃ সংকৰ্মৰ ফল বা পুৰস্কাৰ লাভ
বা ভোগৰ জ্ঞান, -ভোগঃ ফল উপভোগ, -ক্ৰেণঃ ১।
ফলপ্ৰাপ্তি, ২। বেতন -ৰাজা(ন), -বৰ্জুলং
তৰমুজ, -বৃক্ষকঃ কঁঠাল গছ, -শাভ্ৰঃ ডালিম
গছ, -প্ৰতিঃ ১। কৰ্মফল প্ৰৱণ, ২। কোনো
কাৰ্য্যৰ শেষ পৰিণতি, -ক্ৰেণ্ডঃ জামগছ, -সম্পদঃ
ফলপ্ৰাচুৰ্য্য, -সাধনং ফল লাভৰ উপায়, ফলাদায়,
-স্নেহঃ আখৰোট গছ, -হাবী দুৰ্গা।

ফলকং ক্ৰী ১। ঢাল, ২। কাঠৰ ফলি বা ডাল,
২। এখিলা কাগজ, বা পাত। ৩। ডপিনা, ৪। জুতৰ
তলুৱা -পাণি ঢালধাৰী, ঢালী, (বোকা) -বন্ধং
ভাস্কৰাচাৰ্য্যৰ জ্যোতিষ বন্ধ।

ফলকী(ন) এবিধ ফল।

ফলকৃষ্ণ: পু কৰ্জা টেঙা।

ফলত: অব্য ফলস্বৰূপে, কাৰ্য্যমতে, প্রকাৰান্তৰে।

ফলা ক্ৰী শমীলতা। -ত্যা পূৰা কল। -দনঃ, -শনঃ
ভাটো চৰাই, -স্তঃ (ফলেষ্ অস্তো যস্য) বাঁহ গছ।
-স্ঠ টেঙা বেত গছ -ধী ফলকামী -সঙ্গঃ ফলৰ
প্ৰতি আসক্তি।

ফলিঃ কাকুলি মাছ।

ফলিতা ঋতুস্বৰ হোৱা নাৰী।

ফলিন বিণ ফলযুক্ত, ফলৱান, (পু) কঠাল গছ। -নী,
ফলী ক্ৰী ১। প্ৰিয়ঙ্ লতা -‘আম গছৰ পত্ৰী’, ব
৮।৬১।

ফলী (ন) পু ফলযুক্ত গছ।

ফলুষঃ পু এবিধ লতা।

ফলেশ্বত্ৰঃ পু ডাঙৰ নেমু, জম্বুৱা, বৰাব টেঙা।

ফলেপুষ্পা ক্ৰী শ্ৰেণ ফুল।

ফলোৎপত্তিঃ পু আম গছ।

ফলোদয়ঃ পু লাভ।

ফল্ল বিণ (ফল নিষ্পন্নো উঃ গুণাগমঃ) ১। অসাব, নিৰস,
শি ৩।৭৬; ২। অপদাৰ্থ, সুশাৰণ, ৩। সূক্ষ্ম, ক্ষুদ্ৰ,
৪। দুৰ্বল, ৫। নিৰর্থক, দৈভা ৫।১৫।৩২; -ল্লঃ
ক্ৰী ১। বসন্ত কাল, ২। গয়া চহৰৰ কাষেৰে বৈ
যোৱা নদীখনৰ নাম। ফল্লতীৰ্থ বুলিও কোৱা হয়।
ইয়াত অস্থিৰিসৰ্জন, শ্ৰাদ্ধাদি কৰ্ম কৰা হয়। ৩।
ফাকু, আৰীৰ। ৪। মিছা কথা। -লা ফল্লনদী ‘নদী চ
ফল্লদা নাম পিতৃণাং স্বৰ্গদায়িনী।’ -নঃ ১। অৰ্জুন,
২। ফাগুন মাহ। -নালঃ ফাগুন মাহ। -নী পূৰ্ব
আৰু উত্তৰ ফাল্লনী নক্ষত্ৰ।

ফল্লৎসৱঃ ফাগুন মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ বিশেষ উৎসৱ, ফাকুৱা।
দৌলযাত্ৰা।

ফল্যৎ ক্ৰী (ফল যৎ) ফুল।

ফল্লকী(নে) কাকুলি মাছ।

ফা পু সজ্ঞাপ, অনর্থক ভাষণ, বক্তা, বৰ্জক।

ফাটকী ক্ৰী (ফুট ফুল) ফিটকিৰি।

ফাণিঃ ক্ৰী গুড়।

ফাণিতৎ ক্ৰী (ফণ গণ্ডো গিচ্ ক্ৰঃ) লালী।

ফান্ত বিণ অনায়াসে কৰা (কোনো কাম)। -স্তঃ-স্তঃ
১। এবিধ কেঁহা বস্ত্ৰ। ২। কাথ, পাচন।

ফালং, লঃ ক্ৰী পু (ফলায় হিতম্ ইতি ফল অণ)
১। হাল বাওঁতে মাটিত সীৰলু কাটিবৰ কাৰণে

নাঙলৰ মুখত লগোৱা লোৰ ফলক, ২। সেওঁতা, নৈ
১।১৬; -লং ১। কপাহী কাপোৰ, ২। হাল বোৱা
মাটি, -লঃ ১। বলৰাম, ২। মহাদেৱ, ৩। নেমু গছ।
-লাঃ টেঙাৰ গুটি।

ফাল্গুনঃ পু (ফলতীতি ফল্ উনন্ গুণ অণ) ১। ফাগুন
মাহ, ২। অৰ্জুন, অৰ্জুন গছ।

ফাল্গুনানুজঃ পু ১। বসন্ত কাল, ২। চ’ত মাহ,
৩। অৰ্জুনৰ সৰু ভায়েক দুজন, নকুল আৰু সহদেৱ।

ফাল্গুনিকঃ পু ফাগুন মাহ।

ফাল্গুনী ক্ৰী পূৰ্ব আৰু উত্তৰ ফাল্লনী নক্ষত্ৰদ্বয়, -ভৱঃ
বৃহস্পতি গ্ৰহ।

ফিঃ পু পাপ, নিষ্ফল বচন। অনর্থক ভাষণ।

ফিঙ্গকঃ পু এবিধ চৰাই, ফিঙ্গা পক্ষী।

ফিৰঙ্গঃ পু (ফৌ পাণে ক্ৰোধে বা বঙ্গোইনুৰাগো যস্য)
১। এখন স্লেচ্ছ দেশ। ইউৰোপ মহাদেশ, ২। এবিধ
বেমাৰ। -ঙ্গী(নে): ফিৰিঙি, ইংৰাজ চাহাব, -ৰোটি
ক্ৰী ফিৰিঙিসকলে খোৱা কটি, পাউকটি।

ফিৰঙ্গিনী ক্ৰী ইংৰাজ তিৰোতা, ‘মেম’।

ফুঃ পু তুচ্ছ বাক্য, তুচ্ছ বচন।

ফুকঃ পু চৰাই।

ফুটং টঃ সাপৰ ফণা।

ফুৎ, ফুৎ অব্য অনুকাৰ শব্দ। তুচ্ছবচন। ফুঃ। গাখীৰ
অতি তপত হলে লৰা-ছোৱালীয়ে ‘ফুঃ’ শব্দেৰে চোঁচ
কৰি খায়, -কৰঃ অগ্নি। -কাৰঃ ফুক বা ‘ফুঃ কৰণ।

ফুপ্ফুসং, সং ফুচফুচ, হাওফাও। উদান ৱালোৰাধাৰ:
ফুপ্ফুসঃ শ্ৰোচাতে বৃধৈঃ।

ফুলতিঃ ক্ৰী ফলন, ফল হোৱা বা লগা।

ফুল্ল ৱিকাসে (ছা প অক ফুল্লতি) ফুলি উঠ, বিকসিত
হ, ফুল, বিস্তাৰ হ, মুক্ত হ।

ফুল্ল বিণ (ফুল্লতীতি ফুল্ল অচ) ১। বিকসিত, বিস্তৃত,
২। ফুলি উঠা। ৩। ফুল, পুষ্প। -জাৱ(ন) ক্ৰী
এবিধ ছন্দ। -কালঃ কুলাৰে জাবোঁতে উঠা বতাহ।
-বীকঃ পু ১। দেশ, ৰাজ্য, ২। সাপ -লোচন বিণ
আয়ত লোচন, (পু) এবিধ হৰিণ।

ফুল্লিঃ ক্ৰী বিকাশ। বিকৃতি।

ফেউকাৰঃ পু চিঞৰ।

ফেণঃ, -নঃ পু (ফাণ্য লক্) ১। ফেন, মনু ২।৬১. ২
মুখৰ ফেন, ৩। লালটি, -শিঙঃ ১। বৃক্কবৰ্ণি।
নিষ্ফল ভাবনা। -ফাণী(নে) ফেন ঢেঁক কাপোৰ।

ফেনাগ্ৰাং বৃদবৃদ, বৃববৃনি।

ফেনাশনিঃ পু ইন্দ্র, দেভা ৬।৬।৫৫।

ফেনিকা ক্ৰী (ফেন ঠন টাপ) মাডভাত।

ফেনিল বিণ (ফেন ইলচ) ফেনযুক্ত। -লং বগৰী, -লঃ

হাইঠা গছ। অৰিষ্টবৃক্ষ।

ফেবঃ, -বণঃ-বলঃ, -কঃ পু শিয়াল, ভা ৮।১৬।৭।

ফেলং, -লা, -লিকা, -লীঃ উচ্ছিষ্ট খাদ্য। এজনে খাই এৰি থৈ যোৱা খাদ্য। এবেহা।

ব

‘ব’ বকাৰঃ ত্ৰয়োবিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ আৰু প বৰ্ণৰ তৃতীয় বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ দশম সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ।

বংহিষ্ট বিণ (অতিশয়েন বহুলঃ ইতি ইষ্টন) অতিশয়, বহুত, ‘তম)।

বংহীয়ান(স) বিণ (বহু ঈয়সুন) বহুত, অতিশয়। (তৰ)

বঃ প ১। বৰুণ দেৱতা, ২। কলহ।

বা(ব)ক কৌটিলো (ভা আ অক সক বন্ধতে) কুটিল কৰ, বেকা কৰ। ‘বন্ধতে কাষ্ঠং’ কাঠডাল বেঁকা কৰিছে।

বা(ব)কঃ পু (বন্ধতে ইতি বক অচ নলোপঃ) ১। ডাঙৰ বগলী, বৰটোকোলা, সাৰেং, ২। ঠগ, ভণ্ড, ৩। বক ফুলৰ গছ, ৩। কৃষ্ণৰ হাতত নিহত এটা ৰাক্ষস, মহা ১।৯৫।৭৩; ৪। ভীমে হত্যা কৰা বকাসুৰ ৰাক্ষস, ভা ১০।১১ অ; ৫। কবেৰ। -চিঞ্চিকা এবিধ মাছ। -জিৎ, -নিসূদনঃ ভীম, শ্ৰীকৃষ্ণ। -পঞ্চকং কাতি মাহৰ শুক্ল একাদশীৰ পৰা পূৰ্ণিমালৈকে এই পাঁচ দিনত পালিব লগীয়া ব্ৰত। -পুষ্পঃ বক ফুলৰ গছ। -চৰ, -বৃষ্টিঃ, -ব্ৰতিকা -ব্ৰতী(ন) ভণ্ড, ভণ্ড তপস্বী।

বা(ব) কুলঃ পু (বক উৰচ, লত্বম) বকুল (ফুলৰ) গছ। (নাৰীয়ে মুখত সুৰা লৈ এই গছত পেলালে বকুল ফুল ফুলে বুলি কবিসকলে কয়) -লং ক্ৰী বকুল ফুল।

বকেককা ক্ৰী বলাকা, বগলীৰ শাৰী।

বকেককা সক বগলী।

বকেটিঃ বৰটোকোলা, সাৰেং।

বকুঃ পু সক ল’ৰা।

বঠ পৈনো, পৈনাং সামৰ্থ্যং (ভা প সক বঠতি) ১। সমৰ্থ হ, পৈণত হ। ২। (যুদ্ধলৈ যাবলৈ) উপযুক্ত হ।

বা(ব)ভ্ৰা ক্ৰী (বল বা কঃ টাপ) ১। মাইকী বেঁৰা, ২। সূৰ্য্য

পত্নী সংজ্ঞা, মাপু ৭৭।২৩; ৩। বড়ৰায়ি, ৪। এখন নদীৰ নাম। -কৃতঃ পোন্ধৰ বিধ দাসৰ এবিধ।

-য়িঃ, মুখঃ বড়মানল। -সুতৌ অধিনীকুমাৰ ভয়।

বা(ব)ভিংশং, লিংশং ববলীৰ কাঁইট।

বা(ব)ণঃ পু (বণ অপ) শব্দ, ধ্বনি।

বা(ব)ণিক্(জ্) পু (পণ ইজিঃ পস্যা বঃ) ১। বেপাৰী, ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰোঁতা, শি ১২।২৬; ২। বৈশা জাতি, বাণিজ্য -বন্ধু এবিধ গছ। -ব্ৰহঃ উট।

বাণিজঃ পু (বাণিজ অন) বাণিক, বেপাৰী।

বাণিজ্যা ক্ৰী বাণিজ্য। বেপাৰ।

বত অব্য হয়। দুখ, শোক, সহানুভূতি, আহান, আনন্দ, সন্তুষ্টি, আচৰিত হোৱা ইত্যাদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

বা(ব) দৰঃ পু বগৰি গছ, -বং ১। বগৰি ফল, কপাহৰ গুটি। -পাচনং এখন স্নান তীৰ্থৰ নাম।

বদৰিঃ ক্ৰী বগৰি গছ। -কা ১। বগৰি গছ, ২। গঙ্গা নদীৰ এটা উৎস, অলকনন্দা।

বদৰিকাশ্ৰমং, -মঃ (বদৰিকা চিহ্নিত আশ্ৰমঃ) হিমালয় পৰ্বতৰ এটা অংশত অলকনন্দা নদীৰ পশ্চিম পাৰত অৱস্থিত শ্ৰীনাৰায়ণ আৰু বেদবাসৰ এখন প্ৰসিদ্ধ আশ্ৰম। এইখন তীৰ্থ স্থানত প্ৰতিদিন বিশেষকৈ শৰৎ হেমন্ত কালত অসংখ্য তীৰ্থযাত্ৰীৰ সমাগম হয়; মহা ৩।৯০।২৩।

বদৰী ক্ৰী ১। বগৰি গছ, ২। বান্দৰ কচু -ভপোখনং বদৰীৰ গুহা, তপঃস্থলী -শৈলঃ বদৰীপৰ্বত, বদৰিকাশ্ৰম।

বন্ধ বিণ (বধ্যতে স্মৃতি বন্ধ কমণি ক্তঃ) বন্ধনযুক্ত, বান্ধি থোৱা, বন্ধা, সংযত, অনু ৯।৩০৮; -কোপঃ -বোষঃ ক্ৰোধ সংযম, -চিন্ত একাগ্ৰচিত্ত -দৃষ্টি, বেদ, -লোচন এটাৰ ওপৰত স্থাপিত দৃষ্টি, -দ্বাৰ প্ৰবাহ, সোঁত বৈ থকা, -দেপথ্য বটৰ সজ্জা পিন্ধি

উঠা। -পৰিকৰ ককালত টঙালি বান্ধি ওলোবা,
-মুঠি ১। হাতৰ (আঙুলি) বান্ধি কৰা দৃঢ় মুঠি, ২।
কপণ, লুভীয়া -মূলং দৃঢ়মূল। তললৈ শিপোবা,
-মৌন মৌন, দৃঢ়ভাবে মৌন হৈ থকা (বান্ধি),
-বাক্ মুখ বন্ধ। একো নোকোবা, -ৰেপথু কঁপি
থকা, -শিখ ১। (যাব) চুলিবিলাক মূৰৰ ওপৰলৈ নি
একেলগে বন্ধা, ২। চুড়াবৰণ নকৰা শিশু বা
কিশোৰ।

বখিৰ বিণ (বন্ধ কিৰচ) কলা, শ্ৰুতিশক্তিহীন, মন
৭। ১৪৯: -বিমা (ন) বধিবতা।

বধু: বধু: স্ত্ৰী (বধ্ৰুতি প্ৰেমা যা বন্ধ উঃ নলোপঃ)
১। বোবাৰী, ২। নাৰী, ৩। নৱ-বিবাহিতা, ৪। পত্নী
-জনঃ নাৰী, শি ৩। ৫২, -টশয়নং গবাক্ষ, -টিঃ,
টী, টীঃ পুত্ৰৰ ভাৰ্যা, পুত্ৰবধু*

বধী: ছালৰ ৰচি।

বন যাচনে (ভনা আ দ্বিক বনুত) ভিক্ষা কৰ, খোজ।

বন্দিঃ, ন্দী স্ত্ৰী ১। কাৰাকদ্ধ ব্যক্তি। বন্ধনত থকা
লোক, কৃ ২। ১১।

বন্ধ বন্ধে (ক) (চুৰা প সক বন্ধুতি), (খ) (এগাদি প
সক বধ্ৰুতি) ১। বান্ধ, বান্ধি ৰাখ, ২। দখল কৰ,
বন্দী কৰ, ৩। শৃঙ্খলিত কৰ, ৪। মন বা দৃষ্টি
ক'ৰবাত পেলা, ৫। নিৰ্মাণ কৰ, ৬। সংযুক্ত কৰ,
একেলগ কৰ, ৭। গঠন কৰ, উৎপন্ন কৰ, অনু-
১। অনুসৰণ কৰ, ২। বান্ধ, ৩। মনোযোগ দি, ৪।
জোৰ কৰ, হেঁচা প্ৰয়োগ কৰ, আ- ১। বান্ধ, মনু
১১। ২০; ২। গঠন কৰ, ৩। দৃঢ় কৰ (যেনে-
মন, চকু), উদ্- ওপৰত বান্ধ, ওলোমাই ৰাখ,
নি- ১। বান্ধ, শৃঙ্খলিত কৰ, মনু ৬। ৭৪; ২। দৃঢ়
কৰ, ৩। নিৰ্মাণ কৰ, ৪। ৰচনা লিখ (নিবন্ধ),
পৰি- চাৰিওফালে ঘেৰি বান্ধ বন্দী কৰ, বন্ধ কৰ,
বাধা দি প্ৰতি- বাধা দি (প্ৰতিবন্ধক)। বন্ধ কৰ,
সং- বান্ধ সংযুক্ত কৰ, নিৰ্মাণ কৰ।

বন্ধু: পু (বন্ধ ঘঞ) ১। বান্ধন, বান্ধোন, ২। চুলিৰ
বান্ধ, ৩। শিকলি, ৪। ধতকৰণ, গ্ৰেফতাৰ। দখল,
লুঠন, ৫। সংযোগ, সঙ্গম, সংযোজন। ৬। প্ৰদৰ্শন,
৭। চুক্তি, বন্দবস্তী, ৮। দাসত্ব, গোলামী, ৯। ফল,
পৰিণতি, ১০। স্থিতি, ১১। বিশেষ ধৰণৰ যৌন
সঙ্গম। ৰতিশাস্ত্ৰত এনেধৰণ ১৬ প্ৰকাৰ সঙ্গমৰ
উল্লেখ পোৱা যায়। ১২। সীমা, ঠাচ, গঠন।

(সমাসৰ শেষত) শ্লোকৰ এবিধ বিশেষ ধৰণৰ শৃঙ্খলা
যেনে- খডগবন্ধঃ, পদুবন্ধঃ। ১৩। শিৰ, ৰগ, স্নায়ু,
১৪। শৰীৰ, দেহ, ১৫। জমা, বন্ধক, জামিন
-কৰণং বন্দীকৰণ, -তন্ত্ৰং হাতী, ঘোঁৰা, বথ
পদাতি যুক্ত পুৰিপূৰ্ণ সৈন্য বাহিনী -পাক্ষ্যং
চোৰকৈ কৰা শব্দ গাথনি। -স্তম্ভঃ পশুবন্ধা খুটা।

বন্ধকং ক্ৰী (বন্ধ গুল) ১। ধৰ লোবাব বাৰং
স্বগদাতাৰ ওচৰত থকা বস্তু, জামিন ২। বন্ধন, -কঃ
পু (বন্ধ স্বার্থে কন) ১। বিনিময়, ২। আধি
৩। বন্ধনকৰ্তা, ৪। ৰচি, শিকলি, পেটী, ৫। নদী
বা পৃথুৰীৰ বান্ধ, মথাউৰি, ৬। প্ৰতিশ্ৰুতি, ৭
শৰীৰৰ বিশেষ ভাগ। ৮। নগৰ, চহৰ, -কী ১।
বেশা, ব্যভিচাৰিণী, ২। মাইকী হাতী।

বন্ধনং ক্ৰী (বন্ধ লুট) ১। বন্ধনকাৰ্য্য বান্ধোন, সংযমন
২। কাৰাগাৰ, ভা ৩। ১২৫, ৩। শৃঙ্খলিতকৰণ
বন্দীকৰণ, কাৰাকদ্ধকৰণ, ৪। গঠন, সংগঠন
নিৰ্মাণ, ৫। সংযোজন, ৬। আঘাত, ৭। স্নায়ু,
মাংসপেশী, -গৃস্থিঃ গাথি, ফাচ। পশুবন্ধা ৰচি।
-পালকঃ কাৰাগাৰ-ৰক্ষী। 'জেইলাৰ' -ৰেশ্মঃ
কাৰাগাৰ।

বন্ধিত বন্ধ, বান্ধোনত থকা।

বন্ধিত্ৰং ক্ৰী জন্তুৰ ছালৰ বিচনী -ত্ৰঃ পু ১
কামদেৱ, ২। দাগ, চিহ্ন, শৰীৰত জন্মৰ পৰা থক
'তিল' 'মাহ' আদি চিন।

বন্ধু: পু (বন্ধ বন্ধনে উঃ) যিয়ে মৰমেৰে এজনৰ মনক
বান্ধি ৰাখে। ১। বন্ধ, মিত্ৰ, ২। যি কোনো সহযোগী
ব্যক্তি, ৩। জ্ঞাতি, কুটুম্ব, সম্বন্ধীয় লোক। এনে তিনি
ধৰণৰ হব পাৰে। আত্মীয়, পৈত্ৰিক, আৰু মাতৃক
৪। পতি, স্বামী, ৫। পিতা-মাতা, ভাতৃ, ৬
বন্ধজীৱ বন্ধ। -কৃত্যং আত্মীয়ৰ দ্বাৰা কৃত্য। -জনঃ
সকলোবিলাক জ্ঞাতি-কুটুম্ব। -জীৱঃ এবিধ গছ।
-দত্তং বিয়াৰ সময়ত পিতা-মাতা আদি কুটুম্বসকলে
কন্যাক দিয়া সম্পত্তি বা উপহাৰ। -ভাৱঃ বন্ধুত্ব।
-বৰ্গঃ জ্ঞাতি-কুটুম্ব।

বন্ধুকঃ পু ১। বন্ধজীৱ বন্ধ। ২। জাৰজ সন্তান
-কা, কী বেশ্যা, ব্যভিচাৰিণী ভিৰোতা।

বন্ধুতা স্ত্ৰী বন্ধুৰ সমষ্টি, বন্ধুত্ব।

বন্ধুদা স্ত্ৰী ব্যভিচাৰিণী স্ত্ৰী।

বন্ধুৰ বিণ (বন্ধ উৰঃ) ১। বমা, ধনীয়া, ২। অসম, ব,
১৩ ৪৭, ৩খ চাপৰ, ৩। বেকা, ৪। হালি পৰা,
৫। বলা, ৬। অপকাৰী, হানিকাৰক। -ৰং মুকুট,
মহা ৩। ৩২। ৩১, -ৰং পু ১। মতা ৰাজহাঁহ,
২। বগলী, ৩। খলিহৈ, ৪। যৌনাঙ্গ, -ৰা
বাভিচাৰিণী ক্ৰী -ৰাঃ চাউল ভজা, সান্দহ গুড়ি।

বন্ধুল বিণ (বন্ধু লা ক) ১। সুন্দৰ, ধনীয়া, ২। নম্র,
বেকা, -লঃ ১। জাৰজ সন্তান, বৰ্ণসঙ্কৰ,
২। বৈশাল্যৰ পৰিচাৰক।

বন্ধকঃ পু (বন্ধ উকঃ) ১। বন্ধুক বন্ধ, ২। বাদুলি।
বন্ধৰ বিণ ১। বমা (স্থান), সুন্দৰ, ২। নম্র, ৩। ৩খ
পৰা -ৰং বিবৰ, ফাঁট, বিকা, ছিদ্র
বন্ধলিঃ বন্ধজীৱ বন্ধ।

বন্ধা বিণ (বন্ধ যক) ১। উপযুক্ত সময় (ঋতু)
২। ফুল-ফল নলগা গছ-লতা, ২। বন্ধনযোগ্য,
৩। ন্যায়জন কৰিব লগীয়া, ৪। কাৰাক্ষ, ৫।
৬। ফলহীন, ৬। ঋতুস্বৰ নোহোৱা। ৭।
বন্ধনীয়। -জ্যঃ পু সেতু, বান্ধা। মথাউৰি। -ফল
২। ন্যায়।

বন্ধা ক্ৰী ১। অশ্রুজনাবী, বাঁজী, ভা ৬। ১৭ ১২, বাঁজী
গাই। ২। বাংলা নামৰ আতৰ। ৩। বৃষলী, বাৰ
বৃষীয়া শাস্তি হোৱা কন্যা, -পুত্ৰঃ,-তনয়ঃ,-সুতঃ
বাঁজীৰ সন্তান (যিটো সদায় অসম্ভৱ)।

বন্ধুং বান্ধোন ৰচি।
বন্ধবী বিণ (বন্ধোঃ শিৱস্যা পত্নীঃ অণু ষ্টীপ) দুৰ্গা।
বন্ধিঃ পু বন্ধু

বন্ধ বিণ (বিভতীতি ভু কঃ) ১। কপিল, পিচ্ছিল অৰ্থাৎ
তাম বৰণীয়া, (আধুনিক ভাষাত) কফি বা চকলেট
বস্ত্ৰ, ২। তপা, চুলিহীন (মূৰ) -ক্ৰঃ ১। অগ্নি, ২।
নেউল, ৩। তাম ৰঙা, ৪। তাম বৰণীয়া চুলিৰ
মানহ। ৫। শিৱ, ৬। বিষ্ণু, ৭। লোমপাদৰ পুত্ৰৰ
নাম, ভা ৯। ২৪। ১১; ৮। যযাতিৰ নাতি। ৯।
বিশ্বমিত্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম। ১০। এজন মাদৱৰ
নাম। বিশ্বগৰ্ভৰ পুত্ৰ, হব ৯৪। ৪৮; -ৰাত্নঃ ১।
সোণ, ২। গৈৰিক, ৩। চক, এবিধ গেকৱা মাটি।
-বাহনঃ পু মণিপুৰৰ ৰজা, অৰ্জুন আৰু চিত্ৰকদাৰ
পুত্ৰ। যুধিষ্ঠিৰে পতা অন্বমেধ যজ্ঞৰ ঘোঁৰা অৰ্জুনৰ
অধীনত দেশ-দেশান্তৰ ভ্ৰমণ কৰি এটা সময়ত

মণিপুৰ ৰাজ্যত সোমাল সেই সময়ত বভ্ৰবাহন
বজা আছিল। ৰাজসৈন্যই ঘোঁৰাক বান্ধি ৰজাৰ
ওচৰলৈ লৈ গ'ল। ৰজা বভ্ৰবাহনে নিজৰ পিতাক
অৰ্জুন অহা বুলি জানি আদৰ-শ্ৰদ্ধা জনাই ঘোঁৰাটোৰে
সৈতে নিজৰ ৰাজ-ঐশ্বৰ্য্য সকলো অৰ্জুনক দি দিলে।
অৰ্জুনে তেতিয়া বভ্ৰবাহনক 'কাপুকৰ, দুৰ্বল। তোৰ
দৰে ভীৰু এজন মোৰ পুত্ৰ হ'বই নোৱাৰে, বুলি
বভ্ৰবাহনৰ মূৰত আঘাত কৰে। বভ্ৰবাহনে তেতিয়া
তীক্ষ্ণ বাণ নিক্ষেপ কৰি অৰ্জুনৰ শিৰশ্ছেদ কৰে।
উলুপীৰ সহায়ত অৰ্জুনে পুনৰ জীৱন লাভ কৰে,
আৰু বভ্ৰবাহনক পুত্ৰ বুলি স্বীকাৰ কৰে।

বন্ধ গটৌ (ভা প সৰু বন্ধতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

বন্ধৰঃ মৌমাখি।

বন্ধবালী মাখি।

বৰটঃ এবিধ শস্য।

বৰ গটৌ (ভা প সৰু বৰতি) যা, গমন কৰ, অগ্ৰসৰ
হ।

বৰটঃ পু বৰ অটন। ৰাজমাহ, (আজিকালি ৰাজমা
বুলিও কয়) -টী ক্ৰী ১। এবিধ শস্য, ২। বেশ্যা।

বৰণা এবিধ মীনা বৰণীয়া মাখি।

বৰৰঃ পু ১। অনাৰ্য্য, বৰব, স্বেচ্ছ। ২। মূৰ্য।

বৰ্বৰঃ এবিধ গছৰ নাম।

বৰ্হ স্বতী, হিংসায়াম, দানে, ৱাচি (ভা আ সৰু বৰ্হতে)
১। আবৃত কৰ, ২। দান কৰ, দি, ৩। আঘাত কৰ,
বধ কৰ, ৪। বহল কৰ, বিস্তাৰ কৰ, ৫। কথা ক,
বোল।

বৰ্হ-ইঃ ১। ম'ৰা চৰাইৰ ফিঁচা, পাখি, ২। চৰাইৰ
পাখি, মে ৪৪, ৩। পাত, ৪। পৰিচাৰকবৰ্গ,
ভূতাব্দ, ৫। পাত।

বৰ্হণঃ ক্ৰী গছৰ পাত।

বৰ্হিঃ পু অগ্নি, ক্ৰী কুল তৃণ।

বৰ্হি(স) পু ক্ৰী ১। কুল ঘাঁহ, ২। কুশাসন, কুলৰ
বিছনা। (পু) অগ্নি, পোহৰ, উজ্জলতা -মুখঃ ১।
অগ্নি, ২। দেৱতা। অগ্নিকপ মুখেৰে দেৱতাবিলাকে
হৰিঃ ভক্ষণ কৰে। -সদ, কুশাসনৰ ওপৰত বৰ্হি
থকা। (পু) পিতৃপুৰুষসকল।

বল (বল) ক জীৱনে (চুৰা প অক বলৱতি) ১। উপাহ-
নিশাহ ল, জী থাক, পালন কৰ, পেৰণ কৰ। ২)

ধান্যাবোধে (ভা প, সক অক বলতি) ১। জী থাক, ২। শস্যাদি লুকাই রাখ, জমা কৰি রাখ, বন্ধ কৰি থ, ৩। উন্নতি, ধন সম্পত্তি বন্ধ কৰি রাখ। গ) দানে বধে নিৰূপণে (ভা আ সক বলতি-তে) ১। দান কৰ, ২। নিৰূপণ কৰ, উল্লেখ কৰ, ৩। আঘাত কৰ, বধ কৰ।

বলং ক্লী (বল পচাদাচ) ১। সৈন্য বল। গী ১।১০, ২। সামৰ্থ্য, শক্তি, শৌৰ্য্য। ৩। শৰীৰ, দেহ, বশু, ৪। পু, ৫। আকাৰ, সৌন্দৰ্য্য, ৬। বীৰ্য্য, শুভ্র, ৭। তেজ, বক্ত, ৮। পোখা, পুলি, **বলাং** অৰ্থা জোৰে, সজোৰে, বলেৰে -**লঃ** পু ১। কাউৰী, ২। বলৰাম, ৩। বায়ুৰে পঠিওৱা কাৰ্ত্তিকেশ্বৰ অনুচৰ, ৪। বৰুণ গছ, ৫। ভেঁড়া, ৬। ইন্দ্রই বধ কৰা এটা অসুৰৰ নাম, -**ক্ষোভঃ** সৈন্যৰ বিদ্ৰোহ, -**চক্ৰং** ১। সৰ্বভৌমতা, ২। সৈন্য বাহিনী, -**জং** ১। নগৰদ্বাৰ, ২। পথাৰ, ৩। শস্য, ৪। যুদ্ধ, ৫। মজ্জা, -**জা** ১। পৃথিৱী, ২। সুন্দৰী স্ত্রী, ৩। মালতী ফুল, -**দঃ** বলদ, যাড় -**দৰ্প** বলৰ অহঙ্কাৰ, -**দেৱঃ** ১। বায়ু, ২। বলৰাম, শ্রীকৃষ্ণৰ অগ্ৰজ -**দ্বিষ্**, **নিষ্পদনঃ**, **ভিদ্** ইন্দ্র। -**পতিঃ** সেনাপতি, ইন্দ্র, -**ভদ্রঃ**, -**ৰাঃ** শ্রীবলৰাম। শ্রীকৃষ্ণৰ অগ্ৰজ। দৈৱকী-বসুদেৱৰ সপ্তম পুত্ৰ যদিও গৰ্ভাৱস্থাতে ৰোহিণীত স্থাপন, যাতে কংসৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা পৰে। বলৰামৰ পত্নীৰ নাম ৰেৱতী। বলৰামক বিষ্ণুৰ সপ্তম অৱতাৰ আৰু শেষ নাগৰো অৱতাৰ বুলি মনে। বলৰাম সৰুৰে পৰা অতি শক্তিশালী আছিল। গোকুলত শ্রীকৃষ্ণৰ লগত নন্দ-যশোদাৰ পুত্ৰৰূপে থকাৰ সময়ত শ্রীকৃষ্ণৰ দৰে কিছুমান অদ্ভুত ধৰণৰ কাম কৰিছিল। সুৰাপাণী বলৰামে গা ধুবৰ কাৰণে যমুনাকে নিজৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ কয়। যমুনা নহাত হাতৰ নাঙলেৰে আঁকুহি যমুনাক আনিব ধৰাত যমুনাই নাৰীৰূপ ধৰি তেওঁৰ ওচৰত ক্ষমা ভিক্ষা কৰে। আকৌ এবাৰ তেওঁ হস্তিনাপুৰ নগৰখনকে আঁকুহি আনে। শিশু অৱস্থাতেই বলৰামে ধেনুক আৰু গ্ৰন্থ নামৰ দুটা ভয়ানক দৈত্যক হত্যা কৰে। শ্রীকৃষ্ণই যেনেকৈ পাণ্ডৱসকলক ভাল পাইছিল বলৰামে তেনেকৈ কৌৰৱসকলক ভাল পাইছিল। তেওঁ আনকি নিজৰ ভনীয়েকক অৰ্জুনৰ পৰিৱৰ্তে দুৰ্যোধনকহে দিবলৈ মন মেলিছিল। -**বিন্যাসঃ** সৈন্য সজ্জা, -**ব্ৰহ্মনং** যুদ্ধত সৈন্যৰ পৰাজয়, -**স্থিতিঃ** সৈন্যৰ শিবিৰ।

বলক্ষ বিণ বগা, শুভ্র।

বললঃ পু ইন্দ্র।

বলহা(ন) পু ১। শ্লেষ্মা, কফ, ২। ইন্দ্র।

বলা স্ত্রী ১। এবিধ সৰু গছ, বড়িয়াল, সোণ বড়িয়াল গছ। ২। এবিধ বিদ্যা। ব্ৰহ্মৰ কন্যা। বিশ্বমিত্ৰই এই বিদ্যা বামক দিছিল। এই বিদ্যাৰ প্ৰভাৱত ভোক-পিয়াহৰ কষ্ট নাপায় নোখোৱা-নোবোৱাকৈ বহুদিন থাকিব পাৰি, ৪। ১।২২।১১।

বলাকঃ পু ১। বগলীৰ শাৰী, বগলী জাতি। ২। পুৰুষ পুত্ৰ, ৩। এটা ৰাক্ষসৰ নাম, মাপু ৬৯।৬৪।

বলাকা স্ত্রী ১। বগলী, বগলী জাতি, মনু ৫।১৮ ২। কামুকী, ৰক্ষিতা।

বলাকিকাঃ এবিধ সৰু বগলী।

বলাকী(ন) বগলীৰ সমষ্টি।

বলাক্ষিতা স্ত্রী শ্রীবলৰামৰ বীণা।

বলাটঃ পু (বলেন অটাতে প্ৰাপাতে অট ঘঞ) মণ্ডমাং

বলাংকাৰঃ পু ধৰ্মণ, বলাংকাৰ। বলেৰে যৌনসঙ্গম কৰা কাৰ্য্য, ৰ ১০।৪৭।

বলানুজঃ পু বলৰামৰ ভায়েক, শ্রীকৃষ্ণ।

বলান্বিত বিণ প্ৰভূত বলশালী।

বলাবলং ১। শক্তি আৰু শক্তিহীনতা, ২। গুৰুত্বাশুৰুত্ব

বলাভঃ মেঘ সদৃশ সৈন্যবাহিনী।

বলাশঃ, -**লোশঃ** কফ, শ্লেষ্মা।

বলাহঃ পু পানী। -**হকঃ** ১। মেঘ ২। বগলী, ৩। পৰ্ব ৪। গ্ৰন্থৰ বায়ু।

বলোঘঃ পু বহুবিলাক সৈন্য সৈন্যী।

বলিঃ পু (বল্যতে দীযতে ইতি বল দানে উপাদি ইতীন ১। কৰ, ৰাজহ, ৰাজাংশ, মনু ৭।৮০; ২। উপহাৰ, পূজাৰ সামগ্ৰী, ৩। চোৱৰৰ দণ্ড ৪। পঞ্চযজ্ঞৰ ভূত যজ্ঞ, চৰাই-চিৰিকটিক দিয়া শস্যাদি ৫। বলি নামৰ দৈত্য। শ্রীকৃষ্ণই বামন ৰূপ ধৰি বলিৰ দণ্ড চূৰ্ণ কৰে। প্ৰহ্লাদৰ পৌত্ৰ, বিৰোচনৰ পুত্ৰ ৰবীৰ অত্যাচাৰত দেবতাসকল ভীত-সমুদ্ভূত হৈ বিষ্ণুৰ ওচৰ চপাত বিষ্ণুৱে কাশাপ আৰু অশ্বিনীৰ ঘৰত বামন ৰূপে অৱতৰণ কৰে। বামনে এজন দুখীয়া ব্ৰাহ্মণৰ ৰূপত বলিৰ ওচৰলৈ গৈ তিনি পদ ভূমি ভিক্ষা কৰে। পৰম দানশীল ৰূপে খ্যাতিমান বলিয়ে সেই সামান্য দান

দিবলৈ মান্তি হ'ল। বামনে তেতিয়া বৃহদাকাৰ ধাৰণ কৰিলে আৰু প্ৰথম খোজেৰে সসাগৰা পৃথিৱী, দ্বিতীয় খোজেৰে স্বৰ্গ আৰু তৃতীয় খোজ ক'তো দিব নোৱাৰি বলিৰ মূৰত দিয়াত বলি পৃথিৱী ভেদ কৰি পাতাল পালেগৈ, আৰু এনেকৈ দেৱতাসকল দৈতাৰ অত্যাচাৰৰ পৰা আকৌ এবাৰ মুক্তি পালে। ৬। যযাতি বংশজ সূতপ নামৰ ৰজাৰ পুত্ৰৰ নাম। ৭। দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে হনন কৰা ছাগলী, ম'হ আদি জন্তু। বলি দিয়া খড়্গ (দা)-খন দীঘলে ৩২ আঙুলি পথালিয়ে ছয় আঙুলি আৰু মুঠটো (নাল) ১২ আঙুলি হ'ব লাগে। যিকোনো বলি একেঘাপতে ছিগিৰ লাগে বলি শাস্ত্ৰৰ বচন। 'হন্যাদেক প্ৰহাৰেণ স্ময়ং বা চানাতোহপি বা'। 'এক খড়্গপ্ৰহাৰেণ পশুৰ্যত্ৰ ন হন্যতে, বলিমন্যং সমাদায় ভগৱতৌ নিৱেদয়েৎ' এফালে যেনেকৈ পশুবলিৰ ব্যৱস্থা দিয়া হৈছে তেনেকৈ আন ফালে জীৱহত্যাৰ নিন্দাও কৰা হৈছে। পাৰ্বতীৰ উক্তিঃ দেৱযজ্ঞে পিতৃপ্ৰাক্ষে তথা মাত্ৰল্যক মণি। তসৈৱ নৰকে ৱাসো যঃ কুৰ্যাজজীৱঘাতনম॥ মদব্যাজেন পশুন হত্বা যো ভক্ষ্যে সহ বন্ধুভিঃ। তদগাত্ৰলোম সংখ্যাস্থেৰসিপত্ৰৱনে ৱসেৎ॥ -লিঃ স্ত্ৰী দেহৰ ছালৰ ভাঁজ, শোটোৰা-শোটোৰ ছাল। -দানং দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে নৈৱেদ্য দান, -ধবংসী(ন) বামনকপী বিষ্ণু -নন্দনঃ পুত্ৰঃ-সূতঃ বাণৰজা। -ভোজনঃ কাউৰী -বন্ধনঃ বিষ্ণু, -ভুক্ কাউৰী, শালিকা চৰাই, -মন্দিৰং, -ৱেশ্মন পাতাল, বলিৰ ৰাজ্য, -ব্ৰাহ্মণ পূজাত ৰত হৈ থকা।

বলী(ন) বিণ ১। বলশালী, বলৱান, মনু ৭।১৪; (পু) ১। ম'হ, ২। গাহৰি, ৩। শ্বেত্ৰা, কফ, ৪। উট, ৫। বলদ, ৬। সেনানী, ৭। এবিধ মালতী ফুল।

বলিন্দমঃ পু বিষ্ণু।

বলিমান(৫) পূজাৰ নৈবেদ্য, বলি আদি সকলো সাজু কৰি ৰখা লোক।

বলি(লী)ৱৰ্দ্ধঃ পু বলদ, যাঁড়। (তীৰ্থযাত্ৰাত বলদৰ ওপৰত উঠা নিষেধ)

বল্য বিণ শক্তিশালী, বলৱান -ল্যং পুৰুষৰ বীৰ্য্য, শুক্ল -ল্যঃ বৌদ্ধভিক্ষু, -ল্যা অশ্বগন্ধা।

বপ্ৰৱঃ পু ১। গবতীয়া, ২। ৰাক্ষসি, ৩। মহাভাৰতৰ বিৰাট পৰ্বত বিৰাটৰাজৰ ঘৰত ৰাক্ষসিকপে থাকোঁতে ভীষ্মৰ নাম।

বৰজ্যঃ, জ্যঃ এবিধ খহটা ঘাঁহ।

বৰ্হিকাঃ এখন দেশৰ নাম।

বহুয় বিণ পূৰ্ণবয়স্ক। -মলী-লী ১। পূৰ্ণবয়স্ক পোৱালি থকা গাই। ২। বহুতো পোৱালি দিয়া গাই।

বহুঃ ছাগলী।

বহল বিণ ১। অত্যধিক, বহুত, প্ৰচুৰ, বলী, লি ৯।৮ ২। ডাঠ, ঘন, ৩। হালি পৰা ৪। কঠিন, দৃঢ় -লঃ কুঁহিয়াৰ -লী ডাঙৰ এলাচি

বহিঃ অব্য ১। বাহিৰত, বাহিৰফালে, ২। বাহ্যিকভাৱে। বহিষ্ক ১। বাহিৰ কৰ, দূৰীভূত কৰ, ২। বাহিৰত ৰাখ, মনু ৮।৩৮০, ৩। সমাজচ্যুত কৰ।

বহিকপাধিঃ বাহ্যিক কাৰণ, বা অৱস্থা।

বহিচ্চৰ বিণ বাহ্যিক, বাহিৰৰ।

বহু বিণ (বংহতে ইতি কুঃ নলোপঃ) বহুত, অনেক, বিপুল, প্ৰভুত, প্ৰচুৰ, ভূৰি, মনু ৭।৮৬; স্ত্ৰী বহী, তৰ ভূয়স, তমঃ ভূষিষ্ঠ। অব্য খুবকৈ, বেছিকৈ, প্ৰচুৰকৈ, প্ৰায় -কৰঃ উট। -কালং অব্য বহু দিন ধৰি -কালীন পুৰণি, প্ৰাচীন -কূৰ্চঃ নাৰিকল গছ। -গন্ধা যাতিকা লতা, -গুণ অতিগুণী, বহুগুণ (তাৰ) থকা। -ভৃগং তৃণতৃলা, তৃচ্চ। -ভৃচ্চ ভূৰ্জ গছ। -ভৃক্ষিণ দানী, উদাৰ -দুষ্কা প্ৰচুৰ গাখীৰ দিয়া গাই -কঃ ঘেঁহু। -দৃশ্বন অভিজ্ঞ -দোষ বহুদোষযুক্ত -ধাৰং ইন্দ্ৰৰ বস্ত্ৰ -ধেনুকং বহু গাখীৰতী গাহৰি সমষ্টি, -পুষ্পঃ - পোৱাল গছ, ২। নিম গছ -প্ৰজ বহু সজ্জন থকা। (জঃ) গাহৰি। -প্ৰসুঃ বহুতো সজ্জনৰ মাড় -ভাৰী(ন) কথকি -মঞ্জৰী তুলসী গছ -মত্ৰ অতি শ্ৰদ্ধেয়। -মতিঃ অতি মূল্যৱান -মলং সীহ গাভু -মানঃ সম্মানীয়। -মাৰ্গগা গজা -মূৰ্ধা পু বিষ্ণু -বেতাঃ (সু) ব্ৰহ্মা -ৰূপ বিণ বহুৰূপ বা আকাৰবৃদ্ধ, বিচিত্ৰ। (পঃ) জেঠী, নাইপিয়া, 'কেমেলিয়ন' -ৰোম্মা (ন) ভেড়া -ৱচনং বহুবচন -ৱাৰ্ষিক বহুকালীয়া, বহু বছৰীয়া। -ৱীহি বিণ ১। বহু শস্যশালী, লস্য থকা 'তেনাহং স্যাম বহুৱীহিঃ', ২। বহুৱীহি সমাস। এই সমাসত সমস্ত পদে যি বুজায় তাৰ লগত ব্যাস বাক্যৰ পদসমূহৰ অৰ্থৰ লগত সম্পৰ্ক নাথাকে। 'অনেকমন্যপদার্থে'। পূৰ্বপদ প্ৰধানঃ বহুৱীহি। যেনে- নীলাক্ষৰ বলিলে নীলা কাপোৰ সিদ্ধি থকা শ্ৰদ্ধজনক বুজায়। তেনেকৈ পীতাক্ষঃ (কৃষ্ণ), ত্ৰিনেত্ৰঃ (শিৱ)।

-শক্ৰঃ পাৰ চবাই, মইনা চবাই, -সাৰঃ খয়ের
গছ। -সুতিঃ বহ সন্তানৰ মাতৃ, -স্বনঃ ফেঁছা।

বহুক বিণ বহ দামত কিনা, -কঃ ১। কেঁকোৰা,
২। আকন গছ, ৩। ডাউক পক্ষী।

বহুতা, স্থং প্রাচুৰ্য্য, সংখ্যাহীনতা।

বহুতিথ বিণ বহুত, দীঘল, বেছি, কি ১২।২।

বহুধা অব্য ১। বহু প্ৰকাৰে, ২। বিভিন্ন ধৰণে, ৩।
বাৰে বাৰে, ৪। সমানে।

বহুল বিণ (বহু লা কঃ) ১। প্রচুৰ, বহুত, মনু ৪।৬০।
২। ক'লা বৰণীয়া, ৩। ডাঠ, ঘন, দঢ়, ৪। বহল,

৫। অসংখ্য, ৬। পূৰ্ণ, ৭। কালপূৰ্ব্বত জন্ম হোৱা
-লং আকাশ, এবিধ জনকীয়া বা জালুক। -লঃ পু

১। অগ্নি, ২। কৃষ্ণপক্ষ, কু ৪।১৩; ৩। মহাদেৱ
-গজ্জা ইলাচি। -লা ১। ইলম্ভি, ২। গাই গৰু, ৩।

এখন নদীৰ নাম। মাপু ৫৭।৩৯; -লাঃ নিত্যবহবঃ
কৃত্তিকানক্ষত্ৰ। বহুলী কু প্রচাৰ কৰ, জনাজাত কৰ,
বৃদ্ধি কৰ, দঢ় কৰ। তৰ বংহীয়স; তম বংহিষ্ট।

বহুলিকা সপ্তৰ্ষি মণ্ডল।

বহুলঃ(স্) অব্য বাৰে বাৰে, প্রচুৰভাৱে, সমানে,
সাধাৰণভাৱে।

বহুলী(নে) বিণ (বহু অশ্ গিনি) বহুভোজী, ভোজনানন্দ,
ভোজ খাই সুৰা মানুহ। বহু আশাধাৰী (পু) ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ
এটা পুত্ৰৰ নাম, মহা ১।১১৭।১৯।

বহুক্ ক্ৰী ঋষেদ। (পু) ঋগবেদী ব্ৰাহ্মণ। -টী ঋষেদজ্জ
ব্ৰাহ্মণৰ পত্নী।

বা (ৱা)ড্ আপ্লায়ে স্নানে (ভা আ অক বাড়তে) ১। স্নান
কৰ, গা ধো, ২। ওলাই আহ, নিৰ্গত হ।

বাড়লঃ ৱাড়লঃ ব্ৰাহ্মণ, বাড়লানল।

বাঢ় বিণ (বাহ প্রযত্নে ক্ৰঃ) অতিশয়, দঢ়, বলী,
গলগলীয়া। -ঢং অব্য ১। সঁচাকৈয়ে, ২। আচলতে,
৩। হয়! বাক! ৪। অত্যধিকভাৱে।

বা(ৱা)ণঃ পু (বাণ অচ্) ১। কাঁড়, বাণ, শৰ, ইষু
২। বলিৰাজৰ পুত্ৰ বাণাসুৰ, শোণিতপুৰৰ ৰজা,
৩। গাইৰ ওহাৰ, ৪। হৰ্ষচৰিত আৰু কাদম্বৰীৰ
প্ৰণেতা মহাকবি ৰাণভট্ট। খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাত
সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্মনৰ ৰাজসভাৰ সভাকবি আছিল, ৫। সংখ্যা
'৫' -জিৎ বিষ্ণু -থি,-ষোজ্জনং কাঁড়ৰ টোন,
-পাতঃ এপাত কাঁড়ে অতিক্ৰম কৰা দূৰত্ব, -ৱাঃ

বুকত পিন্ধা বৰ্ম। -সুতা ক্ৰী বাণৰ জীয়াৰী উষা। -হা
(ন) বিষ্ণু।

বাণাসং ক্ৰী ধনু।

বাণাৱলিঃ-লী ১। কাঁড়ৰ শাৰী। ২। একেটা বাক্যৰ
গাঁথনিত থকা পাঁচটা শ্লোকৰ শাৰী।

বাণাশ্ৰয়ঃ পু টোণ।

বাদৰ বিণ ১। বগৰী সম্বন্ধীয়, বগৰীৰ পৰা হোৱা,
২। কপাহী, -ৰং ১। বগৰী, ২। পাট কাপোৰ,
৩। পানী, ৪। কপাহী কাপোৰ, ৫। বাওঁফলীয়া
শঙ্খ। -ৰা কপাহ গছ।

বাদৰায়ণঃ পু বেদান্ত দৰ্শনৰ অন্তৰ্গত শাৰীৰক সূত্ৰৰ
প্ৰণেতা এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মুনি। -গিঃ ব্যাসপুত্ৰ শুক।

বাদৰিকঃ বগৰী বুটলি ফুৰা ব্যক্তি।

বাধ্ বিহতৌ (ভা আ সক বাধতে) ১। কষ্ট দি, দিগদাৰি
দি, জোৰ কৰ, ২। আমনি কৰ, ৩। বাধা দি,
বিৰোধিতা কৰ, ব্যৰ্থ কৰ, ৪। আঘাত কৰ। আক্ৰমণ
কৰ, ৫। দূৰ কৰ, ৬। বাতিল কৰ, ৰহিত কৰ,
অভি- আঘাত কৰ, আমনি কৰ, কষ্ট দি।

বাধঃ; -ধা পু ক্ৰী (বাধ ভাৱে ঘঞ টাপ) ১। প্ৰতিবন্ধক,
২। আঘাত, অনিষ্ট, ৩। বিপদ, আতঙ্ক ব্যাঘাত,
৪। বিৰোধ, খণ্ডন, ৫। ৰদ, ৰহিতকৰণ, ৬। তৰ্কশাস্ত্ৰ
মতে পাঁচবিধ হেতুভাৱসৰ (ভাৱিত্তি) এবিধ, ৭। নিষেধ।

বাধক বিণ (বাৰ থুল) বাধাজনক, মাপু ৩৪।১৬;
কষ্টদায়ক, অনিষ্টকাৰক, -কঃ পু এবিধ ক্ৰীৰোগ।
(ক্ৰী) বাধিকা।

বাধনং ক্ৰী গীড়া, গীড়ন, খণ্ডন, অনিষ্টকৰণ, বিৰোধিতা,
উৎপীড়ন, দূৰীকৰণ, ৰহিতকৰণ

বাধিত বিণ (বাধ ক্ত) বাধ্যুক্ত, নিপীড়িত, খণ্ডিত,
ৰহিত, আতঙ্কিত, আঘাতপ্ৰাপ্ত, অনুগৃহীত।

বাধিৰ্য্যং ক্ৰী (বাধিৰ্য্য ভাৱঃ বাধিৰ য্যঞ) এবিধ কাণৰ
বেমাৰ। কাণেৰে নুশুনা ৰোগ।

বাধ্য বিণ ১। বাধনীয়, বাধা দিব লগীয়া, দমনীয়, ২।
অনুগত, বশ্য।

বাক্কিনেন্নঃ অসতীপুত্ৰ, জাৰজ, বেশ্যাপুত্ৰ।

বাক্কলঃ পু (বন্ধুৰেৰ বন্ধু স্বার্থে অণ) ১। জ্ঞাতি, কুটুম্ব,
২। সুহৃদ, বন্ধু, মনু ৫।৭০; -ক্ৰী ক্ৰী বন্ধু, -ৱ্যং
আত্মীয়তা, কুটুম্বতা।

বান্ধৱী ক্ৰী (বশোমহাদেৱস্য পত্নী বন্ধু অণ ক্ৰী) দুৰ্গা।

‘মেধে সৰস্বতী বৰে ভূতি বাস্তৱী তামসী’। শ্ৰীচণ্ডী।

বাবটীৰঃ পু ১। বগিতাম(টিন) ২। আমঠ। ৩। পোখা, পুলি, ৪। বোশাপুত্ৰ।

বাহঃ বিণ ম’ৰা পাখিৰে তৈয়াৰী -দ্রথঃ -খী জৰাসন্ধ বাহম্পত বিণ বহম্পতি গ্ৰহ সম্বন্ধীয়।

বাহম্পত্যং ক্লী (বহম্পতিপ্রোক্তং শাস্ত্ৰং। ইতি অচ) ১। বহম্পতি মনিয়ে প্ৰণয়ন কৰা নীতিশাস্ত্ৰ, ২। পুষ্যা নক্ষত্ৰ, -ত্যঃ পু ১। বহম্পতিৰ অনুগামী। ২। নাস্তিক, বস্তুবাদী।

বাহী(ন) বিণ ম’ৰা চৰাই সম্বন্ধীয়।

বাল বিণ (বলভীতি বল প্ৰাণনে নঃ) ১। মুৰ্খ, নিৰ্বোধ, মনু ২। ১৫৩। ২। শিশু, সৰু, কেঁচুৱা, ৩। নতুনকৈ উঠা (যেনে- সূৰ্য্য), নতুন, -লং ক্লী এবিধ আতৰ। -লঃ ১। শিশু, কিশোৰ, লৰা, নাবালক, ১৫ বছৰৰ তলৰ ল’ৰা। ২। মুৰ্খ লৰা। ৩। ঘোঁৰা পোৱালি ৪। নেজ, ফিচা, ৫। চুলি, মূৰৰ চুলি, ৬। পাঁচ বছৰীয়া হাতী পোৱালি, কু ১। ৪৮; ৭। নাৰিকল, ৮। এবিধ মাছ, কং -কঃ শিশু, অজ্ঞ, ঘোঁৰা, আৰু হাতীৰ পোৱালি। বলয়, খাৰু, চুলি -কদলী কলপুলি, -কপ্ৰিয়া কদলী, কল -কুমিঃ একগি -কুম্বঃ শিশুকুম্ব -ক্ৰীডনকং শিশুৰ খেলা সামগ্ৰী, ‘বল’ -কঃ শিৱ -খিলাঃ বালখিলাদি মনিসকল। হাতৰ বুঢ়া আঙুলিৰ সমান ডাঙৰ এনে ষাঠি হাজাৰ মনি ব্ৰহ্মাই নিজৰ দেহৰ পৰা সৃষ্টি কৰিছিল, মাপু ৫২। ২৪; -গৰ্ভিণী প্ৰথম প্ৰসৱিনী গাই। -গোপালঃ শিশু গোপাল, শ্ৰীকৃষ্ণ -গ্ৰহঃ পু (বালানাং গ্ৰহঃ) শিশু হস্তা -চৰিতং শিশু চৰিত। শিশুকালৰ জীৱন। -চৰ্যঃ কাৰ্ত্তিকৈয় -তন্ত্ৰং খাইব কাম। -পাশ্যা ১। চুলিৰ সেওঁতাত লগোৱা সোণৰ অনঙ্গৰ এবিধ। কপালী, ২। বেণী বন্ধা ফিটা বা শুগা, -পুষ্টী মালতী ফুল, -ৰোধঃ শিশুৱে বৃদ্ধি পোৱা পুথি। -ভল্লকঃ এবিধ বিৰ -ভাৰঃ বহ চুলিযুক্ত নেজ। -ভৈৰজ্যং এবিধ অজ্ঞান। -মৃগঃ হৰিণৰ পোৱালি -ভোজ্যং মটৰ মাহ। -মৃষিকা নিগনি। -মজ্জোপস্ৰীতকং ক্লী বুকুত লোৱা এবিধ উপবীতি। -বাজং ক্লী বৈদূৰ্য্যমণি -ব্ৰহ্মসঃ সৰু পোৱালি, -ব্ৰাহ্মজং বৈদূৰ্য্যমণি -ব্ৰাসঃ(স) উণৰ কাপোৰ। -ব্ৰাহ্মঃ বনৰীয়া ছাগলী -ব্ৰিহত্তা কুম্বাৰী

অৱস্থাতে বা কম বয়সতে হোৱা বিধৱা। -ব্ৰাজনং বাজচিহ্ন স্বৰূপ চোঁৱৰ, কু ১। ১৩; -সখিঃ শিশু অৱস্থাৰ পৰা বন্ধ। -সূৰ্য্যঃ, সূৰ্য্যকঃ বৈদূৰ্য্যমণি -হত্যা শিশু হত্যা, জগহত্যা। -হস্তঃ নোমাল নেজ।

বালী ক্লী ১। শিশু কন্যা, সৰু ছোৱালী, কুম্বাৰী কন্যা, ২। যোদ্ধা বছৰৰ তলৰ ছোৱালী, ৩। কোমল মালতী ফুল, ৪। নাৰিকল, ৫। চালকুঁৱৰী গছ ৬। সৰু এলাচি, ৭। হালধি।

বালিঃ-লী(ন) পু শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ হাতত নিহত কিষ্কিন্ধ্যাবাজ বালি, -হস্তা শ্ৰীৰাম।

বালিকা ক্লী ১। শিশু কন্যা, সৰু ছোৱালী, ২। সৰু এলাচি, ৩। নদী বা সাগৰৰ বালি।

বালিনী ক্লী অশ্বিনী নক্ষত্ৰ।

বালিমা(ন) শিশুকাল, লৰালি কাল।

বালিশ বিণ ১। ল’ৰালি, ২। মুৰ্খামি, অজ্ঞতা, মনু ৩। ১৭৬; ৩। অসাৱধান -শঃ মুৰ্খ, বুৰ্বক, শিশু, ল’ৰা -শ্যং লৰালি, শিশুকাল, মুৰ্খামি।

বালী ক্লী কাণত পিন্ধা অনঙ্গৰ বিশেষ। -শঃ মূত্ৰৰোধ।

বালুঃ -লুকং এবিধ আতৰ -লুকী, লুকী, লুকী এবিধ লাউ জাতীয় খাদ্য দ্ৰব্য, বাঙি। -লুকঃ এবিধ বিহ।

বালেয় বিণ ১। নৈবেদ্যৰ যোগ্য, ২। কোমল ৩। বলিৰ বংশজ, ৪। শিশুৰ উপযোগী।

বালেটঃ (বালানাং ইষ্টঃ) বগৰি, শিশুৱে ভাল পোৱা বস্তু।

বালোপস্ৰীতং ক্লী বালকে পৰিধান কৰা বস্তু। বিজ বালকৰ যজ্ঞসূত্ৰ।

বাল্মীকিঃ পু (বাল্মীকস্য অপত্যম ইতি ইঞ) এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মনি। ‘বাল্মীকি’ চাওক।

বাল্যং ক্লী (বালস্য ভাৱঃ কৰ্ম বা ইতি যক) ১। শিশুত্ব, ২। লৰালি, শৈশৱ কাল (১৬ বছৰ পৰ্যন্ত)। বাল্যে পিতৃৰ্বলৈ তিষ্ঠেৎ পণিগ্ৰাহস্য যৌৱনে, মনু ৫। ১৪৮।

বাল্পং-ল্পঃ পু (বাল্যতে নেত্ৰে ইতি বাধ পঃ) ১। উষ, ২। অৰ্দ্ধ, ৩। ৭০; ৩। ভাপ, ৪। লোহা -কঠঃ শোকে গলত খুন্দা মাৰি ধৰা। -সুদ্বিনং চকুলোৰে উপচি পৰা। -মোক্ষঃ, -মোচনং চকুলো ত্যাগ।

-সন্দিক্চ চকুলো দমাই বখা হেতু হোৱা অস্পষ্টতা।

বাল্পায়ত্তে নামখাত্ত, চকুলো টোকা।

বালু বিণ ছাগলীৰ পৰা হোৱা বা অজ্ঞ।

বাহঃ, -হাঃ (বাহবেৰ) বাহ, হাত।

বাহঃ পু ক্ৰী (বাধতে শক্রণ ইতি কুঃ, হকাৰাদেশঃ) ১।
 কাশলতিৰ পৰা আঙুলিৰ আগলৈকে শৰীৰৰ
 অঙ্গবিশেষ। সম্পূৰ্ণ হাতখন। 'শাস্ত্ৰমিদম্ আশ্রমপদং
 স্ফুৰতি চ বাহঃ', শ ১।১৬; ২। জন্তুৰ আগ ভাগ।
 ৩। দৰ্জাৰ চৌকাঠ, -হু অৰ্দ্ধা নক্ষত্ৰ -কুঠ, কুস্ত্ৰ
 বেঁকা বা পঙ্গু হাতৰ, -কুহুঃ চৰাইৰ পাখি -চাপঃ
 এহাত দীঘল পৰিমাণ, -জঃ ১। ক্ষত্ৰিয় বংশজ,
 ২। ভাটো -জা বৃত্তৰ জ্যা। -ত্ৰঃ, ত্ৰঃ, ত্ৰাণঃ
 বাহত পিন্ধা কৰচ বা বৰ্ম। -দণ্ডঃ বাহৰে বা
 মুঠিৰে দিয়া শাস্তি, -পাশঃ ১। এবিধ হাতে হাতে
 কৰা যুঁজ, ২। আলিঙ্গনৰ দৰে হাতেৰে এজনৰ
 গলত আঁকোৱালি ধৰা। -প্ৰহৰণং ঘোঁচা, মুষ্টি যুদ্ধ।
 -ভেদী(ন) বিষ্ণু -মূলং কাশলতি -যুঃ মল্লযুদ্ধ,
 মুষ্টিযুদ্ধ -ষোধঃ, -ষোধী(ন), মুষ্টিযোদ্ধা, 'বজ্জাৰ'
 -লতা বাহকপ লতা। -লতাস্তবং বুকু। -শালী(ন)
 শিৱ, ভীম। -শিখৰং কান্ধ। -সন্তৰ বাহৰ পৰা
 জন্ম হোৱা, ক্ষত্ৰিয়। -সহস্ৰভুং কাৰ্ত্তীৰ্য্যার্জুন।
 বাহকঃ পু কুগ্ৰহৰ প্ৰভাৱত বজা নলে পত্নী দময়ন্তীকো
 হেকুৱাই বনত ঘূৰি ফুৰোঁতে দাবানলে ঘেৰি থকা
 কৰ্কোটক নামৰ এটা নাগক উদ্ধাৰ কৰে। তাৰ
 পিচত নাগৰ উপদেশ মতে বজা ঋতুপৰ্ণৰ নগৰলৈ
 গৈ বাহক নাম লয় আৰু বজাৰ ঘোঁৰা শালত ঘোঁৰা
 পৰিচৰ্যাৰ কাম কৰে।
 বাহুগুণ্যং বহু গুণৰ অধিকাৰী।
 বাহুদন্তকং ইন্দ্রই প্ৰণয়ন কৰা এখন নীতিশাস্ত্ৰ।
 বাহুদা ক্ৰী (বাহু দা কঃ) এখন নদীৰ নাম। এই নদীখন
 হেনো আগৰ জন্মত প্ৰসেজিতৰ ভাৰ্য্যা গৌৰী
 আছিল। তাৰ পিচত এদিন কিবা কাৰণত গিৰিয়েকে
 শাপ দিয়াত তাই নদী হ'ল।
 বাহুৰূপ্যং বিবিধতা, বিভিন্নতা, বিচিত্ৰতা।
 বাহুলং ক্ৰী ১। বাহুৰ কৰচ বা বৰ্ম, ২। বিবিধতা -লঃ
 ১। অগ্নি, ২। কতি মাহ, -গ্ৰীঃ ম'ৰা চৰাই।
 বাহুল্যঃ পু কাৰ্ত্তিকেম।
 বাহুল্যং ক্ৰী প্ৰাচুৰ্য্য, বহুলতা।
 বাহুবাহুৰি অবা হতাহতি, যুঁচিয়াযুঁচি (যুদ্ধ)
 বাহুৰি ১। বাহিৰ, বাহিৰ ফালৰ, বাহ্যিক, বাহিৰত
 থকা, ২। বিদেশী, আগন্তুক, ৩। সমাজচ্যুত, -হ্যং
 হোৱন, হ্যে অবা বাহিৰত, বাহিৰে বাহিৰে -হ্যঃ পু

১। অচিনাকি, বিদেশী লোক, ২। সমাজচ্যুত ব্যক্তি।
 বাহুবাহুৰি ক্ৰী (বাহু ঋক্ যৎ) ঋগ্বেদৰ পৰম্পৰাগত
 শিক্ষা।
 বাহুৰি অভিলাপে (ভা প সৰু বেটতি) ১। অভিলাপ দি,
 ২। প্ৰতিজ্ঞা কৰ, ৩। চিঞৰ মাৰ।
 বাহুৰি, -কঃ-কা ফোঁহা, গাঁৰ।
 বাহুৰি এবিধ নিমখ।
 বাহুৰি পু ১। মেকুৰী, ২। চকুৰ মণি, -পদঃ-দকং
 ষোল মাষ ওজন পৰিমাণ।
 বাহুৰি পু ১। মেকুৰী, ২। চকুৰ বাহিৰত লগোৱা মলম।
 বাহুৰি পু (স) পু ইন্দ্র।
 বাহুৰি বিন্দু অংশে, অৱয়ৱে (ভা উ সৰু বিন্দতি-তে)
 ভাগ কৰ, ছিন্ন কৰ, দুভাগ কৰ।
 বাহুৰি বিন্দু পু (বিদি অৱয়ৱে উঃ) ১। পানীৰ কণিকা,
 জলবিন্দু, ২। ফুট, ৩। শূন্য, ৪। দাঁতৰ সৰু
 আঘাত, কামোৰৰ দাগ, ৫। দুই ভ্ৰুৰ মাজৰ ঠাই।
 ৬। অনুস্বাৰ -চিঞৰ ফুটকী পহ, -জালং হাতীৰ
 গাত অঙ্কন কৰা ৰঙীণ চিহ্ন। -তন্ত্ৰঃ ১। পাশাৰ
 গুটি, ২। দবাৰ ফলক, -ফলং মুক্তা -বেৰ্ণকঃ
 অনুস্বাৰ, -ৰাসৰঃ গৰ্ভাধান।
 বাহুৰি পু দান্তিকতা। সাধাৰণ লোকৰ প্ৰতি
 অনুৰাগহীনতা।
 বাহুৰি ক্ৰী ছিন্ন কৰাৰ, ভেদ কৰাৰ ইচ্ছা।
 বাহুৰি বিগ্ৰহ (ভিদ্ সন্ উ) ভেদ কৰাৰ, ছিন্ন-বিচ্ছিন্ন
 কৰাৰ ইচ্ছুক।
 বাহুৰি ভীষণঃ পু লঙ্ঘন, শিৱভক্ত ৰাৱণৰ বিক্ষুব্ধ
 ভায়েক। ৰাক্ষস হোৱা সত্ত্বেও বিভীষণ এজন
 প্ৰকৃতভাৱে ৰামভক্ত আছিল আৰু শ্ৰীৰামৰ গুণ-
 গৰিমাৰ কথা সৰুৰে পৰা শুনি আছিল আৰু সেয়ে
 শ্ৰীৰামক সোঁশৰীৰে দেখা পাবৰ কাৰণে পৰম
 আগ্ৰহী আছিল। তেওঁ যেতিয়া শুনিলে যে ককায়েক
 ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি আনি লঙ্কাত ৰাখিছে
 তেতিয়া ককায়েকৰ আগন্তুক বিপদৰ কথা ভাবি
 সীতাক ওভোতাই দিবলৈ বহু বাৰ অনুৰোধ কৰিলে।
 কিন্তু ককায়েকে নুশুনাত তেওঁ শ্ৰীৰামৰ ওচৰলৈ
 গ'ল আৰু ৰাৱণৰ লগত হোৱা যুদ্ধত শ্ৰীৰামক
 সহায় কৰে। যুদ্ধত ৰাৱণৰ মৃত্যু হোৱাৰ পিচত
 শ্ৰীৰামে বিভীষণক লঙ্কাৰ ৰাজপটত বহুৱায়।

বিভ্রাণ: অগ্নি।

বিশ্বং -স্বঃ ক্লী পু (বী গত্যাदिषु উপাদি বন) ১। প্রতিবিশ্ব,
২। কমণ্ডলু, ৩। মূৰ্তি, ভা ৩।২।২১; ৪। বিশ্বফল,
কোরাভাতুৰী, এবিধ বঙা ফল, কু ৩।৬৭ (পু) সূৰ্য্য
আৰু চন্দ্র মণ্ডল; মাপু ৬৪।১১; ৫। আয়না, আটী
দাপোণ, -ফলং কোরাভাতুৰি।

বিশ্বকং ১। চন্দ্র-সূৰ্য্য মণ্ডল, ২। সাঁচ।

বিশ্বোষ্ঠঃ পু কোরাভাতুৰিৰ দৰে ওষ্ঠ।

বিল্ বিভেদনে (ক) (তুদা, সক বিলতি), (খ) (চুৰা উ প
সক বেলয়তি,-তে) ১। ছিন্ন কৰ, বিচ্ছিন্ন কৰ,
২। দ্ভাগ কৰ, ৩। ভাং।

বি(র) লং ক্লী (বিল্ কঃ) ১। ছিদ্র, ফাট, ফুটা, গুহা, কু
৬।৩৯; ২। গাঁত, সুৰঙ্গা, -লং ইন্দ্রৰ ঘোঁৰা।

বিলকাৰী(ন) পু নিগনি, এন্দুৰ।

বিলরাসী(ন) পু সাপ।

বিলঙ্গমঃ পু সাপ।

বিলেশয়ঃ পু ১। সাপ, ২। এন্দুৰ, ৩। গাঁতত থকা
জন্তু।

বিলৌকাঃ (স) পু গাঁতত থকা জন্তু।

বিল্লঃ পু গাঁত। গছৰ তলত বখা পানীৰ আধাৰ, পাত্ৰ, -সুঃ
ক্লী দহটা সন্তানৰ মাতৃ। 'সপ্তপুত্র প্রসূত্যাং সপ্তসুঃ
সুতবন্ধুৰা। বিল্লসূদর্শপুত্রা স্যাদেকাধিকা তু বন্ধসুঃ।

বিশ্বং ক্লী ১। বেল ফল, ফুল ২। পল পৰিমাণ, এট জোখ।
-স্বঃ পু (বিল ভেদনে উদ্ধাদয়শ্চেতি সাধুঃ) বেলগছ,

-দণ্ডঃ শিৱ, -পেশিকা, পেশী বেলৰ খোল

বিশ্বকীয়া ক্লী বেলগছ থকা স্থান (পৱিত্ৰ ঠাই)।

বিস ক্ষেপে (দিবা প সক বিস্যাতি) ১। দলিয়া, নিক্ষেপ
কৰ, ২। কাটি দুখণ্ড কৰ, ৩। যা, গমন কৰ,
৪। উদগনি দি, উচটা।

বিসং ক্লী পদুমৰ নালৰ আঁহ। -কষ্ঠিকা, -কষ্ঠী(ন)
বগলী, -পুষ্ঠং পদুম -লং পুলি, পোখা, কলি।

বিসিনী ক্লী ১। পদুম গছ, ২। পদুমৰ আঁহ।

বিস্তুঃ সোণৰ ওজন, ৮০ বস্তিকা।

বিত্রণঃ পু এজন প্রসিদ্ধ কবি। বিক্রমাস্কদেৱচৰিতৰ
বচয়িতা।

বী (বী) জং ক্লী (বিশেষণ হায়তে ইতি বি জন ডঃ)
১। কাৰণ। বীজং মাং সৰ্বভূতানাং, গী ৭।১০; ২।
ওজ, মনু ১।৮; ৩। শক্তি ৪। অহুৰ, মহা

৫।১২।১৯; ৫। মজ্জা, ৬। গণিত (বীজগণিত),
৬। মজ্জ (বীজমজ্জ), যেনে— দুৰ্গবীজমজ্জ— ওঁ হ্রীং দুঁ
দুৰ্গায়ৈ স্বাহা, ৭। নাটকৰ বীজ, অৰ্থাৎ নাটকীয়
ঘটনাৰ মূল সূত্ৰ -জঃ টোণা গছ। -কৰ্ত্তা (ক) শিৱ।
-কোষঃ গুটি আৱৰি বখা খোল। -গুপ্তিঃ চূপহি,
খোল। -দৰ্শকঃ মঞ্চৰ পৰিচালক। -ন্যাসঃ নাটকৰ
ঘটনাৰ আভাস দান। -পুৰুষ বংশৰ আদি পুৰুষ,
পূৰ্বপুৰুষ। -মন্ত্ৰঃ মন্ত্ৰৰ আৰম্ভণিতে থকা গুপ্তবৰ্ণ
'হ্রীং', ওঁ। -মাতৃকা পদুমৰ বাদু। -বত্ৰঃ পু কলা
মাহ। -বেচনং জায়ফল। -কহুঃ শস্য, -ব্লাপঃ গুটি
সিঁচা। -সুঃ পৃথিৱী। -সেস্তা (ক) পূৰ্বপুৰুষ।

বীজকঃ ১। মেয়ু টোণাৰ গছ, নেয়ু ২। প্রসৱৰ সময়ত
শিশুৰ হাতৰ অৱস্থান।

বীজল বিণ গুটি থকা।

বীজাক্ষৰং মন্ত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ।

বীজিক বিণ প্ৰচুৰ বীজ বা গুটি।

বীজী (ন) বিণ গুটি থকা। (পু) ১। প্ৰকৃত জন্মদাতা।
অৰ্থাৎ যিজনৰ বীজত সন্তান জন্ম হৈছে, মনু
৯।৫১; ২। সূৰ্য্য।

বীজোদকং শিলবৰষুণ।

বীজ্য বিণ ১। বীজৰ পৰা জন্ম হোৱা, ২। অভিজাত,
উচ্চবংশ জাত।

বীভৎস বিণ (বীভৎসা ঘৃণাত্মক অৰ্শাদিহাদচ) ১। ক্লৰ,
নিষ্ঠুৰ, মহা ১।১।২১০; ২। হিংসাকুৰীয়া, ঘৃণাত্মা,
৩। বিকৃতি, ৪। পাপী, ৫। শূদাৰাদি আঠ বিধ বসৰ
এবিধ। এই বসৰ স্থায়িত্বৰ জুগুপ্সা, -সঃ ১। নিষ্ঠুৰতা,
ঘৃণা, বিৰক্তি, ২। বীভৎস বস, ৩। অৰ্জুন, -সুঃ
(বধ সন উঃ) অৰ্জুন। মহাভাৰতত অৰ্জুনৰ নাম—
অৰ্জুনঃ ফাল্গুনো জিহুঃ কিৰীটী শ্বেতৱাহনঃ।
বীভৎসুৰিজয়ঃ কৃষ্ণঃ সৱ্যাসচী ধনঞ্জয়ঃ।

বুদ্ধ্ আদি শব্দে (ভা, চুৰা, প সক, অক বুদ্ধতি,
বুদ্ধয়তি) ১। ভুক ভুক কৰ, ভুক (ভুকুৰৰ দৰে
মাত) ২। কথা ক, বোল।

বুদ্ধং, কঃ ১। হৃদয়, কলিজা, ২। বুদ্ধ ৩। ভেজ,
বজ -কঃ ১। ছাগলী, ২। সময়। -কলং ভুকনি,
-কসঃ চণ্ডাল। -ক্কা,-ক্কী কলিজা।

বুদ্ধান্তমাংসং হৃদয়, কলিজা।

বুদ্ধাৰঃ পু সিংহৰ গৰ্জন।

বুট্ হিংসে (চুৰা ভা প সক বোটয়তি, বোটতি) হত্যা কৰ, আঘাত কৰ, বধ কৰ।

বুদ্ নিশমনে (ভা উ সক বোদতি-তে) ১। উপলব্ধি কৰ, চিন্তা কৰ, বিবেচনা কৰ, ২। বৃজ ল, জানি ল।

বুদ্ধ বিণ (বুধ্যতে ইতি বুধ ক্ত) ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী, ২। বোধিত, জাগৃত, ৩। জ্ঞাত, ৪। দৃষ্ট, প্রকাশিত —ক্ৰঃ পু ১। অতি জ্ঞানী ব্যক্তি। বৌদ্ধসকলৰ সবাতোকৈ শ্ৰেষ্ঠ, পূজা, আৰাধ্য ব্যক্তি। বৌদ্ধধৰ্মৰ স্রষ্টা, প্রতিষ্ঠাতা। ভগৱান বিষ্ণুৰ নৱম অৱতাৰ। বৌদ্ধ শাস্ত্ৰসমূহত পঁচিশজন বুদ্ধৰ নাম পোৱা যায়। তাৰ ভিতৰত গৌতম বুদ্ধ সকলোতকৈ প্ৰসিদ্ধ আৰু অস্তিত্ব। কপিলাবস্তু নগৰৰ ৰজা শুক্লোধন আৰু মায়াদেৱীৰ পুত্ৰ গৌতমৰ 'বুদ্ধ' হোৱাৰ আগেয়ে থকা আন তিনিটা নাম হ'ল— শ্যক্যসিংহ, সিদ্ধাৰ্থ আৰু অৰ্কবল্ল। গৌতমে এবাৰ পিতাকৰ আজ্ঞা লৈ ৰথত উঠি নগৰ ফৰিবলৈ যাওঁতে ৰাজ্যখনত অসংখ্য দুখীয়া, জৰাগ্ৰস্ত, ভিকল দেখা পাই সংসাৰৰ ওপৰত বিৰক্ত হৈ উঠিল আৰু এদিন সুন্দৰী পত্নী, সুখৰ সংসাৰ ভোগ-বিলাস সকলো এৰি থৈ সন্ন্যাস গ্ৰহণ কৰে। তাৰ পিচতে পৰম জ্ঞান লাভ কৰি 'বুদ্ধ' হ'ল। বুদ্ধদেৱেই জগতক নিৰ্বাণ লাভৰ পথ দেখুৱাই থৈ যায়। —গয়া বিহাৰৰ গয়া চহৰৰ কাষত অৱস্থিত বৌদ্ধসকলৰ এখন প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থস্থান। —মাৰ্গ বৌদ্ধধৰ্মৰ মাৰ্গ বা মৌলিক তত্ত্ব।

বুদ্ধিঃ স্ত্ৰী (বুধ্যতে হনয়েতি বুধ ভিন) ১। নিশ্চয়াত্মিকা অন্তঃকৰণ প্ৰবৃত্তিঃ। ২। সবিকল্প জ্ঞান। ৩। জ্ঞান, উপলব্ধি, মানসিক শক্তি। ৪। প্ৰত্যুৎপন্নমতি, ৫। মতামত, বিশ্বাস, অনুভূতি, ৬। অভিপ্ৰায়, লক্ষ্য, উদ্দেশ্য —ইন্দ্ৰিয়ং জ্ঞানেন্দ্ৰিয়। জ্ঞানেন্দ্ৰিয় পাঁচ বিধঃ চকু, কাণ, নাক, চাল আৰু জিভা, —গম্য —গ্ৰাহ্য জ্ঞান গম্য, জ্ঞানে চুকি পোৱা, —পূৰ্ব —পূৰ্ণঃসৰং অব্য সজ্ঞানে, জানিবুজি, ইচ্ছা কৰি —জীৱী(ন) জ্ঞানজীৱী; অধ্যয়ন, জ্ঞানদানেই যাৰ জীৱিকা; (আজিকালিৰ অৰ্থত পত্ৰকাৰ, সাংবাদিক, অধ্যাপক, উকীল আদি) বিবেচক। —যোগঃ পৰমাত্মাৰ সৈতে আধ্যাত্মিক সংযোগ। —বৈজ্ঞান্যং জ্ঞানৰ শক্তি। —শালী(ন) বুদ্ধিমান, নিপুণ —সখঃ, —সহায়ঃ মন্ত্ৰণাদাতা, —হীন মূৰ্খ।

বুদ্ধিমান(ৎ) জ্ঞানী, নিপুণ, বিবেচক, শিক্ষিত, চতুৰ।

বুদবুদঃ বুৰবুৰণি।

বুধ ক) ৱেদনে ৱিজ্ঞাপনে (ভা উ সক বোধতি -তে) খ) ৱেদনে (দিৱা আ সক বুধ্যতে) ১। জান, জানি ল, বৃজ, বৃজি ল, ২। উপলব্ধি কৰ, ৩। অনুভৱ কৰ, লক্ষ্য কৰ ৪। শ্ৰদ্ধা কৰ, বিবেচনা কৰ, ৫। মন দি, চিন্তা কৰ, ৬। উপদেশ দি ৭। পুনৰ জ্ঞান লাভ কৰ।

বুধ বিণ (বুধ কঃ) জ্ঞানী, চতুৰ, শিক্ষিত —খঃ ১। পণ্ডিত, বিদ্বান লোক, ২। নৱগ্ৰহৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্থ গ্ৰহ। বৃহস্পতিৰ পত্নী তাৰাৰ গৰ্ভজাত। এই গ্ৰহৰ মিত্ৰগ্ৰহ হ'ল আদিত্য আৰু শুক্ৰ। ভোগ কাল মাত্ৰ আঠদিন। ৩। সূৰ্য্যবংশীয় এজন ৰজা। ৪। ৰজা ব্ৰুগৱানৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ভা ৯। ২। ৩০; —চক্ৰঃ মানুহৰ শুভাশুভ জানিবৰ কাৰণে বুধ গ্ৰহৰ সঞ্চাৰৰ সময়ত ২৭টা নক্ষত্ৰৰ অৱস্থিতি প্ৰদৰ্শক মানুহৰ আকৃতিৰ দৰে (অঁকা) চক্ৰ বিশেষ। —জনঃ জ্ঞানী লোক —তাতঃ চন্দ্ৰ। —ৰত্নঃ (বুধ প্ৰিয় ৰত্নঃ) মৰকত মণি —ৰাৰঃ বুধগ্ৰহৰ বাৰ। সপ্তাহটোৰ সাতটা দিনৰ চতুৰ্থ দিন। —সানুঃ পু পাত। যজ্ঞপুৰুষ —সুতঃ ১। পুৰুষৱা ২। বুদ্ধদেৱৰ পুত্ৰ ৰাহুল।

বুধা স্ত্ৰী জটামাংসী নামৰ এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য।

বুধানঃ পু (বোধয়তি ইতি বুধ আনচ কিং) ১। পণ্ডিত ব্যক্তি, ২। গুৰু, ৩। ব্ৰহ্মবাদী, ৪। প্ৰিয়বাদী, ৫। কবি।

বুধাষ্টমী পূহ-চ'তৰ হৰিশয়নৰ বাহিৰে বাকী কেইটা মাহৰ বুধবাৰযুক্ত অষ্টমীত পালনীয় এবিধ ব্ৰত।

বুধিত বিণ (বুধ ক্ত) জ্ঞাত।

বুধিল বিণ বুধ কিলচ) বিদ্বান, জ্ঞানী।

বুদ্ধঃ পু (বুধ নক) ১। বুদ্ধমূল, ২। মূলভাগ, ৩। কলহ বা কোনো পানীৰ পাত্ৰৰ তলি, ৪। গছৰ গুৰি, ৫। শিৱ, ৬। নিম্নতম অংশ।

বুদ্ বুদ্ধ নিশামনে (ভা, উ স বুদ্ভতি-তে, বুদ্ধতি-তে) ১। দেখ, চা, দূৰৰ পৰা চকুৰে চা, চকুৰে মন, ২। চিন্তা কৰ, বুজি ল, আলোচনা কৰ, বিবেচনা কৰ।

বুদ্ধ বন্ধে (চুৰা প স বুদ্ধয়তি) বান্ধ, বান্ধি পেলা বন্ধনযুক্ত কৰ।

বুধান: পু আচার্য্য, পণ্ডিত, গুরু। ঋবে ৭।৪৪।৩
 বুড়ুঙ্গা ক্ৰী (ভোক্তৃমিচ্ছা ভুজ ভক্ষণ সন অঃ টাপ) ক্ষুধা,
 বা ২।২৮।১৮; ভোক্ত, খাবলৈ তীব্র ইচ্ছা। -ক্ষিত
 ক্ষুধিত, ভোক্তাত্ব। -ক্ষু বিণ ১। ভোক্তাত্ব,
 সাংসারিক ভোগৰ অভিলাষী।
 বুড়ুয়া ক্ৰী ১। পালন কৰাৰ, ডাঙৰ-দীঘল, বা পোষণ
 কৰাৰ ইচ্ছা।
 বুড়ুয়ক বিণ (আনৰ) মঙ্গল কৰাৰ ইচ্ছুক, সেৱা কৰাৰ
 ইচ্ছুক।
 বুড়ুয়া ক্ৰী জীয়াই থকাৰ ইচ্ছা। -ষু জীয়াই থকাৰ
 ইচ্ছুক বক্তৃ।
 বুল্ মঞ্জনে (চুৰা প অ বোলয়তি) ১। বুৰ মাৰ, বুৰি
 যা, বুৰা, ডুবাই দি।
 বুলিঃ, বুৰিঃ ক্ৰী ১। ভগ, যোনি, ২। শৌচদ্বাৰ।
 বুয়ং, -সং ১। তুংহ, পতান, ২। পেলনীয়া বস্তু, ৩। শুকান
 গোবৰ, ৪। সম্পত্তি।
 বুস্ হানৌ (দিৱা প স বুস্যতি) ১। ত্যাগ কৰ, এৰ, মুক্ত
 কৰ, যেনে- বুস্যতি জলং মেঘঃ, ২। ঢাল।
 বুস্ত্ আদৰে অনাদৰে (চুৰা প অ বুস্তয়তি) ১। আদৰ
 কৰ, শ্রদ্ধা কৰ, ২। অনাদৰ কৰ, অশ্রদ্ধা কৰ,
 অপমান কৰ।
 বুস্তং ক্ৰী ১। পোৰা (খৰিকাত দিয়া), মাংসৰ দক্ষ হোৱা
 টান অংশ। ২। কঁঠালদি ফলৰ সাহ থকা অংশ।
 বুসী ক্ৰী ১। এমুঠি পকোৱা ঘাঁহ। ২। আসন, বিশেষকৈ
 বিদ্যাৰ্থী অথবা সন্ন্যাসীয়ে বহা আসন।
 বৃহ্ বৃহৎ, ক) ত্ৰিষি বৃদ্ধৌ (ভা, চুৰা প অ বৃহতি,
 বৃহয়তি) খ) উদ্যমে ধ্বনৌ (তুদা প অ বৃহতি) ১।
 বৃদ্ধি হ, বাঢ়ি যা, ডাঙৰ হ, ২। গৰ্জন কৰ, শব্দ কৰ।
 বৃহনং ক্ৰী হাতী বা সিংহৰ মাত।
 বৃহন্ত বিণ বৃদ্ধিপ্রাপ্ত, গৰ্জিত -তং হাতীৰ চিঞৰ, কি
 ৭।৩৯।
 বৃহৎ বিণ (বৃহৎ শত্ৰু) ১। ডাঙৰ, প্ৰকাণ্ড, বিৰাটাকাৰ,
 ২। বহল, বিস্তৃত, ৩। প্ৰচুৰ, ৪। দীঘল, ওখ,
 ৫। পূৰ্বয়স্ক, ৬। ডাঠ, ঘন, (ক্ৰী) বাক্য, (ক্ৰী) ১। বেদ,
 ২। সাম এবিধ ৩। ব্ৰহ্মা -কেতুঃ অগ্নি। -গৌলং
 তৰমুজ। -চিহ্নঃ নেমু -জঘন ডাঙৰ তপিনাৰ
 -নটঃ, -নলঃ, -লা বিৰাট ৰাজৰ ঘৰত থকাৰ
 সময়ত অৰ্জুনে লোৱা নাম। -পটিলিঃ ধঁতুৰা গছ

-পালঃ ডিমক গছ। -ভট্টাবিকা দুৰ্গা। -ভানুঃ দুৰ্গা।
 -ৰথঃ ইন্দ্র, -ৰাৱী(ন) এবিধ ফেঁচা। -শ্চিট্ ডাঙৰ
 তপিনাৰ।
 বৃহতী ক্ৰী ১। বেঙেনা, ২। মহতী, নাৰদৰ বীণা;
 গন্ধৰ্বৰাজ বিশ্ববসুৰ বীণা। ৩। উত্তৰীয়, আলোৱান।
 ৪। একোটা পাদত নটা আখৰ থকা ছন্দ এবিধ।
 -পতিঃ বৃহস্পতি।
 বৃহস্পতিঃ পু (বৃহতাং ৰাচাং পতিঃ ইতি সূট) ১। অন্ধিৰসৰ
 পুত্ৰ দেৱগুরু বৃহস্পতি। নৱগ্ৰহৰ ভিতৰত এটা,
 ২। স্মৃতিকাৰ বৃহস্পতি, যা ১।৪; -চক্ৰং মানুহৰ
 শুভাশুভ জনাৰ কাৰণে বৃহস্পতি গ্ৰহৰ সঞ্চাৰৰ
 সময়ত ২৭টা নক্ষত্ৰৰ অৱস্থান প্ৰদৰ্শক (মানুহৰ
 আকৃতিৰ দৰে) অঙ্কন কৰা চক্ৰ। -পুৰোহিতঃ ইন্দ্র।
 -ৱাৰঃ, ৱাসৰঃ সপ্তাহটোৰ দেওবাৰৰ পৰা আৰম্ভ
 কৰি পঞ্চম দিন।
 বেহ্ যড়ে (ভা আ অক বেহতে) যত্ন কৰ, চেষ্টা কৰ।
 যত্নশীল হ।
 বেকটঃ পু এবিধ মাছ, বিদূষক।
 বৈজিক বিণ ১। বীৰ্য্য (শুক্ৰ) সম্বন্ধীয় ২। মূল, ৩।
 গৰ্ভসম্বন্ধীয়, ৪। যৌনসঙ্গম সম্পৰ্কীয়। -কং কাৰণ,
 হেতু, মূল, উৎস -কঃ পুলি, পোখা
 বৈড়াল বিণ মেকুৰী সম্পৰ্কীয়, -ব্ৰতং বিড়াল তপস্যা
 -চিকাৰ ধৰিবৰ কাৰণে মনে মনে বহি চুপি থকা।
 -ব্ৰতী(ন) ভণ্ড তপস্বী।
 বৈ(বৈ)দলং-লঃ ভিক্ষা লোৱা মাটিৰ পাত্ৰ। এবিধ
 পিঠা।
 বৈশ্বঃ পু এবিধ নিম্নজাতিৰ মানুহ। -ব্ৰী(ন) এবিধ
 যুঁজাৰু জাতি।
 বৈব্ৰাল বিণ ১। গাঁতত বাস কৰা জন্তু, ২। জন্তু সম্বন্ধীয়
 বৈশ্ব বিণ ১। বেল গছ সম্পৰ্কীয়, ২। বেল গছেৰে
 আৱৰা বা আগুৰা -বৃৎ বেলফল।
 বোধঃ পু (বুধ ভাৱে ঘঞ) ১। জ্ঞান, অনুভূতি, ভাৱনা,
 উপলব্ধি, ২। বুজনি, বুদ্ধি, ৩। জাগৰণ, ৪। ক্ষুব্ধণ,
 ৫। শিক্কা, উপদেশ, ৬। নাম, অভিধান, উপাধি,
 -কৰঃ চাৰণ, উপদেশক, শিক্ষক, বৈজ্ঞানিক, -গৰ্ভ্য
 বোধ্য, বুজি পৰা, সহজ, -ৱাসৰঃ উত্থান একাদশী
 তিথি। কাতি মাহৰ শুক্লা একাদশী। এইদিনা বিষ্ণুৱে
 লয়নৰ পৰা উত্থান কৰে, মে ১১০।

বোধক: পু বৃজ লওঁতা, সম্ভেদ লওঁতা, সংবাদদাতা, চোৰাংচোৱা।

বোধনং ক্লী (বুধ গিচ লুট) ১। বিজ্ঞাপন, বাৰ্তা, শিক্ষা, ৰ ৯।৪৯; শিক্ষণ, জ্ঞান দান, ২। জাগৰণ, ৩। গন্ধদীপন, (ধূপ ধূনাদি জুলোৱা) ৪। দুৰ্গা পূজাৰ ষষ্ঠীৰ দিনা সন্ধিয়াৰ 'বোধন' অনুষ্ঠান। -নঃ বুধগ্রহ। -নী ১। কাতি মাহৰ শুক্লা একাদশী, ২। পিপলী, দীঘল (কেঁচা বা ৰঙা) জলকীয়া।

বোধানঃ পু ১। জ্ঞানী পুরুষ, ২। বৃহস্পতি ঋষি।

বোধিঃ পু (বুধ ইন) ১। এবিধ সমাধি, ২। জলকীয়া গছ। ৩। বোধ, জ্ঞান, বুদ্ধি ৪। ডিমৰু গছ, ৫। যুদ্ধ। -তৰুঃ, ক্রমঃ, বৃক্ষঃ ডিমৰু গছ। আহত গছ। -দঃ জৈন অৰ্হৎ। -সঙ্ঘঃ (বোধৱং সত্ৰম) ১। এজন বুদ্ধ। ২। বৌদ্ধ সন্ন্যাসী, পূৰ্ণ বুদ্ধত্ব আৰু নিৰ্ৱাণ লাভৰ কাৰণে ধৰ্মকাৰ্য্য, কঠোৰ তপস্যাদি কৰা সন্ন্যাসী।

বোধিতঃ ১। জ্ঞাত, বিজ্ঞাপিত, ২। বুদ্ধ সম্বন্ধীয়, উপদ্রষ্ট।

বৌদ্ধ বিণ বুদ্ধ অথবা বৌদ্ধ ধৰ্ম সম্পৰ্কীয়। -দ্ধং বুদ্ধকৃত নিৰীশ্বৰবাদ শাস্ত্ৰ। -দ্ধঃ বৌদ্ধধৰ্মাৱলম্বী সন্ন্যাসী, ক্ষপণক।

বৌধঃ পু (বুধসাপাতাং পুমান্ বুধ অণ) বুধগ্রহৰ পুত্ৰ পুৰুষৱা।

বৌধায়নঃ এজন প্ৰসিদ্ধ ঋষি। শাস্ত্ৰকাৰ।

ব্ৰততিঃ ক্লী লতা।

ব্ৰহ্মঃ পু (বৃহ ব্ৰহ্মনে নক) ১। সূৰ্য্য, ২। গছৰ গুৰি, শিপা, ৩। এটা দিন ৪। আকন গছ, ৫। সীহ, ৬। ঘোঁৰা, ৭। শিৱ, ব্ৰহ্মা, ৮। চতুৰ্দশ মনু ভৌত্যাৰ পুত্ৰৰ নাম। ৯। এবিধ বেমাৰ।

ব্ৰহ্ম ক্লী (বৃংহতি বৰ্দ্ধতে অতিশয়মহত্বলক্ষণবুদ্ধিমান ভৱতীতি বৃংহ মনিন্ নকাৰস্য অকাৰঃ ৰত্বঞ্চ) ১। বেদ, ২। পৰমব্ৰহ্ম, পৰমাত্মা। ব্ৰহ্মৈবেদং জগৎ সৰ্বং ব্ৰহ্মণেহন্যং ন বিদ্যাতে, ৩। প্ৰশংসা স্তুতি, ৪। ধৰ্মশাস্ত্ৰ, ৫। প্ৰণৱ 'ওঁ', একাক্ষৰং পৰং ব্ৰহ্ম, মনু ২।৮৩; ৬। ব্ৰহ্মশক্তি, ব্ৰহ্মণৰ শক্তি, ৭। ধাৰ্মিক ব্ৰত বা তপস্যা, ৮। সন্ন্যাস, ৯। ঈশ্বৰ তত্ত্ব বিদ্যা, ১০। মোক্ষ, ১১। বেদৰ ব্ৰহ্মণ ভাগ, ১২। সম্পত্তি, -দ্ধঃ ১। সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মা। ত্ৰিমূৰ্তিৰ প্ৰথম মূৰ্তি, দেৱতা।

সৃষ্টিৰ আৰম্ভণি সম্পৰ্কে যদিও বহু শাস্ত্ৰকাৰে বহু ধৰণে প্ৰকাশ কৰিছে তথাপি মনুৱে তেওঁৰ স্মৃতিশাস্ত্ৰৰ আদিত এইদৰে উল্লেখ কৰিছে— গোটেই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড গভীৰ অন্ধকাৰত ডুব গৈ আছিল। অন্ধকাৰ বিনাশি স্বয়ম্ভু ভগৱানৰ আৱিৰ্ভাৱ হয়। তেওঁ প্ৰথমতে পানীৰ সৃষ্টি কৰে আৰু তাত বীজ নিষ্ক্ষেপ কৰে। এই বীজ এটা সোণৰ কণীত পৰিণত হয় আৰু তাৰপৰাই ভগৱান নিজে আৱিৰ্ভাৱ হৈ কণীটোক দুভাগ কৰে। এভাগেৰে পৃথিৱী আৰু আন ভাগেৰে স্বৰ্গ সৃষ্টি কৰে। তাৰ পিচত তেৰাই দহ প্ৰজাপতিৰ সৃষ্টি কৰে। এই প্ৰজাপতিসকলেই পৰ্য্যায়ক্ৰমে এবিধ এবিধকৈ তিনিলাকৰ প্ৰাণী-অপ্ৰাণী সকলো সৃষ্টি কৰে। মনু ১ম অঃ ২। এজন ব্ৰাহ্মণ ৩। সোমযাগৰ চাৰিজন ঋত্বিকৰ এজন। ৪। সূৰ্য্য, ৫। বেদজ্ঞ, ৬। মৰীচি আদি সপ্তৰ্ষি (প্ৰজাপতিৰ) নাম। -দেশঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম। -কন্যাকা দেৱী সৰস্বতী, -কৰঃ ব্ৰাহ্মণক দয়া কৰা, -কৰ্মঃ ব্ৰাহ্মণৰ কৰণীয় কাৰ্য্য। -কল্প ব্ৰহ্মাৰ কাল। -কাণ্ডঃ বেদৰ জ্ঞান কাণ্ড, পৰমাত্মা বিষয়ক জ্ঞান থকা অংশ। -কাষ্ঠঃ নুনি গছৰ কাঠ। -কূৰ্য্যঃ এবিধ তপস্যা, -কুৎ বিষ্ণু -গুপ্তঃ খৃঃ ৭ম শতিকাৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ জ্যোতিষী, -গৌৰৱং ব্ৰহ্মাণ্ড, -গ্ৰন্থিঃ শৰীৰৰ এক বিশেষ গাঁথি, -গ্ৰহঃ, -পুৰুষঃ, -ৰাক্ষসঃ ব্ৰাহ্মণভূত। গোটেই জীৱনত অসং কাম কৰি মৃত্যুৰ পিছত ঘূৰি ফুৰা ভূত বা প্ৰেত। -ঘাতকঃ ব্ৰাহ্মণ হত্যাকাৰী, -চৰ্ষং ক্লী (ব্ৰহ্মণে রেদার্থং চৰ্য্যম্ আচৰণীয়ম) ১। চাৰি আশ্ৰমৰ প্ৰথম আশ্ৰম। গৃহস্থাশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰাৰ আগতে গুৰুগৃহত থাকি বেদাদি শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰা সময়খিনি। ব্ৰহ্মচাৰ্য্যশ্ৰমত থকা কালত অধ্যয়ন অধ্যাপনৰ বাহিৰে কটুভাষণ, মিথ্যাভাষণ, নাৰীদৰ্শন মৈথুন আদি সম্পূৰ্ণৰূপে নিষিদ্ধ। মনু ২।২৪৯; ২। ধাৰ্মিক জীৱন, শাস্ত্ৰাধ্যয়ন, আত্মসংযম, মাদকদ্রব্য ত্যাগ। -চৰ্ষঃ গুৰুৰ গৃহত থকা শিষ্য -চাৰী(ন) শিষ্য। প্ৰথম আশ্ৰমত থকা এজন ব্ৰাহ্মণ। উপনীত শিষ্য। -চাৰিণী ১। দুৰ্গা। ২। সতীত্ব ৰক্ষা কৰি চলা নাৰী। -জঃ কৰ্ত্তিকৈয়। -জাৰঃ ব্ৰাহ্মণীৰ প্ৰেমিক। -জীৱী(ন) জ্ঞান বিলাই যি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে।

-জ্ঞ ব্রহ্মজ্ঞানী -জ্ঞঃ কার্তিকেয়, বিষ্ণু। ব্রহ্ম বেত্তা
-জ্ঞানং ব্রহ্মবিষয়ক জ্ঞান। প্রকৃত অথবা ঐশ্বরিক
জ্ঞান; -জ্যোতিষ পৰমাত্মাৰ জ্যোতি। -তদ্বুং
পৰমাত্মাৰ তত্ত্ব, -তেজঃ ব্রহ্মাৰ গৌৰৱ। ব্রাহ্মণৰ
শক্তি অথবা উজ্জ্বলতা, -দঃ গুৰু। বেদশাস্ত্ৰৰ
শিক্ষক। সদাশিৱ। -দায়াদঃ ব্রাহ্মণ, বেদকে যিয়ে
পৈত্ৰিক সম্পত্তি ৰূপে গ্ৰহণ কৰে, -দাকঃ নুনি
গছৰ কাঠ। -দ্বিম, দ্বৈতী(ন) ব্রাহ্মণ-বিদ্বৈতী, ব্রাহ্মণ
হিংসাকাৰী। -নদী সৰস্বতী নদী -নাথঃ বিষ্ণু। -নিষ্ঠ
পৰমাত্মাৰ জ্ঞানত একনিষ্ঠ, একাগ্ৰ। -নিষ্ঠঃ নুনি
গছ। -পদং ব্রাহ্মণৰ পদবি বা শ্ৰেণী। ব্রহ্মলোক।
-পাৰাযণং সম্পূৰ্ণ বেদৰ পাঠ, বা অধ্যয়ন। -পাশঃ
ব্রহ্মাস্ত্ৰ। -পিতৃ বিষ্ণু -পুত্ৰঃ ১। ব্রহ্মাৰ পুত্ৰ। ২।
হিমালয় পৰ্বতৰ পৰা ওলাই অসম প্ৰদেশৰ মাজেৰে
গৈ বঙ্গদেশৰ উত্তৰাঞ্চলত গঙ্গাৰ 'লগলাগি
বঙ্গোপসাগৰত পৰা এখন অতি প্ৰসিদ্ধ নদৰ নাম।
পিতাক জমদগ্নিৰ আদেশত পুত্ৰ পৰশুৰামে মাতৃক
হত্যা কৰাৰ পিচত মাতৃহত্যা মহাপাপৰ পৰা মুক্তি
পাবৰ কাৰণে পিতাকৰ উপদেশক্ৰমে ব্ৰহ্মকুণ্ডলৈ
আহি তাতে স্নান কৰি মুক্তি লাভ কৰে। তাৰ পিচত
কুঠাৰেৰে হেমশৃঙ্গ ভেদ কৰি ব্ৰহ্মকুণ্ডৰ পানী বৈ
যাবলৈ দিয়ে। পানীৰ এই স্ৰোতৰ আন এটা নাম
লৌহিত। নীলাচলস্থিতা মহামায়া কামৰূপ কামাখ্যাৰ
পাদ স্পৰ্শ কৰি প্ৰৱাহমান এই নদ ভাৰতৰ অতি
পবিত্ৰ নদীবিলাকৰ ভিতৰত অন্যতম। এই নদীত স্নান
কৰি, বিশেষকৈ চ'ত মাহৰ শুক্লাষ্টমীৰ দিনা
(অশোকষ্টঃ ৭ তিথি) স্নান তৰ্পণ কৰিলে সকলো পাপ
ক্ষয় হয় বুলি স্থানীয় হিন্দুধৰ্মাৱলম্বীসকলৰ এটা দৃঢ়
বিশ্বাস। এই নদীত স্নান কৰা মন্ত্ৰ : পুথিৱ্যাং যানি
তীৰ্থানি সৰিতঃ সাগৰাদয়ঃ। সৰ্বে লৌহিত্যমায়ান্তি
চৈত্ৰে মাসি সিতাষ্টমীম্।। ব্ৰহ্মপুত্ৰ মহাভাগ শাস্তনোঃ
কূলনন্দন। অমোঘাগৰ্ভসঙ্কৃত পাপং লৌহিত্য মে
হব।। -পুত্ৰী সৰস্বতী নদী। -পুং পুৰী ১। ব্ৰহ্মাৰ
নগৰ, ব্ৰহ্মধাম ২। কালী -প্ৰলয়ঃ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ
সম্পূৰ্ণ নাশ, লয়। -প্ৰাপ্তিঃ পৰমাত্মাত লীন হোৱা
অৱস্থা। -বন্ধুঃ নিন্দিত ব্ৰাহ্মণ, অযোগ্য ব্ৰাহ্মণ।
নামত ব্ৰাহ্মণ -বীজং প্ৰণৱ 'ওঁ'। -ভৱনং ব্ৰহ্মধাম।
-ভাৱঃ ব্ৰহ্মত লীন। -ভূৱনং ব্ৰহ্মলোক -ভূতিঃ

সন্ধিয়া কাল। -ভূয়ং ক্লী (ব্ৰহ্ম ভূ কাপ) ১। ব্ৰহ্মভূ,
মনু ১২।১০২; ২। পৰম ব্ৰহ্মজ্ঞান বিষয়ক বেদান্ত
দৰ্শন। -মতী সৰস্বতী নদী। -মন্ত্ৰং বেদপাঠ,
বেদশিক্ষা -মূৰ্খভূং শিৱ; -মেখলঃ মূৰ্জলতা, এবিধ
ফুল। -যজ্ঞঃ পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ। বেদৰ অধ্যাপন আৰু
পাঠ। -যোগঃ ব্ৰহ্মজ্ঞান লাভ। -যোনিঃ পু
ব্ৰহ্মোদ্ভূত। ব্ৰহ্মাৰ উৎপত্তিস্থান ব্ৰহ্মগিৰি। ব্ৰহ্মপ্ৰাপ্তিৰ
কাৰণভূত ব্ৰহ্মধান, মনু ১০।৭৪ -যোনী ক্লী
কুৰুক্ষেত্ৰৰ সৰস্বতীৰ পাৰত অৱস্থিত এখন তীৰ্থস্থান।
এই ঠাইতে ব্ৰহ্মাই চাৰিটা বৰ্ণ সৃষ্টি কৰিছিল। -বহ্নং
(ব্ৰহ্মণে ব্ৰহ্মপ্ৰাপ্তয়ে বহ্নং) উত্তমাস্ত্ৰ। ব্ৰহ্মতালু। এই
তালুত থকা ছিদেৰে মুমূৰ্ষৰ প্ৰাণবায়ু নিগত হয়।
-ৰাতঃ শুকমুনি। -ৰাত্ৰঃ ব্ৰহ্মমহৰ্ত্ত। -ৰাশিঃ
১। সম্পূৰ্ণ বেদ। ২। পৰশুৰাম, -লেখঃ কপালৰ
লিখন। নিয়তি। -ৰত্নং বেদৰ ব্যাখ্যাকাৰ। -ৰথঃ,
-ৰথ্যা, -হত্যা ব্ৰাহ্মণ হত্যা। -ৰত্নং-ৰত্নসং
ঐশ্বৰিক তেজ, দীপ্তি। ব্ৰাহ্মণ গ্ৰন্থৰ অন্তৰ্নিহিত শক্তি
মনু ৪।৯৪ -ৰত্নস্বী(ন) পু এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ জ্ঞানী
ব্ৰাহ্মণ -ৰৱনং তাম। -ৰাদী(ন) ১। বেদজ্ঞ, ২।
বেদাভ্য, দাৰ্শনিক। -ৰিদ্ পৰমব্ৰহ্মাৰ বিষয়ে
জ্ঞানযুক্ত। দাৰ্শনিক, মুনি, ঋষি, -ৰিদ্ধ্যা পৰম
ব্ৰহ্মবিষয়ক বিদ্যা। -ৰিন্দুঃ বেদপাঠীৰ মুখৰ পৰা
ওলোৱা লালটিৰ টোপ। -ৰিবৰ্ধনঃ ইন্দ্ৰ। -বৃক্ষঃ ১।
পলাশ, ২। ডিমৰু গছ, -বৃষ্টিঃ ব্ৰাহ্মণৰ বৃষ্টি।
-ৰেদঃ ১। বেদৰ জ্ঞান, ২। ব্ৰহ্মজ্ঞান, ৩।
অথৰ্ববেদ। -ৰৈৱৰ্ত্ত ওঠৰখন পুৰাণৰ এখন। -সম্ভৱঃ
পু নাৰদমুনি। -সায়ুজ্যং ব্ৰহ্মত সম্পূৰ্ণৰূপে লীন।
-সার্বৰ্ণিঃ দশম মনু। -সুতঃ নাৰদ মুনি, মৰীচি আদি
মুনিগণ -সুঃ ১। অনিৰুদ্ধ, ২। কামদেৱ -সূত্ৰং
১। যজ্ঞোপবীত, লঙণ, ২। বাদৰায়ণ কৃত বেদান্ত
দৰ্শনৰ সূত্ৰসমূহ। -সূক্ত(জ) শিৱ। -সুত্ৰঃ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড।
-স্বং এজন ব্ৰাহ্মণৰ সম্পত্তি, যা ৩।২১২;
-স্বহাবী(ন) ব্ৰাহ্মণৰ সম্পত্তি হৰণকাৰী -হৱিঃ
হোমত ঘৃতাছতি। -হা(ন) ব্ৰাহ্মণ হত্যা -হৃতং
অতিথি সেৱা, অতিথি সংকাৰ।

ব্ৰহ্মৰ্ষিঃ পু ব্ৰাহ্মণ ঋষি, যেনে- গৌতম ঋষি।

ব্ৰহ্মা(ন) পু (বৃংহতি বৰ্দ্ধতে যঃ বৃহি বৃদ্ধৌ মনিন),

১। সোমযজ্ঞৰ ঋত্বিক বিশেষ, ২। এবিধ যোগ।
বিষ্ণুস্তোত্ৰ ২৭ বিধ যোগৰ অন্তৰ্গত পঞ্চবিংশ যোগ।
৩। বিপ্র, পুৰোহিত, ৪। অৰ্হদ উপাসক, ৫। সৃষ্টিকৰ্তা
দেৱতা, -নী স্ত্ৰী ১। ব্ৰহ্মাৰ পত্নী, ২। দুৰ্গা, ৩। এবিধ
আতৰ।

ব্ৰহ্মাঙ্কৰং স্ত্ৰী প্ৰণৱ 'ও'।

ব্ৰহ্মাঙ্গভূঃ পু যোঁৰা।

ব্ৰহ্মাঞ্জলিঃ ১। বেদপাঠৰ সময়ত হাতযোৰ কৰি প্ৰদৰ্শন
কৰা শ্ৰদ্ধা। ২। গুৰু প্ৰণাম।

ব্ৰহ্মাণ্ডং স্ত্ৰী আদিমতম অণু, য'ৰ পৰা বিশ্বব্ৰহ্মাতৰ সৃষ্টি
হৈছিল। -পুৰাণং এখন পুৰাণ।

ব্ৰহ্মাভিজাতা স্ত্ৰী গোদাবৰী নদী।

ব্ৰহ্মাধিগমঃ, -ব্ৰহ্মাভ্যাসঃ বেদাধ্যয়ন।

ব্ৰহ্মাভ্যুঃ(স) স্ত্ৰী গৰুৰ মৃত।

ব্ৰহ্মাবস্তুঃ বেদপাঠ পুনৰ আৰম্ভ।

ব্ৰহ্মাৰ্পণং স্ত্ৰী পৰম ব্ৰহ্মত নিজকে অৰ্পণ কৰা। গী

৪। ২৪।

ব্ৰহ্মাৱণঃ পু শ্ৰীনাৰায়ণ।

ব্ৰহ্মাৱৰ্তঃ পু সৰস্বতী আৰু দুষ্যতী নদীৰ মাজৰ ভূখণ্ড।

ব্ৰহ্মাসনং ধ্যানৰ আসন।

ব্ৰহ্মাস্ত্ৰং ব্ৰহ্মা প্ৰদত্ত অস্ত্ৰ বা পাশ বিশেষ।

ব্ৰহ্মাষ্ট বেদজ্ঞ, পৰম জ্ঞানী, -ষ্ঠাঃ দুৰ্গা।

ব্ৰহ্মোজ্জ্বলতা বেদ বিস্মৃতি।

ব্ৰহ্মোদ্যাং বেদব্যাখ্যান।

ব্ৰহ্মোপদেশঃ বেদৰ উপদেশ, দীক্ষা।

ব্ৰাহ্ম বিণ্ ১। পৰম ব্ৰহ্ম বা সৃষ্টিকৰ্তা সম্বন্ধীয়, মনু
২। ৪০; ২। ব্ৰাহ্মণ সম্পৰ্কীয়, ৩। বেদ সম্বন্ধীয়,
বৈদিক। ৪। পৱিত্ৰ, ঐশ্বৰিক -স্বাং বুঢ়া আঙুলিৰ
তলৰ অংশ। বেদাধ্যয়ন। -স্বাঃ ব্ৰাহ্ম বিবাহ। আঠ
বিবাহৰ এবিধ। এই বিবাহক শ্ৰেষ্ঠ বিবাহ বুলি গণ্য
কৰা হয়, কাৰণ কন্যাক বা দৰাক দিবলৈ কোনো
পণ, যৌতুকাদিৰ দাবী নাথাকে। শক্তি অনুসাৰে
সালঙ্কতা কন্যাক বিধিমতে বৰক অৰ্পণ কৰা হয়।
-দেয়া ব্ৰাহ্ম প্ৰথমতে বিবাহ দিব লগীয়া কন্যা।
-মুহূৰ্তঃ ডোকমোকালি। অৰুণোদয়ৰ প্ৰথম দুই
দণ্ডকাল। 'বাত্ৰেচ পশ্চিমে যামে মুহূৰ্তো ব্ৰাহ্ম
উচ্যতে।'

ব্ৰাহ্মণ বিণ্ ব্ৰাহ্মণ সম্বন্ধীয়, ব্ৰাহ্মণ প্ৰদত্ত, -ণং ১।

ব্ৰাহ্মণ গোষ্ঠী। ২। ব্ৰাহ্মণ গ্ৰন্থ। যেনে- শতপথ

ব্ৰাহ্মণ। বেদৰ এটা বিভাগ, য'ত বিভিন্ন যাগযজ্ঞত

ব্যবহৃত মন্ত্ৰৰ প্ৰয়োগ বিধিৰ বৰ্ণনা আছে। চাৰিওখন

বেদৰ সুকীয়া ব্ৰাহ্মণ আছে। -ণঃ ১। চাৰি বৰ্ণৰ

প্ৰথম বৰ্ণ। ব্ৰাহ্মণ, বামুণ, ঋবে ১০। ৯০। ১২; ২।

পুৰোহিত, ঋত্বিক, ৩। অগ্নি। -নী ১। ব্ৰাহ্মণ

তিৰোতা, ২। ব্ৰাহ্মণৰ পত্নী, ৩। বুদ্ধি, ৪। এবিধ

জেঠী, ৫। এবিধ ঘাঁহ, ৬। এবিধ বৰল, -নীগামী

(ন) পু ব্ৰাহ্মণীৰ প্ৰেমিক। -দ্রব্যং বামুণৰ সম্পত্তি।

-নিম্দ্ৰকঃ ব্ৰাহ্মণক নিম্দ্ৰাকাৰী, -বুৰঃ নিজকে বামুণ

বুলি কৈ ফুৰা লোক। লঙ্ঘনধাৰী অজ্ঞানী বামুণ।

-সন্তুৰ্পণং ব্ৰাহ্মণক সন্তুষ্টি প্ৰদান, ব্ৰাহ্মণ ভোজন।

ব্ৰাহ্মণকঃ অশিক্ষিত ব্ৰাহ্মণ।

ব্ৰাহ্মণাতিক্রমঃ ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰতি অশ্ৰদ্ধা।

ব্ৰাহ্মণাপাশ্ৰয়ঃ ব্ৰাহ্মণৰ ওচৰত আশ্ৰয় ভিক্ষা।

ব্ৰাহ্মণাভ্যুপপত্তিঃ ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰতি দয়া।

ব্ৰাহ্মণ্য বিণ্ ব্ৰাহ্মণৰ যোগ্য, -ণ্যং ১। ব্ৰাহ্মণ পদ,

পৌৰহিতালি চৰিত্ৰ, মনু ৩। ১৭; ২। ব্ৰাহ্মণ গোষ্ঠী।

ব্ৰাহ্মাহোৰাত্ৰঃ পু ব্ৰহ্মাৰ এদিন এৰাতি। দুই হাজাৰ দৈৱ

বছৰ আৰু দুই কল্প মনুষ্য কালৰ সমান।

ব্ৰাহ্মী স্ত্ৰী (ব্ৰাহ্মণ ইয়ম ব্ৰহ্ম অণ ভীপ) ১। দুৰ্গা, ২।

শিৱৰ আঠ মাতৃকাৰ অন্তৰ্গত মাতৃকা বিশেষ,

ব্ৰহ্মশক্তি। ৩। দেৱী সৰস্বতী, ৪। বাক, ৫। সাধু

কথা। ৬। ৰোহিণী নক্ষত্ৰ, ৭। ব্ৰাহ্মবিবাহিতা কন্যা,

৮। ব্ৰাহ্মী শাক। ৯। এখন নদীৰ নাম। ১০।

ব্ৰহ্মভৱা। গী ২। ৭২ -কন্দঃ এবিধ মূলা জাতীয়

গছ। -পুত্ৰঃ ব্ৰাহ্মীৰ পুত্ৰ, মনু ৩। ২৭।

ব্ৰাহ্ম্য বিণ্ ১। ব্ৰহ্ম অথবা পৰমাত্মা বিষয়ক, ২। ব্ৰাহ্মণ

সম্বন্ধীয়। -স্ব্যং স্ত্ৰী বিস্ময়।

ব্ৰহ্মন(২) বিণ্ (ব্ৰ শত্ৰু) বক্তা।

ব্ৰহ্মাণ বিণ্ (ব্ৰ শানচ্) বক্তা, ভাট্ট ২। ৪০।

ব্ৰ উক্তো (অদা উ দ্বিক ব্ৰবীতি ব্ৰতে) ১। ক, কথা ক,

২। কোনো বস্তু বা মানুহৰ বিষয়ে ক, ৩। প্ৰমাণ কৰ,

ঘোষণা কৰ, প্ৰকাশ কৰ, নৈ ২। ৪৮; ৪। মাত, নাম

ধৰি মাত, নাম কৰ, নিশ্চি কৰ, ৫। উত্তৰ দি।

ব্ৰহ্মং, -স্বঃ ফাঁচ, পাশ, জাল। ■

ভ, ভকাৰ ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ চতুৰ্বিংশ, আৰু 'প' বৰ্ণৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ। শিৱসূত্ৰৰ অষ্টম সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ।

ভং ক্লী (ভা দীপ্তৌ ৱাহলকাৎ ডঃ) ১। নক্ষত্ৰ, ২। চন্দ্ৰ মণ্ডল, ৩। গ্ৰহ, ৪। সংখ্যা '২৭', ৫। বাশি চক্ৰ ৬। মৌমাখি।

ভঃ পু (ভা ডঃ) ১। শুক্ৰগ্ৰহ, শুক্ৰাচাৰ্য্য, ২। মৌমাখি, ৩। ভ্ৰান্তি, ভুল -চক্ৰং বাশি চক্ৰ।

ভক্তিৰা ক্ৰী ফৰিং।

ভক্ত বিণ (ভজতে ইতি ভজ সেরায়াং কৰ্মণি ক্তঃ) ১। নিৰ্দিষ্ট, পৰিৱেশিত, ২। বিভাজিত, সেৱিত, ৩। আসক্ত, বিশ্বস্ত, ৪। পক, সিদ্ধ, ৫। তৎপৰ।

-ক্ৰং ১। অন্ন, ভাত, ২। ধন, মনু ১১।৭; ভাগ, অংশ -ক্ৰঃ (দেৱতাৰ) ভক্ত, সেৱক, পূজক, দ্বাৰাধক, গী ৪।৩। ভক্ত তুষ্ট হ'লে ভগৱান তুষ্ট।

'ভক্তে তুষ্টে হৰিষুষ্টো হৰৌ তুষ্টে চ দেৱতাঃ। ভৱন্তি সিন্তাঃ শাখাশ্চ যথা মূলনিষেচনাৎ। -কৰঃ ধূপশলা।

-কাৰঃ ভাত ৰান্ধনি -হৃদং ভোক, ক্ষুধা, -দাসঃ পোন্ধৰ বিধ দাসৰ ভিতৰত এবিধ। এসাজ ভাতৰ বিনিময়ত কাম কৰা দাস, মনু ৮।৪১৫; -ঋষ খাবলৈ অনিচ্ছা, অভোক। -মণ্ডঃ ভাতৰ মণ্ড, বা

সিদ্ধ ভাতৰ মাড়। -ৰোচন ক্ষুধাকাৰক, ভোক লগোৱা (বস্তু) -ৱৎসল ভক্তপ্ৰিয় (ভগৱান)। -শালা খোৱা ঘৰ।

ভক্তিঃ ক্ৰী (ভজতে ইতি ভজ ক্তিন) ১। বিভাগ, ২। অংশ, ভাগ, ৩। ভক্তি, নিষ্ঠা, প্ৰেম, আসক্তি, বিশ্বাস, ৪। ১৩।১৫; ৪। শ্ৰদ্ধা, উপাসনা, পূজা সেৱা, ৫। কাপোৰৰ বাগি, ৬। অলঙ্কাৰ, সাজ-সজ্জা, ৭। ১৩।৫৯; ৭। অনুৰাগ, ৮। গৌৰৱবৃত্তি, ভক্তি। -নব শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণভাৱে নত হোৱা। -পূৰ্ব অবা শ্ৰদ্ধাস্থিতভাৱে, ভক্তিপূৰ্ণভাৱে -ভাক্(জ) অত্যন্ত আসক্ত। বিশ্বস্ত -মাৰ্গঃ ভক্তিৰ পথ। ভগৱানৰ প্ৰতি অসীম ভক্তিৰ যোগেদি মুক্তি (মোক্ষ) লাভ কৰাৰ পথ। -যোগঃ (ভক্ত্যেযোগঃ) নিষ্ঠাপূৰ্ণ ভক্তিৰ জৰিয়তে পৰমেশ্বৰ প্ৰাপ্তি যোগ। ভাগৱতৰ ১ম স্কন্ধ ১ম অধ্যায়। ক্লী ভগবদ্ গীতাৰ দ্বাদশ অধ্যায়ক ভক্তিযোগ বোলা হয়।

ভগৱানে কৈছে- 'ময়্যাৱেশ্য মনো যে মাং নিত্যযুক্তা উপাসতে। শ্ৰদ্ধয়া পৰয়োপেতাশ্চে মে যুক্ততমা মতাঃ।' ইত্যাদি। -বসঃ পু (ভক্তিৰেব বসঃ) কৃষ্ণভক্তিরূপ বস। ভগৱৎ প্ৰেম বস।

ভক্তিমান(ং) বিণ ভক্তিত আশ্রিত হৈ থকা, বিশ্বস্ত। অনুৰক্ত; সা ১২।১৯।

ভক্তিবিণ (ভক্তিং ভক্তিং লাভীতি ভক্তি লা কঃ) অনুৰক্ত, বিশ্বাসযোগ্য -লঃ পু বিশ্বাসী ঘোঁৰা।

ভক্ষ ভক্ষে (ক) (চুৰা উ স ভক্ষয়তি-তে); (খ) (ভ্ৰা উ স ভক্ষতি-তে) ১। খা, ভক্ষণ কৰ, গিল, খাই পেলা, ২। নষ্ট কৰ, খৰচ কৰ, ক্ষয় কৰ, ৩। কামোৰ, কামুৰি খা।

ভক্ষক বিণ (ভক্ষয়তীতি ভক্ষ থুল) খাদক, লুলুপ, খঁকুৱা।

ভক্ষণং ক্লী (ভক্ষ ভাৱে লুট) খাৱন, গন্ধাধঃকৰণ, গিলা কাৰ্য্য।

ভক্ষ্য, ভক্ষণীয় বিণ ভক্ষ যৎ, অনীয়ৰ) খাব লগীয়া, খাব পৰা খাদ্য -ক্ষ্যং খোৱা বা খাব পৰা আহাৰ, খাদ্য সামগ্ৰী, মনু ১।১১২; কিছুমান তিথিত কিছুমান বস্তু খোৱাটো নিষেধ কৰা হৈছে। যেনে- প্ৰতিপদী কুম্ভাণ্ড (লাউ), দশমীত কলমী শাক ইত্যাদি। -কাৰঃ ৰান্ধনি, পিঠা বা মিঠাই আদি তৈয়াৰ কৰা কৰিকৰ।

ভগং,-গঃ ক্লী পু (ভজাতে অশ্মিন্নিতি ভজ সেরায়াং ঘঃ) ১। ক্ৰী চিহ্ন, যোনি। উপস্থ, স্মৰ মন্দিৰ। ২। ক্লী, ৩। বীৰ্য্য, ৪। ইচ্ছা, বাসনা, ৫। জ্ঞান ৬। বৈৰাগ্য, ৭। কীৰ্তি মাহাত্ম্য। ৮। ঐশ্বৰ্য্য, ৯। যত্ন, অধ্যৱসায়, ১০। ধৰ্ম, ১১। মোক্ষ ১২। সৌন্দৰ্য্য, ১৩। প্ৰেম, মৰম, ১৪। সৌভাগ্য, ১৫। কান্তি, ১৬। দ্বাদশাদিত্যৰ এটা ১৭। চন্দ্ৰ, ১৮। পূৰ্বফাল্গুনী নক্ষত্ৰ -গঃ পু দ্বাদশাদিত্য -গণঃ নক্ষত্ৰসমূহ -ৱঃ সদাশিৱ, -দন্তঃ নৰকাসুৰৰ জ্যেষ্ঠপুত্ৰ। প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ অধিপতি। কা পু ৩৯ অঃ -দেৱঃ লম্পট, কামুক, -দৈৱতং পূৰ্ব ফাল্গুনী নক্ষত্ৰ, বৃহস্পতিৰ জন্ম নক্ষত্ৰ, -স্বৰঃ শৌচদ্বাৰত অথবা লিঙ্গত ব্ৰণ জাতীয় এবিধ ৰোগ, অৰ্শৰোগ -মন্দৰঃ বিষ, -ভক্ষকঃ কুটনা, বেশ্যা যোগানধাৰী, -ৱতী ক্ৰী (ভগ ঐশ্বৰ্য্যং অস্তি অশ্মিন্নিতি

মতূপ) ১। ঐশ্বৰ্য্যশালিনী দেৱী। গোৰী, পূজা, প্রকৃতিৰূপিনী মহামায়া, ২। দেৱী সৰস্বতী, ৩। ভগৱতী গঙ্গা।

ভগৱান(৭) পু (ভগ মতূপ মস্য ৪ঃ) ঐশ্বৰ্য্যশালী, পৰম ঐশ্বৰ্য্যৰ অধিকাৰী, যশস্বী, শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ, পূজা, ঐশ্বৰিক। 'ঐশ্বৰ্য্য সমগ্রস্য বীৰ্য্যস্য যশসঃ শ্ৰিয়ঃ। জ্ঞানবৈৰাগ্যয়োশ্চৈৱ যগ্নাং ভগ উচ্যতে। (পু) ভগৱান বিষ্ণু, শিৱ, শ্ৰীকৃষ্ণ, বুদ্ধ, জিন।

ভগাক্ষৰঃ যোনিৰ 'আলজিভা'।

ভগাধানং ক্লী বৈবাহিক সুখ দান।

ভগালং ক্লী মহাদেৱৰ অলঙ্কাৰ। মূৰৰ খোলা, -লী(ন) মহাদেৱ।

ভগিনিকা ভনী।

ভগিনী ১। ভনী, ২। ভাগৱতী নাৰী, ৩। তিৰোতা।

ভগী (ন) বিণ ১। সুখী, সৌভাগ্যৱান, ২। ঐশ্বৰ্য্যশালী।

ভগীৰথঃ পু সূৰ্য্যবংশীয় ৰজা দিলীপৰ পুত্ৰ। সাগৰৰ আজোনতি। কপিল মুনিৰ শাপত ভষ্মীভূত হৈ অধঃপতিত হোৱা পিতৃ পিতামহসকলক উদ্ধাৰ কৰাৰ কাৰণে কঠোৰ তপস্বী কৰি গঙ্গাক পৃথিৱীলৈ আনে। সেয়ে গঙ্গাৰ আন এটা নাম ভাগীৰথী।

ভগোলঃ পু (ভানাং নক্ষত্ৰানাং গোলঃ) নক্ষত্ৰ চক্ৰ।

ভগ্ন বিণ (ভনজ ক্ৰঃ) ১। ভঙা, ভাগি যোৱা, ছিন্ন, চূৰ্ণিত, ২। নিৰাশ, ৩। বাধিত, ৪। পৰাজিত, বিনষ্ট। -গ্নঃ ক্লী ১। এবিধ বেমাৰ, ২। হাত-ভৰি আদি ভগা -ক্ৰমঃ ৰচনাৰ ক্ৰম অথবা বিন্যাসত ছেদ বা লঙ্ঘন, -চেষ্ট নিৰুদায়, নিৰাশ। -দৰ্প নম্ৰ, তল মূৰ। -পাদক্ষঃ ক্লী পুষ্কাৰাখ্য ছয় নক্ষত্ৰ। সেইকেইটা হ'ল— পুনৰ্বসু, উত্তৰাষাঢ়া, কৃত্তিকা, উত্তৰ ফাল্গুনী, পূৰ্বভাদ্ৰ আৰু বিশাখা। -পাৰ্শ্ব পিঠি আৰু বুকুৰ কাষৰ ফালৰ বিষ। -পৃষ্ঠ পিঠি ভঙা। -প্ৰতিজ্ঞা বিশ্বাস ভঙ্গকাৰী। -মনঃ(স) নিৰাশ, উদ্যমহীন। -সঙ্কল্প যাৰ সকলো অভিসন্ধি অথলৈ গৈছে।

ভগ্নী ভগিনী।

ভঙ্কাৰী ডাঁহ।

ভংক্তা(খ) বিণ ভাঙোতা, ভঙ্গকাৰী। -ক্ৰিঃ ভাঙন।

ভঙ্গঃ পু ভজ্যতে ইতি (ভনজ ষঞঃ) ১। পৰাজয়, ২। ভাঙন।

ভঙ্গঃ পু (ভজ্যতে ইতি ভনজ ষঞঃ) ১। পৰাজয়,

২। ভাঙন, ভেদ, ৩। এবিধ বেমাৰ। যেনে— ধ্বজভঙ্গ, ৪। ছিন্নকৰণ, বিভাজন। ৫। অংশ, ভাগ। ৬। নিৰাশ, অকৃতকাৰ্য্যতা, নিষ্ফলতা, ৭। ফাঁট, ছেদ, ৮। বিৰতি, ৯। নলা, খাল ১০। কোৱাৰ ভঙ্গি, ঘূৰাই-পকাই কোৱা। ১১। গাজা, ভাং; ১২। পক্ষাঘাত, ১৩। গমন, গতি, ১৪। প্ৰবঞ্চনা, বিশ্বাসভঙ্গ। ১৫। কুটিলতা, ১৬। ভয়, আতঙ্ক -ৰাসা ক্লী হালধি। -সার্থ কুটিল, অসাধু, ঠগ।

ভঙ্গা ১। ভাং, ২। ঘোঁটা। ভাঙেৰে বনোৱা এবিধ জুলীয়া খাদ্য। -নঃ ভাঙন। -বী ক্লী ডাঁহ।

ভঙ্গি, ক্লী (ভনজ ইন কৃ) ১। বিচ্ছেদ, ভাঙ্গন, ২। হাড় ভঙা, বিভাগ, ৩। স্বেত, বান, টো, ঠা বেকা-বেঁকী পথ, ৫। চল, অজুহত, ৬। ছল, ৭। খোজ, ৮। বিনয়, সজ্জা, নম্ৰতা, -ভক্তিঃ টো থকা খটখটী; মে ৬০, -শা(ন) পু ১। ভঙ্গ, ২। ভেচচন, ৩। ছলনা, ৪। কুটিলতা, বুদ্ধি চাতুৰ্য্য। -ক্লী ক্লী ভঙ্গি।

ভঙ্গিলং জ্ঞানেন্দ্ৰিয়ৰ কোনো বিকাৰ বা খুঁত।

ভঙ্গুৰ বিণ (ভনজ ঘূৰচ) ১। স্ময়ং ভাঙনশীল, নিজে নিজে ভাঙিব ধৰা, ঠুনুকা, অস্থায়ী, ২। কুটিল, বক্ৰ, ৩। ঠগ, প্ৰবঞ্চক। -ৰঃ নদীৰ ভাজ। -ৰা শ্ৰিয়ঙ্গু লতা।

ভঙ্গ্যং ক্লী ভাঙিব লগীয়া বস্তু।

ভচক্ৰং ক্লী (ভানাং ৰাশীনাং নক্ষত্ৰানাং চক্ৰং) ৰাশিচক্ৰ নক্ষত্ৰচক্ৰ।

ভজ্ ক) ভাগসেৱয়োঃ (ভো উ সক ভজতি-তে বিভজতি-তে) ১। ভাগ কৰ, বিলা, ২। ভাগ ব অংশ পা, লাভ কৰ, নিজৰ ভাগ ল, মনু ১০।৫২ ৩। গ্ৰহণ কৰ, ৪। সহায় ল, আশ্ৰয় ল। ৫। পালন কৰ, ৬। উপভোগ কৰ, ভোগ কৰ, ৭। স্তুতি কৰ, ভজন কৰ, সেৱা-পূজা কৰ, ৮। বাছি ল, নিৰ্বাচন কৰ, ৯। দেহাজনিত সুখ ভোগ কৰ, ১০। আসক্ত হ। সংস্ৰি— নিজৰ ভিতৰত সমানে ভগাই ল সমানে ভগাই দি।

খ) পাকে (চুৰা উ সক ভাজয়তি-তে) ১। ৰান্ধ, ২। ভাজ, (তৰকাৰী) ৰান্ধ, (আলু) ভাজ।

গ) বিশ্ৰাণনে। বিশ্ৰাণনং দানং (ভাজয়তি-তে) দি, দান দি, প্ৰদান কৰ।

ভজ্জকঃ পু ১। বিভাজনকাৰী, পৰিৱেশনকাৰী, ২। পূজৰী।

ভক্ত, ভজনকাৰী।

ভজনং ক্লী (ভজ লুট) ১। ভাগ, অংশ, বিভাজন
১। অধিকাৰ, ৩। সেবা, পূজা, ভজন-কীৰ্তন।

ভজমান বিণ (ভজ চানচ) ১। বিভাজক, সুখী, উপভোক্তা,
২। ন্যায়, উপযুক্ত, যোগ্য, ৩। সেরক, ভজনকাৰী
-নঃ (পু) বজা সাত্ততৰ পুত্ৰ, ভা ৯। ২৪। ৬।

ভঞ্জ ক) আমদনে (কথা প স ভনজি) ১। ভাং, ভাঙি
পেলা, ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰ। ২। ধ্বংস কৰ, নাশ
কৰ, ৩। বাধা দি, নিৰাশ কৰ, ব্যৰ্থ কৰ, ৪। পৰাজিত
বন। খ) ভাসি (চুৰা উ অক ভঞ্জয়তি-তে) উজ্জ্বল
কৰ, উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, উজলা। পোহৰাই পেলা।

ভঞ্জক বিণ ভাঙোতা, বিভাজনকাৰী।

ভঞ্জনং ক্লী ১। ভাঙন, ২। ছিন্নকৰণ, ৩। পীড়ন,
৪। উৎসাহহীনতা, ৫। নাশ, ৬। দূৰীকৰণ, ৭। পৰাজয়,
৮। বাধা -নঃ দন্তক্ষয়, দাঁত ক্ষয় হোৱা।

ভঞ্জনকঃ এবিধ দন্তৰোগ।

ভঞ্জকঃ পু দেৱ মন্দিৰত হোৱা গছ।

ভঞ্জা ক্লী (ভজ অচ টাপ) দেৱী অন্নপূৰ্ণা।

ভট ক) ভূতৌ (ভা প সক ভটতি) ১। পালন কৰ,
পোষণ কৰ, ডাঙৰ-দীঘল কৰ, ২। ভাড়া কৰ,
৩। বেতন ল, মজুৰী ল।

২। ভাষণে (চুৰা উ স ভটয়তি-তে) কথা ক, ভাষণ দি,
কথা পাত।

ভটঃ পু (ভটতীতি ভট অচ) ১। যোদ্ধা, সৈনিক, ২। বীৰ
পুৰুষ, ৩। এবিধ ম্লেচ্ছ জাতি, ৪। বৰ্বৰ, পামৰ,
অধম, ৫। দানৱ, ৰাক্ষস।

ভটিত্ৰং ক্লী শলকাত পুৰি সিদ্ধ কৰা মাংসাদি। 'কাবাব'
(পাৰ্চী)

ভট্টঃ পু (ভটতীতি বাহুলকাৎ তন) ১। এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ
জাতি, 'ভাট', বৈদ্য। ক্ষত্ৰিয়াদ বিপ্ৰকন্যায়্য ভট্টৌ
জাতোহনুৱাচকঃ ২। গৰাকী, স্বামী, 'হজুৰ',
৩। বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণৰ নামৰ শেষত লিখা এটা উপাধি
যেনে— কুমাৰিলভট্ট। ৪। জ্ঞানী ব্যক্তি, দাৰ্শনিক,
৫। চাৰণ।

ভট্টাচাৰ্য্যঃ পু ১। অতি জ্ঞানী পণ্ডিত বা গুৰু, ২। বৈদ্য,
চিকিৎসক, ৩। তৃতাত্ত্বভট্টপ্ৰণীত আৰু উদয়ানা-
চৰ্যাকৃত— এই দুয়োখন ন্যায়শাস্ত্ৰ জনা ব্যক্তি।

ভট্টাৰ বিণ ১। পূজনীয়, শ্ৰদ্ধেয়, ২। নামৰ আগত

লিখা উপাধি। যেনে— ভট্টাৰঃ শ্ৰীৰামচন্দ্ৰঃ।

ভট্টাৰকঃ পু (ভট্টাৰ কণ) ১। নাটকত থকা বজা,
২। পূজনীয় ব্যক্তি, ৩। তপোধন, ৪। সূৰ্য্য;
-ৰাৰং (ভট্টাৰকস্য সূৰ্য্যস্য ৰাৰং) ৰবিবাৰ, দেওবাৰ।

ভট্টিঃ পু শ্ৰীস্বামীৰ পুত্ৰ ভট্ট নামৰ এজন মহাকবি
ৰামায়ণ মহাকাব্যৰ কথাৰ আধাৰত ৰচনা কৰা এখন
মহাকাব্য। কোনো কোনো পণ্ডিতে এই ভট্ট আৰু
শতকত্ৰয় ৰচয়িতা ভৰ্তৃহৰি একেজন বুলি ক'ব
খোজে। -নী ১। নাটকত উল্লেখ কৰা এবিধ নায়িকা,
অনভিযুক্তা ৰাণী। ২। উচ্চ শ্ৰেণীৰ মহিলা, ৩। ব্ৰাহ্মণী।

ভড়ঃ পু বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি বিশেষ। (লেটাং তীবৰ কন্যায়্য
জাতঃ)।

ভড়িলঃ পু (ভড়ি ইলচ) ১। বীৰ পুৰুষ, যোদ্ধা, ২। ভূতা,
চাকৰ।

ভণ্ শব্দে (ভা প দ্বিক ভণতি) ১। ক, কথা ক,
২। উল্লেখ কৰ, ব্যাখ্যা কৰ, ৩। নাম ধৰি মাত।

ভণনং-ণিতং-ণিতিঃ ভাষণ, কথন, বচন, বাক্য,
কথোপকথন।

ভণ্ ক) শিৱে, প্ৰত্যৰণে (চুৰা উ অ ভণয়তি-তে)
১। ভণামি কৰ, ২। ঠগ, ধ্বংসনা কৰ, ৩। কল্যাণ
কৰ, খ) ৰাচি, পৰিহাসে (ভা আ স ভণতে) ১।
ডাবি দি, ধমক দি, ২। কথা ক, ৩। ঠাট্টা কৰ,
বিদ্বপ কৰ।

ভণঃ পু (ভড়ি প্ৰত্যৰণে অচ) ১। অশ্লীলভাষী, ২। বহুৱা,
বিদুষক, চং ৩। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি বিশেষ। -তপস্বী
(ন) দেখাত সন্ন্যাসী। ভণঃ -হাসিনী ৰক্ষিতা, নটী।

ভণকঃ পু এবিধ বালিমাহী চৰাই।

ভণনং ক্লী ১। দুষ্টামি, ২। বৰ্ম, কৰচ, ৩। যুদ্ধ।

ভণিঃ,-ণী টৌ।

ভণ্ডিল বিণ (ভণ্ড ইলচ) ১। শুভ, উন্নত সুখী, ২।
মঙ্গলময়, ৩। সৌভাগ্যবান -লঃ পু ১। সৌভাগ্য,
সুখ, কল্যাণ, ২। দূত, ৩। শিল্পী।

ভণ্ডীৰঃ পু ১। তত্ত্বসূয় শাক, জিলিমিলি শাক, ২। শিখীৰ
গছ, ৩। বটগছ, ৰা ৩। ৭৫। ২৪।

ভণ্ডকঃ পু এবিধ মাছ।

ভদ্ ক) শুভে (চুৰা প অ ভদ্দয়তি) কল্যাণ কৰ, মঙ্গল
কৰ। সেৱা কৰ।

(খ) হৰ্ষে, প্ৰীতি (ভা আ অ ভদ্দতে) আনন্দ পা

আনন্দিত হ, প্রীতি লাভ কর। যেনে— পণ্ডিত: সদা
ভন্দতে, শিক্ষকে সদায় আনন্দমনে থাকে।

ভদন্ত: পু (ভদি কল্যাণে ইতি ঝচ) ১। সৌগতাদিবৃদ্ধ।

২। বৌদ্ধ সন্ন্যাসীর প্রতি সাদর সম্ভাষণ, যেনে—
ভদন্তে দিরাবক মিত্র: -হচ ৫ উ।

ভদাক: পু (ভদি আক:) মঙ্গল, সৌভাগ্য, উন্নতি।

ভদ্র বিণ (ভন্দতে ইতি ভদ কল্যাণে বন) ১। শ্রেষ্ঠ,

২। সাধু, ৩। সুখী, উন্নত ৪। মঙ্গলময়, ৫। দয়ালু,
৬। মনোবশ, ধনীয়া, ৭। প্রিয়, প্রশংসনীয়, -দ্রং

ক্লী ক্তী ১। সুখ, শান্তি, সৌভাগ্য, উন্নতি, কল্যাণ,

মঙ্গল, 'সর্বো ভদ্রাণি পশ্যন্তু মা কচ্চিদ দুখভাক

ভরেৎ', ২। সৌগ, ৩। লো, তীখা, -দ্র: ১। বালিমাহী

চবাই, ২। মেক পর্বত, ৩। এবিধ বিশেষ জাতিৰ

হাতী, ৪। প্রবঞ্চক, ঠগ, ভণ্ড, মনু ৯। ২৫৮; ৫।

সদাশির, ৬। কদম গছ। **ভদ্রা-কৃ**, ভদ্রাকৰণ, মুণ্ডন-

কৰণ, -কপিল: শির। -কাৰক মঙ্গলজনক, -কালী

দুৰ্গা -কুন্ত: গজোদক পূর্ণ সৌণৰ কলহ বা পাত্র।

-গণিতং যাদুমন্ত্ৰ নস্ত্রা অঙ্কন। -ঘট:, -ঘটক: ভাগ্য

('লটাৰী') খেলৰ কলহ বা পাত্র য'ৰ পৰা খেলৰ

(কাগজৰ) টুকুৰা তুলি খেল নিৰ্ণয় কৰা হয়। -নাম্না

(ন) কাঠখোলা চবাই। -পীঠং সিংহাসন, উৎকৃষ্ট

আসন, ব ১৭। ১০; -মুখ শ্রীমুখ। সম্বোধন

কৰোঁতে 'হে মহাশয়', এই অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

-ৰেণু: ইন্দ্রৰ হাতী। -শাখ: কাৰ্ত্তিকেয়। -শ্রয়ং

-প্রিয়ং চন্দন কাঠ -শ্রী: চন্দন গছ -সোভা গঙ্গা।

ভদ্রক বিণ মঙ্গলময়, কল্যাণজনক, মনোবশ। -ক:

দেৱদাক গছ।

ভদ্রপদা, ভাদ্রপদা ক্তী পূৰ্ব আৰু উত্তৰ-ভদ্রপদ নক্ষত্ৰদ্বয়।

ভদ্রা ক্তী ১। গাইগৰু, ২। দ্বিতীয়া, সপ্তমী আৰু দ্বাদশী

তিথি, ৩। আকালী গঙ্গা, ৪। প্রসৰিণী, অপৰাজিতা,

শমী, দক্ষী, হৰিদ্রা, বগা দূৰি আদি কিছুমান বিশেষ

লতা, ৫। ছায়া গৰ্ভজাতা সূৰ্য্যকন্যা।

ভদ্রাঙ্গ: পু বলৰাম।

ভদ্রাঘ্রজ: পু খড়্গ, তৰোৱাল।

ভদ্রাসনং : ১। সিংহাসন, ২। উৎকৃষ্ট আসন, পীঠ,

৩। এক বিশেষ ভঙ্গীৰ যোগাসন।

ভদ্রিকা ক্তী বলয়, খাৰু।

ভদ্রিলং ক্লী ১। উন্নতি, সৌভাগ্য ২। কঁপনি।

ভদ্রেশ্বৰ: পু কল্পগ্রামস্থ শিৱ। দুৰ্গাই আৰাধনা কৰা
কৈলাশ পৰ্বতত থকা পাৰ্থিৱ শিৱলিঙ্গ।

ভদ্রৈলা ডাঙৰ এলাচি।

ভদ্রিলং ক্লী (ভদি ইলচ) ১। শুভ, সৌভাগ্য, ২। কম্পন,

-ল: দৃত।

ভপঞ্জৰং ক্লী নক্ষত্ৰ চক্ৰ। বশিচক্ৰ।

ভপতি: পু (ভানাং নক্ষত্ৰাণাং পতি:) চন্দ্র।

ভন্ত: পু (ভম ভা ক:) ১। ভোমোৰা, ২। ধোঁৱা।

ভন্তবালিকা,-লী ক্তী ১। ডাঁহ, ২। ফৰিং।

ভন্তাবর: পু গৰুৰ হেঙ্গেলনি।

ভন্তাসাৰ: পু মগধৰ এজন ৰজাৰ নাম।

ভয়ং ক্লী (ভী অচ) ১। ভয়, আতঙ্ক, ২। ভীতি, ৩। বিপদৰ

আশঙ্কা, বিপদ, সঙ্কট, ত্ৰাস। 'তাৱদ ভয়স্য ঔভতৱাং

যাৱদভয়মনাগতম। উৎপন্নো তু ভয়ে তীৱ্রে স্থতৱাং

তৈৰভীতৱৎ।' গৰুড় তন্ত্ৰ। -য়: ১। ৰোগ, ২। দ্রোণৰ

অভিমতী নামৰ পত্নীৰ গৰ্ভজাত পুত্ৰৰ নাম, ৩। এজন

যৱনৰাজ -কৰ (ভয়ঙ্কৰ) বিণ ভয়ানক, ভয়জনক,

ভীষণ, ভয়াৱহ, -ভিণ্ডিম: যুদ্ধক্ষেত্ৰত বজোৱা ডাঙৰ

দৰা। -ক্ৰত ১। ভয়ত পলায়নকাৰী, ২। পৰাস্ত,

পৰাজিত, -প্রদ আতঙ্কজনক, -ব্রাহ্মণ: ভয়ভীত

ব্রাহ্মণ -ব্যহ: এক বিশেষ ধৰণৰ সৈন্য সজ্জা।

ভয়াত্ৰাস্ত বিণ ভয়গ্ৰস্ত, ভীত, আতঙ্কিত।

ভয়াতুৰ বিণ ভয় কৰি থকা, ভীত।

ভয়ানক বিণ ভয়ঙ্কৰ, ভয় লগা, ভয়জনক। গী

১১। ২৭ -ক: পু ১। বাঘ, ২। বাহ গ্ৰহ, ৩। ভয়ানক

ৰস। আঠ বা নটা ৰসৰ এটা। স্থায়ীভাৱ, ভয়।

ভয়াপহ বিণ ভয়ানক। -হ: পু ৰজা।

ভয়াবহ বিণ সঙ্কটাপন্ন, ভয়লগা, গী ৩। ৩৫।

ভৰ বিণ (ভ পচাদ্যচ) ১। অতিশয়, অত্যধিক, ২।

ভাৰী, ভাৰবহনকাৰী, -ৰ: পু ১। বোজা, ভাৰ,

ওজন, ২। সমষ্টি, সমূহ, বহু সংখ্যক, ৩। জোখ,

পৰিমাণ বিশেষ, ৪। সংগ্ৰাম, ঋবে ৪। ৩৮। ৫।

ভৰট: পু ১। কুন্তকাৰ, কুমাৰ ২। ভূতা।

ভৰণং ক্লী (ভ ল্যুট) ১। বেতন, মজুৰি ২। পালন-পোষণ

শ ৭। ৩৩; ৩। বহন, ভাৰ বহন, ৪। যোগান,

আহৰণ, -ণ: ভবণী নক্ষত্ৰ, -ণী ক্তী ভবণী নক্ষত্ৰ,

-ভু: বাহ গ্ৰহ।

ভবণীয় বিণ ভবণযোগ্য, পোষ্য।

ভবণ: পু ১। স্বামী, গৰাকী, ২। ৰজা, ৩। বৃষভ,

খাণ্ড, ৪। কুমি, কীট।

ভৰণ্যঃ ক্লী (ভৰণে সাধুঃ ইতি যৎ) ১। মূলা, বেতন, ২। ভৰণী নক্ষত্র, ৩। পোষণীয়, পোষা - গুঃ ১। গৰাকী, ২। পালক, বক্ষক, ৩। বন্ধু, সুহৃদ, ৪। অগ্নি, ৫। চন্দ্র, সূর্য।

ভবতঃ পু (বিভর্তি লোকানিতি ভূ অতচ) ১। নাট্যশাস্ত্র প্রণেতা প্রসিদ্ধ ভবতমুনি। সংস্কৃত নাট্যকারসকলে ভবতক নাট আৰু নৃত্যৰ গুৰু বুলি মানে আৰু সেয়ে সকলো নাট্যকাৰে নাটকৰ শেষৰ শ্লোক ফাকি 'ভবতাকাম' বুলি উল্লেখ কৰি তেওঁক শ্রদ্ধাৰে সোৱাৰে। ২। দুষ্যন্ত-শকুন্তলাৰ পুত্ৰ। কৌৰৱ আৰু শত্ৰুৰ এগৰাকী পূৰ্বপুৰুষ ভবত 'চতুৰ্তী বজা' উপাধিৰে বিভূষিত হৈছিল, ৩। দশৰথৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ। শ্ৰীৰামচন্দ্রৰ অনুজ কৈকেয়ীৰ পুত্ৰ ভবতে যেতিয়া শুনিলে যে মাকৰ কাৰণেই গুৰুপ্ৰতিম অগ্ৰজ শ্ৰীৰাম বনলৈ যাব লগা হ'ল তেতিয়া তেওঁ মাকৰ ওপৰত কষ্ট হৈ উঠিল। তেওঁ সিংহাসনত নবহি পূজা ককায়েকৰ পাদুকা স্থাপন কৰি শ্ৰীৰামৰ নামত ৰাজ্য শাসন কৰিবলৈ ধৰে আৰু শ্ৰীৰাম বনৰ পৰা ঘূৰি নহালৈকে নিজে সাধাৰণ মানুহৰ দৰে জীৱন যাপন কৰে, ৪। নট, অভিনেতা, ৫। বনচৰ জাতি বিশেষ, শৱৰ, ৬। তাঁতী, ৭। খেতিপথাৰ, ৮। অগ্নি, -খণ্ডঃ ক্লী ভাৰতবৰ্ষৰ এটা খণ্ড বা অংশ। কুমৰিকা খণ্ড। -জ্ঞঃ নাট্যশাস্ত্ৰজ্ঞ। নাট্য-নৃত্য-বিদ্যাত পাৰ্গত। -পুত্ৰকঃ অভিনেতা, নট। -স্বৰ্ষঃ ভাৰতবৰ্ষ। -ৰাক্যঃ নাটকৰ শেষফাঁকি শ্লোক বা কবিতা। সংস্কৃত নাট্যকাৰসকলে নাটকখন নান্দী শ্লোকেৰে শুভাৰম্ভ কৰে আৰু ভবত বাক্যেৰে শুভসমাপ্তি কৰে।

ভবথঃ পু (ভূঞ অথঃ) ১। সম্ৰাট, ২। অগ্নি, ৩। সপ্ত লোকৰ এখনৰ অধীশ্বৰ, লোকপাল।

ভবদ্বাজঃ পু ১। এই নামৰ এগৰাকী প্রসিদ্ধ মুনি। ভবদ্বাজ গোত্ৰৰ পূৰ্ব-পুৰুষ। বৃহস্পতিৰ ঔৰসত মমতাৰ গৰ্ভজাত, ২। ভবত পক্ষী।

ভবিত বিণ (হৰিতঃ পুষ্যদৰদিত্বাং হস্য ভঃ) ১। হালধীয়া বৰণৰ, সেউজীয়া বৰণৰ। ২। পোষিত, পুষ্ট, পালিত, ৩। পৰিপূৰ্ণ।

ভবিমান্ পু (ভূ ইমনিচ্) ১। ভবণ-পোষণ, ২। কুঁহা।

ভকঃ পু (ভূ ভৰণে উঃ) ১। স্বামী, পতি ২। বিষু, ৩। সমুদ্র, ৪। সোণ, ৫। সদাশিৱ। -জঃ শিয়াল। -টকং ভজা মাংস।

ভৰ্গঃ পু (ভূজ ঘঞঃ) ১। শিৱ, ২। ব্ৰহ্ম, ৩। আদিত্যৰ ভিতৰত থকা তেজঃ (শক্তি) ৪। বীতিহোত্ৰৰ পুত্ৰ, ভা ৯। ১৭। ১৯; -গঃ (স) ক্লী (ভূজ অসুন) জ্যোতি।

ভৰ্গ্যঃ পু ভৰ্গ, শিৱ।

ভৰ্জনং ক্লী (ভূজ ল্যুট) ১। ভাজক, ২। কোনো খাদ্য বস্তু ভজা কাম।

ভৰ্তব্যং (ভূ তরা) ভৰণীয়, পোষণীয়। পোষা।

ভৰ্তা (ঋ) পু (বিভর্তি পৃথ্বীতি বা ভূঞ তৃচ) ১। অম্পতি, ২। ১। ৭৪, ২। ৰজা, সম্ৰাট, ৩। ঈশ্বৰ, প্রভু, ৪। পালনকৰ্তা, ৫। বিষু, ৬। স্বামী, পতি, গিৰিয়েক। ভাৰ্য্যায়া ভৰণাদ ভৰ্তা পালনাচ্চ পতিঃ স্মৃতঃ; মহা ১। ১০৪। ২৮।

ভৰ্তৃশ্ৰী ক্লী স্বামীহস্তী, স্বামীক হত্যা কৰা পত্নী।

ভৰ্তৃদাৰকঃ পু য়ৱৰাজ। ৰজাৰ উত্তৰাধিকাৰী। -দাৰিকা ক্লী ৰাজকন্যা। শ্রদ্ধাৰ সযোজন।

ভৰ্তৃব্ৰতং ক্লী পতিৰ প্ৰতি অনুৰাগ। -তা পতিব্ৰতা নাথী।

ভৰ্তৃহৰিঃ পু 'শতক্ৰয়'ৰ (নীতি, শৃঙ্গাৰ আৰু বৈৰাগ্য শতকৰ) প্রণেতা প্রসিদ্ধ কবি এগৰাকী। খৃঃ ষষ্ঠ শতিকাৰ এই মহাকবি গৰাকী বাক্যপ্ৰদীপ আৰু ভট্টিকাৰ্য্যো ৰচয়িতা আছিল বুলি কোনো কোনো পণ্ডিতে কয়।

ভৰ্তৃমতী ক্লী জীৱিত পতিৰ পত্নী।

ভৰ্তৃসাংক্ৰতা ক্লী বিবাহিতা।

ভৰ্হস্ ভৰ্হসে (চুৰা আ উ অক সক ভৰ্হস্যতে) ১। ভৰ্হসনা কৰ, অপমান কৰ, নিন্দা কৰ, ২। ভয় দেখা, ভাবুকি দি, ৩। বিদ্ৰূপ কৰ, নিস্- ১। ভৰ্হসনা কৰ, ২। লাজ দি, অতিক্ৰম কৰ, ছেৰ পেলা, কু ৩। ৫৩।

ভৰ্হসক বিণ ভৰ্হসনাকৰী, নিন্দুক।

ভৰ্হসনং, -সনা, -সিতং ১। ভাবুকি, ২। নিন্দা, গালি-গালাজ, ৩। অভিশাপ।

ভৰ্ম(ন) ক্লী ১। বেতন, ২। সোণ, ৩। ধনতুৰা, ৪। নান্দি, ৫। ভৰণ, পোষণ।

ভৰ্মং ক্লী ১। সোণ, ২। নান্দি, ৩। বেতন, যজুৰি, ৪। সোণৰ মুদ্রা।

ভৰ্মণ্য ক্লী বেতন।

ভৰ্জ, ভৰ্জ হিংসে (ভা প সক ভৰ্ততি, ভৰতি) ১। আঘাত
কৰ, ২। হত্যা কৰ, বধ কৰ।

ভল্ নিকপণে (চুৰা আ সক ভালয়তে) ১। চা, অনুভব
কৰ, ভালকৈ নিৰীক্ষণ কৰ, ২। নিকপণ কৰ।

ভল, ভল্ল দান বধ নিকপণে (ভা আ স ভলতে, ভল্লতে)
১। নিকপণ কৰ, নিৰীক্ষণ কৰ, বৰ্ণনা কৰ, ক, ২।
আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা কৰ, ৩। দি, দান কৰ।

ভল্লং-ল্লং,-ল্লী ক্লী পু, ক্লী ১। ভালুক, ২। শিৱ, ৩।
ভোলা গছ। এই গছৰ ওটিৰ পৰা ওলোৱা বসেৰে
কাপোৰত চিন দিয়া হয়।

ভল্লকং,-ল্লুকং পু ১। ভালুক, ২। কুকুৰ।

ভল্লটিং-ল্লটিংকঃ ভোলা গছ।

ভল্ল বিণ্ (সমাসৰ শেষত) উৎপন্ন হোৱা, জন্ম হোৱা,
উদ্ভৱ হোৱা, যেনে- বংশোদ্ভৱ। -ল্লং ১। স্থিতি,
অস্তিত্ব, ২। জন্ম, উৎপন্ন, ৩। মূল, উৎস, ৪। পৃথিৱী,
সংসাৰ, সাংসাৰিক জীৱন, ৫। উন্নতি, সুশাস্ত্ৰ,
শ্ৰীবৃদ্ধি, ৬। শিৱ, ৭। দেৱতা, ৮। প্ৰাপ্তি। -ক্ষিতিঃ
জন্ম স্থান -ঘম্মৰঃ দাৱানল, বনজুই। -ছিদ
সাংসাৰিক বন্ধন ছিন্ন -ছেদীঃ পুনৰ্জন্ম বন্ধনৰ পৰা
মুক্তি। -দাকঃ দেৱদাক গছ -ভূতিঃ প্ৰসিদ্ধ কবি
ভৱভূতি। খঃ ৭ম শতিকাৰ কান্যকুব্জৰ মহাৰাজ
যশোৱৰ্মাৰ ৰাজসভাৰ স্তোতাকবি আছিল। ভৱভূতিয়ে
তিনিখন নাট্য কাব্য ৰচনা কৰে- মালতীমাধৱ, উত্তৰ
ৰামচৰিত আৰু মহাবীৰচৰিত। -ৰুদ্ অস্ত্যোষ্টি-
ক্ৰিয়াৰ সময়ত বজোৱা বাদ্য বিশেষ।

ভল্লকং পু (ভূ বুন) আশীৰ্বাদদাতা।

ভল্লং বিণ্ (ভোতি ৱিদাতে ইতি ভা উৱতু) ১। থকা,
হোৱা, অস্তিত্ব, ২। উপস্থিতি। ভৱান্ শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ
সম্বোধন, 'মহাশয় আপুনি' অত্ৰভৱান। -ভী ক্লী ১।
শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ সম্বোধন 'মহাশয়া আপুনি, অত্ৰভৱতী। ২।
বিষাক্ত কাঁড়, ৩। দীপ্তিমতী।

ভল্লদীয় বিণ্ চিঠিপত্ৰৰ অন্তত লিখোঁতাৰ চহীৰ ওপৰত
লিখা হয়, -আপোনাৰ একান্ত, ভল্লদীয়।

ভল্লনং ক্লী (ভূ অধিকৰণে ল্যুট) ১। ঘৰ, মনু ১১।১৮;
২। প্ৰাসাদ, অট্টালিকা, মহা ৩।৫৪।১৩; ৩। প্ৰকৃতি
-পতিঃ -স্বামী(নে) : ঘৰৰ মূল গৃহস্থ।

ভল্লন্তঃ,-ল্লন্তিঃ পু (ভূ বাচ বিচ্) বৰ্তমান সময়।

ভল্লতিগ বিণ্ সাংসাৰিক অস্তিত্ব অতিক্ৰমকাৰী।

ভল্লভূজঃ পু কাৰ্ত্তিকৈয় -জ দেৱী মনসা।

ভল্লানী ক্লী ভৱ অৰ্থাৎ শিৱৰ পত্নী, দুৰ্গা।

ভল্লান্তৰং জন্মান্তৰ।

ভল্লাকি,-ৰ্ণৰ, ভল্লসমুদ্ভঃ, ভল্লসানৱঃ, ভল্লসিদ্ধুঃ জীৱন
সাগৰ। জীৱনৰূপ সমুদ্ৰ।

ভল্লায়না,-নী গঙ্গানদী।

ভল্লৰণ্যং সাংসাৰিক জীৱনৰূপ অৰণ্য, নিজান সংসাৰ।

ভল্লিক বিণ্ (ভৱ ঠন) ১। মঙ্গলজনক ২। উপযুক্ত,
প্ৰয়োজনীয়, ৩। সুখী -কং শ্ৰীবৃদ্ধি, কল্যাণ।

ভল্লিত বিণ্ অতীতত উৎপত্তি হোৱা, ভূত।

ভল্লিতৱ্য বিণ্ (ভূ তব্য) ভৱনীয়, ভব্য, ঘটিব লগীয়া,
-ৰ্য্যং নিয়তি।

ভল্লিতৱ্যতা ক্লী ১। ভাগ্য, ২। নিয়তি।

ভল্লিতা(ঋ) হ'ব লগীয়া, ভল্লিষ্যৎ। কু ১।৫০।

ভল্লিনঃ পু কবি।

ভল্লিলঃ পু ১। প্ৰেমিক, ২। ইন্দ্ৰিয়পৰবশ, লম্পট।

ভল্লিষ্ণু বিণ্ (ভূ ইষ্ণুচ) ভৱিত।

ভল্লিষ্যৎ বিণ্ (ভূ লুটঃ শতৃশ্যচ্ চ) ১। ভাবী কাল।
২। অদূৰ ভৱিষ্যতে ঘটিব লগীয়া, আসন্ন, -কাল
আহিব ধৰা কাল বা সময়, -ৱাদী(নে) ভৱিষ্যৎ
বক্তা, জ্যোতিষী।

ভল্ল্য বিণ্ (ভৱতীতি ভূ যৎ) ১। থকা, জীৱিত,
২। ভৱিষ্যৎ, হ'ব লগীয়া, ৩। উপযুক্ত, যোগ্য,
৪। ভাল, উৎকৃষ্ট, 'ভল্ল্যঃ সঃ পুৰুষাকাৰঃ ভৱতি
অবস্থিতো যঃ,' হচ ৫উ। ৫। ধনীয়া, মনোৰম,
৬। শাস্ত্ৰ, ৭। সঁচা, প্ৰকৃত। -ৰ্য্যা পাৰ্বতী -ৰ্য্যং
১। জীৱন, অস্তিত্ব ২। ভৱিষ্যৎ কাল, ৩। ফল,
পৰিণতি, ৪। শ্ৰীবৃদ্ধি উন্নতি।

ভল্ল বৃক্কে পিত্তনোক্তে (ভা প সক) বৃক্কে কুকুৰ শব্দঃ।
১। ভুক, ভুক ভুক কৰ, গোঁজৰ, ২। ভৎসনা কৰ
নিন্দা কৰ, গালি পাৰ।

ভল্লঃ -ভল্লকঃ কুকুৰ। -ৱী ক্লী মাইকী কুকুৰ, কুকুৰী।

ভল্লণং ক্লী কুকুৰ ভুকভুকনি, গেঙেৰণি -ণঃ কুকুৰ।

ভল্লং ক্লী (ভস্ অদিঃ) ১। কাঠ, ২। কোঁৰাৰ মাংস, ৩। উক।

ভল্লং(দ্) ক্লী ক্লী ১। সূৰ্য্য, ২। মাংস, ৩। এবিধ হাঁহ,
৪। কল, সময়, ৫। পূজা, ভূৰ, ওপজা বস্তু, ৬। যেনি।

ভল্লনঃ মৌমাখি, ভোমোৰা।

ভল্লন্তঃ কাল, সময়।

ভসিতং ক্লী ছাই, ভস্ম, শিপু ২৯।৪১।

ভস্চকঃ পু (ভানাং নক্ষত্রাণাং স্চকঃ) জ্যোতিষী, দৈবজ্ঞ।

ভস্মকা,-স্ত্রী,-স্ত্রীঃ ক্লী (ভস্ম দীপ্তৌ ত্রন কন টাপ) ১। ছালেবে তৈয়াৰী পানীৰ মোনা, ২। কমাৰৰ ভাতী, ৩। ছালৰ মোনা।

ভস্ম(ন) ক্লী (বভস্তীতি ভস্ম মনিং) ১। শিৱৰ অঙ্গভূষণ, (কামদেৱক পুৰি ভস্ম কৰা ভস্মকে মহাদেৱে নিজৰ গাত ঘঁহি লৈছিল) কাপু ৪১অ; ছাই, ভস্ম, ২। যজ্ঞ-হোমাদিৰ ভস্ম। এই ভস্মৰ তিলক কপালত লোৱা হয়। বাচন-বৰ্তনাদি মাজোঁতে ছাই ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বিশেষকৈ কাঁহৰ বাচন ছাইৰে মজিবই লাগে, নহলে শুদ্ধ নহয়। অন্তসা হেমকপ্যায়ঃ কাংস্যং শুদ্ধতি ভস্মনা। অম্লৈস্তাম্রঞ্চ বৈতাক্ষ পুনঃপাকেন মৃন্ময়ম্॥

-কাৰঃ খোবা,-ফুটঃ ছাইৰ দম,-গজ্ঞা এবিধ আতৰ -তুলং ১। হিম, বৰফ, ২। ধূলিৰ বৰষুণ,-ধ্ৰিয়ঃ সদাশিৱ -ৱিধিঃ ভস্মেৰে কৰা ধৰ্মকাৰ্য্য -স্নেহকঃ কপূৰ -স্নানং ভস্মেৰে স্নান, শুদ্ধিকৰণ। সাত বিধ স্নানৰ অঙ্গগত এবিধ। ইয়াক আগ্ৰেয় স্নান বুলিও কোৱা হয়। 'আগ্ৰেয়ং ভস্মনা স্নানং'। ভস্মসাৎকৃত পুৰি ছাই কৰা, ভস্মাপ্তিঃ ছাইত আহতি অৰ্থাৎ নিষ্ফল কৰ্ম। ভস্মীকৰোতি পুৰি ছাই কৰা। ভস্মীভূত পুৰি ছাই হোৱা। ভস্মীভূতস্য দেহস্য পুনৰাগমনং কৃতঃ।

ভস্মকং ক্লী (ভস্ম সংজ্ঞায় কন) ১। ভস্মকীট, চকুৰ এবিধ ৰোগ। ২। অত্যন্ত ভোক।

ভস্মতা ক্লী ভস্মাৱস্ত্ৰ।

ভা দীপ্তৌ (অদা প অ ভাতি) ১। পোহৰ দি, উজলা, উজ্জল হ, দীপ্তিমান হ, ২। বোধ হ, দেখা যা, অনুমান হ, ৩। নিজকে দেখুৱা, প্রকাশ কৰ।

ভা ক্লী (ভা দীপ্তৌ টাপ) ১। প্রভা, দীপ্তি, যবে ৩০।১২। ২। ছাঁ, প্রতিবিম্ব,-কুটঃ ১। পৰ্বত, ২। এবিধ মাছ,-কোশঃ(ষঃ)-নেমিঃ সূৰ্য্য -গণঃ নক্ষত্র-সমূহ। -নিকৰঃ বশিৰ সমষ্টি -মণ্ডলং বশিমণ্ডল।

ভাঙ্ক বিণ্ (ভক্তি অণ) ১। গৌণ, লাক্ষনিক, ২। পৰাধীন, পৰামৰ্শীৱী, লগুৱা, চাকৰ, ৩। ভাত খোৱাৰ যোগ্য, ভাতেৰে পুষ্ট কৰা।

ভাঙ্কিষ্কঃ ভাতেৰে পোহা ব্যক্তি, পৰাধীন, চাকৰ,

ভৃত্য।

ভাঙ্ক বিণ্ লোলুপ, লুভীয়া।

ভাগঃ পু (ভজ্যতে ইতি ভজ্ ঘঞ) ১। অংশ, ভাগ, বিভাগ, ২। ভোগ্য, ৩। ভাগত পৰা অংশ (যেনে-সম্পত্তি) ৪। ভগ্নাংশ, ৫। বৃত্তৰ ৩৬০ ভাগৰ এভাগ, ৬। ৰাশিৰ ৩০ ভাগৰ এভাগ। ৭। কোঠা, স্থান, অঞ্চল। ৮। (অঙ্ক) ভাগফল, হৰণফল। -ধেয়ং ১। ভাগ্য, নিয়তি। ২। অংশ, ভাগ। ৩। সৌভাগ্য, ৪। সম্পত্তি, ৫। সুখ। (-য়ঃ) ১। কৰ, ৰাজহ, ২। উত্তৰাধিকাৰী -ভাক্ বিণ্ ভাগী, অংশীদাৰ। -ভুক্ ৰজা, সম্ৰাট -লক্ষণা যি লক্ষণাত (গৌণার্থ) বাচ্যার্থৰ এটা অংশ ৰাখি এটা অংশ ত্যাগ কৰে। জহদজহলক্ষণা। -হৰঃ ১। উত্তৰাধিকাৰী, অংশীদাৰ, দায়াদ ২। (অঙ্ক) ভাগ, হৰণ।

ভাগৱত বিণ্ (ভগৱতো ভগৱত্যা ৱেদম্ ভগৱৎ অণ) ১। ভগৱান সম্বন্ধীয়, দেৱতা সম্পৰ্কীয় ৩। পৱিত্ৰ, ঐশ্বৰিক, ভাগৱদভক্ত, -তং ওঠৰখন পুৰাণৰ ভিতৰত অন্যতম। বেদবাসকৃত দ্বাদশ স্কন্ধ, তথা তিনিশ বক্ত্ৰিশ অধ্যায়যুক্ত ওঠৰ হাজাৰ শ্লোক সম্বলিত, ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণৰ লীলামাহাত্ম্য বৰ্ণনাসমৃদ্ধ প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থ। বৈষ্ণৱসকলৰ 'বেদ'।

ভাগৱতস্ অবা ভাগ ভাগ কৈ, ভাগানুসৰি।

ভাগিক বিণ্ (ভাগ্ ঠন) ১। অংশ সম্বন্ধীয়, ২। আংশিক, ৩। সুদৰ ধন, যেনে- ভাগিকং শতং এশভাগৰ এভাগ।

ভাগিনেয়ঃ পু (ভগিন্যা অপত্যম্ ইতি ঢক্) ভনীৰ পুত্ৰ। ভাগিন। -য়ী ভাগিনী।

ভাগী(ন) বিণ্ ১। ভাগ বা অংশযুক্ত, ২। ভাগী হোৱা, অংশীদাৰ হোৱা, যেনে- দুঃখভাগী। ৩। গৰাকী, মনু ৯।৫৩; ৪। ভাগ পোৱাৰ যোগ্য, অংশীদাৰ যা ২।১২৫; ৫। ভাগৱান, ৬। গৌণ।

ভাগীৰথী ক্লী (ভগীৰথস্য ইয়ম্ ইতি অণ্ ঙীপ) গঙ্গানদী। কপিলমুনিৰ অভিলাপত পাতালত পতিত হোৱা নিজৰ পিতৃপুৰুষসকলক উদ্ধাৰ কৰাৰ হেতু ৰজা ভগীৰথে শিৱৰ মূৰৰ জটাৰ পৰা নিৰ্গতা গঙ্গাক দেশ-দেশান্তৰৰ মাজেৰে বোৱাই আনি সাগৰত পেলোৱাৰ কাৰণে গঙ্গাৰ আন এটা নাম ভাগীৰথী। ২। গঙ্গাৰ তিনিখন মূল শাখা (উপ) নদীৰ এখন।

ভাণ্ডবি: পু স্মৃতি, ব্যাকৰণ আদি শাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা এগৰাকী
বিখ্যাত মূনি।

ভাণ্ড্যং ক্লী (ভজ্ গ্যৎ কৃঃ) ১। প্ৰাক্তন শুভাশুভকৰ্ম,
২। ভাগধেয়। ৩। ভাগ্য, নিয়তি, কপাল, সৌভাগ্য
৪। শ্ৰীবুদ্ধি, উন্নতি, সুখ, শাস্তি, মঙ্গল, কল্যাণ,
৫। উত্তৰফাল্গুনী নক্ষত্ৰ। -ক্রমঃ সৌভাগ্যক্রমে।
-যোগঃ সৌভাগ্যৰ সংযোগ, অৱসৰ, সুযোগ
-বিপ্লৱঃ দুৰ্ভাগ্য, ভাগ্যৰ বিপাক, ৰ ৮।৪৭;
-ব্ৰহ্মাণ্ড অবা সৌভাগ্যবশতঃ।

ভাগ্যৱান্(৭) ১। সৌভাগ্যৱান। ২। শ্ৰীবুদ্ধিসম্পন্ন।

ভাঙ্গ বিণ্ ভাঙেৰে তৈয়াৰী, -কঃ ফটাছটা কাপোৰ।
ফটাকানি।

ভাঙ্গীনং (ভঙ্গায় ভৱনং ক্ষেত্ৰম্ ই খণ্ডে) ভাং খেতি।

ভাঙ্গ পৃথককৃত্যাম্ (চুৰা উ স ভাজয়তি) ১। ভাগ কৰ,
দুভাগ কৰ, ২। ভগা, ভগাই দি।

ভাঙ্গ বিণ্ (সমাসৰ শেষত) ১। যোগ্য, ২। প্ৰাপ্তি, আসক্তি,
পূজা, বাস, ভোগ ; ন কশ্চিদৃ দৃঃখভাক ভৱেৎ।

ভাজকঃ ১। ভাগ কৰা, বিভাজক। ২। (অঙ্ক) যিটোৰে
হৰণ কৰে।

ভাজনং ক্লী (ভাজ্ লুট্) ১। খোৱা বা ৰন্ধা বাচন,
২। যোগ্য, ৩। বিভাজন, ৪। (অঙ্ক) পূৰণ, ৫। সমাসৰ
শেষত— শ্ৰদ্ধাভাজন, ৬। উপযুক্ত ব্যক্তি, ৭। ৬৪
পল ওজন।

ভাজিত বিণ্ (ভাজ্ ক্তঃ) ১। পৃথককৃত, বিভাজিত,
বিভক্ত, ২। অংশ ভাগ।

ভাজী ক্লী (ভাজ্ কৰ্মণি ঘণ্ ঙীয) ১। বাঞ্জনবিশেষ,
ভাজী, তৰকাৰী, ২। অন্ন।

ভাজ্য বিণ্ বিভাজনযোগ্য, ভাগ কৰাৰ যোগ্য, ভাজনীয়।

ভাটং,-টকং-টকঃ ক্লী পু ১। ব্যৱহাৰৰ কাৰণে
যানবাহনাদিৰ পৰা পোৱা ধন। ২। ভাড়া, মজুৰি।
-টিঃ ১। ভাড়া, ২। বেশ্যাই অৰ্জা ধন।

ভাণঃ পু (ভণ্যতে২ত্ৰেতি ভণ ঘণ্) নাটকাদি দহ বিধ
কপকৰ এবিধ। ভাণত মাত্ৰ এটো অঙ্ক আৰু এটাই নায়ক
চৰিত্ৰ থাকে। ইয়াত ধৃত লোকৰ আচৰণ আৰু নানা
অৱস্থাৰ শ্লেষাত্মক চৰিত্ৰ চিত্ৰণ কৰা হয়। এই
নায়কজনে নাটকৰ বিষয় বৰ্ণনা কৰোতে 'আকাশবাণী'ৰ
সহায়ত কাৰোবাক সন্দেশি উত্তৰ-প্ৰত্যুত্তৰৰ জৰিয়তে
শূদাৰ, সৌৰ্য্য, বীৰ্য্য, সৌভাগ্যাদি ফুটাই তোলে।

উদাহৰণ 'নীলামধুকৰঃ'। -কঃ ঘোষক।

ভাণ্ডং ক্লী (ভণ্যতে ভণতি ৱেতি ভণ ডঃ) ১। পাত্ৰ,
ঘটি, লোটা, কলহ, কাঁহী-বাটি ইত্যাদি। সমাসৰ
শেষত যেনে— দধিভাণ্ড। ২। বাকচ, পেড়া, ৩। বয়বহু,
ক্ৰয়-বিক্ৰয় সামগ্ৰী ৪। বাদ্যযন্ত্ৰ, ৫। মূল্যৱান বস্তু,
৬। নদীপৃষ্ঠ, ৭। ঘোঁৰাৰ সাজ, ৮। বহুৱালি। -ণাঃ
বেপাৰীৰ মাল-বস্তু। -পতিঃ বেপাৰী, -পুটঃ নাপিত
-প্ৰতিভাণ্ডকং বিনিময়। -ভৰকঃ পাত্ৰৰ ভিতৰত
থকা বস্তু। -শালা দোকান ঘৰ। ভঁড়ালঘৰ।

ভাণ্ডকং, কঃ সৰু পাত্ৰ। মালবস্তু, বেপাৰৰ সামগ্ৰী।

ভাণ্ডাৰং ক্লী ভঁড়াল ঘৰ। -বী ভঁড়ালৰক্ষী।

ভাণ্ডিঃ ক্লী ক্ষুৰৰ খাপ -ব্ৰাহ্মঃ নাপিত -শালা নাপিতৰ
দোকান, 'চেলুন'।

ভাণ্ডিকঃ,-লঃ নাপিত। -কা বাচনবৰ্তন, হাতিয়াৰ,
সঁজুলি।

ভাণ্ডিনী ক্লী টেমা, বাকচ, পাচি।

ভাণ্ডিৰঃ ১। বট গছ।

ভাণ্ড বিণ্ উজ্বল, দীপ্ত। -তঃ ৰাতিপুৰা।

ভাণ্ডিঃ ক্লী (ভা ঙিন্) ১। পোহৰ, দীপ্তি, উজ্জলতা,
২। অনুভূতি, জ্ঞান, প্ৰতীতি, বোধ।

ভাণ্ডুঃ পু (ভা তুঃ) ১। সূৰ্য্য।

ভাদ্ৰঃ ভাদ্ৰপদঃ পু (ভাদ্ৰী পৌৰ্ণমাস্যাম্মিহিতি ভাদ্ৰী অণ
ভাদ্ৰপদ নক্ষত্ৰযুক্ত পূৰ্ণিমা যি মাহত হয় অৰ্থাৎ ভাদ্ৰ
মাহ। বহাগৰ পৰা পঞ্চম মাহ। -পদা ক্লী ভাদ্ৰ পদ
নক্ষত্ৰ। ২৭ নক্ষত্ৰৰ পঞ্চবিংশ আৰু ষষ্ঠবিংশ নক্ষত্ৰ,
-পদী ভাদ্ৰমাহৰ পূৰ্ণিমা, -মাতৃবঃ ধৰ্মপ্ৰাণ মহিলাৰ
পুত্ৰ।

ভানং ক্লী ১। দৃশ্য, দৃষ্টিগোচৰ, ২। দীপ্তি, পোহৰ,
৩। বোধ, জ্ঞান।

ভানুঃ পু (ভাতি ত্ৰিভূৱনেষু দীপ্যতে ইতি ভা উগাদি নৃঃ
১। সূৰ্য্য, মহা ১৩।২৪; ২। দীপ্তি, উজ্জলতা, ৩
ৰশ্মি, মনু ৮।১৩২; ৪। সৌন্দৰ্য্য, ৫। দিন, ৬।
সন্ধ্যা, ৭। শিৱ, ৮। বিষ্ণু ৯। আকন গছ, ১০
এগৰাকী যাদৱ। (ক্লী) সুন্দৰী নাৰী, -কেশলঃ সূৰ্য্য,
-জঃ শনিগ্ৰহ -ফলা ক্লী কলগছ, -স্নাৰঃ দেওবাৰ।

ভানুমতী ক্লী (ভানু ঋতুপ্ ঙীপ) ১। দুৰ্যোধনৰ পত্নী
২। বিক্ৰমাদিত্যৰ পত্নী, ৩। কৃতবীৰ্য্যৰ কন্যা অহংযতি
পত্নী, ৪। অজিৰসৰ জ্যেষ্ঠা কন্যা, ৫। গঙ্গা নদী।

ভানুমান বিণ (ভানু মতূপ) ১। দীপ্তিমান, উজ্জ্বল,
২। মনোবম, ধনীয়া (পু) সূর্য্য, কু ৩।৬৫;
৩। কলিঙ্গরাজ, মহা ৬।৫১।৩৩।

ভামঃ পু (ভাম ক্রোধে ঘঞ) ১। ক্রোধ, খং, ২। দীপ্তি,
উজ্জ্বলতা, ৩। সূর্য্য, ৪। বৈনাই। ভনী জোঁরাই -মা
ক্ৰী ১। খঙাল তিবোতা, ২। শ্রীকৃষ্ণৰ পত্নী
এগবাকী, সত্যভামা। -মী(নে) খঙাল তিবোতা।

ভামিনী ক্ৰী (ভাম গিনিঃ ঙীপ) ১। খঙাল তিবোতা,
২। সুন্দরী নারী, ৩। তিবোতা জাতি। -স্বিলাসঃ
পণ্ডিতরাজ জগন্নাথ মিশ্র রচিত কাব্যগ্রন্থ।

ভাৰঃ পু (ভু ভণে ঘঞ) ১। ওজন, ভাৰ, বোমা,
২। সমাসৰ শেষত যেনে- শ্ৰোণীভাৰ, শ্ৰোণীভাৰাদ
অলসগমনা, মে ৮২; ৩। যুদ্ধত প্রথম হেঁচা, ৪।
আধিকা, ৫। কষ্ট, পৰিশ্রম, ৬। বিশ তুলা পৰিমাণ,
অথবা দুহাজার পল, ৭। যুঁহলি। -যষ্টিঃ কানমাৰি,
বিৰিয়া, বাওঁকা, -ব্ৰাহ্মঃ -ব্ৰাহ্মিকঃ ভাৰবাহী, 'কুলি',
-ব্ৰাহ্মনঃ ভাৰবাহী জন্তু। (-নং) গাড়ী, ঘোঁৰা বা
গৰুগাড়ী -সহ বিণ ভাৰবহনত সমর্থ, অতি বলৱান,
-হৰঃ, -হাৰঃ পু ভাৰবাহক, 'কুলি'। -হাৰী(নে)
শ্রীকৃষ্ণ।

ভাৰণঃ -কণঃ পু উত্তৰ কুক দেশীয় এবিধ শকুন
পক্ষী।

ভাৰত বিণ ভৰত বংশোদ্ভৱ, ভৰতৰ বংশত জন্ম
হোৱা। -তং ১। সম্রাট ভৰতৰ দেশ, ভাৰতবৰ্ষ।
২। মহৰ্ষি ব্যাসদেৱে ৰচনা কৰা লক্ষশ্লোক সম্বলিত
প্ৰসিদ্ধ মহাকাব্য 'মহাভাৰত'। শাস্ত্ৰত আছে- ভাৰতং
শৃণুয়াম্ভিত্যং ভাৰতং পৰিকীৰ্ত্তয়েৎ। ভাৰতং ভৱনে
যস্য তস্য হস্তগতো জয়ঃ।। -তঃ ১। নট,
অভিনেতা, ২। অগ্নি, ৩। ভৰতৰ বংশধৰ পুত্ৰ।
-তী ক্ৰী ১। বাক, বাক্য, শব্দ, মাত। ২। বাগ্‌দেৱী
সৰস্বতী ৩। এবিধ কাব্যবীতি, ভাৰতীবৃত্তি। নটৰ
(অভিনেতাৰ) সংস্কৃতবহুল বাক্য প্ৰয়োগক ভাৰতী
বৃত্তি কোৱা হয়। এই বৃত্তিৰ চাৰিটা অঙ্গ যেনে-
প্ৰবোচনা, বীৰী, প্ৰহসন আৰু আমুখ।

ভাৰতবৰ্ষং ক্ৰী (ভাৰতং ভৰতসৰ্বকি বয়মিতি) জম্বুদ্বীপৰ
নৱবৰ্ষাণ্ডগত বৰ্ষ বিশেষ। 'হিমাচলং দক্ষিণং বৰ্ষং
ভৰতায় দক্ষৌ পিতা। তন্মাত্ৰ ভাৰতং বৰ্ষং তস্য
নাম্না মহাত্মনঃ।। ভা ৫।১৯অ; উত্তৰং যৎ সমুদ্ৰস্য

হিমাচলৈশ্চৈৱ দক্ষিণং। বৰ্ষং তৎ ভাৰতং নাম ভাৰতী
যত্র সম্ভৱতিঃ।। ১।।

ভাৰতাজঃ পু (ভৰতাজস্য অপত্যং ইতি অঞ) ১। শ্ৰোণীচৰ্ঘ,
কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱৰ শিক্ষাভক্ষ, ২। অগস্ত্য, ৩। মঙ্গল
গ্ৰহ, ৪। ব্যাস্তত পক্ষী, ভৰতাজ পক্ষী, ৫। এখন
ৰাজ্যৰ নাম, -ছাৰ্জী ক্ৰী ১। বন কপাহ, ২। এখন
নদীৰ নাম। -জং হাঁড়।

ভাৰযষ্টিঃ কানমাৰি, বাওঁকা।

ভাৰৱঃ পু ধনুৰ গুণ।

ভাৰৱিঃ পু 'কিৰাতাজুনীয়ম্' নামৰ প্ৰসিদ্ধ কাব্যগ্রন্থৰ
ৰচয়িতা। মহাভাৰতৰ বনপৰ্বৰ আধাৰত ৰচনা কৰা
এই কাব্যগ্রন্থত থকা অৰ্থ গৌৰৱৰ কাৰণেই কবিজনা
অতি বিখ্যাত হৈ ব'ল। কবি এগৰাকীয়ে গাইছে
'উপমা কালিদাসস্য ভাৰৱেৰৰ্থগৌৰৱম্।।' প্ৰবাদ
আছে যে অতি দৰিদ্ৰ এই কবিজনে এবাৰ 'সহসা
বিদৰ্শিত ন ক্ৰিয়াম্।' (কি ২ অ)- এই কবিতা কাকি
সদাগৰক বিক্ৰী কৰি দিনটোৰ খাদ্য যোগাব কৰে।
পিচত সেই কবিতাকাকিৰ কাৰণেই সদাগৰে হেৰুৱাব
লগীয়া পুত্ৰ-পৰিবাৰ লাভ কৰাত কবিক প্ৰভুত
ধন-সম্পদেৰে পূৰ্ব্বকৃত কৰে।

ভাৰত্ৰিংশ বিণ অত্যধিক বোজাৰ ভৰত দুৰ্দশাগ্ৰস্ত।

ভাৰিঃ পু সিংহ।

ভাৰিকঃ ভাৰী(নে) ভাৰবহন কৰী, 'কুলি'।

ভাৰ্গৱঃ পু (ভৃগোৰপত্যম্ ইতি অণ) ১। পৰশুৰাম, ২।
দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্য, ৩। শিৱ, ৪। ব্যাধ, ৫। হাতী
-শ্ৰিয়ঃ হীৰা। শুক্ৰ গ্ৰহৰ বত্ন।

ভাগৱী ক্ৰী ১। দ্বৰি ঘাঁহ, ২। লক্ষ্মী দেৱী।

ভাৰ্য্যঃ পু (ভৃ গ্যৎ) ভৃত্য, চাকৰ। -ৰ্য্যা পতিব্ৰতা ক্ৰী।
'সা ভাৰ্য্যা যা গৃহে দক্ষা সা ভাৰ্য্যা যা প্ৰজাবতী। সা
ভাৰ্য্যা যা পতিপ্ৰাণা সা ভাৰ্য্যা যা পতিব্ৰতা।
নিত্যস্ৰতা সুগন্ধা চ নিত্যঞ্চ শ্ৰিয়ৱাদিনী (-জিভ্যঃ) পু
তিবোতা-সেকৱা পতি।

ভাৰ্য্যাকঃ ১। এবিধ হৰিণ, ২। আনৰ পত্নীৰ দ্বাৰা জন্ম
দিয়া পুত্ৰৰ পিতাক।

ভালং ক্ৰী (ভাং লাটীতি কঃ) ১। চকুৰ জ্বৰ উৰ্ব্বভাপ।
কপাল, ললাট। ২। পোহৰ, তেজঃ, ৩। অন্ধকাৰ।
-চন্দ্রঃ শিৱ, -দৰ্শনং বস্তা সীহ -দৰ্শী(নে) কপাল
দৰ্শী। যি গৰাকীৰ (কপালৰ ফালে চাই) ইচ্ছামুসৰি

কাম কৰি যায়। -দৃষ্, লোচনঃ যাৰ এটা চকু
কপালত আছে, সদাশিৰ। -পটুঃ কপাল।

ভালু: পু সূৰ্য।

ভালু:, -বুঃ-বুকু:, -বুকু: ভালুক।

ভাৱঃ পু (ভাৱয়তি বিষয়ানিতি ভূ গিচ পচাদাচ্) ১। ভাব,
সত্তা, অস্তিত্ব, গী ২। ১৬; ২। ঘটনা, সংঘটন, ৩।
অৱস্থা, ৪। উপায়, পদ্ধতি, ৫। স্থিতি, সামৰ্থ্য, ৬।
আসক্তি, ভক্তি, ৭। স্বভাৱ, চৰিত্ৰ, মেজাজ, ৮।
মনৰ বিকাৰ, ৯। অনুভূতি, আবেগ, ১০। নাটক বা
কাব্যত 'ভাৱ' অৰ্থাৎ ৰস বা অনুভূতি, দুবিধ— স্থায়ী
ভাৱ অৰ্থাৎ প্ৰধান বা মুখ্য ভাৱ আৰু ব্যভিচাৰী ভাৱ
অৰ্থাৎ গৌণ ভাৱ। নৱ (আঠ) ৰস অনুযায়ী স্থায়ীভাৱ
ন (আঠ) বিধ। ১১। প্ৰেম, প্ৰীতি, ১২। মূল ভাৱ,
মৰ্ম। ১৩। অৰ্থ, ১৪। নিৰ্দ্ধাৰণ, দৃঢ়তা, ১৫।
অন্তঃকৰণ, আত্মা, হৃদয়, মন। ১৬। প্ৰাণী ১৭।
ধ্যান, ভাৱনা, ১৮। চলচলন, ১৯। প্ৰেমৰ ভঙ্গী,
প্ৰেম নিবেদন, ২০। জন্ম, ২১। বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড,
২২। জৰায়ু, ২৩। ইচ্ছা, অভিপ্ৰায়, ইচ্ছা দলিল,
২৪। অলৌকিক শক্তি, ২৫। নাট্যোক্তিত বিদ্বান
পুৰুষ ২৬। জ্যোতিষগৃহ, ২৭। চন্দ্ৰমণ্ডল। -গন্তীৰং
অব্য হৃদয়ৰ ভিতৰৰ পৰা, সৰ্বাণ্টঃকৰণে -গম্য
বোধগম্য, ধাৰণাযোগ্য -গ্ৰাহী(ন) ১। অৰ্থ বুজিব
পৰা, ২। অনুভূতি বা অনুৰাগ বুজি পোৱা (ব্যক্তি)।
'ভাৱগ্ৰাহী জনাৰ্দনঃ', -জঃ কামদেৱ -জঃ, বিদ্
হৃদয় বুজি পোৱা, -বন্ধন হৃদয়ৰ বন্ধন, -বোধক
অনুভূতি প্ৰকাশক, -মিষ্টঃ ভদ্ৰলোক, যোগ্য পুৰুষ
-স্বাচকং গুণবাচক বিশেষ্য পদ, -শৰলঙ্ঘং বিভিন্ন
অনুভূতি বা ভাৱৰ মিশ্ৰণ, -শূন্য প্ৰেমহীন -সঙ্কিঃ
দুটা ভাৱ বা অনুভূতিৰ সংযোগ, -সমাহিত নৈষ্ঠিক,
ভক্তিমান, ঈশ্বৰপৰায়ণ -সৰ্গঃ মানসসৃষ্টি, মানসিক
সৃষ্টি, -স্থ অনুৰক্ত, ভক্ত, নিষ্ঠাবান, -স্থিৰ দৃঢ়,
হৃদয়স্থ, -স্থিৰ অকটপভাৱে অনুৰক্ত।

ভাৱক বিণ ১। কল্যাণকাৰী, ২। ভাৱনা, কল্পনাকাৰী।
৩। কাব্যৰসাস্বাদী, -কঃ অনুভূতি, অনুভৱ, প্ৰেমৰ
প্ৰকাশ।

ভাৱন বিণ ভাবক। -সং-না ১। সৃষ্টি, প্ৰকাশ, ২। কল্যাণ
কামনা, ৩। অনুভূতি, কল্পনা, চিন্তা, ৪। ঈশ্বৰ বিশ্বাস,
ভক্তিৰ ভাৱনা, ৫। ধ্যান, গভীৰ চিন্তা, ৬। ধাৰণা,

৭। নিৰ্দ্ধাৰণ, ৮। স্মৰণ, ৯। জ্ঞানবোধ, ১০। প্ৰমাণ,
১১। কাথ, ১২। ফুল আৰু আতৰেৰে সজোৱা।

ভাৱবৃত্তঃ পু ব্ৰহ্মা।

ভাৱটিঃ পু ভাৱকঃ, সাধু, কামুক।

ভাৱাত্মক বিণ সঁচা, আচল, প্ৰকৃত।

ভাৱানুগ, -বলীনা ক্ৰী ছায়া।

ভাৱাভাসঃ পু ভাৱৰ, চিন্তাৰ আভাস। মিছা অনুভূতি।

ভাৱিক বিণ ১। সঁচা, আচল, সহজাত, ২। অনুভূতি
প্ৰৱণ, ৩। ভৱিষ্যৎ -কং ক্ৰী ১। প্ৰেমপূৰ্ণ ভাষণ,
২। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ, ইয়াত অতীত আৰু ভৱিষ্যতৰ
ঘটনা এনেকৈ বৰ্ণনা কৰা হয় যেন সেয়া প্ৰত্যক্ষৰূপত
ঘটি আছে।

ভাৱিত বিণ (ভূ গিচ্ ক্তঃ) ১। চিন্তিত, ২। মিশ্ৰিত,
৩। শোধিত, ৪। সৃষ্ট, উৎপন্ন, ৫। প্ৰকাশিত,
প্ৰদৰ্শিত, ৬। প্ৰাপ্ত, ৭। বাসিত, অৰ্থাৎ সুগন্ধিত,
৮। আৰ্দ্ৰ, পানীত ভিজা ৯। প্ৰমাণিত, নিৰ্দ্ধাৰিত,
১০। ব্যাপ্ত, ১১। সমৰ্পিত -তং পূৰণফল (অঙ্ক)
-বুদ্ধি ১। পৰমাত্মাৰ ধ্যানত যাৰ বুদ্ধি শোধন
হৈছে, ২। পৱিত্ৰ, ঈশ্বৰ ভক্তিতত্ত্ব আশুত, ধ্যান-
পৰায়ণ।

ভাৱিতকং পূৰণফল (অঙ্ক)

ভাৱিত্ৱং ক্ৰী (ভূ গিত্ৱন) ত্ৰৈলোক্য। স্বৰ্গ, মৰ্ত্য আৰু
পাতাল।

ভাৱিনী ক্ৰী ১। সুন্দৰী নাৰী, ২। ধৰ্মপৰায়ণা তিৰোতা,
৩। ভ্ৰষ্টা নাৰী।

ভাৱী(ন) ১। ভৱিষ্যত কালত হৰলগীয়া, ২। ভৱিষ্যত
কাল, ৩। ঘটিব লগীয়া ঘটনা, ৪। মহান, সুন্দৰ,
সুঠাম, বিখ্যাত।

ভাৱুক বিণ (ভূ উকঞ) ১। অলপতে ঘটিব লগীয়া,
২। শ্ৰীবুদ্ধিসম্পন্ন, ৩। মাদুলিক, কল্যাণজনক -কঃ
(নাটকত) পু ১। পত্নীৰ ভায়েক, খুলশালি, ২।
প্ৰেমসুলভ ভাষণ।

ভাৱ্য বিণ ১। হ'ব লগীয়া, এতিয়াই ঘটিব লগীয়া,
২। ভৱিষ্যত ৩। চিন্তনীয়, ৪। প্ৰমাণযোগ্য,
নিৰ্ণয়যোগ্য, নিৰ্ণেয়। -ৰ্য্যৎ অদূৰ ভৱিষ্যতে ঘটিব
লগীয়া।

ভাৰ্ বাটি (ভ্ৰা আ সক ভাৰতে) ১। ক, কথা ক,
ভাষণ দি, উচ্চাৰণ কৰ, ২। বৰ্ণনা কৰ, ঘোষণা

কৰ, ৩। মাত, নাম ধৰি মাত, অপ- ১। অপমান
কৰ, নিন্দা কৰ, বদনাম কৰ, সম্বোধন কৰ, মনু
২। ১২৮; ২। ঘোষণা কৰ, পৰি— কথা ক, ভাষণ
দি, প্রচলন কৰ, প্রতি— উত্তৰ দি, বর্ণনা কৰ,
শুনাৰ পিচত ক, রি— বিকল্প দি, সং— একেলগে
কথা ক, কথা-বতৰা পাত, মনু ৮। ৫৫।

ভাষা ক্ৰী (ভাষাতে ইতি ভাষা অঃ টাপ) ১। বাকা, কথা,
২। ভাষা, কথিত লিখিত বা ভাষা, যেনে— সংস্কৃত
ভাষা, প্রাকৃত ভাষা, আঞ্চলিক ভাষা, দোৱান
ইত্যাদি, মনু ৮। ৩৩২; ৩। বর্ণনা, সংজ্ঞা, ৪।
বাগদেৱী সৰস্বতী, ৫। মোকদ্দমাত বাদীয়ে প্রথমত
দাখিল কৰা ওজৰ, অভিযোগনামা, —পৰিচ্ছেদঃ
বিশ্বনাথ ন্যায়পঞ্চাননকৃত ন্যায়পৰিভাষা গ্রন্থ, —পাদঃ
অভিযোগনামা, —সমঃ কাব্যৰ এবিধ অলঙ্কাৰ।
কবিতাত এনেবোৰ পদ ব্যৱহাৰ কৰা হয় যিবোৰ
সংস্কৃত অথবা প্রাকৃত দুয়োটা ভাষাতে একে।
যেনে— কামং কুক কৰাৰোহে দেহি মে
পৰিৰন্ত্ৰণম।। মামা ৬। ১১।

ভাষিকা ক্ৰী বাকা, ভাষা।

ভাষিত বিণ কথিত, উল্লেখিত, উচ্চাৰিত, —তং বচন,
বাকা, শব্দ ভাষা।

ভাষ্যং ক্ৰী (ভাষাতে ৰিবৃততয়া ৰণ্যতে ইতি ভাষা গাং)
১। ভাষণ ২। প্রচলিত ভাষাত ৰচিত গ্রন্থ, ৩। টীকা,
ভাষ্য, ব্যাখ্যা। কোনো পুথি বা সূত্রৰ ব্যাখ্যা বা টীকা,
যাৰ সহায়ত সংক্ষেপতে লিখা সূত্র বা মূল গ্রন্থত
থকা কঠিন শব্দবোৰৰ সহজ সবল বিৱৰণ পাব
পাৰি। ‘সূত্রার্থে ৰণ্যতে যত্র পদৈঃ সূত্রানুসৰিভিঃ।
স্বপদানি চ ৰণ্যন্তে ভাষ্যং ভাষ্যৱিদৌ ৱিদুঃ।। ৪।
মহাভাষ্য, পাণিনিকৃত অষ্টাধ্যায়ীৰ সূত্রসমূহৰ ব্যাখ্যা
গ্রন্থ, ৫। ঘৰ —কৰঃ, —কাৰঃ —কৃৎ পু টীকাকাৰ।
ভাষা ৰচোঁতা, পত্ৰলি মূনি।

ভাস্ ভাসি দীপ্তৌ (ভা আ জ ভাসতে) ১। উজ্জ্বল হ,
পোহৰ দি, কু ৬। ১১; ২। স্পষ্ট হ, ৩। প্রকাশ হ,
(গিজত) ভাসয়তি। জা— পোহৰ দি, একে দেখা যেন
হ, উদ— ১। পোহৰ দি, উজ্জ্বল কৰ, পোহৰাই
পেলা, ২। একে দেখা যেন হ, —প্রতি একে দেখা
যেন হ, পোহৰ দি, স্পষ্ট হ, প্রকাশ হ।

ভাস্ ক্ৰী (ভাসতে ইতি ভাস্ কিপ) ১। পোহৰ, দীপ্তি,
উজ্জ্বলতা কু ৭। ৩, ২। বশ্মি, ৩। প্রতিবিশ্ব,
প্রতিকৃতি, ৪। আশা, বাসনা, ৫। ইশ্বৰ্য্য, প্রতিভা।
—কৰঃ ১। সূৰ্য্য, ২। প্রসিদ্ধ জ্যোতিৰ্বিদ ভাস্কৰাচাৰ্য্য
(—প্রিয়ঃ) এবিধ বাখৰ, ‘কবী’ (—সম্ভৱী) মাঘ মাহৰ
শুক্লাপঞ্চমী তিথি। —কৰিঃ শনিগ্রহ।

ভাসঃ পু (ভাসাতে ইতি ভাস ঘঞ) ১। উজ্জ্বলতা,
পোহৰ, দীপ্তি, ২। কল্পনা, ৩। মতা কুকুৰা,
৪। শগুন, ৫। গৰুৰ গোহালি, ৬। স্বপ্নসুপদতাকে
ধৰি তেৰখন নাটকৰ প্রণেতা প্রসিদ্ধ কবি ভাস।
কালিদাস আৰু বাণভট্টই ভাসৰ নাম লৈছে, গতিকে
কালিদাসতকৈ আগৰ কবি। —ক বিণ ১। দীপ্তিকাৰক,
২। প্রকাশক, ৩। বোধক। —কঃ এগৰাকী কবি।
—নং দীপ্তি, উজ্জ্বলতা, পোহৰ।

ভাসন্তুঃ পু (ভাস্ জস) ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্র, ৩। নক্ষত্র,
৪। ভাস পক্ষী —স্ত্রী নক্ষত্র।

ভাসু পু (ভাস্ উন) সূৰ্য্য।

ভাসুৰ বিণ (ভাস উৰচ) ১। উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, ২। ধনীয়া,
মনোৰম, —বং কষ্ট বেমাৰৰ ঔষধ বিশেষ —বঃ
১। স্ফটিক, ২। বীৰ পুরুষ, নায়ক।

ভাস্মন বিণ ভাস্মেৰে, ছাইৰে তৈয়াৰী, ভাস্মযুক্ত।

ভাস্বৰং ক্ৰী (ভাস্ বৰচ) কষ্টৰ ঔষধ বিশেষ —বঃ পু
১। সূৰ্য্য, ২। এদিন ৩। সূৰ্য্যৰ এজন অনুচৰ।
তাৰকাসুৰক বধ কৰিবৰ সময়ত সূৰ্য্যই এই অনুচৰটোক
স্বন্দক সহায় কৰাৰ কাৰণে পঠিয়াইছিল।

ভিক্ষ্ লাভার্থলোভোক্তিক্রিশি (ভা আ যাচনে ষিক, লাভে
সক, ক্রিশি অক ভিক্ষতে) ১। খোজ, খুজি ল,
গ্রহণ কৰ, ২। ভিক্ষা কৰ, প্রার্থনা কৰ, ৩। কষ্ট
খা, কষ্ট ভোগ কৰ, যাতনা পা।

ভিক্ষণং—ক্ষা ক্ৰী ক্ৰী (ভিক্ষ্ অঃ টাপ) ১। লোভবশতঃ
বা লাভৰ বাবে খোজা কাৰ্য্য, প্রার্থনা, যাচঞা,
যাচনা। কথিত আছে— ৱাণিজ্যে ৱসন্তে লক্ষ্মীঃ
তদৰ্জং কৃষিকৰ্মণি। তদৰ্জং ৱাজসেৱায়ান্ ভিক্ষায়ান্
নৈৱ নৈৱ চ।। ২। সেৱা, ৩। বেতন, মজুৰি।

ভিক্ষাকৰণং ভিক্ষা কাৰ্য্য, ভিক্ষণ।

ভিক্ষাকঃ পু ভিক্ষুক, ক্ৰিখাৰী, —স্ত্রী ক্ৰিখাৰীণী।

ভিক্ষাচৰঃ পু ১। ক্ৰিখাৰী, ২। ভোজবাজৰ পুৰুষ নাম।

ভিক্ষাটিনং ক্ৰী ভিক্ষা কৰিবলৈ খোৱা কাৰ্য্য, —কঃ ক্ৰিখাৰী।

ভিক্ষাঃ ক্লী ভিক্ষাত পোরা খাদ্য।

ভিক্ষার্থী(ন) ১। প্রার্থী, ২। কোনো অনুষ্ঠানৰ বাবে চান্দা আদায় কৰা লোক। ভিক্ষাৰী।

ভিক্ষাই বিণ্ ভিক্ষাৰ পাত্ৰ, ভিক্ষা বা দান পোৱাৰ যোগ্য।

ভিক্ষাশী(ন) বিণ্ (ভিক্ষাং অশ্রাতিতি ভিক্ষ অশ্ গিনি) ভিক্ষুক, ভিক্ষাৰী।

ভিক্ষুঃ পু (ভিক্ষ যাচনে উঃ) ১। ব্রহ্মচাৰ্য্যাদি চাৰি আশ্রমৰ শেষৰ আশ্রম পালনকাৰী, সন্ন্যাসী, ২। এগৰাকী বুদ্ধ, ৩। বৌদ্ধ সন্ন্যাসী, জৈন সন্ন্যাসী, ৪। পৰিব্রাজক, সন্ন্যাসী -চৰ্য্যা ভিক্ষাচৰণ, ভিক্ষুজীৱন। -সংঘঃ বৌদ্ধ ভিক্ষুসকলৰ গোষ্ঠী। -সংঘাতী পুৰণি ফটা-ছিটা কাপোৰ।

ভিক্ষুকঃ ভিক্ষু, সন্ন্যাসী।

ভিত্তং ক্লী (ভিদ ক্তঃ) ১। খণ্ড, অংশ, ভাগ, ২। বেৰা, প্রাচীৰ।

ভিত্তিঃ ক্লী (ভিদ ক্তিন) ১। বেৰা, দেৱাল, ২। খণ্ডন, বিভাজন, ৩। গৃহাদিৰ ভেঁটি। আশ্রয়, ৪। ফাট, ফাঁক, ৫। ঢাৰি, পাটী, ৬। ভ্ৰান্তি, ভুল, ৭। সুযোগ, সুবিধা -ঋতনঃ এন্দুৰ -ঋৰঃ সিন্ধি খন্দা চোৰ। -পাতনঃ এন্দুৰ।

ভিত্তিকা ক্লী ১। বেৰা, দেৱাল, ২। জেঠী।

ভিদ্ ক্লী (ভিদ্ ক্ৰিপ) প্রভেদ, ভেদক, ভেদনকাৰী।

ভিদ্ ভিদি (ক) (ক্ৰমা, উভ স্ ভিনতি, ভিত্তে, (খ) (ভা প সক ভিন্ধতি) ১। ভাগ কৰ, কাটি-ছিঙি ভাগ ভাগ কৰ, দুভাগ কৰ, ২। ভাং, ভাঙি পেলা, ভেদ কৰ, ভিন্ন কৰ, মনু ৩।৩৩; ৩। খান্দ, খান্দি পেলা, ৪। আক্ৰমণ কৰ, উলঙ্ঘন কৰ, বলাৎকাৰ কৰ, ৫। দূৰ কৰ, ৬। বাধা দি, ৭। সলা, পৰিবৰ্তন কৰ, ৮। বিস্তাৰ কৰ, প্রস্তুত কৰ, ফুলা, মে ১০৭; ৯। ধানবান কৰ, ১০। শিথিল কৰ, ১১। গুপ্ত কথা প্রকাশ কৰ, ১২। ভাল-বেয়া বিচাৰ কৰ, প্রভেদ কৰ; (নিজন্ত) ভেদয়তি। (সনন্ত) ব্ৰিভংসতি-তে, প্র- ১। ভাং, ছিং, ছিঙি পেলা, ছিঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰ, ২। (হাতীৰ কপালৰ পৰা) বস, (শৰীৰৰ পৰা) ঘাম উলিয়া, প্রতি- ১। ভেদ কৰ, ছিদ্র কৰি সোমা, ২। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ, ৩। স্পৰ্শ কৰ, সন্নিহিত হ, ৪। অস্বীকাৰ কৰ সং- ১। ভাঙ, ভাঙি পেলা, ২। লগ কৰ, সংমিশ্ৰণ কৰ, সংযোগ ঘট, একে লগ কৰ।

ভিদকং ১। হীৰা, ২। ইন্দ্রৰ বজ্ৰ -কঃ তৰোৱাল, খড়্গ।

ভিদা ক্লী (ভিদ অণু টাপ) ১। ছিৰা, যেনে কাপোৰ ছিৰা, ২। ভেদ, প্রভেদ, বিভাজন, ৩। প্রকাৰ, বিধ।

ভিদিঃ, ভিদিবং,-ভিদুঃ ইন্দ্রৰ বজ্ৰ।

ভিদুৰ বিণ্ (ভিদ কৃচ) ১। ভদ্রুৰ, পাতল, কোমল, ২। মিশ্ৰিত, চিত্ৰবিচিত্ৰ -বং বজ্ৰ -বঃ জৰি গছ।

ভিদ্যঃ পু (ভিদ্ ক্যপ) নদ, ভট্টি ৬।৫৯।

ভিদ্বং-দ্বঃ ইন্দ্রৰ বজ্ৰ।

ভিন্দপালঃ-ন্দিপালঃ পু (ভিদি ইন ভিন্দিং বিদাৰণঃ পালয়তি পালি অন) ১। হাতেৰে নিষ্কেপ কৰা যাঠী, বল্লম। ২। শিলগুটি বা শিল নিষ্কেপ কৰা অস্ত্ৰ বিশেষ, গুলি।

ভিন্ন বিণ্ (ভিদ ক্ত) ১। ভেদ বিশিষ্ট, ভঙা, ২। বিভক্ত, ৩। বিচ্ছিন্ন, বিযুক্ত, ৪। বিমুক্ত, ৫। ভিন, বেলেগ, ৬। মিশ্ৰিত, ৭। শিথিলীকৃত, ৮। পৰিৱৰ্তিত, ৯। মদমত্ত, -ন্নং ১। টুকুৰা, খণ্ড, অংশ, ২। ফুলি উঠা ফুল, ৩। আঘাত, ঘা, -ন্নঃ মুক্তাত থকা খুঁত। -কৰটঃ মদৰস ওলাই থকা হাতী। -কুট অধ্যক্ষহীন সেনাবাহিনী। -ক্রম ক্রমহীন -গতি দৌৰি গমন। -গুণনং ভগ্নাংশৰ গুণ (পূৰণ) -দৰ্শী(ন) পক্ষপাতী। -মৰ্যাদা মৰ্যাদা উলঙ্ঘনকাৰী -লিঙ্গং -রচনং কোনো ৰচনাত থকা লিঙ্গ অথবা বচনৰ অসঙ্গততা, -রচস্- রচস্ক মলমূত্ৰ ত্যাগ। -বৃষ্টি অসং বৃষ্টি অৱলম্বনকাৰী -সংহতি পৃথককৃত, দ্ৰবীভূত -স্বৰ মাতৰ পৰিৱৰ্তন, অসংলগ্ন, অসঙ্গত।

ভিৰিষ্টিকা এবিধ গছ।

ভিল্লঃ পু (ভিল লক্) এবিধ ক্ষেচ্ছ জাতি। ভীল নামৰ নিম্ন জাতি। ব্রাহ্মণকন্যায়াং তীৱৰাজ্জাতঃ -পৰাশৰ। -শ্ৰীঃ, -তকঃ লোপ্ৰবৃক্ষ। ৰঙা আৰু বগা ৰঙৰ ফুল হোৱা এবিধ গছ, -ভূষণং গুঞ্জলতা।

ভিষ কণ্জয়ে (ভা প সক ভেযতি) ঔষধ দি, চিকিৎসা কৰ, ঔষধ খুৱা। ভিষক্ ভেযজং ভেযতি।

ভিষক্(জ) (বিভেতি ৰোগঃ যন্মাদিতি ভী যুক্ হৃষক্) ১। বৈদ্য, চিকিৎসক, ৰ ৮।৯৩; ২। বিষ্ণু -জিতং ঔষধ -পাশঃ ১। ভণ্ড -চিকিৎসক, ২। শতযযাৰ পুত্ৰ, হব ৩৮।৬; ৩। ঔষধ।

ভিষঙমাতা (ঋ) ক্ৰী (ভিষজাং মাতের) বাহক গছ।

ভিয়া, য়িকা, স্মটা ক্ৰী চাউল। ভজা চাউল।

ভিস্‌সা ক্ৰী সিদ্ধান্ত।

ভী ভীতাম্ (হু প অক রিভেতি) ১। ভয় খা, ভয়ভীত হ, ভয় কৰ, ২। আগ্ৰহী হ, উৎকণ্ঠিত হ।

ভীঃ ক্ৰী ভয়, আতঙ্ক।

ভীত বিণ্ ১। ভয়ভীত, আতঙ্কিত, ২। বিপদত পৰা ব্যক্তি, বিপদগ্রস্ত; মনু ৭।৯৪।

ভীতিঃ ক্ৰী (ভী ক্ৰিন্) ১। ভয়, আতঙ্ক, ২। কঁপনি।

ভীম বিণ্ (ভী মক্) ১। ভয়হেতু, ২। ভয়ানক, ভয়ঙ্কৰ, ১।১৬; -মঃ পু ১। সদাশিৱ, ২। এজন গন্ধৰ্বৰ নাম, ৩। টেঙা বেতগছ, ৪। পুৰুষাংগী ইলিনৰ পুত্ৰ, ৫। ভয়ানক ৰস। স্থায়ীভাব ভয়, ৬। মধ্যম পাণ্ডৱ ভীমসেন। বায়ুৰ ঔৰসত কুন্তীৰ গৰ্ভজাত এই পাণ্ডৱজন নিজৰ বাহুবলৰ কাৰণেই বিশ্ববিখ্যাত। মহাভাৰতত উল্লিখিত কুরুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত ভীমৰ পৰাক্ৰমত কৌৰৱসকল ভীত-সন্ত্রস্ত হৈ পৰিছিল। অজ্ঞাতবাসৰ সময়ত ভীম বিৰাট ৰজাৰ ৰন্ধনশালাৰ প্ৰধান পাচক আছিল আৰু সেই সময়তে ভীমে কীচকক বধ কৰে। ভীমে বকাসূৰকো বধ কৰে। দুঃশাসনে ৰাজসভাত দ্ৰৌপদীক অপমান কৰাৰ কাৰণে যুদ্ধত দুঃশাসনক বধ কৰি তাৰ বুকুৰ তেজেৰে মুক্তকেশী দ্ৰৌপদীৰ চুলি বান্ধিছিল, দুৰ্যোধনে নিজৰ উৰুৰ ওপৰত দ্ৰৌপদীক বহুৱাব খোজা কাৰণে যুদ্ধৰ শেষ সময়ত গদাৰে দুৰ্যোধনৰ উৰু ভাঙি চুৰমাৰ কৰিছিল। শক্তিৰ প্ৰতীক ৰূপত মানুহৰ মনত ভীম চিৰস্মৰণীয় হৈ ৰ'ল আৰু ভৱিষ্যতেও থাকিব। -কৰ্মা(ন) প্ৰভূত শক্তিমান, গী ১।১৫; -দৰ্শন ভীমৰ দৰে দেখা, ভীমাকাৰ, -নাদঃ ১। ভয়ানক শব্দ, ২। সিংহ, ৩। প্ৰলয়ৰ সময়ৰ সাত বিধ মেঘৰ এবিধ, -বধঃ পু ১। কুৰ্মকপী বিষ্ণুৰ হাতত নিহত এটা অসুৰ। ২। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম। -ৰথী ক্ৰী ১। মানুহৰ জীৱনৰ দুৰ্দশা ভৰা দিন- ৭৭ বছৰৰ ৭ম মাহৰ সপ্তম দিন, ২। সহ্য পৰ্বতৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা এখন নদীৰ নাম, -ৰূপ ভয়ানকৰূপী -ক্লিষ্টান্তঃ সিংহ, -ক্লিষ্টহ প্ৰকাণ্ড, বিৰাটকায়, -শাসনঃ যমৰাজ -সেনঃ ১। যুৱৰাজ ভীম, ২। কৰ্ণৰ।

ভীমৰং যুদ্ধ, সমৰ।

ভীমা ক্ৰী ১। দুৰ্গা দেৱী, ২। ৰোচনা নামৰ এবিধ আতৰ, ৩। চাবুক।

ভীমৈকাদশী ক্ৰী মাঘ মাহৰ শুক্লা একাদশী, ভৈষ্মী একাদশী।

ভীমোদৰী ক্ৰী দেৱী পাৰ্বতী।

ভীক বিণ্ (ভী ভয়ে ক্ৰুঃ) ১। ভয়শীল, ভয়াতুৰ, সমাসৰ শেষত, যেনে- ধৰ্মভীক, পাপভীক। -ক ক্ৰী ৰূপা -কঃ পু ১। শিয়াল, ২। বাঘ, ক্ৰী ১। ভীতা নাৰী, ২। ছাগলী, ৩। ছায়া, ৪। কেৰেলুয়া। -চেতাঃ(স্) হৰিণ, -ৰক্তঃ চৌকা, আখ। -হৃদয়ঃ হৰিণ।

ভীকক বিণ্ ভয়ভীত, কাতৰ -কং বন, জঙ্ঘল -কঃ ১। ভালুক, ২। ফেঁচ, ৩। এবিধ কুঁহিয়াৰ।

ভীকঃ, লুঃ ক্ৰী ভয়ভীতা নাৰী।

ভীলুকঃ পু ভালুক।

ভীষণ বিণ্ (ভীষণতে ইতি ভী গিচ্ লুঃ) গাঢ়, ডাঠ, কঠিন, সাজঘাতিক, ভয়ঙ্কৰ, ভয়ানক -৭৭ ভয়লগা বস্তু বা জন্তু। -ণঃ ১। ভয়ানক ৰস, ২। সদাশিৱ, ৩। পাৰ চৰাই, কপৌ চৰাই।

ভীষঃ পু আতঙ্ক, ভয়।

ভীষিত বিণ্ আতঙ্কিত, ভয়ভীত।

ভীষ বিণ্ (বিভেত্যস্মাদিতি ভী মক্) ১। ভয়ানক, ভয়ঙ্কৰ, -মঃ ১। ভয়ানক ৰস, ২। শিৱ, ৩। ৰাক্ষস, ৪। মহাৰাজ শান্তনুৰ ঔৰসত গন্ধাৰ গৰ্ভজাত অষ্টম পুত্ৰ। যি মহাভাৰতত ভীষ পিতামহ নামেৰে প্ৰখ্যাত। ভীষ পৰম ধৰ্মাত্মা, মহাবীৰ আৰু এজন অতি নিষ্ঠাৱান কৌৰৱ সেনাপতি আছিল। ভীষ চিৰকুমাৰ আছিল। সত্যৱতীক দেখি পিতাকে বিবাহ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি ভীষক (তেতিয়া নাম আছিল শান্তনুৰ) সত্যৱতীৰ ঘৰলৈ পঠিয়ায়। সত্যৱতীৰ মাক বাপেকে সেই প্ৰস্তাৱ এই বুলি অস্বীকাৰ কৰিলে যে শান্তনুৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ ভীষ থাকোঁতে সত্যৱতীৰ পুত্ৰ ৰজা হ'ব নোৱাৰিব, তেতিয়া ভীষই সেই সাম্ৰাজ্যিক প্ৰতিজ্ঞা কৰি পেলালে যে তেওঁ কেতিয়াও সিংহাসনত নুঠে আৰু বিবাহে নকৰে। এই ভয়ানক প্ৰতিজ্ঞাৰ কাৰণে তেওঁ 'ভীষ' নামেৰে প্ৰখ্যাত হ'ল। পিতাকেও তেওঁক ইচ্ছামুত্থা বৰ দিলে। সত্যৱতীৰ পুত্ৰ বিচিত্ৰবীৰ্য্য সিংহাসনত আৰোহণ

কৰে। এই বিচিত্রবীৰ্য্যৰেই সম্ভৱ হ'ল কৌৰৱ আৰু পাণ্ডৱসকল। চিৰকুমাৰ ভীষ্ম সকলোৰে 'পিতামহ' হৈ পৰিল। যুদ্ধত শিখণ্ডীৰ সহায়ত অৰ্জুনৰ শৰাঘাতত ভীষ্ম জৰ্জৰিত হ'ল। শেষত কুৰুক্ষেত্ৰৰ বণাঙ্গনত শৰশযাত শুই নিজে নিজে প্রাণত্যাগ কৰে। -জননী গঙ্গা -পঞ্চকং কতি মাহৰ শুক্লা একাদশীৰ পৰা পূৰ্ণিমালৈ এই পাঁচ দিন। -ৰত্নং ১। হিমালয়ৰ উত্তৰে থকা দেশ (নেপাল)। ২। এবিধ মূল্যবান ৰত্ন।

ভীষ্মক: ১। গঙ্গাৰ পুত্ৰ, ২। বিদৰ্ভৰ ৰজা। কুন্তীৰ পিতা।

ভীষ্মষ্টমী মাঘ মাহৰ শুক্লাষ্টমী।

ভুক্ত বিণ (ভূজ্ কমণি ক্ৰঃ) ১। ভক্ষিত, ভোগকৃত, মনু ২।৫৫; ২। উপভোগ কৃত, ৰ ৪।৭; ৩। দুঃখ ভোগ কৰা (লোক) দুৰ্দশাগ্ৰস্ত। -ভুক্তং ক্লী ১। ভক্ষণ, খাৱন, খোৱা বস্তু, ২। খাদ্য খোৱা স্থান। -ভোগ উপভোগকৰ্তা, ভুক্তভোগী; উপভোগ কৰা, ব্যৱহাৰ কৰা সামগ্ৰী। -শেষঃ, - সমজ্জ্বিতং এবহা, খাই এৰা বস্তু। -সুপ্ত খাই উঠি খোৱা ব্যক্তি।

ভুক্তি: ক্লী (ভূজ্ জিন) ১। খাৱন, উপভোগ, ২। দখল অধিকাৰ, সম্ভোগ ৩। আহাৰ, খাদ্য ৪। গ্ৰহৰ দৈনিক সংক্ৰমণ -ঐদঃ এবিধ মাহ গছ, মণ্ড মাহ -ৰজিত ভোগনিষিদ্ধ।

ভুগ্ন বিণ (ভূজ্ মোটনে ক্ৰঃ) ১। ৰোগত জীৰ্ণ-লীৰ্ণ, কয়, হালি পৰা, বেঁকা হোৱা। ২। ভাগি পৰা, ভগ্ন।

ভূজ্ বক্রণে (তুদা প সক ভূজতি) বেঁকা কৰ, হলাই দি, যেনে- ভূজতি লতাং বায়ুঃ। ত্ৰাণে ভক্ষে (কথা উ অক ভূনক্তি, ভূংক্তে) ১। খা, ভক্ষণ কৰ, খাই পেলা, মনু ৪।৭৪; ২। ভোগ কৰ, উপভোগ কৰ ৩। দৈহিক ভোগ কৰ, মনু ৯।১৪; ৪। শাসন কৰ, পালন কৰ, ৰক্ষা কৰ ৫। দুঃখ ভোগ কৰ, সহন কৰ, ৬। সময় অতিবাহিত কৰ (গিজন্ত) ভোজয়তি-তে, (সনন্ত) বৃদ্ধকতি -তে। অনু, উপ, পৰি, সং আদি উপসৰ্গ যোগ হলেও ধাতুৰ অৰ্থৰ বিশেষ তাৰতম্য নঘটে।

ভূজ্ বিণ ১। খোৱা, শাসন কৰা, উপভোগ কৰা আদি অৰ্থত সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়, যেনে-হৃতভূজ্, পাপভূজ্ মহীভূজ্ ইত্যাদি। ২। উপভোগ, ৩। লাভ, সুবিধা।

ভূজ: পু ক্লী (ভূজতি বক্রোভৱতি ভূজ্ কঃ) ১। বাহু হাত, ৰ ২।৭৪; ২। হাতীৰ শঁৰ, ৩। ভাজ, ৪। গণিতৰ ভূজ, অৰ্থাৎ বাহু, যেনে- চতুৰ্ভূজ। ৫। মাটিৰ জোখ, এহাত দুহাত ইত্যাদি, -কোটবঃ কাষলতি, -দণ্ডঃ বাহুৰূপ দণ্ড, লাঠী। -দলং-লঃ বাহু; -বন্ধনং বাহুৰ বন্ধ। আলিঙ্গন -বলং বীৰ্য্য বাহুৰ শক্তি -মধ্যং বৃকু, ৰ ১৩।৭৩; -মূলং -শিখৰং কান্ধ।

ভূজগ: পু (ভূজং বক্রং গচ্ছতীতি ভূজ্ গম ডঃ) সাপ, মে ৬০, -দাৰণঃ -ভোজী(ন) ১। গৰুড়, ২। ম'ৰা চৰাই, ৩। নেউল, -ৰাজঃ শেয়নাগ।

ভূজঙ্গ: পু (ভূজং বক্রং গচ্ছতীতি ভূজ্ গম খচ) ১। সাপ ৰ ৯।৭৯; ২। কামুক, লম্পট, ৩। স্বামী, পতি, ৪। সীহ, ৫। ৰজাৰ কামুক বন্ধু, ৬। অশ্লেষা নক্ষত্ৰ, ৭। সংখ্যা '৮'। -কন্যা নাগকন্যা। সপকন্যা। -ভং অশ্লেষা নক্ষত্ৰ, -ভূক্(জ) ১। গৰুড়, ২। ম'ৰা চৰাই, -লতা পান -হা (ন) গৰুড়।

ভূজঙ্গম: পু ১। সাপ, নাগ, ২। বাহু গ্ৰহ ৩। সংখ্যা '৮'। **ভূজা ক্লী** (ভূজ্ টাপ) বাহু; হাত, শি ৭।৭১; -কষ্টঃ পু নখ। -মধ্যঃ কিলাকুটি, -মূলং কান্ধ।

ভূজান্তক: -শনঃ, -ভোজী(ন) পু ১। গৰুড়, ২। ম'ৰা চৰাই, ৩। নেউল।

ভূজি: পু (ভূংক্তে সৰান্নিতি ভূজ্ কিৎ) ১। জুই, ২। ভোগ, ৩। ভোক্তা, ভোজনকৰ্তা।

ভূজিষ্য: পু (ভূজ্ ক্ৰিয়ান) ১। দাস, ভূতা, ২। সহচৰ, ৩। বাহুত বন্ধা গুণা বা সূতা, শি ১৫।৬৩; ৪। এবিধ ৰোগ -ষ্যা ১। দাসী, ২। বেশ্যা।

ভূজ্য: পু ১। বাচন-বৰ্তন ২। অগ্নি, ৩। এজন ৰজাৰ নাম, ঋবে ৪।২৭।৪; ৪। ৰক্ষক।

ভূজ্জন্ (ৎ) বিণ (ভূজ্ শত্) ভোগকৰ্তা, ভোগী।

ভূজ্জান: পু (ভূজ্ শানচ) ভোগকৰ্তা, ভোগী।

ভূণ্ পালনে (ভ্ৰা আ স ভূণতি) ১। পালন কৰ, পোষণ কৰ, লালন কৰ, ২। বাছি ল।

ভূৰিক্ (জ্) ক্লী (ভৰতি সৱং ধৰতীতি ভূঞ ইজিঃ) ১। পৃথিৱী, ২। বাহুদয়, ৩। দাৱাপৃথিৱী, -বৃগ আৰু পৃথিৱী, ঋবে ৪।২।১৪।

ভূৰঃ(স্) অব্য ১। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, অন্তৰীক্ষ, ২। তিনি মহাব্যাহতিৰ (ভূঃ ভূৰঃ, স্বঃ) মাঞ্চবটো।

ভূৱনং ক্রী (ভৱন্ত্যস্মিন ভূতানীতি, ভূ কান) ১। জগত
ভটি ১। ১। ২। ত্ৰিভূৱন, ৩। চতুৰ্দশ ভূৱন,
৪। পৃথিৱী, ৫। স্বৰ্গ, ৬। সৃষ্টি, প্ৰাণী, ৭। মানুহ,
মানৱ জাতি, ৮। পানী, ৯। সংখ্যা '১৪'। -ত্ৰয়ং
ত্ৰিভূৱন -স্বৰ্গ, মৰ্তা আৰু পাতাল। -পাৱনী গঙ্গা
-শাসী (ন) ৰজা, শাসক।

ভূৱন্যঃ পু (ভৱতীতি ভূ কন্যচ) ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্ৰ,
৩। জুই, ৪। প্ৰভু, গৰাকী।

ভূৱিঃ (স) ক্রী সমুদ্র।

ভূশুণ্ডিঃ-ওী ক্রী এবিধ ক্ষেপণাস্ত্ৰ।

ভূ ক) সত্যায়াম (ভা প অ ভৱতি) ১। হ, থাক, আছ,
২। জন্ম হ, উৎপন্ন হ, ৩। উঠ, ওলা, ৪। ঘট,
মনু ৮। ৩৫১; ৫। জী থাক, উশাহ-নিশাহ ল,
৬। সেৱা কৰ, কাম কৰ, ৭। সম্ভৱপৰ হ, ৮। সহায়
কৰ, ৯। কামত নিযুক্ত হ, কামত ব্যস্ত থাক, 'ভূ'
ধাতু বিভিন্ন অৰ্থত বিভিন্ন ৰূপত ব্যৱহাৰ হৈ থাকে।
উপসৰ্গৰ পিচত 'ভূ' ধাতু বিভিন্ন অৰ্থত ব্যৱহাৰ
কৰা হয়। তাৰোপৰি পুনৰ আবিৰ্ভাৱ আদি অব্যয় শব্দৰ
পিচতো বিশেষ অৰ্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ হয়, যেনে-
পুনৰ্ভূ অৰ্থাৎ পুনৰ বিবাহ, আৱিৰ্ভূ অৰ্থাৎ আৱিৰ্ভাৱ
বা অৱতাৰ। (গিজন্ত) ভাৱয়তি-তে (সনন্ত) বৃদ্ধয়তি।
অভি- ১। অতিক্ৰম কৰ, চেৰ পেলা, গী ১। ৩৯
২। আক্ৰমণ কৰ, ৩। বশ কৰ, পৰা- পৰাভূত
অৰ্থাৎ পৰাজয় কৰ, আঘাত কৰ, পৰি- পৰাজয়
কৰ, নিন্দা কৰ, অপমান কৰ, প্ৰ- ১। উঠ, জন্ম
হ, উৎপন্ন হ, গী ৮। ১৮; ২। প্ৰকাশ হ, আৱিৰ্ভাৱ
হ, দৃষ্টিগোচৰ হ, ৩। বৃদ্ধি হ, ৪। শক্তিশালী হ,
সমৰ্থৱান হ, ৫। সমকক্ষ হ, ৬। ব্যৱহাৰযোগ্য হ,
৭। উপযুক্ত হ, যথেষ্ট হ, সং- ১। উঠ, উৎপন্ন
হ, থাক, আছ। ২। লগ হ, একগোট হ। খ)
প্ৰাপ্তৌ (১) (চুৰা আ স ভাৱয়তে) (২) (ভা উ স
ভৱতি-তে) ১। পা, লাভ কৰ, প্ৰাপ্ত কৰ, ২। উপাৰ্জন
কৰ। গ) শুদ্ধিচিন্তয়োঃ, মিশ্ৰণে (চুৰা, উ স ক
ভাৱয়তি-তে) ১। ভাব, চিন্তা কৰ, যেনে- শক্ৰঃ
সৰ্বান তৃণবদ্ ভাৱয়তি। ২। সংমিশ্ৰণ কৰ, একলগ
কৰ, ৩। শুদ্ধ কৰ, শোধন কৰ।

ভূ বিণ (সমাসৰ শেষত) থাক, আছ, জন্ম হ, উৎপন্ন
হ, যেনে- চিত্তভূ, কমলভূ (পু) বিষ্ণু।

ভূঃ ক্রী (ভূ অধিকৰণে ক্রিপ) ১। পৃথিৱী, মনু ৭। ৬;
২। ভূমণ্ডল, ৩। মাটি, ভূমি, মে ৬৪; ৪। জ্ঞান,
ঠাই, অঞ্চল, ৫। পদাৰ্থ, বিষয়বস্তু, ৬। সংখ্যা '১'
৭। ত্ৰিভূজৰ ভূমি। ৮। তিনি ব্যাহৃতিৰ প্ৰথমটো
-কদম্বঃ ভূমি কদম। -কল্পঃ ভূমিকম্প -কৰ্ণঃ
পৃথিৱীৰ ব্যাসৰেখা। -কাকঃ ১। এবিধ ডাঙৰ জাতৰ
বগলী, ২। এবিধ দীঘল ঠোঁটৰ চৰাই, ৩। পাৰ
চৰাই, -কেশঃ ১। আহত গছ, ২। বড় গছ।
-কেশা পিশাচিনী, ভূতনী -ক্ষিৎ গাহৰি, -গৰং বিহ
-গৰ্ভঃ ১। কবি ভৱভূতি, ২। বিষ্ণু; -গৃহং-গেহং
মাটিৰ তলত থকা ঘৰ। -গোলঃ ভূমণ্ডল। -ঘনঃ
শৰীৰ, -চক্ৰং বিষুৱ ৰেখা -চৰঃ শিৱ -ছায়া ১।
পৃথিৱীৰ ছায়া (বাহু গ্ৰহ) ২। অন্ধকাৰ, -জন্তুঃ ১।
উই পৰুৱা, বা কেঁচু আদি মাটিৰ তলত থকা কীট,
২। হাতী, -দাৰঃ গাহৰি -দেৱঃ,-সুৰঃ ব্ৰাহ্মণ,
-ধনঃ ৰজা, -ধৰঃ ১। পৰ্বত, ২। শিৱ, ৩।
শ্ৰীকৃষ্ণ, ৪। সংখ্যা '৭' -ধৰেশ্বৰঃ পু হিমালয়,
-নাগঃ মাটিত থকা কীট। -নেতা(ঋ) সম্ৰাট
-পতিঃ ১। ৰজা, ২। শিৱ, ৩। ইন্দ্ৰ -পদঃ গছ,
-পদী এবিধ মালতী ফুল -পুত্ৰঃ -সুতঃ মদল গ্ৰহ,
-পুত্ৰী, সুতা সীতা। -ভাগঃ অঞ্চল, দেশৰ এটা
অংশ। -ভূৎ ১। পৰ্বত, ২। ৰজা, সম্ৰাট, ব
১। ১৮১; ৩। বিষ্ণু -কহ গছ। -ৱলয়ং ভূমণ্ডল।
-বৃত্তং বিষুৱ ৰেখা। -শক্ৰঃ পৃথিৱীস্থ, ৰজা।
-শয়ঃ বিষ্ণু -শ্ৰৱস্ উই-হফল -স্পৃশ্ ১। মনুষ্য,
২। মানৱ জাতি, ৩। বৈশ্য বৰ্ণৰ মানুহ। -শ্বৰ্গঃ
মেক পৰ্বত।

ভূকং, -কঃ (ভূ কক) ১। গাঁত, খাল, ছিদ্ৰ, ফুটা
ফাক, ২। নিজৰা, ৩। কাল, সময়।

ভূকলঃ পু (ভূৱঃ পৃথিৱ্যাঃ কলঃ) শিকা নমনা ঘোঁৰা।
দুৱিনীত ঘোঁৰা।

ভূকশ্যাপঃ পু বসুদেৱ।

ভূকাকঃ পু ক্ৰৌঞ্চ পক্ষী, নীলা কপৌ চৰাই।

ভূত বিণ (ভূক্তঃ) ১। থকা, বাচি থকা, জীয়াই থকা,
২। উৎপন্ন, গঠিত, ৩। সঠিক, যোগ্য, আচল,
৪। অতীত, ৫। প্ৰাপ্ত, ৬। মিশ্ৰিত, ৭। সদৃশ
-তং ১। প্ৰাণী, জীৱ, জন্তু আদি, উ। ৬; ২। ভূক্ত
প্ৰেত, পিশাচ, ৩। পক্ষভূতৰ এটা ৪। প্ৰকৃত

ঘটনা, ৫। অতীত কাল, ৬। পৃথিবী, ৭। কল্যাণ, সুখ, ৮। সংখ্যা '৫'। -তঃ পৃ ১। পুত্র, সন্তান, ২। শির, ৩। কৃষ্ণ চতুর্দশী তিথি। ৪। যোগীন্দ্র। -কালঃ অতীত কাল, -কেশী স্ত্রী ১। তুলসী গছ, ২। শেরালী ফুলৰ গছ, -ক্রান্তিঃ স্ত্রী ভূতে ধৰা, ভূতাবেশ। -গণঃ ভূতপ্ৰেত আদিৰ সমষ্টি, গোষ্ঠী। -গ্রামঃ ১। প্রাণী জাতি, গী ৮। ১৯; ২। প্ৰেতৰ গোষ্ঠী -ম্নঃ (ভূতং হস্তীতি ভূত হন ঠক) ১। উট, ২। নহক, ৩। ভূজবৃক্ষ -ম্নী তুলসী -চতুর্দশী (ভূতোদ্যেশ্যে কৰ্তব্য চতুর্দশী) কতি মাহৰ কৃষ্ণচতুর্দশী; যম চতুর্দশী। দীপাষিতাৰ আগ দিন। সিদিনা ৰাতি পদূলিত চৈধ্যটা চাকি জ্বলোৱা হয় আৰু চৈধ্য বিধ শাকেৰে আঞ্জা খোৱা এটা প্ৰচলিত প্ৰথা। -চাৰী(নৈ) শিৱ। -দৰ্ম্মা সকলো প্ৰাণীৰ প্ৰতি দৰ্ম্ম। -ধৰা, -ধাত্ৰী, -ধাৰিণী পৃথিবী। -নাথঃ সদাশিৱ। -নাশনং কদাৰ্ক্ষ -নাশনঃ ১। ভল্লাটক গছ, ভোলা গছৰ গুটি, ২। সবিয়হ। -নায়িকা দুৰ্গা -পতিঃ ১। শিৱ, ২। অগ্নি, ৩। তুলসী, -পূৰ্ণিমা আহিন মাহৰ পূৰ্ণিমা, -পূৰ্ণ আগতে থকা, পূৰণি, প্ৰাক্তন, -প্ৰকৃতিঃ প্ৰাণীসমূহৰ মূল, উৎস, -বলিঃ পঞ্চযজ্ঞৰ এটা। প্ৰাণীৰ প্ৰতি আহাৰ, -ব্ৰহ্মা(ন) দেৱল ব্ৰাহ্মণ, দেৱতাক অৰ্পণ কৰা বস্তু খাই জীৱন ধাৰণ কৰা নিম্ন পৰ্যায়ৰ ব্ৰাহ্মণ। -ভৰ্তা (ঋ) শিৱ। -ভাৱনঃ ১। পৰব্ৰহ্ম, ২। বিষ্ণু -ভাষা ভূতৰ ভাষা বা বচন -যজ্ঞঃ পঞ্চযজ্ঞৰ এবিধ যজ্ঞ। প্ৰাণীৰ প্ৰতি দৰ্ম্ম। -যোনিঃ প্ৰাণী জগতৰ মূল, উৎস। -ৰাজঃ শিৱ, -ৰূপঃ ভূত জাতি। -ৰেশী বগা শেরালী। -ৰাহনঃ শিৱ, -ৰিক্ৰিয়া মুছা বোগ, মৃগী বোগ। ভূতে ধৰা। -বৃক্ষঃ বিত্তীতক বৃক্ষ -শুদ্ধিঃ স্ত্রী পূজাৰ আৰম্ভণিতে ব্ৰাহ্মণে বীজমন্ত্ৰ উচ্চাৰণপূৰ্বক নিজৰ শৰীৰৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গাদি শোধন কৰা কাৰ্য্য। -সংসাৰঃ প্ৰাণীজগৎ। -সঙ্কাৰ ভূতে ধৰা -সম্পন্নঃ প্ৰলয়। -সৰ্গঃ জগৎ সৃষ্টি, প্ৰাণীজগৎ। -স্থানং প্ৰাণীৰ বাস স্থান, ভূতৰ ঋস। -হত্যা প্ৰাণীহত্যা।

ভূতা স্ত্রী কৃষ্ণ, চতুর্দশী।

ভূতাদ্য(নৈ) পৃ ১। দেহ, মনু ১২। ১২; ২। শিৱ, ৩। বৃক্ষ, ৪। বিষ্ণু, ৫। জীৱাত্মা, মনু ৫। ১০৯।

ভূতাদিঃ ১। পৰব্ৰহ্ম, ২। সাংখ্যমতে অহঙ্কাৰ।

ভূতাত্ত্বিকঃ পৃ যমৰাজ।

ভূতাৰিঃ হিং।

ভূতাব্যঃ সত্য ঘটনা, সত্যতা। -কথনং -ব্যাহুতিঃ সঁচা ঘটনাৰ বিবৃতি, বিৱৰণ।

ভূতাসাসঃ ১। শৰীৰ, ২। শিৱ, ৩। বিষ্ণু।

ভূতাবিষ্ট (ভূতেন আৱিষ্ট) ভূতে ধৰা, পিশাচগ্ৰস্ত। ভূতাক্ৰান্ত।

ভূতিঃ স্ত্রী (ভৱতানয়া ইতি ভূ জিচ্) ১। মহাদেৱৰ অগ্নিমা আদি আঠ প্ৰকাৰ বিভূতি। ২। অস্তিত্ব, ৩। জন্ম, উৎপাদন, ৪। কল্যাণ, মঙ্গল, ৫। উন্নতি, সৌভাগ্য, ৬। ঐশ্বৰ্য্য, গৌৰৱ, ৭। ছাই, ভস্ম, মহাদেৱৰ শৰীৰৰ ভস্ম। ৮। সম্পত্তি, বৈত্তৰ, ৯। হাতী সজ্জা, মে ১; হাতীৰ শৰীৰৰ প্ৰসাধন। ১০। ভজা মাংস, ১১। শিৱ, ১২। হাতীৰ মদক্ষৰণ, ১৩। পিতৰগণ, ১৪। বুদ্ধি নামৰ ঔষধ বিশেষ। ১৫। লক্ষ্মীদেৱী। -কামঃ ১। ৰজাৰ মন্ত্ৰী, ২। দেৱগুৰু বৃহস্পতি, -কালঃ মাজলিক, মঙ্গলময় কাল বা ক্ষণ। -কীলঃ ১। গাঁত, খাল, ২। মাটিৰ তলৰ কোঠা, ৩। গড়খাৱৈ, -গৰ্ভঃ কবি ভৱভূতি -দঃ শিৱ -নিধানং ধনিষ্ঠা নক্ষত্ৰ -ভূষণঃ, ৰাহনঃ শিৱ।

ভূতিকং ১। কপূৰ, ২। চন্দন, ৩। নিম গছ, ৪। কদবেল।

ভূতেজ্যং, জ্যা ভূতৰ পূজা, ভূতলৈ নৈবেদ্যাদি অৰ্পণ।

ভূতেশঃ পৃ ১। পৰব্ৰহ্ম, ২। শিৱ, ৩। বিষ্ণু।

ভূতেশ্বৰঃ সদাশিৱ।

ভূতৌদনঃ এসাঁজ ভাত।

ভূতৌদ্যদঃ,-পহতঃ পৃ ভূতে ধৰা মানুহ।

ভূময় বিণ ১। মৃন্ময়, মাটিৰে তৈয়াৰী।

ভূমান(নৈ) পৃ ১। প্ৰাচুৰ্য্য, ২। বহুত্ব, ৩। সম্পত্তি, ঐশ্বৰ্য্য (ক্ষী) ১। পৃথিবী, ২। অঞ্চল, প্ৰান্ত, ৩। প্ৰাণী, ৪। বহুত্ব।

ভূমিঃ স্ত্রী (ভৱন্তি ভূতান্যস্মিতি ভূ মিঃ কিং) ১। পৃথিবী, ২। ঠাই, স্থান। ভূঃ, ভূমিঃ, পৃথ্বী, মেদিনী, বসুধা, অৱনিঃ। ক্ষিতিঃ, উৰ্দ্ধা, মহী, কৌণী, ক্ষা, ধৰা, কুঃ, বসুন্ধৰা; ৩। মাটি, ৪। অঞ্চল, প্ৰান্ত, দেশ, এখন মাটি, ৫। স্থাৱৰ সম্পত্তি, ৬। জিভা, ৭। যোগীসকলৰ এটা অৱস্থা, ৮। প্ৰাসাদৰ তল, মজিয়া, ৯। সীমা, ১০। নাটকীয় চৰিত্ৰ অথবা অংশ। ১১। বিষয়বস্তু,

আধাৰ, ১২। ভাব-ভঙ্গী, বেহকপ, -গৃহং মাটিৰ
তলৰ কোঠা, -চলঃ, -চলনং ভূমিকম্প -জঃ
১। মঙ্গল গ্রহ, ২। নৰকাসুৰ, ৩। মনুষ্য, ৪।
ভূমিকদম্ব বৃক্ষ, -জীৱী(নে) বৈশ্য বৰ্ণৰ মানুহ। -তলঃ
ভূতল। -দানং ভূমি দান। ব্রাহ্মণ অথবা দেৱতাৰ
উদ্দেশ্যে দান কৰা ভূমি। 'ন ভূমি দানং সদৃশং
পরিব্রমিহ ৱিদ্যতে।' -ধৰঃ পৰ্বত ৰজা, সংখ্যা '৭'
-নাথঃ, -পতিঃ, -পালঃ, -ভূজ পু ৰজা, সম্রাট।
-পুত্ৰঃ মঙ্গলগ্রহ -পুৰন্দৰঃ ৰজা দিলীপ -ৰক্ষকঃ
অতি বেগী ঘোঁৰা, -লেপনং গোবৰ, -ৰ্ৱৰ্ধনং -নঃ
মৰা শ' -শয়ঃ বনৰীয়া পাৰ -সন্তৱঃ, -সূতঃ
১। মঙ্গলগ্রহ, ২। নৰকাসুৰ, -সুতা সীতা -স্পৃক
১। মনুষ্য, ২। মানৱ জাতি, ৩। বৈশ্য, ৪। চোৰ।
ভূমিকা ক্ৰী (ভূমিৰেৰ স্বার্থে কন টাপ) ১। ৰচনা, ২। ভূমি,
মাটি, স্থান, অঞ্চল, ৩। মজিয়া, তলা, ৪। সীমা,
৫। লিখা ফলক, ৬। নাটকীয় চৰিত্ৰ, ৭। নটৰ
সাজপোচাক, ৮। অলঙ্কৰণ, সজ্জা, ৯। কোনো গ্ৰন্থৰ
পাতনি বা আগ কথা।
ভূমী ক্ৰী ভূমি, পৃথিৱী -স্তুঃ ৰজা
ভূয়ং থকা, অস্তিত্ব। যেনে- ব্রহ্মভূয়ায় কল্পতে। -শঃ
(স) অবা সাধাৰণতে, প্ৰায়ে, খুব বেছিকৈ, আকৌ,
পুনৰ।
ভূয়ান(স) বিণ (বহু ঈয়সন) ১। বহু, ইয়াতকৈ বেছি,
২। ইয়াতকৈ ডাঙৰ, ৩। বেছি দৰ্কাৰী, ৪। বৃহৎ,
৫। বহুসংখ্যক, ৬। প্ৰচুৰ (অবা) বেছিকৈ,
ডাঙৰকৈ, বাৰে বাৰে, সমানে। ভূয়ঃ (অবা) বাৰে
বাৰে, পুনৰায় -ৱিদ্য বহুবিদ্যান (ক্ৰী) ভূয়সী।
ভূয়ন্তং ১। প্ৰাচুৰ্য্য, ২। সংখ্যাধিক্য।
ভূয়িষ্ঠ বিণ (বহু ইষ্ঠন) ১। প্ৰচুৰ, সকলোতকৈ বেছি,
২। সকলোতকৈ বেছি প্ৰয়োজনীয়, সৰ্ববৃহত,
প্ৰকাণ্ড, ৩। প্ৰধানকৈ, অত্যধিকভাৱে আদি অৰ্থত
সমাসৰ শেষত, ৪। প্ৰায়, প্ৰায় গোটেইখিনি। -ষ্ঠং
অবা বেছি ভাগ, প্ৰায়ে, সৰ্বতোভাৱে, ব ৬। ৪।
ভূবি ক্ৰী সোণ।
ভূবি বিণ (ভূ ক্ৰিন) প্ৰচুৰ, বেছি, অসংখ্যক, বৃহৎ, ডাঙৰ
-বিঃ পু ১। বিষ্ণু, ২। ব্ৰহ্মা, ৩। শিৱ, ৪। ইন্দ্ৰ
(অবা) খুব বেছিকৈ, সমানে, বাৰে বাৰে -গমঃ গাথ,
-তেজঃ অগ্নি -দক্ষিণ মুক্ৰহন্তে দান দিওঁতা -দানং

প্ৰচুৰ দান; 'ন ভূবি দানং ৱিবহ্য্য সংক্ৰিয়াম' কি
১। ১২, -ধাম(ন) প্ৰভূত দীপ্তিমান। -প্ৰয়োগঃ
বেছিকৈ প্ৰয়োগ কৰা, বেছিকৈ প্ৰচলিত। -প্ৰেমান(ন)
তেজাল ৰাজহাঁহ। -ভাগ প্ৰভূত সম্পত্তিশালী -মায়ঃ
শিয়াল, -ৰসঃ কুঁহিয়াৰ -বৃষ্টিঃ ধাৰসাৰ বৰষুণ
-শ্ৰীয়াঃ(স) সাতকীৰ হাতত নিহত কৌৰৱ সেনা।
ভূৰিক্(জ) ক্ৰী (ভৱতি সৰ্বং ধৰতীতি ভূ ইজিঃ কিং)
পৃথিৱী।
ভূৰ্জঃ পু ভূৰ্জ গছ। এই গছৰ বাকলিত কাবাদি ৰচনা
কৰা হৈছিল। ভূৰ্জপত্ৰ। -কণ্টকঃ এটা বৰ্ণসঙ্কৰ
জাতি, মনু ১০। ২১; ব্ৰাত্য ব্ৰাহ্মণৰ ঔৰসজাত
ব্ৰাহ্মণীৰ পুত্ৰ।
ভূৰ্গিঃ ক্ৰী পৃথিৱী।
ভূষ ভূষণে (ভা, চৰা, উ স ভূষতি, ভূষয়তি-তে) ১।
ভূষিত কৰ, অলঙ্কৃত কৰ, সাজ-সজ্জা কৰ, ২।
নিজে সজ্জিত হ, অলঙ্কাৰাদি পিন্ধ।
ভূষণং ক্ৰী (ভূষ কৰণে ল্যুট) ১। অলঙ্কাৰ, ২।
অলঙ্কৰণ, সাজ সজ্জা, ব ৩। ২। নক্ষত্ৰভূষণং চন্দ্ৰো
নাৰীণাং ভূষণং পতিঃ- চাগকা -ণঃ ১। বিষ্ণু, ২।
এজন ৰজাৰ নাম।
ভূষা ক্ৰী (ভূষ ভাৱে অঃ টাপ) বেশভূষা, অলঙ্কৰণ কাৰ্য্য,
ভা ৩। ২২। ২২।
ভূষিত বিণ অলঙ্কৃত, মণিনা ভূষিতঃ সৰ্পঃ কিমসৌ ন
ভয়ঙ্কৰঃ। পঞ্চ।
ভূষ্ণু বিণ (ভূ গম্) থকা, ভৱিতা, ভৱিষ্ণু। ভৱনশীল।
ভূ ভূঞ ভূতি পুটোঃ (ভা, হু, উ শক ভৰতি-তে,
বিভৰ্তি, বিভূতে) ভূতিৰ্ভৰণম পৃষ্টিঃ পোষণম্। ১।
পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ, ২। ব্যাপ্ত কৰ, বিয়পা, ৩।
বহন কৰ, পালন পোষণ কৰ, ৪। প্ৰাপ্ত কৰ,
অধিকাৰ কৰ, মে ৮৪; ৫। অনুভৱ কৰ, ভোগ
কৰ, ৬। অৰ্পণ কৰ, দে, উৎপন্ন কৰ, ৭। ৰাখ,
মনত ৰাখ, ৮। ভাড়া কৰ, মনু ১। ১। ৬২; সং-
১। আহৰণ কৰ, একেলগে ৰাখ, ২। উৎপাদন কৰ,
সম্পাদন কৰ, ৩। পোষণ কৰ, ৪। দি, অৰ্পণ কৰ,
দান কৰ।
ভূকুংশঃ নাৰীৰ অভিনয় কৰা পুৰুষ নট।
ভূকুটিঃ ক্ৰী ভূকুটি।
ভূগ্ অবা ভূইৰ অনুকাৰ শব্দ।

ভূগু: পু (তপস্যা ভূগ্ৰ্যতে ইতি ভ্রসজ কৃঃ) ১। ব্রহ্মাৰ ছালৰ পৰা জন্ম হোৱা প্ৰসিদ্ধ মূনি এগৰাকী। ভূগুৰ পত্নী কৰ্দম মূনিৰ কন্যা খ্যাতি। দুজন পুত্ৰ ধাতা আৰু বিধাতা। কন্যাৰ নাম শ্ৰী। এবাৰ মূনিবিলাকৰ চিন্তা হ'ল— ব্ৰহ্মা বিষ্ণু আৰু মহেশ্বৰৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ কোন আৰু ব্ৰাহ্মণৰ পূজা পাবৰ কোনজন যোগ্যতম। তেওঁলোকে এই প্ৰশ্ন নিৰ্ণয়ৰ কাৰণে ভূগুমূনিক অনুৰোধ কৰিলে। মূনিজনে প্ৰথমতে ব্ৰহ্মাৰ ওচৰলৈ গ'ল। ব্ৰহ্মাক প্ৰণাম নকৰাকৈ তেওঁৰ কাষ পোৱাত ব্ৰহ্মাৰ খং উঠি গালি-গালাজ কৰিলে। ভূগু এইবাৰ মহাদেৱৰ ওচৰলৈ গ'ল। এইবাৰো মহাদেৱৰ দ্বাৰা অপমানিত হ'ল। শেষত তেওঁ বিষ্ণুৰ বুকত লাঠি মাৰিলে। বিষ্ণুৱে সাৰ পাই কোনো খং ভাব প্ৰকাশ নকৰি ভূগুক আদৰ-সংকাৰ কৰি বহুৱাই সুধিলে যে তেওঁ ভৰিত দুখ পাইছে নেকি। ভূগুৱে তেতিয়া নিৰ্ণয় কৰিলে এইজনেই পূজা পাবৰ সকলোতকৈ যোগ্য, ২। জমদগ্নি, ৩। শুক্ৰাচাৰ্য্য, ৪। শুক্ৰগ্ৰহ, ৫। থিয় পৰ্বত, ৬। মালভূমি, ৭। শ্ৰীকৃষ্ণ। —জঃ, —তনয়ঃ শুক্ৰাচাৰ্য্য —নন্দকৃষ্ণ ১। পৰশুৰাম, ২। শুক্ৰাচাৰ্য্য, —পতিঃ পৰশুৰাম —বংশঃ পৰশুৰামৰ পিচৰ সতি-সন্ততি, —ব্ৰাৰঃ, —ব্ৰাসৰঃ শুক্ৰবাব, —শাৰ্দূলঃ, —শ্ৰেষ্ঠঃ —সন্তমঃ পৰশুৰাম —সূতঃ, সুনুঃ পৰশুৰাম, শুক্ৰাচাৰ্য্য।

ভূজ: পু (বিভতীতি ভূঞ গন কিং নট চ) ১। ভোমোৰা, ২। এবিধ বড়ল, ৩। এবিধ চৰাই, ৪। কামুক ব্যক্তি, ৫। সোণৰ কলহ; —জং ১। ছাল, ২। অৰ্দ্ৰ, বালিচন্দা, —জী ভ্ৰমৰী —জং ১। অগৰু কাঠ, ২। অৰ্দ্ৰ, —পৰ্ণিকা সৰু এলাচি —বিটিং, —বীটিং শিৱৰ অনুচৰ —বোলঃ এবিধ বৰল।

ভূজাৰং (ভূ আৰণ্ নিপাতনাং নুম্ শুক চ) ১। সোণ, ২। লৱঙ্গ (লং), —বঃ ১। সোণৰ ঝৰি, ২। অভিষেকৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা সোণৰ পাত্ৰ এবিধ।

ভূজাবিকী, ভূজাবী ফৰিং।

ভূজী শ্ৰী অতিবিষা নামৰ এবিধ ঔষধি।

ভূজীনে পু (ভূজ ইনিং) ১। বড় গছ, আহত গছ, ২। শিৱৰ অনুচৰ। —ফলঃ এবিধ গছ।

ভূজীশ: মহাদেৱ।

ভূজৈৰিটি: পু ভূজী।

ভূজ্ তংনে (ভ্ৰা আ সক ভৰ্জতি) ভৰ্জনং পাকবিশেষঃ।

১। ভাজ, (তেলত) ভাজ, ২। সিদ্ধ কৰ, পোৰ, পুৰি সিদ্ধ কৰ। যেনে— ভৰ্জতে তণ্ডুলান।

ভূত বিণ্ ভৰণীয়, পুষ্ট, ভৰণ-পোষণ কৰা।

ভূতক: পু বেতন লৈ কাম কৰা ব্যক্তি।

ভূতকাৰ্য্যাপিতঃ অধ্যাপকক ধন দি পঢ়া ছাত্ৰ, মন ৩। ১৫৬।

ভূতি: শ্ৰী বেতন, মূল্য, ভৰণ। —ভুক্(জ্) বেতনভোগী ভূতা।

ভূতিৰধ্যাপনং শ্ৰী বেতন লৈ বেদ শিক্ষা দান।

ভূত্যা: পু (ভ্ৰিয়তে ইতি ভূ ক্যপ্ ভূগাগমঃ) ১। দাস, চাকৰ, অনুজীৱী, ২। ৰজাৰ সাঁচৰ বা মন্ত্ৰী, —ত্যা ভৰণ-পোষণ, পালন, বেতন, —জনঃ, চাকৰ —বৰ্গঃ ভূত্যাগোষ্ঠী —ব্ৰাহ্মসল্যং ভূত্যাৰ প্ৰতি মৰম।

ভূত্ৰিম বিণ্ পালিত, পুষ্ট।

ভূমি: পু (ভ্ৰম ইন কিং) ১। ঘূৰ্ণিতাহ, ২। চাকনৈয়া।

ভূশ্ অধঃপতে (দিৱা প অ ভূশ্যতি) তলত পৰ, অধঃপতিত হ।

ভূশ বিণ (ভূশ্ কঃ) ১। সবল, শক্তিশালী, ২। অত্যধিক, অতিশয়, —শং অব্য ১। খুব বেছিকৈ, ২। সাজাতিক ভাৱে; ৩। প্ৰায়ে, বাৰে বাৰে, ৪। ভালকৈ, —কোপন বিণ অত্যন্ত খঙাল, —সন্তুষ্ট অত্যন্ত তৃপ্ত।

ভূষং(দ) পাথৰ, শিল।

ভূষ্ট বিণ (ভ্ৰসজ কমণি ক্ৰঃ) পানী নিদিয়াকৈ ৰন্ধা অৰ্থাৎ ভজা, সেকা, পোৰা —তণ্ডুলঃ চাউল ভজা, —ঘৰঃ ঘেঁহু ভজা।

ভূষ্টান্নং শ্ৰী মুড়ি।

ভূষ্টি: শ্ৰী ভাজন, এৰাবাৰী।

ভূ ভূতৌ ভূজি, ভৎসে (ক্ৰ্যা প অ ভূণতি) ১। বহন কৰ, বোজা ব, পালন-পোষণ কৰ, ২। ভাজ, ৩। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ।

ভেক: পু (বিভেতি ইতি ভী কন) ১। ভেকুলী, বেং, মণ্ডুক, ২। ভীৰু ব্যক্তি, ৩। মেঘ —কী সৰু ভেকুলী, মাইকী বেং —ভুক্(জ্) সাপ —বয়ঃ ভেকুলীৰ টোৰটোৰণি।

ভেড়: পু (ভী ৰাহলকাং ডঃ) ১। ভেড়া, ২। ভূব, ভেল। —ভী মাইকী ভেড়া।

ভেদঃ পু (ভিদ্ ঘঞ) ১। শত্ৰুক বশ কৰা চাৰিটা উপায়ৰ তৃতীয় উপায়। (সাম, দান, ভেদ আৰু দণ্ড— এই চাৰিটা উপায়) ২। ভাঙন, ভাগ ভাগকৰণ, ৩। বিচ্ছিন্নকৰণ, ৪। ফাট, ফাঁক, ছিদ্র, ৫। বিভাগ, ৬। বাধা, ৭। আঘাত, ৮। পৰিৱৰ্তন, সালসলনি, ৯। বিবাদ, কন্দল, ১০। বহস্য ভেদ, বহস্যপ্ৰকাশ, ভেদ ভাঙি দিয়া কাৰ্য্য, ১১। পৰাজয়। ১২। ঔষধ প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা পেট খালি কৰা কাৰ্য্য—কৰ, কুং কন্দলৰ বীজ সিঁচোতা। বিবাদৰ সূত্ৰপাতকাৰী—দৰ্শী (ন),—দৃষ্টি—বুদ্ধি পৰম ব্ৰহ্মক প্ৰকৃতিৰ পৰা সম্পূৰ্ণ ভিন্ন বুলি জ্ঞান কৰোঁতা।—প্ৰত্যয়ঃ দ্বৈতবাদত বিশ্বাসী—ব্ৰাদী(ন) দ্বৈতবাদী (পুৰুষ আৰু প্ৰকৃতি, ভক্ত গ্ৰাক ভগৱান, জীৱাত্মা আৰু পৰমাট্মা)।—সহ ১। বিভাজনযোগ্য, ২। ভ্ৰষ্টযোগ্য।

ভেদক বিণ্ (ভিদ্ থুল) ১। বিদাৰক, ভেদকৰ্তা, বিভাজনকাৰী, মনু ৯।২৮৫; ২। ভাঙনকাৰী, বিচ্ছিন্নকাৰী, ৩। নিৰ্ণয়কাৰী—কঃ বিশেষণ। বৈশিষ্ট্যমূলক গুণ।

ভেদনং ক্লী (ভিদাতেহনেতি ভিদ ল্যুট) ১। হিং, ২। বিভাজন, বিদাৰণ, বিচ্ছিন্নকৰণ, ৩। দ্ৰৱণ—নঃ গাহৰি।

ভেদিত বিণ্ (ভিদ গিচ ক্তঃ) ভিন্ন, বিদাৰিত, বিচ্ছিন্ন।

ভেদী (ন) পু (ভিদ্ বিনিঃ) ১। বিচ্ছেদক, বিদাৰক, ভেদক, ২। টেঙা বেতগছ।

ভেদিং,—দুৰঃ বজ্জ।

ভেদ্যং ক্লী বিশেষ্যপদ—লিঙ্গ লিঙ্গৰ দ্বাৰা বিভেদ বৃজা।

ভেবঃ পু (ভী বন) ভেৰী, বণভেৰী, ডবা।

ভেবিঃ—বী দবা, পটহ, দুন্দুভি।

ভেকণ্ড বিণ্ ভয়ানক, সাজঘাতিক, ভয়ঙ্কৰ।—ওং গৰ্ভধাৰণ,—গুা দেৱতা, যক্ষিনী।

ভেল বিণ্ (ভী বণ লভ্ৰম) ভীক, মুখ, চক্ৰল, ওখ, কীপ—লঃ ভেলা, ভুব, নাও।—লকঃ ভেলা, নাও।

ভেষ ভয়ে (ভো উ অ ভেষতি-তে) ১। ভয় খা, ২। আতঙ্কিত হ।

ভেষজং ক্লী (ভেষং বোগং জয়তীতি জি ডঃ) ১। ঔষধ, ২। বোগ প্ৰতিকাবক দ্ৰব্য।

ভেষজাগাৰং—বঃ ঔষধশালা, 'ক্লিনিক'।

ভেষজাঙ্গং ক্লী ঔষধৰ লগত বা পিচত থোৱা অনুপান।

ভৈক্কং ক্লী (ভিক্ষানাং সমূহঃ ভিক্ষা অণ) ১। ভিক্ষা, যা ৩।৪২; ২। ভিক্ষালব্ধ দ্ৰব্য, মনু ২।১৮৮;—চৰণ, —চৰ্যা ভিক্ষাবৃত্তি—ভুঙ্(জ্) ভিখাৰী।

ভৈম বিণ্ ভীম সঙ্কীৰ্ণ।—বী ১। ভীমকন্যা; দময়ন্তীৰ পৈত্ৰিক নাম। ২। মাঘমাহৰ শুক্লা একাদশী।—সেনী ভীমৰ পুত্ৰ।

ভৈবৰ বিণ্ (ভীক অণ) ভয়ঙ্কৰ, ভয়ানক, মহা ১।১৬৪।২৭;—ব্ৰঃ ভয়, আতঙ্ক, —ব্ৰঃ ১। সদাশিৱ, অষ্ট ভৈবৰ, ২। ভয়ানক বস, ৩। এখন নদৰ নাম, ৪। ভৈবৰ ৰাগ (সঙ্কীত)—বী ১। দ্বেষ্টী দুৰ্গা, ২। এবিধ বাগিনী, ৩। বাৰ বছৰৰ তলৰ কুমাৰী কন্যা। দুৰ্গাপূজাত দুৰ্গাপত পূজা কৰা হয়। চতুৰ্দশ ভৈবৰী—ত্ৰিপুৰা, সম্পৎপ্ৰদা, কৌলেশ, সকলসিদ্ধিদা, ভয় বিধ্বংসিনী, চৈতন্য, কামেশ্বৰী, ষট্‌কুটা, নিভ্ৰা, কপ্ৰা, ভূৱনেশ্বৰী, ত্ৰিপুৰবালা, নৱকুটা আৰু অন্নপূৰ্ণা। ভৈবজং ক্লী ঔষধ—জঃ এবিধ চৰাই। বালিমাহী চৰাই—জ্যং ১। ঔষধ প্ৰয়োগ, নিদান, ২। ঔষধ ৩। আৰোগ্যতা।

ভোঃ(স্) অব্য (সম্বোধনত) হেবি, হেবা, আদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। প্ৰশ্নত, বিবাদতো ব্যৱহাৰ হয়।

ভোক্তব্য বিণ্ ভোজনীয়, ভোজ্য, খাব লগীয়া, খাদ্য।

ভোক্তা(ক্) বিণ্ (ভূজ কৰ্ত্তবি তৃচ) ভোজনকৰ্তা, খাওঁতা, উপভোক্তা, ভোগী (পু) ১। বিষ্ণু, ২। গৰাকী, স্বামী।

ভোগঃ পু (ভূজ ঘঞ) ১। ভোগ, উপভোগ, ২। অধিকাৰ, ৩। ব্যৱহাৰ, সুবিধা, সুযোগ প্ৰয়োগ, ৪। বৌদ সন্তোগ, দৈহিক ভোগ, আনন্দ উপভোগ, ৫। দেৱতাক অৰ্পণ কৰা আহাৰ, নৈবেদ্যাদি। ৬। ভোজ, সামূহিক ভোজন, ৭। লাভ, ৮। ৰাজহ, আয়, আমদানি, ৯। বেশ্যাই অৰ্জা ধন, বেশ্যাব মজুৰি, ১০। ৰচি বা জৰীৰ মেৰ। ১১। সাপৰ ফণা, সাপ।—গুহং বেশ্যাব বেতন।—গৃহং নাবী থকা কোঠা।—অশ্বেষপুৰ।—তৃক্ৰা পাৰ্ণৱ সুখৰ বাসনা।—দেহঃ ভাল-বেয়া কৰ্ম কৰাৰ ফলস্বৰূপে স্বৰ্গ-নৰক ভোগৰ কাৰণে সৃষ্ণশৰীৰ।—ধবঃ সাপ—পতিঃ প্ৰান্ত অথবা অকলৰ শাসক—পালঃ যোঁৰাবৰীয়া—পিশাটিকা কুণা, ভোক—ভৃতকঃ জীৱিকাৰ বাবে কাম কৰা ভৃত্য।—স্থানং ১। শৰীৰ, দেহ, ২। ক্ৰী থকা কোঠা।

ভোগৱতী ১। পাতাল গঙ্গা, ২। নাগপত্নী, ৩। নাগপুৰী,
৪। গঙ্গা ৫। এখন তীৰ্থৰ নাম, ৬। চান্দ্র মাহৰ
দ্বিতীয়াৰ ৰাতি।

ভোগৱান্(৫) পু (ভোগ মতুপ্ মস্য ৱঃ) ১। সাপ,
২। পৰ্বত, ৩। নৃত্য, নাট আৰু গীত একেলগে।

ভোগাধিঃ ১। ধৰুৱাই ধন ঘূৰাই দি মোকলাই
নিনিয়ালৈকে ঋণদাতাই ভোগ কৰিব পৰা আধি,
অৰ্থাৎ জমিন, বন্ধকৰ মাল।

ভোগাধ্যঃ ১। ধান, শস্য।

ভোগাৱলী স্তুতিপাঠকৰ স্তুতি। চাৰণে গোৱা স্তুতিগীত।

ভোগাৱাসঃ পু (ভোগাৰ্থঃ আৱাসঃ আ বস্ ঘঞঃ)
অন্তেষ্পব, নাৰীমহল।

ভোগিকঃ ঘোঁৰাৰখীয়া, অস্থপালক।

ভোগী (ন) বিণ (ভোগ ইনিঃ) ১। ভোগকৰ্তা, ২।
উপভোগকাৰী, ৩। ফণায়ুক্ত, ভাজ থকা, ৪।
ইন্দ্রিয় সুখ উপভোগ, ৫। ধনী, সম্পত্তিশালী (পু)
১। সাপ, ২। ১১।৫৯; ২। বজা, ৩। নাপিত, ৪।
কামাসক্ত ব্যক্তি, ৫। গাওঁবুঢ়া, ৬। অশ্লেষা নক্ষত্ৰ,
—নী বজাৰ অন্তেষ্পববাসিনী, ৰক্ষিতা। —কাস্তঃ
বতাহ, বায়ু, —ভুক্(জ) ১। নেউল, ২। ম'ৰা
চৰাই, —ব্রহ্মত্ব চন্দন কাঠ।

ভোগীন্তঃ —গীশঃ পু ১। শেখনাগ, ২। বাসুকী।

ভোগ্য বিণ (ভুজ্ গ্যৎ) ১। ভোগ কৰিব লগীয়া, ২।
সুখ দুখাদি ভোগ কৰিব লগীয়া, সহন কৰিব
লগীয়া, ৩। লাভজনক, —গ্যৎ ১। ভোগ কৰিব
লগীয়া বস্তু, ২। সা-সম্পত্তি, ৩। শস্য, ধান, যবাদি,
—গ্যা ৰক্ষিতা, 'যোগ্যভোগ্য বসুন্ধৰা'।

ভোজঃ পু ১। এখন ৰাজ্যৰ নাম। ভোজপুৰ। এইখন
ৰাজ্যৰ মানুহবোৰে কোৱা ভাষা ভোজপুৰী, ২। ধাৰা
নগৰৰ প্ৰসিদ্ধ ৰজা এজনৰ নাম, ভোজৰজা, ৩।
দশম-একাদশ শতিকাত এই ৰজাজন সংস্কৃত
সাহিত্যৰ এগৰাকী প্ৰধান পৃষ্ঠপোষক আছিল। তেওঁৰ
গুণ-গৰিমা চাৰিওফালে এনেকৈ বিস্তৃত হৈছিল যে
তেওঁ এজন প্ৰবাদ পুৰুষৰ দৰে হৈ পৰিছিল।
ভোজৰ পিতাকৰ নাম সিদ্ধুল আৰু মাকৰ নাম
আছিল সাৱিত্ৰী। মৃত্যুৰ সময় ওচৰ চপাত পিতাকে
ভায়েক মুঞ্জক সিংহাসনত বহুৱায় আৰু পাঁচ বছৰীয়া
পুতেক ভোজক ভায়েকৰ কোলাত তুলি দিয়ে।

এদিন ৰাজসভাত এজন জ্যোতিষীৰ মুখৰ পৰা
যেতিয়া শুনিিলে যে ভোজ অদূৰ ভৱিষ্যতে চক্ৰৱৰ্তী
ৰজা হবগৈ তেতিয়া খুৰাক মুঞ্জৰ ভয় হ'ল আৰু
ভোজক বধ কৰাৰ কাৰণে বৎসৰাজক নিয়োগ
কৰিলে। বৎসৰাজে ভোজক বধ কৰিবলৈ উদ্যত
হোৱাৰ সময়ত ভোজৰ মুখৰ পৰা এযাৰি শ্লোক
শুনি মৰ্মাহত হ'ল আৰু ভোজক বধ নকৰি এটা
কটা মূৰ নি ৰজাক দিলেগৈ আৰু লগতে ভোজে
লিখা এযাৰি কবিতাও দিলে। কবিতা পঢ়ি মুঞ্জই
কান্দিব ধৰিলে। তেতিয়া বৎসৰাজে ক'লে যে
ভোজ মৰা নাই জীয়াই আছে। তাৰ পিচত ভোজ
আৰু মুঞ্জৰ মিলন হ'ল আৰু মুঞ্জই নিজ হাতেৰে
ভোজক সিংহাসনত বহুৱায়। ৩। বিদৰ্ভৰ ৰজা ভোজ,
—পতিঃ ১। ভোজপুৰৰ ৰজা, ২। কংস ৰাজ।

ভোজনং ১। ভুজ ভাৱে লুট্) ১। ভক্ষণ, খাৱন,
২। গিলা কাৰ্য্য, ৩। গিলি খোৱা। ৪। ভোগ কৰা
বস্তু, আহাৰ, ৫। সম্পত্তি —ভ্যাগঃ আহাৰ ভ্যাগ,
উপবাস। —বিশেষঃ কচিসম্পন্ন, সুখাদ্য —বৃত্তিঃ ১।
আহাৰ, খাদ্য। —ভ্যাগ ভোজনত ব্যস্ত। ভোজনীয়
খাদ্য, খাব পৰা, খাবৰ যোগ্য।

ভোজ্যং ১। আহাৰ, খাদ্য, মনু ৩।২৪০; ২। খাদ্যবস্তু
ভাণ্ডাৰ, ৩। ভোগ। —সস্ত্ৰঃ শৰীৰত থকা বসকপ
ধাতু, ৪। ৭।২; —জ্যা ৰজা ভোজৰ কন্যা।

ভোটঃ পু ভোট ৰাজ্য। তিব্বত ৰাজ্য।

ভোটীজঃ পু তিব্বতৰ অঙ্গ। ভূটান দেশ।

ভোটীম বিণ তিব্বতীয়, ভূটান দেশীয়।

ভোমীৰাঃ প্ৰৱাল।

ভো ভো অব্য সন্বেদন। ভোঃ চাওক।

ভোলানাথঃ সদাশিৱ।

ভোলিঃ পু উট।

ভৌত বিণ (ভূত অন) ভূত সম্বন্ধীয়। ভৌতিক। —তঃ
ভূতযজ্ঞ। বলিকৰ্ম, দেৱল।

ভৌতিক বিণ (ভূতানাং বিকাৰ ইতি ঠক্) ১। ভূত
সম্বন্ধীয়, মনু ৩।৭৪; ভৌতিক। ২। পাৰ্থিৱ, বস্তু
সম্বন্ধীয়। —কং মুক্তা —কঃ শিৱ।

ভৌতী ১। ৰাতি।

ভৌত্যাঃ পু (ভূতেশ্বৰতাং পুমান ইতি ষ্যঞ) ভূতি মূৰ্তি
পুৰ, চতুৰ্দ্ধশ মনু।

ভৌম বিণ ১। ভূমি, মাটি, পৃথিবী, সম্বন্ধীয়, ২। পার্থিব, ৩। মৃন্ময়, -মঃ ১। মঙ্গল গ্রহ, ২। নবকাসুৰ, ৩। পানী, ৪। পোহৰ -মী সীতা -রাবঃ,-বাসবঃ মঙ্গলবাৰ। -বত্ৰং প্ৰৱাল।

ভৌজনঃ বিশ্বকৰ্মা।

ভৌমিক, ভৌম্য বিণ পার্থিব।

ভৌৰিকঃ ৰাজকোষৰ স্বৰ্ণভাণ্ডাৰৰ অধ্যক্ষ।

ভৌৰাদিকঃ ভাদিগণীয় ধাতুসমূহ।

ভ্ৰংশ অধঃপতে (ভ্ৰা দিৱা আ অক ভ্ৰংশতে ভ্ৰশ্যতি) ১। তলত পৰ, অধঃপতিত হ, ২। উজুতি খাই পৰ, ৩। অবাটে যা, বিপথগামী হ; ৪। বঞ্চিত হ, ৫। পলায়ন কৰ, মুক্ত হ, ৬। হ্ৰাস হ, ঢাল খা, জহি যা।
ভ্ৰংশঃ, -সঃ পু (ভ্ৰনশ্ ভাৱে ঘঞ) ১। অধঃপতন, তলত পৰা, মে ২; ২। হ্ৰাস, ক্ষয়, ৩। পতন, ধ্বংস, ৪। পলায়ন, ৫। হানি, গী ২। ৬৩; ৬। অন্তৰ্ধান, ৭। বিপথে গমন।

ভ্ৰংশনং ক্লী অধঃপতন, পতন, হানি।

ভ্ৰংশী(ন) ১। অধঃপতিত, পতনশীল। ২। ধ্বংসী, ধ্বংসশীল, বিধ্বংসী।

ভ্ৰকুটিঃ ভ্ৰুকুটি, শি ১৫। ৮।

ভ্ৰকুশঃ নাৰীৰ বেশত নট।

ভ্ৰক্ষ ভ্ৰক্ষ ভ্ৰক্ষেণে (ভ্ৰা উ সক ভ্ৰক্ষতি-তে) খা, খাই পেলা, গিলি খা।

ভ্ৰজ্ঞনং ক্লী ভজ্ঞা কাৰ্য্য।

ভ্ৰণ শব্দে (ভ্ৰা প স ভ্ৰণতি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল।

ভ্ৰম চালে (১) ভ্ৰা প অ ভ্ৰমতি ভ্ৰম্যতি (২) (দিৱা প স ভ্ৰাম্যতি) ১। ভ্ৰমণ কৰ, ঘূৰি ফুৰ, ইফালে-সিফালে যা, ২। পাক ঘূৰ, ৩। বেঁকা হৈ যা, বিপথে যা, থৰক-বৰক কৈ যা, ইফাল-সিফাল কৰ, লৰফৰ কৰ, ৪। অস্থিৰভাৱে গমন কৰ, ৫। ঘেৰি ধৰ, উদ্-১। ঘূৰি ফুৰ, উদ্ভ্ৰান্ত হৈ ঘূৰি ফুৰ, ২। ভুল কৰ, ৩। উদ্ভ্ৰাউল হ, বিমোৰত পৰ, পৰি-১। চৰিওফালে ঘূৰি ফুৰ, এনেয়ে ঘূৰি ফুৰ ২। বৃত্তাকাৰে ঘূৰ, পাক ঘূৰি থা, দ্বি-১। ঘূৰ, ঘূৰি ফুৰ, ২। দূৰ কৰ, ৩। উদ্ভ্ৰাউল হ, বিমুঢ় হ। বিমোৰত পৰ, গী ১৬। ১৬; সং-১। ঘূৰি ফুৰ, ২। বিমোৰত পৰ।

ভ্ৰমঃ পু (ভ্ৰমু অনৱস্থানে ভ্ৰম ভাৱে ঘঞ) ১। মিথ্যাজ্ঞান, ভুল, ভ্ৰান্তি, ২। ভ্ৰমণ, বৃত্তাকাৰে ঘূৰণ, ৩। চাকনৈয়া, ঘূৰিবতাহ, ৪। খাদ্য গুড়ি কৰা পটা বা জাত, ৫। কুন্দ যন্ত্ৰ (ঘূৰণীয়াকৈ কাঠ আদি কটা যন্ত্ৰ) ৬। কুমাৰৰ চকা, ৭। মূৰ-ঘূৰণি, ৮। কৃত্ৰিম ফোঁহোৰা, জৰণা, ঝৰ্ণা।

ভ্ৰমণং ক্লী (ভ্ৰম ল্যুট) ১। ভ্ৰমণ, পৰ্য্যটন, ঘূৰণ, ২। পাকঘূৰণ, বৃত্তাকাৰে ঘূৰণ, ৩। অস্থিৰতা, বিবুদ্ধি, ৪। মূৰ ৰাইজাই কৰা -ণী ১। এবিধ খেল, ২। জোক।

ভ্ৰমকুটী ছাতি।

ভ্ৰমৰঃ পু (ভ্ৰমতি প্ৰতিপূৰ্ণমিতি ভ্ৰম অৰঃ) ১। এবিধ ক'লা মৌমাখি, ভোমোৰা, ৰ ৮। ৩৮; ২। প্ৰেমিক, লম্পট, কামুক, ৩। কুমাৰৰ চকা। -ৰং মূৰ-ঘূৰণি, -কীটঃ এবিধ বৰল। -প্ৰিয়ঃ ধাৰা কদম। -মাবী মালৱ দেশীয় এবিধ প্ৰসিদ্ধ ফুলৰ গছ।

ভ্ৰমৰকং ক্লী ১। একোছা চুলি, ২। খেলা টোপ, 'বল'। -কঃ ১। মৌমাখি, ভোমোৰা, ২। চাকনৈয়া, ৩। ভুল, ৪। নিগনি।

ভ্ৰমৰা এবিধ লতা।

ভ্ৰমৰাভিধিঃ চম্পক বৃক্ষ।

ভ্ৰমৰাভিলীন বিণ (ফুলত) লিপিত খাই থকা ভোমোৰা।

ভ্ৰমৰালকঃ কপালত ওলমি থকা একোছা চুলি।

ভ্ৰমৰী ক্লী আলতা; ভোমোৰা।

ভ্ৰমৰেষ্টঃ শোণাক নামৰ গছ এবিধ। গোলাপী জামু।

ভ্ৰমৰোৎসৱা ক্লী মাধৱী লতা।

ভ্ৰমাকুল বিণ ব্যাকুল, বিমুঢ়।

ভ্ৰমাসক্তঃ অস্ত্ৰ চাফটিকুণ কৰা ব্যক্তি।

ভ্ৰমিঃ ক্লী (ভ্ৰম ৰাহলকাং ইঃ) ১। ভ্ৰমণ, ২। পৰিভ্ৰমণ, ৩। পাকঘূৰণ, বৃত্তাকাৰে ঘূৰণ, উ ৬। ৩ ৪। কুমাৰৰ চকা, ৫। চাকনৈয়া, ৬। ঘূৰিবতাহ, ৭। ভ্ৰান্তি, ভুল, ৮। বৃত্তাকাৰে সৈন্যসজ্জা।

ভ্ৰমী(ন) বিণ ভ্ৰমণশীল, ভ্ৰমবিশিষ্ট।

ভ্ৰমিনা (ন) পু অত্যাচাৰ, ধৰ্ষণ, উগ্রতা, প্ৰবলতা।

ভ্ৰষ্ট বিণ (ভ্ৰল কৰ্তবি ক্ৰঃ) ১। চ্যুত, সমাজচ্যুত, ২। পতিত, অধঃপতিত, ৩। বিচ্ছিন্ন, ৪। বহিষ্কৃত, ৫। অন্তৰ্হিত, নষ্ট, ৬। দুৰাচৰী।

ভ্ৰসজ্ পাকে (ভ্ৰদা উ স ভ্ৰসজতি-তে) পাক ভ্ৰস্জনম্।

ভাজ, ভাজি বান্ধ, পোৰ, দক্ষ কৰ, (বিজন্ত)
ভৰ্জয়তি; (সনন্ত) বিভৰ্জতি।

শ্রাজ্ ভাসি (ভ্রা আ অক শ্রাজতে) ১। পোহৰ দি,
উজলা, ২। জকমকা, চিকমিকাই তোল।

শ্রাজঃ পু সাতটা সূৰ্য্যৰ এটাৰ নাম। -জং সাম মন্ত্ৰ।

শ্রাজক বিণ (শ্রাজ থুল) উজ্জল, জকমক -কঃ পিত্ত।

শ্রাজথুঃ উজ্জলতা, দীপ্তি, সৌন্দৰ্য্য।

শ্রাজিষুঃ বিণ (শ্রাজ ইষুঃ) সৌন্দৰ্য্যসম্পন্ন, দীপ্তিমান,
উজ্জল -ফুঃ বিষ্ণু।

শ্রাজী(ন) উজ্জল, দীপ্তিমান।

শ্রাতবৌ পু দ্বিৰ (শ্রাতা চ ভগিনী চ) ভাইভনী।

শ্রাতা (ঋ) পু (শ্রাজতে ইতি শ্রাজ্ তৃণ) ১। সহোদৰ
ভায়েক, ডাঙৰ বা সৰু ভাই, 'জ্যেষ্ঠো শ্রাতা
পিতৃতুল্যো মতে পিতৰি শৌনক!' গপু ১১৪ অ।
২। নিকটাত্মীয়, ৩। অন্তৰঙ্গ বন্ধু (এইসকলকো
সাধাৰণতে 'ভাই' বুলিয়েই সম্বোধন কৰে)। -গন্ধি,
-গন্ধিকঃ নামত ভায়েক, -জঃ ভতিজা, -জা
ভতিজী, -জায়া ভাই-বোৱাৰী, বৌ, -দন্তং
ভায়েকে-ভনীয়েকক দিয়া ধনসম্পত্তি।
-দ্বিতীয়া ভাই-ফোঁটা। কতি মাহৰ শুক্লা দ্বিতীয়াত
ভনীয়েকে ভায়েক-ককায়েকক ফোঁট দি সেৱা-
সংকাৰ কৰা উৎসৱ। এই দিনটোক যম- দ্বিতীয়া
বুলিও কোৱা হয়। যমৰাজৰ ভনীয়েক যমুনাই সিদিনা
ককায়েকক নিজৰ ঘৰলৈ মতাই আনি সেৱা-অৰ্চনা
কৰি ভাত খুৱাইছিল। -পত্নী-বধুঃ ভাই-বোৱাৰী, বৌ।
-পুত্ৰঃ ভতিজা।

শ্রাতুক বিণ ভাত সম্পৰ্কীয়।

শ্রাতুৰ্য্যঃ পু ১৭ ভতিজা, ২। শত্ৰু, বিৰোধী।

শ্রাত্ৰীমঃ, শ্রাত্ৰেয়ঃ ভতিজা।

শ্রাত্যং- ভাতত্ব, আত্মীয়তা।

শ্রান্ত বিণ (শ্রম ক্ৰঃ) ১। শ্রান্তিবিশিষ্ট, ২। উদভ্রান্ত;
ইফালে-সিফালে ঘূৰি ফুৰা ব্যক্তি, বিপথগামী, ৩।
বিমূঢ় -স্তং ১। ঘূৰি ফুৰা কাৰ্য্য। ২। ভুল-শ্রান্তি।
-স্তঃ ধঁতুৰা গছ। -স্তিঃ স্ত্রী ১। শ্রম, ভুল, ২।
ঘূৰণ, পৰিশ্রমণ, বৃত্তাকাৰে ঘূৰণ, ৩। ভুল ধাৰণা,
৪। বিভ্রমতা, বিমূঢ়তা, সন্দেহ, অনিশ্চয়তা -কৰ
বিমূঢ়জনক। বিভ্রমকাৰী -নাশনঃ সদাশিব -হৰ
অনিশ্চয়তা দূৰকাৰক।

শ্রান্তিমান(ৎ) ১। শ্রমণ, ঘূৰণ, ২। শ্রমশীল, উদভ্রান্ত।
(পু) এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত প্ৰায় একে দেখা দৃটা
বস্তুৰ ভিতৰত এটাক সিটো বুলি ভুল কৰি প্ৰকাশ
কৰা হয়।

শ্রামঃ পু (শ্রম ঘঞ) শ্রম, ভুল, শ্রান্তি।

শ্রামক বিণ শ্রমজনক, শ্রান্তিজনক, বিভ্রান্তকাৰী -কঃ পু
১। সূৰ্য্যমুখী ফুল, ২। চুষক পাথৰ, ৩। প্ৰবঞ্চক,
ঠগ, ৪। শিয়াল।

শ্রামৰ বিণ (শ্রমৰৈঃ কৃতং ইতি অণ) মৌমাখি অথবা
ভোমোৰা সম্বন্ধীয়। -বং, -ৰঃ ১। এবিধ চুষক,
২। শ্রম, মূৰঘূৰণি, ৩। যৌ, মধু, ৪। এবিধ
যৌনক্ৰিয়া ভঙ্গী। ৫। এবিধ নৃত্য -বী ১। দুৰ্গা,
২। প্ৰদক্ষিণা- বাওঁফালৰ পৰা সোঁফাললৈ ঘূৰি ঘূৰি
গমন।

শ্রাশ(স), শ্রাশ্(স) ভাসি ১। (ভ্রা আ অ শ্রাশতে,
শ্রাশতে) ২। (দিৱা আ অ শ্রাশ্যতে শ্রাশ্যতে)
১। উজ্জল হ, ২। পোহৰ কৰ, চকমকা।

শ্রাষ্টঃ পু (শ্রসজ ষ্টন) ১। চাউল-মাহ আদি ভজা পাত্ৰ।
ভাজন পাত্ৰ, 'ফাইপেন', ২। পোহৰ, বশ্মি, ৩।
আকাশ।

শ্র (শ্রা)কুংশঃ (সঃ) স্ত্রী বেশত পুৰুষ নট।

শ্রকুটিঃ,-টী স্ত্রী ক্ৰোধত কপাল সঙ্কুচিত কৰা দৃষ্টি,
ক্ৰোধ দৃষ্টি।

শ্রুৎ সংগ্ৰহে (তুদা প স শ্রুড়তি) ১। সংগ্ৰহ কৰ, আহৰণ
কৰ, এক গোট কৰ, ২। আবৃত কৰ, ঢাকন দি।

শ্র স্ত্রী (শ্রাম্যতি নেত্ৰোপৰি শ্রম ডঃ) চকুৰ ওপৰভাগ,
চেনাউৰি। -শ্ৰেপঃ কোপদৃষ্টি -জাহং শ্ৰব তলভাগ
-ভঙ্গঃ-ভেদঃ শ্রকুটি, কোপদৃষ্টি। -ভেদী(ন)
শ্রকুটি, -লতা বেকা চেনাউৰি। লতাৰ দৰে শ্রযুক্ত।
-শ্ৰিকাৰঃ, -শ্ৰিক্ষেপঃ শ্রকুটি, -শ্ৰিচেষ্টিতং,
-শ্ৰিভ্ৰমঃ, -শ্ৰিলাসঃ প্ৰেমাশক্ত হৈ চকুৰ চেনাউৰি
ইফাল-সিফাল কৰা।

শ্রণ আশাৱিশেষ্যোঃ (চুৰা আ স শ্রণয়তে) ১। আশা
কৰ, ভাল বস্তু কামনা কৰ, ২। আশঙ্কা কৰ।

শ্রণঃ পু (শ্রণ ঘঞ) ১। গৰ্ভস্থ শিশু, ২। নাৰীৰ গৰ্ভ,
৩। কেঁচুৱা, শিশু, -শ্ৰ,-হী(ন) ১। গৰ্ভনাশক,
গৰ্ভনষ্টকাৰী, ২। ব্ৰহ্মহত্যা, মনু ৮।৩২৭; -হত্যা
গৰ্ভহত্যা, গৰ্ভনাশ, গৰ্ভস্থ শিশুক হত্যা।

প্ৰেজ ভাসি (ভা আ অ প্ৰেজতি) পোহৰ দি, উজলা, দীপ্তিমান হ।
প্ৰেজ চলে (ভা উ অ প্ৰেজতি-তে) ১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। পৰ, তলত পৰ, পিছল খাই পৰ,

৩। ভয় খা, ৪। খং কৰ, ক্ৰোধাধিত হ।
প্ৰেজ: পু (প্ৰেজ ঘঞ) ১। গতি, ২। থৰক-বৰক কৰি থকা, ৩। বিপথ গমন, বক্ৰগতি, ৪। হানি, ৫। পাপ, অনধিকাৰ প্ৰৱেশ।

ম

ম মকাৰ পঞ্চবিংশ ব্যঞ্জনবৰ্ণ। প বৰ্গৰ পঞ্চম বৰ্ণ।
শিৱসূত্ৰৰ সপ্তম সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান ওষ্ঠ।
মং ক্লী (মা কঃ) ১। পানী, ২। সুখ, কল্যাণ, মঙ্গল।
মঃ পু (মতি নিৰ্মাতি জগমতি মা কঃ) ১। শিৱ, ২। চন্দ্ৰ, ৩। কাল, সময়, ৪। ব্ৰহ্মা, ৫। যমৰাজ, ৬। বিহ, ৭। বিষ্ণু।

মক মক্ ভূষে গতো (ভা আ স ক মকতে) ১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা। ২। অলঙ্কৃত কৰ, বেশভূষা পিন্ধ, অলঙ্কাৰ পিন্ধ।

মকৰঃ পু (ক্ৰীণাতি ক হিংসায়াম্ অচ কৰঃ মনুষ্যাণাং কৰঃ) ১। জনজ জন্তু বিশেষ, মকৰ, ঘৰিয়াল, কুস্তীৰ, শিশুমাৰ, 'চাৰ্ক'। ২। মকৰ ৰাশি, ৩। মকৰৰ দৰে সৈন্যসজ্জা, ৪। কুবেৰৰ নটা ভঁড়ালৰ এটা, -কুণ্ডলং ঘৰিয়ালৰ দৰে দেখা কুণ্ডল। 'ইয়াবিং'। -কেতুঃ -ধ্বজঃ কামদেৱ। -সংক্ৰান্তি পু মাঘ মাহৰ সংক্ৰান্তি, যি সময়ত সূৰ্য্যৰ মকৰ ৰাশিত সংক্ৰমণ হয়। গঙ্গাস্নানৰ বাবে পৱিত্ৰ দিন। -সপ্তমী মাঘমাহৰ শুক্লা সপ্তমী।

মকৰন্দঃ পু ১। ফুলৰ ৰস অৰ্থাৎ মৌ, ৰ ৪। ৮৮, ২। এবিধ মালতী বা কুন্দ ফুল, ৩। কুলি চৰাই, ৪। মৌমাখি, ভোমোৰা, -বৃহঃ পু মকৰাকৃতিৰ সৈন্যসজ্জা।

মকৰাকৰঃ -ৰালয়ঃ, -বী(ন) সমুদ্ৰ।

মকৰাক্ষঃ ১। কামদেৱ, ২। সাগৰ।

মকৰী ক্তী মাইকী মকৰ।

মকুটং মুকুট।

মকুতিঃ ক্তী শূদ্ৰৰ অধীনত চলা শাসন।

মকুৰঃ পু (মক্ উৰচ্) ১। আয়না, আঁচী, দাপোণ, ২। বকুল গছ, ৩। কলি, নুফুলা ফুল, কোৰক, ৪। কুলালদণ্ড, কুমাৰৰ চকা ঘূৰুৱা লাঠী।

মকুলং, লঃ ১। কলি, কোৰক, ২। বকুল।

মকুটঃ, -টকঃ, -ঠঃ এবিধ লেছেৰা মাহ, 'বীন'।

মকুলকঃ পু ১। বকুল, মুকুল, ২। দস্তীবৃক্ষ।

মক্ৰ গতো (ভা আ স মকতে) গমন কৰ, যা, আগুৱাই যা।

মক্ৰলঃ এবিধ শূলৰোগ।

মক্ৰলং ক্লী (মক্ৰ উলচ্) ১। ৰঙা চক, ২। এবিধ গছৰ আঠা, ধূনা।

মক্কোলঃ পু চকমাটি।

মক্ৰ ৰোষে সংঘাতে (ভা প অক মক্ৰতি) ১। আহৰণ কৰ, দ'ম কৰ, গোট খুৱা, ২। খং কৰ, ক্ৰোধাধিত হ।

মক্ৰঃ পু (মক্ৰ ঘঞ) ১। ক্ৰোধ, খং, ২। সমূহ, সমষ্টি, -বীৰ্যঃ পিয়ালবৃক্ষ।

মক্ষিকা-ক্ষীকা ক্তী (মশতি শব্দায়তে ইতি মশ সিকন) মাখি। -মলং মৌমাখিৰ মল অৰ্থাৎ মম।

মখ্ মখ্ সপণে (ভা প স মখতি, মখতি) ১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। চুঁচৰি যা।

মখঃ পু (মখতি গচ্ছতি দেৱা অত্রৈতি মখ্ ঘঞ) ১। যজ্ঞ, হোম, দেভা ১। ১৯। ২৩; -ক্ৰিয়্যা যজ্ঞকৰ্ম -ভ্ৰাতা (ঋ) যজ্ঞৰক্ষক, বিশ্বামিত্ৰ -দ্বিষ্ দৈত্য, অসুৰ। -দেবী(ন) সদাশিৱ -বহ্নিঃ হোমৰ জুই। -হা (ন) ১। ইন্দু, ২। শিৱ।

মখাগ্নিঃ, -খানলঃ, পু ১। যজ্ঞাগ্নি, হোমৰ জুই, ২। বীৰপুৰুষ।

মখাসুহৃদ্ পু শিৱ (দক্ষযজ্ঞৰ শত্ৰু)।

মগধঃ ১। বিহাৰৰ এটা অঞ্চলৰ নাম, মগধ ৰাজ্য, ২। চাৰণ, ক্ষুতিগীত গায়ক। -খাঃ ১। মগধৰ অধিবাসী, ২। জলকীয়া। -লিপি মাগধী লিপি।

মগ্ধ বিণ (মসজ্ ক্ৰঃ) ১। স্নাত, গা ধুই উঠা ব্যক্তি, ২। নিমজ্জিত, পানীৰ তল যোৱা, ডুব যোৱা, দেভা ১। ৬। ২৫; ৩। শোষিত, শোহ যোৱা।

মঘঃ পু ১। সপ্তদ্বীপৰ এটা, ২। এখন ৰাজ্যৰ নাম। মগ্ নামৰ এবিধ প্ৰেছে বাস কৰা ঠাই। ৩। এবিধ

ঔষধ, ৪। আনন্দ, সুখ, ৫। মঘা নক্ষত্ৰ। (ক্লী) মঘ নামৰ এবিধ ফুল।

মঘৰঃ, -ৱান(৭) ইন্দ্রদেৱ।

মঘৱান(ন) পু (মহাতে পূজাতে ইতি মহ কনি) ১। ইন্দ্র ৮ ১।২৬; ২। ফেঁচা, ৩। ব্যাসদেৱ।

মঘা ক্তী (মহ ঘঞ) ১। এবিধ ঔষধ, ২। অস্থিনী আদি সাতাইশটা নক্ষত্ৰৰ দশম নক্ষত্ৰ। এই নক্ষত্ৰপুঞ্জত পাঁচটা তৰা আছে। -ত্ৰয়োদশী ভাদ মাহৰ কৃষ্ণা ত্ৰয়োদশী। -ভৰঃ,-ভূঃ শুক্ৰগ্ৰহ, শুক্ৰাচার্য।

মঘী ক্তী এবিধ ধান।

মঘোনী ক্তী ইন্দ্রানী, শচী।

মঙ্কিলঃ দারানল, বনজুই।

মঙ্কুৰঃ আঢ়ী, দাপোণ।

মঙ্কুগ্ৰং ভৰিত পিন্ধা বৰ্ম, কবচ।

মংক্ষু অবা ১। তংক্ষুগ্ৰং, শীঘ্ৰে, ততালিকে, এতিয়াই। ২। বেছিকৈ, অত্যধিকভাৱে।

মঙ্ঘঃ পু ১। চাৰণ, স্তুতিগীত গায়ক, ২। এবিধ ঔষধ।

মঙ্গ গতো (ভা ই অক মঙ্ঘতি-তে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

মঙ্গঃ পু (মগ অচ) ১। নাৱৰ গুৰি, শিৰ, ২। জাহাজৰ কাষ।

মঙ্গল বিণ্ (মগ ইলচ) ১। কল্যাণজনক, মঙ্গলিক, শুভ, ভাগ্যৱান, ২। উন্নতিশীল, সমৃদ্ধ, ৩। সাহসী, -লং কল্যাণ, পৱিত্ৰ, ৪। সুখ, সৌভাগ্য, বৈভৱ, ৫। মঙ্গলজনক, শুভ লক্ষণ, ৬। আশীৰ্বাদ, ৭। মঙ্গলিক কাৰ্য্য, ধৰ্মীয় কাৰ্য্য, বিবাহাদি শুভ কাৰ্য্য, ৮। প্ৰাচীন প্ৰথা, ৯। হালধি, -লঃ মঙ্গল গ্ৰহ। -ক্ষৌমং ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানৰ সময়ত পৰিধান কৰা পাটৰ কাপোৰ। -ঘটঃ-পাত্ৰং পূজা-পাৰ্বণৰ সময়ত স্থাপন কৰা জনপূৰ্ণ ঘট। -চণ্ডিকা,-ণ্ডী ক্তী দুৰ্গা, চণ্ডী। ঋষি, মুনি, দেৱতাসকলৰ মঙ্গলৰ কাৰণে অসুৰ নিধনকাৰিণী দেৱী চণ্ডিকা। গুৱাহাটীৰ ছত্ৰাকাৰত এই দেৱীৰ মন্দিৰ আছে। -ছায়ঃ প্লক্ষ বৃক্ষ। -ৱাদ্যং মঙ্গলিক বাদ্য যেনে- ঘণ্টা, শঙ্খ আদি -পাঠকঃ স্তুতি পাঠক। -প্ৰতিসৰঃ,-সূত্ৰং ১। বিবাহৰ দিনৰ পৰা পতি জীৱিত থকালৈকে পত্নীয়ে পৰিধান কৰা এবিধ হাৰ। ২। হাতত বন্ধা মঙ্গলিক সূত্ৰ। -প্ৰদা হালধি -প্ৰস্থঃ এখন পৰ্বতৰ নাম। -প্ৰাত্ৰভূষণ

শৰীৰত ধাৰণ কৰা সকলোৰকমৰ মঙ্গলিক দ্ৰব্য, প্ৰসাধনাদি। যেনে- মঙ্গলসূত্ৰ, কুঙ্কুম, তিলক আদি।

-ৱচঃ(স),-ৱাদঃ আশীৰ্বাদ, -ৱাৰঃ,-ৱাসৰঃ মঙ্গলবাৰ। -স্নানং মঙ্গলিক স্নান, অভিষেক।

মঙ্গলা ক্তী ১। পতিব্ৰতা ক্তী ২। পাৰ্বতী, ৩। শুক্লদুৰ্গা, ৪। হালধি।

মঙ্গলাক্ষতাঃ মন্ত্ৰোচ্চাৰণ পূৰ্বক মূৰত ছটিওৱা চাউল।

মঙ্গলাগুৰু ক্তী এবিধ চন্দন।

মঙ্গলাচৰণং ক্তী কোনো সভা, সমিতি, অনুষ্ঠান অথবা গৃহৰ আৰম্ভণিতে সকলোৰে মঙ্গল কামনা কৰি পাঠ কৰা বা বচনা কৰা শ্লোক বা মন্ত্ৰ।

মঙ্গলাচাৰঃ মঙ্গলিক প্ৰথা বা আচাৰ, আশীৰ্বাদ।

মঙ্গলাদেশবৃত্তিঃ জ্যোতিষী।

মঙ্গলালঙ্কৃত বিণ্ মঙ্গলিক অলঙ্কাৰেৰে অলঙ্কৃত।

মঙ্গলালয়ং, লৱাসঃ দেৱমন্দিৰ।

মঙ্গলায়নং ক্তী উন্নতিৰ পথ।

মঙ্গলাষ্টকং দৰা-কইনাৰ মঙ্গল কামনা কৰি পাঠ কৰা মন্ত্ৰ বিশেষ।

মঙ্গলীয় বিণ্ মঙ্গলিক।

মঙ্গল্য বিণ্ (মঙ্গল যৎ) ১। মঙ্গলিক, মঙ্গলময়, ২। সুখী, ভাগ্যৱান, ৩। সমৃদ্ধিশালী, মনু ২।৩০; ৪। পৱিত্ৰ -ল্যং ক্তী ১। ৰাজাভিষেকৰ কাৰণে বহু তীৰ্থস্থানৰ পৰা আহৰণ কৰা পৱিত্ৰ জল, ২। চন্দন, ৩। সেন্দূৰ, ৪। অগৰু, কুঙ্কুম, ৫। হালধি, ৬। সোণ, ৭। আলতা, ৮। টেঙা দৈ -ল্যঃ পু ১। অঁহত গছ, বড়গছ ২। নাৰিকল, ৩। এবিধ মাহ। -ল্যা ক্তী ১। দেৱী দুৰ্গা (সৰ্বমঙ্গলমঙ্গলো দেৱী সৰ্বাৰ্থসাধিকে -শ্ৰীচণ্ডী) ২। এবিধ আতৰ, ৩। অগৰু কাঠ, ৪। চন্দন কাঠ, ৫। মচুৰ, ৬। দুবৰি ঘাঁহ, ৭। শমীবৃক্ষ। মঙ্গল্যকঃ মচুৰ মাহ।

মঙ্গিনী ক্তী নৌকা, নাও।

মঙ্ঘ চলে, গতো, ভূষে (ভা উ স মঙ্ঘতি-তে) ১। অলঙ্কৃত কৰ, ভূষিত কৰ, ২। প্ৰবন্ধনা কৰ, ঠগা, ৩। আবস্ত কৰ, ৪। নিন্দা কৰ, ৫। যা, গমন কৰ, শীঘ্ৰে যা ৬। যাত্ৰা কৰ।

মচ কঙ্কনে, দম্ভে, শাঠ্যে (ভা আ অক, সক মচতে) ১। দুষ্ট হ, দুষ্টলি কৰ, ২। প্ৰবন্ধনা কৰ, ঠগা, ৩। কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ, গৰ্ব কৰ, ৪। চূৰ্ণ কৰ, ভড়ি কৰ।

মচৰ্চিকা ক্ৰী উৎকৃষ্টতা বুজাবলৈ জাতি বুজোৱা শব্দৰ শেষত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে— ব্ৰাহ্মণমচৰ্চিকা অৰ্থাৎ শ্ৰেষ্ঠ ব্ৰাহ্মণ।

মচ্ছঃ (মাদাতি সলিলেনেনি মদ কিপ) মাছ।

মজুকং অস্থি, হাড়।

মজ্জনং ক্ৰী ১। শৰীৰৰ মজ্জা। সাৰ ভাগ, ২। স্নান, ডুবন, ৩। পানীত ডুবা।

মজ্জসমুত্তরং ক্ৰী বীৰ্য্য, শুক্ৰ।

মজ্জা(ন) পু (মসজ্ কণি) ১। গছ আদিৰ মাজৰ সাৰ অংশ, ২। হাড়ৰ মাজৰ ৰস, মজ্জা।

মজ্জা ক্ৰী (মসজ্ অচ্ টাপ) অস্থিসাৰ। হাড়ৰ ভিতৰত থকা স্নেহপদাৰ্থ, সাৰ। -জং শুক্ৰ, বীৰ্য্য। -সাৰঃ জায়ফল।

মজ্জুষা ক্ৰী মজ্জুষা।

মঞ্চ ভাসে গতো (ভা আ স মঞ্চতে) ১। ধাৰণ কৰ, ধৰ, ২। ওপৰলৈ তোল, ওপৰলৈ উঠা, ওখ হ, ৩। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা ৪। পোহৰ কৰ, উজলা, ৫। ভূষিত কৰ, অলঙ্কাৰ পিন্ধ।

মঞ্চঃ পু (মঞ্চ ঘঞ) ১। মঞ্চ, ওখ খাট বা চাং, ওখ ভেঁটি, মণ্ডপ, বেদী। ২। সম্মানৰ আসন। -মণ্ডপঃ শস্য ৰখা ভঁড়াল।

মঞ্চকং ক্ৰী ১। শোৱা বা বহা ওখ আসন, ২। বেদী, ৩। জুই ৰখা ওখ ভেঁটি।

মঞ্চকাশ্রয়ঃ পু উৰহ। বিছনাত থকা কীট বিশেষ।

মঞ্চিকা ক্ৰী ১। চকী, ২। জুলীয়া বস্তু ৰখা দীঘলীয়া পাত্ৰ।

মঞ্জৰী ক্ৰী ১। ফুলৰ গুচ্ছ, থোপা, ২। মুক্তা, ৩। তিলক বন্ধ।

মঞ্জৰিঃ,-ৰী ক্ৰী ১। কলি, ২। পোখা, পুলি ৩। ফুলৰ ঠানি, ৪। সমান্তৰাল ৰেখা, ৫। মুক্তা, ৬। ফুলৰ থোপা, চোঁৱৰৰ দৰে কুঁহি বা পোখা, অথবা কুঁহিৰ দৰে চোঁৱৰ বা বিচনি। -মন্ডঃ বেতগছ।

মজ্জা ক্ৰী মাইকী ছাগলী।

মজ্জিঃ-জী ক্ৰী ১। ফুলৰ থোপা, ২। লতা -কলা কল গছ।

মজ্জিকা ক্ৰী বেশ্যা, ৰক্তিতা।

মজ্জিষ্ঠা ক্ৰী (অভিশয়নে মজ্জিমতী ইতি ইষ্ঠঃ টাপ) এবিধ বড়া বৰগীয়া লতা, মজ্জাটী। এই লতাৰ শিপাৰ বড়া

ৰস কাপোৰাদি বঙ কৰাত ব্যৱহাৰ কৰা হয়, -মেহঃ এবিধ প্ৰস্ৰাৱৰ ৰোগ, -বাগঃ ১। এই লতাৰ বঙ, ২। স্থায়ী আসক্তি, অনুৰাগ।

মজ্জী ক্ৰী মজ্জী।

মজ্জীৰং,-ৰং ক্ৰী পু নূপুৰ। ভৰিৰ গাঁথিত বন্ধা অলঙ্কাৰ বিশেষ। -ৰং মথনী মাৰি, বন্ধা খুটা।

মজ্জীলঃ ধোবা বাস কৰা গাওঁ।

মজ্জু বিণ (মজ্জ ধবনৌ কুঃ) মনোজ্জ, মনোৰম, ধনীয়া, -কেশী(ন) ধনীয়া কেশবিশিষ্ট, শ্ৰীকৃষ্ণ -গমনা ক্ৰী মনোহৰগমনা মাইকী ৰাজহাঁহ -গতঃ নেপাল ৰাজ্য, -ঘোষঃ ১। মনোহৰ শব্দকাৰী, ২। উপাস্য দেৱতা বিশেষ। -নাশী ১। ধনীয়া তিৰোতা, ২। দুৰ্গা, ৩। শচী, -পাঠকঃ ভাটো -প্ৰাণঃ ব্ৰহ্মা -ব্ৰহ্ম ধনীয়া মুখ থকা, মনোৰম।

মজ্জুল বিণ (মজ্জ লচ) ১। ধনীয়া, মনোৰম, ২। সুস্বাদু -জং নিকুঞ্জবন, নিজৰা, পানী থকা ঠাই। -জঃ জলৰন্ধ পক্ষী, পানী-কাউৰীৰ দৰে এবিধ পানীত থকা চৰাই।

মজ্জীলীঃ পু মজ্জুঘোষ।

মজ্জুষা ক্ৰী (মজ্জতি দ্ৰব্যামশ্বিন মসজ্ উষন) ১। বয়বস্ত ভৰাই থোৱা 'বেগ', মোনা, বাকচ, টেমা ইত্যাদি। ২। ডাঙৰ বাকচ, পেৰা, পাচি, ৩। মজ্জিষ্ঠা।

মটচী, টটী ক্ৰী ১। শিলাবৃষ্টি, ২। এবিধ ৰঙা বৰগীয়া চৰাই।

মটম্ফটিঃ দৰ্পাৰু। অহঙ্কাৰৰ আৰম্ভণ।

মটুকং ক্ৰী ঘৰৰ চাল, মূখ, 'বিজিৎ'।

মঠ বাসমৰ্দয়োঃ (ভা প অক সক মঠতি) ১। বাস কৰ, থাক, ২। যা গমন কৰ, ৩। শুড়ি কৰ, চূৰ্ণ কৰ।

মঠং,-ঠঃ ক্ৰী পু (মঠতি ৰসন্তি ছাত্ৰাদয়োহুৱ মঠঃ), ১। ছাত্ৰাদি বাস কৰা নিলয়, স্থান, মঠ, সক পঁজা, শিষ্য থকা ঘৰ, ২। শিক্ষালয়, বিদ্যালয় ৩। দেৱালয়, মন্দিৰ, সত্ৰ, ৪। বলদে টনা গাড়ী, -ঠী আশ্ৰম, সক কোঠা।

মঠৰ বিণ মদ্যপ, মদাহী।

মঠায়তনং আশ্ৰম, মঠ, বিদ্যালয়।

মঠিকা ক্ৰী সক পঁজা, কোঠা, কুটীৰ।

মড়কঃ পু এবিধ খাদ্যশস্য।

মড়কুঃ, ডড়কঃ পু এবিধ বাদ্য, ঢোলক।

মণ কুজে (ভ্রা প অ মণতি) ১। শব্দ কৰ, ধবনি
তোল, ২। ভোৰভোৰা। কুজঃ অবাক্তশব্দঃ।

মণিঃ পু ক্ৰী (মণ সৰ্বধাতুভা ইণ) ১। মণি, মুক্তা, বত্ন,
মূল্যবান পাথৰ, 'মণৌ বজ্রসমুৎকীৰ্ণে সূত্রসৌরাষ্টি মে
গতিঃ,' ৰ ১।৪ ২। সৰ্বোৎকৃষ্ট বস্তু, যেনে—
বিদ্যাবত্ন, ৩। চমক, ৪। হাতৰ কজি, মণিবন্ধ ৫।
পানীৰ ঘট বা কলহ, ৬। যোনিৰ মুখত থকা
'আলজিভা', ভগাঙ্কৰ, ৭। পুরুষ লিঙ্গৰ আগভাগ,
—কণ্ঠঃ কাউৰীৰ দৰে এবিধ নীলা চৰাই। —কণ্ঠকঃ
মতা কুকুৰা —কৰ্ণঃ উত্তৰ গুৱাহাটীৰ এখন দেৱালয়ত
থকা শিৱলিঙ্গ। এই দেৱালয়খনৰ নাম মণিকৰ্ণেশ্বৰ
দেৱালয়। —কৰ্ণিকা, —কৰ্ণী কাশীৰ এখন তীৰ্থস্থান।
বাৰাণসীৰ গঙ্গাৰ পাৰৰ এটা ঘাটৰ নাম— মণিকৰ্ণিকা
ঘাট। বিষুৱৰ তপস্যাৱত বিস্মিত শিৱৰ কাণৰ
মণিখচিত কুণ্ডল এই ঠাইত পৰিছিল। —কৰ্ণীশ্বৰঃ
কাশীত থকা এটা শিৱলিঙ্গৰ নাম। —কাচ বাণৰ পাখি
থকা অংশ। —কাননং গল —কাৰঃ সোণাৰী —কটুঃ
১। কামৰূপৰ এখন পৰ্বতৰ নাম, ২। মন্দিৰৰ মূল
অংশ, য'ত বিগ্ৰহ ৰখা হয়। —তাৰকঃ বৰটোকোলা
চৰাই। সাৰস পক্ষী —কীপঃ শেফনাগৰ ফণা।
—পুষ্পকঃ সহদেৱৰ শঙ্কৰ নাম, গী ১।১৬; —পুৰঃ
অসমৰ দক্ষিণ পূৱৰ এখন ৰাজ্য। মহাভাৰতৰ কালত
ইয়াৰ নাম হিড়িম্বাপুৰ আছিল। —পুৰঃ ১। নাভি,
২। মণিখচিত মেখেলা —বন্ধঃ হাতৰ কজি।
—ৰীজঃ ডালিম গছ। —ভিত্তিঃ শেফনাগৰ
ৰাজপ্ৰাসাদৰ নাম। —ভূমিঃ ১। বত্নৰ আকৰ,
২। বত্নখচিত মজিয়া। —মহুং সৈন্ধৱ লোণ —মালা
১। বত্নহাৰ, ২। দীপ্তি, উজ্জলতা, ৩। প্ৰেম
নিবেদনৰ সময়ত প্ৰেয়সীৰ শৰীৰত কামোৰাৰ ফলত
হোৱা ঘূৰণীয়া চিহ্ন, ৪। লক্ষ্মীদেৱী, ৫। এবিধ ছন্দ।
—বাগং সেন্দূৰ।

মণিকং —কঃ ১। পানীৰ পাত্ৰ, ২। বত্ন।

মণিতং ক্ৰী (মণ ভাৱে ক্ৰঃ) যৌনসঙ্গমৰ সময়ত
দুয়োজনৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা অশ্লুট শব্দ, কেঁকনি।
শি ১০।৭৫।

মণিমান(৭) বিণ মণিবিশিষ্ট, বত্নভূষিত। (পু) ১। এটা
নাগ, ২। এটা ৰাক্ষস, মহা ৩।১০।৫৭; ৩।
পশ্চিমৰ এখন দেশৰ নাম।

মণীচকং ক্ৰী চন্দ্ৰকাস্ত মণি —চকঃ মাছৰোকা চৰাই।

মনীৰকং ফুল।

মণ্ঠ শ্মৃতৌ, আকাঙ্ক্ষায়াং (ভ্রা আ সক মণ্ঠতে) ১।
ইচ্ছা কৰ, বাসনা কৰ, অভিলাষ কৰ, ২। দুখেৰে
স্বৰণ কৰ, মনত পেলা।

মণ্ঠঃ পু (মণ্ঠতে ইতি মণ্ঠি অচ) এবিধ মিঠাই, মিষ্টান্ন
বিশেষ।

মণ্ড মড ক) মোদে (চুৰা, ভ্রা, প স মণ্ডতি, মণ্ডয়তি)
আনন্দ কৰ, ফুৰ্তি কৰ, খ) ভূষে (চুৰা, ভ্রা প স
মণ্ডতি, মণ্ডয়তি) আনন্দ কৰ, ফুৰ্তি কৰ, গ)
বিভাগে, বেটে (ভ্রা আ স মণ্ডতে) ১। বিভক্ত কৰ,
ভাগ কৰ, ২। কাপোৰ পিন্ধ ৩। বেটন কৰ, ঘেদি
ধৰ।

মণ্ডঃ, —ণ্ডঃ ক্ৰী পু (মণ্ডতি ইতি মণ্ডি ভূষাদৌ অচ)
১। ভাতৰ মণ্ড, মাড, ফেন। ভক্তেৰ্বিনা দ্ৰৱো মণ্ডঃ
পেয়ং ভক্তসমম্মিতম। সিদ্ধভাতৰ পানী, ২। ১।
ওপৰভাগ, 'ক্ৰীম', ৩। সাৰ, ৪। মূৰ, —ণ্ডঃ
১। অলঙ্কাৰ, ২। তেঁকুলী, ৩। এৰা গছ —ণ্ডা,
১। মদ, সুৰা, ২। আমলখী।

মণ্ডকঃ ১। সিদ্ধ কৰা বা সেকা আটাগুড়ি, ২। এবিধ
পিঠা বা পাতল কটি।

মণ্ডনং ক্ৰী (মণ্ডি ভূষে লাট) ১। ভূষণ, অলঙ্কাৰ।
২। বেশভূষা, শ ১।১৪।

মণ্ডপং—পঃ (মণ্ডং পাতি ইতি মণ্ড পা কঃ) ১। বিগমৰ
স্থান বা ঘৰ, ২। পূজা-উৎসৱাদিৰ কাৰণে নিৰ্মাণ
কৰা অস্থায়ী ঘৰ বা চালি, ৩। ৰত্নাঘৰ, ৪। নিকুঞ্জ
৫। দেৱ মন্দিৰ।

মণ্ডয়ন্তঃ পু (মড বাচ মিৎ) ১। অন্ন, ভাত ২। নাৰী
গোষ্ঠী, ৩। নাট ৪। অলঙ্কাৰ, সাজ-সজ্জা।

মণ্ডবী ক্ৰী এবিধ ফৰিং।

মণ্ডল বিণ (মড কলঃ) ঘূৰণীয়া, চক্ৰাকাৰ; —লং ক্ৰী ১।
চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যৰ বাহিৰৰ উজ্জল বেটনী; চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্যৰ
ৰশ্মিমণ্ডল, ২। চকা, যি কোনো ঘূৰণীয়া বস্তু, ৩।
যাদুকৰে খেলা দেখুৱাবৰ সময়ত মাটিত আঁকি লোৱা
চক্ৰাকাৰ চিহ্ন, ৪। সমষ্টি, গোষ্ঠী, সমূহ, ৫।
সৈন্যবাহিনী, ৬। সমাজ, সম্ভা, ৭। দিগন্ত, ৮
জিলা বা প্ৰান্ত, ৯। ৰাজ্যৰ ওচৰে—দূৰে চক্ৰাকাৰে
থকা প্ৰতিবেশী ৰাজ্যসমূহ, ১০। জিলা বা অঞ্চল

চক্ৰ। এনে চক্ৰৰ প্ৰধান বিষয়াজনক চক্ৰবিষয়া
'চাৰ্কল অফিচাৰ' কোৱা হয়, ১১। কাঁড় নিক্ষেপ
কৰাৰ সময়ত ভৰিৰ বিশেষ অৱস্থান, ১২।
খকবেদক দহটা মণ্ডলত বিভাগ কৰা হৈছে, ১৩।
এবিধ কুঠৰোগ, ১৪। এবিধ আতৰ -নৃত্যং ঘৃষি
ঘৃষি কৰা নৃত্য, বাসনৃত্য, -পুচ্ছকঃ এবিধ কীট,
-ব্ৰহ্মঃ ৰাজ্যৰ চৰিওফালে হোৱা বৰষুণ।

মণ্ডলকং ক্ৰী ১। বৃত্ত, ২। ঢাল, ৩। জিলা, প্ৰান্ত,
৪। সমষ্টি, গোষ্ঠী, ৫। চক্ৰাকাৰে সৈন্য সজ্জা,
৬। ঘূৰণীয়া দাগ থকা কুঠৰোগ এবিধ।

মণ্ডলয়িত বিণ্ ঘূৰণীয়া, বৃত্তাকাৰ।

মণ্ডলায়ঃ বেঁকা তৰোৱাল।

মণ্ডলাধিপঃ,- ধীশঃ জিলা প্ৰশাসক।

মণ্ডলিত বিণ্ ঘূৰণীয়া কৰা, বৃত্তাকাৰ কৰা।

মণ্ডলী(ন) পু ১। এবিধ সাপ, ২। মেকুৰী, ৩। কুকুৰ,
৪। সূৰ্য্য, ৫। আহত গছ, ৬। জিলা প্ৰশাসক।

মণ্ডলীধ্বঃ, মণ্ডলেশঃ জিলাধীশ।

মণ্ডিত বিণ্ অনঙ্কত, ভূষিত।

মণ্ডুকঃ পু (মণ্ডয়তি ভূষয়তি জলাশয়মিতি মণ্ড উকণ)
১। ভেকুলী, মনু ৪।১২৬; ২। এবিধ বিশেষ
জাতিৰ ঘোঁৰা, ৩। এজন মুনিৰ নাম, (ক্ৰী) এবিধ
যৌনক্ৰিয়া ভক্তি, -কী ১। মাইকী ভেকুলী,
২। ব্যাভিচাৰিণী তিৰোতা, -ঘোণঃ ভেকুলীৰ দৰে
লৰচৰ নকৰাকৈ স্থিৰ হৈ বহি কৰা ধ্যান বিশেষ,
-সৰঃ(স) ভেকুলী ভৰি থকা পুখুৰী।

মটুৰং ক্ৰী মামৰ, গৈদ।

মত বিণ্ (মন্ কমণি ক্ৰঃ) ১। সম্ভৱ, চিত্তিত, ২। বিবেচিত,
৩। প্ৰজ্ঞাসিত, ৪। জ্ঞাত, ৫। অৰ্চিত, ৬। অনুমোদিত
-তং ১। মত, ভাৱ, বিশ্বাস, ২। শাস্ত্ৰমত, বিধি,
ধৰ্মীয় বিশ্বাস, ৩। উপদেশ, ৪। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য,
অভিপ্ৰায়, ৫। অনুমোদন।

মতঙ্গঃ পু (মদ্ অঙ্গচ) ১। হাতী ২। মেঘ, ৩। এজন
মুনিৰ নাম, ব ৫।৫৩; -জঃ হাতী।

মতল্লিকা,- তল্লী ক্ৰী বিশেষ্য পদৰ পিচত 'উৎকৃষ্টতা'
বৃদ্ধাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। গোমতল্লিকা।

মতিঃ ক্ৰী (মন্ তিন্) ১। বুদ্ধি, বোধ শক্তি, জ্ঞান,
বিচাৰশক্তি, ২। মন, হৃদয় ৩। মত, ভাৱ, অনুভৱ,
৪। উদ্দেশ্য, অভিপ্ৰায়, ৫। দৃঢ়তা, ৬। প্ৰজ্ঞা,

৭। ইচ্ছা, আশা ৮। স্বৰণ, ৯। উপদেশ, -ঐষঃ
মতবিবোধ, -নিষ্ঠমঃ দৃঢ় বিশ্বাস, -পূৰ্ণং স্বেচ্ছাকৃত,
-পূৰ্ণং অব্যং স্বেচ্ছাই, -প্ৰকৰ্ষঃ চাতুৰ্য্য, কৃষ্ণি
উৎকৰ্ষতা, -ভ্ৰমঃ মানসিক বিভ্ৰান্তি, বিভ্ৰম, বিমূঢ়তা।
-ব্ৰিহ্মঃ, - ব্ৰিহ্মংশঃ মতিভ্ৰম, -শালী(ন) -ঠঃ
চতুৰ, বুদ্ধিমান, -হীন বুদ্ধিহীন, মূৰ্খ।

মৎক বিণ্ (মমেদম ইতি অম্মদ কণ) মোৰ, মদীয়। পু
(মদ্ ক্ৰিপ্ কণ) উৰহ।

মৎকুণং ক্ৰী (মদ্ ক্ৰিপ্ কুণতীতি কুণ কঃ) ভৰিত বা
উকত পিন্ধা বৰ্ম বা কবচ। -ণঃ পু ১। উৰহ, ২।
দাঁত নথকা হাতী, ৩। ডাঢ়িহীন পুৰুষ, ৪। ম'হ, ৫।
নাৰিকল গছ।

মৎকুণাৰিঃ পু উৰহৰ শক্ৰ, ভাং।

মন্ত বিণ্ (মদ্ ক্ৰঃ) ১। মদমন্ত, মতলীয়া, মাতাল,
২। পাগল, উন্মাদ, ৩। দাঙিক, অহঙ্কাৰী, ৪। কামুক,
ইন্দ্ৰিয়াসক্ত, ৫। আনন্দত উল্লাসিত, -স্তঃ পু
১। মাতাল, ২। পাগল, ৩। মতলীয়া হাতী, ৪। ম'হ
৫। ধঁতুৰা গছ। -কাশিনী অত্যন্ত সুন্দৰী নাৰী
-দন্তী(ন), -নাগঃ-ব্ৰাহ্মণঃ কপালৰ পৰা মদৰস বৈ
থকা হাতী, -ব্ৰাহ্মণঃ-ণঃ ১। প্ৰাসাদৰ চৰিওফালে
নিৰ্মাণ কৰা বেৰ, দেৱাল, ২। প্ৰাসাদৰ সমুখৰ
বাৰান্দা, অথবা ওপৰৰ সৰু কোঠা, -ব্ৰাহ্মণঃ
তামোলৰ গুড়া, (-ণঃ) মন্তহস্তী।

মন্তা ক্ৰী (মদ্ ক্ৰঃ টাপ) সুৰা, মদিৰা, মদ, -লম্বঃ
দেৱাল।

মন্তেভঃ পু মতলীয়া হাতী, -গম্ভীৰা মদমন্ত হাতীৰ দৰে
খোজ দিয়া নাৰী।

মন্ত্যং ক্ৰী (মৎ যৎ) ১। জ্ঞান লাভৰ সাধন, উপায়,
২। জ্ঞানৰ অভ্যাস, অনুশীলন, ৩। হাল বোৱাৰ
পিচত মাটি ডৰা সমান কৰা সঁজুলি, মৈ।

মন্ত্ৰ গুণ্ডোক্তৌ, মন্ত্ৰ চাওক।

মৎসঃ পু (মদ্ বাহলকাৎ সন) মাছ, -গণ্টঃ এবিধ
আজ্ঞা, মাছৰ মূৰীঘণ্ট।

মৎসব বিণ্ (মাদ্যতীতি মদ্ হৰ্বে কিং) ১। ঈৰ্ষান্বিত,
হিংসাকুৰীয়া, জ্ঞানৰ ভাল দেখিলে হিংসা কৰা কৃষ্ণি,
২। কপণ, লুণ্ঠীয়া, লোলুপ, দুষ্ট, জলসং, -বঃ
১। ঈৰ্ষা, ২। প্ৰকৃত্য, গৰ্ব, আত্মনিষ্ঠা, ৩। ক্ৰোধ,
৪। ম'হ, ভাঁহ। -বা মাৰি, -বী(ন) ১। হিংসাকুৰীয়া,

শি ২।১১৫; ২। শক্রভাৰাপন্ন, লুভীয়া, স্বার্থপর, অসৎ। ৩। এবিধ মাছ।

মৎস্যঃ (মাদ্যন্তি লোকা অনেনতি) ১। জলজ জন্তু বিশেষ, মাছ, মীন, ২। মৎস্য দেশৰ বজা, -স্টো মীন বাণি, -স্যাঃ মৎস্য দেশৰ অধিবাসী, মনু ২।১৯; -কৰণিকা -ধানী মাছৰ খালে, -গন্ধা বাণী সত্যৱতী, শান্তনুৰ পত্নী। -শিকা, -শী মিছিবি, -স্তটঃ এবিধ মাছৰ আঞ্জা। -ঘাতী(ন) জীৱৎ, জীৱী মাছমৰীয়া -নাৰী সত্যৱতী -নাশকঃ, -নাশনঃ শেন চৰাই বা তেনেকুৱা মাছ খোৱা পক্ষী। -পুৰাণং এই নামৰ এখন পুৰাণ। -বন্ধঃ-বন্ধী(ন) মাছমৰীয়া, -বন্ধঃ, -বন্ধ, -বন্ধকঃ মাছলুকা, বা মাছবোকা চৰাই। -ব্লেখনং, -নী ববলী -সংঘাতঃ মাছৰ জাঁক।

মৎস্যাক্কা,-কীঃ এবিধ সোম বৃক্ষ।

মৎস্যাদ, -দনঃ মাছ খোৱা ব্যক্তি।

মৎস্যখানী খালে।

মৎস্যারতাৰঃ পু বিষ্ণুৰ প্ৰথম অৱতাৰ। সপ্তম মনুৰ ৰাজত্ব কালত গোটেই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড পাপৰ ভৰত পানীত ডুব যোৱাত বিষ্ণুৱে মছৰ ৰূপ লৈ সাতজন ঋষিৰে সৈতে মনুক ৰক্ষা কৰে।

মৎস্যোদৰী ক্ৰী বাণী সত্যৱতী -বীৰঃ ব্যাস।

মথন বিণ্ ১। মছনকাৰী, গাখীৰ মাখনাদি মছন কৰোঁতা, ২। আঘাতকাৰী, হত্যাকাৰী, -নং মছন, ঘহন, আঘাত, নাশ -নঃ এবিধ গছ, -পৰ্বতঃ সাগৰ মছন কৰোঁতে মছন দণ্ডৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা মন্দৰ পৰ্বত।

মথনাচলঃ পু মন্দৰ পৰ্বত।

মথিঃ মছন দণ্ড।

মথিত বিণ্ (মথ ক্ৰ) ১। মছিত, আলোড়িত, ঘৰ্ষিত, ২। চূৰ্ণীকৃত, ৩। নিহত, বিধ্বস্ত, ৪। স্তনচ্যুত, -তৎ বিশুদ্ধ মাখন বা ক্ৰীম।

মথী(ন) ১। মছন দণ্ড, ২। বায়ু, ৩। বজ্জ, ৪। পুৰুষাঙ্গ।

মথুৰা,-বাঃ (মথতে পাপং যয়া ইতি মথ্ উবচ) ১। উত্তৰ প্ৰদেশৰ এখন প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থস্থান। যমুনাৰ সোঁপাৰে অৱস্থিত এই প্ৰসিদ্ধ মথুৰা নগৰী ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্ম তথা মীলা ছমি। সনাতন, প্ৰাচীনৰণীয়, পৱিত্ৰ, মোক্ষদায়ক তীৰ্থস্থানবিলাকৰ ভিতৰত এখন।

মথুৰেশঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

মদ্ 'মোৰ' অৰ্থ বৃজবলৈ পদৰ আগত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— মদ্বচনং, মদগৃহং ইত্যাদি।

মদ্ ক) স্বপ্নে, জাডো, মদে, মোদে, স্তব্ধতা, গঠো (দ্ভাদি, আ অক সক মাদ্যতি) ১। মদমত্ত হ, মাতাল হ, ২। পাগল হ, ৩। আনন্দ কৰ, ৪। স্ততি কৰ, ৫। যা, গমন কৰ, ৬। অসতৰ্ক হ, ৭। সপোন দেখ, ভাবি থাক, ভুল কৰ, অমনোযোগী হ, ৮। হৰ্ষে (দিৱা প অক মাদ্যতি) ১। মদ খা, মাতলামি কৰ, মদাহী হ। মদমত্ত হ, ২। পাগল হ, পাগলামি কৰ, ৩। হৰ্ষ কৰ, আনন্দ কৰ, (গিজন্ত) মাদয়তি। গ) তৃপ্তিযোগে (চুৰা আ অক মাদয়তি) তৃপ্ত কৰ, সন্তুষ্ট কৰ, ঘ) গৰ্বে, ধ্ৰুপনে (জ্ঞা আ অ মদয়তি) ১। গৰ্ব কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ, ২। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত কৰ, দুখ দি, দুঃখিত কৰ, ৩। আঘাত কৰ।

মদঃ পু (মদ্ অচ) ১। হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা ৰস। ২। মাতলামি, ৩। পাগলামি, ৪। দৈহিক লালসা, ইন্দ্ৰিয় বাসনা, ৫। প্ৰেম, প্ৰীতি, ভালপোৱা, গৰ্ব, অহঙ্কাৰ, ৬। উন্মত্ত অৱস্থা, ৭। মদিৰা, সুৰা, ৮। মোৰস, ৯। কস্তূৰী, ১০। বীৰ্য, শুক্ৰ। -কৰী (ন) মতলীয়া হাতী -কোহলঃ এবি দিৱা ৰাঁড় -গন্ধা ভাং, গাঁজা -গমনঃ মহ -চুত্ৰ ইন্দ্ৰ। -জলং-জাৰি হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা ৰস। -জ্বৰঃ অহঙ্কাৰ বা খঙৰ কাৰণে উঠা জ্বৰ -ৰিপঃ মদমত্ত হাতী। -প্ৰমোদঃ -প্ৰসেকঃ, -প্ৰসন্নঃ -প্ৰাঃ হাতীৰ কপালৰ পৰা মদজল বৈ থকা। -মুক্ (চ) মদমত্ত -বস্ত্ৰ ক্ৰোধত ৰঙা পৰা, ক্ৰোধাধিত। -বাগঃ ১। কামদেৱ, ২। কুকুৰা, ৩। মদাহী, -ৰিক্তিগু মদমত্ত, কামোন্মত্ত। -সাৰঃ কপাহ গছ, -স্থলং, -স্থানং মদৰ ঠাই, দোকান।

মদন বিণ্ (মদয়তীতি মদ্ গিচ্ ল্যুঃ) মতলীয়া, পাগল আনন্দিত, উল্লাসিত -নং মাতলামি, পাগলামি, হৰ্ষোল্লাস। -নং পু ১। প্ৰেমৰ দেৱতা মদন, কামদেৱ, ২। প্ৰেম, ভালপোৱা, যৌন প্ৰেম, যৌনবাসনা, ৩ ২।১১; ৩। বসন্ত কাল, ৪। মৌমাৰি, ভোমোৰা, ৫। মৌচাক, মম ৬। প্ৰেমালিঙ্গন, ৭। ঝড়ুৰা গছ, ৮। বকুল গছ। -না-নী ক্ৰী ১। মদিৰা, সুৰা, ২। কস্তূৰী -কষ্টকঃ গভীৰ প্ৰেমত পৰি চুলি বিৰ

হোৱা। -কলহঃ যৌন-সঙ্গম। স্ত্রী-পুরুষাদ্বয়ৰ ঘৰ্ষণৰূপ কলহ। -কাকুৰৱঃ পু যৌন-সঙ্গমৰ বাবে অশ্লুট শব্দকাৰী পাৰ বা কপৌ চৰাই। -গোপালঃ শ্ৰীকৃষ্ণ। -চতুৰ্দশী চ'ত মাহৰ শুক্লা চতুৰ্দশী তিথি। সিদিনা মদন কামদেৱৰ পূজা-উৎসৱাদি পালন কৰা হয়। -ত্ৰয়োদশী চ'ত মাহৰ শুক্লা ত্ৰয়োদশী। সিদিনা পালন কৰা ব্ৰত বিশেষ। -দ্বাদশী চ'ত মাহৰ শুক্লা দ্বাদশী তিথি। -নালিকা অসতী নাৰী -পক্ষী(ন) খঞ্জন পক্ষী -পাঠকঃ কুলি চৰাই। -পীড়া-বাধা প্ৰেমৰোগ, প্ৰেমৰ বাবে ভোগ কৰা কষ্ট। -মোহনঃ শ্ৰীকৃষ্ণ -ললিতঃ প্ৰেমক্ৰীড়া -লেখঃ প্ৰেমপত্ৰ -শলাকা ১। মাইকী কুলি চৰাই ২। কামোদ্দীপক ঔষধ, যেনে- গঁড়ৰ খড়্গ।

মদনকঃ এবিধ গছ, মদনবৃক্ষ।

মদনাকুশঃ ১। নখ, ২। পুৰুষৰ লিঙ্গ।

মদনাতুৰ, -নাৰ্ভ- ক্লিষ্ট, -পীড়িত বিণ্ প্ৰেমত পৰি কষ্ট ভোগ কৰা ব্যক্তি।

মদনাস্তকঃ, -নাৰিঃ, মহাদেৱ।

মদনামুখঃ ১। কামদেৱৰ অস্ত্ৰ। ২। যোনি।

মদনালয়ঃ ১। কামদেৱৰ ঘৰ, ২। যোনি।

মদনেচ্ছাফলঃ এবিধ আম।

মদনোৎসৱঃ বসন্ত কালত পালন কৰা উৎসৱ বিশেষ।

-ৱা স্ত্ৰী ১। অপসৰা ২। স্বৰ্গীয় বেশ্যা।

মদয়ন্তিকা, মদয়ন্তী এবিধ বনমল্লিকা, (মালতী) লতা।

মদয়িত্ত্বঃ স্ত্ৰী (মদ্ গিচ্ ইতুচ্) ১। মদ, মদিৰা, সুৰা।

২। মদ তৈয়াৰ কৰোঁতা, ৩। কামদেৱ, ৪। এবিধ আতৰ, ৫। মেঘ।

মদাঢ্যঃ (মদজনকৰসেন আঢ্যঃ) 'ভাড়ি', তালগছ।

মদাতঙ্কঃ, -ত্ৰয়ঃ অত্যধিক মদ খোৱাৰ ফলত হোৱা বেমাৰ।

মদাম্ৰাতঃ হাতীৰ পিঠিত লৈ বজোৱা ঢাক বা ডবা।

মদাম্বৰঃ পু ১। মতলীয়া হাতী, ২। ইন্দ্ৰৰ হাতী ঐৰৱত।

মদাৰঃ পু (মাদ্যতি মন্তো ভৱতীতি মদ্ আৰণ) ১। হাতী, ২। ধূত, ৩। গাহৰি, ৪। কামুক, ৫। এবিধ সুগন্ধি আতৰ, ৬। মতলীয়া হাতী, ৭। ধঁতুৰা গছ।

মদালাপী (ন) পু কুলি চৰাই।

মদাহুঃ পু কন্তৰী।

মদিৰাঃ পু (মদ্ কিৰচ্) বহা খয়েৰ (খদিৰ), -ৱা স্ত্ৰী

১। খঞ্জন পক্ষী, শ ৩। ৫; ২। মদ, সুৰা, ৩। বসুদেৱৰ এগৰাকী পত্নীৰ নাম।

মদিৰাক্ষী, -ৰেখণা, -বানস্ৱনা, -বালোচনা স্ত্ৰী মন্তলোচনা। প্ৰেমত মতলীয়া চকুযুক্ত।

মদিষ্ঠা স্ত্ৰী (মদ্ ইনিঃ ইষ্ঠন) মদিৰা, সুৰা।

মদীয় বিণ্ (মম ইদম) মোৰ।

মদোৎকটঃ পু (মদনে দানৱাৰিণা উৎকটঃ) মতলীয়া হাতী -টা স্ত্ৰী মদিৰা।

মদোজ্জ্বল বিণ্ (মদেন মন্ততয়া উজ্জ্বলঃ) মতলীয়া।

মদগুঃ পু (মজ্জতীতি মস্জ উঃ) ১। ডুবৰি ২। পানী-কাউৰী, ৩। যুক্ত ব্যৱহাৰ কৰা এবিধ সৰু জাহাজ বা নাও, ৪। এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি, ৫। ভ্ৰষ্ট ব্যক্তি।

মদগুৰঃ পু (মদ উৰচ্) ১। মাগুৰ মাছ ২। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি এবিধ, নিষাদ -ৰকঃ মাগুৰ মাছ। -ৰসী শিঙী মাছ।

মদ্যং স্ত্ৰী (মদ্ যৎ) সুৰা, মদ। 'নাৰিকেলোদকং কাংসে তাম্রপাত্ৰে স্থিতং মধু। গৱাক্ষ তাম্রপাত্ৰস্থং মদাতুল্যং যুতং বিনা' -প মদাহী, -পুংপা ধাতকী লতা। -বীজং মদ তৈয়াৰ কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা ঔষধ বিশেষ। খম্বিৰ। -সজ্জানং মদ পাচন।

মদ্বং স্ত্ৰী আনন্দ, সুখ। -দ্বঃ মদ্র ৰাজ্য আৰু সেই ৰাজ্যৰ ৰজা। -দ্বকঃ মদ্রৰাজ। -দ্বাঃ মদ্র দেশৰ অধিবাসী, -দ্বকঃ মদ্রৰাজ, -দ্বকাঃ দক্ষিণৰ এবিধ জনজাতি।

মদ্বা (ন) পু সদাশিৱ।

মদ্বাঃ পু বহাগ মাহ।

মধু বিণ্ (মন্যন্তে জানন্তীতি মন্ উঃ, ঘঃ অজ্ঞানদেশঃ) মিঠা, সোৱাদ লগা, মনোগ্ৰাহী, মনোৰম, (স্ত্ৰী) ১। ঘোঁৰা, ২। মদ, সুৰা, ৩। পানী, ৪। চেনি -ধুঃ পু ১। বসন্ত কাল, ২। চ'ত মাহ, ৩। এই নামৰ দুজন ৰাক্ষস, এজন বিষ্ণুৰ হাতত আৰু আনজন শঙ্কৰৰ হাতত নিহত হয়। ৪। অশোক গছ, ৫। কাউৰীখা। -কৰঃ, -কেশটঃ মোমাখি, ভোমোখা। -কৰ্ণটী খেজুৰী এবিধ -কাৰ্য-কাৰী(শে) মোমাখি। -কৈটকৈ অনন্তশৰ্ম্মাত শুই থকা বিষ্ণুৰ কাণৰ মূৰিৰ পৰা উদ্ভৱ হৈ এই দুজন দৈত্যই বিষ্ণুৰ নাভিকমলত আসীন ব্ৰহ্মাক নাশ কৰিবলৈ উদ্যত হোৱাত বিষ্ণুৱে দুয়োজনকে বধ কৰে। -কোণঃ, -কোণঃ মৌচক।

-কীৰঃ -কীৰকঃ খেজুৰী গছ (-ৰং) তাড়ি।
 -গায়নঃ কুলি চৰাই -গ্রহঃ মৌৰ তৰ্ণণ। -ঘোষঃ
 কুলি চৰাই, -জং মৌসিতা। -জা ১। মিঠাই, ২।
 পৃথিৱী -জিত্ত্ব, দ্বিষ্, নিম্বদনঃ, নিহন্তা (ঋ) বিষ্ণু।
 -তৃণং কুঁহিয়াৰ -ত্ৰয়ং তিনি বিধ মিঠা দ্ৰব্য-চেনি,
 মৌ আৰু বিঁউ। -দীপঃ কামদেৱ। -দ্রঃ মৌমাথি
 -ক্রমঃ আমগছ। -ধূলিঃ গুড় -ধেনুঃ দানব কাৰণে
 দৈ গুড়াদিৰে নিৰ্মিত গাইগৰু। -পটলং মৌচাক।
 -পতিঃ ক্লীকৃষ্ণ -পৰ্কঃ পাঁচ বিধ মিঠা বস্তুৰ মিশ্ৰণ।
 পূজা-হোমাদিত দেৱতাক অৰ্পণ কৰা হয়। দৰা আহি
 বিৱাহ মণ্ডপত বহাৰ পিচত দৰাক মধুপৰ্ক (খাবলৈ)
 দিয়া হয়। ষোড়শোপচাৰ পূজাৰ অন্তৰ্গত ষষ্ঠ বিধ
 উপচাৰ। মধুপৰ্কৰ পাঁচ বিধ দ্ৰব্য- দৈ, জুলীয়া
 ঘিঁউ, গাখীৰ বা পানী, চেনি আৰু মৌ। 'দধি
 সপিৰ্জ্জলং কৌদ্ৰং সিঁতৈতাভিস্ত পঞ্চভিঃ।' -পৰ্ণিকা,
 -পৰ্ণী নীলগছ। -পায়ী(ন) মৌমাথি, -পুৰং, -বী
 মথুৰা নগৰ -পুষ্পঃ অশোক গছ, বকুল গছ, দস্তী
 বৃক্ষ, শিৰীষ গছ। -প্ৰণয়ঃ মদৰ প্ৰতি আসক্তি।
 -প্ৰমেহঃ বহুমূত্ৰ ৰোগ -প্ৰসন্নং যৌল সংস্কাৰৰ
 এটা। জন্ম হোৱাৰ পিচতে কেচুৱাৰ মুখত মধুদান।
 -প্ৰিয়ঃ বলৰাম। -ফলং অমিতা, নাৰিকল।
 -ফলিকা খেজুৰী, -ক্ষঃ, -ক্ষা, -ক্ষিকা মৌমাথি
 -মন্নিঃ, -ম্নীঃ মালতী ফুলৰ লতা। -মাধৱী সুৰা।
 -যষ্টিঃ কুঁহিয়াৰ -বসঃ ১। তাল গছ, ২। কুঁহিয়াৰ,
 ৩। আগুৰ, -লিহঃ, -লেহু-লেহী (ন) -লোলুপঃ
 মৌমাথি। -বনং মধু নামৰ দৈত্যৰ বন। এই
 বনতেই শত্ৰুসুই মথুৰা নগৰ স্থাপন কৰে। (-নঃ)
 মৌমাথি -ব্ৰাৰাঃ বাৰে বাৰে মদপান কৰা। কি
 ৮। ৫৯ -ব্ৰীজঃ ডালিম। -ব্ৰতঃ মৌমাথি, -সখঃ,-
 সহায়ঃ, -সাৰথিঃ, -সুহৃদ পু কামদেৱ। -সিক্ৰ্থঃ
 এবিধ বিৰ। -সুদনী পালেং শাক। -স্থানং মৌচাক
 -স্বৰঃ কুলি চৰাই, -হা (ন) ১। মৌ
 আহৰণকাৰী, ২। বিষ্ণু, ৩। স্তুতিপাঠক।

মধুকং ক্লী ১। বগিতাম ২। যষ্টিমধু।

মথুৰ বিণ্ (মধু মাধুৰ্য্যমন্ত্ৰসোতি ৰঃ) ১। মিঠা, ২। মৌ
 মিঠা, ৩। সোৱাদ লগা, ৪। মনোৰম, আকৰ্ষণীয়,
 ৫। সুস্বাদু -ৰং ১। সোৱাদ, ২। চৰ্বত, ৩। বিহু,
 ৪। বগিতাম, 'টিন' -ৰং অব্য সোৱাদ লগাকৈ,
 মথুৰভাৱে, মনোগ্ৰাহীকৈ -ৰং পু ১। কুঁহিয়াৰ গছ

২। চাউল, ৩। চেনি, গুড়, ৪। আম, -কণ্টকঃ
 এবিধ মাছ, -জস্বীৰঃ মিঠা টেঙা, -ফলঃ ডাঙৰ
 জাতৰ বগৰী, কুল বগৰী।

মথুৰতা,-ত্বং স্বাদুতা, সন্তুষ্টি।

মধুলিকা ক'লা সৰিয়হ।

মধুৰাক্ষৰ-ৰালাপঃ মধুৰ স্বৰ, মধুৰ মাত।

মধুকং (মহতীতি মহ উকঃ) যষ্টিমধু, মহুৱা ফুল, -কঃ
 ১। মৌমাথি, ২। মহুৱা গছ।

মধুচ্ছিষ্টং ক্লী মৌসিতা।

মধুৎসৱঃ পু চ'ত মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ উৎসৱ।

মধুপয়ঃ পু মথুৰা নগৰী, ৰ ১৫। ১৫।

মধুলঃ পু (মধু উৰতি প্ৰাপ্তোতিতি উৰ গতো কঃ ৰসা
 লঃ) পানীত আৰু পৰ্বতত হোৱা এবিধ মহুৱা গছ,
 -লী আম গছ।

মধুলিকা ক্লী মুৰ্খা লতা।

মধুলী ক্লী আমগছ, মধুকণ্ট গছ।

মধ্য বিণ্ (মন্যতে ইতি মন্ যক্ নস্য ধঃ) ১। মাজৰ,
 ২। মধ্যৱতী, কেন্দ্ৰত অৰ্থাৎ মাজ ভাগত থকা, মনু
 ২। ২১; ৩। মধ্যম, মজলীয়া, মধ্যমপত্ৰী, নিয়মীয়া,
 ৪। নিৰপেক্ষ ৫। নায্য, শুদ্ধ -ধ্যং, -ধ্যাঃ ১। কেন্দ্ৰ,
 মধ্য, মধ্যমবিন্দু, ২। শৰীৰৰ মাজভাগ, কঁকাল। ৩।
 ভিতৰ ভাগ, ৪। মধ্যৱস্থা, ৫। অন্তৰ, মধ্যান্তৰ, ৬।
 অধম পুৰুষ। -ধ্যা মধ্যমা আঙুলি। -ধ্যং ক্লী দশাঙ্গ
 সংখ্যা। মহাপদ্য সংখ্যা। মধ্য, মধ্যো, মধ্যোন
 মধ্যাং- এইবিলাক ক্ৰিয়া বিশেষণ ৰূপত ব্যৱহাৰ
 হয়; -গঙ্গঃ আম গছ -দীপকঃ এবিধ দীপক (কাব্য)
 অলঙ্কাৰ -দেশঃ পু ১। মধ্যপ্ৰদেশ, ২। মধ্যভাগ বা
 অংশ, ৩। কঁকাল, ৪। পেট, ৫। উত্তৰ মেৰুৰ পৰা
 দক্ষিণ মেৰুলৈ টনা কাল্পনিক ৰেখা, মধ্যৰেখা,
 -দেহঃ শৰীৰৰ মাজ ভাগ। -পদলোপী মাজৰ পদ
 লোপ পোৱা (কৰ্মধাৰয় সমাস)। -ন্দিনঃ পু ১।
 বসুকবৃক্ষ। ২। দিনটোৰ মাজ ভাগ, মধ্যাহ্ন।

মধ্যম বিণ্ (মধ্যে ভৱঃ মধ্য মঃ) ১। মাজত থকা,
 মাজৰ, মনু ৯। ১১২; ২। মাধ্যম, ৩। মধ্যম
 বয়সৰ, ডাঙৰো নহয় সৰুও নহয়। ৪। মাধ্যমিক,
 মধ্যম গুণৰ, ৫। দুটা সম্ভাৱনৰ মাজত জন্ম হোৱা
 জন। -ম্ৰং শৰীৰৰ মাজ ভাগ -ম্ৰঃ পু ১। সঙ্গীতৰ
 সপ্তস্বৰৰ মাজৰ ('মা') স্বৰ, ক্ৰৌঞ্চ পক্ষীৰ স্বৰ

দৰে। ২। এবিধ ইৰিণ, ৩। সঙ্গীতৰ এবিধ বাগ।
 -কক্ষা মাজৰ চোতাল, -জাতঃ মাজৰ সন্তান
 -পদং সমাসৰ মাজৰ পদ। -পদলোপী(ন) এবিধ
 সমাস। শাকপাৰ্থিৱাদী সমাস। -পাণ্ডৱঃ অৰ্জুন।
 -পুরুষ (ব্যা) মধ্যম পুরুষ -ভূতকঃ নিজৰ আৰু
 মালিক দুয়োজনৰ বাবে খেতি কৰা খেতিয়ক।
 -ৰাত্ৰঃ মাজ ৰাতি, নিশীথ। -লোকঃ মৰ্ত্যলোক,
 পৃথিৱী। -সংগ্ৰহঃ পৰস্কীৰণত মধ্যম বিধৰ গুপ্ত
 প্ৰণয়, যেনে— ফুল পঠিওৱা, সুগন্ধি দ্ৰব্যাদি পঠোৱা।
 -সাহসং হঠাতে কৰা কোনো অপৰাধ। মধ্যম
 পৰ্য্যায়ৰ অপৰাধ। -সাহসঃ পাঁচ শ' পণ দণ্ড। মনু
 ৮।১৩৮।

মধ্যমা স্ত্ৰী ১। প্ৰথম ৰজোদৰ্শন হোৱা কন্যা, ২। মধ্যমা
 আঙুলি, ৩। তিনি আখৰযুক্ত ছন্দ বিশেষ ৪। কণিকা
 ফুল, ৫। নাটকৰ মধ্যমা নায়িকা।

মধ্যমিকা স্ত্ৰী প্ৰথম ৰজোদৰ্শন হোৱা কন্যা।

মধ্যমিষং স্ত্ৰী মধ্যম।

মধ্যমেশ্বৰঃ পু কাশীৰ এটা বিশেষ শিৱলিঙ্গৰ নাম।

মধ্যা স্ত্ৰী ১। মধ্যমা আঙুলি, ২। নাটৰ নায়িকা বিশেষ।

মধ্যবঃ পু মধ্যবাচাৰ্য্য। বেদান্ত সূত্ৰৰ প্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ,
 বৈষ্ণৱ পন্থৰ প্ৰতিষ্ঠাপক।

মধ্যবকঃ পু মৌমাখি।

মধ্যবলঃ পু বাৰে বাৰে মদ খাই থকা লোক।

মধ্যবালুঃ, -লুকং মিঠা আলু।

মধ্যবাসৱঃ পু মধুক ফুলৰ ৰসেৰে তৈয়াৰী মদ এবিধ।

-নিকঃ মদবেপাৰী।

মন ক) গৰে অৰ্চে (ভ্ৰা প, স, অ-অৰ্চে মনতি) ১। গৰ্ব
 কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ, ২। পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ, সেৱা
 কৰ। খ) গৰ্বকে, স্তম্ভনে (চুৰা আ অ স মানয়তে)
 ১। গৰ্ব কৰ, অহঙ্কাৰ কৰ, ২। স্তম্ভিত কৰ, দমন
 কৰ, বশীভূত কৰ। যেনে— মানয়তে শত্ৰুং ৰাজা।
 গ) বোধে (দিৱা আ স মনাতে); (ভেনা আ স মনুতে)
 ১। ভাব, বিশ্বাস কৰ, মন কৰ, ২। অনুভৱ কৰ, চিন্তা
 কৰ, ৩। কল্পনা কৰ, বোধ কৰ, ভাবি ল ৪।
 বিবেচনা কৰ, গ্ৰাহ্য কৰ, ৫। সম্মান কৰ, শ্ৰদ্ধা কৰ,
 মূল্য দি, ৬। স্বীকাৰ কৰ, (গিজন্ত) মানয়তি-তে;
 (সনন্ত) মীমাংসতে অনু- অনুমোদন কৰ, স্বীকাৰ
 কৰ, আন্তি— ইচ্ছা কৰ, ১। অভিলাষ কৰ, মনু
 ১০।৯৫; ২। অনুমোদন কৰ, ৩। কল্পনা কৰ,

ভাবি ল, অৱ— অৱমাননা কৰ, নিন্দা কৰ, ভৎসনা
 কৰ, মনু ৪। ১৩৫; প্ৰতি— চিন্তা কৰ, বিবেচনা
 কৰ, সং— ১। স্বীকাৰ কৰ, ২। অনুমোদন কৰ,
 ৩। ভাবি ল, মূল্য দি, সম্মান কৰ।

মনঃ(স) স্ত্ৰী (মনাতে ইতি মন অসুন) লিঙ্গ শৰীৰাৱয়ৱ
 বিশেষ। সঙ্কল্পৱিকল্পাত্মিকা অন্তঃকৰণবৃত্তিঃ ১। মন,
 অন্তঃকৰণ, বোধ, বোধশক্তি, বুদ্ধি, অনুভূতি ২। চিন্তা,
 কল্পনা, ৩। অভিপ্ৰায়, উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৪। ইচ্ছা,
 অভিলাষ, ৫। মেজাজ, প্ৰকৃতি, ৬। তেজ, শক্তি,
 সাহস, উৎসাহ, ৭। মানস সৰোবৰ -কান্ত মনে
 ভাল পোৱা, -পীড়া মানসিক দুখ, কষ্ট। -পুত মনে
 লগা, মনোনিত। -প্ৰণীত মনে ভাল পোৱা,
 -প্ৰসাদঃ মানসিক শান্তি -প্ৰীতিঃ মানসিক আনন্দ
 -শীলঃ,-লা এবিধ ৰঙা বৰগীয়া ধাতু, হাইতাল, কু
 ১।৫৫; -শীত্ৰ মনৰ দৰে ক্ষিপ্ৰ গতিসম্পন্ন -সঙ্গঃ
 মানসিক আসক্তি।

মননং স্ত্ৰী (মন ল্যুট) চিন্তন, ভাবন।

মনসা স্ত্ৰী (মনঃ অৰ্শাদিত্বাদ অচ টাপ) মনসা দেৱী, দেৱী
 পদ্মাৱতী, বিষহৰী, কশ্যপ দুহিতা, বাসুকীৰ ভগিনী,
 জৰৎকাৰকৰ পত্নী।

মনসিজঃ পু (মনসি জায়তে ইতি মনঃ জন ডঃ) কামদেৱ।

মনসিশয়ঃ কামদেৱ।

মনস্কাৰঃ পু (মনসঃ কাৰো নিশ্চয়ঃ কু ভাৱে ঘঞ)
 মানসিক সুখ-দুখাদি বিকাৰসমূহ।

মনস্তাপঃ মনঃপীড়া।

মনস্তালঃ পু (মনসি তালঃ প্ৰতিষ্ঠা যস্য তল্ ঘঞ)
 ১। দুৰ্গাৰ বাহন সিংহ। ২। হাইতাল।

মনস্তঃ অৱ্য সৰ্বাত্তঃকৰণে, মনেৰে।

মনস্থ বিণ্ (মনঃ স্থ কঃ) মনৰ ভিতৰত থকা।

মনস্বিনী স্ত্ৰী (প্ৰশস্য মনোহস্য ইতি মনস্ বিনি ঙীপ)

১। বিশাল মনৰ স্ত্ৰী, কু ৩।৩২; ২। জ্ঞানী
 তিৰোতা, ৩। দেৱী দুৰ্গা ৪। প্ৰজাপতিৰ পত্নী, মহা
 ১।৬৬।১৯; ৫। ভৃকতুৰ পত্নী, মাপু ৫২।১৭।

মনস্বী (ন) পু ১। বিশাল মনৰ পুৰুষ, ২। উচ্চমনা,
 দৃঢ়মনা ব্যক্তি, ৩। উট।

মনাক্ অৱ্য (মন বাহুলকাং আক) ১। অঙ্গল, অকণ্ঠমান,
 ২। লাহে লাহে -কা মাইকী হাতী -কৰং এবিধ
 সুপন্ধি আতৰ।

মনায়ী, -বী ক্ৰী মনুৰ পত্নী।

মনিভ বিণ্ জাত, পৰিচিত, বিবেচিত।

মনীকং ক্ৰী চকুত লগোৱা অঞ্জন।

মনীষা ক্ৰী ১। বুদ্ধি, জ্ঞান, ২। ইচ্ছা, অভিলাষ, ৩। চিন্তা ভাবনা, -যিকা বোধশক্তি, -যিত বিণ্ জ্ঞানী, শিক্ষিত, চতুৰ, মনোগ্ৰাহী (তং) ক্ৰী ইচ্ছা, অভিলষিত বস্তু।

মনীষিন্ বিণ্ জ্ঞানী, (পু) পণ্ডিত, মুনি ১।১১।

মনুঃ পু (মন্যতে ইতি মন্ উঃ) ১। ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ। প্রজাপতি মনু; মানৱ জাতিৰ প্ৰতিভূ পিতা, ২। প্ৰসিদ্ধ ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ (স্মৃতিৰ) প্ৰণেতা, ৩। চতুৰ্দশ মনু। প্ৰথমজনৰ নাম স্বয়ম্ভুৱ মনু। যিয়ে দহ প্ৰজাপতিৰ সৃষ্টি কৰে। সপ্তম মনু, বৈৱস্বত মনু, যি বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ প্ৰাণীসমূহৰ সৃষ্টি কৰে। 'মনুসংহিতা'ৰ প্ৰথম অধ্যায় দ্ৰষ্টব্য। ক্ৰমানুসৰি চৈধ্যজন মনুৰ নাম, ১। স্বয়ম্ভুৱ, ২। স্বৰোচিষ, ৩। উত্তমি, ৪। তামস, ৫। বৈৱত, ৬। চাক্ষুষ, ৭। বৈৱস্বত, ৮। সারণি ৯। দক্ষসারণি, ১০। ব্ৰহ্মসারণি ১১। ধৰ্মসারণি ১২। ৰুদ্ৰসারণি ৩। বৌচ্যদেৱসারণি আৰু ১৪। ইন্দ্ৰসারণি, -জঃ মনুষ্য -জপতিঃ, -জৰাজঃ, -জেশ্বৰঃ, সৰ্বাট। -জলোকঃ মৰ্ত্যালোক, পৃথিৱী -জেষ্ঠঃ তৰোৱাল -প্ৰণীত মনুৰ দ্বাৰা কথিত, উক্ত, ৰচিত -ভুঃ মানুহ -ৰাট্ (জ) কুবেৰ -প্ৰেষ্ঠঃ বিষ্ণু। -বী ক্ৰী মনুষ্যৰ অথবা মানুহৰ পত্নী, মাইকী মানুহ। -ষ্যঃ পু (মনোৰপতামিতি মন্ যৎ যুগামঃ) মনুৰ পুত্ৰ অৰ্থাৎ মানুহ, নৰ, ভূমিজ, মনু ১।৪৩; -ম্যৰ্মা(ন) কুবেৰ, -ম্যজ্ঞঃ অতিথিসেৱা। -ষী নাৰী।

মনোহৰিনাথঃ পু প্ৰেমিক, পতি।

মনোহনুগ বিণ্ মনোগ্ৰাহী।

মনোহপহাৰী(ন) মনবিমোহিনী।

মনোহভিৰাম মনোৰম।

মনোহভিলাষঃ মনৰ ইচ্ছা, মনোবাসনা।

মনোগুপ্তা ক্ৰী মনঃশিলা।

মনোজন্মান(ন) পু কামদেৱ।

মনোজয়ঃ পু ১। বিষ্ণু, মহা ১৩।১৪৯।৮৭; ২। মনৰ বেগ, ৩। অনিলৰ পত্নী শিৱাৰ পুত্ৰ, হব ৩।৪৩; ৪। পিতৃতুল্য -বী ১। অগ্নিৰ এখন জিভাৰ

নাম ২। এবিধ গছ, ৩। ক্ৰৌঞ্চ দ্বীপৰ এখন নদীৰ নাম, মপু ১২৭।৮৭।

মনোজ্ঞ বিণ্ (মন্ জ্ঞা কঃ) মনোহৰ, মনোগ্ৰাহী, সুন্দৰ, মনোৰম, -জ্ঞং সৰল গছৰ কাঠ, -জ্ঞা ১। মনঃশিলা ২। ডাঙৰ বিধ জীৱা, ৩। জাতিফুল, ৪। সুৰা, ৫। ৰাজকন্যা।

মনোভৱঃ পু (মনস্ ভূ অচ) -ভুঃ (কিপ) -যোনিঃ (মন এৱ যোনিঃ) কামদেৱ, কন্দৰ্প।

মনোময় বিণ্ মানসিক, পাৰমাৰ্থিক -কোশঃ(ষঃ) পু আত্মাক আৱৰি ৰখা সাতটা কোষৰ দ্বিতীয় কোষ।

মনোৰথঃ পু (মনসঃ ৰথ ইন্দ্ৰ) ইচ্ছা, বাসনা, ১।১।৫৯।

মনোৰম বিণ্ (মনো ৰময়তীতি মনস্ ৰম গিচ্ অণ) মনোজ্ঞ, মনোহৰ, ধুনীয়া -মা ক্ৰী ১। গোৰোচনা, ২। বুদ্ধিশক্তি, ক্ৰী, শিৱা, ৩। সপ্ত সৰস্বতীৰ এগৰাকী, ৪। বিদ্যাধৰ এজনৰ কন্যাৰ নাম। ৫। এবিধ ৰং।

মনোহৰ বিণ্ (মনসো হৰ্তুং শীলমসোতি হু গিনিঃ) মনোহৰ, ধুনীয়া, হিতং মনোহৰী চ দুৰ্লভং ৰচঃ।

মন্ত্ৰা বিণ্ (মন্ তব্য) ১। মননীয়, ভাৱনীয়, ২। -ম্ৰ্যং অভিযত।

মন্ত্ৰা (ঋ) বিণ্ (মন্ তুচ) ভাৱোঁতা, মননকৰ্তা, বিবেচক, পু মুনি, জ্ঞানী পুৰুষ, মন্ত্ৰগাদাতা।

মন্ত্ৰুঃ পু (মন্ তুন্) ১। ভ্ৰান্তি, অপৰাধ, পাপকাৰ্য্য, নৈ ৬।১১০; মুঠতে বৰ্দ্ধিত বিধ পাপকাৰ্য্য আছে, ২। মনুষ্য ৩। প্ৰজাপতি।

মন্ত্ৰ গুণ্ডোজৌ (চুৰা আ সক মন্ত্ৰয়তে, মন্ত্ৰয়তি) ১। আলোচনা কৰ, মন্ত্ৰণা কৰ, চিন্তা কৰ, ২। উপদেশ দি বা ল। ৩। শাস্ত্ৰোক্ত বিধিৰে পৱিত্ৰ বা শুদ্ধ কৰ, সংস্কাৰ কৰ, শাস্ত্ৰোক্ত শ্লোক পাঠ কৰ, মন্ত্ৰপুত্ৰ কৰ, কথা ক, উচ্চাৰণ কৰ অনু— মন্ত্ৰপাঠেৰে সংস্কাৰ কৰ, অভি— ১। মন্ত্ৰেৰে সংস্কৃত কৰ। যা ২।১০২; ২। মন্ত্ৰ পাঠ কৰ। মন্ত্ৰেৰে বিমোহন কৰ। আ— ১। বিদায় ল, ২। কথা ক সম্বোধন কৰ, নিমন্ত্ৰণ কৰ। নি— নিমন্ত্ৰণ কৰ, আহ্বান কৰ, পৰি— মন্ত্ৰেৰে সংস্কৃত কৰ সং— আলোচনা কৰ, উপদেশ ল।

মন্ত্ৰঃ পু (মন্ত্ৰ্যতে গুপ্তং পৰিভাষ্যতে ইতি মন্ গুপ্তভাষণে ষঞ) বেদ, বেদৰ মন্ত্ৰভাগ, বৈদিক মন্ত্ৰ, দেৱতাৰ স্তুতি, পৱিত্ৰ বেদমন্ত্ৰপুৰি। বেদমন্ত্ৰ ৰকা

পৃথি মূলতে চাৰিখন— ঋক, যজুঃ, সাম আৰু অথৰ্ব।
 'বেদ' চাওক। ২। সংহিতা আৰু ব্ৰাহ্মণ থকা অংশ,
 ৩। কোনো বিশেষ দেৱতাক উদ্দেশ্য কৰি গোৱা
 বীজমন্ত্ৰ বিশেষ; যেনে— ওঁ নমঃ শিৱায়। ওঁ নমস্
 চতিকায়ে, ৪। আলোচনা, ভাষণ, মন্ত্ৰণা, উপদেশ,
 আঁচনি, উদ্যোগ—কৰণং বেদৰ পাঠ্যাংশ। মন্ত্ৰ ৰচনা,
 পাঠ বা আবৃত্তি।—কাৰঃ বেদমন্ত্ৰৰ স্ৰষ্টা ঋষি।—কুং
 ১। বেদমন্ত্ৰ প্ৰণেতা, মন্ত্ৰপাঠক, ২। বেদপাঠী,
 ৩। মন্ত্ৰগাদাতা, উপদেষ্টা, ৪। দূত—গণকঃ জ্ঞান,
 বিজ্ঞান—গুপ্তিঃ স্ত্ৰী গুপ্তমন্ত্ৰগাদাতা।—গুড়ঃ
 চোৰাংচোৱা।—জিহ্বঃ অগ্নি—দঃ,—দাতা(ঋ)
 বীজমন্ত্ৰ-দাতা গুৰু।—দৰ্শী(ন) মন্ত্ৰস্ৰষ্টা ঋষি
 —দীৰ্ঘিতিঃ অগ্নি—দৃক্(শ) পু ঋষি, মন্ত্ৰী।—নিৰ্ণয়ঃ
 আলোচনা বিলোচনাৰ পিচত শেষ সিদ্ধান্ত।—পদং
 শাস্ত্ৰৰ পদ বা বাক্য।—পুত্ৰ বিণ্ মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা সংস্কৃত,
 শোধিত।—প্ৰয়োগ সম্বোধন মন্ত্ৰৰ প্ৰয়োগ।—বীজং
 সম্বোধন মন্ত্ৰৰ প্ৰথম আখৰ।—ভেদঃ মন্ত্ৰীৰ
 বিশ্বাসঘাতকতা—মুৰ্তিঃ শিৱ।—মূলং ইন্দ্ৰজাল
 —মন্ত্ৰং বীজ মন্ত্ৰপুত্ৰ যন্ত্ৰ বা নজ্জা।—স্নিগ্ধ(ম্)
 চোৰাংচোৱা, মন্ত্ৰজ্ঞ।—সংস্কাৰঃ মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা অনুষ্ঠিত
 সংস্কাৰ কৰ্ম।—সংহিতা বেদৰ সম্পূৰ্ণ পাঠ্যাংশ।
 —সাধনং সম্বোধন মন্ত্ৰ।—সাধ্য সম্বোধন মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা
 বশীভূত, মন্ত্ৰণাৰ দ্বাৰা লাভ কৰিব পৰা। মন্ত্ৰলভা।
 —সিজিঃ মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা লাভ কৰা সিজি বা ফল।—হীন
 মন্ত্ৰ (শাস্ত্ৰীয়) বিধি বিৰুদ্ধ, মন্ত্ৰশূন্য।

মস্তি বিণ্ (মন্ত্ৰেণ সংস্কৃত মন্ত্ৰ স্ত) উপদিষ্ট।

মন্ত্ৰী (ন) পু (মস্তি ইনিঃ) ১। অমাত্য, সচিব, মন্ত্ৰী,
 মন্ত্ৰগাদাতা।

মহ্ মথ (ক) কুহে গাহে (ভা প সক মন্ত্ৰতি মথতি)
 গাহো বিলোড়নম্। (খ) গাহে (ক্ৰ্যা প স মথতি)
 ১। মথন কৰ, মহন কৰ, (গাখীৰ) মথি উৎপন্ন
 কৰ, ২। আলোড়ন কৰ, ৩। সবহি দি, তল ওপৰ কৰ,
 ৪। যাতনা দি, কষ্ট দি, দলিত কৰ, ৫। ধ্বংস কৰ,
 হত্যা কৰ, শেষ কৰ, বে ১।১৫; ৬। ছিৰি পেলা,
 হানাত্ত কৰ। উদ্— ধ্বংস কৰ, মাৰ, বধ কৰ।
 আলোড়ন কৰ, ছিৰি পেলা। বথলিয়াই পেলা নিস্—
 ১। জোকাৰি দি, উজাৰি পেলা, ২। ঘৰ্ষণ কৰি জুই
 উলিয়া, ৩। আঁচোৰ, ৪। দলন কৰ, প্ৰ— ১। কষ্ট

দি, যাতনা দি, হাৰাশাস্তি কৰ, ২। আঘাত কৰ, ৩।
 ছিৰি পেলা, ৪। মাৰ, হত্যা কৰ।

মহ্ পু (মথ্যতে অনেনেতি মহ্ কৰণে ঘঞ) ১। মহন
 দণ্ড। মথনী মাৰি, মহা ১২।৩৪৩।১১; ২। মহন
 কাৰ্য্য। ৩। মাৰণ, হত্যা, নাশ ৪। চৰ্বত, ৫। সূৰ্য্য,
 ৬। সূৰ্য্যৰশ্মি, ৭। চকুৰ কেটাৰ, ৮। যজ্ঞৰ কাৰণে
 ঘৰ্ষণ কৰি জুই উলিওৱা কাঠৰ যন্ত্ৰ বিশেষ।—ওপং
 মথনৰ ৰচি—জং মাখন।—দণ্ডঃ—দণ্ডকঃ মথনী
 মাৰি।

মহ্ নং স্ত্ৰী ১। মথন, গাখীৰ মথন, গাখীৰ মথি মাখন
 উলিওৱা কাৰ্য্য, ২। ঘৰ্ষণ কৰি জুই উলিওৱা কাৰ্য্য
 —নী মথনৰ পাত্ৰ।—স্ৰী দধিমথনৰ পাত্ৰ।

মহ্ বিণ্ (মন্ত্ৰতি পাদবিতি মথ্ অৰণ) ১। মন্দগতিসম্পন্ন,
 ধীৰ গতি, অলস, নিশ্বেজ, ২। মূৰ্খ, মূঢ়, ভেৰা
 ৩। গভীৰ, ফোঁপোলা, ৪। বেঁকা, ক্ৰুৰ, ৪। বহল,
 বৃহৎ,—ৰং ১। পানীৰ পাত্ৰ, ২। কুহুম।—ৰঃ পু
 ১। ভঁড়াল, ২। মূৰৰ চুলি, ৩। ক্ৰোধ, ৪। নৱনীত,
 মাখন, ৫। মথনী মাৰি, ৬। বাধা, বিধিনি, ৭। ফল,
 ৮। চোৰাংচোৱা, ৯। বহাগ মাহ, ১০। মন্দৰপৰ্বত,
 ১১। হৰিণ।—ৰা দশৰথৰ পত্নী কৈকেয়ীৰ দাসী।
 এই কুঁজী মন্ত্ৰৰ প্ৰবোচনা মতেই কৈকেয়ীয়ে
 কৌশল্যৰ পুত্ৰ শ্ৰীবামক বনবাসলৈ পঠিয়ায় আৰু
 নিজৰ পুত্ৰ বামৰ অনুজ ভাতৃ ভৰতক অযোধ্যাৰ
 সিংহাসনত বহুৱায়।

মহ্ কঃ পু চোঁৱৰৰ বা।

মহ্ শৈলঃ পু মন্দৰ পৰ্বত।

মহ্ (স্ত্ৰী) এবিধ ঘাঁহ।—হ্ৰাঃ (জিন) মথনিদণ্ড।

মহ্ নঃ পু ১। মহদণ্ড। ২। মন্দৰ পৰ্বত, ২। শিৱ
 —নকঃ এবিধ ঘাঁহ।

মহ্ নী স্ত্ৰী দধিমথন পাত্ৰ।

মহ্ দধিঃ স্ত্ৰীৰ সমুদ্ৰ।

মন্দ বিণ্ (মন্দতে ইতি মন্দ্ অচ) ১। মূৰ্খ, টিলা,
 নেহেম, অলস, সোৰোপা, ভোতা/ ২। মমতাহীন,
 নিকৰণ, ৩। নিম্ন, ফোঁপোলা, ৪। কোমল, নব,
 ৫। দুৰ্বল, ক্ৰটিপূৰ্ণ, ৬। জীৰ্ণ, ৭। সুবাসন্ত,
 মদাহী, ৮। দুষ্ট, অসৎ—ম্ভং জৰা লাহে লাহে
 ক্ৰমে, দুৰ্বলভাৱে, নিম্নৰূপে, গভীৰভাৱে, ক্ৰান্তভাৱে
 —ম্ভঃ পু ১। শনিগ্ৰহ, ২। যমৰাজ, ৩। প্ৰলয়,

৪। এবিধ হাতী -কৰ্ণ কমকৈ শুনা, 'ৱধিবাৎ মন্দকৰ্ণঃ শ্ৰেয়ান'। একো নুশুনাজনতকৈ কমকৈ শুনাজন ভাল। -কান্তিঃ চন্দ্ৰ, -গঃ শনিগ্রহ, -চেতঃ(স) ১। মৰ্থ, ২। অনামনস্ক, ৩। অমনোযোগী, -জননী সূৰ্যৰ পত্নী, শনিগ্রহৰ মাতৃ। -প্ৰজ্ঞ, বুদ্ধি, মতি, মেধা(স) মৰ্থ, ভোতা বুদ্ধিৰ, -ভাগী(ন), ভাগ্যহীন দুৰ্ভাগীয়া, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত -বীৰ্য দুৰ্বল -বৃষ্টিঃ কিনকিনিয়া বৰষুণ -স্মিতং, -হাসঃ, -হাস্যং মিচিকিয়া হাঁহি।

মন্দৰঃ পু এবিধ গছ। পোৱালবৃক্ষ।

মন্দতা ক্ৰী ১। আলস্যতা, এলাহ, ২। ক্ষীণতা, জড়তা।

মন্দনং ক্ৰী (মন্দ কৃৎ) স্তুতিগীত, স্তোত্র।

মন্দমন্ত্ৰী ক্ৰী দেৱী দুৰ্গা।

মন্দৰ বিণ্ (মন্দ বাহুলকাৎ ঔৰঃ) ১। ধীৰ, নিন্তেজ, ২। ডাঠ, বহল, বিৰাটাকায়। -ৰঃ ১। মন্থন পৰ্বত, ক্ষীৰ সাগৰ মন্থনৰ সময়ত এই মন্দৰ পৰ্বতখনক মন্থন দণ্ডৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল, শি ২। ১০৭; ২। মুক্তাহাৰ ৩। স্বৰ্গ, ৪। দাপোণ, আচী, ৫। ইন্দ্রৰ উদ্যানত থকা পাঁচ জোপা গছৰ এজোপাৰ নাম। -ৱাসিনী দেৱী দুৰ্গা।

মন্দানঃ পু ১। অগ্নি, ২। প্ৰাণ, ৩। নিদ্রা। -সানুঃ ১। প্ৰাণী, ২। সপোন।

মন্দা ক্ৰী (মন্দ টাপ) সংক্ৰান্তি বিশেষ। উত্তৰফাল্লুণী, উত্তৰা ষাঢ়া, উত্তৰভাদ্ৰপদ আৰু ৰোহিণী নক্ষত্ৰত ৰবি সংক্ৰান্তি যিদিনা হয়। -কং কোষ, ভাণ্ডাৰ। -কিনী ১। আকাশীগঙ্গা, স্বৰ্গগঙ্গা, নৈ ৬। ৮২; ২। চিত্ৰকূট পৰ্বতৰ পৰা ওলোৱা এখন নদীৰ নাম। ৩। এবিধ ছন্দ। -ক্ৰান্তা ক্ৰী (মন্দং যথা তথা আক্ৰান্তা) কাব্যৰ এবিধ সবৰবহী ছন্দ। কালিদাসৰ মেঘদূত কাব্যৰ সকলোখিনি শ্লোক এই ছন্দত ৰচিত। -ক্ষং লজ্জা, নৈ ৩। ৬১; -ঘ্নিঃ জঠৰাঘ্নি। পেটৰ অসুখ, জ্বালা-পোৰা। -মুঃ অম্লায়ু, ভা ১। ১৬। ১০; -ৰঃ ১। স্বগস্থিত পাঁচজোপা গছৰ এজোপাৰ নাম। বাকী চাৰিজোপা- পাৰিজাত, সন্ধান, কল্পবৃক্ষ আৰু হৰিচন্দন। ২। মদাৰ গছ, ৩। হাত, ৪। ধূত লোক, ৫। এখন তীৰ্থৰ নাম, -ৰকঃ, -ৰৱঃ, -কঃ পোৱাল বৃক্ষ। -বৰতী মাঘ মাহৰ শুক্লাবতী। -স্যং লাজ।

মন্দিমঃ(ন) ১। আলস্য, ধীৰ গতিসম্পন্ন, লেহেম, ২। মূঢ়তা।

মন্দিৰং ক্ৰী (মন্দ্যতে স্তুয়তে ইতি মন্দ স্তুতৌ কিৰচ্) ১। ঘৰ, বাসস্থান, প্ৰাসাদ, ২। নগৰ, চহৰ, ৩। দেৱালয়, -ৰঃ ১। সমুদ্ৰ, ২। আঁঠুৰ পিচ ফালটো -পশুঃ মেকুৰী -মণিঃ শিৱ।

মন্দিৰা ক্ৰী ঘোঁৰাশাল।

মন্দুৰা ক্ৰী ১। ঘোঁৰাশাল, ২। জন্তু ৰখা ঘৰ, ৩। বিছনা, ঢাৰি, পাটি।

মন্দোদৰী ক্ৰী ৰাৱণৰ পত্নী, ময় দানৱৰ কন্যা। -শঃ ৰাৱণ, -সুতঃ ইন্দ্রজিৎ।

মন্দোক্ষ বিণ্ অলপ তপত, ঈষদৃষ্ণ।

মন্দ্র বিণ্ (মন্দ ৰক্) ১। নিম্ন, গভীৰ, গৰ্গৰ (শব্দ), মে ৯৯; -স্ত্ৰঃ ১। নিম্ন স্বৰ, ২। এবিধ হাতী, ৩। এবিধ ঢাক বা ডবা।

মন্মথঃ পু (মনো মগ্ধাতি ৱিকৰোতীতি মন্ম অচ্) ১। কামদেৱ, ২। কপিথ গছ, কদবেল, ৩। কাম চিত্ৰা, -যুদ্ধং ক্ৰী-পুৰুষৰ যৌন-সঙ্গম -লেখঃ প্ৰেমপত্ৰ।

মন্মথানন্দঃ - থালয়ঃ পু আম গছ।

মন্মনঃ পু ১। গদগদ শব্দ। ২। পতি-পত্নীৰ ফুচফুচনি। সঙ্গমৰ সময়ত ক্ৰী পুৰুষৰ ইটোৱে সিটোৱে কাণত ফুচফুচাই কোৱা কথা।

মন্যা, -ন্যাকা ক্ৰী (মন কৰণে ক্যপ্ টাপ) গলৰ পিচ ফালে থকা শিৰা, ধমনী।

মন্যুঃ পু (মন্যতে স্তায়তেইসৌ মন যুচ্) ১। শ্লোক, ভটি ৬। ৩০; ২। দৈন্য, দীনতা; ৩। ক্ৰতু, যজ্ঞ; ৪। ক্ৰোধ, খং, ৫। দুখ, দুৰ্দশা, কি ১। ৩৫; ৬। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত অৱস্থা, ৭। অগ্নি, ৮। শিৱ। ৯। বিতথৰ পুত্ৰ, ভা ৪। ৫। ৫।

মন্মন্ত্ৰং ক্ৰী মনুৰ কাল বা যুগ। দেৱতাৰ মানত এসম্ভৱ যুগ এক মন্মন্ত্ৰৰ সমান। ব্ৰহ্মাৰ এদিনৰ চৈধ্য ভাগৰ এভাগ। অৰ্থাৎ চৈধ্য মন্মন্ত্ৰৰ মিলি ব্ৰহ্মাৰ এদিন হয়। এটা মন্মন্ত্ৰৰ মানুহৰ ৪,৩২০,০০০ বছৰৰ সমান। বৰ্তমান বৈৱস্বত (৭ম) মনুৰ যুগ চলি আছে।

মপটঃ, - পটিকঃ, - পুটিকঃ এবিধ জলদী মাছ।

মম্ৰ গটৌ (জো প স মম্ৰতি) যা, গমন কৰ, অগ্ৰসৰ হ। মম অবা ১। মদীয়, মোৰ, ২। অন্মদ শব্দৰ বটীৰ একবচনৰ ৰূপ। 'মম' তিনিও লিঙ্গত একে।

মমতা ক্রী (মম ভাৱে তল টাপ) ১। দৰ্প, অভিমান,
২। মমত্ব। আপোন ভাব, ৩। স্বার্থপৰতা, ৪।
স্বয়ম্পূৰ্ণতা, ৫। ব্যক্তিত্ব, -যুক্ত কৃপণ।
মমত্বং ক্রী (মম ভাৱে ত্ব) ১। মদীয়ত্ব, নিজত্ব বোধ,
২। আদৰ, মৰম, আসক্তি, খং, দৰ্প।
মমাপতালঃ পু জ্ঞানেন্দ্রিয় গ্রাহ্য বিষয়।
ময় গতো (ভূ প সক ময়তে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।
ময় বিণ 'ইয়াৰে তৈয়াৰ কৰা হৈছে।' এই অৰ্থত পদৰ
শেষত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে— মন্ময়, কাষ্ঠময়,
ইত্যাদি। -স্বঃ ১। ময় দানৱ। এজন ডাঙৰ
স্থাপত্যবিদ আছিল। এৱেই যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজপ্ৰাসাদ
নিৰ্মাণ কৰিছিল। ২। ঘোঁৰা ৩। উট, ৪। খচ্চৰ।
ময়টঃ পু ঘাঁহেৰে তৈয়াৰ কৰা পঁজা ঘৰ।
ময়টকঃ এবিধ মাহ।
ময়া ক্রী ১। চিকিৎসা, ২। অস্মদ্ শব্দৰ তৃতীয়াৰ
একবচন।
ময়ী ক্রী ১। ময় দানৱৰ ক্রী, ২। মাইকী উট।
ময়ুঃ পু (ময়ঙ গতো কুঃ) ১। কিল্লৰ, অন্তৰীক্ষত বাস
কৰা সঙ্গীত শিল্পী ২। হৰিণ, -ৰাজঃ কুৰেব।
ময়ুখঃ পু (মা উখঃ) ১। ৰশ্মি, কিৰণ, মহা
৩। ১৯৪৩; ২। দীপ্তি, উজ্জলতা, ৩। ১৯৪৬; ৩।
সৌন্দৰ্য্য, শোভা, ৪। অগ্নিশিখা, ৫। সূৰ্য্যঘড়ীৰ কাঁটা।
ময়ূৰঃ পু (ময়ূৰিৰ বাতি শব্দায়তে ইতি ৰা কঃ)
১। ম'ৰা চৰাই, ২। এবিধ ফুল, ৩। সূৰ্য্যশতকৰ
প্ৰণেতা; ৪। এটা অসুৰৰ নাম। -বী মাইকী ম'ৰা
চৰাই, উ ৩। ৮ -কেতুঃ কৰ্ত্তিকৈয় -গীৰকং-তু্যথং
তৃতীয়া -চটকঃ ঘৰচীয়া কুকুৰা -চুড়া, -শিখা ম'ৰা
চৰাইৰ জঁ। -পত্নী(ন) ম'ৰা পাখি লগোৱা কাঁড়।
-বখঃ কৰ্ত্তিকৈয়। -স্ব্যংসকঃ ধৃত ম'ৰা চৰাই।
ময়ূৰকঃ ম'ৰা চৰাই, -কং তৃতীয়া।
মবকঃ পু (ময়ন্তে জনা যস্মাৎ মৃ অপ কণ) মহামাৰি,
প্লেগ।
মবকতং, মবকতং ক্রী অতি মূল্যৱান মুক্তা বিশেষ।
সেউজীয়া বঙৰ পান্না, এই মুক্তাৰ দেৱতা বৃধ, ৩। ২১।
মবণং ক্রী (মৃ কৰণে ল্যাট) ১। মৃত্যু, গী ২। ৩৪; ২।
এবিধ বিহ। -ধৰ্ম্মা(ন) মবণলীল -নিশ্চয় মৰিবলৈ
দুটসঙ্কল্প।

মবণান্ত, -ভুক্ত, বিণ মবণেই যাৰ শেষ।
মবণাভিমুখ -গোমুখ বিণ মৰোঁ মৰোঁ হোৱা, মূৰ্খ।
মবতঃ, মৰিমা (ন) পু মৃত্যু।
মবন্দঃ -স্ককঃ পু (মবণং দাতি খণ্ডয়তি মৃ দো যঃ)
ফুলৰ ৰস, পুষ্পমধু।
মৰাকালী ক্রী বৃদ্ধিকালী নামৰ এবিধ গছ।
মৰাৰঃ পু শস্যৰ ভঁড়াল।
মৰাল বিণ (মৃ আলচ) ১। কোমল, পিছল, তেলযুক্ত,
২। মিহি, মৃদু -লঃ পু ১। ৰাজহাঁহ, ২। খাৰ-হাঁহ
(কাৰগুৰ) ৩। ঘোঁৰা, ৪। মেঘ, ৫। অঞ্জন, ৬। ডালিম
গছৰ শাৰী। ৭। ধৃত, ঠগ। -লকঃ বালিহাঁহ।
মৰিচঃ, -বীচঃ জলকীয়া, জালুক, -চং জালুক।
মৰীচিঃ পু ক্রী ১। ৰশ্মি, কিৰণ, ৩। ১৩৪; ২। পোহৰ,
৩। মৰীচিকা। -চিঃ (মৃ ঈচিঃ) পু ১। ব্ৰহ্মাৰ জ্যেষ্ঠ
মানসপুত্ৰ, এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মহৰ্ষি। কদম মুনিৰ
কন্যা কলা এওঁৰ পত্নী। পুত্ৰ দুজন কণ্যাপ আৰু
পুৰ্ণিমা। ২। স্মৃতিকাৰক মৰীচি মুনি। ৩। কৃপণ পুৰুষ
৪। দনুৰ পুত্ৰৰ নাম, হব, ৩। ৮২; ৫। মৰুদগণৰ
এজন, গী ১০। ২১; -কা ক্রী মৃগতৃষ্ণা।
মৰীচিমা(ন), মৰীচী (ন) পু সূৰ্য্য।
মৰীমুজ বিণ বাৰে বাৰে ঘঁহি থকা।
মকঃ পু (মিয়তেহ্মিন্নিতি মৃ উগাদি উঃ) ১। মকভূমি,
বালিময় দেশ, জলশূন্য দেশ, ২। এখন পৰ্বত,
৩। এখন দেশ আৰু তাৰ অধিবাসী, ৪। মকবক
নামৰ গছ, ৫। নিমি বংশীয় হৰ্য্যশ্বৰ পুত্ৰৰ নাম,
৬। বসুবিলাকৰ এজন -জঃ ১। নখী নামৰ জাতৰ,
২। মকদেশত উৎপন্ন হোৱা -জিগঃ, -থিয়ঃ উট।
-ধন্বঃ, -ধন্বা(ন) পু মকভূমি। -জুঃ মৰোৱাৰ ৰাজ্য।
-সন্তৱঃ এবিধ ডাঙৰ জাতৰ মূলা।
মককঃ পু ১। এবিধ হৰিণ, ২। ম'ৰা চৰাই, ৩। বন-
হালধি।
মকটা, ৩। বহল কপালৰ ক্রী।
মকং পু (মিয়তে প্ৰাণী যস্যাত্মাৱাসিদ্ধি মৃ উগাদি উঃ)
১। বায়ু, বতাহ, নৈ ২। ৫৩; ২। বায়ু দেৱতা,
৩। দেৱতা, বিগ্ৰহ, ৩। ১২। ১০১; ৪। মকবক নামৰ
এবিধ গছ। ৫। ভাতৃ বংশল দেৱতা, ৬। স্বস্তিক,
-কৰঃ ৰাজমাহ। -ক্ৰিষ্ণা পেটকুলা, পেট ফুলি বায়ু

নিৰ্গত হোৱা -কোণঃ উত্তৰ-পশ্চিম দিশ। -তনয়ঃ,
-পুত্ৰঃ, -সুতঃ, -সুনুঃ পু ১। ভীম ২। হনুমান,
-ধ্বজঃ শিমলু বা কপাহৰ তুলা বতাহত ওপঙি
ফুৰা, -পটঃ (নাও বা জাহাজৰ) পাল, -পতিঃ
-পালঃ, -ইন্দ্র -পথঃ আকাশ, বায়ুমণ্ডল। -প্লৱঃ
সিংহ -ফলং (বৰষুণৰ) শিল, -বন্ধঃ ১। বিষ্ণু ২।
যজ্ঞপাত্ৰ -বথঃ বিগ্ৰহ লৈ শোভাযাত্ৰা কৰা বথ।
-ৱত্মা(ন) আকাশ, বায়ু মণ্ডল। -সখঃ অগ্নি, ইন্দ্র।

মকতঃ পু বায়ু, দেৱতা।

মকতঃ পু ১। যদুবংশীয় কৰন্ধমৰ পুত্ৰ। ২। শিলেয়
ৰজাৰ পুত্ৰ, ৩। চন্দ্ৰবংশীয় এজন ৰজা। এওঁৰ
যজ্ঞত মকংগণে পৰিচাৰকৰ কাম কৰিছিল। -কঃ
মৰুবক বৃক্ষ।

মকত্বান(২) ১। ইন্দ্র, ৰ ৩। ৪; ২। হনুমান, ৩। মেঘ।
-মৃত্তী স্ত্ৰী দক্ষ প্ৰচ্যেতসৰ কন্যা, ধৰ্মৰাজৰ পত্নী, ভা
৬। ৬। ৪।

মকলঃ খাৰ হাঁহ, কাৰণ্ডৰ।

মকলঃ পু ১। ৰাহ গ্ৰহ, ২। এলি গছ (নাগদানা)। -ৰকঃ
১। এবিধ গছ, ২। এবিধ নেমু টেঙা, ৩। বাঘ,
৪। ৰাহ গ্ৰহ, ৫। সাৰস পক্ষী।

মকলঃ পু ১। এবিধ হৰিণ, ২। ম'ৰা চৰাই।

মকল্লৱা স্ত্ৰী ১। কপাহ গছ, ২। বাঙী গছ।

মৰ্কঃ পু (মৰ্চ্ কন) ১। শৰীৰ, ২। বায়ু, ৩। শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ
এজন পুত্ৰৰ নাম, ৪। বান্দৰ।

মৰ্ককঃ পু এবিধ চৰাই।

মৰ্কটঃ পু (মৰ্কতি গচ্ছতীতি মৰ্ক অটন) ১। বান্দৰ,
২। মকৰা, ৩। এবিধ বিহ, ৪। এবিধ সাৰস
জাতীয় দীঘলঠেঙীয়া চৰাই। হাড়গিলা চৰাই। -কঃ
১। বান্দৰ, ২। মকৰা, ৩। এবিধ মাছ, ৪। এবিধ
শস্য। -তিন্দুকঃ এবিধ ক'লা টান কাঠ; আবলুচ
কাঠ। -পোতঃ বান্দৰ পোৱালি -ৱাসঃ মকৰাজাল।
-শীৰ্ষং সেন্দূৰ।

মৰ্কটী স্ত্ৰী ১। বান্দৰ-কেঁকোৱা, ২। মকৰা।

মৰ্কৰা স্ত্ৰী ১। কলহ বা পানীৰ পাত্ৰ, ২। সুৰঙ্গ, ছিদ্ৰ,
গাঁত, ওহা, ৩। বজ্জা তিৰোতা।

মৰ্চ্ গ্ৰহে (চুৰা উ স মৰ্চ্য়তি-তে) ১। ল, গ্ৰহণ কৰ,
২। পৰিষ্কাৰ কৰ, ৩। শঙ্ক কৰ।

মৰ্জুঃ পু ধোবা, স্ত্ৰী পৰিষ্কাৰকৰণ, শুদ্ধি।

মৰ্তঃ পু (মৃ তন) ১। মনুষ্য, ২। মৰ্তা লোক, ৩। চটি-
চাপৰ মানুহ, বাওনা।

মৰ্ত্য বিণ্ (মৰ্ত যৎ) মৰণশীল -ৰ্ত্যঃ শৰীৰ। -ৰ্ত্যঃ
মনুষ্য, মৰ্ত্য লোক। -ধৰ্মঃ মৰণশীলতা -ভাৱঃ
মানৱ প্ৰকৃতি -ভুৱনং পৃথিৱী -মহিতঃ দেৱতা,
-মুখঃ মুখ মানুহৰ দৰে আৰু শৰীৰ জন্তুৰ দৰে,
কিল্লৰ। -লোকঃ পৃথিৱী।

মৰ্দ্ বিণ্ মৰ্দনকাৰী, চূৰ্ণকাৰী, ধ্বংসকাৰী, বিধ্বংসী -নং
(মৃদ ভাৱে লুট) ১। গা টিপা, ২। গা মানিচ,
৩। ঘৰ্ষণ, ৪। শৰীৰত প্ৰসাধন, প্ৰলেপন, ৫। পীড়ন
যাতনা, নাশ।

মৰ্দলঃ পু এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, মাদল, ঢোল, ঝাঙু ২। ১।

মৰ্দ্দিত বিণ্ (মৃদ ক্ত) চূৰ্ণীকৃত, পীড়িত।

মৰ্ৰ গত্যাম (ভা প সক মৱতি) যা, আগুৱাই যা, গমন
কৰ।

মৰ্ম(ন) স্ত্ৰী ১। শৰীৰৰ প্ৰাণৰক্ষক প্ৰধান অংগসমূহ
২। স্বৰূপ, মৌলিক তত্ত্ব, নৈ ২। ৯; ৩। দুৰ্বল বা
ভেদ্য বিন্দু, খুঁত, ৪। সাৰ বস্তু, সাহ, কলিজা, ৫
শৰীৰৰ গ্ৰন্থী, গাঁথি, ৬। মৰ্মাৰ্থ, গুণাৰ্থ, কাৰ্য্যাদিৰ
গূঢ় অৰ্থ। ৭। গূঢ় তত্ত্ব। -কীলঃ পতি, স্বামী -গ
তীক্ষ্ণ, তীব্ৰ, অন্তৰ্ভেদী -ম্ম অন্তৰ্ঘাতি। -চৰং হৃদয়
-ছিদ্ -ভিদ্ মৰ্মভেদী, অত্যন্ত ক্লেষণজনক, মৰ্মজুদ
-জ্জ, -ৱিদ্ তত্ত্বজ্ঞ, মূল বিষয় সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ
বিদ্বান, -ত্ৰং বুকত পিন্ধা বৰ্ম বা কবচ। -দাৰণ
প্ৰধান বিষয়বস্তুৰ বিষয়ে সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থকা, -ভেদঃ
গুণ কথা ব্যক্ত কৰা। মূল বিষয়ৰ ভেদন, বিকল্প
-ভেদী(ন) কাঁড়। -স্থলং-স্থানং ১। কলিজা,
অস্ত্ৰ, হৃদয়, ২। দুৰ্বল বিন্দু। -স্পৃক্(শ্) অত্যন্ত
তীক্ষ্ণ।

মৰ্মৰ বিণ্ (মৰ্ম বা কঃ) ঘাঁহ-পাত আদিৰ মৰ্মৰ শব্দ,
-ৰঃ ১। মৰ্মৰ শব্দ, ২। ভোৰ-ভোৰোৱা। -ৰী ১
এবিধ সৰল গছ, ২। হালধি -ৰীকঃ ঙিখাৰী,
খোজনীয়াৰ।

মৰ্মা অব্য (মৃ যৎ) সীমা। চাৰিসীমা।

মৰ্যাদা স্ত্ৰী (মৰ্য্যা দা|অভ্) ১। সীমা, চাৰিসীমা, দাঁতি,
২। শেষ সীমা, অন্ত, মূৰ ৩। মাটিৰ সীমানা,
৪। নদীৰ পাৰ, ৫। নৈতিক বিধি, নৈতিক সীমা।

সৌজন্য, সঙ্গততা, সচ্চবিত্ত। চাৰিত্ৰিক সততা।

-ভেদকঃ সীমানা নষ্টকাৰী, সীমা ভঙ্গকাৰী।

মৰ্যাদাচলঃ,-গিৰঃ,-পৰ্বতঃ সীমাত থকা পৰ্বত।

মৰ্যাদী(ন) ওচৰ-চুবুৰীয়া, সীমান্তবাসী।

মৰ পূৰ্তো গতেী (ভা প স মৰতি) ১। পূৰ্ণ কৰ, ভৰ্তি কৰ। যেনে- পয়সা কলসং মৰতি, ২। যা, গমন কৰ।

মৰ্শঃ পৃ (মৃশ ঘঞ) ১। পৰামৰ্শ, উপদেশ, মন্ত্ৰণা ২।

মৰ্শণঃ ক্ৰী (মৃশ লুট) ঘৰ্ণণ, পৰীক্ষণ, বিবেচনা, উপদেশ।

নয়ঃ,-মৰ্শণং (মৃশ ঘঞ লুট) ১। ক্ষান্তি, ক্ষমা, ২।

মৰ্শ্যঃ তা, ধৈৰ্য্য।

মৰ্যিত বিণ (মৃশ ক্ত) ক্ষমায়ুক্ত, ক্ষান্তিযুক্ত, ভা

১ ৭।৫১; সহন কৰা। ক্ষমাকৃত। -তং ধৈৰ্য্য।

মৰী(ন) ক্ষমাশীল, সহনশীল।

মল ধৃতী (১) (ভা আ স মলতে) (২) (চল প স মলয়তি) ১। ধৰ, ধারণ কৰ। ২। পা, প্রাপ্ত কৰ, লাগ কৰ।

মলং-লঃ ক্ৰী পৃ (মলতে ধাৰয়তি বাধি আদিন মল অচ)

১। পাপ, মনু ২।১০২; ২। মলি, ধূলি, অশুদ্ধ বস্তু,

৩। গেল, জাবৰ, ৪। কপূৰ, ৫। নৈতিক দোষ,

অপৰাধ, ৬। শৰীৰৰ মলি, মল-মূত্ৰাদি। মনুৰ মতে

এনে মল বাৰ বিধ, মনু ৫।১৩৫; ৭। শোধন কৰা

ওস্তৰ ছাল। চামৰাৰ পোচাক, 'জেকেট, ৮। বায়ু,

পিত্ত আৰু কফ, ৯। পাৰিভাষিক মল, যেনে- ব্ৰাহ্মণৰ

মল হ'ল পূজা-ব্ৰতাদি পালন নকৰা, ক্ষত্ৰিয়ৰ

ভিক্ষাবৃত্তি, ইত্যাদি, মহা ৮।৪৫।২৩; -ম্লঃ মলনাশক

ঔষধ বিশেষ। -জং পূজ -দৃষিত লেতেৰা, মলিন

-দ্রঃ ঘনকৈ লোচ কৰা, জুলাপ হোৱা। -দ্রাৱী(ন)

জাযফল -পুষ্ঠং কিতাপৰ বাহিৰৰ পাত, বেটুপাত।

-ডুক(জ) কাউৰী, -মস্ককঃ লেণ্ট, কৌপীন বস্তু।

-মাসঃ মল মাহ। অধিক মাহ। ৰবিসংক্ৰান্তি

অভাৱবিশিষ্ট চান্দ মাহ। এই মাহ অশুদ্ধ মাহ। এই

মাহত কোনো ধৰ্মকাৰ্য্য কৰা নহয়। 'অম্বারস্যাধয়ঃ

যত্র ৰবিসংক্ৰান্তিৰজিতম। মলমাসঃ স বিজ্ঞেয়ো

বিষ্ণুঃ স্থপতি কৰ্কটে। -ব্লাস(ন) ৰজহলা নাৰী।

-ব্লিসগঃ ব্লিসৰ্জনং -শুক্ৰিঃ লোচত্যাগ -হাবক বিণ

পাপনাশক।

মলনং ক্ৰী (মল লুট) মৰ্দন, চূৰ্ণকৰণ, -নঃ তত্ব। চমিয়ানা।

মলয়ঃ পৃ (মলতে ধৰতি চন্দনাদিকমিতি মল কয়ন)

১। মলয় পৰ্বত, চন্দনাদি। চন্দন গছেৰে পূৰ্ণ হৈ

থকা দাক্ষিণাত্যৰ পৰ্বতমালা। সাতখন কুলাচলৰ

এখন। (বাকী ছয় খন- মহেন্দ্ৰ, সহ্য, শুক্ৰি আনুৰ্ণ,

বিক্ৰা আৰু পৰিপাত্ৰ)। সংস্কৃত কাব্যৰ কবিসকলে

মলয় বতাহ এই পৰ্বতমালাৰ মাজেদি অহা বুলি

কাব্যত বৰ্ণনা কৰি থাকে। চন্দন গছৰ মাজেৰে

বোৱা সুগন্ধি মলয় বতাহে প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ মনত

কাম ভাবৰ উদ্বেগ কৰাটো এটা স্বাভাৱিক খটনা বুলি

কবিসকলে ভাবে, ২। এখন ৰাজ্য। মালাৰাৰ,

৩। উদ্যান, ইন্দ্ৰৰ নন্দন কানন, ৪। ওঠৰখন

উপদ্বীপৰ এখন, ৫। গৰুড় বংশীয় এজন ৰজাৰ

নাম। -জঃ-ক্রমঃ চন্দন গছ -জং বাহ গ্ৰহ

-ব্লাসিনী দেৱী দুৰ্গা।

মলয়াচলঃ,-য়াদ্ৰিঃ পৃ মলয় পৰ্বত।

মলয়োত্তৰঃ ক্ৰী মলয় পৰ্বতত হোৱা চন্দন।

মলাকা ক্ৰী (মলেন অকতি গচ্ছতীতি) ১। কামিনী স্ত্ৰী,

কামুকা নাৰী, ২। মাইকী হাতী, ৩। মাইকী দূত, দূতী।

মলাপহা ক্ৰী এখন নদীৰ নাম।

মলারহঃ ক্ৰী ন বিধ পাপৰ এবিধ পাপ, মনু ১১।৭১।

মলাৰিঃ পৃ মলৰ শত্ৰু, সাজি মাটি, চৌদাখাৰ।

মলিন বিণ (মল ইনচ) ১। মলযুক্ত, লেতেৰা, মলদূষিত

দাগ লগা, কলঙ্কিত, ২। ক'লা, ৩। নীচ, অধম,

৪। একাৰ, অস্পষ্ট, ৫। পাপী, দুষ্ট -নং ক্ৰী পাপ,

দোষ, অপৰাধ, -না-নী ৰজহলা নাৰী -প্ৰত বিণ

লেতেৰা, পোহৰহীন, একাৰ। -মুখ ১। ক'লা মুখৰ,

২। নীচ, অধম, ৩। বৰ্বৰ, নিৰ্দয়, (খঃ) পৃ ১। অগ্নি,

২। ভূত বা প্ৰেত, ৩। এবিধ বান্দৰ।

মলিনয়তি নামধাতু ১। মলিন কৰ, লেতেৰা কৰ,

ক্ৰেদযুক্ত কৰ, ২। কলুষিত কৰ।

মলিনাসু ক্ৰী চিমাঁহী।

মলিনাস্য বিণ মলিনমূখী।

মলিনিম্না(ন) পৃ ১। মলিনতা, কলুষতা, অশুদ্ধতা,

কালিমা, ২। পাপ, অপৰাধ, নৈতিক কলুষতা।

মলিনুতঃ পৃ (মলি লুট ইব পত্যাং কঃ) ১। মল মাহ,

২। ঠগ, প্ৰবন্ধক, জেৰ, শি ১৬।৫২; ৩। লৈজা,

৪। অগ্নি, ৫। বায়ু, ৬। পক্ষযজ্ঞ ত্যগী ব্ৰাহ্মণ।

মলীমস বিণ (মল্ ইম্ সচ) ১। মলিন, অপরিষ্কৃত, দাগ লগা, কলুষযুক্ত, ২। ক'লা, ক'লা বগুৰ, ৩। দুষ্ট, পাপী, অপৰাধী, ভ্ৰান্ত, ভুল, -সঃ ১। লোহা, ২। হাইতাল।

মলুকঃ এবিধ ক্ৰিমি।

মল্ল ধৃতৌ (ভ্ৰা আ সক মল্লতে) ১। ধৰ, ধারণ কৰ, ২। পা, প্ৰাপ্ত কৰ, ৩। দখল কৰ।

মল্ল বিণ (মল্ল অচ) ১। শক্তিশালী, বলৱান, ২। উৎকৃষ্ট -ম্লঃ পু ১। শক্তিশালী পুৰুষ, ২। মালয়ুঁজক, মুষ্টিযোদ্ধা, পালোৱান, ৩। পানী খোৱা পাত্ৰ, ৪। এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি, মালা জাতি, ৫। কপাল, গাল, ৬। এখন দেশৰ নাম, -কঃ পু ১। দাঁত, ২। চাকিৰ গছা, ৩। চাকি, বস্তি, ৪। তৈল পাত্ৰ, ৫। নাৰিকলৰ কোৰোকা, বাটি, ৬। মালতী লতা বিশেষ, -জং জলকীয়া, জালুক -ক্ৰীড়া মালয়ুঁজ, -তুৰ্যং এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ঢোল। -নাগঃ ১। কামশাস্ত্ৰ বিশেষ, ২। ডাকোৱাল, ডাক পিয়ন, -ভুঃ,-ভূমিঃ মালয়ুঁজৰ পথাৰ ক্ষেত্ৰ বা মঞ্চ। -যুজং ক্ৰী মালয়ুঁজ। বাহয়ুঁজ।

মল্লা ক্ৰী নাৰী, মল্লিকা লতা।

মল্লাৰঃ পু মেঘ মল্লাৰ সুৰ বা বাগ। ছয় বিধ বাগৰ দ্বিতীয় বিধ। (বাকী পাঁচ বিধ—বেলাবলী, পূৰী, কানড়া, মাধৱী, কোড়া আৰু কেদাৰকা)। মেঘমল্লাৰ বাগ বৰ্ষাকালত গোৱা হয়। -বী ক্ৰী বসন্ত বাগৰ বাগিনী।

মল্লিঃ পু চব্বিশ গৰাকী অৰ্হতৰ উনবিংশ জিন।

মল্লিঃ,-ম্লীঃ ক্ৰী মালতী লতা এবিধ। -কঃ ১। ছাই বগুৰ ঠেং আৰু ঠোঁটযুক্ত এবিধ বগা ৰাজহাঁহ, ২। মাঘ মাহ, ৩। মাকু। -কাক্কঃ,-কাখ্যাঃ ছাই বগুৰ ঠেং আৰু ঠোঁটযুক্ত ৰাজহাঁহ এবিধ। -কাখ্যা মালতী ফুল। -কাৰ্জুনঃ শ্ৰীশৈল পৰ্বতৰ ওপৰত থকা শিৱলিঙ্গ। -নাথঃ খৃ পঞ্চদশ শতিকাৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ। কুমাৰসম্ভৱ, বয়ুংশ, নৈষধচৰিত আদি কেবাখনো মহাকাব্যৰ টীকা ৰচনা কৰে। -পত্ৰং বেংছতা।

মল্লিকা ক্ৰী ১। মালতী ফুল, কু ২। ২১৫; ২। চাকিৰ গছা, ৩। মাটিৰ পাত্ৰ এবিধ।

মল্লীকৰঃ পু চোৰ, ঠগ, ধ্বংসক।

মল্লুঃ পু ভালুক।

মল্ল নহে (ভ্ৰা প সক মল্লতি) বান্ধ, বান্ধি থ, বন্ধনযুক্ত কৰ, কাৰাবদ্ধ কৰ, বন্দী কৰ।

মল্ল্য বন্ধে (ভ্ৰা প সক মল্ল্যতি), ধৰ, ধৰি বান্ধ, বান্ধি থ, কাৰাবদ্ধ কৰ, বন্দী কৰ। যেনে—মল্ল্যতি চৌৰং নৃপঃ।

মল্ ধবনৌ কোপে (ভ্ৰা প স মল্শতি) মল্শতি মল্শকঃ। ১। (মহৰ দৰে) ভোন ভোন, গুণ গুণ কৰ, শব্দ কৰ, ২। খং কৰ, ক্ৰোধাধিত হ।

মল্শঃ পু (মল্শ অচ) ১। মহ, দাঁহ ২। গুণগুণনি, ৩। ক্ৰোধ -হৰী আঁঠুৱা, মহৰি।

মল্শকঃ পু (মল্শ অচ কন) ১। মহ, ডাঁহ, মনু ১। ৮৫; ২। এবিধ চৰ্মৰোগ, ৩। চামৰাৰ পানী খোৱা মোনা।

-কুটী,-ৰৰণং মহ খেদাৰ বাবে বান্ধহাৰ কৰা সোঁতা। -কী(ন) ডিমক গছ।

মল্শুনঃ পু কুকুৰ।

মল্শ ৰথে (ভ্ৰা প সক মল্শতি) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা কৰ, ২। ধ্বংস কৰ।

মল্শিঃ-বী ক্ৰী মহি, চিয়াঁহী।

মল্শ পৰিমাণে পৰিণামে (দিৱা প স মল্শতি) ১। জোখ, জোখ ল, ওজন কৰ, ওজন ল, ২। পৰিৱৰ্তন কৰ, আকাৰ সলনি কৰ।

মল্শঃ পু ওজন, পৰিমাণ, জোখ।

মল্শনং ১। ওজন লোৱা, জোখ লোৱা, ২। এবিধ ঔষধি।

মল্শৰা ক্ৰী মচুৰ মাহ।

মল্শৰঃ, মল্শৰকঃ পু ইন্দ্ৰনীল মণি, নৈ ৯। ১০৪।

মল্শিঃ -সী পু ক্ৰী (মল্শ উগাদি ইন) ১। চিয়াঁহী, ২। চাকিৰ আলাদ্ধ। ৩। অঞ্জন -কুপী,-ধানঃ,-ধানী, -মণিঃ চিয়াঁহী ৰখা পাত্ৰ, বটল। -জালং চিয়াঁহী -পটলং আলাদ্ধৰ প্ৰলেপ -পণ্যঃ লিখক, কাকতী -প্ৰসূঃ ক্ৰী ১। লেখনী, কলম, ২। চিয়াঁহীৰ পাত্ৰ।

মল্শৰঃ,-সুৰঃ পু মচুৰ মাহ। -ৰকঃ ঘৰণীয়া গাৰু।

মল্শৰিকা ক্ৰী ১। এবিধ সৰু জাতীয় বসন্ত ৰোগ, সৰু আই, ২। মহৰি, ৩। কুটনী, বেণ্যা সংগ্ৰহকাৰী তিৰোতা।

মল্শবী বসন্ত ৰোগ এবিধ।

মল্শণ বিণ (সেয়ুগোষ্ঠি দীপ্যতে ইতি ঋণ দীপ্তৌ কঃ) ১। অকৰ্শন, ম্লিষ্ণ, পিচল, ২। কোমল, মৃদু, ৩। ধুনীয়া, মনোৰম, ৪। জক্ৰমকীয়া, উজ্জ্বল, -না তিষ্ঠি তেন।

মস্ক গতো (ভা উ সৰু মস্কতি-তে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

মস্কৰঃ পু (মস্কতে গচ্ছতানেনেতি মস্ক বাহলকাং অৰঃ) ১। বাঁহ গছ, ২। গমন, গতি, ৩। জ্ঞান, ৪। ফোঁপোলা বাঁহ, -বী(ন) ১। ভিক্ষাৰী, ভাট্টি ৫। ৬৩; ২। বানপ্রস্থাপ্রমী, ৩। চন্দ্র।

মসজ্ স্নানে (তুদা প সৰু মস্কতি) ১। গা ধো, স্নান কৰ, ২। পানীত বুৰ মাৰ, পানীত জাঁপ দে, মনু ৪। ৮১; ৩। বুৰ যা, পানীত ডুবি মৰ, ৪। নিৰাশ হ, ৫। দুৰ্ভাগ্য ভোগ কৰ, দুখত পৰ, উদ্- ১। পানীৰ পৰা উঠি আহ, ২। দৃষ্টি গোচৰলৈ আহ, ৩। ওপৰলৈ উঠ, নি- ১। ডুব যা, তললৈ যা, (দুখত) পৰ। ২। (পটাসুনাতে) ডুব যা; অদৃশ্য হ।

মস্কঃ ক্লী (মস পৰিমাণে ক্তঃ) মূৰ, শিৰ। -দাকঃ দেৱদাক গছ। -মূলকং গল।

মস্ককঃ পু (মস তকন) ১। দেহৰ প্ৰধান অঙ্গ, মূৰ, ২। মূৰৰ খোল, ৩। শীৰ্ষ, মনু ৪। ৪৭ -জুৰঃ, -শূলং মূৰৰ বিষ -পিণ্ডকং-কঃ মদবাৰি বৈ থকা হাতীৰ কপালৰ টেমুনা। -মূলকং গল। -স্নেহঃ মগজু।

মস্তিকং ক্লী মূৰ।

মস্তিষ্কং ক্লী (মস্তং মস্তকং ইষ্যতি স্খাৰত্বেন প্ৰাপ্তোতিতি মস্ত ইষ গতো কঃ) ১। মূৰৰ খোলৰ ভিতৰত থকা স্নেহময় পদাৰ্থ, মূৰৰ ঘিঁউ, মগজু, খবে ১০। ১৬৩। ১; -ত্বক্(চ্) মগজুক আবৰি ৰখা পাতল ঢাকছাল।

মস্ত ক্লী (মস তুন) ১। গাখীৰ মথা পানী, দৈৰ পানী। -লুঙ্গঃ,- ক্তকঃ পু ক্লী মূৰৰ ঘিঁউ, মগজু।

মহ (ক) পূজে ১। (ভা প স মহতি) ২। চুৰা উ স মহয়তি-তে) ১। সন্মান কৰ, পূজা কৰ, প্ৰজ্ঞা কৰ, কি ৫। ৭, ৰ ১১। ৪৯; (খ) বৃদ্ধো (ভা উ স মহতে) ডাঙৰ হ, বৃদ্ধি হ, বাঢ়ি যা।

মহঃ অবা সপ্ত লোকৰ অন্তৰ্গত লোক।

মহঃ পু (মহাতে ইতি মহ ঘঃ) ১। উৎসৱ, শি ৬। ১৯; ২। তেজঃ শক্তি, দীপ্তি, ৩। মহ, ৪। নৈবেদ্য, বলি।

মহঃ(স) ক্লী (মহাতে ইতি মহ অসুন) ১। যজ্ঞ, ২। উৎসৱ, ৩। তেজঃ, শক্তি ৪। নৈবেদ্য, বলি, ৫। দীপ্তি, উজ্জলতা, ৬। সপ্ত লোকৰ অন্তৰ্গত এখন লোক।

মহকঃ পু ১। বিখ্যাত পুৰুষ, ২। কাছ, ৩। বিষ্ণু।

মহৎ বিণ (মহাতে পূজাতেইসৌ ইতি মহ অতিঃ)

১। মহান, ২। বিৰাট, ডাঙৰ, বৃহৎ, প্ৰকাণ্ড, ৩। পুৰুষ, অসংখ্যক, ৪। শক্তিশালী, বলৱান, ৫। ডাঠ, ঘন, ৬। দৰ্কাৰী, গুৰুতৰ ৭। উচ্চ, শ্ৰেষ্ঠ, বিখ্যাত, ৮। উচ্চ ৰৱ। ৯। বিশাল, বহল। (পু) ১। উট, ২। শিৱ, ৩। ধী শক্তি, সাংখ্যমতে পঁচিশ ভাস্কৰ দ্বিতীয়টো, মনু ১২। ১৪; কৰ্মধাৰয় আৰু বহুত্ৰিহি সমাসত 'মহৎ' শব্দ 'মহা' হয়। যেনে- মহাপুৰুষঃ। 'মহৎ' শব্দৰ অৰ্থ ডাঙৰ বা বৃহৎ হলেও কিছুমান শব্দৰ আগত মহৎ বা মহা শব্দৰ ব্যৱহাৰ নিষেধ কৰা হৈছে। 'শব্দে তৈলে তথা মাংসে যৈদ্যো জ্যোতিষিকে দ্বিজে। যাত্ৰায়াং পথি নিদ্রায়াং মহৎ শব্দো ন দীয়তে।' মহামাংসৰ অৰ্থ নৰ বা গো মাংস, মহাৱৈদ্যঃ মূৰ্খ চিকিৎসক, মহানিদ্রা মৃত্যু, মহাযাত্ৰা মৃত্যুযাত্ৰা। -ক্ষেত্ৰ দখল কৰা বিৰাট অঞ্চল, -ভাস্কৰ সাংখ্যমতে পঁচিশ তত্ত্বৰ দ্বিতীয় তত্ত্ব। -ক্লিৎ বায়ুমণ্ডল, চাৰিওফালৰ পৰিস্থিতি।

মহতী ক্লী (মহৎ তীয) ১। এবিধ বীণা, ২। নাৰদৰ বীণাৰ নাম, শি ১। ১০; ৩। গুৰুত্ব, বিশালতা, ৪। কুশ দ্বীপৰ এখন নদীৰ নাম। ৫। বেঙেনা গছ। -দ্বাদশী ভাদ মাহৰ শুক্লা দ্বাদশী তিথি। প্ৰৱণ দ্বাদশী বলিও কোৱা হয়। উপবাসত মহাফল প্ৰাপ্তি হয়।

মহত্তৰঃ পু ক্লী (অয়মন্যোৰতিশয়েন মহান ইতি মহৎ তৰপ) ১। মুখ্য, প্ৰধান ব্যক্তি, বৃদ্ধ পুৰুষ, ২। কাঙ্ক্ষীয়, ৩। শূদ্ৰ, ৪। গাওঁবুঢ়া -স্তবকঃ কাঙ্ক্ষীয়।

মহত্বং ক্লী (মহৎ ত্ব) ১। উচ্চত্ব, বিশালতা। উন্নত অৱস্থা, প্ৰকোপতা।

মহনীয় বিণ প্ৰক্ষেয়, পূজনীয়, উন্নত, খ্যাতিমান, মহান।

মহন্তঃ পু আশ্ৰম বা সত্ৰৰ অধিকাৰ, অধ্যক্ষ।

মহলোকঃ পু ভূবদি সাতখন লোকৰ চতুৰ্থ লোক। সাতখন লোক- ভূঃ ভুৱঃ, স্বঃ, মহঃ, জনঃ, তপঃ, সত্যম।

মহৰ্ষী ক্লী বাসৱ কহ।

মহন্তঃ,-ক্লিকঃ পু ১। অস্তঃপুৰ ৰক্ষক, ২। ৰজাৰ অস্তঃপুৰ ৰক্ষী। সাধাৰণতে এইকিলক নপুংসক হয়।

মহন্তক বিণ ১। দুৰ্বল, ২। বুঢ়া -কঃ ১। বাজ অস্তঃপুৰৰক্ষী ২। ডাঙৰ প্ৰাঙ্গণ, ডাঙৰ মহলা।

মহসং ক্রী (মহ উপাদি অশচ) ১। জ্ঞান, ২। প্রকার, ধৰণ।
 মহস্বং, -স্বী (ন) বিণ উজ্জল, ঐশ্বর্য্যপূর্ণ, দীপ্তিমান।
 মহা ক্রী (মহাতে পূজাতে ইতি মহ ঘ টাপ) গাইগৰু।
 মহা বিণ কর্মধারয় আৰু বহুব্রীহি সমাসৰ প্ৰথম
 পদৰূপে 'মহৎ' শব্দৰ সলনি ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 কেইটামান শব্দৰ বাহিৰে বাকী প্ৰায় সকলো শব্দৰ
 আগত 'মহা' ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। যেনে— মহা
 ঋষি: মহর্ষি:, মহা ইন্দ্র: মহেন্দ্র: ইত্যাদি। ইয়াত
 তেনে কেইটামান প্ৰয়োজনীয় শব্দহে দিয়া হৈছে।
 -কচ্ছ: পু ১। সাগৰ, ২। বৰুণ দেৱতা, ৩। পৰ্বত,
 -কণ্টকিনী নাগফণা, সাগৰ ফণা নামৰ এবিধ
 কাঁইটীয়া সিজু জাতীয় গছ। -কন্দ: মূলা, গাজৰ,
 নহৰু; -কপিথ: বেল গছ, ৰঙা নহৰু। -কম্বু সম্পূৰ্ণ
 উলঙ্গ। -কম্বু: সদাশিৱ। -কর্ণ: শিৱ। -করি: ১।
 কালিদাস, ভবভূতি আদি প্ৰসিদ্ধ কবিসকল। ২।
 গুৰুচাৰ্য্য। -কাত্ত: শিৱ, -কাত্তা পৃথিৱী -কায়া: ১।
 হাতী, ২। নন্দী, শিৱৰ দ্বাৰপাল নন্দী, ৩। শিৱ, ৪।
 বিষ্ণু -কাৰ্ত্তিকী ৰোহিণী নক্ষত্ৰযুক্ত কাৰ্ত্তিক পূৰ্ণিমা।
 -কাল: পু (মহান চাসৌ কালচ) ১। বিষ্ণু স্বৰূপ,
 অখণ্ডৰূপত দণ্ডায়মান হৈ থকা কাল বা সময়। ২।
 সদাশিৱ, ৩। উজ্জয়িনীত থকা জ্যোতিৰ্লিঙ্গৰ নাম।
 অতি বিখ্যাত তীৰ্থস্থান। এইখনৰ উল্লেখ কালিদাসৰ
 'মেঘদূত'ত পোৱা যায়, ৪। শিৱৰ এটা পুত্ৰৰ নাম,
 ইয়াৰ মুখখন বান্দৰৰ দৰে। কাপু ৪৫ অ -কালী
 দুৰ্গাৰ কালীৰূপ। মহাকালৰ পত্নী- এওঁৰ পাঁচখন মুখ
 আৰু আঠখন হাত। -ক্ৰিশক্তি: সাত্বিকী-মহালক্ষ্মী,
 ৰাজসী-সৰস্বতী আৰু তামসী- মহাকালী, দেভা
 -কাৰ্য্যং ক্রী কাব্যশাস্ত্ৰ। 'সৰ্গবন্ধো মহাকাব্যং
 তত্ৰৈকো নায়ক: সুৰ:' কালিদাসাদি মহাকবিসকলে
 ৰচনা কৰা প্ৰসিদ্ধ কাব্যসমূহ। পৰম্পৰাগত ভাৱে
 পণ্ডিতসকলে এনে মহাকাব্য মাত্ৰ পাঁচখন বুলি
 কৈছে যদিও এই পাঁচখনৰ বাহিৰে আৰু কেবাখনো
 কাব্যক মহাকাব্যৰ শ্ৰেণীত পেলাব পাৰি। পাঁচখন
 মহাকাব্য হ'ল— ৰঘুবংশ, কুমাৰসম্ভৱ, কিৰাতীৰ্জুনীয়,
 শিশুপালবধ আৰু নৈষধচৰিত। -কুল উচৰংশজাত
 -কৃচ্ছং কঠোৰ তপস্যা -ক্ৰম্ভু: অশ্বমেধ যজ্ঞ।
 মহাযজ্ঞ -ক্ৰম: বিষ্ণু। -ক্ৰোধ: শিৱ -কৰ্ম্মং
 অসংখ্যক, এশ কোটি। -গদ: জ্বৰ। ডাঙৰ বেমাৰ।

-গন্ধং এবিধ চন্দন, হৰিচন্দন। -গৰঃ বনগাই,
 মেঠোন। -গ্ৰীৱী(ন) উট -চূৰ্ণা সুৰা -ছায়ঃ বট
 গছ। -জট: শিৱ। -জনঃ ১। জনতা, মহাজনো
 যেন গতঃ স পত্নাঃ। ২। ডাঙৰ মানুহ, বিখ্যাত
 পুৰুষ, ৩। মহাজন, দোকানী, বেপাৰী, -জলঃ ১।
 মেঠোন, ২। এবিধ হৰিণ। -জ্বালঃ ১।
 হোমগ্নি, ২। শিৱ, ৩। এখন নৰক -তলং সাতখন
 পাতালৰ এখন, -ভেজঃ পু ১। বীৰ পুৰুষ, যোদ্ধা,
 ২। অগ্নি, ৩। কাৰ্ত্তিকেয়, -দন্তুঃ শিৱ, দঁতাল হাতী,
 -দণ্ডঃ দীঘল হাত। কঠোৰ শাস্তি। -দক্ষা গ্ৰহৰ
 প্ৰভাৱ। -দাক ক্রী দেৱদাক গছ। -দেৱঃ শিৱ, অষ্ট
 মূৰ্তিৰ অন্তৰ্গত সোম মূৰ্তি। -ধনুঃ(স) শিৱ। -ধাতুঃ
 ১। সোণ, ২। শিৱ, ৩। মেক পৰ্বত, -নটঃ শিৱ
 -নদঃ ব্ৰহ্মপুত্ৰ, সিন্ধু -নদী গঙ্গা, মহানদী -নন্দা
 সুৰা -নৰকঃ একৈশখন নৰকৰ এখন। -নাটকং
 ডাঙৰ নাটক, হনুমানটক। -নাদঃ ১। ডাঙৰ শব্দ,
 ২। মহাদেৱ ৩। দৰা, ৪। মেঘৰ গৰ্জন, ৫। শব্দ,
 ৬। হাতী, ৭। সিংহ, ৮। উট, -নিদ্রা মৃত্যু
 -নিৰ্ৰাণং (বৌদ্ধমতে) ব্যক্তিত্বৰ সম্পূৰ্ণ বিলোপ
 -নিশা মাজনিশা। -পক্ষঃ গৰুড়, -পক্ষী ফেচা
 -পথঃ স্বৰ্গলৈ যোৱা পথ। মৃত্যুপথ। -পদ্যঃ ১
 বিৰাট সংখ্যা, অৰ্বুদ, ২। নাৰদ, ৩। কুব্জৰ ভঁড়াল
 এটাৰ নাম। -পাতকং ব্ৰহ্মহত্যা, সুৰাপান, চৌৰ্য্য,
 গুৰুপত্নী- গমন আৰু এই চাৰিটাৰ লগত সংসৰ্গ
 -এই পাঁচটা মহাপাতক মনু, ১১।৫৪; -পাত্ৰঃ
 মুখ্যমন্ত্ৰী, মুখ্য সচিব -পাশঃ যমদূত বিশেষ।
 -পাসকঃ বৌদ্ধভিক্ষু -পুৰাণং একাদশ লক্ষণযুক্ত
 ব্যাসপ্ৰণীত গুঠৰখন পুৰাণশাস্ত্ৰ। -পুৰুষঃ শ্ৰেষ্ঠ
 পুৰুষ, (-দন্তা) শতমূল -পুষ্পাঃ অপৰাজিতা
 -পৃষ্ঠঃ উট -প্ৰকৃতিঃ দুৰ্গা দেৱী। -প্ৰলয়ঃ ত্ৰিলোক
 বিনাশ। -প্ৰসাদঃ ১। দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে অৰ্পিত
 নৈবেদ্যাদি, ২। শিৱ, -প্ৰস্থানং ইহজীৱন ত্যাগ,
 মৰণ। -প্ৰাণঃ ১। টোৰা-কাউৰী, ২। বৰ্ণমালাৰ খ,
 ঘ, ছ, ঝ, ঠ, ঢ, থ, ধ, প, ভ, শ, ষ, স আৰু হ
 বৰ্ণকেইটা। -ফলঃ বেলগছ -ফলং সীহাত, -বলঃ
 বুদ্ধ -বোধিঃ বুদ্ধঃ, -ব্ৰাহ্মণঃ মূৰ্খ ব্ৰাহ্মণ -ভটঃ
 সাহসী যোদ্ধা। -ভদ্রা গঙ্গা, -ভাগ বিণ ১
 অতি ভাগ্যৱান, ২। খ্যাতিমান, -যশস্বী, মনু:

৩।১৯২ ৩। পৱিত্ৰ, -ভাৰতং (মহাভূতং ভাৰং তনোতীতি মহাভাৰ তন ডঃ) ব্যাসপ্ৰণীত প্ৰসিদ্ধ 'মহাভাৰত' নামৰ পুৰাণ গ্ৰন্থ। ওঠৰটা পৰ্বত বিভক্ত লক্ষ্যধিক শ্লোক থকা এই বিৰাট পুথিখনত কৌৰৱ পাণ্ডৱৰ ঐতিহাসিক বিৱৰণ মনোমোহা কাব্য শৈলীৰে ৰচনা কৰা হৈছে। -ভাৰ্য্যঃ পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীৰ পতঞ্জলিকৃত বিখ্যাত ভাষ্য-টীকা। -ভীমঃ,- ভীম্যঃ শান্তনু। -ভূতং পৃথিৱী আদি পঞ্চমহাভূত। মনু ১।৬ -ভৈৰৱঃ ১। সদাশিৱ, ২। শৰভকপী মহাদেৱ, ৩। শোণিতপুৰৰ শিৱমন্দিৰ। -মণ্ডুকঃ হালধীয়া বৰগৰ ভেকুলী, সোণা বেং -মতিঃ বৃহস্পতি। -মনঃ(স্) শৰভ। -মন্ত্ৰী(ন) মুখ্য মন্ত্ৰী। -মহাৱাকণী ক্ৰী গন্ধামানৰ যোগ বিশেষ। শনিবাৰ, শতভিষা নক্ষত্ৰ, গৌণচান্দ্র আৰু চৈত্ৰ কৃষ্ণ ত্ৰয়োদশী তিথি যোগ। -মাংসং নৰমাংস। -মাত্ৰঃ মুখ্য সচিব, বিষয়া বা মন্ত্ৰী -মাত্ৰী মুখ্যমন্ত্ৰীৰ, পত্নী, গুৰুপত্নী -মায়ঃ বিষ্ণু, -মায়ী ১। দুৰ্গা, ২। গঙ্গা, ৩। সাংসৰিক মায়া, মোহ, ভ্ৰম। -মাৰী 'প্লেগ', হাইজা আদি সাংঘাতিকভাৱে সংক্ৰামক ৰোগসমূহ। -মাষঃ ৰাজমাহ -মুখঃ ঘৰিয়াল -মুনিঃ মহৰ্ষি ব্যাস, কপাচাৰ্য্য, অগস্ত্য, বৃদ্ধ, -মূৰ্দ্ধা(ন) সদাশিৱ। -মূৰিকঃ ডাঙৰ এন্দুৰ। -মৃগঃ হাতী -মৃত্যুঞ্জয়ঃ শিৱৰ স্তোত্ৰ (মন্ত্ৰ) বিশেষ। -যজ্ঞঃ পঞ্চমহাযজ্ঞ। অধ্যাপন, তপণ, হোম, ভূত বলি আৰু অতিথিসেৱা। -যমকং বৃহৎ যমক (অলঙ্কাৰ)। শ্লোক কাঁকিৰ চাৰিটা শাৰীত একেখিনি শব্দকে ব্যৱহাৰ কৰিছে যদিও অৰ্থ বেলেগ, কি ১৫।৫২; -যুগং মনুষ্যৰ চাৰি যুগৰ সমান ডাঙৰ যুগ। -যোগী(ন) ১। সদাশিৱ, ২। বিষ্ণু, ৩। কুকুৰা চৰাই। -ৰজনং ১। কুঙ্কম, ২। সোণ -ৰথঃ বীৰ যোদ্ধা, -ৰসং টেঙা ভাতৰ পানী -ৰসঃ ১। কুঁহিয়াৰ, ২। পাৰদ -ৰাজঃ ১। জিন এগৰাকী, ২। সম্ৰাট, ৩। ৰজাৰ প্ৰতি সশ্ৰদ্ধ সন্মোদন। -ৰাজিকাঃ গণদেৱতাসমূহ, মুঠতে ২২০ জন। -ৰাত্ৰী দেৱী দুৰ্গা। -ৰাষ্ট্ৰঃ বৰ্তমান মহাৰাষ্ট্ৰ ৰাজ্য। মাৰাঠীবিলাকৰ ৰাজ্য। -ৰেতঃ(স্) শিৱ। -ৰৌদ্ৰী ক্ৰী দুৰ্গা। -ৰৌৱৰঃ একৈশখন নৰকৰ এখনৰ নাম। -লয়ঃ পৰমাত্মা, -লিঙ্গঃ শিৱ। -লোলঃ কাউৰী -লোহং চুৰক -লনং বৃন্দাবন।

-ৰবাহঃ বিষ্ণুৰ ববাহ অৱতাৰ। -ৰসঃ শিশু -ৰাতিঃ পাণিনিসূত্ৰৰ ওপৰত কাভ্যয়নৰ ৰাতিঃ -ৰিদ্যা (বিদ্যাতে জ্ঞায়তে ইতি ৰিদ্ ক্যপ্ টাণ্ণ) ১। দেৱী দুৰ্গা। দশ মহাবিদ্যা। কালী তাৰা মহাৰিদ্ধ্যা ষোড়শী ভূৱনেশ্বৰী। ভৈৰৱী ছিন্নমস্তা চ ৰিদ্যা ধূমৱতী তথা। ৰুগলা সিদ্ধৰিদ্যা চ মাতঙ্গী কমলাত্ৰিকা। ২। গঙ্গা, -ৰিষঃ পু দৃমুখীয়া সাপ। -ৰিষুৰং মেঘ ৰাশিত সূৰ্য্যৰ সংক্ৰমণ। -ৰিষুৰুচক্ৰং নক্ষত্ৰ ঘটিত মানুহৰ আকাৰৰ চিত্ৰৰূপ চক্ৰ। -ৰীতিঃ এখন নৰকৰ নাম। -ৰীৰঃ ১। গৰুড় পক্ষী, ২। বীৰ পুৰুষ, ৩। সিংহ, ৪। মনুৰ এটা পুত্ৰৰ নাম, ৫। বগা ঘোঁৰা, ৬। শেষ জিন, মহাবীৰ ত্ৰিশলাগৰ্ভজাত সিদ্ধাৰ্থৰ পুত্ৰ, ৭। কুলি চৰাই, ৮। ধনুৰ্ধৰ, যোদ্ধা, ৯। লক্ষণ, ১০। হনুমান -ৰীৰ্য্যঃ বৃদ্ধ -ৰীৰ্য্যা সূৰ্য্য পত্নী সংজ্ঞা। -ৰোগঃ গৰুড় -ৰ্য্যথিঃ এবিধ ভয়ানক কুঠৰোগ। -ৰ্য্যাহতিঃ স্বাহাযুক্ত প্ৰণৱ। ওঁ ভূঃ স্বাহা, ওঁ ভূৱঃ স্বাহা, ওঁ স্বঃ স্বাহা, মনু ২।৮১; -ব্ৰতং বাৰ বছৰীয়া ব্ৰত বিশেষ। -ব্ৰতী(ন) ১। পৰম ভক্ত, ২। শিৱ, -শক্তিঃ ১। শিৱ, ২। কাৰ্ত্তিকেয় -শংখঃ ১। মানুহৰ হাঁড় ২। এটা বিৰাট সংখ্যা, দহ নিখৰ্ব। ৩। কপাল ৪। বৃহৎ শব্দ, গী ১।১৫; -শঠঃ ধঁতুৰা গছ। -শয়ঃ (মহান আশয়োঃভিধায়ো যস্য সং) ১। মহাপুৰুষ, মহাত্মা; শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ সন্মোদন, ২। সমুদ্ৰ -শুক্লা দেৱী সৰস্বতী, -শুভ্ৰং ৰূপ। -শ্ৰশানং কাশী। -শ্ৰমণঃ শাক্যমুনি, এগৰাকী বৃদ্ধ -শ্ৰীঃ ১। বৃদ্ধশক্তি বিশেষ, ২। ৬'০, ৩। স্বাহা, -শ্বাসঃ শ্বাসবেমাৰী -শ্বেতা ক্ৰী ১। মহাশুভ্ৰা, দেৱী সৰস্বতী, ২। দুৰ্গা -ষষ্ঠী দুৰ্গা ষষ্ঠী। -ষ্টমী (মহতী অষ্টমী) আহিন মাহৰ শুক্লাষ্টমী, দুৰ্গাষ্টমী। -সল্লঃ কুবেৰ -সৰ্জঃ কঁঠাল (ফল)। -সাত্ৰপনঃ এবিধ অতি কঠোৰ তপস্যা, মনু ১১।২১২; -সাহসং দুঃসাহস -সাহসিকঃ ডকাইত, চোৰ -সিংহঃ শৰভ -সুখং মহানন্দ, যৌনক্ৰিয়াৰ আনন্দ। (-খঃ) বৃদ্ধ -সুশ্ৰী নদী বা সাগৰৰ বালি। -সেনঃ ১। কাৰ্ত্তিকেয় ২। সেনাধ্যক্ষ, -স্কন্ধঃ উট, -স্বলী ধৰাতল -হংসঃ বিষ্ণু -হুশ্বা বান্দৰ-কচু, বান্দৰ কেঁকোজা। মহিঃ ক্ৰী (মহাতে ইতি মহ পূজ্যমাং ইন) পৃথিৱী। স্বহং। মহিমা, মহৎ তত্ত্ব, ভা ২।১।৩৫।

মহিকা ক্রী হিম, বৰফ, কঁৱলী।

মহিত বিণ (মহ পূজায়াং জুঃ) পূজিত, অৰ্চিত, সৈৱিত।

—তং শিৱৰ ত্ৰিশূল।

মহিন বিণ পূজনীয়, অৰ্চনীয়। —নং ক্রী ৰাজ্য।

মহিমা (ন) পু (মহতঃ ভাৱঃ মহৎ ইমনিচ্) ১। শিৱৰ
অগ্নিমাৰি আঠ ঐশ্বৰ্য্যৰ (সিদ্ধিৰ) এটা। ২। মহাত্মা,
৩। উৎকৰ্ষতা, ঐশ্বৰ্য্য, উচ্চ পদ।

মহিৰঃ পু (মহ ইলচ লস্য ৰঃ) সূৰ্য্য।

মহিলা ক্রী (মহ পূজায়াং ইলচ টাপ) ১। ক্রী, তিৰোতা,
সন্তান নাবী, ২। প্ৰিয়ঙ্ব লতা, ৩। বেণুকা নামৰ
আতৰ এবিধ, ৪। মতলীয়া ক্রী।

মহিৰঃ পু (মংহতি পূজয়তি ইতি মহি টিষচ্) ১। ম'হ,
২। যমৰাজৰ বাহন, ৩। দুৰ্গাৰ হাতত নিহত হোৱা
মহিষাসূৰ। —ম্বী দেৱী দুৰ্গা। —ধবজঃ,—বাহনঃ
যমৰাজ।

মহিষাসূৰঃ ৰক্তাসূৰৰ পুত্ৰ প্ৰবল পৰাক্ৰমী এজন অসূৰ।
ৰক্তাসূৰে কঠোৰ তপস্যা কৰি মহাদেৱৰ পৰা পোৱা
বৰৰ ফলস্বৰূপে মহিষাসূৰৰ ৰূপত স্বয়ং মহাদেৱকে
পুত্ৰৰূপে পাইছিল। আকৌ সেই মহাদেৱৰে পত্নী
দুৰ্গাকালী পাৰ্বতীৰ হাতত মহিষাসূৰ নিহত হয়।
—ঘাতিনী,—মথনী,—মৰ্দনী—সূৰ্দনী দেৱী দুৰ্গা।

মহিষী ক্রী ১। মাইকী ম'হ, মনু ৯।৫৫; ২। ৰাজমহিষী,
প্ৰধানা ৰাণী, ৰাজী, ৩। পাৰিচৰিকা, ৪। অসতী ক্রী,
৫। ঘৈণীয়েকৰ হতুৱাই বৈশ্যাগিৰি কৰি পোৱা ধন।
—স্তুভঃ ম'হৰ মূৰ লগাই অলঙ্কৃত কৰা স্তুভ, খুঁটা।

মহী ক্রী (মহ অচ্ ভীৰ) ১। পৃথিৱী, ২। এখন নদীৰ
নাম, ৩। মাটি, ভূমি। ৪। গাইগৰু, ৫। দেশ, ৰাজ্য।
—ক্ষিঃ ৰজা। সপ্ৰটি। —জঃ ১। মঙ্গল গ্ৰহ, ২। গছ,
—তলঃ ধৰাতল। —দুৰ্গাঃ মাটিৰ প্ৰাচীৰ বা দুৰ্গ। —ধবঃ
১। পৰ্বত, কু ৬।৮৯; ২। বিষ্ণু —ভ্ৰঃ পৰ্বত, বিষ্ণু,
—পুত্ৰঃ—সূতঃ—সূনঃ ১। মঙ্গল গ্ৰহ, ২। নৰকাসূৰ,
—পুত্ৰী—সূতাঃ সীতা —প্ৰবোধঃ,—কহঃ পৰ্বত।
—প্ৰাচীৰং—প্ৰাৱৰঃ সাগৰ। —ভৰ্জা(ঋ) ৰজা, —ভ্ৰং
১। পৰ্বত, ২। ৰজা —ময় ময়ময় —সূৰঃ ব্ৰাহ্মণ।

মহীয়াস (মহান ঈয়াসুন) ১। বৃহত্তৰ, জ্যেষ্ঠান, ২। বলৱান,
(পু) মহাত্মা, —সী ক্রী শ্ৰেষ্ঠা নাবী।

মহীলা,—হেলা —লেহিকা ক্রী নাবী, ভদ্ৰ মহিলা।

মহেশঃ সদাশিৱ। —বন্ধুঃ বেল গছ।

মহেচ্ছ বিণ ১। উদাৰ, বহলমনা, মহান, ৰ ১৮।৩;
২। উচ্চাকাঙ্ক্ষী।

মহেশঃ,—শানঃ পু শিৱ। —শানী পাৰ্বতী।

মহেশ্বৰঃ ১। শিৱ, ২। সপ্ৰটি, ৩। বিষ্ণু।

মহৈলা ক্রী ডাঙৰ এলাচি।

মহোক্ষঃ পু ডাঙৰ জাতৰ বলদ, বৃষভ।

মহোৎক ক্রী বিদ্যুৎ, বিজুলী।

মহোৎসৱঃ পু আনন্দজনক অনুষ্ঠান।

মহোদধিঃ পু সমুদ্ৰ।

মহোদয়ঃ ক্রী কান্যকূজ নগৰ —য়ঃ ১। কান্যকূজ দেশ,
২। স্বামী, গৰাকী।

মহোদ্যতঃ তাল গছ।

মহোদ্যদঃ এবিধ মাছ।

মহোৰগঃ পু সৰ্প জাতি। ডাঙৰ সাপ।

মহৌজাঃ(স) বিণ অতি শক্তিশালী, তেজস্বী।

মহৌষধঃ ক্রী ১। কোনো বিশেষ ব্যাধিৰ শ্ৰেষ্ঠ ঔষধ
২। নহৰু, জালুক। —খিঃ ক্রী ১। দুৰবি, ২। মহা
স্নানৰ দ্ৰব্য, ৩। শ্ৰেষ্ঠ ঔষধ, ৪। সঞ্জীৱনী লতা
বিশেষ।

মা অব্য বাৰণ, নিবেধ, বিকল্প আদি অৰ্থবোধক। 'মা
নিষাদ! প্ৰতিষ্ঠাং ত্বমগমঃ শাস্তীঃ সমাঃ', 'মা
কশ্চিদ দুঃখভাগ ভৱেৎ' ইহ লোকত যেন কোনেও
দুখ ভোগ নকৰে।

মা ক্রী (মা ক্ৰিপ্ টাপ) ১। দেৱী লক্ষ্মী, ২। মাতৃ, ৩। মাপ,
জোখ, —পঃ—পতিঃ বিষ্ণু।

মা ক) মানে (অদা প স মাতি); খ) মানে, শব্দে (হু
আ শ নিমীতে); গ) মানে (দিৱা আ স মায়তে,
মীয়তে) ১। জোখ ল, ওজন কৰ, মাপ ল, ২। জোখ
বা ওজন কৰি তুলনা কৰ, ৩। ভিতৰত থাক।
ভিতৰত স্থান ল। (গিজন্ত) মাপয়তি-তে (সনন্ত)
মিৎসতি। অনু— অনুমান কৰ, চিন্তা কৰ, মিলা,
মিল কৰ, উপ— বিজনি কৰ, বিজাই চা, শি ৩।৮
নিস্— (নিৰ্) ১। নিৰ্মাণ কৰ, তৈয়াৰ কৰ, সৃষ্টি
কৰ, ২। উৎপন্ন কৰ, ৩। ৰচনা কৰ, পৰি—
পৰিমাণ বা মাপ ল। প্ৰে— ১। প্ৰমাণ কৰ, ২। জোখ
ল, মাপ ল, ৩। প্ৰদৰ্শন কৰ, সং— ১। জোখ ল,
২। সমান কৰ, সমতা স্থাপন কৰ, ৩। বিজাই চা,
বিজনি কৰ।

মা, -মাং বিণ্ অম্মদ শব্দৰ দ্বিতীয়া বিভক্তিৰ একবচন,
মাং বিকল্পে 'মা', দেভা ১।৫।৬৬।

মাংসং ক্লী (মনাতে ইতি মন জ্ঞানে সং) ১। মাংস,
মঙহ, ২। মাছ, ফল আদিৰ মঙহাল অংশ। -সঃ
১। এবিধ কীট বা কৃমি। ২। এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি,
কচাই। ৩। কাল -কাৰি ক্লী তেজ, বক্ত
-জং,-তেজঃ(স) চৰ্বি। -স্বাৰী(নে) টেঙেচি টেঙা,
চুকা শাক। -নিৰ্যাসঃ গাৰ নোম। -পিত্তং হাড়,
-পেশী ১। মাংসপেশী, ২। গৰ্ভৰ দ্বিতীয় সপ্তাহৰ
ভ্ৰূণ -যোনিঃ বক্তমাংসৰ প্ৰাণী। -সাৰঃ চৰ্বি -হাসা
ছাল। (মনুষ্মতিত 'মাংস' শব্দৰ এটা 'ব্যুৎপত্তি'
পোৱা যায়। তাৰ অৰ্থ হ'ল 'যাৰ মাংস মই এই
জন্মত খাওঁ পৰজন্মত সি মোক (মাং সং) খাব।
ইয়াৰ প্ৰকৃত উদ্দেশ্য হ'ল মানুহক মাংস ভক্ষণৰ
পৰা নিবৃত্ত কৰা, মনু ৫।৫৫-৫৬।

মাংসল বিণ্ (মাংশ লচ) ১। বলৱান, স্থূল, মঙহাল,
২। চৰ্বিযুক্ত, ৩। দ, গভীৰ, পেটাল। -লং ক্লী
কাব্যৰ গোৰী ৰীতিৰ অন্তৰ্গত ওজোবৰ্ণৰ অংশ।

মাংসটিকা ক্লী গৌণচান্দ্র মাঘ মাহৰ কৃষ্ণাষ্টমী।

মাংসিকঃ কচাই।

মাকন্দঃ পু আম গছ। -ন্দী ১। আমলখী, ২। পীত
চন্দন।

মাকৰ বিণ্ (মকৰস্য ভাৱঃ অণ) মকৰ যুক্ত, মকৰ
সম্বন্ধীয়, -ৰী মাঘ মাহৰ শুক্লাসপ্তমী। 'সূৰ্য্যগ্রহণ
তুল্যা হি শুক্লা মাঘস্য সপ্তমী।' ডোকমোকালিতে
গঙ্গাস্নান অতি ফলদায়ক।

মাকৰন্দ বিণ্ ১। ফুলৰ বসেৰে তৈয়াৰী, ২। মধুপূৰ্ণ।

মাকলিঃ পু ১। ইন্দ্রব সাৰথি মাতলি, ২। চন্দ্র,

মাক্ষিকং ক্লী (মক্ষিকাভিঃ কৃতম্ ইতি ঠক) ১। মৌ,
মধু, ২। এবিধ নীল বৰগীয়া খনিজ পদাৰ্থ। -শৰ্কৰা
চেনিৰ মিঠাই, মিছৰি।

মাগধঃ পু (মগধ অণ) ১। চাৰণ, স্তুতি গায়ক, ২। গীত
গাই ৰজাক শোৱাপাটীৰ পৰা জাগৃত কৰা লোক,
৩। মগধ ৰাজ্যৰ ৰজা -ধী ১। মগধ ৰাজপুত্ৰী, ব
১।৫৭; ২। চাৰি বিধ প্ৰধান প্ৰাকৃত ভাষাৰ এবিধ,
৩। জলকীয়া, ৪। বগা জীবা, ৫। শোথিত চেনি,
৬। এবিধ মালতী ফুল ৭। এবিধ ইলাচি।

মাগধা, -বিকা ক্লী দীঘল জলকীয়া।

মাগধিকঃ মগধৰাজ।

মাঘঃ পু খ্ৰীদন্তকৰ পুত্ৰ, 'শিশুপালবধ' মহাকাব্যৰ
ৰচয়িতা প্ৰসিদ্ধ কবি মাঘ। এই মহাকাব্যখনৰ প্ৰাৰম্ভ
এনেকৈ কৰা হৈছে— 'পুষ্পেযু জাতী নগৰেষু কাকী
নাৰীযু বজ্জা পুৰুষেষু বিষ্ণুঃ। নদীযু গঙ্গা নৃপতৌ চ
ৰামঃ কাৰোযু মাঘঃ কলি কলিদাসঃ।' আকৌ এঠাইত
লিখিছে— কলিদাসৰ উপমা, ভাৰৱিৰ অৰ্থগৌৰৱ,
দন্তীৰ পদললিত্য আৰু মাঘৰ তিনিওটা গুণ। -ক্লী
পুৰ দিশ -ব্ৰহ্ম ইন্দ্র সম্বন্ধীয় বস্তু।

মাঘমা মাইকী কেঁকোৰা।

মাঘী ক্লী মঘা নক্ষত্ৰযুক্ত পূৰ্ণিমা। মাঘ মাহৰ শুক্লা
পূৰ্ণিমা। মাঘী পূৰ্ণিমা।

মাঘ্যং ক্লী কুন্দ ফুল।

মাংক্ষ ইচ্ছায়াম্ (ভা প স মাংক্ষতি) ইচ্ছা কৰ,
অভিলাষ কৰ, বাসনা কৰ।

মাজলিক বিণ্ ১। মাজলিক, মজলজনক, ২। সৌভাগ্যৱান।

মাজল্য বিণ্ মজলময়, মাজলিক, -ল্যং ক্লী ১। মজল,
২। কল্যাণ, উন্নতি, ৩। আৰীৰ্বাদ, ৪। মাজলিক
কাৰ্য্য, উৎসৱাদি, -মুদজঃ মাজলিক কাৰ্য্যত ঢোল বা
ঢাক বাদ্য।

মাচঃ পু (মা অনচ কঃ) পথ, আলিবাট।

মাচলঃ ১। ঠগ, প্ৰবঞ্চক, চোৰ, ডকাইত, ২। খৰিয়াল।

মাচিকা ক্লী মাখি।

মাচিৰং অব্য সোনকালে, পলম নকৰাকৈ।

মাজ্জিষ্ঠং ক্লী মজাঠিঃ এই গছৰ শিপাৰে বঙা ৰঙ
তৈয়াৰ কৰা হৈছিল।

মাঠৰঃ পু (মঠতি নিরসতি সূৰ্য্যাসমীপে মঠ অবণ)
১। বেদবাস, ২। ব্ৰাহ্মণ, ৩। মদ তৈয়াৰকাৰী,
৪। সূৰ্য্যৰ অনুচৰ এজন।

মাঠী বম, কবচ।

মাডঃ পু ১। ওজন, জোখ, ২। এবিধ গছ।

মাড়িঃ ক্লী ১। মেল নোথোৱা কোমল পাত, কুঁহি, ২। শেক,
নৈৰাশ্য, ৩। দৰিদ্ৰতা, ৪। ক্ৰোধ, ৫। কাপোৰৰ
আঁচল। ৬। দাঁত-সিৰা।

মাণকং-কঃ ক্লী পু মানকচু।

মাণৱ্যঃ পু (মন অণ) ১। মানুহ, ২। শিশু, বালক, ৩। বিশ
অথবা বোলডাল গুণ ৰজা কৰ্ত্তব্যৰ বিশেষ -স্বকঃ
১। সক ল'ৰা, কিশোৰ, ২। দুষ্ট লোক, ৩। পতিত,

শিষ্য, ৪। কণ্ঠহার, -রীণ লবালি, -র্যং কিশোর গোষ্ঠী।

মাণিকা ক্রী ৮ পল সমান ওজনৰ। -ক্যং বত্ৰ এবিধ -ক্যা জেঠী।

মাণিবন্ধং, মাণিমহুং সৈন্ধৱ লোণ।

মাণুলিক বিণ মণ্ডল, অথবা বিভাগ সম্বন্ধীয় (পু) চক্ৰ বিষয়।

মাতঙ্গঃ পু (মতঙ্গ অণ) ১। হাতী, শি ১।৬৪; ২। নীচ জাতিৰ লোক, চণ্ডাল, ৩। এজন কবিৰ নাম। -দিবাকৰঃ এজন কবিৰ নাম। -নক্ৰঃ হাতীৰ সমান ডাঙৰ ঘৰিয়াল, ৰ ১৩।১০।

মাতঙ্গী ক্রী দহ মহাবিদ্যাৰ অন্তৰ্গত নৱম মহাবিদ্যা। দুৰ্গাৰ এটা ৰূপ।

মাতৰিপুৰুষঃ পু ১। মাকৰ আগত পুৰুষালি দেখুৱাওঁতা, ২। ভীক।

মাতৰিষ্মা(ন) পু (মাতৰি অন্তৰীক্ষে স্থয়তি বৰ্দ্ধতি শ্বি কণিন) বায়ু, ঋবে ১।৯৩।৬।

মাতলিঃ পু ইন্দ্রৰ সাৰথি।

মাতা ক্রী (মান পূজায়াং টাপ) জন্মদাতা।

মাতামহঃ পু মাকৰ পিতাক, ককাক। -হী মাকৰ মাক; -হৌ মাকৰ মাক পিতাক।

মাতালী ক্রী মাকৰ সখীয়েক, আঁমৈ।

মাতুলঃ পু (মাতুল্পাত ইতি ডুলচ) ১। মাকৰ ভায়েক বা ককায়েক, অথবা পিতাকৰ খলশালী, মোমায়েক, মনু ২।১৩০; ২। ধঁতুৰা গছ ৩। এবিধ সাপ। -পুত্ৰকঃ মোমায়েকৰ পুতেক ভায়েক।

মাতুলা,-লানী,-লী মামীয়েক।

মাতুলিঙ্গঃ,-লুঙ্গঃ এবিধ নেমুটেঙাৰ গছ। -ঙ্গং টেঙাফল।

মাতুলেয়ঃ পু মোমায়েকৰ পুত্ৰ।

মাতৃ ক্রী (মান্যতে পূজ্যতে যা সা মান্ ডাতৃ) প্ৰথমৰ একবচন 'মাতা'। ১। মা, জননী, মাতা, ২। 'মা' শ্ৰদ্ধাতাজন ভদ্ৰমহিলাক সাধাৰণতে 'মা' বুলি সম্বোধন কৰা হয়। নিজৰ মৰমৰ কন্যা, আনৰ কন্যাকো 'মা'; বুলি সম্বোধন কৰাৰ প্ৰথা আছে, ৩। গাই গৰু, ৪। লক্ষ্মী মাতা, ৫। দুৰ্গা মাতা, ৬। আকাশ, ৭। পৃথিৱী, ৮। দেৱী মা, দেৱতা মাতা। মাতৃপ্ৰশস্তিঃ -জনকো জন্মদাতৃত্বাং পালনাচ্চ পিতা স্মৃতঃ। তয়োঃ শতগুণে মাতা পূজ্যা মান্যা চ ৰসিতা। -কেশটঃ

মোমায়েক, -গণঃ দেৱমাতাসকলৰ গোষ্ঠী। -ঘাতঃ, -ঘাতকঃ, -ঘাটী(ন) মাতৃহত্যাকাৰী। -ঘাতুকঃ ১। মাতৃহত্যাকাৰী, ২। ইন্দ্র। -দেৱ মাতৃক দেৱতা-জ্ঞান। 'মাতৃদেৱো ভৱ'। অৰ্থাৎ মাতৃক দেৱতাৰ দৰে পূজা কৰা। -নন্দনঃ কৰ্ত্তিকৈয়; -পক্ষঃ মাকৰ পক্ষৰ ভাই-ককাই আদি। -বন্ধুঃ,-বান্ধৱঃ মাকৰ পক্ষৰ সম্বন্ধীয়সকল। -মণ্ডলং দেৱতা মাতাসকলৰ সমষ্টি। -মাতৃ ক্রী পাৱতী, -মুখঃ মাকৰ মুখলৈ চাই থকা লোক, মুখ, অবোধ। -যজ্ঞঃ দেৱতা মাতৃগণৰ উদ্দেশ্যে যজ্ঞ। -ৱৎসল মাকৰ মৰমৰ। (লঃ) কৰ্ত্তিকৈয় -স্বস্না মাকৰ ভনীয়েক, মাহীয়েক। -স্বসেয়ঃ মাহীয়েকৰ পুতেক।

মাতৃক বিণ ১। মাকৰ পৰা অহা বা পোৱা, ২। মাকৰ ফালৰ -কঃ মোমায়েক, -কা ১। মাক, ২। আইতাক, ৩। ধাই মা, ৪। মূল, উৎস, ৫। দেৱতা মাতৃগণ, ৬। বৰ্ণমালা -চ্ছিদং পৰশুৰাম।

মাতৃকেশটঃ মোমায়েক।

মাত্র, (মা ত্ৰন) বিণ বিশেষ্য পদৰ শেষত 'ইমানখিনি, ইমানলৈকে, ইমান পৰিমাণৰ', ইত্যাদি অৰ্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। -ত্ৰং ১। জোখ, দীঘল, পুতল, ওখ, দূৰত্ব সংখ্যা আদি বাচকৰূপে সমাসৰ শেষত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে— কিঞ্চিদ্মাত্রং, নিমিষমাত্রং, হস্তীমাত্রং, প্ৰাণীমাত্রং আদি। ২। এটাহে তাতকৈ বেছি নহয়, কেৱল, ইত্যাদি বুজাবলৈ; যেনে— পক্ষীমাত্রেন, একমাত্র চৰাইৰ দ্বাৰা।

মাত্রা ক্রী ১। পৰিমাণ, জোখ, ২। জোখৰ মান, বিধি, ৩। অলপ, ৪। জোখ বা পৰিমাণৰ একক যেনে— এহাত, এগজ, ৫। কাণৰ ভূষণ, ৬। বিস্ত, ধন, সম্পত্তি, ৭। আখৰ বা বৰ্ণৰ অৱয়ৱ। নাগৰী লিপিকে ধৰি বেছি ভাগ ভাৰতীয় লিপিৰ ওপৰত প্ৰাচীন ৰেখা, ৮। মুহূৰ্ত, ৯। অণু, পৰমাণু, ১০। অংশ, সূক্ষ্ম অংশ, ১১। বিৱৰণ, ১২। কাব্যৰ চন্দত ব্ৰহ্ম দীৰ্ঘাদি প্ৰভেদ। এটা স্বৰবৰ্ণ উচ্চাৰণ কৰোঁতে প্ৰয়োজন হোৱা সময়। 'সা মাত্রা কল্পিভিঃ প্ৰোক্তা হৃদয়দীৰ্ঘপ্লুতে মতা', ১৩। ইন্দ্রিয়, ইন্দ্রিয় বৃত্তি, গী ২।১৪; ১৪। মৌলিক পদাৰ্থ, ১৫। অলঙ্কাৰ, -ছন্দঃ-বৃত্তঃ মাত্রাৰ দ্বাৰা জ্ঞাত বা নিয়ন্ত্ৰিত ছন্দ, যেনে— আৰ্য্য ছন্দ। -সঙ্গঃ ঘৰুৱা সম্পত্তিৰ প্ৰতি আসক্তি,

সংসৰ্গ, মনু ৬।৫৭ —সমকঃ এবিধ কাব্যছন্দ।

—স্পৰ্শঃ পাৰ্থিৱ সংস্পৰ্শ, সংসৰ্গ, ইন্দ্ৰিয়গাহ্য বিষয়।

মাত্ৰিকা ছন্দ বিষয়ক মাত্ৰা।

মাৎসৰ, —মাৎসৰিক বিণ দৈৰ্ঘ্যস্থিত, হিংসাকুৰীয়া।

মাৎসৰ্য্যং ক্ৰী দৈৰ্ঘ্য, হিংসা।

মাৎসিকঃ মাছমৰীয়া।

মাথ কুহু কুহু বধক্ৰেশৌ (ভা প স মাত্ৰতে) ১। আঘাত
কৰ, বধ কৰ, নাশ কৰ, ২। ক্ৰেশ দি, পীড়া দি,
পীড়িত কৰ।

মাথঃ পু (মাথ ঘঞ) ১। মছন, ২। যাতনা, পীড়া, ৩। পথ,
আলিবাট, ৪। বধ, হত্যা, ধ্বংস, নাশ।

মাথুৰ বিণ (মথুৰা অণ) মথুৰাৰ পৰা অহা, মথুৰাত
জন্মা, বা হোৱা, মথুৰাবাসী।

মাদঃ পু (মাদাতে ইতি মদ ঘঞ) ১। দৰ্প, ২। আনন্দ,
৩। মদমত্ততা, মাতলামি।

মাদকঃ পু. (মদ পু) ১। মাদকদ্রব্য, ২। আনন্দজনক,
হৰ্ষোৎপাদক দ্রব্য।

মাদনং ক্ৰী. ১। মদাপান, হৰ্ষ, উল্লাস, ২। লৱঙ্গ, লং,
—নঃ ১। কামদেৱ, ২। মদন বৃক্ষ, ৩। ধঁতুৰা গছ।

মাদক্ষ, —দুক —দুশ বি. মোৰ দৰে, মোৰ নিচিনা, কি
১। ২৫।

মাদ্ৰতী পাণ্ডুৰ দ্বিতীয় গৰাকী পত্নী মদী।

মাদ্ৰী. ক্ৰী. পাণ্ডুৰ পত্নী, —নন্দনঃ নকুল আৰু সহদেৱ,
—পতিঃ পাণ্ডু।

মাদ্ৰেয়ঃ মাদ্ৰীনন্দন।

মাধৱঃ পু. (যদুপুত্ৰস্য মধোৰপতাং পুমান ইতি মধু অণ,
মা লক্ষ্মীঃ তস্যাঃ ধৱঃ পতি) ১। বিষ্ণু, ২। বহাগ
মাহ, ৩। বসন্ত কাল, ৪। মধুক বৃক্ষ, ৫। ক'লা
মণ্ড মাহ, মাটি মাহ, ৬। ইন্দ্ৰ, ৭। পৰশুৰাম, ৮।
যাদৱ, ৯। ভৌতামশ্বত্থৰীয় সপ্তৰ্ষিসকলৰ মাজৰ
এজন ঋষিৰ নাম, ১০। এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থকাৰ
মায়ণৰ পুত্ৰ তথা বহুখিনি গ্ৰন্থৰ ৰচয়িতা এই পণ্ডিত
গৰাকী প্ৰসিদ্ধ বেদভাষ্যকাৰ সায়ণৰ ভায়েক।

মাধৱকঃ মোৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা সুৰা, —ক্ৰীকা মাধৱী
লতা।

মাধৱী ক্ৰী. (মধু অণ ভীপ) ১। মাধৱী লতা, মে ৭৮,
২। মিছিবি, ৩। মোৰে তৈয়াৰী মদ, ৪। তুলসী
গছ, ৫। কুটনী, বোণ্যা সংগ্ৰাহিকা।

মাধৱীয় বিণ. মাধৱ বংশীয়, মাধৱ সম্পৰ্কীয়।

মাধৱোচিতং ক্ৰী কক্কোল।

মাধুকঃ পু. এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি।

মাধুকৰ বিণ. মৌমাখিৰ দৰে, মৌমাখি সম্বন্ধীয়, —ক্ৰী
ভিক্ষাবৃত্তি (মৌমাখিৰ দৰে) ঘৰে ভিক্ষা খুজি ফুৰা
বৃত্তি।

মাধুমতাঃ পু. কাশ্মীৰ দেশত জন্ম হোৱা মানুহ।

মাধুৰং ক্ৰী. মল্লিকা ফুল, —ক্ৰী ১। মধুৰতা, মিঠা
সোৱাদ, ২। সুৰা।

মাধুৰ্য্যং ক্ৰী. (মধুৰস্য ভাৱঃ মধুৰ অণ) ১। মধুৰতা,
সোৱাদ, ২। সৌন্দৰ্য্য, সুন্দৰতা, লাবণ্য, ৩। মধুৰ
বস, (কাবা) পাঞ্চালী ৰীতিবিশিষ্ট গুণ।

মাধ্য বিণ. মধ্যম, মাজত থকা, কেন্দ্ৰীয়।

মাধ্যন্দিন বিণ. (মাধ্যে ভৱং মধ্য দিনন) মধ্যম, মাধ্যন্দিন
সম্বন্ধীয়। মধ্যন্দিনৰ দ্বাৰা উক্ত, অধীত শুক্লযজুৰ্বেদীয়
শাখা বিশেষ।

মাধ্যজ্ঞক, মাধ্যমিক বিণ. মধ্যম, কেন্দ্ৰীয়।

মাধ্যৱ বিণ. (মধুনো ৱিকাৰঃ মধু অণ) মৌ মিঠা,
—ধৱঃ মধবফুল, —ধ্বী মৌৰে তৈয়াৰী মদ,
—ধৱীকং ১। মধুক ফুলৰ ৰসেৰে তৈয়াৰী মদ,
২। আঙ্গুৰেৰে তৈয়াৰী সুৰা বিশেষ, —কলং এবিধ
নাৰিকল।

মাধ্যস্থং স্থ্যং ১। মাজত থকা, নিৰপেক্ষ, ২। নিৰ্বিকাৰ,
৩। মধ্যস্থতাকৰণ, কৃ ১। ৫২।

মাধ্যস্থিক বিণ. মধ্যাহ্ন সম্বন্ধীয়।

মান ক) অৰ্চে (চুৰা, ভা প সক মানয়তি, মানতে) মান
কৰ. সম্মান কৰ, প্ৰজ্ঞা প্ৰদৰ্শন কৰ।

খ) অৰ্চে বিচাৰে (ভা আ স মীমাংসতে) ১। সম্মান
কৰ, প্ৰজ্ঞা কৰ, ২। মীমাংসা কৰ, নিৰ্ণয় কৰ,
নিষ্পত্তি কৰ, বিবেচনা কৰি সিদ্ধান্ত ল।

মানং ক্ৰী. (মা কৰণে লুট) ১। পৰিমাণ, জোখ, ২। নিৰ্দিষ্ট
মান, আৰ্হি, নমুনা, ৩। গণনা, আয়তন, ৪। জোখৰ
মাপকাঠী, ৫। প্ৰমাণ, অধিকাৰ, ৬। সাম্প্ৰদায়িক, —নঃ
পু. ১। প্ৰজ্ঞা, সম্মান, পূজা, কী ৬। ৭, ২। অতিমান,
অহঙ্কাৰ, দজ্জালি, দৰ্প, আত্মবিশ্বাস, ৩। দৈৰ্ঘ্য, কোণ,
দৈৰ্ঘ্যজনিত ক্ৰোধ, শি ৯। ৮৪, ৪। চিত্তৰ উন্নতি,
অকুণ্ঠতা, মনু ৪। ১৬৩, ৫। ব্ৰহ্ম, ৬। মন্ত্ৰ, কৰে
১। ১৮৯। ৮, —কলং ইৰাজনিত কলং, —কলং

—ভজঃ, —হানিঃ সম্মানত আঘাত, অপমান, —দণ্ডঃ জোখৰ দণ্ড, মাপকাঠী, —খানিকাঃ বান্ধী, —পৰিখণ্ডনং অপমান, —যোগঃ শুদ্ধ জোখ লোৱা পদ্ধতি বা ব্যৱস্থা, —বজা পানী-ঘড়ী, —সূত্ৰং ১। জোখ লোৱা সূতা বা ফিটা, ২। সোণ বা ৰূপেৰে তৈয়াৰী কঁকালত বন্ধা হাৰ, 'চেইন'।

মানকং —কঃ ক্লী. পু. মানকচূ।

মাননং, না ১। শ্ৰদ্ধা, সম্মান শ্ৰদৰ্শন, ২। হত্যা, বধ।

মাননীয় বিণ. (মান্ অনীয়ৰ) সম্মানীয়, শ্ৰদ্ধেয়।

মানৱঃ বিণ. ১। মনু সঙ্কীয়, ২। মানৱসুলভ, মানৱিক, —ৱং এবিধ জৰিমনা, —ৱঃ পু. (মনোৰপতাম্ ইতি অণ) ১। মনুষ্য, মানুহ, মানৱ জাতি, ২। শিশু, কিশোৰ, ৩। মনুৰ দ্বাৰা কথিত, ৪। এখন উপপুৰাণৰ নাম, দেৰ্ভা ১। ৩। ১৩, —দেৱঃ, —পতিঃ বজা, —ধৰ্মশাস্ত্ৰং মনুস্মৃতি, —ৰাক্ষসঃ মানৱৰূপী ৰাক্ষস।

মানৱান(৭) দান্তিক, অহঙ্কাৰী, —ৱতী খঙাল, ঈৰ্ষান্বিতা তিৰোতা।

মানৱী ক্লী. ১। নাৰী জাতি, নৈ ১৪১, ২। স্বাম্যজুৰ মনুৰ কন্যা।

মানৱ্যং কিশোৰগোষ্ঠী, মানৱ সমাজ।

মানস বিণ. ১। মন সঙ্কীয়, মানসিক, মনসজুত, ২। মনৰ গোচৰ, চিন্তাৰ যোগ্য, ৩। অনুমান কৰিব লগীয়া, ৪। মানস সৰোবৰত থকা, —সং ১। মন, অস্তঃকৰণ, ২। কৈলাশ পৰ্বতৰ ওপৰত থকা সৰোবৰ, কবিসকলে ভাবে যে এই সৰোবৰৰ পৰাই বসন্ত কালত ৰাজহাঁহবিলাক অইন অইন ঠাইলৈ প্ৰব্ৰজন কৰে, মে ১১, ৬২, ৭৫, —চাৰী (ন) ৰাজহাঁহ, —জন্মা (ন) ১। কামদেৱ, ২। ৰাজহাঁহ, —জপঃ পু. মনেৰে বৰ্ণমালা উচ্চাৰণ কৰি কৰা জপ, —তীৰ্থং ১। কোপ, দৰ্পাদি বিকাৰহীন, শুদ্ধ, পৱিত্ৰ মন, ২। মানস সৰোবৰ তীৰ্থ, —পূজা ভগৱানক হৃদয়েৰে (অৰ্থাৎ দ্ৰব্যাদি কোনো উপচাৰ নথকাকৈ) কৰা পূজা, অৰ্চনা; মনেৰে ৰচনা কৰা দ্ৰব্যাদিৰে কৰা পূজা, —ব্ৰতং অহিংসা ব্ৰত।

মানসালয়ঃ ৰাজহাঁহ।

মানসিক বিণ. (মানস ঠঞ) মন সঙ্কীয়, মনঃপ্ৰসূত।

মনোভাৱ, —কঃ বিষ্ণু, মহা ১২। ৩৩৮। ৪।

মানসী ক্লী. বিদ্যা দেৱী, মনোভৱা।

মানিকা ক্লী. এবিধ সুৰা, জোখ বিশেষ।

মানিত বিণ. সম্মানিত, পূজিত।

মানী (ন) ১। বিবেচক, ২। সম্মানী, শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ, ৩। দান্তিক, মদগৰ্বী, ক্ৰোধী, আত্মসম্মানী, ৪। পূজা, সম্মানযোগ্য, —নী ক্লী. ১। আত্মসম্মান বৃদ্ধা নাৰী, ২। খঙাল তিৰোতা, ৩। অভিমানী ক্লী. ৪। এবিধ সুগন্ধি লতা।

মানুষ বিণ. (মনু অণ্ ষুগাণমঃ) মানৱ সঙ্কীয়। মানৱিক, মনু ৪। ১২৪, মানৱিক, —ষং মানৱত্ব, মানৱ কৰ্ম বা ধৰ্ম, —ষঃ পু. ১। মানুহ, মানৱ জাতি, ২। মিথুন, কন্যা আৰু তুলা ৰাশি, —ষী নাৰী, তিৰোতা, —ষক বিণ. মানৱিক, মৰণশীল, —ষ্যং, —ষ্যকং ১। মানৱ প্ৰকৃতি, মানৱতা, ২। মানৱ জাতি, মানৱ গোষ্ঠী।

মানোজ্ঞকং ক্লী. সৌন্দৰ্য্য, সুন্দৰতা।

মান্তিকঃ যাদুকৰ, মন্ত্ৰ প্ৰয়োগকৰ্তা, বেজ।

মান্ধৱং ক্লী. ১। মন্থৰতা, ধীৰতা, শিথিলতা, অলসতা, ২। দুৰ্বলতা।

মান্দ্যং ক্লী. (মন্দ যক) ১। বেমাৰ, ৰোগ, ২। দুৰ্বলতা, ৩। মন্থৰতা, বিৰাগ।

মাক্কাতা (ঋ) পু. (মাং ধাস্যতীতি ধেট্ তৃচ) বজা যুৱনাস্থৰ পুত্ৰ। মাক্কাতাৰ জন্ম ব্ৰহ্মা বিষ্ণু পুৰাণত উল্লেখ কৰা হৈছে। বজা যুৱনাস্থ অপুত্ৰক হেতুকে মনৰ দুখতে বহুতো মূনি থকা এখন আশ্ৰমলৈ গৈ তাতে দুখ কৰি বহি থাকিল। তেনে অৱস্থাত তেওঁক দেখি মুনিসকলৰ পুত্ৰী হ'ল আৰু পুত্ৰেষ্টি যজ্ঞ আৰম্ভ কৰিলে। মুনিসকলে যজ্ঞ সমাপন কৰি ৰাতি পানীপূৰ্ণ ঘট এটা যজ্ঞ কুণ্ডৰ ওপৰত থৈ শুই থাকিলগৈ। মাজৰাতি বজা আহি ঘটৰ পানীখিনি খাই পেলালে। পুৱা মুনিসকলে ঘট খালি দেখা পাই ক'লে, পানীখিনি মহাৰাণীৰ কাৰণে খোৱা হৈছিল, খোৱা হ'লে এটা পৰম সুন্দৰ সৌভাগ্যশালী পুত্ৰৰ জন্ম হ'লহেতেন। বজাই ক'লে যে পানীখিনি নজনাকৈ তেৱেঁই পান কৰি পেলাইছিল। বজাৰ পেটত ভ্ৰূণ ক্ৰমে ডাঙৰ হৈ পেটৰ পৰা বাহিৰ হ'ল। মুনিসকলে স্মৃধিলে— কং এষ ধাস্যতি। সেই সময়তে ইন্দ্ৰ উপস্থিত হৈ ক'লে, মাং ধাস্যতীতি। এই মাক্কাতাই ডাঙৰ হৈ চক্ৰৱৰ্তী সম্ৰাট হৈছিল।

মাম্মথ বিণ. মাম্মথ অর্থাৎ কামদের সম্বন্ধীয়।
 মান্য বিণ. (মান ন্যৎ) ১। অর্চনীয়, পূজনীয়, ২।
 শ্রদ্ধাস্পদ।
 মাপনং ক্লী. ১। জোখ, ওজন, ২। গঠন, নির্মাণ, —নঃ
 দগা-পাল্লা, তুলাচনী।
 মামক বিণ. (অস্মদ অণ মমকাদেশঃ) ১। মদীয়, মোৰ,
 ২। মমতায়ুক্ত, —কঃ পু. ১। মামাক, ২। কৃপণ,
 —কীন মদীয়, মোৰ।
 মায়ঃ পু. (মোয়া অস্যাশ্চীতি মায়্যা অচ) ১। যাদুকৰ,
 ঐন্দ্রজালিক, মায়ারী, ২। ঝাঙ্কস বা দৈত্য।
 মায়্যা ক্লী. (মো উগাদি যঃ টাপ) ১। ঠগ, প্রবঞ্চক,
 মায়ারী, ২। কৌশল, যাদুবিদ্যা, ৩। ইন্দ্রজাল, ভ্রম,
 ভূত, ছায়াময়, আকৃতি। অদৃশ্য বস্তু, সত্ত্বাহীন বা
 ভ্রান্তিমূলক ধারণা, (সমাসৰ আদিত), যেনে মায়ামগ,
 মায়োক্তি, ৪। (বেদান্ত) অসৎ। মিথ্যা। সত্ত্বাহীন
 জগতখনক সৎ বুলি আরু ব্রহ্মৰ পৰা পৃথক বুলি
 কৰা ভ্রান্ত ধারণা, ৫। রাজনৈতিক বা কটনৈতিক
 কার্যা, ৬। (সাংখ্য) প্রকৃতি, ৭। দুষ্টামি, ৮। সহানুভূতি,
 পুতৌ, —দেবী বৃদ্ধৰ মাকৰ নাম, —ধৰ মায়ারী,
 —প্রয়োগঃ মন্ত্ৰ প্রয়োগ, ঐন্দ্রজালিক মন্ত্ৰ প্রয়োগ,
 —মুগ্ধ মায়াকপী হৰিণ, (সীতাই বিচৰা এই মায়ামগক
 ধৰিবৰ কাৰণেই শ্রীৰামে পিচে পিচে খেদি
 গৈছিল।), —যন্ত্ৰং ভেলকী বাণ, মোহিনী বাণ,
 —যোগঃ মোহিনী যাদুমন্ত্ৰ প্রয়োগ, —ব্রচনং কাঁকি
 কথা, ছলাহী কথা, —ব্রাদঃ মায়্যা সম্বন্ধীয় মতবাদ।
 বৌদ্ধমত, —ব্রিদ ইন্দ্রজালিক, —সীতা অগ্নিয়ে যোগৰ
 দ্বাৰা নির্মাণ কৰা সীতাৰ প্রতিকৃতি, —সুতঃ বৃদ্ধ।
 মায়ারান্ (ৎ) বিণ. প্রবঞ্চক, যাদুকৰ, ঐন্দ্রজালিক, অসৎ,
 ভ্রমমূলক, (পু) কংসবাজ, —তী প্রদুস্মৰ পত্নী।
 মায়ারী (ন) বিণ. ঠগ, প্রবঞ্চক, যাদুকৰী (পু) ১। যাদুকৰ,
 মায়াকার, ঐন্দ্রজালিক, ২। মেকুৰী, ৩। মোহনশক্তি-
 সম্পন্ন পৰমাত্মা।
 মায়িক বিণ. (মোয়া ঠন) ১। মায়াবিশিষ্ট, ২। ভ্রমমূলক,
 —কঃ যাদুকৰ।
 মায়ী (ন) পু. (মোয়া অন্ত্যসোতি মায়্যা ইনিঃ) ১। ঠগ,
 প্রবঞ্চক, মায়াকার, যাদুকৰ, ২। ধূর্ত লোক।
 মায়ুঃ পু. (মিঞ উন যুক) ১। পিত্ত, ২। শব্দ, ধ্বনি,
 ৩। বাক, বাণী, ৪। সূৰ্য।

মায়ুবাজঃ কুবেরৰ পুত্র।
 মায়ুব বিণ. (ময়ুব অঞ) ১। ম'ৰা চবাই সম্পর্কীয়,
 ২। ম'ৰা পাখিৰে তৈয়াৰী, ম'ৰা চবায়ৈ টোমা'
 (গাড়ী), ম'ৰা চবায়ৈ ভালপোৱা, —বং ম'ৰা চবাইৰ
 জাক।
 মায়ুবকঃ, বিকঃ পু. ম'ৰা চিকাৰী।
 মাৰঃ পু. (মু ভাৱে ঘঞ) ১। বধ, মাৰণ, ২। বাধা
 বিধিনি, ৩। কামদের, নৈ ৪। ৭৯; ৪। ধঁতুৰা গছ,
 ৫। প্রেম, প্রীতি, ভালপোৱা, —জিৎ পু. নিৰ, বৃদ্ধ।
 মাৰকঃ পু. (মু ঘঞ সংজ্ঞায় কন) ১। মাৰক ৰোগ,
 মহামাৰি, ২। এবিধ চবাই, শেন চবাই, ৩।
 হত্যাকাৰী।
 মাৰকত বিণ. মৰকত (পাল্লা) বহু সম্বন্ধীয়।
 মাৰণং ক্লী. (মু গিচ ল্যুট) ১। বধ, হত্যা, ধ্বংস মনু
 ৫। ৩৮, ২। অভিচারণ কার্য, মাৰণ মন্ত্ৰ প্রয়োগ।
 শত্রুক নিঃশেষ কৰাৰ বাবে প্রয়োগ কৰা মন্ত্ৰ
 বিশেষ।
 মাৰিঃ ক্লী. (মু গিচ অন) ১। মাৰণ, মহামাৰি, জনকয়,
 ২। প্লেগ, হাইজা আদি অতি সংক্রামক ব্যাধিসমূহ।
 মাৰিচ, —চিকং —চী জনকীয়াৰে সমৃদ্ধ বা সংস্কৃত কৰা
 (ব্যঞ্জনবিশেষ)।
 মাৰিষঃ পু. (মৰ্ষতি দোষানিতি মুষ অচ) ১। নাটকত
 উল্লেখ কৰা সৰ্বশ্রেষ্ঠ ব্যক্তি। পূৰ্ণাংগতো কেতিয়াবা
 পোৱা যায়। দেভা ১। ১১। ৬৫; ২। এবিধ শাক বা
 ব্যঞ্জন।
 মাৰী ক্লী. ১। দেৱী চতিকা, মাহেশ্বৰী, শক্তি, ২। মহামাৰি।
 মাৰীচঃ পু. ১। সুন্দ আৰু তাবকাৰ পুত্ৰ। এই মাৰীচেই
 মায়ামগ ৰূপ ধাৰণ কৰি সীতাক প্রবঞ্চিত কৰিছিল।
 শ্রীৰামে সীতাৰ অনুবোধ পেলাব নোৱাৰি এই
 মায়ামগক ধৰিবৰ কাৰণ পিচে পিচে গৈ থাকোঁতে
 ইফালে ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি লৈ যায়, ২। প্রকাণ্ড
 হাতী, ৩। এবিধ গছ।
 মাকণ্ডঃ পু. ১। সাপৰ কণী ২। গোবৰ, ৩। পথ,
 আলিবাট।
 মাক্ত বিণ. (মকৎ অণ) ১। মকৎগণ সম্বন্ধীয়, ২। বায়ু
 সম্বন্ধীয়, —তৎ স্মৃতি নক্স, —তৎ ১। বায়ু, মনু
 ৪। ১২২; ২। বায়ুদেৱতা, ৩। শ্বাস-প্রশ্বাস, ৪।
 প্রাণবায়ু, ৫। জনপদ বিশেষ, ৬। এবিধ অস্তি

‘অগ্নিস্তু মাকতো নাম গৰ্ভাধানে বিধীয়তে’, ৭। হাতীৰ
শুঁৰ, —ব্রতং এবিধ ৰাজধৰ্ম, —সূতঃ, —সুনুঃ
হনুমান, ভীম।

মাকতাত্ত্বজঃ হনুমান।

মাকতাত্ত্বনঃ পু. সাপ।

মাকতিঃ পু. (মক ইঞ) ১। হনুমান, ২। ভীমসেন।

মাক্তণ্ডঃ, মাক্তণ্ডেয়ঃ (মুকণ্ডোৰপতম ইতি অণ)
এগৰাকী মূনিৰ নাম।

মার্গ ক) সংস্কাৰে সৰ্পণে (চুৰা উ অক মার্গয়তি —তে)
১। যা, গমন কৰ, অগ্ৰসৰ হ, ২। অলঙ্কৃত কৰ,
সজা, বিভূষিত কৰ।

খ) অশ্বেষে। অশ্বেষঃ প্ৰতিসন্ধানং (ভ্ৰা -চুৰা, প সক
মাগতি মার্গয়তি) ১। বিচাৰ, বিচাৰি যা, ২। পিচে
পিচে খেদি যা, চিকাৰ কৰ, ৩। পাবলৈ চেষ্টা কৰ,
৪। খোজ, প্ৰাৰ্থনা কৰ, ভিক্ষা কৰ, ৫। বিয়া
কৰাবৰ কাৰণে কন্যা খোজ, অনুৰোধ কৰ।

মার্গঃ পু. (মাৰ্গতে মৃগাতে ইতি বা মার্গ মৃগ বা ঘঞ)
১। পথ, আলিবাট, ৰ ২। ৭২; ২। নিয়ম, নিয়মিত
ধাৰা, স্বাভাৱিক গতি, ৩। সী, পৰিসৰ, ৪। (শৰীৰত)
কটা দাগ, চিহ্ন, ৫। গ্ৰহৰ গতিপথ, ৬। অনুসন্ধান,
অশ্বেষণ, ৭। খাল, খাৱৈ, ৮। উপায়, পদ্ধতি, ধৰণ,
প্ৰণালী, ৯। শৌচদ্বাৰ, ১০। কস্তূৰী, ১১। মৃগশিৰা
নক্ষত্ৰ, ১২। আঘোণ মাহ, --তোৰণং বিজয়
তোৰণ, —দৰ্শকঃ পথ প্ৰদৰ্শক, উপদেষ্টা, —ধেনুঃ,
ধেনুকং ৪ ক্ৰোশ দ্ৰব্ধ, —পালিঃ স্তম্ভ, —বন্ধনং
পথ বা গতিবোধক গড় বা কোঠ, —শোধকঃ পথ
পৰিষ্কাৰ কৰি আগ বঢ়া আগৰণুৱা, —স্থ বাটৰুৱা,
—হৰ্ম্যং পথৰ কাষত থকা ডাঙৰ অট্টালিকা।

মার্গকঃ আঘোণ মাহ।

মার্গণং, —ণা ক্ৰী. ১। ভিক্ষাচৰণ, প্ৰাৰ্থনা, অনুৰোধ,
২। অশ্বেষণ, পৰীক্ষা, অনুসন্ধান, —ণঃ ১। প্ৰাৰ্থী,
ভিক্ষাৰী, ২। কাঁড়, ৰ ৯। ১৭; ৩। সংখ্যা ‘৫’।

মাগশিৰঃ, মাগশীৰ্ষঃ আঘোণ মাহ।

মাগশিৰী, মাগশীৰী আঘোণ মাহৰ পূৰ্ণিমা।

মাগিকঃ ভ্ৰমণকাৰী, পথটিক, পথিক।

মাগিত বিণ. অশ্বেষিত।

মাৰ্গ্য বিণ. (মৃজ গাং) মাৰ্জনীয়, অশ্বেষণীয়।

মাৰ্জ মাৰ্জনে ধবনৌ (চুৰা উ সক মাৰ্জয়তি—তে) ১। ঘঁহি-

ধঁহি চাফ কৰ, পৰিষ্কাৰ কৰ, মচি পেলা, ২। শব্দ
কৰ, ধবনি তোল।

মাৰ্জঃ প. (মাৰ্জ গিচ অচ) ১। বিষ্ণু, ২। চাফ-
চিকুণতা, ৩। ধোবা।

মাৰ্জনং ক্ৰী. মাৰ্জ ভাৱে লুট) ১। মাজন, ঘঁহন, ২। মচি
পেলোৱা, ৩। শৰীৰত সুগন্ধি তেল-চাবোনাৰি ঘঁহি
পৰিষ্কাৰকৰণ, —নঃ লোপ্ত বৃক্ষ, —ণা ১। মাজন,
ঘঁহন, ২। ঢোল বা দবাৰ মাত, —ণী বাঢ়নী।

মাৰ্জাৰঃ, —লঃ (মৃজ আৰন) ১। মেকুৰী, ২। জহামাল,
—কষ্ঠঃ ম’ৰা চৰাই, —কৰণং এবিধ যৌনক্ৰিয়া
ভঙ্গি, —কণী চামুণা।

মাৰ্জাৰকঃ পু. ১। মেকুৰী, ২। ম’ৰা চৰাই।

মাৰ্জাৰী ক্ৰী. ১। মাইকী মেকুৰী, ২। জহামাল,* ৩। কস্তূৰী
মৃগ।

মাৰ্জাৰীয়াঃ —লীয়াঃ ১। মেকুৰী, ২। শূদ্ৰ।

মাৰ্জিত বিণ. ১। পৰিষ্কৃত, সংস্কৃত, ২। ভূষিত, —তা
চেনি, মছলা দিয়া দৈ।

মাৰ্ত্তণ্ডঃ পু. (মৃতশ্বাসৌ অশ্বেষতি মৃতশ্চ অণ) ১। সূৰ্য,
উ ৬। ৩; ২। আকন গছ, ৩। গাহৰি, ৪। সংখ্যা
‘১২’।

মাৰ্ত্তিক বিণ. (মৃত্তিকা ঠক) মাটিৰে তৈয়াৰী, মৃন্ময়,
—কং ক্ৰী. মাটিৰ লতা, —কঃ মাটিৰ কলহ, কলহৰ
ঢাকনী।

মাৰ্ত্য ক্ৰী. মৰণশীলতা।

মাৰ্দ্দঙ্গং ক্ৰী. নগৰ, চহৰ, —ঙ্গঃ ঢুলীয়া।

মাৰ্দ্দঙ্গিকঃ ঢুলীয়া।

মাৰ্দ্দঙ্গং ক্ৰী. (মৃদোৰ্ভাৱঃ মৃদ্য অণ) পৰৰ দুখ দেখি
পীড়াবোধ। মৃদুতা, দুৰ্বলতা, কোমলতা, দয়া, গী
১৬। ২; —ৰঃ পু. এবিধ বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি।

মাৰ্দ্দিক বিণ. আঙ্গুৰেৰে তৈয়াৰী, —কং মদ।

মাৰ্মিক বিণ. মৰ্মবোধক, মৰ্ম বৃজা ব্যক্তি।

মাৰ্ষঃ, মাৰ্ষিকঃ মৰিচা শাক।

মাষ্টিঃ ক্ৰী. ঘঁহন, পিহন, মাজন, শুদ্ধিকৰণ।

মালাং ক্ৰী. (মা ৰণ লভৃম) ১। খেতি-পথাৰ, যে ১৬;
২। ওখ ঠাই, মালভূমি, ৩। বননি, —লঃ ১। শ্ৰেষ্ঠ
জাতি, ‘মালাঃ ভিল্লাঃ কিৰাতাশ্চ শ্ৰেষ্ঠজাতয়ঃ’, মহা
৬। ৯। ৩৯; ২। এখন ৰাজ্যৰ নাম, ৩। বিষ্ণু, ‘মাং
লক্ষ্মীং লাভীতি বিষ্ণুঃ’।

মালকং ক্রী. ১। স্থলপদ্ম, ২। মালা, —কঃ ১। নিম
গছ, ২। বননি, ৩। নাৰিকলৰ কোৰোকা।

মালতিঃ, তী ক্রী. ১। মালতী লতা, ফুল, ২। ফুলৰ
কলি, ৩। কুমারী (শক্তি নোহোৱা) ছোৱালী, ৪। ৰাতি,
৫। জোনাক, —ক্ষাৰকঃ সূৰগা, —পত্ৰিকা জায়ফলৰ
বাকলি, —ফলং জায়ফল, —মালা মালতী ফুলৰ
মালা।

মালয়ঃ চন্দন কাঠ।

মালয়ঃ পু. ১। মালয় ৰাজ্য, ২। মালয় ৰাগ (সঙ্গীত)।

মালসী এবিধ লতা।

মালা ক্রী. (মতি মানহেতুৰ্ত্তরতীতি মা বণ্ টাপ লভুম)

১। ফুলৰ হাৰ, মালা, ২। শ্ৰেণী, শাৰী, মে ৯; ৩।
গোষ্ঠী, সমূহ, সমষ্টি, ৪। হাৰ, মুক্তাৰ হাৰ, ৫। নাম
মালা, নাম সংগ্ৰহ, ৬। কৰ মালা, জপ, (১০৮
জপ কৰিবলৈ হ'লে অনামিকা আঙুলিৰ গুৰিৰ পৰা
আৰম্ভ কৰি কনিষ্ঠা অনামিকা মধ্যমা তৰ্জনীৰ মূৰ হৈ
মধ্যমাৰ গুৰিলৈকে গণনাত দহ হয়। এনেকৈ দহবাৰ
আৰু তৰ্জনীলৈকে আঠ), —কৰঃ, কাৰঃ ১। ফুলৰ
মালা তৈয়াৰ কৰোঁতা, মালী, ২। মালাকাৰ জাতি।

মালিকঃ মালাকাৰ, মালী, —কা ক্রী. ১। মালা, হাৰ,
২। শ্ৰেণী, শাৰী, মুক্তাহাৰ, ৩। মালতী ফুল, ৪। তিচী
ঙটি, ৫। দুহিতা, কন্যা, ৬। অটালিকা, প্ৰাসাদ,
৭। এবিধ চৰাই, ৮। সুৰা, ৯। এখন নদী।

মালিনী ক্রী. ১। মালী, তিৰোতা, ২। চম্পা নগৰী, ৩।
সাত বছৰীয়া কুমারী কন্যা। দুৰ্গা পূজাৰ সময়ত
দুৰ্গাৰ প্ৰতীক ৰূপত পূজা কৰা হয়। কুমারী পূজা;
৪। দেৱী দুৰ্গা, ৫। আকাশী গঙ্গা, ৬। ছন্দ বিশেষ—
মালিনী বৃত্ত।

মালিন্যঃ ১। মলিনতা, ২। কলুষতা, ৩। পাপ, কালিমা,
৪। দুখ-কষ্ট।

মালী(ন) পু. (মালা অন্ত্যসোতি মালা ইনিঃ) ১। মালাকাৰ,
২। ৰাক্ষস সুকেশৰ এজন পুত্ৰৰ নাম, ৩। (জন্তুমাল)
পিন্ধি থকাৰ কাৰণে) শিৱ।

মালুঃ পু. (মু ঞ্ণ) ১। নাৰী, ২। এবিধ লতা, —ধানঃ
এবিধ সাপ, মালুয়া সাপ। আঠ বিধ নাগৰ অন্তৰ্গত
এবিধ।

মালুৰঃ পু. (মা লুঙ ৱাহলকাং ৰঃ) ১। বেল গছ, ২।
ওঁ গছ।

মালৈয়া ডাঙৰ এলাচি।

মালোপমা এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ। ইয়াত এটা উপমেয়ক
মালা এধাৰিৰ দৰে বহুতো উপমানৰ লগত শিক্কি
কৰা হয়।

মাল্যঃ ক্রী (মালা য়াঞ) ১। ফুল, গী ১১।১১;
২। ফুলৰ মালা, ৩। মূৰত পিন্ধা মালা, —পুষ্পঃ
ভাং গছ।

মাল্যৱান(৭) পু. (মালা মতুপ মস্য ৰঃ) ১। এখন পৰ্বতৰ
নাম, ৰ ১৩।২৬; ২। এজন দানৱ। সুকৃত নামৰ
ৰাক্ষস আৰু গন্ধৰ্ব কন্যা দেৱতীৰ পুত্ৰ। এওঁৰ
ভায়েক সমালীৰ কন্যা নিকষা আৰু পুলস্ত্য পুত্ৰ
বিশ্ৱসূৰ পুত্ৰ হ'ল ৰাৱণ। মাল্যৱানে কৰা কঠোৰ
তপস্যাৰ ফলস্বৰূপে ব্ৰহ্মাৰ পৰা স্বৰ্ণপুৰী লক্ষ্য লাভ
কৰে যদিও কুবেৰে দখল কৰাত তেওঁ সপৰিৱাৰে
লক্ষ্য ত্যাগ কৰে। পিচত ৰাৱণে কুবেৰৰ হাতৰ পৰা
লক্ষ্য উদ্ধাৰ কৰে আৰু মাল্যৱানক মন্ত্ৰীপদ দান কৰি
নিজৰ লগত ৰাখে, ৩। এখন নদীৰ নাম।

মাল্যাপণঃ ফুলৰ মালাৰ দোকান।

মাল্লঃ পু. এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি।

মাল্লৱী ক্রী. মালয়ুজৰ প্ৰতিযোগিতা।

মাষঃ পু. (মাষস্য ফলং মাষ অণ) ১। মাটি মাহ, ২।
সোণৰ জোখ, পণৰ কুড়ি ভাগৰ এভাগ, 'মাষো
ৱিংশতিতমো ভাগঃ পণস্য'; পাঁচ ৰতি, সুশ্ৰুত, ৩।
মুখ, ভেৰা, —বৰ্ষকঃ সোণাৰি, —ভক্তৰসিঃ মাহ,
চাউল, দৈ, ঘিউ, মৌ মিহলাই দিয়া ভোগ, নৈবেদ্য।

মাষাদঃ পু. কাছ।

মাষাজ্যঃ ক্রী. ঘিউৰে ৰন্ধা মাহৰ আঞ্জা বিশেষ।

মাষিক বিণ. এমাষ ওজনৰ।

মাষীৰ্ণং, মাষ্যং মাহ খেতি।

মাস্ পু. (মাঙ মানে অসুন) ১। চন্দ্ৰ, ঋবে ১০।১২।৭;
২। বহাগ জেঠাদি মাহ, মনু ২।৩৪ (ক্রী) মাস।

মাসঃ পু. (মস পৰিমাণে ভাৱে য়াঞ) ১। 'মাষ'
পৰিমাণ বা জোখ, ২। মাহ, তুচ্ছ কৃষ্ণকৰ্ম্মস্বাত্মক
কাল, বহাগৰ পৰা চ'তলৈ এই বাৰটা মাহ, ৩। সংখ্যা
'১২', —কালিক বিণ. মাহেকীয়া, —জাত এমহীয়া
(শিশু), —জ্ঞঃ এবিধ কুকুৰা জাতীয় জন্তু, —নেম
এমাহত দিব লগীয়া, —প্ৰমিতঃ অমৰস্য, —প্ৰক্ৰেণঃ
মাহৰ আৰম্ভণি, —মানঃ এবছৰ।

মাসক: এটা মাহ।

মাসৰ: ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

মাসল: এটা বছৰ।

মাসানুমানিক বিণ. মাহেকীয়া।

মাসান্ত: অমারস্যা।

মাসাহাৰ বিণ. মাহটোত এবাৰহে ভোজন কৰোঁতা।

মাসিক বিণ. (মাস ঠন) ১। মাহেকীয়া, ২। এটা মাহত দিব লগীয়া, ৩। এটা মাহৰ বাবে নিযুক্ত, —কং মৃতকৰ প্ৰথম বছৰটোত প্ৰতি মাহে অমারস্যাব দিনা কৰা শ্রাদ্ধ।

মাসীন বিণ. ১। এমহীয়া, ২। মাহেকীয়া।

মাসুৰী ক্ৰী. ১। ডাঢ়ি, ২। মাহীয়েক।

মাস্ম অব্য. (মা চ অচ্) 'নকৰিবা'— এই অৰ্থবোধক অব্যয়। ক্ৰৈৱ্যং মাস্ম গমঃ প্ৰাৰ্থ। গী ২।৩।

মাহ্ মানে (ভা উ স মাহতি, —তে) ১। জোখ ল, ২। ওজন কৰ।

মাহাকুল,—কুলীন বা ল বিণ. উচ্চবংশজাত, অভিজাত।

মাহাজনিক বিণ. ১। মহাজন (বণিক) সম্বন্ধীয়, ২। মহান ব্যক্তি সম্বন্ধীয়।

মাহাত্মিক বিণ. উচ্চমনা, উদাৰ, মহান, যশস্বী।

মাহাত্ম্যং ক্ৰী. ১। মহিমা, মহাত্মতা, ২। উদাৰতা, ৩। ঐশ্বৰ্য্য, ৪। কোনো দেৱতাৰ বিগ্ৰহ অথবা মন্দিৰৰ অলৌকিক ক্ষমতাৰ প্ৰতি সাধাৰণ লোকৰ যি বিশ্বাস, যেনে কামাখ্যাধামৰ মাহাত্ম্য, ৫। কোনো দেৱতাৰ ঐশ্বৰিক শক্তি বৰ্ণনা কৰি লিখা গ্ৰন্থ, যেনে 'দেৱী মাহাত্ম্য'।

মাহাৰাজিক বিণ. ৰাজকীয়, সম্ৰাটৰ বাবে যোগ্য।

মাহাৰাজ্যং সৰ্বভৌমত্ব।

মাহিনং ক্ৰী. ৰাজ্য।

মাহিৰ: পু. ইন্দ্র।

মাহিৰক: পু. ম'হ-ৰথীয়া।

মাহিৰিক: পু. ১। ম'হৰথীয়া, ২। ব্যভিচাৰিণী স্ত্ৰীৰ প্ৰেমিক, ৩। নিজৰ পত্নীৰ বেশ্যাবৃত্তিৰে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা ব্যক্তি।

মাহিৱতী ক্ৰী এখন নগৰী। হৈহয় বংশীয় ৰজাসকলৰ ৰাজধানী।

মাহিষ্য: পু. ক্ষত্ৰিয়ৰ ঔৰসত বৈশ্যৰ গৰ্ভজাত সন্তান। এটা বৰ্ণসম্বন্ধৰ জাতি।

মাহেন্দ্ৰ বিণ. (মহেন্দ্ৰ অন) ইন্দ্র সম্বন্ধী, —স্ত্ৰী ১। ইন্দ্র পত্নী, ২। পূব দিশ, ৩। গাই গৰু।

মাহেং বিণ. (মহা ঢক) সাংসাৰিক, পাৰ্থিৱ, —মঃ ১। মঙ্গল, গ্ৰহ, ২। প্ৰৱাল, —স্ত্ৰী গাইগৰু।

মাহেশী ক্ৰী. (মহেশ অণ ঙ্ৰীষ) দুৰ্গা।

মাহেশ্বৰ: শিৱভক্ত, —ৰী ক্ৰী. ১। অন্নপূৰ্ণা, ২। বিষ্ণু, ৩। এখন পীঠস্থান, ৪। এখন উপপূৰ্ণাণ।

মি ক্ষেপে (স্বা উ স মিনোতি মিনুতে) ১। নিষ্ক্ষেপ কৰ, দলিয়া, সিঁচি পেলা, ২। নিৰ্মাণ কৰ, তৈয়াৰ কৰ, ৩। জোখ ল, জোখ, ৪। স্থাপন কৰ, ৫। অনুমান কৰ, চা।

মিচ্ছ বাধে (তুদা প স মিচ্ছতি) ১। বাধা দি, ৰুদ্ধ কৰ, ২। বিৰক্ত কৰ, আমনি কৰ।

মিত বিণ. (মা ক্ৰঃ) ১। পৰিমিত, সীমিত, ২। ধ্বনিত, ৩। অলপ পৰিমাণৰ, ৪। জোখ লোৱা, ৫। পৰীক্ষিত, —ভাৰী (ন) —ৰাক্ অল্পভাৰী, 'জুখি' কথং কোৱা, শি ২।১৩।

মিতঙ্গম বিণ. লাহে লাহে গমনকাৰী, —মঃ হাতী।

মিতম্পচ বিণ. ১। জুখি ৰান্ধা, কমকৈ ৰান্ধা (ৰান্ধনি), ২। কৃপণ।

মিতাশন বিণ. অল্পভোজী। (সদায়) কমকৈ আহাৰ কৰা লোক।

মিতি: ক্ৰী. (মা ভাৱে ক্তিন) ১। মান, জোখ, মাপ, ২। জ্ঞান, বিজ্ঞান ৩। প্ৰমাণ, সাক্ষ্য।

মিত্ৰং ক্ৰী. (মিনোতি মানং কৰোতি ইতি মা ক্ৰঃ) ১। বন্ধু, মিত্ৰ, সুহৃদ, ২। সহযোগী, ৰজাৰ অনুকূল প্ৰতিবেশী, 'অপুত্ৰস্য গৃহং শূন্যং সমিত্ৰবহিতস্য চ মুখস্য চ দিশঃ শূন্যাঃ সৰ্ৱশূন্যা দৰিদ্ৰতা'। হিপ, —ত্ৰঃ পু. ১। সূৰ্য্য, ৰা ২।২৫।২২; ২। দ্বাদশাদিত্যৰ এজন, মহা ১।৬৫।১৫; ৩। মৰুৎসকলৰ এজন, ৪। উৰ্জাগৰ্ভজাত বশিষ্ঠৰ পুত্ৰ, —ম্ল. বিশ্বাসঘাতক, —ক্ৰতু, দ্ৰোহী (ন) বন্ধুৰ বিৰুদ্ধে যোৱা, বন্ধু বিদ্বেষী, —ভাৱ: মিত্ৰতা, —ৰত্নসল বন্ধুপ্ৰেমী।

মিত্ৰযু বিণ. মিত্ৰবৎসল, বন্ধুপ্ৰেমী, —মুঃ পু. এজন ঋষি, লোমহৰ্ষণৰ শিষ্য।

মিত্ৰলাভ: পু. বন্ধুলাভ, সুহৃদপ্ৰাপ্তি। পঞ্চতন্ত্ৰৰ পাঁচটা খণ্ডৰ এটাৰ নাম।

মিথ্ ৰথে মেধায়াম (ভা উ সক মেথতি —তে) ১। সংযুক্ত কৰ, যোগ কৰ, লাগ কৰ, যোৰা লগা, ২। সন্নিবিষ্ট কৰ, হত্যা কৰ, ৩। বোধ কৰ, বুজি ল, জ্ঞা. ৪। বিবাদ কৰ, কাঁজিয়া কৰ।

মিথঃ (স্) অবা. দুজনৰ মাজত, পৰস্পৰ, মনু
৪।১।১৭; আনে নুশুনাকৈ, মনে মনে, গুপতে আদি
বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ হয়।

মিথিলঃ বিদেহ ৰাজ্যৰ ৰজা। —লা ক্ৰী. এজন প্ৰসিদ্ধ
নগৰী। জনক ৰজাৰ ৰাজধানী, —লাঃ মিথিলাৰ
প্ৰজা।

মিথুনং ক্ৰী. (মিথ কিং উগন) ১। ক্ৰী-পুৰুষৰ যুগল।
মতা-মাইকী। ‘যং ক্ৰৌঞ্চমিথুনাদেকমরধীঃ
কামমোহিতম, বা ১।২।১৫; ২। মেঘাদি দ্বাদশ
বাৰ্শৰ অন্তৰ্গত দ্বিতীয় বাৰ্শ, ৩। যৌনসঙ্গম, ৪।
যজ্ঞ সন্তান, ৫। সংযোগ, সন্ধিস্থল, ৬। (বাক্য)
উপসৰ্গৰ লগত ধাতুৰ সংযোগ, —ব্ৰতী সহবাসত
ব্ৰতী (অভাস), —ভাৱঃ যৌন সঙ্গম।

মিথুনেচৰ চকৈ-চকোৱা।

মিথ্যা অবা (মথতে মেথতে হিনস্তি রেতি মথ মেথ
কাপ) ১। মিছাকৈ, অসত্যভাৱে, ২। ওলোটাকৈ,
বিপৰীতভাৱে, ৩। নিষ্ফলভাৱে, উদ্দেশ্যহীনভাৱে,
—চাৰ বিণ কপটাচাৰ, দান্তিক, প্ৰবঞ্চক, —দৰ্শনং
—দৃষ্টিঃ নাস্তিকতাবাদ, —ভিযোগঃ মিছা অভিযোগ,
—ভিশংসনং মিছা অভিযোগ, মিছা অপবাদ,
—মতিঃ ভ্ৰান্তি।

মিথ্যাগ্ৰহঃ ভুল বুজা।

মিথ্যাজ্ঞানং মিছা বুদ্ধি, ভ্ৰান্ত ধাৰণা।

মিথ্যাপুৰুষঃ দেখাত পুৰুষ।

মিদ ক) মিহি (১) (চুৰা প অ মিন্দয়তি); (২) (ভা উ
স মেদতি —তে); ৩) (দিৱা প অক মেদতি), ১।
পিছল হ, তেলেৰে পিছল কৰ, গলি যা,
তেলতেলীয়া হ, চৰ্ব্বযুক্ত হ, মৰম কৰ, স্নেহ কৰ,
খ) বধ মেথয়োঃ (ভা উ সক মেদতি —তে)
সংযুক্ত কৰ, যোগ কৰ, আঘাত কৰ, হত্যা কৰ,
বজি ল, চিন্তা কৰ, বিবাদ কৰ।

মিহং ক্ৰী. ১। সোৰোপালি, ২। অলসতা, জড়তা।

মিহ্ সেচে (ভা প স মিহতি) ১। সিঁচ, সিঞ্চন কৰ,
ছটিয়া, তিয়া, ২। শ্ৰদ্ধা কৰ, পূজা কৰ।

মিহ্মিন বিণ. নাকে মাতা, খোনা।

মিল শ্লিষি (ভূদা উ অ মিলতি —তে) ১। লগ কৰ, লগ
হ, ২। একত্ৰিত কৰ, লগ থা, একলগ হ, একগোট
খা, ৩। মুখামুখি হ, ৪। সম্ভাৰিত হ।

মিলনং ক্ৰী. ১। মিলন, সংযোগ, ২। সাক্ষাৎ, ৩। মুখামুখি,
সংমিশ্ৰণ।

মিলিত বিণ. (মিল ক্ৰ) ১। যুক্ত, শ্লিষ্ট, নিষ্পন্ন, ২। মিশ্ৰিত,
সংযুক্ত, ভেটোভেটি হোৱা।

মিলিন্দঃ মৌমাখি, ভোমোৰা।

মিলিন্দকঃ এবিধ সাপ।

মিশ্ ধবনৌ, কোপে (ভ্ৰ প অ মেশতি) ১। শব্দ কৰ
বা তোল, ধবনিত কৰ, ২। খং কৰ, ক্ৰোধান্বিত হ।
মিশ্ যুতাম (চুৰা উ স মিশ্ৰয়তি —তে) মিশ্ৰণ কৰ,
মিলা, মিহলা, লগ কৰ, সংযোগ কৰ, শ ৮।৩১

মিশ্ৰ বিণ (মিশ্ৰ বাচলকং ৰক) ১। মিশ্ৰিত, সংযুক্ত, ২। নানা
বিধৰ, আউল লগা, —শ্ৰং ক্ৰী. এবিধ মূলা, মিশ্ৰণ, —শ্ৰং
শ্ৰদ্ধাভাজন ব্যক্তি, শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তি, নামৰ শেষত উপাধিকপে
ব্যৱহাৰ হয়, যেনে আয়ামিশ্ৰাঃ, —জঃ, —স্বৰ্ণ মিহলি
ৰঙৰ, —স্বৰ্ণং এবিধ অগৰু, —শঙ্কঃ খচৰ।

মিশ্ৰক বিণ বিবিধ, মিশ্ৰিত, সানমিহলি, —কঃ ১।
ঔষধ মিহলি কৰোঁতা, ২। ভেজালকাৰী, —কং
এবিধ নিমখ।

মিশ্ৰণং মিহলিকৰণ, সংমিশ্ৰণ।

মিশ্ৰিত ১। একলগ কৰা, মিহলি কৰা, ২। সংযোজিত
সংযুক্ত, ৩। শ্ৰদ্ধাভাজন, শ্ৰদ্ধেয়।

মিশ্ৰেয়া ক্ৰী. এবিধ শাক। মধুৰিকা (মধুসৌলেং?) শাক।

মিষ্ ক) সেচনে (ভা প স মেহতি) সিঁচি দি, সিঁচ
কৰ।

খ) স্পৰ্কে (ভূদা প স মিহতি), ১। চকু মেল, চকু
টিপ মাৰ, ২। চা, দেখ, ৩। প্ৰতিদ্বন্দ্বী হ, মুখামুখি
হ, (আনক) চেৰ পেলা, উদ— ১। চকু মেল, গী
৫।৯, ২। উঠ, উজ্জ্বল হ, চকমকা।

মিষঃ ক্ৰী. (মিষ কঃ) ছল, ভেঁশচন, প্ৰবঞ্চনা, নৈ
১।১১৮; —ষঃ মুখামুখি, প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা।

মিষ্ট বিণ. (মিষ ক্ৰঃ) ১। মিঠা, সোৱাদ লগা, ২। সিঁচ,
পানীত তিতা, —ষ্টং মিঠাই, মিষ্টান্ন, —ষ্টঃ মধুৰ বস।

মিষ্টপাকঃ চেনিৰ বসত পগোৱা ফল, ‘মোৰকৰা’।

মিষ্টান্নং ক্ৰী. মিঠাই।

মিহ্ সেচনে (ভা প স মেহতি) ১। প্ৰস্ৰাব কৰ, মূত,
২। সিঁচ কৰ, তিয়া, সিঞ্চন কৰ, ৩। বীৰ্য (ভ্ৰুক)
নিষ্ক্ষেপ কৰ।

মিহিকা ক্ৰী. (মিহ কুন উপ) কুঁহলী, নীচাৰ, বৰক।

মিহিৰ: পূ. (মেহয়তি সেচয়তি জলেনেতি মিহ কিৰচ)
১। সূৰ্য্য, নৈ ২। ৩৬; ২। মেঘ, ৩। চন্দ্র, ৪। বতাহ,
বায়ু, ৫। বুঢ়া মানুহ।

মী ক) বধে (ক্ৰো উ স মীনাতি মীনিতো) ১। বধ কৰ,
হত্যা কৰ, আঘাত কৰ, ২। হ্ৰাস কৰ, ৩। পৰিৱৰ্তন
কৰ, ৪। ধ্বংস কৰ, উলঙ্ঘন কৰ।

খ) গত্যাং মত্যাং (চুৰা, ভ্ৰা, সক মায়য়তি, ময়তি)
গ) বধে (দিৱা আ স মীয়তে) ১। বধ কৰ, আঘাত
কৰ, ২। মৃত্যু হ, ধ্বংস কৰ, নাশ কৰ।

মীঢ় বিণ. ১। মৃত্যু, মৃত্যু ত্যাগ কৰা, ২। সিক্ত।

মীঢ়মঃ, মীঢ়ান (স) পু সদাশিৱ।

মীনঃ পূ. (মীয়তে ইতি মীঞ হিংসায়াম্ নক) ১। মাছ,
ৰ ১। ৭৩, ২। মীন ৰাশি। ৰাশিচক্ৰৰ দ্বাদশ ৰাশি,
৩। বিষ্ণুৰ প্ৰথম অৱতাৰ, —কেতনঃ কামদেৱ,
—গন্ধা সত্যৱতী, মৎসগন্ধা, —গন্ধিকা জলাশয়,
পৃথ্বী, —ৰজঃ —ৰজঃ মাছৰোকা চৰাই।

মীনৰঃ মকৰ, জলহস্তী, ঘৰিয়াল।

মীনা ক্ৰী. উষাৰ কন্যা, কণাপ মুনিৰ পত্নী, —শ্ৰী চেনি,
—শ্ৰীণঃ খঞ্জন পক্ষী, —শ্ৰীমঃ সমুদ্ৰ, —শ্ৰী মাছৰ
দৰে চকু যুক্ত।

মীম্ শব্দে গতো (ভ্ৰা, প, অক, সক গতো, মীমতি)
১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। শব্দ কৰ, ধ্বনি
তোল।

মীমাংসকঃ পূ. (মীমাংসাম অধীতে ৱেদ বা ইতি বুন)
১। মীমাংসা দৰ্শনত অভিজ্ঞ, অনুগামী,
২। অন্বেষণকাৰী, অনুসন্ধানকাৰী।

মীমাংসনং অন্বেষণ, অনুসন্ধান, পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা।

মীমাংসা ক্ৰী. (মান ৱিচাৰে সন্ অঃ টাপ) ভাৰতীয়
ষড়দৰ্শনান্তৰ্গত দৰ্শনশাস্ত্ৰ বিশেষ। এই দৰ্শনৰ মুঠতে
কুৰিটা অধ্যায়। তাৰ ভিতৰত মহৰ্ষি জৈমিনি প্ৰণীত
পূৰ্বমীমাংসাৰ বাৰটা অধ্যায়ত যজ্ঞাদি কৰ্মকাণ্ডৰ
বিৱৰণ দিয়া হৈছে। বাদৰায়ণ প্ৰণীত উত্তৰমীমাংসাৰ
চাৰিটা অধ্যায়ত পৰ ব্ৰহ্মৰ নিকপণ কৰা হৈছে।
বাকী চাৰিটা অধ্যায় মহৰ্ষি সঙ্কৰ্ষণে প্ৰণয়ন কৰে।
ইয়াক উপাসনা কাণ্ড কোৱা হয়। মীমাংসাদৰ্শনৰ দুটা
ভাগ হলেও পূৰ্ব আৰু উত্তৰ সম্পূৰ্ণ পৃথক। পূৰ্ব
মীমাংসাক, মীমাংসা আৰু উত্তৰ মীমাংসাক বেদান্ত
বোলা হয়, আৰু দুয়োখন সম্পূৰ্ণ সুকীয়া দৰ্শন শাস্ত্ৰ।

মীৰঃ পূ. ১। সাগৰ, ২। পৰিসীমা, চৌহদ।

মীল্ নিমেৰে (ভ্ৰা প অ মীলতি) ১। চকু মুদ, চকু বন্ধ
কৰ, ২। চকু টিপ মাৰ, ৩। বন্ধ কৰ, ৪। ক্ষীণ হ,
অন্তৰ্ধান হ, ৫। মিল হ, মিলি যা, উদ— ১। চকু
মেল, ২। জাগৃত কৰ, উঠা, ৩। বিস্তাৰ কৰ, ফুলা,
৪। প্ৰকাশ হ, উঠ, নি— ১। চকু বন্ধ কৰ, মন
১। ৫২; ২। চকু মুদ (মৃত্যু হ), ৩। অস্পষ্ট হ,
৪। অন্তৰ্হিত হ, অন্ত যা।

মীলনং ক্ৰী. চকু বন্ধকৰণ, চকু টিপ মৰা কাৰ্য্য, ফুল
লেৰেলি বন্ধ হোৱা।

মীলিত বিণ. ১। বন্ধকৃত, বন্ধ, ২। অৰ্দ্ধ স্ফুটিত
ভালকৈ নুফুলা, ৩। অন্তৰ্হিত, —তং এবিধ
অৰ্থালঙ্কাৰ। একে (স্বাভাৱিক অথবা কৃত্ৰিম) লক্ষণৰ
কোনো বস্তুৰ দ্বাৰা তেনে লক্ষণৰ অন্য বস্তুৰ গোপন
হলে মীলিত অলঙ্কাৰ হয়।

মীৱ পীৱে (ভ্ৰা প অ মীৱতি) পীৱঃ স্থলীভাৱঃ, ১। শকত
হ, মোটা হ, ২। যা, গমন কৰ।

মীৱৰঃ পূ. সেনাধ্যক্ষ।

মীৱা ক্ৰী. ১। পেলু, ফিটা পেলু, ২। বতাহ, বায়ু।

মুঃ পূ. (মব ডুন) ১। শিৱ, ২। বন্ধন, ৩। মোক্ষ, ৪। চিত্ত

মুকুঃ পূ. (মুচ কুঃ) মুক্তি, মোক্ষ।

মুকুটং ক্ৰী. (মন্ধুতে মণ্ডয়তি ইতি মক উটন
শিৰোভূষণ, কিৰীটি।

মুকুটী আঙুলিৰে শব্দ কৰা, টিলিকি মৰা।

মুকুন্দঃ পূ. ১। বিষ্ণু, ২। পাৰদ, ৩। এবিধ ৰত্ন, ৪। কুৰেৰ
এটা ভাগাৰ নাম, ৫। এবিধ ঢোল বা দৰা।

মুকুন্দকঃ পূ. পিঁয়াজ।

মুকুৰঃ পূ. (মক উৰচ) ১। দৰ্পণ, দাপোণ, ২। ফুলৰ
কলি, ৩। কুমাৰৰ দণ্ড, ৪। বকুল গছ, ৫। মল্লিক
(ফুলৰ)। গছ।

মুকুলং, লঃ পূ. ১। কলি, মে ২১; ২। শৰীৰ, ৩। অত্যা
মুকুলিকা ক্ৰী কেঁচুৱাক টোপনি অহাবলৈ নিম্নস্বৰে গৈ
গীত, নিচুকনি গীত।

মুকুলিত বিণ. ১। কলিযুক্ত, ২। আধা ফুলা।

মুকুট, মুকুটক এবিধ মাহ জাতীয় শস্য।

মুক্ত বিণ. (মুচ্ ক্ত) ১। উন্মোচিত, খোলা, শিথিলীকৃত,
টিলা, ২। এৰি দিয়া, ৩। ত্যাগ কৰা, পৰিত্যক্ত,
৪। দলিয়াই পেলোৱা, নিক্ষিপ্ত, ৫। উদ্ধাৰ কৰ।

৬। প্রদত্ত, —কৃতঃ মোক্ষপ্রাপ্ত। সংসারব বন্ধনব
পৰা সম্পূর্ণভাবে মুক্ত, —কৃতঃ বৌদ্ধ ধৰ্মী, —কৃতকঃ
মোট সলাই উঠা সাপ, —কৃতঃ অব্য। উচ্চবরে,
চিঞবি, —কৃত উদার, দানশীল, —চক্ৰঃ (স) সিংহ।
মুক্তকং ক্রী. ১। ক্ষেপণাত্ম, ২। সাধারণ গদ্যবচনা,
৩। স্বয়ং সম্পূর্ণ শ্লোক একোটা।

মুক্তা ক্রী. ১। মণি, বত্ন, ২। এবিধ গ্রহবত্ন, অশিস্থাত্রী
দেবতা চন্দ্র, ৩। বেশ্যা, বকিতা, —কলাপঃ
মণিহাব, —গণঃ মণিমালা, —দামন ক্রী. মুক্তাব হাব,
—পুষ্পঃ এবিধ মালতী ফুল, —প্রসূঃ শামুক,
শামুকৰ খোলা, —প্রালম্বঃ মুক্তাব হাব, —কলং ১।
মণি, বত্ন, ব ১৬।৬২, ২। এবিধ ফুল, ৩। কপূৰ,
৪। আতলচ (ফল) —মাতৃ শামুক, —লতা —স্বক
—হাবঃ মণিহাব, —শুষ্টিঃ শ্বেতাঃ শামুক।

মুক্তগাৰঃ পূ. শামুক।

মুক্তায়া (ন) ১। পাপমুক্ত আত্মা। ২। সকলো বন্ধনব
পৰা মুক্ত ব্যক্তি।

মুক্তিঃ ক্রী. (মুচ ক্রিন) ১। সংসারব বন্ধনব পৰা মুক্তি,
মোক্ষ, ২। স্বাধীনতা, ৩। আতান্তিক মুখব পৰা
নিবৃত্তি, ৪। ত্যাগ, ৫। নিক্ষেপণ, ৬। উন্মোচন,
৭। ঋণৰ পৰা মুক্তি, খালাচ, —ক্ষেত্রং বাবাগসী,
—মার্গঃ মোক্ষৰ পথ, —মুক্তঃ ধূপ।

মুক্তিলং ক্রী. ক্রীভগবন্তব এটা নাম। মুক্তিদাতা।

মুক্তিমণ্ডপঃ পূ. ১। কালী বিশ্বেশ্বৰৰ সৌ ফালে থকা
মণ্ডপটোৰ নাম, ২। পূৰ্বী জগন্নাথ মন্দিৰৰ সৌ
ফালে থকা মণ্ডপটোৰ নাম।

মুখং ক্রী. (খনতি বিদায়তি অন্তাদিকমনেন খন্ কৰণে
অচ মুড়াগমঃ) ১। শৰীৰব অৱয়ব বিশেষ, মুখ। নৈ
৯।৪৪; মুখৰ সাত অঙ্গ; 'ওষ্ঠৌ চ দন্তমূলানি দন্তা
জিহ্বা চ তালু চ। গলো গলাদি সকলং সত্ত্বাদং
মুখমুচ্যতে।। স্বস্তী আক শিশুব মুখত চুখন কৰাত
কোনো দোষ নাই। 'স্ত্রীমুখং বালমুখং ন দৃষ্টং মনু-
ব্রবীৎ।', ২। মুখমণ্ডল, ৩। নাকটি, জন্তুব মুখ,
৪। সমুখৰ অংশ, কাঁড়ৰ আগ বা মূৰ। কোনো
তীক্ষ্ণ বস্তুৰ আগ, ৫। শিশু, যেনে পূব মুখ, দক্ষিণ
মুখ, ৬। স্তন বা ওষ্ঠাবৰ মুখ, বীট, ৭। চক্ৰইব গৌট,
৮। প্রবেশ পথ, দুৱাৰমুখ, কৃ ১৮; ৯। আবৃত্তণ,
প্রাবৃত্ত, ১০। পাতনি, চিনাকি কোনো পৃথিব

ভূমিকা, মুখবন্ধ, ১১। কোনো বস্তুৰ উপবিভাগ,
১২। মূল, উৎস, হেতু, ১৩। বেদাদি শাস্ত্র,
১৪। উপায়, সন্ধিবিশেষ, 'মুখং বীজসমুৎপত্তিঃ,'
দশকপক। ১৫। প্রধান, মুখ্য, 'বাজা মুখং
মনুষ্যাণাং নদীনাং সাগৰো মুখং। নক্ষত্রাণাং মুখং চন্দ্র
আদিত্যন্তেজসাং মুখং।। পরতানাং মুখং মেকগৰ্গকঃ
পততাং মুখং। সদেৱকেষু লোকেষু ভগৱান কেণহো
মুখম।।' —কমলং পদুমব দৰে ধূনীয়া মুখ,
—গন্ধকঃ শিয়াজ, —খুৰঃ দাঁত, —চপল কথা-
চহকী, —চপেটিকা মুখত চব, —টীবিঃ জিভা,
—জঃ ব্রাহ্মণ, —দৃষণঃ শিয়াজ, —দৃষিকা মুখব
ফোঁহা, —ধারনং মুখ ধোৱা, —নিবীক্ষক আনব
মুখৰ ফালে চাই থকা লোক। এলেহুৱা, —নিজাসিনী
দেৱী সৰস্বতী, —পটিঃ ওবনী, —শিশুঃ এমুখ বা মুখ
ভৰ্তি আহাব, —পূৰণং মুখ ভৰ্তি পানী, —প্রসাধঃ
শাস্ত মুখ, —প্রিয়ঃ কমলা টেঙা, —বন্ধঃ পৃথিব
ভূমিকা, পাতনি, —বন্ধনং ঢাকনী, —দৃষণং
তামোল-পাণ, —মধু মিঠা মুখব, —বিক, —বী
লাগামব মুখত থকা সৰু শলা, —লাঙ্গলঃ গাহবি,
বৰা, —লেপঃ মুখৰ প্রসাধন, কফ বোগ, —ব্রহ্মভঃ
ডালিম গছ, —ব্রাহ্ম্যং ১। মুখেৰে বজোৱা বাদ্যযন্ত্ৰ,
যেনে— গগনা ২। মুখেৰে বজোৱা বাদ্য, যেনে
সুঁহবি, —ব্রাসঃ মুখব বতাহ সুগন্ধি কৰা জাতব
বিশেষ, —ব্রিলুপ্তিকা মাইকী ছাগলী, —ব্র্যাদনং
হামিয়া, —শক গালি-গালাজ, —শুষ্টিঃ —শোথনং
মুখ ধুই পবিত্ৰাব কৰা কাৰ্য, —শেষঃ বাহ, —শেষী
(ন) নেমু টেঙা, —স্ত্রীঃ মুখৰ সৌন্দৰ্য্য, —সুখং
সহজ উচ্চাৰণ, —সুখং ১। তাড়ি, ২। ওঁঠব বস,
—স্বাঃ লালাটি, ধুই, বেকাব।

সুখং পূ. ১। কটী, ২। লম্ব, —স্বতি নামধৰু, ১। কেপ
কেপাই থাক, কৈ থাক, ২। ঘোষণা কৰ।

মুখ্যগ্ৰিঃ পূ. (মুখং মুখ্যোঃগ্ৰিঃ) ১। গাৱানল, বনজুই,
২। মুখেৰে জুই ওলোৱা এবিধ তুত বা পিন্ধুত,
৩। চিত্তাব ওপবত) ঘৰাখৰ মুখত দিয়া অগ্নি। এয়া
লোকাচাৰ। শাস্ত্রানুসৰি মুখত দিব লাগে। 'জ্বলজ্বলং
তথা বহ্নিঃ শিবঃ স্থানে প্রদাপয়েৎ'। মুতকব মুখত
বা (শিবঃ স্থানত) অগ্নি দিবৰ সময়ত এই যন্ত্ৰ কটকি
উচ্চাৰণ কৰি শব্দ প্রদক্ষিণ কৰিব লাগে। ৪। কুত্থা কু

দৃষ্ণতং কৰ্ম জানতা রাপ্যজানতা। মৃত্যুকালব্ধং
প্রাপ্য নৰং পঞ্চত্ৰয়াগতম॥ ধৰ্মাধৰ্মসমায়ুক্তং
লোভমোহসমাবৃতম। দহেয়ং সৰ্বগাত্ৰাণি দিৱ্যান
লোকান স গচ্ছতু॥

মুখানিলঃ, —খোচ্ছাসঃ মুখৰ বতাহ, উশাহ-মিশাহ।

মুখাময়ঃ পু মুখৰ বেমাৰ।

মুখাসৰঃ মুখামৃত, মুখ সুখ। ‘মুখসুধাপানম।’

মুখোক্ষা ক্ৰী. দাৱানল। বনজুই।

মুখ্য বিণ. ১। শ্ৰেষ্ঠ, প্রধান, ২। মুখ সঙ্কীয়, ৩। অগ্রগণ্য,
—খ্যং ১। প্রধান অনুষ্ঠান, ২। বেদপাঠ, বেদশিক্ষা,
—খ্যঃ পু. নেতা, উপদেষ্টা, —চান্দ্রং মুখ্য চান্দ্র
মাহ। (গৌণৰ বিপৰীত) —নৃপঃ সজাট, —মন্ত্ৰী (ন)
প্রধান মন্ত্ৰী।

মুগ্ধঃ পু. কুকুৰা জাতীয় চৰাই এবিধ, ডাউক।

মুগ্ধ বিণ. (মুহ কৰ্ত্তৰি ক্তঃ) ১। বিমূঢ়, ২। মোহগ্ৰস্ত,
মোহিত, ৩। মুৰ্খ, ৪। সাধাৰণ, হোজা, নিৰীহ,
৫। সুন্দৰ, মনোৰম, লৰালি, শিশুসুলভ, —শ্ৰী কুমারী
ধুনীয়া ছোৱালী। মোহময়ী কুয়া। কাবাব এবিধ নায়িকা,
—রোমঃ বোপদেৱে ৰচনা কৰা ব্যাকৰণখনৰ নাম।

মুচ্ ক) কঙ্কনে, দন্তে শাঠো (ভ্ৰা আ অ মোচতে)
প্রবঞ্চিত কৰ, ঠগা। খ) মোক্ষে (তুদা উ স মুঞ্চতি
—তে) ১। এৰি দি, খুলি দি, বান্ধৰ পৰা মুক্ত কৰ,
উদ্ধাৰ কৰ, ২। ত্যাগ কৰ, কষ্ট (মাত) মুক্ত কৰ,
(অৰ্থাৎ মুক্ত কষ্টে উচ্চাৰণ কৰ), ৩। প্রত্যাখ্যান
কৰ, চুৰি কৰ, দলিয়া, নিষ্কেপ কৰ, ৪। ঢালি দি,
(চকুলো) ত্যাগ কৰ, ৫। প্রদান কৰ, ৬। (মলমূত্ৰ)
ত্যাগ কৰ। (বিজ্ঞ) মোচয়তি —তে, (সনন্ত)
মুমুক্ষতি, উদ্— (উন্মোচন কৰ, মুক্ত কৰ, ত্যাগ
কৰ, নিস্— খুলি দি, মোকলা, ত্যাগ কৰ, খালাচ
দি, গী ৭।২৮; পৰি— মুক্ত কৰ, মোকলা, মুকলি
কৰি দি, পৰি— পিচ্ছ, পৰিধান কৰ, স্নি— বিমোচন
কৰ (চকু পানী) পেলা, ত্যাগ কৰ, দলিয়া।

মুচকঃ লা।

মুচ(চ)কুন্দঃ পু. ১। এবিধ ফুলৰ গছ, ২। মাক্ৰাতা
ৰজাৰ এজন পুত্ৰৰ নাম। দৈত্যৰ লগত দেৱতাৰ
যুদ্ধৰ সময়ত মুচকুন্দই দেৱতাসকলক সহায়
কৰিছিল আৰু তাৰ প্ৰতিদান স্বৰূপে মুচকুন্দই
দেৱতাৰ পৰা গভীৰ টোপনিৰ বৰ লাভ কৰে। এই

বৰ এনে আছিল যে ৰজা টোপনিত পৰিলে কোনেও
টোপনিত ব্যাঘাত জন্মাব নোৱাৰিব আৰু যি ৰজাৰ
টোপনি ভাঙিব সি তৎক্ষণাৎ ভস্মীভূত হ’ব।
শ্ৰীকৃষ্ণই কালযৱনক বধ কৰিব নোৱাৰি অতি
চতুৰতাৰে মুচকুন্দৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই দিলে
কালযৱন মুচকুন্দৰ গুহাত প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগে
পুৰি ছাই হৈ গ’ল।

মুচিৰ বিণ. দাতা, দানকৰ্তা, —ৰঃ ১। ধৰ্ম, ২। দেৱতা,
৩। বায়ু।

মুচিলিন্দঃ এবিধ ফুল।

মুচুটী ক্ৰী. আঙুলি স্ফোটন, টিলিকি।

মুঞ্জ, **মুঞ্জ** মৃজাধ্বনোঃ ক) (ভ্ৰা প, অক মোজতি,
মুঞ্জতি) খ) (চুৰা উ স ক মোজয়তি —তে, মুঞ্জয়তি
—তে) ১। চাফ কৰ, পৰিষ্কাৰ কৰ, শোধন কৰ,
মাজি ঘঁহি চফা কৰ, ২। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল।

মুঞ্জঃ পু. (মুঞ্জ কৰণে অচ) ১। এবিধ কুশৰ দৰে ঘাঁহ
উপনয়নৰ সময়ত কঁকালত এইবিধ ঘাঁহৰ যজ্ঞোপবীত
(মেখলা) ল’ব লাগে, মনু ২।৪৩; কঁহুৱা বন, ২
ধাৰা নগৰৰ ৰজাৰ নাম, ৰজা ভোজৰ খুৰাক
—কেশঃ শিৱ, —বন্ধনং মেখল, —ৱাসঃ (সু) শিৱ

মুঞ্জৰং ক্ৰী. পদুমৰ শিপাৰ আঁহ।

মুঞ্জাতকঃ পু. এবিধ শাক।

মুট্ মৰ্দ্দে ক) (ভ্ৰা প স মোটতি)

খ) (চুৰা উ স মোটয়তি —তে) ১। গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ
কৰ, ভাং, ২। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ।

মুট্ মৰ্দ্দে (ভ্ৰা প স মুটতি) ভাং, গুড়ি কৰ, ভাঙি
চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ কৰ।

মুণ্ প্ৰতিজ্ঞানে (তুদা প স মুণতি) প্ৰতিজ্ঞা কৰ, কথা দি।

মুণ্ড ক) ছিদি মৰ্দ্দে (ভ্ৰা প স মুণ্ডতি) ১। মুণ্ডন কৰ,

চুলি খুৰা, ২। গুড়ি কৰ, চূৰ্ণ কৰ, ভাং।

খ) ময়ে (ভ্ৰা আ অক মুণ্ডতে)।

নিমগ্ন হ, বৃৰ, ডুবি ৰা, পানীৰ তল যা।

মুণ্ড বিণ. (মুড় খণ্ডনে ভাৱে ঘঞ) মুণ্ডিত। চুলি পেলেৰ

মূৰ, —ওং ১। মূৰ, ২। লো, —ওঃ ১। বলিৰাজৰ

এজন দানৱ সৈন্যৰ নাম, ২। ৰাছ গ্ৰহ, ৩। নাপিত

৪। কাল, ৫। ডাল-পাত নথকা গা-গছ, —ও

সম্মাসিনী, —ফলঃ নাৰিকল গছ, —মণ্ডলী মূৰ

খুৰুৱা মানুহৰ গোষ্ঠী, —শালিঃ এবিধ শালি ধান।

মুণ্ডল: পূ. ১। নাপিত, ২। ডালপাত কাটি পেলোৱা গছৰ মূঢ়া।

মুণ্ডকোপনিষদ্ অথৰ্ববেদৰ এখন প্ৰসিদ্ধ উপনিষদ।

মুণ্ডাসং ক্ৰী. লো।

মুণ্ডিত বিণ. ১। চুলি খুৰুৱা মূৰ, ২। (ডাল-পাতাদি) কাটি পেলোৱা গছ, —তং লো।

মুণ্ডী (ন) পু (মুণ্ডয়তি কেশান ইতি গিনি) ১। নাপিত, ২। এজন যোগাচাৰ্য্য।

মুণ্ (দ) ক্ৰী আনন্দ, হৰ্ষ, ৰ ৩।২৫

মুদ ক) সংসৰ্গে (চুৰা উ সক মোদয়তি —তে) ১। মিহলি কৰ, মিহলা, মিশ্ৰণ কৰ, ২। পৰিস্কাৰ কৰ, শুদ্ধ কৰ।

খ) হৰ্ষে (ভা আ স মোদতে) ১। আনন্দ কৰ, সুখী হ, উৎফুল্ল পূ. মনু ২।২৩২ (গিজন্ত) মোদয়তি —তে, (সনন্ত) মুমুদিসতে।

মুদ মুদা ক্ৰী. (মুদ ক, টাপ) হৰ্ষ, আনন্দ, সুখ, সন্তোষ, কি ৫।২৫।

মুদিত বিণ. (মুদ ক্ত) ১। আনন্দিত, উল্লসিত, উৎফুল্লিত, —তং ১। এবিধ যৌন আলিঙ্গন, ২। সুখ, আনন্দ, —ভা আনন্দ।

মুদিৰ: ১। মেঘ, ২। প্ৰেমিক, কামুক, ৩। ডেকুলী।

মুদী ক্ৰী জোনাক, জ্যোৎস্না।

মুদগা: পূ. ১। এবিধ মাহ, মণ্ড মাহ, ২। ঢাকনী, ৩। এবিধ সাগৰীয় পক্ষী, —ভূক্ মাহভোজী ঘোঁৰা।

মুদগৰ: পূ. ১। হাতুৰি, ২। গদা, ৩। পথাৰত মাটিৰ নদা ভঙা ডাং, ৪। ডায়েল, এডাল লোৰ দণ্ডৰ দুমুৰে ওজনৰ দগা লৈ ব্যায়াম কৰা সজুলি, ৫। কলি, ৬। এবিধ মাধৱী লতা। “মোহমুদগৰ:” —শঙ্কৰাচাৰ্য্যই ৰচনা কৰা এখন সৰু কাব্য।

মুদাল: এবিধ ঘাঁহ।

মুদগট: এবিধ মাহ জাতীয় শস্য।

মুদগং ১। চীল-মোহৰ কৰা কাৰ্য্য, ২। চিহ্নিত কৰণ, ৩। ছপা কাৰ্য্য, ৪। বন্ধকৰণ, সামৰণ।

মুদয়তি নাম ধাতু, ১। চীল-মোহৰ কৰ, ২। চিহ্নিত কৰ, দাগ দি, ৩। ছপা কৰ, ৪। ঢাকনী লগা, বন্ধ কৰ।

মুদা ক্ৰী (মোদতে অনয়েতি মুদ বক্ টপ) ১। বিশ্বাসজনক চিহ্ন, চীল-মোহৰ, ২। চিহ্নযুক্ত আঙুঠি, চিহ্ন, দাগ,

গী ৩।২৪, ৩। পাঁচ বিধ লিপিৰ অন্তৰ্গত লিপি বিশেষ। পাঁচ বিধ লিপি— মুদালিপি, গুণ্ডিকা লিপি, ঘূণসঙ্ঘতা লিপি আৰু লেখনিসঙ্ঘতা লিপি, ৪। প্ৰতীক, ৫। প্ৰতিকৃতি, চাপৰাচ, ৬। সামৰণি, ৭। গুঢ় বিষয়, ৮। পূজা কৰোঁতে হাতৰ আঙুলিৰে কৰা কিছুমান বিশেষ ধৰণৰ ভঙ্গী, ৯। পঞ্চমকাৰৰ অন্তৰ্গত ভজা দ্ৰব্য বিশেষ, —ক্ষৰং মোহৰত থকা আখৰ। ছপাৰ আখৰ, ‘টাইপ’, —কাৰ: মোহৰ তৈয়াৰ কৰা মানুহ, —মাৰ্গ: ব্ৰহ্মৰজ্ঞ, —লিপি: পাঁচ বিধ লিপিৰ এবিধ। ছপাৰ আখৰ।

মুদ্রিকা ক্ৰী. সোণ বা ৰূপৰ মোহৰ।

মুদ্রিত বিণ. (মুদ্রা ইতচ্) ১। চীল-মোহৰ কৰা, ২। অশ্ৰয়স্থিতি, ৩। সমাপ্ত, মোহৰ মাৰি বন্ধ কৰা।

মুখা অব্য. (মুহ বাহলকাং কা, হস্য ধ:) নিৰর্থক, অনর্থক, মিছাকৈ, নিষ্ফলভাৱে, ভুলকৈ।

মুনি: পূ. (মনতে জানাতি য: ইতি মন ইন উৎ) ১। যৌনী, ঋষি, ভক্ত, সন্ন্যাসী, গী ১০।৩৭, ২। অগস্ত্য, ব্যাস, ৩। বৃদ্ধ, ৪। আম গছ, ৫। সংখ্যা ‘৭’, মুনিৰ লক্ষণ:—।

দুঃখেয়নুদ্বিগমনা: সুখেষু বিগতস্পৃহ:।

বীতৰাগভয়ক্ৰোধ: স্থিতধীমুনিক্ৰ্যাতে।। গী ২।৫৬

—তৰু: বক ফলৰ গছ, —ক্ৰম: বক বৃক্ষ, শ্যোনাক বৃক্ষ, —পিতৃলং তাম ধাতু, —পুত্ৰক: মুনিক্ৰেষ্ঠ, —পুত্ৰক: খঞ্জন পক্ষী, —পুপং বক ফুল, —ভেষজঃ শিলিখা, —স্থানং আশ্রম, —ব্ৰতং সন্ন্যাসীৰ ব্ৰতচৰণ।

মুনীন্দ্র, —শ: ঈশ্বৰ: মহৰ্ষি, মুনিক্ৰেষ্ঠ।

মুখ, মুখ, গতায় (ভা প মুকতি, মুহুতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

মুমুকু বিণ. (মোক্ষমিচ্ছতীতি মুচ সন উ:) মুক্তিকামী, মোক্ষাভিলাষী, গী ৪।১৫ (পু) মুক্তিকামী সন্ন্যাসী, কু ২।৫১।

মুমুচান: পূ. মেঘ।

মুমূৰ্ষু বিণ. যাৰ মৃত্যু আসন্ন। অনতিপলমে মৰিব লগীয়া।

মূৰ বেটনে (ভূদা প স মূৰতি) ঘেৰি ধৰ, আঙুলি ধৰ, চাৰিওফালে আবৰি ধৰ। যেনে, মূৰতি বৃক্ষং লভা।

মূৰং বেটন, ঘেৰি ধৰা কাৰ্য্য, —ব: ক্ৰীকৰৰ হাতত নিহত এটা বাকস, —জিৎ, —বিৎ, —ভিৎ, —বৰ্জন: —বিপু: —বৈবী, —হা (শ) ক্ৰীকৰ।

মুৰজ: পৃ. ১। মদঙ্গ, ঢোল, ২। ঢোলৰ আকৃতিৰে সজোৱা শ্লোক এফাকি। —জা, কুবেৰ পত্নী, —ফল: কঁঠাল গছ।

মুৰণ্ড: লম্পক নামৰ এখন ৰাজ্য।

মুৰন্দলা নৰ্মদা নদী।

মুৰলা কেবেলাৰ এখন নদীৰ নাম, —লী বাহী, —লীধৰ: শ্ৰীকৃষ্ণ।

মুৰা ক্ৰী. (মুৰতি সৌৰভেন ৰেটয়তি মুৰ ক: টাপ) এবিধ আতৰ।

মুৰাৰি: পৃ. (মুৰস্য অৰি: শক্ৰ:) ১। শ্ৰীকৃষ্ণ, ২। অনৰ্ঘ-ৰাঘৱ নামৰ নাটকৰ ৰচয়িতা।

মুৰ্ছ মোহে উচ্ছায়ে (ভ্ৰা প অক মুৰ্ছতি) মোহ: জ্ঞানহীনভ্ৰম, উচ্ছায়ে বন্ধি:, ১। মুৰ্ছা যা, মুৰ্ছকঁছ যা, অচেতন হ, ২। গাঢ় হ, গোট মাৰ, ৩। বন্ধি পা, ডাঙৰ-দীঘল হ, শক্তিমান হ, ৪। প্ৰবল হ, ৫। পূৰ্ণ কৰ, বিয়পি পৰ, ৬। ১৯; ৬। শব্দ তোল, (গিজন্ত) মুৰ্ছয়তি —তে।

মুৰ্ভিলী ক্ৰী. সৰু (লৈ ফুৰিব পৰা) যজ্ঞকুণ্ড, অঙ্গাৰধানিকা।

মুৰ্মৰ: পৃ. ১। তুঁহৰ জুই, শি ৬। ৬, ২। কামদেৱ, ৩। সূৰ্য্যৰ এটা ঘোঁৰাৰ নাম, —ৰা এখন নদীৰ নাম।

মুৰ্ম নহে (ভ্ৰা প সৰু মুৰ্মতি) নহো বন্ধনম, ১। বান্ধ, বান্ধি থ, বান্ধি পেলা।

মুশটী ক্ৰী. এবিধ শস্য।

মুশলী, —সলী: জেঠী।

মুষ্ ক) লুঠনে (ক্ৰো প স মুষ্গতি) ১। চুৰি কৰ, ডকাইতি কৰ, (ছিকৰ্মক ধাতু), ২। ঢাকি থ, লুকাই ৰাখ, ৩। চেৰ পেলা, অতিক্ৰম কৰ, মে ৪৭, (সনজ) মুষ্টিৰতি।

খ) (ভ্ৰা প স মোৰতি) আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, বধ কৰ।

গ) (ছিদি দিৱা প স মুষ্টিতি) ১। চুৰি কৰ, ২। ভাঙ্গ, ছেদন কৰ, নাশ কৰ।

মুষ্ক: পৃ. নিগনি।

মুষ্কী ক্ৰী. ঘৰচীয়া জেঠী।

মুষ্কা যী ধাতু গলোৱা পাত্ৰ।

মুষ্টিত বিণ. (মুষ্ কৰ্মণি ক্ৰ:) ১। চুৰ কৰি অনা, প্ৰবন্ধিত, ২। কাটি অনা, ৩। বন্ধিত।

মুষ্টিতকং চুৰি কৰি অনা সম্পত্তি।

মুষ্টি: পৃ. (মুষ্গতি বীৰ্যমিতি মুষ্ কৰ) ১। অণ্ডকোষ, ২। প্ৰকাশ মানুহ, ৩। দ'ম, সমষ্টি, ৪। চোৰ, —দেশ: কৰঙন, —শূন্য: নপুংসক, অণ্ডকোষহীন পুৰুষ, —শৌৰ্য অণ্ডকোষ ফুলা ৰোগ, সিৰা ৰোগ।

মুষ্টি বিণ চুৰ কৰা, —ষ্টং চুৰ কৰা বস্তু।

মুষ্টি: ক্ৰী. ১। হাতৰ মুঠি, ২। এমুঠি, মে ৬; ৩। দা, কটাৰী, তৰোৱাল আদিৰ মুঠি, নাল, ৪। এবিধ জোখ, ৫। পুৰুষাঙ্গ, —দেশ: ধনুৰ মাজ ভাগ, হাতৰ মুঠিৰে ধৰা অংশ, —দ্যুতং এবিধ পাশাখেল, —পাত্ত: ঘুচিয়া-ঘুচি, —বন্ধ: হাতৰ মুঠি বন্ধা, এমুঠি।

মুষ্টিকং ক্ৰী. কিলকিলি, হতাহতি যুদ্ধ, —ক: ১। সোণাৰি, ২। এটা দানৱৰ নাম, —কা মুঠি।

মুষ্টিকয়: পৃ. (মুষ্টিং ধয়তি পিৱতি খেট খচ মুমী শিশু। (কেঁচুৱাই সকলো সময়তে হাতৰ মুঠিটো মুখত সুমুৱাই ৰাখে)।

মুষ্টিমুষ্টি অব্য. হতাহতি, কিলকিলি।

মুঠক: ক'লা সৰিয়হ।

মুস্ ছিদি (দিৱা প স মুস্যতি) ছেদন কৰ, কাটি দুডোখৰ কৰ, খণ্ড-বিখণ্ড কৰ।

মুসলং—ল: (মুস কল:) ১। গদা, দাণ্ডা, লাঠী, ২। উৰালৰ মাৰি। মনু ৬। ৫৬।

মুসলামুসলি অব্য. গদাই গদাই (যুদ্ধ)।

মুসলামুখ: পৃ. বলৰাম।

মুসলী (ন) পৃ. ১। বলৰাম, ২। শিৱ।

মুসলোমুখলং উৰল আৰু উৰলমাৰি।

মুসল্য বিণ. (মুসল যৎ) গদাৰে বধ কৰিব লগীয়া, গদাৰে বধৰ যোগ্য।

মুস্ত সংহতো (চুৰা উ অ মুস্তয়তি —তে) দ'ম কৰ, একলগ কৰ, আহৰণ কৰ।

মুস্ত: স্তা, স্তং এবিধ ঘাঁহ, ৰ ১৫। ১৯

মুস্তক: এবিধ বিষ।

মুস্তাদ: গাহৰি, বৰা।

মুস্তং ক্ৰী. (মুস্ বক) ১। মুসল, ২। চকুৰ পানী।

মুহ্ বৈচিত্ৰো (দিৱা প অ মুহতি) ১। মোহগ্ৰত হ, বিচলিত হ, মুৰ্ছা যা, অজ্ঞাত হ, ২। বিমূঢ় হ, ৩। ভুল কৰ। (গিজন্ত) মোহয়তি —তে।

মুহিৰ: পৃ. (মুহ্ কিৰ্চ) ১। কামদেৱ, ২। মূৰ্খ।

মুহ: স অব্য. ১। প্ৰায়ে, বাৰে বাৰে, সদনে, ২। এক

মুহূৰ্ত্তৰ বাবে, —ভাষা, —ক্ৰমঃ পুনৰ কথন, একে কথাকে আকৌ কোৱা, —ভুক্ত যোঁৰা।

মুহূৰ্ত্তঃ—ক্ৰঃ ১। ক্ষণ, দ্বাদশ ক্ষণ পৰিমাণ কাল, ২। দুই ঘটিকা, ৪৮ মিনিট সময়, —ক্ৰঃ জ্যোতিষী।

মুহূৰ্ত্তকঃ পূ. ১। এটা মুহূৰ্ত্ত, ২। ৪৮ মিনিট সময়।

মূহেৰঃ পূ. (মূহ এৰক্) মূৰ্খ।

মূ বন্ধে (ভা প স মৱতে) বান্ধ, বান্ধি ৰাখ, শিকলি লগা।

মূঃ (ৰ) ক্ৰী. (মূৰ্ছ কিপ) মূৰ্ছা।

মূঃ ক্ৰী. (মৱাতে ইতি মব্ কিপ) বন্ধন, বান্ধোন।

মূকঃ বিণ. (মৱ ৱাহলকাং কক্) বোবা, কথা ক'ব নোৱৰা, —কঃ পূ. ১। মাছ, ২। দানৱ, ৩। দুষ্টীয়া মানুহ, —ভাঃ নিম্ভকতা, মূকতা, নীৰৱতা।

মূকাস্মা ক্ৰী. দেৱী দুৰ্গাৰ এটা ৰূপ।

মূকিমা (ন) নিম্ভকতা, মূকতা, মৌনতা।

মূঢ় বিণ. (মূহ ক্ৰঃ) ১। মূৰ্খ, ২। বিচলিত, বিমূঢ়, ৩। শ্ৰাৱ, জড, পথভ্ৰষ্ট, ৪। নিষ্ফল, ব্যৰ্থ, —ক্ৰঃ পূ. মূৰ্খ ব্যক্তি, অজ্ঞ লোক, —সম্ভ পাগল।

মূত বিণ. (মৱ, মূ ৱা ক্ৰঃ) বন্ধ, শৃঙ্খলিত, বন্দী, —ক্ৰঃ ধান ৰখাৰ বাবে খেৰেৰে তৈয়াৰী পাচি।

মূত্ৰ প্ৰসাৱে (চুৰা উ স মূত্ৰয়তি) মূত্ৰ, প্ৰসাৱ কৰ।

মূত্ৰং ক্ৰী. (মূত্ৰাতে ইতি মূত্ৰ ঘণ্ ক্ৰীৱত্ৱম্) প্ৰসাৱ, মূত্ৰ। কোনোবিলাক ঠাইত প্ৰসাৱ কৰা উচিত নহয়, মনু স্মৃতিৰ ৪ৰ্থ অধ্যায়ৰ ৪৫-৪৮ শ্লোকত উল্লেখ কৰা আছে। —কৃষ্ণং প্ৰসাৱ কৰোঁতে বিষ উঠা ৰোগ। —কোশঃ অণুশোণ, —ক্ষয়ঃ কৰ্মকৈ প্ৰসাৱ হোৱা। —জঠৰং,—ৰঃ প্ৰসাৱ নোহোৱাৰ বাবে পেট ফুলা, —নিৰোধঃ মূত্ৰ বন্ধ, —পতনঃ জহামাল, —পথঃ —ম্মাৰ্গঃ মূত্ৰনলী, —সঙ্গঃ প্ৰসাৱ বন্ধ হোৱা ৰোগ।

মূত্ৰয়তি নাম ধাতু, মূত্ৰ, প্ৰসাৱ কৰ।

মূত্ৰল মূত্ৰবৰ্জক।

মূত্ৰাঘাতঃ পূ. প্ৰসাৱ বন্ধ হোৱা ৰোগ।

মূত্ৰিত বিণ. মূত্ৰ ত্যাগকৃত।

মূত্ৰোৎসঙ্গ পুষ মূত্ৰসঙ্গ।

মূৰ্খ বিণ. (মূহ খঃ মূৰ্খদেশচ) মূঢ়, ভেৰা, হোজা, —ক্ৰঃ ১। মূৰ্খব্যক্তি, ২। এবিধ মাহজাতীয় শস্য, ৩। গায়ত্ৰীবিহিত, ৪। বৈধেয়, 'পয়ঃ পানং ভুক্তানান্

কেৱলং বিশ্বৱৰ্দ্ধনম্। উপদেশোহি মূৰ্খানাং একোপায় ন শাস্তয়ে।।' জ্যোতিষমতে অষ্টমী তিথিত নৰিকল খালে মূৰ্খ হয়। চাণক্যোক্তিঃ —অদাতা ৰংশলোষণ কৰ্মদোষাদবিস্ততা। উন্মাদো মাতৃদোষণ পিতৃ দোষণে মূৰ্খতা। —ভৃয়ং মূঢ়তা, অজ্ঞতা।

মূৰ্ছনং,—না,—নী ক্ৰী. ক্ৰী. (মূৰ্ছ যুচ টাপ) গীতাল বিশেষ। বহু সময়লৈকে বাজি থকা সঙ্গীতৰ সুৰ। গীতৰ যি শব্দ সুনয়িত্তিতাৰে উঠা-নমা কৰে। মধুৰ স্বৰ। সঙ্গীতৰ মধুৰ সুৰ, লয়, সমলয়।

'স্বৰঃ সম্মুৰ্ছিতো যত্ন ৰাগতাং প্ৰতিপদ্যতে।

মূৰ্ছনামিতি তামাহঃ কৱয়ো গ্ৰামসম্ভৱাম্।

সঙ্গীত শাস্ত্ৰানুসৰি এনে মূৰ্ছনা একৈশ বিধ।

মূৰ্ছা ক্ৰী. (মূৰ্ছ অঃ টাপ) ১। অজ্ঞান হোৱা, মোহগ্ৰস্ত হোৱা, সন্মোহ, ২। কোনো ধাতু পুৰি ওড়ি কৰা পদ্ধতি।

মূৰ্ছাল বিণ. (মূৰ্ছা লচ) মূৰ্ছিত।

মূৰ্ছিত বিণ. (মূৰ্ছা ইতচ) ১। মূৰ্ছা যোৱা, অজ্ঞান হোৱা, ভাঙি ৬।২৩; ২। মূৰ্খ, মূঢ়, ৩। বৰ্জিত, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত, ৪। বিচলিত, মোহগ্ৰস্ত, ৫। পূৰ্ণকৃত, ৬। দক্ষ।

মূৰ্ণ বিণ. (মূৰ্ নহে ক্ৰঃ) বন্ধ, বন্ধ কৰি ৰখা, কন্ধ, বন্দী।

মূৰ্ত্ত বিণ. (মূৰ্ছ ক্ৰঃ) ১। মূৰ্ছিত, জ্ঞানশূন্য, ২। মূৰ্খ, ৩। অৱতাৰ, প্ৰতিমূৰ্ত্তি, প্ৰতিকল্প, দেহধাৰী, পাৰ্শ্বিক, ৪। কঠিন, গোটা।

মূৰ্ত্তিঃ ক্ৰী. (মূৰ্ছ ক্ৰিন) ১। শৰীৰ, দেহ, ২। প্ৰতিকৃতি, প্ৰতিমা, আকৃতি, ৩। কঠিনতা, ৪। পদাৰ্থ, ৫। অৱতাৰ, ৬। সৌন্দৰ্য।

মূৰ্ত্তিৰং ক্ৰী. শৰীৰ।

মূৰ্ত্তিমান (ৎ) বিণ. (মূৰ্ত্তিৰস্যাঙ্গীতি মূৰ্ত্তি যুপ) ১। মূৰ্ত্তি-বিশিষ্ট, ২। পাৰ্শ্বিক, ৩। অৱতাৰ, ৪। কঠিন, গোটা, (পূ) কুলৰ পুত্ৰৰ নাম।

মূৰ্জকঃ পূ. কক্ৰিয়।

মূৰ্জন্য বিণ. (মূৰ্জন যৎ) ১। যুৰত থকা, গীৰ্ব স্বনীয়, ২। মূৰ্ সন্মুখীয়, ৩। মূৰ্জনা বৰ্ণকেইটা ক, খ, ট, ঠ, ড, ঢ, পৰ, ৰ। ঋতুৰাণাং মূৰ্জা।

মূৰ্জা (ন) (মূৰ্জতি বগ্ৰতি যন্ত্ৰতি মূৰ্জ কনি, উকলবস্য দীৰ্ঘঃ ৱকাবস্য ষকাবঃ) ১। কপাল আৰু কপালৰ

ওপৰৰ অংশ, মুৰ, শিৰ, কৃ ৩।১২; ২। শীৰ্ষ, উচ্চতম অংশ, চূড়া, মে ১৭; ৩। নেতা, নায়ক, ৪। সমুখৰ অংশ, —কৰ্ণী, —কপৰী, —খোলং ছাতি, —জঃ মুৰৰ চুলি (ন চালঙ্কতা মুৰ্দ্ধজাঃ নীতিশতক), —পুষ্পঃ শিৰীষ গছ, —বসঃ ভাতৰ মাড়, —ৰেটনং পাণ্ডৰি।

মুৰ্দ্ধাভিযুক্ত বিণ. (ৰজাৰূপে) অভিযুক্ত। ৰাজ মুকুট ধাৰণ কৰা, —কৃতঃ ১। ক্ষত্ৰিয়, ২। অভিযুক্ত সম্ভাট, মুকুট পৰিহিত, ভা ৯।১৫।৪১; ৩। এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি; বিপ্র পতি ক্ষত্ৰিয়া পত্নীৰ সন্তান।

মুৰ্দ্ধাভিযুক্ত বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি এবিধ, মনু ১০।৬।

মূৰী, ৰিকা, ৰী : ক্ৰী. এবিধ লতা। এই লতাৰ আঁহেৰে ধনুৰ গুণ তৈয়াৰ কৰা হৈছিল।

মূল ক) ৰোপণে (চৰা উ স মূলয়তি —তে) ৰোপণ কৰ, (গছৰ পুলি) ৰো, পোত, লালন-পালন কৰ।

খ) প্ৰতিষ্ঠায়াম (ভা উ অক মূলতি —তে) ১। স্থিৰ হ, দৃঢ় হ, ২। মূলত ধৰ। উদ্— উন্মূলন কৰ, উভালি পেলা, কি ১।৪১; ধ্বংস কৰ, নাশ কৰ, নিস্— নিৰ্মূল কৰ, নাশ কৰ।

মূলং ক্ৰী. (মৰতে বধ্ৰতি বৃক্ষাদিকমিতি মু ক্লঃ) ১। শিপা, ২। উৎস, গুৰি, শেষ বিন্দু, ৩। ভেটি, হেতু, আৰম্ভণ, ৪। মূল পাঠ, কোনো গ্ৰন্থৰ পাঠ্যাংশ, ৫। পুৰণি, পৰম্পৰাগত ভৃত্য, ৬। ওচৰ-চুবুৰীয়া, ৭। ঘৰে ঘৰে (মহাজনৰ) বস্তু বিক্ৰী কৰি ফুৰা লোক, ৮। মূলধন, ৯। মূল্য নক্ষত্ৰ, ১০। নিকুঞ্জ, ১১। কন্দ, মূল্য, মনু ৩।২২৭; ১২। আদি, প্ৰথম, ১৩। জলকীয়াৰ শিপা, ১৪। নাভি, ১৫। আঙুলিৰ অৱস্থিতি বিশেষ, ১৬। চৰণ। নদী, অগ্নিহোত্ৰী আদিৰ মূল অশ্বেষণ উচিত নহয়। ‘নদীনামগ্নিহোত্ৰাণাং ভাৰতস্য কুলস্য চ। মূল্যশ্বেষো ন কৰ্ত্তব্যো মূল্যদোষো ন হীয়তে।। —কৰ্ম ক্ৰী. যাদুবিদ্যা, —কাৰণং প্ৰধান কাৰণ, —কাৰিকা চৌকা, আখা, —কৃষ্ণং একমাত্ৰ শিপা খাই পালন কৰা ব্ৰত বা তপস্যা, —কেশবঃ নেমু, —জঃ শিপাৰ পৰা হোৱা গছ, —দেৱঃ কংস, —ধাতুঃ তেজৰ লগত থকা পানী, —নিকুন্তন মূলছেদন, —পুৰুষঃ ঘৰখনৰ মূল মানুহ, গিৰিহঁত, —প্ৰকৃতিঃ সাংখ্যমতে ‘প্ৰধান’ বা প্ৰকৃতি, —কলমঃ কঁঠাল গছ, —ভল্লঃ কংস, —ভৃত্যঃ পুৰণি চাকৰ,

—ৰচনং কোনো পৃথিৰ মূল পাঠ, —ব্ৰিহৎ মূলধন, —ব্ৰিজুজঃ বথ, —শাকটঃ, —শাকিনং মূল্য, গাজৰ আদি খাদ্যশিপাৰ পথাৰ, —স্থানং ১। ভেটি, ২। পৰব্ৰহ্ম, ৩। বতাহ, —স্রোতঃ (স) নদীৰ উৎস।

মূলকং —কঃ ১। মূল্য, গাজৰ আদি, —কঃ এবিধ বিহ, —পোতিকা মূল্য।

মূল্য ক্ৰী. ১। মূল্য নক্ষত্ৰ, ২। শতমূল।

মূল্যধাৰং ১। নাভি, ২। গুহা আৰু লিঙ্গৰ মাজৰ দূৰত্বৰ পৰিমাণৰ স্থান। শৰীৰৰ নাড়ীসমূহৰ মূল স্থান।

মূল্যশী (ন) মূল, শিপা আদি খাই জীৱন ধাৰণ কৰা প্ৰাণী।

মূল্যহুং ক্ৰী. মূল্য, গাজৰ।

মূলিক বিণ. মৌলিক, স্বাভাৱিক, —কঃ ভক্ত, সন্ন্যাসী।

মূলী (ন) গছ-লতা।

মূলেৰঃ পু. (মূল এবক) ১। ৰজা, সম্ভাট, ২। জটামাংস (এবিধ সুগন্ধি তেলৰ গছ)।

মূল্য বিণ. (মূল যৎ) ১। ৰোপণযোগ্য, প্ৰতিষ্ঠাযোগ্য, ২। উঘালি পেলাব লগীয়া (যেনে— বৃট, মুগাদি মাংস জাতীয় শস্য), —ল্যং ১। দাম, দৰ, মনু ৮।৩২২, ২। মাহেকীয়া ভাড়া, বেতন, ৩। লাভ, ৪। মূলধন।

মূষ লুণ্ঠনে (ভা প স মূষতি) লুণ্ঠন কৰ, চুৰ কৰ, ডকাইত কৰ।

মূষঃ পু. ক্ৰী. (মূষ কঃ) ১। নিগনি, এন্দুৰ, ২। গোলাকাৰ, খিড়িকি, গৱাক্ষ।

মূষকঃ পু. ১। এন্দুৰ, নিগনি, ২। চোৰ, —ব্ৰাহ্মণঃ গণেশ।

মূষণং ক্ৰী. চুৰি কাৰ্য্য।

মূষা, মূষকা, মূষিকা মাইকী এন্দুৰ।

মূষিকঃ ১। চোৰ, ডকাইত, ২। এন্দুৰ, ৩। শিৰীষ গছ, —মূলং এন্দুৰে তোলা মাটিৰ দ’ম।

মূষিকাঙ্কঃ, —কাঙ্কনঃ, —কাৰথঃ পু গণেশ।

মূষিকাদঃ, —কাৰাতিঃ মেকুৰী।

মূষী, —মীকঃ —মীকা নিগনি, এন্দুৰ।

মূষ্যয়ণ বিণ. অজ্ঞাত পিতৃক। জহবা।

মূ মুড়ৌ (তুদা আ অ মুয়তে) মৰ, মৃত হ, নাশ হ, প্ৰাণহীন হ। (গিজন্ত) মাৰয়তি —তে। (সনজ) মুৰ্দ্ধক

মুকণ্ডক: —কণ্ডু: পু. প্রণবাকী মূনিৰ নাম। এওঁৰ পুত্ৰ
বিখ্যাত মাৰ্কণ্ড মূনি।

মৃগ মাৰ্গণে ১। (চুৰা, আ স মৃগয়তে), ২। (দিৱা প স
মৃগ্যতি), ১। বিচাৰি ফুৰ, অন্বেষণ কৰ, ২। পিচে
পিচে খেদ, অনুসৰণ কৰ, ৩। পৰীক্ষা কৰ,
অনুসন্ধান কৰ, ৪। প্রার্থনা কৰ, ভিক্ষা কৰ।

মৃগ: পু. (মৃগয়তে তৃণাদিকম্ ইতি মৃগ কঃ) ১। পশু,
জন্তু, মনু ৫।৯; ২। এবিধ হাতী, ৩। মৃগশিৰা
নক্ষত্ৰ, ৪। পহু, হৰিণ, ৫। মৃগয়া, পহু চিকাৰ,
৬। চন্দ্রত থকা (পহুৰ দৰে) দাগ, চিহ্ন, ৭। কস্তুরী,
৮। অন্বেষণা, গৱেষণা, চিকাৰ, ৯। প্রার্থনা,
অনুবোধ, ১০। আঘোণ মাহ, ১১। মকৰ ৰাশি,
—কাননং অভয়াৰণ্য, —গামিনী এবিধ ঔষধি,
—জলং মৰীচিকা, —জীৱনঃ ব্যাধ, —ভৃষ, —ভৃষা,
ভৃষগ, ভৃষিকা, মৰীচিকা, —দংশঃ, দংশকঃ
কুকুৰ, —দৃক মৃগনয়না ক্ৰী. —দ্যুঃ ব্যাধ, —দ্বিষ,
—পতিঃ প্রভুঃ সিংহ, —ধূতঃ, ধূতকঃ শিয়াল,
—নাভিঃ কস্তুরীমৃগ, ঋতু ৬।১২; —মদঃ কস্তুরী,
—মাতৃকা মাইকী হৰিণ, —ৰাজঃ ১। সিংহ, ২। সিংহ
ৰাশি, ৩। বাঘ, ৪। চন্দ্র, —বিপুঃ সিংহ, —বোমং
উণ সূতা, (জঃ), উণৰ কাপোৰ, —লাঞ্জনঃ চন্দ্র
(—জঃ) বৃধগ্রহ, —লোচনা চন্দ্রত হৰিণৰ দৰে ক'লা
চিত্ৰ, —লোচনঃ চন্দ্র (—না,—নী) মৃগনয়না, —শিৰঃ
—শিৰা নক্ষত্ৰ বিশেষ, —শীৰ্ষঃ আঘোণ মাহ,
—শ্ৰেষ্ঠঃ ব্যাধ, —হা (ন) ব্যাধ।

মৃগনা অন্বেষণ, গৱেষণা, অপহৃত দ্ৰব্যৰ অনুসন্ধান।

মৃগয়া ক্ৰী. (মৃগ্যন্তে পশরোহস্যামিতি মৃগ পিচ যক্ টাপ)
চিকাৰ। পহু চিকাৰ। পিচে পিচে খেদা কাৰ্য্য।

মৃগয়ুঃ পু. (মৃগ কুঃ) ১। ব্যাধ, চিকাৰী, ২। শিয়াল,
৩। ব্ৰহ্মা, ভট্টি ৪।৪৪।

মৃগয়াং ক্ৰী. ১। চিকাৰ। পিচে পিচে খেদি যোৱা, ২। লক্ষ্য।

মৃগা এবিধ লতা। —ক্ৰী ক্ৰী. মৃগনয়না।

মৃগাঙ্কং ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ, ৩। বায়ু।

মৃগাজীৱনঃ ব্যাধ।

মৃগাওজা ক্ৰী. কস্তুরী।

মৃগাদিনঃ পু. সৰু বাঘ, কুকুৰনেটীয়া বাঘ।

মৃগাত্মকঃ নাহবহুটুকী বাঘ।

মৃগিত বিণ. (মৃগ কুঃ) অন্বেষিত। বিচাৰি যোৱা, বা পোৱা।

মৃগী ক্ৰী. (মৃগ জাতৌ ক্ৰীষ) ১। মাইকী হৰিণ, ২। কণ্যাপৰ
কন্যা পুলহৰ পত্নী, —পতিঃ ক্ৰীকৃষ্ণ।

মৃগেক্ষণা ক্ৰী. মৃগনয়না।

মৃগেন্দ্ৰঃ পু. ১। সিংহ, ২। ভগৱৎ বিভূতি, কী
১০।৩০; ৩। এবিধ ছন্দ, —চটকঃ শেন চৰাই।

মৃগেন্দ্ৰাশী ক্ৰী. বাহক গছ।

মৃগ্য বিণ. (মৃগ কমনি যৎ) ১। বিচাৰি উলিওৱাৰ যোগ্য,
অন্বেষণীয়।

মৃজ ভূষে শুদ্ধৌ (চুৰা, ভ্ৰা, উ, প সৰু মাজতি,
মাজয়তি —তে) ১। মচি পেলা, ধুই পেলা, ২। ঘঁহ,
ঘঁহি সমান কৰ, মাজি পেলা, ৩। অলঙ্কৃত কৰ,
বিভূষিত কৰ, সজাই তোলা, ৪। শোধন কৰ,
বিশুদ্ধ কৰ। অৱ, উদ, নিস, পৰি, স্নি আদি
উপসৰ্গকেইটাৰ লগতো মৃজ ধাতুৰ অৰ্থৰ কোনো
বিশেষ পৰিৱৰ্তন নহয়।

মৃজা ক্ৰী. (মৃজ অঙ টাপ) মজা, ঘঁহা, পৰিষ্কাৰকৰণ।

মৃগিজ বিণ. (মৃজ কুঃ) ঘঁহি পেলোৱা, মচি চফা কৰা,
দূৰীভূত, শোধিত।

মৃড়ঃ পু শিৱ।

মৃড়কণঃ শিশু।

মৃড়া, —ড়ানী, —ড়ী ক্ৰী. পাৰ্বতী, দুৰ্গা।

মৃড়িকঃ পু. হৰিণ।

মৃগ্ হিংসে (তুদা প স মৃগতি) ১। বধ কৰ, মাৰ, হত্যা
কৰ, নাশ কৰ।

মৃগালং লঃ ক্ৰী. পু. (মৃগাতে হিংসাতে ভক্ষণাদ্যর্থং যৎ
ইতি কালন।) পদুমৰ নাল, আঁহযুক্ত নাল, —ভক্ষঃ
মৃগালৰ এটা টুকুৰা, —সূত্রং পদুমৰ নালৰ আঁহ,
—লিনী, —লী পদুম ফুলৰ গছ, পদুম পুখুৰী।

মৃৎ (দ) ক্ৰী. (মৃৎ কিপ) মাটি। মনু ৪।৩৯

মৃত বিণ. (মৃ কুঃ) ১। মৰা মানুহ, ২। মৃতপ্ৰায়,
অনৰ্থক, নিৰর্থক, নিষ্ফল, —তৎ ১। মৰা, মৃত্যু হোৱা,
২। ভিক্ষা কৰি পোৱা খাদ্য, ভিক্ষা, —কল্প মৃতপ্ৰায়,
—সাৰঃ বিপত্নীক, বৰলা, —নিৰ্বাণক শ্মশানলৈ মৰা
ল' কঢ়িয়াই নিয়া ব্যক্তি। শ্মশান-যাত্ৰী, —মৃতঃ,
মৃতকঃ শিয়াল, —মৃতস্য মৰা সন্ধান জন্ম দিয়া
তিৰোতা, —সংস্কাৰ মৃতকৰ দাছাদি সংস্কাৰ কাৰ্য্য,
—সঞ্জীৱন মৃত লোকৰ পুনৰ জীৱনপ্ৰাপ্তি, —সূতক
মৃতবৎসা, —স্মানং অশ্ৰুতক্ৰিয়াৰ পিচৰ স্মান।

মৃতকং, কং মবা শ', —কং মৃতালৌচ।

মৃতকাত্তকঃ শিয়াল।

মৃতাদং মবা শ'।

মৃতাতঃ পূ. সূর্য।

মৃতালৌচং মৃতকৰ আত্মীয়সকলৰ অলৌচ।

মৃতিঃ মৃত্যু, মৰণ।

মৃতোদ্ভৱঃ পূ. সাগৰ।

মৃত্তিকা ক্ৰী. (মৃদ তিকন টাপ) ১। মাটি, মনু ২। ১৮২;
২। এবিধ সৃগন্ধি মাটি।

মৃত্যুঃ পূ. ক্ৰী. (মিয়তে ইতি মৃ ত্যাক) ১। মৃত্যু, প্ৰাণ
বিয়েগ, মৰণ, ২। যমৰাজ, ৩। ব্ৰহ্মা, ৪। কালী,
৫। বিষু, ৬। মায়া, ৭। কামদেৱ, —তুৰ্ষং
অন্তোষ্টি-ক্ৰিয়াৰ সময়ত বজোৱা এবিধ ঢোল,
—নাশকঃ পুৰাণ, —পাশঃ মৃত্যুৰ শিকলি, যমৰাজৰ
বচি, —পুষ্পঃ কুঁহিয়াৰ, —ফলা, —লী কল গছ,
—কীৰ্ত্তিঃ বাঁহ, —লোকঃ ১। যমলোক, ২। মৰ্তা
লোক, পৃথিৱী, —ক্লানঃ শিৱ, —সৃতিঃ মাইকী
কেঁকোৰা।

মৃত্যুঞ্জয়ঃ সদাশিৱ।

মৃৎসা, —স্মা ১। মাটি, উৎকৃষ্ট মাটি, ২। সৃগন্ধি মাটি
এবিধ।

মৃদ কুদি (ক্ৰো প স মৃদাতি) ১। চেপা মাৰ, হেচি ধৰ,
২। ভৰিৰে গচক, ভাঙ্গি চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ কৰ, টুকুৰা-টুকুৰ
কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, ৩। দূৰ কৰ, মচি
পেলা, ৪। চেৰ পেলা, জয় কৰ, অভি— চেপি
পেলা, চূৰ্ণ কৰ, গচকি যা, অল্প— গচক, গচকি যা,
উপ— চেপ, হেঁচ, নাশ কৰ, চূৰ্ণ কৰ, পৰি—
চেপ, হেঁচ, নাশ কৰ, বধ কৰ, মচি পেলা, প্ৰ—
চূৰ্ণ কৰ, গুড়ি কৰ, মনু ৪। ৭০; বধ কৰ, ধ্বংস
কৰ, সং— চেপ, চূৰ্ণ কৰ, বধ কৰ।

মৃদ (৫) ক্ৰী. (মৃদ কমণি ক্ৰিপ) ১। মাটি, মনু ৪। ৩৯;
২। এলদা মাটি, ৩। সৃগন্ধি মাটি এবিধ, —কণঃ
অকণমান মাটি, —কাংস্যং মাটিৰ কলহ, —গঃ
এবিধ মাছ, —চয়ঃ মাটিৰ দ'ম, —পাত্ৰং,
—ভাণ্ডং মাটিৰ বা কলহ বা পাত্ৰ, —পিণ্ডঃ এলদা
মাটি, —পিণ্ডবুদ্ধি মৃখ। নিৰ্বোধ, —লোষ্টঃ এলদা
মাটি, —শকটিকা (মুছকটিকা) মাটিৰ বথ। মহাকবি
শূদ্ৰকে লিখা এখন প্ৰসিদ্ধ নটক।

মৃদঙ্গঃ পূ. (মৃদ অঙ্গ ক্ৰিৎ) ১। ঢোল, ঢোলক, ২। বাঁহ,
—ফলঃ কঁঠাল গছ।

মৃদৰ বিগ. ধেমেলীয়া, ক্ৰণস্থায়ী।

মৃদা মাটি। —কৰঃ বজ্জ।

মৃদিত বিগ. (মৃদ ক্ৰঃ) চূৰ্ণকৃত। গুড়ি কৰা।

মৃদিনী ক্ৰী. উৎকৃষ্ট সাবন্ধা মাটি।

মৃদু বিগ. (মৃদাতে ইতি মৃদ কৃঃ) ১। অতীক্ষ, কোমল, সূক্ষ্ম,
ঠুনকা, ২। দুৰ্বল, ক্ষীণ, ৩। মধ্যম, (—দু) অব্য. কোমল
ভাৱে, লাহেকৈ, মৃদুভাৱে, —কৃষ্ণায়সং সীহ ধাতু,
—গণঃ চিত্ৰা, অনুৰাধা, মৃগশিৰা, আৰু ৰেৱতী নক্ষত্ৰ,
—গমনা ৰাজহংসী, —চৰ্মী (ন), —ত্বক্ (চ) ভূৰ্জবৃক্ষ,
—পত্ৰঃ, —পৰ্লকঃ, —পৰ্ল নলখাগৰি, —পুষ্পঃ শিৰীষ
গছ, —ভাষী (ন) মধুৰ-ভাষী, —ৰোমকঃ শহাৰুহ।

মৃদুলকং সোণ।

মৃদুল বিগ. (মৃদ লচ) ১। কোমল, ২। ঠুনকা, —লং ১।
পানী, ২। অগৰু গছ।

মৃদী, দ্বীকা ক্ৰী. (মৃদ ভীষ) ১। কোমলাঙ্গী, ২। কপিল
ৰঙৰ আঙ্গুৰ।

মৃধ ক্ৰিদি (ভ্ৰো উ অ মৃধতি —তে) পানীৰে সিক্ত কৰ,
পানীত তিয়া।

মৃধং ক্ৰী. (মৃধ কঃ) যুদ্ধ, সমৰ, ৰ ১৩। ৬৫।

মৃশ্মকঃ পূ. পাথৰ, শিল।

মৃশ্ময় বিগ. মাটিৰে তৈয়াৰী।

মৃশ্ মৃশি (তুদা প স মৃশতি) ১। স্পৰ্শ কৰ, ২। ঘঁহ,
৩। বিবেচনা কৰ, চিন্তা কৰ, আ— ১। স্পৰ্শ কৰ, হাত
দি, শি ৯। ৩৪; ২। দখল কৰ, খাই পেলা, ৩।
আক্ৰমণ কৰ, পৰা— ছোঁ, হাত দি, দখল কৰ,
আক্ৰমণ কৰ, কলুষিত কৰ, নষ্ট কৰ, বিবেচনা কৰ,
চিন্তা কৰ, স্তুতি কৰ, প্ৰশংসা কৰ, পৰি— স্পৰ্শ কৰ,
বিচাৰি পা, স্মি— স্পৰ্শ কৰ, চিন্তা কৰ, ভাবি চা, গী
১৮। ৬৩; নিৰীক্ষণ কৰ, অনুভৱ কৰ, পৰীক্ষা কৰ।

মৃশ্ ক্ৰাষ্টো ক (চুৰা প স মৃশতি) সিক্তন কৰ, পানী
ছটিয়া, খ) (ভ্ৰো উ স মৃশতি —তে) সহন কৰ, বহন
কৰ, সহ্য কৰি থাক, গ) (দিৱা উ স মৃশতি —তে)
১। কষ্ট ভোগ কৰ, সহ্য কৰ, ২। অনুমতি দি, ৩।
ক্সা কৰ।

মৃধা ক্ৰী. (মৃধাতে ইতি মৃধ কা) ১। মিছা, অসত্য, নৈ
১। ৬৮; মিছাকৈ, ২। বৃথা, অনর্থক, —জ্ঞানং

অজ্ঞান, ভ্ৰান্তি, —ভাষী (ন) —জাণী (ন) মিছলীয়া,
—জাক্ (চ) বাক, —জাদঃ অসত্য ভাষণ, বাক,
চাতুৰ্য্যাক।

মুৰাখ্যায়ী (ন) বগলী।

মুৰালকঃ পূ. আমগছ।

মুঠ ঙিণ. (মুজ্জ ক্তঃ) ১। শোধিত, পবিত্ৰত, ২। লিপা,
সনা, ৩। পক্ষ, ৪। বিবেচিত, চিন্তিত, ৫। মনোমত।
মুঠিঃ ক্ৰী. ১। শোধন, পৰিস্কাৰকৰণ, ২। বন্ধন, ৩। স্পৰ্শ,
সংযোগ।

মুৱে (ক্ৰো প স মুণাতি) বধ কৰ, আঘাত কৰ, হত্যা
কৰ, নাশ কৰ।

মে প্রতিদানে (ভো আ স ময়তে) ১। বিনিময় কৰ। এটা
দি এটা ল, ২। বস্তু বদলাবদলি কৰ।

মেকঃ পূ. ছাগলী।

মেকলঃ পূ. ১। এখন পৰ্বত, ২। ছাগলী, —কন্যাকা,
—কন্যা নৰ্মদা নদী।

মেকলামিজা নৰ্মদা নদী।

মেকগং ক্ৰী. এবিধ যজ্ঞ পাত্ৰ।

মেখলা ক্ৰী. (মীয়েতে প্রক্ষিপ্যতে দেহ মধ্যভাগে ইতি মি
সংজ্ঞায়াং খলঃ টাপ) ১। নাৰীৰ কটিৰ আভৰণ,
নাৰীয়ে কঁকালত পিন্ধা কাপোৰ। মেখেলা। কঁকালত
পিন্ধা অলঙ্কাৰ, চম্দ্ৰহাৰ, ব ৮। ৬৪; ২। নাৰীৰ
শৰীৰৰ মধ্যভাগ, ৩। উপনয়নৰ সময়ত কঁকালত
লোৱা মুঞ্জনিৰ্মিত মালা তিনিডাল, ৪। পৰ্বতৰ ঢালু
অংশ (শৈল নিতহ), ৫। নিতহ, তপিনা, ৬। তৰোৱাল
বান্ধি লোৱা পেটী, ৭। ঘোঁৰাৰ পেটী, ৮। নৰ্মদা
নদী, —পদং তপিনা, —বন্ধঃ মেখলা পৰিধান কৰা
সংস্কাৰানুষ্ঠান।

মেখলালঃ সদাশিৱ।

মেখলী (ন) পূ. ১। সদাশিৱ, ২। শিষ্য, ব্ৰহ্মচাৰী।

মেঘঃ পূ. (মেহতীতি মিহ্ অচ্ কৃত্বম্) ১। মেঘ, ডাৱৰ,
২। সমূহ, দ'ম, ৩। এই নামৰ গন্ধদ্রব্য, ৪। সঙ্গীতৰ
এটা বাগ, 'মেঘমল্লাৰ', ৫। মুখা বন, ৬। বান্ধস,
—ককঃ শিল বৰষুণ, —কালঃ বৰ্ষা কাল, —চিন্তকঃ
—জীৱকঃ চাতক চবাই, —জঃ মুক্তা, —জালং
১। ক'লা, ঘন ডাৱৰ, ২। অস্ত্ৰ, —জ্যোতিঃ বিজুলী,
—ডব্বৰ বজ্জ, —জাদঃ ১। বজ্জ, ২। বৰণ দেৱতা,
৩। বৰণপুত্ৰ ইন্দ্রজিত, —পুলাং ১। পানী, ২। শিল

বৰষুণ, —প্রসন্নঃ বৰষুণৰ পানী, —ভূতি বজ্জ,
—মণ্ডলং আকাশ মণ্ডল, —মোনিঃ কুঁৱলী, ঘোঁৰা,
—বণঃ বিদ্যুৎ, —বৰ্ণা নীল গছ, —বজ্জী(ন) ১।
বায়ুমণ্ডল, —বহিঃ বিজুলী, —বাহলঃ ১। ইন্দ্ৰ, ২।
সদাশিৱ, —বিস্মৃজিতং ১। বিজুলী, মেঘগৰ্জন, ২।
এবিধ ছন্দ, —ব্ৰহ্মন্ ক্ৰী. বায়ুমণ্ডল, —সাকঃ কপূৰ,
—সুহৃদ ম'ৰা চবাই, —সুনিভং বিজুলি।

মেঘকৰ বিণ. মেঘোৎপাদক।

মেচক বিণ. (মচতি ইতি মচ্ বুন) ১। ক'লা, ক'লা
বঙৰ, মে ৫৯; —কং অন্ধকাৰ, —কঃ ১। ক'লা
বং, ২। ম'ৰা চবাইৰ ফিছাৰ 'চকু', ৩। মেঘ, ৪।
ধোঁৱা, ৫। স্তন বা ওহাবৰ বাঁট, ৬। এবিধ মুক্তা।

মেচকাপগা যমুনা নদী।

মেট্ মেড্ উন্মাদে (ভো প অ মেটতি) উন্মাদ হ, পগলা
হ।

মেটুলা ক্ৰী. আমলখী।

মেঠঃ পূ. (মেট্ অচ্) ১। মাউত, ২। ছাগলী, ভেড়া।

মেঠিঃ, মেথিঃ মেথীঃ ১। স্তম্ভ, খুঁটা, ২। মৰণা মৰা
বলদ বন্ধা খুঁটা, ৩। গৰু বন্ধা খুঁটা, ৪। গাড়ীৰ
খুঁৱলীৰ তলত দিয়া ঠেকা বা ঢোকা।

মেট্ৰঃ পূ. ১। পুৰুষৰ লিঙ্গ, ২। ছাগলী, ভেড়া, —চৰ্ম
(ন) লিঙ্গ মুণ্ড ঘেৰি ৰখা ছাল। —বোলঃ ঘৌন বোল।

মেট্ৰকঃ পূ. ১। ছাগলী, ভেড়া, ২। লিঙ্গ।

মেঠঃ মেণ্ডঃ পূ. মাউত।

মেণ্ডঃ মেণ্ডকঃ ভেড়া।

মেথ্ সঙ্গ ৰথে মেধায়াম্ (ভো উ অক সঙ্গ, সক
মেথতি —তে) ১। লগ হ, লগ লগ, সঙ্গ ল, ২। নিন্দা
কৰ, ভৎসনা কৰ, ৩। বুদ্ধ, বুদ্ধি ল, জানি ল, ৪। বধ
কৰ, আঘাত কৰ, হত্যা কৰ।

মেথিকা, মেথিনী, মেথীঃ ১। এবিধ ঝাঁহ, ২। মেথি শাক।

মেলাঃ (স) ক্ৰী. (মিদ্ অসুন) ১। শৰীৰৰ মাংসৰ পৰা
উৎপন্ন হোৱা ষাতু বিশেষ, মনু ৩। ১৮২; মেদ,
চৰ্বি, ২। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি এবিধ, ৩। এটা নাগ
দৈত্যৰ নাম, মহা ১। ৫৭। ১১; —জঃ এবিধ
গুণ্ণল। —জিহ্নঃ এবিধ জনজাতি। —সাবা, মেলা
এবিধ ঔষধি।

মেলাকঃ পূ. মদ পাচন কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা এবিধ কন,
'মেয়া'।

মেদস্কৃৎ ক্লী. মাংস।

মেদস্বী (ন) শকত, পেটুৱা।

মেদাৰ্ভুদং ফোঁড়া, টেমুনা।

মেদিনী ক্লী. (মেদোহস্য অস্তিতি মেদ ইনিঃ ঙীষ) ১। মেদা নামৰ এবিধ ঔষধি, কাশ্মীৰী, ২। পৃথিৱী, স্বয়ং প্রদুক্ষেহস্য রসুনি মেদিনী, কি ১।১৮; ৩। মাটি, ভূমি, ৪। স্থান, ৫। মেদিনীকোষ নামৰ এখন শব্দকোষ, —দ্রবঃ ধূলি।

মেদুৰ বিণ. (মিদ ঘূৰচ) ১। অতিশয় স্নিগ্ধ, ২। শকত, মোটা, ৩। ডাঠ, ঘন, —বা মেদা, কাকোলি (এবিধ ঔষধি)।

মেদুৰিত বিণ. ঘনীকৃত।

মেদোজং ক্লী. অস্তি, হাড়।

মেদোজ্জ্বা ক্লী. মেদা।

মেদোজ্জ্বঃ এবিধ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতি।

মেধ্ ব্ৰহ্মমেধাসঙ্গেষু (ভা, উ, রথে সক, অক মেধতি —তে) মেধ চাওক।

মেধঃ পু. (মেধ্যতে ব্ৰহ্মতে পশ্বাদিৰশ্মিৱিতি মেধ ঘঞ) ১। যজ্ঞ, মহা ১।১২৩।৩২ ২। হৰিঃ, যজ্ঞৰ ষিউ।

মেধা ক্লী. (মেধ অঙ্ টাপ) ১। বুদ্ধি, ‘নায়মাত্মা প্রৱচনেন লভ্যো ন মেধয়া ন বহনা শ্রুতেন—’ মুউ, ২। দক্ষপ্রজাপতিৰ কন্যাৰ নাম, ‘কীৰ্তিলক্ষ্মী ধৃতি মেধা’ —শ্রীচতী, ৩। স্মৃতিশক্তি, ৪। দেৱী সৰস্বতী।

মেধাঃ (স) (মেধতে ইতি মেধ্ অসুন) স্নায়জ্বৰ মনুৰ পুত্ৰ এজনৰ নাম।

মেধাকৃৎ ক্লী. এবিধ শাক।

মেধাজিৎ পু. (মেধাজিতৱানিতি জি কিপ) মহৰ্ষি কাভ্যায়ন।

মেধাতিথিঃ পু. ১। মনুসংহিতাৰ প্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ, (৯ম শতিকা), ভা ১।১৯।১০; ২। শাকদ্বীপৰ অধিপতি, প্ৰিয়ৱ্ৰতৰ পুত্ৰ, ৩। প্রজাপতি কৰ্দমৰ পুত্ৰ। (ক্লী) এখন নদীৰ নাম।

মেধাকব্ধঃ পু. মহাকবি কালিদাস।

মেধাৱতী ক্লী. মহাজ্যোতিষতী, মেধাবিশিষ্টা।

মেধাৱান্ (ৎ) জ্ঞানী, বুদ্ধিমান।

মেধাৱিনী ক্লী. (মেধা বিনিঃ ঙীপ) ব্ৰজাৰ পত্নী।

মেধাৱী(ন) পু. ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী ব্যক্তি, ২। শুকপক্ষী, ভাটো, ৩। মদিৰা, সুৰা।

মেধিঃ (মেধ্যতে খলে স্থাপাতে ইতি মেধ্ ইন) মৰণা মৰা চোতালৰ মাজত গৰু বন্ধা খুটা।

মেধিৰ বিণ. মেধাৱী।

মেধিষ্ঠ বিণ. অতিশয় মেধাৱী পণ্ডিত শ্ৰেষ্ঠ।

মেধ্য বিণ. (মেধ্যতে ইতি মেধ্ গাৎ) ১। পৱিত্ৰ, ২। যজ্ঞৰ বাবে উপযুক্ত, মনু ৫।৫৪; ৩। যজ্ঞ, সম্বন্ধীয়, —ধ্যঃ ১। ছাগলী, পঠা ছাগলী, ২। খয়ের গছ, ৩। যৱ ধান, —ধ্যা ব্ৰাহ্মী, শমী, মণ্ডুকী, ৰোচনা আদি বহুতো লতাৰ নাম।

মেনকা ক্লী. একবাকী সুন্দৰী অপ্সৰাৰ নাম। এওঁৰ কন্যা শকুন্তলা, ২। হিমালয়ৰ পত্নীৰ নাম।

মেনকাআজা মেনকাৰ কন্যা, পাৰ্বতী।

মেনা ক্লী. ১। হিমালয় পত্নী মেনকাৰ আন এটা নাম, কু ৫।৫; ২। এখন নদীৰ নাম, —জা পাৰ্বতী, —দঃ ১। ম'ৰা, ২। ছাগলী, ৩। মেকুৰী, —ব্ৰঃ হিমালয়।

মেন্জিকা, —ক্ষী ক্লী. জেতুকা। এই পাতৰ বসেৰে তিৰোতাই (বিশেষকৈ বিয়াৰ কইনাই) হাত-ভৰি বোলাই লয়।

মেপ্ গতাম্ (ভা আ স মেপতে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

মেয় বিণ. (মী যৎ) জুখিব লগীয়া, অনুমান কৰিব লগীয়া, জানিব লগীয়া।

মেবকঃ পু. বিষ্ণুৰ এজন শত্ৰুৰ নাম।

মেকঃ পু. (মি কঃ) ১। পৌৰাণিক আখ্যানসমূহত থকা এখন পৰ্বতৰ নাম। প্ৰবাদ মতে এই পৰ্বতখনৰ চাৰিওফালে গ্ৰহবোৰ ঘূৰি আছে আৰু ই সোণ, ৰূপ, মণি-মুক্তাৰে পৰিপূৰ্ণ, ২। জপমালাৰ কেন্দ্ৰস্থ গুটি, ৩। কণ্ঠহাৰৰ মধ্যমণি, ‘লকেট’, —ধামন্ শিৱ।

মেককঃ ধূনা, সুগন্ধি দ্ৰব্য বিশেষ।

মেলঃ পু. ১। মেল, সভা, ‘মিটিং’, ২। মিল, সংযোগ, ঐক্য, ৩। সমিতি, সভা, সমাজ, ৪। যৌন সঙ্গম।

মেলকঃ পু. মেল।

মেলনং ক্লী. ১। সংযোগ, সমিতি, সমাজ, ২। সঙ্গ।

মেলা ক্লী. (মিল্ নিচ অঙ্ টাপ) ১। মেল, সমাজ, সংযোগ, সঙ্গম, ২। অঞ্জলি, ৩। নীল গছ, ৪। চিয়াহী, —নন্দা, জুঃ, শ্বুঃ ক্লী. চিয়াহীৰ পাত্ৰ, ‘দোৱাত’।

মেৰ্ সেৱনে (ছা আ স মেৱতে) পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ, সেৱা কৰ।

মেঘঃ পূ. (মিষ অচ্) ১। ভেঁড়া ছাগলী, ২। মেঘ ৰাশি, —কশ্বলঃ উণৰ কশ্বল, —পালঃ, পালকঃ ভেড়া বখীয়া, —যুথং ভেড়াৰ পাল, —শৃঙ্গঃ এবিধ বিহ।

মেঘা সৰু এলাচি।

মেঘিকা, মেঘী ক্ৰী. মাইকী ভেঁড়া, ভেঁড়ী।

মেহঃ পূ. (মেহতি ক্ষৰতি শুক্ৰাশ্বিনেনেতি মিহ্ ঘঞ)

১। প্ৰমেহ ৰোগ, প্ৰস্ৰাৱ দ্বাৰেৰে শুক্ৰ নিঃসৰণ হোৱা ৰোগ, ২। বহুমূত্ৰ ৰোগ, ৩। মূত্ৰ, ৪। প্ৰস্ৰাৱৰ বেমাৰ, ৫। ভেঁড়া, ৬। ছাগলী, —মী হালধি।

মেহনং ক্ৰী. ১। মূত্ৰ ত্যাগ, ২। মূত্ৰ, ৩। পুৰুষ লিঙ্গ, —না মহিলা।

মৈত্ৰ বিণ. (মিত্ৰসা ইদমিতি মিত্ৰ অণ) ১। মিত্ৰ সন্ধীয়, ২। বন্ধুদত্ত, ৩। মিত্ৰভাৱাপন্ন, মৰমিয়াল, মনু ২।৮৭; —ত্ৰং ১। বন্ধুত্ব, ২। মলমূত্ৰ নিষ্কাশন, মনু ৪।১৫২; ৩। অনুৰাধা নক্ষত্ৰ, —ত্ৰঃ ১। শুদ্ধ বা সং ব্ৰাহ্মণ, ২। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি বিশেষ, মনু ১০।২৩, ৩। গুহ্যদ্বাৰ, —ত্ৰী ১। মিত্ৰতা, বন্ধুতা, ২। সংযোগ, গভীৰ সম্পৰ্ক।

মৈত্ৰকং বন্ধুত্ব।

মৈত্ৰাৱৰ্ণকঃ পূ. ১। বাস্তীকি, ২। অগস্ত্য, ৩। বশিষ্ঠ, ৪। সোমযজ্ঞৰ এজন পুৰোহিতৰ নাম, —ণিঃ ১। অগস্ত্য, ২। যজ্ঞৰ পুৰোহিত, ৩। বাস্তীকি।

মৈত্ৰী ক্ৰী (মৈত্ৰ ভীষ) মিত্ৰতা, বন্ধুতা, —বলঃ বৃদ্ধ।

মৈত্ৰেয় বিণ. মিত্ৰ সন্ধীয়, —য়ঃ ১। বৃদ্ধ, ২। এজন মনিৰ নাম, ৩। সূৰ্য্য, ৪। বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি বিশেষ, —য়ী ক্ৰী. ১। মৈত্ৰেয়ী উপনিষদ ২। মহৰ্ষি যাজ্ঞৰ্কাৰ পত্নীৰ নাম।

মৈত্ৰেয়কঃ এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি।

মৈত্ৰেয়িকা দুজন বন্ধুৰ ভিতৰত যুদ্ধ।

মৈত্ৰ্যং মিত্ৰতা, বন্ধুত্ব।

মৈথিলঃ পূ. মিথিলাৰ ৰজা, জনক ৰজা, ‘জনকো মৈথিলো ৰাজা মহাত্মা সৰ্বতত্ত্ববিৎ।’ মহা ১২।৯৯।৩।

মৈথুন বিণ. (মিথুনে সন্ধৱতীতি মিথুন অণ) (ক্ৰী.-পুৰুষ) সংযোজিত, সংলগ্নকৃত (বিবাহেৰে) সংযুক্ত। যৌন সঙ্গম সন্ধীয়। যৌন সঙ্গমত ৰত। —নং ১। যৌন সঙ্গম ক্ৰিয়া, সংযোগ, সঙ্ক, ২। অগ্ন্যাধান, —ধৰ্মী

(নু) মৈথুনৰত। —শ্ৰৈৰাগ্যং মৈথুনৰ প্ৰতি বিবাগ।

মৈথুনিকা ক্ৰী. বিবাহ, বৈবাহিক সম্বন্ধ।

মৈথানকং জ্ঞান, বুদ্ধি।

মৈনাকঃ পূ. হিমালয় আৰু মেনকাৰ পুত্ৰ, এখন পৰ্বতৰ নাম। ইন্দ্ৰই সকলোবিলাক পৰ্বতৰ পাখি কাটি পেলাইছিল যদিও সাগৰৰ লগত বন্ধুত্ব থকাৰ কাৰণে একমাত্ৰ মৈনাকৰ পাখি কটা নাছিল, —শ্বসা (ঋ) পাৰ্বতী।

মৈনালঃ, —লিকঃ মাছ-মৰীয়া।

মৈন্দঃ পূ. বিষয়ে বথ কৰা এজন দৈত্যৰ নাম। —হা (ন) বিষু।

মৈৰেয়ঃ, —য়, —য়কঃ —কং ক্ৰী. পূ. এবিধ মদ, সুৰা।

মৈলিন্দঃ মৌমাখি, ভোমোৰা।

মোকং ক্ৰী. সাপৰ মোট।

মোক্ৰ ক্ষেপে (চুৰা, ছা, উ, প, সক মোক্ষয়তি —তে, মোক্ষতি) ১। এৰি দি, মুক্ত কৰ, মুক্তি দি, ২। শিথিল কৰ, টিলা কৰ, ৩। নিক্ষেপ কৰ (যেনে, কাঁড়), ৪। ত্যাগ কৰ (যেনে, চকুপানী)।

মোক্ৰঃ পূ. (মোক্ষাতে ইতি মোক্ষ ভাৱে ঘঞ) ১। মুক্তি, মোচন, স্বাধীনতা, ২। উদ্ধাৰ, সংসাৰৰ পৰা উদ্ধাৰ, নিষ্কৃতি, পৰিত্ৰাণ, ৩। পুনৰ জন্মৰ পৰা মুক্তি। জীৱনৰ চাৰি লক্ষ্যৰ (ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম, মোক্ষ) অন্তিম লক্ষ্য, মনু ৬।৩৫; ৪। মৃত্যু, ৫। (সমাসৰ শেষত), ত্যাগ যেনে অশ্রুমোক্ৰ, নিক্ষেপ, যেনে বাণমোক্ৰ, ৬। বাহুমুক্তি, গ্ৰহণৰ সমাপ্তি, ৭। আত্মস্বৰূপ দৰ্শন, ৮। পতন, গছৰ পৰা শুকান পাত সৰা, —দেৱঃ হিউৱেনচাং, চীনদেশীয় পৰ্যটক। —ভাৰং সূৰ্য্য, —পুৰী কাঞ্চীপুৰম (তামিলনাড়ু)।

মোক্কক বিণ মুক্তিদাতা।

মোক্কণং ক্ৰী. মুক্তি, মোচন, উদ্ধাৰ, পৰিত্ৰাণ, ত্যাগ, বিবাগ।

মোক্কোপায়ঃ পূ. ১। মুক্তিৰ সাধন, শম দমাদি, ২। যোগ, ৩। জ্ঞান।

মোঘ বিণ. (মুহ্ ঘঞ) ১। নিৰর্থক, নিষ্ফল, মনু ৯।৫০; ২। হীন, আস ৬৭০; ৩। অকৃতকাৰ্য্য, হানি, মে ৬; ৩। লক্ষ্যহীন, ৪। পৰিত্যক্ত, ৫। নিষ্কৰ্ম। —ঘং অবা. মিছাকৈ, লক্ষ্যহীনভাৱে, নিৰর্থকভাৱে, —ঘঃ প্ৰাচীৰ, দেৱাল, —পুষ্পা বজ্জা তিবোতা।

মোছোলিঃ বেবা, প্রাচীৰ, দেৱাল।

মোচং ক্লী. (মুচ অচ) কল (ফল), —চঃ ১। কল গছ,
২। চজিনা গছ, —চকঃ পূ. ১। মোক্ষ, মুক্তি,
২। বৈবাগী, সম্মাসী, ৩। কল গছ।

মোচন বিণ. (মুচ লুট) মুক্তিদাতা, মোচনকর্তা, —নং
১। মুক্তি, মোক্ষ, পবিত্ৰাণ, ২। নিষ্কপণ,
৩। ঋণমুক্তি, —নীঃ মুক্তিদাত্রী।

মোচবসঃ পূ. শিমলু গছৰ বস।

মোচা শিমলু গছ।

মোচাটঃ পূ. ১। কালজীবা, ২। আমঠ, ৩। চন্দন গছ।

মোটকং ক্লী. ১। (শ্রোদ্ধত) একেলগে বান্ধি দিয়া
তিনিডাল আধা ছিঙা কুশ, ২। (ঔষধৰ) বড়ি।

মোটনং —নকং চূৰ্ণকৰণ, গুড়ি কৰা কাৰ্য্য, ভাঙন।

মোট্টায়িত ক্লী. (মুট ভাৱে ঘঞ) ততঃ কাঙ ততো ভাৱে
ক্ৰঃ) তিবোতাৰ স্বাভাৱিক দহ বিধ 'অলঙ্কাৰ'ৰ
ভিতৰত এবিধ 'অলঙ্কাৰ' —অনুপস্থিত প্ৰেমিকৰ
বিষয়ে শুনিলে প্ৰেমিকাৰ মনত যি গভীৰ প্ৰেমৰ
উদ্বেগ হয় তাৰ স্বাভাৱিক প্ৰকাশ, যেনে কাণ
খজুৱা, মাটিত আঙুলিৰে আঁকিব মৰা ইত্যাদি।

মোশঃ পূ. (মুশ অচ) ১। শুক্ল ফল, ২। ঘৰিয়াল, ৩। মাখি।

মোদঃ পূ. (মুদ ভাৱে ঘঞ) ১। হৰ্ষ, আনন্দ, উল্লাস,
২। সুগন্ধি দ্ৰব্য, আতৰ।

মোদকং, কঃ ক্লী. পূ. (মুদ গিচ ধূল) ১। মিঠাই, মিষ্টান্ন।
'মোদকং শৰ্কৰাদিনিৰ্মিতম', ২। গুড়, —কঃ বৰ্ণসঙ্কৰ
জাতি বিশেষ (কৃত্ৰিয় পিতা শূদ্ৰা মাতা)।

মোদয়ন্তিকা, —স্ত্ৰী বন মল্লিকা। এবিধ মল্লিকা ফুল।

মোদাখ্যঃ পূ. আম গছ।

মোদিত বিণ. (মোদ ইতচ্) হৰ্ষযুক্ত, আনন্দিত।

মোদিনী স্ত্ৰী. (মুদ গিচ গিনিঃ) ১। অজমোদা (এবিধ
ঔষধি) ২। মল্লিকা লতা, ৩। যুথিকা লতা, ৪। কন্দুৰী,
৫। মদিৰা, সুৰা, ৬। আনন্দদায়িনী নাৰী।

মোদী (ন) আনন্দিত, আনন্দজনক, উৎফুল্লিত।

মোবটং ক্লী. (মুৰ ৰোটনে অটন) কুঁহিয়াৰৰ শিপা, —টঃ
১। মিঠা বসৰ এবিধ লতা, ২। সদ্যপ্ৰসূতা গাইৰ
গাখীৰ, কেঁহু। —টা মূৰা লতা।

মোবঃ পূ. (মুৰ ঘঞ) ১। চুৰি, ডকাইতি, ২। চোৰ,
ডকাইত, ৩। চুৰি কৰা ধন-সম্পত্তি, —বণং ১।
চুৰি কাৰ্য্য, ২। ছেদন, ৩। নাপ।

মোৰকঃ, মোৰা চোৰ, ডকাইত।

মোহঃ পূ. (মোহনমিতি মুহ ভাৱে ঘঞ) ১। মুৰ্ছা,
অজ্ঞান, অচেতন, কৃ. ৩। ৭৩; ২। বিমুঢ়তা, ভ্ৰম,
৩। ভবিদ্যা, ৪। দূথ, ৫। মমতা, সাংসাৰিক মোহ।
মোহৰ স্বৰূপ : মম মাতা মম পিতা মমেয়ং গৃহিণী
গৃহম এতদন্যং মমত্বং যৎ স মোহ ইতি কীৰ্তিতঃ॥
পপু ১৬ অ, ৬। ধৰ্ম বিমুঢ়তা, ৭। আশ্চৰ্য্যতা,
৮। মোহিনী বিদ্যা, সম্মোহন বিদ্যা, —কলিল মোহ
পাশ, মোহৰ শৃঙ্খল, —নিদ্রা দম্ভপূৰ্ণ বিশ্বাস,
—বাত্ৰিঃ স্ত্ৰী প্ৰলয়ৰ ৰাতি, —শাস্ত্ৰং অবিদ্যজনক
গ্ৰন্থঃ মিছা-মতবাদ।

মোহন বিণ. সম্মোহনী, বিমোৰ, ভ্ৰমজনক, মোহনীয়।
—মং ১। যৌন সঙ্গম, ২। হোম, মন্ত্ৰ, ঔষুধাদিৰ দ্বাৰা
মুক্তকৰণ, ৩। ভ্ৰান্তি, ৪। জ্ঞানশূন্যতা, ৫। ফুটলনি।

মোহনকঃ চ'ত মাহ।

মোহিত বিণ. মোহগ্ৰস্ত, বিমুঢ়, প্ৰবঞ্চিত, ধৰ্ষিত।

মোহিনী স্ত্ৰী. (মোহয়তি সৌন্দৰ্য্যাদিনা ইতি মুহ গিচ
গিনিঃ) ১। এগৰাকী স্বৰ্গৰ অপ্সৰা, ২। মোহনীয়
নাৰী, ৩। এবিধ মালতী ফুল, ত্ৰিপুৰমালী ফুল
৪। সমুদ্ৰ মন্থনৰ সময়ত দেৱতাসকলে যাতে
সুকলমে অমৃত পান কৰিব পাৰে তাৰ বাবে অসুৰ
বিলাকক মোহগ্ৰস্ত কৰিবলৈ বিষ্ণুৱে লোৱা নাৰীৰ
ৰূপ, মোহিনী ৰূপ।

মৌকলিঃ, —কুলিঃ কাউৰী, উ ২। ২৯।

মৌস্তিকং ক্লী. (মুক্তা ঠক) মুক্তা, মণি, 'শৈলে শৈলে
ন মাণিকাং মৌস্তিকং ন গজে গজে। সাধৱো নহি
সৰ্বত্র চন্দনং ন ৰনে ৰনে।' চাগকা। —শুশ্ৰীকা
মুক্তাহাৰ গোঁথা তিবোতা। —দাম্ৰ (ন) মণিহাৰ।
—শক্তিঃ শামুক, —সৰঃ মণিহাৰ।

মৌক্যং ক্লী. বাকহীনতা, বোবা অৱস্থা।

মৌখং ক্লী. মুখ সঙ্কীয়। অৰ্থাৎ তক্ষ্যাতক্ষ্য সঙ্কীয়
(পাপ)।

মৌখ্যং শ্ৰেষ্ঠত্ব। মুখ্যতা, প্ৰাধান্য।

মৌখবিঃ এটা গোত্ৰ বা বংশৰ নাম।

মৌখৰ্য্যং ক্লী. ১। অপবাদ, অপযশ, নিন্দা, ২। মুখবতা।

মৌখিক বিণ. মুখ সঙ্কীয়, মুখে মুখে সোঁথা (প্ৰশ্লাদি)।

মৌখ্যং ক্লী. ১। মুখতা, মুঢ়ত্ব, ২। সবলতা,
অকপটতা, ৩। সৌন্দৰ্য্য।

মৌচাং ক্রী. কল (ফল)।

মৌজা বিণ. মুজ বাঁহেবে তৈয়াৰী, —জঃ মুজতণ। —ক্রী
মুজ্জেবে তৈয়াৰী মেখলা। শি ১।৬, উপনয়ন কৰ্মত
কঁকালত লোৱা মুজতণৰ বান্ধনী।

মৌচাং ক্রী. ১। মূঢ়তা, অজ্ঞতা, ২। ল'ৰালি, —চ্যঃ
মুৰ্খৰ পুত্ৰ।

মৌত্রং কিছু মৃত, যেনে এবটল মৃত।

মৌদকিকঃ পাওকটি, বিস্কুট আদি তৈয়াৰ কৰোঁতা।

মৌদগলিঃ পু. কাউৰী।

মৌদগল্যঃ পু. (মুদগলস্যাপত্যম্ ইতি ব্যঞঃ) মুদগল
মুনিৰ পুত্ৰ। গোত্ৰকাৰক। এই ঋষিৰ প্ৰৱৰ পাঁচ জন :
ওঁৰ, চাৱন, ভাগৱ, জামদগ্ন্য আৰু অধ্বৱান।

মৌদগীনং ক্রী. মণ্ড মাহ সিঁচিবৰ কাৰণে উপযুক্ত
পথাৰ।

মৌনং ক্রী. (মুনেৰ্ভাৱ ইতি মুনি অণ) তৃষ্ণী ভাৱ, মনে
মনে থকা, শব্দহীনতা, —ব্ৰতং মনে মনে থকা
ব্ৰত।

মৌনী (ন) পু. (মৌন ইনিঃ) ১। মুনি, ঋষি, সন্ন্যাসী,
২। মৌনব্ৰতী।

মৌনেয়ঃ পু. গন্ধৰ্বগণ বিশেষ, গী ১২।১৯।

মৌৰজিকঃ ঢুলীয়া, ঢোলবাদক।

মৌৰ্থং মুৰ্খতা, মূঢ়তা, মুৰ্খালি।

মৌৰ্যঃ সপাট চন্দ্ৰশুভৰ পিচৰ ৰাজবংশ।

মৌৰী ক্রী. (মূৰী অণ ঙীপ) ১। ধনুৰ শুণ, (মূৰী নামৰ
এবিধ লতাৰ আঁহেৰে শুণ বনোৱা হৈছিল), ২। ক্ষত্ৰিয়ই
কঁকালত লোৱা মেখলা।

মৌল বিণ. ১। প্ৰাচীন, ২। মূল, আঁচল, ৩। পুৰণি
আচাৰ, ৰীতি-নীতি সম্বন্ধীয়, ৪। পৰম্পৰাগত, মনু
৭।৫৪; ৫। অভিজাত। উচ্চ বংশজাত। —লঃ পু.
১। উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে হোৱা মন্ত্ৰী, ২। মাটি
সম্পৰ্কে জ্ঞান থকা ব্যক্তি, মণ্ডল।

মৌলিঃ পু. ক্রী. (মূল ইঞঃ) ১। চূড়া, শিৰ, মূৰ,
২। শিৰোভূষণ, কিৰীটি, মুকুট, ৩। ৭।৬৬;
৩। অশোকবৃক্ষ, (ক্ৰী) ভূমি।

মৌলিক বিণ. (মূল ঠঞঃ) ১। আদিৰ পৰা থকা, আচল,
মূল, ২। প্ৰধান, মুখ্য, ৩। তল খাপৰ (বৰ্ণ), কুলীন
ভিন্ন।

মৌল্যং দাম, দৰ।

মৌটী হতাহতি যুদ্ধ।

মৌটিকঃ ঠগ, প্ৰবক্ষক।

মৌসল বিণ. (মুসল অণ) মুসলৰ দৰে, গদাৰ নিচিনা,
গদা সম্বন্ধীয়। —লঃ মহাভাৰতৰ ওঠৰট পৰ্বৰ অন্তৰ্গত
এটা পৰ্ব, য'ত গদাযুদ্ধৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে।

মৌটী ক্রী. হতাহতি, ঘুচিয়াঘুচি খেল।

মৌহূতঃ মৌহূতিকঃ পু. জ্যোতিৰী।

মৌ অভ্যাসে (ভ্ৰা প স মনতি) ১। অভ্যাস কৰ, বাবে
বাৰে কৰ, ২। শিক, মনোযোগেৰে শিক, ৩। শব্দৰণ
কৰ, জ্ঞা— ১। ধ্যান কৰ, ২। পৰম্পৰাগতভাৱে
উল্লেখ কৰ, বিবেচনা কৰ, ৩। শিক, শব্দৰণ কৰ, কু
৬।১৬; সমা— ১। অভ্যাস কৰ, বাবে বাবে ক,
২। নিয়ম কৰ, নিৰ্ণয় কৰ।

ম্নাত বিণ. ১। বাৰে বাৰে কথিত, পুনৰুথিত, ২। জৰীত,
দীক্ষিত, শিক্ষাপ্ৰাপ্ত।

ম্ৰক ক সংঘাতে (ভ্ৰা প স ম্ৰকতি)।

খ) ম্ৰকণে, স্নেহনে (চুৰা উ স ম্ৰকয়তি —তে) ১। বঁহু
পিহ, ২। দ'ম কৰ, একগোট কৰ, সংগ্ৰহ কৰ,
৩। লেপন কৰ, প্ৰলেপ দি, ৪। মিহলি কৰ,
সংযোগ কৰ। একলগ কৰ।

ম্ৰকঃ পু. (ম্ৰক ঘঞঃ) ১। বধ, হত্যা, ২। ভণ্ডামি।

ম্ৰকণং ক্রী. (ম্ৰক কমণি লুট) ১। তেল, ২। এটা
বস্তুক আন এটাৰ লগত মিশ্ৰণ, ৩। স্নেহনম,
শৰীৰত তৈল মাৰ্জন, ৪। একত্ৰিকৰণ, ৰাশীকৰণ,
দ'ম কৰা কাৰ্য্য।

ম্ৰদ ক্ষোদে (ভ্ৰা আ স ম্ৰদতে) চূৰ্ণ কৰ, ভঙি কৰ,
পদদলিত কৰ, গচকি চূৰ্ণ কৰ।

ম্ৰদিমা (ন) পু. (মৃদু ইমণিচ) মৃদুতা, কোমলতা,
দুৰ্বলতা, শি ২।৪৯।

ম্ৰদিষ্ঠ বিণ. অতিশয় কোমল।

মুচু গত্যাম (ভ্ৰা প স মুচতি) যা, গমন কৰ।

মুচ্ গত্যাম (ভ্ৰা প স মুচ্চতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই
যা। আগ বাঢ়।

ম্ৰচ্ ছেদে (চুৰা উ স ম্ৰকয়তি —তে) কাট, কাটি
দুভাগ কৰ।

ম্ৰাত বিণ. জীৰ্ণ, জ্ঞানপ্ৰাপ্ত।

ম্ৰান বিণ. (স্নে হৰ্বক্যে ক্তঃ) ১। ম্ৰান, ২। জীৰ্ণ, ৩। অক্ষয়,
৪। মলিন, ৫। দুৰ্বল, ৬। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, —অমল

ভগ্নোৎসাহ, হতাশমনা। —নিঃ ক্ৰী জীৰ্ণতা, ক্ষীণতা, অৱসন্নতা, ক্লান্তি।

স্মাৰী (ন) ক্ষীণকায়।

স্মানু বিণ. জীৰ্ণ হোৱা, ক্ষীণ হোৱা, অৱশ হোৱা।

স্মিষ্ট বিণ. (স্নেচ্ছ ক্তঃ) ১। অস্পষ্ট, ২। জঙ্গলী, আসুৰিক, ৩। জীৰ্ণ, স্নান, —ঈং অস্পষ্ট বাক্য।

স্মুচ স্নক্ গত্যাম্ (ভা প স স্নোচতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

স্নেচ্ছ স্নেচ্ছ দেশোক্তৌ ১। (ভা প অ স্নেচ্ছতি)

২। (চুৰা প স স্নেচ্ছতি)

দেশীয় ভাষাত কথা ক, অব্যক্ত উক্তি কৰ, অস্পষ্ট ভাষাত কথা ক, জঙ্গলী ভাষাত ক।

স্নেচ্ছং ক্ৰী. ১। তাম, ২। সেন্দূৰ।

স্নেচ্ছঃ পৃ. ১। আদিম জাতি বিশেষ, জঙ্গলী জাতি, বনবাসী জাতি, অসংস্কৃত-ভাষী জাতি, ২। বিদেশী, বহিৰাগত, ৩। সমাজ-বহিৰ্ভূত ব্যক্তি, 'গোমাংস খাদকো যশ্চ ৱিক্ৰদ্ধং ৱহ ভাষতে। সৰ্বাচাৰবিহীনশ্চ স্নেচ্ছ ইত্যভিধীয়তে।। বোধায়নৰ 'প্ৰায়শ্চিত্ততত্ত্ব'; ৪। পাপী, দুষ্ট লোক, —মুখং তাম, —কন্দঃ নহক,

—জাতিঃ বৰ্বৰ জাতি, অৰণ্যবাসী, —দেশঃ —মণ্ডলঃ স্নেচ্ছ জাতিৰ মানুহে বাস কৰা দেশ বা প্ৰান্ত, মনু ২।২৩: —ভাষা অসংস্কৃত ভাষা, স্নেচ্ছ জাতিৰ ভাষা, —ভোজনঃ ঘেঁহু। —স্নাক স্নেচ্ছভাষা কোৱা বা বিদেশী ভাষা কোৱা মানুহ।

স্নেচ্ছাশঃ পৃ. স্নেচ্ছৰ খাদ্য, ঘেঁহু।

স্নেচ্ছাস্যং ক্ৰী. তাম।

স্নেচ্ছিতং ক্ৰী. (স্নেচ্ছ ক্তঃ) স্নেচ্ছ ভাষা। অপশব্দ, পৰভাষা, অসংস্কৃত ভাষা।

স্নেট্, স্নেড্ উন্মাদে (ভা প অ স্নেটতি, স্নেডতি) উন্মাদ হ, পাগল হ।

স্নেৰ্ সেরনে (ভা প স ক স্নেৰতে) ১। সেৱা কৰ, ২। পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ।

স্নৈ কান্তিসংক্ষয়ে (ভা প স স্নায়তি) ১। স্নান হ, ক্ষীণ হ, ক্ষীণাই যা, যেনে স্নায়তি দিৱসে চন্দ্ৰঃ, ২। ক্লান্ত হ, অৱশ হ, ৩। দুখী হ, মন মৰা হ, ৪। লোপ হ, অদৃশ হ, পৰি— ১। স্নান হ, জীৰ্ণ হ, ১৪।৫০; ২। মন মৰা হ, প্ৰ— ১। স্নান হ, ২। দুখী হ, মন মৰা হ, ৩। অৱশ হ, ৪। মলিন হ, মলযুক্ত হ।

য

য অকাৰ অস্তঃস্থ যকাৰ। ষড়বিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ পঞ্চম সূত্ৰৰ দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান তালু। 'য'ৰ উচ্চাৰণ প্ৰায় 'য়'ৰ দৰে হয়।

যঃ পৃ (যাতীতি যা গতৌ ডঃ) ১। গমনকৰ্তা, ২। যশস্যা, ৩। যোগ, সংযোগ, ৪। যানবাহন, ৫। যৱধান।

যক বিণ (যৎ অকচ) যিজনে, যিজন।

যক্ ক্ৰী (যজ্ ঋতিন্ জস্য কঃ) পেটৰ সোঁ ফালে থকা এটা বিশেষ মাংস খণ্ড, আগমণ্ডহ। —কোষঃ যকৃতৰ চাৰিওফালে থকা পাতল পদা বিশেষ।

যকৃদাত্তিকা ক্ৰী পইতাচোৰা।

যকৃতোদবং ক্ৰী যক্ বৃদ্ধি (বোগ)।

যক্ পূজায়াম্ (চুৰা আ স যক্ষয়তে) পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ, সেৱা কৰ।

যক্ঃ পৃ (যক্ষাতে পূজাতে ইতি যক্ যঞঃ) ১। এবিধ ক্লিন্নৰ জাতি, কুব্জৰ ধন বক্ষক অনুচৰ বুলি

জনাজাত। 'যক্ষশক্ৰে জনকতনয়া স্বাধিকাৰপ্ৰমত্তঃ', মে ১। ২। এবিধ ভূত বা পিশাচ, ৩। ইন্দুৰ প্ৰাসাদ, ৪। কুব্জৰ —ক্ৰী যক্ষক্ৰী —কদমঃ কৰ্পূৰ, অগৰু, কস্তূৰী আৰু কঙ্কোল বা চন্দন বা কুঁড়ম একেলগে মিহলাই তৈয়াৰ কৰা মলম এবিধ —গ্ৰহঃ ভূত বা পিশাচে পোৱা বা ধৰা। —তকঃ আঁহত গছ। —ধূপঃ ধূনা, সবল গছৰ ৰস, 'টাপিগ' তেল —বসঃ এবিধ সুৰা। —ৰাজঃ কুব্জৰ —ৰাক্তিঃ ক্ৰান্তি মাংস পুৰ্ণিমা, দীপাৱলী। —ৱিস্তঃ যক্ষৰ দৰে ধন ৰখি থকা অথচ খৰচ নকৰা। —সাধনং যক্ষোপাসনা।

যক্ষাধিপঃ, যক্ষেন্দ্ৰঃ পৃ কুব্জৰ।

যক্ষাৱাসঃ বড় গছ।

যক্ষিনী, —যক্ষীঃ যক্ষপত্নী, কুব্জৰপত্নী।

যক্ষোদুযবকং আঁহত গছৰ গুটি।

যক্ষা (ন) পৃ (যক্ মনিম্) ক্ষয়বোগ। হাওকাওত হোৱা

এবিধ মাৰাত্মক ধৰণৰ সংক্ৰামক ব্যাধি। —গ্ৰহঃ
কয়বোগত আক্ৰান্ত। —গ্ৰহঃ কয় বোগী। —গ্ৰী
আজুব।

যক্ষী (ন) কয় বোগী, মনু ৩।১৫৪।

যচ্ছন (৭) (দান শত্ৰু) দাতা, দানকৰ্তা।

যজ্ দেৱাৰ্চাদানসঙ্গকৃতৌ (ভা উ স যজ্জতি-তে) ১। যজ্
কৰ, আহতি দি, বলি দি, যজ্ঞত বলি দি, মনু
৭।৭৯; ২। পূজা কৰ, শ্রদ্ধা কৰ, (গিজত)
যাজয়তি, (সনন্ত) যিয়ক্ষতি-তে।

যজ্ঞং (ন) যাগকৰ্তা, যজমান।

যজ্ঞতঃ পু (যজ্ অতচ) ঋত্বিক, যজ্ঞৰ পুৰোহিত।
ঋকবেদীয় ঋষি বিশেষ।

যজ্ঞতিঃ পু (যজ্ ৱাহলুকাৎ অতিঃ) যাগ, হোম।

যজ্ঞত্ৰঃ পু (যজ্ঞতীতি যজ্ অত্ৰন) অগ্নিহোত্ৰী ব্ৰাহ্মণ।

যজনং ক্লী (ইজ্যতে) ইতি যজ্ লুট। ১। যাগ, হোম।

‘অধ্যাপনম্ অধ্যয়নং যজনং যাজনং তথা’, মনু

১।৮৮; ২। যজ্ঞস্থান, যজ্ঞভূমি।

যজ্ঞন্তঃ পু (যজ্ ৱাচ) যাগকৰ্তা।

যজ্ঞমানঃ পু (যজ্ঞতীতি যজ্ শানচ) ১। যজ্ঞ, পূজা
পাৰ্বণাদি অনুষ্ঠান নিয়মিতভাৱে কৰি থকা ব্যক্তি। ভা
৩।১৬।৮; ২। পূজা হোমৰ বাবে পুৰোহিত নিযুক্ত
কৰা ব্যক্তি, ৩। গৃহস্থী।

যজ্ঞাকঃ পু দানকৰ্তা, দাতা।

যজিঃ পু (যজ্ ইন) যজ্ঞকৰ্তা, যজ্ঞ, যাগ। মনু ১০।৭৯।

যজুঃ (স) ক্লী (যজ্ উসিঃ) ১। যজুৰ্বেদ, ২। যজ্ঞৰ মন্ত্ৰ
বা স্তুতি। —ক্লিদ্ যজুৰ্বেদাধ্যায়ী, যজুৰ্বেদৱেত্তা।
যজুৰ্বেদ সম্পৰ্কে সম্যক্ জ্ঞান থকা। —ৱেদঃ
চাৰিখন বেদৰ দ্বিতীয়খন। ইয়াক বাজসনেয়ী
সংহিতাও বোলা হয়। শুক্ল আৰু কৃষ্ণ দুটা ৰূপত
উপলব্ধ এইখন বেদত প্ৰায় চাৰি হাজাৰ মন্ত্ৰ আছে।

যজ্ঞঃ পু (ইজ্যতে দেৱতা অত্ৰেতি যজ্ নঙ) ১। যাগ,
হোম, মথ, ক্ৰতু, হৱন। ২। পঞ্চযজ্ঞ, প্ৰত্যেকজন
দ্বিজই এই পাঁচ বিধ যজ্ঞ সদায় কৰিব লাগে।
সেইকেইটা হ’ল— ব্ৰহ্মযজ্ঞ (অধ্যয়ন, অধ্যাপন),
দেৱযজ্ঞ (হোম, পূজা, সেৱাদি), পিতৃযজ্ঞ (তৰ্পণ),
মনুষ্যযজ্ঞ (জতিৰি-সেৱা) আৰু ভূতযজ্ঞ (চৰাই-
চিকিৎসিক ঋকলৈ আহাৰ দিয়া)। ৩। অগ্নি, ৪। বিষ্ণু,
—কল্প যজ্ঞৰ সংকল্প, —ক্লীকৰ্ত্তা বলিৰ পত ব্যক্তি

থোৱা খুটা। —কৃৎ বিণ যজ্ঞকৰ্ত্তা (পু) বিষ্ণু, —ঋঃ
যজ্ঞত বিধিনি উৎপাদন কৰ্ত্তা (দানৰ), —দক্ষিণা
যজ্ঞৰ অৰিহণা। —দীক্ষা, —পতিঃ যজমান। বিষ্ণু।
—পশুঃ ১। বলিলৈ অনা পশু। ২। অশ্বমেধৰ
বোঁৰা, —পুৰুষঃ বিষ্ণু, —স্তোত্ৰাণা বিষ্ণু
—বসঃ,—বেতঃ সোমবস, —ৱৰাহঃ বিষ্ণুৰ বৰাহ
অৱতাৰ, —ৱশ্ৰিঃ,—গ্ৰী সোমলতা। —ৱাটঃ যজ্ঞৰ
কাৰণে ঘেৰি ৰখা অঞ্চল। —ৱাহনঃ বিষ্ণু —বৃক্ষঃ
যজ্ঞ ডিমক —শেষং যজ্ঞাবিশিষ্ট; মনু ৩।২।৫।
—ৱেষ্টা সোমলতা, —সদঃ(স) যজ্ঞত উপস্থিত থকা
মানুহৰ সমষ্টি। —সাৰঃ বিষ্ণু, —সিদ্ধিঃ যজ্ঞৰ
সমাপ্তি, —সূত্ৰং লগুণ, —সেনঃ ৰজা ৰূপদ।
—স্বাশুঃ যজ্ঞত, পশুবন্ধা খুটা, —হনঃ,—হান(ন)
সদাশিৱ।

যজ্ঞিকঃ পলাশ গছ।

যজ্ঞিয় বিণ ১। যজ্ঞ সঙ্ঘী, যজ্ঞৰ উপযোগী, ২। পৱিত্ৰ,

৩। পূজা, ৪। পূণ্য, —ৱঃ ১। দেৱতা, ২। দ্বাপৰ যুগ।

যজ্ঞীয় বিণ যজ্ঞত লগা, যজ্ঞৰ উপযোগী। —ঋঃ

যজ্ঞডিমক গছ

যজ্য বিণ (যজ্ যুচ) যজুৰ্বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ।

যজ্ঞা (ন) পু (যজ্ তুনিপ) যজ্ঞমান, পূজাৰী। (পু)

১। বৈদিক বিধানমতে যজ্ঞ কৰোঁতা, যজ্ঞকৰ্ত্তা, কু
২।৪৬; ২। বিষ্ণু।

যৎ (ক) যত্নে (ভা আ অ যততে) (খ) খেদোপশ্লবয়োঃ
(চুৰা প স যাতয়তি) ১। চোঁতা কৰ, যত্ন কৰ। ২।
আগ্ৰহ কৰ, ইচ্ছা কৰ, ৩। কষ্ট কৰ, ৪। দৃষ্টি কৰ,
সাৱধান কৰ, সতৰ্ক হ, গী ৩।৬০; ৫। কষ্ট কৰ,
যাতনা দি, জ্ঞা— কষ্ট কৰ, মিস্— কিবাই দি, সুস্থ
কৰ। ঞ্— চোঁতা কৰ, যত্ন কৰ, সৎ— চোঁতা কৰ,
পাৰলৈ চোঁতা কৰ।

যত বিণ (ধম্ ত্ত) ১। সংযত, বশীভূত, ২। সীমিত,
পৰিমিত, নিয়মিত। —ভিত্ত সংযতভিত্ত, —জাক্ কৰ
কথাবতৰা সংযত, নিৱৰীয়া, —ভ্ৰত/ভ্ৰতী, ভ্ৰতাক্ষী।

যতঃ জ্ঞা (যৎ তসিন) হেতুৰোধক। যিহৰ কাৰণে, মনু
২।১১৭; ৱৰ জ্ঞা, তা ২।৫।২; কেতিয়াও পৰা,
যি কোনো কালে। যতো যতঃ যি কোনো ঠাইৰ
পৰা, গী ৬।২৬; যতঃ প্ৰকৃতি কোন সঙ্ঘৰ পৰা।
যতনঃ ক্লী যত্ন, চেষ্টা।

যত্ন বিণ (যৎ ডমতচ) বহুৰ মাজৰ কোনজন।

যত্নৰ বিণ (যৎ ডতৰচ) দুজনৰ মাজত নিৰ্দ্ধাৰিত, কোনজন।

যতি বিণ (যৎ ডতিঃ) নিত্য বহুবচন'ত শব্দ। যৱৎ শব্দবোধক। যিমানবিলাক।

যতিঃ পু (যততে মোক্ষার্থমিতি যৎ ইন) ১। সংযতেন্দ্রিয়, যি ইন্দ্রিয় সংযত কৰিছে। সন্ন্যাসী, সাংসারিক ভোগ- বিলাস ত্যাগী, ২। ব্রাহ্মৰ পুত্র এজন, ডা ৪।৮।১; ৩। নহৰ এজন পুত্র। মহা ১।৭৫।৩০; ৪। বিশ্বামিত্রৰ এজন পুত্র, মহা ১।৭।৫৭; (স্ত্রী যম জিন) ১। পাঠ বিচ্ছেদ, পাঠ বিৰতি, মন্ত্ৰ পাঠৰ মাজতে কিছু সময় বৈ যোৱা। 'যতির্জিহ্বেষ্ট ক্রিয়ামস্থানং।' ২। বিৰতি, বন্ধ, ৩। সঙ্গীতত বিৰতি, ৪। বিধ্বা, ৫। সঙ্গীতৰ বাগ বিশেষ, ৬। শ্লোকৰ ছন্দত পদনুষ্ঠি।

যতিচান্দ্রায়ণং স্ত্রী সন্ন্যাসী (যতি)— সকলে পালন কৰা চান্দ্রায়ণ ব্রত।

যতিত বিণ চেষ্টিত, যত্নকৃত।

যতিনী স্ত্রী বিধৱা।

যতী (ন) পু সন্ন্যাসী। জিতেন্দ্রিয়।

যতুকা,—তুকা এবিধ গছ, জেতুকা গছ।

যত্ন পু (যৎ নঙ) ১। ৰূপ আদি চবিশৰ বিধ গুণৰ অন্তৰ্গত এবিধ গুণ। চেষ্টা, অধ্যৱসায়, ২। সতৰ্কতা, ৩। উৎসাহ, আগ্ৰহ, ৪। কষ্ট, ক্লেশ, বাধা, ৫। ৭।১৪।

যত্ন অব্য (যৎ সন্তম্যাঃ ত্রল) ১। য'ত, যি ঠাইত, ২। যেতিয়া, কেতিয়া, কোন সময়ত, ৩। যিহেতু, যত্নতত্ৰ যি কোনো ঠাইত, সকলোতে, যত্নকৃত্ৰ যি কোনো সময়ত, যি কোনো ঠাইত।

যত্নত্ৰা বিণ কোন ঠাইৰ, কোন ঠাইত থকা।

যথ্য অব্য 'যথা' অব্যয় শব্দটো অকলে ব্যৱহাৰ হ'লে সাধাৰণতে এনেবোৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে— (ক) এইদৰে বা বিদৰে মহাবাজৰ আদেশ —যথা আজ্ঞাপয়তি মহাবাজঃ। (খ) নাম, (গ) সাদৃশ্য, সাম্য, কু ৪।৩৪, (গ) উদাহৰণ স্বৰূপে, (ঙ) যিহেতু, সেই কাৰণে, (চ) যথ্য ত্ৰা অৰ্থাৎ বিদৰে সেইদৰে, যথা বীজং তথাবৃৎ, গী ১১।২৯; যত্বেন, তত্বেন, যেনে তেনে ইত্যাদি। যথা যথা তথা তথা যিমান বেছি

সিমান কম। যথা কথঞ্চিৎ যি কোনো প্ৰকাৰে; যথা তথা যি কোনো ৰকমে। যথা শব্দ সমাসৰ আগত ব্যৱহাৰ হলে 'অনুসৰি', 'মতে', 'ভাৱে' দৰে, আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে। —অংশং অব্য সমান সমান ভাগ কৰি, সমানভাৱে —অধিকাৰং অব্য গৰাকী অনুসৰি, অধিকাৰ মতে, —অধীত পাঠ্যানুসৰি —অনুপূৰ্ণং এটাৰ পিচত এটাকৈ —অনুভূতং অভিজ্ঞতা অনুসৰি। —অনুৰূপং অব্য সঠিকভাৱে, —অভিপ্ৰেত, অভিযত, অভীষ্ট বিণ ইচ্ছানুসৰি, ইচ্ছামতে, —অৰ্থ ১। সঠিক, আচল, শুদ্ধ ২। উপযুক্ত, (—অক্ষৰ) আখৰে আখৰে সত্য, (—নামা) যেনে নাম তেনে কাম। (—ৰণ) চোৰাংচোৱা —অৰ্হঃ গুণানুসৰি —অৰ্হণং অব্য গুণানুসৰি, —অৱকাশং অব্য অজবি মতে, আৱশ্যকমতে —অৱস্থং অব্য অৱস্থা অনুসৰি। —আখ্যানং অব্য আগতে উল্লেখ কৰা মতে, —আগত মূৰ্খ, (—তং) অব্য আগতে এজনে অহা মতে। —আন্তাতং,—আশ্মায়ং অব্য বেদত থকা মতে —আশয়ং অব্য এজনৰ ইচ্ছামতে। —কামং আশা কৰা মতে, —কামীনে) মুক্ত, অবাধ। —কালঃ সঠিক সময়ত, —কৃত বিণ বিধিমতে, প্ৰচলিত নিয়মমতে, মনু ৮।১৮৩; —ক্রমং—ক্রমেণ অব্য এটাৰ পিচত এটাকৈ, নিয়মিতৰূপত, —ক্লমং অব্য শক্তি অনুসাৰে —জাত মূৰ্খ, —জ্ঞানং যিমানদূৰ জন যায়, জনা মতে। —জ্যেষ্ঠং জ্যেষ্ঠতা অনুসৰি, পদবি অনুসৰি —তথ বিণ সঁচা, প্ৰকৃত সঠিক, (থং) বিৱৰণ, অব্য সঠিকভাৱে। —দিক্ সকলো পিনে —নির্দিষ্ট আগতে কোৱা বা উল্লেখ কৰা মতে —ন্যায়ং সঠিকভাৱে, প্ৰকৃততে, সঁচাকৈ, ন্যায্যত অনুসৰি, —পুৰং অব্য আগৰ দৰে —পূৰ্ণ,—পূৰ্ণক আগৰটোৰ মতে, আগৰটো, —পূৰ্ণকং অব্য ১। আগৰ দৰে, মনু ১১।১৮৭; ২। এটাৰ পিচত এটাকৈ, —প্ৰদেশং অব্য ১। সঠিত ঠাইত বা স্থানত, ২। নিৰ্দেশ মতে, আজ্ঞা অনুসৰি, —প্ৰধানং,—প্ৰধানতঃ, অব্য পদ বা পদবি অনুসৰি, সম্মান অনুসৰি —প্ৰাণং শক্তি অনুসৰি, —প্ৰাপ্ত বিণ অৱস্থানুসৰি উপযুক্ত, —প্ৰাৰ্থিতং অব্য প্ৰাৰ্থনা মতে, আবেদন অনুসৰি —বলং অব্য শক্তি অনুসৰি, —ভাগং —ভাগশঃ অব্য ১। পাব লগীয়া ভাগ বা অংশ মতে, ২। উপযুক্ত

স্থানত —ভূতং অব্য সঠিকভাৱে, সঁচাকৈ। আগতে
হোৱা মতে। —মুখীন মুখলৈ চোৱা, মুখামুখি হোৱা।
—যথং অব্য প্রকৃততে, সঠিকভাৱে, এটা এটাকৈ
—যুক্তং—যোগং অব্য সঠিকরূপত, উপযুক্ততা
অনুসৰি, অৱস্থা অনুসৰি, —কচং, —কচি অব্য
এজনৰ ভাল লগা মতে, এজনৰ ইচ্ছা মতে
—কপং অব্য আকাৰমতে, সঠিকরূপত। —কল্প অব্য
সঠিক ঘটনা মতে, বাস্তৱিকতে —ক্লিষি অব্য শাস্ত্ৰীয়
নিয়ম বা বিধি অনুসৰি। —ক্লিষ্টং অব্য এজনৰ আয়
বা আয়দানি অনুসৰি —ক্লষ্ট ঘটনাক্ৰমে, (ভং) সঠিক
বিৱৰণ, —শক্তি, —শক্ত্যা শক্তি অনুসাৰে, —শাস্ত্ৰং
শাস্ত্ৰত লিখা মতে, মনু ৬।৮৮; —ক্লষ্টং ১। শুনা
মতে ২। বৈদিক বিধিমতে —সংখ্যং কাব্যৰ
অলঙ্কাৰ বিশেষ। —সংখ্যেন অব্য সংখ্যামতে, গণনা
মতে —সময়ং অব্য সঠিক সময়ত, উপযুক্ত
সময়ত, চুক্তি অনুসৰি। —সুখং অব্য আনন্দমানে,
সহজভাৱে, আনন্দেৰে —স্থানং সঠিক স্থানত, উচিত
মতে —স্থিত ১। প্রকৃত অৱস্থা মতে, ২। সচাকৈ,
সঠিকভাৱে —স্বং অব্য ১। ক্ৰমান্বয়ে, প্ৰত্যেকৰে,
২। ব্যক্তিগতভাৱে ব ১৭।৬৫; ৩। উচিত মতে।

যথাক্ৰং অব্য ১। যোগ্যভাৱে, উচিতভাৱে, ২। নিয়মমতে,
বিধি মতে, মনু ৬।১

যথেন্ধিতং অব্য ক্লী ইচ্ছানুসৰি, যথা আকাঙ্ক্ষিত।

যথেষ্টং ক্লী ইচ্ছামতে, যিমানখিনি বিচৰা হৈছিল
সিমানখিনি।

যথেষ্টাচাৰী (ন) বিণ্ণ যথেষ্টাচাৰী।

যথোচিত বিণ্ণ যথাযোগ্য, যিখিনি পাব লগীয়া সেইখিনি,
যথোপযুক্ত।

যথোদিতং যথোক্ত, কোৱা মতে।

যদ্ সৰ্বনাম শব্দ। পু ১মা একৰ যঃ, স্ত্ৰী যা।
সম্বন্ধবোধক সৰ্বনাম শব্দ যঃ যৌ যে— এই ধৰণে
কপ হয়। কোন, কোনজন, কোনটো, যিটো,
যিজন, অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ব্যৱহাৰ হয়।
কেতিয়াবা সম্পূৰ্ণৰূপে যি হওক যিজনে হওক
অৰ্থ বুজাবলৈ যং, যং, একেলগে দুবাৰকৈ
ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। (অব্য) হেতু বুজাবলৈ
যদ অব্যৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। —যদ্যপি অব্য যদিও,

যদার্থং যি কাৰণে। —কাৰণং যি কাৰণে,
—কৃত্তে যি কাৰণে —ভৱিষ্য ভৱিষ্যতে যি হয়
হওক— এইদৰে চিন্তা কৰা ব্যক্তি —বৃত্তং দৃষ্টি
চেষ্টা, —সত্যং সঁচাকৈ ক'বলৈ গ'লে, 'যৎসত্যং
মুমুকোৰপি, হচ ৫ উ।

যদা অব্য (যস্মিন্ কালে ইতি যদ্ দা) ১। যি সময়ত,
যিদিনা, যেতিয়া ২। যিহেতু।

যদি আশঙ্কা, সম্ভাৱনা অৰ্থবোধক অব্যয়। এনে হ'লে,
এনে স্থলত, যদি জ্ঞা হয়তো, তেনেহলে, প্ৰয়োজন
হলে। 'যদ্বা জয়েম যদি বা নো জয়েমুঃ', গী ২।৬।
যদীয় বিণ্ণ যি সৰ্বস্বীয়, যাৰ।

যদুঃ পু (যজ্ঞতে ইতি যজ উঃ) দেৱযানীৰ গৰ্ভত
যযাতিৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ, যাদৱবংশৰ পূৰ্বপুৰুষ, —সম্বন্ধনঃ
—নাথঃ —পতিঃ —প্ৰেষ্ঠঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

যদৃচ্ছা ক্লী ১। স্বাধীনতা, স্বতন্ত্ৰ্যম গী ২।৩২; ২। সুযোগ,
হঠাৎ, ৩। ঘটনাক্ৰমে, কু ১।১৪; —সংলাপঃ
হঠাতে হোৱা কথা-বতৰা, হঠাতে লগ হোৱা।

যদৃচ্ছাতঃ অব্য হঠাৎ।

যদৃচ্ছাভিচ্ছাঃ কোনো মোকদ্দমাত নিজকে নিজে বা
নিজৰ ইচ্ছাতে হোৱা সাক্ষী।

যদুৱা অব্য যদি, যথা, যিদৰে, যেনেকৈ।

যদ্বা (ক) পু (যম্ তৃচ) ১। দিগদৰ্শক, প্ৰশাসক,
২। সাৰথি, গাড়োৱান, ৩। মাউত।

যদ্ব সঙ্কোচনে (দ্বা, চুৰা উ স যজ্জতি-তে, যজ্জয়তি-তে)
১। বাধা দি, সংযত কৰ, ২। বাধ, বাধ কৰ।

যদ্বং ক্লী (যচ্ছতি অত্ৰেতি যম্ ত্ৰঃ) ১। দেৱাধিতান, দেৱতা
৩।২৬।২১; ২। নিয়ন্ত্ৰণ, ৩। আয়েয়াত্ৰ, ৪। কাঠৰ
যদ্ব বা কল। 'যদ্বাকঢ়ানি মায়য়া', গী ১৮।৬১; ৫।
লিকলি, পাল, পেটা, ৬। ধৰি বখা সঁজুলি, ৭। কুঁৱৰ
পৰা পানী তোলা যদ্ব, ৮। তলা-চাবি, শলখা। ৯।
মন্ত্ৰপুত কবচ, তাবিজ, ১০। বাদ্যযন্ত্ৰ। —পুং ২ তেলৰ
থকা ঘৰ, —চোড়িতং সন্মোহনী বিদ্যা —সুত্ৰ অৰ্কাবদ্ব,
ভালকৈ তলাবদ্ব (ঘৰ) —পুত্ৰকঃ —পুত্ৰিকা কনিক
পুতলা, পিত্ৰং লগোৱা পুতলা। —প্ৰোক্ত কৃত্তিম পানীৰ
নিজৰা, জৰণা, কোৱাৰা, ব ১৬।৪৯; —স্বৰ্গ্য কৃত্তিম
খল —স্বৰ্গ যন্ত্ৰৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশ কৰা ঘৰ।

যদ্বকঃ পু যজ্জিক, যজ্জসম্বন্ধে জ্ঞান থকা ব্যক্তি, —কঃ
১। উদযুক্ত পতি। 'বেভেজ', ২। কুলকল, 'চোড়'।

যজ্ঞপং - গা ক্লী ক্লী (যজ্ঞ লুট, টাপ) ১। সংযমন, নিয়মন, ২। বাধা-নিষেধ, ৩। বন্ধন, ৪। বাধা-বাধকতা, ৫। ক্লেশ, পীড়া, দুখকষ্ট, ৬। বন্ধন, ৭। পটি।

যজ্ঞনী, -যজ্ঞিকা, -জ্ঞিনী ঘৈণীয়েকৰ সৰু ভনীয়েক, খুলশালী।

যজ্ঞিত বিণ বন্ধ, শৃঙ্খলিত।

যজ্ঞী (ন) বিণ (যজ্ঞ ইন) ১। যজ্ঞবিশিষ্ট, ২। সজ্জিত, (ঘোঁৰা, হাতী) ৩। যজ্ঞগাদাতা, ৪। কবচযুক্ত।

যম বিবতো (ভা প অ যচ্ছতি) ১। বাধা দি, নিষেধ কৰ, সংযত কৰ, বন্ধ কৰ, দমন কৰ, নিবারণ কৰ, গী ৩।২১; ২। দান কৰ, দি। আ- ১। বিস্তার কৰ বহল কৰ, ২। ওপৰলৈ তোল, যেনে- কুপাদ বজ্জ: আয়চ্ছতি। ৩। সংযত কৰ, নিষেধ কৰ, উদ্- ১। ওপৰলৈ তোল, উঠা, মনু ৪।১০৪; ২। যাত্রা কৰ, ৩। যাবলৈ ওলা, ৪। চেষ্টা কৰ, ৫। শাসন কৰ, উপ- ১। বিবাহ কৰ, ২। ধারণ কৰ, দখল কৰ, ৩। দেখুৱা, নি- ১। বন্ধ কৰ, নিষেধ কৰ, ২। দমন কৰ, গী ৭।২০; ৩। দি, দান কৰ, ৪। শাস্তি দি, মনু ৯।১৩; ৫। নিয়ন্ত্ৰিত কৰ, ৬। পা, লাভ কৰ, সং- ১। বন্ধ কৰ, নিষেধ কৰ, গী ৬।৩৬; ২। বন্দী কৰ, কাৰাবদ্ধ কৰ, ৩। একগোট কৰ, সংগ্রহ কৰ।

যম বিণ (যচ্ছতি একত্র গৰ্ভাশয়ে যম অচ) যঁজা (সন্তান) যেনে- নকুলসহদেবৌ, মনু ৯।১২৬।

যমঃ পু (যময়তি নিয়মতি ইতি যম অচ) ১। যমৰাজ, মৃত্যুৰ অধীশ্বৰ, সূৰ্য্যপুত্ৰ; ২। দক্ষিণ দিকপাল, ৩। অহিংস সত্যাস্ত্ৰাদি নিত্য সং কৰ্মসমূহ, ৪। অষ্টক যোগৰ প্ৰথমটো অঙ্গ। এই যম পাঁচ বিধ- অহিংস সত্য, অস্ত্ৰেয় (অচৌৰ্য্য), ব্ৰহ্মচৰ্য্য আৰু অপৰিগ্রহ, ৫। সংযম, আত্মসংযম। -মং ক্লী মতা-মাইকী এযোৰ। -কালিন্দী সূৰ্য্য পত্নী সংজ্ঞা, -কিঙ্কৰঃ যমদূত, যমৰ অনুচৰ, -কীটঃ ঘৃণপোক, -কীলঃ বিক্ষু, -জ যঁজা, একে সময়তে একেটা গৰ্ভৰ পৰা জন্ম হোৱা দুটা সন্তান। -বিত্তীয়া তাত্ বিতীয়া (কতিমাহৰ শুক্লবিতীয়া)। -যজ্ঞী যমপুত্ৰী -ভজিনী যমুনানদী -যজ্ঞমা ১। পাপীৰিলাকক যমে দিয়া বাতনা। ২। অসীম পীড়া, যন্তনা, কষ্ট। -ব্ৰহ্মং বাজধৰ্ম বিশেষ, -সজ্জা যমৰ বাজসজ্জা, যমৰ

ন্যায়পালিকা। -সূৰ্যং দুটা কোঠাৰ ঘৰ, এটাৰ মুখ পূব ফালে আনটোৰ পশ্চিম ফালে। -স্বসা দুৰ্গা, যমুনা।

যমকং ক্লী এবিধ শব্দালঙ্কাৰ। ইয়াত একেটা শব্দকে একেটা শ্লোকত দুবাৰকৈ ব্যৱহাৰ কৰে যদিও দুয়োটাৰ অৰ্থ পৃথক। কচাচিতৌ বিশ্বগ্ ইৱাগজৌ গজৌ, কি ১।৪২; -কঃ সংযম।

যমনং ক্লী ১। সংযমন, ২। বন্ধন, বান্ধোন ৩। বিবতি, বিশ্রাম, -নঃ যমৰাজ।

যমনিকা ক্লী যবনিকা, পৰ্দা।

যমল বিণ যঁজা, যমজ -লং-লী এযোৰ, মতামাইকী -লঃ সংখ্যা '২'।

যমল্লান্ (৫) যমী, সংযমী, ব ৯।১।

যমসার্থ অৰ্য্য যমৰ হাতত দিয়া, যমক দিয়া।

যমাস্তকঃ পু শিৱ।

যমুনা ১। যমভগিনী যমুনানদী, ২। দুৰ্গা -জনকঃ সূৰ্য্য, -ভিৎ(দ) বলৰাম, -ভাতা যমৰাজ।

যযাতিঃ পু ৰজা নহষৰ পুত্ৰ। সূৰ্য্যবংশীয় এজন প্ৰসিদ্ধ ৰজা। যযাতিৰ পত্নীৰ নাম দেৱযানী, শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ কন্যা। যযাতিৰ লগত দেৱযানীৰ বিবাহ হোৱাৰ পিচত দৈত্যৰাজ বৃষপৰ্বই কন্যা শৰ্মিষ্ঠাক দেৱযানীৰ পৰিচাৰিকা কৰি পঠিয়াই দিলে। পিচত শৰ্মিষ্ঠাৰ ক্ৰপত মোহ গৈ যযাতিয়ে শৰ্মিষ্ঠাক মনে মনে বিয়া কৰালে। দেৱযানীয়ে গম পাই পিতাকক কোৱাত পিতাক শুক্ৰাচাৰ্য্যই খঙতে অকালবৃদ্ধত্ব আৰু নিৰীয়াতাৰ শাপ দিলে। যযাতিয়ে শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ ভৰিয়ে-হাতে ধৰি প্ৰাৰ্থনা কৰাত শুক্ৰাচাৰ্য্যই সেই অভিশাপ কোনে গাত পাতি ল'ব বিচাৰি উলিয়াব ক'লে। নিজৰ পুতেক পাঁচ জনক সোধাত সিহঁতৰ চাৰিজন অমান্তি হ'ল। শেষত কনিষ্ঠ পুত্ৰ পুৰুষে সেই অভিশাপ গ্ৰহণ কৰিলে। যযাতিয়ে এইদৰে নতুনকৈ যুৱা বয়স লাভ কৰি পৰম আনন্দত সকলো বৰকমৰ সুখ উপভোগ কৰি এহাজাৰ বছৰ কটাই পুৰুষ ৰাজ্যভাৰ অৰ্পণ কৰি সম্ৰাটস লয়।

যমীঃ পু ১। মহাদেৱ, ২। অশ্বমেধৰ ঘোঁৰা, ৩। ঘোঁৰা।

যমুঃ পু অশ্বমেধৰ ঘোঁৰা।

যৰ্হি অৰ্য্য যেতিয়া, যি কোনো সময়ত,

যৱঃ পু (যুযতে অস্তস ইতি যু যিগ্ৰণে অপ) ১। যৱধান, ২। যৱধান এটাৰ ওজন পৰিমাণ, ৩। এক আত্মনি

আঠ ভাগৰ এভাগ, ৪। আঙুলিৰ গুৰিত থকা
যৱধানৰ দৰে বেথা। জ্যোতিষ মতে এই অৱস্থিতি
অনুসৰি ধন, সম্পত্তি, পুত্ৰাদি লাভ কৰে। —ক্ষাৰঃ
যথাৰ —ক্ষোদঃ, —চূৰ্ণ, —পিষ্টং যৱধানৰ গুড়ি,
'বালি', —ফলঃ বাঁহ —লাসঃ যথাৰ —শুকঃ
—শুকজঃ যথাৰ, যৱধানৰ খেৰ পুৰি তৈয়াৰ কৰা
এবিধ খাৰ। —সুৰং সুৰা, 'বীয়াৰ'।

যৱনঃ ১। এখন দেশৰ নাম। গ্ৰীচ দেশ। ২। বিদেশী,
বহিৰাগত বৰ্বৰ জাতি, মনু ১০।৪৪; ৩। গাজৰ,
৪। এজন মূনিৰ নাম, ৫। বেগী ঘোঁৰা, ৬। ঘেঁহু,
৭। গৰ্জৰ নামৰ এবিধ ঘাঁহ।

যৱনাচাৰ্য্যঃ জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ প্ৰণেতা মূনি এগৰাকী।

যৱনানী যৱনসকলৰ লিপি।

যৱনাৰিঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

যৱনালঃ এবিধ খান, —নালজঃ যথাৰ।

যৱনিকা, —ৱনী স্ত্ৰী ১। যৱন স্ত্ৰী, গ্ৰীক অথবা মূচলমান
তিৰোতা, ২। (নেটামঞ্চৰ) পৰ্দা।

যৱনেষ্টং স্ত্ৰী ১। সীহ, ২। জলকীয়া, ৩। ভাং। —ষ্টঃ
১। নহক, ২। পিঁয়াজ ৩। নিম।

যৱসং স্ত্ৰী (যু অসচ্) ঘাঁহ, তৃণ, মনু ৭।৭৫।

যৱাগুঃ স্ত্ৰী (যুয়তে মিশ্ৰতে আগচ্) চাউল, যৱ বা
ঘেঁহু ছয় গুণ পানীৰ লগত সিদ্ধ কৰি তৈয়াৰ
কৰা মণ্ড।

যৱাগ্ৰহঃ যথাৰ।

যৱান বিণ (যৱ অন্ অচ) বেগী, বেগৱান।

যৱানিকা, —যৱানী এবিধ ঔষধি।

যৱিষ্ঠ বিণ (অয়মেবামতিশয়েন যুৱা ইতি ইঠন্)
সকলোতকৈ সৰু, কনিষ্ঠ। —ঠঃ কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা

যৱীয়ান(স) (অয়মনয়োৰতিশয়েন যুৱা ইতি ইয়সূন্)
দুজনৰ ভিতৰত এজনতকৈ সৰু, মনু ২।১২৮।

যৱ্যঃ পু (যৱেভ্যো হিতঃ যৱ যৎ) মাহ শস্য। —ৱ্য
এখন নদীৰ নাম। ঋবে ৮।৮৭।৮।

যশঃ (স) স্ত্ৰী (অনুভূতে ব্যাপ্ণোতীতি অশ্ অসূন যুট)
১। সুখ্যাতি, কীৰ্তি, 'সৌৰ্য্যাদি প্ৰভৱং যশঃ', গৌৰৱ,
যশস্যা, ব ২।৪০; ২। অন্ন, —পট্টিহঃ ঢাক, ঢোল,
—শেষ মৃত। (—হঃ) মৰণ।

যশদঃ পু এবিধ ধাতু। দস্ত।

যশস্ব বিণ কীৰ্তিকৰক, সৌৱৰ্ণজনক, মনু ৮।৩৮৩।

যশস্য বিণ. খ্যাতিমান, কীৰ্তিমান, যশস্বী —স্যা স্ত্ৰী
১। খ্যাতি, কীৰ্তি, ২। ঋজি নামৰ এবিধ ঔষধি।

যশস্বিনী স্ত্ৰী ১। কপাহ, ২। যৱতিস্তা নামৰ এবিধ
লতা, ৩। সুখ্যাতা নাবী, ৪। গঙ্গা।

যশস্বী(ন) খ্যাতিমান, কীৰ্তিমান, মনু ৯।৩৩৪।

যশোদঃ পু (যশো দদাতীতি দা কঃ) পাৰা, পাৰদ,
'সুৱৰ্ণং বজ্জতং তাম্ৰং বজ্জং যশোদমেৱ চ। সীসং
লৌহঞ্চ সপ্তৈতে ধাতৱো গিৰিসম্ভৱা।'

যশোদা স্ত্ৰী নন্দৰাজৰ পত্নীৰ নাম। বসুদেৱৰ পুত্ৰ
শ্ৰীকৃষ্ণ এই যশোদাৰ ঘৰতে ডাঙৰ দীক্ষণ হয়।
অন্তৰ্যামী শ্ৰীকৃষ্ণই সকলো জানিলেও যশোদাকেই
মাতৃস্বৰূপা জ্ঞান কৰিছিল।

যষ্টা (ঋ) পু (যজতে ইতি যজ তৃচ) যজকৰ্তা, যজমান
যষ্টিঃ পু (যজ বাহুলকাৎ তিঃ) ১। লাঠী, ২। পতাকাদণ্ড,
৩। গদা, ৪। খুঁটা, স্তম্ভ, ৫। ঠাৰি, ডাল, কন্দ,
৬। সূতা, ৭। লতা, ৮। (সমাসৰ শেষত) শৰীৰ,
৯। কণ্ঠহাৰ ১০। যষ্টিমধু —গ্ৰহঃ লাঠীধাৰী
—নিৱাসঃ ১। ম'ৰা চৰাই বহি থাকিবৰ কাৰণে ওখত
বান্ধি ৰখা এডাল লাঠী, ২। খুটিৰ ওপৰত
থকা পাৰবাঁহ, —প্ৰাণ ১। দুৰ্বল, শক্তিহীন ২।
শ্বাস-প্ৰশ্বাসহীন।

যষ্টিকঃ পু টিড়িত পক্ষী —কা ১। লাঠী, গদা, ২। কণ্ঠহাৰ,
৩। কুঁৱা, পুখুৰী।

যষ্টী স্ত্ৰী যষ্টিমধু।

যস্ যতনে (ভ্ৰা, দিৱা প অ যসতি, যস্যতি) যত্ন কৰ,
চেঁচা কৰ, কষ্ট কৰ, পৰিশ্ৰম কৰ। (নিজন্ত)
যাসয়তি-তে।

যস্কঃ যাস্কঃ পু এজন অতি প্ৰসিদ্ধ মূনিৰ নাম। নিৰুক্ত
গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা। (যুঃ পুঃ ৭ম শতিকা)।

যতুঃ পু যজমান। যজকৰ্তা, মহান যজ্ঞি।

যা গতো (অদা প স যতি) ১। গমন কৰ, আগুৱাই
যা, অগ্ৰসৰ হ, ২। যাত্ৰা কৰ, যুদ্ধ যাত্ৰা কৰ,
৩। আক্ৰমণ কৰ, ৪। লোপ গ্ৰহণ কৰ, জাৰ ল,
৫। এজনৰ লগত সঙ্গ কৰ। ৬। প্ৰাৰ্থনা কৰ,
অনুবোধ কৰ, জ্ঞতি—অতিক্ৰম কৰ, চেৰ পেলা
জৰি—সাৰি যা, গুচি যা, অনু— ১। অনুসৰণ
কৰ, অনুকৰণ কৰ, শি ১২।৩; ২। লগত যা।
অনুসং— এটাৰ পিচত এটাকৈ যা, অনু— কিহি

আহ, অভি— ওচৰ চাপ, আক্ৰমণ কৰ, পা, প্ৰাপ্ত কৰ, উপ— ওচৰলৈ যা, কি ৬।১৬; লাভ কৰ, প্ৰাপ্ত কৰ, নিস্— বাহিৰলৈ যা, অতিবাহিত কৰ পৰি— ঘূৰি ঘূৰি যা, চক্ৰাকাৰে ঘূৰ, প্ৰদক্ষিণ কৰ। প্ৰ— খোজ কাঢ়ি যা, যা, —প্ৰতি উভতি যা, প্ৰত্যা— লগ লাগ, সম্ভাষণ জনা, স্বাগতম জনা, স্নিনিস্— বাহিৰ হ, ওচি যা, সং— ১। ওচি যা, প্ৰস্থান কৰ, ২। প্ৰৱেশ কৰ।

যাগঃ পূ (ইজাতে ইতি যজ ঘঞ) যজ, হোম, অগ্নিত আহতি প্ৰদান কৰা ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান। শ্রৌতমতে যজ সাত বিধ, স্মৰ্ত মতেও যাগ সাত বিধ।

যাচ্ যাচনে (ভ্রো উ দ্বিক যাচতি-তে) ১। খোজ, ভিক্ষা কৰ, অনুৰোধ কৰ, ২। প্ৰাৰ্থনা কৰ।

যাচক্ বিণ্ (যাচতে ইতি যাচ ণুল) ১। ভিক্ষা খুজি ফুৰা ব্যক্তি, ভিখাৰী, ২। প্ৰাৰ্থী, ৩। সন্ন্যাসী, ভিক্ষু, ৪। আবেদনকৰ্তা।

যাচনং—না ক্লী ক্লী ১। খোজা কাম, ভিক্ষা কৰা কাৰ্য্য, ২। আবেদন, প্ৰাৰ্থনা।

যাচনকঃ ভিখাৰী, প্ৰাৰ্থী।

যাচমান বিণ্ (যাচ শানচ) যাচক, ভিক্ষু। 'দ্বিজেন্ডো যাচমানেভ্যো যজমানঃ প্ৰযচ্ছতি।'

যাচিষু বিণ্ (যাচ্ ইষুচ) খুজি ফুৰাই যাৰ কাম। খুজি ফুৰা মানুহ।

যাচিত বিণ্ (যাচ্ ক্ৰঃ) যাচঞা বৃত্তি। প্ৰাৰ্থিত, আবেদিত।

যাচিতকঃ ক্লী ভিক্ষাপ্ৰাপ্ত, ভিক্ষালব্ধ বস্তু।

যাচঞা ক্লী ১। ভিক্ষা, ভিক্ষাবৃত্তি, ২। ভিক্ষুবৃত্তি, প্ৰাৰ্থনা অনুৰোধ, আবেদন, 'যাচঞা মোঘা বৰমধিওণে নাধমে লব্ধকামা', মে ৬।

যাজঃ পূ ১। অন্ন, ২। এজন মূনি।

যাজকঃ পূ (যজতীতি যজ ণুল) ১। যাজিক, ২। ৰাজকীয় হাতী, ৩। মতলীয়া হাতী, ৪। ঋত্বিক।

যাজনং ক্লী (যজ্ নিচ্ লুট) যজ্ঞক্ৰিয়াকৰণ, যজ্ঞানুষ্ঠান। 'অধ্যাপনম্ অধ্যয়নং যজ্ঞনং যাজনং তথা। দানং প্ৰতিগ্ৰহণৈৰ ব্ৰাহ্মণানামকল্পয়ৎ।' মনু ১।৮৮।

যাজিঃ পূ (যজ্ ইঞ) ১। যজ্ঞ, যাগ, হোম, ২। যজ্ঞকৰ্তা, যজমান।

যাজুৰ বিণ্ (যজুৰ্ অণ) যজুৰ্বেদসম্বন্ধীয়, যজুৰ্বেদীয়।

যাজ্ঞক্যঃ পূ (যজস্য যজ্ঞো বক্তা) ধৰ্মশাস্ত্ৰ (শ্রুতি) প্ৰণেতা

এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মূনি। ভাগৱতৰ দ্বাদশ স্কন্ধত আছে যে যাজ্ঞক্যই সূৰ্য্যৰ পৰা শুক্ল যজুৰ্বেদ লাভ কৰে আৰু জাবাল, গোধেয়, কাশ্য, মাধ্যম্ভিন আদি পোন্ধৰজন শিষ্যক যজুৰ্বেদৰ শিক্ষা দান কৰে। এইজনা মহৰ্ষিয়ে মিথিলাত বসবাস কৰি আচাৰ, ব্যৱহাৰ, প্ৰায়শ্চিত্ত এই তিনিটা খণ্ডৰ এখন স্মৃতিশাস্ত্ৰ প্ৰণয়ন কৰি সামশ্ৰব প্ৰভৃতি মুনিসকলক বৰ্ণাশ্ৰমেতৰ ধৰ্মৰ বিষয়ে প্ৰশিক্ষণ দিয়ে। যাজ্ঞক্য স্মৃতিৰ ৰচনা কাল খৃঃ প্ৰথম শতিকা।

যাজ্ঞসেনী ক্লী (যজ্ঞসেনস্য ক্লী অপত্যম্ ইতি অণ ক্তীপ) দ্ৰৌপদী।

যাজিকঃ পূ (যজ্ঞ ঠক) ১। যাজক, যজমান, যজ্ঞকৰ্তা, ২। এবিধ দ্বৰি, ৩। ৰঙা খয়েৰ গছ, ৪। পলাশ বৃক্ষ, ৫। আহত গছ।

যাজিক্যঃ ক্লী যজ্ঞ, হোম।

যাজ্য বিণ্ (যজ্ ণাৎ) ১। যজ্ঞনযোগ্য, ২। যজ্ঞীয়, ৩। যজ্ঞ কৰাত যোগ্যতা থকা ব্যক্তি, —জ্যঃ ক্লী যজ্ঞত পোৱা ধন। যজ্ঞদক্ষিণা, —জ্যঃ পূ ১। ঋত্বিক, ২। শিষ্য। —জ্যঃ ক্লী ১। ঋক, ২। গজা।

যাৎ অব্য বিধিণিঙ আৰু আশীলিঙ কালত পৰস্মৈপদত ১ম পূ ১ বচনৰ এটা প্ৰত্যয়। (যাৎ, যাতাম্, যুচ)

যাত বিণ্ (যা ক্ত) গ'ল, মনু ৪।১৭৮; প্ৰস্থিত। —তৎ ১। গমন, ২। অতীত কাল, ৩। যাত্ৰা। —যাম, বিণ্ ১। ব্যৱহৃত বস্তু, পচা বস্তু, পৰিত্যক্ত দ্ৰব্য, ২। কেঁচা, আধা-সিজা, গী ১৭।১০; ৩। বুঢ়া, জীৰ্ণ, ক্লান্ত। ভট্টি ৫।৩৯

যাতনং ক্লী (যৎ নিচ্ যুচ) ঘূৰাই দিয়া, পৰিশোধ, প্ৰতিশোধ, প্ৰতিফল —না ক্লী ১। পৰিশোধ, ২। কষ্ট, পীড়া, গাঢ় বেদনা, ভা ৭।১।৪১; ৩। নৰকত যমে দিয়া যাতনা।

যাতা(ঋ) ক্লী পতিৰ ভাতৃপত্নী, জা, জায়েক।

যাতায়তং ক্লী অহা-যোৱা, গমনাগমন।

যাতিকঃ পূ (যাত ঠন) পথিক। বাটকৰা।

যাতুঃ পূ (যা তুঃ) ১। ৰাক্ষস, ২। পথিক, ৩। বাঘ, ৪। সময় কাল, —তুঃ ণগুণল, —যানঃ ৰাক্ষস, দৈত্য, দানৱ, ৰ ১২।৪৫।

যাতুকঃ পূ যাত্ৰী, পৰ্যটক, পথিক।

যাত্ৰা ক্লী (যা ক্তন্ টাপ) ১। যুদ্ধযাত্ৰা, আক্ৰমণ, অভিযান, ২। গমন, প্ৰস্থান, ভ্ৰমণ, ৩। তীৰ্থযাত্ৰা।

৪। উৎসৱ, মেলা, ৫। শোভাযাত্ৰা, ৬। বৃষ্টি, জীৱিকা, জীৱনযাত্ৰা, ৭। যাতায়াত, চলাচল, ৮। উপায়, পদ্ধতি, ৯। ব্যৱহাৰ, ৰীতি-নীতি, মনু ৯।২৫; ১০। যানবাহন। যাত্ৰাৰ সময়ত গোৱা মন্ত্ৰ : 'ধেনুৱৎস সহিতা ৰুষগজতুৰগা দক্ষিণাৱৰ্তৱহিঃ। দিৱ্যা স্ত্ৰী পূৰ্ণকৃন্তো দ্বিজনুপগণিকাঃ পুষ্পমালা পতাকা। সদ্যোমাংসং ঘৃতং বা দধিমধুবজতং কাঞ্চনং শুক্লধানাং, দৃষ্ট্বা শ্ৰুত্বা পঠিত্বা বা ফলমিহ লভতে মানৱো গম্ভকামঃ।'

যাত্ৰিক বিণ ১। যাত্ৰা, যাত্ৰা সম্বন্ধীয়, ২। জীৱনযাত্ৰাৰ পাথেয় ৩। প্রচলিত, —কং ১। অভিযান, ২। যাত্ৰাৰ বাবে লাগতিয়াল বস্তু।

যাথার্থ্যং ১। সত্যতা, ২। সাধুতা, সৰলতা।

যাথার্থ্যং স্ত্ৰী ১। প্রকৃততা, ২। সত্যতা, ৩। সঠিক বা প্রকৃত গুণ বা ধৰ্ম, ৪। যোগ্যতা, উপযুক্ততা।

যাদৱঃ পু (যদোৰপতাম যদু অণ) ১। যদুবংশীয় সন্তান। ২। শ্ৰীকৃষ্ণ। —স্ত্ৰী দুৰ্গা। যদুবংশীয় ভিৰোতা।

যাদঃ(স্) স্ত্ৰী ১। জলজ জন্তু, ২। জলহস্তী, গী ১০।২৯; যাদসাংপতিঃ, —নাথঃ পু ১। বৰুণদেৱতা ২। সমুদ্ৰ।

যাদৃক্ (শ্) বিণ (য এৱ দৃশ্যতে দৃশ্ কঞচ্ আকাৰাদেশঃ) যেনে দেখি তেনে, কেনে প্রকাৰে, কেনে প্রকৃতিৰ, গী ১৩।৩।

যাদৃক্ বিণ (দৃশ্ কস আত্মম) যেনে দেখা যায় তেনে, যাদৃক।

যাদৃচ্ছিক বিণ স্বৈচ্ছাধীন, আকস্মিক,

যাদোনাত্ৰঃ পু (যাদসাং নাথঃ) সমুদ্ৰ, বৰুণদেৱ।

যাদোনিৱাসঃ পানী।

যানং স্ত্ৰী (যা লুট) ১। ৰজাসকলৰ (ৰাজনীতিৰ) হয় গুণৰ অন্তৰ্গত এটা গুণ—শত্ৰুনিধনৰ বাবে কৰা যাত্ৰা, ২। গমন, অভিযান, ৩। শোভাযাত্ৰা, ৪। যানবাহন বথ, গাড়ী, মনু ৪।১২০; —পাত্ৰং জাহাজ, নাও, —ভঙ্গ জাহাজ বা নাও বুৰ যোৱা। —মুখং গাড়ী বা বথৰ সমুখৰ অংশ, যুঁৱলি থকা অংশ।

যাপনং স্ত্ৰী (যা গিচ্ লুট) ১। প্রস্থান কৰিবলৈ বা গুচি যাবলৈ বাধ্যকৰণ, দ্বীকৰণ, ২। ৰোগ নিৰাময়, আৰোগ্য লাভ, ৩। অপেক্ষা, বৈ থকা, কালক্ষেপণ, দীৰ্ঘসূৰতা, ৪। অভ্যাস।

যাপ্তা স্ত্ৰী জটা।

যাপ্য বিণ (যাপি যৎ) ১। অধম, নীচ, নিম্পিত, ভৎসিত, ২। যাপনীয়, অপেক্ষা কৰিব লগীয়া, ৩। এবিধ ৰোগ —যানং স্ত্ৰী পাকী।

যামঃ পু (যাতি ইতি যা মন) এটা সম্পূৰ্ণ দিনৰ আঠ ভাগৰ এভাগ (কোনো কোনোৰ মতে তিনি ভাগৰ এভাগ)। এক প্রহৰ, ছয় (তিনি) ঘণ্টা। —ষোৰঃ পু ১। কুকুৰা চৰাই, ২। পিতল বা কাঁহৰ ঘণ্টা —ষোৰা ঘড়ী। —নেমিঃ দেৱৰাজ ইন্দ্র —স্বমঃ প্রতি ঘণ্টাত হোৱা কামৰ বিবৰণ, —বৃষ্টিঃ ঘণ্টা বজোৱা (প্রহৰীঃ বৃষ্টি।

যামলং স্ত্ৰী যুগল, এযোৰ মতামাইকী।

যামিঃ,—মী (যাতি কৃলাৎ কৃলাস্তৰমিতি যা বাহুলকাৎ মিঃ) ১। ভনী, ভনীয়েক, ভগিনী। ২। ৰাতি।

যামিকঃ পু (ৰাতিৰ) প্রহৰী।

যামিকা, —যামিনী স্ত্ৰী ৰাতি, —পতিঃ ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ।

যামী স্ত্ৰী (যামি ঙীৰ) ১। ৰাতি, ২। দক্ষিণ দিশ, ৩। কুলস্ত্ৰী, সজ্জাত মহিলা, মনু ৪।১৮০; ৪। ধৰ্মপত্নী।

যামুন বিণ (যমুনায়াং ভৱম্ যমুনা অণ) যমুনা সম্বন্ধীয়, যমুনাত থকা বা হোৱা —নং স্ত্ৰী এবিধ অঞ্জন। —নঃ পু ১। এখন এই নামৰ গাওঁ বা জনপদ, ভা ১।১০।৩৪; ২। এখন পৰ্বতৰ নাম।

যামুনেষ্টকং স্ত্ৰী সীহ।

যামেনঃ পু যামীপুত্ৰ, ভাগিন।

যাম্যঃ পু (যামী যৎ) ১। অগস্ত্য য়ুনি, ২। চন্দ্রন গছ, ৩। যমদূত —ম্যা স্ত্ৰী ১। দক্ষিণ দিশ, ২। ৰাতি।

যাম্যায়নং স্ত্ৰী (সূৰ্য্যৰ) দক্ষিণায়ন, 'যাম্যায়নে হৰৌ সূৰ্য্যে সৰ্বকৰ্মণি বৰ্জয়েৎ।'

যাম্যজুকঃ পু (পুনঃ পুনৰ্যজতি যজ যজ্ উকঃ) ইজ্যপীল, সঘনে যজ কৰি থকা লোক। 'ৰাজা মহায্যা তেজস্বী যাম্যজুকঃ সত্যং পতিঃ।' বা।

যাম্যৱঃ (পুনঃ পুনৰ্য্যতি দেশান্তৰং গচ্ছতীতি যা যজ্ বচ) ১। অশ্বমেধৰ ঘোঁৰা, ২। অশ্বংকাক য়ুনি, ৩। য়ুৰি য়ুজ সন্ন্যাসী।

যামঃ —যামিকং —স্বকং পু ১। বৰহুৰেৰ তৈলৱী পাত্ৰ, মনু ১।১।১০৬; ২। আলতা।

যাম্যজীৱ জব্য স্ত্ৰী জীৱন পৰ্যন্ত, অমূল থকা পৰ্যন্ত।

যাম্যজীৱেন জব্য গোটেই জীৱন, জীৱন থাকে যামে।

স্বাক্ষৰ অৰ্থাৎ বিণ। অৰ্থাৎ অথবা বিশেষণ দুয়োটা ৰূপতে ব্যৱহাৰ হয়। ১। যিমানখিনি (সাকলা), যিমান পৰ্যন্ত (অৱধিঃ), যিমান পৰিমাণৰ বা সংখ্যক (মানম) ২। সম্পূৰ্ণ, যিমানখিনি আছে গোটেইখিনি, ইমান ডাঙৰ, যিমান ডাঙৰ যিমান সময়ত, ঠিক এতিয়াই বা তেতিয়াই (সময়), ৩। তাৰং অৰ্থাৎ শব্দৰ লগত, যেনে যাদৱ দত্তং তাৱদ ভুক্তং (যিমান পালে সিমান খালে), যিমান সোনকালে ইত্যাদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাত ব্যৱহাৰ হয়। —মাত্ৰ অকণমান, সামান্য —শব্দ্যং —শক্তি অৰ্থাৎ যিমান দূৰ সম্ভৱ; শক্তি থাকে মানে।
যাৱন বিণ। যাদৱ সম্পৰ্কীয়, —নঃ ধূপ। সুগন্ধি আতৰ —নালঃ এবিধ ধান।

যাৱশূকঃ পু যথাৰ।

যাৱসঃ ১। ঘাঁহ বা খেৰৰ স্তূপ; ২। ঘাঁহ।

যাৱ্য বিণ মিহল (মিশ্ৰণ) কৰাৰ উপযোগী, মিশ্ৰণীয়।

যাষ্টীকঃ লাঠিয়াল সেনা।

যাশ্বঃ নিৰুক্ত গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা।

যুক্ (ক) নিম্পনে (চুৰা আ স যাৱয়তে) ১। নিম্পা কৰ, অৱজ্ঞা কৰ, ভৰ্ৎসনা কৰ।

খ) ক্ৰয়া উ স যুনীতে) ১। বন্ধন কৰ, বান্ধ, লগ লগাই বান্ধ, সংযুক্ত কৰ

গ) মিশ্ৰণে (অদা প অক যোতি) লগ লগা, মিশ্ৰণ কৰ, মিহলা।

ঘ) বিচ্ছেদে (হা প সৰু যুযোতি) বিযুক্ত কৰ, বিচ্ছেদ কৰ, বেলেগ বেলেগ কৰ।

(নিজন্ত) যাৱয়তি (সনন্ত) যুযুযতি।

যুক্ (ক্) বিণ। (যুজ্যো সমাধৌ ক্ৰিপ) ১। সমাধিস্থ (যোগী), ২। যুক্তকাৰী, সংযুক্তকাৰী, সংযোগকৰ্তা, ৩। যুগল, এযোৰ।

যুক্ অৰ্থাৎ নিম্পা।

যুক্ত বিণ। (যুজ্যতে ইতি যুক্ত ক্তঃ) ১। সংযুক্ত, বন্ধ, ২। সম্বন্ধিত (ঘোঁৰা হাতী আদি), ৩। যুঁৱলিত বন্ধা, যুঁৱলি লগোৱা (গৰু), ৪। অয়োজিত, ৫। যোগ্য উপযুক্ত, ৬। প্ৰাচীন, ৭। অভিজ্ঞ, ৮। ন্যায্য, ৯। পৰিশ্ৰমী, —স্তম্ভঃ ১। যুঁৱলি, ২। কেবাটাও ঘোঁৰা বা গৰু একেলগে বন্ধা, —স্তম্ভঃ পু. সমাধিস্থ যোগী, সন্নাসী, —স্নানঃ (স্) ১। একাগ্ৰ মনৰ, মনোযোগী, যোগী, গী ৬৮।

যুক্তিঃ ক্ৰী. (যুজ্যতে ইতি যুক্ত ক্তিন্) ১। ন্যায়, ২। লোকাচাৰ। ধৰ্মশাস্ত্ৰবিৰোধে তু যুক্তিযুক্তো বিধিঃ স্মৃতঃ; স্মৃতিশাস্ত্ৰ, ৩। অনুমান, ৪। প্ৰমাণ বিশেষ, ৫। এবিধ নাট্যালঙ্কাৰ, ৬। উপায়, ৭। ভোগ, উপযোগ, ৮। যোগ্যতা, উপযুক্ততা, ৯। আঁচনি, ১০। যোগফল, মুঠ, ১১। ধাতুত মিহলোৱা ভাঁজ, যেনে সোণত পিতল, —কথনং প্ৰমাণৰ বিৱৰণ, —কৰ ১। উপযুক্ত, ২। প্ৰমাণ, —যুক্ত ১। উপযুক্ত, ২। নিপুণ, দক্ষ, ৩। প্ৰমাণিত।

যুগং ক্ৰী. (যুজ্যতে ইতি যুক্ত যঞঃ) ১। যোৰা, এযোৰ, মতা-মাইকী এহাল, ২। যুঁৱলি, ৩। একেটা বাক্যৰ দুটা শ্লোক, যুগ্ম, ৪। চাৰিটা যুগৰ এটা, চাৰি যুগ : সৰ্তা, ত্ৰেতা, দ্বাপৰ, কলি। চাৰিটা যুগৰ মনুষ্য বছৰ ক্ৰমে, ১৭,২৮০০০, ১২,৯৬,০০০, ৪,৬৪,০০০ আৰু ৪,৩২,০০০। চাৰিটা যুগ লগ লাগি এটা মহাযুগ, ৫। পুৰুষ, বংশ, ৬। সংখ্যা '৪' —কীলকঃ যুঁৱলিত লগোৱা শলা, —পাৰ্শ্বগ যুঁৱলিৰ কাষত বন্ধা বলদ। (অভ্যাসৰ বাবে নতুন বলদক যুঁৱলিৰ কাষত বান্ধি লৈ ঘূৰায়)। —স্বাহ বিণ। দীঘল হাতৰ, হাত দীঘল (মানুহ)।

যুগন্ধৰং, —ৰঃ যুঁৱলি ধৰি ৰখা খুঁটা বা ঠেকা।

যুগপৎ (দ্) অৰ্থাৎ একেলগে, ইঠাতে, একে সময়তে।

যুগলং যোৰ, যুগল, এহাল।

যুগলকং ক্ৰী. ১। এযোৰ, যুগল, ২। এটা বাক্যৰ দুটা শ্লোক।

যুগান্তঃ পু. যুগৰ শেষ, ধ্বংস, নাশ, প্ৰলয়।

যুগান্ধিঃ পৃথিৱীৰ নাশ, অন্ত।

যুগ্মং ক্ৰী. (যুজ্যতে ইতি যুক্ত মক্) ১। দ্বয়, যোৰা, যুগল, এহাল, দ্বন্দ্ব, ২। মিলন, ৩। যমজ, ৪। এটা বাক্যত দুটা শ্লোক, ৫। মিথুন ৰাশি।

যুগ্ৰ বিণ। (যুক্ত কাপ) ১। যুঁৱলি লগোৱা। ২। যুঁৱলি লগাই টনা, —গুং বাহন, যান-বাহন, গাড়ী, ৰথ, মনু ৮।২৯৩; —গুং যুঁৱলিত লগোৱা গৰু বা ঘোঁৰা, ১২।৮৪।

যুক্ত (জ) বিণ। (যুক্তিঃ যোগে ক্তিন্) ১। সংযোজক, সংযোগকাৰী, মিলনকাৰী, ভাঙি ৬।১১২; ২। যুগ্ম, মনু ২।২৭৭; ৩। সম দ্বন্দ্ব (শ্লোকৰ দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ পাদ একে)।

মুজী (ন) পূ. বৰ্ণ সঙ্কৰ জাতি বিশেষ।

যুক্ত ক) যুতো (কথা উ স যুক্তি, যুক্তে) ১। যুক্ত কৰ, সংযুক্ত কৰ, সংলগ্ন কৰ, যোগ কৰ, ২। যুঁৱলিত লগা, (যোঁৱা বা হাতী) সজ্জিত কৰ, গী ১।১৪; ৩। ব্যৱহাৰ কৰ, নিযুক্ত কৰ, ৪। দৃষ্টি পেলা, ৫। মনোযোগ দি, ৬। আয়োজন কৰ, ৭। দান কৰ, দি, অনু— ১। প্ৰশ্ন, সোধ, ২। পৰীক্ষা কৰ, অভি— ১। আক্ৰমণ কৰ, ২। নিন্দা কৰ, মনু ৮।১৮৩; ৩। দাবী কৰ, উদ— উৎসাহিত কৰ, চেষ্টা কৰ, উপ— ১। ব্যৱহাৰ কৰ, নিযুক্ত কৰ, ২। উপভোগ কৰ, ৩। খাঁ, ভক্ষণ কৰ, মনু ৮।৪০; নি— নিযুক্ত কৰ, সংযুক্ত কৰ, উৎসাহিত কৰ, উদগনি দি, গী ৩।১, প্ৰ— প্ৰয়োগ কৰ, গী ১৭।২৬; নিয়োগ কৰ, ১। প্ৰদান কৰ, যাত্ৰা কৰ, গমন কৰ, উত্তেজিত কৰ, ২। ধন বিনিয়োগ কৰ, সুদত ধন দি, ব্লি— ত্যাগ কৰ, এৰ, বিযুক্ত কৰ, বিশ্রাম কৰ, ব্লিনি— ১। ব্যৱহাৰ কৰ, বায় কৰ, ২। বিনিয়োগ কৰ, ৩। ভাগ ভাগ কৰ, বিভাজন কৰ, সং— সংযুক্ত কৰ। একেলগ কৰ।

খ) সংযমে (চুৰা, ছা প স যোজয়তি, যোজতি) সংযুক্ত কৰ, যোগ কৰ। একেলগ কৰ, যুঁৱলিত সংযুক্ত কৰ।

গ) সমাধৌ (দিৱা আ অ যুক্ত্যতে) ১। ধ্যান কৰ, মন সমাধিত স্থাপন কৰ, ২। মন স্থিৰ কৰ।

ঘ) নিন্দে (চুৰা আ সক যোজয়তে) নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ।

যুজানঃ, যুজ্ঞানঃ পূ. ১। সাৰথি, যানবাহনৰ চালক, ২। সমাধিস্থ সন্ন্যাসী, ৩। বিপ্ৰ।

যুজৌ (জ) পূ. অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়। নিত্যদ্বিচনাঙ।

যুৎ ক্ৰী. (যু নিন্দে ভাবে ক্ৰিপ) নিন্দা।

যুৎ (খ) ক্ৰী. যুক্ত।

যুত বিণ. (যু ক্তঃ) ১। যুক্ত, ২। থকা, সম্পন্ন, যেনে দয়া গুণযুতঃ নৰঃ।

যুতকং ক্ৰী. ১। সংলগ্ন, ২। যুগ, সংযোগ, বন্ধুত্ব, ৩। যৌতুক, ৪। তিৰোতাই সিদ্ধা সাজ, ৫। কাপোৰৰ আঁচল।

যুতিঃ ক্ৰী. ১। সংযোগ, সজ্জ, ২। প্ৰাপ্তি, ৩। যোগ, ৪। গ্ৰহ বা নক্ষত্ৰৰ যোগ (জ্যোতিষ)।

যুদ্ধং ক্ৰী. (যোধনমিতি যুধ ক্ৰিপ) ১। সমৰ, বণ, বা ২।৫১।১০; ২। প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা, ৩। (জ্যোতিষ) গ্ৰহ বিৰোধ, গ্ৰহৰ ভিতৰত বৈৰিতা, —ভূমিঃ যুদ্ধক্ষেত্ৰ, —মাৰ্গঃ যুদ্ধকৌশল, —বজঃ যুদ্ধক্ষেত্ৰ, —সীৰঃ ১। যোদ্ধা, ২। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰত বীৰ বস, —সাৰঃ যোঁৱা। যুধ যুদ্ধে (দিৱা আ অ, সক হননে যুদ্ধতে) ১। যুদ্ধ কৰ, যুঁজ, ২। যুদ্ধ ঘোষণা কৰ, গী ১।২৩।

যুধানঃ পূ. যোদ্ধা, যুঁজাৰ জাতিৰ মানুহ।

যুধিক বিণ. (যুধ ক্ষিক) যোদ্ধা।

যুধিষ্ঠিৰঃ পূ. (যুধি সংগ্রামে স্থিৰঃ সপ্তম্যা অলুক) পঞ্চপাণ্ডৱৰ ভিতৰত জ্যেষ্ঠ পাণ্ডৱ। পাণ্ডৱৰাজ। কৃতীৰ গৰ্ভত ধৰ্মৰ (যমৰ) সন্তান। অনপত্যদোষত ভূগি থকা পাণ্ডৱ আজ্ঞা লাভ কৰি কৃতীয়ে দুৰ্বাসাই দিয়া মন্ত্ৰৰ বলত ধৰ্মক মাতি আনি তেওঁৰ সজত যুধিষ্ঠিৰক লাভ কৰে।

যুধীয় বিণ. যোদ্ধা।

যুধ্যঃ পূ. (যুধ মক) ১। সংগ্রাম, যুদ্ধ, বণ, ২। ধন, ৩। কাঁড়, ৪। যোদ্ধা, ৫। শৰভ নামৰ অদ্ভুত প্ৰাণী বিশেষ।

যুপ্ ৱিমোহে (দিৱা প স যুপ্যতি) ১। মোহিত কৰ, আকুল, ব্যাকুল কৰ, ২। মোহাৰি পেলা, মচি পেলা, ৩। যাতনা দি, পীড়া দি।

যুযুধুৰঃ পূ. সক বাঘ, বাঘৰ পোৱালি।

যুযুৎসু বিণ. (যুজ সন উ) যুঁজিবলৈ ইচ্ছা কৰা, যুদ্ধপ্ৰিয়।

যুযুধানঃ পূ. ১। সাত্যাকি, ২। কত্ৰিয়, ৩। ইন্দ্ৰ, ৪। সৈনিক।

যুৱকঃ পূ. (যুৱন্ কন) যুৱা, যৌৱনপ্ৰাপ্ত পুৰুষ, ডেকা।

যুৱধূলতি বিণ. সক কালতে তপা।

যুৱজৰা বিণ. সৰুতে বুঢ়া।

যুৱতিঃ ক্ৰী. (যুৱন তিঃ) যুৱা ক্ৰী, যৌৱনপ্ৰাপ্ত কন্যা, গাভৰু। 'যাত্তেৱং গৃহিণীপদং যুৱতয়ঃ' শ ৪।১৮।

যুৱতী ক্ৰী. (যু শত্ৰু ক্ৰীপ) প্ৰাপ্তযৌৱনা, গাভৰু।

'ৱালাত্ৰ প্ৰাণদা প্ৰোক্তা যুৱতী প্ৰাণহৰিণী।'

যুৱনাৰঃ পূ. সূৰ্যবংশীয় এজন ৰজাৰ নাম। পৈতৃক গৰ্ভত প্ৰসেনজিতৰ পুত্ৰ। মাজাত্যৰ পিতাক, —জঃ মাজাত্য।

যুৱৰাজঃ পূ. (যুৱা ৱালো ৰাজা সন্ধ্যোৰাজ ইতি ৰঃ) ডাবী ৰজা। ৰজাৰ উত্তৰাধিকাৰী।

যুগ্ম (নি) বিণ. (যৌতীতি যু কনিন্) যৌরনারস্থাপ্রাপ্ত,
যুরক (যোল বছৰৰ পৰা ত্ৰিশ বছৰৰ ভিতৰত থকা,
—হাবীতশ্চুতি)।

যুগ্মদ (যুগ্ম মদিৰ্) সৰ্বনাম শব্দ। (ত্ৰয় যুগ্মং যুগ্মং
—এনেকৈ ৰূপ হয়) তুমি, তই।

যুগ্মাদৃক্ (শ্) তোমাৰ দৰে।

যুক্ পু —কা ক্ৰী. (যুক্ কণ্ —টাপ) ওকণী, মনু
২।৪৫।

যুতিঃ ক্ৰী. (যু ক্ৰিন) ১। মিশ্ৰণ, ভট্টি ৭।৬৯; ২। সংহতি,
সংযোগ।

যুথং ক্ৰী. (যু মিশ্ৰণে থক্) একে জাতিৰ সমূহ, সমষ্টি,
(পশুৰ) জাক, পাল, —নাথঃ —পঃ —পতিঃ হাতীৰ
পালৰ নেতা, প্ৰধান, এজাক পশুৰ ভিতৰত প্ৰধান
পশুটো, —ঈষ্টঃ জাক এৰি পলিহা যোৱা হাতী।

যুথিকা, যুথী ক্ৰী. এবিধ ফুল। মে ২৬।

যুথীনঃ পু. যুথপতি।

যুনিঃ ক্ৰী. যুৱতী।

যুপঃ পু. ক্ৰী. (যু পঃ দীৰ্ঘশ্চ) ১। বিজয় শুভ, ২। যজ্ঞৰ
পশু বন্ধা খুটা, ৩। বিজয়শ্চক্ৰ, জয়ৰ পুৰস্কাৰ,
—ক্ৰঃ খয়েৰ গছ, —লক্ষ্যঃ চৰাই।

যুষং, —ষঃ ক্ৰী. (যুষ কঃ) মণ্ড মাহৰ ক্ৰাথ। দালিৰ
'সূপ'।

যেন মাত্ৰ তৃতীয়াৰ একবচনত অব্যয়ৰূপে ব্যৱহাৰ হয়।
অৰ্থ— ১। যাৰ দ্বাৰা, যিহেৰে, যিহৰ কাৰণে ইত্যাদি,
২। সেই হেতু, যাতে, ৩। যিহেতু, কাৰণ।

যোক্ত্ৰং ক্ৰী (যুক্ত্ৰ ষ্টন) ১। বান্ধা ৰচি, ২। জৰী,
লাগাম, ৩। যুঁৱলিত বলদ বন্ধা ৰচি, ৰথত ঘোঁৰা
বন্ধা ৰচি।

যোগঃ পু. (যুক্ত্ৰ সমাধৌ ষএৎ) ১। যোগঃ
চিত্তবৃত্তিনিৰোধঃ, সমাধি, ২। সংযোজন, সংযোগ,
স্পৰ্শ, ৩। সংহতি, একগোট, ৪। নিয়োগ, প্ৰয়োগ,
মনু ৯।১০; ৫। পদ্ধতি, উপায়, সাধন, ৬। ফল,
পৰিণতি, ৭। যুঁৱলি, ৮। বৰ্ম, কৰচ, ৯। যোগ্যতা,
১০। স্বৰসায়, বৃত্তি, ১১। উৎসাহ, উদ্যোগ, ১২।
আযোগ্যতা, নিৰাময়, ১৩। সম্বোধন, যাদুমন্ত্ৰ
প্ৰয়োগ, ১৪। সম্পত্তি, ১৫। বিধি, নিয়ম, ১৬।
সম্পৰ্ক, পৰবশ, ১৭। শব্দৰ বৃৎপত্তিগত অৰ্থ,
১। ধান, পুৰুষাৰ চিন্তা, ১৯। পতঞ্জলিৰ যোগ

দৰ্শন। ভাৰতীয় ষড়দৰ্শনৰ এবিধ। পৰব্ৰহ্মৰ লগত
একাভ্যুৰোধ, ২০। (অঙ্ক) যোগ, যোগফল, ২১।
(জ্যোতিষ) গ্ৰহ অথবা নক্ষত্ৰৰ যোগ, সৌভাগ্যপ্ৰদ
সংযোগ, ২২। অচলা ভক্তি, ২৩। চোৰাংচোৱা,
২৪। বিশ্বাসঘাতক, —ক্ষেমঃ 'যোগক্ষেমং রহম্যহম্,'
গী ৯।২২; ১। প্ৰাপ্ত বস্তুৰ সুসংৰক্ষণ, ২। বীমাৰক্ষণ,
৩। সম্পত্তি, লাভ, আয়, (—মং) প্ৰাপ্তি আৰু
ৰক্ষণ, —চূৰ্ণং সম্বোধিনী শক্তি থকা গুড়ি,
—তাৰকা, তাৰা নক্ষত্ৰস্থিত প্ৰধান তাৰকা, —দানং
১। যোগবিদ্যা দান, ২। ছলনাপূৰ্ণ দান বা উপহাৰ,
—ধাৰণা অচলা ভক্তি, ধ্যানাৱস্থিতি, —নিদ্রা ক্ৰী. ১।
আধা-নিদ্রা আধা জাগৰণ অৱস্থা, ২। যুগৰ অন্তত
বিষ্ণুৰ নিদ্রা (শয়ন), ৩। দুৰ্গা, —পট্টং ১। ধ্যানস্থ
সন্ন্যাসীৰ পিঠিত আৰু আঁঠুৰ ওপৰত লোৱা কাপোৰ,
২। উত্তৰীয়, আলোৱান, —পতিঃ বিষ্ণু, —পদকং
পূজাত পুৰোহিত অথবা যজ্ঞমানে লোৱা উত্তৰীয়,
আলোৱান। এনে আলোৱান তিনিবিধ : বাঘৰ ছাল,
হৰিণৰ ছাল আৰু সূতাৰ কাপোৰ, —বলং
ধ্যানশক্তি, সম্বোধন শক্তি, —মায়্যা ১। যোগৰ
সম্বোধিনী শক্তি, ২। বিষ্ণু মায়্যা, ভগৱানৰ স্ৰজন
শক্তি, ৩। দুৰ্গা, —ৰজঃ কমলা টেঙা, —ৰাটঃ পু
বৃৎপত্তিগত আৰু প্ৰচলিত দুয়োটা অৰ্থ থকা শব্দ।
যেনে 'জাতপত্ৰ'ৰ বৃৎপত্তিগত অৰ্থ হ'ল যি সূৰ্য্যৰ
তাপৰ পৰা ৰক্ষা কৰে আৰু প্ৰচলিত (ৰাট) অৰ্থ
হ'ল ছাতি। —ৰোচনা মানুহক অদৃশ্য কৰি ৰাখিব
পৰা এবিধ ঔষধ, —বাহী (ন) ঔষধ মিশ্ৰণ কৰা
এবিধ মাধ্যম, যেনে মৌ। —বাহী ক্ৰী. ১। মৌ, ২।
পাৰা, ৩। খাৰ, —ব্লিক্ৰমঃ ছলনা কৰি বেচা, ঠগাই
বিক্ৰী কৰা, —ব্লিদ ১। যোগৰ বিষয়ে জনা ব্যক্তি,
২। শিৱ, ৩। যোগ দৰ্শনৰ অনুগামী, ৪। ঔষধ
মিশ্ৰণকাৰী, —ব্লিভাগঃ শব্দৰ বিভাজন। কোনো সূত্ৰ
বৰ্ণ অথবা শব্দবোৰ ভাগ ভাগ কৰা। এটো বিধিক
দুভাগ তিনি ভাগ কৰি দেখুৱা। —সমাধিঃ ধ্যানত
সম্পূৰ্ণ মনক নিমজ্জিত কৰা। —সাৰঃ সৰ্বযোগ
নিৰাবক ঔষধ। —সেৱা আধ্যাত্মিক ধ্যান।

যোগাঙ্গঃ যোগৰ অঙ্গ। যম-নিয়মাদি অষ্টাঙ্গ যোগ।

যোগাচাৰ্য্যঃ যোগাভ্যাস।

যোগাচাৰ্য্যঃ যাদুবিদ্যুৰ শিক্ষক। যোগাসনৰ শিক্ষক।

যোগাধমনং ছলপূৰ্ণ জামিন। মিছা বন্ধক।

যোগাধক শব্দাদি ইন্দ্ৰিয়ভোগ্য বস্তুসমূহৰ প্ৰতি
অনাসক্তি। ধ্যানমগ্ন।

যোগাসনং ক্ৰী. ব্ৰহ্মাসন। ধ্যানাসন।

যোগিদণ্ডঃ বেঁতৰ লাঠী।

যোগিনী ক্ৰী. (যোগ ইনিঃ ভীপ) ১। যোগযুক্তা নাৰী,
মাপু ৫২।৩১; ডাইনী, ৩। ভকতনী, ৪। দুৰ্গাৰ
সখীৰূপা অনুচৰী, অষ্টযোগিনীৰ এজনী। জ্যোতিশাস্ত্ৰ-
মতে যোগিনী সমুখত বাখি কোনো যাত্ৰাদি কৰা
উচিত নহয়। 'ৰামে শুভকৰো দেৱী মৃত্যুদা দক্ষিণে
স্থিত। ৰথবন্ধকৰো চাগ্ৰে পৃষ্ঠে সৰ্বার্থসাধনী।'

যোগী (ন) পু. (যোগঃ অস্ত্যসোতি যোগ ইনিঃ)
যোগযুক্ত, ধ্যানমগ্ন সন্ন্যাসী। 'স্বৰ্ণে লোটে গৃহে হৰণ্যে
সন্নিধে চন্দনে তথা। সমতা ভাৱনা যস্য স যোগী
পৰিকীৰ্তিতঃ।' ব্ৰবৈপু ৩৫ অ।

যোগীশ্বৰঃ পু. ১। যাজ্ঞৰক্ষা মূনি, ২। যোগীশ্ৰেষ্ঠ, —ৰী
ক্ৰী. দুৰ্গা।

যোগেশঃ পু. যাজ্ঞৰক্ষা।

যোগেশ্বৰঃ পু. ১। শ্ৰীকৃষ্ণ। 'যত্র যোগেশ্বৰঃ কৃষ্ণঃ —'
গী ১৮।৭৮; ২। শিৱ, —ৰী দুৰ্গা।

যোগেষ্টং ক্ৰী. সীহ ধাতু।

যোগ্য বিণ. (যোগায় প্ৰভৱতি যোগ্ যৎ) ১। প্ৰৱীণ,
উপযুক্ত, ২। যোগোপযোগী, সমৰ্থ, —গ্যং ঋদ্ধি
নামৰ এবিধ ঔষধ, —গ্যা ১। অভ্যাস, ৰ ৮।১৯;
২। অস্ত্ৰ শিক্ষা, ৩। যুৱতী।

যোগ্যতা ক্ৰী. (যোগস্য ভাৱঃ যোগ্য তল) ১। ক্ষমতা,
সামৰ্থ্য, ২। উপযোগীতা, ৩। এটা পদাৰ্থত আন
এটা পদাৰ্থৰ সম্বন্ধ, ইটোৰ লগত সিটোৰ সম্বন্ধত
অসঙ্গততাৰ অভাৱ, যেনে 'ৱহিমা সিদ্ধতি', ইয়াত
অসঙ্গততা থকাৰ বাবে যোগ্যতা নহি।

যোজনং ক্ৰী. (যুক্ত্যতে মনো অশ্মিন্নিতি যুক্ত লুট)
১। পৰমাত্মা, ২। যোগ, সংযোগ, সংযোজন,
৩। আযোজন, ৪। শব্দ, বা বাক্যৰ গঠন, ৫। চাৰি
ক্ৰোশ দূৰত্ব (আঠ বা ন মাইল), ৬। উদগনি, ৭।
মনৰ একাগ্ৰতা, —না ১। সংগঠন, সংহতি,
সংযোগ, ২। শব্দ বা বাক্যৰ গঠন, —গজা ১।
কম্বী, ২। বাসমাড় সজুৱতী।

যোটকঃ পু. যোটক, মিলন, বিবাহৰ সময়ত ল'ৰা-

ছোৱালীৰ বাশি-যোটক, গৃহ-যোটক নক্ষত্ৰ-যোটক
আদিৰ বিচাৰ।

যোতুঃ পু. পৰিমাণ।

যোত্ৰং ক্ৰী. যোত্ৰমং।

যোদ্ধা (ঋ) পু. যুঁজাৰু, সৈনিক।

যোধঃ পু. (যুধ্যতীতি যুধ্ অচ) ১। যোদ্ধা, সৈনিক, ২।
যুদ্ধ, সমৰ, ৰণ, —ধৰ্মঃ সেনানীতি, সামৰিক আইন।
—সংৰাৱঃ যুদ্ধত ইজনে সিজনক কৰা প্ৰত্যাহ্বান।

যোধনং ক্ৰী. সমৰ। যুদ্ধ।

যোধী (ন) পু. যোদ্ধা, সৈনিক।

যোধেয়ঃ পু. (যোধ ঋঃ) যোদ্ধা, সৈনিক।

যোনলঃ পু. এবিধ অস্ত্ৰ।

যোনিঃ পু. ক্ৰী. (যোতি সংযোজয়তীতি যু নিঃ) ১। আকৰ,
খনি, ২। কাৰণ, ৩। গৰ্ভকোষ, জৰায়ু, ৪। নাৰীৰ
লিঙ্গ, শুশ্ৰূক্ষ, ৫। মূল, উৎস, নিজৰা, ৬। স্থান,
আসন, আধাৰ, ৭। ঘৰ, ৮। পৰিয়াল, বংশ (সমাসৰ
শেষত), যেনে পশুযোনি, মনুষ্যযোনি, ৯। পানী;
—কন্দঃ যোনিত হোৱা এবিধ ৰোগ। —জ যোনি
দ্বাৰেৰে জন্ম হোৱা প্ৰাণী, —দেৱতা পূৰ্বফলশুনী
নক্ষত্ৰ, —ভ্ৰংশঃ জৰায়ুপতন, —মুত্ৰা দেৱীৰ পূজাত
আঙুলিৰে যোনিৰ আকাৰৰ মুদ্ৰা প্ৰদৰ্শন। —বজ্জনং
ঋতুস্মাৰ, —লিঙ্গং ভগ্নাকুৰ। —সন্ধৰ অবৈধ বিবাহৰ
ফলত হোৱা বৰ্ণসন্ধৰ জাতি।

যোনী যোনিঃ চাওক।

যোপনং ক্ৰী. ১। মোহাৰণ, মোহাৰি পেলোৱা, যিটি
পেলোৱা, ২। বিবুদ্ধি, বিমোৰ, ৩। ধৰ্মণ, নাল।

যোষা, যোষিৎ যোষিতা ক্ৰী. (যোতীতি যু সঃ টাপ, যুষ
ইতিঃ, যোষিৎ টাপ) ক্ৰী. নাৰী।

যোষিৎপ্ৰিয়া ক্ৰী. হালধি।

যৌত্তিক বিণ. (যুক্তি ঠঞ) ১। উপযুক্ত, যোগ্য, ২।
যুক্তিযুক্ত, ৩। অনুমেয়, ৪। সচবাচৰ, নিয়মানুযায়ী,
—কঃ ৰজাৰ সখি, বিদূষক।

যৌগঃ যোগ দৰ্শনৰ অনুগামী।

যৌগক বিণ. (যোগ অণ স্বৰ্থে কন্) যৌগ সঙ্কীয়, যৌগিক।

যৌগপদ্যং অব্য. একে সময়তে।

যৌগিক বিণ. (যোগ ঠঞ) ১। প্ৰকৃত প্ৰত্যক্ষযুক্ত (শব্দ),
বৃৎপত্তিগত, ২। উপযোগী, প্ৰকৃত, সঠিক,
৩। সাধাৰণ, ৪। যৌগসঙ্কীয়, ৫। অগত।

বৌদ্ধনামাংক এক যোজন গমনকাৰী।

বৌদ্ধনিক এক যোজন গমনকাৰী।

বৌদ্ধক বিগ. এজনৰ নিগাজী বৈধ সম্পত্তি। —কং

১। নিগাজী সম্পত্তি, ২। বিবাহৰ সময়ত কন্যাক
দিয়া সম্পত্তি, মনু ৯।১৩১।

বৌদ্ধকং ক্ৰী. পৰিমাণ, (জোখ) বিশেষ।

বৌদ্ধকং ক্ৰী. বৌদ্ধক। বিবাহৰ সময়ত সম্পত্তিয়ে পোৱা
ধন-সম্পত্তি।

বৌদ্ধিষ্টিৰ যুধিষ্টিৰ সম্পৰ্কীয়। যুধিষ্টিৰৰ পুত্ৰ। —বী
বাসুদেৱৰ এজন পত্নীৰ নাম।

বৌদ্ধেয়ঃ পু. যোদ্ধা, যুঁজাৰু।

বৌদ্ধ বিগ. (যোনেৰিদমিতি যোনি অণ) ১। যোনি
সংস্কৃত, ২। বৈবাহিক, মনু ২।১০; —নং বিবাহ,
মনু ১১।১৮০।

বৌদ্ধতং ক্ৰী. (যুৱতীনাং সমূহঃ যুৱতি অণ) ১। যুৱতী
গোষ্ঠী, নাৰী সমষ্টি, গীণো ১০, ২। নৃত্য বিশেষ।

বৌদ্ধনং ক্ৰী. (যুৱন অণ) যুৱাৱস্থা, যুৱকত্ব, তাক্ষণ।

‘আৰোড়শাদ্ ভৱেদ্বালঃ তৰুণঃ তত উচ্যতে।

বৃদ্ধঃ স্যাৎ সপ্ততেকৰ্দ্ধং বৰ্ষীয়ান নৱতেঃ পৰম।।’

—পিড়কা যুৱা অৱস্থাত মুখত দেখা দিয়া সৰু
সৰু ফোঁহা, শালমন। —লক্ষণং ১। ৰূপ-লাৱণ্য,
২। স্তন।

বৌদ্ধনকং ক্ৰী. যুৱা অৱস্থা।

বৌদ্ধনাথঃ পু. ৰজা মাক্ৰাতা।

বৌদ্ধৰাজ্যং ক্ৰী. যুৱৰাজ পদ, ‘স যৌৱৰাজো নিধায়
নৱযৌৱনোদভূতং,’ কি ১।২২।

বৌদ্ধাৰ্ক, বৌদ্ধাকীৰ্ণ বিগ. (যুদ্ধ খণ্ড) ১। যুদ্ধ সংস্কৃত,
২। তোমাৰ, তোৰ। ভৱদীয়। ■

ব

ব বেষঃ, ৰকাৰ। সপ্তবিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ
শিৱসূত্ৰৰ পঞ্চম সূত্ৰৰ চতুৰ্থ বৰ্ণী উচ্চাৰণ স্থান মুৰ্দ্ধ।

বঃ পু. (বাতি উৰ্দ্ধং গচ্ছতিতি বা ডঃ) ১। অগ্নি, জুই,
২। তাপ, ৩। প্ৰেম, বাসনা, ৪। তীক্ষ্ণতা, ৫।
কামাগ্নি।

বংহু ৰেগে (ভা চুৰা প অ বংহতি বংহয়তি) ১। বেগেৰে
যা, গমন কৰ, লৰালৰি কৰ, ২। কথা ক।

বংহঃ(স) ক্ৰী. (ৰম্ অসুন ধাতোঃ হগাগমঃ) ১।
গতিবেগ, ব ২।৩৪; ২। মহাদেৱ, ৩। বিষ্ণু, ৪।
আগ্ৰহ, উৎসাহ, প্ৰচণ্ডতা, ধৰ্ষণ, উন্মত্ততা।

বংহতিঃ ক্ৰী. গতিবেগ।

বক্ স্বাদে আপনে (চুৰা প স বাকয়তি) সোৱাদ পা,
খাই ভাল পা, বস আশ্বাদন কৰ। যেনে বাকয়তি
মোদকং বালঃ, সৰু লবাই মিঠাই খাই ভাল পায়।

বক্ত বিগ. (বজ্যতে ইতি বনজ্ ক্তঃ) ১। বক্তা কৰা, বং
লগোৱা, ২। বক্তা, ৩। অনুৰক্ত, মৰমৰ, ধুনীয়া,
মধুৰ, ৪। আসক্ত, ৫। মোহিত, ৬। ধেমেলীয়া,
খেলা ভাল পোৱা, —ক্তং ক্ৰী. ১। শবীৰৰ সাত
বিধ ধাতুৰ এবিধ। জীৱৰ আখাৰ স্বৰূপ ভেজ,
কৰিব, শোণিত, ২। তাম, ৩। কুহুম, ৪। আলতা,
লা, ৫। সেন্দূৰ, ৬। বঙা চন্দন। —ক্তঃ পু. ১।

বঙা বং, ২। কুহুম ফুলৰ গছ। বঙা বঙৰ কাৰণে
এই বিধ গছৰ খেতি কৰা হয়। —বক্তা আলতা,
লাটুৰমণি লতা। —ক্ৰঃ বঙা কাপোৰ, অনুৰাগী বক্তি
এবিধ ঘোঁৰা। —কৰ্ত্তঃ মধুৰ মাতৰ চৰাই, কুলি
চৰাই। —কন্দঃ বঙা আলু, বঙা পিঁয়াজ, (লঃ)
ধৱাল। —কমলং বঙা পদুম। —চূৰ্ণং সেন্দূৰ,
—ছদ্মিঃ তেজবমি, —জিহ্বঃ সিংহ, —তুণ্ডঃ ভাটো,
—দৃকং পাৰ চৰাই, —ধাতুঃ তাম, বঙা চক, —পঃ
দৈত্য, দানৱ। পিশাচ। —পল্লৱঃ অশোক বৃক্ষ। —পাঃ
জোক। —পাতঃ তেজ ওলোৱা, কটাকটি। —পাদঃ
১। ভাটো, ২। হাতী, ৩। যুদ্ধৰ বথ, —পায়ী (ন)
উৰহ, (নী) জোক, —পিণ্ডং ১। জৱা ফুল, ২।
নাক আৰু মুখেৰে হোৱা বক্তকৰণ, —পিত্তং
পিত্তবোগ এবিধ, —প্ৰমেহঃ তেজৰ প্ৰস্ৰাৱ,
—বীজঃ ১। ডালিম, ২। দানৱ এজন, দুৰ্গাৰ হাতত
মুহা হয়। —ভৱং মণ্ডহ, —মোক্ষঃ তেজ ওলোৱা,
—ব্ৰতী, ব্ৰতী বসন্ত বোগ, —বৰ্ণঃ ১। ডালিম গছ,
২। লা, আলতা, —বৰ্ণং সোণ, —ব্ৰজঃ বড় গছ,
—শাসনং সেন্দূৰ, —শীৰ্ষকঃ এবিধ ডাঙৰ জাতৰ
বগলী, —সন্ধ্যকং বঙা পদুম। —সাকং বঙা চন্দন।

বস্তুক বিণ. ১। বঙা ববণীয়া, ২। প্রেমাসক্ত,
আনন্দদায়ক, ৩। তেজোময়, বস্তুময়, —কঃ ১। বঙা
কাপোৰ, ২। প্রেমী।

বস্তুশব্দঃ পু. ১। ম'হ, ২। কপৌ বা পাৰ চবাই,
৩। চকোৰা চবাই, ৪। সাবস পক্ষী।

বস্তুজং ক্লী. কুক্ষুম। —জঃ ১। প্রৱাল, ২। এবিধ নাগ,
৩। উৰহ।

বস্তুগাথাঃ গাৰ ছাল।

বস্তিঃ ক্লী. সৌন্দর্য্য, মৰম, ভক্তি, স্নেহ।

বস্তিকা ক্লী. লাটুৰমণি লতা।

বস্তিমা (ন) বঙা বং।

বস্ পালনে (ভা প স বস্‌তি) ১। বস্‌ কৰ, পালন
কৰ, শাসন কৰ, ২। বাখ, মনত বাখ, বচাই বাখ,
সংবক্ষণ কৰ।

বস্‌ঃ(স) ক্লী (বস্‌ অসুন) বাস্‌স, দানৱ, দৈত্য;
বিকলাঙ্গ, অনাথ, বোগী অজহীন আদিক দেখা
পোৱাৰ পিচতো যাৰ দয়া নোপজে সি বাস্‌স। অপু
বস্‌ক বিণ (বস্‌ থুল) ১। বস্‌কাকৰ্তা, উদ্ধাবকৰ্তা,
২। প্রহৰী, চকিদাৰ।

বস্‌জননী ক্লী ৰাতি।

বস্‌গং ক্লী (বস্‌ লুট) বস্‌কা, সুবস্‌কা, সংবক্ষণ। —ণী
জৰী, শিকলি, লাগাম।

বস্‌কা ক্লী ১। সুবস্‌কা, সংবক্ষণ, ২। যত্ন, পালন, ৩। বস্‌কা
কবচ ৪। ছাই, ভস্ম, ৫। বস্‌কাবন্ধন, শাওণমাহৰ
পূৰ্ণিমাৰ দিনা ইটোৱে সিটোৰ হাতত সূতা বস্‌কা
উৎসৱ। —কৰণঃ বস্‌কাকবচ, তাবিজ —গৃহং শোৱা
বা বিদ্রাম ঘৰ। —পত্ৰঃ ভূৰ্জপত্ৰ —পালঃ,—পুৰুষঃ
চিপাহী, আৰক্ষী —প্রদীপঃ ভূত-পিশাচ দূৰত ৰখাৰ
উদ্দেশ্যে অনববতে জ্বলাই ৰখা চাকি। —মণিঃ.
—বত্ৰং হাতত লোৱা বত্ৰ, তাবিজ।

বস্কিত বিণ (বস্ক ক্তঃ) ১। সুবস্কিত, লুকাই ৰখা, মনু
১১। ২৯; ২। অপ্সৰা এজনী।

বস্কিতা(ৰা), —বস্কী(ন) ১। বস্‌কাকৰ্তা, উদ্ধাবকৰ্তা,
বস্ক অঙ্গবস্ক, প্রহৰী, আৰক্ষী।

বস্কিৱঃ বজাৰ অঙ্গবস্ককৰ দল।

বস্কেশঃ পু ৰত্ন।

বস্কোহ(ন) গুণ্ডল।

বস্‌: পু (লভতি জ্ঞানসীমাং প্রাপ্নোতীতি লভি কৃ: লস)

বত্ৰম্) সূৰ্য্যবংশীয় বজা দিলীপৰ পুত্ৰ, অযোধ্যাৰ
অধিপতি, ৰ ৩। ১৮। এওঁৰ মাকৰ নাম সুদক্ষিণা
আৰু পুতেকৰ নাম অজ। পিতাকে পতা অশ্বৰৈম
যজ্ঞৰ ঘোঁৰাক ইন্দ্রই হৰণ কৰাত তেওঁ ইন্দ্রক পৰাস্ত
কৰি ঘোঁৰা উদ্ধাৰ কৰে। তাৰ পিছত তেওঁ সৈন্য-
সামন্ত লৈ এফালৰ পৰা ইখনৰ পিচত সিখন ৰাজ্য
জয় কৰি নিজৰ অধীনলৈ আনে। বস্‌ এইদৰে
সসাগৰা পৃথিৱীৰ একছত্ৰী সম্ৰাট হৈ মহাসম্ভাৰে দিন
কটাই থাকি বিশ্বজিৎ যজ্ঞত নিজৰ যথা সৰ্বস্ব
ব্ৰাহ্মণক দান দিয়ে আৰু পুতেক অজক ৰাজ্যভাৰ দি
সম্ৰাস লয়। —নন্দনঃ,—নাথঃ —পতিঃ ক্ৰীৰামচন্দ্ৰ।

বস্ক বিণ দুখীয়া, দুৰ্দশাগন্ত, দৰিদ্ৰ, ভিকহ —কৃ:
ভিখাৰী, ভোকাতুৰ ব্যক্তি।

বস্কুঃ হৰিণ।

বস্কং,—জঃ ১। বঙ ২। বস্কমঞ্চ, ৩। সভামঞ্চ, ৪।
সদস্য, ৫। যুদ্ধক্ষেত্ৰ ৬। নৃত্যগীত, ৭। সুৱগা ৮।
বাং ৯। নৃত্য —কাৰঃ,—জীৱকং চিত্ৰশিল্পী —চৰঃ
অভিনেতা, খেলুৱৈ। —জং বঙা সীহ। —দেৱতা
খেল-ধেমালি অথবা ৰাজহুৱা উৎসৱাদিৰ অধিষ্ঠাত্ৰী
দেৱতা। —ছাৰং মঞ্চৰ দুৱাৰ, নাটকৰ প্রস্তাৱনা।
—ভূতিঃ আহিনৰ পূৰ্ণিমা —ভূমিঃ যুদ্ধভূমি, ৰঙ্গমঞ্চ।
—মণ্ডপঃ মঞ্চ, —মাতৃ ক্লী ১। আলতা, ২। কুটনী
—হাটঃ নাট্যমঞ্চ। যুদ্ধক্ষেত্ৰ —শালা ৰঙ্গমঞ্চ।
'থিয়েটাৰ' ঘৰ

বংস্‌ গমনে (ভা উ অ বংস্‌তি-তে) যা, বেগাই যা
সোনকালে যা।

বচ্‌ কৃত্যাম্ (চুৰা উ স বচয়তি-তে) ১। আয়োজন কৰ,
যো-জা কৰ, আঁচনি কৰ। ২। গঠন কৰ, সৃষ্টি কৰ,
তৈয়াৰ কৰ, উৎপন্ন কৰ, ৩। লিখ, ৰচনা কৰ,
সঙ্কলন কৰ, ৪। ৰাখ, স্থাপন কৰ, ৫। অঙ্গবস্ক
কৰ, ৬। মনোনিবেশ কৰ।

বচনং ক্লী (বচ্‌ ভাবে লুট) ১। নিৰ্মাণ, ২। গঠন, কীৰ্ত্ত
১। ৪

বচনা ক্লী (বচাতে ইতি বচ্‌ পিচ্‌ বৃচ্‌) ১। আয়োজন,
নিৰ্মাণ, ২। সম্পাদনা, ৩। কব্‌চৰচনা, লিখনি, কব্‌
কেশ-বচনা, চুলি-সজ্জা ৫। সৈন্য সজ্জা, ৬। কল্পনা,
কাল্পনিক সৃষ্টি, ৭। উল্লেখ, ৮। বিশ্বকৰ্ম্মৰ পত্নী।

বচিত বিণ (বচ্‌ ক্তঃ) কৃত, সৃষ্টি, নিৰ্মিত।

বজং ক্লী. (বজ্ অচ্) তিবোতাৰ বক্তৃতাৰ।

বজং পু. (বনজ্ অচ্) ১। ফুলৰ বেণু, পৰাগ,
২। বজোত্তণ, ৩। বশিষ্ঠৰ পুত্ৰ।

বজং(স) ক্লী. (বনজ্ অসুন) ১। তিবোতাৰ মাহেকীয়া ঋতুস্মাৰ, মনু ৫।১০৮; ২। প্রকৃতিগত গুণবিশেষ। দুখৰ কাৰণ। এই গুণৰ ধৰ্ম হ'ল : কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ, মাৎসৰ্য্য। গী ৩।৩৭, ৩। পৰাগ। ফুলৰ বেণু, ধূলি, ধূলিকণিকা 'পাদাহতং যদুখায় মূৰ্দ্ধানমধিবোহতি। স্বস্ত্রাদেৱাপমানেহপি দেহিনস্তদৰং বজঃ।' শি ২।৪৬; ৪। বাতি, ৫। পানী, ৬। ভূৱন, ৭। জ্যোতি, ৮। হাল বাই উঠা মাটি, ৯। নৈতিক ব' মানসিক অন্ধকাৰ, —তমস্ক বজোত্তণ আৰু তমোগুণৰ বশ হোৱা বক্তি, --তোকং, —কঃ, —পুত্ৰঃ লোভ, ধনৰ প্রতি আক্ৰোহ, —শয়ঃ পু. কুব্ধ, —সাৰথিঃ বায়ু, বতাহ।

বজকঃ পু. (বনজ্ হুন) ধোবা। এবিধ বৰ্ণসঙ্ঘৰ জাতি।
—কী ধ্বনী।

বজতং ক্লী. (বনজ্ অতচ্) ১। কপ, ২। হাতীৰ দাঁত, ৩। শুভ্ৰত্ব, ৪। নক্ষত্ৰপুঞ্জ, ৫। সোণ বা কপৰ হাৰ, ৬। তেজ, বক্ত, ৭। পৰ্বত, ৮। হৃদ, ৯। সোণ, —দ্যুতিঃ হনুমান, —প্রস্থঃ কৈলাস পৰ্বত।

বজভাঙ্গিঃ কৈলাস পৰ্বত।

বজনিঃ ক্লী. (বনজ্ অনিঃ) বাতি।

বজনী ক্লী. (বজনি ভীষ) ১। বাতি, ২। হালধি, ৩। জেতুকা, ৪। এখন নদীৰ নাম, —কৰঃ চন্দ্ৰ, —গন্ধা বাতি গোন্ধ ওলোৱা এবিধ ফুল, —চৰঃ ১। বাকস, ২। চোৰ, —জলং নিয়ৰ, —মুখং প্রদোষ, সন্ধিয়া, —হাসা শেৱালী ফুল।

বজান্বলঃ পু. ১। ম'হ, ২। বজোত্তণযুক্ত পুৰুষ, ৩। লুভীয়া মানুহ, মনু ৬।৭৭; —লা ঋতুস্মাৰ হোৱা তিবোতা। ঋতুমতী নৰী।

বজিঃ পু. ১। চন্দ্ৰবংশীয়, এজন বজাৰ নাম, ২। বটি।

বজোবলং, —বসং ক্লী. অন্ধকাৰ।

বজোহবঃ পু. ধোবা।

বজ্জুঃ ক্লী. (সৃজ্যতে বচ্যতে ইতি সৃজ্ উঃ অসৃগাগমঃ) ১। বটি, জৰী, ২। বেণী, —জালকং এবিধ বনৰীয়া কুকুৰা, —পেড়া বটিৰে বনোজ পাটি।

বজ্জ, বনজ্ বাণে জো, দিয়া উ স, জ, বজতি —ভে;

বজ্যতি —তে) ১। বং কৰ, বঙা বং লগা, বঙীণ হ, বঙা হ, ২। আসক্ত হ, অনুৰাগী হ, ৩। প্রেমাসক্ত হ, প্রেমাত পৰ, প্রেম কৰ, ৪। সন্তুষ্ট হ, আনন্দিত হ (গিজন্ত) বজ্যয়তি —তে। (সনন্ত) বিবংস্কতি, অনু— অনুৰক্ত হ, ভাল পা, মনু ৩।১৭৩; অপ— ১। অসন্তুষ্ট হ, ২। শেতা পৰ, বংশুনা হ, উপ— গ্রস্ত হ, গ্ৰাস হ, বঞ্জিত হ, ঝি— বংহীন হ, নিস্তেজ হ, অসন্তুষ্ট হ, বিবক্ত হ, সাংসাৰিক সুখৰ প্রতি বিবক্ত হ।

বজ্জকং ক্লী. (বনজ্ নিচ্ থুল) ১। বঙা চন্দন, ২। সেন্দূৰ, —কঃ ১। কাপোৰ বং কৰা মানুহ, ২। প্রেৰণাদায়ক, উৎসাহদাতা, প্রীতিজনক।

বজ্জনং ক্লী. ১। বঙা চন্দন, ২। শেৱালী গছ, ৩। হালধি। বট্ ৱাচি (ভো প স বটতি) ১। চিঞৰ, চিঞৰ মাৰ, আটাই পাৰ, গৰ্জন কৰ, ২। ঘোষণা কৰ, ৩। আনন্দতে চিঞৰ-বাখৰ কৰ।

বটনং ক্লী. (বট্ লুট) ১। কাম্পোন, চিঞৰ, ২। হৰ্ষধ্বনি।

বটন্তী ক্লী. গৌণ চান্দ্র মাসীয় কৃষ্ণা চতুৰ্দশী। সিদিনা খুব পুৱাতে স্নান কৰিব লাগে। বাতি শ্যামা পূজা প্রশস্ত। 'মাঘে মাস্যসিতে পক্ষে বটন্ত্যাখা চতুৰ্দশী। তদ্বাত্রৌ কালিকাপূজা সৱিয়োগোপশান্তয়ে।' —কাপু।

বটতি বিগ. কথিত।

বট ভাষণে (ভো প অ বটতি) ক, কথা ক, ভাষণ দি। বণ্ ক) কতি (ভো প অ বণতি) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা, ২। কণ্ জুতৈ শব্দ কৰ, শি ১।১০; খ) গতো (ভো প অ বণয়তি) যা, গমন কৰ।

বণং ক্লী. গ. পু. (বণন্তি শব্দায়ন্ত্যেত্ৰ ইতি বণ্ অপ) ১। যুদ্ধ, সমৰ, মনু ৭।৯০; ২। যুদ্ধক্ষেত্ৰ, ৩। বমণ, —ণঃ পু. ১। গতি, ২। শব্দ, ৩। বেহেলাৰ বেপনী, —ভূৰ্য্যং, দুন্দুভিঃ যুদ্ধৰ বাদ্য 'বেণু'। —ক্ৰিতিঃ, —ভুঃ ক্লী. বণভূমি, —ধূৰা যুদ্ধত প্রথম হেঁচা, বে ৩।৫, —প্রিয়ঃ ১। যুদ্ধ ভাল পোৱা পুৰুষ, ২। শেন চৰাই, ৩। বিষ্ণু, —মন্ত্ৰঃ হাতী, —বন্ধঃ ১। যুদ্ধমত হাতী, ২। হাতীৰ দুটা দাঁতৰ মাজৰ ঠাইখিনি, —বণঃ মহ, মথি, ডাঁহ, —বণকং ১। উৎকণ্ঠা, যাতনা, কষ্ট, ২। কীৰ্তি, প্রেম, —কঃ কামদেৱ, —শিকা যুদ্ধবিদ্যা, —সঙ্কলং ভূমূল সংগ্ৰাম, —সহায়ঃ মিত্ৰপক্ষ, —সন্ত্ৰঃ বিজয় স্তম্ভ।

বৰ্ণকৰ: পৃ. ১। বৰ্ণ জুন শব্দ। বৰ্ণ বৰ্ণ শব্দ, ২। ধ্বনি,
৩। গুণগুণনি।

বৰ্ণ (বৰ্ণ উণাদি ডঃ) ১। অজহীন, বিকলাঙ্গ, ২। নিষ্ফল
(গছ), ৩। ধূর্ত, অবিশ্বাসী, — ৩। ১। বিধৱা, ২।
বেশ্যা, নটী।

বৰ্ণাশ্রমী (ন) পৃ. আঠচল্লিচ বছৰ বয়সৰ পিচত পত্নীৰ
পৰা বিচ্ছেদ হৈ বাস কৰা পুৰুষ।

বৰ্ণ বিণ. (বৰ্ণমিতি বৰ্ণ ভাৱে জ্ঞঃ) ১। আনন্দিত,
সন্তুষ্ট, হৰ্ষিত, ২। আসক্ত। — ৩। ১। আনন্দ,
২। যৌন সঙ্গম, বৰ্ণণ; মে ৮৯; ৩। পুৰুষ আৰু
স্ত্ৰীৰ গুণাঙ্গ, — কীলঃ কুৰ, — কুজিতং সঙ্গমৰ
সময়ৰ মাত, — গুৰুঃ পতি, — জুৰঃ কাউৰী,
— ভালী কটনী, — নাবীচঃ ১। কামদেৱ, ২। কুৰ, ৩।
কামোদ্দীপক কেঁকনি, — বন্ধঃ যৌন সঙ্গম,
— হিণ্ডকঃ নাবীক ফুচলাই নিয়া মানুহ। ধৰ্ণকাৰী।
মাইকী চোৰ, কামাসক্ত পুৰুষ।

বৰ্ণিঃ স্ত্ৰী (বৰ্ণ জিন) ১। আনন্দ, প্রীতি, সন্তুষ্ট, ২।
আসক্তি, ভক্তি, ৩। প্রেম, ভালপোৱা, ৪। যৌন
সঙ্গম, যৌন সূত্ৰ, ৫। কামদেৱৰ পত্নী। ৬। ২,
৬। যোনি, — কুহৰং যৌনাঙ্গ, — গৃহং — ভৱনং,
— মন্দিৰং আনন্দ গৃহ, বেশ্যালয়, যৌনাঙ্গ।
— তম্বৰঃ নাবী চোৰ। ধৰ্ণকাৰী। — নাগঃ পৃ. যোল
বিধ বতি বন্ধনৰ অন্তৰ্গত পঞ্চদশ বন্ধন, সঙ্গম ভক্তি।
'পীড়য়েদুৰু যুগ্মেন কামুকং কামিনী যদি। বতিনাগঃ
সমাখ্যাতঃ কামিনীনাং মনোবৰঃ।' — পতিঃ কামদেৱ,
— পাশকঃ পৃ. এবিধ বতিবন্ধ। 'পীড়য়েদুৰু যুগ্মেন
কামুকো যদি সূন্দৰীম্।' বতি পাশস্তথাখ্যাতঃ
কামিনীনাং সুখৱহঃ' — প্ৰিয়ঃ, — বয়ণঃ কামদেৱ,
— মদা স্ত্ৰী। এজনী অপ্সৰা। — মিত্ৰঃ বতি বন্ধ বিশেষ।
পাতয়েদুৰু যুগ্মে চ কামুকং যদি কামুকী।
বতিমিত্ৰস্তথাখ্যাতঃ কামিনীনাং সুখৱহঃ। — সূন্দৰঃ এবিধ
বতিবন্ধ। 'নাবী পদম্বয়ং কামী ধাৰয়েদু হৃদয়ে যদি।
ধৃতকণ্ঠো বমেং কামী বন্ধঃ সাদ্ৰ্শতিসূন্দৰঃ।' বয়।

বৰ্ণঃ স্ত্ৰী। দেৱনদী, সত্যৱাক, সঁচাকথা।

বৰ্ণোদয়ঃ পৃ. কুলি চৰাই।

বৰ্ণঃ স্ত্ৰী. (বৰ্ণমতিতি বৰ্ণ গিচ নঃ) ১। মণি, মুক্তা, কু
৫। ৫৪; ২। মূল্যবান বস্তু, উৎকৃষ্ট, সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ সম্পদ,
৩। সমাসৰ শেষত সৰ্বকৃত্ততা বুজাবলৈ, যেনে স্ত্ৰী

বত্ৰ (স্ত্ৰীবত্ৰং দুহ্লাদপি), পুত্ৰ বত্ৰ, ৪। চন্দ্ৰক,
— কন্দলয় পৃ. প্রৱাল, — গৰ্ভঃ সাগৰ, — গৰ্ভা
পৃথিবী, — দীপঃ, প্রদীপঃ মণি প্রদীপ, বস্ত্ৰিৰ কাপড়
কৰা হীৰা, — খেনুঃ বত্ৰেৰে তৈয়াৰী গাইগক,
মহাদান এবিধ, — মুখ্যং হীৰা, — বাজ্জ কবি — বাসিঃ
বজ্জস্তপ। সাগৰ, — সানুঃ মেৰু পৰ্বত, — সূঃ, সূতিঃ
পৃথিবী।

বত্ৰাকৰঃ পৃ. ১। সাগৰ, ২। এজন প্রখ্যাত কবি।
ধ্বনিগাথাপঞ্জিকা, বক্তোক্তি পঞ্চাশিকা, হৰবিজয়া
আদি গ্রন্থৰ প্ৰণেতা। অমৃতভানুৰ পুত্ৰ এই কবি-
গৰাকী কামীৰৰ বজা অৱন্তিৰ্মগৰ ৰাজসভাৰ
সভাকবি আছিল। ৰাত ৫। ৩৯।

বত্ৰাকঃ বিষ্ণুৰ বথ।

বত্ৰানুবিদ্ধ বিণ. বত্ৰখচিত, মুক্তা লগোৱা (অলঙ্কাৰ)।

বত্ৰিঃ স্ত্ৰী. পৃ. ১। মুঠি মৰা হাত। কিলাকুটিৰ পৰা
মুঠিলৈকে, ২। কিলাকুটি, ৩। এহাত বা ১৮"।

বত্ৰজঃ স্ত্ৰী. যোনি।

বথঃ পৃ. (বমাতেহত্ৰেতি বম কথম্) ১। শৰীৰ,
'আজ্ঞানং বথিনং বিদ্ধি শৰীৰং বথমেৱচ' কঠো ১। ১৩,
২। বথ, যানবাহন, জন্তুৱে টনা গাড়ী, যুদ্ধৰ বাহন, মনু
৮। ২৯৫; ৩। বীৰ, ৪। ভৰি বা ঠেং, ৫। শৰীৰৰ
অঙ্গ, ৬। নলখাগৰি, ৭। বেঁত গছ, — কঃ মন্দিৰৰ
অৱয়ব বিশেষ, গৰ্ভগৃহ, — কট্যা বথৰ সমষ্টি,
— কল্পকঃ বজাৰ বথসমূহৰ অধ্যক্ষ, — কাৰঃ বথ
বনোৱা মিস্ত্ৰী, কাঠ মিস্ত্ৰী, — কুটুম্বী (ন) সাৰথি,
চালক। — কোভঃ বথৰ জোকাৰণি, — গৰ্ভকঃ পাকী,
দোলা, — গুপ্তিঃ বাহিবৰ আঘাতদিৰ পৰা বন্ধা পাবৰ
কাৰণে বথত লগোৱা লো অথবা কাঠৰ আৱৰণ।
— চৰণঃ বথৰ চকা, — চৰ্যা বথৰ ব্যৱহাৰ, বথ
ভ্ৰমণ, — নাভিঃ চকাৰ ধুৱা, ডিলা, — দীড়ঃ বথৰ
ভিতৰ ভাগ, বহু আসনাদি। — মন্ত্ৰেংসৰঃ, — বত্ৰঃ
১। দেৱতা বিগ্ৰহক বথত তুলি শোভাযাত্ৰা, ২।
আহাৰ মাহৰ শুক্লা দ্বিতীয়াত পূৰ্বিত জগন্নাথক
বথযাত্ৰা, — মুখং বথৰ সমুখভাগ, — বৰ্ণা (ন)
— বীৰিঃ বাজপথ, প্রধান পথ, — ব্ৰাহ্ম চালক,
সাৰথি — শক্তিঃ বথত ধ্বজা লগোৱা খুঁট, — সন্ত্ৰী
মাহ মাহৰ শুক্লা সপ্তমী।

বৰ্ণালিঃ ক্ৰী. ১। বৰ্ণৰ চকা, ২। বিষ্ণুৰ চক্ৰ, ৩। কুম্ভাব
চকা, —জঃ চকোৱা চৰাই, —পাৰিঃ বিষ্ণু।

বৰ্ণালিঃ বৈত গছ।

বৰ্ণালিবোহী (ন) বৰ্ণত উঠি যুদ্ধ কৰা সৈন্য।

বৰ্ণিকঃ পু. চালক, সাৰথি, বৰ্ণৰ গৰাকী।

বৰ্ণিনঃ —খিৰঃ পু. বৰ্ণী, মহাবৰ্ণী।

বৰ্ণী (ন) বৰ্ণী।

বৰ্ণোদ্ধঃ, বৰ্ণোপস্থঃ বৰ্ণত বহা আসন। সাৰথি বহা
আসন।

বৰ্ণ্যঃ পু. ১। বৰ্ণৰ অঙ্গ, ২। বৰ্ণৰ নেতা, ৩। বৰ্ণৰ
বোঁৰা, —থ্যা ১। ৰাজপথ, ২। বৰ্ণৰ সমূহ বা
সমষ্টি, ৩। কেবাটাও পথৰ সংযোগ স্থল।

বৰ্ণ উৎখাতে ভ্ৰো প স বৰ্ণতি) ১। ফাল, ফালি পেলা,
খান্দি পেলা। যেনে— বৰ্ণতি ভূমিং শূকৰঃ, ২।
আচোৰ, খোচৰ, দাঁতেৰে কামোৰ।

বৰ্ণঃ পু. (বৰ্ণতীতি বৰ্ণ পচাদিত্বাৎ অচ) দাঁত। হাতীৰ
দাঁত। —খণ্ডনং দাঁতৰ কামোৰ। —ছদঃ ওঠ। —নঃ
দাঁত। —নচ্ছদঃ ওঠ, অধৰ। —নী, বৰ্ণী (ন) হাতী।

বৰ্ণ হিংসনে (দিবা প স বৰ্ণতি) ১। আঘাত কৰ,
যাতনা দি, কষ্ট দি, নাশ কৰ, বধ কৰ, ২। ৰাক্ষ
খাদ্যাদি তৈয়াৰ কৰ।

বৰ্ণিদেৱঃ পু. ১। বিষ্ণু, ২। চন্দ্ৰবংশীয় এজন প্ৰসিদ্ধ
ৰজা, সাংস্কৃতিৰ পুত্ৰ। ৰজা ভৰতৰ পিচৰ যষ্ঠ
শূকৰ। বৰ্ণিদেৱ এজন অতি ধাৰ্মিক ৰজা আছিল।
ধৰ্ম কাৰ্য্যত তেওঁৰ যশস্যা চাৰিওফালে বিয়পি
পৰিছিল। বিপুল ধনবাণি তেওঁ যাগ-যজ্ঞতে ব্যয়
কৰিছিল। প্ৰবাদ আছে তেওঁ যজ্ঞত নিতৌ দুহাজাৰ
পশু নিধন কৰিছিল। পশুৰ ছালবিলাকৰ পৰা
ওলোৱা তেজেৰে এখন নদীৰ সৃষ্টি হয়। সেই
নদীখনৰ নাম চৰ্মবতী, মে ৪৫।

বৰ্ণ ক্ৰী. ১। বাট, পথ, ২। নদী।

বৰ্ণনং, বৰ্ণিঃ (বৰ্ণ ভাৱে নট) ১। পাক, বৰ্ণন কাৰ্য্য,
২। নাশ, ধ্বংস।

বৰ্ণিতঃ ক্ৰী. বৰ্ণা বস্ত্ৰ, যেনে ভাত আঞ্জা।

বৰ্ণ ক্ৰী. (বৰ্ণ বাহলকাৎ বৰ্ণ) ১। দুৰ্বল বিন্দু, ২।
দুৰ্ঘণ, দোষ, ব ১২। ১১; ২। বিজ্ঞা, ছিত্ৰ, গাঁত,
ফাক, ৩। যোনি, —বৰ্ণঃ এন্দুৰ। —বৰ্ণঃ
ফোপোলা বাঁহ।

বৰ্ণ ৰথে গত্যাম্ ক) (ভ্ৰো প স বৰ্ণতি)

খ) (ভ্ৰো আ স বৰ্ণতে)

১। আঘাত কৰ, নাশ কৰ, বধ কৰ, ২। যা, গমন
কৰ, আগুৱাই যা।

বৰ্ণ ৰাভসো, প্ৰাৰম্ভে (ভ্ৰো আ অ বৰ্ণতে) ১। আৰম্ভ
কৰ, ২। উৎসুক হ, আগ্ৰহী হ, ব্যগ্ৰ হ, (যেনে—
বৰ্ণতে পুণ্যে সাধুঃ), জ্ঞা—, প্ৰা— আৰম্ভ কৰ,
প্ৰাৰম্ভ কৰ, আগ্ৰহী হ, ব্যগ্ৰ হ, পৰি— সাৰটি ধৰ,
শি ৯। ৭২, সং— আলোড়িত হ, নিমজ্জিত হ।
ক্ৰোধাশ্বিত হ। (গিজন্ত) বৰ্ণয়তি —তে; (সনন্ত)
বৰ্ণিত।

বৰ্ণঃ (স) ক্ৰী. ১। বল, জোৰ, বেগ, বলাৎকাৰ, ২।
অত্যাচাৰ।

বৰ্ণস বিণ. (বৰ্ণ অসচ্) ১। প্ৰচণ্ড, প্ৰবল, ভয়ানক,
অত্যাচাৰী, শক্তিশালী, —সং পু. ১। ধৰ্ষণ, অত্যাচাৰ,
বলাৎকাৰ, ২। লৰালৰি, নীত্ৰতা, ৩। খং, ক্ৰোধ,
উন্মত্ততা, ৪। হৰ্ষ, আনন্দ, প্ৰেমোৎসাহ, গীত
৫। ৬, সন্ত্ৰম, উৎসুকতা, কি ৫। ১।

বৰ্ণ ক্ৰীড়ে (ভ্ৰো আ অ মতে) ১। আনন্দ কৰ, আনন্দিত
হ, সন্তুষ্ট হ, ২। খেল-ধেমালি কৰ, ৩। যৌন সঙ্গম
কৰ (গিজন্ত) বৰ্ণয়তি স্তে—, (সনন্ত) বিৰংসতে,
অভি— আনন্দ কৰ, আ— বিৰাম কৰ, থমকি ব,
য়ি— ১। শেষ কৰ, ছেদ কৰ, ২। বন্ধ কৰ, বিৰাম
কৰ, এৰি পেলা। সং— আনন্দিত হ।

বৰ্ণ বিণ. (বৰ্ণ পচাদ্যচ্) আনন্দদায়ক, তৃপ্তিদায়ক, —মঃ
১। আনন্দ, হৰ্ষ, ২। পতি, প্ৰেমিক, ৩। কামদেৱ।

বৰ্ণ ক্ৰী. (বৰ্ণ অঠন) হিং, হিদ্ৰু। —বৰ্ণিঃ হিং।

বৰ্ণগং ক্ৰী. (বৰ্ণ গিচ্ ল্যঃ) ১। আনন্দ, খেল-ধেমালি, ২।
প্ৰেম, খীতি, ভালপোৱা, ৩। যৌন সঙ্গম, মৈথুন, শি
১১। ১৯; ৪। নিতম্ব আকৰ্ষণ, ৰতি উৎপাদন,
—ণঃ পু. ১। প্ৰেমিক, পতি, মে ৩৭; ২। কামদেৱ,
৩। গাখ, ৪। অশুকোষ, —ণা, —ণী ক্ৰী. ১। ধুনীয়া
তিৰোতা, ২। পত্নী, ৰক্তিতা, ৩। নাৰী।

বৰ্ণণীয় বিণ. (বৰ্ণ অনীয়ব) সুন্দৰ, ধুনীয়া, মনোৰম,
গীত ১। ১১।

বৰ্ণতিঃ পু. (বৰ্ণতেহ্মিচ্ছিত্তি বৰ্ণ অতি), ১। নাশক, ২।
ধ্বংস, ৩। কাউষী, ৪। কাল, সময়, ৫। কামদেৱ।

বস্মা ক্ৰী. (বস্মতীতি বস্ম-ণিচ টাপ) ১। দেবী লক্ষ্মী, ২। পত্নী, ৩। ঐশ্বর্য্য, সম্পত্তি, ৪। শশিধ্বজ বজাৰ কন্যা। কঙ্কিদেরৰ পত্নী : কঙ্কিপু ২৫ অঃ, ৫। শোভা, সৌন্দৰ্য্য, ৬। গঙ্গা, —কান্ত, —নাথ, —পতিঃ বিষ্ণু, —ৰেইঃ তাৰ্ণিণ তেল।

বস্ত্ৰঃ পু. (বস্ত্ৰ মঞ) ১। এবিধ বান্দৰ, ২। বস্তাসূৰ, মহিষাসূৰৰ পিতা। —স্ত্ৰী ক্ৰী. ১। কল গছ। নৈ ২। ৩৭; ২। পৰমা সুন্দৰী অপ্সৰা এগৰাকী, ৩। গৌৰী, শক্তি পীঠৰ অন্যতমা, ‘গৌৰী প্রোক্তা কান্যকুঞ্জে বস্তা তু মলয়াচলে।’ ৪। গৰুৰ ছেয়েলনি, ৫। বেশ্যা, —তৃতীয়া আঘোণ মাহৰ শুক্লা তৃতীয়া। ব্রতোপবাস।

বস্তোকাঃ ক্ৰী. কলটোৰ দৰে যাৰ উক। কৰঙন আৰু আঁঠুৰ ফালটো সৰু মাজখিনি সুগোল স্ঠাম ধনীয়া।

বস্মা বিণ. (বস্ম যৎ) মনোৰম, ধনীয়া, সুন্দৰ, —ম্যৎ পুৰুষৰ বীৰ্য্য, শুক্ল, —ম্যঃ ১। বক ফুলৰ গছ, ২। চম্পক ফুলৰ গছ, —ম্য ১। ৰাতি, ২। গঙ্গা, ৩। জ্বলপদ্ম।

বসঃ পু. (বস্ম বঃ) ১। অকণ বঙ, ২। শোভা।

বস্ম গতো (ভা আ স বয়তি) যা, গমন কৰ, আগ বাঢ়।

বস্মঃ পু. (বস্ম ঘঃ) ১। গতিবেগ, ২। (নদীৰ) প্রবাহ, সোঁত, ৩। পুৰুষৰ এজন পুত্ৰ।

বস্মাটী ক্ৰী. কপাল, ললটি।

বস্মকঃ পু. ১। কস্থল, উণৰ কাপোৰ, ২। চকুৰ জ, ৩। এবিধ হৰিণ।

বস্মঃ পু. (ক ধবনৌ ভাবে অপ) ১। ধ্বনি, শব্দ, চিঞৰ, গৰ্জন, ২। চৰাইৰ মাত, ৩। ৯। ২৯; ৩। কোঢ়াল, চিঞৰ-বাখৰ, —ধঃ কুলি চৰাই।

বস্মণ বিণ. ১। শব্দকাৰী, গৰ্জনকাৰী, ২। তপত, তীক্ষ্ণ, ৩। চঞ্চল, অস্থিৰ, —ণঃ তাম, কাঁহ (ধাতু) —ণঃ উট, লি ১২। ২; কুলি চৰাই।

বস্মিঃ পু. (কয়তে কয়তে ইতি ক ইঃ) ১। সূৰ্য্য, ২। আকন গছ, —কান্তঃ সূৰ্য্যকান্ত মণি, —জঃ ডল্লঃ, নন্দনঃ, —পুত্ৰঃ, সুনু ১। শনি গ্ৰহ, ২। কৰ্ণ, ৩। বলিৰাজ, ৪। সূৰ্য্য, ৫। বৈৰহত মনু, ৬। যমৰাজ, ৭। সারণিক মনু —নাথঃ পদুম ফুল, বন্ধুক ফুল, —প্ৰিয়ঃ বস্তা পদুম, তাম ধাতু, —প্ৰিয়ঃ বস্তা কববী, —বন্ধুকং মণিকা, ‘কবি’, —লোহং তাম ধাতু, —লোচনঃ বিষ্ণুঃ, —ভাৰঃ, ভাসবঃ দেওবাৰ, —সংক্ৰান্তিঃ ক্ৰী. বশিত ববিৰ সংক্ৰমণ।

বশনা, বসনা ক্ৰী. (অশু ব্যাশ্তৌ ইতি যুচ বসাদেশচ্য) ১। ৰচি, জৰী, ২। পেটী, লাগাম, ৩। মেখলা, কাঞ্চী, মে ৩৫; ৪। জিভা।

বশনোপম্মা ক্ৰী. এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ। ইয়াত পূৰ্ব উপমেয়বিলাক পিছত উপমান হৈ যায়।

বশ্মিঃ পু. (অশু ব্যাশ্তৌ ইতি মিঃ) ১। কিৰণ, পোহৰৰ বেখা, মনু ৫। ১৩৩; ২। চকুৰ জ, ৩। বোঁৰাৰ লাগাম, খবে ১। ২৮। ৪; —কলাপঃ ৫৪ ডাল-গুণা থকা মুক্তাৰ হুৰ। —মান্ (৭) সূৰ্য্য।

বস্ ক) শব্দে (ভা প অ বসতি) ১। চিঞৰ মাৰ, গৰ্জন কৰ, ২। ধ্বনি তোলা, শব্দ কৰ, বুগ বুগ শব্দ কৰ, ৩। প্ৰতিধ্বনি কৰ।

খ) আশ্বাদে, স্নেহে (চুৰা উ স বসয়তি —তে) স্বাদ (সোৱাদ) ল, খাই ভাল পা, জুতি লাগ, তৃপ্তি পা, শ ১০। ২৭।

বসঃ পু. (বসতীতি বস্ পচাদ্যচ) ১। বসেন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ বস্তু। বস, (গছ বা ফলৰ) বস, জুলীয়া অংশ, ২। যি কোনো জুলীয়া পদাৰ্থ, পানী, ৩। পেয়, চৰ্বতাদি, ৪। সোৱাদ, জুতি, ৫। এটোক (পানী বা ঔষধ) (এনে বস ছয়বিধ : কটু, অম্ল, মধুৰ, লৱণ, তিক্ত আৰু কষায়), ৬। মচলা, ‘চচ’, যেনে সৰিয়হ, বিলাহী, জলকীয়া আদিৰ বস, ৭। বাসনা, স্পৃহা, ৮। প্ৰেম, মৰম, প্ৰীতি, ৯। সৌন্দৰ্য্য, মনোমোহা ৭. ৭, ১০। অনুৰাগ, ১১। কৰুণতা, ১২। কাব্যৰ বস।

‘বাক্যং বসাত্মকং কাব্যম্।’ কাব্য বস আঠ বিধ—শব্দৰ, হাস্য, কৰুণ, ৰোদ্ৰ, বীৰ, বীভৎস, অদ্ভুত আৰু ভয়ানক। ইয়াৰ লগত কোনো কোনোৱে ‘শাস্ত্ৰ বস আৰু বাৎসল্য বস যোগ দি বস মুঠতে দহ বিধ বুলি কয়, ১৩। কোনো বস্তুৰ সাৰ অংশ, ১৪। শৰীৰৰ বস, ১৫। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, শুক্ল, ১৬। পাকল, পাৰা, ১৭। বিহ, বিবাক্ত জুলীয় দ্ৰব্য, ১৮। বসিদ্ধ লোণ, ১৯। সেন্দূৰ, —কৰ্ম পাৰা তৈয়াৰ কৰা কাৰ্য্য, —কেষৰং কৰ্ম, —গন্ধঃ এবিধ সুগন্ধি গছৰ বস, গন্ধক। —গৰ্ভঃ সেন্দূৰ, —জং তেজ, বস্ত্ৰ, —জঃ শুড়, মনু ১১। ১৪৪; —জ বিণ. বসন্তোজা, কাব্য বস সম্বন্ধে সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থকা ব্যক্তি, —জঃ ১। কাব্য সমালোচক, কবি, ২। চিকিৎসক, ৩। বসায়নিক, —জা জিভা, —ভেজঃ (সু) বস্ত্ৰ, —পঃ

চিকিৎসক, —খাতুঃ —শ্রেষ্ঠঃ পাৰা, —শাস্ত্ৰং বাসায়ন
বিজ্ঞান, —সিদ্ধ বসজ্জ, বসায়ন শাস্ত্ৰবেত্তা। —সিদ্ধিঃ
ক্ৰী. বস-নৈপুণ্য।

বসনং ক্ৰী. (বস ভাৱে ল্যুট) আশ্বাদন, ধ্বনি। জিভা।

—না জিভা। বচি, লাগাম, —মেখলা কাঞ্চী।

বসা ক্ৰী. (বস অচ টাপ) ১। পৃথিৱী, ২। নৰক,
৩। জিভা, —তলং বসাতল। সাতখন নৰকৰ এখন।

বসাত্মক বিণ. বসযুক্ত, বসাল। জুলীয়া।

বসাভাসঃ পু. ১। বসৰ আভাস মাত্ৰ থকা কাব্য,
২। বসৰ অনুচিত প্ৰকাশ।

বসামনং ক্ৰী. (বসো দক্ষং অয়নং মূলং যস্য ইতি)
১। টেঙা দৈ। মাখন মথা পানী, ২। বিহ,
৩। জড়া-ব্যাধি নাশক ঔষধ, শি ২। ৯৩; —নঃ
গৰুড়, —ফলা ক্ৰী. শিলিখা, —শ্রেষ্ঠঃ পাৰা।

বসালং ক্ৰী. (বসং আলাতি গৃহাভীতি আ লা কঃ) ১। এবিধ
সুগন্ধি গছৰ এঠা, ১। ধূপ বা ধূনা, —লঃ পু.
১। কুঁহিয়াৰ, ২। আম গছ, ৩। কঁঠাল গছ, —লা
১। জিভা, ২। দূৰবি ঘাঁহ, ৩। আঙ্গুৰ, ৪। জিভা।

বসিক বিণ. (বস ঠন) ১। স্বাদু, সুৰ, বসাল, ২। সুন্দৰ,
মনোৰম, ধুনীয়া, ৩। গুণজ্ঞ, বস বুজা লোক, কাব্যবস,
আশ্বাদনকাৰী, বসাসক্ত, —কঃ পু. ১। সাৰসপক্ষী,
২। ঘোঁৰা, ৩। হাতী, ৪। লম্পট, কামুক, —কা
১। জিভা, ২। কুঁহিয়াৰৰ বস, কাঞ্চী, মেখলা।

বসিকেশ্বৰঃ ক্ৰীকৃষ্ণ।

বসিত বিণ. (বস ভাৱে ক্তঃ) ১। আশ্বাদিত, সোৱাদ
পোৱা, বসযুক্ত। ২। সোণৰ পানী চৰোৱা। —তং
১। মদ, সুৰা, ২। চিঞৰ, গৰ্জন, ৩। মেঘৰ
গাজনি, ৪। ডাঙৰ শব্দ।

বসুনঃ, বসোনঃ, —নকঃ নহক।

বসেন্দ্ৰঃ পু. পাৰা।

বসোত্তমঃ ক্ৰী. (বস উদ্ ভূ অচ) সেম্ভূৰ।

বস্য বিণ. জুলীয়া, পনীয়া, বসাল, —স্যং তেজ।

বংহ গতো (চুৰা প অ বংহয়তি) যা, গমন কৰ,
আঙুৱাই যা।

বংহঃ (সু) ক্ৰী. (বংহ অসুন) গতিবেগ। ব ২। ৩৪

বহ্ ত্যজি ১। ছা প স বহতি, ২। (চুৰা উ স
বহয়তি —তে) এৰ, ত্যাগ কৰ, এৰি গুচি যা, এৰি
দি, কি ২। ১৪।

বহঃ (স) ক্ৰী. ১। নিৰ্জনতা, জনশূন্যতা, গুপ্তস্থান, ২।
বহস্য, গোপনীয়তা, ৩। যৌনসঙ্গম। (অব্য) মনে
মনে, গুপ্তভাৱে একান্তে।

বহণং ক্ৰী. (বহ ল্যুট) তাগ, বিচ্ছেদ, বিভাজন।

বহস্য বিণ. (বহসি ভৱং বহস যৎ) ১। গোপনীয়,
একান্ত, নিৰ্জন, ২। অদ্ভুত, —স্যং ১। গোপনীয়
কথা, ২। সম্মোহন মন্ত্ৰ, বীজ মন্ত্ৰ, গুপ্ত মন্ত্ৰ, ৩।
গুপ্ত চৰিত্ৰ, ৪। গুপ্ত বিদ্যা, —স্যং অব্য। গুপ্তভাৱে,
মনে মনে, একান্তে, —ভেদঃ, —বিভেদঃ গুপ্ত কথা
প্ৰকাশ কৰা কাৰ্য্য। —ব্ৰতং গুপ্তব্ৰত বা তপস্যা।
সম্মোহন অস্ত্ৰ বা বাণৰ ওপৰত আধিপত্য থকা গুপ্ত
বিদ্যা।

বহিত বিণ. (বহ ক্ত) ১। বৰ্জিত, ত্যক্ত, হীন, ২। বিচ্ছিন্ন
৩। একান্ত, জনবৰ্জিত।

বা দানে গ্রহণে (অদা প স বাতি) ১। দান কৰ, দি
অনুদান দি, ২। গ্রহণ কৰ, ল।

বাঃ ক্ৰী. (বা ক্ৰিপ) দান, সোণ, ধন-সম্পত্তি।

বাকা ক্ৰী. (বা কঃ টাপ) ১। এখন নদী, ২। পূৰ্ণিমা
ৰাতি, পূৰ্ণিমা তিথি, ৩। পূৰ্ণিমাৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী,
৪। ‘প্ৰথম শান্তি হোৱা’ ছোৱালী, ৫। খৰ, খজুতি,
৬। এজনী ৰাক্ষসী, খৰ আৰু শূৰ্ণখৰ মাতৃ।

বাক্ষসঃ পু. (বক্ষন্তি অস্মাং বক্ষঃ, বক্ষ এৱ ৰাক্ষস)
১। দানব, দৈত্য, ৰাক্ষস, পিশাচ, ২। আঠ বিধ
বিবাহৰ এবিধ। যুদ্ধত শত্ৰুক ধ্বংস কৰি শত্ৰুকন্যাক
বদেৰে টানি আনি কৰোৱা বিবাহ, মনু ৩। ৩৩.
৩। নন্দৰাজৰ মুখ্য মন্ত্ৰীৰ নাম। পিচত কোটলাই
এওঁক ছলেৰে পৰাজিত কৰি চন্দ্ৰগুপ্তৰ ফলীয়া
কৰে। (মুদ্ৰাৰাক্ষস)। —সী ১। দানৱী, পিশাচিনী
২। সক্ষ্যা বেলা। ‘ৰাক্ষসী নাম সা বেলা গৰ্হিত
সৰ্বকৰ্মসু।’

বাক্ষা লাক্ষা। ল।

বাগঃ পু. (বগজ্ ঘঞ) ১। মাংসৰ্য্য, ২। বঙা বং
আলতা, ৩। বং, ৪। প্ৰেম, প্ৰীতি, ৫। ইন্দ্ৰিয় সুখ
৬। অনুৰাগ, সহানুভূতি, ৭। আনন্দ, ৮। খং,
ক্ৰোধ, ৯। সঙ্গীতৰ ৰাগিণী। সঙ্গীতশাস্ত্ৰ মতে এনে
প্ৰধান বাগ ছয়টা : কৌশিক, হিম্বোল, দীপক,
শ্ৰীৰাগ, মেঘমল্লাৰ আৰু ভৈৰৱ, ১০। সঙ্গীতৰ সুৰ
সমলয়, ১১। দুখ শোক, —চূৰ্ণঃ ১। খয়েৰ বক্ষ.

২। বৰ্ণা সীহ, ৩। আলতা, ৪। আবিব, ফাকু গুড়ি,
 ৫। কামদেব, —চুস্রঃ কামদেব, —দালিঃ মচুৰ দালি,
 —বন্ধঃ অনুৰাগৰ অভিব্যক্তি প্রকাশ, —মুক্ (জ) ‘কবি’
 মাণিক, —বজ্জুঃ —বৃত্তঃ কামদেব। —লতা
 কামদেবৰ পত্নী, ৰতি, —ষাড়ৰঃ মণ্ড মাহৰ জেলৰ
 লগত ডালিম আৰু আঙ্গুৰৰ ৰস। —সূত্রং ১। তুলাচনীৰ
 গুণা বা সূতা, ২। পাটৰ সূতা, বস্ত্রীনা সূতা।
 বাগ্যাক বিণ. আশা দি দানবিমুখ কৰা ব্যক্তি।
 বাগ্যশনিঃ বুদ্ধ।
 বাগিনী ক্ৰী. (বাগ ইনিঃ ভীপ) ১। বিদম্মা নাৰী, ২। মেনকা,
 জ্যোতা কন্যা, ৩। জয়ন্তী নামৰ লক্ষ্মী, ৪। ছয় বাগৰ
 পত্নীস্বৰূপা। এনে বাগিনী ত্ৰিশটা, ৫। ব্যাভিচাৰিণী
 তিৰোতা।
 বাগী (ন) বিণ. (বাগ ইনিঃ) ১। অনুৰক্ত, ২। বিষয়াভিলাষী,
 ৩। ৰঙা বৰণীয়া।
 বাঘ শক্ৰী (ভ্ৰা আ অ বাঘতে) শক্তিমান হ, সমর্থমান
 হ সমর্থ হ। সক্ষম হ।
 বাঘৰঃ পু. (ৰঘোৰ পত্ন্যম বধু অণ) ১। শ্ৰীৰামচন্দ্র, ২।
 ১২। ৩২; ২। সপ্ৰট অজ, ৩। ৰজা দশৰথ, ৪। এবিধ
 ডাঙৰ মাছ, বাঘবৰালি।
 বাঘৰায়নঃ ক্ৰী. (বাঘৰসা, ৰামস্য অয়নঃ শাস্ত্রম) ৰামায়ণ।
 বাহুর বিণ. বহু নামৰ হৰিণ সমস্কীয় অথবা এই হৰিণৰ
 ছালেৰে তৈয়াৰী, —বহু উণৰ কাপোৰ। কব্ধল।
 বাজ দীপ্তো (ভ্ৰা উ অ বাজতি —তে) ১। উজ্জ্বল হ,
 চকচকীয়া হ, সুন্দৰ হ, প্রখ্যাত হ, ২। শাসন কৰ,
 (গিজন্ত) বাজয়তি —তে, নী— আৰতি কৰ, বি—
 বিৰাজ কৰ।
 বাজ পু. ৰজা, সপ্ৰট, যুৱৰাজ।
 বাজকং ৰজাৰ সমূহ বা সমষ্টি, কি ২। ৪৭; —কং ক্ষুদ্র
 ৰজা।
 বাজকন্যা ৰজাৰ জীয়াৰী।
 বাজকীয় বিণ. ৰজা সম্বন্ধীয়।
 বাজকুমাৰঃ পু. যুৱৰাজ, বাজপুত্র।
 বাজকুলং ক্ৰী. ১। বাজবংশ, বাজ পৰিয়াল, ২। বাজসভা,
 ৩। বাজ আদালত, ৪। বাজ প্রাসাদ, ৫। ৰজা,
 গৰাকী, স্বামী।
 বাজগামী (ন) ১। বাজকীয়, ২। উত্তৰাধিকাৰীহীন
 সম্পত্তি ৰজাৰ হাতলৈ যোৱা কাৰ্য।

বাজগৃহং ৰাজঘৰ। মগধৰ ৰাজধানী।
 বাজঘ বিণ. সুতীক্ষ্ণ। ৰাজহস্ত। ৰজা হত্যাকাৰী।
 বাজচিহ্নং ৰাজকীয় আহিলা, চিন।
 বাজত বোপ্য নিৰ্মিত।
 বাজতালঃ তামোল গছ।
 বাজত্বং ক্ৰী. ৰাজতা, ৰাজকীয়তা।
 বাজদন্তঃ ওপৰ পাৰি দাঁতৰ মাজৰ দাঁত দুটা।
 বাজদণ্ডঃ ৰজাৰ দণ্ড, অধিকাৰ, শাসন, শাস্তি বিধান।
 বাজদ্রোহঃ ৰজাৰ বিৰুদ্ধে বিদ্রোহ।
 বাজধৰ্মঃ পু. ৰজাৰ কৰ্তব্য। ৰাজনীতি।
 বাজধানং, —ধানিকা, —ধানী ৰজাৰ বাসস্থান,
 ৰাজপ্রাসাদ, দেশ বা ৰাজ্যৰ প্রধান চহৰ। চৰকাৰী
 কামকাজৰ মুখ্য স্থান, ৰ ২। ১০।
 বাজনয়ঃ, —নীতিঃ ক্ৰী. ৰাজ্যৰ শাসন আৰু শাসন নীতি,
 চৰকাৰী ন্যায়-নীতি, চৰকাৰী কৌশল বা কূটনীতি।
 বাজনীলঃ মৰকত মণি।
 বাজন্যঃ পু. (ৰাজন যৎ) ১। ক্ষত্ৰিয়, ঋবে ১০। ৯০। ১২,
 ২। ৰাজপুত্র, ৩। অগ্নি, —কং ক্ষত্ৰিয় গোষ্ঠী।
 বাজস্থান বিণ. বজা থকা দেশ বা ৰাজ্য। ৰ ৬। ২২
 বাজপটুঃ পু. হীৰা।
 বাজপদ্ধতিঃ ক্ৰী. ১। বাজনীতি, বাজমার্গ, ২। বাজ-
 আলি, প্রধান পথ।
 বাজপুত্রঃ পু. (ৰাজঃ চন্দ্রসা চ পুত্রঃ) ১। ৰজাৰ পুত্র,
 ২। বৃশবাব, ৩। ক্ষত্ৰিয়, —ত্ৰী ক্ৰী. ৰাজকন্যা,
 ৰাজবীতি, মালতী ফুল, মাইকী চিকা।
 বাজপুৰুষঃ পু. ৰাজ বিষয়া, মন্ত্ৰী, সচিব।
 বাজপ্ৰেষ্যঃ ৰজাৰ ভৃত্য।
 বাজফলং পটোল।
 বাজবদৰং বড়া আমলখী, নিমখ।
 বাজবীজী (ন) ৰাজবংশ।
 বাজভদ্রকঃ ১। কুষ্ঠ। নিম গছ।
 বাজভৃতঃ ৰজাৰ সৈন্য।
 বাজভৃত্যঃ চৰকাৰী চাকৰিয়াল।
 বাজভোগঃ ৰজাৰ আহাৰ।
 বাজমার্গঃ ৰাজ-আলি, ৰাজপথ, ৰাজনীতি।
 বাজমাহঃ ৰাজমাহ।
 বাজমুদ্রাঃ ৰাজচিহ্ন।
 বাজযক্ষ্মা (ন) পু. ক্ষয়ৰোগ।

ৰাজযোগঃ ১। (জ্যোতিষ) গ্ৰহ আৰু নক্ষত্ৰৰ বিশেষ সংস্থিতি, যাৰ ফলত জন্ম হোৱা সন্তান ভৱিষ্যতে দেশৰ ৰজা হ'ব বুলি গণনা কৰি ভৱিষ্যতবাণী কৰা হয়, ২। ৰজাৰ কাৰণে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা ধ্যান বা তপস্যা।

ৰাজৰঙ্গঃ পু. ৰূপা।

ৰাজৰাজঃ পু. ১। কুবেৰ, কি ৫।৫১; ২। সাৰ্বভৌম সম্ৰাট, ৩। চন্দ্ৰ।

ৰাজৰীতিঃ ১। ৰাজনীতি, ২। পিতল ধাতু।

ৰাজৰ্ষিঃ (ৰাজা ঋষিৰেৰ শ্ৰেষ্ঠত্বাৎ) ঋষিতুল্য ৰজা, শ্ৰেষ্ঠ সম্ৰাট। ঋতুপৰ্ণাদি ৰজাৰ দৰে সম্ৰাট।

ৰাজলক্ষ্মী (ন) যুধিষ্ঠিৰ।

ৰাজলক্ষ্মী স্ত্ৰী. ৰাজস্বী, ৰাজ ঐশ্বৰ্য্য।

ৰাজৱংশ্যঃ ৰাজ পৰিয়ালত জন্ম হোৱা।

ৰাজৱাহঃ ঘোঁৰা।

ৰাজৱাহাঃ ৰজাই উঠা হাতী।

ৰাজৱিদ্যা ৰাজনীতি।

ৰাজশৰণঃ পাট সূতা।

ৰাজশৃঙ্গঃ সোণৰ নাল লগোৱা ৰাজছত্ৰ, —ঈঃ মাণ্ডৰ মাছ।

ৰাজস্ বিণ. (ৰজস্ অণ) ৰজোক্তগনসম্পন্ন। ৰজোক্তগৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা, গী ১৮।৩৮।

ৰাজসংসদ স্ত্ৰী. ৰাজসভা।

ৰাজসদনং ৰাজপ্ৰাসাদ।

ৰাজসৰ্বপ ক'লা সৰিয়হ।

ৰাজসায়ুজ্যং সাৰ্বভৌমত্ব।

ৰাজসাৰসঃ ম'ৰা চৰাই।

ৰাজসূয়ঃ (ৰাজা লতাত্মকঃ সোমঃ সূয়তে অত্ৰেতি সু অধিকৰণে কাপ)। ৰজাই অনুষ্ঠিত কৰিব লগীয়া বিৰাট যজ্ঞ বিশেষ। এই যজ্ঞত ওচৰে-পাজৰে থকা আন তলতীয়া ৰাজবিলাকেও ভাগ লয়। সাধাৰণতে সম্ৰাটৰ অভিষেকৰ সময়ত এই যজ্ঞ পতা হয়।

ৰাজস্কন্ধঃ ঘোঁৰা।

ৰাজস্বং স্ত্ৰী. ১। ৰজাৰ ধন-সম্পত্তি, ২। কৰ, ৰাজহ।

ৰাজহংসঃ ৰাজহাঁহ।

ৰাজহাসকঃ পু. এবিধ মাছ। ভকুৱা মাছ।

ৰাজা পু. ৰাজন্ শব্দৰ পু ১মা ১ব, ১। ৰজা, সম্ৰাট, ২।

মু, মনু ২।৩২; ৩। চন্দ্ৰ, যক্ষ, ৪। ইন্দ্ৰ।

ৰাজান্নং স্ত্ৰী. এবিধ বিশেষ ধান। অন্ধ্ৰ প্ৰদেশত হোৱা শালি ধান বিশেষ। ৰজাৰ অন্ন, মনু ৪।২১৮।

ৰাজান্নঃ এবিধ আম।

ৰাজাহিঃ পু. দুমুখীয়া সাপ।

ৰাজিঃ —স্ত্ৰীঃ স্ত্ৰী. ১। শ্ৰেণী, ৰেখা, শাৰী, পংক্তি আস ৬৯৩; —কা স্ত্ৰী. ১। শাৰী, ২। ক'লা সৰিয়হ। পংক্তি।

ৰাজিলঃ পু. ঢোঁৰা সাপৰ দৰে বিষ নোহোৱা সাপ এবিধ।

ৰাজীৱং স্ত্ৰী. ৰঙা পদুম। —ঈঃ ১। এবিধ হৰিণ, ২। সাৰেং জাতীয় এবিধ ডাঙৰ চৰাই, ৩। হাতী।

ৰাজী স্ত্ৰী. (ৰাজন্ ভীপ) ৰাণী, মহাৰাণী, ৰজাৰ পত্নী।

ৰাজ্যং স্ত্ৰী. (ৰাজঃ কৰ্ম ভাৱঃ বা ৰাজন্ যৎ) ১। সাৰ্বভৌমত্ব, ৰাজত্ব, ৰাজ অধিকাৰ, ২। দেশ, ৰাজ্য, সাম্ৰাজ্য, —কৰঃ ৰাজহ, —চ্যুত সিংহাসনৰ পৰা অপসৰিত —তন্ত্ৰং ৰাজ্য শাসনবিধি, চৰকাৰী শাসনতন্ত্ৰ, —ভাৱঃ চৰকাৰৰ শাসনভাৱ, —ব্যৱহাৰঃ শাসননীতি, চৰকাৰী প্ৰশাসন।

ৰাজ্যঙ্গং ৰাজ্য শাসনৰ উপায়, সাধনসমূহ। এনে অঙ্গ আঠ বিধ ১। স্বামী, ২। অমাত্য, ৩। সুহৃদ, ৪। ৰাজকোষ, ৫। ৰাষ্ট্ৰ, ৬। দুৰ্গ, ৭। সৈন্য বাহিনী, ৮। পৌৰবাসীৰ শ্ৰেণী।

ৰাটিঃ স্ত্ৰী. (ৰট্ গিচ্ ইন) যুদ্ধ।

ৰাটকঃ পু. এখন ৰাজ্যৰ নাম।

ৰাটা স্ত্ৰী. শোভা, জ্যোতি, সূক্ষ্মতা। বঙ্গদেশৰ এখন জিলাৰ নাম।

ৰাত্ৰং স্ত্ৰী. ১। জ্ঞান, নাৰদৰ 'পঞ্চৰাত্ৰ'ৰ অৰ্থ পঞ্চজ্ঞান, ২। ৰাতি। —কং পঞ্চৰাত্ৰ।

ৰাত্ৰিঃ স্ত্ৰী স্ত্ৰী. (ৰাতি দদতি সুখং অৱসৰম্ ইতি বা দানে ত্ৰিপ) ১। ৰাতি, ২। হালধি, —কৰঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। কৰ্পূৰ, —চৰঃ ১। ৰাক্ষস, ২। চোৰ, ডকাইত, —চৰী ৰাক্ষসী, পিশাচিনী, ভাট্ট ২।২৩; —জলং নিয়ৰ; —গৰঃ কুকুৰ, (—দ), মহ, ডাঁহ, —পুষ্পং উৎপল, ভোট ফুল, —মটঃ দৈত্য, —মণিঃ চন্দ্ৰ, —হাসঃ অন্ধকাৰ, —ৱিগমঃ প্ৰভাত, ৰাতিপুৱা, —ৱিশেষ গাৰী (ন) চকোৱা; —ৰেণী(ন) কুকুৰ —হাসঃ বগা ভেঁটফুল, —হিণ্ডকঃ অস্তঃপূৰৰ বকী।

ৰাত্ৰিটঃ পু. ৰাক্ষস।

বাক্য বিণ. (বাক্যে অঙ্কঃ) বাতি একো দেখা নোপোৱা
জন্তু। যেনে কাউৰী।

বাক্ৰিদ্ভিৰং, —দ্ভিৰা অব্য. দিনে-ৰাতিয়ে, একেৰাহে।

বাক্ৰিমন্য বিণ. ৰাতিৰ নিচিনা, ৰাতিৰ দৰে (মেঘাচ্ছন্ন
দিন)।

বাক্ৰ বিণ. (বাধ সিদ্ধৌ ক্তঃ) ১। সিদ্ধ, পৰ, ২। পূজিত,
আৰাধিত, সন্তুষ্ট, তৃপ্ত, ৩। সম্পন্ন, সম্পাদিত,
৪। প্ৰাপ্ত, ৫। কৃতকাৰ্য্য, ভাগ্যশালী, সুখী।

বাক্ৰাতঃ পু. সিদ্ধান্ত, প্ৰমাণিত, মতবাদ, ধৰ্ম মত।

বাধ্ সিদ্ধৌ ক (স্বা প স বাধ্যেতি) ১। আৰাধনা কৰ,
স্তুতি কৰ, তুষ্ট কৰ, ২। সম্পন্ন কৰ, সম্পূৰ্ণ কৰ,
সম্পাদন কৰ, ৩। তৈয়াৰ কৰ, যো-জা কৰ,
৪। ধ্বংস কৰ, বধ কৰ, শেষ কৰ, নাশ কৰ।

খ) (দিবা প অ বাধ্যতি) ১। দয়ালু হ, সম্পন্ন হ,
২। কৃতকাৰ্য্য হ, সফল হ, ৩। উন্নতি কৰ, ৪। সাজু
হ, ৫। ধ্বংস কৰ, নাশ কৰ, বধ কৰ; (নিজন্ত)
বাধ্যয়তি —তে। অনু— অনুৰোধ কৰ, পূজা কৰ,
শ্ৰদ্ধা কৰ, অপ— বিৰোধ কৰ, অপৰাধ কৰ, পাপ
কৰ্ম কৰ, আঘাত কৰ, আ— আৰাধনা কৰ, স্তুতি
কৰ, পূজা কৰ, সেৱা কৰ। যি— আঘাত কৰ।
অপৰাধ কৰ। পাপ কৰ্ম কৰ, দোষ কৰ।

বাধঃ পু. ১। ব'হাগ মাহ, ২। ধন-সম্পত্তি।

বাধনং ক্ৰী. ১। সাধন, উপায়, ২। প্ৰাপ্তি, সন্তুষ্টি, —না
ভাষণ, বক্তৃতা।

বাধা ক্ৰী. (বাধ অচ টাপ) ১। বিদ্যুৎ, বিজুলী, ২। বিশাখা
নক্ষত্ৰ, ৩। আমলখী, ৪। অধিবৰ্ষৰ পত্নী, কৰ্ণৰ
উপমাতা, ৫। উন্নতি, সিদ্ধি, কৃতকাৰ্য্যতা, ৬।
সুপ্ৰখ্যাতা গোপী এগৰাকী। শ্ৰীৰাধিকা। শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি
অত্যন্তানুবক্তা ৰাধাৰ কৃষ্ণৰ প্ৰতি প্ৰেমময়ী ভক্তি
অতুলনীয়, শাস্ত্ৰতা আৰু চিৰযুগমীয়া। ৰাধাকৃষ্ণৰ
প্ৰেম-ভক্তিক কবি জয়দেৱে তেওঁৰ গীতগোৱিন্দত
চিৰযুগমীয়া কৰি থৈ গৈছে।

বাধেয়ঃ পু. (বাধ্যয়াঃ অপত্যমিতি) অধিবৰ্ষৰ পত্নী ৰাধাৰ
পুত্ৰ, কৰ্ণ।

ৰাধ্য বিণ. (ৰপ্ গাৎ) কথনীয়।

ৰাম বিণ. ধুনীয়া, মনোৰম, শুভ্ৰ।

ৰামং ক্ৰী. ১। তমালৰ পাত, ২। কৃষ্ণ, ৩। ৰাতিৰ
অঙ্ককাৰ।

ৰামঃ, শ্ৰীৰামঃ পু. তিনি গৰাকী চিৰ প্ৰসিদ্ধ ৰাম, ৰামত্ৰয়,
১। পৰশুৰাম, ২। বলৰাম আৰু ৩। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ,
ভগৱান বিষুবৰ ক্ৰমে চতুৰ্থ, পঞ্চম আৰু সপ্তম
অৱতাৰ। এওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰথমজন ঋষি জমদগ্নিৰ
পুত্ৰ, দ্বিতীয়জন বসুদেৱৰ পুত্ৰ আৰু তৃতীয়জন ভগৱান
শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ, ৰজা দশৰথৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ। মাতৃৰ নাম
কৌশল্যা। পত্নী ৰজা জনকৰ পত্নী সীতা। শ্ৰীৰাম।
মহৰ্ষি বাল্মীকি ৰচিত প্ৰখ্যাত মহাকাব্য ৰামায়ণৰ মূল
চৰিত্ৰ। ভগৱানৰ অৱতাৰ শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ অতুলনীয় কীৰ্ত্তি
যুগজয়ী হৈ মানুহৰ মুখে মুখে। পিতৃৰ আজ্ঞা পালন
কৰি বাৰ বছৰ কাল বনবাসত জীৱন যাপন কৰা
শ্ৰীৰামৰ পিতৃভক্তি প্ৰত্যেকজন ভাৰতীয়ৰ কাৰণে আৰ্হি
স্বৰূপ। ৰাৱণক ধ্বংস কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰা শ্ৰীৰামৰ
বীৰত্ব সকলোৰে কাৰণে আদৰ্শ স্বৰূপ। শ্ৰীৰামৰ
প্ৰজ্ঞাপ্ৰীতি, ৰাজত্ব, ৰাজনীতি যাক 'ৰামৰাজ্য' বুলি
কোৱা হয় সেয়াও সকলো ৰজাৰ কাৰণে আৰ্হি স্বৰূপ।
শ্ৰীৰামৰ পৰম ভক্ত মহাবীৰ হনুমান প্ৰত্যেকজন
ভাৰতীয়ৰ কাৰণে শক্তিৰ প্ৰতিমা স্বৰূপ। শ্ৰীৰাম আৰু
ৰামায়ণৰ কাহিনীৰ আধাৰত আজিলৈকে যিমান কাব্য
নাট্যকাব্য উৎকৃষ্ট সাহিত্যৰাজি সৃষ্টি হৈছে তেনে বোধহয়
আন ক'তো হোৱা নাই। কেৱল ভাৰতীয় প্ৰাচীন
ভাষা-সাহিত্যতেই নহয় পৃথিৱীৰ আন প্ৰায় সকলো
ভাষা-সাহিত্যতো শ্ৰীৰামৰ কাহিনী বিভিন্ন ৰূপত বিভিন্ন
সময়ত ৰচিত হৈ আহিছে। চন্দ্ৰ সূৰ্য্যৰ পোহৰ, বায়ুৰ
প্ৰৱাহ যিমান দিনলৈ থাকিব শ্ৰীৰাম কাহিনীৰ সোঁত
ধৰাতলত সিমান দিনলৈ প্ৰৱাহমান হৈ থাকিব।
—গিৰিঃ এখন পৰ্বত। 'ৰামগিৰ্যাশ্ৰমেৰু', মে ১।
—দূতঃ হনুমান, শ্ৰীৰামৰ দূত হৈ লঙ্কাৰ অশোকবনত
সীতাৰ ওচৰলৈ গৈছিল। —নৱমী চ'ত মাহৰ শুক্লা
নৱমী তিথি। শ্ৰীৰামৰ জন্ম দিনৰূপে পালন কৰা হয়।
—সেতুঃ শ্ৰীলঙ্কা আৰু ভাৰতক সংযুক্ত কৰি নিৰ্মাণ
কৰা বান্ধ।

ৰামকৰী ক্ৰী. ৰামকলী ৰাগিনী (সঙ্গীত)।

ৰামলীয়ক বিণ. ধুনীয়া। মনোৰম, —কং সৌন্দৰ্য্য,
'পুৰোপনীতং নৃপ ৰামলীয়কং', কি ১। ৩৩।

ৰামা ক্ৰী. (ৰমতে ইতি ৰম্ ঘঞ টাপ) ১। উৎকৃষ্ট নাৰী,
সুন্দৰী নাৰী, ২। মনোৰম পত্নী, ৩। নাৰী, ৪। নকী,
৫। সেম্পুৰ, ৬। গোৰোচনা, ৭। হিং।

ৰামায়ণঃ ক্লী. মহৰ্ষি বান্মীকি ৰচিত চিৰ প্ৰসিদ্ধ মহাকাব্য, যাক আদিকাব্য বুলিও কোৱা হয়। এই কাব্যৰ সাতটা কাণ্ডত মুঠতে ২৪০০০ শ্লোক আছে। দস্যু ৰত্নাকৰে ৰাম নাম জপ কৰি উইৰ হাফলুৰ (বন্মীক) পৰা বান্মীকি হৈ, ৰতিসুখৰ আনন্দত মতলীয়া এহাল ক্ৰৌঞ্চ পক্ষীৰ এটাক ব্যাধে বধ কৰা চকুত পৰে। শোকাকুল ঋষিজনৰ মুখৰ পৰা স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে ওলোৱা 'মা নিষাদ—' শ্লোক ফাকিক প্ৰথম লৌকিক কবিতা বুলিও কোৱা হয়।

ৰামিলঃ পু. ৰমণ, মৈথুন, কামদেৱ।

ৰাভঃ, ৰাস্তঃ পু. (ৰেষ্টো ৰেণুঃ তস্য বিকাৰঃ) সন্ন্যাসী অথবা ব্ৰহ্মচাৰীয়ে হাতত লৈ থকা বাঁহৰ লাঠীডাল।

ৰায়ণঃ ক্লী. কষ্ট, গীড়া।

ৰালঃ পু. শালধূনা, —কাৰ্য্যঃ শাল গছ।

ৰাৱঃ পু. (ক ধ্বনৌ ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি, চিঞৰ, গৰ্জন, জন্তুৰ মাত।

ৰাৱণ বিণ. (ৰাৱয়তি ভীষয়তীতি ৰূ গিচ ল্যুঃ) চিঞৰি থকা, গৰ্জনকাৰী, —ণঃ পু. (ৰৱণস্যাপত্যমিতি অণ) লঙ্কাধিপতি ৰাৱণ, বিভীষণ কুন্তকৰণ ককায়েক। কেশিনী আৰু বিশ্ৱসৰ পুত্ৰ, মহৰ্ষি পুলস্ত্যৰ নতি। ৰাৱণৰ দহ মূৰ দহ হাত। ব্ৰহ্মাৰ বৰ লাভ কৰি ৰাৱণ ইমান অত্যাচাৰী হৈ উঠিছিল যে তেওঁৰ ভয়ত স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল কঁপি আছিল। তেওঁ দেৱতাবিলাকক ধৰি আনি নিজৰ চাকৰ কৰি ৰাৰিছিল। তেওঁ কৈলাসেৰে সৈতে শিৱকো লঙ্কালৈ আনিবলৈ ইচ্ছা কৰি কৈলাসত হাত দিওঁতে শিৱই সেই হাতখনত হেঁচা মাৰি ধৰিছিল। তেতিয়া ৰাৱণে চিঞৰি চিঞৰি শিৱৰ স্তুতি কৰাত শিৱ তুষ্ট হৈ মুক্তি দিলে। সীতাৰ ৰূপ-লাৱণ্যৰ বাতৰি পাই ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি লঙ্কালৈ লৈ যায়। শ্ৰীৰামে বানৰ সেনাৰ সহায় লৈ ৰাৱণক বধ কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰে। শ্ৰীৰামক যেনেকৈ সত্য আৰু অহিংসাৰ প্ৰতিমা বুলি জ্ঞান কৰা হয়, ৰাৱণক তেনেকৈ অসত্য আৰু হিংসাৰ প্ৰতিক বুলি ভবা হয়। আজিও ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইত বিজয়া দশমীৰ দিনা অসত্যৰ ওপৰত সত্যৰ বিজয়ৰ প্ৰতীকৰূপত ৰাৱণৰ প্ৰতিকৃতি দাহৰ মহোৎসৱ পালন কৰা হয়।

ৰাৱণিঃ পু. (ৰাৱণস্যাপত্যমিতি ইঞ) ১। ইন্দ্ৰজিৎ, ২।

ৰাৱণৰ পুত্ৰ, ভড়ি ১৪।৭৯।

ৰাশিঃ পু. ১। দ'ম, স্তম্ভ, সংগ্ৰহ, সমূহ, সমষ্টি। বিশেষ্য পদৰ শেষত, যেনে ধনৰাশিঃ, জনৰাশিঃ, ২। ধান বা শস্যৰ স্তম্ভ, দ'ম, ৩। মেঘ, বৃষাদি দ্বাদশ ৰাশি, —চক্ৰঃ যেমদি দ্বাদশ ৰাশিৰ অৱস্থান দেখুৱাই অঁকা গোলাকাৰ চিত্ৰ। —ভোগঃ চন্দ্ৰ সূৰ্য্যকে ধৰি গ্ৰহ-সমূহৰ একোটা ৰাশিত ভোগ কাল।

ৰাষ্ট্ৰঃ —ষ্ট্ৰঃ ক্লী. পু. (ৰাজতে ইতি ৰাজ ষ্ট্ৰন) ১। ৰাজ্য, সাম্ৰাজ্য, মনু ১০।৬১; ২। জিলা, দেশ, প্ৰান্ত, মনু ৭।৩২; ৩। প্ৰজা, বিষয়, অৰ্থাৎ জনপদ, মনু ৯।২৫৪; ৪। উপদ্ৰৱ। প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ, মহামাৰি।

ৰাষ্ট্ৰিকঃ পু. (ৰাষ্ট্ৰ ঠন) ১। ৰাষ্ট্ৰবাসী, প্ৰজা, ২। ৰজা, প্ৰশাসক।

ৰাষ্ট্ৰিয়, —ষ্ট্ৰীয় বিণ. (ৰাষ্ট্ৰে ভৱ ৰাষ্ট্ৰ টঃ) ৰাষ্ট্ৰ সম্বন্ধীয়।

—য়ঃ পু. ১। (নাটকত) ৰজাৰ খুলশালি, ২। ৰাষ্ট্ৰৰ অধ্যক্ষ, অধিকাৰী, শাসনকৰ্তা।

ৰাস শব্দে (ভা আ অ ৰাসতে) ১। চিঞৰ, চিঞৰ মৰ, ২। শব্দ কৰ, (গাধৰ দৰে) মাত।

ৰাসঃ পু. (ৰাস শব্দে ভাৱে ঘঞ) ১। কোলাহল, চিঞৰ-বাখৰ, ২। গোপ-গোপীসকলৰ নৃত্যক্ৰীড়া। কাতি মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু গোপীসকলৰ ৰাস নৃত্য। —মণ্ডলং শ্ৰীকৃষ্ণৰ ৰাস ক্ৰীড়াৰ স্থল।

ৰাসকঃ ক্লী. এবিধ সৰু নাটিকা।

ৰাসভঃ পু. (ৰাসতে শব্দায়তে ৰাস অভভ) ১। গাথ, গদ্যভ, ২। খচ্চৰ, টাটু ঘোঁৰা, মহা ১।১৪৫।৭, —ভী মাইকী গাথ।

ৰাসযাত্ৰা ক্লী. (ৰাসস্য যাত্ৰা উৎসৱঃ) কাতি মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত পালন কৰা ৰাসোৎসৱ।

ৰাসেৰসঃ গোষ্ঠী, ৰাস, শৃঙ্গাৰ উৎসৱ, আনন্দ পৰিহাস।

ৰাসেশ্বৰী ক্লী. ৰাধা।

ৰাস্মা ক্লী. এই নামৰ এবিধ প্ৰসিদ্ধ লতা।

ৰাহঃ পু. (ৰহ ত্যাগে উণ) ১। ত্যাগ, ২। এই নামৰ এটা গ্ৰহ, ৰাহ গ্ৰহ, বিপ্ৰচিহ্ন আৰু সিংহিকাৰ পুত্ৰ। সমুদ্ৰ মন্থনত একলহ অমৃত ওলোৱাৰ পিচত দেৱতাসকলৰ ভিতৰত বিলাই থকাৰ সময়ত ৰাহে দেৱতাৰ বেশ লৈ দেৱতাবিলাকৰ মাজত সোমাই থাকি অমৃত পান কৰিব ধৰোঁতেই চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্যই দেখা পাই বিষ্ণুক জনালে। বিষ্ণুৱে ততালিকে ৰাহৰ শিৰচ্ছেদ কৰিলে যদিও গ্ৰহটোৰ মূৰ অংশ অমৃত

পান হেতু) অমৰ হৈ থাকিল আৰু প্ৰতিবছৰে লগ কালত চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য দুয়োজনকে গ্ৰাস কৰাৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে। ২। গ্ৰহণ, চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্য গ্ৰহণ, —সূতকং বাহৰ জন্ম, গ্ৰহণ, মনু ৪।১১০, —চ্ছত্ৰং আদা, —বত্ৰং গোমেদ, —বৃহস্পতিযোগঃ বাহ আৰু বৃহস্পতিৰ একেটা ৰাশিত অৱস্থিতি। গুৰু-চাণ্ডাল যোগ।

‘একৰাশৌ স্থিতৌ সাতাং যদি বাহবৃহস্পতী।

বিরাহতযজ্ঞাদি সৰং তত্র পৰিতাজেৎ।’

—হা (ন) পূ. বিষ্ণু।

বি ক) গতৌ (তুদা প স ৰিয়তি)

খ) ৰৱে গতৌ (ক্যাদি প স ৰিণতি)

১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। শব্দ কৰ।

বিক্ত বিণ. (বিচ ক্ত) ১। শূন্য, খালি, ২। খালি কৰা, উদং কৰা, ৩। ধনহীন, খাল, ফোঁপোলা, ৪। বিভক্ত, —ক্ৰং খালি ঠাই, শূন্য, বননি, —পাণি, —হস্ত খালি হাত। শুদা হাতে (বিবাহাদি) লৈ অহা।

বিক্তা ক্ৰী. বিক্তা তিথি। সেইকেইটা হ’ল— শুক্লা চতুৰ্থী, নৱমী আৰু চতুৰ্দশী।

বিকথং ক্ৰী. (বিঙক্তে বহিৰ্গচ্ছতি নশ্যতীতি বিচ থক)

১। ধন-সম্পত্তি। ২। উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে প্ৰাপ্ত সম্পত্তি, মনু ৯।১০৪; ৩। সোণ, —গ্ৰহঃ, —ভাগী (ন), হবঃ, —হাৰী (ন) পূ. উত্তৰাধিকাৰী।

বিক্ষা ক্ৰী. লিখা ওকণী।

বিংখ ৰিংগ গতৌ, সৰ্পণে (ভা প স ৰিংখতি, ৰিক্তি), ১। চুঁচি যা, বগাই যা, লাহে লাহে যা।

বিংখণং, ৰিক্তণং ক্ৰী. (ৰিংখ, ৰিংগ ৰা লুট) ১। চুঁচি যোৱা, (শিশুৰ দৰে) আঁঠু কাঢ়ি যোৱা, ২। ধৰ্ম অথবা সত্যৰ পৰা স্থলন।

বিচ ক) সম্পৰ্ক ৰিয়োগয়োঃ (চুৰা ভা প ৰেচয়তি, ৰেচতি) ১। বিভক্ত কৰ, ভাগ কৰ, বেলেগ কৰ, বিচ্ছেদ কৰ, ২। সংযুক্ত কৰ, মিহলি কৰ। আ—সঙ্কেচিত কৰ, মিত্ৰতা কৰ, আনন্দেৰে আগ বাঢ়, খেলি খেলি ধেমালিৰে আগ বাঢ়।

খ) ৱিৰেকে। ৱিৰেকঃ পোনঃ পুনেন পূৰীষোঃসৰ্গঃ (কথা উ অ ৰিণক্তি ৰিঙক্তে) ১। খালি কৰ, শৌচ কৰি পেট খালি কৰ, ২। বাৰে বাৰে মলত্যাগ কৰি পেট পৰিষ্কাৰ কৰ। অতি—চেৰ পেলা, অতিক্ৰম

কৰ। ‘ৱাচঃ কৰ্ম্মতিৰিচাতে’ কথাটোকৈ কাম ডাঙৰ।

—উদ ১। অতিক্ৰম কৰ, চেৰ পেলা, ২। বৃদ্ধি কৰ, বহল কৰ। —ৱ্যতি চেৰ পেলা। অতিক্ৰম কৰ।

বিধমঃ পূ. ১। কামদেৱ, ২। বসন্ত।

বিটিঃ ১। বাদ্যযন্ত্ৰ এবিধ, ২। শিল্পৰ অনুচৰ।

বিপুঃ পূ. (অনিষ্টং ৰপতীতি ৰপ ৱাচি কুঃ) ১। শত্ৰু, বৈৰী। ২। শৰীৰস্থ ছয় ৰিপু— কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ আৰু মাৎস্যৰ্য্য, ৩। এবিধ আতৰ। ‘মুখ্যাং বোধকঃ ৰিপুঃ চোৰাণাং চন্দ্ৰমা ৰিপুঃ -চ।

ৰিপ্ৰ বিণ. অধম, পাপী, —প্ৰং পাপ, দোষ, অপৰাধ।

ৰিফ অৰ্ফে (তুদা প সৰ ৰিফতি) ১। নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ, গালি পাৰ। ২। তিৰস্কাৰ কৰ।

ৰিশ্যঃ পূ. (ৰিশ কাপ) এবিধ হৰিণ।

ৰিষিঃ পূ. ঋষিঃ (ঋষন্তি জ্ঞানসংসাৰয়োঃ পাৰং গচ্ছন্তি ইতি ঋষ গতৌ কিঃ) মুনি।

ৰিষ্ট বিণ (ৰিষ ক্ত) ১। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ২। দুৰ্ভাগীয়া, —ষ্টং ১। দোষ, অনিষ্ট, আঘাত, ২। দুৰ্ভাগ্য, ৩। নাশ, ধ্বংস, হানি, পাপ, ৪। সৌভাগ্য, উন্নতি, —ষ্টিঃ পূ. তৰোৱাল। (স্ত্ৰী.) এবিধ অস্ত্ৰ। অন্তভতা।

ৰিষ্যঃ পূ. (ৰিষ কাপ) এবিধ হৰিণ।

ৰী ক) ক্ষৰণে (দিৱা আ অ ৰীয়তে) ১। টোপ টোপকৈ পৰ, নিগৰি পৰ, ক্ষৰণ হ, ২। (তেজ, পূজাদি) নিঃসৰণ হ, বৈ যা।

খ) ৰৱে গতৌ (ক্ৰো উ অ ৰিণতি, ৰিণীতে) ১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। আঘাত কৰ, অনিষ্ট কৰ, আঘাত কৰ, বধ কৰ, ৩। চিঞৰ মাৰ, গৰ্জন কৰ।

ৰী ক্ৰী. (ৰী ক্তিপ) গতি। চিঞৰ, হত্যা।

ৰীজ্যা ক্ৰী. ১। ঘৃণা, নিন্দা, ভৎসনা, ২। লজ্জা।

ৰীঢ়কঃ পূ. ৰাজহাড়, পিঠিৰ হাড়।

ৰীঢ়া ক্ৰী. অৱজ্ঞা, অপমান।

ৰীণ বিণ. (ৰী ক্তঃ) নিগৰিত, নিসৃত, বিৰিঙি ওলোৱা অলপ অলপকৈ ওলাই থকা (তেজ, পূজাদি)।

ৰীতিঃ ক্ৰী. (ৰী ক্তিচ) ১। চলি থকা, প্ৰবাহ, ২। গতি, ৩। সোঁত, নদী, নিজৰা, ৪। পৰিসীমা, ৫। পদ্ধতি, বকম, প্ৰকাৰ, আচৰণ, গঠন, আৰ্হি, ৬। প্ৰচলিত নিয়ম, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৭। লেখা বা কোৱাৰ ধৰণ, প্ৰণালী, ৮। মামৰ, —কা পিতল।

ক ধ্বনৌ (অদা প অ ৰোতি, ৰৱীতি) ১। চিঞৰ,

চিঞৰি মাত, গৰ্জন কৰ, গুণ গুণ কৰ, ২। শব্দ কৰ, ব্লি— ১। দুখ কৰ, শোক কৰ, কান্দ, চিঞৰি কান্দ, ঋতু ৬।২৭; ২। শব্দ কৰ।

কঃ পু. শব্দ, ধ্বনি।

কক্ ক) (চ) ক্ৰী. (কচ্ ভাৱে কিপ) ১। শোভা, শি ৫।৬৬, ২। জ্যোতি, ৩। ইচ্ছা, আশা, ৪। তেজঃ, শক্তি ৪ ৯।৬, ৫। মইনা চৰাই আৰু ভাটোৰ মাত।

খ) (জ্) ক্ৰী. (কজ্ ভাৱে কিপ) ৰোগ, বেমাৰ, শাৰীৰিক অসুস্থতা। (বিণ) পীড়াদায়ক।

কক্স বিণ. (কচ্ মক্) উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, —ক্স ১। সোণ, ২। লো, ৩। ধঁতুৰা, —ক্সঃ সোণৰ অলঙ্কাৰ, —কাৰকঃ সোণাৰি, —পৃষ্ঠক বিণ. সোণপানী চৰোৱা, —বাহনঃ দ্ৰোণাচাৰ্য।

কক্সিণী ক্ৰী. (কক্স ইনিঃ ঙীপ) ক্ৰীকৃষ্ণৰ পত্নী। বিদৰ্ভৰাজ ভীষ্মকৰ কন্যা। কক্সিণীয়ে ক্ৰীকৃষ্ণক মনে মনে ভাল পাইছিল যদিও পিতাকে তাইক শিশুপালৰ লগত বিয়া দিয়ে। ক্ৰীকৃষ্ণই বলৰামক লগত লৈ বিদৰ্ভলৈ আহি কক্সিণীক বলৰে হৰণ কৰি লৈ যায়। প্ৰদ্যুম্ন ক্ৰীকৃষ্ণ আৰু কক্সিণীৰ পুত্ৰ।

কক্সিদৰ্পঃ, —দাৰী (ন) —ভিৎ (দ) বলৰাম।

কক্সী (ন) পু. বিদৰ্ভৰাজ ভীষ্মকৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ। কক্সিণীৰ ককায়েক।

কক্ক, কক্ক বিণ. (কহ্ সঃ) ১। নিবস, নিৰ্দয়, ২। অচিকুণ, কৰ্কশ।

কক্স বিণ. (কজ্ ক্ত) ১। ভগ্ন, ছিন্ন-বিচ্ছিন্ন, ২। বেঁকা, ৩। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ৪। ৰোগী, বেমাৰী, ৫। বিফল, বাৰ্থ, —ৰম্ভ নিষ্ফল, বাৰ্থ আক্ৰমণ, অভিযান।

কচ্ ধীতি প্ৰকাশয়োঃ (ভ্ৰা আ অ ৰোচতে) ধীতিঃ অনুৰাগঃ ১। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, ধুনীয়া হ, মনোৰম হ, ২। ভাল পা, মনোগ্ৰাহী হ। (নিজন্ত) ৰোচয়তি —তে। ধুনীয়া কৰ, মনোমোহা কৰ। (সনন্ত) কৰুবিষতে, কৰোবিষতে। অতি— মনোমত হ, মনোগ্ৰাহী হ, প্ৰ— উজ্জ্বল হ। জকমকীয়া হ, ব্লি— উজ্জ্বল হ, চকমকীয়া হ।

কচক বিণ. ১। ভাল লগা, কচিয়ুক্ত, মনোমোহা, ২। ভীক, ভোক লগোৱা (ঔষধ), কচিকাৰক, —কৎ ১। দাঁত, ২। সোণৰ কঠহাৰ, ৩। পেটৰ অসুখৰ ঔষধ, কচিকাৰক ঔষধ, ৪। মালা, ৫। মাজলিক দ্ৰব্য,

৬। নিমখ, —কঃ পু. ১। পাৰ চৰাই, ২। দাঁত, ৩। নেমু টোঙা, ৪। কঠহাৰ, ৫। এখন পৰ্বত। বিপু ২।২।২৬ কচা ক্ৰী. (কচ্ কিপ্ টাপ) ১। শোভা, ইচ্ছা, আশা, ২। মইনা আৰু ভাটোৰ মাত।

কচিঃ পু. (ৰোচতে শোভতে তি কচ্ ইন কিৎ) ১। পোহৰ, উজ্জ্বলতা, দীপ্তি, মে ১৫; ২। ৰশ্মি, ৩। আকৃতি, গঠন, বৰণ, ৪। সোৱাদ, জুতি, ৫। ক্ষুধা, ভোক, ৬। আশা, ইচ্ছা, আনন্দ, ৭। আসক্তি, —কৰ ১। সোৱাদ লগা, স্বাদু, ২। আশাজনক, ক্ষুধাজনক, ভোক লগোৱা (ঔষধ), —ভৰ্তা (ক্) ১। সূৰ্য্য, শি ৯।১৭, ২। পতি, স্বামী।

কচিৎ বিণ. (কচ্ কিতচ্) ১। মিঠা (বস্তু), সোৱাদ লগা, ২। অভিনয়িত, ইঙ্গিত।

কচিৰ বিণ. (কচ্ কিৰচ্) ১। সুন্দৰ, মনোৰম, মিঠা, স্বাদু, ২। উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, ৩। ক্ষুধাকাৰক, ভোক লগোৱা, —ৰৎ ক্ৰী. লং (লৱজ), কুহুম, মূলা ব' গাজৰ, —বা গোৰোচনা।

কচি বিণ. (কচ্ গৎ) উজ্জ্বল, ধুনীয়া।

কজ্ ক) ভজ্, (ভূদা প স কজ্জতি) ১। ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰ, ভাং, নাশ কৰ, ২। ৰোগ হ, বেমাৰী হ, বেমাৰত পৰ, যেনে কজ্জতি ৰোগঃ শৰীৰম্।

খ) হিংসে (চুৰা প স ৰাজয়তি) ১। কষ্ট-খা, দুখ পা, ২। আঘাত কৰ, যাতনা দি, ৩। বেঁকা কৰ।

কজ্ কজ্জা ক্ৰী. ১। ভাঙ্গন, ভঙা-ছিঙা, হাত ভগা, ঠেং ভগা, হাড় ভহা ইত্যাদি, ২। দখ, কষ্ট, যাতনা, শোক, ৩। ৰোগ, অসুস্থতা, 'প্ৰাপ্য কজ্জা শয়নং শীত্ৰং ন মুক্তি।' স্বপ্ন ৫।৪; ৪। পৰিভ্ৰম, —প্ৰতিভ্ৰম্মা চিকিৎসা।

কট (য) কড় (য) ক্ৰী. ক্ৰোধ, খং।

কণক্ৰবা ক্ৰী. অনায়াসে গথীৰ খীৰাব পৰা গাই গক।

কণ্ডং —ণ্ডঃ পু. কবন্ধ। মূৰ নোহোৱা দেহ। উ ৫।৬।

কণ্ডিকা ক্ৰী. (কণ্ড ঠন) যুদ্ধভূমি।

কতং ক্ৰী. চিঞৰ, কান্দোন, গৰ্জন, গুণগুণনি। চৰাইৰ মাত।

কদ্ বোদে। বোদোহক্ৰবিমোচনম্ (অদা, প, অক, বোদিতি) ১। কান্দ, শোক কৰ, কান্দি থাক, উচুপি থাক, চকুপানী টোক, ২। চিঞৰ, গৰ্জন কৰ (সনন্ত) ককদিষতি।

কদম্বঃ পূ. (কদ বোদনে অথঃ ভিৎ) ১। কুসুম, ২। কৌতুহ, শিশু।

কদনং, কদিতং কাম্পান, উচুপনি।

কদ্ব বিণ. (কদ্ব ক্ত) ১। বেষ্টিত, আবদ্ধ, বদ্ধ, পৰিবেষ্টিত, নিবাসিত। নদী, প্ৰাচীৰ আদিৰে ঘেৰি বখা।

কদ্ব বিণ. (কদ্ব নিচ ব্ধ গেঃ লুক) ১। ভয়ঙ্কৰ, ভয়ানক, সাজ্জাতিক, —দ্বঃ পূ. ১। শিৱ, ২। গণদেৱতা বিশেষ, ৩। শিৱৰ অনুচৰ ভূত, প্ৰেত, পিশাচাদি, ৪। শিৱৰ ভিন্নৰূপ, একাদশ ৰূপ— অজ, একপাদ অহিব্ৰহ্ম, পিনাকী, অপৰাজিত, ত্ৰায়ক, মহেশ্বৰ, ব্যাকপী, শম্ভু, হৰণ আৰু ঈশ্বৰ। —গণঃ শিৱৰ পৰিষদ বৰ্গ। —চণ্ডী ৰুদ্ৰকামলে ৰচনা কৰা দেৱী মাহাত্ম্য। —জঃ পাবা, —প্ৰিয়া শিলিখা, —ভূঃ শ্মশান। —বীণা এবিধ বীণা, —সৰ্গঃ কদ্বই কৰা সৃষ্টি। —সান্নিধ্য দ্বাদশ মনু। —সুঃ এঘাৰটা পুত্ৰৰ মাতৃ।

কদ্বাক্ষং এবিধ গছৰ গুটি। এই গুটিৰে মালা গাঁথি পিন্ধা হয়। ১০৮ টা কদ্বাক্ষৰ মালা মন্ত্ৰ জপ কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

কদ্বাৰিঃ কামদেৱ।

কদ্বাৱাসঃ পূ. শিৱৰ বাসস্থান, ১। কৈলাস, ২। বাৰাগসী, ৩। শ্মশান।

কদ্বালী পাৰভী।

কদ্ব আবৃতৌ (কদ্বা উ স কণজি, কদ্ব) ১। বাধা দি, বন্ধ কৰ, বিৰোধ কৰ, গী ৪।২৯, ২। (পৰাৰ পৰা) তুলি ধৰ, সংৰক্ষণ কৰ, ৩। বান্ধ, বান্ধি পেলা, বন্দী কৰ, কাৰাবান্ধ কৰ, ৪। আক্ৰমণ কৰ, দখল কৰ। পথ বন্ধ কৰ, ৫। যাতনা দি, পীড়া দি, ৬। লুকাই ৰাখ, গুপ্ত কৰ, (সনন্ত) কদ্বৎসতি —তে। অনু— ১। প্ৰাৰ্থনা কৰ, মত দি, অনুমোদন কৰ, ২। পালন কৰ, মনু ৫।৬৩; ৩। ভাল পা, আসক্ত হ, ৪। আদেশ পালন কৰ, অনুসৰণ কৰ, অৱ— অববোধ কৰ, বন্দী কৰ, বাধা প্ৰদান কৰ, বন্ধ কৰ, উ— ১। বাধা দি, কষ্ট দি, ২। ধৰণ কৰ, ৩। দমন কৰ, ৪। লুকাই ৰাখ, নি— বন্ধ কৰ, বাধা কৰ, গী ৮।১২; সং— বাধা দি, বন্ধ কৰ, বন্ধ কৰ, বন্দী কৰ, মনু ৮।২৯৫; দখল কৰ, ধৰ, খামুচি ধৰ, মনু ৮।২৩৫।

কদ্বিৰং ক্ৰী. (কদ্ব কিৰচ্) —বীৰৰ বসময় বঙা ধাতু বিশেষ ১। বস্ত্ৰ, তেজ, শোণিত, ২। কুসুম, —বঃ মঙ্গল গ্ৰহ, —পায়ী (ন) দৈত্য, বান্ধস।

কদ্বিৰাশনঃ দৈত্য, পিশাচ।

কদ্বিৰাময়ঃ বস্ত্ৰক্ষয়, একেৰাহে বহু তেজ ওলোৱা ৰোগ। বস্ত্ৰক্ষয়ণ।

কদ্বঃ ১। এবিধ হৰিণ, ৰ ৯।৫১, ২। এই নামৰ এজন দৈত্য, ৩। এজন ঋষিৰ নাম। মহৰ্ষি অৱনৰ নাতি। এই মুনিগৰাকীয়ে নিজৰ আয়ুসৰ আধাখিনি নিজৰ পত্নীক দি জীৱন ৰক্ষা কৰিছিল, দেৱতা ২।৮ অ।

কদ্বঃ, কদ্বুকঃ এড়া গছ।

কদ্ব হিংসে (তুদা প অ কসতি) আঘাত কৰ, নিধন কৰ, হত্যা কৰ, নাশ কৰ।

কদ্বন্ (কদ্ব শত্ৰু) বিণ ব্যাধাজনক, অশ্ৰীতিকৰ, বিৰক্তিকৰ।

কদ্ব ক) ক্ৰমি (১) (চুৰা প অ ৰোযয়তি)

(২) (দিলা প অ কয়তি)

ক্ৰোধ কৰ, খং কৰ, ক্ৰোধান্বিত হ, বিতুষ্ট হ, অপৰাধ লাগ।

খ) ৰথে (দ্বা প স ৰোযতি) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, নিধন কৰ, ২। খং তোলা, বিৰক্ত কৰ।

কদ্বা ক্ৰী (কদ্ব কিপ) অমৰ্ষ, খং, ক্ৰোধ, কোপ, ৰ ১৯।২০।

কদ্ব জন্যাম্ (ভা প অ ৰোহতি) ১। জন্ম হ, গজালি ওলা, ২। ডাঙৰ-দীঘল হ, বৃদ্ধি পা, ৩। উঠ, ওপৰলৈ উঠ। (নিজন্ত) ৰোপয়তি —তে, ৰোহয়তি —তে, ১। ৰোপণ কৰ, (গছ পুলি) ৰো, পোট, ২। ন্যস্ত কৰ, ভাৰ দি, (সনন্ত) কদ্বক্ৰতি। অৰি— আৰোহণ কৰ, (যোঁৰাত বা হাতীত) উঠ অৱ— অৱৰোহণ কৰ। (যোঁৰা বা বথৰ পৰা) নাম, জা— আৰোহণ কৰ, ৱি, —সং গজা, ৰোপণ কৰ। ৰ ৬।৬।

কদ্ব বিণ. (বিশেষ্য পদৰ শেষত) জন্ম হোৱা, গজা। যেনে পদেৰুহ (পদুম)।

কদ্বা দুবি ৰাই।

কদ্বা (ন) পূ. (কদ্ব কনিপ) গছ।

কদ্ব বিণ (কদ্ব পাকৰো অচ্) ১। প্ৰেমহীন, কৰ্কশ, ক্ৰূৰ, কোমলতাপূৰ্ণ, নিৰ্দয়, ২। কটু, তিতা, তীক্ষ্ণ,

৩। মলিন, ৪। ওখোৰা-মোখোৰা, অসমতল, ৫। শুকান, খৰখৰীয়া।

কক্ষণং ১। শুকান কৰা, ২। চৰিহীন কৰা, চৰি কমোৱা ঔষধ বিশেষ।

কট বিণ. (কহু ক্ত) ১। জাত, জন্ম পোৱা, উৎপাদিত, ২। ৬।৪১, গজালি ওলোৱা, ২। বুদ্ধিপ্ৰাপ্ত, বুদ্ধিশীল, ৩। আকাট, ওপৰলৈ উঠা, ৪। বহু, ৫। বিস্তৃত, ৬। প্রচলিত, জনাজাত (যেনে— কোনো শব্দ বা পদ) ক্ষতঃ কিল জায়তে ইতি উদগ্রঃ ক্ষত্ৰ্য শব্দঃ ভূৱনেষু কটঃ, ৭। সৰবৰহী, পৰম্পৰাগত, মুখে মুখে চলি অহা, অৰ্থাৎ ব্যুৎপত্তিগত নহয়। —তঃ পু. প্রকৃতি-প্রত্যয় বহিত শব্দ। পৰম্পৰাগত শব্দ।

কটি (কহু ক্তিন্) ১। বুদ্ধি, ২। জন্ম, প্রাদুৰ্ভাৱ, প্রসিদ্ধি, আৰোহণ, ৩। খ্যাতি, ৪। পৰম্পৰা, আচাৰ, পৰম্পৰাগত ৰীতি-নীতি, ৫। প্রচলিত ব্যৱস্থা, ৬। মুখে মুখে চলি অহা শব্দ আৰু তাৰ অৰ্থ।

কপ্ তৎকৃতৌ (চুৰা উ স কপয়তি -তে) তৎকৃতী কপকৰণম্, ১। কপ দি, আকাৰ দি, ২। মঞ্চত কপ দি, ৩। নিৰীক্ষণ কৰ, চা, ৪। বিবেচনা কৰ, পৰীক্ষা কৰ, বিচাৰি চা, ৫। বিকৃত কৰ, কুৰূপ কৰ।

কপং ক্ৰী. (কপাতে কীৰ্ত্ততে ইতি কপ্ অচ্) ১। আকাৰ, গঠন, আকৃতি, ২। সৌন্দৰ্য্য, সুন্দৰতা, ৩। বং, বৰ্ণ, যেনে ৰক্ত, কৃষ্ণ আদি, ৪। সুন্দৰ গঠন বা আকৃতি, ৫। দৃশ্য বস্তু, ৬। স্বভাৱ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ৭। নাম, সংজ্ঞা, ৮। পশু, ৯। (বিভক্তি, প্রত্যয়যুক্ত) শব্দ, ধাতু (শব্দৰূপ, ধাতুৰূপ), ১০। পদ্ধতি, ৰীতি, প্রকাৰ, ১১। চিহ্ন, ভাব-ভঙ্গি, ১২। সাদৃশ্য, নমুনা, চানেকি, ১৩। সংখ্যা '১', ১৪। নাটক, ১৫। কাব্যাদি গ্ৰন্থৰ আবৃত্তি, ১৬। পূৰ্ণসংখ্যা, গোটা অঙ্ক, —কাৰঃ ভাস্কৰ, খনিকৰ, শিল্পী, —ধৰ হৃদ্যবেশী, —নাশনঃ ফেঁচা, —ৱিপৰ্য্যয়ঃ কপ-বিকৃতি, —সম্পদ —সম্পত্তি ক্ৰী. কপৰ ঐশ্বৰ্য্য, কপৰ প্রাচুৰ্য্য। “কেকিলানাং স্বৰো কপং ক্ৰীণাং কপং পতিব্রতম্। ৱিদ্যা কুৰূপাণাং কপং ক্ষমা কপং তপস্বিনাম্” —চা।

কপকং ক্ৰী. (কপ্ থুল) ১। নাটক। দশকপকম্। দহ বিধ নাটক, ২। কপ, আকাৰ, গঠন, আকৃতি, ৩। চিহ্ন, প্রকাৰ, বিধ, ৪। কপক অলঙ্কাৰ। ইয়াত উপমেয়ক উপমানৰ লগত একে বুলি দেখুওৱা হয়।

যেনে মুখচন্দ্রং পশ্যামি, ৫। এবিধ ওজন। —কঃ পু. মূদা বিশেষ, এটকা, —তালঃ সঙ্গীতৰ তাল বিশেষ, —শব্দঃ আলঙ্কাৰিক উক্তি।

কপণং ক্ৰী. ১। আলঙ্কাৰিক বিৱৰণ, ২। অনুসন্ধান, পৰীক্ষা।

কপৱান্ (ৎ) ১। আকাৰযুক্ত, ২। পাৰ্থিৱ, দৈহিক, ৩। ধনীয়া, মনোৰম, —ৱতী ধনীয়া কন্যা।

কপী (ন) শৰীৰধাৰী, দেহধাৰী, অৱতাৰী; (শব্দৰ শেষত), যেনে বহুকপী, নাবীকপী ইত্যাদি।

কপ্য বিণ. (কপ্য যপ) ধনীয়া, মনোৰম, —প্যং ১। কপ, ২। কপৰ বা সোণৰ মোহৰ, মূদা, এটকা।

কবুকঃ এড়া গছ।

কৰ্ণ অনঙ্কৰণে বিক্ৰমণে ক (ভ্রা প স কষতি) ১। অলঙ্কৃত কৰ, ২। (গাত সুগন্ধি) প্রলেপ সান, (শৰীৰ) আবৃত কৰ, খ) (চুৰা উ অ কষয়তি -তে) কঁপি থাক, কম্পমান হ, বিক্ৰোধণ হ।

কষিত (কৰ্ণ ক্ত) ১। অলঙ্কৃত, ২। প্রলেপিত, আবৃত, বিস্তৃত, ৩। মলিন, মলযুক্ত, ৪। কৰ্কশ, খহটা, ৫। চূৰ্ণীকৃত।

ৰে অব্য সম্বোধন ‘হে’, ‘হেৰি’, ‘হেৰা’ অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। ৰে ৰে চাতক, সাৱধানমনসা মিত্ৰ—’ ভৰ্তৃ নীশ।

ৰেকঃ পু. (ৰেক সংখ্যায়াম ঘঞ) শঙ্কা, নীচ ব্যক্তি, ভেকুলী, —কা ক্ৰী. সম্বেদহ।

ৰেকণঃ (স) ক্ৰী. সোণ।

ৰেখা ক্ৰী. (লিখ্ ৱিলেখনে অঙ্ টাপ্ লস্য ৰঃ) ১। আঁচ, দীঘলীয়া আঁক, যেনে সৰল ৰেখা, বক্ৰ ৰেখা, ২। অকণমান, ৩। ১১৭; ৩। শাৰী, শ্ৰেণী, পৰিসৰ, ৪। নক্সা, আঁচনি, ৫। ছদ্ম, ৬। উল্লেখ, ৭। লিপি বিশেষ, ৮। গোলকৰ কাল্পনিক ৰেখা, দ্ৰাঘিমা ৰেখা, বিষুৱ ৰেখা, ৯। জ্যোতিষীয়ে লঙ্কাৰ পৰা উজ্জয়িনীৰ মাজেৰে মেকলৈকে অঙ্কন কৰা ৰেখা, ১০। সম্ভৱি, পূৰ্ণতা, —গণিতঃ জ্যামিতি শাস্ত্ৰ।

ৰেখাংশঃ দ্ৰাঘিমা ৰেখাৰ অংশ, ‘ডিগ্ৰী’।

ৰেখান্তৰং এডাল দ্ৰাঘিমাৰ স্থানৰ পৰা আনডাললৈ (পূবে বা পশ্চিমে) দূৰত্ব।

ৰেচক বিণ. (ৰিচ্ গিচ্ নাল্) ১। খালি কৰোঁতা, নিষ্কাশক, ২। পেট খালি কৰা ঔষধ, জ্বলাপ, ৩। নিখাস, উশাহ এৰি দিয়া, —কং জ্বলাপ, —কঃ ১। যখৰ,

২। নাকেৰে উশাহ এৰি দিয়া কাৰ্য্য, নিশ্বাস, বাষ্প
নিৰ্গমন। প্ৰবক, কুণ্ডক আৰু বেচক — প্ৰাণায়ামৰ
অন্তৰ্গত উশাহ-নিশাহৰ তিনি পদ্ধতি প্ৰবক — নাকেৰে
উশাহ টনা, কুণ্ডক — উশাহ বন্ধ কৰি ৰখা আৰু বেচক
— নাকেৰে উশাহ এৰি দিয়া, ৩। ফিচকাৰী।

বেচনং — না খালি কৰণ, নিষ্কাশন। নিশাহ।

বেচিত বিণ. খালিকৃত, নিষ্কাশিত, — তং যোঁৰাৰ কদমত
গমন।

বেণুঃ পু. স্ত্ৰী. (বী গুঃ) ১। ধূলি, ধূলিকণিকা, ৪৯। ২৩,
২। ফুলৰ বেণু, পৰাগ, — ৰাসঃ ভোমোৰা, — সাৰঃ
কৰ্পৰ।

বেণুকা স্ত্ৰী. পৰশুৰামৰ মাতৃ, জয়দগ্ধৰ পত্নী।

বেতঃ (স) স্ত্ৰী. ১। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, শুক্ৰ, ২। পাৰা,
— জা বালি। — নং শুক্ৰ।

বেত্ৰং বিণ. ১। বেতঃ, পাটৰ কাপোৰ, ২। ফেঁহ।

বেপ বিণ. (বেপ ঘঞ) নিন্দিত, ক্ৰুৰ, কপণ, নিৰ্দয়,
নীচ, অধম।

বেফ বিণ (বিফ ঘঞ) নীচ, অধম, কুংসিত, — ফঃ ১। ৰ
( ) কাৰ, ২। অনুৰাগ, মৰম, কেৰেক কেৰেক শব্দ।

বেভগং স্ত্ৰী. গৰুৰ হেঘেলনি।

বেৰটং স্ত্ৰী. দক্ষিণমুখী শব্দ। — টঃ ১। গাহৰি, ২।
বাঁহৰ লাঠী, সোঁকা, ৩। ঘূৰি বতাহ।

বেৰতঃ নেমু, ৰবাব টেঙাৰ গছ।

বেৰতী স্ত্ৰী. ১। বলৰামৰ পত্নী, ২। বেৰতী (২৭তম
নক্ষত্ৰ), ৩। গাই গৰু, ৪। দুৰ্গা, — ভৱঃ শনিগ্ৰহ,
— ৰমণঃ বলৰাম।

বেৰন্তঃ পু. সূৰ্য্যৰ এজন পুত্ৰৰ নাম।

বেৰন্তমনুসুঃ স্ত্ৰী. সূৰ্য্যপত্নী সংজ্ঞা।

বেৰা স্ত্ৰী. (বেৰ অচ টাপ) ১। নৰ্মদা নদী, 'বেৰা তু
নৰ্মদা নদী —', দেপু ৪৫ অ, মে ১৯; ২। দুৰ্গা।

বেষ হ্ৰেযামম (ভা আ অ বেষতে) হ্ৰেযা ঘোটকৃত
শব্দঃ, যোঁৰাৰ দৰে চিঞৰ, হেক-হেকা, গৰ্জন
কৰ।

বেষণং, বেৰা যোঁৰাৰ মাত, হেক-হেকনি।

বে শব্দে (ভা প অ বায়তি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল,
মাত, চিঞৰ।

বৈৰতঃ — ভৱঃ পু. এখন পৰ্বতৰ নাম। এইখন পৰ্বতত
শ্ৰীকৃষ্ণই সুভদ্ৰাক হৰণ কৰিছিল।

বৈৰতিকঃ পু. বেৰতীৰ পুত্ৰ।

বোকং স্ত্ৰী. ১। ছিদ্ৰ, গাঁত, ২। নাও, জাহাজ,
৩। চলনশীল, — কঃ (কচ ঘঞ) দীপ্তি।

বোগঃ পু. (কজ্যতেহনেনেতি কজ ঘঞ) ১। বোগ,
বেমাৰ, শাৰীৰিক অসুস্থতা, ২। কল্লোলস্থা, — শান্তিঃ
স্ত্ৰী. বোগৰ পৰা উপশম, সুস্থতা, — হৰং ঔষধ,
— হাৰী (ন) পু. চিকিৎসক।

বোগী (ন) বিণ. বেমাৰী, 'ৰিক্তহস্তো ন পশ্যেতু ৰাজানং
ভিষজং শুক্ৰম' (শুদা হাতে ৰজা, ডাক্তৰ আৰু
শুক্ৰক দেখা কৰা উচিত নহয়)।

বোগা বিণ. (বোগায় হিতম বোগ যৎ) অপথ্য,
অহিতকাৰী দ্ৰব্য।

বোচক বিণ. (কচ গিচ থুল) ১। স্বাদু, ভাল লগা বস্তু,
২। ভোক লগা, ক্ষুধাকাৰক, — কং ১। ভোক,
ক্ষুধা, ২। ৰুচিকাৰক ঔষধ, — কঃ কৃত্ৰিম অলঙ্কাৰ,
আয়নাৰ খাৰ বনোৱা মানুহ।

বোচন বিণ. ১। দীপ্তিমান, শোভাযুক্ত, উজ্জ্বল, ধুনীয়া,
চকুত লগা, মনোৰম, ২। ৰুচিকাৰক, — নং উজ্জ্বল,
ফট ফটীয়া আকাশ মণ্ডল, — নঃ ১। ৰুচিকাৰক
ঔষধ, ২। পিয়াজ, ৩। ডালিম, ৪। ভাৰতৰ এখন
পৰ্বতৰ নাম, মাপু ৫৭। ১৩; — না ১। গোৰোচনা,
মনু ৮। ২৩৪; ২। বসুদেৱৰ পত্নী, ৩। সুন্দৰী
ভিৰোতা, — নী আমলখী।

বোচমান বিণ. (কচ শানচ) দীপ্তিমান, দীপ্যমান, উজ্জ্বল,
— নং যোঁৰাৰ গলধনৰ চুলি।

বোচিঃ (স) স্ত্ৰী. প্ৰভা, দীপ্তি।

বোচিষু বিণ. (কচ ইষুচ) ১। উজ্জ্বল, চকচকীয়া,
২। অলঙ্কাৰাদিৰে জকমকাই থকা, ৩। বোচক,
ৰুচিকাৰক।

বোচী (ন) বিণ. (কচ গিনি) উজ্জ্বল, চকচকীয়া, (স্ত্ৰী)
পোহৰ, উজ্জ্বলতা, জুইৰ শিখা।

বোচ্য বিণ. (কচ গ্যঃ) প্ৰকাশ্য, প্ৰীতিজনক।

বোট (ষ) বিণ. (কষ বিচ) হিংস্ৰ, হত্যাৰ্থী, ঘাতক।

বোটিকা স্ত্ৰী. ৰুটী, পিঠা।

বোদঃ (স) স্ত্ৰী. (কদ্ অস্ন) স্বৰ্গ, পৃথিৱী।

বোদনং স্ত্ৰী. (কদ্ ল্যুট) ১। কান্দোন, ২। অজ্ঞপ্তত,
'দূৰ্বলস্য বলং ৰাজা বালানাং বোদনং বলম' চাণক্য।
বোদসী স্ত্ৰী. (বোদস ঙীৰ) স্বৰ্গ, পৃথিৱী।

বোদসৌ ক্ৰী. দ্বিবাচনাত্ম। ভূমিস্বৰ্গো।

বোধঃ পু. (কণ্ঠজি জলমিতি কথ পচাদ্যচ) ১। নদীৰ পাৰ,
২। পানীৰ গতিবোধ, বান্ধ, অৱবোধ, ৩। ভেঁটা।

বোধঃ (স) ক্ৰী. নদীতীৰ, নদীৰ বান্ধ, ভেঁটা, ব ৫।৪২।

বোধনং বোধ, বান্ধ, পানী, গতিবোধৰ ব্যৱস্থা, ভেঁটা।

—নঃ বুধ গ্ৰহ।

বোধোন্নয়ন ক্ৰী. (বোধেন রত্ন) নদী।

বোধোন্নয়ী ক্ৰী. নদী।

বোজ্জং ক্ৰী. (কথ বন) অপবাধ, পাপ, —ত্ৰঃ এবিধ গছ।

বোপঃ পু. (কপ রিমোহে ঘঞ) ১। কাঁড়, ২। (গছ)
বোপণ, ৩। গাঁত, ছিদ্ৰ।

বোপণং ক্ৰী. ১। বোপণ কাৰ্য্য, নিৰ্মাণ, ২। নিৰাময়,
৩। প্ৰদূৰ্ভাৱ, ৪। এবিধ অঙ্গন।

বোপ্যাতিবোপ্যঃ এবিধ ধান।

বোমং ক্ৰী. পানী, নোম।

বোম (ন) ক্ৰী. (বোতীতি ক মনিন) শৰীৰৰ নোম, চুলি,
লোম, —কং ক্ৰী. (বোমে কায়তীতি কৈ কঃ) এবিধ
নিমখ, —কঃ বোমান দেশ, বোমান প্ৰজা,
—পন্তনং বোমান দেশ, বোমান প্ৰজা, —পন্তনং
বোম চহৰ, —কুপং নোমৰ গাঁত, —কেশৰং,
গুচ্ছকং ক্ৰী. নোমৰ চোঁৱৰ, —ভূমিঃ গাৰ ছুল,
—বজ্জং চুলিৰ ছিদ্ৰ, —বাজিঃ, —জীঃ, —লতা ক্ৰী.
নাভিৰ ওপৰৰ নোমৰ শাৰী, —বিকাৰঃ —বিক্ৰিয়া
বোমাঞ্চ, শিহৰণ, গী ১।২৯; —হৰ্ষণঃ পু. এজন
সূতৰ নাম। ব্যাসৰ এই শিষ্যজনে শৌনকৰ
কেবাখনো পুৰাণ ব্যাখ্যা কৰি শুনাইছিল। (৭ং)
শিয়ৰণ।

বোমহুঃ পু. বোমহুন, চৰ্বন। একে কথাকে বাৰে বাৰে
কৈ থকা, একে পাঠকে পঢ়ি থকা। পাণ্ডলা কাৰ্য্য।

বোমশ বিণ. (বোমন্ শঃ) নোমাল। শৰীৰত অত্যন্ত নোম
থকা। —শঃ পু. ভেঁড়া, গাহৰি, বৰা।

বোমাঞ্চঃ পু. (বোমগাং অঞ্চঃ উদগমঃ) বোমহৰ্ষ,
শিয়ৰণ। পুলক।

বোমাঞ্চিত বিণ. পুলকিত।

বোমোদগমঃ বোমাঞ্চ।

বোমুদা চিঞৰি চিঞৰি কন্দা।

বোলম্বঃ পু. (বোতি ইতি ক বিচ্ বোঃ কৃজন্ সন লম্বতি
গচ্ছতীতি লম্ব অচ্) ভোমোৰা, মৌমাখি।

বোষঃ পু. (কৃষ্ ঘঞ) ক্ৰোধ, খং, আস ৪৪৯।

বোষণ বিণ. (কৃষ্ য্চ) ক্ৰোধ, খং, —ণঃ ১। পাৰা,
২। পৰশমণি, ৩। মৰুভূমি।

বোহঃ পু. (বোহতীতি কৃষ্ অচ্) ১। অক্লব, গজালি,
২। উচ্চতা, ৩। বৃদ্ধি, সংখ্যা বৃদ্ধি, উন্নতি।

বোহণং ক্ৰী. ১। আৰোহণ, উন্নয়ন, প্ৰাদূৰ্ভাৱ, জন্ম,
২। শুক্ৰ, বীৰ্য্য, —দ্রুমঃ চন্দন গছ।

বোহন্তঃ পু. (কৃষ্ য্চ) গছ, —স্ত্ৰী লতা।

বোহিঃ পু. (কৃষ্ ইন্) ১। বীজ, শস্যৰ গুটি, ২। গছ,
৩। ধৰ্মপ্ৰাণ ব্যক্তি।

বোহিগং ক্ৰী. (কৃষ্ ইনন্) এটা দিনৰ নৱম মুহূৰ্ত।
একোদিষ্ট শ্ৰাদ্ধৰ সমাপন সময়। —ণঃ পু. ১। ঘাঁহ,
২। বট গছ, ৩। ৰোহিতক বৃক্ষ, ৪। এখনক পৰ্বত।

বোহিণিঃ ক্ৰী. বোহিণী নক্ষত্ৰ। —কা খণ্ডত ৰঙা পৰা ক্ৰী।

বোহিণী ক্ৰী. ১। গাই গৰু, ২। ৰঙা বৰণীয়া গাই, ৩।
বোহিণী নক্ষত্ৰ, দক্ষ প্ৰজাপতিৰ কন্যা, ৪। বসুদেৱৰ
পত্নী, বলৰামৰ মাতৃ, ৫। প্ৰথম শাস্তি হোৱা
ছোৱালী, ৬। বিদ্যা, ৭। বিজুলী, ৭। কামধেনু, সুবতীৰ
কন্যা, ৮। হিৰণ্যকশিপুৰ কন্যা, ৯। পাঁচ বছৰীয়া
কুমাৰী (কুমাৰী পূজা), —পতিঃ, —প্ৰিয়ঃ —ব্ৰহ্মভঃ
চন্দ্ৰ, —ৰমণঃ ১। যাঁড় গৰু, ২। চন্দ্ৰ, —শকটঃ
বথৰ দৰে দেখা বোহিণী নক্ষত্ৰ।

বোহিণ্যষ্টমী ক্ৰী. (বোহিণীযুক্তা অষ্টমী) বোহিণী নক্ষত্ৰযুক্ত
ভাদ মাহৰ কৃষ্ণা অষ্টমী, শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মষ্টমী।

বোহিৎ (কৃষ্ ইতিঃ) ১। সূৰ্য্য, ২। বোঁ মাছ, ৩। এবিধ
হৰিণ, (স্ত্ৰী) মাইকী হৰিণ, এবিধ লতা, মাইকী ঘোঁৰা।

বোহিতং ক্ৰী. ১। কুছুম, ২। তেজ, —তঃ ১। ৰঙা
ৰং, ২। শিয়াল, ৩। এবিধ হৰিণ, ৪। বোঁ মাছ,
৫। ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰৰ পুত্ৰৰ নাম, —তা খণ্ডত ৰঙা
পৰা ক্ৰী।

বোহিতাঞ্চঃ পু. ১। অগ্নি, ২। ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰৰ পুত্ৰ।

বোহিষঃ পু. ১। বোঁ মাছ, ২। এবিধ হৰিণ।

বোহী (ন) পু. (কৃষ্ গিনিঃ) ১। এবিধ গছ, ২। আঁহত
গছ, বড় গছ।

বৌক্ষ্য বিণ. (কৃষ্ য্চ) কৃষ্ণতা, কৰ্কশতা, দয়াহীনতা,
কাঠিন্য, শুষ্কতা।

বৌচাঃ পু. (বচৈৰপত্যম্ বচি ঘাণ) ১। ৰুচি প্ৰজাপতিৰ
পুত্ৰ, এজন মনু, ২। বেল গছৰ কাঠৰ দণ্ড।

বৌদ্ধ বিগ. (বুদ্ধসোদম বুদ্ধ অণ) ১। বুদ্ধৰ দৰে ভয়ানক, তীব্র, ভয়ঙ্কৰ, ২। ক্ৰোধপৰায়ণ, —ব্ৰহ্ম ১। ক্ৰোধ, খং, ২। তাপ, গৰম, ৩। নিৰ্দিয়তা, উগ্রতা, —ব্ৰহ্ম ১। বুদ্ধ ভক্ত, ২। বৌদ্ধবস। শৃঙ্গাবাদি আঠটা বসৰ শেষ বস, ৩। সূৰ্য্যৰ তাপ, ৪। যমৰাজ, ৫। হেমন্ত কাল, ৬। কৰ্ত্তিকৈয়, —ব্ৰহ্মী ১। বুদ্ধজটা, ২। চামুণ্ডা।
বৌপ্য বিগ. (কপ অণ) কাপেৰে তৈয়াৰী, কপৰদৰে দেখা, —প্যং কপ।
বৌমং, বৌমকং, বৌম লৱণং ১। এবিধ নিমখ, শাক্তিৰ লৱণ।
বৌবল বিগ. (বল্ক অণ) ১। বল্ক নামৰ হৰিণৰ ছালেৰে

তৈয়াৰী। ব ৩।৩১, ২। ভয়ানক, ৩। প্রবলক, ঠগ, অসং, —ব্ৰহ্ম ১। এই নামৰ এখন ভয়ঙ্কৰ নৰককুণ্ড। বৌ বৌ নৰক। মনু ৪।৮৮।
বৌহিট্ (হ) পূ. ১। এবিধ হৰিণ, ২। বৌ মাছ।
বৌহিষঃ পূ. (বহ্ ইনন্ অণ) ১। চন্দন গছ, ২। আহত গছ।
বৌহিষেয়ং ১। মৰকত মণি, পান্না, —য়ঃ পূ. (বৌহিগ্যা অপত্যমিতি ঢক্) ১। গৰু পোৱালি, ২। বলবাম, ৩। বৃষ গ্ৰহ।
বৌহিষঃ পূ. (বহ্ টিষচ) ১। এবিধ হৰিণ, ২। বৌ মাছ, —ব্ৰহ্মী ১। হৰিণী, ২। দূবৰি ঘাঁহ।

ল

ল, লকাৰ। অষ্টাবিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ 'লাক য বৰ্গৰ তৃতীয় বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ষষ্ঠ সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান দন্ত।
লঃ পূ. (লাতীতি লা অচ) ১। ইন্দু, ২। হৃন্দ শাস্ত্ৰৰ লঘুসংস্কৰ গণ-ল'গণ, ৩। ধাতুৰ দহটা কালক পাণিনিৰে দিয়া বিশেষ নাম— 'লকাৰ'।
লক্ স্বাদ আপনে (চুৰা উ স লাকয়তি -তে) ১। খাই ভাল পা, সোৱাদ ল, সোৱাদ পা, বস আশ্বাদন কৰ, ২। পা, গ্ৰহণ কৰ।
লকঃ পূ. ১। কপাল, ২। ধানৰ গুণ।
লকচং, —কুচঃ পূ. ১। এবিধ সৰু জাতৰ কঁঠাল, —চঃ কঠাল গছ। মদাৰ গছ, শকুদ্ৰ।
লকুটঃ গদা, গধুৰ টোকোন, লাখুটি।
লক্ককঃ পূ. (বক্কেন বক্কগৰ্ণেন কায়তীতি কৈ কঃ) ১। আলতা, ২। ফটা-ছিটা কাপোৰ।
লক্কিকা ১। জেঠী।
লক্ দৰ্শনে (ক) (চুৰা উ স লাকয়তি -তে) ১। লক্ষ্য কৰ, দৰ্শন কৰ, ভালকৈ চা, নিৰীক্ষণ কৰ, অনুমান কৰ, ২। নিৰ্দেশ কৰ, চিহ্নিত কৰ, বৰ্ণনা কৰ, মনু ৯।৩৫; ৩। ব্যাখ্যা কৰ, অৰ্থ ভাং, উদ্দেশ্য কৰ, বিবেচনা কৰ, ভাবি ল, মন দি, গ্ৰাহ্য কৰ।
(খ) (ভা আ স লক্ষ্যতে) নিৰীক্ষণ কৰ, বোধ কৰ, অনুভৱ কৰ, চা, দৰ্শন কৰ। অভি, আ, উপ, যি, সং আদি উপসৰ্গৰ লগতো লক্ ধাতুৱে ওপৰত উল্লেখ

কৰা অৰ্থকে প্ৰকাশ কৰে।
লক্ষং ১। শৰৰ লক্ষ্য, দৃষ্টি, ২। এশ হাজাৰ সংখ্যা, এক লাখ, ৩। চিহ্ন, চিন, ৪। উপলক্ষ, ফাঁকি।
লক্ষকং ১। (লক্ষ ধূল) এক লাখ।
লক্ষকং ১। (লক্ষ্যতেহনেতি লক্ লুট) ১। চিহ্ন, চিন, নিৰ্দেশন, বৈশিষ্ট্যমূলক চিন, কু ৫।৬৭; ২। উপলক্ষণ, ৰেমাৰ (আগতীয়া) চিন, লক্ষণ, ৩। গুণ, ৪। সংজ্ঞা, সঠিক বৰ্ণনা, ৫। জন্মৰ পৰা শৰীৰত থকা কোনো মাল্লিক চিহ্ন, যেনে তিল, মাহ, আদি, ৬। নাম, উপাধি, মে ২৫; ৭। ভাল গুণ, ৮। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ৯। ব্যাজ, সুদ, ১০। আকৃতি, গঠন, ১১। বিষয়, ১২। ছদ্ম, ছলনা, ফাঁকি, —ণঃ বগলী, বগ, —ণা ১। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, ২। কাব্যালঙ্কাৰ বিশেষ। লক্ষৰ গৌণ অৰ্থ। বাক্যৰ পদসমূহৰ মুখ্যৰ্থ বৰ্ণিত হলে শব্দটোৰ যিটো শক্তিৰ দ্বাৰা মুখ্যৰ্থৰ সৈতে সংযুক্ত অন্য এটা অৰ্থৰ বোধ হয়, তাকে লক্ষণা কোৱা হয়। গদ্যায়ং যোঃ বুলি ক'লে গদ্যৰ মাজত গোৱালৰ পাৰ্ৱৰ সলনি গদ্যৰ পাৰৰ পাৰ্ৱ বোধ হয়। এই দ্বিতীয় অৰ্থ লক্ষণা, ৩। ৰাজহংসী, ৪। এজনী অপ্সৰা, —সন্নিপাতঃ মাৰ্গ মৰা, চিহ্নিত।
লক্ষণ্য বিগ. শুভ লক্ষণ (চিহ্ন) যুক্ত।
লক্ষণঃ (স্) জ্বা লাখে লাখে, অসংখ্য।
লক্ষ্য ১। এক লাখ সংখ্যা।
লক্ষিত বিগ. (লক্ কঃ) ১। আলোচিত, দৃষ্ট, ব ৭।৪৪;

২। অঙ্কিত, ৩। চিহ্নিত, ৪। পৰীক্ষিত, ৫। প্রকাশিত,
—তা পৰীক্ষা নায়িকা এবিধ।

লক্ষ্ম (ন) পূ. ক্লী. ১। চিহ্ন, শ ১।১৮; চিন, বিশেষ
শুণ, কি ১১।২৮; ২। দাগ, কলঙ্ক, ৩। সংজ্ঞা,
লক্ষণ।

লক্ষ্মণ বিণ. (লক্ষ্ম অচ) ১। চিহ্নযুক্ত, শুভ চিহ্নযুক্ত,
ভাগ্যবান, ২। উন্নতিশীল, —ণঃ ১। সাৰেং পক্ষী,
বামুণ বগ, ২। দশৰথ আৰু সুমিত্ৰৰ পুত্ৰ। শ্ৰীৰামৰ
অনুজ ভাতৃ। ৰামায়ণ মহাকাব্যত শ্ৰীৰামৰ পিচতে
দ্বিতীয় উল্লেখযোগ্য নায়ক। লক্ষ্মণ সৰুৰে পৰা
শ্ৰীৰামৰ পৰম ভক্ত আছিল। কৈকেয়ীয়ে নিজৰ পুত্ৰ
ভৰতক য়ৱৰাজ পদত অভিষিক্ত কৰি শ্ৰীৰামক
বনবাসলৈ পঠোৱাৰ সময়ত লক্ষ্মণে অযোধ্যাৰ
ৰাজসুখ পৰিত্যাগ কৰি কঁকায়েকৰ লগতে বনবাসলৈ
গৈছিল। লক্ষ্মণৰ দৰে ভাতৃভক্তৰ উদাহৰণ আন
সাহিত্যত বিৰল। শ্ৰীৰামৰ দৰে লক্ষ্মণে অসীম
শক্তিশালী আছিল। লক্ষ্মণ বৃদ্ধক পৰম শক্তিশৰ
বাৰণপুত্ৰ মেঘনাদ লক্ষ্মণৰ হাতত নিধন হৈ বামৰ
চিহ্নৰ শুনি সীতা উদ্ধৃত হৈ লক্ষ্মণক স্বামীৰ
ওচৰলৈ পঠিওৱাৰ সময়ত লক্ষ্মণে সীতাক— 'এই
ৰেখাৰ পৰা আপুনি কেতিয়াও বাহিৰলৈ নাযাব' বুলি
যিদাল ৰেখা মাটিত আঁকি থৈ যায় সেই ৰেখাক
'লক্ষ্মণ ৰেখা' বুলি আজিও প্ৰতীক ৰূপত ভাৰতীয়ৰ
মুখে মুখে। লক্ষ্মণৰ পত্নীৰ নাম উৰ্মিলা আৰু দুই
পুত্ৰৰ নাম অঙ্গদ আৰু চন্দ্ৰকেতু। —ণা ১। মাইকী
বগ, ২। মদ্রাধিপতিৰ কন্যা, ৩। দূৰ্যোধনৰ কন্যা,
শ্ৰীকৃষ্ণৰ পুত্ৰ সাযব পত্নী, ভা ১০।৬৮।১।

লক্ষ্মীঃ ক্লী. (লক্ষ্ময়তি পশ্যতি উদ্যোগিনমিতি লক্ষ ই
মুড়াগমঃ) ১। সম্পত্তি, ঐশ্বৰ্য্য, ২। সৌভাগ্য, ৩।
উন্নতি, কৃতকাৰ্য্যতা, ৪। সৌন্দৰ্য্য, উজ্জ্বলতা, দীপ্তি,
কান্তি, প্ৰভা, ৫। বিষ্ণুপত্নী, ধন, সম্পত্তি-ঐশ্বৰ্য্যৰ
অধিষ্ঠাত্রী দেৱী। সমুদ্ৰ মন্থনত আন আন বস্তুৰ লগত
লক্ষ্মীও সাগৰৰ পৰা ওপৰলৈ উঠিছিল। লক্ষ্মীৰ আন
আন নাম কেইটামান : পদ্মালয়া, কমলা, শ্ৰী, ইন্দিৰা,
ক্ষীৰসাগৰসূতা, ৬। দুৰ্গা, ৭। সীতা, ৮। বীৰাঙ্গনা,
৯। হালধি, ১০। মোক্ষপ্ৰাপ্তি, ১১। শমী লতা,
—কান্তঃ ১। বিষ্ণু, ২। ৰজা, —গৃহঃ ৰঙা পদুম,
—জনৰ্দিনঃ শালগ্ৰাম শিলা, —ভালঃ শ্ৰীভাল বৃক্ষ,

—নাথঃ, পতিঃ ১। বিষ্ণু, ২। ৰজা, —নাবায়ণঃ,
নৃসিংহঃ শালগ্ৰাম শিলা, —পুত্ৰঃ ১। কামদেৱ, ২।
ঘোঁৰা, —ফলঃ শ্ৰীফল, বেল গছ, —বান্ (৭) ১।
বিষ্ণু, ২। কঁঠাল গছ, (বিণ) সম্পত্তিশালী, ধনবান,
শ্ৰীল, শ্ৰীযুক্ত, —ৱাৰঃ বৃহস্পতিবাৰ, —সহজঃ,
সহোদৰঃ চন্দ্ৰ।

লক্ষ্য বিণ. (লক্ষ গ্যৎ) ১। লক্ষণৰ দ্বাৰা বোধ্য, বুজিব
পৰা, ২। ব্যাজ, ছদ্ম, ৰ ৬।৮১; ৩। অনুমেয়, ক
৫।৭৪; ৪। দৃশ্য, চাব পৰা, দেখা পোৱা, ৫। জানিব
পৰা, —ক্ষ্যৎ ক্লী. ১। কাঁড় নিক্ষেপৰ নিৰ্দিষ্ট বিন্দু বা
চিন, ২। চিহ্ন, চিহ্ন, ৩। লক্ষণৰ অৰ্থ, গৌণাৰ্থ
৪। ছদ্ম, ফাকি, টলিবাৰী, ৫। এক লাখ, —ভেদঃ,
—ৱেষঃ লক্ষ্যক (নিৰ্দিষ্ট বিন্দুক) ভেদকৰা কাৰ্য্য
—সুপ্ত টোপনিৰ ভাও জোৰা, —হা (ন) লক্ষ্য ভেদ
লক্ষ লক্ষ্য গতো (ভা প স লখতি লক্ষ্যতি) যা, গমন কৰ।
লগ্ ক) সঙ্কে (ভা প অ লগতি) ১। লগ লাগ, লগি
যা, (এঠাৰ দৰে) লাগ, লাগি ধৰ, ২। স্পৰ্শ কৰ
৩। মনত লাগ, দৃখ লাগ, ৪। অনুসৰণ কৰ, ৫। নিয়ন্ত্ৰ
কৰ, লগাই দি, ধৰি ৰাখ, অৱ—, আ—, ৰি— ধৰি
ৰাখ, লাগি ধৰ।

খ) স্বাদাপ্তোঃ (চুৰা উ স লাগয়তি —তে) ১। সোৱাদ
ল, ২। প্ৰাপ্ত কৰ, পা।

গ) যজ্ঞে, গতো (ভা প অ, স, লক্ষ্যতে) ১। খোৱাই
যা, লেঙেৰাই যা. ২। যা, গমন কৰ।

লগড় বিণ. ধনীয়া, মনোৰম, সুন্দৰ।

লগিত বিণ. (লগ্ ক্ত) সংযুক্ত, লাগি থকা।

লগুড়ঃ, —গুৰঃ, —গুলঃ পূ. লাখুটি, লাঠী।

লগ্ন বিণ. (লগ্ ক্ত নিপাতনাৎ সাধুঃ) ১। লাগি থকা,
এঠাৰ দৰে লাগি থকা, ২। স্পষ্ট, সংযুক্ত, ৩। আসন্ন,
৪। লজ্জিত, ৫। মাজলিক, —গ্নঃ ১। সংযোগ
বিন্দু, গ্ৰহৰ সংযোগ, ৰাশিবিলাকৰ উদয়। ২। ৰাশিত
সূৰ্য্যৰ সংক্ৰমণ। ৩। মঙ্গল মুহূৰ্ত। কোনো কাম
বাবে নিৰ্ণায়ক মুহূৰ্ত, —গ্নঃ ১। স্থতিপাঠক, চাৰণ,
২। মদমত্ত হাতী, —দিনঃ, ৱাসৰঃ মাজলিক দিন,
কোনো কামৰ বাবে শুভ দিন। —লক্ষত্ৰঃ শুভ
নক্ষত্ৰ, —মণ্ডলঃ ৰাশি চক্ৰ, —মুহূৰ্ত্বে বেল, সময়
শুভ ক্ষণ, বিবাহদিৰ বাবে শুভ মুহূৰ্ত, —শুভিঃ
মঙ্গলজনক লগ্ন।

লগ্নকঃ জামিন।

লগ্নিকা ক্রী. উলঙ্গ ক্রী, নঙঠা তিবোতা।

লঘ্ লঙ্ঘ ক) শোষে গতো। শোষে অল্লীকরণে
(ভা প সক লঙ্ঘতি)।

খ) ত্রিষি। ত্রিষি দীপ্তো (চুৰা উ, অ, লঙ্ঘয়তি -তে)।

গ) অভুগগতোঃ। অভুগ উপরাসঃ (ভা আ অক সক লঙ্ঘতে)।

১। জাঁপ মাৰ। জঁপিয়াই উঠ, জাঁপ মাৰি মাৰি যা,
২। উঠ, আৰোহণ কৰ, ৩। অতিক্রম কৰ, চেৰ
পেলা, পাৰ হৈ যা, ৪। উপবাসে থাক, লম্বোণে
থাক, ৫। আক্রমণ কৰ, দখল কৰ, ৬। আঙ্গা উলজা
কৰ, অমানা কৰ, ৭। বিৰোধ কৰ। অপৰাধ কৰ,
অৱমাননা কৰ, অশ্রদ্ধা কৰ, ৮। বাধা দি, আঘাত কৰ,
ঢাকি পেলা, ৯। দীপ্তিমান হ, উজ্জ্বল হ, (গিজন্ত)
লঙ্ঘয়তি -তে (সনস্ত), লিলঙ্ঘয়তি -তে। উদ- ১।
উলজা কৰ, অমানা কৰ, বিৰোধ কৰ, ২। উঠ, ওপৰত
উঠ, ব্লি- অস্বীকাৰ কৰ, নুই কৰ, অমানা কৰ, উল্জান
কৰ, অশ্রদ্ধা কৰ, অৱজ্ঞা কৰ, ওপৰ উঠ, বিধি বা
আচৰণৰ বিপৰীতে যা, ত্যাগ কৰ, এৰি দি, অতিক্রম
কৰ, চেৰ পেলা, লম্বোণে থাক।

লঘট, লঘটিঃ পূ. (লঘ অটিঃ) বায়ু।

লঘয়তি নাম ধাতু। পাতল কৰ, ওজন হ্রাস কৰ, হ্রাস
কৰ, হেয় কৰ, অৱজ্ঞা কৰ, কি ৫। ৪

লঘিমা (ন) পূ. (লঘোৰ্ভাৱঃ লঘু ইমনিচ) ১। লঘুতা,
ওজন হ্রাস। সামান্যতা, তুচ্ছতা, ২। ভাৱহীনতা,
অমূলকতা, ৩। নিজৰ ইচ্ছানুসাৰে পাতল হ'ব পৰা
অলৌকিক শক্তি। আঠ প্ৰকাৰ সিদ্ধিৰ এবিধ।

লঘিষ্ঠ বিণ. (অয়ম্ অতিশয়েন লঘু ইতি ইষ্টন)
সকলোতকৈ সৰু বা লঘু বা পাতল।

লঘীয়ান্ (স্) বিণ. (এই দৃষ্টিৰ ভিতৰত লঘু বা সৰু বা
কম ঈয়সুন) এটাতকৈ কম ওজনৰ বা লঘু।

লঘু বিণ. (লঙ্ঘ কুঃ) পাতল, কম ওজনৰ, মে ২০;
২। সৰু, শি ৯। ৩৮; ৩। ছুটি, সংক্ষেপ, ৪। সামান্য
তুচ্ছ, নীচ, অধম, ৫। দুৰ্বল, জীৰ্ণ, ৬। অমূলক,
৭। ক্ষিপ্ৰ, ৮। সহজ, ৯। সহজে হজম হোৱা, ১০।
কোমল, মৃদু, ১১। মনোগ্ৰাহী, ১২। ধুনীয়া, সুন্দৰ,
মনোৰম, ১৩। ছন্দশাস্ত্ৰত লঘু স্বৰ, ১৪। পৱিত্ৰ,
নিষ্কলুষ, (অব্য) ক্ষিপ্ৰভাবে, পাতলকৈ, তুচ্ছভাৱে,

হেয়ভাৱে, (ক্লী.) ১। কৃষ্ণ অগৰু, ২। হস্তা, অশ্বিনী
আৰু পূৰ্বা নক্ষত্ৰ, ৩। সময়ৰ পৰিমাণ বিশেষ (পু)
প্ৰাণায়াম, -কাৰ্যঃ পূ. ছাগলী, -ক্রম ক্ষিপ্ৰবেগী,
-খট্টিক সৰু খাট, -গোধূমঃ এবিধ ঘেহু, -চিষ্ট,
চেতস্ মনস্ হৃদয় নীচমনা, লঘুমনা, চঞ্চল, অস্থিৰ,
-জঙ্গলঃ এবিধ (বতা) চৰাই, -দ্রাক্ষা এবিধ গুটি
নোহোৱা আঙুৰ, -পাক সহজতে হজম হোৱা,
-পুষ্পঃ কদম গছ, -প্ৰযত্ন ১। (যিটো বৰ্ণ)
উচ্চাৰণ কৰা সহজ, ২। এলেহুৱা, চেষ্টাশূন্য,
-বদৰঃ সৰু বিধ বগৰী, -মাংসঃ ভিত্তিবি চৰাই,
-মূলকং মূলা, -ৱিক্ৰম ক্ষিপ্ৰবেগী, -বৃষ্টি ১।
নীচ, অধম, অসৎ, ২। পাতল, তুচ্ছ, ৩। বিশুদ্ধল.
বেমেজালি, -হস্ত চতুৰ, নিপুণ, ৪। ৬৩, কৰ্মট,
(স্তঃ পূ.) নিপুণ, ধনুৰ্ধৰ।

লঘুতা, ত্বং ক্রী. ক্রী. ১। কোমলতা, অগভীৰতা, সামান্যতা,
তুচ্ছতা, ২। গৌৰৱহীনতা, ৩। অশ্রদ্ধা, অৱমাননা,
৪। ক্ষিপ্ৰতা, ক্ৰিয়াশীলতা, ৫। সুবিধা, ৬। চিত্তশূন্যতা,
৭। চাঞ্চল্য, অস্থিৰতা।

লঘী ক্রী. (লঘু ভীপ) ১। পাতল, দুৰ্বল, চঞ্চল তিবোতা,
২। সৰু বা পাতল বা লঘু বাহন। শি ১২। ২৪

লঙ্কা ক্রা. (ৰমন্তেহত্ৰেতি ৰম ৱাহলকাং কঃ ৰস্য লঙ্কম)
১। ৰাৱণৰ ৰাজ্য আৰু ৰাজধানী। বৰ্তমান 'শ্ৰীলঙ্কা'।
প্ৰবাদ আছে যে এই লঙ্কাত ৰাৱণে ৰাজত্ব কৰাৰ
আগতই মালাৱানে এই স্বৰ্ণপুৰী লঙ্কা নিৰ্মাণ কৰিছিল।
ৰাৱণে এই ৰাজ্য দখল কৰাৰ পিচত শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ পত্নী
সীতাক বলেৰে হৰণ কৰি আনি অশোকবনত ৰাখে।
পিচত হনুमानে সীতাক বিচাৰি আহি সীতাক লগ
পোৱাৰ পিচত লঙ্কা নগৰী লণ্ডত কৰাৰ লগতে
নেজৰ জুইৰে সোণৰ লঙ্কা পুৰি ছাৰখাৰ কৰে। শ্ৰীৰামে
যুদ্ধত ৰাৱণক বধ কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰে আৰু
ৰাৱণভাতৃ ৰামভক্ত বিভীষণক লঙ্কাৰ সিংহাসনত
অধিষ্ঠিত কৰি অযোধ্যালৈ গুচি যায়। 'ইয়ং স্বৰ্ণপুৰী লঙ্কা
ন ৰোচতে যে লঙ্কণ। জননী জন্মভূমিচ্চ স্বৰ্গাদপি
গৰীয়সী।' ২। অসতী, ব্যভিচাৰিণী তিবোতা, ৰেশ্যা,
৩। এবিধ ধান, -দাধি (ন) হনুমান।

লঙ্কাবিঃ শ্ৰীৰাম।

লঙ্কেশঃ ৰাৱণ।

লঙ্ঘনী ক্রী. লাগামৰ মুখত থকা লোৰ টুকুৰাটো।

লঙ্গ: পু. (লঙ্গ গঠো অচ্) ১। সঙ্গ, সম্ভ, ২। প্রেমিক, ৩। লেঙেৰা মানুহ।

লঙ্গক: প্রেমিক।

লঙ্গলং ক্ৰী. নাঙল।

লঙ্গুলং ক্ৰী. জন্তৰ নেজ।

লঙ্গলং ক্ৰী. (লঙ্গ লুট) ১। লষণ, উপবাস, ২। জাঁপ, জঁপিওৱা কাৰ্য্য, ৩। অতিক্রম, ক্রম, গতি, ৪। আৰোহণ, ওপৰলৈ উঠা, ৫। প্লারন, উৎক্রমণ, ৬। দখল, আক্রমণ, ৭। অৱজ্ঞা, অৱমাননা, ৮। অপৰাধ, দোষ, ৯। ঘোঁৰাৰ গতি, কদমত গমন।

লঞ্জিত বিণ. (লঞ্জ ক্ত) ১। উৎক্রান্ত, অতিক্রান্ত, ২। উলঞ্জিত, ৩। ভৎসিত, অপমানিত।

লঙ্ লঙ্ঘণি (ভা প স লঙ্ঘত) চিহ্নিত কৰ, চিন দি।

লঙ্ ক) ভৎসে (১) (তুদা আ অ লজতে) লাজ পা, লঙ্জিত হ, লাজ কৰ, (২) (ভা প স লজতি) লাজ দি, ভৎসনা কৰ, অপমান কৰ।

(খ) ভাসনে, বধে (চুৰা প অ লজয়তি, লাজয়তি) ১। পোহৰ কৰ, বোধ হ, অনুমান হ, ২। আবৃত কৰ, লুকাই ৰাখ, ঢাকি ৰাখ।

লঙ্ লঙ্ঘন বীড়ে (ভা আ অ লঙ্ঘতে) লঙ্জিত হ, লাজ লাগ (নিজন্ত) লঙ্ঘয়তি -তে। লাজ দি।

লঙ্কা ক্ৰী. (লঙ্ক বীড়ে অঃ) ১। অস্তঃকৰণ বৃত্তি বিশেষ, লাজ, বীড়া, লঙ্কা, কু ১।৪৮; ২। এবিধ লতা -নীল লাজুক, -হীন নিলাজ।

লঙ্কালুঃ এবিধ সৰু গছ। লাজুকী লতা। ইয়াৰ পাতবোৰ স্পৰ্শ কৰিলেই জাপ খাই যায়।

লঙ্জিত বিণ. লঙ্কায়ুক্ত, লাজুক, ৰ ১২।৭৫।

লঙ্কীৰী লঙ্কালু।

লঙ্ ক) ভৎসে (ভা প স লঙ্জতি) ভৎসনা কৰ, নিন্দা কৰ।

(খ) ভাসনে, বধে (চুৰা উ স লঙ্ঘয়তি -তে) ১। দীপ্তিমান হ, উজ্জ্বল কৰ, চকমকীয়া কৰ, ২। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ৩। দান কৰ, দি, ৪। কথা ক, ৫। শক্তিশালী হ, বলৱান হ।

লঙ্গ: পু. (লঙ্ অচ্) ১। ঠেং, ২। ফিছা, ৩। কঁকালত কোঁচাই ৰখা শাৰী বা চাদৰৰ আঁচল।

লঙ্গা ক্ৰী. ১। সোঁত, ২। দেৱী লক্ষ্মী, ৩। নিদা, ৪। ব্যভিচাৰিণী তিবোতা।

লঙ্গিকা ক্ৰী. বেশ্যা।

লট্ বাল্যোক্তোঃ (ভা প অ সক লটতি) ১। শিশু হ, কেঁচুৱা হ, শিশু বা কেঁচুৱাৰ দৰে কৰ, ২। কেঁচুৱাৰ দৰে মাত, থোকাথুকিকৈ মাত, ৩। চিঞৰ, ক্রন্দন কৰ।

লটঃ পু. (লটতি যথেষ্টয়া ৱদতীতি লট অচ্) ১। দোষ, ত্রুটি, ২। ভুল কথা, ত্রুটিপূৰ্ণ কথা, ৩। চোব, লুঠনকাৰী, -পৰ্ণ ছাল, চৰ্ম।

লটকঃ পু. ঠগ, ধ্বংসক, দুৰ্জন ব্যক্তি।

লটভ বিণ. ধুনীয়া, সুন্দৰ, সুঠাম, আকৰ্ষণীয়।

লট্ঃ পু. দুৰ্জন, দুষ্ট লোক।

লট্ঃ পু. (লট ক্ত) ১। ঘোঁৰা, ২। নাচনিয়াৰ ল'ৰা নটুৱা, ৩। এটা জাতি বা বৰ্ণ, -ট্টা ক্ৰী. ১। এবিধ চৰাই, ২। কপালৰ ওপৰত পৰা চুলি কোছা, ৩। কপে চৰাই, ৪। বাদ্য যন্ত্ৰ এবিধ, ৫। কুৰুম, ৬। ব্যভিচাৰিণী তিবোতা, ৭। এবিধ পাশা খেল, ৮। ভ্ৰমৰী, মাইকী ভোমোৰা, ৯। তুলিকা।

লট্ ক) ৱিলাসে (ভা প অক লটতি) খেল, খেলা কৰ, খেলালি কৰ।

(খ) উৎক্ষেপণে (চুৰা, ভা, প স লডয়তি, লডতি) ১। উৎক্ষেপ কৰ, দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ২। নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ, ৩। বিৰক্ত কৰ, ৪। জিতা উলিয়া।

(গ) উপসেৱে (চুৰা উ সক লাডয়তি -তে) ১। মৰম কৰ, ২। বিৰক্ত কৰ, আমনি দি।

লডহ বিণ. মনোৰম, ধুনীয়া।

লড্ঃ লড্ঃ পু. ঘূৰণীয়া আকাৰৰ মিঠাই, লাড়।

লণ্ ক্ষেপে (১) (ভা প স লণতি)

(২) (চুৰা উ স লণয়তি -তে) ১। নিক্ষেপ কৰ, উৎক্ষেপণ কৰ, ওপৰলৈ দলিয়া, ২। কথা ক।

লণ্ ক্ৰী. বিষ্ঠা, গু, লাড।

লণ্ঃ পু. লণন, ইংলণ্ড। -জঃ ইংলণ্ডত জন্ম হোৱা।

লতা ক্ৰী. (লততি ৱেষ্টয়তে যান্যমিতি লত পচাদাচ টাপ)

১। লতা, ৱল্লী, বগাই যোৱা বা গছত মেৰাই ধৰা ডালবিহীন সৰু গছ। সমাসৰ শেষতো ব্যৱহাৰ হয় যেনে বাহুলতা, জ্বলতা, বিদ্যুৎলতা, ২। ঠানি, ডাল, শাখা, ৩। শ্ৰিয়ঙ্ লতা, ৪। মাধৱী লতা, ৫। চাবু, ৬। ক্ষীণ তিবোতা, ৭। মুক্তাৰ হাৰ, -কৰঃ নৃত্য

হাতৰ মূদ্রা বিশেষ, —কস্তুৰিকা কস্তুৰী লতা,
—জিহ্বাঃ, —বসনঃ পু. সাপ, —তকঃ শাল গছ,
কমলা গছ, —পনসঃ তৰমুজ, —প্রতানঃ লতাৰ
সূত, —উন্নয়নং লতা কুঞ্জ, —মণিঃ প্রবাল, —মৃগঃ
বান্দৰ, —ষাৰকঃ গজালি, —বৃক্ষঃ নাৰিকল গছ,
—রেষ্টঃ ১। ষোল বিধ যৌন সঙ্গমভঙ্গিৰ এবিধ :

‘বাহুভ্যাং পাদযুগ্মাভ্যাং রেষ্টয়িত্বা স্ত্রিয়ং বমেৎ।

লঘুলিঙ্গতাদনং যোনৌ লতারেষ্টেইয়মুচ্যতে। বম।

২। দ্বাৰকাৰ দক্ষিণফালে থকা এখন পৰ্বত।

—রেষ্টিকং এবিধ আলিঙ্গন।

লতাত্ত্বং স্ত্রী. ফল।

লতাবুজং স্ত্রী এবিধ তৰমুজ জাতীয় ফল।

লতাকঃ পু. সেউজীয়া পিয়াজ।

লতালকঃ হতী।

লতাননঃ পু. নৃত্যৰ হাতৰ ভঙ্গি (মূদ্রা) বিশেষ।

লতিকা স্ত্রী. সৰু লতা। মুক্তাৰ হাৰ।

লতৌদগমঃ মেৰাই মেৰাই ওপৰলৈ উঠা (লতা)।

লন্তিকা স্ত্রী. এবিধ জেঠী।

লপ্ ভাষে (ছা প স লপতি) ১। কথা ক, ২।

কেপ-কেপাই থাক, ৩। ফচ-ফচাই ক। (গিজন্ত)

লাপয়তি -তে, অনু— দুনাই ক, আকৌ ক, বাৰে

বাৰে ক, অপ— অপলাপ কৰ, প্রত্যাখ্যান কৰ,

অস্বীকাৰ কৰ, লুপ্ত কৰ, লুকাই ৰাখ, আ— আলাপ

কৰ, কথা পাত, কেপ-কেপাই থাক, প্র— প্রলাপ

কৰ, বকি থাক, বলকি থাক, আবোল-তাবোল বক,

রি— বিলাপ কৰ, শোক কৰ, দুখ কৰ, কান্দি

থাক, ক্রন্দন কৰ, রিপ— বিবাদ কৰ, কাঁজিয়া কৰ,

বিৰোধ কৰ, সং— ১। সংলাপ কৰ, কথা পাত,

আলাপ কৰ, ২। নাম ধৰি মাত।

লপনং স্ত্রী. (লপ্ লুট) আলাপ, কথোপকথন, —নঃ
মুখ।

লপিত বিগ. (লপ্ ক্র) কথিত, আলাপিত, —তং কথা,
মাত, বচন।

লক্ষ বিগ. (লভ্ ক্র) ১। প্রাপ্ত, ২। গৃহীত, ৩। বোধ,

—কং পোৱা বস্তু, প্রাপ্ত বস্তু, —কাম বিগ.

কামনানুসৰি বস্তু প্রাপ্ত কৰা লোক, —কীৰ্তি বিখ্যাত,

খ্যাতনামা, —চেতঃ (স), —সংজ্ঞা জ্ঞানপ্রাপ্ত,

—জন্ম (ন) জন্ম হোৱা, —নাম(ন) —শব্দঃ

বিখ্যাত, —বাপঃ পোৱা বস্তু নাশ হোৱা। —প্রশমনং

পোৱা বস্তুৰ সুৰক্ষণ, মনু ৭।৫৬; —লক্ষ নিপুণ

ধনুৰ্ধৰ, —লক্ষ পণ্ডিত, জ্ঞানী, ৰ ১১।২; খ্যাতনামা,

—ক্লিয় বিদ্বান, —সিদ্ধি কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰোঁতা।

লজ্জা স্ত্রী. (লভ্ ক্রঃ টাপ) নাটকৰ (কাব্যৰ) এবিধ
নায়িকা।

লজ্জিঃ স্ত্রী. (লভ্ কিপ) ১। প্রাপ্তি, লাভ, ২। (অবত),
ভাগফল, হৰণফল।

লজ্জিৰ বিগ. প্রাপ্ত, গৃহীত।

লভ্ প্রাপ্তৌ (ছা আ স লভতে) ১। পা, লভ কৰ, ৰ

৯।২৯; ২। গ্রহণ কৰ, ৩। ধৰ, ৰ ১।৩; ৪। বিচাৰি

পা, ৫। জ্ঞান পা, শিক, জ্ঞান লাভ কৰ, ৬। সমর্থ

হ, ৭। বিচাৰি-পা (গিজন্ত) লভয়তি -তে, (সনন্ত)

লিঙ্গতে। জা— ১। পা, লাভ কৰ, স্পৰ্শ কৰ, মনু

৫।৮৭; ২। বধ কৰ, বলি দি, উপ— উপলব্ধি কৰ,

বুজ, বুজি ল, স্থিৰ কৰ, উপভোগ কৰ। মু

১১।১৭; উপা— নিন্দা কৰ, গালি পাৰ, প্রভি—

পা, লাভ কৰ, পুনৰায় পা, স্থিপ্র— ১। ঠগ,

প্রবঞ্চনা কৰ, ২। পুনৰায় পা, অপমান কৰ।

লভনং স্ত্রী. ১। প্রাপ্তি, ২। গৰ্ভধাৰণ।

লভসং ঘোঁৰা বজা ৰচি, —সঃ ধন-সম্পত্তি, প্রাৰ্থনাকামী,
উকীল।

লভ্য বিগ. (লভ্ যৎ) ১। প্রাপ্তিযোগ্য, গৃহীত, ২। পাব
লগীয়া, বিচাৰি পাব লগীয়া, উপযুক্ত, যোগ্য,
সম্ভববোধ।

লভ্যঃ পু. প্রেমিক, উপপতি।

লম্পট বিগ. ১। লম্পট, দুট, লুতীয়া, ২। কামুক,
কামাসক্ত, —উঃ কামুক পুৰুষ।

লক্ষঃ, লক্ষনং জ্ঞান, লাভ।

লব্ (লব্) সংসনে, লভে (ছা আ স, জ লভতে)

সংসদয় অৱলক্ষ্যম্, ১। ওলমি পৰ ৰা থাক, ২। আসক্ত

হ, এটাৰ দৰে ধৰি থাক, লগি থাক, ৩। তুলিলে

যা, নাম, বুৰ, তলত পৰ, কি ৯।১; ৪। পিচ পৰ,

পিচত থাক, ৫। পলম কৰ, দেবি কৰ, ৬। লব কৰ,

ধৰনি তোলা, (গিজন্ত) লবয়তি -তে, জা— ১। অৱলক্ষণ

কৰ, ওলমাই ৰাখ, ২। বুৰ, তললৈ যা, ৩। ধৰ,

লগি ধৰ, ৪। তুলি ধৰ, নিৰ্ভৰ কৰ, আশ্ৰয় ল,

উপায় ল, উদ্— থিয় হ, পোন হৈ থিয় হ। স্ত্রী—

১। তললৈ ওলমি পৰ, ২। নামি যা (যেনে সূৰ্য্য)
৩। বিলম্ব কৰ, দেৰি কৰ, পিচত থাক।

লম্ব বিণ. (লব্ অচ) ১। অৱনমিত, তললৈ নমা, ওলম,
ওলমি থকা, মে ৮৪; ২। দীঘল, ডাঙৰ, —স্বঃ ১।
(জ্যামিতিৰ) লম্ব, ২। অক্ষৰেখা, ৩। নৰ্তক, ৪।
ন্যাস, পূজি, ৫। বাহুদ্বয়, ৬। এটা দৈতা, হব
৪৩।২২; —কৰ্ণঃ ১। ছাগলী, ২। বাক্স, ৩। শহা
পহু, ৪। গাধ, ৫। হাতী, ৬। শেন চৰাই, —জঠৰ
পেটুৱা, —পয়োথৰা বৃহদাকাৰৰ ওলমি পৰা
শুন-যুক্তা নাৰী, —শ্ৰিফ্ (চ) ডাঙৰ, মাংসল
তপিনাৰ স্ত্ৰী।

লম্বকঃ পু. জ্যামিতিৰ লম্ব। (জ্যোতিষ) দ্ৰাঘিমা ৰেখা।
লম্বনং স্ত্ৰী. ১। নাভি পৰ্য্যন্ত ওলমি থকা (কণ্ঠ হাৰাদি),
২। কাপোৰৰ দহী, আঁচল, জেলেপ।

লম্বা স্ত্ৰী. ১। লম্বী, ২। গৌৰী, ৩। দক্ষৰাজৰ কন্যা।

লম্বিকা স্ত্ৰী. আলজিভা।

লম্বিত বিণ. প্রলম্বিত, ওলমাই ৰখা, নিমজ্জিত, বুৰি
যোৱা, আসক্ত।

লম্বোদৰঃ পু. গণেশ।

লম্বোষ্ঠঃ উট।

লম্বনং স্ত্ৰী. প্রাপ্তি, পুনঃপ্রাপ্তি।

লম্বিনং স্ত্ৰী. ১। প্রাপ্ত, লব্ধ, প্রদত্ত, প্রযোজিত, নিযুক্ত,
কথিত, সম্বোধিত।

লম্ব গত্যাম্ (ভ্ৰা আ স লয়তে) যা, গমন কৰ।

লম্বঃ পু. (লী অচ) ১। বিনাশ, ধ্বংস, প্রলয়, ২। এঠাৰ
দৰে লাগি থকা, ৩। লুকাই ৰাখি থকা, ৪। দ্ৰৱণ,
গলি যোৱা, ৫। লোপ, ৬। গভীৰ ধ্যান, একনিষ্ঠ
ভক্তি, লীন যোৱা অৱস্থা, ৭। সঙ্গীতৰ লয়, বিৰতি,
৮। জিৰণি, জিৰণি ঘৰ, ৯। আলিঙ্গন, —গত গলি
শেষ হোৱা, —পুত্ৰী নাচনী, অভিনেত্ৰী।

লম্বনং ১। লাগি ধৰা কাৰ্য্য, ২। জিৰণি, জিৰণি ঘৰ।

লব্ গতো (ভ্ৰা প স লবতি) য, গমন কৰ, আগ বাঢ়ি
যা।

লল্ ক ক্ৰীড়ে (ভ্ৰা উ স ললতি —তে) খেল, ধেমালি
কৰ, খিকিমালি কৰি ফুৰ।

খ) ল্লে, লালনে (চ্ৰা উ স লালয়তি —তে) ১। লালন
কৰ, মৰম কৰ, আদৰ কৰ, নিচুকা, ২। ইচ্ছা কৰ,
আশা কৰ।

গ) ল্লেয়াম্ (চ্ৰা উ স ললয়তি —তে) ১। আদৰ
কৰ, নিচুকা, ২। আশা কৰ, ৩। জিভা উলিয়া।

ললজ্জিহ্বঃ পু. ১। কুকুৰ, ২। উট।

ললৎ বিণ. (লল কৰ্ত্তৰি শত্ৰু) বিলাসী, ধেমেলীয়া।

ললনং স্ত্ৰী. ১। খেল, ধেমালি, ২। জিভা উলিওৱা, —নঃ
ল'ৰা, শালগছ, —না ১। তিৰোতা, ২। ব্যভিচাৰিণী
স্ত্ৰী, ৩। জিভা, —নাথিয়ঃ কদম গছ, —নিকা
চুটি-চাপৰ তিৰোতা।

ললন্তিকা স্ত্ৰী. ১। দীঘল কণ্ঠহাৰ, ২। জেঠী বা
তেজপিয়া।

ললাকঃ পুৰুষৰ লিঙ্গ।

ললাটং স্ত্ৰী. (ললং ল্লেয়াম্‌টতি জ্ঞাপয়তীতি লল্ অট্
অচ) কপাল, 'লিখিতমপি ললাটে প্রোজ্জ্বলিতং কঃ
সমর্থঃ। ২। হিতো —পটুঃ ১। কপাল, ২। মূৰত
লোৱা টুপী, মূৰত বন্ধা ফিটা, —লেখা কপালৰ
ৰেখা, ভাগ্য ৰেখা।

ললাটকং ১। কপাল, ২। ধুনীয়া কপাল।

ললাটস্থপ বিণ. ১। কপাল পোৰা। অত্যন্ত তপত
কপালযুক্ত, ২। অত্যন্ত কষ্টদায়ক, —পঃ সূৰ্য্য।

ললাটিকা স্ত্ৰী. কপালত পিন্ধা সোণৰ অলঙ্কাৰ বিশেষ,
টিকা।

ললাদ্বল ধুনীয়া অথবা কপলীয়া।

ললাম (ন্) বিণ. ১। শ্ৰেষ্ঠ, প্রধান, ২। অলঙ্কাৰ, ৩।
ধ্বজা, ৪। কপালৰ চিন বা তিলক, ৫। নেজ।

ললাম বিণ. ধুনীয়া, মনোৰম, —মং ১। কপালত পিন্ধা
অলঙ্কাৰ বিশেষ, ২। অলঙ্কাৰ, ৩। চিহ্ন, ৪।
পতাকা, ৫। শিং, ৬। ঘোঁৰাৰ সাজ, ৭। শাৰী, ৮।
ফিছা, নেজ, ৯। কপালৰ দাগ বা চিন, তিলক,
১০। ঘোঁৰা বা সিংহৰ গলধনৰ চুলি, কেশৰ, —ম্ৰী
স্ত্ৰী. কাণৰ অলঙ্কাৰ এবিধ।

ললামকং স্ত্ৰী. মূৰত পিন্ধা অথবা কপালত পিন্ধা মালা।

ললিত বিণ. (লল ক্ৰঃ) ১। সুন্দৰ, ধুনীয়া, মে ৩২,
২। ধেমেলীয়া, কামুক, ৩। কোমল, মৃদু, ৪।
কম্পমান, —তং ১। খেল-ধেমালি, ২। চঞ্চল
গমন, লাবণী গমন, কি ১০।৫২; ৩। সৌন্দৰ্য্য,
ৰূপ, লাবণ্য, ৪। সৰলতা, সততা, ৫। প্রসাধন
কাৰ্য্য, —তঃ সঙ্গীতৰ এবিধ ৰাগ, —কাত্তা
মঙ্গলচণ্ডী।

লক্ষিতা ক্রী. (ললিত টাপ) ১। কক্ষুৰী, ২। এখন নদী, ৩। তিৰোতা, ৪। ব্যভিচাৰী ক্রী, ৫। দুৰ্গা, ৬। এজনী গোপী, ৭। বাগিনী বিশেষ। মেঘ বাগৰ পত্নী স্বৰূপা, —কাক্সা দুৰ্গাৰ এটি সুন্দৰী ৰূপ। অৰুণাচলৰ পায়ত থকা দুৰ্গাৰ মন্দিৰ। —পঞ্চমী আহিন মাহৰ শুক্লা পঞ্চমী, —সপ্তমী ভাদ মাহৰ শুক্লা সপ্তমী। এই দিনা কুকুটব্ৰত পালন কৰা হয়।

লবং ক্রী. ১। লং, লবঙ্গ, ২। জায়ফল। (অব্য) অকণমান, অলপমান, —লং (লু অপ) ১। (ফুল) ছিঙা কাৰ্য্য, (ঘাঁহ) কটা কাৰ্য্য, ২। টুকুৰা, অংশ, ভাগ, ৩। অকণমান বস্তু, এটোপমান বস্তু, মে ২০; ৪। উণ সূতা, চুলি, ৫। খেল-খেমালি, ৬। সময়ৰ সূক্ষ্ম অংশ এক নিমেষৰ আঠ ভাগৰ এভাগ, ৭। ভগ্নাংশৰ গুণক, ৮। হানি, ধ্বংস, ৯। শ্ৰীৰামচন্দ্রৰ এজন পুত্ৰৰ নাম।

লবঙ্গং ক্রী. লং। —লতা ১। এবিধ ফুলৰ লতা, ২। বাধাৰ সখী এজনীৰ নাম।

লবণ বিণ. (লু ল্যাট) ১। ধুনীয়া, মনোৰম, লাবণী, —ণং ক্রী. ১। নিমখ, লোণ, সাগৰীয় নিমখ, —ণঃ ১। লবণযুক্ত সমুদ্র, ২। এটা বাক্স, মধুপত্ৰ। এই দৈত্যক শত্ৰুমই বধ কৰে, ৩। এখন নৰক, —জলঃ সাগৰ, —ক্ষাৰং এবিধ নিমখ, —ম্ৰেহঃ এবিধ প্ৰস্ৰাৱৰ বেমাৰ।

লবণা সৌন্দৰ্য্য, দীপ্তি।

লবণাকৰঃ সাগৰ।

লবণাচলঃ পূ. দানৰ বাবে নিমখেৰে নিৰ্মিত পৰ্বত, তেনেকৈ লবণধেনুঃ।

লবণাস্তকঃ শত্ৰু।

লবাক্ষিজং সাগৰীয় নিমখ। সাধাৰণ নিমখ।

লবণানুৰাশিঃ সাগৰ।

লবণাত্তঃ (সু) নিমখীয়া পানী।

লবণোত্তমং ক্রী. ১। সৈন্ধৱ লোণ, ২। যথাৰ।

লবনং ছেদন, কটা কাৰ্য্য।

লবণী ক্রী. এবিধ লতা।

লবিত্ৰং ১। ঘাঁহ কটা সঁজুলি, কাঁচি।

লব শিল্পযোগে (চুৰা উ অ লসয়তি -তে) কোনো শিল্পত (যেনে নৃত্যশিল্পত) লাগ, অভ্যাস কৰ।

লব(শু)ণং ক্রী. (অসত্যে ভূজাতে ইতি অশ উনন ধাতোঃ লশাদেশঃ) নহক।

লব ক) স্পৃহি (১) (ভ্ৰা উ স লাবতি -তে, লবতি -তে) (২) (দিৱা উ স লবতি -তে) ১। স্পৃহা কৰ, আশা কৰ, ইচ্ছা কৰ, বাসনা কৰ, আগ্ৰহী হ। অতি—অভিলাষ কৰ, ইচ্ছা কৰ, ৰ ১৯।১২।

লবিত বিণ. (লব ক্রঃ) অভিলষিত, দৃষ্টিত।

লবঃ পূ. (লব ৰন) অভিনেতা, নৃত্যবিদ।

লব ক) শ্লিষি, ক্রীড়ে (ভ্ৰা, প অ লসতি) ১। উজ্জ্বল হ, চকমকীয়া হ, ২। প্ৰকাশ হ, পোহৰলৈ আহ, ৩। আলিঙ্গন কৰ, আঁকোৱালি ধৰ, ৪। খেল-খেমালি কৰ, নৃত্য কৰ, নাচোন মাৰ।

খ) শিল্পযোগে (চুৰা উ অ লসয়তি -তে) ১। নৃত্যশিল্পত লাগ, অভ্যাস কৰ, নচুৱা, ২। অলঙ্কৃত কৰ, শোভা কৰ, উদ্—উল্লসিত হ, উৎফুল্ল হ, খেল-খেমালি কৰ, উৎসৱ কৰ, ফুলি উঠ, প্ৰফুল্লিত হ। লি—বিলাস কৰ, অৱিৰ্ভাৱ হ, প্ৰকাশ হ। আনন্দোৎসৱ কৰ, প্ৰতিধ্বনিত কৰ।

লসা ক্রী কুক্ষ্ম।

লসিত বিণ. ১। প্ৰকাশিত। অৱিৰ্ভূত, ২। আনন্দিত, ৩। খেল-খেমালি কৰি উঠা।

লসীকা ক্রী. ১। লালটি, থু, ২। পূজ, ৩। কুঁহিয়াৰৰ বস, 'লচী', ৪। গাৰ বস, সত।

লস্ত বিণ. ১। আলিঙ্গিত, ২। নিপুণ, —কঃ ধনুৰ মাজ ভাগ, হাতেৰে খামুচি ধৰা অংশ, —কী (নু) ধনু।

লহবিঃ, —বী ক্রী. ১। টো, সাগৰ বা নদীৰ টো, লহৰ, সমাসৰ শেষত যেনে, আনন্দলহৰি, সুখালহৰী।

লা গ্রহে (অদা প স লাতি) ল, গ্ৰহণ কৰ, পা, প্ৰাপ্ত কৰ।

লা ক্রী. ১। গ্ৰহণ, ২। দান।

লাকুটিক লাখুটি থকা, লাঠী থকা, লাঠীয়াল, —কঃ পূ. চতুৰি, প্ৰহৰী।

লাক্ষকী ক্রী. সীতা।

লাক্ষণিক বিণ. ১। লক্ষণ (চিহ্ন) যুক্ত, সূচক, জ্ঞাপক, ২। লক্ষণার্থযুক্ত, ৩। গোণাৰ্থসূচক।

লাক্ষ্য বিণ. ১। চিহ্ন বা লক্ষণ সম্বন্ধীয়, ২। লক্ষণ বুজি পোৱা, লক্ষণ সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ।

লাক্ষা ক্রী. (লক্ষ অঃ স্প) গছৰ পৰা ওলোৱা বস্তা বৰগীয়া এবিধ এঠাৰ দৰে পদাৰ্থ, লা, আলতা, —তকঃ কৃকঃ পলাশ গছ, —প্ৰসাদঃ —প্ৰসাদঃ বস্তা লোহা গছ।

লাক্ৰ্ষিক বিণ. লাক্ষা সম্বন্ধীয়। লাবে তৈয়াৰী।

লাখ শোষাসমর্থয়োঃ (ভা প স, লাঘতি) ১। শুকাই যা, শুক হ, ২। অলঙ্কৃত কৰ, ৩। পূৰ্ণ হ, ৪। সমর্থ হ, ৫। দান দি, ৬। বাধা দি।

লাগুড়িকঃ লাগিয়াল।

লাঘ শক্তৌ (ভা, আ অ লাঘতে) সমর্থ হ, সমান হ, উপযুক্ত হ।

লাঘৱঃ ক্ৰী. (লঘ অণ) ১। আৰোগ্য, ২। অল্পত্ব, লঘুত্ব, ৩। সমান্যতা, ৪। নিন্দা, ভৎসনা, অপমান, গী ২। ৩৫; ৫। শীঘ্ৰতা, ক্ষিপ্ৰতা, ৬। সংক্ষিপ্ততা, ৭। ক্ৰীৱতা, কৃ ২। ২৩; ৮। ছন্দত বৰ্ণৰ লঘুত্ব।

লাঙ্গলং ক্ৰী. (লঙ্গতীতি লণ্ গতো বাহুলকাৎ কলচ্) ১। নাঙল, হাল, ২। ঘৰত লগোৱা ডাঙৰ বাতাম, ৩। পুৰুষৰ লিঙ্গ, ৪। এবিধ ফুল, ৫। তাল গছ, —গ্রহঃ হালোৱা, —চক্ৰং ক্ৰী. কৃষি কৰ্মত শুভাশুভ গণনা কৰাৰ বাবে জ্যোতিষীয়ে হালখনৰ দৰে আঁকি লোৱা নক্সা। —ধ্বজঃ শ্ৰীবলৰাম, —পদ্ধতিঃ ক্ৰী. নাঙলে মাটিত কটা সীৰল —ফালঃ নাঙলত লগোৱা লোৰ ফাল।

লাঙ্গলী(ন) ১। শ্ৰীবলৰাম, ২। নাৰিকল গছ, ৩। সাপ।

লাঙ্গলী (লাঙ্গল অচ ভীপ) নাৰিকল গছ, —যা নাঙলৰ দণ্ড।

লাঙ্গুলং ক্ৰী. (লঙ্গ উলচ্) নেজ।

লাঙ্গুলং ক্ৰী. ১। পশুৰ নেজ, কু ১। ১৩; ২। পুৰুষ লিঙ্গ, —লী (ন) বান্দৰ।

লাঙ্, লাঙ্ লক্ষণি (ভা প স লাঙ্ঘতি) লাঙ্গ দি, লাঙ্না কৰ, নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ, অপমান কৰ।

লাঙ্ লাঙ্ ভৰ্গে ভৎসনে (ভা, প, স লাঙ্ঘতি, লাঙ্ঘতি) ১। নিন্দা কৰ, লঙ্জিত কৰ, ২। ভাঙ্গ, পোৰ, সিদ্ধ কৰ।

লাজং, —জঃ, জাঃ ক্ৰী. পু. ক্ৰী. ১। ভজা চাউল, ২। আঁখি, —হোমঃ বিয়াৰ হোমত আঁখিৰে দিয়া আছতি।

লাজাঃ পু. (লাজ ঘঞ) ভজা ধান। আঁখি।

লাঙ্নং ক্ৰী. (লাঙ্ লুট) ১। নাম, উপাধি, ২। চিহ্ন, চিন, লাক্ষণিক চিহ্ন, ৩। অলঙ্কৃত, ৩। নামাঙ্কিত।

লাটঃ পু. ১। এখ দেশ আৰু তাৰ অধিবাসী, ২। সেই দেশৰ ৰজা, ৩। পুৰণি, জীৰ্ণ কাপোৰ, ৪। ল'ৰা-ছোৱালীৰ মাত।

লাটক বিণ. লাটৰাজ্য সম্বন্ধীয়।

লাটানুশ্ৰাসঃ পু. এবিধ শব্দালঙ্কাৰ। পাঁচ বিধ অনুশ্ৰাসৰ এবিধ। একে অৰ্থৰ একে শব্দকে ভিন্ন শ্ৰেণীত প্ৰয়োগ।

লাটিকা, লাটী ১। এবিধ বিশেষ ধৰণৰ কাব্য ৰচনা, ২। এবিধ প্ৰাকৃত ভাষা।

লাড্ ক্ষেপে (চুৰা উ স লাড়য়তি —তে) ১। (শিশুৰ) লালন কৰ, মৰম কৰ, আদৰ কৰ, ২। নিন্দা কৰ ভৎসনা কৰ, ৩। দলিয়া, নিষ্ক্ষেপ কৰ।

লাঠনী ক্ৰী. কুলটা, বেশ্যা। ব্যভিচাৰী তিৰোতা।

লাত (লা ক্ত) গৃহীত, প্ৰাপ্ত।

লাপঃ (লপ্ ঘঞ) ১। কথা, আলাপ।

লাৱঃ, লাৱকঃ এবিধ চৰাই, বতা চৰাই।

লাৱুঃ বৃঃ লাউ।

লাৱুকী এবিধ বীণা।

লাভঃ পু. (লভ্ ঘঞ) ১। বণিকে মূল ধনতকৈ বেচিৰে পোৱা ধন, ২। প্ৰাপ্তি, ৩। উপভোগ, ভোগ, ৪। দখল, অধিকাৰ, জয়, ৫। বোধ, জ্ঞান, উপলব্ধি —কৰ, —কৃৎ বিণ. সুবিধাজনক, লাভজনক —লিঙ্গা হেঁপাহ, হতাহ, হবিয়াস।

লাভ্যং ক্ৰী. (লভ গ্যৎ) লাভ।

লামজ্জকং ক্ৰী. এবিধ ঘাঁহ, বিৰিণা।

লাম্পট্যং কামুকতা, নিলজ্জতা।

লামনং ক্ৰী. (লল্ গিচ্ লুট) অত্যন্ত স্নেহ বা মৰম আদৰ, লাই দিয়া।

লামলনা ক্ৰী. (লস্ যঙ অঃ টাপ) ১। অত্যন্ত স্পৃহা অভিলাষ, ২। উৎসুকতা, উদ্গীৰতা, ৩। ভিক্ষা, যাচঞা, ৪। শোক, দুখ, ৫। গৰ্ভৱতী তিৰোতাৰ (কিবা বস্তু পাবলৈ বা খাবলৈ) ইচ্ছা।

লামলসীকং ক্ৰী. পিছল, চাটনি।

লামলা ক্ৰী. (লল্ গিচ্ অচ টাপ) মুখৰ পৰা ওলোৱা লালটি, থু। —স্ৱৰঃ মকৰা, —স্ৱৰঃ বৈ থকা লালটি, মকৰা।

লামলাটিক বিণ. (লামাট ঠক) ১। লমাট অৰ্থাৎ কপাল সম্বন্ধীয়, ২। কপালক নিৰ্ভৰ কৰি থকা ব্যক্তি কৰ্মত অক্ষম, ৩। অকামিলা, অধম, —কঃ ১। মালিক বা গৰাকীৰ মুখৰ ফালে চাই থকা ভৃত্য, ২। এনেহে মানুহ, ৩। এবিধ আলিঙ্গন।

লালাটি কপাল।

লালামেহঃ পৃ. এবিধ মেহ (বহুমূত্র) ৰোগ।

লালায়িত বিণ. আদৰ্শ, বৰকৈ আদৰ বা লাই পোৱা।

লালিকঃ ম'হ।

লালিতকঃ মৰমৰ বা মৰম লগা শিশু বা পোহনীয়া জন্তু,
যেনে কুকুৰ বা মেকুৰী।

লালিত্যং ক্ৰী (ললিত য়াঞ) সৌন্দৰ্য্য, মধুৰতা,
মোহনীয়তা। কামুক ভঙ্গি।

লালিনী বেশ্যা। ব্যভিচাৰিণী তিৰোতা।

লালী (ন) পৃ. নাৰী ফুচুলাই নিয়া মানুহ।

লারঃ পৃ. ক্ৰী. ১। এবিধ চৰাই, বতা চৰাই, ২। ছেদন, —কঃ
১। বতা চৰাই, ৩। ছেদনকাৰী, বিভাজক।

লারণ বিণ. নিমখ, নিমখীয়া, নিমখ লগোৱা (বস্তু)।

লারণিক বিণ. নিমখ সম্বন্ধীয়, শি ১০।৩৮; —কঃ নিমখ
থোৱা বাচন।

লারণ্যং বিণ. ১। নিমখীয়া, ২। সৌন্দৰ্য্য, মধুৰতা,
—ময়, —ৰান্ (৫) ধুনীয়া, লারণী।

লারণকঃ মগধৰ কাষৰ এখন সৰু চহৰ। (স্বপ্ন ১ম
অঙ্ক)।

লারুক বিণ. লুভীয়া, কামুক।

লাসঃ পৃ. (লস ঘঞ) ১। জাঁপ, ২। ধেমালি, ৩। নৃত্য,
বিশেষকৈ নাৰীৰ নৃত্য, ৪। চাটনি।

লাসকং ক্ৰী. অট্টালিকাৰ ওপৰৰ কোঠা, —কঃ ১।
নৃত্যবিদ, নৃত্যকাৰী, ২। ম'ৰা চৰাই, ৩। দীপ্তি
কাৰক, ঋতু ২।২৬; ৪। আলিঙ্গন, ৫। শিৱ।

লাসকী ক্ৰী. নাচনী, নৃত্যপটয়সী।

লাসিকা ক্ৰী. ১। নাচনী, ২। বেশ্যা, অসতী ক্ৰী।

লাস্যং ক্ৰী. (লস গ্যৎ) ১। নৃত্য, 'পুংনৃত্যং তাম্বুৰং প্রাহঃ
স্ত্রীনৃত্যং লাস্যমুচ্যতে।' ২। তাল লয়যুক্ত নৃত্য,
বাদ্যসঙ্গতেনে সৈতে কৰা নৃত্য, —স্যাঃ নট,
অভিনেতা, —স্যা নাচনী ছোৱালী।

লিঙ্কা ক্ৰী. ১। ওকণীৰ কণী বা লিখা, ২। এবিধ ওজন
পৰিমাণ।

লিঙ্কা লিখা ওকণী।

লিখ্ লেখনে (তুদা প স লিখতি) ১। লিখ, (কিতাপ)
লিখ, (বহীত) লিখ, ২। আখৰ খোদিত কৰ, ৩। আঁক,
অঙ্কন কৰ, ছবি আঁক, কৃ ৬।৪৮; ৪। আঁচোৰ, ঘঁহ,
৫। স্পৰ্শ কৰ, চিকুটি পেলা, চোঁটেৰে খুঁটিয়া, ৬।

যোনি সংযোগ কৰ, পুৰুষ লিঙ্গক স্ত্ৰীৰ লিঙ্গত
সংযুক্ত কৰ, উদ্— উল্লেখ কৰ, চিত্ৰিত কৰ,
আঁচোৰ, ঘঁহি চকচকীয়া কৰ। চোঁচ, ব্ৰি— লিখ্,
আঁক, আঁচোৰ, ফাল, চোঁচ, সং— আঁচোৰ, চোঁচ,
ঘঁহ।

লিখঃ পৃ. লেখক, ৰচক।

লিখনং ১। ৰচনা, অঙ্কন, ২। লিখা নথি, পাণ্ডুলিপি।

লিখিত বিণ. (লিখ ভাৱে ক্তঃ) ৰচিত, লেখি উঠা,
লিপি। লেখন।

লিখ্ গতো (ভ্রা প অ লজ্জতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই
যা।

লিগুঃ পৃ. (লিগ কুঃ) ১। হৰিণ, ২। মূৰ্খ ব্যক্তি (ক্ৰী.)
অন্তঃকৰণ, কলিজা।

লিঙ্গ লিগ ক) গতো (ভ্রা প অ লজ্জতি) যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা, আ— আলিঙ্গন কৰ।

খ) চিত্ৰে (চুৰা উ অক লিঙ্গয়তি —তে) ১। ছবি
আঁক, অঙ্কন কৰ, চিত্ৰণ কৰ, ২। লিঙ্গ অনুসৰি
বিশেষ্য পদৰ ৰূপ কৰ।

লিঙ্গং ক্ৰী. (লিঙ্গ্যতে অনেনেতি লিঙ্গ ঘঞ) ১। চিহ্ন,
প্রতীক, বিশেষ লক্ষণ, ২। বেমাৰৰ উপলক্ষণ, ৩।
প্রমাণ, সাক্ষ্য, ৪। বিগ্রহ, ৫। অনুমান, ৬।
সাংখ্যোক্ত প্রকৃতি, ৭। শিৱলিঙ্গ, শিৱৰ প্রতীকৰূপে
দেৱাদিদেৱ মহাদেৱক পূজাৰ্চনা কৰা হয়। শিৱলিঙ্গ
পূজাত কোনো বাধা-নিষেধ নাই। সকলোৱে এই
পূজা কৰিব পাৰে। 'শান্তেন বা বৈষ্ণৱো ৱাপি
সৌৰো ৱা গাণপত্যোহথৱা। শিৱাৰ্চনৱিহীনস্য কৃতঃ
সিদ্ধিৰ্ভৱেৎ প্রিয়ে। ৮। লিঙ্গ পুৰাণ, —বৰ্দ্ধঃ লিঙ্গ
বৃদ্ধিকাৰী ঔষধ, ৯। পুৰুষ বা স্ত্ৰীৰ লিঙ্গ, —বৃষ্টিঃ
ভগু সম্ভাসী, —ৱেদী শিৱলিঙ্গৰ যোনিপীঠ।

লিঙ্গকঃ পৃ. ১। কপিংথ বৃক্ষ।

লিঙ্গনং ক্ৰী. আলিঙ্গন।

লিঙ্গী (ন) বিণ. (লিঙ্গমন্ত্যসোতি ইনিঃ) ১। লিঙ্গযুক্ত,
চিহ্নযুক্ত, ২। ভণ্ড, ৩। লিঙ্গশৰীৰ (সূক্ষ্ম শৰীৰ) যুক্ত
(পৃ), ১। ব্ৰহ্মচাৰী, সম্ভাসী ব্ৰহ্মজ্ঞ, ২। শৈৱ, শিৱ
উপাসক, ৩। ভণ্ড (সম্ভাসী), ৪। হাতী, ৫। প্রতিপাদ্য
বিষয় (তৰ্ক শাস্ত্ৰ)।

লিপ্ লিম্প্ লেপে (তুদা উ সৰু লিম্পতি —তে) ১।
লিপ, প্রলেপ সান, লিপি দি, (শৰীৰত) ঔষধ বা

তেল সান, ২। আবৃত কৰ, ৩। দাগ দি, মলিন কৰ, দূষিত কৰ, গী ৪।১৪; ৪। জলা, প্ৰজ্জ্বলন কৰ। উপসৰ্গ অনু, অৱ, আ, উপ, ৰি আদিৰ লগতো ধাতুৰ অৰ্থৰ কোনো সলনি হয়।

লিপি: পূ. (লিপি কঃ) লেপনকৰ্তা। লিপোঁতা।

লিপি: পী ক্ৰী. (লিপি ইন কিং) ১। লিখা আখৰ, আখৰৰ গঠন, অক্ষৰ-বিন্যাস, যেনে দেৱনাগৰী লিপি, অসমীয়া লিপি আদি, নৈ ১।১৫। এনে লিপি পাঁচবিধ : ‘মুদ্ৰালিপি: শিললিপি: লিপিলেখনিসম্ভৱা। গুণ্ডিকা ঘণ সম্ভূতা লিপয়: পঞ্চধা স্মৃতা:’, ২। লিখনি, ৰচনা, ৩। ছবি, দলিল, নথিপত্ৰ ইত্যাদি। —**কৰ:** লেখক, (বেৰা আদি) লিপোঁতা, চিত্ৰশিল্পী, —**জ্ঞ** ১। লিপি সম্বন্ধে অভিজ্ঞ, ২। লিখোঁতা, লিখিব জনা, —**ন্যাস:** লিপিকলা, —**ফলকং** লিখা ফলি, —**সজ্জা** লিখা সজ্জলি।

লিপিকা লিপি।

লিপ্ত বিণ. ১। কলঙ্কিত, দূষিত, ২। বিষযুক্ত, বিষাক্ত, ৩। সংযুক্ত, ৪। প্ৰলেপিত, আবৃত।

লিপ্তক: পূ. বিষযুক্ত কাঁড়।

লিঙ্গা ক্ৰী. (লঙ্ঘমিচ্ছা লভ সন অঃ টাপ) লোভ. আশা, বাসনা, ইচ্ছা।

লিঙ্গু ক্ৰী. (লভ সন্ উঃ) অভিনাযী, আশাবাদী, ইচ্ছুক।

লিঙ্গি: —ক্ৰী ক্ৰী. (লিপি ইন) লিপি।

লিঙ্গিকৰ: পূ. লিপিং কৰোঁতাতি কৃ টঃ) লিপিকাৰ, নকলনবীশ, লিখক।

লিম্প: পূ. (লিম্প শঃ) লেপনকৰ্তা।

লিম্পট: পূ. লম্পট, কামুক।

লিম্পাক: পূ. ১। নেমু গছ, ২। গাধ, —কং নেমু টেঙা।

লিশ্ ক গতাম (তুদা প স লিশতি) ১। যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। আঘাত কৰ।

খ) তৌচ্ছ্যে (দিৱা উ ই লিশ্যতি —তে) ১। সৰু হ, হ্ৰাস পা, বা হ্ৰাস হ।

লিষ্ট বিণ. হ্ৰাসপ্ৰাপ্ত, সৰু হোৱা।

লিষ: পূ. (লষ কৰ্তৰি ৰন) নৰ্তক, নট।

লিহ্ স্বাদে (অদা উ স লেটি, লীড়ে) ১। চেলেক, চেলেকি খা, শি ১২।৪০; ২। সোৱাদ ল, সোৱাদ পা, অৱ— চেলেক, কাণোৰ, বে ৩।৫; চোবাই খা,

খা, আ— চেলেক, আঘাত কৰ, খা, চকুৰে গ্ৰাস কৰ। **উদ্—** চক্চকীয়া কৰ, শাণত ঘাঁহি উজ্জ্বল কৰ। **লী ক** দ্ৰাৱণে (চুৰা, ভ্ৰা, প স লালয়তি, লয়তি) লয় হ, দ্ৰৱীভূত হ, গলি যা।

খ) শ্লিষি (১) (ক্ৰয়া প অ লিনাতি) ১। লাগি ধৰ, এঠাৰ দৰে লিপিত খাই ধৰ, ২। গলি যা,

(২) (দিৱা আ অ লীয়তে), ১। লীন হ, লাগি ধৰ, ২। সাৱতি ধৰ, ৩। বাগৰ দি, বিশ্ৰাম কৰ, ৪।

লুকাই ৰাখ, আবৃত কৰ, ৫। নাইকিয়া হ, লোপ হ (গিজন্ত) লাপয়তি —তে, লীনয়তি —তে। **অভি—**

বিয়পি পৰ, লাগি ধৰ, **আ—** বিশ্ৰাম কৰ, লাগি ধৰ, লুকাই থাক, **প্ৰ—** দ্ৰৱীভূত হ, নশ হ, ধ্বংস হ,

লুপ্ত হ। **প্ৰলীনভূপালমপি** স্থিৰায়তি *কি ১।২৩, **ল্লি—** বিলীন হ, দ্ৰৱীভূত হ, গলি যা, লুপ্ত হ,

নাইকিয়া হ। ধ্বংস হ, নাশ কৰ, **সং—** লাগি ধৰ বাগৰ দি, বিশ্ৰাম ল, নামি আহ। গলি যা।

লীঙ্কা লিখা ওকণী।

লীড় বিণ. (লিহ কমণি ক্ৰঃ) আশ্বাদিত। সোৱাদ পোৱা।

লীন বিণ. (লী ক্ৰঃ) লয়প্ৰাপ্ত, শ্লিষ্ট, লাগি ধৰা, লুকট থকা, লুপ্ত, গলিত। সম্পূৰ্ণৰূপে গিলি পেলোৱা।

লীলা ক্ৰী. (লয়নমিতি লী ক্ৰিপ। লিয়ং লাতিতি লা কঃ)

১। খেলা, কেলি, ক্ৰীড়া, আনন্দ, ২। কামুকতা,

৩। সহজ, সুলভ, অনায়াস, শিশুৰ খেলা, ৪।

সৌন্দৰ্য্য, শোভা, ৫। ছল, ছদ্ম, ‘প্ৰিয়ানুকৰণং লীলা।’ প্ৰেমিকৰ অনুপস্থিতিত প্ৰেয়সীয়ে বান্ধৱীৰ

আগত নিজৰ চিত্ত বিনোদনৰ কাৰণে প্ৰেমিকৰ হাঁহি, কথা বতৰা ভাব-ভঙ্গি অনুকৰণ কৰি বৰ্ণনা

কৰা কাৰ্য্য। —গৃহং, —গেহং ক্ৰী. প্ৰমোদ গৃহ।

—কমলং —পদ্মং হাতত খেলাৰ ছলেৰে লোৱা পদুম ফুল। ‘লীলাকমলপত্ৰাণি গগন্যামাস পাৱতী’, ৰ ৬।১৩.

—ৰতিঃ খেল-ধেমালি। —ৰাস্পী খেলা পুখুৰী। —শুকঃ খেলিবৰ কাৰণে পালন কৰা ভাটো।

লীলাৱতী ক্ৰী. (লীলা মতুপ্ মস্য ৰঃ) ১। বিলাসিনী, ২।

মনোৰমা তিৰোতা, ৩। বেশ্যা, ৪। দুৰ্গা, ৫।

গ্ৰন্থকাৰ ভাস্কৰাচাৰ্য্যৰ পত্নী, ৬। মণ্ডন মিশ্ৰৰ নায়কগ্ৰন্থ।

লীলোল্ল্যনং ক্ৰী. দেৱতাৰ উদ্যান, প্ৰমোদ উদ্যান।

লুক্ (চ) পূ. লোপ।

লুকাইত বিগ. (লুক কায়সা যসা, লুককায় ক্ৰিপ্ ক্ৰঃ)
অন্তৰ্হিত, নাইকিয়া হোৱা, লুপ্ত।

লুপ্ত অপনয়নে (ভা প অ লুপ্ততি) ছিং, (ফুল) ছিঙি
পেলা, বাকলি পেলা, বখলিয়া, ছিৰি পেলা, টানি
আনি ছিঙ।

লুপ্তঃ, —ঋনং ক্ৰী. বাকলি পেলোৱা, ছিঙি পেলোৱা।

লুপ্তিত বিগ. ছিন্ন।

লুট্ ক) দীপ্তি প্রতিহত্যোঃ (ভা আ অক সক লোটতে)
১। বিৰোধ কৰ, বাধা দি, ২। পোহৰ কৰ, উজ্জ্বল
কৰ, ৩। দুখ ভোগ কৰ, শোকাবুল হ।

খ) ভাসে (চুৰা উ অ লোটয়তি —তে) ১। কথা ক,
২। উজ্জ্বল কৰ, পোহৰ কৰ।

গ) ৰিলোটৰিলোড়নয়োঃ (ভা দিৱা প অ স লোটতি
লুটতি) ১। লুট কৰ, কাঢ়ি লৈ যা, চুৰি কৰ, লুঠন
কৰ, ২। মাটিত বাগৰ।

লুট্ ক) উপঘাতে (ভা, প স লোঠতি) আঘাত কৰ,
খুন্দা মাৰ।

খ) দীপ্তি প্রতিহত্যোঃ (ভা আ প ভা, স লোঠতে) ১।
পোহৰ কৰ, ২। যা, গমন কৰ, ৩। বাধা দি,
বিৰোধ কৰ, ৪। মাটিত বাগৰ, ৫। শোক কৰ, দুখ
কৰ।

গ) চৌৰ্যো (চুৰা উ প স লোঠয়তি —তে) ১। লুঠন
কৰ, চুৰি কৰ, কাঢ়ি ল।

ঘ) লোটে (তুদা প অ লুঠতি) ১। মাটিত বাগৰ,
ইফালে-সিফালে লৰচৰ কৰ,

‘হাবোইয়ং হৰিগাক্ষীণং লুঠতি স্তনমণ্ডলে’

হৰিগনয়নাৰ স্তনমণ্ডলত হাবডালে ইফাল-সিফালকৈ
লৰি আছে। অমক।

লুঠনং ক্ৰী. ইফাল-সিফাল কৰি লৰচৰ কৰা।

লুঠিত বিগ. মাটিত বাগৰি থকা।

লুড্ ক) মছে (ভা প স লোড়তি) ১। লৰাই দি, ২।
মছন কৰ, আলোড়ন কৰ।

খ) সংহত্যো (ভুদা প স লুডতি) ১। লাগি ধৰ, ২। আবৃত
কৰ।

লুট্ ক) গত্যো চৌৰ্যো (ভা প স লুটতি) ১। যা, গমন
কৰ, ২। চুৰি কৰ, লুঠন কৰ, ৩। খোৰা হ,
লেণ্ডেৰাই যা, ৪। এনেহুৱা হ, কাম নকৰাকৈ থাক।

খ) অৱজ্ঞা চৌৰ্যো (চুৰা, উ, ভা প স লুটয়তি —তে,

লুটতি) ১। লুট কৰ, চুৰি কৰ, ২। অৱজ্ঞা কৰ,
অশ্রদ্ধা কৰ।

লুটকঃ প্ৰ. (লুট্ থুল) এবিধ শাক।

লুটা ক্ৰী. লুঠন। —কঃ প্ৰ. চোৰ, লুঠনকাৰী। ১।

লুট্ চৌৰ্যো (ভা প স লুটতি) ১। লুট কৰ, লুঠন কৰ, চুৰি
কৰ, ২। লৰাই দি, আলোড়িত কৰ, ৩। খোৰা হ,
লেণ্ডেৰা হ, ৪। বাধা দি, বিৰোধ কৰ, ৫। এলাহ কৰ।

লুঠকঃ প্ৰ. লুঠনকাৰী, চোৰ।

লুঠা ক্ৰী. ১। লুট, চুৰি কাৰ্য্য, ২। মাটিত বাগৰা।

লুঠাকঃ ১। চোৰ, লুঠনকাৰী, ২। কাউৰী।

লুণ্ চৌৰ্যো (চুৰা উ স লুণয়তি —তে) লুঠন কৰ, লুট
কৰ।

লুণ্ডিকা ১। গোলাকাৰ বস্তু, ‘বল’, ২। সং চৰিত্ৰ।

লুণ্ডী ক্ৰী. সং চৰিত্ৰ।

লুণ্ লুণ্ কুহে (ভা প অ লুণ্তি)

১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২। দুখ ভোগ কৰ,
ক্লেণ পা, দুখিত হ।

লুপ্ ক) ছেদে (তুদা উ স লুপ্তি —তে) ১। ভাং,
কাট, নাশ কৰ, আঘাত কৰ, ধ্বংস কৰ, ২। লুট
কৰ, লুটি নি, দখল কৰ, ৩। লুপ্ত কৰ, লুকাই ৰাখ,
দবাই ৰাখ।

খ) যুপি, (দিৱা, প অ লুপ্যতি) যুপি আকুলীভাৱে,
১। আকুল হ, ব্যাকুল হ, ২। বিমূঢ় হ, (নিজন্ত)
লোপয়তি —তে। (সনন্ত) লুলুপতি অৱ— অৱলোপ
কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, স্তি— বিলোপ কৰ,
নাইকিয়া কৰ, লুপ্ত কৰ, দখল কৰ, অধিকাৰ কৰ,
নাশ কৰ, লুট কৰ।

লুপ্ত বিগ. (লুপ ক্ৰঃ) ১। ভঙা, ভাঙি পেলোৱা, ২।
আঘাত, নাশকৃত, ৩। অপহৃত, লুপ্তিত, ৪। ত্যক্ত,
পৰিত্যক্ত, অন্তৰ্হিত, ৫। উপেক্ষিত, ৬। অপ্রচলিত,
পূৰণি, অব্যৱহৃত, —পুং চুৰি কৰা, ধন-সম্পত্তি,
—প্রতিজ্ঞা বিশ্বাসঘাতক, প্রতিজ্ঞা-ভঙ্গকাৰী।

লুপ্তোপমা এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ। ইয়াত উপমাৰ কাৰণে
প্রয়োজনীয় চাৰিটা বস্তুৰ এটা বা একাধিক লুপ্ত হৈ
থাকে।

লুপ্ত লুপ্ত অৰ্দনে, অৰ্দনং বধঃ।

(ভা প চুৰা উ স লুপ্তি, লুপ্য়তি —তে) আঘাত
কৰ, বধ কৰ, যাতনা দে, বিৰুদ্ধ কৰ।

লুন্ধ জিণ. (লুভ ক্তঃ) লুভীয়া, লোলুপ, লোভী, জ্বাকাঙ্ক্ষী, —ক্তঃ পু. ব্যাধ, লম্পট, কামুক, —কঃ ১। ব্যাধ, চৰাই চিকাৰী, ২। লুভীয়া মানুহ, কামুক, লম্পট, ৩। এটা নক্ষত্র, 'ডগষ্টাৰ'।

লুভ গাৰ্খো (দিব্ধ প অ লুভ্যতি) ১। জ্বাকাঙ্ক্ষা কৰ, লোভ কৰ, আশা কৰ, হবিয়াস কৰ, ২। ব্যাকুল হ, বিপথে যা, (গিজন্ত) লোভয়তি —তে।

লুসিকা ক্ৰী. এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

লুল্ল রিমর্দনে (ভ্রা প স লোলতি) ১। বাগৰ, বাগৰি যা, ইফালে-সিফালে লৰচৰ কৰ, ২। লৰাই দি, আলোড়িত কৰ, ৩। হেঁচা মাৰ, চেপা মাৰ, —আ লাহু স্পৰ্শ কৰ, রি— ১। ইফাল-সিফাল কৰ, ২। বিশৃঙ্খল কৰ, আউল-জাউল কৰ।

লুলাপঃ, লুলায়ঃ মহ।

লুলিত (লুল ক্তঃ) ১। আশ্ৰয়লিত, ২। বিকীৰ্ণ, চাৰিওফালে সিঁচৰতি কৰা, ৩। ব্যাপ্ত, ৪। উন্মূলিত, ৫। খণ্ডিত, টুকুৰা-টুকুৰ কৰা, ৬। বিধবস্ত ধ্বংসপ্রাপ্ত, ৭। পৰিভ্রান্ত, ৮। মনোৰম, ধুনীয়া।

লুম্বতঃ পু. (কষ অভস বস্য লত্বম) মৃতলীয়া হাতী।

লুহ গাধো (ভ্রা প স লোহতি) লোভ কৰ, আশা কৰ, পাবলৈ ইচ্ছা কৰ।

লু ছিদি (ক্যা উ স লুনাতি, লুনীতে) ১। ছেদন কৰ, কাট, কাটি ডোখৰ ডোখৰ কৰ, ২। (ফুল) ছিঙ, চয়ন কৰ, শি ১।৫১; ৩। কাটি পেলা, নাশ কৰ, সম্পূৰ্ণৰূপে ধ্বংস কৰ।

লুতা ক্ৰী. মকৰ।

লুন বিণ. (লু ক্তঃ) ১। ছিঙি পেলোৱা (ফুল), কাটি পেলোৱা, ২। চয়ন কৰা, ৩। বিনষ্ট, ৪। দংশন কৰা, ৫। আঘাতপ্রাপ্ত, —নং ফিছা, নেজ, —নিঃ এবিধ শস্য, ছেদন।

লুমং ক্ৰী. নেজ, —ব্লিষঃ নেজত বিহ থকা, নেজেৰে দংশন কৰা কীট বা জন্তু। যেনে বৃষ্টিক।

লেখঃ পু. (লিখতে ইতি লিখ ঘঞ) ১। লিখনি, লেখা, নথি, দলিল, ২। দেৱতা. বিগ্রহ, —পত্ৰং পত্ৰিকা চিঠি, দলিল, নথিপত্ৰ, —হাবঃ —হাৰী (ন) ডাকোৱাল।

লেখকঃ পু. (লিখ পুণ) ১। লিখক, নকলনবীশ, ২। চিত্ৰশিল্পী, —দোষঃ, প্রমাদঃ নকলনবীশৰ ভুল।

লেখনং ক্ৰী. (লিখ পুণ) ১। লিখন, (কলমৰ) আঁচোৰ,

২। স্পৰ্শ, ৩। ভূজপত্ৰ, —নঃ (লিখা কলমৰ বাবে) 'নল বা খাগৰি, —নী ১। কলম, খাগৰি, 'লেখনী পুস্তিকা নাৰী পৰহস্তংগতা গতা।' ২। চামুচ। — সাধনং লিখা সবঞ্জাম, যেনে চিয়াহী, কলম, ভূজপত্ৰ, কাগজ ইত্যাদি।

লেখনিকঃ পু. ডাকোৱাল।

লেখা ক্ৰী. (লিখ অপ্ টাপ) ১। লিপি, ২। ৰেখা, পংক্তি, ৩। আঁচ, ৪। লিখনি, অঙ্কন, চিত্ৰাঙ্কন, ৫। কাঁচি জোন, ৬। আকৃতি, চিহ্ন, ৭। কাপোৰৰ আঁচল, ৮। চূড়া, চৰাইৰ মূৰৰ জঁ।

লেখ্য বিণ. (লিখ গ্যৎ) লিখনীয়, লিখনৰ যোগ্য। অঙ্কন কৰিব লগীয়া, অঙ্কনৰ যোগ্য, —খ্যং ১। লিখনি, চিঠিপত্ৰ, দলিল, নথি, পাণ্ডুলিপি, ২। শিল্পলিপি, তাম্ৰলিপি, তাম্ৰপত্ৰ, ৩। চিত্ৰ, —চূৰ্ণিকা কলম, তুলিকা, —পত্ৰং ১। চিঠি, দলিল, ২। ভূজপত্ৰ, তালপত্ৰ, —প্রসঙ্গঃ দলিল, নথি।

লেখং ক্ৰী. বিঠা, গুৰ লদা।

লেখং, —তঃ চকুলো।

লেপ্ গমনে (ভ্রা আ স লেপতে) ১। যা, গমন কৰ, ২। পূজা কৰ।

লেপঃ পু. (লিপ ঘঞ) ১। লেপন, প্রলেপ, মলম, ২। বেৰা লেপন, ৩। পিণ্ড দানৰ পিচত হাতত অথবা পাত্ৰত লাগি থকাখিনি পিণ্ডৰ ওপৰত লিপি দিয়া কাৰ্য্য, ৪। দাগ, কলঙ্ক, দোষ, ৫। নৈতিক অপবিত্ৰতা, পাপ, ৬। আহাৰ, —কৰঃ ৰাজমিস্ত্ৰী, বেৰা লিপা মানুহ, —ভাগী (ন) ভূক্ (জ) পিণ্ডৰ 'লেপ' ভোগ কৰাৰ যোগ্য, মনু ৩।২১৬

লেপকঃ পু. ৰাজমিস্ত্ৰী, লিপা মানুহ।

লেপনং ক্ৰী. ১। প্রলেপ, প্রসাধন, শৰীৰত সনা বা ঘঁহা বস্তু, মলম, ২। বেৰা লিপা সামগ্ৰী, বোকা, চুণ, গোবৰ আদি, ৩। মাংস, —নঃ ধূপ-ধূনা।

লেপ্যং ক্ৰী. ১। লেপনীয়, লিপাৰ যোগ্য বস্তু, ২। সাঁচ, আঁহি, —স্ত্ৰী. সুগন্ধি তেলাদিৰে আবৃত তিৰোতা।

লেপ্যময়ী পুতলা।

লেপায়মানা ক্ৰী. অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন।

লেয়ঃ পু. সিংহ ৰাশি।

লেনিহানঃ পু. ১। সাপ, ২। শিৱ, —না (তান্ত্ৰিক) হাতৰ মুদ্রা।

লেশঃ পূ. (লিশ ঘঞ) ১। অকণমান, কণিকা, কণা, ২। সময়ৰ পৰিমাণ বিশেষ, ৩। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত গুণক দোষৰূপে আৰু দোষক গুণৰূপে দেখুৱা হয়।

লেশ্যা স্ত্রী. পোহৰ, জ্যোতি।

লেটুঃ (লিশ্ ৱাহলকাৎ তুন) মাটিৰ লদা, —ব্লঃ —ভেদনঃ মাটিৰ লদা ভঙা হাতুৰি।

লেসিকঃ পূ. হাতীত উঠা মানুহ।

লেহঃ পূ. (লিহ ঘঞ) ১। চেলেকা বা চেলেকি খোৱা, ২। সোৱাদ লোৱা কাৰ্য্য, ৩। আহাৰ, খাদ্য, ৪। বস।

লেহনং স্ত্রী. (লিহ লুট) জিভাৰে বস গ্ৰহণ, চেলেকা, চেলেকি খোৱা, জিভাৰে সোৱাদ লোৱা।

লেহিনঃ পূ. সুৱগা।

লেহাং স্ত্রী. (লিহ গ্যৎ) চেলেকি খাব লগীয়া, —হ্যং ১।

চেলেকি খোৱা বস্তু, বস, ২। আহাৰ, ৩। অমৃত।

লৈঙ্গিক বিগ. ১। লিঙ্গ বা চিহ্ন সম্বন্ধীয়, ২। অনুমান কৰি লোৱা। অনুমিত, —কঃ ভাস্কৰ, শিল্পী।

লোক ক) দীপ্তৌ (চুৰা উ অ লোকয়তি —তে) ১। উজ্জ্বল হ, পোহৰ হ, দীপ্তিমান হ, ২। চা, দৰ্শন কৰ, ৩। জানি ল, বোধ কৰ, ৪। কথা ক।

খ) ঙ্গে (ভা আ স লোকতে) চা, দৰ্শন কৰ, অৱলোকন কৰ।

লোকঃ পূ. (লোকাতে ইতি লোক ঘঞ) ১। ভুলোক, ইহলোক, মৰ্তলোক, পৃথিৱী। তিনি লোক : স্বৰ্গ, মৰ্তা আৰু পাতাল। সপ্তলোক : ভূ, ভূঃ, স্বঃ, মহঃ, জনঃ, তপঃ, সত্যম (ব্ৰহ্মলোক)। এই সাতখন পৃথিৱীৰ ওপৰৰ লোক। পৃথিৱীৰ তলৰ সাতখন হ'ল— অতল, বিতল, সতল, বসাতল, তলাতল, মহাতল আৰু পাতাল, ২। মানৱ জাতি, প্ৰজা, মানুহ, ৩। মানুহৰ সমষ্টি, গোষ্ঠী, ৪। ৰাজ্য, প্ৰান্ত, অঞ্চল, ৫। সাধাৰণ, সামাজিক ৰীতিনীতি, ৬। সৰ্বসাধাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা, ৭। বৈদিক যুগৰ পিচৰ, যেনে লৌকিক কাব্য শকুন্তলা, কাদম্বৰী আদি, ৮। দৃশ্য, ৯। সংখ্যা '৭' —চৰিত্ৰ সাধাৰণ ৰীতি-নীতি, আচাৰ, —জননী লক্ষ্মীদেৱী, —জিৎ—জ্যোষ্ঠঃ, বৃদ্ধ, —তত্ত্বং মানৱ-তত্ত্ব, মানৱ-জ্ঞান, —তত্ত্বং লোক ব্যৱহাৰ, —তুষাৰঃ কৰ্পূৰ, —ত্ৰয়ীঃ তিনি লোক-স্বৰ্গ, মৰ্তা, পাতাল, —দ্বাৰং স্বৰ্গৰ দুৱাৰ, —ধাতা (ঋ) শিৱ, —নাথঃ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ্বৰ, ৰজা, সম্ৰাট।

বৃদ্ধ, —নেতা শিৱ, —পঃ পালঃ ১। ৰাজ্য প্ৰশাসক। ৰাজ্যপাল, ২। আঠটা দিকপাল, —পতিঃ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু, ৰজা, সম্ৰাট, —পিতামহঃ ব্ৰহ্মা, —প্ৰকাশনঃ সূৰ্য্য, —প্ৰবাদঃ সাধাৰণ বাতৰি, উৰা-বাতৰি, জনশ্ৰুতি। —প্ৰসিদ্ধ জনাজাত, বিখ্যাত, —বক্ষুঃ —বাক্ষৰঃ সূৰ্য্য, —বাহ্য সমাজচ্যুত, একাকী, —মৰ্যাদা প্ৰচলিত ব্যৱস্থা, ৰীতি। —মাতৃ লক্ষ্মী —মার্গ প্ৰচলিত পদ্ধতি, —যাত্ৰা সামাজিক বিষয়, সাংসাৰিক অস্তিত্ব, ৰীতি-নীতি, জীৱন যাত্ৰা, —বক্ষঃ ৰজা, —বঞ্জনং মনোবঞ্জন, —লোচনং সূৰ্য্য, —ৱচনং, ৱাদঃ বাৰ্তা, জনশ্ৰুতি, উৰা-বাতৰি, —ৱিষ্টি জনসমাজ ভাল নোপোৱা, —ৱিধিঃ ১। প্ৰচলিত সমাজ ব্যৱস্থা। ২। লোকস্ৰষ্টা (ব্ৰহ্মা) —ৱিষ্টিত বিখ্যাত, —বৃত্তং লোকাচাৰ, সাধাৰণ কথাবতৰা, ফচহ কথা বা গল্প —বৃত্তান্তঃ, ব্যৱহাৰঃ, সমাজ ৰীতি, পদ্ধতি, প্ৰচলিত ব্যৱস্থা, লোকাচাৰ, —সংগ্ৰহঃ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড, মানৱ-কল্যাণ, —সাক্ষী (ন) ব্ৰহ্মা, অগ্নি, —সিদ্ধ ১। প্ৰচলিত ব্যৱস্থা, আচাৰ, ২। সৰ্বসাধাৰণে গ্ৰহণ কৰা, —স্থিতিঃ ১। জাগতিক অস্তিত্ব, ২। সাৰ্বজনীন নীতি বা আইন, —হাস্য সকলোৱে হাঁহা, সকলোৰে হাস্যস্পদ। —হিত সকলোৰে কাৰণে কল্যাণজনক।

লোকনং দৰ্শন, চোৱা কাৰ্য্য।

লোকংপুণ বিগ. পৃথিৱীব্যাপী, সৰ্বব্যাপী।

লোকাচাৰঃ প্ৰচলিত ৰীতি-নীতি।

লোকাতিশয়, —ধিক অসাধাৰণ।

লোকাত্মা (ন) পূ. বিশ্বাত্মা।

লোকাদিঃ পূ. ১। পৃথিৱীৰ আৰম্ভণি, ২। সৃষ্টিকৰ্তা।

লোকাধিপঃ, —ধিপতিঃ দেৱতা, ৰজা, সম্ৰাট।

লোকানুবাগঃ মানৱ জাতিৰ প্ৰতি অনুবাগ, দয়া, প্ৰেম। বিশ্বপ্ৰেম।

লোকাভুং অনালোক, পৰলোক।

লোকাপৱাদঃ ৰাজহুৱা কেলেঙ্কাৰী, ৰাজহুৱা নিম্পা।

লোকাভ্যুদয়ঃ ৰাজহুৱা কল্যাণ, জন-কল্যাণ।

লোকাৱতঃ —তিকঃ বস্তুবাদী, নাস্তিক।

লোকায়নঃ শ্ৰীনাৰায়ণ, বিষ্ণু।

লোকালোকঃ পূ. এখন পৌৰাণিক (কাল্পনিক) পৰ্বতৰ নাম। সসাগৰা পৃথিৱীক বেড়ি ৰখা এই পৰ্বতমাল্য

ভিতৰ ভাগত সূৰ্য্যৰ ৰশ্মি পৰাৰ কাৰণে লোক আৰু ইয়াৰ বাহিৰ ভাগত অলোক অৰ্থাৎ আন্ধাৰ। লোকৰ পৰা অলোকক পৃথক কৰাৰ বাবে ইয়াৰ নাম লোকালোক।

লোকেশঃ পূ. ১। ৰজা, সম্ৰাট, ২। ব্ৰহ্মা, ৩। পাৰা।

লোকেশ্বৰী স্ত্ৰী. স্বৰ্গবাসনা।

লোকোক্তিঃ ফকৰা-যোজনা, সাধাৰণ কথাবতৰা।

লোকোত্তৰ বিগ. অসাধাৰণ, অলৌকিক।

লোচ্ ক) ভাসি (চুৰা উ অ লোচয়তি -তে) ১। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, পোহৰা, ২। চা, দৰ্শন কৰ, ৩। কথা ক, ৪। বিবেচনা কৰ, ভাবি চা।

খ) ঈক্ষে (ভা আ স লোচতে) ১। চা, দৰ্শন কৰ, ২। ভাবি চা।

লোচং স্ত্ৰী. (লোচ অচ) অশ্রু, চকুপানী।

লোচকঃ পূ. (লোচ থুল) ১। চকুৰ মণি, ২। মাংসপিণ্ড, ৩। কাণৰ ফুল এবিধ, ৪। চাকিৰ আলাকু, ৫। অঞ্জন, ৬। ধনুৰ গুণ, ৭। তিৰোতাই কপালত পিন্ধা এবিধ অলঙ্কাৰ, ৮। সাপৰ মোট, ৯। কল গছ, ১০। কপালৰ কোঁচ, ১১। কোঁছখোৱা হাল।

লোচন স্ত্ৰী. ১। দৃষ্টি, দৃশ্য, দৰ্শন, ২। চকু, মে ১১০; —গোচৰঃ, পথঃ, মাৰ্গঃ দৃষ্টিগোচৰলৈ অহা বস্তু। চকুৰে ঢুকি পোৱা বস্তু। —হিতা নীলা হাইতাল।

লোচিকা স্ত্ৰী. আটা বা ময়দাৰে ঘিউত ভজা পিঠা বিশেষ, লুচি।

লোট্ উন্মাদে (ভা প অ লোটতি) পাগল হ, পগলা হ, পাগলামি কৰ।

লোঠঃ পূ. মাটিত বাগৰা।

লোড়্ উন্মাদে (ভা, প, অ লাড়োতি) মূৰ্খ হ, মূৰ্খালি কৰ, পগলা হ, পাগলামি কৰ।

লোড়নং স্ত্ৰী. আলোড়ন। কম্পন।

লোণাৰং, ৰঃ এবিধ খাৰ জাতীয় দ্ৰব্য। এবিধ নিমখ।

লোতং, লোত্রং (লু তন্ বা ত্ৰি) চুৰি কৰা ধন বা সম্পত্তি।

লোতঃ পূ. ১। চকুলো, অশ্রু, ২। চিহ্ন, চিন।

লোথঃ, লোথ্ৰঃ এবিধ ৰঙা ফুলৰ গছ, শি ৯। ৪৬।

লোপঃ পূ. (লুপ্ ভাৱে ঘঞ) ১। লোপ, হানি, নাশ, ২।

ত্যাগ, নাইকিয়া কৰা, অথচলন, ৩। উলঙ্ঘন, ৪। অভাৱ।

লোপনং স্ত্ৰী. উলঙ্ঘন, ত্যাগ, লোপ।

লোপা, লোপামুদ্রাঃ বিদৰ্ভৰাজৰ কন্যা, অগস্ত্যৰ পত্নী, অগস্ত্য মুনিয়ে এজনী পৰমা সুন্দৰী পত্নী লাভ কৰাৰ ইচ্ছাৰে বিভিন্ন জীৱ জন্তুৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট অংশসমূহ একগোট কৰি লোপমুদ্রাক তৈয়াৰ কৰে আৰু মনে মনে বিদৰ্ভৰাজৰ ঘৰত ৰাখেগৈ। লোপা ৰজাৰ ঘৰত ডাঙৰ-দীঘল হোৱাত অগস্ত্যই পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰে। লোপাই পতি অগস্ত্যক কয় যে অগস্ত্য প্ৰভূত সম্পত্তিৰ অধিকাৰী হোৱাৰ পিচতহে তাইৰ কাষ চাপিব পাৰিব। পিচত অগস্ত্যই দৈত্য ইন্দ্রাক পৰাভূত কৰি প্ৰভূত সম্পত্তিৰ অধিকাৰী হয় আৰু পত্নী লোপমুদ্রাক সন্তুষ্ট কৰে।

লোপাকঃ পাপকঃ, পাশঃ, পাশকঃ পূ. শিয়াল। —পাশিকা শিয়ালী।

লোপত্ৰং, পত্নী চুৰি কৰা ধন-সম্পত্তি।

লোভঃ পূ. (লুভ্ ঘঞ) লোভ, আকাঙ্ক্ষা, ইচ্ছা —ৱিৰহঃ নিৰ্লোভ।

লোভন বিগ. ১। প্ৰলোভন, ফুচলনি, ২। সোণ।

লোভী (ন) বিগ. (লোভ ইনিঃ) লুভীয়া, লোভযুক্ত লোলুপ।

লোভ্য বিগ. (লুভ্ যৎ) লোভনীয়, লোভজনক, —ভাঃ মণ্ডমাহ।

লোম (ন) স্ত্ৰী (লু মনিন্) ১। লোভ, ২। গাৰ চুলি। —কী (ন) চৰাই।

লোমং স্ত্ৰী. নেগুৰ, নেজ, —লী, ৰাজিঃ বুকুৰ নোম, —কৰ্ণঃ শহা পহ, —কীটঃ ওকলী, —কূপঃ, বস্ত্ৰ, ৱিৰৰং নোমৰ গাঁত, ছিদ্ৰ, —স্নং তপা মূৰ, —হৰ্ষ, —হৰ্ষণং শিয়ৰণ, —ৰোমহৰ্ষং নমুজ্জতি' স্বপ্ন. ৫ —হুং হাইতাল।

লোমপাদঃ পূ. অঙ্গ দেশৰ ৰজা, মহৰ্ষি স্বাশাশ্ব শহৰেক, ৰজা দশৰথৰ সখিয়েক।

লোমশ বিগ. (লোমন্ শঃ) অতি লোমী, শৰীৰত বেছি নোম থকা। —শঃ পূ. ১। ভেঁড়া, ২। এজন মূনি। এই মূনিজনাই তীৰ্থভ্ৰমণাভিলষী সভাতৃক যুধিষ্ঠিৰ সকলো তীৰ্থৰ বিষয়ে বিবৰি কৈছিল। —শা এক সুগন্ধি শিপা। কাউৰীৰ ঠেং।

লোমালিকা মাইকী/শিয়াল, শিয়ালী।

লোল বিগ. (লুড় ৱিহোড়নে অচ) ১। লৰি ৰঙা, কম্পমান, ২। চঞ্চল, অস্থিৰ, ৰ ৬। ৪১; ৩। কীৰ্ণ,

দূর্বল, ৪। আগ্রহী, ইচ্ছুক, আশাধারী। —লঃ তামস
মনু, —লা ১। জিভা, ২। লক্ষ্মী, ৩। চঞ্চলা স্ত্রী, ৪।
বিদ্যা, ৫। চৈধ্যটা বর্ণ থকা ছন্দ (বৃত্ত) এবিধ,
—জিহ্বা বিণ. লোলূপ, লুভীয়া, —লোল বিণ. অত্যন্ত
অস্থিৰ।

লোলক্ষিকা স্ত্রী. চঞ্চল চকুৰ স্ত্রী।

লোলকঃ পু সূৰ্য্য।

লোলূপ, —লুভ বিণ. লুভীয়া, অতি লোভী।

লোষ্ট সংহতো (ভ্রা আ স লোষ্টতে) দম কৰ, একগোট
কৰি দমাই ৰাখ, স্তপাকাৰ কৰ।

লোষ্টং —ষ্টঃ ক্ৰী. পু. মাটিৰ লদা, —ষ্টং মামৰ, —মঃ,
ভেদনঃ মাটিৰ লদা ভঙা হাতুৰি।

লোষ্টঃ মাটিৰ লদা।

লোহ বিণ. ১। লোহে তৈয়াৰী, তামেৰে তৈয়াৰী, ২।
ৰঙা, ৰঙা বৰণীয়া।

লোহং ক্ৰী. অগৰু।

লোহং, হঃ ক্ৰী. পু. ১। তাম, ২। লোহা, ৩। তীখা,
৪। যি কোনো ধাতু, ৫। সোণ, ৬। তেজ, ৰক্ত
(পু) ৰঙা ছাগলী। —কাত্তঃ চূষক, —কাৰঃ কমাৰ,
—কিট্টং মামৰ, —চূৰ্ণং লোৰ গুড়ি, মামৰ, —জং
কাঁহ, লোৰ গুড়ি, —জালং লোৰ জাল, বৰ্ম, আৰবণ,
—জিং হীৰা, —দ্বারী সূৰগা, —নালঃ লোৰ কাঁড়,
—পৃষ্ঠঃ ম'হ বগ, বিৰাটাকায় এবিধ বগলী, —প্ৰতিমা
১। লোৰ মূৰ্তি, ২। কমাৰৰ নিয়াৰি, —বদ্ধ লোহাৰে
বন্ধা, লোহা খটোৱা, —মুক্তিকা ৰঙা মুক্তা বিশেষ,
—ৰজঃ মামৰ —ৰাজকং ৰূপ, —ৰবং সোণ,
—শঙ্কুঃ লোৰ শলা, —শ্ৰেণ সূৰগা, —সঙ্কৰং ধাতুৰ
মিশ্ৰণ, তীখা, কাঁহ, তাম।

লোহল বিণ. (লোহ লা কঃ) ১। লোহাৰে তৈয়াৰী, ২।
অস্পষ্ট কথা বা মাত।

লোহিকা স্ত্রী. লোৰ পাত্ৰ, কলহ।

লোহিত বিণ. (কহু ইতন বস্য লঃ) ১। ৰঙা বৰণীয়া,
ৰঙা, মনু ৫।৬; ২। তামেৰে তৈয়াৰী, তাম্ৰ, —তং
ক্ৰী. ১। তাম, ২। তেজ, মনু ৮।২৮৪; ৩। কুঙ্কম,
৪। যুদ্ধ, ৫। ৰঙা চন্দন, ৬। অস্পষ্ট ৰামধেনু, ৭।
মাণিকা, পদ্মৰাগ মণি, —তঃ পু. ১। এখন নদ।
ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, ২। ৰঙা ৰং, ৩। মঙ্গল গ্ৰহ, ৪। সাপ,
৫। এবিধ, ৰঙা বৰণীয়া হৰিণ, ৬। এবিধ ৰঙা শালি

ধান, ৭। এখন সাগৰ, ৮। বৌ মাছ, ৯। মচুৰ দালি,
১০। —ক্লমঃ বক্তৃহানি, —গ্ৰীৱঃ অগ্নি, —চন্দনং
কুঙ্কম, —মুক্তিকা ৰঙা চকমাটি, —শতপত্ৰং ৰঙা
পদুম।

লোভিকং ক্ৰী. তাম, —কঃ মঙ্গল গ্ৰহ, ৰঙা শালিধান এবিধ।

লোহিতা স্ত্রী. ১। খঙত ৰঙা হোৱা স্ত্রী, ২। ৰঙা
পুনৰ্গৰা শাক।

লোহিতাক্ষঃ পু. (লোহিতে অক্ষিণী যস্য) ১। বিষ্ণু, ২।

কুলি চৰাই, ৩। ৰঙা ৰং, ৪। এবিধ সাপ।

লোহিতাক্ষঃ পু. মঙ্গল গ্ৰহ।

লোহিতায়ঃ (স) তাম ধাতু।

লোহিনী স্ত্রী. ৰঙা বৰণীয়া তিৰোতা।

লোহোত্তমং ক্ৰী. সোণ।

লৌকায়তিকঃ পু. নাট্যিকতাবাদী, চাৰ্বাকৰ অনুগামী,
বস্তবাদী।

লৌকিক বিণ. (লোকে বিদিতঃ হিতঃ ইতি ঠঞ)

১। লোকব্যৱহাৰসিদ্ধ। পাৰ্থিৱ, ২। সাধাৰণ, গ্ৰাম্য,
৩। দৈনন্দিন ব্যৱহাৰযোগ্য, প্ৰচলিত লোকাচাৰ
সম্বন্ধীয়, সাংসাৰিক, অপৰিত্ৰ, অনিত্য, মনু
৩।২৮২; —কং প্ৰচলিত লোকাচাৰ, —কাঃ
সৰ্বসাধাৰণ মানুহ।

লৌকিকতা শিষ্টাচাৰ, অনিত্যতা, লোকব্যৱহাৰসিদ্ধতা।

লৌকিকায়িঃ পু. অসংস্কৃত অগ্নি।

লৌক্য বিণ. লৌকিক, পাৰ্থিৱ, সাধাৰণ।

লৌড় উন্মাদে (ভ্রা প অ লৌড়তি) মুৰ্খ হ, মুৰ্খামি
কৰ, পাগল হ।

লৌল্যং ক্ৰী. ১। চঞ্চলতা, অস্থিৰতা, ২। লোভ,
আকাঙ্ক্ষা, অত্যন্ত লীলা।

লৌহ বিণ. (লোহ এৱ পচাদ্যচ) লোহে তৈয়াৰী, তাম্ৰ,
ধাতৱ, তাম বৰণীয়া, ৰঙা, —হঃ লো, —হা পাত্ৰ

বিশেষ। ডেগচি। —চাৰকঃ এখন নবকৰ নাম।

—জং মামৰ, —ভাণ্ডঃ লোৰ খুন্দনা, —ভুঃ
লৌহপাত্ৰ, ৰঙা চক, —মলং মামৰ। —শঙ্কুঃ এখন
নবককুণ্ড।

লৌহাশ্মা (ন) লৌহ পাত্ৰ বিশেষ।

লৌহায়স বিণ. লো বা তামেৰে তৈয়াৰী।

লৌহিত্যঃ পু. শিৱৰ ত্ৰিশূল।

লৌহিত্যঃ পু. এখন নদ। ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, ৪।৮১;

কালিকা পুৰাণৰ ৮৫ অধ্যায়ত এই নদৰ উৎপত্তিৰ বৰ্ণনা আছে। ২। সাগৰ।

ৱী, ৱী শিষি (ক্ৰ্যা প স ল্লিনাতি, ল্যিনাতি) যোগ কৰ,

সংযুক্ত কৰ, লগ কৰ, মিশ্ৰণ কৰ।

ৱী গতাম্ (ক্ৰ্যা প স ল্লিনাতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ওচৰ চাপ। ■

ৱ

ৱঃ ৱকাৰ। উনত্রিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ, আৰু 'য' বৰ্ণৰ চতুৰ্থ বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ পঞ্চম সূত্ৰৰ তৃতীয় বৰ্ণ। অন্তঃস্থবৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান দন্তোষ্ঠ। দন্ত্য ৱকাৰ বুলিও কোৱা হয়। (এইখিনিতে এটা কথা উল্লেখযোগ্য যে সংস্কৃতত 'ব' 'ৱ' দুটা সম্পূৰ্ণ পৃথক বৰ্ণ। অসমীয়া ভাষাত 'ৱ' আছে যদিও শব্দৰ আৰম্ভণিত 'ৱ' ব্যৱহাৰ নহয়, মাজত বা শেষতহে ব্যৱহাৰ হয়। ভাৰতীয় দুই এটা আঞ্চলিক ভাষাত (যেনে— বঙালী) 'ৱ' নাই। সংস্কৃতত আছে যদিও এনে বহু শব্দ আছে য'ত 'ব' আৰু 'ৱ' দুয়োটা ব্যৱহাৰ হয়।

ৱ অব্য ইবাৰ্থসূচক, ৱ ৪।৪২; 'ৱা' ও হয়।

ৱং ক্ৰী প্ৰচেতস, বৰুণ। —ৱঃ পু (ৱাতি গচ্ছতীতি বা গমনে কঃ) ১। বায়ু, ২। বৰুণ, ৩। বাহু ৪। সামুদ্রা, ৫। কল্যাণ, মঙ্গল, ৬। সাগৰ, ৭। বাঘ, ৮। পিন্ধা কাপোৰ, ৯। বাহু গ্ৰহ, ১০। বৰুণালয়, ১১। বস্ত্ৰ, গাওঁ, ১২। বন্দনা, ১৩। মন্ত্ৰণা, ১৪। ভেকুলী

ৱঃ (স্) সৰ্বনাম শব্দ। যুদ্ধ শব্দৰ দ্বিতীয়া, চতুৰ্থী আৰু ষষ্ঠী বিভক্তিৰ বহুবচনান্ত শব্দ। তোমালোকক, তোমালোকলৈ, তোমালোকৰ।

ৱংশঃ (ৱসতি উদগিৰতি পুৰুষান ৱন শব্দে শঃ) ১। পুত্ৰপৌত্ৰাদি বংশ, পৰিয়াল, গোত্ৰ, কুল 'স জাতো যেন জাতেন যাতি ৱংশঃ সমুন্নতিম্, হিতো। ২। বাঁহ, ৩। বাঁহী, ৪। নলী, ৫। দণ্ড, লাঠী, ৬। সমষ্টি, গোষ্ঠী, ৭। ঘৰৰ বাতাম, ৮। ৰাজহাঁড়, ৯। শাল গছ, ১০। পুত্ৰ, ভা ৯।২।১৭; ১১। কুঁহিয়াৰ —কং অগৰু, —কঃ ১। বাঁহপতীয়া মাছ, ২। কুঁহিয়াৰ, —কঠিনঃ বাঁহৰ ঝাৰণি —কৰ বংশবৃদ্ধিকাৰী, (—ৰঃ) পূৰ্বপুৰুষ। —কপূৰ্ব—লোচন, বাঁহৰ ভিতৰত থকা এবিধ এঠালেতীয়া পদাৰ্থ। —ক্ৰমঃ বংশ পৰম্পৰা, বংশবৃদ্ধি। —চৰিতং বংশৰ ইতিহাস। —চিন্তক কলাচাৰ্য্য, বংশজ্ঞ। —ছেস্তা বংশৰ অন্তিম পুৰুষ। —জ ১। বংশত জন্ম হোৱা, ২। অভিজাত

৩। বাঁহৰ বীজ। —নটী(ন) বহুৱা। —নাথঃ বংশৰ মূৰব্বী —পৰম্পৰা বংশানুক্ৰম। —পত্ৰং হাইতাল —পূৰ্বকং কুঁহিয়াৰৰ মূল। —ভোজ্য উত্তৰাধিকাৰী —লক্ষ্মীঃ পৰিয়ালৰ সৌভাগ্য —ৱিততিঃ ক্ৰী পৰিয়াল, বাঁহৰ ঝাৰণি। —শৰ্কৰা বাঁহৰ ভিতৰৰ মিঠা পদাৰ্থ। —শলাখা বীণাৰ তলৰ ফালে লগোৱা বাহৰ সৰু শলাক। —স্থিতিঃ বংশৰক্ষা।

ৱংশস্থূলিলং ক্ৰী বাৰ অক্ষৰ যুক্ত ছন্দ এবিধ।

ৱংশাঙ্গং, ৱংশাঙ্কবঃ ক্ৰী পু বাঁহৰ আগ। বাঁহৰ গজালি। ৱংশানুকীৰ্তনং, ৱংশানুক্ৰমঃ, ৱংশাৱলীঃ বংশ-পৰম্পৰা।

ৱংশিকা ক্ৰী ১। এবিধ বাঁহী, ২। অগৰু।

ৱংশী ক্ৰী (ৱংশঃ অচ ঙীষ) ১। বাঁহী, মূৰলী, ২। সিৰা, ধমনী, ৩। বাঁহৰ ভিতৰত থকা ৰস বিশেষ। ৪। এবিধ ওজন। —খৰঃ—খাৰী(ন) ১। শ্ৰীকৃষ্ণ, ২। বাঁহীবাদক।

ৱংশ্য বিণ্ (ৱংশে ভব ইতি যৎ) ১। সদবংশজাত, বংশোদ্ভৱ, ২। বাঁহ (ঘৰৰ মাৰলি) সম্বন্ধীয়, ৩। বংশ সম্বন্ধীয়। —শ্যঃ ১। উত্তৰাধিকাৰী, সতি-সম্ভতি, ২। পূৰ্বপুৰুষ ৩। পৰিয়ালৰ মানুহ, ৪। হাত বা ভৰিৰ হাড়, ৫। শিষ্য।

ৱক, ৱক্ কৌটিল্যে গতো (ভা আ অ স বক্ৰতে) ১। যা, গমন কৰ, ২। বেঁকা কৰ, বেঁকা হ।

ৱক্ৰ গতো (ভা আ অ বক্ৰতে) যা, গমন কৰ। আগুৱাই যা।

ৱক্ৰত্ব্য বিণ্ (ৱচ্ তৱ্য) ১। কুৎসিত, অধম, নীচ, ২। ক'ব লগীয়া, ভাষণ দিব লগীয়া, ৩। নিন্দনীয়, ৪। দায়ী, অধীন। —ৱ্যং ১। ভাষণ, কথা ২। বিদ্ধি মতবাদ, ৩। নিন্দা, গালি।

ৱক্ৰতা (ৱচ্ ত্ৱচ্) ১। যি বক্তৃতা দিব পাৰে। ভাষণ দাতা, বাকপটু, প্ৰবক্তা, ২। জ্ঞানী ব্যক্তি।

ৱক্ৰং ক্ৰী (ৱচ্ ত্ৱঃ) ১। মুখ, মুখমণ্ডল, ২। ঠোঁট, ৩। কাঁড় মুখ, ৪। কলহৰ মুখ, ৫। এবিধ পিন্ধা কাপোৰ,

৬। এবিধ ছন্দ। —খুঃ দাঁত; —জঃ ব্রাহ্মণ —তালং
মুখেৰে বজোৱা বাদ্যযন্ত্ৰ —বন্দ্যং মুখগহ্বৰ।
—পৰিস্পদঃ কথা, ভাষণ। —ভেদী(ন) তীক্ষ্ণ, জলা,
তিতা। —বাসঃ কমলা টোঙা —শোখনং ১। মুখ-
শুদ্ধি, ২। নেমু।

বক্র বিণ্ (ৱঞ্চ গতো বক) ১। বেঁকা, অকজ, ডাজলগা,
২। টেবেচীয়া, পৰোক্ষ, অস্পষ্ট, ৩। কেঁকোৰা (ঢলি)
৪। অসং, অসাধু, দুষ্ট, ক্ৰুৰ, হিংসাকুৰীয়া, ৫। দীঘল
ছন্দযুক্ত —ক্রং নদীৰ ভাজ, গ্ৰহৰ বক্রদৃষ্টি। —ক্রঃ
১। মঙ্গলগ্ৰহ, ২। শনিগ্ৰহ, ৩। কদ্ৰ, ত্ৰিপুৰাসুৰ
—কষ্টঃ বগৰী গছ। —কষ্টকঃ খদিৰ বৃক্ষ —খড়গঃ
মুখ বেঁকা ডাঙৰ দা, —চক্ষুঃ সোণ, —ভুগুঃ গণেশ।
—দৃষ্টি হিংসাকুৰীয়া, ঈৰ্ষাপৰায়ণ —দ্বংষ্ট্ৰঃ গাহৰি।
—নাসিকঃ ফেঁচা, —পুচ্ছঃ লাঙ্গুল, —বালমিঃ, কুকুৰ।
—ভণিতং শ্লেষোক্তি, —ভাৱঃ ক্ৰুৰতা, ছল —বন্ধু
বৰা, গাহৰি।

বক্রমঃ পু (অৱ ক্ৰম ভাৱে ঘঞ) পলায়ন।

বক্রয়ঃ পু দাম, দৰ।

বক্রোঙ্গঃ ৰাজহাঁহ।

বক্রি বিণ্ মিথ্যাবাদী, মিছলীয়া

বক্রিন্ বিণ্ ক্ৰুৰ, ঈৰ্ষাপৰায়ণ, (পু) জৈন বা বৌদ্ধ।

বক্রিমা(ন) পু ১। ক্ৰুৰতা, ঈৰ্ষা, ২। অস্পষ্টতা ৩। ধূর্তালি,
ছলনা, চাতুৰ্য্য।

বক্রোক্তিঃ ক্ৰী (বক্রা কুটিল উক্তিঃ) কাকুক্তিঃ।
কুটিলোক্তি, শ্লেষোক্তি। এজনে এটা অৰ্থ মনত লৈ
ব্যৱহাৰ কৰা এটা বাক্য আন এজনে যদি শ্লেষ বা
কাকুৰ সহায়ত আন এটা অৰ্থ বুজে তেনেহ'লে
তেনে উক্তিক বক্রোক্তি বোলা হয়।

বক্রোক্তিঃ, বক্রোক্তিকা স্মিত হাস্য। মিচিকিয়া হাহি।

বন্ধ বোষসংহতোঃ (ভা প স অ বন্ধতি) ১। ডাঙৰ হ,
বৃদ্ধি পা, ২। বলৱান হ, ৩। ক্ৰোধ কৰ, খং কৰ।
৪। একগোট কৰ, দ'ম কৰ।

বন্ধঃ(স) ক্ৰী (বন্ধ্ অসুন) বুকু, হৃদয়; পেট আৰু গলৰ
মাজৰ অংশ। —স্থলং বুকু।

বন্ধমং ক্ৰী বন্ধঃ।

বন্ধোজং ক্ৰী, —কহঃ, তিবোতাৰ স্তনযুগল।

বন্ধ বন্ধ্ গতো (ভা প স বন্ধতি, বন্ধতি) যা, গমন
কৰ, আগুৱাই যা।

বৰ্গলা, বৰ্গলামুখী ক্ৰী দশ মহাবিদ্যাৰ অন্তৰ্গত দুৰ্গাৰ
এটি ৰূপ। দশমহাবিদ্যা —কালী, তাৰা, ঘোড়ী,
ভূৱনেশ্বৰী, ভৈৰৱী, ছিন্নমস্তা, ধূমৱতী, বৈৰৱী,
মাতঙ্গী আৰু কমলা।

বৰ্গাহঃ পু অৱগাহন, পানীত বুৰ মৰা, স্নান।

বৰ্গঃ নদীৰ ভাজ।

বৰ্গা ক্ৰী ঘোঁৰাৰ জীনৰ ওপৰ ভাগ।

বৰ্গিল কাইট।

বৰ্গিঃ ১। কামীহাড়, ২। ঘৰৰ ঢাল, ৩। এবিধ
বাদ্যযন্ত্ৰ।

বৰ্গুঃ গঙ্গাৰ এটি শাখা, সোঁত, ধাৰা।

বৰ্গ, বৰ্জ্ খঞ্জ গতো (ভা প অ বৰ্জতি) ১। যা গমন
কৰ, ২। খোবাই যা, লেঙেৰা হ।

বৰ্জ্ ক্ৰী এবিধ ধাতু, বাং, সীহ, বগিতাম —জঃ কপাহ
—জাঃ বঙ্গদেশ আৰু তাৰ অধিবাসী। —জং সেন্দূৰ।
—নঃ বেঙেনা —শুষ্কজঃ কাঁহ। —সেনঃ বক ফুলৰ
গছ।

বৰ্গ (ভা, আ স অ বৰ্গতে) ১। যা, গমন কৰ, দৌৰি
যা, ২। আৰম্ভ কৰ, ৩। নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ,
৪। জয় কৰ।

বৰ্জ্ ৰাচি (অদা প দ্বিৰ বৰ্জি) ক, কথা ক। বৰ্ণনা কৰ,
ঘোষণা কৰ, এই ধাতুৰ প্ৰথম পুৰুষৰ বহু বচনৰ
ব্যৱহাৰ নাই। (নিজন্ত) বাচয়তি-তে, (সেনন্ত)
বিরক্ষতি। অনু- আকৌ ক, মুখস্থ মাত, নিল-
ব্যাখ্যা কৰ, বৰ্ণনা কৰ, মাত, আহ্বান কৰ। প্ৰতি-
উত্তৰ দে ক্লি- ব্যাখ্যা কৰ।

বৰ্জ্ ক্ৰী কথা, ভাষণ, —চঃ ভাটো, সূৰ্য্য, —চা ১।
কথা কোৱা চৰাই এবিধ, ২। এবিধ সুগন্ধি লিপা।
—কুঃ পু ব্ৰাহ্মণ।

বৰ্জ্ ক্ৰী শালিকী, ময়না চৰাই।

বৰ্জ্ ক্ৰী (বৰ্জ্ লুট) ১। কথা, বাক্য, ভাষণ, ২।
পুনৰোক্তি, ৩। আবৃত্তি, ৪। আদেশ, আজ্ঞা, বিজ্ঞাপন,
৫। উপদেশ, দীক্ষা, ৬। ঘোষণা, ৭। পাঠ, মতবাদ,
বিধি, ৮। শব্দাৰ্থ, ৯। (ব্যাকৰণ) সংখ্যা যেনে—
একবচন, দ্বিবচন, বহুবচন, ১০। শুকান আলা।
—কৰ বিণ্ আজ্ঞাবাহী —কাৰী(ন) বাধ্য, —পটু
বাকপটু —ব্ৰিৰোষঃ গ্ৰন্থৰ পাঠবিৰোধ, পাঠান্তৰ
—বৰ্জ্ বাবন্ধৰ ঘোষণা —ব্ৰিৰোষঃ, অজ্ঞানত্ব।

রচনীয়া বিণ ক'ব লগীয়া, —স্নং নিন্দা, ভৎসনা, কি

৯।৬৫; —তা লোকাপবাদ, জনপ্রবাদ, জনশ্রুতি।

রচনোপক্রমঃ পূ বাকাবস্ত। কথার আৰম্ভণি।

রচবঃ পূ কুকুৰা চৰাই, ঠগ, প্ররঞ্চক।

রচলুঃ শত্রু।

রচসাংপতিঃ পূ বৃহস্পতি গ্রহ, দেৱগুরু বৃহস্পতি।

রচস্বৰ বিণ আজ্ঞারহ, বাধা।

রচোগ্রহঃ পূ কাণ।

রজ্জ সংস্কৃতৌ গতৌ (ক) (ভ্রা প অ রজতি) যা, গমন
কৰ, ঘূৰি ফুৰ। (খ) (চুৰা উ স রাজয়তি-তে) ১। সজা,
সজ্জিত কৰ, পাখিৰে (কাঁড়) সজা, পাখি লগা।

রজ্জং —জ্জঃ ক্লী পূ (রজ্জ গতৌ বণ) ইন্দ্রৰ অস্ত্র বিশেষ,
বজ্জ। বজ্জস্বৰক বধ কৰাৰ কাৰণে মহৰ্ষি দধীচিৰ
শৰীৰৰ হাড়ৰে এই অস্ত্র তৈয়াৰ কৰা হৈছিল।
দৈত্যৰ নিধন আৰু বিশ্বৰ কল্যাণৰ বাবে মুনিজনৰ
এই ত্যাগ চিৰযুগমীয়া হৈ ব'ল। —জ্জঃ বগা কুশ
এবিধ। বিশ্বামিত্ৰৰ এজন পুত্ৰৰ নাম —জিৎ গৰুড়
—জ্জালা বজ্জৰ জুই, —জ্জিকঃ বজ্জকপালী নামৰ বুদ্ধ।
—জ্জুঃ ১। গৰুড়, ২। গণেশ, ৩। শগুন, ৪। মহ,
ডাহ, —দস্তঃ এন্দুৰ, গাহৰি। —ধৰঃ ১। ইন্দ্র, ২।
জৈন মুনি এগৰাকী —পাণিঃ ইন্দ্র —পুষ্পং তিল ফুল
—ৰদঃ গাহৰি।

রজ্জা ক্লী দুৰ্গা, গুড়চী।

রজ্জাকঃ সাপ।

রজ্জী(ন) ১। ইন্দ্র, ২। ৯।২৪; ২। বুদ্ধ।

রজ্জ্ গতৌ (ভ্রা প অ রজতি) ১। যা, গমন কৰ, গৈ
পা, ২। ঘূৰি ফুৰি থাক, ৩। মনে মনে যা। (নিজন্ত)
রজ্জয়তি-তে ঠগা, প্ররঞ্চিত কৰ, কাড়ি ল।

রজ্জকঃ ১। ঠগ, প্ররঞ্চক, ২। শিয়াল, ৩। পোহনীয়া
নেউল, ৪। চিকা, এন্দুৰ।

রজ্জনং—না ১। ঠগন, প্ররঞ্চনা, ২। ছল, চাতুৰ্য্য,
প্রতারণা, ৩। বিব্রম, ভ্রম, ৪। হানি, ক্ষতি। কু
৪।১০।

রজ্জিত বিণ (রজ্জ্ ক্ৰঃ) প্ররঞ্চিত, ঠগ খোৱা, প্রতাবিত

রজ্জুক বিণ ঠগ, প্ররঞ্চক, প্রতাবক।

রজ্জুলঃ পূ (রজ্জ্ গতৌ উল্ নুম) ১। অশোক গছ,
২। স্থলপদ্ম গছ, ৩। এবিধ চৰাই —ক্ৰমঃ অশোক
গছ। —প্রিয়ঃ বেতগছ।

রজ্জুলা ক্লী ১। প্রচুৰ গাখীৰ দিয়া গাই, ২। এখন নদী।
রট্ ক) রটনে (চুৰা, ভ্ৰা, উ, প স রটয়তি-তে
রটয়তি-তে, রটতি) ১। ক, কথা ক, ২। ভাগ
কৰ, (নিজৰ ভিতৰত) ভগাই ল।

খ) রেটে (ভ্ৰা, চুৰা প স বটতি, রটয়তি) ১। বেড়ি
ধৰ, ২। ঘেৰি ধৰ, ঘেৰি পেলা। ৩। উত্তৌ (ভ্ৰা প
স রটয়তি) ক, কথা ক,

রটঃ পূ (রটতি রেটয়তি মূলেন রট্ পচাদ্যচ) ১। বড়
গছ, বড় গছ, বনস্পতি। ২। কড়ি, ৩। (ঔষধৰ)
সৰু বড়ি, 'পিল'। ৪। গোলাকাৰ বস্তু, শূন্য, ৫।
এবিধ পিঠা বা লাড়ু, ৬। জৰি, ৰচি, —পত্ৰং এবিধ
তুলসী গছ। —রাসী(ন) যক্ষ।

রটকঃ এবিধ পিঠা বা লাড়ু।

রটৰঃ পূ ১। কুকুৰা, ২। ঢাৰি, পাটী, ৩। পাণ্ডৰি,
৪। চোৰ, ৫। মন্থন দণ্ড, ৬। এবিধ সুগন্ধি ঘাঁহ,
'চিত্ৰলেখা'।

রটাকৰঃ,—রটাকৰঃ পূ ৰছী, জৰী, ডোল।

রটিকঃ দবাখেলত পণ, বাজি, বন্ধক। —কা ১। বড়ি
'পিল', ২। দবাৰ গুটি।

রটী বড়ি, ডোল, জৰী

রটুঃ পূ (রট্ উঃ) ১। সৰু লৰা, ২। ব্ৰহ্মচাৰী, —কঃ
১। বালক, ২। ব্ৰহ্মচাৰী, ৩। ভৈৰৱ বিশেষ, বটুক
ভৈৰৱ। ৪। মূৰ্খ —কৰণং উপনয়ন।

রট্ হৌল্যো, হৌল্যং সামর্থ্যম্ (ভ্রা প অ রটতি) সমর্থ হ,
বলৱান হ, শক্তিমান হ, শকত হ।

রটৰ বিণ (রচ্ অৰঃ ঠচ্চাত্তাদেশঃ) দুট্ট, মন্দ, প্ররঞ্চক,
মূৰ্খ —ৰঃ ১। মূৰ্খ ব্যক্তি, ২। চিকিৎসক, ৩। পানীৰ
পাত্ৰ, ৪। নীচ লোক

রজ্জ্ রজ্জ্ বিভাগে রেটে (ক) (ভ্রা আ স রজতে) (খ)
(চুৰা উ স রজয়তি-তে) ১। ভাগ কৰ, বিভাগ কৰ,
ভগাই দি, ভগাই ল। ২। বেটন কৰ, বেড়ি বা ঘেৰি
ধৰ।

রজ্জ্জা ক্লী ১। মাইকী ঘোঁৰা, ঘুঁৰী, ২। ঘুঁৰীৰ ৰূপত
সূৰ্য্যৰ দ্বাৰা যমজ অশ্বিন্‌দ্বয়ক জন্ম দিয়া
অপ্সৰা অশ্বিনী, ৩। ভৃত্য, দাসী, ৪। বেশ্যা, ৫।
ব্রাহ্মণী। —মুখঃ ১। বড়বানল, ২। শিৱ।

রজ্জ্জয়িঃ,—নলঃ পানীৰ তলৰ জুই।

রজ্জী ক্লী ঘৰৰ মুখ।

ৱড়া ক্ৰী চাউল বা মাহৰ গুড়িৰে তৈয়াৰ কৰা লাড়ু, বড়া।
ৱদ্ৰু বিণ্ বৃহৎ, ডাঙৰ, ধকাণ্ড।

ৱণ্ শব্দে (ভা প স ৱণতি) শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা।
ৱণিক্(জ) ১। বেপাৰী, মহাজন, বেচা-কিনা ব্যৱসায়
কৰা ব্যক্তি। ২। তুলা ৰাশি। —কৰ্ম, —ক্ৰিয়াঃ বেপাৰ,
বেপাৰীৰ কাম। —পথঃ ৰাজপথ, বেপাৰ, দোকান,
তুলা ৰাশি। —বৃত্তি বেপাৰ কাৰ্য্য, বেপাৰীৰ জীৱিকা।
—সাৰ্থঃ দল বান্ধি যোৱা মানুহ বা গাড়ী।

ৱণিজঃ ১। বেপাৰী, ২। তুলা ৰাশি —কঃ মহাজন
ৱণিজ্যং, ৱণিজ্য, বেপাৰ।

ৱণ্টঃ, —ণ্টকঃ পু ১। ভাগ, অংশ, ২। কাঁচি বা দাৰ
নাল, ৩। অবিবাহিত, অবিয়ে, বলা।

ৱণ্টনং ভাগ ভাগকৰণ, বিভাজন।

ৱণ্টালঃ, ৱণ্টালঃ, ৱণ্টালঃ পু ১। বীৰে বীৰে যুদ্ধ। ২।
চাবল, চিঞাং, কোৰ, ৩। নাও।

ৱণ্টঃ পু (ৱণ্ট অচ) ১। বৰলা, ২। বাওনা, ৩। বিকলাঙ্গ,
৪। ভূতা, ৫। যাঠী, কাঁড়।

ৱণ্টৰঃ পু ১। বাঁহৰ গজালি আবৰি থকা পাতল আৱৰণ,
কোষ, ২। তাল গছৰ গজালি, পল্লব, ৩। গৰু-ছাগলী
বন্ধা পথা, ৪। কুকুৰ, ৫। কুকুৰৰ নেজ, ৬। মেঘ,
৭। তিৰোতাৰ পিয়াহ, স্তন।

ৱণ্ড বিণ্ (ৱন ডঃ) ১। হাত-ভৰি নথকা, পঙ্গু, ২। বৰলা,
৩। অণ্ডকোষ কাটি পেলোৱা, খাঁহি কৰা, —ণ্ডঃ ১।
লিঙ্গচ্ছদ নথকা পুৰুষ, ২। নেজ নথকা ঘাঁড়। —ণ্ডা
বেশ্যা

ৱণ্ডৰঃ ১। কপণ, ২। নপুংসক।

ৱণ্ অবা (ৱা ডতি) ১। নিচিনা, (সাম্যং) ৱা, যথা, তথা,
এৱ, এৱং আদি অৰ্থবোধক অব্যয়। ২। সমাসৰ
শেষত সাদৃশ্য, অথবা থকা অৰ্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ
হয়। যেনে— ধনৱং, ভগৱং এনেবিলাক বিশেষণ শব্দ
ব্যঞ্জনান্ত ‘এ’ শব্দৰ দৰে ৰূপ হয়।

ৱণ্ অবা খেদ, অনুকম্পা, সন্তোষ, বিস্ময়, আমন্ত্ৰণ আদি
অৰ্থব্যঞ্জক অব্যয় ৰূপে ব্যৱহাৰ হয় ‘ক ৱত
হৰিণকানাং’, শ ১।১০।

ৱণ্‌তংসঃ (অৱতংসঃ) পু (অৱ তসি অচ) কাণত পিন্ধা
অলঙ্কাৰ, কাণফুল, মূৰৰ কিৰীটি, গীত ২।

ৱণ্‌তঃ পু এজন মূনি।

ৱণ্‌তঃ পু ১। দেৱনদী, ২। আলিবাট, ৩। চকুৰ বেমাৰ।

ৱণ্‌তাকা ক্ৰী ১। গৰ্ভপাত হোৱা ক্ৰী বা গাই গৰু, ২। বন্ধা
তিৰোতা।

ৱণ্‌তং ক্ৰী বুকু —সঃ পু ১। পোৱালি। জন্তুৰ পোৱালি,
কু ১।২; গৰু পোৱালি ২। পুত্ৰ, শিশু ল’ৰা,
মৰমৰ সম্বোধনত বৎস। হে বাচা! ৩। এটা বছৰ
৪। এখন দেশ বা ৰাজ্য। —সা মাইকী গৰু
পোৱালি, শিশু কন্যা। —কাম শিশুপ্ৰেমী, শিশুপ্ৰাণ,
—কামা পোৱালি আকলুৱা গাই। —নাভঃ এবিধ গছ,
এবিধ মাৰাত্মক বিহ। —পালঃ ক্ৰী বৃক্ষ, বলৰাম।
—শালা গোহালি।

ৱণ্‌তসকঃ পু ১। সৰু পোৱালি, ২। এবিধ গছ, ৩। হীৰাকচ।

ৱণ্‌ততৰঃ ১। গাখীৰ খাবলৈ এৰোৱা পোৱালি, পিয়ন
ছাৰা ২। দমৰা গৰু —বী চেউৰী, কাঢ়লী, গৰু
পোৱালি।

ৱণ্‌তসৰঃ ১। এটা বছৰ, ২। বিষু।

ৱণ্‌তসৰাস্তকঃ পু ফাগুন মাহ। (বা চ’ত মাহ)।

ৱণ্‌তসল বিণ্ (বৎস লচ) ১। স্নেহলীল, মৰমিয়াল, ২।
শিশুপ্ৰেমী (শব্দৰ শেষত), যেনে— প্ৰজাৱৎসল,
প্ৰজাক ভাল পোৱা, দীনৱৎসল দুখীয়াক ভাল
পোৱা। —লং মৰম, চেনেহ —লঃ ঘাঁহ জুলি থকা
জুই। —লা পোৱালি আকলুৱা গাই।

ৱণ্‌তসিমা(ন) পু ল’ৰালি, যুৱাৱস্থা, শিশু কাল।

ৱণ্‌তসয়িঃ গৰখীয়া।

ৱণ্‌তসাদনঃ পু কুকুৰনেচীয়া বাঘ।

ৱণ্‌ত ক ৱাচি (ভা প স বদতি) ১। ক, কথা ক, ২। ঘোষণা
কৰ, ভাষণ দি, জনা, ৩। মাত, নামেৰে মাত,
৪। চিঞৰি ক, চিঞৰ, ৫। কষ্ট কৰ, শ্রম কৰ।
(গিজন্ত) বাদয়তি-তে, (সনন্ত) বিবদিস্যতি।

খ) বাক্‌ সন্দেহযোগেঃ (চুৰা উ সৰ বাদয়তি-তে) ১। ক,
কথা, জনা, ২। বাৰ্তা দি।

গ) নৃত্যভিৱাদযোগেঃ (ভা আ স ৱদতে) ১। বন্দনা
কৰ, স্তুতি কৰ, অভিৱাদন কৰ, নমস্কাৰ কৰ,
২। শ্রদ্ধা জ্ঞাপন কৰ, পূজা কৰ, প্ৰশংসা কৰ। অনু-
১। অনুবাদ কৰ, অনুকৰণ কৰ, ২। প্ৰতিধ্বনি কৰ,
পুনৰাবৃত্তি কৰ। অপ- অপবাদ কৰ, নিন্দা কৰ,
গালি পাব, অস্তি— অভিৱাদন কৰ, নমস্কাৰ কৰ,
কুচুলা, ছল কৰ, পৰি— অপবাদ কৰ, নিন্দা কৰ,
প্ৰ- বিবেচনা কৰ, মাত, কথা কৰ, প্ৰতি—

প্রতিবাদ কৰ, উত্তৰ দি, ৱি—বিবাদ কৰ, কাঁজিয়া কৰ, বিৰোধ কৰ, ৱিপ্র—কাঁজিয়া কৰ, বিবাদ কৰ, ৱিসং—বিসংবাদী হ, অসংলগ্ন কথা ক। অসঙ্গত হ। সং—সংবাদ কৰ, সংবাদ দি, আলাপ কৰ, কথা পাত, আলোচনা কৰ, সংগ্রা—চিঞৰি ক, চিঞৰ, ডাঙৰকৈ ক।

ৱদ বিণ (ৱদ পচাদাচ) বক্তা।

ৱদনং ক্লী (ৱদ কৰণে ল্যুট) ১। মুখ, ২। মুখমণ্ডল, ৩। আকাৰ, গঠন, আকৃতি, ৪। সমুখৰ অংশ।

ৱদনাসৰঃ পু অধৰ মধু। মুখৰ মৌ। লাল, লেলাউটি।

ৱদন্তী ক্লী (ৱদ বিচ ভীষ) কথা, বচন, ভাষণ, বক্তৃতা।

ৱদালঃ পু ১। চাকনৈয়া, ২। চেপেটা (চিতল বা বৰালি) মাছ।

ৱদাৱদ বিণ ১। বক্তা, ভাষণদাতা, ২। কথকী

ৱদান্য বিণ (ৱদ আনাঃ) ভূৰিদাতা, বহুপ্রদ, মুক্তহস্তে দান কৰোঁতা।

ৱদি অব্য কৃষ্ণপক্ষত।

ৱদ্য বিণ (ৱদ গ্যৎ) ১। কোৱাৰ যোগ্য, ক'ব লগীয়া, ২। কৃষ্ণ (পক্ষ) —দ্যৎ বক্ৰী, বচন।

ৱধঃ পু (হন অপ) ১। হতা, নিধন, প্ৰাণীৰ প্ৰাণ নাশ-কৰণ। মাৰণ, ২। আঘাত, ৩। পক্ষাঘাত, ৪। অস্ত্ৰধান, ৫। (অন্ধ) পূৰণ —কৰ্মাধিকাৰী জন্মদ, চাউডাং —জীৱী(নে) ১। ব্যাধ, ২। কচাই, —দণ্ডঃ ১। প্ৰাণদণ্ড, ২। শাৰীৰিক দণ্ড বিধান। —ভুমিঃ,—স্থলীঃ বধ্যস্থান, কচাইখানা। —স্তম্ভঃ ফাঁচি কাঠ।

ৱধকঃ পু ১। চাউডাং, জন্মদ। ২। ঘাতক, আততায়ী।

ৱধত্ৰং ক্লী হত্যা কৰা অস্ত্ৰ বিশেষ।

ৱধাজকং মাৰাত্মক বিহ এবিধ।

ৱধাৰ্হ বিণ প্ৰাণদণ্ডৰ যোগ্য, বধ্যযোগ্য, বধ্য।

ৱধিত্ৰং ক্লী ১। কামদেব, ২। কামুকতা,

ৱধী(নে) হত্যাকাৰী, যৌন সুখৰ বাসনা।

ৱধুঃ,—ৱধুকা ১। বোৱাৰী, পুত্ৰবধু। ২। গাভৰু নাৰী।

ৱধুঃ ক্লী (বধাতীতি বক্ত উঃ) ১। বোৱাৰী, পুত্ৰবধু, ২। পত্নী,

৩। কইনা, ৪। নাৰী, তিৰোতা, ক্লী ৫। (বয়সত সৰু)

বিবাহিতা ক্লী, ৬। মাইকী পশু। যেনে— ছাগৱধু,

মৃগৱধু। —গৃহপ্ৰৱেশঃ পতিৰ ঘৰত কইনাৰ প্ৰথম

প্ৰৱেশ। —জনঃ জীয়াৰী-বোৱাৰী, —পক্ষঃ কইনা পক্ষ

—ৱদ্বং জোৰোণত (বিয়াত) কইনাই পিছা কাপোৰ।

ৱধুটীঃ ১। গাভৰু তিৰোতা, ২। বোৱাৰী, 'বোটি'।

ৱধ্য বিণ ১। হত্যাৰ যোগ্য, হত্যা কৰিব লগীয়া,

নিধনযোগ্য, ২। শাৰীৰিক দণ্ডেৰে দণ্ডনীয়। —ধ্যঃ

১। বধ্যযোগ্য পশু (যেনে— বলিৰ পঠা) ২। শত্ৰু।

—পটহঃ ফাঁচী দিয়াৰ সময়ত বজোৱা দবা বা ঢোল

—পালঃ কাৰাগাৰৰ অধ্যক্ষ। —মালা ফাঁচি দিবলৈ

ওলোৱা অপৰাধীৰ গলত দিয়া ফুলৰ মালা।

ৱধ্য ক্লী হত্যা, বধ্য, নিধন।

ৱদ্বং ক্লী ১। চামৰাৰ পেটি, ২। সীহ।

ৱন্ ক) সম্ভক্তিৰূপেঃ (ভ্ৰা প স ৱনতি) সম্ভক্তিঃ

সেৱনম। ১। পূজা কৰ, শ্ৰদ্ধা কৰ, সেৱা কৰ,

২। সহায় কৰ, ৩। শব্দ কৰ, ৪। ব্যস্ত থাক,

নিযুক্ত থাক, কোনো কামত লাগি থাক।

খ) যাচে (তেনা আ দ্বিক ৱনোতি, ৱনুতে) ১। খোজ,

খুজি ল, ভিক্ষা কৰ, প্ৰাৰ্থনা কৰ, অনুৰোধ কৰ

২। জয় কৰ, অধিকাৰ কৰ।

গ) উপকৃতি শ্ৰদ্ধাঘাতশব্দেঃ (ভ্ৰা প, চুৰা উ।

ৱনতি, ৱনয়তি-তে) ১। উপকাৰ কৰ, সহায় কৰ,

২। আঘাত কৰ, ক্ষতি কৰ, ৩। শব্দ কৰ, ৪

বিশ্বাস কৰ।

ৱনং ক্লী ক্লী (ৱনতীতি ৱন্ পচাদাচ) ১। গছ-গছনিৰে

পূৰ্ণ বৃহৎ ভূমি খণ্ড, বননি, জঙ্গল। মনু ৮।৩৫৬

২। পদুমেৰে পৰিপূৰ্ণ স্থান বা পুখুৰী, ৩। বাসস্থান,

৪। নিজৰা, ৫। পানী, ৬। কাঠ, ৭। বিশেষ্য পদৰ

আগত 'বনৰীয়া' অৰ্থ বুজাবলৈ, যেনে— ৱন বৰাহঃ,

ৱনপুংপং —কণা জঙ্গলী জনকীয়া বা জালুক।

—কদলী বনৰীয়া কল। —কৰী(নে), কুঞ্জৰঃ, গজঃ,

বনৰীয়া হাতী। —কুৰুটঃ বনৰীয়া মুগী —গৰঃ

বনগাই। —গহনং বনৰ গভীৰাঞ্চল। —গুণ্ডঃ

চোৰাংচোৱা। —গোচৰঃ বনবাসী, ব্যাধ। (বং)

অগৰু। —জ্যোৎস্না এবিধ মালতী ফুল। —চৰঃ ১।

বনবাসী, খৰিকটীয়া মানুহ, ২। বনৰীয়া জন্তু, ৩।

পৌৰাণিক আঠঠোঙীয়া জন্তু 'শৰভ' —চৰ্ঘা বনত

বাস বা ভ্ৰমণ। —জঃ ১। হাতী, ২। বনৰীয়া এবিধ

সূগন্ধি ঘাঁহ। —জা আদা। —দঃ মেঘ —দাহঃ

বনজুই —ধাৰা শাৰী শাৰী গছ ধকা পথ। —ধেনু

মাইকী বনগাই। —পাংগুলঃ ব্যাধ —পাৰ্শ্ব বননি।

—প্ৰৱেশঃ সন্ন্যাসী জীৱনত প্ৰৱেশ, বানপ্ৰস্থ ব্ৰাহ্মণ

গৃহণ। —প্ৰিয়ঃ কুলি চৰাই —বৰ্হিণঃ বনৰীয়া ম'ৰা চৰাই। —মক্ষিকা ডাঁহ। —মালা বনৰীয়া ফুলৰ মালা; শ্ৰীকৃষ্ণৰ কণ্ঠমালা, ব ৯।৫১; —মালী(ন) শ্ৰীকৃষ্ণ। —মালিনী দ্বাৰকা নগৰী —মৃতঃ মেঘ। —মোচা বন কল। —ৰাজঃ সিংহ। —ৰপহং পদুম ফুল। —লক্ষ্মীঃ ১। বনৰ সৌন্দৰ্য্য। বনশোভা, ২। কল গছ। —ৰত্নিঃ হতাশনঃ বনজুই। —ৰাসঃ বনত বাস, অঘৰী, জীৱন, গিৰিবাসী —ব্ৰীহীঃ জঙ্গলী ধান। —শোভনং পদুম —স্বা(ন) ১। শিয়াল, ২। বাঘ, ৩। জহামাল। —সঙ্কটঃ মচৰ মাহ। —সদ, সংৰাদী(ন) বনবাসী —সৰোজিনী জঙ্গলী কপাহ। —স্বঃ ১। পহ, ২। সন্ধ্যাসী —স্বা বড় গছ। —স্বক্ বনমালা।

বনৰঃ বানৰঃ চাওক।

বনম্পতিঃ পু (বনস্য পতিঃ) ১। ফুল নথকা প্ৰকাণ্ড গছ, মনু ১।৪৭; ২। গছ, ৩। বড় গছ।

বনধুঃ শহাপহ।

বনায়িঃ বনজুই।

বনাজঃ বনৰীয়া ছাগলী।

বনান্তঃ বননি, বনৰ অভ্যন্তৰ, বনৰ প্ৰান্ত দেশ।

বনান্তৰং অন্য বননি। আন এখন বন, বনৰ অভ্যন্তৰ।

বনায়ুঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম —জঃ সেই ৰাজ্যৰ ঘোঁৰা।

বনাৰিষ্টা জঙ্গলী হালধি।

বনালিকা সূৰ্য্যমুখী ফুল।

বনাপ্ৰমঃ বনবাস, বানপ্ৰস্থাপ্ৰম।

বনাপ্ৰয়ঃ বনবাসী, টোৰা কাউৰী

বনাহিবঃ পু গাহৰি।

বনিঃ পু অগ্নি, ইচ্ছা, অভিলাষ, —ত (বন ক্ৰঃ) যাচিত, সেরিত। —কা সক বন, —তা নাৰী, তিবোতা, ব ২।১৯; পত্নী, মনোৰমা স্ত্ৰী, মাইকী পত্নী। —বিশ্ব নাৰী-বিদ্বেশী।

বনিস্থ বিণ্ যাচক, ভিখাৰী।

বনীঃ বননি।

বনী(ন) বানপ্ৰস্থী —কঃ যাচক, ভিক্ষাৰী, খোজনীয়া।

বনীপকঃ,—স্বকঃ ভিখাৰী।

বনেকুম্ভা স্ত্ৰী এবিধ গছ। কৰঞ্জ বৃক্ষ।

বনেকবঃ বনচৰ, গিৰিবাসী, খৰিকটীয়া।

বনেক্যঃ এবিধ কমলা টেঙা।

বনৌকাঃ (স) বিণ্ (বনমেৰ ওকঃ গৃহং যস্য) বনবাসী, (প) বান্দৰ।

বন্দকঃ প্ৰশংসাকাৰী, বন্দনাকাৰী।

বন্দকা,—বন্দা স্ত্ৰী ১। গছৰ ওপৰত হোৱা গছ। স্বঘুমলা, ২। ভিখাৰী তিবোতা।

বন্দথঃ স্তুতিকাৰক, চাৰণ।

বন্দনং স্ত্ৰী (বন্দ কৰণে ন্যুট) ১। প্ৰণাম, নমস্কাৰ ২।

গুরুক বন্দনা, সেৱা, ভৰি ছুই কৰা প্ৰণাম। —না পূজা, সেৱা, প্ৰশংসা, —নী মৃতসঞ্জীৱনী ঔষধ বিশেষ। —মালা তোৰণমালা।

বন্দনীয় বন্দনাৰ যোগ্য, পূজনীয়।

বন্দাক বিণ্ প্ৰাক্ষাপূৰ্ণ, প্ৰশংসনীয়, শাস্ত, ভদ্ৰ, সভা।

বন্দী(ন) পু ১। স্তুতিপাঠক, চাৰণ। ২। বন্দী, কাৰাবদ্ধ অপৰাধী। —পালঃ কাৰাধ্যক্ষ।

বন্দ্য বিণ্ (বন্দ যৎ) বন্দনীয়। 'অদ্য প্ৰভৃতি ন কেৱলম্ অনিন্দ্যো বন্দ্যোহপি। হৰ্ষচৰিত ৫ম উ। প্ৰশংসনীয়।

বন্দ্যং স্ত্ৰী কল্যাণ, মঙ্গল, —স্ত্ৰঃ পূজাৰী, উপাসক।

বন্দ্য বিণ্ (বন যৎ) ১। বনৰীয়া, জঙ্গলী। ২। বন সম্বন্ধীয়। —ন্যৎ বনত হোৱা ফল ফুলাদি। —ন্যঃ বনৰীয়া প্ৰাণী, জন্তু। —ন্যা স্ত্ৰী ১। বানপানী, ২। বিৰাট বননি। অটব্য জঙ্গল।

বপঃ পু ভাগী, অংশীদাৰ।

বপ্ মৃণ্ডতন্তুবীজোপ্তোঃ (ভা উ শ বপতি-তে) ১। মূৰ খুৰা, মৃণ্ডন কৰ, চুলি-ডাঢ়ি খুৰা, ২। সিঁচ, বীজ সিঁচ, গুটি সিঁচ, ৩। দলি মাৰি পেলা, নিষ্কেপ কৰ, পেলা, ৪। তাঁত ব, কাপোৰ ব, (গিজন্ত) বাপয়তি-তে। মাটিত গুটি সিঁচ, গছৰ পুলি পোত। নি- পিতৃপুৰুষলৈ পিতৃপৰ্ণ কৰ। নিস্- দান দি, পিতৃদান দি, তৰ্ণণ কৰ। প্ৰতি- গুটি সিঁচ। পুলি পোত। মুক্তা খচিত কৰ।

বপঃ,—বপনং পু (বপ ঘঃ) মৃণ্ডন।

বপনী স্ত্ৰী ১। নাপিতশালা, ২। তাঁতশালা।

বপা স্ত্ৰী (বপ অঙ্ টাপ) ১। চৰি, মেদ ২। ছিৰ, ৩। উইব হুকলু।

বপিলঃ পু পিতা, বাপেক।

বপু(স) স্ত্ৰী ১। শৰীৰ, দেহ, ব ২।৪৭; ২। আকাৰ, আকৃতি, ৩। প্ৰকৃতি, ৪। সৌন্দৰ্য্য —ধৰ সূন্দৰ, ধনীয়া —স্বৰূপঃ শৰীৰৰ বস, সত। —ইয়া কাৰীৰাজৰ কন্যা। জন্মেজয়ৰ পত্নী, বজা নামৰ অপ্সৰা।

ৰপ্তা(ঋ) পু (ৰপতি বীজমিতি ৰপ তৃচ) ১। জনক, পিতা ২। গুটি সিঁচোতা ৩। কবি।

ৰপ্ৰং,-প্ৰঃ ক্ৰী পু (ৰপ্ ৰণ) ১। দুৰ্গ। দুৰ্গৰ চাৰিওফালে থকা গড়খায়ে, ২। পাহাৰৰ বা পৰ্বতৰ ঢাল, ৩। পৰ্বত, ৪। হাতী বা যাঁড়ে খুন্দিয়াই ক্ৰীড়া কৰা মাটিৰ দ'ম বা স্তম্ভ। ৫। নদীৰ পাৰ, ৬। ঘৰৰ ভেঁটি, ৭। নগৰ তোৰণ, ৮। পথাৰ, ৯। ৰেণু ১০। নট —ক্ৰিয়া, —ক্ৰীড়া নদীৰ পাৰত অথবা মাটিৰ পাহাৰত খুন্দিয়াই হাতী অথবা যাঁড়গৰুৱে কৰা খেলা। 'ৰপ্ৰক্ৰীড়া পৰিণতগজ', মে ২।

ৰপ্ৰিঃ ১। পথাৰ ২। সাগৰ। —প্ৰী সৰু পাহাৰ, ৰত্ন গতাম্ (ভা প, স বভতি) যা, গমন কৰ, চল ৰম্ অব্য (উ অ ম) শিৱ পুৰাণমতে মুখেৰে কৰা বাদ্য। উঅম। শিৱৰ প্ৰণৱ স্বৰূপ ৰম শব্দ।

ৰম উদিগৰি (ভা প স ৰমতি) ১। বাঁতিয়া, পেটৰ পৰা মুখেৰে উলিয়াই পেলা, ২। বাহিৰ কৰ, উলিয়া, মে ২০; ৩। দলিয়াই পেলা, ৪। প্ৰত্যাখান কৰ।

ৰমঃ পু বমি। বহিঃকৰণ।

ৰমধুঃ ১। বমি, ২। হাতীয়ে পৰেৰে পানী বাহিৰলৈ উলিওৱা কাৰ্য্য।

ৰমনং ১। বাঁতিওয়া, ২। বহিঃকৰণ, ৩। বাঁম কৰোৱা ঔষধ, ৪। তৰ্পণ, পিণ্ডদান। —নঃ ভাং —নী জোঁক।

ৰমনীয়া ক্ৰী মাধি।

ৰমিঃ পু (ৰম্ ইন) ১। বমিকাৰক ঔষধ, ২। অগ্নি, ৩। ঠগ, প্ৰৱক্ষক ৪। অসুস্থতা, বমি বমি ভাব।

ৰমী ক্ৰী বাঁতি।

ৰম্ভঃ পু বাঁহ।

ৰম্ভঃ,- ক্ৰী উই পৰুৱা —কুটং উই হাফলু।

ৰম গতাম্ (ভা আ স ৰয়তে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

ৰমং সৰ্বনাম শব্দ। অস্মদ শব্দৰ ১মা বহুবচন আমি।

ৰমঃ(স) ক্ৰী ৰয়তে ইতি ৰয় অসুন) ১। বয়স, বাল্যাদি যি কোনো কাল, ৰ ২।৪৭; ২। যৌৱন। 'শৈশৱেহভাস্কৰিয়ানাং যৌৱনে ৰিষয়েষিণাম। বাৰ্দ্ধক্যে মুনিবৃত্তিনাং যোগেনাস্তে তনুত্য়জাম। ৰ ১স। ৩। চৰাই, ৪। কাউৰী, ৫। গুড়টী, ৬। সৰু ইলাচি, ৭। আমলখী।

ৰয়ঃ পৰিণতি, বৃদ্ধত্ব।

ৰয়স্কৰ বিণ্ স্বাস্থ্যকৰ।

ৰয়স্থ য়বক, —স্থা ১। বয়সজ্ঞ নবী, যুৱতী, ২। আমলখী,

৩। শিলিখা, ৪। সোম লতা, ৫। শিমলু, ৬। মাহুৰ চকু।

ৰয়স্যঃ পু (ৰয়সা তুল্যঃ) একে বয়সৰ সমসাময়িক বন্ধু। বান্ধৱ। —স্যা সখী, বান্ধৱী।

ৰয়ুনং ক্ৰী (অজ্ গতো উনণ কিং অজেবীভাৱঃ) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, বোধ শক্তি, ২। মন্দিৰ।

ৰয়োধাঃ(স) পু ১। যুৱা, ২। অন্ন।

ৰয়োধজং ক্ৰী সীহ ধাতু।

ৰব্ ঈক্সে (চুৰা উ স ৰবয়তি-তে) পাবলৈ বিচাৰ, বিচাৰি ল, বাছি ল। 'কন্যা ৰবয়তে ৰূপং মাতা ৱিত্তং পিতা শ্ৰুতং'।

ৰব বিণ (ব্ অং) ১। শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট, ২। অত্যন্ত ধনীয়া ৩। এইটোতকৈ ভাল, —ৰবং অব্য এইটোতকৈ ভাল, অনাৰ্যসঙ্গমাদ্ ৰবং ৰিৰোধোহপি', কি ১।৮ —ৰবং ক্ৰী ১। কুঙ্কম, ২। ছাল, চৰ্ম, ৩। শিঃ ৪। আদা —ৰবঃ ১। বাছি লোৱা কাৰ্য্য, ২। নিৰ্বাচন ৩। আশীৰ্বাদ, বৰ, ৪। উপহাৰ, পুৰস্কাৰ, ৫। আশ ইচ্ছা, ৬। বৰ, দৰা, পতি, ৭। কন্যা প্ৰাৰ্থী ৮। যোতুক, কন্যাপণ, ৯। জোঁৱাই ১০। লম্পট কামুক। ১১। ময়না চৰাই —ক্ৰতুঃ ইন্দ্ৰ —চন্দনং সৰল গছ। —তনুঃ ক্ৰী সুন্দৰী তিৰোতা —তম্ভুঃ এজন মুনি। —ত্বচঃ নিম গছ —দ বিণ বৰদাতা —দা বৰদাত্ৰী, কুমাৰী কন্যা —দক্ষিণা কন্যাৰ পিতাকে বৰক দিয়া ধন বা উপহাৰ —ক্ৰমঃ অগৰু গছ —নিশ্চয়ঃ দৰা নিৰ্বাচন। —পক্ষঃ দৰাপক্ষ —প্ৰদা লোপামুদ্রা —প্ৰস্থানং বৰক লৈ যাত্ৰা। —ফলঃ নাৰিকল গছ। —বাহ্লিকং কুঙ্কম —যুৱতিঃ ধনীয়া তিৰোতা —ৰুচিঃ ৰজা বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাৰ 'নৱৰত্ন'ৰ এজন কবি বৈয়াকৰণিক কিছুমান পণ্ডিতে বৰৰুচি আৰু বাৰ্তিকাকাৰ কাতায়ন একেজন বুলি কব খোজে। —ৰংসলা কন্যাৰ মাক দৰাৰ শাহুৱেক। —ৰণং সোণ —ৰণিনী ১। ধনীয়া ক্ৰী, ২। হালধি, ৩। আলতা, ৪। দেৱী লক্ষ্মী, ৫। দেৱী দুৰ্গা, ৬। দেৱী সৰস্বতী, ৭। প্ৰিয়ঙ্ লতা —শ্ৰক বৰমালা।

ৰবকং ক্ৰী ১। নাৱৰ চৈ, ২। গামোচা, ৩। সাধাৰণ কাপোৰ —কঃ পু ১। এবিধ জঙ্গলী মাহ, ২। বৰদান, আশীৰ্বাদ, অনুগ্ৰহ, ৩। পিঙ্গা কাপোৰ, দীঘল চোলা।

বটং ক্লী কুন্দফল। —টঃ ১। মতা রাজহাঁহ, ২। এবিধ শস্য, ৩। ববল, —টী, —টী রাজহংসী, এবিধ কীট বা পোক, ববল।
 ববণং ক্লী (বু ভাৱে লুট) ১। কন্যা বা দৰাক ববণ। বাছি লোৱা, অনুৰোধ, ২। ঘেৰি বখা, ৩। আৱৰণ, —নঃ ১। দুৰ্গ, প্ৰাচীৰ, ২। দলং, সেতু, ৩। বৰুণ বৃক্ষ।
 ববণ্ডঃ পু ১। সমূহ, গোষ্ঠী, ২। মুখৰ শালমন, ব্ৰণ। ৩। ঘৰৰ বাৰান্দা, ৪। চোলাৰ জেপ। —কঃ ১। মাটিৰ টিপ, ২। হাতীৰ পিঠিত লগোৱা আসন, ৩। বেৰা, প্ৰাচীৰ।
 ববণ্ডা ক্লী ১। ছুৰী, ডেগাৰ, ২। ময়না চৰাই, ৩। চাকিৰ শলিতা, —লুঃ এৰাগছ।
 ববত্ৰী ক্লী ১। চামৰাৰ পেটী, ২। ঘোঁৰা বা হাতীৰ পিঠিত জিন বন্ধা পেটী।
 ববদাচতুৰ্থীঃ মাঘ মাহৰ শুক্লা চতুৰ্থী, গৌৰী পূজা।
 ববলঃ পু ক্লী ববল। —লা হংসী —লী হংসী, মাইকী ববল।
 বৰা (বু অপ টপ) ১। এবিধ আতৰ, ২। হালধি, ৩। ত্ৰিফলা (আমলখী, শিলিখা আৰু ভোমোৰা গুটি) ৪। গুড়ুচী।
 বৰাক বিণ (বু যাকম) ১। বেচেৰা, দুখীয়া, নিছলা, অসুখী, দুৰ্ভগীয়া, ২। যুদ্ধ —কঃ শিৱ, যুদ্ধ।
 বৰাঙ্গং ক্লী ১। মূৰ, ২। গুহ্যদেশ, ৩। যোনি, ৪। শৰীৰৰ শ্ৰেষ্ঠাংশ। —ঙ্গঃ হাতী, বিষ্ণু —ঙ্গী হালধি।
 বৰাঙ্গনা ক্লী উৎকৃষ্ট, মনোৰম শৰীৰৰ ক্লী, মনোৰমা ক্লী।
 বৰাটঃ পু ১। কড়ি, ২। বচি, ডোল। —কঃ ১। কড়ি, ২। পদুমৰ বীজকোষ, ৩। বচি, ডোল।
 বৰাণঃ পু ইন্দ্র।
 বৰাণসী, ব্ৰাহ্মণসী ক্লী কান্দী।
 বৰাবকং হীৰা।
 বৰালঃ,—লকঃ লং, লবঙ্গ।
 বৰাবোহা মনোৰমা ক্লী।
 বৰালিঃ পু চন্দ্র। —লিকা দুৰ্গা।
 বৰালিঃ ঢৰীয়া কাপোৰ।
 বৰাসনং ডাঙৰ আসন, উচ্চ আসন —নঃ লম্পট, কামুক।
 বৰাসিঃ পু অল্পধাৰী, খণ্ডগধাৰী।
 বৰাহঃ পু (বৰাণ আহন্তি ইতি ব্ৰহ্ম হনু ডঃ) ১। বৰা, গাহবি, শূকৰ, ২। ঘঁৰিয়াল, মকৰ, ৩। বৰাৰ দৰে

সৈন্য সজ্জা, বৰাবাহ, ৪। বিষ্ণুৰ বৰাহ অৱতাৰ, ৫। এবিধ জোখ বা ওজন, ৬। বৰাহমিহিৰ নামৰ প্ৰখ্যাত জ্যোতিষী, ৭। বৰাহ পুৰাণ —কল্পঃ এবিধ খাদ্য নিষ্প, বৰাই ভাল পায়। —কণঃ এবিধ কাঁড় —কৰ্ণিকা এবিধ শস্ত্ৰ, বাণ। —কল্পঃ বৰাহব্ৰতাবৰ কাল। —মিহিৰঃ বিষ্ণুমানিত্যৰ ৰাজসভাৰ নৱব্ৰতৰ ভিতৰৰ এজন প্ৰখ্যাত জ্যোতিষী পণ্ডিত। এৱেঁই বৃহৎসংহিতা ৰচনা কৰে। —শৃঙ্গ শিৱ।
 বৰিৱসিত বিণ (বস্ কাচ্ ক্ৰঃ) উৎসিত, পূজিত, সেৱিত।
 বৰিৱস্যা ক্লী শুশ্ৰূষা, পূজা, উপাসনা।
 বৰিষ্ঠ বিণ (বৰ ইষ্ঠন) ১। শ্ৰেষ্ঠতম, উৎকৃষ্ট, ২। সৰ্ব বৃহৎ —ষ্ঠং ক্লী ১। তাম, ২। জলকীয়া বা জালুক। —ষ্ঠঃ ১। এজন দৈতা, ২। এজন মনুষ পুত্ৰ। ৩। কমলা টেঙাৰ গছ, ৪। এবিধ কুকুৰা জাতীয় চৰাই।
 বৰী ক্লী ১। সূৰ্য্যপত্নী ছায়া, ২। শতমূল লতা।
 বৰীমান(স) বিণ দুটাৰ ভিতৰত এটা ডাঙৰ, শ্ৰেষ্ঠতৰ।
 বৰীমান পু ১। বিষ্ণুজাদি সাতাইশটা (জ্যোতিষ শাস্ত্ৰৰ) যোগৰ দ্বাদশ যোগ। এই যোগত জন্ম হোৱা সন্তান সকলো দিশতে শ্ৰেষ্ঠ হয়। ২। পুলহৰ পুত্ৰ।
 বৰীৱৰ্দ্ধঃ, বৰীৱৰ্দ্ধঃ, বাঁড় গৰু।
 বৰীযুঃ পু কামদেৱ।
 বৰকটঃ এবিধ শ্ৰেষ্ঠ জাতি।
 বৰকড়ঃ পু এবিধ নীচ জাতি।
 বৰকণঃ পু (বু উনন) ১। বৰুণ দেৱতা, পানীৰ অধিপতী দেৱতা, ২। এজন আদিতা, পশ্চিম দিকপাল, গী ১০।২৯; ৩। সাগৰ, ৪। আকাশ মণ্ডল। —পাশঃ হাজৰ। —লোকঃ বৰুণ লোক, পানী।
 বৰকণাভ্যাজা সুৰা, মদ।
 বৰকণানী বৰুণ পত্নী।
 বৰকল্পং ক্লী উত্তৰীয়। আলোৱান, দীঘল চোলা।
 বৰকথং ক্লী (বু ব্ৰণে উথন) ১। খুন্দা খোৱাৰ পৰা বচাবৰ কাৰণে ৰথ বা বাহনৰ চমিওফালে থকা কাঠ বা লোৰ বেৰ, ২। বৰ্ম, কবচ, ৩। ঢাল, ৪। গোষ্ঠী, সমষ্টি, ৫। ঘৰ। —থঃ ১। কুলি চৰাই, ২। কাল, সময়। —থী (ন) ১। বৰ্মধাৰী, ২। লেৰ বা কাঠৰ বেৰ থকা যান, ৩। বন্ধক, আশ্ৰয়তা, ৪। বধী, ৫। ৰথ। —থী ক্লী সৈন্য বাহিনী, ৰ ১২।৫০।

বৰ্ণণ্য বিণ (বৃ এণ্যঃ) ১। প্রধান, মুখ্য, ভাষ্টি ১।৪;
শ্রেষ্ঠ। ২। বৰণীয়, পূজনীয়, শ্ৰদ্ধেয়, কু ৭।৯০;
—ণ্যং কুঙ্কম। —ণ্যঃ ১। পিতৃবসকলৰ এজন, ২।

ভৃগুৰ এজন পুত্র ৩। মহাদেৱ।

বৰ্ণেশ্বী ক্ৰী গোড় দেশ।

বৰ্ণেশ্বৰঃ পু মহাদেৱ।

বৰ্ণোটিং মৰুবক (বৃক্ষ) ফুল।

বৰ্ণোলঃ পু বৰল।

বৰ্ণকৰঃ পু (বৃক্ আদানে অৰঃ) ভেঁড়া বা ছাগলীৰ
পোৱালি। —কৰ্ণকৰঃ ছাগলী বন্ধা পখা।

বৰ্ণকৰাটঃ ১। কটাক্ষ, ২। কেৰাহিকৈ চোৱা, ৩। তিৰোতাৰ
বুকুত (স্তনত) প্ৰেমিকৰ নখাঘাতৰ চিন।

বৰ্ণকুটঃ শলখা, 'বন্ট'।

বৰ্ণকঃ পু (বৃজ্যতে বৃজী বৰ্জনে শ্বঞ) ১। একে জাতীয়
মানুহৰ গোষ্ঠী, সমষ্টি, ২। দল, পক্ষ, ৩। বিশেষ্য পদৰ
শেষত গোষ্ঠী অৰ্থত, যেনে মনুষ্যবৰ্ণ, ব্ৰাহ্মণবৰ্ণ,
ক্ষত্ৰিয়বৰ্ণ, ৪। ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ বৰ্ণ, যেনে ক বৰ্ণ, প
বৰ্ণ, ৫। কোনো পুথিৰ বিশেষকৈ ঋকবেদৰ অধ্যায়,
বিভাগ, পৰিচ্ছেদ, ৬। অঙ্ক বা ক্লামিতিৰ বৰ্ণ, ৭। শক্তি,
বল। —পদং, মূলং (অঙ্ক) বৰ্ণ মূল

বৰ্ণনা ক্ৰী (অঙ্ক) পূৰণ।

বৰ্ণশঃ অব্য শ্ৰেণী বা গোষ্ঠী অনুসৰি।

বৰ্ণীয় বিণ গোষ্ঠী বা শ্ৰেণী সম্পৰ্কীয়। —য়ঃ একে
শ্ৰেণীৰ লগৰীয়া বন্ধু।

বৰ্ণোত্তমঃ ১। বৰ্ণৰ পঞ্চম (অনুনাসিক) বৰ্ণ পাঁচটা,
২। মেঘ, কৰ্কট, তুলা আৰু মকৰ ৰাশিৰ প্ৰথমংশ।

বৰ্ণ্য বিণ একে গোষ্ঠীৰ, একে শ্ৰেণীৰ, সন্নিহিত। —ৰ্য্যঃ
পাঠ্য বন্ধু, সমগোষ্ঠী।

বৰ্চ দীপ্তো (ভা আ অ বৰ্চতে) উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ,
আলোকিত হ।

বৰ্চঃ (স) ক্ৰী (বৰ্চ অসুন) ১। কপ, সৌন্দৰ্য্য, ২। শক্তি,
তেজ, দীপ্তি, উজ্জ্বলতা, ৩। আকাৰ, গঠন, ৪।
বিষ্ঠা।

বৰ্চন্ধঃ পু ১। উজ্জ্বলতা, দীপ্তি, ২। বিষ্ঠা, মল। —গ্ৰহঃ
কোষ্ঠকাঠিন্য, শৌচ কচা।

বৰ্চশ্বী (ন) বিণ সাহসী, বলৱান, তেজস্বী, উজ্জ্বল,
দীপ্তিমান।

বৰ্চাঃ (স) পু চন্দ্ৰৰ পুত্ৰ।

বৰ্জঃ পু (বৃজ্ অপ) ত্যাগ, বৰ্জন।

বৰ্জনঃ ক্ৰী (বৃজ্ লুট) ১। ত্যাগ, ২। হিংসা, মাৰণ,
হত্যা, ৩। বাজকৰণ, বহিষ্কৰণ।

বৰ্জিত বিণ (বৃজ্ ক্ৰ) পৰিত্যক্ত, বহিষ্কৃত।

বৰ্জ্য, বৰ্জনীয় বিণ (বৃজ্ ন্যং অনীয়ৰ্) বৰ্জনযোগ্য,
পৰিত্যাগ কৰিব লগীয়া।

বৰ্ণ বৰ্ণে (চুৰা উ স বৰ্ণয়তি—তে) ১। বং কৰ, বং লগা,
২। বৰ্ণনা কৰ, লিখ, উল্লেখ কৰ, ৩। প্ৰশংসা কৰ,
৪। বিস্তাৰ কৰ, বৃদ্ধি কৰ, ৫। উজ্জ্বল কৰ, পোহৰ
কৰ। উপ— বৰ্ণনা কৰ। নিস্— নিবীক্ষণ কৰ,
ভালকৈ চা, মন দি চা।

বৰ্ণং ক্ৰী ১। বং, ২। কুঙ্কম, ৩। ৰঙীন আতৰ বিশেষ।

—ৰ্ণঃ পু (ত্ৰিযতে ইতি বৃ ণঃ ণিৎ) ১। জাতি, গোষ্ঠী,
সম্প্ৰদায়। চাৰিটা প্ৰধান বৰ্ণ— যেনে ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়,
বৈশ্য, শূদ্ৰ, ২। আখৰ, ৩। বং, গাৰ বং, গঠন,
আকৃতি, সৌন্দৰ্য্য, ৪। গৌৰৱ, যশস্যা, ৫।
প্ৰশংসা, স্তুতি, ৬। ভূষা, ভূষণ, ৭। দীঘল চোলা,
উত্তৰীয়, আলোৱান, ৮। হাতীৰ পিঠিত বন্ধা জীন,
৯। গুণ, ধৰ্ম, স্বভাৱ, ১০। ধৰ্ম পালন। —কৰিঃ
কুবেৰ পুত্ৰ। —কুপিকা চিয়াঁহীৰ দোৱাত। —ক্ৰমঃ

১। জাতি বা গোষ্ঠীৰ অনুক্ৰম, ২। আখৰৰ
অনুক্ৰম। অৰ্থাৎ অৰ পৰা আৰম্ভ কৰি হ লৈকে।

—চাৰকঃ বং কৰা মানুহ। —জ্যেষ্ঠঃ ব্ৰাহ্মণ।

—তুলিঃ, তুলিকা, তুলীঃ বং ব্ৰাচ, কলম, পেন্সিল।

—দাত্ৰী হালধি, —দুতঃ লিপি, চিঠি। —ধৰ্মঃ এটা

জাতিৰ কৰিব লগীয়া কাম, ধৰ্ম। —পাতঃ আখৰৰ

ক্ৰতি বা বিচ্যুতি। —পুষ্পং অমৰহ ফুল। —প্ৰকৰ্ষঃ

বঙৰ উৎকৰ্ষতা। —প্ৰসাদনং ক্ৰী অগৰু। —মাতৃকা

দেৱী সৰস্বতী। —বৰ্জিঃ বং কৰা তুলিকা।

—ব্লিপৰ্যয়ঃ বৰ্ণ বা আখৰৰ সালসলনি। —ব্লিপাসিনী

হালধি। —ব্লিপোপকঃ ১। চোৰ, ডকাইত, ২। আখৰ

চোৰ, অৰ্থাৎ আন এজনে লিখা ৰচনা (কাব্যাদি)

নিজে লিখা বুলি কোৱা ব্যক্তি। —শিক্ষা অক্ষৰ

জ্ঞান। —সংযোগঃ একে বৰ্ণৰ ভিতৰত হোৱা

বিবাহ। —সঙ্কৰঃ ১। অসংগত বিবাহ, ২। বিভিন্ন

বঙৰ মিশ্ৰণ।

বৰ্ণকং—কঃ ক্ৰী পু ১। চিত্ৰ, ২। চাৰণ, ৩। চিত্ৰত
লগোৱা বং, ৪। গাত ঘঁহা বং, প্ৰলেপ, প্ৰসাধন,

৫। চন্দন কাঠ, ৬। অভিনেতাই পিন্ধা মুখা,
৭। তিৰোতাই গাত ঘঁহা সুগন্ধি মলম। —কঃ সেন্দূৰ,
হাইতাল, মুখা, চাৰণ। —কাঃ ১। মুখা, ২। ডাঙৰ
চোলা।

বৰ্ণনং —না ক্ৰী, ক্ৰী ১। ব্যাখ্যা, উল্লেখ, বৰ্ণনা, ২। বচনা,
৩। উক্তি, ৪। প্রশংসা, স্তুতি, ৫। গুণকীৰ্তন।

বৰ্ণনীয় বিণ উল্লেখনীয়, স্তুতিযোগ্য, প্রশংসনীয়।

বৰ্ণসিঃ পানী।

বৰ্ণটিঃ পু ১। শিল্পী, বং কৰা মানুহ, ২। গায়ক,
৩। ঘৈণীয়েকৰ আৰ্জোনত খাই থকা মতা।

বৰ্ণিকা ক্ৰী ১। মুখা, ২। বং, ৩। চিয়াহী, কলম,
পেন্সিল। —পৰিগ্রহঃ অভিনয়ৰ পাত্ৰৰ বেশ ধাৰণ।

বৰ্ণিত বিণ (বৰ্ণ ক্ৰঃ) স্তুতিযুক্ত, বিস্তাৰিত, উল্লেখিত।

বৰ্ণিনী ক্ৰী হালধি।

বৰ্ণী(ন) পু (বৰ্ণ ইনিঃ) ১। লিখক, গ্ৰন্থকাৰ, ২। চিত্ৰকৰ,
৩। ব্ৰহ্মচাৰী, কি ১।১।

বৰ্ণুঃ পু (বৃণ্ড নুঃ নিঃ) ১। এখন নদ, ২। এখন ৰাজ্যৰ
নাম।

বৰ্তঃ পু (সমাসৰ শেষত) থকা, বাস কৰা, বৃত্তি,
জীৱিকা অৰ্থত। কল্যাণবৰ্তঃ আৰ্য্যবৰ্তঃ।

বৰ্তক বিণ জীৱিত। —কং পিতল। —কঃ ১। এবিধ
চৰাই, বতা চৰাই, ২। ঘোঁৰাৰ নাল। —কা,—কী বতা
চৰাই।

বৰ্তজন্মা (ন) পু মেঘ।

বৰ্তনং ক্ৰী ১। জীৱন, ২। লিখা সৰঞ্জাম যেনে কাগজ
পেন্সিল আদি, ৩। কৰ্ম, ৪। জীৱিকা বৃত্তি, ৫।
ব্যৱসায়, ৬। স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ৭। বেতন, দৰমহা, মজুৰী,
৮। বেপাৰ-বাণিজ্য, ৯। পাল্লাৰ নাল। —নঃ বাওনা।
—নীঃ ১। আলিবাট, পথ, ২। জীৱিকা, ৩। গুড়ি
কৰা কাৰ্য্য, খুন্দনা, ৪। শলা।

বৰ্তনিঃ পু ১। পূৰ্বপ্রাপ্ত, ২। স্তুতি, স্তোত্র, ৩। আলিবাট।

বৰ্তমানঃ পু (বৰ্ততে ইতি বৃং মুক) ১। বৰ্তমান চলি
থকা কাল, বা সময়, ২। থকা, জীয়াই থকা,
জীৱিত, সমসাময়িক, ৩। ঘৰণ, পাক ঘৰণ।

বৰ্তককঃ পু (বৃং বা উকঃ) ১। এখন নদী, ২।
কাউৰীৰ বাহ, ৩। চাকনিয়া, ৪। দূৰবী।

বৰ্তিঃ —কী ক্ৰী (বৃং ইন) ১। অঞ্জন, ২। প্ৰদীপ, চাকি,
৩। চাদৰৰ দহি, ৪। চাকিৰ শলিতা, ৫। ডোল, ৬।

শৰীৰত ঘঁহা অনুলেপন। —কঃ বতা চৰাই। —কাঃ
১। ৰং লগোৱা তুলিকা, ব্ৰাচ, ২। চাকিৰ শলিতা,
৩। ৰং, ৪। বতা চৰাই।

বৰ্জুল বিণ (বৃং উলচ) গোলাকাৰ বস্তু। —লং বৃত্ত।
—লঃ ১। মটৰ মাহ, ২। গোলক, বল।

বৰ্জ্য (ন) ক্ৰী (বৃং মনিং) ১। আলিবাট, মে ৩৯; ২।
মাৰ্গ, প্ৰচলিত পদ্ধতি, ৰীতি, গী ৩।২৩; ৩।
সুবিধা, কৰ্ম পদ্ধতি, ৪। চকুৰ পিৰটি, ৫। কাষ,
প্ৰান্ত, আঁচল। —পাতঃ পথভট্ট। —বৰ্জঃ চকুৰ
পিৰটিৰ বেমাৰ।

বৰ্জ্যনিঃ, —নী ক্ৰী পথ, আলিবাট।

বৰ্জ পূৰ্তিচ্ছিদোঃ (চৰা উ স বৰ্জয়তি - তে) ১। কাট, ছেদন
কৰ, ২। ভাগ কৰ, কাটি ভাগ কৰ, ৩। পূৰ্ণ কৰ।

বৰ্জং ক্ৰী সীহ। —ৰ্ধঃ ১। ছেদন, ২। বৃদ্ধি, ৩।
বিভাজন, —বৰ্জকঃ, কিঃ কাঠ মিত্ৰী। —কী এবিধ
বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি, বাটু জাতি।

বৰ্জনং ক্ৰী ছেদন, বৃদ্ধি, মনু ২।২৯; উন্নতি, উন্নয়ন,
উৎসাহ, উদ্দীপনা। —নঃ এটাৰ কাষেদি আৰু এটা
ওলোৱা দাঁত।

বৰ্জমান বিণ (বৃধ বৃদ্ধৌ শানচ) বৃদ্ধিশীল, উন্নতিশীল,
সদায় বাঢ়ি থকা। —নং ১। পাত্ৰ, পাত্ৰৰ ঢাকনী,
২। এবিধ তান্ত্ৰিক নক্সা, ৩। দক্ষিণ ফালে দুৱাৰ
নথকা ঘৰ। —নঃ পু ১। এড়া গছ, ২। সাঁথৰ, ৩।
বিষ্ণু, ৪। বঙ্গদেশৰ এখন জিলা। —মানকঃ এবিধ
পাত্ৰ, কাঁহী বা খাল, ঢাকনী।

বৰ্জাপনং ক্ৰী ১। (কেচুৱাৰ) নাড়ীছেদন, ২। জন্ম দিনৰ
উৎসৱ, ৩। উৎসৱ বা পৰ্ব।

বৰ্জিত বিণ (বৃধ ক্ৰ) ছিন্ন, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত, উন্নত, পৰিপূৰ্ণ,
মনু ৩।২২৪।

বৰ্জিষু (বৃধ ইষুচ) বৰ্জনশীল, ভটি ৫।১ উন্নত,
উন্নতিশীল।

বৰ্জং ক্ৰী ১। পেটা বা ৰচি, ২। চামৰা, চৰ্ম, ৩। সীহ।

বৰ্জিকা ক্ৰী ছালৰ ৰচি।

বৰ্জ(স) ক্ৰী (বৃ অসুন পূড়াগমঃ) ১। কপ, সৌন্দৰ্য্য, ২।
জোত।

বৰ্জ(ন) ক্ৰী (বৃ মনিং) ১। দেহবৰ্জক কৰুচ, বৰ্জ, ব
৪।৫৬; ২। গৃহ ঘৰ, ৩। গছৰ ছাল। —ৰ্জা (পু)
বৰ্জিব নামৰ অন্তত, যেনে— ভাস্কৰ বৰ্জ, চন্দ্ৰ বৰ্জ।

ৱৰ্মি: পু এবিধ মাছ। বামী মাছ।

ৱৰ্মিত বিণ বমপিজা, সুৰক্ষিত (দেহ)।

ৱৰ্ম বিণ (বৰ্ যৎ ১। বাছি লোৱাৰ যোগ্য, বাছি লব লগীয়া, ২। শ্ৰেষ্ঠ, প্রধান, —ৰ্য্য: কামদেৱ, —ৰ্য্য: কন্যা, বৰ বাচি লোৱা কন্যা।

ৱৰ্মণী স্ত্রী ভোনভোনাই থকা মাখি, বৰ মাখি।

ৱৰ্মৰ বিণ ১। মুৰ্খ, ২। বোবা, খোনা, —ৰং ক্লী (বৃষ্ণচ) ১। পীত চন্দন, ২। সেম্পূৰ, ৩। গছৰ পৰা ওলোৱা সুগন্ধি এঠা এবিধ। —ৰং পু ১। অসভ্য জাতি, ২। মুৰ্খ, ৩। সমাজচ্যুত ব্যক্তি, পতিত, ৪। কেঁকোৰা চুলি। অস্ত্ৰযুদ্ধ। —কং এবিধ চন্দন।

ৱৰ্মবীক: পু ১। কেঁকোৰা চুলি, ২। তুলসী গছ ৩। এবিধ লতা।

ৱৰ্মবঃ পু এবিধ কাঁইটীয়া গছ, বাবলা গছ।

ৱৰ্মং,—ৰ্মঃ ক্লী, পু (ব্যৱহাৰে ইতি বৃষ সেচনে সং) ১। বৰষুণ, মে ৩৫; ২। সিঞ্চন, বৰ্ষণ, যেনে—শিলাবৰ্ষঃ, লাজ (চাউল বা আঁঠে) বৰ্ষঃ। ৩। শুক্ৰস্ৰাব, বীৰ্য্য নিঃসৰণ। ৪। ভূমণ্ডলৰ এটা অংশ যেনে—ভাৰতবৰ্ষঃ, ৫। মেঘ —কৰ্ম্মমেঘ। —কোষঃ ১। এটা মাহ। ২। জ্যোতিষী —পৰ্বতঃ পৃথিৱীৰ ভাগবিলাকক বিযুক্ত কৰা পৰ্বতমালা। —ধৰঃ ১। মেঘ, ২। অঙ্গুপুৰ বকী, নপুংসক। —প্ৰতিবন্ধঃ অনাবৃষ্টি —প্ৰিয়ঃ চাতক পক্ষী —বৃদ্ধিঃ জন্মদিন

ৱৰ্মকঃ বৰষুণ।

ৱৰ্মণং ১। বৰষুণ, ২। সিঞ্চন, ৩। ধন-সম্পত্তি বৰ্ষণ, দান। —ণিঃ ১। বৰষুণ, ২। যজ্ঞ, যজ্ঞকৰ্ম, ৩। জীৱন, বসবাস।

ৱৰ্মা স্ত্রী ১। বৰ্ষকাল, ২। বৰষুণ।

ৱৰ্মাঙ্গঃ ৱৰ্মাংশঃ পু এটা মাহ। —স্ৰী পুনৰ্ণবা শাক।

ৱৰ্মাভূঃ ভেকুলী, পুনৰ্ণবা।

ৱৰ্মামদঃ ম'ৰা চবাই।

ৱৰ্মাৰাত্ৰঃ পু বৰ্ষাকালীন ৰাতি।

ৱৰ্মাৰ্চিঃ পু মঙ্গলগ্ৰহ।

ৱৰ্মিক বিণ বৰ্ষ সৰ্বস্বীয়। —কং অগৰু।

ৱৰ্মিষ্ঠ বিণ ১। বয়োবৃদ্ধ, সকলোতকৈ বুঢ়া, ২। বলিষ্ঠ।

ৱৰ্মিয়ান(স) এজনকৈ বেছি বয়সীয়া বা বলী।

ৱৰ্ম্যু বিণ (বৃষ উৰুচ) বৰষুণদাতা।

ৱৰ্ম্যুকাশ্বদং ক্লী বৰষুণৰ মেঘ, ক'লা ডাৱৰ।

ৱৰ্মেজ বিণ ১। বৰ্ষা কালত হোৱা, ২। এবছৰত হোৱা।

ৱৰ্মেপলঃ বৰষুণৰ শিল।

ৱৰ্ম(ন) ক্লী (বৃষ মনিন) ১। দেহ, শৰীৰ, ২। ধনীয়া, আকৃতি, ৩। বৰ্ষিয়ান। —ৱ্মং শৰীৰ।

ৱৰ্মইং ক্লী ১। ময়ূৰৰ নেজ। ২। পাত, পৰ্ণ। —ণং পাত

ৱৰ্মিঃ (স) পু ১। অগ্নি, ২। দীপ্তি, ৩। যজ্ঞ, ৪। বৃহৎ ৰাজৰ পুত্ৰ। (ক্লী) কুশ, 'মৃগদ্বিজালুৰশিখেষু বৰ্হিষাম্', কি ১।৪০; —ধৰ্মজা চতী —জ্যোতিঃ অগ্নি, —মুখঃ দেৱতা, —ষদ্ পিতৃপুৰুষগণ।

ৱৰ্মী(ন) পু ১। ম'ৰা চবাই, ২। প্ৰাধাৰ গৰ্ভত কশাপৰ পুত্ৰ।

ৱল্ সম্বৰণে (ভা আ স ৱলতে) ১। যা, ওচৰলৈ যা, ২। চল, ঘূৰ, ৩। আকৰ্ষিত হ, ৪। বৃদ্ধি কৰ, ৫ আবৃত কৰ, ঢাকন দি, আবৃত হ, ৬। ইফালে-সিফালে যা, ঘূৰি থাক, বাগৰি যা। সং— মিহলি কৰ, সংযোগ কৰ, যুক্ত কৰ।

ৱলভিঃ,—ভী স্ত্রী ১। ঘৰৰ এটলীয়া চাল। ২। ঘৰৰ মুখচ। ৩। গুজৰাটৰ এখন চহৰ।

ৱলয়ং—য়ঃ ক্লী পু ১। (হাতৰ) খাৰু, বালু, কঙ্কণ, ২। মণ্ডল, ৩। বেটন, বেৰ, দেৱাল। (পু) এবিধ গলৰ বেমাৰ।

ৱলাসকঃ ১। কুলি চবাই, ২। ভেকুলী

ৱলিঃ,—লী স্ত্রী ১। ছালৰ ভাজ, ২। তিৰোতাৰ পেটৰ ওপৰৰ অংশত থকা ভাজ, কু ১।৩৯; ৩। খেৰী ঘৰৰ মুখচ। —মুখঃ,—ৱদনঃ বান্দৰ।

ৱলিকং —কং, খেৰী ঘৰৰ চাল

ৱলিত বিণ (ৱল ক্ত) বিণ ১। গৈ থকা, বেটি থকা, অন্তৰ্ভুক্ত ২। শোটোৰা পৰা (ছাল)।

ৱলিন, ৱলিত বিণ শোটোৰা পৰা।

ৱলিৰ বিণ (ৱল্ কিৰচ) কেৰা চকুৱা।

ৱলিশং—সী বৰলীৰ শুং।

ৱলুকং ক্লী পদুমৰ লিপা, —কং এবিধ চবাই

ৱলুল বিণ বলৱান, শক্তিমান।

ৱল্ ভাষণে (চুৰা প স ৱলয়তি) ১। ক, কথা ক, ২। ভাষণ দি।

ৱল্ —কং,— ক্লী পু (ৱল্ কঃ) ১। বাকলি, গছ

বাকলি, কি ১।৩৫; ২। মাছৰ বাকলি, ৩। টুকুৰা বা খণ্ড।

বন্ধলং, -লং ১। গছৰ বাকলি, ২। গছৰ বাকলিৰে তৈয়াৰী কাপোৰ। বন্ধল বস্ত্ৰ, কৃ ৫।৮; -সংহীত বাকলি পিন্ধা। -বান্ (৭) মাছ।

বন্ধিলং: গছৰ কাঁইট।

বন্ধুটং ক্ৰী বাকলি।

বন্ধ গতো (ভা উ অ বন্ধতি) ১। যা, গমন কৰ, ২। লবি যা, ৩। জঁপিয়াই জঁপিয়াই যা ৪। নাচ, শি ১৮।৫৩, ৫। সন্তুষ্ট হ, ৬। খা, ৭। দস্ত কৰ, সদস্তে যা।

বন্ধনং ক্ৰী (বন্ধ লুট) জঁপিওৱা, লাফ মৰা কাৰ্য্য। ঘোঁৰাৰ কদমত গমন।

বন্ধা ক্ৰী (বন্ধ ঘঞ টাপ) লাগাম।

বন্ধিতং ক্ৰী (বন্ধ ক্ত) ১। ঘোঁৰাৰ কদমত গমন ২। জাঁপ মাৰি গমন, ৩। দস্তালি।

বন্ধু বিণ (বন্ধ উ গুগামঃ) ধুনীয়া, মনোৰম, আকৰ্ষণীয়। -ব্ধুঃ পু ছাগলী, -পত্ৰঃ এবিধ জঙ্গলী মাহ।

বন্ধুক বিণ ধুনীয়া, আকৰ্ষণীয়, -কং ১। চন্দন কাঠ, ২। কাঠ, ৩। দৰ, দাম।

বন্ধুলং: পু এবিধ ক্ষিপ্ৰবেগী শিয়াল -লা এবিধ চৰাই। -লিকা পইতাচোৰা।

বন্ধ ভক্ষণে (ভা আ স বন্ধতে) খা ভক্ষণ কৰ, গিল, গিলি পেলা।

বন্ধনং ক্ৰী (বন্ধ লুট) ভক্ষণ, খাবন।

বন্ধিকং, -কি বন্ধীকং -কঃ ক্ৰী, পু উই হাফলু। -কঃ পু ১। বাল্মীকি মুনি। আদি কাব্য বামাণৰ বচক। ২। গোথা ৰোগ।

বন্ধল্ বন্ধল্ লুনিপুত্যাঃ (চুৰা প শ বন্ধলয়তি) ১। কাটি পেলা, ছিন্ন কৰ, ২। শোধন কৰ, পৰিত্ৰ কৰ।

বন্ধ সম্বৰণে (ভা আ স বন্ধতে) ১। আবৃত কৰ, আবৃত হ, ২। ঢাকি ৰাখ, লুকাই ৰাখ।

বন্ধঃ পু (বন্ধ অচ) ১। আৱৰণ, ২। তিনি ৰতি পৰিমাণ।

বন্ধকী ক্ৰী বীণা এবিধ।

বন্ধ ভ বিণ (বন্ধ অভচ) প্ৰিয়, মৰমৰ, চেনেহৰ -ভঃ পু ১। প্ৰেমিক, ২। পতি, ৩। বিষয়া, অধিকাৰী। ৪। উৎকৃষ্ট ঘোঁৰা। -পালং, -পালকঃ ঘোঁৰাপালক, ঘোঁৰাৰখীয়া।

বন্ধুতা ক্ৰী প্ৰিয়া, প্ৰেমসী।

বন্ধুভাচাৰ্য্যঃ পু বৈষ্ণৱ ধৰ্মমতৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ প্ৰবৰ্তক।

বন্ধুভায়িতং ক্ৰী এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গি।

বন্ধুৰং ক্ৰী ১। অগৰু কাঠ, ২। কুঞ্জ বন, ৩। গহন বন

বন্ধুৰিঃ, -বী ক্ৰী ১। বগাই যোৱা লতা, ২। মঞ্জৰী।

বন্ধুৰঃ পু ১। গোপালক, শি ১১।৮; ২। ভীমসেন।

বিৰাট নগৰত বান্ধনিৰ ৰূপত থকা কালত এই নাম লৈছিল। ৩। বান্ধনি। -বী ক্ৰী বন্ধুভপত্নী, কি ৪।১৭।

বন্ধিঃ ক্ৰী (বন্ধ ইতীন) ১। লতা, ২। পৃথিৱী -দূৰ্জা এবিধ দূৰি ঘাঁহ। মালাদূৰ্জা। -জং জলকীয়া, জালুক। -বৃক্ষঃ শালগছ।

বন্ধুৰং ক্ৰী ১। বন্ধুৰম ২। বালিময় ঠাই, মৰুভূমি, ৩। চৰণীয়া পথাৰ, ৪। শুকান মাংস।

বন্ধুৰং ক্ৰী ১। ব'দত শুকুৱা মাংস। ২। বনৰীয়া গাহৰিৰ মাংস, ৩। মৰুভূমি, ৪। চহ নকৰা পথাৰ।

বন্ধ হ ক্ৰী ত্ৰিষি (চুৰা উ অ বন্ধয়তি-তে) ত্ৰিষি দীপ্তো। ১। উজ্জ্বল হ, পোহৰ দি, পোহৰাই পেলা, ২। ক, কথা ক।

খ) শ্ৰেষ্ঠে (ভা আ অ বন্ধতে) ১। শ্ৰেষ্ঠ হ, উৎকৃষ্ট হ, ২। আবৃত কৰ ঢাকি ৰাখ, ৩। আঘাত কৰ, বধ কৰ। ৪। ক, কথা ক, ৫। দি, দান কৰ।

বন্ধ স্পৃহি (অদা প স বন্ধি) ১। আশা কৰ, পাবলৈ ইচ্ছা কৰ, ২। অনুগ্ৰহ কৰ, ৩। উজ্জ্বল কৰ, পোহৰ কৰ।

বন্ধ বিণ (বন্ধিতি বন্ধ র) ১। আয়ত্ত। অধীন, ২। বাধ্য। ৩। নম্ৰ, দমিত, সংযত, ৪। মোহিত, ৫। মন্ত্ৰমুগ্ধ।

-ব্ধং-শঃ ১। ইচ্ছা, অভিলাষ, আশা। ২। শক্তি ক্ষমতা, অধীনতা, ৩। জন্ম (পু) বেশ্যালয়। -ব্ধিয়া বশীকৰণ, সম্বোধন কাৰ্য্য।

বন্ধগ বিণ একান্ত বাধ্য, অধীন। -গা বাধ্য ক্ৰী অনুগামী পত্নী।

বন্ধংবন্ধ বিণ বশীভূত, পৰাধীন। (এজনৰ ইচ্ছানুযায়ী কাৰ্য্য কৰোঁতা।

বন্ধকা বাধ্য ক্ৰী।

বন্ধা ক্ৰী (বন্ধ অচ টাপ) ১। বন্ধা, বাঁজী তিবোজ, ২। ক্ৰী, পত্নী, ৩। কন্যা, ৪। গাইগৰু, ৫। বাঁজী গাই, ৬। মাইকী হাতী -ভ্যকঃ শিহ -পালী কুকুৰ।

ৱশি ক্লী বশ্যতা।

ৱশিক বিণ শূন্য, খালি —কা অগক।

ৱশিষ্টং ক্লী (ৱশিন্ ত্ব) ১। আয়ত্ততা, ২। শিৱৰ আঠ
ঐশ্বৰ্য্যৰ অন্তৰ্গত এবিধ ঐশ্বৰ্য্য।

ৱশিনা ক্লী শমী বৃক্ষ।

ৱশিৰং ক্লী সাগৰীয় নিমখ।

ৱশিৰঃ পু এবিধ জালুক, গজপিপ্ললী।

ৱশিষ্ঠঃ পু এগৰাকী প্ৰখ্যাত মহৰ্ষি। পত্নী কৰ্দমকন্যা
অৰুন্ধতী, পুত্ৰ সাতজন ঋষি। ৱশিষ্ঠ চাওঁক।

ৱশীকৰণং ক্লী মন্ত্ৰ ঔষধাদিৰ দ্বাৰা এজনক বশীভূত
কৰা কাৰ্য্য। সম্মোহন।

ৱশ্য বিণ (ৱশ যৎ) ১। আয়ত্তাধীন। বশীভূত কৰাৰ, বশ
কৰাৰ যোগ্য।, ২। বশীকৃত। —শ্যং লৱঙ্গ, লং।

—শ্যঃ পু ভূতা, তলতীয়া লোক। —শ্যা অনুগামী
ক্লী, বাধ্যা ক্লী।

ৱশ্যকা বশ্যা।

ৱশ্ ৱধে (ভ্রা প স ৱযতি) আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা
কৰ।

ৱষৎ অব্য দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে হৰিঃ ত্যাগ কৰা মন্ত্ৰ।
—কাৰঃ পু দেৱোদ্দেশ্যে হৰিঃ ত্যাগ, দেৱযজ্ঞ,
আহুতি। হোম।

ৱঙ্ক গতো (ভ্রা আ স ৱঙ্কতে) যা, গমন কৰ, আগুৱাই
যা।

ৱঙ্কয়ঃ এবছৰ বয়সৰ সৰু পোৱালি।

ৱঙ্কয়ণী, —য়ণী বয়সীয়া পোৱালি থকা গাই।

ৱস্ ক) নিৱাসে (ভ্রা প অ ৱসতি) ১। বাস কৰ, থাক,
২। থাক, জীয়াই থাক, কি ৮।৩৭; ৩। অতিক্ৰম
কৰ, অতিবাহিত কৰ। অশ্বি— বসবাস কৰ। স্থায়ী
ভাৱে থাক; আ— বাস কৰ, বসবাস কৰ, ব্যয় কৰ,
অতিবাহিত কৰ, প্ৰৱেশ কৰ, উপ— উপবাস কৰ,
লঘোণে থাক, মনু ২।২২০; নি— ১। নিবাস কৰ,
২। স্থায়ীভাৱে থাক, অধিকাৰ কৰ প্ৰ— প্ৰৱাস কৰ,
প্ৰবাসলৈ গমন কৰ, ভ্ৰমণ কৰ সং— একেলগে
থাক, লগত থাক।

খ) স্তুতো। স্তুতিৰাচ্ছাদনং (অদা আ স বস্তু) পিঙ্ক,
কাপোৰ পিঙ্ক, ৰ ১২।৮।

গ) স্তম্ভে। স্তম্ভঃ নম্ৰতাৰহিতভাৱঃ (দিৱা প অ বসতি)
১। চিহ্ন হ, পোন হ, ঋজু হ, ২। দৃঢ় হ, ৩। দৃঢ়

কৰ, সংলগ্ন কৰ।

ঘ) স্নেহছিদোশ্চ (চূৰা উ, অ, স ৱাসয়তি-তে) ১।
কাট, কাটি দৃভাগ কৰ, ছেদন কৰ, কাটি পেলা,
২। বাস কৰ, ৩। ল, গ্ৰহণ কৰ, ৪। আঘাত কৰ,
হত্যা কৰ।

ঙ) বাসে (চূৰা উ অ বসয়তি-তে) গোন্ধা, গোন্ধ
ওলা, সুগন্ধি হ।

ৱসতিঃ—তী ক্লী (ৱস্ নিৱাসে অতিঃ) ১। নিৱাস স্থান।
বন্তি, ২। ঘৰ, বাসস্থান, ৩। শিবিৰ, ৪। আধাৰ,
জলাধাৰ, ৫। বিশ্রামৰ সময়, ৰাতি।

ৱসনং ক্লী (ৱস্ লুট) ১। পিন্ধা কাপোৰ। চাদৰ,
আলোৱান, গীত ১।১২; ২। নিৱাসস্থান কঁকালৰ
তলত পিন্ধা অলঙ্কাৰ বিশেষ।

ৱসন্তঃ পু (ৱসন্তি অত্র ইতি ৱস ঋচ) ১। বসন্ত ঋতু, বসন্ত
কাল। চ'ত আৰু বহাগ মাহ। ২। কামদেৱৰ সখী, ঋতু
৬।২; ৩। অতিসাব, তেজহাগনি, ৪। বসন্ত ৰোগ।
—ঘোষী(নে), কুলি চৰাই। —ভিলকং, —কঃ ১। এবিধ
ভূষণ, অলঙ্কাৰ। ২। এবিধ ছন্দ। —দুতঃ ১। কুলি
চৰাই, ২। চ'ত মাহ, ৩। বাদ্যৰ এবিধ তাল, বা লয়
(হিন্দোল)। —ক্রঃ,—ক্রমঃ আম গছ। —পঞ্চমী মাহ
মাহৰ শুক্লা পঞ্চমী শ্ৰীপঞ্চমী। সবস্বতী পূজাৰ পৱিত্ৰ
তিথি। —বজ্জুঃ,—সখঃ কামদেৱ।

ৱসন্তোৎসৱঃ ফাগুন মাহৰ ৰং খেলা উৎসৱ। ফাকুৱা,
উৎসৱ।

ৱসা ক্লী (ৱস্ নিৱাসে অচ্ আপ) ১। মজ্জা, মেদ,
২। মগজু, ৩। তেল জাতীয় নিৰ্যাস, এঠা, —ছটা
মগজু। —পায়ী(নে) কুকুৰ।

ৱসাঢ্যঃ পু শিহ।

ৱসিঃ পু (ৱস্ ইঃ) ১। পিন্ধা কাপোৰ, ২। বাস স্থান।
ৱসিৰং ক্লী ১। সাগৰীয় নিমখ, ২। গজপিপ্ললী, এবিধ
জালুক।

ৱসিষ্ঠঃ বশিষ্ঠ মূনি। (পুৰোদৰাদিত্বাৎ শস্য সং) গোত্ৰ
প্ৰৱৰ্তক এই মূনিগৰাকী সূৰ্য্যবংশীয় ৰজাসকলৰ
বংশাচাৰ্য্য আছিল আৰু অসংখ্য বেদসূক্তৰ স্তুতি
আছিল। ২। বশিষ্ঠ স্মৃতিৰ ৰচয়িতা (বহুতে দুয়োজন
একেজনেই বুলি কয়)।

ৱসু ক্লী (ৱস্ উঃ) ১। ৰত্ন, ২। ধন-সম্পত্তি; কি ১।১৮;
৩। সোণ, ৪। পানী, ৫। পদাৰ্থ, ৬। নিমখ এবিধ,

৭। বুদ্ধি নামৰ ঔষধি এবিধ। দীপ্তি, (পু) ১। অষ্ট বসু (দেৱতা) পানী, ধূৱ, সোম, ধৱ, অনিল, অনল, প্রত্যহ আৰু প্রভাস। ২। সংখ্যা '৮', ৩। কুবেৰ, ৪। শিৱ, ৫। অগ্নি, ৬। গছ, বক ফুলৰ গছ। ৭। হৃদ, সৰোবৰ, ৮। লাগাম, ৯। যুৱলি বন্ধা বচি, ১০। বশ্মি, ১১। ঘোঁৰাৰ মুখত বন্ধা বচি। ১২। সূৰ্য। —কীটঃ-কুমিঃ, ভিখাৰী। —দা পৃথিৱী —দেৱঃ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পিতৃ। —দেৱতা, —দেৱ্যা ধনিষ্ঠা নক্ষত্ৰ। —ধৰ্মিকা স্মৃটিক। —ধা পৃথিৱী —ধাৰা ভাৰা কুবেৰৰ বাজধানী। —প্রাণঃ, —ৰেতঃ অগ্নি। —প্রভা অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন। —মতী পৃথিৱী, ৰ ৮। ৮৩; —ৰোচিঃ(স) যজ্ঞ। —লঃ দেৱতা —শ্ৰেষ্ঠঃ সোণ, ৰূপ। —যেণঃ, —সেনঃ সূতপুত্ৰ কৰ্ণ। —স্বপী কুবেৰৰ বাজধানী।

বসুকং ক্ৰী সাগৰীয় নিমখ।

বসুক্ৰবা ক্ৰী পৃথিৱী।

বসুৰা বেশ্যা, ৰক্ষিতা।

বস্ক গতো (ভা আ সৰু বস্কতে) যা, গমন কৰ।

বস্কৰাটিকা বৃক্ষিক।

বস্তু বধে (চুৰা আ স বস্তুয়তে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২। প্রপ্ত কৰ, সোধ, ভিক্ষা কৰ, অনুৰোধ কৰ। ৩। যা, গমন কৰ।

বস্তুং ক্ৰী নিবাসস্থান —স্তুঃ ছাগলী।

বস্তুকং কৃত্ৰিম নিমখ।

বস্তুিঃ পু ক্ৰী ১। বসতি, বাস, নিবাস, ২। তলপেট, ৩। শ্ৰোণী, তলপেটৰ তলৰ হাড়ৰ ছিদ্র থকা অংশ। ৪। মূত্ৰাশয়, ৫। ফিচকাৰী। —মলং মূত, মূত্ৰ। —শিৰঃ ফিচকাৰীৰ নল। —শোথনং মূত্ৰাশয় পৰিষ্কাৰ কৰা ঔষধ বা যন্ত্ৰবিশেষ।

বস্তু ক্ৰী (বসতীতি বস তূন) ১। দ্ৰব্য, বস্তু, পদাৰ্থ। ২। ধন, সম্পদ, ৩। সাৰ অংশ, প্রকৃতি, প্রাকৃতিক, সম্পদ, ৪। মৌলিক পদাৰ্থ, উপাদান, উপকৰণ, ৫। কাহিনী, বিষয়বস্তু, ৬। আঁচনি, নক্সা, কাব্য নাটকাদিৰ কাহিনী, বিষয়বস্তু, —মাত্ৰং কোনো বিষয়ৰ নক্সা, খচৰা। —বচনা বিষয়-বস্তুৰ বচনা-শৈলী।

বস্তুতঃ অব্য ১। বাস্তৱিকতে, দৰাচলতে, ২। প্রকৰণভাৱে, সঁচাকৈয়ে।

বস্তুং ক্ৰী ঘৰ, বাসস্থান।

বস্তুং ক্ৰী (বস তূন) ১। কাপোৰ, ২। পৰিধানৰ কাপোৰ। পোচাক, পৰিচ্ছদ। —কুষ্টিমং ১। তনু, ২। ছাতি —গ্রহিঃ মেখেলাৰ গাৰি। —নিৰ্বেজকঃ, ধোবা —পুত্ৰিকা কাপোৰৰ পুতলা —পুত কাপোৰেৰে ছেকা, মনু ৬। ৪৬ —ভেদকঃ-ভেদী(ন) কাপোৰ চিলোৱা মানুহ, দণ্ডী, —যোনিঃ কাপোৰৰ উপাদান, যেনে— কপাহ।

বস্তুগাৰং-ৰং তনু।

বস্তুধ্বলঃ —স্বাস্থঃ কাপোৰৰ আঁচল।

বস্তুস্থাপনং নাটকত ইন্দুজাল প্রদৰ্শনৰ দৰে কোনো আচৰিত ঘটনাৰ উপস্থাপন। যেনে— স্বপ্নবাসৱদত্তা নাটকৰ ৬ষ্ঠ অঙ্কত থকা দৃশ্য এটা।

বস্তুপমা এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ।

বস্তুপহিত কোনো প্রকৃত বস্তুত প্রযোজিত।

বস্তুভাৱঃ পু সত্যতাৰ অভাৱ। অপ্রকৃততা, ধন হানি।

বস্তুং ক্ৰী (বস নিৱাসে নঃ) ১। দৰমহা, বেতন, ২। মজুৰি, মূল্য।

বস্তুনং ক্ৰী কটিবন্ধ, কঁকালৰ পেটী।

বস্তুসা ক্ৰী স্নায়ু।

বস্তুকসাৰা ক্ৰী ইন্দুপুৰী, ৰ ১৬। ১০; কুবেৰৰ বাজধানী।

বহু, বহুং ক) দীপ্তো (চুৰা উ অ বংহয়তি-তে) উজ্জ্বল কৰ, পোহৰ কৰ, পোহৰাই পেলা।

খ) প্রাপণে (ভা উ দ্বিক বহতি-তে) ১। বহন কৰ, বোজা ব, এঠাইৰ পৰা আন এঠাইলৈ লৈ যা। ২। আগুৱাই নি ৩। আন, কঢ়িয়াই আন ৪। মূৰত ল, তুলি ধৰ। ৫। কঢ়িয়াই লৈ যা, ৬। ল, গ্রহণ কৰ, অধিকাৰ কৰ, ৭। প্রদৰ্শন কৰ, ভাৰ ল, ৮। ভোগ কৰ, যাতনা ভোগ কৰ, অনুভৱ কৰ, ৯। যত্ন ল ১০। বৈ যা, সোঁত ব, ১১। বল, বতাহ বল। (গিজন্ত) বাহয়তি-তে। (সনন্ত) বিবৰক্তি-তে। অতি— অতিবাহিত কৰ, (সময়) ব্যয় কৰ। অগ্ৰ— দূৰ কৰ, ভাগ কৰ, (অঙ্ক) বিয়োগ কৰ। আ— উৎপন্ন কৰ, আন, বহন কৰ। (দেবতাক) আহ্বান কৰ। উদ্— বিবাহ কৰ, উত্তোলন কৰ, তুলি ধৰ, ভোগ কৰ, মনু ৩। ৮; উপ— ওচৰলৈ আন, আকৰ্ষ কৰ নি— পালন কৰ, পৰি— পৰিবহণ কৰ, উপৰি পৰ প্র— প্রবাহিত হ, বৈ যা, বহন কৰ, অনুভৱ কৰ, সং— বহন কৰ, কঢ়িয়া, বঁহ, হেঁচ।

২২: পু (২২ ঘ:) ১। বলদ গৰুৰ কান্ধ। ২। ঘোঁৰা, ৩। বহন কাৰ্য্য। ৪। যানবাহন, ৫। বতাহ, ৬। পথ, আলিবাট, ৭। নদ (যেনে— ব্ৰহ্মপুত্ৰ) ৮। চাৰি দ্ৰোণ পৰিমাণ।

২২ত: পু (২২ অতচ) পৰ্য্যটক, বলদ গৰু।

২২তী: স্ত্ৰী ১। নদী, ২। বতাহ, ৩। বন্ধু, উপদেষ্টা।

২২তু: পু বলদ গৰু।

২২নং স্ত্ৰী (২২ কৰণে ল্যুট) ১। যানবাহন, ২। সোঁত, প্ৰবাহ, ৩। নাও, ভূৰ। ৪। অৱলম্বন।

২২শু: পু (২২ ষাচ) ১। বায়ু, ২। কেঁচুৱা।

২২ল: পু নাও। —লম ডাঙৰ এলাচি।

২২হা স্ত্ৰী নদী।

২২হিতং, —ব্ৰহ্মং, —২২হিনী স্ত্ৰী ভূৰ, নাও, জাহাজ।

২২হি: (স) অবা বাহিৰ, মনু ১০।৪৫

২২হিমুখ বিণ ১। বিমুখ, ২। বাহিৰলৈ মুখ কৰি থকা।

২২হিম্বৰ: পু কেঁকোৰা।

২২হি বিণ বাহ্যিক, বাহিৰৰ।

২২হি: পু (২২হিতি ধৰতি হৱ্যং দেৱাথমিতি ২২ উগাদি নি:) ১। অগ্নি, জুই, ২। জঠৰাগ্নি, হজম শক্তি, হজম ভোক, ক্ষুধা ৩। যানবাহন —কৰ হজমকাৰী ক্ষুধাজনক, ভোক-লগোৱা (ওষধ), —কাষ্ঠং এবিধ অগৰু। —গন্ধ: ধূপ, ধূনা —গৰ্ভ: বাঁহ, শমীবৃক্ষ —দীপিকা: কুহুম ফুল —ভোগ্যং ঘিউ —মিত্ৰ: অগ্নি —বেতা: (স) শিৱ, —লোহং তাম —২২ভং ধূনা, —২২জং ১। সোণ, ২। নেমু —শিখং ১। কুঁহুম, ২। কুহুম ফুল। —সখ: অগ্নি। —সংজ্ঞক আগিয়াচিহ্ন।

২২হাং স্ত্ৰী (২২ যক) যানবাহন, বথ। —হ্যা মনিপত্ৰী

২২া অবা (বা ক্ৰিপ) এই অবায় শব্দটো 'সলনি'ৰ বাহিৰেও আৰু, বিকল্প, সম্ভৱত:, অথবা, হয় নে নহয়, ইত্যাদি অৰ্থও প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ হয়। অথ, যদ কিং আদিৰ পিচত অথবা, যদ্বা, কিম্বা ইত্যাদি হয়।

২২া (ক) গমন হিংসয়ো: (অদা প স ২২তি) ১। বতাহ ব, বা বল, ফুৰা, ২। যা, গমন কৰ, ৩। আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, আ— বল, ফুৰা, —নিস্ বল, ফুৰা, চৈচা হ, নুমাই পেলা। (নিজন্ত) ২২াপয়তি-তে।

২২াংশ বিণ বাঁহেৰে তৈয়াৰী —স্বী বাঁহৰ ভিতৰত থকা এবিধ আঠালেতীয়া পদাৰ্থ।

২২াংশিক: পু ১। বাঁহকটীয়া, ২। বাঁহীবাদক।

২২া:(ৰ) স্ত্ৰী (বৃঞ ক্ৰিপ) পানী, জল —কিটি: শিহ্ন, —সদনং স্ত্ৰী জলাধাৰ।

২২াক্(চ) স্ত্ৰী (উচ্যতেহসৌ ইতি ২২ ক্ৰিপ) ১। বাকা, কথা, বচন ২। ভাষা, প্ৰবচন, ৩। বিৱৰণ, ৪। শব্দ, মাত, ৫। ফকৰা-যোজনা, লোকোক্তি, ৬। ২২াগদেৱী সৰস্বতী, —ছলং কথাত অসততা, বাকচাতুৰ্য্য, সত্যৰ অপলাপ —জালং কথৰ জাল, ডাঙৰ ডাঙৰ কথা, ফোঁপোলা ভাষণ, —ডম্বৰং বাকপটু। —দণ্ড: নিন্দা বাক্য, তিৰস্কাৰ। বাকসংযম। —দন্ত অঙ্গীকৃত, স্বীকৃত (—স্তা) বিবাহ কৰোৱা হব বুলি কথা দিয়া কুমাৰী কন্যা। আঙঠী পিন্ধাই থোৱা কন্যা। —দলং ওঁঠ, অধৰ, —দানং বিৱাহৰ বন্দবস্ত। —দুষ্ট বিণ ১।

নিন্দাসূচক, অপমানজনক, ২। অসংস্কৃত বাক্য —দুষ্ট: পু উপযুক্ত সময়ত উপনীত নোহোৱা ব্ৰাহ্মণ নিম্দ্ৰক। —দোষ: ১। কদৰ্যা, প্ৰতিকটু মাত মতা।

'২২ান্দোষাৎ গৰ্ভভো হত:', বেয়াকৈ চিঞৰি থকা হেতু গাধটোৱে মাৰ খালে। ২। নিন্দা, অপমান, ৩। অসংস্কৃত ভাষণ। —নিশ্চয়: বিৱাহৰ বন্দবস্ত। —নিষ্ঠা কথাত বিশ্বস্ততা। —পতি: বৃহস্পতি। —পাক্ষ্যং কথৰ প্ৰচণ্ডতা, অপমানজনক কথা, অপবাদ —প্ৰত্যোদ: নিন্দা, ককৰ্থনা —প্ৰলাপ: বাগ্মিতা। —মুখং ভূমিকা, পাতনি, —যত বাকসংযমী, কৰ্মকৈ কথা কোৱা (বাক্তি)। —যাম: বোবা। —যুদ্ধং কথাবে যুদ্ধ, কাঁজিয়া। —২২জ্জ: কঠোৰ বাক্য 'স বাঞ্ছজ্জ: যজমানং হিনন্তি'। পাশি। —২২িত২: বাকশক্তি, ভাষাৰ ওপৰত অধিকাৰ, ২। ১। ২।

—২২িলাস: মধুৰ কথা। কথৰ লহৰ। —২২্য২হাৰ: মৌখিক আলাপ-আলোচনা, —২২্যয়: কথৰ অপচয়। —২২্যপাৰ: কথা কোৱাৰ ধৰণ, ২২িতি।

২২াক্যং স্ত্ৰী (বচ্ ২২) ১। পদৰ সমষ্টি, কথা, বচন, ২। বাক্য, যুক্তি। —২২খণনং যুক্তিখণন, —পদীয়ং ভৰ্তৃহৰিয়ে প্ৰণয়ন কৰা এখন প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থ। —পদ্ধতি: স্ত্ৰী বাক্যৰচনা ২২িতি, শৈলী —প্ৰ২জ্জ: ১। গ্ৰন্থ, পুথি ২। বচনা-প্ৰ২হ। —প্ৰ২লোপ: ভাষা প্ৰয়োগ। —২২িন্যাস বাক্য বচনা, —শেষ: অসমাপ্ত পুথি।

২২াক্যৰ্থ: বাক্যৰ অৰ্থ।

২২াক্যলাপ: কথোপকথন, কথাবতৰা।

বাগৰঃ পু (ৱাচ ইয়তি ৱাক ঋ অচ) ১। পণ্ডিত পুৰুষ,
২। জ্ঞানী ব্ৰাহ্মণ, ৩। বীৰ, ৪। বাধা, বিধিনি,
৫। নিশ্চয়তা, ৬। বাড়ৱানল ৭। ককুৰনেচীয়া বাঘ,
৮। শাণ শিল।

বাগা ক্ৰী লাগাম, —ক বিণ আশাভঙ্গকাৰী, —শনিঃ পু
বৃদ্ধ।

বাগুৰা ক্ৰী ১। ফান্দ, জাল, ফাঁচ। —বৃষ্টিঃ চৰাই খৰি
জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰা।

বাগুৰিকঃ চিকাৰী, ব্যাধ, হৰিণ চিকাৰী।

বাগ্মী(নে) : কথকী, বাকপটু, সুবক্তা, বৃহস্পতি।

বাগ্য বিণ কম কথা কোৱা, সাৱধানে কথা কোৱা
ব্যক্তি। সত্যবাদী —গ্যঃ নশ্ৰতা, সদাচাৰ।

বাঙ্কঃ পু সাগৰ।

বাংক্ স্পহৌ (ভা প স বাংকতি) আশা কৰ, ইচ্ছা
কৰ, পাবলৈ অভিলাষ কৰ।

বাঙময় বিণ ১। শব্দময়, বাক্যময়। বাক্য বা কথা সম্বন্ধীয়,
মনু ১২৬; ২। বাকপটু। —য়ী দেৱী সৰস্বতী

বাচংযম বি মুখ বন্ধ। পূৰ্ণ নিস্তব্ধতা, মৌনতা। —মঃ
মৌন সন্ন্যাসী।

বাচঃ পু ১। এবিধ মাছ, বচা মাছ। 'ঈলিষো জিত-
পীযুষো ৱাচো ৱাচামগোচৰঃ। ৰোহিতো ন হিতঃ
প্রোক্তো মদগুৰঃ মদগুৰোঃ প্রিয়ঃ।' উদ্ভট। (ইলিহি
মাছে অমৃতকো চেৰ পেলায়। বচা মাছ ভাষাতীত,
বৌ আমাৰ সকলোৰে উপকাৰী বুলি কোৱা হয়,
মাগুৰ মাছ আমাৰ গুৰুৰ অতি প্রিয়) ২। মদন
বৃদ্ধ।

বাচক বিণ ১। কথিত, ব্যাখ্যাত, ঘোষিত, ২। মৌখিক,
বাচনিক। —কঃ ১। বক্তা, ২। পাঠক, ৩। দূত।

বাচনং ক্ৰী (ৱচ নিচ লুট) ১। পঠন, আবৃত্তি, ২। ঘোষণা।

বাচনকং ক্ৰী সাঁথৰ।

বাচনিক বিণ মৌখিক, বাচক।

বাচম্পতিঃ ১। বাক্যৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা, শ্যামী,
২। দেৱগুৰু বৃহস্পতি।

বাচম্পত্যং ক্ৰী সুন্দৰ ভাষণ, সলসলীয়া বক্তৃতা।

বাচা ক্ৰী (ৱচ টাপ) বাক, বাক্য, কথা।

বাচাট বিণ (ৱচ আটচ) বাচাল, কথকী, কেপকেপাই
থকা মানুহ।

বাচাল বিণ ৱচাট, শি ১।৪০।

বাচিক বিণ (ৱচ ঠক) ১। বাক্য বা কথাৰে প্রকাশ
কৰা, ২। মৌখিক। —কং বাৰ্তা, মৌখিক বাতৰি।
—হাৰকঃ লিখনি, দূত।

ৱাচোযুক্তি বিণ বাগ্মীবৰ। —ক্ৰিঃ শব্দ গাথনি, বৈষ্ণৱ
পত্ৰ ভাষণ।

ৱাচা বিণ (ৱচ নাৎ) ১। কব লগীয়া, প্রকাশ্য, বোধন,
নিন্দনীয়। 'কালেইদাত্তা পিতা বাচাঃ—' মনু ৯।৪।

—চাৎ ক্ৰী ১। নিন্দা, গালি, ভৎসনা, ২। প্রকাশিত
অর্থ, ৩। উক্তি, ৪। ধাতুৰ বাচা যেনে কৰ্তৃবাচ্য,
কৰ্ম বাচ্য। —চিহ্নঃ দুবিধ অধম কৰকৰ এবিধ (শব্দ
চিহ্নৰ বিপৰীত)।

ৱাজং ক্ৰী ১। ঘিউ, ২। অন্ন, ৩। যজ্ঞ, ৪। পানী, ৫। বল,
৬। সংগ্রাম। —জঃ পু ১। কাঁড়ৰ পাখি, ২। পাখি,
৩। গতিবেগ, ৪। এগৰাকী মূনি, ৫। শব্দ, ৬। খাদ্য,
আহাৰ, ৭। শ্ৰদ্ধত দিয়া চাউল, ৮। যজ্ঞৰ শেষত
উচ্চাৰিত মন্ত্ৰ। —পেয়ং, —য়ঃ এবিধ যজ্ঞ। সাত
বিধ হোত যজ্ঞৰ পঞ্চম বিধ। —সনঃ বিষ্ণু, শিৱ।
—শনিঃ সূৰ্য্য।

ৱাজসনেয়ঃ পু বাজসনেয় (শুক্লযজুৰ্বেদ) সংহিতাৰ
ৰচয়িতা যাজ্ঞৰক্ষ্য মূনি। —য়ী (ন) ১। যাজ্ঞৰক্ষ্য
মূনি, ২। শুক্লযজুৰ্বেদৰ অনুগামী।

ৱাজিদন্তঃ বাহক গছ।

ৱাজিনং ক্ৰী ১। ছানা পানী, ২। ঘিউ। —নী ক্ৰী খুৰী,
অশ্বগন্ধা।

ৱাজিভক্ষঃ পু মতৰ মাহ।

ৱাজিমান (ৎ) পতল।

ৱাজিমেষঃ অশ্বমেষ যজ্ঞ।

ৱাজিশালা ক্ৰী ঘোঁৰাশাল।

ৱাজী (ন) (ৱাজ ইনিঃ) ১। ঘোঁৰা, ২। ৩।৪৩; ২।
কাঁড়, ৩। চৰাই, ৪। শুক্ল যজুৰ্বেদৰ অনুগামী।

ৱাজীকৰ বিণ বীৰ্য্য বৃদ্ধিকৰক, যৌনউত্তেজক। —নং
বীৰ্য্য বৃদ্ধিকৰণ, যৌনউত্তেজন।

ৱাজু কামে (ভা প স ৱাজুতি) আশা কৰ, অভিলাষ
কৰ, কামনা কৰ।

ৱাজুনং ক্ৰী (ৱাক্ লুট) বাহুনা, কামনা, আশা।

ৱাজুনা ক্ৰী আশা, ইচ্ছা, বাসনা।

ৱাজী (ন) বিণ ১। অভিলাষী, আশাবাদী, ২। কামুক।

ৱাটং —টঃ ক্ৰী পু ১। বেব, বেব, ২। চৰিত্ৰকালে বেবা

থকা ঠাই, চোতাল, ৩। ফুলনি, বাগিচা, ৪। পথ, ৫। কৰঙন, ৬। এবিধ শস্য। —থানঃ ব্ৰাহ্মণীৰ গৰ্ভজাত ভ্ৰষ্ট ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ, মনু ১০।২১।

ৱাটিকা ক্ৰী ১। ঘৰ সজা ঠাই। ২। উদ্যান।

ৱাটী ক্ৰী ১। ঘৰ সজা স্থান, ২। উদ্যান, বাগিচা, ৩। চোতাল, ৪। পথ, ৫। কৰঙন, ৬। এবিধ শস্য।

ৱাড্ আপ্লাৰে (ভা আ অ ৱাডতে) গা ধো, স্নান কৰ। বুৰ মাৰ।

ৱাড্ৰঃ পু ১। পানীৰ তলৰ জুই, ২। ব্ৰাহ্মণ —ৱং (পাল খুৱাবৰ কাৰণে) ৰখা ঘূৰীৰ জাক।

ৱাড্ৰায়িঃ, ৱানলঃ পু পানীৰ তলৰ জুই।

ৱাড্ৰেয়ঃ যাঁড় গৰু। —যৌ অশ্বিনীদ্বয়।

ৱাড্ৰ্যং ব্ৰাহ্মণৰ সমষ্টি বা দল।

ৱাণিঃ ক্ৰী ১। তাঁত বোৱা কাৰী, বয়ন, ২। তাঁতশাল।

ৱাণিজঃ পু বণিক, মহাজন।

ৱাণিজ্যং ক্ৰী বেহা-বেপাৰ।

ৱাণিনী ক্ৰী ১। চতুৰা তিৰোতা, ২। নাচনী ছোৱালী, নটী। ৩। মদমত্তা ক্ৰী। কামুকা নাৰী, ৰ ৬।৭৫।

ৱাণী ক্ৰী (ৱণ গিচ্ ৱাণি বা ঙীষ) দেৱী সৰস্বতী, ২। কথা, বচন, বাক্য, ভাষা, ৩। বাকশক্তি, ৪। কাব্যিক ৰচনা, ৫। প্ৰশংসা, স্তুতি।

ৱাৎ গতিসেৱয়োঃ সুখে (চুৰা উ শক ৱাতৱতি-তে) ১। বতাহ দি, বা দি, ফুৰা, ২। সেৱা কৰ, শুশ্ৰূষা কৰ, ৩। যা, গমন কৰ, ৪। সুখী কৰ, আনন্দিত কৰ।

ৱাত বিণ্ (ৱা ক্ৰঃ) ১। বতাহ দিয়া, স্ফীত, ২। বাঞ্ছিত, ইচ্ছিত। —তঃ পু ১। বায়ু, বতাহ, ২। বায়ু দেৱতা। ৩। শৰীৰৰ তিনি ধাতুৰ এবিধ (বায়ু, পিত্ত আৰু কফ) ৪। বাত বেমাৰ। —কুণ্ডলিকা যাতনাপূৰ্ণ প্ৰস্ৰাৱ। —কেতুঃ ধূলি —কেলিঃ প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ ফুচ্ফুচনি। প্ৰেমিকাৰ শৰীৰত প্ৰেমিকৰ নখক্ষত। —গুশ্মঃ ১। প্ৰচণ্ড বতাহ, বাত ৰোগ। —ধ্বজঃ মেঘ। —পোথঃ পলাশ গছ। —প্ৰমী ক্ষিপ্ৰবেগী হৰিণ —মণ্ডলী ঘূৰ্ণিবতাহ। —বক্তং বাতৰোগ এবিধ। —বঙ্গঃ আহত গছ। —কষঃ ১। ধুমুহা, ২। বামধেনু, ৩। উপটোকন, ভেটী। —ৱন্তিঃ মূত্ৰবোধ —বৃদ্ধিঃ অণুকোষ বৃদ্ধি। —শূলং পেটৰ বেমাৰ —সাৰথিঃ জুই।

ৱাতকঃ পু ১। প্ৰেমিক, গুপ্ত প্ৰেমিক, ২। এবিধ লতা। —কী(নে) বাত বেমাৰী।

ৱাতপুত্ৰঃ পু ১। ভীমসেন, ২। হনুমান, ৩। অতি ধূৰ্ত্ত ব্যক্তি।

ৱাতমজঃ ক্ষিপ্ৰবেগী হৰিণ।

ৱাতৰ বিণ্ ১। ধুমুহাৰ দৰে, ২। বেগৱান, ক্ষিপ্ৰ।

ৱাতৰায়ণঃ পু ১। কাঁড় ২। কাঁড়ৰ গতিবেগ, ৩। পৰ্বতৰ টিং, ৪। কৰত, ৫। মাতাল, ৬। এলেহুৱা মানুহ, ৭। সবল গছ।

ৱাতলঃ পু (ৱাত লা কঃ) ১। এবিধ মটৰ মাহ। ২। বতাহ।

ৱাতা(ঋ) বায়ু, বতাহ।

ৱাতাৰ্চঃ পু সূৰ্য্যৰ ঘোঁৰা।

ৱাতাপিঃ পু অগস্ত্য মুনিয়ে খাই পেলোৱা দৈত্য এজন।

ৱাতায়নং ক্ৰী গৱাক্ষ। খিড়িকি।

ৱাতিঃ পু ১। সূৰ্য্য, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। চন্দ্ৰ। —ক বাত ৰোগী। পগলা, বাতজ্বৰ।

ৱাতীয় বিণ্ বতাহ মাৰি থকা (ঠাই) —য়ং ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

ৱাতুল বিণ্ উন্মত্ত, পাগল। —লিঃ ডাঙৰ জাতৰ বাদুলি।

ৱাত্যা ক্ৰী (ৱাতানাং সমূহঃ ৱাত যঃ) প্ৰচণ্ড বতাহ, ধুমুহা, ঘূৰ্ণিবতাহ, কি ৫।৩৯।

ৱাৎসকং ক্ৰী এজাত গৰু পোৱালি।

ৱাৎসল্য বিণ্ ১। পুত্ৰৰ প্ৰতি বা শিশুৰ প্ৰতি মৰম। ২। ৱাৎসল্য ৰস। ৩। চেনেহ।

ৱাৎসীপুত্ৰঃ পু নাপিত।

ৱাৎস্যঃ পু (ৱৎসল্য গোত্ৰাপত্যম) গোত্ৰ প্ৰৱৰ্তক মূনি এগৰাকী।

ৱাৎসিঃ,—সী ক্ৰী ব্ৰাহ্মণৰ ঔৰষত শূদ্ৰাৰ গৰ্ভজাত সন্তান।

ৱাৎস্যায়নঃ ১। কামশাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা, ২। ন্যায়সূত্ৰভাষ্যৰ গ্ৰন্থকাৰ।

ৱাদঃ পু (ৱাদ ঘঞ) ১। কথা, বাক্য, ভাষণ, ২। বিৱৰণ। ৩। বিবৃতি, ৪। আলোচনা, বিবাদ, ৫। ব্যাখ্যা, সিদ্ধান্ত। ৬। মতবাদ। ‘ৱিজিগীষোঃ কথা জল্পঃ ৱাদস্তত্ত্বৱিৱেদিষোঃ।’ ৭। শব্দ, ধ্বনি, ৮। উৰা বাতৰি, প্ৰৱাদ। ৯। (আইন) আৰ্জি। —চক্ষু উত্তৰ দিয়াত পাকৈত। —প্ৰতিৱাদঃ বিবাদ। —যুদ্ধং বিবাদ।

বাদকঃ সঙ্গীতজ্ঞ, বাদ্যযন্ত্রী।
 ব্রাদনং ক্লী শব্দধ্বনি। বাদ্যসঙ্গীত।
 ব্রাদব বিণ্ কপাহেৰে তৈয়াৰী, কপাহযুক্ত। —বং কপাহী
 কাপোৰ —বঃ কপাহৰ গছ।
 ব্রাদবঙ্গঃ পু আঁহত বা বড়গছ।
 ব্রাদবায়ণঃ পু ব্যাসদেৱ। —ণিঃ শুকদেৱ।
 ব্রাদবিক বগৰী বটলি ফুৰা (লোক)।
 ব্রাদান্য বদান্য, দানশীল।
 ব্রাদামং ক্লী বাদ্যম।
 ব্রাদালঃ পু ১। চেপেটা মাছ, যেনে— চিতল, বৰালি,
 ২। সহস্রদাঁত যুক্ত জন্তু।
 ব্রাদি বিণ্ বিদ্বান, পণ্ডিত।
 ব্রাদিত্রং ক্লী (ব্রদ গিচ্ বিত্রম) বাদ্যযন্ত্ৰ, বাদ্যসঙ্গীত।
 ব্রাদিশঃ বিণ্ সাধুবাদী, মুনি, জ্ঞানী।
 ব্রাদী (ন) বিণ্ (ব্রদতীতি ব্রদ গিনি) কথা কওঁতা,
 প্রতিবাদকাৰী (পু) ১। বক্তা, ২। (আইনত) বিবাদী,
 প্রতিবাদী, ৩। ১২।৯২; ৩। শিক্ষক, ব্যাখ্যাকাৰক।
 ব্রাদ্যং ক্লী (ব্রদ গিচ্ যৎ) বাদ্যযন্ত্ৰ, বাদ্যযন্ত্ৰৰ শব্দ,
 সঙ্গীত। —কৰঃ বাদ্যযন্ত্ৰী, —ভাণ্ডং ১। কেবাটাও
 বাদ্যযন্ত্ৰ একেলগে, ‘বেণুপাটি’। ২। বাদ্যযন্ত্ৰ।
 ব্রাধ্ ব্রিহতৌ (ভ্রা আ স বাধতে) বাধা দি। বন্ধ কৰ।
 ব্রাধুকাং ক্লী বিবাহ।
 ব্রাধুঃ পু ভূব, নাও।
 ব্রাধীনসঃ পু গঁড়।
 ব্রান বিণ্ ১। শুকান, ২। স্ফীত, ৩। বনত হোৱা বা
 বন সম্পৰ্কীয়। —নং ১। শুকান ফল, ২। ফুৰাই
 তোলা, ফুলি উঠা, ৩। জীৱিত, ৪। বাগৰি ফুৰা,
 ৫। এবিধ আতৰ। ৬। কুঞ্জবন, ৭। ঢাবি, পাটী,
 কঠ। ৮। গতিবেগ, ৯। বয়ন, তাঁতশাল। ১০।
 বানপানী, বন্যা।
 ব্রানপ্রস্থঃ পু ১। বানপ্রস্থী অৰ্থাৎ তৃতীয় আশ্রমলৈ গমন
 কৰা হিছ। ২। সন্ন্যাসী, ৩। মধুক গছ ৪। পলাশ
 গছ।
 ব্রানবঃ পু (ব্রা ব্রিকল্পিতঃ নবঃ অথবা ব্রানং ব্রনে ভৱং
 ফলাদিকং বাতীতি ব্রান বা কঃ) বাস্ৱৰ, কপি
 —ধ্ৰিঃ এবিধ গছ। কীৰি বৃক্ষ।
 ব্রানবাক্যঃ পু বনৰীয়া ছাগলী।
 ব্রানবাধাতঃ পু লোহ বৃক্ষ। মতা ভোমলতি গছ।

ব্রানবেশ্তঃ পু সূত্ৰীৱ, হনুমান।
 ব্রানজঃ ক'লা তুলসী।
 ব্রানম্পত্যঃ ফুলৰ পৰা ফল হোৱা গছ। যেনে— জাম,
 জাম আদি।
 ব্রান্না বতা চৰাই।
 ব্রান্নমুঃ ভাৰতৰ উত্তৰ-পশ্চিম প্ৰান্তৰ এখন ৰাজ্য, —জঃ
 সেই দেশত জন্ম হোৱা ঘোঁৰা।
 ব্রানীৰঃ এবিধ বেত, মে ৪১; —কঃ মুজ্জ তৃণ। কল্লী বন।
 ব্রানেন্নং মুখা নামৰ সুগন্ধি তৃণ এবিধ।
 ব্রান্ন্তং ক্লী বঁড়িয়ালে কৰি বাহিৰ হোৱা বস্তু। কঁতি, থু।
 ব্রান্ন্তাদঃ পু কুকুৰ।
 ব্রান্ন্তিঃ বমি, বমি কৰা কাৰ্য্য। —কুং বমি কাৰক ঔষধ।
 ব্রান্ন্তা ক্লী বননি। কেবাখনো বনৰ সমষ্টি।
 ব্রাপঃ পু (বপ্ ঘঞ) গুটি সিঁচা কাৰ্য্য, বপন, মূৰ খুন্দা
 কাৰ্য্য, মুণ্ডন। কাপোৰ বোৱা, বয়ন। —দণ্ডঃ
 তাঁতশাল।
 ব্রাপিঃ—পী ক্লী পুখুৰী, কুঁৱা, জলাধাৰ, মে ৭৬ —হঃ
 চাতক চৰাই।
 ব্রাপ্যং ক্লী কুঠৰ ঔষধ এবিধ।
 ব্রাম বিণ্ (ব্রাতীতি ব্রা মন) ১। বাওঁ (হাত) বাওঁফাল,
 বাওঁদিশ। ২। বাওঁফালে থকা ৩। ওলোটো, বিপৰীত,
 অশুভ, ৪। ক্ৰুৰ, নিৰ্দয়, দুষ্ট, অধম, নীচ, কি
 ১১।২৪; ৫। ধুনীয়া, বিতোপন, —মং ক্লী ১।
 ধন-সম্পত্তি, ২। দখল, অধিকাৰ —মঃ পু ১। সাপ,
 ২। কামদেৱ, ৩। গাই গৰুৰ ওহাৰ, স্তন, ৪।
 জ্ঞান-বিশিষ্ট পশু, ছাগলী, পশু। —মাৰ্গঃ, ব্রামাচাৰ্যঃ পু
 বাম (তাত্ত্বিক) পূজা বিধি। —দৃক্(শ্) সুন্দৰ চকুযুক্ত
 তিৰোতা, —দেৱঃ এজন মুনি। শিৱ। —লোচনা সুন্দৰ
 নয়না ক্লী —শীল ক্ৰুৰ প্ৰকৃতিৰ। (—লঃ) কামদেৱ।
 ব্রামক বিণ্ বাওঁফাল, বিপৰীত।
 ব্রাম্বন বিণ্ (ব্রম্ গিচ্ লুঃ) ১। অতি ক্ষুদ্ৰ, চাপৰ,
 চুটি। ২। বঁকা, ভাঁজ লগা —নঃ ১। বাওনা, ২।
 বিক্ষুব্ধ পক্ষম অৱতাৰ। বামনাৱতাৰ। এজন বাওনা
 ব্ৰাহ্মণৰ বেশত তিনিপদ ভূমি ডিঙা খোজাৰ
 ছলেৰে বলিৰাজৰ দৰ্শ চূৰ্ণ কৰে। ৩। বামনাচাৰ্য্য,
 পাণিনীয় সূত্ৰৰ টীকা ‘কাশিকা বৃত্তিৰ’ ৰচয়িতা। ৪।
 অকোটি নামৰ এবিধ গছ। —পূৰাণং গুঠবন্ধন
 পূৰাণৰ এখন।

ৰামনিকা বাওনা তিৰোতা।

ৰামনী ১। বাওনা তিৰোতা, ২। ঘূৰী।

ৰামলুবঃ উই-হাফল।

ৰামা ক্ৰী (ৰমতি সৌন্দৰ্য্যমিতি ৰম অণ্ টাপ) ১। তিৰোতা

ক্ৰী, নাৰী, গীত ১।৪৬; ২। সুন্দৰী তিৰোতা, ৩।

গোৰী, ৪। লক্ষ্মী, ৫। সৰস্বতী —ক্ৰী ৰামলোচনা।

ৰামিল (ৰাম ইলচ) ১। দাঙিক, ২। ধুনীয়া, মনোৰম, ৩। ধূর্ত।

ৰামী ক্ৰী ১। শিয়ালী, ২। ঘূৰী, ৩। মাইকী হাতী।

ৰামোকাঃ ক্ৰী ১। সুন্দৰ উৰুযুক্তা ক্ৰী।

ৰায়ঃ পু বয়ন, সীয়ন —দণ্ডঃ তাঁতশাল।

ৰায়কঃ ১। তাঁতী, ২। সমূহ, সমষ্টি।

ৰায়নং,—নকং ক্ৰী ১। নৈবেদ্য, দেৱতা অথবা ব্ৰাহ্মণক
দিয়া উপহাৰ। ২। ব্ৰতোপবাস।

ৰায়ৱ বিণ বায়ু বা বতাহ সম্বন্ধীয়। —ক্ৰী ক্ৰী
উত্তৰ-পশ্চিম দিশ।

ৰায়ৱীয়, ৰায়ৱ্যং বিণ বায়ু বা বতাহ সম্বন্ধীয়।
—পুৰাণং চবিশ হাজাৰ এশ ছয়টা শ্লোক থকা
এখন পুৰাণ। বায়ু পুৰাণ।

ৰায়সঃ পু (ৰয়তে ইতি ৰয় গতো অসচ গিৎ) ১। কউৰী,
২। অগৰু কাঠ, ৩। তাৰ্পিণ তেল।

ৰায়সাৰাতিঃ পু ফেঁচা।

ৰায়সাহা এবিধ শাক।

ৰায়সী ক্ৰী এবিধ শাকজাতীয় পাচলি।

বায়সেকুঃ কঁহুৰা বন। কাঁহি বন।

ৰায়ুঃ পু (ৱাতিতি ৱা উণ) ১। বায়ু, বতাহ। সাত প্ৰকাৰ
বায়ু— আৱহ, প্ৰৱহ, সংৱহ, উদ্বহ, ৱিৱহ, পৰিৱহ আৰু
পৰাৱহ। ২। বায়ু দেৱতা, ৩। প্ৰাণ বায়ুকে ধৰি শৰীৰৰ
পাঁচ বিধ বায়ু (ধাতু) — প্ৰাণ, অপান, সমান, ব্যান আৰু
উদান। ৪। উত্তৰ-পশ্চিম দিশ, ৫। বায়ু পুৰাণ।
—কেতুঃ ধূলি, —কোণঃ উত্তৰ পশ্চিম দিশ, —গণ্ডঃ
পেটফুলা, —গুম্মঃ ঘূৰিবতাহ, ধুমুহা, —গ্ৰন্থঃ
বাতবেমাৰী —জাতঃ, তনয়ঃ, নন্দনঃ পুত্ৰঃ, সূত্ৰঃ,
সুনুঃ ১। হনুমান, ২। ভীমসেন —দাকঃ মেঘ —নিম্ন
পগলা, বলিয়া —পুৰাণং বায়ুপুৰাণ —ফলঃ বৰষুণৰ
শিল, ৰামধেনু। —ডাকঃ,—ডুক ১। সন্ন্যাসী ২। সাপ
—ৰোমা ৰাতি —ৰাৱ্য(ন) আকাশ, বায়ুমণ্ডল। —ৰাহঃ
ধোঁৱা, —ৰাহিনী শিৰা, ধমনী —সখঃ অগ্নি।

ৰাব্, 'ৰাঃ' ক্ৰী (ৱাৰয়তীতি বৃঞ গিচ্ কিপ) পানী। ভা
১০।৩৩।২২ ৰাঃকিটিঃ শিহ ৰাঃচঃ (ৰাশ্চঃ)
ৰাজহাঁহ। ৰাঃদৰং ১। পানী, ২। পাট কাপোৰ, ৩।
আমঠ, ৪। ঘোঁৰাৰ গলৰ চুলি। ৫। শঙ্খ; ৰাঃধিঃ
সমুদ্ৰ। ৰাঃপুষ্পং লং, লবঙ্গ ৰাঃডটঃ ঘৰিয়াল
বাঃমুচ্ মেঘ, ৰাঃৰাশিঃ সাগৰ ৰাঃসদনং কলহ,
জলাধাৰ। ৰাঃস্থ পানীত থকা।

ৰাৰং ক্ৰী মদৰ কলহ, —ৰাৰং অব্য বাৰে বাৰে, পুনঃ
পুনঃ।

ৰাৰঃ পু (ৱাৰয়তি ইতি বৃ ঘঞ) ১। সমূহ, সমষ্টি। দ'ম
স্তপ, ২। আৱৰণ, ঢাকনী, ৩। সপ্তাহটোৰ এটা বাৰ,
যেনে— সোমবাৰ, বুধবাৰ ইত্যাদি। ৪। গুণ, পাল
যেনে— বহুবাৰ। ৫। শিৱ, ৬। কোম্বো বিশেষ
সময় বা কাল, সুযোগ ৭। দৰ্জা, দুৱাৰ ৮। নদীৰ
সিটো পাৰ। —বুৰা কল গছ —মুখ্যা বেষ্যাবিলাকৰ
ভিতৰত মুখিয়ালজনী। —ৰাণং, ৰাঃ বৰ্ম, কৰচ
—ৰাণিঃ ১। বাহীবাদক, ২। সঙ্গীতজ্ঞ, ৩। এটা
বছৰ, ৪। বিচাৰক। —ৰাণী বেষ্যা —সেৱা
বেশ্যাবৃত্তি, বেশ্যাকৰ্ম।

ৰাৰকং ক্ৰী ১। দুখ পোৱা ঠাই, কষ্টৰ স্থান, ২। আবধ
আতৰ। —কঃ ঘোঁৰা, ঘোঁৰাৰ কদম।

ৰাৰঙ্গঃ পু তৰোৱাল, দা বা কটাৰীৰ নাল।

ৰাৰটং ক্ৰী ১। পথাৰ, —টা ৰাজহংসী।

ৰাৰণ বিণ খেদি পঠোৱা, বিৰোধকাৰী, প্ৰতিবন্ধক।
—ৰাং ১। খেদি পঠোৱা কাৰ্যা, খেদন, ২।
বাধাদান, ৩। বাধা, প্ৰতিৰোধ, —ৰাঃ ১। হাতী, শি
১৮।৫৬; ২। বৰ্ম, কৰচ। —যুধা—ৰত্নভা কল গছ
—সাহুয়ং হস্তিপুৰ।

ৰাৰণসী বাৰাণসী।

ৰাৰণৱত এখন চহৰৰ নাম।

ৰাৰৱং ছালৰ জৰী, ৰচি।

ৰাৰাংনিধিঃ সাগৰ।

ৰাবাহ বিণ বৰা সম্পৰ্কীয়, যা ১।২৫৯; —হঃ বৰা
গাহৰি এবিধ গছ। —কল্পঃ বৰ্তমান চলি থকা কল্প
যুগ। —পুৰাণং ঔঠৰখন পুৰাণৰ এখন। —হী ১।
মাইকী গাহৰি, ৫। পৃথিৱী, ৩। বৰাহকণী
বিকৃশক্তি। ৪। ওজন, জোখ, এবিধ, ৫। ব্ৰহ্মাণী আদি
অষ্ট মাতৃকাৰ ভিতৰৰ এগৰাকী মাতৃকা, ৬। এগৰাকী

যোগিনী। মুঠতে তেৰ গৰাকী যোগিনী — দুৰ্গা, চণ্ডেশ্বৰী, চণ্ডী, বাবাহী, কাৰ্ত্তিকী, হৰসিদ্ধা, কালী, ইন্দ্ৰাণী, বৈষ্ণৱী, ভদ্ৰকালী, বিশালাক্ষী, ভৈৰৱী আৰু কামৰূপিণী। ৭। এখন ঐতিহাসিক তীৰ্থস্থান।

ৱাৰি ৰুচী (ৱাৰয়তি তৃষ্ণামিতি বৃ গিচ ইঞ) ১। পানী, জল, ২। জুলীয়া বস্তু, ৩। এবিধ আতৰ। — ৰিঃ ৰী ক্ৰী (ৱাৰি ইঞ) ১। কথা, বাক, ২। সৰস্বতী, ৩। হাতী বন্ধা ৰচি। ৪। হাতী বন্ধা ঠাই, ৫। বন্দী, কয়েদী, ৬। হাতী ধৰা ফান্দ, ৭। পানীৰ কলহ — কৰ্পূৰঃ ইলিহী মাছ। — ক্ৰিমিঃ জোক — চৰঃ মাছ, জলজ উদ্ভিদ — জঃ শঙ্খ, শামুক, নিমখ, লং। — তস্কৰঃ মেঘ — ভ্ৰা ছাতি, — দঃ মেঘ — দ্ৰঃ চাতক পক্ষী — ধাৰা বৰষুণ — ধি, — নিধিঃ সাগৰ, — নাথঃ সাগৰ, বৰুণদেৱতা — পথঃ — থঃ সাগৰ ভ্ৰমণ — প্ৰৱাহঃ জল-পাত — মসিঃ, মুক মেঘ — যন্ত্ৰঃ পানী তোলা যন্ত্ৰ। — ৰাশিঃ সাগৰ, সৰোবৰ। — কহঃ পদমফুল — ৰাসঃ মদবেপাৰী — ৰাহঃ, — ৰাহনঃ মেঘ — শঃ বিষ্ণু — সন্তৰ লং, কাজল ধাতু।

ৱাৰিত বিণ ১। দূৰীকৃত, ৰুদ্ধ, ২। ৰক্ষিত।

ৱাৰীট হাতী।

ৱাকঃ যুদ্ধৰ হাতী, 'বিজয়কুঞ্জৰ'।

ৱাকঠঃ মৰা শ' নিয়া সাঙি।

ৱাকণ বিণ ১। বৰুণ দেৱতা সম্পৰ্কীয়, ২। বৰুণ দেৱতালৈ অপিত। — ৭ঃ ভাৰতবৰ্ষৰ নটা মণ্ডলৰ এটা।

ৱাকণিঃ অগস্ত্যমুনি। ভৃগুমুনি।

ৱাকণী ক্ৰী ১। বৰুণ দেৱতাৰ দিশ, পশ্চিম দিশ, ২। সুৰা ৩। শতভিষা নক্ষত্ৰ, ৪। দুবাৰি বন — ৱন্তভঃ বৰুণদেৱ।

ৱাকণ্ড ক্ৰী ১। চকুৰ ফেঁচকুৰি, ২। কাণৰ কণামাকৰি, ৩। নাৱৰ পৰা পানী উলিওৱা পাত্ৰ বিশেষ।

ৱাৰেন্দ্ৰী বঙ্গ আৰু বিহাৰৰ মাজতে এখন জিলা, বৰ্তমান ৰাজচাহী জিলা।

ৱাৰ্ক্ষ বননি, জঙ্গল। — ক্ষী তিৰোতা।

ৱাৰ্চঃ পু ৰাজহাঁহ।

ৱাৰ্শিকঃ পু লিখক। কেৰাণী।

ৱাৰ্জাকী, — কুঃ বেঙেনা গছ। বেঙেনা।

ৱাৰ্জিকা বতা চৰাই।

ৱাৰ্জ বিণ (বৃষ্টি ৭ঃ) ১। নিৰাময়। স্বাস্থ্যৱান, ২। পাতল অসাৰ, অপদাৰ্থ, ৩। বৃত্তিজীৱী। — ৱৰ্জ ১। কল্যাণ, মঙ্গল, সুস্বাস্থ্য, ২। নিপুণতা, ৩। তুঁহ। — ৱৰ্জী ১। বাতৰি, খবৰ, সংবাদ। ২। জীৱিকা, বৃত্তি, ৩। খেতিবাতি, ৪। বেঙেনা — ৱহঃ, — হৰঃ ডাকোৱাল, দূত — বৃত্তিঃ কৃষিকৰ্ম কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ।

ৱাৰ্জায়নঃ ডাকোৱাল, বাৰ্ত্তাবাহক, চোৰাংচোৱা।

ৱাৰ্জিক বিণ ১। বাৰ্ত্তা সম্বন্ধীয়, বাতৰি বহনকাৰী, ২। ব্যাখ্যাসূচক। — কং পাণিনিৰ সূত্ৰৰ ওপৰত কাৰ্য্যায়নৰ বাৰ্তিক, টোকা। — কঃ ১। দূত ২। খেতিয়ক।

ৱাৰ্জয়ঃ অৰ্জুন।

ৱাৰ্জকং ক্ৰী ১। বৃঢ় বয়স, ২। স্থিৰবতা, ৩। বৃঢ়াৰ গোষ্ঠী।

ৱাৰ্জক্য ক্ৰী ৱাৰ্জকং।

ৱাৰ্জুৰিঃ, — ৱাৰ্জুৰিকঃ, — ৱাৰ্জুৰী(ন) সুদত ধন ধাৰে দিয়া লোক।

ৱাৰ্জুৰ্যঃ ধন বৃদ্ধি। ধন (সুদ) বৃদ্ধি, মনু ১১।৬২।

ৱাৰ্জুং, ৱাৰ্জী ছালৰ জৰী।

ৱাৰ্জীনসঃ গড়।

ৱাৰ্জিটঃ কুজীৰ, ঘঁৰিয়াল।

ৱাৰ্জণং বৰ্ম পিন্ধা মানুহৰ সমষ্টি।

ৱাৰ্য বিণ ১। নিবাৰণযোগ্য, ২। পানী সম্বন্ধীয়, ৩। বৰলীয়া, বৰেণ্য।

ৱাৰ্ণা ক্ৰী নীলামাখি, ভোমোৰা।

ৱাৰ্য বিণ ১। বৰষুণ সম্বন্ধীয়, ২। বাৰ্ষিক।

ৱাৰ্যিক বিণ ১। বৰষুণ সম্পৰ্কীয়, ২। বাৰ্ষিক, ৩। এবছৰলৈ থকা — কং এবিধ ঔষধ।

ৱাৰ্যিলা বৰষুণৰ শিল।

ৱাৰ্যেয়ঃ ১। বৃক্ষীবংশীয়, ২। কৃষ্ণপঙ্খী, ৩। নলৰজাৰ সাৰথি।

ৱাৰ্যিঃ কিষ্কিন্ধাৰ ৰজা, বাম্পৰবিলাকৰ পতি ৰাজি। অসীম শক্তিদেৱ ৰালিয়ে আনকি লঙ্কাপতি ৰাৱণকো কাশলতিৰ তলত সুমুৱাই লৈছিল। ৰালিয়ে কনিষ্ঠ ভাতৃ সুগ্ৰীৱৰ পত্নী তাৰাক ৰলেৰে নিজৰ পত্নী কৰিছিল যদিও সুগ্ৰীৱে শ্ৰীৰামৰ সহায়ত ৰালিক বধ কৰি তাৰাক উদ্ধাৰ কৰে।

ৱালুকী ক্ৰী ১। সাগৰ বা নদীৰ ৰালি, ২। জড়ি, ফুল, ৩। কৰ্পূৰ।

বান্ধ বিণ বাকলিৰে তৈয়াৰী।

বান্ধীকঃ বান্ধীকি, আদি কাব্য বামায়াণৰ ৰচয়িতা মহৰ্ষি বান্ধীকি। এওঁৰ পূৰ্বৰ নাম আছিল বত্ৰাকৰ। সৰুতে মাক-বাপেকে পৰিত্যাগ কৰাত কিছুমান গিৰিবাসী-লোকে পোহপাল দিয়ে আৰু ডকাইতি বিদ্যা শিক্ষা দিয়ে। বত্ৰাকৰে এই বিদ্যা ভালদৰে আয়ত্ত কৰি বাটে-পথে ডকাইতি কৰিবলৈ ধৰে। এদিনাখন তেওঁ এজন সন্ন্যাসীক পায়। সন্ন্যাসীজনে বত্ৰাকৰক সি কৰা পাপৰ ভাগী তাৰ ঘৰৰ কোনে ল'ব সুধি আহিবলৈ কয়। বত্ৰাকৰে ঘৰলৈ গৈ সকলোকে সুমিলত কোনেও পাপৰ ভাগী হ'বলৈ মান্তি নহ'ল। সি বিষণ্ণ মনে ঘূৰি আহি সন্ন্যাসীজনক কোৱাত সন্ন্যাসীজনে তাক 'মৰা' উচ্চাৰণ কৰি থাকিবলৈ কয়। বত্ৰাকৰে 'মৰা মৰা' উচ্চাৰণ কৰি থাকোঁতে বহু বছৰ পাৰ হ'ল। যি ঠাইত বহি এইদৰে 'মৰা মৰা' উচ্চাৰণ কৰি আছিল তাত উইয়ে মাটি তুলিলে। উই-হাফলুৰ মাটিৰে শৰীৰ ঢাক খালে। বত্ৰাকৰ বান্ধীকি হৈ ওলাই আহিল আৰু এগৰাকী মহামুনিকপে প্ৰসিদ্ধ হ'ল। এদিনাখন এজন ব্যক্তি শৰত আহত হৈ এটা ক্ৰৌঞ্চপক্ষী তেওঁৰ সমুখত পৰাত বান্ধীকিৰ মুখৰ পৰা অনায়াসে এফাকি অনুষ্টুভ ছন্দৰ কবিতা নিৰ্গত হ'ল আৰু ব্ৰহ্মাৰ নিৰ্দেশত সেই ছন্দতে আদি কাব্য বামায়াণ ৰচনা কৰে।

বান্ধদক কথকী, কথাচহকী।

বান্ধয়ঃ পু তুলসী গছ।

বান্ধুটঃ পু নাও, ভুৰ।

বান্ধুৎ সজ্জন্তৌ বৰণে (দিৱা আ স ৰাবৃত্যতে) ১। নিৰ্বাচন কৰ, বাছনি কৰ, ভাল পা, প্ৰেম কৰ, ২। সেৱা কৰ, শুশ্ৰূষা কৰ, ৩। (বৰকপে) বৰণ কৰ

বান্ধু বিণ বৰিত, বৰণকৃত, বৰকপে নিৰ্বাচিত।

বান্ধ শব্দে (দিবা আ অ, স বাশ্যতে) ১। চিঞৰ মাৰ, গৰ্জন কৰ, আটাই পাৰ, গুণ গুণ কৰ, শি ১৮। ১৭৫।

বান্ধক বিণ গৰ্জনকাৰী, শব্দকাৰী।

বান্ধনং গৰ্জন, চিঞৰ, গুনগুননি।

বান্ধিঃ পু জুই, অগ্নিদেৱতা।

বান্ধিতং পশু-পক্ষীৰ মাত।

বান্ধিতা ক্ৰী ১। মাইকী হাতী, ২। তিৰোতা।

বান্ধিষ্ঠ বিণ বান্ধিষ্ঠ মূনি সঙ্কীয়। —ঈং এখন উপপূৰাণ।

—ঈ গোমতী নদী।

বান্ধাৰা ক্ৰী ৰাতি।

বান্ধাং ক্ৰী মন্দিৰ, চাৰিআলি। —ঈঃ দিন।

বান্ধাঃ পু (বান্ধাতে ইতি ৰা ধ্ পঃ ধস্য যত্ৰম্) উজ্জা, ৭। ৬৮। —কঃ মৰিচা শাক।

বান্ধ উপসেৱায়াম্ (চুৰা উ স ৰাসয়তি-তে) ১। গোন্ধ ওলা, সুগন্ধি হ, গন্ধযুক্ত হ সুগন্ধি কৰ, মে ২০, ২। খাবলৈ ভাল লগা কৰ, মচলা-পাতি দি, ৩। চিয়াই থ।

বান্ধঃ পু ক্ৰী ১। আতৰ, ২। নিৰাসস্থান, ঘৰ, স্থান, ৩। কাপোৰ, পোচাক, ৪। বসবাস গী ১। ৪৪, —কৰ্ণী প্ৰেক্ষাগৃহ। —তান্মূলং সুগন্ধি ত্ৰিমোল পাণ —ভৱনং, মন্দিৰং বাসগৃহ, থকা ঘৰ। —যষ্টিঃ চৰাই বহা ঠালি বা কাঠৰ লাঠী, মে ৭৯; —ষোগঃ এবিধ সুগন্ধি চূৰ্ণ, গুড়ি।

বান্ধকং ক্ৰী পিন্ধা কাপোৰ, পোচাক। —কঃ বাহক গছ, —সজ্জিকা প্ৰেমিকৰ লগত দেখা হবৰ কাৰণে সাজি-কাছি ওলাই থকা তিৰোতা। কাব্যৰ এবিধ নায়িকা।

বান্ধনং ক্ৰী (বান্ধ লুট) ১। সুগন্ধিকৰণ, ২। বসবাস ৩। বাসস্থান, ৪। বাকচ, কলহ। ৫। কাপোৰ-কানি, পোচাক, ৬। আৱৰণ, ঢাকনী, ৭। জ্ঞান।

বান্ধনা ক্ৰী (বস্ গিচ্ যচ্ টাপ) ১। প্ৰত্যাশা, কামনা, ২। মনোভাৱনা, ৩। কল্পনা, ৪। শ্ৰদ্ধা, ৫। সংস্কাৰ

বান্ধন্ত বিণ ১। বসন্তকালীয়, ২। যৌৱনকালীয়, ৩। মনোযোগী। —স্তঃ ১। কুলি চৰাই, ২। মলয়া বতাহ, ৩। মণ্ড মাহ। ৪। মাটিমাহ, ৪। মদনবৃক্ষ, ৫। কম বয়সীয়া হাতী —স্ত্ৰী ক্ৰী মাধেমালতী ফুল, ২। জলকীয়া, ৩। পেঁপা ফুল, ৪। মদনোৎসৱ।

বান্ধন্তিকঃ ১। নাটকৰ বিদূষক। ২। নট।

বান্ধবং ৰঃ এটা দিন।

বান্ধৰ বিণ (বসুৰেৱেতি প্ৰজ্ঞাদাণ) ইন্দ্ৰ সঙ্কীয় —ৱঃ

ইন্দ্ৰ। —দন্তা ১। মহাকবি সুবন্ধুৱে ৰচনা কৰা এখন গদ্যকাব্য। ২। কেবাখনো কাব্যৰ নায়িকা এগৰাকীৰ নাম। বাসবদত্তা নায়িকা ৰূপে থকা গ্ৰন্থসমূহ হ'ল— ভাসৰ 'স্বপ্নবাসৱদন্তম্' সুবন্ধুৰ 'বাসৱদত্তা' হৰ্যবৰ্জ্জনৰ 'বত্ৰাবলী' ইত্যাদি।

বাসবী ব্যাসদেবৰ মাতৃ।

বাসিঃ পু ক্লী বটালি, বাচলা, বেন্দা।

বাসিত বিণ (ব্যাস ক্তঃ) ১। সুগন্ধিত, সুবাসিত, ২। তিয়াই
বখা। ৩। সজ্জিত, ৪। জনপূর্ণ, ৫। জনাজাত।

—তং ১। চৰাই চিৰিকটিৰ মাতৃ। ২। জ্ঞান।

বাসিষ্ঠঃ মুনি বশিষ্ঠৰ দ্বাৰা ৰচিত —চঃ বশিষ্ঠ বংশত
জন্ম হোৱা সম্ভৱ।

বাসী ক্লী কাঠমিস্ত্রীৰ বাইচ।

বাসুঃ পু (সৰ্বত্রাসৌ রসতীতি রস রাহুলকাং উণ)
১। শ্রীনাৰায়ণ, বিষ্ণু, ২। পৰব্রহ্ম, পৰমাত্মা,
৩। আত্মা। —কিঃ—কেয়ঃ সৰ্বৰাজ বাসুকি, গী
১০।২৮; —দেৱঃ ১। বসুদেৱৰ বংশজ, ২। শ্রীকৃষ্ণ
—বা ১। পৃথিৱী, ২। ৰাতি, ৩। তিৰোতা, ৪। মাইকী
হাতী।

বাসুঃ ক্লী (বাস্যতে স্বগৃহে ইতি রাস রাহুলকাং উঃ)
নাটকত উল্লেখ থকা বাল্য, কুমাৰী কন্যা

বাস্তৱ বিণ ১। যথার্থ, সঠিক, ২। নিশ্চিত, দৃঢ় —ব্রা
ডোক-মোকালি।

বাস্তৱিক বিণ সঠিক, সত্য, প্রকৃত।

বাস্তৱিকং এজাক ছাগলী।

বাস্তৱ্য বিণ (রসতীতি রস তবাৎ) ১। বাসকর্তা, নিবাসী,
২। বাসযোগ্য, —ব্যং বাসৰ উপযুক্ত ঠাই, ঘৰ,
বাসস্থান, বসতি।

বাস্তু পু ক্লী (রসন্তি প্রাণিনঃ যত্র রস নিরাসে তুণ বিৎ)
১। ঘৰ সজাৰ যোগ্য ভূমি, ২। বাসস্থান —মাগঃ
ঘৰৰ খুঁটা পোতাৰ (আধাৰ শিলাৰ) সময়ত অনুষ্ঠিত
পূজা-হোমাদি।

বাস্তুকং ক্লী এবিধ শাক। জিলমিল শাক।

বাস্তৱ্য বিণ ১। বাসযোগ্য, ২। পেট সম্বন্ধীয়।

বাস্তৱ্যপতিঃ ১। ইন্দ্র, ২। বাস্তু দেৱতা, বৈদিক দেৱতা
বিশেষ।

বাস্তৱ বিণ কাপোৰে তৈয়াৰী। —স্ত্ৰঃ কাপোৰেৰে আবৃত
গাড়ী।

বাস্পঃ পু উষ্মা, লোহা।

বাস্পেয়ঃ নাহৰ গছ।

বাহ যন্ত্ৰে (ভা আ স বাহতে) যন্ত্ৰ কৰ, চেটা কৰ।

বাহ বিণ বাহক, বাহী, চালক, —হঃ ১। বাহন, যান,
গাড়ী, বথ, ২। ভাৰবাহী জন্তু, ৩। ঘোঁৰা, ৪। বলদ,

বাঁড়, ৫। বাহ, ৬। বতাহ, বায়ু, ৭। ওজন বিশেষ।

দহ কৃষ্ণৰ পৰিমাণ —দ্বিষণ্ ম'হ। —শ্ৰেষ্ঠঃ ঘোঁৰা।

বাহকঃ পু ১। মজদুৰ, 'কুলি', ২। গাড়োৱান, ৩। ঘোঁৰা-
চোৱাৰী।

বাহনং ক্লী ১। যানবাহন, গাড়ী, ২। ঘোঁৰা চালন, ৩। ভাৰ
বোৱা জন্তু, ৪। হাতী।

বাহসঃ পু ১। পানীৰ সোঁত, ২। অজগৰ সাপ।

বাহিকঃ পু ১। ডাঙৰ দবা বা ঢোল, ২। গৰুগাড়ী, ৩।
ভাৰবাহী জন্তু।

বাহিতং গধুৰ বোজা।

বাহিত্যং ক্লী হাতীৰ কুমৰ তলৰ অংশ।

বাহিনী ক্লী (বাহ ইনিঃ ভীপ) ১। সেনা বাহিনী, ৰ
১১।৬; এই বাহিনীত ৮১ হাতী, ২৪৩টা ঘোঁৰা
আৰু ৪০৫ পদাতিৰ উপৰিও সমসংখ্যক ৰথ
থাকে। ২। নদী —পতিঃ ১। সেনাপতি, ২। সাগৰ
(নদীৰ অধিপতি)।

বাহঃ পু (বাহতে শজ্জগতি বা ধৃ লোড়নে কুঃ) হাত।
(কাষলতিৰ পৰা আঙুলিৰ মূৰলৈকে)। —মূলং
কাষলতি। —লঃ কতি মাহ।

বাহ্য বিণ ১। বহনযোগ্য, ৰ ৬।১০; ২। বাহিৰ।

বাহ্যিকঃ এই নামৰ এখন ৰাজ্য আৰু সেই দেশৰ ঘোঁৰা।

বি অব্য নিগ্রহ, নিয়োগ, পদপূৰণ, নিশ্চয়, অসহন, হেতু
অব্যাপ্তি, বিনিয়োগ, ঈষৎ (কম), পৰাভব, শুদ্ধতা,
অবলম্বন আদি বিভিন্নার্থত এই অব্যয় শব্দ ব্যৱহাৰ
হয়। ইয়াৰ উপৰিও আয়োজন, বিৰোধ, বিচাৰ
বিবেচনা আদি অৰ্থ প্রকাশ কৰিবলৈও ব্যৱহাৰ হয়।

বিশংগতি ক্লী বিশ —তন্ম বিশংগতম। বিশং।

বিশংগী(ন) ১। বিশ। ২। বিশখন গাৱঁৰ স্বামী।

বিকং অলপতে পোৱালি জগা গাইব গাখীৰ, ফেঁহু।

বিকংকট,—তঃ পু এবিধ গছ।

বিকচ বিণ (বিকশতীতি বি কচ্ অচ) ১। বিকলিত,
প্রফুল্লিত বিদ্যুত, ২। সিঁচৰিত, ৩। চুলিহীন —চঃ
১। বৌদ্ধ ভিক্ষু, ২। কেতু গ্ৰহ।

বিকট বিণ (বি কট পচাদ্যচ) ১। কদৰ্যা, ভয়ানক
ভয়লগা, ২। বৃহত বহল, ৩। দাত্তিক, ৪। ধুনীয়া,
৫। অস্পষ্ট।

বিকল্প বিণ দাত্তিক, মদগৰী, —বঃ ১। দজলি, ২। বিখ্যাত
প্রশংসা, ঠাট্টা-বিদ্রোপ।

ৱিকল্প বিণ কঁপি থকা, অস্থিৰ, ওফন্দি থকা।

ৱিকৰঃ পু অসুস্থতা, ৰোগ।

ৱিকৰাল বিণ ভয়ানক, ভয়ঙ্কৰ

ৱিকৰ্ণঃ পু এজন কুকু য়ৱৰাজৰ নাম। দুৰ্যোধনৰ পক্ষৰ
বীৰ এজন। গী ১।৮

ৱিকৰ্তনঃ পু ১। সূৰ্য্য, ২। আকন গছ, ৩। বাপেকৰ
ৰাজ্য বলেৰে ভোগ দখল কৰা পুত্ৰ।

ৱিকৰ্ম ক্লী বিধিবিৰুদ্ধ কাৰ্য্য। অপৰিত্ৰ কৰ্ম, গী ৪।১৪;

—কৃৎ নিষিদ্ধ কৰ্মকাৰী, —স্থ বিণ পাপকাৰ্য্যত লিপ্ত।

ৱিকৰ্ষঃ (ৱি কৃষ ঘঞ) ১। বিকৰ্ষণ, টানি বেলেগ
বেলেগ কৰা, বিচ্ছিন্নকৰণ, ২। কাঁড় —ৰ্ষণঃ
কামদেৱৰ এপাত শলৰ নাম।

ৱিকল বিণ (বিগতঃ কলো যস্ম) ১। বিহুল, ২। বিকলাঙ্গ,
৩। অঙ্গহীন, ৪। আতঙ্কিত, ৫। আলোড়িত, এলেছাৰ,
অলস। ৬। জীৰ্ণ —পাণিক হাত-ভৰি-হীন।

ৱিকলা,—ক্লী ক্লী ঋতুহীনা ক্লী।

ৱিকল্পঃ পু (ৱিকল্পং কল্পনম্ ইতি ৱি কৃপ ঘঞ) ১।
ভুল, ভ্ৰান্তি, ২। কল্পনা, ৩। কল্পনায়, ৰ ১৭।৪৯; ৪।
নানা বিধ, মনু ৯।২২৮; ৫। অনিশ্চয়তা, সন্দেহ,
৬। এটাৰ সলনি, ৭। অজ্ঞতা —জালং দোধোৰ-
মোধোৰ, বিমোৰ।

ৱিকল্প্য বিণ নিষ্পাপ, নিদোষী।

ৱিকৰ্ষা মজাঠি গছ। এই গছৰ শিপাৰ পৰা ৰঙা ৰং
উলিওৱা হয়।

ৱিকসঃ পু চন্দ্ৰ।

ৱিকসিত বিণ ফুলৰ পাহিবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে বাহিৰলৈ
ওলাই অহা। ফুলি উঠা।

ৱিকস্বৰ বিণ চিঞৰ, উচ্চ বৰ।

ৱিকাৰঃ পু. (ৱি কৃ ঘঞ) ১। প্ৰকৃতিৰ অন্যথা ভাৱ,
বিকৃতি, আকাৰ বা গঠনৰ পৰিৱৰ্তন। ২। পৰিৱৰ্তন,
সংশোধন। ৩। অসুস্থতা, দুখ যেনে— মানসিক
বিকাৰ, শাৰীৰিক বিকাৰ। ৪। মনৰ পৰিৱৰ্তন,
উদ্দেশ্য বা লক্ষ্যৰ পৰিৱৰ্তন। ৫। আলোড়ন,
উদ্বিগ্নতা। ৬। প্ৰকৃতিসত্ত্ব। ৭। মাছ।

ৱিকাৰিত পৰিবৰ্তিত, ভ্ৰষ্ট, দূষিত।

ৱিকাৰী(ন) বিকাৰ হ'ব লগীয়া, পৰিৱৰ্তন হ'ব লগীয়া।

ৱিকালঃ,—লকঃ (ৱিকল্পঃ কালঃ) ১। সন্ধিয়া সময়। ২।
দৈৱপৈত্ৰাদি কৰ্মৰ অযোগ্য কাল বা সময়।

ৱিকালিকা ক্লী সময়ৰ পৰিমাণ জানিবৰ কাৰণে পিতলৰ
কলহ এটাৰ তলিত ফুটা কৰি পানী জুবুৰিয়াই লাহে
লাহে ভৰ্তি কৰা ব্যৱস্থা।

ৱিকাশঃ পু (ৱি কাশ দীপ্তো ঘঞ) ১। প্ৰকাশ, প্ৰদৰ্শনী, ২
ফুল ফুলা, বিকশিত হোৱা, ৩। মুক্ত পথ বা গতি, বি
১৫।৫২; ৪। আনন্দ, স্মৃতি, ৫। আকাশ, স্বৰ্গ, ৬।
আগ্ৰহ, ইচ্ছা, ৭। একান্ততা, নিৰ্জনতা।

ৱিকাশক বিণ প্ৰকাশক।

ৱিকাশনং ক্লী (ৱি কাল ল্যট) ১। বিকাশ, ২। প্ৰকাশন
প্ৰদৰ্শন।

ৱিকাশী(ন) বিণ (বিকাশ ইনিঃ) বিকাশশীল, উজ্জ্বল, দৃশ্য

ৱিকিৰঃ পু (ৱিকিৰতি মুক্তিকাদীন ইতি ৱি কৃশ ব
১। সিঁচৰতি কৰা অংশ বা বস্তু। (ঠোটেৰে খুচৰি
সিঁচৰতি কৰা জন্তু, চৰাই। ২। কুৱা, ৩। গছ, ৭
পূজাৰ আৰম্ভণিতে পূজাৰ সকলো দ্ৰব্যৰ ওপৰ-
সৰিয়হ বা তিল চাউল চটিয়াই পূজা স্থানৰ পৰা
অমঙ্গলজনক ভূত প্ৰেতাৰূপি অপসাৰণ। সেই মন্ত্ৰ-
'অপসপন্ত তে ভূতা যে ভূতা ভূরি সংস্থিতাঃ। ৭
ভূতা ৱিমুক্তৰ্ষ্যন্তে নশান্ত শিৱাজ্জয়া। ৫। অগ্নি-
দধাদিৰ প্ৰতি অৰ্পণ কৰা পিণ্ড।

ৱিকিৰণং ক্লী ১। বিক্ষেপণ, ২। সিঞ্চন, ৩। ছিন্নকৰণ
৪। হিংসন। ৫। জ্ঞান।

ৱিকীৰ্ণ বিণ (ৱি কৃ ক্তঃ) ১। বিক্ষিপ্ত, সিঞ্চিত, ২। গিশ্ৰিত,
৩। উদযাপিত —কেশঃ,—মূৰ্ধজ বিণ ১। আউল
বাউল চুলি থকা, ২। চুলি ছিঙা।

ৱিকুষ্ঠঃ বিষ্ণুলোক।

ৱিকুৰ্ণাণ (বি কৃ শানচ) ১। আনন্দিত, হৰ্ষান্বিত, ২
পৰিৱৰ্তনশীল।

ৱিকুসঃ চন্দ্ৰ।

ৱিকুজনং ১। চৰাইৰ কৃ কৃ মাত, ২। পেটৰ কোৰকোৰণ।

ৱিকৃণিকা ক্লী নাক।

ৱিকৃত বিণ (ৱি কৃ ক্ত) ১। বিকাৰ, বিকাৰগ্ৰস্ত,
বিকাৰপ্ৰাপ্ত, ২। পৰিৱৰ্তিত, ৩। বিকলাঙ্গ, ৪। অসম্পূৰ্ণ
৫। কম্প। ৬। অসাধাৰণ, ৭। ঘণনীয়। —তং ক্লী ১।
বিকাৰ, ২। প্ৰভৱাদি ষাঠিটা সংবৎসৰৰ চতুৰ্বিংশ
সংবৎসৰ। ৩। নায়িকাৰ এটা গুণ।

ৱিকৃতিঃ ক্লী ১। বিকাৰ, কৃ ৭।৩৪; ২। ৰোগ, ৩। বিমূৰ্ত্তা,
খং, ক্ৰোধ, উদ্বেগ, ৪। দূৰ্ঘটনা, আকস্মিক ঘটনা।

৫। পৰিৱৰ্তন মনোবিকৃতি, ধাতুৰ বিকৃতি, যেনে—
সোণৰ পৰা সোণৰ আঙঠি।

ৱিক্ৰষ্ট বিণ (ৱিশেষণ কৃষ্ট) ১। আকৃষ্ট। আকৰ্ষিত,
বিকৰ্ষিত, ২। বিস্কৃত।

ৱিক্ৰেশ বিণ চুলিহীন, তপা, —শী ১। গাউল-বাউল
(চুলিযুক্ত) ২। কেশহীন, চুলিহীনা।

ৱিকোকঃ পু কৰ্দ্ধিদেৱৰ হাতত নিহত বৃকাসুৰৰ পুত্ৰ।

ৱিকোশ(ষ) বিণ তুঁহ নথকা, বাকলিমুক্ত, বাকলিহীন।

ৱিক্ৰঃ পোৱালি হাতী।

ৱিক্ৰমঃ পু (ৱি ক্ৰম অচ) ১। গতি, খোজ, স্থিতি,

২। বিন্যাস, অতিক্ৰম ৩। পৰাক্ৰম, শৌৰ্য, বীৰত্ব,

৪। উজ্জয়িনীৰ ৰজা বিক্ৰমাদিত্য, ৫। চতুৰ্দশ

সংবৎসৰ ৬। এজন কবি। 'নোমদূত' নামৰ এখন

খণ্ডকাব্যৰ ৰচয়িতা। —কৰ্ম বীৰত্বৰ কাম।

ৱিক্ৰমণঃ ক্ৰী (বলিৰাজৰ সমুখত বিষ্ণুৱে দিয়া) দীঘল
খোজ।

ৱিক্ৰমাদিত্যঃ—মাৰ্কঃ ১। উজ্জয়িনীৰ ৰজা শকাৰি
বিক্ৰমাদিত্য। ২। এবিধ মোদক।

ৱিক্ৰমী(নে) ১। সিংহ, ২। বীৰ পুৰুষ, ৩। বিষ্ণু

ৱিক্ৰমঃ পু (ৱি ক্ৰী এৰচ) বেচা কাৰ্য্য, বিক্ৰী, মনু

৩।৫৪; —পত্ৰং বিক্ৰী দলিল।

ৱিক্ৰমিকঃ,—ৱিক্ৰমী পু বেচোতা, বিক্ৰেতা, বিক্ৰয়কৰ্তা,
যা ২।১৭৩।

ৱিক্ৰমঃ চন্দ্ৰ।

ৱিক্ৰান্ত বিণ (ৱি ক্ৰম ক্ৰঃ) পৰাক্ৰমী, বিক্ৰমী, বীৰ।

সাহসী, বিম্বিজয়ী, —স্তং খোজ, বীৰত্ব, সাহস —স্তঃ

বীৰপুৰুষ, যোদ্ধা

ৱিক্ৰান্তা (ঋ) বিণ (ৱি ক্ৰম ত্ৰচ) বীৰ, সাহসী (পু) সিংহ।

ৱিক্ৰান্তিঃ ক্ৰী (ৱি ক্ৰম, ক্ৰিন) ১। ঘোঁৰাৰ গতি (কদম)

২। বীৰতা, ৩। খোজ।

ৱিক্ৰান্তকঃ পু (ৱি ক্ৰ গুল) বিক্ৰেতা, বেচোতা।

ৱিক্ৰিয়া ক্ৰী (ৱি ক্ৰ শঃটাণ) ১। বিকাৰ, ৰ ১৩।৭২;

২। বিকল্প কাৰ্য্য।

ৱিক্ৰীত বিণ (ৱি ক্ৰী ক্ৰঃ) বিক্ৰী হোৱা, বেচা যোৱা।

ৱিক্ৰীত বিণ (ৱি ক্ৰু ক্ৰ) নিচুৰ, নিৰ্দয়।

ৱিক্ৰেতা (ঋ) বিণ (ৱি ক্ৰী ত্ৰচ) বেচোতা, বিক্ৰয় কৰ্তা।

ৱিক্ৰেত বিণ (ৱি ক্ৰী যৎ) বেচিব লগীয়া দ্ৰব্য। বেচিবলৈ
নিয়া সামগ্ৰী।

ৱিক্ৰোশনঃ ক্ৰী ১। নিন্দা, গালি। চিঞৰ, আটাহ।

ৱিক্ৰৱ বিণ (ৱি ক্ৰু পচাদাচ) ১। বিহুল, শি ১২।৬৩,

২। আতঙ্কিত, ৩। আলোড়িত, বিমোৰ, উদ্ভিন্ন, ৪।

দুখাৰ্ত, দুদশাগ্ৰস্ত। ৫। বিতুষ্ট, বিৰক্ত।

ৱিক্ৰিয় বিণ (ৱি ক্ৰিদ ক্ৰ) ১। পানীত তিতা, সিক্ত, ২। জীর্ণ,

৩। পুৰণি।

ৱিক্ৰিষ্ট বিণ (ৱি ক্ৰিষ ক্ৰঃ) অত্যন্ত দুদশাগ্ৰস্ত আঘাতপ্ৰাপ্ত

—ষ্টং ভুলকৈ উচ্চাৰণ কৰা (শব্দ বা বৰ্ণ)।

ৱিক্ৰত বিণ (ৱি ক্ৰণ ক্ৰঃ) আঘাতপ্ৰাপ্ত, ক্ষত, ছিন্ন।

ৱিক্ৰাৱঃ পু (ৱি ক্ৰু ঘঞ) ১। শব্দ। ২। কাহ, হাঁচি।

ৱিক্ৰিপ্ত বিণ (ৱি ক্ৰিপ ক্ৰ) ১। সিঁচৰিত, সিক্তিত, দলি

মৰা, ২। ত্যক্ত, প্রত্যাখ্যাত, ৩। প্রেৰিত, ৪। বিমোৰ,

৫। খণ্ডিত।

ৱিক্ৰীণকঃ ১। শিৱৰ সেৱকসকলৰ নেতা, ২। দেৱতা

গোষ্ঠী।

ৱিক্ৰেপঃ পু (ৱি ক্ৰিপ ঘঞ) ১। প্রেৰণ, ক্ষেপণ ২। লৰচৰ,

কম্পন, প্রৱাহ, ৩। বিমূঢ়তা, ৪। ভয়, আতঙ্ক,

৫। যুক্তি খণ্ডন, ৬। তাগ —শক্তিঃ মায়াক্ৰি।

ৱিক্ৰোভঃ পু (ৱি ক্ৰভ ঘঞ) ১। কম্পন, আলোড়ন,

২। উদ্ভিন্নতা, আতঙ্ক, ৩। বিৰোধ, সংঘৰ্ষ।

ৱিক্ৰ, ৱিক্ৰু, ৱিক্ৰ্য, ৱিক্ৰ, ৱিক্ৰ বিণ নাক নথকা,

নাকহীন।

ৱিক্ৰনাঃ(স) ব্ৰজা।

ৱিক্ৰুৰঃ পু ১। ৰাক্ষস, দেতা, ২। চোৰ।

ৱিক্ৰ্যাত বিণ (ৱি ক্ৰা ক্ৰঃ) ১। প্রখ্যাত, প্রসিদ্ধ,

জনাভাত, ২। স্বীকৃত, প্রকাশিত। —তিঃ ক্ৰী ক্ৰ্যতি,

প্রসিদ্ধি।

ৱিক্ৰ্যাপনঃ ক্ৰী ব্যাখ্যান।

ৱিক্ৰগণনঃ ক্ৰী ১। ঋণমুক্তি, ২। গণনা, ৩। বিবেচনা,

আলোচনা।

ৱিক্ৰিত বিণ (ৱি গম ক্ৰঃ) ১। প্রভাবহিত, নিশ্চয়, ২। গত,

অতীত, প্রস্থিত, ৩। বিচ্ছিন্ন, খণ্ডিত, ৪। মৃত।

—কম্পৰঃ নিষ্পাপ, পাপৰহিত —ক্ৰী নিৰ্ভয়, নিভীক।

—লক্ষণঃ অমঙ্গলজনক, দুৰ্ভাগীয়া। —ক্ৰীকঃ ক্ৰী বা

সৌন্দৰ্য্য ৰহিত।

ৱিক্ৰিতাৰ্ভৱা ক্ৰী (ৱিগতঃ আৰ্ভৱঃ ঋতু যস্যঃ) পঞ্চাশ-

পচম ৰুদ্ৰ ৰত্নসীমা ঋতুচাৰ ৰুদ্ৰ হোৱা তিথি।

ৱিক্ৰকঃ ইন্দীবৃক্ষ।

ক্লিগম: পু (রি গম্ অপ ১। নাশ, বিনাশ, হানি, ২। প্রস্থান, ৩। সমাপ্তি, ৪। ত্যাগ, ৫। মৃত্যু।
 ক্লিগব: পু ১। নঙঠা সন্ন্যাসী, দিগম্বৰ, ২। পৰ্বত, ৩। নিৰাহাৰী লোক।
 ক্লিগৰ্হণং -ণা ক্লী ক্লী (রি গৰ্হ লুট; গিচ্ যুচ টাপ) নিন্দা, ভৰ্ৎসনা, অন্নমাননা।
 ক্লিগৰ্হিত বিণ (রি গৰ্হ ক্ৰঃ) নিন্দিত। ভৎসিত, নৈ ১।১৩১; নিষিদ্ধ।
 ক্লিগলিত বিণ (রি গল ক্ৰঃ) ১। গলিত, ২। টোপ টোপকৈ ওলোৱা, ৩। অন্তৰ্হিত, ৪। তলত পৰা, ৫। সিঁচৰিত, ৬। বিশৃঙ্খল, ঢিলা, শিথিল।
 ক্লিগাঢ় বিণ (রি গাহ্ ক্ৰঃ) ১। স্নাত, গা ধুই উঠা, ২। বূৰ মাৰি উঠা। ৩। গভীৰ, ঈগাঢ়।
 ক্লিগানং ক্লী (পৰস্যা বিক্ৰুং গানং) নিন্দা, গালি, পৰনিন্দা, অপবাদ।
 ক্লিগাহমান বিণ (রি গাহ্ শানচ) ১। স্নান কৰা, ব ১৩।১; গাই ধুই উঠা। ২। আলোড়নকাৰী।
 ক্লিগীত বিণ (রি গৈ ক্ৰঃ) ১। নিন্দিত, ভৎসিত, অপমানিত, ২। অসংলগ্ন, বিসঙ্গতিপূৰ্ণ। -তিঃ নিন্দা, অপযশ।
 ক্লিগুণ বিণ. (রিপৰীতঃ গুণঃ যস্য) ১। গুণৰহিত, গুণহীন, বেয়া, অকামিলা, মূল্যহীন, ২। ৰচি, গুণ নথকা।
 ক্লিগুঢ় বিণ. (রি গুহ ক্ৰঃ) ১। গুপ্ত, বহস্যঘন, লুকাই ৰখা, ২। গৰ্হিত, নিন্দিত।
 ক্লিগৃহীত বিণ. (রি গ্রহ ক্ৰঃ) ১। খণ্ডিত, বিখণ্ড, দ্ৰৱীভূত, ২। অধিকাৰভুক্ত, অধিকৃত, ৩। নিষিদ্ধ, ৪। মুখামুখি হোৱা, বিৰোধ কৰা।
 ক্লিগ্রহঃ পু. (রি গ্রহ্ অচ) ১। সুখ-দুখাদি গ্রহণ কৰি থকা শৰীৰ, দেহ, ব ১১।১৩; ২। যুদ্ধ, মনু ৭।১৬০; ৩। বিভাগ, অংশ, ৪। সমাসবাক্য, বিগ্রহ বাক্য, ৫। আকাৰ, আকৃতি, ৬। প্ৰেম-বিবাদ।
 ক্লিঘটনং ক্লী. ধবংস, নাশ, ভাঙন।
 ক্লিঘটিকা ক্লী. সময়ৰ পৰিমাণ বিশেষ, পল।
 ক্লিঘটনং, -না ক্লী. ক্লী. খণ্ডন, ঘৰ্ষণ, বিভাজন, বিৰোধ, আঘাত।
 ক্লিঘট্টিত বিণ. (রি ঘট্ ক্ৰঃ) বিখণ্ডিত, বিচ্ছিন্ন, বিভক্ত। বিদ্ধ, শি ৮।২৪।

ক্লিঘনঃ পু. হাঁতুৰী।
 ক্লিঘসং ক্লী. (রি অদ্ অপ) মৌচকৰ মম। -সঃ ১। আধা চোবোৱা খাদ্য, ২। ভোজনৱশিষ্ট, ৩। দেৱতা, পিতৃ পুৰুষাদিক অৰ্পণ কৰা খাদ্যৰ অৱশিষ্ট। মনু ৩।২৮৫; ৪। আহাৰ, খাদ্য।
 ক্লিঘাতঃ পু. (রি হন ঘঞ) ১। আঘাত, ধবংস, নাশ, ২। হত্যা, বধ, নিধন, ৩। বাধা-বিঘিনি, ৪। ত্যাগ, -সিদ্ধিঃ বাধামুক্তি, -তী (ন) আঘাতকাৰী, হত্যাকাৰী, নিৰাৰক, ঘাতক।
 ক্লিঘূণীত বিণ. ঘূৰি থকা, পাক খাই ঘূৰি থকা, কম্পিত, চঞ্চল।
 ক্লিঘৃষ্ট বিণ. ঘৰ্ষিত, শোকগ্ৰস্ত, বেদনায়ুক্ত।
 ক্লিঘ্নঃ পু. (রিহন্যতেহনেনেতি রি হন কঃ) ১। ব্যাঘাত, বিঘিনি, বাধা, অন্তৰায়, ২। কষ্ট, দুখ, -কৰ, কাৰী (ন) ঘোৰ দৰ্শন, ভয়ঙ্কৰ, -ধবংসঃ নিৰ্বিলম্বকাৰী -নায়কঃ, নাশকঃ, নাশনঃ, -ৰাজঃ বিনায়কঃ, হাৰী গণেশ, -সিদ্ধি বিঘিনি নাশ।
 ক্লিঘ্নিত বিণ. (ক্লিঘ্ন ইতচ) বাধাপ্ৰাপ্ত, বাধাগ্ৰস্ত।
 ক্লিংখঃ ঘোঁৰাৰ খুৰা।
 ক্লিচ পৃথকত্বে (অদা, হু, ক্ৰুখা, উ অ স ৱেৱেজি, ৱেৱিজ বিনক্তি ক্লিংজেন) ১। বেলেগ কৰ, বিভক্ত কৰ, বিচ্ছিন্ন কৰ, বিখণ্ডিত কৰ, ২। ভাল-বেয়া বিচাৰ কৰ, প্ৰভেদ কৰ, ৩। নিৰ্ণয় কৰ, স্থিৰ, ৪। বৰ্ণনা কৰ
 ক্লিচকিলঃ ১। এবিধ মালতী ফুল, ২। মদন বৃক্ষ।
 ক্লিচক্ষণ বিণ. (রি চক্ষ যুচ) ১। পণ্ডিত, নিপুণ, দক্ষ, ২। স্পষ্টদৰ্শী, -ণঃ জ্ঞানী ব্যক্তি।
 ক্লিচকুঃ(স) বিণ. (ক্লিগতং ৰূপগতং চক্ষুৰী যস্য) ১। কণ, দৃষ্টিহীন, ২। শোকাৰ্ত, বিমূঢ়।
 ক্লিচয়ঃ পু. অনুসন্ধান, বিচাৰ।
 ক্লিচৰ্চিকা ক্লী. (বি চৰ্চ তৰ্জনে খ্যল্ টাপ) ছালৰ বোগ, খজুৱতি, খৰ, খহ।
 ক্লিচৰ্চিত বিণ. মলম লগোৱা, প্ৰলেপিত।
 ক্লিচল বিণ. (রি চল্ অল) ১। অস্থিৰ, লৰি থকা, ২। গৰ্হী অহাৰী।
 ক্লিচলনং ক্লী. ১। ক্ৰম্পন, ২। অস্থিৰতা, ৩। অহঙ্কৰ, ৪। অবৈধ কৰ্ম, ভ্ৰান্তি।
 ক্লিচাৰঃ পু. (রি চব ঘঞ) ১। ভদ্ৰনিৰ্ণয়। গ্ৰীমাংস. বিবেচনা, ভাব, বোধ, ২। পৰীক্ষা, আলোচন।

অনুসন্ধান, ৩। ন্যায় বিচাৰ, সিদ্ধান্ত, ৪। নিৰ্বাচন, ৫। সন্দেহ, সতৰ্কতা, —ভূঃ ন্যায়ালয়। যমৰাজৰ আদালত।

বিচাৰকঃ বিচাৰক, ন্যায্যধীশ।

বিচাৰণং —না বিবেচনা, পৰীক্ষা, সন্দেহ, অনুসন্ধান, মীমাংসা দৰ্শন।

বিচাৰিত বিণ. বিবেচিত, পৰীক্ষাকৃত, নিৰ্ণীত, আলোচিত।

বিচাৰ্য্য বিণ. (বি চৰ যাৎ) বিচাৰযোগ্য, বিবেচ্য।

বিচিঃ বিচী ক্ৰী. (বিচ ইন কিং) টো, তৰঙ্গ।

বিচিকিৎসা ক্ৰী. (বি, কিং সন অঃ টাপ) ১। সন্দেহ অনিশ্চয়তা, ২। ভুল, ভ্ৰান্তি।

বিচিতিঃ ক্ৰী. অনুসন্ধান, বিচাৰি ফুৰা।

বিচিত্র বিণ. (বিশেষণে চিত্রম) ১। চিত্ৰিত, চিত্ৰযুক্ত, ২। আশ্চৰ্য্য, ৩। মনোৰম, ৪। নানা বৰণীয়া, ফুটফুটীয়া, —বীৰ্যঃ চন্দ্রবংশীয় এজন ৰজা। শাস্তনু আৰু সত্যৱতীৰ পুত্ৰ। বিচিত্ৰবীৰ্য্য অপুত্ৰক হৈ মৰাৰ পিচত মাকে পুত্ৰ ব্যাসক মাতি আনি 'নিয়োগ' প্ৰথা মতে পুত্ৰ সন্তান জন্ম দিয়াৰ কাৰণে নিৰ্দেশ দিয়ে। ব্যাসে মাকৰ আজ্ঞা পালি অশ্বিকা আৰু অশ্বালিকাৰ গৰ্ভত ক্ৰমে ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰু পাণ্ডুক জন্ম দিয়ে।

বিচিত্ৰকঃ ভূৰ্জ বৃক্ষ, —কং আশ্চৰ্য্য, বিচিত্ৰতা।

বিচিৎসংকঃ ১। অশ্বেষণ, অনুসন্ধান, ২। বীৰ।

বিচিৰ্ণ বিণ. (বি চিৰ ক্ৰঃ) ভ্ৰমিত, প্ৰলিষ্ট।

বিচেতন বিণ. (বিগতা চেতনা যস্মাৎ) অচেতন, অজ্ঞান, প্ৰাণহীন, মৃত।

বিচেষ্টা বিশেষ চেষ্টা, যত্ন।

বিচেষ্টিত ১। চেষ্টাকৃত, পৰীক্ষিত, অশ্বেষিত, বিশেষ চেষ্টা, ২। অনায়াসকৃত, —তং কাম, কাৰ্য্য, চেষ্টা অধ্যৱসায়, চক্ৰান্ত, ফলি।

বিচ্ছ ক) দীপ্তো (চুৰা উ অ বিচ্ছয়তি —তে) পোহৰ দি, পোহৰাই পেলা, উজ্জ্বল হ, ২। ক, কথা ক।

খ) গতো (তুদা প অ বিচ্ছতি, বিচ্ছয়তি) যা গমন কৰ, আগুৱাই যা।

বিচ্ছন্দঃ বিচ্ছন্দকঃ পু. অট্টালিকা, প্ৰাসাদ, বহুতলাৰ ঘৰ।

বিচ্ছৰ্গকঃ প্ৰাসাদ।

বিচ্ছৰ্গনং ক্ৰী. বঁতিয়া কৰা, উলিয়াই পেলোৱা কাৰ্য্য।

বিচ্ছৰ্গিত বিণ. ১। বঁতিওয়া, ২। প্ৰত্যাখ্যাত, বহিষ্কৃত, উপেক্ষিত, ৩। হ্যাসকৃত, হেয় কৃত।

বিচ্ছায় বিণ. (বিশিষ্টা বিগতা বা ছায়া কাৰ্জিবস্য) ১। শেঁতা, ২। অনুজ্জ্বল, —য়ঃ মুক্তা, মণি।

বিচ্ছিত্তিঃ ক্ৰী. (বি ছিদ ক্ৰিন) ১। অঙ্গবাগ, ২। বিচ্ছেদ, ৩। বিনাশ, অন্তৰ্ধান, ৪। সীয়া, ঘৰৰ চৌহদ, ৫। কবিতাৰ যতি, বিৰতি, ৬। নাৰীৰ এক বিশেষ ধৰণৰ বেশভূষা, যেনে— ইচ্ছা কৰি কাপোৰ কমকৈ পিন্ধি অঙ্গ প্ৰদৰ্শন কৰা, ইত্যাদি।

বিচ্ছিন্ন বিণ. (বি ছিদ ক্ৰঃ) ১। বিভক্ত, বিভাজিত, ২। ভগ্ন, ৩। বাধাপ্ৰাপ্ত, বিম্লিত, ৪। সমাপ্ত, ৫। বিচ্ছিন্ন, ৬। শুণ্ড, ৭। কুটিল, ৮। লুকাই ৰখা, ৯। বঙেৰে ৰঞ্জিত।

বিচ্ছুবিত বিণ. ১। আবৃত, ২। বিকৃত, প্ৰলিপ্ত, ৩। খচিত।

বিচ্ছেদঃ পু. (বি ছিদ ঘঞ) ১। বিয়োগ, ২। বিবহ, ৩। ভেদ, প্ৰভেদ, ৪। লোপ, ৫। ১। ৬। ৫। ভঙ্গ, বাধা, বিৰতি, ৬। বহিষ্কৰণ, ৭। পৃথিৰ অংশ, অধ্যায়, পৰিচ্ছেদ, ৮। মাজৰ ঠাই বা সময়।

বিচ্যুত বিণ. (বি চ্য ক্ৰঃ) ১। বিচ্ছিন্ন, অধঃপতিত, তলত পৰা, বিগত, ২। স্থানচ্যুত, ৩। পথভ্ৰষ্ট।

বিচ্যুতিঃ ক্ৰী. (বি চ্য ক্ৰি ণ) ১। বিয়োগ, ২। বিচ্ছেদ, বিবহ, ৩। অধঃপতন, ৪। অবৈধ, কৰ্ম, ভ্ৰান্তি, ৫। গৰ্ভপাত।

বিজ ক) ৰেকে (অদা, হা উ অক ৰেৱেজি, ৰেৱিজে) ১। বিভক্ত কৰ, বেলেগ কৰ, দূৰৈত ৰাখ, ২। প্ৰভেদ কৰ, ভাল বেয়া বাছি ল।

খ) ভীকম্পে (১) (কম্প প অ বিনক্তি) (২) (তুদা আ অ বিজতে) ১। কঁপ, কঁপি থাক, ২। ভয়তে কঁপ, আলোড়িত হ, উদ্ভিগ হ, (বিজত) ৰেজয়তি —তে।

আ— ভয় খা, উদ্— ভয় খা, শোকাভূৰ হ, বিৰক্ত হ। আতঙ্কিত হ।

বিজন বিণ. (বিগতো জনো যস্মাৎ) নিৰ্জন। জনশূন্য।

বিজননং ক্ৰী. (বি জন ল্যুট) জন্ম। প্ৰসৱ।

বিজন্ম (ন) বিণ. জাৰজ। অবৈধভাৱে জন্ম হোৱা সন্তান।

বিজপিলং ক্ৰী. বোকা, পক্ষ।

বিজয়ঃ পু. (বি জি ভাৱে অচ) ১। জয়, বিধিকায়, ২। আকাশীৰব, দেৱতাৰ বধ, ৩। জৰ্জুন, ৪। যমৰাজ, ৫। বিজুব এজন অনুচৰ, ৬। ককি পুত্ৰ, —কুঞ্জৰঃ

যুদ্ধৰ হাতী, —ছন্দ: পাঁচ শ গুণায়ুক্ত হাৰ বিশেষ,
—ডিঙিডং, —মৰ্দল: জয়টোল, যুদ্ধৰ দবা, —সিদ্ধি
জয়লাভ।

বিজয়াত্ৰ: পূ. ইন্দ্র।

বিজয়া স্ত্ৰী. ১। দুৰ্গা, ২। দুৰ্গাৰ সখী, গৌতমকন্যা,
৩। বিশ্বামিত্ৰই শ্ৰীৰামক দিয়া দীক্ষা, উপদেশ,
৪। যমপত্নী, ৫। শিলিখা, ৬। মাদকদ্রব্য সিদ্ধি,
ঘোঁটা। গাজা, ৭। জয়ন্তী, শেৱালী আদি ফুল,
৮। বিজয়া দশমী, ৯। সহদেৱৰ পত্নী, —সপ্তমী
ববিবাবে গুৰুপক্ষীয় সপ্তমী তিথি।

বিজয়ী (ন) বিণ. জয়যুক্ত, জয়ী, দিগ্বিজয়ী। (পু)
অৰ্জুন।

বিজয়োৎসৱ: পূ. আহিন মাহৰ শুক্লা দশমীৰ দিনা
পালন কৰা দুৰ্গোৎসৱ।

বিজৰ বিণ. (বিগতা জৰা যসৌতি) জৰাবহিত। অজৰ,
—বং গছৰ ঠাৰি।

বিজল, বিজিল বিণ. (বিগতং জলং যস্মাৎ) জলহীন,
বিজলুৱা।

বিজল্প: পূ. (বি জল্প ঘঞ) ১। বাক্যলাপ, ২। অনর্থক
কথোপকথন। অনিষ্টজনক কথা, আলাপ।

বিজল্লিত বিণ. কথিত, ব্যক্ত, 'পৰিহাস বিজল্লিতং
সখে..... শ ২।১৮।

বিজাত বিণ. (বিৰুদ্ধং জাতং জন্ম যস্য) বিজন্মা। জন্ম
পোৱা, বৰ্ণসঙ্কৰজাত, —তা মাতৃ, জন্মদাত্ৰী মাতৃ।

বিজাতি: স্ত্ৰী. ভিন্ন জাতি, ভিন্ন গোত্ৰ, ভিন্ন বৰ্ণ।

বিজাতীয় বিণ. ভিন্ন জাতীয়, অসৱণীয়, ভিন্ন গোত্ৰীয়।

বিজিগীষা (বিজেতুমিচ্ছা বি জি সম অঃ টাপ) ১। বিজয়
লাভৰ আশা। অভিলাষ। ২। চেৰ পেলোৱাৰ ইচ্ছা।
৩। ক্ষমতালোভ।

বিজিগীষু বিণ. বিজয়ৰ অভিলাষী, ইচ্ছুক। —যু: বীৰ,
যুঁজাৰু, শত্ৰু।

বিজিত: বিণ. পৰাজিত। পৰাভূত।

বিজিতাত্মন সংযতাত্মা।

বিজিতি: স্ত্ৰী. দিগ্বিজয়, জয়লাভ।

বিজিনং —নং, —লং—লং এবিধ ৰসাল আঞ্জা, চাটনি।

বিজিন্দা বিণ. ক্ৰুৰ, বক্ৰ, নিৰ্দয়, অসৎ, কি ১।২১।

বিজুল: শিমলু গছ।

বিজুল্লং স্ত্ৰী. (বি জুল্ল লুট) ১। মুখ মেলা, হামিয়া,

২। ফুল ফুলা, ৩। প্ৰদৰ্শন, বিকাশ, ৪। খেল.
ধেমালি, কামক্ৰীড়া, ৫। কল্পনা, সঙ্কোচ।

বিজুল্লিত বিণ. ১। হামিয়াই উঠা, ২। বিকশিত,
৩। প্ৰদৰ্শিত, ৪। প্ৰকাশিত —তং চেষ্টা, আশ,
প্ৰদৰ্শনী, কাৰ্যা, কৰ্ম, স্বভাৱ-চৰিত্ৰ।

বিজুল্লং কাঁড়।

বিজুল্লং চাল, এলাচি, —লিকা জেতুকা।

বিজ্ঞ বিণ. (বিশেষণ জানাতীতি বি জ্ঞা কঃ) প্ৰবীণ,
পণ্ডিত, জ্ঞানী, চতুৰ, বুদ্ধিমান, —জ্ঞঃ জ্ঞানী পুৰুষ
বিজ্ঞপ্ত বিণ. বিজ্ঞাপিত, নিৰেদিত, আৱেদিত, —প্তি:
ঘোষণা, শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ আৱেদন।

বিজ্ঞাত বিণ. (বিশেষণ জ্ঞাতঃ) জনাজাত, প্ৰসিদ্ধ,
বোধিত। অনুভূত।

বিজ্ঞানং স্ত্ৰী. (বিজ্ঞ লুট) ১। জ্ঞান, বিশেষ জ্ঞান
প্ৰজ্ঞান, ২। কৰ্ম, ৩। জ্ঞানময় কোষ, আত্মাৰ
পাঁচবিধ কোষৰ প্ৰথম বিধ, ৪। পটুতা, নিপুণতা
৫। বিচাৰ-বুদ্ধি, ৬। পাৰ্থক্য জ্ঞান। গী ৩।৪১, —পাদ:
বেদবাস, —মাতৃকঃ বুদ্ধ, —বাদঃ বুদ্ধৰ মতবাদ।

বিজ্ঞানিক বিণ. জ্ঞানী, শিক্ষিত, বিজ্ঞ।

বিজ্ঞানেশ্বৰঃ যাজ্ঞৰক্ষ্য স্মৃতিৰ টীকা 'মিতাক্ষৰা'ৰ
ৰচয়িতা।

বিজ্ঞাপকঃ সংবাদদাতা, শিক্ষক, দীক্ষাদাতা।

বিজ্ঞাপনং, —না, বিজ্ঞাপ্তিঃ (বি জ্ঞা নিচ্ লুট —জিন)
১। ঘোষণা, আৱেদন, প্ৰাৰ্থনা, ২। বাৰ্তা, সংবাদ,
নিৰ্দেশ, গোহাৰি।

বিজ্ঞাপিতঃ ঘোষিত, কথিত, নিৰ্দেশিত, আৱেদিত।

বিজ্ঞাপ্যং স্ত্ৰী. আৱেদন।

বিজুৰ (বিগতঃ জুৰ) জুৰ বা দুৰ্দশাৰ পৰা মুক্ত।

বিজুৰং স্ত্ৰী. চকুৰ বগা অংশ।

বিজ্জোলি, লী স্ত্ৰী. শাৰী, পংক্তি।

ক্ৰিট আক্ৰোশে স্বনে (দ্ভা প স অ বে টতি) ১। শব্দ
কৰ, ধ্বনি তোলা, ২। আক্ৰোশ কৰ, গালি পাৰ,
শাও দি।

ক্ৰিট(শ) পূ. (বিশ্ ক্ৰিপ) ১। বৈশ্য, মনু ২।৩৬: ২।
মনুষ্য, ৩। জনতা (স্ত্ৰী) দুহিতা, পুত্ৰী, —কাৰিকা স্ত্ৰী.
এবিধ চৰাই, —চৰঃ বনৰীয়া গাহৰি, —পতিঃ ১।
জোঁৱাই, মনু ৩।১:৪৮: ২। বৈশ্যসকলৰ প্ৰধান,
—সাৰিকা এবিধ চৰাই।

ৱিট: পু. (ৱেটীতি ৱিট কঃ) ১। গুপ্ত শ্ৰেয়িক, ২। লম্পট, কামুক, ৩। নাটকত ৰজাৰ অনুচৰ, বিদূষকৰ দৰে এই অনুচৰজনে নাচগান তথা কামোদ্ৰেকী ক্ৰিয়া-কলাপেৰে ৰজাৰ মনোৰঞ্জন কৰি থাকে, ৪। ধূত, ৫। এন্দুৰ, ৬। এবিধ নিমখ, ৭। এখন পৰ্বত, ৮। কমলা গছ, ৯। খদিৰ (খেয়েৰ) বৃক্ষ, —মাফিকং এবিধ খনিজ পদাৰ্থ

ৱিটকঃ পু. ক্লী. (ৱি টক বন্ধনে ঘঞ) ১। পাৰ বাহ, নি ৩।৫৫; ২। শীৰ্ষ বিন্দু।

ৱিটক্ৰিত ৱিণ. চিহ্নিত, মুদ্রাক্ৰিত।

ৱিটপঃ পু. (ৱেটীতি ৱিট কঃ) ১। গছৰ ঠানি, শাখা, পল্লৱ, ২। জোপোহা গছ, ৩। গজালি, ৪। বিজাৰ, —পী (ন) ১। গছ, ২। আহঁত গছ।

ৱিটঠলঃ পু. বিষু বা শ্ৰীকৃষ্ণৰ এটা কপ। মহাৰাষ্ট্ৰৰ পাক্ষাৰপুৰত এই দেৱতাৰ পূজা-উৎসৱ উদযাপন কৰা হয়।

ৱিটক্ৰ ৱিণ. বেয়া, অধম, নীচ।

ৱিটৰঃ দেৱগুৰু বৃহস্পতি।

ৱিড আক্ৰেশে (ভা প স বেডতি) ১। আক্ৰেশ কৰ, হিংসা কৰ, ২। শাও দি, গালি পাৰ, ৩। চিঞৰ মাৰ।

ৱিডং ক্লী. বিটলৱণ, এবিধ কৃত্ৰিম নিমখ।

ৱিডং, ঙঃ এবিধ শাক। এবিধ ঔষধি। —জঃ অভিজ্ঞ পুৰুষ।

ৱিডংনং —না ক্লী (ৱি ডং লুট) ১। অনুকৰণ, ২। ধৰ্ষণ, ৩। যাতনা, দুৰ্দশা, শোক, ৪। প্ৰৱঞ্চনা, ৫। পৰিহাস, হাস্যস্পদতা। “বৃদ্ধকালে মৃত্যু ভাৰ্যা বন্ধুহন্তে গতং ধনম্। ভোজনং চ পৰাধীনং তিষ্ঠঃ পুংসাং ৱিডংনং” —চ।

ৱিডংনিত ৱিণ. ১। অনুকৰণ কৰা, ২। ধৰ্ষিত, ৩। প্ৰবঞ্চিত, ৪। বিৰক্ত, ৫। নিৰাশ, ৬। নীচ, হীন, ৭। হাস্যস্পদ, হাঁহিয়াতৰ পাত্ৰ।

ৱিডাৰকঃ, ৱিডালঃ ৱিডালকঃ পু. মেকুৰী।

ৱিডীনং চৰাইৰ উৰণ।

ৱিডুলঃ এবিধ বেঁত গছ।

ৱিডুবজং ক্লী. এবিধ নীলা ৰঙৰ মূল্যবান পাথৰ, বৈদূৰ্য মণি।

ৱিডৌজাঃ (স) ইন্দ্ৰ।

ৱিডসঃ পু. ১। চৰাইৰ বাহ, সঁজা, ২। ৰটি, শিকলি, পাত বন্ধা পথা।

ৱিডগুঃ পু. ১। হাতী, ২। তলা-চাবি, শলখা, —গা ক্লী. ১। অমূলক, দোষযুক্ত যুক্তি, বিবাদ, খুঁত বিচাৰি কৰা উক্তি, ২। তৰ্ক-বিতৰ্ক, বাক-বিতণ্ডা, ৩। চামুচ, হেঁতা, ৪। ধনা।

ৱিডত ৱিণ. (ৱি তন ক্ৰ) ১। বিদ্বত, বহুল, ডাঙৰ, ২। সম্পাদিত, সম্পন্ন, ৩। আবৃত ৪। ব্যাপক, —তং বীণাৰ দৰে গুণায়ুক্ত বাদ্য, —ধন্বা (ন) ধনুৰ গুণ সম্পূৰ্ণকৈ টনা পুৰুষ।

ৱিডতিঃ ক্লী. (ৱি তন ক্ৰ) ১। বিস্তৰ, বিস্তৃতি, ২। পৰিমাণ, ৩। সমূহ, ৪। পংক্তি, শাৰী।

ৱিডথ ৱিণ. ১। মিথ্যা, মিছা, অসত্য, মনু ৮।৯৪; ২। নিষ্ফল, বাৰ্থ, —থঃ পু. মহৰ্ষি ভৰদ্বাজৰ পুত্ৰ, —থ্যং অসত্য।

ৱিডন্তঃ ক্লী. পঞ্জাবৰ এখন নদী।

ৱিডন্তঃ পু. উৎকৃষ্ট ঘোঁৰা। ক্লী বিধৱা।

ৱিডৰণং ক্লী. (ৱি তু ভাৱে লুট) ১। (নদী) পাৰ হোৱা, ২। দান-উপহাৰ, ৩। পৰিত্যাগ।

ৱিডৰ্কঃ পু. (ৱি তৰ্ক ঘঞ) ১। যুক্তি-তৰ্ক, ২। অনুমান, ৩। বিশ্বাস, ৪। কল্পনা, ৫। সন্দেহ, ৬। আলোচনা।

ৱিডৰিঃ, —ৱিকা, —ৱিঃ —ৱিক্কা, —ৱীঃ ১। ওখ মঞ্চ, ২। বাৰান্দা।

ৱিডলং ক্লী. সাতখন পাতালৰ দ্বিতীয়খন।

ৱিডন্তা ক্লী. পঞ্জাবৰ এখন নদী।

ৱিডন্তিঃ ক্লী. বাৰ আঙুলি দীঘল পৰিমাণ। (বুঢ়া আঙুলিৰ পৰা কেঞা আঙুলিৰ মূৰলৈ)।

ৱিডান ৱিণ. (ৱি তন ঘঞ) ১। তুচ্ছ, সামান্য, শূন্য, ২। লোকাৰ্ত, ৩। অসাৰ, ৪। মূৰ্খ, ৫। দুষ্ট, তাজা, —নং বিশ্ৰাম, —নঃ ১। বিস্তাৰ, ২। যজ্ঞ, ৩। সমূহ, ৪। চন্দ্ৰতাপ, ৫। তুলা ভৰোৱা কোমল আসন, ৬। যজ্ঞ বেদী, ৭। সুযোগ, উপযুক্ত সময়।

ৱিডানকং —কঃ ১। বিদ্বতি, বিজ্ঞাৰ, ২। দ'ম, জ্ঞপ, ৩। চন্দ্ৰতাপ।

ৱিডীৰ্ণ ৱিণ. (ৱি তু ক্ৰ) ১। পাৰ হোৱা, ২। দত্ত, প্ৰদত্ত, ৩। তলত নমা, অধঃপতিত, ৪। সংযত, বশীভূত, প্ৰেৰিত।

ৱিডুন্নং ক্লী. মূনিজক নামৰ এবিধ শাক, —কং ১। ধনিয় ৩টি, ২। নীলা হাইতাল, —কঃ আমলকী।

ৱিডুট ৱিণ. (ৱি তু ক্ৰ) অসঙ্কট।

বিত্ত্ব বিণ. নিম্পূহ।

বিত্ত্ব ত্যাগে (চুৰা উ স বিত্তয়তি -তে, বিত্তাপন্নতি -তে) দি, ভিক্ষা দি। ভিক্ষা ৰূপে দি।

বিত্ত্ব বিণ. (বিদ ক্তঃ) ১। বিচাৰি গোৱা, অৱিকৃত, ২। প্ৰাপ্ত, লব্ধ, ৩। পৰীক্ষিত, অশ্বেষিত, ৪। জনাজাত, বিখ্যাত।
—স্তৱ ক্লী. ১। ধন, সম্পত্তি, পদাৰ্থ, বস্তু, ২। শক্তি, —দঃ দাতা।

বিত্ত্বান্ (৭) বিণ. ধনী, সম্পত্তিশালী।

বিত্ত্বিঃ ক্লী. (বিদ ক্তিন) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, ২। বিচাৰ বুদ্ধি, অনুভৱ, ৩। লাভ, অধিকাৰ, ৪। সাদৃশ্য।

বিত্ত্বেশঃ পু. কুবেৰ।

বিত্ত্ব বিণ. (বি ত্ৰস ক্ত) ভয়ভীত, আতঙ্কিত।

বিত্ত্বাসঃ পু. (বি ত্ৰস ঘঞ) আতঙ্ক, ভয়, সন্ত্রাস।

বিত্ত্বসনঃ পু. বলদ, যাঁড়।

বিত্ত্ব যাচে (ভা আ দি বেথতে) খোঁজ, প্ৰাৰ্থনা কৰ, ভিক্ষা কৰ।

বিত্ত্বৰঃ পু. (ৱেথ থৰচ কিৎ) ১। চোৰ, ডকাইত, ২। ৰাক্ষস, —ৰা গিবীয়েকে এৰা, স্বামী পৰিত্যক্তা তিৰোতা।

বিত্ত্বখা ক্লী. গৰুৰ জিভা।

বিত্ত্ব কেবাটাও অৰ্থত প্ৰয়োগ কৰা এই ধাতু সম্পৰ্কে এটা শ্লোক আছে— ৱেত্তি ৱেদ বিদুঃ জ্ঞানে, বিত্তে বিদুঃ বিচাৰণে। বিদ্যতে বিদুঃ সন্তায়াম্ লাভে বিত্ততি বিত্ততে।

ক) লাভে (তুদা উ সক বিত্ততি -তে) ১। লাভ কৰ, পা, অধিকাৰ কৰ, ২। বিচাৰি পা, আৱিষ্কাৰ কৰ, চিনি পা, ৩। অনুভৱ কৰ, ৪। বিয়া কৰা, মনু ৯।৬৯।

খ) চেতনাখ্যানৱাসৱাদে (চুৰা উ স, অ ৱেদয়তি -তে) ১। ক, ঘোষণা কৰ, জনাই দি, ২। অনুভৱ কৰ, ৩। বাস কৰ, থাক, ৪। জ্ঞান দি, ৫। স্থিৰ হৈ থাক।

গ) মীমাংসে (কথা আ স বিত্তে) মীমাংসা বিচাৰণম্। ১। বিচাৰ কৰ, বিবেচনা কৰ, বুদ্ধি ল, বৃজ, ২। বিচাৰি ল, লগ পা, ৩। অনুভৱ কৰ, চিন্তা কৰ, ৪। অশ্বেষণ কৰ, পৰীক্ষা কৰ।

ঘ) ভাৱে (দিৱা আ স বিদ্যতে) ১। জীয়াই থাক, ২। অস্তিত্ব থাক।

ঙ) মতৌ (অদা প স ৱেত্তি) ১। জান, জানি ল, জ্ঞান পা, বুদ্ধি পা, ২। বিচাৰি পা, নিশ্চয় কৰ, খাটাং কৰ, গী ৪।৩৫, ৩। বিবেচনা কৰ, ৪। অনুভৱ কৰ।

বিত্ত্ব বিণ. (সমাসৰ শেষত) ৱেদবিদ, তত্ত্ববিদ, শাস্ত্ৰবিদ (পু.) ১। বৃষ গ্ৰহ, ২। জ্ঞানী লোক, পণ্ডিত (স্ত্ৰী) জ্ঞান, বুদ্ধি, বিবেচনা শক্তি।

বিত্ত্বংশঃ পু. ভোক লগোৱা, তিতা, কেঁহা, জলা আদি তীক্ষ্ণ খাদ্য।

বিত্ত্বঃ পু. (বিদ কৰ্ত্তবি ক্তঃ) ১। বৃষ গ্ৰহ, ২। পণ্ডিত ব্যক্তি, জ্ঞানী পুৰুষ, —দা স্ত্ৰী, জ্ঞান, বুদ্ধি, বিবেচনা শক্তি।

বিত্ত্ব বিণ. (বি দহ ক্তঃ) ১। সম্পূৰ্ণৰূপে দক্ষ, পুৰি ছাই হোৱা, ২। হজম হোৱা, ৩। নাশপ্ৰাপ্ত, ৪। চতুৰ, তীক্ষ্ণবুদ্ধিসম্পন্ন, —ক্তঃ ১। জ্ঞানী পুৰুষ, পণ্ডিত, ২। কামুক, লম্পট মানুহ, —ক্কা ১। চতুৰা নৰী, ২। ধূৰ্তা তিৰোতা।

বিত্ত্বঃ পু. (ৱেত্তীতি বিদ অথঃ ভিৎ) ১। জ্ঞানী পুৰুষ, ২। সন্ন্যাসী, মুনি।

বিত্ত্বন (৭) পু. জ্ঞানী, পণ্ডিত।

বিত্ত্বৰং ক্লী. (বি দৃ অচ্) নাগফণা, —ৰঃ বিদীৰ্ণকাৰী, ফাট।

বিত্ত্বৰ্ত্তঃ পু. ১। এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী, ২। বিদৰ্ভৰাজ, ৩। ঘাঁহ তৃণহীন ঠাই, মৰুভূমি, —জা ১। অগস্ত্য মুনিৰ পত্নী, ২। কৌশীতকী, ৩। লোপামুদ্ৰা, ৪। দময়ন্তী, ৫। কল্মিষী, —সুপ্ৰাঃ ক্লী. দময়ন্তী।

বিত্ত্ব বিণ. ১। ভজ, ভয়, ২। মুক্ত, স্ফুটিত, —লং ১। দালি, ফলা মাহ, ২। দালিমৰ বাকলি, ৩। বাঁহৰ পাচি, ৪। সৰু ঠাল বা ঠেঙুলি, —লঃ ১। বিদীৰ্ণকাৰী, বিভক্তকাৰী, ২। পিঠা, ৩। পাহাৰীয়া কাঠ এবিধ, আৱলুচ কাঠ।

বিত্ত্বা ক্লী. জ্ঞান, বুদ্ধি।

বিত্ত্বায়ঃ পু. বিদায়, প্ৰস্থান, প্ৰস্থানৰ অনুমতি।

বিত্ত্বাৰঃ ১। কটা, ছিঙা, ফাট, ২। যুদ্ধ, ৩। উপচি পৰা পানী, বানপানী, জলোচ্ছাস।

বিত্ত্বাৰকঃ ১। বিদীৰ্ণকাৰী, বিভক্তকাৰী, পৃথককাৰী, ২। নদীৰ মাজতে থকা পৰ্বত, ৩। শুকান নদীত পানী উলিয়াবৰ কাৰণে কৰা গাঁত, (গম্ভাৰ ফলু নদীত এনেকৈ গাঁত খান্দি পানী উলিওৱা হয়)।

বিশ্বাৰণঃ ক্ৰী. (বি দ্ গিচ্ লুট) ১। বিদীৰ্ণকৰণ, ছিন্নকৰণ, ভাঙ্গন, কটা, ছিঙা, ফলা আদি কাৰ্য্য, ২। যাতনা, শোক, কষ্ট, ৩। হত্যা, বধ, —ণঃ ১। পানীৰ মাজৰ পৰ্বত বা শিলৰ স্তম্ভ, ২। যুদ্ধ, সমৰ, ৩। কৰ্মিকা গছ।

বিশ্বাক্ষঃ জেঠী।

বিশ্বাহী (ন) ক্ৰী. দাহকাৰী পদাৰ্থ।

বিশ্বিক (শ) ক্ৰী. দুটা দিশৰ মাজৰ অংশ। চাৰি বিংশি— অগ্নি, বায়ু, নৈঋত আৰু দৈশান।

বিশ্বিত বিণ. (বিদ ক্ত) অৱগত, জ্ঞাত, বোধিত। বিখ্যাত, জনাজাত। —তঃ জ্ঞান, বুদ্ধি, সংবাদ, —তঃ পণ্ডিত, জ্ঞানী ব্যক্তি।

বিশ্বিশা ১। এখন চহৰ। দশাৰ্ণ জিলাৰ ৰাজধানী, ২। এখন নদী।

বিশ্বীৰ্ণ ১। ছিন্ন, ফালি পেলোৱা, ছিঙি পেলোৱা, ২। বিস্তাৰিত, বিদাৰিত।

বিশ্বঃ পু. ১। হাতীৰ কুম দুটাৰ মাজৰ অংশ, ২। ঘোঁৰাৰ কাণ দুখনৰ তলৰ অংশ, ৩। বিদ ধাতুৰ লটৰ ১ম পু বহুব।

বিশ্বৰ বিণ. (বিদ কৰচ) ধীৰ, স্থিৰ, জ্ঞানী, বুদ্ধিমান, —ৰঃ ১। জ্ঞানী পুৰুষ, ২। চতুৰ ব্যক্তি, ৩। পাণ্ডুৰ কনিষ্ঠ ভায়েক, বিদূৰ। জন্মৰে পৰা ধৃতৰাষ্ট্ৰ অন্ধ আৰু পাণ্ডু দুৰ্বল, নিশকতীয়া হোৱাৰ বাবে সত্যৱতীয়ে বংশত এজন জ্ঞানী পুত্ৰক জন্ম দিয়াৰ বাবে ব্যাসক আকৌ এবাৰ মাতি আনিবলৈ বিধৱা বোৱাৰী দুজনক নিৰ্দেশ দিয়ে। ডাঙৰজনীয়ে ব্যাসৰ ভয়ঙ্কৰ ৰূপ দেখি ভয় খাই তেওঁৰে দাসী এজনীক নিজৰ কাপোৰ পিন্ধাই ব্যাসৰ ওচৰলৈ পঠিয়াই দিয়ে। এই দাসীৰ গৰ্ভত বিদূৰৰ জন্ম হয়। বিদূৰ অতি জ্ঞানী আছিল। কৌৰৱৰ মন্ত্ৰী আছিল যদিও বিদূৰে পাণ্ডৱক বেছি ভাল পাইছিল আৰু পাণ্ডুৰ পুত্ৰ কেইজনক বহুতো বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছিল।

বিশ্বল ১। এবিধ নাল খাগৰি, ২। গন্ধৰ্বস, 'গাম যীৰ'।

বিশ্বী ক্ৰী. জ্ঞানী তিবোতা, পণ্ডিতা ক্ৰী।

বিশ্বল বিণ. দুৰ্দশাগ্ৰস্ত। শোকাৰ্ত্ত।

বিশ্বৰ বিণ. (বিশিষ্টং দূৰং) দূৰৈত থকা, দূৰণিঘটীয়া, —ৰঃ ১। দূৰৈত থকা দেশ বা ৰাজ্য, ২। এখন পৰ্বত বা নগৰৰ নাম। এই ঠাইৰ পৰাই কৈদুৰ্মিনি

আহৰণ কৰা হয়। —বিশ্বৰং, বিশ্বৰাং আৰু বিশ্বৰেণ ক্ৰিয়া-বিশেষণ ৰূপেও ব্যৱহাৰ হয়।

বিশ্বৰক বিণ. (বিদুষ্যতি আত্মানমিতি বি দুষ গিচ্ থুল) ১। কামুক, লম্পট, নিন্দাৰ পাত্ৰ, পৰ নিন্দুৰ, ২। ৰসিক, বহুৱা, —ৰঃ বহুৱা, নাটকত লোকৰ হাস্যৰসিক বন্ধু, সহচৰ।

বিশ্বৰণঃ ক্ৰী. প্ৰদূষণ, দুনীতি, গালি, ভৎসনা।

বিশ্বতিঃ ক্ৰী. সিয়নি।

বিশ্বেশঃ পু. (বিশ্বকৃষ্টো দেশঃ) পৰ দেশ, অন্য দেশ, দেশাভ্যৰ, —জ বিদেশী বৈদেশীয়।

বিশ্বেহঃ পু. এখন ৰাজ্য (মিথিলা) আৰু তাৰ অধিবাসী, —হ্ম মিথিলা।

বিশ্ব বিণ. (বিধ্যতে ইতি বাধ ক্তঃ) ১। বিজ্ঞা, আঘাত কৰা, তেদিত, ২। নিষ্কিণ্ণ, ৩। পিটন বা কোব খোৱা। —জ্ঞঃ ক্ৰী. আঘাত, খা।

বিশ্বা ক্ৰী. (বিদতেহসৌ ইতি বিদ কাপ) ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, শিক্ষা, বিজ্ঞান, বিদ্যা। চৈধ্য বিদ্যা— চাৰি বেদ, ছয় বেদান্ত, ধৰ্মশাস্ত্ৰ, পুৰাণ, মীমাংসা আৰু ন্যায়, ২। দেৱী দুৰ্গা। 'দশাক্ষৰী সমাখ্যাতা বিদ্যা ত্ৰিভুবনেশ্বৰী'। দশ মহাবিদ্যা, ৩। পৱিত্ৰ জ্ঞান, আত্মজ্ঞান, ৪। মন্ত্ৰ, সম্মোহন বিদ্যা, ৫। শাস্ত্ৰ, এনে শাস্ত্ৰ ওঠৰ বিধঃ ওপৰত উল্লেখ কৰা চৈধ্য বিধৰ লগত আয়ুৰ্বেদ, ধনুৰ্বেদ, গান্ধৰ্ববেদ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ। —ৰঃ পণ্ডিত, —চৰ্ণ, —চক্ষু বিদ্যাৰ বাবে বিখ্যাত, —দানঃ শিক্ষা দান, অধ্যাপন, —দেৱী সৰস্বতী, —ধনঃ বিদ্যাকামী ধন, —ধৰঃ গন্ধৰ্ব কিন্নৰৰ দৰে এবিধ উপদেৱতা, —লাভঃ শিক্ষাপ্ৰাপ্তি। শিক্ষাৰ দ্বাৰা লাভ কৰা সম্পত্তি, —বিশ্বীন অশিক্ষিত, 'বিদ্যাৱিশ্বীনঃ পণ্ডঃ'—ভৰ্তৃ —বৃদ্ধ অতি জ্ঞানী, —হ্মসনঃ শিক্ষা আহৰণত সচেষ্ট।

বিশ্বানুপালী (ন) বিদ্যা অৰ্জন।

বিশ্বাত্ম্যাসঃ, —গমঃ বিদ্যা আহৰণৰ চেষ্টা, অধ্যৱসায়।

বিশ্বাৰ্থী (ন) শিক্ষাৰ্থী, ছাত্ৰ।

বিশ্বালয়ঃ পু. (বিদ্যায়্য আলায়ঃ গৃহম) পাঠশালা, শিক্ষামন্দিৰ।

বিশ্বলু ক্ৰী. (বি দ্যুৎ ক্ৰিপ) ১। বিজুলী, ২। বজ্ৰপাত, —কেশঃ এটা ৰক্ষস, —ক্ৰিয়ঃ কাঁহ ধাতু, —জালঃ এবিধ কলহ হুন্দ।

বিশ্বঃ ক্রী ছিদ্র, ফুটা, বিচ্ছা। —যিঃ এবিধ বোণ, ফোঁহা।
বিশ্বঃ পূ. (বি দ্র অপ) ১। পলায়ন, ২। বুদ্ধি, ৩। নিম্পা,
৪। কৰণ, বৈ যোৱা, ৫। গলন, বিনাশ।

বিশ্বাণ বিণ. জাগৃত, শোৱাৰ পৰা উঠা।

বিশ্বাৱণঃ ক্রী. ১। পলায়ন, পৰাজয়, ২। গলোৱা কাৰ্য্য,
খেদি পঠোৱা কাৰ্য্য।

বিশ্বকৃত বিণ. দ্ৰৱীভূত, গলিত, বিলীন, পীড়িত, মনু
৭। ৩।

বিশ্বক্ৰমঃ পূ. (বিশিষ্টো ক্ৰমঃ) ১। ধৱাল অথবা ধৱাল
বৃক্ষ, ২। গজালি, সবু পুনি, —লতা নলী নামৰ
এবিধ আতৰ।

বিশ্বকল্প অলপ জ্ঞানী, অল্প শিক্ষিত।

বিশ্বদেশীয়, —দেশ্য অলপ শিক্ষিত।

বিশ্বান (স) বিণ (বিদ শত্ৰু) আত্মৱেত্তা, জ্ঞানী, শিক্ষিত,
মনু ১। ৯৭।

বিশ্বিষঃ পূ. (বি দ্বিষ কঃ) শত্ৰু, ব ৩। ৬০।

বিশ্বিষ্ট বিণ. ঘৃণিত।

বিশ্বেষঃ পূ. (বি দ্বিষ ঘঞ) ১। শত্ৰুতা, ঘৃণা, মনু
৮। ৩৪৬; ২। গৰ্ব, অবজ্ঞা।

বিশ্বেষণঃ ক্রী. শত্ৰুতা, ঘৃণা, —শত্ৰু, হিংসুক, —গী
কুটিল নয়না ক্রী। হিংসাকুৰীয়া তিৰোতা।

বিশ্বেষী (ন) শত্ৰু, হিংসুক।

বিশ্ব বিশেষ (তুদা প স বিধতি) ১। বিচ্ছা কৰ, ছিদ্র
কৰ, কাট, ভেট কৰ, ২। পূজা কৰ, সম্মান কৰ,
৩। শাসন কৰ।

বিশ্বঃ (বিশ্বতে ক্ৰিয়তে ইতি বিশ্ব কঃ) ১। বিশ্ব, প্রকাৰ,
বকম, ২। পদ্ধতি, আকাৰ, ৩। (সংখ্যাচক শব্দৰ
পিচত) বিশ্বিষঃ। চতুৰ্বিষঃ, ৪। হাতীৰ খাদ্য, ৫। উন্নতি,
৬। বিমান।

বিশ্বনঃ বিশ্বন্য কম্পন, কঁপনি, আলোড়ন।

বিশ্বরা ক্রী. (বিগতো ধৰো ভৰ্তা যস্যাঃ) পতিহীনা,
মৃতভৰ্তৃকা। —গামী (ন) বিধৱাৰ লগত যৌন সঙ্গম
কৰোতা।

বিশ্বা ক্রী. (বি ধা কিপ) ১। বিধি, ২। প্রকাৰ, ৩। স্বাক্ষি,
৪। হাতীৰ খাদ্য, ৫। বেতন, দৰমহা, ৬। পানী।

বিশ্বাঃ (স) ব্ৰহ্মা।

বিশ্বাতা (খ) পূ. (বি ধা তুচ্) ১। ব্ৰহ্মা, ২। কৰ্ত্তা, ৩। শিৱ,
ব ১। ৩৫, ৪। দাতা, ৫। ভাগ্য, নিয়তি, ৬। বিশ্ব,

৭। বিশ্বকৰ্মা, ৮। কামদেৱ, ৯। মদ, সুৰা, —ভূঃ
ব্ৰহ্মাপুত্ৰ নাৰদ।

বিশ্বানঃ ক্রী. (বি ধা লুট) ১। বিধি, মনু ৭। ১৮১,
২। আয়োজন, ৩। সম্পাদন, কৰণ, ৪। সৃষ্টি,
৫। নিয়োগ, ব্যৱহাৰ, ৬। আজ্ঞা, নিদান, ৭। পদ্ধতি,
৮। উপায়, সাধন, ৯। হাতীৰ খাদ্য, ১১। সম্পত্তি,
১২। শোক, দুখ, দুৰ্দশা।

বিশ্বানকঃ ক্রী. শোক, দুৰ্দশা।

বিশ্বায়ক বিণ. সংযোজক, কৰ্তা, সম্পাদক, নিৰ্মাতা,
উদ্ধাৰকৰ্তা।

বিশ্বায়ঃ ক্রী. কম্পন, কঁপনি।

বিশ্বিঃ পূ. (বিশ্বিতি ইতি বিদ বিশ্বানে কিং) ১। ব্ৰহ্মা,
২। কৰ্ম, কাৰ্য্য, ৩। উপায়, পদ্ধতি, ৪। নিয়ম,
বিধান, ৫। শাস্ত্ৰীয় নীতি, নিৰ্দেশ, ৬। ধৰ্মীয় কল্পনাত্মক,
উৎসৱ, ব্ৰত, ৭। স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ৮। অৱস্থা, ৯। সৃষ্টি,
১০। সৃষ্টিকৰ্তা, ১১। ভাগ্য, নিয়তি, ১২। কাল,
১৩। হাতী বা ঘোঁৰাৰ খাদ্য, ১৪। চিকিৎসক,
১৫। বিশ্ব, —জ্ঞঃ শাস্ত্ৰজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, —দৃষ্ট, বিহিত,
শাস্ত্ৰবিধি অনুযায়ী, —বৈষ্ণৱ বিধি বিৰুদ্ধ, —পূৰ্বকং
বিধিমতে, —যোগঃ নিয়তিৰ প্ৰভাৱ। —বধুঃ
সৰস্বতী, —হীন বিধিবিৰুদ্ধ, অবৈধ।

বিশ্বিৎসা ক্রী. ১। কাম কৰাৰ ইচ্ছা, ২। উদ্দেশ্য, লক্ষ্য,
অভিলাষ।

বিশ্বিদৰ্শী (ন) পূ. (বিশ্বি দৃশ্ব গিনিঃ) সদস্য, বিধায়ক।

বিশ্বিৱৎ অব্য. বিধিমতে, যথাবিধি।

বিশ্বিঃ পূ. (বিশ্ব তাড়ে কঃ) ১। চন্দ্ৰ, ২। কপূৰ, ৩। দৈত্য,
৪। প্ৰায়শ্চিত্ত হোম বা পূজা, ৫। বিশ্ব, ৬। ব্ৰহ্মা,
৭। অস্ত্ৰ, ৮। বায়ু, —পিঞ্জৰঃ ডেগাৰ, খড়্গ,
—শ্ৰিমা চন্দ্ৰ পত্নী, নক্ষত্ৰ।

বিশ্বিত বিণ. (বি ধু ক্তঃ) পৰিত্যক্ত।

বিশ্বিতিঃ ক্রী. কম্পন, কঁপনি।

বিশ্বননঃ —বনঃ ক্রী. কম্পন।

বিশ্বনুদঃ পূ. (বিশ্ব তুদ খচ্ নুম) ৰাহুগ্ৰহ, শি ২। ৬১।

বিশ্বুৰ বিণ. (বিগতা ধঃ ভাৰঃ যস্মাৎ) ১। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত,
শোকাৰ্ত, ২। প্ৰেম-বিৰহৰ দুখত দুখিত, ৩। শূনা,
নিঃস্ব, ৪। শত্ৰুভাৱাপন্ন, —বৎ ১। আতঙ্ক, ভয়
শঙ্কা, উদ্বেগ, ২। পতি বা পত্নীৰ পৰা বিচ্ছেদ,
—বা মচলা-শৰ্কৰা মিশ্ৰিত দৈ।

বিশ্বত, -তি: (বি ধৃ ক্ত: ক্তি:) ১। কম্পিত, আলোড়িত, ২। পৰিত্যক্ত, ৩। দূৰীকৃত, ৪। অস্থিৰ।
বিশ্বনিত বিণ. কম্পিত।
বিশ্বতক বিণ. (বি ধৃ ক্ত) ১। ধৃত, অধিকৃত, ২। বিচ্ছিন্ন বিভক্ত, ৩। সংযত, রুদ্ধ, ৪। অৱলম্বিত, —তং আজ্ঞা ভঙ্গ, অসম্ভৱ।
বিশেষ বিণ. (বি ধা যৎ) ১। সম্পাদ্য, সম্পাদনীয় ২। কৰণীয়, ৩। অধীন, বাধ্য, নম্র, ৪। বিধিযোগ্য, —য়ং ১। কৰ্তব্য, কি ১৬।৬২; ২। উক্তি, বাচ্য, —জ্ঞ কৰ্তব্য সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ ব্যক্তি, —পদং ১। বাচ্য, ২। কৰ্তব্য কৰ্ম।
বিশ্বংস পু. (বি ধ্বংস ঘঞ) নাশ, বিনাশ, অপকাৰ, কি ৩।১৬; —সী (ন) ধ্বংসকাৰী, বিনাশকাৰী।
বিশ্বক বিণ. (বি ধ্বংস ক্ত:) ১। বিনাশপ্রাপ্ত, ২। সিক্তিত ৩। অস্পষ্ট, গ্ৰাসকৃত, গ্ৰস্ত।
বিশ্ব বিণ. (বি নম ক্ত:) ১। নত, নম্র, প্রণত, ২। অবসন্ন, মগ্ন, ৩। বক্র, ক্ৰব, বেঁকা, —জ্ঞা ১। গৰুড়ৰ মাক। কাশ্যপ পত্নী, ২। এবিধ পাচি, —নন্দনঃ, পুত্ৰঃ সূতঃ সুনুঃ গৰুড়।
বিশ্ব ক্ৰী. মিনতি, নম্রতা, মূৰ দোঁৱা, প্রার্থনা।
বিশ্ব পু. (বি নদ অচ) ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। এবিধ গছ, চতীয়া গছ।
বিশ্বন ক্ৰী. মূৰ দোঁৱা, নম্রতা।
বিশ্ব বিণ. তল মূৰ কৰা, হালি পৰা, নম্র, বিনীত।
বিশ্বক ক্ৰী. তগৰ ফুল।
বিশ্ব বিণ. (বি নী অচ) ১। বণিক, বেপাৰী, ২। ক্ষিপ্ত, ৩। নিভৃত, নিৰ্জন, ৪। জিতেন্দ্ৰিয়, —য়ং পু. ১। শিক্ষা, ব ১।২৪; ২। ঞ্জতি, নমস্কাৰ, ৩। বিধি, দীক্ষা, নৈতিক শিক্ষা, ৪। সভাৰ-চৰিত্ৰ, ৫। নম্রতা, সদ-ব্যৱহাৰ, ৬। সৌজন্য, —গ্রাহী (ন) একান্ত বাধ্য, বিনীত, —জ্ঞাক নম্ৰভাৱে কথা কোৱা মানুহ, —স্থ নম্র, বিনয়ী।
বিশ্বন ক্ৰী. ১। শিক্ষা, দীক্ষা, প্রশিক্ষণ, ২। দূৰীকৰণ।
বিশ্বন ক্ৰী. হানি, ধ্বংস, লোপ, —নঃ সবিস্তী নদীৰ বাহিৰ মাজত সোমাই থকা স্থানখনৰ নাম। মনু ২।২১।
বিশ্ব বিণ. (বি নশ ক্ত:) ১। ধ্বংসপ্রাপ্ত, বিধ্বস্ত, ২। লুপ্ত, ৩। ব্ৰষ্ট।

বিশ্ব বিণ. নাক নোহোৱা।
বিশ্ব অব্য. 'নথকা', 'হীন' অৰ্থ বাচক অব্যয় শব্দ। 'যথা দানং বিশ্বা হস্তী তথা জ্ঞানং বিশ্বা যতিঃ, —কৃতং পৰিত্যক্ত।
বিশ্ব ডিঙা এক ঘটিকাৰ ঘাটী ভাগৰ এভাগ : ২৪ চেকেণ্ড পৰিমাণ সময়।
বিশ্ব পু. (বিশিষ্ট: নায়ক:) ১। বিশ্বনাশক, ২। গৰুড়, ৩। বুদ্ধ, ৪। গণেশ দেৱতা, ৫। শুক, —বিশ্ব গৰুড়পত্নী।
বিশ্ব পু. (বি নশ ঘঞ) ধ্বংস, নাশ, লোপ, হানি। —কঃ ধ্বংসকাৰী 'বাজেৰ কৰ্ত্তা তুতান্নাং বাজেৰ চ বিনাশকঃ' মহা ১২।৯১।৯; —ধ্বং, ধ্বং নষ্ট হ'ব লগীয়া, অনিত্য, অস্থায়ী।
বিশ্ব বিণ. নাক নথকা।
বিশ্ব কুঁৱাৰ ঢাকনী।
বিশ্ব বিণ. নিকৃষ্ট, পৰিত্যক্ত।
বিশ্ব ক্ৰী. এক পক্ষীয় যুক্তি।
বিশ্ব পু. সংযম, বশ, মনু ৯।২৬৩।
বিশ্ব বিণ. (বিগতা নিদ্রা যস্য) ১। টোপনি নোহোৱা। নিদ্রাবহিত, ২। (ফুল) উন্মীলিত, প্রফুল্লিত।
বিশ্ব পু. (বি নি পং ঘঞ) ১। পতন, অধঃপতন, ২। মহাবিপদ, ধ্বংস, নাশ, ৩। মৃত্যু, ৪। নবককুণ্ড, ৫। দৃষ্টনা, ৬। কষ্ট, যাতনা।
বিশ্ব পু. (বি নি যী অপ) ১। বেপাৰ। বস্ত্ৰৰ বিনিময়, এটাৰ সলনি আন এটা। 'দুদোহ গাং স যজ্ঞায় শস্যায় মধ্বৰা দিবম। সম্পদবিশ্বনিময়েনোভৌ দধতঃ ভূৱনদ্বয়ম'। ব ১।২৬; বজা দিলীপে (ইন্দ্রৰ উদ্দেশ্যে) যজ্ঞৰ কাৰণে গাই দোহন কৰে আৰু ইন্দ্রই (বজা দিলীপৰ ৰাজ্যৰ পথাৰৰ শস্যৰ কাৰণে আকাশ দোহন কৰে অৰ্থাৎ বৰষুণ দিয়ে)। এই দুয়োজনই এইদৰে সম্পদ বিনিময়ৰ দ্বাৰা দুয়োখন ভূৱন ধাৰণ কৰি আছে। ২। স্তম্ভ ধন, জামিন।
বিশ্ব পু. চকুৰ টিপ।
বিশ্ব বিণ. সংযত, নিয়ন্ত্ৰিত, নিষিদ্ধ।
বিশ্ব পু. সংযম, নিয়ন্ত্ৰণ, বাধ্য-নিষেধ।
বিশ্ব ১। বিচ্ছিন্ন, বিযুক্ত, ২। সংযুক্ত, ৩। আৱিষ্কৃত।
বিশ্ব পু. (বি নি বৃদ্ধ ঘঞ) ১। সংযোজন, নিয়ন্ত্ৰণ,

২। কৰ্মত নিয়োগ, ৩। বাধা-বিঘ্নি, ৪। বিয়োজন, বিচ্ছেদ, ভাগ।

ক্লিনিৰ্জয়ঃ পূ. সম্পূৰ্ণ বিজয়।

ক্লিনিৰ্ণয়ঃ পূ. ১। সম্পূৰ্ণ নিষ্পত্তি, বন্দবস্তি, ২। নিশ্চয়তা, ৩। যীমাংসিত বিধান।

ক্লিনিৰ্মিত তৈয়াৰী, সৃষ্ট, নিৰ্মিত।

ক্লিনিবৃত্ত বিণ. সমাপ্ত, নিষ্পন্ন, নিৰন্ত।

ক্লিনিহত বিণ. বিনাশপ্রাপ্ত, নিহত, পৰাভূত (পু) ধূমকেতু।

ক্লিনীত বিণ. ১। বিনয়াননত, বিনয়ী, নম্র, ২। শিক্ষাপ্রাপ্ত, ৩। ঘৰচীয়া, ৪। সৰল, সাধু, ৫। সংযতেন্দ্রিয়, ৬। শান্তিপ্ৰাপ্ত, দণ্ডিত, ৭। ধুনীয়া, সঠাম, ৮। বশ্য, —তঃ শিক্ষিত ঘোঁৰা, বেপাৰী।

ক্লিনীতকং ক্লী. ১। যান-বাহন, ২। বাহক, বহনকাৰী।

ক্লিনীয়ঃ পূ. (ক্লি নী কাপ) ১। পাপ, ২। মল, বিষ্ঠা।

ক্লিনেতা (ক্ল) পূ. (ক্লি নী তূচ) ১। বজা, ২। নেতা, উপদেষ্টা, ৩। শিক্ষক, দীক্ষাদাতা, ৪। শাস্তিদাতা, ৫। ১৪।২৩।

ক্লিনোদঃ পূ. (ক্লি নুদ ঘঞ) ১। কৌতুহল, ২। ক্রীড়া, খেল-ধেমালি, ৩। আমোদ-ধ্বজীদ, ৪। প্রেমিক-প্রেমিকাৰ এবিধ আলিঙ্গন।

ক্লিন্দু বিণ. (ক্লিদ জ্ঞানে উঃ নৃগাগমঃ) জ্ঞানী, দানী, বুদ্ধিমান, —স্দুঃ পূ. কণিকা, জলবিন্দু, টোপ, —চিহ্নকঃ এবিধ হৰিণ। —জালং হাতীৰ শুঁড়ত থকা সৰু সৰু ক'লা দাগ সমূহ। —তন্ত্ৰঃ পাশতি, ঘোঁৰা, —বেৰংকঃ এবিধ চৰাই, —ক্লাসবঃ গৰ্ভাধানৰ দিন, সজ্জন উৎপাদনৰ কাৰণে শুক্লপাতৰ দিন।

ক্লিন্সঃ পূ. চন্দ্র।

ক্লিন্ধ্যঃ ১। উত্তৰ আৰু দক্ষিণ ভাৰত বিভক্ত কৰি থকা বিজ্ঞা পৰ্বতমালা। কুলপৰ্বতবিলাকৰ ভিতৰত এখন। আখ্যানমতে বিজ্ঞা পৰ্বতে মেক পৰ্বতৰ ওপৰত ঈৰ্ষান্বিত হৈ সূৰ্য্যৰ ওচৰত দাবী কৰিছিল যে সূৰ্য্যই মেকৰ সলনি বিজ্ঞাৰ চাৰিওফালে প্ৰদক্ষিণ কৰি থাকিব লাগিব। সূৰ্য্য মন্ত্ৰি নোহোৱাত বিজ্ঞাই চন্দ্র-সূৰ্য্যৰ পথ বন্ধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে ওপৰলৈ ওখ হৈ যাব ধৰিলে। ইয়াতে দেৱতাসকল আতঙ্কিত হৈ উঠিল আৰু সহায় বিচাৰি অগস্ত্য ঋষিৰ কাষ চাপিল। অগস্ত্যই বিজ্ঞাৰ ওচৰলৈ গৈ চাপৰি মিৰলৈ

ক'লে যাতে তেওঁ দক্ষিণলৈ যাব পাৰে আৰু ঘূৰি নহালৈকে তেনেকৈ থাকিব ক'লে। অগস্ত্যও ঘূৰি নাহিল বিজ্ঞাও চাপৰ হৈয়ে থাকিল। ২। ব্যাধ, —কটঃ অগস্ত্য মুনি। —ক্লাসী (ন) বৈয়াকৰণিক ব্যাড মুনি, —ক্লাসিনী দুৰ্গা।

ক্লিন্ধ্যাৱলীপুত্ৰঃ, —সুতঃ পূ. বাণৰজা।

ক্লিন্ধ্য বিণ. (ক্লিদ ক্ত) জ্ঞাত, প্ৰাপ্ত, স্থিত, বিবেচিত। —কঃ অগস্ত্য মুনি।

ক্লিন্যস্ত বিণ. (ক্লি নি অস্ ক্তঃ) ১। ভাৰ্য্যাপিত, ২। খচিত, ৩। দৃঢ়, ৪। আয়োজিত, প্ৰদত্ত, ন্যস্ত।

ক্লিন্যাসঃ পূ. (ক্লি নি অস্ ঘঞ) ১। স্থপনা, ২। ৰচনা, ৩। পূজি, আয়োজন, ৪। সমূহ, সমষ্টি, ৫। আধাৰ।

ক্লিপক্ক বিণ. সম্পূৰ্ণভাৱে পকা। পৰিপক্ক।

ক্লিপক্ষ বিণ. ১। শত্ৰু পক্ষীয়, বিৰোধী, ২। পাল্লিহীন, শত্ৰু, প্ৰতিদ্বন্দ্বী, বিৰুদ্ধবাদী, বিবাদী, প্ৰতিবাদী।

ক্লিপথিকা, —পক্ষী ১। বীণা, ২। খেল-ধেমালি।

ক্লিপণঃ, ক্লিপণনং ১। বিক্ৰী, ২। বেপাৰ, মনু ৩।১৫২।

ক্লিপণিঃ, —ণী ক্লী. (ক্লি পণ ইন) ১। দোকান, বজাৰ, হাট, ২। বিক্ৰীৰ সামগ্ৰী, ৩। বেপাৰ, মনু ১০।১১৬।

ক্লিপণী (ন) ক্লী ব্যৱসায়ী, বণিক, মহাজন, দোকানী।

ক্লিপণ্টিঃ ক্লী. (ক্লি পদ ক্তিন) ১। আপদ, বিপদ, বিঘ্নি, দুৰ্ঘটনা, ২। যাতনা, ৩। বিনাশ, ৪। মৃত্যু, —স্তিঃ পু বীৰ পদাতি (সৈন্য)।

ক্লিপথঃ পূ. (ক্লিপক্কঃ পন্তঃ) বেয়া পথ, কুমাৰ্গ।

ক্লিপদ (ক্ল) ক্লী. ১। বিপদ, দুৰ্ঘটনা, দুৰ্দশা, যাতনা, ২। মৃত্যু, বিনাশ, —যুক্ত দুৰ্ভাগীয়া।

ক্লিপদা ক্লী. বিপদ।

ক্লিপদ বিণ. (ক্লি পদ ক্ত) বিপদগ্ৰস্ত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত। —স্তঃ পূ. সাপ।

ক্লিপবীত বিণ. (ক্লি পৰি ই ক্তঃ) ১। ওলোটো, বিপৰীত, ২। বিৰোধী, ৩। ভুল, মিছা, ৪। প্ৰতিকূল, ৫। বিপৰীতমুখী, ৬। অমঙ্গলীয়া, —তঃ ষোল্ল বিধ যৌন ক্রীড়া ভঙ্গিৰ এবিধ। 'পাদমেকমুৰৌ কৃত্বা দ্বিতীয়ং কটিসংস্থিতম্। নাবীষু বমতে কামী ক্লিপবীতন্ত বন্ধকঃ। বম' —তা কামুকী তিৰোতা, অসতী ক্লী. —কব, —কাবক, —কাবী, —কৃৎ উদ্ভৱ, পঞ্চপ্ৰঃ, ব্যভিচাৰী। —চেতঃ —মতি বিকৃত মনৰ, —বতং

ওলোটো সঙ্গম। ইয়াত নাৰীয়ে পুৰুষৰ কাৰ্য্য কৰে।
পুৰুষায়িত।

ক্লিপৰ্ণকঃ পলাশ বৃক্ষ।

ক্লিপৰ্ষয়ঃ পু. (রি পৰি ই অচ) ১। ব্যতিক্রম, ওলোটো,
২। পৰিৱৰ্তন, ৩। অভাৱ, অস্তিত্বহীনতা, ৪। হানি
নাশ, বিনাশ, ধ্বংস, ৫। বিনিময়, ৬। ভ্ৰান্তি, ভুল,
৭। শত্ৰুতা। দুৰ্ভাগ্য।

ক্লিপৰ্ষন্ত বিণ. ১। পৰিৱৰ্তিত, ২। বিপৰীত, বিৰোধী,
ভ্ৰান্তি।

ক্লিপৰ্ষায়ঃ পু. (রি পৰি ই ঘঞ) বিপৰ্যায়।

ক্লিপৰ্ষাসঃ পু. (রি পৰি অস ঘঞ) ১। পৰিৱৰ্তন, ওলোটো,
২। প্ৰতিকূলতা, ৩। বিনিময়, ৪। ভ্ৰান্তি, ভুল।

ক্লিপলং এটা মুহূৰ্ত। এক পল। ছয় ভাগৰ এভাগ।

ক্লিপলান্নং ক্লী. পলায়ন। ইফালে-সিফালে দৌৰি পলাই
যোৱা।

ক্লিপশ্চিৎ বিণ. (ৱিশেষঃ পশ্চতি চিন্তয়তি) পণ্ডিত, জ্ঞানী
(পু) মূনি।

ক্লিপাকঃ পু. (রি পচ ভাৱে ঘঞ) ১। বন্ধন, ২। ইজম,
৩। পকা, পৈগত, ৪। পৰিণাম, ফল, ইহ বা পূৰ্ব
জীৱনৰ কৰ্মফল, ৫। অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন, দুৰ্গতি, দুৰ্দশা,
৬। দুখ, বিপদ, ৭। স্মদ, ৮। আয়ুস, ৯। ভোগ।

ক্লিপাট (শ) ক্লী. বিপাশা নদী

ক্লিপাঠঃ পু. কাঁড়।

ক্লিপাত্তু বিণ. শেঁতা, পাণ্ডু ৰঙৰ।

ক্লিপাদিকা ক্লী. ভৰিৰ ফোঁহা। সাঁথৰ, প্ৰহেলিকা।

ক্লিপাশা ক্লী. বিপাশা নদী। (পুত্ৰশোকত জৰ্জৰিত বশিষ্ঠ
মুনিয়ে গলত ৰচি বান্ধি মৰিবলৈ ওলাওঁতে বিপাশাই
তেওঁক ৰচিমুক্ত কৰাৰ কাৰণে এই নদীৰ নাম
বিপাশা হৈছিল)।

ক্লিপিনং ক্লী. (ৱেপশ্চে জনা যত্ৰেতি ইনন) বন, জঙ্গল।
ভয়ঙ্কৰ বন।

ক্লিপুল বিণ. (রি পুল মহদে কঃ) ১। বৃহৎ, ডাঙৰ,
প্ৰকাণ্ড, বিশাল, বিৰাট, ২। বহুত, বহুসংখ্যক,
প্ৰচুৰ, ৩। দ', গভীৰ, অগাধ, —সঃ ১। মেৰুৰ
পশ্চিমে থকা পৰ্বত এখন, ২। হিমালয়, ৩। সূৰ্য্যক,
৪। বসুদেৱৰ পুত্ৰ, —চান্ন বিণ. ঘন ছায়া থকা,
—জঙ্ঘা ডাঙৰ তপিনাৰ তিবোতা, —মুতি কুঁজীপুত্ৰ,
বিশাল বুদ্ধিৰ, —বসঃ কুঁহিয়াৰ।

ক্লিপুলা ক্লী. ১। পৃথিৱী, ২। বিপুল পৰ্বতত থকা দেৱী
ভগৱতী, —স্বৰা গহকন্যা।

ক্লিপুয়ঃ পু. (রি পু কাণ) মুঞ্জ বন, কঁহুৱা বন।

ক্লিপ্ৰঃ পু. (ৱপ্ নিপাতনাৎ ৰ) ব্ৰাহ্মণ, পুৰোহিত, 'জন্মনা
ব্ৰাহ্মণো জ্ঞেয়ঃ সংস্কাৰৈৰ্হিঁজ উচ্যতে। বিদ্যায়া যাতি
বিপ্ৰত্বং ত্ৰিভিঃ শ্ৰোত্ৰিযলক্ষণম॥ (ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ ব্ৰাহ্মণ
হ'ব পাৰে, কিন্তু শাস্ত্ৰাধ্যয়ন সম্পূৰ্ণ কৰিলেহে বিপ্ৰত্ব
পায়)। —কাষ্ঠং কপাহ গছ, —প্ৰিয়ঃ পলাশ গছ,
—স্বং ১। বিপ্ৰৰ সম্পত্তি, ২' বড় গছ।

ক্লিপ্ৰকৰ্ষঃ দূৰত্ব। দূৰণি।

ক্লিপ্ৰকাৰঃ পু. (রি প্ৰ কৃ ঘঞ) অপকাৰ, নিন্দা, অৱজ্ঞা
বিৰোধ, আঘাত, অপৰাধ, প্ৰতিশোধ।

ক্লিপ্ৰকীৰ্ণ বিকীৰ্ণ, সিক্তিত, শিথিল, আউল-বাউল, বহল।

ক্লিপ্ৰকৃত বিণ. (রি প্ৰ কৃ ক্তঃ) তিৰস্কৃত, নিন্দিত, কু
২। ১। আঘাত প্ৰাপ্ত, নিবাসিত, —তিঃ আঘাত,
অপৰাধ, নিন্দা, প্ৰতিশোধ।

ক্লিপ্ৰকৃষ্ট বিণ. (রি প্ৰ কৃষ ক্ত) দূৰ, দূৰণিবটীয়া, বিকৃত,
দূৰীকৃত।

ক্লিপ্ৰতিকাৰঃ বিৰোধ, প্ৰতিশোধ, প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা।

ক্লিপ্ৰতিপত্তিঃ ক্লী. (রি প্ৰতি পদ তিন) ১। বিৰোধ,
বিবাদ, কাঁজিয়া, ২। অস্বীকাৰ, ৩। পৰস্পৰ সঙ্ঘৰ্ষ,
৪। কথোপকথন, ৫। বিকৃতি।

ক্লিপ্ৰতিপ্পন্ন বিণ. ১। পৰস্পৰ বিৰোধ, বিৰোধী, ২। বিমোহ,
৩। বিবাদী, ৪। পৰস্পৰ সঙ্ঘৰ্ষযুক্ত।

ক্লিপ্ৰলঙ্ঘঃ বিণ. প্ৰলঙ্ঘিত।

ক্লিপ্ৰতিবেধঃ পু. ১। সংযমন, নিয়ন্ত্ৰণ, ২। (ব্যাক) দুটা
বিধি বা সূত্ৰৰ বিৰোধ, ৩। নিষেধ, নিৰোধ, নিষাৰণ।

ক্লিপ্ৰতিসাৰঃ পু. ১। অনুতাপ, ২। ধং, ক্ৰোধ, ৩। কুঁচলি।

ক্লিপ্ৰদুষ্ট বিণ. (রি প্ৰ দুষ ক্ত) ১। নষ্ট, নান্ধপ্ৰাপ্ত, ২। কৰ্ণ,
অকমিলা।

ক্লিপ্ৰমুস্ত বিণ. সম্পূৰ্ণৰূপে মুক্ত, বন্ধনমুক্ত,
শিথিলীকৃত।

ক্লিপ্ৰমুক্ত বিণ. বিহীন, বিমুক্ত, মুক্ত।

ক্লিপ্ৰয়োগ (রি প্ৰ য়জ ঘঞ) বিয়োগ, বিচ্ছেদ, প্ৰেমিক-
প্ৰেমিকাৰ বিচ্ছেদ।

ক্লিপ্ৰলভঃ পু. (রি প্ৰ লভ অপ) ১। প্ৰভাৱনা, ছলনা,
মিছা কৰ্ম্ম কৈ ঠগোৱা, ২। কাঁজিয়া, বিবাদ, ৩। বিবহ।
শলাৰ বস দুবিধৰ এবিধ, আন বিধ সজ্জাৰ।

বিশিষ্টাংশ: পু. (বি প্র লপ ঘঞ) বিৰোধোক্তি, বিবাদ, প্রলাপ, অনর্থক কথোপকথন। বিশ্বাস বা প্রতিজ্ঞা ভঙ্গ।

বিশিষ্টলয়: (বি প্র লী অচ) প্রলয়, সম্পূর্ণ বিনাশ, উ ৬।৬।

বিশিষ্টলুপ্ত বিণ. লুপ্ত কৰা, লৈ যোৱা, কাঢ়ি লৈ যোৱা বিদ্রিত।

বিশিষ্টলোভী (ন) দুডাল গছৰ নাম— কিল্কিৰাত আৰু অশোক।

বিশিষ্টরাস: বিদেশত বাস।

বিশিষ্টনিকা ক্ৰী. তিৰোতা জ্যোতিষী। দৈৱজ্ঞ।

বিশিষ্ট্রিয় বিণ. (বি প্রী কঃ) শ্ৰিয়, ভাল নলগা, অস্বাদু।
—য়ং ক্ৰী. অপৰাধ, দোষ অপকৰ্ম, কি ৯।৩৯।

বিশিষ্ট্রট (ষ) ১। এটোপ (পানী), বিস্ম, মনু ৫।১৫১;
২। চিহ্ন, দাগ।

বিশিষ্ট্রোষিত বিণ. ১। বিদেশবাসী, অনুপস্থিত, ২। দেশান্তৰিত।

বিশিষ্ট্রঃ পু. (বি প্রু অপ) ১। ভাঁহি থকা, ভাঁহন, ২। বিৰোধ, বিৰোধিতা, ৩। বিমূঢ়তা, ৪। শত্ৰুভয়, সংগ্রাম, সংঘৰ্ষ, মৰামৰি, ৫। নাশ, ধ্বংস, ৬। প্ৰতিকূলতা, দুৰ্দীন, ৭। অপৰাধ, উলঙ্ঘন।

বিশিষ্ট্রাঃ পু. ১। বান, বন্যা, ২। ঘোঁৰা কদম।

বিশিষ্ট্রুত বিণ. (বি প্রু কঃ) ১। ভাঁহি ফুৰা বা যোৱা, ২। নিমজ্জিত, ৩। বিমোৰ, ৪। বিধ্বস্ত, ৫। নষ্ট, লুপ্ত, ৬। অসত্য, বিৰোধী।

বিশিষ্ট্রল বিণ. (বিগতং ফলং) নিবৰ্থক, ব্যৰ্থ, নিফল, —লা ক্ৰেতুকী ফলৰ গছ।

বিশিষ্ট্রকঃ পু. ১। কোষ্ঠ কাঠিন্যতা, শৌচ কচা ৰোগ, ২। বিশেষ বন্ধ, আবদ্ধ।

বিশিষ্ট্রক্যঃ পু. (বি বৃষ্ কঃ) ১। জাগত, জাগৰিত, ২। বিদ্যুত, ৩। প্রস্থটিত, ৪। চতুৰ, নিপুণ।

বিশিষ্ট্রুঃ পু. (বিশেষণ বৃথাতে বি বৃষ্ কঃ) ১। জ্ঞানী পুৰুষ মূনি বা ঋষি, ২। দেৱতা, বিগ্ৰহ, ৩। চন্দ্ৰ, —বিশ্ব —শক্ৰঃ দৈতা, ৰাক্ষস।

বিশিষ্ট্রোধঃ পু. (বিগতো বৃষ্) ১। অনৱধানতা, ২। জাগৰণ, ৩। অনুভৱ, অনুভূতি, ৪। বুদ্ধি, জ্ঞান, ৫। চৌক্ৰিষ্টা ব্যভিচাৰী ভাৱৰ এটা।

বিশিষ্ট্রভক্ত (বি ভক্ত কঃ) ১। বিভাগকৃত, ভাগ ভাগ কৰা, ২। বিচ্ছিন্ন, পৃথক। ককায়েক-ভায়েকৰ মাজত সম্পত্তি ভাগ, —কঃ ককায়েক, —ভক্তঃ বিভাগৰ পিচত গৰ্ভাধানৰ দ্বাৰা হোৱা সন্তান।

বিশিষ্ট্রভক্তি: ক্ৰী. (বি ভক্ত ক্ৰিন) ১। বিভাগ, বিচ্ছেদ, ২। সম্পত্তি ভাগ বা অংশ, ৩। (ব্যাক) শব্দ বিভক্তি, ক্ৰিয়া বিভক্তি (প্ৰত্যয়)।

বিশিষ্ট্রঙ্গঃ পু. (বি ভক্ত ক্ৰঃ) ১। ভক্ত, ভক্তন, ২। বাধা, পতিবন্ধক, গী ২।২৬; ৩। কোঁচ, ভাজ, ৪। ক্ৰম গতি, খোজ, ৫। প্ৰকাশ, আৱিৰ্ভাৱ।

বিশিষ্ট্রঃ পু. (বি ভূ অপ) ১। ধন, সম্পত্তি, মনু ৪।৩৪; ২। শক্তি, বিক্ৰম, মহত্ব, ৩। উন্নত স্থান, পদবি, ৪। মোক্ষ।

বিশিষ্ট্রা ক্ৰী. (বি ভা ক্ৰিপ) ১। কৰণ, ৰশ্মি, ২। পোহৰ, দীপ্তি, প্ৰকাশ, —কৰঃ ১। সূৰ্য্য, ২। আকন গছ, ৩। চন্দ্ৰ, —ৰসুঃ ১। সূৰ্য্য, ২। আগ্ন, গী ৭।৯; ৩। চন্দ্ৰ, ৪। এবিধ কণ্ঠহাৰ।

বিশিষ্ট্রাঃ পু. (বি ভক্ত ঘঞ) ১। ভাগ, অংশ, ২। উত্তৰাধিকাৰী-সূত্ৰে সম্পত্তিৰ ভাগ। ৩। বিযোজনঃ —ন্যায়মতে চক্ৰবৰ্ত্তা গুণৰ অন্তৰ্গত এটা গুণ।

বিশিষ্ট্রাজ্য বিণ. বিভাজনীয়, বিভাজন কৰিব লগীয়া, বিভাজ্য।

বিশিষ্ট্রাণকঃ পু. এজন মূনি। ঋষাশৃঙ্গৰ পিতাক।

বিশিষ্ট্রাতং ক্ৰী. প্ৰত্যয়, ডোকমোকালি।

বিশিষ্ট্রাঃ পু. (বি ভাৱি অচ) ১। পৰিচয়, ২। (কাব্য) বসৰ উদ্দীপনা। তিনি বিধ 'ভাৱ'ৰ এবিধ— বাকী দুবিধ। অনুভৱ আৰু ব্যভিচাৰভাৱ, ৩। অনুচৰ, বন্ধু।
বিশিষ্ট্রানং, —না ক্ৰী. ক্ৰী. (বি ভাৱি লুঃ) ১। কাৰণ ব্যতিৰেকে কাৰ্যোৎপত্তি, ২। স্পষ্ট অনুভৱ, ৩। আলোচনা, ৪। ভাৱনা, —না এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ, য'ত হেতু নোহোৱাকৈ ফলোৎপত্তি হয়।

বিশিষ্ট্রাৱৰী ক্ৰী ১। ৰাতি, ২। মন্দাৰ নামৰ বিদ্যাধৰৰ কন্যা, ৩। হালধি, ৪। কুটনী, বেশ্যাবৃত্তিৰ কাৰণে তিৰোতা যোগাৰ কৰা মাইকী, ৫। বেশ্যা, ব্যভিচাৰিণী তিৰোতা, ৬। কথকী তিৰোতা।

বিশিষ্ট্রাৱিত বিণ. (বি ভাৱি ক্ৰঃ) ১। প্ৰকাশিত, ২। জ্ঞাত, বোধিত, দৃষ্ট, অনুভূত, বিচিন্তিত, ৩। বিবেচিত, ৪। প্ৰমাণিত, নিৰ্ণীত, ৫। নিৰ্দিষ্ট।

বিশিষ্ট্রাৱা বিকল্প, সলনি। বিধি বা নিয়মৰ সলনি।

বিশিষ্ট্র বিণ. (বি ভিত্ত ক্ৰঃ) ১। বিভক্ত, বিচ্ছিন্ন, বিদীৰ্ণ, ২। বহিষ্কৃত, ৩। দূৰীভূত, ৪। বিমূঢ়, ৫। মিশ্ৰিত।
বিচিত্ৰ, ৬। নিৰাশ, ৭। বেলেগ, ভিন্ন।

ব্রীজীতং, -তঃ, ব্রীজীতকং, -কঃ, ব্রীজীতকী,
ব্রীজীতা, এবিধ গছ, ভোমোৰা, ত্রিফলাৰ এবিধ।

ব্রীজীষকঃ বিণ. ভয়ঙ্কৰ, ভীতিজনক।

ব্রীজীষিকা ক্রী. (ব্রি জীষা স্বার্থে কঃ টাপ) ১। ভয়
প্রদর্শন, ২। আতঙ্ক, ভয়।

ব্রিভু বিণ. (ব্রি ভু ভুঃ) ১। গৰাকী, শক্তিমান, ২। প্রখ্যাত,
সর্বশ্রেষ্ঠ, ৩। সমর্থমান, কি ৫। ৬৩; ৪। দৃঢ়, ৫। মহান,
৬। স্বনিয়ন্ত্রিত, সংযতচিত্ত, ৭। (ন্যায়) শাস্ত,ত,
সর্বব্যাপী, সর্বত্র বিবাজমান, —ভুঃ ১। প্রভু, শাসক,
২। আকাশ, ৩। কাল, ৪। আত্মা, ৫। বজা, সম্রাট, গী
৫। ১০; ভূতা, ৬। বিধাতা, ব্রহ্মা, ৭। শির, ৮। বিষ্ণু,
—গ্ন বিণ. ভগা, বেঁকা, ক্রুর।

ব্রিভূতিঃ ক্রী. (ব্রি ভু জিন) ১। শক্তি, পৰাক্রম, মহত্ত্ব,
২। উন্নতি, কল্যাণ, ৩। উচ্চ পদবি, ৪। ধন
সম্পত্তি, ঐশ্বর্য্য, প্রাচুর্য্য, ৫। আঠ বিভূতি—
অলৌকিক শক্তি : অগ্নিমা, লঘিমা, প্রাকামা, মহিমা,
ঈশিতা, বশিতা হাক কামারসায়িতা, ৬। গোববৰ
ছাই, ভস্ম, ৭। লক্ষ্মী।

ব্রিভূষণং ক্রী. (বিভূ, নিচ লুট) ভূষণ, আভূষণ,
আভৰণ, অলঙ্কার, ব ১৬। ৮০।

ব্রিভূষা ক্রী. (ব্রি ভূষ অঃ টাপ) ১। অলঙ্কার, আভৰণ,
২। শোভা, দীপ্তি, ৩। সৌন্দর্য্য।

ব্রিভূষিত বিণ. (ব্রি ভূষ কঃ) অলঙ্কৃত, সজ্জিত।

ব্রিভূত বিণ. ধৃত, পুষ্ট, পালিত।

ব্রিভ্রংশঃ পু. ১। পতিত, তলত পৰা, ২। জীর্ণতা,
ধ্বংস।

ব্রিভ্রংশিত বিণ. পথভ্রষ্ট, ভ্রষ্ট।

ব্রিভ্রং বিণ. পালন-পোষণ কৰোঁতা। প্রতিপালক।

ব্রিভ্রমঃ পু. (ব্রি ভ্রম ঘঞ) ১। ভ্রমণ, ঘূৰি ঘূৰণ, ২। ঘূৰি ঘূৰি
ভ্রমণ, ৩। ভ্রাতি, ভুল, ৪। বিমূঢ়তা, ক্ষিপ্রতা, মতিভ্রম,
৫। খেল-ধেমালি, সৌন্দর্য্য, শোভা, ৬। সংলয়,
সম্মেলন, ৭। মইমতালি, —ম্ৰা বৃদ্ধ বয়স।

ব্রিভ্রষ্ট বিণ. ভ্রষ্ট, বিচ্ছিন্ন, বিভক্ত, বিমূঢ়, ভ্রাতিজনক,
—নয়ন চঞ্চল চক্ৰ, —শীল মাতাল, বিমূঢ়চিত্ত
(—লঃ) বালক, চন্দ্র বা সূর্য্যৰ মণ্ডল।

ব্রিভ্রান্তি ক্রী. ১। ঘূৰ্ণন, ভ্রাতি, বিমূঢ়তা, ২। তড়াইতেন্দ্র।

ব্রিমত বিণ. (ব্রি মন কঃ) বিকল্প মতিসম্পন্ন, মতানৈক্য,
অস্বীকার, উৎপেক্ষিত।

ব্রিমতিঃ ক্রী. মূৰ্খতা, জ্ঞান বা বুদ্ধিশূন্যতা, —তিঃ
অস্বীকার, মতানৈক্য, মূৰ্খতা।

ব্রিমৎসৰ ঈর্ষানু, গী ৪। ২২।

ব্রিমনাঃ (স), ব্রিমনঙ্ক বিণ. (ব্রি নিগৃহীতং মনোহন্তি
যস্য) ১। চিন্তিত ব্যকুলচিত্ত, বিমনা, ২। শোকাক্ত,
অনামনস্ক, বিমূঢ়, অসন্তুষ্ট।

ব্রিম্না বিণ. ক্রোধহীন, শোকশূন্য।

ব্রিময়ঃ বিনিময়। বেচা-কিনা, বোপাৰ।

ব্রিমর্দঃ পু. (ব্রি মৃদ ঘঞ) ১। মর্দন, কুল্ল কাৰ্য্য, ২। ঘর্ষণ,
৩। স্পর্শ, ৪। কুঙ্কম আদিৰে গাত প্রলেপ, ৫। যুদ্ধ,
কাঁজিয়া, মুখামুখি, ৬। ধ্বংস, ৭। নাশ, বাক্ গ্রাস।

ব্রিমর্দকঃ পু. কুঙ্কমাদিৰে মর্দন, মালিচ, প্রলেপ, খুন্দনা,
মর্দনকাৰী, পীড়াদায়ক।

ব্রিমর্দনং ক্রী. শবীৰত কুঙ্কমাদিৰ প্রলেপ, ঘঁহন,
চুৰীকৰণ, ধ্বংস, বিনাশ, সূর্য্য বা চন্দ্র গ্রহণ।

ব্রিমর্শ (র্ষঃ) পু. (ব্রি মৃশ (য) ঘঞ) ১। ভাৰ, বোধ,
চিন্তা, ২। আলোচনা, পরামর্শ, ৩। বিবেচনা,
পরীক্ষণ, অসন্তুষ্টি, সম্মেলন, ৪। নটকত পাঁচ সন্ধিৰ
এটা।

ব্রিমল বিণ. (ব্রিগতো মলো যস্যাত্) ১। নির্মল, পরিষ্ক,
নিছলুৰ, পরিষ্কার, ২। স্পষ্ট, স্বচ্ছ, ৩। শুভ্র,
উজ্জ্বল, —লং কপালী বস্ত্র, অস্ত্রচূর্ণ, 'সুগন্ধি
পাউদাৰ', —মানং দেবতাক অর্পণ কৰা নৈবেদ্যাদি,
—মণিঃ স্বাটিক।

ব্রিমাংসং —সঃ অপবিষ্কার মাংস।

ব্রিমাড় সতিয়া মাক, মাহীমাক, —জঃ সতিয়ে পো।

ব্রিমানং, —নঃ ১। অসন্মান, অশ্রদ্ধা, ২। এটা ওজন
পরিমাণ, ৩। আকাশী যান, কু ২। ৪৫; ৪। বথ বা
যানবাহন, ৫। সভাগৃহ, ৬। বহুতলা ঘৰ, ৭। ধোঁয়া।

ব্রিমাননা ক্রী. অশ্রদ্ধা, অপমান, অহমাননা।

ব্রিয়ানিত বিণ. অপমানিত, নিষিদ্ধ।

ব্রিমাংগঃ পু. (ব্রি মূজ ঘঞ) ১। কুণ্ডল, বেয়া বাট,
অবাট, ২। বেয়া স্বভাৱ। কু-চৰিত্র, ৩। কাণ্ডেী।

ব্রিমুক্তঃ মোক, বিচ্ছেদ, বিমোচন।

ব্রিমুখ বিণ. বিকল্প জননকুলং মুখং বসত) ১। বহিমুখ,
সিকালে মুখ কৰা, ২। প্রতিকূল, ৩। বিবেকী।

ব্রিমুহ বিণ. (ব্রিগতা মুহা বস্যা) মুহাধীন, কোলাহল,
প্রশ্রুতিত।

ক্ৰিমুট বিণ. বিমোৰ, মূৰ্খ, প্ৰলোভিত।
 ক্ৰিমোন্ধণঃ ক্ৰী. বিমোচন, উন্মোচন।
 ক্ৰিমোচনঃ ক্ৰী. দূৰীকৰণ, বিমুক্তি, (পু) মহাদেৱ।
 ক্ৰিমোহন বিণ. সম্মোহন। প্ৰলোভন, —নং এখন
 নৰককুণ্ড।
 ক্ৰিমোহিত বিণ. (ৱি মুহ গিচ ক্ৰঃ) মোহযুক্ত, মোহিত।
 বিস্মং ক্ৰী. ১। প্ৰতিবিস্ম, ২। কমণ্ডলু, ৩।
 কোৱাভাতুৰী, —ষঃ সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ মণ্ডল, —টঃ সৰিয়হ।
 ক্ৰিস্থিকা, ক্ৰিস্থী ক্ৰী. বিধ, প্ৰতিবিধ।
 ক্ৰিস্থঃ ক্ৰী. তামোল গছ।
 ক্ৰিস্থোষ্ঠঃ কোৱাভাতুৰীৰ দৰে ৰঙা ওঠ।
 ক্ৰিয়ং ক্ৰী. (ৱি যম কিপ) আকাশ, —গঙ্গা আকাশী গঙ্গা,
 তৰামণ্ডলী, —চাৰী (ন) চিলনী, —মণিঃ সূৰ্য্য।
 ক্ৰিয়তিঃ চৰাই।
 ক্ৰিয়মঃ পু. (ৱি যম অপ) ১। সংযম, বাধা, ২। দুখ,
 দুৰ্দশা, শোক, ৩। সমাপ্তি।
 ক্ৰিয়াত বিণ. নিলাজ।
 ক্ৰিয়ামঃ পু. (ৱি যম ঘঞ) সংযম। বিয়ম।
 ক্ৰিয়ুক্ত বিণ. বিয়োগ বিশিষ্ট, বিচ্ছিন্ন, উন্মুক্ত।
 ক্ৰিয়োগঃ পু. (ৱি যজ ঘঞ) ১। বিচ্ছেদ, বিবহ, ২।
 অনুপস্থিত, হানি, ৩। (অঙ্ক) বিয়োগ।
 ক্ৰিয়োগী (ন) চাকৈ-চকোৱা।
 ক্ৰিয়োগিনী ক্ৰী. ১। পতিৰ পৰা বিচ্ছেদ হোৱা পত্নী,
 ২। এবিধ কাব্য ছন্দ।
 ক্ৰিয়োজিত বিণ. বিচ্ছিন্ন। বিয়োগপ্ৰাপ্ত।
 ক্ৰিবক্ত বিণ. (ৱি ৰণজ ক্ৰঃ) ১। বিৰাগযুক্ত, অননুৰক্ত,
 ২। অত্যন্ত ৰঙা, ৩। অসন্তুষ্ট, ৪। সাংসাৰিক ভোগ,
 বিলাসৰ প্ৰতি নিস্পৃহ।
 ক্ৰিবক্তিঃ ক্ৰী. ১। অসন্তুষ্ট, ২। বিৰাগ, অনুৰাগহীনতা,
 ৩। নিস্পৃহ।
 ক্ৰিবচনং —না ক্ৰী. ক্ৰী. আয়োজন, বন্দবস্তি, নিৰ্মাণ,
 ৰচনা, সৃষ্টি, সংযোজনা।
 ক্ৰিৰচিত বিণ. (ৱি ৰচ ক্ৰঃ) ১। বিশেষভাৱে ৰচনা কৰা,
 ২। আমোজিত, ৩। পঠিত, নিৰ্মিত, ৪। ৰচিত
 (কাব্যাদি) ৫। সজ্জিত, আভূষিত, অলঙ্কৃত, ৬। খচিত।
 ক্ৰিবজ বিণ. ধূলিশূন্য, নিৰ্মল, অনুৰাগহীন, —জঃ বিষু।
 ক্ৰিবজন্ত বিণ. ১। ধূলিহীন, নিৰ্মল, ২। অনুৰাগহীন,
 —জ্ঞা স্বত্ব বন্ধ হোৱা তিৰোতা।

ক্ৰিবজ্ঞা ক্ৰী. দূৰি বন।
 ক্ৰিবজাঃ (স) স্বত্ব বন্ধ হোৱা তিৰোতা।
 ক্ৰিবজঃ ধিঃ পু. ব্ৰহ্মা।
 ক্ৰিবণং ক্ৰী. এই নামৰ এবিধ সৃগন্ধি ঘাঁহ। বিৰিণা বন।
 ক্ৰিবত বিণ. (ৱি ৰস ক্ৰঃ) ১। নিবৃত্ত, ২। বন্ধ, সমাপ্ত, —তিঃ
 ১। বিশ্রাম, ২। নিবৃত্তি, ৩। সমাপ্তি, ৪। ভোগৰ
 প্ৰতি অনাসক্তি।
 ক্ৰিবমঃ পু. ১। সমাপ্তিকৰণ, বন্ধ, ২। সূৰ্য্যাস্ত।
 ক্ৰিবল বিণ. ১। দুৰ্লভ, দুপ্ৰাপ্য, ২। মাজত ফাঁক থকা,
 পাতল, ৩। ঢিলা, ৪। কোমল, সৰু ৫। দূৰস্থ,
 —লং দৈ, —লং অৱ. কেতিয়াবা, কাচিৎ,
 —জানুকঃ বেঁকা আঁঠুযুক্ত, —জৱা এবিধ আটা বা
 চাউলৰ গুড়িৰে বনোৱা জুলীয়া আহাৰ, 'সুখ'।
 ক্ৰিবস বিণ. (ৱিগতঃ ৰসঃ যস্মাৎ) ১। ৰসহীন, শুকান,
 স্বাদহীন, ২। অপ্ৰীতিকৰ, ৩। নিৰ্দয়, হৃদহীন, —সঃ
 কষ্ট, যাতনা।
 ক্ৰিবহঃ পু. (ৱি ৰহ, ত্যাগে ঘঃ) ১। বিচ্ছেদ,
 প্ৰেমবিচ্ছেদ, ২। অনুপস্থিতি, ৩। অভাৱ, ৪। তাগ,
 পৰিহাৰ, —জুৰঃ বিচ্ছেদৰ পৰা উঠা খং বা জুৰ।
 ক্ৰিবহানলঃ বিবহৰ জুই।
 ক্ৰিবহাৰ্ত, —হোৎকঠ, —হোৎসুক বিণ. বিবহৰ শোক
 ভোগ কৰি থকা ব্যক্তি।
 ক্ৰিবহিণী ক্ৰী. বিবহৰ যাতনা ভোগ কৰি থকা প্ৰেমিকা।
 ক্ৰিবহিত বিণ. (ৱি ৰহ ক্ৰঃ) পৰিতাপ্ত, বিহীন।
 ক্ৰিবহী (ন) পু. বিবহৰ যাতনা ভোগ কৰি থকা প্ৰেমিক।
 ক্ৰিবহোৎকঠিতা পতিৰ বিবহৰ যাতনা ভোগ কৰি থকা
 নাৰী। নাটকৰ বহু প্ৰকাৰ নায়িকাৰ এবিধ।
 ক্ৰিবাগঃ পু. (ৱি ৰজ ঘঞ) ১। অনুৰাগশূন্যতা, ২। ৰঙৰ
 পৰিৱৰ্তন, ৩। অসন্তুষ্ট, ৪। সাংসাৰিক সুখৰ প্ৰতি
 নিস্পৃহতা।
 ক্ৰিবাজঃ পু. (বিশেষণ ৰাজতে ইতি ৱি ৰাজ, দীপ্তে
 কিপ) বিৰাট, —মানং বিণ দীপ্তিমান।
 ক্ৰিবাজিত বিণ. (ৱি ৰাজ ক্ৰঃ) শোভিত, দীপ্ত, প্ৰকাশিত।
 ক্ৰিবাট (জ) পু. ১। ক্ষত্ৰিয়, ২। সৌন্দৰ্য্য, ঐশ্বৰ্য্য, ৩। ব্ৰহ্মাৰ
 প্ৰথম সৃষ্টি, স্বায়ম্ভুৱ মনু, ৪। শৰীৰ।
 ক্ৰিবাটঃ পু. এখন ৰাজ্যৰ নাম। মহাভাৰতত উল্লেখ থকা
 এইখন ৰাজ্যতে ক্ৰৌপদীৰে সৈতে পঞ্চ পাণ্ডৱে
 অজ্ঞাতবাসৰ এটা বছৰ অতিবাহিত কৰে। বিৰাট

ৰাজৰ দুহিতা উত্তৰাৰ লগত অৰ্জুনপুত্ৰ অভিমন্যুৰ
বিবাহ হয়। —জঃ এবিধ হীৰা। —পৰ্ব অষ্টাদশপৰ্ব
মহাভাৰতৰ এটা পৰ্ব। এই পৰ্বত পঞ্চপাণ্ডৱৰ
অজ্ঞাতবাসৰ বৰ্ণনা আছে।

বিশিষ্টকঃ এবিধ হীৰা।

বিশিষ্টী (ন) হাতী।

বিশিষ্টাঃ পূ. ১। এটা দৈতা, ৰামৰ হাতত নিহত হয়,
২। বিৰোধ, ৩। ধৰ্মণ, নাৰী ধৰ্মণ, ৪। বিৰক্তি।

বিশিষ্টনং, থানং ক্ৰী. পীড়া, যাতনা।

বিশিষ্টমঃ পূ. (বি ৰম ঘঞ) ১। শেষ, সমাপ্তি, নিবৃতি,
বিৰতি, অৱসান, ২। বাক্যৰ অন্তত ব্যঞ্জনবৰ্ণৰ তলত
দিয়া চিন, ৩। বিষয়।

বিশিষ্টঃ পূ. মেকুৰী।

বিশিষ্টঃ পূ. (বি ক ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি, চিঞৰ-বাখৰ।

বিশিষ্টী (ন) বিগ. কান্দোতা, উচুপি থকা, ২। চিঞৰি
থকা, শোকাৰ্ত। —ণী ১। কান্দোন, ২। বাঢ়নী।

বিশিষ্ট, বিশিষ্টনং পূ. ব্ৰহ্মা।

বিশিষ্টিঃ পূ. ১। শিৱ, ২। বিষয়, ব্ৰহ্মা, শি ৯।৯।

বিশিষ্টঃ পূ. গাধ।

বিশিষ্টং -দঃ ক্ৰী. পূ. ১। ঘোষক, চিঞৰি কান্দোতা,
৩। স্তুতিগীত।

বিশিষ্টদালী ক্ৰী. স্তুতিমালা, স্তৱমালা।

বিশিষ্টদিতং ক্ৰী. ডাঙৰকৈ চিঞৰি কন্দা বা শোক কৰা।

বিশিষ্ট বিগ (বি কথ জঃ) ১। বন্ধ, অৱবন্ধ, বাৰিত
পতিকন্ধ, ২। অসংলগ্ন, ৩। বিপৰীত, ৪। শত্ৰুতাপূৰ্ণ,
৫। অসঙ্গত, ৬। অনুকূলহীন, অমঙ্গলীয়া, ৭। নিষিদ্ধ,
৮। ভুল, ভ্ৰান্তিপূৰ্ণ, —জঃ বিৰোধ, শত্ৰুতা। যতাস্তৰ।
অনেক।

বিশিষ্টকণং ক্ৰী. ১। নিন্দা, ভৎসনা, ২। অভিশাপ, ৩।
পেট চলা ৰোগ বন্ধ কৰি ৰখা কাৰ্য্য, ৪। বন্ধ বা
কৰ্কশকৰণ।

বিশিষ্টঃ পূ. ১। অস্থিৰিত, ২। উপাদিত, উদ্ভিত, জাত
৩। বৰ্দ্ধিত, ৪। প্ৰস্ফুটিত, ৫। আকট,
আৰোহণকাৰী।

বিশিষ্ট বিগ. (বিকৃতং কপং যস্য) ১। কুৰূপ, কুৎসিত, ২।
অস্বাভাৱিক, অদ্ভুত, কিছুত-কিমাকৰ। —পং ১।
বিকৃতি, ২। বিকলাঙ্গ, —কৰণং আঘাত, বিকৃতিকৰণ,
—চক্ষুঃ (ন) শিৱ। —ৰূপ বিকলাঙ্গ।

বিশিষ্টপাক বিগ. কুৎসিত চকুযুক্ত। —কঃ তিনিটা চকু
থকা মহাদেৱ।

বিশিষ্টী (ন) কুৎসিত, বিকলাঙ্গ।

বিশিষ্টকঃ পূ. পেট খালি কৰা কাৰ্য্য, জ্বলাপ।

বিশিষ্টচনং বিশিষ্টক।

বিশিষ্টকঃ পূ. ১। নদী, ২। নিজৰা, ৩। 'ব' বৰ্ণবিহীন।

বিশিষ্টকং, —কঃ ছিদ্ৰ, গাঁত, খাল। —কঃ ৰশ্মি।

বিশিষ্টচনঃ পূ. (বি কথ যুচ) ১। সূৰ্য্য, ২। চন্দ্ৰ, ৩। অগ্নি,
৪। প্ৰহ্লাদৰ পুত্ৰ, বলিৰাজৰ পিতা, —সুতঃ
বলিৰাজ।

বিশিষ্টাঃ পূ. (বি কথ ঘঞ) ১। শত্ৰুতা, বিদ্বেষ, ২।
৬।৪৬; ২। প্ৰতিবন্ধক, ৩। বাধা, ৪। অসংলগ্নতা,
৫। বিপৰীত ভাব, ৬। (অলং) আপাত বিৰোধ,
বিৰোধভাস, ৭। বিপদ, দুৰ্ভাগ্য, —স্বচনং বিৰোধিতা,
—কাৰী (ন) কাঁজিয়া লগাই ফুৰা, —কুৎ শত্ৰু।

বিশিষ্টাভাসঃ এবিধ কাব্যলঙ্কাৰ। দেখাত বিৰোধ যেন
লাগিলেও আচলতে বিৰোধ নাই।

বিশিষ্টী (ন) শত্ৰু, মনু ৪।১৭; অসঙ্গত, অমিল,
প্ৰতিষ্পন্দী।

বিশিষ্টোক্তিঃ ক্ৰী. অসঙ্গত বচন। ক্ৰোধোক্তি, প্ৰলাপ।

বিশিষ্টনং ক্ৰী. নিৰাময়।

বিশিষ্ট ক) স্তুতৌ (তুদা প স বিশিতি) ১। ঢাকি ৰাখ,
লুকাই ৰাখ, ২। ভাং, ভাঙি ভাগ কৰ।

খ) ক্ষেপণে (চুৰা উ স ৰেলয়তি -তে) দলিয়া,
নিষ্ক্ষেপ কৰ, প্ৰেৰণ কৰ।

বিশিষ্ট ক্ৰী. ছিদ্ৰ, ফুটা, গুহা, —লঃ পূ. উচ্চৈঃস্বৰা ঘোঁৰা,
বেঁত গছ, —কাৰী (ন) এন্দুৰ।

বিশিষ্ট বিগ. (বি লক্ষ পচাদ্যচ) ১। বিশ্লিষ্ট, ২। লক্ষণ
বা চিহ্ন নথকা, ৩। লঙ্ঘিত, —ক্ষণ বিগ. ১। লক্ষণ
বা চিহ্নহীন, ২। ভিন্ন, বেলেগ, ৩। আচৰিত,
অসাধাৰণ, কুলক্ষণযুক্ত, বিশেষ লক্ষণযুক্ত, —ক্ষণং
ক্ৰী. হেতুশূন্য অৱস্থা, অনর্থক স্থিতি।

বিশিষ্ট বিগ. ১। বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ, ২। অনুভূত, আৱিষ্ট,
৩। বিমূঢ়, আশ্চৰ্য্যবিত, ৪। ক্ৰোধবিত।

বিশিষ্ট বিগ. (বিশেষণ লয়) ১। সংলগ্ন, লাগি থকা,
২। দৃঢ়, নিশ্চিত, ৩। অতিবাহিত, ৪। ক্ষীণ, কোমল,
—প্লং ১। কঁকাল, ২। তপিনা, ৩। (জ্যোতিৰ) জন্ম
লয়, যেখানি গ্ৰহৰ লয়।

বিলম্বনং ক্রী. ১। উলম্বন, অতিক্রমণ, ২। অপবাধ, আঘাত।

বিলম্বিত বিণ. ১। উলম্বিত, অতিক্রান্ত ২। পৰাভূত, পৰাজিত।

বিলম্ব বিণ. (বিগত লঙ্কা যস্য) নিলাজ। লঙ্কাহীন।

বিলপনং ক্রী. (রি লপ লুট) ১। অপলাপ, ২। প্রলাপ, ৩। বিলাপ, শোক, ৪। তৈলজাত বস্তুর গেদ।

বিলম্বঃ পু. (বি লম্ব ঘঞ) ১। প্রলম্বন, ওলমাই বথা, ওলম, ২। কাণত বা গলত ওলমাই বথা ওলম্বার বিশেষ, লকেট, দুল, ৩। পলম, দেবি, —নং পলম, অরলম্বন, ওলমাই বথা কার্য, —স্বিকা কোষ্ঠকাঠিন্য, শৌচকচ।

বিলম্বিত বিণ. ১। অরলম্বিত, ওলমাই বথা, ২। ওলমি থকা 'লকেট' বা দুল, ৩। পলম কৰা. দেবি কৰা, ৪। লাহে লাহে, ধীর গতি, —তং দেবি।

বিলম্বী (ন) বিলম্বিত। লেহেমীয়া।

বিলম্বঃ ১। উদাৰতা, দনশীলতা, ২। দান, উপহাৰ।

বিলম্বঃ পু. ১। ধবংস, নাশ, মৃত্যু, ২। মহাপ্রলয়। —নং বিলয়, শক্তি হ্রাসকৰণ, দূৰীকৰণ

বিলম্বাসী (ন) সাপ। গাঁতত বাস জন্তু।

বিলম্বন (৭) চকচকীয়া, জক্মকীয়া, উজ্জ্বল, —নং চকচকীয়া কৰা, উজ্জ্বল কৰা, ধেমেলীয়া।

বিলম্বঃ পু. সাপ।

বিলম্বিত জক্মকীয়া হোৱা, চকমকীয়া হোৱা, ব্যক্ত, প্রকাশিত। —তং ১। চকমকনি, চমক, 'জিলিকনি, ২। প্রকাশ, ৩। খেলধেমালি।

বিলম্বঃ পু. (রি লপ্ ঘঞ) শোকত কান্দি কান্দি বকি থকা। বিলাপো দুঃখজং রচঃ। গী ১। ২৯।

বিলম্বঃ পু. ১। যন্ত্ৰ, ২। মেকুৰী।

বিলম্বঃ পু. (রি লস্ ঘঞ) ১। খেলধেমালি, আনন্দ স্মৃতি, কু ৫। ১৫; ২। লীলা, ৩। নাৰীৰ শৃঙ্গাৰ ভাৱৰ উদ্বেগকাৰী ভাৱভঙ্গি। চঞ্চলতা, কামুকতা, ৪। চমক, চকমকনি, ৫। সৌন্দৰ্য্য, মোহনীয়তা, লাবণ্য।

বিলম্বিত ক্রী. কামুকা তিৰোতা, ঋতু ১। ১২।

বিলম্বিকা ক্রী. প্রেমৰ একাঙ্কিকা নাটিকা এবিধ।

বিলম্বিনী ১। কামুকা নাৰী, ২। তিৰোতা, ৩। বেশ্যা।

বিলম্বী (ন) বিণ. ধেমেলীয়া, বিলাসী, চঞ্চল, ৮ ৯। ৪৩; (পু) ১। লম্পট, কামুক, পুরু, ২। অগ্নি, ৩। চন্দ্র, ৪। সাপ, ৫। বিষ, ৬। শির, ৭। কামদেৱ।

বিলম্বনং ক্রী. লিখা কার্য, আঁচোৰ, বোকন।

বিলম্বিত বিণ. (রি লিপ্ ক্ত) প্রলিপ্ত, (শৰীৰত গন্ধদ্রব্যাদি) প্রলেপন, সনা।

বিলম্বিত বিণ. (রি লী ক্ত) ১। গলি যোৱা, দূৰীভূত হোৱা, ২। এঠাৰ দৰে লাগি থকা, ৩। অন্তৰ্হিত হোৱা, লীন হোৱা, ৪। মৃত, নাশপ্রাপ্ত।

বিলম্বনং ক্রী. চিৰি পেলোৱা, বাকলি গুচোৱা।

বিলম্বনং ক্রী. লুঠন কৰা, লুট কৰা।

বিলম্বিত বিণ. (রি লুপ্ ক্ত) ১। ভঙ্গ, ছিন্ন, ২। অধিকৃত, ৩। লুণ্ঠিত, ৪। নষ্ট, বিধ্বস্ত, নাশপ্রাপ্ত, ৪। অঙ্গক্ষত।

বিলম্বিত পু. চোৰ, ডকাইত, লুঠনকাৰী।

বিলম্বিত বিণ. ১। ইফালে-সিফালে ঘূৰি ফুৰা, ২। কঁপি থকা, চঞ্চল, ৩। বিশৃঙ্খল।

বিলম্বিত বিণ. (রি ল্ ক্ত) কাটি পেলোৱা, ছিঙি পেলোৱা।

বিলম্বিত আঁচোৰ, বোকন, খাল খন্দা কার্য, উন্মূলন।

বিলম্বিত (রি লিপ ঘঞ) লেপ, প্রলেপ, মলম, বেৰ লিপা সামগ্ৰী, যেনে মাটি, গোবৰ ইত্যাদি, —নং লিপা কার্য। প্রলেপন, মলম, আতৰ, সুগন্ধি তেল, প্রসাধন। —নী ১। সুগন্ধি তেল আতৰ আদি সনা তিৰোতা, ২। সুবেশা তিৰোতা, ৩। ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

বিলম্বিত পিকা, —লেপী, ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

বিলম্বিত পু. বিল অর্থাৎ গাঁতত থকা জন্তু— সাপ, শহা, এন্দুৰ, ঘঁৰিয়াল।

বিলম্বিত ক্রী. (রি লোকি লুট) ১। আলোকন, দর্শন, নিৰীক্ষণ, ২। দৃশ্য, কি ৩। ১৬

বিলম্বিত বিণ. আলোকিত, দৃষ্ট, নিৰীক্ষিত।

বিলম্বিত ক্রী. (রি লোচি লুট) চকু, কু ৩। ৬৭; দর্শন।

বিলম্বিত পু. এবিধ মাছ।

বিলম্বিত ক্রী. (রি লুড় লুট) মছন, আলোড়ন।

বিলম্বিত বিণ. আলোড়িত, মজ্জিত, মথিত, —তং মাখন।

বিলম্বিত পু. (রি লুপ্ ঘঞ) বিশেষভাৱে লোপ পোৱা। লুঠন, ধবংস, নাশ।

বিলম্বিত ১। আকর্ষণ, বিলোভন, লোভ দেখুৱা কার্য। মন ভুলোৱা কার্য। ২। প্রশংসা, চাটুজি।

বিলম্বিত বিণ. ১। প্রতিলোম, প্রতিকূল, ওলোট, ২। পিচ পৰা —মং পানী তুলিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা লোৰ চকৰি, পানী তোলা যন্ত্ৰ। —মঃ ১। ওলট-পালট, ২। সাপ, ৩। কুকুৰ। ৪। বকণ দেৱতা

—ক্ৰিয়া—বিশিঃ ১। ওলোটো কাৰ্য্য ২। (অঙ্ক)
প্রতানুপাতৰ নিয়ম। (দুটা বশিৰ এটা কমিলে
আনটো সেই অনুপাতে বাঢ়ে) —জ,—জাত,—বৰ্ণ,
বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি। অসবৰ্ণ বিবাহত উৎপন্ন সন্তান।

বিলোমী ক্ৰী আমলখী।

বিলোমোৎপন্ন, বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি।

বিলোল বিণ (বিশেষণ লোলঃ বি লুল ঘঞ) ১। চঞ্চল,
২। কঁপি থকা, ৩। অস্থিৰ, জঁপিয়াই থকা, ৪। শিথিল,
আউল-বাউল।

বিলোহিতঃ পু ক্ৰদ।

বিবক্ষা (বক্তৃবিচ্ছা) ১। ক'বলৈ ইচ্ছা, কোৱাৰ আশা।
২। অভিলাষ, ৩। শব্দার্থ, ৪। উদ্দেশ্য, অভিপ্ৰায়।

বিবক্ষিত বিণ ১। ক'বলৈ ইচ্ছা কৰা, ২। অভিপ্ৰেত,
ইচ্ছিত, —তং উদ্দেশ্য লক্ষ্য অর্থ।

বিবক্ষু বিণ কথা কবৰ ইচ্ছুক, কু ৫।৮৩।

বিবধঃ পু ১। ভা'ড বঢ়িবলৈ বাবে বাঁহ বা বাঠৰ
সজুলি এবিধ। বাওঁকা, কামৰূপৰ ফালে 'বান্ধা' কয়,
২। পথ, আলিবাট, ৩। ভাৰ, বোজা, ৪। শস্যৰ
উঁহাল ৫। কলহ।

বিবধিক ঃ ১। ভাৰবাহী, ভাৰী, কুলি', ২। ফালেঙী।

বিবধং ক্ৰী (বি বৃ পচাদ্যচ) ১। ছিদ্র, গাঁত, ফাট, খোল।
২। মজৰ ঠাই, ৩। নিৰ্জন ঠাই। ৪। ভ্ৰান্তি, দোষ, খুঁত,
৫। ঘা, ৬। সংখ্যা '৯' —নালিকা বহি, নল।

বিবৰণং ক্ৰী (বি বৃ লুট) ১। প্ৰদৰ্শন, ২। প্ৰকাশন,
৩। ব্যাখ্যা, টীকা, বিবৰণ, বিবৃতি।

বিবৰ্জিত বিণ ১। পৰিত্যক্ত, ২। প্ৰদত্ত, বিভক্ত, ভাগ
ভাগ কৰা।

বিবৰ্ণ বিণ (বিগতো বৰ্ণঃ, বিকল্পঃ বৰ্ণঃ) ১। বৰ্ণহীন, বং
যোৱা, সঁতা, ২। নীচ, অধম। ৩। মূৰ্খ, অশিক্ষিত,
নিৰক্ষৰ। —বৰ্ণঃ সমাজচ্যুত, ভট্ট, নীচ বৰ্ণজাত।

বিরতঃ পু (বি বৃ ঘঞ) ১। ঘূৰ্ণয়মান, ঘূৰি থকা, ২। বাগবি
বাগবি খোৱা, ৩। 'চোন, নৃত্য, ৪। পৰিৱৰ্তন,
পৰিৱৰ্তিত অৱস্থা, ৫। প্ৰতিপক্ষ, নৈ ৩।৬৪, ৬।
(বেদান্ত) অবিদ্যাজনিত ভ্ৰান্ত ধাৰণা। বেদান্ত মতে এই
দৃশ্য সংসাৰখন সম্পূৰ্ণ অসাৰ, অসং, একমাত্র
পৰব্রহ্মসহে সং অসক সাৰপূৰ্ণ। আত্মৰত' বচি এডালক
সৰ্পজ্ঞান কৰাটোও এটা ভ্ৰান্তি। বিদ্যা অৰ্থাৎ সসজ্ঞান
হোৱাৰ লগে লগে সেই ভ্ৰান্তি লোপ পায়। ৭। দ'ম,

স্তম্ভ, সমূহ। —ব্ৰাহ্ম বেদান্ত দৰ্শন। ব্ৰহ্ম সত্য জগৎ
মিথ্যা।

বিরতনং ক্ৰী ১। পৰিভ্ৰমণ। ভ্ৰমণ, ঘূৰণ, ২। পালন, ৩।
শ্রদ্ধা প্ৰদৰ্শন। ৪। পৰিৱৰ্তিত অৱস্থা, উ ৪।১৫।

বিরতনং ক্ৰী (বি বৃ লুট) বৃদ্ধিকৰণ, বিস্তাৰকৰণ
বহলোৱা, বৃদ্ধি, উদ্ভৱ।

বিরজিত বিণ (বি বৃ ক্ত) ১। বৰ্ধিত, ডাঙৰ কৰা,
দীঘল কৰা, ২। উন্নত কৰা, ৩। সম্ভুক্ত।

বিরশ বিণ (বি বশ অচ ১। বশ নোহোৱা, অৱশ্য,
অসংযত। ২। অসহায়, বিবশ, পৰাধীন, শাসনাধীন,
৩। অসাৰ, নিসাৰ, অচেতন অৱস্থা, ৪। মৃত,
নাশপ্ৰাপ্ত।

বিরসন বিণ বস্ত্ৰহীন, উলঙ্গ।

বিরস্বান (২) পু (বিরস মতুপ মসা ঙঃ) ১। সূৰ্য্য, কি
৫।৩৮, ২। আকন গছ, ৩। দেৱতা, ৪। অকণ,
৫। বৈৱস্বত মনু, ৬। মনুষ্য।

বিরহঃ পু অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন।

বিরহাৎ পু (বিকল্পঃ বাদঃ) ১। বিবাদ, কাঁজিয়া, কলহ,
২। আলোচনা, পৰ্যালোচনা, ৩। ধন সম্পত্তিৰ ভাগ লৈ
কাঁজিয়া, ৪। যুক্তি, ৫। মামলা, মোকদ্দমা, ৬। চিঞৰ,
কন্দা, ৭। আদেশ, নিৰ্দেশনামা। —পদং বিবাদৰ
শব্দ, —ব্ৰহ্ম মোকদ্দমাৰ বিষয়।

বিরহাদাৰ্থী (ন) বাদী, আৱেদনকাৰী, গুচৰীয়া, ফৰিয়াদী।

বিরাদী (ন) ১। মোকদ্দমাৰ আচামী, কাঁজিয়া কৰোঁতা,
২। অপৰাধী।

বিরহঃ পু (বি-বৃ-ঘঞ) ১। বহলোৱা কাৰ্য্য, বিস্তাৰ, ২। শব্দ
উচ্চাৰণ কৰোঁতে গল ফুলি উঠা।

বিরাসঃ, বিরাসনং পু ক্ৰী ১। বিদেশ বাস, ২। দেশান্তৰ
কৰণ, বহিষ্কৰণ।

বিরাসিত বহিষ্কৃত, দেশান্তৰকৃত।

বিরাহঃ পু (বিশিষ্টং ব্ৰহ্মনং বি বৃ ঘঞ) বিবাহ, বিয়া,
পানিগ্ৰহণ, হিন্দু শাস্ত্ৰ মতে এনে বিবাহ আঠ
প্ৰকাৰ। ব্ৰাহ্ম, দেৱ, আৰ্য, প্ৰাজ্ঞাপত্য, আসুৰ,
গান্ধৰ্ব, বান্ধুস, পৈশাচ, মনু ৩।২১। বিবাহত
কন্যাদান কাৰ্য্য কন্যাদাতাৰ বাবে অতি পুণ্যকৰ্ম।
'কন্যাদানন্ত সৰ্বেষাং দানানামুত্তমং স্মৃতম্।' গণ,
—চতুৰ্ভুজ চৰিত্ৰী, কন্যাক বিয়া কৰোৱা, —দীক্ষা
বিবাহোৎসৱ।

বিশ্বাখ বিণ. (রি বহ্ নিচ ক্তঃ) বিবাহযোগ্য। —হাঃ ১।
জোঁরাই, ২। দৰা।

বিশ্বিক্ত বিণ. (রি বিচ্ ক্তঃ) ১। পৱিত্ৰ, দোষশূন্য, ২।
বিচ্ছিন্ন, ৩। বিযুক্ত, ৪। একান্ত, নিৰ্জন,
অকলশৰীয়া, ৫। প্রসিদ্ধ, জ্ঞানী, বিবেচক।

বিশ্বিগ্ন বিণ. অতি উদ্বিগ্ন, আতঙ্কিত।

বিশ্বিধ বিণ. বিভিন্ন, বহু প্রকাৰৰ, নানা তৰহৰ।

বিশ্বীতঃ পু বেৰাবে ঘেৰি বখা (চৰণীয়া) পথাৰ।

বিশ্বক্ত বিণ. (রি ব্চ্ ক্তঃ) পৱিত্যক্ত, এৰাবাৰী। —স্তম্ভ
পতি পৱিত্যক্তা ক্তী।

বিশ্বত বিণ. (রি ব্ ক্তঃ) ১। বিস্তৃত, ২। প্রদৰ্শিত,
প্রকাশিত, ৩। ব্যাখ্যাকৃত, ৪। বিস্তৃত, বহুল কৰা,
৫। বহুল, ডাঙৰ, ৬। খোলা, মুক্ত, ৭। ষোথিত।
—তং খোলাকৈ কৰা অক্ষৰোচ্চাৰণ। —ছাৰ খোলা
দুৱাৰ থকা। দুৱাৰ খুলি বখা (ঘৰ)।

বিশ্বতাক্ষ আয়তানন, ডাঙৰ চকুৰ, —ক্ষঃ কুকুৰা।

বিশ্বতিঃ ক্তী (রি ব্ ক্তিন) ১। বিৱৰণ, ২। ঘোষণা-পত্ৰ, ৩।
বিস্তৃতি, বিস্তাৰ, ৪। প্রদৰ্শনী, ৫। ব্যাখ্যা, টোকা, মন্তব্য।

বিশ্বত বিণ. ১। ঘূৰি ঘূৰি গৈ থকা, থকা, ২। ঘূৰি ঘূৰি
নুত্ৰা কৰা। 'বিশ্বতপাৰ্থং কচিৰাঙ্গহাৰং' ভড়ি।

বিশ্বতিঃ ক্তী (রি ব্ ক্তিন) ঘূৰণ, আৱৰ্তন, চকাৰ দৰে
ঘূৰা, (ব্যাক) দুটা শব্দৰ মাজৰ ফাক।

বিশ্বজিঃ ক্তী বৃদ্ধি, উন্নতি, সমৃদ্ধি।

বিশ্বেকঃ পু ১। বিবেচনা শক্তি, ভাল-বেয়া বিবেচনা,
নিৰ্ণয় কৰিব পৰা শক্তি, ২। বিবেচনা, আলোচনা,
গৱেষণা, ৩। সূক্ষ্ম দৃষ্টি, ৪। (বেদান্ত) দৃশ্য জগৎ
আৰু অদৃশ্য আত্মাৰ প্ৰভেদ সম্পৰ্কে বিচাৰ কৰাৰ
শক্তি। —জ্ঞা প্ৰভেদশী, বিবেচক। —জ্ঞানং
বিবেচনা শক্তি। —দৃশ্যং সূক্ষ্মদৰ্শী। —পদবী চিন্তা,
বিবেচনা।

বিশ্বেকী (ন) বিণ. বিবেচনা শক্তিবিশিষ্ট, বিবেচক, জ্ঞানী,
পৰিণামদৰ্শী, (পু) ১। বিচাৰক, ন্যায়ধীশ, ২। দাৰ্শনিক।

বিশ্বেক্তা (ঋ) পু বিচাৰক, ঋষি, দাৰ্শনিক।

বিশ্বেকনং, —না ক্তী ক্তী বিচাৰ-বিবেচনা, নিৰ্ণয়। —নীয়
বিবেচা, বিবেচনাযোগ্য।

বিশ্বোঢ়াঃ (ঋ) পু (রি বহ্ ত্চ) দৰা, পতি।

বিশ্বোকাঃ পু ১। নাৰীৰ শৃঙ্গাৰ ভাৱৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা
ভেম, ২। দৰ্প।

বিশ্ ১। নীচ বংশজাত পুৰুষ, ২। বৈশ্য জাতি, ৩।
মানুহ, (স্ত্ৰী) দুহিতা, কন্যা। —পণ্যং বস্তু, সামগ্ৰী।
—পতিঃ (বিশাম্পতিঃ) ৰজা।

বিশ্ প্ৰৱেশে (তুদা প স বিশতি) ১। প্ৰৱেশ কৰ,
সোমা, গী ১১।২৯; ২। যা, আহ, ৩। বহ, থাক।
৪। ব্যাপ্ত হ, ব্যাপ্ত কৰ, ভেদ কৰি সোমা। (গিজন্ত)
বেশয়তি-তে। আ— সোমা, প্ৰৱেশ কৰ, দখল কৰ,
অধিকাৰ কৰ, যা। উপ— বহ, উপৱেশন কৰ,
আসন গ্ৰহণ কৰ, অভ্যাস কৰ, উপবাস কৰ,
লঘোণে থাক। নি— মনোনিবেশ কৰ, নিৰ্দিষ্ট কৰ,
স্থিৰ কৰ, নিৰ্ণয় কৰ, জিৰা, জিৰণি ল। পালন কৰ,
আসক্ত হ। বিবাহ কৰ। নিস্— উপভোগ কৰ, মে
১১০; অলঙ্কৃত কৰ, শোভিত কৰ, বিবাহ কৰ।
সং— প্ৰৱেশ কৰ, শো, টোপনি যা, জিৰা, যৌন
সঙ্গম কৰ, উপভোগ কৰ। সমা— ওচৰ চাপ,
সোমা, আসক্ত হ।

বিশং ক্তী পদুমৰ নালৰ আঁহ। —কণ্ঠা সাবস পক্ষী।

বিশঙ্কট বিণ. ১। ডাঙৰ, বৃহৎ, শি ১৩।৩৪; ২।
শক্তিশালী, বলৱান, পৰাক্ৰমী, ৩। ভয়ানক।

বিশঙ্কা ক্তী আশঙ্কা, ভয়।

বিশদ বিণ. (রি শদ অচ) ১। নিৰ্মল, বিমল, পৱিত্ৰ, ৪
৪।১৮; ২। উজ্জ্বল, ৩। ব্যক্ত, ৪। শুভ্ৰ, বগা, ৫।
সুন্দৰ, ৬। স্বচ্ছ, স্পষ্ট, ৭। শান্ত, সহজ, উদ্বিগ্নশূন্য।

বিশয়ঃ পু (রি সী অচ) সংশয়, সন্দেহ, আশ্রয়। —সী
(ন) সংশয়শীল।

বিশৰঃ পু (রি শ্ হিংসায়াম অপ) হত্যা, বধ। —গং
নিধন।

বিশল্য বিণ. কষ্টশূন্য, বিঘিনি শূন্য। —কৰণী এবিধ
ঔষধ। লঙ্কাৰ যুদ্ধত মাৰাত্মকভাৱে আহত লক্ষ্মণক
সুস্থ কৰিবলৈ হনুমানে অনা ঔষধ।

বিশসনং ক্তী ১। হত্যা, নিধন, ২। ধ্বংস, নাশ —নঃ
বেঁকা খড়্গ। তৰোৱাল।

বিশস্ত বিণ ১। কাটি ডোখৰ ডোখৰ কৰা, ২। নিৰ্দয়,
৩। প্ৰশংসিত, প্ৰসিদ্ধ।

বিশস্তা (ঋ) পু চতাল, আততায়ী।

বিশস্ত বিণ (রিগতঃ শস্ত্ৰঃ যস্য) শস্ত্ৰহীন, অৰক্ষিত,
স্বক্ষহীন।

বিশাখঃ বিণ. শাখাবিহীন (গছ) —খঃ ১। কৰ্ত্তিকৈয়।

২। দুয়োখন ভৰি মেলি কাঁড় ক্ষেপণ কৰা ব্যাধ।
৩। আবেদনকাৰী। ভিখাৰী। ৪। শিৱ, ৫। শলা,
শলখা। —জঃ আম গছ।

বিশাখা, সাতাইশ নক্ষত্ৰৰ ষোড়শ নক্ষত্ৰ।

বিশাতনঃ পু মুক্তিদাতা, মোচনকৰ্তা। মৃত্যুনাশৰ পৰা
মুক্তিদান কৰোঁতা (বিশুঃ)। 'নমস্তে দেৱদেৱেশ
সনাতন বিশাতন।' মহা ৭।৮।১।১৮।

বিশায়ঃ পু (ৱি শী ঘঞ) প্ৰহৰীবিলাকৰ পাল অনুসৰি
যথাক্ৰম শয়ন।

বিশাৰণঃ ক্লী মাৰণ, হত্যা, আঘাত।

বিশাৰদ বিণ. ১। বিদ্বান, মনু ৭।৬৩, ২। প্ৰগল্ভ,
৩। প্ৰসিদ্ধ প্ৰখ্যাত, শ্ৰেষ্ঠ, ৪। বহন, বিস্তৃত, ৫।
সম্পত্তিশালী, ৬। সাহসী, —দঃ বকুল গছ।

বিশাল বিণ. (ৱি শালচ) বৃহৎ, প্ৰকাণ্ড, ৮। ৬। ৩২ শুভ
ৰহিত, খুঁটাহীন, শি ৩।৫০; —লঃ এবিধ হৰিণ।
—লা ১। উজ্জয়িনী ২। এখন তীৰ্থস্থান, ৩।
দক্ষকন্যা —লাক্ষঃ মহাদেৱ। গৰুড়, বিষ্ণু, ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ
পুত্ৰ —লাক্ষ্মী পাৰ্বতী, নাগদেৱী গছ, চৌষটি
যোগিনীৰ এগৰাকী।

বিশিখ পু মুকটবিহীন। শিখাহীন, —খঃ পু ১। কাঁড় ২।
এবিধ নল-খাগৰি, ৩। লোৰ ডাং —খা ১। গাই, ২।
শলখা, ৩। বেজী, ৪। সৰু কাঁড়, ৫। ৰাজপথ, ৬।
নাগিতৰ দ্বী।

বিশিপিং দেৱমন্দিৰ, বাসস্থান ঘৰ।

বিশিষ্ট বিণ (ৱি শিষ ক্ৰঃ) ১। প্ৰখ্যাত, প্ৰসিদ্ধ, ২।
বৈশিষ্টপূৰ্ণ, ৩। শ্ৰেষ্ঠ। —বুদ্ধিঃ প্ৰভেদ, পাৰ্থক্য
বুজা ব্যক্তি, বিশেষ জ্ঞানসম্পন্ন লোক —ব্ৰহ্মণ বিশিষ্ট
গুণসম্পন্ন।

বিশিষ্টাঐত্ববাদী(ন) বিণ (ৱিশিষ্টঃ যুক্তঃ অঐত্বঃ
বদন্তীতি) প্ৰকৃতি পুৰুষ দুয়োটা ভিন্ন সত্তা হলেও
আচলতে দুয়োটা একেলগে মিলি ব্ৰহ্মই; গতিকে
দ্বিত্ব নহয় মূলতঃ একত্ব। ব্ৰহ্ম সত্য। প্ৰত্যক্ষসিদ্ধ
বিশ্ব ব্ৰহ্মত আৰোপিত। এই অঐত্ববাদৰ প্ৰৱৰ্তক
মহৰ্ষি ৰামানুজ। প্ৰকৃতিও ব্ৰহ্মই, ব্ৰহ্মৰ বাহিৰে ইয়াৰ
কোনো বেলেগ সত্তা নাই।

বিশীৰ্ণ বিণ (ৱি শ ক্ৰঃ) শুকান, কোঁচ খোৱা, ভগা,
ছিগা, জীৰ্ণ, অধঃপতিত, —পৰ্ণঃ নিম গছ —মূৰ্তিঃ
ধ্বংসপ্ৰাপ্ত শৰীৰ। (—ৰ্তিঃ) কামদেৱ।

বিশুদ্ধ বিণ ১। বিশেষভাৱে শুদ্ধ, বিমল, নিৰ্মল,
উজ্জ্বল, ২। নিষ্কলুষ, ৩। ধাৰ্মিক, সাধু ৪। নম।
—জিঃ ১। শুদ্ধতা, পৱিত্ৰতা, ২। শোধন,
সংশোধন, সাদৃশ্য।

বিশুদ্ধ বিণ. শূলহীন।

বিশুদ্ধলঃ ১। শুদ্ধল (ডা) হীন, অসংযত, ২। নৈতিক
বন্ধনৰ পৰা মুক্ত, ৩। আউল-বাউল (যেনে, চুলি)

বিশেষঃ পু (ৱি শিষ ঘঞ) ১। অসাৱধানৰ, ২। বেছি,
বহুত, প্ৰচুৰ, ৩। প্ৰভেদ। বৈশিষ্ট্যগৰ্ণ, মনু ৯।২৬।
৪। বিশেষ লক্ষণযুক্ত। মাঙ্গলিক চিহ্ন, তিলক,
ফোঁটা। ৫। বেমাৰত অনুকূলতা, ৬। অজ, ৭।
প্ৰকাৰ, বিধ, ৮। (শব্দৰ শেষত) শ্ৰেষ্ঠতা, খ্যাতি,
বিশেষত্ব। মুনিবিশেষঃ অতিথিবিশেষঃ। ৯। বিশেষ
গুণ, ব্যক্তিত্ব। ১০। (তৰ্ক) ব্যক্তিত্ব, অসামান্য, ১১।
এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। বিশেষোক্তি। —ব্লিদ্ জ্ঞানী,
সুস্বাদু, বসগ্ৰাহী পণ্ডিত। —ব্লিথিঃ বিশেষ নিয়ম।

বিশেষকঃ —কঃ ক্লী পু ১। কপালৰ তিলক, শি
৩। ৬৩, ২। মুখমণ্ডলত বা শৰীৰত ৰঙেৰে অঁকা
চিহ্ন। ৩। এবিধ পদ্য; একেটা বাক্য তিনিটা শ্লোকত
লিখা হয়।

বিশেষণঃ ক্লী ১। গুণ, বিশেষ গুণ বা ধৰ্ম, ২। বিভেদ।
৩। গুণবাচক শব্দ। বিশেষ্যৰ গুণ দোষ বুজোৱা
শব্দ। বিশেষ্যৰ ধৰ্ম।

বিশেষোক্তিঃ এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত হেতু থাকিলেও
ফল নাথাকে। 'হৃদি স্নেহক্ষয়ো নাভুৎ স্মৰদীপে
জুলতাপি।' কামাগ্নি জুলি থকা সত্ত্বেও হৃদয়ৰ
(প্ৰেম) স্নেহ (তেল) পুৰি শেষ নহ'ল।

বিশেষ্য বিণ (ৱিশিষ্যতে গুণাদিভিৰিতি) বিশেষ্য পদ।
বিশেষণৰ দ্বাৰা নিৰ্দিষ্ট পদ।

বিশোক বিণ (ৱিগতঃ শোকঃ যস্মাৎ) শোকৰহিত, সুখী
—কঃ ১। অশোক গছ। ২। যুধিষ্ঠিৰৰ এজন অনুচৰ।
—কা সমাধিৰ পূৰ্বকালীন চিত্তবৃত্তি, পট ১। ১০৬।

বিশোধনঃ ক্লী (ৱি শুধ ল্যুট) শোধন, সংশোধন,
শুদ্ধিকৰণ পাপ দূৰকৰণ, প্ৰায়শ্চিত্তকৰণ।

বিশোধ্য বিণ শোধনযোগ্য, —খ্যৎ ধাৰ, স্বপ্ন।

বিশ্লঃ পু ১। দীপ্তি, ২। গতি।

বিশ্বকোষঃ —ব্ৰাহ্মণঃ ক্লী ১। দান কৰা, উপহাৰ দিয়া,
২। দান, উপহাৰ।

বিশ্বক, বিণ (বি শন্ড ক্তঃ) ১। বিশ্বস্ত, শান্ত, উদ্বোধন। ২। নিতীক, বিশ্বাসযোগ্য, ৩। অত্যধিক, ৪। গাঢ় —কঃ অব্য নির্ভয়ে, 'বিশ্বকঃ হবিণাঃ চবজ্ঞা-চিকিতাঃ, স্বপ্ন ১ম অ।

বিশ্রামঃ পু ১। বিশ্রাম, জিৰণি, ২। শান্তি, বিৰাম।

বিশ্রুতঃ পু (বি শ্রুত ঘঞঃ) ১। বিশ্বাস, বন্ধুত্ব, ২। গুপ্ত বিষয়, ৩। বিশ্রাম, ৪। পোষ, কলহ, ৫। হত্যা, —ভাষণঃ গুপ্ত আলাপ, —পাত্রং, —ভূমিঃ বিশ্বাসযোগ্য পাত্র।

বিশ্রবঃ পু আশ্রয় স্থান।

বিশ্রবঃ (স) পুলস্ত্যৰ পুত্র। বারুণ, বিভীষণ আৰু কুম্ভকৰ্ণৰ পিতাক। কুবেরৰ মাক ইড়াবিড়ার পতি।

বিশ্রাণিত বিণ (বি শ্রণ গিচ ক্তঃ) প্রদত্ত, দান দিয়া (দব্য)।

বিশ্রান্ত বিণ সমাপ্ত, শান্ত, শ্রমমুক্ত, বিৰাম। —স্তিঃ স্ত্রী জিৰণি, বিৰতি।

বিশ্রামঃ পু (বি শ্রম ঘঞঃ) জিৰণি, বিৰাম, সমাপন। প্রশান্তি।

বিশ্রাৱঃ পু ১। টোপ টোপকৈ পৰণ, বৈ থকা, ২। প্রসিক্তি, খ্যাতি।

বিশ্রুত বিণ (বি শ্রু ক্তঃ) ১। জনাজাত, বিখ্যাত, প্রখ্যাত, ২। সমুদ্র, তৃপ্ত সূখী —তিঃ সুখাতি, ভা ৩। ২৫। ২।

বিশ্রুথ বিণ শিখিল, ঢিলা, ক্লান্ত।

বিশ্রিষ্ট বিণ (বি শ্লিষ্ট ক্তঃ) শিথিলীকৃত, বিযুক্ত, বিচ্ছিন্ন
বিশ্লেষঃ পু (বি শ্লিষ ঘঞঃ) বিয়োগ, বিচ্ছেদ, পতি-পত্নীৰ বিচ্ছেদ।

বিশ্লেষিত বিণ বিচ্ছিন্ন, পৃথককৃত।

বিশ্ব বিণ (বিশ ক্তন) ১। সকলো, সম্পূর্ণ নিখিল সমগ্র —স্বঃ জগৎ, শুকান আদা —স্বঃ পু গণদেৱতাসমূহ। এই গণদেৱতা মুঠতে দহজন। ৱসু, সত্য, ক্রতু, দক্ষ, কাল, কাম, ধৃতি, কুব, পুৰুষা, মাদৱা। এইবিলাকক বিশ্বদেৱাঃ বুলিও কোৱা হয়। —কক্ষ বিণ দুষ্ট, নীচ, অধম —কৰ্ম্মা, সূৰ্য্য দেৱতাসকলৰ স্থপতিবিদ —কৃৎ সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মা। —কেতুঃ অনিৰুদ্ধ —গন্ধঃ পিঁয়াজ, —গন্ধা পৃথিৱী। —জননঃ মানৱ জাতি —জনীন, —জন্যঃ বিণ সৰ্বজনীন, সকলোৰে হিতৰ কাৰণে। —জিৎ ১। এবিধ ডাঙৰ যজ্ঞ। ২।

বৰুণ দেৱতাৰ পাশ। —নাথঃ শিৱ। বাৰাণসীৰ শিৱলিঙ্গ। —পা ১। জগৎপালক, ২। সূৰ্য্য, ৩। চন্দ্র, ৪। অগ্নি। —পাৱনী, —পূজিতাঃ তুলসী গছ —স্মা (ম) অগ্নি, দেৱতা, সূৰ্য্য, চন্দ্র —ভুক্ ইন্দ্র। —ভেষজঃ শুকান আদা, —মূৰ্তি বিণ সৰ্বব্যাপক —যোনিঃ ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু। —বাট-ৰাজঃ সাৰ্বভৌম সম্রাট। —ৰূপ সৰ্ব ব্যাপক, সৰ্ববিৰাজমান, (—পঃ অগৰু (—পঃ) বিষ্ণু —ৰেতস্, —সুক্ সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মা। —সহা অগ্নিৰ এখন জিভা।

বিশ্বকবঃ পু চকু।

বিশ্বতঃ অব্য চাৰিওফালৰ পৰা, চাৰিওফালে —মুখ চাৰিওফালে মুখ থকা।

বিশ্বথা অব্য সকলো ঠাইতে।

বিশ্বমদা, স্ত্রী অগ্নিৰ জিভা। অগ্নিৰ জিভা মুঠ সাতখন— কালী, কৰালী, মনোজৱা, ধুমৰ্বণা, সূৰ্য্য, স্ফুলিঙ্গিনী, বিশ্বমদা।

বিশ্বস্তৰ বিণ সৰ্বজগতক বহনকাৰী, পালনকাৰী, —বঃ সৰ্বব্যাপী ব্ৰহ্মা, পৰমাত্মা, বিষ্ণু, ইন্দ্র —বা পৃথিৱী উ ১। ৯।

বিশ্বসনীয় বিণ বিশ্বাসযোগ্য। বিশ্বস্ত।

বিশ্বস্ত বিণ (বি স্বস ক্তঃ) বিশ্বাসযোগ্য, নিতীক, —স্ত বিধৱা।

বিশ্বা স্ত্রী এবিধ অতি বিষাক্ত ঔষধি, শতমূল, —টী : এজনা অন্ধৰা। বাবজনী অন্ধৰাৰ এজনী। বাবজা অন্ধৰা— উবশী, মেনকা, ৰস্তা, মিত্ৰকেশী, অলম্বুত বিশ্বাচী, যুতাচী, পঞ্চচূড়া, তিলোত্তমা, ভানুমতী, অদৰ আৰু বৰ্ণ, ২। এবিধ হাতৰ বেমাৰ।

বিশ্বাত্মা(ন) পু (বিশ্বাস আত্মা) ১। পৰমাত্মা, ২। ব্ৰহ্ম ৩। শিৱ, ৪। বিষ্ণু।

বিশ্বাধায়াঃ (স) দেৱতা, বিগ্ৰহ।

বিশ্বানৰঃ পু সৱিতা দেৱতা।

বিশ্বামিত্রঃ (বিশ্বমেৱ মিত্ৰমস্য) এগৰাকী প্রসিদ্ধ ব্ৰহ্মৰ্ষি গাধিপুত্র বিশ্বামিত্র এজন ক্ষত্ৰিয় ৰজা আছিল। তেওঁ মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ আশ্ৰমলৈ যাওঁতে তেওঁ কামধেনুক দেখা পাই গাইজনীক নিজৰ ৰাজ্যলৈ লৈ যাব খুজিলে আৰু তাৰ বিনিময়ত যিমান ধন-সম্পদ লাগে দিবলৈ আগ বাঢ়িল। বশিষ্ঠই অস্বীকাৰ কৰি বিশ্বামিত্ৰই বলেৰে নিব বিচাৰিলে। দুয়োজনৰ

হ'ল। অৱশেষত বিশ্বামিত্ৰৰ পৰাজয় হয়। বিশ্বামিত্ৰৰ পৰাজয়ে বিশ্বামিত্ৰক ব্ৰহ্মত্ব শক্তিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰে আৰু এই ব্ৰহ্মত্ব লাভ কৰিবৰ কাৰণে ৰাজকাৰ্য্য ত্যাগ কৰি কঠোৰতম তপসাত বহিল। তপসাত তেওঁ কৃতিত্ব লাভ কৰে আৰু ৰাজৰ্ষি, ঋষি, মহৰ্ষি, ব্ৰহ্মৰ্ষি, পদবি লাভ কৰে যদিও বশিষ্ঠৰ মুখৰ পৰা 'ব্ৰহ্মৰ্ষি' শুনিবলৈ নোপোৱালৈকে তেওঁ ক্ষান্ত থকা নাছিল। বিশ্বামিত্ৰই বশিষ্ঠৰ এশ পুত্ৰকো হত্যা কৰে আন কি বশিষ্ঠ নিধন যজ্ঞও কৰিছিল। অৱশেষত বহু হাজাৰ বছৰৰ পিচতহে 'ব্ৰহ্মৰ্ষি' পদ বশিষ্ঠৰ পৰা পায়। বিশ্বামিত্ৰ এগৰাকী অতি জ্ঞানী আৰু পৰাক্ৰমী ঋষি আছিল। তেওঁৰ অসংখ্য অলৌকিক কাহিনী পুৰাণসমূহত সিঁচৰতি হৈ আছে। আজিও ব্ৰাহ্মণে উচ্চাৰণ কৰা গায়ত্ৰী মন্ত্ৰৰ দ্ৰষ্টা, শ্ৰষ্টা বিশ্বামিত্ৰই।
—প্ৰিয়ঃ নাৰিকল।

বিশ্বাসসূ: পু (বিশ্বং ৰসু যস্য পূৰ্ণপদান্তস্য দীৰ্ঘঃ) ১। এজন গন্ধৰ্ব, ২। বিষ্ণু।

বিশ্বাসঃ পু (বি শ্বস ঘঞ) ১। বিশ্বাস, প্ৰত্যয়, আশ্বাস, ২। গুপ্ত বিষয়, গুপ্তত সংবাদ। —যাতঃ বিশ্বাসভঙ্গ।

—পাত্ৰং—ভূমিঃ বিশ্বাসযোগ্য লোক।

বিশ্বেদেৱাঃ পুং ১। অগ্নি, ২। শ্ৰাদ্ধৰ দেৱতা।

বিশ্বেশ্বঃ পু ১। শিৱ, ২। বিষ্ণু।

বিশ্বেশ্বৰঃ পু কাশীৰ বিশ্বনাথ, মহাদেৱ।

বিষ্ ক) ব্যাপ্তৌ (হা উ স ৱেৱেষ্টি-ষ্টে) ১। যেৰি ধৰ মেৰাই ধৰ, ২। ব্যাপ্ত হ, বিয়পি যা, ৩। যা, মুখামুখি হ। খ) ৰিপ্ৰয়োগে (ত্ৰয়া প অ বিষ্ণোতি) বিযুক্ত কৰ, বিচ্ছিন্ন কৰ, বিভক্ত কৰ। গ) সেচনে (ভা প স বেযতি) সিঁচ, সিঁধন কৰ, ছটিয়া।

বিষং, —ষঃ ক্লী পু (বিষ সেচনে কঃ) ১। পানী, ২। পদুমৰ কেশৰ, ৩। এবিধ সুগন্ধি এটা 'গাম য়ীৰ', ৪। বিষ, বিষাক্ত দ্ৰব্য, ৫। বৎসনাত বৃক্ষ। —কুস্তঃ বিষৰ কলহ। 'বিষকুস্তং পয়োমুখং' মুখ মিঠা পেট পাঁচ। "অনাভ্যাসে বিষং শস্ত্ৰমজীৰ্ণে ভোজনং বিষম। দৰিদ্ৰস্য বিষং গোষ্ঠী বৃদ্ধস্য তৰুণী বিষম" —চা। —য়ঃ শিৰীষ গছ —জুৰঃ ম'হ। —দঃ মেৰা। —দন্তকঃ—ধৰঃ সাপ, —পুষ্পং নীলোৎপল। —ভিষকঃ, বৈদ্যঃ ১। বেজ। ২। সাপ বাজীকৰ। —বৃক্ষঃ বিহ গছ। —ৱেগঃ বিষৰ গতি, বিস্তাৰ

—শালুকঃ পদুমৰ শিপা। —শুকঃ,—শৃঙ্গী বৰল।

—হৃদয়ঃ হিংসুক, হৃদয়হীন।

বিষক্ত বিণ ১। দৃঢ়কৃত। ২। আসক্ত, লগ।

বিষগুং পদুমৰ নালৰ আঁহ।

বিষগ্ন বিণ (বি ষদ জ্ঞঃ) বিষাদগ্ৰস্ত, শোকাৰ্ত। —তা জড়তা।

বিষম বিণ (বিগতঃ বিৰুদ্ধঃ সমঃ) ১। অসম, অসমান, কৰ্কশ, ওখৰা-মোখৰা, ২। অনিয়মিত, ৩। বিপদপূৰ্ণ, কঠিন, অবোধা, ৪। অগম্য, অনতিক্ৰমণীয়, ৫। ভয়ানক, ৬। বেয়া, বিপৰীত, প্ৰতিকূল, ৭। অসাধাৰণ, অদ্বিতীয় ৮। অসাধু —মং ক্লী ১। অসমতা, ২। অগম্য স্থান, ৩। বিপদ, দুৰ্ভাগ্য, সঙ্কট, গী ২। ২; ৪। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ— বিষমালঙ্কাৰ। যেনে ৰ ১। ২ —মঃ পু ১। বিষয়, ২। অযুগ্ম ৰশি— মেঘ, মিথুন, সিংহ, তুলা, ধনু আৰু কুন্তৰশি। ৩। সঙ্গীতৰ এবিধ তাল। ৪। এবিধ বাতজ বোণ। —কালঃ প্ৰতিকূল সময়। —চ্ছদঃ চতুৰ্থাংশ গছ। সপ্তচ্ছদ বৃক্ষ। —জুৰঃ পালজুৰ। —লক্ষ্মীঃ দুৰ্ভাগ্য। —ৰিভাগঃ সম্পত্তি ভাগৰ অসমতা। —স্ব বিপদগ্ৰস্ত। দুৰ্ভাগ্যত পৰা।

বিষমাক্ষঃ পু তিনিটা চকুযুক্ত মহাদেৱ।

বিষমায়ুধঃ পাঁচ পাট বাণ থকা কামদেৱ।

বিষমিত বিণ. অসমান বা খহটা কৰা, কঠিন কৰা।

বিষয়ঃ পু (বি ষি অচ) ১। চকু আদিৰ গ্ৰাহ্য, গোচৰ, গন্ধস্পৰ্শকপৰসংগন্ধৰূপ গ্ৰাহ্য পদাৰ্থ, ৰ ১। ১। ৮; 'শ্ৰুতি বিষয়গুণা যা স্থিতা' শ ১। ১; ২। পাৰ্থক্য পদাৰ্থ, ৩। ইন্দ্ৰিয় গোচৰ সুখ, আনন্দ, আদি। ৪। লক্ষ্য, ৫। পৰিসৰ, সীমা, ৬। পদাৰ্থ। ৭। নাটক, কাব্য বা যি কোনো ৰচনাৰ মূল বস্তু, কাহিনী। ৮। প্ৰসঙ্গ, শিৰোনামা। ৯। দেশ, ৰাজ্য জিলা। ১০। আশ্ৰয়স্থান। ১১। কেইখনমান গাৱঁৰ সমষ্টি ১২। প্ৰেমিক, পতি, ১৩। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, ১৪। ধৰ্মকাৰ্য্য। —গ্ৰামঃ ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য পদাৰ্থৰ সমষ্টি। —সুখং ইন্দ্ৰিয়সুখ।

বিষয়াভিৰতিঃ বিষয়াপত্তি। ইন্দ্ৰিয়/সুখৰ প্ৰতি আসক্তি।

বিষয়ান্বী(ন) ১। বিষয়াভিলাষী পুৰুষ। ২। বৈষয়িক, সাংসাৰিক মানুহ, ৩। কামদেৱ, ৪। ৰজা, জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, জ্ঞান।

বিষয়ী(ন) পু ১। সাংসাৰিক পুৰুষ, ২। ৰজা, ৩। কামদেৱ, ৪। কামুক, লম্পট, (ক্লী) জ্ঞান, জ্ঞানেন্দ্ৰিয়।

বিশ্বল: বিষ। সাপৰ বিষ।

বিশ্বহা বিণ (বি সহ যৎ) ১। সহনীয়, সহ্য কৰিব পৰা।

২। সম্ভৱ, মনু ৮।২৬৫।

বিশ্বা ক্ৰী ১। বিষ্ঠা, মল, ২। বুদ্ধি।

বিশ্বাণং -ণঃ, -ণী ১। শিং ২। হাতীৰ শঁৰ, শি ১।৬০; 'সাহিত্যসঙ্গীতকলারিহীনঃ পশুঃ পুচ্ছন-বিশ্বাণহীনঃ' ভৰ্তৃ। নীশ।

বিশ্বাণী(ন) ১। শিং বা শঁৰ থকা জন্তু, ২। হাতী

বিশ্বাদঃ পু (বি স্বাদ ঘঞ) ১। অৱসাদ, শোক, দুখ, ২। নৈবাস্য, হতাশা। ৩। অৱশতা, ৪। নিস্তেজতা। অচেতন অৱস্থা। —দী(ন) শোকগ্ৰস্ত, দুখিত, বিষগ্ন।

বিশ্বাক্ষৰঃ বিহযুক্ত কাঁড়, বিশ্বাক্ত যাঠী।

বিশ্বাক্তকঃ মহাদেৱ।

বিশ্বাপহ বিষনাশী, বিষহৰী।

বিশ্বামুখঃ-বঃ,-স্যঃ সাপ।

বিশ্বালু বিণ বিষযুক্ত, বিশ্বাক্ত।

বিশ্ব অবা ১। সমানে দুভাগত, ২। ভিন্ন প্ৰকাৰে, বেলেগ ধৰণে, ৩। একেদৰে।

বিশ্বণং দিন আৰু ৰাতি সমান হোৱা সময়। (২১ মাৰ্চ আৰু ২৩ চেপ্তেম্বৰ)।

বিশ্বৰূপ ১। সূৰ্য্য মণ্ডলত সংক্ৰমণ কাল। দিন আৰু ৰাতি সমান কাল। ২। বিশ্বৰ ৰেখা। —ছায়া ভৰদূপৰীয়া বেলি ঘড়ীৰ কাটাৰ ছায়া। —দিনং ২১ মাৰ্চ আৰু ২৩ চেপ্তেম্বৰ। —সংক্ৰান্তি সূৰ্য্যমণ্ডলত সংক্ৰমণ পথ।

বিশ্বটিকা ক্ৰী হাইজা, কলেৰা।

বিশ্ব ৱধে (চুৰা উ স বিশ্ব্যতি-তে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা কৰ। ২। চা, দৰ্শন কৰ, অনুভৱ কৰ।

বিশ্বন্দঃ প্ৰস্থান, সিঁচৰতি, চাৰিওফালে ছিটিকি পৰা।

বিশ্বন্তঃ পু (বি স্বন্ত অচ) ১। বাধা, প্ৰতিবন্ধক, ২। দৰ্জা বন্ধ কৰা শলখা। ৩। ঘৰৰ গলাবান্ধ, ৪। খুঁটা, শুভ্ৰ, ৫। গছ ৬। সাতাইশবিধ যোগৰ ভিতৰত এবিধ, ৭। নাটকৰ দুটা অঙ্কৰ মাজৰ সৰু দৃশ্য। মধ্যম বৰ্ণীয় আৰু কনিষ্ঠ চৰিত্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰদৰ্শিত এই দৃশ্যত অঙ্ক দুটাৰ মাজৰ সময়ত ঘটা ঘটনা অথবা পিচিতে ঘটিব লগীয়া ঘটনাৰ বিষয়ে চমু আভাস দিয়া হয়। ৮। বৃত্তৰ ব্যাস।

বিশ্বন্তকঃ নাটকৰ বিশ্বন্ত।

বিশ্বন্তিত বিণ ব্যাঘাত। ৰুদ্ধ।

বিশ্বিৰঃ পু (বিকিৰতীতি বি কৃশ বিক্ষেপে কঃ) ১।

চাৰিওফালে সিঁচৰতি, ছিৰা, ছিৰি পেলোৱা কাৰ্য্য।

২। কুকুৰা চৰাই, ৩। কুকুৰা জাতীয় চৰাই।

বিশ্বিপং ক্ৰী ভূৱন, পৃথিৱী, কু ৩।২০।

বিশ্বিৰ বিণ দৃঢ়ীকৃত, অৱলম্বিত, পালিত, বাধাপ্ৰাপ্ত, জঠৰ কৃত।

বিশ্বিস্তঃ পু ১। প্ৰতিবন্ধক, বাধা, ২। মল বা মূত্ৰত প্ৰতিবন্ধক। ৩। পক্ষাঘাত।

বিশ্বিৰঃ পু (বি স্ব অপ) ১। পীঠাদি আসন। বহা আসন, ২। তৰপ, থাক। ৩। যজ্ঞত মূল পুৰোহিতৰ (ব্ৰহ্মাৰ) আসন। ৪। গছ, ৫। ছন্দোগ পৰিশিষ্ট। গোভিল সূত্ৰৰ ওপৰত কাত্যায়নে ৰচনা কৰা পৰিশিষ্ট। —শ্ৰৱাঃ(স্) বিষ্ণু।

বিশ্বিৰঃ পু এবিধ কাবাছন্দ।

বিশ্বিঃ ক্ৰী (বিষ ভিন) ১। বিস্তাৰ, ২। কাম, বাৱসায়, ৩। বেতন, মজদুৰী। ৪। বিনা দৰ্মহাত কৰা কাম, ৫। প্ৰেৰণ, ৬। নবকৰ ঘৰ, বাসস্থান।

বিশ্বিলং ক্ৰী (বিদ্বং স্থলং) দূৰণিবটীয়া ঠাই।

বিশ্বা ক্ৰী (বি স্থা কঃ) ১। বিষ্ঠা, মল, শু, মনু ১০।১১, ২। পেট।

বিষ্ণুঃ পু (বিশতি সৰ্ৱভূতানি অত্ৰেতি। 'যস্মাদ্বিশ্বমিদং সৰ্বং তস্য শক্ত্যা মহাত্মনঃ। তস্মাদেৱোচ্যতে বিষ্ণুৰ্বিশ্বধাতোঃ প্ৰৱেশনাৎ।' বিপু।) ১। ত্ৰিমূৰ্তিৰ দ্বিতীয় মূৰ্তি (দেৱতা)। পালনকৰ্তা, বিভিন্নৰূপত অৱতাৰী দেৱতা। নাৰায়ণ, শ্ৰীকৃষ্ণ, কেশৱ, মাধৱ, গোৱিন্দ, জনাৰ্দন, চক্ৰপাণি, বাসুদেৱ ইত্যাদি অসংখ্য নাম তেৰাৰ, ২। অগ্নি, ৩। ধাৰ্মিক ব্যক্তি, ৪। স্মৃতিকাৰক বিষ্ণু, ৫। বসুদেৱতা, ৬। দ্বাদশাতিদাৰ এজন। —ক্ৰমঃ বিষ্ণুৰ পদক্ষেপ, —শুণ্ডঃ চাণক্যৰ এটা নাম। —গৃহং বিষ্ণুমন্দিৰ। —চক্ৰং বিষ্ণুৰ হাতত থকা সুদৰ্শন চক্ৰ। —ভৈলং অগ্নিনীকুমাৰে তৈয়াৰ কৰা এবিধ বিশেষ তেল (ঔষধ)। —দৈৱত্যা ক্ৰী একাদশী আৰু দ্বাদশী তিথি। —পদং আকাশ মণ্ডল, ক্ষীৰ সাগৰ, পদুমফুল, বিষ্ণুলোক। —পদী(ন) গঙ্গানদী —পুৰাণং ওঠৰখন মহাপুৰাণৰ এখন বিখ্যাত পুৰাণ। —প্ৰীতিঃ বিষ্ণুপূজা চলাই থকাৰ বাবে ব্ৰাহ্মণক দান কৰা নিম্বৰ ভূসম্পত্তি। —বধঃ,-ব্ৰাহ্মনঃ,-ব্ৰাহ্মঃ গৰুড় পক্ষী —বিসী বজা চৰাই। —ব্ৰহ্মভা ১। লক্ষ্মী দেৱী, ভুলসী।

ৱিস্পদং পু কঁপনি, হুংকম্পন।

ৱিস্থাৰঃ ১। ধনুৰ টঙ্কাৰ, ২। কম্পন।

ৱিম্বা বিণ বিহ প্ৰয়োগেৰে হতা কৰিব লগীয়া।

ৱিম্বান্দঃ প্ৰৱাহ, প্ৰসৱণ।

ৱিস্ব বিণ হিংস, অনিষ্টকাৰী, অপকাৰী।

ৱিস্বক অবা চাৰিওফালে, সকলোপিনে। বিণ ১। সৰ্বব্যাপী,

‘কচাচিতৌ ৱিস্বক-ইৱাগজৌ গজৌ’, কি ১।৩৬; ২।

বিভিন্নকাৰী, ৩। ভিন্ন, পৃথক, ৪। বিষুৱ, —সেনঃ

১। বিষুৱ, শি ১০।৫৫; ২। ত্ৰয়োদশম —সেনপ্ৰিয়া

লক্ষ্মীদেৱী।

ৱিস্বনং ক্লী ১। ভোজন, ২। শব্দকৰণ, বজাই শব্দ তোলা।

ৱিস্বদ্র্যড(চ) বিণ (ৱিস্বক অঞ্চ ক্ৰিপ, টেঃ স্থানে অদ্ৰি) সৰ্বব্যাপী, সৰ্বতোগামী।

ৱিস্বাণঃ পু ভোজন।

ৱিস ১। ক্ষেপে (দিৱা প স ৱিসাতি) দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, দলি মাৰ, পঠিয়া। ২। গতাম (ভ্ৰা প অ বেশতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই যা।

ৱিসংযোগঃ সংযোগছিন্ন, বিচ্ছিন্ন।

ৱিসংবাদঃ পু (ৱি সং বদ ঘঞ) ১। প্ৰবঞ্চনা, বিশ্বাসভঙ্গ ২। নিৰাশ হোৱা, ৩। বিসঙ্গতি। —দী(ন) প্ৰবঞ্চক, কৌশলী, বিভিন্ন বা বিচ্ছিন্নকাৰী।

ৱিসম্বল বিণ অস্থিৰ, উদ্ধাউল, অসম।

ৱিসম্বট বিণ ভয়ানক, ভয়ঙ্কৰ —টঃ ১। সিংহ, ২। ইন্দু তেল।

ৱিসম্বত বিণ অসম্বত, অসংলগ্ন, অমিল।

ৱিসৰঃ পু সমূহ, সমষ্টি, গোষ্ঠী।

ৱিসৰ্গঃ পু (ৱি স্জ ঘঞ) ১। দান, ২। ত্যাগ, ৩। টোপ টোপকৈ পৰা ৪। পৰিহাৰ। ৫। দূৰীকৰণ, (পেট) খালিকৰণ, মলমূত্ৰ ত্যাগ, ৬। প্ৰস্থান, ৭। মুক্তি লাভ, মোক্ষ, ৮। উচ্ছলতা, দীপ্তি, ৯। সূৰ্য্যৰ দক্ষিণায়ন, ১০। বিসৰ্গ (:) চিন, ১১। পুৰুষৰ লিঙ্গ।

ৱিসৰ্জনং ক্লী ১। এৰি দিয়া, ত্যাগ, পৰিহাৰ, ২। বিদায়, পূজাৰ অন্তত দেৱতাক বিদায় দিয়া।

‘আৱাহনং ন জানামি ন জানামি ৱিসৰ্জনং।’

৩। প্ৰেৰণ, ৪। কোনো বিশেষ অনুষ্ঠানত ষাঁড় গক এৰি দিয়া কাৰ্য্য, —নঃ পু. যদুবংশীয় এজন বজা।

ৱিসৰ্জনীয় বিণ পৰিত্যাগ কৰিব লগীয়া।

ৱিসৰ্জিত বিণ পৰিত্যক্ত, প্ৰদত্ত, প্ৰেৰিত, চ্যুত।

ৱিসৰ্পঃ পু (ৱি স্প ঘঞ) ১। এবিধ ৰোগ, বেছ, ২। বাগৰি, বাগৰি যোৱা, বগাই যোৱা ৩। ইফালে-সিফালে লৰি থকা, ৪। প্ৰৱাহ, ৫। গতিবেগ, ৬। নাট্যালঙ্কাৰ বিশেষ।

ৱিসৰ্পণং ক্লী ১। লতাৰ দৰে বগোৱা, বগাই যোৱা, ২। নিক্ষেপ, বিস্তাৰ।

ৱিসলং ক্লী পল্লৱ।

ৱিসাৰঃ পু (ৱি স্ গতো ঘঞ) ১। গছ, ২। বিস্তাৰ, ৩। বগাই বা টুচৰি গমন, কাঠ, বৰনি।

ৱিসাৰিণী ক্লী মাহ গছ। লতা।

ৱিসাৰিত বিণ প্ৰসাৰিত। বিস্তৃত।

ৱিসাৰী (ন) বগাই যোৱা, টুচৰি যোৱা (লোক)।

ৱিসিনী ক্লী পদুম, মৃণাল।

ৱিসৃচিকা, —সৃচী ক্লী এবিধ অজীৰ্ণ ৰোগ।

ৱিসৃচিত ক্লী অনুতাপ, দুদশা, শোক। —তা জুৰ।

ৱিসৃত বিণ (ৱি স্ ক্ত) ১। বিস্তৃত, চাৰিওফালে সিঁচৰিত কৰা, ২। উচ্চাৰিত।

ৱিসৃত্বৰ বিণ (ৱি স্ ক্তৰপ) ১। বগাই বা টুচৰি যোৱা, ২। এবিধ গতি, ২। বিস্তৃত, বিস্তাৰ।

ৱিসৃম্বৰ বিণ লাহে লাহে গৈ থকা, বাগৰি গৈ থকা বগাই যোৱা।

ৱিসৃষ্ট বিণ (ৱি সৃ ক্ত) ১। নিষ্কিন্ত, বাহিৰ কৰা, ২। প্ৰেৰিত, ৩। ত্যক্ত, ৪। প্ৰদত্ত, ৫। বিশেষভাৱে সৃষ্ট, নিৰ্মিত, দূৰীকৃত, বহিষ্কৃত।

ৱিস্তঃ পু (ৱিস উৎসৰ্গে ক্তঃ) আশী ৰতি পৰিমাণৰ সোণ।

ৱিস্তৰঃ পু (ৱি স্ত্ অপ) ১। শব্দৰ বিস্তাৰ, বৃদ্ধি, ২। বহল বিৱৰণ, ৩। প্ৰাচুৰ্য্য সমূহ, ৪। বিছনা, ৫। বহা আসন।

ৱিস্তাৰঃ পু ব্যাপ্তি, পৰিসৰ, বহল, প্ৰস্থ, বৃন্তৰ ব্যাস।

ৱিস্তৃত বিণ (ৱি স্ত্ ক্ত) বিস্তাৰিত।

ৱিস্পষ্ট বিণ স্পষ্ট, নিৰ্মল, খোলোচা, বোধগম্য, প্ৰত্যক্ষ, মুক্ত, প্ৰকাশ্য।

ৱিস্থাৰঃ পু ১। কঁপনি, জোকাৰণি, ২। ধনুৰ টঙ্কাৰ।

ৱিস্থাৰিত বিণ ১। কম্পিত, কঁপি থকা, ২। বিস্তাৰিত, বহল কৰা, প্ৰকাশিত, চলিত, ৩। ঘোষিত।

বিশ্বকবি (বি শ্ব ক বি) চঞ্চল, স্মৃতিমান, ফুলি থকা, বিজ্ঞ।

বিশ্বকলিঙ্গ: পু. ১। জুইৰ ফিৰঙুতি, ২। এবিধ বিহ।

বিশ্বকৰ্জ্জু: গৰ্জনকাৰী, গৰ্জন, সাগৰৰ টোৰ গৰ্জন, উফ্দি উঠা টো।

বিশ্বকৰ্জ্জিতং ১। গৰ্জন, চিঞৰ, ২। ফল, পৰিণতি।

বিশ্বকট: পু. ১। বিহফোঁহোৰা, টেমুনা, ২। বসন্ত ৰোগ।

বিশ্বময়: পু. (বি শ্বি অচ) ১। আশ্চৰ্য্য, আচৰিত, ২। অদ্ভুত বস উৎপাদক অনুভূতি, ভাৱ, ৩। গৰ্ব, দম্ভ, ৪। সন্দেহ, অনিশ্চয়তা।

বিশ্বময়সম বিণ. আশ্চৰ্য্যজনক।

বিশ্বময়্যিত, —য়াকুল, —য়্যিষ্ট বিণ. আশ্চৰ্য্যাস্থিত

বিশ্বময়ং ক্লী. পাহৰি কোৱা, পাহৰা।

বিশ্বমাপনং ক্লী. ১। আশ্চৰ্য্যজনক, আচৰিত, ২। পক্ষৰ নগৰী, —নং ১। কামদেৱ, ২। ছলনা, প্ৰৱঞ্চনা।

বিশ্বমিত বিণ. (বি শ্বি ক্ৰ:) বিশ্বময়্যিত। আচৰিত হোৱা, —তি: বিশ্বময়, পাহৰণি।

বিশ্বমৃত বিণ. পাহৰি যোৱা, পাহৰি পেলোৱা, —তি: বিশ্বময়, পাহৰণি।

বিশ্বমৰ বিণ. আচৰিত। আশ্চৰ্য্যচকিত।

বিশ্বং ১। কেঁচা মাংসৰ গোন্ধ। দুৰ্গন্ধযুক্ত দ্ৰব্য। —গন্ধি: হুইতাল।

বিশ্বংসং, —সা ১। তলত পৰা, অধঃপতন, ২। ক্ষীণত্ব, দুৰ্বলতা, জড়তা।

বিশ্বংসনং ক্লী. ১। তলত পতন, ২। বৈ থকা, টোপ টোপকৈ পৰা, ৩। শিথিলকৰণ, চিলাই দিয়া, ৪। ছলাপ।

বিশ্বন্ত বিণ. ১। শিথিল কৃত, ২। দুৰ্বল, টিলা।

বিশ্বন্তঃ, স্বান্তঃ, বৈ থকা, টোপ টোপকৈ পৰা।

বিশ্বন্তৰং তেজ কৰণ, তেজ বৈ থকা।

বিশ্বন্তি: প্ৰসৱণ, বিশ্বন্ত, পানীৰ বৰন।

বিশ্বন্ত বিণ. অমিল, অসঙ্গত, কৰ্কশ।

বিশ্বন্তা: পু. (বিশ্বন্তা গচ্ছতীতি বিশ্বন্তস্য গম ড:) ১। চৰাই, মে ২৮; ২। মেঘ, ৩। কাঁড়, ৪। সূৰ্য্য, ৫। চন্দ্ৰ, ৬। গ্ৰহ।

বিশ্বন্ত: পু. (বিশ্বন্তস্য গম খচ) ১। চৰাই। ৰ ১। ৪১; ২। কাঁড়, ৩। মেঘ, ৪। চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, ৫। এবিধ নাগ, —বাজঃ পৰুড়।

বিশ্বন্তম: পু. বিহদ, চৰাই।

বিশ্বন্তা, বিশ্বন্তিকা কান্ধত ডাৰ লোৱা লাঠী, বাওঁকা।

বিশ্বন্ত ক্লী. গৰ্ভ নষ্ট হোৱা গাই।

বিশ্বন্ত বিণ. (বিশেষণ হত) ১। বিনষ্ট, নাশপ্ৰাপ্ত, ২। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ৩। বাধাপ্ৰাপ্ত, —তিঃ সহচৰ, বন্ধ (স্ত্ৰী) ১। হত্যা, আঘাত, ২। পৰাজয়, অকৃতকাৰ্য্যতা।

বিশ্বন্তং ক্লী. (বি হন ল্যুট) ১। বিষ, হিংসা, হত্যা, ২। আঘাত, ২। বাধা, প্ৰতিবন্ধক, ৩। কপাহ ধুনা ধন

বিশ্বন্ত: পু. (বি হা অপ) বিয়োগ, বিচ্ছেদ, লৈ যোব দূৰ কৰা।

বিশ্বন্তং ক্লী. ১। দূৰীকৰণ, ২। ফুৰা, বিহাৰ, খোজ ২। ফুৰা, বতাহ লোৱা, ৩। আনন্দ, স্মৃতি, ৪। আহৰণ

বিশ্বন্তা (ঋ) ১। ভ্ৰমণকাৰী, ঘূৰি ফুৰোঁতা, ২। ডকাই: লুণ্ঠনকাৰী।

বিশ্বন্ত: অত্যধিক আনন্দ, উল্লাস।

বিশ্বন্তং —হসিতং, —হাসঃ স্মিত হাস্য। মিচিকিয়া হাঁহি

বিশ্বন্ত বিণ. (বিগতঃ হন্তঃ) ১। হাত নথকা, বাহুহীন, ২। ব্যাকুল, ৩। পৰাজিত, বশীভূত, ৪। অসমর্থ শক্তিহীন, ৫। জ্ঞানী, হৰি ২৩৭। ২৮।

বিশ্বা অব্য. স্বৰ্গ।

বিশ্বাপিতং ক্লী. দান, উপহাৰ।

বিশ্বায়ঃ(স) পু. ক্লী. আকাশ, আকাশ মণ্ডল। —য়াঃ (পু) চৰাই, —সা অব্য. আকাশ।

বিশ্বায়ঃ পু. (বি হা ষঞ) ১। খোজ কাঢ়ি ফুৰা, বতাহ লোৱা, ২। খেল-ধেমালি, আনন্দ, স্মৃতি, ৩। খোজ, ৪। উদ্যান, প্ৰমোদ উদ্যান, ৫। কান্ধ, ৬। বৌদ্ধ বা জৈন বিহাৰ (মন্দিৰ), ৭। দেৱমন্দিৰ

—গৃহং প্ৰমোদ ঘৰ, —দাসী সন্নাসিনী, ভিক্ষুণী।

বিশ্বায়িকা ক্লী. বৌদ্ধ বা জৈন আশ্ৰম।

বিশ্বায়ী (ন) বিহাৰকৰ্তা, ভ্ৰমণকাৰী, নৈ ৩। ১৫।

বিশ্বায় বিণ. (বি ধা ক্ত) ১। কৃত, সম্পাদিত, ২। আয়োজিত নিৰ্মিত, ৩। আজ্ঞাপ্ৰাপ্ত, ৪। সম্পাদনীয় সম্পাদনযোগ্য, ৫। বিভক্ত, ৬। স্থাপিত, ৭। গঠিত, নিৰ্মিত, —তং আজ্ঞা, আদেশ, হুকুম, —তিঃ ক্লী কৰ্ম, কাৰ্য্য, সম্পাদন। আয়োজন।

বিশ্বায় (বি হা ক্ত:) ১। বিশেষভাৱে হীন, অভাৱগ্ৰস্ত, ভৰ্তৃ ২। ২০; ২। পৰিত্যক্ত, ৩। নীচ, অধম —জাতি, যোনি, নীচ বংশজাত।

ব্রহ্মতং ক্রী তিবোতাৰ দশবিধ স্বাভাৱিক অলঙ্কাৰ
(প্ৰথম প্ৰদৰ্শনৰ উপায়) এবিধ। বাকী ৭ বিধ : লীলা,
বিলাস, বিচ্ছিন্নি, বিৰোচক, কিলকিষ্টিত, মোট্টায়িত,
কুটুমিত, ললিত আৰু বিভ্ৰম। —তিঃ ১। বলাংকাৰ,
ধৰ্ষণ, ২। বহিষ্কৰণ, ৩। আনন্দ, স্মৃতি, ৪। বিস্তাৰ।

ব্রহ্মতং আঘাতকাৰী, আততায়ী।

ব্রহ্মতং ক্রী বি হেঠ লুট ১। হিংসা, ধৰ্ষণ, ২। মৰ্দন,
৩। শোক, যাতনা।

বিহুল বিণ (বি হুল অচ) ১। ভয়ভীত, আতঙ্কিত, ২।
বিমূঢ়, উদ্ভিগ্ন, ৩। বিপদগ্ৰস্ত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ৪। নিবাস,
৫। দ্ৰবীভূত।

বী কান্তি, গতি, ব্যাপ্তি ক্ৰেপ, প্ৰাজ্ঞা, খাদনে (অদা প
স, অ ৰেতি) লৌকিক সংস্কৃত ভাষাত খুব কম
ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়, ১। যা, গমন কৰ ২। ওচৰ
চাপ, ওচৰলৈ যা, ৩। ব্যাপ্ত কৰ, বিয়পি যা, ৪। আন,
পঠা, ৫। নিক্ষেপ কৰ, দলিয়া, ৬। পা, লাভ কৰ,
৭। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, সুন্দৰ হ, ৮। জন্ম হ,
উৎপন্ন হ, ৯। খা, খাই পেলা, ব্যয় কৰ।

বীঃ পু (বী গন্তৌ ক্ৰিপ) গমন, ভ্ৰমণ।

বীকঃ পু ১। বায়, ২। চৰাই, ৩। মন।

বীক্ষং ক্রী দৃশ্য বস্তু, আশ্চৰ্য্য, —ক্ষঃ ক্ষা দৰ্শন, দৃষ্টি।

বীক্ষণং, বীক্ষণা দৃশ্য, দৃষ্টি, দৰ্শন, নিবীক্ষণ।

বীক্ষাপন্ন বিণ বিস্ময়াপন্ন।

বীক্ষিতং দৃষ্টি, দৰ্শন।

বীক্ষ্য বিণ (বিদ্বক্ষ যৎ) চাব লগীয়া, দৰ্শনীয়, —ক্ষ্যং
বিস্ময়। —ক্ষ্যঃ ঘোৰা, নট।

বীজ্ঞা ক্রী ১। গতি, গমন, উন্নতি, ২। ঘোঁৰাৰ কদম,
নৃত্য। সন্ধি সংযোগ।

বীচিঃ বীচী পু ক্রী (বয়তি জলম্ ইতি ৰে ইচিঃ) ১। টো,
তৰঙ্গ, ২। ১৪৩, ২। অসঙ্গত, ৩। আনন্দ, হৰ্ষ,
৪। জিবণি, ৫। বশি, —তৰঙ্গঃ এবিধ ফকৰা,
যোজনা, —মালী (ন) সাগৰ।

বীজ ক) গতাম্ (ভা আ অ বীজতে) যা গমন কৰ,
আগুৱাই যা।

খ) শীতলকৰণ (চুৰা উ স বীজয়তি —তে) বা দি,
শীতল বা দি, শীতল কৰ।

বীজং বীজং চাওক। —পুষ্পং এবিধ ফুল, মকুবক,
মদন বৃক্ষ, —পুষঃ গুটি বেছি থকা নেমু এবিধ,

—বেচকঃ জায়ফল, —ব্ৰণণং মাটিত গুটি সিঁচা
কাৰ্য্য। —বৃক্ষঃ এবিধ গছ। শীতসাল বৃক্ষ।

বীজনং শীতল বা দিয়া, —নঃ চকোৱা চৰাই।

বীজোদ্বন্ধং ক্রী ববয়ুগৰ শিল।

বীজোপ্তিচক্ৰং ক্রী. গুটি সিঁচাৰ বাবে শুভাশুভ দিন
চাবলৈ জ্যোতিষীয়ে অঁকা নক্সা।

বীজ্য বিণ যি কোনো (বা ভাল) বংশত হোৱা (সজ্ঞান),
বৃন্দজ। কুলীন।

বীটা ক্রী (সক লৰা-ছোৱালীয়ে লো) টাংগুটি।

বীটি, বীটিকা, বীটী ক্রী. ১। পাণৰ গছ, ২। ধূমীয়া
পাণ, ভিতৰত তামোল-মচলা ৰাখি ধূমীয়াকৈ মেৰাই
ৰখা পাণ, 'খিলি পাণ', ৩। গাঁথি, ৪। মেখেলাৰ
(পেটিকোটৰ) গাঁথি।

বীণা ক্রী (ৱেতীতি বী ব্যাপ্তৌ নঃ) সাতডাল তাঁৰযুক্ত
বাদ্যযন্ত্ৰ বিশেষ। 'সপ্তযয়ঃ সপ্ত চাপাৰ্হণানি সপ্ততন্ত্রী
প্ৰথিতা চৈৱ বীণা', মহা ৯। ১৩৪। ১৪, বীণাৰ বিভিন্ন
নাম : শিৱৰ বীণাৰ নাম লবী, সবস্বতীৰ কচ্ছপী,
নাৰদৰ মহতী, গণবিলাকৰ প্ৰভাৱতী, বিশ্বাসুৰ বৃহতী,
তুষ্কঃ, কলাৱতী, চণ্ডালবিলাকৰ কণ্ডোল। বীণা
বজোৱা সকলো কঠীডালৰ নাম 'কোণ'। —দণ্ডঃ বীণাৰ
লাউখোলৰ ওপৰত থকা দীঘল কাঠৰ দণ্ড।

বীণাস্যঃ পু নাৰদ।

বীত বিণ (ৱেতি স্মৃতি বী ক্ৰঃ) ১। গত, অতীত,
প্ৰস্থিত, ২। মৃত, ৩। স্বীকৃত, ৪। বশীভূত, শাস্ত,
কমনীয়, ধূমীয়া, ৫। পদৰ আগত— 'নথকা',
'অভাৱ' অৰ্থত 'যেনে বীতস্পৃহঃ বীতভীঃ, —তং
ক্রী অন্ধশেষে খোঁচা, —তঃ পু. যুদ্ধৰ কাৰণে
অনুপযুক্ত হাতী, ঘোঁৰা। সাংখ্য দৰ্শন মতে দুবিধ
অনুমানৰ এবিধ। আনবিধ অতীতম।

বীতংসঃ পু. (ৱি তনস ঘঞঃ) ১। পশুপক্ষী বান্ধি ৰখা
সঁজুলি, সঁচা, পথা আদি, ২। চিৰিয়াখানা।

বীসনৌ পু দ্বিৱচন। গলৰ ভিতৰৰ দুয়োটা ফাল।

বীতিঃ পু. ঘোঁৰা (বী) ১। গড়ি, দীপ্তি, উজ্জ্বলতা, ২।
উপভোগ, ৩। উৎপত্তি, উৎপাদন।

বীথিঃ, বী ক্রী. ১। বাট, পথ, ২। পংক্তি, শাৰী, ৩।
দোকান, বজাৰ, হাট, ৪। এবিধ নাটক।

বীথিকা ক্রী. ১। বাট, পথ, ২। চিত্ৰশালা, চিত্ৰফলক,
বেৰা।

বীধ বিণ. (বি ইন্ধ ক্রম) বিমল, নির্মল, পবিত্র, —ধ্রুং

১। আকাশ, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। অগ্নি।

বীনাহঃ পু. (বি নহ ঘঞ) কুঁৱাৰ ঢাকনী।

বীণা ক্রী. বিদ্যুৎ, বিজুলী।

বীজা ক্রী. ১। ব্যাপ্তি, বিয়পি থকা, ২। অবিচ্ছিন্ন, ক্রম
বুজাবলৈ একেটা শব্দকে একাধিকবার ব্যৱহাৰ কৰা,
যেনে বক্ষং বক্ষং সিঞ্চতি, গছে গছে পানী দিছে,
ভূতং ভূতমভি ঈশ্বৰঃ। ঈশ্বৰ প্ৰাণীয়ে প্ৰাণীয়ে
আছে, ৩। দোহাৰ।

বীভ দন্তে (ভ্রা আ অ বীভতে) দন্ত কৰ, দৰ্প কৰ,
অহঙ্কাৰ কৰ। ফিতাহি মাৰ।

বীৰ বিণ. (বীৰ অচ) শ্ৰেষ্ঠ, সাহসী, কৰ্মঠ, —বং ক্রী.

১। নল-খাগৰি, ২। জালুক, ৩। ভাতৰ মণ্ড বা মাড়,
৪। উশীৰ গছৰ শিপা, —বঃ পু. ১। শক্তিমান
পুরুষ, যোদ্ধা, ২। (কাব্য) বীৰ বস। বিশেষ্য পদৰ
পিচত শ্ৰেষ্ঠত্ব বুজাবলৈ, যেনে দানবীৰ, ধৰ্মবীৰ
ইত্যাদি। ৩। নাটকৰ নায়ক, অভিনেতা, ৪। অগ্নি,
৫। হোমগ্নি, ৬। পুত্ৰ, ৭। পতি, ৮। অৰ্জুন গছ,
৯। বিষ্ণু, —কীটঃ দুৰ্বল, কামিলা, যোদ্ধা।
—জয়ন্তিকা বৰ্ণনতা, বৰ্ণ, যুদ্ধ, —তকঃ অৰ্জুন গছ,
—ধন্বা (ন) কামদেৱ, —পানং যুদ্ধৰ আগত বা
পিচত সৈন্যবিলাকে কৰা সুৰাপান, —ধ্রুসুঃ
বীৰধনসন্নিগী, —ভদ্রঃ ১। শিৱই নিজৰ চুলিৰ পৰা
সৃষ্টি কৰা এজন বীৰ। দক্ষ যজ্ঞত এইজনেই
দক্ষৰাজৰ যজ্ঞভূমি লণ্ডভণ্ড কৰিছিল, ২। বিশিষ্ট
যোদ্ধা, ৩। অশ্বমেধৰ উপযুক্ত ঘোঁৰা, —মুদ্রিকা
ভবিৰ মধ্যমা আঙুলিত পিন্ধা আঙুঠি, —বজঃ (স)
সেন্দূৰ, —বসঃ বীৰত্বৰ অনুভূতি, —বেণুঃ ভীমসেন,
—সৈন্য বহণ, —স্কন্ধঃ মহা, —হা (ন) ১। গৃহ
অগ্নিক অৱজ্ঞা কৰা ব্ৰাহ্মণ, ২। বিষ্ণু।

বীৰণং ক্রী. এবিধ সুগন্ধি ঘাঁহ, বিবিধা বন।

বীৰণী কেবাইকৈ চোৱা। গভীৰ ঠাই।

বীৰতবং ক্রী. এবিধ ঘাঁহ, —বঃ ১। শ্ৰেষ্ঠ বীৰ, ২। কাঁড়।

বীৰন্ধৰঃ পু. ১। ম'ৰা চৰাই, ২। ছালৰ কোটচোলা,
'জেকেট' ৩। জন্তুৰ লগত যুদ্ধ।

বীৰৱতী পতিপুত্ৰ থকা তিৰোতা।

বীৰা ক্রী. ১। বীৰপত্নী, ২। পত্নী, ৩। মাতৃ, ৪। এবিধ
আতৰ, ৫। সুৰা, ৬। অগৰু, ৭। কল গছ, ৮।

এখন নদী, —শংসনং ক্রী. অতি ভয়ানক যুদ্ধক্ষেত্ৰ।

বীৰাসনং সাধকসকলে ধ্যানত বহা ভঙ্গি, এবিধ আসন,
ব ১৩।৫২।

বীৰুৎ (ধ্রু) ক্রী. (বি বন্ধ কিপ) ১। বিয়পি পৰা লতা,
বিস্তৃতা লতা, ২। ঠানি, শাখা, ৩। কাটি পেলোৱাৰ
পিচতে গজালি ওলোৱা গছ, বা লতা, কি ৪।১৯।

বীৰেশঃ, —বেশ্বৰঃ মহাদেৱ।

বীৰোপজীৱিকঃ অগ্নিহোত্ৰ কমই যাৰ জীৱিকা।

বীৰ্য্য ক্রী. (বীৰে সাধুঃ ইতি যৎ) ১। বীৰত্ব, সাহসিকতা,
ব ২।৪; ২। শক্তি, ৩। পৌৰুষত্ব, ৪। পুরুষৰ
বীৰ্য্য, শুক্ৰ, ৫। ঐশ্বৰ্য্য, দীপ্তি, —জঃ পুত্ৰ সন্তান,
—প্ৰপাতঃ বীৰ্য্যপাত, শুক্ৰক্ষয়।

বীৰ্য্যৱান (৭) শক্তিশালী, বলৱান, কি ২।৪।

বীৰষঃ পু. ১। ভাৰ কঢ়িওৱা দণ্ড, বাৰ্ডকা, ২। ভাৰ,
বোজা, ৩। পথ, বাট, ৪। শস্য সংগ্ৰহ।

বীৰধিকঃ ভাৰী। ভাৰবাহী মানুহ।

বীৰাহঃ পু. বুদ্ধ মন্দিৰ, বুদ্ধবিহাৰ।

বুস্ ত্যাগে (ভ্রা প স বুদতি) এৰ, ত্যাগ কৰ।

বুস্ ক্ষিত্যাম্ (চুৰা উ সক বুস্টিয়তি —তে) ১। আঘাত
কৰ, হত্যা কৰ, ২। ধ্বংস কৰ।

বুৰ্ণ বিণ. নিৰ্বাচিত, মনোনীত।

বু ক বুতৌ (১) (ভ্রা উ সক বুৱতি —তে)

(২) (ভ্ৰা, উ সক বুণোতি, বুণতে)

(৩) (স্বা উ স বুণাতি বুণীতে), ১। নিৰ্বাচন কৰ,
বাছি ল, ২। নিজৰ কাৰণে বাছ, ৩। বৰ বাছি ল,
বিবাহৰ বাবে দৰা বাছ, বৰণ কৰ, ৪। খোজ, খুজি
ল, প্ৰাৰ্থনা কৰ, সেৱা কৰ। ৫। ঢাকি ৰাখ, লুকাই
ৰাখ, ৬। ঘেৰি ৰাখ, ৭। দূৰ কৰ, বাধা দি, বিৰোধ
কৰ।

খ) সংভঙৌ (চুৰা প স বুৱয়তি) বৰণ কৰ, বৰ
ৰূপে বা পত্নী ৰূপে বাছি ল। (নিজস্ব) বাৰয়তি
—তে। (সনন্ত) বুৱয়তি —তে, বিবৰয়তি —তে। অপ—
খোল, যুক্ত কৰ, ঢাকি ৰাখ, আ— ১। আবৃত কৰ,
ঢাকি ৰাখ, ২। পূৰ্ণ কৰ, ব্যাপ্ত কৰ, গী ১৩।১৩; ৩।
বৰণ কৰ, নিৰ্বাচন কৰ, প্ৰাৰ্থনা কৰ, বাধা দি, নি—
ঘেৰি ৰাখ, দূৰ কৰ, নিস্— সুখী হ, আনন্দিত হ,
পৰি— ঘেৰি ৰাখ, —প্ৰ আবৃত কৰ, ঢাকি ৰাখ,
প্ৰা— পিন্ধ, —স্তি ঢাকি ৰাখ, বন্ধ কৰ, প্ৰদৰ্শন কৰ,

খুলি দেখা, ব্যাখ্যা কৰ, বিবৃতি দি, বিস্তাৰ কৰ,
সং— ঢাকি ৰাখ, লুকাই ৰাখ, বিৰোধ কৰ, সংযত
কৰ, বন্ধ কৰ।

বৃংহিতং ক্লী. হাতীৰ চিঞৰ।

বৃক আদানে (ভ্রা আ স বৃকতে) ল, দখল কৰ, অধিকাৰ
কৰ।

বৃকঃ পৃ. (বৃণোত্তীতি বৃ কক) ১। কুকুনেচীয়া বাঘ, ২।
শিয়াল, ৩। কাউৰী, ৪। ফেঁচা, ৫। ডকাইত, ৬।
ক্ষত্ৰিয়, ৭। তাৰ্পিণ তেল, ৮। এটা দৈতা, বৃকাসুৰ,
৯। জঠৰাগ্নি, ১০। কেবাবিধ আতৰৰ মিশ্ৰণ,
—দংশঃ কুকুৰ, —ধূপঃ তাৰ্পিণ, আতৰ, —ধূতঃ
শিয়াল।

বৃকাৰাতিঃ, —কাৰিঃ কুকুৰ।

বৃকোদৰঃ ১। বৃক্ষা, ২। ভীমসেন।

বৃক্ৰঃ, ক্ৰা ১। হৃদয়, কলিজা, ২। যকৃত।

বৃকণ বিণ. ১। কটা যোৱা, বিভক্ত, ২। ছিন্ন, ভগ্ন।

বৃক্ত বিণ. পৰিষ্কৃত, পবিত্ৰ। শোধিত।

বৃক্ষ বৃতৌ (ভ্রা আ স বৃক্ষতে) ১। গ্ৰহণ কৰ, বাছি ল,
বৰণ কৰ, ২। ঢাক, ঢাকি ৰাখ, আবৃত কৰ।

বৃক্ষঃ পৃ (ব্ৰশ ছেদনে সং) গছ। মহীকুহ, পাদপ,
—কুৰ্দ্ধটঃ বনৰীয়া কুকুৰা, —চৰঃ বান্দৰ, —ছায়ং
ডাঠ ঘন ছাঁ, —ধূপঃ তাৰ্পিণ, —নাথঃ আহত গছ,
বড় গছ, —নিৰ্যাসঃ গম এঠা, ধুনা, —পাকঃ
বড়গছ, —ভিৎ, —ভিদ কুঠাৰ, —মৰ্কটিকা,
—শায়িকা কেৰ্কেটৱা, —ৰাটিকা, —ৰাটী বাগিচা,
বৃক্ষকুঞ্জ, —শঃ জেঠী, তেজপিয়া।

বৃক্ষকঃ ১। সৰু জোপোহা গছ, ২। গছ।

বৃক্ষাদনঃ পৃ. ১। বটালি, ২। কুঠাৰ, ৩। বড়গছ,
৪। পিয়ালবৃক্ষ।

বৃক্ষান্নঃ পৃ. অমৰা।

বৃক্ষায়ুৰ্বেদম্ গছ-গছনিৰ চিকিৎসা বিষয়ক গ্ৰন্থ।

বৃক্ষাৱাসঃ ১। চৰাই, ২। সন্ন্যাসী।

বৃক্ষাশ্ৰমী (ন) এবিধ সৰু ফেঁচা।

বৃচ্ বৃতৌ (কথা প স বৃগক্তি) বাছি ল, বৰণ কৰ, পতি
বা পত্নীৰূপে বাছি ল।

বৃজ্ ক) ত্যাগে (১) (অদা আ স বৃংক্তে) এৰি যা, ত্যাগ
কৰ, পৰিহাৰ কৰ।

(২) (কথা প স বৃগক্তি) ১। এৰি যা, ত্যাগ কৰ,

পৰিহাৰ কৰ, ২। শোধন কৰ, শুদ্ধ কৰ, ৩। আতৰ
কৰ, বাৰণ কৰ, নিবাৰণ কৰ।

খ) ত্যাগে, বৃতৌ (১) (ভ্রা প স বৃজোতি)

(২) (চৰা উ স বৃজয়তি —তে)

১। ত্যাগ কৰ, এৰি পেলা, বাতিল কৰ, ২। কাটি
ডোখৰ ডোখৰ কৰ, দূৰত ৰাখ

বৃজনং ক্লী. (বৃজ কৃঃ) ১। পাপ, ২। সংগ্ৰাম, দুৰ্দশা,
৩। বিপর্যয়, ৩। নিৰাকৰণ, ৪। বেৰাৰে ঘেৰি ৰখা
ঠাই, ৫। আকাশ, ৬। প্ৰাণী, ৭। বস, ঋষে
১। ১৬৬। ১৫, —নঃ চুলি।

বৃজিঃ ক্লী. চৰণীয়া পথাৰ।

বৃজিন বিণ ১। বেঁকা, ভাজ লগা, ২। দুষ্ট, পাপী,
—নং ১। পাপ, গী ৪। ৩৬, ২। দুখ, কষ্ট, দুৰ্দশা,
—নঃ চুলি, দুষ্ট মানুহ।

বৃণ ভক্ষে (তনা উ স বৃণোতি, বৃণতে) থা, ভক্ষণ কৰ,
খাই শেষ কৰ।

বৃং ক) দাঁপ্তৌ (চৰা উ অ বৃত্তয়তি —তে) পোহৰা,
পোহৰ দি, উজ্জ্বল কৰ।

খ) সম্ভুক্তৌ বৰণে (দিৱা, অ স বৃত্তাতে) ১। বৰণ
কৰ, পতি বা পত্নীৰূপে বাছি ল, ২। ভাগ কৰ,
বিভক্ত কৰ ভাগ কৰি বিলা।

গ বৃত্তনে (ভ্রা আ অ বৃত্ততে) ১। থাক, জীয়াই
থাক, ২। বিশেষভাৱে থাক, ৩। খট, সংঘটিত হ,
৪। চল, আগুৱাই যা, ৫। পালিত হ, ৬। ব্যস্ত হ,
কোনো কামত লাগ, ৭। কাম কৰ, সম্পাদন কৰ,
ব্যৱহাৰ কৰ, ৮। নিৰ্ভৰ কৰ, ৯। ঘূৰ, বাগৰি যা
(গিজঘ) বৃত্তয়তি —তে (সনঘ) বিবৃৎসতি —তে,
অতি— ১। চেৰ পেলা, অতিক্ৰম কৰ, ২। আঘাত
কৰ, অপৰাধ কৰ, ৩। অৱজ্ঞা কৰ, ৪। (সময়)
অতিবাহিত কৰ, ৫। বশীভূত কৰ, ৬। পলম কৰ,
দেৰি কৰ, অনু— ১। অনুকৰণ কৰ, ২। পালন কৰ,
(আদেশ) পাল, শ্ৰদ্ধা কৰ, অনুসৰণ কৰ, ৩। সূত্ৰ
অনুবৃত্তি কৰ, দোহাৰ, অপ— ১। ঘূৰি যা, পিঠি দি,
২। ওলোটাই দি, তলমুখ কৰ, অতি— ১। সমুখীন
হ, ২। ওচৰ চাপ, ৩। আক্ৰমণ কৰ, ৪। আৰম্ভ
কৰ, ৫। থাক, জী থাক, আ— ১। থাক, জী
থাক, ২। ঘূৰি আহ, ৩। সমুখলৈ যা, ওচৰ চাপ,
৪। অস্থি হ, উদ— ১। ওপৰলৈ উঠ, ২। গৰ্বিত

হ, দস্ত কৰ, ৩। ফুলি উঠ, উপচি পৰ, উপ— ওচৰ
চাপ, ঘূৰি যা, নি— ১। ঘূৰি আহ, গী ৮।২১; ২।
পলাই যা, ৩। বিমুখ হ, বিৰোধ কৰ, ৪। দূৰত
থাক, মুক্ত হ, ৫। বন্ধ কৰ, কোৱা বন্ধ কৰ, ৬।
দূৰ হ, নোহোৱা হ, মনু ১১।১৮৫; নিস— শেষ
হ, অন্ত কৰ, বন্ধ কৰ, সমাপ্ত হ। প্রাপ্ত কৰ,
পৰা— ঘূৰ, ঘূৰি আহ, পিঠি দি, —পৰি ১। ঘূৰি,
ঘূৰি দি, ২। ঘূৰি ফুৰি থাক, ৩। বিনিময় কৰ,
সালবদল কৰ, ৪। জহি যা, জীৰ্ণ হ, নাশ হ, প্র—
১। আগুৱাই যা, ২। উঠ, উৎপন্ন হ, ৩। ঘটনা
ঘট, সংঘটিত হ, ৪। আৰম্ভ কৰ, ৫। কষ্ট কৰ, যত্ন
কৰ, ৬। ব্যস্ত হ, কোনো কামত ব্যস্ত থাক, ৭। কৰ,
সম্পাদন কৰ, ৮। থাক, জীয়াই থাক, গৈ থাক,
আগুৱাই গৈ থাক, মনু ৩।৬৮; প্রতিনি— ঘূৰ,
থাক, বিনি— ঘূৰি আহ, বন্ধ কৰ, অন্ত পেলা, পিঠি
দি, ব্যাপ— ঘূৰ, পিঠি দি, ত্যাগ কৰ, এৰ।

বৃত্ত বিণ. (বৃ ক্তঃ) ১। নিৰ্বাচিত, বৰণ কৰা, ২। লুকাই ৰখা,
৩। ঘেৰি ৰখা, ৪। নষ্ট কৰা, ৫। ভাড়াত বা দৰ্মহাত
লগোৱা, ৬। মনোনীত, —তিঃ ক্ৰী। বেৰা, দেৱাল,
২। নিৰ্বাচন, বৰণ, ৩। প্রার্থনা, যাচঞা।

বৃত্তক্ৰিঃ এবিধ গছ।

বৃত্ত বিণ. (বৃ ক্তঃ) ১। থকা, অস্তিত্ব, ২। সংঘটিত,
৩। সমাপ্ত, ৪। সম্পাদিত, ৫। অতীত, ৬। মৃত,
৭। দৃঢ়, ৮। বিখ্যাত, ৯। গোলাকাৰ, —স্তং ১। ঘটনা,
২। বিৱৰণ, ইতিহাস, ৩। সংবাদ, বাৰ্তা, খবৰ,
৪। ব্যৱসায়, জীৱিকা, ৫। স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ৬। প্রচলিত
বিধি, নীতি নিয়ম, ৭। চক্ৰ, গোল, ৮। কাব্যৰ ছন্দ,
—গন্ধি ক্ৰী। এবিধ গদ্য কাব্য, —চূড়, টোলঃ মুণ্ডিত,
—পুষ্পঃ ১। শিৰীষ গছ, ২। বেত, ৩। কদম গছ,
—ফলঃ বগৰি গছ, ডালিম গছ, —শব্দঃ
অস্ত-বিদ্যাত অভিজ্ঞ।

বৃত্তানুপূৰ্ণ বিণ. ক্ৰমে সৰু হৈ ঘূৰি পাক খোৱা।

বৃত্তানুসাৰঃ পু. ১। বিধি মতে, ২। (কাব্যৰ) ছন্দ
অনুসাৰে।

বৃত্তান্তঃ পু. ১। ঘটনা, প্রয়োজন, ২। বাতৰি, বাৰ্তা, সংবাদ,
৩। বিৱৰণ, বিবৃতি, ইতিহাস, কাহিনী, ৪। বিষয়,
৫। বিধ, প্ৰকাৰ, ৬। পদ্ধতি, উপায়, ৭। সম্পূৰ্ণতা,
৮। জিৰণি, ৯। সম্পত্তি, ১০। প্রস্তাৱ।

বৃত্তিঃ ক্ৰী (বৃ ক্তঃ) ১। জীৱিকা, ব্যৱসায়, মনু ৪।২৫৯,
২। অস্তিত্ব, ৩। বাস, বিশেষ ভঙ্গী, ৪। অৱস্থা, দশা,
৫। কাম-কাজ, ৬। মজদুৰী, বেতন, ৭। সৌজন্য,
৮। ব্যাখ্যা, টীকা, ৯। বৃত্তৰ পৰিধি, ১০। অৱসৰ,
জিৰণি, ১১। শব্দৰ অৰ্থ প্রকাশিকা শক্তি। ই তিনি
বিধ : অভিধা, লক্ষণা আৰু বাঞ্জন্য, ১২। ৰচনা
ৰীতি, শৈলী, —কৰ্মিত জীৱিকাৰ অভাৱত দুৰ্দশাগ্ৰস্ত,
—চক্ৰং দশাচক্ৰ, —হেদঃ জীৱিকাৰ পৰা বিচ্যুত,
বিচ্ছিন্ন, —ভঙ্গঃ, —বৈকল্যং জীৱিকাহীন,
ব্যৱসায়হীন, —স্থ ১। কোনো বৃত্তিত থকা, ২। সং
চৰিত্ৰ (—স্থঃ) জেঠী, তেজপিয়া।

বৃত্তানুপ্ৰাসঃ পু. এবিধ শব্দালঙ্কাৰ।

বৃত্ত্যুপ্ৰায়ঃ পু. জীৱিকাৰ উপায়।

বৃত্তঃ পু. ১। এটা দৈতা, ভূষ্টাৰ পুত্ৰ। বৃত্তাসুৰ। ইন্দ্ৰৰ হাতত
নিহত হয়, ২। অন্ধকাৰ, ৩। শক্ৰ, ৪। এখন পৰ্বত,
৫। ইন্দ্ৰ, ৬। শব্দ, —দ্বিট (য) হা (ন) ইন্দ্ৰ।

বৃত্তাৰিঃ পু. ইন্দ্ৰ।

বৃত্তা অব্য. ১। কোনো কামৰ নহয়, ২। নিৰর্থক, ব্যৰ্থ,
অলাভজনকভাৱে, ৩। বিনা প্রয়োজনে, ৪। ভুলকৈ,
মুখালি কৰি, —কথা অনর্থক আলাপ বা আলোচনা,
—জন্ম (ন) ব্যৰ্থজনম, —দানং নিৰর্থক দান,
—মাংসং দেৱতা বা পিতৃ-পুত্ৰবলৈ অৰ্পণ নকৰা
মাংস, এনে মাংসভোজন পাপ। 'বৃথাৰেতা বৃথা-
মাংসো বৃথান্নাদী বৃথামতিঃ'। নিন্দকো দ্বিজদেৱানাং স
প্ৰেতো জায়তে নবঃ।। অপু।

বৃদ্ধ বিণ. (বৃধ্ বৃদ্ধৌ ক্তঃ) ১। গতযৌৱন। বুঢ়া, বহু
বয়সীয়া, মনু ২।১৫৬, ২। বৰ্দ্ধিত, ৩। পূৰ্ণবয়স্ক, ৪।
পদৰ শেষত প্ৰৱীণতা বুজাবলৈ, যেনে জ্ঞানবুদ্ধ,
বয়োবুদ্ধ, ৫। ডাঙৰ, বৃহৎ, ৬। স্তম্ভীকৃত, সংগৃহীত,
৭। জ্ঞানী, পণ্ডিত, —দ্ধং এবিধ আতৰ, ধনা, —দ্ধঃ
১। বুঢ়া মানুহ, ২। পূজা, জ্ঞানী ব্যক্তি, ৩। মূনি, ঋষি,
৪। বংশজ (পুৰুষ), —কাকঃ টোৰা কাউৰী, —নাভি
পেটুৱা, —মতং পুৰণি ঋষি মুনিসকলৰ উক্তি, মত,
—বাহনঃ আম গছ, —শ্ৰৱাঃ(সু) ইন্দ্ৰ, —সজ্জঃ বুঢ়াৰ
সমাজ, —সূত্ৰকং এদম কপাহ।

বৃদ্ধা ক্ৰী. বুঢ়ী। বংশজা।

বৃদ্ধাস্থলিঃ ক্ৰী. বুঢ়া আঙুলি।

বৃদ্ধাচাৰঃ পু. পুৰণি কলীয়া আচাৰ-ব্যৱহাৰ।

বুদ্ধিঃ স্ত্রী. (বৃধ জিন) ১। উন্নতি, বেছি, ২। বাঢ়ি যোৱা, চন্দ্র কলা (দিনে দিনে) বাঢ়ি যোৱা, ৩। শ্রীবুদ্ধি, সম্পত্তি বুদ্ধি, ৪। কৃতকাৰ্য্যতা, ৫। স্তপ, দ'ম, সমষ্টি, ৬। সুদ, (পদৰ পিচত) চক্ৰবুদ্ধি, সুদবুদ্ধি, ৭। লাভ, আয়, ৮। অণুকোষ বুদ্ধি, ৯। শক্তি বুদ্ধি, কৰ-কাটল বুদ্ধি, ১০। স্বৰ বৰ্ণৰ বুদ্ধি, দীৰ্ঘত্ব। অ-আ, ই-ঈ ইত্যাদি, ১১। জননশৌচ, অশুদ্ধতা, —জীৱনং জীৱিকা, সুদৰ ব্যৱসায়, —দ উন্নতিদায়ক, —পত্ৰং এবিধ ক্ষুৰ, —শ্রাদ্ধং বুদ্ধি, অৰ্থাৎ সন্তান জন্মৰদ্বাৰা বংশবৃদ্ধিৰ কাৰণে মৃত পিতৃ পুৰুষৰ উদ্দেশ্যে কৰা শ্রাদ্ধ। নান্দীমুখ শ্রাদ্ধ।

বৃধ ক) বৃদ্ধৌ (ভ্ৰা আ অ বৰ্ধতে) ১। ডাঙৰ হ, বৃদ্ধি প, বলৱান হ, উন্নতি কৰ, ২। উঠ, আৰোহণ কৰ, ৩। দিন যা, দিন টিক, টিকি থাক, ৪। দীপ্তৌ (চুৰা উ অ বৰ্ধয়তি -তে) ১। উজ্জ্বল হ, দীপ্তিমান হ, ২। কথা ক। (নিজন্ত) বৰ্ধয়তি, -তে (সনত্ত) বিবৃৎসতি, বিৱৰ্ধিষতে।

বৃধসানঃ পৃ. মানুহ।

বৃধাসানুঃ পৃ. ১। মানুহ, ২। গছৰ পাত, ৩। কাৰ্য্য বা কাম।

বৃন্তং স্ত্রী. ১। ফুল বা পাতৰ ঠাৰি, ২। জন্মৰ বট, ৩। পানীৰ কলহ বখা আসন, বিৰিয়া, কধৰা (আধাৰ)।

বৃত্তাকঃ স্ত্রী বেঙেনা গছ।

বৃত্তিকা সৰু ঠালি।

বৃন্দং স্ত্রী. সমষ্টি, গোষ্ঠী, বহু সংখ্যক, মে ৯৯। দ'ম, স্তপ, —ন্দা স্ত্রী. ১। তুলসী গছ, ২। গোকুলৰ বননি।

বৃন্দাৱনং স্ত্রী. গোকুলৰ বননি। এখন প্ৰখ্যাত তীৰ্থস্থান।

বৃন্দাৰ বিণ. ১। বহু, প্ৰচুৰ, ডাঙৰ, ২। শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট। অনন্দদায়ক, ধুনীয়া।

বৃন্দাৰক বিণ. শ্ৰদ্ধেয়, আকৰ্ষণীয়, শ্ৰেষ্ঠ, মনোৰম, —কঃ দেৱতা, বিগ্ৰহ।

বৃন্দিষ্ঠ বিণ. বহু ডাঙৰ। বৰ ধুনীয়া; সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ।

বৃন্দীমান (স) এটাতকৈ ডাঙৰ. এটাতকৈ ধুনীয়া।

বৃশ্ বৃত্যাম (দিৱা প স বৃশ্যতি) বাছি ল, নিৰ্বাচন কৰ, বৰণ কৰ।

বৃশঃ পৃ. (বৃ শক) এন্দুৰ, —শং আদা, —শা এবিধ ঔষধ।

বৃশ্চিকঃ ১। বিছা, কটিচেপা। মুখত দুদাল বিষাক্ত হাতোৰা থকা এবিধ কীট, ২। বৃশ্চিক বাশি, ৩। কেঁকোৰা, ৪। দীঘল দীঘল নোম থকা বিছা এবিধ, ৫। গোবৰত হোৱা পোক এবিধ।

বৃষ ক) সেচনে (ভ্ৰা প স অ বৰ্ষতি) ১। বৰ্ষণ কৰ, বৰ্ষণ দি, ২। দান কৰ, অপণ কৰ, ৩। সিক্ত কৰ, তিয়া, ৪। উৎপন্ন কৰ, ৫। আঘাত কৰ।

খ) প্ৰজনৈশ্যে (চুৰা আ অ বৰ্ষয়তে) ১। শ্ৰেষ্ঠ হ, বলৱান হ, ২। উৎপাদনশীল হ। উৎপাদন কৰিবলৈ সমৰ্থ হ।

বৃষং স্ত্রী. ম'ৰাৰ নেজ, —ষঃ ১। বৃষভ, ষাঁড়, ২। বৃষ বাশি, ৩। মুখা, শ্ৰেষ্ঠ অৰ্থত পদৰ অস্তত, যেনে মনিবৃষঃ, গুৰুবৃষঃ, ৪। কামদেব, ৫। বলৱান পুৰুষ, ৬। কামুক, লম্পট পুৰুষ, ৭। চাৰি বিধ পুৰুষৰ ভিতৰত এবিধ। 'পদ্মিনী চিত্ৰিণী চৈৱ শঙ্কিনী হস্তিনী তথা। শশো মৃগো বৃষোহশ্বশ্চ স্ত্ৰীপুংসোৰ্জাতি-লক্ষণম, ৮। একাদশ মধুৱনীয় ইন্দু, ৯। ধৰ্মৰাজ যম, মনু ৮। ১৬; ১০। এন্দুৰ, ১১। শিৱৰ বাহন, ১২। নৈতিকতা, ন্যায়, ১৩। ধৰ্ম, ধাৰ্মিক কাম, ১৪। বিষয়, ১৫। এদিষ, দৰব, ১৬। পতি, ১৭। বাহক গছ, —কণী সুদৰ্শনা, মনোৰমা, —চক্ৰং কৃষি কৰ্মৰ বাবে শুভাশুভ দিন গণনাৰ কাৰণে জ্যোতিষ্মায়ে অংকা গৰু আকৃতিৰ নক্সা, —দংশঃ মেকুৰী, —ধ্বজঃ —বাহনঃ ১। শিৱ, ২। দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ সহায়ত দেৱতাবিলাকৰ লগত যুদ্ধ কৰি থকা এজন দৈত্য। যযাতিৰ পত্নী দেৱযানীৰ পিতাক, ৩। বৰল, —পৰী (ন) শিৱ, —ভাষা ইন্দুপুৰী, অমৰাৱতী, —লোচনঃ মেকুৰী।

বৃষণঃ অণুকোষ।

বৃষণশ্বঃ ইন্দুৰ ঘোঁৰা।

বৃষভঃ পৃ. (বৃষ সেচনে অভচ) ১। ষাঁড়, ২। বৃষ বাশি, ৩। শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, ৪। মতা। মতা জন্তু, ৫। হাতীৰ কাণ, ৬। কাণৰ বিদ্ধা, —গতিঃ শিৱ। —ভী বিধৱা।

বৃষলঃ পৃ. ১। শূদ্ৰতা, ২। ধোঁৰা, ৩। নহক, ৪। পাপী, অসৎ ব্যক্তি, ৫। শ্ৰষ্ট, সমাজচ্যুত ব্যক্তি, —দী ১। কৰ বছৰীয়া শাস্তি হোৱা অবিবাহিতা কন্যা, ২। মাহেকীয়া হোৱা কন্যা, ৩। বন্ধা, ৪। গৰ্ভপাত হোৱা

তিৰোতা, ৫। শূদ্রা স্ত্ৰী, —পতিঃ শূদ্রা স্ত্ৰীৰ পতি,
—সেৱনং শূদ্রাৰ লগত যৌন সঙ্গম।

ব্ৰহ্মসূত্ৰী বৰল।

ব্ৰহ্মসূত্ৰী স্ত্ৰী. (বৃষং নৰং শুক্লং বা গচ্ছতি মৈথুনায়
ইতি বৃষ শত্ৰু স্ত্ৰীপ) ১। কামুকী। যৌন সঙ্গমৰ
কাৰণে হেঁপাহ কৰা তিৰোতা, ২। তেনে গাই গৰু।

ব্ৰহ্মা স্ত্ৰী. বান্দৰ কচু, বান্দৰ কেঁকোৱা।

ব্ৰহ্মা (ন) পু. ১। ইন্দ্র, ২। ১০। ৫২; ২। কৰ্ণ, ৩। বেদনা
জ্ঞান, ৪। যাঁড়, ৫। ঘোঁৰা, ৬। পিতা।

ব্ৰহ্মাকপায়ী স্ত্ৰী. ১। লক্ষ্মী দেৱী, ২। গৌৰী, ৩। অগ্নি
স্বাধা, ৪। শচী, ৫। সূৰ্য্যপত্নী।

ব্ৰহ্মাকপিঃ পু. ১। সূৰ্য্য, ২। বিষ্ণু, ৩। শিৱ, ৪। ইন্দ্র,
৫। অগ্নি।

ব্ৰহ্মাকৰঃ মাহ (শস্য)।

ব্ৰহ্মাকঃ ১। মহাদেৱ, ভা ৮। ১; ২। সম্ভাসী, সাধু,
৩। নপুংসক, —জঃ উষক।

ব্ৰহ্মাধনঃ, —নকঃ শিৱ।

ব্ৰহ্মান্তকঃ বিষ্ণু।

ব্ৰহ্মায়ণঃ পু. ১। কপৌ চৰাই, ২। শিৱ।

ব্ৰহ্মাহৰঃ মেকুৰী।

ব্ৰহ্মী (ন) ম'ৰা চৰাই।

ব্ৰহ্মী স্ত্ৰী. কুশাসন, সম্ভাসীৰ আসন।

ব্ৰহ্মোৎসৰ্গঃ পু. মৃত্যুশৌচৰ এঘাৰ দিনৰ দিনা পতা এটা
জতি পৱিত্ৰ ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান। এটা যাঁড়ৰ শৰীৰত
ত্ৰিশূল-চক্ৰ আঁকি উৎসৰ্গিত কৰি এৰি দিয়া হয়।
'একাদশাহে প্ৰেতস্য যস্য চোৎসজ্যতে বৃষঃ।

প্ৰেতলোকং পৰিত্যজ্য স্বৰ্গলোকং স গচ্ছতি, মপু

ব্ৰহ্মিঃ স্ত্ৰী. (বৃষ জিন) মেঘৰ পৰা জনবিন্দু পতন,
বৰষুণ, —কালঃ বৰ্ষা কাল, —জীৱন বৰষুণৰ দ্বাৰা
পুষ্ট (দেশ), —ভূঃ ভেকুলী।

ব্ৰহ্মি বিগ. (বৃষ নিঃ) ১। পাৰশু, ২। খঙাল, ৩। বিধৰ্মী,
—ঋঃ পু. ১। মেঘ, ২। ছাগলী, ভেঁড়া, ৩। বশ্মি,
৪। যাদৱ, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণ, ৬। ইন্দ্র, ৭। অগ্নি, —গৰ্ভঃ
শ্ৰীকৃষ্ণ।

ব্ৰহ্মা বিগ. (বৃষায় হিতঃ বৃষ যৎ) ১। শুক্লবজ্জিকাৰক
ঔষধ, ২। বৰষুণ হ'ব লগীয়া (ঠাই), —ষাঃ মাহ
(শস্য), —ষা স্ত্ৰী. ১। আমলখী, ২। শতমূল।

ব্ৰহ্মভট্টা জয়টোল, প্ৰকাণ্ড দবা।

ব্ৰহ্মৎ (দ) বিগ. ডাঙৰ, প্ৰকাণ্ড, মহৎ, শি ২। ১০,
—কন্দঃ গাঞ্জা, ভাং, —পাটলিঃ ধঁতুৰা গছ, —গৃহঃ
মলৰ ৰাজ্যৰ কাষৰ এখন ঠাই, —ভানুঃ অগ্নি,
সত্যভামাৰ পুত্ৰ, —ৰথঃ ১। ইন্দ্র, ২। যজ্ঞ পাত্ৰ,
৩। সামবেদৰ মন্ত্ৰ বিশেষ, ৪। শতধন্বাৰ পুত্ৰ, ৫।
দেৱৰাটৰ পুত্ৰ, ৬। তিমিৰাজৰ পুত্ৰ, ৭। পৃথুলাৰ
পুত্ৰ, —বাৰী সৰু ফেঁচা, —নলঃ (বৃহৎ নলঃ)
অৰ্জুন, —নলা বিৰাট ৰজাৰ ঘৰত এবছৰ অজ্ঞাতবাস
কৰাৰ সময়ত অৰ্জুনে লোৱা নাম।

ব্ৰহ্মতিকা স্ত্ৰী. উত্তৰীয়, আলোৱান।

ব্ৰহ্মতী স্ত্ৰী. ১। বেঙেনা, ২। (নাৰদৰ বীণা) মহতী, ৩।
বাক, কথা, ৪। নটা অক্ষৰযুক্ত ছন্দ এবিধ, —পতিঃ
বৃহস্পতি।

ব্ৰ (জ্যো উ স বৃণতি, বৃণীতে) ১। বাছি ল, পতি বা
পত্নীৰূপে বাছি ল, ২। বৰণ কৰ। (সনত্ত) ৱিৱৰিষতি
—তে)।

ৱে সূতৌ (ভ্ৰা উ স ক বয়তি, —তে) ১। ব, বয়ন কৰ,
কাপোৰ ব, ২। বেণী গাঁথ, ৩। কাপোৰ চিলাই
কৰ, ৪। গোঁথ, গুঠন কৰ।

ৱেকটঃ পু. ১। এবিধ মাছ, গেদগেদী মাছ, ২। যুৱক,
৩। বিদূষক, বহুৱা, ৪। জহৰী, সোণাৰী।

ৱেগঃ পু. (ৱিজ ঘঞ) ১। গতিবেগ, ২। প্ৰৱাহ, মন
৫। ১০৮; ৩। মলমূত্ৰ ত্যাগৰ প্ৰবৃত্তি, ৪। আলোড়ন,
৫। ধৰ্ষণ, বলাৎকাৰ, ৬। শক্তি, দৃঢ়তা, ৭। শীঘ্ৰতা,
৮। বাণৰ গতি, ৯। প্ৰেম, অনুৰাগ, ১০। মানসিক
অনুভূতিৰ বাহ্যিক প্ৰকাশ, ১১। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, শুক্ল,
১২। আনন্দ, স্মৃতি, —নাশনঃ শ্লেষ্মা, —ৱাহী (ন)
শীঘ্ৰগামী, —ৱিষাৰণং গতিবেগত বাধাদান। —সৰঃ
খচ্চৰ।

ৱেগীনে বেগৱান, তীব্ৰবেগী, (পু) ১। ডাকোৱাল, ২। শেন
চৰাই, —নী নদী।

ৱেকটঃ এখন পৰ্বত।

ৱেচা স্ত্ৰী মূল্য, ভাড়া।

ৱেড়া স্ত্ৰী. নাও।

ৱেটমিকা স্ত্ৰী. লুটী, ৰুটী।

ৱেণ নিশামনে, গভ্যাম (ভ্ৰা উ স ক ৱেণতি —তে) ১। যা,
গমন কৰ, ২। জানি ল, চিনি পা, অনুভৱ কৰ,
৩। বিবেচনা কৰ, ৪। গ্ৰহণ কৰ, ৫। বাদ্যযন্ত্ৰ বজা।

ৱেণঃ পূ. (ৱেণ অচ) ১। এবিধ বর্ণসঙ্কৰ জাতি।
বাদায়ন্তী, মনু ১০।১৯; ২। ত্ৰৈতাযুগীয় সূৰ্যবংশীয়
এজন ৰজা। স্বায়ম্ভুৱ মনুৰ বংশজ আৰু অঙ্গৰ পুত্ৰ।
ৰজা অঙ্গৰ মৃত্যুৰ পিচত ৱেণ সিংহাসনত উঠিয়েই
ৰাজ্যত পূজা-পাতল নিষিদ্ধ কৰিলে। ইয়াতে ঋষি-
মুনিসকল কষ্ট হৈ ৰজাক তেওঁৰ আদেশ উঠাই
লবলৈ ক'লে। কিন্তু ৰজা মান্দি নোহোৱাত ঋষি-
মুনিসকলে মন্ত্ৰপুত কণ্ঠেৰে ৱেণক কাটি হত্যা কৰে।
কিন্তু ৰাজা ৰজাহীন হোৱাত মৃত ৱেণৰ উৰু ঘঁহাত
এজন চুটি-চাপৰ ফেঁচানকা নিষাদৰ জন্ম হ'ল। ই
ৰজাৰ বাবে উপযুক্ত নহয় বুলি ৱেণৰ সোঁহাতখন
ঘাইবলৈ ধৰাত পৃথৰ জন্ম হয়।

ৱেণা কৃষ্ণ নদীৰ এখন উপনদী।

ৱেণিঃ, ৱেণী ক্ৰী. ১। তিবোতাৰ কেশ-বিন্যাস, ২। দুই
বা ততোধিক নদীৰ মিলন, যেনে প্ৰয়াগত গঙ্গা,
যমুনা, সৰস্বতীৰ মিলন, ত্ৰিবেণী, ৩। প্ৰৱাসত পতি
থকাৰ সময়ত স্ত্ৰীয়ে কৰা কেশ-বিন্যাস, পিঠিৰ ফালে
পৰি থকা এডাল অনালঙ্কৃত বেনী, ৪। এখন নদী,
—বন্ধঃ বেণী বান্ধি ৰখা, —ৱেথনী জোক, —ৱেথিনী
ফণি, —সংহাৰঃ ১। এডাল বেণীত চুলিবোৰ বান্ধি
ৰখা, ২। ভট্টনাৰায়ণে ৰচনা কৰা এখন প্ৰসিদ্ধ সাত
অঙ্ক'মা নাটক। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ৰাজসভাত দৃঃশাসনে
দ্রৌপদীক কৰা অপমানৰ প্ৰতিশোধ ল'বলৈ
ভীমশেনে কৰা প্ৰতিজ্ঞা অনুসৰি দৃঃশাসনক হত্যা
কৰি তাৰ বুকুৰ ভেজ দ্রৌপদীৰ চুলিত সানি কেশ
বন্ধন কৰা— এয়ে নাটকখনৰ বিষয়বস্তু।

ৱেণুঃ পূ. (অজ গুঃ) ১। বাঁহ, ২। নল-খান্ধৰি, ৩। বাহী,
—জঃ যৱঃ বাঁহৰ বীজ, —থুঃ বাঁহীবাদক, —নিষ্ৰতিঃ
কুঁহিয়াৰ, —যষ্টিঃ বাঁহৰ লাঠী, —ৱাদঃ, ৱাদকঃ
বাহীবাদক।

ৱেণুকং বাঁহৰ অঙ্কুশ।

ৱেণুনং জালুক।

ৱেতন্তঃ পূ. হাতী।

ৱেতনং ক্ৰী. (বী তনন) ১। কামৰ মজুৰি, দৰ্মহা, ভাড়া,
মনু ৭।১২৬; ২। জীৱিকা, বৃত্তি, —জীৱী (ন)
বেতনভোগী।

ৱেতনাদানং, —নানপাকৰ্ম(ন) বেতন অনাদায়। মজুৰি
নোপোৱা কাম।

ৱেতন্তঃ পূ. (ৱে অসচ তুড়াগমঃ) ১। এবিধ নলখান্ধৰি।
বেঁত, টেঙা, ২। নেমু টেঙা গছ। —সী বেঁত
গছ। অন্তবেতন্তঃ থেকেৰা টেঙা।

ৱেতন্তান্ (৭) বেঁতৰ হাবি থকা ঠাই।

ৱেতালঃ পূ. ১। দ্বাৰপাল, দুৰবী, প্ৰহৰী, ২। এবিধ
ভূত, বা পিশাচ, ৩। শিৱৰ গণ বিশেষ। বেতাল
ভৈৰৱ। —ভট্টঃ বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাৰ নৱ ৰত্নৰ
এজন।

ৱেত্তা (৯) পূ. ১। জানোতা, স্ত্ৰী, ২। মূনি, ৩।
পতি, প্ৰেমিক।

ৱেত্ৰঃ পূ. ১। বেঁত, ২। (বেঁতৰ) লাঠী, দুৰবীৰ হাতত
থকা লাঠী, —ধৰঃ, ধাৰকঃ দুৰবী, দণ্ডধাৰী,
লাঠিয়াল।

ৱেত্ৰকীয় বেতৰ হাবিৰে পূৰ্ণ (স্থান)।

ৱেত্ৰকী ক্ৰী ১। মাইকী দুৰবী, ২। এখন নদী।

ৱেত্ৰাসুৰঃ বেত নামৰ অসুৰ এজন।

ৱেত্ৰী (ন) বেতধাৰী, দুৰবী।

ৱেথ যাকে (দ্বা আ স ৱেথতে) খোজ, ভিক্ষা কৰ,
মাগ, যাচঞা কৰ।

ৱেদঃ পূ. (ৱিদ যঞঃ) ১। জ্ঞান, পৱিত্ৰ জ্ঞান। ২। পৱিত্ৰ
জ্ঞানৰ শাস্ত্ৰ চাৰিখন : ঋক, যজুঃ, সাম আৰু অথৰ্ব।
প্ৰথমতে প্ৰথম তিনিখন আছিল 'বেদত্ৰয়ী' পিচত
অথৰ্ববেদ সংযুক্ত কৰা হয়। এই চাৰিখনৰ ভিতৰত
সকলোতকৈ পুৰণি আৰু প্ৰকৃত জ্ঞান শাস্ত্ৰ হ'ল
ঋকবেদ। বেদক অপৌৰুষেয় বুলি কোৱা হয়। বেদৰ
শ্ৰুতি নাই। বেদৰ সূক্তসমূহৰ লগত যি ঋষিৰ নাম
যুক্ত কৰা হৈছে তেওঁ শ্ৰুতিয়েই হ'ল বেদ। সেয়ে বেদক
শ্ৰুতি বোলা হয়। বেদৰ দুটা ভাগ মন্ত্ৰ আৰু ব্ৰাহ্মণ।
বেদৰ অঙ্গ (বেদাঙ্গ) ছয়টা : শিক্ষা, কল্প, ব্যাকৰণ,
জ্যোতিষ, ছন্দ আৰু নিকন্ত। —কৌলৈয়কঃ শিৱ।
—গৰ্ভঃ ১। ব্ৰহ্মা, ২। বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, —জঃ বেদজ্ঞান
ব্ৰাহ্মণ, —নিষ্পকঃ নাস্তিক, —নিষ্পা অবিশ্বাস।
—পাৰগঃ বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, —মাত্ৰা (৯) ১। গায়ত্ৰী,
২। দুৰ্গা, —ৱচনং, ৱাক্যং বেদৰ মন্ত্ৰ, —ৱদনং
ব্যাকৰণ, —ৱাসঃ ব্ৰাহ্মণ, —ৱাহ্য বেদৰ বাহিৰ,
অবৈদিক, —ৱিহিত বৈদিক, বেদসম্বন্ধত, —ৱ্যাসঃ
বেদৰ মন্ত্ৰসমূহ সংগ্ৰহ কৰি শৃঙ্খলাবদ্ধ ৰূপত

প্রস্তুতকাৰক মহৰ্ষি ব্যাস, —সন্ন্যাসঃ বৈদিক ক্ৰিয়া
ত্যাগ।

ৱেদনং, —না ১। জ্ঞান, অনুভৱ, ২। অনুভূতি, ৩। দুখ,
কষ্ট, যাতনা, ৪। সম্পত্তি, আৰ্জোন, ৫। বিবাহ।

ৱেদাশ্ৰমী ক্ৰী. সৰস্বতী।

ৱেদাঙ্গঃ ক্ৰী. ঋত্বিৰ অৱয়ৱৰূপ ছয়খন অঙ্গ শাস্ত্ৰ, ১। শিক্ষা
(শুদ্ধ উচ্চাৰণ জ্ঞান), ২। কল্প (যোগ যজ্ঞাদি ক্ৰিয়া),
৩। ছন্দ (মন্ত্ৰৰ ছন্দ জ্ঞান), ৪। নিৰুক্ত (বেদৰ
কঠিন পদসমূহৰ বুৎপত্তি), ৫। ব্যাকৰণ আৰু ৬।
জ্যোতিষ বিদ্যা।

ৱেদান্তঃ পু. বেদৰ অন্ত ভাগ। উপনিষদ। বেদান্ত দৰ্শন।
ছয়বিধ ভাৰতীয় দৰ্শনৰ শেষৰ বিধ। ইয়াক উত্তৰ-
মীমাংসা বুলিও কোৱা হয় যদিও বেদান্ত এক সম্পূৰ্ণ
পৃথক দৰ্শন শাস্ত্ৰ।

ৱেদান্তী (ন) বেদান্ত দৰ্শনপন্থী।

ৱেদাৰ জেঠী। নাইপিয়া।

ৱেদিঃ জ্ঞানী পুৰুষ, পণ্ডিত, মুনি। —দিঃ দীঃ ১। যজ্ঞৰ
ভেঁটি, থাপনা, ২। মন্দিৰৰ মাজত থকা ওখ
চৰিকুণীয়া স্থান, ৩। মোহৰ মৰা মাঙঠী, ৪। সৰস্বতী,
৫। অঞ্চল, —জ দ্ৰুপদ বজাৰ কন্যা দ্ৰৌপদী। এওঁ
যজ্ঞবেদীৰ ভিতৰৰ পৰা জন্ম হৈছিল।

ৱেদিকা ক্ৰী. ১। বেদী, ২। ওখ আসন, ৩। আসন,
৪। নিকুঞ্জ।

ৱেদী (ন) পু. ১। বিজ্ঞ লোক, ২। পণ্ডিত, শিক্ষাগুরু,
৩। বেদৰ্ত্ত ব্ৰাহ্মণ, ৪। ব্ৰহ্মা।

ৱেদ্যঃ ক্ৰী. (ৱিদ্ ন্যৎ) জানিব লগীয়া, স্তুতিযোগ্য,
পাবলগীয়া।

ৱেথ বিণ. জ্ঞাতব্য, জানিব লগীয়া, বুজাব লগীয়া, বিবাহ-
যোগ্য, —থঃ পু. ১। ভেদক, ভেদ কৰোঁতা, শূল,
হল, তীক্ষ্ণ, বিক্ৰি যোৱা, ২। আঘাতকাৰী, আঘাত,
ঘা, ৩। গাঁত, ৪। এবিধ বিশেষ কাল বা সময়,
৫। গভীৰতা।

ৱেথঃ (স) পু. ১। সৃষ্টিকৰ্ত্তা ব্ৰহ্মা, ২। ব্ৰহ্মাৰ পৰা উৎপন্ন
দক্ষাদি প্ৰজাপতি, ৩। শিৱ, ৪। বিশ্ব, ৫। সূৰ্য্য,
৬। আকন গছ, ৭। পণ্ডিত।

ৱেথকং ক্ৰী. জীৱা। —কঃ ১। এখন নৰকৰ নাম। ২।
কৰ্পৰ।

ৱেথনং ক্ৰী. বিক্ৰোৱা কাৰ্য্য, ভেদন। আঘাত। গভীৰতা।

ৱেথনিকা ক্ৰী. মণি, শঙ্খাদি ফুটা কৰা তীক্ষ্ণ অস্ত্ৰ।

ৱেথনী ক্ৰী. ১। হাতীৰ কাণ বিক্ৰোৱা অস্ত্ৰ, ২। বেথনিকা।

ৱেথসং ক্ৰী. হাতৰ বুঢ়া আঙুলিৰ তলৰ অংশ।

ৱেথিত বিণ. বিদ্ধ। ভেদিত। ছিদ্ৰিত।

ৱেথিনী ক্ৰী ১। জোঁক, ২। মেথিকা (মেথী শাক)।

ৱেথী (ন) ভেদনকৰ্ত্তা, বিদ্ধা কৰোঁতা।

ৱেথ্যঃ ক্ৰী. লক্ষ্য চিহ্ন বা বস্তু। বিদ্ধা কৰিব লগীয়া বস্তু।

ৱেনঃ পু. ১। প্ৰজাপতি এগৰাকী। পৃথুৰাজৰ পিতাক,
২। যজ্ঞ, ৩। এজন দেৱতা।

ৱেন্না ক্ৰী. এখন নদী।

ৱেপ্ চলে (ভা আ অ ৱেপতে) ১। কঁপ, কঁপি থাক,
২। লৰচৰ কৰ, গী ১১। ৩৫।

ৱেপৰ (স) ক্ৰী. ১। কৰ্ম, ২। নিষ্কলুষ নিষ্পাপ বস্তু।

ৱেপথুঃ পু. (ৱেপ্ অথ্যুচ) কঁপনি, গী ১। ২৯; কম্পন।

ৱেপনং ক্ৰী. ১। কম্পন, কঁপনি, ২। বুকুৰ
(স্তনৰ) কঁপনি, ঘনকৈ উঠা-নমা কৰা। হেঁপনি,
ফোঁপনি।

ৱেমঃ ৱেমা (ন) তাঁতশাল।

ৱেৰং ৰঃ ক্ৰী. পু. ১। শৰীৰ, দেহ, ২। কুঙ্কম, ৩। বেঙেনা।

ৱেৰকং ক্ৰী. কৰ্পৰ।

ৱেল্ ক) চালে (ভা প স ৱেলতি) ১। যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা, ২। লৰা, কঁপা, কঁপনি তোল।

খ) কালার্থে (চুৰা উ অ ৱেলয়তি —তে) সময় গণ,
গতি কৰ।

ৱেলা ক্ৰী. (ৱেল্ অঃ টাপ) ১। কাল, সময়। যেনে
সন্ধ্যাবেলা, ২। সুযোগ, বতৰ, ৩। জিৰণি সময়,
অৱসৰ, ৪। প্ৰবাহ, সোঁত, জোঁৱাৰভাটা, ৫। সাগৰৰ
পাৰ (বেলা ভূমি), ৬। সীমা, চৌহদ, ৭। বাক্য,
কথা, ৮। অসুস্থতা, ৯। সহজ মৰণ, ১০। দাঁতৰ
আলু, —কুলং তাম্বলিশু নগৰী, —মূলং সাগৰৰ
পাৰ, —ৱনং সাগৰৰ পাৰৰ বননি।

ৱেল্ল চলে (ভা প অ ৱেল্লতি) ১। যা, গমন কৰ, ২। কঁপ,
কঁপি থাক, কঁপনি উঠ। ঘূৰি ফুৰ।

ৱেল্লঃ, ৱল্লং পু. ক্ৰী. কঁপনি। চলন। মাটিত বাগৰা।

ৱেল্লহলঃ পু. কামুক, লম্পট।

ৱেল্লিঃ ক্ৰী. লতা।

ৱেল্লিত বিণ. ১। কম্পিত, কঁপি থকা, ২। বেঁকা, বক্ৰ,
—তং গমন, কম্পন।

ৱেবী কান্তি-গতি-ব্যাপ্তি-ক্ষেপ-প্রজন-খাদনে (ভা-অদা, আ
স অ ৱেবীতে) ১। যা, গমন কৰ, ২। পা, গ্রহণ কৰ,
৩। ধনীয়া হ, সুন্দৰ হ, ৪। গৰ্ভ ধারণ কৰ, ৫। ব্যাপ্ত
হ, বিয়পি যা, ৬। দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ৭। খা, ভক্ষণ
কৰ, ৮। ইচ্ছা কৰ, অভিলষ কৰ।

ৱেশঃ পূ. (ৱিশ্ অধিকৰণে ঘঞ) ১। প্রবেশ পথ, ২। ঘৰ।

ৱেশস্তঃ পূ. ১। সৰু পুখুৰী, ২। জুই।

ৱেশৰঃ পূ. খচৰ, টাটুঘোঁৰা।

ৱেশ্য (ন) ক্লী. ঘৰ। মনু ৪।৭৩, —কলিঙ্গঃ এবিধ কপৌ
চৰাই, —নকুলঃ চিকা (এন্দুৰ), —ভূঃ ঘৰ বন্ধা স্থান।

ৱেশ্যৎ ক্লী. বেশ্যালয়।

ৱেশ্যা ক্ৰী. (ৱেশেন পণ্য যোগেন জীৱতি ৱেশ যৎ টাপ)
নটী, দেহোপজীৱিনী, গণিকা, —গমনং ব্যভিচার,
—জনঃ বেশ্যা। —পণঃ বেশ্যাক দিয়া ধন।

ৱেশ্বৰঃ খচৰ।

ৱেশণং জীৱিকা, ব্যৱসায়, সম্পত্তি।

ৱেষ্ট ৱেষ্টে (ভা আ স ৱেষ্টেতে) ১। ঘেৰ, ঘেৰি ধৰ,
বেৰি দৰ, মেৰাই ধৰ, আবৃত কৰ, ২। কাপোৰ
পিন্ধ (গিজন্ত) বেটয়তি —তে। আ— মেৰা, মেৰাই
ল। পৰি—, সং— একেলগে মেৰা, মেৰাই ল।

ৱেষ্টঃ পূ. (ৱেষ্ট ঘঞ) ১। বেটন, ২। বেৰা, চৌহদ
বেৰ, ৩। পাণ্ডবি, ৪। গম এঠা, ধূনা, তাপিন,
—বংশঃ এবিধ বাঁহ, —সাকঃ তাপিন।

ৱেষ্টেকং ক্লী. ১। পাণ্ডবি, ২। আলোৱান, উত্তৰীয়,
৩। গম এঠা, ৪। তাপিন, —কঃ ১। বেৰ, দেৱাল,
লাউ, তৰমুজ।

ৱেষ্টনং ক্লী. ১। ঘেৰি ধৰা, বেটি ধৰা, মেৰাই ধৰা কাৰ্য,
২। আবৰণ, আলোৱান, ৩। পাণ্ডবি, ৪। কঁকালৰ পেটি,
কঁকালী, ৫। পটী, মেৰাই বন্ধা কাপোৰ, ৬। কাণৰ
বাহিৰ ভাগ, ৭। গুণ্ডল, ৮। নৃত্যভঙ্গী এবিধ।

ৱেষ্টনকঃ এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গী। ‘উৰ্জ্জং পাদমেৰু
ভুজাংৱেষ্টয়েদং যদি। কান্তকক্লিৰিতাং নাবীং বন্ধো
ৱেষ্টনকঃ স্মৃতঃ।। উৰ্জ্জং পাদময়ং নাৰ্যা ভুজাভ্যাং
ৱেষ্টয়েদযদি। কৰাভ্যাং কণ্ঠমালিন্য বন্ধো ৱেষ্টন
ৱেষ্টকঃ। বম।

ৱেষ্টিত বিণ. ১। ঘেৰি ধৰা, আবৃত, ২। কঙ্ক, অৱকঙ্ক,
৩। নদী-প্রাচীৰাদিৰে ঘেৰি বধা (স্থান)।

ৱেষ্পঃ, ৱেষ্প্যঃ পানী।

ৱেষ্যা বেশ্যা।

ৱেসৰঃ খচৰ।

ৱেসৱাৰঃ —শৱাৰঃ ধনিয়া, সবীয়হ, জলকীয়া আৰু আলা,
একেলগে বাটি তৈয়াৰ কৰা মচলা বা চাটনি।

ৱেহ্ যত্বে (ভা আ অ ৱেহতে) যত্ন কৰ, চেষ্টা কৰ।

ৱেহৎ ক্ৰী. বাঁজী গাই।

ৱেহাৰঃ পূ. বিহাৰ ৰাজ্য।

ৱেহু চালে (ভা উস ৱেহুতি —তে) যা, গমন কৰ,
আঙুৱাই যা।

ৱৈ শোষে (ভা প স ৱায়তি) ১। শুকাই পেলা, শুকা,
ৰ’দত শুকা, ২। শ্ৰান্ত হ, ভাগৰি পৰ।

ৱৈ অবা কবিতা বা শ্লোকৰ পাদ পূৰণত ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
ইয়াৰ নিজা কোনো বিশেষ অর্থ নাই। যেনে— ‘আপো
নাৰা ইতি পোক্তা আপো ৱৈ নবসূনৱঃ।’ মনু ১।১০।

ৱৈশস্তিক বিণ. বিংশত্যা ক্ৰীতঃ। কুড়ি টকাত স্কিন।

ৱৈকক্ষং, —ক্ষং ক্লী. লণ্ডণৰ নিচিনাকৈ পিন্ধা মালা।

ৱৈকতিকঃ পূ. সোণাৰী।

ৱৈকৰ্তনঃ অঙ্গৰাজ কণ।

ৱৈকল্পং ১। বিকল্পতা, ২। অনিশ্চয়তা, ৩। অযোগ্যতা।

ৱৈকল্যং ক্লী. ১। দোষ, ভ্ৰান্তি, ২। অসম্পূৰ্ণতা, ৩। খোৰা,
বিকলাঙ্গ, ৪। উদ্ভিন্নতা।

ৱৈকাৰিক বিণ. বিকাৰ সম্বন্ধীয়, পৰিৱৰ্তন, পৰিৱৰ্তিত।

ৱৈকালঃ আবেলি, সন্ধিয়া।

ৱৈকালিক, ৱৈকালীন বিন. আবেলি, সন্ধিয়া, বিয়লি।

ৱৈকুঠঃ পূ. ১। শ্ৰীকৃষ্ণ, ভা ১।১৫।৪৬; ২। ইন্দ্র,
৩। তুলসী গছ, —ঠং বিষ্ণুলোক, —চতুৰ্দশী কান্তি
মাহৰ শুক্লা চতুৰ্দশী, —লোকঃ বিষ্ণুলোক।

ৱৈকৃত বিণ. পৰিৱৰ্তিত, সলনি কৰা, —ত্বং ১। পৰিৱৰ্তন,
২। অনিচ্ছা, অলসতা, ৩। অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন, ৪।
কুলকণ, —ৱিৱৰ্তঃ দুখ লগা অৱস্থা। কষ্ট, যাতনা।

ৱৈকৃতিক পৰিৱৰ্তিত। সালসলনি কৰা, (সাংখ্য) বিকৃতি
সম্বন্ধীয়।

ৱৈকৃত্যং ১। পৰিৱৰ্তন, অদল-বদল, ২। দুৰ্দশা, লোক,
৩। বিবাগ।

ৱৈক্লপ্তং ক্লী. এবিধ মৃত্যু, বস্ত্ৰ।

ৱৈক্লৱং, —ৱ্যং ১। বিষমতা, উদ্ভেগ, ২। দুৰ্দশা, লোক।

ৱৈখৰী ক্ৰী. ১। শব্দ উচ্চাৰণ, ২। বাক্য উচ্চাৰণ কৰা
শক্তি, ৩। কথা, বাক্য।

বৈখানস বিণ. সম্যাসী সম্বন্ধীয়, —সঃ বানপ্রস্থী, তৃতীয়
আশ্রমত থকা দ্বিজ, ব ১৪।২৮।

বৈশুণ্যং ১। গুণৰ অভাৱ, গুণৰ বৈষম্য, দোষ, ২।
গুণৰ বৈচিত্ৰ, ৩। নীচত্ব। নিপুণতাৰ অভাৱ।

বৈচক্ষণ্যং বিচক্ষণতা, নিপুণতা।

বৈচিত্ৰ্যং শোক, মনৰ ব্যাকুলতা।

বৈচিত্ৰ্যং বিচিত্ৰতা, বিভিন্নতা, আকৰ্ষণীয়তা।

বৈজয়নঃ পু. গৰ্ভৰ শেষ মাহ। (নৱম বা দশম মাহ)।

বৈজয়ন্তঃ পু. ১। ইন্দ্ৰৰ ৰাজপ্ৰাসাদ, ২। ইন্দ্ৰৰ ধ্বজা,
৩। পতাকা, ৪। বাসস্থান।

বৈজয়ন্তিকা ক্ৰী. ১। পতাকা, ধ্বজা, ২। মক্তাৰ হাৰ।

বৈজয়ন্তী ক্ৰী. ১। পতাকা, ধ্বজা, ২। মালা, ৩। বিষ্ণুৰে
গলত পিন্ধা হাৰ (বা মালা) ডালৰ নাম, ৪। এখন
শব্দকোষ।

বৈজাত্যং ১। বিজাতৰীয়ত্ব, জাতি বা বৰ্ণৰ বৈপৰীতা,
২। জাতিৰ পৰা বৰ্জন, ৩। ব্যভিচাৰিতা।

বৈজ্ঞানিক বিণ. চতুৰ। প্ৰধান, নিপুণ, অভিজ্ঞ, বিজ্ঞানী।

বৈণ বাঁহ বেঁতৰ কাম কৰা মানুহ।

বৈণৱ বিণ. বাঁহেৰে তৈয়াৰী। —বঃ বাঁহৰ বীজ, —ৰঃ
১। বাঁহৰ লাঠী, ২। বাঁহৰ কাম কৰা মানুহ, —স্বী
বাঁহৰ পৰা ওলোৱা সুগন্ধি এঠা এবিধ।

বৈণৱিকঃ পু. বাঁহী বাদক।

বৈণৱী (ন) পু. মহাদেৱ।

বৈণিকঃ বীণাবাদক।

বৈণুকঃ বীণাবাদক।

বৈণুকঃ ক্ৰী. অঙ্কুশ। —কঃ বাঁহীবাদক।

বৈতংসিকঃ মাংস বিক্ৰেতা। কচাই।

বৈতনিক বিণ. বেতনভোগী, —কঃ ১। মজদুৰ, হাজিৰা
খটা মানুহ।

বৈতৰণিঃ, —ণী ক্ৰী. ১। নৰকৰ এখন নদী, ২। কলিঙ্গৰ
এখন নদী।

বৈতস ১। বেঁত সম্বন্ধীয়, ২। বেঁতেৰে তৈয়াৰী, ৩। বেঁতৰ
দৰে, অধিক বলৱানৰ ওচৰত সেও মনা।

বৈতান বিণ. যজ্ঞীয়, পৱিত্ৰ, —নং ১। যজ্ঞকৰ্ম, ২। যজ্ঞৰ
আহুতি।

বৈতালিকঃ পু. ১। চাৰণ, স্তুতি গায়ক, ২। যাদুকৰ,
ঐন্দ্ৰজালিক।

বৈত্ৰক বিণ. বেঁত সম্পৰ্কীয়, বেঁতপূৰ্ণ, বেঁতেৰে তৈয়াৰী।

বৈদঃ পু. জ্ঞানী পুৰুষ, পণ্ডিত ব্যক্তি।

বৈদন্ধ, —ন্ধী, —ন্ধ্যঃ ১। বিগন্ধতা, অভিজ্ঞতা,
চাতুৰ্য্য, ধূতামি, প্ৰত্যুৎপন্নমতি।

বৈদৰ্ভঃ পু. বিদৰ্ভৰাজ, —ৰ্ভী ১। দময়ন্তী, ২। বৰ্ম্মপী,
৩। এবিধ কাব্যৰীতি।

বৈদল বিণ. বেঁতেৰে তৈয়াৰী, —লং ১। সম্যাসীয়ে
হাতত লোৱা খোলা বা বাটি, ২। গছ বা লতাৰ
কোমল ঠনিৰে বনোৱা পাচি বা বহা আসন, —লঃ
এবিধ পিঠা।

বৈদিক বিণ. ১। বেদ সম্বন্ধীয়। বেদজ্ঞ, ২। পৱিত্ৰ,
শাস্ত্ৰীয়, —কঃ বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, —পাশঃ নিজকে
বেদজ্ঞ বুলি জাহিৰ কৰি ফুৰা লোক।

বৈদুৰ্য্যং জ্ঞান, বিদ্যা।

বৈদূৰ্য্য বিণ. (বিদূৰ ঐঃ) বৈদূৰ্য্যমণি।

বৈদেশিক বিণ. অন্য দেশীয়, বিদেশী, —কঃ আগন্তুক,
বিদেশী লোক।

বৈদেহঃ পু. ১। বিদেহৰাজ, ২। বিদেহবাসী, ৩। বণিক
জাতিৰ মানুহ, ৪। ব্ৰাহ্মণীৰ গৰ্ভজাত বৈশ্যৰ সন্তান,
—হাঃ বিদেহৰ প্ৰজা, —হী সীতা।

বৈদেহিকঃ মহাজন। বণিক।

বৈদ্য বিণ. ১। বেদ সম্বন্ধীয়, বৈদিক, শাস্ত্ৰীয়,
আধ্যাত্মিক, ২। ঔষধ বা চিকিৎসা সম্বন্ধীয়, —দ্যঃ
পু. ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী, ২। চিকিৎসক, ৩। বৈদ্য
জাতিৰ (বৰ্ণসম্বন্ধ জাতি : বৈশ্যৰ গৰ্ভজাত ব্ৰাহ্মণৰ
সন্তান) মানুহ, —ক্ৰিয়া চিকিৎসাবৃত্তি, —নাথঃ ১।
ধনুৰ্ভবি, ২। শিৱ, ৩। চিকিৎসক।

বৈদ্যানাথ নমস্তুভ্যং যমৰাজসহোদৰ। ত্বয়ি
ৱিন্যস্তভাৰোহয়ং কৃতান্তঃ সুখমেধতে।।

(যমস্তু হৰতি প্ৰাণান্ ত্বং প্ৰাণাঙ্কনানি চ)। উদ্ভট।

বৈদ্যকঃ ক্ৰী. চিকিৎসা বিজ্ঞান। —কঃ চিকিৎসক।

বৈদ্যুত বিণ. বিদ্যুৎ বা বিজুলী সম্বন্ধীয়, —ব্ৰহ্মি বিজুলীৰ
জুই, বজ্ৰ।

বৈষ, বৈষি বিণ. ১। বিধি, শাস্ত্ৰসম্মত, শাস্ত্ৰীয়, ২। আইন
সম্মত, ন্যায়নিষ্ঠ।

বৈষম্যং ক্ৰী. অসঙ্গততা, বিভিন্নতা, গুণবৈষম্য,
অনৈতিকতা, প্ৰতিকূলতা।

বৈষয়েয় বিণ. বিধৱাৰ পুত্ৰ।

বৈষুৰ্য্যং ক্ৰী. ১। শোক, সন্তাপ, ২। জোকাৰণি, কঁপনি।

ৰৈধেয় বিণ. (ৰিধেয়ে কৰ্ত্তব্যে অনভিজ্ঞঃ ৰিধেয় অণ)

১। মূৰ্খ, ২। বিধিসম্মত, —য়ঃ মূৰ্খ।

ৰৈনতেয়ঃ পৃ. (ৰিনতায়্য অপতাম ইতি ৰিনতা ঢক)

১। গৰুড়, ২। অৰুণ।

ৰৈনমিক বিণ. বিনয় সম্বন্ধীয়, নৈতিক, সৌজন্যমূলক,

—কঃ যুদ্ধযান।

ৰৈনায়িকঃ পৃ. ১। বৌদ্ধ ধৰ্মমত, ২। বৌদ্ধধৰ্মী।

ৰৈনাশিকঃ ১। ভৃত্য, দাস, ২। মকৰা, ৩। জ্যোতিষী,

৪। বৌদ্ধ ধৰ্মমত, ৫। বৌদ্ধধৰ্মী।

ৰৈপৰীত্যং অসঙ্গততা, বিৰোধ, অসংলগ্নতা।

ৰৈপুল্যং ক্ৰী. বিস্তাৰ, বহলতা, প্রাচুৰ্য্য।

ৰৈফল্যং বিফলতা, অকৃতকাৰ্য্যতা।

ৰৈৰোধিকঃ ১। প্রহৰী, ২। সময় বিজ্ঞাপক প্রহৰী, কি

৯। ৭৪।

ৰৈভৱং ক্ৰী. (ৱিভৱস্য ভাবঃ) মহত্ব, ঐশ্বৰ্য্য, দীপ্তি,

উজ্জ্বলতা, সম্পত্তি, শক্তি, বল।

ৰৈভং ক্ৰী. বিষ্ণুলোক।

ৰৈভাজং স্বৰ্গীয় উদ্যান।

ৰৈমত্যাং ক্ৰী. অমত, বিপৰীত মত। বিৰক্তি, অস্বীকাৰ।

ৰৈমনস্যং ক্ৰী. ১। মানসিক অৱসাদ, শোক, সন্তাপ,

২। অসুস্থতা।

ৰৈমাত্ৰঃ ৰৈমাত্ৰেয়ঃ সতিয়ে মাকৰ পত্নী সতিয়ে পো।

ৰৈমাত্ৰা, —ত্ৰী, —ত্ৰেয়ী সতিয়ে মাকৰ জীয়াৰী, সতিয়ে

জী।

ৰৈমানিক বিণ. স্বৰ্গীয় বথত জন্মা, —কঃ স্বৰ্গীয় বথৰ

চালক।

ৰৈমুখ্যং ক্ৰী. ১। মুখ ফিৰোৱা, পলায়ন, ২। বিৰাগ।

ৰৈমেয়ঃ পৃ. কিনিময়, সলনি।

ৰৈয়গ্ৰং ৰৈয়গ্ৰ্যং ক্ৰী. অত্যধিক আসক্তি, নিমগ্নতা,

বিসৃদ্ধি, ব্যাকুলতা।

ৰৈয়াকৰণ বিণ. (য়াকৰণং ৱেত্তি অধীতে রা য়াকৰণ

অণ) ব্যাকৰণ সম্বন্ধীয়, —ণঃ ব্যাকৰণ শাস্ত্ৰত পণ্ডিত।

য়াকৰণৰ শিক্ষক।

ৰৈয়াত্ৰঃ পৃ. (য়াত্ৰস্য ৱিকাৰঃ) বাঘৰ ছালেৰে আবৃত বথ,

—পদ্যঃ গোত্ৰ পৰ্বতক এগৰাকী মূনি।

ৰৈয়াত্যাং ক্ৰী. সাহসিকতা। ক্ৰুৰতা, লজ্জাহীনতা।

ৰৈয়ানিকঃ, ৰৈয়ানিকঃ পৃ. ১। ব্যাসৰ পুত্ৰ, ২। ব্যাসকৃত

গ্রন্থ।

ৰৈবং ক্ৰী. (ৱীৰস্য ভাৱঃ কৰ্ম্ম বা ৱীৰ অন) ১। বিৰোধিতা,

শত্ৰুতা কাঁজিয়া পেচাল, ২। ঘৃণা, প্রতিশোধ, ৩।

বীৰত্ব, শক্তি, —কৰঃ, কাৰঃ, কং শত্ৰু। —ভাৱঃ

শত্ৰুতা ভাব, —বন্ধী (ন) শত্ৰুৰ পৰা ৰক্ষা কৰোঁতা,

—শুদ্ধিঃ, সাধনঃ প্রতিশোধ।

ৰৈবন্তং ১। সংসাৰৰ প্রতি বিৰাগ, বাসনাশূন্য, ২।

নিৰানন্দ।

ৰৈবসিকঃ সংযমী, সন্মাসী।

ৰৈবল্যং ক্ৰী. ১। বিৰলতা, ২। শিথিলতা।

ৰৈবাগিকঃ, ৰৈবাগী (ন) পৃ. সংসাৰ ত্যাগী সন্মাসী।

ৰৈবাগ্যং ক্ৰী. ১। সাংসাৰিক বাসনাৰ অভাৱ, ২। নিৰানন্দ,

অসন্তুষ্টি, বিৰাগ ভাৱ।

ৰৈবাজ বিণ. ব্ৰহ্ম সম্বন্ধীয়।

ৰৈবাট বিণ বিৰাটৰাজ সম্পৰ্কীয়। —টঃ উই পৰৱ।

ৰৈবী (ন) পৃ. শত্ৰু, গী ৩। ২৭।

ৰৈবপ্যং ক্ৰী. কপহীনতা, কুৰপতা, আকৃতিৰ বিকাৰ।

ৰৈবোচনঃ, চনিঃ বিবোচন পুত্ৰ বলিৰাজ। বৃদ্ধ।

সূৰ্য্যপুত্ৰ।

ৰৈবোচিঃ পৃ. বলিনন্দন বাণৰাজ।

ৰৈবোদ্ধাৰঃ পৃ. অপকাৰীৰ বিৰুদ্ধে কৰা অপকাৰ।

ৰৈলক্ষ্যং ক্ৰী. বিৰোধ, বিভিন্নতা, ব্যতিক্ৰম।

ৰৈলক্ষ্যং ক্ৰী. ১। ব্যাকুলতা, বিবৃদ্ধি, ২। অস্বাভাৱিকতা,

লজ্জা, বিৰোধ, ওভোতা অৱস্থা।

ৰৈলোম্যং বিৰোধিতা, বিপৰীতা, ওভোতা অৱস্থা।

ৰৈলং ক্ৰী. বেলফল, মনু ২। ৪৫।

ৰৈলথিকঃ পৃ. ১। ফালেডী, ২। ডাৰবাহী মানুহ।

ৰৈলগ্যং ১। বিবৰ্ণতা, শেঁতা অৱস্থা, ২। বিভিন্নতা,

জাতিভেদতা।

ৰৈলম্বতঃ পৃ. ১। বৰ্তমান যুগৰ অধিষ্ঠাতৃ সপ্তম মনু,

২। এজন ৰম্ভ, ৩। যমৰাজ, ৪। শনিগ্ৰহ, —তং

বৰ্তমানৰ মহন্তৰ, —তী ১। দক্ষিণ দিক, ২। যমুনা

নদী।

ৰৈলহিক বিণ. বিবাহ সম্পৰ্কীয়, —কং, কঃ বিবাহ।

—কঃ কন্যাৰ বা পুত্ৰৰ শহৰেক, বিয়ে।

ৰৈলদ্যং ১। বিপ্লৱতা, ২। পৰিত্ৰতা, ৩। শুভ্ৰতা,

৪। প্রশান্ত স্বভাৱ, মানসিক শান্তি।

ৰৈলম্পায়নঃ পৃ. বিশম্পৰ গোত্ৰাপত্য। এজন ঐসিক

মুনি। যজুৰ্বেদৰ এগৰাকী প্রবক্তা।

বৈশংস: ১। ধবংস, হত্যা, বধ, ২। দুর্দশা, যাতনা, কষ্ট, কু ৪।৩১।

বৈশম্ভ্র্য ক্ৰী. ১। শত্ৰুবিহীনতা, অন্তঃশূন্যতা, ২। বন্ধনৰ অভাৱ।

বৈশাখ্য ক্ৰী. (বিশাখ এর ইতি স্বার্থে অণ) ধনুধাৰীবিলাকৰ থিয় হোৱা ভঙ্গী এবিধ। —খং: ১। মন্থন দণ্ড, ২। বহাগ মাহ, —খী বহাগৰ পূৰ্ণিমা।

বৈশ্বিক বৈশ্য সম্বন্ধীয়, বৈশ্যবিলাকে কৰা বা জনা কাম, —কং বৈশ্য বৃত্তি। —কঃ বৈশ্যৰ লগত সম্বন্ধ থকা পুরুষ। কামক্ৰীড়াত নিপুণ নায়ক।

বৈশিষ্ট্যং ১। বিশিষ্টতা, বিভিন্নতা, ২। উৎকৃষ্টতা, ৩। বিশেষ গুণৰ অধিকাৰ।

বৈশেষিক ১। বিশিষ্টতাপূৰ্ণ, বৈশিষ্ট্যসম্পন্ন, ২। বৈশেষিক দৰ্শনৰ অনুগামী, —কং ভাৰতীয় ষড় দৰ্শনৰ এবিধ। মহৰ্ষি কণাড এই দৰ্শনৰ প্ৰৱৰ্ত্তক।

বৈশেষ্যং উৎকৃষ্টতা, শ্ৰেষ্ঠত্ব, প্ৰসিদ্ধি।

বৈশ্য: পু. (বিশ মাঞ) ব্ৰহ্মাৰ উকৰ পৰা জাত এটা বৰ্ণ। চতুৰ্ণৰ এটা বৰ্ণ, কুবে ১০।৯।১২; খেতি-বাতি, ব্যৱসায়, বাণিজ্য বৈশ্য জাতিৰ বিশেষভাৱে নিৰ্দিষ্ট কৰ্ম। ইয়াৰ উপৰিও দান, অধ্যয়ন, যজ্ঞ, ধৰ্ম —এই চাৰি বিধ সাধাৰণ কৰ্ম সকলোৰে কাৰণে। —শ্যা বৈশ্য তিৰোতা। —বৃত্তি: বৈশ্য-বিলাকৰ জীৱিকা।

বৈশ্বৰূপ: পু. ১। কুবেৰ, ২। শিৱ।

বৈশ্বৰূপালয়: পু. ১। বটগছ, ২। কুবেৰ নগৰী।

বৈশ্বৰূপাৱাস: ব্ৰণোদয়: বট গছ।

বৈশ্বদেৱ: পু. ১। বিশ্বদেৱ সম্বন্ধীয় হোম যজ্ঞাদি, ২। গণ দেৱতা, মনু ৪।১৮৩।

বৈশ্বানৰ: পু. ১। অগ্নি, ২। আগিয়াচিতা, ৩। জঠৰাগ্নি, হজমশক্তি, গী ১৫।১৪; ৪। পৰম ব্ৰহ্ম, ৫। সাধাৰণ জ্ঞান।

বৈশ্বাসিক শিণ. বিশ্বস্ত, বিশ্বাসী।

বৈশ্বম্য ক্ৰী. ১। অসমতা, ২। কৰ্কশতা, ৩। অনায়, ৪। দুৰ্দশা, ৫। নিৰ্জনতা।

বৈশ্বিক বিপ. ১। বিষয় বা পদাৰ্থ সম্পৰ্কীয়, ২। ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য, —কঃ কামুক, ইন্দ্ৰিয়সুখাভিলাষী।

বৈষ্ণৱ্য হোমৰ ভস্ম।

বৈষ্ণৱ: পু. ১। আকাশ, স্বৰ্ণ, ২। বায়ু, ৩। পৃথিৱী।

বৈষ্ণৱ্য ক্ৰী. ১। হোমৰ ভস্ম, ২। বিষু পুৰাণ, —৩: ১। বিষুৰ উপাসক, বিষুভক্ত, ২। তিনিটা প্ৰধান পন্থাৰ এটা। আন দুটা শাক্ত আৰু শৈৱ। —ক্ৰী ১। বিষুশক্তি। 'বিষ্ণুভক্তা বিষ্ণুৰূপা বিষ্ণো: শক্তি স্বকপিণী। সৃষ্টো চ বিষ্ণুনা সৃষ্টা বৈষ্ণৱী তেন কীৰ্তিতা। ২। দুৰ্গা, ৩। গঙ্গা, ৪। অপৰাজিতা, ৫। তুলসী, —পুৰাণং ওঠৰখন মহাপুৰাণৰ এখন।

বৈসাৰিণ: পু. মাছ।

বৈসূচনং ক্ৰী. নাটকত পুৰুষৰ দ্বাৰা স্ত্ৰী চৰিত্ৰ ৰূপায়ণ বৈহাৰ্য্য বিণ. পৰিহাসৰ যোগ্য। হাঁহি-ধেমালিৰ যোগে যেনে খুলশালী।

বৈহাসিক: পৰিহাস কৰোঁতা, ভণ্ড, বিদূষক, নৈ ১৯।৬৪ ৰোটা ক্ৰী. দাসী।

ৰোড়: পু. তামোল গছ।

ৰোড়্র: পু. ১। এবিধ সাপ, ২। এবিধ মাছ।

ৰোড়্রী ক্ৰী. পণৰ চাৰি ভাগৰ এভাগ।

ৰোড়্র্য বিণ. বহনীয়, বহন কৰাৰ যোগ্য।

ৰোড়া (ঋ) পু. (ৱহ ত্ৰচ) ১। ভাৰী, মজদুৰ, 'কুলি' ২। নায়ক, নেতা, ৩। পতি, ৪। ষাঁড়, বলদ, ৫ সাৰথি, ৰথচালক, ৬। মাল বহনকাৰী ঘোঁৰা।

ৰোষ্ট: ঠানি, কন্দ।

ৰোষ্ট বিণ. সেমেকা, তিতা।

ৰোদাল: বৰালি মাছ।

ৰোৰক: পু. লিখক। নকলবিচ।

ৰোৰট: পু. কন্দ ফুল।

ৰোল: বাঁহৰ ভিতৰৰ এঠাৰ দৰে এবিধ ৰস, বংশলোচন।

ৰোলক: লিখক।

ৰোল্লাহ: পু. এবিধ ঘোঁৰা।

ৰোহিথ্য ক্ৰী. জাহাজ।

ৰৌদ্ধ ক্ৰী. (বুদ্ধেন কৃতম্ বুদ্ধ অন) বুদ্ধৰ দ্বাৰা ৰচিত নিৰীশ্বৰ শাস্ত্ৰ।

ৰৌষং অব্য. দেৱতা আৰু পিতৃ-পুৰুষৰ উদ্দেশ্যে হবি দান কৰা মন্ত্ৰ বিশেষ।

ৰ্যংশক: পু. (ৱিগতোংশো ৱিভাগো यस্য) পৰ্বত।

ৰ্যংশুক বিণ. উলঙ্গ, কি ৯।২৪।

ৰ্যংসক: মূৰ্ত, ঠগ।

ৰ্যংসনং ছল, প্ৰবঞ্চনা।

ৰ্যংসিত বিণ. প্ৰবঞ্চিত, প্ৰতাবিত।

ব্ৰাহ্ম বিণ. (বি অনজ ব্যাণ্টী ক্ৰঃ) ১। প্রদৰ্শিত, প্রকাশিত, ২। সৃষ্ট, ৩। প্রস্ফুটিত, স্পষ্ট, ৪। জ্ঞাত, ৫। ব্যক্তিগত, ৬। জ্ঞানী, প্রাজ্ঞ, — ক্ৰঃ অব্য. স্পষ্টকৈ খোলাখুলিকৈ, নিশ্চয়কৈ, — গণিতঃ অঙ্কশাস্ত্র, — দৃষ্টার্থঃ সাক্ষী, দেখা সাক্ষী, — বাণিঃ জনা পরিমাণ, জনা সংখ্যা, — কপঃ বিষ্ণু, — ব্রিক্ৰম বিণ. শক্তি প্রদৰ্শন।

ব্ৰাহ্মিঃ ক্ৰী. (বি অনজ ক্ৰিণ) ১। প্রকাশ, দৃষ্ট বস্তু, ২। স্পষ্টতা, ব ১।১০; ৩। জন, মানুষ, কু ৭।২; ৪। চৰাচৰ প্ৰাণী, গী ৮।১৮; ৫। প্রভেদ বিশিষ্টতা, ৬। (ব্যাক) লিঙ্গ, ৭। শব্দ সাধন।

ব্ৰাহ্ম বিণ. ১। বিমূঢ়, উদ্বিগ্ন, ব্যাকুল, ২। আতঙ্কিত, ৩। নিমগ্ন, কু ৭।২; — গ্রঃ পু. বিষ্ণু।

ব্ৰাহ্ম বিণ. ১। আকাবহীন, ২। অঙ্গহীন, বিকলাঙ্গ, — ক্ৰঃ ১। ভেকুলী, ২। গালত হোৱা ক'লা দাগ।

ব্ৰাহ্ম বিণ. ব্যঞ্জনৰ দ্বাৰা বোধ্য। ব্যঞ্জন অৰ্থেৰে বুজিব পৰা, — ক্ৰঃ ব্যঞ্জনার্থ, ইঙ্গিত।

ব্ৰাহ্ম বিণ. (তুদা প স ৰিচতি) ১। ঠগা, ছলনা কৰ, ২। প্রবঞ্চনা কৰ।

ব্ৰাহ্ম পু. ব্ৰাহ্মনং ক্ৰী. বিচনী, ঋতু ১।৮।

ব্ৰাহ্মক বিণ. (বি অনজ কুল) স্পষ্ট কৰোঁতা, প্রদৰ্শক, প্রকাশক। ইঙ্গিতকাৰী, সঙ্কেতকাৰী, — ক্ৰঃ ১। অভিনয়। নাটকীয় কাৰ্য্য, শৰীৰৰ অঙ্গী-ভঙ্গীৰে নাটকীয় চৰিত্ৰৰ ভাব প্রকাশ, ২। চিহ্ন, প্ৰতীক।

ব্ৰাহ্মনং ক্ৰী. (বি অনজ ল্যুট) ১। স্পষ্টকৰণ, প্রকাশন, ২। চিহ্ন, প্ৰতীক, ৩। পুৰুষ নাইবা স্ত্ৰীৰ গুণ্ডাজ (লিঙ্গ), ৪। অঙ্গ, ৫। শাস্তি হোৱা চিহ্ন, ৬। (ব্যাক) ব্যঞ্জন বৰ্ণ 'হল', ৭। আঞ্জা, তৰকাৰী, মচলা, চাটনি, ৮। ভেষজ, ৯। স্মাৰক, ১০। শব্দৰ তৃতীয় বিধ অৰ্থ, ব্যঞ্জন (বাকী দুটা অভিধা আৰু পক্ষণা), ১১। গোফ, — না ব্যঞ্জন অৰ্থ। শব্দৰ বৃত্তি বিশেষ।

ব্ৰাহ্মিত বিণ. ১। স্পষ্টীকৃত, প্রকাশিত, ২। লক্ষিত, ৩। ইঙ্গিত, সঙ্কেত।

ব্ৰাহ্মকঃ ব্ৰাহ্মনঃ এবা গছ।

ব্ৰাহ্মিকৰঃ পু. (বি অতি ক্ৰ অখ) ১। দুৰ্দশা, দুৰ্ভাগ্য, বিপদ, বিনাশ, ২। ঘটনা, বিষয়, কথা, ৩। বাধা, প্রতিবন্ধক, ৪। সংযোগ, ৫। মিশ্ৰণ।

ব্ৰাহ্মিক্ৰমঃ পু. (বি অতি ক্ৰম ঘঞ) ১। উল্জনন, ক্ৰমৰ বিপর্যয়, ২। অশ্রদ্ধা, অপমান, ৩। বিৰোধ, ওলোটো অৱস্থা, ৪। পাপ, অপকৰ্ম, ৫। দুৰ্ভাগ্য, বিপদ।

ব্ৰাহ্মিক্ৰান্ত বিণ. উল্জিত, বিপর্যস্ত, অপমানিত।

ব্ৰাহ্মিক্ৰান্ত বিণ. (বি অতি ৰিচ ক্ৰঃ) ১। ভিন্ন, বিচ্ছিন্ন, ২। চেৰ পেলোৱা, অতিক্ৰান্ত, ৩। প্রত্যাখ্যাত, ফিৰাই দিয়া, আটক কৰা, ৪। বাদ পেলোৱা, নধৰা। ব্যতিৰেকঃ পু. (বি অতি ৰিচ ঘঞ) ১। বিনা, অভাৱ, ২। বাহিৰ, ৩। ভিন্নতা, ৪। উৎকৃষ্টতা, ৫। বিভেদ, বিসদৃশতা, ৬। (তৰ্ক) যৌক্তিক বিৰাম, নিৰুক্তি, ৭। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত উপমানক উপমেয়তকৈ শ্ৰেয় বুলি দেখুৱা হয়।

ব্ৰাহ্মিক্ৰান্ত পৰস্পৰ সংযুক্ত, মিশ্ৰিত।

ব্ৰাহ্মিক্ৰান্তঃ পু. (বি অতি যনজ ঘঞ) ১। পৰস্পৰ মিলন, ২। সংমিশ্ৰণ, ৩। সংযোগ, ৪। বিনিময়।

ব্ৰাহ্মীহাৰঃ, ব্ৰাহ্মীহাৰঃ (বি অতি হ্ৰ ঘঞ) বেপাৰত বিনিময়, সালসলনি, ব ১২।৯২।

ব্ৰাহ্মীত বিণ. (বি অতি ই ক্ৰঃ) ১। অতীত, গত, (সময়) অতিবাহিত, ২। মৃত, ৩। অগ্রাহ্য, উপেক্ষিত, ৪। পৰিত্যক্ত।

ব্ৰাহ্মীপাঃ পু. ১। মহাপ্ৰলয়, মাৰাত্মক বিপদ, ২। অশ্রদ্ধা, অপমান, ৩। (জ্যোতিষ) এটা বেয়া যোগ।

ব্ৰাহ্মীহাৰঃ পু. (বি অতি হ্ৰ ঘঞ) ১। একে জাতীয় বস্তুৰে ত্ৰীড়ী বা কাঁজিয়া, যেনে কেশাকেশি, দত্তাদতি, ২। এবিধ বহুত্ৰীহি সমাস।

ব্ৰাহ্মীয়ঃ পু. (বি অতি ই অচ) ১। ব্যতিক্ৰম, বিপর্যয়, ২। বিনিময়, ৩। বাধা, প্রতিবন্ধক, ৪। বিৰোধ।

ব্ৰাহ্মীয় বিণ. বিপর্যস্ত, কদ্ধ, অতিক্ৰান্ত।

ব্ৰাহ্ম্যাসঃ পু. (বি অতি অস্ ঘঞ) বিপর্যয়, বিৰোধ, ব্যতিক্ৰম।

ব্ৰাহ্ম দুঃখে চালে ভয়ে (দ্ভা আ অ ব্ৰাহ্মতে) ১। দুখী হ, দুখ কৰ, শোক কৰ, দুৰ্দশাত পৰ, ২। আলোড়িত হ, ৩। কঁপ, কঁপি থাক, ৪। ভয় থা, আতঙ্কিত হ, ৫। শুকাই যা, (নিজন্ত) ব্ৰাহ্ময়তি — তে।

ব্ৰাহ্মক বিণ. (ব্ৰাহ্ম গিচ কুল) ব্যাখ্যাকাৰী, বেদনাদায়ক কি ২।৪।

ব্ৰাহ্মী ক্ৰী. (ব্ৰাহ্ম অঙ্ক টাণ) ১। দুখ, দুৰ্দশা, ব্ৰাহ্মনা, শোক, ২। আলোড়ন, অশান্তি, বোণ, বেয়াৰ।

ৰাখিত বিণ. (ৰাখ্ জঃ) ১। পীড়িত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ঋতু ৬।১৯; ২। আতঙ্কিত, আলোড়িত, অশান্ত।

ৰাখ্ তাড়ে (দিৰা প বিধতি) ১। বিক্কা কৰ, ছিদ্ৰ কৰ, খোঁচ, ফুটা, ভেদ কৰ, ২। আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, কাঁড় বা ছুৰিৰে আঘাত কৰ, অনু— ১। আঘাত কৰ, ভেদ কৰ, ঘেৰি ধৰ, ২। খচিত কৰ, অপ— দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ভেদ কৰ, ফুটা কৰ।

ৰাখঃ পু. ১। ভেদক, ছিদ্ৰকৰ্তা, ২। আঘাতকাৰী।

ৰাখিকৰণং এবিধ বহুব্রীহি সমাস। ইয়াত সমাস বাক্যৰ প্ৰথম পদটোৰ বিভক্তিকৰ লগত পিচৰটোৰ মিল নাথাকে। যেনে চক্ৰপাণি।

ৰাখ্যঃ পু. (ৰাখ যৎ) ১। ধনুৰ গুণ, ২। লক্ষ্য।

ৰাখ্যবঃ পু. বেয়া পথ, কু মার্গ।

ৰাস্তবঃ পু. ভূত, প্ৰেত।

ৰাপ্ ক্ষয়ে (চুৰা উ অক্ৰাপয়তি -তে) ১। দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ২। হ্ৰাস কৰ, সৰু কৰ, ক্ষয় কৰ, ব্যয় কৰ।

ৰাপকৃষ্ট বিণ. লৈ যোৱা, দুৰীকৃত।

ৰাপগত বিণ. ১। গত, প্ৰস্থিত, গুচি যোৱা, অন্তৰ্হিত, ২। দুৰীকৃত।

ৰাপগমঃ পু. প্ৰস্থান, অন্তধান।

ৰাপত্ৰয় বিণ. নিলাজ, লজ্জাহীন।

ৰাপদিষ্ট বিণ. নিৰ্দিষ্ট, প্ৰদৰ্শিত, নিৰেদিত।

ৰাপদেশঃ পু. (ৰি অপ দিশ ঘঞ) ১। নাম, উপাধি, ২। পৰিয়াল, বংশ, গোত্ৰ, ৩। খ্যাতি, ৪। ছলনা, কপটতা, ৫। বাৰ্তা, আৱেদন, বিৱৰণ।

ৰাপদেষ্টা (ঋ) ঠগ, প্ৰবঞ্চক।

ৰাপবোপণং ক্লী. অস্বীকাৰ, বহিষ্কৰণ।

ৰাপায়ঃ পু. সমাপ্তি, অন্ত, শেষ, অন্তধান, ৩।৩৭।

ৰাপাশ্ৰয়ঃ পু. ১। এটাৰ পিচত এটা, ২। আশ্ৰয় গ্ৰহণ, ৩। নিৰ্ভৰশীলতা।

ৰাপেক্ষা স্ত্ৰী. ১। আশা, প্ৰত্যাশা, ২। শ্ৰদ্ধা, বিবেচনা, ৩। পৰম্পৰ নিৰ্ভৰশীলতা, ৪। প্ৰয়োগ।

ৰাপেত বিণ. ১। ভিন্ন, বিচ্ছিন্ন, ২। প্ৰস্থিত।

ৰাপোচ্চ বিণ. ১। বহিস্কৃত, ২। বিপৰীত, ৩। প্ৰকাশিত, প্ৰদৰ্শিত।

ৰাতিচাৰঃ পু. (ৰি অভি চৰ ঘঞ) ১। কদাচাৰ, ভ্ৰষ্টাচাৰ, ২। পথভ্ৰষ্ট, ৩। উলঙ্ঘন, ৪। পাপ, অপৰাধ, ৫।

অবিশ্বাস, অসাধুতা, লম্পট স্বভাৱ, ৬। বিধি বা নিয়মৰ ব্যতিক্ৰম, ৭। (তৰ্ক) দোষযুক্ত 'হেতু'।

ৰাতিচাৰিণী স্ত্ৰী. পৰপুৰুষগামিনী স্ত্ৰী। অসতী তিৰোতা।

ৰাতিচাৰী (ন) ১। অবিশ্বাসী, অসতী, ২। বিধি বৰ্হিভূত, নীতি নিয়ম শূন্য, উলঙ্ঘনকাৰী। —ভাৱঃ শৃঙ্গাৰ বসৰ ভাৱ। স্থায়ীভাৱৰ বিপৰীত ভাৱ। ক্ষণস্থায়ী ভাব। নিৰ্বেদ, গ্লানি, শঙ্কা, অসুখ, বীড়া, হৰ্ষ, নিদ্ৰা আদি চৌত্ৰিশ প্ৰকাৰ ৰাতিচাৰী ভাৱ। সাদ ৩।১৬৯।

ৰায় ক) নুদি (চুৰা উ স ৰায়য়তি -তে) নুদি প্ৰেৰণে ১। দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ২। চলা, পঠা, প্ৰেৰণ কৰ।

খ) গতৌ ত্যাগে (চুৰা উ স ৰায়য়তি -তে) ১। য' গমন কৰ, আগুৱাই যা, ২। ব্যয় কৰ, ক্ষয় কৰ, ৩। দান কৰ।

গ) গতৌ ভ্ৰা উ স ৰায়তি -তে) যা, গমন কৰ

ৰায় বিণ. (ৰি ই অচ) পৰিবৰ্তনশীল, ভ্ৰমুৰ, অস্থিৰ। বাখিত, —য়ঃ ১। অৰ্থক্ষয়, ২। নাশ, ধ্বংস, লোপ ৩। বাধা, প্ৰতিবন্ধক, ৪। ধন খৰচ, মনু ৯।১১. ৫। পতন, অৱনতি, জীৰ্ণতা, ৬। দান, পৰিত্যাগ, ৭। ১২।২৩; ৭। এটা নাগ, —পৰ অপব্যয়ী, —পৰাভ্ৰমুখ কৃপণ, —শীল অপব্যয়ী, —শুদ্ধিঃ ধন আদায়।

ৰায়নং ক্লী. ১। খৰচ, নাশ, ক্ষয়।

ৰায়ী (ন) বিণ. খৰচী, ব্যয়যুক্ত।

ৰাৰ্থ বিণ. (ৱিগতোহর্থো যস্মাৎ) নিৰর্থক, বিফল, নিষ্ফল, কু ৩।৭৫

ৰালীক বিণ. (ৰি অল কীকন) ১। মিছা, অলীক, ২। অপ্ৰীতিকৰ, অপৰাধজনক, —কং ক্লী. ১। অপ্ৰীতিকৰ, অপ্ৰিয় কাম, ঘৃণাজনক বস্তু, ২। শোক, পীড়া যাতনা, দুখ, কু ৩।২৫; ৩। দোষ, অপৰাধ, ৭। ৯।৮৫; কামজ অপৰাধ, ৪। ছল, কপট, প্ৰতারণা, ৫। মিথ্যা, ৬। বিৰোধ, —কঃ লম্পট, বিদুষক, কামুক, ব্যক্তি।

ৰায়কলনং ১। বিভাজন, ২। (অঙ্ক) বিয়োগ।

ৰায়প্ৰেৰণনং ক্লী. পৰম্পৰ গালি-গালাজ। তৰ্ক-বিতৰ্ক

ৰায়চ্ছিন্ন বিণ. ১। বিচ্ছিন্ন, কাটি, ছিঙি পেলোৱা, ২। ভিন্ন ৩। চিহ্নিত, ৪। বন্ধ।

ৰায়ছেদঃ পু. (ৰি অৱ ছিদ্ ঘঞ) ১। কাঁড় নিক্ষেপ

২। পৃথকত্ব, ৩। নিবৃত্তি, ৪। নিশ্চয়তা, ৫। গ্রহণ
পৰিচ্ছেদ, অধ্যায়, ৬। বিৰাম।

ব্যৱস্থা ক্ৰী. (ৱি অৱ ধা অঙ) ১। ব্যৱধান, ২। আৱৰণ,
৩। বিভাগ, প্ৰতিবন্ধক।

ব্যৱস্থানং ক্ৰী. (ৱি অৱ ধা লুট) ১। আচ্ছাদন, ২। বাধা,
প্ৰতিবন্ধক, ৩। লোপ, অন্তৰ্ধান, ৪। পৰ্দা, ঢাকনী,
৫। মধ্যান্তৰ, ৬। (ব্যাক) এটা আখৰ বা বৰ্ণৰ
মধ্যস্থতা, ৭। ভেদ, ৮। বিচ্ছেদ, ৯। সমাপ্তি।

ব্যৱস্থায়ক বিণ. প্ৰতিবন্ধক, বাধক, বিচ্ছেদক, ভেদকাৰী,
মধ্যস্থ। ব্যৱস্থানকৰ্তা।

ব্যৱস্থিঃ পূ. (ৱি অৱ ধা কিঃ) ব্যৱধান, নৈ ২। ১৯।

ব্যৱসায়ঃ পূ. (ৱি অৱ সো ঘঞ) ১। জীৱিকা, উপজীৱিকা
'আহাৰো বিত্তং জীৱাং বুদ্ধিসাং চতুৰ্ভাণা। ষড্ গুণে
ব্যৱসায়শ্চ কমশ্চাষ্টগুণঃ স্মৃতাঃ।' চাণকা. ২। যত্ন,
চেষ্টা, অধ্যৱসায়, উদ্যোগ, ৩। নিশ্চয়তা, দৃঢ়তা, গী
৪১, ৪। কাৰ্য্য, অনুষ্ঠান, ৫। স্বভাৱ, চৰিত্ৰ, ৬।
উপায়, কৌশল, ৭। দৰ্প, ৮। বিষ্ণু, ৯। মহাদেৱ।

ব্যৱসায়ী (ন) ১। ব্যৱসায়বিশিষ্ট। কোনো জীৱিকা কৰ্ম
কৰি থকা, ২। উদ্যোগী, মনু ১২। ১০৩. অনুষ্ঠাতা,
৩। দৃঢ়মন।

ব্যৱসিত বিণ. ১। প্ৰবৰ্ত্তিত, ২। সাহসী, উদ্যোগী, ৩।
কৌশলী, ৪। নিশ্চিত, নিষ্পন্ন, ৫। চেষ্টিত, —তং
দৃঢ়তা, নিশ্চয়তা।

ব্যৱস্থা ক্ৰী. (ৱি অৱ স্থা অঙ টাপ) ১। শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰা
নিৰূপিত বিধি, শাস্ত্ৰসম্মত নিয়ম, ২। আয়োজন,
বন্দবস্তি, ৩। চুক্তি, সম্মতি, ৪। অবস্থা, দশা।

ব্যৱস্থানং, —স্থিতিঃ ১। ব্যৱস্থা, বন্দবস্তি, চুক্তি, ২।
শাস্ত্ৰীয় বিধি, ৩। দৃঢ়তা, অধ্যৱসায়, ৪। বিচ্ছেদ,
—নঃ পূ. বিষ্ণু।

ব্যৱস্থাপক বিণ. ১। ব্যৱস্থা কৰোঁতা, চুক্তি সম্পাদক,
২। আয়োজক, প্ৰতিষ্ঠাপক, ৩। শাস্ত্ৰবিধি উপদেশক।

ব্যৱস্থাপিত বিণ. আয়োজিত, সম্পাদিত, নিষ্পন্ন।

ব্যৱস্থিত বিণ. (ৱি অৱ স্থা জঃ) ১। শাস্ত্ৰবিধি অনুসৰে
সম্পাদিত, ২। সম্পাদিত, নিষ্পাদিত, নিৰ্দ্ধাৰিত,
৩। বিচ্ছিন্ন, ৪। নিষ্কাশিত, বস উলিওৱা, আৱৃত।

ব্যৱহৰ্তা (ঋ) পূ. (ৱি অৱ হা ভূট) ১। আয়োজক,
পৰিচালক, ২। (মোকদ্দমাৰ) বিবাদী, গোচৰীয়া, ৩।
বিচাৰক, ৪। সহায়ক, ৫। কাৰ্য্যস্থৰ এটা উপাধি।

ব্যৱহাৰঃ পূ. (ৱি অৱ হা ঘঞ) ১। বিবাদ, মোকদ্দমা,
২। ন্যায় বিচাৰ, ৩। পণ, ৪। কৰ্ম, ক্ৰিয়া, ৫।

স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ৬। জীৱিকাবৃত্তি, ৭। লেন-দেন,
ক্ৰয়-বিক্ৰয়, নিয়ম, আচাৰ, সামাজিক ব্যৱস্থা,
নীতি-নীতি, —জঃ ১। ব্যৱসায় সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ

লোক, ২। সাবালক, ৩। মোকদ্দমা সম্পৰ্কে জনা
ব্যক্তি, —তদ্বং আচৰণ, —দৰ্শনং মোকদ্দমা, ন্যায়িক
তদন্ত, —পাদঃ ১। মোকদ্দমাৰ চাৰিটা অংশৰ এটা,

২। শেষ পাদ অৰ্থাৎ বিচাৰকৰ সিদ্ধান্ত, ইকুম,
—মাতৃকা ১। ন্যায় বিচাৰ, ২। ব্যৱহাৰোপযোগী
ক্ৰিয়া, মোকদ্দমা বিষয়ক ক্ৰিয়া। ন্যায় বিচাৰৰ সম্পূৰ্ণ

কৰ্ম। এনে ত্ৰিশ বিধ ক্ৰিয়াৰ উল্লেখ কৰা হৈছে।
—মাৰ্গঃ ব্যৱহাৰৰ (মোকদ্দমাৰ) বিষয়, —ক্ৰিষিঃ
ব্যৱহাৰ অৰ্থাৎ মোকদ্দমাৰ বিধান, আইন বিধি,

—ক্ৰিষয়ঃ ব্যৱহাৰ, পদ, মাৰ্গ, স্থান আইন কিম্বি।

ব্যৱহাৰকঃ বণিক, বেপাৰী, মহাজন।

ব্যৱহাৰিক বিণ. (ব্যৱহাৰ ঠক) ১। ব্যৱসায় সম্পৰ্কীয়,
মোকদ্দমা সম্পৰ্কীয়, ২। ব্যৱসায়ী, ৩। ন্যায়িক,
৪। বিবাদী, ৫। সামাজিক, প্ৰচলিত নিয়মানুযায়ী,
—কা ১। সামাজিক আচাৰ, নীতি-নীতি, ২। বাঢ়নী,
৩। ইঙ্গুদী লতা।

ব্যৱহাৰী (ন) ব্যৱহাৰ কৰ্তা, গোচৰীয়া, প্ৰচলিত নীতি,
আচাৰ।

ব্যৱহাৰ্য্য বিণ. (ৱি অৱ হা গাং) ব্যৱহাৰ কৰিব লগীয়া।

ব্যৱহিত বিণ. (ৱি অৱ ধা জঃ) ১। ব্যৱধান, ২। মাজতে
বখা, প্ৰতিবন্ধক, ৩। কদ্ধ, ৪। আচ্ছাদিত, লুকাই
বখা, ৫। সম্পাদিত, নিষ্পন্ন, ৬। অতিক্ৰান্ত, ৭।
শত্ৰুভাৱাপন্ন।

ব্যৱহতিঃ ক্ৰী. ১। আচাৰ, নীতি-নীতি, ২। কাৰ্য্য,
ক্ৰিয়া।

ব্যৱায়ং ক্ৰী. (ৱি অৱ অয় অচ) পোহৰ, দীপ্তি, —য়ঃ পূ.
১। মৈথুন, যৌন সঙ্গম 'ব্যায়ামক ব্যায়ামক' স্নানং
চংক্ৰমণং তথা। জুবমন্তো ন সেরেত যাবন্ন বলৱান
ভৱেৎ॥ বৈদ্যক। (জুবৰ পৰা মুক্ত হৈ সম্পূৰ্ণ ৰূপে
সবল হৈ নুঠালৈকে ব্যায়াম, মৈথুন, স্নান, ভ্ৰমণ
কৰিব নালাগে), ২। শুদ্ধি, ৩। প্ৰৱণ, ৪। আবৰি
বখা, লুকাই বখা কাৰ্য্য, ৫। প্ৰতিবন্ধক, ৬।
অন্তৰ্ধান, ৭। পৰিণাম, —য়ী (ন) লম্পট, কানুক।

স্বার্থেত বিণ. ১। বিতক্ত, বিচ্ছিন্ন, ২। ভাঙি বেলেগ বেলেগ কৰা।

স্বাষ্টিঃ ক্ৰী. (রি অস ক্তিন) ব্যক্তিত্ব, নিঃসঙ্গতা। (বেদান্ত) সমষ্টিৰ বিপৰীত।

স্বাসনং ক্ৰী. (রি অস লুট) ১। বিপদ, আপদ, দুৰ্দশা, দুৰ্ভাগ্য, ২। বিচ্ছেদকাৰী, ৩। বহিষ্কৰণ, ৪। নাশ, হানি, পতন, ৫। খৃত, দোষ, পাপ, অপৰাধ, কু-অভ্যাস, ৬। আসক্তি, মগ্নতা, ৭। অসমর্থতা, ৮। নিষ্ফল চেষ্টা, ৯। বতাহ, বায়ু, —পীড়িত বিপদগ্রস্ত।

স্বাসনাতিভাৰঃ অত্যধিক বিপদগ্রহ।

স্বাসনী (ন) ১। পাপ কাৰ্য্যত নিৰত ব্যক্তি, অপকৰ্মত আসক্ত, ২। দুৰ্ভগীয়া, ৩। অত্যধিকভাৱে আসক্ত।

স্বাসু বিণ. প্ৰাণহীন, মৃত, শি ২০।৩।

স্বাস্ত বিণ. (রি অস ক্তঃ) ১। ব্যাকুল, ২। ব্যাপ্ত, ৩। পৃথক-কৃত, ৪। নিষ্কিণ্ড, সিন্ধিত, ৫। বিভিন্ন, বিচ্ছিন্ন, ৬। পৃথকভাৱে বিৱেচিত, বহিষ্কৃত, ৭। নিমগ্ন।

স্বাস্তাৰঃ হাতীৰ কপালৰ পৰা মদবাৰিৰ প্ৰবাহ।

স্বাক্ষৰণং ক্ৰী. (ব্যাক্ৰিয়ন্তেহৰ্থা অনেনেতি ৰি আ ক লুট) ১। ছয় বেদান্তৰ এবিধ। ব্যাক্ষৰণ শাস্ত্ৰ, ২। ব্যাখ্যা। ব্যাপ্তিগত শব্দবিন্যাস, শুদ্ধ শব্দ প্ৰয়োগৰ শাস্ত্ৰ।

স্বাক্ষৰঃ পু. গাঠনিক পৰিৱৰ্তন, বিকৃতি।

স্বাক্ষীৰ্ণ বিণ. বিশৃঙ্খল, চৰিওফালে সিঁচৰিত কৰা।

স্বাকুল বিণ. (বিশেষণ আকুলঃ) ১। ব্যাকুল, বিমূঢ়, বিহ্বল, ২। আলোড়িত, অত্যন্ত নিমগ্ন, ব্যস্ত, ৩। উপদ্রুত।

স্বাকুলাত্মা (ন) বিণ. শোকবিহ্বলচিত্ত।

স্বাকৃতিঃ ক্ৰী. (ৱিশিষ্টা আকৃতিঃ) ছলনা, ভেদচন, প্ৰৱঞ্চনা।

স্বাকৃত বিণ. ১। পৃথককৃত, ২। ব্যাখ্যাকৃত, ৩। বিকৃত।

স্বাকৃতিঃ ক্ৰী. ১। ব্যাখ্যা, ২। বিকৃতি, আকাৰ বা গঠনৰ পৰিৱৰ্তন, ৩। ব্যাকৰণ।

স্বাকোশ বিণ. (ৰি আ কুশ কঃ) ১। বিকশিত, শি ৪।৪৬, প্ৰস্ফুটিত, ২। বৰ্দ্ধিত।

স্বাক্ষেপঃ পু. (ৰি আ ক্ষিপ ঘঞঃ) ১। বাধা, প্ৰতিবন্ধক, ২। পলম, বিলম্ব, ৩। ব্যাকুলতা, বিদ্ৰম।

স্বাখ্যা ক্ৰী. (ৰি, আ, খ্যা, টাপ) ১। বিৱৰণ, ২। মন্তব্য, ৩। টীকা, টিপ্পনি, ৪। গ্ৰন্থ।

স্বাখ্যাত বিণ. ১। কথিত, বিবৃত, ২। ব্যাখ্যাকৃত, টীকা।

টিপ্পনী কৃত, —তা (খ) ক্ৰী. ব্যাখ্যাদাতা, টীকাকাৰ, গ্ৰন্থকাৰ।

স্বাখ্যানং ক্ৰী. ১। বিৱৰণ, বাৰ্তা, সংবাদ, ২। ভাষণ, বক্তৃতা, ৩। টীকা, মন্তব্য।

স্বাঘটনং ক্ৰী. মছন, ঘনন, কৰ্মণ।

স্বাঘাতঃ পু. (বি আ হন ঘঞঃ) ১। বিস্ফোৰিত ২৭ বিধ, যোগৰ (জ্যোতিষ) অন্তৰ্গত এবিধ (গ্ৰহ) যোগ, ২। অন্তৰায়, প্ৰতিবন্ধক, বাধা, ৩। প্ৰহাৰ, বিৰোধ, ৪। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত একেটা হেতুৰ ফলত দুটা পৰস্পৰ বিৰোধী কাৰ্য্য বা ফলৰ উৎপত্তি দেখিব হয়।

স্বাঘ্যঃ পু. (ৰি আ ঘা কঃ) ১। বাঘ, ২। বিশেষ্য পদৰ অন্তত শ্ৰেষ্ঠতা, শক্তি, প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে ব্যবহৃত কৰা হয়। যেনে, পুৰুষস্বাঘ্য, ৩। বগা বৰণীয়া এড়াগছ, —নখং ১। বাঘৰ নখ, ২। নখী নাংক এবিধ আতৰ, ৩। নখৰ আঁচোৰ, —নায়কঃ পু. শিয়াল, —পাং (দ্) ১। এবিধ গছ, ২। এজন মূৰ্ত্তি —পুচ্ছঃ —দলঃ এৰা গছ।

স্বাঘ্যাটঃ পু. ভৰদ্বাজ পক্ষী।

স্বাঘ্যাস্যঃ পু. মেকুৰী।

স্বাঘ্যী ক্ৰী. বাঘিনী, ৰ ১২।৩৭।

স্বাজঃ পু. (ৰি অজ ঘঞঃ) ১। কপট, ভণ্ড, ঠগ, প্ৰবঞ্চক, ২। ছলনা, অজুহাত, ৩। কৌশল, —নিন্দা ছলনাপূৰ্ণ নিন্দা, —নিদ্ৰা টোপনিৰ ভাও জোৰা, —স্তুতিঃ এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ইয়াত স্তুতি বা প্ৰশংসা কৰাৰ ছলেৰে নিন্দা কৰা হয়।

স্বাজোক্তিঃ ক্ৰী. ১। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ। ছলনাপূৰ্ণ বচন ইয়াত মনৰ ভাবৰ প্ৰকৃত কাৰণ গোপন কৰি আন এটা হেতুৰ ফল বুলি প্ৰকাশ কৰা হয়, ২। ভালৰি বোলোৱা।

স্বাডঃ পু. ১। সাপ, ২। মাংসভক্ষী পশু, ৩। খলনায়ক, দুষ্ট, প্ৰবঞ্চক, ৪। ইন্দ্ৰ।

স্বাডায়ুধং বাঘৰ নখৰ দৰে অস্ত্ৰ।

স্বাডিঃ এজন কোষ গ্ৰন্থকাৰ মুৰ্খ। বৈয়াকৰণিক।

স্বাডং ক্ৰী. (ৰি আ দা ক্তঃ) প্ৰসাৰিত, বিস্তৃত।

স্বাডুক্ষী ক্ৰী. পৰস্পৰ পানী ছটিয়াই কৰা ধেমালি।

স্বাদানং খোলা, মেলা, প্ৰৱেশ।

স্বাদিশঃ বিষ্ণু।

ব্যাধি: পু. (বিধতি মৃগাদীন ইতি ব্যাধি ৭ঃ) ১। ব্যাধি, চিকারী, ২। পশু হত্যাকারী জাতি এবিধ, ৩। নীচ বক্তি, —ভীতঃ পহ।

ব্যাধামঃ, —ধাঃ ইন্দ্র বজ্র।

ব্যাধিঃ ক্রী. (রি আ ধা কিঃ) ১। বোগ, বেমাৰ, ২। কুষ্ঠ বোগ, ৩। মানসিক অস্থিৰতা, —কৰ বিণ. অস্থাস্থকৰ, —গ্রস্ত বোগগ্রস্ত, বোগী।

ব্যাধূত বিণ. আলোড়িত, কম্পিত।

ব্যানঃ পাচবিধ প্রাণ বায়ুর এবিধ। এই বায়ু গোটেই শরীরত ব্যাপ্ত হৈ আছে। ‘ব্যানঃ সর্বশরীরবসঃ’।

ব্যানত এবিধ বিশেষ যৌন সদমৰ ভক্তি।

ব্যাপক বিণ. (রি আপ দুল) ১। সর্বব্যাপী, ব্যাপ্ত, ২। আনুষঙ্গিক।

ব্যাপত্তিঃ বিণ. ১। বিপদ, দুর্দশা, দুর্ভাগ্য, ২। এটার সলনি এটা, ৩। মৃত্যু।

ব্যাপদ্ ক্রী. বিপদ, ব্যাপতি।

ব্যাপানং ব্যাপ্তি, ভেদন, বিস্তার।

ব্যাপ্ত বিণ. (রি আ পদ ক্রঃ) ১। মৃত, ২। ধ্বংস প্রাপ্ত, ৩। দুর্দশাগ্রস্ত, ৪। ব্যতিক্রম, বিশৃঙ্খল, ৫। পরিবর্তিত।

ব্যাপাদঃ, ব্যাপাদনং পু. ক্রী. ১। হত্যা, বধ, ২। ধ্বংস, নাশ, ৩। হিংসা।

ব্যাপাদিত বিণ. (রি থা পদ গিচ ক্রঃ) মাৰিত, নিহত, আঘাতপ্রাপ্ত।

ব্যাপাৰঃ পু. (রি আ পৃ ঘঞ) ১। কার্য, কর্ম, ২। নিযুক্তি, ৩। বেপার, বাণিজ্য, জীরিকা, ৪। চেষ্টা, যত্ন, উদ্যোগ।

ব্যাপারিতঃ নিযুক্ত, ব্যস্ত, স্থাপিত, দৃঢ়।

ব্যাপারী(ন) ১। বেপারী, মহাজন, বণিক, ২। কার্য কর্তা।

ব্যাপী (ন) ১। সর্বব্যাপী, বিয়পি থকা, ২। আৱৰণ (পৃ) বিষ্ণু।

ব্যাপ্ত বিণ. (রি আ পৃ ক্র) কর্মত নিযুক্ত, কর্মনিৰত, কর্মবাস্ত। দৃঢ়, (পৃ) কর্ম সচিব।

ব্যাপ্তি ক্রী. ১। নিযুক্তি, ব্যৱসায়, ২। কার্য, ৩। অধ্যৱসায়, ৪। জীরিকা, ব্যাপার।

ব্যাপ্ত বিণ. (রি আপ ক্রঃ) ১। সম্পূর্ণ, পূর্ণ, ২। বিয়পি থকা, বিস্তারিত, ৩। বর্জিত, ৪। ঘেৰি থকা, আৱৰি থকা, ৫। প্রাপ্ত, ৬। অন্তর্ভুক্ত, ৭। বিখ্যাত, প্রসিদ্ধ।

ব্যাপ্তিঃ (রি আপ ক্রি) ১। বিয়পি থকা, ব্যাপন, ২। শিৱৰ অষ্ট ঐশ্বর্যাস্তর্গত এবিধ ঐশ্বর্য, ৩। (তর্ক) সাধারণ ব্যাপ্তি। অগ্নি-অভার স্থানে ধূমস্য অবর্তমানম্। যত জুই নাই তত ধোঁৱা নাই। ‘ব্যাপ্তিঃ সাধারণ-অগ্নি-অবর্তমানম্’ ৪। সার্বজনীন বিধি। সার্বজনীনতা, ৫। পরিপূর্ণতা, ৬। প্রাপ্তি।

ব্যাপ্য বিণ. বিয়পি থকাৰ যোগ্য, পূর্ণ কৰিবলগীয়া, —প্যং হেতু, সাধন, —প্যং ক্রী. অপৰি বর্তনীয়তা।

ব্যাপ্যত্বাসিদ্ধিঃ ভ্রান্ত, অসম্পূর্ণ ধারণা, অনুমান।

ব্যামঃ, ব্যামনং ক্রী. দুয়োখন হাত মেলি ধবিলে এহাডৰ আঙুলি মূৰৰ পৰা ইখন হাতৰ আঙুলিৰ মূৰলৈ যি দীৰ্ঘতা সেই পরিমাণ জোখ।

ব্যামিশ্র বিণ. মিশ্রিত। ভিন ভিন বস্তু বা বিষয় একেলগে কৰা মিশ্রণ, গী ৩।২।

ব্যামোহঃ পু. ১। মুছাবস্থা, মোহগ্রস্ততা, ২। বিমূঢ়তা, ব্যাকুলতা।

ব্যামৃত বিণ. (বিশেষণ আয়ত) ১। দীঘল, দীৰ্ঘ, ব্যাপ্ত, ২। দৃঢ়, ৩। অতিশয়, ৪। বহল, ৫। নিয়ন্ত্ৰিত, ৬। স্কৃত, নিমগ্ন, ৭। বলৱান, ৮। গভীৰ, কু ৫।৪৪।

ব্যাম্রামঃ পু. (রি আ যম ল্যপ) ১। পৌকৰ, ২। শ্রম, ৩। মল্লক্রীড়া, ‘কৃষ্টি’, ৪। যত্ন, চেষ্টা, ৫। কঁজিয়া, বিবাদ, আপত্তি, ৬। এবিধ জোখ, ৭। ব্যায়াম।

ব্যায়োগঃ পু. এবিধ একত্বিকা নাটক। দহ বিধ কপকৰ এবিধ।

ব্যাল বিণ. (রি আ অল অচ) ১। শঠ, ঠগ, দুষ্ট, ধূর্ত, ২। নির্দয়, হিংস্র, কি ১৩।৪; —লঃ পু. ১। মদমত্ত হাতী, ২। মৃগ, ৩। সাপ, ৪। বাঘ, ৫। নাহৰফুটুকী বাঘ, ৬। বজা, ৭। ঠগ, প্রবঞ্চক, ৮। বিষ্ণু, —ঋগঃ, —নঃ এবিধ গন্ধদ্রব্য, আতৰ, —গ্রাহঃ, গ্রাহী (ন) সাপ ধৰা মানুহ, —মৃগঃ ১। বনবীয়া পশু, ২। চিকারী, নাহৰফুটুকী বাঘ।

ব্যালকঃ পু. দুষ্ট হাতী।

ব্যালকঃ এবিধ এৰা গছ।

ব্যালক্ৰোশী, —ক্ৰোশী পৰম্পৰ গালাগালি। পৰম্পৰ আক্ৰোশ।

ব্যালকঃ (রি আ যৎ অচ) ১। নইৰ (নভিৰ) ঘা, ২। ঘেৰ, বেৰ, চৌহদ বেৰ, ৩। বিচ্ছিন্নকারী।

ব্যালকনং ক্রী. ঘূৰণ, আবর্তন, ঘেৰণ।

ব্যৱহৃত বিণ. আলোকিত, কম্পিত।

ব্যৱহাৰিক বিণ. ১। ব্যৱসায় সম্পৰ্কিত, ২। ন্যায়িক, ৩। প্রচলিত, ৪। মায়াময়, ভ্ৰম সন্ধ্যীয়, —কঃ পু. মন্ত্ৰণাদাতা, মন্ত্ৰী, সচিব।

ব্যৱহাৰী ক্ৰী. পৰম্পৰ হৰণ।

ব্যৱহাসী ক্ৰী. পৰম্পৰ হাস্য।

ব্যবৃত্তঃ বিণ. (ৱি আ বৃৎ ক্ৰ) ১। বৃত্ত, আবৃত, ২। বিচ্ছিন্ন, ৩। বহিষ্কৃত, ৪। ঘৃণা, ৫। বিৰাম, প্ৰতিনিবৃত্ত, ৬। কাটি-ছিঙি পেলোৱা।

ব্যবৃত্তিঃ ক্ৰী. ১। আৱৰণ, ২। বহিষ্কৰণ, ৩। যন্ত্ৰণ, ৪। আবৃত্তি।

ব্যাসঃ পু. (ৱি অস ঘঞ) ১। বিস্তাৰ, ২। পৃথককৰণ, ৩। যৌগিক পদাৰ্থৰ বিশ্লেষণ, ৪। ব্যক্তিত্ব, ৫। বৃত্তৰ ব্যাস, ৬। আয়োজক, সংযোজক, গ্ৰন্থকাৰ, সঙ্কলক, ৭। পুৰাণৰ পাঠক আৰু ব্যাখ্যাকাৰক ব্ৰাহ্মণ, ৮। বেদ, পুৰাণৰ ৰচয়িতা, প্ৰসিদ্ধ মহৰ্ষি বেদব্যাস। পৰাশৰৰ ঔৰসত অবিবাহিতা কুমাৰী সত্যৱতীৰ গৰ্ভজাত ব্যাস জন্ম হৈয়ে সন্ন্যাস লয় আৰু সন্ন্যাসী জীৱন যাপন কৰে। সত্যৱতীৰ শান্তনুৰ পুত্ৰগত বিবাহ হয়। সত্যৱতীৰ পুত্ৰ বিচিত্ৰবীৰ্য্যৰ কোনো সম্ভান নোহোৱাকৈ মৃত্যু হোৱাত মাক সত্যৱতীয়ে আগৰ পুত্ৰ ব্যাসক মাতি আনে আৰু তেওঁৰ দ্বাৰাই 'নিয়োগ' প্ৰথাৰ বিধৰা বোৱাৰী দুজনীৰ গৰ্ভত ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰু পাণ্ডুক, দাসী এগৰাকীৰ গৰ্ভত বিদূৰক জন্ম দিয়ায়। ব্যাসক কৃষ্ণ দ্বৈপায়ন ব্যাস বুলিও জনা যায়। কাৰণ ব্যাস ক'লা বৰণৰ আছিল আৰু এটা দ্বীপত ব্যাসৰ জন্ম হৈছিল। তেওঁক বেদব্যাস নামেৰেও জনা যায়। তেৱেই চাৰিওখন বেদৰ সঙ্কলক আছিল। ব্যাসে মহাভাৰত আৰু ওঠৰখন মহাপুৰাণো ৰচনা কৰে। সাত গৰাকী চিৰঞ্জীৱীৰ ভিতৰত ব্যাসো এজন।

ব্যাসজ্ঞ বিণ. ১। বিশেষভাৱে আসক্ত, ২। মগ্ন, ব্যস্ত, ৩। বিযুক্ত, বিচ্ছিন্ন, ৪। ব্যাকুল, বিমূঢ়।

ব্যাসজঃ ১। গভীৰ অসক্তি, ২। প্ৰগাঢ় ভক্তি, অধ্যয়ন, ৩। মনোযোগ, ৪। বিচ্ছেদ।

ব্যাসিক বিণ. (ৱি আ সিঘ ক্ৰ) ১। নিষিদ্ধ, ২। বে- আইনী।

ব্যাহত বিণ. (ৱি আ হন ক্ৰঃ) ১। বিশেষভাৱে

বাধাপ্ৰাপ্ত, ২। বাৰ্থ, ৩। নিৰাশ, হতাশগ্ৰস্ত, ৪। ব্যাকুল।

ব্যাহৰণ ক্ৰী. ১। উচ্চাৰণ। শব্দ বা বৰ্ণৰ উচ্চাৰণ, ২। বচন, ভাষণ, বিৱৰণ।

ব্যাহাৰঃ পু. (ৱি আ হ ঘঞ) বাক্য, বচন।

ব্যাহত বিণ. (ৱি আ হ ক্ৰ) কঠিত, উচ্চাৰিত।

ব্যাহতিঃ ক্ৰী. (ৱি আ হ ক্ৰিন) ১। ব্যাহাৰ, উচ্চাৰণ, বাক্য, শব্দ, ২। বিৱৰণ, ৩। 'ও' অক্ষৰ উচ্চাৰণ কৰি উঠি 'ভূঃ ভূৰঃ স্বঃ'ৰ উচ্চাৰণ। 'ও' কাৰমাদিত, কৃত্বা ব্যাহতিস্তদনন্তৰম। ততোহধীয়াত সাবিত্ৰীমেকাগ্ৰ-শ্ৰদ্ধয়াস্বিতঃ।। মনু ২।৭৬।

ব্যাহতিঃ, —চ্ছেদঃ —ছেদন, কাটি পেলোৱা, সম্পূৰ্ণ নিৰাশ।

ব্যুৎক্ৰমঃ পু. ১। ক্ৰম বিপৰ্যায়, ব্যতিক্ৰম, উলঙ্ঘন ২। ওলোটা, ৩। বিপথগমন, ৪। বিমূঢ়তা, বিশৃঙ্খলতা।

ব্যুৎক্ৰান্ত ১। অতিক্ৰান্ত, উলঙ্ঘিত, ২। প্ৰস্থিতি।

ব্যুৎথানং —থিতিঃ ১। অভ্যুৎথান, বিৰোধ প্ৰতিবন্ধক, ২। দ্বৈৰাচাৰ, ৩। (যোগ) ধ্যানৰ সন্মাপন, ৪। এবিধ নৃত্য।

ব্যুৎপত্তিঃ ক্ৰী. (ৱি উদ পদ ক্ৰিন) ১। বিশেষভাৱে উৎপত্তি, ২। সংস্কাৰ, ৩। শব্দ বা পদৰ সাধন, উৎপত্তি প্ৰকৰণ, ৪। ভাষণ দানত পাৰদৰ্শিতা, জ্ঞান, শিক্ষা।

ব্যুৎপন্ন বিণ. (ৱি উদ পদ ক্ৰঃ) ১। উৎপন্ন, উৎপাদিত, ব্যুৎপত্তিগত, ২। সম্পন্ন, শিক্ষিত, বিদ্বান।

ব্যুৎ বিণ. সিক্ত, তিতা।

ব্যুদস্ত বিণ. দলিয়াই পেলোৱা, বহিষ্কৃত।

ব্যুদাসঃ পু. (ৱি উৎ অস ঘঞ) ১। নিষেধ, ২। অশ্ৰদ্ধা, অপমান, অৱজ্ঞা, ৩। বধ, হত্যা, ধ্বংস, বহিষ্কাৰ।

ব্যুপদেশঃ পু. অজ্ঞাত, ছলনা, কপটতা।

ব্যুপৰমঃ পু. সমাপন, বিৰাম, অন্ত।

ব্যুপশমঃ পু. ১। অসমাপ্তি, ব্যাকুলতা, ২। সম্পূৰ্ণ সমাপ্তি।

ব্যুট বিণ. (ৱি ৱস ক্ৰঃ) ১। বাস কৰা, থকা, ২। দক্ষ, ৩। পুৰা হোৱা, পোহৰ হোৱা, ৪। উজ্জ্বল হোৱা, —টং ১। ৰাতিপুৱা, শি ১২।৪; ২। দিন, ৩। ফল, পৰিণাম।

ব্যাটি: ১। পুরাবেলা, ২। উন্নতি, ৩। প্রশংসা, ৪। ফল
পৰিণাম।

ব্যাট বিণ (বি বহ জ্ঞঃ) ১। বিজ্ঞত, বর্জিত বহল ২। দৃঢ়,
ঢাঠ, ঘন, ৩। শৃঙ্খলাবদ্ধ, বিনাস্ত। সৈন্যৰ বিন্যাস
কৰণ, ৪। বিশৃঙ্খল, ৫। বিবাহিত, —ককট বিণ বম
পিন্ধা।

ব্যাটি: ক্তী সৈন্যৰ বিন্যাস, সংহতি।

ব্যাট বিণ সিয়া, গোঁথা

ব্যাতি: ক্তী (বি বে জিন) কাপোৰ বেঁধা বা সিয়া কায়া
বৃহঃ পু (বি উহ ঘঞ) ১। সমূহ, ২। নিৰ্মাণ, ৩। চৰ্ক,
যুষ্টি ৪। দেহ, শৰীৰ ভা ১১। ৬। ১০, ৫। সৈন্য
৬। সৈন্য বচনা, সম্ভা, যেনে চক্রবাহ, ৭। অংশ,
বিভাগ —পাৰ্ফিঃ সৈন্যপুষ্, সৈন্যৰ পশ্চাদ ভাগ,
—ভঙ্গঃ, ভেদঃ সৈন্যবাহ ভাষ্টি পেলোৱা

ব্যহনং ১। সৈন্য সম্ভা ২। শৰীৰৰ অঙ্গসমূহৰ লক্ষণ।

ব্যক্তিঃ ক্তী দৰ্ভাণা অনুর্ভি

ব্যো ব্যৌ (ভা' উ স ব্যাতি —তে) ১। আশংকা
২। চিনাই কৰ (নিজন্ত) ব্যায়ম্যতি —তে
সন্যস্ত) বিবাসতি —তে

ব্যোকাৰঃ পু কমাৰ।

ব্যোম (ন) ক্তী (ব্যো নামন সীমগ্ৰিতি ঊণা নিপাতনাং
সাধুঃ) ১। আকাশ, আকাশ মণ্ডল, ২। ১২। ৬৭ ২।
পানী, ৩। সূৰ্য্য মন্দিৰ, ৪। অন্ন, —কেশঃ, —কেশী
(ন) শিৱ, —গঙ্গা আকাশীগঙ্গা, —চাৰী (ন) ১
দেবতা, ২। চৰাই, ৩। সন্ন্যাসী, ৪। ব্রহ্মণ, —ধূমঃ
মেঘ, —নাশিকা এবিধ চৰাই, —মঞ্জৰং ধবজা,
পতাকা, —মুদগৰঃ ধুমহা, —ঘানং আকাশযান,
—সং ১। দেৱতা, ২। গন্ধৰ্ব, ৩। ভূত, প্ৰেত,
—স্থলী পৃথিৱী, —স্পৃশ আকাশচুম্বী।

ব্যোমোদকং ক্তী বৰষুণৰ পানী, নিয়ৰ।

ব্রজ ক) গতো (ভা প স ব্রজতি) ১। য, গমন কৰ,
আগ বাঢ়, ওচৰ চাপ, আহ, ২। প্ৰস্থান কৰ,
পিচুৱাই যা, অনু— ১। অনুসৰণ কৰ, পিছে পিছে
যা, ২। অভ্যাস কৰ, আ— আহ, ওচৰ চাপ, পৰি—
ভ্রমণ কৰ, ঘূৰি ফুৰ, সন্ন্যাসীৰ দৰে ঘূৰি ফুৰ, প্ৰ—
১। সন্ন্যাস ল, প্ৰব্ৰজন কৰ, ২। সাংসৰিক বন্ধন
ছিন্ন কৰ, মনু ৬। ৩৮; প্ৰতি— ওচৰ চাপ, প্ৰত্যাগ—
লগ ধৰ, সমাদৰ কৰ, সম্ভাষণ জনা।

ব্রজঃ পু (ব্রজ গতো ঘঃ) ১। সমূহ, সমষ্টি, গোষ্ঠী, শি
৬। ৬, ২। গৰখীয়াৰ পঁজা, ৩। গোহালি, ৪। জিৰণি
ঘৰ, বাসস্থান, ৫। পথ, আলিবাট, মথুৰাৰ কামৰ
এখন ১। ই —কিশোৰঃ, —নাথঃ, —মোহন,
—বৰঃ, —বল্লভঃ ক্ৰীকৃষ্ণ।

ব্রজকঃ পু তপসী, সন্ন্যাসী।

ব্রজাঙ্গনা ব্রজবাসিনী, গৰখীয়া ক্তী, গোপী।

ব্রজনং ক্তী ১ ভ্রমণ ২ ঘূৰি ফুৰণ, ৩ প্ৰবাস।

ব্রজা ক্তী (ব্রজ গতো কাপ) ১। পয়টিৰ, ভ্রমণ,
সন্ন্যাসীৰ ভ্রমণ ২। আভ্রমণ ভৰবোধ, ৩। জাক,
সমুহ ক্তী ৪। প্ৰেক্ষাগৃহ, ৰঙ্গশালা।

ব্রণ ক) শব্দ ভা প অক ব্ৰণতি শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল
খ) অঙ্গচূৰণ (চুৰা উ স ব্ৰণয়তি—তে) ১। আঘাত
কৰ ২। শৰীৰৰ অঙ্গ চূৰণ কৰ।

ব্রণং, ব্ৰঃ ক্তী পু ১। আঘাত, ঘা, ক্ষত, ২। ২। ৫৫;
২। সোহা —কৃৎ বিণ আঘাতকাৰী, —ল্লিবোপণ ঘা
ভুৰে বা —শোষণং ঘা ধোৱা, চৰ্ফা কৰা, পট্টা
বন্ধা —তঃ এড়া গছ।

ব্রণাৰিঃ বহুৰ ভিতৰত থকা এটা এবিধ, বংশলোচন।

ব্রণিত আঘাতপ্ৰাপ্ত। ক্ষত-বিক্ষত।

ব্রতং, —তঃ ক্তী পু (ব্ৰিযতে ইতি বৃঞ বৰণে অতচ
বিঃ) ১। পুণ্যফলদায় উপবাসাদি ধাৰ্মিক কাৰ্য্য,
উপবাস পালন, শাস্ত্ৰত এনে অসংখ্য ব্ৰতৰ উল্লেখ
আছে ২। প্ৰতিজ্ঞা, নিষ্ঠা, ভক্তি, তপস্যা, ৩।
ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান, ৪। আচাৰ-বিধি, ৫। বিধি, নিয়ম
নীতি, ৬। যজ্ঞানুষ্ঠান, ৭। পুণ্য কৰ্ম, —গৃহণং
ধৰ্মকাৰ্য্যত প্ৰবেশ, —চৰ্য্যঃ ধৰ্মীয় ছাত্ৰ, শিষ্য,
—চৰ্য্য ধৰ্মাচৰণ, ব্ৰত পালন, —পাৰণং —ণা
ব্ৰতোপবাসৰ সন্ধান, ব্ৰতৰ পিচত ভোজন, —ভজ
প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ, —ভিক্ষা উপনয়নৰ সময়ত গ্ৰহণ কৰা
ভিক্ষা, —লোপনং ব্ৰতভঙ্গ, —বৈকল্য ব্ৰতৰ
অসমাপ্তি, —সংগ্ৰহঃ দীক্ষা, —স্নাতকঃ ব্ৰজচৰ্যা ব্ৰত
শেষ কৰা শিক্ষা।

ব্রততিঃ, ক্তী ১। নত, ২। বিস্তৰ।

ব্রতাদেশঃ পু উপনয়ন।

ব্রতী (ন) পু (ব্ৰত ইনিঃ) ১। যজমান, ২। ব্ৰজচাৰী,
মনু ২। ১৮৮; ৩। ব্ৰতত থকা ব্যক্তি, ৪। সন্ন্যাসী।

ব্রত ছেদে (ভূদা প স ব্ৰততি) ১। কাটি, ছিন্ন কৰ,

কাটি পেলা, ছিৰি পেলা, ২। আঘাত কৰ, (গিজন্ত)
ব্রহ্মচৰণতি (সনন্ত) বিব্রহ্মচৰণতি, বিব্রহ্মচৰণতি।

ব্রহ্মচৰণং ক্লী. (ব্রহ্ম লুঃ) ছেদন, কটা, আঘাত কৰা, —নঃ
কৰত, সক্ৰ বেতি।

ব্রাজিঃ ক্লী. (ব্রজ গতো ইঞ) বতাহ, ধুমুহা বতাহ।

ব্রাতং ক্লী. ১। শাৰীৰিক শ্রম, ২। দিন মজদুৰী,
৩। অস্থায়ী নিয়োগ, —তঃ ১। সমূহ, সমষ্টি, জাক,
২। মনুষ্য।

ব্রাতীনঃ পু. শাৰীৰিক শ্রমেৰে জীৱিকা অৰ্জনকাৰী ব্যক্তি,
দিন মজদুৰ। বেতনভোগী মজদুৰ।

ব্রাত্যঃ পু. ব্রাতো ৰাণাদিঃ স ইৱ ইতি যৎ ১। দশ
সংস্কাৰবহিত দ্বিজ। উপযুক্ত কালত উপনয়ন
অনুষ্ঠানেৰে যজ্ঞোপবীত গ্ৰহণ নকৰা ব্রাহ্মণ, ২। ভ্ৰষ্ট,
৩। অধম, নীচ, ৪। বৰ্ণসম্বন্ধৰ জাতি বিশেষ (শূদ্ৰ
পিতাক আৰু ক্ষত্ৰিয়া মাক), —ব্রতঃ যি নিজকে
ব্রাত্য বুলি কয়, —স্তোমঃ ব্রাত্যদোষ নিবৃত্তিৰ বাবে
অনুষ্ঠিত কৰা যজ্ঞ বিশেষ।

ব্রী ক) ব্রাত্যাম (ব্রাত্য প স ব্রিণাতি, ব্রীণাতি) বাছ, বাছি
ল, বৰণ কৰ।

খ) গতো, ব্রাত্যাম (দিৱা আ স ব্রীয়তে) ১। যা গমন
কৰ, আগ বাঢ়, ২। নিৰ্বাচিত হ।

ব্রীড় ক্ষিপি লঙ্ঘে (দিৱা প স, অ ব্রীডাতি) ১। লাজ
পা, লঙ্ঘিত হ, ২। নিৰ্বেশ কৰ, দলিয়া।

ব্রীড়ঃ চা পু ক্লী (ব্রীড় ভাবে ঘঞ) লঙ্ঘন, লাজ, কু ৭।৬৭।

ব্রীড়নং ক্লী. (ব্রীড় লুট) লঙ্ঘা।

ব্রীড়িত বিণ. লাজ দিয়া, লঙ্ঘিত।

ব্রীস্ ৰথে (ভা প, চুৰা উ স ব্রীসতি, ব্রীসয়তি, —তে)

১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা কৰ।

ব্রীহিঃ পু. (বহতি বৃদ্ধিং গচ্ছতীতি বৃহ্ কিৎ) ১। ধান,
চাউল, —কাঞ্চনং এবিধ মূহ, মচুৰ দালি,
—বাজিকঃ ধান বা চাউলৰ ভিতৰত ৰজা। জহা
চাউল, কঙ্গুধান, চীনকধান। —শ্ৰেষ্ঠঃ শালি ধান।

ব্রীহী (ন) ধান খেতিৰ পথাৰ।

ব্রীহাগাৰং ক্লী. ধানৰ ভঁড়ান।

ব্রুড্ সংবৃতি সংহত্যোঃ মজ্জে (তুদা প স ব্রুড়তি) ১। আবৃত্ত
কৰ, ঢাকি ৰাখ, ২। সংগ্ৰহ কৰ, দৃঢ় কৰ,
স্তুপাকাৰ কৰ, ৩। বুৰ যা, তললৈ যা।

ব্রুস্ ৰথে (চুৰা ভা প স ব্রুসয়তি, ব্রুসতি) আঘাত কৰ,
বধ কৰ, হত্যা কৰ।

ব্রৈহ বিণ. ব্রীহি অণ) চাউলেৰে তৈয়াৰী।

ব্রৈহেয়ঃ পু. (ব্রীহি ঢক্) আহ ধানৰ উপযোগী পথাৰ।

ব্রী গতিবৃত্যোঃ (ব্রী প স ব্রিনাতি) ১। যা, গমন কৰ,
আগ বাঢ়, ২। ধৰ, অৱলম্বন কৰ, পোষণ কৰ, ৩। বৰণ
কৰ, বাছি ল।

ব্রেক্ষ্ প্ৰেক্ষে (চুৰা উ স ব্রেক্ষয়তি —তে) চা, দৰ্শন
কৰ। নিৰীক্ষণ কৰ। ■

শ

শ তালব্য শ কাৰ। শ বৰ্ণীয় প্ৰথম বৰ্ণ। ত্ৰিংশতম ব্যঞ্জন
বৰ্ণ আৰু অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ত্ৰয়োদশ সূত্ৰৰ প্ৰথম
বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান তালু।

শং(ম) অব্য কল্যাণ, মঙ্গল, শাস্ত্ৰ।

শং পু ১। শিৱ, ২। অস্ত-শস্ত্ৰ, কি ১৫।৪৫।

শংযু বিণ (শং যুচ) মঙ্গলময়, কল্যাণীয়, শুভ,
সমৃদ্ধিশালী।

শংৱ বিণ (শং ৱঃ) কল্যাণময়, —ৱঃ পু ১। উড়াল
মাৰিৰ মুখত থকা লোৰ খাঁক, ২। ইন্দ্রৰ বজ্ৰ।

শংৱৰং ক্লী পানী।

শংস্ হিংসাকৃত্যোঃ (ভা প স শংসতি) ১। প্ৰশংসা কৰ,

২। স্তুতি কৰ, ৩। ক, বৰ্ণনা কৰ, ঘোষণা কৰ, ৪।
দেখুৱা, ৫। আবৃত্তি কৰ, দোহাৰ, ৬। আঘাত কৰ।
৭। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ। অভি— ১। অভিশাপ
দি, ২। মিছা অপবাদ দি, গ্লানি কৰ। ৩। প্ৰশংসা
কৰ আ— ১। আশা কৰ, ইচ্ছা কৰ, ২। আশীৰ্বাদ
দি, মঙ্গল কামনা কৰ, ৩। বৰ্ণনা কৰ, ৪। প্ৰশংসা
কৰ, ৫। দুনাই ক, দোহাৰ প্ৰ— প্ৰশংসা কৰ,
অনুমোদন কৰা আদেশ দি।

শংশনং ক্লী ১। প্ৰশংসা, ২। বৰ্ণনা, ৩। আবৃত্তি।

শংশা ক্লী ১। আশা, কামনা, ২। আবৃত্তি, ৩। প্ৰশংসা,
স্তুতি।

শংসিত বিণ (শংস ক্তঃ) ১। প্রশংসিত, ২। কথিত, ঘোষিত ৩। নিৰ্দিষ্ট, সুদৃঢ়কৃত, ৪। ঈক্ষিত, ৫। মিছাকৈ অপমানিত, মিছাকৈ নিন্দিত, ৬। হিংসিত।

শংসী(ন) ১। প্রশংসাকাৰী, ২। স্তুতিকাৰী, স্তুতি গায়ক। কথক, ঘোষক, ৩। ভৱিষ্যত বক্তা।

শংস্তা(ঋ) পু (শংস তুচ) স্তুতিকাৰক, হোতা, প্রশংসাকাৰী, ঋবে ১। ১৬২। ৫।

শংসু বিণ (শম স্থা কঃ) মঙ্গলময়, শুভাশ্বিত, —স্থা কলাগময়।

শংস্য বিণ (শংস গ্যৎ) ১। স্তুতিযোগ্য, ২। হিংসনীয়।

শক শক্ৰে (ক) (স্বা প অ স শক্ৰেতি, (খ) (দিরা উ অ স শকতি তে) ১। সমর্থ হ, শক্তিমান হ, ২। উপযুক্ত হ, যোগ্য হ, ৩। সহন কৰ, বহন কৰ, (সনন্ত) শিক্ষতি।

শকঃ পু (শক অচ) ১। শক জাতি। ২। এজন বজা। শলিবাহন অথবা শকাদিত্য নামেৰে খ্যাত। এওঁৰ মৃত্যুৰ দিনৰ পৰা শকাব্দ চনৰ আৰম্ভণি কৰা হৈছে। এই চন খৃষ্টীয় চনৰ ৭৮ বছৰ পিচৰ। ৩। এটা প্লচ্ জাতি। পৌৰাণিক কাহিনী মতে সত্য যুগত সগৰ বজাই হেনো এই জাতিৰ পূৰ্বপুৰুষ জনৰ আশা মূৰ খুৰাই বেদৰ বাহিৰ কৰিছিল (শক্ৰ) —কাঃ শব জাতি, মনু ১০। ৪৪, —কৃৎ শকাব্দৰ প্ৰবৰ্তন কৰ্তা।

শকটং,—টঃ পু ক্লী (শক অটন) ১। বথ, গাড়ী, যানবাহন, ২। সৈন্যবাহ, মনু ৭। ১৮৭, ৩। বোঁহী নক্ষত্ৰ, ৪। এবিধ ওজন, এক গাড়ী ওজন, ২০০০ পল, ৫। কৃষ্ণ হাতত নিহত এটা দৈত্য, ৬। তিনিশ বৃক্ষ। —ৱিলঃ ১। কুকুৰা, ডাউক জাতীয় চৰাই।

শকটাবিঃ,—টহা(ন) শ্ৰীকৃষ্ণ।

শকটাত্মা ক্লী বোঁহী নক্ষত্ৰ।

শকটিকা ক্লী সৰু বথ বা গাড়ী। পুতলা গাড়ী।

শকলং ক্লী ১। ছাল, ২। খণ্ড, টুকুৰা, ৩। ২৪৬; ৩। গছৰ ছাল, ৪। মাছৰ বাকলি, —লঃ খণ্ড, এটা টুকুৰা, এটা ফাল, মনু ৬। ৮৮; —লী(ন) মাছ।

শকলিত টুকুৰা কৰা, ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰা।

শকাব্দকঃ,—কাবিঃ পু বিক্ৰমাদিত্য।

শকাবঃ পু বজাৰ বন্ধিতাৰ (অবিবাহিতা ক্লীৰ) ভায়েক। এই শকাব্দবিলাক মূৰ্খ, খল স্বভাৱৰ হয়। বজাৰ

‘খলশালি’ বুলি যিহকে ইচ্ছা তাকে কৰি ফুৰে। মুছকটিক নাটকত শকাব্দৰ চৰিত্ৰ সুন্দৰকৈ ফুটাই তোলা হৈছে।

শকুনং ক্লী ১। সু বা কু লক্ষণ, ২। শুভ লক্ষণ —মঃ (শক উনঃ) পু ১। চৰাই, ২। শগুন, ৩। চিলনী, ৪। এজন বিপ্ৰ, ৫। মঙ্গলৰ কাৰণে গোৱা এবিধ গীত। —জ্ঞা জেঠী। —জ্ঞানং লক্ষণ বিষয়ে অভিজ্ঞ। —শাস্ত্ৰং এখন লক্ষণ বিষয়ক শাস্ত্ৰ।

শকুনিঃ পু (শক উনিঃ) ১। এবিধ চৰাই, মনু ১২। ৬৩, ২। শগুন, চিলনী বা শেন চৰাই, ৩। কুকুৰা, ৪। মহাভাৰতৰ প্ৰখ্যাত চৰিত্ৰ শকুনি। ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ খলশালি, গান্ধাৰৰাজ সুবলৰ পুত্ৰ আৰু কৌৰৱৰ মোমায়েক। দূৰ্যোধনৰ কুমন্ত্ৰণাদাতা শকুনি মামাই কুট পাশাৰ জৰিয়তে পঞ্চপাণ্ডৱক বনবাসলৈ পঠিয়ায় আৰু পাণ্ডৱসকলৰ ওপৰত নানা বকমৰ অত্যাচাৰ চলোৱাত দূৰ্যোধনক সহায় কৰে। কুমন্ত্ৰণাদাতা, কুট কৌশলী যি কোনো মানুহক আজিও শকুনি নাম দিয়া হয়। —প্ৰপা চৰাইক পানী থাকিলে দিয়া জলাধাৰ। —স্নানঃ ১। চৰাইৰ মাত ২। কুকুৰাৰ মাত।

শকুনী ক্লী ১। মাইকী কপৌ চৰাই, ২। পক্ষীকপধাৰীণী পুতনা ৰাক্ষসী, মহা ৫। ১৩০। ৪৫।

শকুনীশ্বৰ পু গৰুড়।

শকুন্তঃ পু (শক উত্তঃ) ১। চৰাই, ২। নীলা কাউৰী, ভাস পক্ষী, ৩। এবিধ কীট, ফৰিং।

শকুন্তলা ক্লী (শকুন্তেঃ পক্ষিভিঃ লায়তে পালাতে ইতি শকুন্ত লা কঃ টাপ)। মহাভাৰতৰ এটি উপাখ্যানৰ আধাৰত মহাকবি কালিদাসৰ অমৰ সৃষ্টি ‘শকুন্তলা’ নাটকৰ নায়িকা। বিশ্বামিত্ৰৰ তপস্যা ভঙ্গৰ কাৰণে ইন্দ্ৰই পঠোৱা অপসৰা মেনকা আৰু বিশ্বামিত্ৰৰ কন্যা। মেনকাই বনৰ মাজত এৰি থৈ যোৱা কেঁচুৱাটোক চৰাই-চিৰিকটিয়ে লালন-পালন কৰা হেতুকে তাইৰ নাম শকুন্তলা। মহৰ্ষি কৰ্ণই তাইক নিজৰ আশ্ৰমলৈ নি ডাঙৰ-দীঘল কৰে। বজা দুয্যন্ত্ৰ যুগয়ালৈ আহি শকুন্তলাৰ অপূৰ্ব ৰূপ-লীল্যা দেখি মুগ্ধ হয় আৰু গন্ধৰ্ব প্ৰথামতে বিবাহ কৰাই থৈ গুচি যায়। পিচত দুৰ্বাসাৰ অভিশাপৰ ফলত বজাই তাইক পাহৰি যায়। অণ্ডঃসত্তা শকুন্তলাই বজাৰ ওচৰলৈ অহাত বজাই তাইক প্ৰত্যাখ্যান কৰে।

শকুন্তলাই মাৰীচৰ আশ্রমত থাকি ভৰতক জন্ম দিয়ে। পিচত দুষাস্তৰ লগত শকুন্তলাৰ পুনর্মিলন হয়। সম্রাট ভৰতৰ নামেৰেই এই দেশখনৰ নাম ভাৰতবৰ্ষ হয়।

শকুন্তি: পৃ ১। চৰাই, ২। ভাস পক্ষী, —কা ক্ৰী ১। চৰাই, ২। এবিধ, কীট, ফৰিং।

শকুল:, —লি: পৃ (শক উৰচ বস্য ল:) ১। এবিধ মাছ, ৭'ল মাছ। —গণ্ড: শাল মাছ।

শকুলাক্ষক: পৃ বগা দুবৰি।

শকুলাদনী ক্ৰী ১। এবিধ ঔষধি, কটকী, ২। এবিধ (কণ্ট) শাক।

শকুলাৰ্দ্ধক: পৃ এবিধ মাছ, গড়ে মাছ।

শকুলী ক্ৰী এবিধ মাছ, মিৰিকা মাছ।

শকুৎ ক্ৰী (শক কতিন) ১। পৰিচা, ২। জন্তুৰ গোবৰ। —কৰি:, —কৰী জন্তুৰ পোৱালি, বাছৰ। —দ্বাৰং গুহাদ্বাৰ, শৌচৰ দুৱাৰ। —পিণ্ড:, —ওক: গোবৰৰ লডা।

শক্ৰব:, —বি: পৃ ষাণ্ড গৰু। —বী ১। নদী, ২। নাচ জাতিৰ স্ত্ৰী, ৩। কঁকালী, পুটা, ৪। ছবিবিশ বিধ সমবস্ত ছন্দৰ চতুৰ্দশ ছন্দ।

শক্ৰ বিণ (শক জু:) ১। শক্তিমান, সমর্থৱান, মনু ৯। ২০৭; ২। সমুদ্রিশালী, ধনী, ৩। চতুৰ, বুদ্ধিমান, ৪। প্ৰিয়দ্বন্দী, মধুৰ ভাষী।

শক্ৰহ: পৃ বট মাহ আদিৰ ভজা গুড়া, চাতু গুড়ি।

শক্তি: ক্ৰী (শক ক্ৰিন) ১। শক্তি, বাহুবল, শৰীৰৰ বল, ক্ষমতা, ২। সামৰ্থ্য, (পদৰ শেষত), যথাসক্তি, মন্ত শক্তি, দৈৱীশক্তি, ৩। কাব্য ৰচনাত সামৰ্থ্য, ক্ষমতা, ৪। শক্তিৰূপিনী দেৱী দুৰ্গা। 'যা দেৱী সৰ্বভূতেশ্ব শক্তিকপেণ সংস্থিতা' ক্ৰী চণ্ডী। শিৱৰ পত্নী। 'শক্তিহীন: শিৱ: শব:' আঠ বিধ শক্তি— ইন্দ্ৰাণী, বৈষ্ণৱী, ব্ৰহ্মাণী, কৌমাৰী, নাৰসিংহী, বাৰাহী, মাহেশ্বৰী আৰু ভৈৰৱী, ৫। শক্তি নামৰ শস্ত্ৰ এবিধ, শক্তিশেল, ৬। যাঠী, বাণ, ৭। প্ৰকৃতি। (প্ৰধানং প্ৰকৃতি: শক্তিৰ্নিত্যা চাৰিকৃতিস্থতা।' ৮। (ন্যায়) কাৰ্যোৎপাদন কৰাত কাৰণৰ অন্তৰ্নিহিত ক্ষমতা, ৯। (কাব্যালঙ্কাৰ) শব্দৰ তিনি বিধ (অভিধা, লক্ষণা আৰু ব্যঞ্জনা) অৰ্থবোধক ক্ষমতা, ১০। যোনিপীঠ। শিৱ-লিঙ্গৰ তলত থকা যোনিৰ আকাৰৰ পীঠ, শাক্তসকলৰ উপাস্য বিগ্ৰহ।

—৩ ঠনং ক্ৰী নিষেজক। —গ্ৰহ: ১। শিৱ, ২। কৰ্ত্তিকেশ্ব, ৩। যাঠীধাৰী, সৈন্য, ৪। শব্দশক্তিজ্ঞান অৰ্থাৎ এইটো শব্দৰ এইটো অৰ্থ বুলি বুজিব লাগিব এয়ে শক্তি। —গ্ৰাহক শব্দৰ অৰ্থ নিৰ্দ্ধাৰক, প্ৰতিপাদক। (—ক:) কৰ্ত্তিকেশ্ব। —ত্ৰয়ং তিনি শক্তি। প্ৰভুশক্তি, মন্তশক্তি আৰু উৎসাহশক্তি। —ধৰ শক্তিশালী (—ৰ:) ১। কৰ্ত্তিকেশ্ব, ২। অশ্বধাৰী। —পাণি: —ভৃৎ কৰ্ত্তিকেশ্ব —পাত: শক্তিক্ষয়। —পূজক: শাক্তধৰ্ম পূজা, দুৰ্গা বা কালী পূজা —বৈকল্পং শক্তিহীনত —হেতক: শস্ত্ৰধাৰী যোদ্ধা

শক্তিত: অবা শক্তি অনুসাৰে, যথা শক্তি।

শকুৎ, ক্ৰী পৃ (শক তন) ভজা বট মাহৰ গুড়ি চণ্ডী।

শকুৎক: পৃ এবিধ বিহ।

শকুৎফলা ক্ৰী শমী বৃক্ষ।

শক্তি: পৃ মহিষি বশিষ্ঠৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ। এওঁ ইক্ষাকবংশীয় ৰজা কল্যাণপাদক অভিশাপ দিছিল। সেই ৰজাইও ৰাক্ষসী হৈ তাক ভক্ষণ কৰে।

শক্ৰ, শক্ৰ বিণ. প্ৰিয়দ্বন্দী, মধুৰ-ভাষী।

শকা বিণ (শক যৎ) ১। সমর্থনীয়, ২। ৪৯; ২। সজ্জনীয় সম্পাদনীয়।

শক্যার্থ: বাচ্যার্থ।

শক্ৰ: পৃ (শক্ৰেতি ৰাক্ষসান নাশয়িতুম শক বক) ১ দেৱৰাজ ইন্দ্ৰ, ২। অৰ্জুন গছ, কুটজ বৃক্ষ, ৩। জোহা নক্ষত্ৰ। —গোপ: এবিধ কীট। —জং, জাত: কাউৰী —জিং, ভিদ ৰাৱণ পুত্ৰ মেঘনাদ। —ক্ৰম: দেৱদাক গছ। —ধনুস, —শৰাসনং বামধেনু। —ধ্বজ: ইন্দ্ৰধ্বজ, আস ২৬৯। —পাদপ: দেৱদাক গছ —প্ৰস্থ:, —ভৱনং, —ভূৱনং, —স্বাস: ইন্দ্ৰপুৰী, স্বৰ্গ। —মূৰ্ধা, —শিৰ: পাহাৰ, উই-হাফলু। —লোক: ইন্দ্ৰলোক। —সাৰথি: মাতলি। —সুত: ১। ইন্দ্ৰপুত্ৰ জয়ন্ত, ২। অৰ্জুন, ৩। বালি।

শক্ৰাখ্য: পৃ ফেঁচা।

শক্ৰাণী ক্ৰী ইন্দ্ৰৰ পত্নী শচী

শক্ৰাভ্যাজ: পৃ ইন্দ্ৰ পুত্ৰ জয়ন্ত, ২। অৰ্জুন, ৩। বালি শক্ৰাসনং ক্ৰী ভাং। —ৰং কূটজবৃক্ষ।

শক্তি: পৃ (শক বাহলকাং ক্ৰিন) ১। মেঘ, ২। ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ, ৩। পৰ্বত, ৪। হাতী।

শক্ৰোথানং শক্ৰোৎসৱঃ ক্লী শক্ৰধ্বজ উৎসৱ। ভাদ
মাহৰ শুক্লা দ্বাদশী তিথিত পালন কৰা ইন্দ্রৰ উৎসৱ
বিশেষ।

শঙ্কৰ পু যাঁড় গৰু। —বী ১। আঙুলি, ২। মেখলা,
৩। চৈধ্যটা আখৰ যুক্ত বৃত্তৰ ছন্দ। এই বৃত্তৰ
অন্তৰ্গত ছন্দ আঠটা।

শঙ্কা (ন) হাতী।

শঙ্ক শঙ্কায়াম (ভা আ অ, শ শঙ্কতে) ১। ভয় থা, ভয়
খুবা, শঙ্কিত হ, ২। সন্দেহ কৰ, আশঙ্কা কৰ,
ইতস্ততঃ কৰ, ৩। অবিশ্বাস কৰ, ৪। ভাব, চিন্তা
কৰ, কল্পনা কৰ, ৫। আপত্তি হোল। অভি—
সন্দেহ কৰ, সন্দিহান হ, মন্য ৭। ১৮৫: ৬। ভয়
কৰ, আশঙ্কা কৰ, ৭। আপত্তি কৰ। পৰি—সন্দেহ
কৰ, কল্পনা কৰ, ভয় কৰ। রি—সন্দেহ কৰ, চিন্তা
কৰ, কল্পনা কৰ।

শঙ্ক: পু ভাৰবাহী বলদ

শঙ্কৰ বিণ. (শস কৃ অচ) কল্যাণকাৰী, মঙ্গলদায়ক,
মাহুলিক। —বঃ পু ১। সদাশিব, দেৱাদিদেৱ
মহাদেৱ। 'সদা ধ্যানাচ্চ ভক্তানাং পৱনং যন্নিৰাময়ম।
ভূতনাথত্বমপ্যস্মাত্তেনাহং শঙ্কৰঃ স্মৃতাঃ'।, ২। প্ৰসিদ্ধ
আচাৰ্য্য তথা ব্যাখ্যাকাৰ (আদি) শঙ্কৰাচাৰ্য্য। —বী
১। পাৰ্বতী, সতী ২। মজাঠি, ৩। শমী বৃক্ষ।

শঙ্কৰাচাৰ্য্য সপ্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ কবি জগদগুৰু আদি
শঙ্কৰাচাৰ্য্য। খৃষ্টীয় ৭ম-৮ম শতিকাৰ অদ্বৈতবাদী
এইজনা মহাপুৰুষে বেদান্ত দৰ্শনৰ ভাষ্যৰ উপৰিও
অসংখ্য পুথিৰ টীকা, কবিতা আদি ৰচনা কৰে। মাত্ৰ
৩২ বছৰ কাল জীয়াই থকা এনে অলৌকিক
শক্তিধাৰী পুৰুষ জগতত হয়তো দ্বিতীয়জন নোলাব।
শঙ্কৰাচাৰ্য্যই সমগ্ৰ ভাৰত ভ্ৰমণ কৰি উত্তৰত যোগী
মঠ, পূৱত পুৰী মঠ, দক্ষিণত কাঞ্চী মঠ আৰু
পশ্চিমৰ দ্বাৰকাত জ্যোতিষ মঠ— এই চাৰিখন
পবিত্ৰ শঙ্কৰ মঠ স্থাপন কৰে। এই কেইখনৰ
অধিকাৰ কেইজনক পৰম্পৰাগতভাৱে অতিও
জগদগুৰু শঙ্কৰাচাৰ্য্য নামেৰে জনা যায়।

শঙ্কৰাৱাসঃ পু শিৱৰ বাসস্থান, কৈলাস পৰ্বত।

শঙ্কা ক্লী (শঙ্ক অঃ টাপ) ১। আশঙ্কা, ভ্ৰাস, ২। চিন্তা,
৩। সন্দেহ, ৪। ইতস্ততঃ, ৫। আশা, বাসনা,
৬। অবিশ্বাস, অনিশ্চয়তা।

শঙ্কিত . . . আতঙ্কিত, ভীত, ২। অনিশ্চিত,
—চিহ্ন, মনঃ . . . , অবিশ্বাসী, সন্দেহযুক্ত।

শঙ্কী (ন) বিণ. সন্দেহকাৰী, ভীত, সঙ্কত। —বৰ্ণকঃ চেষ।

শঙ্কু: পু (শঙ্ক কুঃ) ১। গছৰ মূঢ়া, ২। এবিধ মাছ,
৩। অস্ত্ৰ, শস্ত্ৰ, যাচী, শেল, ছুৰী, ৪। খুঁটি, স্তম্ভ,
৫। গজাল, শলখা, ৬। ঘড়ীৰ কাঁটা, ৭।
মাপকাঠী, ৮। এশ কোটি, ৯। পুৰুষৰ লিঙ্গ,
১০। পাপ, ১১। জলজ প্ৰাণী, ১২। সদাশিব,
১৩। শাল গছ, ১৪। বাৰ আঙুলি পৰিমাণ, ১৫।
পাতৰ আঁহ, ১৬। নখী নামৰ আতৰ এবিধ, ১৭।
ন্যাস, পূঁজি, ১৮। জন্মেজয়ৰ পুত্ৰ, ১৯।
উগ্ৰসেনৰ পুত্ৰ এজন। —কণঃ ১। গাধ, ২। এজন
দানব। —চিঃ এবিধ . . . —তকঃ শাল গছ। —ব
বিণ. ভ্ৰাসজনক . . . —লং ১। ছুৰী, ডেগাৰ,
২। কেঁচ।

শঙ্খং, —খুঃ শঙ্খং . . . সমুদ্ৰজাত এবিধ ডাঙৰ
শামুক ইয়াৰ খোলটে শঙ্খ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে।
পূজা, পান্থ, বিবাহাদি মাহুলিক অনুষ্ঠানত এই
শঙ্খত ফু দি ধ্বনি . . . লা হয়। পুৰণি কালত
শঙ্খধ্বনিৰে যুদ্ধৰ আৰম্ভ কৰা হৈছিল, ২। কপালৰ
হাঁড়, ৩। হাতীৰ দুই দাঁতৰ মাজৰ অংশ, ৪।
এহাজাৰ কোটি, ৫। যুদ্ধবাদী, ৬। নখী নামৰ আতৰ
এবিধ, ৭। কুবেৰৰ এটা ৰত্ন ভাণ্ডাৰ, ৮। শ্ৰীকৃষ্ণৰ
হাতত নিহত শঙ্খচূড় দৈত্য। ৯। কাণৰ কাষৰ অস্থি,
১০। শঙ্খনাগ, অষ্টনাগৰ এটা নাগ। —চৰী, —চটী
কপালত চন্দনৰ তিলক। —চূৰ্ণ শঙ্খৰ গুড়ি। —খুঃ,
—খ্যা শঙ্খবাদক। —ধ্বনিঃ শঙ্খৰ শব্দ। —প্ৰশঙ্খঃ
জোনৰ গাত থকা ক'লা দাগ। —ভৃৎ শ্ৰীকৃষ্ণঃ
—মুখঃ ঘৰিয়াল। —স্বনঃ শঙ্খধ্বনি।

শঙ্খকং, কঃ ১। শঙ্খ, ২। কাণৰ কাষৰ (কুম) খাঃ
—কঃ ১। শঙ্খৰ খাক, হিন্দু সধৱা ক্ৰীয়ে সদায় ধাৰণ
কৰা খাক, ২। মূৰৰ অস্থি।

শঙ্খিনী ক্লী ১। চাৰি বিধ নাৰীৰ এবিধ। (বাৰ্হী: শ্ৰীনিবিশ
ঃ পদ্মিনী, চিত্ৰিনী, আৰু হস্তিনী), ২। শঙ্খৰ দৰে
ফলযুক্ত এবিধ গছ, শ্বেত পুষ্পাণ বৃক্ষ, ৩।
উপদেৱতা এগৰাকী। —ফলঃ শিৰীষ গছ।

শঙ্খী (ন) পু (শঙ্খ ইনিঃ) ১। সমুদ্ৰ, ২। (পাণ্ডৱনাশকী)
বিষ্ণু, ৩। শঙ্খবাদক।

শচ রাচি (ভা আ স শচতে) ক, কথা ক, বর্ণনা কৰ।

শচি: চী ক্ৰী ১। ইন্দ্ৰ পত্নী, ব ৩।১৩; ২। প্রজ্ঞা, বাক। —পতিঃ, —ভর্তা ইন্দ্ৰ।

শঙ্খ গত্যাম (ভা আ স শঙ্খতে) যা, গমন কৰ, আগ বাঢ়।

শট্ ক) সাদে, গন্তৌ, বজি (ভা প অ, স শট্টি) ১।

অসুখত পৰ, বোগী হ, অসুস্থ হ, ২। ভাগ কৰ, বেলেগ বেলেগ কৰ, ৩। অৱসাদগ্ৰস্ত হ, বিষন্ন হ,

খ) শ্লাঘে (চুৰা আ স শট্টিয়েত) প্রশংসা কৰ, গুণ গা।

শট্টি বিণ. (শট্টি অচ) টেঙা। —টা সন্ন্যাসীৰ মূৰৰ জটা।

—টিঃ ১। এবিধ ঔষধি, ২। গৰু গা ধুওৱা হালধি।

শট্টকং ক্ৰী. ঘিউ পানী মিহলোৱা চাউল বা ঘেঁহুৰ গুড়ি, এবিধ লাড়ু পিঠা।

শট্ ক) ৰথক্ৰেশকৈতৰে (ভা প স শট্টি) ১। ঠগা, প্ৰবঞ্চনা কৰ, ছল কৰ, ২। আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, ৩। কষ্ট খা, যাতনা ভোগ।

খ) আলসো, গতাসংস্কৃত সংস্কৃতে (চুৰা প অ শট্টিয়েতি) ১। সম্পাদন কৰ, কাম শেষ কৰ, সংস্কৃত কৰ, ২। কাম আধা কৰা, অসংস্কৃত কৰ, ৩। যা গমন কৰ, ৪। এলাহ কৰ, এলেহুৱা হ, ৫। ঠগা, প্ৰবঞ্চনা কৰ।

গ) দুৱাঁচি (চুৰা প স শট্টিয়েতি) ১। কুৎসিত কথা ক, বেয়া কথা ক, ২। ঠগা, প্ৰবঞ্চনা কৰ।

শট্টি বিণ. অসাধু, ঠগ প্ৰবঞ্চক, —ঠঃ ক্ৰী ১। লোহা, ২। তগৰ ফুল, ৩। কুকুম, —ঠঃ ১। মধ্যস্থব্যক্তি, ধৰ্ত, মনু ৪।৩০; ২। ধৰ্তুৰা গছ, ৩। ভণ্ড প্ৰেমিক। (এজনীক ভালপোৱাটো দেখুৱায় অথচ আন এজনীক ভাল পাই থাকে)। চাৰি বিধ পতিৰ ভিতৰত এবিধ। 'পাষণ্ডিনো ৱিকৰ্মস্থান

ৱৈডালব্ৰতিকান শঠান'

শট্টিজা ক্ৰী (শট্টি তল) শাঠা। ভণ্ডমি, ছলনা।

শণ দানে (ভা, চুৰাপ স শণতি শণয়তি) ১। যা, গমন কৰ ২। দি, দান দি, অৰ্পণ কৰ।

শণৎ ক্ৰী ১। শণ গছ ২। ভাং গছ ১। —সূত্ৰং ১।

শণৰ সূতা। শণ সূতাবে বনোৱা জাল। —ণঃ (শণ পচাদাচ) ১। ভাং গছ, ২। শণ গছ।

শণৎ ক্ৰী সমূহ। সমষ্টি, —ণঃ ১। এবি দিয়া যাঁড় ২। যাঁড়, বলদ, ৩। স্বীয়হীন পুৰুষ, নপুংসক।

শণ্ডিলঃ পু এজন মূনি। শাণ্ডিলা গোত্ৰৰ প্ৰৱৰ্তক।

শণ্ডঃ পু (শম ঢঃ) ১। অশ্বেষপুৰৰ ৰক্ষক বা দূতৰ এইবিলাক সাধাৰণতে বুঢ়া অথবা নপুংসক হয়, ২। যাঁড়, ৩। পগলা মানুহ।

শতং ক্ৰী ১। দহৰ দহগুণ সংখ্যা। এশ। ২। বিশেষ

পদৰ বিশেষণ ৰূপত ব্যৱহাৰ হলেও 'শঃ

একবচনত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে শতং ছাত্ৰাঃ, শঃ

গাৱঃ। কেতিয়াবা বিশেষ্য পদটো সম্বন্ধবাচক ষট্

বিভক্তিতে ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা যায়। যেনে মনুষ্যাণাং

শতং, ছাত্ৰাণাং শতং। —কুন্তুঃ সোণৰ ঢাকৰ

এখন পৰ্বত। —কুন্তুঃ অবা এশ বাৰ। —কোটিঃ ইন্দ্ৰ

বজ্জ। —ক্ৰতুঃ ইন্দ্ৰ। —খণ্ডং সোণ। এশ টুকুৰ

—গ্ৰন্থিঃ দুবৰি বন। —শ্লী ১। এবিধ অস্ত্ৰ। লোহা

হলয়ন্ত্ৰ চাৰিডাল তালগছৰ সমান দীঘল, প্ৰক

শিলাখণ্ড, ২। মাইকী বিছা, ৩। গমৰ বে:

—জিহ্বঃ শিৱ। —ভিষক, —ভিষা এশ তৰাং

চতুৰ্বিংশ নক্ষত্ৰ। —দলা বগা পদুম। —ক্ৰ পাঞ্জা

এখন নদী। হিমালয়ৰ পৰা ওলাই বিপাশাত মিলি।

—ধামা (ন) বিষ্ণু। —ধৃতিঃ ইন্দ্ৰ। —পত্ৰং পদুম ৩-

—পত্ৰঃ পু ১। ম'ৰা চৰাই, ২। সাৰেং

বৰটোকোলা চৰাই, ৩। ভাটো। —পত্ৰকঃ কাঠে

চৰাই। —পত্ৰযোনিঃ ব্ৰহ্মা। —পত্ৰা নাৰী। —পদ

কেৰেলুৱা, বিছা, চেলা। —পদ্মং এশ পাণ্ডিত্য

পদুম। —পৰ্ব (ন) বাঁহ (ক্ৰী) ১। আহিন মাথৰ পুণ্ড

তিথি, ২। দুবৰি বন। —পৰ্ৱেশঃ শুক্ৰ গ্ৰহ। —পুষ্পঃ

কিৰাতাজনীয়া কাব্যৰ ৰচয়িতা ভাৰবি। —ভীকঃ মৰ্দ্দিন

ফুল। —মৰ্খঃ, মন্যুঃ ইন্দ্ৰ। ব ৯।১৩; ২। ফেঁচ

—মুখ এশটা নিৰ্গমন পথ থকা, এশখন মুখ যুট

—মুখী বাঢ়নী, মূলা, দুবৰি বন। —মূলী শতমূল

এবিধ ঔষধি। —ৰূপা ব্ৰহ্মাৰ কন্যা, পত্নীও। বিষ্ণু

পুৰাণৰ মতে এওঁ স্বায়ম্ভুৱ মনুৰ পত্নী। —ৰেখী

অল্লবেতস, থেকেৰা টেঙা। —সহস্ৰং এশ হাজাৰ

এক লাখ, বহু সংখ্যক। —সাহস্ৰং এক লাখেৰ

কিনা। —হুদা ক্ৰী বিজুলী, ইন্দ্ৰৰ বজ্জ।

শতক বিণ. এশ। —কং এশ শ্লোক থকা কাব্য যেনে

বৈৰাগ্যশতকং, নীতিশতকং।

শতশঃ (স) অবা এশ এককৈ, এশ গুণকৈ। " " বাৰকৈ।

শতাব্দী ক্রী ১। বাতি, ২। পার্বতী।

শতাব্দঃ পু ১। বথ, ২। এবিধ (তিনিশ) গছ, ৩।
এজন দৈতা, ৪। এশ অরযরযুক্ত।

শতানকং ক্রী শ্মশান।

শতানন্দঃ পু ১। এজন মুনি, জনক বজাৰ পুৰোহিত,
২। দেৱকী পুত্ৰ, ৩। গৌতম আৰু অহল্যাব পুত্ৰ,
৪। ব্ৰহ্মা, ৫। বিষু, ৬। বিষুৰ ৰথখনৰ নাম।

শতানীকঃ পু ১। বুঢ়া মানুহ, ২। এজন মুনি।

শতাৰং ক্রী ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰ।

শতাকঃ পু এবিধ কুষ্ঠৰোগ।

শতায়ুঃ এশ বছৰ জীয়াই থকা।

শতিক বিণ. এশৰে কিনা, এশ সম্বন্ধীয়।

শতী ন। বিণ. এশ গুণ, অসংখ্য।

শতেৰঃ পু (শদ শাতনে এবক) শত্ৰু, হিংসা।

শত্ৰু বিণ (শত যৎ) এশৰে কিনা, শতিক।

শত্ৰিঃ (শদ ত্ৰিপ) ১। হাতী, ২। এগৰাকী ৰাজৰ্ষি।

শত্ৰুঃ পু (শদ শাতনে ফুন) ১। শত্ৰু, অমিত্ৰ, বৈৰী,
অবি, ২। বিৰোধী, প্ৰতিদ্বন্দ্বী। —কৰ্ষণ, —দমন
গত্ৰক নাশ কৰা, বশীভূত কৰা। —ঘ্নঃ ১। শত্ৰু
নাশকাৰী, ২। দশৰথৰ পুত্ৰ, সুমিত্ৰানন্দন, লক্ষ্মণৰ
যমজ ভাতৃ। —পক্ষ বিৰোধী পক্ষ।

শত্ৰুঞ্জয়ঃ ১। হাতী, ২। বিমল পৰ্বত, ৩। এটা নাগ।

শত্ৰুপুত্ৰ বিণ শত্ৰু বিনাশক।

শত্ৰুৱী ক্রী বাতি।

শদ ক) শাতে (ভা প অ স শীয়ে) ১। তল পেলা,
তলত পৰ, সৰি পৰ, নাশ হ, জীৰ্ণ হ, লেৰেলি যা,
২। যা, গমন কৰ। (গিজন্ত) শাতয়তি- তে।

খ) গতো (ভা প স শদতি) যা, গমন কৰ।

শদঃ পু ফলমূলদি।

শাশ্ৰিঃ পু (শদ ত্ৰিন) ১। মেঘ, ২। হাতী, ৩। অৰ্জুন।
(ক্ৰী) বিজুলী।

শত্ৰু বিণ. (শদ কঃ) তলত পেলাওঁতা, ভ্ৰমণকাৰী,
নাশকাৰী।

শনৈঃ (স) অব্য শনৈঃ, লাহে লাহে।

শনিঃ পু ১। ৰবি আদি নটা গ্ৰহৰ অন্তৰ্গত সপ্তম গ্ৰহ।
সূৰ্য পুত্ৰ শনিগ্ৰহ। ক'লা বৰণ, ক'লা বসন।
জ্যোতিষ তত্ত্বমতে শনিগ্ৰহৰ ভেগ কাল ঘাটে
বছৰ, ২। শনি ব'ৰ, ৩। শিৱ। —জং জালুক।

—প্ৰদোষঃ শনি বাৰ পৰা ত্ৰয়োদশী তিথি, শিৱ
পূজাৰ বাবে প্ৰশস্ত। —প্ৰসুঃ সূৰ্য্যপত্নী, ছায়া,
—প্ৰিয়ং নীলা পাথৰ, নীলমণি।

শনৈঃ (স) অব্য লাহে লাহে, লাহে লাহে কৰিব লগীয়া
পাঁচ বিধ কাম : 'শনৈৰ্বিদ্যা, শনৈঃ পশুঃ, শনৈঃ
পৰ্বতমাৰোহেৎ। শনৈঃ কামশ্চ ধৰ্মশ্চ পঞ্চৈতানি
শনৈঃ শনৈঃ।'

শনৈশ্বৰঃ পু (শনৈঃ মন্দং চৰতীতি চৰ পচাদ্যচ) শনি গ্ৰহ,
শনি গ্ৰহৰ ষোড়শ : 'নীলাঞ্জনচৰণখ্যং ৰহিস্থনুং
মহাগ্ৰহম। ছায়ায়া গৰ্ভসঙ্কতং ৰম্ভে উজ্জ্বা শনৈশ্বৰম।'

শান্তনুঃ শান্তনুঃ পু চন্দ্ৰবংশীয় ৰজা শান্তনু। এওঁৰ দুজনী
পত্নী গন্ধা আৰু সত্যৱতী। গন্ধাৰ পুত্ৰ হ'ল ভীষ্ম
আৰু সত্যৱতীৰ বিচিত্ৰবীৰ্য আৰু চিত্ৰাঙ্গদ। ভীষ্ম চিৰ-
কুমাৰৰ প্ৰতিজ্ঞা লয়। বাকী দুজন ভায়েক নিঃসন্তান
হৈ মৃত্যু হয়। বংশ ৰক্ষাৰ কাৰণে সত্যৱতীয়ে কুমাৰী
কালৰ পুত্ৰ ব্যাসক মতাই আনি 'নিয়োগ' প্ৰথা মতে
বিচিত্ৰবীৰ্যৰ বিধৱা পত্নীৰ গৰ্ভত পুত্ৰৰাষ্ট্ৰ আৰু পাণ্ডুক
জন্ম দিয়ে।

শপ ক্ৰোশে (দিৱা, ভা উভ ত স শপাতি- তে,
শপতি- তে) ১। শাপ দি, অভিশাপ দি, ২। শপত
খা, শপত খাই প্ৰতিজ্ঞা কৰ, কিবা কাঢ়ি ক, 'সত্যং
শপামি যদি কিঞ্চিদপি স্মৰামি', ৩। নিন্দা কৰ,
গালি পাৰ। (গিজন্ত) শাপয়তি- তে।

শপঃ শপথঃ পু শপত, শাপ, অভিশাপ, ভৎসনা, নিন্দা।

শপনং ক্রী শপ ল্যুট) শপত, গালি-শপনি।

শপ্ত বিণ (শপ ক্ৰঃ) অভিশপ্ত, নিন্দিত, ভৎসিত। —প্তঃ
পু উল্গ বন।

শফং ক্রী ১। গৰু আদি জন্তুৰ খুৰা, যা ১।২০৪; ২।
গছৰ শিপা।

শফৰঃ, বী প ক্রী পৃষ্ঠী মাছ। 'অগাধজলসঙ্কাৰী বিকাৰী
ন চ বোহিতঃ। গণ্ডযজলমাত্ৰেণ শফৰী ফৰফৰায়তে।'

শফৰাধিপঃ পু ইলিহী মাছ।

শব্ৰৰং পু ১। গিৰিবাসী, ২। মহাদেৱ, ৩। পানী, ৪।
বাহ, ৫। শাস্ত্ৰবিশেষ, ৬। শীমাংসাৰ ভাষ্যকাৰ
এগৰাকী। —বী ১। গিৰিবাসিনী ক্রী, ২। ক্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ
পদন ভক্তা এগৰাকী জনজাতীয় নাৰী। —লোপ্ৰঃ
লোপ্ৰ বৃক্ষ।

শব্ৰবালয়ঃ শব্ৰবিলাকৰ বাসস্থান।

শব্দল বিন ১। ফুটফুটীয়া, চিত্রবিচিত্র, বিভিন্ন। —লং ক্লী
পানী। —লা, লী ১। ফুটফুটীয়া দাগ থকা গাই, ২।
কামধেনু।

শব্দ ধ্বনৌ (চুৰা উ অ শব্দয়তি- তে) ১। শব্দ কৰ,
ধ্বনি তোলা, ২। ক, কথা ক, চিঞৰি মাত, নাম
ধৰি মাত।

শব্দঃ পু (শব্দ ভাৱে ঘঞ) শ্ৰোত্ৰগ্ৰাহ্যপদার্থ, আকাশৰ
গুণ। ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। চৰাইৰ মাত, মনু
৪।১১৪; ৩। বাদ্যযন্ত্ৰৰ শব্দ, ৪। বাক্যৰ শব্দ।
বিশেষ্য পদ, ৫। নাম, উপাধি, গুণবাচক নাম।
'শব্দো ধ্বনিশ্চ বৰ্ণশ্চ মৃদঙ্গাদিভৱো ধ্বনিঃ। সৰঃ
শব্দো নভোবৃত্তিঃ শ্ৰোত্ৰোৎপন্নস্ত গৃহাতে।।, ৬।
মৌখিক ক্ষমতা অথবা শক্তি, ন্যায় মতে 'প্ৰমাণ'।
—কোশঃ অভিধান। —গ্ৰহঃ কাণ। —চাতুৰ্য্যং কথা
কোৱাত নিপুণতা। —চিত্ৰঃ শুনি ভাল লগাকৈ শব্দ
ব্যৱহাৰ কৰা কাব্য এবিধ। —চোৰঃ লিখনী চোৰ,
আনৰ ৰচনা নিজৰ বুলি প্ৰকাশ কৰা ব্যক্তি।
—তস্মাত্ৰং শব্দ (ধ্বনিৰ) সূক্ষ্ম উপাদান। —পতিঃ
নামত মালিক। —পাতী (ন) শব্দ শুনি আঘাত কৰা
ব্যক্তি। —প্ৰমাণং মৌখিক যুক্তি। —বোধঃ মৌখিক
সাক্ষ্য বা যুক্তিৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা জ্ঞান। —ব্ৰহ্মণ্ ক্লী
১। বেদ, ২। ব্ৰহ্ম জ্ঞান, পৰমাত্মা জ্ঞান। —ভেদী
(ন) শব্দ শুনি শৰ নিক্ষেপকাৰী (পু) অৰ্জুন।
—যোনিঃ শব্দৰ মূল, ধাতু। —ৱিদ্যা, —শাসন,
—শাস্ত্ৰং ব্যাকৰণ, —ৱিৰোধঃ একেটা বাক্যত দুটা
শব্দৰ বিৰোধ বা অসঙ্গতি। —ৱেদী (ন) শব্দ ভেদী
অৰ্জুন, কাঁড়। —শক্তি এটা শব্দৰ অভিধা বা ব্যঞ্জনা
শক্তি। —শুদ্ধিঃ শব্দৰ পৱিত্ৰতা, শুদ্ধ শব্দৰ ব্যৱহাৰ।
—শ্ৰেষ্ঠঃ মৌখিক দ্ব্যৰ্থবোধক কথা বা শব্দ, ছলাহি
কথা। —সংগ্ৰহঃ অভিধান। —সৌষ্ঠব্ (কাব্যত) শব্দ
গাঁথনিৰ লালিত্য। —সৌকৰ্য্যং প্ৰকাশত সৰলতা,
সুস্পষ্টতা।

শব্দনং ক্লী ১। ধ্বনি, শব্দ, ২। শব্দকৰণ, ৩। মাত,
চিঞৰ।

শব্দাৰ্ছোয়ং শব্দ বা পদেৰে প্ৰকাশ কৰিব লগীয়া মে
১০৩।

শব্দাভ্যন্তৰঃ ডাঙৰ ডাঙৰ শব্দ, বাক্যালঙ্কাৰযুক্ত শব্দ।

শব্দাতীত বিণ. ব্যাখ্যাৰ বা বৰ্ণনাৰ অতীত, অৱগনীয়।

শব্দাদি বিণ. শব্দেৰে আৰম্ভণি।

শব্দাধিষ্ঠানং ক্লী কাণ।

শব্দাধ্যাহাৰঃ শব্দ যোগ, লুপ্ত পদৰ পূৰ্ত্তিকৰণ।

শব্দানুশাসনং ক্লী ব্যাকৰণ।

শব্দায়তে নামধাতু, শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা।

শব্দালংকাৰঃ বাক্যত বা কাব্যত বিশেষভাৱে শব্দ
প্ৰয়োগ কৰি শুনিবলৈ শুৱলা কৰা অলঙ্কাৰ বিশেষ
যেনে যমকালঙ্কাৰ (অৰ্থালঙ্কাৰৰ বিপৰীত)।

শব্দিত (শব্দ ক্ত) শব্দ কৰা, বাদ্য যন্ত্ৰ বজোৱা, মত
চিঞৰি মতা, নাম ধৰি মতা।

শম্ সুখ, শান্তি, কল্যাণ, আনন্দবোধক, আশীৰ্বাদসূচক
অব্যয় শব্দ। —তাতি মাস্তলিক আশীৰ্বাদ দান
—পাকঃ আলতা।

শম ক) শমে (দিৱা প অক শাম্যতি) ১। শান্ত হ, শান্তি
পা, নিজম হ, নিতাল মাৰ, ২। বন্ধ কৰ, শেষ
কৰ, সমাপ্তি কৰ। 'ন জাতু কামঃ
কামানামুপভোগেন শাম্যতি', মনু ২।৯৪; ৩। তৃপ্ত
হ, দমন কৰ, নিবৃত্তি কৰ, পিয়াহ পলুৱা বা ওচা
(গিজন্ত) শময়তি- তে। ১। শেষ কৰ, ২। দমন
কৰ, পৰাজয় কৰ, ৩। হত্যা কৰ, পিয়াহ পলুৱ
বন্ধ কৰ। উপ— শান্ত হ, বন্ধ কৰ, শেষ কৰ। নি—
গুণ, কাণ দি গুন, মন দি শুন, তৃষ্ণা দূৰ কৰ,
শান্ত হ। সং— শান্ত হ, লুপ্ত হ, শেষ কৰ।

খ) আলোচে (চুৰা শক শাময়তি- তে) ১। চা, নিৰীক্ষণ
কৰ, অনুসন্ধান কৰ, ২। দেখুৱা, প্ৰদৰ্শন কৰ।

শমঃ পু (শম্যত ইতি শম ঘঞ) ১। শান্তি, প্ৰশান্তি,
নিকপদ্ৰ, ২। আৰাম, জিৰণি, ৩। মানসিক স্থিৰতা,
ক্ৰোধৰ উপশম, ১০।৪; ৪। তৃপ্তি, তৃষ্ণা, শোণ
আদি প্ৰশমন, ৫। যুক্তি, মোক্ষ, সাংসাৰিক বন্ধনৰ
পৰা মুক্তি, ৬। বাহ।

শমকঃ পু শান্তিকাৰক, শান্তিদায়ক।

শমথঃ পু (শম অথঃ) ১। শান্তি, ক্ৰোধৰ উপশম, ২
মন্ত্ৰী, মজ্জগাদাতা।

শমনং ক্লী (শম লুট) ১। যন্ত্ৰৰ বাবে পণ্ড বহি, ২
শান্তি, ৩। সমাপ্তি, সমাপন, প্ৰশমন, ৪। আধিত
হিংসা, ৫। চোৰেণা বা গিলা কাৰ্য্য, চৰ্চন, ৬
প্ৰতিসংহাৰ, নিবাৰণ। —নঃ , ১। যমৰাজ, ২
এবিধ হৰিণ।

শমনস্বসা (ঋ) ক্রী যমবাজৰ ভনীয়েক।

শমনী ক্রী বাতি। —ষদ: নিশাচৰ, ৰাক্ষস।

শমলং ক্রী (শম কল:) ১। বিষ্ঠা, মলমূত্ৰ, ২। পাপ, কলুষতা, ৩। মলিনতা, গেদ।

শমিত বিণ. (শম ক্ত) ১। শান্ত, প্রশমিত, ২। ৰোগমুক্ত।

শমী ক্রী ১। এবিধ গছ, শমীবৃক্ষ, 'অৱেহি তনয়াং ব্ৰহ্মনগ্নিগৰ্ভাং শমীমিৱ।' শ ৪।২; ২। ছেঁই, চূপহি, বীন। —গৰ্ভঃ ১। অগ্নি, ২। ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিত।

—ধান্যং বট, মাহ আদি যজ্ঞ বা পূজাৰ সামগ্ৰী।

—পত্ৰা লাজুকীলতা।

শমী (ন) বিণ. ১। শান্ত, ২। সংযমী, বশী। —কঃ এজন মূনি। ভা ১।১৮।

শম্পা ক্রী বিজুলী। —কঃ

শম্ব ক) গতেী (ভা প স শম্বতি) যা, গমন কৰ, আঁওৱাই যা।

খ) সংগ্ৰহে (চুৰা প স শম্বতি) সংগ্ৰহ কৰ, একগোট কৰ, স্তপাকাৰ কৰ, চয়ন কৰ।

শম্ব বিণ (শম্বেৰ্ন ইতি বন) ১। সুখী, ভাগৱান, ২। দুখী, দুৰ্ভগীয়া। —বঃ পু ১। ইন্দ্রৰ বজ্ৰ, ২। মস্তক, ৩। লোহা থকা মূৰটো, ৩। কৰঙনত পিছা লোৰ শিকলি (কাঙ্কী), ৪। দ্বিতীয় বাৰ হাল বোৱা।

শম্বৰং ক্রী ১। পানী, ২। মেঘ, ৩। ধন, ৪। ধৰ্মীয় ব্ৰত পালন, বৌদ্ধব্ৰত বিশেষ, ৫। চিত্ৰ। —বঃ পু ১। এবিধ হৰিণ, ২। প্ৰদ্যুম্নৰ হাতত নিহত এটা দৈত্য, শম্বৰাসুৰ, ৩। এবিধ মাছ, ৪। এজন জৈনমূনি, ৫। যুদ্ধ, ৬। আগিয়াচিঁতা, মতা ভোলমতি গছ, অৰ্জুন গছ, ৭। পৰ্বত। —সূদনঃ প্ৰদ্যুম্ন। —বী যাদু, মায়া।

শম্বলং, —লঃ ক্রী পু ১। পাৰ, তাঁৰ, ২। ভ্ৰমণ, সামগ্ৰী, ৩। হিংসা, ঈৰ্ষা। —লী কটনী।

শম্বু: —স্বকঃ —স্বকঃ ১। শামুক, বখলীয়া শামুক।

শম্বুকঃ পু ১। শামুক, ২। বখলীয়া শামুক, গোৱালপাৰাৰ ফালে ইয়াক 'বিনুক' বুলি কয়; এই খোলা পুৰি চূণ তৈয়াৰ কৰা হয়। ৩। হাতীৰ কুম, ৪। ঈৰামৰ হাতত নিহত এজন শূদ্ৰ তপস্বী, ৫। এজন দৈত্য, ৬। শম্ব, কুদ্ৰ শম্ব।

শম্বতঃ ১। সুখী পুৰুষ, ২। ইন্দ্রৰ বজ্ৰ।

শম্বতলঃ এখন চহৰ, আজিকালিৰ মোৰদাবাদ। —লী কটনী।

শম্বুঃ পু (শং মঙ্গলং ভবতাস্মাদিতি শম ভূ ডুঃ) ১। শিৱ, শঙ্কৰ, মহাদেৱ, ২। ব্ৰহ্মা, ৩। যুদ্ধ, ৪। মূনি, জ্ঞানী ব্যক্তি, ৫। সিদ্ধ পুৰুষ, ৬। বগা আকন, ৭। অগ্নি, ৮। বিষ্ণু, ৯। একাদশ ৰুদ্ৰৰ অন্তৰ্গত এজন ৰুদ্ৰ। —তনয়ঃ, —নন্দনঃ,—সুতঃ কৰ্ত্তিকৈয়। —প্ৰিয়া ১। দুৰ্গা, ২। আমলখী —বল্লভং বগা পদুম।

শম্বা ক্রী (শম যৎ টাপ) ১। যুঁৱলিৰ শলা, ২। দাগা, লাঠী, মনু ৮।২৩৭ ৩। খঞ্জৰী, তাল। সোঁ হাতে বজোৱা এবিধ তাল। ওজাপালিয়ে সোঁ হাতে বজোৱা খঞ্জৰী। ৪। যজ্ঞপাত্ৰ। ৫। শাস্ত্ৰ।

শম্বঃ পু (শী পুংসীতি ঘঃ) ১। বাহু, ২। টোপনি, নিদ্ৰা, ৩। বিছনা, ৪। এবিধ সাপ, অজগৰ সাপ। ৫। আভশাপ, নিন্দা, অপবাদ। ৬। পণ।

শম্বণ্ড বিণ নিদ্ৰালু। টোপনিয়াই থকা ব্যক্তি। —ওঃ পু ১। বিষয়, ২। দেশ, স্থান

শম্বতঃ পু নিদ্ৰালু।

শম্বথঃ পু ১। অজগৰ, ২। নিদ্ৰালু ব্যক্তি, ৩। মৃত্যু, ৪। গাহৰি, ৫। মাছ।

শম্বনং ক্রী (শী ল্যুট) ১। নিদ্ৰা, ২। শয্যা, ৩। মৈথুন, যৌনসঙ্গম। —সখী বিছনাৰ বন্ধু বা বান্ধৱী। —স্থানং শোৱনি কোঠা।

শম্বনাগাৰং, —বঃ, —গৃহং শোৱনি কোঠা বা ঘৰ।

শম্বনীয়ং ক্রী শয্যা, বিছনা, শি ১।১৫; 'শয্যাশ্লথিতং হৃদং শম্বনীয়া আৰোপ্য', দৃপ ৫ অ।

শম্বনৈকাদশী ক্রী আত্মৰ মাহৰ শুক্লা একাদশী তিথি। বিষুৱৰ শয়ন সম্বন্ধীয় তিথি।

শম্বানকঃ পু (শ্চি-অনক) ১। সাপ। ২। তেজপিয়া।

শম্বালু বিণ নিদ্ৰালু। —লুঃ ১। এবিধ অজগৰ সাপ ২। কুকুৰ, ৩। শিয়াল।

শম্বিত বিণ (শী ক্ত) ওই পৰা, টোপনিত পৰা, নিদ্ৰালু।

শম্বুঃ পু ১। অজগৰ সাপ, ২। এজন মূনি।

শম্বুনঃ পু অজগৰ সাপ।

শম্বা ক্রী (শী শম্বনে কাপ) ১। গোটনি, গুঠন। ২। বিছনা, খাট, পালেং, —গত বিছনাত পৰি থকা; যেনে—বেমৰী। —গৃহং শোৱা কোঠা বা ঘৰ।

শৰং ক্লী (শু অপ) পানী — বঃ ১। বাণ, কাঁড়, ব
১।৬১, ২। গাখীৰ বা দৈৰ ওপৰৰ তেলাল চামনি।
'ক্লীম'। ৩। আঘাত, ঘা, ৪। সংখ্যা '৫'। ৫। এবিধ
নল, খাগৰি। — কাণ্ডঃ কাঁড়ৰ দণ্ড, এবিধ নল।
— ঘাতঃ শব নিষ্কেপ, — জং মাখন — জন্মা(ন)
কৰ্ত্তিকৈয়। — জালং কাঁড়ৰ জাল, অৰ্থাৎ অসংখ্য
কাঁড় একেলগে — ধিঃ টোন, — পাতঃ একেলগে বহু
কাঁড়ৰ উৰণ, পতন। — পুজ্জ, — জ্জা কাঁড়ত লগোৱা
পাখি। — ফলং কাঁড়ৰ তীক্ষ্ণ মুখ। — ভঙ্গঃ শ্ৰীৰামে
দণ্ডকাৰণত লগ পোৱা এজন মুনি। — মল্লঃ ধনুধৰ।
— বনং নল-খাগৰিৰ বন বা জঙ্গল। — বনোদ্ভৱঃ
কৰ্ত্তিকৈয়। — ৱাণিঃ ১। কাঁড়ৰ মুখ, ২। ধনুধৰ,
৩। ধনু তৈয়াৰ কৰা মনুহ। ৪। পদাতি সৈন্য।
— বৃষ্টিঃ কাঁড়ৰ বৰ্ষণ। — ব্ৰাতঃ অসংখ্য কাঁড়
— সন্ধানং কাঁড়েৰে লক্ষ্য (সন্ধান) কৰা। — সংৰাশ
কাঁড়েৰে আবৃত। — বৃহঃ একোছা নল
শৰটঃ পু ১। তেজপিয়া, ২। কুহম ফল। ৰঙা ৰং
তৈয়াৰ কৰাত ব্যৱহাৰ কৰা ফল।
শৰণং ক্লী (শু ল্যুট) ১। আশ্ৰয় স্থান, আশ্ৰয়, ২। ৰক্ষা,
সহায়, উপকাৰ, ৰ ১৪।৬৪; ৩। ঘৰ, বাসস্থান, ৪।
জিৰণি ঘৰ, ৫। আঘাত, হত্যা।
শৰণাগত, — পন্নঃ কাৰোবাৰ আশ্ৰয়ৰ অধীন হোৱা।
কাৰোবাৰ ৰক্ষাৰ অধীন হোৱা। 'শস্ত্ৰহীনঞ্চ ভীতঞ্চ
দীনঞ্চ শৰণাগতম। যো ন ৰক্ষত্যধমিষ্ঠঃ কুন্তীপাকে
রসেদযুগম।'
শৰণাপৰ্কঃ পু (শৰণার্থমপৰ্য্যতি আত্মানমিতি অপ ৱ্যল)
শৰণাপন্ন।
শৰণিঃ, — বী ক্লী পথ, আলিবাট।
শৰণঃ পু ১। কামুক, লম্পট, ধূত, ২। চৰাই, ৩।
তেজপিয়া, ৪। এবিধ অলঙ্কাৰ।
শৰণ্য বিণ ১। আশ্ৰয় যোগা, ৰক্ষাযোগা, আশ্ৰয়। কু
৫।৭৬, ২। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ৰক্ষণীয়। — ৱাং ১।
আশ্ৰয়স্থান, ২। আশ্ৰয়দাতা, ৰক্ষক। ৩। সুৰক্ষা,
আত্মৰক্ষা, ৪। আঘাত — ৱাঃ শিৱ। — ন্যা ক্লী দুৰ্গা।
— ৱাং পু ১। মেঘ, ২। বায়ু, ৩। ৰক্ষাকৰ্তা।
শৰং(দ) ক্লী (শু হিংসাম্যম্ অদিঃ) ১। এবছৰ, ২। শৰৎ
কাল। — কামী(ন) কুকুৰ, — কালঃ শৰৎ কাল,
— ঘনঃ, মেঘঃ শৰৎ কালৰ মেঘ, — চন্দ্ৰঃ শাৰদীয়

চন্দ্ৰ, — ত্ৰিয়ামা শাৰদীয় নিশা, — পদ্মং — ৩ ৱাঃ বন
পদুম, — পৰ্ৱ (ন) শাৰদীয়, কোজাগৰী ৱাণিঃ
লক্ষ্মী ৱাণিমা।
শৰদা ক্লী ১। শৰৎ কাল, ২। এবছৰ।
শৰদিজ বিণ শৰৎ কালত হোৱা শাৰদীয়।
শৰভঃ পু পোৱালি হাতী, ২। অগ্ৰখন ঠেং ৭কা অতি
ভয়ানক এটা পৌৰাণিক জন্তু, ৩। ফৰিং, ৪। এবিধ
বান্দৰ, ৫। উট, ৬। বিষু, ৭। এটা নাগ, — ভূঃ
কৰ্ত্তিকৈয়।
শৰযুঃ, — যুঃ ক্লী এখন নদীৰ নাম।
শৰলকং ক্লী পানী।
শৰৱ্যং কাঁড়ৰ লক্ষ্য।
শৰাঘাতঃ পু কাঁড়ৰ আঘাত।
শৰাটি, — ডিঃ — তিঃ — ৰিঃ ক্লী শৰালি হাঁহ।
শৰাভ্যাসঃ পু বাণৰ শিক্ষা, অস্ত্ৰ শিক্ষা।
শৰাক বিণ (শু আ কঃ) হিংস্ৰ, অনিষ্টকাৰী।
শৰালিঃ, — লিকা, — লী শৰালি হাঁহ।
শৰাৱং — ৱঃ ক্লী পু মাটিৰ পাত্ৰ এবিধ।
শৰাৱতী ক্লী শ্ৰীৰামৰ পুত্ৰ লৱৰ ৰাজ্যৰ ৰাজধানী।
শৰাৱাৰ্দ্ধং ক্লী আধা সেৰ পৰিমাণ।
শৰাশ্ৰয়ঃ টোণ।
শৰাসনং ক্লী ধনু, ৰ ৩।৫২, — ৱঃ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ এজন
পুত্ৰ।
শৰাস্যং ক্লী ধনু।
শৰিমা (ন) পু (শু ইমণিচ) প্ৰসৱ।
শৰীৰং ক্লী (শু ঈৰণ) ১। কলেৱৰ, শৰীৰ, দেহ, কায়
তনু, ২। সাৰ পদাৰ্থ, ৩। দৈহিক শক্তি, ৪। মৰ
শ', — কৰ্তা পিতা, — কৰ্ষণং ক্ষীণকৰণ, — জঃ ১
ৰোগ, ২। পুত্ৰ, ৩। বাসনা, কামনা, ৪। কামদে
— তুল্য দেহোপম, নিজৰ দেহৰ দৰে মৰমৰ
— দণ্ডঃ শাৰীৰিক দণ্ড বিধান, শাস্তি, — পতনঃ
— পাতঃ দেহত্যাগ, মৃত্যু বৰণ, — পাকঃ দেহৰ
ক্ষীণতা, — বদ্ধ সোঁ শৰীৰ, অৱতাৰ, — বদ্ধঃ দেহধৰি
— বদ্ধকঃ মনুষ্য পণ। শৰীৰ পণ, — ভেদঃ আত্ম
পৰা দেহৰ বিচ্ছেদ, মৃত্যু, — যষ্টিঃ ক্ষীণ, দুৰ্বল দেহ
— যাত্ৰা জীৱিকা, — ৱিমোক্ষণং মোক্ষ মুক্তি
— বৃষ্টিঃ দেহ পালন, শৰীৰৰ অৱলম্বন, — ৱৈকল্যঃ
দৈহিক ৰোগ, ব্যাধি, — সংস্কাৰঃ ১। দেহৰ সংস্কাৰ

প্রসাধন, স্নান আদি, ২। জন্মৰ পৰা কৰণীয়
দলসংস্কাৰৰ জৰীয়েতে শৰীৰ শুদ্ধিকৰণ, —সাদঃ
দৈহিক ক্ষীণতা, —স্থিতিঃ ১। দেহৰ অবলম্বন, ২।
খাদ্য গ্রহণ।

শৰীৰকং ক্ৰী. দেহ, —কঃ আত্মা।

শৰীৰাস্তবং ক্ৰী. ১। দেহাশ্ৰয়, অন্য শৰীৰ, ২। দেহৰ
ভিতৰ ভাগ।

শৰীৰাবৰণং ক্ৰী. চৰ্ম, ছাল।

শৰীৰী (ন) পু. ১। দেহধাৰী, ২। জ্ঞান বিশিষ্ট সত্ত্বা,
৩। আত্মা, গী ২। ১৮।

শৰুঃ পু. (শু উঃ) ১। ক্ৰোধ, ২। বজ্র, ৩। কাঁড়, ৪।
হিংসা, ৫। অস্ত্র-শস্ত্র, ৬। এজন গন্ধৰ্ব।

শৰেষ্টঃ পু. আম গছ।

শৰ্কৰজঃ পু. এবিধ মিঠা নেমু (জম্বুৰা), —জা বাতাচা।

শৰ্কৰা ক্ৰী. ১। চেনি, বাতাচা, ২। শিলগুটি, ৩। বালি,
৪। খণ্ড, টুকুৰা, ৫। খোলাকটি, —সপ্তমী বহাগ
মাহৰ শুক্লা সপ্তমী তিথিত পালনীয় ব্ৰত।

শৰ্কৰাচলঃ পু. দানৰ কাৰণে চেনিৰে তৈয়াৰী কৃত্ৰিম পৰ্বত।

শৰ্কৰাধেনুঃ দানৰ বাবে চেনিৰে তৈয়াৰী কৃত্ৰিম গাই
গৰু।

শৰ্কৰিক, —বিল বিণ পাথৰময়, (শিলৰ দৰে) টান।

শৰ্কৰী ক্ৰী. ১। নদী, ২। কঁকালী মেখলা, ৩। এবিধ
কাব্য ছন্দ, ৪। কলম, লেখনী।

শৰ্কৰোদকং ক্ৰী. চেনিপানী।

শৰ্কঃ পু. (শুধু ঘঞ) ১। অপান বায়ু (পাদ), ২। সমুহ,
৩। শক্তি, —জহঃ এবিধ মাহ (শস্য)।

শৰ্কনং ক্ৰী. অধোবায়ু ত্যাগ (পাদ মাৰা)।

শৰ্ক(ৰ)হিংসে (ভা প স শৰতি) ১। আঘাত কৰ, মাৰ,
হত্যা কৰ, ২। যা, গমন কৰ।

শৰ্ম(ন) ক্ৰী. (শু মনি) ১। সুখ, ২। ঘৰ, গৃহ,
বাসস্থান।

শৰ্মদঃ পু. বিষ্ণু।

শৰ্মৰঃ পু. বস্ত্ৰ, পিন্ধা কাপোৰ।

শৰ্মা (ন) পু. (শূণ্যাত্মভমিতি শ হিংসাম্ময় মনি) ১।

অমঙ্গলনাশী, ২। ব্ৰাহ্মণৰ উপাধি বিশেষ,

‘শৰ্মা দেবচ্ ব্ৰিহস্য বৰ্ম ক্ৰাতা তু ভুভুজঃ।

ভূতিদন্তক বৈশ্যস্য দাসঃ শূদ্রস্য কাৰয়েৎ॥

৩। আনন্দ, সুখ, ৪। আশীৰ্বাদ।

শৰ্মা ক্ৰী. ১। বাতি, ২। আতুলি, —তিঃ বৈবৰ্হত মনুৰ
পুত্ৰ।

শৰ্ৰঃ পু. ১। শিৱ, কৃ ৬। ১৪; ২। বিষ্ণু।

শৰ্ৰবং পু. অন্ধকাৰ, —ৰঃ কামদেৱ, —বী ১। বাতি,
শি ১। ১৫; ২। হালধি, ৩। তিৰোতা।

শৰ্ৰাণী ক্ৰী দুৰ্গা। পাৱতী।

শৰ্ৰীকঃ পু. (শু ইকন ৰুক) ১। হিংস্ৰ, অনিষ্টকাৰী,
২। খল, দুষ্ট, ৩। ধোঁৰা, ৪। মাজলিক আভৰণ, ৫।
অগ্নি।

শৰ ক) ৱেগে (ভা প স শলতি) ১। যা, গমন কৰ,
২। বেগাই যা, দৌৰি যা।

খ) শ্লাঘে (চৰা আ স শালয়তে) প্রশংসা কৰ, শলাগ
ল, গুণকীৰ্তন কৰ।

গ) চলনে তুটৌ (ভা প স শলতে) ১। শৰচৰ কৰ,
লৰাই দি, আলোড়ন কৰ, ২। কঁপা, কঁপনি তোলা।

শৰলং ক্ৰী (শল গঃ) কেঁটোলা পহুৰ কাইট। —লঃ পু.
১। যাঠী, শেল, ২। শিৱৰ অনুচৰ ভূদী, ৩। ব্ৰহ্মা,
৪। উট, ৫। বাসুকী বংশৰ এটা নাগ, ৬। শল্যবাজ,
৭। কংসৰ মন্ত্ৰী।

শৰলকঃ পু. মকৰা।

শৰলঙ্গঃ পু. বজা, সম্ৰাট, লোকপাল।

শৰলভঃ পু. ১। ফৰিং, ২। এবিধ কীট, চগা, ৩। ছয়
বিধ দুৰ্যোগৰ এবিধ। বাকী ৫ বিধ— অতিবৃষ্টি,
অনাবৃষ্টি, মূষিক (এন্দুৰ), চৰাই-চিৰিকতি, আক
প্ৰতিবেশী বজা।

শৰলং ক্ৰী. কেঁটোলা পহুৰ কাইট, —লী কেঁটোলা পহু।

শৰলাকা ক্ৰী. (শল আকঃ টাপ) ১। শেল, হল, ২। শলা,
লোৰ কাঠী, ৩। চকুত অঞ্জন লগোৱা কাঠী, ৪।
কাঁড়, ৫। যাঠী, ৬। গজালি, পোখা, ৭। তুলিকা,
৮। জুৱা খেলৰ পাশতি, ৯। দাঁত খোঁচৰা শলা,
১০। শহা পহু, ১১। হাড়, —পৰিঃ জুৱাখেলত
হাৰ।

শৰলাটু বিণ. কেঁচা ফল। —টুঃ পু. শিপা।

শৰলাভেলিঃ পু. উট।

শৰলালুঃ ক্ৰী. এবিধ সুগন্ধি দ্ৰব্য।

শৰলী ক্ৰী. (শল অচ ভীষ) কেঁটোলা পহুৰ পোৱালি।

শৰলং ক্ৰী. (শল চলনে কন) ১। টুকুৰা, ২। ছাল, ৩।
মুহুৰ বাকলি।

শব্দলং ক্ৰী. মাছৰ বাকলি, —লী (ন) মাছ।

শব্দী (ন) পু. মাছ।

শলভ কণ্ঠনে (ভা আ স শলভতে) প্রশংসা কৰ।

শলাগ ল, গুণ কীৰ্তনকৰ।

শল্লিঃ পু. শিমলু গছ।

শল্লিঃ, —লী, শাল্লিঃ —লী ক্ৰী. শিমলু গছ।

শল্যং ক্ৰী. (শল যঃ) ১। যাঠী, ২। কাঁড়, ৩। শেল,

শূল, যি কোনো জোঙা অস্ত্ৰ, ৪। ৯। ৭৫; ৪।

শলা, কাঠী, ৫। শৰীৰৰ কোনো অঙ্গত অত্যন্ত বেদনাদায়ক পাথৰাদি বাহ্যিক পদাৰ্থ, ৬।

পীডাদায়ক কোনো কাৰণ, ৭। বিহ, ৮। পাপ,

অপৰাধ, ৯। বিপদ, ১০। হাড়, —ল্যঃ পু. ১।

কেঁটে পহ, ২। কাঁইটীয়া জোপোহা গছ,

কেটিকা গছ, ৩। চৌহদ্দ বেৰ, ৪। এবিধ মাছ,

৫। শলা, শূল, ৬। বেল গছ, ৭। শৰীৰ ভিতৰৰ

পৰা শূল বাহিৰ কৰা ঔষধ, ৮। পাণ্ডবৰ মাতৃ,

মদ্র দেশৰ ৰজা, নকুল সহদেৱৰ মাতৃ মদ্রাৰ

ভায়েক শল্য। কুরুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত শল্য প্ৰথমতে

পাণ্ডৱৰ পক্ষতে থাকি কৰিছিল, কিন্তু

দুৰ্যোধনে কুটচক্ৰ খেলি নিজৰ ফলীয়া কৰি

কৌৰৱৰ সেনাপতি কৰ্ণৰ সাৰথি কৰে। কৰ্ণৰ

মৃত্যুৰ পিচত শল্য কৌৰৱৰ এজন সেনাধ্যক্ষ হয়।

যুদ্ধত যুধিষ্ঠিৰৰ হাতত শল্যৰ মৃত্যু হয়। —কঠঃ

কেঁটেলা পহ, —লোম(ন) কেঁটেলা পহৰ কাটা,

—শাস্ত্ৰং চিকিৎসা শাস্ত্ৰ বিশেষ, 'চাৰ্জাৰি'।

শল্যকঃ পু. কেঁটেলা পহ, মনু ৫। ১৮; শূল, শেল।

শল্যাৰিঃ পু. যুধিষ্ঠিৰ।

শল্যাৰ্হৰণং, —লোকাৰ্হৰণং, শৰীৰৰ পৰা শূল বাহিৰ

কৰা কাৰ্য্য।

শল্লং ক্ৰী. বাকলি, ছাল, —ল্লঃ ভেকুলী।

শল্লকং বাকলি, ছাল, —কঃ এবিধ গছ, —কী ক্ৰী. ১।

কেঁটেলা পহ, ২। হাতীয়ে খাই ভাল পোৱা এবিধ

গছ, —কীৰ্হৰঃ ধূপ, ধূনা।

শল্লঃ, শাল্লঃ পু. এই নামৰ এজন ৰাজা।

শল্ল বিকাৰে গতো (ভা প স শল্লতি) ১। যা, গমন

কৰ, ওচৰ চাপ, ওচৰলৈ যা, ২। পৰিৱৰ্তন কৰ,

বিকৃত কৰ, ৰূপান্তৰ কৰ, আকাৰ সলা।

শল্লং —ল্লঃ ক্ৰী. পু. শল্লতি দৰ্শনে চিত্তং বিকৰোতীতি

শ্লং বিকাৰে ঘচ) ১। মৃত শৰীৰ, ২। মৰা শ', ম:

১০। ৭৫; —ব্যাঃ কুকুৰ, —যানং —বথঃ মৰা শ

বহন কৰা খট, চাঙি।

শল্লৰঃ পু. এবিধ ম্লেচ্ছজাতি। ম'ৰা চৰাইৰ পাখি

শৰীৰত লগাই লোৱা কিৰাত (বনবাসী)।

শল্ললঃ পু. ফুটফুটীয়া ৰঙ, বিচিত্ৰ ৰঙ, —লা —লী

ফুটকা ফুটকী ৰঙৰ গাই গৰু।

শল্লসানং পু. শ্মশান, —নঃ পথ, পথিক।

শল্ল প্লৱনে (ভা প অ শল্লতি) ১। জঁপিয়াই জঁপিয়াই

জঁপ মাৰি যা। ভেকুলীৰ দৰে য'।

শল্লঃ পু. (শল্লতি প্লৱনে গচ্ছতীতি শল্ল অচ) ১। শ্ল

পহ ২। ২৭০, 'শল্লমাংসং ত্ৰিদোষম্', ২। চন্দ্ৰ

গত থকা দাগ, সেই হেতু চন্দ্ৰৰ এটা নীম শল্ল

৩। চাৰিবিধ পুৰুষৰ এবিধ, 'মৃদুবচনসুশীল

কোমলাঙ্গঃ সুকেশঃ। সকলগণনিধানঃ সত্যৱাদ

শল্লোহয়ম্'। ৪। মতা ভোমলতি, ৫। বাহ

ভিতৰত থকা এটা জাতীয় পদাৰ্থ, বংশলোচন

—কঃ ১। শহা পহ, ২। কপৰ, —পুতকং ক্ৰী

নখৰ আঁচোৰ, —বিন্দুঃ ১। বিষ্ণু, ২। চিত্ৰৰথৰ

পুত্ৰ, এজন ৰজা, —ভুৎ পু. চন্দ্ৰ, —ভুদভুৎ শিৱ,

—লক্ষ্মণঃ, লাঙ্কনঃ চন্দ্ৰ, —ৰিষাণং —শৃঙ্গং

অসম্ভৱ বস্তু। 'অশ্বডিঘ'। —স্থলী গঙ্গা হ্ৰাক্ হ'মনাৰ

মাজৰ অঞ্চল। দোৱাৰ।

শল্লঙ্কঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। কপৰ।

শল্লাদঃ ১। শেন চৰাই, ২। ইক্ষাকু বংশীয় এজন ৰজা

শল্লাদনঃ শেন চৰাই।

শল্লিকলা ক্ৰী. ১। পোন্ধৰ অক্ষৰযুক্ত ছন্দ বিশেষ, ২

চন্দ্ৰকলা।

শল্লিকান্তং ক্ৰী. কুমুদ ফুল, —স্তঃ চন্দ্ৰকান্ত মণি।

শল্লিগ্রহঃ চন্দ্ৰগ্রহণ।

শল্লিধ্বজঃ ভল্লটপুৰৰ ৰজা।

শল্লিপ্রভং ক্ৰী. ১। কুমুদ ফুল, ২। মুক্তা, —ভা

জ্যোৎস্না।

শল্লিভূষণঃ —মৌলীঃ, —শেখৰঃ শিৱ।

শল্লিলেখা ক্ৰী. ১। চন্দ্ৰ কলা, ২। এবিধ কাব্য ছন্দ।

শল্লিৱাটিকা ক্ৰী. পুনৰ্নৱা শাক।

শল্লী (ন) পু. (শল্ল ইনিঃ) ১। চন্দ্ৰ, ২। কপৰ।

শল্লোৰ্গং ক্ৰী. শল্লৰ নোম।

শব্দৰ্থ অবা. ১। বাৰে বাৰে, পুনঃ পুনঃ, ২। সদায়।
 শঙ্খলী ক্ৰী ১। তিল, চাউল, মাহ মিশ্ৰিত মণ্ড, ২।
 পিঠা, ৩। কাণৰ বিজ্ঞা, ৪। এবিধ মাছ।
 শম্পং, শম্পং ক্ৰী. কোমল (সৰু) ঘাঁহ, ২। ২৬;
 —স্পঃ প্ৰতিভা হানি, ক্ষয়।
 শস ক) বধে (ভা প স শসতি) ১। কাটি পলা, কাটি
 দুডোখৰ কৰ, ২। ধ্বংস কৰ, হত্যা কৰ।
 খ) নিদ্রায়াম (ভা প অ শাস্তি) টোপনি যা।
 শসনং ক্ৰী (শস লাট) ১। যজ্ঞৰ বাবে পশুবলি, ২।
 হত্যা, বধ।
 শঙ্খলী ক্ৰী ১। এবিধ পিঠা। পুনী পিঠা।
 শস্তু বিণ (শস স্তুঃ) ১। কলাণযুক্ত, মঙ্গলময়,
 মঙ্গলিক, ২। স্তুতিকৃত, ৩। প্ৰশস্ত, উৎকৃষ্ট, ৪।
 অঘাতপ্ৰাপ্ত, ৫। নিহত, —স্তুং ক্ৰী. ১। মঙ্গল,
 কলাণ, সুখ, ২। শৰীৰ, ৩। আঙুলি বন্ধাৰ বাবে
 পিন্ধা বর্ম বিশেষ। অঙ্গুলিভাণ।
 শস্তিঃ ক্ৰী. প্ৰশংসা। স্তুতি।
 শস্ত্ৰং ক্ৰী (শস্যতে হিংস্ৰতেহনেনেতি স্তুঃ) ১। অস্ত্ৰ,
 গদা, তৰোৱাল আদি, ২। সংজুলি, ৩। লোহা, তীখা,
 ৪। স্ত্ৰেত্র, —স্ত্ৰঃ পু খড়্গ, তৰোৱাল, —কং
 লোহা, তীখা, —কাৰঃ অস্ত্ৰ নিৰ্মাতা, —কোষঃ
 তৰোৱাল বা অস্ত্ৰৰ খাপ, —জীৱী (ন), —বৃষ্টি অস্ত্ৰ
 ধাৰণ কৰাই জীৱিকা, চিপাহী, —দেৱতা অস্ত্ৰধাৰী
 সৈনিক, —মার্জঃ অস্ত্ৰ চফা বা পৰিষ্কাৰ কৰোঁতা,
 —সংহতিঃ ১। অস্ত্ৰ সংগ্ৰহ, ২। অস্ত্ৰাগাৰ,
 —সংপাতঃ একেলগে বহুতো অস্ত্ৰৰ বৰ্ণন, —হস্তঃ
 অস্ত্ৰধাৰী ব্যক্তি।
 শস্ত্ৰাজীৱঃ বেতনভোগী সৈনিক, ধন লৈ কাম কৰা
 সৈনিক।
 শস্ত্ৰাভ্যাসঃ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ শিক্ষা।
 শস্ত্ৰাৱসং ক্ৰী. তীখা, লো।
 শস্ত্ৰান্ত্ৰং ক্ৰী. শস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰা অস্ত্ৰ। অস্ত্ৰ।
 শস্ত্ৰিকা, শস্ত্ৰী ক্ৰী ছবি, কটৰী।
 শস্ত্ৰী (ন) বিণ. অস্ত্ৰধাৰী।
 শস্যং ক্ৰী. (শস যৎ) ১। গছৰ ফল, ধান, মাহ আদি,
 ২। যোগ্যতা, —ক্ষেত্ৰং খেতি-পথাৰ, —ভক্ষক শস্য
 খাদক, ফৰিং আদি, —ভক্ষ্যবী নতুনকৈ ওলোৱা ধান
 আদি শস্যৰ সীহ, —ভাণী (ন) শস্যৰ মুকুট

ধাৰণকাৰী, —শালী (ন) প্ৰচুৰ শস্যৰ অধিকাৰী,
 —শুকং শস্যৰ ভণ্ড, —সম্পদ ক্ৰী. প্ৰচুৰ শস্য,
 —সম্বৰঃ শাল গছ।
 শস্যং (দ) শস্য ভক্ষন।
 শস্যাকঃ পু সৰু শমী গছ
 শাস্ত্ৰপায়নঃ পু এজন মূনি, বিপু ৩। ৬। ১৯।
 শাকং, —কঃ পু (শকাতে ভোক্তৃ-মিতি শক ঘঞ) ১।
 শাকাদি তৰি তবকাৰি, ২। খেঁৱা ফল, ফুল, পাত,
 কম্প মূলদি —কঃ পু ১। শক্তি, বল, কৰ্ম, ২।
 শৈলীষ গছ ৩। চেতন গছ, ৪। যুধিষ্ঠিৰ,
 বৈকুণ্ঠাদিত্য, শানিৱাহনাদি ব্ৰহ্মসকলৰ অক্ষ অথাৎ
 যুগ (কাল), ৫। এটা দ্বীপ, শাকদ্বীপ, —চুত্ৰিকা
 তেতেনী, টেতেনী, —তৰুঃ চেতন গছ, —পৰঃ ১।
 এমুঠি পৰিমাণ, ২। এমুঠি শাক, —পাৰ্শ্বিঃ শাক
 ভালপোৱা ব্ৰজা। এবিধ সমাস, মধ্যপদলোপী সমাস।
 —প্ৰতি অবা অলপমান শাক, —যোগ্যঃ ধনিয়া
 শাক, —শাকটং, শাকী (ন) শাকৰ খেতি।
 শাকট বিণ ১। যান-বাহন সম্পৰ্কীয়, ২। যানবাহী,
 —টং খেতি-পথাৰ, —টঃ ১। শ্ৰেষ্ঠাশ্ৰুত গছ, ২।
 ভাৰবাহী বলদ।
 শাকটায়নঃ পু এজন ভাষাতত্ত্ববিদ মূনি। আঠজন আদি
 শাস্ত্ৰিকৰ (বৈয়াকৰণিকৰ) ভিতৰত এজন। (বাকী
 সাতজন : ইন্দ্ৰশ্চন্দ্র, কাশকুৎস্তা, শিশলী, পানিনি,
 অমৰ, জয়ন্তী আৰু জৈনেন্দ্ৰ)।
 শাকটিক বিণ ১। শকত অৰ্থাৎ যান সম্পৰ্কীয়, ২।
 যানবাহনৰ আৰোহী।
 শাকটিনঃ পু এটা ওজন, বিশ 'তুলা' পৰিমাণ।
 শাকন্তবী ক্ৰী. (শাকেন বিভীতি শাক ভু খল ক্ৰীষ) ১।
 দুৰ্গা, ২। এখন নগৰ, —স্মং ক্ৰী. আজমীৰৰ শাকন্তবী
 নগৰত থকা ভ্ৰামাশয়ৰ পানীৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা নিমখ।
 শাকযোগ্যঃ ধনিয়া শাক।
 শাকলঃ পু. ১। এটা শকবেদীয় সম্প্ৰদায়, ২। এটা
 দ্বীপ, —প্ৰাতিশাখ্যং শক বেদীয় প্ৰাতিশাখ্য, —ব্ৰিহঃ
 বেঙেনা গছ, —শাখী শক বেদীয় শাখা।
 শাকল্যঃ পু. শক বেদৰ পদপাঠৰ প্ৰণেতা এগৰাকী
 প্ৰসিদ্ধ বৈয়াকৰণিক।
 শাকল্যং ক্ৰী. ফল, ফুল, মূল কম্পাদি শাক।
 শাক্যজং ক্ৰী. জলকীয়া, জালুক।

শাক্যঃ ক্লী. অমৰা।

শাক্যী ক্লী. এবিধ নিকট পৰ্যায়ৰ প্ৰাকৃত। নাটকত
শাক্যৰ ভাষা।

শাকিনং খেতি-পথাৰ।

শাকিনী ক্লী. ১। শাকৰ খেতি, ২। দুৰ্গাৰ অনুচৰী এগৰাকী,
'ডাকিনী যোগিনী চৈৱ খেচৰী শাকিনী তথা'।

শাকুন বিণ. ১। পক্ষী সম্বন্ধীয়, ২। শুভ্ৰশুভ লক্ষণ
সম্বন্ধীয়।

শাকুনিকঃ ১। চৰাইচিকাৰী, ২। ব্যাধ, মনু ৮।২৬০।

শাকুনেয়ঃ ১। সৰু জাতীয় ফেঁচা এবিধ, ২। শকুনীপুত্ৰ
বকাসুৰ।

শাকুন্তলং ক্লী. মহাকবি কালিদাস ৰচিত অভিজ্ঞান-
শকুন্তল নাটক, —লঃ শকুন্তলাৰ পুত্ৰ ৰজা ভৰত।

শাকুলিকঃ মাছমৰীয়া।

শাক্কৰঃ পু. যাঁড় গৰু।

শাক্তঃ বিণ. (শক্তিৰ্দ্বেষতা অস্যা ইতি শক্তি অন) ১।

শক্তি সম্পৰ্কীয়, ২। শক্তি অৰ্থাৎ দৈৱী শক্তিৰ
অধিকাৰিণী 'শক্তি' দেৱী (দুৰ্গা, কালী) সম্বন্ধীয়,
—স্তম্ভঃ ১। শক্তি উপাসক। গা, কালীৰ উপাসক।
'স্বৰ্গে মৰ্তে চ পাতালে নাস্তি শাক্তাঃ পৰঃ প্ৰিয়ঃ',
'শাক্তেভা উত্তমো নাস্তি স্বৰ্গে মৰ্তে ৰসাতলে' :
শাক্ত প্ৰশংসা। (শকদ্ভ), ২। শক্তিমান পুৰুষ।

শাক্তীকঃ যাত্ৰীধৰী।

শাক্তেয়ঃ শাক্ত্যঃ শক্তি উপাসক, শাক্ত।

শাক্যঃ পু. ১। বৃদ্ধ, ২। বৃদ্ধৰ বংশ, —ভিক্ষুকঃ বৌদ্ধ
ভিক্ষু, —মুনিঃ, —সিংহঃ বৃদ্ধ।

শাক্তী ক্লী. ১। ইন্দ্ৰৰ পত্নী, ২। দুৰ্গা।

শাক্কৰঃ যাঁড় গৰু।

শাখঃ পু. কৃত্তিকাৰ পুত্ৰ।

শাখা ক্লী. (শাখতি গগনং ব্যাপ্তোভীতি শাখ অচ টাপ)

১। গছৰ ডাল, ঠাল, ঠেঙুলি, ২। বাদ, ৩। খণ্ড,
বিভাগ, বেদৰ ভাগ, ৪। সম্প্ৰদায়, গোষ্ঠী, ৫। বেদৰ
মন্ত্ৰৰ তথা বৈদিক পাঠৰ (শ্ৰৌত পাঠৰ) পৰম্পৰা। এটি
পৰম্পৰাৰ প্ৰবৰ্তক মনুজ্ঞনৰ নামেৰে শাখাৰ নাম ৰখা
হয়। যেনে কাথ শাখা, মাধ্যমিন শাখা, আখলায়ন শাখা।
৬। প্ৰকাৰ, —চম্পদ্যায়ঃ এবিধ ফকৰা, —পিত্তঃ পু.
হাতভৰি আদি উত্থাৰ বাবে হোৱা পীড়া, —পুৰং
নগৰৰ উপকণ্ঠ, —স্না অমৰা, —স্বগঃ ১। বান্দৰ,

২। কেৰ্কেটুৱা, —ৰণঃ নিজৰ শাখা ত্যাগ কৰি অন্য
শাখা লোৱা ব্ৰাহ্মণ, —বখ্যা ক্লী. উপপথ।

শাখালঃ পু. এবিধ বড় গছ।

শাখী (ন) বিণ. (শাখাস্যসোতি শাখা ইনিঃ) ১। শাখা-
যুক্ত, ২। বেদৰ কোনো বিভাগ সম্বন্ধীয়, ৩। গছ,
বৃক্ষ, ৪। বেদসংহিতা, ৫। বেদৰ কোনো
সম্প্ৰদায়ভুক্ত ব্ৰাহ্মণ।

শাখেটিঃ, —টকঃ পু. এবিধ গছ। ভোমোৰা গছ, ভূতবৃক্ষ।

শাক্কৰঃ পু. যাঁড় গৰু।

শাক্কৰিঃ পু. ১। কৰ্ত্তিকৈয়, ২। গণেশ, ৩। অগ্নি।

শাখিকঃ পু. ১। শাক্কৰ শাখা তৈয়াৰ কৰা এবিধ জাতি,
২। শাক্কবাদক।

শাটিঃ, শাটী পিন্ধা কাপোৰ, পোচাক, পৰিচ্ছদ।

শাটকং, কঃ পিন্ধা কাপোৰ।

শাট্যায়ণং ক্লী. এবিধ হোম।

শাট্যায়নঃ পু. এজন মুনি।

শাঠ্যং ক্লী. (শঠস্য ভাৱঃ শঠ যাত্ৰা) প্ৰবঞ্চনা, শঠতা,
কপটতা, 'শঠে শাঠ্যং সমাচৰেৎ'।

শাণং ক্লী. (শণেন নিৰ্মিতমিতি শণ অণ) ১। শণ সূতাবে
তৈয়াৰ কৰা কাপোৰ। মোটা কাপোৰ, ২। চট
কাপোৰ, —ণঃ পু. ১। কষটি পাথৰ, ২। শান
শিল, অস্ত্ৰাদি ধাৰ দিয়া পাথৰ, ৩। কৰত, ৪। চাৰি
মাষ ওজন পৰিমাণ।

শাণিঃ শণ গছ। এই গছৰ আঁহেৰে শণ সূতা তৈয়াৰ
কৰা হয়।

শাণিত বিণ. তীক্ষ্ণকৃত। সূতীক্ষ্ণ।

শাণী ক্লী. ১। শাণশিল, ২। কষটি পাথৰ, ৩। কৰত,
৪। চট কাপোৰ, ৫। তন্তু, ৬। হাতেৰে বা চকুৰে
কৰা ইঙ্গিত, —ৰং সোণ (বিহাৰ) নদীৰ পাৰ।

শাণি ল্যঃ পু. ১। ভক্তিসূত্ৰকাৰ, গোত্ৰকাৰ মুনি
এগৰাকী, ২। বেল গছ, ৩। অগ্নিৰ এটা ৰূপ।

শাড বিণ. (শো ভুঃ) ১। দুৰ্বল, ২। তীক্ষ্ণ, চোকা, ৩।
ক্ষীণ, পাতল, ৪। ধনীয়া, সুন্দৰ, ৫। সুখী, —তং
সুখ, আনন্দ, —তঃ ধঁতুৰা গছ, —কুস্তং সোম, শি
৯।৯; —কুস্তঃ ১। ধঁতুৰা গছ, ২। কৰৱী গছ,
—কৌস্তঃ স্বৰ্ণ নিৰ্মিত।

শাতনং ক্লী. ১। বিনাশ, ধ্বংস, পতন, ২। ছেদন, ৩।
ক্ষীণ, ৪। তীক্ষ্ণকৰণ, ৫। কষ্ট।

শাতপত্রঃ পৃ. চন্দ্র পোহৰ, জ্যোৎস্না।

শাতভীকঃ এবিধ মল্লিকা ফুল।

শাতমান বিণ. এশৰে কিনা।

শাত্ৰৱং ক্ৰী. (শত্রু অণ) শত্রুতা। শত্রুৰ গোষ্ঠী, সমষ্টি,
—ৱঃ পৃ. শত্রু, কি ১৪।২।

শাদঃ পৃ. (শো দঃ) ১। বোঁকা, পঙ্ক, ২। ঘাঁহ,
—হৰিতং, ঘাঁহনি।

শাদ্বলং, —লঃ ক্ৰী. পৃ. সেউজ ঘাঁহনি, কি ৫।৩৭।

শান তেজে ভ্রো উ স শীশাংসতি —তে) ১। ধাৰ দি।
তীক্ষ্ণ কৰ। এই ধাতুৰ ৰূপ সনন্ত হ'লেও প্রাথমিক
অৰ্থতে ব্যৱহাৰ হয়।

শানঃ পৃ. শান। —পাদঃ পৃ. ১। পাৰিপাছ পৰ্বত, ২।
চন্দন ঘঁহ পাথৰ।

শান্ত বিণ (শম ক্ৰঃ) ১। শান্ত। উপশমপ্রাপ্ত। তৃপ্ত, ২।
ৰোগৰ উপশম, নিবৃত্তি, ৩। দূৰ হোৱা, দূৰীকৃত, ৪।
সমাপ্ত, ৫। মৃত, ৬। নিস্তক, ৭। বশীকৃত, ৮।
ক্ৰোধমুক্ত, ৯। পাপমুক্ত, ১০। শোধিত, —স্তুং
অবা. হৈছে, আৰু নালাগে, যথেষ্ট হৈছে, ঈশ্বৰে
নকৰক। —স্তুঃ ১। সংযমী ব্যক্তি, সন্ন্যাসী, ২।
প্রশান্তি, ৩। বস, ৪। পার্থিব সুখ ভোগৰ প্রতি
বৈৰাগ্য ভাব, —তোয় বিণ শান্ত শীতল পানী থকা,
—নৱঃ শান্তনুৰ পুত্র ভীষ্ম, —বসঃ শান্ত বস (কাব্য)।

শান্তনুঃ পৃ. দ্বাপৰ যুগৰ চন্দ্রবংশীয় একবিংশ সম্রাট। এই
গৰাকী ৰজাৰ ঔৰসত গন্ধাৰ গৰ্ভত ভীষ্মৰ জন্ম হয়।
শান্তা ক্ৰী. ১। ৰজা দশৰথৰ কন্যা। ঋষি লোমপাদৰ
আশ্রমত পালিতা শান্তাৰ মহৰ্ষি ঋষাশ্বজৰ লগত
বিবাহ হয়, ২। এবিধ শমী গছ।

শান্তিঃ ক্ৰী. (শম ক্ৰিন) ১। কামক্ৰোধাদিৰ উপশম।
প্রশান্তি, ২। নিতাল, নিস্তকতা, ৩। আৰাম, জিৰণি,
৪। বৈৰতাৰ সমাপ্তি, ৫। বিবাদমুক্তি, ৬। সাধুনা,
৭। শুদ্ধিকৰণ, ৮। পাপৰ পৰা মুক্তি, ৯।
সৌভাগ্য, মঙ্গল, কল্যাণ, —গৃহং জিৰণি ঘৰ,
—হোমঃ পাপ মোচনৰ বাবে অনুষ্ঠিত হোম, যজ্ঞ।

মনু ৪।১৫০

শান্তিকং ক্ৰী. দুখ-দুগতি দূৰ কৰাৰ বাবে পালন কৰা
পূজা ব্ৰতাদি।

শাপঃ পৃ. (শপনমিতি শপ হঞ) ১। আক্ৰোশ, ব
৫।৬৬; ২। অভিশাপ, ৩। প্রতিজ্ঞা, ৪। গালি-শপনি,

৫। পানী, —গ্রন্থ অভিশপ্ত, —যন্ত্ৰিত অভিশাপৰ
দ্বাৰা সংযত, বশীভূত।

শাপটিকঃ পৃ. ম'ৰা চৰাই।

শাপাঙ্গুঃ পৃ. (শাপ এৰ অঙ্গং যস্য) মূনি।

শাপিত বিণ. ১। শাপবদ্ধ, মন্ত্ৰমুগ্ধ, ২। প্রতিজ্ঞাবদ্ধ।
ঈশ্বৰৰ নামত শপত খোৱা (ব্যক্তি)।

শাফৰিকঃ পৃ. মাছমৰীয়া।

শাৱৰ বিণ. বৰব, নীচ, অধম, —ৱঃ ১। অপৰাধ,
পাপ, ২। মতা ভোমলতি গছ, —বী এবিধ
গিৰিবাসীৰ প্রাকৃত ভাষা।

শাৰ্দ্ধ বিণ. (শৰু অণ) ১। শৰ্দ অৰ্থাৎ ধ্বনি আৰু পদ
সম্বন্ধীয়। শাৰ্দিক, শৌখিক, ২। শৰ্দময়, —কঃ পৃ.
বৈয়াকৰণিক, —ব্ৰোহঃ শৰ্দার্থৰ জ্ঞান, ন্যায়দৰ্শনৰ
মতে পদার্থজ্ঞানজনা জ্ঞান। —ব্ৰাজ্ঞনা শৰ্দৰ ইঙ্গিত,
ব্যঞ্জনার্থ।

শাৰ্দ্ধিকঃ পৃ. (শৰ্দ ঠক) শৰ্দশাস্ত্র-বেত্তা। ভাষাতত্ত্ববিদ,
বৈয়াকৰণিক। শাকটায়নাদি পুৰণি বৈয়াকৰণিকসকল।
নব্য বৈয়াকৰণিকসকলৰ ভিতৰত সৰ্ব্বৰ্ম্মা, পদ্মনাভ
মিশ্ৰ, বোপদেৱ আদি। শাকটায়ন চাওক।

শামনং ক্ৰী. ১। হত্যা, বধ, মাৰণ, ২। শাস্তি, ৩।
শেষ, অন্ত, —নঃ যমৰাজ, —বী দক্ষিণ দিশ।

শামিত্ৰং ক্ৰী. ১। যজ্ঞ, ২। যজ্ঞ পাত্ৰ, ৩। পশু বলি,
৪। যজ্ঞৰ পশুৰ ব্যক্তি ৰখা কাৰ্য্য।

শামিলং ক্ৰী. যজ্ঞভয়।

শামিলী ক্ৰী. যজ্ঞত যিউ আহতি দিয়া হেঁতা, চক্ৰ।

শাম্ববী ক্ৰী. ইন্দ্রজাল, যাদু, মায়া।

শাম্বরিকঃ পৃ. শম্ববিক্ৰেতা বেপাৰী।

শাম্বুকঃ পৃ. শামুক।

শান্তৱং ক্ৰী. দেৱদাক গছ, —ৱঃ ১। শৈৱ, শিৱভক্ত,
২। শিৱৰ পুত্ৰ, ৩। কৰ্পূৰ, ৪। বিহ এবিধ, —ক্ৰী
১। পাৰ্বতী, ২। এবিধ দূৰ্বি বন।

শায়কঃ পৃ. (শী গিচ থুল) ১। কাঁড়, নৈ ৪।১০১; ২।
খড়্গ।

শাব দৌৰল্যে (হু উ স শবয়তি —তে) ১। দুৰ্বল হ, ২।
দুৰ্বল কৰ, বলহীন কৰ।

শাব বিণ. ১। চিত্ৰ-বিক্ৰিত, ফুটফুটীয়া, —ৱঃ ১। বিচিত্ৰ
বং, ২। ঋয়, ৩। পানতি, ৪। সেউজ বং, ৫।
হিংস্ৰ, ঋষণ, জাতক।

শাবকঃ পু. (শীতলৈ আতপৈঃ শৃংখলা ১। ৮৬৬ চবাই, ২। হৰিণ, ৩। ম'ৰা চবাই, ৪। হাতী, ৫। ভোমোৰা, —সী এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, চাবেঙ্গী।

শাবদ বিণ. (শাবদ অণ) ১। শাবদীয়। মন ৬।১১; ২। নতুন, ৩। অপ্ৰতিভ, লাজকুৰীয়া, ৪। নম্ৰ, ৫। বার্ষিক, —দং ক্ৰী. ১। শসা, ২। বগা পদুম, —দঃ ১। এটা বছৰ, ২। শৰত কালত হোৱা ব্যাধি, ৩। কাঁহীবন, কাঁহুৱা বন, ৪। এবিধ মণ্ড মাহ, ৫। বকুল গছ, —দা ক্ৰী. ১। দুৰ্গা, ২। সৰস্বতী, ৩। এবিধ বীণা, —দী কতি মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথি।

শাবদিকং ক্ৰী. শাবদীয় শ্রাদ্ধ, —কঃ ১। এবিধ বোগ, ২। শাবদীয় উত্তাপ।

শাবদীয় বিণ. শবৎ কালীয়, —পূজা দুৰ্গা পূজা।

শাবিঃ পু. (শৃ হিংসায়াম ইঞ) ১। পাশাখেলৰ গুটি, পাশনি, ২। সৰু গোলাকাৰ বস্তু 'বল', (ক্ৰী) ১। শালিকী পক্ষী, ময়না চবাই, ২। ছলনা, মায়া, ৩। হাতীৰ জীন, —পটুঃ, —ফালকং পাশাৰ ঢাল, গুটি আদি।

শাবিকা ক্ৰী. ১। শালিকী পক্ষী, ২। চাবেঙ্গী বা বেহেলা বজোৱা ধনু, ৩। পাশাখেল।

শাবী ক্ৰী. এবিধ চবাই।

শাবীৰ বিণ. শবীৰ সম্পৰ্কীয়, শাবীৰিক, —বঃ পু. ১। জীৱাত্মা, ২। যাঁড় গৰু, ৩। এবিধ ঔষধ।

শাবীৰক বিণ. শবীৰ সম্পৰ্কীয়, —কং ১। জীৱাত্মা, আত্মা, ২। বেদব্যাসকৃত (বেদান্ত) মীমাংসা সূত্ৰ, —সূত্ৰং বেদান্ত সূত্ৰ।

শাবীৰিক বিণ. দৈহিক, পাৰ্থক্য, বাস্তৱিক।

শাকক বিণ. (শৃ উকঞ) হিংস্ৰ, অনিষ্টকাৰী।

শাকৰকঃ পু. ১। মিছিৰি। বাতাচা, ২। গাখীৰৰ ফেন বা চামনি।

শাকৰ বিণ. ১। চেনিৰে তৈয়াৰী, ২। শিলময়, —বঃ ১। শিলময় ঠাই, ২। গাখীৰৰ চামনি বা ফেন, ৩। মাখন, 'ক্ৰীম'।

শাক্ৰং ক্ৰী. ১। শিঙেৰে তৈয়াৰী, ২। ধনুৰ্ধৰ, —ঋং —ঋঃ ১। ধনু, ২। বিষুৰ ধনু, —ধন্বা (ন) —ধবঃ, —পাণিঃ —ভৃৎ বিষু।

শাক্ৰী (ন) পু. বিষু, ব ১২।৭০।

শাদূলঃ পু. (শৃ হিংসায়াম উলচা) ১। বাঘ, ২। নাহৰফুটকী বাঘ, ৩। বান্দৰ, ৪। এবিধ চবাই, ৫। বাঘৰ ছাল,

—ললিতং ওঠাটো আখৰ থকা এটা কাবা চন্দ।

—বিক্ৰীড়িতং ক্ৰী. উঠাটো আখৰ থকা এটা কাবা চন্দ।

শাৰৰ বিণ. ১। নিশাচৰ, ২। দুষ্ট, হিংস্ৰ, —বং অন্ধকাৰ। ডাঠ একাৰ। —বী ৰাতি।

শাল কথনে (ভ্ৰা আ স শালতে) ১। প্রশংসা কৰ, তোষামোদ কৰ, ২। পোহৰ দি। উজ্জল কৰ, ৩। ক, প্রকাশ কৰ।

শালঃ পু. (শাল ঘঞ) ১। শাল মাছ, ২। শাল গছ ৩। গছ, ব ১।১৩; ৪। বেৰা, চৌহদ, বেব; ৫। শালিৰাহন ৰজা; ৬। এখন নদ; —গ্রামঃ পু. বিষুৰ মূৰ্তি। শামগ্রাম শিলা। এই শিলাৰ গাত বজ্জকট নামৰ এবিধ কীটে চক্ৰৰ দৰে একোটা দাগ কাটে ইয়াক গণ্ডকী নদীত পোৱা যায়। শৈৱসকলৰ শিৱলিঙ্গৰ দৰে বিষুভক্তসকলে এই শালগ্রাম শিলাৰ বিষুৰ প্ৰতীকৰূপত সেৱা-পূজা কৰে। 'শালগ্রাম' শিলায়ান্ত্ৰ ত্ৰৈলোক্যং সচৰাচৰম। সদা ৰসতি তেনঃ ৰিস্তিষ্ঠতি সৰ্বদা। —জঃ —নিৰ্যাসঃ শালধনু। —ভঞ্জিকা ১। পুতলা, মূৰ্তি, ২। ৰক্ষিতা, বেশ —ভঞ্জী পুতলা, —ৰেটঃ ধনা, —সাৰঃ হিং।

শালকটঃ পু. সুকেশী নামৰ এজন ৰাক্ষস।

শালকায়নঃ পু. ১। এজন মূনি, ২। নন্দী, —জীৱদৃঃ ক্ৰী. ব্যাসৰ মাক।

শালকিঃ পু. এজন মূনি।

শালৰঃ মতা ভোমলতি গছ।

শালা ক্ৰী. ১। ঘৰৰ এটা কোঠা, যেনে অতিথিশাল, ৰন্ধনশালা, ২। ঘৰ, বাসস্থান, ৩। গছৰ প্ৰধান শাখা, ৪। গা-গছ, —কী (ন) নাপিত, যাঠীধাৰী সৈন্য, —জিৰঃ সৰু বাটি বা পাত্ৰ, —শিঃ এবিধ শাক, —মৃগঃ শিয়াল, —বং ১। হাতীৰ নখ, ২। সোণাল চিৰি, ৩। চবাইৰ সঁজা, —বৃকঃ ১। বান্দৰ, ২। কুকুৰ, ৩। শিয়াল, ৪। হৰিণ, ৫। মেকুৰী।

শালাকঃ, শালাডুৰীয়াঃ পাণিনি মূনিৰ নাম।

শালিঃ পু. (শৃ ৱাহলকাং ইঞ) ১। শালিধান, 'শাল' মধুৰা: শীতা লঘুপাকা বলৱহাঃ, —গোপী শালিধান ৰখিবৰ বাবে নিযুক্তা বালিকা, —চূৰ্ণঃ পিঠাওড়ি —পিষ্টং স্ফটিক, —ভৱনং শালি খেতিৰ পথাৰ, —ৱাহনঃ এজন প্ৰসিদ্ধ সন্ন্যাসী, শকাব্দৰ প্ৰৱৰ্তক, —হোত্ৰঃ ঘোঁৰা।

কঃ পৃ ১। তালি ২। কন ৩৩।

২. নীতি শ্রী : গণপুত্র, দিগ্বিজয়না, - গ্রন্থ কাব্য ছন্দ
৩. গান : পদাঙ্ক - সম্পন্ন ধর্ম, বিশিষ্টাদিত্য অর্থত
বাবু ও ডঃ মোহন ভগশালী, সম্মিলিতালী, শক্তিলালী
৪. - - প্রাপ্ত, ও খবচায়া।

शाली ५ - ५५५५

শালীন ২৭ ১। নম্র, নাজকুৰীয়া শিষ্ট, ২। সাদশা,
—নং ৭৫ই।

শালু হ্রী। ভেট ফুলৰ শিপা, —লুঃ পৃ ১ ভেকুলী, ২।
এবিধ অতৰ, —কং ১। জায়ফল, ২। ভেট ফুলৰ
শিপা, —বঃ ভেকুলী।

শালেযং শালি খেতি পথাৰ।

शालोस्तुबीयः पु पाणिनि द्वनि

শাল্মল: পৃ ১। শিমলু গছ ২। সপ্তদ্বীপা ঘৰিঘৰি এটা
৬ পৰ নাম, —লি: ১। শিমলু গছ, ২ এখন নৰক,
—হু: গৰুড়।

শামলী স্ত্রী ১। শিমলু গছ, ২। পাতালৰ এখন নদী
৩। এখন নৰককণ্ড — **ৱেষ্টক:** শিমলু গছৰ এটা

শাস্তিঃ পৃ ১। এখন রাজ্য, ২। শাল বাজ্যৰ বজা।

শারি বিণ ১। মৰা শ' সম্বন্ধীয়, ২। মুগা বউব, —রঃ
গোৱালি শিশু।

শাবকঃ পোদালি, শিশু।

শাস্ত্রত বিণ (শাস্ত্র ভরম শাস্ত্র জণ) নিতা, অমব,
 চিবস্তায়ী শাস্ত্রতং দেবপূজাদি বিপ্লদানঞ্চ শাস্ত্রতম
 শাস্ত্রতং সঙণা বিদ্যাঃ সুস্থম্বিত্রঞ্চ শাস্ত্রতম। —তঃ পু
 ১। বেদব্যাস, ২। শিব, ৩ সূর্য্য —তী পৃথিবী।

শাস্ত্ৰতঃ অদ্য এবিৰতভাৱে, যুগযুগ হুৰ বাপি।

শাক্তুল বিগ মাছ-মাংস খোরা (বান্ধি)।

শাস্ত্রনিকঃ এসোপা পিঠা।

শাস অশিষি শাসনে (অদা প সব শক্তি) দিব্যব ১ : ,
 ১। শিকা, শিক্ষা দি, ২। শাসন কর, ৩। আদেশ,
 নির্দেশ দি, ৪। ক, জনা, জ্ঞাপন কর, ৫। উপদেশ
 দি, ৬। শাস্তি দি, দণ্ডবিধান কর, হুকুম দি, ৭। বশ
 কর, অনু— উপদেশ দি, নির্দেশ দি, হুকুম দি,
 শাসন কর, শাস্তি দি, প্রশংসা কর, জ্ঞা— জ্ঞানীবাদ
 দি, বর দি, আদেশ দি, অভিলাষ কর, আশা কর।
 প্রশংসা কর, প্র— শিক্ষা দি, আদেশ দি, শাস্তি দি,
 প্রার্থনা কর।

শাসনং ক্রী. (শাসন ন্যূট) ১। হুকুম, আজ্ঞা, ২। দীক্ষা, উপদেশ, ৩। আইন, অধিনিয়ম, বিধি, শাস্ত্রবিধি, ৪। বজাউ চামৰ ফলিত লিখি অৰ্পণ কৰা ব্ৰহ্মোত্তৰ অথব প্ৰোৱাৰ দান, ৫। দান-পত্ৰ, দলিল, ৬। পদৰ শব্দ ত হতাকাৰী 'হংসকাৰী' অৰ্থ বুজাবলৈ যেনে পাকশাসন, —পত্ৰ তাম্ৰ বা তেনেকুৱা কোনো পত্ৰ য'ত বজাৰ নিদেশ অথবা দানৰ বিষয়ে লিখা থাকে, —হাবী (ন) দত্ত। বাৰ্তাহ।

শাসিতা (ঋ) ১। প্রশাসক, বজা, সম্রাট, ২। শাস্তিদাতা,
মনু ৭।১৭ ৩। ব্যাখ্যা কর্তা, মনু ২।১৫০।

শাস্ত্রা (ঋ) প্র (শাস ত্বন) ১ শাসনকর্তা, ২। শিক্ষক,
উপদেষ্টা, ৩। পিতা, ৪। বৃদ্ধ, জৈন।

शास्त्रिः कृत् (शास तिः) १। शासन, २। दण्ड, शास्त्रि।

শাস্ত্ৰং ক্ৰী। (শিষ্যতে অনেক শাস্ত্ৰ ইন্দ) ১। আদেশ,
 হুকুম, নিদেশ, বিধি, ২। পৱিত্ৰ গ্ৰন্থ। বেদ, ব্ৰাহ্মণ,
 উপনিষদ আদি পৱিত্ৰ পুথিসমূহ, এনে শাস্ত্ৰ ওঠৰ
 বিধ— চাৰিবেদ, ব্ৰাহ্মণ, উপনিষদ, শিক্ষা, কল্প,
 ব্যাকৰণ নিকৰু, জ্যোতিষ, ছন্দ, মীমাংসা, ন্যায়,
 স্মৃতি, গান্ধৰ্ববেদ, আয়ুৰ্বেদ আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰ। —কাৰ্য্যঃ,
 —কং শাস্ত্ৰ ধৰণতা, গ্ৰন্থকাৰ, —কোৰ্ণি শাস্ত্ৰজ্ঞ,
 —গণ্ডঃ পল্লৱগ্ৰাহী, শাস্ত্ৰবেত্তা, —চক্ষুস্ ব্যাকৰণ,
 —তত্ত্বং শাস্ত্ৰত থকা অৰ্জনহিত সত্য, —দৰ্শী শাস্ত্ৰত
 থকা বা শাস্ত্ৰই নিদেশ কৰা, —ঘোনিঃ শাস্ত্ৰৰ উৎস,
 —বিধানং, বিধিঃ শাস্ত্ৰোক্ত নিয়ম, —ব্ৰিহতিৰ্বেষঃ,
 ব্ৰিৰোষঃ ১। শাস্ত্ৰবিধিৰ বিপক্ষে যোৱা, ২। দুটা বিধিৰ
 পৰস্পৰ ব্ৰোধ, —বৃংপত্তিঃ শাস্ত্ৰত পাৰদৰ্শিতা,
 —শিৰী (ন) কাশ্মীৰ ৰাজ্য, —সিদ্ধ শাস্ত্ৰসম্ভৱত।

શાસ્ત્રી (ન) વિગ શાસ્ત્રજ્ઞાની ।

शान्तीय दिव शान्तिप्रीत्य ।

জান্না বিগ (শাস ৭৭২) ১। শাসনীয়, শাসনযোগ্য, ২।
শিক্ষণীয়।

শি নিশানে (স্ব উ স শিনোতি, শিনুতে) ১। চোকা কব,
 তীক্ষ্ণ কব, ধাব দি, শাগত বঁহি ধাব, দি, ২। ক্ষীণ
 কব, হাস কব, ৩। মনোযোগ দি।

শিংশপা স্ত্রী, শিশু গছ। চেঙণ গছৰ দৰে এবিধ
মূল্যবান গছ। এই গছৰ কাঠেৰে বগৰ চকা বনোৱা
হৈছিল।

मिः १। यजम, कम्यान, मोडाण, २। यजि, ३। जिह।

শিৰু বিণ. এলেহুৱা, নিকংসহী।

শিকথং ক্লী. মৌচাকৰ মম।

শিক্যং শিক্যা ১। বস্তু থবব বাবে ৰচিৰে ওলমোৱা
আধাৰ। শিকিয়া। বাঁওকাৰী দুয়োফালে থকা ৰচিৰ
যতন।

শিক্যিত বিণ. ওলোমাই বখা বস্তু।

শিক্ষা শিক্ষণে (ভা আ স শিক্ষতে) ১। পঢ়, পঢ়াশুনা
কৰ, শিক্ষ, ২। শিক্ষা ল, জ্ঞান প্ৰাপ্ত কৰ।

শিক্ষকঃ পু. (শিক্ষ থুল) ১। শিক্ষক, আচাৰ্য্য, উপদেশক,
২। শিক্ষার্থী, ৩। লেখক।

শিক্ষণং ক্লী. (শিক্ষ লুট) ১। বিদ্যা, জ্ঞান, শিক্ষা আহৰণ,
২। শিক্ষাদান।

শিক্ষা ক্লী. (শিক্ষ অঃ টাপ) ১। শিক্ষণ, বিদ্যা, জ্ঞান, ২।
বেদৰ এটা অঙ্গ। পাণিনীয় শিক্ষা, বৰ্ণৰ উচ্চাৰণ
সম্বন্ধে বিধি-নিয়মাদি থকা গ্ৰন্থ, ৩। নম্ৰতা, —কৰঃ
বেদব্যাস।

শিক্ষিত বিণ. ১। জ্ঞানপ্ৰাপ্ত, জ্ঞানী, ২। নম্ৰ, ৩। নিপুণ,
চতুৰ, ৪। প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত, পোহমনা।

শিক্ষিতাক্ষৰঃ পু. শিষ্য, ছাত্ৰ।

শিক্ষিতায়ুধঃ পু. অস্ত্ৰ শিক্ষাত অভিজ্ঞ।

শিখণ্ডঃ পু. ১। ম'ৰা চৰাইৰ ফিছা, ২। চূড়াকৰণৰ
সময়ত মূৰত এৰা চুলি একোছা।

শিখণ্ডকঃ ১। শিখণ্ড, ২। টিকনি, ফিছা, ম'ৰাৰ ফিছা।

শিখণ্ডিকঃ কুকুৰা চৰাই, —কা টিকনি।

শিখণ্ডিনী ক্লী. ১। যুথিকা ফুল, ২। মাইকী ম'ৰা চৰাই,
৩। দ্ৰুপদৰাজৰ কন্যা।

শিখণ্ডী (ন) পু. ১। ম'ৰাৰ ফিছা, ম'ৰা চৰাই, ২।
কুকুৰা চৰাই, ৩। কাঁড়, ৪। যুথিকা ফুল, ৫। বিষ্ণু,
৬। শিৱ, ৭। কোৱাভাতুৰী ফল, ৮। শিখণ্ডী,
ভীষ্মৰশত্ৰু। দ্ৰুপদৰ এজন পুত্ৰ। শিখণ্ডী জন্ম হওঁতে
এজনী কন্যা আছিল কিন্তু তাইক লৰাৰ দৰে লালন-
পালন কৰা হৈছিল। 'তাই' ডাঙৰ হোৱাত তাইক
হিৰণ্যবৰ্মণৰ কন্যাৰ লগত বিয়া দিয়ে। হিৰণ্যবৰ্মণৰ
কন্যাই যেতিয়া জানিব পাৰিলে যে তাই 'স্বামীকপে'
এজনী নাৰীকহে পালে তেতিয়াই বাপেকক কোৱাত
বাপেকে খঙতে দ্ৰুপদৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ
ওলাল। শিখণ্ডীয়ে তেতিয়া বনলৈ গৈ কঠোৰ
তপস্যাৰ বলেৰে এজন যক্ষৰ লগত লিঙ্গ ক্ৰিয়ময়

গৰি হিৰণ্যৱৰ্মাক শাস্ত কৰে। কুব্জক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত এই
শিখণ্ডীৰ কাৰণে ভীষ্ম আহত হয়, কাৰণ 'নাৰী'
শিখণ্ডীৰ লগত ভীষ্মই যুদ্ধ নকৰে। পিচত অৱশ্যে
অস্বখামাৰ হাতত শিখণ্ডীৰ মৃত্যু হয়।

শিখৰং ৰঃ (শিখাস্যাভীতি ৰঃ) ১। পৰ্বতৰ টিং। শীৰ্ষ,
শিৱ, ২। গছৰ আগ, ৩। পাণ্ডৰি, মুকুট, ৩
খড়গৰ ধাৰ, জোং, ৪। কাষলতি, ৫। মালতী ফুলৰ
কলি, ৬। পকা ডালিমৰ গুটিৰ দৰে মাণিক,
—ৰাসিনী দুৰ্গা, —ৰা মূৰালতা।

শিখৰিণী ক্লী. ১। মনোৰমা তিবোতা, ২। টিকনি, ৩।
মূৰা লতা, ৪। এবিধ স্তম্ভ, ৫। এবিধ কাব্যছন্দ।

শিখৰী (ন) পু. (শিখৰ ইনিঃ) ১। পৰ্বত, 'মেকঃ
শিখৰিণামহং', গী ১০। ২৩; ২। গছ, ৩। পৰ্বতীয়া
দুৰ্গ, ৪। তিত্তিভ চৰাই, পানী-কাউৰীৰ দৰে জনচৰ
চৰাই এবিধ।

শিখা ক্লী. (শী খঃ টাপ) ১। টিকনি, শি ৪। ৫০; ২।
চূড়াকৰণৰ পিচত মূৰ ওপৰত এৰা একোটা চুলি,
৩। খোপা, চূড়া, ৪। স্তম্ভ ধাৰ, বা জোং, ৫।
ম'ৰা চৰাইৰ ফিছা, ৬। জুইৰ শিখা, ৭। প্ৰধান,
মুখ্য, ৮। কামজুৰ, ৯। শাখা, —তকঃ চাকিৰ গছা,
—ধৰঃ ম'ৰা চৰাই, —ধাৰঃ ম'ৰা চৰাই, —মণিঃ
মুকুট, —মূলং ১। গাজৰ, ২। চালগোম, —লুঃ
ম'ৰাৰ চূড়া, —ৰত্নী মূৰালতা, —বৰঃ কঁঠাল গছ,
—বলঃ ১। ম'ৰা চৰাই, ২। নগৰ, —বলা ম'ৰাৰ
ফিছা, চূড়া, —ৰান (২) ১। অগ্নি, ২। কেতু গ্ৰহ,
—বৃক্ষঃ চাকিৰ গছা, —বৃদ্ধিঃ ক্লী. সুদ বৃদ্ধি।

শিখী (ন) বিণ. ১। জোঙা, তীক্ষ্ণ, ২। শিখায়ুক্ত, চূড়া-
যুক্ত, ৩। অহঙ্কাৰী (পু) ১। ম'ৰা চৰাই, শি ৪। ৫০;
২। অগ্নি, ৩। কুকুৰা, ৪। কেতু গ্ৰহ, ৫। সম্ভ্ৰাসী,
৬। গছ, ৭। চাকি, বস্তি, ৮। বলদ, ষাড়, ৯।
সংখ্যা '৩', ১০। আগিয়াচিতা, —খবজঃ ১।
কাৰ্ত্তিকেয়, ২। ধোৱা, —পিচ্ছং ম'ৰাৰ ফিছা,
—যুপঃ এবিধ হৰিণ।

শিগুঃ পু. এবিধ পাচলি। চজিনা।

শিংখ গতায়ম্ (ভা প অ শিখতি) যা, গমন কৰ
আঙুৱাই যা।

শিষ্য, শিংঘ আত্ৰাণে (ভা প শিংঘতি) গোন্ধ ল, ঘ্ৰা'
ল।

শিংঘাণং ক্রী. ১। নাকৰ শেঙণ, ২। মামৰ, ৩।
আয়নাৰ পাত্ৰ, —ণঃ ১। ফেন, ২। কফ, শ্লেষ্মা।

শিংঘাণকং, —কঃ নাকৰ শেঙণ। শ্লেষ্মা।

শিজ শিঞ্জ অক্ষুটধ্বনৌ (১) (চুৰা, উ অ শিজয়তি
—তে) (২) (ভা, আ অ শিজতে), (৩) (অদা আ অ
শিংক্তে) ১। অক্ষুট শব্দ কৰ, কণ বৃণ শব্দ কৰ,
খৰ খৰ শব্দ কৰ।

শিঞ্জঃ পৃ. ১। কণ বৃণ, নৃপৰ শব্দ।

শিঞ্জজিকা ক্রী. ১। নৃপৰ। ২। ককালত পিঙ্গা সোণৰ
শিকলি।

শিঞ্জা, শিঞ্জিনী নৃপৰ, জনুকা, ধনুৰ গুণ।

শিট অনাদৰে (ভা প স শটতি) নিন্দা কৰ, অনাদৰ
কৰ, তিবন্ধাৰ কৰ। অপমান কৰ।

শিত বিণ (সো তনুকৰণে ক্ৰঃ) ১। তীক্ষ্ণ, চোকা, ২।
দুৰ্বল, ক্ষীণ, ৩। ক্ষয়প্রাপ্ত, —তঃ পৃ. বিশ্বামিত্ৰগোত্রীয়
এজন ঋষি, —ক্রঃ ক্রী. শতদ্রু নদী, —শুকঃ যবধান।

শিতি বিণ ১। বগা, শুভ্র, ২। ক'লা, কৃষ্ণ, শি
১৫। ৪৮, —তিঃ পৃ. ভূজ বৃক্ষ, —কঠঃ ১। শিব,
২। ম'ৰা চৰাই, ৩। ডাউক চৰাই, —ছদঃ —পক্ষ
ৰাজহাঁহ, —ৰত্নঃ মীলমণি, —রাসঃ(স) শ্ৰীৰাম।

শিথিল বিণ (শ্লথ কিৰচ) ১। টিলা, সোলোকা, মস্তব,
২। বিচ্ছিন্ন, ৩। বন্ধনমুক্ত, ৪। দুৰ্বল, ক্ষীণ, কাহিল,
নিহেজ, লেউ-সেউ, ৫। গলিত, ৬। জৰাজীর্ণ, ৭।
অনর্থক, নিফল, অকামিলা, ৮। অসারধান, অযত্ন,
৯। পৰিত্যক্ত। শিথিলীক টিলা কৰ, মুক্ত কৰ, দুৰ্বল
কৰ, ত্যাগ কৰ, —লং আওকাণ, অবহেলা, টিলা।
মস্তবতা।

শিথিলিত টিলা কৰা, বন্ধনমুক্ত, গলিত, মুকলি কৰি
দিয়া।

শিনিঃ পৃ. এজন যদবংশীয় ক্ষত্ৰিয় যোদ্ধা।

শিনেৰ্ণশ্চা (ঋ) পৃ. সাত্যকি।

শিশিঃ পৃ. বশি (ক্ৰী) ছাল। (ক্ৰী) পানী, —ক্লিট বিণ. ১।
পোহৰেৰে আবৰা, ২। চূনহীন, তপা, ৩। কৃষ্ণ
বোগী, —টঃ পৃ. ১। বিষ্ণু, ২। শিব, ৩। তপা
মানুহ, ৪। লিঙ্গছদ নথকা পুরুষ, ৫। কৃষ্ণ বোগী।

শিষ্টঃ পৃ. হিমালয়ৰ এটা হ্ৰদ।

শিষ্টা ক্রী. ১। শিষ্ট হ্ৰদৰ পৰা ওলোৱা এটা নদী এই
নদীৰ পাৰত হুস্তি উজ্জয়িনী নগৰ, ২। ধুতিৰি।

শিফঃ, —ফা পৃ. ক্রী. ১। আহুত শিলা, ২। ভূজবৃক্ষ,
৩। নদী, ৪। হান্ধি, ৫। লতা, মনু ৯। ২৩০; ৬।

মাতৃ, ৭। পদুমৰ নাল, ৮। চাবুকৰ কোৰ, —কৃঃ
পদুমৰ শিলা, —কন্দঃ ১। পদুমৰ নাল, শিলা, ২।
কেঁকোৰা, —ধৰঃ শাখা, ঠাল, —কহঃ অহিত গছ।

শিবিঃ ১। চিকাৰী, হিংস্র জন্তু, ২। ভূজবৃক্ষ, ৩। এখন
ৰাজা, ৪। দানবীৰ শিবি ৰজা। শেনকপী ইন্দ্র
হাতৰ পৰা কপৌকপী অগ্নিক বন্ধা কৰা, কাৰণে
এইজন ৰজাই নিজৰ শৰীৰৰ পলা সম ওজনৰ মগ্ধ
কাটি দান কৰিছিল, —কা পাৰ্শ্বী ডোলা।

শিন্ধা, শিদ্দিকা, শিন্ধী ক্রী. ছেঁই, নেচেৰা মাহজাতীয়
দীঘলীয়া ফল।

শিবং, —বঃ ক্রী. পৃ. ১। মূৰ, মস্তক, মুণ্ড, ২। শয্যা,
৩। অজগৰ সাপ, —জং —জঃ মূৰৰ চুলি।

শিবঃ (স) ক্রী. (ঐ) অসুন ধাতোঃ শিবাদেশঃ ১। শিব,
মূৰ, ২। শিখৰ, শৃঙ্গ, ৩। গছৰ আগ, ৪। শীৰ
বিন্দু, ৫। সমুখ ভাগ। সৈন্য বাহিনী সমুখৰ অংশ,
৬। প্রধান, মুখা অধ্যক্ষ, —কপালী (ন) পৃ. মানুহৰ
মুণ্ড লৈ ফুৰা সন্ন্যাসী। কাপালিক। ঘৰৰ মুখচত থকা
সক কোঠা, —ফলং নাৰিকল, —শূলং মূৰৰ বিষ,
মূৰৰ বেমাৰ।

শিবসিঙ্গঃ পৃ. মূৰৰ চুলি, শি ৭। ৬২।

শিবস্তং, —স্তং, —স্তাণং ক্রী. ১। পাণ্ডবি, ২। মূৰ
বন্ধাৰ বাবে পিঙ্গা ধাতু নিৰ্মিত টুপী 'হেলমেট'।

শিবস্তা ক্রী. ১। শিবস্থান, ২। পাৰ্শ্বী, ডোলা।

শিবন্তঃ (স) অব্য. মূৰৰ পৰা, কৃ ৩। ৪৯।

শিবস্যঃ পৃ. ধনীয়া চুলি। সুগন্ধি তেলাদিৰে সূন্দৰকৈ
আঁচোৰা চুলি।

শিবা ক্রী. ধৰ্মনি। নাড়ী, স্নায়ু, —পত্ৰঃ ঔটেঙা, কং বেল,
—ল শিবাযুক্ত, ভট্টি ২। ৩০; —লকঃ এবিধ গছ,
হাড়ভঙা গছ, হাড় ঘুচা লতা, —বৃন্তঃ সীহ, বাং।

শিবিঃ পৃ. ১। তবোৱাল, ২। কাড়, ৩। হিংস্র জন্তু, ৪।
ফৰিং।

শিবীৰং ক্রী. শিবীৰ গছৰ ফল, —বঃ পৃ. শিবীৰ গছ,
কৃ ৫। ৪।

শিবোগুহং ক্রী. অট্টালিকাৰ মুখত থকা সক কোঠা বা
১৭

শিবোগুহং গল অক মল একেলগে। মূৰে গলে।

শিৰোখৰা, স্ত্ৰী. গল।

শিৰোথিঃ গল।

শিৰোমণিঃ পু. ১। মৰত পিঙ্গা বত্ৰ, মুকট, চুডামণি,
২। পণ্ডিতৰ উপাধি বিশেষ. যেনে ব্যাকৰণ
শিৰোমণি।

শিৰোমৰ্মা (ন) পু. গাহৰি।

শিৰোবজা স্ত্ৰী চতীয়ানা গছ। —কহঃ পু. মৰৰ চুলি।

শিৰোবোগঃ মৰৰ বেমাৰ।

শিৰোহৰ্তিঃ স্ত্ৰী. মৰৰ বিষ।

শিৰোবৃত্তং স্ত্ৰী জলকীয়া, জালুক।

শিৰোৱেষ্টঃ, ৱেষ্টনং পাণ্ডৰি।

শিৰোহস্থি স্ত্ৰী মৰৰ খোল, লাওখোলা।

শিল উঞ্চ (তুদা প সক শিলতি) ছেৰা বোটল, খেতি
পথাৰত এৰা শস্য আহৰণ কৰ।

শিলং, লঃ স্ত্ৰী. পু. ধানৰ আগলি বা লেছেৰি বোটলা
কাৰ্য্য, মনু ১০।১১২।

শিলা স্ত্ৰী ১। শিল, পাথৰ, পাষণ, ২। শস্য গুডি কৰা
জাত, ৩। দৰ্জাৰ তলৰ কাঠ, ৪। খুটাৰ ওপৰভাগ,
৫। শিৰা, ধমনী, ৬। কপট —কণী এবিধ গছ,
—কুটকঃ শিল কটা 'চেনি', বটালি, —কুসুমং,
—পুষ্পং ধনা, —জ বিণ. শৈল, পাহাৰত হোৱা,
—জং ১। আলকাতৰা, ২। ধনা, ৩। খনিজ পদাৰ্থ,
৪। লো, ৫। জীৱাশ্ম, —জতু ১। আলকাতৰা, ২।
শিলাজিৎ, —ধাতুঃ চকমাটি, —পটুঃ শিলৰ ফলক
বা আসন, —পুত্ৰঃ, পুত্ৰকঃ পটাঙটি, —প্ৰতিকৃতিঃ
শিলৰ মূৰ্তি, —ভৱং —বসঃ ধনা, —ভেদং শিল
কটা চেনি, বটালি, —বস্ত্ৰা পুৰাকল, —ব্ৰহ্মলং
শেলুৱৈ, —বৃষ্টিঃ শিল বৰষুণ, —ৱেষ্মা (ন) গহুৰ,
শিলৰ মাজত থকা জিৰণিৰ ঠাই, —ব্ৰ্যাধিঃ খনিজ
পদাৰ্থ, আলকাতৰা।

শিলাটকঃ পু. ১। গাঁত, খাল, বিল, ২। বেৰা, ৩।
অউলিকাৰ ওপৰত থকা সক কোঠা।

শিলাত্মজং লোহা।

শিলাত্মিকা স্ত্ৰী. ধাতু গলোৱা মাটিৰ পাত্ৰ।

শিলাসনং শিলৰ আসন।

শিলাভুং খনিজ পদাৰ্থ, আলকাতৰা।

শিলিঃ পু. ভূৰ্জপত্ৰ গছ, (স্ত্ৰী) দুৱাৰৰ তলৰ কাঠ।
দুৱাৰডলি, —ন্দঃ এবিধ মাছ।

শিলী স্ত্ৰী. ১। দুৱাৰৰ তলৰ কাঠ। দুৱাৰডলি, ২। খুটাৰ
ওপৰভাগ, ৩। এবিধ কীট, ৪। নিষ্কেপাস্ত্ৰ, কাড,
৫। মাইকী ভেকুলী, —জং ১। কলডিল। শি
৬।৩২; ২। বৰষুণৰ শিল, ৩। কাঠফুলা, —জং ১
এবিধ মাছ, ২। এবিধ গছ, —জকং কাঠফুলা, —স্ত্ৰী
১। মাটি, ২। উই পৰুৱা, —পদঃ পু. (গাথা ৰেণ
—মুখঃ পু. ভোমোৰা, মোমাখি, ৰ ৪।৫৭।

শিলেয় বিণ. (শিলা টঃ) ১। শৈলজ, পৰ্বতত হোৱা
২। শিলৰ দৰে (কঠিন)।

শিলোচ্চয়ঃ পু. পৰ্বত, ৰ ১।২৭।

শিলোক্ষঃ পু. লেছেৰি বোটলা। পথাৰত পৰি থকা
বোটলা।

শিলোত্তৰং স্ত্ৰী ১। পৰ্বতত হোৱা বস্তু, ২। এনি
চন্দন গছ।

শিলৌকাঃ (স) পু. গৰুড।

শিল্পং স্ত্ৰী. (শীল সমাধৌ পঃ) ১। কলা কৰ্ম, সুবৃক্ষ
কলা, কাৰিকৰী কৰ্ম, উদ্যোগ কৰ্ম। এনে ধৰণৰ
কলা, ৬৪ বিধ (পৰিশিষ্ট 'ক' চাওক), ২। চাৰু
৩। কাম, দৈহিক কৰ্ম, ৪। উৎসৱ, পৰ্ব, ৫
হোমত ঘিঁউ আহুতি দিয়া হেঁতা এবিধ, —কৰ্ম,
—ক্ৰিয়া হস্তশিল্প, শাৰীৰিক কৰ্ম, —কাৰঃ, কাৰকঃ,
কাৰী (ন) শিল্পী, কাৰিকৰ, —শালং, —লা
কৰ্মশালা, —শাস্ত্ৰং কলা বিষয়ক গ্ৰন্থ, বাস্তুশাস্ত্ৰ।

শিল্পী (ন) ১। কাৰিকৰী, শিল্প সম্বন্ধীয়, (পু) কাৰিকৰ,
২। কৰ্মী, কলাকুশলী।

শিৱ বিণ. (শী উগাদি ৱন) ১। শুভ, মঙ্গলময়, পৰি
সৌভাগ্যৱান, ৰ ১১।৩৩; ২। সুখী, সুস্বাস্থ্যৱান,
সমৃদ্ধিশালী, ভাগ্যৱান, 'তোমাৰ মঙ্গল হওক
তোমাৰ যাত্ৰা শুভ হওক' আদি আশীৰ্বাদ দিবৰ
সময়ত 'শিৱ' শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনে
'শিৱন্তে সন্ত পুত্ৰানঃ' —ৱং স্ত্ৰী. ১। সুখ, ২
সৈন্ধৱ লোণ, ৩। পানী, ৪। মঙ্গল, কলাণ, —ৱঃ
পু. ক) শিৱং কলাণমস্তি অসোতি শিৱ. ১
শেষতে হৰতিষ্ঠন্তে অগ্নিমাদয়োহষ্টঙগা অশ্মিনঃ
শিৱঃ, ১। হিন্দুসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা তিনিজনৰ
শেষৰজন। দেৱাদিদেৱ মহাদেৱ। সজনকৰ্তা ব্ৰহ্মা
পালনকৰ্তা বিষ্ণু আৰু শেষৰজন অৰ্থাৎ শিৱ
সংহাৰকৰ্তা। শিৱৰ অসংখ্য নাম। তাৰ ভিতৰত

কেইটামান প্ৰসিদ্ধ নাম হ'ল : শঙ্কু, কুদ, শঙ্কৰ, ত্ৰাশক, ত্ৰিলোচন, বিশ্বেশ্বৰ, গিৰিশ ইত্যাদি। শিৱৰ পঞ্চাক্ষৰ, ষড়াক্ষৰ আৰু অষ্টাক্ষৰ মন্ত্ৰ ক্ৰমে, 'নমঃ শিৱায়, ওঁ নমঃ শিৱায় আৰু হ্ৰীং ওঁ নমঃ শিৱায় হ্ৰীং।' শিৱৰ ধ্যান : ধ্যায়েন্ৰিতাং মহেশং ৰজতগিৰিনিভং চাৰুচন্দ্ৰাৱতংসম, বভ্ৰাক শ্ৰোদ্ধ লাক্ষং পৰশুমগৰবাভীতিহন্তং প্ৰসন্নম। পদ্মাসীনং সমস্তাং স্তুতমমৰগণৈৰব্যাস্ত্ৰকৃতিং ৰসানং। ব্ৰিহদাং বিন্ধবীজং নিখিলভয়হৰং পঞ্চৱকত্ৰং ত্ৰিনেত্ৰম॥ ২। পুৰুষৰ লিঙ্গ, ৩। শুভগ্ৰহযোগ, ৪। বেদ, ৫। মোক্ষ, ৬। গৰু বজা খুটি, ৭। দেৱতা, বিগ্ৰহ, ৮। পাৰা, ৯। গুণগুণ, ১০। ক'লা ধঁতুৰা, ১১। পুণ্ডৰীক বৃক্ষ, —ৰৌ শিৱ আৰু পাৰ্বতী, —কঃ ১। গৰু বজা খুটি, ২। গৰুৱে গা খজুৱা খুটি, —কৰঃ (শিৱকৰঃ) কল্যাণকাৰী, মঙ্গলজনক, (বঃ) পু. চক্ৰেশ্বৰাৰাধী অহঁতৰ অন্তৰ্গত এগৰাকী জিন, —কাৰী এখন নগৰী, —কীৰ্ত্তনঃ ভূমী, —গতি সূৰী, সমুদ্ৰিশালী, —চতুৰ্দশী মাঘ মাহৰ কৃষ্ণ চতুৰ্দশী। শিৱৰাত্ৰি পূজা আৰু ব্ৰত, —ধৰ্মজঃ মঙ্গল গ্ৰহ, —জ্ঞানঃ ক্ৰী. মানুহৰ শুভাশুভ কালৰোধক জ্যোতিষশাস্ত্ৰ বিশেষ, —তাতিঃ ক্ৰী. কল্যাণকাৰিণী, —দন্তঃ ক্ৰী. সুদৰ্শন চক্ৰ, —দাকঃ দেৱদাক গছ, —দ্রুমঃ বেল গছ, —ভিত্তি কেতেকী ফুলৰ গছ, —ধাতুঃ পাৰা, —পুৰঃ পুৰী, কাশী, —পূৰাণং ওঠৰখন প্ৰধান পূৰাণৰ এখন, —প্ৰিয়ঃ ১। স্ফটিক, ২। ধঁতুৰা গছ, ৩। বক ফুলৰ গছ, —বশুকঃ অৰ্জুন গছ, —বস্ত্ৰী বক ফুলৰ গছ, —বাত্ৰিঃ মুখ্য চান্দ মাঘ (সৌৰ ফাণ্ডন) মাহৰ কৃষ্ণ চতুৰ্দশীৰ বাতি। শিৱপূজা আৰু ব্ৰত পালন। মাঘ মাসৰ শেষে যা প্ৰথমে ফালগুনৰ চ। কৃষ্ণচতুৰ্দশী সা তু শিৱৰাত্ৰিঃ প্ৰকীৰ্ত্তিতা। সিদিনা উপবাস প্ৰশস্ত। —লিঙ্গঃ লিঙ্গৰূপত সদাশিৱ। 'আকালং লিঙ্গমিত্যাহঃ পৃথিৱী তস্য পীঠিকা। আলয়ঃ সৰ্বদেৱানাং লয়নান্নিঙ্গমুচ্যতে॥ শিৱলিঙ্গ পূজাৰ প্ৰশংসা— 'লিঙ্গপূজাং বিনা দেৱি। অন্য পূজা কাৰোতি বঃ। ত্ৰিফলা তস্য পূজা স্যাদন্তে নবকামপুয়াং॥' একোটা ঘৰত দুটা লিঙ্গ, অথবা দুটা শালগ্ৰাম পূজা নিষেধ। গেছে লিঙ্গদ্বয় নাৰ্চাং শালগ্ৰামদ্বয়ং তথা। শিৱ পূজাৰ প্ৰশংসা— 'অসাবে বল সংসাৰে সাৰমেতচ্ছতুৰ্ভয়ম।

কাশ্যাং ৱাসঃ সতাং সদো গন্ধাত্তোঃ শঙ্কুসেৱনম॥ (কাশী বাস, সংসজ, গন্ধাজল আৰু শিৱপূজা), —কল্পতঃ আম গছ (ভা) ক্ৰী. পাৰ্বতী, —ক্লেশঃ ঝাণ্ড গৰু, —কীজং পাৰা, —শেষবঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। ধঁতুৰা গছ, —সুন্দৰী পাৰ্বতী।

শিৱা ক্ৰী. ১। মোক্ষ, ২। শৰ্মা বৃক্ষ, ৩। শিলিখা, ৪। আমলখী, ৫। দুবৰি বন, ৬। হালধি, ৭। গোৰোচনা, ৮। শিয়াল, 'অশিৱৈঃ শিৱাকৰ্ত্তৈঃ', কি ১। ৩৮; ৯। পাৰ্বতী, দুৰ্গা, 'শিৱা কল্যাণকপা চ শিৱদা চ শিৱ প্ৰিয়া।' —প্ৰিয়ঃ ছাগলী, —ফল শৰ্মা বৃক্ষ, —কতং শিয়ালৰ হোৱা, —শ্মৃতঃ জয়ন্তী গছ।

শিৱাক্ষয়ঃ ক্ৰী. কদাৰু।

শিৱাক্ষয়কঃ ক্ৰী. সৈন্ধৱ লোণ।

শিৱালী ক্ৰী. পাৰ্বতী।

শিৱালিঙ্গঃ পু. কুকুৰ

শিৱালিঙ্গং পু. শ্মশান, —ৱঃ ১। ৰঙা তুলসী, ২। শিৱ মন্দিৰ।

শিৱালুঃ শিয়াল।

শিৱালুঃ ক্ৰী. বদ্ৰজটা।

শিৱিঃ শিৱি চাওক।

শিৱিঃ বিগ. (শল প্লতগতৌ কিৰচ) শীতল, চেঁচা, শীতগুণযুক্ত, ৰ ১৪। ৩; —বঃ, —বঃ ক্ৰী. পু. ১। শীত কাল, (পুঃ আৰু মাঘ মাহ) 'অমৃতং শিশিনে বহিঃ', ২। নিয়ৰ, কুঁৱলি, —ৱঃ জুই।

শিৱিৰাত্ৰিঃ, —কৰঃ —কিৰণঃ —কীৰ্ত্তিঃ, —কৰ্মিঃ, চন্দ্ৰ।

শিৱিৰাত্ৰ্যয়ঃ বসন্ত কাল। (শীত কাল শেষ হোৱাৰ পিছতে অহা কাল)।

শিৱঃ পু. (শ্যতীতি শো উঃ) ১। শিঙ, বালক, কেঁচুৱা, ২। কুঁৱলি পোৱালি, ৩। আঠ বছৰৰ তলৰ কিশোৰ, ৪। কুমাৰ কাৰ্ত্তিকেশ, ৫। ভ্ৰূণ, গৰ্ভ, —ব্ৰহ্মজঃ, —ব্ৰহ্মলয়ঃ কেঁচুৱাৰ কাম্পোন, —গন্ধা এবিধ মালতী ফুল, —চান্দ্রায়ণঃ ক্ৰী. এবিধ সৰু চান্দ্রায়ণ ব্ৰত, —জা শিঙৰ, —জ্বং শৈশৱ কাল, —পালঃ চেনি কেশৰ বজা শিঙপাল। এওঁ ক্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত নিহত হোৱা ফটনাৰ জালমত মহাকবি মাঘে 'শিঙপাল বধ' কবিতা এখন বিখ্যাত মহাকাব্য ৰচনা কৰে। বিষ্ণু পূৰাণৰ মতে শিঙপাল অশ্বৰ গন্ধৰ্ব 'দক্ষ বিঃ ৫০'

হিবণ্যকশিপু আছিল। নবসিংহকণী বিষুব হাতত হিবণ্যকশিপু নিহত হোৱাৰ পিচত দমঘোষৰ পূত্ৰৰূপে জন্ম লয়। শিশুপাল নাম লৈ জন্ম হোৱাৰ পিচতো বিষুবদেৱৰ ত্যাগ কৰা নাছিল আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজসূয় যজ্ঞত বিষুবৰ অষ্টম অৱতাৰ শ্ৰীকৃষ্ণক অপমান কৰে। শিশুপালৰ অপমানতো শ্ৰীকৃষ্ণই বহু সময়লৈ ধৈৰ্য্য ধৰি আছিল। শেষত সুদৰ্শন এৰি দিয়ে। সুদৰ্শন আগুৱাই অহা দেখি ভয়তে শিশুপালে পলাবলৈ ধৰে। সুদৰ্শনে খেদি গৈ হত্যা কৰে, —মাৰঃ শিহ, —ব্ৰাহ্মকঃ, ব্ৰাহ্মকঃ ৭-বীয়া ছাগলী।

শিশুকঃ পূ. ১। কেঁচুৱা, শিশু, পোৱালি, ২। গছ, ৩। শিশু।

শিশুঃ শিশুঃ ক্লী. পুৰুষৰ লিঙ্গ।

শিশ্বিদান বিগ. ১। ধাৰ্মিক, পৱিত্ৰ, ২। দুষ্ট, পাপী।

শিশ্ব ক) ৱধে (ছা প স শেষতি) আঘাত, কৰ, মাৰ, বধ কৰ।

খ) বিশেষে (কথা প স শিনষ্টি, বিশিনষ্টি) ১। প্ৰভেদ কৰ, ভাল-বেয়া বিচাৰ কৰি বহি ল, ২। অৱশেষ এৰ, অৱশিষ্ট ৰাখ।

গ) অসৰ্বোপযোগে (চুৰা, উ, ছা, প স শেষয়তি -তে, শেষতি) অবশিষ্ট এৰ, সকলো শেষ নকৰ, কিছু এৰ। (নিজন্ত) শেষয়তি -তে। অৱ— অৱশেষ এৰ, ৱি— ১। বিশেষ কৰ, নিৰ্দিষ্ট কৰ, বিধ বিধ কৰ, নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, সীমা নিৰ্দিষ্ট কৰ, ২। ভাল-বেয়া বিচাৰ কৰ, ৩। বৃদ্ধি কৰ, উন্নত কৰ।

শিষ্ট বিগ. (শাস্ত্ৰ ক্ৰঃ) ১। শাস্ত্ৰ, ধীৰ, নম, বিনীত, ২। জ্ঞানী, শিক্ষিত, ৩। সংযত, ৪। পৱিত্ৰাৰ্হ, অবশিষ্ট, ৫। আত্মপ্ৰাপ্ত, ৬। প্ৰধান, মুখ্য, প্ৰসিদ্ধ, শ্ৰেষ্ঠ, প্ৰখ্যাত, —ঈঃ পূ. জ্ঞানী পুৰুষ, মন্ত্ৰী, —সভা জ্ঞানীলোকৰ সভা বা সমাজ। ৰাজ্য সভা।

শিষ্টাচাৰঃ পূ. সদাৰুহাৰ। সাধু লোকৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ।

শিষ্টিঃ (শাস্ত্ৰ ক্ৰঃ) ১। আত্মা, আদেশ, ২। শাসন বিধি, আইন, চৰকাৰ, ৩। শাস্তি বিধান।

শিষ্টিঃ পূ. শিষ্যতেহসৱিষ্টি শাস্ত্ৰ ক্যপ, ছাত্ৰ, শী ২। ৭; শিষ্যৰ গুণ সমূহ— ‘শাস্ত্ৰে বিনীতঃ শুদ্ধাৰ্থা প্ৰজ্ঞাৱান ধাৰণকমঃ। সমৰ্থত কুলীনত প্ৰাজ্ঞো সচৰিত্ৰো ব্ৰতী।। বধা পুত্ৰঃ তথা শিষ্যো ন ভেদঃ

পুত্ৰশিষ্যয়োঃ’, ব্ৰৈ, —শিষ্টিঃ ক্লী. ছাত্ৰৰ সংশোধন। শিষ্টিঃ, —কৃষ্ণ পু ধনা।

শী স্বপ্নে (অদা আ অক শেতে) ১। শো, শয়ন কৰ, টোপনি মাৰ, ২। বাগৰ মাৰ, বিশ্ৰাম কৰ, (নিজন্ত) শায়য়তি -তে, অতি— অতিশয় হ, অতিক্ৰম কৰ, চৰ পেলা, টোপনিত পৰ, অধি— ১। শো, শুই পৰ, ২। বাস কৰ, বসবাস কৰ, উপ— ওচৰত শো, সং— সংশয় কৰ, সম্প্ৰেহ কৰ, কি ৩। ১৪।

শীঃ ক্লী. (শী ক্লিপ) শাস্তি, জিৰণি, শয়ন।

শীক ক) সেকে, সৰ্পে (ছা আ স শীকতে) ১। তিয়া, ভিজাই পেলা, সিক্ত কৰ, ২। যা, লাহে লাহে আগুৱাই যা।

খ) আমৰ্শে (চুৰা, উ, ছা প শীকয়তি -তে, শীকতি ১। খং কৰ, ক্ৰোধ কৰ, ২। তিয়া, সিক্ত কৰ।

শীকৰং ক্লী. ১। সবল গছ, ২। ধনা, —ৰঃ পূ. (শীক বাহুলকাৎ অৰঃ) ১। পানীৰ কণিকা, জলকণা, কিনকিনিয়া বৰষুণ। ৰ ৫। ৪২; ২। বৰষুণৰ টোপাল, জলবিন্দু, কু ১। ১৫; ৩। বায়ু।

শীত্ৰ বিগ. (শিষ্ণ ব্যাস্তৌ বক্) ১। অবিলম্ব, আশু, দ্ৰুত, ক্ষিপ্ৰ, খৰধৰ, ২। তীব্ৰবেগী, —ভ্ৰং অব্য. অবিলম্বে, সোনকালে, এতিয়াই. —কোপী (নু) খিঙখিঙিয়া, খঙাল, —চেতনঃ কুৰু, —বুদ্ধিঃ তীক্ষ্ণবুদ্ধি, প্ৰবল, —লংঘন ক্ষিপ্ৰগামী, —ৱেধী(ন) কাঁড় নিক্ষেপত ক্ষিপ্ৰ।

শীত্ৰা ক্লী. এবিধ গছ। দক্ষী বৃক্ষ।

শীত্ৰী (নু) ক্ষিপ্ৰ, দ্ৰুতগামী।

শীত্ৰীয় বিগ. ক্ষিপ্ৰ, দ্ৰুত, —মঃ ১। বিষ্ণু, ২। শিৱ, ৩। মেকুৰীৰ যুঁজ।

শীৎ অব্য. আনন্দ আৰু যাতনাৰ শব্দ। কেঁকনি। যৌন সঙ্গমৰ সময়ত যতা-মাইকীৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা শব্দ, —কাৰঃ কেঁকনি (শব্দ)।

শীত (শো ক্ৰঃ) ১। শীতল, চোঁচা, ২। অলস, নিদ্ৰাল, এলহুৱা, নিদ্ৰেজ, গোমোঠা, —তৎ ক্লী. ১। শীতলতা, হিমত্ব, মনু ১। ১১১৪; ২। এলাচি, ৩। পানী, ৪। ঢাল, —তঃ পূ. ১। বেঁত গছ, ২। নিয় গছ, ৩। শীতকাল, ৪। কৰ্পূৰ, —কুন্তঃ কৰকী গছ, —কুন্তঃ এবিধ বিশেষ ব্ৰত, —কাৰঃ সুবৰ্ণ, —গন্ধঃ বৰ্ণ চন্দন, —গুঃ ১। চন্দ্র, ২। কৰ্পূৰ।

—চম্পকঃ ১। চাকি, বস্তি, ২। আচাঁ, —দীৰ্ঘিতিঃ
চন্দ্র, —পুষ্পঃ শিৰীষ গছ, —পুষ্পকঃ ধনা, —প্রভঃ
কপূৰ, —ভানুঃ চন্দ্র, —ভীকঃ মালতী ফুল, মল্লিকা
ফুল, —মঞ্জৰী শেরানী ফুল, —ময়ূলঃ, —মৰীচিঃ,
—বশ্মিঃ, —কক (চ) ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ, —ব্লকঃ
ডিমক গছ, —বীৰ্যকঃ বড় গছ, —শিরঃ শমী বৃক্ষ,
—শিরঃ ১। সৈন্ধৱ লোণ, ২। সুরগা, —শুকঃ
যরধান।

শীতক বিণ. চোঁচা, শীতল, —কঃ পু. ১। শীত কাল,
২। চোঁচা বস্ত্র, ৩। দীৰ্ঘসূত্রী, এলেহুৱা, অলস পুরুষ,
৪। সখী ব্যক্তি, ৫। বৃত্তিক।

শীতল বিণ. চোঁচা, জুৰ, —লঃ ১। চোঁচা বস্ত্র, ২। শীত
কাল, ৩। ধনা, ৪। বগা চন্দন, ৫। মুক্তা, ৬।
পদুম, ৭। হীৰাকচ, ৮। বীৰণ নামৰ এবিধ শিপা,
—লঃ পু. ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ, এবিধ, ৩। তাম্বিল
তেল, ৪। চম্পক বৃক্ষ, ৫। এবিধ ব্রত, —ছমঃ
চম্পক বৃক্ষ, —জলং পদুম ফুল, —প্রমঃ, লঃ
চন্দন কাঠ, —ঋতী : শীতলা বটী, মাঘ মাহৰ শুক্লা
বটী। বসন্ত বোগ শিবারণৰ বাবে সিদিনা শীতলা
পূজা পতা হয়।

শীতলকঃ বগা পদুম।

শীতলা ক্রী. (শীতল টাপ) ১। শীতলী বৃক্ষ, ২। বসন্ত
বোগ, ৩। আইসকলৰ (বসন্ত বোগৰ) অধিষ্ঠাত্রী
দেৱী, ৪। কুটুম্বিনী, ৫। বালুকা।

শীতা ক্রী শীতা। শ্রীৰামৰ পত্নী।

শীতাংশুঃ পু. ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ।

শীতাদঃ পু. এবিধ দাঁতৰ বেমাৰ।

শীতান্ত্রিঃ পু. হিমালয় পৰ্বত।

শীতাত্ত বিণ. শীতত ঠেবেঙা লগা।

শীতালু বিণ. শীতাত্ত।

শীতান্ধা (ব) পু. চন্দ্রকান্ত মনি।

শীতীভাঃ পু. মোক্ষ। শীতলয়।

শীতান্তঃ পু. পুনী।

শীঘ্ৰ পু. ক্রী. (শী ঘ্ৰ) কুঁহিয়াবৰ বসেৰে তৈয়াৰ কৰা
ফল, সুৰা, —গুৰুঃ বকুল গছ, —পঃ মদাহী।

শীল বিণ. (শেঙে পাতী তঃ) ১। ঘনীভূত, ২। ডাঠ,
—লঃ ১। ঘূৰ ব্যক্তি, ২। অজগৰ সপ।

শীকলিকা ক্রী. শেঙালী ফুল।

শীত্ কংথনে (জো আ অ শীততে) ১। ক, কণা ক,
জনা, ২। অহুৱাব কৰ, গৰ্ব কৰ।

শীতলঃ জলবিশু। পানীৰ কণিকা।

শীভাঃ পু. (শীত গ্য) ১। শিৱ, ২। বাঁড় গক।

শীৰঃ পু. অজগৰ সপ।

শীৰ্ণ বিণ. (শ্ৰ তঃ) ১। কৃশ, কীণ, জীণ, দুৰ্বল, আস
৫৯৭; ২। শুকান, —ৰ্ণঃ এবিধ আতৰ, —পৰ্ণঃ পু.
নিম গছ, —পাদঃ যমবাহু, —বৃন্তঃ তবমুজ।

শীৰ্ণান্ত্রিঃ যমবাহু।

শীৰ্ণি বিণ. (শ্ৰ ক্রি) ১। ধ্বংসকাৰী, অপকাৰী, ২। হিংৱ।

শীৰ্ণ ক্রী. ১। মূৰ, শিৰ, ২। ক'লা অগক, —ছেদঃ
শিৰছেদ, —ছেদ্য শিৰছেদৰ যোগ্য, ১৫।৫১;
—ব্লকঃ শিবজ্ঞান। 'হেলমেট'।

শীৰ্ণকঃ ক্রী. (শীৰ্ণে কং সুখম অস্মাৎ) ১। শিবজ্ঞান, ২।
মূৰ, ৩। মূৰৰ খোলা, ৪। পাণ্ডবি, চুপী, ৫। হকুম,
খিচাৰকৰ বায়, সিদ্ধান্ত।

শীৰ্ণাঃ ক্রী. (শিবসি ভৱঃ শিবস্ যৎ) ১। শিবজ্ঞান, ২।
পাণ্ডবি, চুপী, —ণ্যঃ পৰিচ্ছন্ন চুলি।

শীৰ্ণাংশেষ মাথোন মূৰ অৱশিষ্ট থকা।

শীৰ্ণাশ্রয়ঃ মূৰৰ অসুখ।

শীৰ্ষোদয়ঃ পু. মিথুন-সিংহ-কন্যা-তুলা-বৃত্তিক-কৃত্ত-বীন
লয়।

শীল্ ক সমাধৌ (জো প অক শীলতি) ১। ধ্যান কৰ,
সমাধিস্থ হ, ২। সেৱা কৰ, পূজা কৰ, ৩। অভ্যাস
কৰ, চোঁচা কৰ।

খ) অভ্যাসে (চুৰা উ স শীলয়তি -তে) ১। সেৱা
কৰ, ২। চিন্তা কৰ, তামি চা, অধ্যয়ন কৰ, ৩।
শিক্ষা ব্যৱহাৰ কৰ, ৪। যা, জবে বাবে যা, দেখা
কৰ, অনু—, পৰি— বাবে বাবে চোঁচা কৰ। অভ্যাস
কৰ। চিন্তা কৰ। অনুশীলন কৰ।

শীলং ক্রী. (শীলয়তীতি শীলং অতিশয়নে অক) ১। বস্ত্ৰ,
চৰিত্ৰ, আসব-ব্যৱহাৰ অঙ্গি তেৰ বিধ ধৰ্মমূল। ক্ৰেমা,
ঈৰ্ষাসি বৰ্জন। 'ৱেদোইখিলে ধৰ্মমূলম্ স্মৃতিশীলে চ
তখিলায়', মনু ২।৬; শব্দৰ শেষত 'বলা', 'অভ্যাস'
অদি অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়। যেনে অধ্যয়নশীল। ২।
সন্মত, ৩। ধৰ্ম, ব্যায়, সন্তোষ, ৪। সৌন্দৰ্য, দৃঢ়তা,
—ঋন্তঃ সন্তোষ উল্লেখন, নৈতিকতা ভল, —ধৰ্মী
(ব) শিৱ, —ব্লকঃ সতীত্ব ঋন।

শীলনং ক্রী. ১। অনুশীলন, বাবস্বৰ চেষ্টা, অধ্যয়ন, ২।

পিক্‌ন-উৰণ, ৩। সেৱা, সন্মান, ৪। ধৰ্ত্তন।

শীলৱান (৭) সংস্কারী, সংগ্ৰহসম্পন্ন।

শীলা ক্রী. (শীল অচ টাপ) ১। স্মীলা নাৰী, গুণী
তিৰোতা, ২। কৌণ্ডিণ্যমুনিৰ পত্নী।

শীলিত বিণ. ১। অভ্যস্ত, চেষ্টিত, ২। সঘনাই দেখা
কৰ, ৩। নিপুণ।

শীললং ক্রী. শৈলয়, শৈৱাল।

শীৱা (ন) পু. (শী কনিপ) অজগৰ-সাপ।

শুক্ সৰ্পে (ভা প স শোকতি) যা, গমন কৰ, আগ বাঢ়ি যা।

শুক্ (চ) ক্রী. (শুচ ক্ৰিপ) শোক, দুখ, ৪ ১২। ৭৫।

শুক্ ক্রী. (শোভতে ইতি শুভ দীপ্তৌ কঃ) ১। পিক্কা
কাপোৰ, ২। শিৰস্তাণ, টুপী, পাণ্ডবি, ৩। কাপোৰৰ
আঁচল, —কঃ পু. ১। আটো, ২। শিৰীষ গছ, ৩।
বাসৰ পুত্ৰ শুকমুনি। পৌৰাণিক কাহিনীমতে স্বৰ্গৰ
অক্ষৰা ঘৃতাচী ভাটোৰ ৰূপ ধৰি পৃথিৱীত ঘূৰি
ফুৰোঁতে ব্যাসে দেখা পায় আৰু লগে লগে স্থান
হোৱা বীৰ্য্যৰ পৰা শুকৰ জন্ম হয়। শুকমুনি জন্মৰে
পৰা মহাজ্ঞানী, বিদ্বান, দার্শনিক পণ্ডিত আছিল।
চিব-ব্রহ্মচাৰী, কঠোৰ সংযমী শুক মুনিৰ মন স্বৰ্গীয়
অক্ষৰা বস্ত্ৰৰ প্ৰেম নিবেদনেও টলাব পৰা নাছিল।
এইজনা মুনিশ্ৰেষ্ঠই অভিশাপগ্ৰস্ত পৰীক্ষিত ৰজাক
শ্রীমদভাগৱত শুনাইছিল। —ডকঃ —ক্ৰমঃ শিৰীষ
গছ, —নাস বিণ. ভাটোৰ দৰে জোঙা নাক থকা,
—পুচ্ছঃ গন্ধক, —পুষ্পঃ, —প্ৰিয়ঃ শিৰীষ গছ,
—বল্লভঃ ডালিম গছ, —স্বাঃ কামদেৱ।

শুকাদনঃ পু. ডালিম গছ।

শুকী ক্রী. কণ্যাপৰ পত্নী।

শুক্ বিণ. (শুচ ক্ৰেদে ক্ৰঃ) ১। উজ্জ্বল, পৱিত্ৰ,
পৰিষ্কাৰ, ২। টেঙা, ৩। কৰ্কশ, কঠিন, উগ্ৰ, ৪।
পৰিত্যক্ত, অকলশৰীয়া, ৫। সংযুক্ত, —ক্ৰঃ ক্রী.
১। মাংস, ২। টেঙা আঞ্জা, ৩। নিৰ্জন স্থান।

শুক্ ক্রী. (শুচ ক্ৰিন) ১। জলজ জন্তু বিশেষ,
শামুক। মুক্তা থকা শামুক বিশেষ, ২। শঙ্খ, ৩।
খোঁৰাৰ গলৰ চুলি, ৪। এবিধ জাতৰ, ৫। দুই কৰ্ষ
ওজন পৰিমাণ, ৬। চকুৰ বেমাৰ এবিধ, ৭। অৰ্ণ
বোগ, —জঃ মুক্তা, —পুট —পেশী, —বঃ মুক্তা
শামুক, —বীজঃ মুক্তা।

শুক্ ক্রী. মুক্তা, শামুক।

শুক্ ক্রী. মুক্তা।

শুক্ ক্রী. (শুচ ক্ৰেদে ৰণ) ১। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, মন
৩। ৬৯; মজ্জাৰ পৰা হোৱা শৰীৰৰ খাতু, বসন্তক্ৰঃ
ততো মাংসং মাংসান্মেদঃ প্ৰজায়তে। মেদসোহস্থি
ততো মজ্জা মজ্জাং শুক্ৰস্য সন্তৱঃ। —ক্ৰঃ ১।
শুক্ৰগ্ৰহ, ২। দৈত্যগুৰু শুক্ৰাচাৰ্য্য। শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ আন
কেইটামান নাম : ভাগৱ, উশনা, কবি, ৩। জেঠ
মাহ, ৪। অগ্নি, ৫। আগিয়াচিতা, —কৰঃ মজ্জা,
—ভুক্ (জ) পু. ম'ৰা চৰাই, —স্বাঃ, স্নানঃ শুক্ৰ
বাৰ, —শিষ্যঃ দৈত্য, ৰাক্ষস।

শুক্ৰাঙ্গঃ পু. ম'ৰা চৰাই।

শুক্ৰিয় বিণ. ১। শুক্ৰ সম্বন্ধীয়। শুক্ৰ বৃদ্ধিকৰক।

শুক্ৰ বিণ. (শুচ শৌচে ৰণ ৰস্য লঃ) ১। বগা, শুভ,
উজ্জ্বল, ২। পৱিত্ৰ, শুদ্ধ, —ক্ৰঃ ১। ৰূপ, ২। চকুৰ
বেমাৰ, ৩। মাখন, ৪। টেঙা আঞ্জা, —ক্ৰঃ পু. ১।
বগা ৰং, ২। শুক্ৰ পক্ষ, ৩। শিৱ, —কঠকঃ কুকুৰা
জাতীয় চৰাই এবিধ, ডাউক চৰাই, —কৰ্ম্ম (ন)
ধাৰ্মিক, —কুষ্ঠঃ ধৱল ৰোগ, —খাতুঃ চক মাটি,
—স্বাসঃ বৰটোকোলা চৰাই, সাৰেং পক্ষী, বগলী।

শুক্ৰক বিণ. বগা, —কঃ পু. শুক্ৰপক্ষ, বগা ৰং।

শুক্ৰল বিণ. বগা।

শুক্ৰা ক্রী. ১। সৰস্বতী, ২। মিছিৰি, ৩। শুভবৰ্ণ
তিৰোতা।

শুক্ৰাঙ্গঃ, —পাঙ্গঃ পু. ম'ৰা চৰাই, —ক্ৰী শেৱালী ফুল।

শুক্ৰাঙ্গ ক্রী. এবিধ জেতা শাক। চুকা শাক। টেঙেচি শাক।

শুক্ৰাৰ্ম্ম (ন) এবিধ চকুৰ বেমাৰ।

শুক্ৰিমা (ন) শুভতা।

শুক্ৰোপলা ক্রী. মিছিৰি।

শুক্ৰিঃ পু. (শুষ্ ক্ৰিঃ) ১। বায়ু, ২। জ্যোতি, দীপ্তি, ৩।
অগ্নি।

শুক্ৰঃ পু. ১। বড় গছ, ২। অমৰা, ৩। ধানৰ শুং,
—ক্ৰা ক্রী. ১। নতুন পল্লৱৰ (কলিৰ) কোষ,
আৱৰণ, ২। শস্যৰ শুং, —ক্ৰী (ন) বড় গছ।

শুক্ৰাকৰ্ম্ম (ন) ক্রী. পুংসৱন সংস্কাৰ বিশেষ।

শুচ ক) শোকে (ভা প স শোচতি) ১। দুখ কৰ,
শোক কৰ, ২। অনুতাপ কৰ, বিলাপ কৰ, কান্দ।
খ) শৌচে, বিশৰণে, ক্ৰেদে (দিৱা উ অ, স শুষ্টি)

১। শুদ্ধ হ, পবিত্র হ, শুচি হ, ২। তিত, ৩।
উজ্জ্বল হ, ৪। জীর্ণ হ।

শুচ শুচা ক্রী. ১। শোক, দুখ, অনুতাপ, ২। বিলাপ, শ
৪। ১৮, মে ৮৮

শুচি বিণ. শুচ্যতানেনেতি শুচ ইন) ১। শুদ্ধ, পবিত্রাৰ,
উজ্জ্বল, ২। শুদ্ধগুণবিশিষ্ট, বগা, ৩। ধাৰ্মিক, পবিত্র,
নিৰপৰাধী, নিৰ্ভুল্য, কি ৫। ১৩; ৪। সাধু, সং, ৫।
শুদ্ধ বর্ণ, ৬। শৃঙ্গাৰ বস, ৭। গ্ৰীষ্ম কাল, ৮। জ্যেষ্ঠ
মাহ, ৯। সূৰ্য্যৰ তাপ, সূৰ্য্য, ১০। জুই, অগ্নি, ১১।
চন্দ্র, ১২। শুক্ল, ১৩। ব্ৰাহ্মণ, ১৪। পবিত্র ব্যক্তি,
১৫। ধৰ্ম, সততা, ১৬। সদ বন্ধু, —স্বৰ্গমঃ বড়
গছ, —মণিঃ স্ফটিক, —মল্লিকা মালতী ফুল এবিধ,
—বোটিঃ (স) চন্দ্র, —ব্ৰত পবিত্র, ধৰ্মপৰায়ণ,
—স্মিত মিচিকিয়া হাঁহি যুক্ত, ৮। ৪৮।

শুচিতা ক্রী. (শুচি তল) শুদ্ধতা।

শুচ্য অভিষেক (ভা প অ স শুচ্যতি) ১। গা ধো, স্নান
কৰ, তৰ্পণ কৰ, ২। চেপ, চেপি উলিয়া, ৩। মছন
কৰ, ৪। আৰক উলিয়া।

শুচীৰঃ বীৰ পুৰুষ।

শুচ ক) খোটনে (ভা প অ শোচতি) ১। বাধা দি,
প্ৰতিবন্ধক দি, (পানীত) বান্ধ দি, ২। খোৰাই যা,
লেঙেৰাই যা, খ) আলসো (চৰা প স শোচয়তি)
এলেহুৱা হ, এলাই কৰ।

শুচ শোষণে ক) (ভা প স শুচয়তি)

খ) (চৰা প স শুচয়তি) ১। পবিত্র কৰ, শুদ্ধ কৰ,
২। শুকা, শুকান কৰ।

শুচিঃ শ্ৰী শুকান আদা।

শুচঃ পূ. ১। হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা মদবস, ২।
হাতীৰ শুঁড়, —শুকঃ ১। বগবাদা, ২। মদ তৈয়াৰ
কৰোতা, —গা ১। হাতীৰ শুঁড়, ২। মদ, সুৰা, ৩।
মদৰ দোকান, ৪। পদুমৰ নাল, ৫। বেশ্যা, ৬।
কুউনী, —গাৰঃ ১। মদ বেপাৰী, ২। হাতীৰ শুঁড়,
—গালঃ হাতী, —ভিম্বিকা চিকা, —গী (ন) ১।
মদ বেপাৰী, ২। হাতী।

শুচুদ্রিঃ ক্রী. শতদ্রু নদী।

শুদ্ধ বিণ. (শুধ ক্রঃ) ১। বিশুদ্ধ, পবিত্র, নিৰ্মল, ২।
সং, সাধু, নিৰপৰাধী, ৩। বগা, শুভ, উজ্জ্বল, ৪।
সংযাৰণ, হোজা, ৫। নিৰ্ভুল, ক্ৰটিহীন, ৬। একমাত্র,

কেৱল, ৭। সূতীক্ষ্ণ, চোকা, ৮। অনুগম, —জ্ঞঃ ক্রী.

১। সৈন্ধৱ লোণ, ২। জনকীয়া, জালুক, —জ্ঞঃ
শিব, —চৈতন্যঃ শুদ্ধ জ্ঞান বা বুদ্ধি, —জ্ঞঃ গাধ,
—ধীঃ-ভাৱঃ-মতিঃ বিণ. সাধু পুৰুষ, —মাংসং ক্রী.
এবিধ মাংসৰ তৰকাৰী।

শুদ্ধিঃ ক্রী. ১। পবিত্ৰতা, শুচি, পবিত্ৰাৰ-পবিত্ৰত্বতা, ২।
উজ্জ্বলতা, দীপ্তি, ৩। প্ৰায়শ্চিত্ত কৰ্ম, ৪। শুদ্ধিকৰণ,
পূজা ব্ৰতাদি, ৫। প্ৰতিশোধ, ৬। বিচাৰৰ পৰা
মুক্তি, খালাচ, ৭। সত্য, শুদ্ধতা, ৮। ক্ৰটিহীনতা,
৯। দুৰ্গা, —পত্ৰং ভুলৰ তালিকা।

শুধ শৌচে (দিৱা প স শুধতি) ১। শুদ্ধ হ, পবিত্র
হ, নিৰ্মল হ, ২। মঙ্গলময় হ, অনুকূল হ, সমৰ্থমান
হ, ৩। পবিত্ৰাৰ কৰ, সন্দেহ দূৰ কৰ (নিজন্ত),
শোধয়তি —তে শোধন কৰ, ধুই পেলা, পৰি—,
সং— সংশোধন কৰ, পবিত্ৰাৰ কৰ।

শুন্ গত্যাম (তুদা প স শুনতি) যা, গমন কৰ,
আগুৱাই যা।

শুনঃশেপঃ(ফঃ) এগৰাকী বৈদিক মুনি। বাৰ্মীক
ৰামায়ণৰ আখ্যানমতে এওঁক অশ্ববীৰ্যে যজ্ঞৰ কাৰণে
কিনি আনে আৰু বিশ্বামিত্ৰই ৰাখে। ঐতৰেয় ব্ৰাহ্মণৰ
আখ্যান মতে : অপুত্ৰক ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰই প্ৰতিজ্ঞা
কৰিলে যে যদি তেওঁৰ পুত্ৰ সন্ধান হয়, তেনেহ'লে
তাক বৰ্ণ দেৱতাৰ অৰ্থে বলি দিব। যথা সময়ত
হৰিশ্চন্দ্ৰৰ পুত্ৰ হ'ল, আৰু তাৰ নাম ৰোহিত বখা
হ'ল। কিন্তু ৰজাই তাক বলি নিদিলে। তেতিয়া
ৰোহিতে এখ গৰুৰ বিনিময়ত অজীগৰ্ভৰ পুত্ৰ
শুনঃশেপক কিনি আনি নিজৰ হৈ বৰ্ণদেৱতাৰ
উদ্দেশ্যে দিবলৈ আয়োজন কৰে। কিশোৰ শুনঃশেপই
তেতিয়া বিষ্ণু, ইন্দ্ৰাদি দেৱতাসকলক তুষ্টি-মিনতি
কৰি পৰিত্ৰাণ পালে। বিশ্বামিত্ৰই শুনঃশেপক নিজৰ
ঘৰলৈ নি দেৱবাত নাম দি নিজৰ লগতে ৰাখে। দেৱী
ভাগৱতত থকা আখ্যানমতে ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰ বৰ্ণৰ
শাপত উদৰী ৰোগত আক্ৰান্ত হৈ বৰ্ণদেৱতাক তুষ্ট
কৰাৰ কাৰণে অজীগৰ্ভৰ পুত্ৰ শুনঃশেপক কিনি আনি
বন্ধ আৰম্ভ কৰে। মহৰ্ষি বিশ্বামিত্ৰই কিশোৰ
শুনঃশেপক বজ্জহীৰ পৰা মুক্ত কৰি নিজৰ ঘৰলৈ
নিয়ে আৰু তাৰ নাম দেৱবাত ৰাখে। পিচত দৈ
দেৱবাত বিশ্বামিত্ৰৰ পুত্ৰৰূপে প্ৰসিদ্ধ হয়।

শুনক: (ক্ৰী) কুকুৰৰ নেজ, ১। ভৃগুবংশীয় এগৰাকী
মুনি, ২। কুকুৰ।

শুনানী: ১। ইন্দ্র, ২। ফেঁচা।

শুনি: পু. কুকুৰ, —নী ক্ৰী. মাইকী কুকুৰ।

শুনিৰ: পু. এদল মাইকী কুকুৰ।

শুদ্ধ শুদ্ধো (দ্বা চুৰা উ অ স শুদ্ধতি —তে, শুদ্ধয়তি
—তে) শুদ্ধ কৰ, শুদ্ধ হ, পৱিত্ৰ কৰ, পৱিত্ৰ হ।

শুদ্ধ পু. (শুদ্ধ যুচ) ১। বায়ু, ২। অগ্নি, ৩। আদিত্য,
৪। এবিধ জনচৰ চৰাই।

শুনা বিণ. শৃগ। নিৰ্জন। 'শুনাং ৱাসগৃহং ৱিলোক্য—'
ৱবা ৫ম। (ক্ৰী) কুকুৰীৰ দল।

শুভ দীপ্তো (দ্বা আ অক শোভতে) ১। দীপ্তিমান হ,
উজ্জ্বল হ, দেখাত ধনীয়া হ, মনোমোহা হ, ২।
উপস্থিত হ, দেখা হ, ৩। উপযুক্ত হ, শোভা পা।
(গিজ্জ) শোভয়তি —তে। ধনীয়া কৰ, অলঙ্কৰণ কৰ,
সুসজ্জিত কৰ। সুশোভিত কৰ।

শুভ বিণ. (শোভতে ইতি শুভ দীপ্তো কঃ) ১। উজ্জ্বল,
দীপ্তিমান, ২। মঙ্গলময়, কল্যাণজনক, ৩। পৱিত্ৰ,
শুদ্ধ, সুখী, ভাগ্যৱান, ৪। ধাৰ্মিক, ভাল, প্ৰখ্যাত,
৫। ধনীয়া, মনোৰম, সুন্দৰ, সুঠাম, —ভং ক্ৰী. ১।
মঙ্গল, কল্যাণ, ২। সৌভাগ্য, ৩। অলঙ্কাৰ, ৪।
চন্দনৰ দৰে এবিধ সুগন্ধি কাঠ, ৫। সুখ, সমৃদ্ধি,
৬। পানী, —কৰ মঙ্গলজনক, —গন্ধকঃ বাঁহৰ
ভিতৰত থকা এঠাৰ দৰে সুগন্ধি পদাৰ্থ, বংশলোচন;
—গ্ৰহঃ সৌম্য গ্ৰহ, কুং গ্ৰহৰ ভিতৰত বৃহস্পতি,
শুক্ৰ, বুধ আৰু চন্দ্ৰৰ আধা— এইকেইটা মঙ্গলকাৰী
শুভগ্ৰহ, —দঃ বঁড় গছ, আহত গছ, —দন্তী ধনীয়া
দাঁত থকা তিবোতা, —লগ্ন মঙ্গল মুহূৰ্ত, —ৱাসনঃ
মুখত লোৱা আতৰ, —শংসী (ন) মঙ্গলসূচক,
—সূচনী সুবচনী দেৱী। এই দেৱীক সাধাৰণতে
তিবোতাসকলে পূজা কৰে, —স্থলী যজ্ঞভূমি।

শুভম্ বিণ. (শুভম যুচ) মাদলিক, কল্যাণমূলক, ব
৮। ৬, সৌভাগ্যৱান।

শুভকৰ বিণ. মাদলিক, কল্যাণকাৰী, সুখদায়ক।

শুভা ক্ৰী. ১। শোভা, কান্তি, ২। ইচ্ছা, ৩। গোৰোচনা,
৪। শমী বৃক্ষ, ৫। প্ৰিয়ম্ লতা, ৬। বগা দূৰবি, ৭।
দেবসভা, —জী ১। কুবেৰৰ পত্নী, ২। কামদেৱৰ
পত্নী, ৩। কুব্জাজৰ পত্নী, —চাৰা উমাৰ সৰী,

—জ্ঞনঃ এবিধ গছ, চজিনা গছ, —বনা সুন্দৰী
তিবোতা।

শুভেতৰ বিণ. ১। দোয়, পাপ, ২। অমঙ্গল।

শুভোদৰ্ক মঙ্গলময় অত। শুভ সমাপ্তি।

শুভ বিণ. (শুভ বক) উদ্দীপ্ত, উজ্জ্বল, দীপ্তিমান, বগ্ন,
শুদ্ধগুণযুক্ত, ব ২। ৬৯; —ভ. ১। কপ, ২। সৈন্ধৱ
লোণ, ৩। হাইতাল, ৪। অভ্র, —ভঃ ১। বগা বং,
২। চন্দন কাঠ, —ভা ক্ৰী. ১। গঙ্গা, ২। স্ফটিক,
৩। বাঁহৰ ভিতৰত থকা সুগন্ধি এঠা জাতীয় দ্ৰব্য
বংশলোচন। —ভিঃ ব্ৰহ্মা।

শুভ শোভনে বধে (দ্বা প স শুভতি) ১। উজ্জ্বল কৰ,
পোহৰাই পেলা, ২। কথা ক, ৩। আঘাত কৰ, বধ কৰ
শুভঃ পু. (শুভ বধে কঃ) এজন দৈত্য। গুৰেষ্ঠীৰ পুত্ৰ,
প্ৰহ্লাদৰ নাতি। দুৰ্গাৰ হাতত নিহত হয়। —ঘাতিনী,
—মৰ্দ্দিনী দুৰ্গা, —পুৰং শুভৰ নগৰী। (আজিকালিৰ
শম্ভলপুৰ (চম্বলপুৰ?)।

শুভঃ কঃ (শুভ ঘঞ) ১। পাৰঘাট, আলিবাট আদিত
দিব লগীয়া কৰ, ৰাজহ, মাচুল, খাজানা, মনু
৮। ১৫৯; ২। লাভ, আয়, আমদানি, ৩। কন্যাপণ,
কন্যাৰ বাবে বৰৰ পৰা লোৱা ধন, মনু ৩। ৫১; ৪।
যৌতুক, বিয়াৰ উপহাৰ, ৫। বৰে কন্যাক দিয়া
উপহাৰ, ৬। পণ, মনু ৮। ৩০৭; —দঃ যৌতুকদাতা
বান্ধৱ বৰ, —শালা কৰ সংগ্ৰহৰ কাৰ্যালয়।

শুভঃ ১। ৰচি, জৰী, 'স্পীং', ২। তাম ধাতু।

শুভ মানে সৰ্গে (চুৰা প স শুভয়তি —তে) ১। জোখ
ল, মাপ ল, ওজন কৰ, ২। দান কৰ, ৩। দূৰ কৰ,
প্ৰত্যাখ্যান কৰ, ৪। ভ্ৰজন কৰ, নিৰ্মাণ কৰ।

শুভঃ ক্ৰী. (শুভ মানে ঘঞ) ১। ৰচি, জৰী, ২।
যজ্ঞকৰ্ম, ৩। পানীৰ কাষ, ৪। জ্ঞাচাৰ বিধি, নিয়ম,
শাস্ত্ৰ বিধি, ৫। তাম ধাতু (শাস্ত্ৰৰ ৰচন মতে তামৰ
পাত্ৰত ৰন্ধা অন্ন ভোজন কৰিলে চকু হানি হয়)।

শুভাৰি: পু. গন্ধক।

শুভয়া ক্ৰী. শুক্লৰ পত্নী।

শুভাঃ ক্ৰী. মাতৃ।

শুভাৰকঃ ভূতা, সেৱক।

শুভাৰণঃ, —ণা ক্ৰী. (ক্ৰ সন্ লুট) ১। সেৱা-শুভাৰণ,
বদ্ৰ, পৰিচৰ্যা, ২। জাজ্ঞ পালন। কৰ্ত্তব্যতা, ৩
অনিৰল ইচ্ছা।

শুভ্রাষা (ঋ সন্ উঃ) ১। শুনিবলৈ ইচ্ছা, ২। সেৱা, যত্ন, পৰিচৰ্যা, মন্ ২। ১১২; ৩। কৰ্তব্যতা, ৪। শ্ৰদ্ধা, ৫। কথন।

শুভ্রাষ বিণ. (ঋ সন্ উঃ) ১। শুনিবলৈ ইচ্ছুক, ২। সেৱা, যত্ন, পৰিচৰ্যা কৰিবলৈ ইচ্ছুক, ৩। বাধা, মনোযোগী।

শুষ্ শোষে (দিৱা প অ শুযতি) ১। শুকাই যা, শুকা, শুকান হ, ২। লেবেলি যা, (নিজন্ত) শোষণতি -তে। শুকান কৰ, ভাজ, ভাজি পেলা, লেবেলা কৰ, কীণ কৰ।

শুষ্ শুধী ১। শুকান অৱস্থা, ২। গাঁত।

শুষ্টি: ক্ৰী. ১। শুকান অৱস্থা, ২। গাঁত, ৩। সাপৰ ফণাত থকা গাঁত।

শুষ্টিৰ বিণ. (শুষ্ শোষণে কিৰচ্) ১। বহুতো ফুটা থকা, গাঁত থকা, ২। সহিষ্ণু; -ৰং গাঁত, বিষৰ, ২। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, ৩। বাহী জ্বাৰিৰে বতাহৰ শব্দ কৰা বাদ্য, -ৰং ১। এম্পূৰ, ২। অগ্নি, -ৰা ক্ৰী. ১। নদী, ২। এবিধ আতৰ।

শুণিল: কন্ম।

শুষ্ বিণ. (শুষ্ ক্ৰঃ) ১। শুকান, ২। ভাজি পেলোৱা (বস্ত্ৰ), ৩। শুকাই কীণাই যোৱা, ৪। খালি, অকামিলা, ৫। অমূলক, হেতুহীন, ৬। কঠোৰ, কৰ্কশ, অপৰাধজনক, -কলহ: মিচা, কাঁজিয়া। বাল কলহ, -কলহঃ অমূলক, অনর্থক শত্ৰুতা, -ত্ৰণ শুকাই যোৱা বা। ঘাৰ দাগ।

শুষ্কলঃ, লঃ ১। মাংস, -নী শুকান মাংস।

শুষ্ক বিণ. কীণ, চৰিহীন অৱয়ব, -দ্বী জেঠী।

শুকঃ পু. ১। সূৰ্য, ২। অগ্নি।

শুষ্ক ক্ৰী. দীপ্তি, তেজ, পৰাক্ৰম, -য়ঃ (শুষ্ মন), ১। সূৰ্য, ২। অগ্নি, ৩। বায়ু, ৪। পক্ষী।

শুষ্ক (ন) ক্ৰী. দীপ্তি, সৌৰ্য, পৰাক্ৰম।

শুষ্ক (ন) পু. (শুষ্ মনিন) ১। অগ্নি, ২। আগিগাচিটা।

শুকং -কঃ (শো তনুকৰণে উক্) ১। যৰ ধানৰ শুং, ২। জোং, তীক্ষ্ণ আগ, ৩। কোমলতা, ৪। বিৰাক্ত শুং থকা জলজ কীট এবিধ, ৫। গৃহবিৰ দৰে সৰু থিয় নোম থকা জন্তু, -কীটঃ, -টকঃ বুদ্ধিক জাতীয় কীট, -বাস্তৱঃ শুং থকা ধান, বৰ ধান, -শিতিঃ, -শিতিৰ, -শিতি কন্দৰ্কেকোৱা।

শুকৰঃ পু. বৰা, গাহৰি, -বী মাইকী বৰা।

শুকৰেটঃ পু. গাহৰিয়ে খাই ভালপোৱা এবিধ বীহ।

শুকলঃ পুঃ বশ নমনা ঘোঁৰা।

শূকা বাস্পৰকেঁকোৱা।

শূক্স বিণ. সৰু, মিহি।

শূক্স পু. (শোচতীতি শুচ্ শোকে বক দন্দ্যজদেপঃ) জনি মুখা বৰ্ণৰ ভিতৰত দেখবটো। 'পদ্ম্যং শূক্সোহজায়ত।' যবে ৩১। ১১। গৰুড় পূৰ্ণাত শূক্স কৰ্ম সম্বন্ধে এনেদৰে উল্লেখ কৰা আছে— শুক্সৈব বিজাতীনাং (ব্রাহ্মণ, কত্ৰিয়, ক্ৰৈশ্য) শূক্সাণাং ধৰ্মসাধনম্। কাকৰ্ম তথাভীৰঃ পাকযজোহপি ধৰ্মতঃ।। ৪৯ জ. -কৃত্যং শূক্স কৰ্তব্য, -ধৰ্মঃ শূক্স শাস্ত্ৰকিহিত আচাৰ, -প্ৰিয়ঃ পিয়াজ, -প্ৰোষ্যঃ শূক্স ভুতা হোৱা বিজ, -ভূয়িষ্ট বহু শূক্স থকা, -যাজকঃ শূক্স যজ্ঞাদি কৰা ব্ৰাহ্মণ, -জৰ্ণঃ শূক্স জাতি। সেৱক শ্ৰেণী। -শাসনং শূক্স শাসন বা দানপত্ৰ, -সেৱনং শূক্স সেৱা কৰা কাৰ্য।

শূক্সকঃ পু. মুচ্ছকটিক নাটকৰ প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থকাৰ। (খৃঃ ১ম শতিকা)।

শূক্সা ক্ৰী. শূক্সা নাৰী। -কাৰ্য্যঃ শূক্সা তিবোতা থকা পুৰুষ, -ৱেদনং শূক্স কন্যা বিবাহ কৰোৱা, -সুতঃ শূক্স সন্তান।

শূক্সাণী, শূক্সী ১। শূক্স পত্নী, ২। শূক্সৰ পত্নী, যা ১। ১১।

শূন বিণ. (শি বৃদ্ধী ক্ৰঃ) ১। বৰ্দ্ধিত, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত, ২। ফুলি, ওফলি উঠা। উৰহা।

শূনা ক্ৰী. (শি ক্ৰঃ টাপ) ১। আলজিভা, ২। কচাইখান। প্ৰাণী বধ কৰা স্থান, ৩। বৰুৱা আচৰাৰ আদি; বিবিলাকত কীট-পতঙ্গাদি সদায় মৰি থাকে। 'পক্ষ শূনা গৃহস্থ্য চুপ্তী পেষণপক্ষবঃ। কণ্ডনী জেদকৃত্ত বধ্যতে বাত বাহয়ন।। মন্ ৩। ৬৮।

শূনাৰান্ (৭) পু. কচাই।

শূন্য বিণ. (অভিশয়েন উনঃ) ১। অভাৱবিশিষ্ট, ২। খালি, নিৰ্জন, ৩। অসম্পূৰ্ণ, ৪। দুৰ্দ্ধৰাগ্ৰস্ত, বিৰক্ত, নিস্তেজ, ৫। নিস্পৃহ, অলস, ৬। নিবৰ্ধক, ৭। উলঙ্গ, -দ্যং ১। নিৰ্জন স্থান, ২। আকাশ, বায়ুমণ্ডল, ৩। শূন্য বিন্দু, '০', ৪। অতিদুৰ্দ্ধীন, -দ্যঃ কল-ধৰ্মবি, -দ্যঃ -দ্যনতঃ অসংগত,

অমনোযোগী, —মূখ —রদন বিণ. তলমূৰকৈ থকা, শূন্যমানে বহি থকা, —বাদঃ নাস্তিকবাদ। বৌদ্ধধৰ্মৰ এটা মতবাদ, —বাদী (ন) নাস্তিক। বৌদ্ধ সম্মাসী, —হৃদয় ১। অমনোযোগী, শূন্য মানে বহি থকা ব্যক্তি, ২। খোলা হৃদয়ৰ। উদাৰমনা।

শূন্য ক্ৰী. ১। নল-খাগৰি, ২। বন্ধা নাৰী।

শূন্যলয়ঃ নিৰ্জন ঘৰ। এৰাবাৰী।

শূপকাৰঃ শূদ্রৰ ৰাক্ষসি।

শূৰ্ (ক) স্তম্ভে, হিংসে (দিৱা আ স, অ শূৰ্য্যতে) ১। লৰচৰ নকৰাকৈ থিয় হ, স্তম্ভিত হ, জড়তা প্ৰাপ্ত কৰ, ২। আঘাত কৰ। বধ কৰ।

খ) বিক্ৰমে (চুৰা উ অ শূৰয়তি -তে) ১। শক্তিমান হ, বীৰ হ, ২। শাৰীৰিক শ্ৰম কৰ।

শূৰ বিণ. (শূৰ অচ) সাহসী, শক্তিশালী, —ৰঃ ১। বীৰ যোদ্ধা, ২। সিংহ, ৩। বৰা, ৪। সূৰ্য্য, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণৰ ককাক, এজন যাদৱ, ৬। শাল গছ, —কীটঃ নীচ, নিন্দনীয় বীৰ, —মানং দস্তালি। —সেনঃ মথুৰাৰ কাষৰ এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী।

শূৰণঃ মূলা জাতীয় খাদ্য : ওলু

শূৰমন্য বিণ. নিজকে বীৰ বুলি ভবা পুৰুষ

শূৰপং —পং ক্ৰী. পু. ১। ডলা, কুলা, (পু) দুই দ্ৰোণ পৰিমাণ, —কঃ এটা দৈত্য, —কৰ্ণঃ হাতী, —কাৰাতিঃ, —কাৰিঃ পু. কামদেৱ, —গৰ্খা ৰাৱণৰ ভনীয়েক। এজনী ৰাক্ষসী। এবাৰ বনত ঘূৰি ফুৰোঁতে শ্ৰীৰামক দেখি তেওঁৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হয় আৰু ৰামক বিয়া কৰাব খোজে। শ্ৰীৰামে কয় যে তেওঁ যিহেতু বিবাহিত গতিকে শূৰ্ণখাই এবাৰ লক্ষ্মণৰ ওচৰত প্ৰস্তাৱ দিব পাৰে। তেতিয়া তাই লক্ষ্মণৰ ওচৰলৈ যায় আৰু লক্ষ্মণেও প্ৰত্যাখ্যান কৰে। তেতিয়া তাই আকৌ শ্ৰীৰামৰ কাষ চাপে। এবাৰ ৰাম এবাৰ লক্ষ্মণ এনেকৈ অহা-যোৱা কৰি থকা দেখি সীতাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে আৰু তাতে ৰাক্ষসীয়ে অপমানিত বোধ কৰি নিজৰ কপ লৈ আগ বাঢ়িল। লক্ষ্মণে তেতিয়া কাঁড় মাৰি তাইৰ নাক-কাণ কাটি পেলালে। —ৰাক্ষঃ কুলাৰ বতাহ। —শ্ৰুতিঃ হাতী।

শূৰ্পী ক্ৰী. ১। সৰু ডলা, ২। শূৰ্ণখা।

শূৰ্মঃ —মিঃ —মিৰ্কা, —মী পু. ক্ৰী. ১। লোহাৰ মুৰ্তি, ২। কমাৰ বা সোণাৰ নিয়াৰি।

শূৰ্জ কজায়াম (ভা প স শূলতি) ১। ৰোগ হ, বেমাৰত পৰ, ২। ডাঙৰকৈ চিঞৰ, ৩। বেমাৰত পেলা।

শূৰ্জং —লঃ ক্ৰী. পু. ১। জোং, তীক্ষ্ণ জোং থকা অস্ত্ৰ, যেনে যাঠী, শূল আদি, ২। শিৱৰ ত্ৰিশূল, ৩। মাছ-মাংসাদি পোৰাৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা লোৰ শলখা, ৪। অপৰাধীক বধ কৰাৰ কাৰণে পুতি থোৱা লোৰ জোং (সাধাৰণ ভাষাত শূলত দিয়া বুলি কোৱা হয়), ৫। পিত্তশূল, পেটৰ যন্ত্ৰণা, ৬। বাত ৰোগ, ৭। মৃত্যু, ৮। পতাকা, ধ্বজা, —গ্ৰস্থিঃ ক্ৰী. এবিধ দূৰ্বি বন, —গ্ৰাসনং লোৰ গুড়ি, —য়ঃ পেটৰ শূলনাশক ঔষধ বিশেষ, —ধন্বা (ন), —ধবঃ, ধাৰী (ন) ধুক, —পাণিঃ —ভৃং সদাশিৱ, —খাৰিনী দুৰ্গা, —শক্ৰঃ এড়া গছ, —স্থ শূলবিদ্ধ, শূলত দিয়া (অপৰাধী), —হস্তী এবিধ যৱ ধান, —হস্তঃ শূলপাণি

শূলকঃ পু. দুৰ্বৃত্ত ঘোঁৰা, বশ নমনা ঘোঁৰা।

শূলা ক্ৰী. ১। অপৰাধীক বধ কৰাৰ বাবে ৰখা খুটি, ২। বেষা, —কৃতং শলা দিয়া মাংস।

শূলিকং ক্ৰী. শলা দিয়া মাংস, —কঃ পু. শহা পত্ৰ।

শূলিনঃ আহত গছ, —নী দুৰ্গা।

শূলী (ন) পু. (শূলমস্যাশ্ৰীতি শূল ইনিঃ) যাঠীধাৰী শূলধাৰী, (পু.) ১। যাঠীধাৰী সৈন্য, ২। শহা পত্ৰ, ৩। সদাশিৱ, মে ৩৪।

শূল্য বিণ. (শূল যৎ) ১। শলাত সিদ্ধ কৰা, ২। খৰিকাত দিয়া (মাংসাদি), ‘শূল্যং বলাং সুধাতুলা’ কচাং ৰহিবৰং লঘু।

শূষ প্ৰসৱে (ভা প স শূষতি) ১। উৎপন্ন কৰ, ২। জন্ম দি, প্ৰসৱ কৰ।

শূকাজঃ পু. শিয়াল।

শূকালঃ পু. (সৃজতি মায়ামিতি সৃজ কালন) ১। শিয়াল, ২। ঠগ, প্ৰবঞ্চক, ধূৰ্ত, ৩। ভীক, কাপুৰুষ, ৪। শ্ৰীকৃষ্ণ, ৫। নিষ্ঠুৰ ব্যক্তি, —কষ্টকঃ এবিধ সৰু কাঁইটিয়া গছ, শিয়ালকাটা, —কোলিঃ এবিধ সৰু বগৰি, —জম্বুঃ ছিৰাল, বাঙী।

শূকালিকা, —লী ক্ৰী. শিয়ালী।

শূকলং —লঃ, —লা ১। লোৰ শিকলি, ২। শিকলি, ৩। হাতী বন্ধা শিকলি, ৪। কঁকালী, ৫। মাটি জোখা শিকলি, —যম্বকঃ এবিধ যমক অলঙ্কাৰ।

শূকলকঃ বিণ. ১। শিকলি, ২। উট।

শৃঙ্খলিত বিণ. বন্ধ। শিকলিৰে বন্ধা মানুহ বা পশু।

শৃঙ্গং ক্লী. (শৃ হিংসে গন) ১। পৰ্বতৰ উপৰি ভাগ, শিখৰ, ২। জন্তুৰ শিং, ৩। অটালিকাৰ উচ্চতম অংশ, ৪। উচ্চতা, উৰ্বৰতা, ৫। সার্বভৌমতা, আধিপত্য, প্রভুত্ব, ৬। চিহ্ন, ৭। তীক্ষ্ণতা, ৮। পদুম ফুল, ৯। স্তন, ১০। যৌন কামনাৰ উদ্বেক, ১১। ফিচকাৰী, —ঙ্গঃ এজন মূনি, —জং অগৰু, —জঃ কাড, —প্রহৰী (ন) শিঙেৰে খোঁচা, —প্রিয়ঃ শিৱ, —স্নেহং আদা, (বং) এখন ঠাই। বৰ্তমান মীৰ্জাপুৰ।

শৃঙ্গকং, —কঃ ক্লী. পু. ১। শিং, ২। জোতা বস্ত্ৰ, ৩। ফিচকাৰী।

শৃঙ্গরান (৭) পু. পৰ্বত।

শৃঙ্গটিং —টকং ক্লী. চৰিআলি, —টঃ এখন পৰ্বতৰ নাম। কালিকাপুৰাণৰ মতে কামাখ্যাৰ এখন পৰ্বত।

শৃঙ্গাৰং ক্লী. (শৃঙ্গং প্রাধান্যং কামোদ্বেকং স্বচ্ছতীতি অ অণ) ১। লং, ২। সেন্দূৰ, ৩। সূক্ষ্মি গুড়ি (চূৰ্ণ) এবিধ, ৪। ক'লা অগৰু, ৫। কেঁচা আদা, —ৰঃ ১। হাতীৰ গাত ঘঁহা সেন্দূৰৰ চিহ্ন, ২। প্রেম, প্রীতি, ভালপোৱা, ৩। প্রিয়তমাক দেখা কৰিবলৈ যোৱা সুন্দৰ বেশভূষা, পোচাক, আভৰণ, ৪। যৌন সঙ্গম, ৫। শৃঙ্গাৰ বস। কাব্য বস, নাট্য বস। ৬। 'পুংসঃ স্ত্রিয়াঃ স্ত্রিয়াঃ পুংসি সংযোগং প্রতি যা স্পৃহা স শৃঙ্গাৰ ইতি খ্যাতঃ', আঠ (বা ন) বিধ কাব্য বসৰ প্রথম বিধ। এই বস দুবিধ : সঙ্কোচ শৃঙ্গাৰ আৰু বিপ্লৱশৃঙ্গাৰ, —চেষ্টা প্রেম-নিবেদন, —ভাবিতং প্রেমপূৰ্ণ কথা-বতৰা, —ভূষণং ক্লী. সেন্দূৰ, —ঘোনিঃ কামদেৱ, —স্নিগ্ধঃ, —ক্লেপঃ প্রেমিক বা প্রেমিকাক দৰ্শন কৰিবলৈ যাওঁতে পিন্ধা সাজ, —সহায়ঃ প্রেমিক-প্রেমিকাক সহায় কৰা লোক : নটকত নায়কৰ বিস্তৃত বক্তৃ।

শৃঙ্গাৰকং সেন্দূৰ। —কঃ প্রেম।

শৃঙ্গাবী (ন) ১। প্রেমিক, ২। মাণিক, মুক্তা, কবি, ৩। হাতী, ৪। প্রেমিকৰ সাজ-পোচাক, আভূষণ, ৫। তামোল গছ, ৬। খুৰিয়া তামোল-পাণ, সুন্দৰকৈ সজাই ৰখা তামোল-পাণ।

শৃঙ্গিঃ পু. অলঙ্কাৰৰ সোণ, (পু) শিল্পী মাছ।

শৃঙ্গিকং এবিধ বিহ, —কা এবিধ ভৃঙ্গ গছ।

শৃঙ্গিণঃ পু. ছাগলী, —বী ক্লী. ১। সৰু, ২। এবিধ মালতী ফুল।

শৃঙ্গী (ন) বিণ. শিং থকা (জন্তু), শিখৰযুক্ত (পু) ১। পৰ্বত, ২। হাতী, ৩। গছ, ৪। শিৱ, ৫। শিৱৰ এজন ভূতা।

শৃঙ্গী ক্লী. ১। অলঙ্কাৰত ব্যৱহাৰ কৰা সোণ, ২। এবিধ ঔষধি, ৩। এবিধ বিহ, ৪। শিল্পী মাছ।

শৃঙ্গিঃ ক্লী হাতীক চলোৱা অঙ্কুশ, কাটি।

শৃত বিণ. (শ্ৰা পাকে ক্ৰঃ) বন্ধা, সিদ্ধ কৰা অন্নাদি।

শৃখ ক) পৰ্দে (ভা আ অ শৰ্ধতে) তলৰ ফালে বায়ু এৰ। পাদ মাৰ।

খ) ক্লেদনে (ভা উ অ শৰ্ধতি -তে) ১। ভিজা, তিতা, সিদ্ধ কৰ, ২। ছিন্ন কৰ, কাটি পেলা।

গ) চেষ্টায়াম (চুৰা উ স শৰ্দয়তি -তে) ১। চেষ্টা কৰ, শ্রম কৰ, ২। ধৰ, খামুচি ধৰ, ৩। নিন্দা কৰ, ভৎসনা কৰ, উপলুঙা কৰ।

শৃখঃ পু ১। বৃদ্ধি, ২। গুহাঘাৰ, —ধৃঃ পু. অপান বায়ু।

শৃ হিংসনে (ক্যা প স শৃগতি) ১। কাটি-ছিঙি পেলা, ২। আঘাত কৰ, বধ কৰ, হত্যা কৰ।

শেখৰং জং ক্লী. —ৰঃ পু. ১। শিৰোভূষণ, পাণ্ডবি, মুকুট, মূৰত পিন্ধা ফুলৰ মালা, ২। পৰ্বতৰ টিং, ৩। পদৰ শেষত উৎকৃষ্টতা বুজাবলৈ যেনে শঙ্কেন্দুশেখৰ, সৌন্দৰ্য্যশেখৰ, ৪। গীতৰ ধ্বা, দোহাৰ।

শেপঃ, —ফঃ, —ফং, পু. ক্লী. ১। পুৰুষৰ লিঙ্গ, ২। অণুকোষ, ৩। নেজ।

শেফালিঃ, —লিকা, —লী ক্লী. শেৱালী ফুলৰ গছ।

শেমুখী ক্লী. বৃদ্ধি, বোধশক্তি।

শেল্ চালগতোঃ (জা প সৰু শেলতি) ১। যা, গমন, কৰ, আগুৱাই যা, ২। কঁপ, কঁপি থাক।

শেস্ত বিণ. সুখদায়ক, —স্তং (শী বন) ১। সুখ, ২। পুৰুষৰ লিঙ্গ, —স্তঃ পু. ১। সাপ, ২। পুৰুষৰ লিঙ্গ, ৩। উন্নতি, সমৃদ্ধি, সুখ, ৪। সম্পত্তি, —বিঃ ১। নিধি, ধনভাত্যৰ, মনু ২। ১১৪; ২। কুৰুৰ নটা ধন ভাত্যৰ এটা, —জং পানীয় ওপৰত হোৱা এবিধ সেউজীয়া পদাৰ্থ, কেঁচুৱে, —জিলী নদী।

শেষ বিণ. (শিখ হিংসায়াম স্বঞঃ) ১। অৱশিষ্ট। এবি বোৱা (বন্ধ)। ২। পদৰ শেষত, যেনে ভক্তিভাৰৱ। খাই উঠি পাতত এবাৰ খাদ্য, এবোহা —ফং ফং ক্লী. পু. ১। অৱশিষ্ট। এবোহা, ২। জিৰণি, জাজৰি, ৩।

শেষ, সমাপ্তি। —বঃ ১। জীবলদেহ, ২। শেষ নাগ, সপৰ্বাজ, কু ৩।৩; ৩। হাতী, ৪। নাগ, ৫। পূজাৰ নিৰ্মালি বা ভোগক অৱশিষ্ট, —ভোজনং উচ্ছিষ্ট ভোজন, —ৰাত্ৰিঃ শেষ ৰাতি। —শয়নঃ, শায়ী (ন) বিষ্ণু।

শৈক্যঃ পু. (শিক্ষা অণ) ১। শাখাখায়ী ছাত্ৰ, ২। বেদাধ্যয়ন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰা ছাত্ৰ, ৩। নতুন শিক্ষক।

শৈকিকঃ পু. শিক্ষা শাস্ত্ৰবিদ। (শিক্ষা— ষড়ঙ্গ বেদৰ এটা অঙ্গ।)

শৈক্ষ্যং ক্ৰী. শিক্ষা, ব্যুৎপত্তি।

শৈশ্ৰং ক্ৰী. শীঘ্ৰতা। বেগ।

শৈত্যং ক্ৰী. (শীতস্য ভাৱঃ শীত ষ্যৎ) শীতলতা। শীত কাল।

শৈথিলাং ক্ৰী. ১। শিথিলতা, ক্ষলসতা, ২। দীৰ্ঘসূত্ৰতা, ৩। দুৰ্বলতা। কাপুরুষালি।

শৈনেয়ঃ পু. শ্ৰীকৃষ্ণৰ সাৰথি সাতাকি, ভা ১।৮।৭।

শৈন্যাঃ পু. বহুবা। শনিবংশজ সন্তানসমূহ।

শৈলং বিণ. (শিলা অণ) ১। পৰ্বতত হোৱা, ২। শিলাজত, ৩। আলকাতৰা, সূৰগা, ধূনা, ৫। এবিধ অঞ্জন, —লঃ পু. ১। পৰ্বত, ২। শিলাময় স্থান, ৩। প্ৰকাণ্ড শিল, —কটকঃ পৰ্বতৰ ঢালু অংশ, —গঙ্গঃ এবিধ চন্দন কাঠ, —জং ধূনা, আলকাতৰা, —জা, —তনয়া, —পুত্ৰী, —সূতা পাৰ্বতী, —ধন্বা (ন) শিৱ, —ধৰঃ শ্ৰীকৃষ্ণ, —নিৰ্যাসঃ ধূনা, —পত্ৰঃ বেল গছ, —ভিত্তি ক্ৰী. পাথৰ ভাঙা 'চেনি', বটালি, —বজ্ৰং ওহা, গহুৰা। —শিৰিষঃ সাগৰ, —সাৰ বিণ. পাথৰ সদৃশ দৃঢ়, কঠিন।

শৈলাংশঃ এখন ৰাজ্যৰ নাম।

শৈলাটঃ পু. ১। কিৰাত জাতি, ২। গিৰিবাসী, জনজাতি, ৩। বিগ্ৰহৰ সেৱক, ৪। সিংহ, ৫। স্ফটিক।

শৈলাদিঃ পু. নদী।

শৈলাধিপঃ, —ধিৰাজঃ, —লেন্দ্ৰঃ —পতিঃ —ৰাজঃ পু. হিমালয় পৰ্বত।

শৈলালী (ন) পু. অভিনেতা, নট।

শৈলিক্যঃ পু. ১। বহুকণী, ২। ভক্ত, ৩। ঠগ, প্ৰবন্ধক।

শৈলী ক্ৰী. (শীল অণ) ১। সফল, ২। কাকৰণসূত্ৰৰ চমু ভাৰ, ৩। স্বভাৱ, চৰিত্ৰ, ৪। শিল্পৰ সৃষ্টি।

শৈলুষঃ পু. (শিলুষ অণ) ১। অভিনেতা, নট, ২। বেল গছ, ৩। ধূত, ৪। সঙ্গীতৰ তাল, ধাৰক।

শৈলুষিকঃ পু. নট বৃত্তিধাৰী।

শৈলৈয় বিণ. (শৈল ঢক) ১। পৰ্বতীয়া, পাহাৰীয়া, ২। পৰ্বতত উৎপন্ন, ৩। শিলৰ দৰে কঠিন, —স্নং ১। ধূনা, ২। সৈন্ধৱ লোণ, —স্নঃ ১। সিংহ, ২। ভোমোৰা, মৌমাখি।

শৈল্য বিণ. শিলাময়, —ল্যং কঠিনতা।

শৈল্য বিণ. (শিৱমধিকৃতা, শিৱসোদং ইতি শিল্প অণ) শিৱ সম্বন্ধীয়। শিৱভক্ত, শিৱপত্নী, —স্নং ওঠৰ পূৰণৰ ভিতৰত এখন। শিৱপূৰণ, —স্নঃ শিৱপত্নী লোক।

শৈৱলঃ পু. শৈৱাল। এবিধ জলজ উদ্ভিদ। শেনুৱৈ।

শৈৱলিনী নদী।

শৈৱ্যঃ পু. ১। শ্ৰীকৃষ্ণৰ ঘোঁৰাৰ নাম, ২। পাণ্ডৱৰ এজন সেনাপতি, গী ১।৫; —ৰ্যা ক্ৰী. প্ৰতীপ ৰাজৰ পত্নী। ৰজা সগৰৰ পত্নী।

শৈশৱ্যং ক্ৰী. শিশুকাল। (যোল বছৰৰ তলৰ কাল)।

শৈশিৰ বিণ. (শিশিৰ অণ) শীত কাল সম্বন্ধীয়, —বঃ শ্যামবৰণীয়া চাতক পক্ষী।

শৌ নিশানে (দিৱা শ স শ্যতি) ১। ধাৰ দি, তীক্ষ্ণ কৰ, চোকা কৰ, শানত দি, ২। হ্ৰাস কৰ, (শত্ৰুৰ) শক্তি লাঘৱ কৰ।

শোকঃ পু. (শুচ ঘঞ) ১। চিত্তৰ বিকলতা। শোক, দুখ, সন্তাপ, —নাশঃ অশোক বৃক্ষ, —লাসক শোকগ্ৰস্ত। শোক সন্তপ্ত, —ল্লিকল শোকগ্ৰস্ত, —স্থানং শোক কাৰণ।

শোকাগ্নিঃ, —নলঃ শোকৰ জুই।

শোকাৰিঃ কদম গছ।

শোচনং ক্ৰী. (শুচ লুট) শোক, সন্তাপ।

শোচনীয় বিণ. (শুচ অনিয়ৰ) সন্তাপ কৰিব লগীয়া, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত।

শোচ্য বিণ. (শুচ যৎ) ১। শোচনীয়, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, পুতৌ কৰিব লগীয়া, ২। দুষ্ট, অধম।

শোটিঃ (স্) ক্ৰী. (শুচ ইসিঃ) ১। প্ৰভা, দীপ্তি, উজ্জলতা, ২। জুইৰ শিখা, —কেশঃ অগ্নি।

শোটিৰ্য ক্ৰী. সাহসিকতা, বীৰত্ব।

শোঠ বিণ. ১। ঘূৰ্ণ, ২। ঠগ, প্ৰবন্ধক, নীচ, ৩। এলেক্কা, পাপী।

শোণ গতো বর্ণে (ছা প স অ শোণতি) বর্ণো।
বস্তীভারঃ, ১। যা, গমন কর, ২। বঙা হ,
শোণতি সূর্য্যঃ সন্ধ্যায়াম্। (সন্ধিয়া সময়ত সূর্য্য বঙা
হয়)।

শোণ বিণ. (শোণ বর্ণে অচ্) ১। বঙা পদুমৰ দৰে বঙা
বৰণৰ। ২। বঙা-মুগা, পৰলা, —ণং ১। তেজ,
বক্ত, ২। সেন্দূৰ, —ণঃ পু. ১। বঙা বং, বঙা মুগা
বং, ২। অগ্নি, জুই, ৩। এবিধ বঙা কুঁহিয়াৰ, ৪।
পৰলা ঘোঁৰা, ৫। পটিনা চহৰৰ মাজেৰে বৈ গঙ্গাত
পৰা এখন নদী, ৬। মঙ্গল গ্ৰহ, —পদ্ম বঙা পদুম,
—বভ্ৰং পদ্মবাগ মণি, কবি।

শোণা ক্ৰী বঙা বৰণীয়া।

শোণিত বিণ. বঙা, বঙচুৱা, —তং ১। তেজ, ২।
কুঁহুম, —চন্দনং বঙা চন্দন, —প বক্তপায়ী (জন্তু),
—পুং শোণিতপুৰ। বাণবজাৰ ৰাজধানী, বৰ্তমান
তেজপুৰ।

শোণী ক্ৰী বঙা পদুমৰ দৰে দেখা ক্ৰী।

শোষণঃ পু. (শু গতো থন) শোব ৰোগ। উখহা ৰোগ,
—ম্, —জিৎ শোথ ৰোগ নাশক (ঔষধ) ভোলা গছ,
—স্নী পুনৰৱা।

শোষণঃ, শোষণং ১। শোধান, শুদ্ধিকৰণ, ত্ৰুটি নিবাৰণ,
২। ঋণ পরিশোধ, ৩। প্রতিশোধ, প্রতিফল, ৪।
প্রায়শ্চিত্ত, ৫। বিষ্ঠা, ৬। ধাতু শোধান, ৭। ব্ৰণ, ঘা
আদি পৰিষ্কাৰ কাৰ্য্য।

শোধক বিণ. শোধানকাৰক।

শোধান বিণ. (শুধ্ নিচ্ লুঃ) শুদ্ধিকাৰক, —নং (অচ্)
বিয়েগ, —নঃ নেমু টেঙা, —নী বাঢ়নী।

শোধনীক্ৰিজং ক্ৰী. জায়ফল।

শোধনীয় বিণ. শোধন কৰিব লগীয়া।

শোধিত বিণ. ১। বিশুদ্ধকৃত। পবিত্ৰত, ২। ঋণমুক্ত,
ঋণ আদায়, ৩। ত্ৰুটিমুক্ত।

শোধ্য বিণ. শোধনযোগ্য, পৰিষ্কাৰ কৰিব লগীয়া, —ধ্যঃ
অপৰাধী। অৰ্থাৎ যি অভিযোগৰ পৰা নিজক মুক্ত
কৰিব পৰা নাই।

শোকঃ পু. (শ গতো ফঃ) শোখ ৰোগ। শোব বেমাৰ,
—নশনঃ নীল গছ, —জ ভোলা গছ।

শোভন বিণ. (শোভতে ইতি শুভ লুঃ) ১। শোভাকৃত,
ধুনীয়া, সুন্দৰ, মনোৰম, ২। ভাল, ঐশ্বর্য্যশালী,

ভাগ্যৱান, ৩। অলঙ্কৃত, সুসজ্জিত, ৪। ধাৰ্মিক,
পৱিত্ৰ, —নং ১। সৌন্দৰ্য্য, দীপ্তি, উজ্জলতা, ২।
পদুম ফুল, —নঃ ১। শিৱ, ২। গ্ৰহ ৰোগ, —দ্বা
ক্ৰী. ১। হালধি, ২। গোবোচনা।

শোভা ক্ৰী. (শোভতে ইতি) শুভ কৰণে ঘঞ টাপ) ১।
দীপ্তি, উজ্জলতা, কান্তি, দ্যুতি, ২। সৌন্দৰ্য্য, ৩।
হালধি, ৪। গোবোচনা।

শোভাজ্জনঃ পু. চজিনা গছ।

শোভিত বিণ. অলঙ্কৃত। ধুনীয়া, সুন্দৰ, মনোমোহা।

শোষণঃ পু. (শুধ্ ভাৱে ঘঞ) ১। শোষণ, শুকান, শুকাই
যোৱা, ক্ষীণাই যোৱা, ২। ক্ষয় (যক্ষ্মা ৰোগ,
—সত্ত্বং জনকীয়াৰ শিণা।

শোষণং ক্ৰী ১। শোহন, শুকাই যোৱা, ২। লেবেলা
হোৱা, ৩। পৰিষ্কাৰ, ৪। শুকান আদা, —ণঃ ১।
কামদেৱৰ এপাত শৰৰ নাম, ২। শোণামুখী। গছ।

শোষিত বিণ. (শুচ্ নিচ্ ক্ৰঃ) শুহি যোৱা, ক্ষীণ হোৱা,
শুকাই যোৱা, ক্ৰান্ত।

শৌক্যং ভাটোৰ জাক।

শৌক্য বিণ. টেঙা, টেঙা জাতীয়।

শৌক্যিক বিণ. মুক্তা সবকীয়া। টেঙা জাতীয়।

শৌক্যিকৈয়ং শৌক্যৈয়ং ক্ৰী. মুক্তা।

শৌক্যিকৈয়ঃ এবিধ বিহ।

শৌক্যং শুক্ৰতা, শুভ্ৰতা।

শৌচং ক্ৰী. (শুচেভাৱঃ শুচি অণ) শুচিতা, পৱিত্ৰতা,
শুদ্ধতা, 'সত্যশৌচং মনঃশৌচং শৌচমিত্তিৱনিগ্ৰহঃ।
সৰ্বভূতদয়াশৌচং জলশৌচন্ত পঞ্চমম্।। যস্য সত্যঞ্চ
শৌচঞ্চ তস্য স্বৰ্গো ন দুৰ্লভঃ।। শৌচন্ত দ্বিবিধং
প্রোক্তং ব্ৰাহ্মণভ্যস্তবং তথা। মুচ্ছলাভ্যাং স্মৃতং ব্ৰাহ্মণ
ভাৱশুদ্ধিৰভ্যস্তবম্।। গপু।

—কৰ্ম শুদ্ধি কৰ্ম, —কল্পঃ শুদ্ধি সংস্কাৰ কৰ্ম,
প্রায়শ্চিত্ত কৰ্ম, —কৃপঃ পাইখানা।

শৌচাচাৰঃ 'শৌচাচাৰ দ্বিহীনস্য সবল নিফলাঃ ক্ৰিয়াঃ।'
শুকেৰে শিৱাক উপনয়ন কৰাই/উঠি বেদ শিক্ষা আৰু
শৌচাচাৰ শিক্ষা প্রদান কৰিব— বাস্তবিক্য।

শৌচিকঃ পু. এটা বৰ্ণসকল জড়িত।

শৌচৈয়ঃ ধোৱা।

শৌচ্ গৰে (ছা প অ শৌচতি) পবিত্ৰ হ, পৰ্ব কৰ,
অহংকাৰ কৰ।

শৌচীৰ: পূ. (শোট ঈৰন) ১। সন্ন্যাসী, সংসাৰ-ত্যাগী,
২। অহঙ্কাৰী পুৰুষ, ৩। বীৰ।

শৌচীৰ্য্য, শৌণ্ডৰ্য্য ক্ৰী. গৰ্ব, অহঙ্কাৰ, দাম্ভিকতা।

শৌণ্ড গৰ্বে (ভ্রা প অ শৌড়তি) গৰ্বিত হ, অহঙ্কাৰ কৰ,
গৰ্ব কৰ।

শৌণ্ড বিণ. (শুণ্ডায়াং মদ্যে বতঃ) ১। মদাহী, মাতাল,
২। উন্মত্ত, মদমত্ত।

শৌণ্ডিকঃ পূ. (শুণ্ডা ঠক) ১। মদ তৈয়াৰ কৰি জীৱিকা
নিৰ্বাহ কৰা এটা জাতি।

শৌণ্ডিকেয়ঃ পূ. দৈত্য। দানৱ।

শৌণ্ডী ক্ৰী. জনকীয়া।

শৌণ্ডীৰ বিণ. (শোট ঈৰন) ১। অহঙ্কাৰী, মদগৰ্বী।

শৌদ্ধোদনিঃ শাক্য বংশত জন্ম হোৱা বৃদ্ধ। ৰজা
শুদ্ধোদনৰ পুত্ৰ।

শৌদ্ৰ বিণ. শূদ্ৰ সম্বন্ধীয়। শূদ্ৰবৰ্ণজাত, —দ্রঃ শূদ্ৰাৰ
পুত্ৰ, মনু ৯।১৬০।

শৌনং ক্ৰী. কচাইখানাৰ মাংস।

শৌনকঃ পূ. ঋকবেদ প্ৰাতিশাখা আৰু অন্যান্য অসংখ্য
বৈদিক গ্ৰন্থৰ প্ৰণেতা মহৰ্ষি এগৰাকী।

শৌনিকঃ পূ. ১। কচাই, ২। ব্যাধ, ৩। চিকাৰ।

শৌভঃ পূ. ১। দেৱতা, দৈৱত্ব, ২। তামোল গছ।

শৌভাঞ্জনঃ চজিনা গছ।

শৌভিকঃ পূ. ১। যাদুকৰ, ঐন্দ্ৰজালিক, ২। ব্যাধ,
চিকাৰী।

শৌৰসেনী ক্ৰী. এবিধ প্ৰাকৃত ভাষা।

শৌৰিঃ পূ. (শূৰ ইঞ) ১। বিষু, শ্ৰীকৃষ্ণ, ২। বলৰাম,
৩। শনি গ্ৰহ।

শৌৰ্ষ ক্ৰী. (শূৰস্য ভাৱঃ শূৰ ষ্যঞ) ১। শক্তি,
সাহসিকতা, বল, পৰাক্ৰম, বিক্ৰম, ২। মঞ্চত
(নাটকত) যুদ্ধ আৰু অলৌকিক ঘটনা প্ৰদৰ্শন
(আৰভটী)।

শৌৰ্জঃ, —জিকঃ কৰ আদায়কাৰী বিষয়া।

শৌৰ্জিকঃ পূ. কাঁহ-পিতলৰ বাচন তৈয়াৰ কৰা 'মৰিয়া'।

শৌৱ বিণ. (শ্বন্ অণ) কুকুৰ সম্বন্ধীয়, —ৱং ১। এজাক
কুকুৰ, ২। কুকুৰৰ স্বভাৱ।

শৌৱন বিণ. ১। কুকুৰ সম্বন্ধীয়, ২। কুকুৰৰ স্বভাৱযুক্ত,
—ৱং ১। কুকুৰৰ স্বভাৱ, ২। কুকুৰ বংশ, ৩।
এজাক কুকুৰ, ৪। কুকুৰৰ মাংস।

শৌৱন্তিক বিণ. (শ্মো ভৱম শ্বস্ ঠঞ তৃড়াগমশ্চ)
কালিলৈকে থকা, দিনতীয়া, খন্তেকীয়া।

শৌৱলং ক্ৰী. শুকান মাংস, মাংসৰ দ'ম, —লঃ ১।
শুকান মাংস বিক্ৰেতা, ২। মাংস খাই ভাল পোৱা
ব্যক্তি।

শূৎ, শূচ্যৎ ক্ৰৰণে (ভ্রা প অ শ্চ্যোততি) ১। টোপ
টোপকৈ পৰ, নিগৰি যা, নিঃসৰণ হ, ২। ঢাল,
সিঁচ।

শ্চ্যোতঃ, —তনং নিগৰণ, ক্ৰৰণ, নিঃসৰণ।

শ্ম (ন) ক্ৰী. মুখ, শৰীৰ, মৰা শ।

শ্মশানং ক্ৰী. (শ্মনাং শব্ধানাং শানং শয়নং যত্ৰ) মৰিশালি,
মৰা শ' দাহ কৰা স্থান। কবৰ স্থান। 'ৰাজদ্বাৰে
শ্মশানে চ যন্তিষ্ঠতি স বান্ধৱঃ।' —গোচৰ। সমনাই
মৰিশালিলৈ অহা-যোৱা কৰা ব্যক্তি, —নিৱাসী (ন)
ভূত প্ৰেত, —ভাক্, —ৱাসী (ন) ১। শিৱ, ২।
ভূত, প্ৰেত, —ৱেশ্মা (ন) শিৱ, —ৱৈৰাগ্যং
মৰিশালি দেখি সংসাৰৰ প্ৰতি হোৱা ক্ষন্তেকীয়া
বিৰাগ ভাব, —শূলং —লঃ শূলত দিবলৈ মৰিশালিত
ৰখা লোৰ জোং, —সাধনং ভূত-প্ৰেতক দমন
কৰিবলৈ মৰিশালিত কৰা যাদু-মন্ত্ৰাদি।

শ্মশ্ৰু ক্ৰী. (শ্ম যুথং শ্ৰয়তি আশ্ৰয়তীতি শ্ম শ্ৰি ডুন)
গোফ, —মুখী ডাঢ়ি থকা তিৰোতা, —ৱৰ্ধকঃ
নাপিত।

শ্মশ্ৰুল বিণ. ডাঢ়ি থকা (পুৰুষ)।

শ্মীল নিমিষণে (ভ্রা প অ শ্মীলতি) চকু টিপ মাৰ।
চকুৰ পতা সঙ্কচিত কৰ।

শ্মীলনং ক্ৰী. (শ্মীল ল্যট) চকুৰ টিপ। নিমিষ।

শ্মান বিণ. (শ্মো দ্ৰঃ) ১। প্ৰস্থিত, গত, গুচি যোৱা,
২। ডাঠ, এঠালেতীয়া, ৩। শুকান, —নং ধোঁৱা।

শ্যাম বিণ. (শ্যায়তে মনো যস্মাৎ শ্যৈ মক্) ক'লাগুণযুক্ত।
ক'লা ৰঙৰ, —মং ক্ৰী. ১। সাগৰীয় নিমখ, ২। জালুক,
—মঃ ১। ক'লা ৰং, ২। মেঘ, ৩। কুলি চৰাই, ৪।
প্ৰয়াগত যমুনাৰ পাৰত পৱিত্ৰ বড় গছ জোপা, ৫।
১৩।৫৩; ৫। ধঁতুৰা গছ, ৬। পীলুবৃক্ষ, ৭। ধূনা গছ,
৮। গান্ধ বিবিণা, —কঠঃ ১। ম'ৰা চৰাই, ২। শিৱ, ৩।
এবিধ চৰাই, —কৰ্ণঃ অশ্বমেধৰ বাবে উপযুক্ত ঘোঁৰা,
—পত্ৰঃ তমাল গছ, —লতা অনন্ত মূল, —লা ১।
পাবতী, ২। অশ্বগন্ধা, ৩। কন্দুৰী, —লিকা নীল গছ,

—লিমা (ন) পূ. কালিমা, ক'লা বং, অন্ধকাৰ,
—সুন্দৰঃ শ্ৰীকৃষ্ণ।

শ্যামল বিণ. (শ্যাম লচ) ক'লা, ক'লা বৰণীয়া, শি
১৮।৩৮; —লঃ ১। ক'লা বং, ২। জানুক, ৩।
ভোমোৰা, ৪। বড গছ।

শ্যামা স্ত্ৰী. (শ্যামো বৰ্ণেহস্য অস্তীতি শ্যাম অচ টাপ)
১। শ্যাম বৰণীয়া (ক'লা) তিৰোতা, ২। অশ্বসূতা
(সন্তানহীনা) নাৰী, ৩। গাউগৰু, ৪। ৰাতি, অন্ধকাৰ
ৰাতি, ৫। ছাঁ, ছায়া, ৬। হালধি, ৭। মাইকী কুলি
চৰাই, ৮। প্ৰিয়ঙ্ লতা, মে ১০৪; ৯। নীল গছ,
১০। তুলসী গছ, ১১। যমুনা নদী, ১২। গুগুণ্ডল,
১৩। জানুক, ১৪। কঙ্কুৰী, ১৫। এবিধ চৰাই,
১৬। শ্যামা কালী।

শ্যামাকঃ পূ. এবিধ শস্য।

শ্যামাঙ্গঃ পূ. বধ গ্ৰহ।

শ্যামিকা স্ত্ৰী. ১। ক'লা বং। অন্ধকাৰ, ২। অশুদ্ধতা।

শ্যালঃ —লকঃ পূ. (শ্যায়তে নৰ্মার্থং প্ৰাপাতেহসৌ শৈ
কালন) পত্নীৰ ভায়েক। খুলশালি, গী ১।৩৪; ২।

ভগ্নীপতি। শ্যালস্ত ভগ্নীকান্তঃ, ব্ৰবৈ ১।১০।১৫।

শ্যালিকা স্ত্ৰী. পত্নীৰ ভনীয়েক। খুলশালী. পত্নীভ্ৰাতা
শ্যালকশ্চ পত্নীভগ্নী চ শ্যালিকা (ঐ)।

শ্যার বিণ. (শ্যৈ বাহলকাৎ বঃ) ধোঁৱা বৰণীয়া, বঙা-মুগা
বৰণীয়া, কপিল বা বাদামী বঙৰ, —তৈলঃ আম গছ।

শ্যেত বিণ. (শ্যেত গতো ইতন) বগা ব'ৰ। শুভ্ৰ, —তঃ
বগা বং। শুভ্ৰতা।

শ্যেনঃ পূ. (শ্যৈ গতো ইনচ) ১। বগা বং, ২। শুভ্ৰতা, ৩।

শেন চৰাই, চিলনী, ৪। ধৰণ, অত্যাচাৰ, —কৰণং,
কৰণিকা ১। আন এটা চিত্তাত দাহকৰণ, ২। চিলাৰ
দৰে, চিলাই খাপ মৰাৰ দৰে। দুঃসাহসিক কাৰ্য্য,
—চিৎ, জীৱী (ন) শেন চৰাইৰ পালক।

শ্যেনী বিণ. ১। বগা বৰণীয়া, ২। শ্যেনপত্নী, কশ্যপৰ
ঔবসত দক্ষকন্যা তাম্ৰৰ গৰ্ভত জাতা, মাপু ১০৪।৮।

শ্যৈ গতো (ভা আ অ শ্যায়তে) ১। যা, গমন কৰ,
আগ বাঢ়, ২। শুকান হ, শুকাই যা, লেবেলা হ,
৩। পেট মাৰ।

শ্যৈনপাতা স্ত্ৰী. ১। চিকাৰ, মৃগয়া, নৈ ১৯।১২; ২।

চিলাৰ দৰে খাপ মাৰি নিয়া কাৰ্য্য।

শ্যৈণাকঃ, —নাকঃ পূ. এবিধ গছ, শ্লেগমুখী।

শ্ৰঙ্ক সৰ্পে (ভা আ স শ্ৰঙ্কতে) ১। যা, গমন কৰ, ২।
চুঁচৰি যা। সাপৰ দৰে গতি কৰ।

শ্ৰঙ্ক ব্ৰজে (ভা প অ শ্ৰঙ্কতি) যা, গমন কৰ, আগুৱাই য়।

শ্ৰণ ক) কন্দানে ১। (চুৰা উ স শ্ৰাণয়তি -তে), ২।

(ভা প স শ্ৰণতি) দান কৰ, উপহাৰ দি। ৰ ৫।১

শ্ৰং অব্য. ১। শ্ৰদ্ধা। সাধাৰণতে এই প্ৰত্যয়টো ধা
ধাতুৰ আগত ব্যৱহাৰ হয়, ২। সত্য।

শ্ৰথ ক) শৈথিল্যে (ভা আ অ স শ্ৰথতে) ১। শিথিল
কৰ, টিলা কৰ, ২। পিন্ধা কাপোৰৰ গাঁথি টিলা
কৰ, সোলোকা।

খ) যত্বে, প্ৰতিহাৰি (চুৰা উ অ স শ্ৰাথয়তি -তে)

১। যত্ন কৰ, চেষ্টা কৰ, বাৰে বাৰে যত্ন কৰ, ২।

হাঁহি তোলা, হুঁৱা। বাৰে বাৰে হুঁৱাই থাক।

শ্ৰাথয়তি পুনঃ পুনঃ হৰয়তি শিশুং পিতা।

গ) বন্ধে, মোক্ষে, বধে (চুৰা, ভা প, স শ্ৰাথয়তি,

-তে, শ্ৰাথয়তি) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২।

গাঁথি খোলা, বন্ধনমুক্ত কৰ। শিথিল কৰ। মুক্ত কৰ,
এৰি দি।

ঘ) দৌৱলো (চুৰা প অ শ্ৰাথয়তি) ১। দুৰ্বল হ,
অকামিলা হ, ২। অসমৰ্থ হ।

ঙ) বৰধে (ভা প শ্ৰাথয়তি) ১। আঘাত কৰ, ২। বধ
কৰ।

শ্ৰথনং স্ত্ৰী (শ্ৰথ বধে লুট) ১। বধ, হত্যা, ২। চেষ্টা
অধ্যৱসায়, ৩। বাৰে বাৰে হাঁহি থকা, ৪। বন্ধন,
৫। মোচন, মুক্তি, শিথিলকৰণ।

শ্ৰঙ্কধান বিণ. (শ্ৰদ্ ধা শানচ) শ্ৰঙ্কযুক্ত, শ্ৰঙ্কালু।

শ্ৰঙ্কা স্ত্ৰী. (শ্ৰদ্ ধা অঙ টাপ) ১। বিশ্বাস, ২। ধৰ্মীয়

বিশ্বাস, ৩। মানসিক শান্তি, ৪। সম্মান, আদৰ, ৫।

অত্যন্ত স্পৃহা, ৬। ২।৩৮।২; ৬। শুদ্ধি, ৭। শাস্ত্ৰত

দৃঢ়বিশ্বাস। শ্ৰঙ্কা তিনিবিধ। সাত্বিকী, ৰাজসী আৰু

তামসী, গী ১৭।২; ৮। গৰ্ভৱতী তিৰোতাৰ স্পৃহা,

—লু বিণ. শ্ৰঙ্কান। অভিলাষী। স্পৃহাযুক্ত, —লুঃ

স্ত্ৰী. গৰ্ভৱতী তিৰোতাৰ স্পৃহা, —হান (৭) বিণ.

(শ্ৰঙ্কা মতুপ মস্য বঃ) শ্ৰঙ্কালু। 'শ্ৰঙ্কান লভতে

জ্ঞানম্', গী ৪।৩৯।

শ্ৰঙ্হ ক) দৰ্ভে, বধে (চুৰা উ ভা, স শ্ৰঙ্হয়তি -তে

শ্ৰঙ্হতি) দৰ্ভো গ্ৰহনম্, ১। দুৰ্বল হ, অলস হ, ২।

শিথিল হ, টিলা হ, সোলোকা-ডোলোকা হ, ৩।

আঘাত কৰ, বধ কৰ।

খ) মোক্ষে, প্রতিহাৰি (ক্রমা প স প্রধাতি) ১।
শিখিল কৰ, টিলা কৰ, বন্ধন মুক্ত কৰ। এৰি দি,
২। বাৰে বাৰে হৰ্ষিত কৰ।

অস্থঃ পূ. ১। শিখিলতা, মুক্তি, ২। বিষ্ণু।

অস্থনং ১। শিখিলকৰণ। বন্ধন মোচন, ২। বধ, আঘাত,
হত্যা, ধ্বংস, ৩। বন্ধন।

অস্থিত বিগ. ১। বন্ধ, বন্ধনযুক্ত, ২। নিহত, ৩। মুক্ত,
৪। হৰ্ষিত।

অপিভা ক্ৰী. (অপ্ ক্ৰঃ টাপ) ভাতৰ মাড়।

অশ্ম তপঃখেলয়ো: (দিবা প অ শ্রাম্যতি) ১। পৰিশ্রম
কৰ, চেষ্টা কৰ, যত্ন কৰ, শ্রম কৰ, ২। তপস্যা
কৰ, কঠোৰ ব্রত কৰ, ৩। পৰিশ্রান্ত হ, ভাগৰি পৰ,
৪। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হ, দুখত পৰ, (গিজন্ত) শ্রময়তি -তে,
শ্রাময়তি -তে, পৰি- পৰিশ্রম কৰ। যত্ন কৰ।

অশ্মঃ পূ. (শ্রম ঘঞ) তপস্যা, দুখ, খেদ, শ্রান্তি,
পৰিশ্রম, ব্যায়াম, শাস্ত্রভ্যাস।

অশ্মণঃ পূ. সন্ন্যাসী, ভক্ত, বৌদ্ধ সন্ন্যাসী, -ণা ১।
সুদৰ্শনা, ২। সন্ন্যাসিনী, ৩। জাতিৰ তিৰোতা,
৪। জটামাংসী।

অশ্মণঃ পূ. ক্ৰী. আশ্রয়। সুবক্ষা।

অশ্বঃ পূ. (অশ্ব অপ) ১। কাণ, ২। অশ্বৰ শক্তি, ৩।
সমকোণী ত্ৰিভুজৰ দীৰ্ঘতম বেধা, (কণ)।

অশ্বঃ (স) ক্ৰী. ১। কাণ, ২। অশ্ব, ৩। ধন, ৪। যশস্যা,
৫। শব্দ।

অশ্বৰণঃ ক্ৰী. (অশ্ব কৰণে ল্যুট) ১। কাণ, ২। অশ্ব, ৩।
অধ্যয়ন, ৪। যশস্যা, ৫। কণেন্দ্ৰিয়জ্ঞান, মনু ৮। ৭৪;
-ণঃ অশ্বৰণা নক্ষত্ৰ, -জাদশী ভাদ মাহৰ অশ্বৰণা
নক্ষত্ৰযুক্তা শুক্লাদ্বাদশী তিথি। বিষ্ণু পূজাৰ বাবে
প্রশস্ত।

অশ্বৰণা ক্ৰী. দ্বাবিংশ নক্ষত্ৰ।

অশ্বৰ্য্যঃ পূ. বলিৰ বাবে জনা পশু। যজ্ঞীয় পশু।

অশ্বিষ্ঠা ক্ৰী. ধনিষ্ঠা নক্ষত্ৰ, -জঃ বৃহ গ্রহ।

অশ্ব্য বিগ. (অশ্ব যৎ) শুনিব লগীয়া। শ্রোতব্য।

অশী পাকে (অদা প অ শ্রাতি) ১। বান্ধ, বন্ধন কৰ, ২।
সিদ্ধ কৰ, পাক কৰ, পৰিপাক কৰ।

অশী বিগ. (অশ্ব ক্ৰঃ) ১। পক, সিদ্ধ, ২। ঘিট গাখীৰ, পানী
ভিন্ন সিদ্ধ দ্রব্য, -ণা ক্ৰী. ভাতৰ মাড় বা মণ্ড।

অশ্বকঃ ক্ৰী. (অশ্বা প্রয়োজনমস্যা ইতি অশ্বা অণ)
শাস্ত্ৰবিধি অনুসারে কৰা পিতৃকৰ্ম। মৃত পিতৃপুৰুষৰ
উদ্দেশ্যে অশ্বাপূৰ্ণভাৱে কৰা অন্নাদি দান। বিশ্বামিত্ৰৰ
মতে অশ্বক বাৰ বিধ : নিত্যং, নৈমিত্তিকং, কাম্যং,
বুদ্ধিশ্রদ্ধাং, সপিণ্ডনং, পার্ৱণং, গোষ্ঠ্যং, শুদ্ধার্থং,
কৰ্মাঙ্গং, দৈৱিকং, যাত্ৰার্থং আৰু পৃষ্ঠ্যর্থম্। অশ্বকৰ
পিচত এই সাতটা কৰ্ম নিষিদ্ধ- যাত্ৰা যুদ্ধং নদী-
পাৰং মিথ্যালাপো দ্বিভোজনম্। দ্যুতক্ৰীড়া দিৱানিদ্ৰা
অশ্বকে সপ্ত বিৱৰ্জয়েৎ॥

-কৰ্ম, -ক্ৰিয়া অশ্বক, পিতৃদান কৰ্ম, -ক
অশ্বকৰ্তা, -দিনং, দিনঃ প্রতি বছৰ অশ্বকৰ দিন,
-দেৱঃ ১। যমৰাজ, ২। বিশ্বদেৱ, ৩। বৈৱস্বত
মনু, মাপু ১০৬। ৪; ৪। পিতৃ পুৰুষ, -ভূক
মৃতক, যাৰ উদ্দেশ্যে পিতৃদান কৰা হয়।

অশ্বিকং ক্ৰী. অশ্বকত অপৰ্ণ কৰা দান, -কঃ
অশ্বকভোক্তা।

অশ্বী (ন) বিগ. অশ্ব ভোক্তা।

অশ্বীয় বিগ. অশ্বক সম্বন্ধীয়।

অশ্ব্য বিগ. (অশ্ব ক্ৰঃ) ১। পৰিশ্রান্ত, ভাগৰি পৰা, ২।
শান্ত, -স্তঃ সন্ন্যাসী। জিতেন্দ্ৰিয়।

অশ্ব্যিঃ ক্ৰী. পৰিশ্রম, ভাগৰ।

অশ্ব্যঃ পূ. (অশ্ব অচ্) ১। এটা মাহ, ২। সময়, কাল,
৩। অস্থায়ী মণ্ডপ, -ণেবঃ জৈন সন্ন্যাসী।

অশ্ব্যঃ পূ. (অশ্ব শ্রয়ে ঘঞ) আশ্রয়, সুবক্ষাস্থলী।

অশ্বৰকঃ পূ. (অশ্ব খুল) ১। লাক্য মূনিৰ এজন শিষ্যৰ
নাম, ২। কাউৰী, ৩। শুনোতা, অশ্বৰ কৰোঁতা, ৪।
শিষ্য, ৫। বৌদ্ধ সন্ন্যাসীৰ এটা শ্ৰেণী, ৬। বিশ্বমী।

অশ্বৰণ বিগ. কাম সম্বন্ধীয়, অশ্বৰণা নক্ষত্ৰত জন্ম হোৱা,
-ণঃ পূ. ১। শাওণ মাহ, ২। পাৰ্বণ, বিশ্বমী, ৩।
ভণ্ড, লম্পট, ৪। দশৰথৰ বাণত নিহত এজন
সন্ন্যাসী। এই সন্ন্যাসীৰ পিতৃ-মাতৃয়ে বজা দশৰথক
অভিশাপ দিছিল যে বজাৰো তেনেকৈ পুত্ৰ শোকত
মৃত্যু হ'ব।

অশ্বৰণিকঃ শাওণ মাহ।

অশ্বৰণী ক্ৰী. অশ্বৰণা নক্ষত্ৰযুক্ত পূৰ্ণিমা তিথি। বাৰ্ষিক
অশ্বকৰ বাবে পৱিত্ৰ তিথি। এই দিনা সমস্ত দেশতে
বাৰী বন্ধন উৎসৱ আৰু সংস্কৃত দিবস পালন কৰা
হয়।

শ্রাবস্তি: ক্রী. শ্রাবস্ত বজাই প্রতিষ্ঠা কৰা এখন নগৰ।

শ্রাবিত বিণ. কথিত, বৰ্ণিত।

শ্রাব্য বিণ. ১। শুনিব লগীয়া, ২। শুনিব পৰা, স্পষ্ট।

শ্রি সেরনে (ভা উ স শ্রয়তি -তে) ১। যা, ওচৰ চাপ, আশ্রয় ভিক্ষা কৰ, ২। পা, লাভ কৰ, ৩। নিৰ্ভৰ কৰ, আশ্রয় কৰ, ৪। বাস কৰ, থাক, ৫। সেৱা কৰ, শ্রদ্ধা, পূজা কৰ, ৬। ব্যৱহাৰ কৰ, নিযুক্ত কৰ, ৭। আসক্ত হ, (গিজন্ত) শ্রাপয়তি -তে। (সনন্ত) শ্রিশ্রয়তি -তে, অধি- বাস কৰ। উঠ। ওপৰত উঠ, আ- অনুসৰণ কৰ, আশ্রয় ল, নিৰ্ভৰ কৰ, ভোগ কৰ, আসক্ত হ, বাছি ল, সহায় কৰ, উদ্- ওপৰলৈ তোল, উপা- সাহায্য ল, আশ্রয় ল, সং- আশ্রয় ল, সাহায্য ল, নিৰ্ভৰ কৰ, লাভ কৰ, যৌন সঙ্গমৰ কাৰণে ওচৰ চাপ। সেৱা কৰ।

শ্রিত বিণ. ১। আশ্রয়ৰ বাবে ওচৰলৈ যোৱা, ২। আসক্ত, ৩। সংযুক্ত, ৪। বঞ্চিত, অধ্বিত, ৫। সম্মানিত, ৬। আবৃত, ৭। সহায়ক, ৮। অধিকাৰী, ৯। সংগৃহীত, -ৱান্ (৫) সেৱাকাৰী।

শ্রিতি: ক্রী. আশ্রয়স্থল।

শ্রিয়ম্মন্য বিণ. নিজকে সমর্থমান বুলি ভবা ব্যক্তি। অহকাৰী।

শ্রিয়াম্পতি: সদাশিৱ।

শ্রিষ্ দাহে (ভা প স শ্রয়তি) দাহ কৰ, পোৰ, গুৰি পেলা।

শ্রী পাকে (ক্রা উ স শ্রীগতি শ্রীগীতে) ১। বান্ধ, পাক কৰ, সিদ্ধ কৰ, ২। খাদ্য তৈয়াৰ কৰ।

শ্রী ক্রী. (শ্রয়তীতি শ্রি ক্রিপ্ দীৰ্ঘচ্চ) ১। সম্পত্তি, উন্নতি, সমৃদ্ধি, শ্রীচূৰ্য্য, ২। লক্ষ্মী দেৱী, ৩। বাজলক্ষ্মী, ৪। উচ্চ পদবি, ৫। সৌন্দৰ্য্য, দীপ্তি, ৬। ধৰ্ম, সদাচাৰ, পূৰ্ণ কৰ্ম, ৭। বুদ্ধি, জ্ঞান, ৮। অলৌকিক শক্তি, ৯। ত্ৰিবৰ্গ ফল : ধৰ্ম, অৰ্থ আৰু কাম, ১০। লবঙ্গ, লং, ১১। বেল গছ, ১২। পদুম ফুল। 'শ্রী' শব্দ দেৱতা, কাব্য বা মহাকাব্যৰ নামৰ আগত যেনে শ্রীৰাম, শ্রীমদ্ভাগৱত, শ্রীৰামায়ণ। কাব্য বা মহাকাব্যৰ প্ৰথম অথবা শেষৰ প্ৰেক্ষিত 'মঙ্গল' বুদ্ধাবলৈ 'শ্রী' ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কবি যেনে শিৱপাল বৰুৱা প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ শেষৰ প্ৰেক্ষিত 'শ্রী' আৰু ভাববিধি 'লক্ষ্মী' শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে, -কৰ্ত্ত: ১। শিৱ, ২। কবি ভৱভূতি, -কবঃ বিষ্ণু (বং) পদুম, -বংগং চন্দন

কাঠ, -গদিতং এবিধ নাটিকা, -গৰ্ভঃ ১। বিষ্ণু, ২। তৰোৱাল, -গ্ৰহঃ চৰাইক পানী খাবলৈ দিয়া পাত্ৰ, -ঘনং দৈ। (নঃ) বৃদ্ধ, -চক্ৰং ১। ভূমণ্ডল, ২। ইন্দ্রৰ বথৰ চকা, ৩। ত্ৰিপুৰাসুন্দৰীৰ পূজাৰ্থ বিশেষ, -জঃ কামদেৱ, -জঃ কুবেৰ, -দক্ষিতঃ, -ধৰঃ বিষ্ণু, -নগৰং কাশ্মীৰৰ ৰাজধানী, -নন্দনঃ শ্রীৰাম, -নিকৈতনঃ, শিৱাসঃ বিষ্ণু, -পতিঃ বিষ্ণু, ৰজা, সমাট, -পথঃ ৰাজ আশি, -পৰ্ণ পদুম, -পিষ্টঃ তাৰ্পিণ তেল, -পুষ্পং লবঙ্গ, লং, -ফলঃ ফল ফুল, -ফলা নীলগছ। আমলখী, -শ্রাভ ১। চন্দ্র, ২। ঘোঁৰা, -মন্তকঃ নহৰু, -মুদ্রঃ বৈষ্ণৱসকলৰ কপালৰ তিলক, -মূৰ্তিঃ বিষ্ণুৰ বা লক্ষ্মীৰ মূৰ্তি, -যুক্ত, যুত (নামৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰা হয়), সুখী, সৌভাগ্যৱান ধনী, সমৃদ্ধিশালী, -ৰজঃ বিষ্ণু, -ৰসঃ তাৰ্পিণ তেল। ধনা, -ল বিণ. লক্ষ্মীযুক্ত, -ৱৎসঃ ১। বিষ্ণু, ২। বিষ্ণুৰ বৃকৰ লোম, -ৱৎসকী (ন) বৃকত নোম থকা ঘোঁৰা, -ৱৰঃ, ৱৰতঃ বিষ্ণু, সৌভাগ্যৱান পুৰুষ, -ৱাসঃ ১। বিষ্ণু, ২। শিৱ, ৩। পদুম, ৪। তাৰ্পিণ, -ৱাসঃ (২) তাৰ্পিণ, -ৱৃক্ষঃ ১। বেল গছ, ২। আঁহত বা বড় গছ, ৩। ঘোঁৰাৰ কপালত থকা চুলিকোছা, -ৱেষ্টঃ তাৰ্পিণ, -সংজ্ঞং লবঙ্গ, লং, -সহোদৰঃ চন্দ্র, -সুভক্তং বেদৰ এটা সূক্ত, -হস্তিনী সূৰ্য্যমুখী ফুল।

শ্রীমান (৫) ১। ধনী, সমৃদ্ধিশালী, ২। সুখী, সৌভাগ্যৱান, ৩। ধনীয়া, মনোৰম, ৪। বিখ্যাত, গৌৰৱান্বিত। (পু) ১। বিষ্ণু, ২। কুবেৰ, ৩। শিৱ, ৪। আঁহত গছ।

শ্রু ক গতো (ভা প স শ্রয়তি) যা, গমন কৰ।

খ গতো, শ্রুতো (স্বা প স শ্রণোতি) ১। যা, গমন কৰ, ২। শুণ, শ্রৱণ কৰ। কাণ দি, ৩। শিক, অধ্যয়ন কৰ, মনোযোগ দি, (গিজন্ত) শ্রায়য়তি -তে; (সনন্ত) শুজয়তে, অনু- শুণ, কান দি, এজনৰ পৰা এজনে শুনি যা, আ- প্ৰতিজ্ঞা কৰ, শ্রুতি- প্ৰতিজ্ঞা কৰ।

শ্রুতিকা ক্রী. খবৰগতি।

শ্রুত বিণ. (ক্ৰে ভঃ) ১। শুনিবলৈ পোৱা, শুনা, ২। জ্ঞাত, ৩। জনাজাত, বিখ্যাত, ৪। অতিক্ৰিয়, -ভং ১। শুণ বিয়, ২। শুনা সৈৱৰী অৰ্থং বেল। পৰিহ জ্ঞান, ৩।

শিক্ষা, বিদ্বান, —কীর্তি বিখ্যাত, প্রখ্যাত, (পু) ১। উদার পুরুষ, ২। এজন মহর্ষি; (স্ত্রী) জনকভ্রাতৃ কুশধ্বজৰ কন্যা, শত্রুঘ্নৰ পত্নী, —দেবী সৰস্বতী, —ধৰ বিণ্ণ ধাৰণক্ষম। স্মৰণ কৰিব পৰা, —ৰোষঃ পু. কালিদাসে বচনা কৰা এখন ছন্দ শাস্ত্ৰ।

শ্রুতরান্ (২) বিণ্ণ বেদজ্ঞ।

শ্রুতৰ্যিঃ এজন ঋষি।

শ্রুতশ্রোতনুজঃ পু. শনি গ্ৰহ।

শ্রুতাত্ম্যনং বেদাত্ম্যন।

শ্রুতাস্থিতঃ শাস্ত্ৰজ্ঞ। বেদজ্ঞ।

শ্রুতায়ুঃ পু. সূৰ্য্যবংশীয় এজন ৰজা। কুশৰ চতুৰ্দশ পুৰুষ।

শ্রুতার্থঃ ১। মৌখিকভাৱে জ্ঞাপন কৰা বিষয়, ২। শুনা মাত্ৰকে বুজি পোৱা বিষয়।

শ্রুতিঃ স্ত্রী. (শ্রুয়তেহনয়েতি শ্রু জিন) ১। বেদ। বেদশাস্ত্ৰ, ‘শ্রুতিস্তু ৱেদো ৱিজ্ঞেয়ো ধৰ্মশাস্ত্ৰস্তু ৱৈ স্মৃতিঃ’, মনু ২।১০; ২। কাণ। গৰ্ভস্থ সন্তানৰ পঞ্চম মাহত কাণ হয়। ইয়াৰ ইন্দ্রিয়গ্ৰাহ্য বিষয় হ’ল শব্দ, ধ্বনি, ৩। শ্রোত্ৰ কৰ্ম, ৪। বাত্ৰা, ৫। ১। ২৭; বাত্ৰি, খবৰ, উৰা-বাত্ৰি, জনশ্রুতি, ৫। শ্ৰৱণা নক্ষত্ৰ, ৬। (সঙ্গীত) ষড়জাদি আৰম্ভিকা, সঙ্গীতৰ মাত্ৰা বিশেষ, —কটঃ ১। সাপ, ২। তপস্যা, প্ৰায়শ্চিত্ত, —কটু বিণ্ণ অশ্ৰাব্য (টুঃ) কঠোৰ শব্দ, কাব্যালঙ্কাৰৰ এটা দোষ, —কথিতঃ বেদোক্ত, —চোদনং —না বৈদিক বিধি, —জীৱিকা ধৰ্মশাস্ত্ৰ, স্মৃতি, —দ্বৈধং বেদবিধিৰ অসঙ্গতি, —নিদৰ্শনং বেদৰ প্ৰমাণ, —পথঃ কাণে ঢুকি পোৱা দূৰত্ব, —প্ৰসাদনং কাণক আনন্দদান, —প্ৰামাণ্যং বেদৰ প্ৰমাণ, —মণ্ডলং কাণৰ বাহিৰ ভাগ, —মূলং বেদৰ পাঠ্যাংশ, —মূলক বেদত থকা, —ৱিষয়ঃ শ্ৰৱণেন্দ্ৰিয় গ্ৰাহ্য বিষয়। কাণে ঢুকি পোৱা বিষয়। বেদ বিধি।

শ্রুতানুপ্ৰাশঃ এবিধ অনুপ্ৰাশ অলঙ্কাৰ। শব্দালঙ্কাৰ।

শ্রুতঃ পু. ১। যজ্ঞ, ২। আহুতি দিয়া হেঁতা, হোমবাৰি।

শ্রুতী স্ত্রী. ১। মূৰালতা, ২। হোমবাৰি, —বৃক্ষঃ এবিধ গছ, বিকঙ্কট বৃক্ষ।

শ্রুতী স্ত্রী. অন্ধ বিশেষ। ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি হৈ যোৱা গণনা।

শ্রুতিঃ, নী পু. স্ত্রী. (শ্রুয়তি ইতি শ্ৰি গিঃ) ১। পংক্তি, শাৰী, ২। জাক, সমূহ, ৩। বাণ্টি, পানীৰ পাত্ৰ, ৪।

মাজ. গোষ্ঠী, যেনে বণিকশ্ৰেণী, —ধৰ্মাঃ বেহা-বেপাৰ।

শ্রোণিকঃ শ্ৰেণী। ১। ১৪১, —কা তনু, চামিয়ানা।

শ্রোয়ঃ (স্) স্ত্রী. (শ্ৰেয়স্য ঈয়সুন ইতি শ্ৰঃ) ১। ধৰ্ম, ২। মুক্তি, মোক্ষ, মনু ২।২২৪; ৩। শুভ, মঙ্গল, উৎকৃষ্টতা, গী ৩।৩৫; ৪। সৌভাগ্য, আশীৰ্বাদ, কল্যাণ, ৫। ভাল ফল, ৬। মাস্তলিক অনুষ্ঠান, —সী স্ত্রী. শিলিখা। গজপিপ্লী, বাস্মা।

শ্রোয়স্বৰ বিণ্ণ. মাস্তলিক, কল্যাণজনক, সুখদায়ক।

শ্রোয়ার্থী (ন) বিণ্ণ. সুখাভিলাষী। কল্যাণকামী।

শ্রোয়ান্ (স্) বিণ্ণ. (শ্ৰেয়স্য ঈয়সুন ইতি শ্ৰঃ) শ্ৰেষ্ঠ, মনু ১০।১১২।

শ্রোষ্ঠ বিণ্ণ. (শ্ৰেয়স্য ইষ্টন ইতি শ্ৰঃ) ১। শ্ৰেষ্ঠ। ঊৎকৃষ্টতম, ২। সকলোতকৈ সুখী, সমৃদ্ধিশালী, ৩। বয়সত ডাঙৰ, সকলোতকৈ বয়সীয়া, —শ্ৰুঃ স্ত্রী. গৰুৰ গাখীৰ, —শ্ৰুঃ ১। দ্বিজ, ২। কুব্জ, ৩। ৰজা, সপ্ৰট, ৪। বিষয়, ৫। মহাদেৱ, —শ্ৰুঃ স্ত্ৰী. পদ্ম। উত্তমা নাৰী।

শ্রোষ্ঠান্ স্ত্রী. অমৰা।

শ্রোষ্ঠাশ্ৰমঃ পু. গৃহস্থাশ্ৰম। (বাকী তিনিওটা আশ্ৰমৰ পালনকৰ্তা কাৰণে)।

শ্রোষ্ঠী (ন) (শ্ৰেষ্ঠং ধনাদিকমস্তীতি শ্ৰেষ্ঠ ইনিঃ) বেপাৰী গোষ্ঠীৰ অধ্যক্ষ।

শ্রো শ্বেদে (ভ্ৰা প অ শ্ৰায়তি) ১। ঘাম ওলা, ঘাম, ২। ৰান্ধ, সিদ্ধ কৰ।

শ্রোণ সংঘাতে (ভ্ৰা প স শ্ৰোণতি) ১। সংগ্ৰহ কৰ, আহৰণ কৰ, ২। একগোট হ।

শ্রোণ বিণ্ণ. (শ্ৰোণ অচ) পঙ্গু, খোৰা, —ণঃ এবিধ বেমাৰ, —ণী ১। শ্ৰৱণা নক্ষত্ৰ, ২। ভাতৰ মাড, তিৰোতাৰ তপিনা।

শ্রোণিঃ, নী স্ত্রী. (শ্ৰোণ সংঘাতে ইন) ১। তপিনা, তিৰোতাৰ তপিনা, ‘শ্ৰোণীভাৰাদলসগমনা—’, মে ৮২; ২। পথ, আলিবাট, —তটঃ তপিনাৰ ঢাল অংশ, —ফলকং বহল তপিনা, —ৱিষং —সূত্ৰং কটি সূত্ৰ, কঁকালী।

শ্রোতঃ (স্) স্ত্রী. (শ্ৰু অসুন) ১। কাণ, ২। নদীৰ বেগ, ৩। ইন্দ্রিয়, ৪। হাতীৰ শুঁড়, —বজ্জং নাকৰ বিন্ধা।

শ্রোতী (ঋ) বিণ্ণ. (শ্ৰু তৃচ্) শুনোতা, ‘অপ্ৰিয়স্য চ পথস্য ৱজ্জা শ্ৰোতা চ দুৰ্লভঃ’, হি।

শ্রোত্রং ক্রী. (শ্রু ত্রন) ১। কাণ, ব ৭। ১৬; ২। বেদ, ৩। বেদজ্ঞ। —পেয় মনোযোগেৰে শুনিব লগীয়া।

শ্রোত্রিয় বিণ্ (ছন্দোহীতে ইতি ছন্দস্ ঘন) ১। বেদাধ্যয়নশীল (ব্রাহ্মণ), বেদজ্ঞ (ব্রাহ্মণ) ২। শিক্ষণীয়, শাস্ত্র। নব্র। —য়ঃ পু বেদজ্ঞ ব্রাহ্মণ। জ্ঞানো ব্রাহ্মণো জ্ঞেয়ঃ সংস্কারবৈজি উচ্যতে। বিদ্যাভাসী ভবেদয়িথঃ শ্রোত্রিয়স্তিভিৰেব হি।। পপু ১১৬ অ; —স্বং বেদজ্ঞ ব্রাহ্মণৰ সম্পত্তি।

শ্রোত বিণ্ (শ্রুতৌ ভৱং শ্রুতি অণ) ১। শ্রুতি অর্থাৎ বেদ অথবা কাণ সম্বন্ধীয়। ২। বেদবিহিত। —তং ১। বেদ বিহিত ধর্মিক কর্ম। ২। যজ্ঞায়ি সংরক্ষণ আৰু সেৱন। ৩। ত্ৰেতাযি (গাৰ্হপত্য, আহৱনীয় আৰু দক্ষিণ)। —কর্ম বৈদিক কর্ম। —সূত্রং বেদৰ ভেঁটিত ৰচিত এবিধ সূত্র। শ্রোতসূত্রৰ কেইজনমান প্রসিদ্ধ সূত্রকাৰ হ'ল, আশ্বলায়ন, সাংখ্যায়ন, কাত্যায়ন।

শ্রোত্রং ক্রী (শ্রোত্র অণ) ১। কাণ, ২। শ্রোত্রিয় কর্ম। ৩। বেদ ব্যুৎপত্তি।

শ্রৌষট্ অব্য দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে হবিঃ আহুতি দিবৰ সময়ত পূৰোহিতে কৰা মন্ত্ৰোচ্চাৰণ।

শ্রাভুং ক্রী পদুম ফুল।

শ্রক্,- শ্রক্ সর্পে (ভ্রা আ শ শ্রক্তে) যা, গমন কৰ
শ্রক্ বিণ্ (শ্রিষ আলিঙ্গনো কল্পঃ) ১। অলপ, অকণমান পাতল, ক্ষীণ, ২। কোমল, মৃদু, ৩। চকচকীয়া, নিমজ, ৪। ধূনীয়া, মনোৰম, ৫। সাধু, সং।

শ্রক্কং তামোল গছ।

শ্রগ্ শ্রগ্ ব্রজে (ভ্রা আ অ শ্রগ্তে) যা, গমন কৰ।

শ্রথ্ দৌৰলো (চুৰা উ অ শ্রথয়তি-তে) ১। টিলা হ, শিথিল হ। ২। দুৰ্বল হ, ৩। টিলা কৰ, শিথিল কৰ, ৪। আঘাত কৰ, বধ কৰ।

শ্রথ বিণ্ (শ্রথ্ অচ) ১। শিথিল, শি ৭। ৬২; ২। টিলা, দুৰ্বল, সোলোক-টোলোক। ৩। আউল-বাউল —লব্ধী তললৈ ওলমি থকা।

শ্রাষ্ ব্যাণ্টৌ (ভ্রা প শ্রাথতি) ১। ব্যাণ্ট হ, বিয়পি যা। ২। ভেদ কৰ, সোমা, প্রবেশ কৰ।

শ্রাষ্ কংথনে (ভ্রা আ স শ্রাষতে), কংথনং প্রশংসা। ১। প্রশংসা কৰ, শলাগ ল। ২। অহঙ্কাৰ কৰ, গৰ্ব কৰ, গৰ্বিত হ। ৩। ভালবি লগা, ভোষামোদ কৰ।

শ্রাঘনং ক্রী (শ্রাঘ লুট) প্রশংসা, গৰ্ব, শলাগ। ভোষামোদ।

শ্রাঘা ক্রী (শ্রাঘ অঃ টাপ) ১। প্রশংসা, শলাগ। ২। আত্মপ্রশংসা, অহঙ্কাৰ, ৩। সেৱা, শুদ্ধতা, ৪। ইচ্ছা, অভিলাষ —শ্রিপৰ্যায়ঃ গৰ্বহীনতা। অহঙ্কাৰশূন্যতা। 'জ্ঞানে মৌনং কমা শক্তৌ ত্যাগে শ্রাঘা শ্রিপৰ্যায়ঃ', ব ১। ২২।

শ্রাঘ্য বিণ্ (শ্রাঘ্য গ্যৎ) শ্রাঘনীয়, প্রশংসনীয়, শলাগিব লগীয়া; ব ১১। ৬৮।

শ্রিক্ ক্রী (শ্রিষ কৃঃ) জ্যোতিষ শাস্ত্র। —কৃঃ-কৃ্যঃ পু ১। লম্পট, কামুক, ২। ভৃত্য।

শ্রিষ্ (ক) দাহে (ভ্রা প স শ্রিষতি) ১। দাহ কৰ, ২। পোৰ।

(খ) শ্লেষে (দিত্বা প স শ্রিষ্যতি) ১। সাৰটি ধৰ, আঁকোৱালি ল, আলিঙ্গন কৰ। ২। লাগি ধৰ, ৩। সংযোগ কৰ, ৪। ধৰ। বৃজি পা আ— আলিঙ্গন কৰ
শ্রি— বিচ্ছেদ কৰ, দূৰত ৰাখ। সং— লাগি ধৰ, সংযোগ কৰ।

(গ) শ্লেষে (চুৰা উ স শ্রিষয়তি-তে) যোগ কৰ, সংযোগ কৰ, লগ লগা।

শ্রিষা ক্রী আলিঙ্গন।

শ্রিষ্ট বিণ্ (শ্রিষ কৃঃ) ১। সাৰটি ধৰা, আলিঙ্গিত, আসক্ত। ২। শ্লেষ (অলঙ্কাৰ) যুক্ত।

শ্রিষ্টিঃ ক্রী আলিঙ্গন।

শ্রীপদং ক্রী ফুলা ভৰি। গোধা।

শ্রীল বিণ্ (শ্রী লচ) ১। ভাগ্যবান, ২। লক্ষ্মীৱান, ৩। শালীন।

শ্রেষঃ পু (শ্রিষ ঘঞ) ১। সংযোগ, ২। আলিঙ্গন। ৩। এবিধ শব্দালঙ্কাৰ। ইয়াত এটা শ্রিষ্ট পদৰ দ্বাৰা অনেবার্থৰ বোধ হয়।

শ্রেষকঃ শ্লেষা, কফ।

শ্রেষণ,-ঘল বিণ্ কফৰ বেমাৰী।

শ্রেষ্মা(ন) পু (শ্রিষ মনি) কফ। —শ্রা,-শ্রী ১। মল্লিকা, ২। কেতেকী, ৩। ত্রিকুট, —তঃ,-তকঃ এবিধ গছ।

শ্রোক্ সংঘাতে, বৰ্জনে, সৰ্জনে (ভ্রা আ অ স শ্রোকতে) ১। কবিতা (শ্লোক) ৰচনা কৰ, ২। প্রশংসা কৰ, ৩। ভাগ কৰ, বৰ্জন কৰ, ৪। একগোট কৰ, সংগ্ৰহ কৰ, লাভ কৰ, পা।

শ্রোকঃ পু (শ্লোক সংঘাতে ঘঞ) ১। পদ্য, ২। যশস্যা, ব্যাতি। ৩। বাক, প্রশংসা বাক্য, স্তুতি বাক্য, ৪।

অনুষ্টুভ ছন্দৰ পদ্য। ক্ৰৌঞ্চ মিথুনৰ এটা ব্যাধৰ
হাতত বধ হোৱা দেখি বান্দীকিৰ মুখৰ পৰা শোকৰ
কবিতাফকি আপোনা-আপুনি ওলাই পৰিল, 'মা নিষাদ
প্ৰতিষ্ঠাং ত্বমগমঃ শাস্বতীঃ সমাঃ। যৎক্ৰৌঞ্চমিথুনা-
দেকমরধীঃ কামমোহিতম।' এয়ে বান্দীকিৰ মুখৰ
পৰা ওলোৱা প্ৰথম শ্লোক। তাৰ পিচতে কবিয়ে
কয়। 'শোকার্তস্য প্ৰবৃত্তো মে শ্লোকো ভৱতু
নানাথা।', ৫। এটা সমবৃত্ত।

শ্লোগ সংঘাতে (ভা প স শ্লোগতি) ১। সংগ্ৰহ কৰ ২।
একগোট কৰ, দ'ম কৰ, স্তপাকাৰ কৰ।

শ্লোগঃ প খোৰা মানুহ, পদ্ম।

শ্বঃ(স্) অৱ্য কালিলৈ। —শ্ৰেয়সং কল্যাণ, ভটি
৪।৩৮।

শ্বক্ শ্বক্ সৰ্পে (ভা আ স শ্বক্ৰতে) যা, গমন কৰ।

শ্বচ্ শ্বক্ষ গত্যাং (ভা আ স শ্বচতে, শ্বক্ষতে) ১। যা,
গমন কৰ, ২। ফাক কৰ, খোল, ফাল।

শ্বঠ্ শ্বঠ্ ক) দুৰ্বাচি (চুৰা উ, স শ্বঠয়তি-তে শ্বঠয়তি)
বেয়া কথা ক, গালি পাৰ। আনৰ বিষয়ে বেয়া ক।
খ) গতৌ (চুৰা প স শ্বাঠক্ৰতি, শ্বঠয়তি) ১। যা,
গমন কৰ, ২। কাম শেষ কৰ, সম্পন্ন কৰ, ৩।
অলঙ্কৃত কৰ, ভূষিত কৰ।

শ্বগণঃ এজাক কুকুৰ। —গণিকঃ ব্যাধ।

শ্বধূতঃ,—ভীকঃ শিয়াল।

শ্বনৰঃ খিটখিটীয়া স্বভাৱৰ মানুহ।

শ্বপচঃ নীচ জাতিৰ মানুহ। চণ্ডাল।

শ্বপাকঃ চণ্ডাল। 'শুনি চৈৱ শ্বপাকে চ পতিতাঃ
সমদৰ্শিনঃ।', গী ৫।১৮।

শ্বফলং নেমুটেঙা।

শ্বফল্কঃ অক্ৰুৰৰ পিতাক। বৃষ্ণিৰ পুত্ৰ।

শ্বভ্ৱিলে টঙ্কে গতৌ (চুৰা উ স অ শ্বভ্ৰয়তি-তে) ১।
যা, গমন কৰ, ২। ফাল, দুফাল কৰ, ফুটা কৰ,
বিস্ফা কৰ, ৩। দুখ ভোগ কৰি থাক।

শ্বভ্ৰং ক্ৰী (শ্বভ্ৰাতে যৎ ইতি ঘঞ) ১। গাঁত, ২। ছিদ্ৰ।
কি ১৪।৩৩।

শ্বয়থুঃ পু শোথ, শোব ৰোগ।

শ্বয়ীটী ক্ৰী পীড়া, যাতনা, কষ্ট।

শ্বল্ শ্বল্ৱ ৱেগে (ভা প অ শ্বলতি শ্বল্ৱতি) ১। দৌৰ,
২। বেগাই যা।

শ্ববৃন্তিঃ ক্ৰী (শ্বনঃ ইৱ পৰাধীনা বৃন্তিঃ সেৱা) কুকুৰৰ দৰে
পৰসেৱা, মনু ৪।৬।

শ্বৰ্য্যাস্ত্ৰঃ পু হিংস্ৰ পশু।

শ্বশ্বৰঃ পু (শ্ব আশ্ব অশ্যতে ব্যাপাতে ইতি অশ্ উৰণ)
পতি বা পত্নীৰ পিতাক। শহৰ, মনু ৩।১১৯ 'অসাৰে
খলু সংসাৰে সাৰঃ শ্বশ্বৰমন্দিৰম্', —কঃ শহৰ।

শ্বশ্বৰৌ দ্বিব শহৰ-শাহ।

শ্বশ্বৰ্য্যঃ পু দেওৰ, খলশালি।

শ্বশ্ৰ্শ্ৰঃ ক্ৰী (শ্বশ্বৰস্য ক্ৰী ইতি উঙ) শাহ। —শ্বশ্বৰঃ
শাহ-শহৰ।

শ্বস্ প্ৰাণনে (অদা প অ শ্বসিতি) ১। উশাহ ল, উশাহ
টান। ২। ফোঁপ, খৰকৈ উশাহ ল। ৩। ফোঁচ ফোঁচ
কৰ, ফোৰোহনি মাৰ। (নিজন্ত) শ্বাসয়তি-তে। উদ্—
উল্লসিত হ। উশাহ ল, মনু ৩।৭২; ২। ফুলি উঠ।
৩। হুমুনিয়াহ কাঢ়, ফোঁপাই থাক। ৪। শিখিল হ।
নি— হুমুনিয়াহ কাঢ়, ৱি— ১। বিশ্বাস কৰ। নিৰ্ভৰ
কৰ, ২। জিৰণি ল, আশ্ৰয় ল, নিৰ্ভয় হ।

শ্বসনং ক্ৰী (শ্বস্ লুট) ১। উশাহ, নিশাহ, কি ১০।৩৪; ২।
হুমুনিয়াহ। —নঃ পু ১। বায়ু, ২। কোঁটকৰা গছ।

শ্বসনাশনঃ,—নোৎসুকঃ সাপ।

শ্বসনেশ্বৰঃ পু অৰ্জুন গছ।

শ্বসনোৰ্মিঃ ধুমুহা।

শ্বসিত বিণ্ শ্বাস, উশাহ লোৱা। —তং উশাহ-নিশাহ,
হুমুনিয়াহ।

শ্বস্তন বিণ্ ভৱিষ্যতৰ কাৰণে ৰখা। ভৱিষ্যৎ সম্পৰ্কীয়।

শ্বান্(ন্) পু (শ্বয়তি গচ্ছতীতি কনি) কুকুৰ। —কৰ্ণঃ
কুকুৰৰ কাণ, —গণিকঃ কুকুৰ-ৰখীয়া —দন্তঃ কুকুৰৰ
দাঁত। —পুচ্ছঃ কুকুৰৰ নেজ।

শ্বানঃ পু (শ্বন অণ) কুকুৰ। —চিদ্ৰিকা উইচিৰিঙা —নিদ্ৰা
কুকুৰ টোপনি। অৰ্থাৎ অকণমান শব্দতে সাৰ পোৱা।
—ৱৈশ্বৰী খিটখিটীয়া স্বভাৱৰ।

শ্বাপদ ১। হিংস্ৰ পশু। ২। বাঘ।

শ্বাৱিৎ(ধ্) পু কেঁটেলা পহ।

শ্বাশ্বঃ পু (শ্বা কুকুৰঃ অশ্ব ইৱ ৱাহনঃ যস্য) ভৈৰৱ।

শ্বাসঃ পু (শ্বস্ কৰণে ঘঞ) ১। উশাহ-নিশাহ, ২।
ফোঁপনি, হুমুনিয়াহ, ৩। বায়ু, বতাহ, ৪। হাঁপনি
ৰোগ, উদফাই ৰোগ, —কাসঃ হাঁপনি বেমাৰ,
উদফাই ৰোগ, —হেতিঃ টোপনি।

স্বামী(ন) বিণ্ উশাহ-নিশাহ। (পু) ১। বায়ু, বতাহ, ২।
জীৱিত প্রাণী, ৩। ফোঁচ ফোঁচাই শব্দ কবি পৃথি
পটোতা।
স্বি গতিব্জ্যোঃ (ভ্রা প স স্বয়তি) ১। ডাঙৰ হ, বৃদ্ধি
পা, ফুলি উঠ। ২। উন্নতি কৰ, ৩। যা, গমন কৰ,
ওচৰ চাপ, আগুৱাই যা। উদ্- বৃদ্ধি পা, ডাঙৰ হ,
গৰ্বিত হ, অহঙ্কাৰত ফুলি উঠ।
স্বিৎ শৌক্ল্যো (ভ্রা আ অ শ্বেততে) ১। বগা হ, ২।
বগা কৰ।
স্বিত বিণ্ বগা, শুভ্র। —তিঃ শুভ্রতা। —ত্ৰ্য বিণ্ বগা।
স্বিত্ৰং ক্লী (স্বিৎ শৌক্ল্যো বক্) ১। ধবল কুঠ। ২। ঘাৰ বগা
দাগ।
স্বিত্ৰী(ন) বিণ্ (স্বিত্ৰ ইনিঃ) ধবল কুঠৰোগী।
স্বিন্দ শৌক্ল্যো (ভ্রা আ অ শ্বিন্দতে) বগা হ, শুভ্র হ।
শ্বেত বিণ্ (স্বিৎ অচ) বগা, শুভ্র। —ত্ৰং ক্লী কপ।
—তঃ পু ১। বগা বং, ২। শব্দ, ৩। শুক্ল গ্রহ,
৪। কড়ি ৫। বগা মেঘ, ৬। জীবা, ৭। এটা দ্বীপ,
মহা, ১২। ৩৩৫। ৮। জম্বুদ্বীপৰ পৰ্বতসমূহৰ
এখন, মা পু ৫৪। ৯। শিৱৰ এটা অৱতাৰ,
১০। এটা নাগ —কং কপ। —কঃ কড়ি
—কমলং,—পদ্মং বগা পদুম। —কুঞ্জবঃ এবারত।
—কুষ্ঠং ধবল কুঠ। —কেতুঃ ১। বৌদ্ধ বা জৈন,
ভিক্ষু। ২। এজন মুনি। —কোল এবিধ মাছ। পৃষ্ঠী
মাছ। —গজঃ,—দ্বিপঃ বগা হাতী, ইন্দ্র হাতী।
—গকং,—গকতং,—ছদঃ পু বাজহাঁহ। —টকণং
এবিধ খাৰ। সুৱণা। —দুৰ্গা বগা দূৰবি। —দ্বীপঃ

চন্দ্রদ্বীপ। বৈকুণ্ঠ নামৰ বিষ্ণুধাম, ভা ১০। ৭০ অ;
—ধাতুঃ চকমাটি। —ধাম্মা(ন) ১। চন্দ্র, ২। কপূৰ,
৩। সাগৰৰ ফেন —নীলঃ মেঘ —পত্নঃ বাজহাঁহ
—পত্নবধঃ ব্রহ্মা। —পাটলা পেঁপা ফুল। —পিঙ্গঃ
সিংহ —পিঙ্গলঃ ১। সিংহ, ২। শিৱ। —ভগ্না বগা
অপৰাজিতা। —মৰিচং জলকীয়া, চজিনা গুটি।
—মালঃ ধোৱা, মেঘ। —বন্তঃ গোলাপী বং,
—বজ্জনং সীহ —বধঃ শুক্লগ্রহ —বোচিঃ(ন) চন্দ্র,
—বোহিতঃ গৰুড় —বহুলঃ ডিমক গছ। —বাহী
(ন) ১। চন্দ্র, ২। অৰ্জুন, ৩। ঘাঁৰিয়াল, ৪। ৰজা
অধিবেদৰ পুত্ৰ। —বাহী(ন) অৰ্জুন। —শিগ্ৰঃ বগা
চজিনা —শুভ্ৰঃ,—শুভ্ৰঃ যৱধান। —সপ্ৰঃ ১। বগা
সাপ, ২। বৰুণ বৃক্ষ। —সাৰঃ খয়েৰ। —সুৰসা বগা
শেৱালি —স্পন্দা অপৰাজিতা। —হয়ঃ,—হস্তী(ন)
এৰাৱত।

শ্বেতা ক্লী ১। কড়ি, ২। অপৰাজিতা, ৩। বগা দূৰবি, ৪।
মিছিবি, ৫। স্ফটিক, ৬। বংশলোচন। ৭। শঙ্খিনী।
শ্বেতান্নিঃ ক্লী টেঙেচি টেঙা।
শ্বেতাক্ৰঃ বগা আকন গছ।
শ্বেতেশ্বঃ বগা কুঁহিয়াৰ।
শ্বেতোদবঃ পু কুৰেব।
শ্বেতৌহী ইন্দ্রপত্নী শচীৰ এটা নাম।
শ্বেত্ৰং ক্লী ধবল কুঠ।
শ্বেত্ৰ্যং ক্লী ১। শুভ্রতা, ২। ধবল কুঠ।
শ্বেত্ৰং,—ত্ৰ্যং ধবল কুঠ।
শ্বেতসীমসং ক্লী মঙ্গল, কল্যাণ।

ষ

ষ, ষকাৰ, মুৰ্দ্ধণ্য বৰ্ণ। একাৱস্ৰট্য ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ অন্তৰ্গত
সপ্তচত্বিংশ বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ ত্ৰয়োদশ শিৱসূত্ৰৰ
দ্বিতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান মুৰ্দ্ধ। বিণ্ শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট,
বিজ্ঞ। ষঃ পু ১। হানি, ধ্বংস, অন্ত, শেষ, ২।
বাকী, অৱশিষ্ট, ৩। মোক্ষ, ৪। চুলি, ৫। মানৱ, ৬।
শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ।
ষ্ হিংসে আদি কৰি যিমানবিলাক 'ষ' কাৰ যুক্ত ধাতু
আছে, সেই সকলোবিলাক ধাতু কপ কৰিবৰ সময়ত
'ষ'ৰ ঠাইত 'স' হয়। মাত্ৰ কিছুমান উপসৰ্গৰ

পিচতহে 'ষ' হৈ থাকে। এই সকলোখিনি ধাতু 'স'-ৰ
শিতানত যথাস্থানত দিয়া হৈছে।
ষট্(ষ) বিণ্ ছয়সংখ্যক। —কং ছয়ৰ সমষ্টি। (লব্ধৰ
শেষত) যেনে— মাসষটকং, বৎসৰষটকং। —কৰ্ম
(ন) তত্ত্বমতে শক্তি আদি ছয়বিধ কৰ্ম। —কৰ্ম্মা(ন)
যাগাদি ষট্ কৰ্ম কৰা ব্ৰাহ্মণ। 'ইজ্যাদ্যয়নদানানি
যাজনাধ্যাপনে তথা। প্রতিগ্রহন্ত তৈষুঃ ষট্ কৰ্ম্মা
বিধ উচ্যতে। —কৃটা ভৈৰৱী —কোণং ১।
(জ্যোতিষ) লগ্নৰ পৰা ষট্ গৃহ। শক্ৰস্থান, ২। বহু

—চক্রঃ শবীৰ ভিতৰত থকা পদ্মাকাৰৰ ছয়প্ৰকাৰ চক্ৰ। —চৰণঃ ১। ভোমোৰা, মৌমাখি ২। ফৰিং ৩। ওকণী। —জঃ (ষড়জ) সঙ্গীতৰ প্ৰথম স্বৰ। —তিলী(নে) জন্ম তিথি আদিত তিলৰ ছয়বিধ কৰ্ম। —ত্ৰিংশৎ স্ত্ৰী সংখ্যা ছয়ত্ৰিশ। —পদঃ ভোমোৰা, ওকণী, —(—প্ৰিয়ঃ) নাহৰ গছ। —পদাতিথিঃ আমগছ —পদী ওকণী, মাইকী ভোমোৰা। —প্ৰজ্ঞঃ ১। কামুক, লম্পট ২। ধৰ্মাশিষ্টাসমূহত ব্যাপ্তি থকা ব্যক্তি। সেই ছয় শাস্ত্ৰ হ'ল : ধৰ্ম, অৰ্থ, কাম, মোক্ষ, লোক তত্ত্ব, আত্মা তত্ত্ব, —ষষ্টিঃ স্ত্ৰী ছয়ছটি যড়ঙ্গ, স্ত্ৰী ১। শবীৰৰ ছয় অঙ্গ। দুই জজ্বা, দুই বাহ, মূৰ আৰু মাজ ভাগ (বুকু পেট)। ২। বেদৰ ছয় অঙ্গ। শিক্ষা, কল্প, ব্যাকৰণ, নিকৰ্ত্ত, জ্যোতিষ আৰু ছন্দ। ৩। ছয় বিধ গব্যঃ গোমূত্ৰ, গোময়, গোৰোচনা, দুগ্ধ, দধি আৰু ঘিঁউ। —জঃ বেদ। —জজিৎ পু বিষ্ণু।

ষড়ভিঃ ধৰ্মাদি ছয় শাস্ত্ৰত অভিজ্ঞ ব্যক্তি, বুদ্ধ।
ষড়শীতিঃ স্ত্ৰী (জ্যোতিষ) মিথুন, কন্যা, ধনু আৰু মীন ৰাশিত ৰবি সংক্ৰান্তি। —চত্ৰঃ সেই চাৰিটা ৰাশিস্থিত ৰবিৰ শুভাশুভ ফল জনাৰ বাবে অঁকা চক্ৰ।

ষড়ষ্টকং স্ত্ৰী বৰ-কন্যাৰ ষড়ষ্টক যোৰা। এনে যোৰা দুবিধ মিত্ৰ আৰু অবি।

ষড়াননঃ পু কৰ্ত্তিকৈয়। (কৃত্তিকাদি ছয়জনী ধাত্ৰীৰ স্তনপান কৰাৰ কাৰণে কৰ্ত্তিকৈয়ৰ ছয়খন মুখ আছিল।)

ষড়ান্নায়াঃ পু শিৱৰ ছয়খন মুখৰ পৰা ওলোৱা ছয়খন তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰ।

ষড়গম্মা স্ত্ৰী ছয়খন গম্মা; অৰ্থাৎ গম্মাৰ দৰে পৱিত্ৰ, মুক্তিদাতা তীৰ্থ। গম্মাগজ, গম্মাদিত্য, গম্মাত্ৰী, গম্মাধৰ, গম্মা আৰু গম্মাসূৰ।

ষড়গম্ম বিণ্ ১। ছয় গৰুযুক্ত হাল, ২। এবিধ প্ৰত্যয়।

ষড়গম্মি স্ত্ৰী জলকীয়াৰ মূল। —কা এবিধ ঔষধি। গৰু গা ধুওৱা হালধি, —স্ত্ৰী এবিধ ঔষধি, বচ।

ষড়দুৰ্গং ছয় বিধ দুৰ্গ। ধৰ্মদুৰ্গ, মহীদুৰ্গ, গিৰিদুৰ্গ, মনুষ্যদুৰ্গ, মৃদুৰ্গ, আৰু বনদুৰ্গ।

ষড়্ৰা অৰা ছয় প্ৰকাৰে, ছয় ধৰণে।

ষড়বিন্দুঃ ১। বিষ্ণু। ২। মূৰৰ অসুখত মালিচ কৰা এবিধ পকা তেল।

ষড়ভুজ বিণ্ ১। ছয়খন হাত থকা। ২। (জ্যামিতি) ছয় ভুজৰ ক্ষেত্ৰ। —জা স্ত্ৰী খৰমুজা। দুৰ্গা।

ষড়্ৰশঃ ছয়বিধ ৰস। মধুৰ, লৱণ, তিক্ত, কষায় (কেঁহা) অম্ল (টেঙা) আৰু কটু (খাৰ)।

ষড়্ৰাত্ৰ স্ত্ৰী ছয় ৰাতি।

ষড়্ৰেখা ছয়ডাল ৰেখাই আগুৰা ক্ষেত্ৰ।

ষড়্ৰক্তঃ পু কৰ্ত্তিকৈয়।

ষড়্ৰগঃ ছয়টা (ৰিপু) একেলগে। ছয় ৰিপু— কাম, ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ আৰু মাৎসৰ্য্য।

ষড়্ৰিংশতিঃ ছাব্বিশ।

ষড়্ৰিধ বিণ্ ছয়বিধ, ছয়প্ৰকাৰ।

ষণ্ডঃ পু (ষণ্ দানে ডঃ) ১। ষাঁড়, বৃষভ। ২। নপুংসক, এনে নপুংসক চৈধ্যবিধ, কোনো কোনোৰ মতে কুড়িবিধ। ৩। দ'ম, সমূহ, ৪। চিহ্ন।

ষণ্ডালী ১। তেলৰ জোখ এবিধ। ছটাক। ২। কামুক তিৰোতা।

ষণ্ডঃ পু ১। (শম টঃ) নপুংসক। ২। ক্লীৰলিঙ্গ।

ষণ্ডাচীচক্ৰং স্ত্ৰী (জ্যোতিষ) জন্মৰ পৰা ছয় নক্ষত্ৰ ঘটিত চক্ৰ বিশেষ।

ষণ্মাস্য বিণ্ ছয় মাহত হোৱা।

ষণ্মুখঃ ছয়মুখযুক্ত কৰ্ত্তিকৈয়। —খা খৰমুজা।

ষট্ৰং স্ত্ৰী মুৰ্দ্ধগ্য 'ষ' কাৰত্ব। (ব্যাকৰণ) ষত্ববিধি।

ষষ্পী স্ত্ৰী এবিধ চৰাই।

ষষ্টিঃ স্ত্ৰী ষাঠী। মনু ৩।১৭৭; —কঃ এবিধ ধান। —কা স্ত্ৰী ষষ্টিক ধান। —ক্য সেই ধানৰ উপযুক্ত পথাৰ আদি।

—তম বিণ্ ৬০তম। —খা অৰা ষাঠী প্ৰকাৰে —মন্তঃ হাতী —হ্মনঃ ১। হাতী, ২। এবিধ ধান, ৩। ছয় বছৰ।

ষষ্ঠ বিণ্ (ষষ্ ডট্) ৬ষ্ঠ।

ষষ্ঠাংশঃ ছয় ভাগৰ এভাগ। উৎপাদিত বস্তুৰ ৰজাই কৰ হিচাবে লোৱা ছয় ভাগৰ এভাগ। —বৃষ্টিঃ ষষ্ঠাংশ আদায় কৰা ৰজা।

ষষ্ঠা স্ত্ৰী ষষ্ঠ আহাৰ। —কালঃ তিনি দিনত (দিনে ৰাতি) এবাৰ আহাৰ কৰা অৰ্থাৎ পাঁচ সাজ উপবাসে থকা।

ষষ্ঠী স্ত্ৰী ১। ৬ষ্ঠী তিথি। ২। (ব্যাকৰণ) ৬ষ্ঠী বিভক্তি। ৩। দুৰ্গা, কাত্যায়নী, ষোড়শ মাতৃকাৰ অন্তৰ্গত এগৰাকী মাতৃকা। 'মাতৃকাসু পূজ্যতমা সা চ ষষ্ঠী প্ৰকীৰ্তিতা।'

—তৎপুৰুষ (ব্যাকৰণ) এবিধ সমাস। —পূজনং, —পূজা সন্ত্ৰন প্ৰসৱৰ ছয়দিনৰ দিনা দেৱী ষষ্ঠীৰ পূজা।

বহুসানুঃ পু ১। ম'ৰা চবাই, ২। যাগ, যজ্ঞ।
 ষাট্ অথ্য সন্বেদনত ব্যৱহাৰ হয়।
 ষাড়ৰঃ পু ১। বস, ২। সঙ্গীত, ৩। ছয়টা স্বৰযুক্ত
 বাগিনী 'ঔড়ৰঃ পঞ্চভিঃ প্রোক্তঃ স্বৰৈঃ ষড়ভিস্ত
 ষাড়ৰঃ। সঙ্গীত দৰ্শন।
 ষাড়্গুণ্যং (ষড়্ গুণ স্বার্থে ষাঞ) ১। ছয়টা গুণৰ
 সমাহাৰ। ২। ৰাজ্য বক্ষাৰ বাবে ৰজাই গ্ৰহণ কৰা
 ছয়টা উপায় সন্ধি, বিগ্ৰহ, যান, আসন, আশ্রয় আৰু
 দৈধ, ৩। (অঙ্ক) ছয়ৰে পূৰণ।
 ষাণ্মাতৃৰঃ ছয় গৰাকী মাতৃ (ধাত্ৰী), যুক্ত কাক্তিকৈয়।
 ষাণ্মাষিক বিণ্ ছমহীয়া।
 ষাঠ ৬ষ্ঠ।
 ষিডগঃ পু (ষিট অনাদৰে গন) ১। কামুক, লম্পট। ২।
 বিদূষক, ৩। প্রেমানুৰাগী, প্রেমবিলাসী।
 ষুঃ পু প্রসৱ। গৰ্ভবিমোচন।
 ষোড়ন(৭) পু ছয়দাঁতযুক্ত ষাঁড়।
 ষোড়শ (ন) বিণ্ ১৬শ, ষোল, —কলা ষোল বিধ
 কলা। চন্দ্রমণ্ডলৰ ষোল কলা— অমৃত, মানদা,
 পূষা, তৃষ্টি, পুষ্টি, ৰতি, ধৃতি, শশি, চন্দ্ৰিকা, কান্তি,
 জ্যোৎস্না, শ্ৰি, ধীতি, অঙ্গদা, পূৰ্ণা আৰু পূৰ্ণামৃত।
 —দানং আদ্য শ্রাদ্ধত আগ বঢ়োৱা ষোল বিধ দান।
 'ভূম্যাসনং জলং ৰস্তুং প্রদীপোহস্তং ততঃ পৰম।
 তাশ্বলছত্ৰগন্ধাশ্চ মাল্যং ফলমতঃ পৰম। শয্যা চ
 পাদুকা গাৱঃ কাঞ্চনং ৰজতং তথা। দানমেতৎ
 ষোড়শকং প্রেতমুদ্দিন্য দীয়তে, —ভূজা ষোলখন
 হাতযুক্তা দুৰ্গা। —মাতৃকা নান্দীমুখ শ্রাদ্ধৰ সময়ত
 এই ষোলগৰাকী মাতৃকাক পূজা কৰা হয়। 'গৌৰী
 পদ্মা শচী মেধা সৱিত্ৰী বিজয়া জয়া। দেৱসেনা স্বধা
 স্বাহা মাতৰো লোকমাতৰঃ। শান্তি পুষ্টি ধৃতি
 তৃষ্টিৰাত্ৰিদেৱতয়া সহ। আদৌ বিনায়কঃ পূজ্যঃ অস্তে

চ কুলদেৱতা। —ঈক্ ক্ৰতুঃ পু ষোলগৰাকী
 পুৰোহিত থকা জ্যোতিষ্টোম যজ্ঞ।
 ষোড়শাঙ্গঃ ১। ষোলটা অঙ্গযুক্ত ২। ষোল বিধ গন্ধদ্রব্য
 মিশ্ৰিত বিশেষ ধূপ।
 ষোড়শাঙ্গুলক ষোল আঙুলি দীঘল।
 ষোড়শাংস্ত্ৰি কৈকোৰা।
 ষোড়শাংস্ত্ৰঃ শুক্ৰগ্ৰহ।
 ষোড়শাৰ্চ্চিঃ (স) শুক্ৰ গ্ৰহ।
 ষোড়শাৰ্জ্জঃ শত্ৰু।
 ষোড়শিক বিণ্ ষোলটা অংশ বা ভাগ ঞ্চক।
 ষোড়শিকান্নং ক্ৰী এটা জোখ, 'পল'।
 ষোড়শী(ন) পু ১। যজ্ঞৰ এবিধ পাত্ৰ। ২। এবিধ
 অগ্নিষ্টোম যাগ।
 ষোড়শী ক্ৰী দশ মহাবিদ্যাৰ অন্তৰ্গত এগৰাকী বিদ্যা। দশ
 মহাবিদ্যা চাওক।
 ষোড়শোপচাৰঃ পূজাত উছৰ্গা কৰা নৈবেদ্যাদি ষোল
 বিধ দ্রব্য। 'আসনং স্বাগতং পাদ্যমৰ্ঘ্যমামনীয়কম।
 মধুপৰ্কাচমনস্নানৱসনাভৰণানি চ। সুগন্ধিসুম্নোমধুপ
 দীপনৈৱেদ্যাবন্দনম। প্রযোজয়েদৰ্চনামাং উপচাৰাংস্ত
 ষোড়শঃ॥
 ষোটা অথ্য ছয় বকমে, ছয় ধৰণে। —ন্যাসঃ তত্ত্ব
 শাস্ত্ৰবিধি অনুসাৰে ছয় বকমে শবীৰৰ অঙ্গলম্পৰ্শ।
 —মুখঃ কাক্তিকৈয়।
 ষিৰ্জ্ নিৰাসে (ক) ভ্ৰূ প স ষীৱতি (খ) দিৱা প স ষীৱতি
 ১। থু পেলা, মুখৰ পৰা থু উলিয়া, ২। বেলবেলাই
 থাক, কথা কওঁতে থু ছিটিকি পৰ, মনু ৪।১৩২।
 ষীৱনং,—ষ্টেৰনং ক্ৰী ১। থু পেলাৱা কাৰ্য্য, ২। থু, সেপ।
 ষ্যত বিণ্ (ষ্টিৱ ক্ৰঃ) থু নিকিন্ত।
 ষজ্ ষজ্ সৰ্পনে (দ্বা আ স ষজ্জতে ষজ্জতে) যা, গমন
 কৰ, আগুৱাই যা, ওচৰ চাপ।

স

স, দন্ত সকাৰ। ঙ্গত্ৰিংশ ব্যঞ্জন বৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ
 ত্ৰয়োদশ সূত্ৰৰ তৃতীয় বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্বন দন্ত। স বৰ্ণ
 সাধৰণতে বিশেষ্য পদৰ আগত সহ, সমান, সম সঙ্গ,
 সৈতে, ভূল্য আদি অৰ্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
 যেনে— সৰুশা, সঙ্গিতকৰণং সহৰ্থং সমতৃক ইত্যাদি।

সঃ পু ১। তদ্ সৰ্বনাম শব্দৰ ১মাব একককন। সি বা
 তেওঁ। ২। ঈশ্বৰ, ৩। সাপ, ৪। বিষ্ণু ৫। বায়ু,
 বতাহ, ৬। চবাই, ৭। সঙ্গীতৰ 'ষড়জ'ৰ চুটি নাম,
 ৮। শিৱ।
 সং(য্) অথ্য শোভন, ঞ্চক্ট, সলভাদি অৰ্থবাচক।

সংযঃ পু কঙ্কাল।

সংযৎ পু স্ত্রী (সং যম ক্রিপ মলোপঃ ভূক্, বৃদ্ধ, ব
৭।৩৯। —ত বিণ্ ১। নিয়ন্ত্রিত, ২। বদ্ধ, ৩।
বশীভূত, কৃতসংযম। —চেতঃ সংযমী —প্রাণ যিয়ে
নিশ্বাস রুদ্ধ করিছে। —স্নাক্ মৌন।

সংযত্বঃ পু (সং যৎ স্বচ) বজা। সম্ভট।

সংযত্না(ঋ) বিণ্ সংযমকর্তা, সংযমী, নিয়ন্ত্র।

সংযমঃ পু (সং যম অপ) ১। ব্রত-শ্রাদ্ধাদি কর্মের
পূর্বদিনত পালিব লগীয়া আচাৰ। ২। ব্যাঘাত, আটক,
বশ, ৩। মানসিক স্থিৰতা, একাগ্রতা, যোগের শেষের
তিনি আসনৰ অৱস্থা। ৪। তপস্যা, ব্রত পালন ৫।
মানৱতা, সহানুভূতি। ৬। বন্ধন, সঙ্কোচ।

সংযমকঃ পু নিয়ন্ত্র, বিধাতা।

সংযমনঃ স্ত্রী (সং যম লুট্) ১। বন্ধন ২। যমের ঘৰ,
মহা ৩। ১৬৩। ৯; ৩। শাসন ৪। আকর্ষণ, ৫।
আত্মসংযম, ৬। ধর্মীয় ব্রত পালন। —নঃ শাসক।
—নী যমপুৰী।

সংযমিত বিণ্ নিয়ন্ত্রিত, বশীভূত, আবদ্ধ, শৃঙ্খলিত।

সংযমী(ন) পু মুনি, সন্ন্যাসী। 'যা নিশা সর্বভূতানাং
তস্যাং জাগতি সংযমী', গা ২। ৬৯।

সংযাত্রা স্ত্রী দীপান্তর ভ্রমণ।

সংযানাং স্ত্রী ১। ভ্রমণ, ২। মৰা শ' কালত ক্ৰৈ শ্মশান
গমন।

সংযামঃ পু সংযম।

সংযারঃ পু (সং য় ঘঞ) আটা বা ময়দার লগত গাখীর
আৰু ঘিউ সানি তৈয়াৰ কৰা পিঠা বিশেষ।

সংযুক্ত(জ) বিণ্ (সং যুক্ত ক্রিপ) ১। লগ লাগি থকা,
২। সম্পর্কীয়, আত্মীয়।

সংযুক্ত বিণ্ (সং যুক্ত ক্রঃ) ১। লগ লগা, যুক্ত,
মিশ্রিত ২। প্রদত্ত, প্রাপ্ত, সম্পর্কিত।

সংযুগঃ পু ১। সংযোগ, ২। যুক্ত বিগ্রহ, ব ৯। ৯
—গোম্পদং অনর্থক কাঁজিয়া।

সংযুত বিণ্ সংযুক্ত।

সংযোগঃ পু (সং যুক্ত ঘঞ) ১। মিলন, সম্মিলন, ২।
সম্বন্ধ, ৩। বৈশেষিক মতে ২৪টা গুণের এটা। ৪।
যোগ, লগ লগোৱা কাৰ্য্য। ৫। দুজন বজাৰ
ভিতৰত মিলন, মিত্রতা। ৬। (ব্যাকৰণ) সংযোজক
বৰ্ণ। ৭। (জ্যোতিষ) দুটা গ্রহ বা নক্ষত্রের মিলন

যোগ। ৮। শির। —পৃথকত্বং ন্যায় বিশেষ
সংযোগব বিভিন্নতা। —স্নিকত্বং দুটা বস্তুর স্নেহ
উৎপত্তিকারী মিশ্রণ।

সংযোগী(নে) সংযোগ বিশিষ্ট। মিলিত সম্মিলিত।

সংযোজনঃ স্ত্রী ১। মৈথুন, যৌনসঙ্গম, ২। সংযোগ

সংবন্ধঃ পু ১। বন্ধন, স্নেহ, ২। বন্ধনাবেক্ষণ
জিন্মা।

সংবন্ধ বিণ্ ১। বন্ধিত, বঙা, বংযুক্ত, ২। ক্রোধাদি-
খণ্ডত বঙা পৰা ৩। ধনীয়া, মনোৰম, ৪। মোহমায়

সংবন্ধ বিণ্ ১। উদ্বেজিত, ২। ক্রোধাঘিত, উন্মত্ত, প্রচণ্ড
৩। বদ্ধিত, ৪। স্থীত, ফুলি উঠা, ৫। নিমজ্জিত।

সংবন্ধঃ পু (সং বন্ধ ঘঞ নুম) ১। ক্রোধ, খং, ২।
আবদ্ধ, আবদ্ধিগ, ৩। বেগ, গতিবেগ, ৪। উৎসাহ,
৫। সন্ত্রম, ৬। প্রচণ্ডতা, অত্যাচাৰ, ৭। অহঙ্কার
—বস অত্যন্ত ক্রোধিত। —ব্লেগঃ ক্রোধের প্রচণ্ডতা
—স্ত্রী(নে) ১। ক্রোধাঘিত, ক্রোধী, ২। অহঙ্কারী

সংবাগঃ ১। বং, ২। ক্রোধ, ৩। অনুবাগ, আসক্তি

সংবাধনঃ স্ত্রী ১। স্তুতি, প্রশংসা, পূজা, ২। সম্পাদন,
৩। ধ্যান, গভীর চিন্তা।

সংবারঃ পু (সং ব ধবনৌ ঘঞ) ১। শব্দ, ধ্বনি ২।
কোটাল, চিঞর-বাখর, হলস্থল।

সংকল্প বিণ্ ছিন্ন-বিচ্ছিন্ন, ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ হোৱা।

সংকল্প বিণ্ (সং কল্প ক্রঃ) ১। বদ্ধ, বাধাপ্রাপ্ত, রুদ্ধ
২। দখলীকৃত, অধিকৃত, ৩। লুক্কায়িত, লুকাই থা-
ঢাকি ৰখা, ৪। প্রত্যাখ্যাত।

সংকট বিণ্ (সং কহ ক্রঃ) ১। প্রৌঢ়, ২। অন্ধুরিত ও
শুকাব ধৰা ঘা। ৪। সাহসী, বিশ্বস্ত।

সংবোধঃ পু (সং কথ ঘঞ) ১। ব্যাঘাত, বাধা,
প্রতিবন্ধক। ২। শৃঙ্খল, বন্ধন, ৩। প্রক্ষেপণ।

সংবোধনঃ বাধা, বন্ধন। স্থগিতকৰণ।

সংলগ্ন বিণ্ (সং লগ ক্রঃ) সংযুক্ত, সংযোজিত।

সংলয়ঃ পু (সং লী অচ্) ১। নিদ্রা, টোপনি, ২।
প্রলয়, ধ্বংস।

সংললিত বিণ্ আদৰ আপডাল কৰা, মৰম কৰা, মৰম
কৰি ৰখা।

সংলাপঃ পু (সং লপ্ ঘঞ) ১। পৰস্পৰ ভাষণ। কথ-
বতৰা, আলোচনা, ভাষণ ২। গুপ্ত মন্ত্ৰণা, নাটক
সংলাপ, কথোবতী।

সংলাপকঃ এবিধ সৰু নাটিকা।

সংলীড় বিণ (সং লীহ ক্তঃ) চেনেকি খাই শেষ কৰা, উপভোগ কৰা।

সংলীন বিণ (সং লী ক্তঃ) ১। লাগি থকা, আসক্ত, সংযুক্ত, লুকাই থকা, আবৃত, ২। সঙ্কুচিত। —কৰ্ণ ওলমা কাণযুক্ত, —মানস মানসিকভাৱে দূষিত, জুৰুলা।

সংলোড়নং ক্লী বিবক্তিকাৰক, বিবুদ্ধিজনক।

সংৱৎ অব্য এটা বছৰ। ৰজা বিক্রমাদিত্যৰ বছৰকেই সংৱৎ বুলি কোৱা হয়। এই চন খৃষ্টীয় চনৰ ৫৬ বছৰ পূৰ্বৰ।

সংৱৎসৰঃ পু (সংৱৎসন্তি স্বতরো যত্র ইতি সং রस निरासे तसवन) ১। এটা বছৰ, ২। সংৱৎ ৩। শিৱ —কৰঃ শিৱ। —জমি এটা বছৰৰ সম্পূৰ্ণ পৰিভ্ৰমণ।

সংৱদনং ক্লী ১। ভাষণ, কথোপকথন, সংবাদ, ২। বিবেচনা, ৩। কবচ, ৪। যাদুমন্ত্ৰ প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা বশীকৰণ, মহা ৩। ২৩। ৫৭; —না ক্লী বশক্ৰিয়া।

সংৱননং ক্লী (সং ৱন ল্যুট) সংৱদনম।

সংৱৰং ক্লী (সং ৱ অপ ১। পানী ২। বৌদ্ধব্ৰত এবিধ। ৩। আত্মসংযম, ৪। গোপন, গুপ্তস্থান। —ৰং পু ১। আনৰণ, ২। সঙ্কোচন, ৩। এটা দৈত্য, ৪। এবিধ হৰিণ, ৫। বান্ধ, সেতু, ৬। বোধ, বোধ শক্তি, ৭। এবিধ মাছ।

সংৱৰণং ক্লী ১। আৱৰণ, গুপ্তকৰণ, গোপন, ২। ভেদচন, ছল, চেলু।

সংৱৰ্জ্জনং ১। ভক্ষণ, ২। ক্ষয়, ধ্বংস।

সংৱৰ্তঃ পু (সং ৱৎ ক্তঃ) ১। প্ৰলয়, ধ্বংস, ২। বিশ্বৰ বিনাশ, ৩। মেঘ, ৪। আৱৰ্ত, ৫। প্ৰলয়ৰ সময়ত উদ্ভিত হোৱা সাত বিধ মেঘৰ এবিধ। ৬। এটা বছৰ, ৭। সমূহ, সমষ্টি। —কঃ ১। মেঘ, ২। প্ৰলয়াগ্নি, ৩। বড়ৱানল, ৪। বলৰাম, ৫। বলৰামৰ নাঙল। —কী(ন) বলৰাম।

সংৱৰ্ত্তিঃ, —ৱৰ্ত্তিকা ক্লী ১। পদুমৰ কেশবৰ কাষত থকা পাত। ২। পদুমৰ নতুন পাত। ৩। জুইৰ লিখা।

সংৱৰ্দ্ধক বিণ (সং ৱৃধ্ গিচ পুল) ১। বৃদ্ধিকাৰী, উন্নতিজনক ২। সম্বৰ্দ্ধনাকাৰী, সেৱা-শুভাকাৰী, অভ্যৰ্থনাকাৰী।

সংৱৰ্দ্ধনং ক্লী (সং ৱৃধ ল্যুট) ১। বৃদ্ধি, উন্নতি, সমৃদ্ধি, আনৰ-প্ৰভাৱন। ২। খেল-ধেমালি।

সংৱৰ্দ্ধিত বিণ (সং ৱৃধ গিচ ক্তঃ) বৃদ্ধিশালী, সমৃদ্ধিশালী।

সংৱলিত বিণ (সং ৱল্ ক্তঃ) ১। মিলিত, মিশ্ৰিত, একত্ৰীকৃত ২। সংযুক্ত, ৩। ভগ্ন, ৪। সিদ্ধিত।

সংৱল্লিত বিণ উৎলীড়িত, লুপ্তিত, উপকৃত —ক্তঃ শব্দ ধ্বনি।

সংৱসথঃ পু (সং ৱস্ অথঃ) একেলগে বহু মানুহ বাস কৰা ঠাই, গাওঁ, চহৰ।

সংৱহঃ পু (সং ৱহ অচ) সপ্ত বায়ুমৰ্গৰ চতুৰ্থ বিধ বায়ু। উদ্বহ বায়ুৰ উপৰিষ্ট বায়ু, মহা ১২। ৩২৮। ৪২।

সংৱাদঃ পু (সং ৱদ ঘঞ) ১। কথা-বতৰা, কথোপকথন, ২। আলোচনা, ৩। খবৰ, বাৰ্তা, ৪। অনুমোদন। ৫। সম্মতি, মতৰ সাদৃশ্য, ৬। সম্ভাষণ, গী ১৮। ৭০।

সংৱাৰঃ পু (সং ৱ ঘঞ) ১। সমাপ্তি, ২। বৰ্ণ উচ্চাৰণৰ সময়ত কঠৰ সঙ্কোচন। ৩। হাস, ৪। সুৰক্ষা ৫। যোজনা।

সংৱাসঃ পু (সং ৱস ঘঞ) ১। একেলগে বাস, মনু ৮। ২৭৬; ২। সম্ভাষণ, সংহতি ৩। ঘৰ, বাসস্থান, ৪। নগৰবাসীৰ খেলা-ধূলাৰ বাবে নগৰৰ মাজৰ মুকলি পথাৰ।

সংৱাহঃ পু (সং ৱহ গিচ অচ) ১। শৰীৰৰ অঙ্গ মালিচ কৰোঁতা। ২। মালিচ কৰাৰ কাৰণে নিযুক্ত চাকৰ। ৩। বেৰ থকা উদ্যান, ৪। একেলগে হেঁচি ধৰা ৫। (ভাৰ) বহন।

সংৱাহকঃ পু অঙ্গ-বিমৰ্দক। মালিচ কৰোঁতা।

সংৱাহনং ক্লী (সং ৱহ গিচ ল্যুট) ১। শৰীৰ মালিচ, মাপু ১০। ৭৪; ২। ভাৰ বহন।

সংৱিস্তং ক্লী বিভক্তকৃত।

সংৱিগ্ন বিণ ১। উদ্ভিগ্ন, উত্তেজিত, ২। বিবস্ত, ৩। বিমূঢ়, ৪। আতঙ্কিত।

সংৱিজ্ঞাত বিণ ১। সকলোতে জনাজাত, ২। সৰ্বগ্ৰাহ্য।

সংৱিষ্টিঃ ক্লী (সং ৱিদ ক্তিন) ১। প্ৰতিপত্তি, ২। জ্ঞান, অনুভূতি ৩। বোধ, বুদ্ধি, ৪। পৰিচিতি, স্মৰণ, ৫। মানসিক সমৃদ্ধি।

সংৱিৎ, —ৱিৎ ক্লী (সং ৱিদ ক্তিপ) ১। অঙ্গীকাৰ, ২। জ্ঞান, বোধশক্তি, অনুভূতি, ৩। সঙ্কল্প, ৪। ৭। ৩১; ৪। নাম, উপাধি, ৫। তোষণ, সমৃদ্ধি, ৬। সমাধি, ধ্যান, ৭। সম্ভাষণ, কথা-বতৰা, ৮। সম্বন্ধভুক্তি, ৯। ভাণ্ড, গাজা। ১০। অনুমোদন, চুক্তি, ১১। আচাৰ,

১২। যুদ্ধ; —ব্যতিক্রমঃ বিশ্বাসভঙ্গ, চুক্তিভঙ্গ। —দা
প্রতিজ্ঞা। —দাত্ত বিণ্ ১। জ্ঞান, বুদ্ধি, ২।
অনুকূলতা, —দিত ১। বিদিত, জ্ঞাত, ২। জনাজাত,
বিখ্যাত ৩। উপদিষ্ট —দিতঃ ক্লী চুক্তিপত্র।
সংলিখা ক্লী ১। চুক্তি, ২। জীৱন ধাৰা, ৩। ১৯৪।
সংলিখানং ১। চুক্তি, ২। সম্পাদন, ৩। আঁচনি,
পদ্ধতি, ৪। নাটকীয় ঘটনা-চক্রৰ সংযোজনা।
সংলিখানকং ক্লী ১। নাটকৰ ঘটনাচক্রৰ যোজনা।
নাটকীয় ঘটনা। ২। অলৌকিক বা অস্বাভাৱিক ঘটনা।
সংলিখাগঃ বিভাগ, অংশ, ভাগ। —গী(ন) ভাগী,
অংশীদাৰ, অংশগ্রহণকাৰী।
সংলিষ্ট বিণ্ ১। টোপনিত পৰা, ২। প্রলিষ্ট, ৩।
উপলিষ্ট, ৪। বস্তাবৃত, কাপোৰ পিন্ধা।
সংলিষ্টকং ক্লী (সং ৱি প্ৰিফ্ ল্যুট) ১। অন্বেষণ,
অনুসন্ধান, ২। পর্যালোচনা।
সংলিষ্ট বিণ্ (সং ৱো ক্ৰ) ১। ৰুদ্ধ, ২। কাপোৰ
পিন্ধা, আবৃত, কাপোৰেৰে আবৰা, ৩। আভূষিত
৪। পৰিলেষ্টিত।
সংলিষ্ট ১। ভক্ষিত, ২। ধ্বংসকৃত, বিধ্বংস।
সংলিষ্ট বিণ্ (সং ব্ ক্ৰ) ১। আবৃত, ২। লুক্কায়িত, গুপ্ত।
শক্ ২। ১১; ৩। ৰুদ্ধ, ৪। নিৰ্জন, ৫। সঙ্কুচিত, ৬।
সঙ্কুচিত, ৭। পূৰ্ণ, পূৰ্ণকৃত। —তং নিৰ্জন স্থান —মন্ত্ৰ
বিণ্ যি নিজৰ অভিপ্ৰায় গুপ্ততে ৰাখে।
সংলিষ্টঃ ক্লী ১। আৱৰণ, ঢাকনী, ২। গোপন, ৩। গুপ্ত
অভিপ্ৰায়।
সংলিষ্ট বিণ্ (সং ব্ ক্ৰ) ১। সংঘটিত, ২।
সম্পাদিত, ৩। সংগৃহীত, সুপীকৃত, ৪। আবৃত,
৫। অতীত।
সংলিষ্টঃ ক্লী ১। ঘটনা, সম্পাদনা, ২। আৱৰণ, ৩।
এগৰাকী দেৱী। ‘সংলিষ্টাশা নিয়তিঃ সৃষ্টিদেৱী
ৰতিমুখা’, মহা ২। ১১। ৩৯।
সংলিষ্ট বিণ্ (সং ব্ ক্ৰ) ১। পৰিপূৰ্ত্ত, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত, ২।
উন্নত, ওখ, ৩। প্রস্তুত।
সংলিষ্টঃ পু (সং ৱি প্ৰিফ্ ল্যুট) ১। আলোড়ন, ২। উত্তেজ,
৩। প্রচণ্ড বেগ, ৪। প্রচণ্ডতা, ৫। শীঘ্ৰতা, ৬।
অত্যন্ত কষ্ট, তীব্ৰতা।
সংলিষ্টঃ পু (সং ৱি প্ৰিফ্ ল্যুট) ১। অনুভৱ, অনুভূতি, ২।
জ্ঞান।

সংলিষ্টনং—না ১। অনুভূতি, বোধ, বেদনা, ২। দান,
সম্পৰ্ণ, আত্মসম্পৰ্ণ।
সংলিষ্টঃ পু (সং ৱি প্ৰিফ্ ল্যুট) ১। নিদ্রা, টোপনি, ২।
সপোন, ৩। (বহা) আসন, পীঠ; ৪। যৌনসঙ্গম —শনং
যৌনসঙ্গম।
সংলিষ্টনং ক্লী (সং ৱা ল্যুট) ১। আৱৰণ, কাপোৰ, ২।
আলোৱান, শি ১৮। ৬৯।
সংশ্লিষ্টকঃ পু ১। যুদ্ধত বিপর্যায়ৰ সময়তো পলায়ন
নকৰোঁ বুলি প্রতিজ্ঞা কৰা আৰু আনকো পলায়ন
কৰিব নিদিয়া যোদ্ধা। এবিধ নাৰায়ণী সেনা। ২।
হাতত অস্ত্ৰ লোৱা ভায়েক। ৩। শত্ৰুক হত্যা
কৰিবলৈ প্রতিজ্ঞাবদ্ধ সৈন্য।
সংশ্লিষ্টঃ পু (সং শী অচ) ১। সন্দেহ, অনিশ্চয়তা, থেৰোঁ
গেৰোঁ ২। ন্যায়দৰ্শনৰ মৌল বিধ সন্দেহৰ এবিধ। ৩।
বিপদ, আতঙ্ক, ৪। সম্ভাৱ্যতা। —ছেদঃ সন্দেহ
অপসাৰণ, নিশ্চয়তা।
সংশ্লিষ্টাভ্যা(ন) সদায় সকলো বিষয়তে সন্দেহ কৰি
ফুৰা, সন্দেহবাদী।
সংশ্লিষ্টান (সং শী শানচ) —মালু বিণ্ সন্দেহপূৰ্ণ,
সংশয়যুক্ত।
সংশ্লিষ্টকং ক্লী যুদ্ধাৰম্ভ, আক্রমণ।
সংশ্লিষ্ট বিণ্ (সং শী ক্ৰ) ১। তীক্ষ্ণ, চোকা, তীক্ষ্ণীকৃত,
২। সম্পাদিত, ৩। নিশ্চিত, সুদৃঢ়কৃত —ব্ৰত
প্রতিজ্ঞা, প্রতিশ্রুতি পূৰ্ণকাৰী।
সংশ্লিষ্টাভ্যা(ন) পৈণত মনৰ, বা পৈণত বুদ্ধিসম্পন্ন।
সংশ্লিষ্ট বিণ্ (সং শুধ ক্ৰ) ১। সম্পূৰ্ণৰূপে শুদ্ধ,
বিশুদ্ধ। ২। শোধিত, পৰিষ্কৃত ৩। প্রায়শ্চিত্তাদি
কৰি শুদ্ধ হোৱা। —ক্লিঃ ক্লী ১। সম্যকশোধন,
সম্পূৰ্ণ শুদ্ধতা ২। শোধন, ক্ৰটি, নিবাৰণ, ৩।
ঋণমুক্ত।
সংশ্লিষ্টাধনং ক্লী (সং শুদ্ধ ল্যুট) ১। সংশুদ্ধি, ২।
শোধন, পৰিষ্কাৰকৰণ।
সংশ্লিষ্ট ক্লী (সং চি অতি) ১। ছল, ছলনা, মায়া, ২।
কুহক। (পু) ঐন্দ্ৰজালিক। যাদুকৰ।
সংশ্লিষ্টান বিণ্ (শং শৈ ক্ৰ) ১। শীঘ্ৰত সঙ্কুচিত,
ঠেৰেঙা লগা, গোট মৰা, ২। ভাগি পৰা।
সংশ্লিষ্টঃ পু (সং শি অচ) ১। আশ্ৰয়, আশ্ৰয় স্থান, বা
২। ১১। ৬; ২। বসবাস, বাসস্থান, ৩। আশ্ৰয়।

অশ্বেষণ, আশ্রয় ভিক্ষা, রাজনীতিৰ ছয় বিধ গুণৰ
এবিধ, মনু ৭।১৬০।

সংশ্লিষ্টঃ পু (সং শ্রু অপ) ১। অঙ্গীকাৰ, প্রতিজ্ঞা, ২।
চুক্তি, ৩। সম্যক শ্রৱণ।

সংশ্লিষ্টঃ স্কী ১। শ্রৱণ, ২। কাণ।

সংশ্লিষ্ট বিণ (সং শ্রি ক্তঃ) ১। আশ্রিত, ২।
আশ্রয়প্রার্থী।

সংশ্লিষ্ট বিণ (সং শ্রু ক্তঃ) ১। অঙ্গীকৃত, প্রতিজ্ঞা কৰা,
২। ভালদৰে শুনা।

সংশ্লিষ্ট বিণ (সং শ্লিষ্ ক্তঃ) ১। সংযোজিত, মিলিত,
২। আলিঙ্গিত, ৩। সম্বন্ধিত, সম্পর্কিত। ৪।

সংগৃহীত, প্রদত্ত। ৫। কাষতে থকা, লগত থকা,
লগ লাগি থকা।

সংশ্লিষ্টঃ পু (সং শ্লিষ্ ঘঞঃ) ১। আলিঙ্গন ২। মিলন,
সংযোগ।

সংশ্লিষ্টঃ স্কী ইন্দ্রজাল, মায়া, যাদু, ছলনা।

সংশ্লিষ্ট বিণ (সং সঞ্জ ক্তঃ) ১। সংলগ্ন, ২।
সংযোজিত, মিলিত, ৩। ওচৰত থকা, লগ লাগি
থকা, ৪। মিশ্রিত, ৫। আবদ্ধ, শৃঙ্খলিত —মনঃ
(স) যাৰ মন ধ্যানত মগ্ন। —যুগ বিণ যুঁৱলিত
সংযুক্ত, শি ৩।৬৮।

সংশ্লিষ্টঃ স্কী ১। সংশ্লিষ্টতা, ২। সংযুক্তি, ৩। ওচৰা
উচৰি, লগা-লগি, ৪। সঙ্গম, সান্নিধ্য, ৫।
শৃঙ্খলকৰণ, ৬। ভক্তি, আসক্তি।

সংসং, —সদ স্কী (সং সদ ক্ৰিপ) ১। সভা, লোকসভা,
ব ১৬।২৪; ২। ন্যায়ালয়, মনু ৮।৫২।

সংসংঘঃ স্কী (সং সৃ গতো লুট) ১। আগ বঢ়া কাৰ্য্য,
২। প্রাণীৰ জন্ম, ৩। সৈন্যৰ বাধা বা বিৰতিহীন
গমন। ৪। যুদ্ধাৰম্ভ, আক্রমণ, ৫। ৰাজআলি, ৬।
সংসাৰ, সাংসৰিক জীৱন, ৭। নগৰৰ দুৱাৰমুখত
যাত্ৰীৰ জিৰণি লোৱা স্থান।

সংসর্গঃ পু (সং সৃ ঘঞঃ) ১। সম্বন্ধ, সম্পর্ক, ২।
সংমিশ্রণ, ৩। ওচৰা-উচৰি, স্পর্শ, ৪। যৌনসঙ্গম,
মনু ৬।৭২; ৫। মৈত্ৰী, সান্নিধ্য। পানিষ্ট, অস্ত্রজাদিৰ
লগত সংস্পর্শ। ব্রহ্মহত্যা সুৰাপানং হেয়ং
ভৱদনাগমঃ। মহাপতি পাতকানি আছঃ সংসর্গচাপি
তৈঃ সহ। মনু —দোষঃ সংসর্গ (সংস্পর্শ)-জনিত
পাপ।

সংসর্গভাৱঃ পু সম্বন্ধহীনতা। ন্যায়মতে অভাৱপদার্থ
বিশেষ। ‘অভাৱন্তু দ্বিধা সংসর্গান্যোন্যভাৱভেদতঃ’
ভাপ।

সংসর্গী(ন) সম্বন্ধ বিশিষ্ট। একেলগে থকা, সম্পত্তিৰ
ভাগ-বটৰা হোৱাৰ পিচতো পিতা, খুৰা, ভাই-ককাই
একেলগে বাস কৰা। (পু) সহযোগী।

সংসর্জনঃ স্কী ১। মিশ্রণ, মিহলা-মিহলি, ২। ত্যাগ, ৩।
মলমূত্ৰ ত্যাগ।

সংসর্গঃ পু (সং সৃপ ক্ত) ১। চুচৰি গমন, গমন। ২।
আচৰিতে কৰা আক্রমণ। —পী(স) ওচৰলৈ গৈ
থকা, চুচৰি গৈ থকা ব্যক্তি, ব ৭।২৬।

সংসাধঃ পু (সং সদ ঘঞঃ) সভা, সংসদ।

সংসাৰঃ পু (সং সৃ ঘঞঃ) ১। গতিপথ, ২। জাগতিক
জীৱনৰ ধাৰা, গতি বা চক্ৰ। জগৎ, পৃথিৱী, ঐহিক
অস্তিত্ব। ৩। মিথ্যাজ্ঞানজন্য বাসনা, ৪। সংসাৰ চক্ৰ,
এটা জীৱনৰ পিচত আন এটা জীৱনলৈ গতি,
পুনৰ্জন্ম। —গমনং পুনৰ্জন্ম —গুণঃ কামদেৱ।
—মার্গঃ ১। জীৱন ধাৰা, জীৱনৰ পথ। ২। যোনি
—মোক্শঃ —ক্ষণং মোক্ষ, মুক্তি।

সংসাৰী(ন) বিণ ঐহিক, জাগতিক, জন্মান্তৰ বিষয়ক,
(পু) ১। প্রাণী, ২। জীৱাত্মা, ব্যক্তি, শৰীৰী।

সংসিদ্ধ বিণ (সং সিধ ক্তঃ) ১। সুসম্পাদিত ২।
মোক্শপ্রাপ্ত। —ছিঃ স্কী ১। সম্পাদনা, প্রাপ্তি ২।
মোক্শ, গী ৮।১৫; ৩। প্রকৃতি, স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ৪।
ফল, পৰিণতি, ৫। মদমত্তা তিৰোতা, কামুকা নাবী।
সংসূচনঃ স্কী ১। প্রদৰ্শন, সূচনা, ২। বিজ্ঞাপনা, কথন,
৩। সঙ্কেত, ৪। নিম্পা, ভৱসনা।

সংসৃতিঃ স্কী (সং সৃ ক্তিন) ১। গতি, সোঁত, প্রবাহ,
২। সাংসাৰিক জীৱন, ৩। জন্মান্তৰ।

সংসৃষ্ট বিণ (সং সৃ ক্তঃ) ১। মিশ্রিত, সংলগ্ন, সংযুক্ত,
মিলিত, ২। শান্ত, ৩। সৃষ্ট, নিৰ্মিত, ৪। পৰিচ্ছন্ন।

সংসৃষ্টতা, —সৃষ্ট স্কী ১। সজ্জ, সমিতি, ২। (আইন)
আৰ্থিক স্বার্থৰ বাবে ভাগীসকলৰ বেছাই পুনর্মিলন।

সংসৃষ্টিঃ স্কী (সং সৃ ক্তিন) ১। সংকোপ, মিলন, ২।
সজ্জ, সমিতি, ৩। একেটা পৰিয়ালত ৰাস, ৪।
সংগ্ৰহ, সমষ্টি, গোষ্ঠী ৫। (অলংকাৰ) একেটা বাক্যত
বা অংশত দুটা ভিন্ন কাব্যলংকাৰৰ অৱস্থিতি।

সংসেকঃ পু সিক্ত, জলসিক্ত।

সংস্কৰ্তা(ঋ) পৃ ১। সংস্কাৰ কৰ্তা, ২। বন্ধন কৰ্তা, খাদ্য বস্তু ধুই-পখালি কাটি-কুটি বন্ধন কৰোঁতা।

সংস্কাৰঃ পৃ (সং কৃ ঘঞ) ১। যজ্ঞাদি কৰ্ম, ২। শুদ্ধি, শুদ্ধিকৰণ, পৰিষ্কাৰ কৰণ, শোধন, ৩। পৱিত্ৰতা, বিশুদ্ধতা, ব্যাকৰণসম্মত ৪। অনুভৱ, ৫। (ন্যায়) গুণ বিশেষ। ৬। অদৃষ্টবিশেষজনক, হঠাতে কৰিব লগীয়া কৰ্ম। যেনে— যজ্ঞৰ অগ্নিস্থাপনৰ পিচতে বৰষুণ হোৱাৰ আশঙ্কা হ'লে নতুন ঠাইত আকৌ ভূমি সংস্কাৰ কাৰ্য্য কৰিব লাগে, ৭। বিবাহাদি দশ সংস্কাৰ— বিবাহ, গৰ্ভাধান, পুংসৱন, সীমন্তোন্নয়ন, জাতকৰ্ম, নামকৰণ, অন্নপ্ৰাশন, চূড়াকৰণ, উপনয়ন আৰু সমাৱৰ্তন, (মনুৰ মতে ১২ বিধ) : মনু ২।২৭।৬৬) ৮। বন্ধন, পাক, ৯। সম্পাদন, প্ৰস্তুতি, আয়োজন, ১০। প্ৰায়শ্চিত্ত, শুদ্ধি। ১১। গঠন, অনুভৱ, ধাৰণা, প্ৰভাৱ। ১২। অনুভূতি, বোধ, ১৩। কৰ্মফল, ১৪। বৈশেষিক দৰ্শনৰ মতে ২৪ টা গুণৰ এটা; ১৫। স্মৰণ শক্তি ১৬। শৰীৰৰ শুদ্ধিকৰণ, ১৭। যিকোনো পূজা-পাঠাদি কৰ্ম। ১৮। উপনয়ন সংস্কাৰ, —পুত্ৰ সন্মুক্ত, শাস্ত্ৰোক্ত বিধিৰ দ্বাৰা পৱিত্ৰকৃত। —বহিত, —জীৱিত, —হীন বিণ ১। সংস্কাৰ কৰ্ম ত্যাগী (দ্বিজ) ২। উপযুক্ত কালত উপনয়ন সংস্কাৰ নকৰা দ্বিজ, সান্নিধ্যপতিত, ব্ৰাতা। দ্বিজই পোন্ধৰ বছৰত লগুণ ল'ব লাগে। বিপ্ৰৰ ১৬ বছৰ, ক্ষত্ৰিয়ৰ বাইশ বছৰ আৰু বৈশ্যৰ চল্লিশ বছৰ হলে ব্ৰাতা দোষ হয়।

সংস্কৃত বিণ (সং কৃ ক্ৰঃ) ১। পৰিষ্কৃত, শোধিত, ২। বিবাহ-উপনয়নাদি সংস্কাৰৰ দ্বাৰা পৱিত্ৰকৃত। ৩। সজ্জিত, সিদ্ধ, ৪। কৃত্ৰিমভাৱে নিৰ্মিত, কৃত্ৰিম, ৫। দেৱতালৈ আগ বঢ়োৱা, ৬। আভূষিত, ৭। উৎকৃষ্ট, শ্ৰেষ্ঠ। —তং ক্লী ১। পৰিষ্কৃত বিশুদ্ধ ভাষা বিশেষ। পাণিনি আদি বৈয়াকৰণিকসকলে ৰচনা কৰা সূত্ৰ-বিধিৰ দ্বাৰা শোধিত ভাষা, সংস্কৃত ভাষা যাক দেৱভাষা বুলিও কোৱা হয়। ২। দেৱতালৈ আগ বঢ়োৱা উছৰ্গা, নৈৱেদ্যাদি ৩। পৱিত্ৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ।

সংস্ক্ৰিয়া ক্লী (সং কৃ শঃ) ১। সংস্কাৰ কৰ্ম, ২। শৱদাহাদি কৰ্ম। ৩। উৎসৰ্গ।

সংস্কৃতঃ পৃ ১। অৱলম্বন, ২। দৃঢ়তা, সূদৃঢ়কৰণ, ৩। কঙ্ক, ৪। শুভন, শিব, লবচৰ কবিত নোৱৰা,

পক্ষাঘাত, বিমূৰ্ছন।

সংস্কৰঃ পৃ (সং স্তৃ অপ) ১। বিছনা, চোফা, ক ৪।৩৪; ২। যজ্ঞ, আহুতি।

সংস্কৱঃ পৃ (সং স্তৃ অপ) ১। পৰিচয়, চিনাকি, কি ৪।২৫; ২। স্তুতি, স্তৱ, ৩। প্ৰশংসা বচন।

সংস্কৱান বিণ (সং স্তৃ আনচ্) সদবক্তা, বাণী (পৃ) ১। (যজ্ঞৰ) উদগাতা, ২। আনন্দ, হৰ্ষ।

সংস্কায়ঃ পৃ (সং স্তৃ ঘঞ) ১। যজ্ঞভূমিত স্তুতিপাঠ, বেদপাঠ আদি কৰাৰ কাৰণে পাঠক ব্ৰাহ্মণসকলে লোৱা স্থান। ২। প্ৰশংসা, স্তুতি। একেলগে বহু জনে কৰা স্তুতিপাঠ।

সংস্তুত বিণ (সং স্তৃ ক্ৰঃ) ১। সম্যক প্ৰকাৰে স্তুতি-প্ৰাপ্ত। উচ্চপ্ৰশংসিত, ২। পৰিচিত, *অস্তুৰস্তু, আত্মীয়।

সংস্তুতিঃ ক্লী (সং স্তৃ ক্ৰিন) প্ৰশংসা, স্তুতি।

সংস্থায়ঃ পৃ (সং স্তৃ ঘঞ লুক) ১। সংঘাত, সন্নিবেশ, ২। সংস্থান, বিস্তৃতি ৩। ঘৰ, বাসস্থান, ৪। দ'ম, স্তম্ভসমূহ, ৫। আত্মীয়তা, পৰিচিতি।

সংস্থ বিণ (সং স্থা কঃ) ১। থকা, স্থায়ী, বহু দিন যোৱা, ২। বাস কৰা, স্থিত, আস্থিত ৩। বশমনা, পোহমনা, ৪। দৃঢ়, স্থাৱৰ। ৫। সমাপ্ত, মৃত। —স্থঃ ১। বাসিন্দা, অধিবাসী, ২। প্ৰতিৱেশী, দেশবাসী ৩। অনুচৰ, চোৰাংচোৱা। —স্থা ক্লী ১। ন্যায়িক দণ্ড বা ভকুম। ২। প্ৰতিজ্ঞা, ৩। ব্যৱস্থা, মনু ১।২১; ৪। ব্যক্তি, ৫। এবিধ সোম যজ্ঞ, ১০।২৩।৮; ৬। সমাপ্তি, ৭। চাৰি বিধ প্ৰলয়— নৈমিত্তিক, প্ৰাকৃতিক, নিত্য আৰু আত্যন্তিক। ৮। সজ্জ, সমিতি, সমাজ। ৯। হানি, ক্ষয়, ধ্বংস।

সংস্থানং ক্লী (সং স্থা লুট) ১। সন্নিবেশ, ২। সমষ্টি, সমূহ, ৩। অৱস্থান, ব্যৱস্থা ৪। গঠন, আকৃতি, ৫। মৃত্যু, ৬। চাৰিআলি, ৭। চিহ্ন, ৮। স্থান, ৰাজহাৰা স্থান ৯। কাষ, সন্নিহিত।

সংস্থাপনং ক্লী (সং স্থা গিচ্ লুট) ১। স্থিতিকৰণ, 'ধৰ্মসংস্থাপনাৰ্থায় সন্তৱামি যুগে যুগে' গী ৪।৮; ২। স্থাপন, দৃঢ়কৰণ, সংগ্ৰহ, ৩। সংযমন —না সংযমন, দমন, সন্তানা।

সংস্থিত বিণ (সং স্থা ক্ৰ) ১। মৃত, মনু ৯।১৯০; ২। একেলগে থকা, ৩। নিকট, ওচৰ, ৪। দৃঢ়ভাৱে

থকা, সুদৃঢ় ৫। স্থারব, নবচৰ নকৰা, ৬। সমাপ্ত ৭। সদৃশ।

সংস্থিতিঃ ক্ৰী (সং স্থা জিন) ১। সংস্থান, ২। একেলগে বাস, ৩। সংগ্রহ, সমষ্টি, স্তপ, ৪। অৱস্থা, ব্যৱস্থা, ৫। দমন, সংযমন, ৬। মৃত্যু ৭। ঘৰ, বাসস্থান।

সংস্পৰ্শঃ পু (সং স্পৃশ ঘঞ) ১। স্পৰ্শ, সংযোগ, ২। সম্পৰ্ক। আলাপাৎ গাত্ৰসংস্পৰ্শাৎ নিশ্বাসাৎ সহভোজনাৎ। সহশয়াসনাধ্যায়াৎ পাপং সংক্ৰমতে নৃণাম। (এইবিলাকৰ পৰা ৰোগ-পাপাদি এজনৰ পৰা আন এজনলৈ সংক্ৰমণ হ'ব পাৰে— কথা-বতৰা, শৰীৰ স্পৰ্শ, নিশ্বাস, সহ-ভোজন, আসন, শয়া আৰু অধ্যয়ন।) —স্পৰ্শা ক্ৰী জনি নামৰ এবিধ আতৰ। —স্পৰ্শা ক্ৰী এবিধ সৃগন্ধি লতা।

সংস্ফালঃ পু ১। ভেঁড়া, ২। মেঘ।

সংস্ফোটঃ, —স্ফোটঃ পু যুদ্ধ, সমৰ।

সংস্মৰণঃ ক্ৰী (সং স্ম লুট) স্মৃতি, স্মৰণ, সংস্মৰণজনা জ্ঞান।

সংস্মৃতিঃ ক্ৰী ১। স্মৰণ, স্মৃতি।

সংস্ৰবঃ, —স্ৰবঃ পু (সং স্র ঘঞ) ১। বৈ যোৱা, স্রবণ, টোপ টোপকৈ পৰা, ২। নিজৰা, ৩। যজ্ঞাবশিষ্ট।

সংস্বৰঃ পু (সং স্বৰি গিচ অচ) জুইৰ তাপ।

সংহত বিণ (সং হন ক্তঃ) ১। সুদৃঢ়ভাৱে একত্ৰিত, একগোট খোৱা, ২। সংযুক্ত, মিলিত, ৩। সন্নিহত, ৪। দৃঢ়, ডাঠ, গোটা। —জানু বক্ৰজানু, বেঁকা আঁঠুযুক্ত —জ্ঞ সঙ্কুচিত কৰা দুয়োপাৰি জ্ঞ। —স্তনী যি তিবোতাৰ দুয়োটা স্তন বেছিকৈ ওচৰা-উচৰি।

সংহততা-ত্বং ১। ওচৰা-উচৰি অৱস্থা, সংলগ্ন, ২। আটলতা, দৃঢ়তা, ৩। সন্মতি, সন্মিলন ৪। ঐক্য।

সংহতিঃ ক্ৰী (সং হন জিন) ১। ওচৰা-উচৰি অৱস্থা, ২। সমিতি, সন্মিলন, 'সংহতিঃ কাৰ্য্যসাধিকা', হি। ৩। আটলতা, ৪। ঐক্য, ৫। সন্মতি ৬। স্তপ, দ'ম, সমূহ, সমষ্টি।

সংহননঃ ক্ৰী ১। শৰীৰ, দেহ, ব্যক্তি, ২। দৃঢ়তা, আটল অৱস্থা।

সংহৰণঃ ক্ৰী (সং হ লুট) ১। সংগ্রহণ, একগোট, কৰণ, সংযমন, ২। অধিকাৰকৰণ, দখলকৰণ, ৩। সঙ্কোচন, ৪। দমন, ৫। নাশ, ধ্বংস, বিনাশকৰণ।

সংহৰ্তা(খ) পু ধ্বংসকাৰী, নাশকাৰী।

সংহৰ্ষঃ পু (সং হৃষ ঘঞ) ১। আনন্দ, আনন্দ, হৰ্ষ, প্রমোদ, ২। স্পৰ্কা, ৩। লোমহৰ্ষ, শিহৰণ, গ্লান নোম থিয় হোৱা অৱস্থা। ৪। বায়ু।

সংহাৰঃ পু (সং হা ঘঞ) ১। এখন নবকৰ নাম। ২। ধ্বংস, নাশ, প্রলয়, মনু ১।৮০; ৩। একগোট-কৰণ, সংগ্রহ, ৪। সঙ্কোচন, ৫। প্রস্থান, আটককৰণ, ৫। সমাপ্তি, অন্ত, অৱসান, ৬। উচ্চাৰণ ক্ৰটি। ৭। মায়া-অন্ত নিবাৰক মন্ত্ৰ বিশেষ ৮। সমূহ, গোষ্ঠী, ৯। দক্ষতা, —ভৈৰৱঃ ক্ৰী ভৈৰৱৰ এজন। —মুহুৰী বিসৰ্জন মুদ্রা। পূজা-যজ্ঞাদিৰ অন্তত দেৱতা-সকলক বিদায় দিবৰ সময়ত পুৰোহিতে হাতৰ আঙুলিৰে কৰা এবিধ তান্ত্ৰিক মুদ্রা। 'অধোমুখে ৰাম হস্তে উৰ্দ্ধাসং দক্ষহস্তকম। ক্ষিপ্তাদ্ নীৰদ্ নীতিঃ সংগৃহ্য পৰিৱৰ্তয়েৎ।'।

সংহিত বিণ (সং ধা ক্তঃ) ১। মিলিত, একলগ কৰা বা হোৱা। ২। পৰস্পৰ সম্মত, বিধিসম্মত ৩। সম্পৰ্কিত, ৪। সংগৃহীত, ৫। প্রদত্ত, সঙ্কিত, পৰিপূৰ্ণ —তা ক্ৰী ১। সংযোগ, সংহতি, সংগ্রহ, সঙ্কলন, ২। শ্লোক-মন্ত্ৰাদি সুসংযুক্তভাৱে একত্ৰীকৃত, সঙ্কলিত গ্রন্থ বা শাস্ত্ৰ। ধৰ্মশাস্ত্ৰ, স্মৃতি, ধ্ৰুতি। যেনে— মনুসংহিতা, বেদ সংহিতা, ৩। বেদৰ শাখা অনুসৰি পদপাঠ। 'পদপ্রকৃতিঃ সংহিতা', নিকন্ত। ৪। সন্ধিৰ সূত্ৰানুসৰি দুটা বৰ্ণৰ সংযোগ। পৰঃ সন্নিবৰ্ণঃ সংহিতা। ৫। বিশ্ববিধাতা, পৰব্ৰহ্ম।

সংহৃতিঃ ক্ৰী (সং হ্ৰ জিন) বহু লোকে একেলগে উলিওৱা মাত চিঞৰ, চিঞৰ-বাখৰ।

সংহাত বিণ (সং হা ক্তঃ) ১। একত্ৰীকৃত, ২। সংগৃহীত, সংকুচিত, সংক্ষিপ্ত, ৩। নিবাৰিত, প্রস্থিত, ৪। বশীভূত, ৫। নাশকৃত, বিনষ্ট, সংহাৰকৃত।

সংহাতিঃ ক্ৰী (সং হা জিন) ১। সঙ্কোচন, ২। সংহাৰ, বিনাশ, ৩। দমন, ৪। সংগ্রহ, ৫। অধিকাৰ, দখল।

সংহট বিণ (সং হৃষ ক্তঃ) ১। আনন্দিত, হৰ্ষিত, ২। ৰোমাঞ্চিত, ৩। ভয়ত নোম শিঁয়ৰি উঠা।

সংহাদঃ পু চিঞৰ, উচ্চ বহঃ শব্দ।

সংহীণ বিণ নম্ৰ, বিনীত, সাজুক।

সংকট বিণ দুষ্ট, অধম।

সংকটসংগ্রহ ক্ৰী অতুল অজ্ঞ, কৃৎসাদ।

সকটক বিণ ১। কাইটীয়া, ২। ক্লেণজনক, ভয়ানক,
—কঃ এবিধ জলজ উদ্ভিদ, শৈৱাল, শেলুৱৈ।

সকম্প বিণ কঁপি থকা।

সকৰ হাত থকা, বাহ্যুস্ত।

সকৰুণ বিণ কৰুণ, কোমল স্বভাৱৰ, সহানুভূতিপূৰ্ণ।
কৰুণায়ুক্ত।

সকৰ্ণ বিণ (কৰ্ণাভ্যাং সহ বৰ্তমানঃ ইতি কপ) কাণ থকা,
শ্ৰৱণশক্তিবিশিষ্ট।

সকৰ্মক বিণ (কৰ্মণা সহ বৰ্তমানঃ ইতি কপ) ১।
কৰ্মকৰ্তা, কাৰ্য্যকৰ্তা, ২। কৰ্ম থকা ধাতু (ক্ৰিয়া),
যেনে— পুস্তকং পঠতি।

সকল বিণ (কলয়া সহ বৰ্তমানঃ) ১। সকলো, সমুদায়,
সমস্ত, নিখিল, সমগ্র। ২। সম্পূৰ্ণ, ৩। সকলো
কলা, যুক্ত, যেনে— চন্দ্ৰ। লকলো গুণযুক্ত। 'নিষ্কলং
সকলং ব্ৰহ্ম নিৰ্গুণং গুণগোচৰম।', মহা
১৩। ১৬। ৮; ৪। নিম্ন স্বৰবিশিষ্ট।

সকল্ল বিণ (কল্লেন সহ বৰ্তমানঃ) কল্ল (বেদৰ অঙ্গ
বিশেষ)যুক্ত। —ল্লঃ শিৱ।

সকাকোলঃ পু একৈশখন নবকৰণখন।

সকাম বিণ (কামেন সহ বৰ্তমানঃ) ১। কামনাপূৰ্ণ,
প্ৰেমপূৰ্ণ, ২। কামুক, কামাসক্ত, ৩। যাৰ সকলো
বাসনা ফলৱতী হৈছে। তৃপ্ত, সন্তুষ্ট। —মং অব্য
সঁচাকৈয়ে, আনন্দমনে, সন্তুষ্ট মনে।

সকাল বিণ সময়মতে হোৱা, সময়োপযোগী —লং
সোনকালে, ৰাতিপুৱাতে, সময়মতে।

সকাল বিণ (কালঃ প্রকাশন্তেন সহ বৰ্ততে ইতি) ওচৰ,
নিকট, উপস্থিত থকা, —শঃ সামীপ্য, উপস্থিতি
সকালম্ আৰু সকালং ক্ৰিয়াবিশেষণৰূপে, ওচৰত,
কাষত, ওচৰৰ পৰা, কাষৰ পৰা, সমুখত আদি
অৰ্থত ব্যৱহাৰ হয়।

সকুক্ষি সহোদৰ। একে গৰ্ভত জন্ম হোৱা।

সকুল বিণ ১। উচ্চবংশ জাত, ২। একে বংশত
জন্ম হোৱা, ৩। বংশ পৰিয়াল থকা, ৪। বংশ-
পৰিয়ালৰ লগত। —লঃ ১। শ'ল মাছ। ২।
কুটুম্ব, মিত্ৰ।

সকুল্যঃ পু (সমানে কুলে ভৱঃ ইতি যৎ) ১। সগোষ্ঠীয়,
একেটা পৰিয়ালৰ সন্তান। ২। দূৰ সম্বন্ধীয়, চতুৰ্থৰ
পৰা দশম পুৰুষ পৰ্য্যন্ত সন্ততিসকল। 'দশাহেন

সপিণ্ডাস্ত শুধ্যন্তি প্ৰেতসূচকে। ত্ৰিৰাত্ৰেণ সুকল্যাস্ত
ম্ৰাষ্ট্ৰা শুধ্যন্তি গোত্ৰজাঃ।, বৃহস্পতি।

সকুলী ক্ৰী শ'ল মাছ।

সকৃৎ অব্য ১। এবাৰতে, একে সময়তে, পূৰ্বতে, এসময়ত,
২। তৎক্ষণাৎ, ৩। একেলগে (পু ক্ৰী) বিষ্ঠা, মল
—গৰ্ভা ১। এবাৰ মাত্ৰ সন্তান জন্ম দিয়া তিৰোতা।
২। খচৰ। —প্ৰজঃ কাউৰী, —প্ৰসূতা, —প্ৰসূতিকা
১। এটা সন্তানৰ মাতৃ ২। এবাৰ পোৱালি দিয়া গাই।
—ফলা কল গছ।

সকৈতৱঃ পু ছল, ঠগ, প্ৰৱঞ্চক।

সকোপ বিণ ক্ৰোধান্বিত, খঙাল। —পং অব্য খঙেৰে।

সক্ৰু বিণ (সনজ ক্ৰুঃ) ১। আসক্ত, ২। সংলগ্ন, ৩।
সম্পৰ্কীয়, ৪। দৃঢ়ভাৱে সংযোজিত। —ক্ৰৈব
চিৰশক্ৰু, শ ২। ১৪।

সক্তি ক্ৰী ১। সংসৰ্গ, স্পৰ্শ, ২। সংযোগ, ৩। আসক্তি,
ভক্তি।

সক্ৰু পু ছাতুগুড়ি। যৱধান শুকানে ভাজি কৰা গুড়ি।
—কঃ এবিধ বিহু, —ফলা শমী লতা।

সক্ৰি(ন) ক্ৰী ১। উৰু, জঙ্ঘা, মাপু ১৮। ৪৯; ২। বথ
বা গাড়ীৰ ধুৰা।

সক্ৰিয় বিণ কৰ্মপটু, সুকৰ্মী।

সক্ৰণ বিণ জিৰণি লোৱা।

সক্ৰম বিণ (ক্ৰমেন সহ বৰ্তমানঃ) সমৰ্থৱান, ক্ষমতাপূৰ্ণ
ক্ষমাশীল।

সক্ৰাৰ বিণ খাৰুৱা, নিমখীয়া।

সক্ৰি পু (সমানঃ খ্যায়ত ইতি খ্যা ইঞঃ) ১। বন্ধু,
লগৰীয়া, মিত্ৰ, সুহৃদ, শি ২। ৩৬; ২। সহায়ক, কি
১। ১০। —ক্ৰী ক্ৰী বান্ধৱী, মহিলা সহচৰী।

সক্ৰিতা, ক্ৰাং, ক্ৰুৎ ক্ৰী ক্ৰী ১। বন্ধু। মিত্ৰতা। সৈহৃদ, ব
১৩। ৫৭; ২। সমতা, ঐক্য। —ক্ৰাঃ বন্ধু।

সগণ বিণ একেলগে বহুতৰ দ্বাৰা পালিত। —ণঃ শিৱ।

সগজ্জঃ (গজ্জেন সহ বৰ্তমানঃ) গজ্জযুক্ত, সুগজ্জি। —জ্জঃ
জাতি, কুটুম্ব, মিত্ৰ।

সগৰ বিণ (গৰেণ সহ বৰ্তমানঃ) বিষযুক্ত, বিষাক্ত, —বঃ
সূৰ্য্যবংশীয় প্ৰসিদ্ধ সচাট সগৰ। অযোধ্যাধিপতি বাহু
পুত্ৰ। শক, যৱন আদি শত্ৰুবিলাকে বজ্জা বাহুৰ বজ্জাৰ
একাংশ কাঢ়ি প্ৰেৰিত বাহুৱে দুখতে বন্দনৈ বজ্জ। বজ্জ
অনুপস্থিতিৰ সুৰোধ লৈ পত্নী বাদ্যীৰ সন্তানীয়েকে

যাদৱীয়ে খোৱা আহাৰত বিহু মিহলাই গৰ্ভ নষ্ট কৰিবলৈ চেষ্টা চলায়। কিন্তু দেৱতাৰ অনুকম্পাবশতঃ ৰাণীৰ একো বিপদ নহল। বিহেৰে সৈতে 'সগৰ'ৰ জন্ম হ'ল। যথা সময়ত সগৰে সুমতিক বিয়া কৰায় আৰু ষাঠী হাজাৰ পুত্ৰৰ জন্ম হয়। সগৰে নিৰান্নৰৈবটো যজ্ঞ সকলমে অনুষ্ঠিত কৰাৰ পিচত শততম যজ্ঞৰ আয়োজন কৰি যজ্ঞৰ ঘোঁৰা পুতেকহঁতৰ ৰক্ষণাবেক্ষণত এৰি দিয়ে। ইন্দুই ভয় খাই এই ঘোঁৰাটো মনে মনে চুৰ কৰি পাতালত ধ্যানমগ্ন কপিল মুনিৰ আশ্ৰমত নি ৰাখিগৈ। সগৰৰ পুতেকহঁতে ঘোঁৰাটোক চাৰিওফালে বিচাৰি মাটি খান্দি পাতাল পাই তাতে কপিল মুনিৰ আশ্ৰমত ঘোঁৰাটো পালেগৈ। মুনিজনে ঘোঁৰাটো চুৰ কৰি অনা বুলি সিহঁতে মুনিজনাৰ অতি বেয়াকৈ অপমান কৰিব ধৰিলে। মুনিয়ে তেতিয়া খঙতে সিহঁতক পুৰি ছাই কৰিলে। এই ঘটনাৰ বহু হাজাৰ বছৰ পিচত সগৰৰ প্ৰপৌত্ৰ ভগীৰথে কঠোৰ তপস্যা কৰি গন্ধাক স্বৰ্গৰ পৰা আনি সগৰপুত্ৰসকলৰ পুনৰ্জীৱন দান দিয়ে। সগৰপুত্ৰসকলে মাটি খান্দি সমুদ্ৰক বহল কৰাৰ কাৰণে সমুদ্ৰৰ এটা নাম সাগৰ, আৰু ভগীৰথে গন্ধাক অৱতৰণ কৰাই অনাৰ কাৰণে গন্ধাৰ আন এটা নাম ভাগীৰথী।

সগৰ্ভ:—**ৰ্ভা:** (সমানো গৰ্ভো যস্য) সহোদৰ, —**ৰ্ভা** ১। গৰ্ভৱতী তিৰোতা, ২। সহোদৰা ভগিনী।

সগুণ বিণ ১। গুণৱান, ধাৰ্মিক, গুণী, ২। পাৰ্থিৱ, ৩। গুণা (তাঁৰ) যুক্ত, ৪। কাব্যগুণযুক্ত। 'উপমা কালিদাসস্য ভাৰৱেৰথগৌৰৱম দণ্ডিনেপদলালিতাং মাঘে সন্তি ত্ৰয়োগুণাঃ।'

সগোত্ৰ বিণ সমগোত্ৰীয়। একে বংশীয়, সম্বন্ধীয়। —**ত্ৰ:** ১। একেটা পূৰ্বপুৰুষৰ (গোত্ৰ প্ৰবৰ্ত্তক মুনিৰ) পৰা অহা। ২। একে পৰিয়ালৰ, মিত্ৰৰ, কুটুম্ব, জাতি, ৩। সপিতৃীয়, ৪। বংশ, পৰিয়াল, দূৰ সম্পৰ্কীয়।

সজ্জি: স্ত্ৰী একেলগে ভোজন। সহভোজন।

সয় হিংসে (স্কা প স সম্ভাতি) বধ কৰ, জাঘাত কৰ।

সঙ্ঘট বিণ (সং কটচ) ১। সঙ্ঘটিত, ঠেক, ক্লিষ্ট, ২। দুৰ্গম, বিচিনিপূৰ্ণ, ৩। ঠাই খোৱা, পৰিপূৰ্ণ। —**ট:** ১। ঠেক বাট ২। বিপদ, বিচিনি, আতঙ্ক। —**টী**

বাৰাণসীৰ প্ৰসিদ্ধা দেৱী। অষ্ট যোগিনীৰ এগৰাকী। বাকী সাতগৰাকী— মঙ্গলা, পিঙ্গলা, ধন্যা, শ্ৰামৰী, ভট্টিকা, উদ্ধা আৰু সিদ্ধি।

সঙ্ঘখনং স্ত্ৰী সম্যক ভাষণ, কথা-বতৰা।

সঙ্ঘা স্ত্ৰী পৰম্পৰ কথা-বতৰা।

সঙ্ঘ: পু (সঙ্ঘীৰ্যতে ইতি সং কৃ বিক্ষেপে অপ) ১।

মিশ্ৰণ, মিহলি, ২। সংযোজন, ৩। বৰ্ণ বা জাতিৰ মিশ্ৰণ, দুটা ভিন্ন বৰ্ণৰ মতা-তিৰোতাৰ বিবাহৰ ফলত জন্ম হোৱা সন্তান, গী ১।৪২, মনু ১০।৪০; ৪। বাঢ়নীৰে সাৰোঁতে উঠা ধূলি ৫। একে ফাঁকি কবিতাত দুই বা ততোধিক অলঙ্কাৰৰ সমাবেশত হোৱা অলঙ্কাৰ বিশেষ।

সঙ্ঘা স্ত্ৰী—**স্কা** স্ত্ৰী নব দৃষিতা কন্যা। অলপতে ধৰ্ষিতা হোৱা কুমায়ী কন্যা —**কৰণং** ন বিধ পাপৰ এবিধ।

সঙ্ঘৰ্ষণং স্ত্ৰী (সং কৃষ অনট) ১। আকৰ্ষণ, ২। হাল ৰোৱা কাৰ্য্য, ৩। সঙ্কোচন —**ন:** শ্ৰীবলৰাম।

সঙ্ঘল: পু (সং কল ভাৱে অল) ১। সঙ্ঘলন, একত্ৰিকৰণ, ২। (অঙ্ক) যোগ।

সঙ্ঘলনং স্ত্ৰী ১। স্তুপীকৰণ, সংগ্ৰহ, ২। সংমিশ্ৰণ, ৩। সংযোজন, ৪। খুন্দন, বাধা।

সঙ্ঘলিত বিণ ১। সংযুক্ত, ২। অধিকৃত, ৩। স্তুপীকৃত, সংমিশ্ৰিত।

সঙ্ঘল: পু (সং কৃপ ভাৱে ঘঞ) ১। কাম কৰাৰ কাৰণে মনৰ দৃঢ় ইচ্ছা। ২। ইচ্ছা, অভিলাষ, ৩। উদ্দেশ্য, অভিপ্ৰায়, ৪। মন, অন্তৰ। ৫। ভাৱ, ধাৰণা, বোধ। ৬। পূজাৰ্চনা, ব্ৰত আদি পালনৰ দৃঢ় কামনা। ৭। বিষয় ৮। দেৱতা পূজা, যজ্ঞৰ আদিতে পুৰোহিতে মন্ত্ৰোচ্চাৰণ পূৰ্বক পূজাৰ উদ্দেশ্য আৰু লক্ষ্য ব্যক্ত কৰা কাৰ্য্য। 'সঙ্ঘলমূল: কামো বৈ যজ্ঞা: সঙ্ঘল সন্তৱা:।' ৯। যজ্ঞ পূজা আদিৰ পৰা ফলপ্ৰাপ্তিৰ কামনা। —**জন্মা**, —**ভৱ:**, —**যোনি:** কামদেৱ, —**অপ** বিণ ১। অতীন্দ্ৰামূলক, ২। ইচ্ছাসম্বত।

সঙ্ঘসুক বিণ (সম্যক্ কসতি ইত্যন্তৰ্ভ: গচ্ছতি ইতি সস্ কস্ গতো উকন) ১। অস্থিৰ, চঞ্চল, ২। অনিশ্চিত, ৩। দুই, দুৰ্বল, মন্দ, ৪। সঙ্কীৰ্ণ, ৫। নিন্দনীয়।

সঙ্ঘা: পু (সং কৃ ঘঞ) ১। ধূলি, ২। বাঢ়নীৰে সাৰোঁতে উঠা ধূলি, ৩। জুইৰ শিখাৰ ফটকাৰ —**স্কা** অলপতে বলাৎকাৰ হোৱা কুমায়ী কন্যা।

সঙ্ক্ৰাশ বিণ্ (সং কাশ্ পচাদ্যচ্) ১। সদৃশ, একে, নিচিনা, ২। পদৰ শেষত, যেনে— 'জঙ্কাসূম-সঙ্ক্ৰাশ', সূর্যসঙ্ক্ৰাশ ৩। ওচৰ, নিকট —শঃ ১। প্রকাশ, উপস্থিতি, সন্নিহিত।

সঙ্কিলঃ পু ১। জোনাকী পৰুৱা, ২। জোঁৰ-বাতি, জ্বলি থকা অৰিয়া।

সঙ্কীৰ্ণ বিণ্ (সং কৃ জুঃ) ১। নানা জাতিৰে সম্মিলিত সংমিশ্ৰিত, জনাকীৰ্ণ, ২। বিস্তৃত, বহল, ব্যাপ্ত, ৩। অস্পষ্ট ৪। ভেঁজাল, অশুদ্ধ, দোষযুক্ত, অপৱিত্ৰ, ৫। বৰ্ণসঙ্কৰ, বিজতৰীয়া, ৬। ঠেক, সঙ্কুচিত, ৭। সঙ্কটময় —ৰ্ণঃ সঙ্কট, বাধা, ক্ৰেশ, লেঠা, জঞ্জাল। —ৰ্ণঃ ১। মিশ্ৰিত জাতিৰ সজ্ঞান, ২। বৰ্ণসঙ্কৰ সজ্ঞান। ৩। মিশ্ৰিত সুৰ (সঙ্গীত) —জাতি, —যোনি ১। মিশ্ৰিত বৰ্ণত উৎপন্ন সজ্ঞান। ২। দৃষ্টচীয়া, যেনে— খচৰ। —যুদ্ধ বিশৃঙ্খল, কাঁজিয়া, কলাকিলি, দঁবৰা দবৰি।

সঙ্কীৰ্তনং—না ক্ৰী, ক্ৰী (সং কীৰ্ত ল্যুট) ১। সম্যক প্ৰকাৰে দেৱতাৰ নামোচ্চাৰণ, নাম-কীৰ্তন, কীৰ্তন, গুণবৰ্ণনা, ২। দেৱতাৰ নাম বাৰে বাৰে উচ্চাৰণ। 'সঙ্কীৰ্তনং ধ্বনিং শ্ৰুত্বা যে চ নৃভূতী মানৱাঃ। তেষাং পাদবজঃ স্পৰ্শাৎ সদ্যঃ পূতা বসুন্ধৰা।' (সঙ্কীৰ্তন শুনি যিবিলাক ভক্তই নাচিবলৈ ধৰে সেইসকলৰ ভৰি ধূলিৰে বসুমতী লগে লগে পৱিত্ৰ হৈ উঠে)।

সঙ্কীৰ্তিত বিণ্ (সং কীৰ্ত জুঃ) সংস্কৃত, প্ৰশংসিত, সম্যক প্ৰকাৰে গুণাদি কীৰ্তন কৰা।

সঙ্কুচিত বিণ্ ১। সংক্ষিপ্ত, ২। ঠেক, সঙ্কীৰ্ণ, ৩। কোঁচ মোচ খোৱা, শোঁটোৱা শোঁটোৰ। ৪। বন্ধ, নত, মুদ্রিত ৫। অলস। অশ্ৰুফুটিত, অশ্ৰুফুল।

সঙ্কুল বিণ্ (সং কুল সংস্থানে কঃ) ১। বিমোৰ, বিমূঢ়, ২। জনাকীৰ্ণ, পৰিপূৰ্ণ, ৩। বিশৃঙ্খল, বিসঙ্গতিপূৰ্ণ, —লং ১। যুদ্ধ, ২। ক্লিষ্ট, ৩। জনতা, সমূহ, জাক, ৪। শৃঙ্খলাহীন কাঁজিয়া, দবৰা-দবৰি, ৫। বিসঙ্গতিপূৰ্ণ কথা-বতৰা, সঙ্গতিহীন ভাষণ। পৰস্পৰ বিৰুদ্ধ ভাষণ। যেনে— 'যাৱজ্জীৱমহং মৌনী ব্ৰহ্মচাৰী পিতা মম। মাতা চ মম বন্ধ্যা স্যাৎ, পুত্ৰহীনঃ পিতামহঃ। (মই আজীৱন মৌনী অৰ্থাৎ মৌন সন্ন্যাসী, মোৰ পিতা ব্ৰহ্মচাৰী, মোৰ মা বন্ধ্যা আৰু ককাদেউতা পুত্ৰহীন)।

সঙ্কেতঃ পু (সং কিং ঘঞ ১। স্ব অভিপ্ৰায়ব্যঞ্জক চেষ্টা।

২। চিহ্ন, সন্দেশ, ইঙ্গিত, সূচনা ৩। সম্মিলন, মতৰ মিল, ৪। নিযুক্তি, বন্দবস্তি, ৫। মিলন ক্ষেত্ৰ, আজড়া, ৬। 'ব্যাকৰণৰ বিধি বিশেষ। —গৃহং,—নিকেটনং,—স্থানং (প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ) নিৰ্দিষ্ট মিলনক্ষেত্ৰ।

সঙ্কেতকঃ পু ১। সম্মতি, সম্মিলন, ২। নিযুক্তি, ৩। মিলন ক্ষেত্ৰ। ৪। গুপ্ত মিলনৰ সময় আৰু স্থান নিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া প্ৰেমিক বা প্ৰেমিকা।

সঙ্কেতিত বিণ্ ১। নিৰ্দিষ্ট, পৰস্পৰসম্মত, ২। আহত, নিমন্ত্ৰিত।

সঙ্কেচং ক্ৰী (সং কৃচ অচ) কৃষ্ণম, —চঃ পু ১। বন্ধ, বন্ধন, ২। কোঁচমোচ, ৩। সংক্ষেপ, সংক্ষিপ্ত, ৪। হাস ৫। ভয়, আতঙ্ক, ৬। এবিধ মাছ, শঙ্কৰ মাছ।

সংক্রন্দন,—সংক্রন্দন বিণ্ শত্ৰুৰ সজ্ঞাপকাৰী, শত্ৰুক কন্দুৱাওঁতা —নং ক্ৰী ৰোদন, ক্ৰন্দন —নং ১। শ্ৰীকৃষ্ণ, ২। ইন্দ্র, ৩। ভৌত মনুৰ পুত্ৰ।

সংক্রমং,—মঃ ক্ৰী পু ১। দলং, সাঁকো, ২। মিলন, সংযোগ, একেলগে গমন, সহগমন, ৩। স্থানান্তৰ, অৱস্থান্তৰ, ৪। (জ্যোতিষ) বাশিচক্ৰৰ এটা বাশিৰ পৰা আন এটালৈ গ্ৰহৰ গমন, গ্ৰহসঞ্চাৰ, ৫। ঠেক পথ, ৬। উদ্দেশ্য বা লক্ষ্য সিদ্ধিৰ পথ বা উপায়।

সংক্রমণং ক্ৰী ১। অৱস্থান্তৰ, উন্নতি, এটাৰ পৰা আন এটালৈ গমন, ২। সূৰ্য্যৰ এটা বাশিৰ পৰা আন এটালৈ গমন, ৩। কৰ্কট সংক্ৰান্তিৰ তিথি। ৪। প্ৰাপ্তি।

সংক্রান্ত বিণ্ (সংক্রান্তিৰস্যাঙ্গীতি অচ) ১। সংক্ৰান্তিৰিশিষ্ট। ২। প্ৰাপ্ত, গত, ৩। অধিকাৰভূক্ত, ৪। স্থানান্তৰিত, হস্তান্তৰিত, ৫। প্ৰতিবিশ্ৰিত, চিত্ৰিত, বৰ্ণিত।

সংক্রান্তিঃ ক্ৰী (সং ক্ৰম ক্তিন্) ১। সহগমন, সংযোগ ২। এটা অৱস্থাৰ পৰা আন এটালৈ গতি। ৩। সূৰ্য্যাদি নৱ গ্ৰহৰ এটা বাশিৰ পৰা আন এটালৈ গমন। ৰবি সংক্ৰান্তি। ৪। হস্তান্তৰকৰণ, ৫। প্ৰতিবিশ্ব, প্ৰতিকৃতি, ৬। বৰ্ণনা, —চক্ৰং (জ্যোতিষ) শুভাশুভ জানিবৰ কাৰণে অঙ্কন কৰা মানুহৰ আকৃতিৰ চিত্ৰ বিশেষ।

সংক্রমঃ পু সংক্ৰম চাওক।

সংক্রীড়নং ক্ৰী বহু লোকে একেলগে কৰা খেল-খেলালি।

সংক্ৰেদঃ পু (সং ক্ৰিদ্ ঘঞ) ১। সিন্ধতা, সেমেকা
অৱস্থা, জেকনি, জেলুকনি। ২। গৰ্ভৰ প্ৰথম মাহৰ
অৱস্থা, জুলীয়া অৱস্থা।

সংক্ষয়ঃ পু (সং ক্ষী অচ) ১। নাশ, ধ্বংস, ২।
অৱসান, অন্ত, ৩। সৰ্বনাশ, ধ্বংস।

সংক্ষিপ্তিঃ স্ত্ৰী (সং ক্ষিপ্ ক্ৰিন্) ১। সংক্ষিপ্তকৰণ,
হাসকৰণ। ২। প্ৰক্ষেপণ, প্ৰেৰণ, ৩। সৈন্যৰ গুপ্ত
অৱস্থান। চোৰাংকৈ অৱস্থান।

সংক্ষেপঃ পু (সং ক্ষিপ্ ঘঞ) ১। হাস, চুটি, চমু ২।
চমু ব্যাখ্যা, চমু বিৱৰণ, ৩। দলিওৱা কাৰ্য্য, প্ৰেৰণ
৪। কাটি লোৱা কাৰ্য্য। ৫। আনৰ কামত সহায়
কৰা। —সংক্ষেপেণ, ক্ৰি বিণ্ চমুকৈ, সৰুকৈ।

সংক্ষেপণঃ স্ত্ৰী ১। চমুকৰণ, হাসকৰণ, ২। স্তম্ভীকৰণ,
৩। প্ৰেৰণ।

সংক্ষোভঃ পু (সং ক্ষুভ ঘঞ) ১। আন্দোলন,
আলোড়ন, ২। কম্পন, ৩। হুলস্থূল, গণ্ডগোল, ৪।
ওলট-পালট ৫। দস্ত, দৰ্প।

সংখ্যাঃ স্ত্ৰী (সংখ্যা ৰাহলকাৎ কঃ) ১। যুদ্ধ, সমৰ, ২।
কাঁজিয়া, শি ১৮।৭০।

সংখ্যা স্ত্ৰী (সংখ্যতে অনেনেতি সংখ্যা অণু টাপ) ১।
বুদ্ধি, বিচাৰ-শক্তি, ২। গণনা, ৩। এক দুই তিনি
আদি অঙ্কসমূহ। ৪। যোগফল, মোট, মুঠ অঙ্ক। ৫।
ৰীতি, আচৰণ, ৬। বিবেচনা, চিন্তা, ভাৱনা।
—ৰাচকঃ সংখ্যা বুজোৱা শব্দ।

সংখ্যাত বিণ গণিত, গণনা কৰি থোৱা, —তং এটা
সংখ্যা, —ত্যা এবিধ সাঁথৰ, প্ৰেহলিকা।

সংখ্যাতিগ, —তীত বিণ সংখ্যাৰে গণিব নোৱৰা, অসংখ্য।
সংখ্যাবান্(৭) পু পতিত ব্যক্তি, জ্ঞানী পুৰুষ।

সংখ্যেয় বিণ গণনাৰ যোগ্য, গণ্য।

সঙ্গঃ পু (সংগজ সঙ্গ ঘঞ) ১। মিলন, দেহা
১।২০।৬৭; ২। দুই ততোধিক নদীৰ সঙ্গমস্থল,
৩। স্পৰ্শ, সংযোগ, ৪। বন্ধুত্ব, সমাজ, গোষ্ঠী, ৫।
আসক্তি, বাসনা, প্ৰীতি, ৬। পাৰ্থিব বিষয়ৰ প্ৰতি
আসক্তি, ৭। মুখামুখি কাঁজিয়া।

সঙ্গণিকা স্ত্ৰী ১। উৎকৃষ্ট আলোচনা, ২। উপদেশ।

সংগত বিণ (সং গম্ ক্ৰঃ) ১। সংযোজিত, সংলগ্ন,
একলগ হোৱা, ২। সংগৃহীত, সঙ্গঠিত, সম্মিলিত,
৩। বিবাহ পাশত আবদ্ধ, ৪। যৌনসঙ্গম, ৫।

উপযুক্ত, সঠিক, ৬। সংস্কৃতিত ৭। গ্ৰহে গ্ৰহে
মিলিত। —তং ১। সংযোগ ২। মিলন, মিলিতা, ৩।
পৰিচিতি, বন্ধুত্ব। ৪। গুৱলা, একসূৰীয়া,
ঐক্যমতপ্ৰসূত কথা।

সঙ্গতিঃ স্ত্ৰী (সং গম্ ক্ৰিন্) ১। সঙ্গ, সঙ্গম, সমাজ,
একদল, ২। মাত-বোল, ৩। যৌনসঙ্গম, ৪। দেখা
কৰা, ঘনাই সাক্ষাৎ, মিলন ৫। যোগ্যতা, উপযুক্ততা,
৬। হঠাৎ হোৱা ঘটনা, অদৃষ্ট, ৭। জ্ঞান, বুদ্ধি, ৮।
যুক্তি, জিজ্ঞাসা।

সঙ্গমঃ —মঃ, স্ত্ৰী পু (সং গম্ অপ) ১। সংযোগ,
মিলন, ২। ১২।৯০; ২। সমাজ, সঙ্গ, সমিতি, ৩।
দুই বা ততোধিক নদীৰ সংযোগ স্থল, যেনে—
ত্ৰিৱেণী সঙ্গম ৪। সংস্পৰ্শ, ৫। যৌনসংযোগ,
মৈথুন, ৬। ৩।১২, ৬। যোগ্যতা, ৭। যুদ্ধ,
মুখামুখি, ৮। গ্ৰহ সংযোগ।

সঙ্গৰং স্ত্ৰী শমী বৃক্ষৰ ফল। —ৰঃ পু ১। যুদ্ধ, ২।
আপদ, বিপদ, দুৰ্দশা; ৩। অঙ্গীকাৰ, প্ৰতিজ্ঞা, ৪।
৫।২৬; ৪। বিহ, ৫। উদ্যোগ, ৬। দৰ দাম, চুক্তি,
৭। জ্ঞান, বুদ্ধি, ৮। ভক্ষণ।

সঙ্গৰঃ পু প্ৰাতঃকালৰ পিচৰ তিনিটা মুহূৰ্ত্ত। ‘প্ৰাতঃ
কালো মুহূৰ্ত্তাঙ্গীৰ সঙ্গৰঃ’, শব্দত্ৰয়।

সঙ্গদঃ পু কথোপকথন, আলোচনা।

সঙ্গী (ন) বিণ ১। সঙ্গযুক্ত, ২। আসক্ত, অনুৰক্ত,
অনুগত, গী ১৪।১৫।

সঙ্গীত বিণ (সং গৈ ক্ৰঃ) একেলগে গোৱা, একতানত
গোৱা। —তং স্ত্ৰী ১। একতান, নৃত্য-গীত-বাদ্য
সহকাৰে প্ৰদৰ্শিত অনুষ্ঠান বিশেষ। ২। একতান,
সুৰ সমলয়। ‘গীতং বাদ্যং নৰ্ত্তনং চ ত্ৰয়ং
সঙ্গীতমুচ্যতে’, —শালা জলসামৰ, নৃত্য গীতৰ ঘৰ।
—শাস্ত্ৰং নটা শাস্ত্ৰ।

সঙ্গীতকং স্ত্ৰী ১। সুৰ-সমলয়, ২। গীত, নৃত্য আৰু
বাদ্যৰ একত্ৰে প্ৰদৰ্শন।

সঙ্গীতাত্মঃ পু সঙ্গীতানুষ্ঠানৰ লক্ষ্য বা বিষয়বস্তু। সঙ্গীত
প্ৰদৰ্শনৰ বাবে লাগতিয়াল যন্ত্ৰাদি সামগ্ৰী।

সঙ্গীতিঃ স্ত্ৰী আলপস।

সঙ্গীৰ্ণ বিণ অঙ্গীকৃত, প্ৰতিজ্ঞাদস্ত।

সঙ্গুপ্তঃ পু ১। এগৰাকী বৃদ্ধ, ২। গুপ্ত আশ্ৰয় স্থল।

সঙ্গুড় বিণ ১। সঙ্কলিত, ২। গিপিবদ্ধ।

সংগ্ৰহঃ পু (সং গ্ৰহ অপ) ১। আহৰণ, ২। অধিকাৰ
কৰণ, ৩। মুঠিবদ্ধতা, ৪। গ্ৰহণ, স্বীকাৰ, ৫। বন্ধা,
বন্ধণ, ৬। পালন, তৃষ্ণিকৰণ, আনন্দদান, মনু
৩। ১৩৮; ৭। স্তুপীকৰণ একত্ৰীকৰণ, ৮। দমন,
শাসন ৯। দম, স্তুপাকাৰ, ১০। সংযোজক অব্যয়
শব্দ ১১। লাড়ু বন্ধা, চপৰা বন্ধা ১২। অন্তৰ্ভুক্তি,
১৩। সংক্ষিপ্ত সাৰ, সাৰাংশ, গী ৮। ১১১; ১৪।
মুঠ, সম্পূৰ্ণ যোগফল। ১৫। ভঁৰাল ঘৰ, ১৬।
চেষ্টা, অধ্যায়সায় ১৭। উল্লেখ, সঙ্গতি, ১৮।
মহানুভৱতা, উন্নতি, ১৯। গতিবেগ, ২০। শিৱ।

সংগ্ৰহণং ক্ৰী ১। অধিকাৰকৰণ, খামোচ মাৰি ধৰা
কাৰ্য্য, ২। সমর্থন, উদগনি, ৩। সংগ্ৰহ, সঙ্কলন, ৪।
মিশ্ৰণ, ৫। বন্ধকৰণ, খাপত সুমুৱাই ৰখা কাৰ্য্য। ৬।
তিৰোতাৰ সৈতে যৌনসঙ্গম। ৭। ব্যাভিচাৰ,
পৰত্নীগমন, ৮। গ্ৰহণ, স্বীকাৰ — ধী গ্ৰহণীৰোগ,
তেজগ্ৰহণী।

সংগ্ৰহীতা (ঋ) ৰথচালক, সাৰথি।

সংগ্ৰামঃ পু (সংগ্ৰাময়তে অক্ৰেতি গিচ্ ভাবে ঘঞ) যুদ্ধ,
সমৰ — জিৎ যুদ্ধবিজয়ী, — তহঃ ৰণবাদ্য।

সংগ্ৰাহঃ পু (সং গ্ৰহ ঘঞ) ১। খামোচ মাৰি ধৰা কাৰ্য্য ২।
জোৰকৈ অধিকাৰ কৰা কাৰ্য্য, ৩। মুঠিবদ্ধ, ৪। ঢালৰ
খাৰুৱা। — স্বী(ন) কুটজ নামৰ এবিধ গছ। সংগ্ৰাহক।

সঙ্কৰঃ পু (সং হন অপ নিপাতনাৎ ঘত্বম) ১। গোষ্ঠী,
সমষ্টি, সমিতি, সমাজ। ২। জাক, ৩। একেলগে
বাস কৰা বহু লোক। — চাৰী(ন) জাক পাতি ফুৰা
মাছ এবিধ। একেলগে ফুৰা বহু লোক। — জীৱী(ন)
হাজিৰা কৰা মানুহ, মজদুৰ, 'কুলি'।

সঙ্কটনা ক্ৰী সংযোগ, দুটা বস্তুক একেলগে সংযুক্ত
কৰা।

সঙ্কটঃ পু (সং ঘট ঘঞ) ১। পৰস্পৰ মৰ্দন, ঘৰ্ষণ,
ঘঁহন, ২। খুন্দিয়া-খুন্দি, মুখামুখি ৩। কাঁজিয়া,
সতিনীয়েকবিলাকৰ কাঁজিয়া, ৪। আনিজন, মিলন
— টী ক্ৰী এবিধ ডাঙৰ লতা। — চক্ৰং ক্ৰী (জ্যোতিৰ)
যুদ্ধৰ শুভাশুভ জনাব বাবে অঁকা নক্ষত্ৰ চক্ৰ।

সঙ্কটনং-না ক্ৰী ক্ৰী ১। পৰস্পৰ ঘৰ্ষণ, ২। মুখামুখি
কাঁজিয়া, নিকট সংযোগ ৩। মল্লযুদ্ধ, ৪। মেল,
সমাজ।

সঙ্কতলঃ পু হাতবোৰ (নয়ক্কাৰ কৰা ভঙ্গী)।

সঙ্কশশ্চ অব্য জাকে জাকে, দলে দলে।

সংঘৰ্ষঃ পু (সং ঘৃষ ঘঞ) ১। কাঁজিয়া, যুদ্ধ, ২।
ঘৰ্ষণ, ৩। গুড়ি কৰা কাৰ্য্য, ৪। শত্ৰুতা, ৫। ঈৰ্ষা,
স্পৰ্ধা, ৬। স্তৰণ, লাহে লাহে বৈ যোৱা।

সংঘাটিকা ক্ৰী (সং ঘট গিচ্ থুল টাপ্ অতঃ ইত্বম) ১।
যুগ্ম, মিথুন, মতা-মাইকী, ২। কুউনী, ৩। ভ্ৰাণ,
গোন্ধ ৪। পানীৰ কাঁইট।

সংঘাতঃ পু (সং হন ঘঞ) ১। সমূহ, সমষ্টি, গোষ্ঠী, কু
৫। ৫৫; ২। এখন নৰক ৩। হত্যা, বধ, ৪। নিবিড
সংযোগ, মিলন, কু ২। ১১; ৫। শ্লেষা, কফ ৬।
নাটকীয় গতিবিশেষ, ৭। মিশ্ৰণ। — পত্ৰিকা শতপুষ্প।

সচকিত বিণ চক্খোৱা, ভয়খোৱা, ভয়াতুৰ — তং অব্য
ভয়তে, কঁপি কঁপি।

সচিঃ ক্ৰী শচী, ইন্দুৰ পত্নী।

সচিন্ধক বিণ কুকুৰীকণা, চকুৰুণীয়া।

সচিৱঃ পু (সচ সমৱায়ে ইন্ সন্ ৰাতিতি ৰা কঃ) ১।

মন্ত্ৰী, সচিৱ, সম্পাদক, ২। সহায়ক, দেভা ২। ৯। ৪২।

সচী ক্ৰী শচী। — নন্দনঃ ১। শচীপুত্ৰ জয়ন্ত। ২।
চৈতন্যদেব।

সচেতঃ (স্) বিণ ১। বুদ্ধিমান, জ্ঞানী, অনুভৱী, ২।
সৰ্বসম্মত।

সচেল বিণ সজ্জিত, পোচাক পিন্ধা।

সচেষ্ট বিণ (চেষ্টয়া সহ বৰ্তমানঃ) চেষ্টাশীল, যত্নপৰ,
— ষ্টঃ আম গছ।

সচ্চাৰা ক্ৰী হালধি।

সচ্চিৎ ক্ৰী ব্ৰহ্ম।

সচ্চিদানন্দঃ পু (সংচ্চাসৌ চিচ্চাসৌ আনন্দশ্চেতি ত্ৰিপদে
কৰ্মধাৰয়ঃ) শাস্ত্ৰত, জ্ঞানানন্দস্বৰূপ ব্ৰহ্ম।

সজ্জ্বাল বিণ. বোকাময়, পঙ্কিল।

সজ্জন বিণ মানুহ থকা। — নঃ কুটুৰ, মিতিৰ।

সজ্জল বিণ (জলেন সহ বৰ্তমানঃ) পনীয়া, পানী থকা,
পানীৰে সৈতে। সেমেকা।

সজ্জাতি, — সজ্জাতীয় বিণ (জাতৌ ভৱঃ জাতীয়ঃ, সমানৌ
জাতীয়ঃ) ১। একে জাতিৰ, গোত্ৰৰ, বংশৰ, বৰ্ণৰ
সমাজৰ, গোষ্ঠীৰ, ২। সদৃশ, একে, দৰে; (পু) একে
বংশৰ বা বৰ্ণৰ সন্তান।

সজ্জুঃ (ষ্) অব্য (সহাৰ্থবাচক)। একেলগে, লগত; বিণ.
(জুৰ সেৱে কিপ্ জুৰা সহ বৰ্ত্তভে ইতি কঃ) ১।

মৰমিয়াল, আসক্ত, ২। সংযুক্ত (পু) ১। বন্ধু, মিত্র।
২। তপস্বী।

সজ্জ বিণ (সজ্জ অচ) ১। সজ্জিত, সাজু, প্রস্তুত,
পোচাক পিন্ধা, ২। অলঙ্কৃত, সুশোভিত। ৩। অশ্ব-
শস্ত্ৰেৰে সুসজ্জিত।

সজ্জনং ক্লী (সজ্জ গিচ ল্যুট) ১। বান্ধা, ২। সজ্জন, ৩।
প্রস্তুতি, ৪। আৰক্ষী চকী, ৫। বক্ষী, প্রহৰী, ৬।
পাৰঘাট, —নঃ ভাল মানুহ, সুপুরুষ —না ক্লী, ১।
অলঙ্কৰণ, ২। সাজ-সজ্জা, যো-জা, ৩। সৰঞ্জাম,
সজুলি, ৪। পোচাক-পৰিচ্ছদ।

সজ্জা ক্লী (যসজ ভাৱে আৎ) ১। সাজ, পোচাক, বেশ,
আভূষণ, অলঙ্কাৰ, সঁজুলি, ২। যুদ্ধৰ সাজ, বর্ম।

সজ্জিত বিণ (যসজ ক্ৰঃ) ১। ভূষিত, অলঙ্কৃত, ২।
বর্ম পিন্ধা প্রস্তুত, সজ্জাকৃত।

সজ্য বিণ ১। ধনুৰ গুণ যুক্ত, ২। (ধনুৰ দৰে) সহজতে
উত্তেজিত, সাহসী।

সজ্যোৎস্নাঃ জোনাক ৰাতি।

সঞ্চঃ পু (সং চি ড) পুথি লিখাৰ বাবে পত্ৰসংগ্ৰহ।

সঞ্চৎ পু ১। প্রত্যেক, ঠগ, প্রবঞ্চক, ২। যাদুকৰ।

সঞ্চয়ঃ পু (সঞ্চীয়েতে ইতি সম্ চি অচ) ১। সমুহ,
সমষ্টি, স্তম্ভ, দ'ম ২। সংগ্ৰহ ৩। বৃহৎ পৰিমাণ।
—য়ী(ন) সঞ্চয়কর্তা, সংগ্ৰাহক।

সঞ্চয়নং ক্লী (সং চি ল্যুট) সঞ্চয়। শব্দাহৰ অন্তত
মৃতকৰ ভস্ম আৰু অস্থি সঞ্চয়, আহৰণ।
'চতুৰ্থেহহনি কৰ্তব্যমস্থিসঞ্চয়নং দ্বিজৈঃ। ততঃ
সঞ্চয়নাৰ্দ্ধমঙ্গস্পৰ্শো বিধীয়তে।' (শব্দাহৰ চতুৰ্থ
দিনা অস্থি সঞ্চয় আৰু শোধন কৰিব লাগে। তাৰ
পিচতহে অঙ্গাদি স্পৰ্শ কৰিব পাৰিব। গুক্তিতত্ত্ব)।

সঞ্চৰঃ পু (সং চৰ ঘঃ) ১। সেতু, দলং, ২। এটা
বাশিৰ পৰা আন এটালৈ গমন। ৩। পথ, আলিবাট,
ব ১৬।১২; ৪। ঠেক বাট, ৫। প্রৱেশ পথ, ৬।
শৰীৰ ৭। হত্যা, বধ, মাৰণ, ৮। উন্নতি।

সঞ্চৰণং ক্লী ১। গমন, গতি, ভ্ৰমণ।

সঞ্চল বিণ কঁপি থকা, ধৰধৰকৈ কঁপি থকা।

সঞ্চলনং ক্লী কঁপনি, আলোড়ন, কি ১৮।৮।

সঞ্চানঃ পু শেন চবাই।

সঞ্চাধ্যঃ পু (সং চি গাৎ) এবিধ যজ্ঞ।

সঞ্চাৰঃ পু (সং চৰ ঘাৎ) ১। ঘূৰা-ফিৰা, ২। চলন,

ভ্ৰমণ, ৩। অতিক্ৰম কৰা পথ, আলিবাট ৪। দুৰ্গ
অতিক্ৰম, ৫। গ্ৰহ সঞ্চাৰ, এটা বাশিৰ পৰা আন
বাশিলৈ গমন। বাশ্যন্তৰ সংক্ৰমণ ৬। স্থান, ঠাই, ৭।
গতি, বিপদসঙ্কুল ভ্ৰমণ, ৮। এঠাইৰ পৰা আনঠাইলৈ
প্ৰেৰণ ৯। সাপৰ ফণাত পোৱা মুক্তা বিশেষ। ১০।
বিপদ, দুৰ্দশা —জীৱী(ন) শৰণাপন্ন।

সঞ্চাৰকঃ পু ১। নেতা, উপদেষ্টা, নায়ক, ২।
উত্তেজক, কুপৰামৰ্শদাতা।

সঞ্চাৰিকা ক্লী ১। মহিলা দূত, পত্ৰবাহিকা, ২। প্ৰেমিক-
প্ৰেমিকাৰ চিঠি-পত্ৰ আদান-প্ৰদান কৰা তিৰোতা। ৩।

কুটনী। ৪। মতা-মাইকী, মিথুন, যুগ্ম ৫। গোন্ধ, ভ্ৰাণ।

সঞ্চাৰণং ক্লী ভ্ৰমণ, চলন, প্ৰেৰণ, উত্তেজনা।

সঞ্চাৰী(ন), —বিণী ১। লবি-চৰি থকা, ২। জন্ম, ৩।
ভ্ৰমণ কৰি থকা, ৪। চঞ্চল, অস্থিৰ, গতিশীল ৫।
দুৰ্গম, ৬। উত্তেজক, প্ৰভাৱশীল, ৭। পৈত্ৰিক,
উত্তৰোত্তৰ। ৮। সংক্ৰমক, উত্তেজক। (পু) ১। ধূপ,
ধূনা ২। (কাব্যৰস) অস্থায়ী, বাভিচাৰী ভাব। —বিণী
ক্লী গৈ থকা যেনে— ৰাতিৰ দীপশিখা। 'সঞ্চাৰিণী
দীপশিখাৰ ৰাত্ৰৌ', কু ৬।৬৭।

সঞ্চালী ক্লী গাজা, ভাং গছ।

সঞ্চিত বিণ (সং চি ক্ৰঃ) ১। সংগৃহীত, স্তম্ভীকৃত, দ'ম
কৰি ৰখা। চয়ন কৰি ৰখা। ২। গণিত, ৩। পূৰ্ণকৃত
৪। বাধাপ্ৰাপ্ত, ব্যাঘাত, ৫। ডাঠ, ঘন।

সঞ্চিতিঃ ক্লী স্তম্ভ, দ'ম, সমষ্টি।

সঞ্চিতনং ক্লী বিবেচনা, অনুভৱ।

সঞ্চড়নং ক্লী চূৰ্ণকৰণ, পিহি গুড়ি কৰা কাৰ্য্য।

সন্ছন্ন বিণ ১। আবৃত, ২। লুকায়িত, লুকাই ৰখা,
ঢাকি ৰখা। ৩। পোচাক পৰিহিত।

সন্ছাদনং ক্লী লুকাই ৰখা, ঢাকি ৰখা কাৰ্য্য।

সঞ্জ সক্তে (ভা প সক্ত সঞ্জতি) ১। লাগি ধৰ, এঠাৰ দৰে
লাগি ধৰ, ২। আসক্ত হ, ৩। গাঁথি লগা, বান্ধ, জোৰা
লগা। (নিজন্ত) সঞ্জয়তি—তে। অনু— অনুবক্ত হ; লাগি
ধৰ, সংযুক্ত হ অৰ— ওলোমাই ৰখা, আসক্ত হ ৰ ৰ
দলিয়া, ৰাখ, স্থাপন কৰ। আ— ১। জোৰা বান্ধ, ২।
সহায় হ, অৰ্পণ কৰ, আসক্ত হ। নি— আসক্ত হ, লাগি
ধৰ। স্থাপন কৰ, প্র— লাগি ধৰ, অনুসৰণ কৰ,
উপযোগী হ, প্ৰয়োজনীয় হ। আসক্ত হ। স্তম্ভি—
জোৰা লগা, সংযুক্ত কৰ।

সংজ্ঞা: পু (সম্যক্ জায়তে ইতি সং জন্ ডঃ) ব্রহ্মা, শিব।
সংজ্ঞয়: পু বজা ধৃতবাহুব সাবথি। দিব্য চক্ষুৰ বলত
সংজ্ঞয়ে কুরুক্ষেত্ৰ যুদ্ধৰ সকলো বৃত্তান্ত অঙ্ক
ধৃতবাহুক কৈছিল। কুরু-পাণ্ডৱৰ এই যুদ্ধ বন্ধ কৰাৰ
কাৰণে এওঁ অশেষ চেষ্টা কৰিও বিফল হয়।

সংজ্ঞক: পু ১। কথোপকথন ২। কোঢ়াল, চিঞৰ-বাখৰ।
সংজ্ঞকনং ক্লী মুখামুখিকৈ থকা চাৰিটা ঘৰৰ মাজৰ
চোতালখন।

সংজ্ঞা ক্লী মাইকী ছাগলী।

সংজ্ঞীৱনং ক্লী (সং জীৱ অধিকৰণে লুট) ১। চাৰিটা
ঘৰৰ সমষ্টি ২। সম্যক প্ৰকাৰে প্ৰাণ ধাৰণ, ৩।
একেলগে বাস, ৪। পুনৰ জীৱন লাভ, ৫।
একৈশখন নৰকৰ এখন, মনু ৪।৮৯; —নী ক্লী ১।
এবিধ (মৃত সংজ্ঞীৱনী) সুধা, আৰু, ২। সংজ্ঞীৱনী
বিদ্যা বিশেষ।

সংজ্ঞ, সংজ্ঞা বিণ ১। লম্বজানুক, বক্রজানুক,
আগফালে বেঁকা আঠযুক্ত ২। সতৰ্ক, ৩। আহত,
নাম ধৰি মতা —জ্ঞাং এবিধ হালধীয়া সুগন্ধি কাঠ।

সংজ্ঞাপনং ক্লী (সং জ্ঞা গিচ লুট) প্ৰৱৰণ, হত্যা।

সংজ্ঞাপ্তিঃ ক্লী মাৰণ, বধ।

সংজ্ঞা ক্লী (সং জ্ঞা অণ্ড) ১। চেতনা, জ্ঞান, অনুভূতি।
২। বুদ্ধি, মন, ৩। সঙ্কেত, কু ৩।৪১; ইন্দ্রিত, ৪।
নাম, উপাধি, গী ১৫।৫; ৫। (ব্যাক) অভিধা,
সৰ্বনাম। বিশেষ অৰ্থযুক্ত নাম, ৬। গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ, ৭।
সূৰ্য্যৰ পত্নী, বিশ্বকৰ্মাৰ জীয়াৰী; যম, যমী আৰু
অশ্বিনীকুমাৰদ্বয়ৰ মাক। এবাৰ সংজ্ঞাই পিতাকৰ
ঘৰলৈ যাবলৈ ইচ্ছা কৰি পিতাকৰ অনুমতি
বিচাৰিলে। পিতাক বিশ্বকৰ্মাই অনুমতি নিদিয়াত তাই
নিজৰ শৰীৰৰ পৰা নিজৰ অনুৰূপ এটা ছায়া বিশ্ব
তৈয়াৰ কৰি পতি গৃহত ৰাখি থৈ পতিক
নজেনোৱাকৈ পিতাকৰ ঘৰলৈ গুচি গ'ল। ছায়াই
সূৰ্য্যৰ ওৰসত তিনিটা সন্তান জন্ম দিয়ে আৰু সূৰ্য্যৰ
লগত সুখে-সন্তোষে দিন কটাবলৈ ধৰিলে। সংজ্ঞা
ঘূৰি অহাত সূৰ্য্যই তাইক স্বৰ্গ সোমাবলৈ নিদিলে।
সূৰ্য্যৰ দ্বাৰা প্ৰত্যাখ্যাত হৈ সংজ্ঞাই এজনী ঘূৰীৰ ৰূপ
ধাৰণ কৰি বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। সূৰ্য্যই
কিছুকাল পিচত সকলো কথা জানিব পাৰি নিজে
এটা ঘোঁৰাৰ ৰূপ লয়। তাৰ পিচত সংজ্ঞাৰ লগত

মিলিত হৈ দুই অশ্বিনীকুমাৰৰ জন্ম দিয়ে। —ব্ৰহ্ময:
গুণবাচক নাম, উপাধি —সূতঃ শনিগ্ৰহ।

সংজ্ঞানং ক্লী জ্ঞান, বোধশক্তি।

সংজ্ঞাপনং ক্লী ১। বিজ্ঞাপন ২। শিক্ষা দান, ৩। মাৰণ,
হত্যা।

সংজ্ঞাৱান(ৎ) ১। জ্ঞানী, বিবেচক, চেতনাসম্পন্ন, ২।
নাম ধকা,

সংজ্ঞিত বিণ অভিহিত, নামযুক্ত।

সংজ্ঞু বিণ বক্রজানু, ধেনুভিৰীয়া আঁঠুযুক্ত।

সংজ্বৰঃ পু প্ৰথৰ উত্তাপ, জ্বৰ, জুইৰ উত্তাপ।

সট্ ক অৱয়ৱে (ভা প অ সটতি) ভাগ কৰ, অংশ কৰ,
অংশ হ। খ) দৰ্শনে (চুৰা উ স সাটয়তি-তে) প্ৰদৰ্শন
কৰ, প্ৰকাশ কৰ, ব্যক্ত কৰ, দেখুৱা।

সটং, —সটী ক্লী ক্লী (সট অৱয়ৱে অচ) ১। জটা,
সন্ধ্যাসীৰ মূৰৰ জটা বন্ধা চুলি, ৰ ৯।৬০, ২।
টিকনি, শিখা, ভা ৪।৫।২, ৩। (সিংহৰ) কেশৰ।

সটাকঃ পু সিংহ।

সটি, —সটী ক্লী বন আদা, এবিধ ঔষধি। —কা
তেজপাত।

সট্ট হিংসে (চুৰা উ স সট্টয়তি-তে) ১। আঘাত কৰ,
বধ কৰ, হত্যা কৰ, ২। বলৱান হ, শক্তিশালী হ,
৩। দি, দান কৰ, ৪। ল, গ্ৰহণ কৰ, ৫। বাস
কৰ।

সট্টকং ক্লী প্ৰাকৃত ভাষাৰ সৰু নাটিকা। যেনে— কৰ্পূৰ
মঞ্জৰী।

সট্টী ক্লী ১। এবিধ চৰাই, ২। এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

সট্ গতিসংস্কৃতাসংস্কৃতেষু (চুৰা উ স অ সাটয়তি-তে)
১। যা, গমন কৰ, ২। অলঙ্কৃত কৰ, শোভিত কৰ,
সজা, ৩। সুসম্পন্ন কৰ, ৪। সম্পন্ন নকৰাকৈ এব,
আধা সম্পূৰ্ণ কৰ।

সণসূত্ৰং ক্লী শণসূতা।

সণ্ডঃ ষণ্ডঃ পু ষাণ্ড, নপুংসক।

সণ্ডিশঃ পু চেপেনা, চিমটা, সৰাঁহ।

সণ্ডীনং ক্লী চৰাইৰ উৰণ ভঙ্গী এবিধ।

সং বিণ (অস্ত্রীতি অস্ শত্) ১। থকা, অস্তিত্বশীল, ২।
শুদ্ধ, প্ৰকৃত, সত্য, ৩। ভাল, ধাৰ্মিক, পবিত্ৰ, ৪।
মহান, উচ্চ ৫। উৎকৃষ্ট, ৬। প্ৰজ্ঞাৱান, প্ৰজ্ঞেয়, ৭।
জ্ঞানী, সাধু, পণ্ডিত, ৮। ধনীয়া, দেখনিয়াৰ, ৯। দৃঢ়,

স্থিৰ, প্রশস্ত (ক্লী) ১। ব্রহ্ম, 'ওম তৎসদিতি নির্দেশো ব্রহ্মণস্তিথিঃ স্মৃতঃ।' গী ১৭।২৩; ২। অস্তিত্ব, সত্তা, সত্যতা, (পু) জ্ঞানী লোক, ধার্মিক পুরুষ, মুনি, ব ৪।৪৬; সংস্কৃ শ্রদ্ধাপ্রদর্শন, অতিথি-সংস্কার। —কর্ম(ন) ক্লী ১। ধর্মকার্য, ধর্ম, পরিভ্র কার্য, ২। অতিথিসেবা, —কাণ্ডঃ শেন চবাই, চিলনী —কাৰঃ ১। শ্রদ্ধা, অতিথি-সেবা, ২। যত্ন, পরিচর্যা, ৩। ধর্মকার্য, ব্রত পালন, ৪। আহাৰ। —কুলং ভাল বংশ, উচ্চবংশ, —কুলীন উচ্চবংশজাত। —কতং অতিথি-সংস্কার, ধর্মকার্য, (তঃ) পু শির। —কৃতিঃ সংস্কার, ধর্মকার্য, —ক্রিয়া ১। সংস্কার, ২। ধর্ম, ধর্মকার্য, সেবা, ৩। সৌজনা, ৪। প্রায়শ্চিত্তাদি শুদ্ধি কার্য, ৫। শরদাহ কার্য। —গতিঃ ১। মুক্তি, মোক্ষ, ২। সম্বন্ধনা। —গুণঃ ধর্ম, সৌজন্যগুণ, উৎকর্ষতা। —চৰিত, —চৰিত্র (সচ্চৰিত-ত্ৰ) সদগুণী, ধার্মিক, সদ-স্বভাবী। —টিং (সচ্চিদ) পবব্রহ্ম পৰমাত্মা —চিদাত্মান্ অস্তিত্বরান —চিদানন্দঃ সত্য, আত্মা আৰু আনন্দ যুক্ত, পৰমাত্মা। —পত্ৰং পদুমফল —পথঃ সংপথ্য, সম্মার্গ, প্রশংসনীয় মার্গ। —পশু যজ্ঞীয় পশু —পুত্ৰঃ ধার্মিক, গুণী পুত্ৰ। পিতৃপুরুষৰ উদ্দেশ্যে শ্রাদ্ধাদি ধর্মকার্য নিয়মিতরূপত সম্পাদন করা পুত্ৰ। —প্রতিগ্রহঃ সাধুলোকে দান করা দ্রব্য গ্রহণ। ধনাগমৰ সাতটা পথৰ এটা, মনু ১০।১১৫; —প্রতিপক্ষঃ ১। সমতুল্য বক্তি, প্রতিযোগী, (ন্যায়) পাচ বিধ হেতুভাবৰ এবিধ। দোষযুক্ত হেতু। এটা হেতুৰ বিপরীতে আন এটা বিপরীত হেতু। যেনে— হুদো বহিমান। —পলঃ ডালিম গছ। —ভারঃ ১। অস্তিত্ব, ২। সত্যতা, ৩। শুদ্ধ ভাব, শুদ্ধ প্রকৃতি, স্বভাব, নম্রতা, অমায়িকতা। —মাছুৰঃ (সম্মাছুৰঃ) সাধ্বী তিবোতাৰ পৰা জন্ম হোৱা সন্তান। —মানঃ (সম্মান) শ্রদ্ধা। —মিত্ৰং সদবন্ধু। —ব্ৰহ্মস্ সম্ভাষণ, উৎকৃষ্ট কথা, ভাষণ। —ব্ৰিদ্ধ্য সৃপণ্ডিত, —বৃন্ত ১। সং স্বভাবী, ধার্মিক সচ্চৰিত্ররান, ২। সুগোল 'সদবৃত্তঃ স্তনমণ্ডলঃ', গীত ৩। —সংসর্গঃ —সম্প্রিধানং —সঙ্গঃ, —সঙ্গতিঃ —সম্মাণয়ঃ সাধুলোকৰ সঙ্গ। বহুতো ভক্তই একেলগে বহি ভগৱানৰ গুণ কীর্তন-প্রবণ করা অনুষ্ঠান। —সম্প্রয়োগঃ সংস্থানত

প্রয়োগ। —সহায়ঃ ভাল, সাধু বন্ধু। —সাব শুদ্ধ সাব যুক্ত, সাবসম্পন্ন 'বন্দ্যোহপি প্রকাশিত সংসারঃ সংসারঃ', হচ ৫অ। (—বঃ) ১। এবিধ গছ। ২। কাঁপতা ৰতন কবি, ৩। শিল্পী, চিত্ৰকাৰ —হেতুঃ (সংস্কৃত) কৃতিহীন হেতু।

সতত বিণ নৈবানেপেৰা, অবিৰত, শাস্তত, স্থায়ী —তং অথবা অবিৰতভাৱে, সদায়, স্থায়ীভাৱে, —গঃ, —গতিঃ বায়ু, বঃ ২ শি ৬।৫ —যায়ী(ন) সদায় গৈ থকা, সদা গমনশীল,

সতর্ক বিণ (তর্কেন সহ বর্তমানঃ) ১। বিবেচক, যুক্তি নিষ্ঠ, ২। ইচ্ছাশাস্তত পাগত।

সতিঃ ক্লী ১। দান, উপহাৰ, ২। অস্ত, সমাপ্তি, ধ্বংস নাশ।

সতী ক্লী (অসীতি অস শত্ৰু ভীপ) ১। সাধ্বী তিবোতা, বা পত্নী, ক ১।২১; ২। সম্মাসিনী, ৩। শিবপত্নী, দক্ষৰাজ দ্বিহিতা, দুৰ্গা, ক ১।২১। দক্ষৰাজে পতা যজ্ঞলৈ শিৱৰ বাহিৰে সকলো দেৱতাকে নিমন্ত্ৰণ কৰাত সতীয়ে বিনা নিমন্ত্ৰণে যজ্ঞলৈ আহে। দক্ষৰাজে সতীক দেখি সকলো দেৱ দেৱীৰ উপস্থিতিত শিৱক ভৎসনা কৰিবলৈ ধৰে। পতি নিন্দা শুনি অস্থিৰ হৈ সতীয়ে যজ্ঞায়িত দেহত্যাগ কৰে। শিৱই প্রিয়তমা পত্নীৰ বিয়োগত ক্লোধান্বিত হৈ অনুচৰ পঠাই যজ্ঞ লগ-ভগু কৰে আৰু সতীৰ দেহ কাণ্ডত লৈ পগলাৰ দৰে বিশ্ব-ব্রহ্মাণ্ড ঘূৰি ফুৰিব ধৰে। তেতিয়া দেৱতাসকলৰ অনুৰোধত বিষ্ণুৱে সুদর্শনক পঠাই সতীদেহ খণ্ড-বিখণ্ড কৰি কাটি পেলায়। একোটা খণ্ড য'ত পৰিছিল সেই ঠাইতে একোটাকৈ দেৱী পীঠৰ সৃষ্টি হয়। এনেকৈ অবিভক্ত ভাৰতত একাৱল্লভা প্রসিদ্ধ দেৱী পীঠৰ প্রতিষ্ঠা হয়। ৪। সাৱিত্ৰী ৫। অস্তিত্বসম্পন্ন, বিদ্যামানা, ক ৫।১। —ত্বং পরিভ্রতা।

সতীনং ক্লী পানী, —নঃ ১। এবিধ মাহ জাতীয় শস্য, ২। বাঁহ।

সতীর্থঃ, —তীর্থঃ পু একেজন গুৰুৰ শিষ্য। সহপাঠী।

সতীলঃ পু ১। বাঁহ, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। কলা মাহ, মাটিমাহ, —লকঃ মাটিমাহ। (—ল্য) ক্লী মাহ, মাটিমাহ।

সতুৰং ক্লী তুঁহ থকা শস্য।

সত্বট(ম) তৃষ্ণাতুর। পিপাসাগ্ৰস্ত। পিয়াহত আতুর ব্যক্তি।
সতেৰঃ পু তুঁহ।

সত্তম বিণ. পূজ্যতম, উত্তম।

সত্তা স্ত্রী (সেতো ভাৱঃ সং তল টাপ) ১। বিদ্যমানতা,
অস্তিত্ব, ২। উচ্চতম জাতি ৩। উৎকৃষ্টতা, শ্রেষ্ঠতা,
সাধুতা।

সত্ত্বং, -সত্ত্বং স্ত্রী (সতঃ সাধুন ত্ৰায়তে ইতি সং ত্ৰৈ
কঃ অথবা সীদন্দি সজ্জনাঃ যত্ৰেতি সদ গতৌ ত্ৰঃ)
১। যজ্ঞানুষ্ঠান, বিশেষকৈ তেৰ অথবা এশ দিন
ব্যাপী হোৱা যজ্ঞ, মনু ৮।৩০৩; ২। উপহাৰ,
উৎসর্গ, ৩। ধর্ম, ৪। ঘৰ, বাসস্থান, ৫। উদাৰতা,
৬। ঢাকনী, আৱৰণ, ৭। বননি, জঙ্গল, কি ১৩।৯;
৮। পৃথ্বী, সৰোবৰ, ৯। ধ্বংসনা, ১০। আশ্রয়
স্থান, ১১। ধন, সম্পত্তি, ১২। বৈষ্ণৱ ধর্ম প্ৰচাৰৰ
প্ৰসিদ্ধ অনুষ্ঠান। অসমৰ মহাপুৰুষীয়া ধর্ম প্ৰতিষ্ঠান
সমূহ, -ত্ৰং,-ত্ৰা অবা সৈতে, সহ, লগত। -শালা
দুখীয়া মানুহক বিনামূলীয়াকৈ অন্নদান কৰা ঘৰ।

সত্ত্বাজিৎ, সত্ত্বাজিৎ পু এজন বুজা। শ্রীকৃষ্ণৰ শত্ৰুৰে
নিম্নৰ পুত্ৰ। সত্যভামাৰ পিতৃক। সত্ত্বাজিতে সূৰ্য্যৰ
পৰা পোৱা স্যামন্তক মণি সদায় গলত পিন্ধি
ফুৰিছিল। কিছুদিন পিচত ভায়েক প্ৰসেনক দিয়ে।
প্ৰসেনক বধ কৰি জাহ্নৱন্তই এই মণি নিজে ধাৰণ
কৰে। শ্রীকৃষ্ণৰ হাতত জাহ্নৱন্ত পৰাভূত হোৱাত
জাহ্নৱন্তই মণি আৰু কন্যা জাহ্নৱন্তীক শ্রীকৃষ্ণৰ
হাতত অৰ্পণ কৰে। শ্রীকৃষ্ণই তাৰ পিচত সেই মণি
প্ৰকৃত গৰাকী সত্ত্বাজিতক ঘূৰাই দিয়ে। কৃতজ্ঞতাৰ
চিনস্বৰূপে সত্ত্বাজিতে মণিৰ লগতে নিজৰ কন্যা
সত্যভামাক শ্রীকৃষ্ণক দান কৰে। এবাৰ সত্যভামা
যেতিয়া পিতাকৰ ঘৰত আছিল তেতিয়া যাদৱ
অক্ৰুৰৰ প্ৰবোচনাত শতধন্যই সত্ত্বাজিক বধ কৰি
স্যামন্তক কাঢ়ি লয় আৰু অক্ৰুৰক দি দিয়ে। শ্রীকৃষ্ণই
শতধন্যক বধ কৰে যদিও স্যামন্তক মণি অক্ৰুৰকে
ৰাখিবলৈ দিয়ে।

সত্ত্বিঃ-জিঃ পু ১। মেঘ, ২। হাতী -জাতকঃ এবিধ
আজ্ঞা। মাংসৰ আজ্ঞাবিশেষ।

সত্ত্বী,-স্ত্ৰী(ন) ১। গৃহস্থী, গৃহপতি, গিৰিহঁত, ২। উদাৰ,
দানশীল গিৰিহঁত। ৩। সদায় যাগ-যজ্ঞাদি কৰি থকা
গৃহস্থী, শি ১৪।৩২।

সত্ত্বং স্ত্রী (সেতো ভাৱঃ সং ত্ব) ১। প্ৰকৃতিৰ গুণ বিশেষ,
২। সত্ত্বা, অস্তিত্ব, ৩। জীৱন, উশাহ-নিশাহ প্ৰাণশক্তি,
৪। চেতনা, মানসিক অস্তিত্ব, ৫। গৰ্ভ, জ্ঞান, ৬।
ভূত, প্ৰেত, দৈতা, দানৱ। ৭। জীৱিত প্ৰাণী, জন্তু,
পশু, ৮। ধর্ম, সাধুতা, ৯। জ্ঞান, ১০। বিশেষ্য পদ,
১১। ত্ৰিগুণৰ (সত্ত্ব, ৰজ, তম) শ্ৰেষ্ঠ গুণ। মনু
১২।২৪; ১২। শক্তি, তেজ, সাহসিকতা, ৰ
৪।৭২; বল, ১৩। স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, কি ১২।৩৯; ১৪।
আনন্দ, আহ্লাদ, হৰ্ষ, প্ৰীতি ১৫। দ্ৰব্য, পাঁচ বিধ
প্ৰাণবায়ু, অসুঃ। ১৬। আত্মা, চিত্ত, ৰস, আয়ুস (পু)
কুৰেৰ। ধন সম্পত্তি, জন্তু ৰ ২।৮; -ত্ৰা সত্ত্বভাব।
-লক্ষণং জ্ঞানৰ লক্ষণ, গৰ্ভৰ লক্ষণ, -ৰিপুৰঃ
চেতনহীনতা। চেতনহানি। -ৱিহিত ১। প্ৰকৃতিসম্ভূত
২। ধাৰ্মিক, ন্যায়পন্থী, সৰল, অকপট। -সংশুদ্ধিঃ
প্ৰাকৃতিক শুদ্ধতা, -সাৰঃ শক্তিমন্ত পুৰুষ। -স্থ বিণ
১। প্ৰকৃতিস্থ। ২। প্ৰাণীৰ অন্তৰ্নিহিত, ৩। সচেতন,
জীৱন্ত। ৪। সংস্কাৰী, উৎকৃষ্ট।

সত্য বিণ (সেতে হিতম সং যৎ) ১। সঁচা, প্ৰকৃত,
বিশুদ্ধ, ২। সাধু, সত্যবাদী, সদাচাৰী, ৩। ধাৰ্মিক,
পৱিত্ৰ। -ত্যাং স্ত্রী ১। সত্যতা, ২। সঁচা কথা,
সদ্বাক্য। 'সত্যং ক্ৰমাৎ প্ৰিয়ং ক্ৰমাৎ ন ক্ৰমাৎ
সত্যমপ্ৰিয়ম্' মনু। নহি সত্যং পৰো ধৰ্মো নানুতাৎ
পাতকং নৰঃ। নহি গঙ্গাসমং তীৰ্থং দেৱঃ কেশৱাৎ
পৰঃ। ৩। সাধুতা, ৪। প্ৰতিজ্ঞা, শপত, ৫। সত্য
যুগ। (চাৰি যুগৰ প্ৰথম যুগ) ৬। পানী, ৭। ব্ৰহ্ম,
-ত্যাং পু ১। ব্ৰহ্মলোক, সপ্তলোকৰ ভিতৰত
সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ লোক। ২। বড় গছ। ৩। শ্ৰীৰাম, ৪।
বিষ্ণু ৫। অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা। (ত্যাং) প্ৰম্নবোধক,
স্বীকাৰবোধক অবায়। -কামঃ সত্যনিষ্ঠ ব্যক্তি।
-তপঃ(স) এজন মুনি। -দৰ্শী(ন) সত্যকে সদায়
দেখি থকা। সত্যনিষ্ঠ। -ধন সতাই যাৰ একমাত্ৰ
সম্বল। -ধৃতি সত্যনিষ্ঠ -পুৰং বিষ্ণুলোক। -পুত
সত্য বচনৰ দ্বাৰা পৰিশোধিত। -ভাৰতঃ বেদবাস।
-ৱচঃ(স) সত্যবাদী, (দ্যাং) সত্যতা -ৱাক্(চ) ১।
সত্যবাদী, ২। স্পষ্টবাদী, সৰল। -ব্ৰত, -সঙ্গৰ
-সজ্জ অস্বীকাৰৰ প্ৰতি নিষ্ঠাশীল, সাধু, সত্যবাদী,
সহজ, সৰল, -প্ৰাৱণং দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা গ্ৰহণ,
-সঙ্কাপ সঙ্গত, সম্ভৱপৰ, প্ৰশংসনীয়, মাজলিক।

সত্যকাৰ: পৃ ১। সত্যকৰণ, সাব্যস্ত কৰণ, ধাৰ্য্যকৰণ
২। প্ৰতিশ্ৰুত ধন, ঠিকা লোৱাৰ সময়ত ঠিকাদাৰে
জমা দিয়া জামিনৰ ধন, কি ১১।৫০।

সত্যনাৰায়ণ: চতুৰ্ভুজ বিষ্ণুৰ এটা ৰূপ। হিন্দুৱে ঘৰে
ঘৰে পূজা কৰা দেৱতা এগৰাকী। শুক্ল-পূৰ্ণিমাৰ
সন্ধিয়া এই পূজা প্ৰশস্তা।

সত্যৱান(৭) বিণ সত্যবাদী, সত্যনিষ্ঠ, (পু) সাৱিত্ৰীৰ
পতি। —তী (ক্ৰী) পৰাশৰৰ পত্নী, ব্যাসৰ মাতৃ।

সত্যা ক্ৰী ১। সত্যতা, সত্যবাদিতা, ২। সীতা, ৩।
দ্রৌপদী, কি ১১।৫০; ৪। সত্যৱতী, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণৰ
পত্নী সত্যভামা ৬। দুৰ্গা। —পনং ১। সত্যভাষণ,
২। শোখন, শুদ্ধিকৰণ নৱীকৰণ।

সত্যাকৃতি: ক্ৰী সত্যকৰণ, সত্যাপন।

সত্যাগ্নি: পু অগস্ত্যমুনি।

সত্যানুৰূপ বিণ ১। নিজৰ স্বভাৱ বা চৰিত্ৰৰ অনুৰূপ।
২। নিজৰ সংস্থান বা সঙ্গতি অনুযায়ী।

সত্যানুতং ক্ৰী বেপাৰ-বাণিজ্য। (বেহা-বেপাৰত কিছু
সঁচা কিছু মিছা কোৱাৰ প্ৰয়োজন হয়), মনু ৪।৬

সত্ৰপ বিণ লজ্জিত।

সত্ৰৰ বিণ (ত্ৰয়য়া সহ বৰ্ততে) শীঘ্ৰ, ক্ষিপ্ৰ, বেগী,
—বং অবা সোনকালে, শীঘ্ৰই, লৰালবিকৈ।

সথুৎকাৰং ক্ৰী (থুৎ কাৰেণ সহ বৰ্তমানং) থু পেলোৱা
—বং থু সহ কথা।

সদ আসনে (ভা প অ সীদতি) ১। আসন ল, বহ, শো,
বাগৰ দি, ২। ডুব যা, ডুব মাৰ ৩। অলস হ,
বিৰক্ত হ, দুখত পৰ, ৪। বাস কৰ, থাক, ৫। নাশ
হ, ক্ষয় যা, ধ্বংস হ। ৬। অসহায় হ, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হ,
ক্লেশ পা, ৭। বাধাগ্ৰস্ত হ, মনু ৯।৯৪; ৮। ভাগৰি
পৰ, হালি পৰ, ৯। যা, গমন কৰ (গিজন্ত)
সাদয়তি—তে, (সনন্ত) সিদংসতি। অন্ন— অৱসাদগ্ৰস্ত
হ, অলস হ, বিৰক্ত হ। দুৰ্ভোগ কৰ, উপেক্ষিত হ,
ভাগৰি পৰ, ধ্বংস পা, ক্ষয় প্ৰাপ্ত হ, আ— আসন
ল, বহ, ওচৰ চাপ, লগ লাগ, মিলিত হ, মুখামুখি
হ, স্থাপন কৰ, ৰাখ। অতিক্ৰম কৰ, পাৰ হ,
আক্ৰমণ কৰ। উদ্— ডুব মাৰ। ডুব যা, ত্যাগ কৰ,
এৰ, উঠ, উত্থান কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, গী
১।৪২; উপ— ওচৰত বহ, ওচৰ চাপ, সেৱা কৰ,
যত্ন ল, শুদ্ধীকৰণ কৰ, যুদ্ধযাত্ৰা কৰ, নি— বহ,

আসনত বহ, আৰাম কৰ, অলস হ, বিৰক্ত হ, প—
সন্তুষ্ট হ, উদাৰ হ, শান্ত হ, তৃপ্ত হ, শুদ্ধ হ, পৱিত্ৰ
হ, উজ্জ্বল হ, ফল ধৰ, সফল হ, কৃতকাৰ্য্য হ, ব্লি—
অলস হ, ভাগৰি পৰ, বিৰক্ত হ, নিস্তেজ হ, দুখী
হ, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হ, গী ২।১।

সদঃ পু গছৰ ফল।

সদঃ(স্) ক্ৰী ১। আসন, বাসস্থান, ২। সভা —গৃহং
সংসদ, সভাগৃহ।

সদংশক: কেঁকোৰা।

সদংশৱদন: পু কঙ্কপক্ষী, ম'হ বগ।

সদনং ক্ৰী (সদ অধিকৰণে লুট) ১। ঘৰ, অট্টালিকা,
প্ৰাসাদ, ২। ডুব যোৱা, ক্ষয় যোৱা, ৩। আলস্য,
ভাগৰ ৪। পানী, ৫। যজ্ঞগৃহ, ৬। যমালয়।

সদয় বিণ (দয়য়া সহ বৰ্তমানঃ) কৰুণাশীল, দয়ালু, অবা
মৰমেৰে, দয়াসহকাৰে।

সদস্যঃ পু (সদসি সাধুঃ সদস্ যৎ) ১। কোনো সভা বা
সমাজৰ অন্তৰ্ভুক্ত সভ্য। ২। যজ্ঞ বা পূজানুষ্ঠানৰ
মূল পুৰোহিতৰ সহকাৰী অথবা উপদেষ্টা।

সদা অবা ১। সদায়, প্ৰতিদিন, ২। অবিৰতভাৱে।
—গতিঃ ১। বায়ু, বতাহ, ২। সম্ ৩। মুক্তি,
মোক্ষ, সদগতি। —ভোয়া,—নীৰা ১। কৰতোয়া
নদী। কন্যা দানৰ সময়ত বৰ শঙ্কৰৰ হাতৰ পানী বৈ
গৈ এই নদীৰ সৃষ্টি হয়। সেই কাৰণে এইখন নদীৰ
নাম কৰতোয়া। শাওণ মাহৰ তিনিটা দিন এই নদীৰ
বাহিৰে বাকী সকলো নদী বজ্জ্বলা হয়। ২। সদা
প্ৰৱাহমানা নদী বা নিজৰা —দান বিণ. উদাৰ, দানী,
দানশীল। (—নঃ) ১। মদৰস বৈ থকা হাতী, ২।
গজলতা এবিধ, ৩। ঐৰাবত, ৪। গণেশ, —নৰ্ত্তঃ ফিছা
নচুৱাই থকা এবিধ চৰাই, বলিমাছী চৰাই। —ফলঃ ১।
বাৰ মাহে ফল ধৰা গছ। ২। বেল গছ, ৩। কঁঠাল
গছ, ৪। নাৰিকল গছ, ৫। ডিমক গছ। —যোগী(ন)
শ্ৰীকৃষ্ণ —শিৱঃ সদাশিৱ, মহাদেৱ।

সদাচাৰঃ পু সাধুসকলৰ আচৰণ 'যন্মিন দেশে যদাচাৰঃ'।
পৰম্পৰা অনুসৰি, শাস্ত্ৰবিধি অনুসৰি জ্ঞানীসকলে
দেখুৱা আচাৰ, ৰীতি-নীতি। 'যদ্ যদাচৰতি শ্ৰেষ্ঠঃ
তদ্ তদেৱেতৰো জনঃ', গী ৩।২১।

সদানন্দঃ পু শিৱ। সদাশিৱঃ সদাকৰ্তা সদাৰ্থতা
সদাগতিঃ। সদানন্দঃ সদাৱৰ্তা সদাসজবিস্তৰিতঃ।

সদৃশ, সদৃশ, সদৃশ বিণ ১। একে, দৰে, একে সমান
একে দেখা, শব্দৰ শেষত, যেনে পুষ্পসদৃশ, পশু
সদৃশ। ২। উপযুক্ত, যোগ্য, ৩। সক্ষম, সমর্থ, ব
১।১৫।

সদেশ বিণ ১। নিকট, ওচৰ, দেশীয়; ২। ওচৰ-চুবুৰীয়া।

সদুত বিণ (সন ভূতঃ) সত্য।

সদ্য (ন) ক্লী (সীদন্তি অত্রেতি সদ মনি) ১। গৃহ, ঘৰ,
৩। ১৯; বাসস্থান ২। স্থান, আস্থান, ৩। মন্দিৰ,
৪। পানী, ৫। যজ্ঞ বা পূজাৰ বেদী। ৬। সংগ্রাম।

সদ্যঃ (স) অব্য ১। এতিয়াই, আজি, একেদিনাই, ২।
তৎক্ষণাৎ হঠাতে, মে ১৬; ৩। অলপতে,
কেইদিনমান আগতে, —কালঃ বর্তমান কাল।

—কালীন অলপতে হোৱা। —জাত নৱজাত,
অলপতে জন্ম হোৱা। (—তঃ) পু ১। গৰু বা

কোনো জন্তুৰ পোৱালি, ২। সদাশিৱ, —পাতী(ন)
ক্ষণভঙ্গুৰ, ঠুনুকা, মে ১০; —প্রাণকৰ সদ্য
বলকাৰক দ্ৰব্য— সদ্যোমাংসং নৱান্নঞ্চ বাল্য স্ত্রী ক্ষীৰ

ভোজনম। যতমুষ্ণোদকঞ্চৈৱ সদ্যঃ প্রাণকৰাণি ষট্।
—প্রাণহৰ বিণ ১। মাংসং স্থিয়ো বৃদ্ধা
বালার্কস্তুৰুণং দধি। প্রভাতে মৈথুনং নিদ্রা সদ্যঃ

প্রাণহৰাণি ষট্। —এইবিলাকে তৎক্ষণাৎ দুৰ্বল কৰে।
—শুদ্ধিঃ —শৌচং লগে লগে যোৱা অশুদ্ধতা।

লগে লগে শুদ্ধতা, শুচি। ‘দেশান্তৰমূতে ৰালে সদ্যঃ
শুদ্ধিৰ্যতো মূতে।’ এইবিলাকৰ স্পৰ্শ দোষৰ পৰা

তৎক্ষণাৎ শুদ্ধি হয়— ‘শিল্পিনঃ কাৰৱো ৱৈদ্যা
দাসীদাসাশ্চ ভৃত্যকাঃ। অগ্নিমান শ্ৰোত্ৰিয়ো ৰাজা সদ্যঃ
শৌচাঃ প্রকীৰ্তিতাঃ। —শৌথা স্ত্রী বান্দৰ-কেঁকোৱা।

সদ্যন্ত বিণ ১। নতুন, অলপতে হোৱা, ২। লগে লগে
হোৱা।

সদ্যন্তন বিণ নতুন, সজীৱ, সতেজ।

সদৃশ বিণ ১। থকা, জিৰণি লোৱা, ২। গমন কৰা।

সদৃশ বিণ কাঁজিয়া কবি ভাল পোৱা মানুহ। দম্ভুৰা,
অজীণ-পাতকী।

সদৃশঃ গাওঁ।

সদৃশ্য(নে) বিণ ১। সমগুণী, ২। স্নেহাত্মীয়, সৰ্বণ, ৩।
সদৃশ।

সদৃশ্যী, সদৃশ্যচাৰিনী স্ত্রী শাস্ত্ৰানুসাৰে বিবাহিতা পত্নী,
ধৰ্মপত্নী।

সদৃশ্য স্ত্রী (ধৱেন ভৰ্জী সহ বৰ্তমানঃ) পতি থকা তিৰোত
সখিঃ (স) যাঁড়, বলধ।

সদৃশ্যী স্ত্রী পাৰিচাৰিকা, সহচৰী, বান্ধৱী।

সদৃশ্য(চ) বিণ সহচৰ।

সন পূজনে প্রীতো (ভ্ৰা, তনা প উ, স সনঃ
সনোতি, সনুতে) ১। ভাল পা, প্রীত হ, ২। প
কৰ, শ্রদ্ধা কৰ, ৩। দখল কৰ, লাভ কৰ, ৪
গ্রহণ কৰ, ৫। দান দি, বিতৰণ কৰ। (সনন্ত) স-
সনিষতি।

সনঃ পু স্ত্রী হাতীৰ কাণৰ আশ্ফালন। (পু) সনৎকুমাৰঃ
সনকঃ, সনন্দঃ সনাতনঃ ব্ৰহ্মাৰ চাৰি পুত্ৰ। (স-
দান।

সনকঃ পু ব্ৰহ্মাৰ চাৰি পুত্ৰৰ এজন। বাঁকী তিনিজন—
সনৎকুমাৰ, সনন্দ আৰু সনাতন।

সনৎ, সনা, সনাৎ অব্য সদায়, প্রতিদিন।

সনাতন বিণ (সনা ভৱঃ) ১। শাস্ত, নিত্য, স্থায়ী
দৃঢ়, ৩। পুৰণি, প্রাচীন, মনু ৭।৯৮; —নঃ
বিষ্ণু, ব্ৰহ্মা, শিৱ, দিব্যপুৰুষ, ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ এজন
—নী স্ত্রী লক্ষ্মী, দুৰ্গা, সৰস্বতী। ‘সৰ্বত্র সৰ্বকালঃ
ৱিদ্যামানা সনাতনী’।

সনাথ বিণ (নাথেন সহ বৰ্তমানঃ) ১। গৰাকী বা স্বামী
থকা, ২। ৰক্ষক থকা, —থা স্ত্রী সদৃশ।

সনাতি বিণ (সমানো নাতিঃ গোত্রমস্য) ১। একে নহি
বা গৰ্ভজাত, সগোত্ৰীয়, কুটুম্ব, জ্ঞাতি, সম্বন্ধীয়, ২
সদৃশ, সমান, ৩। মৰমিয়াল, ৪। সহোদৰ, —তিঃ
১। সহোদৰ ভায়েক, ওচৰ সম্বন্ধীয় মিত্ৰ। ২
সপ্তম পুৰুষলৈ সম্পৰ্কীয়, মনু ৫।৭২।

সনাভ্যঃ সপ্তম পুৰুষলৈ সম্বন্ধীয় কুটুম্ব।

সনামকঃ পু চজিনা গছ।

সনিঃ পু স্ত্রী (সন ইঃ) ১। পূজা, সেৱা, ২। দান
উপহাৰ ৩। শ্রদ্ধাপূৰ্ণ সম্ভাষণ —স্নীৱৎ,—স্নেহৎ কং
কণ্ঠতে থু ওলোৱা, থুৰে সৈতে ভাষণ।

সনী স্ত্রী (সন স্ত্রী) ১। সনিঃ ২। হাতীৰ কাণৰ
আশ্ফালন শব্দ। —ড ১। একে বাহত থকা, একে
ঘৰত বাস কৰা, ২। ওচৰ, নিকট।

সন্তঃ পু সৎ শব্দৰ ১ম্য বহুব। হাতৰ তলুৱা মেৰি
যোৰ কৰা, হাতখোৰ কৰা, ৩। ১।১০।

সন্তকণং শ্লেষপূৰ্ণ কথা, শ্লেষ, ইতিকিং, ঠাট্টা।

সম্ভৱ বিণ (সম তন ক্ৰঃ) ১। বিস্তৃত, বহল, ২। অবাধ, নিয়মিত। ৩। স্থায়ী, নিত্য, শাস্ত, ৪। প্রচুৰ, বহুত। —তং অবা সদায়, অনবৰতে।

সম্ভৱিঃ স্ত্ৰী (সম তন ক্ৰিন) ১। গোত্র, ২। বংশ, বংশজ সম্ভৱন, পৰিয়াল, ৩। সম্ভৱন, ৪। স্থায়ী কৰণ, লানি নিছিগা অৱস্থিতি, ৫। দম, স্থপ, সমূহ।

সম্ভৱন বিণ ১। তাপ, জ্বলন, ২। যাতনা।

সম্ভৱন্ত বিণ (সম তপ ক্ৰঃ) ১। উত্তপ্ত, জ্বলিত, ২। শোকগ্ৰস্ত, দুখিত, পৰিশ্রান্ত, যাতনাশ্রান্ত, মে ৭ —ব্ৰহ্মঃ(স) সঘনাই উশাহ টনা।

সম্ভৱঃ(স),—সম্ভৱমং স্ত্ৰী ১। অন্ধকাৰেৰে চাৰিওদিশ ব্যাপ্ত, সৰ্বব্যাপক অন্ধকাৰ, শি ৯।২২; ২। মোহ।

সম্ভৱজনং স্ত্ৰী তৰ্জন-গৰ্জন, হময়নি, ধমকী, গালি-গালাজ।

সম্ভৱপণং স্ত্ৰী (সং তপ গিচ লুঃ) ১। তৃপ্তিকাৰক, সম্ভৱিকাৰক, ২। আনন্দ দান, আনন্দদায়ক, ৩। আঙ্গুৰ, ডালিম, খেজুৰী, কল, চেনি, আঁঠেৰ গুড়ি, মৌ আৰু ঘিঁও মিহলাই তৈয়াৰ কৰা এবিধ সুস্বাদু পৰমায়।

সম্ভৱনং—নঃ (সম্ভৱনোতি ৰিস্তাৰয়তি পত্ৰপুষ্পাদীনিতি সম তন গঃ) ১। কল্লতৰু, ২। বংশ, পৰিয়াল, সতি সম্ভৱি, ৩। বিস্তাৰ, ৪। অবাধ লানি, লেখেৰি।

সম্ভৱনকঃ পু কল্লবৃক্ষ, ইন্দ্রৰ অমৰাৱতীৰ পাঁচজোপা গছৰ এজোপা, শি ৬।৬৭; —নিকা ১। ফেনা, ভাতৰ মাড়, ২। গাখীৰৰ সব, ক্ৰীম, ৩। তৰোৱালৰ ধাৰ থকা অংশ, ৪। মকৰাজাল।

সম্ভৱপঃ পু (সং তপ ঘঞ) ১। জুইৰ তাপ, উত্তাপ, ২। শোক, দুখ, যাতনা, দুৰ্দশা, ৩। অনুৰাগ, ৪। অনুতাপ ৫। তপস্যা, তপঃক্ৰেশ, দেহ বিনাশ, কি ৫।৫০।

সম্ভৱপনং স্ত্ৰী ১। জ্বলি-পুৰি থকা, জ্বলন যাতনা, ২। ক্ৰেশ —নঃ কামদেৱৰ পাঁচ বিধ শৰৰ এবিধ।

সম্ভৱপিত বিণ (সং তপ গিচ ক্ৰঃ) ১। উত্তপ্ত, তাপিত, ক্ৰিষ্ট, ২। সুদূৰ পথ অতিক্ৰম কৰাৰ বাবে পৰিশ্রান্ত।

সম্ভৱিঃ স্ত্ৰী (সম তন ক্ৰিচ) ১। দান, ২। অৱসান, সমাপ্তি ধ্বংস, বিনাশ।

সম্ভৱিঃ স্ত্ৰী (সং তুৰ ক্ৰিন) পূৰ্ণতৃপ্তি।

সম্ভৱাঃ পু (সং তুৰ ঘঞ) ১। তৃপ্তি, সন্তুষ্টি, ২। আনন্দ, ৩। বুঢ়া আতুলি।

সম্ভৱজনং স্ত্ৰী ভাগ।

সম্ভৱাঃ পু (ত্ৰাসেন সহ বৰ্তমানঃ) আতঙ্ক, ভয়।

সম্ভৱংসঃ পু (সং দনশ্ অচ) ১। চেপেনা, সঁহাহ, ২। বৰ্ণ উচ্চাৰণত দাঁত জোৰেৰে চেপি ধৰা কাৰ্য্য, ৩। এখন নৰককুণ্ড।

সম্ভৱংশকঃ,—শিকা চেপেনা, চিমটা।

সম্ভৱৰ্তঃ পু (সং দৃত গ্ৰহুনে ঘঞ) ১। গ্ৰহু ৰচনা, ২। একেলগে গোঁথা, একেলগে বোৱা, ৩। সম্বলন, সংযোজন ৪। লানি, নিয়মিত সংযোগ, ৫। নিৰ্মাণ, গঠন, ৰচনা।

সম্ভৱৰ্ণং স্ত্ৰী (সং দৃশ লুট) ১। দৰ্শন, চোৱা কাৰ্য্য, ২। একেথৰে চাই থকা কাৰ্য্য, ৩। মিলন, দেখাদেখি ৪। দৃশ্য, আকাৰ, ৫। বিবেচনা।

সম্ভৱানং স্ত্ৰী ১। ৰচি, শিকলি, ২। পঘা। —নঃ হাতীৰ মদৰস ওলোৱা ঠাই (কপাল)।

সম্ভৱানিত বিণ বন্ধ, বান্ধি ৰখা।

সম্ভৱানিনী স্ত্ৰী গৰুৰ গোহালি।

সম্ভৱাঃ পু (সং দৃ ঘঞ) পলায়ন।

সম্ভৱাহঃ পু (সং দহ ঘঞ) পোৰণ, জ্বলন, দাহ।

সম্ভৱিষ্ক বিণ (সং দিহ ক্ৰঃ) ১। প্রলেপিত, আবৃত, ২। সন্দেহপূৰ্ণ, অনিশ্চিত, ৩। ভ্ৰান্ত, ৪। বিমোৰ, অস্পষ্ট, বৃজি নোপোৱা, বিশৃঙ্খল, ৫। বিপদসঙ্কুল, ৬। বিহয়ুক্ত।

সম্ভৱিত বিণ আবদ্ধ, বান্ধি ৰখা।

সম্ভৱিষ্ট বিণ (সং দিশ্ ক্ৰঃ) ১। নিৰ্দিষ্ট ২। নিযুক্ত, ৩। কথিত, বৰ্ণিত, ৪। স্বীকৃত, অস্বীকৃত, —ইং বাতৰি, সংবাদ, —ইং বাৰ্তাবাহক, ডাকোৱাল, দূত।

সম্ভৱিহান বিণ (সং দিহ শানচ) সম্ভৱিষ্ক।

সম্ভৱী স্ত্ৰী সৰু খাটিয়া, খটি।

সম্ভৱীপনং স্ত্ৰী ১। জুই জ্বলোৱা কাৰ্য্য, উত্তেজনা, প্রজ্বালন, ২। প্রবোচন, —নঃ ১। উত্তেজক, ২। কামদেৱৰ এপাট শৰ।

সম্ভৱীপ্ত বিণ ১। প্রদীপ্ত, প্রজ্বলিত, ২। প্রবোচিত, উত্তেজিত।

সম্ভৱুট বিণ (সং দৃষ ক্ৰঃ) ১। দৃষিত, ২। দৃষ্ট।

সম্ভৱশঃ পু (সং দিশ্ ঘঞ) ১। সংবাদ, বাতৰি, ২। বাৰ্তা, মে ৭; ৩। আদেশ, আজ্ঞা, আয়োগ, কৰ্মতা —ব্ৰাহ্ম বাতৰি, সমাচাৰ —ব্ৰহ্ম ডাকোৱাল বাৰ্তাবাহক, দূত।

সন্দেহঃ পু (সং দিহ ঘঞ) ১। সন্দেহ, সন্দিক্ততা, অনিশ্চয়তা, ২। সন্দেহালঙ্কার। একেধৰণৰ দুটা বিষয় উপস্থাপিত হোৱাত এটাক আনটো বুলি ভুল কৰা হয়। —**দোলা** সন্দেহৰ দোলন, এবাৰ ইফল এবাৰ সিফল, দোখোৰ-মোখোৰ, উভয় সঙ্কট, খুদুৱনি অৱস্থা।

সন্দোহঃ পু (সং দুহ ঘঞ) ১। সমূহ, সমষ্টি, থুপ, স্তূপ, ২। (গাখীৰ) দোহন।

সন্দোহঃ পু (সং দু ঘঞ) পলায়ন।

সন্ধা ক্ৰী. সং ধা অঙ) ১। স্থিতি, ২। প্রতিজ্ঞা, প্রতিশ্রুতি, ৩। ১৪।৫২; ৩। সন্ধান, ৪। সন্ধা ৫। সীমা, ৬। পাচন।

সন্ধানং ক্ৰী (সং ধা লুট) ১। সংযোজন, ২। সংযোগ, মিলন, ৩। মিশ্রণ, ঔষধৰ মিশ্রণ ৪। মেৰামতি, পুনৰ সংস্থাপন, প্রতিদান, ৫। মিত্রতা, বন্ধুত্ব, শান্তি, ৬। মনোযোগ, ৭। নির্দেশন, ৮। সহযোগ, সহায়, ৯। পাচন, মদ তৈয়াৰী, মদ, সুৰা ১০। আচাৰ তৈয়াৰী, ১১। টেঙা হোৱা ভাতৰ মাড়, পচাই থোৱা ভাতৰ মণ্ড। —**নীতি**। (মদ) পাচন, ২। কাঁহ-পিতলৰ কমাৰশাল।

সন্ধানিকা ক্ৰী আচাৰ।

সন্ধানিত বিণ ১। সংযুক্ত, সংযোজিত, ২। একেলগে বন্ধা, বন্ধ, শৃঙ্খলিত।

সন্ধিঃ পু (সং ধা কিঃ) ১। বজাৰ ছয় ৰাজনৈতিক গুণৰ এবিধ গুণ বা উপায়। মিত্রতাকৰণ। ২। সংযোগ, শৰীৰৰ গ্রন্থি, ৩। সুৰঙ্গ, গাঁত, খনি, ৪। ভাগ, যোনি বন্ধ, ৫। নাটকৰ এটা ভাগ; পঞ্চসন্ধিৰ এটা। ৬। এটা যুগৰ শেষৰ কাল। ৭। সন্ধিক্ষণ, ৮। বিভাগ, —**চোৰঃ** সন্ধি খান্দি সোমোৱা চোৰ। —**ছেদঃ** বেৰাত কৰা ছিদ্র। —**জং** মদ, সুৰা। —**জীৱকঃ** মাজত থাকি অসাধু উপায়ে জীৱিকা অৰ্জন কৰা লোক। —**দৃষণং** ক্ৰী সন্ধিৰ চুক্তিভঙ্গ কৰা কাৰ্য্য 'ৱিদধতি সোপধি সন্ধিদৃষণনি', কি ১।৪৫; —**পূজা** অষ্টমী আৰু নৱমী তিথিৰ সন্ধিক্ষণত পতা পূজা। শাৰদীয় দুৰ্গাপূজাৰ তৃতীয় পূজা। —**বন্ধঃ** শৰীৰৰ গাঁথিৰ আঁহ। —**বন্ধনং** নাড়ী, স্নায়ু —**ভঙ্গঃ** হাড়ৰ গাঁথি ভঙা। —**ব্রিগুহঃ** যুদ্ধ আৰু শান্তি (—অধিকাৰঃ) বৈদেশিক নীতি নিৰ্দ্ধাৰক কাৰ্যালয়।

—**ব্রিচক্ষণ** সন্ধি শান্তি বিষয়ত নিপুণ। —**ৱেলা** সন্ধা সময়। —**হাৰকঃ** চোৰ, ডকাইত। .

সন্ধিকঃ এবিধ জুৰ, —**কা** মদ তৈয়াৰ, পাচন।

সন্ধিত বিণ (সন্ধা জাতাস্যেতি ইতচ্) *১। সন্ধিযুক্ত, সংযুক্ত, জোৰা, লগোৱা, ২। বন্ধ, বন্ধা, ৩। মিত্র হোৱা, মিলিত, পুনৰায় মিল হোৱা, ৪। মিশ্রিত, ৫। সংৰক্ষিত, মচলাৰে সংৰক্ষণ কৰা আচাৰ আদি। —**তং** ১। আচাৰ, ২। মদ, সুৰা।

সন্ধিনী ক্ৰী ১। যাঁড়ৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত গাই। পালখোৱা গাই। গৰ্ভ সন্ধাৰ হোৱা গাই, ২। অকালত গাখীৰ দিয়া গাই।

সন্ধিবন্ধকা, **সন্ধিলা** ক্ৰী সুৰঙ্গ। গাঁত।

সন্ধুক্ষণং ক্ৰী ১। প্রজ্জ্বলন, জুই জ্বলোৱা কাৰ্য্য, ২। উত্তেজনা, প্রবোচনা।

সন্ধুক্ষিত বিণ প্রজ্জ্বলিত, উত্তেজিত, প্রবোচিত।

সন্ধৈয় বিণ (সন্ধা যৎ) সন্ধিযোগ্য, লগ লগাব লগা, সংযোজ্য।

সন্ধা ক্ৰী (সং সম্যক্ ধ্যায়তাস্যামিতি সং ধ্যে অঙ অথবা সং ধা যক) ১। সন্ধিয়া কাল। দিন আৰু ৰাতিৰ মাজৰ দুই দশ সময়। ২। গাঁথি, গ্রন্থি, ৩। সংযোগ, ৪। ভাগ, বিভাগ। ৫। ডোকমোকালি, ৬। দুটা যুগৰ মাজৰ কাল, মনু ১।৬৯; ৭। পুৱা দুপৰীয়া আৰু সন্ধিয়াৰ উপাসনা, ত্ৰিসন্ধা, মনু ৪।৯৩; ৮। প্রতিজ্ঞা, চুক্তি ৯। ধ্যান, ভাৱনা ১০। সীমা, অৱধি। —**কালঃ** ডোকমোকালি, গধূলি সময়। —**নাটী(ন)** শিৱ, —**পুণ্ডী** ১। এবিধ মালতী ফুল, ২। জায়ফল। —**বলঃ** দানৱ, ৰাক্ষস, —**বলিঃ** শিৱমন্দিৰত থকা মাটি বা কাঠেৰে তৈয়াৰী বৃষভ। —**ৰাগঃ** সেন্দূৰ —**ৰামঃ** ব্ৰহ্মা, —**ৱন্দনং** পুৱা সন্ধিয়াৰ উপাসনা।

সন্ন বিণ (সদ্ ভ্ৰঃ) ১। অৱসন্ন, শ্ৰান্ত, ২। বহা, বিশ্রাম কৰা, ৩। দুৰ্বল, ৪। ধ্বংসপ্রাপ্ত, নষ্ট, ৫। স্থিৰ, অলৰ-অচৰ ৬। সঙ্কুচিত, ৭। নিকট, ওচৰ, —**স্নং** অকণমান, অলপ, —**স্নঃ** পু পিয়াল বৃক্ষ। —**তৰ** নিম্ন স্বৰবিশিষ্ট।

সন্নক বিণ চপৰ, চুটি, বাওনাৰ দৰে। —**স্নঃ** পিয়াল বৃক্ষ।

সন্নত বিণ (সং নম্ ভ্ৰঃ) প্রণত, নত, হালি পৰা, হেলনীয়া, সঙ্কুচিত। —**তিঃ** ক্ৰী ১। প্রণতি, মিনতি, প্রণাম, শ্রদ্ধা প্রদৰ্শন, ২। নমতা, ৩। এবিধ যজ্ঞ ৪। শব্দ, ধ্বনি।

সম্ভা বিণ (সং নহ ক্তঃ) ১। বর্মিত, বর্ম পিন্ধা, ২। সুসজ্জিত, প্রস্তুত ৩। একেলগে বান্ধি থোরা, ৪। সাজু, তৈয়াৰী, সংগঠিত, ৫। ব্যাপ্ত, ৬। আগেয়ে যতনাই বধা, ৭। হিংস্র, নিষ্ঠুৰ, প্রাণনাশক। ৮। নিবিড়ভাৱে আসক্ত, সন্নিহিত।

সম্ভাঃ পু (সং নী অচ্) ১। সমূহ, সমষ্টি, থুপ, ২। প্রচুৰ পৰিমাণ, ৩। পৃষ্ঠভাগত থকা সৈন্য।

সম্ভাহনং ক্লী ১। বর্ম পিন্ধি সাজু হোৱা, ২। সাজ-সজ্জা, ৩। দৃঢ়বন্ধন, ৪। উদ্যোগ, চেষ্টা।

সম্ভাহঃ পু (সং নহ ঘঞ) ১। অঙ্গভাগ, বর্ম, কৰচ, ২। যুদ্ধ সজ্জা, সা-সজ্জা, কি ১৬।১২।

সম্ভাহঃ পু যুদ্ধৰ হাতী।

সম্ভিকৰ্ষঃ পু (সং নি কৃষ ঘঞ) ১। সাম্ৰিধ্য, কাষ, ওচৰ, সমীপ, কু ৩।৭৪; ২। ওচৰলৈ অহা, বা অনা, ৰ ৬।২০; ৩। সম্পর্ক, সম্বন্ধ, ৪। (ন্যায়) ইন্দ্ৰিয়ৰ লগত বিষয়ৰ সংযোগ। ই দুবিধ—লৌকিক আৰু অলৌকিক। লৌকিক ছয় বিধ। —কৰ্ষণং ১। আকৰ্ষণ, ২। ওচৰ চপা কাৰ্য্য, ৩। ওচৰ, নিকট।

সম্ভিকৃষ্ট বিণ (সং নি কৃষ ক্তঃ) ১। নিকট ২। প্রায়, ওচৰ, কাষৰীয়া, চুবুৰীয়া —ঈং সাম্ৰিধ্য।

সম্ভিচয়ঃ সংগ্রহ, একগোটকৰণ।

সম্ভিধাতা (ঋ) পু (সং নি ধা তৃচ) ১। আকৰ্ষণকাৰী, ওচৰলৈ আনোতা, ২। চুৰি কৰা মাল গ্রহণ কৰোঁতা, মনু ৯।২৭৮; ৩। আদালতত চিনাক্তকাৰী বিষয়া।

সম্ভিধানং ক্লী (সং নি ধা লুট) ১। সাম্ৰিধ্য, ৰা ২।২১।৫৩; ২। আশ্রয়, ৩। অৱস্থান, মাপু ৯৭।৩৫; ৪। সম্ভিকৰ্ষ।

সম্ভিধিঃ ক্লী (সং নি ধা কিং) ১। সম্ভিকৰ্ষ, মনু ৯৭।৩৫; ২। সাম্ৰিধ্য।

সম্ভিপাতঃ পু (সম্যক্ নিপাতো পতনং যত্র) ১। সঙ্গীতৰ এবিধ তাল। ২। অধঃপতন, তলত পৰা, একেলগে তলত সৰি পৰা, মিলন ৩। খুন্দা, বিৰোধ, সংযোগ, ৪। সংগঠন, মিশ্রণ, বিবিধ সংগ্রহ ৫। সমূহ, সমষ্টি। ৬। আগমন ৭। শৰীৰৰ তিনি বসৰ (বায়ু, পিত্ত, কফ) একেলগে হোৱা বিকাৰৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা ৰোগ। সম্ভিপাত জ্বৰ। —জ্বৰঃ সম্ভিপাত জ্বৰ, 'টাইফয়েড জ্বৰ'।

সম্ভিবন্ধঃ পু ১। সুদৃঢ় বন্ধন, ২। আসক্তি, সংযোগ, ৩। কাৰ্য্যকাৰিতা।

সম্ভিভ বিণ (সং নি ভা ক্তঃ) সদৃশ, নিচিনা, দৰে, একে।

সম্ভিযোগঃ পু ১। সংযোগ, আসক্তি, ২। নিয়োগ, নিযুক্তি।

সম্ভিবোধঃ পু বাধা, প্রতিবন্ধক।

সম্ভিৱিষ্ট বিণ (সং নি ৱিশ ক্তঃ) ১। উপৱিষ্ট, বহি থকা। ২। নিকট, ওচৰ, ৩। প্রৱিষ্ট, অন্তৰ্ভুক্ত।

সম্ভিবৃত্তিঃ ক্লী (সং নি বৃৎ ক্তিন) নিৱৰ্তন, প্রত্যাহৰ্তন ঘূৰি অহা, উভতি অহা, ৰ ১০।২৭।

সম্ভিৱেশঃ পু (সং নি ৱিশ ঘঞ) ১। প্রৱেশ, গভীৰ মনোনিৱেশ, গভীৰ আসক্তি, ভক্তি। ২। সমূহ, সমষ্টি, সমাজ, ৩। সংযোগ, সংগঠন ৪। স্থান, অৱস্থান, স্থিতি, ৫। সাম্ৰিধ্য, ৬। আকাৰ, গঠন, ৭। পঁজা ঘৰ, বাসগৃহ, বাসস্থান, ৮। অন্তৰ্ভুক্তি, ৯। নগৰৰ বাহিৰত থকা মুকলি ঠাই। ১০। আসন, বহা ঠাই।

সম্ভিহিত বিণ (সং নি ধা ক্তঃ) ১। ওচৰত থকা, কাষত থকা, ২। উপস্থিত, ৩। দৃঢ়, স্থাপিত, পুঞ্জীকৃত ৪। সুসজ্জিত, সাজু ৫। অৱস্থিত।

সম্ভিহিতোপায়ঃ পু যাৰ ধ্বংস অৱশ্যজ্ঞাৰী, ভঙ্গুৰ, অস্থায়ী, দুৰ্বল।

সম্ভ্যাসনং ক্লী (সং নি অস ল্যুঃ) ১। মাটিত বাগৰা, উদাস অৱস্থা, ত্যাগ, ২। পাৰ্থিৱ ভোগ-বিলাস ত্যাগ, বৈৰাগ্য, গী ৩।৪; ৩। আনৰ ওপৰত ভাৱ অৰ্পণ

সম্ভ্যাস্ত বিণ (সং নি অস্ ক্তঃ) ১। ভাৰপিত। ২। ন্যাসীকৃত, পুঞ্জীকৃত, সঞ্চিত, ৩। পৰিত্যক্ত, বৰ্জিত।

সম্ভ্যাসঃ পু (সং নি অস্ ঘঞ) ১। জটামাংসী ২। ত্যাগ ৩। কাম্যকৰ্মৰ ন্যাস। পাৰ্থিৱ, অস্থায়ী ভোগ-বিলাসৰ প্রতি অনীহা; সম্পূৰ্ণ ত্যাগ, বৈৰাগ্য, গী ৬।২, মনু ১।১১৪; 'সম্ভ্যাসঃ কৰ্মণ্য ন্যাসঃ কৃতানামকৃতৈঃ সহ', মপু ১২০ অ; ৪। চতুৰ্থ আশ্রম, সম্ভ্যাসাশ্রম।

সম্ভ্যাসী(নে) পু (সম্ভ্যাসেহঙীতি সম্ভ্যাস ইনিঃ) ১। সম্ভ্যাসী, ঋষি, যুনি, তপস্বী ২। সম্ভ্যাসাশ্রমত বাস কৰা ব্যক্তি, ৩। সাংসাবিক ভোগ-বিলাস ত্যাগী ৪। ন্যাসকৰ্তা, সঞ্চয়কৰ্তা, জমা কৰোঁতা, ৫। অনাৰ্থকাৰী, নিৰাহাৰী, উপভাসী।

সপ্ সম্বন্ধে (ভ্রা প স সপতি) ১। সংযোগ কৰ, লগ লগা। ২। শ্রদ্ধা কৰ, সম্মান কৰ, পূজা কৰ।

সপক্ষ বিণ্ (পক্ষেণ সহ র্তমানঃ) ১। পাখি থকা ২। পক্ষ বা দলভুক্ত, ৩। সদৃশ, একে, একে দলীয়, —ক্ষঃ ১। পক্ষীয় ব্যক্তি, অনুৰক্ত, ২। সহচৰ, অনুচৰ, কুটুম্ব, মিতিৰ ৩। (তৰ্ক) সাদৃশ্য থকা উদাহৰণ, দৃষ্টান্ত।

সপত্নঃ পু (সহ পত্নঃ সহসা সং) শত্রু, প্রতিদ্বন্দ্বী —স্ত্রী স্ত্রী সতিনীয়েক। এক পতিৰ দুই পত্নী। —স্ত্রীক পত্নী থকা। পত্নীৰ দ্বাৰা সেরিত।

সপত্নাকৰণং স্ত্রী (সপত্ন ক্ লুট্) ১। অত্যন্ত পীড়ন। অত্যন্ত যাতনা দান, ২। শৰৰ পাখি পৰ্য্যন্ত সোমাই বিদ্ধ কৰা।

সপত্নাকৃত অত্যন্ত পীড়িত।

সপদি অবা তৎক্ষণাৎ, শীঘ্রতাৰে, অতি শীঘ্ৰে, কু ৬। ৪

সপৰ্য্যা স্ত্রী (সপৰ পূজায়াম্ ইতি যক অঃ টাপ) ১। পূজা, অৰ্চনা, শি ১। ১৪; ২। সেৱা, শুশ্ৰূষা।

সপাদ বিণ্ (পাদেন সহ র্তমানঃ) ১। ভৰি বা ঠেং থকা ২। চাৰি ভাগৰ এভাগেৰে সৈতে।

সপিণ্ড পু (সমানঃ পিণ্ডো यस্য) ১। সাত পুৰুষলৈ কুটুম্ব। পিতৃ পুৰুষলৈ পিণ্ডদানৰ ভাগী, জ্ঞাতি, মনু ২। ২৪৭।

সপিণ্ডীকৰণং মৃতকৰ উদ্দেশ্যে সম্পূৰ্ণ এবছৰ প্ৰতি মাহে পিণ্ডদান কাৰ্য্য। ইয়াত প্ৰেত-পিণ্ডৰ লগত পিতৃ-পিণ্ডৰ মিশ্ৰণ কৰা হয়। আজিকালি প্ৰতি মাহে কৰাৰ সলনি আদ্যশ্ৰাদ্ধৰ পিচ দিনা অৰ্থাৎ মৃত্যুৰ দ্বাদশ দিনত এই শ্ৰাদ্ধ কৰা হয়। ইয়াৰ পিচত এবছৰ পূৰ্ণ হ'বৰ দিনা (অৰ্থাৎ পিচৰ বছৰৰ সেই মাহৰ সেই তিথিত বছৰেকীয়া সপিণ্ডীকৰণ কৰা হয়। তাৰ পিচৰ বছৰৰ পৰা বাৰ্ষিক একোদ্বিষ্ট শ্ৰাদ্ধ কৰা হয়। 'ততঃ সংবৎসৰে পূৰ্ণে সপিণ্ডীকৰণং ভৱেৎ', কুপু ২২ অ।

সপীতিঃ স্ত্রী (সহ একত্র পীতিঃ পানম্। পা পানে ক্তিন্) বহু বাক্ৰে একেলগে কৰা (মদা) পান। মদহীৰ মেল।

সপ্ত(ন) বিণ্ সংখ্যাবাক্যক বহুব শব্দ (সপ্ সমৱয়ে কনিন্, তুৎচ) ১। সংখ্যা, '৭' —চত্বাৰিংশ সাতচল্লিশ, —জিহ্বঃ —জ্বালঃ অগ্নি, জুই। —ভক্তঃ যজ্ঞ —ত্ৰিংশৎ সাতত্ৰিংশ, —দশ সোতৰ, —দীৰ্ঘিতিঃ অগ্নি, —দ্বীপা

ধৰিত্ৰী, পৃথিৱী —ধাতু পু শৰীৰৰ সাতটা মৌলিক পদাৰ্থ। পেটত আহাৰৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা বস, তেজ, মাংস, চৰ্বি, হাড়, মজ্জা আৰু বীৰ্য্য (শুক্ৰ) —নৱতিঃ সাতানবৈ —নাড়ীচক্ৰম্ (জ্যোতিষ) ক্ৰমবৃদ্ধ হব নে নহয় জানিবৰ কাৰণে অঁকা চিত্ৰবিশেষ। —পদী বিবাহত হোমগ্নিৰ চাৰিওফালে বৰ-কন্যাই কৰা প্ৰদক্ষিণ সাত বাৰ। —প্ৰকৃতিঃ বাজাৰ সাত বিভাগ—স্বামী, অৰ্থাৎ ৰজা, অমাত্য, সুহাদ, ৰাজকোশ, সাৰ্বভৌমত্ব, দুৰ্গ আৰু সৈন্য —ভদ্ৰঃ শিৰীষ গছ —ভূমিক, —ভৌম, সাত তলা ওখ (ঘৰ) —শতং সাত শ, এশ সাত —শতী সাত শ শ্লোক থকা গ্ৰন্থ, যেনে— দুৰ্গাস্তপশতী। —সপ্তিঃ সূৰ্য্য।

সপ্ততিঃ স্ত্রী সত্তৰ, —তম ৭০ তম।

সপ্তথা অবা সাত ৰকমে বা প্ৰকাৰে।

সপ্তম বিণ্ ১। ৭ম, —মী ১। সপ্তমী বিভক্তি, ২।

সপ্তমী তিথি ৩। শাৰদীয় সপ্তমী পূজা।

সপ্তৰন্তং স্ত্রী শৰীৰৰ সাত বিধ ৰঙা বৰণীয়া অৱয়ব, অঙ্গ। 'পাণিপাদতলৌ ৰন্তৌ নেত্ৰান্তৰ নখানি চ তাল্কাধৰ জিহ্বাশ্চ সপ্তৰন্তং প্ৰশসাতে।'।

সপ্তৰ্ষয়ঃ পু বহু বচন। সাত গৰাকী মহৰ্ষি— মৰীচি, অত্ৰি, অঙ্গিৰা, পুলহ, পুলস্ত্য, ক্ৰতু আৰু কশিষ্ঠ। 'সপ্তৰ্ষিমণ্ডলং তস্মাদ্ দৃশ্যতে সৰ্বতো পৰি' মনু।

সপ্তল্ল স্ত্রী ১। নৱমল্লিকা, ২। ভাং গছ।

সপ্তসূঃ স্ত্রী সাত সজ্জনৰ মাতৃ।

সপ্তাংশুপ্ৰভৱঃ পু শনি গ্ৰহ।

সপ্তাত্মা(ন) ব্ৰহ্মা।

সপ্তাৰ্চিঃ (স) পু ভগ্নি।

সপ্তাষ্ট্ৰঃ পু (সপ্ত অষ্ট্ৰঃ यस্য) ১। সূৰ্য্য, ২। আকন গছ।

সপ্তাহঃ পু সাত দিন, এসপ্তাহ।

সপ্তিঃ পু ১। যুঁৱলি ২। ঘোঁৰা।

সপ্তগয় বিণ্ (প্ৰণয়েন সহ র্তমানঃ) মৰমিয়াল, মৈত্ৰীভাৱাপন্ন।

সপ্ততায় বিণ্ বিশ্বস্ত। বিশ্বাসযোগ্য।

সফৰঃ, —বী পৃষ্ঠীমাছ। 'গত্ব য জলমাত্ৰেণ সফৰী ফৰফৰায়তে।'।

সফল বিণ্ (ফলেন সহ র্তমানঃ) ১। ফলৱান, ২। অমোঘ, ৩। কৃতকাৰ্য্য, ৪। শস্যপূৰ্ণ। 'সফলং মে ভৱেৎ জন্ম যদি নাৱমন্যসে', মাপু ৬। ১৩৭।

সবজু বিণ বন্ধ থকা, সম্বন্ধীয়, ওচৰ সম্পৰ্কীয়। —জুঃ
পু কটুয।

সাবল বিণ (বেলেন সহ বৰ্তমানঃ) সৈন্য যুক্ত, সামৰ্থ্যৱান।
—লিঃ আবেলি।

সবাধ বিণ পীড়ায়ুক্ত, যাতনাদায়ক, বাধাপূৰ্ণ, নিষেধযুক্ত।

সব্ৰহ্মাচাৰী(ন) পু (সমানে ব্ৰহ্মণি চৰতীতি সম ব্ৰহ্ম চৰ
ণিনিঃ) ১। পৰম্পৰ এক ব্ৰহ্মব্রতত বত বটু, শিষ্য।
সহপাঠী ছাত্ৰ। একেজন গুৰুৰ অধীনত শিক্ষা লাভ
কৰা শিষ্য। ২। একেলগে দুখ ভোগ কৰা ব্যক্তি।
সমদুখী, আনৰ দুখত দুখী হোৱা লোক।

সভৰ্জুকা স্ত্ৰী সমৱা স্ত্ৰী। পতিৱস্ত্ৰী। সনাথা তিৰোতা।
আয়তী

সভা স্ত্ৰী (সহ ভাৰ্ত্তি শোভন্তে অত্ৰেতি ভা দীপ্তৌ অঙ)
১। সমিতি, মেল, পঞ্চায়ত, পৰিষদ, সংসদ, ২।
সমাজ, সঙ্গ, ৩। আদালত, ন্যায়ালয়, ৪। জুৱাৰ
আড্ডা। —পতিঃ ১। সভাৰ অধ্যক্ষ ২। জুৱাৰ
আড্ডাৰ গৰাকী। —পূজা সমজুৱাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা
প্ৰদৰ্শন। —সদ্ ১। সভাত যোগদান কৰা ব্যক্তি,
সদস্য। ২। ন্যায়নিৰ্দ্ধাৰক —স্তাৰঃ পু সভাসদ,
সাংসদ।

সভাজ্ সেরনে (চুৰা উ স সভাজয়তিতে) ১। নমস্কাৰ
কৰ, শ্ৰদ্ধা দেখুৱা, পূজা কৰ, অৰ্চনা কৰ। ২।
সম্মান কৰ, ৩। সন্তুষ্ট কৰ, তৃপ্তি কৰ, ৪। শোভিত
কৰ, অলঙ্কৃত কৰ, কৃপা কৰ, ৫। প্ৰদৰ্শন কৰ।

সভাজনং স্ত্ৰী ১। সন্তুষ্টকৰণ, ২। অৰ্চনা, পূজা, সেৱা;
৩। সৌজন্য, নম্ৰতা —নঃ পু শিৱ।

সভিকঃ পু (সভা ঠন) জুৱাৰ আড্ডাৰ মালিক। যা
২। ১৩৯।

সভোচিত বিণ সভাযোগ্য, পণ্ডিত।

সভ্য বিণ (সভা যঃ) ১। সদস্য, সভা বা সমিতিৰ
বৈধভাৱে অন্তৰ্ভুক্ত (ব্যক্তি)। ২। সভাযোগ্য, ৩।
সাধু, ভদ্ৰ, বিশ্বস্ত, ৪। কুলীন, অভিজাত, —ভ্যঃ
(পু) জুৱাৰ আড্ডাৰ বন্ধক, মালিক —তা,-স্ত্ৰং
নম্ৰতা, সৌজন্য, কুলীনতা।

সম বৈক্লৱ্যো (স্ত্ৰা প; চুৰা উ, অ সমতি, সময়তি-তে)
১। উত্তেজিত হ, বিমূঢ় হ, ২। উত্তেজিত নহ,
বিমূঢ় নহ।

সম ১। পক্ষ ৰূপ ধাতুৰ পিচত সহ, সমান, একে,

প্ৰকৃষ্ট, শোভন, সমুচ্চয়, আদি বোধক অব্যয় লক্ষ্য।

২। চতুৰ্থ উপসৰ্গ (প্ৰ, পৰা অপ সম নি ইত্যাদি)

সম বিণ (সম বৈক্লৱ্যো অচ) ১। সৰ্ব, সকলো, সমূহ,
২। সমান, একে, নিচিনা, সদৃশ, গী ২। ৩৮; ৩।
সমতল, সমান ঠাই, ৪। সম সংখ্যা, ৫। সমপক্ষ,
পক্ষপাতিত্বহীন, ৬। সাধু, নিষ্ঠাৱান, নায্য, প্ৰকৃত,
৭। ভাল, পাৰ্থক্য, ৮। অবিকৃত, অচল-জটিল,
অবিকাৰ্য্য, ৯। উপযুক্ত, সুবিধাজনক ১০। সাধাৰণ,
১১। মধ্যৱৰ্তী —মং স্ত্ৰী সমতল*ভূমি, ৰাজ্য; (অব্য)
১। লগত সৈতে, একেলগে, সহ, ২। সমানভাৱে
সমানে সমানে ৩। একেদৰে, একে সময়তে, —মং
পু কেইটামান ৰাশিৰ সংজ্ঞা বিশেষ। ছয়টা সমৰাশি।
বৃষ, কৰ্কট, কন্যা, বৃশ্চিক, মকৰ আৰু মীন। বাকী-
কেইটা বিষম ৰাশি। —কন্যা বিবাহযোগ্য কন্যা।
—কালঃ একে সময়। —কালীন সমসাময়িক
—কালং অবা একে সময়তে —কোলঃ সাপ। —ক্ল
বিণ গমনকৰ্তা, যাওঁতা। —ক্ষ চকুৰ আগত (দেখা)।
দৃষ্টিগোচৰ। —ক্ষেত্ৰং নক্ষত্ৰৰ অৱস্থিতি বিশেষ। —গ্ৰ
বিণ সকলো, —জা লাজুকী লতা। —চিহ্নং ১।
সমান একেৰকমৰ, আওকণীয়া। —জং স্ত্ৰী বন,
বননি, জঙ্গল। —জঃ পু ১। মূৰ্খৰ জাক, ২। পশুৰ
জাক —জাতি একে জাতীয়। —দৰ্শন,-দৰ্শী (ন)
সকলোকে সমান জ্ঞান কৰোঁতা (পণ্ডিত)। 'শুনি চৈৱ
শ্বপাকে চ পণ্ডিতাঃ সমদৰ্শিনঃ', গী ৫। ১৮;
সমপক্ষপাতি। —দুঃখ সহানুভূতিশীল। আনৰ দুখ
দেখি দুখী হোৱা। —দৃষ্টি নিৰপেক্ষ। —বুদ্ধি
নিৰপেক্ষ। —ভাৱ সমগুণ সম্পন্ন। —বজ্জিত বৰ্ণ
কৰা। —বেৰখ পোন, চিহা, ঋজু। —লম্পং,-বঃ
অসমান্তৰাল চতুৰ্ভুজ ক্ষেত্ৰ। —ব্ৰহ্মঃ বৰ্ণ, সম্প্ৰদায়।
—ব্ৰহ্মী(ন) নিৰপেক্ষ (পু) যমৰাজ —বৃহৎ
সমপাদযুক্ত শ্লোক। যেনে—অনুভূত-বৃষ্টি সবল,
অকপটীয়া —বেৰঃ মজলীয়া/গভীৰতা। —শোধনং
(অঙ্ক) সমানে সমানে বিয়োগকৰণ —সন্ধিঃ
উভয়পক্ষীয় চুক্তি অনুসৰি শান্তি স্থাপন। —সুস্থিঃ
কল্লান্তত বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ নিদ্রা। —স্ব বিণ সমান, একে
সদৃশ —স্থলং স্ত্ৰী সমতল ভূমি।

সমজ্ঞা স্ত্ৰী (সম জ্ঞা কঃ) কীৰ্ত্তি, বশস্যা।

সমজ্ঞা স্ত্ৰী (সম জ্ঞ কপ) ১। সম, সমিতি, ২। কীৰ্ত্তি

সমস্কৰ বিণ (সম্যক অঙ্ক উচিত্যং যত্র) ১। সঠিক, উপযুক্ত ২। উচিত, ৩। সমীচীন. ৪। শুদ্ধ, প্রকৃত, ৫। স্পষ্ট, ব্যঞ্জব বা পড়িব পৰা, ৬। ধাৰ্মিক, পবিত্র ৭। অভিজ্ঞ, ৮। স্বাস্থ্যৱান, —সং সৌজন্য, শুদ্ধতা, শুদ্ধ প্রমাণ।

সমতা, —ত্বং ক্রী ক্রী ১। সাম্য, সাদৃশ্য, ২। সমগুণ সম্পন্নতা, ৩। নিৰপেক্ষতা, ৪। শুদ্ধতা, ৫। সৌম্যভাৱ, সুস্থিৰতা।

সমতিক্রমঃ পু উল্লঙ্ঘন, অতিক্রমণ।

সমতীত বিণ (সম অতি ই ক্রঃ) অতীত।

সমদ বিণ (মদেন সহ বর্তমানঃ) ১। মদমস্ত, মাতাল, ভয়ঙ্কৰ, ২। মদৰস ওলাই থকা (হাতী)।

সমধিক বিণ (সম্যক্ অধিক) অধিক, বেছি, অতিবিক্ত, ৮। ৫৩ —কং অব্য বেছিকৈ, অত্যধিকভাৱে।

সমধিগমনং ক্রী অতিক্রমণ, উল্লঙ্ঘন।

সমধৰ বিণ একেলগে ভ্রমণ, সহগমন।

সমনুজ্ঞাতং ক্রী ১। সম্মতি, সৰ্বসম্মতি।

সমস্তঃ পু (সম্যক্ প্রকাৰেণ অস্তু ইতি তৎপু) ১। সীমা, শেষ সীমা, দিগন্ত। অৱধি —পঞ্চকং ক্রী ১। কৃষ্ণক্ষেত্ৰ, কৃষ্ণপাণ্ডৱৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰ। পৰশুৰামে নিধন কৰা ক্ষত্ৰিয়সকলৰ তেজেৰে ইয়াত পাঁচটা সৰোবৰৰ সৃষ্টি হৈছিল। —ভদ্রঃ বুদ্ধ। —ভুক্ত(জ) পু অগ্নি, জুই।

সমস্ততঃ(স), সমস্তাং অব্য চতুর্দিশে, চতুর্দিশবাসী, চাৰিওফালৰ পৰা, ‘সমস্তাং স্তুতৈৰমৰগণাঃ ৰাস্ত্ৰকৃতিং ৱসানং’, শিৱৰ ধ্যান মন্ত্ৰ।

সমন্যু বিণ ১। ত্ৰোদাষিত, ২। শোকাতুৰ, —ন্যুঃ শিৱ।

সমন্বয়ঃ পু ১। নিয়মিত, নিয়মপৰায়ণ, ২। ইটোৰ লগত সিটোৰ সম্বন্ধ, সংযোগ, প্রয়োগযোগ্য।

সমস্থিত বিণ (সম অনু ইণ ক্রঃ) ১। সংযুক্ত, সংশ্লিষ্ট, সংলগ্ন, সংযোজিত, ২। অনুসৃত, ৩। সংঘটিত, পূৰ্ণিত।

সমভিপ্লুত বিণ প্লাৱিত, পানীত নিমজ্জিত।

সমভিৱ্যাহাৰঃ পু (সম অভি ৱি আ হ্রা ষঞ) ১। সহিত, সৈতে, লগত একেলগত উল্লেখ, ২। সম্বন্ধ, সঙ্গ।

সমভিৱ্যাহতঃ পু সহ উচ্চাৰিত শব্দ।

সমভিসৰণং ১। ওচৰ চপা, আশা কৰা, ২। অভিলাষ।

সমভিহাৰঃ ১। বাৰম্বাৰ, ২। একেলগে লোৱা ৩। উদবৃত্ত, অৱশিষ্ট।

সমভ্যৰ্চনং ক্রী পূজা, অৰ্চনা, সেৱা।

সমভ্যাহাৰঃ সঙ্গ, লগত নিয়া বস্তু, গীতৰ লগত বজোৱা বাদ্যযন্ত্ৰ।

সময়ঃ পু (সম্যাগেতীতি সম ইণ গতৌ পচাদাচ) ১। কাল, সময়, ২। সুযোগ, ৩। উপযুক্ত মুহূৰ্ত, ঋতু, ৪। সকাম, চুক্তি, ৫। দেশাচাৰ, ৬। কবি সময়, কবি প্রসিদ্ধি, কবিসকলে ব্যৱহাৰ কৰা কিছুমান পদ্ধতি, ৰীতি। যেনে— ‘পাদাঘাতাং অশোকঃ’ ৭। নিযুক্তি, ৮। অৱস্থা, ৯। বন্দবস্তি। ১০। আইন, বিধি, —মনু ১০। ৫৩; ১১। নিৰ্দেশ, আজ্ঞা, ১২। শপত, প্রতিজ্ঞা, ১৩। ইঙ্গিত, চিহ্ন, সঙ্কেত, ১৪। সীমা, অৱধি, ১৫। শেষ, অন্ত, সমাপ্তি, ১৬। উন্নতি, সম্পদ, কৃতকাৰ্যতা, সিদ্ধান্ত, ১৭। দুখৰ অৱসান, —ক্ৰিষ্টা চুক্তিকৰণ, বন্দবস্তিকৰণ, —পৰিৰক্ষণং চুক্তি ৰক্ষা, কি ১। ৪৫; —ব্যভিচাৰঃ চুক্তিভঙ্গ, —ব্যভিচাৰী (ন) চুক্তি ভঙ্গকাৰী।

সময়া অব্য. (সম ইন আ) ১। ওচৰতে, ২। সময়মতে, যথা সময়ত, নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ত, মাজতে।

সমৰং, —ৰঃ ক্রী. পু. (সম্যক্ অবণং প্রাপণমিতি সং ঋ গতৌ অপ) যুদ্ধ, ৰণ, ৮ ১২। ৬২; —ভূমিঃ যুদ্ধক্ষেত্ৰ, —মূৰ্ধণ্ —শিৰঃ (স্) যুদ্ধৰ সমুখ ভাগ।

সমৰভঃ পু. যৌনসঙ্গম ভঙ্গি বিশেষ। ‘স্বজগ্ৰহাঘ্নয় সংযুক্তং কৃত্বা যোবিৎপদদ্বয়ম্। স্তনৌ ধৃত্বা ৰমেৎ কামী বন্ধঃ সমৰভঃ স্মৃতেঃ।।’ ৰম

সমৰ্চণং ক্রী. ১। পূজা, অৰ্চনা, ২। শ্রদ্ধা প্রদৰ্শন।

সমৰ্ণ বিণ. ১। শোকাৰ্ত, আঘাতপ্রাপ্ত, ২। প্রার্থিত, যাচিত।

সমর্থ বিণ. (সম অর্থ পচাদাচ) ১। শক্তিমান, বলশালী, ২। যোগ্য, উপযুক্ত, ৩। গুৰুত্বপূৰ্ণ, ৪। প্রবল, ফলপ্রদ, ৫। অর্থযুক্ত, —থঃ (ব্যাক) তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ শব্দ। বাক্যত ইটোৰ শব্দৰ লগত সিটোৰ সম্বন্ধ।

সমর্থকং অগক কাঠ।

সমর্থনং ক্রী. (সম অর্থ ল্যুট) ১। সম্মতিদান, সাব্যস্ত কৰণ, ২। নাযাতা, প্রমাণ, ৩। বিবেচনা, নিৰ্দ্ধাৰণ, ৪। শক্তি, অধ্যৱসায়, ৫। বিবাদ নিষ্পত্তি, ৬। প্রতিবাদ, ৭। সামৰ্থ্য, উপযুক্ততা প্রদৰ্শন।

সমৰ্থক বিণ. আশীৰ্বাদ বা বৰ প্ৰদানকাৰী, বৰদাতা, ইষ্টফল দাতা।

সমৰ্পণং ক্লী. (সম ঋ গিচ্ অনট্) উছৰ্গা, সম্পূৰ্ণভাৱে উছৰ্গা কৰা কাৰ্য্য, আত্মদান।

সমৰ্যাদি বিণ. (মৰ্যাদয়া সহ বৰ্তমানঃ) ১। সমীপ, নিকট, ২। সীমিত, ৩। মৰ্যাদাসহিত, সুসজ্জত, ৪। সন্মানীয়, শ্ৰদ্ধেয়।

সমল বিণ. (মলেন সহ বৰ্তমানঃ) ১। মলিন, দুৰ্গন্ধযুক্ত, নেতেৰা, ক্লেদাক্ত, ২। পাপী, কলঙ্কযুক্ত, —লং ক্লী. বিঠা, মলমূত্ৰ।

সমৱকাৰঃ পু. দহ বিধ ৰূপকৰ এবিধ।

সমৱতাৰঃ পু. (সম অৱ ত্ ঘঞ) ১। তীৰ্থ ক্ষেত্ৰ, ২। তীৰ্থস্থানত থকা পৱিত্ৰ পুখুৰীত স্নান কৰা ঘাট।

সমৱৰ্ত্তী(ন) পু. (সম ব্ গিনিঃ) যমৰাজ।

সমৱস্থা ক্লী. নিৰ্দ্ধাৰিত অৱস্থা, স্থিৰ অৱস্থা, একে অৱস্থা।

সমৱস্থিত বিণ. স্থিৰ, নিৰ্দ্ধাৰিত।

সমৱায়ঃ পু. (সমৱায়াতে ইতি সম অৱ অয ঘঞ) ১। সমূহ, মনু ৪।১০৮; ২। সম্বন্ধ বিশেষ, সংযোগ, ইটোৰ লগত সিটোৰ সম্পৰ্ক স্থাপন, ৩। দ'ম, বহুসংখ্যক, ৪। নিবিড় সম্পৰ্ক, ৫। (বৈদ) নিবিড় সম্পৰ্ক, অবিচ্ছেদ্য, স্থায়ী সংযোগ। এটা বস্তুত আন এটা বস্তু থকা অৱস্থা। অৱয়ৱৰ লগত অৱয়ৱৰ, এটাৰ গুণ আৰু কৰ্মৰ লগত আন এটাৰ গুণ আৰু কৰ্মৰ অবিচ্ছেদ্য সম্বন্ধ। বৈশেষিক দৰ্শনৰ সাতটা শ্ৰেণীৰ এটা।

সমৱায়ী (ন) ১। নিবিড় সম্বন্ধ থকা, অলেখ, নানান।

সমৱেত বিণ. সাম্ অৱ অণ ক্তঃ) ১। মিলিতঃ 'ধৰ্মক্ষেত্ৰে কুৰুক্ষেত্ৰে সমৱেতা যুযুৎসৱঃ।' গী ১।১; ২। সংযোজিত, ৩। নিবিড়ভাৱে সংযুক্ত, অবিচ্ছেদ্যভাৱে যোজিত, ৪। বহুসংখ্যক।

সমষ্টিঃ ক্লী. (সং অশ্ ব্যাস্তৌ ক্তিন) ১। সম্মিলন, ২। মিলিত, ৩। একে জাতীয় বিভিন্ন অংশৰ মুঠ।

সমসনং ক্লী. ১। মিশ্ৰণ, সংযোজন, ২। সমস্তপদ গঠন, ৩। সঙ্কোচন।

সমসৃষ্টিঃ পু. (সমেবাং সৰ্ৱেবাং সৃষ্টিৰ্যত্ৰ) ১। মহা প্ৰলয়, ধ্বংস, নাশ, ২। একেলগে শোৱন।

সমস্ত বিণ. (সম অশ ক্তঃ) ১। সম্পূৰ্ণ, গোটেইখিনি, নিখিল, ২। সংযুক্ত, ৩। সঙ্ক্ৰিষ্ট।

সমস্তু বিণ. (সং স্থা কঃ) ১। সমান, একে, ২। সমভাৱত থকা।

সমস্তুলী ক্লী. গঙ্গা যমুনাৰ মাজৰ (সঙ্গম) স্থান।

সমস্য ক্লী. (সম অশ্ গ্যৎ টাপ) কোনো শ্লোকৰ সম্পূৰ্ণ কৰণ, পাদপূৰণ।

সমহ্যা ক্লী. যশস্যা, কীৰ্তি।

সমা ক্লী. (সম ৱৈক্করো পচাদ্যচ টাপ) এটা বছৰ।

'মা নিষাদ প্ৰতিষ্ঠাং ত্বমগমঃ শাস্বতীঃ সমাঃ', বা ১।২।১০; (অব্য) সৈতে, লগত, একেলগে।

সমাংশহাৰী (ন) বিণ. সমভাগী, সম অংশৰ গৰাকী, ভাগী।

সমাংশিক বিণ. ভাগী, সমভাগী।

সমাংসমীনা ক্লী. (সমাং সমাং ৱিজায়াতে ইতি খঃ) প্ৰতি বছৰে এটাকৈ পোৱালি দিয়া গাই।

সমাকৰ্ষী (ন) পু. (সম আ কৃষ্ গিনিঃ) ১। অতি দূৰলৈ যোৱা গন্ধ, ২। আকৰ্ষক।

সমাকুল বিণ. ১। পৰিপূৰ্ণ, জনাকীৰ্ণ, ২। বিমূঢ়, ব্যাকুল।

সমাখ্যা ক্লী. (সম আ খ্যা অণ্ড) ১। কীৰ্তি, ২। সমজ্ঞা।

সমাখ্যাত বিণ. (সম আ খ্যা ক্ত) ১। গণিত, মুঠ কৰা, ২। ঘোষিত, সম্পৰ্কিত, ৩। প্ৰখ্যাত।

সমাগত বিণ. (সম আ গম ক্ত) ১। আগমন, মিলিত হোৱা, সংযুক্ত।

সমাগতি ক্লী. (সম আ গম ক্তিন) ১। সমাগম, মিলন, সম্মিলন, ২। আগমন, ওচৰলৈ যোৱা, ৩। সমোন্নতি।

সমাগমঃ পু. (সম আ গম ঘঞ) ১। আগমন, ২। প্ৰাপ্তি, ৩। মিলন, সংযোগ, ৪। সমাজ, সম্ব।

সমাঘাতঃ পু. (সম আ হন ঘঞ) ১। আঘাত, হত্যা, বধ, ২। যুদ্ধ, সমৰ।

সমাচয়নং ক্লী. সঞ্চয়ন, সংগ্ৰহ, স্তম্ভীকৰণ।

সমাচৰণং ক্লী. ১। পালন, অভ্যাস কৰণ, ২। আচৰণ, ব্যৱহাৰ।

সমাচাৰঃ পু. (সম আ চৰ ঘঞ) ১। সম্যক আচৰণ, স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, ব্যৱহাৰ, ২। বাৰ্তা, বাতৰি, খবৰ, বিজ্ঞপ্তি, বিৱৰণ।

সমাজঃ পু. (সম অজ ঘঞ) ১। সম্মিলন, সভা, ২। সংঘ, গোষ্ঠী, ৩। স্তম্ভ, দ'ম, সমষ্টি, ৪। দল, ৫। হাতী।

সমাজিকঃ পূ. সদস্য, সভা।

সমাজ্য ক্রী. (সম্ আ জা অঙ্ টাপ) যসস্যা, কীর্তি।

সমাদানং ক্রী. (সম্ আ দা লুট্) ১। সম্পূর্ণ গ্রহণ, সমীচীন, বা সম্যক গ্রহণ, ২। জৈন আৰু বৌদ্ধ-সকলৰ নিত্য কৰ্ম, সৌগত আত্মিক।

সমাদেশঃ পূ. ১। আজ্ঞা, আদেশ, নির্দেশ, হুকুম, ২। উপদেশ।

সমাধা, —ধানং (সম্ আ ধা লুট্) ১। নিষ্পত্তি। ২। বিবাদ বা সম্বেদহ খণ্ডন, ৩। পৰমব্রহ্মত মনঃস্থিৰকৰণ, ৪। চিত্তৰ একাগ্রতা, ৫। ধ্যান, সমাধি, ৬। স্থিৰতা, তৃপ্তি, সন্তুষ্টি, শান্তি, মানসিক শান্তি, ৭। অনুমোদন, ৮। অভিযোগ খণ্ডন, ৯। নাটকৰ অঙ্গবিশেষ। উৎক্ষেপাদি দ্বাদশ অঙ্গৰ এটা। ‘বীজস্যাগমনং যতু তৎ সমাধীনমুচ্যতে।’

সমাধিঃ পূ. (সমাধীয়তে হস্মিন্ মনো জনৈৰিতি সম্-আ ধা কিঃ) ১। সমর্থন, ২। সংযমন, নিয়ম, কু ৫।৬, ৩। মনৰ একাগ্রতা, ৪। (মানসিক) গভীৰ চিন্তা, একাগ্র চিন্তা, ভারনা ধ্যান। এটা বিষয়ৰ ওপৰত মনোনিবেশ, পৰব্রহ্মৰ ভারনা ধ্যান, ৫। তপস্যা, ধাৰ্মিক ভারনা ভক্তি, ৬। সংযোগ, ৭। বিবাদ খণ্ডন বা নিষ্পত্তি, ৮। মৌনতা, ৯। অঙ্গীকাৰ, প্রতিজ্ঞা, অনুমোদন, ১০। অধ্যায়, ১১। সম্পূর্ণকৰণ, সমাপন, ১২। শস্য সংৰক্ষণ, ১৩। সমাধি স্থল, কবৰ স্থান, মৈদাম, ১৪। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ, ১৫। কাব্যৰ দহটা গুণৰ এটা, ১৬। যোগৰ অঙ্গ বিশেষ, অষ্টম আৰু শেষ স্তৰ। সমাধিস্তব। সমাধি দুবিধ—নিৰ্বিকল্প আৰু সৰ্বিকল্প সমাধি, —স্তুঃ সমাধিযুক্ত।

সমাধ্যাত বিণ. ফুলি উঠা, স্ফীত, ওফলি উঠা, উত্থা।

সম্মান বিণ. (সম্ আ অন্ লুঃ) ১। একে, সম, সদৃশ, মনু ৪।৪০; ২। একেকপ, একে দেখা, ৩। সাধাৰণ, ৪। সঠিক, ভাল, পৱিত্ৰ, ৫। সম্মানিত, গৰ্ব সহিত, —মৎ অব্য. একে সমানে, একেদৰে, —নঃ ১। বন্ধু, সমনীয়া বন্ধু, ২। পাঁচ প্ৰাণ বায়ুৰ এবিধ। নাভিৰজ্জত থকা এই বায়ুয়ে হজম শক্তিক সহায় কৰে। —কাল, কাম্বীন্দ্র, বিণ. সমসাময়িক, —গোত্র সগোত্ৰীয়, একে বংশৰ, —দুঃখ সমদুখী, —ধৰ্ম (ন) সমগুণী, সহানুভূতিশীল, —কচি একে সোৱাদৰ।

সমায়নং ক্রী. আনয়ন, সংগ্রহ, সম্বয়ন।

সমানাধিকৰণ ক্রী. (ন্যায়) একে শ্ৰেণীয়, একে বৰ্গীয়, একে জাতিগত গুণ।

সমানার্থ একে অর্থযুক্ত, একার্থক।

সমানোদক বিণ. একোদক। পিতৃ-পুত্ৰবলৈ (জল) তৰ্পণ কৰা একে পৰিয়ালৰ জ্ঞাতি-কুটুম্বসকল।

সমানোদর্যঃ সহোদৰ ভায়েক।

সমানোপমা এবিধ উপমা অলঙ্কাৰ।

সম্বাপঃ পূ. দেৱযজ্ঞ।

সমাপকঃ বিণ. সমাপন কৰোঁতা, সম্পাদন কৰোঁতা।

সমাপতিঃ ক্রী. (সম্ আ প-ত্বিন্) ১। মিলন, মুখামুখি হোৱা, ২। আপদ, দুৰ্ঘটনা, হতাশ মুখামুখি।

সমাপনং ক্রী. ১। সমাপ্তি, অন্ত, শেষ। মনু ৫।৮৮, ২। বধ, হত্যা, ৩। কিতাপৰ পৰিচ্ছেদ, অধ্যায়, ৪। গভীৰ ধ্যান।

সমাপন্ন বিণ. (সম্ আ পদ ক্তঃ) ১। প্ৰাপ্ত, ২। ঘটিত, সংঘটিত, ৩। অভিজ্ঞ, বিজ্ঞ, ৪। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, বিপদগ্ৰস্ত, ৫। সুসম্পন্ন, সমাপ্তিকৃত, সম্পাদিত, ৬। নিহত।

সমাপাদনং ক্রী. সম্পাদন কৰণ।

সমাপ্ত বিণ. (সম্ আপ ক্তঃ) সুসম্পাদিত, সম্পন্ন, সম্পাদনপ্ৰাপ্ত।

সমাপ্তালঃ পূ. ১। পতি, গৰাকী, স্বামী, মালিক।

সমাপ্তি ক্রী. (সম্ আপ্ ত্বিন্) ১। শেষ, অন্ত, ২। সমর্থন, ৩। প্ৰাপ্তি, ৪। বিবাদ নিষ্পত্তি, —ক বিণ. ১। চূড়ান্ত, ২। সুসম্পন্ন কৰ্তা, —কঃ শাস্ত্ৰ, অধ্যয়ন, সুসম্পন্নকাৰী ছাত্ৰ।

সমাপ্ত্যৰ্থা ক্রী. সমস্যা।

সমাপ্য বিণ. (সম্ আপ্ প্যৎ) সমাপনীয়, শেষ কৰিব লগীয়া।

সমাপ্তত বিণ. বানপানীত বুৰ যোৱা, জলপ্লাৱিত।

সম্ভাষণং ক্রী. কথা-বতৰা।

সমাস্মানং ক্রী. ১। পুনৰ ভাষণ, দোহৰা, ২। উল্লেখন, পাৰস্পৰিক উল্লেখন, ৩। গণন।

সমাস্নায়ঃ পূ. ১। পাৰস্পৰিক উল্লেখ, বাৰম্বাৰ উল্লেখ, দোহাৰ, ২। পৌৰাণিক, পাৰস্পৰিক পাঠ বা শব্দ সংগ্রহ, ৩। পৰম্পৰা, ৪। অধ্যয়ন, পাঠ, লেখ কৰণ, গণন, ৫। মূঠ, সংগ্রহ।

সমায়ঃ পূ. ১। আগমন, ২। সাক্ষাত।

সমায়ুক্ত বিণ. (সম্ আ যুক্ত ক্ৰঃ) ১। সংযুক্ত, ২। আসক্ত, ৩। সুসজ্জিত, ৪। পৰিপূৰ্ণ, প্রদত্ত, ৫। নিযুক্ত।

সমায়ুত বিণ. সমায়ুক্ত।

সমায়োগঃ পূ. (সম্ আ যুক্ত ঘঞঃ) ১। সংযোগ, নিয়োগ, মনু ৯।৩৩, সাজ-সজ্জা, ২। সমূহ, সমষ্টি, ৩। অভিপ্রায়, হেতু।

সমাবন্তঃ পূ. ১। আবন্তণ, আবন্তনি, ২। উদ্যোগ, ৩। সূৰ্গন্ধি প্রলেপ।

সমাবাধনং ক্ৰী. ১। সন্তুষ্টিসাধন, আনন্দদান, ২। সেৱা-শুশ্রূষা, ৩। ভাৰাপণ।

সমাবোপিত বিণ. (সম্ আ ৰূপ গিচ ক্ৰঃ) ১। ওপৰলৈ তোলা, ২। ধনুত গুণ আৰোপিত, ৩। পুঞ্জীকৃত, ৪। ভাৰাপিত।

সমাবোহঃ পূ. (সম্ আ ৰূহ ঘঞঃ) ১। আৰোহণ, ২। ঘোঁৰা বা হাতীত উঠা, ৩। অনুমোদন।

সমালম্বাং অবলম্বন, আশ্রয়, মেৰ খাই থকা, লাগি থকা।

সমালম্বী (নৃ) এবিধ ঘাঁহ।

সমালম্বঃ পূ. (সম্ আ লভ ঘঞঃ) ১। কুঙ্কুমাদিৰ প্রলেপ। 'স্নো', 'ক্ৰীম' আদি, ২। ধৰা, দখল কাৰ্য্য, ৩। বলি দিয়াৰ সময়ত পশুক ধৰা কাৰ্য্য।

সমার্তনং ক্ৰী. (সম্ আ বৃ ল্যুট্) ১। প্রত্যার্তন, উভতা কাৰ্য্য। ২। বেদাধ্যয়নৰ অন্তত স্বগৃহলৈ ঘূৰি অহাৰ সময়ত গুৰুগৃহত পতা এক বিশেষ সংস্কাৰানুষ্ঠান।

সমারায়ঃ পূ. ১। সমূহ, সমষ্টি, ২। সংযোগ, সম্বন্ধ, নিবিড় সম্পৰ্ক।

সমারাসঃ পূ. ঘৰ, বাসস্থান।

সমারিষ্ট বিণ. (সম্ আ ৰিশ্ ক্ৰঃ) ১। সুপ্রিষ্ট, ভালকৈ সোমাই যোৱা, ২। আৱিষ্ট, ভূত-প্ৰেত আদিৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত, ভূতে পোৱা, ৩। দৃঢ়, নিৰ্দ্ধাৰিত, ৪। পৰিব্যাপ্ত, চাৰিওফালে বিয়পি যোৱা, ৫। বিজিত, অতিক্ৰান্ত, ৬। সুদীক্ষিত।

সমাবৃত্ত বিণ. (সম্ আ বৃ ক্ৰঃ) ১। ভালকৈ আবৰা, আবৃত, ঘেৰি থকা বা ৰখা, ২। ঢাকনী লগোৱা, ঢাকি ৰখা, ৩। সুৰক্ষিত, ৪। ৰুদ্ধ, ৫। বৰ্জিত, বাদ দিয়া।

সমাবৃত্তঃ সমাবৰ্ত্তন হোৱাৰ পিচত স্বগৃহলৈ ঘূৰি অহা ছাত্ৰ।

সমারেশঃ (সম্ আ ৰিশ্ ঘঞঃ) ১। একেলগে আসন লোৱা (লোকসকল), ২। জন সমাৱেশ, সভা, সমাজ, ৩। ভূত প্ৰেতে পোৱা অৱস্থা, ৪। ক্ৰোধ, মানসিক উদ্বেগ।

সমারেশিত বিণ. সমাৱেশ হোৱা। সহাবস্থান কৰা, প্ৰবিষ্ট।

সমাপ্রায়ঃ পূ. (সম্ আ শ্ৰি অচ) ১। আশ্রয়, সহায়, আশ্রয় স্থান, ২। বাসস্থান, ৩। আশ্রয়ভিক্ষা, সহায়ভিক্ষা।

সমাপ্রায়ঃ নিবিড় আলিঙ্গন।

সমাস্থাসঃ পূ. ১। শান্তিৰ দীঘল নিশ্বাস, ২। দুখৰ উপশম, ৩। আশ্বাস, বিশ্বাস, ৪। উদগনি, নিচুকনি, সন্তুনা।

সমাস্থাসনং ক্ৰী. (সম্প্ আ শ্বাস ল্যুট্) সন্তুনা, আশ্বাস দান

সমাসঃ পূ. (সম্ অস্ ঘঞঃ) ১। সংক্ষেপ, হ্রাস, মনু ৭।২০২; ২। সমর্থন, ২। সমাহাৰ, ৩। (ব্যাক) একপদীকৰণ। পদয়োঃ পদানাং বা একপদীকৰণং সমাসঃ। সমাস ছয়বিধ : দ্বন্দ্ব, দ্বিগু, তৎপুরুষ, বহুব্ৰীহি, কৰ্মধাৰয় আৰু অব্যয়ীভাৱ।

সমাসক্ত, -সক্তিঃ -সঙ্গঃ ক্ৰী. সংযোগ, সংযুক্তি, আসক্তি।

সমাসঙ্গনং ক্ৰী. (সং আ সনজ ল্যুট্) ১। আসক্তি, সংযোগ, মিলন।

সমাসন্ন বিণ. নিকটস্থ, ওচৰত থকা।

সমাসৰ্জনং ক্ৰী. ১। ত্যাগ, সম্পূৰ্ণ বৰ্জন, ২। ভাৰাপণ।

সমাসাদিত বিণ. (সম্ আ সদ্ নিচু ক্ৰঃ) ১। আহত, আহৰণ কৰা, ২। প্রাপ্ত, ৩। মিলিত, ৪। সম্পাদিত।

সমাহৰণং ক্ৰী. সংযোজন, আহৰণ, সমুচ্চয়, স্তুপীকৰণ, সমাহাৰ।

সমাহৰ্তা (ক্ৰ) ১। আহৰণকৰ্তা, ২। কৰ আদায়কৰী বিষয়া।

সমাহাৰঃ পূ. (সং আ হ ঘঞঃ) ১। সমুচ্চয়, ৰাসীকৰণ, ২। সমাজ, ৩। শব্দ ৰচনা, শব্দ যোজনা, ৪। সংযোজনা, ৪। দ্বন্দ্ব আৰু দ্বিগু সমাসৰ এটা বিভাগ

সমাহাৰ দ্বন্দ্ব আৰু সমাহাৰ দ্বিগু, ৫। সংক্ষেপ বা সংক্ষিপ্তকৰণ, সংকোচন।

সমাহিত বিণ. (সম্ আ হ্ ঘঞঃ) ১। সমাধিস্থ, গভীৰ ভগৱৎ ধ্যানত বত, ২। বিবাদ নিষ্পত্তি, ৩। শান্ত, মানসিক শান্তি, ৪। নিষ্পন্ন, সুসম্পাদিত, ৫। মনোনীত।

সমাহত বিণ. (সং আ হ্ তুঃ) ১। একত্ৰীকৃত, ২। সংগৃহীত, ৩। সংক্ষেপতে প্ৰতিপাদিত, ৪। বহুত, প্ৰচুৰ, ৫। প্ৰাপ্ত, গৃহীত।

সমাহতিঃ ক্ৰী. ১। সংগ্ৰহ, সঙ্কলন, ২। সংক্ষিপ্তকৰণ।

সমাহুঃ পু. প্ৰত্যাহ্বান, ফেৰ পতা কাৰ্য্য।

সমাহুয়ঃ পু. (সং আ হ্ ঘঃ) ১। প্ৰত্যাহ্বান, ২। যুদ্ধ, সমৰ, ৩। প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা, ৪। পশু-পক্ষীৰ যুঁজ, যেনে মহ যুঁজ, কুকুৰা যুঁজ, ৫। নাম, উপাধি, ৬। পাশা খেল।

সমাহ্বা ক্ৰী. ১। সমাখ্যা, নাম, ২। উপাধি।

সমিকং ক্ৰী. যাটী, বল্লম, শেল।

সমিৎ (ধ) ক্ৰী. (সম্ ইন্ ক্ৰিপ) ১। ইন্ধন, কাঠখৰি, ২। দুই ঘূৰে ঘিউ লগাই হোমোমিত আহতি দিয়া কাঠী বিশেষ।

সমিৎ ক্ৰী. (সম্ ইন্ ক্ৰিপ) যুদ্ধ, সমৰ।

সমিতা ক্ৰী. আটা বা ময়দাৰ গুড়ি।

সমিতিঃ ক্ৰী. (সং ইন্ জিন্) ১। সভা, মেল, সম্ভ, ২। গোষ্ঠী, জাক, কি ৪।৩২; ৩। যুদ্ধ, শ ২।১৪, ৪। সাদৃশ্য, সমতা, ৫। সাম্য।

সমিতিপ্লয়ঃ যুদ্ধ জয়। দিখিজয়।

সমিথঃ পু. (সম্ ইন্ থক) ১। অগ্নি, জুই, ২। যুদ্ধ, ৩। আহতি।

সমিদ্ (ধ) ক্ৰী. সমিৎ।

সমিদ্ধঃ পু. (সম্ ইন্ তুঃ) প্ৰদীপ্ত, জুলি থকা।

সমিথঃ পু. অগ্নি।

সমিৰঃ পু. বায়ু, বতাহ।

সমীকং ক্ৰী. যুদ্ধ, সমৰ।

সমীকৰণং ক্ৰী. (সম্ কৃ দ্ধি) ১। সমানকৰণ, সমতা স্থাপন, ২। সম্পূৰ্ণ অন্বেষণ, ৩। সাংখ্য দৰ্শনৰ এটা দিশ বা পদ্ধতি, শি ২।৫৯।

সমীক্ষং ক্ৰী. সাংখ্যশাস্ত্ৰ।

সমীক্ষণং ক্ৰী. অন্বেষণ, সম্যক দৰ্শন।

সমীক্ষা ক্ৰী. (সম্ ইন্ টাপ) ১। তত্ত্ব, ২। জ্ঞান,

বিবেচনা, বুদ্ধি, ৩। মীমাংসা শাস্ত্ৰ, ৪। যত্ন, চেষ্টা, ৫। আত্মবিদ্যা, ৬। সম্যক দৰ্শন। পৰীক্ষা, ৭। অন্বেষণ।

সমীচঃ পু. সাগৰ, সমুদ্ৰ, —চী ক্ৰী. ১। হৰিণী, ২। বন্দনা, স্তুতি।

সমীচকঃ পু. যৌনসঙ্গম, মৈথুন।

সমীচীন বিণ. (সম্যক ঋঃ) ১। যথার্থ, যোগ্য, উপযুক্ত, ২। সঁচা, প্ৰকৃত, শুদ্ধ, ভাল, ৩। সঙ্গত, —নং ক্ৰী. সত্যতা, উপযুক্ততা।

সমীদঃ আটা বা ময়দাৰ গুড়ি।

সমীন বিণ. (সমা ঋঃ) ১। বাৎসৰিক, এবছৰীয়া, ২। এবছৰৰ কাৰণে অনা, —নিকা ক্ৰী. প্ৰতিবছৰে পোৱালি দিয়া গাই।

সমীপ বিণ. (সঙ্গতা আপো যত্ৰ) ওচৰ, নিকট, সন্নিহিত, মনু ২।১০৪।

সমীৰঃ পু. ১। বায়ু, বতাহ, শি ৪।৫৪; ২। শমী বৃক্ষ।

সমীৰণঃ পু. (সং ঙ্গ ল্যঃ) ১। বায়ু, বতাহ, ২। উশাহ, ৩। পয়টিক, পথিক, ৪। মক্কৰক গছ।

সমীহা ক্ৰী. ইচ্ছা, বাসনা, অভিলাষ।

সমীহিত বিণ. ইচ্ছিত, আশা কৰা, —নং আশা, ইচ্ছা, বাসনা।

সমুক্ষণং ক্ৰী. ত্যাগ, বৰ্জন, যেনে চকুলো ত্যাগ। নিঃসৰণ।

সমুখ বিণ. (মুখেন সহ বৰ্তমানঃ) বাগ্মী, কথকী।

সমুচিত বিণ. সম্যক, উচিত, উপযুক্ত, সুযোগ্য।

সমুক্তয়ঃ পু. (সম্ উৎ চি অচ্) ১। সমাহাৰ, সমষ্টি, সমূহ, কু ১।৪৯; ২। শব্দ অথবা বাক্যৰ সংযোগ, ৩। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ।

সমুচ্ছেদঃ পু. (সম্ উৎ ছিদ্ ঘঞঃ) বিনাশ, ধ্বংস, কি ১১।৪৯।

সমুদ্ধয়ঃ পু. (সম্ উ শ্চি অচ্) ১। বিৰোধ, শত্ৰুতা, ২। উন্নতি, উদ্গতি, উন্নতা।

সমুদ্ধায়ঃ পু. উন্নতি, উন্নতা।

সমুদ্ধিসিতং, সমুদ্ধাসঃ ক্ৰী. পু. দীঘল হমুনিয়াহ।

সমুজ্জ্বিত বিণ. ১। পৰিত্যক্ত, বৰ্জিত, ২। মুক্ত।

সমুৎকৰ্ষঃ পু. ১। উন্নতি, উৎকৰ্ষতা, ২। স্বজাতিতকৈ উন্নতৰ জাতিৰ ব্যক্তি, মনু ১১।৫৬।

সমুৎক্রমঃ পু. (সম্ উৎ ক্ৰম্ অন্) উৎসৰ্গমন, উন্নতি।

সমুৎক্ৰোশঃ পৃ. ১। উচ্চ স্বৰ, অটাহ, চিঞৰ। কোলাহল,
২। ডাঙৰ জাতৰ এবিধ শেন চৰাই, কুকুৰা।

সমুৎথ বিণ. (সম উৎ স্থা কঃ) ১। ওপৰলৈ উঠা,
সমুৎথিত, সমুদ্ভৱ, জন্মপ্ৰাপ্ত, জাত, ২। সংঘটিত।

সমুৎধানং ক্ৰী. (সম উৎ স্থা ল্যুট) ১। উদ্যোগ, মনু
৮।৪; ২। উৎধান, উন্নয়ন, ৩। সম্পূৰ্ণ আৰোগ্য,
৪। বোগৰ লক্ষণ।

সমুৎপতনং ক্ৰী. ১। আৰোহণ, উন্নয়ন, ২। চেষ্টা, শ্ৰম।

সমুৎপত্তিঃ ক্ৰী. (সম উৎ পৎ জিন্) উৎপাদন, জন্ম,
ঘটনা।

সমুৎপন্ন বিণ. (সম উৎ পৎ জন্) সমুদ্ভূত, জন্ম
হোৱা, উৎপাদিত।

সমুৎপিঞ্জ, —পিঞ্জল বিণ. অতি ব্যাকুল। অত্যন্ত বিমূঢ়,
—ঞ্জঃ পৃ. অত্যধিকভাৱে বিমোহিত পৰা সৈন্য।

সমুৎসুক বিণ. ১। উৎসুক, উদগ্ৰীৱ, ২। আগ্ৰহী, ৩।
শোকাৰ্ত।

সমুৎসেধঃ পৃ. ১। উচ্চতা, উন্নতি, ২। আগ্ৰহী, ৩।
শোকাৰ্ত।

সমুদন্ত বিণ. (সম উৎ অনচ জন্) উদ্ধৃত, (কুঁৱৰ পৰা)
ওপৰলৈ তোলা।

সমুদয়ং ক্ৰী. (সম উৎ ইণ অচ) ১। লগ, ২।
(জ্যোতিষ) যমুদী চক্ৰৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্থ নাড়ী, —য়ঃ
পৃ. ১। সমুদায়, মূঠ, ২। যুদ্ধ, ৩। উদগম, উন্নতি,
আৰোহণ, উত্থান, ৪। এটা দিন, ৫। সৈন্যৰ পৃষ্ঠ
ভাগ।

সমুদাগমঃ পৃ. পূৰ্ণ জ্ঞান।

সমুদাচাৰঃ পৃ. (সম উৎ আ চৰ অচ) ১। আচাৰ,
ৰীতি-নীতি, ২। যোগ্য সম্বোধন, ৩। অভিপ্ৰায়,
অভিসন্ধি, চক্ৰান্ত।

সমুদায়ঃ পৃ. (সম উৎ অয় অচ) গোটেইখিনি, মূঠ,
সমুদায়।

সমুদাহৰণং ক্ৰী. ১। ঘোষণা, বিজ্ঞপ্তি, ২। উদাহৰণ,
দৃষ্টান্ত।

সমুদিত বিণ. (সম উৎ জন্) ১। সমুদ্ভূত, উদ্ভিত,
ওপৰলৈ উঠা, ২। উচ্চ, উন্নীত, ৩। উৎপাদিত,
উৎপন্ন, ৪। সংযুক্ত, একত্ৰিত।

সমুদীৰণং ক্ৰী. (সম উৎ দ্বি ল্যুট) ১। উদ্ধাৰণ, কখন,
২। ঘোষণা, দোহাৰ, বাৰম্বাৰ কখন।

সমুদগ বিণ. (সম উদ্ গম্ ডঃ) ১। উদ্ভিত, ২।
পৰিব্যাপ্ত, ৩। ঢাকনীযুক্ত, আৱৰণ থকা, ৪। মণ্ডমাহ
থকা, —গঃ পৃ. ১। ঢাকনী থকা বাকচ, বা পেৰা,
২। কৃত্ৰিম শ্লোক, —গকঃ ১। ঢাকনী থকা বাকচ,
২। কৃত্ৰিম শ্লোক, য'ত দুয়ো শাৰীৰ ধ্বনি একে
হলেও অৰ্থ বেলেগ। যেনে— কি ১৫।১৬।

সমুদগমঃ পৃ. ১। উদগম, উদগমন, ওপৰলৈ উঠা কাৰ্য্য,
২। উৎপত্তি, জন্ম, উৎপাদন।

সমুদগিৰণং ক্ৰী. (সম উদ্ গীৰ ল্যুট) ১। বমি,
উদগীৰণ, বহিৰ্গমন, ২। উন্নীতকৰণ।

সমুদগীতং ক্ৰী. উচ্চৰে গোৱা গান।

সমুদ্ধেশঃ পৃ. ১। সম্যক নিৰ্দেশ, ২। পূৰ্ণ বিৱৰণ,
গণনা।

সমুদ্ধত বিণ. (সম উ হন্ জন্) ১। উদ্ধত, দুৰ্বিনীত,
২। উদ্ধৃত, উন্নীত, ৩। গৰ্বিত, ক্ষীণ, ৪। দুষ্ট,
নিধক।

সমুদ্ধৰণং ক্ৰী. ১। উত্তোলন, আৰোহণ, ২। আকৰ্ষণ,
৩। উদ্ধাৰ, ৰক্ষা, ৪। ধ্বংস, নাশ, বিনাশ, ৫।
বমি।

সমুদ্ধৰ্তা (ক্ৰ) পৃ. (সম উৎ হ্ তৃচ) উদ্ধাৰকৰ্তা, মুক্তি-
দাতা, গী ১২।৭।

সমুদ্ভৱঃ পৃ. উৎপত্তি, মূল, বীজ।

সমুদ্যমঃ পৃ. ১। ওপৰলৈ উঠন, আৰোহণ, উন্নয়ন, ২।
চেষ্টা, শ্ৰম, গী ১।২২; ৩। উদ্যোগ, আৰম্ভণ।

সমুদ্যোগঃ পৃ. (সম উৎ যজ ঘঞ) শক্তি, উদ্যম,
উদ্যোগ, সক্ৰিয় চেষ্টা, শ্ৰম।

সমুদ্ভ বিণ. (মুদ্রা মৰ্যাদা তয়া সহ বৰ্তেতে ইতি) ১।
মুদ্রায়ুক্ত, ২। মুদ্রিত, চীল-মোহৰ কৰা, —ভঃ ১।
জলসমূহৰ স্থান, সাগৰ, সৰোবৰ, ২। শিৱ, ৩।
সংখ্যা '৪', —ককঃ —কেনঃ পৃ. দীঘল ৩২ থকা
এবিধ সাগৰীয় মাছৰ হাড়, —গঃ সাগৰ বনিক,
নাবিক, সাগৰ-যাত্ৰী, —গাৰী (ন) সদ-নদী, —চুলুকঃ
অগস্ত্য ঋষি, —নবনীতং ১। চন্দ্র, ২। জম্বুত,
—মেৰলা, কসনা, কসনা পুৰিহী, —জানং জাহাজ,
সমুদ্-যাত্ৰা, —ষোমিৎ নদী, —বহিঃ বহুভাষি,
—সুভগা গঙ্গা।

সমুদ্ভাষ্য ক্ৰী. ১। সাগৰৰ তীৰ, ২। জায়ফল।

সমুদ্ভাষ্য ক্ৰী. ১। কপাহ গছ, ২। পুৰিহী।

সমুদ্রাশ্বৰা ক্ৰী. পৃথিবী।

সমুদ্রাকঃ পু. ১। ঘঁৰিয়াল, ২। তিমিতকৈও ডাঙৰ এবিধ কাল্পনিক সাগৰীয় মাছ, ৩। শ্ৰীৰামৰ সেতু।

সমুদ্রিয়, —দ্রীয় সাগৰ সঙ্কীৰ্ণ।

সমুদ্রহঃ, —দ্রাহঃ ১। উদবহন, ২। বহন কৰ্তা।

সমুদ্রোগঃ উদ্রোগ, আশঙ্কা, আতঙ্ক।

সমুদ্রনং ক্ৰী. (সম উদ্ ন্যট্) তিতা অৱস্থা, আদ্র্ভতা, সিক্ততা।

সমুদ্র বিণ. আদ্র, তিতা, সিক্ত।

সমুদ্রত বিণ. (সম উৎ নম্ ক্রঃ) ১। উন্নত, উন্নীত, ২।

উচ্চ, ওখ, ৩। গৰ্বিত, ৪। নায্য, প্রকৃত, যথার্থ।

সমুদ্রতিঃ ক্ৰী. ১। ওপৰলৈ তোলা কাৰ্য্য, উন্নীতকৰণ, মানসিক উন্নতি, ২। উচ্চ মৰ্যাদা, ৩। উন্নতি, সমৃদ্ধি, কৃতকাৰ্য্যতা, কু ৬।৬৬।

সমুদ্রদ্ধ বিণ. (শম্ উৎ নহ্ ক্রঃ) ১। নিজকে পণ্ডিত বুলি ভবা, স্বীকৃত, গৰ্বিত, ২। উন্নীত, ওপৰলৈ তোলা, ৩। উচ্চ, ওখ, ৪। বন্ধনহীন।

সমুদ্রয়ঃ পু. ১। প্রাপ্তি, ২। সংঘটন, ঘটনা।

সমুদ্রুলনং ক্ৰী. উন্মূলন, শিপা পৰ্য্যন্ত উভালি পেলোৱা কাৰ্য্য, সম্পূৰ্ণভাৱে নাশকৰণ।

সমুপগমঃ ওচৰলৈ যোৱা, ওচৰ চপা, সংযোগ।

সমুপজোষম্ অব্য. আনন্দমনে, ইচ্ছামতে, সুখেৰে।

সমুপভোগঃ পু. যৌনসঙ্গম, মৈথুন।

সমুপৱেশনং ক্ৰী. ১। বাসস্থান, প্রাসাদ, ২। উপৱেশন, আসন গ্ৰহণ।

সমুপস্থ্য, —স্থানং ১। ওচৰ চপা, কাষলৈ যোৱা, ২।

কাষ, নিকট, ৩। সংঘটন, ঘটনা।

সমুপাৰ্জনং ক্ৰী. একেলগে উপাৰ্জন, একে সময়তে পোৱা অধিকাৰ।

সমুপেত বিণ. একেলগে ওচৰলৈ অহা, লগ লগা, একগোট খোৱা।

সমুপোত বিণ. (সম উপ উহ্ ক্রঃ) ১। ওপৰলৈ উঠা, উদ্ভিত, ২। বৰ্দ্ধিত, ৩। সংযত, ৪। আসন্ন।

সমুদ্রাসঃ পু. (সম উৎ লস্ ঘঞঃ) ১। উদ্রাস, আনন্দ, ২। অত্যধিক উজ্জ্বলতা।

সমুদ্রিখনং(৫) বিণ. (সম উৎ লিখ শত্) ভবিষ্যত আঙুলিৰে মাটিত লিখোতা, কু ১।৫৬।

সমুদ্র বিণ. (সম রহ্ ক্রঃ) ১। পুঞ্জীভূত, সমৱেত, ২।

সংগৃহীত, ৩। আবৃত, ৪। সংযুক্ত, ৫। শাস্ত, সংযত, ৬। বক্র, ৭। পৰিশোধিত, পৰিস্কৃত, ৮। বিবাহিত, ৯। পৰিচালিত

সমুৰঃ, —কঃ, —ককঃ পু. এবিধ হৰিণ।

সমূল বিণ. (মূলেন সহ রতমানঃ) মূলেৰে, শিপাবে সৈতে।

সমূহঃ পু. (সম উহ্ ঘঞঃ) অনেক, বহু, জাক, মুঠ, মনু ৮।২২১।

সমূহনং ক্ৰী. ১। একত্ৰীকৰণ, সংগ্ৰহ, ২। প্রচুৰ।

সমূহনী ক্ৰী. বাঢ়নী।

সমূহ্যঃ পু. যজ্ঞাগ্নি বিশেষ।

সমৃদ্ধ বিণ. (সম ঋধ্ ক্রঃ) ১। সমৃদ্ধিশালী, সম্পত্তিশালী, ধনী, ২। সুখী, ৩। সফল, ফলৱান।

সমৃদ্ধিঃ ক্ৰী. (সম ঋধ্ ক্রিন) ১। সম্যক বৃদ্ধি, উন্নতি, ধন-সম্পত্তি, ২। প্রাচুৰ্য্য, ৩। শক্তি, আধিপত্য, পৰাক্ৰম।

সমেত বিণ. (সম আ ইণ্ ক্রঃ) ১। সম্যকপ্রাপ্ত, ২। একত্ৰিত, একগোট খোৱা, ৩। সংযুক্ত, সংযোজিত, ৪। আগত, ওচৰলৈ অহা, ৫। মুখামুখি হোৱা, ৬। মনোনীত।

সম্পত্তিঃ ক্ৰী. (সম পদ্ ক্রিন) ১। উন্নতি, সমৃদ্ধি, ২। ধন-সম্পদ, ৩। কৃতকাৰ্য্য, সফলতা, সম্পাদনা, ৪। প্রাচুৰ্য্য, ৫। উৎকৃষ্টতা।

সম্পৎ (দ্) ক্ৰী. (সংপদ ক্রিপ) ১। ধন, সম্পত্তি, ২। ১।৩৪; ২। গুণ উৎকৰ্ষতা, কি ৫।২৪; ৩। উন্নতি, ৪। কৃতকাৰ্য্যতা, সফলতা, ৫। উৎকৃষ্টতা, প্রাচুৰ্য্য, (পদৰ শেষত) যেনে ধনসম্পদ, ৰূপসম্পদ, ৬। লাভ, সুবিধা, আশীৰ্বাদ, ৭। ঐশ্বৰ্য্য, ৮। অলঙ্কৰণ, সাজসজ্জা, ৯। মুক্তাহাৰ, —ৰূৰঃ ৰজা, সম্ৰাট, —বিনিময়ঃ ধন অথবা লাভালাভৰ বিনিময়।

সম্পন্ন বিণ. (সম পদ্ ক্রঃ) ১। সাধিত, ২। উন্নতিশীল, উন্নত, ৩। সম্পদযুক্ত, ধনী, ৪। নিষ্পন্ন, সম্পাদিত, ৫। পৈণত, ৬। প্রাপ্ত, ৭। শুদ্ধ, নিৰ্ভুল, —স্নং ক্ৰী. ১। ধন, ঐশ্বৰ্য্য, ২। উপাদেয়, সুস্বাদু (বস্তু)।

সম্পৰায়ঃ পু. (সম্যক পৰে কালে দ্রয়তে ইতি পৰ ইণ্ ঘঞঃ) ১। আপদ, বিপদ, ২। যুদ্ধ, বিগ্ৰহ, ৩। ভবিষ্যৎ কাল, ৪। পুত্ৰ।

সম্পৰায়কঃ ১। মুখামুখি, ২। যুদ্ধ।

সম্পৰ্কঃ পু. (সং পৃষ্ঠা ১৫) ১। মিলন, মিশ্রণ, ২।
সঙ্গম, সংযোগ, ৩। যৌনসঙ্গম, মৈথুন, ৪। সঙ্গ,
সমাজ, সঙ্গ।

সম্পৰ্কীয় বিগ. সম্বন্ধীয়।

সম্পা ক্ৰী. (সম পদ ডঃ টাপ) বিদ্যা, বিজ্ঞানী।

সম্পাক বিগ. ১। তৰ্কিক, ২। ধূর্ত, ৩। অলপ, সূক্ষ্ম,
৪। লম্পট, কামুক, —কঃ ১। পৈণত, ২। সোণাক
গছ।

সম্পাটিঃ ১। শলা, শলখা, ২। দুই বেখাৰ মিলন ভূমি।

সম্পাতঃ পু. (সম পদ ১৫) ১। পতন, অধঃপতন,
অববোহণ, ২। মিলন, মুখামুখি, ৩। সংঘাত, ৪
চলন, গমন, ৫। গতি, উৰণ, ৬। দৃষ্টিকৰণ, ৭
চৰাইৰ উৰণ গতি বিশেষ, ৮। নৈবেদ্যৰ অৱশিষ্ট।

সম্পাতিঃ অকলৰ পুত্ৰ। জটায়ুৰ ককায়েক, —কঃ অকলৰ
জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ, সম্পাতি।

সম্পাদঃ পু. (সম পদ ১৫) ১। সম্পাদন, ২। আৰ্জন,
আজিত সম্পদ।

সম্পাদনঃ ক্ৰী. ১। নিষ্পাদন, ২। সম্পন্নকৰণ, ৩।
সাফল্য, ৪। লাভ, প্ৰাপ্তি, ৫। শুদ্ধিকৰণ, পৰিষ্কাৰণ।
সম্পাশিত বিগ. ১। পিণ্ডকৃত, গোলাকাৰকৃত, ২।
সঙ্কচিত।

সম্পীড়নঃ ক্ৰী. (সম পীড় অনট) ১। পীড়ন, উৎপীড়ন,
যাতনা, কষ্ট, ২। শাস্তি, পিটন।

সম্পীতিঃ ক্ৰী. (সম পা তিন) ১। একেলগে পান কৰা,
২। মদাহীৰ মেল।

সম্পূটঃ পু. (সং পৃষ্ঠা কঃ) ১। গাঁত, বজ্জ, ফাট, ২। ঢাকনী
থকা পাচি, ৩। কুকুৰক ফুল, ৪। এবিধ যৌনসঙ্গম
ভঙ্গি— 'সম্প্রসার্যোভয়োঃ পাদৌ শয্যাগতকপোলকঃ।
ভগলিকস্য সংযোগাৎ বমতে সম্পূটো হি সং।।' বম।

সম্পূটকঃ —টিকঃ পু. পেৰা, বাকচ, পাচি।

সম্পূৰ্ণ বিগ. (সং পৃষ্ঠা কঃ) ১। গোটেইখিনি, সকলোখিনি,
২। পৰিপূৰ্ণ, —ৰ্ণঃ আকাশ, —ৰ্ণঃ সঙ্গীতৰ এবিধ
বাগ। সপ্তস্বৰমিশ্ৰিত বাগিনীসমূহ।

সম্পূৰ্ণ বিগ. (সং পৃষ্ঠা কঃ) ১। মিলিত, মিশ্ৰিত, ২।
সংযুক্ত, সম্পৰ্কিত, ৩। সম্পৰ্কিত।

সম্প্ৰকাশনঃ ক্ৰী. ১। জলপ্লাবন, ২। স্নান, যজ্ঞ, পূজা
আদিৰ আগতে কৰা স্নান।

সম্প্ৰাণেতা (ক্ৰ) পু. ১। শাসক, ২। ন্যায়াধীশ।

সম্প্ৰতি অব্য. এতিয়া, আজিকালি, এই সময়ত, —প্ৰতিঃ
ক্ৰী. (সম প্ৰতি পদ তিন), ১। অঙ্গীকাৰ,
স্বীকাৰোক্তি ২। লাভ, প্ৰাপ্তি, ৩। আইনৰ বা
মোকদ্দমাত অভিযোগৰ উত্তৰ, ৪। আক্ৰমণ,
আঘাত, ৫। সংঘাত, ঘটনা, ৬। সহায়, সহানুভূতি,
৭। সম্পাদন, —বোধকঃ ১। সম্পূৰ্ণ বাধা,
প্ৰতিবন্ধক, ২। কাৰাবন্ধ।

সম্প্ৰতীত বিগ. ১। প্ৰত্যাহতিত, ঘূৰি অহা, ২।
প্ৰমাণিত, মনোনীত, ৩। নিশ্চিত, বিশ্বস্ত, ৪।
প্ৰখ্যাত, ৫। সম্মানিত।

সম্প্ৰতীতিঃ ক্ৰী. (সম প্ৰতি ইণ তিন) ১। নিৰ্দ্ধাৰণ,
নিকপণ, ২। সম্মতি, সূখ্যাতি, ৩। কুখ্যাতি, কি
৩।৪৩; ৪। সম্যক জ্ঞান।

সম্প্ৰত্যয়ঃ পু. ১। দৃঢ় বিশ্বাস, ২। সম্মতি।

সম্প্ৰতীক্কা ক্ৰী. অপেক্ষা, আশা।

সম্প্ৰদানঃ ক্ৰী. (সম প্ৰ দা ল্যুট) ১। দান, উপহাৰ,
সম্পৰ্ণৰূপে কৰা, দান, ২। বিয়াত দিয়া উপহাৰ,
যৌতুক, ৩। কন্যাদান, ৪। (বাক) সম্প্ৰদান কাৰক।
হয় বিধ কাৰকৰ ভিতৰত এবিধ। 'সম্প্রদানে চতুৰ্থী'।

সম্প্ৰদানীয় উপটোকন, উপহাৰ।

সম্প্ৰদায়ঃ পু. (সম প্ৰ দা ১৫) ১। পৰম্পৰা, শুক
পৰম্পৰাগত উপদেশ, শুকশিষ্য পৰম্পৰা, ২।
গোষ্ঠী, পৰম্পৰাগত জ্ঞান, ৩। এক বিশেষ ধৰ্মীয়
শিক্ষা পদ্ধতি। এগৰাকী বিশেষ দেৱতাক পূজাৰ্চনা
কৰা বিশেষ ধৰ্মীয় পদ্ধতি। দেশাচাৰ। সামাজিক
নীতি-নীতি, প্ৰথা।

সম্প্ৰধানঃ ক্ৰী. নিৰ্দ্ধাৰণ, নিকপণ।

সম্প্ৰধাৰণঃ —ণা (সম প্ৰ ধ গিচ্ যুচ্ —টাপ) ১।
নিকপণ, ২। উচিতানুচিত নিৰ্ণয়, ৩। সমৰ্থন, ৪।
আলোচনা, বিবেচনা।

সম্প্ৰগমঃ (সম প্ৰ পদ গতো কঃ) ১। ভ্ৰমণ, পৰ্যটন,
২। ঘূৰি ফুৰা।

সম্প্ৰতিভা বিগ. ১। ফালি দুফাল কৰা, ২। ফাট, ফুটা,
বিচ্ছা।

সম্প্ৰমোদঃ আনন্দ, যন্ত্ৰংসৱ।

সম্প্ৰমোদঃ পু. হানি, ধ্বংস, নান।

সম্প্ৰায়কঃ ক্ৰী. প্ৰস্থান।

সম্প্রয়োগঃ পূ. (সং প্র যুক্ত ঘঞ) ১। সম্বন্ধ, সংযোগ, মিলন, ২। সংযোগ সূত্র, ৩। পারস্পরিক সম্পর্ক, ৪। যৌনসঙ্গম, ৫। বশীকরণ কর্ম, বেজালি, ৬। নিয়োগ, প্রয়োগ।

সম্প্রয়োগী(ন) ১। সংযোজক, মিলনকারক, ২। যাদুকর।
সম্প্রবৃত্তি ক্রী. ধাৰাসাৰ বৰষুণ।

সম্প্রপ্নঃ পূ. ১। সৌজন্যতামূলক প্রপ্ন, ২। অনুসন্ধান।
সম্প্রসাদঃ পূ. ১। স্তুতি, প্রশংসা, ২। উপকার, অনুগ্রহ।
সম্প্রসাৰণং ক্রী. (সং প্র সৃ গিচ লুট) ১। ব্যকরণৰ এক বিশেষ সংজ্ঞা। ইগগণঃ সম্প্রসাৰণং। য, র, ব, লৰ ঠাইত নেমে ইউ, ঋ আৰু লুলৈ পৰিবৰ্ত্তন।

সম্প্রহাৰঃ পূ. (সং প্র হা ঘঞ) ১। ইটোৱে সিটোক প্রহাৰ, ২। মুখামুখি কাঁজিয়া, যুদ্ধ-বিগ্রহ।

সম্প্রাপ্তিঃ ক্রী. (সং প্র আপ জিন) প্রাপ্তি। আৰ্জন।

সম্প্রীতিঃ ক্রী. (সং প্রী জিন) ১। মিলাপ্ৰীতি, ২। আসক্তি, ৩। মৰম, চেনেহ, ৪। আনন্দ, উৎসৱ।

সম্প্রাক্ষণং ক্রী. ১। দর্শন, চোৱা কাৰ্য্য, ২। বিবেচনা, অনুসন্ধান।

সম্প্রেষঃ পূ. (সং প্র ইষ্ ঘঞ) ১। নিয়োগ, বিধি, ২। প্রেরণ, ৩। নির্দেশনা, হুকুম, আদেশ।

সম্প্রাক্ষণং ক্রী. ১। পানী সিঁচা, জল ছটিওৱা কাৰ্য্য।
মজ্জপূত জল ছটিয়াই পৱিত্ৰ কৰা।

সম্প্রৱঃ পূ. ১। প্লাৱন, বান, বন্যা, প্রকাণ্ড ঢৌ, ২। ধ্বংস, উৎখাত, সমূলি নাশ।

সম্প্রালঃ (সম্যক ফালো গমনং যস্য) ভেঁড়া।

সম্প্রুদ বিণ. প্রফুল্ল, বিকশিত, প্রস্ফুটিত।

সম্প্রুটঃ পূ. সাংঘাতিক কাঁজিয়া, মৰামবি, দুজনৰ মাজত যুদ্ধ।

সম্ ক। সম্প্রণ (স্ব প স সম্ভতি) যা, গমন কৰা। অগ্ৰসৰ হ।

খ) সম্বন্ধে (চুৰা উ স সম্ভতি -তে) সম্বয় কৰ, সাঁচ, সংগ্ৰহ কৰ, আহৰণ কৰ, জমা কৰ।

সম্বং ক্রী. (সম্ অচ) ১। পানী, ২। দ্বিতীয় বাৰ হাল বোৱা, সমাৰ বোৱা।

সম্বন্ধ বিণ. (সং বন্ধ ক্তঃ) ১। সম্বন্ধযুক্ত, সম্পর্কীয়, আসক্ত, ২। বান্ধি থোৱা, বন্ধ।

সম্বন্ধঃ পূ. (সং বন্ধ ঘঞ) ১। সম্বন্ধি, ২। ন্যায়, ৩। বন্ধুত্ব, ব ২।৫৮; ৪। সংসর্গ, সংযোগ, সম্পর্ক, ৫। বৈবাহিক সম্পর্ক, ৬। উপযুক্ততা, ৭। উন্নতি, কৃতকাৰ্য্যতা।

সম্বন্ধকঃ পূ. ১। বন্ধু, ২। আত্মীয় কুটুম্ব, জন্ম অথবা বিবাহসূত্রে সম্বন্ধীয় লোক।

সম্বন্ধী (ন) ১। সম্বন্ধীয়, সম্পর্কীয়, ২। গুণৱান, ৩। আত্মীয় কুটুম্বাদি। বিবাহৰ পিচত হোৱা কুটুম্বসকল, যেনে, জোঁৱাই, খুলশালি, শহৰ, শাহ, বিয়ে আদি, ৪। মিত্ৰ, ব ২।৫৮।

সম্বৰং ক্রী. ১। সংযম, ২। পানী, —বঃ পূ. ১। এখন পৰ্বত, ২। বান্ধ, ৩। সেতু, শৰ পহু, ৪। প্রদূমই বধ কৰা এজন বান্ধস।

সম্বৰাৰিঃ, —ৰিপুঃ প্রদূম, কামদেৱ।

সম্বলং —লঃ ক্রী. পূ. ভ্রমণৰ সময়ত লগত লোৱা খাদ্যাদি সামগ্ৰী, (ক্রী) পানী।

সম্বাকৃতং ক্রী. দুবাৰ হাল বাই উঠা খেতি পঁথাৰ, সমাৰ বোৱা পথাৰ।

সম্বাধ বিণ. (সম্যক বাধা যত্ৰ) ১। বাধাপূৰ্ণ, সম্ভটময়, ২। ঠেক, —ধঃ পূ. ১। বাধা, সম্ভট, ২। প্রতিবন্ধক, বিধিনি, ৩। আতঙ্ক, ভয়, ৪। যোনি, ৫। নৰকমার্গ, ৬। আঘাত, প্রহাৰ।

সম্বাধনং ক্রী. ১। বাধা-বিধিনি, ২। কামদেৱৰ দূৱাৰ, যোনি, ৩। শূলৰ আগ ভাগ, ৪। দূৱৰী, ৫। বাধা দান, প্রতিবন্ধক।

সম্বুদ্ধঃ পূ. বুদ্ধৰ অৱতাৰ।

সম্বুদ্ধি ক্রী. (সং বুদ্ধ জিন) ১। (ব্যাক) সম্বোধন কাৰক, ২। পূৰ্ণ জ্ঞান, প্রকৃত বুদ্ধি, ৩। সম্বোধন, আহ্বান।

সম্বোধঃ পূ. (সং বুদ্ধ ঘঞ) ১। বোধন, বৃজনি, ২। পূৰ্ণ জ্ঞান, উপলব্ধি, অনুভৱ শক্তি।

সম্বোধনং ক্রী. ১। বোধন, বৃজনি, ২। সম্বোধন, ৩। সম্বোধন কাৰক, ৪। সম্বোধন কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা নাম বা উপাধি।

সম্ভক্তিঃ ক্রী. ১। বিতৰণ, ২। ভাগ বা অংশ গ্ৰহণ।

সম্ভগ্ন বিণ. ১। ভাগি টুকুৰা-টুকুৰ হোৱা, ২। সিঁচৰিত, খানবান হোৱা।

সম্ভলী ক্রী. কুটনী, বেশ্যালিৰ বাবে নাৰী সংগ্ৰহ কৰা তিৰোতা।

সম্ভৱঃ পূ. (সং ভূ অপ) ১। হেতু, ২। উৎপত্তি, জন্ম, শ ১।২৬; ৩। উদ্ভৱ, অস্তিত্ব, ৪। পদৰ শেষত যেনে মনুষ্যসম্ভৱঃ অজৰসম্ভৱঃ, ৫। উৎপাদন, ৬। মিশ্ৰণ, সংযোগ, ৭। সম্ভৱনা, আগন্তুক, ৮। সম্ভৱি,

মিল, উপযোগিতা, ৯। অনুকপ, সম্মতি, ১০।
সামৰ্থ্য, ১১। হানি, নাশ, ধ্বংস, ১২। সমতুল্যতা।
সম্ভাৰাঃ কপিখফল। কংবেল।
সম্ভাৰাঃ পূ. (সং ভূ ঘঞ) ১। সম্ভূতি, ২। সমূহ, ৩।
সম্পূৰ্ণতা, ৪। যাগ-যজ্ঞাদি কৰ্মৰ উপকৰণ দ্ৰব্য, ৫।
সামগ্ৰী, সবঞ্জাম, উপকৰণ, ৬। ধন-সম্পত্তি, ৭।
পালন-পোষণ।
সম্ভাৰনং —না ক্ৰী. ক্ৰী. (সম্ ভূ গিচ লুট) ১। বিবেচনা,
ভাবনা, চিন্তা, ২। আগন্তুক, হোৱাৰ আশা।
সম্ভাৰিত বিগ. (সং ভূ গিচ ক্ৰঃ) ১। সম্ভৱপৰ,
সম্ভাৱনায়ুক্ত, ২। বিবেচিত, ৩। সম্মানীয়, শ্ৰদ্ধায়ুক্ত,
'সম্ভাৰিতস্য চাকীৰ্তিৰ্মৰণাদতিৰিষ্যতে', গী ২।৩৪;
৫। যথাযোগ্য, যথোচিত।
সম্ভাৰাঃ পূ. (সং ভাষ্ ঘঞ) সম্ভাষণ, ভাষণ,
কথোপকথন, মনু ২।১৯৫; —বা ক্ৰী. ১।
আলোচনা, কথোপকথন, ২। সাদৰ আহ্বান, স্বাগতম,
৩। সম্মতি, চুক্তি, ৪। দুজন প্ৰহৰীৰ মাজত সন্ধেত
বাক্য, যুদ্ধৰ উদগনি, চিঞৰ।
সম্ভূতি ক্ৰী. ১। জন্ম, মূল, উৎপত্তি, মনু ৩।১৪৭; ২।
সংযোগ, ৩। যোগ্যতা, ৪। শক্তি, সামৰ্থ্য।
সম্ভূত বিগ. (সং ভূ ক্ৰঃ) ১। সংগৃহীত, ২। প্ৰস্তুত,
সজ্জিত, ৩। দান কৰা, যোগান ধৰা, ৪। গচ্ছিত,
৫। পৰিপূৰ্ণ, সম্পূৰ্ণ, ৬। লাভ কৰা, পোৱা, ৭।
বহন কৰা, ৮। লালিত-পালিত, ৯। উৎপাদিত।
সম্ভূতিঃ ক্ৰী. ১। সমূহ, সংগ্ৰহ, আহৰণ, ২। পালন-
পোষণ, পুষ্টিসাধন, ৩। প্ৰস্তুতি, সাজসজ্জা,
সা-সবঞ্জাম, সন্মল।
সম্ভেদঃ পূ. (সং ভিদ্ ঘঞ) ১। দুখন নদীৰ সঙ্গম,
মিলন, ২। দৃষ্টি সংযোগ। দুয়ুৰি চকুৰ মিলন, ৩।
ভেদন, ফালি ছিৰাছিৰ কৰণ, ৪। সংযোগ, মিলন।
সম্ভোগঃ পূ. (সং ভূজ্ ঘঞ) ১। আনন্দ-উপভোগ,
ভোগ, মনু ৮।২০০; ২। যৌন সঙ্গমোপভোগ, ৩।
হৰ্ষ, আনন্দ, উল্লাস, ৩। এবিধ শৃঙ্গাৰ বস, সম্ভোগ
শৃঙ্গাৰ, ৪। লম্পট, কামুক, —গী (ন) ১। ভোগী
পুৰুষ, ২। কামুক পুৰুষ।
সম্ভ্রমঃ পূ. (সং ভ্ৰম্ ঘঞ) ১। ভয়াদিজনিত শীত্ৰতা, ভ্ৰা, ২।
উত্তেজনা, বিমূঢ়তা, ৩। ভয়, আতঙ্ক, কি
১৫।২; ৪। ভুল, ভ্ৰান্তি, অজ্ঞানতা, ৫। কৰ্তব্য-

পৰায়ণতা, ৬। মান, সম্মান, ৭। ঘৃণি থকা,
—জ্বালিত উত্তেজিত, —ভৃৎ বিবৃদ্ধি হোৱা, বিপাকত
পৰা ব্যক্তি।
সম্ভ্ৰান্ত বিগ. ১। ভ্ৰান্ত, ঘৃণি থকা, ২। উত্তেজিত, বিমূঢ়,
৩। শ্ৰদ্ধেয়, সম্মানিত।
সম্মত বিগ. (সং মন ক্ৰঃ) ১। মনোনীত, স্বীকৃত, ২।
মৰমৰ, চেনেহৰ, ৩। সদৃশ, একে, মনোমত, ৪।
বিবেচিত, চিন্তিত, ৫। উচ্চ সম্মানিত, —তং চুক্তি,
স্বীকাৰোক্তি।
সম্মতিঃ ক্ৰী. ১। স্বীকাৰ, ২। মনোনয়ন, ৩। আশা, ৪।
আত্মজ্ঞান, বিজ্ঞান, ৫। সম্মান, শ্ৰদ্ধা, ৬। মৰম,
চেনেহ।
সম্মদঃ পূ. পৰম আনন্দ, উল্লাস, সুখ, শি ১৫।৭৭।
সম্মদঃ পূ. (সং মদ ঘঞ) ১। বঁহন, ঘৰ্ষণ, ২। জনতা,
সমাবেশ, ৩। পদক্ষেপ, পদদলন, ৪। যুদ্ধ, সমৰ।
সম্মানং ক্ৰী. (সং মন ঘঞ) ১। মান, পৰিমাণ, জোখ,
২। উপমা, সাদৃশ্য, —নঃ পূ. সমাদৰ, আদৰ, শ্ৰদ্ধা,
মান।
সম্মাৰ্জ কঃ ১। পৰিষ্কাৰ কৰোঁতা, সাৰি-মটি চফা
কৰোঁতা, ২। বাঢ়নী।
সম্মাৰ্জনং ক্ৰী. সংশোধন, পৰিষ্কাৰকৰণ, পৰিত্ৰকৰণ,
—নী বাঢ়নী।
সম্মিত বিগ. (সং মা ক্ৰঃ) ১। জোখ মাপ লোৱা, ২।
একে সমান জোখৰ বা মূল্যৰ, ৩। একে, সদৃশ,
একে দেখা, ৪। সমবৃহৎ, ৫। প্ৰদত্ত, প্ৰস্তুত, ৬।
উপযুক্ত, অনুকপ।
সংমিশ্ৰ, সংমিশ্ৰিত বিগ. মিশ্ৰিত, মিহলি কৰা, সান-
মিহলি।
সংমিশ্ৰঃ ইন্দ্ৰ।
সংমিলনং ক্ৰী. ফুল জাপ খোৱা, আৱৰণ, ঢাকন।
সম্মুখ বিগ. (সম্যক্ মুখং যস্য) ১। অভিমুখী, মুখামুখি,
২। মিলন, —তী (ন) আইনা, দৰ্পণ।
সংমূঢ় বিগ. (সং মূহ ক্ৰঃ) মূৰ্খ।
সংমূৰ্ছনং ক্ৰী. (সং মূৰ্ছ লুট) ১। সৰ্বব্যাপ্তি, ২।
মোহপ্ৰাপ্তি, মোহ, মূৰ্ছা খোৱা, ৩। বুদ্ধিপ্ৰাপ্তি, ৪।
উচ্চতা, ৫। ধন হোৱা, ডাঠ হোৱা।
সংমূৰ্ছ বিগ. ১। ভালকৈ পৰিষ্কাৰ কৰা, যাক্তি-বঁহি চকা
কৰা, ২। ছেকি উলিওৱা।

সম্ভাৰ: পূ. হৰ্ষ, আনন্দ, প্ৰীতি।

সম্ভাৰ: পূ. ১। বিমূঢ়তা, খেলিমেলি, ২। মূৰ্ছা যোৱা, অজ্ঞান হোৱা অৱস্থা, ৩। অজ্ঞানতা, ৪। মোহ, বশীকৰণ।

সম্ভাৰ: পূ. বশীকৰণ, মোহন কৰা কাৰ্য্য, —নঃ কামদেৱৰ পাঁচপাট শৰৰ এপাটৰ নাম।

সম্যক অব্য. সমুদায়, ভালকৈ, সম্পূৰ্ণকৈ, লগত, শুদ্ধকৈ, স্পষ্টভাৱে।

সম্যক (চ) বিণ. (সং অঞ্চ কিন) ১। সত্য, সঁচা, প্ৰকৃত, ২। সংলগ্ন, ৩। সঠিক, প্ৰকৃত, ৪। সম্পূৰ্ণ, গোটেইখিনি, ৫। মনোজ্ঞ, মনোগ্ৰাহী, সুসজত।

সম্ভাট (জ) পূ. (সং ৰাজ কিপ) সাৰ্বভৌম ৰজা, ৰজাৰ ওপৰত ৰজা, যাৰ অধীনত একাধিক সৰু সৰু ৰজা থকা আৰু যি ৰাজসূয় যজ্ঞ সম্পাদন কৰিছে।

সম্ভ গতো (ভা প অ সময়তে) যা, গমন কৰ।

সম্ভাৰ: পূ. এক দলীয়, একগোষ্ঠীয়, ব্যক্তি।

সম্ভাৰি বিণ. একে গৰ্ভজাত। সগৰ্ভী, —নিঃ ১। সহোদৰ ভাতৃ, ২। তামোল কটা চৰতা, সৰাহ, ৩। ইন্দ্র।

সৰ বিণ. (সূ অচ্) ১। গমনকাৰী, সৰণকাৰী, ২। বেচক, জলাপকাৰী, ভেদকাৰক, —ৰঃ (স) ক্ৰী. ১। সৰোবৰ, হুদ, ২। পানী, —ৰঃ পূ. ১। গমন, গতি, ২। শৰ, কাড়, ৩। দৈৰ ওপৰৰ অংশ, চামনি, সৰ, ক্ৰীম, —কাকঃ ৰাজহাঁহ, —জঃ মাখন।

সৰকঃ —কঃ ক্ৰী. পূ. ১। আলিবাট, দীঘল পথ, ৰাজ আলি, ২। সুৰা, মদ, ৩। মদাপান, ৪। মদাপাত্ৰ, ৫। মদ বিতৰণ, —কঃ ১। গমন, ২। পুখুৰী, হুদ, ৩। স্বৰ্গ।

সৰঘা ক্ৰী (সৰং মধু বিশেষং হস্তীতি হন ডঃ) মৌ মাখি, ৰ ৪।৬৩।

সৰঙ্গ: পূ. ১। চতুষ্পদী জন্তু, চাৰিঠেঙীয়া পশু, ২। চবাই।

সৰজাঃ (স) ক্ৰী. ঋতুমতী ক্ৰী. (ক্ৰী.) পদুম ফুল।

সৰট পূ. (সৰতীতি সূ অটিঃ) ১। বায়ু, বতাহ, ২। মেঘ, ৩। মৌ মাখি, ৪। জেঠী।

সৰটিঃ পূ. ১। বায়ু, ২। জেঠী, ৩। মেঘ।

সৰটুঃ পূ. ১। জেঠী, ২। তেজপিয়া।

সৰণঃ ক্ৰী. ১। গমন, ভ্ৰমণ, প্ৰৱাহ, যোত, ২। মদমত্ত হাতি, —ৰিঃ —নী ক্ৰী ১। পথ, আলিবাট, মাৰ্গ, ২।

পদ্ধতি, যোজনা ৩। গলৰ বেমাৰ এবিধ, ৪। চিধা বা পোন শাৰী, পংক্তি।

সৰণঃ পূ. (সূ অশুন) ১। চবাই, ২। কামুক, লম্পট, ৩। জেঠী, ৪। ধূত, ঠগ, ৫। এবিধ অলঙ্কাৰ, ভূষণ।

সৰণুঃ পূ. (সূ অন্যাচ্) ১। বায়ু, ২। মেঘ, ৩। অগ্নি, জুই, ৪। পানী, ৫। বসন্ত কাল, ৬। যমৰাজ।

সৰং ক্ৰী. সূতা।

সৰঃ পূ. ক্ৰী. এবিধ জোখ।

সৰদ্বান্ পূ. মহৰ্ষি গৌতম।

সৰথ বিণ. সহৰথী, —থঃ পূ. ৰথাবোহী যোদ্ধা।

সৰভস্ বিণ (ৰভসেন সহ বৰ্তমানঃ) ১। শীত্ৰগামী, বেগী, ২। ভয়ানক, প্ৰচণ্ড, ৩। খঙাল, ৪। আনন্দিত, হৰ্ষিত, —সং অব্য. বেগাবেগিকৈ, নীয়ে, ততালিকে।

সৰমা ক্ৰী. (ৰময়া শোভয়া সহ বৰ্তমানঃ) ১। দেৱত্ৱ, দেৱতাসকলৰ কুকুৰী, মহা ১।৩।১১; ২। বিভীষণৰ পত্নী, ৩। দক্ষকন্যা, কশ্যপৰ পত্নী।

সৰযুঃ পূ. (সূ অয়ুঃ) বায়ু। (পূ. ক্ৰী) এখন নদীৰ নাম, সৰযু নদী। কালিকা পুৰাণৰ ২৩ অধ্যায়ত এই নদীৰ বিৱৰণ পোৱা যায়। অযোধ্যাৰ কাষেৰে এই নদী বৈ গৈছে। ৰ ১৪।৩০

সৰল বিণ. (সূ কলচ্ বাহলকাৎ গুণঃ) ১। উদাৰ, হোজা, অকপট, ২। সাধাৰণ, সাধু, সৰলমনা, সৰলচিহ্নীয়া, —লঃ পূ. ১। সৰল গছ। মে ৫৩, ২। অগ্নি, —স্তম্ভঃ ধনা।

সৰলা ক্ৰী. এখন নদী।

সৰলজঃ পূ. সৰল গছৰ ৰস, তাৰ্পিণ, ধনা।

সৰল্যঃ ক্ৰী. লক্ষ্য।

সৰসং ক্ৰী. (ৰসেন জলেন সহ বৰ্তমানম্) সৰোবৰ, হুদ।

সৰসিজ ক্ৰী. পদুম ফুল।

সৰসী ক্ৰী. সৰোবৰ। পুখুৰী, হুদ, —কঃ পূ. সাৰস পক্ষী, সাৰং চবাই, —কহং ক্ৰী. পদুম ফুল, গীগো ৮।২

সৰস্বৎ বিণ. (সৰস্ যতুপ্ মস্যা ৰঃ) ১। পানী থকা, জলপূৰ্ণ, ২। জলীয়, ৰসাল, ৩। ৰসিক (পূ) ১। সগৰ, হুদ, ২। নদ (যেনে, ব্ৰহ্মপুত্ৰ), ৩। ম'হ, ৪। বায়ু।

সৰস্বতী ক্ৰী. ১। নদী, ২। ত্ৰিৱেনীৰ তৃতীয় নদী, অস্তঃসলিলা সৰস্বতী নদী, ৩। বাক, বাণী, ৪।

স্ত্রীৰত্ন, ৫। গাই গৰু, ৬। মনু পত্নী, ৭।
জ্যোতিষ্মতী নামৰ নতা বিশেষ, ৮। উৎকৃষ্টা স্ত্রী,
৯। দুৰ্গা, ১০। লক্ষ্মীদেৱী, ১১। বৌদ্ধসকলৰ
শক্তিদেৱতা, ১২। বাগদেৱী সৰস্বতী, বিদ্যাৰ
অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী, 'ৱাগধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী সা কৱীনা-
মিষ্টদেৱতা। শুদ্ধসত্ত্বৰূপা চ শান্তৰূপা সৰস্বতী।।
'ৱিদ্যাধিষ্ঠাত্ৰী যা দেৱী পৰমেশ্বৰী দুৰ্লভা'
'কৃষ্ণকণ্ঠোদভৱা যা চ সা' দেৱী সৰস্বতী।। বাধা
পদ্মা চ সান্নিধ্যী দুৰ্গা দৱী সৰস্বতী।।' ১৩। সোমলতা।

সৰা স্ত্রী. (সু অচ টাপ) ৰবৰণা, নিজৰা।

সৰাৰ বিণ. ১। ৰঞ্জিত, ৰঙীণ, ২। আলতাবে বোলোৱা,
আলতা লগোৱা। —স্বঃ পু. ১। ঢাকনী, আৱৰণ, ২।
খাল, সৰু কাহী, 'পিৰিচ।'

সৰিঃ, সৰী স্ত্রী. ৰবৰণা, নিজৰা।

সৰিৎ স্ত্রী. (সু গতো ইতিঃ) ১। নদী, ২। সূতা, ৩।
দুৰ্গা, —নাথঃ, পতিঃ ভৰ্তা (ঋ) সাগৰ, —স্বৰা গঙ্গা,
—সূতঃ ভীষ্ম।

সৰিমা (ন) পু. (সু ইমনিচ) ১। গমন, ভ্ৰমণ, ২। বায়ু।

সৰিলং স্ত্রী. সলিলম, পানী।

সৰিমপঃ পু. (সু-অপঃ) বেহাৰ।

সৰীসূপঃ পু. (কুটিলং সপতীতি সূপ যঙ লুক অচ)
সাপ।

সৰু বিণ. ১। সৰু, ২। সূক্ষ্ম।

সৰুঃ পু. (সু উন) তৰোৱালৰ মুঠি, নাল।

সৰূপ বিণ. (সমানং ৰূপং যস্য) সদৃশ, একে ৰূপৰ,
একে দেখা, —তা ১। তুল্যতা, সাদৃশ্য, ২।
দেৱত্বপ্ৰাপ্তি, দেৱতাৰ লগত সাক্ষ্যতা। মোক্ষত্ব
প্ৰাপ্তিৰ চাৰিটা অৱস্থাৰ এটা।

সৰোজং, স্ত্রী. (সৰসি জায়তে ইতি জন ডঃ) পদুম
ফুল, কু ৫।২৭।

সৰোজিনী স্ত্রী. পদুম ফুল। পদুম ফুলৰ দ'ম।

সৰোজী (ন) পু. (সৰোজং ইনিঃ) ব্ৰহ্মা।

সৰোৎসৱঃ পু. সাৰসপক্ষী, সাৰেং চৰাই।

সৰোধ বিণ. ৰুদ্ধ, অৱুদ্ধ।

সৰোৰাট্ (হ) স্ত্রী. পদুম ফুল।

সৰোৰাহাসনঃ পু. ব্ৰহ্মা।

সৰোৱৰঃ পু. (সৰঃসু ৱৰঃ শ্ৰেষ্ঠঃ) জলাশয়, হুদ, ডাঙৰ
পুখুৰী।

সৰ্কঃ পু. বায়ু, মন, প্ৰজাপতি।

সৰ্গঃ পু. (সৃজ ঘঞ) ১। ত্যাগ, বৰ্জন, ২। সৃষ্টি, মনু
১।২৯; ৩। দৃঢ়তা, নিশ্চয়তা, ৪। ৩।৫১; ৪।
বিশ্বসৃষ্টি, ৫। প্ৰকৃতি, বিশ্ব-ব্ৰহ্মাণ্ড, ৬। পৃথিৱী
পৰিচ্ছেদ, অধ্যায়, ৭। সৈন্যৰ অগ্ৰগতি, ৮।
মলমূত্ৰত্যাগ, ৯। শিৱ, ১০। সংসাৰ, গী ৫।১৯,
১১। মোহ, ১২। উৎসাহ, ১৩। অনুমতি, ১৪।
বিষ্ণু, —ক্ৰমঃ সৃষ্টিৰ ক্ৰম-বিকাশ, —বন্ধঃ বহুতো
অধ্যায় থকা কাব্য বিশেষ। 'সৰ্গবন্ধো
মহাকাব্যমুচ্যতে।'

সৰ্জ অৰ্জনে (ছা প স সৰ্জতি) ১। অধিকাৰ কৰ,
অৰ্জন কৰ, লাভ কৰ, ২। পৰিশ্ৰম কৰ।

সৰ্জঃ পু. (সৃজ অচ) ১। শাল গছ, ২। শাল গছৰ
সুগন্ধি ৰস, ধূনা, —নিৰ্যাসকঃ, —মণিঃ, —ৰসঃ
ধূনা।

সৰ্জকঃ পু. শাল গছ।

সৰ্জনং স্ত্রী. (সৃজ ল্যুট) ১। সৈন্যৰ পৃষ্ঠভাগ, ২।
বিসৰ্জন, ত্যাগ, ৩। সৃষ্টি, সৃজন, ৪। মোচন,
মুক্তকৰণ।

সৰ্জিঃ, সৰ্জিকা, —জী স্ত্রী. খাৰমাটি। এবিধ খাৰ।

সৰ্জু পু. বণিক, বেপাৰী (স্ত্রী) ১। বিজুলী, বিদ্যাৎ, ২।
কণ্ঠহাৰ, ৩। গমন, অনুসৰণ।

সৰ্পঃ পু. (সূপ ঘঞ) ১। সাপ, ২। সৰ্পৰ দৰে গমন,
চুঁচৰি গমন, ৩। সৱণ, —ছত্ৰং বেংছতা, —গজা
এই নামৰ এবিধ গছ। এবিধ ঔষধি, —ভৃগুঃ পু.
(সৰ্পভৃগুমিৱ ছেদ্যো যস্য) নেউল, —স্বংষ্ট্ৰঃ সাপৰ
বিহদাঁত, এবিধ সৰু গছ, —ধাৰকঃ সাপৰ বেজ,
—ভূক্ (জু) ১। ম'ৰা চৰাই, ২। শেন চৰাই,
চিলনী, —মণিঃ সাপৰ মূৰত থকা মুক্তা, —ৰাজঃ
বাসুকি, —সত্ৰং এবিধ যজ্ঞ, জন্মেজয়ে কৰা
সৰ্পযজ্ঞ। (স্ত্রী) ৰজা জন্মেজয়।

সৰ্পং স্ত্রী. ১। চুঁচৰি গমন, অকাই-পকাই গমন, ২।
গমন, গতি।

সৰ্পিণী স্ত্রী. ১। মাইকী, সাপ, ২। এবিধ ঔষধি।

সৰ্পিস্ স্ত্রী. ১। ঘিউ, মনু ২।২৭৪, ২। পানী।

সৰ্পী (ন) ১। ৰগাই বা চুঁচৰি গমনকাৰী, ২। বক্তৃগতি
সম্পন্ন, ৩। গমনকাৰী।

সৰ্পিষ্টং স্ত্রী. এবিধ চন্দন কাঠ।

সপেট্টং ক্লী. এবিধ চন্দন। শ্রীখণ্ডচন্দন। (সর্পগভ্রীসকলে
ভাল পোরা চন্দন কাঠ এবিধ।)

সর্প সর্পণে (ভ্রা প অ সরতি) যা, গমন কৰ।

সর্প বিণ. (সর্প গতো অচ্) সকলেখিনি, সকলো,
সম্পূর্ণ, প্রত্যেকজন। 'সর্পবত্নময়ো মেবঃ
সর্বাশ্রয়ময়ং নভঃ। সর্পতীর্থময়ী গঙ্গা সর্পদেবময়ো
হবিঃ॥' —ক সকলো, —কর্তা (ঋ) ব্রহ্মা, —কে
অব্য. সকলোতে, —কেশী (ন) অভিনেতা, নট,
—ক্ষাৰঃ চাবোন, —গং (ক্লী) পানী, —গং —গাম্বী
(ন) পু. সর্বত্রগাম্বী, দেবতা, বিষু, শির, ব্রহ্মা, ২।
আত্মা, ৩। ভীমৰ পুত্র, —গা প্রিয়জুলতা, —জনীন
বিণ. (সর্বজনায় হিতঃ ইতি ঋঃ) সার্বজনীন,
সকলোৰে মঙ্গলৰ বাবে অনুষ্ঠিত (পূজা যাগাদি),
—জন্মা ক্লী. আঘোণ মাহৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সম্পূর্ণ
এবছৰ কাল ক্ৰীয়ে পালন কৰা এবিধ ব্রত, —জিৎ
দিগবিজয়ী। অজেয়। কালচক্রৰ একবিংশ বছৰ,
—জঃ —রিদ্ সর্বজ্ঞানী শির, বিষু, বুদ্ধ, —জ্ঞা
দুর্গা, —জ্ঞাপন কামদেব, —জিত্তা তিতাভেকুৰি,
চিৰতা তিতা, —দমন সকলোকে দমনকাৰী, (পু)
দুষ্মন্তৰ পুত্র ভবতৰ নাম, —দর্শী (ন) বুদ্ধ,
—দুখঃক্ষয়ঃ মুক্তি, মোক্ষ, —দেবমুখঃ অগ্নি,
—ধুৰাৱহঃ হাল-বখাদি বহনকাৰী গৰু আদি পশু,
—নাম (ন) (ব্যাক) সর্বনাম শব্দ, যেনে অশ্বদ,
যুগ্মদ আদি, —মঙ্গলা দুর্গা, —বসঃ ধনা, —লিঙ্গী
(ন) ধর্ম বিবোধী, ভণ্ড, প্রতাবক, —ল্লভা
বাতিচাৰিণী ক্লী, —ল্লৌঃ (স্) সকলো ধন-সম্পত্তি
দান কৰি যজ্ঞানুষ্ঠান কৰোঁতা, —সহা পৃথিৱী, —স্বং
নিজৰ সকলো সম্পত্তি। গোটেইখিনি সম্পত্তি।

সর্পকৰ বিণ. সর্বনাশী, সর্বনাশক, পৰাক্রমী, —ষঃ ধূর্ত,
বদমাচ।

সর্পতঃ (স্) অব্য সকলো পিনে, চাৰিওফালে, সকলোতে
সম্পূর্ণভাৱে।

সর্পভোগাম্বী (ন) সকলো ঠাইলৈ যাব পৰা।

সর্পভোভঙ্গ —জঃ ক্লী. পু. ১। ভগৱানৰ মন্দিৰ
বিশেষ, চাৰিওফালে দূৰাৰমুখ থকা দেৱমন্দিৰ, ২।
বৃষোৎসৰ্গ (শ্রাদ্ধ), পূজাৰ আধাৰ মণ্ডল বিশেষ।
আটা শুড়ি, আবিৰ আদিৰে পূৰোহিতে পূজাৰ বেদীত
অঙ্কন কৰা চিত্র (মণ্ডল) বিশেষ, ৩। বাঁহ, ৪।

কৃত্রিম শ্লোক এবিধ। যেনে কি ১৫।২৫, —জ্ঞা
নৃত্যাদনা, নাচনী কন্যা, নটী, নর্তকী।

সর্পভোমুখ ১। সকলো বকমৰ। সম্পূর্ণ, অপবিসীম,
—খঃ ১। শির, ব্রহ্মা, কু ২।৩; ২। পৰমাত্মা,
আত্মা, ৩। ব্রাহ্মণ, ৪। অগ্নি, ৫। স্বৰ্গ।

সর্পত্র অব্য. সকলোতে, সকলো ঠাইতে, সকলো সময়তে।
সর্পথা অব্য. সকলো বকমে, সম্পূর্ণভাৱে, সকলো
সময়তে।

সর্পদা অব্য. সদায়, সকলো সময়তে। নিতৌ।

সর্পশঃ অব্য. সম্পূর্ণকৈ, গোটেই, সকলোতে, সকলোপিনে।

সর্পস্বী (ন) এবিধ বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি। গোপকন্যাৰ গৰ্ভত
নাপিতৰ সন্তান।

সর্পহিতঃ ক্লী জলকীয়া, জানুক।

সর্পাঙ্গঃ শৰীৰৰ সকলো অঙ্গ, —জঃ পু. শির।

সর্পাণী ক্লী. দুর্গা।

সর্পাভিসম্বী (ন) পু. বিড়ালতপস্বী।

সর্পাভিসাৰঃ চতুৰঙ্গ সৈন্যসঙ্ঘা।

সর্পাৰ্থসাধিকা ক্লী. দুর্গা।

সর্পাৰ্থঃ পু. গোটেই দিনটো।

সর্পেৰ্ষৰ পু. মহেশ্বৰ।

সর্পৌষঃ পু. চতুৰঙ্গ সৈন্যসঙ্ঘা।

সর্বপঃ পু. (স্ গতো অপঃ ষুগাগমঃ) ১। সবিসয়, ২।
এবিধ সক জোখ, ওজন, ৩। এবিধ বিহ, —তৈল
মিঠাতেল।

সল্ গতো (ভ্রা প অ সলতি) যা, গমন কৰ।

সলং ক্লী. সল গতো অচ্) পানী।

সলজ্জ বিণ. (লজ্জয়া সহ বর্তমানঃ) লাজুক,
লাজকুৰীয়া।

সলিলং ক্লী. (সলতি গচ্ছতীতি সল্ ইলচ্) পানী,
—কুন্তলঃ শেলুৱৈ, —ক্রিয়া অস্ত্রোষ্টি ক্রিয়াৰ সময়ত
মৰা শ'ৰ দেহ পানীৰে স্নান কৰোৱা কাৰ্য, —জং
পদুম ফুল, —নিধি সাগৰ।

সলিনাৰ্ধী (ন) তৃষ্ণাতৃৰ।

সলিলাশয়ঃ পৃথ্বী।

সলিলেঙ্কনঃ পু. বড়ৱানল।

সলিলোপদ্রৱঃ পু. বান, বন্যা, পানীৰে ওপচি পৰা অৱস্থা।

সলীল বিণ. (লীলয়া সহ বর্তমানঃ) লীলাবিশিষ্ট।
খেমেলায়া, কামুক, প্রেমাসক্ত।

সলোকতা ক্রী. একে লোকত বাস কৰা, নিজৰ ইষ্টদেৱতাৰ লগত একেখন স্বৰ্গত বাস। মোক্ষ প্রাপ্তিৰ চাৰিটা অৱস্থাৰ এটা।
 সল্লকী ক্রী. শল্লকী, এবিধ গছ।
 সলং ক্রী. (সু অচ্) ১। পানী, ২। ফুলৰ বস, —২ঃ পূ. (সু অপ) ১। যজ্ঞ, ২। সজ্ঞান, ৩। সূৰ্য্য, ৪। চন্দ্র।
 সলনং ক্রী. (সু লাট্) ১। যজ্ঞস্নান। পৱিত্ৰ স্নান, কি ১২।১০; ২। সোমবস নিষ্কাশন, সোমবস পান, ৩। সজ্ঞান, সন্ততি, প্রসৱ, ৪। সোমযাগ।
 সলয়াঃ(সু) ক্রী. একে বয়সৰ। (পু) ১। সম সাময়িক, ২। সমবয়সীয়া বন্ধু। (ক্ৰী) তিৰোতাৰ সহচৰী। সখী।
 সলৰঃ পূ. ১। সদাশিৱ, ২। পানী।
 সলৱণ বিণ. (সমানো ৱৰ্ণেহস্য) ১। সদৃশ, ২। ৯।৫১; ২। একে গোত্ৰীয়, একে জাতীয়। (ব্যাক) একে স্থান, আৰু একে প্রযত্নত উৎপন্ন বৰ্ণ (আখৰ), তুল্যসাধ্ৰয়ত্বং সলৱণম্।
 সলিকল্প. —কল্পক বিণ. ১। ইচ্ছাধীন, ২। সন্দেহপূৰ্ণ, ৩। বিষয় আৰু বিষয়ী তথা জ্ঞাতা আৰু জ্ঞাতৰ প্রভেদ জ্ঞান, (নিৰ্বিকল্পজ্ঞানৰ বিপৰীত)।
 সলিগ্রহ বিণ. (লিগ্রহেন সহ ৱৰ্তমান) ১। শৰীৰী, দেহী, ২। কঁজিয়া পেচাল কৰি থকা, ৩। অৰ্ধযুক্ত।
 সলিতৰ্ক —মৰ্শ চিত্তাপূৰ্ণ, ভাৱনাপূৰ্ণ, —তৰ্কং মৰ্শং অৰ্থা. ভাবি-চিন্তি।
 সলিতা (ঋ) পূ. (সু তৃচ) ১। সূৰ্য্য, কৃ ৫।২০; ২। আকন্দ গছ, ৩। শিৱ, ৪। ইন্দ্র।
 সলিত্ৰদৈৱতঃ হস্তা নক্ষত্ৰ।
 সলিত্ৰং ক্রী. প্রসৱকৰণ।
 সলিত্ৰিয় বিণ. সূৰ্য্য সঙ্কীয়।
 সলিত্ৰী ক্রী. (সু প্রসৱে তৃচ ঙীপ) ১। মাতৃ, কৃ ১।২৪; ২। গাই গৰু।
 সলিধ বিণ. ১। একে বিধৰ বা বৰ্ণমব, ২। ওচৰ, নিকট, —২ঃ ক্রী. কাষ।
 সলিনয় বিণ. নয়, বিনীত, —২ঃ অৰ্থা. সৱিনয়ে, নয়ভাৱে।
 সলিভ্ৰম বিণ. ধেমেলীয়া, ৰচকী, প্রেমিক।
 সলিশেষ বিণ. ১। বিশেষ গুণৰ অধিকাৰী, ২। বিশেষ, অসাধাৰণ, ৩। খ্যাতিমান, শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট, ৪। প্রভেদদৰ্শী, দোষগুণ বিবেচনাকাৰী, —২ঃ ক্ৰিয়া বিণ. বিশেষকৈ, বিশেষভাৱে।

সলিস্তব বিণ. বিস্তাৰিত, সম্পূৰ্ণ, —২ঃ অৰ্থা. বিস্তাৰিত-ভাৱে, বিষদভাৱে।
 সলিস্ময় বিণ. বিস্মিত, বিস্ময়াপন্ন।
 সল্লঙ্কিক বিণ. সূতৰে সৈতে।
 সলেশ বিণ. ১। অলঙ্কৃত, পৰিচ্ছন্ন, পোচাক পৰিহিত, ২। ওচৰ, নিকট।
 সল্য বিণ. (সু প্রেৰণে যঃ) ১। বাওঁ, বাওঁহাত, মনু ২।৬৩; ২। দক্ষিণ দিশৰ, ৩। বিপৰীত, পিচ ফাল, ওলোটো, প্রতিকূল, —২ঃ অৰ্থা. বাওঁ কান্ধত লোৱা লগুণ (লগুণ সাধাৰণত বাওঁ কান্ধত সোঁ হাঁতৰ তলেৰে পিন্ধা হয়। পিণ্ডদান কাৰ্য্যৰ সময়ত সোঁ কান্ধত বাওঁ হাতৰ তলেৰে লোৱা হয়।) —সাতী (ম) অৰ্জুন, গী ১১।৩৩
 সল্যভিচাৰঃ পূ. (তৰ্ক) পাঁচ বিধ হেতুভাসৰ এবিধ।
 সল্যাজ বিণ. ১। চতুৰ, ধূৰ্ত, ২। সজ্ঞপৰ।
 সল্যাপাৰ বিণ. নিযুক্ত, কামত ব্যস্ত।
 সল্যীড় বিণ. লাজক।
 সল্যোতৰঃ পূ. সোঁ হাত।
 সল্যোষ্ঠঃ ঠা (ঋ) ৰথ চালক, সাৰথি।
 সল্যল্য বিণ. (শল্যেন সহ ৱৰ্তমানঃ) কাইটীয়া, কাইট অথবা হলেৰে বিজ্ঞা। 'তৈৰদ্যাপি সল্যল্যমেৱ হৃদয়ম্ ভূয়ন্ত বিজ্ঞা ৱয়ম্।' স্বৰা ৫।৫।
 সল্যস্য বিণ. (শস্যেন সহ ৱৰ্তমান) শস্যযুক্ত, শস্যপূৰ্ণ, —স্যা নাগদন্তী গছ। এবিধ সূৰ্য্যমুখী ফুলৰ গছ।
 সল্যকৃঃ পূ. উদাৰ, দয়ালৱ।
 সল্যশ্ৰুঃ ক্রী. ডাঢ়ি গোঁফ থকা ক্রী।
 সল্য স্বপ্নে নাশে (অদা প অ স সন্তি) ১। শো, শুই থাক, টোপনি যা, ২। হত্যা কৰ, পত্ন বলি দি।
 সল্য বিণ. ১। শক্তিমান, সাহসী, ২। গৰ্ভযুক্ত, —স্বা ক্রী. গৰ্ভৱতী ক্রী।
 সল্যেন্দ্ৰ বিণ. সন্দেহপূৰ্ণ, —২ঃ সন্দেহালঙ্কাৰ, এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ।
 সল্য্য বিণ. সন্ধিয়া, আবেলি।
 সলনং ক্রী. (সল্য নাশে লাট্) যজ্ঞ বা পূজাত পত্ন বলি দিয়া কাৰ্য্য।
 সল্যক্ৰম বিণ. আতঙ্কিত, ভয়ানক।
 সল্যিক্ৰম বিণ. (স্বিতেন সহ ৱৰ্তমানঃ) ইৰং হাস্যযুক্ত। মিচিকিয়া হাঁহিৰে সৈতে।

সস্যং ক্লী. (সস্ স্বপ্নে যঃ) ১। গছৰ ফল, ২। শস্য, ৩। অস্ত্র, ৪। সংগুণ, —ঐন্দ সাকুৰা (মাটি), —মাবী (ন) শস্য ধ্বংসকাৰী (পু) এম্দ্ৰ, ফৰিং আদি, —সম্বৰঃ শাল গছ।

সস্যক বিণ. (সেসোন গুণেন পৰিজাতঃ সম্বন্ধঃ) সদগুণসম্পন্ন, গুণী, —কঃ ১। এবিধ মূল্যবান মণি, ২। তৰোৱাল, ৩। অস্ত্র।

সম্বেদ বিণ. (স্বদেন সহ রতমানঃ) ঘামি থকা, ঘাম ওলোৱা, ঘামেৰে তিতি থকা, —দা ক্লী. দৃষিতা কন্যা, অলপতে (যৌন) প্রস্ফুটিতা কন্যা।

সহ ক) তৃপ্তো (দিৱা প অ সহতি) ১। তৃপ্ত কৰ, সন্তুষ্ট কৰ, তৃপ্ত কৰ, ২। সহ্য কৰ, সহন কৰ।

খ) সনে (ভা আ সহতে) 'ই'কাৰান্ত উপসৰ্গৰ পিচত 'স'ৰ ঠাইত 'ষ' হয়, ১। সহন কৰ, সহ্য কৰ, দুখ ভোগ কৰ, ২। ক্ষমা কৰ, ৩। অপেক্ষা কৰ, ৪। বহন কৰ, সহায় কৰ, ৫। পৰাজয় কৰ, বাধা দি, ৬। বন্ধ কৰ, নিবাৰণ কৰ, দমন কৰ (গিজন্ত), সাহয়তি —তে, (সনন্ত) সিসহিষতে, উদ্—সাহস কৰ, সমর্থ হ, উৎসাহিত হ, আগুৱাই যা, পৰি—বহন কৰ, প্র—সহন কৰ, বাধা দি, দমন কৰ, সমর্থ হ, শক্তি ধাৰণ কৰ, ত্ৰি—সহন কৰ, সহ্য কৰ, বাধা দি, সমর্থ হ, অনুমতি দি, আশা কৰ।

সহ বিণ. ১। সহ্য কৰোঁতা, বহনকৰ্তা, ২। দুখ ভোগকাৰী, ৩। ৰোগী, ৪। সমর্থৱান, —হঃ পু. ১। মুখ, ২। শক্তি, বল, ৩। আঘোণ মাহ, ৪। মহাদেৱ (ক্লী) বল, দীপ্তি, বিজয়, সংঘৰ্ষ।

সহ অব্য. ১। সহিত, সৈতে, লগত, ২। একেলগে, বিজয়, সংঘৰ্ষ, একে সময়তে, —কাৰ 'হ' শব্দযুক্ত (—ৰঃ) ১। সহযোগ, ২। আম গছ, —কাৰী (ন) —কৃৎ সহায়কাৰী সহায়ক, —গমনং ১। সহচৰ, লগত যোৱা, ২। বিধৱাৰ আত্মহতি, পতিৰ চিতাত উঠি একে জুইতে প্রাণত্যাগ কৰা কাৰ্য্য, —চৰ অনুচৰ, —চাৰঃ ঐক্য, সম্মতি। (তৰ্ক) সাধাৰ লগত হেতুৰ অবিচ্ছেদ্য সঙ্গ, —জ সহজাত, অকৃত্ৰিম, সহবাসী, —জাৰিঃ সহজাত শত্ৰু, —জাত প্রকৃত, স্বাভাৱিক, —দাৰ বিণ. সপত্নীক, বিবাহিত, —দেৱঃ কনিষ্ঠ পাণ্ডৱ, মাত্ৰীপুত্ৰ, —ধৰ্মঃ সধৰ্মী, —ধৰ্মচাৰী

(ন) পতি, স্বামী, —ধৰ্মচাৰিণী পত্নী, ক্লী, —পাংগু ক্লীড়ী (ন), —কিল আশৈশৱ বন্ধু। শিশু কালৰ পৰা বন্ধু, —পানং একত্ৰে মদ্যপান, —ভাৱী (ন) বন্ধু, সহচৰ, —ভূ স্বাভাৱিক, —ভোজনং বহু লোকৰ একে লগে ভোজন। ৰাজহুৱা ভোজ, —যুধা (ন) পু. হাতত অস্ত্ৰ লৈ মুখামুখি হোৱা ভায়েক।

সহতা, —ত্বং ক্লী. ক্লী. সংযোগ, মিলন, সঙ্গ, সমিতি। সহনং ক্লী. ১। সহ্য কৰা, বহন, ২। ধৈৰ্য্য, সহিষ্ণুতা, ক্ষমা, ক্ষান্তি।

সহসা অব্য. ১। হঠাতে, সজোৰে, ২। হাঁহি হাঁহি, ৩ তৎক্ষণাত, নভবা নিচিন্তাকৈ, 'সহসা ৱিদধীত ন ক্ৰিয়াম—', কি ২।৩০।

সহসানঃ পু. ১। ম'ৰা চৰাই, ২। আহতি, যজ্ঞ।

সহস্যঃ পু. পুহ মাহ, কু ৫।২৬।

সহস্ৰং ক্লী. (সহো বলমস্ত্যস্মিন্মিতি সহস ৰঃ) এহাজাৰ —কাণ্ডা বগা দূৰি, —কৃতা (স) অব্য. হাজাৰ বাৰ, —দ বিণ. উদাৰ, —দঃ শিৱ, —দংষ্ট্ৰঃ হাজাৰ দাঁত থকা মাছ এবিধ, যেনে বৰালি মাছ, —দুৰ, —নয়নঃ, —নেত্ৰং, —লোচনঃ বিষ্ণু, ইন্দ্ৰ, —ধাৰঃ শ্ৰীকৃষ্ণৰ সুদৰ্শন চক্ৰ, —পত্ৰং পদুম ফুল, —ৰাহঃ বাণৰজা, কাৰ্ত্তিকেয়, শিৱ, বিষ্ণু, —ৰোমা (ন) কঞ্চল, —ৰীৰ্য্য হিং, —শিখৰঃ বিষ্ণা পৰ্বত।

সহস্ৰা অব্য. হাজাৰ ভাগত, হাজাৰ গুণে।

সহস্ৰাঃ অব্য. হাজাৰ বাৰ।

সহস্ৰী (ন) বিণ. ১। এহাজাৰৰ গৰাকী, ২। এহাজাৰ থকা, ৩। এহাজাৰ শয়ন্ত, মনু ৮।৩৭৬; (পু) এহাজাৰ মন্ত্ৰৰ সমাজ। এহাজাৰ সৈন্যৰ অধ্যক্ষ।

সহস্ৰং বিণ. শক্তিশালী, বলৱান।

সহা ক্লী. (সহ অচ টাপ) ১। চালকুৱৰী লতা, ২। পৃথিৱী, ৩। অগৰু গছ, ৪। মাহ গছ, ৫। কপৌ ফুল।

সহাঃ (স) পু. ১। আঘোণ মাহ, ২। হেমন্ত কাল।

সহায়ঃ পু. ১। সহায়ক, বন্ধু, কি ১৪।৪৪; ২। অনুচৰ, সহচৰ, ৩। পৃষ্ঠপোষক, ৪। চাকৈ চকোৱা, ৫। এবিধ আতৰ, ৬। সদাশিৱ।

সহায়তা, ত্বং ক্লী. ক্লী. ১। সহায়কাৰীৰ সমূহ, সমষ্টি, ২। 'সাহায্য, ৰ ৯।১৯; ৩। সহায়, সহযোগ, ৰ ৯।১৯।

সহায়বান্ (২) বিণ. ১। বন্ধু থকা, ২। সাহায্যলব্ধ।
 সহাবঃ পু. (সহ আৰন) ১। আম গছ, ২। মহাপ্ৰলয়।
 সহাদি বিণ. মৰমোৰে সৈতে, সপ্ৰেম।
 সহিত বিণ. (স ধা ক্তঃ) সংযুক্ত, মিলিত, মনু ৯।২১২;
 (অব্য) সৈতে, একে লগে।
 সহিতা (ঋ) ১। সহনশীল, ধৈৰ্য্যশীল, শক্তিমান, ক্ষমী,
 কি ২।৫০; ২। ধৈৰ্য্যশীল।
 সহিত্ৰং সহন কাৰ্য্য।
 সহিষ্ণুতা ক্ৰী. ১। সহিষ্ণু ভাৱ, ধৈৰ্য্য, বহন শক্তি।
 সহৰিঃ পু. (সহ উৰিন) সূৰ্য্য, (ক্ৰী) পৃথিৱী।
 সহদয় বিণ. ১। বহনমনা, উদাৰ, শুদ্ধমনা, ২।
 মৰমিয়াল, ৩। গুণজ্ঞ, বসজ্ঞ।
 সহদ্বৈত বিণ. সন্দেহপূৰ্ণ, সন্দেহজনক, —ঋং সন্দেহজনক
 খাদ্য।
 সহেল বিণ. ১। ধেমেলীয়া, ২। কামুক, প্ৰেমী।
 সহোক্তিঃ ক্ৰী. এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ; 'সহোক্তিঃ সমভাৱশ্চেৎ
 ভাসতে জনবঞ্জনঃ।'।
 সহোটিজঃ পু. মুনিসকলৰ পৰ্ণশালা।
 সহোড়ঃ পু. (উঢ়মা সহ ৱৰ্তমানঃ) ১। বাৰ বিধ পুত্ৰৰ
 এবিধ, মনু ৯।১৭৩, (জানি বা নাজানি গৰ্ভৱতী
 কন্যাক বিয়া কৰালে গৰ্ভজাত সন্তানটো বিয়া কৰোৱা
 পতিজনৰ হ'ব), ২। চুৰ কৰা বস্তুৰে সৈতে ধৰা
 পৰা চোৰ।
 সহোদৰঃ পু. (সহ সমানং উদৰং যস্যোতি) একে মাতৃৰ
 গৰ্ভজাত ভাতৃ।
 সহ্য বিণ. (সহ যৎ) ১। সহনযোগ্য, বহনযোগ্য, সহনীয়,
 সহন কৰিব লগীয়া, ২। সহন কৰাত সমৰ্থ, ৩।
 শক্তিশালী, সমৰ্থৱান, —হ্যং স্বাস্থ্য, আৰোগ্য, সাম্য,
 সুমধুৰ, প্ৰিয়, —হ্যঃ পু. পশ্চিমঘাট পৰ্বতৰ এটা
 অংশ। ভাৰতৰ সাতখন প্ৰধান পৰ্বতৰ এখন।
 সা ক্ৰী. ১। তদ শব্দৰ ক্ৰী ১মা ১ব, তাই, তেওঁ, ২।
 গোবী, লক্ষ্মী।
 সাংযাত্ৰিকঃ সাগৰ বনিক। সদাগৰ।
 সাংযুগীন বিণ. যুদ্ধত পাৰ্গত, —নঃ প্ৰতীণ যোদ্ধা, বীৰ
 যোদ্ধা।
 সাংযাশ্লিঃ ডাঙৰ চিঞৰ।
 সাংযত্ৰসব, —বিক বিণ. বাৰ্ষিক, এবছৰীয়া, —বিকঃ
 জ্যোতিষী।

সাংযুক্তিক বিণ. ভ্ৰমজনক, অদ্ভুত, আচৰিত. মায়াময়।
 সাংশয়িক বিণ. সন্দেহপূৰ্ণ, অনিশ্চিত।
 সাংসাৰিক বিণ. পাৰ্থিব, লৌকিক, সংসাৰ সংকীৰ্ণ।
 সাংসিদ্ধিক বিণ. ১। স্বাভাৱিক, সহজ, ২। লৌকিক,
 ৩। চৰম, চূড়ান্ত।
 সাংস্তানিকঃ খিলঞ্জীয়া বাসিন্দা, দেশীয় ৩ই-বন্ধু।
 সাংস্তাশ্লিঃ সাধাৰণ সোঁত, প্ৰৱাহ।
 সাংহননিক বিণ. শাৰীৰিক, দৈহিক।
 সাকম্ অব্য. সহ, লগত, সৈতে, একে সময়তে।
 সকল্যং ক্ৰী. গোটেইখিনি, সম্পূৰ্ণ অংশ, মুঠ,
 সম্পূৰ্ণকৈ। তলতলকৈ।
 সাকৃত বিণ. ১। অৰ্থযুক্ত, বিশিষ্ট, গুৰুত্বপূৰ্ণ, ২।
 ইচ্ছাপূৰ্বক, স্বেচ্ছানুযায়ী, ৩। কামুক, প্ৰেমিক, —তৎ
 অব্য. বিশেষকৈ, গুৰুত্বপূৰ্ণভাৱে, দুখেৰে, তলতলকৈ।
 সাক্ততং ক্ৰী. ১। অযোধ্যা নগৰ, ব ১৮।৩৫, আক
 ২। তাৰ নগৰবাসী।
 সাক্তকঃ অযোধ্যাবাসী।
 সাক্তকং ক্ৰী. সক্ত, চাতুৰ্য্য, —কঃ যৱধান।
 সাক্ষৰ বিণ. অক্ষৰযুক্ত, আখৰ পঢ়িব— লিখিব পৰা,
 শিক্ষিত।
 সাক্ষাৎ অব্য. ১। উপস্থিতিত, সমুখত, চকুৰ আগত,
 মুক্তভাৱে, ২। ব্যক্তিগতভাৱে, সঁচাকৈ, ৩।
 পোনপটীয়াকৈ, —কৰণং দেখা কৰা, চকুগোচৰ
 কৰণ, —কাৰঃ বোধ, ভাৱনা, জ্ঞান।
 সাক্ষী (ন) বিণ. ১। দৰ্শনকাৰী, সাক্ষাৎকাৰী, ২।
 প্ৰমাণকাৰী, প্ৰামাণ্য (পু) দৰ্শক, মোকদ্দমাত
 অভিযুক্তৰ বিপক্ষে বা সপক্ষে সাক্ষাদান কৰোঁতা,
 দেখা সাক্ষী। প্ৰত্যক্ষদৰ্শক।
 সাক্ষ্যং ক্ৰী. (সাক্ষিণো ভাৱঃ কৰ্ম বা সাক্ষিণ য্যএঃ)
 সাক্ষিকৰ্ম, প্ৰমাণ, যুক্তি, মনু ৮।৭৪।
 সাক্ষেপ বিণ. নিন্দাসূচক, অপমানজনক।
 সাখ্যেয় বিণ. বন্ধুত্বসুলভ।
 সাখ্যং ক্ৰী. সখিত্ব, বন্ধুত্ব।
 সাগৰঃ পু. (সগৰস্য ৰাজ্যঃ অয়মিতি সগৰ জণ) ১।
 সমুদ্ৰ, ২। সগৰ ৰজাৰ পুত্ৰ, ৩। সংখ্যা '৪' বা
 '৭'; ৪। এবিধ হৰিণ, —গাম্ভীৰী নদী।
 সাগৰানুকূল সাগৰৰ পাৰত বাস কৰা।
 সাগৰাত সাগৰে জাবৰা, সমুদ্ৰবেষ্টিত।

সাগৰাৱৰ্ণ, —নেমিঃ —মেখলা ক্ৰী. পৃথিৱী।

সাগৰালয়ঃ পূ. বৰুণ দেৱতা।

সাগৰোৎথঃ ক্ৰী. সাগৰীয় নিমখ, সাধাৰণ নিমখ।

সাগ্নি বিণ. অগ্নি থকা, অগ্নি ৰাখোঁতা।

সাম্প্লিক বিণ. যজ্ঞাগ্নি ৰক্ষক, (পু) যজ্ঞাগ্নি ৰক্ষা কৰা গৃহস্থী।

সাম্ৰা বিণ. ১। গোটেইখিনি, ২। অত্যধিক।

সাক্ষ্যঃ মিশ্ৰণ, আউলীয়া মিশ্ৰণ, সানমিহলি।

সাক্ষল বিণ. (সকল অঞ) সকলনৰ পৰা উদ্ভৱ। সংযোগ কৰোঁতে উৎপন্ন।

সাক্ষতিঃ পূ. এগৰাকী মহৰ্ষি।

সাক্ষাৎ —শ্য ক্ৰী. ক্ৰী. জনক ভাতৃ কুশধ্বজৰ ৰাজ্যৰ নাম।

সাক্ষেতিক বিণ. আকৃতিবোধক, নিৰ্দেশক, সঙ্কেতযুক্ত।

সাক্ষেপিক বিণ. সংক্ষেপ, সংক্ষিপ্ত।

সাংখ্য, সাংখ্য বিণ. ১। সাংখ্য সম্বন্ধীয়, ২। গণনা, ৩। বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ, বিভেদমূলক, ৪। যুক্তিমূলক, —খ্যঃ, খ্যঃ ছয়বিধ ভাৰতীয় দৰ্শনৰ এবিধ। কপিল মুনিকৃত দৰ্শন শাস্ত্ৰ। (সম্যক্‌খ্যায়েতে প্ৰকাশিত বস্তুতত্ত্বমনয়েতি সাংখ্য। সম্যক্‌ জ্ঞানং তস্যাং প্ৰকাশমানমাত্মতত্ত্বং সাংখ্যম্।) এই দৰ্শনে পঁচিশটা মৌলিক তত্ত্বৰ বিশ্লেষণ কৰিছে। এই পঁচিশ তত্ত্বৰ শেষ তথা মুখ্য তত্ত্ব ‘পূৰুষ’ক জাগতিক বন্ধনৰ পৰা মুক্ত কৰাই এই দৰ্শনৰ মূল বিষয়। এই দৰ্শনৰ মতে এই যুক্তি একমাত্র শুদ্ধ জ্ঞানৰ দ্বাৰাহে হ’ব পাৰে। বেদান্তই একমাত্র পৰমব্ৰহ্ম ভগৱানকেই সৃষ্টিকৰ্তা বুলি মানে; কিন্তু সাংখ্যই প্ৰকৃতি আৰু পূৰুষক সকলোৰে মূল বুলি কয়। —খ্যঃ সাংখ্য দৰ্শনৰ অনুগামী, গী ৩।৫; —প্ৰসাদঃ, —মুখ্যঃ পূ. শিৱ, —যোগঃ জ্ঞানযোগ, ব্ৰহ্মবিদ্যা। ভগৱানে গীতাত (২য় অধ্যায়ৰ শ্লোক ১১ৰ পৰা ২৭ লৈ) এই যোগৰ বৰ্ণনা দিছে।

সঙ্গ বিণ. অঙ্গেৰে সৈতে। অঙ্গযুক্ত।

সঙ্গতিক বিণ. সঙ্গ সম্পৰ্কীয়, —কঃ আলম্বী, অভিধি।

সঙ্গমঃ পূ. সঙ্গম, মিলন, সংযোগ।

সাংগ্ৰামিক বিণ. যুদ্ধ সম্বন্ধীয়, সাংগ্ৰামী, যুদ্ধ কৌশলী, —কঃ পূ. সেনাপতি, সেনাধ্যক্ষ।

সান্দ্বী ক্ৰী. সায়াক্‌ ব্যাপী তিথি।

সটি অব্য. বেঁকাই, তিৰ্যকভাৱে, বক্ৰভাৱে, কেৰাহিকৈ।

সটিয়াং ১। সচিবালয়, মন্ত্ৰীৰ কাৰ্যালয়, ২। প্ৰশাসন, ৩। বন্ধুত্ব।

সাজাত্যঃ ক্ৰী. এক জাতীয়তা, স্বজাতীয় গোষ্ঠী বা সমাজ।

সাজনঃ জেঠী।

সট্ প্ৰকাশনে (চুৰা উ অ সাটয়তি —তে) দেখুৱা, প্ৰদৰ্শন কৰ, প্ৰকাশ হ।

সাটোপ বিণ. ১। স্ফীত, গৰ্বিত, অহঙ্কাৰী, মদগৰ্বী, ২। ৰাজসিক, ৩। ফুলি উঠা, —পং অব্য. গৰ্বেৰে, ৰাজসিকভাৱে।

সাং ক্ৰী. (সাং সুখে কিপ) ব্ৰহ্ম। (অব্য) শব্দৰ শেষত ব্যৱহাৰ কৰা তদ্ধিত প্ৰত্যয়। যেনে ভস্মসাং, অগ্নিসাং।

সাতভ্যঃ ক্ৰী. নিত্যতা, শাস্তততা, স্থায়িত্ব।

সাতিঃ ক্ৰী. (সন্ তিন্) ১। দান, উপহাৰ, ২। লাভ, প্ৰাপ্তি, ৩। ধ্বংস, নাশ, ৪। অন্ত, অৱসান, শেষ, ৫। সহায়, ৬। তীব্ৰ বেদনা, কষ্ট, —সাৰঃ অতিসাৰ ৰোগ, হাগনি বেমাৰ।

সাতীনঃ, —নকঃ এপাচি মটৰ মাহ।

সাত্বতঃ পূ. ১। সাত্বতৰ পুত্ৰ, বলৰাম, ২। কৃষ্ণ, ৩। যদুবংশৰ এজন, ৪। যদু বংশৰ সত্বত ৰজাৰ পুত্ৰ, ৫। এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি; —তাঃ এখন ৰাজ্য, —তী ক্ৰী. ১। নাটকৰ বৃত্তি এবিধ। চাৰিটা বৃত্তি (ৰীতি) : ভাৰতী, সাত্বতী, কৈশকী আৰু আৰভটী, ২। শিশুপালৰ মাতৃ, ৩। সুভদ্ৰা।

সাত্বিক বিণ. (সত্ব ঠঞ) ১। সঠিক, সঁচা, প্ৰকৃত, আচল, ২। স্বাভাৱিক, ৩। সাধু, সং, ৪। ধাৰ্মিক, ৫। সাহসী, শক্তিশালী, ৬। সত্বগুণী, সত্বগুণোদ্ভৱ, গী ৭।১২; ৭। আন্তৰিক, —কঃ পূ. ১। আন্তৰিক ভাৱনাৰ (ৰসৰ) বাহ্যিক প্ৰকাশ। কাব্যত এনে আঠ বিধ সাত্বিক ভাৱ পোৱা যায়। শ্বেদঃ শুদ্ধোহথ ৰোমাঞ্চঃ স্বৰভঙ্গোহথ ৰেপথঃ। বৈৱৰ্ণমক্ষ্ণ প্ৰলয় (মূচ্ছা) ইত্যেষ্টৌ সাত্বিকা মতাঃ।, ২। ব্ৰহ্মা, ৩। বিষ্ণু, ৪। ব্ৰাহ্মণ, —কী ক্ৰী. ১। দুৰ্গা, ২। তিনি প্ৰকাৰ দেৱী পূজাৰ এবিধ। ‘সাত্বিকী জপ-যজ্ঞাদ্যোন্নৈৱৈদ্যোচ্চ নিৰাৱিৰ্বেঃ। মাছাত্ৰ্য্য ভগৱত্যাচ্চ পূৰ্বাণিদিব্ কীৰ্তিতম্।’

সাহিত্য বিণ. সুখজনক, —ত্ৰ্য্যঃ ক্ৰী. দৈৱত্বং, সাক্ষ্য।

সাত্যকিঃ পু. (সত্যকসাপত্যং পূমানিতি ইঞ) বৃষিঃবংশৰ
সত্যকৰ পুত্ৰ, শ্ৰীকৃষ্ণৰ সাৰথি। কুৰুক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধত
এওঁ পাণ্ডৱৰ পক্ষ লৈ তুমুল যুদ্ধ কৰি মৃত্যুবৰণ
কৰিলেও এওঁৰ বল-বিক্ৰমে কুৰুপক্ষক চিত্তিত কৰি
তুলিছিল। মহা ১০।৯।৪৭।

সাত্যৱতঃ, —ৱতঃ সত্যৱতীৰ পুত্ৰ ব্যাসদেৱ।

সাত্বৎ পু. (বিশ্বত্ৰ) উপাসক, অনুগামী।

সাদঃ পু. (সদ ঘঞ) ১। অৱসাদ, বিষাদ, ৪। ৩। ২।
শৰণ, গতি, ৩। ক্ষীণতা, ৪। হানি, ধ্বংস, ৫। দুখ,
দুৰ্দশা, ৬। পৱিত্ৰতা, শুদ্ধতা।

সাদনং ক্ৰী. ১। শ্ৰম, ভাগৰ, অৱসাদ, ২। ঘৰ,
বাসস্থান, ৩। নাশ, হানি।

সাদিঃ পু. (সদ গতো ইঞ) ১। সাৰথি, ২। চালক, ২।
যোদ্ধা, ৩। অৱসন্নতা, ৪। বায়ু।

সাদিত বিণ. (সদ গিচ ক্ৰ) ১। বিষাদিত, বিষাদগ্ৰস্ত, ২।
৭। ৪৪; ২। শৰণলব্ধ।

সাদী (ন) পু. (সদ গিনিঃ) অশ্বাৰোহী সৈন্য, ২।
সাৰথি, ৩। অথবা হাতীত উঠা ব্যক্তি।

সাদৃশং ক্ৰী. (সদৃশ যাঞ) ১। সাদৃশ্য, সমতুল্যতা, ২।
প্রতিচ্ছবি, মূৰ্তি, ছবি। মে ৮৫।

সাদ্যন্ত বিণ. গোটেইখিনি, আদিৰ পৰা অন্তলৈ, সম্পূৰ্ণ।

সাদ্যন্ত বিণ. শীঘ্ৰ, তৎক্ষণাত্ হোৱা।

সাধু সিদ্ধো ক. (দিৱা প স, অ সাধ্যতি) কৰ, সম্পাদন
কৰ, সম্পন্ন কৰ, শেষ কৰ, সম্পূৰ্ণ কৰ।

খ) (স্বা প স অ সাধ্যতি) ১। সম্পন্ন কৰ, সম্পূৰ্ণ
কৰ, ২। জয় কৰ, দমন কৰ, (গিজনু) সাধয়তি
—তে, ১। সম্পাদন কৰ, ২। শেষ কৰ, ৩। লাভ
কৰ, প্ৰাপ্ত কৰ, মনু ৬। ৭৫। ৪। প্ৰমাণ কৰ,
সাৰাংশ কৰ, ৫। দমন কৰ, বশীভূত কৰ, জয় কৰ,
৬। হত্যা কৰ, নাশ কৰ, ৭। শিক, বৃজ, ৮।
আৰোগ্য কৰ, ৯। যা, গমন কৰ।

সাধক পু. (সাধ গুল) ১। সাধন কৰ্তা, নিষ্পাদনকৰ্তা,
২। নিপুণ, কুশল, ৩। বশীকৰণ মন্ত্ৰ পাঠ কৰোঁতা,
৪। সহায়ক, ৫। ভক্ত, —কা, —ধিকা ক্ৰী. ১। দুৰ্গা,
২। ভক্ত, ৩। কাৰ্য্য সম্পাদিকা, ৪। গভীৰ নিদ্ৰা।

সাধনং ক্ৰী. (সাধ লূট) ১। কৰণ কাৰক বিশেষ। ইয়াত
ভূতীয়া বিভক্তি হয়, ২। কাৰণ, হেতু, মনু
১১। ২৩৮; ৩। মাৰণ, হত্যা, কি ১৪। ১৭; ৪।

কৰ্ম সম্পাদন, নিষ্পাদন, যেনে 'অসাধ্য সাধনম', ৫।
মৃতকৰ সংস্কাৰ, অগ্নিদান, ৬। গতি, গমন, ৭। দ্ৰৱ্য
বস্তু, উপকৰণ সামগ্ৰী, ৮। ধন-সম্পত্তি, ৯।
সা-সৰঞ্জাম, যন্ত্ৰপাতি, ১০। সহায়, সাহায্য, ১১।
প্ৰমাণ, নিদৰ্শন, ১২। দমন, ১৩। বশীকৰণ,
সম্বোধন, মন্ত্ৰ প্ৰয়োগেৰে বশীকৰণ, ১৪।
আৰোগ্যকৰণ, ১৫। সাধুনা, স্তুতি, প্ৰশংসা, ১৬।
মোক্ষ প্ৰাপ্তি, ১৭। ঔষধি, নিদান, ১৮। জ্ঞাপি
আদায়ৰ কাৰণে আইন প্ৰয়োগ ব্যৱস্থা, ১৯।
গাইগৰৰ ওহাৰ, ২০। লাভ, সুবিধা, ২১। মিত্ৰতা,
২২। সাধনা, ক্ৰিয়া, সমাপিকা ক্ৰিয়া, —পত্নং
লিখিত দলিল, প্ৰামাণিক নথি।

সাধনা ক্ৰী (সাধ গিচ যুচ টাপ) ১। সিদ্ধি, নিষ্পাদন,
সম্পাদনা, ২। আৰাধনা, উপাসনা, স্তুতি, প্ৰশংসা।

সাধন্তুঃ পু. ভিখাৰী, ভিক্ষক।

সাধয়ন্তী ক্ৰী. (সাধ, গিচ শড় ভীপ) উপাসনাকৰ্ত্তা,
সাধিকা।

সাধৰ্ম্যং ক্ৰী. ১। সাদৃশ্য, ২। সদৃশ আচৰণ, চৰিত্ৰ, ৩।
গুণৰ সাম্য, গুণসাদৃশ্য, গী ১৪। ২।

সাধাৰণ বিণ. (সাধাৰণম অৱিশেষণ কাৰ্য্যাদি ধাৰণং
সাধাৰণেন সহ ৱৰ্তমানঃ) ১। সদৃশ, কু ১। ৪২;
সামান্য, ২। মিশ্ৰিত, সানমিহলি, ৩। বিশ্বজনীন, ৪।
(ন্যায়) এবিধ হেতুভাস (অনেকাত্মিক), —ণং সাধাৰণ
বিধি বা নিয়ম। সৰ্বত্ৰ প্ৰযোজ্য বিধি। সাধাৰণ গুণ,
জাতিগত গুণ, —ধনং এজমালি সম্পত্তি, —ন্তী
বেশ্যা।

সাধাৰণতা, ত্বং ১। বিশ্বজনীনতা, সাদৃশ্য, সমতা, ২।
উমৈহতীয়া স্বাৰ্থ।

সাধিত বিণ. (সাধ গি ক্ৰঃ) ১। সম্পাদিত, সুসম্পন্ন,
নিষ্পন্ন, ২। প্ৰাপ্তলব্ধ, ৩। প্ৰমাণিত, ৪। বশীভূত,
সংযত, বিজিত, ৫। অভিযুক্ত।

সাধিয়া (ন) উৎকৃষ্টতা, সৌজন্য।

সাধিত বিণ. (অয়মেযামতিশয়েন/বাঢ়ঃ ইতি ইটন) ১।
দৃঢ়তম, ২। শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্টতম।

সাধীয়ান্ (স) বিণ. (বাঢ় ইয়সুন) অতিশয় দৃঢ়, দৃঢ়তৰ,
কঠিনতৰ, উৎকৃষ্টতৰ।

সাধু বিণ. (সাধ্যতি নিষ্পাদয়তি ইতি সাধ উণ) ১। উত্তম
বংশজাত কুলীন, কুলজ, ২। যোগ্য, উপযুক্ত, ৩।

ধাৰ্মিক, ধৰ্মপ্ৰাণ, ৪। মৰমিয়াল, গুৰুজন, ৫। মনোৰম, মনোগ্ৰাহী, আনন্দদায়ক, ৬। শ্ৰদ্ধালু, সজ্জন, —ধুঃ ১। ধাৰ্মিক ব্যক্তি, মে ৮০; ২। মুনি, ঋষি, মনু ২।৬; ৩। বণিক, মহাজন, ৪। জৈন মুনি, ৫। সুতত ধন ধাৰে দিয়া মহাজন, (অব্য) ১। ভাল, বৰ সুন্দৰ! বেচ, ২। হৈছে বাক, —বাদঃ প্ৰশংসা ধ্বনি, যেনে বেচ! বেচ। বৰ ভাল হৈছে, —বৃত্ত ১। সং চৰিত্ৰ সম্পন্ন, ধাৰ্মিক, ২। সুগোল (—স্তুঃ) ধৰ্ম, সংস্কাৰ, সাধুতা।

সাধুজ বিণ. কলীন। উত্তম কলোদ্ভৱ।

সাধুৰীঃ ক্ৰী. ১। শাহ, ২। উত্তম বুদ্ধি।

সাধুৱাই' (ন) উৎকৃষ্ট ঘোঁৰা। অত্যধিক ভাৰ বহন কৰিব পৰা ঘোঁৰা।

সাধুতং ক্ৰী. ১। এজাক ম'ৰা চৰাই, ২। দোকান, ৩। ছাতি।

সাধ্য বিণ. (সাধ গ্যৎ) ১। সাধনযোগ্য, নিষ্পাদনযোগ্য, সম্পূৰ্ণ কৰিবলগীয়া, ২। সম্ভৱপৰ, ৩। প্ৰমাণযোগ্য, ৪। অনুমেয়, ৫। প্ৰদৰ্শনযোগ্য, ৬। জেয়, দম্য, ৭। বধ্য, ৮। আৰোগ্য কৰিব পৰা, —ধ্যং ক্ৰী. ১। সুসম্পাদন, পৰিপক্বতা, ২। হাতত থকা বিষয়, প্ৰামাণ্য বিষয়, —সিদ্ধিঃ ক্ৰী. ১। সুসম্পন্নতা। শোভনীয়তা, ২। সমাপ্তি, শেষ সিদ্ধান্ত।

সাধ্যতা ক্ৰী. আৰোগ্যতা, সম্ভৱতা।

সাধ্যসং ক্ৰী. (সাধু অচ অক) ১। ভয়, আতঙ্ক, ২।

প্ৰতিভা, ৩। উদ্বেগ, ৪। জড়তা, চলন শক্তিহীনতা।

সাধ্বী ক্ৰী. সতী ক্ৰী, বিশ্বাসী তিৰোতা, পতিব্ৰতা, 'সাধ্বী ক্ৰী মাতৃতুল্যা চ সৰ্বথা হিতকাৰিণী'।

সানন্দ বিণ. (আনন্দেন সহ বৰ্তমানঃ) সুখী, আহ্লাদযুক্ত, —ন্দঃ পু. এখন তীৰ্থক্ষেত্ৰ।

সানসিঃ পু. সোণ।

সানিকা, —নেয়িকা, —নেয়ী ক্ৰী. বাহী।

সানুঃ পু. ক্ৰী. (সন সেরয়াম্ ওগণ) ১। পৰ্বতৰ টিং, শিখৰ, পৰ্বতৰ ওপৰৰ সমতল ভাগ, মালভূমি, ২। গজালি, পোখা, ৩। জঙ্গল, বননি, ৪। পথ, আলিবাট, ৫। এজাক ধুমুহা, ৬। বিজ্ঞ ব্যক্তি, ৭। সূৰ্য।

সানুমান্(ৎ) পৰ্বত, ব ৮।৯০; —মতী এজনী অপসৰা।

সানুক্ৰোশ বিণ. কোমল, সহনভূতিশীল।

সানুনয় বিণ. সৌজন্যমূলক, সভা, ভদ্ৰ।

সানুবদ্ধ বিণ. অবাধ, বিধিনিশ্চয়।

সানুৰাণ বিণ. অনুৰক্ত, আসক্ত, অনুৰাগী।

সান্ত্বনং ক্ৰী. এবিধ কঠিন ব্ৰত। তপস্যা, মনু ১১।২১২।

সান্ত্ব বিণ. মাজত ফাঁক থকা, মাজত সুৰুঙা থকা।

সান্ত্বনিক বিণ. ১। বুদ্ধিশীল, বৰ্দ্ধনশীল, ২। সজ্জন সঙ্কীয়,

—কঃ সজ্জনৰ বাবে বিবাহ কৰাবলৈ ওলোৱা ব্ৰাহ্মণ।

সান্ত্ব সান্ত্বনে (চুৰা উ স সান্ত্বয়তি —তে) ১। সান্ত্বনা দি, শান্ত কৰ, নিচুকা, ২। সম্ভুত কৰ, ভালৰি লগা।

সান্ত্বঃ, —নং, —না পু. ক্ৰী. ১। সম্ভুতি, শান্তি, নিচুকনি, ২। নশ্বতা, মৃদুতা, মৃদু শব্দহাৰ, সৌজন্যতা।

সান্দীপনিঃ পু. এজন মুনিৰ নাম। শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বলৰামৰ শিক্ষা গুৰু। 'সান্দীপনিশ্চ ব্ৰহ্মসংশো যোগিনাং জ্ঞানিনাং গুৰুঃ।' ব্ৰবৈ। পৌৰাণিক আখ্যান মতে— গুৰু গৃহত শিক্ষা সাং হোৱাত গুৰুৱে অবিহণৰ সলনি, দৈত্য পাঞ্চজন্যই পানীৰ তলত বন্দী কৰি ৰখা পুত্ৰক উদ্ধাৰ কৰি আনি দিয়াৰ কাৰণে শ্ৰীকৃষ্ণক কোৱাত শ্ৰীকৃষ্ণই পানীত জঁপিয়াই দৈত্যক বধ কৰি গুৰুপুত্ৰক উদ্ধাৰ কৰে।

সান্দীপিকং ক্ৰী. সদাঃফল। তৎক্ষণাৎ হোৱা ফল, পৰিণতি।

সান্দ্ৰ বিণ. (অদ্ৰেণ নিবিড়বন্ধনে সহ বৰ্ততে ইতি) ১।

ডাঠ, ঘন, ২। সুৰুঙা নথকা, ৩। সংযুক্ত, একগোট,

৪। বিশাল, ৫। প্ৰচুৰ, বহু, ৬। প্ৰখৰ, উগ্ৰ, ৭।

তেলতেলীয়া, পিছল, ৮। কোমল, ৯। আনন্দদায়ক,

মনোমত, —দ্ৰঃ দ'ত স্তম্ভ।

সান্ধিকঃ মদ তৈয়াৰ কৰোঁতা। ভাটিখানাৰ গৰাকী।

সান্ধিৱিগ্ৰহিকঃ পু. সন্ধি-বিগ্ৰহৰ মন্ত্ৰণাদাতা, বৈদেশিক মন্ত্ৰী।

সান্ধ্য বিণ. সন্ধ্যা সঙ্কীয়।

সান্নহনিক বিণ. সন্নাহবিশিষ্ট। বমপিদ্ধা, —কঃ বমপিদ্ধা সৈন্য।

সান্নাধ্যং ক্ৰী. ঘিউ। ঘূতাহতি। ঘিউৰ লগত তণ্ডুলাদি অন্য দ্ৰব্য মিহলাই দিয়া আহতি।

সান্নিধ্যং ১। নৈকট্য, সন্নিহিততা। উপস্থিতি, ব ৭।৩।

সান্নিপাতিক বিণ. ১। সন্নিপাত ৰোগী, 'টাইফয়েড' জ্বৰত ভোগা ৰোগী, ২। বিবিধ, ৩। আউলীয়া।

সান্ন্যাসিকঃ পু. সন্ন্যাসাশ্ৰমত থকা ব্ৰজ। সন্ন্যাসী, যোগী।

সান্ধয় বিণ. বংশপৰম্পৰাগত।

সাপ্ত বিণ. সতিনীয়েকৰ পৰা হোৱা, —ত্ৰাঃ এক পতিৰ

কেবাজনী ঘৈণীয়েকৰ সজ্জনসমূহ।

সাপভাষ্য ক্রী. ১। সতিনীৰ সম্পৰ্ক বা অৱস্থা, ২। শত্ৰুতা, —ভাষ্য ১। সতিনী পুত্ৰ, ২। শত্ৰু।

সাপৰাধ বিণ. অপৰাধী, অভিযুক্ত।

সাপিণ্ড্য ক্রী. ১। পিণ্ড্য কলগে একেজনৰ প্ৰতি অৰ্পণ কৰা পিণ্ডদানৰ পৰ্ক। ওচৰ সক্ষম।

সাপেক্ষ বিণ. নিৰ্ভৰশীল, সম্পৰ্কীয়।

সাপ্তপদ, —পদীন বিণ. সাত খোজ একে লগে গমনকাৰী অথবা সাত বাক। একে লগে কওঁতা, —দং —নং ১। বিবাহসংস্কাৰৰ সময়ত হোমায়িৰ চাৰিওফালে বৰ-কনাই কৰা প্ৰদক্ষিণ সাতবাৰ। সাত পাক ঘূৰণ অথবা সাত পদ গমন, অৰ্থাৎ বিবাহ বৈধভাৱে সম্পন্ন, ২। বন্ধুত্ব, মিত্ৰতা, ঘনিষ্ঠতা।

সাপ্তপৌৰুষ বিণ. সাত পুৰুষ পৰ্য্যন্ত, সাত পুৰুষলৈকে, মনু ৩।১৪৬।

সাপফল্য ক্রী. (সফলস্য ভাৱঃ সফল যাঞ) ১। সফলতা, উপযোগিতা, উৎপাদনশীলতা, ২। লাভ, সুবিধা, ৩। কৃতকাৰ্য্যতা।

সান্দী এবিধ আদুৰ।

সাত্যসূয় বিণ. হিংসাকুৰীয়া, ঈৰ্ষাপূৰ্ণ।

সাম্ সাত্বে (চুৰা উ স সাময়তি -তে) সাত্বনা দি, সামা কৰ, তুষ্ট কৰ।

সাম (ন) ক্রী. (স্যাতি ছিনতি দুঃখং গেয়ত্বাং ইতি সো মনিন) ১। সামবেদ। চাৰিবেদৰ তৃতীয় বেদ। যজুৰ সময়ত এই বেদৰ মন্ত্ৰসমূহ গীতৰ দৰে সুৰ লগাই গোৱা হয়। এইখন বেদৰ ছান্দোগ্য উপনিষদ। সামধৰ্মনি শুনাব পিচত বেদ পাঠ নিষিদ্ধ। মনু ৪।১২৩; ২। সামবেদৰ মন্ত্ৰ, ৩। সাত্বনা, সহানুভূতি, ৪। ৰজাসকলে প্ৰশাসনত অৱলম্বন কৰা চাৰিটা উপায়ৰ (সাম, দান, ভেদ আৰু দণ্ড) প্ৰথমটো, ৫। ভদ্ৰ বা নম্ৰ ব্যৱহাৰ, নম্ৰতা, ভদ্ৰতা, ৬। স্তুতি, গীত, গী ১০।৩৫, —জ, জ্ঞাত সামবেদোক্তৰ, সামনীতিৰ পৰা হোৱা, —জঃ হাতী, —যোনিঃ ব্ৰাহ্মণ, —বাদঃ মৰমসনা অথবা সাত্বনাভিনয়ক বাক্য।

সামকং ক্রী. মূল স্বণ, —কঃ শান শিল।

সামগ বিণ. সামবেদজ্ঞ, —গঃ, —গৰ্ভঃ বিষ্ণু, —গী সামগপত্নী।

সামগ্রী ক্রী. (সমগ্রস্য ভাৱঃ ইতি যাঞ ণীৰ) ১। বয়বন্ধ, দ্ৰব্যসম্ভাৰ, সা-সৰঞ্জাম, ২। যন্ত্ৰপাতি।

সামগ্ৰ্য ক্রী. (সমগ্র যাঞ) ১। সমুদায়তা, কু ৩।২৮; সম্পূৰ্ণতা, ২। সা-সৰঞ্জাম আহৰণ।

সামঞ্জস্য ক্রী. ১। যোগ্যতা, সঙ্গতি, ২। শুদ্ধতা, উচিত্য।

সামনী ক্রী. হাতী বন্ধা ৰচি।

সামন্ত বিণ. (সমন্তাতসোদমিতি অন) ১। সীমান্তস্থিত, ২। বিশ্বজনীন, —স্তঃ পু. (ৰাজ্যৰ কাষতে থকা) ১। প্ৰতিবেশী ৰজা, ওচৰ-চুবুৰীয়া ৰজা, ২। কৰতলীয়া ৰজা, ৩। নেতা, সেনাপতি।

সাময়িক বিণ. (সময় ঠঞ) ১। সময়োচিত, ২। প্ৰচলিত, নিয়মানুযায়ী, ৩। মনোনীত, ৪। সঠিক, সময়মতে হোৱা, ৫। ক্ষত্ৰেকীয়া, অস্থায়ী।

সাময়িকভাৱঃ পু. ক্ষত্ৰেকীয়া, অস্থিহীনতা।

সামর্থ্য ক্রী. (সমর্থস্য ভাৱঃ সমর্থ যাঞ) ১। যোগ্যতা, শক্তি, গী ২।২৬; ২। উদ্দেশ্য বা লক্ষ্যৰ সাদৃশ্য অৰ্থ সাদৃশ্য, ৩। শব্দৰ অৰ্থশক্তি, ৪। স্বার্থ, সুবিধা, ৫। ধন-সম্পত্তি।

সাময়িক বিণ. (সময় ঠঞ) ১। সময়োচিত, ২। প্ৰচলিত, নিয়মানুযায়ী, ৩। মনোনীত, ৪। সঠিক, সময়মতে হোৱা, ৫। ক্ষত্ৰেকীয়া, অস্থায়ী।

সাময়িকভাৱঃ পু. ক্ষত্ৰেকীয়া অস্থিহীনতা।

সামর্থ্য ক্রী. (সমর্থস্য ভাৱঃ সমর্থ যাঞ) ১। যোগ্যতা, শক্তি, গী ২।২৬; ২। উদ্দেশ্য বা লক্ষ্যৰ সাদৃশ্য অৰ্থ সাদৃশ্য, ৩। শব্দৰ অৰ্থশক্তি, ৪। স্বার্থ, সুবিধা, ৫। ধনসম্পত্তি।

সামন্তায়িক বিণ. (সমরায় ঠক) সমবায় সম্পৰ্কীয়। অবিচ্ছেদ্য সংযোগ সম্বন্ধীয়, —কঃ মন্ত্ৰী, সচিব।

সামাজিক বিণ. সমাজ সম্পৰ্কীয়, —কঃ ১। সংসদ বা সমাজৰ সদস্য, সভা, ২। সভা, মেল, নাটকাদিৰ দৰ্শক।

সামান্য বিণ. (সমান এৰ স্বার্থে যাঞ) ১। সাধাৰণ, উমৈহতীয়া, কু ৭।৪৪; ২। এক, সমান, ৩। অকণমান, ইতৰ, হোজা, ৪। গোটেইখিনি, সম্পূৰ্ণ, —ন্যং ১। জাতি, গোষ্ঠী, বিশ্বজনীনতা, ২। সাধাৰণ জ্ঞান, ৩। বিধ, প্ৰকাৰ, ৪। সাধাৰণ উক্তি, ৫। ৰাজহুৱা বিষয়, ৬। চিনাকি, ৭। সমানতা, সাম্যভাৱ, ৮। এবিধ কাব্যলক্ষ্য, —জ্ঞানং জাতিগত জ্ঞান বা

লক্ষণৰ জ্ঞান, — পক্ষ মাজ, মধ্য, — লক্ষণং
জাতিগত সংজ্ঞা, (গা) ক্ৰী. (নায়) আশ্রয়জ্ঞাপক
সাধাৰণ জ্ঞান। যেনে, এটা ঘট দেখা পালৈ
সকলোবিলাক ঘটৰ জ্ঞান হয়, — ব্ৰহ্মত্বা বেষা,
— শাসনং সাধাৰণ অধিকাৰ, — শাস্ত্ৰং সাধাৰণ বিধি।
সামান্য ক্ৰী. সামান্য বৰ্ণিত। ধনৰ কাৰণে সকলো
পুৰুষৰ ওচৰলৈ যোৱা তিবোতা। 'ধীৰা কলাধৰণলভা
স্যাৎ ৱেশ্যা সামান্যনায়িকা', সাদ।

সামাসিক বিণ. ১। সামূহিক, ২। একত্ৰিত, ৩। সংক্ষিপ্ত,
চমু, ৪। সমাস (সমস্ত) পদ সম্পৰ্কীয়, — কং
সকলোবিলাক সমাস একেলগে, গী ১০। ৩৩।

সামি অব্য. ১। আধাকৈ, অসম্পূৰ্ণকৈ, ২। নীচ, অধম,
নিম্নাযোগ্য, — কৃত আধা কৰা, — পীত আধা পান
কৰা, — ভুক্ত আধা খোৱা, ব ১৯। ১৬।

সামিধেনী ক্ৰী. (সমিধাং আধানী সমিধ্ বেষাণ্ বিদ্বাৎ
ঔষ্) ১। অগ্নি সম্বন্ধীয় ঋক্ (মন্ত্ৰ)। যজ্ঞাগ্নি প্ৰজ্বলন
কৰাৰ সময়ত পাঠ কৰা ঋক্ মন্ত্ৰ, ২। ইক্ষন,
সমিধা।

সামীচী ক্ৰী. বন্দনা, স্তুতি, প্ৰশংসা গীত।

সামীপ্যং ক্ৰী. সমীপত্ব, নৈকট্য, — প্যঃ ওচৰ-চুবুৰীয়া,
প্ৰতিৱেশী।

সামুদ্র বিণ. সমুদ্রত হোৱা, সামুদ্রিক, জলজ, — দ্ৰৱং ১।
সাগৰীয় নিমখ, ২। এবিধ সাগৰীয় মাছ, ৩। শৰীৰত
ধক্: কোনো দাগ বা চিহ্ন, — দ্ৰৱঃ নৱিক, — দ্ৰৱং
সাগৰীয় নিমখ।

সামুদ্রিক বিণ. ১। সাগৰত জন্ম হোৱা, ২। শৰীৰৰ দাগ
বা চিহ্ন সম্বন্ধীয়, — কং হস্তবেথাবিদ্যা, — কঃ
হস্তবেথাবিদ। শৰীৰৰ দাগ সম্পৰ্কে অভিজ্ঞ ব্যক্তি।

সাম্পী ক্ৰী. এবিধ বৈদিক ছন্দ।

সাম্পৰায় বিণ. যুদ্ধ সম্বন্ধীয়, পাৰলৌকিক, পৰলোক
সম্পৰ্কীয়, — স্নং — স্নঃ ১। যুদ্ধ, কাঁজিয়া, ২।
পৰজন্ম, ভৱিষ্যৎ, ৩। পৰলোক প্ৰাপ্তিৰ সাধন,
পৰজন্ম সম্পৰ্কে জিজ্ঞাসা, ৪। অনুসন্ধান, অন্বেষণ,
৫। অনিশ্চয়তা।

সাম্পৰায়িক বিণ. (সম্পৰায় ঠন) ১। পাৰলৌকিক,
যুদ্ধাৰ্থ, যুদ্ধ সম্বন্ধীয়, ৩। দুৰ্দশাপূৰ্ণ, বিপদসঙ্কুল,
— কং যুদ্ধ, সমৰ, — কঃ যুদ্ধ বধ, — কল্পঃ এক
প্ৰকাৰ সৈন্যবাহু।

সাম্প্ৰতি বিণ. (সম্প্ৰতি ভৱ) ১। ইদানীন্তন। আজিকালি,
২। সাৰোগত, যুক্তিযুক্ত, সঙ্গত, — তং অব্য. এতিয়া,
এইমাত্ৰ তৎক্ষণাৎ, যথাযোগ্যভাৱে, সময়মতে।

সাম্প্ৰতিক বিণ. বৰ্তমান সময় সম্বন্ধীয়, যথাযোগ্য,
সঠিত, প্ৰকৃত।

সাম্প্ৰদায়িক বিণ. ১। সম্প্ৰদায় সম্বন্ধীয়, ২। এটা
বিশেষ সম্প্ৰদায় বা গোষ্ঠী বা ধৰ্ম সম্পৰ্কীয়, ৩।
পৰম্পৰাগত।

সাম্বঃ পু. সদাশিৱ।

সাম্বন্ধিক বিণ. সম্বন্ধীয়, — কং সম্পৰ্কতা, কুটূহতা,
মিত্ৰতা।

সাম্বৰং ক্ৰী. এবিধ লোণ, গড়লৱণ, — বী মায়া।
বাজীকৰণ।

সাম্বৰী ক্ৰী. ১। বঙা ভোমলতি গছ। ২। সজাৱনা।

সাম্যং ক্ৰী. (সমস্য ভাৱঃ সম য্যঞ) ১। সমতা,
তুল্যতা, সমান অৱস্থা, ২। সাদৃশ্য, ৩। একতা,
ঐক্য, ৪। নিৰ্বিশেষত্ব, নিৰপেক্ষতা।

সাম্ৰাজ্যং ক্ৰী. (সম্ৰাজো ভাৱঃ য্যঞ) ১। সমস্ত ৰাজ্য।
সাৰ্বভৌমতা, ২। ৰাজত্ব, অধিকৃত ৰাজ্যসমূহ একে
লগে।

সায়ং অব্য. আবেলি, সন্ধিয়া, — কালং সায়াহ্, সন্ধিয়া
সময়, — মণ্ডলং ১। সূৰ্যাস্ত, ২। সূৰ্য, — সন্ধ্যা ক্ৰী.
১। সন্ধ্যা সময়ৰ উপাসনা, ২। সন্ধিয়া সময়,
(— দেৱতা) ক্ৰী. সৰস্বতী।

সায়ঃ পু. (সো গঃ যুগাগমঃ) ১। দিনান্ত, সন্ধিয়া সময়,
২। অন্ত, শেষ, অৱসান, সমাপ্তি, ৩। কাঁড়।

সায়কঃ পু. ১। কাঁড়, ২। তৰোৱাল, — পুষ্কঃ কাঁড়ৰ
ওৰিত ধকা পাখি, ক ২। ৩১।

সায়ন্তন বিণ. সন্ধিয়া সময়ৰ, সন্ধিয়া সময় সম্পৰ্কীয়।

সায়াহ্ৰঃ পু. দিনটোৰ পাঁচটা ভাগৰ শেষ ভাগ। দিনটোৰ
অন্তিম কাল। 'সায়ো দিনান্তঃ সায়াহ্ৰে বিকালঃ'।

সায়ী (ন) পু. অশ্বাৰোহী।

সায়ুজ্যং ক্ৰী. (সযুজো সহযোগস্ত ভাৱঃ য্যঞ) ১।
সহযোগ, ২। একত্বভাৱ, পাঁচবিধ যুক্তিৰ অন্তৰ্গত
এবিধ যুক্তি, সাযুজ্যতা, ৩। সাদৃশ্য।

সায়ো অব্য. আবেলি, সন্ধিয়া।

সায় বিণ. (সু য্যঞ) ১। অতি দৃঢ়, সুদৃঢ়, ২। প্ৰয়োজনীয়,
৩। শ্ৰেষ্ঠ, উৎকৃষ্ট, ৪। প্ৰকৃত, সঁচা, অকৃত্ৰিম, ৫।

বলরান, ৬। সূষ্ঠ, —বং, —বঃ ১। প্রধান অংশ, ২।
বল, শক্তি, ৩। মজ্জা, ৪। প্রকৃত সত্য, মৌলিক
সত্য, ৫। গছৰ সাৰ বা বস, যেনে শালধূনা, খয়ের
আদি, ৬। সাৰাংশ, ৭। পৰাক্ৰম, ৮। দৃঢ়তা, ৯।
দৈৰ্ঘ্য ওপৰৰ অংশ, 'ক্ৰীম', খমলা, মখা। (ক্ৰী) ১।
পানী, ২। ধন-সম্পত্তি, ৩। মাখন, ৪। অমৃত, ৫।
লোহা, ৬। বননি, ৭। প্রধান বা প্রয়োজনীয় বস্তু,
'অসাৰে খলু সংসাৰে সাৰমেতচ্চতুষ্টয়ম্। কাশ্যাং
রাসঃ সতাং সঙ্গঃ গঙ্গাস্তঃ শঙ্কুসেরনং।' —কঃ
জায়ফল, —গঙ্কঃ চন্দনকাঠ, —গ্ৰীঃ শিৱ, —ঘং
মৌ, —জং মাখন, —তকঃ কল গছ, —দা সৰস্বতী,
দুৰ্গা, —দ্রুমঃ খদিৰ (খয়ের) গছ, —ভঙ্গঃ শক্তিক্ষয়,
—ভাণ্ডঃ ১। অকৃত্রিম পাত্র, যেনে মৃগনাভি, ২।
বাণিজ্য সামগ্ৰী, ৩। সা-সৰঞ্জাম, —মেয়ঃ কুকুৰ,
—মেয়ী কুকুৰী, —লৌহং তীখা।

সাবঙ্গ বিণ (সু গতো অঙ্গচ্) ফুটফুটীয়া, গাত দাগ
থকা, —ঙ্গঃ পু. ১। ফুট ফুটীয়া বং, ২। হৰিণ,
ফুটকী হৰিণ, ৩। হাতী, ৪। সিংহ, ৫। ভোমোৰা,
৬। কুলি চৰাই, ৭। সাৰেং, বৰটোকোলা চৰাই, ৮।
ম'ৰা চৰাই, ৯। ছাতি, ১০। মেঘ, ১১। পোচাক,
পৰিচ্ছদ, ১২। চুলি, ১৩। সদাশিৱ, ১৪।
কামদেৱ, ১৫। পদুম ফুল, ১৬। ধনু, ১৭। চন্দন
কাঠ, ১৮। অলঙ্কাৰ, আভূষণ, ১৯। সোণ, ২০।
পৃথিৱী, ২১। ৰাতি, ২২। শঙ্খ।

সাবঙ্গিকঃ পু. চৰাই চিকাৰী, ব্যাধ।

সাবঙ্গী ক্ৰী. ১। বেহেলাৰ দৰে এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ, ২। এবিধ
ফুটকী হৰিণ।

সাবণঃ পু. ১। হাগনি বেমাৰ। তেজ গ্ৰহণী, ২। অমৰা,
৩। ৰাৱণৰ এজন মন্ত্ৰী, —বী ১। নলা, খাল,
জলসিঞ্চন প্রণালী বিশেষ, ২। সৰু নৈ।

সাবণ্ডঃ পু. সাগৰ কণী।

সাবতঃ অব্য. ১। সম্পত্তি অনুসৰি, ২। প্রবলভাৱে।

সাবথিঃ পু. (সু বথিন) ১। বথ চালক, বথত ঘোঁৰা
সংযোজন কৰা, ২। লগৰীয়া, সহচৰ, ৩। সাগৰ।

সাবথ্যং ক্ৰী. সাবথিক্ত। সাবথি পদ।

সাবল্যং ক্ৰী. সৰলতা, সধুতা, সততা।

সাবলান্ (ৎ) ১। সমৰ্থবান, ২। উৰ্বৰ, সাৰ থকা,
সাক্ষা, ৩। বস বা নিৰ্বাস থকা। বসল।

সাবস বিণ. সৰোবৰ সম্বন্ধীয়, —সং ১। পদুম ফুল, ২।
কঁকালী, তিৰোতাই কঁকালত পিন্ধা মেখলা, —সঃ
১। সাবস পক্ষী, ৰাজহাঁহ, মে ৩১; ২। চৰাই, ৩।
চন্দ্র।

সাবসনং ক্ৰী. ১। কঁকালী, ২। সৈনাই কঁকালত পিন্ধা
পেটী।

সাবস্বত বিণ. (সৰস্বতী দেৱতা অসোতি অণ) ১।
সৰস্বতী (দেৱতা অথবা নদী) সম্বন্ধীয়, যা ২। ৮৩,
২। বাগ্মীবৰ, —তং ভাষণ, বঞ্চিতা, —তঃ পু. ১।
হস্তিনাপুৰৰ উত্তৰ পশ্চিম ভাগত অৱস্থিত এখন
চহৰ, ২। সাবস্বত ব্ৰাহ্মণ (সম্প্ৰদায় বিশেষ)।
'সাবস্বতাঃ কান্যকুজাঃ গোড়মৈথিলকোংকলাঃ', ৩।
কল্প (যুগ) এবিধ, ৪। এবিধ ব্যাকৰণ, ৫। নৱম
ছাপৰযুগৰ ব্যাস, দেভা ১। ৩। ২৮; —ত্ৰাঃ সাবস্বত
ৰাজ্যৰ অধিবাসী, —কল্পঃ সৰস্বতী পূজা প্রকৰণ
বিশেষ, —ব্ৰতঃ পু. সৰস্বতী ব্ৰত বিশেষ।

সাব্বা ক্ৰী. দুৰি বন।

সাবালঃ পু. তিল শস্য।

সাবিঃ, বী পু. ক্ৰী. ১। পাশাৰ গুটি, পাশটি, ২। এবিধ
চৰাই, —ফলকঃ পাশাৰ ঢাল।

সাবিকা ক্ৰী. (সু থল টাপ) ১। এবিধ চৰাই, ময়না চৰাই,
২। শালিকা চৰাই।

সাবিণী ক্ৰী. এবিধ লতা। ৰঙা পুনৰ্গৰা।

সাবিৱা ক্ৰী. এবিধ লতা। অনন্তমূল।

সাবী (ন) ১। সাবযুক্ত, সাক্ষা, ২। গমনকাৰী।

সাবপ্যাং ক্ৰী. ১। সাদৃশ্য, ২। ইষ্ট দেৱতাৰ লগত
একত্ব, সাযুজ্যতা, ৩। (নাটকত) এজন বুলি ভুল
কৰি দেখাত একে আন এজনৰ ওপৰত কৰা কঠিন
ব্যৱহাৰ। ভ্ৰমবঙ্গ।

সাবোষ্টিকঃ এবিধ বিহ।

সাগল বিণ. বন্ধ, বাধাপ্ৰাপ্ত, নিষিদ্ধ।

সার্থ বিণ. (অর্থেন সহ বর্তমানঃ) ১। অর্থযুক্ত, ২।
উদ্দেশ্যপূৰ্ণ, ৩। সমাৰ্থক, ৪। লাগতিয়াল, ৫। ধনী
সম্পত্তিশালী, —র্থঃ পু. ১। ধনী মানুহ, ২। বণিক
সমাজ, ৩। সৈন্যবাহিনী, ৪। জাক, গোড়ী, সমাজ,
দল, ৫। সমূহ, ৬। তীৰ্থ যাত্ৰীৰ দল, —স্বাহঃ কলিক।
সার্থক বিণ. ১। অর্থযুক্ত, তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ, ২। প্রয়োজনীয়,
সুবিধাজনক।

সার্থান্ (৭) ১। সার্থক, বৃহৎ দল থকা।

সার্থিকঃ বণিক, মহাজন, বেপাৰী।

সার্দ্ৰ বিণ. ভিজা, সিক্ত, জেকা, সেমেকা।

সার্থ বিণ. আধায়ুক্ত, আধাখিনি থকা, আধাৰে সৈতে, যেনে সার্থসহস্রং।

সার্থং অব্য. সৈতে, একেলগে, সহ, মনু ৪।৪৩।

সাপঃ, —পাঃ পূ. অশ্লেষা নক্ষত্ৰ।

সাপিষ, —পিঙ্ক বিণ. ঘিউৰে বন্ধা। যেনে লুচি, মাংসাদি।

সার্কামিক বিণ. সকলো আশা বাসনা পূৰণকাৰী।

সার্কালিক বিণ. শাশ্বত, স্থায়ী, চিৰকলীয়া।

সার্কজনিক, —জনীন বিণ. সকলোৰে হিত বা মঙ্গলৰ সাধক।

সার্কত্ৰক বিণ. সকলো ঠাই বা ঘটনা সম্বন্ধীয়।

সার্কধাতুক বিণ. সৰ্বধাতু সম্পৰ্কীয়। সৰ্বধাতুত প্রযোজ্য।

সার্কভৌতিক বিণ. সৰ্বভূত অৰ্থাৎ মৌলিক পদার্থ অথবা প্রাণী সম্বন্ধীয়। সমস্ত প্রাণী বিষয়ক।

সার্কভৌম বিণ. বিশ্বজনীন, —মঃ পূ. ১। উত্তৰ দিগ্গজ, ২। সম্রাট, সার্বভূমীশ্বৰ, চক্ৰবৰ্ত্তী, ৩। বিদূৰণৰ পুত্ৰ।

সার্কলৌকিক বিণ. (সৰ্বলোকে বিদিত ইতি ঠাঞ) সৰ্বজন বিদিত, জনাজাত, বাজহুৱা।

সার্কবৰ্ণিক বিণ. সকলো বৰ্ণমৰ, সকলো জাতিৰ বা বৰ্ণৰ।

সার্কবৈদ্যঃ পূ. যজ্ঞত সকলো সম্পত্তি দান কৰি দিয়া পুৰুষ।

সার্কবৈদ্যঃ পূ. আটাই কেইখন বেদ জনা ব্ৰাহ্মণ।

সার্কপ বিণ. (সৰ্বপ্ৰসাদমিতি অণ) সৰিয়হৰ পৰা হোৱা, —পং মিঠাতেল।

সার্কি বিণ. সমপদবিধাৰী, একে পদত থকা, —তা ক্ৰী. পদবীৰ সমতা, পৰব্রহ্মৰ লগত সাযুজ্যতা, সমাধি। মুক্তিৰ (মোক্ষ প্রাপ্তিৰ) অন্তিম অৱস্থা।

সার্কিৎ সমাধি প্রাপ্তি।

সালঃ পূ. ১। শাল গছ, ২। গছ-গছনি, ৩। দেৱাল, গড়, বেৰ, ৪। শাল বা শল মাছ, —ভূজিকা বেষা, পুতলা।

সালনঃ, সালনিৰ্বাসঃ শাল ধনা।

সালী ক্ৰী. (সাল অচ টাপ) ১। ঘৰ, ২। বেৰা, গড়, —কৰী গৃহকৰ্মী, দাস, —কাৰী ক্ৰী. যুদ্ধত পৰাজিত ক্ৰী, —ভূবীয়াঃ পূ. পাণিনি মূনি, —বং বেৰত (ছবি আদি আঁবিবৰ কাৰণে) লগোৱা শলা, গজাল আদি।

সালুৰঃ ভেকুলী।

সালেয়ং হালধীয়া সুগন্ধি ফুল থকা এবিধ গছ। গুৱামৰি।

সালোক্যং ক্ৰী. একে লোকত বাস। দেৱতাৰ সৈতে একেখন স্বৰ্গত বাস।

সান্ধঃ পূ. ১। এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী, ২। বিষ্মৰ হাতত নিহত এজন অসুৰ।

সান্ধিকঃ সাৰিকা পক্ষী, শালিকা চৰাই।

সান্ধঃ তৰ্পণ।

সান্ধ বিণ. উৎপাদক, —কঃ জন্তুৰ পোৱালি।

সান্ধকাশ বিণ. অৱকাশ, আজৰি, জিৰণি থকা, —শং অব্য. লাহে ধীৰে, সুবিধামতে, আজৰিমতে।

সান্ধগ্রহ বিণ. অৱগ্রহযুক্ত।

সান্ধজ বিণ. অৱজ্ঞাৰে সৈতে, নিন্দাসূচক, অপমানজনক।

সান্ধদ্যং ক্ৰী. ঐশ্বৰ্য্য। এজন সন্ন্যাসীয়ে প্রাপ্ত কৰা তিনিটা শক্তিৰ এটা (বাকী দুটা : নিৰৱদ্য আৰু সূক্ষ্ম)।

সান্ধধান বিণ. (অৱধানেন সহ রতমানঃ) ১। সচেতন, ২। সতৰ্ক, মনোযোগী, যত্নৱান, —নং অব্য. সযত্নে, সতৰ্কতাৰে, সান্ধধানে।

সান্ধধি বিণ. ১। অৱধি, অৰ্থাৎ সীমায়ুক্ত, সসীম, সীমাবদ্ধ, ২। চুটি কৰা। চূষকৃত।

সান্ধন বিণ. (সৱনস্যেদমিতি অণ) সোম যজ্ঞৰ তিনি সৱন সম্বন্ধীয়, —নঃ পূ. ১। যজমান, ২। বৰুণ দেৱতা, ৩। যজ্ঞ কৰ্মৰ সমাপন (অন্তিম) ভাগ, ৪। ত্ৰিশ সৌৰ দিনৰ এটা মাহ, ৫। সূৰ্য্যোদয়ৰ পৰা সূৰ্যাস্তলৈ গোটেই দিনটো, ৬। এটা বিশেষ বছৰ, ‘সৌৰ সংৱৎসৰে দিনষট্কাধিকঃ সৱনঃ সংৱৎসৰঃ।’

সান্ধৰঃ পূ. (সৱৰাণানাময়মিতি অণ) ১। ভোমলতি গছ, ২। দোষ, অপৰাধ, ৩। পাপ।

সান্ধৰণ বিণ. (সৱণ এর স্বার্থে অণ) ১। একে বৰ্ণৰ, একে জাতীয়, একে বঙৰ, —ৰ্ণঃ অষ্টম মনু, —লক্ষ্যং গাৰ ছাল।

সান্ধৰ্ণিঃ পূ. অষ্টম মনু। সূৰ্য্য আৰু সৱৰ্ণৰ পুত্ৰ।

সান্ধৰ্ণ্যং ক্ৰী. ১। সমান বৰ্ণত্ব, একে জাতীয়তা, ২। অষ্টম মনুৰ মন্ত্ৰৰ যুগ।

সান্ধলেপ বিণ. মদগৰী, অহঙ্কাৰী, —পং অব্য. গৰ্বেৰে, খঙেৰে, দঙেৰে।

সারশেষ বিণ. ১। অবশেষ থকা, অৱশিষ্ট থকা, বাকী থকা, ৩। অসম্পূৰ্ণ, অশুদ্ধ।

সারষ্টস্ত বিণ. ১। গৌৰৱাশ্বিত, মৰ্যাদাসম্পন্ন, ২। সাহসী, দৃঢ়মনা, সুদৃঢ়, —স্ত্রং দৃঢ়ভাৱে, সাহসেৰে, দৃঢ়ভাৱে।

সারহল বিণ. ঘৃণাজনক, অৱজ্ঞাপূৰ্ণ, দান্তিক, —লং অব্য. ঘৃণাৰে, ইতিকিং কৰি।

সারিকা স্ত্রী. ধাত্ৰী, ধাইমা।

সারিত্র বিণ. (সৱিতা দেৱতা অসোতি অণ) ১। সূৰ্য্য সম্বন্ধীয়, ২। সূৰ্য্যবংশোদ্ভৱ, সূৰ্য্যবংশীয়, ৩। গায়ত্ৰীযুক্ত, —ত্রং স্ত্রী. যজ্ঞোপৱীত, লগুণ, —ত্রঃ ১। ব্রাহ্মণ, ২। শিৱ, ৩। বসু, ৪। সূৰ্য্য, ৫। গৰ্ভ, ভ্ৰাণ, ৬। সূৰ্য্যপুত্ৰ কৰ্ণ।

সারিত্ৰী স্ত্রী. ১। ৰশ্মি, ২। ঋক্ বেদৰ চিৰ প্ৰসিদ্ধ গায়ত্ৰী মন্ত্ৰ। সূৰ্য্যক উদ্দেশ্য কৰি এই মন্ত্ৰ পাঠ কৰা হয় কাৰণে ইয়াৰ এটা নাম সারিত্ৰী, ৩। যজ্ঞোপৱীত সংস্কাৰ কৰ্ম, ৪। ব্ৰহ্মাৰ পত্নী, ব্ৰহ্মাণী, ৫। পাৱতী, ৬। কাশ্যপ পত্নী, ৭। শাল্বৰাজ সত্যৱানৰ পত্নী। ৰজা অশ্বপতিৰ একমাত্ৰ কন্যা সাৱিত্ৰী ইমান ৰূপৱতী আছিল যে অগণন ৰজা তথা ৰাজপুত্ৰই তেওঁক পত্নীৰূপে পাবলৈ ইচ্ছা কৰি অশ্বপতিলৈ প্ৰস্তাৱ পঠাইছিল। ৰজাই কন্যাক নিজৰ ইচ্ছানুসৰি এজন বৰ বাচি লবলৈ কোৱাত সারিত্ৰীয়ে বৰ বিচাৰি ওলাই গ'ল আৰু কিছুদিন পিচত উভতি আহি পিতাকক ক'লে যে তেওঁ ৰজা দ্যুমৎসেনৰ পুত্ৰ সত্যৱানক নিৰ্বাচিত কৰিছে। দেৱৰ্ষি নাৰদে কথাটো শুনি ক'লে যে বিয়াৰ এবছৰ পিচতে সত্যৱানৰ মৃত্যু হ'ব, গতিকে সারিত্ৰীয়ে তেওঁক বিবাহ কৰোৱা উচিত নহ'ব। কিন্তু সারিত্ৰীয়ে নিজৰ কথা লৰচৰ কৰিবলৈ মান্তি নহ'ল। সেই সময়ত শাল্বৰাজ দ্যুমৎসেনে নিজৰ ৰাজ-ঐশ্বৰ্য্য সকলো হেৰুৱাই বনত সন্ন্যাসীৰ জীৱন যাপন কৰি আছিল। যথা সময়ত সারিত্ৰীৰ বিবাহ হ'ল। সারিত্ৰীয়েও শবীৰৰ সকলো আভূষণ ত্যাগ কৰি পতিৰ লগত বনত দিন কটাবলৈ ধৰিলে। তাই দিনবোৰ গণি আছিল। এবছৰৰ শেষৰ তিনি দিন তাই কঠোৰ ব্ৰত পালন কৰে। শেষৰ দিনা সত্যৱানে যজ্ঞকাষ্ঠ আহৰণৰ উদ্দেশ্যে বনলৈ ওলাওঁতে তাইও লগত গ'ল। খৰি কটি ভাগৰ লগাত পত্নীৰ কোলাত মূৰ থৈ টোপনিত পৰিল। এনেতে যমৰাজ

আহি সত্যৱানৰ প্ৰাণ লৈ যাবলৈ ধৰোঁতে সারিত্ৰীয়েও যমৰ পিছে পিছে গ'ল। যমে মানা কৰা সত্ত্বেও সারিত্ৰীয়ে যমক অনুসৰণ কৰি আতুৰভাৱে এনেকৈ মিনতি কৰিব ধৰিলে যে যমে নিৰুপায় হৈ সত্যৱানৰ প্ৰাণৰ বাহিৰে এটাৰ পিচত এটাকৈ বৰ দিবলৈ বাধ্য হ'ল। শেষৰ বৰটোত সারিত্ৰীক পুত্ৰৱতী হোৱাৰ বৰ দি নিজে বান্ধ খাই পৰিল আৰু অৱশেষত সত্যৱানৰ প্ৰাণ ওভতাই দিবলৈ বাধ্য হয়। সত্যৱানক লৈ সারিত্ৰী ঘৰলৈ ঘূৰি আহে আৰু সপৰিয়ালে সুখে-সন্তোষে জীৱন যাপন কৰে। সারিত্ৰী শ্ৰেষ্ঠা সতী সাধৱী স্ত্ৰীসকলৰ ভিতৰত এগৰাকী। —পত্নিতঃ —পৰিভ্ৰষ্টঃ যথা কালত যজ্ঞোপৱীত সংস্কাৰ নোহোৱা দ্বিজ, —ব্ৰত বৈধৱ্য দোষৰ পৰা মুক্তি পাবৰ কাৰণে ৫০৭ মাহৰ কষ্ট চতুৰ্দশীৰ দিনা হিন্দু নাৰীসকলে পালন কৰা এবিধ ব্ৰতোপবাস। (কোনো ঠাইত জেঠ মাহৰ শুক্লপক্ষৰ শেষৰ তিনিটা দিনত এই ব্ৰত পালন কৰে), —সূত্ৰং লগুণ।

সারিমাৰ বিণ. ১। গৰী, অহঙ্কাৰী, ২। অৱিত্তত, প্ৰকাশ্য।

সারংশ বিণ. আশাপূৰ্ণ, অভিলাষী, আশাবাদী, —সং অব্য. আশাৰে।

সারিঙ্ক বিণ. ভীত, আতঙ্কিত।

সারয়ন্দকঃ জেঠী।

সারুকঃ কল্প।

সারুৰ্য্য বিণ. আশ্চৰ্য্যান্বিত, আচৰিত, অদ্ভুত, —ৰ্য্যং আচৰিতভাৱে।

সারি বিণ. (অশ্ৰুণা সহ বৰ্তমানঃ) ১। চকুলো ওলাই থকা, ২। চুকীয়া, কুণীয়া, কোণ থকা।

সারিষ্টী স্ত্রী. শাহ।

সারিষ্টী স্ত্রী. মাটিত দীঘল হৈ (শবীৰৰ সকলো অঙ্গ মাটিত স্পৰ্শ কৰাই) কৰা প্ৰণাম।

সারি বিণ. ধনুৰ্ধাৰী, কি ১৫।৫।

সারুঃ শবযুক্ত।

সারুৰ্য্য বিণ. হিংসাকুৰীয়া, ঈৰ্ষাপৰায়ণ, —স্বং অব্য. খঙেৰে, অৱজ্ঞাৰে।

সারি স্ত্রী. ফাঁড়ৰ গলধন, শি ৫।৬২।

সাহচৰ্য্য স্ত্রী. (সহচৰস্য ভাৱঃ কৰ্ম বা সহচৰ ব্যঞ্জন) ১।

মিত্ৰতা, বন্ধুত্ব, কু ৩।১১; ২। সহগমন, ৩। একেলগে বাস, ৪। সহধৰ্ম্মাচৰণ।

সাহয় বিণ. সহনকাৰী, সহ্য কৰোঁতা।

সাহসং ক্ৰী. (সহসা বলেন নিবৃত্তম্ সহস্ অন) ১। দশ, শান্তি, ২। ধৰ্ষণ, বল প্রয়োগ, বলাৎকাৰ, ৩। অপৰাধমূলক কাৰ্য্য, ৪। নিষ্ঠুৰতা, ৫। সাহসিকতা, দুঃসাহসিক কাৰ্য্য, —সঃ এবিধ যজ্ঞাগ্নি, —লাঞ্ছন সাহসলক্ষণযুক্ত।

সাহসাক্তঃ পু. বজা বিক্ৰমাদিত্য।

সাহসিক বিণ. ১। নিষ্ঠুৰ, ২। ধৰ্ষণকাৰী, ভয়ঙ্কৰ, ৩। সাহসী, দুঃসাহসী, অবিবেচক, —কঃ ১। সাহসী পুরুষ, ২। আগ-পাচ নোচোৱা ব্যক্তি, ডেও পৰা লোক, ৩। ডকাইত।

সাহসী(নু) ১। প্রবল, নিষ্ঠুৰ, হিংসুক, হিংস্ৰ, ২। দুঃসাহসী।

সাহস্ৰ বিণ. ১। এহাজাৰ সম্বন্ধীয়, ২। এহাজাৰ সংখ্যক, ৩। এহাজাৰ মূল্য দি কিনা, ৪। এহাজাৰ গুণ, —স্ৰঃ এহাজাৰৰ সমষ্টি, —স্ৰঃ এহাজাৰ সৈন্যৰ এটা দল।

সাহায়কং ক্ৰী. ১। সহায়, সাহায্য, সহযোগ, ২। বন্ধুত্ব, মিত্ৰতা, ৩। সাহায্যকাৰী সৈন্য বাহিনী।

সাহায্যং ক্ৰী. (সহায়স্য ভাৱঃ কৰ্ম ইতি যাঞ) ১। সহায়তা, ২। মিত্ৰতা, বন্ধুত্ব।

সাহিত্যং ক্ৰী. ক্ৰী. (সহিত যাঞ) ১। মিলন, সম্মিলন, ২। সমাজ, সম্ভা, ৩। মনুষ্যকৃত শ্লোকময় গ্রন্থ বিশেষ। বসময় কাব্যাদি, কৃত্ৰিম ৰচনা, 'সাহিত্য সঙ্গীতকলাবিহীনঃ সাক্ষাৎপশুঃ—', ভৰ্তৃ ৩।১২; ৪। কাব্যকলা শাস্ত্ৰ।

সাহ্য ক্ৰী. (সহ যাঞ) ১। মিলন, সংযোগ, সম্মিলন, ২। সহায়, সাহায্য, —কৃৎ পু. সহযোগী।

সাহুয়ঃ পু. (আহুয়েন সহ রতমান) ১। ছাগলী, কুকুৰা, ম'হ আদিৰ যুঁজ লগাই খেলা জুৱা। ২। পশুযুদ্ধ।

সি বন্ধনে (স্বাদি, ক্ৰাদি, উ স সিনোতি, সিন্নতে, সিনাতি, সিনীতে) ১। বান্ধ, বান্ধি থ, বন্ধ কৰ, ২। ফান্দত পেলা।

সিংহঃ পু. (হিনস্তীতি প্ৰযোদবাদিত্বাং সিংহঃ) ১। পশুৰাজ, কেশৰী, ২। পদৰ শেষত শ্ৰেষ্ঠাৰ্থবাচক, যেনে পুরুষসিংহঃ, ৩। সিংহ ৰাশি, —কোলিঃ এগৰাকী জিন, —কেশৰঃ বকুল গছ, —তলঃ হাতযোৰ, কৃতাজলি, —ডুগুঃ এবিধ মাছ, মনু ৫।১৬; —ঋত্বিকঃ শিৱ, —ঋপ বিণ. সিংহৰ দৰে

দৰ্পকাৰী, —দ্বাৰং নগৰৰ প্রধান তোৰণ, —ধ্বনিঃ পু. সিংহ গৰ্জন, —নাদঃ সিংহৰ গৰ্জন, বণ হ্ৰস্বাৰ, বণধ্বনি, —মুখী বাহক গছ, —যানা, —ৰথা ক্ৰী. দুৰ্গা, —লং তাম, পিতল, ছাল, —লঃ শ্ৰীলঙ্কা দেশ; জম্বুদীপৰ অন্তৰ্গত আঠটা দ্বীপৰ এটা, —লস্থা লঙ্কাবাসী, —লীলঃ এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গি। 'লিঙ্গোপৰিস্থিতা নাৰী ভূমৌ দত্তা পদদ্বয়ম্। হৃদয়ে দত্তহস্তা চ সিংহলীলঃ প্রকীৰ্তিতঃ।। —বাহিনী দুৰ্গা, —বিক্ৰান্তঃ ঘোঁৰা, —সিংহনন বিণ. ১। সিংহৰ দৰে বলশালী, ২। সুঠাম, (—নং) সিংহনিধন।

সিংহাণং ক্ৰী. ১। লোৰ মামৰ, ২। নাকৰ সেঙুণ।

সিংহাসনং ক্ৰী. (সিংহ চিহ্নিতম আসনম) বজাই বহা স্বৰ্ণময় আসন। 'ৰাজো ৰবাসনং নাম শ্ৰীসিংহাসনমুচ্যতে', —নঃ পু. এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গি। 'স্বজজ্ঞাদ্বয়বাহু চ কৃত্বা যোষাপদদ্বয়ম্। স্তনৌ ধৃত্বা ৰমেৎ কামী বন্ধঃ সিংহাসনো মতঃ।।' ৰম। —চক্ৰং (জ্যোতিষ) সাতাইশটা নক্ষত্ৰ অঙ্কিত নৰাকাৰ চক্ৰ তিনিটা।

সিংহাস্যঃ ১। বাহক গছ, ২। হাত দুখনৰ বিশেষ অৱস্থা।

সিংহিকা ক্ৰী. ৰাহৰ মাক, কশ্যপৰ পত্নী; —পুত্ৰঃ, —সূতঃ —সুনুঃ ৰাৱ গ্ৰহ।

সিংহী ক্ৰী. ১। মাইকী সিংহ, ২। ৰাহৰ মাক।

সিক্ (চ) ক্ৰী. ১। কাপোৰ, পোচাক, ২। জাল।

সিকতা ক্ৰী. (সিক সেচনে বাহলকাৎ অতচ্) ১। বালুকা, বালি, ২। শিলগুটি, —ময়ঃ সৈকত, (সাগৰৰ) বালিময় পাৰ।

সিক্তিল বিণ. বালিময়।

সিক্ত বিণ. (সিচ্ ক্ৰঃ) ১। সিক্তিত, তিতি থকা, ২। সেমেকা, ৩। বীজপূৰ্ণ, গৰ্ভাংপাদিত।

সিক্ধং ক্ৰী. (সিচ্ ক্ৰণে থক্) ১। মোচাক, মম, ২। নীল ৰং, সিদ্ধান্ত। ভাতৰ গৰাহ, অন্নপিত্ত।

সিন্ধ্যঃ পু. স্ফটিক, আইনা।

সিদ্ধাণং নাকৰ সেঙুণ।

সিদ্ধিগী নাক।

সিদ্ধ সেচনে (তুদা উ স সিক্তি -তে) ১। সিঁচ, সিক্তন কৰ, পানী সিঁচ, ২। পানী দি বা ঢাল, তিয়াঁ, সিক্ত কৰ, ৩। ঢাল, বাহিৰ কৰ, উলিয়া, ৪। ঢালি দি,

(গিজন্ত) সেচয়তি -তে (সনন্ত) সিসিক্তি -তে।
অভি— সিঁচ, নিয়োগ কৰ, লিপি দ, অভিষিক্ত কৰ,
ৰাজ্যভিষেক কৰ, উদ্— ওপৰলৈ উঠা, স্ফীত কৰ
গপত ওফন্দা, বিৰক্ত হ, নি— ঢাল, বীৰ্য্য নিষ্ক্ষেপ
কৰ, গৰ্ভৱতী কৰ।

সিদ্ধয়ঃ কাপোৰ, পোচাক।

সিদ্ধিতা কেচা বা শুকান জলকীয়া।

সিঞ্জা ধাতৱ অলঙ্কাৰৰ বুন বুন শব্দ।

সিঞ্জিতং বুন বুন শব্দ, কু ১।৩৪।

সিট্ অৱজ্ঞায়াং 'ভ্রা প স সেটতি' ১। অৱজ্ঞা কৰ, ২।
অপমান কৰ, নিন্দা কৰ।

সিত বিণ (সিতঃ শুক্লবৰ্ণেহসৌতি অচ) ১। বগা
বৰণীয়া, শুভ্ৰ, শি ১।২৫; ২। বদ্ধ, শূলিত, ৩।
চৰিওফালে ঘেৰি থকা, ৪। জ্ঞাত, ৫। সমাপ্ত,
—তং ১। ৰূপ, ২। বগা চন্দন, ৩। মূলা, —তঃ
১। বগা ৰং, ২। শুক্লপক্ষ, ৩। শুক্ল গ্ৰহ,
শুক্লাচাৰ্য্য, ৪। শৰ, কাঁড়, —কৰঃ —বশ্মিঃ ১।
চন্দ্ৰ, ২। কৰ্পূৰ, —কৰ্ণী বাহক গছ, —কুঞ্জৰঃ ১।
ইন্দ্ৰ, ২। ঐৰাবত, —হুত্ৰং ৰাজহুত্ৰ, —চ্ছদঃ
ৰাজহাঁহ, —ৰাজী (ন) অৰ্জুন, —শৰ্কৰা মিছিৰি,
—শিৱং সৈন্ধৱ লোণ, —সৰ্ষপঃ বগা সবীয়হ,
—সিদ্ধুঃ গঙ্গা।

সিতা স্ত্ৰী। ১। শৰ্কৰা, চেনি, ২। শ্বেত দুৰ্বা, ৩।
জ্যোৎস্না, ৪। সুন্দৰী তিৰোতা, ৫। এবিধ মল্লিকা
লতা, ৬। মদ, সুৰা, —দিঃ শুভ, —লতা বগা
দুবৰি।

সিতাননঃ গৰুড়।

সিতাপাঙ্গঃ ম'ৰা চৰাই।

সিতান্নং, —স্তোজং স্ত্ৰী। বগা পদুম।

সিতাভঃ, —ভ্ৰঃ পু. কৰ্পূৰ।

সিতাজকঃ বগা তুলসী।

সিতি বিণ. ১। বগা বৰণীয়া, শুভ্ৰ, ২। ক'লা, —তিঃ
বগা বা ক'লা ৰং, —কষ্ঠঃ শিৱ, —বাসাঃ (স)
বলৰাম।

সিতিমা (ন) পু. শুক্লতা, কৃষ্ণতা।

সিভেক্সুঃ বগা কুঁহিয়াৰ।

সিভোদবঃ পু. কুবেৰ।

সিভোত্ত্বং স্ত্ৰী। বগা চন্দন।

সিভোপলঃ পু. স্ফটিক, —লা চেনি।

সিদ্ধ বিণ. (সিদ্ধ ভ্ৰঃ) ১। সম্পন্ন, সম্পাদিত, নিষ্পন্ন,
২। প্ৰাপ্ত, লব্ধ, ৩। কৃতকাৰ্য্য, সফল, ৪। প্ৰমাণিত,
৫। যুক্তিসঙ্গত, বিধিবদ্ধ, ৬। পৈণত, সুপক্ক,
পৰিপক্ক, ৭। প্ৰস্তুত, ৮। বশীভূত, ৯।
পৰিশোধিত, ১০। অলৌকিক শক্তিসম্পন্ন, ১১।
অভিজ্ঞ, ১২। জনাজাত, বিখ্যাত, ১৩। স্বৰ্গীয়,
দৈৱিক, ১৪। উজ্জ্বল, জ্যোতিৰ্জ্ঞান, ১৫। সুমিশ্ৰিত
(যেনে, ঔষধ), —জং সাগৰীয় নিমখ, —জঃ ১।
দেৱযোনি বিশেষ, অগ্নিমাৰি গুণ (সিদ্ধি) সম্পন্ন
বিশ্বাৱসু প্ৰভৃতি, কু ১।৫; ২। ব্যাসাদি ঐশ্বৰিক
শক্তিসম্পন্ন মুনিসকল, ৩। ঐশ্বৰজালিক, বেজ, ৪।
মোকদ্দমা, ৫। (জ্যোতিষ) বিষ্ণুস্তাদি ২৭টা যোগৰ
অন্তৰ্গত ২১শ যোগ, —গঙ্গা, —নদী, —সিদ্ধুঃ
আকাশীগঙ্গা, মন্দাকিনী, —গ্ৰহঃ এবিধ পগলা অৱস্থা,
—জলং টেঙা ভাতৰ মাড়, গৰম পানী, —ধাতুঃ
পাৰা, —পক্ষঃ যুক্তি তৰ্কৰ ন্যায়সিদ্ধ অংশ বা পক্ষ,
—পীঠঃ সিদ্ধ স্থান। জাতো লক্ষবলিৰ্যত্ৰ হোমো বা
কোটিসংখ্যকঃ মহাবিদ্যাজপঃ কোটিঃ সিদ্ধপীঠঃ
প্ৰকীৰ্তিতঃ।। তত্ত্বশাস্ত্ৰ। —প্ৰযোজনঃ বগা সবীয়হ,
—যোগী (ন) শিৱ, —বসঃ ১। পাৰা, ২। ধাতু-বিদ্যাত
পাৰ্গত ব্যক্তি, —বিদ্যা কালী, তাৰা আদি দশমহাবিদ্যা।
'দশ মহাবিদ্যাঃ সিদ্ধবিদ্যাঃ প্ৰকীৰ্তিতাঃ' —সঙ্কল্পঃ নিজৰ
সঙ্কল্প অৰ্থাৎ বাসনা পূৰণ কৰোঁতা, —সাধনঃ বগা
সবীয়হ, —সেনঃ কৰ্ত্তিকৈয়, —সেৱিত্তঃ বটুক ভৈৰৱ,
—স্থালী অগ্নি সিদ্ধ কৰা পাত্ৰ বিশেষ। অলৌকিক
শক্তিসম্পন্ন এই পাত্ৰটো মুনিজনাই ইচ্ছা কৰা
খাদ্যবস্তুৰে সকলো সময়তে ভৰি থাকে।

সিদ্ধতা, জ্বং নিষ্পন্নতা, পৰিপূৰ্ণতা। সফলতা।

সিদ্ধা স্ত্ৰী। স্বদ্ধি। যোগিনী বিশেষ। অষ্ট যোগিনীৰ এজনী।
(বাকী সাতজনী : মঙ্গলা, পিঙ্গলা, ধন্যা, ভ্ৰামৰী,
ভট্টিকা, উল্কা আৰু সৰ্গটা)।

সিদ্ধান্তঃ পু. (সিদ্ধঃ অন্তঃ যস্মাৎ) ১। পূৰ্বপক্ষক নিবন্ধ
কৰি উত্তৰ অৰ্থাৎ সিদ্ধপক্ষ নিৰ্দ্ধাৰণ। কোনো প্ৰশ্নৰ
শেষ উত্তৰ, ২। প্ৰমাণিত মত, নিৰ্দ্ধাৰিত তথ্য।

সিদ্ধান্তঃ সিদ্ধ ভাত।

সিদ্ধার্থ বিণ. কৃতকাৰ্য্য, সফল, (—ৰ্থঃ) ১। কলা সবীয়হ,
২। শিৱ, ৩। সৌতম বৃদ্ধ।

সিদ্ধাসনং পূ. ধ্যানৰ এক বিশেষ আসন।

সিদ্ধিঃ ক্ৰী. (সিধ ক্তিন) ১। দুৰ্গা, ২। এবিধ যোণ, ৩। ঋদ্ধি নামৰ ঔষধ এবিধ, ৪। নিষ্পত্তি, সুসম্পাদনা, সমাপ্তি, সম্যক প্রাপ্তি, মনু ২।৯৭; ৫। উন্নতি, কৃতকাৰ্য্যতা, ৬। প্রমাণ, নিদৰ্শন, ৭। বিধিবদ্ধতা, আইনগত দৃঢ়তা, ৮। ঋণ আদায়, ৯। বন্ধন ক্ৰিয়া, প্রস্তুতি, ১০। পূৰ্ণ তৃপ্তি, ১১। অলৌকিক শক্তি লাভ, ১২। নিপুণতা, সামৰ্থ্য, ১৩। অস্ত্ৰধান হোৱা শক্তি, ১৪। মায়া জোতা, ১৫। অগ্নিমা, লঘিমা আদি অলৌকিক শক্তি, ১৬। বুদ্ধি, বোধন শক্তি, —দঃ বিণ. ফলদায়ক, —দঃ শিৱ, —দাত্ৰী দুৰ্গা, —লী ক্ৰী. সৰু পৰুৱা, —যোগ (জ্যোতিষ) এটা বিশেষ মঙ্গল যোগ।

সিদ্ধেশ্বৰী ক্ৰী. দেৱী বিশেষ। দুৰ্গাৰ এটা ৰূপ।

সিদ্ধৌষঃ পূ. গুৰুত্বম বিশেষ। নাৰদঃ কাশ্যপঃ শঙ্কৰভাগৱতঃ কুলকৌশিকঃ। এতে পঞ্চ মহাদেৱ সিদ্ধৌষাঃ পৰিকীৰ্তিতাঃ।।

সিদ্ধাঃ পূ. পুষ্যা নক্ষত্ৰ।

সিধ্ ক) সিদ্ধৌ (দিৱা প সিধ্যতি) ১। সম্পন্ন হ, সফ হ, কৃতকাৰ্য্য হ। সিদ্ধি লাভ কৰ, ২। লাভ কৰ, অভীষ্ট ফল পা, ৩। প্রমাণিত কৰ, ৪। সিদ্ধ কৰ, সিদ্ধা, ৫। জয় কৰ, বিজয়ী হ, (বিজন্ত) সাধয়তি, সেধয়তি (সনন্ত) সিধিৎসতি, প্র— জনাজাত হ, প্রসিদ্ধ হ, কৃতকাৰ্য্য হ, সং— সুখী হ, স্বয়ং সম্পূৰ্ণ হ, লাভ কৰ, সুখ ভোগ কৰ।
খ) গতৌ (ভ্ৰা প অ স সেধতি) ১। যা, গমন কৰ, ২। খেদ, দুৰ কৰ, ৩। সংযত কৰ, বাধা দি, ৪। আত্মা দি, হুকুম দি, উপদেশ দি, নি— দুৰ কৰ, খেদি পঠা, বাধা দি, বিৰোধ কৰ, নিষিদ্ধ কৰ, নিষেধ কৰ, পৰাজয় কৰ, প্রেতি— বাধা দি, নিষিদ্ধ কৰ, ব্লিপ্রতি— বাধা দি, বিৰোধ কৰ।

সিধ্যং সিধ্য (ন) ক্ৰী. ১। খৰ, খুজতীয়া, পকতীয়া, বেচ, ২। কুঠৰোগ।

সিধ্যল বিণ. ১। বেচ ৰোগী, ২। কুঠ ৰোগী।

সিধ্যা ক্ৰী. ১। বেচ, ২। পকতীয়া, ৩। কুঠৰোগ।

সিধ্যঃ পূ. ১। ধাৰ্মিক পুৰুষ, ২। গছ।

সিধ্যকাৱণং ক্ৰী. দেৱোদ্যান।

সিনং ক্ৰী. শৰীৰ, দেহ, —নঃ গ্ৰাস, এগৰাহ (অন্ন)।

সিনী ক্ৰী. বগা, শুভা। ক্ৰী. —ৱালী ১। চতুৰ্দশীযুক্ত অমাৱস্যা তিথি। দেখা-নেদেখা অৱস্থাৰ চন্দ্ৰযুক্ত দিন, ২। দুৰ্গা।

সিন্দুকঃ, —সুৱাৰঃ এবিধ গছ।

সিন্দুৰং ক্ৰী. সেন্দুৰ, —ৰঃ এবিধ গছ, —তিলকঃ হাতী, —তিলকা ক্ৰী. সধৱা নাৰী।

সিন্ধু পূ. (সান্দতে ইতি সান্দ প্রস্বরণে উঃ) ১। সাগৰ, সমুদ্ৰ, ২। সিন্ধু নদ, ৩। সিন্ধু প্রদেশ, ৪। মালৱ ৰাজ্যৰ এখন নদী, মে ২৯; ৫। হাতীয়ে শুঁড়েৰে উলিওৱা পানী, ৬। হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা ৰস, মদবাৰি, ৭। হাট (পু) সিন্ধু প্রদেশৰ অধিবাসী, —জ সমুদ্ৰ, জলজ, —জং সৈন্ধৱ লোণ, —জঃ চন্দ্ৰ, —নাথঃ সাগৰ, —শয়নঃ বিষু।

সিন্ধুকঃ, —ৱাৰঃ পূ. এবিধ গছ।

সিন্ধুৰঃ পূ. হাতী।

সিপ্রং ক্ৰী. এখন সৰোবৰ, কাপু ৪১ অ, —প্রঃ ১। ঘাম, স্বেদ, ২। চন্দ্ৰ, —প্রী ক্ৰী. ১। তিৰোতাই কঁকালত পিন্ধা মেখলা, কঁকালী, ২। উজ্জয়িনীৰ কাষেদি বৈ যোৱা এখন নদী। ৰ ৬।৩৫; ৩। মাইকী ম'হ।

সিম বিণ. সমুদায়, গোটেইখিনি, সম্পূৰ্ণ।

সিম্বা ক্ৰী. শমী লতা।

সিৰঃ জলকীয়াৰ শিপা, —ৰা ১। শৰীৰৰ সিৰা, শ্বাধমনী, ২। বাসি, পানী সিঁচা কোঢ়োনা। লাঢ়নী।

সিৰ তন্তুসত্তানে (দিৱা প স সীৰ্যতি) ১। কাপোৰ চিলাই কৰ, সিয়া, ২। সংযোগ কৰ, লগ লগা।

সিৰৰঃ হাতী।

সিৰাধয়িষা ক্ৰী. (সাধয়িতুমিচ্ছা সাধ সন্ অঃ টাপ) ১। সাধনেচ্ছা, কাম নিষ্পন্ন কৰাৰ ইচ্ছা, ২। প্রমাণ কৰাৰ প্রদৰ্শন কৰাৰ ইচ্ছা।

সিসৃক্ষা ক্ৰী. (সৃষ্টুমিচ্ছা) নিৰ্মাণ কৰাৰ, তৈয়াৰ কৰাৰ ইচ্ছা।

সিহণঃ পূ. এবিধ গছ। সিহু গছ। দুহু পাদপ।

সিহুঃ, —হুকঃ এবিধ গছদ্রব্য। ধনা।

সিহুকী, হী সল্লকী বৃক্ষ।

সীক ক) সেকে (ভ্ৰা আ অ সীকতে) ১। ছটিয়া, সিঁচ। ২। যা, গমন কৰ।

খ) আমুশি (চুৰা, ভা প, উ স সীকতি, সীকয়তি
—তে) ১। অস্থিৰ হ, অধৈৰ্য্য হ, ২। ধৈৰ্য্য ধৰ, ৩।
স্পৰ্শ কৰ।

সীকৰ: পৃ ১। কিনকিনীয়া বৰষুণ, ২। পানী সিঁচি দিয়া,
চিৰচিৰকৈ পানী ছটিওৱা কাৰ্য্য।

সীতা স্ত্ৰী. (সিনোতীতি সিঞন বন্ধে ভ্ৰু: দীৰ্ঘশ্চ) ১।
নাঙলে মাটিত কৰা সীৰলু, লুৰি, ২। জনক-তনয়া,
শ্ৰীৰামৰ পত্নী. সীতা। মিথিলাৰ ৰজা সীৰধ্বজ জনকে
এদিন যজ্ঞভূমিত হাল বাওঁতে নাঙলৰ লুৰিত
কন্যাজনীক পোৱাৰ কাৰণে এওঁৰ নাম সীতা ৰাখে।
শ্ৰীৰামে হৰধনু ভঙ্গ কৰি সীতাক পত্নীৰূপে পায়।
পিতৃ আজ্ঞা পালন কৰি শ্ৰীৰাম বনবাসলৈ যোৱাত
সীতাইও সহগমন কৰে। বনবাসত থাকোঁতে
লঙ্কাপতি ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি নিয়ে। পিচত
কিঙ্কিকাৰ বানৰ সৈন্যৰ সহায়ত শ্ৰীৰামে সীতাক
উদ্ধাৰ কৰে। কঠোৰ অগ্নি পৰীক্ষাৰ মাজেৰে পাৰ
হৈ সীতা শ্ৰীৰামৰ পত্নীত্ব পোৱাৰ পিচতো
অযোধ্যাবাসীৰ কথা পেলাব নোৱাৰি শ্ৰীৰামে
অশ্ব:সত্ত্বা সীতাক বনবাসলৈ পঠিয়ায়। সীতাই
বাল্মীকিৰ আশ্ৰমত থাকি লৰ আৰু কুশক জন্ম
দিয়ে। পিচত বাল্মীকিৰ যত্নত শ্ৰীৰাম-সীতাৰ পুনৰ
মিলন হয়। ৩। ইন্দ্রৰ এগৰাকী পত্নীৰ নাম, ৪।
উমা, ৫। লক্ষ্মী, ৬। পৌৰাণিক আখ্যান মতে গঙ্গাৰ
এখন উপনদী, ৭। সুৰা, মদ, —দ্বৰ্জ্যৎ কৃষিৰ
সা-সৰঞ্জাম—কোৰ, নাঙলাদি, মনু ৯। ২৯৩; —ফল
আতলচ ফল।

সীতানক: মটৰ মাহ।

সীতায়:পতি:, অলুক সমাস। সীতাপতি, শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ।

সীংকাৰ:, —কৃতি: পৃ. স্ত্ৰী. হুমুনিয়াহ কাটোঁতে, জৰত
কঁপোতে, মুখৰ পৰা ওলোৱা শব্দ, সীসিয়নি, ভোৰ-
ভোৰণি, আস ২১৬।

সীতায় স্ত্ৰী. ধান, শস্য।

সীদ্যং স্ত্ৰী. আলস্য, এলাহ।

সীধু: পৃ. গুড়ৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা মদ। সুৰা, —গন্ধ:
বকুল, —পুষ্প: কদম গছ, বকুল গছ, —বস: আম
গছ, —সংজ্ঞা: বকুল গছ।

সীপ্ৰং স্ত্ৰী. শৌচঘাৰ, গুহাঘাৰ।

সীপ: পৃ. কোষা (পূজাত পানী লোৱা পাত্ৰ)।

সীমন্ত: পৃ. (সীম্নোহন্ত:) ১। সেওঁতা, মে ৬৫; ২।
সীমা পংক্তি, সীমাৰেখা, —কং সেন্দূৰ, —ক:
নৰকবাসী।

সীমন্তয়তি নাম ধাতু। সীমাৰেখা টান। সেওঁতা ফাল।

সীমন্তিত বিণ. দুফাল কৰা, দুভাগ কৰা (চুলি)
সীমাচিহ্নিত।

সীমন্তিনী স্ত্ৰী. তিৰোতা।

সীমন্তোন্নয়নং স্ত্ৰী. দ্বাদশ সংস্কাৰৰ অন্তৰ্গত সংস্কাৰ
বিশেষ। গৰ্ভৰ ১ম, ৪র্থ, ৬ষ্ঠ অথবা অষ্টম মাহত
পুংসৱনৰ লগতে এই সংস্কাৰ কৰ্ম কৰা হয়।

সীমা (ন) সীমা স্ত্ৰী. (সি মনিং টাপ) ১। পৰিসীমা,
অবধি, সীমাৰেখা, ২। সীমা বুজাবলৈ নিৰ্মাণ কৰা,
মাটিৰ টিপ, ৩। পাৰ, তীৰ, ৪। দিগন্ত, ৫। মূৰৰ
হাড়ৰ জোৰা, ৬। মৰ্যাদা, সাধুতাৰ শেষ সীমা, ৭।
চূড়ান্ত, উচ্চতম অৱধি, ৮। পথাৰ, ৯ গলধন, ১০।
স্থিতি, শি ৩। ৫৭; ১১। অণ্ডকোষ, ‘কেশেষু চমৰীং
হস্তি সীম্নি পুঙ্কলকো হতঃ’ —নিশ্চয়: বৈধভাৱে
সীমা নিষ্পত্তি, —লিঙ্গং সীমা চিহ্ন, —হাদ:, যিহাদ:
সীমা লৈ কাঁজিয়া, যুদ্ধ, —বৃক্ষ: সীমাৰ চিনকপে
থকা গছ, —সন্ধি: দুটা সীমাৰ মিলন ক্ষেত্ৰ।

সীমিক: ১। এবিধ গছ, ২। উই হাফলু, ৩। পকুৱা, কীট।

সীৰ: পৃ. (সি বন্ধে জন) ১। সূৰ্য্য, ২। নাঙল, হাল,
মে/১৬; ৩। আকন্দ গছ, —ধ্বজ: জনক ৰজা,
—পানি: —ভৃং বলৰাম, —যোগ: নাঙলত বলদ
সংযোগ।

সীৰী (ন) পৃ. বলৰাম।

সীলন্দ:, —জ্ঞ: পৃ. এবিধ মাছ। সিলিন্দা মাছ।

সীৱনং স্ত্ৰী. (সীৱ লুট) সূতাৰে সিয়া, সিয়নি, সিয়া কাৰ্য্য,
—দী বেজী; লিঙ্গমুণ্ডৰ পৰা গুহাদেশলৈ থকা চিলাই।

সীসং, সীসকং সীমপত্ৰকং স্ত্ৰী. সীহ।

সীহণ্ড: পৃ. দুৰ্জপাদপ, সিজুগছ।

সু গতো ঐশ্বৰ্য্যে ধসৱে (ক) (ছা উ অ সৱতি —তে)
যা, গমন কৰ, (খ) (অদা, ছা, প অ সৱতি,
সোতি), ১। ঐশ্বৰ্য্যশালী হ, সম্পত্তিশালী হ,
শক্তিশালী হ, ২। চেপি ৰস উলিয়া, ৩। পাচন কৰ,
৪। সিঁচ, সিঁকন কৰ, ছটিয়া, ৫। স্নান কৰ, অতি—
মিশ্ৰণ কৰ, মিহলা, (সোমবস) উলিয়া, ছটিয়া, উদ্—
উত্তেজিত হ, ঐ— উৎপাদন কৰ, উৎপন্ন কৰ।

সু অবা. কুড়িটা উপসর্গৰ এটা, ১। ভাল, সুন্দৰ, মনোৰম, ২। সহজতে, সুন্দৰকৈ, সঠিকভাৱে, প্রচুৰকৈ, বেছিকৈ, বহুত ইত্যাদি অৰ্থত কৰ্মধাৰয় সমাসৰ পূৰ্ব পদৰূপে ব্যৱহাৰ হয়, —কণ্ঠঃ খৰ, খজুৱতি, —কন্দঃ ১। পিয়াঁজ, কাঠ আলু, —কন্যা চাৱন ঋষিৰ পত্নী, —কৰ সুখকৰ, সহজে কৰিব পৰা, —কৰা সুশীলা গাই। দোহন কৰিব পৰা গাই, —কৰং বদান্যতা, —কৰ্মা (ন) ধাৰ্মিক, কৰ্মী, (জ্যোতিষ) মঙ্গলযোগ্য, (পু) বিশ্বকৰ্মা, —কল দাতা, ভোক্তা ৰূপে বিখ্যাত, —কাণ্ঠী (ন) ভোমোৰা, মোমাখি, —কাঠং খৰিৰ কাঠ, —কুণ্ডুকঃ পিয়াঁজ, —কুমাৰ সুকোমল, —কুমলঃ ১। সুন্দৰ যুৱক, ২। এবিধ কুঁহিয়াৰ, —কুমাৰকঃ ১। সুন্দৰ যুৱক, ২। শালি ধান (কং) তমাল পাত, —কুং বিণ. ধাৰ্মিক, পৱিত্ৰ, জ্ঞানী, ভাগ্যৱান, ভাল যজমান (পু) কৰ্মী পুৰুষ, তুষ্টি ঋষিৰ নাম, —কৃত সঠিকভাৱে কৃত (কৰ্ম), সুনিৰ্মিত, ভাগ্যৱান, পৱিত্ৰ, (তং) ভাল কাম, ধৰ্ম, পৱিত্ৰতা, সৌভাগ্য, কল্যাণ, মঙ্গল, —কৃতিঃ সৰলতা, সাধুতা, তপস্যা, —কৃতী (ন) ১। স্নেহপূৰ্ণ কাৰ্য্য, ২। ধাৰ্মিক, সজ, জ্ঞানী, সাধু, গী ৭। ১৬, ৩। উদাৰ, ভাগ্যৱান, —কেশৰঃ মেমু গছ, —ক্ৰতুঃ ১। অগ্নি, ২। ইন্দ্ৰ, ৩। শিৱ, ৪। বৰুণ, ৫। সূৰ্য্য, —গ ১। সুন্দৰ গমনকাৰী, ধুনীয়াকৈ খোজ কঢ়া (মানুহ), ২। শুৱনী, লাৱণ্য, ৩। বোধগম্য, ৪। সহজে যাব যাব পৰা, —গং ১। বিষ্ঠা; ২। স্থ, —গতঃ গৌতম বুদ্ধ, —গন্ধং ১। চন্দন, ২। জীৰা, ৩। নীলা পদুম, —গন্ধঃ ১। ভাল গন্ধ, আতৰ, ২। গন্ধক, ৩। বণিক, —গন্ধা তুলসী গছ, —গন্ধকঃ ৰঙা তুলসী, গন্ধক, —গন্ধি বিণ. ১। ভাল গোন্ধোৱা, আতৰ সনা, ২। ধাৰ্মিক, পৱিত্ৰ (ক্লী) ১। জলকীয়াৰ শিপা, ২। গান্ধবিৰিণা (চিত্ৰনলা) ধনিয়া, —গন্ধিঃ পু. ১। পৰব্ৰহ্মা, ২। আতৰ, ৩। এবিধ সুগন্ধি আম, —গন্ধিকং বগা পদুম, (কঃ) পু. ধূপ, গন্ধক, এবিধ চাউল (জহা বা বাসমতী), —গম সহজ, সৰল, সহজে যাব পৰা, সহজে বুজিব পৰা, —গহনা যজ্ঞবেদীৰ চাৰিওফালে বাহিৰা মানুহ সোমাব নোৱৰাকৈ দিয়া (অস্থায়ী) বেৰ বা ঘেৰ, —গৃহীত ভালকৈ ধৰা, খামোচ মাৰি ধৰা, সুব্যৱহাৰ, —(নাম)

যাৰ নাম শ্ৰদ্ধা সহকাৰে উচ্চাৰণ কৰা হয়, —গ্ৰাসঃ সুখাদ্য এগৰাহ, —গ্ৰীৱঃ ১। বীৰ, নামক, ২। ৰাজহাঁহ, বানৰৰাজ বালিৰ অনুজ ভাতৃ। সীতাক বিচাৰি কিঙ্কিয়া পাওঁতে সুগ্ৰীৱৰ লগত দেখা হয়। সুগ্ৰীৱে শ্ৰীৰামৰ আগত বালিৰ অত্যাচাৰৰ কথা বিবৰি কয় আৰু বালিক বধ কৰি পত্নী তাৰাক উদ্ধাৰ কৰাৰ পিচত শ্ৰীৰামক সীতা উদ্ধাৰত সহায় কৰিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে। শ্ৰীৰামে বালিক বধ কৰি তাৰাক উদ্ধাৰ কৰে আৰু বানৰ সেনাৰ সহায়ত শ্ৰীলঙ্কা জয় কৰি সীতাক উদ্ধাৰ কৰে। —চক্ষুঃ (সু) পু. জ্ঞানী, সুবিবেচক পুৰুষ, —চৰিতং —ত্ৰং সচৰিত্ৰ, সংস্কাৰী (—ত্ৰা) স্ত্ৰী সতী, পতিব্ৰতা তিৰোতা, —চিত্ৰকঃ ১। এবিধ সাপ, ২। মাছখোকা চৰাই, মাছলুকা, —চিত্ৰা এবিধ নাউ, —চিত্তা গভীৰ চিন্তা, —চিৰং অবা. বৰ দীঘলীয়াকৈ, সুদীৰ্ঘ সময় ব্যাপি, বহু দিনলৈ, —চিৰায়ুঃ দেৱতা, বিগ্ৰঃ —জনঃ জ্ঞানী মানুহ। উদাৰ পুৰুষ, —জনতা, সৌজন্য, ধৰ্ম, বদান্যতা, —জন্মা (ন) অভিজাত, উচ্চ বংশজাত, —জাত বিণ. কুলীন, সুন্দৰ, মনোৰম, —তনুঃ ১। সুন্দৰ শৰীৰ, মঙ্গোৰমা, ২। ক্ষীণ শৰীৰ, —তপা ১। মুনি, ঋষি, তপ্ত, ২। সূৰ্য্য, ৩। কঠিন তপস্যা, —তৰাং অবা. গতিকে, সেয়ে, বেছিকৈ, অধিকভাৱে, ইয়াতকৈ বেছিকৈ, —তৰ্দনঃ কুলি চৰাই, —তলং ১। অত্যধিক গভীৰতা, তলহীনতা, ২। পাতাল (নাগলোক) সাতখনৰ ওচৰ খন, —তীক্ষ্ণঃ ১। চজিনা গছ, ২। এজন ঋষি, ৩। ১৩। ৪। ১। শিৱ, —তীৰ্থঃ ১। শ্ৰেষ্ঠ গুৰু, ২। শিৱ, —তুঙ্গ অত্যাচ্চ, ওখ (—ঙ্গঃ) নাৰিকল গছ, (জ্যোতিষ) গ্ৰহ, উচ্চাংশ বিশেষ, —ত্ৰামা (ন) পু. ইন্দ্ৰ, —দক্ষিণ বিণ. উদাৰ (—ণা) ৰজা দিলীপৰ পত্নী, —দণ্ডঃ বেঁত, —দং ধুনীয়া দাঁতযুক্ত, —দন্তঃ সুন্দৰ দাঁত, অভিনেতা, (—ন্তী) উত্তৰ পশ্চিমৰ দিক হস্তিনী, —দৰ্শন ধুনীয়া মনোৰম, (নং) জম্বুদীপ, (—নঃ) ১। বিষ্ণুৰ চক্ৰ, ২। শিৱ, (না) ১। মনোৰম কন্যা, ২। স্ত্ৰী, ৩। আজ্ঞা, ৪। এবিধ ঔষধ, —দা বৰ ধুনীয়া, —দামা (ন) উদাৰ (পু), ১। মেঘ, ২। শ্ৰীকৃষ্ণৰ ব্ৰাহ্মণ বান্ধৱ, অভ্যন্ত গৰিব সুদামাই শ্ৰীকৃষ্ণক উপহাৰ ৰূপে দিবলৈ হাতত কেইটামান

চাউল ভজা (মুৰী বা চিৰা) লৈ দ্বাৰকালৈ আহে।
 শ্ৰীকৃষ্ণই পৰম মিত্ৰক আদৰ-সৎকাৰ কৰি
 আঁকোৱালি লয় আৰু প্ৰতিদান স্বৰূপে প্ৰভূত
 সা-সম্পত্তি দান কৰে। ৰামায়ণত শ্ৰীৰাম-ভৰতৰ
 মিলন আৰু ভাগৱতত শ্ৰীকৃষ্ণ-সুদামাৰ মিলন দুটা
 চিৰস্মৰণীয় কাহিনী, —দায়ঃ মাজলিক দান, উপহাৰ,
 —দীনং ভাল দিন, ভাল তিথি, —দীৰ্ঘা এবিধ
 দীঘলীয়া জাতৰ বাস্তী, —দুৰ্গত অসজলভা, —দূৰ
 বহু দূৰ, —দৃশ্ ধুনীয়া চকুৰ, —ধন্বা (ন) ১। সুযোদ্ধা,
 ধনুৰ্দ্ধৰ, ২। বিশ্বকৰ্মা, —ধৰ্মা, —মী দেৱসভা, —ধীঃ
 জ্ঞানী পুৰুষ (স্ত্ৰী) সুবুদ্ধি, —নন্দা নাৰী, স্ত্ৰী, —নয়ঃ
 সুনীতি, সচৰিত্ৰ, —নয়ন সুন্দৰ চকুৰ (—নঃ) হৰিণ
 (—না) সুন্দৰ চকুৰ স্ত্ৰী, নাৰী, —নাভ সুন্দৰ
 নাভিযুক্ত, (ভঃ) পু. ১। পৰ্বত, ২। মৈনাক পৰ্বত,
 —নিভূত, অতি নিৰ্জন, ভিতৰুৱা, (তং) অৱ মনে
 মনে, গুপ্তভাৱে, ভিতৰুৱাকৈ, —নিশ্চলঃ শিৱ,
 —নীত ভদ্ৰ, নম্ৰ, সচৰিত্ৰৱান, (—তঃ) সংস্কাৰ,
 —নীতিঃ ১। সংস্কাৰ, ভদ্ৰতা, ২। ভক্ত ধ্ৰুৱৰ
 মাতৃ, —নীথ ধাৰ্মিক, চৰিত্ৰৱান, সাধু (—থঃ) ১।
 ব্ৰাহ্মণ, ২। শিশুপাল, —নীল অতি নীলা, ক'লা,
 (—লঃ) ডালিম, —পঙ্ক ভালকৈ পকা, পৈণত,
 পূৰঠ, (—কঃ) এবিধ সুগন্ধি আম, —পত্নী সাধু
 পতিযুক্তা, —পথঃ সন্মার্গ, সাধু স্বভাৱ, —পৰ্ণ সুন্দৰ
 পাত থকা, (—ৰ্ণঃ) ১। সূৰ্য্যৰ ৰশ্মি, ২। পাখি থকা
 গন্ধৰ্ব এবিধ, ৩। স্বৰ্ণীয় পক্ষী এবিধ, ৪। গৰুড়, ৫।
 কুকুৰা চৰাই, (—ৰ্ণা, —ৰী) ১। এসোপা পদুম
 ফুল, ২। অসংখ্য পদুম থকা পুখুৰী, ৩। গৰুড়
 মাতৃ, —পৰ্যাপ্ত ১। আহল-বহল, ২। সুদৃঢ়, —পৰ্জ
 বহুতো গাঁথি থকা, যেনে বাঁহ, (পু) ১। বাঁহ, ২।
 কাঁড়, ৩। দেৱতা, ৪। ভাল তিথি, যেনে পূৰ্ণিমা,
 অমাবস্যা, অষ্টমী, একাদশী আৰু চতুৰ্দশী, ৫। ধোঁৱা,
 —পাত্ৰং ভাল, মাজলিক পাত্ৰ, আধাৰ, যোগ্য ব্যক্তি,
 কন্যাৰ বাবে উপযুক্ত বৰ, —পদী ধুনীয়া ভৰি থকা,
 —পাৰ্শ্বঃ পাকৰিগছ, সম্পাতিপুত্ৰ, —পীতং গাজৰ
 (—তঃ) পঞ্চম মূহূৰ্ত, —পুষ্পঃ পোৱাল গছ,
 —প্ৰতৰ্কঃ শুদ্ধ বিচাৰ, —প্ৰতিভা সুবা, —প্ৰতিষ্ঠ
 লক্ষ্যপ্ৰতিষ্ঠ, স্থাৱত, গৌৰোজ্জ্বল (—ষ্ঠা) ১। ভাল
 পদ বা পদবি, স্থান, খ্যাতি, ২। অনুষ্ঠান, প্ৰতিষ্ঠান,

অভিযুক্ত, —প্ৰতিষ্ঠিত খ্যাতিসম্পন্ন, অভিবিক্ত,
 (—তঃ) ডিমক গছ, —প্ৰতিষ্ঠাত ১।
 ২। অভিজ্ঞ, —প্ৰতীক ১। সুন্দৰ আকাৰৰ, সঠাম,
 ২। ধুনীয়া শুঁড় থকা (—কঃ) ১। কামদেৱ, ২।
 শিৱ, ৩। উত্তৰ পূবৰ দিগ্গজ, —প্ৰপাণং ভাল
 পুখুৰী —প্ৰভ বিপ সুউজ্জ্বল, ঐশ্বৰ্য্যপূৰ্ণ (ভা) অগ্নিৰ
 সাতখন জিভাৰ এখন, —প্ৰভাতং সুন্দৰ পূৱা,
 —প্ৰযোগ, উত্তম প্ৰযোজনা, —প্ৰসাদ পৱিত্ৰ,
 কল্যাণজনক (—দঃ) শিৱ, —প্ৰিয়া মনোৰমা স্ত্ৰী,
 —ফল ফলৱান, উৎপাদনশীল (—লঃ) ১। ডালিম
 গছ, ২। বগৰী গছ, ৩। মণ্ডমাহ, (—লা) ১।
 লাউ, তৰমুজ, ২। কল গছ, ৩। আঙ্গুৰ, —বন্ধঃ
 তিল, —বলঃ শিৱ, —বোধঃ সদুপদেশ, —ব্ৰহ্মণ্যঃ
 ১। কাৰ্ত্তিকৈয়, ২। যজ্ঞৰ ষোলজন পুৰোহিতৰ
 এজন, ৩। ব্ৰহ্মৰূপী বাসুদেৱপুত্ৰ, —ভগ ১।
 সৌভাগ্যৱান, সুদৃশ্য, ২। সুন্দৰ শৰীৰযুক্ত, ৩।
 আনন্দদায়ক, (গং) ১। সৌভাগ্য, ৰূপ, লাৱণ্য, ২।
 আনন্দ, (—গা) ১। পতিয়ে ভাল পোৱা স্ত্ৰী, প্ৰিয়া
 স্ত্ৰী, ২। জননী, ৩। এবিধ মল্লিকা ফুল, ৪। হালধি,
 ৫। তুলসী গছ, —ভঙ্গঃ নাৰিকল গছ, —ভঙ্গ
 সৌভাগ্যৱান (—ভা) শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভগিনী, অৰ্জুনৰ পত্নী,
 অভিমন্যুৰ মাতৃ, —ভাষিত সুকথিত (—তং) ১।
 সুন্দৰ ভাষণ, বাগ্মিতা, শিক্ষা, ২। সুন্দৰ শ্লেষপূৰ্ণ
 উক্তি, সাৰুৱা কথা, ৩। ভাল মন্তব্য, —ভিক্ষং ১।
 ভাল ভিক্ষা, সুলভ ভিক্ষা, ২। প্ৰচুৰ খাদ্য সম্ভাৰ,
 —ভ্ৰা ধুনীয়া ক্ৰযুক্ত, —মতি অতি জ্ঞানী (—তিঃ), ১।
 ভদ্ৰতা, স্নেহশীলতা, ২। বদান্যতা, ৩। বন্ধুত্ব, ৪।
 দান, আলীৰ্বাদ, ৫। প্ৰাৰ্থনা, স্তুতি, ৬। বাসনা,
 অভিলাষ, ৭। সগৰৰাজৰ পত্নী, বাটী হাজাৰ পুত্ৰৰ
 মাক, —মদনঃ আম গছ —মধ্যা মনোৰম ভিৰোতা,
 —মন মনোৰম, ধুনীয়া (—নঃ) ১। ৰেহ ২। বঁতুৰা
 গছ (—না) মল্লিকা ফুল, —মনঃ (—স) ভালঘনা,
 সুহৃদয়ী, সখুট পু. ১। দেৱতা, বিদ্ৱহ, ২। জ্ঞানী
 পুৰুষ, ৩। বেদ বিদ্যাৰ্থী, ৪। নিয় গছ (স্ত্ৰী) ফুল।
 (—ফলং) ১। জায়ফল, ২। কংকল, —মুখ সুন্দৰ
 মুখৰ, আনন্দজনক, আগ্ৰহী, (—খং) মুখৰ ব্ৰত,
 নখৰ আঘাত, দ্বা (—খঃ) ১। জ্ঞানী পুৰুষ, ২।
 গৰুড়, ৩। শিৱ, ৪। গণেশ (—খা, —খী) ১।

ধুনীয়া নাৰী, ২। দাপোণ, —মূলকং গাজৰ,
—মেধাঃ (শ্ৰী) জ্ঞানী, বোধশক্তি সম্পন্ন, —মেধকঃ
১। মেধ পৰ্বত, ২। শিৱ, —যৱসং ঘাঁহনি পথাৰ,
—যোথনঃ দুৰ্যোধন, —বন্তকঃ এবিধ আম গছ,
বঙা চক, বঙা আলতা, —বঙ্গঃ ১। ভাল ৰং, ২।
কমলা, (—খাতুঃ) বঙা চক, —বঞ্জনঃ তামোল গছ,
—বত বিণ. ১। ধেমেলীয়া, ২। ভালকৈ উপভোগ
কৰা, ৩। সুকোমল, কোমলমনা, মৃদু (—তঃ) ১।
আনন্দ উপভোগ, ২। যৌনসঙ্গম (—তালী)
পত্ৰবাহিকা, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ মাজত থাকি পত্ৰ
আদান-প্ৰদান কৰা তিৰোতা, ৩। শিৰোভূষণ, মূৰৰ
মালা, —বতিঃ সুতৃপ্তি, —বস ১। বসাল, সন্মাদ
বসযুক্ত, ২। সুমধুৰ, ৩। মনোগ্ৰাহী ৰচনা (—সঃ)
পচতীয়া গছ, (—সা) দুৰ্গা, —ৰূপ ১। ধুনীয়া,
ৰূপৱান, ২। জ্ঞানী, সুশিক্ষিত (—পঃ) শিৱ, —বেভ
সুন্দৰ স্বৰৰ মাতৰ (—ভঃ) টিন ধাতু, —লক্ষণঃ
সুন্দৰ লক্ষণযুক্ত, চিহ্নযুক্ত, ভাগ্যৱান, (—নং)
নিৰ্দ্ধাৰণ, সুবিবেচনা, সুপৰীক্ষণ, মাঙ্গলিক চিহ্ন,
—লভ সহজলভা, সহজতে পোৱা, সম্ভৱপৰ,
প্ৰয়োজনীয়, উপযুক্ত (—কোপ) অলপতে খং উঠা,
—লোচনঃ হৰিণ (না) সুনয়না স্ত্ৰী, —লোহকং
পিতল, —লোহিতা অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন,
—লুপ্তং সুমুখ, সহিষ্ণু, —ৱাসিনী, পিতাকৰ ঘৰত
থকা বিবাহিতা বা কুমাৰী কন্যা। সধৱা পত্নী,
—ৱিক্ৰান্তং বীৰত্ব, —ৱিদ পূ. জ্ঞানী পুৰুষ (স্ত্ৰী)
চতুৰা নাৰী, —ৱিদঃ পৰিচাৰিকা, —ৱিদুং পূ. ৰজা,
—ৱিদন্তং অস্ত্ৰেশপুৰ, (—লুঃ) ভৃত্য, (—ল্লা)
বিবাহিতা কন্যা, —ৱিধ ভাল বিধৰ বা ৰকমৰ,
—ৱিধং অবা সহজতে, —ৱিনীত নম্ৰ, সুশিক্ষিত
(—তা) সুশীলা গাই, —ৱিহিত সংস্থাপিত, ভালকৈ
যোগান ধৰা, সুসজ্জিত, —ৱীজ ভাল সঁচৰ, (—জঃ)
১। ভাল বীজ, ২। আফু গুটি, —বীৰান্ধং টেঙা
ভাতৰ মাড়, —ৱীৰ্য শক্তিমান, সাহসী পৰাক্ৰমী
(—ৰ্যং) ১। বীৰত্ব, ২। বীৰৰ সমষ্টি, ৩। বগবী
(—ৰ্যী) কপাহ, —ৱৃত্ত ১। ভাল স্বভাৱৰ,
সচ্চবিত্তৱান, ২। সুগোল, ঘূৰণীয়া, —ৱেল লাভ,
প্ৰণত, নম্ৰ, মৃদু (—লঃ) ত্ৰিকুট পৰ্বত, —ৱেশ
বিণ. সুন্দৰ বেষণভূষা, গোচাক পিন্ধা, 'সুৱেশং

পুৰুষং দৃষ্টা ভ্ৰাতৰং যদি বা সূতম্। যোনিঃ ক্ৰিদ্ভাতি
নাৰীণাং সত্যং সত্যং হি নাৰদ।।' মহা, —ব্ৰত
শোভন ব্ৰতযুক্ত, ব্ৰত পৰায়ণ (—তঃ) শিষ্য, বেদ
বিদ্যাৰ্থী (—তা) সুশীলা গাই, সাধবী স্ত্ৰী, —শংস
প্ৰশংসনীয়, খ্যাতিমান, —শল্যঃ খদিৰ বৃক্ষ,
—শাকং কেঁচা আদা, —শাসিত সুসংযত, —শিখঃ
অগ্নি, জুই, —শীল সংস্কাৰী, সচ্চবিত্তৱান,
(—লা) ১। যমৰ পত্নী, ২। শ্ৰীকৃষ্ণ আঠজনী
পত্নীৰ এজনী, —শ্ৰত ১। ভালকৈ শুনা, ২
বেদজ্ঞ (—তঃ) আয়ুৰ্বেদ চিকিৎসা পদ্ধতিৰ এগৰাকী
প্ৰসিদ্ধ প্ৰৱৰ্তক। সুশ্ৰুত সংহিতাৰ গ্ৰন্থকাৰ, শ্লিষ্ট,
সুমিশ্ৰিত, সুযুক্ত, —শ্লেষঃ নিবিড় আলিঙ্গন, —সহ
সহজতে বহন কৰিব পৰা, সহিষ্ণু (—হঃ) শিব
—সাৰঃ ১। বস, সাৰ, ২। যোগ্যতা, ৩। ৰঙা
খদিৰ, —স্থ স্বাস্থ্যৱান, নিৰোগী, উন্নতিশীল, সুযোগ,
—স্থং ভাল অৱস্থা, —স্থিতিঃ ভাল অৱস্থা, স্থ,
আনন্দ, সুস্থ্য, আৰোগ্যতা, —স্মিত মিচিকি
হাঁহিৰ (তা) স্মিতমুখী নাৰী, —স্বৰ সুশ্ৰৱা, সুমধুৰ,
উচ্চ ৰৱ, —হিত উপযুক্ত, মিত্ৰতাপূৰ্ণ, মাঙ্গলিক,
সুতৃপ্ত (—তা) অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখন, —হৃদ
মৰমিয়াল, স্নেহশীল, (পু) বন্ধু। মিত্ৰ, —হৃদঃ বন্ধু,
—হৃদয় মৰমিয়াল।

সুখ বিণ. (সুখয়তীতি সুখ অচ) ১। সুখী, আনন্দিত, ২।
মনোৰম, মধুৰ, ধুনীয়া, ৩। ধাৰ্মিক, পৱিত্ৰ, ৪।
মনোগ্ৰাহী, ৫। সহজ, ৬। উপযুক্ত, যোগ্য, —খং
১। আনন্দ, সুখ, শাস্তি, ২। আৰাম, ৩। কল্যাণ,
মঙ্গল, স্বাস্থ্য, ৪। সুবিধা, সুযোগ, ৫। স্বৰ্গ, ৬।
পানী, —খং অবা. সুখেৰে, আনন্দেৰে, সহজে,
ভালভাৱে, ইচ্ছাকৃতভাৱে, শান্তিৰে, —কৰ, —কাৰ,
—দায়ক আনন্দকৰ, হৰ্ষজনক, —দা ইন্দ্ৰৰ এজনী
ৰক্ষিতা, —দং বিষ্ণুৰ আসন, বিষ্ণুপদ, —ৰোধঃ ১।
সুখানুভূতি, ২। সহজ জ্ঞান, —ভাগী (ন) —ভাৰ
সখী, —ভৱ, ভৱতি বিণ. প্ৰৱণসুখদায়ক, সমধুৰ,
—সংশী (ন) আনন্দাসক্ত, —স্পৰ্শ ছুই ভাল লগা।

সুখী স্ত্ৰী. বৰুণ দেৱতাৰ নগৰ।

সুখাখাৰঃ স্বৰ্গ।

সুখাপ্ৰৱঃ স্নান যোগ্য।

সুখায়তঃ, —য়নঃ শিক্ষিত বোঁৰা।

সুখারতীক্ৰমঃ এগৰাকী বৃদ্ধ।

সুখারহ সুখদ, আনন্দদায়ক, আৰামজনক।

সুখাশঃ পু. বৰুণ দেৱতা. (—কঃ) বাঙি।

সুখোৎসৱঃ পু. ১। পতি, আনন্দমেলা।

সুখোদকং ক্ৰী. গৰম পানী।

সুখোদয়ঃ আনন্দোদয়।

সুখোদৰ্ক বিণ. সুফলজনক।

সুখোদ্য বিণ. কথনীয়, সহজে ক'ব পৰা।

সুত বিণ. ১। ঢালি উলিওৱা, নিষ্কাশন কৰা, ২। উৎপন্ন, প্ৰাপ্ত, —তঃ পু. ১। পুত্ৰ, ২। বজা, —ব্ৰহ্মৰা সাতটা সন্তানৰ মাতৃ, —স্নেহঃ বাৎসল্য।

সুতৱান্ (৭) পুত্ৰ সন্তান থকা। (পু) এটা পুত্ৰৰ পিতাক।

সুতা ক্ৰী. কন্যা, দুহিতা।

সুতাত্মজঃ পৌত্ৰ, নাতি, —জা নাতিনী।

সুতিঃ ক্ৰী. সোম বসৰ নিষ্কাশন। —নী মাতৃ।

সুতোৎপত্তিঃ পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম।

সুত্যা ক্ৰী. ১। সোমবসৰ নিষ্কাশন, ২। যজ্ঞাহতি, ৩। প্ৰসৱ।

সুত্ৰামা (ন) পু. (সু ত্ৰৈ মনিন) ইন্দ্ৰ।

সুত্ৰা (ন) পু. অভিষৱ। সোমপায়ী, যজ্ঞাহতি অৰ্পণ কৰা বিদ্যাৰ্থী।

সুদি অব্য. শুক্লপক্ষত।

সুখস্বাচাৰ্য্যঃ পু. বৈশ্য নাৰীৰ গৰ্ভত জাতিভ্ৰষ্ট বৈশ্যৰ পুত্ৰ সন্তান, মনু ১০।২৩।

সুধা পু. (সুথেন ধীয়তে পীয়তে ইতি ধেট পানে অঙ টাপ) ১। অমৃত, ২। ফুলৰ ৰস, মৌ, ৩। ৰস, ৪। গঙ্গা নদী, ৫। পানী, ৬। ঘৰৰ বেৰত সনা বগা ৰং, চূণ, মচলা, 'প্লাস্তাৰ', ৭। ইটা, ৮। বিদ্যুৎ, ৯। সিঁজু গছ, —জীৱী (ন) চূণ কাম কৰা মানুহ, ৰং মিশ্ৰি, —ধৱলিত বগা ৰং কৰা (বেৰা), —নিথিঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। কৰ্পূৰ, —ভৱনং চূণ দিয়া ঘৰ, —ভিত্তিঃ ১। চূণ দিয়া বেৰা, ২। ইটাৰ বেৰা, ৩। দিনটোৰ পঞ্চম মুহূৰ্ত, আবেলি সময়, —ভুক্ দেৱতা, —ময়ং ইটাৰ প্ৰাসাদ, ৰাজভৱন, —ব্ৰহ্মঃ অমৃতৰ বৰবুণ, —ব্ৰহ্মী (ন) ব্ৰহ্মা, —ব্ৰাসঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। কৰ্পূৰ, —ব্ৰাসী তৰমুজ, —সিত ১। অমৃতৰ দৰে উজ্জ্বল, ২। চূণৰ দৰে বগা, —সুতিঃ ১। চন্দ্ৰ, ২। যজ্ঞ, ৩। পদুম ফুল, —স্যান্ধী (ন) অমৃতময়, —স্বৰা আলজিতা, —হৰঃ গৰুড়।

সুধিতিঃ কৃঠাৰ।

সুনাৰঃ পু. ১। কুকুৰীৰ ওহাৰ, ২। সাপৰ কণী, ৩। কপৌ চৰাই।

সুনাসীৰঃ ইন্দ্ৰ।

সুন্দঃ ১। নিকৃন্তৰ পুত্ৰ, উপসুন্দৰ ভায়েক। দুই ভায়েকে ব্ৰহ্মাৰ পৰা এনে বৰ লাভ কৰে যে সিহঁতে নিজকে নিজে নামাৰিলে আন কোনেও মাৰিব নোৱাৰে। এই বৰ লাভ কৰি দুয়োজন ইমান অত্যাচাৰী হৈ উঠিল যে ইন্দ্ৰই উপায় নাপাই তিলোত্তমা নামৰ এজনী অত্যাচাৰী অপসৰা পঠিয়াই দিলে। দুয়ো ভায়েকে তাইক লৈ কাঁজিয়া কৰি শেষত ইটোৱে-সিটোক হত্যা কৰে, ২। কিস্কিন্ধাৰ এটা বানৰ, ৩। বিষু।

সুন্দৰ বিণ. (সুহৃ উনতি আদীৰ্কাৰোতীতি সু উন্দ্ৰ অবঃ) ১। মনোহৰ, ধুনীয়া, সুঠাম, ২। শুদ্ধ, —ৰঃ কামদেৱ, —বী মনোৰমা নাৰী।

সুপ্ত বিণ. (স্বপ্ ক্ৰঃ) ১। শুই থকা, টোপনিত পৰা, নিদ্রাসক্ত, ২। অজ্ঞান, —পুং টোপনি, গভীৰ নিদ্রা, —জনঃ দোভাগ ৰাতি, —জ্ঞানং সপোন, —ত্বক্ (চ) পক্ষাঘাতগ্ৰস্ত, অৱশ।

সুপ্তিঃ ক্ৰী. ১। টোপনি, নিদ্রানুতা, ২। অজ্ঞানতা, পক্ষাঘাত, অৱশতা, ৩। বিশ্বাস, নিৰ্ভৰতা।

সুমঃ পু. (সুহৃ মাৰীতি সু মা কঃ) ১। কৰ্পূৰ, ২। চন্দ্ৰ, ৩। আকাশ, —ময় ক্ৰী. ফুল।

সুৰঃ পু. (সুহৃ ৰাটীতি সুৰা কঃ) ১। দেৱতা, বিগ্ৰহ, ২। সংখ্যা '৩'; ৩। সূৰ্য্য, ৪। জ্ঞানী পুৰুষ, মূনি, —কাকঃ বিশ্বকৰ্মা, —কাৰ্মুকং ৰামধেনু, —গুৰুঃ বৃহস্পতি, —গ্ৰামনী ইন্দ্ৰ, —জ্যোতঃ ব্ৰহ্মা, —তৰুঃ কল্পবৃক্ষ, —তোষকঃ কৌন্তভ মণি, —দাক দেৱদাক গছ, —দীৰ্ঘিকা গঙ্গা নদী, —দুশ্লুঙী তুলসী গছ, —দ্বিপঃ এবাৱত, —দ্বিষ দৈত্য, ৰাক্ষস, —ধনুঃ ৰামধেনু, —ধূপঃ তাৰ্পিণ, ধূনা, —নিম্নগা গঙ্গা নদী, —পতিঃ ইন্দ্ৰ, —পথং আকাশ, স্বৰ্গ, —পৰ্বতঃ মেৰু পৰ্বত, —পাদপ কল্পতৰু, —প্ৰিয়ঃ ইন্দ্ৰ, বৃহস্পতি, —ভূয়ং দৈৱত্ৱপ্ৰাপ্তি, —ভুক্ৰহঃ দেৱদাক গছ, —বৃহতিঃ অপসৰা, —লাসিকা বাহী, —লোকঃ দেৱলোক, স্বৰ্গ, —ব্ৰহ্ম (ন) আকাশ মাৰ্গ, —ব্ৰহ্মী তুলসী গছ, —ব্ৰিষিৰ, ব্ৰৈবী (ন), শক্ৰঃ ৰাক্ষস,

দানৱ, —সৰিৎ সিন্ধু, স্ত্ৰী গঙ্গা নদী, —সুন্দৰী স্ত্ৰী, অঙ্গৰা, দেৱপত্নী।

সুৰঙ্গঃ স্ত্ৰী (সুষ্ঠঃ বঙ্গঃ যস্মাৎ) সেম্ভুৰ। —ঙ্গঃ,—ঙ্গা পু স্ত্ৰী ১। সুৰঙ্গ, মাটিৰ তলৰ গাঁত, সিন্ধি, বেৰত থকা ছিদ্র। ২। মাটিৰ তলৰ পথ, খনন।

সুৰথঃ চন্দ্ৰবংশীয় চৈত্ৰৰাজৰ পুত্ৰ। এওঁ ৰাজসূয় যজ্ঞ কৰি 'দ্বিজৰাজ' হয়।

সুৰভি বিণ (সু ৰভ ইন) ১। সুগন্ধি, মধুৰগন্ধী, মনু ৩।২০৯; ২। আনন্দজনক, মনোৰম, ৩। উজ্জ্বল, সুন্দৰ, সুঠাম ৩। প্ৰিয়, মৰমৰ, ৪। প্ৰখ্যাত ৫। জ্ঞানী, শিক্ষিত, ৬। ধাৰ্মিক (স্ত্ৰী) ১। সোণ, ২। গন্ধক, ৩। আতৰ, ৪। জায়ফল ৫। শালধূনা (পু) ১। চম্পক বৃক্ষ, ২। শমী বৃক্ষ, ৩। কদম্ব বৃক্ষ ৪। গান্ধবিৰিণা (চিত্ৰনলা) ৫। বসন্ত কাল (স্ত্ৰী —ভী) ১। ৰুদ্ৰজটা লতা, ২। গাই গৰু, ৩। সুৰা, ৪। শল্লকী বৃক্ষ, ৫। পৃথিৱী, ৬। গোমাতা, ৰ ১।৮১; ৭। এবিধ আতৰ —ঘৃতং সুগন্ধি ঘিট। —ত্ৰিফলা তিনি বিধ সুগন্ধি ফল, ১। জায়ফল, ২। লং ৩। তামোল —ৰাণঃ কামদেৱ —মাসঃ বসন্ত কাল —মুখং বসন্ত কালৰ আৰম্ভণি।

সুৰভিকা স্ত্ৰী এবিধ কল গছ।

সুৰভিমান্(৭) পু অগ্নি।

সুৰা স্ত্ৰী (সু অভিষৰে জন টাপ মদ, মদ্য। গৰুড় পুৰাণ মতে সুৰাপান এটা মহাপাপ আৰু ইয়াৰ প্ৰায়শ্চিত্তও অতি কঠোৰ। সুৰাপানৰ ফলত বিকলতা, বচন আৰু গমনত স্থলন, লজ্জা, মান চ্যুতি, প্ৰেমধিকাং, ৰক্তাশ্লতা আৰু ভ্ৰম উৎপন্ন হয়। (শকদ্ৰ)। —গ্ৰহঃ মদ্যপাত্ৰ —ধ্বজঃ মদৰ দোকানৰ সমুখত আঁৰি থোৱা পতাকা, 'চাইনবোৰ্ড'। —প বিণ ১। মদ্যপায়ী ২। মনোগ্ৰাহী ৩। জ্ঞানী, মূনি —পানং মদ্যপান —পাত্ৰং—ভাণ্ডং মদৰ গিলাচ। —ভাগঃ মদৰ ফেন, খমিৰ। —মণ্ডঃ মদ পক ধৰাৰ সময়ত উঠা ফেন। —সন্ধানং মদৰ পাগন কাৰ্য।

সুৰাকৰঃ পু নাৰিকল গছ।

সুৰাঙ্গনা স্ত্ৰী দেৱপত্নী, অপসৰা

সুৰাচাৰ্য্যঃ পু দেৱগুৰু বৃহস্পতি।

সুৰাজীৱী (ন) মদৰ বেপাৰী।

সুৰাপাণী স্ত্ৰী গঙ্গানদী।

সুৰাৰিঃ পু অসুৰ, কু ৩।৯; —হস্তা (ঋ) বিষ্ণু।

সুৰাৰ্হং স্ত্ৰী বগা চন্দন।

সুৰালয়ঃ পু দেৱ মন্দিৰ।

সুৰাষ্ট্ৰঃ পু এখন ৰাজ্য, সৌৰাষ্ট্ৰ, গুজৰাট। —জঃ এবিধ কলা মাহ, এবিধ বিহ।

সুৰাহুঃ পু দেৱদাক গছ।

সুৰঙ্গঃ চজিনা গছ। —ঙ্গা সুৰুঙা, সিন্ধি, গাঁত। —ঙ্গাহিঃ সিন্ধি খন্দা চোৰ।

সুৰেজ্যা স্ত্ৰী তুলসী গছ।

সুৰেন্দ্ৰঃ ১। ইন্দ্ৰ ২। লোকপাল, ৰ ৩।১১; —জিং ১। গৰুড়, ২। ইন্দ্ৰজিত।

সুৰেশ্বৰঃ ১। ৰুদ্ৰ, ২। ইন্দ্ৰ —বী আকাশীগঙ্গা।

সুৰেষ্টঃ পু শাল গছ।

সুৰোত্তমঃ পু সূৰ্য।

সুৰোদঃ পু সুৰাসমুদ্র, ভা ৫।১।৩৩।

সুলক্ষণা স্ত্ৰী পাৰ্বতীৰ এজনী বান্ধৱী।

সৱচনী স্ত্ৰী এগৰাকী দেৱতা।

সুৱৰ্ণ বিণ (সু শোভনঃ বৰ্ণো যসা) ১। ধনীয়া ৰঙৰ, উজ্জ্বল, সোণালী, ২। উচ্চ বৰ্ণৰ, কুলীন ৩। গৌৰৱপূৰ্ণ, বিখ্যাত। —ৰ্ণং ১। সোণ, ২। সোণৰ মুদ্রা ৩। যোল মাষ ওজন ৪। ধন-সম্পত্তি, ঐশ্বৰ্য্য, ৫। এবিধ হালধীয়া চন্দন ৬। এবিধ ৰঙা চক। —কৰ্তা,—কাৰঃ,—কৃৎ সোণাৰী। —পুষ্পিত প্ৰচুৰ সোণ —পৃষ্ঠ সোণৰ পানী চৰোৱা —বিন্দুঃ বিষ্ণু —মাক্ষিকং এবিধ খনিজ পদাৰ্থ —যুথী হালধীয়া মল্লিকা ফুল। —ৰূপাক সোণকপৰ প্ৰাচুৰ্য্য। —ৰেতঃ শিৱ, —ৱৰ্ণা হালধি, —সিন্ধু যাদু মন্ত্ৰেৰে সোণ লাভ কৰাত পটু। —স্তেয়ং সোণ চুৰি। (পাঁচ বিধ মহাপাতকৰ এবিধ)।

সুৱৰ্ণকং স্ত্ৰী ১। পিতল, ২। কাঁহ, ৩। সীহ।

সুৱৰ্ণৱান (৭) ১। সোণালী, ২। সোণ বৰণীয়া, ধনীয়া, সুন্দৰ। মনোৰম —মা পৰমা শোভা, উজ্জ্বলতা, দীপ্তি।

সুধৱী স্ত্ৰী ১। এবিধ লাউ, ২। কালজীৰা, ৩। জীৰা।

সুধাঢ়ঃ শিৱ।

সুধিঃ স্ত্ৰী গাঁত, ছিদ্র, ফুটা।

সুধিম, —ধীম বিণ ১। চৈত, শীতল, ২। ভাল লগা, আনন্দজনক, —মঃ ১। শীত, ২। এবিধ সাপ ৩ চন্দ্ৰকাস্ত মণি।

সুধিব বিণ ১। গাঁতেৰে ভৰি থকা, ফোঁপোলা, ছিদ্রপূৰ্ণ ২।

জোঁটাই উচ্চারণ কৰিব নোৱৰা, —ৰং গাঁত, ছিদ্ৰ, ফাঁট।

সৃষ্টি স্ত্রী ১। গভীৰ টোপনি, ২। গভীৰ বিশ্রাম, ৩। অচেনতা, অনুভৱ শক্তিৰ অভাৱ, সাত্বিক অজ্ঞানতা, অবিদ্যা।

সূক্ষ্মঃ পু সূৰ্য্যৰ এটা প্ৰধান ৰশ্মি। —স্না স্ত্রী শৰীৰৰ এডাল প্ৰধান নাড়ী, ভাৰতীয় দৰ্শনৰ মতে এই নাড়ী ইডা আৰু পিঙ্গলা নামৰ দুডাল শিৰাৰ মাজত থাকে।

সূষণঃ পু ১। বিষ্ণু। ২। বানৰৰাজ সূগ্ৰীৱৰ চিকিৎসক। ৩। বেঁত গছ, ৪। বসুদেৱৰ এজন পুত্ৰ, ৫। এটা নাগ।

সূষ্ঠু অব্য (সু স্থা কৃঃ) ১। ভালকৈ, উৎকৃষ্টভাৱে, সুন্দৰকৈ, ২। বহু, প্ৰচুৰ, ৩। সঁচাকৈ, শুদ্ধকৈ।

সুস্মং ৰচি, ডোল, গুণা।

সুসংস্কৃত বিণ (সু সং কৃ ক্ৰঃ) ১। ঘিঁউ আদি নানা দ্ৰব্যেৰে ৰন্ধা ২। উত্তম সংস্কাৰবিশিষ্ট।

সুসত্যা স্ত্রী জনক ৰজাৰ পত্নী।

সুস্মাঃ পু এবিধ মাহ জাতীয় শস্য। কলা মাহ, খেচাৰী মাহ।

সু ক জননে (অদা দিৱা আ স সূতে সূয়তে) উৎপাদন কৰ, উৎপন্ন কৰ, জন্মা, ওপজা।

খ) প্ৰেৰণে (তুদা প স সূৰতি) ১। উত্তেজিত কৰ, প্ৰেৰিত কৰ, ২। বাধ্য কৰ।

সূকঃ পু ১। বাণ, শৰ, ২। বায়ু, বতাহ, ৩। পদুম।

সূকৰঃ পু (সু কৃ টঃ) ১। বৰা, গাহৰি ২। এবিধ হৰিণ, ৩। (মাটিৰ বাচন বনোৱা) কুমাৰ —ৰী ১। মাইকী গাহৰি, ২। এবিধ শেলুৱৈ।

সূক্ত (সূষ্ঠু উক্তম) ১। সুন্দৰ উক্তি, বচন, ২। বেদত থকা স্তোত্ৰ মন্ত্ৰাদি। যেনে—ঋগ্বেদৰ ‘সহস্ৰশীৰ্ষা’ আদি মন্ত্ৰখিনিক পুৰুষসূক্ত বোলা হয়। তেনেকৈ অগ্নিসূক্ত, ৰুদ্ৰসূক্ত ইত্যাদি। —স্তো শালিকা, ময়না চৰাই।

সূক্ষ্ম বিণ (সূচাতে ইতি সূচ্ স্মন) ১। সৰু, ক্ষুদ্ৰ, ২। অলপ, অকণমান, ৩। কোমল, মিহি, উত্তম, ধুনীয়া, ৪। তীক্ষ্ণ, ৫। চতুৰ, নিপুণ, ৬। সঠিক, শুদ্ধ —স্ম্যং ১। পৰমাশ্ৰা, ২। অধ্যাত্ম শক্তি, সম্ভ্ৰাসীয়ে আহৰণ কৰিব লগা তিনি শক্তিৰ এটা (বাকী দুটা ঐশ্বৰ্য্য আৰু নিৰৱদ্য। ৩। চাতুৰ্য্য, কৌশল, ৪।

ছলনা, ফাঁকি ৫। সূতা, ৬। এবিধ কাব্যালঙ্কাৰ।

—তুলঃ আফুঙটি (—লা) ১। জনকীয়া ২। এবিধ ঘাহ —দৰ্শী(নে), —দৃষ্টি বিণ অতিশয় জ্ঞানী, তীক্ষ্ণদৰ্শী, তীক্ষ্ণ বিবেচনা শক্তিসম্পন্ন —দাক্ সৰু কাঠৰ টুকুৰা, কাঠৰ পাট, ফলক —দেহঃ, —শৰীৰং স্ত্রী লিঙ্গ শৰীৰ। —শৰীৰাণি স্ত্রী বহুব, সপ্তদশ অঙ্গযুক্ত। পাঁচ জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, পাঁচ কৰ্মেন্দ্ৰিয়, প্ৰাণাপানাদি পাঁচ বায়ু, বুদ্ধি আৰু মন —পত্ৰঃ ১। ধনিয়া গুটি ২। জঙ্গলী জীৱা ৩। ৰঙা কুঁহিয়াৰ, ৪। এবিধ সৰিয়হ, —পৰ্ণী এবিধ তুলসী, —পিপ্পলী ডাঙ্গলী জনকীয়া —বুদ্ধি তীক্ষ্ণ বুদ্ধিসম্পন্ন, চতুৰ জ্ঞানী (—জিঃ) স্ত্রী। তীক্ষ্ণ জ্ঞান, বোধ শক্তি, —মক্ষিকং —কা মহ, ডাহ। —মানং শুদ্ধ জোখ, ক্ষুদ্ৰাতিক্ষুদ্ৰ জোখ, গণনা। —শৰ্কৰা সৰু শিলগুটি, বালি। —শালিঃ সৰু জাতৰ এবিধ শালি ধান। —ষট্ চৰণঃ এবিধ ওকলী।

সূক্ষ্মা স্ত্রী সৰু এলাচি, বালুকা, যুথিকা ফুল।

সূক্ষ্মেলা স্ত্রী সৰু এলাচি।

সূচ্ পৈশুন্যো (চুৰা উ স্ক সূচয়তি-তে) ১। ভেদ কৰ, ভিন্ন কৰ, ২। নিৰ্দেশ কৰ, দেখুৱা ৩। প্ৰকাশ কৰ, প্ৰমাণ কৰ, ৪। প্ৰদৰ্শন কৰ, সদৰি কৰ, জাহিৰ কৰ, ৫। ইঙ্গিতেৰে বুজা, ৬। অন্বেষণ কৰ, নিৰ্দ্ধাৰণ কৰ, চোৰাংচোৱাগিৰি কৰ।

সূচঃ পু কুশাগ্ৰ, কুশাক্ষৰ।

সূচক বিণ (সূচয়তীতি সূচ পৈশুন্যো থুন) ১। সূচনাকাৰী, প্ৰমাণকাৰী। নিদৰ্শক, ২। জ্ঞাপক —কঃ পু ১। ভেদক, ২। বেজী, ছিদ্ৰ কৰা বা চিলাই কৰা যন্ত্ৰ। ৩। চোৰাংচোৱা, অনুচৰ, সংবাদদাতা, লগনীয়া ৪। উপদেষ্টা, প্ৰশিক্ষক, ৫। বৃদ্ধ ৬। সিদ্ধ পুৰুষ ৭। দুষ্ট, নীচ, ব্যক্তি। ৮। দানৱ, দৈত্য ৯। কাউৰী ১০। কুকুৰ ১১। মেকুৰী।

সূচনং স্ত্রী (সূচ্ ল্যুট) ১। সূচনা, বিজ্ঞাপন, ২। ছিদ্ৰ, ছিদ্ৰণ, ভেদকৰণ, ৩। অভিনয়, ৪। সংবাদ, প্ৰশিক্ষণ, চোৰাংচোৱাগিৰি ৫। উপদেশ, ৬। নিৰ্দ্ধাৰণ, ৭। দুটালি।

সূচিঃ —টী স্ত্রী (সূচ্ নিচ্ ইঃ) ১। বিচ্ছন, ভেদ, ২। বেজী, ৩। কুশাগ্ৰ, ৪। জোং, যাঠী, কাঁড়, বন্ধন আদিৰ আগ ভাগ। ৫। এক প্ৰকাৰ সৈন্য বাহু, সূচীবাহু, মনু ৭। ২৯১; ৬। ক্ৰমে ওপৰলৈ জোঙা

হৈ যোৱা বস্তু। ৭। ইঙ্গিত, সূচনা, অভিনয় ৮। এবিধ নৃত্য, ৯। পৃথিবী সূচীপত্ৰ, বিষয় তালিকা, ১০। কেতেকী ফুল —কঃ —চী(ন) কাপোৰ চিলোৱা মানুহ, দজী —কা ১। বেজী, ২। হাতীৰ শুঁড় —কাথৰঃ হাতী —কামুখঃ শঙ্খ —পুষ্পঃ কেতেকী ফুলৰ গছ। —ভেদ্য বেজীৰে বিন্ধিব পৰা, ডাঠ, ঘন। যেনে— সূচীভেদ্যোইন্ধকাৰঃ। —মুখঃ ১। চৰাই, ২। বগা কুশ —ৰোমান(ন) গাহৰি, —ৰদনঃ ম'হ, নেউল, —ৱান (৭) পু গৰুড —শালিঃ এবিধ সৰু জাতৰ শালি ধান।

সূচিত বিণ (সূচ ক্ৰঃ) ১। কথিত, ২। বোধিত, বিপ্ৰোপিত। নাটকৰ এটা অঙ্কৰ শেষত পিচৰ অঙ্কত হ'ব লগীয়া ঘটনাৰ কথিত বিবৰণ। ৩। প্ৰকাশিত, নিৰ্দ্ধাৰিত।

সূচিনী ক্ৰী ১। বেজী ২। ৰতি।

সূচ্য বিণ (সূচ যৎ) জনাব লগীয়া, সূচিত কৰিব লগীয়া, বিজ্ঞাপনীয়।

সূচ্যাস্যঃ পু নিগনি (মুখখন জোঙা কাৰণে এই নাম)।

সুৎ অব্য অনুকাৰ শব্দ বিশেষ। ইটি মাৰোঁতে এনে শব্দ হয়। —কাৰঃ সুংকাৰ শব্দ।

সূত বিণ (সূ ক্ৰঃ) ১। প্ৰসূত, উৎপন্ন, জন্ম হোৱা; ২। প্ৰেৰিত —তং ক্ৰী পাৰা —তঃ পু ১। ৰথ চালক, সাৰথি। এটা বৰ্ণসঙ্কৰ জাতি। ব্ৰাহ্মণীৰ গৰ্ভজাত ক্ষত্ৰিয়ৰ সন্তান, মনু ১০।১১। কৰ্ণৰ সেই বিখ্যাত উক্তি— 'সূতো বা সূতপুত্ৰো বা যো বা কো বা ভৱাম্যহম্'। দৈৱায়ত্তং কুলে জন্ম মমায়ত্তং তু পৌকষম' ২। ৩। ৩৩; ২। চাৰণ, স্তুতিগায়ক, ৩। কাঠমিস্ত্ৰী, ৪। সূৰ্য্য, ৫। ব্যাসৰ এজন শিষ্য। —তনয়ঃ—পুত্ৰঃ কৰ্ণ। —ৰাজ পু পাৰা।

সূতকং ক্ৰী ১। অশৌচ। অপৱিত্ৰতা, জননাশৌচ। মৰণাশৌচ। ২। চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্যগ্ৰহণ। ৩। পাৰা।

সূতকা ক্ৰী সদ্য-প্ৰসূতা, সূতিকা।

সূতিঃ ক্ৰী (সূ ক্ৰিন) ১। সোম ৰস উলিওৱা ঠাই। ২। জন্ম, প্ৰসৱ, উৎপাদন, ৩। সন্তান, বংশজ ৪। উৎস, মূল —গৃহং সূতিকা ঘৰ। প্ৰসৱ হ'বৰ সময়ত তিৰোতাজনীক থাকিবলৈ দিয়া বিশেষ কোঠা।

—মাসঃ প্ৰসৱৰ মাহ। গৰ্ভৰ নৱম (শেষ) মাহ।

সূতিকা ক্ৰী সদ্য-প্ৰসৱিনী ক্ৰী। —গৃহং —গোহং —ৱাসঃ

—ভৱনং প্ৰসূতি ঘৰ, —ৰোগঃ প্ৰসূতিৰোগ, —ষষ্ঠী সন্তান জন্মৰ ৬ষ্ঠ দিনা পূজা দেৱী বিশেষ। সূতিকা ষষ্ঠী 'পূজা'।

সুৎপৰং মদ তৈয়াৰ, সুৰা পাগন।

সূত্ৰ গ্ৰহণে (চুৰা উ স সূত্ৰয়তি—তে) ১। বান্ধ, সী, ৰচিৰে জোৰা লগা, ২। সূত্ৰ ৰচনা কৰ, বিধি লিখ, ৩। যোজনা কৰ, আঁচনি কৰ, শৃঙ্খলাবদ্ধ কৰ। ৪। শিথিল কৰ, যুক্ত কৰ, বিশ্ৰাম ল, আৰাম কৰ।

সূত্ৰং ক্ৰী (সূত্ৰ গ্ৰহণে গিচ অচ) ১। সূতা, কাপোৰ বোৱা সূতা, তন্তু, ৰ ১।৪; ২। যজ্ঞসূত্ৰ, লণ্ডণ। ৩। শাস্ত্ৰাদি সূচনা গ্ৰহণ। ৪। অতি কম সংখ্যক বৰ্ণ ব্যৱহাৰ কৰি ৰচনা কৰা নিয়ম, বিধি। যেনে— পাণিনি মুনিৰ অষ্টাধ্যায়ীসূত্ৰ। ৫। পুতলাৰ হাত-ভৰি আদি নচুৱাওঁতে ব্যৱহাৰ কৰা সূতা। ৬। তাঁড় বা গুণা, ৭। এনেচা সূতা, এমুঠি সূতা। —কষ্টঃ ব্ৰাহ্মণ —কৰ্মা কাঠমিস্ত্ৰী —কাৰঃ, —কৃৎ সূত্ৰ ৰচক, সূত্ৰগ্ৰন্থকাৰ —কোণঃ,—কোণকঃ ডম্বক। —গণিকা মহৰা, টাকুৰী —চৰণং বিভিন্ন সূত্ৰ প্ৰৱৰ্তকসকলৰ বৈদিক গোষ্ঠী বিশেষ। —দৰিদ্ৰ অলপমান সূতা থকা, চোহোৰা ওলোৱা, জীৰ্ণ। —ধৰঃ,—ধাৰঃ ১। নাটকৰ ঘটনাৰ সূত্ৰ ধাৰণ কৰোঁতা। সংস্কৃত নাটকৰ আৰম্ভণিতে নান্দী শ্লোকৰ অন্তত সূত্ৰধাৰকজনে মঞ্চত ওলাই নাটক, নাট্যকাৰ, নাটকীয় ঘটনা সম্পৰ্কে থূলমূলকৈ সমজুৱাক জনাই প্ৰস্থান কৰে। অসমীয়া অঙ্গীয়া ভাওনাত আদিৰ পৰা অন্তলৈকে মঞ্চত উপস্থিত থাকি সভাসদবৰ্গক পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ চিনাকি দিয়াৰ লগতে নাটকৰ ঘটনাৰ বিৱৰণো গাই-বাই জনাই থাকে, ২। কাঠমিস্ত্ৰী, কাৰুশিল্পী, ৩। ইন্দ্ৰ, ৪। সূত্ৰগ্ৰন্থ ৰচক, ৫। পুতলা নাচৰ সূত্ৰ ধৰোঁতা। —পিটকঃ বৌদ্ধ ৰচনাৰ সঙ্কলন বিশেষ, —পুষ্পঃ কপাহ গছ, —ভৃৎ সূত্ৰধাৰ, —যন্ত্ৰং ১। তাঁতশাল, ২। মাকো, —লা ক্ৰী টাকুৰী; —ক্ৰীণা এবিধ বীণা, —ৱেষ্টনং মাকো।

সূত্ৰণং ১। সিয়ন, ২। চিলাই কাৰ্য্য, ৩। সংযোজনা, আয়োজন, সূত্ৰ সংযোজনা।

সূত্ৰলা ক্ৰী টাকুৰী।

সূত্ৰামান(ন) ইন্দ্ৰ।

সূত্ৰালী গলসূত্ৰ, গলত ধাৰণ কৰা এবিধ বীজমালা, যেনে— ৰত্নাঙ্কমালা।

সূত্ৰী(ন) কাউৰী।

সূদ ক) ক্ষৰণে (ভা আ স সূদতে) ১। আঘাত কৰ, মাৰ, হত্যা কৰ, ২। ঢাল, টোপ টোপকৈ পেলা, বাক, ৩। জমা কৰ, ৪। দলিয়া, উলিয়াই পেলা, বাহিৰ কৰ।

খ) হননে (চৰা উ স সূদযতি-তে) ১। মাৰ, আঘাত কৰ, বধ কৰ, ২। ঢাল, বাক ৩। উদগনি দি, প্ৰতিৰিত কৰ, ৪। বান্ধ, প্ৰস্তুত কৰ, ৫। মত দি, প্ৰতিশ্ৰুতি দি।

সূদঃ পু (সূদযতি বসানিতি সূদ গিচ অচ) ১। বান্ধনি, স্পকাৰ। ২। আজ্ঞা, বাঞ্জন, ৩। ঢালন, ৪। কুঁৱা, নিজৰা ৫। ধ্বংস, নাশ, হত্যা, ৬। বোকা, ৭। ফলা মটৰ মাহ। ৮। ভোমলতি গছ —কৰ্ম(ন) বন্ধন কাৰ্য্য। —শালা বান্ধনিঘৰ।

সূদন বিণ ১। ধ্বংসকাৰী, হত্যাকাৰী, নাশজনক, ২। মৰমৰ, চেনেহৰ, স্নেহশীল। —নং হত্যা কাৰ্য্য, নাশ, বিনাশ, প্ৰতিশ্ৰুতি, দূৰীকৰণ, বহিষ্কৰণ।

সূণ বিণ (সূ ভুঃ) ১। জাত, জন্ম হোৱা, উৎপাদিত, ২। প্ৰশুটিত, বিকশিত। ৩। খালি, বিজ্ঞ, —নং ১। জন্ম, প্ৰসৱ, প্ৰসুতি ২। ফলৰ কলি, ফল

সূনৰী স্ত্ৰী সূখী তিৰোতা।

সূনা স্ত্ৰী (সূ ভুঃ টাপ) ১। কচাইখানা, ২। মাংস বিক্ৰীৰ স্থান। ৩। বধ, হত্যা, নাশ। ৪। আৰ্জাভা ৫। গলফলা ৰোগ, শিয়ালগলা ৫। ৰশ্মি, ৬। নদী, ৭। কন্যা, জীয়াৰী ৮। পঞ্চসূনা, ঘৰত প্ৰতি দিন কৰা পাঁচ বিধ নাশকাৰ্য্য। পঞ্চ মহাযজ্ঞৰ দ্বাৰা এই পাঁচ বিধ নাশকাৰ্য্য ৰূপ পাপৰ পৰা মুক্তি পোৱা হয়। 'পঞ্চসূনা গৃহস্থস্য পঞ্চযজ্ঞাঃ প্ৰণশাতি।' মনু ৩।৬৮।

সূনী(ন) কচাই, মাংস বেপাৰী, ব্যাধ।

সূনুঃ পু (সূ নুঃ কিং) ১। পুত্ৰ, ৰ ১।৯৫; ২। অনুজ, ভাতৃ। আখণ্ডল সূনু বিক্ৰমঃ, কি ১।২৩; ৩। সন্তান ৪। দৌহিত্ৰ, জীয়েকৰ পুতেক, নাতি। ৫। সূৰ্য্য, ৬। আকন্দ গছ।

সূনু স্ত্ৰী কন্যা, জীয়াৰী।

সূনুং বিণ (সূ নুং কঃ উপসৰ্গস্য দীৰ্ঘঃ) ১। সঁচা, সত্য, ২। মঙ্গল, কল্যাণময়, ৩। মৰমিয়াল, সাধু, সৌজন্যতাপূৰ্ণ, ৪। মাজলিক, ভাগ্যৱান ৫। মৰমৰ, চেনেহৰ —তং স্ত্ৰী ১। ভাল কথা, ২। উত্তম ভাষণ, উৎকৃষ্ট বাক্য, ৩। সৌজন্য।

সূপঃ পু (সূ পঃ দীৰ্ঘত্বম) ১। আজ্ঞা, দালি আজ্ঞা, ২। চাটনি, 'চচ'। ৩। কাঁড়, শৰ। ৪। বান্ধনি, ৫। কেৰাহি, 'চচপেন'। —কাৰঃ বান্ধনি —ধূপকাং, —পনং আফুগুটি।

সূপাঙ্গং স্ত্ৰী হিং।

সূমং স্ত্ৰী (সূ মক) ১। ক্ষীৰ, গাখীৰ, ২। পানী, ৩। আকল। সূৰ বধে (দিৱা আ স সূৰ্য্যতে) ১। আঘাত কৰ, বধ কৰ, মাৰ, ২। দৃঢ় কৰ, সূদৃঢ় কৰ, দৃঢ় হ।

সূৰঃ পু (সূ ভ্ৰন) ১। সূৰ্য্য, ২। আকন্দ গছ ৩। সোমৰস, ৪। বীৰ, ৰজা, ৫। জ্ঞানী পুৰুষ —চক্ষুঃ (সূ) সূৰ্য্যসম দীপ্তিমান —সূতঃ শনি গ্ৰহ —সূতঃ সূৰ্য্যৰ সাৰথি, অৰুণ।

সূৰণঃ পু মূলাজাতীয় খাদ্য। 'মকৰে মূলকণ্ঠেৰ সিংহে চালাবকং তথা। কাৰ্ত্তিকে শূৰণকৈৰ সদ্যো গোমাংসভক্ষণম।'

সূৰত বিণ (সূষ্ট ৰমতে ইতি সূ ৰস ভুঃ সূ শব্দস্য দীৰ্ঘঃ) ১। দয়ালু, কৃপালু, ২। শান্ত।

সূৰিঃ পু (সূ ভ্ৰিঃ) ১। পণ্ডিত, জ্ঞানী পুৰুষ, মুনি ২। সূৰ্য্য, ৩। পূজক, পূজাৰী, ৪। উপাধি বিশেষ, ৫। শ্ৰীকৃষ্ণ।

সূৰী(ন) বিণ জ্ঞানী, শিক্ষিত (পু) পণ্ডিত, উচ্চ শিক্ষিত ব্যক্তি।

সূৰী স্ত্ৰী ১। সূৰ্য্যপত্নী, ২। পাণ্ডুরমাতা কুজীৰ এটা নাম। সূৰ্ক নাদৰে (ভা, দিৱা প স সূৰ্কতি, সূৰ্ক্যতি) ১। আদৰ কৰ, শ্ৰদ্ধা কৰ, সন্মান কৰ, ২। অনাদৰ কৰ, অৱজ্ঞা কৰ, নিন্দা কৰ।

সূৰ্কণং স্ত্ৰী অৱজ্ঞা, অনাদৰ।

সূৰ্ক্যঃ এবিধ মণ্ডমাহ।

সূৰ্ণ বিণ আঘাতপ্ৰাপ্ত।

সূৰ্পঃ পু ১। দুই দোণ পৰিমাণ, ২। কুন্ত পৰিমাণ।

সূৰ্মিঃ,—স্মী শ্মী। ১। লোৰ মূৰ্তি, ২। ঘৰৰ খঁটা, ৩। উজ্জলতা, দীপ্তি ৪। জুইৰ শিখা।

সূৰ্যঃ পু (সৰতি আকাশে লোকং প্ৰেৰয়তি সূ প্ৰেৰণে কাপ) ১। আদিত্য গ্ৰহ, সূৰ্য্য। অদিত্তি আৰু কল্যাণৰ পুত্ৰ। সাতটা ঘোঁৰাই টনা ৰথত উঠি ফুৰে। সাৰথি অৰুণ। সংজ্ঞা তেওঁৰ পত্নী, সূৰ্য্য উদয় হোৱাৰ লগে লগে পশু-পক্ষী কৰ্মত প্ৰবৃত্ত হয়, গছগছনি ঠন ধৰি উঠে। অস্ত যোৱাত ৰাতি হয় আৰু সকলোৱে

বিশ্রাম লয়। যম, সূগ্ৰীৰ, কৰ্ণ, যমুনা, অশ্বিনীদ্বয়
আৰু শনি গ্ৰহ তেওঁৰ সন্তান। সূৰ্য্যবংশৰ প্ৰৱৰ্তক।

২। আকন গছ ৩। সংখ্যা '১২' (দ্বাদশাদিত্য)

—**ক্ৰান্তি:** ১। সূৰ্য্যৰ কিৰণ, পোহৰ, ২। তিল ফুল

—**গ্ৰহ:** ১। সূৰ্য্য, ২। সূৰ্য্য গ্ৰহণ, ৩। বাহু আৰু
কেতু। ৪। পানীৰ কলহৰ তলিভাগ। —**জ:**,

—**তনয়:**, —**পুত্ৰ:** ১। সূগ্ৰীৰ, ২। কৰ্ণ, ৩। শনি

গ্ৰহ। ৪। যম। —**জা:**, —**তনয়া** যমুনা নদী —**তেজ:**

(স) সূৰ্য্যৰ তাপ, উজ্জ্বলতা। —**নক্ষত্ৰং** যিটো

নক্ষত্ৰত সূৰ্য্যৰ অৱস্থিতি। —**পৰ্ৱ** সূৰ্য্যোৎসৱ। (কৰ্কট

আৰু মকৰ সংক্ৰান্তি, দিন-ৰাতি সমান হোৱা দিন

দুটি, আৰু সূৰ্য্যগ্ৰহণৰ দিনা এই পৰ্ব পালন কৰা হয়।

—**প্ৰভৱ** সূৰ্য্যৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা (বংশ)। 'ক

সূৰ্য্যপ্ৰভৱো ৱংশঃ ক চান্নৱিষয়া মতিঃ।' ৰ ১।২;

—**ভদ্ৰক:** বন্ধক পুষ্প। —**মণি:** সূৰ্য্যকান্ত মণি

—**লোক** সৌৰভূৱন। —**ৱংশ:** সূৰ্য্যৰ সন্তান

—**ৱিলোকনং** কেঁচুৱাৰ ৪ মাহ বয়সত সূৰ্য্যক

দেখুৱাই পতা উৎসৱ। আজিকালি এঘাৰ দিনৰ দিনা

সূৰ্য্যক দেখুৱা হয়।) —**সংক্ৰমণ:**, —**সংক্ৰান্তি:** ক্ৰী

(জ্যোতিষ) এটা ৰাশিৰ পৰা আন এটা ৰাশিলৈ সূৰ্য্যৰ

গতি। —**সংজ্ঞা** কুসুম। (—**জ:**) পু আকন্দ গছ।

—**সাৰথি:** অৰুণ —**স্মৃতি:**, —**স্তোত্ৰং** সূৰ্য্যস্ততি মন্ত্ৰ।

—**হৃদয়ং** সূৰ্য্যস্ততি।

সূৰ্য্য ক্ৰী ১। সূৰ্য্যপত্নী সংজ্ঞা ২। বাক, বাণী, ৩।
নববিবাহিতা।

সূৰ্য্যৰ্ঘ্য ক্ৰী সূৰ্য্যৰ প্ৰতি অৰ্ঘ্য দান কাৰ্য্য। দেৱী পূজাত

ছিদ্ৰাছিদ্ৰি দোষোপসমৰ বাবে পূজাৰ শেষত এই

অৰ্ঘ্য দান কৰা হয়।

সূৰ্য্যৱৰ্তা ক্ৰী আদিত্য ভক্তা।

সূৰ্য্যাম্বা(নে) পু সূৰ্য্যকান্তমণি।

সূৰ্য্যশ্বঃ সূৰ্য্যৰ ঘোঁৰা।

সূৰ্য্যক্ৰী ক্ৰী তাম খাতু।

সূৰ্য্যোদয়ঃ পু অমাৱস্যা।

সূৰ্য্যোদয়ঃ পু আবেলিৰ অতিথি। 'দিৱাতিথৌ তু ৱিমুখে

গতে যৎ পাতকং ভৱেৎ। তদেৱাষ্টগুণং ৱিদ্যাৎ

সূৰ্য্যোদে ৱিমুখে গতে।'

সূৰ্য্য প্ৰসৱে (ভ্ৰূ প স সৃষ্টি) ১। উৎপন্ন কৰ, জন্ম দি

বহন কৰ, উৎপাদন কৰ।

সূৰ্য্যণা ক্ৰী মাতৃ।

সৃ গন্তী (ভ্ৰূ, চুৰা, হু প সিসৰ্তি, সাৰয়তি, সিসৰ্তি)

১। সৃ, গমন কৰ, আগুৱাই যা, ওচৰ চাপ, ২।

দৌৰ, দৌৰি যা, ৩। ফুৱাই দি, বতাহ দি, ৪। বৈ

যা, (বিজ্ঞ) সাৰয়তি—তে, (সনক্ত) সিসৰ্তি। অনু—

অনুসৰণ কৰ। অনুকৰণ কৰ, অপ— অপসৰণ কৰ,

গুচা, অন্তৰ্ধান হ, নোহোৱা হ, অভি— আগুৱাই যা,

ওচৰ চাপ উদ্— দূৰ কৰ, উপ— ওচৰলৈ যা, নিস্—

নিঃসৰণ হ, উলিয়া, দূৰ কৰ, প্ৰস্থান কৰ, বাহিৰ হ,

ওলা (যেনে— ঘাৰ পৰা পূজ) পৰি— পৰিত্ৰমণ কৰ,

ঘূৰি ফুৰ প্ৰ— বৈ যা, ওলা, বিস্তাৰ কৰ, বহলা,

দীঘল হ, প্ৰবল হ, প্ৰতি— ১। প্ৰস্থান কৰ, ঘূৰি যা

২। সমুখলৈ বেগাই যা, আক্ৰমণ কৰ। সং— বহলা,

যা, বৈ যা, পা, লাভ কৰ।

সৃকঃ পু (সৃ গুল) ১। বায়ু, বতাহ, ২। কাঁড় ৩। বিদ্যুৎ

৪। পদুম —কা মণিহাৰ।

সৃকণ্ঠ ক্ৰী খজুৱতি, খৰ।

সৃকালঃ —গালঃ পু শিয়াল।

সৃক(ন), —ক্ৰং —ক্ৰণী ক্ৰী ক্ৰী ওঠৰ প্ৰান্ত ভাগ (কাষৰ

অংশ)

সৃজ্ ৱিসৰ্গে ক) (তুদা প স সৃজতি) ১। সৃজন কৰ,

উৎপন্ন কৰ, জন্ম দি, বংশ বৃদ্ধি কৰ, ২। নিয়োগ

কৰ, স্থাপন কৰ ৩। যাব দি, মুক্ত কৰ, ৪। ভাগ

কৰ (যেনে— অশ্ব) ৫। উচ্চাৰণ কৰ, ৬। দলিয়া,

নিষ্ক্ষেপ কৰ, ৭। এৰ, ত্যাগ কৰ।

খ) (দিৱা আ শ সৃজ্যতে) খুলি দি, মুক্ত কৰ, বা হ,

প্ৰেৰণ কৰ। অভি— দি, দান কৰ; ত্যাগ কৰ, বৰ্জন

কৰ; বাহিৰ কৰ; অনুমতি দি; অভি— দি, দান কৰ,

(চকুলো) টোক, ত্যাগ কৰ, ঢাল, বাক, বৰ্জন কৰ;

মুক্ত কৰ; নিষ্ক্ষেপ কৰ; বহলা, বিস্তাৰ কৰ; দূৰ

কৰ, নিষিদ্ধ কৰ, সংযত কৰ; উপ— ঢাল, সংযোগ

কৰ, লগ কৰ; গ্ৰাস কৰ, ঢাকি পেলা; উৎপন্ন কৰ

নি— মুক্ত কৰ, এৰি দি, বিশ্বাস স্থাপন কৰ, প্ৰ—

এৰ, ত্যাগ কৰ, এৰি দি, সিঁচ, ছটিয়া, আঘাত কৰ

ৱি— ত্যাগ কৰ, বৰ্জন কৰ, যাবলৈ দি, মুক্ত কৰ,

প্ৰেৰণ কৰ, নিষ্ক্ষেপ কৰ, পৰিবলৈ দি, আঘাত কৰ

সং— সংমিশ্ৰণ কৰ, মিহলা, সংযোগ কৰ, মিলা,

লগ লাগ, দেখা কৰ, সৃষ্টি কৰ, সৃজন কৰ।

সৃজিকাক্ষৰঃ খাৰ এবিধ, খাৰ মাটি।

সৃণিঃ পু (সৃ গি কিং) ১। শত্ৰু ২। চন্দ্ৰ (স্ত্ৰী) হাতী
চলোৱা অঙ্কুশ।

সৃণিকা স্ত্ৰী মুখৰ লালটি, থু।

সৃতিঃ স্ত্ৰী (সৃ স্তিন) ১। গমন, চুঁচৰি-পিছলি গমন,
২। আঘাত, ৩। নিৰ্মাণ, জন্ম, উৎপাদন।

সৃত্বৰ বিণ্ণ (সৃ গতৌ কৰপ) যাওঁতা, গমনকৰ্তা —বী স্ত্ৰী
১। নদী, নিজৰা ২। মাতৃ।

সৃত্বা(ন) পু (সৃ গতৌ কনিপ) ১। চুঁচৰি গমনকৰ্তা,
২। বৃদ্ধি, ৩। প্ৰজাপতি।

সৃদৰঃ পু (দৃ বিদাৰণে অচ নিপাতনাং) সাপ।

সৃদাকুঃ পু (সৃ কাকুঃ দুগাগমঃ) ১। বায়ু, ২। বজ্ৰ, ৩।
অগ্নি (স্ত্ৰী) নদী, নিজৰা।

সৃপ গতাম (ভ্ৰা প সপতি) ১। চুঁচৰি যা, লাহে লাহে
বাগৰি যা, বগাই যা। ২। যা, গমন কৰ, আঙুৱাই
যা। (সনস্ত) সিসৃজতি। অনু— ওচৰ চাপ, অনুসৰণ
কৰ অপ— প্ৰস্থান কৰ, বাগৰি যা। তাগ কৰ, উদ্—
ওপৰলৈ চুঁচৰি উঠ, উপ— ওচৰ চাপ, যা, ভোগ
কৰ, সহ্য কৰ, বহলা, বিস্তাৰ কৰ। পৰি— ঘূৰ, ঘূৰি
ঘূৰি গমন কৰ, ইফালে-সিফালে যা। স্মি— আঙুৱাই
যা, আগ বাঢ়, বহলাই পেলা, ঘূৰি ফুৰ, তললৈ পৰ,
সাৰি যা, মনে মনে পলা।

সৃপাটঃ, —টী এবিধ জোখ। —টিকা চৰাইৰ ঠোট,

সৃপ্ৰঃ পু চন্দ্ৰ।

সৃভ সৃভ্ৰ হিংসে (ভ্ৰা প স সৰ্ভতি, সৃভ্ৰতি) ১। আঘাত
কৰ, মাৰ, ২। হত্যা কৰ, বধ কৰ।

সৃমৰঃ পু (সৃ গতৌ স্কৰচ) এবিধ হৰিণ।

সৃষ্ট বিণ্ণ (সৃজ স্ত্ৰঃ) ১। নিৰ্মিত, ২। সংযুক্ত, ৩।
নিশ্চিত, ৪। প্ৰচুৰ, বহুত, ৫। ভূষিত ৬। বৰ্জিত,
পৰিত্যক্ত, ৭। মুক্ত, শিথিলীকৃত।

সৃষ্টিঃ স্ত্ৰী (সৃজ স্তিন) ১। নিৰ্মাণ, সৃজন, ২। বিশ্বসৃষ্টি ৩।
প্ৰকৃতি, ৪। নিৰ্গমন, ৫। উপহাৰ, দান ৬। গুণৰ
অস্তিত্ব, গুণসম্ভা, স্বভাৱ, ৭। নিৰ্গুণ। —কৰ্তা ব্ৰহ্ম।

সৃ হিংসে (ভ্ৰা প স সৃগতি) আঘাত কৰ, মাৰ, বধ
কৰ।

সেক্ গত্যাম (ভ্ৰা আ স সেকতে) যা, গমন কৰ, আগ
বাঢ়ি যা।

সেকঃ পু (সিচ্ছ স্বজ্জ) ১। সিক্কন, পানী সিঁচা, (গছত)

পানী ঢালা, ২। নিৰ্গমন, নিঃসৰণ, ৩। বীৰ্য্যক্ষৰণ,
৪। তৰ্পণ, জলদান। —পাত্ৰং গছত পানী দিয়া
ঝাৰী, বান্টি।

সেকিম্বং স্ত্ৰী মূলা।

সেস্ত্ৰশা(ঋ) পু (সিচ্ছতি ৰেতঃ সিচ্ছ তৃচ্ছ) পতি,
গিৰীয়েক, পানী সিঁচোতা।

সেকত্ৰং স্ত্ৰী ঝাৰী, বান্টি।

সেচকঃ পু (সিচ্ছ থুল) মেঘ।

সেচনং স্ত্ৰী (সিচ্ছ ল্যুট) ১। ক্ষৰণ, নিঃসৰণ, ২। সিক্কন
—নী নাৱৰ পৰা পানী সিঁচা বাচন।

সেটুঃ পু এবিধ ফল, তৰমুজ।

সেডিকা স্ত্ৰী অযোধ্যা নগৰী।

সেতুঃ পু (সিনোতি বধ্ৰতি জলমিতি সি বন্ধনে তুন)
১। মাটিৰ টিপ, আলি, (নদী বা সাগৰৰ) বান্ধ, ২।
দলং ৩। পৰ্বতৰ পথ, ঠেক বাট, ৪। মাটিৰ সীমনা
সীমাৰ চিন। ৫। নিৰ্দিষ্ট বিধি বা নিয়ম। ৬।
পৰিসীমা, প্ৰতিবন্ধক, ৬। প্ৰণৱ, 'ওঁ'। 'মন্ত্ৰাণাং
প্ৰণৱঃ সেতুঃ তৎ সেতুঃ প্ৰণৱঃ স্মৃতঃ।' কাপু
—বন্ধঃ ১। নদীৰ ওপৰত দলং সজা কাৰ্য্য। ২।
ভাৰতৰ দক্ষিণত ৰামেশ্বৰৰ পৰা শ্ৰীলঙ্কালৈ শ্ৰীৰামৰ
কাৰণে নলাদি বানৰসকলে বন্ধা শিলৰ সেতু।
—ভেদী(ন) ১। প্ৰতিবন্ধক বা বান্ধ ভাঙোতা। ২।
দস্তী নামৰ এবিধ গছ।

সেতুকঃ পু (সেতু স্বার্থে কঃ) ১। পাৰ, তীৰ, ২। ঠেক
বাট, দলং ৩। পাহাৰীয়া বাট। ৪। বৰুণবৃক্ষ।

সেত্ৰং স্ত্ৰী শিকলি, লোৰ বেৰি।

সেন বিণ্ণ গৰাকী বা মালিক থকা।

সেনা স্ত্ৰী (সিনোতি শত্ৰুমিতি সি বন্ধনে নঃ টাপ) চতুৰঙ্গ
বাহিনী। সৈন্যবাহিনী; ৰথ, অশ্ব, হস্তী আৰু পদাতি
থকা সম্পূৰ্ণ বাহিনী। —চৰঃ যোদ্ধা, —নিৰ্দেশঃ
সৈন্য শিবিৰ —নী পু ১। সেনাপতি, সেনাধ্যক্ষ। ২।
কাৰ্ত্তিকেয় —পতিঃ সেনাধ্যক্ষ —পৰিচ্ছদ বিণ্ণ
সৈন্যই আঙুৰি থকা —পৃষ্ঠং/সৈন্যৰ পিচ ফাল।
—ভঙ্গঃ ছেদেলি-ভেদেলি হোৱা সৈন্য। —মুখং ১।
সৈন্যৰ এটা বিভাগ, স্বত ৩টা হাতী, ৯টা ঘোঁৰা
কেইখনমান ৰথ আৰু ১৫জন পদাতি থাকে। ২।
মূল প্ৰবেশ দ্বাৰত থকা মাটিৰ টিপ —বোধ্যঃ সৈন্য
সমগ্ৰী। —বন্ধঃ আবাকী, প্ৰহৰী।

সেনাক্ষং ক্লী চতুৰঙ্গ সেনাবাহিনী।

সেক্ষং পু পুৰুষৰ লিঙ্গ।

সেমন্তী ক্লী বগা পদুম।

সেবঃ পু এবিধ জোখ, সেব।

সেবাহঃ বগা ঘোঁৰা।

সেক্ষ বিণ বন্ধনকর্তা, বাধোতা।

সেল্ চালগতোঃ (ভ্রা প স সেলতি) যা, গমন কৰ।

সেৰ্ সেরনে (ভ্রা উ স সেরতি-তে) ১। সেরা কৰ, পূজা কৰ, শুশ্রূষা কৰ, সন্মান কৰ, আদৰ কৰ, ২। অনুসৰণ কৰ, পিচে পিচে যা, ৩। ব্যৱহাৰ কৰ, ভোগ কৰ, কামনা উপভোগ কৰ, ৪। সেরন কৰ, পান কৰ, ৫। আসক্ত হ, সম্পাদন কৰ, অভ্যাস কৰ, ৬। বন্ধা কৰ, পহৰা দি, ৭। আশ্রয় ল, বাস কৰ। আ— উপভোগ কৰ, অভ্যাস কৰ, আসক্ত হ, বাস কৰ। নি— অনুসৰণ কৰ, উপভোগ কৰ, যৌন উপভোগ কৰ, বাস কৰ, ব্যৱহাৰ কৰ, শুশ্রূষা কৰ, ভোগ কৰ, পৰি— উপভোগ কৰ, আশ্রয় ল। (গিজন্ত) সেরয়তি-তে; (সনন্ত) সিসেৱিষতে।

সেৰ্ৰক বিণ ১। সেরা, শুশ্রূষাকাৰী, ২। অনুসৰণকাৰী ৩। অনুজীৱী —কঃ ১। ভূতা, চাকৰ, ২। ভক্ত, পূজাৰী, ৩। দজী, ৪। আশ্রয়দাতা, ৫। থৈলা।

সেৰ্ৰতী ক্লী এবিধ ফুল। সেউতী ফুল।

সেৰ্ৰথিঃ পু নিধি। পূজি।

সেৰ্ৰনং ক্লী (সেৰ লুট) ১। সিয়নি, চিলাই, ২। সেরা, পূজা ৩। অনুসৰণ, অভ্যাস, ৪। যৌন উপভোগ, ৫। বস্ত্ৰ, থৈলা —নী ১। সিয়নি, ২। বেজী, ৩। শৰীৰৰ অৱয়ব সংযোগ।

সেৰ্ৰা ক্লী (সেৰ সেরনে অঃ টাপ) ১। সেরন, শুশ্রূষা, দেখা-শুনা কৰা, ২। পূজা, সন্মান, ৩। ভক্তি, আসক্তি, ব্যৱহাৰ, নিয়োগ, ৪। শ্ৰব্ৰুতি (কুৰুৰ শ্ৰব্ৰুতি) ৫। আৰাধনা, ৬। আশ্রয়, মনু ১২। ৮৭। —ধৰ্মঃ সেৱাকৰ্তব্য, সেৱাৰ দায়িত্ব। —স্বৰূপঃ সেৱাবিধি, সেৱাভ্যাস।

সেৰি ক্লী ১। বগবি, ২। আপেল।

সেৰিত্ত বিণ (সেৰ ক্তঃ) ১। পূজিত, সেৱাকৃত, সন্মানিত ২। অভ্যাসকৃত, অনুসৃত, ৩। আশ্রিত ৪। ভুক্ত। —ত্ৱং ১। আপেল, ২। বগবি।

সেৰিত্তা (ক) ১। অনুজীৱী, ২। ভূতা, অনুচৰ।

সেৰী(ন) বিণ ১। সেৱক, ২। অনুসৰণকাৰী, নিবাসী (পু) ভূতা।

সেৰ্য বিণ ১। সেৱনযোগ্য, ২। পূজ্য, আদৰণীয় ৩। নিয়োজনীয়, ৪। বক্ষণীয়। —স্ব্যং এবিধ শিপা, (বীৰণ) —স্ব্যঃ পু ১। স্বামী, গৰাকী, মালিক, ২। আঁহত গছ। —সেৰ্ৰকৌ মালিক আৰু ভূতা।

সৈ ক্ষিত্যাম ভ্রা প অ সাম্যতি) ১। ক্ষয় হ, ক্ষয় যা, ২। নাশ হ, হ্ৰাস পা।

সৈংহ বিণ (সিংহ অণ) ১। সিংহ তুলা, ২। সিংহসম্বন্ধীয়।

সৈংহল বিণ লঙ্কাদেশীয়, লঙ্কাত হোৱা। —লী লঙ্কাবাসী।

সৈংহিকঃ-কেয়ঃ পু (সিংহিকায়ং ভৱঃ) ৰাহ গ্ৰহ।

সৈকতং ক্লী (সিকতাঃ সন্ত্যত্রেতি সিকতা অণ) ১। বালিময় পাৰ, তীৰ, কু ১। ২৯; ২। বালিময় দ্বীপ। ৩। সাগৰ বা নদীৰ পাৰ।

সৈকতিক বিণ ১। সন্দেহজীৱী ২। বালি সম্বন্ধীয় —কং মঙ্গলসূত্র, মঙ্গলৰ কাৰণে গলত বা হাতত পিন্ধা সূতা। —কঃ সন্মাসী, ক্ষপণক।

সৈকতেইং ক্লী আদা।

সৈকান্তিক বিণ (সিদ্ধান্তং রেখীতি ঠক) সিদ্ধান্তজ্ঞ। প্রকৃত সত্য সম্বন্ধে অভিজ্ঞ ব্যক্তি। সিদ্ধান্ত সম্বন্ধীয়।

সৈনাপত্যং ক্লী সেনাপতিৰ কাম, মনু ১২। ১০০; সেনাধ্যক্ষপদ।

সৈনিকঃ পু (সেনা ঠক) ১। যোদ্ধা, ২। ৩। ৬১; ২। বক্ষী, প্রহৰী, ৩। যুদ্ধক্ষেত্ৰত সৈন্য সমাৱেশ।

সৈন্ধৱ বিণ (সিন্ধৌ সিন্ধুদেশে বা ভৱ ইতি অণ) ১। সিন্ধুদেশীয়, ২। নদীত উৎপন্ন, সাগৰীয় —স্বঃ —স্বঃ সৈন্ধৱ লোণ (পু) সিন্ধুদেশীয় ঘোঁৰা, সিন্ধু ৰাজ্য। —স্বঃ সিন্ধুদেশীয় প্রজা। —স্বনঃ এসোপা নিমখ —শিলা এবিধ শৈলজ লোণ।

সৈন্ধী ক্লী তালৰ বস, বা সেই বসেৰে তৈয়াৰী মদ।

সৈন্যং ক্লী সৈন্য সমাৱেশ —ন্যঃ যোদ্ধা, শি ৬। ২৮ বক্ষী প্রহৰী —পৃষ্ঠং সৈন্যৰ পশ্চাৎভাগ। যুদ্ধ কৰিবলৈ যোৱাৰ সময়ত ৰাজধানী বন্ধাৰ বাবে ৰাখি থোৱা বাহিনী।

সৈমন্তিকং সেন্দুব।

সৈবঙ্গী, —সৈবঙ্গী ক্লী (সৈবং ধৰতীতি ধৃ কঃ ঙীৰ) ১। অস্ত্ৰবপুৰৰ পাৰিচাৰিকা, ভূতা, ৰাণীৰ সহচৰী, বৈৰ্ণসকল জাতি এবিধৰ ক্লী ২। আনৰ স্বৰূপ থাকি

কাম কৰা শিপিনী। ৩। বিৰাট বজাৰ ঘৰত থকাৰ সময়ত দৌপক্ষীয়ে লোৱা নাম।

সৈবিক বিণ (সীৰ ঠক) ১। হাল বা নাঙল সৰ্ব্বস্বীয়। ২।

সীৰলুযুক্ত —কঃ ১। হালোৱা, ২। হালোৱা গৰু।

সৈবিডঃ পু (সীৰে ভৱঃ) ১। ম'হ, ২। হালোৱা বলদ ৩। স্বৰ্গ।

সৈৱালঃ শৈৱাল, শেলুৱৈ।

সৈসক বিণ সীহাৰে তৈয়াৰী।

সো হিংসে (দিৱা প স সতি) ১। বধ কৰ, নাশ কৰ, ধ্বংস কৰ, ২। নিষ্পত্তি কৰ, সম্পন্ন কৰ, সমাপ্ত কৰ, শেষ কৰ, ৩। জান, জানি ল, বুজি ল, ৪। বিফল হ। অধ্যক্ষ— সম্পাদন কৰ, চেষ্টা কৰ, যত্ন কৰ, চিন্তা-চৰ্চা কৰ; পৰ্য্যক্ষ— সমাপ্ত কৰ, নিশ্চয় কৰ, নাশ কৰ নাশ হঃ স্নায়— ব্যৱসায় কৰ, উদ্যোগী হ, নিশ্চিত কৰ, গ্ৰহণ কৰ, বিশ্বাস কৰ, চিন্তা কৰ।

সোড় কী পাবতী।

সোড় বিণ (সেহ মৰ্বণে ক্ৰঃ) ক্ষান্ত, সহনশীল, সহিষ্ণু, ভুক্তভোগী। —টা(খ) ক্ষয়শীল, শক্তিমান, কষ্টসহিষ্ণু পুৰুষ।

সোৎক, কঠ বিণ (উৎকঠয়া সহ বৰ্তমানঃ) ১। উৎকঠায়ুক্ত, উন্মাদা, আগ্ৰহী, ২। দুখী, শোকগ্ৰস্ত। —ঠং অৰ্থাৎ উৎকঠাবে, আগ্ৰহেৰে, দুখেৰে।

সোৎপ্ৰাস বিণ ১। অত্যধিক, অত্যন্ত, ২। শ্লেষযুক্ত, ঠাট্টাপূৰ্ণ —সং—সঃ ১। ঠাট্টাপূৰ্ণ বাক্য, বিদ্রূপজনক উক্তি, ২। অউহাস্য।

সোৎসৱ বিণ আনন্দপূৰ্ণ, উৎসৱপূৰ্ণ।

সোৎসাহং অৰ্থাৎ উৎসাহেৰে সৈতে, সতৰ্কতাৰে।

সোৎসুক বিণ দুখপূৰ্ণ, শোকপূৰ্ণ, আগ্ৰহপূৰ্ণ।

সোৎসেধ বিণ উন্নীত, উচ্চ, ওখ।

সোদৰ বিণ সহোদৰ, এৰ্কে গৰ্ভজাত —বঃ সগভী ভায়েক। —বা সহোদৰ ভনী।

সোদৰ্য্যঃ পু সহোদৰ ভায়েক।

সোদ্যোগ বিণ ১। আগ্ৰহী, ২। শোকাৰ্ত, ৩। উদ্ভাবল।

—গং অৰ্থাৎ আগ্ৰহেৰে।

সোনহুঃ নহক।

সোন্মাদ বিণ ১। পাগল, উন্মাদ,

সোপকৰণ বিণ (উপকৰণে সহ বৰ্তমানঃ) ১। সকলো প্ৰকাৰে সৈতে ২। সুসজ্জিত।

সোপক্ৰম বিণ বিপদসঙ্কুল, বিবিনিপূৰ্ণ।

সোপধ বিণ ছলনাপূৰ্ণ —যি অৰ্থাৎ ছলনাৰে।

সোপপ্ত বিণ ১। বিপদেৰে সৈতে, বিপদগ্ৰস্ত, ২।

শত্ৰুৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত ৩। গ্ৰাসকৃত, গ্ৰস্ত।

সোপৰোধ বিণ ১। বাধাপ্ৰাপ্ত, অৱকল ২। অনুগৃহীত —খং অৰ্থাৎ সম্মানেৰে, বৰিতভাৱে।

সোপসৰ্গ বিণ ১। বিপদগ্ৰস্ত, দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, ২। ভূত লিখাচৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত, ভূতে পোৱা বা ধৰা, (ব্যাক) উপসৰ্গ সহিত।

সোপহাস বিণ উপহাসপূৰ্ণ, হাঁহিয়াত —সং অৰ্থাৎ উপহাসেৰে, ঠাট্টাপূৰ্ণ হাঁহিৰে।

সোপাংকঃ সীত জাতৰ লোক।

সোপাধি, —যিক বিণ (উপাধি সহ বৰ্তমানঃ) ১।

উপাধিযুক্ত ২। সীমিত, সীমিত গুণসম্পন্ন ৩। (ন্যায়) বিশিষ্ট গুণসম্পন্ন।

সোপানং ক্লী (উপানং উপবি গমনং তেন সহ বিদ্যমানং)

১। আৰোহণ, ২। খটখটী, জখলা —পংক্তিঃ, —পংখঃ, —মাৰ্গঃ খটখটী থকা বাস্তা, পথ।

সোভাজলঃ পু শোভাজন বৃক্ষ। চজিনা গছ।

সোব্ৰং ক্লী (সু ব্ৰসৱে মন) ১। স্বৰ্গ, আকাশ ২।

ভাতৰ মাড়, —সঃ পু ১। চন্দ্ৰ; সমুদ্ৰ মন্থনৰ সময়ত অমৃতাদি অন্যান্য বস্তুৰ লগতে চন্দ্ৰও উঠিছিল। ২৭জনী দক্ষকন্যাৰ (নক্ষত্ৰ) ভিতৰত ৰোহিণী চন্দ্ৰৰ প্ৰিয়তমা আছিল। বৃহস্পতিৰ পত্নী তাৰাৰ গৰ্ভত চন্দ্ৰৰ পুত্ৰ হ'ল বুধ। ২। কপূৰ ৩। ৰশ্মি ৪। বানৰ, ৫। কুৰেব, ৬। যম, ৭। বায়ু, ৮। এজন বসু, মাপু ৫। ২১; ৯। (সমাসৰ শেষত) প্ৰধান, মুখ্য, শ্ৰেষ্ঠ বোধাৰ্থক। ১০। আকাশ, —কান্তং চন্দ্ৰকান্ত মণি। —ক্ষয়ঃ চন্দ্ৰকলাৰ হ্ৰাস, —গ্ৰহঃ সোম বসৰ পাত্ৰ। —জঃ বুধ গ্ৰহ —ধানী আকাশ, —স্বাঃ শিৱলিঙ্গ। সৌৰজগৎ বিখ্যাত সোমনাথ মন্দিৰ, য'ত দ্বাদশ জ্যোতিৰ্লিঙ্গৰ এটা বিৰাজমান। (উল্লেখযোগ্য যে স্বৰ্গীৰ বজা/চলতান মামুদে ১০২৪ চনত এই মন্দিৰ ধ্বংস কৰি সকলো সা-সম্পত্তি লৈ যায়। বৰ্তমান সেই ঠাইত বহুতকৈ মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰা হৈছে)। —প, —পা ১। সোম বস পানকৰ্তা, ২। পিতৃগণ বিশেষ। —পক্তিঃ ইন্দু।

—পাৰ্শ্ব(ল) সোমপানকৰী —পুত্ৰঃ বুধগ্ৰহ —প্ৰাক্তকঃ

সোম যজ্ঞৰ পুৰোহিত, সংগ্ৰাহক। শ্ৰোত্ৰীয়; —ৰক্ষুঃ ভেঁটফল। —যোনিঃ এবিধ সৃগন্ধি চন্দন কাঠ। —ৰোগঃ তিৰোতাৰ এবিধ ৰোগ। —ৰত্নবী সোমলতা —ৰংসঃ বৃহৎ গ্ৰহে ধৰ্ত্তন কৰা চন্দ্রবংশ। —ৰাসৰঃ সোমবাব —ৰক্ষুঃ, —সাৰঃ বগা খয়ের গছ। —শকলা এবিধ বাণী। —সংজ্ঞং কৰ্পূৰ, —সদৃ একশ্ৰেণীৰ পিতৰগণ, মনু ৩।১৯৫। —সিদ্ধান্তঃ ১। এখন জ্যোতিষ গ্ৰন্থ ২। বুদ্ধ এগৰাকী —সিদ্ধুঃ বিষ্ণু —সুং সোম বস উলিওৱা বান্ধি। —সুতা নৰ্মদা নদী —সূত্ৰং শিৱলিঙ্গৰ পৰা পানী ওলোৱা নলা।

সোমা (ন) পু চন্দ্র। —মী(ন) সোম যজ্ঞকাৰী —মং বিণ সোম যাগৰ যোগ্য বা উপযুক্ত, সোমতুলা কোমল, মৃদু, মৰমিয়াল।

সোমশুষ্ঠঃ—শুষ্ঠং ঠাট্টা, শ্লেষপূৰ্ণ, অৱজ্ঞা, বিদ্রুপ, তিৰস্কাৰ। —শুষ্ঠং —শুষ্ঠং অব্য ঠাট্টা কৰি, বিদ্রুপভাৱে।

সোম্য (ন) বিণ (উন্মেষ সহ র্ত্তমানঃ) ১। গৰম, তপত ২। (ব্যাক) উষ্ণ বৰ্ণ।

সৌকৰ বিণ গাহৰি সম্বন্ধীয়, ক্ষেত্ৰেৰা।

সৌকৰ্য্যং ক্লী ১। গাহৰিৰ দৰে ক্লেদময়তা। ২। সুবিধা, সহজসাধ্যতা, সাম্ভৱ্যতা, ৩। নিপুণতা, ৪। তৎক্ষণাৎ বনোৱা খাদ্য।

সৌকুমাৰ্য্যং ক্লী ১। কোমলতা, মৃদুতা, ২। যৌৱন।

সৌক্ষ্ম্যং সূক্ষ্মতা।

সৌকশায়নিকঃ,—শায়িকঃ পু এজনৰ ভালকৈ টোপনি হৈছে নে নাই সোধা বান্ধি।

সৌখসুপ্তিকঃ পু ১। সৌখশায়িক, ২। বৈতালিক, (ৰজাক টোপনিৰ পৰা জগাবলৈ গীত গোৱা চাৰণ)।

সৌখিক বিণ (সুখ ঠক) ১। সুখসম্বন্ধীয়, সুখোপভোগী।

সৌখ্যং ক্লী আনন্দ, সুখ, উপভোগ, তৃপ্তি।

সৌগতঃ পু বৌদ্ধ সন্ন্যাসী —তিকঃ ১। বৌদ্ধ সন্ন্যাসী ২। নাস্তিক —তিকং নাস্তিকতাবাদ, অবিশ্বাস, সন্দেহ।

সৌগন্ধ্যং ক্লী ১। গন্ধ মাধুৰ্য্য, ২। এবিধ তৃণ, গান্ধবিৰিণা, —জিকং ১। ভেঁট ফুল ২। নীলোৎপল ৩। এবিধ সৃগন্ধি ঘাঁহ। ৪। পদ্মবাগ মণি।

সৌচিঃ,—চিকঃ পু দজী।

সৌজন্যং ক্লী (সৃজনসা ভাৱঃ নাৎ) ১। সৌজন্য, সাধুতা, ভদ্রতা, ২। মন্থনভৱতা ৩। দয়ালুতা, ৪। বন্ধুত্ব, মিত্ৰতা।

সৌভী জনকীয়া।

সৌতিঃ পু (সুতস্বাপত্যমিতি অণ) কৰ্ণ।

সৌত্যং ক্লী সাৰথি পদ।

সৌত্ৰ বিণ ১। সূত্ৰ সম্বন্ধীয় ২। (ব্যাকৰণাদি) সূত্ৰত থকা বা উল্লেখ কৰা; ব্যাকৰণৰ সূত্ৰত থকা কৃত্ৰিম ধাতু বিশেষ। —ত্ৰঃ ব্ৰাহ্মণ।

সৌত্ৰামণি ক্লী (সুত্ৰামা ইন্দ্ৰো দেৱতা অস্যা ইতি সুত্ৰামন অণ ভীষ) ১। এবিধ যজ্ঞ। ২। পুৰ দিশ।

সৌদামনী ক্লী (সুদামা মেঘঃ পৰ্বতো বা ইতি অণ) বিদ্যুৎ —মিনী ১। বিদ্যুৎ ২। এজনী অপসৰা।

সৌদায়িকং ক্লী (সুদায়েভা আগত ইতি ঠক) ১। পিতৃ, মাতৃ অথবা স্বামী কুলৰ পৰা পোৱা ধন-সম্পত্তি।

সৌদাসঃ ইক্ষুকবংশীয় অযোধ্যাপতি এগৰাকী।

সৌধং,—ধঃ ক্লী পু (সুধা লেপোহস্যেতি অণ) ১। সুধা অৰ্থাৎ অমৃত সম্বন্ধীয়, ২। চূণ-চুৰ্কা লগোৱা —ধং ক্লী ১। চূণ কাম কৰা প্ৰাসাদ। ২। ডাঙৰ অট্টালিকা ৩। কপা ৪। সঘনাই ৰং বদলি হৈ থকা এবিধ মূল্যবান পাথৰ, 'অপেল'। —কাৰঃ মিত্তি, —ৰাসঃ অট্টালিকা।

সৌধাৰঃ পু নাটকৰ চৈধ্যটা অংশৰ এটা।

সৌধালং ক্লী শিৱ মন্দিৰ।

সৌন বিণ কচাই সম্বন্ধীয়, কচাইখানাত হোৱা। —নং কচাইখানাৰ মাংস। —নিকঃ কচাই। মনু ৪।৮৬।

সৌনন্দং বলৰামৰ গদা, হব ৯।৬৩; —স্দী(ন) বলৰাম।

সৌন্দৰ্য্যং ক্লী সুন্দৰতা, মাধুৰ্য্য।

সৌপৰ্ণং ক্লী ১। শুকান আদা, ২। মৰকত ৩। গৰুড়াস্ত্ৰ।

সৌপৰ্ণেয়ঃ গৰুড়।

সৌপ্তিক বিণ (সুপ্তিকালে ভৱ ইতি ঠঞ) ১। নিদ্ৰা সম্পৰ্কীয়, ২। নিদ্ৰাজনক, —কং ক্লী ৰাত্ৰিমাৰণ, ৰাত্ৰিযুদ্ধ, ৰাতিৰ আক্ৰমণ বা আঘাত। —পৰ্ণ(ন) মহাভাৰতৰ দশম পৰ্ব। এই পৰ্বত, কৌৰৱ সেনাপতি কৃপ, অশ্বখামা আৰু কৃতবৰ্মাই ৰাতি পাণ্ডৱ শিবিৰত সোমাই গভীৰ টোপনিত পৰি থকা অসংখ্য পাণ্ডৱ সৈন্যক হত্যা কৰাৰ কাহিনী আছে।

সৌৰলঃ পু শকুনি মামা।

সৌৰলী,—লৌয়ী ক্লী গান্ধাৰী।

সৌভং বজা হৰিশ্চন্দ্রৰ ৰাজধানী।

সৌভগং ক্লী সৌভাগ্য, সুখ, উন্নতি, সমৃদ্ধি, ধন সম্পত্তি।

সৌভদ্রঃ-সৌভদ্রৈয়ঃ সূভদ্রাৰ পুত্ৰ অভিমন্যু।

সৌভাগ্যং ক্লী (সুভগায়ৈ হিতমিতি অণ) ১। সেন্দূৰ ২। সূৰগা, ৩। সূভাগ্য, পতি পত্নীয়ে লাভ কৰা সুখ সমৃদ্ধি। প্ৰিয়েষু সৌভাগ্যফলতা হি চাকুতা, কু ৫। ১; ৪। সৌন্দৰ্য্য, মাধুৰ্য্য, ৫। ঐশ্বৰ্য্য ৬। অবৈধৰা, ৭। (জ্যোতিষ) গ্ৰহৰ যোগ বিশেষ; ৮। এবিধ ব্ৰত; —চিহ্নং সধৰাৰ চিন, কপালৰ সেন্দূৰ। —তন্তুঃ বিৰাহৰ সময়ত স্ত্ৰীয়ে পিন্ধা হাৰ বিশেষ, মঙ্গলসূত্ৰ। —তৃতীয়া ভাদ্ৰ মাহৰ শুক্লা তৃতীয়া —দেৱতা মঙ্গলবৰী দেৱতা। —স্বায়নং মিষ্টান্নৰ নৈবেদ্য।

সৌভিকঃ পু যাদুকৰ, বেজ।

সৌভাত্ৰং ক্লী সূভাতৃভূ, বিশ্বভাতৃভূ।

সৌমনস বিণ ১। মনে ধৰা, মনোমত ২। ফুল সম্বন্ধীয় —সং ১। মহানুভৱতা, সৌজন্য, দয়ালুতা, ২। তৃপ্তি, আনন্দ। —সাঁ জায়ফলৰ বাকলি। —স্যাং ১। মানসিক তৃপ্তি, আনন্দ, ২। শ্ৰাদ্ধত পিশুদানৰ অন্তত পুৰোহিতৰ হাতত অৰ্পণ কৰা ফুল। —স্বায়নী মালতী ফুলৰ কলি।

সৌমায়নঃ পু বৃদ্ধৰ গোত্ৰীয় নাম।

সৌমিক বিণ সৌমৰস সম্বন্ধীয়, চন্দ্ৰ সম্পৰ্কীয়, চান্দ্র।

সৌমিত্ৰঃ, —ত্ৰিঃ পু সুমিত্ৰা নন্দন লক্ষ্মণ। উ ৩। ৪৫।

সৌমিল্লঃ পু কালিদাসৰ পূৰ্বৰ এজন নাট্যকাৰ।

সৌমেচকং ক্লী সোণ।

সৌমেধিকঃ পু (সুমেধয়া নিবৃত্তঃ ইতি ঠক) মূনি, ঋষি, অলৌকিক জ্ঞানসম্পন্ন পুৰুষ।

সৌমেচক বিণ সুমেচ সম্পৰ্কীয় —কং সোণ।

সৌম্য বিণ (সৌম্যো দেৱতা অস্য টাণ) ১। মনোজ্ঞ, শাস্ত, ধীৰ, স্থিৰ, ২। সৌমৰস গুণসম্পন্ন, ৩। সৌম যজ্ঞ সম্বন্ধীয় ৪। সুন্দৰ, সুঠাম, কোমল, ৫। মাজলিক —ম্যঃ পু (সৌমসাপত্যং যাজ্ঞ) ১। বৃষ গ্ৰহ, ২। ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰতি যোগ্য সন্মোহন; ব্ৰাহ্মণ, ৩। ডিমক গছ, ৪। পিত্ত বস ৫। সৌম্যকৃচ্ছ ব্ৰত ৬। নখন ভূখণ্ডৰ এখন। ৭। পিত্তবৰ্ণ, ৮। ৰূপি চক্ৰৰ ছয়টা সম ৰূপি- বৃষ, কৰ্কট, কন্যা, বশিষ্ঠ, মকৰ আৰু মীন ৰূপি। —কৃচ্ছঃ এবিধ ব্ৰত। —গন্ধী বগা

গোলাপ। —গ্ৰহঃ শুভগ্ৰহ। পাপগ্ৰহ লগত নথকা বৃষ, বৃহস্পতি আৰু শুক্ৰগ্ৰহ। —ধাতুঃ কফ। —স্বাৰঃ-স্বাসৰঃ বৃষাব।

সৌম্য ১। দুৰ্গা, 'সৌম্য সৌম্যতৰাশেষ সৌম্যোভ্যন্তু অতি সুন্দৰী' —ঐতী, ২। গুঞ্জা, ৰত্নজটা, ব্ৰাহ্মী, মল্লিকা আদি গছ লতা। —ম্যঃ বহুব মৃগশিৰা নক্ষত্ৰৰ মূৰত থকা পাঁচটা তৰা।

সৌৰ বিণ (সূৰ্য্যসায়মিতি সূৰ অণ) ১। সূৰ্য্য সম্বন্ধীয়, ২। সূৰ্য্যৰ প্ৰতি অৰ্পিত, ৩। স্বৰ্ণীয়, ঐশ্বৰিক, ৪। সূৰ্য্য সম্বন্ধীয় —ৰং ঋগ্বেদৰ সূৰ্য্যসূক্তৰ মন্ত্ৰ —ৰঃ ১। সূৰ্য্যোপাসক, ২। শনি গ্ৰহ, ৩। সৌৰ মাহ, সৌৰ দিন। ৪। এখন উপপুৰাণ —জঃ তুম্বক বৃক্ষ। —নক্ষত্ৰং এবিধ ব্ৰত।

সৌৰথঃ ধীৰ, যোদ্ধা।

সৌৰভং ক্লী (সৌৰভমস্তীতি অচ) কুঙ্কম। —ভী, ভেয়ী ১। গাই গৰু, ২। কামধেনু সুৰভীৰ পুত্ৰী।

সৌৰভৈয়ঃ যাঁড় গৰু।

সৌৰভ্যং ক্লী ১। সুগন্ধ, মধুৰ গন্ধ, সৌন্দৰ্য্য, মনোগ্ৰাহিতা, ২। সচ্চৰিত্ৰ, যশ, খ্যাতি।

সৌৰসেনাঃ এজন ৰাজ্য আৰু তাৰ প্ৰজা। —নী এবিধ প্ৰাকৃত।

সৌৰসৈন্ধৱঃ বিণ. আকাশীগন্ধা সম্বন্ধীয়, গাঙ্গেয়। —স্বঃ সূৰ্য্যৰ এটা ঘোঁৰা।

সৌৰাজ্যং ভাল চৰকাৰ। উৎকৃষ্ট শাসন।

সৌৰষ্ট্ৰং ক্লী পিতল, কাঁহ। —ষ্ট্ৰঃ এখন ৰাজ্য, গুজৰাট (বহুব) গুজৰাটৰ অধিবাসী। —ষ্ট্ৰকঃ এবিধ কাঁহ।

সৌৰাষ্ট্ৰিকং এবিধ বিহ।

সৌৰিঃ পু ১। শনি গ্ৰহ, ২। অসন বৃক্ষ ৩। সূৰ্য্যোপাসক।

সৌৰিকঃ পু (সুৰেভো হিতঃ সূৰ ঠক) ১। স্বৰ্ণ, ২। মদ বেপাৰী।

সৌৰী স্ত্ৰী সূৰ্য্যপত্নী।

সৌৰীয় বিণ সৌৰ, সূৰ্য্যৰ উপযুক্ত।

সৌলভ্যং ১। সহজলভ্যতা, ২। সহায়, সুবিধা।

সৌখিকঃ কাঁহ-পিতলৰ কাম কৰা মানুহ, মৰিয়া।

সৌৰ বিণ (স্ব অণ) নিজৰ সম্পত্তি সম্বন্ধীয়। —স্বঃ শাসন।

সৌৰস্বয়িক বিণ নিজৰ পাৰ্ৱৰ।

সৌৰ বিণ (স্ব অণ) একে সুৰৰ।

সৌৰ্ৱৰ্চল বিণ (সুৰ্ৱৰ্চল দেশে ভৱ ইতি অণ) সুৰ্ৱৰ্চল
দেশীয়, অথবা সেই দেশৰ পৰা অহা —ঈং সেই
দেশৰ নিমখ।

সৌৰ্ৱৰ্ণ বিণ ১। সোণ বৰণীয় ২। এক ঋণ ওজন পৰিমাণৰ।
সৌৰ্ৱস্তিক বিণ (স্বস্তি তং কৰণে সাধুঃ) স্বস্তি সম্বন্ধীয়
—কঃ পুৰোহিত।

সৌৰ্ৱাস্তৱ বিণ সুন্দৰ স্থানত নিৰ্মাণ কৰা (গৃহাদি)।

সৌৱিদঃ,—দন্তঃ পু অস্তেষপুৰৰ পৰিচাৰক।

সৌৱীৰ্য্য ক্লী ১। বগৰিফল, ২। টেঙা ভাতৰ মাড় বা
মণ্ড। —বঃ এখন জিলা আৰু তাৰ বাসিন্দা।

সৌৱীৰকঃ পু ১। বগৰি গছ, ২। সুবীৰৰ অধিবাসী
৩। জয়দ্রথ।

সৌৱীৰাজ্ঞনং এবিধ অঞ্জন।

সৌৱীৰ্য্যং বীৰত্ব, পৰাক্ৰম।

সৌশীল্যং সুশীলতা, নৈতিক সাধুতা, সচ্চৰিত্ৰ।

সৌশ্ৱসং ক্লী খ্যাতি, যশস্যা।

সৌষ্ঠৱং ক্লী ১। উৎকৃষ্টতা, সৌজন্য, সৌন্দৰ্য্য, লাৱণ্য,
২। নিপুণতা, চাতুৰ্য্য, ৩। সুস্বাস্থ্যতা, ৪। প্রাচুৰ্য্য।

সৌহাৰ্দ্দং ক্লী (সুহৃদস্য) হাৰঃ ইত্যণ বন্ধুত্ব, মিত্ৰতা,
মৰম, সহৃদয়তা। —দঃ বন্ধুপুত্ৰ। —দ্যং বন্ধুত্ব,
মৰম, চেনেহ, সহৃদয়তা।

সৌহৃদ্যং ক্লী ১। পৰিপূৰ্ণতা, ২। দয়া, বন্ধুত্ব, ৩। তৃপ্তি,
সন্তুষ্টি।

স্কন্দ ক) আপ্লৱে, শোষণে, গতাম্ (ভ্রা প স স্কন্দতি)
১। জাঁপ মাৰ, জঁপিয়াই দি, ২। উঠা, ওপৰলৈ উঠা,
ওপৰলৈ জাপ মাৰ, ৩। শেষ হ, নাশ হ ৪। ওলা,
বাহিৰ হ (যেনে— পূজ) ৫। উলিয়া, বাহিৰ কৰ,
ত্যাগ কৰ, (যেনে— চকুলো)। (গিজন্ত) স্কন্দয়তি—তে।
আ— ১। আক্ৰমণ কৰ পৰি— ১। জঁপিয়াই ফুৰ
২। জঁপিয়াই পৰ, ওপৰত পৰ।

খ) সমাহাতৌ (চুৰা প স স্কন্দয়তি—তে) সংগ্ৰহ কৰ,
আহৰণ কৰ।

স্কন্দঃ পু (স্কন্দ অচ) ১। কাৰ্ত্তিকৈয়, ২। জাঁপ, লক্ষ,
৩। পাৰা, ৪। সদাশিৱ, ৫। শৰীৰ, দেহ, ৬। বজা,
৭। নদীতীৰ ৮। চতুৰ মানুহ। —পুৰাণং ওঠৰখন
প্ৰধান পুৰাণৰ এখন। —ষষ্ঠী চ'ত মাহৰ শুক্লা
ষষ্ঠীৰ দিনা কাৰ্ত্তিকৈয়ৰ উদ্দেশ্যে পালন কৰা
উৎসৱ।

স্কন্দকঃ পু ১। জাঁপ মাৰোতা, ২। সৈনিক।

স্কন্দনং ক্লী ১। দ্ৰৱণ, স্ৱৰণ, বেচন, গমন, শোষণ।

স্কন্দাংশকঃ পাৰা।

স্কন্ধ সমাহাতৌ (চুৰা উ স স্কন্দয়তি—তে) সংগ্ৰহ কৰ,
চয়ন কৰ, আহৰণ কৰ।

স্কন্ধঃ পু (স্কন্দতে ইতি স্কন্দ অসুন ঘঃ অন্তাদেশঃ)
১। শৰীৰৰ এটা অংশ, কান্ধ, ২। শৰীৰ, দেহ ৩। গা-
গছ ৪। গছৰ ডাল, ৫। (বৌদ্ধ) পাৰ্থিৱ জ্ঞানৰ পাঁচ
আকাৰ বা অৱয়ৱ। ৬। গ্ৰন্থৰ অধ্যায়। যেনে— দ্বাদশ
স্কন্ধ ভাগৱত। ৭। সৈন্যৰ এটা বিভাগ, ৮। পঞ্চ
জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ৯। দল, গোষ্ঠী, ১০। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ, ১১।
ৰজা ১২। চুক্তি ১৩। জ্ঞানী পুৰুষ ১৪। পথ,
আলিবটি, ১৫। বগলী, —চাপ বোঁজা বহন কৰিবলৈ
কান্ধত লোৱা বাওঁকা, সিকিয়া। —ডকঃ নৰিকন
গছ। —দেশঃ কান্ধ। —পৰিনিৰ্ৱাণং (বৌদ্ধ) প্ৰাণিৰ
সকলো উপাদানৰ বিনাশ —ফলঃ বেল গছ, নৰিকন
গছ। জৰি গছ। —ব্ৰহ্মনা মধুৰিকা লতা —মল্লকঃ
বগলী। —বাহঃ আহঁত গছ। —ব্ৰহ্মঃ,—ব্ৰাহ্মকঃ ভাৱ
কঢ়িওৱা বলদ। —শাখা গছৰ মুখ্য শাখা, ডাল
—শৃঙ্গঃ ম'হ।

স্কন্ধা গছৰ ডাল, লতা।

স্কন্ধাগ্নিঃ পু খৰিৰ জুই।

স্কন্ধাৱাৰঃ পু সৈন্যস্থিতি, সৈন্যবাহ্য বিশেষ।

স্কন্ধিকঃ পু ভাৰ কঢ়িওৱা যাঁড় গৰু।

স্কন্ধী(ন) পু গছ।

স্কন্দ বিণ (স্কন্দ ক্ৰঃ) ১। শুকান, ২। তলসৰা, পতিত,
৩। নিসৃত, ৪। সিঁচৰিত।

স্কন্তু শুভে ক) (ভ্রা আ স স্কন্ততে) খ) (স্বা প স
স্কন্ততি), গ) (ক্ৰ্যা প স স্কন্ততি) ১। সৃষ্টি কৰ,
নিৰ্মাণ কৰ, ২। বাধা দি, সংযত কৰ, (গিজন্ত
স্কন্তয়তি—তে।

স্কন্তঃ পু (স্কন্ত অচ) ১। অৱলক্ষন, খঁস, তন্ত, ২। পৰমেশ্বৰ

স্কন্তনং ওলোমাই বধা কাৰ্য্য।

স্কান্দ বিণ ১। স্কন্দ সম্বন্ধীয়, ২। শিৱ সম্পৰ্কীয়, শৈৱ
—স্বং স্কন্দ পুৰাণ।

স্কু উক্তৌ আপ্লাৱনে (ক্ৰ্যা, স্বা, উৎ স্কুনাতি, স্কুনীতে,
স্কুনোতি, স্কুনুতে) ১। জঁপিয়াই যা, জাঁপ মাৰি যা,
জাঁপ মাৰ, ২। উঠা, ওপৰলৈ ডোল, ৩। জৰি

কব, বধ কব, ৪। পৰাস্ত কব, সম্পূৰ্ণৰূপে ছিন্ন-
ভিন্ন কব, ৫। ভাগৰ লাগ, শ্রান্ত হ, ৬। সুদৃঢ় কব,
নিশ্চিত কব।

স্বপ্ননং ক্ৰী ১। খণ্ড-বিখণ্ড কৰণ, ২। আঘাতকৰণ,
হিংসা, হত্যা কাৰ্য্য, ৩। বিবৰ্ত্তকৰণ। ক্ৰেশোৎপাদন।

স্বপ্ন ক্ষয়ে চলে (ভ্রা প স, অ স্থলতি) ১। উজ্জ্বলি থা,
উজ্জ্বলি থাই পৰ, পিছলি পৰ, ২। লৰাই দি, কঁপ,
টলমল কৰ, ৩। স্থলিত হ, পথভ্ৰষ্ট হ, বংশভ্ৰষ্ট হ,
৪। ভুল কৰ, ৫। উত্তেজিত হ, ৬। খোলা হ, ৭।
বিফল হ। টোপ টোপকৈ পৰ (গিজন্ত) স্থলয়তি-
তে।

স্বপ্ননং ক্ৰী (স্থল লুট) ১। পতন, অধঃপতন, ২। কম্পন,
ডোলন, ৩। উজ্জ্বলি খারন, ৪। ভ্ৰান্তি, ভুল কৰা।
উচ্চাৰণ কৰোঁতে কৰা ভুল, ৫। পৰস্পৰ মৰামৰি,
পিহা-পিহি।

স্থলিত বিণ (স্থল ক্তঃ) ১। পিছল খোৱা বা খাই পৰা,
২। অন্তৰ্ভাৱে উচ্চাৰিত, ৩। কম্পিত, ৪। মদমত্ত,
৫। সংযত, বাধাগ্ৰস্ত, ৬। টোপটোপকৈ পৰি থকা,
৭। উত্তেজিত, —তং পু ১। উজ্জ্বলি, ২। ভ্ৰান্তি ৩।
ছলনা ৪। দোষ, পাপ।

স্বক্ৰ্ প্রতীঘাতে (ভ্রা প স স্বকতি) ১। বাধা দি, সংযত
কৰ, ২। আঘাত কৰ, পিচুৱাই পঠা, দূৰ কৰ।

স্বন ক) অশ্রুশব্দে (চুৰা উ অ ত্তনয়তি-তে); খ) শব্দে
(ভ্রা প অ ত্তনতি) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল, প্রতিধ্বনি
তোল, ২। চিঞৰ মাৰ, গৰ্জন কৰ, ৩। হুমুনিয়াহ
কাঢ়, দীঘলকৈ উশাহ ল, আৰ্ত্তনাদ কৰ, নি— শব্দ
কৰ, হুমুনিয়াহ কাঢ়, শোক কৰ স্নি— গৰ্জন কৰ।

স্বনঃ পু (স্বনাতে শব্দাতে কামুকৈঃ ইতি স্বন শব্দে ঘঞ)
১। শব্দৰ এটা অৱয়ব, স্বন, পিয়াহ, ২। মাইকী
জন্তৰ ওহাৰ। —তটং-তটঃ পিয়াহৰ এটলীয়া অংশ
—প, —পা, —পায়ী(ন) মাকৰ গাখীৰ খাই ডাঙৰ
হোৱা। —ভৰঃ ১। মাইকী মানুহৰ দৰে স্বনযুক্ত
মতা মানুহ, ২। পিয়াহৰ ভৰ। —ভৰঃ এবিধ যৌন-
সঙ্গম ভঙ্গী। ‘বৃজজ্ঞাঘয়মধো তু কৃদ্ধা যোষিৎ-
পদঘয়ম। স্তনৌ ধ্বা বমেৎ কায়ী বন্ধঃ স্তনভৰঃ
স্বতঃ। —ভুৰং —শিখাঃ পিয়াহৰ বাঁট।

স্বপ্ননং ক্ৰী ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। গৰ্জন, চিঞৰ ৩। আটাই,
আৰ্ত্তনাদ ৪। জোৰেৰে উশাহ লোৱা কাৰ্য্য।

স্বনজয়ঃ মাকৰ পিয়াহ খোৱা কেঁচুৱা, শি ১২।৪০।

স্বনয়িতুঃ পু ১। মেঘ, ২। বজ্জ, বিদ্যুৎ, ৩। মৃত্যু, ৪। এবিধ
ঘাঁহ, ৫। অসুস্থতা, পীড়া।

স্বনাশ্ৰং পিয়াহৰ বাঁট, ‘নিপল’।

স্বনাস্তবঃ হৃদয়।

স্বনাতোগঃ পু স্বনৰ ভৰ, স্বনৰ পৰিপূৰ্ণতা।

স্বনিত বিণ (স্বন ক্তঃ) ১। শব্দিত, ধ্বনিত, ২। কোলাহল
পূৰ্ণ, গৰ্জিত —তং বজ্জধ্বনি, বিজুলীৰ গৰ্জন, হাত
চাপৰিৰ শব্দ।

স্বন্যং ক্ৰী (স্বনে ভৱঃ ইতি যৎ) ১। গাখীৰ, ২। মাকৰ
গাখীৰ, ৩। ৬৯; —ত্যাগঃ মাকৰ গাখীৰ একৱা।

স্বরকঃ পু (ফুলৰ) ধোপা, মুঠি, কোছা, মে ৭৫।

স্বরক বিণ (স্বর ক্তঃ) ১। অস্তিত, ২। বাধাগ্ৰস্ত, বন্ধ,
৩। অচেতন, পক্ষাঘাতগ্ৰস্ত, ৪। নিস্তব্ধ, অলব-অচৰ,
৫। কঠোৰমনা ৬। কৰ্কশ, —বোম্বা(ন) গাহৰি, বৰা;
—লোচন থৰ লাগি চাই থকা।

স্বরুতা, —তং ১। দৃঢ়তা, কঠিনতা, ২। অজ্ঞানতা,
অচেতনতা, মূৰ্ছা, হতচেতন অৱস্থা।

স্বকিঃ ক্ৰী স্বরুতা।

স্বতঃ পু ছাগলী, ভেঁড়া।

স্বতঃ পু ১। এমুঠি বা একোছা ঘাঁহ। ২। একোছা শস্য।
৩। জোপোহা গছ, ৪। খুটা, স্তম্ভ, ৫। অচেতন
অৱস্থা, ৬। পৰ্বত, পাহাৰ —কৰিঃ ধান। —কাৰ বিণ
শস্যৰ মুঠি বাক্কোতা —অনঃ,—অঃ ধান দোৱা কাঁচি,
ধানৰ মাজত হোৱা ঘাঁহ-বন কটা দা, কাঁচি।

স্বত্বেবমঃ পু (স্বত্ব বম্ অচ) হাতী, ৩। ৭২

স্বত্ব বোধনে (ক্ৰয়া, স্বা প স ত্ত্বতি, ত্ত্বত্বতি) ১। বাধা
দি, বন্ধ কৰ, দমন কৰ, ২। দৃঢ় কৰ, অলব-অচৰ
কৰ, ৩। অস্তিত কৰ, অচেতন কৰ, ৪। গৰ্ব কৰ,
ফুলি উঠ। (গিজন্ত) ত্ত্বয়তি-তে অৱ— হালি পৰ,
বিশ্রাম ল, ওপৰলৈ তোল, ওলমাই ৰাখ, বাধা দি,
বন্ধ কৰ। উদ্— সংযত কৰ, বন্ধ কৰ, পৰ্বত—
ঘেৰি পেলা, বেৰি ৰাখ। সং— বন্ধ কৰ, অচেতন
কৰ, প্ৰেৰিত কৰ, শান্ত হ, অলব-অচৰ হ, দৃঢ় হ,
গী ৩।৪৩; সম্বল— প্ৰতিপালন কৰ, প্ৰেৰণা দি,
আৰাম দি।

স্বত্বঃ পু (স্বত্ব-অচ) ১। খুটা, ২। দৃঢ়তা, কঠিনতা
নিম্পন্দতা, ৩। অচেতনতা, মূৰ্ছা, ৪। বাধা,

প্রতিবন্ধক, ৫। সংযম, দমন, ৬। অরলম্বন, ৭। গা-
গছ, ৮। অনুভূতিহীনতা ৯। মন্ত্ৰমুখতা — কৰ
বাধাজনক, অচেতনকাৰী — কৰঃ বেৰা, দেৱাল।
—পূজা ৰত্নালীৰ খঁটা পোতা যাগ বা পূজা। :

সুত্ৰকী(ন) চামৰাৰে তৈয়াৰী এবিধ বাদ্যযন্ত্ৰ।

সুত্ৰনং ক্লী (স্তম্ভ লুট) ১। বাধাদান, প্রতিবন্ধন, সংযত-
কৰণ, ২। অচেতনকৰণ, ৩। অরলম্বন, ৪। ৰক্তক্ষৰণ
বন্ধ কৰা কাৰ্য্য, ৫। ইন্দ্রজাল অথবা বশীকৰণ বিদ্যা।

সুত্ৰ বিণ্ বিস্তাৰক, আবৃতকাৰী — বঃ বিস্তৰ, বিছনা,
(মাটিৰ) লেপ, বিস্তাৰ।

সুত্ৰণং বিস্তাৰ কাৰ্য্য। সিঁচৰণ।

সুবিমান(ন) বিছনা, আৰাম চকী।

সুত্ৰী ক্লী ১। খোঁৱা, বাষ্প ২। বাঁজী গাই, ৩। চেঁউৰী গাই।

সুত্ৰঃ,—সুত্ৰঃ পু (সু অপ) প্ৰশংসা বাক্য, স্তুতি, স্তোত্ৰ,
—কঃ ১। চাৰণ, বৈতালিক, ২। প্ৰশংসা, স্তুতি
৩। ফুলৰ খোঁপা, 'বুকে' ৩। পৃথিৰ অধ্যায়, ৪। সমূহ,
সমষ্টি।

সুত্ৰনং ক্লী প্ৰশংসা, স্তুতি।

সুত্ৰকঃ স্তুতি গায়ক, চাৰণ।

সুত্ৰি ক্লৰণে (ভা আ অ স্তোপাতে) ১। ওলা, ২। টোপ
টোপকৈ ওলা বা পৰ।

সুত্ৰিভিঃ ১। বাধা, প্রতিবন্ধক ২। সাগৰ, ৩। মুঠি,
খোঁপা, কোছা।

সুত্ৰিম্ সেকে (দিৱা প অ স্তিম্যতি স্তীম্যতি) ১। ভিজা,
তিতা, সেমেকা হ। ২। স্তম্ভিত হ, দৃঢ় হ, অলব-
অচৰ হ।

সুত্ৰিমিত বিণ্ (স্তিম্ ক্ৰঃ) ১। সেমেকা, আৰ্দ্ৰ, তিতি থকা,
২। থৰ, শাড়, দৃঢ়, স্থিৰ, অলব-অচৰ, স্তম্ভিত, ৩। বন্ধ,
৪। কোমল, মৃদু ৫। তৃপ্ত, সন্তুষ্ট, —স্নায়ুঃ বন্ধ
বতাহ, স্থিৰ বায়ু। —সমাধিঃ স্থিৰ থান।

সুত্ৰিভিঃ পু (স্তম্ভ ইন ইং) ১। সমুদ, ২। বাধা।

সুত্ৰিঃ পু (সু ক্লিন) ১। আকাশ, ২। তেজ, ৰক্ত, ৩। এবিধ
ঘাঁহ, ৪। পানী, গাখীৰ, ইন্দ্র, ৬। যজ্ঞৰ পুৰোহিত,
অধ্বৰ্য্য।

সুত্ৰ স্তোতৌ (অদা উ স স্তোতি, স্তৱদি; স্তুতে, স্তৱীতে)
১। প্ৰশংসা কৰ, স্তুতি কৰ, ২। স্তুতি গীত গা
(সনস্ত) তুষ্টিৰতি-তে

সুত্ৰকঃ পু একোছা চুলি, বেণী —কা ১। চুলিৰ খোঁপা বা

বেণী, ২। বলদৰ দুই শিঙৰ মাজত থকা চুলি
কোছা। ৩। জজ্ঞা, তপিনা।

সুত্ৰ দীপ্তৌ (ভা আ অ স্তোচেতে) ১। উজ্জ্বল হ,
দীপ্তিমান হ, ২। তৃপ্ত হ, আনন্দিত হ।

সুত্ৰ বিণ্ (সু ক্ৰঃ) ১। প্ৰশংসিত, স্তুতি কৃত।

সুত্ৰিভিঃ (সু ক্লিন) ১। প্ৰশংসা, প্ৰশংসাগীত, স্তৱ, নৈ
৩। ১১৬; ২। দুৰ্গা —গীতং প্ৰশংসা গীত। চাৰণ-
বিলাকে গোৱা গীত। —পদং স্তুতিৰ বিষয় —পাঠকঃ
স্তুতি গায়ক। —স্নাদঃ প্ৰশংসা বাক্য —ব্ৰতঃ চাৰণ,
বৈতালিক।

সুত্ৰ্য বিণ্ প্ৰশংসাৰ যোগ্য, প্ৰশংসনীয়।

সুত্ৰকঃ ছাগলী।

সুত্ৰ স্তনভ ক শংসনে (ভা প স স্তোভতি) ১। প্ৰশংসা
কৰ, ২। পালন কৰ, পূজা কৰ।

থ) ৰোধনে (ক্ৰ্যা স্বা প স স্তুভ্ৰতি, স্তুভ্ৰোতি) ১। বন্ধ
কৰ, বাধা দি, ২। অলব-অচৰ কৰ, ৩। দূৰ কৰ।

সুত্ৰঃ ছাগলী।

সুত্ৰ উচ্ছায়ে ক (দিৱা প স স্তুপ্যতি থ) (চুৰা উ স
স্তুপয়তি-তে) ১। স্তপ কৰ, জমা কৰ, দ'ম কৰ,
সংগ্ৰহ কৰ, ২। নিৰ্মাণ কৰ।

সুত্ৰপঃ পু (সু পঃ) ১। মাটিৰ টিপ, দ'ম, স্তপ, ২। বৌদ্ধ
কীৰ্ত্তিস্তম্ভ, বুদ্ধৰ স্মৃতিচিহ্ন ৰখা 'টোপ', ৩। মৰা শ'
দাহৰ চিতা।

সুত্ৰ প্ৰীতিৰক্ষাধাণনে (স্বা উ স অ স্তুগোতি-স্তুগুতে) ১।
বিস্তাৰ কৰ, বহলাই দি, ওপৰত ঢাক, ২। ছটিয়া,
সিঁচৰিত কৰ, ৩। আবৃত কৰ, ৪। তুষ্টি কৰ, সন্তুষ্ট
কৰ, তৃপ্ত কৰ। (সনস্ত) তুষ্টিৰতি-তে।

সুত্ৰিভিঃ ক্লী আৱৰণ, ঢাকনী, কাপোৰ-কানি, বিস্তাৰ।

সুত্ৰ বধে (তুদা উ স স্তুহতি) আঘাত কৰ, বধ কৰ।

সুত্ৰ ছাদনে (ক্ৰ্যা উ স স্তুগাতি, স্তুগীতে) আচ্ছাদিত কৰ,
ঢাকন দি, আবৃত কৰ।

সুত্ৰ চৌৰ্য্যে (চুৰা উ স স্তেনয়তি-তে) চুৰি কৰ,
ডকাইতি কৰ, লুট কৰ।

সুত্ৰনঃ পু চোৰ, লুটিয়াৰ, মনু ৭। ৮৩; —নিগ্ৰহঃ চোৰৰ
শাস্তি।

সুত্ৰে ক্ৰেপণে (চুৰা উ স স্তেপয়তি-তে) পঠাই দি,
প্ৰেৰণ কৰ, দলিয়া। প্ৰক্ষেপ কৰ।

সুত্ৰমঃ পু স্তিম আৰ্দ্ৰে যঞ আৰ্দ্ৰতা, ভিত্তি অৱস্থা,
সেমেকা ভাৱ।

স্তোমঃ ক্লী (স্তেনসা ভারঃ ইতি যৎ) চৌৰ্যাং, ডকাইতি, লুট। —স্বী (ন) চোব, লুঠনকাৰী।
 স্তো ভূষণে (ভা প স স্তায়তি) পিঙ্গ, কাপোৰ পিঙ্গ, অলঙ্কাৰ পিঙ্গ, ভূষিত কৰ।
 স্তোমঃ ক্লী (স্তেনসা চৌৰসা ভারঃ কৰ্ম বা ইতি অণ) চৌৰ্যা, চোবৰ কাৰ্য্য, লুট।
 স্তোমিতাং ক্লী (স্তিমিত যাঞ) ১। জড়তা, শিথিলতা, ২। আর্দ্রতা ৩। অলব-অচৰ ভাব।
 স্তোক বিণ (স্তুচ ঘঞ) ১। অলপ, অকণমান, 'স্তোকনবাস্তানাভ্যাং—', মে ৮২; ২। চুটি, ৩। কম, —কং অবা অকণমান, অলপকৈ —কং ১। এটোপ, এক বিন্দু, ২। চাতক চৰাই —কায় চুটি-চাপৰ শৰীৰৰ, বাওনা —কং পু চাতক পক্ষী —শঃ(স্) অবা অলপ অলপকৈ।
 স্তোতৰ্য্য বিণ প্ৰশংসনীয়, স্তুতিযোগ্য।
 স্তোতা (ঋ) চাৰণ, বৈতালিক।
 স্তোত্রং ক্লী স্তব, স্তুতিগীত।
 স্তোত্রিয়ঃ—স্বা এবিধ কবিতা বা শ্লোক।
 স্তোভঃ পু (স্তুভ ঘঞ) ১। প্ৰতিবন্ধক ২। বিৰতি, ৩। অপমান, ৪। স্তুতি, ৫। সামবেদৰ এটা বিভাগ; সামগানৰ আলাপ পূৰণৰ বৰ্ণ বিশেষ। এনে তেৰ বিধ। বাবলোকো হাউকাৰঃ, বায়ুঃ হাইকাৰ, আদিত্যঃ উকাৰঃ, বিষ্ণুদেৱা ঔহোকাৰঃ ইত্যাদি।
 স্তোমঃ ক্লী (স্তে মন) ১। মূৰ, ২। ধন, ৩। শস্য, ৪। লোজৰ মূৰ থকা লাঠী —মঃ পু ১। সমূহ, সমষ্টি, ২। স্তুতি, স্তব, ৩। যজ্ঞ, আহুতি, যেনে— অগ্নিষ্টোম, ৪। সোম যাগ।
 স্তোম্য বিণ স্তুতিযোগ্য, প্ৰশংসনীয়।
 স্ত্যান বিণ (স্তৈ ক্ৰঃ) ১। স্নিগ্ধ, কোমল, মৃদু ২। ডাঠ, ঘন ৩। স্তম্ভীকৃত, ৪। ধ্বনিকাৰী —নং ক্লী ১। কাঠিন্য, ঘনত্ব, ২। আলস্যতা, ৩। অমৃত, ৪। প্ৰতিধ্বনি।
 স্ত্যায়নং স্তম্ভীকৰণ, একত্ৰীকৰণ।
 স্তোনঃ পু ১। অমৃত, ২। চোব।
 স্তো সংহতো, ধ্বনৌ (ভা উ অ স্তায়তি-তে) ১। ধ্বন কৰ দ'ম কৰ, একত্ৰিত কৰ, ২। বিস্তাৰ কৰ, বহলা, ৩। শব্দ কৰ, প্ৰতিধ্বনি তোলা।
 স্ত্রী স্ত্রী (স্তায়তি গৰ্ভো যস্যায়তি স্তৈ দ্ৰুট ডিহাং টিলোপঃ টিহাং ঙীপ) ১। নাৰী, তিবোতা, মাইকী মানুহ,

২। পত্নী, মাইকী জন্তু, ৩। স্ত্রীলিঙ্গ ৪। স্ত্রীবাচক আনকেইটামান শব্দ : যোৰিং, তৰী, মহিলা, বনিতা, অঙ্গনা, বমণী, বধু 'বালাতু প্ৰাণদা প্ৰোক্তা যুৱতী প্ৰাণধাৰিণী। প্ৰোঢ়া কৰোতি বৃদ্ধস্বং বৃদ্ধা মৰণমাদিশেৎ।' —কামঃ নাৰী কামুকতা, স্নিগ্ধভিলাষী —কাৰ্য্য মহিলাৰ কাম। —কুম্ভাৰং স্ত্রী পুত্ৰ, ল'ৰা তিবোতা —কুসুমং তিবোতাৰ (মাহেকীজা) ঋতুস্বৰ। —স্বীৰং মাকৰ গাখীৰ। মনু ৫।৯ —প বিণ স্ত্রী সহবাস —গস্ত্রী গাখীৰতী গাই। —স্বোৰঃ ডোকমোকালি। —স্বঃ নাৰী স্বাতক। —টিহত মাইকী মানুহৰ চিন— লিঙ্গ, যোনি। —চৌৰঃ লম্পট, নাৰী ধৰ্মগকাৰী —জিত তিবোতা সেন্দ্ৰা, 'স্ত্রীজিত-স্পৰ্শমাত্ৰেণ সৰ্বং পুণ্যং বিনশতি', শকুন্ত। —ধনং পত্নীৰ নিজৰ সম্পত্তি। —ধর্মঃ ১। নাৰীৰ ধর্ম বা কৰ্তব্য। ২। ঋতুস্বৰ —ধর্মিণী ঋতুমতী স্ত্রী। মাইকী —নিবন্ধনং মাইকী মানুহৰ কৰ্তব্য। স্বক্ৰা কাম কাজ। —পৰঃ কামুক। —পিপাচী পিপাচিনী। —পুং —সলঙ্কণা মতা- মাইকী উভয়ৰে লক্ষণযুক্ত। —পুংসৌ মতা- মাইকী, স্বামী স্ত্রী —প্ৰত্যয়ঃ (ব্যাকৰণ) স্ত্রীবাচক প্ৰত্যয়, যেনে— ক্তিন —প্ৰসজঃ অত্যধিক সজম। —প্ৰসুঃ অকল ছোৱালী জন্ম দিয়া মাতৃ। —প্ৰিয়ঃ আম গছ —বুদ্ধিঃ মাইকী মানুহৰ বোধ শক্তি, উপদেশ —ভোগঃ নাৰী সন্তোগ, সজম। —বদ্বং নাৰীকপী যন্তু বিশেষ। —বজ্জনং তামোল-পাণ। —বদ্বং নাৰী বদ্ব। 'স্ত্রীবদ্বং দুহুলাদপি' —লিঙ্গঃ যোনি —ব্লঃ পত্নীৰ বলা। —ব্লিধেয় নাৰী-শাসিত —ব্লিহাহঃ তিবোতাৰ লগত বিবাহৰ চুক্তি। —সংগ্ৰহণং নাৰী ধৰ্মণ, অবৈধ আলিঙ্গন। —সন্তং নাৰী সমাজ, মহিলা সমিতি —সম্বন্ধঃ বৈবাহিক সম্পর্ক। —স্বভাৱঃ তিবোতাৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ। —স্বৰণং নাৰী হৰণ।
 স্ত্রীতা-স্বং নাৰীত্ব।
 স্ত্ৰেণ বিণ (স্ত্ৰিয়া ইদম্ স্ত্রী নঞ) নাৰী সম্বন্ধীয়। নাৰীসুলভ, বমণীবত : —পং নাৰীত্ব, নাৰীৰ স্বভাৱ, স্ত্রীলিঙ্গ। নাৰীৰ গোষ্ঠী।
 স্ত্ৰেণতা, —স্বং ১। নাৰীত্ব, ২। অত্যধিক নাৰীপ্ৰেম, বমণীবতি।
 স্ত্ৰ বিণ (স্ত্ৰ ঘঞার্থে কঃ) সম্ভাৱন প্ৰেবত 'ককা', 'বিল',

হৈ থকা', আদি অর্থত। যেনে— প্রকৃতিস্থ, তটস্থ, অক্ষস্থ আদি।

হুকবঃ তামোল।

হুগ সংবৃত্তৌ (ভা প স হুগতি, হুগয়তি) ১। ঢাকি বাখ, লুকাই বাখ, ২। আবৃত কৰ, পৰিপূৰ্ণ কৰ।

হুগ বিণ (হুগতি সংবৃত্তৌ আত্মানমিতি হুগ অচ) ধৃত, ঠগ, বদমাচ।

হুগনং ক্লী ঠগন, প্রবঞ্চনা।

হুগবঃ তামোল।

হুগিকা ক্লী ১। বক্ষিতা, ২। বাক্তনী, পেটী, ৩। তামোল। পাণ ভাষীর পদ।

হুগিত বিণ লুকাই বখা, আবৃত, তিৰোহিত।

হুগী ক্লী ঠগী, বটা, শৰাই।

হুগু ক্লী বৃজ।

হুগিলং ক্লী (তিষ্ঠতান্মিতি স্থা ইলচ) ১। যজ্ঞৰ কাৰণে নিৰ্মাণ কৰা মাটিৰ ঢাপ, যজ্ঞবেদী ২। বাকবি পথৰ। ৩। এচপৰা মেঘ ৪। সীমা, সীমাচিহ্ন। —শায়ী(ন) মুক্ত যজ্ঞবেদীত শুই থকা সন্ন্যাসী —সিতকং যজ্ঞবেদী।

হুপতিঃ পু (তিষ্ঠতান্মিতি স্থা কঃ স্থঃ তং পাতিতি পা রাহুলকাৎ অতিঃ) ১। বজা, সমাট, ২। বাস্তুবিদ্যাত অভিজ্ঞ, 'আৰ্কিটেক্ট'। ৩। কাঠমিস্ত্রী ৪। বথ চালক, সাৰথি, ৫। কঞ্চকী, ৬। কুবের ৭। অন্তেষপূৰৰ পৰিচাৰক, ভৃত্য।

হুপট বিণ ১। বিষমভাৱে (ওখ-চাপৰকৈ) ওপৰলৈ তোলা, ২। বিষম বা বিপদসঙ্কুল কামত আগ বাঢ়ি যোৱা ব্যক্তি।

হুল স্থানে (ভা প অক) দৃঢ়ভাৱে থিয় হ, দৃঢ় হ।

হুলং ক্লী, ক্লী (হুল অচ) ১। জলশূন্য কৃত্ৰিম ভূমিখণ্ড। শুকান ঠাই, ২। সাগৰৰ পাৰ, ৩। খল, ভূমি, পথাৰ, মুকলি ঠাই, ৪। ওখ ভেটি, ঢাপ, ৫। আস্থান ৬। তবু, ৭। অংশ ৮। আলোচনাৰ বিষয়, ৯। বস্ত্ৰগৃহ। —কন্দঃ বনৰীয়া ওল। —কমলং, হুলপদুম —কুমুদঃ কবৰী গছ —পদ্মঃ পু মানকচু —ক্লিহঃ মাটিত হোৱা যুদ্ধ —শুদ্ধিঃ ভূমিৰ শোধন কাৰ্য্য।

হুলা ক্লী ১। জলশূন্য কৃত্ৰিম ভূমি, ঢাপ।

হুলী ক্লী (হুল ঙীয) শুকান ঠাই। জলশূন্য অকৃত্ৰিম (প্রাকৃতিক) ভূমি। —দেৱতা পাত্ৰখনৰ অধিষ্ঠাত্রী দেৱতা, মে ১০৬।

হুলেশয়ঃ পু উভচৰ ধাণী।

হুলিঃ পু (স্থা ক্লিন) ১। তাঁতী, ২। স্বৰ্গ, ৩। জন্ম।

হুলিৰ বিণ (স্থা ক্লিচ ১। ধীৰ, স্থিৰ, ২। বৃদ্ধ, বৃঢ়, জৰা-গ্রস্থ —ৰঃ পু ১। বৃঢ় মানুহ, ২। ভিখাৰী, ৩। ব্রাহ্মণ —ৰা বৃঢ়।

হুলিষ্ঠ বিণ (স্থল ইষ্টন) ১। অতি বৃহৎ, প্রকাণ্ড ২। অতি বলী।

হু স্থানে (ভা উ অ তিষ্ঠতি-তে) ১। থাক, বহি থাক, থিয় হৈ থাক, ২। বাস কৰ, ৩। বন্ধ কৰ, ৪। ৰাখি থাক, ৫। সংযত হ, ৬। প্রাপ্য হ, ৭। জীয়াই থাক, উশাহ-নিশাহ ল, ৮। কাযত থাক, সহায় কৰ, ৯। আশ্রয় ল, নিৰ্ভৰ কৰ, ১০। কাম কৰ, কামত প্রবৃত্ত হ, সম্পাদন কৰ (গিজন্ত) *স্থাপয়তি-তে (সনজ) তিষ্ঠাসতি। অতি— বাঢ়ি যা, অধি— ওপৰত থাক অধিকাৰ কৰ, অভ্যাস কৰ, বাস কৰ, দখল কৰ, জয় কৰ, পা, লাভ কৰ, শাসন কৰ অনু— কৰ, সম্পাদন কৰ, অনুসৰণ কৰ, অভ্যাস কৰ, কাযত থাক, সহায় কৰ, পালন কৰ, গী ৩। ৩১, দান কৰ, দি, অন্ন থাক, পালন কৰ, অপেক্ষা কৰ, উদ— থিয় হ, উঠ, এৰ, ত্যাগ কৰ, কষ্ট কৰ, অভ্যাস, উপ— কাযত থাক, ওচৰ চাপ, সাহস কৰ, শেবা কৰ, পূজা কৰ, লগ লাগ, যুক্ত হ. প্র— প্রস্থান কৰ, স্থাপন কৰ, দৃঢ়ভাৱে থিয় হ, ওচৰ চাপ প্রতি— আশ্রয় ল, নিৰ্ভৰ কৰ, প্রত্যয়— বিৰোধ কৰ, বাধা দি রি— থাক, বাস কৰ, বিস্তাৰ কৰ, দূৰত থাক। রিপ্ৰ— আৰম্ভ কৰ, যাত্ৰা কৰ, স্বায়— শৃঙ্খলাবদ্ধ কৰ, নিষ্পত্তি কৰ, আশ্রয় ল, সং— বাস কৰ, থাক, থিয় হ, সমধি— শাসন কৰ, প্রভৃক্ত কৰ, সমর— থিৰ হৈ থাক, সাজু হৈ থাক। সমা— অভ্যাস কৰ, নিয়োগ কৰ, প্রয়োগ কৰ, পালন কৰ সমুদ— থিয় হ, উঠ, প্রাণ পাই উঠ, অজ্ঞানতাৰ পৰা সাৰ পাই উঠ, সমুপ— ওচৰলৈ যা, আক্ৰমণ কৰ, ওচৰত থিয় হ সম্প্র— প্রস্থান কৰ, যাত্ৰা কৰ, সম্প্রতি— আশ্রয় ল, নিৰ্ভৰ কৰ, দৃঢ়ভাৱে থিয় হ।

হুগু বিণ (স্থা গুঃ) ১। দৃঢ়, ধীৰ স্থিৰ, স্থবৰ, অলব-অল —গুঃ পু ১। শিৱ, ৰ ১১। ১৩; ২। ব্রহ্মা, মহা ১। ১৩২; ৩। বেৰত পোতা খিলি, গজাল, ৪। জীৱক

নামৰ এবিধ গন্ধদ্রব্য, ৫। ডাল-পাতহীন গছ, গছৰ মূতা; ৬। এবিধ অস্ত্র। ৭। খুঁটা, স্তম্ভ ৮। উইৰ বাহ।

—ছেদঃ গছ কটা মানুহ। —ভ্রমঃ খুঁটা বুলি কৰা ভুল।

স্থাপত্যঃ পূ ১। ভিখাৰী, ২। যজ্ঞবেদীত শুই থকা সন্ন্যাসী।

স্থাপত্যঃ পূ শিরলিঙ্গ বিশেষ।

স্থাপত্য বিণ (স্থাপত্য) স্থানীয়, থাকিব লগীয়া (ঠাই)

স্থানং ক্লী (স্থাপত্য) ১। ঠাই, থকা ঠাই, বাসস্থান, ২। দৃঢ়, স্থাবৰ, ৩। অৱস্থা, স্থিতি, ৪। আস্থান, অৱস্থান ৫। (পদৰ শেষত) সম্বন্ধ, যেনে— ভাতৃস্থান, মাতৃস্থান। ৬। পদবি, উপাধি, ৭। দেশ, প্রান্ত, জিলা, নগৰ, ৮। বিষয়, ৯। উপযুক্ত ঠাই, ১০। বেদী, ১১। পৱিত্ৰ ঠাই, তীৰ্থ স্থান ১২। আস্থান, বাটত ৰাতি থকা ঠাই। ১৩। নিৰপেক্ষ অৱস্থা, ১৪। সাদৃশ্য ১৫। গ্ৰন্থৰ বিভাগ, অধ্যায়, ১৬। নটে প্ৰদৰ্শন কৰিব লগীয়া অংশ বা চৰিত্ৰ। ১৭। জিৰণি, আজৰি —চিন্তকঃ সৈন্যৰ ৰচন-পাতিৰ যোগাৰ কৰা বিষয়। —চ্যুত স্থানভ্ৰষ্ট, পদচ্যুত, বৰ্ণাশূন্য —মাছাখ্যাং এখন বিশেষ ঠাইৰ মহিমা —যোগঃ যথাযোগ্য স্থানত নিয়োগ। —স্ব নিজৰ ঠাইত থকা।

স্থানকং ক্লী (স্থানমিৱেতি কন) ১। স্থান, পদ, পদবি, ২। বিশেষ নাটকীয় ঘটনাৰ অৱস্থা, ৩। টো, চৰিয়া, অৱবাহিকা, ৪। মদৰ ফেন, ৫। মস্ত পাঠৰ এবিধ পদ্ধতি, ৬। তৈত্তিৰীয় সংহিতাৰ এটা বিভাগ।

স্থানতঃ(স) অবা নিজৰ স্থান বা পদবি অনুসৰি, সঠিক স্থানৰ পৰা, উচ্চাৰণৰ স্থানানুসৰি।

স্থানিকঃ স্থানাধ্যক্ষ। যথা স্থানত বা পদবিত থকা ব্যক্তি। স্থানী(ন) ১। স্থান থকা, স্থায়ী ২। মৌলিক, মূল বা প্ৰাথমিক পদাৰ্থ। স্থানভিষিক্ত।

স্থানীয় বিণ (স্থানায় হিতমিতি ছঃ) এখন ঠাইৰ, স্থানযোগ্য, খিলঞ্জীয়া —স্বং নগৰ, চহৰ।

স্থানে অব্য ১। সঁচাকৈ, দৰাচলতে, সঠিকভাৱে, ন্যায়সঙ্গতভাৱে; ‘স্থানে খলু তত্ত্বভৱান গ্ৰহবৰ্মা বৰ্ণিতৱানস্যা গুণান’ —হৰ্ষচ ৫ম উঃ ২। ইয়াৰ ঠাইত, বা সলনি, ৩। এই কাৰণে, একে ধৰণে।

স্থাপক বিণ (স্থাপিত পুল) স্থাপনকৰ্তা, সংস্থাপক, প্ৰতিষ্ঠাপক —কঃ ৰজময়ৰ অধ্যক্ষ, মঞ্চ সঞ্চালক। মন্দিৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা।

স্থাপত্যঃ ক্লী অভিযন্তা, অট্টালিকা। —ভ্যঃ ভ্ৰমেষপূৰ্ব অধ্যক্ষ।

স্থাপনং ক্লী (স্থাপিত লুট) ১। ৰোপণ, ২। পুংসৱন, ৩। সমাধি, ৪। সংস্থাপন, ৫। বাস, বসতি। —না ক্লী ১। স্থাপন, দৃঢ়কৰণ, সংস্থাপন, প্ৰতিষ্ঠাকৰণ, ২। আয়োজন, মঞ্চ পৰিকল্পনা, ৩। বেদী, স্থাপনা।

স্থাপিত বিণ (স্থাপিত ক্ত) নিশ্চিত, দৃঢ়ীকৃত, ন্যস্ত। সংস্থাপিত, প্ৰতিষ্ঠিত, নিৰ্মিত, নিৰ্দিষ্ট, নিৰ্দ্ধাৰিত, বিবাহিত।

স্থাপ্য বিণ (স্থাপিত প্যং) স্থাপনীয়, সুদৃঢ় কৰণীয়, নিৰ্দ্ধাৰণযোগ্য।

স্থাম(ন) ক্লী (স্থাপ মনি) সামৰ্থ্য, শক্তি, পৰাক্ৰম, স্থায়িত্ব।

স্থায়ী(ন) বিণ (তিষ্ঠতীতি স্থাপি নিঃ) ১। থিয় হৈ থকা, (পদৰ শেষত) যেনে— চিৰস্থায়ী, ক্ষণস্থায়ী, ২। জীৱিত, বাস কৰি থকা, ৩। দৃঢ়, স্থাবৰ, স্থিৰ, অবিকৃত (ক্লী) চিৰস্থায়ী বস্তু —ভাৱঃ বসৰ অন্তৰ্গত এটা ভাৱ। মনৰ এক বিশেষ স্থায়ী অনুভূতি। এই অনুভূতিৰ পৰা কাব্য বসৰ উদ্ৰেক হয়। প্ৰত্যেক বসৰ একোটাকৈ স্থায়ীভাৱ থাকে। যেনে— শূন্যৰ বসৰ স্থায়ীভাৱ ৰতি। ‘ৰতিৰ্হাসক শোকক্ৰোধান্থসাহৌ ভয়ং তথা। জুগুপ্সা বিস্ময়শ্চৈৱথামষ্টৌ প্ৰোক্তঃ শমোহপি চ।

স্থায়ুক বিণ স্থায়ী, দৃঢ় ধীৰ, স্থাবৰ —কঃ গাওঁবুঢ়া। গ্রামাধ্যক্ষ।

স্থালং ক্লী (স্থাপ অলচ) থাল। কাঁহী। ভোজন পাত্ৰ, বন্ধা বাচন, থালী।

স্থালী ক্লী (স্থাপ অলচ ঙীৰ) ১। থালী, কেবাহী, কেটলী, মাটিৰ চক, ২। সোম বস তৈয়াৰ কৰা বাচন, ৩। পেঁপা ফুল। —পত্নী থালীত বন্ধা (অন্ন)। —পাকঃ গৃহস্থীয়ে পালন কৰা চাতুৰ্য্যস্বা ব্ৰত বিশেষ। —পুৰীষঃ কেবাহীত লাগি থকা অৱশিষ্ট বস্তু। —পুলাকঃ কেবাহীত বন্ধা অন্ন। —ক্লীঃ কেবাহীৰ ভিতৰ ভাগ।

স্থাবৰ বিণ (তিষ্ঠতীতি স্থাপ বচ) ১। স্থায়ী, বস্তু। লবচন নকৰা বস্তু যেনে— গছ, লতা, ঘৰ আদি। জন্মৰ বিশৰীত। ব্ৰহ্মৰ সপ্তম সৃষ্টি। —বঃ ১। যি কোনো প্ৰাণহীন বস্তু, যেনে— মাটি, পানী, গছ, গছনি আদি, মনু ১।৪।১: ২। ধনুৰ জল, ৩। স্থাবৰ

সম্পত্তি, যেনে— ঘৰবাৰী, মাটি, পুখুৰী আদি। ৪।
পৈতৃক সম্পত্তি। —জঙ্গমং চৰাচৰ, প্ৰাণী-অপ্ৰাণী।
স্থায়ীৰ বিণ্ ডাঠ, ঘন, দৃঢ়, কঠিন। —ৰং বুঢ়া বয়স।
স্থানকঃ পু ১। পানীৰ বুৰবুৰণি ২। শৰীৰত সুগন্ধি
আতৰ আদিৰ প্ৰলেপ।
স্থাসু ক্ৰী (স্থ স্তঃ) শাৰীৰিক বল।
স্থানু বিণ্ (স্থ স্তঃ) দৃঢ়, সুস্থিৰ, অলৰ, চিৰস্থায়ী, শাস্বত,
মনু ১।৫৬; যুগমীয়া।
স্থিকঃ পু তিবোতাই কঁকালৰ তলত পিন্ধা কাপোৰ।
স্থিত বিণ্ (স্থ ক্তঃ) ১। থিয় হৈ থকা, থকা, অস্তিত্বরান,
উখিত, ওপৰলৈ উঠা, ২। সংঘটিত, ৩। অধিকৃত,
৪। দৃঢ়কৃত, ৫। স্থিৰ মতিসম্পন্ন, ধীৰ স্থিৰ, ৬।
সুসংস্থাপিত, ৭। প্ৰতিজ্ঞাত, প্ৰতিশ্ৰুতিবদ্ধ, ৮।
মনোমত, প্ৰস্তুত, ৯। গতিহীন; 'স্থিতঃ স্থিতামুচলিতঃ
প্ৰযাতাম—', ৰ ২।৬; —ধী স্থিৰমনা, স্থিৰ বুদ্ধিসম্পন্ন,
শান্ত, গী ২।৫৬; —প্ৰজ্ঞা ১। আত্মা-অনাত্মা সম্পৰ্কে
সম্যক প্ৰজ্ঞা, জ্ঞানবিশিষ্ট। 'আত্মানোৱাত্মনা তুষ্টঃ
স্থিতপ্ৰজ্ঞস্তদ্যুচ্যতে।' গী ২।৫৫; ২। দৃঢ়, ভাস্কিশূন্য
বিবেচনা শক্তিসম্পন্ন। —প্ৰেৰী(ন) বিশ্বস্ত বদ্ধ।
স্থিতিঃ ক্ৰী (স্থ ক্তিন) ১। ন্যায় পথত দৃঢ়ভাৱে থকা অৱস্থা।
২। মৰ্যাদা, ধাৰণা, সংস্থিতি, কু ১।১৮; ৩। অৱস্থান,
ৰ ১।৮৯; ৪। দৃঢ়তা, ভক্তি, আসক্তি, ৫।
স্বাভাৱিক অৱস্থা ৬। স্থায়িত্ব, ৭। নিয়ম পালন, ৮।
জীৱনৰ তিনিটা অৱস্থাৰ (সৃষ্টি-স্থিতি-প্ৰলয়) এটা, ৯।
সীমা, অৱধি, সময়সীমা, ১০। অলৰ-অচৰ অৱস্থা,
১১। গ্ৰহণৰ (গ্ৰাসৰ) অৱস্থিতি, ১২। সাধুতা,
নৈতিক আচৰণ, সৌজন্য। —স্থাপক পূৰ্বৱস্থলৈ ঘূৰি
অহা, লেকেটা, টানিলে দীঘল হৈ আকৌ ঘূৰি অহা,
যেনে স্প্ৰিং।
স্থিৰ বিণ্ (স্থ ক্ৰিচ) ১। স্থিৰ, দৃঢ়, অলৰ-অচৰ, ২। স্থায়ী,
শাস্বত, নিত্য, ৩। শান্ত, ধীৰ মনা; ৪। কঠিন, গোটা,
ডাঠ, ৫। শক্ত, ৬। ক্ৰোধশূন্য। —ৰঃ ১। দেৱতা,
বিগ্ৰহ, ২। গছ, ৩। পৰ্বত, ৪। বাঁড় ৫। শিৱ,
৬। কাৰ্ত্তিকৈয়, ৭। মোক্ষ, ৮। শনি গ্ৰহ, —গন্ধঃ
চম্পক বৃক্ষ। —হৃদঃ ভূজ গছ। —ছায়ঃ গছ
—জিহ্বঃ মাছ —জীৱিত্ব শিমলু গছ। —পুষ্পঃ
চম্পক গছ, বকুল গছ। —প্ৰতিজ্ঞা দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ,
আঁকোগোঁজা —কলা এবিধ লাউ। —ৰোনিঃ ছায়া

দিয়া প্ৰকাণ্ড গছ। —যৌৱনঃ ১। চিৰযৌৱনা পৰী,
২। মায়ীৰী। —শ্ৰী স্থায়ী সম্পত্তিৰ অধিকাৰী —স্থায়ী
(ন) অলৰ-অচৰ হৈ থকা, ধ্যানত থকা।
স্থিৰতা ১। দৃঢ়তা, দৃঢ় অৱস্থা, ২। মানসিক চাঞ্চল্যহীনতা।
স্থিৰা শ্ৰী (স্থ ক্ৰিচ টাপ পুথিৰী।
স্থিৰায়ুঃ পু শিমলু গছ।
স্থূড় বৃত্যম (তুদা প স স্থূড়তি) আবৃত কৰ, ঢাক।
স্থূল এবিধ তম্বু।
স্থূণা ক্ৰী (স্থ নঃ) ১। ঘৰৰ খুটা, ২। খুটা বা খুটি, ৩। লোৰ
প্ৰতিমা, ৪। কমাৰৰ নিয়াৰি।
স্থূমঃ পু ১। চন্দ্ৰ, ২। দীপ্তি, উজ্বলতা।
স্থূৰঃ পু (তিষ্ঠতীতি স্থা উৰণ) ১। যাঁড় ২। মনুষ্য
—ৰী(ন) ভাৰবাহী ঘোঁৰা।
স্থূল বৃংহণে (চুৰা উ অ স্থূলয়তি—তে) দীঘল হ, ওখ হ,
শকত হ।
স্থূল বিণ্ (স্থূল অচ্) ১। দীঘল, ডাঙৰ, প্ৰকাণ্ড, শকত,
মে ১০৬; ২। পেটাল, ৩। বলৱান, ৪। ডাঠ, ৫।
খহটা, কৰ্কশ, ৬। মূৰ্খ, অবোধ। —লং ১। দ'ম,
জুপ ২। তম্বু, ৩। পৰ্বতৰ শিখৰ —লঃ কঁঠাল গছ।
—কাম্য শকত, মোটা, পেটুৱা। —কেড়ঃ,—কেড়ঃ
কাঁড় —চাপঃ কপাহ ধনা ধনু। —তালঃ খেজুৰী গছ।
—ধী,—মতি মূৰ্খ। —নালঃ এবিধ ডাঙৰ জাতৰ
নলখাগৰি। —নাস চেপেটা-নকা। —নাসঃ গাহৰি।
—পটং জাঠ কাপোৰ —পট্টঃ কপাহ। —পাদঃ ১।
হাতী, ২। গোধা বেমাৰী। —ফলঃ শিমলু গছ।
—মানং উপকৰা হিচাব, থূলমূল গণনা। —মূলঃ
এবিধ মূলা —লক্ষ ১। উদাৰ, মুক্তহস্ত। ২। জ্ঞানী
—শংস্ৰা ডাঙৰ যেনি থকা তিবোতা। —শৰীৰঃ
অনিত্য, ক্ষণভঙ্গুৰ দেহ (লিঙ্গ শৰীৰৰ বিপৰীত)
—শীৰঃ(স) শৰীৰৰ তুলনাত ডাঙৰ মূৰ থকা।
—শীৰ্ষিকা সৰু পৰুৱা এবিধ। (ইহঁতৰ মূৰবিলাক ডাঙৰ)
—ষট্পদঃ ভোমোৰা, বৰল। —হুং হাতীৰ শুড়।
স্থূলক বিণ্ বৃহৎ, ডাঙৰ, প্ৰকাণ্ড, পেটাল। —কঃ এবিধ
নল।
স্থূলা ক্ৰী ডাঙৰ এলাচি। গজপিপ্পলী।
স্থূলাংশা ক্ৰী গন্ধপাত, তেজপাত, নৰসিংহ পাত।
স্থূলাংশ পেটৰ ডাঙৰ অঙ্গ, নাজী।
স্থূলাস্যঃ পু সাপ।

স্থলী (ন) পু উট।

স্থলৈলা স্ত্রী ডাঙৰ এলাচি।

স্থলোচ্চয়ঃ ১। হাতীৰ গহীন গতি, শি ১২।১৬; ২।

হাতীৰ দাঁতৰ ছিদ্র, ৩। মুখৰ ফোঁহা।

স্থেমন দৃঢ়তা, স্থিৰতা।

স্থেয়ঃ পু ১। দুটা বিবাদী পক্ষৰ মধ্যস্থতাকাৰী, বিবাদ নিষ্পত্তিকাৰী, ২। ঘৰুৱা পুৰোহিত।

স্থেয়ান (স) বিণ (স্থিৰ ইয়সুন ১। স্থিৰতৰ, শাস্তত, চিৰস্থায়ী, নিতা।

স্থেষ্ঠ বিণ (স্থিৰ ইষ্টন) অতি স্থিৰ, সুস্থিৰতম।

স্থৈৰ্য্যং স্ত্রী (স্থিৰসা ভাৱঃ স্থিৰ যাঞ) ১। দৃঢ়তা, সুস্থিৰতা, ২। বিবতিগুন্যতা, ৩। মানসিক নিশ্চয়তা, চাঞ্চল্যহীনতা, গী ১৩।৭; ৪। ধৈৰ্য্য, ৫। কাঠিন্য।

স্থৌণেয়ঃ এবিধ আতৰ।

স্থৌৰং স্ত্রী ১। স্থৈৰ্য্যং, ২। শক্তি, সামৰ্থ্য, ৩। (ঘোঁৰা বা গাধৰ) বহনযোগ্য বোজা।

স্থৌৰী(ন) পু ১। ভাৰবাহক ঘোঁৰা, ২। বলৱান ঘোঁৰা।

স্থৌল্য বিণ (স্থূল যাঞ) স্থূলতা, বলিষ্ঠতা।

স্পনং স্ত্রী (স্না গিচ লুট) স্নান, গা ধোৱা কাৰ্য্য। 'পূজনাং স্পনং শ্ৰেষ্ঠং স্পনান্তপৰ্ণং স্মৃতম।'

স্পপিত বিণ (স্না গিচ ক্ৰঃ) কৃতস্নান। গা ধুই উঠা, গীত ১২।১।

স্পৰঃ পু (স্ন প্রসরণে অপ) স্পৰণ, ক্ষৰণ, টোপ টোপকৈ পৰা বা ওলোৱা।

স্পনস্ নিৱাসে (ভা দিৱা প স স্পসতি, স্পসতি) ১। বাস কৰ, বসতি কৰ, বসবাস কৰ, ২। (মুখৰ পৰা) বাহিৰ কৰ, প্রত্যাখান কৰ।

স্না স্নানে (অদা প অ স্নাতি) ১। গা ধো, স্নান কৰ। ২। (গুরুগৃহ ত্যাগ কৰিবৰ সময়ত) স্নান কৰ (গিজন্ত) স্নাপয়তি-তে। (সনন্ত) স্নাস্নাসতি। অপ-শোক কৰাৰ বা অশৌচৰ বা শ্মশানৰ পৰা অহাৰ পিচত স্নান কৰা। নি- ভালকৈ বৰিয়াই বা গভীৰতাত প্রবেশ কৰি স্নান কৰ অৰ্থাৎ শাস্তত পাৰ্গত হ। (শাস্তানিয়ন্তত)।

স্নাত্ত বিণ (স্না ক্ৰঃ) কৃতস্নান, গা ধুই উঠা।

স্নাত্তকঃ পু (স্না কণ) ১। শিক্ষা সং কৰাৰ পিচতে গুরুগৃহত সম্যবৰ্তন সংস্কাৰ সম্পাদন কৰা ব্ৰহ্মচাৰী শিষ্য, ২। গৃহস্থশ্রমত প্রৱেশ কৰা বিজ্ঞ। ৩। ব্ৰাহ্মণ ভিক্ষু।

স্নানং স্ত্রী (স্না লুট) ১। গা ধোৱা কাৰ্য্য, অভিষেক, অৱগাহন, 'স্নানং পৱিত্ৰমায়ুৰাং শ্ৰমশ্বেদমলাপহম।' ২। তীৰ্থস্নান, ৩। বিগ্ৰহ স্নান, মহাস্নান, দেৱতা প্ৰতিমাক স্নান কৰোৱা কাৰ্য্য, -স্নৌৰী গা ধোৱা ডাঙৰ চৰিয়া, 'টাৰ'। -যাত্ৰা ক্ষেষ্ঠ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা খ্ৰীবিষ্ণু মহাস্নানৰ এটা বিশেষ পৰ্ব। -স্ত্ৰিধিঃ স্নানৰ নিয়ম।

স্নানীয় বিণ (স্নানায় হিতম ইতি ছঃ) স্নানযোগ্য। অভিষেকৰ যোগ্য, (স্ত্রী) স্নানৰ উপকৰণ দ্ৰব্য।

স্নাপকঃ পু গৰাকীক গা ধুৱাই দিয়া বা গাধোৱা বস্ত্ৰৰ যোগান ধৰা ভূতা।

স্নায়ুঃ স্ত্রী (সা বাহ্লকাং উন যুক) ১। বায়ুবাহক নাড়ী, স্নায়ু, মাংসপেশী, ২। ধনুৰ গুণ।

স্নায়ঃ-স্নান(ন) পু স্নায়ু।

স্নিগ্ধ বিণ (স্নিহ ক্ৰঃ) ১। স্নেহযুক্ত, কোমল, মৃদু, ২। মৰমিয়াল, ৩। তেলান, ৪। উজ্জ্বল, চিকমিকিয়া ৫। আঠালেভীয়া ৬। সেমেকা, তিতা, ৭। শীতল ৮। ডাঠ, ঘন ৯। মনোবশ, মনোগ্ৰাহী -স্নঃ ১। তেল, ২। মৌচাকৰ মম, ৩। দীপ্তি, উজ্জ্বলজ, ৪। কঠিনতা, কৰ্কশতা -স্নঃ বন্ধু, ১। মৰমলগা ব্যক্তি, ২। এড়া গছ। ৩। এবিধ সৰল গছ। -তণ্ডুলঃ সোনকালে হোৱা এবিধ ধান। -দৃষ্টি একেথৰে চাই থকা।

স্নিগ্ধতা স্ত্রী কোমলতা, স্নেহশীলতা, তৈলাক্ততা।

স্নিগ্ধা স্ত্রী মজ্জা।

স্নিহ স্নেহে (দিৱা প অ স্নিহতি) ১। মৰম লগা, মৰম কৰ, ভাল পা, স্নেহশীল হ, ২। আসক্ত হ, ৩। সন্তুষ্ট হ, ৪। কোমল হ, (গিজন্ত) স্নেহয়তি-তে।

স্নু প্রসরণে (অদা প অ স্নৌতি) ১। টোপ টোপকৈ পৰ, ২। লাহে লাহে বৈ যা, বা ওলা।

স্নু পু স্ত্রী (স্নু ডঃ) মালভূমি, পৰ্বতৰ ওপৰৰ সম্মান ঠাই। (স্ত্রী) স্নায়ু, মাংসপেশী।

স্নুত বিণ বৈ যোৱা (যেনে- তেজ, পূজ), টোপ টোপকৈ পৰা।

স্নুধা স্ত্রী বোৱাৰী, পুত্ৰবধূ।

স্নুহ বমনে (দিৱা প স স্নুহতি) বমি কৰ, বমি কৰি বাহিৰ কৰ।

স্নেহঃ পু (স্নিহ ঘঞ) ১। চেনেহ, মৰম, প্রেম, ভালপোৱা ২। তৈলাক্ততা, তৈলভেদীয়া ভাৱ ৩।

চৰি, তেল, ৪। শৰীৰৰ বস, যেনে— বীৰ্য্য। ৫। বস, জীপনি। —ছেদঃ —ভঙ্গঃ বন্ধুবিচ্ছেদ। —পূৰ্ণঃ অব্য মৰমেৰে, চেনেহেৰে, —প্রিয়ঃ তেলৰ চাকি, প্রদীপ —বীজঃ পিয়ালবৃক্ষ। —ভৃঃ কফ, শ্লেষ্মা, (স্ত্রী) শিখ্ৰভূমি —বঙ্গঃ তিল —বন্তিঃ তেলৰ বন্তি, ‘এনিমা’ —বিক্ষেপঃ দেৱদাক —বিস্মিতঃ তেল ঘঁহা (শৰীৰ) —ব্যক্তিঃ বন্ধুত্বৰ প্রকাশ।

শ্লেহা(ন) পু (স্নিহ কনি) ১। বন্ধু, ২। চন্দ্র, ৩। এবিধ ৰোগ।

শ্লেহনং ক্লী (স্নিহ লুট) ১। তৈলমর্দন, তেল ঘঁহন, ২। বিনাশ সাধন, ৩। কোমলোৱা ঔষধ মলম, মালিচৰ তেল।

শ্লেহিত বিণ (স্নিহ ক্তঃ) ১। মৰমিয়াল, দয়ালু, মৰম লগা, ২। তৈলমর্দিত, তৈলাক্ত। —তঃ বন্ধু, চেনেহৰ লোক।

শ্লেহী(ন) ১। আসক্তঃ মৰমিয়াল, বন্ধুত্বপূৰ্ণ, ২। তেলতেলীয়া। (পু) ১। বন্ধু, গা মালিচ কৰোঁতা, ২। চিত্ৰশিল্পী।

শ্লেহঃ (স্নিহ উঃ) ১। এবিধ বেমাৰ, ২। চন্দ্র।

স্পন্দ ঈষৎকম্পে (ভ্রা আ অক স্পন্দতে) ১। কঁপ, কঁপি থাক, টিপটিপা, ২। কঁপা, লৰাই দি, ৩। যা গমন কৰ। —বি ঘূৰি ফুৰ, চেষ্টা কৰ, যত্ন কৰ।

স্পন্দঃ পু (স্পন্দ ঘঞ) ঈষৎ কম্পন, ধপধপনি, স্পন্দনং ক্লী (স্পন্দ লুট) ১। কঁপনি, ধপধপনি, ২। প্রফুৰণ, গৰ্ভৰ ভিতৰত জগৰ লৰচৰকৰণ।

স্পন্দিত বিণ (স্পন্দ ক্তঃ) ১। কম্পিত, ২। গত —তঃ ধপধপনি, কঁপনি।

স্পর্ধ সংহৰ্ষে (ভ্রা আ স স্পর্ধতে) ১। স্পর্ধা কৰ, বা দেখুওৱা, প্রতিশোধ ল, প্রতিদ্বন্দ্বী হ, ২। প্রত্যাহ্বান জনা, ফেৰ পাত, অৱজ্ঞা কৰ।

স্পর্ধা স্ত্রী (স্পর্ধ টাপ) ১। শত্ৰুতা, অৰিয়াঅৰি, অৱজ্ঞা, প্রত্যাহ্বান, ২। হিংসা, ঈর্ষা, ৩। প্রতিদ্বন্দ্বিতা।

স্পর্ধী(ন) বিণ অৱজ্ঞাকাৰী, ঈর্ষাকাৰী, প্রতিদ্বন্দ্বী, শত্ৰু, গৰী, অহঙ্কাৰী।

স্পর্শ শ্লেষে, গ্রহণে (চুৰা আ স স্পর্শয়তে) ১। গ্রহণ কৰ, ল, স্পর্শ কৰ, ২। সংযোগ কৰ, লগ লগা, ৩। আলিঙ্গন কৰ, সারাটি ধৰ।

স্পর্শঃ পু (স্পর্শ ঘঞ) ১। পৰশ, সংযোগ, ২। মুখামুখি, অৰিয়াঅৰি ৩। অনুভূতি, স্পর্শানুভূতি, ৪। স্পর্শ গুণ, ৫। স্পর্শ বৰ্ণ। ‘ক’ৰ পৰা ‘ম’ লৈ বৰ্ণকেইটা।

৬। ৰোগ, অসুস্থতা, ক্ৰোধ, ৭। দান, উপহাৰ, ৮। বতাহ, বায়ু ৯। আকাশ, ১০। যৌনসঙ্গম। —(শী) স্ত্রী অভিচাৰী তিৰোতা। —মণিঃ পৰশ পাথৰ। —মণি প্রভল্লং পৰশমণিৰ দ্বাৰা উৎপন্ন সোণ। —লজ্জা লাজুকী লতা —স্নেহ্য স্পর্শ কৰি জানিব পৰা বা বুজিব পৰা —সংঘাৰী(ন) সংক্রামক, স্পর্শৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা (ৰোগ) —স্নানং চন্দ্র বা সূৰ্য্য গ্রহণৰ সময়ত কৰা স্নান। —স্পন্দঃ—স্পন্দঃ ভেকুলী।

স্পর্শন বিণ ১। স্পর্শকাৰী, ২। প্রবৃত্তিকাৰী, ৩। দুখকাৰী, —নং ১। স্পর্শ, পৰশ, অনুভূতি ২। স্পর্শেন্দ্ৰিয় ৩। দান, উপহাৰ।

স্পর্শী (ঋ) ৰোগ।

স্পর্শ গ্রহুৱাধয়োঃ (ভ্রা উ স স্পর্শতি—তে) ১। স্পর্শাদান কৰ, গাত ল, ভাৰ ল, ২। বাধা দি, ৩। সংযোগ কৰ, সূতাৰে লগ লগা, ৪। স্পর্শ কৰ, ৫। চা, ভালকৈ অনুভৱ কৰ, লুকাই দৰ্শন কৰ।

স্পর্শঃ পু (স্পর্শ পচাদ্যচ) ১। চোৰাংচোৱা, গুপ্তচৰ, ২। যুদ্ধ, সমৰ, ৩। প্ৰস্কাৰৰ লোভত জন্তুৰ লগত যুদ্ধ কৰোঁতা।

স্পষ্ট বিণ (স্পর্শ গিচ ক্তঃ) ১। সুস্পষ্ট, ফটফটীয়া, প্রকাশ্য, সবল, ২। সঠিক, সঁচা, ৩। প্রফুল্লিত, প্রফুল্লিত, বিম্বিত। —ষ্টং অব্য ফটফটীয়াকৈ, সবলভাৱে —গৰ্ভা গৰ্ভৰ লক্ষণ স্পষ্ট হোৱা তিৰোতা। —প্রতিপত্তিঃ স্পষ্ট অনুভূতি। —ভাৰী(ন) —বস্ত্ৰা (ঋ) অকপট বস্ত্ৰা, স্পষ্টবাদী।

স্পৃ প্রীতিৰক্ষা পালনে (স্বা প স স্পৃগোতি) ১। ৰক্ষা কৰ, পালন কৰ, দান দি, ভূষিত কৰ, ২। বাস কৰ, জীয়াই থাক।

স্পৃষ্ঠা এবিধ জঙ্গলী লতা।

স্পৃশ্ স্পৃশি (তুদা প স স্পৃশতি) ১। স্পর্শ কৰ, ছুই দি, ২। পানীৰে ধো, মনু ২। ৬০; ৩। লাগি ধৰ, ৪। যা, ওচৰলৈ যা, ৫। পা, লাভ কৰ (গিজন্ত) স্পৃশয়তি—তে। অভি— স্পর্শ কৰ; উপ— ১। পানীৰে মুখ-হাত ধো বা পানী ছটিয়া। ২। আচমন কৰ, মুখত পানী ল, মুখ ধো। সং— পানী ছটিয়া সংযোগ কৰ, লগ লগা।

স্পৃশ্ বিণ (পদৰ শেষত) স্পর্শ কৰা, ভেদ কৰ। যেনে— ময়স্পৃশ, হৃদয়স্পৃশ।

স্পষ্ট বিণ্ (স্পৃশ্য ভূ) ১। পৰশ লগা, হাতেৰে ছোৱা
লাগি ধৰা, সংস্পৰ্শ হোৱা, ২। দৃষিত, কলুষিত।
স্পষ্ট বৰ্ণ, 'ক ৰ ম' লৈ বাঞ্জন বৰ্ণ পচিণটা।

স্পৃষ্টিঃ-ষ্টিকা স্ত্রী স্পৰ্শ, সংযোগ।

স্পৃহ ঈঙ্গে (চুৰা উ স স্পৃহয়তি-তে) ইচ্ছা কৰ,
অভিলাষ কৰ, আশা কৰ, বাসনা কৰ।

স্পৃহণং ক্লী (স্পৃহ লুট) বাসনা, স্পৃহা।

স্পৃহণীয় বিণ্ (স্পৃহ অনীয়ৰ) শঙ্কনীয়, ঋতু ১।১;
ঈৰ্ষাযোগা, কু ৭।৬০।

স্পৃহালু বিণ্ (স্পৃহ আলচ) স্পৃহাশীল, বাসনাকাৰী
লোভী, আগ্ৰহী, স্পৃহনীয়।

স্পৃহা স্ত্রী (স্পৃহ অঙ টাপ) আশা, ইচ্ছা, বাসনা,
অভিলাষ।

স্পৃহ্য বিণ্ (স্পৃহ যৎ) বাঞ্জনীয়, স্পৃহনীয়, —হ্যঃ পৃ
এবিধ বনৰীয়া টোঙা গছ।

স্পৃ মাৰণে (ক্ৰাদি প স স্পৃণতি) মাৰ, আঘাত কৰ,
বধ কৰ।

স্পৃষ্ট শীলো (ভ্রা প অ স্পৃষ্টতি) ফাটি যা, বিদীৰ্ণ হ, খণ্ড
খণ্ড কৰি ভাং, বহল কৰ, বিস্তাৰ কৰ।

স্পৃষ্টঃ-টা পৃ স্ত্রী সাপৰ (মেল খোৱা) ফণা।

স্পৃষ্টিকঃ পৃ (স্পৃষ্ট শীলো ৱাহলকাৎ ইকন) ফটিক, কাঁচ,
এবিধ চকচকীয়া পাথৰ, সূৰ্য্যকান্ত মণি। —মণি-শিলা
ফটিক পাথৰ।

স্পৃষ্টিকা, স্পৃষ্টিকাৰিঃ, স্পৃষ্টিকী ফটিকৰী।

স্পৃষ্টিকান্তিঃ কৈলাশ পৰ্বত —ভিদ্ কৰ্পৰ।

স্পৃষ্টিকাশ্ব, ফটিক পাথৰ।

স্পৃষ্ট বিদীৰ্ণে হাসে (ভ্রা প, চুৰা উ স স্পৃষ্টতি,
স্পৃষ্টয়তি-তে) ১। ফাল, খণ্ড খণ্ড কৰি ফাল,
খোল, বহলা। ২। উপহাস কৰ, ঠাট্টা-মস্কৰা কৰ।

স্পৃষণং ক্লী কম্পন, ধপধপনি, কঁপনি।

স্পৃশ্ চালে স্পৃতো (ভ্রা চুৰা প, উ অ স্পৃশতি,
স্পৃশয়তি-তে) ১। কঁপ, কঁপি থাক, ধপ্ ধপ্ কৰ,
২। ছিটিকনি পেলা, খেলা কৰ, (ধনুত) টকাৰ তোল
বা মাৰ। (নিজন্ত) স্পৃশয়তি-তে।

স্পৃষ্টিক বিণ্ স্পৃষ্টকৰ পৰা হোৱা —কং স্পৃষ্টিক।

স্পৃষ্টিত বিণ্ (স্পৃষ্ট বিদীৰ্ণে ভূঃ) ফালি দুকাল কৰা,
বিস্তাৰিত।

স্পৃষ্টিঃ স্ত্রী (স্পৃষ্ট ভিন ১। ফুল (ৰোগ) উত্থান ২। কৃষ্ণি।

স্পৃষ্ট বৃদ্ধৌ (ভ্রা আ স স্পৃষ্টতে) ১। ডাঙৰ হ, বৃদ্ধি
হ, মোটা হ, ২। ফুলি উঠ, ৩। বহল হ (নিজন্ত)
স্পৃষ্টয়তি-তে। ভডি ১২।৭৬।

স্পৃষ্ট বিণ্ (স্পৃষ্ট বক ১। ডাঙৰ, প্ৰকাণ্ড, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত,
বিস্তাৰিত ২। বহত, প্ৰচুৰ —বং প্ৰাচুৰ্য্য —বঃ পৃ
১। উত্থা ৰোগ, উত্থানি, বৃদ্ধি, ২। পানীৰ বুৰবুৰণি
৩। কঁপনি, ধপধপনি, ৪। ধনুৰ টকাৰ, ৫। টেমুনা।

স্পৃষ্টৰণং ক্লী কঁপনি, ধপধপনি, স্পৃষণ।

স্পৃষ্টালঃ (স্পৃশ চলনে ঘঞ) স্পৃতি, কম্পন, ধপধপনি।

স্পৃষ্টলনং ক্লী কম্পন, চালন, ঘঁহন, (বোঁৰাৰ পিঠিত)
ধাপৰ মাৰা।

স্পৃষ্ট(চ্) স্ত্রী তপিনা, কাটি, মনু ৮।২৮১; —স্বাতনকঃ
কংবেল।

স্পৃষ্ট হননে (চুৰা উ স স্পৃষ্টয়তি-তে) ১। আঘাত কৰ,
বধ কৰ, ২। অৱজ্ঞা কৰ, ঘিণ কৰ, ৩। ভাল পা,
৪। ঢাক, আবৃত কৰ।

স্পৃষ্ট বিণ্ (স্পৃষ্ট বৃদ্ধৌ কিবচ) ১। প্ৰচুৰ, বহত, ২।
প্ৰকাণ্ড, আহল-বহল।

স্পৃষ্ট বিণ্ (স্পৃষ্ট-ভূঃ) ১। ফুলি উঠা, বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত,
২। মোটা, শকট, পেটুৱা, ৩। প্ৰচুৰ, ৪। পৰিষ্কা,
শুদ্ধ, ৫। কৃতকাৰ্য্য, সফল, উন্নতিশীল, '৬। বংশ
পৰম্পৰাগত ৰোগত আক্ৰান্ত।

স্পৃষ্টিঃ স্ত্রী (স্পৃষ্ট ভিন) বৃদ্ধি, বিস্তাৰ, প্ৰাচুৰ্য্য।

স্পৃষ্ট ক ভিদি (চুৰা উ স স্পৃষ্টয়তি-তে,
স্পৃষ্টয়তি-তে) ১। ফাট, ফাটি দুভাগ হ, ফাল,
২। দেখা পোৱা হ। খ) ৱিকালে ৱিসৰণে (ভ্রা প,
তুদা উ. স স্পৃষ্টতি, স্পৃষ্টতি-তে) ১। ফাল, ফালি
দুফাল কৰ, ২। বহলা, খোল, ফুলা, বিয়পা, থানবান
কৰ, ৩। দৃষ্টিগোচৰ হ, প্ৰকাশ হ। (নিজন্ত)
স্পৃষ্টয়তি-তে। প্ৰকাশ হ, প্ৰকাশ কৰ, ভেদ ভাং,
আঘাত কৰ, বধ কৰ।

স্পৃষ্ট অব্য এটা অনুকাৰ শব্দ। —কৰঃ অগ্নি —কাৰঃ
'ফুট' ধ্বনি, ফুটকাৰ শব্দ।

স্পৃষ্ট বিণ্ (স্পৃষ্টিত প্ৰকাশতে ইতি স্পৃষ্ট কঃ) ১। ব্যক্ত,
প্ৰকাশিত, ২। বিস্তাৰিত, প্ৰস্পৃষ্টিত, ৩। ফালি দুফাল
হোৱা, ৪। শুভ্ৰ, উজ্জ্বল, বিস্তৃত, ৫। প্ৰখ্যাত,
প্ৰসিদ্ধ ৬। গলগলীয়া, এলেকহা, ৭। স্পষ্ট, —টং

অবা স্পষ্টকৈ, জলজল পটপটকৈ —টিঃ ভৰি উখহা
ৰোগ। —টকা ডাঙৰৰ পৰা কাটি উলিওৱা টুকুৰা।

স্মৃতিত বিণ (স্মৃট ভ্ৰুঃ) বিকশিত, প্রস্মৃতিত, বিদৰ্ভিত,
বিদীৰ্ণ, ভিন্ন।

স্মৃটী ক্ৰী (স্মৃট ভীষ) ভৰি উখহা, বা ফটা ৰোগ।

স্মৃট্ অনাদৰে (চুৰা উ স স্মৃট্য়তি-তে) অনাদৰ কৰ,
অৱজ্ঞা কৰ, ঘিণ কৰ, হেয় কৰ।

স্মৃড্ অনাদৰে (চুৰা উ স স্মৃট্য়তি-তে) অনাদৰ কৰ,
অৱজ্ঞা কৰ, ঘিণ কৰ, হেয় কৰ।

স্মৃণ্ড স্মৃণ্ট নমণি (ভা প, চুৰা উ স্মৃণ্ডতি, স্মৃণ্ডয়তি
-তে) ১। খোল, বহলা, বিস্তাৰ কৰ, ২। উপহাস
কৰ, ঠাট্টা-মস্কৰা কৰ, হেয় কৰ, ঘিণ কৰ, অৱজ্ঞা
কৰ।

স্মৃৰ স্মৃৰ্তৌ, চলে (তুদা চুৰা, প অ স্মৃৰতি,
স্মৃৰয়তি) ১। কঁপ, ধপধপ কৰ, ২। কঁপা, লৰচৰ
কৰা, ৩। নিক্ষেপ কৰ, ৪। ঘূৰি আগৰ অৱস্থালৈ আহ,
৫। প্ৰকাশ হ, দৃষ্টিগোচৰ হ, দৃশ্য হ, ৬। চকচক
কৰ, উজ্জ্বল কৰ, ৭। প্ৰখ্যাত হ, উজ্জ্বল হ, ৮।
মনলৈ আহ, ৯। থৰক-ৰককৈ যা। (বিজ্ঞত)
স্মাৰয়তি-তে, স্মোৰয়তি-তে। অৰ্ভি — বহলা,
জনাভাত হ, পৰি — ধপধপ কৰ —প্ৰ চাৰিওফালে
বিয়পা। ৱি — চেষ্টা যত্ন কৰ, ধনুত টঙ্কাৰ তোল।
কি ১৪। ৩১।

স্মৃৰঃ পু (স্মৃৰ কঃ) স্মৃৰণ, কঁপনি, ফলক, ঢাল, উখহা
ৰোগ, ফুলা বেমাৰ।

স্মৃৰণং ক্ৰী (স্মৃৰ লুট) ১। কম্পন, ধপধপনি, ২। শৰীৰৰ
কোনো অংশ ফুলি উঠা, হঠাতে কঁপি উঠা ৩। জলজল
পটপট হোৱা, ৪। হঠাতে মনলৈ অহা। মনত
জোকাৰণি তোলা, ৫। জিলমিলনি, চক্ৰমকনি।

স্মৃৰৎ বিণ (স্মৃৰ শত্) কঁপনি, জিলমিলনি।

স্মৃৰতোদ্ধা ক্ৰী উদ্ধাপাত।

স্মৃৰিত বিণ (স্মৃৰ ভ্ৰুঃ) কঁপনি উঠা, লৰচৰ কৰা,
জিকমিকাই উঠা, ফুলি উঠা, স্ফীত হোৱা, অস্থিৰ।
—তং কঁপনি, ধপধপনি, মানসিক অস্থিৰতা।

স্মৃৰ্ছ বিস্মৃতৌ (ভা প স স্মৃৰ্ছতি) ১। বহলা, বহলাই
দি, বৃদ্ধি কৰ, ২। পাহৰি যা বা পেলা।

স্মৃৰ্জ ব্ৰজ্জনিৰ্যোষে (ভা প অ স্মৃৰ্জতি) ১। বজ্জ গৰ্জন
কৰ, বজ্জপাতৰ দৰে গৰ্জন কৰ, ২। চক্ৰমক কৰ,

বিদীৰ্ণ কৰ, ৩। প্ৰতিধ্বনি তোল, ৪। বৃদ্ধি কৰ,
৫। প্ৰকাশ হ, উজ্জ্বল হ।

স্মৃৰ্জধুঃ পু বজ্জপাতৰ শব্দ।

স্মৃল স্মৃলৌ চলে (তুদা প প অ স্মৃলতি) ১। কঁপ,
কঁপি থাক, ধপ ধপ কৰ, ২। প্ৰকাশ হ, ৩। সংগ্ৰহ
কৰ, ৪। নাশ কৰ, বধ কৰ।

স্মৃলং ক্ৰী তস্ম।

স্মৃলনং ক্ৰী কঁপনি, ধপধপনি।

স্মৃলিঙ্গং, —ঙ্গঃ, —ঙ্গা বিণ ফিৰিঙতি, বে ৬। ৮ঃ —ঙ্গিনী
অগ্নিৰ সাতখন জিভাৰ এখনৰ নাম।

স্মৃৰ্জঃ পু (স্মৃৰ্জ কঃ) ইন্দ্রং বজ্জ। য়রক-য়রতীৰ প্ৰথম
মিলনজনিত ভয়, কঁপনি।

স্মৃৰ্জধুঃ পু (স্মৃৰ্জ অথুচ) বজ্জপাতৰ শব্দ।

স্মৃৰ্জি ক্ৰী (স্মৃৰ্জ ভিন) ১। স্মৃৰণ, কম্পন, ২। প্ৰস্ফোটন,
৩। প্ৰকাশ, প্ৰদৰ্শন, ৪। কাব্যিক প্ৰেৰণা। —মান
(৭) কোমলমনা, স্মৃতিযুক্ত।

স্মেয়ান্(স) বিণ (স্মিৰ্ ঙ্গয়সুন) অতিশয়, অধিক, প্ৰচুৰ।

স্মেৰষ্ঠ বিণ (স্মিৰ্ ইষ্ঠন) অত্যধিক, প্ৰচুৰতম,
অতিবৃহৎ।

স্মেৰাটঃ পু (স্মেৰাটীতি স্মৃট্ অচ) ১। স্মেৰাটক, বিদাৰণ,
২। প্ৰকাশন, ৩। উখহা ৰোগ, টেমুনা, ৪। মীমাংসক
সকলৰ পৰিচিত নিত্য, শাস্ত্ৰত শব্দ বা ধ্বনি, ৫। হঠাতে
শব্দ শুনি উদ্বেক হোৱা ভাৱ বা অনুভূতি। —স্মীজকঃ
ভোলা গছ। (এই গছৰ গুটিৰে চিন দিয়া হয়।)

স্মেৰাটিকঃ পু (স্মৃট্ থুল) ১। সঙ্গীতৰ এবিধ ৰাগ, ২।
বিস্মেৰাট।

স্মেৰাটনং ক্ৰী (স্মৃট্ লুট) ১। বিদাৰণ, ভেদন, ২।
প্ৰকাশ, স্পষ্টকৰণ, —নং ১। ফাটল, ফালন, ২।
শস্য জাৰণ, ৩। আঙুলি ফুটোৱা কাৰ্য্য। ৪। শব্দ,
ধ্বনি। —নঃ সংযুক্ত ব্যঞ্জন বৰ্ণৰ ভাঙনি, ভিন্নকৰণ,
—নী মণি-শঙ্খাদি হিঙ্গ কৰা যন্ত্ৰ, অগাৰ।

স্মেৰাটা ক্ৰী সাপৰ বিস্তৃত ফণা।

স্মেৰাটায়নঃ পু এজন মূনি।

স্মেৰাটিকা এবিধ স্নাই।

স্মেৰাৰণং ক্ৰী স্মৃৰণং।

স্ম্যং ক্ৰী তৰোৱালৰ দৰে দেখা এবিধ যজ্ঞ কাঠ।

স্ম অবা ১। বৰ্তমান কালৰ ক্ৰিয়াৰ পিচত এই প্ৰত্যয়
ব্যৱহাৰ কৰি অতীত কাল বুজোৱা হয়। 'তত্ত্ব ৱায়স

দম্পতী প্রতিরসতঃ স্মঃ পঞ্চ। অতীত কাল বৃজালেও
বহু দিনের আগের পরা বাস কবি অহা অর্থ বৃজায়।
২। শোকের পাদ পূরণ শব্দ। ৩। নিষেধার্থক 'মা' শব্দ
লগত, যেনে— ক্রৈরং মাস্য গমঃ পার্থ, গী ২।৩।

স্ময়ঃ পু (স্মি অচ ১। আশ্চর্যতা, অদ্ভুত, ২। গর্ব,
অহঙ্কার, দাঙ্কিতা, ভর্তৃ ৩।৬৯।

স্মবঃ পু (স্মি নিচ অচ) ১। কামদেব, কৃ ৪।৮; ২।
স্মরণ, ৩। প্রেম, ভালপোরা, —কুপকঃ, —গৃহং,
যোনি। —কর্ম কামকর্ম, ক্রীড়াকর্ম। —গুণঃ বিকৃ
—ছত্রং যোনি, ভগাঙ্কর। —দশা প্রেমারস্থা,
কামারস্থা। এনে অরস্থা মুঠেতে দহ বিধ— নয়নকীতি,
চিত্তাসক্ত, সঙ্কল্প, নিদ্রাচ্ছেদ, তনুতা, বিষয় নিবৃত্তি,
ত্রপাশা, উন্মাদ, মূচ্ছা, মৃতিঃ —ধ্বজঃ ক্রী যোনি
—ধ্বজঃ লিঙ্গ, বাদ্যযন্ত্র, —ধ্বজা জোনাক বাতি।
—প্রিয়া কামদেবের পত্নী বতি। —স্মৃতিঃ যোনিঃ
—লেশনী শালিকা, ময়না চবাই, —রক্তঃ অনিচ্ছা
—কীটিকা বেশা —শাসনঃ শির —স্বচ্ছন্দঃ —স্বচ্ছন্দঃ
পুরুষ, লিঙ্গ —স্মর্যঃ গাথ, —হবঃ শির।

স্মরণঃ ক্রী (স্মি লুট) ১। স্মরণ, স্মৃতি, ২। ভাবনা, চিন্তা,
৩। পরম্পরা, পরম্পরাগত আচার-বিধি ৪। শোক
স্মৃতি, দুখ প্রকাশ। ৫। এটা বস্তু চকুত পবি সেই
বিষয়ে বা তেনেকুরা একেধরণের মনলৈ অহা ভাবনা।
এবিধ কাব্যলঙ্কার। সদৃশানুভাবাদ রস্তু স্মৃতিঃ স্মরণম
—পদকী মৃত্যু।

স্মরণানুগ্রহঃ পু স্মরণের অনুগ্রহ, স্মরণ কৃপা।

স্মরণাপত্যতর্পকঃ কাছ।

স্মবাকুশঃ পু ১। নখ, ২। কামুক ব্যক্তি।

স্মবাগাধঃ ক্রী যোনি।

স্মবাক্ষ কামার্ত।

স্মবাকুশ, স্মবার্ত, স্মবোৎসুক বিগ কামার্ত।

স্মবাসরঃ লালটি।

স্মাব বিগ স্মব অর্থাৎ কামদেবের সখ্যকীয় —বঃ স্মরণ,
স্মরণ শক্তি, —কঃ স্মৃতি সৌধ, স্মৃতিচিহ্ন, —গঃ
মনলৈ জ্ঞান, মনত পেলাই দিয়া।

স্মার্ত বিগ (স্মৃতেবিদ্যমিতি স্ম অণ) ১। স্মরণযোগ্য,
স্মরণীয়। ২। স্মৃতি শাস্ত্র সখ্যকীয়, স্মৃতি শাস্ত্রের আচর
বিবিসম্মত। ৩। বিধিবদ্ধ, আইনসম্মত ৪। গৃহ

(অগ্নি) —র্তঃ ১। স্মৃতি শাস্ত্রাভিজ্ঞ পণ্ডিত, স্মৃতি
শাস্ত্রী, ২। পরম্পরাগত বিধি পালনকারী; 'আচারঃ
পরমো ধর্মঃ ঋত্যাঙ্কঃ স্মার্ত এর চ।'

স্মি অনাদবে (চুবা আ স স্ময়তে) ১। হাঁহি মাঝ,
মিচিকিয়া হাঁহি মাঝ, ২। ফুলি উঠ, প্রস্তুতিত হ,
৩। বিদ্রুপ কর, ইতিকিং কর, উপহাস কর।
(গিজন্ত) স্মায়য়তি —তে। (সনন্ত) সিস্ময়িবতে, স্মি—
বিস্মিত হ, প্রশংসা কর।

স্মিট অনাদবে, স্মেহে (চুবা উ স স্মেটয়তি—তে) ১।
উপহাস কর, ঠাট্টা কর, ২। ভাল পা, মবস কর,
৩। যা, গমন কর।

স্মিত্ত বিগ (স্মি ক্তঃ) ১। মিচিকিয়া হাঁহিবে, ২। প্রস্তুতিত
—তঃ হাঁহি, মিচিকিয়া হাঁহি।

স্মীল নিমেষণে (ভ্রা প অ স্মীলতি) চকু টিপ মাঝ, চকু
পচাঝ।

স্মৃ ক স্মৃতা (ভ্রা উ স স্মবতি) ১। স্মরণ কর, মনলৈ আন,
মনত পেলা, ২। মনে মনে আবৃত্তি কর, ৩। প্রকাশ
কর, বিবেচনা কর, ৪। দুখেতে স্মরণ কর (গিজন্ত)
স্মায়য়তি —তে (সনন্ত) স্মৃয়তে, অপ— পাহরি যা,
সং— স্মরণ কর, ভাবি চা, গী ১৮।৭৬।

খ) তুটৌ, বন্ধণে (স্মা প স স্মৃগোতি) ১। তুটু কর,
সঙুট কর, ২। বন্ধা কর, নিজকে বন্ধা কর।

স্মৃতিঃ ক্রী (স্মৃ ক্রিন) ১। স্মরণ, ২। মনত পেলোরা,
৩। আইন শাস্ত্র, ৪। বিধি, আচার-বিধি, পরম্পরাগত
আচার-পদ্ধতি, ৫। ইচ্ছা, আশা, ৬। বোধ শক্তি,
৭। মন, যাজ্ঞবল্ক্যাদি মুনিসকলে প্রণয়ন করা
ধর্মশাস্ত্র, ধর্মসংহিতা। 'ঋতিত্বং রেদো ঋজেন্নো
ধর্মশাস্ত্রং ত্বৈ স্মৃতিঃ', মনু ২।১০; —পথঃ
—ঋতঃ স্মরণযোগ্য বস্তু, —প্রজ্ঞঃ আইনসম্মত
বিষয় বা গ্রন্থ, —জ্ঞঃ স্মৃতি হানি —জ্ঞঃ স্মরণ
খেলিমেলি, —ঋক্ক বেআইনী, —ঋক্কঃ আইন
বিসম্মতি, দুখন স্মৃতির মাজত বিবোধ, —স্মৃতঃ
আইন শাস্ত্র, —শেষ মৃত, —সাম্য আইনব শ্রাব্য
প্রামাণ্য।

স্মেব বিগ (স্মৃ বঃ) ১। বিকশিত, প্রস্তুতিত, হাঁহি থকা,
২। অহঙ্কারী, ৩। প্রত্যাক, স্মৃতি।

স্ময়ঃ পু (সম্পদ স্ময়ঃ) বেন, স্মৃতি পতি, পতিবেন।

স্বন্দ স্রুতো (ভা আ স স্বন্দতে) ১। টোপটোপকৈ পৰ,
বৈ যা, বাগৰি যা, ২। ত্যাগ কৰ, ঢাল, ৩। দৌৰ,
পলা, ৪। বৰ্ষণ কৰ।

স্বন্দঃ পূ. (স্বন্দ ঘঞ) ১। বৈ যোৱা, টোপ টোপকৈ
পৰা, ২। দৌৰ, পলায়ন, ৩। বথ, ৪। এবিধ
বেমাৰ।

স্বন্দন বিগ. শীঘ্ৰবেগী, শীঘ্ৰ, দৌৰি গমনকাৰী, ধৱহমান,
—নং ১। দৌৰ, ২। ধৱাহ, ৩। পানী, —নঃ ১।
যুদ্ধৰ বথ, ২। বথ, যান-বাহন, ৩। বতাহ, বায়ু,
৪। তিনিশ নামৰ এবিধ গছ।

স্বন্দনী, স্বন্দনী এটোপ লালটি।

স্বন্দিনী ক্ৰী. ১। লালটি, ২। একেলগে দুটা পোৱালি
দিয়া গাই।

স্বন্দ ধ্বননে বিতৰ্কে (তুদা প, চুৰা উ স্বামতি, স্বাময়তি
—তে) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা, ২। চিঞৰি কান্দ,
চিঞৰ মাৰ, ৩। বিবেচনা কৰ, চিন্তা কৰ।

স্বন্দকঃ শ্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত থকা মণি। অতি মহাভাষ্যপূৰ্ণ
এই মণি শৰীৰত থাকিলে সকলো বিপদৰ পৰা ৰক্ষা
পৰে আৰু ধাৰণ কৰোঁতাক প্ৰভুত ঐশ্বৰ্য্যশালী
কৰে।

স্বন্দিকঃ —স্বীকঃ পূ. (স্বাম শব্দে কণ ইট) ১। উইৰ
হাফলু, ২। মেঘ, ৩। এবিধ গছ, —কা নীল।

স্বাৎ (অস ধাতুৰ বিধিলিঙৰ প্ৰথম পুৰুষৰ একবচন)।
সম্ভৱতঃ, হ'ব পাৰে, হয় যদি, হ'লে ইত্যাদি
অৰ্থবাচক অব্যয়। —বাদঃ (দৰ্শন) নাস্তিকতাবাদ,
সম্বেদবাদ, —বাদী (ন) নাস্তিক।

স্বাত বিগ. (সিৱ ক্ৰঃ) ১। বেজীৰে চিলাই কৰা, বোৱা,
২। ভিন্ন ছিত্ৰিত, —তঃ ১। ৰশ্মি, ২। সূৰ্য, ৩। থৈলা,
বজা, —তিঃ ক্ৰী. ১। সিয়নি, চিলাই, চিলাইব কাম,
২। থৈলা, ৩। বংশ, পৰিয়াল, ৪। সজান।

স্বানঃ পূ. (সিৱ নঃ যুঃ) ১। সূৰ্য্যৰ কিৰণ, ২। ৰশ্মি।

স্বামঃ ক্ৰী. (সিৱ মন) ১। পানী, ২। ৰশ্মি, —মঃ পূ. ৰশ্মি।

স্বোতঃ পূ. থৈলা, বজা।

স্বোন বিগ. (সিৱ বাহুলকাৎ নঃ) ১। সূক্ষ্মৰ, ধূৱীয়া,
মনোৰম, ২। মাদলিক, —নং সুখ, আনন্দ, —নঃ
১। ৰশ্মি, ২। সূৰ্য, ৩। বজা, থৈলা।

স্বংস পতনে (ভা আ অ স্বংসতে) ১। ডলত পৰ,
পিছলি পৰ, ২। ডুব যা, (নিজন্ত) স্বংসৱতি —তঃ।

স্বংসী (ন) বিগ. (স্বংস গিনি) ১। অধঃপতনশীল, ২।
নিৰ্ভৰশীল (পু) এবিধ গছ, পীলু বৃক্ষ।

স্বক্ (জ), স্বক্ ক্ৰী. (স্বক ক্ৰি) ১। মালা, ফুলৰ মালা,
—দামন মালাৰ সূতা বা ডোল, —ধৰ বিগ. মালাধাৰী,
—ধৰা একেশটি বৰ্ণৰ এটা ছন্দ, যেনে— শ ১। ১।

স্বজা ক্ৰী. ৰচি, সূতা।

স্বজ ক্ৰী. অপানবায়ু, পাদ।

স্বজ প্ৰমাদে, বিশ্বাসে (ভা আ অক স্বজতে) ১। অসতৰ্ক
হ, ভুল কৰ, ২। বিশ্বাস কৰ।

স্বৰঃ পূ. (স্ব অপ) ১। সৱণ, প্ৰসৱণ, ২। টোপ,
ধৱাহ, নিজৰা।

স্বৰণঃ ক্ৰী. (স্ব লুট) ১। মৃত, ২। ধৱহন, ৩। ঘাম।

স্বৰং বিগ. (স্ব শত) ধৱাহ, টোপ টোপকৈ পতন,
—গৰ্ভা ১। গৰ্ভপাত হোৱা তিৰোতা, ২। দৈবাৎ
গৰ্ভপাত হোৱা গাই গৰু।

স্বৰন্তী ক্ৰী. (স্ব শত ভীপ) ১। নিজৰা, ২। নদী।

স্বষ্টা(ক) পূ. ১। নিৰ্মাতা, ২। সৃষ্টিকৰ্তা ব্ৰহ্মা, ৩। শিৱ।

স্বস্ত বিগ. (স্বনস ক্ৰঃ) ১। পতিত, অধঃপতিত, তলত
সৰি পৰা, 'হস্তেন স্বস্তকোণেন কৃতমাকাশৱাদিতম'
স্বপ্নৰা ৪ অ; ২। হালি পৰা, টিলা, ৩। ওলমি থকা,
৫। বিচ্ছিন্ন।

স্বস্তৰঃ পূ. আসন, বিছনা, চোফা। মনু ২। ২০৪

স্বস্তাক্ষ বিগ. ১। শিথিল অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ, ২। মুছা।

স্বাক অব্য. ততালিকে, শীঘ্ৰে, বেগাই।

স্বাৰঃ পূ. (স্ব ঘঞ) ধৱাহ, সৱণ, টোপটোপকৈ পৰণ
অলপ অলপকৈ বৈ যোৱা, —কং জালুক, —কঃ
প্ৰসৱণকাৰী।

স্বিত্ৰ স্বিত্ৰ হিংসে (ভা প স স্বেভতি, স্বিত্ৰতি) আঁহাত
কৰ, মাৰ, বধ কৰ।

স্বিত্ৰ গতো শোৰে (দিৱা প স অ সীৱতি) ১। গমন
কৰ, ২। শুকা, শুকাই যা।

স্ব স্রুতো গতো (ভা প স, অ সৱতি) ১। বৈ যা, ২।
টোপ টোপকৈ পৰ, ওলা, ঢাল, ৩। যা, গমন কৰ,
৪। শোহ, ৫। (নিজন্ত) সৱণতি —তে।

স্বলঃ পূ. পাটলিপুত্ৰৰ (পাটনাৰ) কাৰৰ এখন জিলা।
—ক্ৰী ৰাৰমাটি।

স্বল্ (হ), স্বল্ ক্ৰী. (সৱতি ইতি ফ চিক্) যজ্ঞত বিজ্ঞ
আহুতি ঢলা জামুচ, হোমধাৰি। এই হোমধাৰি

সাধাৰণতে, বেল, পলাশ নহলে খদিৰ গছৰ কাঠেৰে
তৈয়াৰ কৰা হয়, —ঐশালিকা ক্ৰী. হোমবাৰিৰ মুখ।

ক্ষত বিণ. (ক্ষ কঃ) বৈ যোৱা (পানী), টোপ টোপকৈ
পৰা বা ওলোৱা, চাত, পতিত, মনু ৪।১২২;

—তিঃ ক্ৰী. ১। ব্ৰহ্মণ, কৰণ, ২। ধনা, ৩। নিজৰা।

ক্ষতঃ পূ. ক্ৰী. (ক্ষ কঃ) হোমবাৰি। মনু ৫।১১৭; —ক্ৰী.
ক্ৰী. ১। নিজৰা, ২। মূৰ্ণালতা, ৩। হোমবাৰি।

ক্ষেপ্ গতো (ছা আ অ ক্ষেপতে) যা. গমন কৰ।

ক্ষে পটি (ছা প স ক্ষয়তি) ১। সিদ্ধ কৰ, ২। ঘামি
পৰ, ঘাম উলিয়া।

ক্ষোতং ক্ৰী. (ক্ষ গতো অসুন, তুট চ) নিজৰা।

ক্ষোতঃ (স) ক্ৰী. ১। নিজৰা, পানীৰ সোঁত, ধৱাহ, গী
১০।৩১; ২। তীৰ সোঁত, ৩। নদী, ৪। টো, ৫। পানী,
৬। জ্ঞানেন্দ্ৰিয়, ৭। হাতীৰ শুঁড়, —বহুতঃ হাতীৰ
শুঁড়ৰ বিদ্ধা, নাকৰ বিদ্ধা, —বহুতঃ নদী।

ক্ষোতস্যঃ পূ. (ক্ষোতঃ যৎ) ১। শিৱ, ২। চোৰ।

ক্ষোতব্ৰতী, —শ্বিনী ক্ৰী. নদী।

ক্ষোভেশঃ পূ. সাগৰ।

ক্ষ বিণ. (ক্ষ শব্দে ডঃ) ১। নিজৰ, আপোন, ২। স্বভাৱিক,
সহজাত, ৩। স্বজাতীয়, ৪। স্বং, স্বঃ ১। ধন-সম্পত্তি,
২। সম্পৰ্কীয়, কুটুম্ব, মনু ৫।১০৪; ৩। আত্মা, ব
২।৫৫; ৪। বিষ্ণু, —কম্পনং বতাহ; বায়ু, —কাৰ্য্য
নিজৰ ব্যৱসায়, —গতঃ অব্য. নিজকে নিজে, যেনে
স্বগতোক্তি, —ছন্দঃ স্বচ্ছাশীল, লম্পট, অসংযত,
জঙ্গলী, —ছন্দঃ অব্য. স্বচ্ছাই, নিজৰ ইচ্ছামতে,
—জ নিজকে নিজে বা আপোনা-আপুনি হোৱা,
—জঃ সজ্ঞান, ঘাম, —জ্ঞনঃ জ্ঞাতি-কুটুম্ব, —তত্ত্ব
স্বাধীন, স্বচ্ছাধীন, অনিৰ্ভৰশীল, —তত্ত্বঃ কণা মানুহ,
—দেশঃ নিজৰ দেশ, —ধৰ্ম্মঃ নিজৰ ধৰ্ম, নিজৰ
কৰ্তব্য, স্বজাতীয় কৰ্তব্য 'স্বধৰ্ম্মে নিধনং শ্ৰেয়ঃ
পৰধৰ্ম্মো ভয়াৱহঃ', শ্লী ৩।৩৫; —পক্ষ নিজ পক্ষ
বা দল, —পৰস্পৰতঃ নিজৰ আৰু পক্ষৰ দেশ,
—প্রয়োগাৎ অব্য নিজৰ চোটা অনুসৰি, —ভটঃ
নিজৰ সৈন্য, —ভাৱঃ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, স্বভাৱিক গুণ,
স্বকীয় ভৱ। 'স্বভাৱো বাস্পো বস্ম ন জহতি
কদাচন। জলাবঃ শব্দবোতেন মলিনম্বং ন মুকতি।।'
(—উক্তিঃ) একিধ কাব্যলক্ষ্য, (—ভাৱঃ) দাম্পনিক
যতকাল বিশেষ। এই যতকাল মতে বিষ্ণুভাৱৰ সূত্ৰ,

পদাৰ্থৰ সহজাত গুণ আৰু ধৰ্মৰ স্বাভাৱিক কৰ্মৰ
দ্বাৰাহে হৈছে পৰমাত্মাৰ দ্বাৰা নহয়, —ভূঃ বিষ্ণু,
শিৱ, ব্ৰহ্মা, —যোনিঃ স্বৰ্গৰ্ভ, —বসঃ স্বাভাৱিক স্বাদ,
—বটি (জ) পৰমাত্মা, —বপ ১। সঙ্গ, ২। মনোবশ,
৩। জ্ঞানী, —বপং স্বাভাৱিক অৱস্থা, —বপঃ স্বাধীন,
—বাসিনী বিয়া হওক বা নহওক মাকৰ ঘৰতে থকা
ছোৱালী, —সংযুক্ত নিজকে নিজে বন্ধা কৰোঁতা,
—স্ব অনিৰ্ভৰশীল, দৃঢ়, স্বাধীন, সুখী, স্বাধ্বৱান, —স্বং
ব্য. সহজভাৱে, সহজে, শান্তভাৱে, —স্বাধীন নিজৰ
ঠাই, বাসস্থান, ঘৰ। 'নরুঃ স্বস্থানমাসাদ্য গজেন্দ্রমপি
কথতি', —পক্ষ, —হস্ত নিজৰ হাত, হাতৰ লিখা,
স্বাকৰ, —হস্তিকা কুঠাৰ, —হিত নিজৰ মঙ্গল।

স্বক, স্বকীয় বিণ. নিজৰ, নিজৰ পৰিয়ালৰ।

স্বজ গতো (ছা প অ স্বজতি) যা. গমন কৰ।

স্বজঃ পূ. আলিঙ্গন।

স্বজ বিণ. (সুটু অজঃ নিৰ্মলঃ) ১। অত্যধিক, নিৰ্মল,
উজ্জল, ফটফটীয়া, চক্চকীয়া, আইনাৰ দৰে, ২। বগা,
শুভ্ৰ, ধুনীয়া, স্বাধ্বৱান, —জঃ মুক্তা, —জঃ
স্বটিক, —পত্ৰঃ অশ্ৰু, —বালুকঃ খড়ি মাটি,
—মণিঃ স্বটিক।

স্বজ আলিবি (ছা আ স স্বজতে) ১। আলিঙ্গন কৰ,
সাৱটি ধৰ, ২। পাক ধৰ।

স্বজ গতো (চুবা উ অ স্বজতি —তে, স্বাদয়তি —তে)
১। যা, গমন কৰ, ২। শেষ কৰ, নিশ্চয় কৰ।

স্বজঃ (স) অব্য. নিজে, নিজে নিজে।

স্বজঃ ক্ৰী. ১। নিজৰ অস্তিত্ব, ২। অধিকাৰ, দখলী স্বত্ব,
স্বমীত্ব, মালিকী অধিকাৰ।

স্বজ ক) বাদে (ছা আ চুবা উ অ স, স্বজতে, স্বাদয়তি
—তে) খাই ভাল লাগ, সোৱাদ লাগ, সুস্বাদু হঃ মিল
কৰ, সোৱাদ লগা কৰ।

স্বজঃ ক্ৰী. (স্বজ লুট) ১। ভক্ষণ, খাৱন, ২। সোৱাদ
লোৱা।

স্বজিত বিণ. (স্বজ কঃ) সোৱাদ লোৱা, —স্বজঃ স্বাভাৱিক
শিও দিয়াৰ পিচত স্বাভাৱিকৰ্থে 'আপুনি অৱশিষ্ট
ভক্ষণ কৰি ফুট হওক' বুলি কৰা উক্তব্য।

স্বজঃ ক্ৰী. (স্বজ দখতিতি স্বজ বিণ) ১। নিজৰ ইচ্ছা,
স্বভাৱ, ২। মৃত পিতৃপুত্ৰবলৈ অৰ্পণ কৰা পিতৃশ্রী,
৩। স্নাতা, ৪। দক্ষবাজৰ কন্যা। পিতৃকণকৰ পত্নী।

ব্রাহ্মণ মানস কন্যা। ব্রাহ্মণ অধিষ্ঠাত্রী দেবী। (অব্য)
ব্রাহ্মণ পিতৃ পিতৃপিতৃ উচ্চারণ কৰা মন্ত্ৰ, যেনে
পিতৃভাঃ স্বধা, —কৰ পিতৃসকললৈ পিতৃদান,
—কাৰঃ ‘স্বধা’ উচ্চারণ, —প্ৰিয়ঃ ১। অগ্নি, জুই,
২। ক’লা তিল, —ভুজ (জ) দেৱতা, পূৰ্বপুৰুষ।

স্বথিতি পৃ. জী. কুঠাৰ, —হেতুকঃ কুঠাৰধাৰী সৈনিক।
স্বন শব্দে (ভা প অ স্বনতি) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি
তোল, ২। গীত গা, (গিজন্ত) স্বনয়তি -তে।

স্বনঃ পৃ. (স্বন অপ) শব্দ, ধ্বনি, মহা ১। ১২৩। ৪৬;
—চক্ৰঃ এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গি।

স্বনঃ ১। ১২৩। ৪৬;
গুঢ় কাময়েৎ কামী স্বনচক্ৰঃ প্ৰকীৰ্তিতঃ।। ১১। ১২৩। ৪৬;
—চক্ৰঃ এবিধ যৌনসঙ্গম ভঙ্গি।

স্বনিঃ পৃ. (স্বন ইন) ধ্বনি, শব্দ।
স্বনিত বিণ. (স্বন ক্ত) গৰ্জিত, ধ্বনিত, —তঃ
মেঘগৰ্জন।

স্বপ শয়নে (অদা প অ স্বপতি) ১। শো, শুই থাক,
টোপনিত পৰ, ২। বাগব, জিৰণি ল, বিশ্রাম কৰ,
৩। নিমগ্ন হ। (গিজন্ত) স্বাপয়তি -তে, (সনন্ত)
সুস্থপ্পতি।

স্বপ্নঃ পৃ. (স্বপ নন) ১। নিদ্রা, টোপনি, ২। সপোন,
সপোন দেখা, ৩। আলস্য, এলাহ, নিদ্রালুতা, —কৰ
টোপনি অনা (ঔষধ), —গৃহং, —নিৰ্বেতনং গোৱা
ঘৰ, —দোষঃ ৰাতি আপোনা-আপুনি হোৱা
বীৰ্যাকৰণ, —ধীৰ্গম্য মাথোন ধ্যানৱস্থাতহে জ্ঞানজন্য
(অনুভূতি), মনু ১২। ১২২; —প্ৰপঞ্চঃ সপোনৰ
সংসাৰ। নিদ্রাভ্ৰম। —বিচাৰঃ সপোনত দেখা বস্তু
সম্পৰ্কে বিচাৰ, —জীল নিদ্রাল, আলস্য।

স্বমেকঃ পৃ. এটা বছৰ।
স্বয়ং অব্য. ১। নিজে, আপুনি নিজে, ২। স্বাভাৱিকতে,
নিজে নিজে, অনায়াসে, —গ্ৰাহ স্বেচ্ছাই, নিজৰ
ইচ্ছামতে, (—হঃ) পৃ. স্বনিৰ্বাচিত, —জ্ঞাত স্বয়ম্,
—বৃত্তঃ আনৰ দ্বাৰা পালিত হ’বলৈ নিজকে নিজে
দান কৰা ল’ৰা, স্বপ্ৰদত্ত পুত্ৰ। বাৰবিধ পুত্ৰৰ এবিধ;
—ভুঃ ব্ৰহ্মা, —ভুৱঃ ১। প্ৰথমজন মনু ২। ব্ৰহ্ম,
৩। শিব, ৪। কাল, ৫। কামদেৱ, —ব্ৰহঃ
স্বনিৰ্বাচিত, —ব্ৰহা নিজে পতি নিৰ্বাচিত কৰি লোৱা
কন্যা।

স্বয়মৰ্কিতঃ নিজে অৰ্জা।

স্বয়মোক্তিঃ ১। স্বেচ্ছাই কৰা উক্তি, ২। সংবাদ, ৩।
জবানবন্দী।

স্বৰ আক্ষেপে (চুৰা প স স্বৰয়তি -তে) ১। দোষ
উলিয়া, ক্ৰটি বিচাৰি ফুৰ, ২। নিন্দা কৰ, গালি পাৰ।

স্বৰ (স্বঃ) অব্য. ১। স্বৰ্গ, ২। ইন্দ্রৰ ৰাজ্য, ৩। আকাশ,
বায়ুমণ্ডল, ৪। সূৰ্য্য আৰু ধ্ৰুৱ তৰাৰ মাজৰ ঠাই,
৫। তিনি ব্যাহতিৰ (ভূ, ভূৱঃ স্বঃ) তৃতীয়টো,
—গতিঃ স্বৰ্গগতি, মৃত্যু, —তকঃ কল্পতক, স্বৰ্গতক,
—দৃক (শ্ৰ) ইন্দ্র, অগ্নি, সোম; —নদী, আকাশী
গঙ্গা, —মানৱঃ এবিধ অমূল্য পাথৰ, —ভানুঃ বাহ
গ্ৰহ (—সূদনঃ) সূৰ্য্য, —মধ্যঃ আকাশৰ মধ্য ভাগ,
শীৰ্ষবিন্দু, —লোকঃ স্বৰ্গ, —ব্ৰহ্মঃ অজ্ঞাৰা, —ব্ৰাপী
গঙ্গা, —ব্ৰেশ্যা অজ্ঞাৰা, —ব্ৰৈদ্য স্বৰ্গৰ চিকিৎসক।
অশ্বিনীকুমাবদয়, —সিদ্ধু আকাশী গঙ্গা।

স্বৰঃ পৃ. (স্বৰ অচ) ১। সুৰ, সঙ্গীতৰ সুৰ; সা, বে. গা
আদি সপ্তসুৰ, ২। শব্দ, ধ্বনি, ৩। সংখ্যা ‘৭’; ৪। অ,
আ আদি স্বৰবৰ্ণ, ৫। বেদমন্ত্ৰৰ স্বৰ, এই স্বৰ তিনি
বিধ : উদাত্ত, অনুদাত্ত আৰু স্বৰিত, ৬। নাকেৰে টনা
উশাহ, ৭। হাঁচি, —গ্ৰামঃ সৰগম, সঙ্গীতৰ সপ্তসুৰ,
—পশ্তনং সামবেদ, —ব্ৰহ্ম সুৰত গাঁথা, সুৰ লগোৱা,
—ভক্তি উচ্চারণৰ সুবিধাৰ কাৰণে পদৰ মাজত এটা
স্বৰবৰ্ণ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ বিধি; যেনে বৰ্ষ শব্দ বৰিষ,
স্বৰ্ণ স্বৰ্ণ কৰা হয়। (অসমীয়া ভাষাত এনে অসংখ্য
উদাহৰণ পোৱা যায়, যেনে পদ্ম-পদুম, কৰ্ম-কৰম,
ধৰ্ম-ধৰম ইত্যাদি)। —ভজ (গীতৰ) সুৰ ভজ,
ভালভজ, বেসুৰীয়া, —ভেদঃ মাত ভঙা ৰোগ
—মণ্ডলিকা এবিধ কীণা, —লসিকা বহি, —শূন্য সুৰ
ভাল হীন, —সংযোগঃ স্বৰ বৰ্ণৰ সংযোগ, সুৰৰ
সংযোগ, —সন্ধি (বাক) স্বৰবৰ্ণৰ সন্ধি, —সাম (ন)
যজ্ঞানুষ্ঠানৰ দিনবিলাকৰ নাম।

স্বৰৱান (৭) ১। স্বৰযুক্ত, স্বৰ বিশিষ্ট, ২। উচ্চাৰিত।
স্বৰা জী. ব্ৰহ্মাৰ জ্যোতা পত্নী। গান্ধীৰ সতিনী।
স্বৰাত্তৰঃ দুটা স্বৰবৰ্ণৰ মাজৰ ফাঁক।

স্বৰিত বিণ. (স্বৰ ক্ত) ১। উচ্চাৰিত, ২। শব্দিত,
ধ্বনিত, ৩। উচ্চাৰণ চিহ্নিত, —ভঃ বেদমন্ত্ৰৰ তিনিটা
স্বৰৰ শেষবটো, ‘সমাহাৰঃ স্বৰিতঃ।’

স্বকঃ পৃ. (স্ব উঃ) ১। বক্তা, ২। সূৰ্য্যৰ পোহৰ, ৩। যজ্ঞ
সূৰ্য্যৰ এটা অংশ, ৪। যজ্ঞানুষ্ঠান, ৫। কৰ্ত্তা, (স্ব) বক্তা।

স্বৰোদয় বিণ. পিচত স্বৰবৰ্ণ থকা, —স্বঃ স্বৰ লিপি,
সঙ্গীতৰ সুৰ থকা গ্ৰন্থ বিশেষ।

স্বৰোপধ বিণ. স্বৰবৰ্ণ আগত থকা।

স্বৰ্গঃ পু. (সুঠ অৰ্জতে ইতি ঘঞ) ১। দেৱতাসকলৰ
ঘৰ, বাসস্থান, সৰগ, ২। ইন্দ্ৰৰ ৰাজধানী, —স্বাৰং
সৰগৰ দুৱাৰ, —ভৰ্তা (খ) ইন্দ্ৰ, —লোকঃ স্বৰ্গধাম,
—স্বৰ্গঃ, ক্ৰী. অপসৰা, —সাধনং স্বৰ্গলাভৰ উপায়।

স্বৰ্গাঙ্গী ক্ৰী. গঙ্গা।

স্বৰ্গী (ন) পু. ১। দেৱতা, ২। স্বৰ্গীয় ব্যক্তি।

স্বৰ্গীয়, স্বৰ্গ্য বিণ. ১। স্বৰ্গ সম্বন্ধীয়, ঐশ্বৰিক, ২। মৃত,
স্বৰ্গপ্ৰাপ্ত, মনু ৫।৪৮

স্বৰ্গং ক্ৰী. (সুঠ অৰ্ণো বৰ্ণো যস্য) ১। সূৰ্য, সোণ,
২। সোণৰ মুদ্রা, —কৰ্ণঃ কৰিকা সোণৰ গুড়ি,
—কাঃ গৰুড়, —কাৰঃ সোণবী, —গৈৰিকঃ এবিধ
ৰঙা খড়িমাটি, —চুড় ১। মুৰ্গী, ২। এবিধ নীলা
চৰাই, —জং বগীতাম, 'টিন', —কীৰ্ত্তিঃ জুই,
—পক্ষঃ গৰুড়, —পাঠকঃ সূৰ্য্য, —পুষ্পকঃ চম্পাকুলৰ
গছ, —ৰজ্জঃ সোণৰ পুজি, —বিন্দুঃ বিন্দু, —ভুজাৰঃ
সোণৰ কলহ, বা ফুলদানী, —মহা এখন নদীৰ নাম,
—মাক্ষিকঃ এবিধ উপধাতু, —বেখা —বেখা সোণৰ
আঁচ বা বেখা, —ৰূপিক ১। সোণৰ বেপাৰী, ২। মুদ্রা
বিনিময়কাৰী, —স্বৰ্ণা হালধি।

স্বৰ্দ আশ্বাদনে (ভা আ স স্বৰ্দতে) সোৱাদ ল, আশ্বাদন
কৰ।

স্বল গতো (ভা প অ স্বলতি) যা, গমন কৰ।

স্বল্প বিণ. (সুঠ অল্পঃ) কম, অতি কম, অলপমান,
'স্বল্পমপাস্য ধৰ্মস্য ত্ৰায়তে মহতো ভয়াৎ', গী
২।৪০; —কঙ্কঃ এবিধ সৰু জাতৰ কঙ্কপক্ষী,
—স্বিষয়ঃ সামান্য বিষয়, —স্বায়ঃ অকণমান খৰচ,
—ব্ৰীড় নিৰ্জজ, নিলাজ, —শবীৰ বাওনা।

স্বল্পক বিণ. অতি অল্প, অকণমান।

স্বল্পীয়ান্ (স) অত্যন্ত কম। ক্ষুদ্রতৰ।

স্বল্পীষ্ঠ বিণ. ক্ষুদ্রতম, অল্পতম।

স্বপুৰঃ শব্দৰেক।

স্বপা (খ) ক্ৰী. (সুঠ অসাতে কিপ্যতে ইতি) ভনী,
ভগিনী, মনু ২।৩০।

স্বপু গতো (ভা আ অ স্বপুতে) যা, গমন কৰ।

স্বপ্তি অক্ৰ. (সু অস্ তিঃ) 'তোমাৰ ভাল, কল্যাণ, মঙ্গল

হওক, তোমাৰ যাত্ৰা সফল হওক' আদি আশীৰ্বাদ-
সূচক শব্দ। স্বপ্তিৰাচন 'স্বপ্তি নো ইম্মো বৃদ্ধশ্ৰাঃ'
যবে ২৫।১৯; —কঃ —ভাঃ শিৱ, —মুখঃ ১।
চিঠি-পত্ৰ, ২। ব্ৰাহ্মণ, ৩। চাৰণ, —স্বাচনং
—স্বাচনিকং যাগ-যজ্ঞ, পূজাৰ শেষত পুৰোহিতৰ
দ্বাৰা মঙ্গলসূচক মন্ত্ৰোচ্চাৰণ, শাস্তি পাঠ। এই মন্ত্ৰ
পাঠ কৰি ভক্তৰ মূৰত পৱিত্ৰ জল অথবা চাউল
বৰ্ণন কৰা হয়, —স্বাচ্যং অস্তিনন্দন, আশীৰ্বাদ দান।
স্বপ্তিকং, —কঃ পু. ১। স্বপ্তি সূচক চিহ্ন। মাক্ষিক কেঁট,
তিলক, ২। এবিধ অট্টালিকা, ৩। সৌভাগ্যসূচক দ্ৰব্য,
৪। এবিধ পিঠা, ৫। চাউলৰ গুড়িৰে অঁকা ব্ৰিহজ্জাকাৰ
মণ্ডল, আলনা, ৬। এবিধ যোগাসন, ৭। লম্পট।

স্বপ্তী(স্বে)য়ঃ ভাগিন।

স্বাক্ষপাদঃ পু. ন্যায় দৰ্শন মতবাদৰ অনুগামী পুৰুষ।

স্বাক্ষৰ আখৰ (বৰ্ণ) জ্ঞান বিশিষ্ট, —স্বঃ চহী, দস্তখত।

স্বাগতং ক্ৰী. কুলল প্ৰসন্ন, কু ২।১৮; সাদৰ আহ্বান, নিমন্ত্ৰণ।

স্বাজিকঃ পু. ঢুলীয়া।

স্বাচ্ছন্দ্যং ক্ৰী. স্বাধীনতা, স্বচ্ছন্দতা, স্বতন্ত্ৰতা।

স্বাতিত্ব্যং ক্ৰী. স্বতন্ত্ৰতা, নিজৰ অধীন কৰা ক্ষমতা,
ইচ্ছাধীনতা।

স্বাতিঃ —ভীঃ ১। সূৰ্য্যৰ এজনী পত্নী, ২। তৰোৱাল,
৩। পঞ্চদশ নক্ষত্ৰ, ৪। মঙ্গলকাৰক নক্ষত্ৰ।

স্বাদঃ, স্বাদনং পু. ক্ৰী. ১। সোৱাদ, ২। খাবন, ভক্ষণ,
৩। আনন্দ উপভোগ।

স্বাদিমা (ন) সোৱাদ, মধুৰতা, জুতি।

স্বাদিয়ান্ (স) বিণ. (স্বাদ ইয়সুন) অতি মিঠা।

স্বাদিষ্ঠ বিণ. অতিকৈ সোৱাদ লগা, বৰ মিঠা।

স্বাদু বিণ. (স্বাদ উঃ) ১। সোৱাদ লগা, মিঠা, 'যথৌষধং
স্বাদু হিতক দুৰ্লভম।' (ক্ৰী) মধুৰতা, সোৱাদ, জুতি,
কচি, 'কৱিঃ কবোতি কাব্যানি স্বাদু জানাতি পতিতঃ',
সুভা। (ক্ৰী.) আদুৰ (পু) মিঠা বস, সোৱাদ, —ঋণঃ
জুতি লগা বস্ত্ৰৰ এটা অংশ, —কলং বগৰি, —সুদং
গাজৰ, —বসা ১। অমৰা, ২। শব্দবুল লতা, ফল,
আদুৰ, —শুভং সৈকত লোণ, সাদৰীয় নিম্ব।

স্বাদী ক্ৰী. (স্বাদু ক্ৰী) আদুৰ।

স্বাবিহীনং শবীৰৰ হয় চক্ৰৰ এটা।

স্বাধীন নিজৰ অধীন, —কুশল নিজৰ অধীনত থকা

সমৃদ্ধি। -পতিকা, -ভৰ্জকা, যি গ্ৰীয়ে পতিকা
নিজৰ অধীন কৰি ৰাখিছে।

স্বাধ্যায়ঃ নিজে নিজে বেদাধ্যায়ন কৰোঁতা। 'স্বাধ্যায়ে
জপঃ ইত্যোক্তঃ' -স্মী (ন) বেদপাঠী।

স্বানঃ পৃ. (স্বন শব্দে ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি শি ৪।৫৭।

স্বাস্তং ক্ৰী. ১। মন ভাটি ৬।২২; ২। গহুৰ, গুহা।

স্বাপঃ পৃ. (স্বপ ঘঞ) ১। মিট্ৰা, টোপনি, ২। সপোন,

৩। নিদ্রালুতা, অলসতা, ৪। অজ্ঞানতা, ৫। অৱশতা।

স্বাপতেয়ং ক্ৰী. (স্বাপতো সাধু) ধন-সম্পত্তি, শি ১৪।৯।

স্বাপদঃ পৃ. স্বাপদঃ।

স্বাভাৱিক বিণ. (স্বভাব ঠক) ১। স্বভাৱসিদ্ধ, সহজ,
সহজাত, প্রাকৃতিক, -কাঃ বৌদ্ধ মতাবলম্বী।
নাস্তিকবাদী।

স্বামিতা, -স্বং প্রভৃৎ। অধিপত্য।

স্বামী (ন) পৃ. (স্বা আমিন), ১। গৰাকী, প্রভু, মালিক,
অধিপতি, ২। বজা, সমাট, ৩। পতি, গিৰিয়েক,
৪। শিক্ষাগুরু, ৫। উৎকৃষ্ট ব্রাহ্মণ সম্রাসী, ৬।
কর্তিকৈয়, ৭। বিষ্ণু, ৮। শিৱ, ৯। ব্যাৎসায়ন,
১০। গৰুড়, -কাৰ্য্যং মালিকৰ কাম, -পাল পশুৰ
পালক, গৰাকী, মনু ৮।৫; -ভাৱঃ স্বামিত্ব,
-স্বাসল্যং গৰাকীৰ প্রতি মৰম-চেনেহ, -সন্তাৱঃ
গৰাকীৰ অস্তিত্ব, সৌজন্য, -সেৱা স্বামী, পতি,
গৰাকীৰ প্রতি আদৰ, শুশ্ৰূষা, আদৰ-যত্ন।

স্বাম্যং ক্ৰী. (স্বামিনঃ ভাৱঃ) ১। অধিপত্য, স্বামিত্ব, ২।

সম্পত্তিৰ ওপৰত অধিকাৰ, প্রভুত্ব, ৩। শাসন, ৰাজ্য।

স্বায়ত্ত্ব বিণ. ব্ৰহ্ম স্বকীয়, ব্ৰহ্মসম্বৃত, -স্বং প্রথম মনু।

স্বাৱসিক বিণ. সহজাত বসযুক্ত, সবস (কাব্য)।

স্বাৱস্যং ক্ৰী. স্বাভাৱিক বসযুক্ত। যোগ্যতা। মধুৰতা।

স্বাৱট্ (জ্য) ইন্দ্র।

স্বাৱাজ্যং স্বৰ্গৰাজ্য, ইন্দ্রধাম, ব্ৰাহ্মসায়ুজ্যাত।

স্বাৱোচিৎসঃ, -চিস্ পৃ. দ্বিতীয় মনু।

স্বাৰ্থঃ পৃ. স্বকীয় ধন, নিজৰ সম্পত্তি।

স্বালক্ষণ্যং স্বাভাৱিক লক্ষণ, বিশেষ ধৰণৰ স্বভাৱযুক্ত।

স্বান্ন বিণ. অলপ, অকণমান, কেইটামান।

স্বান্ধ্যং ক্ৰী. (স্বহৃদ ভাৱঃ ইতি স্বাঞ) ১। আবেগতা,
নিবোগী শৰীৰ, ২। আত্মনিৰ্ভৰশীলতা, ৩। সমৃদ্ধি,
সমৃদ্ধি।

স্বাহা অব্য. (সহু আহয়ন্তে দেৱা জনেনেতি সু আ হু

ডা) ১। দেৱতালৈ হৰিঃ (আহতি) দান কৰোঁতে
উচ্চাৰণ কৰা মন্ত্ৰবিশেষ। যেনে- অগ্নয়ে স্বাহা, (ক্ৰী)

১। অগ্নিৰ পত্নী, দক্ষকন্যা, ২। দুৰ্গা; 'ত্বং স্বাহা, ত্বং
স্বধা ত্বং বশটকাৰ স্বৰাত্মিকা', ক্ৰীচতী, -কাৰঃ
'স্বাহা' উচ্চাৰণ, -পতিঃ -প্ৰিয়ঃ অগ্নি।

স্বিদ্ অবা প্রশ্ন, অনুসন্ধান, আশ্চৰ্য্য, সন্দেহবোধক অব্য
শব্দ। কেতিয়াবা 'আহো' শব্দৰ পিচত ব্যৱহাৰ কৰা
হয়, যে ১৪।

স্বিদ্ ঘৰ্মে লেপে (দিৱা প, ভা আ অ স স্বিদ্‌তি
স্বৈদতে) ১। ঘাম ওলা, ঘামি পৰ বা যা, ভাগৰ
লাগ, ২। (শৰীৰত) প্রলেপ সান, তেল মালিচ কৰ,
৩। বিৰক্ত, হ বা কৰ, (গিজন্ত) স্বৈদয়তি -তে।

স্বীকৰণ, -কাৰঃ, -কৃতিঃ ১। মনোনয়ন, সম্মতি, ২।
অঙ্গীকাৰ, প্রতিজ্ঞা, ৩। বিবাহ।

স্বীয় বিণ. (স্ব ছঃ) স্বকীয়, নিজৰ, -স্মা ক্ৰী. নাটকৰ
এবিধ নামিকা, পতিব্রতা তিৰোতা।

স্ব শব্দোপতাপয়োঃ (ভা অ স স্বৰতি) ১। শব্দ কৰ,
ধ্বনি তোল, ২। আবৃত্তি কৰ, ৩। স্তুতি কৰ,
প্রশংসা কৰ, ৪। কষ্ট ভোগ কৰ, ক্লেশ দি, ৫। যা,
গমন কৰ (সনন্ত) সিস্বৰিয়তি, সুস্বৰ্ণতি।

স্ব হিংসনে (ক্ৰা প স স্ব্ণাতি) আঘাত কৰ, মাৰ, বধ কৰ।

স্বেক্ গতো (ভা আ অ স্বেকতে) যা, গমন কৰ।

স্বৈদঃ পৃ. (স্বিদ্ ঘঞ) ঘাম, -চুষকঃ লীতল বতাহ,

-জঃ ঘামৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা পোক, ছাল ওকণি।

স্বৈদনং ক্ৰী. (স্বিদ্ লুট) ঘাম, -নী লোৰ পাত্ৰ।

স্বৈদনিকা ক্ৰী. খব, খজুৱতি।

স্বৈব বিণ. (স্বেন ঈর্থে ইতি ঈব গতো অচ্) ১।

স্বচ্ছন্দ, স্বচ্ছাশীল, অসংযত, ২। মুক্ত, বিশ্বস্ত, ৩।

ধীৰ, শান্ত, অলপ, -বং অব্য. ১। নিজৰ

ইচ্ছানুসৰি, ২। লাহে লাহে, শান্তভাৱে, ৩। কম

শুনাকৈ, -ভা স্বচ্ছন্দ্য, স্বাধীনতা।

স্বৈবিশী বিণ. ব্যক্তিচাৰী তিৰোতা, নিজৰ ইচ্ছামতে ঘৃণি
কৰা তিৰোতা, অসংযত, কামুকিনী।

স্বৈবী (ন) বিণ. স্বচ্ছাশীল, অনিয়ন্ত্ৰিত, উদগত।

স্বৈবিক্ৰী ক্ৰী. সৈবিক্ৰী।

স্বৈবসঃ পৃ. তেলান বস্ত্ৰ; (শস্যাদি) শিলেৰে লিহোঁতে
তলত পৰি থকা গৈদ, তলনি, মেদ।

স্বৈবীক্ৰী ক্ৰী. সূখ, সমৃদ্ধি, পাবলৈকিয় সূখ।

হ হকাৰ। বৰ্ণমালাৰ শেষ বৰ্ণ। এিংশ বাঞ্জনবৰ্ণ। অষ্টাধ্যায়ীৰ শিৱসূত্ৰৰ ৫ম আৰু ১৪শ সূত্ৰৰ প্ৰথম বৰ্ণ। অষ্টমবৰ্ণীয় চতুৰ্থ বৰ্ণ। উচ্চাৰণ স্থান কণ্ঠ। এটা অব্যয় শব্দ বা বৰ্ণ। সাধাৰণতে জোৰ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয় যদিও এই শব্দটোৰ বিশেষ কোনো অৰ্থ নাই। বৈদিক মন্ত্ৰত পাদপূৰণৰ বাবেও ব্যৱহাৰ হৈ থাকে। তাৰোপৰি সম্বোধন, আক্ষেপ, কুৎসা আদিও বুজাবলৈ 'হ' ব্যৱহাৰ হয়।

হং (ম) অবা ক্ৰোধ, অনুন্নয় বাচক। হঃ পু ১। শিৱ ২। পানী ৩। শূন্যতা ৪। ধাৰণ, ৫। বস্তু, ৬। স্বৰ্গ ৭। পাপক্ষয়, ৮। চন্দ্ৰ ৯। শুদ্ধতা।

হংসঃ পু (হস্তি সুন্দৰং গচ্ছতীতি হন সং) ১। ৰাজহাঁহ। 'ন শোভতে সভামধ্যে হংসমধ্যে ৰুকো যথা'। সভা। ব্ৰহ্মাৰ বাহন। ২। পৰমাত্মা ৩। জীৱাত্মা ৪। নিৰ্লোভ ৰজা ৫। বিষুৱ, মহা ১২। ৪৩। ৭৬; ৬। এবিধ যোগী ৭। শিক্ষাগুরু ৮। পৰ্বত, ৯। শিৱ ১০। পৱিত্ৰ, শ্ৰেষ্ঠ, পুৰুষ ১১। কামদেৱ ১২। এবিধ ঘোঁৰা ১৩। এবিধ গাই। ১৪। এবিধ মন্ত্ৰ। ১৫। শৰীৰস্থ এবিধ বায়ু ১৬। ৰজা জৰাসন্ধৰ এজন সেনাপতি —কঃ ১। ভৱিত পিন্ধা নুপুৰ। ২। ৰাজহাঁহ, —কাস্তা মাইকী হাঁহ —গতিঃ হাঁহৰ নিচিনা খোজকঢ়া লোক। —গদগদা মধুৰ মাতৰ তিৰোতা —গাম্বিনী ১। ৰাজহাঁহৰ দৰে খোজ দিয়া স্ত্ৰী। মনু ৩। ১০; ২। ব্ৰাহ্মণী —দাহনং অগৰু কাঠ —নাম্বিনী এক বিশেষ শ্ৰেণীৰ সুন্দৰী তিৰোতা; (ডাঙৰ তপিনা, ক্ষীণ কঁকাল, কুলিৰ দৰে মাত, হাতীৰ দৰে গমন) —পাদঃ সেন্দূৰ —মালা মালৰ দৰে উৰি যোৱা এজাক ৰাজহাঁহ —বধঃ, —বাহনঃ ব্ৰহ্মা। —ৰাজঃ হাঁহৰ ৰজা। —লোমশং হীৰাকচ —লোহকং তাম্ৰ ধাতু —শ্ৰেণী হাঁহৰ শাৰী।

হংসাংখ্যঃ সেন্দূৰ।

হংসাখিকা সবস্তু।

হংসিকা, হংসী স্ত্ৰী মাইকী ৰাজহাঁহ।

হংহো অবা হেবা, হেবি আদি সম্বোধনবাচক তথা ক্ৰোধ, নিন্দা, প্ৰশ্নবোধক শব্দ।

হুতঃ হাতীক মতা।

হকাৰঃ অস্থান।

হঞ্জা,—হঞ্জো অবা ভূত্যা, পৰিচাৰিকা মাতিবৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। 'হঞ্জো চেটীসম্বোধনম'।

হট্টি ত্ৰিষি (জা প অৰু হটতি) পোহৰা, উজ্জ্বল কৰ।

হটপৰ্ণি স্ত্ৰী শৈৱাল, শেনুৱৈ।

হট্টঃ পু হাট, বজাৰ, বেচা-কিনা কৰা ঠাই। —টীৰকঃ বজাৰ বা হাটৰ চোৰ। —মিলাসিনী ১। বেষাণা, কামুকী স্ত্ৰী, ২। এবিধ আতৰ, ৩। হালধি।

হঠঃ পু (হঠ ঘঃ) ১। বলাৎকাৰ, ধৰণ, ২। উপদ্রৱ, অভ্যুচ্চাৰ। —ঘোণঃ একপ্ৰকাৰ অতি কঠিন যোগ বা ধ্যান। ৰাজযোগৰ বিপৰীত। যেনে— তললৈ মূৰ কৰি ঘোঁৱা সেৱন, এখন ভৰিত থিয় হৈ থকা, হাত দুখন ওপৰলৈ তুলি থিয় হৈ থকা ইত্যাদি। হঠেন, হঠাৎ ক্ৰিয়া-বিশেষণ।

হুড়িঃ পু কাঠৰ শিকলি, ঊৰ্দ্ধ্বাঙ্গিৰ।

হুড়িকঃ হুৰী, সোনাৰি ক্ৰতি।

হুডুং স্ত্ৰী হাড়

হুডিকঃ হুড়িক।

হণ্ডা, হণ্ডো অবা (নাটকত) নীচ পাত্ৰক উদ্দেশ্য কৰি ব্যৱহাৰ কৰা সম্বোধনবাচক শব্দ। 'হণ্ডো হঞ্জো হলাহানং নীচং চেটীং সমীং প্ৰতি'।

হণ্ডিকা, হণ্ডী মাটিৰ হাঁড়ী।

হত বিন (হন কঃ) ১। নিহত, ২। আঘাতপ্ৰাপ্ত, ৩। নষ্ট, ধ্বংসপ্ৰাপ্ত, ৪। বিষাদগ্ৰস্ত, বাৰ্ধ, ৫। দুৰ্দশাগ্ৰস্ত, অভিশপ্ত, অকামিলা, দুখলগা আদি অৰ্থ বুজাবলৈ সমাসৰ পূৰ্বপদ ৰূপে ব্যৱহাৰ হয়। 'হতবিধি-লসিতানাং হী ৱিচিত্ৰো ৱিপাকঃ।' শি ১১। ৬৪। —কটক কটক শূন্য। বিধিনিহীন। —চিন্ত বিমোহিত পৰা। —দৈৱ্য দুৰ্ভগীয়া। —বীৰ্য্য শক্তিহীন, দুৰ্বল। —বুদ্ধি, বুদ্ধিহীন, জ্ঞানহীন। —জ্ঞান, জ্ঞান দুৰ্ভগীয়া। —মুৰ্খঃ গজমুৰ্খ। —লক্ষণ মললিক চিকুইন, জ্ঞানহীন। —স্ত্ৰী, ধন, সম্পদহীন, কঙাল। —সামৰস নিভয়।

হতক বিন দুৰ্ভগীয়া, নীচ, অধম। —কঃ নীচ ব্যক্তি।

হতশ বিন নিৰ্দয়, আশাৰহিত।

হুতিঃ স্ত্ৰী (হন ক্ৰিন) ১। হজা, বধ ধ্বংস, আঘাত, ২। হানি, ৩। দোষ, ৪। পু (জহ্য পূৰ্ব)।

হস্ত: পু (হস্তি শৰীৰমিতি হন ক্লঃ) ১। অস্ত, ২। বোগ।

হত্যা ক্ৰী (হন ভাৱে কাপ) হনন, বধ।

হথ: পু (হস্তি সুখমিতি হন কথন) বিষন্নতা।

হদ্ স্বৰ্ণে (ভা আ অ হদতে) স্বৰ্ণ: বিঠোৎসৰ্গ:। বিঠা

তাগ কৰ, হাগ, মল তাগ কৰ; (সনস্ত) জিহৎসতে।

হদনং ক্ৰী হাগন, বিঠা তাগ কাৰ্য্য।

হদা ক্ৰী (জ্যোতিষ) মেঘাদি দ্বাদশ বাশি লগ্নৰ ত্ৰিশ অংশ,

যেনে— মেঘ লগ্নত বৃহস্পতিৰ ৬, শুক্লৰ ৬, বৃধৰ

৮, মঙ্গলৰ ৫ আৰু শনিৰ ৫, মুঠতে ত্ৰিশ অংশ।

হন গতৌ বধে (অদা প সক হস্তি) ১। বধ কৰ, মাৰ,

হত্যা কৰ, ২। আঘাত কৰ, শাস্তি দি, কোবা, ৩।

বৰ্জন কৰ, ৪। দূৰ কৰ, নাশ কৰ, ৫। জয় কৰ,

৬। বাধা দি, ৭। ভ্ৰষ্ট কৰ, নষ্ট কৰ, ৮। (অঙ্ক)

পূৰণ কৰ, ৯। যা, গমন কৰ, (গিজন্ত) ঘটয়তি—তে

(সনস্ত) জিহৎসতি। অতি— অত্যধিকভাৱে আঘাত

কৰ, অপ— দূৰ কৰ, নাশ কৰ, আক্ৰমণ কৰ, দখল

কৰ, অভি— নাশ কৰ, বধ কৰ, (টোলত) কোব

মাৰ, গী ১। ১৩; আক্ৰমণ কৰ। আ— আঘাত কৰ,

(টোলত) কোব মাৰ উদ্— ওপৰলৈ উঠা, গৰ্ব কৰ,

উপ— আঘাত কৰ, হত্যা কৰ, নি— নিহত কৰ, বধ

কৰ, আঘাত কৰ, পৰা— প্ৰতিশোধ ল, ওলোটাই

আঘাত কৰ, প্ৰত্যাহাত কৰ, উচ্ছন্ন কৰ। আক্ৰমণ

কৰ প্ৰ— বধ কৰ, কোবা, খুন্দা মাৰ, প্ৰতি— বাধা

দি, দূৰ কৰ, খেদা, খেদি পঠা, নাশ কৰ। স্নি—

বিনাশ কৰ, কোবা, মাৰ, প্ৰত্যাখ্যান কৰ, ভগ্ন

মনোৰথ হ। সং— আঘাত কৰ, বধ কৰ, দ'ম কৰ,

সংগ্ৰহ কৰ, সংযোগ কৰ, মিলন কৰ।

হননং ক্ৰী (হন লুট) ১। হত্যা, বধ, আঘাত ২। (অঙ্ক)

পূৰণ।

হনীল: পু কেতেকী ফুল।

হনু, হনু পু ক্ৰী (হস্তি হন উঃ) মুখৰ তলৰ অংশ,

খঁতৰি, চিবুক। (ক্ৰী) ১। জীৱন হানিকাৰক বস্তু, ২। অস্ত,

৩। বেমাৰ, ৪। মৃত্যু, ৫। এবিধ ঔষধ, ৬। বেশ্যা

—গ্ৰহঃ বন্ধ কোৱাৰি। —মূলং কোৱাৰিৰ তল ভাগ।

হনুমান(৭) পু (হনু মত্প) মহাকাব্য ৰামায়ণত উল্লেখ

থকা চিৰপ্ৰসিদ্ধ শ্ৰীৰামভক্ত হনুমান। মকুৎ (বায়ু)

আৰু অঞ্জনাৰ পুত্ৰ। আন এটা নাম মাকতি। শ্ৰীৰামৰ

প্ৰতি অসীম প্ৰেম আৰু অচলা ভক্তিৰ কাৰণে

হিন্দুসকলে হনুমানক এজন ভগৱানৰ দৰেই পূজা

কৰে। ৰাৱণে সীতাক হৰণ কৰি লঙ্কাত নি ৰখাৰ

সময়ত হনুমানেই প্ৰথমতে সাগৰ পাৰ হৈ লঙ্কাত

প্ৰৱেশ কৰে আৰু সীতাক সাক্ষাৎ কৰে। লঙ্কাৰ

যুক্ত লক্ষ্মণ শৰাঘাতত ধৰাশায়ী হোৱাত হনুমানেই

গন্ধমাদন পৰ্বত দাঙি আনি তাত থকা ঔষধিৰে

লক্ষ্মণক সুস্থ কৰি তুলিছিল। হনুমানৰ ভক্তিত মুগ্ধ

হৈ শ্ৰীৰামে নিজৰ গলৰ পৰা উলিয়াই এধাৰ মণিহাৰ

দিয়াত হনুমানে মণিবিলাক এটা এটাকৈ কামুৰি

দলিয়াই পেলায়। তাকে দেখি ৰামে কয় তেনে

কৰিছে সুধিলত হনুমানে বুকু ফালি শ্ৰীৰাম-সীতাক

বুকুৰ মাজত দেখুৱায়। শ্ৰীৰাম ভক্তিৰ এয়া আন এটা

অনুপম নিদৰ্শন। মহাকাব্যখনত শ্ৰীৰাম আৰু সীতাৰ

পিচতেই শ্ৰীহনুমান এজন উল্লেখযোগ্য ব্যক্তি। ২।

অৰ্জুনৰ ধ্বজা।

হস্ত অব্য আনন্দ, আশ্চৰ্য্য, সহানুভূতি, শোক, পুণ্ড

আদি বৃজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাক্যৰ

আৰম্ভণিতেও কেতিয়াবা এই অব্য শব্দ ব্যৱহাৰ হয়।

—কাৰ: 'হস্ত'! উচ্চাৰণ। অতিথিলৈ উপহাৰ বা

ভৌট।

হস্ত(ঋ) বিণ (হন তৃচ) হত্যাকাৰী, আততায়ী, মনু

৫। ৩৪; চোৰ, ডকাইত, ঠগ।

হস্ত: পু (হন তৃঃ) ১। মৃত্যু, ২। যাঁড় গৰু, ৩। বিনাশ।

হস্তোক্তিক অনুকম্পাবোধক উক্তি, সম্বোধন।

হস্ত বিণ (হদ্ ক্লঃ) হাগি উঠা, বিঠা তাগ কৰি উঠা।

হন্যমান বিণ (হন শানচ) হননযোগ্য, মৰণশীল। 'ন

হন্যতে হন্যমানে শৰীৰে', গী ২। ২০।

হম অব্য খণ্ড, আদৰ, সম্মানবাচক তথা আশ্চৰ্য্যবোধক

শব্দ।

হম্বা-হম্বা ক্ৰী গৰুৰ মাত, হেৰেলনি।

হম ক্ৰমে গতৌ পু (ক্কা প অ হয়তি) ১। যা, গমন

কৰ, ২। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোলা, ৩। ভাগৰি পৰ,

৪। পূজা কৰ।

হয়: পু (হয়তি গচ্ছতীতি হয় অচ) ১। ঘোঁৰা, গী

১। ১৪; ২। এক শ্ৰেণীৰ মানুহ। ৩। সংখ্যা '৭',

৪। ইন্দ্র। —কোৱিদ্ধ ঘোঁৰা শাস্ত্ৰত পণ্ডিত। ঘোঁৰাক

শিক্ষা দিয়াত পাৰ্গত। —জ্ঞঃ ঘোঁৰা ব্যৱসায়ী, চহিচ।

—ক্ৰিঃ ম'হ। —ক্ৰিঃ, যৱধান, —ক্ৰিঃ বেজুৰী গছ

—মাৰঃ,—মাৰকঃ কবৰী গুটি —মাৰণঃ আহত গছ
—মেধঃ অশ্বমেধ যজ্ঞ —ব্ৰাহ্মণঃ কুবেৰ, সূৰ্য্যপুত্ৰ
বেৰুত। —শালা ঘোঁৰাশাল। —শাস্ত্ৰঃ ঘোঁৰাক
শিক্ষণ দিয়া শাস্ত্ৰ —শীৰ্ষঃ বিষ্ণু।

হয়গ্ৰীৱঃ পু (হয়সা গ্ৰীৱা ইব গ্ৰীৱা যস্য) বিষ্ণুৰ হাতত
নিহত এজন দৈত্য। কল্পৰ শেষত ব্ৰহ্মা শুই
থাকোঁতে এই দৈত্যজনে বেদ হৰণ কৰিছিল।
বিষ্ণুৱে মৎস্য অৱতাৰ ধৰি চাৰি বেদ উদ্ধাৰ কৰে।
কালিকা পুৰাণ মতে, দেৱীয়েহে হয়গ্ৰীৱক হত্যা
কৰে। কাপু ৮২ অ। দেৱী ভাগৱতৰ মতে হয়গ্ৰীৱ
নামৰ দৈত্যক বধ কৰাৰ কাৰণে বিষ্ণুৱে হয়গ্ৰীৱ
মূৰ্তি ধাৰণ কৰে, দেভা ১।৫; (কামৰূপৰ হাজেত
হয়গ্ৰীৱ মাধৱৰ মন্দিৰ আছে)।

হয়জ্বৰঃ চালক, সাৰথি।

হয়ী মাইকী ঘোঁৰা, ঘূৰী।

হৰ বিণ (হবতীতি হৃ অচ) ১। হৰণকাৰী, ২। আনয়নকাৰী,
বহনকাৰী, আকৰ্ষণকাৰী, দখলকাৰী, (পদৰ শেষত),
যেনে— কৌমাৰহৰ, শোকহৰ। —ৰঃ ১। পাপ
হৰণকাৰী সদাশিৱ, মহেশ্বৰ। মে ৭; ২। অগ্নি, ৩। গাথ,
৪। (অঙ্ক) হৰণ, ভাজক। —গৌৰী শিৱ পাৰ্বতী,
অৰ্ধনাৰীশ্বৰ মূৰ্তি বিশেষ। —কৃতাৱশিঃ শিৱৰ
শিৰোমণি, চন্দ্ৰ —তেজঃ পাৰা —নেত্ৰঃ শিৱৰ চকু,
সংখ্যা '৩' —বীজঃ শিৱশক্ত, পাৰা। —শেখৰা গঙ্গা
—সুনুঃ স্কন্দ।

হৰকঃ পু (হব কণ) শিৱ, চোৰ, (অঙ্ক) ভাজক।

হৰণং ক্ৰী (হা লুট) ১। যৌতুকত দিয়া বস্তু, ব
৭।২২; ২। দখল, গ্ৰহণ, ৩। অপহৰণ, ৪। নাপ,
৫। ছাত্ৰক দিয়া উপহাৰ, ৬। (অঙ্ক) হৰণ ৭। বাহ,
৮। শুক্ৰ, ৯। সোণ।

হৰাঙ্গিঃ কৈলাশ পৰ্বত।

হৰিঃ পু (হবতি পাপানীতি হৃ ইন) ১। বিষ্ণু, ব
১০।৮৬; ২। সিংহ, ব ২।৫৯; ৩। ভাটো চৰাই,
৪। সাপ, ৫। বান্দৰ, ৬। ভেকুলী, ৭। চন্দ্ৰ, ৮।
সূৰ্য্য, ৯। বায়ু, ১০। ঘোঁৰা, ১১। যমৰাজ, ১২।
শিৱ, ১৩। ব্ৰহ্মা, ১৪। সূৰ্য্যৰ কিৰণ, ১৫। ইন্দ্ৰ,
১৬। হালধীয়া ৰং, পীতবৰ্ণ। ১৭। কুলি চৰাই ১৮।
ইন্দ্ৰৰ ঘোঁৰা উল্কাঃশৱা ১৯। মনুষ্য, ২০। ম'ক
চৰাই —কান্ত ইন্দ্ৰজিৱ, সিংহৰ দৰে ধুনীয়া।

—কেলীয়াঃ বদৰ্দেশ —গন্ধঃ এবিধ চম্পদ —চন্দনঃ
হালধীয়া চন্দন এবিধ। —(৯৭) জ্যোৎস্না —ভালঃ
এবিধ হালধীয়া পাব চৰাই —(৯৭) হাইতাল —(৯৭)
দুবৰি বন —ভালিকা ১। দুবৰি বন, ২। ভাল মাছৰ
শুল্ক চতুৰ্থী —দাসঃ বিকৃতভক্ত —দেৱঃ ঈশ্বৰ নন্দ
—দ্বাৰঃ উত্তৰ প্ৰদেশৰ গঙ্গাৰ পাৰত থকা এখন
প্ৰসিদ্ধ তীৰ্থস্থান। —নেত্ৰঃ বিষ্ণুনেত্ৰ, বগা পদুম।
—পদঃ বসন্তকালীয় দিনৰাতি সন্ধান হোৱা দিন।
—প্ৰিয়ঃ ১। পহ, ২। কদম গছ, ৩। মূৰ্খ, ৪। পঞ্চা
মানুহ ৫। শিৱ। —প্ৰিয়া ১। লক্ষ্মীদেৱী, ২। তুলসী
গছ, ৩। পৃথিৱী, ৪। শুক্লাদশমী —কুক্ৰ সাপ।
—মহুঃ এবিধ সৰু জাতৰ মটৰ মাছ। —লোচনঃ
কেঁচা, কেঁকোৰা —ব্ৰহ্মতা তুলসী গছ, লক্ষ্মী দেৱী।
—বাসকঃ একলক্ষী তিথি। —ব্ৰাহ্মণঃ ১। গৰুড়, ২। ইন্দ্ৰ
—শৰঃ শিৱ। (শিৱই ত্ৰিপুৰাসুৰক মাৰিবৰ সময়ত
বিষ্ণুৱে নিজে এপাট শৰ হৈছিল)। —সখঃ এজন
গৰুৰ। —সূতঃ,—সুসুঃ অৰ্জুন —হৰঃ ১। ইন্দ্ৰ, ২। সূৰ্য্য
—হৰঃ শিৱবিষ্ণুৰ সংযুক্ত ৰূপ বিশেষ। —হেতিঃ
১। বিষ্ণুৰ সূদৰ্শন চক্ৰ। ২। ৰামধেনু, —বাণঃ
হালধীয়া ৰং, চঞ্চলতা —গণেশঃ গণেশৰ এটা ৰূপ।
হৰিকঃ পু ১। পীতবৰ্ণৰ ঘোঁৰা এবিধ, ২। চোৰ, ৩।
জুৱাৰী।

হৰিণ বিণ (হৃ ইনচ) ১। পৈতা, ২। বগা, বহুজুৰ।
—পঃ ১। পহ; হৰিণ পাঁচ বিধ— কৰ্ম্মাঃ, খড়্গঃ,
ককঃ, পৃথতঃ, যুগঃ বগা ৰং, ৩। সূৰ্য্য, ৪। শিৱ, ৫।
বিষ্ণু, ৬। ৰাজহাঁহ। —কলকঃ চন্দ্ৰ, —নয়নঃ
—নেত্ৰঃ হৰিণনয়ন। —ব্ৰহ্মৰ ভীক।

হৰিণকঃ পু হৰিণ।

হৰিণী ক্ৰী ১। মাইকী হৰিণ, ২। চাৰি বিধ নায়িকাৰ
এবিধ, চিত্ৰিণী। ৩। সোণৰ প্ৰতিমা, ৪। সুবালমা,
৫। হালধীয়া যুথিকা ফুল, ৬। এবিধ কাব্যহাস্য।
—দুৰ্দ্ধৰঃ হৰিণীনয়না ক্ৰী।

হৰিৎ বিণ ১। সেউজীয়া, ২। হালধীয়া, ৩। পীত ৰূপৰ।
(পু) ১। সূৰ্য্যৰ ঘোঁৰা, উল্কাৰেণী ঘোঁৰা, ২। সিংহ,
৩। সূৰ্য্য, ৪। বিষ্ণু (ক্ৰী) হাঁহ, —হৰিঃ পাৰা,
মৰুত। —হৰঃ সেউজীয়া।

হৰিত বিণ ১। সেউজীয়া, ২। পীত বৰ —ভঃ সিংহ,
এবিধ হাঁহ।

হৰিতকং এবিধ জোপোহা গছ। সেউজীয়া ঘাঁহ। —ছদ
সেউজীয়া পাতৰ (গছ)।

হৰিতা ক্ৰী ১। দুবৰি বন, ২। হালধি, ৩। এবিধ আঙ্গুৰ
হৰিতা ক্ৰী (হৰিৎ বা কঃ টাপ) ১। হালধি, হালধি গছৰ
শিপা —গণপতিঃ—গণেশঃ গণেশৰ এটাঃ কপ,
—ৰাগঃ ১। হালধীয়া ৰঙ, ২। অস্থায়ী অনুৰাগ,
চঞ্চলমনা।

হৰিয়ঃ পু হালধীয়া বৰণৰ ঘোঁৰা।

হৰিচন্দ্ৰঃ পু ত্ৰেতা যুগৰ সূৰ্য্যবংশীয় অষ্টাবিংশ বজা।
ত্ৰিশঙ্কুপুত্ৰ হৰিচন্দ্ৰ অতি দানী, দয়ালু আৰু
প্ৰজাবৎসল বজা আছিল। এবাৰ বিশ্বামিত্ৰৰ আগত
গুৰু বশিষ্ঠই বজাৰ গুণ গৰিমা বৰ্ণনা কৰোঁতে
বিশ্বামিত্ৰই মুঠেই স্বীকাৰ কৰা নাইছিল। শেষত
দুয়োজনৰ মত অনুযায়ী বিশ্বামিত্ৰই নিজেই বজাক
পৰীক্ষা কৰিবলৈ ওলাই বজাক বহু ধৰণে কষ্ট
দিবলৈ ধৰিলে। বজাই কিন্তু সকলো সহ্য কৰি
থাকিল। বজাই নিজৰ কথা বাখিবলৈ গৈ ৰাজ্য, পত্নী,
ধন, সম্পত্তি সকলো হেৰুৱালে, আনকি নিজেও গৈ
শ্মশানবাসী হৈ থাকিল। বিশ্বামিত্ৰই শেষত বজাৰ
মহানুভৱতা স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল আৰু ৰাজ
ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি সকলো ঘূৰাই দিলে। ত্ৰেতাৰ হৰিচন্দ্ৰ
আৰু দ্বাপৰৰ কৰ্ণৰ বদান্যতা চিৰ-যুগমীয়া কীৰ্তি।

হৰিষঃ পু হৰ্ষ, আনন্দ —ষা ক্ৰী ১। মাংসৰ এবিধ আঞ্জা,
২। ফুলৰ ৰেণু। ৩। ৰেণুকা নামৰ আতৰ এবিধ।

হৰীতকী ক্ৰী (হৰিতা কণ্ডীয়া) শিলিখা।

হৰ্তা (ঋ) পু চোৰ, লুণ্ঠনকাৰী, ডকাইত।

হৰ্ম(ন) ক্ৰী (হা মনি) হামি, জুড়ণ।

হৰ্মিত বিণ ১। হামি মৰা, হামিয়াই উঠা, ২। নিষ্কিপ্ত,
৩। দক্ষ।

হৰ্ম্যং ক্ৰী (হা মুট) ১। অটালিকা, প্ৰাসাদ, ঋতু
১।২৮; ২। আখাশাল, জুহাল ৩। ভূত-পিশাচৰ
বাসস্থান। —হুলং প্ৰাসাদৰ কোঠা।

হৰ্ম্যাজনং প্ৰাসাদৰ আজন, চোতাল।

হৰ্ষঃ পু (হা, তুঠো ঘঞ) ১। ভাল লগা কথা শুনাৰ
পিচত উৎপন্ন হোৱা আনন্দ, সন্তুষ্টি, উল্লাস, ২। শিহৰণ,
৩। টেক্ৰিশটা বস্তুনিষ্ঠতাৰ এটা। 'ইষ্টপ্ৰাণ্যাদিজন্য
সুখবিশেষো হৰ্ষঃ।' —কৰ আনন্দজনক। —স্বনঃ
আনন্দত উদ্ভাসল হৈ মৰা চিঞৰ।

হৰ্ষক বিণ (হাৰ্ণ গিচ থুল) আনন্দজনক, তৃষ্ণিকাৰক,
—কঃ এখন পৰ্বত।

হৰ্ষণ বিণ (হাৰ্ণ ল্যাট) হৰ্ষজনক, আনন্দপূৰ্ণ,
সন্তুষ্টিসাধক। —৭ং ক্ৰী আনন্দ, আহ্লাদ, সুখ, —৭ঃ পু
১। কামদেৱৰ এপটি শৰ। ২। এবিধ চকুৰ বেমাৰ,
৩। এবিধ শ্ৰাদ্ধ, ৪। শ্ৰাদ্ধৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা।

হৰ্ষয়িত্ব ক্ৰী সোণ (পু) পুত্ৰ।

হৰ্ষিত বিণ (হৰ্ষ ইতঃ) আহ্লাদিত।

হল্ বিলেখে (ভা প স হলতি) হাল বা।

হলং ক্ৰী (হলতীতি হল অচ) হাল, নান্দল। —ভৃৎ
বলৰাম। —ভৃতিঃ এজন মুনি। —হতিঃ হালবোৱা
—হলা সন্বেদন 'হেৰি ভাল নে?'

হলা অব্য (নাটকত) সখীৰ প্ৰতি সন্বেদন, (ক্ৰী) ১। সখী;
২। মদ, সুৰা, ৩। পৃথিৱী, ৪। পানী।

হলাযুধঃ পু বলৰাম।

হলাহঃ পু ফুটুকী ঘোঁৰা।

হলাহলঃ, —হালাহলঃ পু মাৰাত্মক বিহ। এই হলাহল
বিহ সাগৰ মন্থন কৰোঁতে সাগৰৰ পৰা ওলাইছিল।
এই বিহ উদ্ভৱ হোৱাৰ লগে লগে সমস্ত বস্তু
এফালৰ পৰি যাবলৈ ধৰা দেখি শেষত সদাশিৱই
পান কৰি পেলায়। সেয়ে শিৱৰ আন এটা নাম
নীলকণ্ঠ।

হলিঃ পু (হলতীতি ইন) ১। ডাঙৰ নাঙল, ২। সীবলু,
৩। কৃষিকৰ্ম। —নী কেবাখনো হাল।

হলী(ন) ১। হালোৱা, ২। খেতিয়ক; ৩। বলৰাম।
—প্ৰিয়ঃ কদম গছ (—য়া) সুৰা।

হলীনঃ চেতণ গছ।

হলীষা নাঙলৰ মুঠি।

হল্য বিণ (হল্ গ্যৎ) ১। হাল বাব লগীয়া, হাল বোৱাৰ
যোগ্য; ২। কুস্কচ, বিকৃত। —ল্যা কেবাখনো হাল।

হল্লকং ক্ৰী ৰঙা পদুম।

হল্লনং ক্ৰী (টোপনিত) ইফাল-সিফাল কৰা, ইকাতি-
সিকাতি কৰা।

হল্লীশং ক্ৰী ১। ওঠৰখন উপকপকৰ এখন; ২। ঘূৰি
ঘূৰি কৰা নৃত্য বিশেষ। —কঃ তিৰোতাৰ বৃত্তাকাৰ
নৃত্য।

হল্লঃ পু (হ হোমে অপ) ১। হোম যজ্ঞ, ২। আজ্ঞা,
ইকুম, ৩। আশ্বিন, ৪। উপাসনা, স্তুতি, ৫। প্ৰত্যাহ্বন।

হৰ্ণনামুঃ(স) অগ্নি।

হৰ্ণনীয়ঃ ক্ৰী (হ অনীয়ব) হব্য। হোমৰ সামগ্ৰী, যেনে—
ঘিউ, তিল, চাউল আদি।

হৰিঃ(স) ক্ৰী ১। আহতি, ঘিউ, ২। পানী —ষঃ অগ্নি।

হৰিঈ ক্ৰী হোমকৃত।

হৰিৰশনঃ পু অগ্নি। (ক্ৰী) ঘৃতভোজন।

হৰিগন্ধা ক্ৰী শমীলতা।

হৰিগেহঃ ক্ৰী যজ্ঞগৃহ।

হৰিৰ্যাজী(ন) পু পুৰোহিত।

হৰিৰ্য্যঃ ক্ৰী (হৰিষে হিতং ইতি যৎ) ঘিউ আদি হোমৰ
আহতিকপে ব্যৱহাৰ কৰা সামগ্ৰী —ভূক্(জ) অগ্নি।

হৰিৰ্য্যান্নঃ ক্ৰী (হৰিৰ্য্যমন্নম্) ব্ৰতৰ সময়ত খাব পৰা
খাদ্য, ঘিউ ভাত।

হৰ্য্য বিণ্ (হ যৎ) হৰনীয়। —ৰ্য্য ১। ঘিউ, ২। দেৱতালৈ
অৰ্পণ কৰা অন্নহতি, ৩। আহতি, —কৰ্য্য দেৱতা
আৰু পিতৃপুৰুষলৈ অৰ্পণ কৰা অন্ন, মনু ১। ৩৪
—ৰাহ্, —ৰাহ্, —ৰাহ্ অগ্নি।

হৰ্য্যাপঃ পু অগ্নি।

হস্ হাসে (ভা প অ স হসতি) ১। হাঁহ, হাঁহি মাৰ,
মিচিকিয়া হাঁহি মাৰ, ২। উপহাস কৰ, ঠাট্টা কৰ,
অৱজ্ঞা কৰ, ৩। ফুল, প্ৰস্তুটিত হ, ৪। উজ্জ্বল হ,
স্পষ্ট হ। (বিজ্ঞত) হাসয়তি-তে অপ— ঠাট্টা কৰ,
নিন্দা কৰ, অন্ন— নিন্দা কৰ, চেব পেলা উপ—
উপহাস কৰ, নিন্দা কৰ। পৰি— ঠাট্টা-মন্তব্য কৰ,
নিন্দা কৰ প্ৰ— হাঁহি মাৰ, ঠাট্টা কৰ, নিন্দা কৰ,
চেব পেলা, উজ্জ্বল হ, দেখাত ধুনীয়া হ, ব্ৰি— ঠাট্টা
কৰ।

হসঃ পু (হস্ অগ) ১। হাস্য, হাঁহি, অউহাস্য; ২।
আনন্দোদ্যাস।

হসনঃ ক্ৰী (হস্ নাট) হাঁহি, অউহাস্য। —নী জুইব
কেবাহী (—মণিঃ) জুই।

হসন্তী ক্ৰী (হস্ পত্ৰী) ১। জুইব কেবাহী, ২। এবিধ
মল্লিকা ফুল। ৩। হাঁহি থকা তিৰোতা।

হসিক (হস্ কিক) হাঁহি থকা মানুহ —কা ক্ৰী হাঁহি,
অউহাস্য।

হসিত বিণ্ (হস্ কঃ) উল্লসিত, উৎফুল্লিত, প্ৰস্তুটিত
—ভং ১। হাঁহি; ২। ঠাট্টা-বিজ্ঞপ, ৩। কামদেৱ
কনু।

হস্তঃ পু (হসতি ৱিকসতি ইতি হস তন) ১। শৰীৰৰ
এটা অঙ্গ। হাত, বাহ, পাণি, কৰ, ভূজ; ২। হাতীৰ
শুঁড়। ৩। হস্ত নক্ষত্ৰ; ৪। এহাত (কিলাকুটিৰ পৰা
মধ্যমা আঙুলিলৈ দীৰ্ঘত্ব); ১৮ ইঞ্চি বা ২৪ আঙুলি।
৫। হাতৰ আখৰ, ৬। সহায়, সাহায্য। —কৰ্ণহ
পদুমৰ দৰে হাত। —কৌশলঃ শাৰীৰিক নিপুণতা।
—ক্ৰিয়া হাতৰ কাম। —গত হাতত পৰা, লক্ষ্যলৈ
অহা, প্ৰাপ্ত। —তলঃ হাতৰ তলুৱা —তালঃ
হাততালি, হাতচাপৰি। —ধাৰণঃ মৰিবলৈ আঁঠোতে
হাতেৰে বাধা দিয়া কাৰ্য্য। —পুচ্ছঃ হাতৰ কৰ্জিৰ
তলৰ অংশ। —পৃষ্ঠঃ হাতৰ পিঠি। —প্ৰাপ্ত হস্তগত।
—প্ৰাপ্য হাতেৰে সহজতে পোৱা বা ঢুকি পোৱা
—বিস্ৰং শৰীৰত সৃগন্ধি তেল আদিৰে কৰা মালিচ।
—মণিঃ হাতত পিন্ধা মুক্তা; —সংৰাহনঃ হাতেৰে
তেলাদি বঁহা কাৰ্য্য। —সিদ্ধিঃ ১। দৈহিক পৰিশ্ৰম,
হাতেৰে কৰা কাম। ২। বেতন, দৰমহা। —সূত্ৰঃ
খাক, বলয়, কু ৭। ২৫

হস্তকঃ পু ১। হাত, ২। হাতৰ অৱস্থান।

হস্তৱান(ৎ) ১। পৰিশ্ৰমী, ২। চতুৰ, নিপুণ।

হস্তা পুং ক্ৰী ত্ৰয়োদশ নক্ষত্ৰ, হস্তা নক্ষত্ৰ। —হস্তি অবা
হাতে হাতে।

হস্তাঙ্গুলিঃ হাতৰ আঙুলি।

হস্তামলকঃ ক্ৰী হাতৰ আমলগী, অৰ্থাৎ চকুৰ আগৰ জন্তু।

হস্তিকং ক্ৰী এজাক হাতী।

হস্তিককঃ পু সিংহ, বাঘ।

হস্তিকৰ্ণঃ এড়া গছ।

হস্তিগিৰিঃ কাকি দেশ।

হস্তিৱঃ পু হাতী চিকাৰী, মানুহ।

হস্তিচাৰী(ন) মউত।

হস্তিপত্নঃ ক্ৰী ১। হাতীৰ নাতি। ২। বেবন্ত মৰা গজাল
বা খিলি। ৩। মূলা।

হস্তিনৰঃ নগৰৰ মূল দুৱাৰৰ সমুখত মাটিৰ গড়। শি
৩। ৬৮।

হস্তিনপুৰঃ হস্তিনাপুৰ।

হস্তিনী ক্ৰী ১। মহিলা হাতী, ২। এবিধ আতৰ, ৩। লবি বিধ
নায়েকৰ এবিধ। লক্ষণ- ডাঙৰ ঠোঁট, ডাঙৰ ডলিফা,
মেটি আঙুলি, প্ৰকাণ্ড কান, ক'লা বৰণ আৰু জন্তু
কামুকা।

হস্তিপঃ মাউত।

হস্তিমদঃ হাতীৰ কপালৰ পৰা ওলোৱা মদবাৰি।

হস্তিমল্লঃ ১। গণেশ ২। ঐৰাত, ৩। ধূলিৰ বৰবুণ, ৪। ছাইৰ দ'ম। ভাস্কৰপ।

হস্তিমুখঃ-মুখঃ হাতীৰ পাল।

হস্তিরাহঃ ১। মাউত, ২। অন্ধুশ।

হস্তিনানঃ হাতীৰ গা ধোৱা, অৰ্থাৎ নিষ্ফল, বৃথা চেষ্টা।

হস্তী (ন) পু (হস্ত অস্ত্রসোতি ইনিঃ) ১। হাতী। হাতী চাৰিবিধ— ভদ্রো মস্ত্রো মৃগো মিশ্রঃ।

হস্ত্য বিণ (হস্ত যৎ) হাত সঞ্চীয় যেনে হাতেৰে কৰা, দিয়া ইত্যাদি।

হস্ত্যায়ুৰ্বেদঃ হাতীৰ চিকিৎসা-শাস্ত্ৰ।

হস্ত্যাবোহঃ মাউত।

হস্ত বিণ. মূৰ্খ।

হহলং ক্লী হলাহল বিহ।

হহা পু একশ্ৰেণীৰ গন্ধৰ্ব।

হা (ন) বিণ পদৰ শেষত হত্যা, বধ, নাশ বুজাবলৈ, যেনে বৃত্তহা, পিতৃহা, ব্রহ্মহা।

হা অব্য. শোক, দুখ, কষ্ট, আৰ্হিবুজাবলৈ, হা! ব্যৱহাৰ কৰা হয়। হা নাথ! হা মহাৰাজ।

হা ক) ত্যাগে (হা প স জহতি) ১। এৰ, এৰি পেলা, ত্যাগ কৰ, বৰ্জন কৰ, গী ২। ৫০; ২। অৱজ্ঞা কৰ, ৩। হাত সাৰ। (নিজন্ত) হাপয়তি —তে। (সনন্ত) জিহাসতি। অপ— এৰ, এৰি পেলা, পৰি— অৱজ্ঞা কৰ, এৰ, মনু ১২। ৯২; প্র— ত্যাগ কৰ, নিক্ষেপ কৰ, —ৰি এৰ, ত্যাগ কৰ।

খ) গন্তৌ (হা আ স জিহীতে) ১। যা, গমন কৰ ২। পা, লাভ কৰ, (সনন্ত) জিহাসতে, উদ্— ১। ওপৰলৈ যা, উঠ, (জ্ঞান পাই) থিয় হ, ২। যা, প্রস্থান কৰ, ৩। ওপৰলৈ তোল, উপ— তললৈ নাম, সং— উপভোগ কৰ।

হালবঃ হালব। এবিধ প্ৰকাণ্ড জলজন্তু।

হটিকং ক্লী. (হট দীপ্তৌ ধূল) সোণ, —ময়ঃ স্বৰ্ণময়।

হটিকেশ্বৰঃ পু. গোদাবৰী নদীৰ পাৰত থকা শিৱ মন্দিৰ।

হাত্য বিণ. বৰ্জনীয়।

হাত্ৰং ক্লী. (হা ট্ৰন) ১। বেতন, দৰমহা, ২। মৃত্যু, মৰণ, ৩। এটা দৈত্য।

হানং ক্লী. (হা ক্তঃ) ১। ত্যাগ, বৰ্জন, ২। হানি, ৩। পৰাক্ৰম।

হানিঃ ক্লী. (হা নিঃ) ১। ক্ষতি, অপচয়, ২। কম, অল্পতা, হ্রাস, ৩। অৱজ্ঞা, ভঙ্গ।

হাস্ত্ৰং ক্লী. মৰণ, মৃত্যু।

হাফিকা হামিয়া। হামি।

হায়নং —নঃ ১। এটা বছৰ, ২। এবিধ ধান, ৩। জুইৰ শিখা।

হাৰ বিণ. (হৰি অণ) ১। হৰি সঞ্চীয়, ২। হৰণকাৰী, অধিকৃত, ৩। বাহক, —ৰঃ পু (হায়তে মনো যেন হ্র ঘঞ) ১। মুক্তাৰ মালা, হাৰ, কণ্ঠহাৰ, ২। হৰণ, ৩। যুদ্ধ, সমৰ, ৪। (অঙ্ক) ভাজক, —কঃ পু. চোৰ, লুণ্ঠকাৰী, ঠগ, প্ৰৱক্ষক, মুক্তাহাৰ (অঙ্কৰ ভাজক), —ওটি হাৰৰ মণি, —যষ্টিঃ ক্লী. মুক্তাহাৰ, —হৰঃ মদ, —হৰা আদুৰ।

হাৰাল্লী মণিহাৰ। গীত ১১। ১৩।

হাৰি বিণ. হৰণকাৰী, মনোৰম, —ৰিঃ ক্লী. ১। পৰাজয়, ২। জুৱাত হৰা, ৩। পৰাটকৰ দল, —কণ্ঠঃ কুলি চৰাই, —তঃ এবিধ চৰাই, —তকং এবিধ পাচলি।

হাৰিদ্ৰ বিণ. (হৰিদ্ৰয়া ৰঞ্জিতং) হালধিৰে বোলোৱা, হালধীয়া, —দ্ৰঃ ১। কদম গছ, ২। এবিধ বিহ।

হাৰী ক্লী. মুক্তা।

হাৰী(ন) ১। হৰণকৰ্তা, কণ্ঠহাৰ ধাৰণকাৰী, ২। দখলকাৰী, অধিকাৰী, আকৰ্ষণীয়, আনন্দদায়ক, উৎকৃষ্ট।

হাৰীতঃ পু. ১। এবিধ পাৰ চৰাই, ২। স্মৃতি শাস্ত্ৰকাৰ হাৰীত মূনি, ৩। ঠগ, ধূত, —কঃ হাৰীত পক্ষী।

হাৰিৎ ক্লী. (হৃদয় অণ) ১। প্ৰেম, ভাল পোৱা, চেনেহ, মৰম, ২। দয়ালুতা, ৩। অভিপ্ৰায়, ইচ্ছা, —দী (ন) প্ৰেমী, স্নেহশীল।

হাৰ্য (হা গ্যৎ) হৰণযোগ্য, বহনযোগ্য, কু ৫। ৭০; আকৰ্ষণীয়, অধিকাৰযোগ্য, —ৰ্যঃ ১। সাপ, ২। ভোমোৰা গছ, ৩। (অঙ্ক) হৰণ কৰিব লগীয়া।

হালঃ পু. (হল অণ) ১। হাল, নাঙল, ২। বলৰাম, ৩। ৰজা পালিৰাহন, —ত্বৎ বলৰাম।

হালকঃ কজলা (গীত হৰিত) বোঁৰা।

হালহলং হলাহল, —ত্বৎ সপ।

হালহলী ক্লী. নিপনি।

হালহলী —হালা ক্লী সূৰা, মদ, মে ৪৯।

হালিক: পূ. (হল ঠক) ১। হালোরা, খেতিয়ক, ২। হালোরা গক, ৩। হালেবে যুদ্ধ কবোতা (যেনে— বলবাম)।

হালিনী ক্রী. ডাঙৰ জাতৰ ঘৰচীয়া জেঠী।

হালী ক্রী. খুলশালী (হোৱালী)।

হালু: পূ. (হল উন) দাঁত।

হার: পূ. (হে ষঞ) ১। আহান, মাতা, ২। তিবোতাৰ কামোদ্দীপক চাল-চলন। 'গ্রীৱাৰেচক সংযুক্তো জনেব্রাদিরিকাশকং। ভাবাদীশংপ্রকাশো যঃ স হার ইতি কথ্যতে।'।

হাস: পূ. (হস ষঞ) ১। হাস্য, হাঁহি, ব ১২। ৩৬; মিচিকিয়া হাঁহি। 'ভাসো হাস: করিকুলগুহ: কলিদাসো বিলাস:' ২। হাস্য বসব স্থায়ী ভাৱ, ৩। প্রশুটন, বিস্তাৰ, ৪। উপহাস।

হাসিকা ক্রী. হাহি, আনন্দ উৎসৱ।

হাস্য বিণ. (হস গ্য) ১। হাঁহিয়াতৰ পাত্ৰ, হাঁহিবলগীয়া, —স্যাং ১। হাহি, অউহাস, ২। আনন্দ, ৩। উপহাস, ঠাট্টা-মন্তব্য, —স্যাং হাস্যবস, কাব্যৰ শৃঙ্গাৰাদি নট্য বসব এটা, —পদবী, —স্বাৰ্গঃ উপহাস, ঠাট্টা, —বসঃ শৃঙ্গাৰাদি নট্য বসব এটা, —স্পদ হাঁহিয়াতৰ পাত্ৰ।

হাস্তিকং হাতীৰ পাল, —কঃ মাউত।

হাস্তিনং ক্রী. হস্তিনাপুৰ।

হাহা দেৱগন্ধৰ্ব বিশেষ; (অব্য) দুখ, শোক, পৰিতাপবোধক অব্যয়, —কাৰঃ শোক, দুখ, দুৰ্গতি, ডাঙৰকৈ চিঞৰি কন্দা, —বলঃ চিঞৰ বাখৰ।

হি বৰ্জনে গতো(স্বা প স হিনোতি) ১। পঠা, যাবলৈ বাধ্য কৰ, ২। দলিয়া, নিক্ষেপ কৰ, ৩। উদগনি দি, ৪। তুট কৰ, ৫। যা, আগ বঢ় (নিজন্ত) হায়য়তি (সনন্ত) জিহীৰতি।

হি অব্য. কাৰণ, হেতু, সঁচাকৈ, মাথোন, অকলে ইত্যাদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কেতিয়াও বাক্যৰ আগত ব্যৱহাৰ কৰা নহয়। ইয়াৰ উপৰিও সম্ভৱ, অসূয়া বুজাবলৈ আৰু পাদপূৰণৰ বাবেও ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

হিংস হিংসে ক (ভা প স হিংসতি)

খ) (কথা প স হিনন্তি)

গ) (চুৰা উ স হিংসতি -ভে)

১। আঘাত কৰ, খাইল কৰ, পীড়িত কৰ, ২। কট দি, হাডনা দি, ৩। মাৰ, বধ কৰ, গী ১৩। ২৮।

হিংসক বিণ. হিংসুক, আঘাতকাৰী, হিংস, আতঙ্কাৰী,

—কঃ ১। বনবীয়া, হিংস জন্তু। যেনে— বাঘ, সিংহ আদি ২। শত্ৰু, ৩। অধৰ্ববেদী ব্রাহ্মণ।

হিংসনং হিংস কৰ্ম্ম, আঘাত, বধ, হত্যা, মনু ২। ১৭৭।

হিংসা ক্রী. (হিংস অ টাপ) ১। চৌখাদি কৰ্ম, ২। আঘাত (এনে আঘাত তিনি প্ৰকাৰ : কায়িক, অৰ্থাৎ শাৰীৰিক, বাচিক অৰ্থাৎ বচন সম্পৰ্কীয় আৰু মানসিক), ৩। হত্যা, বধ, —কৰ্ম্ম (ম) ১। হিংসাব কাম, ২। শত্ৰুক নাশ বা আঘাত কৰিবলৈ যাদুযন্ত্ৰ প্ৰয়োগ, —প্ৰাণী (ন) হিংস জন্তু।

হিংসাকঃ ১। বাঘ, ২। হিংস জন্তু।

হিংসালু বিণ. (হিংস আলুহ) ১। হিংস, নিৰুৰ প্ৰাণনাশক, —লুঃ জঙ্গলী বা হিংস কুকুৰ।

হিংসিত বিণ. আঘাতপ্ৰাপ্ত, নিহত।

হিংসীৰঃ পূ. ১। বাঘ বা হিংসুক মানুহ, ২। এবিধ চৰাই।

হিংস্য বিণ. বধযোগ্য, আঘাতযোগ্য, মনু ৫। ৪১।

হিংস্ৰ বিণ. (হিংস বঃ) ১। হিংসালীল, হাড়ক, হিংসাকুৰীয়া, মনু ১২। ৫৬; ২। ভয়ানক, ৩। নিৰুৰ, —স্ৰঃ ১। ভয়ানক জন্তু, ২। শিৱ, ৩। ধ্বংসকাৰী, —স্ৰা ১। জটামাৰী, ২। নাবী, শিৰা, ধমনী।

হিংস্ৰকঃ হিংস পত।

হিঙ্ক ক) কুঞ্জে (ভা উ অ হিঙ্কতি -ভে) ১। হিঙ্কটি মাৰ, ২। অম্পট শব্দ কৰ।

খ) হিংসে (চুৰা আ স হিঙ্কতে) ১। মাৰ, আঘাত কৰ, বধ কৰ।

হিঙ্কা ক্রী. হিঙ্কটি, বোণৰ উপসৰ্গ বিশেষ।

হিঙ্কাৰঃ পূ. (হিং ইতি অব্যক্ত শব্দং কৰোতীতি কৃ অণ) ১। 'হিম' শব্দ উচ্চাৰণ, ২। বাঘ।

হিনু পূ. ক্রী. ১। হিং গছ। এই গছৰ আঠাৰ পৰা হিং তৈয়াৰ কৰা হয়, —নিৰ্বাসঃ ১। হিং গছৰ জাঠা, ২। নিয় গছ।

হিনুলং, —লঃ, —লিঃ, —লুঃ পূ. ক্রী. সেন্দূৰ।

হিন্ধীৰং পূ. হাতীৰ ঠোঁট বন্ধা শিকলি।

হিঙ্ গটৌ অনানবে (ভা আ স হিঙ্গতে) ১। হা, গমন কৰ, ঘূৰি ফুৰ, ২। অৱতাৰ কৰ, অৱমান কৰ।

হিঙিৰঃ পূ. তীয়ে হত্যা কৰা একদৰ বান্ধন, মহা ১। ১৫৩; —জিৎ, তিৎ জীয়েসন, —দ্য হিঙিৰ বান্ধনৰ ভনীয়েক, (—পতিঃ), (—বধনঃ) হুয়ান, জীম।

হিঙণং ক্ৰী. (হিড় লুট) ১। ভ্রমণ, গমন, ২। (যৌন) বমণ, ৩। লেখন।

হিঙিৰঃ, —তীৰঃ (হিড় দ্ৰবণ) ১। বেঙেনা, ২। পুৰুষ, ৩। সমুদ্র ফেনা, (ক্ৰী) ডালিম।

হিঙী ক্ৰী. দুৰ্গা।

হিত বিণ. (হি গতিপ্ৰেৰণে অথবা ধা ধাৰণে ক্ৰঃ) ১। উপকাৰী, 'যথৌষধং হিতং মনোহাৰী চ দুৰ্লভং', উপযুক্ত, যোগ্য, পথা, ২। সুবিধাজনক, ৩। স্থাপিত, প্রাপ্ত, ৪। মৰমিয়াল, —তং ক্ৰী. ১। লাভ, উপকাৰ, সুবিধা, ২। উপযুক্ত বা যোগ্য বস্তু, ৩। কল্যাণ, মঙ্গল, —তঃ বন্ধু, উপদেষ্টা, —কৰ মঙ্গলকাৰী, কল্যাণজনক, —কাম মঙ্গলাভিলাষী, —কাৰী (ন) —কং কল্যাণকাৰী, —কাম্যা আনৰ মঙ্গল কামনাকাৰী, —প্রণী ওস্তচৰ, —বুদ্ধি মঙ্গলকাৰী, —স্বাদী (ন) শুভ উপদেষ্টা।

হিতকঃ পু. শিশু, জন্তুৰ পোৱালি।

হিষ্টালঃ পু. এবিধ তাল গছ।

হিন্দুঃ পু. (হীনং দৃষ্যতীতি পুৰোদবাদিত্বাং সাধুঃ দৃষ ডুঃ) বেদ-পুৰাণাদি শাস্ত্ৰৰ অনুগামী ভাৰতীয় জাতি বিশেষ। যৱনসকলে সিদ্ধু প্ৰদেশত সোমাই 'সিদ্ধু' উচ্চাৰণ কৰিব নোৱাৰি সেই ঠাইৰ দেশবাসীবিলাকক 'হিন্দু' বুলি কৈছিল।

হিন্দোলঃ পু. (হিন্দোল ঘঞঃ) ১। শাওণ মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ পালন কৰা বিষ্ণু পূজা (যাত্ৰা) বিশেষ। ঝুলনযাত্ৰা, ২। ভৈৰৱাদি ছয় বিধ বাগৰ এবিধ, —লকঃ —লা ঝুলন।

হিম বিণ. (হস্তি উন্নয়মিতি হন মক্ হিচ) নীতল, ঠাণ্ডা, চোঁচ, —মং ক্ৰী. ১। কুঁৱলী, ২। বৰফ, ৩। নীতলতা, ৪। পদুম, ৫। মাখন, ৬। মুক্কা, ৭। ৰাতি, ৮। চন্দন কাঠ, —মঃ ১। নীত কাল, ২। চন্দ্র, ৩। চন্দন গছ, ৪। কৰ্পূৰ, —কুটঃ হিমালয়, নীত কাল, —গিৰিঃ হিমালয়, —জঃ মৈনাক পৰ্বত, —জা ১। গৰু পা ধুওৱা হালধি, ২। পাৰ্বতী, —ডৈলং কৰ্পূৰ ডেল, —দীৰ্ঘিতিঃ চন্দ্র —দুৰ্গিনং নীত কাল, বেয়া বতৰ, —সুতিঃ চন্দ্র —ক্ৰু সূৰ্য্য। —ধ্যন্ত হিমাক্ৰান্ত। —জাঃ ৰশ্মি, চন্দ্র, —স্নানকা কৰ্পূৰ, —নীতল বৰফৰ দৰে চোঁচ, —সংহতিঃ এসোলা বা এদ'ম বৰফ, —সবঃ (স) বৰফৰ সাগৰ, —হাসকঃ খেজুৰী গছ।

হিমা ক্ৰী. সৰু এলাচি, কিত্তি।

হিমাংগুঃ পু. চন্দ্র, ব ৫।১৬।

হিমাংগুভিখ্যং ক্ৰী. ৰূপ।

হিমগমঃ হেমন্ত কাল।

হিমাদ্ৰিঃ পু. হিমালয় পৰ্বত। —জা —তনয়া পাৰ্বতী।

হিমালী ক্ৰী. হিমসংহতি। এদ'ম বৰফ। বৰফৰ পাহাৰ।

হিমাবু ক্ৰী. নিয়ৰ।

হিমাক্ৰং পদুম ফুল।

হিমাৰাতিঃ পু. ১। জুই, ২। সূৰ্য্য।

হিবজুঃ পু. বাছ গ্ৰহ।

হিবণং ক্ৰী. ১। শুক্ৰ, ২। বোণ, ৩। কড়ি।

হিবম্ৰয় বিণ. (হিবণ্যস বিকাৰঃ হিবণ্য ময়ট্) সোণেৰে তৈয়াৰী, সোণালী, —য়ঃ ব্ৰহ্মা।

হিবণ্যং ক্ৰী. (হযতি দীপাতে ইতি কন্যন) ১। সোণ, মনু ৮।২৪৬; ২। ৰূপ, ৩। মূল্যমান ধাতু, ৪। ধন-সম্পত্তি, ৫। পুৰুষৰ বীৰ্য্য, ৬। কড়ি, ৭। এবিধ জোখ, ৮। ধঁতুৰা গছ, —কক্ষ সোণৰ কঁকালী বা পেটী, —কোশঃ সোণ-ৰূপ, —গৰ্ভঃ ১। সোণৰ কণীৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা ব্ৰহ্মা, ২। সূক্ষ্ম শৰীৰযুক্ত, সূক্ষ্মাত্মা, ৩। বিষ্ণু, —দঃ সাগৰ, —নাভঃ মৈনাক পৰ্বত, —ৰাহঃ শিৱ, —ৰেতঃ (স) ১। অগ্নি, ২। সূৰ্য্য, ৩। শিৱ, ৪। অকিন বা আগ্নিচিহ্নিত গছ, —ৰূৰ্ণা নদী, —স্নাত্ঃ সোণ নদী।

হিবণ্যকশিপুঃ পু. দৈত্যৰাজ হিবণ্যকশিপু কশ্যপ আৰু দিতিৰ পুত্ৰ। ব্ৰহ্মাৰ ৰৰ লাভ কৰি এই দৈত্যজনে ত্ৰিভুবন জয় কৰি নানান অত্যাচাৰ কৰি ঝুৰিব ধৰিলে। তেওঁ বিষ্ণুৰ এজন প্ৰধান প্ৰতিদ্বন্দ্বী আছিল যদিও তেওঁৰ পুত্ৰ প্ৰহ্লাদ এজন পৰম বিষ্ণুভক্ত আছিল আৰু সেয়ে শিতাকৰ অত্যাচাৰৰ সমুখীন হৈছিল। শেষত বিষ্ণুৱে নৰসিংহ ৰূপ ধৰি দৈত্যৰাজক বধ কৰে।

হিৰুক্ৰ অন্তঃ বিনা, বিহনে, মাজত, ওচৰত, তলত আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হক্ৰ।

হিৰু হাবকুতো (ডুদা প অ হিলতি) ১। খেলা কৰ, ঘূৰি ফুৰ, খেয়ালি কৰি ফুৰ, ২। কামুক মনোভৱ ব্যক্ত কৰ।

হিৰুঃ পু. এবিধ চৰাই।

হিন্দোলঃ পু. (হিন্দোল দোলনে অচ্) ১। জৌ, ডবদ, ২। হিন্দোল ৰাগ, ৩। হজুগ, ৪। এবিধ বোঁৰ

সজ্জগ ভঙ্গি : 'হুদি কৃত্তা স্ত্রিয়া: পাদৌ কবাভ্যাং ধাবয়েৎ কৰৌ। যথেষ্টং তাড়য়েৎ যোনিং বন্ধো হিল্লোলসংজ্ঞকঃ।' বম।

হিন্দী স্ত্রী. মৃগশিৰা নক্ষত্ৰৰ মূৰত থকা পাঁচটা সৰু তাৰকা।

হিহি, হীহী অব্য. আনন্দত হাহি মাৰি মুখৰ পৰা উলিওৱা অনুকাৰ শব্দ।

হী অব্য. নিশ্বাস, দুখ, হেতু, বিবাদ শোক আদি বুজোৱা অব্যয় শব্দ। (বাক্যৰ আগতো 'হী' ব্যৱহাৰ হয়)। 'হী নাহং ভৱতোহতিৱক্তৱচসা দাতুং-' ব্ৰহ্মোক্তিপঞ্চাঙ্গিকা।

হীন বিণ. (হা তাণে ক্ৰঃ) ১। উন, কম, ব ১।৭০; ২। তাক্ত, বৰ্জিত, ৩। খুঁত থকা, ৪। জৰাগত জীৰ্ণ, ক্ষয়প্রাপ্ত, ৫। নীচ, তল খাপৰ, অধম, —নঃ দোষযুক্ত সাক্ষ্য, দোষযুক্ত প্রতিবাদী। এনে লোক পাঁচ বিধ: অন্যবাদী, ক্ৰিয়াছেধী, নোপস্থায়ী, নিবন্ধনঃ, আহতপ্রপলায়ী, —জাতি বর্ণ-নীচ জাতি, —স্বামী (ন) বোবা, —সখ্যং নীচ লোকৰ লগত মিত্ৰতা।

হীনাঙ্গ বিণ. বিকলাঙ্গ। অঙ্গহীন, —স্বী সৰু পৰুৱা।

হীন্তালঃ পূ. খেজুৰী গছ।

হীৰঃ পূ. (হৰতি সৰ্বং প্রলয়ে ইতি হ্র অচ) ১। শিৱ, ২। কণ্ঠহাৰ, ৩। সিংহ, ৪। নৈষধচৰিতৰ ৰচয়িতা কবি শ্ৰীহৰ্ষৰ পিতাক, —বং ৰঃ ১। বজ্জ, ২। হীৰা, (নৈষধচৰিত মহাকাব্যখনৰ প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ শেষৰ শ্লোকত কবিয়ে 'হীৰঃ' শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছে)।

হীৰা স্ত্রী. ১। লক্ষ্মী, ২। এবিধ পৰুৱা, ৩। পহিতাচোৰা।

হীৰাসঃ ইন্দ্রৰ বজ্জ।

হীলং স্ত্রী. (হী লা কঃ) শুক্ল, পুৰুষৰ বীৰ্য্য।

হ হোষে, অদনে (হ্রা প স জুহোতি) ১। আহুতি দি, (জুইত) অৰ্পণ কৰ, ২। যজ্ঞ কৰ, হোম কৰ, মনু ৩।৮৭।

হুত্বং স্ত্রী. হুত্বাৰ। 'হু' এই অক্ষৰটো শব্দৰ উচ্চাৰণ। 'হুং' মন্ত্ৰৰ উচ্চাৰণ।

হুত্ব ক) গভী (হ্রা উ স হোড়তি, —তে) বা, গমন কৰ, খ) সংহে যজ্ঞ (ত্বা প স, অ হুড়তি) ১। সংগ্ৰহ কৰ, একগোট কৰ, ২। নিয়ম হ, চুৰ বা।

হুত্ব পূ. (হুত্ব কঃ) ১। ভেড়া, ২। জোৰ নিৰাকৰণ কৰণে প্ৰতিষ্ঠিত বা বেবত পোতা লোৰ তীক্ষ্ণ শলা, ৩। লোৰ ফলি, গাভী।

হুত্বকঃ পূ. ১। ডম্বক (বাদ্য) ২। হু চক্ৰই, ৩। দুতাৰৰ শলখা, ৪। মদাহী মানুহ।

হুত্বং স্ত্রী. হাড় গৰুৰ মাত।

হুত্বঃ পূ. ১। বাঘ, ২। ভেড়া, ৩। মূৰ্খ, ৪। বৰচীয়া গাহৰি, ৫। বাফস।

হুত্ব বিণ. (হু ক্ৰঃ) ১। অগ্নিত অৰ্পণ কৰা দ্ৰব্য, গী ৬।১৬; ২। তৰ্পিত, —তঃ আহুতি, হব্য দ্ৰব্য, —তঃ শিৱ, —জাতৱেদঃ (স) আহুতি প্ৰদাতা, —জুক (জ) অগ্নি, (প্ৰিজ্ঞা) বাহা, —হুত্বঃ অগ্নি, —হোমঃ আহুতি অৰ্পণকাৰী ব্ৰাহ্মণ।

হুত্বাশঃ পূ. (হুত্ব অশ্মাতি ইতি অশ অণ) ১। অগ্নি, ২। এজন মূনি, আয়ুৰ্বেদ সংহিতাৰ প্ৰণেতা অগ্নিৱেশ মূনি।

হুত্বাশনঃ পূ. ১। অগ্নি, ২। শিৱ।

হুতিঃ স্ত্রী. হৰন।

হুম অব্য. শ্মৰণ, সন্মোহ, সম্মতি, ক্ৰোধ, গালি, প্ৰশ্ন, নিবাৰণ আদি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হুম, —কাৰঃ, —কৃতিঃ ১। 'হুং' শব্দ উচ্চাৰণ, ২। প্ৰত্যাহান, অৱজ্ঞাসূচক শব্দ, ৩। গৰ্জান, ৪। গাহৰিৰ মাত, ৫। ধনুৰ টকাৰ।

হুই কৌতিল্যকে (হ্রা প অ হুইতি) কুটিল হ, বক্ৰ সভাৱী হ।

হুইনং স্ত্রী. কুটিলতা।

হুল গতি সম্বৰণয়োঃ (হ্রা প অ হুলতি) ১। যা, গমন কৰ ২। ঢাক, ঢাকি ৰাখ, আবৃত কৰ, লুকাই ৰাখ।

হুলসী স্ত্রী. আনন্দত তিৰোতাই কৰা শব্দ।

হুহঃ পূ. (হুে হুঃ) এবিধ গন্ধৰ্ব, (অব্য) একপ্ৰকাৰ আহ্বান, সন্মোদন।

হু অব্য. যত্ন বিশেষ।

হুকাৰঃ পূ. (হু কৃ বঞ) হুমিতি ভয়ানক ধ্বনিঃ।

হুত্ব গভী (হ্রা আ অ হুত্বতে) বা, গমন কৰ।

হুণঃ, হুনঃ পূ. এবিধ স্বেচ্ছ জাতি। কৰ্ব্ব, বিদেশী জাতি।

হুনীয়া স্ত্রী. নিশ্বাস।

হুত্ব বিণ. (হুে ক্ৰঃ) আহুত, নিযুক্ত।

হুতিঃ স্ত্রী. (হুে ক্ৰঃ) নিযুক্ত, আহ্বান।

হুবকঃ পূ. (হু ইতি বক্ৰেহম্) নিম্নল।

হু হুত্বাশ (হ্রা উ শিক হুত্বতি —তে) ১। হৰণ কৰ, নৈ

যা, কাড়ি লৈ যা, ৩। নাশ কৰ, দূৰ কৰ, ৪। দূৰলৈ
টানি নি, ৫। আকৰ্ষণ কৰ, জয় কৰ, ৬। দমন
কৰ, বশ কৰ, ৭। লাভ কৰ, পা, ৮। চেৰ পেলা,
গ্ৰাস কৰ, ৯। বিবাহ কৰ (গিজ্জ) হাবয়তি -তে
(সনন্ত) জিহীৰতি -তে, অনু- অনুকৰণ কৰ,
অপ- অপহৰণ কৰ, চোৰ কৰ, লুণ্ঠন কৰ, নাশ
কৰ, আকৰ্ষণ কৰ, অতি- দূৰ কৰ, আ- আন,
ওচৰলৈ আন, মনু ২। ১৮৩, খা, আহাৰ কৰ, যজ্ঞ
কৰ, ঘূৰাই আন, উৎপন্ন কৰ, পিঙ্গ, পৰিধান কৰ,
আকৰ্ষণ কৰ, দূৰত থাক, উদ্- বন্ধা কৰ, উদ্ধাৰ
কৰ, উন্মূলন কৰ, নাশ কৰ, ওপৰলৈ উঠা, ফুল
ছিং, চন্নন কৰ, বাছি ল, নিৰ্বাচন কৰ, উদা-
উদাহৰণ দি, বৰ্ণনা কৰ, ব্যাখ্যা কৰ, -উপ উপহাৰ
দি, দান দি, (পত্ৰ) বলি উছৰ্গা কৰ, -নিস নিম্নাসন
কৰ, (বস) উলিয়া, পৰি- পৰিহাৰ কৰ, ত্যাগ কৰ,
বৰ্জন কৰ, উত্তৰ দি, প্ৰতিবাদ কৰ, প্ৰ- প্ৰহাৰ
কৰ, মাৰ, আঘাত কৰ, আক্ৰমণ কৰ, দলিয়া,
নিষ্ক্ষেপ কৰ, দ্বি- বিহাৰ কৰ, আনন্দ-ফুৰ্তি কৰ।
খেল খেয়ালি কৰ, সময় কটা, (অশ্ৰু) ত্যাগ কৰ,
ব্যৱহাৰ কৰ, আদান-প্ৰদান কৰ, মোকদ্দমা কৰ,
আদালতলৈ যা, হ্যা- ক, কথা ক, ব্যাখ্যা কৰ,
ঘোষণা কৰ, সং- সংহাৰ কৰ, নাশ কৰ, সংগ্ৰহ
কৰ। একগোট কৰ, সংক্ষেপ কৰ, ফিৰাই ল, আগৰ
মৰম্বলৈ ঘূৰাই আন, গী ২। ২৪; সংযত কৰ,
সমা- আন, বহন কৰ, সংগ্ৰহ কৰ, একগোট কৰ।
আকৰ্ষণ কৰ, ধ্বংস কৰ, নাশ কৰ, আগৰ ঠাইলৈ
ঘূৰি আহ। দমন কৰ, সংযত কৰ।

হুণীয়াতে নামধাতু (হীণং কৰোতীতি) গালি পাৰ, খং
কৰ, লজ্জিত হ।

হুণীয়া স্ত্ৰী (হুণীয়াতে ইতি যক্) ১। নিন্দা, গালি,
অপমান, ২। লজ্জা, ৩। সৰাসুভূতি।

হুণি বিণ (সমাসৰ শেষত) লৈ যোৱা, কাড়ি নিয়া, দূৰ
কৰা, আকৰ্ষণ কৰা।

হুণি(ন) স্ত্ৰী (হা হাছলকাৎ দূক) হৃদয়। মন, চেতনা,
বুদ্ধি, জ্ঞান। -কম্পঃ বুকুৰ কঁপনি, কম্পপনি -গত
মনত থকা, যোৰিত। -শিঙণং-গঃ হৃদয়, কলিজা।
-বোণঃ ১। মনৰ পোৰণি, হৃদয়ৰ বেয়াৰ। ২।
শোক, ৩। প্ৰেম, ৪। মীন বাশি -জানঃ হিকটি।

-লেখঃ ১। জ্ঞান, বিচাৰ-বুদ্ধি ২। বুকুৰ বিষ
-লেখা শোক, উষেগ -কটকঃ পেট। -শোকঃ
হৃদয়ৰ পোৰণি।

হৃদয়ঃ স্ত্ৰী (হৃদয়ে বিক্ৰম্যেবিতি হা কয়ন দূক্চ) ১। বুকু,
বক্ষ, ২। মন, অন্তঃকৰণ, ৩। প্ৰেম, প্ৰীতি, মৰম
৪। অস্তব, সাৰ, ৫। গুপ্ত-বিদ্যা। -কম্পঃ
হৃৎকম্প। বুকুৰ কঁপনি -গম বোধগম্য, সঠিক,
বোমাঞ্চকৰ, আকৰ্ষণীয়, মনোগ্ৰাহী, যোগ্য, মৰমৰ।
-গ্ৰাহী(ন) আন্তৰিক, হৃদয়ৰ গ্ৰহণযোগ্য। -চৌৰঃ
মনচোৰ। -হিদ্, হেৰী(ন) অন্তৰ্ভেদী, মৰ্মভেদী
-বৃষ্টি হৃদয় বা মনৰ অৱস্থা, গঢ়গতি। -হৃ হৃদয়ত
থকা -স্থানঃ বুকু।

হৃদয়ালু, হৃদয়িক, হৃদয়ী(ন) কোমলমনা, মৰমিয়াল।
হৃদিকঃ পু যাদৱ বংশীয় এজন ৰজা।

হৃদিস্পৃশ্ব বিণ হৃদয়স্পৰ্শী, মৰ্মস্পৰ্শী, মনোগ্ৰাহী,
মনোৰম।

হৃদ্য বিণ আন্তৰিক, সৌজন্যাতাপূৰ্ণ, মৰমৰ, মনোৰম।
-গছঃ বেলগছ। -গছা সৃগন্ধি জাতিফুল।

হৃদ্য হট্টো (ভা, দিৱা প অ হৰতি, হৃদ্যতি) ১। আনন্দ
কৰ, আনন্দিত হ, তুটু বা প্ৰীত হ, ২। থিয় হ,
শিয়ৰি উঠ। বোমাঞ্চিত হ, ৩। উত্তেজিত হ, (লিঙ্গ)
থিয় হ।

হৃদিত বিণ (হৃদ্য ক্ৰ) ১। আনন্দিত, প্ৰীত, শিয়ৰণ
উঠা, উল্লসিত ২। বিস্মিত, ৩। প্ৰণত, ৪। বৰ্মিত,
৫। বিবগ্ন।

হৃদিকঃ স্ত্ৰী (হৃদ্য ইকন) জ্ঞানেন্দ্ৰিয়।

হৃদিকেশঃ পু (হৃদীকাণাং ইশঃ) বিষ্ণু, গী ১। ১৫।

হৃট বিণ (হৃদ্য ক্ৰঃ) তুটু, প্ৰীত, আনন্দিত -চিহ্ন সুখী,
-বোমো(ন) বোমাঞ্চিত। -হৃদন আনন্দবদন, হাঁহি
মুখৰ -সঙ্কল্প তুটু, প্ৰীত।

হৃটিঃ স্ত্ৰী (হৃদ্য ক্ৰিন প্ৰীতি, সঙ্কটি, আনন্দ, গৌৰৱ।

হে অবা (হিনোতীতি হি ডে) সন্ধ্যোতন, হেৰি, হোৱা,
হেৰ। অসূয়া, দীৰ্ঘা, কু অভিধায় আদি বুজাবলৈ
ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

হেৰা স্ত্ৰী হিকটি।

হেঁতঃ পু (হেঁত যঞ) বাখা, প্ৰতিবোধ, আকত, ক্ৰোধ,
অসন্তুষ্টি।

হেঁত ক) অনাদৰে (ভা আ স হেঁততে) জ্ঞানদৰ কৰ,

অৱজ্ঞা কৰ, অপমান কৰ।

খ) ৱেষ্টে (ভা প স হেড়তি) ১। ঘেৰি ল, বেৰি ল, আবেটন কৰ, ২। পোচাক পিন্ধ।

হেড্: পু (হেড অচ) অপমান, নিন্দা, অৱজ্ঞা —জ্: জ্ঞাধ, অসন্তোষ।

হেডাবুক্: পু ঘোঁৰা বেপাৰী।

হেতি: ক্ৰী (হেন ক্ৰিন) ১। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ২। খুন্দা, আঘাত, ৩। সূৰ্য্যৰ কিৰণ, ৪। পোহৰ, দীপ্তি, জুইৰ শিখা।

হেতু: পু (হিনোতি ৰাণ্ণোতীতি হি তু:) ১। কাৰণ, লক্ষ্য, অভিপ্ৰায় ২। উপায়, সাধন, ৩। তৰ্কবিদ্যা, ৪। যুক্তিসম্মত প্ৰমাণ, কাৰণ; ৫। এবিধ কাৰ্যালক্ষ্যৰ। —ব্ৰাদ্: বিবাদ, তৰ্কবিতৰ্ক। —শাস্ত্ৰং যুক্তিবাদৰ শাস্ত্ৰ। শ্ৰুতি-স্মৃতিৰ অধিকাৰৰ ওপৰত যুক্তি-বিচাৰ শাস্ত্ৰ, মনু ২।১১; —হেতুমান(৭) কাৰ্য্য-কাৰণ।

হেতুক বিণ (পদৰ শেষত) হেতুকাৰক, উৎপাদক, কাৰণ সম্বন্ধীয়। —ক্: কাৰণ, সাধন, তৰ্কিক।

হেতুতা ক্ৰী হেতুত, কাৰণতা।

হেতুমান(৭) কাৰণ থকা, হেতুযুক্ত (পু) কাৰ্য্য, ফল।

হেতুভাস: পু (হেতুবিৰ আভাসতে আ ভাস অচ) হেতুদোষ, ভ্ৰান্তি। পাঁচ বিধ— ব্যভিচাৰ: বিৰুদ্ধ:, অসিদ্ধ:, সংপ্ৰতিপক্ষ: আৰু বাধ:

হেম(ন) ক্ৰী (হিনোতি বৰ্জতে ইতি হি মনিন) ১। সোণ, ৰ ১।১০; ২। ধঁতুৰা; ৩। কেশৰ। ৪। হিম, বৰফ; ৫। পানী —ম্ঃ ক্ৰী সোণ —ম্ঃ ১। এক মাষ পৰিমাণ; ক'লা ঘোঁৰা; ২। বুধ গ্ৰহ। —কল্পল: প্ৰৱাল। —কৰং, —কাৰং, —কাৰকং সোণাবি, মনু ১২।৬১; —কিঞ্জলং নাহৰ ফুল, —কুন্তং সোণৰ কলহ —কুটং এখন পৰ্বত। —গন্ধিনী বেণুকা নামৰ সুগন্ধি দ্ৰব্য। —গিৰি মেক পৰ্বত —গৌৰং অশোক গছ। —ছন্ন সোণ চৰোৱা —জ্বাল: জুই, —ভাৰং তৃতীয়া —দুৰ্দ্ধং, —দুৰ্দ্ধকং ডিমক গছ, —পৰ্বতং মেক পৰ্বত —গুপ্পকং অশোক গছ, ভোমলতি গছ। —মালী(ন) সূৰ্য্য। —মুখিকা মালতীকুল। —বাগিনী হালধি —শঙ্খং বিষ্ণু —সাৰং তৃতীয়া —সুত্ৰং এবিধ হাব।

হেমন্তং —স্তং ক্ৰী পু ছয় ঋতুৰ এটা। হেমন্ত কাল। (আঘোণ আৰু পূহ মাহৰ কাল)। —নাথং কপিথ

ফল, কংবেল।

হেমন্ত: পু (হেমং লাতি গহ্নাতিতি লা ক:) সোণাবি।

হেমহস্তিৰথং সোণেৰে তৈয়াৰী হাতীযুক্ত ৰথ। মহা-দানসমূহৰ এটা।

হেম বিণ (হা যৎ) বৰ্জনীয়, তাজা।

হেমং ক্ৰী এবিধ মুকুট, হালধি, আসুৰি মায়া।

হেমন্ত: পু (হে ৰণে ৰব শব্দে পচাদাচ) ১। গণেশ, ২। মহ, ৩। সদঙ্গী বীৰ। —জননী পাৱতী। —কুটং দক্ষিণৰ এখন ঠাই।

হেমিকং পু গুপ্তচৰ, গুপ্তদূত।

হেককং পু ১। এগৰাকী বৃদ্ধ, ২। মহাকালগণ, ৩। শিৱলিঙ্গ বিশেষ, ৪। গণেশ।

হেলকী ক্ৰী হেলচী শাক।

হেলনং—না ক্ৰী ক্ৰী অৱহেলা, অৱজ্ঞা, অপমান, ভৰ্ৎসনা। হেলা ক্ৰী (হিল ৫এ৩ টাপ) ১। তিৰোতাৰ লজ্জাৰ ভাব উল্লেখ কৰা এক বিশেষ ক্ৰিয়া। 'সূৰতে ধৌড়েছা হেলা' অত্যন্ত কামুকতা। ২। সুবিধা —হেলয়া ক্ৰি বিণ সহজে, সহজতে, অনায়াসে।

হেলাবুক: পু ঘোঁৰা বেপাৰী।

হেলি: পু (হিলতীতি হিল ইন) সূৰ্য্য (ক্ৰী) খেল- খেমালি, হেলা।

হেল্যকং অত্যধিক আশা —কী(ন) অত্যধিক আশাবাদী, অভিলাষী।

হেল্যকস বিণ উচ্চ, অত্যধিক, খুব।

হেৰ্ অশ্বনাং স্বনে (ভা আ অ হেৰতে)। ঘোঁৰাৰ দৰে চিঞৰ, চিঞৰ মাৰ।

হেৰং,—হেৰা,—হেৰিতং ঘোঁৰাৰ চিঞৰ।

হেহে,—হৈ সংস্থান কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা অব্যয় শব্দ। হেৰা, হেৰি।

হৈতুক বিণ ১। হেতুযুক্ত, কাৰণযুক্ত, ২। যুক্তিযুক্ত, —কং ১। যুক্তিতৰ্কিক, ২। মীমাংসা মন্তাৱলম্বী, মীমাংসক, মনু ১২।১১১; ৩। সম্প্ৰদায়ী, নাস্তিক, বিধৱী। পাৰঙ।

হৈম বিণ (হিমে ভৱ ইতি জন) ১। হিমজাত, শীতল, চেঁচা ২। সোণালী, স্বৰ্ণময়। —ম্ঃ নিয়ৰ, বৰফ। —ম্ঃ শিৱ —মুত্ৰা সোণৰ মোহৰ।

হৈমন বিণ (হেমন্ত এৱ হেমন্তে ভৱ ইতি বা জন) ১। হেমন্ত কালত হোৱা বা উৎপন্ন। শীতল, কি

১৭।১২; ২। শীত কাল সম্বন্ধীয়, ৩। হেমন্ত বা শীত কালৰ উপযুক্ত, ৪। সোণালী —নং হেমন্ত কাল —নং আঘোণ মাহ।

হেমন্তঃ,—ভূঃ হেমন্ত কাল।

হেমন্তিক বিণ (হেমন্তে ভৱঃ ইতি ঠঞ) হেমন্ত কালত উৎপন্ন; শীতল। —কঃ শালি ধান।

হেমলঃ পু হেমন্ত কাল।

হেমন্ত বিণ ১। বৰফপূৰ্ণ, ২। হিমালয়ত জন্ম হোৱা বা থকা, —তং ক্লী (হিমৱতঃ অদূৰভৱঃ দেশঃ ইতি অণ) ভাৰতবৰ্ষ —তঃ ১। এবিধ বিহ, ২। হিমালয় পৰ্বত, —তী ১। পাৰ্বতী ২। গঙ্গা, ৩। বেণুকা নামৰ গন্ধদ্রব্য, ৪। হালধীয়া আঙ্গুৰ।

হৈমা, —হৈমী ক্লী হালধীয়া জাতিফুল।

হৈমন্তরীণং ক্লী ১। নতুনকৈ তৈয়াৰ কৰা ঘিউ, ২। নতুনকৈ মন্থন কৰি উলিওৱা মাখন।

হৈমিকঃ চোৰ।

হৈময়ঃ পু ১। এখন ৰাজ্য আৰু তাৰ অধিবাসী ২। যদুৰ আজোনতি ৩। কাৰ্তবীৰ্য্যার্জুন। এওঁ পৰশুৰামৰ হাতত নিহত হয়।

হৌ অব্য সম্বোধনবাচক। হে, হেৰা।

হোড় গতো অনাদৰে (ভো প, আ, অ হোড়তি, হোড়তে) ১। যা, গমন কৰ, ২। অৱজ্ঞা কৰ, নিন্দা কৰ, অপমান কৰ।

হোড়ঃ পু (হোড় গতো অচ) ভূৰ।

হোডা (ঋ) পু চোৰ।

হোতা (ঋ) পু (জুহোতীতি হ তৃণ) ঋক্বেদী ব্ৰাহ্মণ, হোমকৰ্তা, বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, মনু ১১।৩৬।

হোত্রঃ ক্লী হোম, যজ্ঞ।

হোত্রা ক্লী ১। হোম, ২। স্তুতি, ৩। যজ্ঞত আহ্বান কৰা দেৱতা —ত্ৰী(ন) হোতা।

হোত্রী ক্লী যজমানকপী শিৱ। ‘যা হৱিৰ্যা চ হোত্রী’, শ ১।১।

হোত্রীয়াং ক্লী যজ্ঞগৃহ, —য়ঃ হৱনকৰ্তা।

হোমঃ পু (হৱনমিতি হ মন) পঞ্চ মহাযজ্ঞৰ অন্তৰ্গত এটা যজ্ঞ। ‘হোমো দৈৱো’ মনু ৩।৭০; —কুণ্ডঃ

যজ্ঞ কুণ্ড, —কুৰঙ্গঃ যজ্ঞৰ বোঁৰা —ধান্যং তিল

—ধূমঃ হোমৰ ধোঁৱা —জন্ম(ন) হোমৰ ছাই।

—ৱেলা যজ্ঞ আৰম্ভৰ সময়। —শালা যজ্ঞগৃহ।

হোমিঃ পু (হ ইন) ১। অগ্নি, ২। ঘিউ ৩। পানী।

হোমী(ন) পু হোমকৰ্তা, যজ্ঞকৰ্তা।

হোমীয়,—হোম্য বিণ হোম সম্বন্ধীয়, হোমযোগ্য —ম্যং ঘিউ।

হোৰা ক্লী (হলাতে ইতি হল হিংসায়াম অচ) ১। ৰাশি লগ,

২। ৰাশিৰ আধা অংশ ৩। শাস্ত্ৰ বিশেষ, ৪। এঘণ্টা, ৫। চিহ্নৰেখা।

হোলাকা,—লিকা—লীঃ বসন্ত কালৰ উৎসৱ বিশেষ। ফাগুণৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনা অতি সৰবৰহী এই ফাকুৱা উৎসৱ পালন কৰা হয়। এই উৎসৱে বসন্ত কালৰ আগমনৰ সূচনা দিয়ে।

হো,—হোহো সম্বোধন বাচক অব্যয় শব্দ। হে, হেৰা, হেৰি।

হৌত্রঃ ক্লী হোত্রী পদ। হোত্রী কৰ্ম।

হোম্যং ক্লী ঘিউ। —ধান্যং তিল।

হু চৌৰ্যো (অদা আ স হুতে) ১। হৰণ কৰ, লুণ্ঠন কৰ, চুৰি কৰ, ২। লুকাই ৰাখ, অপ— ১। লুকাই ৰাখ, মনু ৮।৫৩; ২। অস্বীকাৰ কৰ, নি— লুকাই ৰাখ, অস্বীকাৰ কৰ।

হ্যঃ(স) অব্য কালি।

হস্তন বিণ কালিৰ —দিনং কালি।

হস্ত্য বিণ কালিৰ।

হুদঃ পু (হুদতে ইতি হুদ অচ) ১। অগাধ জলাশয়, সৰোবৰ। ২। ডাঙৰ ছিদ্ৰ বা গাঁত, —গ্রহঃ ঘৰিয়াল।

হুদিনী ক্লী (হুদঃ ইনি ঙীপ) ১। নদী, ২। বিজুলী।

হুদ্রোগঃ পু মীন ৰাশি।

হুস্ বৱে (ভো প অ হুসতি) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল, ২। হুস হ বা পা। কমি যা।

হুসিমা(ন) পু (হুসস্য ভাৱঃ ইতি ইমনিচ) হুস, হুস্বতা সূক্ষ্মতা।

হুস্ব বিণ (হুস্ বন) ১। ক্ষুদ্ৰ, সৰু, চুটি, কম, ২। বাওনা, চুটি-চাপৰ, ৩। (ছন্দ) হুস্ব বৰ্ণ —স্বঃ ক্লী অলপমান, অকণমান, —স্বঃ বাওনা মানুহ। —কুশঃ, —গৰ্তঃ —দৰ্ভঃ বগা দূৰি এবিধ —ৰাহুক চুটি হাতৰ। —মূৰ্তি চুটি দেহৰ, বাওনা।

হুস্বাঙ্গঃ পু বাওনা মানুহ।

হুদ স্বনে (ভো আ অক হুদতে) ১। শব্দ কৰ, ধ্বনি তোল, ২। চিঞৰ, গৰ্জন কৰ।

হ্রাদঃ পু (হ্রাদ ঘঞ) শব্দ, ধ্বনি।

হ্রাদিনী ক্রী বিজুলী

হ্রাদী(ন) বিণ শব্দ বিশিষ্ট, শব্দকাৰী।

হ্রাসঃ পু (হ্রস্ব বরে ঘঞ) ১। শব্দ, ধ্বনি, ২। চুটি

হোৱা, কমি যোৱা, ক্ষয়।

হ্রীষীয়া ক্রী লজ্জা, ব্রীড়া।

হ্রিত, -হ্রীত, বিণ লজ্জিত, বিভক্ত।

হ্রিতিঃ -হ্রীতিঃ ক্রী হরণ।

হ্রিৱেবঃ, -হ্রীৱেবঃ ক্রী (হ্রিয়ে লজ্জায়ৈ ৱেবমদ্‌মসা) এবিধ আতৰ।

হ্রী লজ্জ (হ্রা প অ জিহ্বেতি) লাজ পা, লজ্জিত হ, (গিজন্ত) হ্রুয়তি-তে।

হ্রী ক্রী (হ্রী ক্রিপ) লজ্জা, ব্রীড়া, ব ৪।৮০; লজ্জাভাব, সতীত্ব, নম্রতা।

হ্রীকা ক্রী (হ্রী কন্‌ টাপ) ১। লজ্জা, ২। হ্রাস, ভয়

হ্রীকু বিণ (হ্রী কুক) লাজুক, নম্র; ভয়ানক। -কুঃ ১। টিন, ২। লা, ৩। জেতুকা।

হ্রীণ বিণ হ্রিত।

হ্রুৎ সর্পণে, অশ্বস্বনে (হ্রা আ স অ হ্রুৱতে) ১। ঘোঁরাৰ

দৰে চিঞৰ, চি হি হি কৰ, ২। যা, গমন কৰ, চুচৰি যা।

হ্রুয়া ক্রী (হ্রুৱ অঃ) ঘোঁরাৰ চিঞৰ।

হ্রুগ্‌ সম্বন্ধে (হ্রা প স হ্রুগতি) আবৃত কৰ, ঢাক।

হ্রুতিঃ ক্রী আনন্দ, উল্লাস।

হ্রুস্ব বরে (হ্রা আ অ হ্রাদতে) ১। আনন্দিত হ, আয়োদ কৰ, আহ্বাদ কৰ, ২। শব্দ কৰ।

হ্রাদঃ,- দক্ষঃ (হ্রাদ ঘঞ) পু আনন্দ, আহ্বাদ।

হ্রাদিনঃ ক্রী (হ্রাদ লুট) আহ্বাদ, আয়োদ।

হ্রাদিনী ক্রী ১। বিদ্যাৎ, বিজুলী, ২। বজ্র।

হ্রাদী (ন) বিণ আনন্দদায়ক, সম্ভটিকাৰক।

হ্রুল্‌ চলে (হ্রা প অ হ্রুলতি) ১। যা, গমন কৰ, ২। কঁপ, কঁপি থাক। (গিজন্ত) হ্রুলয়তি-তে।

হ্রুলনঃ ক্রী ১। আহ্বান, ২। চিঞৰ, শব্দ।

হ্রু কৌতিল্যে (হ্রা প অ হ্রুৱতি) ১। ক্রুৰ হ, কুটিল হ, বেঁকা হ, ২। ঠগা, প্রবঞ্চিত কৰ, ৩। আঘাত কৰ।

হ্রু স্পর্শে (হ্রা উ স হ্রুৱতি-তে) ১। মাত, আহ্বান কৰ, ২। নাম ধৰি মাত, ৩। প্রত্যাহ্বান জনা, ফেঁপেৰি পাত; ৪। খোজ, ভিক্ষা কৰ, প্রার্থনা কৰ।

পৰিশিষ্ট 'ক'

১। *শিৱসূত্ৰ : ১৪ টা :

(ক) অচ অৰ্থাৎ স্বৰবৰ্ণ।

১) অ ই উ ণ, ২) ঞ ঞ ক, ৩) এ ও ঙ, ৪) ঐ ঔ চ।

(খ) হল অৰ্থাৎ ব্যঞ্জনবৰ্ণ।

৫) হ য ৱ ৰ ট, ৬। ল ণ, ৭। ঞ ম ঙ ণ ন ম, ৮। ঞ ভ ঞ, ৯। ঘ ঢ ধ য, ১০। জ ব গ ড দ শ, ১১। খ ফ ছ ঠ থ চ ট ত ৱ, ১২। ক প য় ১৩। শ ষ স ৰ, ১৪। হ ল।

২। চৈথ্য শাস্ত্ৰ : ৪ বেদ, ৬ বেদাঙ্গ, ধৰ্মশাস্ত্ৰ, পুৰাণ, আয়ুৰ্বেদ আৰু ধনুৰ্বেদ।

৩। ৬৪ বিধ কলা— ১। গীতম, ২। বাদ্যম, ৩। নৃত্যম, ৪। নাট্যম, ৫। আলোচ্যম, ৬। বিশেষকচ্ছেদ্যম, ৭। তুলুকুসুমৱলিৱিকাৰাঃ, ৮। পুষ্পান্তৰণম, ৯। দশনবৰ্ণনাঙ্গৰাণাঃ, ১০। মণিভূমিকাকৰ্ম, ১১। শয়নৰচনম, ১২। উদকবাদ্যম, ১৩। উদকঘাতঃ, ১৪। চিত্ৰাযোগাঃ, ১৫। মালাগ্ৰন্থনবিকল্পাঃ, ১৬। শেখৰাপীড়য়োজনম, ১৭। নেপথ্যযোগাঃ, ১৮। কৰ্ণপত্ৰভঙ্গাঃ, ১৯। গন্ধযুক্তিঃ, ২০। ভূষণয়োজনম, ২১। ঐন্দ্ৰজালম, ২২। কৌচুম্যযোগাঃ, ২৩। হস্তলাঘৱম, ২৪। চিত্ৰশাকপ্পভক্ষৱিকাৰক্ৰিয়া, ২৫। পানকৰসৰাণাসৰয়োজনম, ২৬। সূচীৰাপকৰ্মাণি, ২৭। সূত্ৰকীড়া, ২৮। প্ৰহেলিকা, ২৯। প্ৰতিমালা, ৩০। দুৰ্ভচকযোগাঃ, ৩১। পুষ্পকৰাচনম, ৩২। নাটিকাখ্যায়িকাদৰ্শনম, ৩৩। কাব্যসমস্যাপুৰণম, ৩৪। পট্টিকাৱেত্ৰবাণৱিকল্পাঃ, ৩৫। তৰ্ককৰ্মাণি, ৩৬। তক্ষণম, ৩৭। বাস্তৱিকীয়া, ৩৮। কপাৰত্নপৰীক্ষা, ৩৯। ধাতুবাদঃ, ৪০। মণিৰাগজ্ঞানম, ৪১। আকৰজ্ঞানম, ৪২। বৃক্ষায়ুৰ্বেদযোগাঃ, ৪৩। মেঘকুটলৱকযুদ্ধবিধি, ৪৪। শুকশাৰিকাধ্ৰুপাণম, ৪৫। উৎসাদনম, ৪৬। কেশমাজনকৌশলম, ৪৭। অক্ষৰমুষ্টিকাকথনম, ৪৮। শ্লেচ্ছিতকৱিকল্পাঃ, ৪৯। দেশভাষাজ্ঞানম, ৫০। যন্ত্ৰমাত্ৰিকা, ৫১। ধাৰণমাতৃকা, ৫২। সম্পাট্যম, ৫৩। পুষ্পশকটিকানিমিত্তজ্ঞানম, ৫৪। মানসীকাব্যক্ৰিয়া, ৫৫। ক্ৰিয়াবিকল্পাঃ, ৫৬। ছলিতকযোগাঃ, ৫৭। অভিধানকোষচ্ছন্দোজ্ঞানম, ৫৮। বস্ত্ৰগোপনানি, ৫৯। আকৰ্ষকীড়া, ৬০। দ্যুতবিশেষ, ৬১। বালকক্ৰীড়নকানি, ৬২। বৈনায়িকীনাং বিদ্যানাম জ্ঞানম, ৬৩। বৈজয়িকীনাং বিদ্যানাং জ্ঞানম, ৬৪। বৈতালিকীনাং বিদ্যানাং জ্ঞানম। (শকদ্রু)।

ন্যায় (ফকৰা, পটন্তৰ)

আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাসমূহত থকাৰ দৰে সংস্কৃত সাহিত্যতো কবিসকলে সুন্দৰ সুন্দৰ ফকৰা-যোজনা ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। সংস্কৃতত এইবিলাকক 'ন্যায়' বোলা হয়। প্ৰায়ে ব্যৱহাৰ হৈ থকা কেইটামান ন্যায়ৰ উদাহৰণ দিয়া হ'ল। (শব্দকল্পদ্রুমত এনে ৩৩৪টা ন্যায়ৰ তালিকা দিয়া হৈছে)।

- ১। **অঙ্কপঙ্গুন্যায়** : পঙ্গুজন অঙ্কৰ কান্ধত উঠি অঙ্কজনক বাট দেখুৱাই নিয়াত দুয়োজন পথত বিনাকষ্টে আগ বাঢ়িব পাৰে।। অৰ্থাৎ ইজন সিজনৰ সহায়ক হয়। এজনে অকলে এখোজ আগবাঢ়িবও নোৱাৰিলেহেঁতেন।
- ২। **অঙ্কপৰম্পৰান্যায়** : অজ্ঞানকৰণ। আনক বা আনে কৰা কাৰ্য্যক চকুমুদি (অৰ্থাৎ নিজৰ মস্তিষ্ক অকণো নখটাই) অনুকৰণ কৰা কাৰ্য্য। ইয়াৰ ফলত যে বিপদতো পৰিব পাৰে তালৈ চিন্তা নাই।

* নৃত্যৱসানে নটৰাজৰাজো নন্দদ ঢকাং নৱপঞ্চৱাৰম।

উদ্ধৰ্ত্তকামঃ সনকাদিসিদ্ধানেতদ্বিমৰ্শে শিৱসূত্ৰজালম।।

(সনকাদি সিদ্ধসকলক উদ্ধাৰ কৰাৰ ইচ্ছাৰে সদাশিৱই তেওঁৰ দৃশ্যবহৰ চৈধ্যবাৰ শব্দ কৰিলে আৰু তাৰ পৰাই চৈধ্য শিৱসূত্ৰ উদ্ভৱ হৈছিল বুলি ভাবো)।

- ৩। অন্ধহস্তিন্যায় : অন্ধৰ হাতী দেখা। কেইজনমান অন্ধই প্ৰকাশ হাতী এটাৰ শৰীৰৰ বেলেগ বেলেগ অংশত হাত দি নিজৰ বুদ্ধিৰে হাতীটো, 'এডাল ৰচিৰ দৰে', 'এখন প্ৰকাশ দেৱান', 'এটা স্তম্ভ' ইত্যাদি জ্ঞান কৰা।
- ৪। কদম্বগোলকন্যায় : এটা কদম ফুলৰ গোলকত একে সময়তে একেলগে অসংখ্য ফুল ফুলি উঠা।
- ৫। কাকতালীয়া ন্যায় : (ক) তাল গছ এজোপাত তাল ফল এটা পকি পৰোঁ পৰোঁ হৈ থকা অৱস্থাত এটা কাউৰী আহি পৰোঁতে তালটো সৰি পৰিল। ইয়াত কাউৰীটো তাল ফল পতনৰ 'হেতু' হৈ পৰিল।
(খ) কাউৰী এটা তাল গছৰ ঠানিত বহাৰ লগে লগে গছডালৰ ওপৰৰ পৰা পকা তাল এটা সৰি ভাৰ মূৰতে পৰাত কাউৰীটো মৰি থাকিল।
- ৬। কাকদন্তগৱেষণান্যায় : নিষ্ফল অনুসন্ধান। কাউৰীৰ দাঁত আছে নে নাই অথবা কেইটা দাঁত আছে সেই বিষয়ে গৱেষণা কৰা।
- ৭। কাকাক্ষিগোলকন্যায় : কাউৰীৰ হেনো চকুৰ মণি এটাহে। ই চকুৰ মণিটো নিজৰ ইচ্ছামতে প্ৰয়োজন অনুসৰি ইটো কোটৰৰ পৰা সিটো কোটৰলৈ নিব পাৰে। এটা বাক্যত এবাৰ ব্যৱহাৰ হোৱা কোনো পদে প্ৰয়োজনমতে দুটা উদ্দেশ্য সাধন কৰিব পাৰে।
- ৮। কুপযন্ত্ৰঘটিকান্যায় : নাদৰ পৰা পানী ভোলাঁতে কিছুমান লোটা পানীৰে পূৰ্ণ হৈ ওপৰলৈ উঠে আৰু কিছুমান খালি হৈ তললৈ নামে। মানুহৰ সাংসাৰিক জীৱনো তেনেকুৱা সুখ-দুখ উত্থান-পতনেৰে ভৰা।
- ৯। কুৰ্মাঙ্গন্যায় : কাছই নিজৰ ইচ্ছামতে শৰীৰৰ কিছুমান অঙ্গ, যেনে মূৰ, ঠেং আদি নিজৰ শৰীৰতে সুমুৱাই ৰাখিব পাৰে আৰু প্ৰয়োজন মতে বাহিৰ কৰে।
- ১০। গড্ডালিকাশ্ৰৱাহ ন্যায় : 'ভেঁড়াৰ দল'। এটা ভেঁড়াৰ পিছে পিছে বাকীবিলাকো গৈ থাকে। আগৰ ভেঁড়াটো গৈ গৈ এটা খালত পৰিলে, পিছৰবিলাকো গৈ সেই খালতে পৰে। এজনক অন্ধভাৱে অনুসৰণ কৰিলে এনে হয়।
- ১১। গোবলীৱৰ্দ্ধন্যায় : বলিৱৰ্দ্ধ শব্দই যাঁড় গৰুক বুজালেও অৰ্থ সোনকালে বুজিবৰ কাৰণে 'গো' শব্দও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যেনেকৈ অসমীয়া ভাষাত 'কাঁহী' শব্দই কাঁহৰ পাল বুজালেও পিতল, তাম আদিৰ পৰা পৃথক বুজাবলৈ 'কাঁহৰ কাঁহী' কোৱা হয়।
- ১২। ঘৃণাক্ষৰন্যায় : কণাৰ ফমুটি। কৰ্তাই নজনাকৈয়ে কোনো ভাল কৰ্ম সম্পাদন হোৱা বুজাবলৈ এই ন্যায় ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ঘৃণ পোকে পুথি অথবা কাঠত কিছুমান ছিদ্র কৰি যায়। সেই ছিদ্রবোৰৰ কিছুমান আখৰৰ দৰেও হ'ব পাৰে। ইয়াক 'অন্ধচটকন্যায়' বুলিও কোৱা হয়।
- ১৩। দন্ধপত্ৰন্যায় : গছৰ পাত এখিলা জুইয়ে পুৰি ছাই কৰাৰ পিছত দেখাত আগৰ পাতখিলাৰ দৰে হৈ থাকিলেও বস্তুত: সেইখিলা পাত নহয়।
- ১৪। দণ্ডাপূৰ্ণন্যায় : পিঠাৰ লগতে লাঠী এডাল ধোৱাৰ পিছত লাঠীডাল মাটিত পৰিলে 'নিগনিয়ে লাঠীডাল পেলালে' বুলিলে নিগনিয়ে পিঠাখিনিও পেলালে বা খালে বুলি ধৰি লব পাৰি। এটাৰ লগত আন এটাৰ নিবিড় সংস্কৃ থকা কথাৰ এটাক বুজালে আনটোকো বুজায়।
- ১৫। দেহলীপ্ৰদীপন্যায় : দুৱাৰমুখত ওলোমাই ৰখা চাকি এগছিয়ে দুটা কোঠা পোহৰ কৰাৰ দৰে এটাৰ দ্বাৰা একে সময়তে দুটা উদ্দেশ্যৰ সফলতা বুজাবলৈ এই ন্যায় ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
- ১৬। নৃপনাপিতপুত্ৰন্যায় : নিজৰটো সদায় স্বেচ্ছ। বজাই নাপিতক ৰাজ্যখনৰ সকলোতকৈ ধনীয়া ল'ৰা এটা

অনিবলৈ কোৱাত নাপিতে তেনে ধুনীয়া ল'ৰা ক'তো নাপাই নিজৰ কুস্কচ লৰাটোকে আনি ৰজাক দিলে।
নাপিতৰ ওপৰত ৰজাৰ প্ৰথমতে খং উঠিলেও পিছত বুজিলে যে মানুহে নিজৰটোকে সদায় ভাল বুলি কয়।

- ১৭। **পদ্ধত্ৰক্ষালণন্যায়** : গাত বোকা সানি গা ধোৱাতকৈ বোকা নসনাকৈ থকাই শ্ৰেয়।
- ১৮। **পাষণেটকন্যায়** : এচপৰা ইটা মাটিৰ লদা এটাতকৈ কঠিন হ'ব পাৰে কিন্তু শিল এচটাৰ তুলনাত সি অত্যন্ত কোমল। ইয়াক অশ্মলেটন্যায় বুলিও কোৱা হয়।
- ১৯। **পিষ্টপেষণন্যায়** : চৰ্বিত চৰ্বণ। একেটা কথাকে অনৰ্থক পাণ্ডলিয়াই থকা কাৰ্য।
- ২০। **বহিষ্কৃম্যন্যায়** : য'ত ধোঁৱা দেখা যায় ত'ত জুই থাকিবই। জুই ধোঁৱাৰ হেতু। হেতু নোহোৱাকৈ, অৰ্থাৎ কাৰণ নোহোৱাকৈ কাৰ্য হ'বই নোৱাৰে।
- ২১। **বিষকৃমিন্যায়** : মানুহৰ দৰে ডাঙৰ জীৱ-জন্তুৰ কাৰণে মাৰাত্মক বিষত জন্ম হৈ আৰু সেই বিষকে খাই কণ কণ কৃমি কীট আদি জীয়াই থাকে।
- ২২। **বিষবৃক্ষন্যায়** : নিজ হাতে ৰোৱা গছ এজুপি যদি বিষবৃক্ষও হয় তথাপি তাক নিজে কাটি পেলোৱা উচিত নহয়। নিজে ভৰণ-পোষণ দি ডাঙৰ-দীঘল কৰা এজন যদি দুষ্ট আৰু অনিষ্টকাৰীও হয় তথাপি তাক নিজে নাশ কৰিব নালাগে।
- ২৩। **বীজাক্ষুবন্যায়** : গুৰু প্ৰথমতে নে গছ প্ৰথমতে, এই প্ৰশ্নৰ শেষ সিদ্ধান্ত কোনেও দিব নোৱাৰে।
- ২৪। **বৃদ্ধাকুমাৰীবৰন্যায়** : কুমাৰী বৃদ্ধাৰ বৰ-ভিক্ষা। অসম্ভৱ কথা। ইন্দ্ৰই এবাৰ এজনী অবিবাহিতা বৃদ্ধাক কি বৰ লাগে সোধাত বৃদ্ধীয়ে ক'লে 'মোৰ সজ্ঞানবোৰে যেন সোণৰ খালত ঘিঁউ-গাখীৰেৰে ভাত খাবলৈ পায়।'
- ২৫। **শতপত্ৰভেদন্যায়** : এখিলাৰ ওপৰত এখিলাকৈ এখিলা পাত ৰাখি বেজীৰে 'একেলগে একেবাৰতে' বিকিলেও দৰাচলতে বেজীটোৱে এখিলাৰ পিচত এখিলাকৈহে বিকি যায়।
- ২৬। **সৰ্বাপেক্ষান্যায়** : বহুলোকক নিমন্ত্ৰণ কৰা এখন ভোজলৈ প্ৰথমতে মাত্ৰ এজন বা দুজন আহিলে, তেওঁলোকক বাকীসকল অহালৈকে অপেক্ষা কৰিবলৈ সাদৰেৰে কোৱা হয়। নিমন্ত্ৰিত ব্যক্তি গোটেইখিনি অহাৰ পিছতহে সকলোকে একেলগে ভোজনকক্ষলৈ লৈ যোৱা হয়।
- ২৭। **সিংহাৱলোকনন্যায়** : পিছলৈ ঘূৰি চোৱা কাৰ্য। সিংহই খাদ্য বিচাৰি সম্মুখৰ ফালে আগবাঢ়োতে মাজে মাজে পিছ ফালেও কিবা থাকিব পাৰে বুলি পিছলৈ ঘূৰি চায়। কোনো কাম কৰি আগবাঢ়ি যাওঁতে ক'ৰবাত কিবা এৰি আহিলনেকি বুলি মাজে মাজে পিছলৈ চোৱা উচিত।
- ২৮। **সূচীকটাহন্যায়** : ডাঙৰ পাত্ৰ এটা তৈয়াৰ কৰি থকা কমাৰ এজনৰ ওচৰলৈ বেজী এটা ধাৰ কৰাৰ বাবে লৈ গ'লে কমাৰজনে ডাঙৰ কামটো থৈ সৰু (বেজীৰ) কামটো আগতে কৰি মানুহজনক বিদায় দিব।
- ২৯। **স্ক্ৰিৰলগুড়ন্যায়** : বুঢ়া এজনে হাতৰ লাঠীডাল ক'ৰবাত নিক্ষেপ কৰিলে লক্ষ্যজ্ঞানত পৰিবও পাৰে নপৰিবও পাৰে।
- ৩০। **স্থালিপুলাকন্যায়** : কেৰাহীৰ ভাত সিজিছেনে নাই ৰান্ধনিয়ে কেৰাহীৰ পৰা এটা বা দুটাহে ভাত পিটিকি চায়। গোটেইখিনি ভাত এটা এটাকৈ পিটিকি চোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই। এটা বৃহৎ গোষ্ঠীৰ অৱস্থা বুজিবলৈ তাৰ পৰা এটা সৰু অংশহে হাতত লোৱা হয়। ■

পৰিশিষ্ট 'খ'

কাব্যালঙ্কাৰ

শব্দার্থযোবস্থিবা যে ধৰ্মাঃ শোভাতিশায়িনঃ।

বসাদীনুপকূৰ্ত্তোইলঙ্কাবাস্তেইলঙ্কাদিরং।। সাদ

শব্দ আৰু অৰ্থৰ যি অস্থিৰ অৰ্থাৎ অনিত্য ধৰ্মই সাহিত্যৰ বসব লগতে শোভাৰো উৎকৰ্ষ সাধন কৰে সেয়ে অলঙ্কাৰ। যেনেকৈ কণ্ঠহাৰ, কেয়ুৰ, বলয় আদিয়ে শৰীৰ, আত্মা দুয়োকে উপকৃত কৰে, তেনেকৈ কাব্যৰ অলঙ্কাৰে কাব্যৰ সৌন্দৰ্য্য বৃদ্ধি কৰে আৰু ই বস-ভাৱৰ অভিব্যক্তিৰ সহায়ক হয়। অলঙ্কাৰক এই কাৰণেই 'অস্থিৰ ধৰ্ম' বুলি কৈ কোৱা হয় যে ই কাব্যৰ গুণৰ দৰে আৱশ্যকীয় বা অনিবাৰ্য্য নহয়।

কাব্যালঙ্কাৰ দুবিধ— শব্দালঙ্কাৰ আৰু অৰ্থালঙ্কাৰ। শব্দালঙ্কাৰত শব্দৰ গাঁথনিৰ ওপৰত আৰু অৰ্থালঙ্কাৰত শ্লোক বা কবিতাফাকিৰ অৰ্থৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হয়।

প্ৰধান কেইবিধমান শব্দ আৰু অৰ্থালঙ্কাৰৰ বিষয়ে ইয়াত উল্লেখ কৰা হ'ল।

ক) শব্দালঙ্কাৰ

- ১। অনুপ্ৰাস : স্বৰবৰ্ণৰ বৈষম্য থাকিলেও শব্দ অথবা বাঞ্জনবৰ্ণৰ সাদৃশ্য থাকিলে, অনুপ্ৰাস অলঙ্কাৰ। অনুপ্ৰাস পাচবিধ— ছেক, বৃত্তি, শ্ৰুতি, অস্ত্ৰা আৰু লাট।

যস্য ন সন্নিধে দমিত্তা দরদহনস্তুহিনদীষিত্তিস্তস্য।

যস্য সন্নিধে দমিত্তা দরদহনস্তুহিনদীষিত্তিস্তস্য। (লাটা)

কাষত প্ৰেয়সী নথকাৰ কাৰণে হিম (শীতল) চন্দ্ৰৰ ৰশ্মিও বনজুইৰ দৰে; আৰু কাষত প্ৰেয়সী থকা জনৰ কাৰণে বনজুইও হিমৰশ্মি জোনটোৰ দৰে হৈ পৰে।

মাথোন এটা বা দুটা বৰ্ণ ব্যৱহাৰ কৰা অনুপ্ৰাসৰ উদাহৰণ :

দাদদো দুদুদুদাদো দাদাদো দুদদীদদোঃ।

দুদাদং দদদে দুদে দদাদদদদোঃদদঃ।। শি ১৯/১১৪।

দাদদ (দান দিওঁতা), দুদোং (দুটবিলাকক) সত্তাপ দিওঁতা, দাদাদ (শুদ্ধিদাতা) দুদোং (সত্তাপ দিওঁতা) দুট্টৰ নাশক বাহ্যুক্ত তথা দাতা-অদাতা দুয়োকে দিওঁতা ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণই দুদ (দুখদায়ী শত্ৰু)ৰ ওপৰত পীড়াদায়ক বাণ দিলে। অৰ্থাৎ শত্ৰুনাশক বাণ নিক্ষেপ কৰিলে।

দুটা আখৰৰ অনুপ্ৰাস : শি ১৯/৯৪, ৯৮, ১০০, ১০২ ইত্যাদি।

- ২। যমক : অৰ্থযুক্ত হলেও ভিন্ন অৰ্থৰ শব্দ তথা বাঞ্জন বৰ্ণসমূহৰ পূৰ্বক্ৰমানুসাৰে আবৃত্তি হ'লে যমক অলঙ্কাৰ। যেনে—

নরপলাশ-পলাশরনং গুবঃ স্মৃটপবাগ-পবাগত-পঙ্কজম।

সুদুলতান্ত-লতান্তরলোকমং স সুবতিং সুবতিং সুমনোহৰৈঃ।

শ্ৰীকৃষ্ণই মনোহৰ ফুলেৰে সুশোভিত, নতুনকৈ পাত ওলোৱা পলাশ বনৰ সৌন্দৰ্য্যৰে সমৃদ্ধ, প্ৰস্তুটিত পদুমৰ ৰেণুৰে পৰিপূৰ্ণ কমলৰ সৌৰভেৰে মধুৰ আৰু সুকোমল লতাৰে ৰমণীয় সেই 'সুবতি' অৰ্থাৎ বসন্ত কাল দৰ্শন কৰিলে। যমকৰ আন উদাহৰণ : কি ১/১, ১/৩৬।

- ৩। বক্ৰোক্তি : শ্ৰেণ অথবা কাকুৰ (ধ্বনি বিকাৰ) কাৰণে এটা অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰা এটা বাক্যক আন এটা অৰ্থত গ্ৰহণ কৰিলে বক্ৰোক্তি হয়। যেনে— কে যুয়ং স্থল এব সন্ধ্যতি বয়ং প্ৰম্পো বিশেষাশ্চয়ঃ। কিংব্রুতে ব্ৰিহগঃ স

ৱা ফণিপতিৰ্যত্ৰাস্তি সুপ্তো হৰিঃ ইত্যাদি। ইয়াত প্ৰশ্নকৰ্তাই সুধিছে, তোমালোক কোন? শ্ৰোতাই উত্তৰ দিছে, —আমি বৰ্তমান শুকান মাটিতে আছোঁ। (প্ৰশ্নকৰ্তা)— মই তোমালোকৰ বিষয়ে জানিব খুজিছোঁ। (শ্ৰোতা)— আপুনি বিশেষ কোনো চৰাইৰ বিষয়ে অথবা শেৰনাগৰ বিষয়ে জানিব খুজিছে নেকি? ইয়াত শ্ৰোতাই ‘কে’ (কং শব্দৰ ৭মী ১ব) মানে পানীত আৰু বিশেষক (বি + শেয) চৰাই আৰু শেষ নাগ বুলি ভাবি লৈছে।

৪। শ্লেষ : শ্লিষ্ট পদৰ দ্বাৰা অনেক অৰ্থৰ বোধন হলে শ্লেষ হয়। শ্লেষ আঠ প্ৰকাৰ। এবিধৰ উদাহৰণ :

সৰ্ৱস্বং হব সৰ্ৱস্য ত্বং ভৱচ্ছেদতৎপবঃ।

নয়োপকাৰসাংমুখ্যমায়াসি তনুৱৰ্তনম্।।

(মহাদেৱৰ প্ৰতি ভক্তৰ উক্তি) হে দেৱাদিদেৱ! তুমিয়েই চৰাচৰ জগতৰ যথাসৰ্বস্ব। তুমি প্ৰাণীসমূহৰ সংসাৰ-বন্ধনক ছিন্ন কৰা আৰু মানুহক ন্যায় উপদেশ দিয়াৰ কাৰণে নৰৰূপ ধাৰণ কৰা। (পুতেকৰ প্ৰতি চোৰৰ উক্তি) —হে পুত্ৰ, তই যথাসৰ্বস্ব হৰণ কৰ, তোৰ সম্মুখত থকা সকলোকে ছিন্ন-ভিন্ন কৰ অৰ্থাৎ কাটি-ছিটি শেষ কৰ। (সিক্কিৰে) লাহে লাহে ভিতৰলৈ সোমাই যা আৰু এনেকৈয়ে উপকৃত হ।

৫। প্ৰহেলিকা : বসৰ পৰিপন্থী হোৱা কাৰণে প্ৰহেলিকাক অলঙ্কাৰ বুলি নধৰিলেও শব্দালঙ্কাৰৰ মান্যতা দিয়া হৈছে।

উদাহৰণ :

পাণ্ডৱানাং সভামধ্যে দুৰ্যোধন উপাগতঃ।

যস্মৈ গাং চ সূৰ্যং চ সৰ্ৱাণ্যভৰণানি চ।।

(যথাযথ অৰ্থ) পাণ্ডৱকলৰ ৰাজসভালৈ দুৰ্যোধন অহাত তেওঁক গৰু, সোণ আৰু আভৰণাদি দিয়া হ’ল। দৰাচলতে ‘দুৰ্যোধন’ শব্দৰ আগত ‘অ’ লাগিছিল তেতিয়া ইয়াৰ অৰ্থ হ’ব— অদুঃ যো অধনঃ অৰ্থাৎ এজন দৰিদ্ৰ ভিখাৰী (আহিছিল)।

খ) অৰ্থালঙ্কাৰ

সংস্কৃত সাহিত্যৰ কবিসকলে শব্দালঙ্কাৰতকৈ অৰ্থালঙ্কাৰ অধিকভাৱে ব্যৱহাৰ কৰি ভাল পাইছিল। অৰ্থালঙ্কাৰৰ সংখ্যা অনেক। তাৰ ভিতৰত কেইবিধমান প্ৰধান প্ৰধান অলঙ্কাৰৰ লক্ষণ আৰু উদাহৰণ দিয়া হৈছে।

১। উপমা : আধুনিক, পৌৰাণিক সকলো কবিয়ে এইবিধ অলঙ্কাৰ বহুলভাৱে প্ৰয়োগ কৰে। উপমা অলঙ্কাৰ শূনা কাব্য বা কবিতা কল্পনাই কৰিব নোৱাৰি। মহাকবি কালিদাসৰ কবিতাত উপমাই সৰ্বোচ্ছতা লাভ কৰিছে। সেয়েহে কোৱা হয় ‘উপমা কালিদাসস্য’।

সাম্যং ৰাচ্যমৰৈধৰ্ম্যং ৰাক্যৈক্যে উপমা দ্বয়োঃ।

উপমা অলঙ্কাৰ তাকেই কোৱা হয় য’ত উপমান (যাৰ লগত উপমা কৰা হয়) আৰু উপমেয়ৰ (যাক উপমা কৰা হয়) সাদৃশ্য একেটা বাক্যতে প্ৰকাশ হয় আৰু য’ত বৈধৰ্মৰ উল্লেখ নাথাকে। মুখ্য চন্দ্ৰ ইৰ মনোৰমম বুলিলে মুখক চন্দ্ৰৰ লগত মাথোন মনোৰমত্ব ধৰ্মৰ সাদৃশ্যতাৰ বাবে ‘একে’ বুলি কোৱা হৈছে। বাকী সকলো বৈসাদৃশ্যৰ উল্লেখ ইয়াত নাই। উপমাত চাৰিটা অঙ্গ থাকে— উপমেয়, উপমান, সামান্যধৰ্ম আৰু উপমাচক শব্দ, যেনে ইৰ, যথা, বৎ, ৱা, তুলা, সম, সমান আদি। উপমা কেইবা বিধ। তাৰ ভিতৰত প্ৰধান কেইবিধমান হ’ল—

(ক) পূৰ্ণোপমা মধুবঃ সুখাৱদধৰঃ, পল্লৱতুল্যোইতিপেল্লঃ পাবিঃ।

চকিতমৃগলোচনাভ্যাং সদৃশী চপলে চ লোচনে তস্যাঃ।।

(ভাইৰ) ওঁঠযুৰি অমৃতৰ দৰে, অতি শেঁতা হাত দুখন পল্লৱৰ দৰে, চকুযুৰি চকিত হৰিণীৰ দৰে চকল।

(খ) লুপ্তোপমা : লুপ্তা সামান্যধৰ্ম্মাদেবকস্য যদি দ্বয়োঃ স্না ত্ৰয়াণাম্।

যেতিয়া সাধাৰণ ধৰ্ম আদি চাৰিটা অঙ্গৰ এটা, দুটা বা তিনিটা অঙ্গ লুপ্ত হৈ থাকে।

মুখমিন্দোৰ্থা পানিঃ পদ্মেন সমঃ জিয়ে।

ৰাচঃ সুখা ইৰোষ্ঠন্তে বিশ্বকুলো মনোইন্দ্রং॥

(তাইৰ) মুখখন চন্দ্রৰ দৰে, হাত দুখন পদ্মৰ দৰে, কথাখিলাক মধুৰ, ওঁঠযুৰি বিশ্বকুলৰ দৰে, (কিছু) মনটোহে শিলৰ দৰে।

(গ) মালোপমা : উপমেয় একেটা কিন্তু — উপমান একাধিক হ'লে মালোপমা।

রাবিজেনেৰ সবসী শশিনেৰ নিশীথিনী।

যৌৱনেৰে ৱনিতা নয়ন জীৱনোহবা॥

ৰাজনীতিৰ সৈতে শ্ৰী অৰ্থাৎ ঐশ্বৰ্য্য অতিকৈ মনোহৰ হয়, যেনেকৈ পদুমৰ সৈতে পুখুৰী, চন্দ্রৰ সৈতে নিশা, যৌৱনৰ সৈতে নাৰী সুন্দৰ হয়।

(ঘ) উপমেয়োপমা : পৰ্য্যয়েণ দ্বয়োৰেডুপমেয়োপমা মতা।

ইয়াত দুটা বস্তুক পৰ্য্যায়ক্ৰমে পৰস্পৰ উপমান উপমেয় ৰূপত কল্পনা কৰা হয়।

কমলৈৰ মতিমতিবিৰ কমলা, তনুবিৰ ৱিজা ৱিভেৰ তনুঃ।

ধবলীৰ ধতিধতিবিৰ ধবলী সততঃ ৱিজাতি বত মস্য॥

এয়া কিমান আশ্চৰ্য্য আৰু আনন্দৰ কথা যে ৰজাজনৰ বুদ্ধি ৰাজলক্ষ্মীৰ দৰে, লক্ষ্মী বুদ্ধিৰ দৰে, কান্তি দিব্য শৰীৰৰ দৰে, দিব্য শৰীৰ কান্তিৰ দৰে, ধৈৰ্য্য ধৰিত্ৰীৰ দৰে, ধৰিত্ৰী ধৈৰ্য্যৰ দৰে বিৰাজমান।

২। স্মৰণ : সদৃশানুভৱাঙ্কস্মৃতিঃ স্মৰণমুচ্যতে।

যেতিয়া একে ধৰণৰ অথবা সমান গুণৰ এটা বস্তুৰ অনুভূতিৰ দ্বাৰা তেনে একে ধৰণৰ আন এটা বস্তুৰ স্মৰণ হয়।

অবৱিন্দমিদং স্নান্য খেলৎখঞ্জনমঞ্জুলম্।

স্মৰামি ৱদনং তস্যাস্তাক চঞ্চললোচনম্॥

যেতিয়া খেলি থকা খঞ্জন পক্ষীটোৰে সৈতে পদুম ফুলটো মোৰ চকুত পৰে তেতিয়াই তাইৰ চঞ্চল চকুযুৰিৰে ধুনীয়া মুখখন মোৰ মনত পৰে।

৩। ৰূপক : ৰূপকঃ ৰূপিতাবোপাধিষয়ে নিৰপহ্নৱে।

যেতিয়া উপমানৰ দ্বাৰা অনপহৃত (অৰ্থাৎ লুকাই নৰখা) বিষয়ত (উপমেয়ত) বিষয়ীৰ (উপমানৰ) অভেদাৰোপ হয়। অৰ্থাৎ উপমেয়ত উপমানৰ তাদাত্ম্য আৰোপ হয়। যেনে— উট মকড়ুমিৰ জাহাজ বুলি কৈ উটৰ ওপৰত জাহাজৰ ধৰ্মক (ক্ৰমে মকড়ুমি আৰু পানীত অনা-নিয়া কৰা গুণক) আৰোপ কৰা হৈছে।

আহৱে জগদুদ্ভট! ৰাজমণ্ডলবাহৱে।

শ্ৰীনসিংহৰহীপাল! ক্ষত্ৰ্যস্তু তৱ ৱাহৱে॥

(ইয়াত ৰাজমণ্ডল শব্দই ৰজাসমূহক আৰু চন্দ্ৰমণ্ডল দুয়োটাকে বুজাইছে)। হে নসিংহৰূপ মহীপাল! হে মহাপৰাক্ৰমী মহাৰাজ! যুদ্ধত প্ৰচণ্ড শক্তিশালী ৰাজমণ্ডলৰূপী চন্দ্ৰমাৰ কাৰণে বাহুবৰূপ আপোনাৰ ভূজদণ্ড সদায় (যেন) বিজয়ী হয়।

৪। পৰিণাম : বিকাসাত্তৱাৰোপ্যে ঐক্যত্বাৰোপবোধিনি পৰিণামে তৱেৎ।

ইয়াত আৰোপ্যমানক (উপমানক) আৰোপ্য বিষয় (উপমেয়) ৰূপত পৰিণত কৰা হয়।

স্মিতেনোপায়নং দূৰাদাগতস্য কৃতং মম।

স্তনোপগীড়মাল্লিঃ কৃতো দ্যুতে পণন্তয়া।।

মই প্ৰবাসৰ পৰা আহি পোৱাত তাই হাঁহি মাৰি মোক আপ্যায়িত কৰিলে আৰু পাশাৰ পণৰূপে (তাইৰ নিজৰ) বুকুত (স্তনত) হেঁচা পৰাকৈ আলিঙ্গন কৰিলে। আন উদা : শ ৭/৫, ৭/২০ শি ১০/১।

৫। সন্দেহ : প্ৰকৃতেহন্যস্য সংশয়ঃ সন্দেহঃ প্ৰতিভোৎথিতঃ

কবিৰ প্ৰতিভাৰ দ্বাৰা উত্থাপিত হোৱা প্ৰকৃত বস্তুত, অৰ্থাৎ উপমেয়ত আন বস্তু ৰূপত অৰ্থাৎ উপমানৰূপত সংশয় হ'লে সন্দেহ অলঙ্কাৰ হয়।

মখ্যং তব সৰ্বোজাঙ্কি! পয়োধৰভবাৰ্দ্ধিতম।

অস্তি নাস্তীতি সন্দেহঃ কস্য চিত্তে ন ভাসতে।।

হেবা কমলনয়না! স্তনৰ ভৰত তোমাৰ কঁকালখন এনেকৈ নিপীড়িত হৈছে যে তোমাৰ কঁকালখন আছে নে নাই সেই কথাৰ সন্দেহ কাৰ মনত নুপজিব?

অন্য উদা : শ ২/৯, ৫/১০।

৬। ভ্ৰান্তিমান : সাম্যাদভিম্বিস্তদ্ বুদ্ধিৰ্ভ্ৰান্তিমান প্ৰতিভোৎথিতঃ।

সাদৃশ্যৰ কাৰণে এটা বস্তুত অন্য এটা বস্তু বুলি ভ্ৰম হ'লে ভ্ৰান্তিমান। ইও কবি প্ৰতিভাপ্ৰসূত।

সঙ্গম ৱিৰহৱিকল্পে ৱৰমিহ ন সঙ্গমস্তয়াঃ।

সঙ্গৈ সৈৱ তথৈকা ত্ৰিভুৱনমপি তন্ময়ং ৱিৰহে।।

তেওঁৰ (ন্যায়িকৰ) লগত সঙ্গমেই ভাল নে বিৰহেই ভাল এই দুটা বিষয়ত ক'ব পাৰি যে সঙ্গম শ্ৰেয় নহয়; (কাৰণ) সঙ্গমৰ সময়ত মাথোন তেওঁকেই পোৱা হয়, কিন্তু বিৰহৰ সময়ত এনে হয় যেন সমস্ত সংসাৰখনতেই তেওঁ ব্যাপ্ত হৈ আছে। অৰ্থাৎ ত্ৰিভুৱনখন ন্যায়িকাময় হৈ পৰে। আন উদা : শ ১/২১।

৭। অপহুতি : প্ৰকৃতং প্ৰতিষিধ্যান্যস্থাপনম্ অপহুতিঃ।

প্ৰকৃতক (উপমেয়ক) নিষেধ কৰি (নুই কৰি) অন্য বস্তুক (উপমানক) নিশ্চিত (স্থাপন) কৰিলে অপহুতি অলঙ্কাৰ হয়।

নেদং নভোমণ্ডলমম্বুবাশিনৈতাশ্চ তাৰা মৱফেনভঙ্গাঃ।

নায়ং শশী কুণ্ডলিতঃ ফৰীন্দো নাসৌ কলঙ্কঃ শয়িতো মুৰাৰিঃ।।

এইখন গগনমণ্ডল নহয় ক্ষীৰ সাগৰহে, এইবিলাক তৰা নহয় (সাগৰৰ) ফেনহে, সৌটো জোন নহয় মেৰ খাই থকা শেৰনাগহে, আৰু এয়া কলঙ্ক নহয় শেষ নাগৰ ওপৰত শুই থকা বিষুহে।

৮। নিশ্চয় : অন্যপ্ৰিষিধ্য প্ৰকৃতস্থাপনম্ নিশ্চয়ঃ।

অন্যক অৰ্থাৎ উপমানক নিষেধ কৰি প্ৰকৃতক অৰ্থাৎ উপমেয়ক স্থাপন কৰিলে নিশ্চয় অলঙ্কাৰ।

ৱদনমিদং ন সৰ্বোজং নয়নে নেন্দীৱৰে এতে।

ইহ সৱিধে মুখদশো ভ্ৰমৰ! মুদা কিং পৰিভ্ৰমসি।।

হেবা ভোমোৰা! এইখন মুখহে— পদুম নহয়। এই যুৰি তাইৰ চকুহে— নীলা পদুম নহয়। গতিকে পদুম বুলি (তাইৰ) মুখখনৰ ওপৰত মিছাতে কিয় ঘূৰি ফুৰিছ?

৯। উৎপ্ৰেক্ষা : ভৱেং সম্ভাৱনোৎপ্ৰেক্ষা প্ৰকৃতস্য পৰাঘ্যনা।

উৎপ্ৰেক্ষা কবিসকলৰ কাব্যিক কল্পনা। প্ৰকৃত বস্তুক (উপমেয়ক) উপমান বুলি সম্ভাৱনা কল্পনা কৰিলে উৎপ্ৰেক্ষা অলঙ্কাৰ হয়।

(ক) জ্ঞানে মৌনং ক্ৰমা শব্দৌ ত্যাগে শ্লাঘা ৱিপৰ্যয়ঃ।

গুণা গুণানুবন্ধিহাস্যস্য সপ্ৰসৱা ইৱ।

তেওঁ জ্ঞানী হোৱা সত্ত্বেও মৌন, শক্তিমান হৈও ক্ষমাশীল আৰু ত্যাগী হোৱা সত্ত্বেও আত্মশ্লাঘা কৰি নুহুবে।
এনেকৈ পৰম্পৰবিৰোধী গুণবোৰে ইটোৱে সিটোক অনুসৰণ কৰি যেন সহোদৰ ভাতৃৰ দৰে বাস কৰে।

(খ) অনাবতং তেন পদেষু লক্ষিতা ৰিতজ্য সম্যক ৱিনিযোগসংক্ৰিয়াঃ।

ফলশ্রুত্যাঃ পৰিবৃংহিতায়তীকপেত্য সংঘৰ্ষিৱাৰ্থসম্পদঃ।।

(দূৰ্যোধনে) যোগ্য স্থানত যোগ্য বিভাজন কৰি সুন্দৰভাৱে প্ৰয়োগ কৰাৰ ফলত সাম, দানাদি চাৰিওটা উপায়েৰে নিজৰ ভিতৰত যেন প্ৰতিযোগিতা কৰিয়েই তেওঁৰ ধন-সম্পত্তি উত্তৰোত্তৰ বঢ়াই আছে। কি ১/১৫।

(গ) তদ্ব্যগাঃ স্তনযুগেন মুখং ন প্ৰকটীকৃতম্।

হাবায় গুণিনে স্থানং ন দত্তমিতি লজ্জয়া।।

ক্ষীণাঙ্গীৰ স্তনযুগল গুণ অৰ্থাৎ সূতা থকা শ্ৰবতালিক স্থান দিয়া নাই বুলি লজ্জতেই যেন মুখখন প্ৰকট কৰা নাই।

(ঘ) লিম্পতীৱ তন্নোহজানি ৱৰ্ণতীৱাজ্জনং নভঃ।

অন্ধকাৰে যেন দেহৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গবোৰত লিপিত খাই ধৰিছে। আকাশে যেন কাজল বৰ্ষণ কৰিছে। উৎপ্ৰেক্ষাৰ আন কেইটামান উদাহৰণ : শ ১/১, ৪/১২, মে ৩১, ৪৪।

১০। অতিশয়োক্তি : সিদ্ধত্বেই ধ্যৱসায়স্যাতিশয়োক্তিৰ্নিৰ্গদ্যতে।

অধ্যৱসায় সিদ্ধ হ'লে অতিশয়োক্তি হয়। বিষয়ৰ জ্ঞান নহৈ বিষয়ৰ সৈতে অভিন্ন ৰূপত যদি বিষয়ীৰহে জ্ঞান হয়, তেনেহ'লে অধ্যৱসায় হয় আৰু সেই অধ্যৱসায় সিদ্ধ হ'লে অতিশয়োক্তি হয়।

(১) অন্যদেৱাজ্জলারণ্যক্ৰম্যাঃ সৌৰভসম্পদঃ।

তস্যাঃ পদ্মপলাশাক্যাঃ সবসম্মলৌকিকম্।।

পদুম-পলাশ সদৃশ তাইৰ শৰীৰৰ লাৱণ্যই বেলেগ, শৰীৰৰ সৌৰভকপী সম্পদো বেলেগ আৰু (অকল সেয়ে নহয়) তাইৰ প্ৰেমানুভূতিও অলৌকিক।

(২) যদি স্যাম্ণগলে সন্তগমিন্দেৱিন্দীৱবধম্।

তদোপশ্মীয়তে তস্যা ৱদনং চাকলোচনম্।।

যদি চন্দ্ৰমণ্ডলত দুটা নীলা পদুম লাগি যায় (অথবা লগাই দিব পৰা যায়) তেতিয়াহে তাইৰ ধনীয়া চকুযুৰিৰে সৈতে মুখখনিক চন্দ্ৰৰ লগত ৰিজাব পৰা যাব। আন উদা : শ ৬/১৯।

১১। তুল্যযোগিতা : পদাৰ্থানাং প্ৰস্তুতানামন্যেথাং বা যদা তৱেৎ।

একধৰ্ম্মতিসম্বন্ধঃ স্যাত্তদা তুল্যযোগিতা।।

যেতিয়া প্ৰস্তুত পদাৰ্থবিলাকৰ অথবা আনবিলাকৰ অৰ্থাৎ অপ্ৰাসঙ্গিকবিলাকৰ একেটা ধৰ্মৰ লগত সম্বন্ধ হয়।

দানং ৱিত্তাকৃতং ৱাচঃ কীৰ্ত্তিমৌ তথানুঘঃ।

পৰোপকৰণং কায়াদসাৰাং সাৰমাহবেৎ।।

বুদ্ধিমান লোকসকলৰ কাৰণে এইটোৱে প্ৰয়োজন যে তেওঁলোকে ধনৰ পৰা দানক, বাণীৰ পৰা সত্যক, জীৱনৰ পৰা যশস্যা, ধৰ্ম তথা শৰীৰৰ পৰা পৰোপকাৰ আৰু সেইদৰে সংসাৰৰ পৰা সাৰক গ্ৰহণ কৰিব লাগে।

১২। দীপক : অশ্ৰদ্ধতশ্ৰদ্ধতয়োৰ্দীপকং তু নিৰ্গদ্যতে

অথ কাৰকমেকং স্যাদনেকানু ক্ৰিয়ানু চেৎ।।

যেতিয়া প্ৰস্তুত (প্ৰাকৰণিক) আৰু অশ্ৰদ্ধতৰ (অপ্ৰাকৰণিক) একধৰ্ম্মক আৰোপৰ বৰ্ণনা কৰা হয়, লগতে অনেক ক্ৰিয়াৰ লগত একেটা কাৰকৰ সম্বন্ধ হয়।

বলারলিপাদধুনাপি পূৰ্বৰৱৎ প্ৰবাহ্যতে তেন জগজ্জিগীষুণা।

সতীৰ যোষিৎপ্ৰকৃতিঃ সুনিস্চলা পূমাঃসমভ্যেতি ভৱান্তৰেণপি।।

সি (শিশুপালে) নিজৰ শক্তিৰ অহঙ্কাৰত ত্ৰিজনত জয় কৰিবলৈ উদ্যত হৈ এতিয়াও (পূৰ্বজন্মৰ দৰেই) সংসাৰত অত্যাচাৰ চলাব ধৰিছে। (সঁচাকৈয়ে) নিশ্চলা মানৱ প্ৰকৃতিয়ে (অৰ্থাৎ স্বভাৱে) সতী স্ত্ৰীৰ দৰে জন্ম-জন্মান্তৰে পুৰুষৰ পিচ নেৰে। শি ১/৭২ আন উদাঃ শ ২/১৫, ৪/২০।

১৩। প্ৰতিবন্ধুপমা : প্ৰতিবন্ধুপমা সা স্যাঙ্ঘাক্যমোগম্যসাম্যমোঃ।

একোহপি ধৰ্মঃ সামান্যো যত্র নিৰ্দিশ্যতে পৃথক্।।

য'ত পৰস্পৰ শব্দ সাদৃশ্য অনুভৱ হোৱা বাক্যৰ একোটা সামান্য ধৰ্ম পৃথক পৃথক শব্দৰ দ্বাৰা নিৰ্দিষ্ট হয়। অৰ্থাৎ একোটা সাধাৰণ ধৰ্মক (পুনৰুক্তি দোষৰ পৰা মুক্ত হোৱাৰ কাৰণে) বেলেগ বেলেগ শব্দেৰে প্ৰকাশ কৰা হয়।

ধন্যাসি বৈদৰ্ভি গুণৈকদাৰৈৰ্যমা সমাক্ষ্যতে নৈষখোহপি।

ইতঃ স্তুতিঃ কা খলু চন্দ্ৰিকায়া যদন্ধিমপ্যুত্তৰলীকৰোতি।।

হে বিদৰ্ভৰাজকুমাৰী দময়ন্তী, তুমি সঁচাকৈয়ে ধন্যবাদৰ পাত্ৰী, কাৰণ তুমি নিজৰ উদাৰ গুণেৰে নিষধৰাজ নলকো আকৰ্ষণ কৰিৱ পাৰিছা। (গহীন গম্ভীৰ) সাগৰকো (জোনৰ পোহৰে) চঞ্চল কৰি তোলে। চন্দ্ৰৰ পোহৰৰ বাবে ইয়াতকৈ আৰু কি বেছি প্ৰশংসা হ'ব পাৰে? আন উদাঃ শি ২/৮, ১৫।

১৪। দৃষ্টান্ত : দৃষ্টান্ত সধৰ্মস্য রস্তুনঃ প্ৰতিবিশ্বনম্।

ইয়াত একে ধৰ্মসম্পন্ন উপমান আৰু উপমেয় (প্ৰকৃত-অপ্ৰকৃত) দুটাৰ বিশ্বপ্ৰতিবিম্ব ভাব প্ৰকট হয়।

অৱিদিদগুণাপি সংকৱিভিতিঃ কৰ্ণেষু রমতি মধুধাৰাম্।

অধিগপবিমলাপি হি হবতি দশং মালতীমালা।।

কাব্যৰ গুণাগুণ সম্পৰ্কে একো নাজানিলেও শ্ৰেষ্ঠ কবিৰ উক্তিৰে (ৰচনাই) শুনামাত্ৰকে কাণত অমৃত বৰ্ষণ কৰে। সুগন্ধ নাপালেও মালতী ফুলৰ মালাই (ততালিকে) দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। আন উদাঃ শ ৬/৩০, ৭/৩২ শি ২/৩২, শি ২/৮৩, ১৫/১৭, ১৬/১৫।

১৫। নিদৰ্শনা : সম্ভৱন রস্তুসম্বন্ধোহসম্ভৱন রাহপি কুত্ৰচিৎ।

যত্র বিশ্বানুৱিশ্বত্বং বোধয়েৎ সা নিদৰ্শনা।।

সম্ভৱ বা অসম্ভৱ (উপপন্ন অথবা অনুপপন্ন) বস্তুসম্বন্ধ অৰ্থাৎ দুটা বাক্যৰ্থৰ পৰস্পৰ অসম্ব্যত বিশ্বপ্ৰতিবিশ্বভাৱ (সাদৃশ্য) প্ৰকট হ'লে নিদৰ্শনা।

জন্মেদং বহ্যতাং নীতং ভৱভোগোপলিঙ্গয়া।

কাচমূল্যেন ৱিক্ৰীতো হস্ত! চিত্তামণিৰ্ময়া।।

সাংসাৰিক ভোগৰ কামনা-বাসনাত মই মোৰ এই (অমূল্য) জীৱনটো নষ্ট কৰিলোঁ। হায়! হায়! কাঁচ অৰ্থাৎ আয়নাৰ দামত মই অমূল্য পৰশপাথৰ বিক্ৰী কৰিলোঁ।

আন উদাঃ শ ১/১৭, ৬/১৬, ৬/২৮, ৭/২২ ৰ ১/২; শি ২০/৭৫।

১৬। ব্যতিৰেক : অধিক্যমুপমেয়স্যোপমানান্ ন্যূনতাইথৱা

উপমানতকৈ উপমেয়ৰ অধিকা অথবা ন্যূনতা প্ৰকাশ হলে ব্যতিৰেক।

অকলঙ্কং মুখং তস্যা ন কলঙ্কী বিশ্বৰ্থা।

সুন্দৰী তিৰোতাজনীৰ নিষ্কলঙ্ক মুখখন কলঙ্কমুক্ত জোনটোৰ দৰে নহয়। অন্য উদা শ ৩/৭।

১৭। সমাসোক্তি : সমাসোক্তিঃ সন্মৈত্ৰ কাৰ্যলিঙ্গ বিশেষণৈঃ।

ব্যৱহাৰসম্ভাষণঃ প্ৰত্যুত্থেহন্যস্য রস্তুনঃ।।

প্ৰস্তুত তথা অপ্ৰস্তুত বিষয়ত সমান কপত সমন্বিত হোৱা কাৰ্য্য, লিঙ্গ আৰু বিশেষণৰ বলত প্ৰস্তুতৰ ওপৰত অপ্ৰস্তুতৰ ব্যৱহাৰ আৰোপ কৰা হয়।

(ক) অসমাপ্তজিগীষস্য স্তীচিহ্না কা মনস্বিনঃ।

অনাক্ৰম্য জগৎকংসং নো সঙ্ঘ্যাং ভজতে বৰিঃ।।

যাৰ বিজয়াকাজক্ষাই পূৰ্ণ হোৱা নাই, সেই মনস্বী (বীৰ) জনৰ স্তী-চিহ্ন কেনেকৈ হ'ব পাৰে? সমগ্ৰ জগৎখনক নিজৰ অধীন নকৰালৈকে সূৰ্য্যই সঙ্ঘ্যাক আহুন নকৰে।

(খ) ব্যাখ্য যচ্চনমম্বুজলোচনায়া বন্ধোজয়োঃ কনককুণ্ডলিলাসডাজোঃ।

আলিঙ্গসি প্ৰসভমজমশেষমস্যা ধন্যস্তুমেৰ মলয়াচলগঙ্ঘৱাহ।।

হে মলয়ানিল! তুমি (সঁচাই) ধনা, কাৰণ তুমি এই কমলনয়না সুন্দৰীজনীৰ সোণৰ কলহ সদৃশ স্তনযুগলৰ পৰা কাপোৰখন আঁতৰাই তাইৰ (শৰীৰৰ) সকলো অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ বলেৰে আলিঙ্গন কৰিব পাৰিছা।

আন উদা : শ ৪/৯, ৬/৪. মে ১৩, ২৯, শি ১৮/১৯, ১৯/৯১, ২০/৬।

১৮। পৰিকৰ : উত্তেজৰিংশৈথৈঃ সাভিধ্ৰায়ৈঃ পৰিকৰো মতঃ।

বিশেষণৰ অভিধ্ৰায়গৰ্ভতাই পৰিকৰ।

‘অঙ্গৰাজ! সেনাপতি! দ্ৰোণোলহাসিন! কৰ্ণ! বট্ৰকনং ভীমাদ্ দুঃশাসনম্। অঙ্গৰাজ! সেনাপতি! দ্ৰোণৰ উপহাসকাৰী কৰ্ণ! এতিয়া ভীমৰ হাতৰ পৰা দুঃশাসনক ৰক্ষা কৰা। অন্য উদা : শ ২/৪।

১৯। শ্লেষ : শব্দঃ স্বভাৱাদেকার্থৈঃ শ্লেষোহেনেকার্থৰাচনম।

স্বভাৱতে একাৰ্থবাচক পদৰ দ্বাৰা অনেক অৰ্থৰ প্ৰতিপাদন হ’লে শ্লেষ।

প্ৰৱৰ্ত্তয়ন্ ক্ৰিয়াঃ সাক্ষীমালিন্যং হৰিতাং হবন্।

মহসা ভূমসা দীপ্তো বিৰাজতি বিভাকৰঃ।।

চাৰিওফালে ধাৰ্মিক ক্ৰিয়া-কৰ্মত প্ৰবৃত্তি বৃদ্ধি কৰি, চতুৰ্দ্দেশে মলিনতা (অন্ধকাৰ) দূৰ কৰি, মহান ভেজোৰাশিত দীপ্ত এই বিভাকৰ (সূৰ্য্য অথবা বিষ্ণুৰ নামৰ ৰজা জন) বিৰাজমান হৈছে। আন উদা - কি ১/৪৬।

২০। অপ্রস্তুতঃপ্রশংসা : কচিৎবিশেষঃ সামান্যঃ সামান্যঃ বা বিশেষতঃ।

কাৰ্য্যনিমিত্তং কাৰ্য্যং চ হেতুৰথ সমাঃ সমম

অপ্ৰস্তুতাং প্ৰস্তুতং চেদ্ গম্যতে পক্ষা ততঃ।

অপ্ৰস্তুতৰ পৰা প্ৰস্তুতৰ প্ৰশংসা হ’লে অপ্ৰস্তুতপ্ৰশংসা

পাদাহতং যদুখায় মুৰ্ধানমধিবোহতি।

স্বস্থাদেৱাপমানেইপি দেহিনস্তত্ৰং বজঃ।।

অপমান পোৱাৰ পিছতো চেষ্টাইন (নিৰ্বিকাৰ)হৈ বহি থকা পৃকষতকৈ ধূলিও শ্ৰেষ্ঠ; কাৰণ, ধূলিয়ে ভৰিৰ আঘাত পাই আঘাতকাৰীৰ মূৰত জঁপিয়াই উঠে। শি ২।৪৬।

অন্য উদা শ ১/২২, ১/২৩, ৩/২, ৫/২২, ৭/৪

২১। অর্থান্তৰন্যাস : সামান্যঃ বা বিশেষণ বিশেষন্তেন বা যদি।

কাৰ্য্যং চ কাৰণেনেদং কাৰ্য্যেণ চ সমর্থ্যতে সাধৰ্ম্যেণেতৰেণ।

য’ত সাধৰ্ম্য অথবা বৈধৰ্ম্যৰ দ্বাৰা সামান্যক বিশেষৰে, বিশেষক সামান্যৰে, কাৰ্য্যক কাৰণৰে আৰু কাৰণক কাৰ্য্যৰে সমর্থন কৰা হয়।

বৃহৎসহায়ঃ কাৰ্য্যান্তং ক্ষোদীৱানপি গচ্ছতি।

সমুদ্রান্তোখিমত্যতি মহানদ্যা নগাপলা।।

ডাঙৰৰ পৰা সহায় পালে সৰুৱেও কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিব পাৰে। পাহাৰৰ পৰা ওলোৱা সৰু সৰু নিজৰ বোৰে ডাঙৰ নদীৰ লগ লাগি সমুদ্ৰ পায়গৈ।

আন উদা কি ১/৪, শ ১/১৫, ১/১৮, ৪/১৮, ৫/১৩, ৫/১, মে, ৫, ৬. ২০; শি ৫/৬, ১১/৫৭, ১৩/১৭, ২০/৭৪।

২২। **বিৰোধাভাস :** আভাসত্বে বিৰোধস্য বিৰোধাভাসঃ তদুচ্যতে।

পৰস্পৰ বিৰোধ থকা যেন দেখা বিষয়ৰ বৰ্ণনাত বিৰোধাভাস অলঙ্কাৰ হয়।

অজস্য গৃহ্যতো জন্ম নিবীহস্য হতদ্বিষঃ।

স্বপতো জাগককস্য স্বার্থার্থং রেদ কস্তুর।।

তুমি জন্মহীন— অথচ জন্মগ্ৰহণ কৰা, বাসনাহীন— অথচ শত্ৰু নিধন কৰা, নিদ্রাত থাকিও তুমি জাগি থাকা। গতিকে হে প্ৰভু! তোমাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ কোনে জানে?

আন উদা : শ ৫/২, ৭/১০, শি ১/৩৬।

২৩। **বিভাৱনা :** বিভাৱনা বিনা হেতুং কাৰ্য্যোৎপত্তিৰ্যদুচ্যতে।

কাৰণ নোহোৱাকৈ কাৰ্য্যৰ উৎপত্তি বৰ্ণনা হ'লে বিভাৱনা হয়।

অনায়াকশং মধ্যমশক্তবলে দৃশী।

অভূষণমনোহাৰিপূৰ্ণসি সূক্তঃ।।

সুন্দৰীগৰাকীৰ এই বয়সতো কঁকালটো অতি কৃশ (সৰু), ভয় শঙ্কা নোহোৱাকৈ চকুযুৰি চঞ্চল আৰু শৰীৰত কোনো অলঙ্কাৰাদি নিপিন্ধাকৈয়ে মনোৰম।

অন্য উদা : শ ৩/৭, ৪/২।

২৪। **বিশেষোক্তি :** সতি হেতৌ ফলাভাৱে বিশেষোক্তিস্থথা দ্বিধা।

কাৰণ থাকিলেও কাৰ্য্যৰ অভাৱৰ বৰ্ণনাই বিশেষোক্তি।

স একস্ত্রীণি জয়তি জগন্তি কুসুমায়ুধঃ।

হবতাহপি তনুং যস্য শঙ্কনা ন হতং বলম।।

হাতত পুষ্পধনু থকা কামদেৱে অকলেই ত্ৰিলোক জয় কৰিছে। মহাদেৱে তেওঁৰ শৰীৰ নাশ কৰিলেও শক্তি নাশ কৰিব নোৱাৰিলে। আন উদা : শ ৭/১।

২৫। **বিষমালঙ্কাৰ :** গুণৌ ক্ৰিয়ে রা চেৎ স্যাভাং বিকচ্ছে হেতুকাৰ্য্যমোঃ

যদ্বাবকস্য বৈফল্যমনর্থস্য চ সস্তরঃ

বিকপমোঃ সংঘটনা যা চ ভবিষ্যৎ যতম।।

যেতিয়া কাৰ্য্য আৰু কাৰণৰ গুণ অথবা ক্ৰিয়া পৰস্পৰ বিৰূপৰূপত বৰ্ণিত হয়, যেতিয়া আৰম্ভ কাৰ্য্যৰ বিফলতা তথা তাৰ লগতে অনর্থৰ উৎপত্তিৰ বৰ্ণনা থাকে, আৰু যেতিয়া দুটা বিৰুদ্ধ পদাৰ্থৰ সংঘটনাৰ বৰ্ণনা থাকে।

ক সূৰ্য্যভৰো রংশঃ ক চান্নব্রিষ্মা মতিঃ।

তিতীৰ্ঘঃ দূতবং মোহাদুকপেশান্মি সাগবম।। ব ১২।

সূৰ্য্যৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা সেই সূৰ্য্যবিংশই বা ক'ত, আৰু মোৰ দৰে কম জ্ঞানসম্পন্ন লোকেই বা ক'ত। মই

দুস্তৰ (পাৰ হোৱা কঠিন) সাগৰ এখনক ভূৰ এখনেৰে পাৰ হ'বলৈ মন মেলিছোঁ।

আন উদা - শকু ১/১০, ২/১৮, মে ৫, শি ১/৫৬।

২৬। সভাৰোক্তি : স্বভাৰোক্তিৰূপেহাৰ্থস্বক্ৰিয়াকপৰণনম।

কবিৰ কল্পনাই চুকি পোৱা দুকহ অৰ্থাৎ সূক্ষ্ম পদাৰ্থৰ স্বৰূপ অথবা ক্ৰিয়াৰ বৰ্ণনা।

মুক্তেশ্বৰ বশিষ্ঠ নিৰায়তপূৰ্ণকায় নিম্বম্পচাৰবশিষ্টা নিভূতোধৰ্মকৰ্ণাঃ।

আত্মোদ্ধাৰিতবপি বজোতিবলজ্ঞানীয়া ধাৰন্ত্যামী মৃগজ্ঞানক্ৰম্যেৰে বথ্যাঃ।। শ ১/৮।

লাগাম কেইডাল এৰি দিয়াৰ লগে লগে (বথৰ) ঘোঁৰা কেইটাৰ শৰীৰৰ সমুখভাগ যেন দীঘল হৈছে, মূৰত থকা চোঁৱৰ কেইডাল নিশ্চল আৰু কাণ কেইখন থিয় হৈছে, ইহঁতৰ খুৰাৰ আঘাতত ওপৰলৈ উঠা ধূলিবোৰেও ইহঁতক চেৰ পেলাব পৰা নাই। ধাৰণা হয় ঘোঁৰা কেইটাই যেন দৌৰি পলোৱা হৰিণৰ গতিবেগত দীৰ্ঘান্বিত হৈ আৰু দ্রুতভাৱে দৌৰিব ধৰিছে।

আন উদা : শ ১/৪, ২/৬, ৬/৭, ৭/১৭ শি ৫/৫, ১১/৭, ১২/১৮।

২৭। সংসৃষ্টি, সঙ্কৰ : যদ্যত এৱালঙ্কাৰাঃ পৰম্পৰমিশ্ৰিতাঃ।

তদা পৃথগলঙ্কাৰৌ সংসৃষ্টিঃ সঙ্কৰস্তথা।।

যেতিয়া ওপৰোক্ত অলঙ্কাৰসমূহৰ একাধিক অলঙ্কাৰ পৰম্পৰ লগ লাগি থাকে, তেনেহ'লে এই দুবিধ অলঙ্কাৰ।

যেতিয়া পৰম্পৰ নিৰপেক্ষভাৱে থাকে তেতিয়া সংসৃষ্টি আৰু অলঙ্কাৰী ভাৱত থাকিলে সঙ্কৰ।

(ক) সংসৃষ্টি :

দেৱঃ পায়াদপায়ান্নঃ স্মেৰেন্দীৱবলোচনঃ।

সংসাৰবাস্তৱিষ্যৎসংসঃ কংসনিষদনঃ।।

ফুলি থকা নীলা পদুমৰ দৰে চকুযুক্ত, সংসাৰৰ অন্ধকাৰ নাশকাৰী সূৰ্য্যকপ, কংসশত্ৰু, সেই দেৱতা শ্ৰীকৃষ্ণই আমাক বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰক। (উপমা আৰু ৰূপকৰ মিশ্ৰণ)।

আন উদা : মে ৩, শি ১/১৯।

(খ) সঙ্কৰ :

অনুবাগৱতী সঙ্ঘা দিৱসম্ভৱ পুৰঃসৰঃ।

অহো! দৈৱগতিশ্চিহ্না তথাপি ন সমাগমঃ।।

সঙ্ঘা অনুবাগিনী, দিনো তেওঁৰ (সঙ্ঘাৰ) সমুখত উপস্থিত! (কিন্তু) হায়! কি বিচিত্ৰ বিধিৰ বিধান, তথাপিহে দুয়োৰো মিলন নহয়। (সমাসোক্তি আৰু বিশেষোক্তিৰ মিশ্ৰণ)।

আন উদা : শি ১/১৬, ৭/৪২, ১২/৫।

২৮। ব্যাজস্ততি : নিন্দাস্ততিভ্যাং ব্যাজ্যভ্যাং গম্যন্তে স্ততিনিদ্দিয়োঃ।

যেতিয়া নিন্দাকৰণ ব্যাজ্যৰ্থৰ পৰা স্ততিকৰণ ব্যাজ্যৰ্থ আৰু স্ততিকৰণ ব্যাজ্যৰ্থৰ পৰা নিন্দাকৰণ ব্যাজ্যৰ্থৰ প্ৰতীতি হয়।

(ক) নিন্দাৰ চলেৰে প্ৰশংসা

স্তনযুগমুত্তমভবণাঃ কণ্টককলিতাজঘটয়ো দেৱ।

ত্বয়ি কুপিতেইপি ঐশ্বৰ্য্য বিৰহস্য বিপুল্লিক্সে জাতাঃ।।

মহাৰাজ! আপুনি ক্ৰুদ্ধ হ'লেও শত্ৰুনাৰীসকলে বুকৰ পৰা আভাৱণ ত্যাগ কৰে আৰু সিহঁতৰ শৰীৰৰ সকলো অঙ্গতে কাঁইটৰ দৰে নোমৰোৰ শিৰষি উঠে।

(খ) স্তুতিৰ চলেৰে নিন্দা

ৰাজস্তুতিস্তৱ পযোদ মযোদিতেয়ঃ ঞ্জীৱনায় জগতস্তৱ জীৱনানি।

স্তোত্ৰস্ত তে মহদিদং ঘন! ধৰ্মৰাজসাহায্যমৰ্জয়সি যৎ পথিকান্ নিহত্য।।

হে মেঘ! তুমি জগতৰ প্ৰাণীবিলাকৰ জীৱন (পানী) বুলি তোমাক মিছাতে মই প্ৰশংসা কৰিছোঁ। কিন্তু বস্তুতঃ তুমি বিৰহী পথিকৰ প্ৰাণ হৰণ কৰি যমৰাজক সহায় কৰি আছা বুলি কলেহে তোমাৰ সৰ্বোচ্চ প্ৰশংসা হ'ব।

২৯। কাব্যলিঙ্গ : হেতোৰ্ৰূপদাৰ্থস্তে কাব্যলিঙ্গং নিগদ্যতে।

কোনো এটা অৰ্থ উপপাদনৰ বাবে বাক্যৰ্থ অথবা পদাৰ্থক হেতুৰূপে নিৰ্দেশ কৰিলে কাব্যলিঙ্গ অলঙ্কাৰ হয়।

ত্বদ্বাজিৰাজিনিধুতধূলিপটলপঙ্কলাম্।

ন ধন্তে শিৰসা গঙ্গাং ভূৰিভাৰভিয়া হৰঃ।।

মহাৰাজ! যুদ্ধভূমিত আপোনাৰ ঘোঁৰা বাহিনীয়ে ওপৰলৈ তোলা ধূলিৰাশিৰ দ্বাৰা গঙ্গা পঙ্কিল হৈ পৰাৰ কাৰণে (গঙ্গাৰ পানীৰ) ওজন বাঢ়ি যোৱাৰ ভয়ত মহাদেৱে মূৰত ধাৰণ নকৰা হৈছে। (ইয়াত প্ৰথমোক্ত দ্বিতীয়োক্তৰ হেতু)। অন্য উদা : শ ১/১৪, ১/২৭, ২/৫, ৫/২, শি ১/২৪, ১৫/১৪।

৩০। একৱলী : " পূৰ্বং পূৰ্বং প্ৰতি ৱিশেষণেঘ্নে ন পৰং পৰম্।

স্থাপ্যতেহপোহ্যতে রা চেৎ স্যান্তদৈকৱলী দ্বিখা।।

পূৰ্ব পূৰ্ব বৰ্ণিত বস্তুৰ বিশেষণ ৰূপত উত্তৰোত্তৰ বৰ্ণনা কৰা বস্তুৰ স্থাপন অথবা আপোহন অৰ্থাৎ নুইকৰণ হ'লে একৱলী হয়।

ন তজ্জলং যন্ন সূচাকপঙ্কজং ন পঙ্কজং তদ যদলীনঘটপদম।

নঘটপদংসৌ ন জুগুপ্স যঃ কলং ন গুঞ্জিতং তন্ন জহাৰ যন্মনঃ।। ভটি ২।১৯।

(বিশ্বামিত্ৰৰ সৈতে শ্ৰীৰামে গৈ থকা পথত) এনেকুৱা কোনো সৰোবৰ নাছিল য'ত পদুমবোৰ ফুলি জকমকাই থকা নাছিল, এনেকুৱা পদুম ফুল নাছিল যিবিলাকত ভোমোৰা লীন হৈ থকা নাছিল, এনেকুৱা ভোমোৰা নাছিল যিবিলাকে গুণগুণাই থকা নাছিল, এনে গুণগুণনিও নাছিল যি মানুহৰ মন হৰণ কৰা নাছিল।

পৰিশিষ্ট 'গ'

।। ছন্দ ।।

বৈদিক তথা লৌকিক সংস্কৃত কাব্য সাহিত্যত ছন্দৰ এক বিশেষ বৈশিষ্ট্য আছে। বৈদিক সাহিত্যৰ আৰম্ভণিৰ পৰা ছন্দৰ প্ৰয়োজনীয়তা উপলব্ধি কৰি বেদৰ মন্ত্ৰৰ বিশুদ্ধতা আৰু লয়বদ্ধ গতিৰ বাবে ছন্দৰ সৃষ্টি কৰা হয়। কাৰণ, মন্ত্ৰৰ ছন্দহীন উচ্চাৰণৰ পৰা অষ্টীত ফল পোৱা নাযায়। সেয়ে বেদৰ ছয় অঙ্গৰ ভিতৰত ছন্দও এটা অঙ্গ। মহৰ্ষি পিঙ্গল ছন্দ শাস্ত্ৰৰ বাটকটীয়া আছিল বুলি পণ্ডিতসকলে কয়। পিঙ্গলৰ পূৰ্বত যে ছন্দশাস্ত্ৰকাৰ নাছিল এনে নহয়। পিঙ্গলৰ পূৰ্বসূৰী সাতগৰাকী হ'ল ক্ৰৌষ্টিকি, যাস্ক, তান্তী, সৈতৱ, কাশ্যপ, ৰাত আৰু মাণ্ডৱ্য। মহৰ্ষি পিঙ্গলৰ ছন্দ শাস্ত্ৰখন আঠটা খণ্ডত বিভক্ত এখন সৰ্বাঙ্গপূৰ্ণ গ্ৰন্থ। সূত্ৰৰ আধাৰত ৰচিত এই পুথিখনৰ কেবাগৰাকী টীকাকাৰৰ ভিতৰত হলামুখ (মৃতসঞ্জীৱনী) আৰু ভাস্কৰাচাৰ্য (ছন্দকৌতুভ) প্ৰধান। ইয়াৰ উপৰিও কালিদাসৰ (?) ঋতবোধ, ক্ষেমেন্দৰ সুবস্তুতিলক, হেমচন্দৰ ছন্দোহনুশাসন, কেদাৰ ভট্টৰ 'বৃন্দৰত্নাকৰ', দামোদৰ মিশ্ৰৰ 'বাণীভূষণ',

দুখভঞ্জনৰ 'বাথুলভ' আৰু গঙ্গাদাসৰ বহুল প্ৰচাৰিত, অত্যন্ত সৰবৰহী ছন্দোমঞ্জৰী আদিও উল্লেখযোগ্য ছন্দ গ্ৰন্থ। আমি ইয়াত ছন্দোমঞ্জৰীকেই অনুসৰণ কৰিছোঁ।

সংস্কৃত কাব্য দুবিধ : গদ্যকাব্য আৰু পদ্যকাব্য। ছন্দৰ প্ৰচলন পদ্যকাব্যতহে পোৱা যায়। এফাকি পদ্য বা কবিতা বা (সহজ ভাষাত) শ্লোকত চাৰিটা 'পাদ' থাকে আৰু এই 'পাদ'কেইটা বৰ্ণ বা আখৰৰ সংখ্যা অথবা মাত্ৰাৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত হয়। চাৰিটা পাদৰ এই পদ্য বা শ্লোকক বৃত্ত অথবা জাতি বোলা হয়।

অক্ষৰৈৰ্গণনা যত্র তদ্ বৃত্তমিতি কথ্যতে।

মাত্ৰাভিৰ্গণনা যত্র সা জাতিৰিতিষীয়েতে।।

বৃত্তত বৰ্ণৰ সংখ্যা গণনা কৰা হয় আৰু জাতিত মাত্ৰাৰ গণনা কৰা হয়। বৃত্ত তিনিবিধ— সমবৃত্ত, অৰ্দ্ধসমবৃত্ত আৰু বিষমবৃত্ত। বৰ্ণ অৰ্থাৎ একেবাৰতে উচ্চাৰণ কৰা এটা 'আখৰ'। এটা পাদত যেতিয়া সমান সংখ্যক আখৰ থাকে তাক সমবৃত্ত, প্ৰথম আৰু তৃতীয় পাদ, তথা দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ পাদত সমান সংখ্যক আখৰ থাকিলে অৰ্দ্ধসমবৃত্ত আৰু চাৰিওটা পাদত আখৰৰ সংখ্যা ভিন ভিন হ'লে বিষমবৃত্ত হয়।

এটা পাদত থকা বৰ্ণসমূহৰ হ্ৰস্ব, দীৰ্ঘ আৰু অৱস্থানৰ দ্বাৰা 'গণ'ৰ নিৰ্ণয় কৰা হৈছে। গণ মুঠতে দহবিধ। মগণ, যগণ, ৰগণ, তগণ, জগণ, ভগণ, সগণ, নগণ আৰু গুৰু আৰু লঘু। 'ভগৱান বিষ্ণু যেনেকৈ সমগ্ৰ বিশ্বত ব্যাপ্ত হৈ আছে, এই দহটা প্ৰতীকাত্মক বৰ্ণৰ (গণ'ৰ) দ্বাৰা সম্পূৰ্ণ ছন্দশাস্ত্ৰ ব্যাপ্ত হৈ আছে।' পদত থকা স্বৰবৰ্ণ, ব্যঞ্জনবৰ্ণ, অনুস্বাৰ, বিসৰ্গৰ স্থানানুসৰি আখৰ 'লঘু' বা 'গুৰু' হয়। স্বৰ বৰ্ণৰ অ ই উ ঋ লৃ হ্ৰস্ব আৰু আ ঈ ঋ এ ঐ ও ঔ দীৰ্ঘ; অনুস্বাৰ বিসৰ্গযুক্ত হ'লে দীৰ্ঘ, যুক্তাক্ষৰৰ প্ৰথম অংশটো (সংযোগপূৰ্ব্ব) দীৰ্ঘ আৰু পাদৰ অন্তত থকা আখৰ দীৰ্ঘ হয়। উচ্চাৰিত লঘু-গুৰুৰ স্থানানুসৰি 'গণ'ৰ পৰিচয়—।

আদিমধ্যাসানেষু য-ব-তা যান্তি লাঘৱম।

ড-জ-সা গৌৰৱং যান্তি ম-নৌ ফু গুৰুলাঘৱম।।

তিনিটা 'বৰ্ণেৰে' এটা 'গণ' হয়। এটা পাদৰ প্ৰতি তিনি বৰ্ণৰ আদিত, মধ্যত আৰু অন্তত গুৰু-লঘুৰ স্থানানুসৰি 'গণ'সমূহ নিৰ্ণয় কৰা হয়।

গণ সমূহত গুৰু-লঘুৰ স্থান—

মঃ তিনি গুৰু (— — —); নঃ তিনি লঘু (৩ ৩ ৩); ৰঃ মধ্য লঘু (— ৩ —); তঃ অন্ত লঘু (— — ৩);
জঃ মধ্য গুৰু (৩ — ৩); ডঃ আদি গুৰু (— ৩ ৩); ষঃ আদি লঘু (৩ — —); সঃ অন্ত গুৰু (৩ ৩ —);
লঃ লঘু, গঃ গুৰু। সহজতে মনত ৰাখিবৰ কাৰণে অটাইকেইটা গণ একে শাৰীতে এইদৰে—

৩ — — — ৩ — ৩ ৩ ৩ —

য মাতা তাৰাজ তান সল গম্

ইয়াত য = যমাতা অৰ্থাৎ ৩ — —; ম = মাতাৰা — — —

ত = তাৰাজ — — ৩ ইত্যাদি

জাতি

মাত্ৰাভিৰ্গণনা যত্র সা জাতিৰিতিষীয়েতে।

জাতিৰ শ্ৰেণীত পৰা পদ্যসমূহৰ ছন্দ মাত্ৰাক দ্বাৰা নিৰ্ণিত হয়। মাত্ৰা গণনাত হ্ৰস্ব একমাত্ৰা, দীৰ্ঘক দুই মাত্ৰা, প্লুত স্বৰক তিনিমাত্ৰা আৰু ব্যঞ্জনবৰ্ণক অৰ্দ্ধমাত্ৰা দিয়া হয়।

আন বিধ পদ্যক জাতি আখ্যা দিয়া হৈছে। জাতিত সৰ্বগুৰু (মগণ), অন্তগুৰু (সগণ), আদিগুৰু (ভগণ) আৰু যিটো শব্দত চাৰিমাত্ৰা (চতুৰ্লঘু)— এনেকৈ পাঁচটা গণ থাকে। আৰ্হা আদি ছন্দৰ নিৰ্ণয় ই পাঁচটা গণেৰেই কৰা হয়।

যতি

‘যতিৰ্জিহ্নেইবিশ্রামস্থানং’। পদ্য উচ্চাৰণ কৰাৰ সময়ত জিভাখন য’তে বৈ যায় তাকে ‘যতি’ কোৱা হয়। যতি উচ্চাৰণকৰ্তাৰ ইচ্ছাধীন। দণ্ডীৰ মতে শ্লোকৰ পাদচ্ছেদেই যতি। যতি পাদৰ অন্তত বা মাজ ভাগতে হ’ব পাৰে। অনুষ্টুপ ছন্দত পাদান্তত যতি, মন্দাক্রান্তত এটা পাদত দুটা যতি ইত্যাদি। পিঙ্গল, বশিষ্ঠ কপিলাদিয়ে যতিক মানিলেও কোহল, মাণ্ডব্য, সৈতৰ আদি ছন্দশাস্ত্ৰবিদসকলে যতিক মান্যতা দিয়া নাই। এটা পাদত এটা আখৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আঠাইশটালৈকে আখৰ থকা ছন্দ পোৱা যায়। বৈদিক আৰু লৌকিক দুয়োবিধ কাব্যৰ কেইবিধমান প্ৰধান ছন্দৰ উল্লেখ কৰা হ’ল।

বৈদিক ছন্দ : উল্লেখযোগ্য কেইটামান বৈদিক ছন্দ হ’ল— গায়ত্ৰী, উষ্ণিক, অনুষ্টুপ, বৃহতী, পংক্তি, ত্ৰিষ্টুপ আৰু জগতি।

মহৰ্ষি পিঙ্গলে একাক্ষৰা ‘উকথা’ শ্ৰীঃ শব্দেৰে শুভাৰম্ভণি কৰিছে। “শ্ৰীশ্বে সান্তাম”।। ছন্দশাস্ত্ৰৰ এটা বৈশিষ্ট্য এয়ে যে ছন্দৰ সংজ্ঞাসমূহক উদাহৰণৰূপেও ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি।

গায়ত্ৰী— এটা পাদত ছয়টা আখৰৰ ছন্দ। গায়ত্ৰী চাৰিবিধ — তনুমধ্যা (ত য) বিদ্যুল্লেক্ষা (ম ম)
শুশিরদনা (ন য) আৰু সোমৰাজী (য য)। উদাহৰণ :

ক) বৈদিক— তৎ সৱিতুৱৰেণীয়ং ভৰ্গোদেৱস্য ধীমহি ধियो যো নঃ প্ৰচোদয়াৎ।।

আমি সৱিতাদেৱৰ (সূৰ্য্যৰ) সেই বৰণীয় শক্তিক ধ্যান কৰোঁ যিয়ে আমাৰ ধীশক্তিক অনুপ্ৰেৰিত কৰে।

খ) লৌকিক— শশিরদনানাং ব্ৰজতকবীনাং। অধৰসুখোৰ্মি মধুবিপুৰৈচ্ছৎ।।

মধু নামৰ দৈত্যৰ শৰ্মিষ্ঠা ক্ৰীকৃষ্ণই চন্দ্ৰমুখী গোপাঙ্গনাসকলৰ অধৰামৃতকপ তৰঙ্গসমূহক পান কৰিবলৈ কামনা কৰে।

সমবৃত্ত

এটা পাদত আঠটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

অনুষ্টুভ (শ্লোক)

ইয়াৰ আন এটা নাম ‘শ্লোক’। সংস্কৃত কাব্য সাহিত্যৰ যি কোনো পদ্যকো সাধাৰণতে ‘শ্লোক’ বুলি কোৱা হয়। লৌকিক সংস্কৃত সাহিত্যৰ পুৰাণাদি অসংখ্য গ্ৰন্থ, কাব্য, মহাকাব্যসমূহত কবিসকলে এই ছন্দ বহুল পৰিমাণে ব্যৱহাৰ কৰিছে। ক্ৰৌঞ্চ মিথুনৰ এটাক বধ কৰা ব্যাধজনৰ প্ৰতি বান্দীকিৰ আৱেগপূৰ্ণ (শোকৰ) উক্তি এই শ্লোকছন্দতে স্বস্তঃস্বফুৰ্তভাৱে মুখৰপৰা ওলাই পৰিছিল আৰু সেয়ে আছিল লৌকিক সংস্কৃতৰ আদিমতম শ্লোক। শ্লোক অৰ্থাৎ অনুষ্টুপ ছন্দৰ এটা পাদত আঠটাকৈ আখৰ থাকে।

শ্লোকে ষষ্ঠং গুণক জ্ঞেয়ং সৰ্বত্র লঘু পঞ্চমম।

দ্বিচতুঃ পাদয়োৰ্হুস্বং সপ্তমং দীৰ্ঘমন্যয়োঃ।।

শ্লোকৰ প্ৰতি পাদত ৫ম আখৰ হ্ৰস্ব আৰু ৬ষ্ঠ আখৰ দীৰ্ঘ। ৭ম আখৰটো দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ পাদত লঘু আৰু বাকী দুটাত গুৰু।

যযাভেবিৰ শৰ্মিষ্ঠা ভৰ্তুৰ্ৰহমতা ভৱ।

সূতং হুমপি সঘাজং সের পূকমৱাশুহি।। শ ৪/৭।

(শকুন্তলাৰ প্ৰতি কথুমনিৰ উক্তি) বাছা! শৰ্মিষ্ঠা যেনেকৈ যযাতিৰ অত্যন্ত প্ৰিয়পাত্ৰ হৈছিল তুমিও তেনেকৈ তোমাৰ স্বামীৰ আদৰৰ পাত্ৰী হোৱা। (আকৌ) শৰ্মিষ্ঠাই যেনেকৈ (সঘাট) পূকক পুত্ৰৰূপে পাইছিল, তুমিও তেনে এটি পুত্ৰ লাভ কৰা, যিজন (ভৱিষ্যতে) সঘাট হ’ব।’

এটা পাদত নটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

বৃহতী

ভুজগ শিশুভূতা নৌ মঃ।। (ন, ন, ম)।

ব্রহ্মতটনিকটকোণী ভুজগশিশুভূতা ষাঃ২সীঃ।

মুৰবিপুদলিতে নাগে ব্রজজনসুখদা ষাঃ২ভুঃ।।

কালিয়সৰোবৰৰ পাৰভূমি, যি পূৰ্বতে (কালিয় নাগৰ) পোৱালিবিলাকেৰে ভৰি আছিল, মুৰবিপু গ্ৰীকৃষ্ণই নাগটোক বধ কৰাৰ পিছত (সেই ভূমি) ব্রজবাসিনীসকলৰ কাৰণে সুখদায়ক হৈ পৰিল।

এটা পাদত দহটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

পংক্তি (কল্পৱতী)

কল্পৱতী সা যত্র ভ্রমসগাঃ।। (ভ ম স গ)

কায়মনোবাক্যৈঃ পৰিশুদ্ধৈৰ্বল্য সন্না কংসদ্বিধি ভক্তিঃ।

ৰাজ্যপদে হৰ্যাদিকদাবা কল্পৱতী দ্বিঃ খলু ভল্য।।

পাপৰহিত, কায়মনোবাক্যে পবিত্ৰ মানুহ এজনৰ যদি কংসশত্ৰু গ্ৰীকৃষ্ণৰ চৰণত (একনিষ্ঠ) 'ভক্তি' থাকে, তেনেহ'লে (সেইজনৰ কাৰণে) ৰাজ্য লাভ, ধন-ধানেৰে পৰিপূৰ্ণ স্বৰ্ণখচিত ৰাজমহল আদি (বস্তুবিলাক) সেই ভক্তিৰ বাধক ৰূপেহে থিয় হ'ব।

এটা পাদত এঘাৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

ক) ত্ৰিষ্টুপ্ (ইন্দ্রবজ্জা) : স্যাদিন্দ্ৰবজ্জা যদি জৌ জগৌ গঃ।। (ত ত জ গ গ)

ভানুঃ সৰ্দ্ধদ্যুস্ত-ভুবল এৱ বাত্ৰিঙ্গিৱঃ পঙ্কৱহঃ প্ৰযতি।

শেষঃ সপৈৱাহিত-ভুমিভাৰঃ ঋষ্ঠাংখবুভেবপি ধৰ্ম এষ।। শ ৫/৪।

সূৰ্য্যদেবে (কোনোবা যুগতে) এবাৰ মাত্ৰ ৰথত যোঁৰা বান্ধিছিল (আক আজিলৈকে খোলা নাই), পত্নদেৱ (বায়ু) দিনে ৰাতি প্ৰৱাহিত হৈ আছে, অনন্তদেৱে (বাসুকিয়ে) সদায় (অনন্তকাল ধৰি) ভূভাৰ (মূৰত) ধাৰণ কৰি আছে (অৰ্থাৎ এইবিলাকৰ কোনো আহৰি বা বিশ্রাম নাই)। (প্ৰজাৰ পৰা আয়ৰ) ষষ্ঠাংশ কৰকাপে গ্ৰহণ কৰা ৰজাবিলাকৰো এয়ে ধৰ্ম।

খ) উপেন্দ্ৰবজ্জা উপেন্দ্ৰবজ্জা প্ৰথমে লৰৌ সা। জ, ত, জ, গ, গ।

ইন্দ্রবজ্জা ছন্দৰ যদি আদি আখৰটো লঘু হয় তেনেহ'লে তাক উপেন্দ্ৰবজ্জা ছন্দ বোলা হয়।

গ) উপজাতি

উপজাতি দুটা ছন্দৰ (ইন্দ্রবজ্জা আৰু উপেন্দ্ৰবজ্জাৰ) মিশ্ৰণ—

প্ৰথম আৰু চতুৰ্থপাদ— জ, ত, জ, গ, গ (উপেন্দ্ৰবজ্জা)

দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পাদ— ত ত জ গ গ (ইন্দ্রবজ্জা)

অমপ্ৰাধানেষু তপোবনেষু পুত্ৰঃ হি দাহ্যব্যকৰন্তি তেজঃ।।

স্পৰ্শাঃনুতুল্লা ইৱ সুৰ্য্যকান্ধাতন্য—তেজোইতিভৱাত্মমতি।। শ ২/৭।

তপোবনসমূহ সাধাৰণতে শান্তিপ্ৰধান; কিন্তু সেইবিলাকৰ ভিতৰত অত্যন্ত দাহকাৰী তেজ (শক্তি) গুপ্ত হৈ আছে। সূৰ্য্যকান্ধ মণি স্পৰ্শৰ অৰ্থাৎ স্পৰ্শযোগ্য কিন্তু অন্য তেজৰ দ্বাৰা সংস্পৰ্শত আহিলেই জুই উদ্গীৰণ কৰি থাকে। অন্য উদা : কু'ৰ ১ম, ২য়, আৰু ৭ম, ৰ'ৰ ২য়, ৫ম, ৬ষ্ঠ আৰু ৭ম। কি'ৰ ১৭ অ।

ঘ) শালিনী

মাতৌ গৌ চেচ্ছালিনী রেদলোকেঃ। (ম ত ত গ, গ)

ছন্দৰ সংজ্ঞাসমূহত থকা কিছুমান শব্দেৰে বৃত্তত যতিৰ স্থান বুজোৱা হয়। এইটো সংজ্ঞাত 'বেদ' আৰু 'লোক' শব্দেৰে সংখ্যা '৪' (বেদ চাৰিখন) আৰু '৭' (সপ্তলোক) বুজাইছে। গতিকে এই ছন্দৰ এটা পাদত চাৰিটা বৰ্ণৰ পিছত আৰু সাতটা বৰ্ণৰ পিছত 'যতি' হ'ব।

সা নিন্দস্তী স্থানি ভাগ্যানি বালা বাহুংক্ষেপং ক্ৰন্দিতুং চ প্রবৃত্তা।

স্ত্রীসংস্থানখাইক্ষবস্তীর্থমাবাদ্ উৎক্লিপ্যৈনাং জ্যোতিৰেকং জগাম।।

সেই কন্যাগৰাকীয়ে (শকুন্তলাই) নিজৰ ভাগ্যক ধিক্কাৰ দি হাত তুলি কান্দিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া অক্লৰা তীৰ্থৰ কাষত হঠাতে এটা জ্যোতিময়ী ৰমণী মূৰ্তি আৱিৰ্ভূত হৈ (আমাৰ ওচৰৰ পৰা) তাইক লৈ গুচি গ'ল।

ঙ) বোধোদ্ধতা

বাৎ পৰিৰ্ণবলগৈ বোধোদ্ধতা। (ব ন ব ল গ)

এৱমাশ্রমবিকল্প বৃত্তিনা সংযমী কিমিতি জন্মদন্তুয়া।

সত্বসংশয়গুণোইপি দৃষ্যতে কৃষ্ণসপৰ্শিশুনের চন্দনঃ।। শ ৭/১৮।

হেবা মুনিতনয়। ফেঁটা সাঁপৰ পোৱালিয়ে যেনেকৈ চন্দন গছক দূষিত কৰে, তুমিও কিয় আশ্রমবিকল্প ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা সত্বগুণসম্পন্ন, জিতেন্দ্ৰিয় পিতাৰাক তেনেকৈ কলুষিত কৰিছা?

এটা পাদত বাৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

ক) দ্রুতবিলম্বিত

দ্রুতবিলম্বিতমাহ নভৌভবৌ। (ন ড ড ব)

ইদমন্যপৰায়ণমন্যথা হৃদয়সন্নিহিতে! হৃদয়ঃ মম।

যদি সমর্থয়সে মদিবেক্ষণে! মদন-বাণহতোইন্দ্ৰি হতঃ পুনঃ।। শ ৩/১৭।

হে খঞ্জননয়না! তুমি মোৰ হৃদয়ত স্থান লোৱাৰ পিছতো যদি অনন্যাসক্ত (মোৰ) হৃদয়ক (অন্যৰ প্ৰতি আসক্ত) বুলি ভাবিছা, তেনেহ'লে কামদেৱৰ বাণৰ দ্বাৰা আহত হোৱাৰ পিছত আকৌ তোমাৰ দ্বাৰা আহত হ'লোঁ।

খ) বংশস্থূলিল

ব্রদন্তি বংশস্থূলিলং জাতৌ জবৌ। (জ ত জ ব)

ইদং কিলান্ধ্র্যাজ-মনোহবং ব্রপুতপঃক্ষয়ং সাধয়িতুং য ইচ্ছতি।

প্ররং স নীলোৎপলপত্রধৰয়া শমীলতাং ছেদুৰ্মুখিৰ্য্যস্যতি।। শ ১/১৭।

স্বাভাৱিকতে মনোৰম এই দেহাটিক যি উপস্যাৰ যোগ্য কৰিবলৈ হাবিলাষ কৰিছে, সেইজনে নিশ্চয় নীলোৎপলৰ পাহিৰে শমী গছৰ (কঠিন) ঠানি কাটিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। কু'ৰ ৫ম আৰু ৰ'ৰ ৩য় অধ্যায় এই ছন্দত।

এটা পাদত তেৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

গ্ৰহবিগী (অতিজগতী)

ব্ৰাহ্মাভিৰ্নজবগাঃ গ্ৰহবিগীম (ম ন জ ব গ)

এষ ব্ৰাহ্মণভিনৱকঠশোণিতাৰ্থী শাৰ্দূলঃ পশুমিৱ হস্মি চেষ্টমানম।

আৰ্ত্তানাং ভয়মপনেতুমান্তথন্বা দৃষ্যন্তস্তৱ শবণং ভৱন্তিদানীম।। শ ৬/২৭।

বন্ধনৰ পৰা মুক্তি পাবৰ বাবে যত্নৱান পশুক কেঁচা কঠৰ ৰক্ত পিপাসু বাঘে হত্যা কৰাৰ নিচিনাকৈ ময়ো এয়া তোক তাকে কৰিম। যি দৃষ্যন্তই পীড়িতসকলৰ ভয় দূৰ কৰিবৰ কাৰণে ধনু ধাৰণ কৰে (বুলি দৰ্প কৰি ফুৰে) সেই দৃষ্যন্তই পাৰে যদি তোক (মোৰ কবলৰ পৰা) ৰক্ষা কৰক। কি ৭ম অধ্যায় এই ছন্দত।

এটা পাদত চৈখাটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

রসজুতিলকা

জ্যেয়ং রসজুতিলকং তডজা জগৌ গঃ (ত ড জ জ গ গ)।

পৃষ্ঠা জনেন সমদুখসুখেন বালা নেয়ং ন রক্ষ্যতি মনোগতমাখিহেতুম্।

দুটোৱিৱৃত্য রহশোঃপ্যনয়া সতৃক্ষম্ অত্রান্তনে ধ্বংসকাতৰতাং গতৌহস্মি।। শ ৩/৯।

জীৱনত সুখ-দুখৰ লগৰী এই সখীকেইজনীয়ে যেতিয়া সুখিছে তেতিয়া এই ছোৱালীজনীয়ে (শকুন্তলাই) নিশ্চয় তাইৰ দুখৰ কাৰণ প্ৰকাশ নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰে; (গুচি যোৱাৰ সময়ত) তাই বাৰে বাৰে মোৰ ফালে সতৃক্ষম নয়নে ঘূৰি ঘূৰি চাইছে যদিও তাই এতিয়া কি কয় তাক শুনিবলৈ মোৰ সংশয় হৈছে।

এটা পাদত পোন্ধৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

मालिनी

ননমযযযুভেয়ং মালিনী ভোগিলোকৈঃ। (ন ন ঞ য য)

ভোগি (আঠ), লোক (সাত) ত যতি।

ন খলু ন খলু বাণঃ সন্নিপাতোঃয়মন্মিন্ মৃদুনি মুগশৰীৰে তুলবাশ্মরিৱায়িঃ।

ক রত হৰিণকনাং জীৱিতত্যাতিলোলং ক চ নিশিতনিপাতা রক্তসাবাঃ শৰাস্তে।। শ ১/১০।

তুলাৰ দ'মত জুইৰ দৰে এই হৰিণৰ শৰীৰত শৰ নিক্ষেপ কৰা উচিত নহয় উচিত নহয়। হায়! ক'তেইবা অকণমানি হৰিণবিলাকৰ ক্ষণস্থায়ী জীৱন আৰু ক'তেইবা আপোনাৰ বজ্জৰ দৰে তীক্ষ্ণ শৰ!

এটা পাদত সোতৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত

(ক) मन्दাক्रान्ता

মন্দাক্ৰান্তান্ধুৱিসনগৈৰ্মো ভনৌ তৌ গয্মম। (ম ভ ন ত ত গ গ)

অসুখি (চাৰি), বস (ছয়) আৰু নগ (সাত) ত যতি।

তস্মী শ্যামাঃ শিখৰিদৰ্শনা পঙ্কৱিস্থাখৰোষ্ঠী

মধ্যে ক্ষামা চকিতহৰিণীপ্ৰেক্ষণা নিম্ননাভিঃ

জ্যোতীভাবাদলসগমনা স্তোকনবাস্তনাভ্যাং।

যা তত্র স্যাৎ যুৱতিবিষয়ে সৃষ্টিবাদ্যেৱ ধাতুঃ।। মে উত্তৰ ২১।

কৃশাঙ্গী, শ্যামা, বিশ্বফলৰ দৰে মনোৰম অধৰযুক্তা, ক্ষীণ কঁকালৰ, চঞ্চলা, (আৰ্ত) হৰিণীৰ দৰে নয়নযুক্তা, গভীৰ নাভিৰে, তপিনাৰ গুৰু ভাবৰ কাৰণে ধীৰগতিসম্পন্ন, স্তনৰ ভৰত ঈষৎ নতা সেই নাৰীগৰাকীৰ ৰূপ, যুৱতী সমাজত যেন বিধাতাৰ প্ৰথম (আদ্যা) সৃষ্টি।

(খ) शिखरिणी

বসৈঃ কষ্টৈৰ্হিদ্ৰা যমনসভলাগঃ শিখৰিণী। (য ম ন স ভ ল গ)

বস (৬) বল (১১) ত যতি।

স্তনন্যস্তোশীৰং প্ৰশিখিলমৃণালেকৱলয়ং

ধিমায়ঃ সাৰাধং কিমপি কমনীয়ং ৰুপুৰিদম্।

সমস্তাপঃ কামং মনসিজনিদাঘ-প্ৰসবয়োঃ।

ন তু গ্ৰীৱস্যেৱং সূক্তসম্পৰ্দ্ধং যুৱতিবুঃ।। শ ৩/৭।

প্ৰিয়াৰ স্তনযুগলত উশীৰৰ অনুলপেন দিয়া হৈছে, মৃণালৰ এপাত মাথোন খাৰু— সিও লিখিল হৈ পৰিছে; ইমান সজাপৰ (শোকৰ) সময়তো প্ৰিয়াৰ তাপিত দেহ আৰু সুন্দৰ হৈ উঠিছে। প্ৰবল গ্ৰীষ্ম আৰু উৎকট কাম—এই দুয়োজনৰ তাপ যদিও সমান বুলি স্বীকাৰ কৰা হয় তথাপি কিন্তু যুৱতীসকলৰ ওপৰত গ্ৰীষ্মৰ অত্যাচাৰ ইমান মধুৰ নহয়।

(গ) হৰিণী

নসমৰসলাগঃ ষড়্ৰেদৈৰ্হৈৰ্হৰিণী স্নতা। (ন স ম ব স ল গ)

ষড (৬), বেদ (৪), হয় (৭) ত যতি।

ইদমশিশিৰৈবস্ত্তাপাৎ ৱিৱৰ্ণমণীকৃতং

নিশি নিশি ভুজ-ন্যস্তাপাঙ্গ-প্ৰৱৰ্ত্তিভিৰক্ষতিঃ।

অনভিলুলিত জ্যাঘাতাঙ্কঃ মুহমণিবন্ধনাৎ

কনকৱলয়ং স্তম্ভং স্তম্ভং ময়া প্ৰতিসার্যতে।। শ ৩/১১।

প্ৰতি নিশাই বাওঁ হাতৰ ওপৰত চকুৰ প্ৰান্ত ভাগ ৰাখি (বহি) থকাৰ ফলত অন্তৰৰ সজাপত উষ্ণ চুকুলো বাগৰি আহি হাতত থকা সোণৰ খাৰুৰ মণিবিলাকক মলিন কৰিছে। একেৰাহে ৰাতি জাগৰণৰ ফলত হাত দুখন ক্ষীণ হৈ গৈছে, (যাৰ ফলত) সোণৰ খাৰু মণিবন্ধৰ পৰা তললৈ নামি পাৰিছে (আৰু) মই সেইডাল বাৰে বাৰে ওপৰলৈ তুলি দিছোঁ। অথচ (ক্ৰশতাৰ কাৰণে) ধনুৰ গুণৰ আঘাত চিহ্নক খাৰুৱে স্পৰ্শই কৰা নাই।

এটা পাদত ওঠৰটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

শাৰ্দূলৱিক্ৰীড়িতম্

সূৰ্য্যস্বৈৰ্হদি মঃ সজৌ সততগাঃ শাৰ্দূলৱিক্ৰীড়িতম্।। (ম স জ স ত ত গ)

সূৰ্য্য (১২), অশ্ব (৭) ত যতি

শুশ্ৰবশ্চ গুৰু কুক প্ৰিয়সখীবৃত্তিঃ সপত্নীজনে

ভৰ্জুৰিধকৃতাপি ৰোষণতয়া মাম্ম প্ৰতীপং গমঃ।

ভূমিষ্ঠং ভৱ দক্ষিণা পৰিজনে ভোগেশ্বনুৎসেকিনী

যান্ত্বেৱং গৃহিণীপদং যুৱতয়ো ৱামাঃ কুল্লস্যধমঃ।। শ ৪/১৮।

বয়োজ্যেষ্ঠসকলক শুশ্ৰব কৰিবা, সপত্নীসকলৰ (ৰজাৰ আন ৰাণীসকলৰ) লগত প্ৰিয় বান্ধৱীৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰিবা, (স্বামীৰ দ্বাৰা কোনো কাৰণত) তিৰস্কৃত হ'লেও কেতিয়াও তেওঁৰ বিৰুদ্ধাচৰণ নকৰিবা, (চাকৰ-চাকৰণী আদি) পৰিজনবৰ্গৰ প্ৰতি অত্যন্ত উদাৰ মনোভাৱ প্ৰকট কৰিবা আৰু (কেতিয়াও) ভোগ, ঐশ্বৰ্য্যত গৰ্বিতা নহ'বা। (বিবাহিতা) যুৱতীসকলে এনে ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰাই (ক্ৰমে) গৃহিণীৰ পদত অধিষ্ঠিতা হৈ পৰে (অৰ্থাৎ) সৰ্বশ্ৰেষ্ঠা পত্নীৰূপে সকলোৰে প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ পৰে) আৰু যিবিলাকে ইয়াৰ বিপৰীত আচৰণ কৰে সেইবিলাক বংশৰ পীড়াদায়ক হয়।

এটা পাদত একৈশটা বৰ্ণৰ বৃত্ত।

স্বৰ্দ্ধৰা

স্বৰ্দ্ধৰ্যাণাং ত্ৰয়েণ ত্ৰিমুনিৰ্হতিযুতা স্বৰ্দ্ধৰা কীৰ্ত্তিতৈৱম্ (ম ব ভ ন য ষ ষ)

ত্ৰিমুনি অৰ্থাৎ ৭, ৭, ৭ত যতি।

যা সৃষ্টিঃ স্ৰষ্টৃবাদ্যা ৱহতি ৱিৰিহতং যা হৰিৰ্বা চ হোত্ৰী

যে হে কালঃ ৱিধন্তঃ ক্ৰতিৱিধৱন্তা যা স্থিতা ৱ্যাপ্য ৱিধম্।

যামাহঃ সৰ্ৱভূতপ্ৰকৃতিৰিতি যন্মা প্ৰাণিনঃ প্ৰাণকন্তঃ

প্ৰজ্ঞকতিঃ প্ৰপন্নসুতিবন্তু কন্তুৱিৰিতিবিশঃ।। শ প্ৰস্তাৱনা ১।

যি সৃষ্টি (পানী) প্রজাপতি ব্রহ্মাৰ পূৰ্বতো আছিল, যি সৃষ্টিয়ে (অগ্নিয়ে) যথাবিধি আহত হবি বহন কৰে, যি সৃষ্টিয়ে (যজ্ঞমানে) যজ্ঞ সম্পাদন কৰে, যি দুটা সৃষ্টি (চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্য) সময়ৰ মাপকাঠী, শব্দগুণসম্পন্ন যি সৃষ্টি (আকাশ) বিশ্বত ব্যাপ্ত হৈ আছে, যি সৃষ্টিক (পৃথিৱীক) সমগ্ৰ প্ৰাণীজগতৰ হেতু বুলি (পণ্ডিতবৰ্গই) কয় আৰু যি সৃষ্টিৰ (বায়ুৰ) দ্বাৰা প্ৰাণীবিলাক বলশালী হয় — সেই প্ৰত্যক্ষ অষ্টমূৰ্তিৰ দ্বাৰা জ্ঞাত ভগৱান শঙ্কৰে আপোনালোক সকলোকে ৰক্ষা কৰক।

অৰ্দ্ধসমবৃত্ত

(ক) রেগৱতী

ৱিষমে প্ৰথমাঙ্কবহীনং দোষকমেৱ হি রেগৱতী স্যাৎ (ল ল ভ ভ গ গ, ত ত্ত ত্ত গ গা)

বিষম চৰণত (অৰ্থাৎ প্ৰথম আৰু তৃতীয় পাদত) দুটা লঘুৱৰ্ণ, দুটা ভগণ, দুটা গুরু ৱৰ্ণ, আৰু সম চৰণত (অৰ্থাৎ দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ চৰণত) তিনিটা ভগণ, দুটা গুরুৱৰ্ণ থাকিলে রেগৱতী ছন্দ। (প্ৰথম আৰু তৃতীয় চৰণত ১০টাকৈ আৰু দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ চৰণত ১১ টাকৈ মুঠতে এশাৰীত ২১টা আখৰ)।

স্মৰ রেগৱতী ব্ৰজৰামা, কেশৱৰংশবৰৈৰতিমুখা।

ৰক্তসান্ন গুৰুণ গণয়ন্তী, কেলিনিকুঞ্জগৃহায় জগাম॥

এগৰাকী কামপীড়িতা ব্ৰজবনিতাই শ্ৰীকৃষ্ণৰ মূৰলীধৰি শুনি আকৃষ্ট হৈ ঘৰৰ বয়োজ্যেষ্ঠসকলক আওকাণ কৰি কেলিকুঞ্জৰ ফালে দৌৰি গ'ল।

(খ) অপৰৱৰ্ত্ত

অযুজি ননৰলা গুৰুঃ সমে, তদপৰৱৰ্ত্তমিদং নজৌ জৰৌ॥ (ন ন ব ল গ, ন জ জ ব)

বিষম চৰণত দুটা নগণ, ৰগণ, লঘু আৰু গুরুৱৰ্ণ আৰু সম চৰণত নগণ, দুটা জগণ আৰু ৰগণ থাকিলে অপৰৱৰ্ত্ত ছন্দ। (প্ৰথম আৰু তৃতীয় পাদত ১১টাকৈ আৰু দ্বিতীয় আৰু চতুৰ্থ পাদত বাৰটাকৈ আখৰ, মুঠতে এশাৰীত ২৩টা আখৰ)।

স্মৃটসুমধুৱেণুগীতিভিঃ তমপৰবক্ৰমৱেত্য মাধৱম।

মৃগযুৱন্তিগণৈঃ সৰং স্থিতা ব্ৰজৱনিতা ধৃতিস্তৱিত্ৰমাঃ॥

মূৰলীৰ সুমধুৰ সুৰ শুনি শ্ৰীকৃষ্ণক বাঁহীবাদনত নিপুণ বুলি ভাবি বিস্ময়াভিভূত ব্ৰজৰমণীসকলে হৰিণীবিলাকৰ লগতে থমক খাই ব'ল। অৰ্থাৎ শ্ৰীকৃষ্ণৰ মোহনীয় ৰূপ আৰু বাঁহীৰ সুললিত সুৰ দুয়োটাকে গোপী আৰু হৰিণীয়ে সমানে আশ্বাদন কৰিছে।

(গ) পুষ্পিতাগ্ৰা

অযুজি নযুগৰেকতো যকাৰো, যুজি চ নজৌ জবগাশ্চ পুষ্পিতাগ্ৰা॥ (ন ন ব য, ন জ জ ব গ)

বিষম চৰণত দুটা নগণ, ৰগণ, যগণ, তথা সম চৰণত নগণ, দুটা জগণ, ৰগণ আৰু গুরুৱৰ্ণ থাকিলে এই ছন্দ। (১ম আৰু ৩য়ত ১২টা আৰু ২য় আৰু ৪ৰ্থত ১৩টা, মুঠতে এশাৰীত ২৫টা আখৰ)।

ন নৱৱিত্তমখিজ্যামশ্মি শক্ৰো ধনুৰিদমাহিতসায়কং যুগেশু।

সহৱসতিমুপেত্য যৈঃ শিৱায়্যঃ কৃত ইৱ মুৰ্ছনিলোকিতোপদেশঃ॥ শ ২/৩।

ধনুত গুণ আৰু শৰ লগোৱা সত্ত্বেও মই সোঁ হৰিণবোৰৰ ওপৰত শৰ নিক্ষেপ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হৈছোঁ। কাৰণ (সিংহতে) মোৰ প্ৰেয়সীৰ কাষত থাকি তেওঁক সৰল (মধুৰ) দৃষ্টিপাতৰ উপদেশ দি আছে। অৰ্থাৎ কেনেকৈ মধুৰ দৃষ্টি পেলাব পাৰি তাৰ শিক্ষা দিছে।

(ঘ) সুন্দৰী (বিয়েগিনী)

অযুজোৰ্ধদি সৌ জগৌ যুজোঃ, সভৰা যৌ যদি সুন্দৰী তদা।। (স স জ গ, স ড ব ল গ)

বিষম চৰণত দুটা সগণ, জগণ, গুৰু বৰ্ণ আৰু সম চৰণত সগণ, ভগণ, বগণ, লঘু গুৰু বৰ্ণ থাকে, তেতিয়া সুন্দৰী। (১ম আৰু ৩য়ত ১০টাকৈ আৰু ২য় আৰু ৪ৰ্থত ১১টাকৈ মুঠতে এশাৰিত ২১টা আখৰ)।

ক রয়ং ক পবোক্ষম্মথো মুগ্ধাণৈঃ সমমেধিতো জনঃ।

পৰিহাসরিজল্লিতং সখে। পৰমাৰ্থেন ন গৃহ্যতাং রচঃ।। শ ২/১৮।

আমাৰ নিচিনা নাগৰিক ক'ত! আৰু কামকলাত অনভিজ্ঞ তথা হৰিণৰ পোৱালিৰ লগত একেলগে থাকি ডাঙৰ-দীঘল হোৱা সৌ (সাধাৰণ অৰণ্যবাসী) মানুহেইবা ক'ত। হে সখি, ধেমালিৰ চলেৰে (শকুন্তলা নামৰ ছোৱালী এজনীৰ বিষয়ে) কোৱা কথাক তুমি সঁচা বুলি ধৰি নল'বা।

(ঙ) মালভাৰিণী (কালভাৰিণী)

বিষমে সসজ্জা যদা গুৰু চেৎ, সভৰা যেন তু মালভাৰিণীম।। (স স জ গ, স ড ব য)

বিষম চৰণত স স জ গ গ আৰু সম চৰণত স ড ব য থাকিলে এই ছন্দ। (১ম আৰু ৩য়ত ১১টাকৈ আৰু ২য় আৰু ৪ৰ্থত ১২টা, মুঠতে এটা শাৰিত ২৩টাকৈ আখৰ)।

অশ্বিকিতকোমলস্য যারং কুসুমস্যেৱ নৱস্য ষট্পদেন।

অধৱস্য পিপাসতা ময়া তে সদয়ং সুন্দৰি। গৃহ্যতে বসোহস্য।। শ ৩/২২।

হে সুন্দৰী! আগতে কোনেও দাঁতেৰে আঘাত কৰা নাছিল বুলিয়েই তোমাৰ কোমল গুঁঠযুৰি ভোমোৰাই নতুনকৈ ফুলা ফুল এটাৰ মৌৰস গ্ৰহণ (পান) কৰাৰ দৰে প্ৰথমতে ময়েই মৰেমৰে গ্ৰহণ কৰিম।

বিষমবৃত্ত

এইবিধ বৃত্তত চাৰিওটা দীৰ্ঘ গণব্যৱস্থা ভিন্ন অৰ্থাৎ পাদ চাৰিটাৰ গণগত মিল নাই। সংস্কৃত কাব্যৰ কবিসকলে বিষম বৃত্তৰ ব্যৱহাৰ প্ৰায় নকৰে বুলিয়েই ক'ব পাৰি। কথমপিহে ক'ববাত দুই এটা এনে পদ্য দেখা যায়। কেইটামান প্ৰধান বিষম বৃত্ত হ'ল— উদগতা, ললিত, বক্ৰ, পথ্যাবক্ৰ ইত্যাদি।

মাত্ৰাবৃত্ত

জ্যতি

আৰ্য্য আদি কিছুমান বৃত্ত মাত্ৰাৰ দ্বাৰা নিৰ্ণয় কৰা হয়। এইবিলাক 'জ্যতি'ৰ পৰ্যায়ত পৰে। এনে জ্যতি ন-বিধ। (এটা হ্ৰস্ব স্বৰক একমাত্ৰা আৰু দীৰ্ঘস্বৰক দুই মাত্ৰা দিয়া হয়)।

পথ্যা ঝিপুলা চপলা মুখচপলা জঘনচপলা চ।

গীতুপগীতুদগীতয় আৰ্হাগীতিচ্চ নৱধাঃ২২ৰ্হা।।

ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰধান কেইটামান উল্লেখ কৰা হ'ল।

(ক) আৰ্য্য বা গাথা

যস্যাঃ পাদে প্ৰথমে দ্বাদশমাত্ৰাস্তথা তৃতীয়েহপি।

অষ্টাদশ ত্বিতীয়ে চতুৰ্থকে পঞ্চদশ সাঃ২২ৰ্হা।।

(আৰ্য্যৰ ১ম আৰু ৩য় পাদত ১২ মাত্ৰা, ২য়ত ১৮ মাত্ৰা আৰু ৪ৰ্থত ১৫ মাত্ৰা)

সুভগসলিলাঃ২২ৰ্হাঃ পটিল-সংসৰ্গ সুবতি ২২ৰ্হাঃ।

প্ৰজ্জ্বলসুলভনিদ্রা দিৱস্যাঃ পৰিণামবৰণীয়াঃ।। শ প্ৰস্ত/৩।

এতিয়া পানীত ব্ৰ মাৰি স্নান কৰাটো অতি আনন্দদায়ক, গোলাপৰ সংসৰ্গলৈ অহা বনৰ বতাহ অতি সুগন্ধি; উৎকৃষ্ট ছায়াত নিদ্রাও অনায়াসে লাভ কৰিব পাৰি। (সঁচাকৈয়ে) দিনটোৰ শেষ ভাগ পৰম বৰণীয়।

(খ) আৰ্যগীতি (উদ্গাথা)

আৰ্য্যাপ্ৰাণ্দলমন্ত্ৰেইথিকণ্ডক তাদৃক পৰমাৰ্য্যগীতিঃ।।

প্ৰথম আৰু তৃতীয় পাদত ১২ তথা ২য় আৰু ৪ৰ্থ পাদত ১৮ মাত্ৰা থাকে।

হৰ্ষাঙ্কস্তিমিতদৃশঃ প্ৰমোদৰোমাঙ্ককঙ্কাক্ষিতদেহাঃ।

আৰ্য্যগীতিং ভক্ত্যা গায়ন্তি শ্ৰীপতেশ্চৰিতসম্বন্ধাম্।।

আনন্দাশ্ৰু তথা ৰোমাঙ্কযুক্ত আৰ্য্য (ভক্ত)-সকলে শ্ৰীকৃষ্ণৰ লীলাসমূহেৰে সমৃদ্ধ গীতসমূহ প্ৰজ্ঞা-ভক্তি সহকাৰে কীৰ্তন কৰি থাকে।

(গ) উদ্গীতি

আৰ্য্যশকলদ্ধিতয়ে ৰিপৰীতে পুনৰিহোদগীতিঃ।

প্ৰথম আৰু তৃতীয় পাদত ১২, দ্বিতীয় পাদত ১৪ আৰু চতুৰ্থ পাদত ১৮ মাত্ৰা থাকিলে উদ্গীতি হ'ন্দ।

নাৰায়ণস্য সন্ততমুদগীতিঃ সংস্মৃতিৰ্ভক্ত্যা।

অৰ্চনামাসক্তিৰ্দুস্তবসংসাৰসাগৰে তৰণিঃ।।

শ্ৰীনাৰায়ণৰ নিৰন্তৰ ভজন-কীৰ্তন, ভক্তি-প্ৰজ্ঞাপূৰ্ণ স্মৰণ আৰু পূজা-সেৱাত হৃদয়ৰ একনিষ্ঠতাই অপাৰ সংসাৰ সাগৰ পাৰ হোৱাত সহায়ক হয়। ■

পৰিশিষ্ট 'ঘ'

।। সংস্কৃত সাহিত্যৰ প্ৰসিদ্ধ কবিসকলৰ চমু পৰিচয়।।

(বৰ্ণানুক্রমে)

অপ্যয়দীক্ষিত : দক্ষিণাত্যৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰবিদ। অতি বিদ্বান এইগৰাকী পণ্ডিতে প্ৰায় এশখনমান গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। আচাৰ্য্য দীক্ষিতৰ ৰচনাৰ কাল সোতৰ শতিকা। অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ ওপৰত দীক্ষিতে ৰচনা কৰা গ্ৰন্থ তিনিখন হ'ল : কুবলায়নন্দ, চিত্ৰমীমাংসা আৰু বৃত্তিবাৰ্তিক। কুবলায়নন্দ এওঁৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ পুথি। পণ্ডিতৰাজ জগন্নাথ দীক্ষিতৰ এজন তীব্ৰ সমালোচক আছিল। পিছত অৱশ্যে দীক্ষিতৰ ভতিজা নাতিয়ে পণ্ডিতৰাজক সমালোচনা কৰে।

অভিনৱগুপ্ত : ধ্বনি সম্প্ৰদায়ৰ এগৰাকী কাশ্মীৰী কাব্যশাস্ত্ৰবিদ। বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন অভিনৱগুপ্ত কবি আৰু দাৰ্শনিকো আছিল। মহেন্দ্ৰৰাজৰ পৰা এওঁ কাব্যশাস্ত্ৰৰ দীক্ষা লয়। এওঁৰ টীকাখনৰ নাম 'বিভীষিনী'। 'ভৈৰৱশাস্ত্ৰ' নামৰ এখন স্তোত্ৰ পুথিও এওঁ ৰচনা কৰে। এওঁৰ জীৱনকাল ১০ম শতিকাৰ উত্তৰাৰ্দ্ধ। ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্ৰৰ ওপৰত 'অভিনৱভাৰতী', আনন্দৱৰ্ধনৰ ধ্বন্যালোকৰ ওপৰত 'ধ্বন্যালোকলোচন' আৰু নিজৰ গুৰু ভট্টতৌতৰ 'কাব্যকৌন্তভ'ৰ ওপৰত 'কাব্যকৌন্তভ বিৱৰণ' নামেৰে তিনিখন টীকাগ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীৰ টীকাৰ পতঞ্জলিৰ ব্যাকৰণ বিষয়ত যি স্থান কাব্যশাস্ত্ৰত 'লোচন' টীকাৰ ৰচক অভিনৱগুপ্তৰো সেই স্থান। তত্ত্বশাস্ত্ৰৰ ওপৰত সিংহা 'তত্ত্বাখ্যান' এখন অতি মূল্যবান গ্ৰন্থ। দৰ্শনৰ ওপৰতো গুপ্তই চাৰিখন পুথি ৰচনা কৰে।

অখ্ৰঘোষ : কালিদাসৰ পৰৱৰ্তী কবি অখ্ৰঘোষে 'বৃদ্ধচৰিত' ৰচনা কৰে। তেওঁ ৰচনা কৰা আন দুখন পুথি হ'ল— সৌন্দৰ্যানন্দ আৰু শৰিপুত্ৰপ্ৰকৰণ। অখ্ৰঘোষ অযোধ্যাৰ নিবাসী আছিল আৰু তেওঁৰ মাতৃৰ নাম আছিল সূৰ্যগন্ধী। অখ্ৰঘোষ বৌদ্ধ আছিল আৰু বৌদ্ধ ধৰ্ম আৰু দৰ্শনৰ ওপৰত এওঁৰ প্ৰতিভা অসীম আছিল। এওঁ এজনা কবিয়েই নহয়, দাৰ্শনিক আৰু সঙ্গীতজ্ঞও আছিল। এওঁ ৰচনা কৰা আন প্ৰখ্যাত পুথিকেইখন হ'ল— সূত্ৰলঙ্কাৰ, গণীশোত্তৰগাথা, মহাৰ্থনক্ষত্ৰোৎপাদসংগ্ৰহ, বজ্ৰসূত্ৰী আদি। এই কেইখন পুথি অখ্ৰঘোষৰ ৰচনা বুলি মতভেদ নথক নহয়। পুথি কেইখনৰ পাতৃশিল্প ডিম্বতন্ত সুবক্ষিত কৰি ৰখা হৈছে। অখ্ৰঘোষ মহাৰাজ কল্পৰ (১ম-২য় শতিকা) সময়কালীন আছিল।

আনন্দৱৰ্ধন : কাব্যত ধ্বনি সম্প্রদায়ৰ প্ৰৱৰ্তক (জন্মদাতা) আনন্দৱৰ্ধন কাশ্মীৰী আছিল। কলহণৰ মতে আনন্দৱৰ্ধন কাশ্মীৰৰ ৰজা অৱন্তিবৰ্মাৰ (খৃঃ ৮৫৫-৮৮৪) ৰাজত্ব কালৰ আছিল। গতিকে এওঁৰ স্থিতি কাল খৃঃ নৱম শতিকা বুলি ধৰি ল'ব পাৰি। 'ধ্বন্যালোক বৃত্তি' আনন্দৱৰ্ধনৰ প্ৰধান গ্ৰন্থ। ইয়াৰ বাহিৰেও অৰ্জুনচৰিত, বিষয়বাণ, দেৱীশতক নামৰ তিনিখন কাব্যও ৰচনা কৰে। **ধ্বন্যালোক :** ধ্বনিবাদৰ মূল পুথি 'ধ্বন্যালোক'ৰ ৰচয়িতা সম্পৰ্কে জনা নাযায়। 'ধ্বন্যালোক'ৰ তিনিটা অংশ আছিল — কাৰিকা, বৃত্তি আৰু উদাহৰণ। মূল কাৰিকাসমূহৰ লিখকজন সম্ভৱতঃ আনন্দৱৰ্ধনৰ আগৰ ভামহ অথবা দণ্ডীৰ সমসাময়িক আছিল। কাৰিকাসমূহৰ ওপৰত আনন্দৱৰ্ধনে ধ্বন্যালোকবৃত্তি ৰচনা কৰে আৰু উদাহৰণসমূহ সেই সময়ত উপলব্ধ গ্ৰন্থসমূহৰ পৰা উদ্ধৃত কৰে।

কলহণ : প্ৰসিদ্ধ ইতিহাস কাব্য 'ৰাজতৰঙ্গিনী'ৰ ৰচয়িতা কবি কলহণ এগৰাকী কাশ্মীৰী আছিল। কাশ্মীৰ ৰজা জয় সিংহৰ (খৃঃ ১১২৯-১১৫০) ৰাজত্ব কালতেই কলহণে এই কাব্যখনি ৰচনা কৰে। কলহণে তেওঁৰ পূৰ্বৱৰ্তী কেবাজনো ইতিহাসকাৰ আৰু কবিৰ সুন্দৰ পৰিচয় দি গৈছে। কলহণে লিখি থৈ যোৱা পৰিচয়বোৰৰ পৰাই তেওঁৰ পৰৱৰ্তী কেবাগৰাকীও কবিৰ বিষয়ে জানিব পৰা গৈছে। তাৰ ভিতৰত 'পাৰ্থিৱাৱলি'ৰ গ্ৰন্থকাৰ হেলাৰাজ, 'ছবিলাক'ৰ সূত্ৰত, 'নৃপাৱলী'ৰ ৰচক ক্ষেমেদ্ৰ আদি।

কালিদাস : মাথোন ভাৰতৰে সৰ্বকালৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কবিয়েই নহয়— পৃথিৱীৰ ভিতৰতে শ্ৰেষ্ঠ কবিসকলৰ ভিতৰত এগৰাকী মহাকবি কালিদাসৰ ব্যক্তিগত জীৱন তথা সময় সম্পৰ্কে একো জানিব নোৱাৰাটো সঁচাকৈয়ে দুখৰ বিষয়। কালিদাসৰ স্থিতিকাল সম্পৰ্কে আজিলৈকে কোনেও এনে এটা তথ্য দিব পৰা নাই বুলি প্ৰাচ্য-পাশ্চাত্যৰ সকলো পণ্ডিতে একমুখে স্বীকাৰ কৰিছে। কালিদাস বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাৰ নৱ-ৰত্নৰ এগৰাকী আছিল বুলি সকলোৱে জানে; কিন্তু কোনজন বিক্ৰমাদিত্য, মৌৰ্যবংশৰ নে গুপ্তবংশৰ? আৰু এই দুজন বিক্ৰমাদিত্যৰ কালৰ ব্যৱধান প্ৰায় ছয়-শ বছৰ। বাহ্যিক তথ্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ভাৰততত্ত্ববিদ কেইগৰাকীমানে তেওঁৰ কাল প্ৰথম শতিকাৰ আৰম্ভণি বুলি ঠাৱৰ কৰিছে। কালিদাস ৰাজভট্টৰ (৬ষ্ঠ শতিকা) আগৰ আৰু ভাসৰ পিছৰ বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিছে আৰু সিদ্ধান্তৰূপত প্ৰকাশ কৰা হৈছে যে কালিদাসক কোনোপধ্যে খৃঃ চতুৰ্থ শতিকাৰ পিছলৈ নিব নোৱাৰি। কালিদাসৰ ৰচনাৰাজি সম্পৰ্কেও বিবাদ নোহোৱা নহয়। তিনিখন নাটক — বিক্ৰমোৱশীয়ম, মালবিকাগ্নিমিত্ৰম আৰু অভিজ্ঞানশকুন্তলম; দুখন মহাকাব্য — ৰঘুৱংশম আৰু কুমাৰসম্ভৱম আৰু দুখন খণ্ডবাক্য — মেঘদূতম আৰু ঋতুসংহাৰম — মুঠতে এই সাতখন যে মহাকবিজনাৰ দ্বাৰা ৰচিত সেই সম্পৰ্কে কোনো দ্বিমত নাই। কিন্তু কাব্যিক উৎকৰ্ষৰ দৃষ্টিত উক্ত সাতখনৰ তুলনাত অলপ নিম্নতাপৰ শৃঙ্গাৰতিলক, শ্ৰুতবোধ, নলোদয়, ঘটকপৰ্ব, নৱৰত্নমালা, কালীশ্ৰোত্ৰ, গঙ্গাহট্টক আদি কেবাখনো গ্ৰন্থ আছে যিবোলাকক বহুতো কালিদাসৰ ৰচনা বুলি স্বীকাৰ নকৰে। কোনো কোনোৱে আনকি কালিদাস তিনিজন (কালিদাসত্ৰয়ী) আছিল বুলিও কয়। কালিদাস সম্পৰ্কে বহুতো কিংবদন্তি আজিও প্ৰচলিত হৈ আছে। (কালিদাস আগতে মহা মুৰ্খ আছিল, গছৰ আগত উঠি গুৰিত কাটিছিল, বিদ্যাৱতী নামৰ এগৰাকী বিদুষী কন্যাৰ লগত বিবাহ হৈছিল, বিবাহৰ দিনা ৰাতি কিন্তু কালিদাসক মুৰ্খ বুলি জানিব পাৰি প্ৰত্যাখ্যান কৰিছিল। পিছত শিৱ-পাৰ্বতীৰ কৃপাত কালিদাসে কবিত্ব লাভ কৰে। কালিদাস ঘৰলৈ ঘূৰি অহাত পত্নী বিদ্যাৱতীয়ে 'অস্তি কশ্চিদ্ বাক বিশেষঃ' বুলি কালিদাসক প্ৰশ্ন কৰিছিল, কালিদাসে বাক্য ফাকিত থকা চাৰিটা শব্দেৰে চাৰিখন কাব্য ৰচনা কৰে ইত্যাদি।) এইবিলাক কিংবদন্তিৰ কোনো ঐতিহাসিক ভেটি নাই। কালিদাস সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ কবি আছিল বুলি তেওঁৰ পিছৰ কবিসকলেও প্ৰশংসা গাইছে। এজনে লিখিছে :

পূৰ্বা কৱীনাং গণনাপ্ৰসঙ্গে কনিষ্ঠকাৰিণীকালিদাসঃ

অদ্যাপি তদুল্যকৰেবভাৱানামিকা সাধৱতী ৰত্নম্।

(এবাৰ কবিসকলৰ গণনা প্ৰসঙ্গত কনিষ্ঠ আঙুলিৰ মূৰত প্ৰথমতে কালিদাসৰ নাম লোৱাৰ পিছত তেওঁৰ সমতুল্য জাতীয়জন কবি নথকাত (কনিষ্ঠ আঙুলিৰ) পিছৰ আঙুলিটোৰ নাম 'অনামিকা' হৈ ৰ'ল।)

কুমাৰদাস : সিংহল (শ্রীলঙ্কা) কবি কুমাৰদাসে 'জানকীহৰণ' নামৰ এখন মহাকাব্য ৰচনা কৰে। কুমাৰদাস ভট্টৰ পিছৰ কবি। কিছুমান কিংবদন্তিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি কুমাৰদাসৰ কালিদাস সমসাময়িক আছিল বুলিও কোৱা হয়। তথাপি এওঁৰ স্থিতিকাল খৃঃ ৭ম, ৮ম শতিকা বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিছে। জানকীহৰণ কাব্য সম্পৰ্কে এফাকি সুন্দৰ শ্লেষোক্তিমূলক শ্লোক পোৱা যায়।

জানকীহৰণং কৰ্ত্ত্বং বধূবংশে স্থিতে সতি।

কৱিঃ কুমাৰদাসচ্চ বারবচ্চ যদি ক্ষমৌ।।

'বধুবংশ' থকা সত্ত্বেও 'জানকীহৰণ' কৰাৰ ক্ষমতা একমাত্র ৰাৱণ আৰু কুমাৰদাসৰহে আছিল। (ইয়াত বধুবংশ মানে ৰাম লক্ষ্মণ আৰু কালিদাসৰ মহাকাব্য বধুবংশ। উল্লেখযোগ্য যে ৰাৱণ আৰু কুমাৰদাস দুয়োজনেই সিংহলৰ।)

কুমাৰিল ভট্টপাদ : কৃষ্ণ যজুৰ্বেদীয় তৈত্তিৰীয়া শাখাৰ ব্রাহ্মণ প্ৰসিদ্ধ মীমাংসা দাৰ্শনিক কুমাৰিল ভট্টৰ অবিভাৰৰ সময় সপ্তম শতিকা। ভাৰতীয় ষড়দৰ্শনৰ অন্তৰ্গত মীমাংসা দৰ্শনৰ প্ৰৱৰ্তক মহৰ্ষি জৈমিনীয়ে ৰচনা কৰা মীমাংসা সূত্ৰৰ শাৰৰ মূৰ্নিয়ে লিখা শাৰৰ ভাষাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ আৰু কুমাৰিলে টীকা ৰচনা কৰে। শাৰৰ ভাষাৰ তিনিটা সম্প্ৰদায়— কুমাৰিলৰ ভাট্টমত, প্ৰভাকৰৰ গুৰুমত আৰু মুৰাৰিমত। প্ৰভাকৰে শাৰৰ ভাষাকে সম্পূৰ্ণৰূপে সমৰ্থন কৰিছে, কিন্তু কুমাৰিলে স্বতন্ত্ৰ মতকো প্ৰকাশ কৰিছে। কুমাৰিলৰ মতে নিৰ্বিকল্প জ্ঞানত বস্তুৰ শ্ৰেণী অথবা জাতি তথা বিশেষ ধৰ্মৰ প্ৰতীতি নহয়। অহং প্ৰত্যয়ৰ দ্বাৰা আত্মাৰ প্ৰত্যক্ষ হ'ব পাৰে। কুমাৰিলৰ শাৰৰ ভাষাৰ টীকা— শ্লোকবাৰ্তিক, তত্ত্ববাৰ্তিক আৰু টুপটীকা নামৰ তিনিটা খণ্ডৰ টীকা গ্ৰন্থ। ষড়দৰ্শনকে ধৰি সমগ্ৰ শাস্ত্ৰত অসাধাৰণ পাণ্ডিত্যৰ অধিকাৰী কুমাৰিলে সেই সময়ত ক্ৰমে বৃদ্ধি পাই অহা নাস্তিকবাদী বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰভাৱ ক্ষীণ কৰি তেওঁৰ মতবাদক ধাৰ্মিক আধাৰ দি মীমাংসাৰ জনপ্ৰিয়তা বৃদ্ধি কৰে। কুমাৰিলৰ শিষ্য উদ্বেকাচাৰ্যই শ্লোকবাৰ্তিকৰ টীকা ৰচনা কৰে। পুষ্পদন্তৰ প্ৰখ্যাত 'শিৱমহিমস্তোত্ৰৰ' প্ৰকৃত ৰচক কুমাৰিল আছিল বুলিও কোনো কোনোৱে কয়। কুমাৰিল ভট্টৰ জন্মস্থানৰ বিষয়ে সঠিকভাবে নাজানিলেও তেওঁ প্ৰাচীন কামৰূপৰ আছিল বুলিও বহুজন পণ্ডিতে দাবী কৰিছে।

ক্ষেমেন্দ্ৰ : কাব্যত ঔচিত্যবিচাৰৰ প্ৰৱৰ্তক ক্ষেমেন্দ্ৰ কাশ্মীৰী আছিল। এওঁ প্ৰথমতে শৈৱ আছিল, পিচত বিষ্ণুভক্ত হয়। ক্ষেমেন্দ্ৰ কাশ্মীৰৰ ৰজা অনন্তৰাজৰ সভাপণ্ডিত আছিল। মালৱৰাজ ভোজৰ (১০২৮-১০৮০) সমসাময়িক ক্ষেমেন্দ্ৰ আলঙ্কাৰিক অভিনবগুপ্তৰ শিষ্য আছিল। ক্ষেমেন্দ্ৰই প্ৰথমতে দুখন কাব্যগ্ৰন্থ ৰচনা কৰে— ঔচিত্যবিচাৰচৰ্চা আৰু কবিকণ্ঠাভৰণম। ছন্দ শাস্ত্ৰৰ ওপৰত লিখা পুথিখনৰ নাম 'সুবৃত্তিতিলক'। 'কবিকৰ্ণিকা' নামৰ আন এখন গ্ৰন্থ এওঁ ৰচনা কৰে। অৱশ্যে বৰ্তমান এইখন পাবলৈ নাই। বহুমুখী প্ৰতিভাসম্পন্ন এইজনা কাব্যশাস্ত্ৰবিদে শিঙৰংশ, ভাৰতমঞ্জৰী, ৰামায়ণ মঞ্জৰী, বৃহৎ কথামঞ্জৰী আদিৰ উপৰিও কেবাখনো স্তোত্ৰ গ্ৰন্থ, নাটক, কোশ আৰু নীতিশাস্ত্ৰ ৰচনা কৰে।

গুণাঢ্য : কাশ্মীৰত জন্মগ্ৰহণ কৰা কবি গুণাঢ্যই (খৃঃ পূঃ ১ম শতিকা) পৈশাচী প্ৰাকৃত ভাষাত 'বৃহৎকথা' নামৰ এখন সাধুকথাৰ কাব্য ৰচনা কৰে যদিও পুথিখন পিচত হেৰাই যায়। এইখনত থকা সাধুকথাসমূহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নেপালৰ বুদ্ধস্মৃতিয়ে (৮ম শতিকা) 'বৃহৎকথামূলক সংগ্ৰহ', কাশ্মীৰদেশীয় ক্ষেমেন্দ্ৰই 'বৃহৎকথামঞ্জৰী' আৰু আনজন কাশ্মীৰী সোমদেৱে (খৃঃ ১১০০) প্ৰখ্যাত 'কথাসৰিৎসাগৰ' ৰচনা কৰে। ইয়াৰ উপৰিও, বৃহৎকথাৰ আধাৰত পিচৰ কবিসকলে অসংখ্য কাব্য নাটকাদি ৰচনা কৰে।

জগদ্ধৰ : এজন প্ৰসিদ্ধ টীকাকাৰ জগদ্ধৰৰ কাল চতুৰ্দশ শতিকা। এওঁ মালতীমাধৱ আৰু বৈদ্যসংহাৰৰ ওপৰত টীকা ৰচনা কৰি খ্যাতি লাভ কৰে।

জগন্নাথ : দাক্ষিণাত্যৰ তেলুগু ব্ৰাহ্মণ সম্প্ৰদায়ৰ জগন্নাথ পণ্ডিত খৃঃ সপ্তদশ শতিকাৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰবিদ আছিল। কাব্যালঙ্কাৰৰ ওপৰত এওঁ ৰচনা কৰা 'ৰসগন্ধাধৰ' এখন উচ্চশ্ৰেণীৰ কাব্যশাস্ত্ৰ। ইয়াৰ উপৰিও

‘ভামিনীবিলাস’, (পঞ্চ) গঙ্গা লহৰ, প্ৰাণাভৰণ, জগদাভৰণ, আদি কেবাখনো কাব্যগ্ৰন্থও তেওঁ ৰচনা কৰে। এওঁ দিল্লীৰ বাদশাহ চাহজাহান আৰু সফটৰ ভাতৃ দীৰ্ঘৰ অতি প্ৰিয়পাত্ৰ আছিল। সফট চাহজাহানে এওঁক ‘পণ্ডিতৰাজ’ উপাধি প্ৰদান কৰে। জগন্নাথ পণ্ডিত দক্ষিণাত্যৰ আন এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ আলঙ্কাৰিক অপ্যয়দীক্ষিতৰ এজন তীব্ৰ সমালোচক আছিল।

জয়দেৱ : সংস্কৃত গীতিকাৰ সাহিত্যৰ ইতিহাসত জয়দেৱৰ স্থান অতি উচ্চত। জয়দেৱ দুজন। এজন প্ৰসিদ্ধ গীতিকাৰ ‘গীতগোবিন্দ’ ৰচয়িতা আৰু আনজন কাব্যশাস্ত্ৰ ‘চন্দ্ৰালোক’ৰ প্ৰণেতা। দুয়োজনৰে সময় কাল দ্বাদশ-ত্ৰয়োদশ শতিকা। প্ৰথমজন বঙ্গৰ লক্ষ্মণ সেনৰ (১২শ শতিকা) ৰাজত্ব কালত বীৰভূমিৰ অধিবাসী ভোজদেৱ-ৰামাদেৱীৰ পুত্ৰ আৰু আনজন ‘পীযুষবৰ্ষ’ উপাধিৰ ‘চন্দ্ৰালোক’ নামৰ অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা। এইখনৰ ওপৰত প্ৰায় ছয়খনমান টীকাগ্ৰন্থও ৰচিত হৈছে। এওঁ আলঙ্কাৰিক মন্ত্ৰটৰ পিচৰ আৰু আন এজন অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰী বিশ্বনাথৰ আগৰ কাব্যশাস্ত্ৰী আছিল।

ত্ৰিবিৰূপমভট্ট : ‘নলচম্পু’ নামৰ প্ৰখ্যাত চম্পূকাব্যৰ গ্ৰন্থকাৰ ত্ৰিবিৰূপমভট্টই মদালসাচম্পু’ নামৰ আন এখন চম্পূকাব্য ৰচনা কৰে। এওঁৰ স্থিতি কাল খৃঃ দশম শতিকা। প্ৰাকৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণৰ ওপৰত এওঁ ‘প্ৰাকৃতশব্দানুশাসন’ নামৰ আন এখন গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে।

দণ্ডী : মহাকবি দণ্ডীয়ে দুখন প্ৰখ্যাত গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। এখন গদ্যকাব্য ‘দশকুমাৰচৰিত’ আৰু আনখন অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰ ‘কাব্যাদৰ্শ’। এওঁ মহাকবি বাণ ভট্টৰ সমসাময়িক আৰু সেয়ে এওঁক ৬ষ্ঠ-৭ম শতিকাৰ ভিতৰৰ বুলি ধৰিব পাৰি। দণ্ডীয়ে কাব্যত ভামহৰ বক্তোক্তিৰ সলনি অলঙ্কাৰৰ লগতে গুণ আৰু ৰীতিক অধিক গুৰুত্ব দিছে। কালিদাসৰ উপমাৰ দৰে দণ্ডীৰ ‘পদলালিতা’ সৰ্বোৎকৃষ্ট। দণ্ডীৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ বিষয়ে বিশেষ জনা নাযায়। তথাপি এওঁক বিদৰ্ভদেশীয় বুলি বহুতে কয়। ‘অৱন্তিসুন্দৰী কথা’ নামৰ আন এখন গদ্যকাব্যৰ প্ৰণেতা দণ্ডীয়েই আছিল বুলি কেবাজনো পণ্ডিতে কয় যদিও তাত সন্দেহৰ অৱকাশ নথকা নহয়।

ধনঞ্জয় : ‘দশৰূপক’ নামৰ প্ৰসিদ্ধ নাট্যশাস্ত্ৰখনৰ ৰচয়িতা ধনঞ্জয় খৃঃ দশম শতিকাৰ। ধনঞ্জয়ৰ ৰচনাইশৈলী অত্যন্ত সৰল আৰু সুন্দৰ। এওঁ মালৱৰাজ মুঞ্জৰ সভাপণ্ডিত আছিল। এওঁৰেই সহোদৰ ভাতৃ ধনিকে ‘দশৰূপক’ৰ ওপৰত ‘অৱলোক’ নামৰ টীকা লিখে।

ধন্বন্তৰি : মহাৰাজ বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাৰ এগৰাকী সভাপণ্ডিত আছিল। এওঁ কালিদাসৰ সমসাময়িক আছিল। আচাৰ্য্য ধন্বন্তৰি এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰজ্ঞ আছিল আৰু বিখ্যাত ‘সুশ্ৰুত সংহিতা’ৰ ৰচয়িতা সুশ্ৰুত এওঁৰ শিষ্য আছিল। পৌৰাণিক আখ্যানৰ দেৱযোনি ধন্বন্তৰিয়ে ‘ধন্বন্তৰি’ নাম লৈ পৃথিৱীত জন্ম লৈছিল বুলি বিশ্বাস কৰা হৈছিল। এইজনাই বাৰ্হস্পত্য ভাৰত্বাজৰ পৰা আয়ুৰ্বেদৰ দীক্ষা লয় আৰু এওঁকেই আয়ুৰ্বেদৰ বাটকটীয়াসকলৰ ভিতৰত এজন বুলি কোৱা হয়। ধন্বন্তৰিয়ে আয়ুৰ্বেদৰ ওপৰত কেবাখনো শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰে। তাৰ ভিতৰত কেইখনমান হ’ল : ধাতুকল্প, অজীৰ্ণামৃতমঞ্জৰী, ৰোগনিদান, বৈদ্যচিকিৎসামণি, ধন্বন্তৰি নিঘণ্টু আদি।

পতঞ্জলি : প্ৰসিদ্ধ মহাভাষ্যকাৰ পতঞ্জলি মুনি খৃঃ পূঃ ৪র্থ-৩য় শতিকাৰ। পাণিনিৰ (খৃঃ পূঃ ৭ম-৬ষ্ঠ শতিকা) ব্যাকৰণ গ্ৰন্থ ‘অষ্টাধ্যায়ী’ৰ ভাষা ৰূপত ৰচনা কৰা হলেও মহাভাষ্য ‘শ্বে মহিম্নি প্ৰতিষ্ঠিত’। অষ্টাধ্যায়ীৰ পূৰক ৰূপত কাত্যায়নে ‘বাৰ্তিক’ ৰচনা কৰাৰ পিছত পতঞ্জলিয়ে অতি বৃহদাকাৰৰ এই মহাভাষ্যখন ৰচনা কৰে। পাণিনি আৰু পতঞ্জলিৰ মাজত কেবাজনো অষ্টাধ্যায়ীৰ ওপৰত ‘বাৰ্তিক’ ৰচনা কৰিলেও কাত্যায়নৰ বাৰ্তিককেই শ্ৰেষ্ঠ বুলি গণ্য কৰা হয়। দৰাচলতে ক’বলৈ গ’লে পাণিনি, কাত্যায়ন আৰু পতঞ্জলি — এই তিনিজনো মুনিৰ হাততেই সংস্কৃত ব্যাকৰণে পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰে। পতঞ্জলিৰ মহাভাষ্যৰ ওপৰতো কেবাজনো বৈয়াকৰণিকে ভাষা ৰচনা কৰে। সেইসকলৰ ভিতৰত ভৰ্হহৰি, কৈয়ট আদি প্ৰধান। ব্যাকৰণৰ বাহিৰেও পতঞ্জলিৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ পৰিচয় সাংখ্য, যোগ, ন্যায়শাস্ত্ৰ, আয়ুৰ্বেদ, কোশ তথা ৰসায়ন শাস্ত্ৰ আদি বিশেষ বিশেষ বিষয়বোৰতো পোৱা যায়। পতঞ্জলিয়ে ৰচনা কৰা আন কেইখনমান গ্ৰন্থৰ ভিতৰত যোগসূত্ৰ, সামবেদীয় নিদানসূত্ৰ, ৰসশাস্ত্ৰ আদি উল্লেখযোগ্য।

বাণভট্ট : সংস্কৃত সাহিত্যৰ কবিসকলৰ ভিতৰত বাণভট্টও এগৰাকী অগ্ৰগণ্য কবি যিজনে নিজৰ বাহিৰেও কালিদাসকে আদি কৰি আন বহুকেইজন কবি, মহাকবিৰ বিষয়ে দুখাৰ লিখি থৈ সংস্কৃত ভাষাক বিশ্বৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট ভাষাসমূহৰ ভিতৰত স্থান পোৱাত অবিহণা যোগাইছে। 'হৰ্ষচৰিত'ৰ প্ৰথম তিনিটা অধ্যায়ত আৰু 'কাদম্বী'ৰ আৰম্ভণিত এওঁ নিজৰ জীৱনৰ কিছু কথা লিখি থৈ গৈছে। বাণে তেওঁৰ প্ৰখ্যাত কথা-কাব্য 'কাদম্বী'ৰ পূৰ্বাৰ্ধে লিখিলে, উত্তৰাৰ্ধ তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ পুত্ৰ ভূষণ বাণ বা ভূষণ ভট্টই লিখি পুথিখন সম্পূৰ্ণ কৰে। বাণভট্টৰ আনখন প্ৰধান গদ্যকাব্য (আখ্যায়িকা) হ'ল 'হৰ্ষচৰিত'। এই হৰ্ষচৰিতৰ পাতনিতে তেওঁ পূৰ্বৰ প্ৰখ্যাত কবি কেইগৰাকীমানৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাৰ শৰাই আগবঢ়াইছে। বাণভট্টৰ ৰচনা-শৈলী অননুকৰণীয়। হৰ্ষচৰিতৰ পৰা জনিব পাৰি যে তেওঁ সপ্ৰাট হৰ্ষবৰ্ধনৰ (খৃঃ ৬-৯-৬৪৫) ৰাজসভাৰ পণ্ডিত আছিল। গতিকে নিঃসন্দেহে তেওঁ ৭ম শতিকাৰ। বাণভট্টই ৰচনা কৰা আন দুখন গ্ৰন্থ হ'ল— চণ্ডিকাশতক আৰু পাবতীপৰিণয়।

বিল্হণ : কাশ্মীৰত জন্ম হৈ সংস্কৃত সাহিত্যলৈ আগবঢ়োৱা অনৱদ্য অৱদানৰ কাৰণে প্ৰসিদ্ধ হোৱা কবিসকলৰ ভিতৰত বিল্হণো এজন। বিল্হণে ৰচনা কৰা বিক্ৰমাদিত্যদেৱচৰিত এখন উল্লেখযোগ্য ঐতিহাসিক মহাকাব্য। এওঁৰ আনখন পুথিৰ নাম কৰ্ণসম্পৰী। বিল্হণৰ স্থিতিকাল ১১শ শতিকা।

ভট্টনাৰায়ণ : বেণীসংহাৰ নাটকৰ ৰচয়িতা ভট্টনাৰায়ণ খৃঃ নৱম শতিকাৰ এগৰাকী প্ৰখ্যাত কবি-নাট্যকাৰ আছিল। আনন্দবৰ্ধন, মন্মট, ধনঞ্জয় আদি আলঙ্কাৰিকসকলে এওঁৰ কাব্যৰ পৰা উদ্ধৃতি দিছে। ভট্টনাৰায়ণ মহাৰাজ অৱন্তিবৰ্মাৰ (খৃঃ ৮৫৫-৮৮৪) ৰাজত্ব কালৰ বাস কৰিছিল। কথিত আছে যে এওঁ নিজৰ জন্মভূমি কনৌজ ত্যাগ কৰি বঙ্গদেশত থাকিবলৈ লয়। এওঁ বঙ্গদেশৰ প্ৰসিদ্ধ 'ঠাকুৰ' পৰিয়ালৰ পূৰ্বপুৰুষ আছিল বুলিও বহুতে কয়। বঙ্গদেশৰ ৰজা আদিসূৰে আন কেবাজনো পণ্ডিতৰ লগতে ভট্টকো কনৌজৰ পৰা আমন্ত্ৰণ কৰি অনিছিল।

ভট্টি : সুবিখ্যাত 'ৰাৱণবধ মহাকাব্য'ৰ (ভট্টিকাব্য) প্ৰণেতা কবি ভট্টি বল্লভৰ ৰজা শ্ৰীধৰ সেনৰ (খৃঃ ৬ষ্ঠ-৭ম শতিকাৰ মাজভাগ) ৰাজত্ব কালৰ কবি। ভট্টি এগৰাকী মাথোন মহাকবিয়েই নহয়, তেওঁ এজন আলঙ্কাৰিকো। ভট্টিকাব্যৰ ১০ম অধ্যায়ৰ পৰা ১৩শ অধ্যায়লৈ কাব্যশাস্ত্ৰৰ আলোচনা কৰা হৈছে। কিছুমানে ভৰ্তৃৰ অপভ্ৰংশ ভট্টি বুলি কৈ ভৰ্তৃহৰি আৰু ভট্টি একেজন বুলি ক'ব খোজে। কিন্তু এয়া সঠিক নহয়। দুয়োজন সম্পূৰ্ণ পৃথক। মহাকবি ভট্টিয়ে ৰজা শ্ৰীধৰ সেনৰ পুত্ৰ কেইজনক সহজতে ব্যাকৰণৰ শিক্ষা দিবৰ কাৰণে কাব্যময়ী ভাষাত ব্যাকৰণ ভিত্তিক মহাকাব্যখনৰ ৰচনা কৰিছিল বুলি জনা যায়। এই সম্পৰ্কে কবিজনাই নিজে লিখিছে— 'বৈয়াকৰণিকসকলৰ বাবে মোৰ এইখন পুথি দীপক (বস্তু) সদৃশ, কিন্তু আনৰ কাৰণে অন্ধৰ হাতত থকা দাপোণৰ দৰে।' অৰ্থাৎ এইখনৰ উপযোগিতা কাব্যৰসিকতকৈ বৈয়াকৰণিকৰহে অধিক।

ভৰতমুনি : নাট্যশাস্ত্ৰকাৰ ভৰতমুনি সংস্কৃত সাহিত্যাকাশৰ এগৰাকী উজ্জ্বল তাৰকা। কাব্যৰ অলঙ্কাৰ, ছন্দ, অভিনয় আদি প্ৰায়বোৰ দিশকে সামৰি কৰা আলোচনা, মীমাংসা আদিৰে সমৃদ্ধ এই পুথিখনক নাট্যসাহিত্যৰ 'বেদ' বুলিও কোৱা হয়। উপলব্ধ হোৱা নাট্যশাস্ত্ৰখন তিনিটা ৰূপত পোৱা যায়। সূত্ৰ, ভাষ্য আৰু কবিকা। নাট্য-শাস্ত্ৰৰ পিছত ৰচনা কৰা কবি-নাট্যকাৰসকলে ভৰতক শ্ৰদ্ধাৰে সোঁৱৰাৰ কাৰণেই তেওঁলোকৰ নাটকসমূহৰ শেষৰ শ্লোক ফাকি 'ভৰতবাক্য' বুলি লিখিছে। নাট্যশাস্ত্ৰৰ ৰচনা কাল সম্বন্ধে বহুত মতভেদ দেখা যায় যদিও বেছিভাগ পণ্ডিতে ভৰতক খৃঃ পূঃ ২য়-১ম শতিকাৰ বুলি কয়।

ভৰ্তৃহৰি : এইজনা কবিয়ে ৰচনা কৰা শতকত্ৰয়ে (শকাব্দ, নীতি আৰু বৈৰাগ্যশতক) সংস্কৃত সাহিত্যত এক বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে। বিশেষকৈ নীতিশতকৰ শ্লোকসমূহ অতি সৰবৰহী আৰু জ্ঞানগৰ্ভ। এওঁৰ স্থিতিকাল খৃঃ ২য়-৩য় শতিকাৰ মাজভাগ। এওঁ এগৰাকী কবিয়েই নহয়, এজন প্ৰখ্যাত বৈয়াকৰণিকো। পতঞ্জলিৰ মহাভাষ্যৰ টীকাসমূহৰ ভিতৰত সবাতোকৈ প্ৰাচীন টীকা ভৰ্তৃহৰিৰ। চীনা পৰ্যটক ইংলিঙে ছলভে এওঁক বোদ্ধ বুলি লিখিছিল। ভৰ্তৃহৰি এজন নৈতিক হিন্দুহে আছিল। এওঁক কবি মহাৰাজ শূদকৰ ডামেক বুলি কোৱা হৈছে। ভৰ্তৃহৰিয়ে লিখা

কেইখনমান উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হ'ল— মহাভাষাদীপিকা, বাক্যপদীয়, ভাগবন্তি (অষ্টাধ্যায়ী বৃত্তি) মীমাংসাসূত্ৰবৃত্তি আৰু বেদান্তবৃত্তি।

ভৱভূতি : লৌকিক কবি হিচাপে ভৱভূতি কালিদাসৰ সমপৰ্যায়ৰ। কনৌজৰ ৰজা যশোৱৰ্ম্মৰ (খৃঃ ৬৯৩-৭২৯) সভাকবি ভৱভূতিয়ে তিনিখন দৃশ্যকাব্য (নাটক) ৰচনা কৰে— উত্তৰৰামচৰিত, মালতীমাধৱ আৰু মহাবীৰচৰিত। এই তিনিওখনৰ ভিতৰত উত্তৰৰামচৰিত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ। 'উত্তৰৰামচৰিতে ভৱভূতিবিশিষ্যতে'। ভৱভূতি বাণভট্টৰ পিছৰ কবি আৰু সেয়ে হৰ্ষচৰিতত তেওঁৰ নামোল্লেখ নাই। ভৱভূতিৰ জন্মস্থান পদ্মপুৰ আৰু এওঁ এজন কৃষ্ণযজুৰ্বেদী ব্ৰাহ্মণ আছিল। কুম্ভিলভট্টৰ শিষ্য ভৱভূতিয়ে কুম্ভিলৰ শ্লোকবাৰ্তিকৰ টীকা ৰচনা কৰে। ভৱভূতিৰ বিষয়েও কিছুমান কিংবদন্তি পোৱা যায় যিবোলাক বিশ্বাসযোগ্য নহয়।

ভামহ : এগৰাকী প্ৰখ্যাত কাব্যশাস্ত্ৰবিদ। এওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত 'কাব্যালঙ্কাৰ'ত অলঙ্কাৰক এক বিশেষ বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে ব্যাখ্যা কৰিছে আৰু সেয়ে কাব্যশাস্ত্ৰসমূহৰ ভিতৰতে এইখন এখন উৎকৃষ্ট গ্ৰন্থ বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিছে। উদ্ভট, আনন্দবৰ্ধন, অভিনৱগুপ্ত, মন্মট আদি প্ৰসিদ্ধ আলঙ্কাৰিকসকলে ভামহৰ নাম প্ৰদ্বাৰে লৈছে। ভামহৰ পিতাকৰ নাম ৰুক্মিলগোভি আছিল। কোনোৱে এওঁক বৌদ্ধ আৰু কোনোৱে বৈদিক ব্ৰাহ্মণ বুলি কয়। ভামহৰ স্থিতিকাল খৃঃ ৪র্থ-৫ম শতিকা।

ভাৰবি : বিখ্যাত মহাকাব্য 'কিৰাতীৰ্জুনীয়ম'ৰ প্ৰণেতা ভাৰবি হেনো প্ৰথমতে এজন অতি দৰিদ্ৰ আছিল। এদিন এফাকি কবিতা 'সহসা ৱিদধিত ন ক্ৰিয়াম' (কি ২য় অধ্যায়) সদাগৰক বিক্ৰী কৰি পেটৰ ভাত মোকলায়। পিছত সেই কবিতাফাকিৰ কাৰণে সদাগৰৰ স্ত্ৰী-পুত্ৰ ৰক্ষা পৰাত সদাগৰে ভাৰবিক প্ৰভূত ধনসম্পত্তি দান কৰে। ভাৰবিৰ কাল খৃঃ ৬ষ্ঠ শতিকাৰ উত্তৰাৰ্ধ। ভাৰবি সেই সময়ৰ প্ৰসিদ্ধ কবি আছিল বুলি ঐহোলত প্ৰাপ্ত এখন শিলালিপিত (খৃঃ ৬৩৪) উল্লেখ পোৱা গৈছে। ভাৰবিৰ কবিত্বকৃতিৰ বিষয়ে এজনে লিখিছে— 'ভাৰৱেৰথগৌৰৱম'।

ভাস : কালিদাসতকৈ কিছু পূৰ্বৰ কবি ভাসে মূঠতে ১৩খন নাটক ৰচনা কৰে। এই শতিকাৰ মাজভাগতহে পুথিকেইখনৰ পাণ্ডুলিপি মহামহোপাধ্যায় গণপতি শাস্ত্ৰীয়ে ত্ৰিবান্দ্ৰমৰ ওচৰৰ গাওঁ এখনত আৱিষ্কাৰ কৰে। কালিদাস আৰু বাণভট্টই ভাসৰ নাম লৈছে। শূদ্ৰকৰ 'মুচ্ছকটিক'ত ভাসৰ 'চাৰুদত্ত'ৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। গতিকে ভাসক শূদ্ৰক আৰু কালিদাসতকৈ পূৰ্বৰ অৰ্থাৎ খৃঃ পূঃ ৩য় শতিকাৰ বুলিব পাৰি। এই তেৰখন নাটকৰ ভিতৰত ভাসৰ স্বপ্নৱাসৱদত্তা, প্ৰতিমা নাটক, চাৰুদত্ত, প্ৰতিজ্ঞাযৌগন্ধৰায়ণ আৰু কৰ্ণভাৰম বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য নাটক। ইয়াৰ বাহিৰেও ৱীণাৱাসৱদত্তা, যজ্ঞ ফলম্ আদি কেইখনমান নাটক মহাকবিজনাৰ দ্বাৰা ৰচিত বুলি কোৱা হৈছে।

ভোজৰাজ : লক্ষ্মী আৰু সৰস্বতী দুয়োগৰাকী দেৱীৰ আশীৰ্বাদ লাভ কৰা সম্ৰাট-কবি ভোজৰ বিষয়ে কলহণে ৰাজতৰঙ্গিণীত সুন্দৰভাৱে উল্লেখ কৰিছে। ভোজ ধাৰা নগৰৰ ৰজা আছিল। এখন দানপত্ৰৰ (খৃঃ ১০২১) পৰা এওঁৰ স্থিতিকাল একাদশ শতিকা বুলি ঠাৱৰ কৰা হৈছে। ভোজৰ 'সৰস্বতীকণ্ঠাভৰণম' আৰু 'শূদ্ৰাৰ প্ৰকাশ' দুখন প্ৰসিদ্ধ অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ। জ্যোতিষৰ ওপৰত 'ৰাজমৃগাঙ্ক' নামৰ আন এখন পুথিও ভোজে ৰচনা কৰে।

মন্মট : প্ৰখ্যাত অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰ কাব্যপ্ৰকাশৰ ৰচয়িতা মন্মট এগৰাকী কান্ধীৰী আছিল। এওঁৰ জীৱন কাল খৃঃ দ্বাদশ শতিকা। মন্মট সংস্কৃত কাব্যশাস্ত্ৰৰ প্ৰমুখ গ্ৰন্থকাৰসকলৰ ভিতৰত এজন। মন্মট ধ্বনিবাদৰ এজন প্ৰধান সমৰ্থক। মহিমভট্ট, কুণ্টক আদি ধ্বনিবিৰোধীসকলৰ মত খণ্ডন কৰি মন্মটে ধ্বনিক কাব্যৰ আত্মা ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

ময়ূৰ : সূৰ্যশতকৰ প্ৰণেতা ময়ূৰ বাণভট্টৰ শহুৰেক আছিল। গতিকে বাণভট্টৰ প্ৰায় সমসাময়িক বুলি ক'ব পাৰি। ময়ূৰ কুষ্ঠৰোগত ভুগি থকাৰ সময়তে ৰোগৰ পৰা নিবৃত্তি পোৱাৰ আশাৰে এই কাব্যখন ৰচনা কৰে।

মাঘ : আন এগৰাকী প্ৰখ্যাত মহাকবি, 'শিশুপালবধ' মহাকাব্য ৰচয়িতা। মাঘৰ স্থিতিকাল খৃঃ ৭ম শতিকা। মাঘৰ পিতাকৰ নাম দত্তক সৰ্বাঙ্গম আছিল। ভোজপ্ৰবন্ধ আৰু প্ৰবন্ধচিন্তামণিত মাঘৰ নাম পোৱা যায়। তাত থকা

বিবৰণমতে মাঘ দ্বাৰা নৰেশ ভোজৰ মিত্ৰ আছিল আৰু ভোজৰ ৰাজসভাৰ এগৰাকী সভাপতিত আছিল। শিশুপালবধৰ প্ৰধান টীকাৰ মন্তিনাথ। সোমদেৱৰ যশস্তিলক চম্পূত মাঘৰ নাম আৰু আনন্দৱৰ্ধনৰ ধন্যালোকত শিশুপালবধৰ উদ্ধৃতি পোৱা যায়। শিশুপালবধ মহাকাব্য মাঘৰ অমৰ কীৰ্তি। এইখন মহাকাব্যৰ পৰাই বুজিব পাৰি যে মাঘ ৰাজনীতি, ব্যাকৰণ, সাংখ্য, যোগ, বেদ-বেদাঙ্গ, পুৰাণাদিতো বিগত পণ্ডিত আছিল। এগৰাকী কবিয়ে লিখিছে যে কলিদাসৰ উপমা, ভাববিৰ অৰ্থগৌৰৱ, দণ্ডীৰ পদললিত্য— এই তিনিওটা গুণ মাঘৰ আছিল।

ৰত্নাকৰ : মহাকবি মাঘৰ পিছতেই আন এগৰাকী প্ৰখ্যাত কবি ৰত্নাকৰৰ নাম আহে। ৰত্নাকৰ এগৰাকী কাশ্মীৰী আছিল। এওঁৰ পিতাকৰ নাম অম্বুভানু আছিল। এওঁ কাশ্মীৰৰ ৰজা বিল্লুট জয়াপীড়ৰ (৭৭৯-৮১৩) সভাপতিত আছিল। এই জয়াপীড়ৰ একনিষ্ঠ বিদ্যাপ্ৰেমৰ বাবে কাশ্মীৰৰ লুপ্তপ্ৰায় বিদ্যা ব্যৱস্থাৰ পুনৰ উদ্ধাৰ হয়। মহাৰাজ অৱন্তিবৰ্মাৰ (৮৫৫-৮৮৪) ৰাজত্ব কালত ৰত্নাকৰে তেওঁৰ মহাকাব্য 'হৰবিজয়' ৰচনা কৰে। এইখন কাব্যত ৫০টা অধ্যায় আৰু মুঠতে ৪,৩২০ টা শ্লোক আছে। সংস্কৃত সাহিত্যত এইখনেই বৃহত্তম কাব্যগ্ৰন্থ। ইয়াত শৈৱদৰ্শন, নীতিশাস্ত্ৰ, ইতিহাস, পুৰাণ, নাট্যশাস্ত্ৰ, সঙ্গীত, অলঙ্কাৰ আদি প্ৰায় সকলো বিষয়েৰে আভাস পোৱা যায়।

ৰাজশেখৰ : ৰাজশেখৰ প্ৰধানতঃ এজন নাট্যকাৰ আছিল। তেওঁ ৰচনা কৰা এখন অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰ 'কাব্য-মীমাংসা' উপলব্ধ হোৱাৰ পিছত এওঁ এজন আলঙ্কাৰিক বুলিও জনাজাত হয়। এওঁৰ স্থিতিকাল খৃঃ নৱম শতিকা। ৰাজশেখৰে ৰচনা কৰা আন কেইখনমান প্ৰধান গ্ৰন্থ হ'ল : বালৰামায়ণ, বালভাৰত, কৰ্পূৰমঞ্জৰী (নাটক, মহাৰাষ্ট্ৰী প্ৰাকৃত ভাষাত) বিদ্যশালভঞ্জিকা, হৰিবিলাস, প্ৰবন্ধকোশ আৰু ভূৱনকোশ। পিছৰ দুখন পুথি অৱশ্যে আজি পাবলৈ নাই। 'বালকবি', 'কবিৰাজ' আদি উপাধিৰেও তেওঁক জনা যায়।

ৰাকপতিৰাজ : প্ৰখ্যাত প্ৰাকৃত মহাকাব্য 'গড়উবহো'ৰ ৰচয়িতা ৰাকপতিৰাজ কনৌজৰ ৰজা যশোবৰ্মাৰ (৯ম শতিকা) পৃষ্ঠপোষকতাত থাকি এইজন ৰজাৰেই যুদ্ধবৰ্ণনাৰে সমৃদ্ধ এইখন মহাকাব্য ৰচনা কৰে। তেওঁ এইখন কাব্যত কবি সুবন্ধুৰ নাম প্ৰদ্বাৰে সুঁৱৰিছে।

ৰাগভট্ট : জৈন কবি (১২শ শতিকা) ৰাগভট্টই 'নৈমিনীৰ্ণণ' নামৰ এখন মহাকাব্য ৰচনা কৰে। ১৫টা সৰ্গত বিভক্ত এই মহাকাব্যখন জৈন তীৰ্থংকৰ ভগৱান নৈমিনীৰ্ণণৰ জীৱন চৰিতৰ বৰ্ণনাৰে সমৃদ্ধ। ৰাগভট্ট নামৰ চাৰিজন গ্ৰন্থকাৰ আছিল বুলি নাথুৰামজীয়ে জৈন সাহিত্যৰ ইতিহাসত লিখিছে। এই চাৰিজন হ'ল ক্ৰমে 'অষ্টাঙ্গকুণ্ডল', বাগ্ভট্টালঙ্কাৰ, নৈমিনীৰ্ণণ, আৰু কাব্যানুশাসনৰ গ্ৰন্থকাৰ। এই চাৰিওজন কবি আছিল। ৰাগভট্টালঙ্কাৰত 'নৈমিনীৰ্ণণ'ৰ উদ্ধৃতিও পোৱা যায়। কাব্যানুশাসনৰ ৰচয়িতা ৰাগভট্ট ১৪শ শতিকাৰ বুলি কোৱা হৈছে। সূত্ৰ শৈলীত লিখা এইখন অলঙ্কাৰ শাস্ত্ৰৰ উপৰিও 'ঋষভদেৱ চৰিত' আৰু 'ছন্দোহনুশাসন' নামৰ আন দুখন পুথিও ৰচনা কৰে।

বিশাখদত্ত : প্ৰসিদ্ধ কূটনৈতিক নাটক 'মুদ্ৰাৰাক্ষস'ৰ ৰচয়িতা বিশাখদত্তৰ কাল খৃঃ ৭ম-৮ম শতিকা। মুদ্ৰাৰাক্ষসৰ স্থান সংস্কৃত নাট্যসাহিত্যৰ অতি উচ্চত। বিশাখদত্তই এই নাটকখনৰ বাহিৰেও আৰু দুখনমান গ্ৰন্থ (নাটক) ৰচনা কৰে। সেই কেইখন হ'ল— দেৱীচম্ৰগুপ্ত আৰু ৰাঘৱানন্দ। পিছৰখন অৱশ্যে বৰ্তমান উপলব্ধ নহয়।

বিশ্বনাথ : কবিৰাজ বিশ্বনাথ এজন প্ৰসিদ্ধ অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰবিদ। এওঁ ৰচনা কৰা 'সাহিত্যদৰ্পণ' এখন জনপ্ৰিয় অলঙ্কাৰশাস্ত্ৰ। কাব্যালঙ্কাৰৰ প্ৰায় গোটেইবিলাক বিষয় সামৰা এই পুথিখনক কাব্যশাস্ত্ৰৰ 'বিশ্বকোষ' বুলি জনা যায়। বিশ্বনাথৰ স্থিতিকাল ১৪শ শতিকা। বিশ্বনাথৰ পিতাক চম্পূৰেশ্বৰ স্বয়ং এজন কবি আছিল। পিতামহ নাৰায়ণো এগৰাকী প্ৰখ্যাত পণ্ডিত আছিল। বিশ্বনাথ উৰিষ্যাৰ অধিবাসী আছিল যদিও কেবাটাও ভাষাৰ ওপৰত তেওঁৰ অধিকৰণ আছিল। বিশ্বনাথে ৰচনা কৰা আনকেইখনমান উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ হ'ল : ৰাঘৱবিলাশ (মহাকাব্য), কুটলক্ষ্যচৰিত (প্ৰাকৃত কাব্য), প্ৰভাৱতী পৰিণয় (নাটক), চম্পূৰকলা (নাটক), প্ৰশস্তি ৰত্নাৱলী (১৬ টা ভাষাৰে সমৃদ্ধ) আৰু নৰসিংহবিজয় (কব্য)।

শঙ্কৰাচাৰ্য : প্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক, হিন্দুধৰ্মৰ পুনৰ্ৱৰ্তক শঙ্কৰাচাৰ্য্যক জগদগুৰু আদি শঙ্কৰাচাৰ্য্য (৭ম শতিকা) বুলি জনা যায়। অতুল প্ৰতিভাসম্পন্ন এই গৰাকী পণ্ডিতে ৰচনা কৰা 'ব্ৰহ্মসূত্ৰভাষ্য'ই ভাৰতীয় দৰ্শন সাহিত্যত এক উচ্চস্থান অধিকাৰ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও গীতা আৰু উপনিষদৰ ভাষ্য, যিবিলাকক শঙ্কৰভাষ্য বুলি জনা যায়, আজিও সমগ্ৰ বিশ্বৰ সংস্কৃতপ্ৰেমী লোকৰ মাজত জনপ্ৰিয়। অদ্বৈতবাদী বুলি জগতত প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰা এইগৰাকী আচাৰ্যই ৰচনা কৰা কিছুমান গ্ৰন্থ হ'ল— মোহমুদগৰ, অন্নপূৰ্ণাদশক, অন্নপূৰ্ণষ্টক, কনকধাৰাষ্টক, দক্ষিণামূৰ্তি অষ্টক, ৰামভূজঙ্গস্তোত্ৰ, লক্ষ্মীনৃসিংহস্তোত্ৰ, শিৱভূজঙ্গস্তোত্ৰ, সৌন্দৰ্যলহৰী আদি। মাত্ৰ বত্ৰিশ বছৰ কাল (৬৮৮-৭২০) জীয়াই থাকি শঙ্কৰাচাৰ্য্য জগতৰ যুৱ সমাজৰ কাৰণে প্ৰেৰণাৰ প্ৰতীক হৈ ৰ'ল। সমগ্ৰ জগতৰ ইতিহাসত এনে এজন দ্বিতীয় ব্যক্তি হয়তো নোলাব। বেদান্ত দৰ্শনৰ পুথি, ভাষ্য আদি লিখাই নহয় সেই সময়ত ভাৰতত হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰভাৱ কমি অহা দেখি তেওঁ সমগ্ৰ দেশ ভ্ৰমণ কৰি পূৱ-পশ্চিম-উত্তৰ-দক্ষিণ চাৰিদিশত চাৰিখন পীঠ (শঙ্কৰপীঠ) স্থাপন কৰি হিন্দুধৰ্মক পুনৰ উজ্জীৱিত কৰি তোলে। এই চাৰিওখন পীঠে তেওঁৰেই পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰি আছে আৰু পীঠাধীশ্বৰ-সকলে আজিও জগদগুৰু শঙ্কৰাচাৰ্য্য পদবী ধাৰণ কৰি আহিছে।

শিৱস্বামী : কাশ্মীৰৰ আন এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ মহাকবি শিৱস্বামীয়ে 'কফিণাভূদয়' নামৰ মহাকাব্য এখন ৰচনা কৰে। এওঁৰ পিতাকৰ নাম ভট্টাৰ্কস্বামী। এওঁ আন এজন কাশ্মীৰী কবি ৰত্নাকৰৰ সমসাময়িক আৰু কাশ্মীৰনৰেশ অৱন্তিবৰ্মাৰ আশ্ৰিত আছিল। গতিকে এওঁৰ স্থিতিকাল নৱম শতিকাৰ আৰম্ভণি বুলি ধৰিব পাৰি।

শ্ৰীহৰ্ষ : খৃঃ দ্বাদশ শতিকাৰ কবিসকলৰ ভিতৰত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ শ্ৰীহৰ্ষই ৰচনা কৰা মহাকাব্য 'নৈষধচৰিত' সংস্কৃত সাহিত্যৰ শ্ৰেষ্ঠ মহাকাব্য কেইখনৰ ভিতৰত এখন। এইজন শ্ৰীহৰ্ষই 'ৰত্নাৱলী' নাটক ৰচনা কৰিছে বুলি কোনো কোনোৱে ক'ব খোজে যদিও এনে ধাৰণাৰ কোনো 'ভেঁটি' নাই; কাৰণ হৰ্ষ (ৱৰ্দ্ধন) আৰু শ্ৰীহৰ্ষৰ মাজৰ সময়ৰ ব্যৱধান প্ৰায় ছয়-শ বছৰ। তাৰোপৰি ধনঞ্জয়ে 'দশকপক'ত (খৃঃ ৯ম শতিকা) ৰত্নাৱলীৰ পৰা উদ্ধৃতি দিছে। অসমৰ স্নানামধ্যা সংস্কৃত পণ্ডিত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈয়ে এই অতি দুৰূহ মহাকাব্যখনৰ ইংৰাজী অনুবাদ কৰিছে। মহাকাব্যখনৰ প্ৰতিটো সৰ্গৰ শেষত কবিজনাৰ কিছু পৰিচয় দিয়া হৈছে। ইয়াৰ পৰা জনা যায় যে শ্ৰীহৰ্ষৰ পিতাকৰ নাম শ্ৰীহৰি আৰু মাকৰ নাম মামল্লদেৱী আছিল। শ্ৰীহৰ্ষ কৰ্মেজৰ ৰজা বিজয়চন্দ্ৰ আৰু জয়চন্দ্ৰ দুয়োজনৰে ৰাজকবি আছিল। জয়চন্দ্ৰৰ সময়কাল (খৃঃ ১১৫৬-১১৯৩) আৰু এয়ে শ্ৰীহৰ্ষৰো স্থিতিকাল। এইজন জয়চন্দ্ৰই বুৰঞ্জীপ্ৰসিদ্ধ কনৌজনৰেশ জয়চন্দ্ৰ, যাৰ কন্যা সংযুক্তাক পৃথীৰাজে অপহৰণ কৰি নিছিল।

সুবজ্জু : প্ৰসিদ্ধ গদ্য-কাব্য 'বাসৱদত্তা'ৰ ৰচয়িতা সুবজ্জুৰ সময়কাল খৃঃ ৭ম শতিকাৰ আগ ভাগ। বাণে হৰ্ষচৰিতত এই বাসৱদত্তাৰ উল্লেখ কৰিছে। বাকপতিৰাজেও তেওঁৰ প্ৰাকৃত কাব্য 'গড়উবহো'ত সুবজ্জুৰ নাম প্ৰদ্বাৰে লৈছে।

সোমদেৱ : কাশ্মীৰৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ কবি। কাশ্মীৰৰ আন এগৰাকী কবি গুণাটাই পৈশাচী প্ৰাকৃত ভাষাত ৰচনা কৰা 'বৃহৎকথা'ৰ গল্পসমূহৰ আধাৰত এওঁ 'কথাসৰিৎসাগৰ' নামৰ কাব্যগ্ৰন্থ এখন ৰচনা কৰে। সোমদেৱৰ স্থিতিকাল একাদশ শতিকা। সোমদেৱৰ নামত 'যশস্তিলকচম্পু' নামৰ আন এখন চম্পূকাব্য ৰখা হৈছে যদিও এই দুয়োজন একেজনেই নে ভিন্ন সেই সম্পৰ্কে মতভেদ আছে। সোমদেৱ নামৰ এজন জৈন কবিও আছে আৰু এইজনেই যশস্তিলকচম্পুৰ ৰচয়িতা বুলি ঠাৱৰ কৰা হৈছে। এইজন ৰাষ্ট্ৰকূটৰ ৰজা কৃষ্ণ তৃতীয়ৰ আশ্ৰিত আছিল।

হৰিশ্চন্দ্ৰ : ১০ম শতিকাৰ এগৰাকী জৈন মুনি। এওঁ ৰচনা কৰা চম্পূকাব্যখনৰ নাম জীৱনধৰচম্পু। ৯ম শতিকাৰ গুণভদ্ৰই ৰচনা কৰা 'উত্তৰপুৰাণ'ক আধাৰ স্বৰূপে লৈ হৰিশ্চন্দ্ৰই এই চম্পূকাব্যখন ৰচনা কৰে।

হৰ্ষবৰ্দ্ধন : মহাকবি বাণে আখ্যায়িকা 'হৰ্ষচৰিত'ত কবি সপ্ৰাট হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ পৰিচয় দি যোৱাৰ কাৰণে এইজনা কবিৰ বিষয়ে নিশ্চিতভাৱে কিছু জানিব পৰা গৈছে। বাণ হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ সভাপণ্ডিত আছিল। হৰ্ষবৰ্দ্ধনে ৰত্নাৱলী, নাগানন্দ আৰু প্ৰিয়দৰ্শিকা নামৰ তিনিখন দৃশ্যকাব্য (নাটক) ৰচনা কৰে। 'ৰত্নাৱলী'খন হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ হৈ বাণে লিখা বুলিও কোনো কোনো পণ্ডিতে ক'ব খোজে।

হেমচন্দ্র : খৃঃ দ্বাদশ শতিকাৰ জৈনাচাৰ্য্য কবি হেমচন্দ্রই চালুক্যৰাজ জয়সিংহৰ (খৃঃ ১০৯২-১১৪৩) নিৰ্দেশত 'সিদ্ধহেম' নামৰ এখন প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। হেমচন্দ্রৰ জন্ম ধুন্ধক (বৰ্তমান আহমেদাবাদ) নামৰ ঠাইত হৈছিল। ১১১৮ চনত এওঁ জৈনসাধু হয়। এওঁ ৰচনা কৰা 'ত্ৰিষষ্টিশলাকাপুৰাণচৰিত' এখন অতি বৃহৎ কাব্য গ্ৰন্থ। এওঁ ৰচনা কৰা আনকেইখনমান গ্ৰন্থ হ'ল— দ্বয়াশ্ৰয়কাব্য, কাব্যানুশাসন (অলঙ্কাৰ গ্ৰন্থ), যোগশাস্ত্ৰ আদি।

ওপৰত উল্লেখ কৰাসকলৰ বাহিৰেও আন কেইগৰাকীমান প্ৰখ্যাত সংস্কৃত কবি-আলঙ্কাৰিকৰ আৰু তেওঁলোকে ৰচনা কৰা গ্ৰন্থসমূহৰ (বন্ধনীৰ ভিতৰত) নাম তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

অনন্তভট্ট (ভাৰতচম্পু ১৬শ শতিকা) অমৰক (অমৰকশতক, ৮ম শতিকা), উদ্ভটভট্ট (বস সম্প্ৰদায়ৰ সমৰ্থক, কাব্যালঙ্কাৰসৰ সংগ্ৰহ, ৮ম-৯ম শতিকা), কুণ্টক (বক্তোক্তিজীৱিতম, পুথিখন অসম্পূৰ্ণ), ক্ষেমীশ্বৰ (চণ্ডকৌশিক, নৈষধানন্দ, ১০ম শতিকা), জীৱস্বামী (গোপালচম্পু ১৬ শতিকা), দামোদৰ মিশ্ৰ (হনুমন্তাটক বা মহানটক ৯ম শতিকা), দিগ্‌নাগ (নাটক কুন্দমালা ১০ম শতিকা), ধনিক (ধনঞ্জয়ৰ ভাট 'দশকপকৰ' টীকা 'অৱলোক'ৰ ৰচক) নাৰায়ণ পণ্ডিত (হিতোপদেশ ১৪শ শতিকা), নীলকণ্ঠ দীক্ষিত (নীলকণ্ঠবিজয়চম্পু, ১৭শ শতিকা) প্ৰৱৰসেন (প্ৰকৃত কাব্য সেতুবন্ধ, ৭ম শতিকা), বাণেশ্বৰ (চিত্ৰচম্পু), ভানুদত্ত (বসতৰঙ্গিনী ১৪-১৫শ শতিকা), মংথক (কয়্যকৰ শিষ্য, শ্ৰীকণ্ঠচৰিত কাব্য, ১২শ শতিকা) মহিমভট্ট (ব্যক্তিবিৱেশ আৰু তত্ত্বোক্তিকোশ, ১১শ শতিকা), মেৰুভট্ট (প্ৰবন্ধ চিক্সমণি, ১৪শ শতিকা), যজ্ঞনাৰায়ণ (ৰঘুনাথবিলাস, ১৭শ শতিকা), মায়ুৰাজ (উদাত্তৰাঘৱ ১০ম শতিকা) মুকুলভট্ট, (অভিধামাতৃকা ৯ম শতিকা) মুৰাৰি (অনৰ্থৰাঘৱ ৮ম শতিকা), যশচন্দ্র (মুদিতকুমুদচন্দ্র ১২শ শতিকা), ৰম্ভট (আলঙ্কাৰিক, কাব্যালঙ্কাৰ ১১শ শতিকা), ৰুণ্যক (আলঙ্কাৰিক, অলঙ্কাৰসৰ্বস্ব, কাব্যপ্ৰকাশসঙ্কেত ইত্যাদি ১২শ শতিকা), লোলট (ভৰতসূত্ৰৰ প্ৰথম টীকাৰ, আলঙ্কাৰিক, বসবাদৰ সমৰ্থক, ৭ম-৮ম শতিকা), বৎসভট্ট (মম্পসৌৰ প্ৰশস্তি ৫ম শতিকা), বামন (ৰীতি সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰৱৰ্তক, কাশ্মীৰী, কলহণৰ মতে ৰজা জয়াপীড়ৰ মন্ত্ৰী আছিল; ৮ম শতিকা), বিদ্যাধৰ (একাৱলী, ১৩শ শতিকা), বিষ্ণু শৰ্মা (পঞ্চতন্ত্ৰ, ৫ম শতিকা), বীৰসেন (উদয়গিৰি গুহালিপিৰ ৰচক, চন্দ্ৰগুপ্ত বিক্ৰমাদিত্যৰ সভাপণ্ডিত, কবি বৈয়াকৰণিক, ৪র্থ-৫ম শতিকা), শক্তিভদ্ৰ (আশ্চৰ্যমঞ্জৰী, ৮ম শতিকা), ৰজা শূদ্ৰক (মুচ্ছকটিক নাটক, ১ম শতিকা), শেষকৃষ্ণ (পাৰিজাতহৰণচম্পু, ১৬শ শতিকা), সোমেশ্বৰ দেৱ (কীৰ্তি কৌমুদী ১৫শ শতিকা), হৰিবেণ (প্ৰয়াগ প্ৰশস্তি, ৪র্থ শতিকা)। ■

পৰিশিষ্ট 'ঙ'

অসমৰ সংস্কৃত পণ্ডিত কেইগৰাকীমানৰ চমু পৰিচয় (বৰ্ণানুক্রমে)

আনন্দৰাম বৰুৱা (১৮৫০-১৮৮৯) :

স্বৰ্গীয় আনন্দৰাম বৰুৱা অসমৰ প্ৰাচ্য-স্মৰণীয় ব্যক্তিসকলৰ অন্যতম। বৃটিচৰ যুগত ভাৰতীয়ৰ কাৰণে দুৰ্লভ আই-চি-এচ পদবি লাভ কৰাৰ পিছত এগৰাকী উচ্চ-পদস্থ বিষয়া হৈও তেওঁ অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে সংস্কৃত সাহিত্য বিষয়ত যিখিনি অৱদান দি গ'ল, সেয়া সঁচাকৈয়ে বিস্ময়কৰ। বৰুৱাৰ মাকৰ নাম দুৰ্লভেশ্বৰী আৰু পিতাকৰ নাম গগৰাম। পিতাকৰ উপদেশ মতে তেওঁ সংস্কৃত টোলত শিক্ষা লাভ কৰে। মাত্ৰ তেৰ বছৰ বয়সতেই তেওঁ সম্পূৰ্ণ অমৰকোষ কণ্ঠস্থ কৰি পেলাইছিল। ১৮৬৯ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰথম শ্ৰেণীৰ তৃতীয় স্থান লাভ কৰি স্নাতক পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ পিছত তেওঁ বিলাতলৈ যায় আৰু তাতে বিজ্ঞান আৰু আইনৰ স্নাতক হয়, লগতে আই-চি-এচ পৰীক্ষা দি উত্তীৰ্ণ হয়। মাত্ৰ ঊনচল্লিশ বছৰ কাল জীয়াই থাকি আনন্দৰাম অগ্নিৰ স্মৃতিস্তম্ভৰ দৰে ক্ষুদ্ৰক পোহৰ বিলাই নিৰ্বাপিত হ'ল। তথাপি, সংস্কৃত ভাষা-সাহিত্যৰ একনিষ্ঠ সেৱক আনন্দৰামে যিখিনি পুথি প্ৰণয়ন কৰি থৈ গ'ল সেয়া কালজয়ী হৈ ৰ'ল। বৰুৱাদেৱে ৰচনা কৰা চৈধ্যখন পুথি তেওঁৰ একনিষ্ঠ সাৰস্বত সাধনাৰ ফলশ্ৰুতি। তাৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য কেইখন হ'ল— ইংৰাজী-সংস্কৃত অভিধান, নানার্থসংগ্ৰহ, ভৱভূতিৰ মহাবীৰচৰিতৰ জানকীৰাম ভাষ্য, ধাতুভূতিসৰ, নামলিপানুশাসনৰ টীকা, ছন্দশাস্ত্ৰ, সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণ, এন্টিয়েণ্ট জিঅ'গ্ৰাফী, ভোজৰাজৰ সৰস্বতীকণ্ঠাভৰণ আৰু কাব্যালঙ্কাৰ সূত্ৰভূতিৰ সম্পাদনা।

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ (১৮৯৮-১৯৮২) :

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ অসমৰ আন এগৰাকী চিৰ-প্ৰসিদ্ধ সংস্কৃত পণ্ডিত। মাতোন সংস্কৃত ভাষাতেই নুহয়, ইংৰাজী জাৰ্মান, ফৰাচী, লেটিন আদি বহুকেইটা বিদেশী ভাষাৰ ওপৰতো সন্দিকৈৰ জ্ঞান অগাধ। ১৯১৯ চনত কলিকতাৰ পৰা বেদত আৰু তাৰ পিছত লণ্ডন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা এম-এ ডিগ্ৰী লাভ কৰে। ১৯৩০ৰ পৰা ১৯৪৭লৈকে তেওঁ যোৰহাটৰ জে-বি কলেজৰ অধ্যক্ষৰ আসন অলঙ্কৃত কৰে। তাৰ পিছত ১৯৪৮ চনত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰথম প্ৰতিষ্ঠাপক উপাচাৰ্য্য হয়। ইয়াৰ মাজতে ১৯৩৭ চনত অসম সাহিত্য সভাৰ আৰু ১৯৫১ চনত প্ৰাচ্য সম্মিলনৰ সভাপতি হয়। ১৯৫৫ চনত পদ্মশ্ৰী আৰু ১৯৬৭ চনত পদ্মভূষণ সন্মানেৰে ভূষিত হয়। সংস্কৃত সাহিত্যৰ ওপৰত অগাধ পাণ্ডিত্যৰ অধিকাৰী অথচ প্ৰচাৰ-বিমুখ সন্দিকৈয়ে কেবাখনো মূল্যবান গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি বিশ্বৰ বৰেণ্য পণ্ডিতবৰ্গৰ ভূয়সী প্ৰশংসা লাভ কৰে। তাৰ ভিতৰত নৈষধচৰিত আৰু প্ৰৱৰসেনৰ সেতুবন্ধৰ ইংৰাজী ভাঙনি, 'যশস্তিলক আৰু ভাৰতীয় সংস্কৃতি' বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ উপৰিও বিভিন্ন কাকতে-পত্ৰে সন্দিকৈয়ে লিখা অসংখ্য গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছে।

কৃষ্ণদত্ত বুজৰবৰুৱা (১৯৮৭-১৯৭০) :

নলবাৰীৰ বৰখলা গাঁৱৰ সদাগৰ বংশৰ ধীৰদত্ত বুজৰবৰুৱা আৰু যোগেশ্বৰী দেৱীৰ পুত্ৰ কৃষ্ণদত্তই গৌৰীপুৰৰ ৰাজটোলত ন্যায় অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত নৱদ্বীপলৈ গৈ তাৰ পৰা তৰ্কতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰে। তাৰ পিছত পিতাকে স্থাপন কৰা যোগেশ্বৰী দৰ্শন চতুষ্পাঠীত তেওঁ অধ্যাপনা কৰে। বৰখালা আৰু বাধান হাইস্কুল দুখন স্থাপনত কৃষ্ণদত্তই আগ ভাগ লৈছিল। পণ্ডিতজনাই ৰচনা কৰা বহুকেইখন পুথি পাণ্ডুলিপি অৱস্থাতে থাকি গ'ল। তাৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য কেইখন মান হ'ল— পঞ্চসিদ্ধান্তিকা (দৰ্শন), ভূকম্পন, কৃষিবিজ্ঞান, নিৰ্বাণমুক্তি (নাটক), প্ৰৱ চৰিত আদি। ১৯৫৫ চনত তেওঁ সংস্কৃত অভিন্নৱ্তনতো সভাপতিত্ব কৰিছিল।

খগেন্দ্ৰনাথ শাস্ত্ৰী (১৯০৯-১৯৯২) :

নলবাৰী জিলাৰ কৈঠালকুছিৰ আনন্দ শৰ্মাৰ পুত্ৰ খগেন্দ্ৰনাথে ১৯৩০ চনত কটন কলেজৰ পৰা স্নাতক হৈয়ে স্বাধীনতা আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰে। ইয়াৰ মাজতেই পণ্ডিত জীৱেশ্বৰ গোস্বামীৰ অধীনত শিক্ষা লাভ কৰি কাব্যতীৰ্থ আৰু সাহিত্যশাস্ত্ৰী উপাধি পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ কেবাখনো বিদ্যালয়ত শিক্ষকতা কৰে। শাস্ত্ৰীয়ে ৰচনা কৰা মুঠ এঘাৰ খন পুথিৰ ভিতৰত আদিপাঠম, সংস্কৃত পাঠমালা, সংস্কৃত প্ৰৱেশ ব্যাকৰণ, কাদম্বৰী কথা, ধৰ্মপৰীক্ষা, গীতাবাগী আদি উল্লেখযোগ্য।

গোপাল শাস্ত্ৰী (১৯১৪-১৯৬৫) :

প্ৰসিদ্ধ শিল্পগ্ৰাম শূৱালকুছিৰ শাণ্ডিলা গোব্ৰৰ এক সম্ভ্ৰান্ত ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালত গোপাল শৰ্মাই জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ পিতাকৰ নাম মাধৱ শৰ্মা আৰু মাকৰ নাম পূৰ্ণিমা দেৱী। ব্যাকৰণ আৰু কাব্যত উপাধি লাভ কৰাৰ পিছত তেওঁ শূৱালকুছিৰ ৰতিকান্ত চতুষ্পাঠীত প্ৰধানাচাৰ্য্যৰূপে যোগদান কৰে। তেওঁ কিছুদিন নলবাৰী সংস্কৃত কলেজতো অধ্যাপনা কৰে। শাস্ত্ৰীদেৱৰ পত্নী বভ্ৰুগৰ্ভা শ্ৰীমতী নাৰায়ণী দেৱী বাৰটা সন্তানৰ মাতৃ। পণ্ডিত গোপাল শাস্ত্ৰীক মাতোন শূৱালকুছিতেই নহয় সমগ্ৰ উত্তৰ কামৰূপৰ পণ্ডিতসমাজে আজিও শ্ৰদ্ধাৰে সোঁৱৰে। অসম বেদ বিদ্যালয়ৰ মূল তোৰণখন পণ্ডিতজনাৰ নামত উৎসৰ্গিত হৈছে।

গোবিন্দচন্দ্ৰ ভাগৱতী (১৯০৯-১৯৮৩) :

অগাধ পাণ্ডিত্যৰ অধিকাৰী গোবিন্দচন্দ্ৰ ভাগৱতীয়ে দৰং (বৰ্তমান শোণিতপুৰ) জিলাৰ জামুগুৰিত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। নিচেই সৰু কালতে পিতৃ মাতৃক হেৰুৱাই গোবিন্দ ভাগৱতী সংস্কৃত শিক্ষা গ্ৰহণত ব্ৰতী হয় আৰু অতি দুখে-কষ্টে জীৱন নিৰ্বাহ কৰি ১৯৩৩ চনত তেতিয়াৰ অসম আৰু বেঙ্গল বোৰ্ডৰ পৰা স্মৃতিতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰে। তেওঁ কলিকতাৰ ভাটপাৰাৰ মূল্যায়ন সংস্কৃত কলেজতো কিছুকাল অধ্যয়ন কৰে। তাৰ পিছতে জামুগুৰিহাটত মাধৱ প্ৰদীপ টোল স্থাপন কৰি তেওঁ পঞ্চাশ বছৰৰো অধিক কাল অধ্যাপনা কৰে। এই সময়ৰ ভিতৰতে তেওঁ স্মৃতিবত্স, স্মৃতি-বাচস্পতি, বিদ্যালঙ্কাৰ, সাহিত্যালঙ্কাৰ, আদি উপাধি অৰ্জন কৰি সেই অঞ্চলৰ লগতে অসমৰ আগশাৰীৰ সংস্কৃত পণ্ডিতসকলৰ ভিতৰত এগৰাকীৰূপে প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰে। সেইখন টোলতে তেওঁৰ অধীনত শিক্ষা লাভ কৰি আঢ়ৈ কুৰিৰো অধিক শিক্ষাৰ্থীয়ে সাহিত্য, ব্যাকৰণ, স্মৃতি, আয়ুৰ্বেদ আদি বিষয়ত উপাধি পায়। ১৯৪২ চনৰ মুক্তি-যুদ্ধত বিচাৰাধীন বন্দীৰূপে তিনি মাহ কাল অতিবাহিত কৰে। ১৯৭৯ চনত তেওঁ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ সন্মান পদক লাভ কৰি সেই গোটেই অঞ্চলকে গৌৰৱান্বিত কৰে। পণ্ডিত ভাগৱতী বহু দিন ধৰি অসম সংস্কৃত বোৰ্ডৰ সদস্য আছিল। ১৯৩৪ চনৰ পৰা তেওঁ সাংবাদিকতাৰ চৰ্চাও কৰি আছিল। তেওঁৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ আন এটা উল্লেখযোগ্য দিশ হ'ল, প্ৰাচীন অসমীয়া সাহিত্যৰ পাণ্ডুলিপি উদ্ধাৰত তেওঁৰ প্ৰচেষ্টা। অসমীয়া পদত ভট্টদেৱে ৰচনা কৰা বিষ্ণুসহস্ৰনামৰ পাণ্ডুলিপি ভাগৱতীদেৱে উদ্ধাৰ কৰি ছপা কৰি উলিয়ায়। তেওঁৰ শ্ৰীশ্ৰীচতীতত্ত্ব এখন সৰ্বজন সমাদৃত গ্ৰন্থ। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁ ৰচনা কৰা কেবাখনো পুথি এতিয়াও অপ্ৰকাশিত হৈ আছে।

চক্ৰপতি তৰ্কতীৰ্থ (১৯০৬-১৯৮৪) :

নলবাৰীৰ আৰাংমৌ গাঁৱৰ যাদৱানন্দ শৰ্মাৰ ঔৰসত আৰু অন্নপূৰ্ণা দেৱীৰ গৰ্ভত জন্ম গ্ৰহণ কৰা চক্ৰপতিয়ে সোণাপতি শৰ্মা বিদ্যাবাগীশৰ অধীনত ৰত্নমালা ব্যাকৰণৰ শিক্ষা লাভ কৰে। তাৰ পিছত গৌৰীপুৰৰ তাৰিণীপ্ৰিয়া চতুষ্পাঠীৰ পৰা ব্যাকৰণ, আৰু সাংখ্য দৰ্শনত আৰু চিলেটৰ সংস্কৃত কলেজৰ পৰা তৰ্কতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰাৰ পিছত নলবাৰী সংস্কৃত কলেজত অধ্যাপকৰূপে নিযুক্ত হৈ ১৯৭১ চনত সেই কলেজৰ অধ্যক্ষ হয়। সাংখ্য, বেদান্ত, গীতা আদি সকলো শাস্ত্ৰতে শাস্ত্ৰীদেৱৰ অগাধ পাণ্ডিত্য আছিল।

চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্য (১৮৯১-১৯৭৮)

অসমৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ তাত্ত্বিক পণ্ডিত চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্যই নলবাৰীৰ দীঘলীত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। সংস্কৃত টোলত শিক্ষা লাভ কৰি ব্যাকৰণতীৰ্থ উপাধি পোৱাৰ পিছত বাগাজান বেদ বিদ্যালয়ত প্ৰধান শিক্ষকৰূপে কাম কৰে। তাৰ

পিছত তেওঁ গুৱাহাটীৰ উগ্ৰতাৰা দেৱালয়ৰ মূল পুৰোহিত (দলৈ) হৈ তন্ত্ৰ-শাস্ত্ৰ অধ্যয়নত বত হয় আৰু তন্ত্ৰ চৰ্চাত জীৱনৰ গোটেইখিনি কাল অতিবাহিত কৰে। অসমীয়া ভাষাত ৰচিত শক্তিতত্ত্ব তেখেতৰ এখন উল্লেখযোগ্য পুথি। ইয়াৰ উপৰিও দেৱী তাৰাৰ পূজা-অৰ্চনাৰ বিষয়ে লিখা তাৰাচৰ্চন তন্ত্ৰ, শতচণ্ডীযজ্ঞ পদ্ধতি সম্পৰ্কে লিখা শতচণ্ডীয়াগপ্ৰয়োগস্ত্ৰ আৰু শক্তিতত্ত্বৰ ওপৰত সংস্কৃত ভাষাত লিখা শাক্তদৰ্শনম্ বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ১৯৬৫ চনৰ সৰ্বভাৰতীয় ষ্ৰাচ্য সন্মিলনৰ আলোচনা চক্ৰত শক্তিতত্ত্বৰ ওপৰত দিয়া ভাষণে সন্মিলনত উপস্থিত সকলোকে মুগ্ধ কৰিছিল।

চন্দ্ৰকান্ত বিদ্যালঙ্কাৰ (১৮৭০-১৯৫২) :

নলবাৰী জিলাৰ অন্তৰ্গত কৈঠালকুছিত গামেৰীমুৰীত চন্দ্ৰকান্তৰ জন্ম হয়। পিতাকৰ নাম হৰিদেৱ আৰু মাকৰ নাম দুৰ্গাপ্ৰিয়া। চন্দ্ৰকান্তই গৌৰীপুৰৰ আদ্যনাথ ন্যায়ভূষণ, খাগৰাবাৰীৰ (কোচবিহাৰ) ম. ম. সিদ্ধিনাথ বিদ্যাবাগীশ, ম. ম. কৃষ্ণনাথ ন্যায়পঞ্চাননৰ দৰে সুপ্ৰসিদ্ধ পণ্ডিতসকলৰ অধীনত শিক্ষা লাভ কৰে। স্মৃতি, পুৰাণ, ব্যাকৰণাদি সকলো শাস্ত্ৰত পাণ্ডিত্য হৈ তেওঁ গামেৰীমুৰীৰ টোলত শিক্ষকতা কৰে আৰু তাতেই জীৱনৰ বাকী কেইটা দিন কটায়। বিদ্যালঙ্কাৰে শব্দ মঞ্জৰী, পদমঞ্জৰী আৰু ধাতুমঞ্জৰী ('মঞ্জৰীত্ৰয়ম্') নামৰ তিনিখন মূল্যবান গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে।

জয়কান্ত শৰ্মা (১৮৯৭-১৯৬৪) :

গুৱাহাটীৰ খাৰঘুলী নিবাসী প্ৰসিদ্ধ জ্যোতিষী পণ্ডিত জয়কান্ত শৰ্মাৰ জন্ম-স্থান নলবাৰীৰ বড়িদতৰা গাঁৱত। গুৰু কালিতে তেওঁৰ সেই গাঁৱৰে ব্ৰহ্মময়ী চতুষ্পাঠীত সংস্কৃতৰ প্ৰাথমিক শিক্ষা গ্ৰহণ কৰে। তাৰ পিছত গৌৰীপুৰৰ তাৰিণীপ্ৰিয়া চতুষ্পাঠীত অধ্যয়ন কৰি তেতিয়াৰ বঙ্গীয় পৰিষদৰ অধীনত ব্যাকৰণশাস্ত্ৰী আৰু কাশীৰ পৰা বেদতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰে। জ্ঞানপিপাসু পণ্ডিত শৰ্মাদেৱে কাশী ধামতে গুৰুৰ ওচৰত জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰে আৰু সামুদ্ৰিক বিদ্যাতো ব্যুৎপত্তি অৰ্জন কৰে। তাৰ পিছত অসমলৈ ঘূৰি আহি পাণ্ডুলাৰ দামোদৰ ধাম টোলত কিছুদিন অধ্যাপকৰ কাম কৰি জ্যোতিষ চৰ্চাত মনোনিবেশ কৰে আৰু সেই সময়ৰ এজন প্ৰসিদ্ধ জ্যোতিষীৰূপে খ্যাতি লাভ কৰে। জ্যোতিষ বিদ্যাৰ উপৰি যাগ-পূজা বিষয়ত তেওঁ লিখা কেবাখনো পুথি এতিয়াও পাণ্ডুলিপি অৱস্থাতে আছে।

জীৱেশ্বৰ গোস্বামী ষড়দৰ্শনতীৰ্থ (১৮৯১-১৯৬১) :

সৰ্থেবাৰীৰ শ্ৰীহৰিচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ ওঁৰসত আৰু কামেশ্বৰী দেৱীৰ গৰ্ভত জীৱেশ্বৰে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। বানপানী আৰু ভূমিকম্পত ঘৰবাৰীৰ প্ৰভূত ক্ষতি হোৱাৰ পিছত প্ৰথমে এই পৰিয়ালটিয়ে বনগাঁৱলৈ আৰু পিছত টিহলৈ উঠি যায়। জীৱেশ্বৰে ব্যাকৰণ আৰু কাব্যত উপাধি লোৱাৰ পিছত চিলেটৰ সংস্কৃত কলেজৰ পৰা নব্য ন্যায় উপাধি আৰু ১৯২৬ চনত ষড়দৰ্শনতীৰ্থ উপাধিৰে ভূষিত হয়। ১৯৩০ চনত পাণ্ডুলাৰ দামোদৰ ধামত অধ্যাপনা কৰাৰ পিছত নলবাৰী সংস্কৃত কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ হয়। তেওঁৰ পাণ্ডিত্যৰ কাৰণে কামৰূপ সঞ্জীৱনী সভাই তেওঁক বাচস্পতি উপাধিৰে ভূষিত কৰে। পণ্ডিতপ্ৰৱৰ গোস্বামীয়ে ৰচনা কৰা পুথিসমূহৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য হ'ল— মনোহৰ গদ্যমালা, জীৱেশ্বৰতত্ত্বম্, নিত্যার্থ পদ্ধতি, জ্যোতিষ চিন্তামণি, হাস্যৰস তৰঙ্গ, শব্দার্থ বিচাৰ, দামোদৰীয় দৰ্শন, ভট্টদেৱৰ ভক্তিবিবেকৰ টীকা আদি।

জীৱেশ্বৰ শৰ্মা বেদান্ততীৰ্থ (১৯০৬-৬২) :

গামেৰীমুৰীৰ প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত চন্দ্ৰকান্ত বিদ্যালঙ্কাৰ আৰু তাৰিণীয়া দেৱীৰ সুযোগ্য পুত্ৰ জীৱেশ্বৰ শৰ্মা সেই অঞ্চলৰ আন এগৰাকী প্ৰখ্যাত সংস্কৃত পণ্ডিত। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা সংস্কৃতত বি, এ, আৰু দৰ্শনত এম এ পাছ কৰি চিলেটৰ মুৰাৰীচাঁদ কলেজত কিছুদিন অধ্যাপনা কৰে। তাৰ পিছত কলেজ পৰিদৰ্শক আৰু শেষত অসম সংস্কৃত বোৰ্ডৰ সচিবৰূপে কাম কৰি অৱসৰ লয়। গীতা, দৰ্শন আদি বিষয়ত তেওঁ বহুতো প্ৰবন্ধৰ লেখক। এওঁৰ ভায়েক হীৰেশ্বৰ শৰ্মা আন এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত।

তীৰ্থনাথ শৰ্মা (১৯১১-১৯৮৬) :

যোৰহাটৰ গোলাপ শৰ্মা আৰু চেনেহী দেৱীৰ সেই সময়ৰ পুত্ৰ তীৰ্থনাথ শৰ্মা এগৰাকী প্ৰখ্যাত সংস্কৃত পণ্ডিতেই নহয়— এজন বিশিষ্ট সাহিত্যিক, সমাজসেৱক, শিক্ষাবিদ আৰু সেই সময়ৰ এগৰাকী স্বাধীনতা যুঁজাৰুও আছিল। কলিকতাৰ পৰা সংস্কৃতত সুখ্যাতিৰে স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী পোৱাৰ পিছত তেওঁ কিছুদিন কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ অধ্যাপকৰূপে কাম কৰে। তাৰ পিছত গুৱাহাটীলৈ উভতি আহি কটন কলেজৰ পুৰিভাৰগী হ'য় আৰু প্ৰাগজ্যোতিষ কলেজ স্থাপনত আগ ভাগ লৈ প্ৰথম অধ্যক্ষ হয়। ১৯৭১ চনত তেওঁ অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি হয়। তেওঁ বিশ্ব হিন্দু পৰিষদৰ অসম শাখা, অসম বেদ বিদ্যালয়, অসম সঙ্গীত সম্মিলন, কলেজ বিজ্ঞান সমাজ আদিৰ লগতো ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত আছিল। শৰ্মাদেৱে ৰচনা কৰা পুথিসমূহৰ ভিতৰত পঞ্চপুৰাণ, কাম্যসেন্দৰ (কবিতা পুথি), গান্ধীশিক্ষাসাৰ, সাহিত্য-বিদ্যা-পৰিক্ৰমা, আউনীআটীয় সত্ৰৰ বুৰঞ্জী, বেণুধৰ শৰ্মাৰ জীৱনী, উপনিষদ অষ্টক আদি উল্লেখযোগ্য। অসমৰ সাহিত্য-সামাজিক ক্ষেত্ৰত পণ্ডিত শৰ্মাৰ নাম চিৰস্মৰণীয় হৈ থাকিব।

ম. ম. ধীৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্য (১৮৫১-১৯১০) :

নলবাৰীৰ আঠঘৰীয়াৰ কেশৱাচাৰ্য্য আৰু চন্দ্ৰপ্ৰভা দেৱীৰ পুত্ৰ ধীৰেশ্বৰ কোচবিহাৰৰ সিদ্ধান্তবাগীশৰ টোলত সংস্কৃত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰি ব্যাকৰণ, দৰ্শন আদি বিষয়ত একাধিক উপাধি লাভ কৰাৰ পিছত আউনীআটীয়, দক্ষিণপাট, কামাখ্যা, শুক্লেশ্বৰৰ টোলসমূহত অধ্যাপনা কৰে। ১৯১০ চনত তেতিয়াৰ অসম চৰকাৰে তেওঁক মহামহোপাধ্যায় উপাধিৰে বিভূষিত কৰে। স্বনামধন্য এই পণ্ডিত গৰাকীয়ে কেবাখনো সংস্কৃত পুথি প্ৰণয়ন কৰে; তাৰ ভিতৰত ছন্দ বিষয়ত বৃত্ত মঞ্জৰী, শোকপ্ৰসঙ্গ, আৰু হৰ্ষপ্ৰসঙ্গ নামৰ দুখন খণ্ডকাব্য, গোপালাষ্টক, পৰমেশ্বৰাষ্টক, শিৱস্তুতি, কামাখ্যাষ্টক আদি ভক্তিমূলক গীতপুথি উল্লেখযোগ্য। তেওঁ জীৱৰ কন্দলিৰ 'কাণখোৱা' সংস্কৃতলৈ আৰু যজুৰ্বেদীয় সন্ধাবিধি অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰে। আন দুখন গ্ৰন্থ ধাতুপাঠ আৰু আচাৰ্য্যগীতি অসম্পূৰ্ণ হৈ থাকি গ'ল।

নাৰায়ণদেৱ মিশ্ৰ (১৮৭৭-১৯৬৩) :

ৰামৰায় গুৰুৰ বংশত পণ্ডিত গোবিন্দ মিশ্ৰৰ ঔৰসত আৰু ডুবনেখৰী দেৱীৰ গৰ্ভত নাৰায়ণদেৱে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। সৰুৰে পৰা অত্যন্ত মেধাৱী নাৰায়ণদেৱে সেই সময়ৰ কেবাগৰাকী প্ৰসিদ্ধ সংস্কৃত পণ্ডিতৰ ওচৰত শ্রুতি কাব্য, ন্যায়, বেদান্ত, ভাগৱত আদি শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰে। ১৯২৮ চনত তেওঁ কাশীত সৰ্বভাৰতীয় ব্ৰাহ্মণ সম্মিলনত যোগদান কৰিছিল। পুৰীত তেওঁৰ ভাগৱত ব্যাখ্যা শুনি ম. ম. গণপতি শাস্ত্ৰী, পুৰীৰ নাৰায়ণ মিশ্ৰ আদি প্ৰখ্যাত পণ্ডিতবৰ্গ মুগ্ধ হৈ পৰিছিল। অসম সংস্কৃত পণ্ডিত পৰিষদ সম্মিলনৰ মুখ্য অতিথিৰূপে যোগদান কৰি বঙ্গদেশৰ প্ৰখ্যাত পণ্ডিত সাতকড়ি মুখাৰ্জীয়ে কৈছিল— 'বাণভট্টৰ পিছত নাৰায়ণ মিশ্ৰৰ দৰে সংস্কৃত আন কোনোৱে লিখা নাই বুলি মই ভাবোঁ।' সংস্কৃত শাস্ত্ৰ প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণেই তেওঁ ১৯১০ চনত এটা ছপাশালো স্থাপন কৰে। তেওঁ ৰচনা কৰি প্ৰকাশ কৰা গ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত কেইখনমান হ'ল— ছন্দোমণি, শ্ৰীকৃষ্ণ, জীৱসাম্বতৰীধৰ্ম পৰতৰ্জীয়ক, সংস্কৃত ব্যাকৰণ পদ্ধতি, বৈষ্ণৱ ধৰ্ম, ভাগৱতী ভক্তি ধৰ্ম, নামঘোষাৰ ব্যাখ্যা আদি। ইয়াৰ বাহিৰে তেওঁ ভালেখিনি স্তোত্ৰও ৰচনা কৰে।

পীতাম্বৰ সিদ্ধান্তবাগীশ :

প্ৰাচীন কামৰূপৰ আন এগৰাকী প্ৰখ্যাত সংস্কৃত পণ্ডিত পীতাম্বৰ সিদ্ধান্তবাগীশৰ জন্ম বৃহত্তম সৰ্ব্বদে যিখিনি পোৱা গৈছে সেয়া যথেষ্ট নহয়। তেওঁ আন গৰাকী প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত ৰত্নমালা ব্যাকৰণ/ গ্ৰন্থকাৰ পুৰুষোত্তম বিদ্যাবাগীশৰ সমসাময়িক আছিল আৰু দুয়োজনেই কোঁচৰজা নৰনাৰায়ণৰ (খৃঃ ১৫৪০-১৫৮৪) ৰাজসভাৰ সভাপতিত আছিল। দৰ্শনৰাজৰ নিদেৰ্শত বলদেৱ সূৰ্য্যখড়ী নামৰ ঘটনা পঞ্জীয়ক এজনে লিখা দৰ্শন ৰাজবংশাবলীৰ পৰা জনা যায় যে নৰনাৰায়ণ আৰু ভায়েক চিলাৰায়ে ৰাজ্যত সংস্কৃত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰৰ কাৰণে বহুতো আঁচনি গ্ৰহণ

কবিছিল আৰু ৰাজসভাত থকা পণ্ডিতবৰ্গক সংস্কৃত শাস্ত্ৰসমূহ অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰাৰ নিৰ্দেশ দিছিল। এই উদ্দেশ্যে নৰনাৰায়ণে গৌৰ দেশৰ পৰা দুজন বিদ্বান সংস্কৃত পণ্ডিতো লৈ আহে। এই দুজনৰ এজন পীতাম্বৰ আৰু আনজন পুৰুষোত্তম। পীতাম্বৰে তেওঁৰ দায়কৌমুদীত লিখিছে যে লৌহিত্য অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰৰ কোনো ঠাইত তেওঁৰ জন্ম হৈছিল। ইয়াৰ পৰা বুজিব পাৰি যে পীতাম্বৰৰ জন্মস্থান প্ৰাচীন কামৰূপ। নৰনাৰায়ণৰ ৰাজশুক পীতাম্বৰে ৰজাৰ মৃত্যুৰ পিছত ভতিজাক ৰঘুদেৱৰ (১৫৮৪-১৬০৩) ৰাজধানীলৈ আহে। অৱশেষত চিলাৰায়ৰ নাতি বলিনাৰায়ণৰ ৰাজ্যলৈ যায় আৰু মঙ্গলদৈৰ ওচৰৰ সৰাবাৰীত জীৱনৰ বাকীখিনি কাল সংস্কৃত শাস্ত্ৰ চৰ্চা-অধ্যয়নত কটায়। পীতাম্বৰ এজন নৈষ্ঠিক বৈষ্ণৱ আছিল যদিও তেওঁ শিৱ, দুৰ্গা, সূৰ্য্য আদি আন আন দেৱতাসকলৰো ভক্ত আছিল। বেদ, বেদান্ত, ন্যায় বিশেষকৈ নব্য ন্যায়, পূৰ্বমীমাংসা, ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱতাদি সমস্ত শাস্ত্ৰত তেওঁৰ তেওঁৰ অগাধ পাণ্ডিত্য আছিল। তেওঁ ৰচনা কৰা ওঠৰখন কৌমুদী শাস্ত্ৰই তেওঁৰ অগাধ পাণ্ডিত্যৰ পৰিচায়ক। ক'বলৈ গ'লে তেওঁ মধ্যযুগীয় ভাৰতৰ এগৰাকী শ্ৰেষ্ঠ স্মৃতিসাৰ ৰচয়িতা। পণ্ডিত পীতাম্বৰে ৰচনা কৰা ওঠৰখন (কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে আঠাইশখন) কৌমুদী শাস্ত্ৰ হ'ল— দণ্ড, প্ৰেত, বৃষোৎসৰ্গ, প্ৰমাণ, শ্ৰাদ্ধ, দুৰ্গোৎসৱ, একাদশী, শুদ্ধি, প্ৰতিষ্ঠা, সঙ্কল্প, প্ৰায়শ্চিত্ত, তীৰ্থ, কাল, পঞ্চদীক্ষা, সম্বন্ধ, তিথি, দায় আৰু আচাৰ কৌমুদী। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁ 'ভক্তি'ৰ ওপৰত এখন গ্ৰন্থ আৰু কিছুমান স্তোত্ৰ ৰচনা কৰো বুলি জানিব পৰা গৈছে।

পুৰুষোত্তম বিদ্যাবাগীশ :

পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য্য অসমৰ এগৰাকী স্মনামধন্য সংস্কৃত পণ্ডিত। পুৰুষোত্তমে ৰচনা কৰা প্ৰয়োগৰত্নমালা ব্যাকৰণে অসমত সংস্কৃত ব্যাকৰণ অধ্যয়ন-অধ্যাপনৰ এক নতুন দিশৰ সূচনা কৰে। অসমৰ চুকে-কোণে সিঁচৰতি হৈ থকা বিভিন্ন সংস্কৃত টোলসমূহত আজিও ৰত্নমালা ব্যাকৰণৰ শিক্ষাদান হৈ আছে আৰু এই ব্যাকৰণতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে উপাধি লাভ কৰি আছে। পুৰুষোত্তম ৰজা মল্লদেৱৰ (নৰনাৰায়ণৰ) সভাকবি আছিল। প্ৰবাদ আছে যে এবাৰ ৰজাৰ ওচৰলৈ পশ্চিমৰ পৰা নাৰায়ণ তৈলঙ্গ নামৰ এজন পণ্ডিত আহে। ৰজাই মালিচৰ বাবে (মধ্যম) নাৰায়ণ তৈলঙ্গৰ বাবে আগতেই ৰাজবৈদ্যক নিৰ্দেশ দি থৈছিল। পিছত দূৰীয়ে পণ্ডিতজনৰ নাম অলপ ভুলকৈ উচ্চাৰণ কৰি ৰজাক জনোৱাত ভঁৰালত জমা দিবলৈ নিৰ্দেশ দিলে। পণ্ডিতজনে ভঁৰালত কষ্ট ভোগ কৰি কিছুদিন থকাৰ পিছতহে ৰজাই সকলো জানিব পাৰিলে। তাৰ পিছতে ৰজাই পুৰুষোত্তমক এখন সহজ-সৰল সংস্কৃত ব্যাকৰণ ৰচনা কৰি উলিয়াবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। অসমৰ এগৰাকী প্ৰধান বৈষ্ণৱ ধৰ্মগুৰু শ্ৰীশ্ৰীহৰিদেৱৰ শিষ্য বনগঞাগিৰিয়ে লিখা চৰিতপুথিৰ পৰা পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য্যৰ বংশৰ বিষয়ে কিছু আভাস পোৱা যায়। খৃঃ ৭ম শতিকাত কুমাৰ ভাস্কৰ বৰ্মাই বাৰাণসীৰ পৰা নৰোত্তমদেৱ নামৰ এগৰাকী সংস্কৃত পণ্ডিত কামৰূপলৈ আনে। এই নৰোত্তমৰে এজন বংশধৰ সূৰ্য্যদেৱৰ পদ্মনাভৰ আৰু অজনাভ নামৰ দুজন পুত্ৰ আছিল। হৰিদেৱ অজনাভৰ আৰু পুৰুষোত্তম পদ্মনাভৰ পুত্ৰ। পুৰুষোত্তম ১৪৫৭ পৰা ১৫০৯ শকাব্দলৈ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ সভাকবি আছিল। বিদ্যাবাগীশৰ জন্ম কাল ১৪০৮ শকাব্দ বুলি অনুমান কৰা হৈছে।

বিপিন চন্দ্ৰ গোস্বামী (১৯০৯-১৯৮৭) :

মহামহিমোপাধ্যায় বিপিন চন্দ্ৰ নলবাৰী সত্ৰৰ যামিনীকান্ত গোস্বামী আৰু অমৃতপ্ৰিয়া দেৱীৰ পুত্ৰ। ১৯৩৮ চনত শুক্লেশ্বৰৰ মুনিকুলাশ্ৰম টোলত পঢ়ি বেদশাস্ত্ৰী উপাধি লোৱাৰ পিছত বাৰাণসীলৈ গৈ ব্যাকৰণতীৰ্থ আৰু কলিকতাৰ পৰা কাব্যতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰে। বাৰাণসীত থকা কালতে তেওঁ বেদবাচস্পতি উপাধিৰ শিক্ষা সাং কৰে। তাৰ পিছত গুৱাহাটীলৈ আহি মুনিকুলাশ্ৰমতেই শিক্ষকতা কৰি জীৱনৰ বাকী গোটেইখিনি কাল কটায়। পণ্ডিত গোস্বামীয়ে কেবাখনো সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্য সন্মিলনত যোগদান কৰে। ১৯৭৫ চনত বিশ্ব সংস্কৃত সন্মিলনলৈ তেওঁ আমন্ত্ৰিত হৈছিল। বিহগী কবি ৰঘুনাথ চৌধুৰীৰ নৱমল্লিকা তেওঁ সৰল সংস্কৃতলৈ ভাঙনি কৰে। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁ ব্যাকৰণ মঞ্জুৰা আৰু ব্যাকৰণ মঞ্জুৰী ৰচনা কৰে। তেওঁ প্ৰয়োগৰ পৰা বিদ্যাবাগীশ আৰু মহামহিমোপাধ্যায় উপাধি লাভ কৰে।

১৯৭১ চনৰ তেওঁ ৰাষ্ট্ৰপতি পুৰস্কাৰো পায়। অতি সহজ-সৰল সংস্কৃতত বক্তৃতা দি সৰ্বসাধাৰণক মুগ্ধ কৰিব পৰা গুণৰ অধিকাৰী আছিল পণ্ডিত গোস্বামীদেৱ।

ভগৱান চন্দ্ৰ দেৱ গোস্বামী (১৮৯৮-১৯৭১) :

নলবাৰীৰ ওচৰৰ নামকোনা সত্ৰত জন্ম গ্ৰহণ কৰা ভগৱান চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ মাকৰ নাম বসুন্ধৰী দেৱী আৰু পিতাকৰ নাম ইন্দ্ৰদেৱ গোস্বামী ভাগৱতভূষণ। চিলেট সংস্কৃত কলেজত আৰু তাৰ পিছত পণ্ডিত মন্মথ তৰ্কতীৰ্থৰ অধীনত তেওঁ সাংখ্য, বেদান্ত, ন্যায়, স্মৃতি পুৰাণ আদি বিভিন্ন শাস্ত্ৰ অধ্যয়ন কৰি কাব্য আৰু ব্যাকৰণশাস্ত্ৰী হয়। পণ্ডিত গোস্বামীৰ অগাধ পাণ্ডিত্য দেখি ম. মঃ ধীৰেশ্বৰ আচাৰ্যই তেওঁক নিজৰ টোলত অধ্যাপকৰূপে নিযুক্তি দিয়ে। তাৰ পিছত তেওঁ নলবাৰী সংস্কৃত কলেজৰ অধ্যাপক হয়। পণ্ডিত গোস্বামীয়ে সংস্কৃত শোণিত বক্তৃতা দিব পাৰিছিল। তেওঁ ৰচনা কৰা (ভাঙনি) পুথিসমূহ হ'ল— মহাভাৰত, দশকুমাৰ চৰিত, কাদম্বৰী, হৰ্যচৰিত, বেতাল পঞ্চবিংশতি আৰু কথাসৰিত সাগৰ; জীৱিতঃ মানৱঃ (যমালয়ত জীৱন্ত মানুহৰ সংস্কৃত ৰূপান্তৰ)। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁ অসাংখ্য গৱেষণামূলক প্ৰৱন্ধও ৰচনা কৰে।

ভৱদেৱ ভাগৱতী (১৯০২- ১৯৮৮) :

কৈঠালকুছিৰ বলভদ্ৰ ভাগৱতীৰ ঔৰসত ভৱদেৱ ভাগৱতীয়ে জন্ম গ্ৰহণ কৰে। নলবাৰী গৰ্ভন হাইস্কুলত দশম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ হৈ থাকোঁতেই ভৱদেৱে স্বাধীনতা আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰে। তাৰ পিছত গোপাল চন্দ্ৰ তৰ্কতীৰ্থৰ অধীনত কমলা চতুৰ্পাঠীত সংস্কৃত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰি ব্যাকৰণ আৰু পুৰাণশাস্ত্ৰী হয়। ১৯৩১ চনত বাৰাণসীৰ পৰা বেদান্ততীৰ্থ, বেদান্তবাগীশ আৰু ঢাকাৰ পৰাও বেদান্তবাগীশ হয়। পণ্ডিত ভাগৱতীয়ে কেবাখনো পুথি ৰচনা কৰে। তাৰ ভিতৰত সংস্কৃত ভাষাত সতী জয়মতী, কথাকুসুমম আৰু শ্লোকমালা, অসমীয়া ভাষাত সুখৰ সপোন, ভেকোভাওনা, নতুন নাটক, গান্ধীকীৰ্তন, স্তুতিপাঠ, মহাভাৰতৰ আদি, বন আৰু দ্ৰোণপৰ্ব। ইয়াৰ উপৰিও ৰচনা কৰা কেবাখনো পুথি এতিয়াও পাণ্ডুলিপি অৱস্থাতে আছে। ১৯৭৭ চনত অসম চৰকাৰৰ পৰা সাহিত্যিক পুৰস্কাৰ আৰু ১৯৮৭ চনত সাহিত্যিক পেঞ্চন লাভ কৰে। ১৯৮২ চনত ৰাষ্ট্ৰপতি পদক পায়।

মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰী (১৯১১-১৯৮৮) :

এই শতিকাৰ অসমৰ শ্ৰেষ্ঠ সংস্কৃত পণ্ডিতসকলৰ ভিতৰত আচাৰ্য্য মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰীও এগৰাকী। ওঠৰ বছৰ বয়সতেই ব্যাকৰণশাস্ত্ৰী উপাধি পোৱাৰ চাৰি বছৰ পিছত তেওঁ স্মৃতিশাস্ত্ৰী হয়। তাৰ পিছত কলিকতালৈ গৈ মীমাংসা আৰু বেদান্তত উপাধি লাভ কৰে। শাস্ত্ৰীদেৱে তাৰ পিছত নলবাৰী সংস্কৃত কলেজত ত্ৰিশ বছৰৰো অধিক কাল অধ্যাপনা কৰে। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়তো তেওঁ আলহী অধ্যাপকৰূপে কিছুদিন কাম কৰে। তেওঁ বহুকেইখন মূল্যবান গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰে। তাৰ ভিতৰত তেওঁ সম্পাদনা কৰি উলিওৱা গীতাস্বৰ সিদ্ধান্তবাগীশৰ গ্ৰন্থ কৌমুদী, লক্ষ্মীপতিৰ জ্যোতিৰ্মালা, আৰু দামোদৰ মিশ্ৰৰ স্মৃতিসাগৰসৰ, বয়নাথ চৌধাৰীৰ কেতেকী কাব্যৰ সংস্কৃত ৰূপান্তৰ, অশ্বঘোষৰ বুদ্ধচৰিতৰ অসমীয়া ভাঙনি, পটকান্নয়, প্ৰকামকামৰূপম, উটক্ৰভৈক্ষম, পাটকাপ্ৰকাশ, সাহিত্য দৰ্শন, বাক্যার্থবোধ, কুমাৰিল ভট্টপাদ, আচাৰ্য্য ধৰ্মকীৰ্তি আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ উপৰিও মীমাংসাসূত্ৰৰ শব্দৰ ভাষ্যৰ প্ৰথম অধ্যায়ৰ ওপৰত লিখা ভাষ্য বালমনোৰঞ্জনী আৰু বৈদিক দৰ্শনৰ ৰূপৰেখা আন দুখন মূল্যবান পুথি। শাস্ত্ৰীদেৱে ১৯৭৫ চনত ৰাষ্ট্ৰপতিৰ পুৰস্কাৰ আৰু ১৯৭৭ চনত অসম চৰকাৰৰ পৰা সাহিত্যিক পেঞ্চনো লাভ কৰে।

মাহেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ সাংখ্যৰ্ণৱ (১৮৭৬-১৯৭১) :

ব্ৰীহট্ট (বৰ্তমান কাছাৰ) জিলাৰ প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত মাহেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ কাব্যতীৰ্থই হৰিগঞ্জৰ দেওপাড়াৰ প্ৰখ্যাত বাক্টি বংশত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। তেওঁৰ পিতাকৰ নাম ৰুদ্ৰ চন্দ্ৰ তৰ্কবাগীশ আৰু মাকৰ নাম নৱকুমাৰী দেৱী। পণ্ডিত বাক্টি কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীৰ এগৰাকী পৰীক্ষকো আছিল। তেওঁ বহুকেইখন পুথি ৰচনা কৰে। তাৰ

ভিতৰত উল্লেখযোগ্য কেইখন মান হ'ল— ধাত্বাৰ্থ চন্দ্ৰিকা, সাহিত্য চৰ্চা, তত্ত্ব চন্দ্ৰিকা, প্ৰবন্ধ কল্পলতা, শ্ৰীদুৰ্গাৰ্চন চন্দ্ৰিকা, ব্ৰাহ্মণ পৰিচয়, মহেঞ্জাদাক চিলচ্ ডিচাইফাৰ্ড।

যোগীৰাজ বসু (১৯১১-১৯৭৬) :

অধ্যক্ষ যোগীৰাজ বসু অসমৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ সংস্কৃত পণ্ডিতেই নহয়, এজন প্ৰখ্যাত শিক্ষাবিদো। ১৯৩৪ চনত বেদান্ত, তাৰ দুবছৰ পিছত বেদ বিষয়ত তাৰ তিনি বছৰ পিছত ইংৰাজীত স্নাতকোত্তৰ আৰু ১৯৬৬ চনত যাদৱপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভ কৰে। ১৯৪৫ চনত ডিব্ৰুগড় কলেজৰ (বৰ্তমান কানৈ কলেজ) প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ হয়। ১৯৬৭ চনত ড° বসুৱে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংস্কৃত বিভাগৰ মূৰব্বী অধ্যাপকৰূপে যোগদান কৰে। কোনো কালেই পাদুকা পৰিধান নকৰা, চিৰকুমাৰ যোগীৰাজে তেওঁৰ দীক্ষাগুৰু ওম বাবাই প্ৰতিষ্ঠা কৰা বিৰাজ আশ্ৰমতেই জীৱনৰ বেছিখিনি কাল অতিবাহিত কৰে। এগৰাকী সংস্কৃত পণ্ডিতৰূপে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ঠাইত ভাৰততত্ত্বৰ ওপৰত বক্তৃতা দি ফুৰা বসুৱে কেবাখনো মূল্যবান পুথি প্ৰণয়ন কৰে। তাৰ ভিতৰত বেদৰ পৰিচয়, জৰাথুষ্টি ধৰ্ম, বৈদিক যুগৰ প্ৰাচীন সভ্যতা আৰু সংস্কৃতি, প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ সাহিত্য সমালোচনাৰ ধাৰা, পূৰ্বমীমাংসা, বেদান্ত দৰ্শন, উপনিষদৰ যুগৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থা (ইংৰাজী ভাষাত) আদি।

ৰজনীকান্ত দেৱ শৰ্মা (১৯১২-১৯৯১) :

পণ্ডিতপ্ৰবৰ ৰজনীকান্ত দেৱ শৰ্মাৰ জন্ম কামৰূপৰ ব্যাসকুছি সত্ৰত। প্ৰাকৃতিক দূৰ্যোগত পৰি পৰিয়ালটোৱে পিছত পাটাহাৰকুছিলৈ উঠি যায়। সংস্কৃতত সৰ্বোচ্চ নম্বৰ লৈ প্ৰৱেশিকা পাচ কৰি কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা এম, এ আৰু তাৰ পিছত সাহিত্য আৰু পুৰাণত উপাধি লাভ কৰে। তেওঁ কেবাখনো স্কুলত শিক্ষকতা কৰাৰ পিচত কটন কলেজত আৰু কিছুদিন গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়তো শিক্ষকতা কৰে। পণ্ডিত শৰ্মা বহুকেইখন গ্ৰন্থৰ ৰচয়িতা। তাৰ ভিতৰত মুদ্রাবাক্স আৰু অৰ্থশাস্ত্ৰৰ অসমীয়া ভাঙনি বিশেষকৈ উল্লেখযোগ্য। অসমীয়া বিশ্বকোষৰ প্ৰথম খণ্ড তেওঁ সম্পাদনা কৰে। 'সমার্থক শব্দকোষ' তেওঁৰ আন এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। ইয়াৰ বাহিৰেও পণ্ডিত শৰ্মা এগৰাকী সুবক্তা। তেওঁ বেদ, ভাগৱত পুৰাণাদি শাস্ত্ৰৰ বিষয়ে অনগলি বক্তৃতা দি হাজাৰ হাজাৰ শ্ৰোতাক মন্ত্ৰমুগ্ধ কৰি ৰাখিব পাৰিছিল। মৃত্যুৰ পিছত তেওঁক আনন্দৰাম বৰুৱা বঁটা প্ৰদান কৰা হয়।

ৰাজেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্য তৰ্কতীৰ্থ (১৯০৯-১৯৯২) :

নলবাৰী চতমাত জন্ম গ্ৰহণ কৰা পণ্ডিত ৰাজেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ পিতাকৰ নাম তাৰানাথ ভট্টাচাৰ্য্য আৰু মাকৰ নাম পদ্মপ্ৰিয়া দেৱী। কলিকতাৰ ভাটপল্লী সংস্কৃত কলেজৰ পৰা সাংখ্য আৰু ঢাকাৰ পৰা ন্যায়ত উপাধি লাভ কৰি চতমাত মাকৰ নামত এখন টোল প্ৰতিষ্ঠা কৰে। ১৯৪৭ৰ পৰা ১৯৫০ লৈ তেওঁ নলবাৰী সংস্কৃত কলেজত আৰু তাৰ পিছত ১৯৬৭ চনত গুৱাহাটী কলেজিয়েট স্কুলত শিক্ষকতা কৰে। তেওঁ অসম চৰকাৰী সংস্কৃত কলেজ আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সংস্কৃত বিভাগতো কিছুদিন শিক্ষকতা কৰে। তেওঁ ৰচনা কৰা পুথিসমূহৰ ভিতৰত দেৱভাষা পৰিচয়, সংস্কৃত ব্যাকৰণ পৰিচয়, সংস্কৃত শিক্ষা, সিদ্ধান্ত মুক্তাৱলী আদি উল্লেখযোগ্য।

ৰাধানাথ ফুকন (১৮৭৫-১৯৬৪) :

যোৰহাটৰ বিখ্যাত তামূলী ফুকন পৰিয়ালত জন্ম গ্ৰহণ কৰা দাৰ্শনিক পণ্ডিত ৰাধানাথ ফুকন শিক্ষাত বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰ হলেও সৰু কালৰে পৰা সংস্কৃত ভাষা সাহিত্য দৰ্শনৰ প্ৰতি তেওঁ বিশেষভাৱে আকৃষ্ট হৈছিল। ৰাধানাথৰ পিতাকৰ নাম কৃপানাথ ফুকন আৰু মাকৰ নাম ৰুক্মিণী দেৱী। ১৮৯৫ চনত কলিকতাৰ প্ৰেচিডেন্সী কলেজৰ পৰা পদাৰ্থ বিজ্ঞানত এম-এচ-চি পাচ কৰাৰ পিচত আইন বিষয়তো স্নাতক হৈ যোৰহাটত ওকালতি কৰিবলৈ লয়। তেওঁ সংস্কৃত সাহিত্য বিশেষকৈ ভাৰতীয় দৰ্শনৰ ওপৰত বিশেষভাৱে আকৃষ্ট হৈ গভীৰ অধ্যয়নৰত ৰত হয়। তেওঁ দৰ্শনৰ ওপৰত কেবাখনো পুথি ৰচনা কৰে। তাৰ ভিতৰত বেদান্ত দৰ্শন, শ্ৰীমদভগৱদ্গীতা, কথাবে উপনিষদ, বিজ্ঞানৰ সিপাৰে, জন্মান্তৰ বহস্য, থিয়বি অব্ ৰিবাৰ্ছ, ঈশ্বৰকৃষ্ণৰ সাংখ্যকাৰিকা আদি উল্লেখযোগ্য।

কাপেশ্বৰ বুজৰবৰুৱা স্মৃতিৰত্ন :

৩৮

কামৰূপৰ বৰখালা গাঁৱত ১৮৭২ চনত জন্ম লাভ কৰা কাপেশ্বৰ বুজৰবৰুৱা অসমৰ সংস্কৃত পণ্ডিত সকলৰ ভিতৰত এগৰাকী লেখত লবলগীয়া ব্যক্তি। কোচবিহাৰৰ মঃ মঃ সিদ্ধিনাথ বিদ্যাবাগীশৰ টোলৰ পৰা ব্যাকৰণ তীৰ্থ উপাধি লাভ কৰাৰ পিছত তেওঁ বৰখালা টোলত অধ্যাপনা কৰে। বুজৰবৰুৱাই আয়ুৰ্বেদো অধ্যয়ন কৰি এজন ভাল কবিরাজ ৰূপেও প্ৰসিদ্ধি লাভ কৰে। পণ্ডিত বুজৰবৰুৱাই আয়ুৰ্বেদ আৰু স্মৃতিৰ ওপৰত কেবাখনো পুথি ৰচনা কৰে। তেওঁ পাঁচটা খণ্ডত দশকৰ্মদৰ্পণ প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। ইয়াৰ উপৰিও প্ৰেতকৃত্যদৰ্পণ, শিষ্টচিকিৎসা, স্ত্ৰীচিকিৎসা, গোচিকিৎসা, দ্ৰব্যগুণ, কামৰূপ বিৱৰণ, পঞ্চভাষা প্ৰদীপ আদি পুথি বুজৰবৰুৱাৰ উল্লেখযোগ্য অৱদান।

শচীন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য পঞ্চতীৰ্থ (১৯১৩-১৯৮২) :

শ্ৰীহট্ট জিলাৰ ৰোয়ানজোৰ গাঁৱত সতীশ ভট্টাচাৰ্য্যৰ ঔৰসত আৰু বিলাস মঞ্জৰী দেৱী গৰ্ভত জন্ম গ্ৰহণ কৰা পণ্ডিত শচীন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্যই বিভাজনৰ আগলৈকে সেই জিলাতে কৰ্মজীৱন আৰম্ভ কৰি বিভাজনৰ পিছত কাছাৰলৈ আহি জীৱনৰ বাকীকেইটা দিন অতিবাহিত কৰে। অসীম পাণ্ডিত্যৰ অধিকাৰী শচীন্দ্ৰই কেইবাটাও বিষয়ত সন্মান আৰু উপাধি লাভ কৰে। ১৯২৬ চনত ব্যাকৰণ তীৰ্থ, ১৯৩০ চনত স্মৃতি শাস্ত্ৰী, ১৯৩২ চনত স্মৃতিতীৰ্থ, ১৯৩২ আৰু ১৯৩৫ চনত সোণৰ পদক সহ ধৰ্মশাস্ত্ৰী, ১৯৩৫ চনত বেদ শাস্ত্ৰী, ১৯৪০ চনত (কামৰূপীয়) স্মৃতিতীৰ্থ উপাধি পায়। কাশীৰ পণ্ডিত সভাই ১৯৬০ চনত তেওঁক 'স্মৃতিসম্ৰাট' উপাধিৰে ভূষিত কৰে। ১৯৭৭ চনত সংস্কৃত অধ্যাপক সন্মেলনে 'বাচস্পতি' আৰু সেই চনতে কলিকতাৰ সৰ্বভাৰতীয় সংস্কৃত সন্মেলনে 'মহামহোপধ্যায়' উপাধি প্ৰদান কৰে। ১৯৭৯ চনত তেওঁ ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰ লাভ কৰে।

শাৰদা চৰণ শাস্ত্ৰী

পূৰ্বৰ কাছাৰ (বৰ্তমান কৰিমগঞ্জ) জিলাৰ জবাইনপুৰ গাঁৱৰ শান্তিল্যগোত্ৰৰ সামবেদীয় ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালৰ বহুনাথ ভট্টাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ শাৰদা চৰণ সৰু কালতে সংস্কৃত শিক্ষাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হয়। ৰাজসাহী (বৰ্তমান বাংলাদেশত) কলেজৰ পৰা বি. এ পাছ কৰি সংস্কৃত সাহিত্য অধ্যয়নৰ কাৰণে কাশীলৈ যায় আৰু কাশী সংস্কৃত কলেজৰ পৰা 'সাহিত্য, কলা বিনোদ' উপাধি লাভ কৰে। সংস্কৃত ভাষাত বিশেষ পাণ্ডিত্যৰ কাৰণে তেখেত শাৰদা চৰণ শাস্ত্ৰীৰূপে প্ৰসিদ্ধ হৈ পৰে। তেতিয়াৰ বৃটিছ চৰকাৰৰ অধীনত তেওঁ কিছুকাল শিক্ষা বিষয়াৰূপে কাৰ্য্যনিৰ্বাহ কৰাৰ সময়তে সংস্কৃত সাহিত্যৰ ওপৰত বহুতো প্ৰৱন্ধ প্ৰকাশ কৰে। তেওঁৰ অগাধ পাণ্ডিত্য আৰু সেৱাৰ বাবে চৰকাৰে তেওঁক 'ৰায় চাহেব' উপাধি প্ৰদান কৰে। ১৯৪৮ চনৰ অক্টোবৰ মাহত এই বৰেণা পণ্ডিত গৰাকীয়ে ইহলীলা সম্বৰণ কৰে।

শিৱনাথ বুজৰবৰুৱা (১৮৮০-১৯৫৬) :

কামৰূপৰ দতৰাৰ লক্ষ্মীনাথ বুজৰবৰুৱা আৰু ব্ৰহ্মময়ী দেৱীৰ পুত্ৰ শিৱনাথ অসমৰ আন এগৰাকী সুপ্ৰসিদ্ধ সংস্কৃত পণ্ডিত। নিশ্চ অৱস্থাতে তেওঁ প্ৰয়োগৰত্নমালা ব্যাকৰণৰ শিক্ষা লাভ কৰি। নৱদ্বীপৰ মহাসুন্দৰ স্মৃতিৰত্নৰ টোলৰ পৰা তেওঁ স্মৃতিৰত্ন আৰু স্মৃতিতীৰ্থ আৰু ঢাকাৰ স্নৰস্বত সমাজৰ পৰা স্মৃতিবাচস্পতি উপাধি লাভ কৰে। পণ্ডিত বুজৰবৰুৱাই ৰচনা কৰা গ্ৰন্থসমূহৰ ভিতৰত লঘুৰত্নমালা ব্যাকৰণ আৰু দায়কৌমুদী প্ৰবোধিনী বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।

শিৱনাথ শৰ্মা শাস্ত্ৰী (১৯১৫-১৯৯৯)

নলবাৰী জিলাৰ নন্দগাঁৱৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত শিৱনাথ শৰ্মাই ১৯৩৯ চনত ব্যাকৰণ আৰু তাৰ ৩ বছৰ পিছত কাব্যৰ উপাধি লাভ কৰে। ১৯৫৮ চনত সংস্কৃত বিষয়ত এম. এ পাচ কৰে। তেওঁ কৰ্মজীৱন আৰম্ভ কৰে ধৰ্মধমা, কৈঠালকুছি, নলবাৰী গৰ্ভন, গিৰীশ বিদ্যাপীঠ আদি বিভিন্ন স্কুলত শিক্ষকতা কৰি কিছুকাল পাটোয়াৰকুছি এন

এইট কলেজৰ অধ্যক্ষও হয়। ১৯৬২-৭০লৈ অসম সংস্কৃত বোর্ডৰ সচিবৰূপে কাম কৰে। তেওঁ প্ৰয়োগ বদ্ৰমালা ব্যাকৰণ সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰে। বিভিন্ন আলোচনী আদিত সংস্কৃত বিষয়ৰ তেওঁৰ বহুতো প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ হৈছে।

হংসনাথ স্মৃতিব্যাকৰণতীৰ্থ (১৮৮৭-১৯৫৯) : -

নলবাৰী জিলাৰ বালি গাঁৱৰ পদ্মনাথ ভাগৱতী আৰু মহেশ্বৰী দেৱীৰ পুত্ৰ হংসনাথে প্ৰথমতে গামেৰীমুৰি টোলত কিছুদিন সংস্কৃত শিক্ষা লোৱাৰ পিছত গৌৰীপুৰৰ ভাৰানাথ গোস্বামীৰ টোলত পঢ়ি ব্যাকৰণতীৰ্থ উপাধি লয়। তাৰ পিছত কলিকতাৰ মূল্যাজোৰ সংস্কৃত কলেজৰ পৰা স্মৃতিতীৰ্থ উপাধি লাভ কৰে। তেওঁ তাৰ পিছত নিজৰ বালিগাঁৱলৈ ঘূৰি আহি বালি বিদ্যোৎসাহিনী টোল স্থাপন কৰে। এই টোলত কিছুদিন শিক্ষকতা কৰাৰ পিছত তেওঁ চিলেটৰ সংস্কৃত কলেজৰ অধ্যাপকৰূপে নিযুক্তি পায় আৰু ১৯৪৭ চনলৈকে সেইখন কলেজতে শিক্ষকতা কৰি অৱসৰৰ শেষৰ কেইবছৰমান সেই কলেজৰ অধ্যক্ষও হয়। তাৰ পিছত জীৱনৰ বাকীখিনি কাল বালিটোলতে শিক্ষা দান কৰি কটায়।

ইয়াৰ উপৰিও আৰু কেইবাগৰাকী প্ৰসিদ্ধ সংস্কৃত পণ্ডিতৰ নাম আমি পাইছোঁ যদিও তেওঁলোকৰ বিষয়ে বিশদ বিৱৰণ নোপোৱাৰ কাৰণে ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰিব পৰা নগ'ল। তাৰ ভিতৰত কেইজনমানৰহে নাম ইয়াতে উল্লেখ কৰা হ'ল। তেওঁলোকে ৰচনা কৰা পুথিৰ নাম বন্ধনীৰ ভিতৰত দিয়া হৈছে। মঃ মঃ আদ্যনাথ ন্যায়ভূষণ (জন্ম গোৱালপাৰাৰ হাকামাত ১৮৪৭ চন), কৃষ্ণমোহন শৰ্মা স্মৃতিতীৰ্থ (জন্ম বিলাসীপাৰৰ ওচৰৰ শালকোচাত, গজাজলম আৰু প্ৰায়শ্চিত্ততত্ত্বম্ সম্পাদনা কৰি প্ৰকাশ কৰে; এইখন অভিধানৰ সঙ্কলকৰ হুণ্ডৰ পিতামহ)। গোপালদেৱ বিদ্যাবাগীশ (জন্ম শিলাগাঁও, কামৰূপ, ১৯শ শতিকা, প্ৰয়োগ বদ্ৰমালাৰ কাৰকখণ্ডৰ টীকা ৰচনা কৰে)। গোপাল চন্দ্ৰ তৰ্কতীৰ্থ (বিবাহ পদ্ধতি, কেইবাখনো পূজাবিধি, পীতাম্বৰ সিদ্ধান্তবাগীশৰ দশকৰ্মকৌমুদীৰ সংস্কৃত টীকা সহ অসমীয়া ভাঙনি)। গোপীলাল শৰ্মা স্মৃতি জ্যোতিষৰত্ন (জন্ম বিষ্ণুপুৰ, কামৰূপ ১৮৪৭ চন; শিক্ষা প্ৰধানতঃ নবদ্বীপ আৰু বাৰাণসী। 'দৈবজ্ঞ ভাস্কৰ' ৰচনা কৰি প্ৰকাশ কৰে)। চিদানন্দ তৰ্ক-ব্যাকৰণ তীৰ্থ (১৯০৮-১৯৭২; কৈঠালকুছি) জীৱনাথ অধ্যাপক (জন্ম গন্ধিয়া ১৮২৬ চন। জ্যোতিষ বদ্ৰমালা ৰচনা কৰে)। দীৰ্ঘেশ্বৰ তৰ্কতীৰ্থ (১৯০০-১৯৪৪; গামেৰীমুৰী, সংস্কৃত ভাষাত 'ব্ৰহ্মাণ্ডবিবৃতি' হাতে লিখা অৱস্থাতে আছে)। পদ্মনাথ বিদ্যাবূষণ (কামৰূপ শাসনাৱলী)। পুন্স চন্দ্ৰ গোস্বামী (জন্ম নলবাৰীৰ কৈহাটী ১৮৪৬ চন। শিক্ষা নবদ্বীপত। নলবাৰী সংস্কৃত কলেজৰ প্ৰথম অধ্যক্ষ)। মহিৰাম বিদ্যাবত্ন (১৮৪৯-১৯২৯, শিমলাগুৰি, কামৰূপ। স্মৃতি, ন্যায় আৰু বেদান্তত বিগন্ধ পণ্ডিত)। ভ্ৰতয়াপুৰি এণ্টেটৰ দেৱান হয়। অসমীয়া ভাঙনিৰে সৈতে 'ব্যৱহাৰ দৰ্পণ' স্মৃতি প্ৰকাশ কৰে)। বৰনাথ বিদ্যাবূষণ (জন্ম কাৰাকুছি, ১৮৬২ চন। অষ্ট্ৰেলিয়া পদ্ধতি আৰু তীৰ্থপ্ৰাচ পদ্ধতি ৰচনা কৰে)। বাৰাণাথ গোস্বামী জ্ঞানভাস্কৰ (জন্ম নলবাৰী বনগাঁও ১৮৩৬ চন প্ৰসিদ্ধ তত্ত্বশাস্ত্ৰবিদ)। লক্ষীনাথ স্মৃতি-তৰ্ক, বেদান্ত-ব্যাকৰণ তীৰ্থ (১৮৮১-১৯১৪ জন্ম গুৱাকুছি, কামৰূপ। সেই সময়ৰ এগৰাকী প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত)। সদানন্দ মিশ্ৰ সাহিত্যশাস্ত্ৰী (১৯০২-১৯৯০; কৈঠালকুছি। গ্ৰন্থ : সুবোধ ব্যাকৰণচম্ৰিকা, সংস্কৃত ব্যাকৰণ মঞ্জৰী আৰু জ্যোতিষতত্ত্ববিদ্যাক। পাণ্ডুলিপি অৱস্থাত— নানা দেৱ-দেৱীৰ পূজা পদ্ধতি। ১৯৭১ চনত ৰাষ্ট্ৰপতি পুৰস্কাৰ পায়)। সিদ্ধনাথ বিদ্যাবাগীশ (খাগৰাবাড়ী, কোচবিহাৰ; প্ৰয়োগ বদ্ৰমালাৰ টীকা গুঢ় প্ৰকাশিকা ৰচনা কৰে, স্মৃতিৰ বিদগ্ধ পণ্ডিত)। সোণাপতি বিদ্যাবাগীশ (জন্ম কামৰূপৰ দাহদিপ, সেয়ে দাহদিয়া দেউ নামে বিখ্যাত। ভাগৱতৰ এজন প্ৰসিদ্ধ ব্যাখ্যাকাৰ), আদি।